IOANNIS FABRI IVRISCONSVLTI CLARISSIMI, GALLIARVMQ. CANCELLARII

Supremi, atq; omnium conceſſu ſubtiliſsimi, ſummiq; cauſſarum Patroni,

IN QVATVOR LIBROS INSTITVTIONVM ERVDITISSIMA COMMENTARIA;

Poſtremis his typis ab innumeris propè mendis diligenti ſtudio repurgata, ſuoque priſtino reſtituta nitori.

ACCESSERVNT MVLTORVM J. C. doctiſsimæ Adnotationes.

Cum ampliſsimis Summarijs, atq; Indice verborum locupletiſsimo:

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

VENETIIS,
Apud Altobellum Salicatium,
M D LXXII.

Iuris ciuilis Candidatis S.

GRAVISSIMI *rerum ſcriptoris Polybij ſententiam ſemper veram putauimus exiſtimantis τὰς ἀρχὰς τοῖς ἀξίοις δοῦναι ἀνάγκην εἶναι. Optimo itaque iure Gallica Quæſtura donatus eſt Joan. Faber, vt qui immortalem ſui nominis famam pepererat. Doctrinæ enim ſuæ malleo in Juſtiniani libros commentaria cudit, eo ingenij acumine, ea rerum forenſium cognitione, vt Aſtræam, & praxim ſeſe complecti videas. Exeunt itaque in lucem ad diui Juſtiniani Jnſtitutiones commentarij manu ſcriptis exemplaribus collati Juriſperitorum opera, quibus id negotij concredideramus. Jj autem multa deeſſe, pleraque inuerſa fuiſſe deprehenderunt: & quæ deerant, his notulis [] intercluſerunt. Sacrarum conſtitutionum, legum, & interpretum locos, adhibito iudicio, reſtituerunt. Porrò (vt Fabri inſtitutum aperiamus) quæ moribus recepta ſunt, edocet, leges, & conſuetudines conciliat, pugnantia iura diluit, quotidianum rerum forenſium vſum tradit. Cæterum Juriſconſultorum, & Magiſtratuum applauſu ita probata ſunt Fabri ſcripta, vt ab eis, nec lato quidem vngue diſcedant. Atque (vt erat ingenio ad omnia verſatili) operibus plurimis totum ſe deuouebat, ideoq́; Faber optimo iure vocari cœpit.*

IOANNIS FABRI IVRISCONSVLTI CLARISS. Galliarumque Cancellarij ſupremi in Iuſtinianeas Inſtitutiones Commentarij.

SVMMARIVM.

1 *Modum varie conſiderari. & 2.*
2 *Iuriſconſulto futuro obſeruanda. & 3.*
4 *Materiarum genera.*
5 *Species ex genere concludi.*
6 *Iuris ſubiectum, & 7.*

HOMO natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miſerijs: aduerſus quas armatur virtutibus, induitur ſcientijs: quæ donum Dei ſunt 16. q. 1. cap. reuertimini. Et ſola viuendi ratio optima. ff. de fideicom. lib. 50. apud Iulia. ideo ſummopere appetẽda infra in proœ. §. fi. 24. q. 3. c. ſi habes. Nam ignorantia ſcripturarum, ignorãtia Chriſti eſt. 38. diſtin. c. ſi iuxta. Et ignorans ignorabitur. 38. diſt. c. quia ea. Vnde dominus, Quia ſcientiam repuliſti, & ego te repellam, extra de renun. cap. niſi. Omnis enim ſcriptura, diuinitus inſpirata, vtilis eſt ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiẽdum in iuſtitia, vt perfectus ſit homo Dei, ad omne opus bonum inſtructus, ſecundum apoſtolum ad Timo. 2. c. Modus tamen adhibendus, ne contra doctrinam eiuſdem apoſtoli, quis plus ſapiat, quam ſapere oporteat 43. diſt. c. ſit rector. §. hinc Paulus, extra de renun. c. 1. lib. 6. & ſecundum eundem, Qui ſe putat ſcire, nondum ſcit quomodo oporteat eum ſcire. Modus autem is, attẽdendus eſt, circa multa. Et primo, circa quid, vnde Ber. Vigilantiſsime obſeruate, quid ſcire magis priusúe oporteat: tempus enim breue eſt: idcirco tu qui cum timore, & tremore, tuam ipſius optare ſalutem pro temporis breuitate feſtinas, ea prius ſcire, ampliusque curato, quæ ſenſeris viciniora ſaluti. Nam ſecundum Senecam, Dementia eſt, ſuperuacua addiſcere in tanta temporis egeſtate. Quid enim congeritur ad virtutum cumulum, & in quo excitatur animus ad ſalutem, per verborum grammaticalium diligentias, metrificantium pedes, logicorum fallacias, rhetoricorum ornatus, Muſicorum modulos, arithmeticorum numeros, geometrarum menſuras, aſtrologorum diuinationes? potius enim ſunt onus, & ſarcina ad beatitudinem quam ſubſidium. Vnde Hier. in vanitate ſenſus, & obſcuritate mentis ingreditur, qui diebus ac noctibus in dialectica arte torquetur. 37. diſt. c. nõne. Illa enim addiſcenda ſunt, quæ docent honeſte viuere, alterum non lædere, ius ſuum vnicuiq; tribuere: ſicut iuris canonici, & ciuilis ſciẽtia, ff. de iuſt. & iu. l. iuſtitia. §. iuris præcepta. & infra de iuſt. & iur. §. iuris præcepta. & extra in proœ. decret. §. ideoque. Mores informant. ff. de admin. tut. l. cum plures, §. cum tutor. de tuto. & curat. da. ab his, l. ſcire oportet, §. cum reliquis. C. de profeſ. & medi. l. magiſtros. C. de ſecun. nup. l. 1. ff. de iuſt. & iu. l. 1. circa princ. de ritu nupt. l. libertinus. Cupiditates, & nequitias refrẽnant. in auth. vt iudi. ſine quo. ſuffragio. in prin. ver. cogitabo, 47. diſt. c. bonorum, de elec. c. auaritiæ. & c. quam ſit. lib. 6. ff. de euict. l. in creditore. infra de lege fu. ca. tol. dic vt ibi. Docent pudicitiam, compeſcunt carnis petulantiam, vt in auth. quib. mod. natu. eff. legi. §. nouimus, ff. & C. de adul. per totum. extra. de vi. & hone. cler. per totum & in procœmio. §. ſed effrenata. Inſtruunt ſuipſius fragilitatem cognoſcere. in auth. vt omnes obe. iudi. prouin. in prin. col. §. in authen. de nupt. in prin. Hortãtur ad clementiam: & impietatem deteſtantur infra in rub. ſuper verbo pius. Et in ſumma ad bonum inuitant. C. de nupt. l. imperialis. Et mala puniunt, & execrantur, ff. de iuſti. & iur. l. 1. §. ius, vbi multas concordantias reperies, ſuper verbo metu pœnarum. Omne enim ſtudium legiſlatorum eſt, vt homines bene viuant. in authen. vt non luxu. con. na. ilo. circa princ. & non ſuas perdant animas, eo. tit. §. propter. Vnde ſecundũ Sene. Hoc eſt ſapiẽtiæ ſublime: cętera vero puſilla, & puerilia ſunt, non tamen dico ea penitus proijcienda, diſtin. 37. c. legimus, c. turbat. c. ſi quis autem, & c. qui de menſa. ſed a limine proſpicienda: nec ea debemus diſcere, ſed didiciſſe, ſecundum eundem, vide infra in rub. ſuper verbo cupidæ. Vana enim doctrina eſt, ex qua vitia animarum, aut morum, non curantur: ſecundum Ioan. apoſtolum. Vnde Hiero. in originali, loquens de carminibus poetarum, & pompa verborum, Ibi nulla ſatietas mentis, nulla iuſtitiæ refectio reperitur, ſtudioſi earum in fama virtutum perſeuerant. Item Bernar. Multi multa ſciunt: ſtulte, cognoſce teipſum: quia multo laudabilior, & melior es, ſi teipſum cognoſcis, quã ſi te neglecto, cognoſceres curſus ſyderum, vires herbarum, complexiones hominum, naturas animalium, omnium cœleſtium & terreſtrium ſcientiam obtineres. Item Baſilius in Homel. ſuper rerum natura Græcorum philoſophi diſputarunt: ſed nullus apud eos ſermo fixus, & ſtabilis habetur, priore ſemper a ſequente deiecto, neque enim opus nobis eſt, quæ illorum ſunt, inſinuare, cum ad deſtructionem propriam, ſibimetipſi ſufficiant. Item Seneca in epiſtola vlt. ad Lucil. An tu quicquam in his credis eſſe boni, quorum profeſſores turpiſsimos omnium, ac flagitioſiſsimos cernis? Qui autem de liberalibus ſtudijs quærendis, indicauerunt: nec virum bonũ faciunt, nec permittunt, nec huius rei ſcientiam affectant. Diſce ergo, cum Hiero. in procœmio Bibliæ prope finem, Tale quid nitaris, qđ tecum perſeueret in cœlis. Inſanus etenim eſt itinerans, qui vltra neceſsitatem itineris ſe onerat his, quibus pro voto in termino abundabit. Vnde in vita beati Bernardi legitur: ꝙ Bernardus apparens cuidam abbati, dixit: Nulla iſtic ſcientia, nulla iſtic Chriſti cognitio, ſurſum ſcientiæ plenitudo: vera notitia virtutis. Itẽ attendendus eſt mo
a dus,[a] ad quẽ finẽ? ſunt namq; nonnulli, qui ſcire ſcribere, diſputare & legere volũt, vt ſciant quærentes ſuperare, nõ proficere: eminere, nõ ſiſtere: & horũ finis, vanitas. Nonnulli: vt

ſciant : & horum eſt turpis curioſitas. Nonnulli, vt honores,
& diuitias habeant : & horum finis cupiditas. Nonnulli, vt
ædificent : & horum charitas. [a] Nonnulli, vt ædificentur :
& horum prudentia : Duo vltimi laudabiles : primi abu-
ſus, & damnationis cumulus. Non tamen nego, quin pau-
per poſsit, & debeat diſcere, pro pane lucrando. ff. de ori. iur.
l. 2. §. primus diuus, verſi. nec huic, extra de cenſi. c. cum apo-
ſtolus. Nam ſecundum Ariſt. 3. Topi. indigenti, magis eligen
dum eſt ditari, quam philoſophari. Item attendendum eſt, ad
quem vſum: nam ſecundum Pſal. intellectus bonus, omnibus
facientibus eum. Vnde ſicut cibus ſumenti, & non dirigenti,
pernitioſus eſt : ſic ſcienti, & non facienti, bonum, peccatũ
eſt illi. vnde Pſal. Deſcendant in infernum viuentes. i. ſcien-
tes, & videntes malum, vnde Grego. Admonendi ſunt, qui ae
eutant praua, nec tamen euitant, quæ videant, quia in occul
ta iam retributione iudicij eſt, quòd eorum mens, malum,
quod perpetrat, illuminatur vt videat ſed non conatur, vt
vincat, vt quo melius videt, eo deterius pereat. Diſce ergo,
& in te practica, vt bonus fias : & hæc eſt illa vera ſcientia,
quam Pſal. requirit, bonitatem ; & diſciplinam, & ſcientiam
doce me &c. & per illam conſequeris beatitudinem. de qua
idem dicit, beatus quẽ tu erudieris, docueris de lege tua &c.
2 † Item eſt attendendus in docendo modus. Sunt enim non-
nulli, qui ſe inter quæſtiones, & ſubtilitates gloſſarum, & do
ctorum inuoluunt : & tex. deſerunt : & ignorant. Nonnulli,
qui multas leges nominare ſciunt : & ad aliquod modicum
notabile allegare : & tamen caſus eorum ignorant & qui ad
quæſtionem dubiam ſcirent allegare aliquid : & tamen de
mille caſibus legum interrogati, neſcirent ex improuiſo de
vnico reſpondere ſunt nonnulli, qui librorũ multitudine de
lectantur, & per eos vagantur, contra doctrinam Senecæ di-
3 centis, Diſtrahit † librorum multitudo, itaque cum legere
non poſsis quantum habueris : ſatis eſt habere quantum le-
gas, probatos itaque ſemper lege: & ſi quando ad alios diuer
ti libuerit : ad priores redi. faſtidientis enim ſtomachi eſt ;
multa deguſtare : quæ vbi varia ſunt, & diuerſa, inquinant ;
non alunt, Igitur ſi huius ſcientiæ verus, & ſecurus vis eſſe
profeſſor : text. ſeu eorum effectus in mente retine : & con
cluſiones doctorum: diſputationes autem longas, chartis cõ
menda : cum omnia non poſsint ſimul memoria retineri.
vt l. 2. §. ſi quid autem. C. de vete. iur. enu. Hoc hortor, quod
nõ ſis opinionum inuentor, nec facilis reprehenſor: ſed in du
bio, ſequere cões opiniones, & illorum, qui conſueuerunt in
plurimis approbari : ſicut facit lator. ff. de exc. tu. l. ſcire. §.
aliud. & Papa de ſum. trini. & fide ca. c. 1. §. fin. in cle. adhiben
da eſt enim fides peritis in arte. C. de re mili. l. ſemel, lib. 12.
extra de homi. c. ſignificaſti. el 2. l. 1. in prin. ff. de vent. inſpi.
l. ſeptimo menſe. ff. de ſta. homi. & minime ſunt immutanda
quæ ſemper &c. ff. de legi. l. minime. & commendandi ſunt.
vnde ſecundum philoſophum, ea falſis commendabor : quia
materiam inueſtigãdæ veritatis, præbui. Temere autem quis
reprehendit multis modis. & Hoſtien. ponit 12. modos ;
quos vide, in ſumma, in princ. 2. col. & vide etiã ſuper hoc in
procœ. lib. ſententiarum. §. fi. Bene tamen placet, quod ſi veri-
tas claret, quod aperiatur, cum poſsit vnus multos, & maio-
res, in aliqua parte ſuperare. C. de vet. iur. enu. l. 1. §. ſed ne-
que. Cęterum cum per contrarias interpretum ſententias, to
tum ius pene turbatum eſt, quemadmodum & antiquioribus
factum erat temporibus, vt d. l. 1. §. noſtra autem. Et nunc ſi-
cut tunc colligere neceſſe ſit, dignum duxi, dimiſsis argu-
mentis, & diſputationibus, iuxta glo. inſtitutionum, docto.
opi. quę materiam tangunt, prout occurrerint, cum his quę
addere potuero, Deo & beatiſsima virgine Maria, fauẽtibus,
ad lectorem, & auditores huius voluminis me conuerto, vbi
noa nocti indicat ſcientiam, quia plurimum noui ſunt, ſubſi
dium, prout breuius, & plenius potero illis dabo, non tacen-
do, authorum nomina, vbi ab ipſis recipiantur, vt appareat a
quibus opin. ortę & traditę fuerint. ff. de orig. iur. l. 2. §. iuris
ciuilis. C. de vete. iu. enu. l. 2. §. tanta. & vt hęc ſcriptura, tan-
torũ teſtimonio fulciatur. ff. de vulg. ſubſt. l. in ſubſtitutione.
prope. fi. ff. ſi ſer. ven. l. ſi quando. §. 1. Etenim Iuriſcon. alleg.
opinio. iuriſcon. ff. de noxa. l. 2. §. fin. C. de condi. inde. l. pen. &
quia eorum opi. propter authoritatem iudicis, vt plurimum
approbantur illa tamen quę proprijs non reperies authori-
bus attributa, recipies pro quanto volueris: & ſi quid boni re
ceperis ; lauda Deum : cui magiſterij doctrina ſeruetur, vt
dicit Hier. in prologo ſuper Ioanne in fi. Incipies ergo, ante
quam veniam ad rubricam, quęro quę ſit materia, ſeu ſubie-
ctum in ſcientia legali ? Dicit Azo in ſumma quod duplex
materia eſt generalis, ſcilicet ius, & iuſtitia. Item negotia, &
4 duo vitia, error & contumacia. † Materia communis, eſt ius
approbatum, rudis ęquitas, quę pro lege ſeruatur, vt contra
ctus, & vltimę voluntates : iſta verba ſunt obſcura, & rudia,
& pro intellectu eorum Iaco. & Pet. hic multa ſcripſerunt,
quę cum per omnes opinio reprobetur, ideo circa eius in
tellectum, non expedit laborare. Vnde Dy. impugnat egre-
5 gie : nam cui attribuitur † genus vniuerſale, & eius ſpecies
attributę videntur. ff. de leg. 3. l. ſi chorus, ſed negotium ita
ſe habet, ad contractus, ſicut genus, ad ſpeciem. ff. de acquir.
re. do. l. liber homo, ergo gl. ponendo negotium, ſub gene-
rali materia, videtur ſpeciem poſuiſſe, videlicet contractum,
quem poſuit ſub communi. Pręterea, poſita ſpecie, ponitur
genus l. inter agnatos, ff. vnde legi. & ff. de leg. 3. l. ſi quid ea-
rum, §. interemptum, & ſic poſito contractu, qui eſt ſpecies,
in materia communi, videtur poni negotium, quod eſt ge-
nus. Pręterea remoto genere ab vno, videtur remota ſpecies,
ff. de fun. inſtru. l. fundi. §. fi. & not. ff. de ſuis & le. l. 1. §. fin. er
go remoto negotio a materia communi: & contractus remo
tus videtur. Pręterea, cum cauſa debeat pręcedere cauſatum,
vt l. 1. ff. de acquir. poſ. in princ. & materia, materiatum, ff. de
ori. iur. l. 2. §. deinde, non poteſt dici quòd ipſum ius, quod
eſt ſcientia, ſit materia ſuijpſius. Pręterea, cum delicta, &
contractus ſint paria, quo ad obligationem inducendam, ff.
de iud. l. omnem, quomodo in diuerſis membris ponuntur ?
Pręterea, cum iuſtitia, & delicta ſint contraria, vt in auth. vt
hi qui res mino. ob. ha. in princ. quomodo ponuntur ſub eo-
6 dem ? ff. de ver. ſigni. l. hęc verba. † Alij dicunt, quod iu-
ſtitia eſt ſubiectum : & hanc videtur ſequi glo. ff. de iuſti. &
iur. l. 1. ſuper verbo a iuſtitia, alij quod bonum & ęquum in
d. l. 1. §. 1. & hanc tenet. Ia. de Ra. Dy. dicit quod ſubiectum
poteſt ſumi tripliciter. Vno modo pro materia diſponente,
ſeu diſpoſita, & nihil aliud eſt quam actus hominum in au-
then. de fid. inſtru. §. qualiter. Sed ſi quęratur de ſubiecto il-
lius materię diſponentis, vel diſpoſitę, tunc poteſt dici,
quod vnum quodque horum, iuſtitia, bonum, & ęquum ſit
ſubiecti videlicet iuſtitia, tanquam radicale principium: bo-
num, & ęquum, tanquam illud ad cuius cognitionem om-
nia tendunt. ff. de verbo. oblig. l. ſi ſeruum, de rel. ac ſum. l. at
ſi quis, §. hęc actio. ſed ſi ponas ſubiectum pro tanto colle-
cto, eſt ius approbatum ſecundum eum. Tu autem, potes di-
cere, quod non ſit triplex, ſed vnum. Vnde ſubiectum non
eſt niſi materia, ex qua aliquid fit, vt vas fictile de terra vel
7 in qua : vt albedo in pariete. Et ideo, dic † eſſe ſubiectum hu
ius ſcientię, iuſtitiam : bonum autem, & ęquum, non ſunt
niſi qualitates iuſtitię : quę ſemper bona eſt, & ęqua : vt di-
ces infra de iuſti. & iur. in princ. ſicut de poſſeſſione naturali
& ciuili conſueuit dici. C. de acquiren. poſ. l. licet, & non
ſunt proprie materia huius ſcientię, ſed qualitates ipſius ma
terię, vel effectus. Fateor tamen, quod materia Digeſto-
rum, & C. fuerunt antiqui libri, & leges, & ita intellige. C. de
vete. iur. enu. l. 1. §. iubemus : quę alias obſtaret huic opi.
ſed non ſunt materia ſcientię. Item not. quod hęc ſcientia,
eſt moralis, & ſupponitur ethicę. C. de ſecund. nupt. l. 1. ver.
ne his, ff. de ſponſa. l. libertinus, & not. in auth. de nup. in
princip.

a Adnotatio. Modus, eſt attendendus. Adde Spec. in tit. de aduoc. §. nunc de exordijs, verſic. modus igitur. Innoc. in cap. ſuper quæſtionum de offic. deleg.

b Communes opiniones. Vide Bald. in l. nu 10. C. de pœ. iudi. qui ma. iudi. In c. 1. in fi. de natura ſuc. feu. vbi tenet, quod communes opiniones, doctorum, ſunt tenende. Adde, limitando hoc dictum, vt per ea quæ notaui in apoſtilis ad Panor. in c. prudentiam, num. 4. in apoſtil. in ver. in quam plures, extra de offi. deleg. & ibi habes, an, & in quibus ſit adhærendum opin. communi, & ab ea non recedendum, de quo etiam per Felin. late in c. canonum, num. 17. de conſtitu.

IN NOMINE DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI.

Imperator Cæſar Flauius, Iuſtinianus, Alemanicus, Gotthicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, pius, felix, inclytus, victor, ac triumphator ſemper Auguſtus cupidæ legum iuuentuti.

1 *Chriſti nomine omiſſo inſtrumentum uitiari.*
2 *Iuſtiniani fides & tempora.*
3 *Imperator quis.*
4 *Imperij genera.*
5 *Imperatorum electores.*
6 *Cæſaris origo.*
7 *Quæſita, patrimonium non item, alienabilia.*
8 *Iura quando diſcenda.*
9 *Sigillum ſine nomine an ſufficiat.*
10 *Iuſtinianus cur ſic dictæ.*

QVICQVID agimus, debemus in nomine Domini incipere. 17. q. 7. c. non obſeruetis. Quia quicquid habes meriti præueniens tibi gratia donat, nihil enim debemus aſsignare noſtræ prudentiæ. 16. q. 1. c. reuerti mini. & ideo quaſi geſtores, vel procuratores loquimur. vt no. in auth. de hære. & fal. in rubr. quia, qui a ſemetipſo loquitur, gloriam propriã quærit Io. 7. c. item Pet. in epiſtola. ſi quis loquitur, quaſi ſermones Dei, Et ſic ſemper incipit Iuſtinianus in rubricis, & quandoque in legibus C. de offic. præſe. præ. Aſri. in nomine domini. Et papa extra de teſti. in nomine domini. 23. di. c. in nomine patris. & fic de conſuetudine, notarij incipiunt in-
1 ſtrumenta. † Sed quæritur, a quid ſi notarius, hoc omittat?
a gloſſ. dicit quod non valet inſtrumentum, vt in auth. vt præponatur nomen imperatoris, in gloſſ. vt puta in nomine &c. col. 5. gloſ. poteſt eſſe vera in arduis, & perpetuis: ſed in minoribus, vel breui tempore duraturis, poteſt dici contra, & ita tenet Spe. in tit. de inſtru. edi. §. 1. circa prin. Nota, quod papa non incipit ſic libros decretalium, nec in antiquis, nec in nouis compilationibus: quia papa nihil poteſt facere, quin fit in Dei nomine, cum ſit dei vicarius, extra de iureiur. ca. romani. in cle. vel forte hoc omiſit, cauſa breuitatis. Gloſ. dicit hoc ex hoc poteſt notari, quod imperator fuit chriſtianus. Inſultat Iacob. de Ra. contra gloſ. quod non ex hoc probatur, quia Sarracenus inuocat nomẽ domini. Sed certe imo ſatis probatur, additis verbis ſequentibus Ieſu Chriſti: qui
2 non inuocatur per iudæus, nec per ſarracenos. † Item patet imperator inuocabat virginem Mariam, vt epiſtola inter claras. & epiſtola liquet. & credebat trinitatem, vt C. de ſum. trin. l. 1. C. de vete. iur. enu. l. 1. & 2. Et ſcias, quod ſecundum
3 chronica is primus † Iuſtinianus fuit hæreticus, errore Euthicetis, poſtea ad fidem reductus, per Agapitum papam & incepit imperare anno domini. 5 2. & regnauit. 38. annis, & tempore eius, florebat beatus Benedictus in monte Caſsino, ſanctus Caſsiodorus, apud Rauennam. ſancta Genoueſa in pago Pariſien. ſecundum chronica, ego vidi nomen Iuſtiniani ſcriptum in cathalogo ſanctorum cal. Auguſti.

a Adnotatio ſed quæritur. Vide Ange. Aret. ſuper hac quæſtione hic & maxime in verſic. vel clarius, aut quæritur &c. Item vide do. Fel. in c. 1 de fide inſtru. in 1. col. prope fi. ver. in glo. 1. in fi. vbi late ponit, quæ ſunt de eſſentia inſtrumenti publi. i. poſt omnes do&. Item vide hic Aret. in 1. col. an notarius conficiens inſtrumentum, inter Chriſtianum & iudæum, vel inter duos iudæos debeat inuocare nomen domini noſtri Ieſu Chriſti. & etiam vide Bar. in prima conſtitutio. C.

IESV Chriſti. Expone, hæc verba in rub. de hæredit. & falcid. in gloſſ. Imperator. Dicit Iſidorus quod hoc fuit antiquitus nomen illius, cui ſummæ rei militaris adminiſtratio commiſſa fuit, & poſtea ſibi iudices vſurparunt: finaliter ſenatus hoc nomen ſoli Cæſari, ad aliorum regum differentiam, appropriauit, in perſona Octauiani, qui regnauit tempore
4 natiuitatis Chriſti. † Et ſcias, quod hodie ſunt imperia
a a Conſtantinopolitanum, & Romanum, nam olim facta diuiſione ſeu datione vrbis, per Conſtantinum eccleſiæ. de qua extra de electio. c. fundamenta lib. 6. & de qua notatur in authen. quomodo oporteat, in. in principio caput imperij fuit Conſtantinopolis, vſque ad tempora Stephani papæ: qui tranſtulit Romanum Imperium in Germanos, ex eo quòd conſtantinopolitanus nolebat ſuccurrere eccleſiæ, neque vrbi, vt plene not. extra de elect. c. venerabilem. Et ideo electus per Alemanos eſt verus Imperator romanorum, non conſtantinopo
5 litanus s. 16. diſtin. c. ſi imperator. 7. q. 1. c. in apibus. † Et ſunt electores, Maguntinus, Colonien. Treuerenſis archiepiſcopi. etiam quatuor principes ſeculares, de quibus per Hoſ. d. c. venerabilem. extra de ſen. & re iudic. c. ad apoſtolicæ. lib. 6. & per hoc patet reſponſio, ad quodam argumentum puerile, quod Iac. facit hic, imperator, dicitur ab imperando, cum ergo quilibet imperet in domo ſua videtur quòd poſſet dici, quilibet imperator. non ſic.

a Adnot. Duo ſunt imperia. Adde verum horum ſit verum imperium. vide gl. in c. di. 95. ſi imperator. & ibi Gemi. vbi dixi in apoſtil. ad ipſum, vbi dicit imperium romanum eſſe verum imperium, & eius imperatorem legitimum, non conſtantinopolitanum. de quo etiam per Panor. & doct. in c. per venerabilem. vbi etiam, notaui in apoſt. ad ipſum. extra de elect. & ibi bo. tex. & glo. in c. ſoli. e. de maior. & obedien.

7 CAESAR. Glo. dicit. † quod Imperator, a dictus fuit
a Cæſar, a Cæſare Auguſto, qui regnabat tempore natiuitatis chriſti. Salua pace glo. imo a Iulio cæſare eius auunculo qui fuit primus monarcha romanorum, ſecundum chronica. Quare autem ille dictus fuit cæſar? Referunt, quod fuit execto ventre tractus. l. ſi mater. C. de inof. teſta. & quia iam magnam cæſariem pilorum habebat, cum extractus fuit de ventre, ſecundum chronica.

b Adno. Imperator. Aret. dicit hic, quod Imperator, non poteſt dici, niſi poſt triplicem coronationem. Reuocat etiam hic in dubium, an priuilegia, conceſſa ab imperatore, ante eius coronationem, valeant. vide eum in 2. colum. circa fi. in fi. verſic. 2. principaliter no. & ver. ſeq item quis poſſit præſcribere, vt non habeat imperium, in ſuperiorem vide per do. Feli. lattiſſime. & melius quam alibi in c. cum non liceat. de præſcri. col. 4. in prin. in ver. cæterum ſubdit. Abb. cum. ex ſeq. charta. 49. item an imperator poſſit concedere laico, vt ſolum coram eccleſiaſtico conueniatur. vide eundem in d. c. col. pe. cir. fi. ver. item adde quod licet.

FLAVIVS. Dicit glo. quod fuit rubeus. vel dic flauus. id eſt, ruffus, ſicut Dauid rex. vt legitur. 1. Reg. c. 17. & ego Ioa. de monte dulphi, dictus faber diœceſis Engoleſimæ prouinciæ Buldegalen. ſum.

IVSTINIANVS. Expone, oppone, & ſolue vt gl. Iuſtinianus. Illud autem approbatur quod fuit filius Iuſtini. ſecundum chronica. dixi ſupra ſuper verbo in nomine. &c.
6 † Sed tunc oppo. quomodo ſucceſsit patri. quia per ſucceſsionem, nunquam imperator creatur; ſed per electionem. & ſic adminiſtrator. C. de offi. præfec. præ. l. 1. & ſupra dictum eſt, per nouam. electionẽ. no. C. de mun. & hono. inter patrem & fi. non conti. l. i. & no. in rubri. extra de fi. præsby. per totum? nec aliquis fuit in medio, ſecundum chronica. Poteſt dici, quod illæ leges, non obtinent in electione imperatoris, ſicut nec formæ electionum, in electione papæ. extra de elect. c. licet. & c. vbi maius. lib. 6. Vel forte fuit electus in defectum alterius. ff. de mune. & hono. l. honor. §. fi. de decu. l. generaliter. §. ſpurij.

ALEMANICVS. Dic vt glo. Sed quæro: quale melius ponit illas prouincias, quas deuicit, quam alias? dicit Iaco. quia ex probitate ſua fuerunt acquiſitę. & maior honor eſt, quod quis vocetur nomine acquiſito ex probitate, quam illo quod ei euenit alias. quia in his quę ex natura proueniunt nec laudari, nec vituperari debemus. vnde illud quod meum eſt per acquiſitionem, magis dicitur eſſe meum, quam quod per ſucceſsionem, ſecundum Iac. Et no. ff. de cap. l. fi. argu. ff. de vſu & ha. plenum. §. fi vſufr. ad municip. l. aſſumptio. §. filius. C. de ſa. ſan. eccle. l. ſacroſanctę, quamuis illa quę ex genere veniunt, difficilius amittantur. ff. de ſena. l. fœ-

minæ de interdic. & re.l.s. in feu. epiſcopum vel abbatem. ſ.fin.quæ ſit prima cauſa benefi. amit.ſ. fina. ſi vaſ. feu. pri.
7 cui deſe.c.1.ſi de feu. contro. ſue.c.s. Et hæc † faciunt, pro conſuetudine, quæ in pluribus locis obtinet, quod quis po teſt teſtari, vel donare conquæſtas ſuas ad libitum, ſed patrimonialia non, quæ ſibi ex ſucceſsione obuenerunt. Sed quid ſi acquiſiuit illud, quod erat ſibi ex ſucceſsione obuenturum, an cenſebitur conquęſta? Arg. hic qnod ſic: quia hæ prouineię debebant eſſe imperij, cum imperator dominus
a mundi ſit. a vt l.deprecatio.ff. ad l. rhodiam de ia. Et tamen dicuntur acquiſitę per Iuſtinianum. Sed contra facit in ſeu. de vaſ.decre. cap.1.ff.ſi quid in ſrau.patro.l.1. ſ. qui autem. & ſ. ſed ſi libertus. Quod eſt notabile, pro illis qui habent decimas infeudatas, quas dederunt in vita filijs, quod non videantnr tranſlatę ne acquirantur eccleſię, cum eſſent alias ſucceſſori.

a Adnotatio. Dominus mundi ſit. An imperator ſit dominus totius mundi, Bar. in l.item ſi verberatum.ff. de rei vendi. & in extraua. ad reprimendum in ver. totius orbis.& ibi. an ſit dominus rerum ſingularium, & in 1. conſti. ſſorum an omnes ciuitates ſint ſubiectæ imperio. in l. omnibus.ff.ad trebel. de imperatore, vide multa pulchra.& latius quam alibi, per Fel.in c.cum non liceat.per diſcurſum extra de præſcrip.

P i v s Dic vt in gloſſ. vel dic, quòd quilibet imperator debet eſſe pius, vnde Seneca. Nullum clementia ex omnibus magis decet, quam principem. Adhibenda tamen eſt moderatio: vnde promiſcuam, nec vulgarem habere oportet clementiam, nec abſciſſam. vnde Romæ in capitolio ſcriptum eſt. Parce victis, frange ſuperbos. Vide plenius. C.de ſum. tri. l.1. ſuper verbo clemens. vbi ſcripſi. et facit. C. de nup.imperialis. in auth.vt iu.ſi.quo.ſuffr.ſ. itaque. & ſcribitur prouer. 28. Leo rugiens, princeps impius ſuper populum pauperem.

F e l i x. Iuxta fin.glo.hæc eſt fal.& mendax, ex turbine fortunæ veniens, quæ non permanet. & ſecundum hanc vſurarij, cupidi, male conditionati, qui vt plurimum abundant, & præſunt, in hoc ſeculo dicuntur felices. Vnde dicendum quòd felicitas, eſt æterna beatitudo. Felicitas enim mundana, non eſt via: imo deuium, ad felicitatem veram, vnde Boœtius, de conſo. Quid enim pecuniam congregare conaberis? eripies habenti dignitatibus fulgere velis, danti ſupplicabis.& præire cæteros honore cupis, poſcendi humilitate vileſces: potentiam ne deſideres, ſubiectorum inſidijs obnoxius, periculis ſubiacebis. Gloriam quæris: ſed per aſpera, quæquæ diſtractus ſecurus eſſe deſiſtis. voluptuariam vitam degas. ſed quis non ſpernat, atque abijciat viliſsimæ atque fragiliſsimæ rei eſſe ſeruum? hæc enim mendacis felicitatis formam habent.

F r a n c i c v s. Non glorientur, imperiales, ex hoc ar-
a guere, quod regnum Franciæ a eſſet ſubiectum imperio: quia hic loquitur de quadam Frãcia, quæ eſt in Alemania. de qua extra de ſponſ.c.1. Et ſi ſuper hoc loqui plenius volueris, vide Hoſt ſen. extra qui ſi.ſint le. c. per venerabilem, & quod ſcripſi. C.de ſum.trini.l.1.

a Adnotatio. Franciæ. An autem regnum Franciæ ſit ſubiectum imperio, tenet aut hoc notter hic, quod non. idem tenet Innoc.in c.per venerabilem.hic alle.in ſua glo.in verbo recognoſcant. ibi nos contra, late per Old. in conſi. 69.& in deciſio.delphi.q.239.ver.circa præmiſſa.

a A v g v s t v s. a Omnes Imperatores ſunt vocati Auguſti a Octauiano, qui regnabat tempore natiuitatis Chriſti, qui primo vocatus fuit Auguſtus: quia adeò auxerit rempublicam, quod vniuerſo orbi pacifice dominatus fuit 44. annis. diuinos honores refutauit: imo, nec ſe dominum nominare permiſit ſecundum chronica. Et ab ipſo nominatus menſis Auguſtus: non ipſe a menſe ſicut ignorantes aliqui aſtruxerunt. Sed mirabile eſt quò imperator, ſe ita magnificat cum ſcriptum ſit: Ne te collaudes. &c.& laus in ore proprio &c. ſed forte, non facit propter ſe: ſed ad exaltationem dignitatis. Vnde Seneca. Tibi dico Auguſte, induere pretioſis non propter te: ſed propter honorem imperij. Papa autẽ in verbis, ſe dicit ſeruum ſeruorum ſe nominando, de facto tamen ſe adorari permittit, quod angelus in Apocalypſi refugit.

a Adnotatio. Auguſtus, No. hic Aret. quod Imperator debet eſſe huius propoſiti. ſcilicet quod augeat Imperium. quod ſi non ſit huius propoſiti: non debet dici Imperator. & ponit hic quæſtionem vulgatam, an valuerit donatio facta B. Silueſtro ab Imperatore Conſtantino. vide eum hic, in 4.col.in prin. ver. tertio not.& ver.ſeq.

8 C v p i d a e legum iuuentuti.† Et not. quod iuuenes debemus incipere addiſcere huiuſmodi ſcientiam, poſt grammaticam: logicam: & rhetoricam: quas debemus addiſcere in puerili ætate. illæ enim ſermocinales ſunt, & ſine magna ratione. Sed poſt 14. annos debemus accedere ad has ſcientias rationabiles. C.de ſtu.lib.vr.ro.l.1.ſ. & quoniam.& no. cupidæ. quia niſi auide & cupide quis ſtudeat, non poteſt eſſe perfectus. vnde verſus.

Si quis forte velit Iuriſconſultus haberi,
Continuet ſtudium, velit à quocunque doceri,
Inuigilet, nec vincat eum tortura laborum.
Fortior inſurgat, cunctiſque recentior horis,
Nam labor improbus omnia vincit.

C.de pe.bon.ſub.l.1. extra de purg.can.e.cum in iuuentute. ſ.cæterum de pœni.diſt.1.importuna. non tamen ſemper in actu ſis: ſed interdum requiem animo tuo dato, ſecundum Sene. Iaco. vero hic allegat, quod pigris, & negligentibus iura non ſubueniunt. ff.ex quib.cau. ma. non enim. & iuuenes ſunt perſpicaciores. ff. de ædil. edi. l. præcipiunt. Vnde ſi vides aliquem inſtitutarium ſenem, dic ei: amice tu eris aduocatus in alio ſæculo. ſecundum eum, qui refert, quod per hanc rubricam, caſſauit quidam aduocatus quoddam procuratorium: quia non erat ibi nomen iudicis: ſed tantum pendebat ſigillum: quia nomen ſcribentis debet inſeri.
9 † Ego bene credo, quod ſigillum non ſufficit. vnde non ſufficeret ad probandum mandatum ſi quis, approbaret ſigillum domini ſui. vt no. Spe. in tit. de procura. ſ. reſtat. & Archid. extra de procu. cap. qnamuis. lib.6. & ſcripſi. C. de procur. l.1. ſi quis habeat literas, in quibus conſtituens loquatur, & dicat in fine, quod dictas literas fecit tali ſigillo & ad ſui inſtantiam ſigillari: non video cur fidem non faciant. quamuis iudex non loquatur: nam ſi proprium appoſuiſſet, fidem faceret. ff. de procu. l. ſi procuratorem abſentem. Ergo multo fortius ſi facit poni authenticum, ſed bene concedo, quod procuratori poſſet imputari propter defectum ſtipulationis: quia iudex debet referre ſe fuiſſe ſtipulatum, vt infra de ſatiſd. ſ. ſi vero.

a E l e m e n t o r v m. a † Quare dicitur elementorum, vi
10 debis iura in procemio. ſ. igitur. ſed dicitur inſtitutionum. i.inſtructionum: quia per eius primitiua principia, peruenimus ad altiora legum ſcita. vel quia in ſtatum Romani iuris, nos erigunt. vel inſtitutionum.i. introductionum ſiue ſagogarum. Sed quia melius ſonat, inſtitutionum, ideo huiuſmodi vocabulo vtitur: ſecundum Azo. in ſumma.

a Adnotatio. Elementorum. Quærit hic Arc. an hæc rubri. & aliæ poſſint allegari vt tex vide eum hic pulchre diſtinguentem, per quatuor membra. in 1. col. ante med. ver. quarto an hæc rub. item circa ſi. eiuſdem co. ver. vlt. quæritur quærit, an rub. neceſſario ſit continuanda vna ad aliam. vbi plene vide per eum. item vide per glo.in l. gallus. in princ. ff. de lib. & poſth. & gloſſ. in rub. ff. de condi. & demon. per gloſſ. in l.1. de pet. bo. ſubl. lib.10. Iaſ. May an autem rub. decreti ſint autenticæ, vide do. Fel. in c.2. col.24. ver. rubri. quæ ſunt extra de reſcrip.

1 *Maieſtatem non ſoli Imperatoris eſſe.*
2 *Miluus & ſtudentis differentia.*
3 *Notorium multiplex.4.*
5 *Notorium & manifeſtum quid 6.9.10.*
7 *Latro manifeſtus quis.*
8 *Notorium qui deprahendatur.*
9 *Manifeſtum in extraiudicialibus qui accipiendum.*
11 *Ordo in notorijs ſeruandus.*
12 *Citatione quando, & an non egeant notoria.*
13 *Abſens damnatus an audiendus.*
14 *Iudicij acta an in notorijs neceſſaria.*
15 *Incipere quando, an non, in notorijs liceat.*
16 *Notoria non probanda.*
17 *Sententia ſcripta eget notorium.*
18 *Appellari in notorijs non licere.*
19 *Notorij ſententia executur.*

Imp.

IMPERATORIAM maieſtatem. Quæ-
ritur vtrum duces & barones dicantur
habere maieſtatem: vt eorum ſubiecti
in eos conſpirantes maieſtatis crimino
teneantur? arg. quod ſic. 2.q.1.c.in pri-
mis.6.q.1.c.ſiquis.3.q.5.c.3. C. de epiſc.
and.l.3.ver.reus autem. Et hanc videtur
2 tenere Archi.extra.de pœ.c.felicis. Poſſet dici†contra:quia
ſpeciale videtur, vt hi qui contra imperatorem, vel in illos,
quia eius conſilijs, vel conſiſtorio deſunt committunt, illo
crimine teneãtur, vt C.ad l.iul.maieſt.l.quiſquis. Et ideo nõ
videtur ad alios extendendum, ne pœnæ exaggerentur. ff.
de pœ.l.interpretatione, & facit pro hac parte extra.de ſen
ten.& re iudi.in c.paſtoralis.in cle.§. rurſus.ſed ēt in magi-
ſtratu populi romani eſt expreſſum, quod committitur, ſi
occidatur.ff.ad l.iul.ma.l.1.§. cuiusve opera. Sed illud ideo
quia per imperatorem inſtituuntur, & eius perſonã repræ-
ſentãt:negare tñ non poſſum, quin iudices, habeãt maieſta-
tem.ff.de inſti.& iur.l. pe. prope fi. vel poteſt diſtingui, an
tales habeant ſuperiores, vt tũc cõmittatur, alias non. & fa-
cit.ff.de capti.l.nõ dubito.§.1.cęteraꝫ dic vt in gl.adde tamẽ,
ẽbi poſt verbũ & c.ſic.C.de cõſul.l.fi.Itẽ in ea.gl.ſuper ver-
bo attendere eũ ipſe miles ſit, & alios commilitones vocat.
ff.de teſta.mili.l.1.C.de vetera.l.1.lib.1 2.Igitur nõ legibus,
ſed armis intendere deberẽt.C.de iure.deli.l.fi.vnde nõ fue
rãt imperatores, qui ſex mẽſibus vacabãt ſtudio, ſed armis:
vt no.de excu.tut.l.1.§.idem diuus, & no.ex his quæ hic le-
guntur & notantur, quod fatui ſcholares, qui quandoque
armati oberrant, ſibi caſus excuſationum cauſant: quia cum
leges, & arma ſint adinuicem correlatiua, propter neceſsita
tem, gloriantur ſe perfectos, ſi vtroque ſe iuuare ſciant. Tu
aũt tene, ꝙ vix aut nunquã in eadẽ perſona concurrunt mi
litia, & ſciẽtia. miles enim debet eſſe in cõtinuo curſu & cor
poris exercitio. C.de re mili.l.miles. ſtudens vero in quiete.
C. de ſtud. lib. vrbis ro.l.1. Nam ſecundum Philoſophum:
anima ſedendo &c. & ſecundũ Senecam. Nuſquam eſt, qui
vbique eſt. Primũ mentis cõpoſitæ exiſtimo conſiſtere poſ-
ſe, & ſecũ morari: vitã in peregrinatione agẽtibus, hoc eue
nit. vt multa hoſpitia habeãr, nullaſque amicitias. Idem ac-
cidat neceſſe eſt his, qui nullius ſe ingenio familiariter ap-
plicant: ſed omnia curſu, & properanter trãſeunt. otiũ enim
neceſſarium eſt, docentibus, & diſcentibus. C.de excu.tut.
a l. 3. Item miles a debet † eſſe durus, & fortis: ſtudẽs mollis
a vnde ſecundum Philoſophum, Molles carne, aptos muſis
dicimus. & facit. ff. de capti.l.plurimũ.§.fin. reperitur tamen
per omnes hiſtoriographos, ꝙ militia ſemper ſecuta eſt cle
rum. Et philoſophi primo fuerunt in Aegypto. vnde pro-
pter admirari cœperunt primo philoſophari in Aegypto.
Secundò, in Aſia. Tertiò in Græcia. Quartò, Romæ. Quin-
tò, in Francia: vbi fauente dño, manebit vſque ad fi. Et not.
quod nobilior & melior eſt ſapiẽtia, quã militia. vnde Eccl.
9. Melior eſt ſapientia, quam arma bellica. & Pſal. Nõ in for-
titudine equi, voluntatẽ habebit: neque in tibijs viri bene-
placitũ erit ei, & ideo de ratione maior honor debetur ſa-
piẽtibus, quam militibus: qui nõ debent eſſe, niſi executores
præceptorũ ſapiẽtiũ, & ideo lex dixit milites noſtros opor-
tet eſſe defenſores, nõ dños. C.de capti.l.ab hoſtibus. in fin.
totum eſt conuerſum hodie, milites impudẽtes dominant,
ſapientes obſequuntur: & multi opprimũtur, iuxta illud, qđ
ſcribitur Prou. 28. Dux indigens prudentia, multos oppri-
met per calumniam. Item in fi. gl. quæ eſt ſuper verbo, gu-
bernare: ſupponit ergo, quod tempore guerræ nõ ſeruantur
iura, nec iuſtitia. quod verũ eſt, de facto: ſanctius tamen eſ-
ſet, quod tũc facerent, qđ alio tpe. & legitur in vita beati
Gregorij, ꝙ Traianus Imperator fuit ſaluatus, & de inferno
extractus: quia vadens ad bellũ fecit iuſtitiã de quodã prin-
cipe, verũ eſt tñ, quod non debet tunc rigor omnino ſerua-
ri. vt extra.de treu.c.fi.& ibi not.3 1.diſt.c.ſciente. Gloſ. quæ
incipit leges. in fi. verius videtur per tramites. i. ſemitas. quia
ſicut occurritur, per ſemitas fugientibus, ſic per leges ca-
lumniantibus. & facit extra in procemio decret. de his, quæ
hic ſcribuntur videbis plenius infra de pœna teme. litigan.

In glo.no.ibi cum C.de legi.& cõ.l.leges. religio enim di-
citur à religo religas. vnde cum leges voluntates hominum
religent, & coarctẽt, ad iuſte viuendũ: faciũt hoiem religio-
ſum. & eſt ſimile. ff. de leg.3.l.vnũ ex familia.§.fi. Itẽ in ea.gl.
cum dicit ꝓportionabilia, nã ſicut ſe habent arma, & uſus
armorũ, ad victoriã: ſic victoria ad triumphũ. & ſicut leges
& vſus legũ ad calumniæ expulſionẽ, ita calumniæ expulſio,
ad religionem. In gl. quo ad leges. melius in auth. vt iud. ſi-
ne quoquo ſuffrag. in princ. C.de aſſeſſo. l. 1. In gl. ſ. quo ad
arma. in fi. vnde Seneca de virtutibus. Si prudẽs eſt tuus ani
mus, tribus temporibus diſpenſetur: præſentia ordina: futu-
ra præuide: præterita recordare. In gl. ſub qua in fin. C. de of
fic. præto. afri.l.1.ver. Deo auxiliãte. Proteſtantur. i. pro teſti
b monijs ſunt: quia notorium b eſt ipſo facto, nec probatione
indiget, vt no. ff. qui ſatiſd. cog.l.ſi vero. §. qui pro rei quali-
tate. ff. de dote præleg.l.2. in fi. ſed contrariũ no. C. de accu.l.
3 ea quæ. Do. iuris canon. diſtinxerũt † triplex notorium. Quod
dã continuũ, qđ continuo perſeuerat, ſicut qđ Philippus, fi
lius comitis Valleſij obtinet ſceptrũ Frãciæ: & in hoc nõ re-
quiruntur probationes: imo valeret ꝓceſſus ſine li. cõteſt. ſi-
ne teſtiũ receptione, niſi pars negaret eſſe notoriũ: tunc.n.
ſecundũ eos oportet ꝓbari notoriũ: ꝙ ꝑ duos teſtes ꝓbabit,
qui deponãt factũ eſſe notoriũ, & maiorẽ partẽ populi hoc
ſcire, reddẽdo cauſas ſufficientes, ſuo teſtimonio. Et ſic tenet
Io.gl.decr.2.q.1.c.de manifeſta. Inn.& Hoſt. extra de coha.
cle.& mul.c.tua. Spe.ti.de noto.cri.§.iã de notorio. ver. te-
4 ſtes.& §.1.ver. ſed qualiter. † Item quodã actu tranſiẽs, ſicut
quis publice occidit hoiem. Itẽ quoddã interpellatũ. vt ſi qs,
nõ cõtinue, ſed interpolatim tenet concubinam, & in his re-
quirunt probõnem. vt no. in d.c.de manifeſt. & hoc vř ſequi
Inn.& Hoſt. in d.c.tua. in gl. fama. & Spe. in d.§. iã vero iſtud
aũt. & Archi. in c. Romana. extra de cẽſi. de off. deleg. c. ſtatui
mus, in gl. ord. ver. ſed quid, ſi ex poſtfacto. hæc ſnia non vř
vera, per c.qm. extra de fil. presby. vbi actu trãſiuerat, nec re-
quiritur probatio. C. de ſta.& ima.l. 2. & bene facit de his,
qui in eccleſia ma.l.1: & vř expreſſum in feu. de pa.te. & in-
fr.§. ſi quis hominem. extra de ſen.& re iud. c. paſtoralis. §.
notoriũ. de ſenten. excõ.c. ſi iudex laicus. lib. 6. vt patet hoc
quia Africa fuit diu rebellis, & poſt victa per Iuſtinianũ, &
hoc proteſtatur ipſum factũ, contra rebelles, & tñ rebellio
actu trãſierat: imo ẽt ipſa victoria, quis.n. iudex exigeret ꝓ-
bationes, ſi negaretur Io. natione Caterané. papã fuiſſe, vel
Benedictũ poſt eũ. vel Philippũ modernũ regem Frãciæ pro
ſtraſſe Flamingos apud caſellũ quæ oĩa trãſierunt? Vnde vt
hæc materia, quæ eſt legiſtis ignota, & paucis canoniſtas va
ria: plenius liqueat. Primò quæritur, quid ſit notoriũ. Secun
dò, in quo differat à manifeſto. Tertiò, an in notorio, ſit opus
citatione. Quartò, an litis conteſt. Quintò, an ꝓbatione. Sex-
tò, an ſnia, & an ſcriptis. Septimò, an & quo poſsit appella-
5 ri. Octauò quõ exequi. † Circa primũ, dic, ꝙ notorium eſt,
qđ eſt ita euidẽs, ꝙ latere nõ põt, nec tergiuerſatione cela-
ri, & cuius eſt teſtis populus, vt in d.c. tua nos: & c. de mani
feſta. 61. diſt. c. ſacerdotale. in fin. 25.q.3. ꝙ ſcripſi. Manifeſtũ
dř, ꝙ vulgo dř corã pluribus factum, vt teſtñi Titij, factum
fuit corã pluribus teſtibus. ff. de teſt.l. hære. palã. quid ergo
ſi quis occidit hoiem, corã pluribus teſtibus? an dices noto-
rium, vel manifeſtũ? Quidã dicũt, ꝙ ſi occidit corã decẽ, ꝙ
eſt notoriũ, & de hoc no. in d.c. de manifeſta. Alij relinquũt
arbitrio iudicis, & in hoc ꝑſeuerat. Spe.ti.de noto.cri.§.iã
de notorio. ver.& hoc notoriũ. Sed qđ arbitrabit iudex? Di
6 cas, ꝙ vere notoriũ eſt † qñ factũ eſt tale, quod de ſui natura
oẽs ſciũt, vel ſcire eos veriſimile eſt: ſic ꝙ non poſsit cadere
ignorantia, quin ſit ſupina. ſicut ſi qs, gerat ſe ꝓ epiſcopo in
aliqua ciuitate: vel ſi quis in mercato, toto populo cõſpiciẽ-
te, occidit hominẽ, vel ſuſpẽdit publice, vel alium actũ exer
cuit in præſentia populi. Et ideo credo, ꝙ ſit notoriũ illud,
qđ in iudicio fit, vel inducitur in eccleſiis, diebus feſtiuis, po
pulo cõgregato. vel in publico & magnis aſsiſiis. Nec re-
quirimus, ꝙ ſimul totus populus ſciat: ſufficit.n. quod per
7 Vicos, hi & alij dicant. Vnde latro dicitur † manifeſtus, qui
multos ſpoliat. ff. de iniuſt. rup. & irri.l. ſi quis.§. hi autem.
ver. niſi ꝙ intelligitur, in diuerſis vicibus, vt d.l.1. de his quę

in eccle.ma. extra de tranſla.epi.c.quanto de cle.excō.c.illud
C.de lati.li.tol.l.vnica, §. ſed & ſi qui dñi l. publicati, C.de
teſta. Et caue, quia ſi proponas, notorium in aliqua prouin-
8 cia, oportet† quod factum ſit tale quod de ſui natura, omnes
de prouincia ſciant, vel ſcire poſsint. ſi in villa: ꝙ illi de tali
villa, municipio, vel caſtro, ff. de iur.& ſact.ignoran.l. 1. §. ſed
facti. Quid ergo, ſi in villula, vbi ſunt pauci habitantes, ſi in
conſpectu omnium, factum fuit, qui forte non ſunt ſex, vel
octo? videtur quod ſit notorium, ff. de regu.in.l. neratius ex-
tra de elect.c. 1. Hoc non credo: quia debet eſſe notum plu-
rimis, & multitudini, extra de cohabi.cle.& mu. c.fina.& vi-
cinia debet ſcire, extra de purg.cano.c.pe.ver.ſi.ff.vi bo.rap.
l.prætor. §. 1. de verb.ſigniſi.l.palam.ff.de inſti.l. ſed & ſi pu-
pillus. §. proſcribere, & ita patet differentia inter manifeſtū,
& notorium. Euidens quandoque, prædicatur de vno, qñque
de alio, extra de elect.c.ſi ſorte, li.6.& c.ab eo. Qñque tamé,
manifeſtum ponitur pro notorio. C. de appell.l.ciues. ff. ad
turpil.ab accuſatione. §. nunciatores. de do. præle.l. 2. extra
de verb.ſig.c.conſtitutionem, in 6.de offi.dele.c. 1.e.li. Vnde
† vbi manifeſtum ſcribitur in materia, quæ non requirit iu-
9 dicialem indaginem, nec probationem, ſemper expone mani-
feſtum.i.notorium: alioqui in propria ſignificatione retine:
vt verba ſecundū materiam intelligantur. ff. loca. l.ſi vno.&
ita ſaluabuntur gl.iuris ciuilis, quæ qñque dicunt, ꝙ manife
ſta probatione, iura non indigent vt no.in d.l. 2.de do. præl.
10 Item dicit, quod eſt etiam notorium† vbicunque conſtat
iudici, tanquam iudici, vt ſi in figura iudicij, aliquid factum,
dictum ſit, quamuis populus, vel maiores populi, hoc non
ſciant & ſic intellige C.qui.& aduerſ.quos l. 1. ff.de ap.l.cre-
ditor. §. iuſſus, extra de ſen.excō.c. venerabilibus. §. ſecus, de
appel.c.romana. §. ſin autē, li.6.de offi.dele.c.de cauſis. Qui-
dam aūt, exigunt: quod ſint tot cum iudice, ꝙ poſsit dici no
torium, & ita vr̃ tenere Spe. §. dicto iam §.pe. de Sāſone pro
quo C.de cuſto.reo.l. 2.ibi cū dicit: publico teſtimonio. quod
non eſt verum: quia ſecundum hæc, nihil faceret figura iu-
dicij, quæ multum facit per prædicta. Item eſt notorium il-
d lud, quod per acta ᵈ, & proceſſus per partes concordatos,
vel aliter ſolenniter factos, apparet. C.de lit.conteſt.authen.
offeratur, ver.quod non mox.non extra de reſcrip.c. cūcon
tingat. 2.q. 1.c.deus omnipotens, §. quando autem. C.de dela
to.l. 2.lib. 10. Vel reſultat ex iuris præſumptione. in authen.
de reſti. & ea quæ pa. §. vnum. ff. ad turpil.l. 1. ff. de his qui
ſunt ſui vel alie.iur.l.filius. Item eſt notorium, quod commu
nis & antiqua traditio habet inconcuſſe: ſicut quod Carolus
vicit hiſpaniam, & paſsio Chriſti, & ſimilia. C. de ſum.tri.l.
1.ibi quam diuinum. & ff. de re iudi.l.fin. de cada.pu.l. 1.in-
fra de ado. §. fin. ff.de legi.l.fin.in auth. vt non luxu. contra
na.cir.me.& no.Hoſt.in d.c.quanto.de tranſa. & Spe.de no-
to.cri. §. iam ver.notorium facti. Inn.tamen, dicit, quod illud
eſt probandum, & dat modum probandi, extra de ver.ſigni.
c.veniens. primū tamen ego ſequor, per leges, quas allegaui.
Itē pōt, dici notoriū. quod indubitatus & vulgaris rumor aſ
ſerit, & vr̃ expreſſum, extra de elec.c.vbi periculum. §. quia
vero.ibi indubitāter rumor, lib.6. Item illud, quod oculis iu-
dicis patet de ſe.ff.de mino.l.minor 25.an. extra de cor.li.6.
c.cum detur.de ele.c.ſi ſorte, li.6.de ver.ſig.c.conſtitutionē
lib.6. Et no. ꝙ ſecurum eſt, & cautum, quod antequam proce
datur in notorio, pronuncietur eſſe notorium. vt no. Ioan.
An. extra de ſen. et re iud.c.paſtoralis, in cle.ſed pars etiam
caute facit, ſi appellet ex illa pronunciatione, & admittetur:
11 extra de app.c.romana. §. ſin autē, li.6. In† dubio ſecurius in-
dicio, ordinē iudiciarium obſeruari, ne forte reputetur noto
riū, qd̃ no.eſt.& annihilaretur proceſſus, niſi eſſet ita noto-
riū euidēter, ꝙ eſſet ridiculum, ordinē iudiciariū obſeruare:
extra de appel.c.cōſuluit, et no.Hoſt.in c.cū ſit, eo.ti.de pur
ga.ca.c.pe.& eſt ſimile conſilium, extra de iudi.c.diſpendio-
e ſam, in fi.in cle. Circa tertium an opus ſit citatione ᵉ glo. di
cit quod ſic, idem Inn.in c.ad audientiā noſtrā, extra de app.
cum ſit romana, idem Spec.tit.de noto.cri. §. 1.ver. 1. & ver.
dicit quoque, quibus ob.d.c.cum ſit, de elec.bone, & c.per ve
nerabilem, & vr̃ expreſſum in d.c.quanto, de tranſla.epiſco.
& ibi Inno. 11.q. 1.c.ſtatuimus, & d.c.qm̃, de fil. presby. Di-
12 camus, † quod in notorio iudici, vt iudici, quod illa die pro
cedat, & parte præſente, non eſt opus citatione: vt ſiquis in-
iuriatus fuerit, in præſentia iudicis, pro tribunali ſedētis. Ex
quo enim habet partis præſentiā, non oportet amplius euo
cari, & ſic poteſt intelligi.l.creditor. §. iuſſus. ff. de app.extra
de iureiu.c. fin.li.6. Sed die elapſa, & maxime parte abſente,
eſt neceſſaria citatio.extra, de verbo.ſign.c.cum olim. & pa-
tet, quia per confeſsionem emiſſam in iudicio, ſit res noto-
ria, vt c.romana, ſupra alleg.& tamen pars, quæ confeſſa eſt,
vocatur in ſententia, vt ff. quæ ſen.ſine ap.l. 2. §. item cum ex
edicto. In notorio vero facti tranſlati, vel interpellati, dicunt
omnes partem citandam: ſed in contrarium ſunt opin. Secu-
rius eſt tamen partem vocare, vt no.Hoſt.in d.c.cum ſit. Ego
credo, ꝙ ſit neceſſe, quia in c.paſtoralis, extra de ſen.& re iu.
in cle.papa non negat notorium, & tamē ſententiā infirmat
propter defectum citationis, & facit d. §. iuſſus. ſi tamen iu-
dex timeat ſcandalū, vel periculum, pōt ſine citatione proce
dere vt c. per venerabilem. & c.bone.& maxime ad ſenten-
tiam excommunicationis, quæ fertur in abſentem, extra de
ſimo.c.accuſatum, & d.c.cum ſit.& no.d.c. de manifeſta, &
facit bene extra de ſen.excom.c.conſtitutionem.in fin.lib.6.
cum in illa opus eſſet monitione: vt ibi no. Hoſt. & c. cum
ſit, quod intellige, ſi poſsit fieri ſine periculo, vt dixi. Et cita-
bitur peremptorie, ſicut in alijs cauſis, & cum interuallis, ſi
ſit poſsibile, vt ibi. Nec ob.extra de ſen.& re indi.c. cū olim.
quia ibi, vel pars fuit citata, vel Papa proceſsit de plenitudi-
ne poteſtatis, vt ibi no.per gloſſ. & Hoſt. Quid ſi reus bonas
defenſiones habebat? & nihilominus condemnatur abſens,
quod potuit fieri cum in notorijs procedatur per viam in-
quiſitionis, vt l.ea quidem. C.de accu. & ſic abſens poteſt dā
nari.vt c.qm̃. extra vt lit. non conteſt. Spe.dicit, quod au-
dietur: & ſi fuerit cōdemnatus, tanquā de notorio, cū non eſ
13 ſet, reuocabitur.extra de ſentē. & re iu.c.cū Bertoldus. † Tu
dicas, ꝙ ſi vult dicere ſententiam nullam, ex eo, quia non eſt
notorium, & non fuit ordo iudiciarius obſeruatus, vel quia
iniquitatē euidentē continet, quod audietur. vt clem.paſto-
ralis infra allegata: alias aūt non audiretur: niſi ſicut audire-
tur, qui cōdemnatus eſſet abſens.debita ſolēnitate obſerua-
ta. ſic intellige ꝙ idē Spec.no.eo.ti. §. 1. Sed an debeat voca-
ri ad ſingulos actus iudiciales? Innoc. videtur tenere quod
14 non in d.c. tua nos. in glo.pura. † Circa quartum quæritur,
quid ſi pars cōpareat, an debeat dari libellus? Dic quod nō,
f nec eſt neceſſaria lit.cōteſt. vt d.c.ad noſtrā ᶠ & c.de manife-
ſta.& c.ſcelus. 2. q. 1. & no.in c. tua nos. de libel.obla.c. 1.in
aut.de exhib.re. §. ſancimus.in glo.in verbo, libellum. Quid
ſi reus velit excuſationes, ſeu defenſiones proponere? doct.
Inno.& Hoſt.in c.tua nos.& Spec.eo.ti. §. 1.ver. ſi auditis, di-
cunt: quod iudex audire debet, & ſi non audierit, non valet
proceſſus: ſi tñ audierit, & probationes non admittat, tunc
bene valet, & ſufficit quod iudex coram ſuperiore poſsit
oſtendere crimen notorium. Sed cum ſaltem ſuperior debet,
debeat probationes illas audire, & admittere, quare non er-
go principalis iudex? videtur diſtinguendum, quia aut fa-
ctum, & facti qualitas ſunt notoria, verbi gratia, notorium
eſt quod reus interfecit hominem: & quod interfectū, cum
armis aſſalliuit, occiſo non percutiente, nec ſe defendente,
tunc ego credo, quod reus non auditur, nec ad proponen-
15 dum, nec † ad probandū, ꝙ ad ſui defenſionē fecerit, & eſt
expreſſum in feu.de pa.te. & eius viola. §. ſi quis hominem.
Si vero facti qualitas, non ſit notoria. v. g.quis in iure con-
feſſus eſt, quod occidit hominem, vel forte eū occidit pluri-
bus præſentibus, qui viderūt mortuū: non tñ primū inſultū,
& vult ꝓbare, ꝙ occiſus inuaſit: iniquus eſſet iudex, qui pro-
bare eū non admitteret.& pro hoc facit §. ſiquis hominem.
Imo pōt dici, ꝙ obiectus talis exceptionis facit deſinere rē
eſſe notoriā. & hoc bene probatur. ff. de ta.exhi.l. 1. §. ſed ſi
neget.extra de ſen. excō.c.venerabilibus. §. idē eſt, cū §. ſeq.
in 6.a contrario ſenſú. Et ideo conſeruatores, quia poſſunt ſe
intromittere de notorijs, nō poſſunt ſe intromittere, niſi ex
ceptio talis proponatur: extra de offi. deleg.c. 1. lib.6. & ibi
no. Circa quintum quæritur, nunquid debeat probari noto-
riū? Doc.dicūt vt ſupra ꝙ in cōtrariū non requirat ꝓbatio.

In alijs ſic.& hoc tenet Inno.& Hoſt.in c.tua.Spe.in titu. de not.cri.§.iam. ver.iſtud cũ ſeq. Arch.extra de ceuſi.romana. de off.dele.c.ſtatuimus·in gl.ordi.ver.ſed quid ſi. quibus obſtãt iura, quæ ſuperius allegaui. Vñ videtur melius indiſtinctè tenẽdũ,quod nõ ſit neceſſariũ teſtes recipere,in caſu veri notorij,in eo,ꝙ notorium eſt,& quod cõdemnatio valeat, & proceſſus.dato,ꝙ nihil ſit probatum,per iura alleg.& ſufficit ꝙ ſuperior reperiat notorium, & ſibi fiat fides,ꝙ ſit notorium.Si dubitaretur eſſe notorium, procedet ſuperior per informationem,ad hoc, vt rei euidentiam habeat, per iura ſupra alle. & maxime per §. ſi quis hominem.Quid ergo, ſi crimen denunciatum eſt iudici, ſicut notorium? Dic,quod ſi ſit tale, ꝙ iudex & populus videre poſſint, ſicut epiſcopum ſedentem in ſolio publice, tunc ſtatim procedere ſine informatione,ſinautem,informationem recipiet,& per eam procedet.et ſic intelligi.l. ea quidem.C.de accu.& de defen. ciui. l. defenſores ciuitatum oblatos. Et in illa informatione debet vocari pars,ſecundum Inno.& Hoſt.in d.c.tua.Secundum Archi.vero,non eſt neceſſe,vt no.d.c.1.lib.6.de offi.de leg.Ego credo, ꝙ ſit tutum, eam vocari per c.bonæ.§. licet. de elect.& vide quod ibi no.Inn. & quod plures teſtes recipiãtur,in informatione ne ſit tergiuerſationi locus. Quid ſi populus ſit mutatus? Arch.dicit non eſſe notorium. d.ca.1. quod poteſt eſſe verum, niſi quando communis traditio,&
17 indubitata,hoc retinuit vt ſupra probaui.†Circa ſextum,an
g ſit neceſſaria ſnia g? non videtur.ff.de act.emp.l.emptorem extra de dinor.c.ſignificaſti.& hãc Arch.extra de cẽſi..c.romana.§.ſi.in gl.ſciendũ.quod eſt verum. vbi tenditur ad pœnitẽtiã ſalutarẽ:ſecus alias.extra de diuor.c. porro. de purg. cano.c.pe.3.q.5. quod ſuſpecti.& d.§.ſi quis hominem. Sed, an debet dari in ſcriptis? nõ videtur,cũ nec libellus detur:vt ſupra ſcripſi.C.de ſent.ex breuicu.re.auth. niſi breuiores. in auth.de mand.princ.§. ſit tibi quoq;. Tutum tamen eſt ſcribere extra de verb.ſigni.ca.ſæpe.§.ſententiam. in cle.Sed an poteſt appellari? non videtur, extra de appell. c. conſuluit.& c.propoſuit.& c.peruenit. C. quorum app. non reci. l.abſtinendum. ibi, dummodo euidentis atque conuicti.

18 †Dic, ꝙ non poteſt appellari.ſi tamẽ appelletur de facto quod coram iudice appellationis proponatur, non eſſe admittendam appellationem:quia facta ſuper notorio,& ſi iudici appellationis de hoc conſtet, non admittet: alias ſic.extra de appel.c. romana.§.ſi autẽ, & debet iudex appellationis,procedere per informationes,ſicut primus:& ſi reperiat notorium, confirmabit proceſſum,& ſentẽtiam,ſinautẽ omnia annullabit,vt no.Inn.& Hoſt.in c.tua.& ſupra dixi.

19 Nunquid ergo iudex principalis exequetur †ſententiam, nõ obſtãte appellatione? Dic ꝙ nõ, et iudex appellationis, poteſt ei inhibere,ex quo incipiet cognoſcere,an ſit appellatio admittẽda, vel non:vt d.c.Sed ante inhibitionem,poſſet eam exequi:vt no.doc.in d.c.tua,quod ego non credo in caſu,quo non poſſet executio retardari.ff.de appel.l. illud ſciẽdum,niſi in caſu.ff.de ap.l.cõſtitutiones.& videtur notari.ff. nil no.pe.appel.l.vnica.glo.appel. & facit ff.de iniuſt.rup.& irri.l.ſi quis filio.§.hi autem,ver.quid tamen.Sed an hi modi procedendi obtineant tam in contractibus, & alijs,quam in criminibus? Inno.videt tenere ꝙ nõ in c.tua.in ſi.magnæ gl.Sed videtur verius,quod hoc ſolũ obtineat,quod notoriũ probari nõ debeat,& ibi no.Hoſt.ſed bene verũ eſt, quod illa quæ ſupra dicta ſunt,nõ obtineant:niſi in caſibus,quibus, in contractibus proceditur per viam inquiſitionis,de quibus no.per Inn.extra de iureiu.c. ad noſtram. Item no.quod exceptiones dilatoriæ non admittuntur in cauſa notorij: nec exceptio ſpoliationis.vt Spe.de peti.& poſ.§.quoniam.verſ. verius.Item quidam dicunt, quod probatio fieri debet intra octo dies.dicit Inno.de ſen.excom.c. ſolet.lib.6. in Spec.eo. tit.§. 1.ver.item notorium facti.hæc ſufficiant nouis lectoribus,& auditoribus,de notorio.

a Adnoratio.Item miles.Vide hic per Ang.quæ ſit differentia inter doctorem.& militem, & quis eorum ſit præferendus: quæ eſt quæſtio pulchra, & hic tractata per ipſum. parum remittendo ad Bar.& Bal.& alios parum eum declarando opi.ſuam.item miles & clericus, quando æquiparentur. vide do. Fel. pulchre in c. cum ex officijs. de præſcrip.in 11. col.poſt me. in impreſſione Lug.in ver.in quantum Abb.Item quomodo doctor imperialis,vel papalis,alios præcedat:vide eundem Feli.in c.per tuas.in 2.col.de maio.& obe. vbi etiam tractat,quibus prærogatiuis præfulgeat.

b Notorium.Ang.hic dicit materiam iſtam, non multum hic congruere:ſed eſſe materiam canoniſtarum in c.veſtra. de coha. cle.& mu. vbi tu vide, per do.Abb.poſt omnes alios ampl.hoc tractantem.

c Indiget licet probatione notorium non indigeat: tamen debet proponi in iudicio.vt dicit Ang.hic nec tamen releuat ad minus ab onere probandi,eſſe notorium: vt no. glo. in l.ea quidem.C. de accuſa. & Aret. hic, item Sal.C. de accu.l.ea quidem quando tamen notorium releuet, ab onere allegandi, late & vtiliter per do.Fel.in c.cum ordinem.8. col. ver.ad glo. in cle. appellanti.de re iudi.vbi ſunt ſeptem declarationes, valde ſolennes, & nouæ.ad illud vulgare dictum, quòd non releuet ab onere proponendi: licet releuet ab onere probandi.adde plenius, quam per alium, per Car.in cle.1.q.22.in ſi.& quod ibi poſui,in apoſt.ad ipſum de for.comp.Panor.in c.quoniam.num.1.& quod ibi poſui in apoſt. ad eum in ver. conſtat. iudici. extra de fil.presby.& in c. licet heli. & ibi iterum in apoſt.ad eum in verſi. requiritur probatio.de ſimo. Aduerte tamen,quod debet probari id quod pro notorio allegatur, eſſe notorium:ut dixi plene vbi ſupra & Spe.in tit.de proba.§.1.verſi.4.& in tit. de aboli.§.2.in prin.

d Per acta. Vtrum acta faciant notorium, Vide do.Fel.poſt omnes in c.ſignificauerunt.in 2.col.verſi. ſed in contrarium. de teſti.

e Citatione.Vtrum poſſit omitti citatio, vide generaliter per do.Felin. in c. inter quatuor.de maio.& obe.in ſi.

f c.ad noſtram.Adde. c. quoniam. de fil.presby. & vide ibi Abb. & Inno.c.

g Neceſſaria ſententia.Sententia,in notorijs requiritur.Bar.in l. emptorem. in prin.ff.de act.emp.per c.cum ſit romana.§.de appel. Bal. in l. cum fratrẽ. C.de his,qui.vt indi.in 3.col.ver.dubitare conſueuit. niſi delictum ſit graue. c.propoſuit.& ibi Phil.Franc. de appel. dicit tamen Inno. in c. ex parte. de verb. ſig.& Per. in c.cum dilect. de pur. cano. quod in notorio non requiritur pronunciari,ſicut notorio,ſed per viam præcepti,poteſt ferri talis ſententia.adde tu concludendo quod requiratur ſententia: vt plene per Bal. in c.1. qualiter do.proprie.priue. Et iſta poteſt eſſe ratio quia notorium,pro ſententia non habeatur, vbi requiritur iudicis miniſterium ad priuandum, vel puniendũ, vt no.idem Bal.in l.1.C.ne fil.pro patr.& no. in alle.c.propoſuit.de appe.Bar.in l.ictus fuſtium.ff.de inſa.& Alex. in l.is cui.ff.de verb.obli.

1 *Leges, quæ, ligent 2.3.4.*
5 *Iuſtiniani conſuluntur.*

1 OMNES vero populi. † Subaudi, qui de facto obediunt. Nam quamuis imperator ſit dominus totius mundi: vt l.deprecatio.ff.ad l. Rho.de iac. & omnes principes ei ſubſint.7.q.1.in apibus.& omnes nationes.11.q.1.c.quicunque,& c.volumus:& omnes prouinciæ. 63. di.c. Hadrianus. Nihilominus tamen leges non extenduntur niſi ad illos, qui de facto obediunt. vt C. de ſum.tri. l.1. ibi cum dicat, quos &c.de commer. & mer. l. mercatores. in ſeu.de pa.te. iura.ſir.c.1.extra de ſen.& re iud.c.paſtora.in cle.& ideo videtur, quod de geſtis, vel commiſſis tempore rebellionis, non debeat iudicari ſecundum leges romanorum: extra de diuor.c.gaudemus.Et idem videtur in decretis per d.c. & ſic tenent Bar. & Hoſt. extra de conſt. ca.1. & Spe.ti.de conſti. Sed Inn.contra in d.c.1. Et per hoc videtur, quod illi de regno Franciæ non debet iudicari per leges romanorum.
2 † Sed poteſt dici contra, nam eccleſiam leges non ligant. extra de conſti.c.quæ in eccleſiarum: etiam ſi eſſent ad eius commodum. vt c.eccleſia.eo.titu. 10.diſt. c. 1. & tamen debet per eas in cauſis eccleſiaſticis iudicari, ſi canones non repugnent. extra de iur.caſum.c.1. de cau. poſſ.c. ad vlti.de noui.ope.nuntia.c.1. & ſi vis plenius ſcire, quas leges eccleſia admittat, & quas non,dic vt per Hoſt.extra de ſolu.c.ſi.
3 vt dixi in d.l.1.C.de ſum.trini.†Et eſt argumen. quod ſtatu-
a ta, & conſuetudines non ligant non ſubditos. a Super qua quæſtione dic,quod ligant contrahentes,vel delinquentes in territorio ſubiecto,dum tamẽ ſciant.C. vbi de cri. agi opor. l.1.& in auth. qua in prouincia,ff.de euict.l.ſi fundus. An ſi ignorantes? Dyn.dicit,quod in delictis ligant, ſi quis faciat rem: alias de ſe prohibitam: alias non: vt ff. de accuſa. l. ſi cui. §. penulti.Iaco.dicit, quod imo indiſtinctè ligant ignorantes, ſi ſtatuta contineant vtilitatem publicam. ff. de off. præfect.vrb.l.1.§. cura carnis. & hoc videbatur ſequi. Spec.
4 tit.de conſti.Verius † videtur, quod indiſtinctè non ligent ignorantes, vt pœna ſtatuti teneantur. Sed ſi rem faciant alias prohibitam, puniantur iure communi,niſi eſſet ignorantia craſſa, vel ſupina. vt extra de conſti.c. 1. lib.6. ff. de decre. ab ord. ſac. l. fin. Sed quo ad obligationes ex contractibus, ſeu quaſi reſultantes, ligant.vt l.ſi fundus.ff.de euic. Dic plene vt ſcripſi in d.l.1.quæ poſſet hic conuenienter allegari, & adaptari. In glo. ſcilicet ab alijs: hanc Iac.tenet.
In glo.ſ. in vnum de quo. C. de Iuſti. co. emen. l. vnica.
In glo.ſtatim.Simile ff.de cond.& dem.l.4.Ia.In glo.poſt digeſta.in ſi.Sed ex hoc non probatur: quia plerũq; ſit mentio,

tio,de eo,quod faciendũ eſt.Sed probatur, quia tẽpore com-
5 poſitionis huius libri,princeps erat in tertio gradu† conſula
tus.C.de vet.iu.enu.l. 2.§.leges.Tempore editionis C. quem
habemus,erat in quarto.& ſicut tertius ante quartũ , ſic iſte
liber ante codicem.C.de emen.Iuſti.C.in fi.ſecundũ Iac.nec
ob.infra de libertinis.§.libertinorũ.vbi fit mẽtio de cõſtitu-
tionibus Codicis:quia de prima conſtitutione loquitur.

a Adnotatio. Non ſubditos. An autem ſtatutũ laicorum,poſſit diſponere ſu
per bonis clericorum patrimonialibus , vide do.Fel. in c.eccleſia ſanctæ ma-
riæ. col.4. de conſti. Tu adde pro dicto orig. huius quod notaui in apoſt. ad
Gui.de cu.in l.cunctos populos.in prin.C.de ſum.tri.& fid.cath.

1 *Negationum duarum trium vſus.*
2 *Magiſtratuum gradus explicati.*
3 *Iuriſconſultorum varia nomina.*
4 *Actu uno qualitatem non argui.*
5 *Iudex imperitus non recuſandus.*

a CVMQVE hoc Deo [a] propicio.In glo.pro ſimplici. ibi
cum dicit per mundum,his diuerſis nominibus nuncupan-
tur in iure:quia ſuſceptores, opinatores.C.de ſuſcep.in rub.
de an.& tri.l.miſsi opinatores de can.lar.titu.l.1.
Item,in ead.glo.cum alle.§.deinde cum ærarium.Summi
tur & quarto modo , in auth. de quæſtore toto titu. Item,
quinto modo , pro cancellario. C. de di. reſcrip.l. fin. & ibi
no. Item in fin. eo. glo. omnes iſtæ expoſitiones recidunt
in vnum , quia extra adminiſtrationem poſitus , retinet di-
2 gnitatem.C.vt dig.or.l. 2.ſecundum Ia.In glo.no.duæ † ne-
gationes.in fin.ff.de ver.ſig.l.duobus.Contra. C. de ſer.fug.
l.1.Dic,ꝙ vbi ponuntur circa idem, affirmant:niſi ſenſus iu
ris contrarius ſequeretur , ſed ſi circa diuerſa negant: quia
tunc nõ ſunt duæ,ſed vna.Sed quid ſi ſint tres? dic ꝙ quan-
tæcũq; in pari numero affirmant: tantæcunq; in impari ne-
gant.ff.de cada. pu.l.1.de ven.in poſ. mit.l.extraneo.de iure
deli.necnon. in auth.de his qui ingre.ad appel. §. quia enim
2 ver.ſi vero neuter.de hær.& ſal.§.ordinatum. † In glo.qua-
b tuor ſunt ordines. [b] & in quo gradu , quiſque ſit , patet ex
ordine officiorum. ff. & C. nam incipit a ſuperillustribus,
vſque ad offi. præſe. præto. & exinde ſunt illuſtres , vſque
ad rubricam de offi.præto.ſpectabiles,vſque ad rubricam de
offi. præſi. & iſte eſt de clariſsimis , ſecundum Ia. Hoc au-
tem ſic probatur : quia conſules ſuperilluſtres ſunt : vt C.
vbi ſe. vel cla.l.3.& no. ff.de appell.l.1.§. denique.quamuis
quandoque vocentur illuſtres.C.de dig.l.1.item quæſtor. &
præfectus vrbis , ſunt illuſtres. C. de appella.l.præcipimus.
Item prætores ,duces, et præfectus vigilium ſunt ſpectabi-
les.in auth.de appell.& interl.om.§.ſimiliq; modo.ff.de off.
præſe. vigil.l.3. §. itaque. & proconſul. C. de comiti. conſi.
l.1. item præſes eſt clariſsimus. C. de priua. car. l. vnica. de
epiſ.& cler.l. raptores. Item in ea. gloſſ. cum dicit , merum
imperium, in authen. de defen. ciui. §. & iudicare. In gloſſ.
3 ſcientia. in fin. Vel † antecessoribus id eſt doctoribus , qui
alios antecedunt.ſic nominantur in procemio.ff. §. ſed cum
vos.ver.ideo , & §.& primo.in fin. Item doctores , dicuntur
præceptores.ff.de dam.inſect.l.ſi in ædibus. in fin.item pro-
feſſores:vt in proœ.ff.§.illud vero item magiſtri.vt ibi in §.
his igitur.item doctores.C.de profeſ. & me.l.medicos.ff.de
excu.tuto.l. ſed & reprobari.§. legum. extra de magiſt. c.2.
item domini.vt in auth.habita.C.ne filius pro patre.In glo.
hic eſt interpoſitio. in fin. hic autem conſtat , ꝙ principes,
debent quærere ſuper omnia fideles conſiliarios. nam ſa-
piens infidelis plus nocet,quam inſipiens.in auth.de his qui
ingre.ad ap.§.illud.In glo.1.ex multis.not.ꝙ ex vnico. actu
4 non debet † quis iudicari malus vel bonus,nec eſt vera pro-
batio,per vnicum actum:& ideo, licet quis præſumatur bo-
nus. ff. de leg. 2.cum quidam.& l. cum pater . §. rogo. C. de
inoſ.teſt.l.omni modo.niſi malum fecerit.ff.de acc.l.ſi cui. §.
iiſdem,& plene not. Dyn.extra de reg.iur.c.ſemel.lib.6. ſi re
periatur ipſum feciſſe bonum,& malum videtur ponderan-
dũ,quod plus cõſueuit,vt nõ debeat iudicari malus, ſi ſemel
bene fecerit et ſemel deliquit.ff. de teſti.l.ob carmẽ , & hoc,
niſi deliberare deliquiſſet,ſicut ille,q̃ accuſat calũnioſe,vt d.
§.iiſdem,in illo enim,tenerẽ doctrinam Dyn.datam in d.c.vt
præſumatur talis, qualis vltimo reperitur,dic vt ibi.[Et hoc
in eo, qui deliquit,in alijs nõ,ſecundum Iac.Item dic,ꝙ vbi
reperitur æque bonus,ſicut malus,præſumitur bonus ſecun-
dum eum per l. omni modo.Et in hoc dicit ſtandum vulga-
ri opinioni , vt l.cum de lanionis.§.aſinam.ff.de fun.inſtru.
& facit ꝙ ſi licentiatus reſpondeat de aliquo bene,& de ali-
quo male,non debet reprobari,ſed debet ſuper diuerſa inter
rogari.] Item in ea.glo.cum dicit magiſtrum.i. cauſa laudis
eſt.C.de offi.ma.mil.cum propitia.de offi.recto.per iuſtiſsi-
mos.C.de poſtu.l.quiſquis.§.nemo.C.de ope.pu.l.ſi.
In gloſ.in bonam partem.vel dic,ſuaſionibus.i.ſuggeſtio-
nibus , quæ permiſſæ ſunt in opere ordinato ad bonum. vt
not.ff.ſi quis aliquem teſt.l.ſi.C.eo.l.iudicium.niſi fieret do-
loſe: vt ibi.ff.de dolo.l. ſi legatarius , & l.ſi quis affirmauerit
§.1.C.de apo.l. eum quicunque , & facit pro religioſis , qui
ſuggerunt pueris,ꝙ intrent religionem extra de conuer.cõ-
iu.c.ſi de eo, per Cyn.C.quæ ſit lon. conſue.l.2. q.3. Item in
tex.ſabulis no.contra illos, qui delectantur in romantijs, &
fabulis, quos reprehendit Pau. Ad fabulas autem conuerten
tur , &c. & vide , quod dixi in procemio ante rubricam. In
tex.ibi ſplendore.i.conſtitutionibus imperialibus,quæ ſplen
dere dicuntur.Et per hunc §.dicit Iacob.ꝙ non debent cau-
ſæ committi viris ignaris,& quod recuſari poſſunt,niſi prin
ceps ex certa ſcientia committeret, vt in auth.de iudicibus,
& vt nullate,cum iureiur.elig.col.6.§.1.de re iudi.l.quidam
conſulebant , ſed iudices ordinarij poſſunt eſſe. C. de iud. l.
5 certi. † Ego non credo , ꝙ ex hoc poſsint recuſari, ſi tamen
alias habeant factorum experientiam per d. l. certi , quia
poſſunt habere aſſeſſorem , extra de reſcript.ſtatutum.§.pe.
lib.6.quæ loquitur in delegato, & ignaro, qui indiget aſſeſ-
ſore. & in hac ſententia eſt Spec.tit. de delegat.§.excipi,ver
ſicu.item qui eſt illiteratus ,quamuis non vidiſſet. d.capitu.
ſtatutum.

a Adnotatio. Deo. Vide de hoc Ang. Areti.hic, vbi ponit plures caſus , &
quæſtiones.
b Ordines. Vide hic Aret.melius iſtos ordines declarantem.

5 *Mandatum approbandum & cur.*
2 *Mandatarius quando non ſubſtituat.*

QVAE ex omnibus. Not. ſecundum Iac.quod in arduis
1 negotijs , non ſufficit † mandatum , niſi ille qui mandauit
2 prius approbet , [a] quod per mandatarium factum eſt,& ra-
tum habeat. ff.de ri.nup.l. generali , ſed illa lex non probat
hoc: quia ibi non mandauit , quod matrimonium contrahe-
ret , ſed quod quæreret maritum , vnde ſi expreſſe mandaſ-
ſet, bene valeret ,abſque alia ratificatione: vt patet hodie ex
preſſe extra de proc. c. fin. lib.6. Sed ſi Ia. dixiſſet quod in
2 arduis mandatarius† non poteſt alium ſubſtituere:tunc bene
dixiſſet , vt ibi patet : nec iſta lex facit ad propoſitum , quia
hæc non dicit,quin valuiſſet,ſi ita mandatum fuiſſet: ſed mã
datum fuit ꝙ opus facerent,& poſtea probaretur,ſicut ff.lo-
ca.l.opus.& l.maritus,cætera dic,vt in glo.

a Adnot. Prius approbet. Adde Bal.in l. ſi ex multis. C. de annua.excep.&
in fi.in l.1.C.commo.Card.in cle. non poteſt de procu. & Io.And.in c.quæ
ad agendum.eo.tit.lib.6.

De iuſtitia & iure. *Rubrica.*

*In gloſ.rubricæ. cùm dicit hoc iure probatur in auth. vt
omnes obe. indic. prouin. col.5.ibi cum dicit , quæ iura nobis
diſtribuunt.*

1 *Iuſtitia qui accipienda.*
2 *Iuſtitia quomodo prior.circa ſumma dicta.*

IVSTITIA eſt conſtans.In 1.gl.cir. me.cũ al-
leg.§.vt autem.intellige, quòd illud verbũ eſt
tollatur a parte ſubiecti, & ponat a parte præ-
dicati vt dicamus,Iuſtitia cõſtans,& perpetua
voluntas eſt ius ſuum vnicuiq; &c. alias ſi tol
leres omnino,gloſ.repræhenderent textum qui ponit verba
alli

illa in diffinitione,& poſſe dici gl. Aurea. ſecundum Iac.In
a fin.gl. vel diffinias. [a] ſecundum Ia.ſi vis eſſe prædicator. Iu-
ſtitia eſt habitus mentis bonus, ius ſuum vnicuiq; tribuens,
ſecundum ſuam dignitatem,maioribus reuerentiam : mino-
ribus, diſciplinam: Deo, religionem: parentibus, obedien-
tiam : partibus concordiam : ſibijpſi, caſtimoniam: miſeris,
ſeu pauperibus, compaſsionem : & ſecundum eum hoc to-
1 tum,quod ſcriptũ eſt in gl. eſt truffa : quia hic † loquitur de
iuſtitia,quæ cadit in hoĩe & illa verba cõſtãs,& perpetua,in
telliguntur de conſtantia,& perpetuitate,quæ cadere põt in
homine,vnde nõ oportet,ad hoc ꝙ homo ſit iuſtus,ꝙ ſit ita
conſtans ſicut Bea. Pet.ſed prout cadit in homine, & huma-
na fragilitate &c. auth. q̃uo oportet Epiſ. & cle.§.igitur or-
dinandus.ff.de ædil.edic.l.ſi quid. Et ꝙ dicitur, ius ſuũ & c.
diſtribuit,pro generibus ſingulorum: non pro ſingulis gene
rũ ſecundũ eũ. Vult dicere, ꝙ gñale eſt,quod homo reddat
vnicuiq; ius ſuum, non tñ ſemper de facto ſit. Tu dic,ꝙ iuſti
tia,eſt vna de quatuor virtutibus cardinalibus, ſine qua aliæ
nihil poſſunt: vt patet in auth. vt omnes obe.iud. prouin.in
prin. & hic diffinitur prout eſt virtus in ſe : non autẽ prout
exercetur per hoĩes: quia ſi hoĩes nõ faciunt iuſtitiã,nõ pro
pter hoc iuſtitia ꝓut eſt virtus,de ſuo eſſe mutatur:ſicut nec
ius,ſi iudex male iudicat.ff.eo.l.pen.§.1. In gl.põt recte, in
ſi.quidã reprehendũt hãc gl.dicẽtes ꝙ iuſtitia nõ eſt ſummũ
bonũ:imò fęlicitas,quæ ex quatuor virtutib.perficitur. Itẽ,
quia iuris prudentia,eſt ſcienita iuris, & maius bonũ eſt ha-
bere ſcientiã,quã libros in arca,in quibus eſt ius.ſecundũ Ia.
a gl.eſt vera.† nam iuſtitia eſt prius quã ius. ſicut abſtractum,
ante cõcretũ,item ante prudentiã,ſicut ſcibile,ante ſcientiã.
& ſicut iuſtitia,eſt prima:& per conſequens, ſumma, nam ſi
ſummum dicitur primum:prima ęnim pars rei dicitur ſum-
mitas,ſecundũ eum infra de iur.per.in prin.infra de obl.§.1.
Et no.quod vocatur concretum.i. coaceruatum,ſeu conglo-
meratum : quia concretum, hoc proprie ſignificat.

a Adnotatio. Vel diffinias. Not. hic Are. quod iſte text. loquitur etiam in iuſtitia creaturæ. Vide eum hic eo.§.

1 *Studioſis inimica quinque expugnanda.*
2 *Inconſtantia quando, an non, admiſſibilis.*

H I S I G I T V R. In text. ſuper verbo leui. Vnde Prou.
12.Doctrina prudentium facilis, item Philoſophus 1.Ethi-
corum. ꝙ dicitur ſufficienter de morali negotio,ſi fiat mani
feſtatio,ſecundum ſubiectam materiam. Vnde Ambroſius.
Melius eſt,vt intelligant nos populi faciliter loquendo, quã
ſi commendent grammatice obſcure loquẽdo, & facit C.de
nudo iu.quiri.l.vnica. infra quod cum eo. circa princ. Sim-
plici. in bonam partem. infra de fideic.hær.§. ſed quia.le. 2.
ſecundum Ia. Rudẽ.Loquitur pro iuuenibus : quia ſi ſit in-
troductus in alijs artibus, debet ſtatim ad omnia animũ ap-
plicare,ſecundũ Ia.caueat tamen de textib.præcipue,vt dixi
ſupra in princ. Multitudine. Multitudo enim oneroſa,nihil
habet honeſtum:vt in auth.vt determi. ſit nu. cle. in prin.§.
nouimus. Deſertorem. Quia videns tantam multitudinem,
ſperans non poſſe attingere,totum, quandoque dimittit. Et
caue,ꝙ non te terreant,tot legum volumina:quia addiſcen-
3 do vnum,addiſcis alia. Hoſtes † autem ſcholaſticum impu-
gnantes,ſunt quatuor timor difficultatis,terror prolixitatis,
pauor aduerſitatis,tremor inſtabilitatis. Primũ hoſtem,im-
pugnat ſtudioſus,magnificentia & magnanimitate.Secundũ,
conterit fiducia,& ſecuritate. Tertium, ſuſtinet patientia,&
longanimitate. Quartum repellit perſeuerãtia, & firmitate.
Prõpter primũ dicitur Sap.8.Hanc amaui, & exquiſiui a iu-
uentute mea factus amator formæ illius. Propter ſecũdum,
dicit Hie. ſuper illo verb.nam & ego filius ſui patris mei te-
nellus,&c.Prouer.4.nihil magis ad ſpẽ percipiendæ ſcientię
erigit, quam cum eos, quos in ſcientia clareſcere miramur,
aliquando paruulos, indoctos fuiſſe meminimus. Auertit.
No. ſecundum glo.de inconſtantia,tene ſecure, quod vix va
gans, per ſcientias,erit perfectus: vnde Seneca. Illud autem
vide, ne tua lectio, ſit actorum multorum,& omnis generis
voluminum,aliquid vagum habeat,& inſtabile, certis inge-
nijs immorari,& nutriri oportet, ſi velis aliquid contrahere
2 quod in animo fideliter ſedeat. An autem † inconſtantia ad-
mittatur de iure,diſtinxit Dyn.quia aut eſt circa idẽ,vel con
nexum,& non admittitur.ff.de leg. 2.l.neminem.de dam.in-
fe.l.prætor.§.inde quæritur. Sed circa ſeparata, vel diuerſa,
ſic.ff.de act.empt.l.ſi ſterilis.§.ſi. Et no. Dyn.ff.re. amo.l. de
rebus. Potuiſſet. Prudentia erudiendi, eſt ſecundum capaci
tatem recipientium,ſecundum Tullium. Et facit.C.de vete.
iur.enu.l.2.ſed & ſi quid.

1 *Lædentis ſe pœna.*
2 *Cap. ſi quis ſuadente ſenſus.*

1 I V R I S præcepta. † Hic ſumitur ius pro arte,ſicut.ff.eo.
l.1.§.ius eſt ars. & vide 22. ſignificata huius verbi, extra de
re iu.in rub.per Io.An.in nouella.lib.6.& per Cardi.de elec.
c.cupientes.eod.titu.& lib. In glo.1.cum dicit punit.ff.& C.
de pœ. Vetat.C. de agri.l. quemadmodum in fin. glo.C. de
ord.iud.l.adite. In glo.1.quantum.ff.de rit.nup.l.libertinus.
& l.adoptiuus.§.ſeruiles. in ſi. In glo.vnde in fin.C. de ſol.l.
cum pro pecunia. In gloſ.vt non. cum alleg.c. non ſatis. &
legitur textualiter in feu.de for.fide.c.1.verſ. ſed quia.& fa-
cit.ff.de ri.nup.l.qui liberos.de reg.iur.qui non facit. In ea.
a glo.ibi duo ſcilicet honeſte viuere.alterum non lædere.[a] Et
ratio (ſecundum Ia.) quia hic expreſſe ſunt:igitur non con-
tinentur ſub clauſula generali.ff.de verb.oblig.l.doli clauſu-
la.de pœ.ſanctio legum. Ex iſto.§.ſumit Ia. quod ſi clericus
ſæuiat in ſeipſum non eſt excommunicatus.nam cum hic ius
prohibeat,alium lædere,videtur permittere de ſeipſo arg.ff.
de pœ.l.ſed ſi damnum.§.ſi ipſe.ipſe tamen tenet contra per
l.omne delictum.§. qui ſe.ff. de re mili. pro quo.ff. de pœ. ſi
quis aliquid.§.fin.ff.de bo. eo.l.ſi.§. ſic autem. Credo, quod
ſit grauiter puniendus, per leges prædictas, non tamen cre-
do,quod incidat in canonem,cum verba canonis, hoc nõ pa
2 tiantur. Loquitur enim,vbi eſt † alter agens,alter recipiens.
17.q.4.c.ſi quis ſuadente. item in ea. glo. & no. &c. hic lo-
quitur, inutilia & remota. vnde Pileus verũ dicit, quòd hic
imperator non diffinit ius. Aliud enim eſt ius diffinire:aliud
iuris præcepta enarrare,vnde licet ex verbis poſsit extrahi:
non tamen ex diffinitione infra de teſta.in prin.

a Adnotatio. Non lædere. Quærit hic Aret. an quis poſſit ſeipſum offendere impune. & concludit quod non. Item quærit,an quis poſſit alteri permittere offenſionem : & diſtinguit. vide eum hic.

1 *Species qui accipiendæ.*

H V I V S Studij. Simile de verbo ad verbum.ff.eo.l.1.§.
huius. Circa glo. id eſt ſpecies, dicas, quod legiſtæ alio mo-
do ſumunt ſpeciem, quam logici. Nam legiſtæ vocant ſpe-
cies quod logici vocant indiuidua: vt ſtichus,Pamphilus.ff.
1 ſi cer.petat.l.2.vnde Pla.hic † expoſuit poſitiones,id eſt,ſpe-
cies. Ioan. & Azo. voluerunt dicere, quòd ipſe intelligebat
ſpecies pro indiuiduis, & quòd eſſent tot ſpecies iuris quot
indiuidua,de quibus ius tractat,quod nihil eſt, nec ſcribi de
buit, nec ſcriptũ prodeſt,& vide glo.d.§.huius: quæ eſt ma-
gis clara, quam iſta. vtinam hęc & aliæ,quæ magis onerant,
quam proſint,& quæ forte factæ fuerunt, pro repræhenſio-
ne, eſſent deletæ. In glo.in iure. ibi nam natura. glo. vide-
tur dicere contra: quia cum iure naturali,omnia eſſent com
munia.ff. eod.l. ex hoc iure. hoc exemplum non conuenit
iuri naturali : niſi paliando dicas iure naturali, id eſt ratio-
ne naturali. & eſt ſimile ff.de condi. inde.l.ſi non ſortem §.
libertus.

De iure naturali gentium,& Ciuili. Rubrica.

1 *Natura naturata quæ.*
2 *Animalium quæ rationalia.*
3 *Matrimonium quo iure, an non inductum.*
4 *Liberi a quibus alendi, & 5.*
6 *Alimentis renuntiari non poſſe.*

5.

I V S

I Vs naturale. In 1.gloſ. quæ incipit,&
nominatiue, alias id eſt Deus, ibi cum allegat
ff.de minoribus.l.1. hæc exempla non ſunt con
uenientia: quia ibi non loquitur de natura,ſed
de ratione naturali ſecundum Iaco. in fi.gl.ſed
1 non videtur hic loqui de Deo,ſed de natura † naturata, quæ
eſt quędam virtus inſita rebus,ex ſimilibus ſimilia procreãs,
ſecundũ Iac. vnde iſtud ius, eſt quod prouenit cuilibet ani-
matæ rei ex ſui ſenſualitate,ſine facto, & doctrina cuiuſquã
& ex eo quòd res eſt ſine conſtitutione quacunq;,vt in prin.
decre.c.ius autem.1.diſt. Et caue,quod non,omnia animalia
2 vtuntur eodem iure,& tamẽ eſt ius naturale. † Lepus enim
fugere ſcit ſua natura: canis inſequi.Grues habent magiſtrã,
& conſtituunt de nocte excubias,quod nõ faciunt aliæ aues.
Apes habent regem, cui prouident,& ſeruiunt, 7.quæſt.1.c.
in apibus princeps, quod non reperitur de alijs, muſcis, ſeu
auibus,vnde intellige hic, quòd omnia animalia &c. videli-
cet quodlibet in ſuo genere, & vide multos alios modos iu-
ris naturalis d.§.ius.in glo.qui quaſi in idem recidunt.In gl.
2 1.effectum dic, quòd matrimonium a eſt † de iure naturali,
3 & diuino. vel naturali id eſt, ratione extra de biga.c.debitũ.
quia alias non videtur, quòd ſit de inſtinctu naturę matri-
monium: ſed coniunctio corporũ ſic, quia natura adeo pro-
na eſt ad fornicationem,ſicut ad matrimonium. Nec decre-
ralis dicit de matrimonio,ſed de coniunctione. Vnde gl.quę
eſt ſupra proxi. ſuper verbo coniugatio, non videtur bona.
Ratio enim naturalis ſic dictat, quod liberi per vtrunque pa
rentem, ſimul educari debeant, & erudiri? & ideo ne paren
tes incerti ſint,ratio naturalis,& neceſſaria, dictat matrimo
nium,& per hoc dicitur eſſe de iure naturali,etiã prout diſ-
finitur infra de pa.po.in prin. & adulterium eſſe natura im-
probum.ff.de verb.ſigni.l.probrũ. & hoc patet in auth.qui.
mo.na.effi. le. §.ſi quis ſane. ver.liceat. col.7. circa prin.col
lationis: & facit, ff.de agn.lib.l. ſi quis a liberis.§.ſi vel pa-
rens.Item op.quia vermes naſcuntur ſine coniunctione.Di-
cit Iaco.quòd hoc verbum omnia diſtribuit pro generibus
ſingulorum habendo reſpectum ad vniuerſale omnium,quæ
in cœlo, quæ in terra &c. non pro ſingulis generum: & de
hoc etiam no.ff.eo.l.1.§. ius autem. [Item dicit quod licet
educatio liberorum ſit de iure naturali, vt hic, non tamen
educatio parentum:ſed ratione naturali ff.de agn.lib.l.ſi quis
4 a liberis,§.ſi vel parens.] † Sed quis parentum debet liberos
alere?[glo.dicit quòd mater, vſque ad triennium, poſt pa-
ter: vt no.C.de pa.po.l. nec filium quod non eſt indiſtinctè
verum: ideo dic, quia aut quęris de naturalibus & legitimis
filijs: & tunc aut matrimonium durat,& pater tenetur alere
matrem, & liberos: vt ff.ſol.mat.l.ſi cum dotem §.ſin autem.
de vẽn. in poſ.mit.l.1.§.idem ait.aut eſt ſeparatum, & tunc,
ſi ſine culpa viri, obtinet gloſſ. alle.ſi propter culpam viri,
nutriuntur penes vxorem,expenſis tamen viri,in auth.vt li.
ma.& auiæ.§.illud quoque. quæ eſt C.de repu.auth.ſi pater.
Aut de naturalibus tantum:& tunc tenet glo.alle.& ſic intel
lige in auth.qui.mo.na.effi.ſui §.pen.Aut de vulgo quæſitis,
& illos alit mater, ſi habet,de quo.ff.de agnoſ.lib.l.ſi quis.§.
1.Aut de inceſtuoſis, & tunc nullus, de iure ciuili, vt auth.
ex complexu. C. de ince. nup. de iure cano.contra. extra de
5 eo, qui du.in ma.quam pol.per adul.ca.cum haberet. † Sed
quid, ſi quis habet patrem, & auum: videtur quod auus alat.
ff.de iniu.l.ſed ſi vnius.§. quod deinde ait. de caſt. pec.l. do-
tem.ſam.herc.l.ſi maritus. Quidam contra C.de infan.expo.
l.1.Prima opi.indubitanter vera eſt, vbi pater & nepos ſunt
in poteſtate, & auus omnia poſsidet.Et no.quòd pater tene-
tur alere filium, etiam infidelem:& forte magis quàm alium
pauperem fidelem, & de hoc vide in Specu.qui fil.ſint legi.
6 verſ.quid ſi pater.Et per hunc §.poteſt dici, ꝙ ſi quis † quie
tauit patrem de alimentis præſtandis, ſorte recepto aliquo,
vel non recepto, quòd non valet quietatio,quin pater tenea
tur filium alere,ſi indigeat:quia cum hæc educatio ſit de iu-
re naturali: vt hic: non poteſt tolli pacto.ff.de pact.l.ius pu-
blicum.& hanc partem tenet Spec. in d.tit.ver.ſed quid ſi e-
mancipatus.& de materia hac vide, quæ egõ ſcripſi C.de a-
len.lib.l.1.

a Adnotatio.Matrimonium, an matrimonium poſſit prohiberi per ſtatutũ vide hic Ang.Aret.

1 *Legatum eccleſiæ cui debitum.*
2 *Eccleſiæ nominatio quo accipienda.*

Sed quoties. † Ex hoc §.poteſt redargui ſententia
doc.qui dicunt.C.de ſacroſ.eccl.l.s.ꝙ ſi legetur eccleſiæ,va-
let legatum, & intelligitur de propinqua.in auth.de ecc.tit.
§.1.col.8.de condit.& demonſt.l. quæ conditio.§.fi.& ſi ſint
duæ vitiabitur legatum propter incertitudinem ff.de leg.2.
ſi quis ſeruum melius in l.ſi ſic legatũ.§.1.ff. de leg.1.Ego di
co,quod cum legatum ad pias cauſas, non vitietur pp incer
titudinem.C.de epiſ.& cle.l.id quod.& l.ſi quis ad declinan-
dam.ꝙ tale legatum non vitiatur: ſed intelligitur de maiori
eccleſia,per hunc §.quin etiam inoleuit modus Romanæ cu
rię,quo cauetur,ſi velis ſupplicare pro prębenda eccleſiæ ca
thedralis,ꝙ non nomines eam ſpecificãdo,vel dicendo eccle
ſiam Aurel. quãuis ſint ibi plures eccleſię alioquin non vale
ret gratia: nec trãſiret in cancellaria.Mos eſt.n.Romanę cu-
2 riæ, ꝙ qñ nominatur † eccleſia Aurel.vel Pariſ.quod intelli
gitur de cathedrali,per hunc §.ſed magna eſt ceremonia,qđ
expreſsio vitiet,ita tamen vidi ſeruari de facto.Item no.per
hunc §.quod ſi cauſa committatur officiali, & ſint plures:in
telligitur de principaliori.vt not.extra de reſcrip.c.& ſi prin
cipalis.& in cle.vel ſi Archidiacono.etſi ſint plures.

1 *Omnium vocis vis*
2 *Bellare quibus liceat.*
3 *L. hoſtes ſenſus.*
4 *Franciæ regi quis bellum indicere non poſſit.*
5 *Vis armis repellenda & quando.* 6.
7 *Defenſionis modus quibus conſtet.*
8 *Defendere ſe cuiuis licere.*
9 *Occidi poenitus quandocunque poteſt.*
10 *Aggreſſum inuantes non puniendi.*
11 *Iuris poſſeſſio armis tuenda.*
12 *Aggreſſor quis cenſendus.*
13 *Defenſio quo iure inducta.*
14 *Contractuum qui gentium: aut ciuilis iuris ſint.*
15 *Obligationes itas.*

Ius autem gentium.Iuxta tex.ſuper verb.contractus,ex
quibus oriuntur iura in auth.qui mo.na.effic.le. in prin.hæc
cõſt.inno.cõſt.quæ præ.c.an in prin.co.8.In gl.ſed nunquid.
Glo.quęrit,& intẽdit oppo.Iſte tex.innuit, quod plura ſunt
1 humana genera ex eo quod hic dicit † omnium quod ſignũ
tria exigit appellata, & reſponde, vt in gl. Vel dic,quod hoc
verbum,omni ponitur pro toto:vt in proœ.ff. in prin.ſecun
dum Iac.Ego.vidi quæri, an hypocentauri,& plures alij,qui
habent diuerſas effiges, ſeu hoĩes ſylueſtres fuerunt de ſemi
ne Adam?Et cõiter tenent doc.theologi,quod ſic.In glo.ſed
2 qũo.Si teneas a hanc gl.bella nõ ſunt de iuregentiũ: quia nõ
cõpeterent omni humano generi:ſed humanis tantum & ſic
eſſent de iure Romanorũ particulari non gentium.ſupra eo.
tit.§.oẽs,qđ eſt cõtra hunc tex.Vñ dic, quod nedũ pop.Ro.
2 imo quicunq; † põt facere licite bellũ,pro ſuo recuperãdo ſi
per ſuperiorẽ alias recuperare non poſsit,ẽt priuatus,de licẽ
tia tñ ſuperioris ſui,& nedum bona detinentis,ſuũ occupare,
& capere,imo & ipſum iuuantium,vt plene no. Inn.& Hoſt.
de reſti.ſpo. in ca.olim. & hoc ſatis patet in feu. de mili.vaſ.
qui cõtu.eſt.c.1.in fi.& facit ff.quę in frau.cre.l.ait prætor.§.
ſi debitorẽ.in auth.vt iud.ſine quoq;.ſuffr.§. neceſsitatem.&
ſic tex.eſt planus,qđ ẽt bella ſunt, de iuregẽ.& antequã Ro-
ma fundata eſſet,bella plura fuerant,quam fuerint poſt.ante
enim fuerat bellũ Troianum:& de eius reſiduis aſſeritur Ro-
ma fuiſſe fundata. & Alexander fuerat ante tẽpora Impera-
3 torum: vt patet per chronica.& † l.hoſtes, ff.de ver.ſign.lo-
quitur, de ſubiectis Roma.Imperio,qui bellum non poſſunt
indicere cũ ſubiectus cũ poſsint ius ſuũ per ſuperiorẽ recupe
4 rare.Et ꝑ hoc videt̃ qđ Rex† Angliæ nõ poſsit indicere bel-
lũ Regi Frãciæ,ꝓ rebus,quas tenet ab eod. ſi Rex Frãciæ ve
lit ſibi ius facere in ſua curia: vt d.c.in fi.nec qđ eius vaſalli,
qui ſunt de regno, debeant ipsũ iuuare:vt no.in ſpe.de feud.
ver.15.Sed alij nõ ſubiecti bñ poſſunt alijs vt dixi.Quid er-
go ſi ſuperior, q nõ habet ſuperiorẽ indicat ſubiecto, certũ
eſt

eſt quod ſunt hoſtes. Vel ſi ſubiectus ſuperiori, vt l.hoſtes. ff. de capt. An autem poſſumus indicere bellum Saracenis vel eorum bona occupare? vide plene de vo. & vo. re. cap. quod ſuper per Inno. & Hoſt. §. ius autem gentium. iunge infra de re. di.§.item ea quæ ab hoſtibus. An autem duellum ſit permiſſum,non eſt dubiũ in feud.de pa.§.ſi quis hominẽ. & §.ſi quis alium.ſed de iur.ca.eſt in omni caſu prohibitum. dic in Spe.de accuſ.§.ſequitur.verſic.quid ſi.[vide gloſ.infra de hæred.quæ ab inteſt.deſe.§.per contrarium quæ loquitur de duello.in ver. perduellionis. Et an torneamenta permiſſa ſint? dic, quòd non ſecundum no. Io. And. extra de tornea. c.ſi.hoc tenet. per tex. in anthen.vt omnes obaudi.prouinc. in princi. col. 5.] Item in ſi.eiuſd. glo. Dic quòd hoc moderamen attenditur circa tria,videlicet vt taliter quis ſe defendat, ſicut inuaditur , ſi cum armis ſe defendat armis.item incontinenti, item non ad vindictam. Circa primum dicunt glo.quòd aggredientem etiam ſine armis, poſſum armis repellere:vel alias meliori ingenio quo potero, ſi alias tute me defendere non poſſum. vt l.1.C. vnde vi.not.quod doct.approbant , in defenſione perſonæ : ſed ſecus in defenſione rerum , pro quibus extra de homici c. ſuſcepimus.33.q.3.cap. nullus chriſtianus. Ego vero indiſtinctè cum gloſ. teneo. & idem videtur tenere Innocen. in d.c. olim. & facit extra de ſent.excommu. ca.dilecto.lib.6.C. quando lic.ſe ſine iu.vin.
6 l.1.C.ad l.Corn. de ſica.l.ſi quis percuſſorem. † Circa ſecundum dicemus, quod in defenſione perſonæ debet incontinenti, ipſa actus flagrantia,ff.ad l. Aquil.ſcientiam.§. qui cum aliter.ff.eod.l.vt vim. Sed in defenſione, rerum, poteſt eſſe interuallum, quod videtur expreſſum, extra.de reſtitu.ſpo.ca. olim, id eſt, dum tamen non diuertat ad actus extraneos, vt not.ff.de vi & vi arma.l.3.§. eum igitur. vnde poteſt quærere amicos, vel ire ad iudicem, ſecundum Iaco. de ra.qui hoc not.ff.de acquir. poſſeſſ.l. clam poſsidere.§.qui ad nundinas.
7 † Circa tertium dic , quod attenditur modus facti, & qualitas perſonarum , & potentia , ex quibus bonus iudex poteſt apprehendere , an ad defenſionem proceſſum fuerit , vel ad vindictam : vt not. d.l. 1. & caue, ne erres, poſt gloſ. vt magis attendas potentiam facti quam diuitiarum : quia glo.minus caute ibi tranſiuit , quid enim ſi pauper miles , fortis & potens , ad talia conſuetus, burgenſem diuitem inuaderet , minus potentem corpore , & ad talia non conſuetum , nonne bonus iudex,in talibus aduertere debet potius potentiam corporalem, quam diuitiarum ? non eſt dubitabile. Sed cur in defenſione perſonę inſpicitur , an alias poſsit euadere : vt §.qui cum aliter allega.eſt : de defenſione rerum vt in §.eum igitur. allega. ratio patens eſt : quia res non tenetur relinquere ibi . Ideo ſatis poſſet dici, quod ſi eſſent res mobiles, quas faciliter poſſet ſequeſtrare, quòd non deberet expectare aggreſſorem, nec captare aggreſſum, per rationem.§.qui cum aliter. Sed an tenetur fugere , in defenſione perſonę ? Doct. dicunt, quòd non.in d.l. 1.quod ſatis admitto, ſi inuaſus ſit honeſta perſona, cui eſſet vituperium fugere , habito maxime reſpectu,ad perſonam inuadentis,arg.ff.ex qui.cau. ma.l.in eadem. in prin. Sed hęc ratio non videtur ſufficiens, cum non reperiatur , quòd quis poſsit eſſe cauſa homicidij, pro fama defendenda,imo contra ff.quod me.cau.l.nec timo
8 rem. & l.metum. † Item quia defenſio eſt de iure naturali, quo iure nulla eſt differentia perſonarum , nec conditionum earum , vt hic & ff.eo.l. manumiſsiones. & hęc ratio poſſet impugnari : quia de iure gen, eſt hoc. in l.vt vim.ff.de iuſti. & iur.vel dic vt infra dicam, vel ſi eſſet periculum:quia forte inuadens erat prope , qui forte poſſet a tergo percutere , vel forte redderetur audacior , & facit.C. ad l.Cor. de ſica.l. ſi quis percuſſorem . Vel dic,quòd nemo tenetur dimittere plateam ſuam, vel iter per l.illam. & ſic nec fugere,ibi enim expectabat venientem, & hoc placet mihi.nec §.qui cum aliter. facit ad contrarium. ibi enim a longe ſtabat proijciendo lapides, & videbatur poſſe fugere ſine periculo : ſed quando eſt prope,ſemper eſt,fugiendum periculum : aduerſarius efficiatur audacior: vt dixi. Item credo, quòd ſi inuaſus exceſſit modum in defenſione, quòd non debeat puniri vt doloſus : ſed vt culpabilis. argu.ff. de adulter.l.imperatores.& l.

ſi adulterium.§.imparator.ad turpil.l. 1.§. & ſi quidem . non enim deliquiſſet, niſi alius cauſam pręſtitiſſet.C. de rapto.l.
9 vnica.§.penult. † Sed quid dices, potens qui magnam ducit comitiuam , continue eſt minatus mortem pauperi, qui comitiuam non ducit : & eum forte diffidauit, pauper videns, quòd ſi expectet, quòd diues inuadat eum, occidetur, nec ſe poſſet defendere aduerſus tot: nec ſemper poteſt tenere comitiuam, quę ipſum defendat,horam,& locum captans,occidit potentem, quęritur an debeat puniri? Videtur quòd,ſic per §.qui cum aliter. Item quia conſtat eum aggreſſorem:& ſic eſt in culpa.ff.ſi quadr.pau.fe.d.l.1.§.cum arietes.Ego credo,contrarium in caſu prędicto: certum eſt enim,ꝙ ille ſemper erat in periculo mortis:quia alius ei mortẽ minatus fuerat,& poterat eũ interficere, vel facere interfici,quando vellet : & ſic videtur, ad defenſionem facere, quia metu mortis facit,ff.ad l. Aquil.ſed & ſi quencunq; in princ. etenim odiũ, & minę potentis , mortis periculum iudicant imminere : vt patet extra de ſenten.& re iudi.c. paſtoralis,in cle. & ſic.cum ei ſemper periculum immineat,iuſte ſemper & quacunq; hora, ſe defendit : & totum debet ad defenſionem reputari , & pro hoc facit,quod no.in d.l. 1. ibi cum dicit gloſ. quòd non habet expectare,quòd alius percutiat.& bene facit. C. quando.li.ſine iu.l. 1.ff.de dona.cau.mor.l.3 .cum trib. ſeq.ff.quòd met.cau.l. 1.§.metus C.ad leg.Cor.de ſic.l.ſi vt allegas.& per hoc videtur, quòd ſi toxico occidat eum in caſu prædicto ꝙ non teneatur in conſcientia, nec in ſoro iudiciali . Sed quid
10 † de iuuantibus? Glo.variant,ff. eod.l. vt vim. & de vi & vi ar.l.cum fundũ. Doct.iuris ciuilis dicunt,quòd iuuantes excuſantur a delicto, in defenſione perſonarum, ſed non rerũ , Verius videtur quòd etiam in defenſione rerũ ſint excuſati. vt extra de ſenten.excom.c.dilecto.lib.6. eod.tit.c.quantæ.in antiquis. 23.q.3.ca.omni. & c.ſi nulla.C.de meta.l.deuotum. verſi.recteque.lib.12.nec incidunt in canonem,ſi percutiant clericum,extra de ſenten.excom.ſi vero, & ibi per Innoc.& eod.tit.c.olim.in glo.ſed forte ſunt irregulares, quanuis pars inuaſa nõ efficiatur irregularis,extra de homi.c. 1. dic vt ibi.
11 Quid ſi quis,habet quaſi poſſeſsionem† alicuius iuris incorporalis,an poteſt eam armis defendere ? Inno.videtur tenere quòd non,extra de cenſi.c. ſignificauit, de immuni.eccleſ. cap. 1.quod poteſt eſſe verum,vbi debitor contradicit ſoluere,annuam pręſtationem. Sed ſi alius,per vim lenet reditus, quos mei coloni mihi præſtabant , vel in meis grangerijs & manſis gagiat : ego non video , cur talem armis non poſsim repellere : vel ſi me impediat in poſſeſsione ſeruitutis meæ, nam nedum poſſeſsioone redituum priuaret me,imo & ipſorum fundorum,quos per colonos,ſeu emphyteutas ciuiliter poſsidebam,extra de reſtit.ſpo.c.Piſanis. & c.cum veniſſent, & c.olim. de reſcrip.ca.ad audientiam.ff. de acquir. poſſeſſ.l. quamuis.§. 1.& de hoc aliquantulum per Ioan.And. extra de cenſi.c. 2.in cle.cætera vide in d.l. 1.C.vnde 6.vbi hæc.& alia ſcripſi. vt ſupra no. licet quis teneatur ad damna. ſi exceſſit in defenſione : non tamen propter exceſſum teneturad reſti
12 tutionem rei,vt d.c.olim. de reſtit. † Item not. quòd ſi duo reperiantur, vnus viuus, & alter mortuus : nec conſtet quis fuit aggreſſor,viuus abſoluẽdus eſt ff. ſi quad. pau. fe.d.l. 1.§. cum arietes. & ibi no. in ſimili. Vel dic , debere conſiderari viræ amborũ præcedentes actus.ff.de re mil.l. non omnes §. a barbaris. Et no.caſum vbi dicitur,quòd violentiæ repulſio, ſit de iure naturali primæuo,in decre.d. 1.c.ius autem.ſed de iure ciuili,videtur quòdſit de iuregen.ff. de iuſti. & iure l.vt
13 vim .Sed potes dicere † quod defenſio perſonæ , ſit de primæuo iure naturali : defenſio rerũ de iure gen. quo fuerunt diſtincta dominia.ff.de iuſti.& iu.l.ex hoc iure. Itẽ no. quod de iure canonico non videtur licitũ occidere hominem, pro defenſione rerum,per c.ſuſcepimus alleg. Vel dic, quod ibi loquitur de perſonis eccleſiaſticis. In gloſ.Sed nunquid,dic quod de iure natu.omnes naſcebantur liberi: nõ quod ius naturale hoc diſponeret : quia illud ius nil diſpoſuit, ſed quia non erat ſeruitus illo iure,nec meum,nec tuum, vtinam nec adhuc eſſet. In gloſ. plene ibi de conſtituta, ille §.non probat, ſecundum Iac. quia ibi nil dicit,niſi quòd ciuiliter obligatur, ita poſſet dici in mutuo , & alijs ff.de cond. indeb.l. ſi fideiuſſor.

fideiuſſor. vnde ſecundũ eum, ſtipulatio dicitur de iure ciui.
quia per ius ciuile fuit repoſita in contractus ſpeciem, & idẽ
d de alijs ſeq. Vult, (vt credo) dicere: d (& hanc credo inten-
14 tionem text.) quòd contractus † dicuntur de iuregent. quos
olim homines negotiando per ſe inierunt, abſq; conſtitutio-
ne iuris, ſeu legiſlatoris: ſed ex neceſsitate mercandi: vt em-
ptio, & alij de contrahen. emp. l. 1. ſed contractus, qui per le-
giſlatores fuerunt compoſiti, certam formam acceperunt: ſi-
cut ſtipulatio, quam legiſlator introducit, ex interrogatione
& reſponſione, vltra pactum ſimplex, & literarum obligat.
contractus emphyteuticus donatio propter nupt. & colona-
rius, de quo in auth. de non alie. §. lex itaque. & feudum, &
forte pactum legis commiſſoriȩ, & ſi qui ſint ſimiles, ſunt de
iure ciui. quaſi autem contractus, videntur eſſe de iure ciui.
& prætorio. infra de obliga. quæ ex quaſi contract. §. hȩres ff.
de verbo. ſignific. l. obuenire. infra de tute. in princ. ff. de act.
15 & oblig. l. ex maleficio. §. 1. In gloſſ. dic quòd naturalis † obli-
gatio, quæ oritur ex conſenſu, eſt de iuregent. quæ pacta ſer
uari vult. ff. de ſolu. l. in his. §. imperator. Sed ciuiles. (large
accipiendo ciuilem, & prætoriã) ſunt de iure ciuili, ff. ad ma-
ced. l. creditorem. l. ſi fideiuſſor. §. 1. Item obligationes ex de-
lictis, oriuntur de iuregen. in his delictis quæ iuregen. coer
cebantur infra de obliga. quæ ex delict. §. 1. ff. de orig. iur. l. 2.
§. deinde Cornelius. ff. rerum amota. l. rerum quidam. ſed de
iure ciuili, in his quæ iure ciuili coercentur, & vide infra de
obligatio. in §. omnium.

a Adnotatio. Si teneas. Vide dominum Are. ponentem hic plura genera bel
lorum pro huius glo. confirmatione.
b Dimittere plateam. Vide hic Aret. prope fin. 2. col. quomodo autẽ probari.
c Non debeat puniri, vt dolo ſus. Adde quod ſolum punitur pro ſolo exceſſu.
caſus, eſt ſin. in l. adulterium, cum inceſtu. §. imperatores. ſecundum Aog. ibi.
ff. de adul. fa. l. oratum. C. de adul. Ioan. An. ſing. in c. ſignificaſti. extra de pœ.
& remiſſio in l. ſcientiam. §. qui cum aliter. ff. ad l. Aquil. Angel. Aret. in ſuo
tracta. male. in verſi. ſic defendendo. Bald. in l. vt vim. ff. de iuſ. & iur. & omni-
no Alexan. conſil. 24. volum. 2. & conſil. 140. vbi pleoe. eod. volum. & conſi.
76. volum. 1.
d Dicere. Vide hic Chriſto. Por. in §. ius autem ciuile. 2. colum. poſt me. ver.
in gloſſ. pene.

1 *Libellans probando contrarium an obtineat?*
2 *Libellus alternatiuus an validus?*

a L E X eſt. a In gloſ. nam conſul. in fin. ff. de reli. l. oſſa. de
admin. tuto. l. ita autem, §. geſsiſſe, ff. quod cuiuſque vniuer. l.
item eorum. §. decuriones. Quid ergo ſi quis dicat in libello
1 quòd Sempronius ipſum † ſpoliauit poſſeſsione ſua, vel ali-
quid aliud egit, ex quo agit contra ipſum, & in proceſſu non
probat hoc eum egiſſe: ſed alium eius mandato & nomine,
an debeat obtinere? Videtur, quod ſic, per hunc, §. cui con-
cordat. ff. de vi & vi arm. l. 1. §. deieciſſe, ff. pro ſocio l. fin. quæ
in frau. cre. l. ſi pater. quod crederem rationabile, tamen con-
trarium ſeruatur de facto. & vide glo. & Innoc. extra de do.
inter dilectos. in glo. licitos [in antiq. iunge infra quod cum
2 eod. §. fin.] An autem † libellus admittatur, tu vel alius tuo
nomine tale quid commiſiſti? Specu. dicit quod ſic, de lit.
conteſt. §. iam nunc. verſic. item talis. & ſic de facto ſeruatur.
[De hac quæſtione vide ff. de leg. 1. l. talis ſcriptura vbi deci-
ditur contrarium.] In glo. exemplificatiue, in fin. ſed nec ho
die illa: vt ibi not. quòd verum eſt, de his qui habent ſalaria,
ſecus, in delegatis, extra de reſcrip. c. ſtatutum. §. inſuper. li. 6.
In glo. eſt autem genus, hæc glo. accipit genus & ſpeciem, ſi-
cut logici. Sed legiſtæ alio modo in multis locis, vt dixi ſu-
pra de iuſt. & iu. §. huius. ff. de verb. ſign. l. 2.

a Adnotatio. Lex eſt. An de eſſentia l. ſit ſcriptura. vide per Ang. in §. con-
ſtat autem. in 1. colum. ante me. in verſi.. quæ tamen de eſſe legis vide etiam
d. Felyn. in rubr. de conſt. in 1. colum. cir. prin. col. ver. tangunt hic ſcribentes.

1 *Clerici quo non ligentur.*
2 *Populus quo conſuetudinem inducat.*

S E D E T P L E B I S C I T A. Scire debes quod antequam
princeps Romæ conſtitueretur, erat diſſentio inter nobiles,
& plebeios, quilibet enim ſuas leges condebat & volebat per
alios ſeruari, quæ tandem fuit ſopita per Hortenſium, qui ſta
tuit vnum principem creandum, in quem fuit tota tranſlata
poteſtas, & tunc plebs retinuit, quod ordinationes, quas iam
fecerant, haberent vim legis, & hoc potes melius recollige-
re, ff. de orig. iur. l. 2. §. deinde cum eſſet. Et facit iſte §. ſecun-
1 dum Iacob. quod ſtatuta † laicorum, non ligent clericos, dic
a extrà de conſti. c. quæ in eccleſiarum, a & dicam infra eo. §.
2 ex non ſcripto. Item facit ſecundùm † eum, quod populus
non poſsit inducere conſuetudinem, ſine voluntate ſuperio-
ris, ibi etiam dicam.

a Adnotatio. In eccleſiarum. Vbi vide, do. Fely. latiſſime de iſta quæſtione
tractantem.

1 *Princeps, legiſlator ſolus.*
2 *Vlpiani tempora.*
3 *Legem ferre qui, quatenuſque poſſint, 4. & 5.*

S E D & quod principi. Gloſſ. in verbo legis dicit, quod
hanc legem regiam non habemus, de ea tamen ſit mentio
hic, ff. eodem, l. 1. C. de teſtamen. l. ex in perfecto. de vete. iur.
enuc. l. 1. §. ſed in hoc ſtudium. verſicu. cùm enim ff. de orig.
iur. l. 2. §. deinde. Et eſt mirabile, quod de imperij, & impera
toris creatione, ita paucas leges habeamus: & parũ habeant
canoniſtȩ antiquius de electione Papȩ, ſed hodie multum. vt
patet titu. de electio. lib. 6. & in cle. Et ex hoc quod hic dici-
1 tur, videtur quod † nullus poſsit hodie legem condere, niſi
princeps, cum in ipſum, tota ſit tranſlata poteſtas, & vide-
tur expreſſum, C. de legi. l. fina. Sed contra, ff. de leg. l. non am
bigitur C. de offic. prȩfect. prȩto. l. formam. Ad hoc dicit
Ioann. Andr. quod dict. l. non ambigitur. eſt hodie correcta,
& ita not. ibi in gloſſ. ſed certe non eſt correcta per hunc §.
2 quia l. illa fuit facta per † Vlpianum. qui fuit tempore Ale-
xandri Seueri Imperatoris, qui cœpit poſt annos Domini
200. & 25. vel circa: vt patet per chronica, quo tempore ſine
dubio, & ante erant Imperatores conſtituti, & in eos tranſ-
lata poteſtas. Præterea Senatuſconſul. Trebellian. fuit fa-
ctum tempore Neronis Imperatoris, ff. ad Trebellia. leg. 1.
quod tamen lex eſt, vt ibi patet, ff. de dona. inter vir. & v-
xor. l. cum hic ſtatus, in princip. Sed ſi velis, illam opinio.
tenere, dicere poſſes, quòd ſit correcta per l. fina. Melius ta-
men videtur, quod ſolus Imperator poſsit legem facere ge-
a neralem vniuerſo mundo, a vt dict. l. fina. Senatus autem, &
3 præfect. præto. poſſunt etiam facere legem generalem † ex
ui & poteſtate per legem, & principem attributa, ſed legem
particularem poſſunt facere multi, ſicut legatus in prouin-
cia ſua, extra de offic. legati ca. fina. & idem videtur de quo-
libet ordinario, quod poſsit facere legem, quo ad ſubiectos.
vt not. ff. quod quiſque iur. l. 1. §. hæc autem. verſic. pro nul-
lo. ff. de cuſto. reo. l. diuus. la 2. ibi ſed caput &c. & patet de
epiſcopo, extra de his, quæ fiunt a maiori parte ca. fina. de
maior. & obedien. ca. 2. extra de conſti. c. vt animarum. lib. 6.
Item quicunque rectores collegij approbati, vna cum colle-
gio, de hisq; ad collegium pertinent, extra de reſcrip. c. ex li-
teris: & multomagis ipſum collegium, ff. de priuil. cred. l. An
tiochenſium. ad municip. l. Lucius. §. fina. vel ibi de conſuetu
dine, tamen dic vt infra verſi. non autem. Quod autem dixi
4 ordinarios poſſe leges & ſtatuta † facere, intellige ſuper his
quæ ad ſui iuriſdictionem pertinent: & ad ſui defenſionem,
& ſine præiudicio iuris alieni, alias non: vt no. Inn. extra de
loca. & condu. c. 2. & ſic intellige, quòd not. ff. de verb. ſign. l.
pronuntiatum. C. de ſenten. & interlo. l. nulli. Item intellige,
quòd non obſtent iuribus, & conſtitutionibus ſuperioris, mi
nor enim legem ſuperioris tollere non poteſt, extra de maio.
& ob. c. cum inferior 21. diſt. ca. inferior. imo nec modificare,
nec corrigere, nec mutare extra de elect. c. 2. in cle. adiuuare
poteſt, poenȩ adiectione vt ibi no. & in facto ſingulari diſpen
ſare, extra de æta. & quali. cap. 2. lib. 6. ff. de his qui no. inf. l.
quid ergo. §. pȩna grauior. C. ex quib. cau. infam. irro. l. & ſi ſe
uerior. An autem capitula, vel collegia poſsint facere ſtatu-
b ta, b ſine rectore vel epiſcopo, dic quod ſic, de minimis tan-
tum extra de conſtit. c. cum omnes. C. de leg. l. fina. de decur.
l. ſi

l.ſiquos. & plene no. Arch. de verbo. ſig. ca. conſtitutionem.
5 li. 6. intellige ergo, quod ſolus † Imperator, Senatus, & præfec. præ. poſſunt legem generalem facere. alia potius dicûtur ſtatuta. & ſuper hoc vide ff. de ori. iur. l. 2. §. deinde. & §. nouiſsime. cum ſeq. & quod dicit text. ſolus, intellige, ꝙ nullus alius, niſi ſenatus, & præfect. præto. qui inuicem ius faciunt, & eius authoritate & poteſtate per legem ſibi attributam: ſed collegium cardi. non poſſet facere legem, vt patet in d. ca. a. Poteſt ergo princeps omnia, vt patet hic, an poſsit contra ius diuinum, natu. vel gen. vide infra §. Sed naturalia.

a Adnotatio generalem vniuerſo mundo. Tu dic, hoc eſſe verum ſi exiſtat Romæ. quia ibi poteſt facere legem generalem, quæ vniuerſum orbem comprehendit in temporalibus, non autem in ſpiritualibus. vt no. Bal. in rub. imperator Lotharius. & Gui. de Cun. in l. cunctos populos. nu. 1. & ibi poſui in apoſt. ad ipſum. C. de ſum. trini.
b Facere ſtatuta. De hoc vide per Bar. in l. omnes populi. ff. de leg. in 1. q. ibi primo quæro, quis poteſt facere ſtatuta. & ibi etiam Alex. in ſuis addi. & per do. Fel. in c. cum omnes. extra de conſti.

1 *Principis iuriſdictio & 2.*
3 *Papa quibus præſit.*
4 *Populo deiicere principem licere. & 5.*
6 *Populus cur legem non condat.*

1 Popvlvs Ei, & in eum. † Et ſic videtur hic, quod princeps habet iuriſditionem a populo. & concor. d. l. 2. §. deinde. & §. nouiſsime. C. de vet. iur. enu. l. 1. §. hoc etiam nihilominus: §. ſed in hoc. verſic. cum enim. Sed contra imo a Deo. 96. diſt. c. ſi Imperator. & l. 1. in prin. C. de vete. iur. enu. quomodo opor. epi. & cle. in prin. gloſ. ibi dicit, quòd Imperium proceſsit a Deo diſpoſitiue, quia eius diſpoſitione factum
2 eſt. † Melius diceret gloſſ. ſi diceret quod proceſsit a Deo a
a permiſsiue, ſed a populo diſpoſitiue, qui ita diſpoſuit, & voluit, ex quadam neceſsitate. vt §. deinde, ſupra alleg. ſi enim eſſet Dei diſpoſitione, non pra fuiſſent prælati multi turpes, luxurioſi, & ſæui, multis ſapientibus ſanctis, continentibus, & honeſtis. Nero enim incontinens, & inhoneſtus præfuit Petro, Paulo, & Senecæ, quos biennio occidi fecit, ut patet per chronica. Nec tot mali imperaſſent, qui ſanctos occidebant. ſicut patet in hiſtorijs eccleſiſticis, & in legendis ſanctorum. imo, & ſi hiſtorias legas, reperies, quod poteſtas Romanorum, fuit per violentiam acquiſita. & maxime tempore Iulij Cæſaris, qui multas prouincias debellauit. Sed de Papatu non dubium, quin a Deo proceſſerit: vt plene per Inno. extra de for. compe. ca. licet, dic vt ibi. & ideo ille præeſt om-
3 nibus, † tam in ſpiritualibus, quam in temporalibus. vt plene no. Hoſt. qui fil. ſint legit. ca. per venerabilem. non tamen de temporali, debet ſe intromittere, niſi in caſibus, qui not. in d. c. licet. ſed in illis caſibus poteſt & debet: & quicunque princeps deponatur, ſi male regat. & pro minori cauſa, quam alius, vt patet extra de ſup. negl. prɇla. c. grandi. libro 6. de ſen. & re iud. c. ad apoſtolicæ. eod. libr. extra de elect. c. venerabilem. cum ibi not. 90. diſtin. ca. Conſtantinus & 96. diſt. c. cum ad verum. &c. extra de vo. & vo. redemp. ca. licet. in ſi. Et hæc negari non poſſunt, per fidem. nam cum ſit Vicarius Chriſti, cuius eſt plenitudo orbis, &c. & qui eſt princeps principum, & rex regum, ſecundum Apoſtolum. Et cui data eſt omnis poteſtas &c. Mar. vlt. & omnis iuriſditio tranſeat in vicarium. extra de offi. 6. c. ſua. C. de eo, qui vi. al. obti. Abſurdum eſt dicere, quin habeat poteſtatem in temporalibus, & ſuperioritatem, non tamen debet exercere, ſed tenere illum gladium, in vagina. extra de appella. c. ſi duobus. de ſoro compe ten. c. ex tenore. qui fil. ſint legit. c. cauſam quæ. de indi. c. nouit. niſi in caſibus vt ibi dixi, & hoc ſcripſi plenius C. de ſum.
4 tri. l. 1. Sed † an populus poſsit imperatorem deponere. b Vi-
b detur quòd ſic, quia cum ad populum pertinet eius creatio, vt hic, & per conſequens, & depoſitio, ſeu reſtitutio. ut C. de off. præ. aug. l. 2. extra de hære. c. cum ex iniunctio. de ſta. mo. c. ea. quæ. §. præcipimus. de capel. mo. c. presbyteri. lib. 6. Præterea cum mandatum iuriſditionis, ſit reuocabile, de ſui natura. ff. de iud. l. iudicium. §. ſoluitur. & imperator iuriſditionem, & poteſtatem habeat a populo, vt hic. cum concor. videtur, quod populus reuocare poſsit. Præterea conſtat hoc factum fuiſſe antiquis temporibus. ff. de origi. iur. l. 2. §. ex actis. [& §. quod ad magiſtratus. ea. l. 2. quibus liquido oſtenditur a populo, reges Roma expulſos, cuius etiam rei locupletiſsimus teſtis eſt Liuius. lib. 1. ab vrbe condita. Præterea eius eſt remouere, cuius eſt & inſtituere, textus eſt ca. vnico de capel. mon. lib. 6. Sed populus Imperatorem conſtituit. & in eum omne imperium conſtituit. l. 1. ff. de conſti. princ. ergo & eum deponere poteſt. Sed deponendi imperatoris poteſtas non ad populum, ſed ad papam pertinere videtur, idque probatur argu. textus. in c. alius item Romanus. in ſi. 15. q. 6. & ibi hoc notat gloſ. ſuper verbo depoſuit, & allegat ca. duo ſunt. 96. diſt. qui tex. hoc videtur probare, ſi modo recte inducatur.] Sed contra, videtur per hunc §. qui dicit ei, & in eum vnde plus ſonat, quam ſi diceret ei tantum. vnde ſecûdum grammaticos, plus credit in eum, quam ei, vel eum. & pro hoc facit, quia electores non poſſunt variare electionem factam. extra de elect. c. in cauſis. & c. cum inter. & c. publicato. & hanc partem tenet glo. ff. de legi. l. non ambigitur.
5 in ſi. † Item, quia imperator maior eſt populo, & ad eum tan quam ad maiorem habetur recurſus. in ſeu. ſi de inueſti. inter do. & vaſa. lis oti. e. 1. §. 1. & ſic, per minorem non debet deponi, per iura ſupra allega. extra de maio. & obed. c. cum inferior. & videtur expreſſum, quod populus antiquo iure habebat iuriſditionem, ſupponendo quòd hodie non. C. de pa. po. l. 2. in fin. [Sed per d. c. videtur quòd populus adhuc habeat iuriſditionem, ſed intellige, vt j. ſequitur.] Nec obſt. quod de iuriſdictione arguitur, quia iuriſditio reuocari non poteſt, vbi tota tranſlata eſt, nec quicquam remanet penes transferentem, & maxime ex quo illa eſt vſus. extra de offic. delega. ca. quamuis. libro 6. & facit, quia conſtituentes non poſſunt deſtruere dignitatem per eos conſtitutam. extra de conſt. c. cum acceſsiſſent. Sed tamen ſatis poſſet dici, ꝙ populus ex cauſa poſsit eam deſtruere, vt in contrarijs. ff. de excuſa. tuto. l. ſed & reprobari. hoc tamen attentare periculoſum
6 eſt. Sed an populus, † poteſt hodie legē facere? gl. dicit quod nō, cum totam poteſtatem tranſtulerit, quod eſt uerum quo ad generalem, ſed municipalem ſic. ſupra eod. §. omnes vero populi. duntamen, habeant collegium approbatum, alias nō, cum tota iuriſditio ſit tranſlata, vt hoc. §.

a Adnot. Proceſſit. a Deo. Vnde imperium proceſſerit. & an fuerit ante principatum, vide per do. Feli. in ca. non liceat de præſcri. 4. col. in prin. ver. cæterum. dum ſubdit Abb. cum ſex ſequen. & an imperator fundet intentionem ſuam ſuper toto mundo, & fuerit quandoque in ſua pacifica poſſeſſione, ibidem vide col. 6. poſt me. ver. poſtremo pro iſta parte.
b Imperatorem deponere. Hanc quæſtionem ponit Are. & vide cum hic.

1 *Sententia quæ, & quando facit ius*
2 *Priuilegium quando an non, tranſmiſſibile. 3. 4.*
5 *Fideiuſſorem quando ex ſe innet reus. & 6.*

Qvodcvnqve ergo imperator. Concor. ff. de conſti. prin. l. 1. C. de legi. l. 2. Sed ob. C. eo. tit. l. 3. ver. interlocutio-
a nibus. dic, ꝙ a aut princeps interloquitur, aut diffinit. Primo
1 caſu, eius † interlocutoria non facit ius in d. l. 2. & notatur d. l. 1. & hoc niſi eſſet in corpore iuris redacta. C. de no. co. eompo. l. vna. §. ſi. 20. diſtinc. c. 1. ff. quod met. cauſa. l. metum. §. ſed quod prætor. C. de conſtit. pecu. l. fina. Et idem ſi princeps ad cōſultationem, vel ſupplicationem, cuiuſque reſpondeat, vel reſcribat. nam non facit ius, niſi in illa cauſa reſponſio eſſet in corpore iuris clauſa, vt not. C. de ſent. l. nemo. in prima glo. Secundo caſu, quando diffinit, aut præſentibus partibus, & tunc ſecundum Iacob. non facit ius nouum. ſed quod eſt, declarat. ff. de acquirendo rerum dominio. l. adeo. §. cum gnis. j. de rer. diui. §. ſi quis. ff. de teſtam. l. hæredes palam. §. ſed & ſi contra ius ita parum. vt infra. eo. §. C. de poe. ſi vendicari. ff. de arbi. l. Celſus. in authen. de iudi. §. omnes autem. Si præter ius. tunc facit ius. vt hic, C. de legi. l. ſin. Si vero partibus abſentibus, poteſt dici quod non facit ius. quia magis ex contumacia &c. ff. de inoffi. teſt. l. qui repudiatis. de appel. l. ſi proluſorio. §. ſ. de euic. l. ſi ideo. §. ſi.

In gloſſ. generalem. l. leges. imo ſex modis vt ibi patet, & ibi nota. In glo. ſ. non merenti ibi, maiorem. dic C. de pœ. l. ſi vendicari.

vendicari. In glo vt clericis. in fi. dic vt dixi ſupra in diſt. Intellige tamen, quod in illo negotio. facit ius. vt l. 2. C. de legi. In gl. ff. quod quiſque iur. in fin. gloſ. ſed adhuc reſtat contrarium huius literæ, propter quod Pet. de Bel. perti. intelligit l. illam fin. ſecundum ſecundam caſus poſitionem, quæ eſt ibi in gl. & reprobat primam per hunc §. Sed hoc non eſt tutum adſtruere: quia fieret violentia literæ. Præterea videtur expreſſum, pro prima poſitione. C. de proxi. ſac. ſeri. l. in ſacris. §. fi. Propter quod dicas, ꝙ eſt regula, quæ fallit in iudicijs, ratione etiam inæqualitatis vitandæ vt in contrario. Itẽ quando quis ad ſui poſtulationem impetrauit ius iniquum ve
2 d. l. 1. & de hoc† Dy. extra de reg. iu. c. in iudicijs. li. 6. Et intellige, hanc regulam. in priuilegio non clauſo in corpore iuris. ff. de reg. iur. l. Neratius. Item vbi eſt conceſſum conſideratione perſonæ tantum: nam ſi contemplatione rei, ſecus. vt ff. de cen. l. 3. ſed ſi concedatur contemplatione perſonæ, eſſet perſonale. ff. de ſerui. ruſti. prædio. & l. Lucius. In dubio autem cenſetur reale, vbi dignitati vel rei conceditur vel loco. extra de inſti. c. cum veniſſent. ff. qui. mod. vſusfr. amit. l. ſi vſuſfructuarius. de relig. ca. cum loca. & no. in Spec. de in-
3 ſtru. edi. §. nunc autem. verſi. item quid fuit.† Item dic, quod vbi cõceditur perſonæ & eius hæredi, non excedit primum, ſi hæredibus, tranſit ad omnes. C. de excuſ. mune. l. ordidorum. dic vt ibi. Priuilegium autem in corpore iuris clauſum, egreditur perſonam, vbi conceditur ratione naturali, & æquitate iuris attenta. C. ad velle. l. hæredes. Dic vt ibi per Cy. & ff. de in integ. reſti. l. non ſolum de mino. l. interdum. C. ſi aduer. tranſac. l. 1. de repu. quæ in iudi. de in integ. reſti. min. l. vna. & poteſt dici, vt nota. ff. de mino. l. quod ſi minor. ſed vbi conceditur mere in fauorem perſonæ, & ea attenta tantum, non tranſgreditur perſonam, vt ff. de admini. tuto. l hæredibus ex plur. eodem tit. l. a tutoribus. §. 1. ff. de regu. iuris. l. in omnibus cauſis, in fi. niſi caſu quo tranſit ad ſuum. ff. ſolu. ma
4 tri. l. maritum. & l. etiam. † Sed quid ſi debitor impetrauit
b dilationem, nunquid extenditur ad fideiuſſores? [b] Videtur quod ſic ſaltem per quandam conſequentiam. vt in auth. de fideiuſſ. §. ſed neque, videtur contra. ff. de re iudi. l. & ſi fideiuſſor. Hanc quæſtionem plene proſequitur Cyn. in lect. C. de preci. imper. offe. l. quoties. Et dicas, quod priuilegio, non gaudet, nec ad ipſum extenditur directe: gaudere tamen poſſet indirecte, vt ſi reus in mora non fuerat, & erat electa perſonæ induſtria, quo caſu fideiuſſor non poteſt conueniri, quouſque reus in mora fuerit. ff. de verb obl. l. ſi pupillus. & non poteſt eſſe in mora, propter dilationem, ex quo iuſtam exceptionem habet l. nulla. ff. de reg. iur. ſed ſi non eſſet electa induſtria, tunc ex ſua mora poſſet conueniri. Et idem, in quibuſcunque obligationibus dandi. ff. iudi. ſol. l. ſi reus. & d. l. ſi
5 pupillus.† Sed quid ſi fideiuſſore conuento, reus principalis, qui habet priuilegium, defenſionem fideiuſſoris recipiat, nunquid ex perſona ſua poteſt ſaltem allegare priuilegium, & ita fideiuſ. defendere.? Non videtur, quia ita demum principalis poteſt exceptiones ex ſua perſona competentes allegare, ſi ſua interſit, ff. de fideiuſ. l. Marcellus. ff. manda. l. idem que, & generaliter. ff. rem rat. ha. l. procurator ad exhibendũ. §. 1. Hic autem nõ videtur, eius intereſſe: cum exceptionem habiturus ſit contra fideiuſſorem, ſicut contra alios creditores. ſed hoc non eſt expeditum. nam actio mandati. incipit effectualiter competere a tempore quo ſoluit fideiuſſ. C. manda. l. ſi pro ea a contrario ſenſu. & priuilegium non extenditur ad futura. vt ſcripſi C. de ſerui. l. non modus. extra de cen.
6 c. cum ſit. §. fi. in cle. & ideo videtur intereſſe.† Præterea fideiuſſor poſſet damna ſuſtinere, quæ decurſa dilatione, ab eo repeteret, & propter interuſurium medij temporis. ideo dic, quod ſemper poteſt ſubire defenſionem, & priuilegio ex perſona ſua vti, niſi in caſu quo fideiuſſor nullum haberet recurſum, cõtra eum. vt no Dy. in d. l. & ſi fideiuſſor. ff. de re iudi. Item dic, quod quamuis priuilegium nõ excedat perſonam, ex quo tamen ſemel conceſſum eſt, poteſt ab alijs impetrari. ff. de ſena. l. fina. [& vide quod not. infra de replica. §. fin.]

Adnotatio Dic quod. Hanc diſt. approbant docto. hic, & maxime Aret. qui recitat hanc diſt. & eſt pulchra declaratio. Et quando ſententia Papæ, vel principis, faciat ius generale, vide late per do. Felinum in ca. in cauſis. in fin. t. col. vſque in fi. cap. & ibi ꝙ ſententia, contra ſententiam principis extrauagantem & non notam, non eſt nulla, in fin. col. 2. in ver. hinc ſequitur, quod ſententia lata.

b Ad fideiuſſores. De hac quæſtione vide Bar. in l. fin. §. fin. C. de vſu. rei iud. & idem Bar. in l. quoties. C. de prec. impe. offe. Bar. in l. cum filius. §. 1. de verbo. obliga.

1 *Princeps ſine proceribus legem fert.*

Aliae Autem. Sub. dum tamen appareat eas factas pro lege, quod deprehenditur ex multis, vt dixi ſuprà in gl.
1 generalem.† Sed an princeps poteſt legem facere ſine conſilio procerum? non videtur, vt C. de leg. l. humanum. ne fil. pro patre. auth. habita. Dic contra. cum ei, & in eum ſit tranſlata poteſtas. ſuprà §. ſed & ꝙ principi. De Papa ſunt opi. Dicunt quidam, ꝙ Papa debet. & tenetur conſulere cardinales in arduis: & ita tenet Ioan. Mo. extra de hæret. c. ſuper eo. ſed
a Arch. contra [a] de offi. ordi. c. quamuis. lib. 6. dic, vt ibi.

a Adnot. Archi. contra. Adde, quod iſta eſt verior, & communior opinio, quam Panor ſequitur in ca ex geſt. col. 2. extra de cleri. non reſi. vbi dicit cardinales non poſſe præſcribere, ꝙ Papa non faciat ardua, ſine eorum conſenſu. vide eundem in c. quoniam. nu. t. & quod ibi addidi ad eum, in apoſt. in verſi. vbi lex eſt multum dubia. extra de vſu. Feli. in c. cum nobis. in prin. de præſcr. & Pau. de Caſt. conſi. 150. inci. in facto præſumi.

Praetorvm. Videlicet ea, quæ erant facta ante legem regiam. hodie prætores non poſſunt legem facere dixi ſupra §. ſed & ꝙ princip. In gloſ. vt de morbo. in fi. & vide ff. de orig. iur. l. 2. §. deinde cum placuiſſet.

1 *Doctoribus non ſtari. 2.*
3 *Doctores a quibus creandi.*

1 Responsa. † Nunquid ergo hodie ſtaretur reſponſis, & rationibus doctorum, vt habeantur pro lege, ſeu eorum interpretationibus? Videtur ꝙ non, per hunc §. qui dicit hoc antiquitus fuiſſe. & ita ſupponit, ꝙ non hodie. & pro hoc C. de legi. l. 1. & hanc partem tenuit gl. ff. de legi. l. ſi de interpretatione. Sed contra videtur ff. de iure fiſ. l. non puto.
2 & ibi not. Dic primam veram, vt hic.† De quo ergo operantur illa verba, licentia docendi, regendi, interpretandi, &c. quæ in licentijs baccalaureorum ponuntur. Dicas ꝙ ſolummodo, vt docere poſſint publice, quòd alias non poſſent. C. de profeſ. qui in vrb. conſtan. l. 1. de ſtu. lib. vrb. Ro l. vnica. Sed tamen iudex bene facit, qui eorum opiniones ſequitur. ſi ſint conſonæ rationi. ff. ſi ſerui. ven. l. ſi quando. §. 1. de vulg.
3 ſubſti. l. in ſubſtitutione. §. fi †Sed cum ad Imperatorem pertineat creatio doctorum: vt hic patet, cum dicit, a quibus a cæſare &c. ff. de ori. iur. l. 2. §. primus, diuus. quo iure doctores legum creantur, in regno Franciæ, vbi Imperator nullam ſuperioritatem habet, ſaltem de facto vt ſcripſi. C. de ſum. tri. l. 1.? Item quomodo authoritate apoſtolica creantur, cũ hæc ſcientia ciuilis ſit ſecularis, nec ad eccleſiaſticos pertineat. extra ne cleri. vel mona. c. ſuper ſpecula. C. de teſtamen. l. conſulta: Item quomodo iuris doctor creat doctorem, cum hoc ad imperatorem pertineat: vt hic argu. C. de re mili. l. neminem. vel ad ordinem ciuitatis. de profeſſ. & me. l. magiſtros. Decretalis noua hoc debuiſſet declarare, quæ eſt extra de mag. ca. 1. in cle. & fuiſſet efficacior, quam in eo quod ibi ſtatuitur.

1 *Conſuetudinis acceptiones.*
2 *Conſuetudo a quibus diſfert. 3. 5.*
4 *Conſuetudo in vnum & ab vno inducibilis.*
6 *Conſuetudinis inducendæ modi. 7. 8. 11. 12. 13. 16. 17.*
9 *Conſuetudinis probatio. 20. 21. 22.*
10 *Conſuetudinem errore, non induci.*
14 *Conſuetudo irrationabilis quæ.*
15 *Conſuetudo ſeuera an valida.*
18 *Ius conſuetudine dari.*
19 *Condici conſuetudine non poſſe.*
23 *Conſuetudinem qui teſtes non probent.*
24 *Conſuetudinis virtus multiplex. 25. 26.*
27 *Conſuetudo extendibilis.*
28 *Deciſionum iurium ſeries.*

EX NON ſcripto. Circa materiam conſuetudinis, eſt
inſiſtendum principaliter circa ſex.Primo, circa nomen.Se-
cundo, circa diffinitionem.Tertio, circa introducendi mo-
dum.Quarto, circa modum agendi. Quinto, circa modum
x probandi.Sexto, circa vires. † Circa primum, ſciendum eſt,
quod conſuetudo, quandoque ſonat factum nudum, vt C.de
epi.audi.l.3.§.fin.de ſerui.l.1.C.communia de ma.l.fi.de iur.
fi.l.l.ſuper creandis.ff. de verbor.ſig.l. vt alphenus.eod.titu.l.
anniculus.la 1. & ita non ſumitur hic. Sed quandoque ſonat
ius. & ita ſumitur hic. & C.quæ ſit long.con.l.2. ff.de legi.l.
de quibus.§.fin.& intellige,quòd ſonat ius, quia ius ex ea re
a ſultat: ipſa tamen in facto eſt, vt patebit infra. † Sed,in quo
a differt ab vſu? a dic proprie ſumendo vſum, differt,tanquam
cauſa a ſuo effectu: quia conſuetudo, per vſum inducitur:&
vſus proprie dicit factum, conſuetudo ius. Sed tamen vſus
pro conſuetudine quandoque ſumitur.extra de ver.ſig.c.ſæ-
pe.in cle.ver.& quia.& in vſi.ſeud.ti.de ſeud.c.Obertus.ver.
vſum tamen cogui.& multis alijs locis.& eodem modo com
munis obſeruantia tenet. de æta.& qua.c.2.de appel. quam-
uis.in cle.ff.de pœ.l.prægnantis, & etiam mos. C. de conſti.
3 princip.l.2.in fin.ff.de ſupel.leg.l. Labeo. † Item differt ſty-
b lo: b quia ſtylus, propriæ dicitur circa illa quæ tangunt mo
dum ordinandi acta, & ſententias, & alia quæ ſcribuntur. a
ſtylo, quo ſcribitur, & facit.C.de vet.iur.enu.l.1.§. ſed & ſi
quæ.& de ſacroſ.eccle.l.1.vnum pro altero ſæpe poni viden:
vt patet extra de ſal. c. quam graui. & facit. C. de do.l.4. &
de teſta.l.verba. ff.de actio.emp.l. veteres.Item differt a ſta-
tuto: quia illud expreſſo conſenſu introducitur, conſuetudo
tacito, vt hic.ff.de legi.l.ſed ea.ſupra eo.§.omnes vero popu
li,& no.quòd conſuetudo,dicitur a con.quod eſt ſimul:qua-
4 ſi communis vſus.in decre. diſt.1.c. conſuetudo. † Nunquid
ergo, inter ſingulares, poteſt cadere conſuetudo? Hoſtien.
dicit in ſumma eod.ti.§.qualiter.ver. quid ergo. quod multi
poſſunt ponere conſuetudinem, contra ſingularem: vt ff.
communia præd.venditor.§. ſi conſtat. ſed ſingularis contra
ſingularem:vel ſingularis,contra multos, non poteſt niſi no
mine vel ratione dignitatis,& ita intelligit extra.de offic.Ar
chi.c.dilecti.& C.quæ ſit longa.con.l.fi.ſed Io. glo.decret.di
cit contrarium quòd conſuetudo cadir inter ſingulares. 18.
q.2.c.ſeruitium.& glo. extra.eod.c.fin.& Inno.extra de cau-
ſa poſſ.cum eccleſia. Et pro eis d.c.cum eccleſia.C.de agri.&
cenſi.l.litibus.& l.cum ſatis,§.2.& l.domini.extra de reli.do.
c.quia contingit,§.nos autem.in clem.in vſib.qui ſeu.da.poſ.
in princ.ne epiſc.dare poteſt.c.1.§. idem iuris, ff.de ſer.vrb.
præd.l.ſeruitutes.quæ in ſuperficie. ff.de arbi.l.item ſi vnus.
C.loca.l.excepto.ſatis poteſt dici, quòd in proteſtationibus,
conſuetudo poſsit cadere inter ſingulares, & ex ea agi, per
iura prædicta: & hoc in iuribus, ſed non in alijs. Item quòd
ſingularis,poteſt conſuetudinem proponere,contra commu
nitatem villæ vel patriæ,ff.de iniurijs.l.ſane. & ibi not. Hæc
tamen non eſt proprie conſuetudo, de qua hic tractamus,
quia per hanc ius acquiritur, per illam de qua ibi tractatur,
5 ius conſtituitur vniuerſaliter.† quæritur ergo,in quo differt
conſuetudo, per quam ius acquiritur,a præſcriptione,ſi ſe-
quamur opi.Hoſt.differentia de ſe patet, quia per conſuetu-
dinem acquiritur multis.Et non magis,illi quam illi,per præ
ſcriptionem poteſt acquiri, etiam ſingulari, ſi aliam opi.ſe-
queris.dicit Ioan.quòd non eſt differentia, vt no.in d.c.ſerui
tium.Tu dicas, quod imò:quia in conſuetudine non oportet
cauſam proponere, in præſcriptione ſic,vt no.in d.c.fin.ex-
tra.de cen.c.peruenit.& c.ſuper eo.& d.c.cum eccleſia(quod
autem de præſcriptione dixi,intellige niſi allegetur tempus
40.anno.vel maius.)dic vt extra de præſcrip.c.1.lib.6.Item,
quia priuilegium,& conſuetudo poſſunt concurrere,ſed non
præſcriptio: vt in ſumma Hoſt.eo.ti.ver.extra ſummam, dic
vt ibi.Item conſuetudo ligat omnes, etiam contra quos non
eſt vſitata, vt c.dilecto.extra de offi.Archid.ſed præſcriptio
non. Item quia conſuetudo non admittitur in corporalibus,
vt no.in d.§.fi.ver.extra ſummam. præſcriptio ſic.Illud not.
quod per conſuetudinem ita demum acquiritur ius multis
contra ſingularem: ſi ipſe quaſi conſenſit recipiendo ſorte
aliquid: alias non: vt no.Innocen.extra eo.in rub. pro quo:
quia cum populus hoc non poſſet expreſſe: multominus ta-
cite,ff.qui & a quib.ſi priuatus.de poſli.l.toties.§.fi.Intellige
tamen, niſi eſſet tantum tempus elapſum, quod ſufficeret
ad præſcriptionem,ff.de aqua plu.arc.l.1.§.fina.& l.ſi prius,
§.1.& d.c.1.lib.6.C.de au.coro.l.1.lib.10.ff.de offic.procon.
c obſeruare.ver.magni.Circa ſecundum,quomodo diffinitur.c
dic quòd tex.decreti diffinit vno modo,in d.c.conſuetudo,&
Azo alio modo: vt not.ipſe in ſumma.C.quæ ſit long.conſu.
in princ.l.1.dicendo,quòd conſuetudo eſt ius non ſcriptum,
moribus populi diuturnis introductũ, & illam ſequitur Inn.
extra eo. in rub. Hoſt.diffinit magis plene in ſumma eod.§.
quid ſit, quælibet ſit tibi bona: quia per diffinitiones nihil
mutatur in iure,nec obolum lucraberis.Circa tertium videli
d cet introducendi modum: d Primo quæritur,quæ requirun-
6 tur † ad conſuetudinem inducendam? in hoc varij varia di-
xerunt:vt patet in multis ſcripturis gloſſarum,& doctorum.
Tu autem concluſiones ipſorum, quæ veriores videntur, in
ſumma recolligens,dic,ꝙ ſi quid vſitatum fuerit, per tãtum
tempus,cuius non extat memoria de contrario; in caſibus
qui contigerunt, quod eſt conſuetudo, dato ꝙ non probetur
ſententia, nec aliud, & ita firmant ſe Inno.& Hoſt.extra eo.
in rub.& Hoſt.in ſumma eo.tit.§.qualiter. verſi.quinto, pro
quibus eſt C.de iuriſ.om.iud.l. magiſteriæ, & c. allega. quæ
de obſeruantia loquuntur.C.de calum.l.1.& iſtud vult dice-
re.l.ſi ea.ff.de leg.aduerſando.l.præcedenti, nec eſt opus de-
clarare actus,vt infra dicetur circa quartam partem,& is eſt
7 Vnus modus. Item † eſt alius, ſi libelli querimoniales non
fuerint admiſsi,vel ſi fuit iudicatum pro conſuetudine,ſecun
dum gl.quæ eſt hic in verbo diuturni,in med.& l.de quibus,
& l.de conſuetudine.Et idem Innoc.& Hoſt.in dictis locis al
leg. Plus tamen hoc caſu eſt neceſſe, ſecundum Inno. quod
iudex habeat animum inducendi conſuetudinem: & quòd
hoc probetur,ſed Hoſt.in hoc contradicit, vt d.§.verſi.3.Vn
de ſecundum eum ſufficit ita fuiſſe bis iudicatum,& concor.
in hoc cum gloſ. quæ eſt hic, & l.de quibus, vt no.d.§.verſi.
2.Ioan.gloſ.decret.videtur ſequi opi. Innoc. & vltra ponit
quod neceſſe eſt, quod maior pars populi vſa ſit animo in-
ducendi conſuetudinem,& ex certa ſcientia,ſi ſit ſic,vix ali-
qua conſuetudo probabitur.Vnde ego credo poſt Iac. & Pe.
& alios nouos doct.& in hac etiam videtur reſidere Hoſt.
quod cum conſuetudo inducatur per tacitum conſenſum po
puli:vt ff.eod.l. ſed ea. quod qaandoque vnus actus ſufficit,
quandoque requiruntur plures. Nam ſi vnus actus ita ſolen-
nis fuerit, quod potuerit ad notitiam populi perueniſſe, vel
8 maioris partis, ſicut ſi † inter duos magnos comites,vel ba-
rones, ſit contentio de comitatu,vel baronia,quod per illum
vnicum actum inducitur vna cum temporis tranſcurſu.in au
then.qui.mo.na.effi. ſui.§. ſi quis igitur.l. 2. ſi autem vnum,
vel modica negotia expediantur, oportet quod fuerint tot,
& cum tanta frequentia,quod potuerunt ad notitiam maio-
ris partis populi perueniſſe, & ideo text.dicit frequentiſsi-
mus in d.§.ſed & ſi quis,& facit extra de teſtib.cogen.ca.cæ-
terum, & iſta apparent ad ſenſum: quia ſi tacitus conſenſus
populi conſuetudinem inducit: ergo oportet quod populus
ſciat, alias ſequeretur, quod quilibet fatuus iudex, ſeu igno-
rans poſſet conſuetudinẽ inducere,& tollere legem.Nec cre
do,quod ſit neceſſe proponere,nec probare,quod ſit obtenta
in contradictorio iudicio.[Sed quod ita iudicatum fuit quæ
ſit pri.cau.ben.ami.cap.1.§.denique.] ſi tamen probari poſ-
ſet, bonum eſſet, nec quod maior pars populi vſa ſit, nec de
animo vtentium, nec quod ex certa ſcientia.nam omnia iſta
præſumuntur probata frequentia actuum, & tranſcurſu tem
poris per d.l.ſed ea.C.de ædi.pri. l.an in totum. & l.1.C.eo.
& ad l.Iul.maie.l.fi.ibi cum dicit noſtro tempore ff.de teſt.l.
3.§.fi.ff.ad ſilley.l.1.§.hoc autem,in ſeu.quæ ſit prima cauſa,
9 benefi.admir.c.1.§.deniq;.†Sed an neceſſe ſit ſaltẽ ponere, &
probare,quod virtute conſuetudinis.fuerit negotium expedi
tum.Verbi gratia, probatur,quod cum duo fratres diuiderẽt
hæreditatem, primogenitus habuit auantagium, & ita de
duobus,vel pluribus, nunquid eſt neceſſe, probare quod tũc
allegatur ſuper hoc conſuetudo,& quod virtute illius cõſue-
tudinis habuit: vel an ſufficit probare nudum factum: vide-

licet ꝙ ita fuit diuiſum?poteſt dici,quod ſi allegaretur tem-
pus,cuius non extet memoria,vel præſcrip.40. anno.de iure
cano.ꝙ non ſit opus his,cum non quęratur ſibi titulus,vt de
aqua plu.arc.l.1.§.fi.& extra de præſcri.c.1.lib.6.Alias vide-
tur ꝙ hoc ſit neceſſe,per iura prædicta,& hanc videtur tene
re Hoſt.in d.§.in prin. & doct. moderni eam ſequuntur, vel
dic, ꝙ ſufficit probare vſum per legē allega. ſupra in princi.
10 verſi.ſed tamen.†Quid ergo ſi populus erret?Certe conſue
tudo non inducitur ff.eo.quòd nō ratione, & hoc tenent gl.
vbique.& doct.vt no.in ſumma eiuſd.§.fin.ver.& ſexta,& §.
qualiter. ver.quid ergo. Et hoc verum, niſi erraret circa cau
ſam impulſiuam ſecundum Iac.& Pet.ff.de condi.& demon.
l.cū tale.§.falſam.Sed nō prǽſumitur error in populo,vbi tot
probati ſunt C.de teſt.l.omnium. Sed ob.ff.eo.l. quod nō ra-
tione,vbi ſupponitur,quòd erronea tenet:ſed nō trahitur ad
ſimilia. Dicas, ꝙ bene inducitur, ſi primo fuit error poſtea
ſcientia. Sed quando ſemper fuit error, non : vt ibi cum pri-
mum &c.& ita potes intelligere.ff.de iniur.l. iniuriarū.§.fin.
ver.vſurpatum.Vel dic,ꝙ illa vſurpatio non erat præſcripta
11 plene.vt no.in l.2.eo.tit. † Sed nunquid requiritur cōſenſus
ſuperioris,in conſuetudine introducenda? gl.videtur dicere
ꝙ ſic.C.eo.l.1.& idem Inn.extra eo.in rub. & in c.pe.de fide
inſtr.nec ſufficeret tolerantia:imo opus eſt expreſſo cōſenſu,
ſecundum eū.vt no.extra de præb.c.cum non ignores.de con
ceſ.præb.c.literas.probo:quia ſequeretur inconuenieos, ꝙ lex
inferioris tolleret legem ſuperioris,quod eſt abſonū, & ma-
xime cum hodie populus totā poteſtatem, & iuriſditionem
tranſtulit,vt dixi ſupra eo.§.ſed & quod principi, ego credo
contra poſt Iaco.Dyn.& Pe.quis enim conſenſus requiritur,
ex quo per leges, data eſt popu. talis poteſtas : vt patet hic.
& l.de quibus ? Et eſt mirabile, quòd populus, poſsit tacite
legem tollere,& nō poſſet expreſſe.ſimile.ff. de proc.l.filiuſ-
fa.§.veterani.extra de iura.calum.ca.1.lib.6. & pro hac par-
te,videtur expreſſum,extra de conſt.c.licet.lib.6.de hoc etiā
12 dicetur infra circa ſextam partem. † Item requiritur,quòd
ſit præſcripta vt l.de quibus.§.inueterata.ff.de legi.& hic,nā
diuturni &c. & C.eo.l.1.& 2.extra eo.c.fi.[Quæritur,quan-
tum tempus requiritur ad conſuetudinem introducendam ?
potes reſpōdere,vt hic vides, vel dic aliter,ꝙ aut talis cōſue
tudo eſt ſecundum ius,aut præter ius, aut contra ius commu
ne. Primo,& ſecundo caſu ſufficiunt.10.anni. Tertio 40.an-
ni tenet Arch.c.1.de conſue.lib.6.quod eſt notandū.] Quæ-
ritur quanto tempore duret? glo.poſt Ioan. dicit ꝙ 10.an.vt
no.in d.§.inueterata.Ino.diſtinguit, aut ꝙ acquiritur, habet
cauſam continuam:& tunc tenet cum gl. Aut diſcontinuam:
& tunc tantum tempus,quod non ſit memoria, vt no.extra.
eo.c.pe.Hoſt.tenet cum glo.de iure ciui. ſed de iure cano.re-
quirit vniformiter 40.annos.& idem Bal.in c.fin.Iac. & Pet.
tenent cum gl.noſtra indiſtincte:quia hic,non agitur de iure
alicuius in præſcribendo:ſed de conſenſu populi colligendo,
qui præſumitur per lapſum 10.annor.ff.qui & a qui.l. ſi cum
fideicommiſſaria.§.ariſt. Arch. diſtinguit an ſit ſecūdum ius
commune,an contra extra eo.c.fi.lib.6.per cap.1. de pręſcri.
eod.lib.mihi videtur vera opi. Hoſt.quę concor.cum opi.gl.
& docto. quatenus tangit ius ciuile,& credo, quòd procedit
in vera conſuetudine,per quam ius ſtatuitur:ſed in conſuetu
dine,per quā ius acquiritur ſingulari,vel contra ſingularem,
videtur quòd debet ſeruari.l. cum de in rem verſo,ff. de vſu.
& que ibi not. & C.de pa.l.ſi certis annis,de iure ciui.& hoc
inter liberos, quia quo ad colonos videtur ſufficere minus
tempus.C.de agri.& cenſi.l.domini.no.in glo.ſed de iure ca-
no.eſſet pręſcriptio vniformis 40.annor.& Hoſt.notat extra
de cenſi.c.ſuper eo,& hoc in conſuetudine, per quam ius ſta
tuitur,in alia diſt.an habeat tit. vel non : & an ſit contra ius
13 commune : quia tunc † requiritur, quòd ſit tanti temporis,
quòd non extet memoria per d.c.1.de pręſcri.& in hoc caſu
poſſet procedere opi.Arch. Item requiritur, quòd ſit ratio-
e nabilis,extra eo.c. fin. e Sed videtur quod irrationabilis f re-
f neat,ſaltem in terminis ſuis : licet ad conſequentias trahi nō
debeat,nec ad ſimilia:vt l.quod contra rationem,ff. de regu.
iur.& in feudis. ſi de feud.contro.ſue.c.vnico.§. ſi facta vero
filij.Pręterea,cum ſit ius,videtur quòd tenere debeat,quam-
14 uis durum,ff.qui & a qui.l.proſpexit. † Ad hoc dicas,quòd
ſi conſuetudo eſt irrationabilis,quæ eſt contra fidem, ius na-
turale,diuinum,vel quę inducit occaſionē peccandi,vel alias
eſt contra bonos mores,non valet.vt plene not.Ino.& Hoſt.
extra eo.in rub.& in ſumma Hoſt.d.tit.§. quid ſi cōſuetudo,
& patet in auth.vt nulli iu.§.1.Alias autem,quamuis ſit ſeue
ra, nec ita irrationabilis eſt, ſicut lex eſt, & nihilominus in
ſuis terminis & terris ſeruanda:vt l.contrarij. Quandoq; va-
let cōtra inſtitutionem iuris diuini extra de cogna.ſpiri.c.ſu-
15 per eo.dic vt ibi.Item † ꝙ dicitur quòd ſeuera tenet,dic vel
minus rationabilis dumtamen non ſit omnino irrationabilis
valet, niſi per legem vel cōſuetudinem reprobetur expreſſe,
vt C.de ſuis & legi.auth. omnes.de fur.auth.nauigia. in feu.
de vaſal.qui cont.conſt.c.vnico.ſecundum Hoſt.hęc ſunt re-
mittenda iudicis arbitrio, qui cōſideratis ſingulis circunſtan
tijs,videat an tendat ad noxā,vel non,vt no.d.§.quid ſi.vn-
de ſecundū eum,non valet cōſuetudo, quę dat ius pignoran
di authoritate propria,cum poſsit generare ſcandala, nec ꝙ
delictorū punitio reducatur ad emendas pecuniarias: nec il-
la,per quam interdicitur, ꝙ canonicus non habeat vocem in
c.vſq; ad tempus,vt ipſe ibi not.videlicet in §.fin.verſi. quid
ergo mediam credo veram,cum ſit cōtra bonum iuſtitię. de
alijs videlicet prima,& vltima.non credo,cū conſenſus par-
tium hoc poſſet,C.de pig.l.3.qui non conſuetudo? Item re-
quiritur,bonafides, ſecundum Inn.in d.rub.quod poſſet eſſe
verum in conſuetudine,per quam ius acquiritur, vt dixi : in
alia non,in qua non agitur,niſi de conſenſu populi colligen-
do. Item nec in illa,per quā ius acquiritur ſingulari,vel con
tra ſingularem,de iure ciuili,ſi excedat 20.annos.ſicut in cor
16 poralibus,vt plene dixi C.de ſerui.l.1. † Sed quid,ſi maiore
parte populi conſentiente,aliqui proteſtentur non conſenti-
re ? videtur quod maior populi pars eos liget, ff. ad muni.l.
ꝙ maior. ſed illa in neceſſarijs : ſecus in voluntarijs extra de
conſtit.c.cū omnes.& c.cū acceſsiſſent,& in c.dilecto.de offi.
Arch.quod videtur obſtare. nam conſtabat de cōtradictione
expreſſa,vt patet ibi cum dicit pacifica.Et facit l.cum de con
ſuetudine. ff.eod. de publi. l. licitatio. §. earum iuncto quod
no.eo.tit.l.ſi publicanus.§.1.in glo.magna.Ver.item expedi-
tur,& not.in ſumma.verum eſt tamen ꝙ ſi poſt contradictio
nem illā,ſequeretur pacifica frequentia actuū,tunc temporis
tranſcurſu,poſſet introduci contraria infra,§.pe.extra de pręſ
ſcri.c.auditis,vel dic,ꝙ maior pars populi ligat minorem: vt
17 videtur no.in ſum.§.qualiter.ver.ſequitur.†Item g dic,quod
g ſi introducta conſuetudine,& præſcripta,fieret contra ſemel
vel bis vel pluries quod non ex hoc tollitur conſuetudo, niſi
tanta ſequeretur frequentia actuū, & temporis curſus, quod
poſsint nouam inducere: vt not.in Spe.de præſcrip.ver.quid
ſi poſt completam: num. 20.& C.eod.l.2.ff.de re iud.l.nemo
18 alieno.§.1.arg.ff.de itinere actuq; pri.l.1.§.fi. † Circa quar-
tum videlicet modū agendi ſciendum quod quandoq; cōſue
tudo dat ius in re : quandoq; eſt ita introducta vt vides in ali
quibus locis in quibus competit ius in re proximis de gene-
re venditoris facta obligatione emptori & cōſignatione pre-
tij, domino feudi in re feudali per vaſallum alienata & tunc
agi poteſt actione reali:vel confeſſoria,ſi ſit ius incorporale.
Introductum dat ius ad rem,vel ad dandum,& tunc cōdi. ex
conſuetudine,cum non ſit cautum quo genere: &c.ff.de con
di.ex leg.l.vnica,vel imploratur officium iudicis: vbi conſue
tudo tribuit tale ius,quod deberet de iure per officium iudi-
cis expediri,vt alimentorū,& ſimilium. Caueat tamen pars,
quod ſemper commemoret conſuetudinem in libello : quia
cum ſit,in facto ponenda eſt, & probanda, extra de conſtitu.
cap.1.lib.6.niſi eſſet notoria,quo caſu, iudex debet ſupplere
extra de conſue.ca.cum inter. in fin.de teſta. Raynal. de reli.
19 do.conſtitutus. † Sed quid, ſi quis agat condictione ex con-
ſuetudine,de eo quod eſt iure ſcripto cautū. Iaco.dicit,quod
non procedit libellus, cum conſuetudo ſit ſubſidiaria, ſicut
condi.ex lege. Et hanc opinionem videtur tenere Innoc. in
c.cum eccleſia ſutrina.de cau.poſ.& propriet.ſed tu potes di-
cere contra,per illud.c. extra de inſti.c. cum veniſſent.C. de
vet.iu.l.1.§.ſed & ſi quę.extra qui ma.accu.poſ.c. videtur.C.
de decur.l.quibus extra de teſti.cogen.c.cæterum, & facit,ff.
de act.

de act.& oblig.l.quoties. Circa quintum , videlicet modum
20 probandi quæritur † primo , an conſuetudo probari debeat
non eſt dubium quòd ſic : quia in facto eſt : vt ſuprà dixi,ſed
forte ſtatuta & conſtitutiones, non debent probari.[Debent
tamen exhiberi vt in auth.vt iud.ſi. quoquo ſuſ.§.quod antè
in prouincijs,]vel ſuperior conſuli,extra de fide inſtr.c.paſto
ralis, & hoc,niſi ſit notoria,quia forte quotidiana, ff.de pre-
ca.l.ante in fin.dic vt ſuprà in procemio in materia notorij,
vel niſi tenderet ad litis ordinationem,quo caſu ſi iudex du-
bitet, ſe debet informare ſummatim,ff.ad exhi.l.3.§.ſciendũ
& §. ibidem , & ita ſeruat curia laicalis. Sed quid ſi iudex ſe
ita informauit ſummarie : nec in ſcriptis redigit, & pronun-
ciauit pro cõſuetudine,& fuit appellatum, quid faciet iudex
appellationis.Satis poteſt dici quod iudex appellationis, eo-
dem modo ſe informet:vt dixi in ſimili,in materia notorij.
Item quæritur,per quot teſtes probabitur?Poteſt dici per
duos,ff.de teſti.vbi numerus, curia tamen Frãciæ.10.recipit,
21 & in turba. Sed quot deponent pro ſolutione † huius,repe-
tas quæ circa modos introducendi,dixi, vnde ſi producan-
tur ad probandam conſuetutudinem temporis cuius non ex
tet memoria in contrarium , deponet ita ſe vidiſſe obſeruari
ſuis temporibus & a ſuis maioribus audiuiſſe ſic obſeruatũ.
nec vidiſſe nec audiuiſſe quemquam qui aliter viderit obſer
uari,vide ff.de probatio.l.ſi arbiter,extra de ver.ſigni.c. quid
per nouale.eod.tit.c.venlens.§.Illum locum,libr.6.Nec cre-
do quòd ſit neceſſe deponere, quibus caſibus,nec inter quos
viderit obſeruari . Nam leges quæ allegant conſuetudinem,
hoc non dicunt,ſed tãtummodo dicunt, fuiſſe ſic obſeruatũ.
nec dicunt inter quos,& tamen hoc tanquã efficax ad deciſio
nẽ adducunt:vt d.l.ſi.C.ad l.Iul.ma.ibi cum dicit.noſtro tem
pore,&c.de ver.ſig.c.ſæpe,& in cle.& in alijs iuribus, ſuprà
alleg.quæ de obſeruantia loquuntur, quandoqne tamen ſpe-
cificant vt ff.ad l.Iul.maie.l.in quæſtionibus.Item, quia in tã
to tempore,non quæritur titulus, vt d.c.1.de præſcri.li.6.Si
vero producantur , ſuper conſuetudine minori tempore in-
ducta, oportet, quòd deponant tot, & tales actus, ꝙ præſu-
matur ſcientir populi : & decurſus ex quo præſumatur ani-
mus ,& alia quæ neceſſaria dixi ad conſuetudinẽ inducẽdam
ſupra in tertia parte,& ideo hic videtur neceſſe, ꝙ ſpecificẽt
cauſas,caſus,& perſonas, inter quas hoc viderunt : alias non
poſſet ex eorũ depoſitionibus deprehendi,qui ſint ſufficien-
tes actus , ad conſenſum populi præſumendum.Si tamen illi
quàm producuntur eſſent ſapientes homines, & ſcirent quid
eſt conſuetudo, & dicant ſe non recordari, inter quas perſo-
nas viderunt obſeruari,nec in quibus caſibus,ſatis eſſent eo-
rũ depoſitiones admittẽdæ per d.l.fin.C.ad l.Iul.ma.cũ alijs.
22 quas pro concor.allegaui,ff.de pœ.l.pręgnantis.†Quid ſi de
ponant conſuetudinem eſſe, videtur quòd non valet teſtimo
nium , nam videntur ſe potius iudices conſtituere quam te-
ſtes.Ipſi enim debent deponere ſuper actibus, & expletis,ex
curſu temporis,& poſt iudex ex hoc diſcernet,an ſit conſue-
tudo,alias non valet teſtimonium, & ita Inno.extra in ſimili
de teſti.c.cum cauſam,vel dic,ꝙ valeat eorum depoſitio,ſi vl
terius non fuerint interrogati,C.de teſti.l.ſolam,cum ibi no
tatis.Et idẽ ſi deponant eſſe conſuetudinem,& dicãt,cauſam
ſufficientem,deponendo de frequentia actuum, & tranſcur-
ſu,& hoc ſatis admittit Inno.in ſimili, in d.c.& facit de teſt.
23 cogen.c.cęterum.†Quid ſi ſint plures qui deponunt de fre-
quentia actuum , & temporis tranſcurſu.ſingulariter tamen:
quia vnus vidit vnum, alius alium do.Iac.& Pet.dicũt quòd
non valet teſtimonium. Nec ob. quod notatur.ff.de teſt.l.ob
carmen,§.ſi.de aqua plu.ar.in ſumma.de prob.ſi arbiter,quia
ibi deponunt circa vnum factum: hic circa diuerſa,ſecũdum
eos.Ego enim hoc non credo : omnes enim hic inducuntur
ad probandũ pręſcriptionem. Vnde ego admitterẽ tales de-
poſitiones,in omni conſuetudine, & per quã ius acquiritur,
& per quam cõſtituitur.Circa ſextum, quę ſint eius virtutes
24 †ſeu vires?dicendum ꝙ multę:nam per eam quandoque ius
conſtituitur,qñque acquiritur, vt ſatis dixi in pręcedẽtibus.
Item per eã derogatur iuri ſcripto , ſuper quo dic,quòd aut
conſuetudo pręcedit , & ius ſubſequitur , & tunc ſi condens
ius ipſam non ignorat: quia forte generalis, vel alias conſtat
eam non ignorare,conſuetudo tollitur , C.de teſta.l.fin.alias
non,ff.de ſepul.vio.l.3.§.diuus,extra de conſtit.c.1.lib.6.niſi
condens ius expreſſe eam reuocaret,ſicut ſit in multis locis,
extra de ſep.c.ſuper cathedram moyſi.in cle.cum concor.C.
de ſur.auth.nauigia,de legi.hęre.auth.omnes.vbi autem ius
perpęcedit,& conſuetudo ſubſequens tollit ipſum:dumtamen
ſi rationabilis,vt ſupra dixi, circa tertiam partem.Non tamẽ
omnino: ſed particulariter , in loco in quo ſeruatur , & hoc
vult dicere.l.2.C.eod.titu.ſecundum Ioan. Azo. & gloſſ.Vel
eſpone eam,vt extra eo.ca.fin.legitur & no.de hoc plene per
Hoſt.in ſumma, §.ſi.non tamen teneas,quod ibi ſcribitur vſ-
25 que quaq;: quia dictum c.licet corrigitur in aliquibus.†Sed
x quęritur an conſuetudo tollat legem,v.g.Nunquam fuit au
ditum in regno Francię,quòd adulter puniretur pęna iuris:
nunquid ſi hodie accuſetur,debebit, & poterit puniri pœna
iuris?doctor.dicunt quòd ſic,vnde ſecundum eos deſuetudo
non tollit legem , niſi quando habet factum implicitum : vt
quia adulter alia pęna punitus ſit:& hoc ſequitur Hoſt.in d.
§.ſi.ver.nunquid ergo, & ideo reprobatur opi.Bul.C.de iud.
l.rem non nouam.Et pro eis facit,C.de iure do.impe.l.ſi.ſed
ob. C.de la.lib.tol.l.1. de dedi.lib.tol.l.1. ff.de pub.iud.l.or-
do.in decre.diſ.4.cap.leges, ſed intellige eas,ſecundum mo-
dificationem pędictam , videlicet quod per deſuetudinem,
& factum contrarium. Quidam autem diſtinguunt , aut lex
diſponit,vel pœnam apponit, vt not.Io.Andr.poſt Hoſt.ex-
tra de treug.& pace.c.1.in nouel.& facit.infrà de iur.o. pœ-
na infrà per quas perſo.§.1.infrà de ſatiſda.§.1.ad l.Rho. de
26 iac.l.de precario.† Item conſuetudo conſtituit,ius & arctat
ſingulos,etiam illos qui non habent conſenſum, vt furioſos,
& pupillos,ff.de admi.tut.l.tutor ſiue.§.Lucius, ſed conſue-
tudo laicorum,non ligat clericos,nec eccleſiam,vt not.extra
de conſti.c.quæ in eccleſiarum,& in ſumma, d.§.ſi.verſic.ſed
pone,niſi eſſet generalis , qua clerici , & laici vterentur , vt
no.Inn.extra eo.c. cum dilectus,in ſi.Sed an liget ſiſcum vel
dominum terræ, in qua conſuetudo obtinet?non videtur.cũ
lex inferioris non liget ſuperiorem,vt dixi ſupra.§.ſed quod
principi.de hoc fuit quæſitum in facto ducatus Britaniæ.Ta-
men poteſt dici ꝙ ſic,non enim inferior ligat,ſed ius conſue
tudine emanans, vt plene no.Archi.in ſimili extra de reſcri.
c.vt animarũ.lib.6.& facit bene.C.de ſer.l.manifeſte,ff.quod
vi aut clam.l.4.§.plane.verſic.& ſi lege,ad municip.l.Lucius
§.ſi.de pri.credi.l.antiochẽſium. Ac liget extra territorium?
Et quid vbi ſunt diuerſæ ? Et quid ſi aliquis habet poſſeſſio-
nes in vno loco,& habitet alibi?dic plene vt dixi , C.de ſum.
27 trini.l.1.†An autem conſuetudo trahatur ad cauſas ſimiles?
gloſſ.dicunt,quòd ſic,vbi ratio conſuetudinis ſe extendit,vt
no.C.eo.l.1.ff.de legi.l.de quibus.Potes dicere, quòd conſue
tudo nõ extenditur ad caſus determinatos a iure,in eo quod
exorbitaret a iure communi.l.quod vero contra ff.de legibus
& hoc niſi eſſet maior ratio dubitandi in caſu ad quem trahi
tur,quam in caſu conſuetudinis:vt ſi eſſet conſuetudo, quòd
bannitus poſsit impune interfici, & vulneretur:vel ſi conſue
tudo excludat filiam a ſucceſsione, & tractetur : an excludat
eius liberos, ff.de ſer.expor.l.cum pacto.in feud.de ſucc.feu.
in prin.ſed ad caſus non determinatos. poteſt extendi dum-
tamen conueniant in ratione vt dixi , & ſic intellige in feu.
quæ fuit pri.cau.benefi.amitten.§.prædictis.verſicu.ſed quia
28 natura. † Vbi ergo caſus determinandus occurrit. primo at-
tenditur conſuetudo, ſi qua ſit.Secundo,ius expreſſum,ſi ſit.
Tertio,ſimile iuris.Quarto,conſuetudo.Quinto , ſi præmiſ-
ſa deficiant, conſuet.metropoli.Sexto, locorum propinquo-
rum.Septimo , ciuitatis romanæ gradatim deſcendendo, ſic
intellige.d.l.de quibus.extra de cenſi.c. ſuper eo.de cog. ſpi.
c.ſuper eo.Io.tamen alio modo dicit in c.conſuetudo.1. diſt.

a Adnotatio.Vſu.Vide hic Chriſtoph.Porcum, bene loquentem.
b Stilo.Latius vide per Aret.quo conſuetudo differt a ſtilo: & dicit , ꝙ ſtilus
eſt ius,non ſcriptum,ab vnius iudicis voluntate ſæpius ſtillatum,& in hoc dif
fert a conſuetudine , quia illa a tacita voluntate , & vſu plurium inducitur
quam populi,vel maioris partis eiuſdem,& iſta eſt melior differentia,quam po
nat hic Io.Fab.& hanc differentiam Ang. confirmat authoritate Pe. & Cyn.
c Diffinitur. Tu diffinias, ſecundum Barto.plenius ſcilicet, quod conſuetudo
eſt ius non ſcriptum,moribus.& vſibus populi , vel maioris partis ipſius recte
initiatum,& continuatim introductum,habens vim legis,& dicit hic Ang.ꝙ

b : hæc

hæc diffinitio Bar. communiter tenetur.

d Introducendi modum. Plenum vide hic, per Ange. in 2. col. circa fi. ver. no. quod conſuetudo. Chriſtoph. Porc. ſuccincte ponit, quinque eſſe neceſſaria, ad inducendum conſuetudinem, vide eundem hic.

e Cap. fina. vbi per Abb. tractantem, vide, quando conſuetudo dicitur rationalis, vel non.

f Et rationabilis. An conſuetudo, inducatur per actus negatiuos. Fel. in ca. ſi. extra de conſti. & vtrum conſuetudo poſſit diſponere, ſuper probatione, per eundem in c. 2. in 1. col. cum pluribus ſequen. extra de proba. & ibi quando faciat validam, & econuerſo per multa exempla, bene applicata. & ibi in 6. col. an damnata conſuetudine, intelligatur etiam de futura.

g Item. Vide ſuper hoc Abb. extra de conſue. c. fi.

h Circa quintum. Vide Cy. C. quæ ſit longa conſ. Are. hic in 7. col. poſt me. ver. quæro. an neceſſe ſit, quod probetur & c. Chriſtoph. Porc. hic in pen. col. Bar. in l de quibus. ff. de leg.

i Per quot teſtes probabitur. Adde iſtum debere intelligi, loqui de conſuetu. particulari. nam conſuetudo generalis, non indiget probatione, vt no. Bal. in l. 3. in 1. col verſi. attende hic. C. de ſer. fug.

k Sed quæritur. Vide do. cardi. in c. 1. de treug. & pace.

1 Ius natu[rale] non niſi ex cauſa tolli & quatenus.
2 Dominium [illegible] non niſi ex cauſa tolli. 3. 4.
5 Priuilegium irreuocabile.
6 Principi [illegible] non parendum.

a Sed natvralia. a Iuxta text. reaſſumit tractatum
iuris naturalis, volens differentiam inter ius naturale, & ciui
le, aſsignare. In fin. gloſſ. magnæ, ſed tunc obſtant magis con
1 traria, nec aliquid eſt ſolutum. † Vnde (vt latius videas) dic
quod ius naturale, non poteſt tolli: nec obſtant contraria, videlicet de ſeruitute, & libertate: quia de iure primæuo non
erat ſeruitus. ff. de iuſti. & iu. l. ex hoc iure. & per conſequens
nec libertas formalis. Vnde pro tanto dicuntur omnes naſci
liberi: quia nulli erant ſerui: & ſic non mutatur, quod non
fuit. Item nec, quod obijcitur de vſucap. quia cum rerum dominia ſint de iuregentium: vt d. l. conſtat, quòd ius illud non
loquitur de iure primæuo. Item, nec quod arguitur de cogn.
quia de iure gentium eſt. Vel dic, vt in gloſſ. videlicet quod
non tollitur cognatio, ſed ius ſuccedendi. Sed tunc obſtat,
quod dicitur de ſucceſsione filij: quæ eſt de iure naturali in
authentico de trien. & ſe. §. 1. de hære. & fal. §. ſemper, ff. de
bo. dam. l. cum ratio. ſed expone ibi de iure naturali, id eſt, ratione naturali, ſecundum Iacob. vel dicas ſecundum eum,
2 † quòd ius naturale, non poteſt mutari, in ſui totalitate: ſed
in aliquo articulo ſic. vel dic, quod mutari non poteſt faciliter: mutatur tamen, ſicut dicitur vniuerſitas conſentire non
poteſt: quia difficile eſt, ff. de dolo. l. ſed ſi ex dolo. §. 1. de acquiren. poſſeſsio. l. 3. §. penulti. de lib. vni. l. 1. ſecundum eum.
Vel dic, quod deſtrui non poteſt, vt hic: ſed poteſt modificari, & declarari, vt hic, & prouiſionibus adiuuari, ſicut vides
in matrimonio, quod eſt de iure naturali. ſupra de iure natu. in princip. & tamen modificatur ex cauſis, & impeditur,
& dirimitur, per iura ciuilia, & canonica, vt patet infra de
nup. C. & ff. per totum. Et idem de iure diuino, quod licet tol
li non poſsit, cum lex inferior &c. nihilominus tamen, in ſin
gularibus caſibus modificatur, declaratur, & prouiſionibus al
teratur, extra de conuer. coniu. ca. verum. & ca. ex publico. de
ſpon. cap. commiſſum. 30. q. 3. cap. quod Deus, extra de biga.
cap. ſuper eod. & de deci. cap. ex parte. vel dic, quod ius naturale non mutatur: hominum tamen conſtitutiones, faciunt
perinde habere, ac ſi eſſet mutatum: & patet, ff. de vſufruct.
ea. re. quæ vſu conſu. l. 3. Nunquid ergo princeps, poteſt tol-
b lere ius partis? b gloſſ. dicunt quod ſic, quantum ad act. ſed
non quantum ad dominia, vt no. C. de prec. imperato. offe. l.
quoties. extra de conſti. capitu. quæ in eccleſiarum. per Inno-
3 cen. Tu dic. † quòd imo ex cauſa, tollit dominium, ff. de rei
vendic. l. item ſi verberatum, §. 2. de euict. l. Lucius. C. de ſacroſanct. eccleſ. iubemus. de quadri. præſcript. l. bene a zenone. Caue tamen quia princeps per reſcriptum, non videtur
velle tollere ius, vel dominium, niſi fiat mentio, de iure partis, ff. ne quid in loco publi. l. 2. §. ſi quis a principe. extra de
deci. cap. dudum. ſed ſi fiat mentio etiam de iure partis: tunc
tollitur etiam per verba generalia, ſi reſcriptum non poſſet
in alio operari, ff. de bon. liber. l. etiam. §. 1. extra de donat. capit. cum dilectus per Innocen. Reſtringi tamen debent verba generalia, quantum poteſt fieri: ne præiudicent alij: dumtamen non fiat eis vis, vt not. extra de conſuetu. capitu. cum
olim. Quid ſi reſcribat in poſſeſſorio? dic idem quod in dominio, C. vnde vi. l. 3. extra de priuileg. capitul. dudum, & ibi,
4 per Innocen. dico ergo, † quod princeps ex cauſa poſsit tollere dominium: dumtamen faciat ex certa ſcientia, & ita intellige. l. quoties, C. de precib. impe. offe. Et apparet, de bonis
damna. C. & ff. & in omnibus iuribus, pœnas confiſcationum & commiſsionum imponentibus, & ſemper eſt cauſa
præſumenda, Caueat tamen de conſcientia, & forte ſciens, &
recipiens non haberet iuſtum titulum, quo ad Deum: niſi
ſubeſſet cauſa vera, & iuſta: & princeps male informatus, debet reuocare facta informatione, ff. de iur. annu. l. diuus. de
5 nata. reſti. l. fina. Sed † an priuilegium, per ipſum, ſeu præde-
c ceſſores conceſſum, poſsit reuocari, c non videtur: & maxime, ſi ſit alij ius quæſitum: niſi ex cauſa, vt dixi. Et ita not. Hoſtien. in ſumma de priui. §. qualiter. verſicu. ſed quid ſi ille. Et
in Specu. de inſtr. edit. §. nunc autem. verſicu. quid ſi Imperator. Et ſic intellige, C. de interdi. & relega. l. relegatio. imo forte
non poſſet, etiam cum cauſa, ſi dediſſet non ſubiecto, vel ſaltem oporteret cauſam probari, extra de iudi. capit. nouit per
Innocen. & Hoſtien. ſed iuri quærendo præiudicari poteſt,
etiam ſine cauſa: & reſcriptum per quod præiudicatur iuri
quærendo quamuis non probetur, ex certa ſcientia conceſſum valet, vt no. Hoſtien. in ſumma, qui filij ſint legit. §. qualiter. verſicul. per ſpecialem. Pro quo. C. de pact. l. pactum. §.
curatores. cum ſua gloſſ. ff. de iniur. l. ſed ſi vnus. §. 1. & C. de
repu. hæredi. l. fina. & hoc in eo in quo priuilegium ſe extendit, & non in alio, vt in filio legitimato, per reſcriptum, cuius
priuilegium non extenditur ad ſucceſsionem aliorum: nec
præiudicatur alijs ſucceſſuris. in authent. quib. mod. na. effi.
ſui. §. filium. Sed an princeps, poſsit per reſcriptum, tollere
d quartam iur. naturæ debitam? Dyn. tenet quod ſic d extra de
regu. iur. cap. inra ſanguinis, & patet extra de teſtamen. cap.
6 raynutius. † Item not. quod princeps non poteſt præcipere
aliquid, omnino irrationale: vt ſi inhibeat, ne inuaſus ſe defendat, vt patet extra de ſenten. & re iudi. cap. paſtoralis. nec eſt
ei obediendum, ſi conſtat notorie. vt not. Innocen. extra de
ſenten. excommun. cap. inquiſitioni. 8. diſtin. quæ contra mores. 32. q. 7. cap. flagitia. In dubio tamen, nemini licet de hoc
iudicare, vt ibi not. Item not. quod princeps, non videtur tollere conſuetudinem per reſcriptum, niſi de ea faciat mentionem, extra de conſtitu. cap. licet. libr. 6. de eo qui mit. in poſſ.
capitu. cum veniſſent, §. fina. Illud autem not. quod princeps
condendo leges, vel faciendo ſtatuta iniqua, contra iuſtitiam, in oppreſsione populi peccat: vel concedendo ius iniquum: Ideo ſcribitur Eſa. 10. Væ qui condunt leges iniquas, etiam ſcribentes inſtitiam ſcripſerunt vt opprimerent
&c. & de hoc Hoſtien. extra de cenſi. §. ex quibus. ver. ſed nunquid. nu. 9.

a Adnotatio. Sed naturalia. Ex hoc. §. in glo. not. Are. quod ius naturale, eſt immutabile, quod intelligitur in ſui totalitate, ſed in ſui ſpecialitate & in certis caſibus, aliter obſeruatur.

b Tollere ius partis. Adde, quod iſta quæſtio eſt dubia, & in vtramq; partem habet doctores fautores. de qua vide Fely. in c. quæ in eccleſiarum. nu. 28. 29. 30. 31. extra de conſti. & diui, in apoſtil. ad Panor. in c. admonet. nu. 13 in apoſtil. in ver. non ſubſiſtente cauſa. de renunt.

c Reuocari. Priuilegium an poſſit reuocari: & an eius tenor, debet inſpici? Paul. de Caſt. conſi. 284. incip. in facto præſenti, non intendo adulari reuerendiſſimo in Chriſto. & quod de priuilegio immunitatis, quod tranſiuit in contractum. per all. conſi. 212. 2. parte. & per Bart. & Alex. in l. omnes populi. ff. de iuſti. & iure.

d Tenet quod ſic. Sed an per ſtatutum poſſit minui, aut in totum tolli, quod ſic Paul de Caſt. & doct. in auth. nouiſſima. C. de inoffi. teſt. cardi. in cle. 2. in princ. q. 7. de re iudi.

Omne avtem. Iuxta text. nam parum &c. facit ff. de iure eo. l. quidam referunt. de leg. 2. l. non oportet.

De iure perſonarum. *Rubrica.*

Continua, per notata ſupra eodem titulo primo, in fin. glo. fina.

1 Numeri reſolubiles. 3.
2 Diſtinctio naturæ.

Svm-

SVMMA itaq; diuiſio. In fin.primæ gloſſ. nam
nulla breuior illa, quæ in duo membra diuidi-
tur,ff.de condi. inde.l. in ſumma, de eo, quòd
1 certo loco l.quòd ſi epheſi.§. fin. † In gloſ.ſed
2 pone, dicas quòd plurale a reſoluitur in ſingu
lare, vbi non poteſt remanere in propria ſigni
ficatione quoniam ſequeretur iniquum,vel inconueniens: a-
lias non reſoluitur: vt legibus alleg.hincinde. Item,ſingula-
re in plurale: quando nomen eſt collectiuum, vt l.in vſu. de
verb.ſign.vel rationis paritas,ſeu connexitas hoc inducat.de
leg.3.l.ſi cui lana.alias non ff.de verb.ſign.l.ſciendum.Sed vi
detur ſecundum Iacob. & Pet.quod ſolutio gloſſ.non ſit ve-
ra : quia ad veritatem diſiunctiuæ , oportet quod altera pars
ſit vera : vt l.ſi is qui ducenta.§.vtrum.ff.de re.du. de verbo.
oblig.ſi quis ſtipuletnr . Si ergo ponas hic alteram veram:vt
omnis homo eſt liber. alia erit falſa, omnis homo eſt ſeruus,
conſtat autem, quod illa non eſt vera, omnis homo eſt liber,
& ſic videtur, quod alia ſit vera,omnis homo eſt ſeruus,quę
eſt manifeſte falſa. Ad hoc dicas,quod vbi diſiunctiua habet
diuerſa prædicata,tunc procedit argumentum,ac ſi eſſet diſ-
iunctiua . Iſta verba ſunt Iacob.quæ videntur corrupta, vel
2 vitio reportatoris , vel ſcriptoris . † Vnde dic , quod ille,§.
b non probat, quod in diſiunctiua,b oporteat alteram eſſe ve-
ram . Sed dic quòd ſufficit ad hoc quod ſtipulatio commit-
tatur,vel legatum debeatur , quod altera ſit vera , quæ valde
ſunt diuerſa, nec hic de hoc agitur,ſed de diuiſione artis , in
qua quælibet vera eſt , vnde vbi verbum aut ponitur a lege ,
& per modum artis ponit vnum verum,conſideratur diſtin-
cte , & diſiunctiue : & verificatur in vtroque membro, ff. de
aur.& arg.le.l.Quintus.& l.Titiæ.dumtamen verificari poſ-
ſit alias non ff.de fideiuſſo. vbicunque . iuncta.l. Valerianus.
de præto.ſti.Et per hęc, quæ hic notantur in gloſſ.Iacob.di-
cit,quod poteſt determinari quæſtio , de illis , qui dederunt
bona ſua eccleſiæ poſt mortem eorum,quod altero deceden-
3 te, eccleſia recipit bona decedentis non ſuperſtitis:quia †plu
rale reſoluitur in ſingulare,& per Hoſt. probatur gloſſ.ff. ad
Trebell.l.Lucius.§. caio. Specu. videtur tenere contrarium ,
in titu. de loc. & cond.§. nunc aliqua. verſic.69. pro quo.ff.
de vſufr. le.l.codicillis.C.de impu.& ali. ſub.l.pen.ff. de vul.
l.qui duos. pro quo facit concluſio , quam ſupra poſui : quia
plurale , non reſoluitur in ſingulare vbi poteſt remanere in
prooria ſignificatione. & §.caio. & §.cum ita . & l.hæredes ,
eodem titu. loquuntur in fideicommiſſaria ſubſtitutione, in
qua videtur electa vniuſcuiuſque fides,ff.ad leg.fal.l.pater §.
fina.ſecus in directa, & vbicunque verba directa , proferun-
tur vt in contrarijs . Vel potes dicere , quod vbi mulier erat
ſucceſſura marito ex pacto, vel ſucceſsione , vel alias : obti-
neat vltima opinio : quia non præſumitur ſe poſtpoſuiſſe :
ſicut nec pater filium : vt dict.l. penult. ſic enim paciſcendo
videtur reſeruare ius ſuum, ff.de verbo. obliga.l. ſi ita ſtipu.
§. chryſogonus . alias prima valet opin. Iacob.§. caio. enim
concor.

a Adnotatio. Plurale. Vide gloſ. in c.omnes leges.1.diſtin.in princ.
b Diſiunctiua. De hac diſiunctiua,vide late per do.Felyn. in ca.inter cæteras
nume.1 ad ſi.vſque 9.de reſcrip. Item iſte text. ſecundum Aret. inducitur ad
quæſtionem . Titius, & eius vxor ſimul donauerunt eius bona, poſt mortem
eorum Seio. vno moriente, debet Seius habere partem illius ſecundum Iaco,
de Aret. Adde Bald.in l.ea lege.num.19.verſic.vltimo quæritur.C. de condi.
ob cauſam Bart.in l.ſi quis ita.§.item vobis. & ibi Alexan. & doct.de vet.ob,
Panot.in c.cum inter. extra de reſcrip. & glo. & cardi. in cle.1. in ver. qui e-
tiam . de conceſ.præben.

1 *Hominum eadem natura : & quo iure .*
2 *Adſcriptitijs quæ non liceant .*
3 *Reuocari quæ , & a quibus poſſint .*
4 *Adſcriptitij qui fiant .*
5 *Domini probatio.*
6 *Operis quaterno locabiles .*
7 *Obſidem recte conſtitui , fallit in clerico .*

SERVITVS autem eſt conſtitutio. Super text. ibi con-
ſtitutio . Sed ob.infra aut iure ciuili . Sed dic, quòd prædicta
inuentio fuit de iuregen. vt hic . ciuile tamen in multis ad-
dit, prouidet : & declarat : vt dixi in ſimili.§.titu.1.§. ſed &
naturalia . Contra natura.no. quòd ſeruitus eſt contra natu-
1 ram,†quia omnes eſſe debemus pares:cum ab eodem proge-
niti,& traducti ſimus: & quo ad Deum nõ eſt differentia,in-
ter liberos & ſeruos. in authen. de monach.§.hinc nobis.ex-
tra. de coniu. ſer.cap.1.1.q.1.c. corporalia ſacramenta.quod
male aduertunt, quidam domini , qui ſuæ naturæ immemo-
res, ſeruos tractant vt animalia, & eos in menſa, vel alias,re
cipere dedignantur . In gloſſ.ſed quid ibi : ſtatuliberum . &
l.ſtatuliberum. de verbor.ſigni.l.cedere.C. de fideicom.lib.l.
cum libertatem, quamuis quo ad aliqua , habeatur pro libe-
ro : vt ff.de quęſtio.l.ſtatuliber. de pe.mores.§.fin. In eadem
a glo.cum allegat.l.quemadmodum hęc eſt vera a ſine dubio,
quòd liberi ſunt , & eſt expreſſum extra de Iudęis cap. 2. &
2 dic plenius in d. l. ne diutius , ſed non credo † quòd poſsint
teſtari inter extraneos , cum non poſsint alienare.C. in qui-
bus cauſis calum.dominos accu. poſ.l.ſi.& dando, vel legan-
do extraneo in teſtamento: cenſetur alienare,ff.de leg.2.l.co
dicillis,§.in rem.de verbo,oblig.l.ſi ita quis,§.ea lege.ſed in-
ter ſuos poſſunt teſtari,& ita not.in dict.l.fin. & eſt ſimile in
feu.de ſuc. ſeud. in princ.C.de hæreti.l. cognouimus. de in-
ceſt.nup.l.ſi quis.& not.in ſpec.de inſtru. edi.§. compendio-
ſe. ver. quid ſi ſcripto , & ver. ſed quid . An autem poſsint
eſſe teſtes in iudicio ? glo. dicit quòd ſic C.de teſt. authen.ſi
ſeruus,& per hoc videtur,quòd poſsint eſſe contra omnes in
iudicio,preterquam contra dominum, & hoc ſupponit ſatis
d.l.ſi.& videtur mirum, quod dominus de peculio teneatur:
cum ipſi poſsint eſſe in iudicio,& tamen gloſſ. dicunt, quòd
dominus eorum tenetur de peculio: in d.l.ne diutius,& l.fin.
Sed potes dicere , quòd ipſi aſcriptitij conueniuntur · & ſit
executio contra dominum in peculio, ad inſtar monachi: vt
C.de epiſ. & cle. authen. cauſa. In ead. gloſ.ibi : liberi ſunt,
quamuis monachatus diſtrictior dicatur ſeruitus, quam ſerui
tus ſęculi 54.diſt.ca. multos. Item in ea. glo. cum dicit, & c.
interdum. quod eſt verum,cũ ſuperioris licentia : alias non:
vt in pecu.eod.titu.§.1.verſic.item excipitur,& ver.item eſt
ſeruus . In gloſſ.in quo facto ibi cum alleg.l.ſi miniſterium,
nec hoc eſt correctum hodie per §.fin.infra qui. ex cau. ma-
nu.quia loquitur in vltima voluntate : vt ibi no. In ea.gloſſ.
ibi,cum dicit qui ad li.procla.non licet l.1.ſed quomodo pre
tium participat,cum totũ acquiritur domino?infra per quas
perſo.§.item vobis. Reſpondet Iac.quod participat fictione:
vel antequam ſit vere ſeruus. arg. pro eo.ff.de leg.1.l. ſi poſt
mortem, & vide ff.de ſta.ho.l.& ſeruorum. Item in fin.eod.
3 glo.Iacob.videtur dicere, quod poſsint † reuocare eum ff.de
li.cau.l.3.vel poteſt dici, quod patronus , habet maius ius in
liberto quam pater in filio,quod patet : quia patronus omnia
alienata,in ſui fraudem reuocat,pater non ff.de obſer. patro.
præſt.l.2.ſi quid in frau.pa.l.1.& 2.Pe. de Bel. perti. videtur
velle , quod de æquitate , poſſum reuocare per leges prædi-
ctas.opi.glo.pręualet de iure,ſatis tamen poſſet concedi,ꝙ ſi
cognati velint reſtituere pretiũ: quod poſsint reuocare. arg.
C.de pa.qui fil.diſt.l.2.ff.de priuil.cre.l.1.in ſeu.ſi de ſeu.con
tro.ſue.c.titius.C.de com.ſer.ma.l.1.ff.de capt.l.fin. Item an
hæc quæ hic in glo.dicuntur, requirantur in alijs conditioni
bus hominum conſtituendis: ſicut in aſcriptitijs: cenſitis, &
colonis,& alijs conditionibus hominum,quæ plures ſunt:vt
not.C.de agri.& cen.in rub. Dic quod non : imo tales ſiunt :
per pactum,ſi cum ſcriptura ſe obligent,& hoc conſtet:ſcri-
4 ptura †tamen ſola nõ probaret,niſi adminiculetur:veluti cur
ſu temporis:vel ſecunda cõfeſsione in actis facta: vel ſi fecit,
vel permiſit ſe tanquã talem aſcribi, in libris publicis cenſua
libus: vt hic patet C.de agri. & cenſi.l. cum ſcimus. & l.liti-
bus,nec ſcriptura adminicularetur teſtibus,qui cum ea depo
nerent,ne dũ de confeſsione, ſed etiam de conſtitutione con-
ditionis ſufficeret:niſi eſſet temporis tranſcurſus:vt ibi no.in
glo.quo accedente,nec ſolum tempus ſufficit,niſi titulus ſup
ponatur eod.tit.de agri.& cenſib.l.cum ſatis,§.1. & ibi no.&
vide plenius in ſumma Hoſt.de na.ex li.ven.§. ex quibus cau
ſis. in caſu tamen efficitur colonus inuitus,C.de mendi va.l.
1.li.11.Sed illa eſt correcta vt ibi no .Sed an quis poſsit ſe ho
minem ligium ſub regimine alterius cõſtituere, ſolo pacto ?

Spe.diſputat & tenet quòd ſic: per c.grandi, extra de ſup.ne-
go.prælа.lib.6.ibi cum ad nos acceſſerit &c. C.de decu.& fil.
eo.l.ſi quos ſpontaneos, quia nò tantum infringitur libertas,
ſicut ſeruitus.& ideo ſolo pacto obligari, etiam nulla alia cau
ſa adiecta poteſt. hoc ipſe diſputat, & tenet in titu. de feud.
5 verſic. 1.& verſic. quarto quæritur, vide ibi plene. † Sed an
per curſum temporis, probetur ius dominij, ſic quòd ſi va-
ſallus, & prædeceſſores ſui homagium per 30.ann.fecerunt,
quòd perpetuo facere teneantur? Spec.videtur diſtinguere,
an vaſal. prouocet de poſſeſsione homagij in libertatem an
econtra: ſicut de ſeruo dicitur, C.de li.cauſa, l.eam quæ, ff.de
liber.cauſ.l. liberis etiam, §.fin. tamen dic quod præſcriptio.
30.ann.ſufficit ſine titu.vel 10. vel 20.ſi titulus ſupponatur,
per l.cum de in rem verſo, ff.de vſufru.& dict.titu. ver.quæ-
ritur, hoc ſatis videtur procedere etiam de iure feu.vt in ſeu.
ſi de feud.contro.ſue.ca.ſi quis de conſue.recti ſeu.ca.1.Item
dic, quod ſunt alij modi ſeruitutem introducendi, vt C.quib.
ad libe.procla.non lic.l.2.extra de iudæ.c. ita quorundam, &
c.ad abolendam. Item alius modus ſatis extraneus, quia qui-
libet genitus, ab epiſcopo vſque ad ſubdiaconum, eſt ſeruus
eccleſiæ, vt 15.quæſt.vltima, multæ. Deus meus, quot eſſent
hodie ſerui, quia in multis locis, & prouincijs dominantur,
canoniſtæ dicunt quod ſeruitus incepit ab ebrietate, 35.diſt.
ſexto die, expone ibi ſeruitus, id eſt ſeruitium, non autem lo
quitur ibi de ſeruitute, quæ ius conſtituit in perſona, de qua
hic, alias obſt. hic text. & de hoc notatur, ff.de his qui ſunt
6 ſui vel alie.iur.l.1. † Sed quid dices, de eo qui locauit operas
ſuas in perpetuum? Videtur quod non valeat locatio: quia
ſic priuaretur libertate, & ſeruitus induceretur, quod non
poteſt fieri, niſi certis modis: vt hic ſatis apparet, & dictum
eſt, & hoc tenuit glo.C.de liber.cauſa, l.poſt certi. Sed con-
tra notauit de vſufruct. antiquitas infra de vſufruct.§. ne ta-
men, ff.de vſuf.l.imo. Doct.conſueuerunt diſtinguere, an ſit
electa induſtria, vel non. Primo caſu dicunt, non valere. Se-
cundo ſic. Vel dic, quod valet locatio indiſtincte, & poterit
ſeruire, per ſubſtitutum, etiam illo caſu, quo eſſet electa in-
duſtria, ne impediatur libertas, ſed ſi locaſſet vſque ad cer-
tum tempus, tunc non poſſet ſeruire, per ſubſtitutum, vt ff.
de ope.no.nun.l.ſtipu.§.ſiue, & hanc tenet Specu. in titu.de
loca.§.propter, verſic.quid ſi quis. Sed legatum ſic relictum
non valeret, vt conditionem teneretur implere, ff. de condi.
& demonſt. l. Titio, §. Titij. Sed quid ſi quis ſe obligauit ad
7 carcerem, vel ad tenendum oſtagia? Non videtur † valere
per præmiſſa, præſertim pro debito pecuniario, C. de act. &
ob.l.ob æs, ſed potes dicere contra, & maxime quando iuraui
ff.de iure fiſci.l.diuus, 23.q.8.c.ſuppliciter. [Sed an hæres il-
lius, qui ſe obligauit ad oſtagia poſsit detineri, vel tenere de
beat oſtagia? quidam dicunt, quod non, & alleg.C.de capti.
l.fin.& C.de cohor.l.ſi cohortalis.] Si tamen ſit clericus, non
poteſt ob hoc detineri inuitus, ſine nota excõmunicationis,
extra de iureiuran. ex reſcripto, dic vt ibi in textus & gl.per
Innocentium, & Hoſtien.

a Adnotatio. Eſt vera: An aſcriptitij ſint ſerui. vide in Spec. de libel. con-
cep.§.nunc dicendum, ver.24.quando agitur.nume.16. idem Spec.de natis ex
lib.ven.ver.aſcriptitio.nu.8.

IN SERVORVM. Super textus cum dicit differentiam,
hoc verum hodie: olim ſecus, C.de nu.iu.quiri. tol.dict.l.1.
Item in glo. quidam ibi cum dicit duo tantum, videlicet de
illo, qui ſecum erat. Item, de illo, qui manu ſe poterat adiu-
uare. Item de illo, qui voce. Item in eadem gloſſ. ibi cum
dicit, dic ergo, quod quatuor ſunt: imo multæ. vt dixi ſupra
proxi.§.

De ingenuis. *Rubrica.*

Rubrica, ſeipſam continuat euidenter.

1 *Proles quem ſequatur.4.*
2 *L.Paulus reſpondet ſenſus.*
3 *Parentum notæ quando, an non, filijs obſint.*

INGENVVS. Super text. ſuper verbo in-
genuo quandoque tamen reperitur, quòd
liber naſcitur ex duobus ſeruis: vt C.de fi-
deicom.liber.l.cum inter, ſecundum Iaco.
Item in alio caſu, ff.de fideicom. lib.l.cum
vero, §.apparet, & l.ſi quis rogatus. Item
ſuper verbo, vulgo cõceptus, quid ſit? dic
ff.de ſta.ho.l.vulgo. In fin.glo.quia ventris ſtatus, &c. & hoc
1 intellige, † quo ad cõditiones, quo ad honores, & originem,
ſemper ſequitur patrem, ff. de ſta. ho.l. cũ legitime ad muni.
l.1.dum tamen, ſint de legitimo matrimonio procreati.ff.de
ſta.homi.l.lex naturæ, & ideo filius Picardi, ex matre Galli-
ca, debet ſequi nationem Picardorum, ſecundum Iaco. & fa-
cit, ff.de decu.l.2.§. in filijs, C. de decu.l. exemplo, & caue,
quod hoc non oportet in filio coloni, vel inquilini: ſed in fi-
lio aſcriptitij ſic: vt no.C.de agri.l.cum ſatis, §.fin.& l.fi.eod.
titu. In text. in verb.ſufficit. Oppo.ff. de ſtat.homi.l.paulus
2 † reſpondit, vbi inſpicitur tempus conceptionis, ſed ibi agi-
tur de nouo ſtatu quærendo, hic de naturali iure, & primæ-
uo retinendo, quod eſt fauorabilius, ſecundum Iacob.& quia
res de facili &c.ff. de pac.l. ſed ſi vnus, §. quod & in ſpecie.
3 † Super verbo calamitas, not.quod macula parentum, non de
bet nocere filijs verum eſt, natis ante, ſed natis poſt, ſic, C.de
a liber.& eorum a lib.l.2.ff.de ſena.l.emancipatum, ff. de decu.
l.2.§. in filijs. Sed ſi auus viuit, macula patris, non nocet, vt
d.l.emancipatum, ff.de interdict.& releg.l.3.dum tamen na-
ſcantur in vita aui, ff.vnde cog.l.3.vel concepti ſint, vt hic, &
ibi, facit, quod filij damnati non ſint nobiles, ſi poſt damna-
tionem generentur, vt d.l.emancipatum, ff.de excu. tut.l.ſed
& ſi milites, §. qui numero. ſed quo ad reum, peccata paren-
tum, non obſunt, niſi filij eorum iniuſtitiam proſequerentur,
vt patet in auth.vt omnes obe. iudic.prouin.§.plurimorum,
ſed cum res debeat denominari, a principaliori, & ipſum ſe-
qui, vt l.quæritur, ff.de ſta.ho.& ſemen hominis, ſit principa
4 lius in generatione, cur magis † conditionem matris, quam
patris partus ſequitur libertas? Præterea, cum libertas ſit res
fauorabiliſsima, cur non ſequitur patrem, quem ſequi magis
eſſet fauorabile, videlicet liberum? poteſt dici, quod cum pae
tus coaguletur, & reuiuiſcat, & creatur in matre, quod ma-
trem ſequitur, ad inſtar arboris quæ coaleſcit in terra, ff. de
acqui.re.do.adeo, in fin.§.de re.diui.l.ſi titius.

a Adnotatio. Eorum. De hac materia vide plene diſtin.ff. de exhiben. lib.l.
qui in ſeruitute. per Alanianum de Claris aquis.

1 *Scripturæ quæ non probant.*
2 *Treugis diffidationem ineſſe.*
3 *Treugæ cur fiant.*
4 *Abſolutionem petens an fateatur ſe excommunicatum.*

CVM autem. In glo.id eſt, ingenuitati, ibi, cum dicit, niſi
1 tunc contradiceretur, hoc non videtur verum, vnde † tales
ſcripturæ, non plene probant & maxime inter alias perſonas,
vt no.ff.de excu. tu. l.2. §. ætas, & facit quòd notatur, C. de
contrah.& commi.ſtip.l.optime, ſed probat cum alijs & facit
quod notatur, C.de liber.cau.l.nec omiſſa, ff.de ſtat.ho.l.Im-
perator. Et facit, is §.ſecundum Iaco.quòd in habenda treu-
2 ga non † præſumatur diffidatio, niſi præceſsiſſet, ipſe tamen
tenet contra, quia cum treuga non poſsit eſſe ſine diffidatio-
ne, tacite videtur diffidatio poſt temporis lapſum, arg.ff. de
procu.l.ad rem, & l.ad legatum, Et hic loquitur in actu, qui
dependet, nec fieri poteſt ſimplici voluntate, ff. de lib. cau.l.
nec ſi volens melius faceret pro eo.ff.de acquir. hær.l. illud,
cum concor.ff.de rep.l.Iulianus. Dyn.tamen tenet cõtra per
l.de condi.& dem.l.cum tale, §.fin.& ibi no.hæc opi.Iac.vide
3 tur melior. Treugæ † enim non ſemper fiunt, ad tollendam
guerram, imo quandoq; ne incipiatur, & ex treugis videmus
duriorem guerram quandoque inſurgere, & ſi conſideras be
ne, vix poſſunt iniri treugæ, quin fiat mentio aliqua de guer
4 ra, ſeu debato.Item facit is, §.quòd † quis petendo abſolutio-
nem, non videatur confiteri, ſe excommunicatum, pro quo,
C.de ingenuis, l.2.quæ huic cõcor. & hanc partem tenet In-
noc.extra de ord.cog.c.cum dilectus, §.licet, & Spec. titu.de
proba.

proba.§.fin.ſed Ber.contrà extra, de elect.c.venerabilem ſu-
per verbo poſtulauit.& ibi idem Hoſt. pro quibus d.l.Iul.de
repn.hær.& bene facit.ff.de iu.au.annu.l.2. Poteſt dici,quod
ſi petat abſolutionem pure, & ſimpliciter, quod ſit vera
opinio Ber. ſi conditionaliter puta ſi in aliquo ſit ligatus.
tunc opinio Innocentij valet. & potes inducere, quod
notat Dynus in ſimili modo excipiendi extra de regulis iu-
ris,ca.nullus.li.6.& caue, quòd non obeſt manumiſsio de fa
cto: vt hic dicitur.Tamen credo, quòd manumiſſus, redeat
in ſtatu, in quo erat, nam ſi ante erat in poſſeſsione ſeruitu-
tis, ita & tunc, arg.l.1.ff.de natalibus reſtituen.C.de inge.l.
penul.

De libertinis. *Rubrica.*

1 *Regula, nemo dat &c. ſenſus.*
2 *Libertas qui & a quo detur.*

LIBERTINI ſunt. In §.1.in gl.1.detectio,ibi
cum dicit,abſurdum.ff.de acqui.re.do.l.tradi-
tio.Item in fi.eiuſ.gl.hæc ſol.non eſt bona.que
1 multiplicat inconueniens: ſcilicet † quod quis
dat,quod non habet.vnde dic, quod regula de
ſe vera eſt: nemo dat quod non habet.ſed bene verum eſt ꝙ
dat aliter quam habet: vt apparet in l.quod noſtrum.§.1.hic
2 allegato.creditor nõ transfert dñium, ſed lex † vnde hic do
minus nõ dat ſuam libertatem,ſed remittit ſeruitutem:& ex
hoc cauſatur libertas: vt ff.de ſerui.vt præſt.l.ſi ædes.§.liber
tas,ſic ſi remitto tibi.x.quæ debes, ego libero te. nam remit-
tere, eſt dare:& ſic dare dicitur,ff.de condi.cauſa da.l.ſi mu-
lier.ſecundum doc.Nec ob.j.§.ideoq; vbi dicitur,ꝙ eandem
libertatem, & c.quia dicit eandem quia ipſe,& alij vtuntur,
vel dic quamuis nõ ſit eadem numero, tamẽ eſt eadẽ ſpecie.

MVLTIS. In gl.Et in hoc.in fi.& hoc verum,vt valeat
& inter viuos:ſed valet,vt ex vltima volũtate:vt ibi not. Vel
dic verius in hac gl.ꝙ non valeat,vt ex vltima voluntate ſe-
cundum doc. In gl.id eſt vocabũtur.in fi.Hoc nulla lege pro
batur: ſecundum Ia. tñ bene facit.C.de la.li.tol.l.vnica.§.il-
lud.Quæ hic dicuntur,faciunt contra illos,qui faciunt ſe mi
lites in mortis articulo, ff.de mi.teſta.l.fi.de vſufru.arg.l.Ti-
tio cũ morietur.In gl.ex quo contingit in fiue. Vel dic, quod
ibi loquitur,vbi remiſit ius patronatus C.de bo.liber.l.fin.a-
lias nil vr̃ corrigi, imò omnia iura antiqua ſeruantur.C.de li
be.& eorum libe.l.ſi manumiſſus,ſcd'm doct.In gl.quas non
habemus,in fi.Sed non vr̃ valere talis impoſitio libertatis: vt
ff.de manu.teſta.l.ſi peculiũ,§.ſi ſeruus.in auth.de monachis
§.ſancimus,in fi.in auth.de nup.§.ſi vero ab initio.colum.3.

Quibus ex cauſis manumittere non licet. *Rubrica.*

1 *Natalibus diſpenſatis,cætera non diſpenſari.*
2 *Paupertatem in multis obeſſe, & prodeſſe.*
3 *Paupertatis commoda.*
4 *Conceſſo antecedenti,conceſſum eſt conſequens.*

NON tamen.In gloſſ.ſcilicet vt noceat.in fi.Sed
ob.ff.de contrah.emp. ſi ſciens in fin.Dic ſecus
in libertate, quàm in alijs:quia difficilius reuo
catur infra eo.§.ſemel ſecundum Iac.ff. de mi
no.l.ſi ex cauſa.§.fi.
In gl. ſcilicet vnum in fi. Et eſt ratio, perplexitas contin-
gens ex teſtatoris voluntate.Si autem plures nominet, prior
nominatus erit hæres.ff.qui & à qui.l.ſi quis habens,ſi tamẽ
aliqua cauſa impediretur libertas, illa cauſa non tollitur per
legem. Aliam ſententiam, ff.de hær.inſti.l.ſi non lex & d.l.
1.C.de ſeruis hær.inſti.l.1.& facit, quod ſi diſpenſetur cum
1 illegitimo ſuper † natalibus: nõ videatur diſpenſatum ſuper
alio impedimento,ſi quod ſit.vt quia fortè erat minor.argu.
a ff.de in ius vocan.l.ſi libertus ijs.
2 † In gl.no.quod prodeſt paupertas,[a] quia fauetur pauper
tati.in fi. Dicit Iacob. quod aut tractatur de fide adhibenda:
& tunc obſt.Magis enim creditur diuiti,quam pauperi,cæte
ris paribus in authen.de teſtib. circa princip.ff de teſtib.l.3.
§.1.Aut de honore adipiſcendo; & tunc idem, cæteris pari-
bus.C.de decu.l.ad ſubeunda. ff. de mune. & hono.l.reſcri-
pto.§.1.Aut tractatur de donatione facienda: & tunc magis
pauperi,quam diuiti fauetur.C.de epiſco. & cler.l.ſi quis ad
declinandam.§.penul.ſecundum Iacob.de Ra. Quod intelli
ge,ſi detur cauſa pietatis:ſecus ſi cauſa honoris.ff.de legat.1.
l.ſi ſeruus plurium.§.fina.Aut tractatur de remiſsione:& tũc
aut pœnæ corporalis, vel pecuniariæ. Primo caſu & tunc nõ
prodeſt.ff.de incen,rui.nau. Pedius.C.de ſumma trinita.l.3.
ff.de iuriſdi.omnium iudi. ſi quis id quod.ff.de mino.l.quod
ſi minor.§.ſi ſeruus.de pœn.l.1.§.generaliter. Alias prodeſt.
ff.de offic.præſid.l.illicitas.§.penul.C. de mo.mul.l.eos. Aut
de remiſsione ſatiſdationis: & tunc prodeſt.C.de aſſer.tol.l.
1.§.hoc procul.ff.ſi cui pluſquam per leg. fal.l.cum non faci
le.C.de epiſco.audi.l.de creationibus.de cura.fur.l.fi.§.ſi ve-
ro talis. Idem quo ad excuſationem munerum infra de ex-
cuſ.tuto.§.ſed & propter paupertatem, & ff.de excuſa.tuto.
3 l.paupertas, ſecundum Iac. † Et not.quod beatiſsima res,eſt
paupertas voluntaria: & cui cum paupertate bene conuenit,
diues eſt, ſecundum Senecam. Eſt enim læta,ſecura,non ſoli
cita,non litigioſa,ad omne [bonum] expedita ſecundum eũ.
Caue tamen: quia poſſeſsio non facit pauperem, nec diui-
tem,ſed cupido.In tex.iniuria. Intereſt enim defunctorum
hęredem habere.ff.interro.actio.l.& quia.Idemque iuris ſu-
pra dixit,quando inſtituuntur cum libertate:hic fine.In tex.
4 cum non eſt vero ſimile. † Not. quod cum conceditur ali-
quid, & omne id, ſine quo ſtare non poteſt, videtur conceſ-
ſum,ſecundum Iac.Pro quo facit.ff.de re iudi.l.quidam.ff.de
excuſ.tutor.l.idem.Vlpianus. Et per hoc videtur poſſe dici,
quod ſi Princeps committat iuriſdictionem alicui non capa
ci,ſciens ipſum eſſe talem,videtur ipſum habilitare:vt ſi cõ-
mittat monacho.& hoc tenet Inno.extra.de priuil.c.cum o-
lim.& extra.de reſcrip.ca.& ſi principalis.in cle.Archi.con-
tra,extra.de reſcrip.c.ſtatutum.ſuper ver.audiatur.lib.6. Vel
ſi Epiſcopus conferat beneficium illi, cum quo poterat diſpẽ
ſare, conferendo diſpenſare videtur tacite, extra de fil.preſ-
by.c.veniens.de cle.coniug.c.diuerſis.Quod eſt verum, ſi ap
pareat per aliquas coniecturas de animo conferentis,eum di
ſpenſare velle:vt quia ante factus fuerat ſermo de diſpenſan-
do:alias non ſecundum Spe.tit.de leg.§.qualiter.2.ver.quib.
& verſi.dicunt.Caue tamen: quia nunquam cum indigno vi
b detur diſpenſatum:niſi expreſſe fiat.[b] Et ſic pręmiſſa proce-
dunt, vbi perſona non eſt indigna: ſed alias eſt defectus ſine
eius vitio proueniens. Et ſic intellige, quod ſcribitur. d.
§.verſi.nunquid ergo.Et plures modos tacitę diſpenſationis
vide in Spe.de ſent.§.vt autem.ver.poſtremo,& ſeq.

a Adnotatio.Prodeſt paupertas.Si vis videre priuilegia paupertatis.vide poſt omnes,per d.Fel.in c.ſi quis teſti.nu.10.vel extra gl.de teſti.
b Expreſſe fiat. Quando diſpenſatio extendatur. vide latiſſime per do. Feli. & ordinatiſſime vltra omnes in c.poſtulaſti. ver.circa.3.li.6.q.9. vſque ad nu. 14.de reſcrip.

1 *Libertatis directæ, & fideicom.diſcrimen.*
2 *Deceptus pretio ignorantiam ne probet.*

IN FRAVDEM. In glo.hic diligenter.in fi.Dic plene ibi:
ꝙ inter viuos requiritur conſilium:ſed euentus in vltima vo
luntate:non niſi in directa libertate:vt ff.ſi quid in frau.pa.l.
1.§.1.ff.de proba.patronus.Sed oppo.ff. de inoſ.teſta.l.ſi nau
tem. vbi non pereunt fideicommiſſarię libertates, ſed dire-
ctę,Ia.op.& non ſoluit.Sed dic, ꝙ ibi ideo directę pereunt,
1 quia † non poſſunt deberi: niſi ex teſtamento, quod ruptum
eſt: ſed fideicommiſſarię poſſunt etiam ab inteſtato deberi.
C.de fideicom.l.eam,quam.ff.de lega.3.l.1.§.fi. Et ideo ſi di
rectę remanerent,eſſet ibi abſonum,non ſic de fideicommiſ-
ſarijs,hic autem alia ratio reformat pactum:vt hic,& ibi no.
In gl.reſpondet.in fi.Sed ibi dicitur, ꝙ ſcire debent: ſed non
ſequitur,quod propter hoc ſciant ſemper, & ideo dicit Spe.
Odoſ.dicit eſſe,ꝙ hic loquitur in mercatoribus,qui non ha-

 bent res

bent res determinatas:ibi in alijs, qui habét poſſeſsiones. vel
ibi dc valore præſenti, hic in futuro, ideo hic dicit, ſperant.
Et facit ille §.ad hoc, ꝙ qui vendidit rem,& fuit deceptus vl
tra mediam iuſti pretij,ignorans valorem,non teneatur pro
bare ignorantiam,ad finem, quod poſsit gaudere beneficio il
lius,l.rem maioris.C.de reſcin.véd. Quæ non habet locum,
vbi ſciens valorem rei, vendidit minoris. Nec lex quiſquis,
obſt.quia loquitur quando fuit in modico deceptus: non au-
tem,quando vltra medietaté iuſti pretij, vt ibi apparet quod
eſt notab.

1 *Dies cœptus quando, an non pro completo habendus.*
2 *Minores quibus actibus inhabiles, an non, & 3.*
4 *C.ſi annum ſenſus.*

1 Eadem lege. † In gl.ſufficit,in ſi In actibus, in qui-
bus fauor ampliatur, cóputando de momento ad momentú.
[& odium reſtringitur: fit computatio de momento ad mo-
mentum.] alias dies incœpta habetur pro completa,ſi fauor
ex hoc amplietur. Hoc intellige, vt ff.de mino.l.3.§. mino-
rem.ff.de vaca.mn.l.3.de vſuca.l. in vſucapionibus.[& ff.de
diuerſis & temp. præſcrip.l. in omnibus] & hoc in tempore
per ius conſtituto: ſecus forte, ſi ab homine conditionaliter.
ff.de verb.ſig.l.inter illam.de condi. & demon.l.ſi in annos.
[alias ſi intra.]de lega. 1. ſi cui. Annus autem incœptus non
habetur pro completo.ff.de condi. & demon.l.nó putabam.
Niſi in caſibus ſpecialibus.ff.de mune. & hono.l. ad rempu-
blicam.ad Treb.l.qui filium.§.Sabinus extra,de elec.licet ca
non.ff.de ma.teſta.l.ſi ita fuerit relicta,vel ibi fuit alius mo-
dus loquendi,quod eſt verum, & not.in lib.6. l.ſi cui.& l.in
2 ter illam. † In gl.ſi.quæ incipit, ſed quomodo in ſi.dicit Iac.
ꝙ minor 25.anno. non poteſt eſſe procurator ad iudicia: &
imputet ſibi,qui talem elegit.ff.de min.l.cum mandato. Ho-
die expeditum eſt, quia minor 25.ann. non poteſt eſſe pro-
curator ad iudicia:nec minor 17.ann.ad negotia: vt patet ex
tra de proc.c. qui generaliter.§.licet.libr.6. Cui non ob.ff.de
inſt.tor.ſed & ſi quis.§.fin.quia ibi non conſtituitur proprie
procurator. Vnde ſatis videtur, ꝙ per iura illa, ꝙ minor 17.
ann. poſsit ad vnum generale negotium præponi. Sed oppo
nit Iaco.quomodo poteſt eſſe iuſta hæc cauſa: cum ita bene
pót eſſe procurator ſeruus ad negotia:ſicut liber?ff.de proc.
l.ſeruum quoque.§.1.Sed ſecundum eum, non ita plene po-
teſt expedire negotia,ſicut liber. Vel dic,ꝙ ſeruus non poteſt
eſſe procurator etiam ad negotia. Vnde qui negotium gerit,
non procurat. & ſic non obſtat l. ſed & ſi quis ſupra allega.
3 † Sed cum procurator ad negotia poſsit agere:vt d.c.qui ge-
neraliter.in princ.nunquid minor 25.an.maior 17.an.poſsit
eſſe procurator in iudicio virtute conſtitutionis factæ ad ne
gotia? Videtur, ꝙ ſic:quia conſtitutio procuratoris valuit:vt
d.§.licet. Et hoc ideo videtur, ꝙ admitti debeat ad omne il-
4 lud,ad quod conſtitutionis effectus extendi poteſt. Et † eſt ſi
mile de iud.ca.ſi annum.lib.6. vbi minor pro beneficio agit,
quando collatio tenuit,quamuis agere alias non poſſet:vt ibi
patet,& facit extra, de hære.c.2.in cle.in eo,quod ibi loqui-
tur de ætate inquiſitoris & epiſcopi. Et per hoc poſſet dici,
ꝙ poteſt ſubſtituere procuratorem etiam ad iudicia, iuxta.c.
1.extra eo.ti.li.6.arg. de ſerui.vrba.prædio.l. cum eſſet.§.ſi.
& facit.ff.de procu.l.mutus. & quod ſcripſi. infra qui da.tu,
poſſ.in prima gl.arg.contra extra,de proc.c.pe.in cle.Hæc ſa
tis noua ſunt,& ſuper his diſputet nouus lector.

1 *§.Semel explicatio,& locus.7.*
2 *Iudicis acta ex falſa cauſa quando,an non valeant.& 3.*
4 *Iudicis acta quando reuocabilia.9.10.*
5 *Sententiam reuocaturo quæ & qui probanda. 6.8.*
9 *Sententia ex falſo,tertio non obeſſe.*
11 *Excommunicatio ex falſa cauſa an valeat.*
12 *Diſpenſationem falſitatem corruere.*

Semel. In ſi.glo. quæ incipit.q.d.Ia.videtur improbare
hanc gl.dicendo tex. debere plane intellige de cauſa vere fal
ſa: nil tamen allega.ſed ita ſicco pede tranſit hunc §. Sed tu
oppo.ꝙ libertas ſit ipſo iure nulla.C. ſi ex fal.alleg.l.1:& 2.
ff.de min.l.verum.§.ex facto.ff.de tranſac.cũ hi.§. ſi prętor.
1 Glo.opp.de hoc §.contra illas leges.dic, † ꝙ hic loquitur de:
falſa cauſa,ſed iniuſta:quam dicit non impedire actũ, quo mi
nus valeat contra minoré.Sed cauſa falſa impediret: vt in cõ
trarijs, & ita no.C.de præd.min.l.& ſi præſes.Sed in d.l.tu-
tores.C.ſi ex fal.alleg.videtur notari contra,ꝙ etiam iniuſta
cauſa impediat,ſeu reddat nullum, quod agitur.[Quare quæ
ro,quæ illarum ſit] verior?& ita intellectus huius §.reuoce-
tur in dubium,quaſi factus non eſſet. Et videtur,ꝙ cauſa iniu
ſta & falſa impediat: & ꝙ non ſit differentia. ff. de reb. eo.l.
magis puto.§.ſi ęs,& §.manet,qui loquuntur de falſa & iniu
ſta cauſa, & ita non ſit vnquam locus huic §. Ad hoc dicas,
quod §.intelligitur de falſa cauſa: vt ſatis patet.ff.de ma.vin.
l.iuſta: de fideicom.libe.l.cum vero.§.hic ſenatus, C.de ma.
2 vin.l.1. † Vnde (vt plenius videas) cum quęritur,an acta
a per iudicem reuocentur ex falſa vel iniuſta cauſa,diſtingue:
quia aut quęris in prohibitis per legem cum cauſa, tñ con-
b ceſsis,aut alijs. Primo caſu, b aut lex aliquid inhibet,& diſpé
ſationem ex cauſa committit iudici abſque cauſę limitatio-
ne,& tunc valet, ꝙ iudex facit, ſiue cauſa ſit, vera,ſiue falſa,
vel iniuſta,vt hic, cum concor. Lex.n.Aelia Sentia,prohibet
minorem manumittere,niſi ex cauſa. Et illam cauſam dimit-
tit iudicis arbitrio,vt patet,ff.de ma.vin.l.etiam,§.1.Et idcir
co quicquid iudex agit,tenet,vt ibi,cum concor. Vnde quam
uis per iuriſconſultos legem Aeliam Sentiam declarantes,
aliquę cauſę fuerint declaratę vt l.minor,eod.tit.cum legib.
ſeq.nunquam tñ fuit arbitrium iudicis ad illas reſtrictum,vt
patet d.l.etiam, §.1.Idcirco valet, duntamen minor fuerit
pręſens & conſentiens, vt hic,ſecus ſi abſens,vel nullus legi
timus pro eo, vt arg.l. verum, §.ex facto,ff.de mino. Et hoc,
niſi eſſet error expreſſus in declaratione iudicis,vel niſi cau-
ſa eſſet impoſsibilis, conſiderata qualitate & materia, vt eo.
tit.l.fin.& l.alumnos,in ſi.de man.vin.ff.de tut.& cur.dat.ab
his.l.Seię. & l.ſi tutor petitus. Aut lex inhibet & cauſam ſpe
cificat & limitat, ex qua póſsint tantum diſpenſari, & tunc
ex alia non poteſt,& illa non ſubſiſtente non valet,ꝙ agitur:
vt in alienatione prędij minoris, quę inhibetur. Sed ex cau-
ſa ęris alieni tantum permittitur, vt ff.de reb.eo.l.1.§.1.vn-
de non valet, niſi illa ſubſit,vt d.§.ſi ęs. & §.manet. Idé vbi
certa forma datur per legem. ſuper modo decernendi,ſeu diſ
ſpenſandi,quia ſi non ſeruetur,non valet,quod agitur,ſed ip
ſa ſeruata tenet ipſo iure, quamuis cauſa non ſit vera,vel iu-
ſta. Et ſic intellige ff.de tranſa.l.cum hi.§.ſi prętor, & quod
ibi no.iuncto,§.vult ergo, C.de ſacroſ.eccl.aut.hoc ius. Con
cedo tamen, ꝙ reſcindi poſſet ex cauſa ſicut.j.videbis. Vide
ſuper hoc Inn de reb.eccl.non alie.c.dudum,li.6.& per Ar-
chi.in ca.hoc conſultiſsimo,ſuper verbo forma,de reb.eccle.
3 non alie.lib.6. Aut quęris † in alijs a lege non prohibitis,&
dic, ꝙ aut quęris in his in quibus requiritur certa & ſubſtan
tialis ſolennitas, & tunc ſi quid de ſubſtantialibus deficiat,
vel falſum ſit, non valet quod agitur, vt C.de fid.inſt.& iur.
ha.fiſc.l.2.li.10.de reſcind. vendi.l.ſi quos, ff.quib.ex cau. in
poſ.ea.l.Fulcinius.§.ſi quis poſsideat. Aut in alijs, & tũc,aut
in his,quę fiunt de ſui natura, & fieri poſſunt parte abſente,
& non vocata, tunc dic, ꝙ non valet ipſo iure in preiudiciũ
minoris. Sic intellige.C.ſi ex fal. alle.l.1.& 2.ff.de min.l.ve-
rum.§.ex facto. Aut in his quę fiunt parte vocata, & tunc
valet de iure cõi, niſi error ſit expreſſus in ſententia,vel de-
creto, vt ff.quę ſen.ſine appe.l.1.§.1.vel niſi appareat error
[expreſſus]ex actis,vel alias notoria ſit,extra de ſenten.& re
iud.c.cum Bertol.eod.tit.c. paſtoralis. in cle. Quibus caſibus
eſt nullũ ipſo iure,quod agitur,propter erroré & falſam cau
ſam.& ſic intellige C.de adul.l.ſi quis,extra de pur.vulg.ca.
2.Vel dic,ꝙ hoc caſu valeat, ſi ab initio non appareat error,
veruntamé retractatur. Sed vbi ab initio apparebat,eſt nulla
ipſo iure. Sic intellige extra, de ſent.excõ.venerabilib.§.idẽ
4 eſt.li.6. † Ité dic,ꝙ acta per iudicem ẽt ſoléniter facta, q̃nq̃s
annullantur & retractantur per uiam reſtitutionis, & alias.
ut ſi falſum factum approbatũ fuerit per falſos teſtes, uel in
ſtruméta,& hoc ſiue interuenerit dolus aduerſarij,ſiue non,
ut not.ff.de re iudi.l.Diuus. Sed Pla.dicit, ꝙ oportet proba-
ri dolum aduerſarij & corruptioné.ubi per falſos teſtes ſen-
tentia

tentia lata fuit, vt ibi no. pro quo facit extra de prob. c. licet.
Canoniſtæ dicunt poſt Inn. ꝙ ante ſententiam ſufficit pro
bare teſtes falſum depoſuiſſe: quod probabitur indirecte. C.
5 de contrah. & cōmit. ſtip. l. optimam. Poſt ſententiam † opor
tet probare duo, videlicet, corruptionem, vel dolum aduerſa
rij: & ipſos falſum dixiſſe. Item & tertium, videlicet iudicem
eorum dicta ſecutum fuiſſe. C. ſi ex fal. inſtr. l. 2. & no. in d. c.
licet. Sed Hoſt. dicit, ꝙ ſufficeret probare corruptionem tan
tum, ſeu dolum aduerſarij: vt ibi no. & idem videtur tenere
Io. 1. q. 4. c. turbatur, §. item. Satis tamen innuit, ꝙ illā ſit pro
bare neceſſe: Nec ſufficeret probare teſtes falſum dixiſſe poſt
ſententiam ſecundum eos. Pro quo C. de ſent. ad fiſ. la. l. 1. in
vlt. dicto. & d. c. licet. Opi. glo. iuris ciuilis eſt ſatis bona, & vi
detur iuſta ſaltem vbi poſt ſententiam ſuperuenit copia pro-
bationis, ꝙ falſum depoſuerunt, vel peruenit de nouo ad no-
titiam. Iuxta illa, quæ notantur, C. de exce. l. fi. extra de elec.
c. vt circa. lib. 6. Alias videtur opi. Inn. & Hoſt. melior: ne li-
6 tes fiant immortales. † Sed quomodo probabitur iudicem eo
rum dicta ſecutum fuiſſe? Dic, ꝙ probabitur, ſi iudex aperue
rit hoc in ſententia vel ante: vel ſimiles probationes aliæ fue
rint productæ: vt no. in d. l. ſi prætor. §. 1. in Spe. de ſen. §. qua
7 liter. ver. quid ſi peto decē. Sed † quęritur, an iſte, §. obtineat,
ſi cauſa fuit per falſos teſtes probata, vel falſa inſtrumēta pro
ducta: vt nō retractetur data libertas? Videtur, ꝙ ſic per hūc
§. qui indiſtincte loquitur. Sed ſi tu exponas probata, id eſt,
per iudicem approbata. iſte §. nihil facit. & ita exponit gl. Ad
hoc autem videtur poſſe dici, quod quando aliquid factū eſt
iudicialiter debita ſolennitate ſeruata: nō reuocatur, niſi per
reſtitutionem. vt l. diuus, ff. de re iud. niſi aduerſarius dolum
cōmiſerit quo caſu ipſo iure reuocatur, vt notatur in d. l. præ
tor. §. Marcellus, ff. de iud. vt patet extra de exce. cum venera
bilis. & de prob. c. licet. Ideo videtur (cum minor reſtitui nō
poſſet aduerſus libertatem, C. ſi aduer. lib. l. 1.) ꝙ in primo ca
ſu nō poſſet retractari: in ſecundo, ſit ipſo iure nulla, per prę
dicta. Item quæ in hoc §. dicuntur, intellige de minore, ma-
iore, tamen 14. an. alias videtur, ꝙ ſit opus authoritate tuto-
ris, ſi maior ſit infante: quia minor, non poteſt manumittere
8 ex quacunq; cauſa. ff. de ma. vind. l. pe. † Inſuper no. quod vbi
agitur de retractanda ſentētia, prætextu falſitatis, ſolent mul
ta quæri. Primo, an neceſſe ſit prius agi criminaliter. & gl. &
c doc. dicunt ꝙ non, per l. damus. [c] C. de falſis. & no. C. de fid.
inſtr. l. fi. Sed contra. C. de aduo. di. iu. l. 1. ſi ex fal. inſtr. l. 2. de
accuſat. l. ſi quis homicidij. de iure fiſ. l. eius de adul. l. denun
tiaſſe, §. fi. quæ videntur concludere, ꝙ primo agi oporteat
criminaliter. Et hoc mihi placet, vbi tertius commiſit falſi-
tatem, non ille, qui obtinuit: alias opi. glo. procederet. Item
conſueuit quæri an vbi quęſitum fuit de falſo in primo iudi-
cio ciuili, poſsit poſtea de falſo quæri criminaliter. Di. tenet,
quod ſic, ſiue ciuiliter, ſiue criminaliter quæſitum ſit: vt no.
ff. de exce. l. qui agnitis. & idem Inno. extra de purg. ca. c. pe.
de or. cogn. c. 2. arg. C. de fid. inſtr. l. fi. ſed ibi non negat, quin
9 poſsit agi criminaliter: ſed ciuiliter, non. Item poteſt † quęri
d an ſentētia lata contra tertium, [d] qui forte falſum commiſit,
pręiudicet illi, qui obtinuit per falſas probationes: & ille, qui
ſuccubuit, reſtituatur abſq; alia probatione? Inn. dicit, quòd
non: extra qui fil. ſint leg. c. cauſamq;. Sed contra de ſimo. di
lectus filius. 12. di. perpetua. Item, an ſolutio prodeſſet? Vide
tur, ꝙ ſic, de adul. denuntiaſſe. de appel. l. ſi qui. §. fin. & quod
no. ff. de exce. rei iudi. ſi cum vno. argu. contra. ff. de adul. l.
adulter. §. fin. & quia res inter alios. &c. Et hæc videtur ve-
rior. & Spec. tenet in ſimili de aduo. §. vtriuſque. ver. illud.
10 † Item conſueuit quęri, an ſi iudex motus ex falſa cauſa, tu-
lit ſententiam, cum tamen potuiſſet iuſte idem ſentētiā re ex
alijs cauſis forte propoſitis, & probatis: an valeat? Et glo, di-
cit, ꝙ debet retractari. vt no. ff. de acq. hęr. l. ſi is ad quem. Sed
Inn. tenēt contra, extra de renun. c. in præſentia. Videtur ca-
ſus pro glo. ff. de excu. tu. l. qui teſtamento. C. de decu. l. decu
rio fortunam. Sed tamen credo, ꝙ ſi appellatum fuerit, ꝙ iu-
dex poſsit confirmare ſententiam ex cauſa vera, ff. ꝙ cum eo.
11 l. fi. † Sed quid de ſententia excommunicationis, an teneat, ſi
feratur ex falſa cauſa, forte excommunicatur quis tanquam
contumax, qui contumax non eſt? Videtur quòd non teneat,
per l. 1. C. ſi ex fal. alleg. Et hoc tenet. Hoſt. extra de teſt. cog.
c. contra quem eſſet hodie caſus, in c. venerabilibus. §. idem
de ſent. excom. lib. 6. De hoc fuit dubitatum per Inno. de of-
fi. dele. c. P. & G. & per gl. de teſt. cog. cum ſuper. Sed abſolu-
tio ex falſa cauſa data, non tenet. Quę ſit ratio dic plene ex-
tra de offic. ord. c. ex parte. per Innoc. & per Henricum. Sed
12 an † diſpenſatio obtenta ex falſa teneat? Dicas, quòd non:
extra qui fil. ſint leg. c. tranſmiſſæ. argu. contra eod. titu. c. qui
circa. Sed illa diſsimulatio, quę eſt ibi, eſt contra ius commu
ne: vt ibi not. Inno. & ideo concordat. & facit extra de elec.
c. dudum, ff. de fideicom. lib. l. cum vero. §. pen. & de nata. re-
ſti. l. 1. Nec obſt. iſte §. quia hic non decipitur in cauſa manu-
mittens: ibi decipitur diſpenſans: & hic manumiſsio fit per
minorem: ibi diſpenſatio per ſuperiorem.

a Adnotatio. An acta. An autem acta in vno iudicio faciant fidem in alio, Fely. in c. cauſam. el 1. a nu. 1. vſque ad 27. de teſt. & in c. inter dilectos. nu. 12. de fid. inſtru.
b Primo caſu. An decretum iudicis emanatum ex falſa cauſa ſit nullum. Ange. hic verſic. 2. principaliter. num. 2.
c L. damus. Vbi vide Sali. nu. 2. ver. oppo. ad ſecundam.
d Contra tertium. Dicit hic Aret. ſingulariter, quod licet decretum iudicis interpoſitum ex falſa cauſa ſit ipſo iure nullum: hoc eſt verum in præiudiciū alterius: ſed in præiudicium impetrantis valet, per l. 1. §. pen. ff. de ſepa. bo. Et facit, quod quando dolus dedit cauſam contractui. quod tamen valet in præiudi. num. doloſi. per gl. in l. & eleganter. in princ. ff. de dolo. & in l. a Diuo Pio. ff. de re iudi.

1 *Minor cur citius ſit procurator quàm aduocatus.*
2 *Aduocatum niſi cogatur de imperitia teneri.*
3 *Doctorandi tempus.*

Cvm ergo in glo. vſque huc. in fi. glo. dic, quòd vbi ratio
concludendi, ſeu determinādi ſe habet indifferēter ad quod-
libet extremorū, & ſunt inter ſe compatibilia: obtinet, quod
hic dicitur, ff. ad Treb. l. Titius rogatus, ff. de pe. hær. l. ſed &
1 ſi lege cōmiſſoria. §. quòd ſi. alias obtinent contraria. † In gl.
id eſt, deſiderium. vnde non tenetur, ſi per imprudentiā cau-
ſam amiſit: vt no. ff. de poſtu. l. 1. §. pueritiam. in gloſ. quæ eſt
in ver. compleuit. Et hanc rationem reddit ibi gl. quare non
poteſt eſſe procurator ad iudicia: & tn̄ poteſt eſſe aduocatus:
quia ſi eſſet procurator teneretur mandati: ſed aduocatus nō
tenetur. Hæc ratio non eſt bona: quia procurator ad nego-
tia tenetur mandati: & tn̄ eſt ſufficiens ætas 17. anno. vt dixi
ſupra §. eadem. Dic ergo ꝙ in iudicio requiritur, quod par-
tes ſint legitimæ perſonæ quo ad ętatē, quod in minore 25.
an. non eſt. C. qui legi. perſo. per totum. Sed aduocatus nō te-
netur ad damnū partis: nec pars: nec perſona neceſſaria ad iu
2 dicium fundandū. † Sed cur aduocatus non teneatur ad dam
num partis, ſi per imprudentiam cauſam perdidit, ſicut tene
tur iudex, vt ff. de var. & extraor. cog. l. fi. ff. de iudi. filius. &
medicus, ff. ad l. Aquil. l. qua actione. §. ſi. cum l. ſeq. ff. loc. cum
in plures. §. locator, maxime ſi dolum commiſit: quo caſu po-
teſt etiam criminaliter accuſari. C. de aduo. d. iu. l. 1. extra de
iureiu. c. ſi. non video. Et ideo videtur ſequenda opi. Spe. qui
tenet, ꝙ aduocatus teneatur de imperitia tit. de aduo. §. fin.
ver. quid ſi per imprudentiam & hoc eſt verum, ſi ſe obtulit.
Si autē iudex eum coegit: poſſet dici gl. vera. In foro autē con
ſcientię, non dubiū, quin teneatur. Vt in ſumma Hoſ. de pœn.
ſatis poteris videre: & in ti. de poſtul. Contra me loquor, qui
aduocatus ſum, & fui per 14. an. diſtractus a ſtudio. Sed par-
3 cant ſocij: quia me iudico, ſicut ipſos. Et eſt arg. † ꝙ quis poſ-
ſit fieri doctor in 18. an. & de hoc fuit quęſitū propter quen-
dam filiū Accurſij, qui voluit fieri doctor in 17. anno: ſecun-
dum Iac. arg. contra, quia doctoratus eſt honor. extra de ma-
gi. c. 2. in cle. & ſic requiritur. ętas 25. ann. ff. de mune. & hon.
l. ad rem. & facit in procem. ff. §. pen.

De Lege fuſia Caninia tollenda. *Rubrica.*

1 *Arguere a contractibus ad vlt. vol. quando & liceat?*
2 *Facere in alieno quando & an liceat?*
3 *Probatio faciendi in alieno cui incumbat.*

LEGE FVSIA CANINIA. In gl. ſed quómo
do. ibi, cū dicit: laborabāt in extremis. Nā tunc
viuens eſt: ideo dicitur viuēs moritur. ff. de col.
bo. l. 1. §. ſi emancipato. In gl. no. in fi. arg. con
2 tra. ff. de re. iur. l. in teſtamētis. Dic, quod † aut cō-
tractus

tractus & vltima voluntas in rationis identitate conueniunt:
a & argumentum de vno ad aliud, eſt bonum, [a] vt hic & ff. de
leg. 1. l. ſi ſeruum filij. § eum qui. & Din. de leg. 3. l. eum, qui
chirographum. Aut diſconueniunt: & tunc ſi ſit maior ratio
in vltima voluntate, argumentatur de ea ad contractum ne-
gatiue, & de contractu ad vltimam voluntatem affirmatiue,
C. de leg. l. fi. ff. de actio. & oblig. l. obligationum ſere. § pla-
cet. Aut eſt minor ratio in contractu: & tunc ſemper negati-
ue, ff. de pac. l. pactum. & ff. vt leg. no. ca. l. ſi a te. In dubio ob
tinet regula, in teſtamentis, vt ar. de contractu affirmatiue,
& de vltima voluntate negatiue ſecundum Di. in d. § eum,
qui. Et eſt arg. hoc cõtra conſuetudinem, quę in quibuſdam
locis obtinet, per quam poteſt quis dare inter viuos quicquid
habet: ſed in vltima voluntate non, niſi tertiam partem. Et
no. contra inuidos ſecundum gl. videlicet quod non debeant
2 ſubſtineri. † Quid ergo? pone, quod habes fontem in fundo
tuo, de quo nihil facis, ego ſine tuo damno volo ducere aquã
ad prata, vel fundos meos: quod poſſum facere cum modico
riuulo abſque tui lęſione, tu inhibes nullam cauſam prętem-
dere volens, niſi, quod non placet tibi, nunquid iure poſsis
inhibere? Vel pone habes vacuam terrã iuxta domum meã,
de qua nihil facis, nunquid poſſum te inuito animalia mea
immittere depaſcenda, cum te non lædant? argu. quod non,
ff. de ſer. ruſti. præd. l. diuus de iniu. l. iniuriarum, § ſi quis.
b Dicas latius ponendo quatuor regulas. [b] Primam, quod ego
poſſum facere in tuo te inuito, quod mihi prodeſt, & te non
lædit. arg. hic, & ſatis probatur, ff. de aqua plu. ar. l. 2. § 1. ſe-
cus ſi læderet. C. de ſer. & l. prę ſes & aquam. Item ſecundam,
quod quis non poteſt facere in ſuo, quod alij noceat, & ſibi
non prodeſt imo tenetur de dolo ſi animo nocendi faciat, vt
ff. de aqua, plu. ar. l. 1. § denique, & not. ff. de dam. infect. l. Pro
culus, & ſic intellige, ff. de regu. iu. l. domum, cum ibi no. nec
tamen poteſt agi iniuriarum, ff. de iniu. l. iniuriarũ, § ſi quis
in honoribus. Item tertiam, quod quis non poſsit facere in
ſuo quod noceat alij, & ſibi non prodeſt, etiam ad vtilitatem
tertij, vt, ff. de leg. præſtan. l. virilis portio, § ſed ſi adierit, &
hoc ſi facit animo nocendi alij, & cauſa inuidiæ. Si autem
principaliter, vt gratificet alij, videtur quod poſsit, ff. de iur.
do. l. cum in fundum, § diuortio, in fi. Etenim animus facien-
di facit illicitum, quod de ſe alias eſt licitum, vt extra de ex-
ceſsibus præla. c. 1. in cle. & ibi no. de re. iur. locupletari, cum
ibi no. Item quartam, quod quis compellitur facere quod al
teri prodeſt, & ſibi non nocet, dum tamen contractus pręceſ
ſerit, ex quo agi poſsit, ad hoc, ff. de euict. l. in creditore ſolu.
ma. l. 2. alias non, ff. de aqua plu. arc. l. 2. § item Varus. Nec ob.
C. de noua. l. 1. quia ibi intelligitur ſecundum hoc vt ibi no-
tant doct. quamuis glo. contra. Credo tamen, quòd cum quis
non pręſumatur dolo facere, qui ſuo iure vtitur, ff. de regul.
iur. l. non videtur, & ei non incumbat onus probandi, qui ne
gat, ſed ei, qui dicit, vt ff. de proba. l. ei incumbit, quod ſem-
per incumbat onus probandi ei, qui dicit inuidioſe & animo
nocendi alijs quid feciſſe, vel prohibere, quod ei non pro-
ſit, & ſic videtur tenere glo. ff. de dam. infect. l. fluminum, § ſi.
in gloſ. quę incipit, animus nocendi &c. Poſſet tamen dici,
quod ſatis probet eo ipſo, quòd oſtendit ſibi prodeſſe & alij
non nocere, per l. alleg. quę alias imponeretur verbis. Et per
has concluſiones prędictas multas alias quęſtiones ſolues,
quę quotidie occurrunt. Sicut vidi quandoque de illo, qui
homines ſuos prohibet venire ad molendinum vicini, & fa-
cit eos ire ad aliud, & etiam quęſtiones, quas gloſſ. monet,
C. quando & a qui. quarta pars, l. 2. multa alia hic ſatis ſunt
notabilia, & multis occurrunt malitijs, vtinam bene ſerua-
rentur.

a Adnotatio. Eſt bonum. Ang. concluſiue ponit hanc q. vtrum licita ſit ar-
gumentatio de contractibus ad vltimas voluntates, & econtra: vide in l. ſi a
ſubſtituto. §. fin. cum l. ſeq. & ibi doc. de leg. 1. & in l. pactum inter hæredem.
C. de pact. & in l. iure ciuili. ff. de condi. & demon.
b Quatuor regulas. Iſtas quatuor regulas ponit etiam hic Aret. Item not. hic,
Chriſtoph. ſi ſtatuto caueatur, quod ſi quis portauerit iumentum extra ter-
ritorium puniatur in decem: ſi aliquis reperiatur in via portare non debet
puniri: ſicut nec ille, qui tendit ad mortem non dicitur mortuus: ita nec ille
qui inuentus eſt portare, portaſſe dicitur. & ad hoc alleg. l. 1. in fi. ff. quod cu-
iuſque vni. & notata per glo. in l. arboribus. §. de illo. ſuper verb. admittu. ff. de
vſufr. & quemadmo. quis vta. quæ id tritum allegat. Lupus exit ſyluam, non
tamen exiuit. de quo habetur in l. fugitiuus. C. de ſer. fugi.

De his qui ſui, vel alieni iuris ſunt. *Rubrica.*

1 *Filium capti ab hoſtibus recte teſtari.*
2 *Seruum domino quærere.*
3 *Dominus qui quæras maleficus.*

SEQVITVR de iure. Super text: alia diuiſio,
id eſt, ſubdiuiſio. Membrum enim liberarum
perſonarum ſubdiuiditur. In glo. hic reſtrin-
gitur. in fi. Hęc glo. poteſt tolerari ſumpto iu-
re ciuili largo modo, prout ſumitur ſexto mo-
do, ff. de iuſti. & iu. l. ius ciuile, ſupra de iure natura. § ius au-
tem, ſed quo ad rei veritatem iuriſgen. eſt, cum hic tractetur
de poteſtate, quam in ſeruos habemus, quę eſt de iure gen-
tium, ſupra de iure perſonarum, § ſeruitus. In gloſ. quędam
neutro iure. De hoc magis no. in d. § ſi ab hoſtibus. Et dic
opi. glo. quę eſt hic, & ibi, veram, ff. de teſta. l. l. cornelia & le-
gi. l. in ſuis, § 1. ff. de ca. l. retro. ff. de vſuca. l. ſi is, qui pro em-
1 ptore. Quid ergo † ſi faciat teſtamentum patre exiſtente pe-
nes hoſtes? Videtur, quod valeat, cum ſit liber in caſu quo
mortuus fuerit ante regreſſum patris, ff. de lega. 1. l. ſi tibi ho
mo, § cum ſeruus, iuncta l. huic ſcripturę, ff. ad l. Aquil. Gloſ.
tamen tenet contra in d. l. fin. C. de ſen. paſ. ſed ſecus in teſta-
mento filii deportati. Dic plene, vt ibi: & tene opinio. Azo.
quam doct. ibi ſequuntur. In glo. nam vt in fi. & intellige, di-
ſciplina, id eſt, notitia ſeu doctrina: quia quod ponitur de
vno, negatur de alio. non tamen eſt eadem diſpoſitio, imo
contraria. vide quod notatur extra, de regu. iur. c. qui ſentit.
lib. 6. per Di. In glo. in animo in fi. vt ait Cato in prin. proœ.
lib. ſui. Cum animaduerterem quàm plurimos homines &c.
alias alio modo ſumitur. ff. de iur. omñ. iu. l. imperium. In gl.
improprie. ibi cum allegat. ff. eo. l. 1. ſic alias pręſens pro prę
terito, ff. de verb. ſign. l. verbum erit. In fi. glo. Hodie non ſic:
ſi tamen peccat in patrem: dicitur ei ſententia, quam pater
vult eod. titu. l. 3. In glo. ſcilicet iuſte ibi: cum dicit. nam red
dere tenetur. Petr. de Bell. pert. videtur hoc improbare, qui
tenet quod ſi iniuſte acquiſiuerit, non acquirit domino igno
ranti, ſed ſcienti: ſicut patere dicit in d. l. quod ſeruus. Et aſ-
ſignat rationem: quia quod ſeruus acquirit, videtur acquire-
re ex voluntate domini: quia in dubio non videtur accom-
modare voluntatem ad illicita: vt l. ſi procurator. ff. de con-
di. inde. quę in ſrau. cre. l. ſi pater. Hęc ratio non videtur ſuf-
ficiens quia inuito acquirit. ff. de acqui. re. do. l. etiam inuitis.
infra per quas per. circa medium, ff. de ver. ob. l. ſi ſeruus. ve-
tante. Pręterea contra ipſum videtur, ff. de litig. l. ſi ſeruus.
Quid ergo dices? Glo. videtur contraria iſti, in d. l. quod ſer
uus. vbi expreſſe tenet, quod nulli quęritur. Sed contra illã
gl. & pro iſta videtur eod. tit. l. ſi de eo. Dicas. quod poſſeſsio
non acquiritur ex maleficio domino ignorãti: ſed ſcienti ſic:
vt d. l. quod ſeruus. Nec ob. d. l. ſi de eo. quia ibi dominus ſcie
bat: dominium autem bene acquiritur etiam ex cauſa iniu-
ſta, vbi tit. eſt aptus ad quærendum dominium: nec eſt aliud
quod impediat: vt § Celſus, & d. l. quod ſeruus, ff. de li. cau-
ſa, leg. Imo eſt alia ratio, quia in poſſeſsione requiritur ani-
mus, vt eod. titu. l. quemadmodum, & ita hos glo. concor.

1 *Patriſa. quæ liceant.*
2 *Immunitate eccleſiæ qui & an gaudeant.* 3.
4 *Immunitas eccleſiæ quo porrigenda.*
5 *Extrahat quis ab eccleſia.*
6 *Fugitiuus ante omnia domino reſtituendus.*
7 *Exceptiones a poteſtate cauſæ.*

SED hoc tempore. Super tex. ſub imperio. No. quod lex
datur ſubditis, non alijs, vt dixi, C. de ſum. trin. l. 1. Et not.
quod iſte § eſt quaſi de verbo ad verbum, ff. eod. l. 2. In text.
ſupramodum, id eſt immoderate: vt hic not. Et idem in fa-
mulo mercenario, filio, & vxore. ff. de pœnis l. reſpicien-
dum. § furta, ff. de furt. l. libertus. Vel dic in his cauſam re-
quiri per dictas leg. Et credo, quod quiſque paterfamilias
1 † poſsit familiam ligare, & carceri mancipare pro dome-
ſticis

ſtricis moribus delictis: vt videtur notari.C.de priua.carceri.
ff.ſi quis ali. teſt. prohibue.l. 1. ver.quid tamen ſuper verbo
coerceretur.& facit.ff.ad Sill.& ſi percuſſor.de ſur.l.ſerui &
filij.C.de agr.& cenſi.l.pe. Et in vxore clerici expreſſum eſt,
quando eſt ſuſpecta de adulterio.38.q.5.c.placuit.& 35.q.6.
c.ab iſto. & facit C.de adul.quamuis. Et idem de Abbate ſeu
Priore, qui curam habet ſubiectorum. extra de offi.ordin.c.
quanto. & ibi de hoc.In gl. ad quæ loca. in fi.ibi parum.Vn-
de ob.huic §.C.de his qui ad eccl.conſu.l.2.vbi domino da-
tur licentia propria authoritate euellendi.Item ob.eo.titu.l.
fi.§.& hoc enim ibi dicitur,quod debet reddi domino.Super
hoc dicas, quod ſi ſeruus fugiat armatus ad eccleſiam, habet
locum.l.ſi ſeruus.& extra de immu.ecc.c. inter alia.in fi.Si ſi
ne armis:tunc ſi propter ſæuitiam domini,& eius delicto nō
præcedente,habet locum iſte.§.& ff.eo.l.2.Si vero pp ſuum
delictum dubitans correctionem dñi,tunc habet locū.d.§.&
hoc & d.c.inter alia in fi.de imm.eccl.& hoc,vbi dominus re
poſcit eum.Si vero iudex pro grauioris criminis punitione,
quæ ad dominum non pertinet: vt hic & C.de emen.ſer.l.1.
tunc crederem quod eccleſia deberet ipſum tueri, ſicut libe-
rum.cum nō ſit differētia quo ad Deū:extra de cōiu. ſer.c.1.
2 De libertis † autem qūo gaudeant ſecuritate eccle.dic,quod
quāuis de iure ciuili oēs homicidę,virginū raptores,& cōſi-
miles, non gaudeant vt §.neque autem homicidis in aut. de
mand.princ.col.3.cum ibi no.De iure tamen cano.& appro-
bata conſuetudine, omnes gaudent, exceptis depopulatori-
bus agrorum,inſidiatoribus itinerū: vt d.c.inter. & homici-
dis penſatis inſidijs.extra de homic.c.1.vel in eccleſia delin-
quentibus.extra de immu.eccl.c.fi.& vide glo. ſuper verb.ex
quo faciūt ſe indignos.vel prope ſecundū Hoſt.in ſum.eo.ti.
vel contra ipſam.extra de ſen. excom.c.conqueſti.11.q.3.ca.
3 canonica.† Et no.quod hac ſecuritate gaudent excommuni-
cati & infideles:vt no.in ſum.Hoſt.de immu.eccl.§.a quibus.
ver. quid ergo niſi infideles ſimulate ad eccleſiam confuge-
rent? Et ſic intellige.C.eo.l.1. Iſto caſu debet domino red-
di,& iudici eccleſiæ cautione data & recepta,de ei ſeruando
vitam ac membra.& quod non male tractetur:vt ibidem no.
Hoſt.Etſi redditus fuerit, nō audiet iudex accuſantem.17.q.
4.c.miror.& ca.reum.& ibi not.Et ſic videtur quod officialis
Epiſcopi, poteſt extrahere clericum de eccleſia pro tempo-
rali poenitentia iniungenda & hoc videtur tenere Inno.d.c.
inter. & hoc priuilegio gaudēt etiam eccleſiæ nō cōſecratę,
a & interdictæ & cœmeteria [a] extra de immu.eccl.ca.fi.& ca.
cum eccleſia,ſed capellæ quæ fiunt in domibus non gaudēt.
4 Itē † nedū ipſæ gaudent eccleſię:imo adhęrētia muris ma
tricis eccleſię vſque ad 40. paſſus: ſed aliæ non matrices ec-
cleſię, vſque ad 30.niſi ſit intra ambitum murorum.17.q.4.
c.quicquid frater.& ca.ſicut dic plene vt in §. inquantum in
d.ſumma.Sed an gaudet, qui adhęret corpori Chriſti: forte
cum portatur per vicum ad infirmos? ar.hic, quod ſic, quia
corpus Chriſti maiori debet gaudere prerogatiua, quam ſta
tuta principis. & hoc etiam videtur tenere Hoſtiē.in d.ſum.
5 §.inquantum.ver. ſed quare. † Sed quęro per quem extrahe
tur malefactor de eccleſia in caſibus, quibus poteſt extrahi?
Videtur,qđ per clericos & rectores eccleſiarū.C.de adul.
aut.ſed ſi quis.Sed forte hoc nō pcederet de iure canonico,
quia fierēt irregulares.Vnde potes dicere, quod iudex poſsit
6 extrahere: vt patet in §.neq; autē homicidis allegato.† Sed
quid in caſu huius.§.ſi ſeruus fugit ad eccleſiā,cauſante ſęui
tia dñi,dominus ipſum requirit,dicēs ſe nō eſſe ſeuerū,& ſer
uū eſſe in culpa. vult tñ ante omnia reſtitui in poſſeſsionem
ſerui,quā ante habebat: nūquid,lite pēdēte ſuper hoc,an im
moderate ſeruū tractauerit, reſtitui debeat dño? videtur qđ
ſic, ne priuetur ſua poſſeſsione.C.de li.cau.l.lite, de or.cog.
l.fin.C.de agr.& cenſi.l.litibus.quod ſatis eſt rationabile:niſi
eſſet tanta ſęuitia, de qua propria fieret fides,ꝙ nō poſſet de
ſecuritate prouideri.extra de reſt.ſpo.c.literas.§.fi.In gl.quia
intereſt.in fi.dic,ꝙ expedit ideſt vtile eſt:non tamen in pro-
prijs ad hoc coercetur.vt l.quid poſſeſſor,§.ſicut de pe.hęr.
ſo.ma.l.ſi cōſtante.§.ſi maritus.& ibi not.& hoc niſi propter
magnam ſęuitiam: vt hic, vel niſi interdiceretur bonis.ff.de
verb.oblig.l.is cui.Et no.ex hoc,§.iuſtam deprecationē exau
diēdā.ff.eo.l.2.de euic.l.minor.de his,quæ in teſt.dele.l.pro
xime.de ſer.ruſt.præd.l.& Attillicino. & ecōtra iniuſtam re-
ſpuēdā.ff.de vſur.l.3.in C.qui accu. poſ.ſi quis ex familia.Et
7 poteſt dici per hæc iura,ꝙ vbi† quis grauatur per ſuperiorē
ſuum durius, ſic ꝙ poſsit ad ſęuitiā reputari:ꝙ poteſt eximi
ab eius iuriſditione & ſubiectione.C.de offic.co.ſacri pala.l.
1.ſi qua p̄.po.l.2.ff.de adul.l. ſi poſtulauerit.§.iubet.ff.ſi qs a
parē.fu.ma.l.fi.C. de epiſ.au.l.ſi lenones.Et ſuper hoc debet
iudex ex officio puidere.ff.de off.præſi.l.illicitas.§.ne poten
tiores.& Spe.de decur.§.1.ver.iudicialis priuata.imo ſi ſupe
rior grauaret indiſtincte ſubiectos pōt omnino ei interdici
adminiſtratio & ex minori cauſa, q̄ alij adminiſtratio bono
rū ſuorū.vt extra de ſup.neg.pręla.c.grandi.lib.6. & ibi not.
per Arch.de ſent.& re iu.ad apoſtolicę.lib.6. & facit qđ no.
extra de ele.c.per venerabilē.In gl.vel euidentē.vel dic frau
dē: quia ſupponit emptorē a quo iterū redemit.Et hoc vult
dicere tex.ita vt in poteſtate &c.& hoc debet iudex adijcere
in venditio. Et eſt arg.ꝙ iudex poteſt modificare ſniam ſuā:
vt patet.C.de ſen.& interlo.om.iud.l.cū eorū.quāuis nō poſ
ſit conditionē apponere. vt ff.qñ appellan.ſit,l.1.§.biduum.

a Adnotatio. Cœmeteria. Idem Ang.hic. & Chriſtopho.

De patria poteſtate. *Rubrica.*

I N POTESTATE noſtra. Viſo de his qui ſunt in poteſtate dominorum, ſubiungit de his qui in poteſtate ſunt parentum, vt promiſerat ſupra tit.1.§.1.in fi.§.

1 *Filij quando ex vxore illegitima legitimi.*
2 *L.ſi ignorans conciliari.*

NVPTIAE autem.Definit,quid ſint nuptiæ,proximum
1 reſponſum declarando. † In gl.& dicuntur ibi.vt mater fiat.
Sed ſecundum hoc debet dici patrimonium a patre qui eſt
nobilior, & votum habet ad liberos,vt mater,ff.de verb.ſig.
l.liberorum. & in aut. qūo op.epi.& cle.§.ꝙ ſi lector.vbi de
a hoc.Sed dic, [a] quod mulier plura ſuſtinet,& magis officium
exhibet circa partum, quam vir:quia mulier eſt oneroſa an-
te partum: in partu doloroſa: & poſt partum laborioſa.Et i-
deo vocatur matrimonium, non patrimonium.& hæc ratio
2 redditur in tex.extra de conuer.in fi.c.fi.† In gl.Animorum.
b ibi,cum allegat.ff.de reg.iur.l.nuptias.Quid ergo [b] ſi adole-
ſcentes forte in via ſibi obuiantes,& ſibi inuicem complacē-
tes in conſenſum mutuū matrimonij concurrunt, nullis ver
bis ſuper hoc præcedentibus: an ſit matrimonium? Videtur,
quod ſic: quia eſt animorum coniunctio, per hæc iura.Sed ſi
ſic eſſet, multa eſſent matrimonia: & forte pauca legitima.
vnde dic opus eſſe verbis: Nec coniunctio animorum ſola
ſufficeret, ēt ſi de ea per conſenſum vtriuſq; conſtaret,extra
de ſpon.c.tua. & ibi de hoc per Inno.in fin.& glo.& no.ff.de
ſponſa.l.ſufficit. Sed an ſigna ſufficiant? Non eſt dubium,ꝙ
ſi puta inter duos mutos, vel alterum.extra de ſpon.ca.cum
apud.Sed inter loquentes videtur Inn. dicere quod non.Sed
gl.contradicit,dum tñ ſint ſigna certa:vt no.eo.tit.c.fin.quæ
pōt eſſe vera, vbi alter profert verba, & alter annuit ſignis
vt ſi forte ſubarrationē recipit vel tradit:alias tene cum Inn.
Et hoc intellige,quantū ad eccleſiam:quia quantum ad Deū
ſola coniunctio animorū ſufficeret, dum tñ deliberata ſit &
præſens.& hoc tenet Hoſtiē.fixe: poſt multas diſputationes.
Quid,ſi optarent ſe adinuicem? Non eſſet matrimoniū,quia
non conſentiunt adhuc in matrimoniū,ſed quilibet optat cō
ſenſum concurrere. & facit ꝙ notatur C.de contrah.empt.l.
in vendentis. Vel dic cum Innoc.quod nec tunc ſi matrimo-
niū etiam quo ad Deum, ex quo iura ſic ordinant, quę poſ-
ſunt matrimoniū impedire vt dixi ſupr. de iur.na.§.ſed natu
ralia.& hæc ſecurior & verior, alias iura & eccleſiæ decipe-
rent multos.quod nō eſt dicendum, & hoc, ſi nullus tracta-
tus,ſeu verba præceſſerint.Si autē tractatus præceſsiſſet,vel
verba,& coniungendi in hoc cōſenſerint, & hoc confiteren
tur,vel alias euidēter cōſtaret,ſatis videretur tuta opi.Hoſt.
extra de deſpon. impu.ca.1.§.porro.Item dic, ꝙ nuptię,ſeu
matrimo-

matrimonium ſit quandoq; ex coniũctione corporum, dum
tamen verba ſponſaliorum præceſſerint, vel verba matrimo
nij, ſed matrimoniũ ex cauſa aliqua impediebatur. & de hoc
extra de eo, qui duxit in matrimo. quam pol. per adul. ca. ve-
niens. de coniu. ſer. c. fi. de ſpon. is, qui fidem. & intellige [co-
pulã] cũ effectu, ita quod emiſerint. vt eo. ti. c. fi. & per Arc.
in ca. 1. de ſpon. libr. 6. Quid ſi alter emiſit, alter non? Innoc.
videtur dicere, ꝙ nõ ſit matrimonium. extra de eo, qui cog.
conſan. vxo. ſuæ. ca. fraternitati. Dic ibi ꝙ copula illa debet
probari, per alios, quam per confeſsionem partium, ſi cum
alia contraxerit. Nam ſola confeſsio nõ ſufficeret in præiudi
ciũ tertij: ſed in præiudiciũ ſui ſic. extra de eo, qui cog. cõſan.
d vxo. ſuæ. ca. ſuper e. dic vt ibi. An autem d ſit opus traductio-
ne? Dic quod non vt no. ff. ac mun. l. ea, quæ la 2. de condi. &
demõ. l. cum per Henrici fuerit. Et de hac materia, quam ali-
cubi in iure ciuili plenius in auth. de nup. §. diſponat. ver. ſi
vero moriatur. 4. colum. Quid ergo, ſi duo ſimul cohabitaue
runt, nec apparent verba matrimonij inter eos præceſsiſſe,
ſibi tamen carnaliter adhæſerunt? Glo. videtur ſentire, quod
non ſit matrimonium de iure ciuili: licet ſecus de iure cano-
nico, vt no. in l. in concubinatu. ff. de concu. Satis poteſt dici,
quod etiam de iure ciuili non ſit matrimonium: ſed quod ſic
detinens poſsit compelli cũ ea nubere: vt ibi patet, quod etiã
equũ & iuſtũ eſt hodie extra de adul. ca. 1. & 2. & facit in aut.
quib. mod. na. effic. leg. §. quoniam autem in interpellationi-
bus. Et præſtat hoc arg. quod ſi quis beneficiatus contraxit
per verba de præſenti cum muliere, quæ ante carnalem co-
pulam conuolauit ad religionem iuxta c. 1. extra de conuer.
coniu. quod beneficium nihilominus tenet. arg. contra, extra
de regularib. c. beneficium. libr. 6. Vincent. tenet primam: vt
no. Spe. de cle. coniu. §. fi. In fi. gl. ſubintrat materiam Theolo
giæ, de qua vide extra de big. c. debitum. in text. gl. & doc. In
gl. quo ad affectionem. ibi, vt liceat matri & auiæ. §. quia ve-
ro. Hodie iure Canonum ex paucis cauſis fit ſeparatio. extra
de diuor. per totum. maxime in c. quanto & c. gaudemus. Fit
tamen aliquando, vt ibi; & quandoque quo ad totum. vt eo.
ti. c. ex literis. de adul. c. intelleximus. In ea. glo. cum dicit. C.
de Iudęis. le. ne quis. Dic non eſſe permiſſum mulierem alte-
rius legis religionis, vel ſectę in coniugem recipere, etiã ſub
conditione, quod fiat Chriſtiana. 28. q. 1. ca. pen. & fi. Quid ſi
alter conuertitur, alter remaneat in fide? dic vt dictis. c. quan
to. & c. gaudemus. & 28. q. 1. per totum.

In ea. gl. cum alleg. l. in concubinatu. dum tamen vnum de
quatuor interueniat. ff. de concu. l. 1. & ibi plene notatur. Sed
hodie ſecundum fidem non eſt permiſſum: imo quęlibet ét
ſimplex fornicatio eſt mortale peccatum, quamuis aliqui vo
luerint adſtruere contrarium: quorum opi. cõfundun tur, ex-
tra de hęre. c. ad noſtram. in cle.

a Adnotatio. Sed dic. Idem dicit Areti.
b Quid ergo. Hanc quæſtionem approbat Aret.
c Sufficiant. Idem Ang. & Chriſtoph. hic.
d An autem. Hanc quæſtionem ponit Ang. hic.

Ivs Autem. Gl. proſequitˀ multa iura, quę in libris habe-
mus, ſuper quibus multa poſſent dici: ſed melius eſt ad loca
propria reſeruare. vt j. de actio. §. præiudiciales. In gl. 1. om-
nium. in fi. Hæc gl. ſupponit, quod Francigenæ non ſubiecti
ſint imperio, de quo ſatis dixi. C. de ſum. trinita. l. 1. & tangi-
tur extra qui fil. ſint legi. c. per venerabilem. & aliquantulum
ſ ſupra in rub. proœ.

Qvi Igitur. In tex. ex vxore ſubaudi, legitima & idem ſi
illegitima, ſi vterque ignoraret cauſam impedimenti, vt C.
de inceſ. nup. l. qui contra. Quid ſi alter? Gl. ibi dicit, ꝙ igno-
ranti eſt legitimus: & per cõſequens in poteſtate, j. de nupt.
§. ſunt & aliæ. pro quo facit C. ſolu. ma. l. ſi ignorans. pro quo
ff. qui. ad li. procla. non li. l. fi. Canoniſtæ dicunt vtriq; legiti-
mum vt no. Inn. extra qui fil. ſint leg. c. fi. & vide eo. ti. c. ex te
nore. & idem Spe. de ſucceſ. ab inte. ver. ſed pone, eo. ti. Et ad
l. ſi ignorans. poteris dicere, quod non poteſt ſeruus eſſe legi
timus impediente ſerui conditione: ſecus ſi conditio patris
non impediret. Et concordat cum hoc §. l. in poteſtate. ff. de
ijs qui ſunt ſui, vel alie. iur. cum l. ſeq. quaſi ad verbum.

De nuptijs. *Rubrica.*

1 *Matrimonium commoda.*
2 *Vxor qualis ducenda.*

1 † Habeat vnuſquiſq; ſuã primæ ad Cor. 7. non luxu-
riæ cauſa, ſed poſteritatis dilectione, in qua benedicatur no-
men dñi: vt qui permanere per ſe non põt, per filios perma-
neat. Tob. 8. ff. de ver. ſig. liberorum, prope fi. in aut. de nupt.
prope prin. Item vt habeat, cui credat. Cui credit, qui nidũ
non habet? eccleſiaſtici. 36. c. Et illud, vbi non eſt ſepes diripi
tur poſſeſsio, & vbi non eſt mulier, ingemiſcit egens. Perſe-
ueret ergo vir cum vxore, quam diligit cunctis diebus vitæ
ſuæ. eccl. 9. & ſit vita tua benedicta & lęteris cum muliere a-
doloſcentiæ tuæ. prouer. 5. Nec te alliciant dignitates eccle-
ſiaſticæ: nec earum pinguedo, cum Apoſtolo. dicat melius eſ-
2 ſe nubere, quam vri, non valentibus continere loquor. † Si
nubere volueris tria principaliter attende, quod nubas pari,
conditione, & ætate, Et ideo dictum eſt, læteris cum mulie-
re adoloſcentiæ tuæ. Prouer. 5. vnde Ouid.

Quàm malè inæquales veniunt ad aratra iuuenci.
Sic premitur magno coniuge nupta minor.

Si igitur voles apte nubere, nube pari. Itẽ mulieri formo-
ſæ magnitudine & pulchritudine: quia, vt plurimũ pueri ma
trizant in corpore. Et intellige pulchritudine competẽti: nõ
tñ, mira, vel nitenti, quia illæ vẽtis quatiuntur, & de illis cõ
cludit ſapiẽs, eſt pulchra, ergo fatua. Itẽ mulieri boni, pacifi-
ci, & fidelis gñis, quia vt plurimũ videmus nedũ labem ſan-
guinis, ſed & morum ad poſteros tranſduci. Et (ſi poſsis) pro
bes ante omnia mores eius. Et in contractu caue, ꝙ tibi tra-
dat quieta & libera ab omni obligatione, ſeu donatione, ſeu
alio vinculo. Et ſi contrahas in patria, in qua partem habere
debeat in immobilibus, ſeu conquæſtibus, prouide tibi quan
tũ habeat, ne ſi præmoriaris filios tuos ſpoliet, & de tuis la-
boribus aliũ ditet virum. Inter cetera in illo negotio Deo te
cõmenda: qa pater dat dotẽ, dñs bonã mulierẽ, & q inuenit
bonã mulierẽ, inuenit bonũ & hauriet iocunditatem a dño,
prouer. 18. Nuptię aũt dicũtur ab obnubẽdo. i. velando, nam
velatæ incedere debent: ſeu coopertæ. 30. q. 5. nec illud.

1 *Seruus vxoratus cur non vendendus.*
2 *Errantis in nullæ nuptiæ.*
3 *Nuptias ſoluunt iura.*

IVSTAS autem. In glo. 1. liberi. in fi. hoc con-
1 ſtat, vt extra de coniu. ſer. ca. 1. etiam † domino
inuito, vt ibi. & ſi dominus vellet eum vendere
a in longinquam regionem, non a poteſt, ne mu-
lier defraudetur debito cõiugali: arg. C. de inof
fic. teſtamen. l. filia. communia vtriuſ. iud. l. poſſeſsio &c. de
inſt. & ſubſt. reprehendenda: quia non eſt permittendum ea
abuti, s̄. de is, qui ſunt ſui vel alie. in. §. ſed hoc tempore. Si ta
2 men alter † coniugum erraret cõditione, ſeparetur matrimo
nium, vt eo. ti. c. licet. & c. fi. ver. 2. Quod verum eſt, ſi condi-
tio errantis fieret deterior. ſicut ſi crederet liberum, & eſſet
ſeruus, arg. extra de conuer. coniu. ca. ex parte. qui cle. vel vo.
c. veniens. j. de vul. §. fi. cum nota. Sed forte ſecus ſi liber nu-
beret cum adſcriptitia, vel econtra, quia illi liberi ſunt, vt di-
xi s̄. de iur. perſo. in princ. Quidam contra. in auth. de nup. §.
adſcriptitio. col. 4. Doc. primam approbant. In gl. quæ ſunt in
b fin. quamuis enim matrimonium b ſit inſtitutum a Deo, nec
3 per hominem valeat ſeparari, extra de teſt. licet. † nihilomi
nus tamẽ ex cauſa iura dirimunt, & modficãt, vt dixi. s̄. de iu
re natu. §. ſed naturalia. & contrahenda impediunt, vt no. ex-
tra de conuer. coniu. c. ex publico.

a Adnotatio. Non poteſt. Idem tenet hic Are. & alle. gl. Inn. & Ioan. And.
in c. 1. de coniu. ſer.
b Matrimonium. Pulchre de matrimonio, Fel. in rub. de ſpon. & matri. nu. 4.
vſq; nu. 14. vbi ponit 24. priuilegia matrimonij.
1 *Sponſaliorum & matrimonij temporum diſcrimen.*
2 *Nuptialis conſenſus qui accipiendus.*
3 *Nuptias ſine curatore contrahi poſſe.*
4 *Abnepotis ſtipiti ne nubat.*

MASCVLI.

1 Masculi. † Super ſex.repete,iuſtas nuptias coeunt
maſculi,&c. In gl.ideſt maiores ibi,cum allegat l.in ſpon-
ſalibus. Sed quare tempus ſponſaliorum eſt vniforme in ma
ſculo,& fœmella, tempus autem contractus matrimonij diſ
forme? Quidam reſpondent, quod ſponſalia fiunt per con-
ſenſum,& ita cito poteſt conſentire vnus,ſicut alius,ſed cer-
2 te & nuptiæ,vt ff.de reg.iu.l.nuptias. Sed dic,quòd licet†nu
ptiæ contrahantur per conſenſum, nihilominus (quia fiunt
ad effectum coniunctionis corporum)requiritur ꝙ ille con-
ſenſus ſit inter perſonas habiles ad coniunctionem pręſentẽ.
Ideo cùm mulier ſit ante habilis (quia facilius eſt pati, quã
agere) citius pubeſcit.Quæ ratio reddi non poteſt in ſponſa
libus,quin videatur attendenda malitia,extra de ſpon.c.iuue
nis,ff.de ſpon.l. in ſponſalibus. In fi. gl. pro hac parte eſt
caſus,ff.de adul.ſi vxor.§.fi. Ibi enim fuit cognita: & tamen
non commiſſum fuit adulterium quaſi in nuptam.Sed de iu-
re canonico eſt contrarium:vt patet extra de deſpon.impub.
c.continebatur,& c.a nobis,& c.de illis,& in hoc ſtabitur iu
ri canonico:vt d.c.continebatur. In glo.alias non valet,cum
alleg.l. Paulus. Sed ſecus de iure canonico: vt ibi not. extra
qui ma.ac poſ.vel non,c.videtur. In gl. Nam de filia, cum
3 alleg.§.cum igitur melius,in §.optimum. † In ea.glo.in fi.
quia falſa. Etenim frigidior homo de mundo,calidior eſt mu
liere calidiſsima ſecundum naturales: Ratio autem eſt, quia
facilius labitur & labes corruptionis eſt turpior, quam in vi
ro,& maior infamia.in glo. matrimonium in fi. Vult dicere
gloſ.ꝙ honeſtum eſt contrahere ſicut intrare monaſterium,
& ideo ſicut tenet ingreſſus ſine curatore,ita matrimonium,
& hæc eſt veritas de iure canonico: cum de neceſsitate non
a requiratur,niſi conſenſus perſonarum, a de quarum coniun-
ctione agitur. 27.q.2.c.ſufficiat.& 33.q.2.c.fi. extra de ſpon.
cum locum,& c.cum apud.Sed de honeſtate requiritur, 20.
q.2.c.1.& c.2.Et vide in ſum.Hoſt.de ſpon.§.qualiter cõtra-
hatur,ver.contrahuntur. Sed ſi pater contrahat nomine fi-
lię.vel filij,videtur tacite conſentire niſi expreſſe diſſentiat.
Hoſt.extra de deſpon.impu.c.ſi infantes lib. 6. & eo.tit.c.1.
in antiquis. In gl.adeo in fi. Hanc opi.tenet fixe. Hoſtien.
in tit.de conſan.& affini.§.vſque ad quotum gradum, & ne-
4 dum ſtipes † imo & filius ſtipitis,vel filia,cum abnepote,qui
eſt in 5. gradu a ſtipite contrahere matrimonium prohibe-
tur,ff.de ritu nup.l.ſororis pro neptem, quæ non reperitur
correcta de iure canonico.Et ſtipes,& eius filius reputantur
eadem caro,infra.eo § fratris,& §.ſed nec neptem. In gl.ita-
que in fi.op.ff.de adop.l.in omni. Sed propter hunc caſum,
& quoſdam,alios,dic vt ibi fere.

a Ad no.Conſenſus perſonarum. Aret.dicit quòd ſi filiaſa.cõtrahat matrimo
nium ſine conſenſu patris,poteſt patrem cogere,vt ei dotẽ congruã aſſignet.

1 *Agnati adoptiuique in quotum gradum vetantur.*
2 *L.4.C.de legit.tu.ſenſus.*

Inter eas. In glo.ſcilicet vſque ibi,cum dicit vſque
ad quartum.ff.de ritu nup.l.per adoptionem,§.fi.Hodie ve-
ro videtur idem ſecundum canoniſtas:cõputatis tamen gradi
1 bus, ſecundum quod ipſi computant: † quia cum ſit reſtri-
cta prohibitio ad quartum gradum inter agnatos veros, vi-
detur ꝙ fortiori ratione inter adoptiuos: extra de conſan.
& affini.c.non debet.In gl.hoc ideo,in fi.ſed ille.§. fratris pa
2 rum facit,ſed facit, C.de leg.tu.l.4.ſed illa † loquitur in caſu
ſuo tantum videlicet quo ad cautelam vnde non remouetur
in cæteris differentia emancipationis, ſicut conſueuit nota-
ri in auth.ex cauſa,C.de libe.præte.Idcirco videtur ſatis, ꝙ
huiuſmodi conſilium remaneat.Sed fortius ob.quia hodie fi
lius adoptiuus,non tranſit in poteſtatem,infra tit.1.§.ſed ho
die.C.de adop.l.cum in adoptiuis, & ſic videtur iſtud conſi-
lium ceſſare,imo & prohibitio.Sol.quidam dicũt, quod hoc
obtinet in filio arrogato: in adoptiuo non per leges contra-
rias. Filius enim arrogatus ſemper tranſit, vt eodem lege,
cum in adoptiuis.§.fin. & hanc tenet Innocentius, extra de
cog.leg.c.1.gl.ibi tranſit approbando Hoſt. Spe. tit. de cog.
leg.tenet,quod huiuſmodi prohibitio durat. Pro quibus fa-
cit: quia decretalis eſt magis noua, quam lex,quæ inter ado
ptiuos inhibet. Sed Innocen. exponit adoptiuos id eſt arro-
gatos,vel adoptiuatos ab aliquo ex ſuperioribus. Sed tunc
alia ratio impedit. infra.e.§. affinitatis. Opi. Inno. eſt ratio-
nabilis aliæ tenerentur, forte de facto, non tamen poſſunt
colorari attenta ratione huius§.& infra.eo.§.eius. Pro eis ta
men facit,quia patrem adoptiuum non poteſt vocare in ius
etiam hodie,vt no.ff.de in ius vo.l.adoptiuum.Sed illum pa-
rum facit,ibi enim non attenditur patria poteſtas ſicut in na
turali,vt ibi not.

1 *Fratris adoptati neptis an duci queat.*
2 *§ Fratris ſenſus & reſtrictio.*

2 Fratris. a In glo.ſed opp.in fi.vult dicere. eo.tit.§.
1 duorum,& vult dicere gl.quod†neptem fratris adoptiui poſ
ſum ducere,quia eſt mihi in quarto gradu de iure ciuili, ſed
non neptem fratris naturalis. Et idem vult dicere glo. in §.
duorum. Tu autem dicas idem in vtroque. Etenim iſte tex.
2 † vtrumque æquiparat.Item quod dicit de vno, intelligit de
alio,vt apparet ſupra eo. tit. §. inter eas hucuſque. vbi ponit
ſimilitudines & differentias,vbi differentiæ ſunt veræ. Nul-
lam ponit in hoc §.& ideo conueniunt. Vnde dic,quod quã-
uis in quarto gradu ſint licitæ nuptiæ de iure ciuili,vt §.duo
rum.& l.in celebrandis, C. eo. hoc tamen fallit in adoptiuo
& naturali filio,vel filia ſtipitis,quia nullum de inferioribus
tranſuerſalibus ex ſtipite eodem deſcendentibus, poſſum du
cere.Et hoc eſt,quid dicunt hi §§.vt dixi ſupra §.inter eas.
Nec reperio hoc correptum de iure canonico,vt ibi dixi. Et
ad hunc caſum reſtringe rationẽ, quæ ſequitur cuius enim &c.
Et ſic intellige ff.de ritu.nup.l.per adoptionem,§.fin. & l.ſo-
roris proneptem, & hoc ſatis notabile. Et hoc etiam voluit
glo.dicere,infra §.item, nec materteram in gl. mag.non ta-
men declarat conuenientiam inter adoptiuos & naturales.

1 *Adoptiuam fratri naturali nubere.*

Eius Vero. Facitis.§.& eſt quaſi expreſſum, ꝙ filia ado
1 ptiua † poſsit nubere frati ſuo filio naturali tantum patris
adoptiui,vt ſupra §.ſed ſi qua.& tamen ſecus eſſet in cogna-
tione ſpirituali.extra de cog.ſpi.c.fi.

1 *Reſtitutio quando & an excludat ius commune aut ei concurrat.*
2 *Coniunctio quoto gradu vetatur.*
3 *Fiſcum excludunt cognati.*

Affinitatis. Dic,quod olim fuerunt tres gra-
dus affinitatis, & in omnibus prohibebatur matrimonium
hodie ſolum in primo,& de iſto primo proſequuntur hi.§§.
Et no.quòd prohibetur tantummodo vſque ad quartum gra
dum,& dic de his omnibus extra de conſan. & affini. c. non
debet,per glo.& doc.In gloſſ.arg.ſumitur in fin.in hoc repe
a riuntur iura contraria.Vnde dic, a ꝙ aut †competunt contra
1 diuerſos: & vnum non excludit aliud, C.ſi tut vel cur.l.etiã,
& hoc verum vbi ordinarium originem habet à neceſſario
actu: vt d.l.etiam,ff.de mino.etiam ſi patre,in prin.ff.de ad-
mini.l.ſi minores.Fallit ſi modica ſit læſio,C.de iudi.l. prope
randum. Pro quo modico non receditur a via iuris commu-
nis,ff.de in inte.reſti.l.ſcio,& ideo,ſi de iure communi com-
peteret,bene concurrerent,& circa modicum. ff. de coniun.
cum emancip.lib.l.1.§. illud. Vel dic ſpeciale in iudicijs, &
ita ſoluunt gl.quibus non obſtant. C. quando prouo.non eſt
ne.l.ſi pater,ſi aduer.rem iud.l.fi.vbi concurrunt appellatio
& reſtitutio: quia reſtitutio plus concedit quam appellatio.
Et ideo concurrunt, ſicut no. in edicto. de oper. nou. nun.
& in conſeſ. Sed ſi habuerunt originem ab actu voluntario:
tunc non concurrunt, quandiu ordinatium poteſt effectum
habere,ff.de mino.l.cum mandato.& ff.de dam.infe. l. dam-
ni.§.emptor. Aut competunt contra eundem: & tunc aut
vtrumque contra ius commune: & vnum excludit aliud. ff.
de mino.l.intereſt.nec ob.l.ſi pater. vt dixi. Aut de iure cõi:
tunc aut extraordinarium eſt inuẽtum ad ſuppletionem, ſeu
ſubſidium.Et excluditur per ordinarium:alias non,vt ibi di-
xi.& ſic intellige. ff. de ope.no. nun.l. in prouinciali.§.1. de
dã.inſe.l.qui bona.§.de illo.& l.ſi ædibus,& l.inter quos,& l.
dãni.§.qui habet.Et hæc ſunt de mente Dy.in d.l.in ꝓuincia
li.§.1.in ſua magna di.Iſte aũt §.nõ facit ꝓ nec contra.qa nõ
loqui-

loquitur de remedijs ordinarijs, nec extraordinarijs, ſed de
prohibitionibus, quæ non videntur poſſe concurrere circa
idem, etiam ex diuerſis cauſis per hunc §. ſed contra. ff. de
hær.inſti.ſi vero lex Aelia ſentia.ff.ad Sill.l.ſi quis in graui.
§.ſi. quod videtur verum, & hic non inhibetur concurſus:
ſed alia ratio impedimenti oſtenditur.infra.eo.§.illud.In gl.
ſcilicet poſt natiuitatem ibi, cum dicit, de arbore. Glo.inten-
dit loqui de arbore affinitatis, quam doc. iuris canonici ha-
bent, ſicut arborem conſan.ſi vis plene videre, vade ad ſum.
Hoſt.de conſangui. & affin.& hęc glo. vera eſt hodie: vt in
c.non debet.ſupra alleg. Vnde canones primo correxerunt iu
2 ra iſta inhibenda † coniunctionem in tertio & ſecundo gra-
du affinitatis, quæ hic videbatur permitti.ſed c.non debet.re
dit ad hęc iura. dic plene, vt ibi. In ſi.glo. hęc glo.non vide-
tur vera, nec aliquo iure poteſt probari, quòd cognati vxoris
excludant ſiſcum, & conſueuit reprobari per doc.C.vnde vir
& vxor.auth.pręterea.& ibi ſcripſi.

a Adnotatio.Vnde dic.De hac materia Bal.in l.ff.de eden.& per Bal. in l.in
prouinciali.§.1.de no.ope.nun.& Inno.in c. ex tranſmiſſa. de præſcrip. vbi
Fely.nu.1.Bar.Cyn.& Sal.in l.1.C.de fur.

1 *§.ſi vxor ſenſus & 2.*
3 *L. non facile, quatenus an non, correcta.*
4 *Affinitas qui contrahatur.*

1 Si vxor. † In ſi.iſte tex.videtur concludere, quòd nõ
dirimetur matrimonium iam contractum, ibi, cum dicit. re-
ctius &c. ꝙ hodie eſt ſalſum. Contrahitur enim honeſtas pu
blicæ iuſtitiæ quæ dirimit.extra de ſponſa.c. ad audientiam.
de deſponſ.unpub.c.acceſsit.& vide Hoſt.extra de ſpon. c. 1.
2 lib.6.† Sed cum loquatur de nuptijs, quæritur an per forni-
cariũ vel alias illicitum coitũ cõtrahatur affinitas? videtur,
ꝙ non de iure ciuili.ff.de grad.non ſacile, §.affines. cum ſeq.
§.in quibus videntur requiri nuptiæ. Sed hæc opi.reproba-
tur per doc.iuris canonici: vt plene no. Arch. in c.1.§.dic, vt
no.per Henricum de eo.qui cogno.conſan.c. fraternitati. &
ꝙ dicitur in d.l.non ſacile.remanet hodie quo ad teſtamẽtũ,
3 & † alios effectus affinitatis, de quib.eo.tit.l.affinibus.ſed nõ
quo ad matrimonium impediendũ: quia illud nedum per nu
ptias, imo per coitum illicitum impeditur inter affines: vt di
4 xi. Et no.ꝙ licet affinitas † non contrahatur per coitum, niſi
vterque emittat: vt ibi.no.& dixi ſupra de patr.pote.in rub.
tñ cõtrahitur publicę iuſtitię honeſtas quo ad perſonas, quę
ſponſalia contrahunt: vt nulli de genere nubere poſsint, per
iura prædicta, & per hunc, §. Sed hoc nõ eſt cauſa affinitatis,
ſed propter illam honeſtatem: vt hic patet. ſed quo ad alias
perſonas non contrahitur: vt c.non debet. extra de conſan.
& affini.vnde filiam nouercæ meæ poſſum ducere.

Illud. Multo ſortius iſte §. obtinet de iure canonico.
extra.de coniug.

1 *Nuptias impedit ſpiritalis cognatio.*
2 *Errore nuptias impediri.*
3 *Crimine & ſequentibus nuptias vetari.*
4 *Nuptiæ an conſuetudo ſoluat.*

Svnt Et aliæ. In glo.poſſunt autem ibi cum ancillis.
Iſte modus ceſſat hodie.vt ſupra eo.in prin.In ea.gl.cum al-
leg.2.reſpon.dic, vt ibi dixi. In ea.gl.§.duorum.dic, vt in d.§.
In ea.gl.ibi.§.itaque.& §.affinitatis, dic vt ibi. In ea. gl.cum
dicit, de ſeptimo, octauo, nono. Hi tres modi non reperiun-
tur de iure: & ideo eos dicimus inſufflatos: & ſic tenent do.
iur.cano.vt in ſum.Hoſt.de matri.§.qualiter impediatur ma
trimonium: in ſi.qui fil.ſint leg.§.qualiter.verſ. ſed propter
ea.cum ſeq.In ea.gl.ver.dicimus.ibi, cũ dicit, non reperiatur
1 † quia hoc videtur intricatum, dic in ſumma matrimonium
inhiberi inter baptizatum & baptizantem & eius liberos. Itẽ
inter baptizantẽ & parentes baptizati. Item inter ſuſcipientẽ
& parentes baptizati. Item inter vxorem, vel virũ, ſuſcipien
tis ante carnaliter cognitã. hi ſoli videntur prohiberi: alij au
tem non prohibentur. Et ideo omnes alij liberi compatrum
ante, vel poſt geniti, poſſunt coniungi: quamuis ante de hoc
fuerit dubitatũ. Item dic ꝙ cõpater poſſet coniungi filiæ fi-
lioli vel commater filio filioli, quamuis ſecus in cognatione
legali, vt dixi ſupra §.fratris. Et eſt ratio: quia ſpiritualia non
acquiruntur ita per alium, ſicut temporalia & cognatio lega
lis tẽporalis eſt. Et hanc rationẽ reddit Hoſt. in ſum. de cog.
ſpi.§.quis ſit effectus.ver.& ideo.no.cum ſeq.vbi ſatis de hac
materia eſt extra de cog.ſpi.c.1.lib.6. vbi tex. perſonas pro-
hibitas ſummarie recolligit: & per hoc reſtringitur quaſi
totus tit.extra de cog.ſpi.& maxime c.1.& cap. Martinus. Et
eſt mirandum, quòd non reperitur prohibita coniunctio in-
ter vxorem vel virum ſuſcipientis ipſum baptizatum, & tñ
vr tãta vel maior ratio, ſicut de parentibus baptizati. Sed q d
ſi aliqua mulier filium vxoris tuæ quem de alio viro ſuſcepe
rat.de ſacro fonte leuaui? Dicunt doc. ꝙ non prohiberis il-
lam ducere in vxorem.vt no.Hoſt.in d.§.verſ. quid ſi aliqua.
2 vel econuerſo, ſi vir aliquis tuum infantem leuauerit.† In ea.
gl.ver.13.in ſi.dic extra de voto & vo.re.c.1.lib.4.vbi agitur
de his duobus, videlicet de 12.& 13.In ſi.eiuſdem gl.iſte mo
dus eſt correctus, extra de rap.c.ſi.Sunt autem alij modi mul
ti: videlicet error perſonæ, vel conditionis ſeruilis.extra de
coniu.ſer.c.propoſuit.non tñ qualitas, vt ſi crederet eam vir
ginem, & eſſet corrupta, diuitem, & eſſet pauper: nobilẽ, &
eſſet ruſtica.29.q.1.c.1.Item votum non ſolenne impedit cõ
trahendum, & ſolenne contractum dirimit: vt d.c.1.lib.6.Itẽ
3 † crimen contrahendum impedit, & contractum dirimit ex-
tra de eo, qui du.in ma.quã pol.per adul.c.ſi. & c.ſuper hoc.
c.ſignificaſti.de conuer.in ſi. c. laudabilem de diuor. gaude-
mus, & c.quanto.Item in caſibus qui ſequuntur, crimen im-
pedit contrahendum: ſed non dirimit iam contractum.extra
de eo, qui cog.conſan.vxo.ſuæ.c.tranſmiſſæ.vt inceſtus, in ca
ſu extra de eo, qui cog.conſan.per totũ.Item raptus alterius
vxoris.27.q.2.c.ſtatutum.Item ſi interficiat quis vxorem pro
priam, extra de diuor. c. 1. Item ſi propriam ſobolem de ſa-
cro ſonte leuauit.30.quæſtio.1.cap.duo autem. Item ſi inter
ſecerit presbyterum, extra de poen.& remiſ.c.2.Item qui poe
niteret ſolenniter, ſecundum quoſdam 33.q.2.c.de his.Item
qui recipit monialem in coniugem, 27.q.1.c. hi ergo. Item
diſparitas cultus. dixi ſupra de pa.pote.circa prin. Item vio
lentia, dum tamen interuenerit metus, qui caderet in con-
ſtantem virum: nec conſenſus tacitus, vel expreſſus ſubſecu
tus fuerit. Dic extra de ſpon.c.veniens, & c.de muliere, & c.
conſulationi, & c.ad id, quod.qui ma.ac poſ. vel non, c.inſu-
per.Item honeſtas publica.vt extra de ſpon.c.ſponſam.Item
defectus conſenſus, extra de ſpon.c. dilectus.Item impoten-
tia coeundi: extra de fri. & male.per totum. Item impedit
faciendum, ſed factum, non dirimit vetitum eccleſiæ, & tem
pus feriarum, dic extra de ma. contract.contra inter ec. per
4 to.& in tit.dę feriis.† ſed quæritur, an conſuetudo poſsit di-
rimere, vel impedire matrimonium? De hoc fuerunt opi.
Hoſt. tamen videtur tenere, quòd ſic, ſi ſit per Papam appro
bata, & etiam remouere impedimentum in gradibus, quibus
Papa poteſt diſpenſare, videlicet in non prohibitis lege diui
na.imo & in illis poteſt ſecundum ipſum diſpenſare, quo ad
præterita licet ab initio non potuiſſet, vt plene no.per Inno.
extra de cog.ſpi.§.quis ſit effectus, ver. item. ſiue poſt. cum
ſeq. De hoc extra de ſponſa. duorum.§. ſi. de conſan. & affi.
quod ſuper his.de cog.ſpi.ſuper eo.de conſang.& affi.c.quod
dilectio.

1 *Dos quando fiſco applicanda.*
2 *Dos, ſecutis nuptijs quando fiſcus capiat an non.*
3 *Fructus dotales cui cedant.*
4 *Nuptiarum veniarum pœnæ.*

a Si Aduerſus. a Quæritur iuxta hunc §.cum non ſit dos,
vt hic, cui reſtituitur id, quod datum eſt nomine dotis, qua
1 ve actione? Glo. dicunt † quod in omnibus caſibus prædi-
ctis, quibus inhibetur matrimonium, applicatur fiſco. & ha-
bet locum auth. de inceſ. & nefa. nu. & in auth. de inceſt.
nup.§.1.ſuper verb.illicitas. ſed hoc eſſet durum. Quid enim
ſi cum minore.12.annis aliquis nupſerit, vel libera cũ ſeruo?
Durum eſſet dotem confiſcari. & ſorte contra canonica iura.
extra de do.inter vir.& vxo.c.1.& c. ſi neceſſe. de coniu. ſer.
c.2.ff.de cond.ſine cau.l.ſi.ſolu.ma.ſi cum dotem.§.ſi. Vnde,
dic quod aut fuerunt tantum contracta ſponſalia. & nil
confiſcatur.

-confiſcatur,imo repetitur,vt d.l.ſi.de cond.ſine cauſa.Aut ſe
2 quutę ſicut nuptiæ : & tunc † aut non fuit carnalis copula
ſubſecuta:& nil confiſcatur.vt d.cap.& ſi neceſſe.Aut fuit:&
tunc aut ſcienter & gl.dicunt quod applicatur fiſco,quoquo
modo inhibeatur matrimoniũ,ẽt ſi alter eſſet ſeruus:vt nor.
in d.auth.de inceſ.nup.§. t.c.de cond.ob cauſam.l. 1.& d.l.ſi.
Ego credo , quod vbi matrimonium iohibetur ratione ætatis:quod tunc nil confiſcatur.Et idem ſi ratione conditioois:
& maxime de iure canonico, ſecũdum quod tenet matrimonium cum ſeruo: vt dixi ſupra io prin.& cum impubere cognoſcibili:vt ſupra §. 1.& ſic intellige.ff.de cond.ob cauſam.
l. quod ſeruus.In alijs autẽ caſibus adhęreo glo. quo ad hoc,
vt locus ſit [l.quæ contra.C.de ince.nup.& pœois ibi] poſi-
b ſitis.Sed quo ad hoc, vt locum habeat pœna [b] quæ eſt,C.de
inceſ.nup.auth.inceſtas.non adhæreo:quia non credo,ꝙ habeat locum:niſi ſint inceſtæ, vel oefariæ ratione generis,vel
naturæ , & hoc tenet Iac.in d.auth.Aut ignoranter. & tunc
aut ignoraotia iuris,& tunc gl. variant ſaciendo differẽtiam
inter virum & mulierem, vt no.d.l.ſi.de condi.ſine cauſa.in
d.aoth.de inceſ.nnp.Verius tamen videtur, quod mulier nõ
excuſetur, cum non reperiatur hoc caſu excuſari,& noo poſſit error acerrimus allegari,qui eſſet neceſſarius,vt C.de inceſ.nup.l.qui cõtra.Nec obſt.ff.de adul.l. ſi adulterium cum
ioceſtu.§. 1. quia loquitur quo ad pœnam corporalem . Aut
ignorantia ſacti,& tunc dic,vt l.qui contra in tex.& glo.An
autem poſsint adinuicem donare,dic, vt d.l.qui contra.ff.de
3 leg.l.fin.de do.inter vir.& vxo.l.cum hic ſtatus.§.fina. † ſed
c quid [c] de fructibus?gl. dicit quod vir nõ lucratur eos,vt no.
ff.ſol.ma.ſed ſi ante. Et idem videtur tenere Spe.in ti.de do.
inter vir.& vxor.§.formatis.gl.videtur vellę extra de do.inter vi.& vxo.c.1.quod vir lucratur,quandiu durat matrimonium. Dic quod aut matrimonium tenuit, ſed diſſoluitur ex
aliquo accidenti,& tũc lucratur.ff.ſo.ma.l.dotis fructus.Aut
nullo tempore tenuit, & tũc ſi vir fuit bonæ fidei poſſeſſor,
& illa malæfidei,lucratur.ff.ſo.ma.l.inſulam.§.fructus.quod
fal.tu.authore.l.pe.Si vterq; bonęfidei,vel malęfidei,noo lucratur.vt l.ſed ſi ante.ff.ſol.ma.Sed an pœnæ legis locum habeant in gradibus non prohibitis de iure tantũ ciuili,de iure
cano.non videtur,non.n.lex coercuit,quod oon nouit.& de
4 hoc ſcripſi io auth. inceſtas.Et no.† quod contrahentes inceſtas nup.ſunt ioſames, & etiam probantes,ſeu defendentes,
ſeu patrocinium pręſtantes.3.q.3.conſanguineorum.& ipſo
iure excommunicati.extra. de ſpon.ca.1.in cle.quod verum
eſt in illis ſex caſibus,qui ibi cõtineẽt,ſecus in alijs, vt ibi no.

a Adnotatio. Si aduerſus. Not.hic Are.quoad actus factus contra legem, nõ ſolum non ſortitur effectum de iure.ſed nec etiam quo ad nomen. Facit quod habetur in l.non dubium.C.de leg.

b Habeat pœna. Tractat hic Chriſtofor.an baſtardi dicantur etiam de ſamilia.

c Sed quid. Hanc diſtinctionem,recitando eam,vt hic.ſed dicit ſubſequenter, quod Bar. Ang. Raph.& Imo.dicunt in illa l.ſi ante quod vir lucratur ſi fœmina erat maior : ſecus ſi minor:quia non poſſet expreſſe dare in dotem , & per conſequens perdere fructus : vt l.ſiue generali.ff. de iure dotium. ſine decreto vt l.lex quæ tutores.C.de admini.tut.multominus tacite, l.qui ad certum. ff.loca.

1 *Legitimandi modus multiplex.6.7.*
2 *Curiæ qui addicatur quis.*
3 *Legitimati qui quandoque ſuccedant.*
4 *Matrimonio legitimari: quique accipiendum. 5.*
8 *Legitimant Papa,& Imperator.*
9 *Papa quatenus legitimet.*

ALIQVANDO. Iuxta hos nota, quod multi ſunt mo-
1 di legitimandi.& iſte tex.ponit † hic duos videlicet oblationem curiæ,& ſubſequens matrimonium.Et ideo Iuſtinianus
circa hæc dum quærit. quid ſit hæc curia,Dic ſecũdum doc.
2 ſi offeratur † ſeruitio Impetatoris , vel præſidi prouinciæ,
vel in quocunque officio reipub.ſeruiat in curia [iuſtitiæ,
vel in curia] patrię ſuę , vel in Rdinana veteri , vel noua ,
vel vbicunque ſeruit in metropolitana. Et idem intellige de
filia , ſi nubat tali curiali. & hęc ſatis patent C. de nat.;lib.l.
3.Oportet tamen , quod talis oblatio procedat de voluntate eorum , vt patet in auth. quibus mo.na.eſſi.ſui §.generaliter. Compelluntur tamen in caſu , quando opes paternas

3 poſsident,vt d.l.3.§.hęc fine.Sed an legitimati ſuccedant†patri?Dic,quod ſic ex teſtamento & ab inteſtato,ita tamen,vt
non plus habeant, quam vere legitimi,vt in d.aut.quib.mo.
na.eſſi.ſui.& quoniam col.7. nou tameo ſuccedunt cognatis,
nec ſibi inuicem,vt eo.tit.§.filium.Sed ſi ipſi ſeipſos offerẽt,
legitimarentur, niſi ſuperſit legitima proles,vt eo.tit.§.primus itaque modus.Et pręmiſſa procedũt, ſi tales filij fuerũt
ex libera ſuſcepti,ſecus,ſi ex ancilla,quia illi non legitimantur per oblatiooem, ſi legitimi ſuperſint, vt eo.ti.§.quis igi-
4 tur fuerit.& §.iſte modus.†Circa ſecundum quomodo legitimantur per ſubſequens matrimonium ? ſciendum eſt, quod
de inre ciuili multa requirebãtur,videlicet quod eſſent ſuſcepti ex libera concubina,vt hic ſecus, ſi ex ancilla,vt in auth.
de trien.& ſe.§.fina.& not.in d.anth.quib.mo.na.eſſi.ſui.§.ſi
quis.Item, quod poſt fierent dotalia ioſtrumenta, vt hic patet.Hodie vero de iure cano. ſublatę ſunt huiuſmodi differẽtię,extra qui filij ſiot legiti. cap.tanta. Hoc tamen verum de
natis ex concubina , cum qua poterat eſſe licitum matrimonium, ſecus de alijs,vt d.c.& hoc cum dicit,minime legibus
interdictum.Et ideo nati ex adulterio,vel alio nefario coitu,
non legitimantur per matrimonium ſubſequens . Et hoc
5 † iotellige in matrimonio prohibito iure cano. cui ſtandum
eſt hoc [caſu] vt no.ſupra eo.in prin.tit. quia ſi eſſet iotердictum lege ciuili,non iure caoo. legitimarentur per matrimonium,quod ẽt retrotrahitur.extra qui fil. ſint leg.c.quod
nobis.dixi.s̄.§.ſunt & aliæ.Caue tamen,quia Hoſt.dicit,ꝙ geniti & nati ex clãdeſtino matrimonio,nõ legitimantur, licet
poſt approbetur matrimonium, vt no.in ſum.qui ſi.ſint leg.
§.2. [Quod verum eſt, ſi poſt matrimonium ex aliqua cauſa
approbetur,vt no.Bar.in d.c.ꝙ nobis.]Sed quid,ſi fuerit conceptos ea damnato coitu:forte tempore matrimonij alterius
parentum , natus tamen tempore quo erant ſoluti ? Verbi
gratia generaſti ab vxore Titij filinm tempore , quo era Titij vxor deinde naſcitur mortuo Titio, poteſt dici,ꝙ ſit legitimus, ſi tu & vxor Titij nupſeritis tempore captiuitatis, vt
legitimantur, ſi poſt nupſeritis,vt in d.cap.tanta.& ca.qoòd
nobis.& ibi no.Hoſtien.& pro hoc facit ſupra de inge.§.ſuf-
6 ficit.Item † eſt alius tertius modus legitimãdi,ſi pater Prin-
a cipi preces [a] ſuper hoc offerat:ſi legitima proles deficiat,&
non poſsit nobere concubinæ : vel quia defuncta vel occultetur,vel venire prohibeatur, vel alias impediatur contrahere a ſacerdote dum tamen preces Prioceps admiſerit , vel ſi
pater iſtos velle ſuccedere dixerit : & filij teſtamentum oſtendant, & ſupplicent:vt in aut.qui.mo.na.eſſic.le.§.ſi vero
7 ſolummodo , & §.illud colum.6. Item † eſt alius quartus : ſi
pater in teſtameoto manu propria ſcripto, cum ſubſcriptione trium teſtium , vel ſub geſtis monumentorum, dixit hos
ſuos filios hæredes nec adiecerit naturales.& ſi plores ſint filij.& vni teſtimooium adiecerit , prodeſt alijs ex eadem matre natis,in auth.quib.mod.na.eſſi.le.§. ſi vero ſolommodo,
colum.6.vt li.matri. & auiæ.§.ad hoc.colum.8. Et hæc omnia procedunt , quando hi ſunt ex vera concubina , quæ autem ſit vera concubina , dic vt ff.de concubi.per totum titu.
Item alius quintus , ſi impetratur a principe directe. non
ſeruata ſolennitate , quæ eſt in tertio membro.Sed hoc concedi oon debet extantibus alijs legitimis : vel vbi poſſunt
per matrimonium legitimari: vt in auth.quibus mod.na.eſſi.le.§. ſi vero ſolummodo. [Et intellige infra de ſeruili co-
8 gnat. † Sed conſueuit quęri quis poſsit legitimare ? & non
eſt dubium,ꝙ Papa poteſt:vt patet extra qui ſi.ſint leg.c.per
venerabilem.Et imperator, vt patet C. de na.lib.l. 1. & in d.
auth.quib.mo.na.eff.le. & quib.mo.eſ.ſui. per totum. Reges
autem non poſſunt:vt no.Inno.extra de ſen.& re.iud.c.cum
te.Quod intellige de regibus,qui ſuperiores habent.In alijs
videtur idem quod in imperatore: iuxta illa , quæ ſcripſi C.
de ſumm.trinita.l. 1. Sed cum Papa poſsit indiſtincte , ſal-
9 tem quo ad regimeo : vt dixi. dict.l. 1. † quęritur, an legitimatus per Papam cenſeatur eſſe legitimatus quoad bona
temporalia ? In hoc fuerunt doct.varij.Inoocen.dicit,quòd
ooo:niſi in terris, in quibus Papa iuriſditionem obtinet temporalem:vt oo.in c.cum te.& in c.per venerabilem.Hoſtieo.
tenet, ꝙ ſolus Papa legitimat etiam quo ad hęreditates:impera-

perator non legitimat: poteſt tñ facere, vt quis admittatur
tanquam legitimus ad hæreditatem, dignitates & honores
tẽporales: vt plene ſcribit in ſumma. qui fi. ſint legi. §. quali-
ter. Salua reuerentia. opinio In. videtur probabilior de iure.
Abſurdum enim eſt, quod imperator non poſsit legitima-
re: & contra omnes illos titu. in auth. qui. mo. natu. effi. legi.
per totum. & §. ſi vero ſolummodo. ff. de nata. reſti. l. quæris
C. de nupt. l. imperialis. §. itaque. Hæc autem procedunt in il
lis, qui ſunt ex damnato coitu, quia in illis non videtur poſſe
diſpenſari, ſaltem in gradibus diuina lege prohibitis cũ lex
inferiores &c. vt dixi ſupra de iur. natu. §. ſed naturalia. [Sed
Io. Fabrij ſuper inſti. dicit, quod quamuis Papa tales legiti-
mare nõ poſsit, tamen poteſt facere, vt admittantur ad ſuc-
ceſsiones & dignitates, vt d. §. verſi. nunquid ergo, & ſic intel
lige extra de tranſac. c. fi.] In glo. ſed nunquid in fine de iure
cano. contra, extra qui fil. ſint legi. cap. tanta, & not. Hoſtien.
in ſumma. qui fil. ſint. legiti. §. qualiter verſicu. vere autem. In
glo. vt not. C. de nat. lib. l. fina. dixi. C. de natu. li. auth. licet. &
iunge. infra ad ſenatuſcon. Orfici. §. pen.

a Adnotatio. Principi preces. An autem valeat legitimatio non exprimens ſpeciem illegitimitatis, vide per do Fel. in c. poſtulaſti. in 4. col. ver. ſerunt etiã, de reſcri. item an ſtatutum loquens de legitimis intelligatur de legitimatis: vide do. Are. hic in pe. col. poſt me, in verſi. quæro an ſtante.

De adoptionibus. *Rubrica.*

1 *Legitimat index.*
2 *Naturalium genera.*

NON ſolum. In glo. ſubaudi. in fi. Item dic plu-
res alios modos legitimandi, ſupra titu. 1. §. fin.
1 dic vt ibi. Item fit alio modo per iudicis † pro
nunciationem. ff. de libe. agno. l. 1. §. fi. ff. de ex-
cep. rei. iud. l. 1. Et not. quod in naturalibus re-
2 peritur diſtinctio. Quidam † enim ſunt naturales, vt nati ex
ſoluto & ſoluta. Alij manſeres, nati ex ſcorto. Alij ſpurij, vt
ex profeſſo & profeſſa. Alij vero nati ex adulterio, dic plene
extra de renun. c. niſi, cum pridem §. perſonæ.

1 *Nepos qui filius, fiat, & dicatur.*
2 *Papæ, vacante imperio quæ liceant.*

a ADOPTIO. In glo. eſt autem, in fin. ſed hæc diffinitio a
non videtur bona, quia loquitur de filio tantum, non de ne-
1 potibus: & † tamen cõſtat, quod nepos efficitur per adoptio-
nem ĩ. eo. filius. §. licet. Sed potes dicere, quod appellatione
filiorum, contineantur nepotes. ff. de verb. ſign. l. liberorum.
§. ſed & papyrius, de leg. 3. l. vxorem. §. pater naturalis. large
ſumendo vocabulum. Sed proprie & ſtricte non ff. de teſt. tu.
l. qui filiabus. Quod nepotes efficiantur filij per adoptionem
patet infra qui da. tu. poſſ. §. fi. Si velis potes ſuſtinere diſtin-
ctionem Inn. dummodo illa verba, ad ſolatium, non ſint ap-
poſita, vt ſint de ſubſtantia, ſed vt cauſa impulſiua. In gl. hoc
eſt verum, vel ante ipſum, in fi. ſic, Papatu vacante cœtus
cardinalium nullam habet iuriſdictionem, niſi in caſibus vt
extra de elec. c. vbi periculum, lib. 6. de elec. c. 2. in cle. Hodie
2 autem videtur, quod Papa † poſsit vacãte imperio, quicquid
Imperator poſſet, cum teneatur ab eo. extra de ſen. & re iud.
c. paſtoralis. §. vt igitur, in cle. extra de foro compe. c. licet ex
ſuſcepto. Et ideo videtur quod a Papa poſsit impetrari, qđ
arrogare liceat, ſaltem in terris imperij, per prædicta: & mul
to fortius in patrimonio eccleſiæ.

a Adnn. Diffinitio. Vide Ang. hic diffinientem, quid ſit adoptio.

1 *Imperium a quibus delegabile.*
2 *Imperium quo iure competat.*
3 *Arrogatio cur adoptione ſolemnior.*

1 IMPERIO. † Nunquid imperium poſsit delegari? Sa-
tis poteſt dici, quod ſic, ſi ad hoc delegetur a Principe, quia
etiam merum imperium Princeps cõmittere poteſt. C. ſi cõ-
tra ius, vel vti. pu. & ſic nõ cognitio. Idem ſi ab odinario ad
vniuerſitatem cauſarum. ff. de offi. procon. l. ſolent de iuriſdi.
om. iud. l. ſolet. in auth. de col. §. aliquando. Sed ſi hoc cõmit-
tatur ſpecialiter, poſſet dubitari per l. nec quicquã. §. vbi de-
cretum. ff. de offic. procon. & de re iud. l. omnia. vnde in ado-
ptione requiritur authoritas iudicis, quę videtur idem, quod
decretum, vt not. ff. de offi. aſſeſ. l. 1. ſuper verbo decreti. & fa
cit C. co. l. 1. & ibi, cum dicit, apud quem plena legis actio.
2 † Item contrarium facit, quia videtur competere iure magi-
ſtratus, vt hic cum no. & ſic non poteſt committi. ff. de offi.
eius cui man. eſt iur. l. 1. & hoc videtur verius, quia in ado-
ptione non eſt opus decreto, ſed ſufficit apud acta profiteri.
C. eo. l. fi. & ſic non ob. prima contraria. Item nec ob. C. eo. l.
1. quia apud delegatum eſt plena legis actio quo ad hoc. Ia-
co. de Arena qui nihil in præcedenti tit. dixerat, reſumit hic
lecturam, & quærit quare maior ſolennitas requiritur in ar-
rogatione, quam in adoptione, & reſpõdet, quia in arrogato
maius eſt periculum, qui arrogatus bona habet, quam in ado
ptato, qui nulla habet, cum ſit in poteſtate patris. Vel potes
3 dicere, † quod maius eſt perſonam liberam alterius poteſta-
ti ſubijci, quam de poteſtate in poteſtatem transferri. C. ne
licere ha. Metro. l. 1. Et tamen in monachis contrarium vide
mus, quia facilius de nouo monachus efficitur, quam de mo
naſterio in monaſterium transferatur. iuxta illa, quæ notan-
tur per Inn. extra de renun. c. quod in dubijs: & c. poſt trãſla.
& per Archi. extra de elect. ſi religioſus. lib. 6.

SED hodie. In gl. ſed ſi ego in fi. Idem not. in l. cũ in ado-
ptiuis. C. de adop. & eſt notabile.

1 *Adoptione quæ ſubſtitutiones euaneſcant an non.*
2 *Pupil. ſubſtitutio quando conualeſcat.*
3 *Stipulationis in arrog. locus.*
4 *Arrogato ſuccedunt liberi. 5.*

a CVM Autem. a In glo. id eſt vt cautionem. Habeas hic
cum fideiuſſore: nõ autem habeas ſine ſicut aliqui habuerũt,
quos Iac. reprehendit, vt patet. C. co. l. 2. ff. eo. nec ei. §. fi. cum
l. ſeqnen. In glo. vel iure ſucceſsiones. ibi, cum allega. infra de
pup. ſub. §. 1. quid ergo ſi eſſet facta ſubſtitutio fideicommiſ-
ſaria maiori, puta ſi ſine liberis deceſſerit? quod poſsibile eſt.
& plene videbis. infra de vulga. & pup. ſub. Vel ſorte legata
ab eo relicta, vel libertates, cui non ſubuenitur per hanc ſti-
pulationem. Dicas, quod hæc conſtitutio diui Pij non re-
pudiauit: niſi in directa ſubſtitutione pupillari, & in caſu, in
quo impubes moritur in arrogatione. ff. co. hæc autem: quia
1 alias non eſſe periculum, nam per † adoptionem ſubſtitu-
tio pupillaris euaneſcit, quaſi ſit teſtamentum ipſius pupil-
li. ff. de vul. l. patris. Et quod euaneſcat, eſt expreſſum. ff. eod.
l. nec ei. §. 1. Et ideo ſubueniendum fuit, ne facto tertij præiu
dicetur, ſed ſecus in quibuſuis alijs ſubſtitutionibus a pa-
tre factis, quia illæ non euaneſcunt, cum competant ex teſta
mento patris, quod non euaneſcit per arrogationem filij,
imo petuntur a patre arrogante, tanquam debitum arrogan
ti. ff. de pec. l. in arrogatorem. C. de bo. aut. iud. poſ. l. 1. Vnde
ſolum ſubueniendum fuit tabulis pupillaribus & legatis in
eis, & venturis ab inteſtato impubere decedente. Sed quid ſi
pater arrogator præmoriatur, & poſt pupillus in pupillari
ætate? tunc ceſſat ratio huius §. quia pater non occupat iu-
2 re peculij, & tamen pupillares tabulæ euaneſcunt. † Sed dic
quod, conualeſcunt, ſecundum doct. ĩ. quib. mod. teſt. inſr. §.
non tamen. ff. de lega. 3. l. 1. §. 1. Nec ob. ff. de bo. ſecundum
tab. l. qui ex liberis. §. plane. quia loquitur in illis qui nouam
voluntatem, & conſenſum habere poſſunt, quod non eſt in
pupillo ſecundum eum. Item in ea. glo. cum alleg. Supponit
ergo, quod agitur ex ſtipulatu, quæ naſcitur ex ficta ſtipu-
latione. Sed Iaco. dicit quod hoc caſu agitur vtili ex teſta-
mento, quod fingitur non fuiſſe irritum per prouiſionem
huius legis. vt ff. eo. l. his verbis. in fin. Et idem ſequitur Pet.
de bel. per. Sed quæritur, quis aget ex huiuſmodi ſtipulatio-
ne? Ia. dicit Roſ. dixiſſe. quod filius arrogatus, ſi emanci-
patur pro reſtitutione bonorum ſuorum. Sed in hoc non
3 eſt inſiſtendum: quia certum eſt, quod hæc † ſtipulatio ſo-
lum obtinet, vbi arrogatus impubes moritur. vt ſupra dixi
ita ei non prodeſt: ſed alijs, qui ius poterant habere ex ipſius
morte:

morte vt pater per prædicta , & in l.ſi arrogator.In fin.eiuſ-
dem gloſ.& ipſos exhæredaſſe.Quid ergo, ſi paterſa.dedit ſe
in arrogationem,qui liberos habebat,quos non poterat exhę
redare , quin competeret eis querela: vel habuit patrem &
matrem, quos exhæredare non potuit.C.de inoffi.teſt.l.cum
4 filium.ff.de inof.teſt.l.pater.†& ei ſuccedunt etiam ſi in arro
gatione moriatur:vt infra de acqui.per arro.§.mortuo? Vide
tur,ꝙ his debeat ſubueniri per ſatiſdationem,per rationem,
quæ hic redditur in glo. Non enim facere potuit arrogatus:
quin eis debitam portionem relinqueret:vt eſt dictum, & ta
men non ſubuenitur:cum hæc cautio nō ſubueniat: niſi quan
do impubes arrogatus in pupillari ætate moritur: vt dixi ſu-
pra eod.§.Sed forte conditor legum non aduertit hos caſus:
vel non curauit : quia paterſa. potuiſſet vendicare bona ſua:
& ita non erat firma ſpes proximis hæredibus ſicut in caſu
quo impubes moritur.Quomodo ergo his prouidebitur? Vi
detur dicendum ſicut in illo,qui monaſterium intrauit,C.de
5 ſacroſan.eccle.auth.ſi qua.Verius † tamen eſt hoc caſu,quod
ſi moriatur patre arrogante viuente: quod tales perſonæ ſuc
cedant inſolidum in bonis aduentitijs, per §.mortuo , & ibi
vide plene.In cognatis & agnatis vlterioribus , exceptis fra-
tribus,ſaluo ꝙ hic ſcribitur,in gloſ.videlicet:quod pater oc-
cupat iure pecu[illegible]j.Et caue,quod quamuis nō reperiatur ſcri-
ptum, æquum tamen eſſet dicere, quod huiuſmodi perſonæ
quibus per ſatiſdationem ſuccurritur vocarentur , & quod
fieret inuentarium de bonis. ar. C.ſi vt ſe ab hære. ab auth.ſi
omnes , C.de iure delibe.ſcimus infra eo.§.licet autem.

a Adnotatio.Cum autem.Vide hic Angel.Are.

1 *Quarta arrogati an aucta.*
2 *§.cum autem cur ſa [illegible].*
3 *Quartæ arrogati actio & 4.*
5 *Quarta quanta.*
6 *Alienata quæ reuocanda.*

Item non aliter.Gloſſ.veloti.in fin.eſt vera.vnde ex eiſ-
dem cauſis poteſt quis emancipari,quibus exhæredari, ſecun
dum Iac.In gloſſ.quid ergo in fin. hanc tenet vbique gloſſ.&
hanc approbat in auth. de hære. & fal. §. primum quidem.
Et hanc tenent docto.qui etiam dicunt vltra, quod huiuſmo
di quarta,non eſt hodie amplianda , per authen. de trien. &
ſe.§.hoc obſeruandum.Pet. tamen de Bel. perti. tenet quòd
1 † ſit aucta,quia cum illa authen.intendat ſubuenire aduerſus
querelam inoſ.teſt.& is poteſt querelare,ſicut naturalis legi-
timus . videtur quod ſit aucta , & alleg.ff.ſi quis e[illegible]u.l.ſi eum
§.qui iniuriarum. Prima videtur verior : quia hæc non con-
ditionatur ſecundum quartam debitam naturalibus & legiti
mis:vt dicam infra proxi.§.in glo.& repete ibi, cum alleg.ff.
fa.erc.l.ſi filia.§.1.Iac.hoc impe[illegible]bat dicendo quod [illegible] to
2 tum reſtituit:quin §.ille,cum a[illegible]tem [illegible]actus ſuit † in fauorem
filiorum:& ita non debet [illegible]ſionem re[illegible]rq[illegible] [illegible] au
tem,quod retorquetur in læſionem: quia hoc [illegible]ure ſtatim ple
ne reſtituit,vt hic & ſic ille §. qui factus eſt ad ampliandum,
non debet reſtringere ſecundum eum. per l.quod fauore, C.
de leg. Præterea iſte. §. loquitur in natural[illegible] filio Præterea
per §.illum , non retinet totum vſumfr.ſed [illegible]midiam. Vnde
verius eſt,ꝙ ſtatim totum r[illegible]ſtituat,ſi cum cau[illegible] ipſum eman
cipet,d.l.ſi.ſi q[illegible] in frau. pa.Et caue,quia bona [illegible]e[illegible]t ſta-
tim cum emancipat ſed quartam poſt mortem [illegible]iam: quam-
uis Ro. contradixerit ſecundum Iac. qui etiam in alio male
dixit,ſecundum eum, dicendo, quod ſi impubes moriatur in
vita patris arrogatoris , quod [illegible] n[illegible]ittit quart[illegible]m ad hære-
dem ſuum,ff.de coll.bo.l.1.§.ſi [illegible]uberi. S[illegible] hoc non eſt ve
3 rum,& ibi loquitur cum p[illegible]r [illegible] mortuus.[illegible]d quæritur,
quia actione a[illegible]tur ad hanc quartam?& dic[illegible] Ia.quod nō pe
titione hæreditatis,cum [illegible]utio non facia[illegible] eum hęredem.
Item nec actione ex teſtamento, ſi quarta , quæ fuit relicta,
debita erat,& ita non valuit legatum,ff.de leg.2.l.ſi debitor.
Si non fuit relicta certum eſt quod non competit actio ex te
ſtamento vnde ſecundum eum dic[illegible] quod agitur actione ex
teſtamento,ſi fuit rel[illegible] ex conſtitutione diui Pij.Et ad for-
mā argumenti reſpondet, quod hic pater non legat quod de

bet:quia non erat obligatus ad quartam : ſed ad eam relin-
quendam , ſicut in illo,qui promiſit pecuniam mutuare,qui
non eſt obligatus ad mutuandum:& tamen ſi poſt mutuet,a-
get condictione ex mutuo.ff. ſi cert.pet.qui pecuniam. Satis
probabiliter loquitur tex.cum dicit alio modo. ff.[illegible] erc.l.2.
4 §.1.Quare dic † quòd ſiue pater moriatur teſtatus ſiue inte-
ſtatus:dum tamen non referatur quæſtio proprietatis , peti-
tur per iudicium fami.erci. vt d.§.1.vbi eſt caſus.[illegible]i autem re
feretur quæſtio,& filius arrogatus nihil poſsideat : tunc ſi ex
hæredatus ſit, recurrat ad querelam inoffi.teſt.vt l.Papinia-
nus.§.ſi quis impubes, ſed præteritus poteſt dicere teſtamen
tum nullum:vel petet eam,vt debitam ex conſtitutione diui
5 Pij.Et dicit† quod habebit quartam bonorum,quæ pater ha-
bebat tempore mortis.ff.de bo.li.l.etiam.§. fina. C. de inoff.
teſt.l.cum quęritur.Et ita ſi ſint plures naturales legitimi,ha
bebit pluſquam ipſi,& eſt ſimile in authen.de trien. & ſe. §.
6 1.Quid ergo, ſi alienauit? †dic,quod ſi titulo gratuito,filius
reuocat.ff.ſi quid in frau.patr.l.fin.Si titulo non gratuito, vi
detur idem, per d.l.fina.quæ dat quaſi Caluiſianam,ſicut cre
ditori , qui reuocat.ff. quæ in frau. cre.l. qui autem.§. ſimili
modo.Et hoc videtur gloſ.ſentire.C.ſi quid in frau.pa.l.2.de
hoc C.de inoff.do.ſi vt allegas.

1 *Pubertas quæ accipienda.*

2 Minorem. In glo.1.tot annos. [a] in fin.de quo in vſib.
feu.de pac.ten.& iur.fir.c.1.cir.prin.dic plene vt ibi.Caue ta
3 men vbicunque † ſit mentio de pubertate,intelligitur in du-
bio in maſculo [illegible]4.anno.in fęmella.12.Et ea[illegible] alibi ſunt ſpe
ciales.vt patet in l.Mela.alle.in gloſ.& ibi no.ff.de leg.3.cum
filio[illegible] Et [illegible]ſte §. fac[illegible]t contra multos ex ſummis pontificibus
qui carnis affectu & precibus, multos ſeruos iuuenes.Epiſco
pando , fecerunt patres antiquorum ſapientum : ſed non eſt
mirandum: quia dominus in euangelio dixit. Faciam prodi-
gia magna , & ſigna in populo.Hoc autem prodigium eſt &
monſtrum:vt hic patet in litera.

a Adnot.Tot annos.Adde Bar.in l.ſi arrogator.ff.de adop.& in l. de inde. §.
fi.ff.de libe.exhi.& in l.properandum.§.1 in princip. & ibi remiſ. in apoſt l.
meis.ad Gulıel.de Cu. C. de Iudæis. Aduerte tamen , quod quo ad alimenta
pubertas eſt in maſculo 18.anno.& in fœmina 14. Ita not. Bar. Alex. & doc.
in l.Mela.ff.de ali.lega.

1 *Filiorum & agnatorum diſcrimen.*
2 *Citari quando locus ſit.*
3 *Vaſalli baronis an a comite vocandi.*
4 *Citandi qui ſint.*
5 *Adoptatus quando nullus ſuccedat.*

Licet autem.In glo.quod non eſt.ibi cum alleg. ff. eo.
l.cum adoptio.Hæc ratio non videtur bona:quia quando ado
ptatur loco nepotis non impedit in ſucceſsione filium , qui
præcedit,vt infra de exhære.libe.per totum.ff.eod.l.ſi is,cui.
Sed eſt ratio,quia lex noluit,quod eo inuito agnaſcatur filius
1 ei, † cui tenetur prouidere, & de bonis ſuis relinquere , vt l.
cum in adoptiuis.C.eod. Sed cur non vocantur agnati , qui-
bus ſuccedit: vt infra.de leg.ſuc.§.per adoptionem.ff.de ſuis
& leg.hæ.le.poſt.§. hoc autem?Dicas, quod illi non tenen-
tur prouidere adoptato , nec eis ſuccedit inuitis:nec poſſunt
eum exhęredare, ſi velint , & inſtituere alium , & ideo tene
primam opi.quę ſequitur hic in gloſſ.videlicet, quod inuito
2 filio adoptatur in nepotem , & ſuccedit vt ſequitur.†Et not.
per hęc, quę hic leguntur , quod vbi id, quod agitur, poteſt
pręiudicare pluribus irremediabiliter: quod omnes ſunt vo-
candi:alias non, vt hic.Et hoc intellige in actibus voluntarijs,
vel vbi agitur de aliqua prouiſione facienda per officium iu-
dicis. Secus , ſi via actionis , quia tunc ſufficit vocare illum,
contra quem agitur . Et ſic intellige hęc iura. & ff. de aqua
plu.arc.l.in concedendo.C.ſi vt ab hęre.ſe ab.auth.ſi omnes.
Et hoc facit ad multas quęſtiones,ſi agitur de iure ſubiectio
2 nis inter duos.Verbi gratia[a]Comes † dicit Baronē ſibi ſubie-
3 ctum , nunquid debent vocari vaſalli Baronis ? vel prelatus
prelatum,an vocabuntur ſubiecti [illegible]us,qui petitur in ſubie-
ctum? & determina per pręcedentia, quia ſi fiat prouiſio ex
C officio,

officio, debent vocari. ſi per viam actionis, non: de hoc extra de ma. & obe. ca. humilis, dic vt ibi per doc. Sed in caſu quo debet voc[...]i, valebit prouiſio, ſi non vocentur: non tamen in præiudicium abſentium, vt ibi no. Innoc. Sed glo. iuris ciuilis videtur notare contrarium, vt d. auth. ſi omnes. Dicas, quod non valet. Et ſic intellige, quod not. ff. de mino. l. etiam, §. fin.
4 Concedo tamen, quod † non omnes, quorum in futurum intereſſe poterit vocandi ſunt de neceſsitate, ſed illi quorũ principaliter, & primo per hunc §. & ff. de ventre inſpi. l. 1. §. denuntiati, non tamen portabit eis præiudicium, niſi conſenſerit, ff. de leg. 2. l. pe. §. fi. & l. cum ita. §. in fideicom. in ſeu. ſi vaſal. feu. priuc. cui deſera. c. 1. quin poſsit venire contra: ſi tamen alias non diſponant, facis eis præiudicium ex conſequentia: vt ſupra dixi per §. per adoptionem ĩ. de leg. ag. ſuc. non tamen in iure quæſito, non vocatis inuitis: vt prædictis iuribus. Item gl. videtur quod ſic, in fi. Hoc verum, quando datur extraneo in adoptionem, ſecus ſi auo, vel alicui aſcendenti: vt d. l. cum in adoptiuis. §. ſi vero pater. Et not. quod poteſt
5 dari † caſus, in quo neuter ſuccedit. nec patri naturali nec adoptiuo videlicet, ſi adoptatus ab auo paterno emãcipetur poſt mortem patris naturalis, vt ibi not. Facit, quod vna eccleſia põt vniri alij abſque conſenſu rectoris, qui eam gubernat: nõ tñ faciet ei præiudicium, quin eam teneat, quandiu viuet, & hoc eſt hodie expreſſum extra de reb. ecc. non alie. c. 2. in cle.

a Adnotatio. Verbi gratia. Hanc quæſtionem recitat etiam hic do. Are. allegando Io. Fab. & approbando eius opinionem.

In plurimis. In fin. tex. hoc verum ſi filius vult ff. eod. l. in adoptionibus.

Sed & illud. In gloſſ. qui omnes. Iac. narrat dominum ſuum dicere cõtra, videlicet ſpadonem ſic natum, caſtratum cui fuerunt amputata virilia, ſed melius eſt tenere cum gl. vt hic, & ff. de iur. do. ſi ſerua. §. 1. & tene rationem glo. pro qua facit, C. qui teſt. fa. po. l. diſcretis. Item poteſt reddi alia ratio, quia ſpado ſemel fuit [natus, &] aptus ad generandum: alius non [ſcilicet caſtratus] arg. ff. de leg. 2. cum filius, §. hæres. ff. de verb. ſigni. l. ſpadonem.

1 *Reſcripta Principum: ſunt intelligenda ſecundum ius commune.*

Fœminae. In gl. in acie, ibi cum alleg. l. ſi ſuſpecta. §. fi. ſed illæ leges hoc non dicunt, vnde potes plane intelligere, quod fœmina ſemper cum reſcripto poſsit arrogare, cum nõ
1 habet liberos. In fi. eiuſ. gl. † Reſcripta enim principum ſunt intelligenda ſecundum ius commune. ff. de vulga. ex facto. & hoc ſatis patet. C. eod. l. mulierem. ibi, cum dicit: perinde, atque ex te progenitum.

Illud. In glo. per principem, habeas vt in gloſ. & ideo tranſit affirmatiuę: non autem habeas, non tranſit [negatiue] ſicut quidam libri habent.

Sic etenim. Gloſ. recitat hic diuinando quandam hiſtoriam, quam nõ videtur noſſe. Debes ſcire, quod Octauianus Imperator, qui fuit filius ſororis Iulij Cæſaris adoptauit Tyberium, qui erat priuignus ſuus, & gener, & poſt ei ſucceſſit in imperio & per adoptionem Tiberij, habuit germanicum in nepotem, qui prius erat adoptatus per Tyberium, & hæc plene leguntur in chronichis, & huius tempore paſſus fuit Chriſtus. Et no. per hunc §. q̃ licitum eſt quærere vias indirectas. vt po[...] ad propoſitum perueniri. ff. de l. 2. [...] cum pater. §. Titio. in fi. de neg. ge. at qui na[...]a. §. cum me. Et hoc bonũ, & ſecundum fidem licitum, dum tam[e]n non fiat doloſe, ad finem nocendi al[i]j, ſed conſulendi. Voluntas enim & propoſitum diſtinguunt maleficia. ff. de iniu. l. qui iniuriæ, de fur. l. vnde [...] Et facit pro illis qui diuertunt & diſtorquent contractus, ne ſit locus diſtrahendi proximis de genere, vel domino caueant de conſcientia. Et no. quod in caſu quis nõ poteſt adoptare etiam cum principis reſcripto, C. de natu. li. l. legẽ, ſecundum Iac. Vel ibi ſupplicabat ſuper legitimatione, ſi autẽ per [arro]gationẽ ſupplicuiſſet, & princeps reſcripſiſſe poſſe fieri, & ita intellige in aut. quib. mod. nat. effi. ſui. §. illud.

1 *Acceptilatio quando pacto non firmetur.*
2 *Reg. ſi valet, vt ago. & c. quando & an ei locus ſit?*
3 *Teſtimonium de filio qui accipiendum?*
4 *Nominatio quem filium non præſumi aut decennum.*

a Apvd catonem. In fi. gl. 1. coram.[a] Dy. dicit, quòd aut tractatur de actu obligatorio: & tunc ſi non valet, vt agitur, nec alias, vt ff. de verb. obli. l. 1. §. ſi quis ita. Aut deliberatorio, & tunc ſi non valet, vt agitur, vale[a]t, vt valere poteſt, ff. d[e] conſtituta pecu. l. 2. §. cum qui. Sed hæc ſolutio videtur tolli. ff. de accept[il]a. l. an inutilis, ſecundum communem literam. Sed reſponde, vt ibi dicit tex. ſecũdum eum: quia non videtu[r] habere conſenſum: ſi ergo non valet iure pacti conſenſu deficiẽ
1 te: ergo nullo modo. Præterea † facilius datur exceptio, quam actio: vnde licet valeret acceptila[ti]o iure pacti quo ad exceptionem, non tamen cõtrahetur obligatio iure pacti, & hæc procedunt ſecundum eum in contra[c]tibus: quia in iudi[ci]js habet locum pars illa, ſi non valet, &c. ff. de iureiur. l. ſed & ſi
2 poſſeſſori, §. ſi iurauero, ſecundum eum. Sed oppo. † contra primum membrum, ff. loc. l. inſulam, §. in operis, ff. de do. cauſa mor. l. vbi de conditio. & demon. in teſtamento. ff. de ſerui. ſi tam anguſti. de ſerui. ruſti. prędio. l. via. quidam diſtinguũt, an actus peccet in forma: & tunc ſi non valet, vt ago: nec valet, &c. Aut in materia: tunc, aut intrinſeca, aut extrinſec[a]. ff. de cõtrah. emp. l. in venditionibus. In brocardicis vix po[t]eſt dari certa regula. Tene tñ opinionem Dyn. in contractibus obligatorijs. Dicas tamen, q̃ fall[i]t in cõtractibus libertatem continentibus: vt l. vbi, allegata. & in vl[ti]mis voluntatibus, vt l. in teſtamento. de regu. iur. ff. de [r]e. dub. l. in ambi[g]uo. Item fall[i]t, vbi contractus tenet de ſe: veruntamen aliquid incompoſsibile quo ad executionem adi[i]citu[r] vt l. inſulam. §. in operis. & l. ſi tam anguſti. all[e]g. [E]t ſi qui alij caſus occurrant, ſ[e]mper poteris cauſas fallẽtię reperire. E[t] facit is §. q̃ ſi teſtes de
3 ponant † aliquem eſſe filium T[iti]j ſimpliciter: q̃ corum te[ſt]imonium valeat quamuis non dic[ant] filium naturalẽ & legitimum: quia de tali intelliguntur depoſuiſſe: vt in auth. vt li. ma. & auiæ, §. ad hæc ſecundũ Ia. & Pe. in auth. quib. mo. natu. effic[i] legi. §. ſi vero ſolummodo. col. 6. & ſcripſi ſ. de nup. prope finẽ. Sequitur in tex. licet. Hic quæritur, nunquid ſaltẽ ex tali noĩatione præſumatu[r] filius? Vr̃ quod nõ: vt hic, C. de teſtamẽ. l. neq[ue] prof[eſ]ſio. de hære[d]ib. inſtitu. l. ſi pater. de probatio. l. non epiſtolis. ff. de hæred. inſti. l. nemo. Dicas contra.
4 Imo, non talem præſ[u]mptionem inducit nominatio [ ] quin poſ[s]it contra probari, ff. de proba. l. fi. de agnoſcen. libe. l. 1. §. Iulia. de inoſ. teſta. l. ſi inſtitutus, §. 1. & patet extra de prob. c. per tuas, not. extra de fil. presby. c. Michael. per glo. & doct. qui fil. ſint legit. c. traſmiſſæ. Et per hoc poteſt dici, q̃ quãuis papa nominando aliquem, etiam ex certa ſcientia, Decanum, vel canonicũ, non vr̃ cum indignitate approbare, vt extra de ſent. exc. §. fi. in cle. & nihilominus ſit præſumptio pro eodẽ niſi cõtrarium probetur per iura prædicta. Item hunc. §. intelligo, qñ dñs non errabat, vt d. l. neque. Sed in dubio præſumo ipſum nõ errare, vt ibi ſcripſi infra, q. tut. teſt. da. poſ. §. 1.

a Adnotat. Coram. Not. hic Ange quod quaſi poſſeſſio filiationis, non facit eum filium, qui non eſt: vt hic per l. iubemus. C. de lib. cau. An autem quaſi poſſeſſio transferat onus probandi in alium. Bar. in l. ſi prius. & ibi doc. ff. de ope. nou. nun. ibi, Bal. & Lud. late.

Quibus modis ius patriæ poteſtatis ſoluitur. Rubrica.

1 *Dominium ius mor. non extan. lib. ſui. cedere.*
2 *Epiſcopus dominum excludit.*
3 *Patria poteſtas vbi non ſpectanda.*

VIDEAMVS. In gloſ. niſi in caſu, in fi. do. Ia. &
a Pe. inducũt, hãc gl. ad q.[a] quod † vbi aliqs mo-
1 ritur ſine liberis in poteſtate exiſtentibus dñs terræ habet bona iure manus mortuæ de conſuetudine terræ. Pone, q̃ aliquis moritur relicto filio ſacerdote, vel epiſcopo, qui per dignitatem exiuerat de patria poteſtate nunquid dominus habebit bona iure
2 manus mortuę? Ipſi † dicunt quod non quia non videtur exiuiſſe de patria poteſtate in ſuum damnum, per ea, quę hic dicuntur, ſecundum eos exemplum eorum bonum eſt in

eſt in Epiſcopo, vt C.de epiſ.& ele.auth. ſed epiſcopalis di-
gnitas, ſed in ſacerdote nõ videtur verum quod liberetur, vt
patet, C.de epi.& cle. auth.presbyteros. Et ita tenet Inno.ex
3 tra de ęta.& qua.indecorum, quamuis gl.ibi contra.† Sed be
ne verum eſt, quod quo ad beneficia, non curatur de patria
b poteſtate, extra de iud.c.ſi annum, [b] lib.6.

a Adnotatio. Ad quæſtionem. Inducit Ange.ad aliam quæſtionem ſi ille qui
impetrat primam vacaturam, interim accepit vxorem & tempore vacaturæ
ſit mortua, ꝙ tamen poterit obtinere primam vacaturam, & addit ea, quæ no.
in c.gratia, de reſcri.in cle.
b Si annum. Vbi vide do.Geminia.in §.vl.illius.c.ver.quæro, an filiusfa.&
Chriſtoph.Por.hic.

1 *Deportant vicegerentes.*
2 *Regu. vbi eadem ratio quando, & an ei locus ſit.*
3 *Reſtitutio alij quæſita reddi.*
4 *Reſtitutio officiorum reddit.*
5 *Reuocatus quo impetratore potior.*
6 *Banniendi cauſæ*
7 *Relegatio meri imperij non eſt.*
8 *Patre facto religioſo filium ſui iuris eſſe.*

1 Cvm avtem. † In gl.hic not. Doct.dicunt [a] quod vi
a cegerentes Papæ vel præſ.vrb.poſſunt deportare, & intelli-
gunt vicegerentes, qui in locum defuncti, ſubſtituti ſunt de
quibus.C.de eo, qui 6.al.obti.l.1.Tales enim ordinarij repu-
tantur. Et ideo dicunt, quod ſi duo ſint ordinati in locum epi
ſcopi mortui, quilibet poteſt exercere per ſe.ff.de offic. pro-
con.l.1. Hic non ſunt hæc multum neceſſaria: nec bene ſe-
dent. Sequitur in ea.gloſſ. ibi ſi autem alius iudex, cum alle-
gat.l.ſi quis.§.eius.gloſ.alibi videtur tenere, quod valet: ſed
eſt in ſuſpenſo quouſque princeps deliberet, & inſulam aſſi-
gnet: vt no.in l.inter pœnas.§. præſides.ff.de interd.& illam
glo.ſequitur Di.extra de re iudi.c.cum licet, quia cum licitũ
ſit ei, animaduertere, & ad inſulam mittere: ergo multo for-
tius deportare, ſed hæc videtur verior per l.alleg. Sed bene
verum eſt, quod poteſt in inſulam relegare: vt l. relegato-
rum, quamuis gloſſ.videantur dicere contra.ff.de offi.præfe-
2 cti l.omnia.† In gl. hic not. in ſi.illa non obſt.quia ibi eſt di-
uerſa ratio, & idẽ ius: nos loquimur quando eſt eadem ratio
Sed ob.C.de interdi.ma.l.curatorẽ.de præd. curi.l.fina. Qui-
dam dicunt, quod vbi prohibitio, vel permiſſio eſt odioſa,
non obtinet regula: vt in contrarijs, alias ſic, vt hic ff.ad l.a-
quil.l.illud. Sed his obſt.ff.de iniuſt.ru.teſt.l.3.§.1. Quare te-
ne regulam. Et dic, quod in d.l.non eſt per omnia eadem ra-
tio. in l. enim fin. ratio eſt: quia procliuior eſt quis ad ven-
dendum vt habeat pretium, quam ad donandum. Et in l.cu-
ratorem, eſt etiam alia ratio, quia non eſt veriſimile, quod fi-
lia trahat ita filium ad voluntatem patris ſicut vir vxorem,
quæ per omnia obſequitur viro. Et hanc opi.ſequitur. Di.ex-
tra de re iudi.in argumentum & Io.mo. extra de elect.c. vbi
maius.lib.6. Et caue: quia hic prima facie non videtur eadem
ratio: quia ſi filius exeat de patria poteſtate patre amittente
ciuitatem non eſt mirabile: quia pater ex delicto ſuo eam a-
mittit: ſed ꝙ pater amittat ex delicto filij, & ſine ſuo delicto:
non videtur eadem ratio. Sed dic quod eadem ratio eſt. attẽ-
to, ꝙ vterque ciuitatem & iura ciuitatis ex quibus patria po-
teſtas inducitur, amittit. In gl.ſ.alias principali in ſi. Ego cre
b do ꝙ hodie poſſint reges, qui non habent ſuperiores: [b] ſed
alij non. Et ita reſtringo quod no. Inno.extra de ſen.& re iu-
di.c.cum te.& dixi ſupra de nup.prope.fin. In gl.ſ.quantum
ad honores.in ſi. Hoc approbatur per omnes doc. & vbique:
non tamen intelligas, ꝙ verbum reſtituo, ſolum hoc faciat
arg.in l.ſi pater fuit reſtitutus, per hęc verba, in integrum re
3 ſtituo: vt eod.ti.lib.1. † Sed quid ſi fuit alijs ius acquiſitum?
verbi gratia: aliquis qui tenebat res in feudum, vel ad cen-
ſum, fuit condemnatus ad amiſſionem corporis & bono-
rum: & ſic bona fuerunt domino applicata: vel fiſco, a quo ea
tenebat vel de conſuetudine vel de iure, iuxta illa, quæ ſcri-
pſi, C.de bo.dan.auth.bona damnatorum. Quæro an ſi prin-
ceps in integ.reſtituat, bona alij acquiſita reddantur eidẽ? vi
detur quod ſic: & per hæc iura contra eſt: quia Princeps non
tollit dominium.C.de preci. impe.offe.l. quoties.& l.reſcri-
pta.& facit.C.de remi.ca.ſemel.de ſen.paſ.l.ſi.ver.ita tamen.
ff. de decur.l.2.ff. de nata.reſti.l.fin. Sed quid, ſi ante habeat
4 † officium, & ſit in inte.reſtitutus? videretur ſecus: quia Prin
ceps poteſt tollere & dare officia, ſicut vult: nec tertio præ-
iudicat, cum tamen ſint officialium quo ad proprietatem.
Sed ſatis poteſt dici contra, ſaltem in caſu, quo deliquerant
in officio.C.de ſuſc.& arca.ſi aliquid. Do.Iac.& Pe.inducunt
5 hunc.§.cum gl. ſua ad q. Quidam † cui gratia facta fuerat in
aliqua eccleſia ſub expectatione præbendæ, & reuocatus per
ſummum Pontificem, impetrauit reſtitutionem ſuæ gratiæ,
quæritur, an præferatur alijs, qui impetrauerant inter reuo-
cationem & reſtitutionem? ipſi videtur dicere, quod ſic per
hæc iura.ff.de bo.poſ. contra ta.l.1. ad ſi. Tamen dicũt, quod
dominus eorum dicebat, quod poſſet dici contra, & quod be
ne reſpondiſſet adhoc, & ita tranſeunt. Tu vero dic, quod re-
ſtitutus non præferatur, per ea, quæ dixi, & eſt caſus extra de
reſc.c.quamuis.lib.6. In gl.no.hic differentiam.ibi cum alle.
ff.de bo.dam.l.1. De his bannitus habemus parum in iure ni
ſi in iuribus nouis, vt C.de ſac.ſan.ec.auth.item nulla.C. de
6 hære.aut gazaros.in vſi.feu.hic ſi.lex.in prin. Et debes † ſcire
quod interdum nonnulli banniuntur propter cõtumaciam,
qui non veniunt vocati per bannum, & de his non eſt quæ-
ſtio, quia non aſſimilantur deportato, quia nulla ſentẽtia fer
tur contra tales, ſed ſolum bona annotantur iuxta materiam
de requi.re. Sed ſunt quidam qui banniuntur per ſententias,
& bannũ eis pro pœna imponitur & de his poterat eſſe quę
ſtio, quamuis gl.probabiliter loquantur, tamen doct.dicunt.
quod non aſſimilantur deportato, cum nulla eis inſula aſſi-
gnetur, & quia omnes banniuntur de conſuetudine, & tamẽ
non deportatur, vt apparet.ff.de leg.3.l.1.§. a præfatis & ita
conſueuerunt notare.C. de hære.inſtit.l.1. Specu.tamen ap-
probat opi.glo.de ſi.inſtru.§. compen.ver. quid de bannitis.
7 † Item in fin.eo.gloſſ.doct.dicunt quod imo, non tamen per
rationem gloſſ.quia relegatio non eſt de mero imperio, cum
non contineat mortem, nec membri abſciſionem, ſed quia
ſpecialiter committitur præſidi.ff.de inter.& releg.l.relega-
torum. Et ideo credo, quod minores iuſtitiarij qui non ha-
bent altam iuſtitiam poſſint bannire, vel relegare, & ita ſer-
8 uatur de facto. Sed † quæritur an ſi pater ingrediatur religio
nem, filius liberetur a patria poteſtate, vel econtra, ſi filius in
tret? videtur, quod ſic, cum amittat ciuitatem & mundum,
& intret in alterius poteſtatem, videlicet Abbatis, vel ſupe-
rioris.18.q.2.Abbatem.ff. de adul.l.ſic eueniet. Hæc quæſtio
tangitur in Spe. de ſta. mo.ver.12.& ibi recitatur diuerſæ o-
pi. Finaliter tamen plus placet, quod retineatur patria pote-
ſtas, cum non reperiatur inter modus eam ſoluentes. Satis ta
men poteſt dici, quod profeſſus non poſſit prouidere de tu-
tore, nec ſubſtituere, & ita intellige quod ipſe plenius not.in
eo.ti.ver.54.& 55.& de tuto.§.ſi autem.verſi.ſed quæritur
quia teſtari non poteſt, vt in auth.ingreſſi.C.de ſac.ſan.ecc.
& de hoc ſcripſi in auth.ſi qua mulier.eo.ti.

a Adnotatio. Doc.dicunt. Latius hic p Are.in ver.in gl.in verbo, deportarĩ.
b Habent ſuperiores. Quærit hic Ang. an ciuitates non recognoſcentes ſu-
periorem poſſint ea, quæ ſunt reſeruata principi: veluti indulgere & reſtitue-
re deportatum, & ſimilia? vide eum hic pulchre loquentem.

1 *Hoſtes qui.*
2 *Capti ab hoſtibus cur ſerui.*

Si ab hoſtibus. In gloſſ.hoſtes ſunt in fin. ego credo
1 quod hodie † etiam ſint hoſtes quibus bellum licite indici-
tur per quoſcunque, qui licite indicere poſſunt, & vide ple.
ſupra de iure na.§.ius autem. In gloſſ. hæc colliguntur.ff.ad
Mace.l.1.§.1.ff.de ſti.ſer.l. ſi ſeruus communis.§.pen.verum
eſt tamen quod text. dicit quod non eſt plene liberatus.ff.de
ſuis & legitimis hære.l. in ſuis.§.1.doc.Iac. & Pe.mirantur,
quomodo lex introduxit quod noſtri capti per hoſtes, eſ-
ſent ſerui, quia hoc eſt contra nos & noſtros. Sed finaliter di-
2 cunt quod hoc fuit ex quadam neceſſitate, quia † ſi non eſ-
ſent ſerui, ſequeretur quod haberent bona, & bona illa ho-
ſtium eſſent. Sed propter hoc non ſequitur, quod eſſent ſua:
ex quo de facto non tenerent. Vnde potes dicere, quod ſic

vtile etiam ipſius captiuis,quod ſint ſerui:ne forte inimici fa
ciant eos contrahere:vel alias teſtari prout vellent: vel alias
forte ſine vi,fauore inimicorum hoc facerent.

1 *Patrem matri præferre:concurrere verius eſt 2.*
3 *Matri præteritæ remedium.*

1 Praeterea. † In fi.magnæ glo.quærunt docto.nun-
a quid finis huius §.ſit hodie correctus,[a] per auth. de hære.ab
inteſt.§.conſequens.8.col. Imo mater concurrit cum patre.
Dicunt doc.quod Azo dicit , quod ſic.Hug. dicit contra.Ca-
ue:quia doc.non multum bene recitant opin.doct.quibus A-
zo.& Hugo.mouentur : vnde melius recitantur in gloſſ.ff.ſi
quis a pa.ſue.ma.l.1.circa prin. in gl.quia eadem, vbi tangi-
tur ratio,quæ mouebat Azo.quæ hic recitatur ſecundum il-
la ſcripta.Dic opi.Hu.veriorem:quia ratio illa,quæ ibi reddi
tur non eſt penitus correcta:imo remanet in aduentitijs quo
ad vſumfructum.In profectitijs in toto : quia in illis nil cor
rigit l.cum oportet.C.de bo. quæ li.Sed de eo, quod doc.ſu-
bintrant,de quo Azo & Hug.non ſe intromiſerunt:an hodie
mater admittatur cum patre , per §.conſequens in auth. de
trien.& ſemiſ.col.9.quæramus profundius: & certum eſt, ꝙ
de iure antiquo pater excludebat matrem.C. ad Tertu.l.2.in
fra eo.§.præferuntur. Et ideo dicunt doc.hic,de iure authen
ticorum in caſu præſenti:& quando tractatur de ſucceſſione
ex teſtamento ſicut hic, & §.conſequens, loquitur in ſucceſ-
ſione inteſtati:vt cõſuenit notari.C.de li.præte.auth.ex cau-
ſa, & ita ratio , §.ſtat nec mutatur in aliquo, ſecundum eos.
Salua tantorum docto.reuerentia : imo parificantur pater &
mater,quando filius fecit teſtamẽtum in auth.vt cum de ap.
2 cog.§.& hæc quidem. Vnde dic † quod ambo ſimul veniunt
non extantibus liberis, per d.§.diuerſis tamen iuribus, quia ſi
mater præteriretur, vel exhæredaretur, datur ei querela.C.
de inoffi. teſt.l.cum filium:patri vero exhęredato datur que-
rela.ff.de inoffi.teſt.l.pater.ſi prętereatur poteſt dicere nul-
lum,per di.§. & hęc quidem. Vel poteſt dici,quod hodie ma
3 ter pręterita † poſsit dicere nullum , per di.§. qui vtrunque
parificat. Nec hodie obtinet, quod hic dicitur:nec dictus tit.
Vel poſſet dici,ꝙ ille titu.obtinet, ſi pater pręteriretur cum
cauſa:primum tamen magis placet. De hoc ſcripſi C. de lib.
pręte.auth.non licet.

a Adnotat. Correctus . Vide hanc quæſtionem latius hic tractatam per do. Are.in 2.col.poſt me.in ver.Quęrunt hic Iac.Pet.& Io.fal. & vide hic Aret. an pater poſſit emancipare filium ad vnum actum tantum.in 3. colũ. in ver. quæro an pater.

Admonendi. In ver.ſed & ſi pater.in glo.no.patien-
a tiam.in fi.Ia.dicit,quod hęc eſt regula,[a] quod qui tacet con-
ſentit.Contraria ſpecialia ſunt , vel propter coniunctionem
perſonarum:vt hic.ff.de dona.inter vi.& vxo.l.ſi ſeruus. Vel
quia interuenit aliquid ex quo cõſenſus poteſt pręſumi:quia
re ſua vendita recipit pretium , vt ff.de euict.l. quidam. ex
parte glo. videtur inferre a contrario ſenſu ,ꝙ qui tacet,con-
ſentit , & contraria ſunt caſus ſpeciales : vt not. in l.caius de
pign. acti.Di.extra de re.iur.ca.is,qui tacet, diſtinguit, quia
aut tractatur de aliquo obligando:& taciturnitas non opera-
tur conſenſum.ff.de procu.l.filiusf.§. inuitus. Fallit propter
fauorem publicũ.ff.ad muni.l. 2. de decu.l. honores.§.fi.Itẽ
fauore pupilli.ff.de fideiuſſ.tu l.4.§.fin. Aut de exceptione
quęrenda, vel pręiudicio generando: tunc dic , quod qui ta-
cet,non conſentit,nec diſſentit:imo tacere eſt mediũ inter cõ
ſenſum & diſſenſum:vt patet ff.de tribu.l.1.§.ſcientiã. Alias
autem trahitur ad alterũ extremorum conſenſus, vel diſſen-
ſus. In quo dic,quod aut contradicendo poterat impedire:&
tunc trahitur ad conſenſum.ff.de pig.l.fideiuſſor.§.pater.de
aqua plu.ar.l.Labeo. Aut non , tunc non aſsimilatur contra-
dictioni.ff.de pig.ac.l.Caius. de leg. 2.l.Titia.§. Lucius. ex-
tra de re ind.in Spe.Abbate ſane.lib.6.Sed op. contra primũ
membrum. C.de fideiuſ.l. 1.ff. de vſuris cũ de in rem verſo.
Sed dic, qđ regula intelligitur de nuda taciturnitate, non de
adminiculata aliquo extrinſeco , quę faciat pręſumi conſen-
ſum. In legibus aũt contrarijs,eſt adminiculũ pręſtationum,
& temporis tranſcurſus : ex quibus pręſumitur conſenſus.
Item oppo.ff. ſi ſerui. ven.l.ſi a te. vbi operatur obligationẽ
& actionem. Sed dic,quod regulariter non obtinet, niſi quis
cõpelli poſſet ad conſentiendum.C.de acquir. poſſ.l.minus.
Item nõ obtinet in actu concupiſcibili: quia tũc videtur con
ſentire:ſecus in oneroſo,vt not.Inno.extra de elect.c.in Ge-
neſi.extra de deſpon impu.ca.1.§.porro.libr.6.Item regula
non obtinet , qñ agitur de obligando , vbi tacet in fraudem.
C.ad vel.l.ſi ſine.C.ſi res ali.pig.da.l.2.Illud not. ꝙ in caſi-
bus, quibus opus eſt expreſſo conſenſu , patientia nil opera-
tur.ff.de auth.tu.l.2.Doct. inducunt hunc.§.ad quę.Quidã
maritauit vnam de duabus ſuis filiabus de bonis proprijs,
poſt maritauit aliã de bonis matris: præſente & non contra-
dicente prima maritata:nunquid præiudicetur ei,vt non poſ
ſit petere partem in bonis maternis datis in dotem ? videtur
quod ſic,propter coniunctionem perſonarũ,& in l.ſi ſeruus.
ſupra alleg.ipſi diſtinguunt an eſſet emancipata, & tunc prę
iudicet:alias nõ,in auth.de nu.§.ſi vero expectet.Item facit,
ꝙ ſi alter de fratribus indiuiſis maritet filiam ſuam de bonis
communibus ſciente & non contradicente altera,ꝙ ſciens &
non contradicens præiudicet ſibi , per d.l.ſi ſeruus.

a Adno.Regula.Vide Bal.in l.ſi ſine voluntate & hic.C.ad ſenatuſcon.Vel. Feli.c.cum M.ferra.ver.quarta concluſio.extra de conſtitu.

Illvo. In gl.ſecus.in fi.& eſt ratio , fauor libertatis, vt
ibi ſcripſi.

Et qvidem. In gl.hic no.etiã ex vna de cauſis prædi-
ctis: quia delictũ ſuũ non eſſet ſibi cauſa pœnæ,imo liberta-
tis acquirendę,contra l.relegatorum.ff.de inter.& rele.C.de
decu.l.ne quis officialiũ, vnde pp ingratitudinem reducitur
in poteſtatem.C. de ingr.li.l.1. quaſi ſibi ſit pœna. Ergo pp
delictũ nõ debet habere pręmium libertatis.arg.d.l.ne quis.

De tutelis. *Rubrica.*

Hanc Rubricam textus continuat.

1 *Seruus quando, an non cogat.*
2 *Tutor alendus.*
3 *Tutelæ explicita definitio.*

Transeamvs. Ad aliam diuiſionem , id eſt
ſubdiuiſionem. Nam primum membrum diui-
ſionis poſitæ ſupr.de his, qui ſunt ſui, vel alie.
iur.ſubdiuiditur.In gl.qui ergo in fi.gl.hæc nõ
procedit in caſibus,quibus patri vſuſfruct.non
quæritur,vide C.de bo.quę lib.l. cum non ſolũ.§.ſin autẽ.& l.
cum pater.§.exceptis cum auth. ibi poſita.ff.ad Treb.l. Im-
perator.In gl.nam niſi,in fi.hęc diſtinctio non eſt ſufficiens:
quia primũ membrum deſtruit §. ſi ſeruo.l.cogi.ff. ad Treb.
vnde dic,ꝙ aut hęreditas & libertas relinquuntur ab eodem
hęrede: aut a diuerſis hęredibus, aut ab vno libertas: ab alio
hęreditas:aut a diuerſis,vno legatario,alio hęrede.Primo ca
2 ſu,† aut ſeruus erat hęreditarius: & poteſt cogere.Aut hęre
dis:& non poteſt, ſic intellige §.ſi ſeruo.& §.fin.l.cogi.& ibi
no.Secundo caſu non poteſt cogere: vt l.ſi res.§.1.eo.tit.niſi
vtriuſque portio ad vnum deuenerit: vt d.§.fi.In tertio caſu
dic , ꝙ ſi ſit vnus hęres, non cogitur: vt l.non eſt cogendus.
eo.ti.ſi plures cogũtur,vt d.§.fi.& no.eo.ti.l.apud Iulianum.
§.Antiſtia.Et ſecundum hanc diſtinctio.intellige l.mulier.§.
non eſt.eo.ti.Sed cum ſeruus hęredis nõ poſsit cogere, quid
ſi alij non fuerit relicta libertas & fideicommiſſaria hęredi-
tas?Satis poteſt dici, ꝙ iſte poſsit cogere,ſi dominus ſuus ve
lit eum vendere : vt videtur notari.ff. ad Tre.l.ita.§.fin. Hęc
diſtinctio videtur & plenior,& planior,quã illa do.Ia.& Pe.
& eſt de mente Dy.in d.§.fin. Et gloſſ.& doct. quęrunt hic,
2 † an tutor debeat ſuſtentari de bonis pupilli ? & dicũt ꝙ ſic:
in eo, quod plus expendit negotiando pro pupillo,quam ex
penderet in domo ſua.Et ſi eſſet homo , qui alias viueret de
laboribus ſuis , debet ei ſatisfieri de eo , quod poſſet lucrari.
Sic intellige.ff.eo.l. a tutoribus.§.fin.ff. ad exi.l.ſi hęreditas.
fa.herc.l.ex parte.de pe.hęr.ſed & ſi lege.§.quod autem : In
glo.no.tutelam.Hęc eſt pro opinio.Azo.qui dicit, quod hęc
verba

verba, iure ciuili, ſunt de diffinitione Plac. Iac. contra cuius
opi. reprobatur de hoc, ff. eo. l. 1. in gloſ. In gloſ. ſ. a l. vel a iu
8 dice in fi. vel dic data a lege, vt patet † in legitimis tutoribus
quos lex dat. ff. de le. tu. l. legitimos, ac permiſſa: vt patet in
tutoribus teſtamentarijs & datiuis, quos lex non dat, ſed dare
permittit: vt patet expreſſe, ff. de teſta. tu. l. 1. de tut. & cur.
da. ab his. l. 1. infrà eod. §. permiſſum.

Itaqve. Sic in defenſore, C. de deſen. ci. l. defenſores
& idem in conſule in authen de conſu. §. aliorum.

1 *Arrogati quæ liceant.*
2 *Tutoribus pluribus locum eſſe.*
3 *Tutorum genera, & differentiæ.*
4 *Teſtamento irrito, tutelam ſubſiſtere.*
5 *Inquiſitionem non fieri, qui accipiendum.*

Permissvm. Parentibus, intellige, maſculis. Nam ſœ
minę non poſſunt dari tutores, ff. de confir. tut. l. 2. Item hoc
verum in patre naturali. quid de adoptiuo, vel arrogante?
1 poteſt dici de arrogante, † quod poſsit prouidere: quia poteſt
ſubſtituere ſaltem in quarta, ff. de adop. l. ſi arrogator. §. 1. Et
idem de adoptiuo, ſi ſit de maioribus, per quorum adoptio-
nem filius tranſit in poteſtatem, ſecus in alijs, de quo C. de
adop. l. cum in adoptiuis ſuprà de adop. §. ſed hodie. In gloſ.
naturalibus in fin. cum tutor detur perſonę non rebus. infrà
ti. 1. §. certę. Quomodo hoc caſu datur rebus? Potes dicere,
quod in hoc caſu datur perſonę, & cum datur rebus expone.
1. propter res. In gl. vel codicillis. in fi. ſecus eſſet ſi nõ eſſent
confirmati. vt ff. de confirma. l. 3. vel dic contra hodie, cum
habeantur pro confirmatis. infrà de cod. §. non tantum. &
2 ſic videtur tenere gloſſ. in d. l. 3. ff. eo. † Quid ſi vnus detur in
teſtamento, alius in codicillis? dic vt C. de teſta. tu. l. 2. vter-
que erit tutor: ſecus in procuratore. ff. de procu. l. ſi quis cum
procuratorio. §. ſi. quia pupillo plures expedit habere tuto-
res: non ſic domino habere plures procuratores. Sed quid ſi
teſtamentum ſit imperſectum, vel minus ſolenne? videtur
quod non valeat: vt d. l. 3. ff. eo. C. de confir. tut. l. 2. Sed hoc
videtur correctum per l. hac conſultiſsima. §. ex imperſecto,
C. de teſta. & ita tenet ibi gloſ. & d. l. 2. ſed alias contra: cuius
opi. videtur ſequi quędam glo. noua, eo. ti. l. 1. & Spe. in ti. de
tut. §. 1. ver. quid ſi detur. & Iac. de Rau. in d. l. 2. Petr. vero
de Bel. perti. tenet primam. Sed opi. Iacobi & aliorum magi-
ſtrorum placet, vt euitetur legum correctio. & quia tutor,
qui ligatur ex diſpoſitione teſtantis eſt extranea perſona, &
ſic nil facit §. ex imperſecto, imo ad contrarium. In gloſ. fin.
& nunquam, in fi. l. 3. tres enim ſunt leges quę ſic incipiunt.
In gloſſ. ſi autem, ibi, cum dicit, nepotes, ſub nati, & concepti
ante emancipationem. ff. de cu. ſu. ſi furioſo puberi. In gloſſ.
3 non ergo, † ibi, cum allegat §. ſi de cętero. Contra quod non
ſit datiuus, quia datiuus, qui ſe excuſat, non amittit legatum,
& tamen confirmatus, amittit, quaſi teſtamentarius, ff. de ex
cuſa. tut. l. Neſennius. cum l. ſeq. Item quia præcedit legiti-
mum quod non faceret, ſi eſſet datiuus, ff. de teſt. tut. l. ideo-
que. de tut. et ra. di. l. ſi tutor, §. 1. Item quia non ſatiſdat: vt l.
qui a patre. ff. de confir. tu. & tamen confirmatur ſine cogni-
tione cauſæ, vt eo. ti. l. 1. §. pe. Sed opi gl. videtur verior, & il-
lam ſequitur Dyn. in l. qui a patre. alleg. pro qua facit, ff. ad l.
cor. de fal. l. vxori, §. 1. & l. ſi furioſo puberi, quæ hic allega-
tur, in gloſſ. de admi. tut. l. qui negotiationem, §. teſtamento.
quia confirmatio aliquid addit. ff. de iuſti. & iur. l. ius ciuile.
aliquid tamen ſapit de natura teſtamentarij: vt legibus con-
trarijs.

In ea. gl. in fi. & pro hoc etiam. d. l. ideoque. Dy. dicit, quod
ibi certum eſt teſtamẽtum non tenere, tunc præcedit legiti-
mus, vbi eſt dubium, tũc confirmatus. Sed ipſe non euadit. l.
ſi furioſo puberi. alleg. per quam videtur quod datur curator
a patre confirmatur, & excludit legitimum, quia curator fu-
rioſi legitimus eſt, vt l. de creationibus. C. de epi. au. de cu. fu.
l. ſi. & tamen ibi certum erat non tenere cu. dationem. Si opi.
gloſſ. tenere vis. dic quod ibi erat nullus legitimus. Vel potes
4 dicere quod ibi † teſtamentum tenet, vel ſemel tenuit: verum
tamen tutoris datio non tenet ex aliqua cauſa: quia tunc prę
ceder confirmatus ſed vbi teſtamentum de ſe nullum eſt ipſo
iure, & ordinata in eo: quia factum forte ab inteſtabili præce
dat legitimus, vt l. pro & contra alleg. facit ff. de teſta. tut. l. ſi
quis ſub conditione. In glo. quia non ſatiſdat. ibi cum allegat
de cur. fur. l. fin. in vſi. feu. ſi vaſ. contra conſti. Lota. §. 1. in fi.
eiuſdem gl. Sed non videtur anceps propter fidem teſtantis,
5 per quam fuit approbatus infrà de ſatiſd. tu. §. 1. † Item ꝙ hic
dicit, quòd non ſit inquiſitio, intellige niſi de illis, quæ pater
ignorare potuit. vt ff. de con. tu. l. vtilitatem.

Qui teſtamento tutores dari poſſunt. *Rubrica.*

1 *Seruus tutor quatenus teneatur.*
2 *Tutela a cæteris muneribus qui diſtet.*

Dari. In gl. niſi ſit, in ſi. Sed põt eſſe procurator
ad negotia, ff. de procur. l. mutus. Nunquid ergo
tenetur? videtur, ꝙ ſic, cum detur curator bono-
rum adminiſtrationi infrà eod. §. certe. Sed cum
procurator habeat agere in iudicio, & cauſas defendere, ſatis
videtur par inhibitio in tu. & cur. vt C. quàm da. tu. poſ. in
rub. niſi parificatur: & eo. tit. l. luminibus. In gl. cum enim ſit,
in ſi. vbi videtur caſus contra gl. in vltimo dicto, ibi: nec mul
1 tum, &c. Vnde dic † quòd aut datur a teſtatore. tunc tenetur
tantum de peculio ſiue agnouerit, ſiue non: vt l. Lucius, ibi
cum nec multum, & ita ibi not. vel a iudice, & tunc diſtingui
tur, aut agnouit, vel non, vt hic diſtinguunt gloſſ. In hoc ta-
2 men eſt differentia † inter tutelam, & alia munera publica,
quia in alijs pater præſens tacite agnoſcit, ſi nõ contradicat,
ff. ad mu. l. 2. hic antẽ opus eſſet aliquo actu, per quem agna-
tionis conſenſus deprehendatur, & ita patet in l. ſi filius. &
ibi ſcripſi. C. quod cum eo. l. 1. & de hoc non videtur glo. ca-
uiſſe melius per Bar. in d. l. Lucius. Sed quæ eſt ratio. quare
pater agnoſcendo magis tenetur, quando datur a iudice, quã
ſi a teſtatore? Reſpon. quia datus a teſtatore non ſatiſdat: ideo
nec pater agnoſcendo tenetur, vt fideiuſſor: vt d. l. 2. ad muni.
iuncto infrà de excu. tu. in prin. ſecus ſi a iudice. Sed hæc ra-
tio non eſt perpetua: quia ſi datur a iudice cum inquiſitio-
ne, non ſatiſdabit vt videbis. infra de Atti. tu. Ideo dicas,
quod lex non prouidet ita ſedulo, quando teſtator tutorem
dat, ſicut quando iudex de quo non ita confidit: vt apppatet
per totam hanc materiam.

1 *Expreſſum nocere.*
2 *Seruus quando ſit hæres.*
3 *Tutelarum quæ recipiat conditionem an non.*
4 *L. ſi quis ſubſenſus.*

Servvs. In gl. ſed a præſide. in ſi. quia præſes non poſ-
ſet dare libertatem. ff. de nata. reſt. l. ſi. In gloſſ. non expreſſo.
1 † quia ſi ſic exprimeretur, non valeret datio, nec caſu ex con
iectura tacitæ voluntatis competeret libertas, cũ in incertis
non in certis, &c. ff. de ver. obl. l. continuus. §. cũ ita ſm Ia. &
P. ſed ob. quia adiectio inutilis deberet reijci, & actus valere.
C. de lati. li. l. vnica, §. illo proculdubio. de pec. le. l. ſi peculiũ,
§. 1. So. ibi quando conſtabat de animo volentis libertatẽ da-
re. hic econtra, ff. de ma. te. l. ſi. In gl. ibi imo videtur. in ſi. vel
2 dic quod ſeruus † habet teſtamenti factionem, cum adijcitur
libertas, ff. de lega. 1. l. ſi ſeruus legatus. & l. pe. C. de neceſ. ſer.
hær. inſti. In gl. ſi prius. in ſi. illa videtur contra: quia agendo
3 non † habet iuſtam cauſam ignorantiæ, qui in alterius ius ſuc
cedit: vt teſtator, qui agit dando tutorem. Sed dic, ꝙ illud ob
tinet: quando adſtitit in iudicio: non in actibus extraiudicia-
libus, ff. pro ſocio. l. ſi. & facit, C. de iu. emphy. l. 2. cum not. In
glo. ſcilicet cum liber erit in ſi. lex, qua gloſ. allegat non vide-
tur pro ea: quia tutela teſtamentaria bene recipit diem, vel
conditionem: quamuis non datiua ff. eo. l. tutor datus. & l. ſi
4 quis ſub conditione. † Sed dic. ꝙ gloſſ. intendit ita inducere:
actus legitimi non recipiunt diem, vel conditionem prohibi
tam, ita aũt eſt prohibita in odium domini, qui potuit proui
dere ſtatim dando libertatem: quod non potuit qñ dat alie-
num ſeruum tutorem, ideo non valet tutoris datio ſm doct.

Ia.vero refert hic, ꝙ Azo.ſecundã approbat, & facit hic §.ad
illa, quæ notaui ſ̃.qui.ex cau.ma.non poſſ.§. idemque [Pro-
prius autem ſeruus. Iſte §.facit, ad hoc, ſi alicui excommuni-
cato conferatur beneficium, cum erit abſolutus quod valet
pro hoc, ff.de hære.inſti.l.in tempus, ff.de ma.teſt.l. libertas.
Dico contrarium, vt per e.ſi eo tempore.de præſcr.in 6.quia
quod ab initio non tenet, &c.ff.de reg.iur.l.quod ab initio. Et
diſtin.circa hoc, vt not.Di.in c.non firmatur de reg.iu.li.6.]

FVRIOSVS. In glo.ſiue hoc dictum fuerit.ibi, cum alle-
gat §.ſi furioſus, & eſt mirabile, quod in inſtitutionibus & le
gatis eſſet ſecus, ſi inſtitutus & legatarius eſſent inhabiles,
ſeu non capaces tempore mortis: vt dices infra de hær. qua.
& diff. §. in extraneis. Sed tutor datur ad prouiſionem alte-
rius non ſui: & ideo eius inhabilitas nil impedit, quin valeat,
cum valere poterit: ſed illi ad ſui commodum recipiuntur, ff.
ad Treb.cogi.§. 2.qui. Et facit, quod ſi furioſus conſtituitur
procurator quod valeat conſtitutio, vt poſſit exequi furore
ceſſante, & ita intellige, ff.de proc.l. 2. Et pro hoc vr̃, qđ poſ-
ſit ei conferre beneficiũ: cũ uedũ prouideatur perſonæ, ſed ec
cleſiæ. Sed hoc nõ credo: cũ collatio nõ poſſit eſſe in penden
ti, extra de elec.c. 2.lib.6. Itẽ iſte §.non obtineret, ſi daretur a
iudice: cũ non poſſit dari ſub cõditione: vt videbis.j̃.§.prox.

1 *Tutorem ſub condi.cur non det iudex.*
2 *Tutorem det iudex rei vnicus.*

ADCERTVM. An aliquis poſſit intrare monaſterium
ad certum tempus dic ꝙ non: quia ingreſſus eſſet contra ſub
ſtantiam ipſius ingreſſus. Ergo &c.ff.de vſu & hab.le.per ſer
uum.§ 1.in auth.de mona.§. 1. & 2. Io.Fab. In gl.a teſtatore.
habeas hic gl.non a iudice, quidam a iudice, habent.vel ab iu
1 dice. & eſt falſa, ff.de tutel. l.muto.§.ſub conditione. † Sed
quare non poteſt dare iudex ſub conditione. Reſp.quia actus
iudiciales non debent eſſe in pendenti.ff.de iudi.l.non quem
2 admodum quando appel.ſit l. 1.§.biduum. † Certe doct.di-
cunt quod ſi pupillus habet rem vnam tantum in iuriſditio-
ne vnius iudicis, quod ille iudex poteſt dare tutorem. De hoc
videbis plenius.j̃. de excu.tu.§.datus.de Atti.tu.§.hoc iure.

1 *Nepotes proprie filios non dici.*
2 *Filiorum, vox ad nepotes ex cauſis extendi.*

SI quis filiabus. In glo.ab omnibus, in ſi.ſed ſecundũ hoc
videtur, quod quilibet dilectus appellatione filij cõtineatur.
ff.de hære. inſti.l.nemo.§. 1. quod tamen. l.liberorum. ff. de
verbo ſign.non innuit, imo contrarium. Iac.ſol.vt no.ff.eo.l.
quod ſi nepos. qui dicit talis dicendi varietas non cadit in
idiotam. Vult dicere, quod idiota cum loquitur, non facit dif
ferentiam inter liberos & filios, & ideo non eſt vis, quomo-
do nominet, ſed in ſciente, eſt bene vis, vt hic. Tu dic latius,
2 † ꝙ regulariter de propria ſignificatione vocabuli, appellatio
ne filiorum non continentur nepotes, nec vlteriores, & hoc
eſt verum vt hic. & ff.eo.l.quid ſi nepotes, in aut.de teſt.fidei
com.§. 1.de non eli.ſe nuben.§.cum igitur. ver.ſi inteſtatus.
C.ad Tre. l.iubemus. ff.de excu. tu.l.ſed & milites.§. 1. verſ:
hoc aũt. & reproba.quod hic no. Et ita tenet gl. quæ vr̃ huic
contraria, ff.de ver.ſig.l.filij. Et Dy.eo.tit.iuſta. vbi eſt caſus;
ibi cum dicit ex interpretatione. Q̃nque tamen ad eos ex in-
terpretatione extenditur, vel propter durã ſeparationem, vt
d.l.liberorum §.ſed & Papinianus.ff.de leg.3.l.vxorem.§.cõ
cubinæ. C.communia.vtriuſq; iudi.l.poſſeſſionum. Vel pro-
pter identitatẽ rationis.ff.de ri.nu.l.ſenatus. Vel propter ma
teriam, in quam confertur, vt d.l.liberorũ. Et ideo ſi teſtator
nullos filios haberet crederẽ nepotes appellatione filiorum
a contineri.[a] ff.de leg.3. l.liberorum. quod tamen Caſſius. Vel
propter vſum loquendi, & ignorantiam teſtantis ſi teneas
opi.Ro.& Ia.vt ff.de fun.inſtr.l.cum de lanionis.§.aſinam.in
ſi.de leg.1.l.ſi ſeruus pluriũ.§.ſi. In gl.etiã nati.in ſi.intellige
hãc gl.qñ filius mortuus erat in vita patris, vxore prægnan-
te, & auus moritur, ea adhuc prægnante, vel alias non eſſet
poſthumus, vel caderet in poteſtatẽ patris, nec poſſet ei dari
tutor.ſ̃.ti. 1.§.permiſſum.& §.cum aũt, & gl.nõ procederet.
[Pone in princip. quod omiſi in ver.ſed ſciendum No.ex eo

quod qui dat ſeruum tutorem facit eum liberũ, facit quod ſi
papa communicat cauſam excommunicato, videtur eum ab
ſoluere: pro hoc ff.de re iudic.l.quidã conſulebãt.ff.de excuſ.
tut.l.Iulianus. Itẽ cum aliquid conceditur & omnia, quæ ad
eum ſunt neceſſaria.ff.de iuriſdi.om. iud.l. 2.ff.de procu.l.ad
rẽ & l.ad legatum. Sed excõicatus nõ põt eſſe iudex.extra de
re iudic.ad probandum.& eſt glo.C.de iur.& fac.ig.l. 1. Ergo
&c.argu.ff.de ſer. ruſt.prædio. l.3. §.qui habet. Sed caſus eſt
hodie in contrarium ẽt ſi ex certa ſcientia cõmiſit ipſe.extra
de ſen.excom.c.ſi ſummus pontifex.in cle.de hoc per Henri.
in c.alleg.ſi quando, & de iudic.c. 1.diſtinc. 2.circa med.licet
glo.hoc diſputet.extra de ſen.excom.ſi qñ.in anti.Io.Faber.]

a Adnotat. Appellatione filiorum contineri. Adde Nico.de Neap. in l.ſed & milites. ff.de excuſatione, tut. Bar.in l.Gallus.§.quid ſi is verſic. vt inſtituens. ff.de libe.& poſthu.& plenius in l. 1. §. penulti.& ibi gloſſ.ff.de coniun. cum eman.liber.

De legitima agnatorum tutela, *Rubrica.*

Poſt teſtamentariam venit legitima: vt hic in text. ſubijcitur: ideo ſequitur de leg.ag.tutela.

1 *Tutorum qui vocentur.*

QVIBVS. Opp. quia cum principaliter tutor
datur perſonæ. ti. 1.§.certæ, & ſemper proxi-
miores vocantur.j̃.tit. 1.§.fin.ff.e.l.ſi plures, &
hi qui ſibi ſucceſſuri ſunt, & tales ſuſpecti
ſunt. C. vbi pu.edu.de l. 2. videtur, quod tales
1 admitti non debuerunt. Sed dic t eos admitti: quia lex præſu-
mit, quod diligentius & melius quam alij, ſi tamen ſit ſuſpi-
cio perſonæ, educatur alibi, & ita patet ff.vbi pu.edu.de.l. 2.

1 *Cognati qui.*

SVNT autem. In gl.nomen. in ſi.melius ff. vnde etiam l.
1 inter agnatos. In gl.etiam ſi maſculus in ſi. Quamuis † enim
nihil per patres ſibi attineant, nihilominus quia ab initio
fuerint cõiuncti per lineam fœmininam ſunt cognati, & om
nes diſcendentes ab eis, C.de leg.hær.l.ſi. Mater vero cogna-
ta eſt, & oẽs qui ex parte ipſius attingunt.j̃.ad orſ.in prin.de
ſuc.cog.§.vulgo.ff.vñ cog.l.hac parte.& l.ſpurius, & ibi not.

1 *§ quod autem limitatur.*
2 *Tutore defecto, alium ſufficit.*

QVOD autem. In tex.in ſi.ſuper verbo, deceſſerit.ſecus
ſi ſe excuſaret iam remoueret, & generaliter vbicunque re-
manent reliquiæ teſtamentariæ vt ff.de teſta.tut.l.ſi quis ſub
conditione, §. 1. Sed quid ſi fecerit teſtamẽtum, & dederit tu
1 torem: poſtea teſtamentũ annulletur ex aliqua cauſa? Dic† nõ
eſſe locum huic §.de teſt.tu.l.iure noſtro, §.fin.cũ l.ſe.& ſ̃.de
2 tu.§.permiſſum.& §.ſi. Sed quid ſi legitimus† primus in gra-
du tutor fuerit, & deſierit ex aliqua cauſa? gl.dicit in l.ſi quis
ſub conditione ꝙ ſequens legitimus admittitur, quod poteſt
eſſe verum, ſi non remaneant prioris reliquię.vt no.ff.de leg.
tu.l.inteſtato, §. 1. Quæ lex cõcor.cum iſto §. Et ideo ſatis vi
dentur approbandæ gl.quæ dicũt, ꝙ matre conuolante ad ſe
cundas nup.ſuccedit datiua: vt no.de l.ſi quis ſub cõditione.
& in auth.matri. C.qui da.tu.poſ.& in auth. de nup.§.ſi autem tutelam, & has ſequitur Di.multi tamen contra.

1 *§ admonendi ſenſus.*
2 *Tutelæ, & hæreditatis diſcrimen.3.*
4 *§.ex his enucleat.*
5 *Agnati vbi cognatis potiores.*

SED agnationis. In glo.nota diligenter ibi cum dicit. his
autem deficientibus. ſimilis glo.C.de leg.tuto.l. 1. Sed contra
notatur, ff.eodem.l. 1.circa prin.in gl. 1.ratione naturali. Sed
hæc videtur verior.ff.e.l.3.§.non tantum. & l.pe. Item in ea.
1 gloſ.cum allegat §.admonendi† hoc intellige, quando deſie-
runt habere ius, alias, quam per repudiationem: quia ſi per
repudiationem, non admittuntur, vt cognati: ſi repudient
ſimpliciter, & ſcienter, ff.de acqui.hære.l.illud. & l.in pluriũ
ſecus ſi ſpecificè repudient alterũ ius, ff.vnde legit.l. 2. Iſtud
ponitur

ponitur in glo. fi.quæ eſt ſuper verbo,omnem.In fi.gloſ. Sed
cum tutela,& hæreditas deferantur de iure ciuili , & agnatis
& cognatis:vt ſupra de tute.circa princip.ff.de tute.l. 1.ff de
2 verb.ſig.l.obuenire.cur ſit hic † iſta differentia? Item quæri-
tur quare melius perditur vna capitis diminutione , quam
alia.Dicas(& hoc vult dicere iſta gloſſ.) ꝙ lex 12.Tab dedit
prærogatiuam agnatis, contra rationem naturalem·quia na-
tura &c.C.de lib.præter.maximum. Vnde quamuis vtraque
de iure ciuili deferatur,nihilominus ius ſpeciale & prærogatiuum facilius tolli debuit. Vnde hoc non negat tex. quin de
ferantur de iure ciuili,ambę:ſed non tantum illæ quæ cogna
tis,ſicut illæ,quæ agnatis.Simile,quod lex dicit,in ſtipulatio
nibus ius verſari:non negando quin & in pactis verſetur: ſed
non adeo, ff.de pact.l.ſi vnus.§.pactus, ſecundum Iac.& Pe.
In gl.id eſt, per omnem capi.di.ibi,cum dicit:niſi in duobus
caſibus, hic glo.refert ſe ad ius nouum,de quo C.de leg.tu.l.
3.ſed de iure antiquo tollebantur : vt no.in d.l.3. hic alle. In
glo.id eſt,certe.cũ allegat ff.man.l.fideiuſſor.hæc eſt vera in
hęreditate:ſed nõ in tutela. Illa.n.perit per minimã cap.di.j.
quib.mod.tu.fi.§.minima.ibi enim dicit perit:ergo erat:alias
perire nõ poſſet.ff.de iniu.rup.& ir.l.nã & ſi ſub cond.§.poſt
3 defectum.de bo.po.con.tab.l.quod vulgo.Et† eſt ratio diuer
ſitatis:quia hæreditatis aditio vno temporis momento acqui
ritur,& actu vnico,& ex ſola animi declaratione.ff.de aquir.
hære.Paulus reſpondit.Igitur ex quo perfectionem recepit,
ex ſuperuenienti actu.tolli nõ debet. ff.de ver.ob.l.pluribus.
§.1.C.de contrah.emp.ſi Gaudentius. Non ſic in tutela:quia
vno actu non perficitur : quia ſicut hodie gerit , ita cras , &
ſunt actus ſucceſsiui:& multa impediunt contrahenda &c.vt
l.patre furioſo,ff.de his qui ſunt ſui,vel ali.iu.de mi.l.Aemilius.ex qui.cau.in poſſ.ea.l.apud Iulianum.ſm Ia. & Pe. hæc
opi.placet mihi,& videtur expreſſa pro eis.ff.de le.tu.l.legitimos, §.fi.ſed eorum ratio poſſet impugnari: quia tutela ſemel ab initio acquiritur , ſicut hæreditas. Et ideo excuſationes ſuperuenientes non proſunt,nec eam tollunt:niſi in caſibus vt patet ff.de excu.tu.l.2.& l.tutor.§.fi. & no.plene ff.de
min.l.verum.§.facto. Præterea hæreditas acquiritur per ſucceſsiuos actus.quandoque,C.de pe.hę.l.filius.Ideo poſſes di
cere , ꝙ citius perditur tutela quaſi minus damni perdenti
cum non ſit,niſi onus,quam hæreditas,quæ eſt lucroſa com-
4 muniter.†Item in ea.glo.ibi,cum allegat.de hære.ab inte.§.
ex his.Sed ille §.non tollit differentiam, niſi quo ad delationem tutelæ ab initio:ſed quo ad miſsionem,nõ loquitur.Vnde, cum hoc non reperiatur correctũ vr̃ ſtandũ iuribus antiquis:videlicet, ꝙ hodie agnati amittãt cap.di.per hunc §.&
per l.tutelas.hic alle.Et ita vr̃ notari, ff.de le.tu.l.legitimos.
Sed dicas cõtra,quia cũ ab initio nõ impediat inchoari,ſequitur vt recte inchoata nõ deſinat illa de cauſa,C.de confir.tu.
l.ſi,vt proponis.& l.illi.§.fi.Et hanc opi.tenet Di.in d.l.2.Et
credo,quod hoc voluit dicere hęc gl.quid ergo?Tu dic,ꝙ in
quibuſdã partibus , in quibus de conſuetudine ſtatur iuribus
5 antiquis ꝙ†agnati præferuntur cognatis in hęreditatibus &
tutelis, ſicut in partibus Pictauẽſibus.Xanctionẽſibus & An
goliſmẽ.videretur,ꝙ amittatur cap.di.cũ ſit eadẽ ratio.Sed l.
tutelas. cogit ad contrarium. Non enim l.12.ta.deferuntur,
ſed virtute cõſuetudinis,& ideo iudicandũ quaſi ex alia. l.no
ua.vel ſenatuſ.delatæ eſſent,quæ nõ admittũtur:vt ibi patet.

De capitis diminutione. *Rubrica.*

Is titulus , ponitur hic ad declarationem §.fi.præcedentis tit.alias inepte ſederet hic.

1 *Matematicorum lapſus.*
2 *Libertate amiſſa ciuitatem retineri.*
3 *Culpæ leuis pœna.*

ES T AVTEM capitis.In gl.hic ſtatus ibi,cum dicit:& duo vltima, videlicet ciuitatẽ: ſeruus enim
ciuis non eſt , ſed per manumiſsionem incipit:vt
ff.ad muni.l.eius , qui.§.1.In gloſſ.non ergo.ibi,
cum ſuo definito ꝙ facere debet ff. de dolo ma.l.
1.In ea.gloſ.in fi.licet mori certum ſit Dei diſpoſitione,ff.de
condi.& de.l.1.in auth. de hęre. & fal.§. ex his.Non autem
1 credas,ꝙ Dei diſpoſitione,ſeu fato vnicuique† ſit diſpoſitum
& qñ & quõ morietur:quamuis quidam fantaſtici mathematici hoc adſtruere voluerũt,dicentes,ꝙ fatum & conſtellatio
hoc ẽt neceſſario facere monſtretur : quos elegantiſsime reprehendit Gre.in Omel.ſuper euangelio Ma.quod legitur in
die Epipha.& patet 26.q.4.c.igitur.ver.gentilitati. & q.2.c.
illud.ver.neque ab hoc.In gl.eſt aũt ibi cum allegat §.pœnæ
aũt melius de iu.enu.l.2.§.ſeptimus.In fi.glo.melius in §.qđ
aũt prius. & eſt auth.ſignata,C.de do.inter vi.& vxo.l.res vxoris.[& vide , quod ibi no. quod eſt verũ de quibus non ſit
ſtatus executio realis ſecus in alijs vt ibi no.] Quamuis autẽ
2 iſti†hodie retineant libertatem,nec hac diminutione capitis
diminuantur, nihilominus tñ credo eos perdere ciuitatẽ: cũ
(quo ad hoc)nõ ſit correctũ,& ideo crederem media capi.di
3 mi.diminutos.†In gl.ſcilicet in fi.hęc gl.eſt hic de bene eſſe,
& eſt vera in ſe. Sed ob.quod pro leui culpa in faciendo non
debeat redigi in ſeruitutẽ: ſed alias caſtigatur , C.de ope.li.l.
2.Sed dic,quod eſt in electione,vtrum malit caſtigare,vel in
ſeruitutẽ reducere.Itẽ hãc gl.intellige in eo,qui ſpõte manu
miſit:ſecus ſi coactus:quia tũc nõ redigitur in ſeruitutem:ſed
alias caſtigatur. C.de ope.li.l.mater.C.de lib.& eo.lib.l.1.ff.
de iu.pa.l.1.

1 *Excommunicati quibus pares.*

1 MINOR. In gl.hanc pœnam.ibi,cum dicit:†denegabantur ſed iure canonico æquiparantur excommunicati & relegati.extra de ap.c.paſtoralis & ibi no.in fi.eo.glo. vel melius
dic vt ibi not.in glo.ſecus ſi in metallum:quia tunc vtrunque
perdit.in fi.eo.gl.& ſic eſſet ibi ſpeciale:vt ibi no.

1 *Rationum vnam ſubſiſtere ſat eſſe*

1 MINIMA. In glo.alias.in fi.Nam vbi † duæ rationes circa idem concurrunt,vna ſublata remanet diſpoſitio alterius.
ff.de iti.actuque pri.l.3.§.plane.in authen.de reſti.& ea quæ
pa.§.quamob.

1 *Seruus quando liber habendus.*

SERVVS. In gloſſ.idem.ibi cum dicit , in libero capite.
1 Seruus enim † in capitalibus pro libero habetur : & ſicut liber.ff.de accuſ.l.hos incuſare,§.omnibus.de ædil.edict.l.quis
ſit fugitiuus,§.quid autem.In glo.fi.eo.glo.§.ſi ſer.export.l.
moueor.ff.loc.l.ſi quis ignorans.

1 *Statuum dignitate non mutari.*
2 *Tabellionatum adepta dignitate geri.*

1 QVIBVS. † Not.quod ex dignitate non mutatur ſtatus,
2 [a] honor enim auctus eſt, non conditio mutata , ff.de cond.&
demon.l.falſa ver.ſed cui.Hoc male aduertunt nonnulli domini , qui prouecti in altius credentes ſe glorificatos non dignantur, poſt ſe reſpicere quoſdam ſocios atque pares, contra quos fuit dictum.

De generis animo, cum qui prouehuntur in altum,
Hos nouiſſe negant quos habuere pares.

2 Et præſtat ar.† ꝙ ſi tabellio efficiatur presbyter,vel iudex
vel vocetur ad aliquã dignitatẽ:ꝙ nihilominus poſsit cõficere inſtrumẽta,C.de dig.l.maior.de magi.l.1.de decu.l.ſi quis
decurio.non tamen compellitur , C.de decurio.l. vniuerſos.

a Adnotatio.Non mutatur ſtatus. Adde Iac.rebuffi.in l.nullius.la.2. nu.3.& quod ibi poſui in apoſti.ad ipſum,C.de dec.li.10.& in l.1. vbi etiam notaui in apoſtil.C.de digni.lib.12.

1 *Plurium vnus eligendus.*
2 *Legitimi tutoris periculum.*

1 QVOD AVTEM. In gl.aliud,ibi,cũ dicit.†& l.2.cõtra.
ſed omnes loquuntur in reſtituto: ſecus ſi alias ex indulgẽtia
ſola.die ple.ſ.qui.mo. ius pat. pot.ſol.§.cum autem, & facit:
in vſi.feu.de bene.feu.c.1.In ea.gl.ibi, cum dicit:de minima
cap.dimi. vel dic ꝙ ibi loquitur de reſtituto : vt ibi not. per
Ro.in fi.eo.gl.quidam hanc approbant, per l.1.in authen.vt
decæ,in prin.col.6.gl.apporobat aliam:vt not.in l.contraria.
ff.vnde cogn.l.hac parte & facit iſte §.ꝙ reſuſcitatus non recuperet bona , vel vxorem. de quo not. ff.de act. & obliga.l.
ſeruus.& plenius 32.q.7.c.licite.dic,vt ibi.

CVM autem. Ver. ſed eiuſdem ſuper text. ibi, cum dicit
pertinet vnum tamen teneretur eligere, qui gerat: quia,

Segnius expediunt commiſſa negotia plures.

Sed ſi non poſſunt concordare, prætor eliget, dic plene. ff.
de admi. tu. l. 3. §. apparet. vſque ad fi. l. & ſic intelligite aut.
ſicut, C. de legi. tut. & facit, ff. de leg. tu. l. legitimos. §. in legi
2 timis. † Et in legitimis illud ſumme no. ꝙ ſtatim pertinet pe-
riculum ad legitimum: niſi adminiſtret, vel accedat ad iudi-
cē pro ſe excuſando: nec debet expectare, quod ſuper hoc re-
quiratur vt patet, C. qui da. tut. poſ. l. ſi ſororis.

De legitima patronorum tutela. *Rubrica.*

1 *Tutor quando ſit manumiſſurus.*
2 *Tutor quando ſit dominus feudi.*
3 *Seruire per alium quibus liceat.*
4 *Mulierem per alium iudicare.*
5 *Furioſi cura a quo delata.*

EX EADEM lege 12. tab. In gl. quocunque mo
do. in fi. Intellige hanc gl. per legem illam. quia
quandoque libertas repræſentatur per legem:
& tamen eſt tutor qui manumittere debuit, vt
patet in d. l. §. ſed & ſi hac. Vnde hoc procedit
quando libertas repræſentatur per legem & fit orcinus, quo
caſu eſt tutor filius teſtatoris, ff. de fideicom. libe. l. filius. §.
erit. In gl. ſ. ex mente legis ibi: aut cauſa, quia forte non dilige
bat pupillum, ff. de tut. & cur. da. ab his. l. ſi impuberi. vel quia
ſe ingerebat, ff. de tut. l. in eos, ff. ad l. cor. de fal. l. vxori, §. 1. de
proc. l. quæ omnia. In glo. vt ſupra de legi. agna. tut. in fi. vide
1 ſupra plene, qui. mo. ius pa. po. ſol. §. pari. † In gloſ. quare hic
dicit, in fi. arg. contra hoc, ff. eo. l. 1. §. interdum commo. l. ſi is
cui. §. ſi quem quæſtum. infra. eo. §. fi. qñ circa commodum &
incommodum eſt eadem ratio & par & perſonæ ſuſpicien-
tis habilitas, ff. de peri. & commo. rei ven. l. ſerui, infra de con
trahen. emp. §. cum autem alias non ob. vt hic infra vel ſi ve-
niat ex diuerſis cauſis: tunc non obtinet regula vt l. is qui. §.
ſi quem quæſtum, & de hoc per Dyn. extra de regu. iur. c. qui
2 ſentit. Per hunc §. poſſet fundari, ꝙ ſi † vaſallus: qui nihil poſ-
ſidebat niſi feudum, moriatur relicto pupillo nullis agnatis
exiſtentibus, qui in feudum poſſunt ſuccedere, quod tutela
pupilli pertineat ad dominum feudi, qui ſucceſſurus eſt, per
hanc literam, ibi, cum dicit, eo enim ipſo. Item ꝙ ſi quis caſu
quo pupillus moreretur in pupillari ætate ſubſtituat, vel
quemquam alium, quòd tutela pupilli debeat pertinere ad
ſubſtitutum, ad quem eſt hæreditas deuentura.

Item no. in fi. huius tit. ꝙ licet non poſſit exercere, quod
nihilominus exercere non valens, priuetur iure ſibi debito
3 ex ſucceſſione alterius. Sed † reuera compelli & fieri debet
per alium. Et ideo videtur, ꝙ mulier & clericus poſſent ſuc-
cedere in feu. & per alium ſeruire, de contrah. emp. l. qui offi
cij, & tamen de iure feudi eſt ſecus, vt in feu. de ſucceſ. ſen. c
1. §. filia, de mili. vaſal. qui ar. bel. depo. c. 1. Præterea ſeruatur
de conſue. in regno Franciæ vbi feuda nobilium ſunt eorum
patrimonia & hæreditates & venduntur, & eſt magis ratio-
4 nabilis. † Et per iſta poteſt etiam dici, quod ſi mulier ſucce-
dat habenti merum imperium, ꝙ deuoluatur ad eam & fa-
ciet iudicare per alium extra ne cle. vel mo. c. fi. lib. 6. Vel poſ
ſet ipſa iudicare, ſi hoc conſuetudo habeat, extra de arbi. c. di
lectus. Contra l. cum prætor, ff. de iudicijs. Sed quæritur cum
hæc tutela deferatur a lege prætoria alij, qui ſucceſſurus eſt.
5 vt habetur in alia lectura. Quid de cura † liberti furioſi, vel
prodigi? videtur enim quod illa deferatur a lege, ſicut tutela.
infrà de cura. §. furioſi, C. de epi. aud. l. de creationibus.

De legitima parentum tutela. *Rubrica.*

Quia hæc eſt legitima quo ad mentem, ideo de ea ſubiungitur.

EXEMPLO In glo. per interpretationem ibi, cum
dicit, cum deſinebat, vult dicere gloſſ. quare non
eſt legitimus ex verbis. Certe non quia deſinebat
&c. In fi. eiuſdem gl. non tamen ex l. 12. tab. vt di
cetur infrà proxi. ti. in fi. magnæ glo.

De fiduciaria tutela. *Rubrica.*

1 *Curator qualis.*
2 *Auth. presbyteros limitari.*
3 *Frater fiduciarius tutor. & cur. 4.*
5 *Fratres, an tutores legitimi vocandi.*
6 *Legis corneliæ vis.*

EST & alia. In gloſ. nam ſi puberes. in fi. Sed dic,
ꝙ ibi loquitur extenſiue de curatore: hic pro-
1 prie. & ſic curator † adulti non eſt legitimus,
ſed datiuus, vt hic no. & idem not. ff. de tut. &
cur. datis ab his. l. uentri. §. 1. C. de epiſ. audien.
l. de creationibus. Sed contra no. in d. §. Lucius. Sed hæ uerio
res ſunt, ut apparet in d. §. Lucius, ubi datus, eod. titu. l. ſed &
milites §. ſi autem. Verum eſt tamen, ꝙ pater debet dari cu-
2 rator, ſi non habet excuſationem: vt d. §. Lucius. Nec † ob. C.
de epiſ. & cle. auth. presbyteros. quia quod ibi dicitur de cu-
ratore, reſtringe ad caſus proximos, quales ſunt legitimi ſed
furioſo & prodigo datur a lege, infrà de cura. §. furioſi. Ee po
teſt eſſe ratio, quia ſunt miſerabiles perſonæ, & pupillo
datur tutor in teſtamento, ſed curator puberi. In gloſ. qui re-
manſerunt. in fi. glo. Dic plenius, infrà in glo. ſed certe. Et ca
ue, quia hic glo. in ver. idem puto, loquitur quando emancipa
3 uit & extabant filiæ, & nepotes. & ſic ſatis plana eſt. † In glo.
ſed certe in fi. gloſſ. videtur contra intentionē literæ, in ver.
at qui. qui videtur dicere, quod frater non eſſet tutor legiti-
mus & ex mente in hoc differt a patrono, & a filio patroni,
vt euidenter apparet. Vnde dicas, quòd frater emancipa-
tus eſt fiduciarius tutor fratris ſui emancipati, vel in poteſta
te conſtituti, & nullo modo legitimus. Sed ſi per mortem pa
tris, fratres vel eorum alter efficeretur ſui iuris, tunc eſſet le-
gitimus. Et ſic intellige l. aduerſus. hic alleg. quæ vocat eum
legitimum. vt ff. ad velle. l. tutor, §. nec diſsimilem, C. de legi.
tut. l. fi. Et eſt ratio, quia quando per emancipationem exeunt
de patria poteſtate, vel eorum alter tunc capite diminuitur,
emancipatur & ius agnationis perdit, ff. de capit. dimi. l. tute
las. & apparet ſupra in ti. de legi. agna. tu. & de capi. dimi. &
eſt incognitus per legem 12. tab. & de iure ciuili, quantum
ad ſucceſsionem: ſed per prætorem vocatur tantum per bon.
poſ. vnde cognati, vt hic plenius videbis j. de leg. agn. ſucceſ.
§. fi. C. de leg. hær. l. fi. Et ideo cum nulla lege vocatur ad ſuc-
ceſsionem, nec ad tutelam ſed † quia conditores legum maio
4 rem fiduciam habuerunt de ipſo propter propinquitatem,
quā de alio, vocauerunt eū ad tutelam, quāuis emancipatum:
& vocauerunt eū fiduciarium. Sed qñ per mortem patris effi
ciuntur ſui iuris, tunc non minuūtur capite. ff. ad macedo. l. ſi
filiusfa. 1. §. fi. nec deſinunt eſſe agnati: ideo ſunt legitimi. Et
pōt dici, ꝙ ex verbis & ex mente, ff. de leg. agna. tu. §. 1. & ita
intellige eū, tit. l. 3. §. fi. cum l. ſeq. De patre autem non poteſt
ita dici in caſu, quo emancipauit: quia ille vocatur, de iure ci
uili ad ſucceſsionem. ff. ad Tertulli. l. 2. §. obijcitur. Sed frater
emancipatus non erat cognitus de iure ciuili: ideo nullo mo
do poteſt vocari legitimus: vt prædixi. An aūt hodie ſit legi-
timus: dic infra in gloſſ. proxi. in fi. Et quod dixi de fratribus,
intellige de nepotibus: vt hic, in tex. & in glo. In glo. pro cer-
te: in fi. Hæc opi. non eſt vera. cū lege 12. tab. fratres emanci-
pati ſint incogniti, vt dictum eſt ſupra ſuper gloſſ. proxi. ſed
5 bene verū eſt, quod poſſunt dici legitimi, † quia cognati ſunt
vocati per leges nouas, non tñ per legem 12. Tab. hoc attri-
buendum eſt legi nouæ tollenti impedimentum, vt hic appa
ret: quia quamuis per legem 12. ta. hæreditas deferatur pro-
ximis agnatis: ſi tñ ſit impedimentū, quia forte ille, cuius erat
6 hæreditas moritur captiuus, lex † Cornelia tollit illud impe-
dimentum fingendo ipſum eſſe mortuum in patria hora ca-
ptiuitatis, & talis hæreditas non cenſetur deferri per legem
12. Ta. ſed per l. Cor. quæ impedimentum tollit, ff. de vul. &
pupi. lex cornelia in fi. & ſic eſt dicēdū in propoſito ſm doc.
& Iac. & Pet. quorum opi. vr̄ ſatis vera, quamuis non probe-
tur per l. quam alle. Imo. facit ad contrariū: ſed hoc ſatis pa-
tet. ff. ad l. fal. l. filiusfami. & no. ff. vnde li. l. 2. §. pe. & ſecun-
dum hoc hodie frater emancipatus ſit legitimus. Patet C. de
leg. tu. l. pe. quæ corrigit. legem, fratres. de inoffi. teſta.

Item

Item. Ita tamen in fi.ſuper tex. Sed quęritur quid ſi pro
a ximior propter minorem ætatem repellitur, [a] an admittetur ſequens in gradu? Videtur, ꝙ ſic, ff. de legi.tut.l.pe. Contra ff. de teſta.tu.l.idem fiet. Dicas, ꝙ ſi ſpes ſit alterum fieri perfectæ ætatis ante, quam alter ad legitimam ætatem peruenerit, tunc ſuccedit datiuus, non legitimus: alias legitimus. ſic intellige, quod no. ff. de excu.tu.l.non ſolum, §. ſi libertus, vbi de hoc. Sed an adulto facto perfectæ ætatis, datiuus deſinet? videtur ꝙ ſic. ff. de tut.& ra.di.l.ſi tutor.2. §. 1. & vide quod ibi.no. de hoc in Spe. de tu. §. 1. verſ. pe. & antepe. & infra tit. proxi. ſuper gl. ex teſtamento.

a Adnotatio. Repellitur. Et eſt aduertendum. ſecundum Angel. quòd ſicut minor non poteſt eſſe tutor: ita non poteſt eſſe executor vltimarum voluntatum: quia æquiparantur.

De Attiliano tutore. Rubrica.

Hucuſque tractatum fuit de teſtamentaria & legitima: ſequitur de datiua tutela.

1 *Tutelarum potiores.*
2 *Mater, & auia qui tutrices fiant.*
3 *Datiuo ſuccedit legitimus.*
4 *Iudicum quis tutorem det. 5.*
6 *Epiſcopus tutorem dat 7.10.11.*
8 *Tutor a ſuperiore iudice vbi non dandus.*
9 *Pupillorum res quo & vbi recipienda.*

SI cui. Primo tractat, ius antiquius, vſque ad §. ſed ex his, & ibi ius antiquum, vſque ad §. ſed hoc iure. & ibi nouum ius, vſque ad §. nos. autẽ vbi nouum ſupplet, quaſi ipſum de nouo creando: & ſic ſunt quatuor iura, & quamuis tex. longus ſit, breuis eſt tñ ſubſtantia & effectu. In glo. ſ. ex teſtamento in fi. & hæc probantur, videlicet primum. ff. de teſt.tu.l.tutor. §. 1. ſecundũ eund. tit. l. ſi quis ſub conditione.
1 † Et caue tibi: quia adeo teſtamentaria & legitima præcedũt datiuam, quòd non valet datio facta per iudicem teſtamentario, vel legitimo non excuſatis: vt patet in d.l.ſi ſororis. vnde bene caueant legitimi, ꝙ periculum adminiſtrationis ad eos pertinet, ex quo pupillus tutore indiget: vt patet in C. qui da.tu.poſ.l.ſororis. Et hoc eſt notabile: quia non omnes hæc aduertunt, nec præuident periculum, quod eis imminet ex negligentia adminiſtrandi, vel ſe excuſandi. Iſta autem nõ
2 obtinent † in matre & auia: quia illæ non ſunt tutrices: niſi hoc velint, & requirant: vt in auth. vt li.ma. & auiæ. Et ideo dicunt gl. ꝙ valet datiua ante, quam requiantur, C. de confi. tu.l.2. & no. in auth. matri & auiæ. C. qñ mulier tu. off. ſed eis requirentibus datiuo deſinit. Et ſic intellige quod no. ff. de tu. & cur. da ab his, l. tutor ſi petitus, vbi gl. tenet contra. In gl. duobus, ideſt ibi cum alleg. de offi. præto. l. 2. hæc lex nihil facit ſecundum Ia. & Pet. quia loquitur de numero prætorum, non tribunorum, ſecundum eos, Sed dic, ꝙ ſatis patet per §. iſdem temporibus, alleg. in gl. In gl. & hodie. in fi. hoc verum in iiſdem tribus caſibus: ſed non per l. Attilij vel Titij: quia illæ ſublatæ ſunt infra. §. ſed ex his. ſed per d.l. ſi quis ſub conditione, ſecundum eos. In gl. ſed quid ſi nullus, in fin. de hoc plenius, ff. de teſt.tu.l.ſi nemo. vbi ſunt varia remedia. Spe. tñ vr̃ tenere illud ꝙ detur per iudicem tutor ad adeundum: vt in Spec. de tu. in prin. Quidam autẽ dicunt, ꝙ adeant de facto, per l. mulier. §. 1. ff. de cond. inſti. Vel dic, quod ex quo tutor non datur, niſi ſuo, ꝙ ſuitas habetur pro aditione. ff. ad Treb. l. ita tamen. §. ſi pater. cum notatis, infra de hær. quæ ab inte. §. poſthumi. In gl. hic tutor. in fi. Vel dic, ꝙ hoc caſu poſſet expreſſe, quia cum hęc conditio intelligeretur in datione, ſi exprimatur, non facit actum conditionalem, ff. de leg. 2. l. ſi ita. de cond. & demon. l. 1. in fi. & l. cõditiones, quæ extrinſecus, ſecundum doc. & hoc ſatis apparet, in l. muto. §. ſi ſub conditione. ff. de tutel. Sed quid ſi conditio non euenit, vel tutor teſtamentarius mortuus fuerit ante diei, vel condi
3 tionis euentum? Videtur, † quòd etiam ſi datus deſinat, ꝙ ſuccedat legitimus, cum nullæ remaneant reliquiæ, vt l. ſi quis ſub cõditione. ff. de teſta.tu. & d.l. ſi tutor. §. 1. de tute. & rationibus, de tu. & cur. da. ab his. l. ſi impuberi. Nec ob. ff. de tu.l.quæſitum. quia ibi fuerat tutor ille, in cuius locum datus fuerat: hic non. In gl. ſ. inquirendo, in fi. melius, ff. de tut. & cu. da. ab his. l. ſcire. §. cum reliquis, de ſuſpe. tu. l. ſuſpectus. In gl. ad prę̨fectum, in fi. Sed quomodo, cum ille, qui habet cognitionem tantum de criminibus, de ciuilibus ſe intromittere, non poſsit. ff. de iud. l. ſolemus, §. latrunculator? Dicas, quòd præfectus vrbi etiam de ciuilibus non cognoſcebat, vt patet in l. 1. §. qui es, & §. cura. & in l. 2. ff. de offic. præ-
4 fec. vrb. † In gl. ſcilicet eum. qui. in fin. Sed ad quem locum reducetur? Glo. hic non aperit, ſed tex. videtur hoc expedire. C. vbi petãt. tutores. l. vnica. Vt tamen clarius materię notitiam habeas, in qua doc. & gl. variant diſtinguere, quia aut pupillus habet domicilium & bona in eadem prouincia, & tunc non dubium, quin iudex illius loci debeat prouidere de tutore, vt d.l. vnica. C. vbi pe. tu. Aut habet in vna domiciliũ tantum, & in alia bona, & tunc ſunt opin. Hu. dicit, quòd iudex domicilij non dabit, ſed iudex bonorum, ff. de tu. & cu. da. ab his. l. pupillo. Azo. dicit, quòd imo iudex domicilij, ff. de tu. & cu. da. ab his. l. 1. §. 1. ſecundum diuiſionem: & hanc Dyn. tenet. Tu potes dicere vtrunque dare poſſe: ſi tamen alter prę̨uenerit, alter dare non poteſt, quia tutorem habenti, &c. niſi in caſu, quo illa omnia gerere non poſſet vt infra dicetur, ſed ſi non apparet, quis præuenerit, forte impedient ſe in concurſu, vt l. duo ſunt Titij. de teſt. tu. Vel dic melius, quòd ambo adminiſtrent, quilibet in iuriſditione ſui iudicis. C. de teſta. tu. l. 2. ff. de tu. & cu. da. ab his, l. filius, & in l. duo ſunt Titij. vbi fuit mens teſtantis dare vnum, ſed non conſtabat de quo. Hic conſtat, ꝙ duo fuerunt dati & de mente dantium. Aut habet domicilium, & bona in vna prouincia, & in alia bona tantum, & tunc gloſ. variant. Verius tamen eſt, ꝙ datur tutor in loco domicilij poteſt vbique adminiſtrare, ſiue datus fuerit a teſtatore, de quo non eſt dubium, ſiue a iudice. C. de excu. tu. l. 2. infra de excu. tu. §. datus. Sed ſi excuſet ſe de his, quę ſunt extra prouinciam, tunc iudex illius prouincię in qua ſunt bona, prouidebit de tutore. Et ſic intellige. ff. de excu. tu. l. non ſolum, §. qui teſtamento. cum ibi no. & l. propter, §. licet, & l. Iuriſperitos, §. cum oriundus. de rebus eorum. l. magis puto. §. illud. Et ſic debet intelligi. l. ex pupillo. Vbi autem moratur in vna prouincia in alia habet domicilium, & bona: debet reduci ad locum, vbi habet domicilium & bona, vt hic no. & patet. in l. vnica, prædicta. & fiet hæc redictio per officium iudicis. iuxta l. cum vnus. §. is qui. ff. de bo. auth. iud. poſ. De hac materia no. in l. hic alle. & in Spe. tit. de cu. §. generaliter. ver. item no. quod pupillus. No. tamen quod hic voco locum domicilij, locum originis vbi pater tenebat domicilium tempore mortis ſuę, non originis patris: imo vere ſuum, ſi pater domicilium tranſtulerat. [Alij habent in alia lectura domini Pacaro, non originem patris, imo nec ſuam, ſi pater domicilium tranſtulerat.] C. de munic. & orig. l. 1. ff. ad munic. l. aſſumptio. §. filius, &
5 ſic intellige. l. vnicam, C. vbi pe. tu. † Sed quæritur, nunquid iudex eccleſiaſticus poſsit dare tutorẽ? & videtur quod non, quia abſurdum eſt, &c. C. de teſta. l. conſulta diualia. 11. q. 1. c. te quidẽ, de primo vr̃ expreſſum infra prox. §. Pręterea cũ datio tutoris, nedum reſpiciat perſonam, imo etiam patrimonium, vt l. pupillo. & alijs ſupra alle. & iudex eccleſiaſticus de hoc ſe intromittere non debeat, vt extra de iud. c. nouit. de for. comp. c. ex tenore. Non vr̃, qđ poſsit, & ad hoc poſſunt adduci omnia iura, quę conſueuerunt induci ad antiquã quęſtionem, an legitimatus per Papam ſit legitimus [alias legitimatus] quo ad temporalia. extra qui fil. ſint leg. c. per venerabilem, poteſt dici, quod pupillo clerico dabit tutorem cum detur principaliter perſonę, vt ſupra qui da. tu. poſ. §. certę. Et datus per eũ bona omnia adminiſtrabit, niſi ſe excuſet de parte, quo caſu iudex territorii dabit in parte illa, quia tunc datur rebus per l. pupillo. & alias leges allegatas ſupra. Secularis aũt iudex dr̃, quod non poſſit dare clerico cũ non ſit de iuriſditione ſua, per hunc §. C. de epi. & cle. auth. ſtatuimus, ff. de tu. & cu. da. ab his. l. 1. in fi. [Sed forte poteſt dari tutor ad rem, quia ille principaliter datur rebus, vt d. §. certę, & iudex ſecularis videtur iudex rerũ, vt d. c. nouit. & ideo vr̃ qđ iudex ſecularis poſsit interdicere bonis clerico, & dare ei curatorem.]

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

6 curatorem.] † Sed an epiſcopus poſsit dare tutorẽ laicũ? Nõ vr̃, cum non habeat iuriſditionem temporalem ſuper eum: nec ius cogẽdi.ff.de tu.& cu.da. ab his,ius dandi. Dabit clericos,pſbyteros, & monachos: & eos coget de iure canonico. 86.diſt.c.peruenit. 16.q.1.c.generaliter,licet de iure ciuili ſecus,C.de epi.& cle.auth.presbyteros. Et ſi tales non reperiat,poterit nominare ſeculares,quos iudex ſecularis ad eius requæſtam coget.ff.de tu.& cu.da.ab his.l.diuus Marcus. Laico non videtur, ꝙ poſsit dare per iura prædicta: niſi in defectum ſecularis iudicis,quo caſu deuoluitur iuriſditio ad eccleſiaſticum iudicem:vt d.c.ex tenore,& c.cum ſit, & c. licet,& hoc in terris,in quibus non obtinet temporalẽ iuriſditionẽ: in illis enim poſſunt ſine dubio.extra de appell. c.ſi duobus.

7 † Sed quid dices de epiſcopis,qui de cõſuetudine cognoſcũt, inter laicos indiſtincte de cauſis ciuilibus,vt videtur Engoliſmen epiſcopus. Adhuc non vr̃ ꝙ poſsit ꝗuis.n. conſuetudo det ei cognitionem cauſarum ciuiliũ:non tñ dat ei cognitionẽ cauſarũ mixti imperij: cum ſint articuli diuiſi.vnde ille, qui habet de iure,vel de conſuetudine iuriſditionẽ ſimplicẽ, non ꝓꝑ hoc põt dare tutorem: cum tutelæ datio ſit mixti imperij.ff.de tute.l.muto §.tutoris datio.& hoc niſi facultas eſſet ĩ.quingentos aureos, & tũc poſſet vna cũ mgr̃atu:vt ĩ. proxi.§.Si tñ conſuetudo aliud ei tribuat, ſpecialiter in hoc caſu vr̃ tenenda. C. de man.li.l.vnica. Iudex autem ſecularis nõ põt dare nec cogere clericum ſed requirere põt epiſcopũ ꝑ dictas leges,niſi ſit clericus coniugatus,extra de cle.coniu. c.1.lib.6. epiſcopus tamẽ nullo modo poteſt cogere, niſi ꝓꝑ pietatem in caſu,quo alius non reperiretur.vt 21.q.3.c.3. C.

8 de epi.& cle.auth.presbyteros.† Sed,an ſuperior poſsit dare tutorem in terra ſubiecti.V.g.Seneſcallus Regius dedit tutorem pupillo, qui eſt de terra Baronis ſibi ſubiecti: & in qua baro habet omnimodam iuriſdictionem,merum,& mixtũ imperium: nunquid tenet datio? videtur quod ſic:quia Præſes poteſt dare in locis,in quibus eſt deſenſor.in auth. de deſen. ciui.§ iuſiurandum,ver.valente.ff.de offi.proc.l. meminiſſe. & facit bene.C.de don.l.in hac. Dic contra cum Seneſcallus ſit iudex,& ſuperior in terra Baronis,in caſibus videlicet reſſortij tantum: & ſic non põt exercere iuriſdictionis actum, niſi in defectum ipſius,ad inſtar Archiepiſcopi,qui eſt ſuperior Epiſcopo: & tamen non poteſt exercere iuriſditionẽ in diœceſi Epiſcopi: niſi in caſibus,vt apparet extra de offi.or. c.paſto.& c.Romana.eo.ti.lib.6.ad hoc facit C.de of.præfec. vrb.l.1.Nec ob.contraria: quia loquuntur in locis & in terris,in quibus omnimoda iuriſditio pertinebat ad vnum ſolũ: vt ad imperatorem,qui vtrunque inſtituebat, nec erat alicuius officialiũ propria.Hic autem eſt propria Baronis, & hæc ſatis declarant ſtatuta Regia, quæ inhibent,quod gentes Regiæ non expletent in terris Baronum, niſi in caſu reſſortij.

9 † Præmiſſa obtinent in datiuis, de quib. loquitur hæc materia.Sed quid dices de legitimis & teſtamentarijs? Dic,quod debent venire coram iudice & iurare,vt in auth.vt hi qui res mi.obli.ha.per §.fi.& de mandato iudicis, vel eius authoritate res recipere.C.arb.tu.l.fi.de admi.tu.l.fi.de tu.qui ſatiſ.nõ de.l.fi.Coram quo iudice hoc facere debent? Dic, quod coram illo,qui dare deberet,ſi non eſſent teſtamẽtarij.vel legitimi.arg.l.in hac.& d.l.conſulta.iuncta infra.gl. prox. In gl. ergo delegatur,ibi,cum dicit.dicitur.Sed adhuc ob.quia legatus proconſulis dat tutores,ff.de tu.& cu.da.ab his.l. 1. Glo. variat,quia in d.l.1.in glo.abſente. dicit, quod præſes poteſt committere propter ſui abſentiam.& in l.1.ff.de offi.eius cui man.eſt iuriſ.vr̃ dicere contrariũ.Din.eas concordat,quia cognitio,ſeu inquiſitio poteſt committi, ſed non datio, vt vr̃

10 notari ead.l. 1. §. huius rei. † Sed dic clarius,& latius, quod quicunque habet regimen prouinciæ, vel territorij, & in eo omne imperium,poteſt dare tutores,per l.1.Alij qui nõ habẽt omne imperium,non pn̄t,niſi facultas &c.vt § ſeq.Et ſic intelligo.d.l.1.ff.de tu.& cu.da.ab his, & eod.tit.in princ.& hoc ſi habet ex vi dignitatis,& quaſi inſtituti. Sed ſunt nonnulli,qui nõ inſtituuntur,ſed loco defuncti ponuntur per illũ,qui poſſet inſtituere, vel quibus officiũ commendatur ad tp̃s,vel committitur a tali qui poſſet inſtituere & dare titulũ dignitatis,vel officij,& tales pn̄t ẽt dare tutores,& de talibus loquitur ẽt d.l.1.C.de eo,qui vi.obt.alle. l. vnica. Illi.n.pn̄t oĩa,quæ ordinarij poſſunt,vt ibi patet,nec de illis meruit fieri contrarium. Sunt autem alij,quibus committitur non per illos, qui intitulare pn̄t in officio, ſed per intitulatos, ſicut per præſides & alios officiales intitulatos. Et de his non reperio,ꝙ poſsint dare tutorẽ,niſi delegatus proconſulis, in quo vr̃ ſpeciale,vt in d.l. 1.de tut.& cu. Et ſic videtur,quòd tutoris datio delegari non poſſit nec cum vniuerſitate: nec alias ſpecialiter.ff.eo.nec mandante. Sed an hodie poſsit delegari, ſaltem in caſu quo competit iure magiſtratus, infra prox. §. ff.eo.l.ius dandi,& tamen non poterat delegari,vt l.ius dandi,gl.videtur dicere,quòd non,in d.l. 1.de off. eius cui man. eſt iur.Quod ſatis videtur verum, quia ſpecialiter per legem cõmittitur,& ſic non põt delegari per d.l. 1. Item ẽt de iure ſlorum,iure magiſtratus competebat,vt d.l. ius dandi, & tñ non poterat delegari,vt l.nec mandante,de iure canonico vr̃ cõtra,extra de off.deleg.c.venerabilis,extra de offi.vica.c. 2. lib.6.Sed quare poteſt iuberi ſaltem,vbi non ſunt magnæ facultates,& non põt mandari? Reſpondeo, lex quæ tendit ad vtilitatem pupillorum,magis confidit de officialibus, ẽt minoribus quam de priuatis,quia magis ſunt electi. & cum maiori maturitate ideo permiſit illud iuberi nõ alijs commiti. Quid ergo dices de efficiali Epiſcopi,vel iudice Balliuo, vel Seueſcallo,Baronis? Non videtur,quod poſſint dare tutores: quia loco alterius ſunt intitulati tanquam in officio,quod apparet: quia vnum,& idem auditorium eſt ipſorum,& dominorum ſuorum extra de conſue.c.non putamus,li.6. Præter ea in tales non tranſit niſi ſimplex iuriſditio, niſi largior de-

11 tur poteſtas,extra de offi.vica.c.2.lib.6. † Sed contrarium eſt expreſſum extra de iud.c. ſi annum,lib. 6. & quamuis ibi loquatur de curatore ad litem: nihilominus loquitur de generali,non ad certam litem:ſed in ver. ſeq. loquitur quando ad certas lites,quæ dixi de datione tutorũ,intellige in datione curatorum,infra de curat.§.1.Sed forte legati poſſunt dare curatorem ad litem: quia ille non inſtituitur cum tanta ſolennitate: nec eſt tantum periculum, vt C.arbit. tut.l.fin. quod verũ eſt delegatis à principe.Secus ſi ab alio, & ita patet in c.ſi annum,alleg.lib.6.& ibi no. per Arch.Inno.tamen notabat alio modo,extra de procu. ca. petitio. cuius opi. eſt adhuc vera in alijs,delegatis quam à Principe.

1 *Libra argenti & auri quanti ſit.& 2.3.*

Nos autem.In gl.quam nos habemus. Sed quo modo ſibi blanditur Iuſtinianus: quia de iure Digeſtorum videbatur idem,vt l.ius dandi.ff.de tut.& cur.da.ab ijs.Sed dic,quòd l. illa intelligatur ſecundum §.ſed hoc iure,alleg. ſupra proxi.

1 vt ibi not.ideo iſte.§.addit ad illã,ſicut ad d.§.† In gl.1.lege l.aureos,in fi.Quinque autem valent libram argenti.C.de argen.pretio quod theſau.infer.l.1.lib. 10. & ita libra auri valet quinquaginta,alias valebat 12.libras argẽti, & vltra duos aureos. Et tamen mercatores regni dicunt, quod marca auri non debet valere niſi 12.marcas argenti, ſed tunc forte erat aurum charius, quam nunc ſit,vnde hodie in regno eſt ma-

2 gna abundantia auri,& ideo vilius.† Sed quantum valent hodie quinque ſolidi,vt ſciamus vim huius § Gloſſ.videtur dicere,quòd ſeptuagintaduo aurei valeant libram auri, vt no. gl.in aut.de deſen.ciu.§.1.& iudicare,ponendo libram auri, pro ſex libris argenti. Sed certe,vel moneta de qua loquitur,

3 erat nimis fortis,vel aurum nimis vile.† Vnde ſcias,quòd in libra ſunt 12.vnciæ,& in marca 8.ex quo ſcias quòd 72. au-

a rei facinnt librã a auri. Et quot vnciæ faciunt libram ſatis cito cum campſoribus ſcire potes, quantum autem valent, regula ſeu doctrina certa dari non poteſt: propter diuerſos valores monetæ auri,& argenti,quæ in diuerſis temporibus, contractibus, regnis & regionibus ponuntur aſcendunt & deſcendunt pro voto regentium. In gloſſ.ſcilicet tabellionũ, in fi.ibi videbitis,ff.de ma.con.l.magiſtratus.

a Adnotatio.Septuagintaduo aurei faciunt libram.l.quoties.C.de ſubſcep.& arca.lib.10.Sed aduerte quod licet Bar.in auth.ſed nouo iure. C. ſi cer.pe.dicat librã auri conſtare ex centũ aureis.hodie,libra auri conſtat ex 96.ducatis Venetis.vt no.idem Bar.in allegata.l. quoties, de quo vide per Fel. in c. con querente.col.1.extra de offi.ord.

IMPVBERES. In hoc,§.reddi rationem quare impube-
res debent eſſe in tutela,& eſt planus.

1 *Obligationis ortus.*
2 *Agi de dolo in tutorem poſſe.*
3 *Actio de ra.diſt.qualis.*
4 *Dolus quando probandus.*
5 *Actionum fur.& ra.diſt.concurſus & differentiæ 6.*
7 *Actiones fur.& rat.diſt.cur ſe tollãt.*

CVM ergo. In gl.ſed ſi ibi,cum dicit, non naſcitur actio
1 tutelæ.† Sed obligatio naſcitur ex qualibet mala adminiſtra-
tione,ff.de admi.tut.l.tutorem, qui tutelam gerit.Obligatio
autem bonorum cenſetur eſſe nata a tempore delatæ & ſu-
ſceptæ tutelæ,vt C.de admi.tut.l.pro officio. C. de bon.quæ
libe.cum oportet.§,fi.de epiſ.au. l. de creationibus , quando
mulier tu.off.ſun.po.l.fi.de ſec.nup.l.hac edictali.§.his illud.
Cõtra de priui.fiſ.l.ſi debitor. Sed in caſu iſto præceſsit quaſi
contractus,ibi non.Sed in eo,quod ſubiicitur , quòd aliæ nõ
intentatur.ob infra tit.1.§.fi.ibi videbis plenius.In gl.id eſt ,
actione.in ver.eſt & alia,ibi propter dolum.Dicunt.do.Ia.&
2 Pe. qui parum, aut nihil dixerunt hic † quod gl. quandoque
dicit quòd hæc actio datur ex dolo,videlicet,quòd tutor ma
le & doloſe verſatus eſt in adminiſtratione.Sed qñque dicũt,
ꝙ datur ſiue doloſe ſiue non: quod eſt verius ſecundum eos,
3 & ſic tranſeunt. Scias , † ꝙ hæc actio de rationib. diſtrahen-
dis,eſt proprium nomen actionis, & ponitur inter ciuiles in
arbore,vt ibi videbis,& oritur ex interceptione rerũ pupilla
rium,vt no.ff.de tu.& ra.diſt.l.1.§.conſiderandum,ver.hunc
tamen ſuper verbo,eiuſdem ſacti,vult dicere, interceptione
alicuius.i.amotione alicuius,vel aliquarum rerum,de illis re
bus pupillaribus , forte ponendo inter ſuas , vel in vſus ſuos
conuertendo,vel ſicut de propriis negotiãdo.Et in iſta actio
ne ſufficit probare rem interceptam , nec oportet probare
4 dolum . † Item,nec quòd inuito domino.Sed in actione fur-
ti oportet probare dolum , vt nota.in d. gloſ. Si tamen ille ,
qui agit hac actione velit proponere,& probare dolum, be-
ne poteſt : & in hoc caſu concurrit cum actione furti. Et ſic
intellige.ff.de adminiſtra.tut.l.tres tutores, & l. non exiſti-
mo.in fi.& actio non tollit actionem furti,nec econtra , ſed
actio tutelæ & hæc adinuicem ſe tollunt,vt not.& ibi patet.
5 In hoc eſt mirum,† quare hæc actio de rationibus diſtrahen
dis & ſurti non ſe tollunt niſi ſaltem in eo, quod excedunt ,
iuxta regulam,ff.de act. & obl.l.qui ſeruum,vi bo.ra.l.1. cõ-
mo.l.vnde quæritur.Sed text.reſpondet in d.§.pe.Nec enim
eadem obligatio eſt furti,& tutelæ, vt quis dicat plures eſſe
actiones eiuſdem facti , ſed plures obligationes. Nam & tu-
tor,& ſur, obligantur , hæc ſunt verba text. & ſunt multum
obſcura.vnde gl.dicit ibi,quòd diuerſæ ſunt, quia vna ex ſo-
la interceptione non doloſa, alia ex doloſa. Item vna quan-
do per fidem,altera quando domino inuito.Sed hoc non vi-
detur poſſe ſuſtineri,in caſu ſaltem quo concurrunt,quia tũc
vtrobique dolus & voluntas domini . Sed dic , quòd adſunt
diuerſæ obligationes,quia quamuis actio de ra.diſ. extenda-
tur ad caſum illum,non mutet ſuam originem, nec naturã ,
nec in caſu quo currit ille,qui agit actione de ra.diſt. probat
dolum, nec voluntatem domini . Vnde ibi nihil tangitur de
materia act.furti, niſi de ſola interceptione , ſed in act. furti
oportet probare dolum , quòd animo lucrandi , ſibi & forte
voluntatem propter ius adminiſtrandi , quod habet tutor ,
quod eum excuſat a ſurto,vt dicta lege merito. ff.pro ſocio,
& dicta lege tres tutores , & ita diuerſæ ſunt obligationes .
6 † Item datur actio ſurti, quaſi contra extraneum , nec habet
dicere,nec probare eum tutorem in actione de ra.diſtr.opor
tet,quòd dicat & probet tutorem fuiſſe , qui vellet dicere ꝙ
hæc actio de ra.diſtr.oritur ex quaſi contractu,ſicut tutelæ ,
ſed ex interceptionibus tutor obligatur, ſicut ex ſingulis ma
lis adminiſtrationibus , in act. tut. vt dixi ſupra in princ. §.
Tunc apparent magis diuerſæ obligationes huius actionis &
fur.& tex.ſatis hoc innuit d.§.penult.verſic.in tutela ex vna
obl.&c.vnde act. tu.& de ra.diſt.quaſi eædem ſunt. Nam vna
non poteſt intentari niſi finita tutela,ſicut nec alia,vt l. 1. §.
fi.de tut. ra.diſtr.Item eſt aliud mirabile,quare act. tu.tollit
hãc ſaltẽ in eo,qđ excedit,cõtra dictas ll.quia ſi dicas ꝙ ſint
ex vna obligatione,ſicut tex.dicit in d.verſi.in tutela,non vř
7 bona ratio : † quia condictio furti eam in totum tollit , quæ
tamen non ex eadem obligatione , vt ſupra dictum eſt , vt l.
actione.ff.de tu.& ra.diſtr.Sed poteſt dici, quòd ideo condi-
ctio ſurtiua illam tollit, quia ambæ continent rei perſecutio
nẽ. Sed cur tollit in eo,quod eſt pœna quia forte ſuit viſum
legiſlatori,quod ſufficiebat actio ſurti,& videtur ſpeciale in
iſta actione, quia forte nimis rigoroſa.punit enim tutorem,
de cuius malo animo non conſtat,quod fuerit contra ratio-
nem fauore pupillorum.

De authoritate tutorum. *Rubrica.*

*Poſtquam ſupra dixit qualiter tutores creantur, ſubiun-
git qualiter creati ſe regere debeant.*

1 *Infantem non obligari.*
2 *Pubertati proximus obligabilis & qui.*

AVTHORITAS. In tex. ibi, cum dicit , non
eſt neceſſaria . tunc autem eſt neceſſaria ſi ſit
maior infante,ff.de verb.oblig. mulier. ff. rem
pu.ſal.ſor.l.2.& l.ſeruum pupilli.In gloſſ.quia
tunc ibi,cum dicit,de pac.contra iur. Et intelli
a ge,quòd valet authoritas in contractibus, a ex quibus poteſt
vtilitatem reportare,quia donare non poſſet,etiam cum au-
toritate,C. de admi.tu.l.non omni ſecundum do.Iac. & Pet.
in l.fi.C.ſi ma.ſac.ſine decreto ali.ra.ha. In ead.gl.ibi,cum
dicit,quid ergo in excommunicato.eſt econtra, quia põt fa-
cere damnum ſuum,& ſe obligare, ſed non acquirere ſecun-
dum Hoſt.in ſum.de pœ.§.fi.ver.ꝙ ſi is.Sed Inn.dicit, quòd
poteſt ſibi acquirere,vt no.de dol.& contu.c.veritatis.In gl.
& ſic nota. ibi. §. proſpeximus, hoc ſpeciali fauore pupilli ,
b b ius commune contra.C.de reſcin.ven.l.ratas,& eſt ar.quòd
ſi quis maior.& habilis contrahit matrimonium cum pupil-
la,ꝙ maior ſit ligatio , Sed dic , quòd non eſt ligatus vincu-
lo matrimonij,ſed promiſsionis,extra de deſpon.imp.c.de il
1 lis,& ibi no.† In ea.gl.fi.In hac materia ſunt diuerſæ opi. gl.
& doc.Vnde recolligẽdo dicas,quòd aut pupillus eſt infans,
& dic,quod nullo modo obligatur.ff.de cõd.inde.l. quod pu
pillus,de act.& obl.l.pupillus.Aut maior infante, & tũc ſi ſit
proximus infantiæ,vř gl.dicere,ꝙ ſit idem,ac ſi eſſet proxi-
mus pubertati,vt no.ff.de noua.l.1.Quidam dicunt,quod eſt
idem ſicut de infante,& ſic vř tenere. Dy.in l.impuberes, in
fi.ff.e.& gl.C.de inut.ſtip.l.1.Et hęc ſatis eſt conſona rationi.
Cum enim obligatio contrahatur per conſenſum,ff.de pact.
l.1.vix poſſet dici,quòd pupillus proximus infantiæ conſen
ſum habeat qui omnia daret pro vno pomo,vel pro vna bur
ſa. Et ad hoc facit,quia nõ delinquit antequam ſit proximus
pubertati,& conſenſus procedit ex animo ſicut delictum,vt
ff.de reg.iu.l.popillum,& l.pupillus,de fur.l.impuberem,ad
l.aquil.l.ſed & ſi quemcunque,§.ſed etſi infans,&c.Hoc caſu
2 † poteſt dici proximus pubertati,non ex annis,ſed ex capaci
tate intellectus,& ita ſorte volunt leges proxime alleg. Ple-
rique enim reperiuntur magis doli capaces in nono,vel deci
mo anno,quam alij in 14.Vnde multum aduertendum eſſet,
an ſit malitioſus,vel capax doli & conſenſus,vt tunc oblige-
tur.& hoc vř bene probari.ff.de ſpon.l.in ſponſalibus contra
hendis ætas ſecundum vnum intellectum,tamen in omni du
bio ex quo eſt 7.annorum iura pręſumunt ipſum hře conſen
ſum,vt patet extra de deſpon. imp. per tot. de iud.ſi annum
lib.6.ff.de admi.tu.l.1.§.ſufficit.Et ideo, niſi euidenter appa
reret ipſum nihil ſentire,dic,ꝙ obligaẽ, ſicut pubertati pro-
ximus. In quo dic,ꝙ aut habet tutorẽ, & tũc aut cõtrahit cũ
tutore,& refert an clam,vel palam,& an cum tutoris autho.
vel non,ff.eo.pupillus,§.1.& §.ſane.de adm.tu.l. non exiſti-
mo.an cum extraneo,& tunc ſi cum authoritate tutoris rite
adhibita,obligatur naturaliter,& ciuiliter , ſed reſtituitur ſi
ſit læſus,vt plene no.in d.l. 1.de noua.ff.eo.l.impuberes,Si ſi
ne authoritate gl.dicunt.quòd obligatur naturaliter, vt not.
in d.l.1.& vtrobique.& hoc ſequitur Dy.ſed Ia.& Pe. ꝙ nul
lo modo per l.ſi curatorẽ.C.de in integ.reſt. imo æquipara-
tur prodigo & furioſo,vt ibi.& ſic poteſt intelligi.l. 1. C. de
inuti. ſtipu.ſi non habet tutorem , obligatur naturaliter , vt
d.l.1.

d. l. 1. de noua. ad l. ſal. ſi pupillus. quando di. le. ced. l. cum il-
lud. §. hæres. & ciuiliter & naturaliter, ſi ſit ſactus locuple-
c tior,[c] vel dolum commiſit. ff de do. l. 1. §. an in pupillum. in
gl. hic alle. in glo. ff. de exce. do. l. apud Celſum. §. ſi quis tuto
tē. Et hoc in caſib. & in quib. obligatur naturaliter, ſed nullo
modo obligatur, ēt ſactus locupletior: ſed agitur ad exhibē
dū, vel rei vēdicatione vt no. ff. commo. l. ſed mihi. dic, vt ibi.
ex quaſi contracto extra iudicium obligatur: ſi ſit ſibi vtile,
alias nō: vt patet. ff. de neg. geſt. ſi pupilli. & l. 4. §. curatoris.
in iudicialibus qualiter obliget̃: videbis ĩ. proxi. §. dic, vt ibi.

a Adnotatio. In contractibus. Pupillus in delictis cadentibus in eo, obliga-
tur. l. pupillus. in prin. ff. de reg. iur. §. ſi. cum ſi. infra de ob. ex de. Item ad fi-
nem, vt liberet per acceptilationem, quia tunc efficitur locupletior: vt per gl.
ſing. in l. 2. ff. de accep. Item poteſt ſine tutore ea, quæ ſunt facti, vt l. poſſ. ff.
de acq. re. do. & l. quamuis. ff. de acq. poſ. his caſibus obligatur pupillus ſine tu
to. authoritate, vt per Iaſonem Mayn.
b Fauore pupilli. An & quando contractus poteſt claudicare? Vide plene
per Cy. in l. 1. C. ſi ſeruus extet.
c Locupletior. Quando pupillus ſit factus locupletior. Vide hic. per do. Are.
Item cui incubat onus probandi, an pupillus ſit factus locupletior, vel non.
Item quid ſi pupillus, nec meliorem nec deteriorem cōditionem ſuam facit.
Item hic vide diſtinctionem pulchram per eundem Are. quando pupillus ſi
ne tutore obligetur.

1 *Iudice autore, quæ, an & fieri queant.*
2 *Tutorem ſolum non quærere.*
3 *Pupillum ſolum non adire.*
4 *Sententia quando in pupillum, vel pro eo valida?*
6 *Pupillus quando, an & ſine tutore litiget?*
7 *Minor an quis contumax puniendus?*

NEQVE Tamen. In glo. ex teſtamento. ibi cum dicit:
cum pupillus non habet tutorem, ergo a contrario ſenſu, ſi
haberet, non poſſet iudex authorizare: vt videtur expreſſum
extra de iud. c. ſi annum, lib. 6. C. de iud. deli. l. ſi infanti. in fi.
1 Et hoc intellige in hoc caſu: quia † in alienatione rerum im-
mobilium, nō ſufficeret iudicis authoritas, C. ſi propter pub.
pe. l. fi. & videtur notari de fideiuſ. min. l. 2. ſed in alienatione
rerum mobilium, forte ſufficeret. Et ita poſſet intelligi quòd
no. ff. de min. l. ait prætor. §. permittitur. vbi videtur gl. con-
traria, quòd ſi iudex & tutor authorizarunt eum, nō videtur
valere: vt no. in Spe. eo. §. generaliter verſ. quòd ſi pupillus.
Quod poteſt eſſe verum, ſi iudex crederet eū verum tutorē;
vt C. qui admi. ad bo. poſ. prima. In fi. eiuſd. gl. de hoc dubi-
tat in l. ſi impuberi. ff. de tu. & cu. da. ab his. Dyn. videtur te-
nere opi. primam, quæ eſt ibi, ſecūdum quoſdam. Sed hoc nō
eſt in meo Dyn. Vnde videtur hęc verior per l. ſi infanti. in
fi. alleg. ſupra. Itē dic alios caſus, in quibus fallit infra de hęr.
2 ab inte. §. ſui item. C. de bo. quæ lib. l. fi. §. ſinautē patre. † Sed
poſſet dubitari, an tutor ſine pupillo poſſit bonorum poſſeſ-
ſionem acquirere. Et gl. quandoque dicit, quòd non ſi pupil-
lus ſit maior infante ſicut nec hęreditatem. C. de iur. deli. l.
potuit. & ita no. C. qui admit. ad bo. poſſ. bonorum, ſed in l.
potuit. no. contra. & d. l. impu. quod eſt verius ſecundū Dyn.
quia in bo. poſ. interueniunt. iudex & tutor, quod non eſt in
aditione ſecundū eū. ff. de bo. poſ. in pupillo. & l. tut. Nūquid
ergo iudex & tutor poſſent adire? non. quia non cōmittitur
iudici aditio, qn̄ pupillus non habet tutorē: vt l. ſi infanti. in
fi. ſicut datio bo. poſ. C. qui admi. ad bo. po. l. fi. In gl. vt per ſe
natuſconſultū. eum allegat. §. ſed quia. & hoc vbi maior eſt in
a fante: alias ſit reſtitutio ſoli tutori.[a] ff. ad Tre. l. reſtituta. §. 1.
C. ad Treb. ſancimus, in fi. gl. infra de eo. cui bo. li. cauſa ad id
eſt, §. 1. In gl. adminiſtratoris, ibi cum alle. ff. eo. l. 4. hoc verū,
b ſi non adminiſtrat: quia non poteſt:[b] quia forte, prohibi-
tus, vel omnes, iuſſi ſunt: ff. de admi. tu. l. Titium & Mæuium.
ſi autem non adminiſtrat, quia non vult, ſecus. ff. de acq. hær.
l. pupillum. In dubio autē omnes poſſunt: niſi teſtator aliud
diſpoſuerit, vel iudex, C. de auth. præſt. l. fi. ſi vnus ex pluri. l.
1. ff. eo. l. quod dicimus, §. 1. vide in d. l. 4. ff. eo. In fi. eiuſdem
c gloſſ. quidam habent, hoc in adulto ſufficit,[c] C. de admini.
tu. l. cū quidā, ſi non habes, ſuppleas. & vide quod no. in d. l.
cum in vna. §. 1. alle. in gl. eſt & alia, ibi eum alleg. l. minori-
3 bus. 25. an. Sed hæc ratio non vr̃ perpetua: quia † poſſet eſ-
ſe adeo lucroſa, ꝙ expediret talia & plura ſuſtinere: vel for-
te nullos habet creditores. Odoſr. reddit (vt fertur) aliam ra-
tionem: quia pupillus obligatur adeundo. ff. de acq. hære. l.
more. qui. ex cau. in poſ. ea. l. apud Iulianum, §. ſi. quem cōſtat
non poſſe obligari ſine tutore: vt dixi ſ. ff. eo. l. & ſi conditio
nalis, §. 1. Ideo adire non poteſt ſine tutore, etiam lucroſam.
Sed quare non ſaltem, vt alios obligaret, & ipſe obligaretur:
ſicut in d. prox. §. dicūt Ia. & pe. quòd in proximo caſu proui
detur contrahentibus cum eo. quia habet exceptionem, ff. de
reſcin. ven. l. ſi id quod, §. pupilli. quia nō ſic creditoribus hę
reditarijs. Non enim debitores hæreditarij poſſent excipere
ad vtilitatem creditoris cum nil eorum interſit ſecundū eos.
Vel dic, quòd contrahenti poteſt imputari, ꝙ cū minore con
traxit. ff. de min. l. cum mandato. non ſi creditoribus hęredita
ri. In ea. gl. cum allegat l. clarum. Doc. & maxime Di. conſue-
uerunt hic diſtinguere, quia aut pupillus ſeu minor fuit ſem
d per ſine tutore vel cura. in iudicio: & non valet:[d] vt l. cum
& minores, alleg. in gl. quod verum eſt contra ipſos: ſed pro
eis ſic. l. non eo minus, C. de proc. Sed Ia. contra, quod indi-
4 ſtincte non † valet, vbi ſcripſi. quod poteſt eſſe verum de dif
finitiua, ſecus de interlocutoria. ff. de bo. auth. iu. poſ. l. ſi mi-
nor. qui. ex cau. in poſ. ea. l. hæc autem. Aut fuit ab initio tu-
tor. & curator, ſed non in fin. & tunc ſi vſque ad concluſio-
nem, vel cauſam plene examinatam, valet ſnīa, & proceſſus,
ſi quis ſecutus ſit. C. de adul. quamuis. 1. Quod poſſet proce-
dere, ſi tutor vel curator eſſet legitime contumax, alias non
valeret ſententia, vt C. quomodo & quando iudex. l. ſi vt pro
ponis. Aut fuit ex poſt facto, ſed nō ab initio, tunc non valet,
vt l. momentaneæ, C. qui li. perſo. ſecundū doc. Sed ſecūdum
gl. valet quæ non eſſet vera, ſi non fuit in conteſtatione, &
in aliis ſubſtātialibus, ſine quibus iudicium redditur nullum,
C. de lit. cont. l. 1. & l. prolatam. de ſen. & interl. Hoc autem
fallit in quatuor caſibus, qui ſunt hic, in quibus minor poteſt
eſſe in iudicio ſine tu. & cur. & valet proceſſus & ſententia.
ſecundum glo. Et caue, quia primus & vltimus poſſunt habe
re locū in pupillo, ſed medij non, vt patet in gl. Multos alios
caſus ponunt gl. & doc. extra de reſt. ſpo. c. ex parte. vt in cau
ſa matrimonij beneficiali, ſeu eccleſiaſtica, in voto, morte pa
5 tris, &c. de quibus 20. q. 3. c. de crimine. Sed † hoc non vide-
tur verum per l. clarum, C. auth. præſt. Vnde credo, quòd in
beneficialibus & ſpiritualibus, dependentibus ab eiſdem, poſ
e ſint eſſe in iudicio ſine curatoribus minores 25. annis,[e] maio
res 14. & in caſu quo veniam ætatis impetrauerunt, in aliis
non, niſi habeant curatorem, per c. ſi annum, extra de iud. li.
6. Ex quo enim ibi ſpecialiter in illis permittit. inhibet de
alijs, vt l. maritus, C. de proc. & hoc ibi videtur tenere Azo
in ſumma. §. eſt autem, ad medium. Pupillus autem non po-
teſt eſſe in iudicio in aliqua cauſa ſine tu. authoritate, vt pa-
tet, ff. de accu. l. 2. §. pupillis, vbi eſt caſus, quo proſequendo
mortem patris, opus eſt tutore niſi in caſu momentaneæ,
poſ. vbi etiam ſeruus agere poſſet. & ſic intelligo. l. momen
6 taneæ, & C. ſi per vim, vel alio modo l. 1. † Quid ergo ſi agā
contra minorem, & non vult comparere? Reſpon. ſi ſit ma-
ior 14. an. & ſit contumax, poteſt condemnari, ſi talis ſit cau
ſa, vel in tali ſtatu, quòd poſſit ferri ſententia in abſentem,
ff. de min. l. minor. etiamſi quaſi contumax, vel poteſt excom
municari etiam pupillus, ſi ſit doli capax. etiam propter con
tumaciam tu. vel cu. niſi purget cum poſſit, vt no. in Spe. de
contu. §. nunc dicamus, ver. ſi. de ſen. exc. §. ſequitur, ver. ſed
pone. Et poteſt fieri miſſio contra tales, imo & contra inſan-
tem, vt l. hæc autem, ex qui. cau. in poſ. ea. Nec doli capaces
reſtituentur aduerſus contumaciam, quin ſoluantur expen-
ſę. ff. de mi. l. cum mandato, ſinautem ipſi, aut tutor & cu. ſi
quos habeat tenentur, vt in l. properandum, §. ſi. C. de iu. In
f gl. ſi. ſ. in ſi. ff. mand. l. hæreditatis, ſed quamuis non ſubeſſet,
nihilominus idem eſſet, vt hic apparet.

a Adnotatio. Soli tutori. Idem Ang. & Iaſ. hic. Idem poteſt ſolus bo. poſ.
agnoſcere: quia in facto conſiſtit ſecundum eoſdem hic.
b Non poteſt. Item nec gerere poteſt: quia nondum eſt decreta adminiſtra
tio. alias ſecus: vt per glo. in l. 4. ff. eo. Ang.
c Adulto ſufficit. Idem tenet Iaſ. dicens, quod bene ſufficit in curatore adul
ti. l. cum quidam, C. de admi. tu. & eſt ratio, vt ibi not. gl. quia adulto datur iu
re ordinario: pupillo vero extraordinario, ſecundum eundem Iaſ.
d Non valet. Et quoniam iudicium cum minore agitatum teneat, vide ple-
ne hic per Ang.
e Minores 25. an. Ponit hic Are. quæſtionem, an iudicium agitatum cum mi
nore valeat: & diſtinguit per multa membra: vide eum hic.
f In gl. ſi. Vide hic Ang. latius circa fin.

1 Cura-

1 *Curator, quando & ad quæ cogendus?*
2 *Pupillus iubente prius patre, adeat.*
3 *Iudicem poſt actum recte decernere.*
4 *§. Tutor ſenſus.*

1 Tvtor. † In glo. non enim compellitur. in fi. dic vt ibi:
quia in iudicialibus compellitur, qñ pupillus eſt reus, C. de
admi. tu. l. fi. §. pe. Et idem, vbicunq; eſt euidens & indubita-
tum damnũ pupilli, vel tertij, quod cõmode reſarciri nõ poſ-
ſet, melius etenim eſt, & c. C. in qui. cau. in inte. reſt. nõ eſt ne.
l. fi. & ita videtur ſentire Di. in ſolutione dictæ l. fi. quãuis gl.
ibi alias. quis enim compellitur de proprio facere vtilitatem
alterius ſine damno ſuo? vt plene dixi ſupra l. fuſia Cani. cur
2 non tutor pro euidenti pupilli vtilitate compellitur? a † In
a gl. non modicũ. in fi. ſed cur iuſſus patris debet præcedere in
aditione. ſed authoritas tutorum ſufficit ſi ſequatur inconti-
nenti? Quidã dicunt, ꝙ filius non eſt integra perſona iuſſu
non præcedente: ideo oportet præcedere: ſed ita parũ pupil-
lus ſupra prox. §. Alij dicunt ꝙ aditio debet eſſe certa: vt pa-
ter per tot. tit. de acq. hær. & maxime in l. ſi dubitet. & l. ſed ſi
de ſua. Ideo mandatum præcedere oportet, ne aditio filij de-
pendeat ex voluntate patris. & idẽ per omnia in pupillo ante
authoritatem præſtitam adeunti. Poteſt dici, ꝙ non eſt idẽ:
quia penes filium non remanet hæreditas etiam per momen
tum, ff. de acq. hær. l. placet. Ideo oportet præcedere volunta
tem patris, cui acquiritur emolumentum & damnum: non ſic
de pupillo & tutore poteſt dici. Et ſi dicas, ꝙ ius hæreditariũ
reſidet in perſona filij, cui quæritur, ff. de ſol. qui hominẽ, §.
quidam. de leg. 1. cum filioſa. cum ibi notatis. Reſpondeo, ꝙ
non ſic, ſicut in perſona pupilli, cui quæritur: & non alij quo
ad vtilitatem & damnũ. ſed in perſona filij remanet adeo nu
dum ius hæreditarium, ꝙ eius ſubſtantia tota & exercitiũ cũ
emolumento & damno transfertur in patrem. Et ideo opus
eſt eius animũ & declarationem præcedere, cũ penes filiũ in
3 tali qualitate, & ſubſtantia remanere nõ poſſet. † Sed quid de
decreto iudicis? Videtur, ꝙ ſufficiat ſi interponatur ex poſt
facto, C. de iu. fiſci l. inſtar. de decur. ſi quos. Sed do. iuris can.
b videntur velle, ꝙ debeat interponi in contractu[b] ſtatim ar.
huius §. & de hoc no. Arch. de reb. eccle. non alie. c. 1. lib. 6. &
facit, ff. de re. eo. l. ſi pupillorum, §. ſi prætor & de hoc ſcripſi.
C. de ſacroſ. eccl. auth. hoc ius. De conſenſu capituli conſtat,
ꝙ ſufficit interuenire ex poſtfacto in caſib. in quibus requiri-
tur. extra de his quę fiunt a prę l. ſine conſenſu. ca. c. cũ vos.
In gl. no. caute. ibi cum alle. de obl. excom. ſenſu. Et intellige,
vbi tutor & pupillus mittunt epiſtolam: alias ſi cõtrahere vo
lens cum pupillo, mitteret eam, ſi tutor & pupillus ſint prę-
ſentes & acceptantes, quia ſi tunc perficitur contractus, vide
retur valere. Et ad hoc facit quod no. ff. autho. autor. tu. l. obli
gari, §. tutor. vbi eſt iſte §. quaſi de verbo ad verbum. patet in
4 §. fi. l. eiuſdem. Et † obtinet, quod hic dicitur in contractu qui
per pupillum geritur, ſecus ſi per aliũ, qui pupillo poſſit ac-
quirere. ff. de acq. hęr. l. ſi per epiſtolam. quę videtur obſtare,
dic vt ibi in fi. eiuſdem glo. quia forte non authorizauit ex-
preſſe, ff. eo. l. etiam la. 1. & ibi no. & patet de tu. l. 1. §. mutus.
& dico expreſſe, ſi apparet per verba, vel ſcripturã, quòd au-
thorizare vult. ff. eo. l. obligari, §. fi. de acq. hęr. l. ſi quis mihi
bona, §. antepen. & pen. vel nõ ſponte, vt dixi ſupra prox. vel
conditionaliter, ff. de auth. tu. & ſi conditionalis, vel genera-
liter. vt d. l. ſi quis mihi bona.

a Adnotatio. Compellitur. Dic ſecundum Ang. quod in genere cogitur admi
niſtrare. Item in certo actu iudiciali authorizare. l. fin. ff. & C. de admi. tu. ſed
in extraiudicialibus non cogitur: niſi ex hoc pupillum damnificari conſtet:
vt per eum hic.
b In contractu. Adde de hoc Ant. Cor. ſing. ſuis. in ver. decretum. lo. 2. & in
ſing. in ver. minor. lo. 1.

1 *Actio in tutorem, quando nata, datur.*
2 *Tutores dari qui nequeant.*

St Inter. In glo. ſ. rei vendicationis, ibi, cum dicit, vt hic
a dicitur, do. Iac. & Pe. diſtinguunt a hic, an actio nata eſſet an
1 te, vel poſt. † Ego autẽ magis late recipio, quia aut actio erat
ante nata, & agitur, vt hic per contutores, ſi ſint duo, vel plu
res tutores, vel curatores, vt hic. & ff. de teſt. tu. l. ſi plures.
Aut poſt, durante adminiſtratione, & tunc aut ex alia cauſa,
quàm adminiſtrationis, tunc contra tutorem naſcitur, ſed nõ
intentatur, ff. de tu. & ra. diſt. l. ſi tutor. la. 1. & l. ſi adhuc. Sed
contra curatorem naſcitur & intentatur, ff. de admi. tu. l. cum
curatore. Si ex cauſa adminiſtrationis, tunc contra tutorem
non naſcitur, nec intentatur durãte tutela, ſed ea finita, ſic, vt
d. l. ſi tutor. Contra, quia naſcitur & intẽtatur pro vna ſpecie,
ſed non generaliter niſi demũ finita cura. C. de admi. tu. l. ad-
uerſus. niſi in cura furioſi, quia incertũ eſt, qñ illa finietur, ff.
de tu. & ra. diſ. l. niſi finita. §. cum furioſi. Sub hac diſt. intelli-
ge omnia iura. ff. rem pu. ſal. ſo. l. non quaſi. §. hanc ſtipulatio-
nem. & de admi. tu. l. actus. & l. cũ plures. de contra. iu. tute. l.
b 1. §. finito. In ea. gl. ibi, cum dicit, dicimus. b gl. in hoc varia-
tur. Nam in auth. minoris debitor. C. qui da. tu. poſ. non tenet
hanc vltimam, ſed primã videtur tenere. ff. de proc. l. pater. in
gl. 1. Doc. tamen cõmuniter approbant gl. quę eſt in auth. mi
noris. quia ſola mater, & auia excipiuntur, vt in auth. ad hęc
C. quando mulier tu. off. ſun. poteſt, & ſic videtur regula in
alijs confirmari. In ea. glo. in fi. idem no. in cor. vt hi, qui res
min. obl. ſe ha. perhib. §. 1. & C. qui da. tu. poſ. auth. credito-
res. Spe. ti. de tu. §. generaliter. ver. itẽ quod tutor. C. de tu. l.
plures. Sed cõtra auth. mino. quę per doc. approbatur. Et idẽ
ſi rem cõmunem habeat cum pupillo, licet cõtra videatur no
tari. C. de exc. tu. l. quod res. Maior enim ratio debet tales re
2 pellere, cum poſſent † magis pręiudicare quã perſonales cre-
ditores. Et hęc procedunt ſecundum opin. illorũ, qui dicunt
eos repelli. Alij dicunt eos admitti, ſed perdere debitum, vt
no. in d. auth. ſed alio modo. no. in d. l. pater. quod doct. con-
ſueuerunt ſequi. In glo. facit ad hoc in fi. ſed ibi de volunta-
te hęredis iuramentum deferentis. In glo. nam olim in fin.
Iſtud olim erat de iure codicis, C. de in lit. dan. tu. in rub.

a Adnotatio. Diſtinguunt. Tu vide hic diſt. Ang. in ver. in glo. 1. ibi conclude
plene. vbi loquitur de curatore, tutore, & procuratore, conueniendis duran-
tẽ officio, vel finito.
b Dicimus. Bald. videtur hic tenere, quod ſi creditor pupilli ſe immiſceat tu-
telæ cadat a debito: & ſi deſinat eſſe tutor.

Quibus modis tutela finitur. Rubrica.

Vidiſtis ingreſſum tutoris, vſque ad ti. proximum. & ibi progreſſum, reſtat tractare de fine, quibus modis tutela finitur &c. ſic eſt in operibus naturæ ingreſſus, progreſſus, finis. & totum vanitas vanitatum. &c.

1 *Iudex qui ius dicat.*
2 *Pubertatis deprehenſio.*

a Pvpilli. a † In gl. aſpectione. in fi. cõiter te-
1 netur, ꝙ ſecundũ allegata debet iudex iudica-
b re:[b] vt no. ff. de off. prę ſi. l. illicitas. §. veritas. Si
tamen ſciat, vt priuata perſona, cõtrarium eius
quod probatur, debet omittere: ne ędificet ad
gehennam. hoc plenius extra de offi. ord. c. 1. In caſu tamen
notorij, poſſet eſſe vera opi. Mar. quia tunc iudex procedere
poteſt, ſine ordine, & probationibus: vt ſcripſi ſupra in proę-
mio. in materia notorij, dic vt ibi. In gloſſ. facit ad hoc in fi.
2 ergo pubertas ex annis cognoſcitur: vt † patet hic. & hoc ve-
rum, quo ad tutelas. ſecus quo ad matrimonium. vt ibi ſcri-
pſi & no. extra de deſpon. imp. c. impuberes. Item ſic, quòd
in caſibus, adhuc ſeruatur illa impudicitia: quia mulieres re-
ſpiciuntur, etiam profundius, extra de proba. ca. propoſuiſti.
c & c. cauſam, qualiter autem probetur ętas, c vide ff. de exc.
tu. l. 2. §. ętas.

a Adnotatio. Pupilli. Diuide hunc tl. vt hic per Are.
b Iudicare. De quo vide per Ang. infra de act. §. prӕterea. & hic.
c Probetur ætas. Vide Pau. de Caſtr. in conſi. 118. vbi plenius qualiter ætas
probetur.

Item finitur. In tex. vel deportati, propter ſuum deli-
ctum: quia forte doli capax. ff. de reg. iur. l. pupillum, de fur.
impuberem. ad l. Aqui. ſed & ſi quemcunque. §. 1. alias non
punitur. de rei vend. quòd infans, C. de fal. mo. l. 1. [Nec ir-
regularitatem incurrere poteſt, extra de homi. c. intelligi-
mus. & eod. tit. c. 1. in cle. & ibi vide per Geminianum.]

1 *Donatum ab ingratis reuocabile.*
2 *Pupillus feudo priuabilis.*
3 *Captiui tutelam finiri qui accipiendum.*

1 ITEM Finitur. † In glo. quòd ex ingratitudine, in fi.no.
2 ar. a quòd ſi religioſi quibus facta eſt donatio, cõmittant in-
gratitudinem contra donatorem, ꝙ poſsit reuocari: nam pu-
pillus, non poteſt alienare, ſicut nec illi, & tamen per ingrati
tudinem poteſt perdere: vt hic & facit, C. de ſacroſ. eccl. l. iu
bemus nulli. vnde vi. l. meminerint. Spe. mouet hic, & vide-
tur tenere ꝙ non reuocetur ti. de do. ver. quid ſi aliquis baro.
ſed tu potes dicere contra, ſi totum collegium delinquit: vel
prælatus ſaltem ad vitam committẽtium ingratitudinem, in
vſib. feu. de ca. Corra. c. vnico §. fin. de hoc infra de do. §. ſcien
2 dum. † Item facit, iſte §. quòd pupillus poſsit amittere feudũ,
propter feloniam a ſe commiſſam. Ar. cõtra in feu. de prohi.
feu. alie. per Fed. c. vnico, §. præterea. i. ſed ibi in nõ faciendo,
hic in faciendo, inter quę eſt magna differentia, C. de li. & eo
rum li. l. ſi manumiſſus, cum ibi no. & vide eod. titu. l. fi. Item
3 † hoc intellige, in doli capace: vt ſupra proxi. §. dixi. Super
tex. captus fuerit, ſed tunc ita demum, ſi ſibi remanet. dic vt
ſupra de atti. tu. §. ab hoſtibus, & dicunt doc. Ia. & Pe. ꝙ hoc
caſu, non finitur ipſo iure: niſi cum demum remaneat: ſed in
caſu infra prox. finitur ipſo iure, quamuis tempus, non ſit mo
dus &c. ff. de actio. & obl. l. obligationum fere. §. placet, quod
prodeſt ſcire ſecundum eos: vt ſciatur an ſuccedat legitima,
vel non, iuxta l. ſi quis ſub cõditione de teſta. tute. Tu autem
potes dicere, quòd imo in primo caſu etiam definit, ipſo iu-
re, ex quo alter deſijt eſſe in ciuitate infra eo. §. ſed & capitis,
& d. l. ſi quis ſub cõditione, in fi. & poteſt agi tutelæ, ff. de tu.
& ra. diſt. l. ſi pupillus. §. 1. Sed bene verum eſt, quod remanet
ſpecies poſtliminij, ff. de legiti. tu. l. 1. §. ſi apud hoſtes. Sed
quis adminiſtrabit bona huius pupilli capti ſerui hoſtiũ? po-
teſt dici, ꝙ detur ei curator. l. ab hoſtib. ff. ex qui. cau. ma. & d.
§. 1. tutor aũt dari non poteſt, cũ ſit ſeruus hoſtium ſupra de
iur. per. §. fi. iuncto ſupra de tu. §. 1. cũ dicit, in capite libero.

a Adnotatio. No. ar. De hoc tractat hic Ang. in ver. in glo. redigitur.

1 *Filium viuo patre recte tutorem eſſe.*
2 *Emancipatione, quæ, an non, amiſſa.*
3 *Tutela an ceſſet epiſcopatu.*
4 *Pupilli monachatu tutelam non finiri.*
5 *Tutela finita, tutoris eſſe periculum.*

MINIMA. In glo. ſ. emancipatione, in fi. hæc gl. non vi-
detur poſſe ſtare, nec in primo, nec in ſecundo dicto, quia fi-
1 lius viuente patre, † poteſt eſſe tutor legitimus ſi pater ſit im
peditus. tali impedimẽto, de quo ſpes non ſit, ꝙ tolli debeat,
tunc enim proximior ſuccedit tutele, vt patet, ff. de legi tut.
l. 3. §. non tantum, ff. de exc. tu. l. non ſolum, §. ſi quis, & ibi no.
Item non procedit in eo, quod dicit, niſi in caſu &c. quia con
2 ſtat, ꝙ talem ſeruum filius manumittere non poſſet. a C. de
bo. quæ lib. l. fi. §. filijs autem. Præterea, ſi gl. intẽdit dicere, in
hac exceptione, ꝙ in caſu quo talem ſeruũ manumiſit perda-
2 tur † tutela, per emãcipationem falſum eſt, quia quamuis per
datur illa quæ iure actionis pertinet, quia definit eſſe agna-
tus, nõ tamen illa, quæ iure patronatus, quia in illa, non inſpi
citur agnatio, ſed ſolum ius patronatus, & non competit ex
verbis, ſed mẽte ſupra, de le. pa. tu. §. eo enim, vnde, ſi hæc gl.
3 non fuiſſet hic ſcripta, non eſſet vis. † Sed quid, b ſi tutor fiat
b monachus vel epiſcopus? videtur ꝙ definat, ad inſtar illorũ,
qui fiſco ſeruiunt, vel reip. j. de exc. tu. §. 1. Spe. hoc tangit in
ti. de tu. §. generaliter, ver. item oppone, & tenet, ꝙ deſinat,
quod poteſt eſſe verũ, de iure can. ſ. ꝙ non poſſent gerere tu
telas, 86. d. c. peruenit 16. q. 1. c. generaliter. Sed de iure ciuili
videtur contrariũ, C. de epi. & cle. aut. presbyteros. 2. in fin. ff.
de exc. tu. l. athletę, §. gentium pręſidatus. Sed ſi ipſe pupillus
4 intret † religionem, videtur tutela finiri, ad inſtar illius, qui
ſedat in arrogationẽ infra prox. ſed dic, nõ finiri, ad inſtar il-
lius cum nõ poſsit fieri monachus ante 14. an. extra de regu-
la. c. 1. & c. ſignificatũ, & c. cum ſumus, eo. tit. & c. 1. & c. bene-
ficium, lib. 6. & no. per hunc §. ꝙ legitima tutela, etiã adem-
pta, perit capitis diminutione, vt dixi ſupra de legi. agna. tu.
§. fi. dic vt ibi etiã per hęc iura, poteſt dici ſecundũ Ia. & Pe.
ſi cauſa committatur alicui canoni. vel in dignitate exiſtenti,
quod non poſſet cognoſcere, ſi deſierit eſſe canonicus vel in
dignitate, quia ceſſante cau. ceſſat effectus, &c. C. de epi. &
cle. l. generaliter, ff. de pa. l. quod dictum, ſecundũ eos, hoc di-
ſputat plene Arch. vetera. de reſcr. c. ſtatutũ. §. ſancimus. li. 6.
vbi tenet, ꝙ poteſt ar. C. de ex. l. fi. li. 12. In gl. vt j. de ſuſp. tu.
ibi, cũ dicit, qñ tu. vel cu. eſſe definit, l. 1. Caue tñ, quia quãuis
5 finiaẽ tutela † prædictis modis, tutores tñ nõ liberãtur pericu
lo: niſi curatores petant, C. qui pe. tu. l. admone. de admi. tu. l.
ita autẽ, §. fi. & l. a tutoribus, §. 1. & l. tutores qui poſt finem.

a Adnotatio. Non poſſet. Sed ſecundum Ioan. poteſt ſaltem, cum conſenſu patris. quamuis Ioan. Fab. & Ang. teneant indiſtincte per d. l. fin.
b Sed quid. Vide hic Ang.

De curatoribus. *Rubrica.*

Continuatio patet: finita tutela, minores indigent curatoribus ſequitur de his.

1 *Curator in quo an non dabilis.*
2 *Curator quis.*

a MASCVLI a dantur. In glo. 1. a prætore, in fi. b
b vide plene, ſupra de Atti. tu. §. ſed hoc iure. in
fi. §. Ratio autẽ huius eſt: quia lex magis voluit
ſubuenire pupillo, qui minoris conſilij eſt, quã
puberi. Sed obſt. in auth. vt li. ma. & aui. §. 1.
1 Spe. dicit † ꝙ quamuis curator non poſsit dari in teſtamen-
to, poteſt tamen dari in vltima voluntate, in ti. de cura. circa
princ. hoc eſt mirabile, ꝙ licet plus in non ſolenni quam in
ſolenni, & contra omnia iura, Arch. vacillat, extra de iud. c. ſi
annum, lib. 6. c. Cyprianus, 21. q. 3. ſed certe illud ca. nihil fa-
cit, vnde dic aperte, quòd curator non datur in teſtamento,
nec illud c. quicquam, facit contra, ſed tantum inhibet, ne cle
ricus, vel Deo ſeruiens, nominetur in curatorem. Item, non
ob. auth. vt lic. ma. & auiæ, in prin. quia ibi non eſt verus cura
tor: ſed diſpenſator, ſeu gubernator, & bene hoc declaratur
2 ibidem, quia nominatum per teſtantem, nunquã † vocat cu-
ratorem, ac diſpẽſatorem, vel alio nomine, ſed illũ quem dat
iudex, de quo ibi ſubijcit, nominat curatorem, vt ibi patet.

a Adnotatio. Maſculi. Diuiditur iſte ti. in tres partes, vt per Areti. hic.
b In fin. Delegatus tamen non poteſt dare curatorem. nec procuratorem. vt no. Innoc. in c. petitio. de procu. niſi in beneficialibus. vt in c. ſi an. 14. ſupra de iud. in 6. vel in cauſa coram eo vertente. l. fi. §. 1. C. de admi. tuto.

1 *Infantem conuentum obſeruanda.*
2 *Adulti cur vocandi quique cogendi.*
3 *Curator quibus inuitis & an detur.*
4 *Citandi ij ſunt, quibus curator datur.*
5 *Curator ad quæ cogendus.*
6 *Curatoris datio, excuſandique tempus.*

2 ITEM inuiti. In gl. a tunc enim, in fi. vnde dic, ſecundũ
do. Iac. & Pe. ꝙ aut aliquis vult agere, contra inſantem & ille
non accipi, nec ei datur, vt ff. de tute. l. qui habent, §. ſi pupil-
lus, quid ergo fiet, quia citari nõ poteſt ff. de iu ins vo. l. neq;.
1 Dicũt doc. quod volens agere † habet duo remedia, vel quod
adeat iudicem, vt prouideat ei de tutore C. qui pe. tu. l. 1. vel
ꝙ citet amicos, & ſi nullus compareat, qui eum defendat, fiet
miſsio in bonorũ poſ. ff. qui. ex cau. in poſ. ea. l. hæc autem. &
l. apud Iulianũ. ſi vero ſit maior inſante, vel adoleſcens, tunc
illecitabatur, vt venit recepturus curatores, ff. de admi. tu. l. 1
2 §. ſufficit. & tunc. † cogetur recipere, non tñ hunc vel illum:
ſed ꝙ vnum eligat. & ita intelligitur d. §. ſufficit. qui ſibi vide
tur cõtrarius, ſecundũ eos. hoc idẽ no. ibi in gl. Quid ſi nolit
venire? videtur, ꝙ iudex eccleſiaſticus poſsit excõicare vt di
xi ſ. de auth. tu. §. neq;, vel fiet miſsio contra eũ fortiori ratio
ne, quã cõtra inſantem, vt ſ. dixi, vel iudex faciet eum venire
realiter, ſi actor hoc requirat. C. qũo & qñ iudex. l. conſenta-
neum. vel captis pignorib. coget, vel alijs remedijs, de quibus
3 diceẽ j. ti. 1. §. pe. Doc. quęrũt, nunqd † furioſis, & ꝓdigijs in-
uitis datur? & dñt ꝙ ſic, nec expectaẽ velle eorũ, cũ velle nõ
poſsint, ff. ſolu. ma. l. 2. §. voluntatem. ſed muto ſurdo, vel alia
infirmitate detentis, nõ datur inuitis, cũ ſint maiores, & poſ-
ſunt procu. cõſtituere ſecũdũ eos. Videtur ergo cõcludere, ꝙ
ꝓdigi, furioſi, mente capti, nõ vocabũtur, qñ dabitur eis cura
tor, ſicut nec pupillus, ff. de tu. & cu. datis ab his, l. illud. Sed
4 ego † credo, ꝙ bonũ eſt, eos vocare, & ꝙ iudex eos audiat &
ſtatũ eorum videat, etenim cũ magna, & pleniſsima cauſæ co
gnitione, ad hoc procedendũ eſt, ff. de cu. fu. l. obſeruare. ex ta
lib. n. poterit quãplurimũ informari. ar. ff. de mi. l. minor. 25.
an.

an.adito.in princ.C.qui & aduer.quos l.1.ff.de teſt.l.3. §. ſi-
cut . Sed quid ſi adoleſcens conuentus dicat, nolo habere cu
ratorem ad litem:ſed volo habere generalem? Vt ꝙ ſit audiē
dus.cum lex dicat,pete ei curatorem, & intelligat de genera
li.C.qui pe.tu.l.1.& hęc,niſi faceret,in fraudē,forte vt cauſa
actoris differatur: quia curator generalis facit inuentarium :
& hoc pendente,non conueniretur. Vel ſi forte ſit iudex de-
legatus a principe, qui nō poſſet dare tutorē gñalem , & pōt
dare ad litē,in eū his caſibus,nō crederē audiēdū.iuxta c.ſi an
5 nū.extra de iud.li.6.†Sed nunquid talis curator ad litem pōt
cōpelli ſuſcipere onus Non vr̄.ff.de cu.bo.dam.l. 2. §. quæ
ritur. Contra. C.de admi.tu.l.ſancimus.credo,ꝙ verius iura
indiſtincte dn̄t,eos cōpellendos infra.tit.1.§.pe.Et credo , ꝙ
ēt debet cōpelli ſatiſdare rē minoris ſal.ſo.ff.rem pu.ſal.ſo.l.
etſi ad ſpecies,ſed non iudicato ſoluendo,ex quo conſtat de
eius conſtitutione . C. de adm.tu.l.ſcimus,§.defenſionem,ff.
de adm.tu.l.vulgo.& hoc no.in Spe.de curatore.ver.ſed nun
quid inuitis Sed an tenetur appellare,& an non proſequi ?
Dic vt no.in procuratore,C.de procu.l.inuitus,& ibi ſcripſi:
quia ſi appellatur ab interlocutoria , poteſt : ſi a diffinitiua ,
non vt C.de appel.l.ſi actor.quamuis de proc.aliud dicatur.
Vel dic,ꝙ ſecus in actore,qui non habet itam latam poteſta-
6 tē.Et no.ꝙ†homini curator non poteſt dari,niſi ſit præſens:
vt d.l.qui habent,§.ſi pupillus,ff.de tute. & tn̄ ſecus vr̄ in tu
tore,ſeu curatore gñali,ideo non currit tempus ad excuſan-
dū,niſi a tp̄e,quo ſciuit ſe datū.C.de adm.tu.l.& ſi ſciſſes. ff.
de adm.tu.l. .§.1.infra.tit.1.§.quinquaginta.& patet , ff. de
tu.& cu.da.ab his,l.2.& l.fin.& l.illud.& forte eſt rō.quia in
talibus curatorib.nō ſeruaẗ tanta ſolēnitas,in eorū excuſatio
nibus admittendis,& audiendis,ne lites prorogētur,ſicut in
illis,qui gñaliter daẗur:ideo lex ſtatuit, ꝙ eſſent præſentes,
hi qui danẗ ad litē,vt citius expediantur,ne lites ex litib.&c.
C.de fru.& lit.expē.l.terminatio.ſed an debet dari pręſenti?
Et certū eſt in pupillo,ꝙ ſic,vt d.l.qui habent,§.ſi pupillus ,
ſed in adulto cōtra·vt ibi no.per l.mutus,§.is qui.ff.de proc.
Sed dic,ꝙ tenet,ſi ratificet:vt ibi alias non.ff.de iud.licet, &
qđ hic dr̄ de curatore ad litē vr̄ dicēdū de curatore ad ſpecia
le negotiū,ad qđ conſtat poſſe dari.ff.de iur.do.l.ſiue gñalis.

a Adnotatio.In glo.Super hac gloſ.quærit Ang.an curator detur inuitis ? vi
de eum hic

1 *Curatores varie dari.*
2 *Furioſi & prodigi diſcrimina.*
3 *Prodigus quis.4.*
5 *Errore quæ corruunt.*
6 *Interdictionis vis.*

2 Fvriosi. In glo.no.hos in fi.a vide de hoc ſupra.de
fiduc.tu.circa prin.Sed vr̄,ꝙ mente captis datur curator a le
ge.in auth.vt hi qui res mi.obl.ſe ha.perhi.§.ꝙ ſi quis,ver.&
1 hæc dicimus . Sed expone ibi introducunt leges † ꝙ proui-
deatur de curatore diuerſis tamen modis vt hic. quia quibuſ
dam prouidetur per legem ipſo iure:alijs per pretorem,& li
hoc diſponente,vt mente captis &c.infra.prox.§. & hoc be-
ne,hic colligitur ex verbo ſed,quod aduertatur & diuerſita-
2 tem denotat.†Et no.ꝙ q̄uis hic æquiparētur furioſus,& pro
digus: eſt tn̄ differentia:quia furioſo ſtatim eſt curator agna
tus proximus: ſed prodigo non,niſi demum poſt interdictio
nē bonis : vt no.ff eo.l.1.pater eo.ti.l.obſeruare.ff.de ver.ob.
l.25, cui. & ibi no. imo quicquid facit prodigus ante interdi-
ctionem valet,& te[illegible] ff.pro emp.l.ſi quis cū ſciret.quod ve
rū eſt ſcđm quo[illegible] niſi eſſet notorie prodigus . Nam tunc
non eſt o[illegible]us interdictione:iuxta illud quod no.ff.de teſt.l.25,
cui pro quo facit,ff de adm.tu.l.tres tutores,§.fi.quia in no-
toriis non eſt op[illegible] declaratione : vt ff.de act.emp.l. empto-
3 rē.de ver.ob.l.decē.† [illegible]d quis vr̄ prodigus? ille,qui tempus,
ſeu finē expenſarū nō habet ff.eo.l.1.§ 1.ſubaudi inhoneſta-
rū,ſeu ind[illegible]centiū: non.n.eo,ꝙ vēdit de bonis ſuis, & magna
facit [illegible] honeſtarū [illegible]erſonarū, cēſetur prodigus noto-
rius. qui [illegible] & lapi[illegible] [illegible]deque hoc faciunt.Item ſi ſemel
[illegible]plit, non [illegible]tur [illegible] ſemper hoc faciat.ideo ne
ceſſ[illegible] eſt modificatio , in omnibus talibus caſibus , & lici-
tum eſt rebus proprijs abuti.vt l.1.§.1.ff.ſo.ma.de pe. hæ. l.

ſi quid poſſeſſor.§.ſicut,nec eum cenſerem,notoriū prodigū:
niſi apertiſsime appareat: vt ſi dat,quod valet centum libris,
pro centū denariis,vel indiſtincte,cuilibet petenti,ſine men
ſura,ſine cauſa,& frequenter,& hoc conſtat populo. & ſi be
ne conſideres, paucos reperies notorios, quamuis multi alij
reperienẗ.Vnde ſi reperiantur ita notorij,ſic qđ nullus igno
raret,ſatis crederē,de æquitate,qđ nō deberet reportare fru
ctū,qui cū tali ſciens contrahit.ar.l.tutores,§.fi.Idē crederē,
4 ſi †ſciret eum expoſiturum,in turpes vſus,per l.ſi quis cū ſci
ret.in fi.quamuis gl.ibi.ff.de admi.tu. aliter intelligat. Item
no.quod ſecundum Hu.prodigus, eſt vltra modū largus , &
effundens. Papias vero dicit,prodigus profuſus,cōſumptor ,
& luxurioſus,gluto.vnde in Tob.prodigus excedit menſurā:
largus honori ſeruit,fructificat parcus,auarus eget.vnde Hie
rony.auarus obolo indiget,auarus eſt,qui retinet neceſſario,
vel vtiliter expendēda,& quæ vſus poſtulat.Largus,qui ſum
ptum facit,ex ratione mentis.Frugi.moderator,ſeruator, &
abſtinens alieno,ſuo contentus . Vndē Seneca , frugalitas &
paupertas voluntaria,nec pōt ſtudium ſalutare fieri,ſine fru
galitatis cura.Dauid in ſcripturis commendatur,quia in libe
ralitate parcus fuit vel melius ſobrius.ff. de ædil.edic.l. ſi qd
vēditor.de tranſa.l.cum hi.§.ſed & perſonarum.Sed gl.quæ
rit quid ſi interdicatur alicui vt prodigo, qui prodigus
nō eſt: et gl.vīr tenere quod valet interdictio. vt no.in l.25,
cui,de ver.obl.de vſuca.l.ſi ab eo.facit pro gl. quia ſententia
lata ex falſa cauſa tenet,vt dixi plene ſupra quib.ex cau. m[illegible]
non licet, §. ſemel . Item erronea,niſi ſit error expreſſus,ff.
quæ ſen.ſi.appel.l.1.in fin.Itē ſnīa facit ius.ff.de lib. agn.l.3.
in prin.de inof.teſt.Papinianus, §.fi.Item facit pro glo.ff.de
cur fu.[illegible] ſi furioſo.In cōtrarium facit, ff.de tu.& cu.da.ab his
5 l.ſcire.Item quia,quoties†in datione tutoris,erratur in facti
cauſa: non valet quod agitur, ff.de tu.et cu.da.ab his.l.tutor
ſi petitus.& per cōſequens, idē in datione curatoris,cum ſit
cōformitas,vt in rub.eiuſdē tit.3.eo. §. 1. Item quia qn̄ quid
diſponitur,ſeu conſtituitur in ſtatu , quo ab initio erat recte
diſpoſitū, ſeu cōſtitutū,ipſo iure expiraret, nullū eſt,qđ agi
tur.Sed ſic eſt in propoſito , quia recte facta interdictio ſeu
curæ datio deſineret ipſo iure,ſi deſineret eſſe prodigus. er-
go in caſu quo non eſt, nō valet interdictio ſeu curatoris da
tio ipſo iure.maior probatur,ff.ad carb.l.3.§.puberi, ar.ff.de
vſuf.l.titio.cū morietur,ff.de cu.fu.l.1.in fi.Quidam dicunt,
quod tenet,ſi iudex credebat eū prodigum,ſi ſciret non eſſe,
nō tenet no.ar.ff.de iud.l.ſi prætor, §.marcellus.Et quod no.
C.de ſatiſdan.l.1.ff.de proc.l.ſi proc. Ego credo,quod non te
net. Ad contraria,patet reſponſio,ſentētia pro veritate acci-
pitur,&c. verū eſt in caſibus & vt qn̄ tenet.Item nō ob.quod
ex falſa cauſa lata teneat,& ex errore &c. qa hoc in datione
tutoris nō obtinet:vt l.tutor ſi petitus ſupra alleg. Lex autē,
ſi furioſo.debet intelligi in caſu dubio,quia ſi certū eſſet,non
eſſe prodigum,nō daretur curator,vt ibi dicit Iaco.de Aren.
Sed quid econtra ſi cū eſſet verus prodigus, iudex pronuntia
uit eum reductū ad ſanos mores,an tenet ſentētia , vel an re-
6 maneat †interdictio primo facta? ar.quod remaneat.d.l.1.de
cu.fu.Contra ff.de mino.l. minor 25.an adito.C.ſi mi.ſe ma.
d.l.1. & 2.de in int. reſt.l. de tutela. Et no. quod quamuis ex
negligentia,non poſsit fieri interdictio priuatæ perſonæ ar.l.
etiam,§.1.ſo.ma.tamen regibus,& principibus terrarū,quo-
rum negligentia plus lædit quam priuatorum,poteſt fieri,&
multofortius prælatis.extra de ſup. neg. præl.c.grandi.lib.6.
dic vt ibi iunge ſupra de his qui ſunt ſui vel alie.iur.§.fin.

a Adnotatio In glo.hic in fi.Contra hanc gl.teneat Bal. Ioan.de Pla. Chri-
ſto.& Ia.ſo.hic,vt omnes accipiant a l.curatorem,qui ex defectu mentis . ip-
ſum petere nequeunt. Ang.tenet cum glo.item an notorie prodigo cenſeatur
interdicta adminiſtratio ipſo iure & qualiter interdicatur, & an eius contra-
ctus firmetur iuramento.Item an obligetur ex delicto. & an teneat datio cu
ratoris illi,prodigo qui non eſt prodigus? & item quis dicatur furioſus,vel pro
digus,& quomodo differant.vide hic per doct.

1 *Curatorem qui petant .*

3 Sed Et mente captis . Idem † poteſt dici , de quibuſ-
dam alijs,qui rebus ſuis ſupereſſe non poſſunt,& ideo ſi quis
debeat ſe abſentare cauſa reip.vel alia iuſta,& neceſſaria cau
ſa,poteſt dici,quod poſsit petere curat.dari bonis ſuis,vt no.
in Spe.de tu.§.viſo.verſi.ſed an is qui.

2 Duos

1 *Duos quæ reſpuunt.*
2 *Tutorem habentes &c. qui accipiendum.*

INTERDVM. In glo.vel etiam tutores in fi.Pro hoc fa
cit.ff.de auth.tuto.l.curatorem.de appel.l.cum in vna.§. tu-
tor.& hoc tamen fieri non debet,niſi ex cauſa.ff.de tu. & cu.
da.ab his,l.curator.& l. curatorem,in glo. fallit ibi de tute.l.
a pen.ª hoc verum,de perpetuo furioſo: ſecus in eo, qui con-
ſueuit habere dilucida interualla.vt ff.de excu.tut.l. non ſo-
lum,§.pen.& not.eo.tit.l.poſt ſuſceptam.In fi.eiuſd. glo.be-
ne reperitur quòd non dantur ſimul,& vterque adminiſtrat.
C.de teſta.tu.l.2.ſed ibi dantur ſimul, habito reſpectu ad tē-
pus mortis,quo vtrumque confirmatur.Item pro ratione gl.
ſupra poſita,ꝙ plenum nō admittit &c. facit quod dicimus,
1 ꝙ duo †non poſſunt eſſe domini inſolidum,ff.commo.l.ſi vt
certo.§.ſi duobus, de caſt.pec.l.de hæreditate,§.pater.& idē
de poſſeſſoribus ibi.ff.de acq. poſ.l.3.§.ex contrario.Eſt ergo
2 regula, ꝙ non datur tutor,tutorem habenti: † vt hic ſi pri-
mus non fuit verus tutor: quia forte non iure datus vide-
tur,ꝙ primus debeat remouere,antequam alius detur ad in-
ſtar electionis,quæ ſecundo non poteſt fieri,niſi prima caſſa
ta extra de elect.c.conſideramus,& c.auditis.Sed contra,vi-
detur expreſſum,C.de confir.tu.l.ſi vt proponis, & pro hoc
videtur.quòd collatio facta de beneficio quod alius detinet,
vel in quo inſtitutus fuit de facto tenet, quod eſt verum, ſi
fiat ab ordinario.Secus,ſi ab executore: vide extra de præb.
c.licet.lib.6.cum ibi notatis.

a Adnotatio.§.pen.Quidam verum in habente dilucida interualla vt l. non
ſolum.§.fi.& l.poſt ſuſceptam.ff.de excu. tuto. ſecus in perpetuo furioſo, ſe-
cundum Ang.hic.

1 *Actor quibus an dandus.*
2 *Actorem & curatorem differre.*
3 *Syndicum qui creent.5.6.8.*
4 *Syndico creando qui quotue vocandi.*
7 *Vniuerſitatis ſinguli,quando an,nominandi.*
9 *Actor vtrus dici.*
10 *Procuratorem,qui an dent.*
11 *Differentiæ nominum quatenus ſublatæ.*

QVOD Si tutor. In glo.ſi enim,in fi.ſi ſit ergo minor
1 infante,vel abſens tunc neceſſario actor † fit: vt l.decreto.ff.
de adm.tu.ſi autem maior ſit,& præſens innuit iſte §. ꝙ non
poſſit dari actor,ſed conſtituatur procurator,quia tunc nul-
la neceſſitas,nec cauſa interponendi decretum, & ſine cauſa
neminem audit prætor:vt hic,& ff.de tranſ.l. cum hi. §. vlt.
ergo, & iſtud ſatis videtur probabile. quia non recurritur
ad iudicis authoritatem, de eo, quod pupillus poteſt per ſe
ff.rem pu.ſal.ſol.2.& 3.C.de iur.deli.l.potuit.gl. tamen vide
tur velle,ꝙ etiam eo caſu poſſit conſtitui actor.vt l.decreto.
ff.de adm.tu.pro quo facit tex.ibi cum dicit,ſi tamen,&c.ſed
expone ipſum prout ſecundo modo exponitur,ibi in gl.
Io glo.qui hic.ibi cum alleg.l.in omnem,hoc non videtur
verum quia alius adiutor,ſiue actor, alius curator eſt. adiu-
2 tor enim ſiue † actor conſtituitur a curatore, ſeu a tutore,cū
decreto iudicis:ſed curator a iudice,vt no. [illegible] let.dic vt ibi.
In ea.gl.cum allegat.§. hoc nihilominus, ver. hunc enim
a ſine dubio,ª hoc verum in rebus epiſcopalibus,in rebus capi
tuli,ipſum capitulum cum conſenſu epiſcopi, ſi res non ſint
diſcretæ in caſibus,ſimul cōſtituunt,epiſcopus,& capitulū,
vt no.in Spe.de ſyndico,ver.item ꝙ non eſt conſtitutus. Itē
no.ꝙ debet conſtitui,de illis,qui ſunt de eccleſia.C.de epi.&
cle.l.in eccleſiis,ad inſtar ſyndici.ff.quod cuiuſque vniuer. l.
plane.& ibi no.dum tn̄ non ſit conſtitutus epiſcopi. vide quod
ſcripſi,C.de ſac.ſan.eccl.auth.quibuſcunq;,& l.iubemus. An
autem requiratur decretum in conſtitutione? gloſ.voluit ꝙ
ſic extra de iu.ca.c.imperatorem:ſed Inno.& doc.ibi contra.
3 In ea.gl.ibi cum alleg.§.defenſores:conſtituitur †autem ſyn
dicus,ab vniuerſitate,ad omnes cauſas præſentes & futuras:
nec in eius conſtitutione opus eſt decreto, vt poteſt colligi.
ff.quod cuiuſq; vniuer. item eorum,§.decuriones, cum ſeq.
ibi ſed hodie hæc omnia. Quidam tamen voluerunt dicere,
ꝙ eſſet opus decreto.pro quibus fi.vt in poſſ.le [illegible].l. munici
pis C. de ſerui reip. manu.l. 1. & 2. exemplum,vt not.in
Spe.de ſynd.ver.item ꝙ cōſtitutus eſt,quorum opin.non eſt
vera, vt autem huius plenius notitiam habeas, quæritur an
omnes,de vniuerſitate,debeant vocari,in creatione ſyndici?
Ad hoc dicas quod ſi vniuerſitas commiſit aliquibus, quod
hoc facere poſſint, illi vocandi ſunt, & facere poſſunt aliis
non vocatis,ff.quod cuiuſque vniuer.item eorum §.decurio-
nes,ſi autem non commiſit,videntur omnes vocandi,qui cō-
mode vocari non poterunt, quod arbitrio iudicis relinquo.
extra.de ele.c.cum inter.Si tamen in hoc ſit aliqua conſuetu
do,ſerua eam,eo.tit.c.in Gene.& c.ne pro defectu. Sed quid
4 ſi vocati,non veniunt omnes? † Dicunt quidam,quod ſi duę
b partes ſunt præſentes, poſſunt procedere ad creationem
& illud in quo conſentiat maior pars duarum partiū tenebit,
vt no.ff. quod cuiuſque vniuer. l. nulli. & ad munici.l. quod
maior.C.de dec.l.nominationum,pro quo.ff.de decre. ab or.
fa.l.3.& hanc opi ſequitur Inn.extra de ele.c.eccleſia. Hoſt
eo.tit.c.cum inter.glo.63.diſt.c.4.Ber.hanc opi.ſequitur ex-
tra de elect.c.licet.de his quæ fi.a maio.parte cap.c.1. Sed
c.quia propter.tenet opi.contrariam,quod valeat, quod fit a
minori parte præſentium,pro quo facit,d.l.nominationum,
& hanc tenet Arch.extra de reſcri.c.duobus. Poſſet dici,qđ
in his, quæ non neceſſario incumbunt: ſed fiunt ex gratia,
quod ſi ſint ardua,oporteat adeſſe duas partes,& omnes con
ſentire,in auth.de de[illegible]n.c[illegible]ui.§.fi.iuxta illa,quæ conſueuerunt
notari extra.de conſti.c.cum omnes, in his, quæ incumbunt
neceſſario, videtur diſtinguendum an negotium ſit ita ar-
duum, ꝙ eſſet damnum, vel periculum, expectare præſen-
tiam aliorum: & tunc præſentes poſſunt expedire,quamuis
ſit minor pars,& ſic ſaluaretur opi. Archi.Si vero non ſit ita
arduum,videtur ꝙ duæ partes ſint neceſſariæ, & quòd ma-
ior pars illarum duarum partium conſentiat arg.l. quod ma
5 ior.Sed quo ad deciſionem, an † item poſſit minor pars
conſtituere ſyndicum? videtur quod ſic.quia vnus ſolus poſ
ſet defendere.extra de concel.præben.c.per literas,& hoc te
net Spe.tit.de ſynd.circa prin.& ita aſſerit fuiſſe obtentum,
quæ opi.poteſt procedere ſecundum ea,quæ dixi,quia neceſ
ſario incumbit defenſio,in caſu tamen vnus poſſet conſtitue
re,ſi [illegible]tis rediiſſet ad vnum,ff.quod cuiuſ.vni.ſi
cut,§.fi.[illegible]c vt ibi. Quomodo autem probabuntur non voca-
ti dic,vt extra de elec.cap.bone in magna gl.Sed quid ſi vni
6 uerſitas habet rectorem,& conſules,an † poſſint creare ſyn-
dicum,etiam ſi non ſit ſpecialiter hoc eis commiſſum? Glo.
videtur dicere quod ſic.ff.ad Treb.l.ita tamen.pro quo facit,
quia ordo decurionum conſtituit. vt l. nulli, & l. item eo-
rum,& [illegible]aeit,ff.de ori.iur.l.2.§.denique,inquire,quod conſue
tum eſt,vt l.nulli,ibi cum dicit [illegible].& facit, ff. de condi. &
dem.l.municipes. Sed quid,ſi oſtendatur inſtrumentum, in
quo continetur,ꝙ talis vniuerſitas facit ſyndicum, nunquid
ſufficit? Doc.dicunt quòd ſi inſtrumentum dicat,quòd tota
vniuerſitas,vel omnes de vniuerſitate,quòd ſufficeret.Sinau
7 tem oporteat nominari conſtituentes,† niſi eſſent tot,quod
eſſet impoſſibile inſcribi in pelle bergameni: tunc enim ſuf
ficeret ſi tabellio ſcribat maior & ſanior pars &c. vt plenius
no.Hoſtien.in ſum.de ſyndico.§.qualiter,& Spe.eo. ver. por
ro, & verſic.quid ſi in aliquo,quæ dixi in duabus partibus &
maiori parte vniuerſitatis. Intelligo etiam de adminiſtra-
toribus a maiori parte procuratorum, in quo ſunt & poſ-
ſunt expedire, non vocata vniuerſitate. Item hæc omnia
ſeruiunt ad conſtitutionem œconomi. Illud autem conſtat,
quòd in conſtitutione ſyndici, debet vocari rector vniuer-
ſitatis,vt no.in Spe. verſic.ſed nunquid vniuerſitas,niſi eſſet
excommunicatus,vt in ſum. Hoſt. d. §. verſic. tametſi. Ego
8 vidi contrarium iudicari Pariſiis, quia vbi maior pars, † ſeu
rector eſt excommunicatus quod vniuerſitas non poteſt
conſtituere ſyndicum, & non video quomodo poſſit ſuſtine
ri iudicium quia cum excommunicatus habeatur pro mor-
tuo.11. quæſ 10.3. capit. nemo epiſcoporum,ius vniuerſita-
tis reſedit penes alios,vt ff.quod cuiuſque.l.ſicut,§.fin. extra
de regula.capit.fi.li.6.vide extra de proc.capit.fi. [& ibi ple-
ne per HENRICVM BOICH,] vel forte fuit iudicatum,
quia curia laicalis, non admittit exceptionem excommunica
tionis. In fin.eiuſdem gloſ. hæc eſt veritas,ꝙ differunt ſu-
c mendo proprie verbum actoris: ᶜ quia actor cum decreto,
& ad

& ad lites prȩſentes, ſyndicus ſine decreto, & ad omnes præ-
9 ſentes, & futuras: vt ſupra, dixi. Sed inter actores † videtur eſ-
ſe differentia: quia actor conſtitutus a tutore conſtituitur cũ
decreto, ſed actor vniuerſitatis, non: vt no. ff. rem rat. ha. l. a-
ctor, ſed hoc non eſt verũ, imo & actor vniuerſitatis fit cũ de
creto: vt l. item eorum. §. ſi decuriones, ff. quod cuiuſq; vni-
uerſi. nomine. Eſt enim differentia ſolum in modo cauendi:
vt ibi no. gl. in l. neq;. C. de proc. videtur aſsignare aliã diffe-
rentiam, quia actor vniuerſitatis poteſt dari ad vnum caſum
ſed actor tutoris non, ſed illa gl. non eſt vera, & eſt contraria
C. de app. l. ſi actor. Sed quæro, an vniuerſitas poſsit facere
procuratorem? Et dic ꝙ tota: quia domina eſt: ſed eius admi-
10 niſtratores non: & ſic intellige † C. de decu. l. procuratores,
& in auth. de ſan. epiſ. §. ſi quãdo, extra de proc. c. quia in cau
ſis, & per hoc videtur ꝙ executores teſtamentorum nõ poſ-
ſunt conſtituere procuratorẽ. de quo ſcripſi C. de epiſ. & cle.
l. nulli. Spe. tamen contra tit. de inſtru. edi. §. nunc vero, ver.
ſed nunquid ante litis conteſta. pro quo facit, quia procura-
tor ad negotia procu. conſtituit extra de proc. c. 1. §. fin. lib. 6.
Et eſt magnum & mirabile, ꝙ procurator ad negotia poſsit
facere proc. & tutor non, qui latiorem adminiſtrationem ha
bere videtur. Vides ergo plura nomina, & quid ſignificant,
& in quo differant, de iure ciuili, de iure vero canonico vide-
11 tur hæc † differentia ſublata. [d] extra de proc. c. petitio. Hoc
d non credo: quia fruſtra ponerẽtur ibi duo tituli diuerſi, vnus
de procuratoribus: alius de ſyndico. Hoc tamen benȩ credo,
ꝙ differentia nominum ſit ſublata, quo ad hoc, ꝙ non vide-
tur mandatum factum per illum, qui mandare poteſt, ſeu fa-
cere, ſed ſolennitas conſtituendi non. Vnde ſic quis, procura
torem poteſt conſtituere, dicens conſtituo talem meum ſyn-
dicum, vel actorem, cum plena poteſtate agendi. nnn credo,
ꝙ runc debeat vitiari, ex quo conſtat de mandato, & ſimplex
mandatum ſufficeret. Sed vbi ſimplex mandatum non ſuffi-
ceret, quia non dnminus forte conſtituit: tunc modus conſti
tuendi non immutatur, nec ſolennitas: imo credo, qnòd nec
differentia nominum, in caſu illo.

a Adnotatio. §. hoc proculdubio, Quod eſt verum, in rebus temporalibus epi
ſcopatus: ſed in rebus capituli conſtituitur a capitulo, de conſenſu epiſcopi, de
beni conſtitui de illis, qui ſunt in eccleſia: nec requiritur decretum, ſicut neȩ
in ſyndico. & an vbi requiritur, præſumatur interueniſſe? Item ſi interueoe-
rit, an tunc ſyndicus a ſola vniuerſitate poterit reuocari & ſic cum morte fi-
niatur, mandatum, a quibus creetur ſyndicus, & ipſius creationis inſtru-
mentum qualiter formetur? Item quos poſſit obligare dictus ſyndicus? Item,
quis dicatur inimicus capitalis vide per Bar. in l. 3. § ſi. ff. de ali. leg. & quæ di-
cantur inimicitiæ capitales: ibi Bar. & glo. in l. licet. ff. de arb. & in auth. de
arbitris. §. ſi vero odioſus.
b Ad creationem. Adde, de veritate huius quæſtionis per Bar. in l. neque pi-
gnus. C. de neg. geſt. & in l. procuratores, & ibi dixi in apoſtilla. ad Iac. Rebuf.
num. 3. C. de decur. lib. 10. ibi dixi. ſigillatim, an debeant conſentire conſti-
tuentes. & an eorum nomina debeant ſcribi, de quo etiam per Bart. in l ſi. C.
de veo. re. ci. & doct. prætertim Pan. in c. 1. col. 3. ver. vlt. quæro. de ſyndico. vbi
etiam not. in apoſt. ad eum. extra de procu.
c Actoris. Hodie tamen, non ſit differentia in nomine, vt in ca. petitio. de
procu. vt per Ang. hic. Adde Spe. in titu. de his qui alie no. io iud. inter. §. ſyn-
dicus. & ſe. glo. in l. neque pignus. & ibi Bart. C. de neg. geſt.
d Differentia ſublata. Dic vt per Ang.

De ſatiſdatione tutorum. Rubrica.

Continua vt in prima glo. quæ eſt ſupra tex.

1 *Satiſdet quis.*

NE TAMEN. In gl. idem in curatoribus ibi cũ
allegat. eod. titu. l. 1. Vel dic quod ille ſatiſdat
1 cnm † confirmetur cum inquiſitione. eod. titu.
l. 2. de inquiſitione tamen intellige, vt dicam,
infra proximo. §.

1 *Tutori geſturo obſeruanda.*
2 *Tutorum qui ſatiſdet.*

ITEM ex inquiſitione. In glo. ſcilicet præſumptione. ibi
a cum dicit in contrarium. [a] C. ad maced. l. ſi. de rei vxo. act. l.
vna. §. accedit. Si tamen apparet notorie dè contrario, debe-
ret remoueri. ff. de admi. tut. l. tres tutores. §. ſi. In ea. glo. ibi,
2 vt hi qui obl. ſe perti. hab. res minorum. §. fin. debet etiã † de
manu iudicis bona recipere. C. arb. tu. l. ſi. & facere inuenta-
rium. C. de admi. tu. l. tutores. ff. de admi. tut. l. tutor qui re-
pertorium, de hoc not. ff. de leg. tut. l. legitimos. in prin. In ſi.
eiuſdem gl. diſtinguitur ergo in datiuis, an dati fuerint cum
inquiſitione, vel ſine: vt hic no. Sed glo. videtur dicere, quod
indiſtincte, omnes datiui ſatiſdant. C. de tut. qui non ſatiſde.
l. 3. pro qua videtur expreſſum ſupra de Attil. tu. §. ſed hoc
a iure cõtinuando. §. nos autem. in ſi. Dic ꝙ aut † datur a maio-
ribus iudicibus, & cũ inquiſitione, & non ſatiſdant: vt l. pe. C.
de tu. & cur. qui non ſatiſdant. & hic. Aut a minoribus cũ in-
quiſitione: vel a maioribus ſine inquiſitione, & illi ſatiſdant:
vt in contrarijs. & ff. de magi. conue. l. 1. §. ſi curatores. vnde
quandoq; dantur ſine inquiſitione: vt d. l. fin. patet. C. de au-
thor. præſtan. l. ſi. & ſic videtur notari in auth. vt hi qui obl.
ſe hab. perhib. res mino. §. ſi. dic vt ibi, in glo. aget. Item no.
quòd patronus non ſatiſdat: vt d. l. legitimos. in prin.

a Adnotatio. In contrarium. Vide hic Ang.

1 *Maiori parti, quando & an ſtetur.*
2 *Ordo in quibus non ſpectandus.*

SED ſi ex teſtamento. In gl. duo ponit in ſi. & eſt expreſ-
ſum, d. l. legitimos. §. in legitimis. dic vt ibi, hodie videtur,
quod etiã iudex hoc facere debeat, C. de leg. tut. auth. ſicut.
1 † In gl. dummodo. dic quod [a] in his, quæ ſpectant ad ſingu-
a los iure proprio, tunc nõ ſtatur maiori parti. ff. qui, & a quib.
l. ſi priuatus. §. ſi. de polli. l. toties. In rebns communibus, po-
tior eſt conditio prohibentis, ff. com. diui. l. Sabinus. & l. per
fundum, ff. de ſer. ru. prȩd. niſi vellet vti, ad vſum deſtinatũ: vt
l. ſi ædes. C. commu. diui. & de re. d. l. intantum. §. pen. vel
niſi in caſib. fauorabilibus. C. qui bo. ced. poſ. l. ſi. C. de com.
mu. ſer. ma. l. 1. ff. de pact. l. maiorem. In his autem quæ ſpe-
ctant ad vniuerſos, tũc maior pars obtinet, in his quȩ facien-
da incumbunt, & idem in delictis, ff. ad municip. l. quod ma-
ior, de re iud. l. aliud. §. refertur. Fallit in caſu ff. dȩ magiſt. cõ.
l. 1. §. 1. vel ibi in negotio, quod vniuerſitatem non tangit, vt
d. l. 1. circa prin. Sed in his quȩ ſunt gratiȩ, no. extra de con-
ſti. cum omnes in auth. de defen. ciui. §. ſi. in his quȩ pertinẽt
ratione officij, idem ff. de arbi. l. ſi in tres. de re iud. l. duo ex
trib. C. de autho. prȩſtan. l. ſi. In glo. 1. ſe in ſi. quidam habẽt.
l. quoties, pro concor. alij pro contraria. Potes dicere, ꝙ ob-
2 ſtat, in ȩo quod ibi ordo † attenditur, hic non, ad primum,
dic quòd hic ordo non attenditur: quia omnes ſimul poſſunt
admitti, ibi non. Item, hic concurſu ſe non impediunt, quia
diſſenſus eorum cauſaret damnum publicum, ibi diſſentien-
tibus tantum. Item ordo nõ ſeruatur, vbi iuris diſpoſitio eſt
certa, vel eſſe poteſt ff. de ſol. l. nec enim. Itẽ, intellige quòd
prȩtor interponet partes ſuas, non tamen compellet, ſi non
conſentiant. ff. de admi. tu. l. 3. §. plane, quȩ alias obſt.

a Adnotatio, Dic quod. De hoc dic vt hic per Ang.

1 §. *Sed ſi extenſio.*

IDEM & in pluribus. In glo. per omnia, ibi in ſi. quia hic
eſt glo. obſcura, & nullius vtilitatis, vnde vult dicere ꝙ illud
1 quod dictũ eſt ſ. prox. §. verſ. quid ſi nõ poteſt † appropriari,
ad datum ex inquiſitione. Vnde quo ad hoc non eſt idem, ſed
quo ad alia ſic, ibi cum alleg. [ff. de adm. tut. l. ſi plnres. 2.]

1 *Tutor cur magiſtratui præconueniendus. 3 5 7.*
2 *L. 1. C. de ma. co. ne. ſenſus.*
4 *Tutores plures quo quatenusque conueniendi.*
6 *Tutoris prius conuenti remedia.*

a SCIENDVM. [a] In glo. ſ. tutelæ, ff. de admi. tu. l. ſi plures.
& l. 2. hoc verum, ſecundũ opi. Azo. quam gl. ſequitur vbiq;,
& maxime ff. de tu. & rat. diſtr. l. 1. §. nũc tractemus ſed Hug.
dicebat contra, vt not. in d. l. ſi plures, §. ſi parens. Item intel-
lige hos primos tres caſus, ꝙ primo ipſi tutores, deinde ma
1 giſtratus, † ſi ibi non fuit fideiuſſor, qui promiſerat pro tuto
ribus. Si autem fideiuſſores fuerunt, tunc primo fideiuſſores,
b poſtea magiſtratus. [b] C. de magiſt. con. l. aduerſus & no. C. eo.
a titu. l. 1. quȩ valde obſtat, niſi exponas, ibi † quam ſi exercue-
ris, ſ. actinnem contra tutorem, vel eos qui cauſam ab eo ha-
buerunt. Non autẽ intelligas, contra magiſtratus, & pro hoc
facit d. l. Lucius. §. pe. ver. per contutores. vbi ponit hunc or-
dinem, ſed an hi duo caſus procedant, ſiue ſit diuiſa admini-
ſtratio, ſiue non. Glo. ſupponit, ꝙ ſic, cum hic non diſtinguat,
ſed in ſequenti caſu non diſtinguit: & idem in d. §. nunc tra-
ctemus,

3 ctemus. Sed videretur verius, ꝙ † eſſet in his duobus caſibus
diſtinguendum, ſicut in illis, vt ſi diuiſa eſſet a teſtatore, vel
a iudice, ꝙ primo quilibet pro parte, demum magiſtratus: vt
videtur expreſſum in d. §. pe. & d. l. duo. & gl. hoc ſatis dici-
tur velle in l. 2. C. de di. tu. Sed an in prædictis duobus caſi-
bus, quilibet teneatur inſolidum? gl. non aperit hoc: ſed in l.
ſi plures. de hoc tangit. vnde Hug. dicit, ꝙ non. Azo. dicit, ꝙ
imo. Glo. ſequitur opi. Azo. C. de tranſac. l. 1. & in l. 2. de ad-
mi. tu. ſecundũ opi. Hug. in d. l. ſi plures. & in hoc nõ eſt ma-
gnus effectus: quia Azo. concedit, ꝙ quilibet inſolidum † con
4 uenitur: non tñ vnus ſine alio: vnde bene cõcedit, ꝙ quilibet
inſolidum conuenitur: ſed habent beneficium diuiſionis: ſed
Azo dicit, ꝙ non habent, vbi dolerent commi. vide ibi. In fi.
eiuſdem gl. hæc gl. non facit mentionem, niſi de quatuor ca-
ſibus. Sed C. de di. tu. l. 2. ponit quinq;, videlicet tres qui ſunt
in tex. & duos alios addit. In gl. idem ſi vnus. tu potes adde-
re ſextum, ff. de admi. tu. l. tutores, §. hęres. Item hæc gl. omit
tit vnum membrũ, quod bene tangit in § nunc tractemus. vi
delicet, qñ vnus geſſit generaliter alius aliqua. & dic ꝙ quili-
bet pro ſua geſtione conuenitur, & pro toto omnes ante ma-
giſtratum: quod verũ eſt, qñ adminiſtratio eſt indiuiſa: & pro
illis quę geſta ſunt, ſed pro omiſſis eſt idem, ac ſi nihil geſſiſ-
ſent: vt l. tres tutores, §. inde in en. niſi eſſent connexa vt ibi
patet. & ſic quo ad magiſtratũ in hoc non eſt differentia, ſed
quo ad ſe, quia quilibet primo conuenitur, de eo quod geſſit.
Sed quare prius conueniuntur vbi nihil geſſerunt, quam qñ
vnus geſſit, alius non? Dic, ꝙ vbi omnes geſſerunt, vel non
geſſerunt, culpa eſt æqualis, & nõ eſt dare ordinem in conue
niendo: vt ff. de admi. tu. l. tutores, §. in eum. non ſic, vbi vnus
geſſit, alius non: quia in maiori culpa, eſt qui male geſſit, quã
qui nihil geſſit. & eodem modo magiſtratus, qui male offi-
cium ſuum exercuit, eſt in maiori culpa, quàm tutor, qui nõ
geſſit: & ideo ante conuenitur. ar. ff. de act. emp. ſi ſterilis, §.
cum per venditorem. Contra j. de ſuſpe. tu. §. libertus. dic vt
ibi. Et eadem ratio poteſt reddi, quare in caſibus exceptuatis,
primo † conuenitur magiſtratus, qñ eſt diuiſa, quam collega.
5 Sed qñ vnus geſſit, alius nõ, primo nõ gerens quam magiſtra
tus: quia in illis caſibus, maior culpa eſt in nõ gerente, quam
in magiſtratu: quia perfide videtur agere in illis caſibus: ſed
qñ eſt diuiſa, nõ eſt ei tãta culpa inquirere, quid agat collega,
ſicut magiſtratus, ſi male officiũ exerceat. Item quæ dixi in-
tellige, vbi adminiſtratores ſunt in eadẽ prouincia: ſi in diuer
ſis, nõ videtur ꝙ vnus pro alio teneatur. C. de peri. tu. l. 2. de
di. tu. l. 1. a cõtrario ſenſu. & ibi no. quod videtur verũ niſi in
prouincia vnius incideret negotiũ alterius: vt l. Titiũ & Mæ-
uium. §. 1. & l. tutores. §. haberes. Si vis ergo hanc materiam
perſtringere, diſtingue. quia aut eſt diuiſa adminiſtratio, aut
non. Primo caſu, aut per diuerſas prouincias, aut in eadem: &
ſi in eadem, aut oẽs, aut nulli geſſerunt: aut vnus geſſit, alius
non. Aut vnus generaliter, alius aliqua. Si nõ ſit diuiſa diſtin
gue eodem modo: aut omnes geſſerunt, vel nullus: aut vnus
geſſit, alius non, aut vnus quædam, alius generaliter, & dic,
& determina, prout ex ſupradictis, de his quæ hic no. potes
6 de quolibet colligere. † Item vbicunq; vnus inſolidũ conue-
nitur, dantur ei tria remedia. ſ. ceſſio actionum, item vtilis, ſi
non ſit ceſſa: item beneficium diuidendatũ actionum, niſi ar-
gueretur de dolo, ſecundum Azo. in ſumma. §. conuento. vel
etiã ſecundũ Hug. cuius opi. cõſueuit approbari, per d. §. nũc
tractemus, C. de cõtra. iu. tu. l. 2. & d. l. ſi plures, ſi tũ quilibet
ex propria culpa conueniatur, nulla ſit ei ceſſio, vt d. l. 2. hoc
autẽ non obtinet in publicis adminiſtrationibus, vſquequaq;
C. de conne. fiſc debi. l. qm̃ Augerio. Caue tñ, quia ibi eſt vna
glo. quæ eſt contraria iſti, in eo quod hic dicitur, ꝙ vbi vnus
7 geſſit, alius non, primo † conuenitur primo gerens, poſt ma-
giſtratus, tertio non gerens, quia gl. ibi videtur dicere, ꝙ imo
in tutoribus, primo non gerens, poſt magiſtratus, quando nõ
eſt diuiſa adminiſtratio, cuius contrarium dicit hic, & in §.
nunc tractemus, quæ videntur veriores. Nec ob. ff. de admi.
tu. l. Lucius Titius curator. §. 1. quia ibi quando omnes geſſe-
runt, & diuiſerunt inter ſe, quo caſu eſt differentia, ſed in ca-
ſu quo inter ſe nihil diuiſerunt, tunc non eſt differentia, imo
vterq; conuenitur ante magiſtratum, & ſic intellige C. quo
C.

quiſque or. con. l. 2. lib. 11. & quod ibi not. ſed in curatore bo
nis dato, eſt etiam differentia, quia ille tenetur inſolidum, ni
ſi inuitus &c. ff. de cur. bo. dan. l. 2. § fi. Hæc liga bene, quia la
bilia ſunt, quamuis nodoſa, & ſpinoſa.

a Adnota. Sciendum. Diuide hunc. §. & pone caſum ſuper eo. vt hic per An.
b Magiſtratus. Et no. hic, quod in omnibus caſibus, pupillus conueniens tuto
rem præfertur cæteris creditoribus, vt l. dabimus. ff. de priuil. cred. ſecus, ſi con
ueniat iudicem l. §. priuilegium. ff. de magi. conuc.

Svbsidiaria In text. ibi donec, vel alias in culpa
fuerunt etiam leuiſsima, vt no. ff. de magiſt. conue. l. antepen.
Qvibvs. In fin. glo. vel alijs remedijs prætorum, quæ
a multa ſunt. [a] ff. ad leg. Iul. pec. l. cum eo. & no. & de reg. iur.
l. non poteſt dolo.

a Adnotatio. Multa ſunt. Non poteſt cum quilibet magiſtratus, aliter mul-
ctare, quam in iure ſit expreſſum, puta ter pro omni delicto, vel inobedientia.
vide Ang. hic.

1 *§. Neque prætor. ſenſus.*
2 *Iudicibus a quibus cauendum.*

Neqve. Circa gl. ibi cum dicit, & non exigere. Sed qui
ſunt illi? etenim præſes ſatiſdationẽ exigit, & recipiendã cõ-
mittit. ff. de mag. con. l. 1. §. ſi curatores: propter quod dic, ꝙ
magni iudices nõ tenentur hac actione, quia pręſumitur, ꝙ
1 ſolenniter omnia faciant, & ſic intellige. ff. eo. l. 1. §. neq; † prę
tor. quia ad ipſos nõ pertinet recipere fideiuſſores, ſed ad mi
2 nores. vnde ſi dederunt cum inquiſitione tutores, non † caue
tur, ſi ſine debent remittere minoribus, vt cautionẽ recipiãt,
a [a] vt §. ſi curatores. & ipſi tutores debent ſe offerre, quia alias
non poſſunt adminiſtrare, vt l. in dubium, C. de tu. & cur. qui
nõ ſatiſd. l. pe. vbi minores iudices tutores dant, debẽt ſibi ca
uere, ꝙ fideiuſſores recipiant, vt ff. de admi. tu. l. Aemilius. de
tabellionibus, nõ credo, quod ſe ad hoc intromittere debeãt,
niſi eis committeretur, nec hoc iure aliquo reperitur.

a Adnotatio. Cautionem recipiant. Et ſi differant exigere ſatiſdationẽ, vel
expedire proceſſum, vt hoc onus tranſeat ad ſucceſſorem, poterunt conueniri
in ſyndicatu. vt l. 1. §. ſciendum. ff. eo. tit. ſecundum Iaſ.

A De excuſationibus [a] tuto. vel curato. Rubrica.

1 *Adoptatos loco filiorum non eſſe.*
2 *Filij quibus proſint.*

b EXcvsantvr. b In gl. ſed nunquid. in fi. igi-
tur vltra non extenditur, ff. ſo. ma. l. ſi vero. §.
de viro. de ędil. edi. l. ſciendum. §. illud ſciendũ.
In gl. 1. onerum, ibi quę honori. ſub. patrimo-
niali, vt l. in honoribus. In glo. & hoc dico, ibi
maxime. ſ. non pręſtant excuſationem. In fi. eiuſdem gl. ratio
autẽ poteſt eſſe, quare non habentur loco filij hoc caſu, quia
1 in † poteſtate eſſet adoptantis, tot adoptare quod reſpub. de-
fraudatur muneribus. Et eſt ſimile, vbi non habentur pro fi-
lijs in feudis. ſi de feud. deſun. con. ſit. c. 1. §. adoptiuus. ff. de
le. 2. l. ſi ita. de condi. & demon. l. fideicom. In glo. apparet. in
fi. hoc eſt mirabile, cum auus habeat curam, & onus alendi
2 eos, ſed † ratio eſt, quia proſunt patri ſuo, & non debent pro-
deſſe duobus, C. qui mili. l. 2. in fi. & facie, quod ſi canonicus
habeat duas præbendas in eadem eccleſia, forte ex diſpenſa-
tione, quòd non habeat niſi vocem vnius. contra ff. de oper.
lib. l. duorum. de aſsig. lib. 1. §. ſi. cum l. ſeq.

a Adnotatio. De excuſationibus. Continua, ſecundum Chriſt. Por. ſupra vi-
ſum eſt de tuto. & cu. verum quia, hi varijs ex cauſis excuſari ſolent: ideo me-
rito ſubdit de excuſatione tuto. & cura.
b Excuſantur. Diuide hunc tit. & pone caſum, ſecundum Ang. hic ſuper ſin-
gulis. §. §.

1 *Mortui in acie qui cenſendi.*

Sed ſi in bello. In tex. ibi ſolos, ſupponit ergo quod ſi mo
riantur extra aciem, quod non proſint, vt ff. eo. l. bello amiſſi.
1 † Quid ergo ſi extra aciem moriantur ex ictibus ibi receptis?
non videtur, quod proſint, arg. contra. ff. de incend. rui. nauſ.
l. ſi quis ex naufragio. de dam. infec. l. damni. §. Sabini. ad leg.
Aquil. l. ita vulneratus, & forte poſſet hoc probabiliter dici,
& per hoc poſſet dici, qđ equus ſoldatarij percuſſus in acie,
videtur ibi mortuus, & facit extra de præb. c. pręſenti. lib. 6.

1 Admini-

1 *Adminiſtrantes cum tutela immunes.*

Item diuus. In glo. qui dicitur procurator. in fi. ſed quid
1 de adminiſtrantibus† res aliorum principum? dic idem vt ff.
eod. l. adminiſtrantes. & l. athletæ §. gentium præſidatus, &
dic a tutela, quæ tunc defertur, ſed non a delata: vt d. l. admi-
niſtrantes.

2 *Tutela immunem ab ſuturum qui accipiendum. & 2.*

Item qui reipub. In gloſſ. vel abſuturi. in fi. doct. Iaco. &
1 Pet. dicunt, hoc verũ,† vbi de proximo eſt abſuturus & parat
ſe ad eundum: vel ſi de magno tempore eſſet nominatus ad
legationem, non poteſt ſe excuſare, antequam recedat, vel ſe
paret ad eundum, ff. ex quib. cau. ma. l. qui mittuntur, §. ſi mu
lier. ſecundum eos, melius, ff. de leg. l. legato. de vaca. mun. l.
2 tempus. Item †debent hoc obtinere in abſuturo longa abſen
tia. C. de leg. l. tranſmarina. ego credo, idem in breui ſi voca-
ri non poſsit ad adminiſtrandum, cum ſit eadem ratio. imo
non compellitur gerere, niſi in caſu neceſsitatis. ff. de legati.
l. ſi abſenti. §. 1. in tex. nã nec anni, quem habuerunt reuerſi
de legatione, de quo C. ſi tutor vel cur. cauſa. reipub. l. ab alijs
muneribus, habent biennium. ff. de leg. l. filius. & l. ſeq. Et no.
quod hic antiphorizat.

1 §. *Gentium, explicari.*

Et qui in gloſ. vt quia ibi, cum allegat l. adminiſtrantes,
1 melius eod. ti. l. athletæ, §. gentium. † & hoc in poteſtatibus
magnarum ciuitatum. ſecus ſi municipiorum. ff. eod. propter
magiſtratum: vt not. in l. athletæ. §. remittuntur. Item in gl.
vt ſupra proxi. §. vbi eſt contraria quia excuſantur a ſuſpe-
cta, ſaltem ad tempus, quia maior occupatio.

Item propter litem. In glo. imo & fine. in fin. dicitur ibi
in authen. minor debitor. vt dixi ſupra de author. tuto. § fi.
& hæc faciunt ad id quod not. C. de teſtib. auth. ſi vero odio
ſus, extra de reſtitu. ſpol. c. frequens. §. illum autem. lib. 6.

1 *Collecta vna quando ſit pluribus imponenda.*

Item tria onera. Super text. ibi vel curæ præſtant. arg.
1 ꝙ pluribus exiſtentibus in vna domo † communibus, & pro
indiuiſo, non ſit imponenda, niſi vna collecta. C. de ſi. ſa. &
quemad. pa. pro eis te. l. ſi hi qui. de mulier. & in quo loco. l.
1. lib. 10. Sed cum omnia bona æſtimabuntur quomodo ſit
pro ſolido & libra, C. de ope. pub. l. omnes. Item dic, quod
quinque vna tutela præſtat excuſationem, ff. eo. l. ſi is, qui. §. fi.

1 *Pauper tutor ne ſit, fallit. & 2.*

Sed & propter paupertatem. In gloſſ. l. ſi non. in fin. illa
loquitur in munere, quod in mero obſequio perſonæ conſi-
ſtit: quod de tutore non poteſt dici. Vnde dic, ꝙ pauper non
1 poteſt†dari, & ſi datus ſit, poteſt ſe excuſare: vt hic, ff. eo. l.
paupertas, non enim eſſet rationabile, ꝙ pauper operarius
eſſet tutor magnatis, qui tota die haberet agere cum magi-
ſtratibus: & hoc vult dicere imperator: magna enim impari-
tas eſſet, ſi vnus pauper teneret locum vnius baronis, & pro
hoc. ff. de mune. & hon. l. reſcripto. in prin. C. de cur. fur. l. fi.
§. ſi vero. & ſuper hoc iudex debet arbitrari, ſi tamen datus
2 † ſit, & ſe non excuſauit, non debet remoueri: ſi alias ſit fide-
lis, ff. de ſuſpect. tuto. l. ſuſpectum, & videbis infra tit. 1. §. fi.
non tamen permittẽdus eſt ſolus adminiſtrare. C. de ſuſpec.
tuto. l. 1.

1 *Morbus quatenus excuſet.*

Item propter aduerſam. In gloſſ. ibi cum dicit, ſed qui-
1 dam. Illud autem † aduertendum eſt, an ſit ſpes, vel dubium
de ſanitate: & tunc excuſatur ad tempus, an non: & tunc in
perpetuum: vt ibi patet, & not. & tamen in milite videtur,
quod ſæpe excuſetur perpetuo, niſi iterum vocetur. C. de re
milita. l. ſemel. quia ibi ſtatim loco illius alius ſubrogetur, ne
deficiat numerus, ff. de cura. l. 2. ſi iudex incidat in infirmita-
tem: videtur diſtinctio adhibenda quam hic vide ff. de vaca.
mu. l. pen. § fin. non ſic in prælato. no. 7. q. 1. c. paſtoralis. in fi.
[vel vide de cler. ægrot. 1. & 3. per glo. & Hen.]

1 *Illiteratus an recte tutor iudexue ſit.*
2 *Illiteratus quando recte non dicat 3.*

2 Similiter.[a] In fi. gloſ. hoc notabile, non bene ſumi-
1 tur hic: quia † admittitur illiteratus, ſi ſit expertus negotio-
rũm. l. athletæ, §. pen. ſed videtur probari in l. 2. de poſtul. C.
ſecundum quod text. iacet de adminiſtra. tut. l. nemini, §. iu-
riſperitos, in authent. de iudic. circa princip. vnde in actibus
qui non poſſunt expediri ſine literis, non admittitur illitera
2 tus. † Et ideo credo, quod illiteratus nõ poſsit iudicare: quia
cum ſententia habeat in ſcriptis recitatione proferri, & per
ſe, non per alium, C. de ſen. ex breui. recit. l. fin. Et eſt expreſ-
ſum hodie extra de ſenten & re iudi. ca. fin. libr. 6. & illitera-
tus hoc non poſſet facere: indubitate non poſſet eſſe iudex.
Nec obſt. l. certi iuris. C. de iudi. quia ego non credo, quin
ignarus iuris poſsit iudicare: vt militares & tales, ſed de illi-
terato nego, de quo loquitur illa lex. Vnde miles poteſt eſ-
ſe illiteratus, vnde in aliquibus cauſis opus eſt, quod ſit iu-
riſperitus, extra de conſang. & affinita. c. 1. Vel dic quod bo-
num eſt, quod ſit. & ita eſſe debet: ſi tamen non ſit nihilomi-
nus eſt capax iuriſditionis, ſecundum Hoſtien. ibi, & ſic in-
tellige dictam authen. de iudi. Specu. & nonnulli alij dixe-
runt contra, adſtruendo quod ſufficit, quod ſententiam reci-
tent verbo, & concluſionem legant, vt not. in Specu. de ſen-
ten. §. iuxta ver. & no. cum ſequen. Sed ego non video quo-
3 modo leget concluſionem, †ſi neſcit literas: ideo non credo
eorum opinionem procedere, niſi in caſibus ex quibus pro
non ſcripto pronunciari poteſt, de iure, vel conſuetudine, ſi-
cut dicitur de cæco. ff. de iudi. l. cæcus, cum not. Quid ſi ne-
ſcit legere latinum, ſed bene gallicũ, ſicut ſunt multi in Fran
cia hodie: & ſperatur quod erunt plures (prohdolor) vide-
b tur quod non poſſunt iudicare,[b] cum debeant ſcribi in lati-
no, ff. de re iudi. l. decreta, niſi in partibus, vbi omnes literati
ſciunt gallicum legere, & intelligere, in authen. vt præpo. no
men Imper. §. fina. C. de ſent. l. iudices, quod hodie nimis vi-
get in Francia, vnde quandoque fuerunt (vt dicitur) Aure-
lianenſes lectores qui partim latinum, & partim gallicum in
cathedra loquebantur, quibus melius eſſet, quod haberent
groſſum idioma Engoliſmen. vel Pictauien. & ſcirent loqui
latinum, & intelligere ſcripturas, quam latinum ſpernere,
& falſa opinione, gallicum iudicarent ſupremum eloquij
obtinere.

a Adnot. Similiter. Dicit hic Ang. quod nobiles, & alij negotiorum, ac rerum
experti licet ſint ignari literarum poſſunt eſſe rectores terrarum, & habere
adminiſtrationem officiorum, per tex. in l. certi iuris. C. de iudi.
b Poſſunt iudicare. An autem illiterati poſſint eſſe delegati, iſtam quæſtio-
nem ponit hic Ang. quam vide ibi in ver. quæro, an ignarus literarum.

1 *Inimicitiæ quando remiſſæ cenſeantur.*
2 §. *Item ſi. ſenſus.*

Item ſi propter. In glo. vt quia ibi, cum dixit, vt dixit. &
hoc ſemper præſumitur, ſi reconciliatio non interueniat vt
§. dat remiſsionem, vel propter hoc autem, & hoc obtinet ſe
cundum doct. quando eſt grauis: ſecus, ſi leuis, ff de adimen.
leg. l. 3. §. fi. cum l. ſeq. In ea. glo. ibi, cum dicit, poſt teſtamen-
tum, hoc ſi ſit grauis, vt ſupra proxi. In ea. glo. ibi: quia vide-
tur remiſiſſe, hæc opinio videtur indubitate vera, vbi offen-
a ſa[a] venit ex parte dantis, quia† dans remiſiſſe videtur: ſecus ſi
1 ex parte teſtamentorum: vt d. §. dat. Sed glo. ibi videtur ſen-
tire idem, a quacunque parte veniat: quia ex eo, quod datus
tutor ſe excuſat, non videtur reconciliationem recipere, nec
forte deponere animum iratum: vnde Seneca, Nemo cum
inuito tutus in gratiam redit, vnde melius eſt excuſationem
admitti. prima tamen eſt magis amica literæ illius §. Sed ego
teneo ſecundam, ff. de ſuſpect. tuto. l. 3. §. ſuſpectus. In fi. eod.
gloſſ. quod hic dicit de capitali, intellige idem, ſi ſit grauis,
2 per d. l. 3. §. fin. & not. †quod totus iſte §. & gloſſ. loquitur de
teſtamentario: de datiuo videbis infra eod. §. item propter.
dic vt ibi. Item quamuis alias diſtinguatur cuius culpa inimi
citiæ interuenerint, ff. ſolu. matrimo. l. in his. ff. loca. l. ſi mer
ces. §. culpæ. Hic tamen non diſtinguitur, quia quamuis ex
parte creati ſit culpa, magis eſt ſuſpectus, vnde dato, quod ſe

non excuſaret, non deberet admitti, tanquam ſuſpectus: vt d. l. 3. §. ſuſpectus, hoc indubitate in datiuo.

a Adnotatio. Vbi offenſa. No. hic Ange. quod inimicitia excuſat arbitrum a laudando, item excuſat iudicem, a iudicando procuratorem a proſequendo, legatarium excludit a legato. item repellit teſtem a teſtimonio, item donatarium ingratum a donatione, item quæ dicatur inimicitia capitalis, & qualiter probetur, vide per eundem Ang. hic.

1 *Extraneus quando dandus tutor.*
2 *Teſtium noti eſſe debent contrahentes.*

a Non eſſe autem. a In fin. gloſſ. hæc gloſ. & §. quem allegat procedunt in teſtamentario, nam dari non poteſt extra-
1 neus. † niſi in ſubſidium, & tunc ſuo requiſito iudice, quo caſu, propter excuſationem non perdit, ff. de tuto. & curat. da. ab his. l. diuus, & facit extra de iudi. c. cum deputati, ſed ſecus
2 in teſtibus, qui † debent cognoſcere contrahentes, in authen. de hære. & fal. §. ſi vero abſunt, in auth. de teſt. §. ſi vero ignoti, in feu. de po. te. §. ſi tres, dic per Inn. extra de accu. c. inquiſitionis, & de teſt. c. cum cauſam, & ibi per Henr. plene conſueuit dici, ꝙ vbi deponit de facto perſonæ debet eam cognoſcere, alias non eſt opus, vt ſi deponatur aliquid ſic fuiſſe aliquo tempore, de hoc ſcripſi C. de iur. delib. l. fin. §. ſin autem, verſi. teſtibus.

a Adnotatio. Non eſſe autem. I ſte. §. ſecundum Ange. facit, quod ſit neceſſe quod teſtis cognoſcat contrahentes, tamen contrarium tenet glo. in l. fi. §. ſin autem dubius. C. de iur. deli. vide hic Ang. qui dicit, quod ſi teſtis deponit factum contrahentis, debet eum cognoſcere, alias non.

1 *Inimicitiæ capitales quæ. & 2.*
3 *Teſtis inimicus quouſque repellendus.*

1 Inimicitiae, quas. † In gloſ. capitales. in authen. de teſtib. §. ſi vero odioſus, In ea. glo. ibi cum dicit ſecundum Azo. argu. C. quando lic. vni ſine iu. ſe vind. l. 1. de extraord. cri. l. ſaccularij, §. ſunt quædam. in feu. quot teſtes ſunt neceſ. ad proban. inueſtituram. c. 1. Idem ſi infamauit de turpi crimine, ff. de arb. l. licet. quia hoc capitale reputatur, ff. de manu. vin. l. iuſta. vel ſi habent quæſtionem inter ſe, debent cenſeri capitales. dum tamen de omnibus bonis, vel maiori parte, ff. eo. l. propter. ſupra eo. §. item propter. vel ſi forte alter alterum, atroci iniuria afficit, C. de reuo. do. l. fi. vel dic ꝙ his caſibus ſunt graues, non capitales: quia in l. diffamatio, diſtinguitur, tanquam diuerſa ſpecies a capitalibus inimicitijs. Fateor tamen, quod diffamatio, & etiam minor cauſa, vel nulla, poſſet eſſe cā inimicitiarum capitalium: vt infra dicetur. & vide in feud. quæ fuit prima cauſa benefic. amit. §. porro. Et vbicunque tale quid commiſit vnus erga alium, quod veroſimile eſt, quod vnus mortem alterius appetat: vel ſi appetat
2 etiam ſine cauſa, & ſi hoc conſtet, poſſunt † dici capitales. in feu. quæ fuit prima cauſa benefic. amitt. §. porro. talia enim non poſſunt ſub regula tradi. in feud. quæ fuit prima cauſa benefi. amit. c. 1. §. ſed quia natura, imo quamuis nulla fuiſſet offenſa, ſi tamen alter ſe teneret pro oſtenſo, & hoc diceret, viderentur inimicitię: vt infra §. proxi. vnde Seneca. Et ſi nullos cauſauerit inimicos iniuria: multos tamen pręparabit inuidia. Et idem credo, ſi haberet amicitias, cum inimicis patris, vel cum ipſis cohabitaret: vt extra de accuſ. repellantur. & c. cum P. & d. titulo, quot teſtes ſunt neceſ. vel forte, ſit vaſallus domini, cum quo habeat inimicitias: vt d. tit. quot teſtes ſunt nec. & ex hoc quod dicitur, niſi reconciliatio &c. videtur quod ſi teſtis ſit odioſus propter accuſationem: quam-
3 uis accuſatio facta non fuerit, quod nihilominus † remanet inimicus, & odioſus, & tanquam inimicus poſſit repelli a teſtimonio, quouſque reconciliatio interuenerit. 3. q. 5. c. accuſatores, cum ibi notatis. in contrarium facit tex. in authen. de teſtib. §. ſi vero odioſus. ibi, cum dicit, non ante auditur, quam de crimine iudicetur: ſupponit ergo, quod poſt auditur: ſed ſub. ſi reconciliatio interuenerit, de hoc videtur notare gloſ. ff. de teſtib. l. 3. Sed pro prima parte facit in feud. quę fuit prima cauſa. §. ſed & qui. & dictum c. cum Pe.

1 *Iudicis teſtiſque ætates.*

1 Item maior. In gloſſ. ſcilicet iam completis, ibi cum alleg. l. fin. lib. 10. idcirco, cum iudicatura ſit munus perſonale
1 maior 70. ann. non poteſt compelli † eſſe iudex, ff. de mun. & hono. l. fi. §. iudicandi quia maior labor eſt in iudice, qui plures habet regere, quam in tutore ſecundum Iac. & Pet. idem videtur in aſſeſſore. C. de proxi. ſa. ſcrinio. l. 2. lib. 12. & iudice de legato, C. de aduoc. di. iud. l. ſcimus. ſed de teſte videtur ꝙ debeat habere 70. annor. ſicut tutor, ad hoc quod propter ſenium excuſetur, quia non eſt magnus labor. ſecundum eoſdem. de hoc no. ff. de teſt. l. inuiti.

1 *Miles tutor non ſit.*
2 *Militum iura quibus competant.*
3 *Eccleſiaſtici tutores recte dantur.*

Minores. In gloſſ. C. de leg. tut. l. fi. dic vt ibi, idem in milite. In gloſſ. id eſt, in militia exiſtente, ibi qui reipu. dic plenius, ff. eo. l. ſed & ſi milites, per totam l. & l. propter ma-
1 giſtratum, §. 1. dic vt ibi quia † ſi non detur in caſtris a præſidente, nulla eſt datio non propter priuilegia militum, ſed propter defectum iuriſdictionis dantis, vt ibi plene not.
2 † In fin. gloſſ. ff ex quib. cau. maio. l. pe. de militibus noſtri
a temporis a non eſt dubium, ꝙ non gaudent huiuſmodi priuilegio, cum non gaudeant niſi militantes, vel veterani, vt l. ſed & milites, §. quanquam, cum §. ſeq. dic vt ibi, niſi eſſent in acie, vel caſtris, quia tunc eſt eadem cauſa dandi priuilegia, quæ antiquitus, & ſic gaudent, & conſueuerunt notare doct. C. de iur. & fac. igno. l. 1. & ibi ſcripſi. In glo. & ita, in fi. doct. Iac. & Petr. dicunt quòd nulla lege probatur quod hic dicitur, de quarto: quia in l. presbyteros. de epiſ. & cleri. non fit mentio de hoc. Sed dicunt quod poteſt probari argumentatiue, per §. interdicimus, in authen. de eccle. tit. quæ eſt ſignata, C. de epi. & cle. authen. licentiam vbi dicitur, quòd de his, quæ obuenerunt epiſcopis a cognatis: vſque ad quartum gradum, poſſunt teſtari epiſcopi. Certe verum dicunt, quod illa verba non ſunt in corpore. Inn. tamen poſuit ea de burſa ſua, in authen. presbyteros. quæ hic allegatur, hodie vero mutatum eſt, de iure canonico, vt ibi ſcripſi, & ſcripſi ſuprà de
3 atti. tut. §. ſed hoc iure. Vnde poſſunt † hodie omnes clerici, & prouecti monachi, & epiſcopi ſuſcipere tutelam, ex cauſa pietatis. 86. diſt. c. peruenit. 16. q. 1. cap. generaliter, tamen non coguntur, niſi pro miſerabilibus perſonis, qui alias tutorem non reperiunt, vt d. c. peruenit, & ſic intellige 21. q. 3. c. Cyprianus.

a Adnotatio. Militibus noſtri temporis. Adde Spe. ita tenere in terminis, in tit. de proc. §. 1. ver. item quod eſt miles. & Io. An. in c. cum deſideres, extra de ſen. excom. de quo notaui in apoſtil. ad deci. capel. Tholoſa. deci. 131 in c. item fuit quæſitum.

1 *Iuriſperitos recte tutores dari.*

a Item Romæ. a In gloſ. 1. magiſtri. ibi cum allegat l. iu-
1 riſperitos, & eſt † mirabile: quia cum excuſentur ab alijs muneribus etiam patrimonialibus: vt C. de profe. & me. l. medicos. non tamen excuſentur ab iſto. Sed forte eſt ratio pupillorum, fauor: quia propter peritiam, pupilli per eos melius defendentur & regentur: & not. ꝙ regentes actu videntur gaudere illis priuilegijs: vt l. medicos. & d. §. fin. & hæc materia clare liquet in tota. l. ſi duas. cum l. ſeq.

a Adnotat. Item Romæ. Ang. ponit hic decem priuilegia, quæ habent doct. quæ vide per eum hic.

1 *Excuſationis tempora.*
2 *Excuſandi tempus quando currat.*
3 *Tempus ignoranti non currere.*
4 *Contraria ſimul proponenda.*
5 *Probanda ne plura poſita.*

1 Qui autem. † Pro euidentia huius §. ſcire debes, quòd ex quo tutor ſcit ſe nominatum, debet venire ad iudicem intra quinquaginta dies, & excuſationes ſi quas habet proponere: alias non auditur, ff. eo. l. ſcire, §. quinquaginta, & intra quatuor menſes proſequi: vt videbis infrà prox. §. & videbis, ff. eod. l. 5. & iudex debet vocare amicos pupilli, & alios, qui defendere velint, vel dare ad hoc curatorem, vel per ſe adire

C.ſi ex fal.alleg.l.1. Op. ad hunc §. quod quinquaginta dies
non currant, ex quo alteram proſequerentur. C. de inoff.teſt.
l.contra maiores, ff.de bo.poſ.l.cum quidam, ff. de adul.l.de-
nuntiaſſe.§.quæritur.& l.quinquennij. Dicas quòd vbi tem
2 pus præfixum eſt, ad faciendum aliquid, ſi plurima † ſunt re
media defenſionis, ſeu iura cõpatibilia, & quæ poſſunt ſimul
ab aliquo intentari, ſeu proſequi: ei tempus currit: niſi proſe
quatur, vt hic. Si autem non poteſt proſequi ſimul, non cur-
rit: vt in contrarijs, & hoc niſi ſcienter, vel calumnioſe proſe
queretur, primo ius quod non cõpetebat ſibi: quia tunc cur-
rit: vt d.l.cum quidam, ff.quod vi aut clam.l. ſeruus. & ſem-
per videtur quòd calumnioſe, ex quo ſuccumbit. ff. de admi.
tut.l.tutor vel curator.ff.de app l. negotiorum . niſi alias de
3 bona fide appareat.ff.eo.l.qui teſtamento.§.fin. † Sed quid, ſi
in primo caſu ignorauit ius ſibi competere? Videtur quod
debeat admitti: non obſtante lapſu temporis.ff.de pet.her.l.
Lucius.& ita videtur, quod hoc caſu debet admitti poſt quin
quaginta dies: vt not.in ſimili.C.de excep.& videtur expreſ-
ſum extra de excep.c.paſtoralis. Sed hoc non videtur verum
in iſtis §§. quia ſi de nouo poſt lapſum temporis, excuſatio
nata eſſet, non poſſet proponi, vt ff.eo.l.2.§.pen. Ergo ita pa
rum, imo multominus, ſi perueniat ad notitiam de nouo. Et-
enim hi duo caſus æquiparantur in c.paſtoralis. & hoc totũ
videtur dicendum fauore pupilli: quia alias crederem quòd
ſemper deberet admitti, ſiue tempus eſſet præfixum ab homi
ne, ſiue a iure: vt not. Inno.& Hoſt.in d.c.ſed glo.ibi contra:
& in Spec.tit.de excep. §.nunc videndum.in tempore præfi-
xo ab homine. Sed quid, ſi certum tempus fuit præfixum, ad
omnes exceptiones proponendas, & ſunt contrariæ? Glo.di-
cit, quòd nihilominus poſt tempus poteſt proponere: vt no.
extra de reli.do.c.cum dilectus. Sed hoc non credo, per hunc
4 §.cum plures exceptiones, etiã † contrariȩ poſſint ſimul pro
poni, ſaltem conditionaliter.ff.de excep.l.nemo. & no. Dyn.
extra de reg.iur.c.nullus. Et idem dicerem de eo: qui perſe-
quebatur nullitatem ſententiȩ quod poſt non poſſit appella-
re. Secus crederem in eo, qui dicebat rem venditam per co-
gnatum ad ſe pertinere, & ſuccubuit: quia poteſt petere tan-
quam proximus, & retrahere virtute cõſuetudinis, quamuis
annus ſit elapſus, niſi ſciens &c.l. cum quidam. ſupra alleg.
Quȩrunt doct. & Iacob. & Pet.qui hic nihil aliud dixerunt.
5 Quid † ſi quis plures excuſationes propoſuit, vnam proba-
uit aliam non? Et dicunt quòd ſufficit illa enim clauſula, quȩ
tota die apponitur in libellis, proteſtans, quod non adſtrin-
git ſe ad omnia &c. apponitur ſuperfluo ſecundum ipſos: &
nihil allegat: tu autem pro illis alleg.ff. de appel.l.appellan-
ti.§.1.Sed certe non ſuperflue apponitur: quia euitatur op-
poſitio, de decretali.c.licet. extra de proba. quȩ videtur eſſe
contraria, ſed illa intelligitur, vbi ſe adſtrinxerat ad hoc, vt
ſatis not.extra de reſcrip.c.ex parte:

1 *Excuſatio-is, & appellationis differentia.* 3
2 *Nominare qui debeant.*
4 *Excuſatio ſcribenda.*
5 *Tempus longius remotioribus dandum.*
6 *Dieta legitima.*

a Q V I autem excu. a † In gloſ. ſed contra. in fin. quȩrunt
1 doc.quis eſt effectus, an ſe excuſet, an appellet, certe magnus,
quia appellando cõqueritur de iniquitate iudicis: & ideo nõ
ipſe, ſed alius cognoſcit.C.de app.l. eos. nõ ſic quando ſe ex-
cuſat. Item quando appellat habet 10.dies tantum ad appel-
landum, ſed tutor habet quinquaginta, ad ſe excuſandum. Sed
quare diuerſum in tutore nominato, quam in alio? Dicunt
quidam, quod in nominatione aliorum, interponitur decre-
tum, quod imitatur ſententiam.C.de app.l.nominationes. in
nominatione tutorum, non. Sed ipſi reprobant per l.natura-
li.ff.de confir.tut.& dicunt, ꝙ in nominatione aliorũ ſit ple-
na deliberatio, & inquiſitio: ideo ſi male nominent, appella-
tur ab eis, vt eorũ iniquitas detegatur.ff.de appel.l.1. In crea
tione autem tutorum non tanta, & eſt ratio, quia ibi non de
tanto agitur preiudicio, ſicut in creatione magiſtratus, qui
multos habet regere, ſecundum eos. Sed hȩc ratio non vide-
tur perpetua. Quid ergo, ſi cum magna inquiſitione creetur,
ſeu nominetur tutor? quod ſit quandoq; vt vidiſti ſupra de
ſatiſd.tu.& C.de anth.preſt.l.fi. Preterea, non requiritur, ꝙ
maior fiat inquiſitio in vno, quam in alio. Item poſſibile eſt,
ꝙ nominatus ad munus publicum, nominetur ad minus ne-
gotium, & minus periculoſum quam tutor: vt ſi nominetur
2 ad faciendum aliquod modicũ opus reip. Propter † quod po
tes dicere ꝙ vbi quis nominatur ad aliquod munus, nomina-
tur per illos de ciuitate: vel per illos, quibus reipu. admini-
ſtratio commiſſa eſt: vt §.ſolent.& in auth. de defen.ci.§. in-
terim.C.de decur.l.nominationum.de leg.1.l. pen. vnde ille
appellare poteſt, & debet, & hoc merito: quia ſi haberet pro-
ponere excuſationes ſuas corã nominatoribus, ipſi eſſent in-
dices in cauſa ſua, quod non eſſet iuſtum. Ideo lex ſtatuit, ꝙ
deuoluatur ad ſuperiorem per appellationem. Non ſic in no
minatione tutoris: quia nominanti nullum generatur prȩiu
dicium, nec vtilitas emergit, ſit vel non ſit tutor. Ideo ipſe-
met excuſationẽ audit. Sed alias emergeret vtilitas, vel dam
num, ſi nominatus munus non acceptaret, vel eo oneraretur,
quia referretur ad eos, ideo non audiunt excuſationes, quia
3 ipſi ſunt pars. Pręterea † ſi tutor appellaret, nõ eſſet, qui pro
ſequeretur appellationem pro pupillo, ideo melius eſt, quòd
ſe directo excuſet, & iudex qui dedit ſuper hoc videat ſum-
marie vocatis amicis C.ſi ex fal.alle.l.1.in alio tamen caſu ip
ſa reſpu.proſequitur. In veterano autem eſt ſpeciale. ꝙ non
tenetur appellare.C.quando prouoc. non eſt ne.l.veteranus.
In gl.ita tamen in fi.hȩc eſt opin. Azo. quȩ approbatur vbi-
que, & per omnes, & maxime in l.quinquaginta.ff.eo.vbi ple
nius de hoc no.in alijs autẽ muneribus, cauſa, non durat, niſi
per duos menſes.C.de temp.& rep. ap.l.1. dic vt ibi. In glo.
ſed nunquid.in fi. hȩc vera. & vide quod no. in l.hoc autem.
& in §.fi.de l.prȩcedenti.In glo.ſ.dando. in fi. quidam dicũt,
quod hȩc quȩ hic ſcribuntur & per d.§.oportet. quod excu-
ſatio eſt danda in ſcriptis & per hoc, quia omnia acta in ſcri-
ptis redigẽda ſunt.C.de appel.l. cauſas & l.a proconſulibus.
extra de prob.c.quoniam contra. Sed hoc argumentum non
eſt neceſſarium, quia non ſequitur, redigendũ eſt in ſcriptis,
ergo pars debet in ſcriptis dare ſecundum doc.Iac.& Pe.qui
4 ſic transeunt. Quid † ergo dices? Ber.dicit, quid debet dari
in ſcriptis, extra de offi.dele.c.prudentiam. in gl. ex hoc lo-
co, & ita ſeruatur de facto. Credo tamen, quod ſi non detur,
non vitiatur proceſſus, cum hoc nõ reperiatur iure cautum,
niſi in vna.C.de non nu.pe.auth.hoc autem.In gl.caueas. in
fi.hic non eſt difficultas, imo eſt facillimum ſecundum doc.
ſed adhuc remanet iniquitas, non obſtante prouiſione Scæuo
læ.nam ille qui eſt intra centeſimũ lapidem, non habet tan-
5 tum † quantũ ille, qui eſt in ciuitate, qui habet integros quin
quaginta dies, & illi detrahitur, quantũ diſtat. Item, illi qui di
ſtant vltra 20. dietas, vel per 20.vel minus, non habent tantũ
tempus, ſicut propinqui, quia rediguntur ad 30. dies ſi diſtẽt
vltra 20. dietas. & ſi minus in diebus, computatur eis tẽpus,
intra quod veniunt. Sed dic quod quanuis hoc verum ſit, ra-
tus eſt legiſlator, ꝙ habet tempus ſufficiens ad proponendas
excuſationes ſuas, & ideo ita vniformiter ſtatuit. Simile vi-
des, in eo qui habet teſtes vltra mare, & in prouincia, primo
dantur nouẽ menſes, alij tres, & tamen citius, & facilius, po-
terit habere in tribus menſibus de prouincia, quam forte de
duobus annis de vltra mare. Item nõ ſit differentia inter O-
rientales, Occidentales, & Mediterraneos, & tamen conſtat
ꝙ Mediterranei facilius poſſent habere, quam Occidentales,
vel de Oriente. Vel poſſes ponere aliud exemplum, ſecundũ
doc. Nam vides, quod vbi partes ſunt de eadem prouincia,
præſcribunt adinuicem 10.annos, ſed de alia ſunt neceſſarij
20.anni. Pone ergo quod duo ſunt vicini, in confinio duarũ
prouinciarum, habent tempus 20.annorũ, & tamen ſunt pro
pinquiores ſibi, quam ſi alter eſſet in alio cornu eiuſdem pro
uinciæ. Sed hoc exemplum non bene placet eis, quia ibi po-
teſt dari alia ratio, quia forte in alia prouincia nõ eſt quis ita
ſtipulatus conſilio, ſicut in ſua, & ita paratus ad litigandum.
Hoc exemplum eſt notabile, & quandoque de hoc dubita-
ni. Et poſſet argui, quod vbi ſunt ita vicini, ſecundũ eos, ceſ-
ſat ratio legis, & per conſequens ipſum ius, & facit ff.ad Sil-
6 la. l.fin. de adul. ſi maritus, §.1. & ſcripſi.C.de præſcri.long.
b temp.l. fi. † Et no. quod legitima dieta b eſt 20. miliaria per

diem. ff. ſi quis cau. l. 1. & ita debet computari dieta in decre-
tali, quæ inhibet, quod quis non trahatur vltra dietam, ſecun
dum Iac. & Pet. Sed doc. iuris cano. dicunt quod debet intelli
gi de vulgari: vt no. extra de reſcrip. c. ſtatutum. §. cum au-
tem. lib. 6. & ibi Arch. [& vide extra eo. c. nonnulli, & quod
b ibi no. in antiq. poteſt dici, quod in Italia, & alijs locis, vbi
ſunt miliaria. ſit vera opi. Ia. in alijs vbi non ſunt miliaria: vt
in Francia, opi. canoniſtarum.]

a Adnotatio. Qui autem excu. Vide hic Ang.
b Legitima dieta. Adde Fely. in c. olim. col. 2. ver. etiam quod ſtantibus. extra de reſcrip. & in c. nonnulli. col. 21. ver. collige etiam. eod. tit. & ibi, qua via debet attendi ſi ſunt duæ, an vtilior vel breuior. vbi etiam ponit 11. caſus, in quibus non allegatur exce. de tractu vltra vnam dietam, & qualiter computetur, vide eundem in c. dilectus. col. 1. ver. computentur dietæ. eod. tit.

1 *Procurator quando ad omnia datus.*
2 *L. ſi procurator. ſenſus.*

a DATVS. a Doc. Ia. & Pet. intelligunt hunc §. ſi bona ſint
in eadem prouincia: alias quilibet iudex dabit in territorio
ſuo per l. cum vnus. §. pen. dic plenius ſupra de attil. tut. § 1.
1 Per hunc. §. poteſt dici † quod procurator ſimpliciter conſti
tutus videatur conſtitutus ad omnes cauſas: vt ff. de tut. l. qui
habet. §. ſi. contra. ff. de procu. l. ſi procuratorem. vbi alia for
ma datur. Et hoc videntur tenere Iac. & Pet. Dicunt tamen,
quod qui vellet tenere cõtrarium, poſſet bene reſpondere ad
2 l. illam. & ſic tranſeunt. Sed dic, quod illa loquitur † quando
ad certam cauſam datur procurator: quia ſi generaliter non
poſſet habere locum: & ita vſus approbat: vt no. in Spe. de
proc. §. ratione autem formę. ver. ſed quid ſi procuratoriũ?
& videtur hodie expreſſum extra de proc. ca. 1. in cle.

a Adnotatio. Datus autem. Summatur, vt ſecundum Aret. hic.

1 *Idem reſcripſerunt. ratio, & ſenſus.*

IIDEM reſcripſerunt. Ad hunc §. concor. l. maritus. hic
allegata. ff. de cu. fu. l. virũ. ſed poteſt eſſe procurator, vt hic
1 not. Et eſt ratio: quia non de tanto † præiudicio agitur, cum
poſsit faciliter reuocari: & per hoc videtur, quod poſsit eſ-
ſe procurator ad vnam litem, & forte hoc caſu loquitur. l. li-
cet. & iſte §. in hoc, quod dicunt de excuſatione: niſi intelli-
gas cum glo. quod hic excuſatio accipiatur improprie, quod
videtur verius: quia alias nocuiſſet immiſtio: vt ff. eo. l. non
tantum. §. vacare. & l. 3. C. ſi ex fal. alleg. hanc opi. quod poſ-
ſit eſſe ad vnam litem, tenet Spe. ti. de tu. §. vito. ver. ſed nun
quid vir. Sed vitricus poteſt eſſe priuignæ tutor, vel curator.
C. de contra. iudic. tute. l. fin. vel ſocer, vel nurus. l. licet. C. de
excuſatio. tuto.

1 *Sententiam erroneam tenere.*

SI QVIS autem. De materia huius. §. dixi. ſupra qui. ex
cau. ma. §. ſemel. tñ quantũ tangit materiam hanc tutorũ po-
1 tes dicere, † quod leges quæ dicunt, quod ſentẽtia lata ex fal
ſa cauſa, & quæ eſt contra ius partis, vel erronea errore nõ ex
preſſo, tenet: quod fallit in hac materia: vt hic & ff. eod. qui
teſtamento de min. l. verum. §. ex facto. nec diſtinguo, an fue-
rit defenſus, vel non, quamuis tex. innuat contra. C. ſi ex fal.
alle. l. 1. & hoc totum fauore pupilli, vel minoris. Nam quo-
quomodo erratũ fuerit. etiam in facti cauſa, nullum eſt, quod
agitur. ff. de tu. & cur. da. ab his. l. tutor ſi petitus.

De ſuſpectis tutoribus. Rubrica.

1 *Actiones famoſæ.*
2 *Suſpecti accuſans quando ſe inſcribat.*
3 *Turpillianum quando ceſſet.*

a SCIENDVM. a Primo pouit dictum generale.
Secũdo per quos. Tertio, qui remoueri. Quar
to, qui hoc poſſunt requirere. Quinto, ex qui-
bus cauſis. Partes patent in litera. In gloſ. ex
quo. in ſi. dicunt doct. quod propterea non be
ne probatur: quia licet condemnatus ſit infa-
mis, non propter hoc ſequitur, quod actor debeat ſe inſcribe
b re: b nam ſicut videmus, in actione mandati † depoſiti, & in-
1 iuriarum, in quibus reus efficitur infamis, ſi condemnetur, ta
men nullus diceret, quod agens debeat ſe inſcribere: & ideo

videntur in hoc remanere, quod non ſit opus inſcriptione, &
idem tenet C. eod. tit. l. vlt. ſed ipſi non euadunt ſecundam ra
tionem glo. quæ eſt, quod pœna corporalis imponitur. ff. eo.
2 l. 3. §. ſolent. de of. præſe. vrb. l. 1. † Sed potes dicere, quod cũ
ex omni crimine: poſsit agi criminaliter, & ciuiliter: vt ff. de
priua. delic. l. ſi. quod ſi quis agat ciuiliter ad finem quod re-
moueatur pro vtilitate pupilli: tunc non ſit locus inſcriptio-
ni: alias ſi concludat quod remoueatur, & puniatur, videtur
quod ſit locus, per d. l. ſi. & ff. ad Turp. l. & in priuatis. de in-
iur. l. qui iniuriarum. C. de accu. l. ſi. & punitur arbitrio iudi-
cis: vt not. d. l. priuatis. & ſcripſi in d. l. ſi. Vnde cum reperia
tur iſtud exceptum, quomodo excipiemus? bene tamen repe
3 ritur in iſto ſpeciale, quod † deſiſtens non incidit in Turpil-
lianum. ff. ad Turpil. l. 2. §. ſuſpecti. per quam l. doct. fuerunt
moti: ad prædicta dicenda.

a Adnotatio. Sciendum. Diuide iſtum titu. ſecundum Aret. Et pone caſum, vt idem hic.
b Se inſcribere. Iſtam quæſtionem ponit hic Aret. in 1. colum. in ver. in glo. ex l. Item, quod ſi accuſator, deficit in probatione, an in eadem ſententia qua reus abſoluitur, poſſit accuſator damnari de calumnia? & dicit Ang. & Chriſtoph. quod ſic. ſed pone, quod iudex in ſententia abſolutoria, facta de tutore, non condemnauit accuſatorem de calumnia, vtrum poſſit ex nouo proceſſu condemnari? Vide de hoc Ang. hic.

1 *Delegatorum datio & poteſtas.*

DATVM EST. In gl. 1. delegato. in ſi. gl. infert hic, quod
hi duo poſſunt cognoſcere, & remouere? alij, nec cognoſce-
re, nec remouere, & idem. ff. eo. l. 1. §. 1. ſed in l. ſolent. ff. de
1 oſ. præſe. vr. dicit quòd alij † poſſunt cognoſcere, ſed non re-
mouere. nihil ad te: quia hodie omnes ordinarij, cum ipſos
abeſſe contigerit: poſſunt facere vicarios, quia omnia poſ-
ſunt, quæ ipſi poſſunt, præter mortis illationem, vel membri
abſciſsionem: vt in authen. vt nulli iudi. §. ad hoc prohibe-
mus, vt no. de offic. proconſ. l. aliquando.

1 *Patronus qui ſuſpecti accuſandus.*
2 *Infamiam per ſententiam non tolli.*

OSTENDIMVS. In glo. ſed qualiter. in ſi. hoc non pla-
cet doc. Ia. & Pet. quia obiectus doli facit infamem: vt no. in-
fra eo. §. ſuſpectus, propter quod dicunt ipſi parcẽdum: quia
1 actio verbis temperabitur: quia ſi † petens patronum, a tute-
la remoueri, dicat, patronum dolum commiſiſſe, iudex ipſum
non audiet: ſed ſi alias dicat, eum male adminiſtrare, ſed per
aliam actionem admittetur. ff. de dolo. l. non debet, pro ipſis
facit ff. de obſeq. l. ſi parent. in ſi. Vel poteſt dici ſecundũ Iac.
quod patronus condemnatus ex cauſa famoſa, nõ ſit infamis.
ff. de pub. iud. l. ſi. Sed huic non obſtarent. l. non debet. & l. pa
rens. §. ſi. quæ ſupponunt, ꝙ eſſet infamis. & l. illa finalis ha-
bet cauſam ſingularem, propter iuſtum dolorem. Forte poſ-
ſet dici, ꝙ famæ ſuæ parcatur, propter l. quæ ſibi parcit. Vel
poſſet dici, ꝙ ſi dolus probetur non remoueatur, ſed curator
2 adiungitur, vt l. ſi tutor. ff. de ſuſpec. tu. & ita ei parcitur. † Sed
quid ſi remouetur vt ſuſpectus, forte dolo probato, iudex tñ
tñ ſententia reſeruauit ei famam, nunquid eſſet infamis? Vi-
detur quod non, per hunc §. ff de tut. l. generaliter. de leg. 3.
l. ſi quis. §. miles. de bo. li. l. ſi pater exhæredatus. In contra-
rium. ff. de fur. l. nõ poteſt. ad Tur. l. 1. §. 1. de diuer. offi. l. qui-
cunq; & videtur expreſſum. ff. de iniur. l. diuus. & per hoc vi
detur, quod ſi iudex pronunciet notariũ falſarium, quod non
poſsit ei famã reſeruare: nec quod poſsit facere inſtrumẽta.

CONSEQVENS. In glo. ideo, in ſi. non eſt proprie pu-
blica: nec deſiſtens incidit in Turpillianum. ff. ad Turpil. l. 1.
§. ſuſpecti. iuncta l. ſi quis repetere. §. 1. In glo. etiam in publi
co, in ſi. hoc contrarium meruit ſignari, non tamen decipiat
te glo. ſed intellige eam, vt no. ff. de in litem iur. l. in actioni-
bus. ſuper verbo, ex magna cauſa.

SAD & ſi qua. Sed an debet, ſe inſcribere hoc caſu: quia
de patre non eſt dubium, quod non, vt l. de criminine. C. qui
accuſ. nõ poſ. ſed in hoc caſu, videtur quod ſic, per ea quę ibi
no. iuncto eo, quod ſcripſi ſupra in prin. & illam glo. ſequun
tur doc. iuris ciuilis. Sed doc. iuris canonici tenent, quod non
vt in ſum. Hoſt. de accu. §. ſi quis poſsit, & vide in Spe. de ac-
cu. §. item ver. & quod mulier, vbi plene enumerantur caſus,
quibus mulier admittiť. inter quos eſt vnus, iſte qui eſt hic. ff.
ad l. Iul. maie. l. in quæſtion. ff. de accu. l. 2. & l. mulierẽ. 2. q. 1.
probi

c. prohibentur,§.mulierem,dic vt ibi.
Svspectvs autem eſt.Quid ſi nullo modo gerit , ex-
preſſum,eſt,ff.eod.l.hæ enim, §.fin.Poſſunt enim remoueri,
ſed non accuſari , vt ibi patet. Et not ꝙ peius facit qui gerit
&: male,quam qui nullo modo gerit,ff.de actio.emp.l.ſi ſteri
lis,§.eum per venditorem,ſecundum doct.Iac.& Pet.melius
hoc probatur,ex his quæ no.& ſcripſi ſuprà de ſatiſda.tut.§.
ſciendum,& hoc tangit glo.ſatis hic.

1 § *Suſpectus ſenſus.*
2 *Iudicis officium quatenus infamet.*
3 *Culpam infamare,quatenus verum.*

Svspectvs autem remotus.In glo.exceptio,in fi.me-
lius , ff.de pęn.l.ſi præſes , ſecundum doct. Iac.Pet.& caue:
quia hæc gloſ.procedit ſecundum primam opi.Azo. quæ eſt
infrà gloſſ.proxi.de qua ibi dices. Quia ſecundum opin.quæ
eſt in d.gloſ.eſſet diſtinguendum, an ob leuem , an ob(quod
hic)latam, & iunge hoc quod no.ꝫ.in gloſſ.1. non ſimiliter.
Sed contra hanc glo.& opi.doct.qui eum ſequuntur op.de l.
milites agrum,§.miſſionum,ff.de re mili.Sed illam intellige
ſecundum hanc diſtinctionem , vt no. ff.de his qui no.infa.l.
2.§.eſt enim,in glo.no. quamuis videatur fieri calumnia tex-
1 tui,&c.Item dic,ꝙ ea quę hic dicuntur,†non procedunt vbi
tutor remouetur officio iudicis , quia officium iudicis non
2 infamat:a vt no.ff.eo.l.3.§.tutor,qui,C.de mo.mul.l.1.quam
Din.ſequitur per l.quam gloſſ.alleg.in d.§.præterea,C.ſi tu.
2 non geſ.l.1. Sed Spe. dicit quòd † iudicis officium infamat,
vbi propter delictum pęna infligitur, in Spec.de ſen. §. ſpe-
cies, ver.eſt autem, & verſi.quid ergo.Credo ꝙ infamet ſal-
tem infamia facti , C.de his qui no. infa.l.verbum.Et poteſt
probari, quia aduocatio, quæ fit officio iudicis , ff.de requir.
re.l.infamat. C. de requi.re.l.3.& ibi not. & videtur expreſ-
ſum, ff.vbi pup. edu.deb.l.fi.ibi cum dicit : tali not.&c.Et ſic
potes intelligere has opi.ſ.ut non infamet , infamia iuris,ſed
facti,& facit quod no.infrà in gloſſ. 1.non ſimiliter,in fin.In
glo.ſ.leuem, ibi eum dicit leuiſsima,hæc gloſſ.non eſt bona,
quia tutor de leuiſsima non tenetur. argu. C. de arbit. tut.l.
quicquid,& ibi no.in gloſ.quæ eſt huic contraria.In ea.gloſ.
cum dicit,vt non fiat infamis,cum famæ amiſsio morti com
paretur, ff.de ma.vin.l.iuſta & hoc videtur probari in l.in a-
ctionibus.§.ſed in his, ff.de in li.iur.Sed obſt.d.l.fin.vbi pup.
edu.deb.Sed ſaluando glo. potes dicere,ꝙ loquatur de infa-
mia facti:vt ꝫ.dixi.Et ſi hanc opin.teneas reſtringas, & ſub-
audias tex. C.de tu.qui non ſa.de l. 2. & hæc ſatis vera. C.de
tu.l.fi.& hic.In gloſ.non ſimiliter,tota hæc glo.procedit ſe-
cundum opi.illorum, qui dicebant ꝙ lata culpa infamat , de
quo ſupra gloſſ. proxi.ſed tenendo opi. Az.non eſt differen-
tia inter latam, & leuem: vt ibi dixi.In ea glo.ibi cum alleg.
3 l.latæ,ſed ſecundum† hoc omnes de mundo ſunt in lata cul-
pa , quia nullus omnia iura ſcit , maxime ex improuiſo. Sed
doct.intelligunt, quòd ſit hoc verum,de iuribus vulgaribus.
& communibus , & quæ frequentantur ſatis in facto. ſecus
forte de materia, de manumiſsio, & de vulga.In ea.gloſſ.ibi
cum alle.§.notatur.vult dicere , quòd quis per ſententiam
infamatur,damnatus ex lata culpa,non infamatur;ſed vbi ip
ſo facto,tunc ex lata culpa fit infamis,& in illo caſu loquitur
§.contrarius, qui non meruit ſignari, ſecundum doct.In fin.
eiuſdem gloſſ. poteſt addi quartus in criminibus priuatis.
nam d.l.loquitur de publicis: vt no.ff.de ver.ſignifi.l.magna
& patet C.de iniur.l.ſi nõ conuitij, & hoc quo ad infamiam
ſed quo ad dandam actionem de dolo æquiparantur,ff.de in-
cen.rui.nauſ.l.qui ædes,& l.ſi fortuito,ſi quis teſta.li.eſſe iuſ
ſus.l.1.§.non autem.

a Adnotatio.Non infamat. De hoc vide hic, per Angel.finali quæſtione la-
tius.Item dicit hic Ang.quod a principio,in annis poteſt dari tutor,ad ſimili-
tudinem procuratoris,& etiam poteſt eſſe tutor legitimus,quod not.

a Si quis autem.a In glo.ar.in fi.doc.diſtinguunt an accuſe
tur de mala adminiſtratione , & tunc interdicitur. Si de alio
crimine.non : vt ff.de ſolu.l.quamuis. De iure vero canoni-
co non interdicitur , etiam in primo caſu, niſi demum facta
informatione de dilapidatione: vt extra de ſimon.c.licet He
ly.& ibi Inn. de offi.deleg.c.venerabili,& ibi per glo.

a Adnot.Si quis autem.Pendente accuſatione, interdicitur accuſato admini-
ſtratio. quod ſi deceſſerit. extinguitur accuſ.h.d. ſecundum Areti. Sed a quo
tempore interdicatur ei adminiſtratio,vide hic per Are.

1 *Suſpecti lis quatenus duret.*
2 *Actionem,ceſſante cauſa,ceſſare.*

Sed ſi ſuſpecti.In gloſ.quia non niſi,in fi.quidam tamen
1 dicunt,†quòd durat lis propter expenſas.quamuis extingua-
tur,quo ad principale, C.ſi reus vel accuſ.mor.fue.l.3.ſed ſe
cundum Iac.& Pe.illa facit magis ad contrarium: quia obti-
net vbi ſuper bonis erat expreſſa quæſtio. Si autem acceſſo-
rie non durat , etiam propter bona: vt ibi patet.& l.2.eo.tit.
ff.de iure fiſci.l.Lucius , ſed melius facit ff.de rei vend.l.vbi-
que,ſed illa non dicit,quòd duret propter expenſas,ſed pro-
pter fructus, & partus, & ſtipulationem de euictione,ſed an
propter expen.non aperit. Vnde non videtur ꝙ propter ex-
pen.debeat durare per hunc tex. vbi extinguitur , & ff. eo.l.
poſt finitam, vbi dicit,ſoluitur, vnde poſt dimiſſum negotiũ
nefas eſt,&c.C.de fruc.& lit.expen.l.terminato,& hæc pro-
cedunt,quando agitur de re, quæ nullum habet intereſſe cau
ſa finita, vt de accuſatione , quia non agitur ad dandum ſibi
aliquid , ſed ad meram vindictam,& in re non tranſmiſsibili
ad hæredem. Sed ſi agatur inter duos , de cauſa beneficiali,
vel ſi ſit contentio de aliquo officio, non videtur ꝙ hæredes
teneantur , nec poſsint proſequi: imo quo ad defunctum ex-
2 tinguitur cognitio:extra,vt lite pend.c.2.lib.6.Et ideo†vide
tur ꝙ ſi mulier agat ad dotem , quia vergit ad inopiam: ꝙ ſi
pendente lite, efficiatur locuples , quod ceſſat actio.ff. ſolu.
mat.l.ſi conſtante,§.ſi.In rebus autem acquiſibilibus agenti,
& tranſmiſsibilibus,non puto quòd extinguatur actio ſemel
quęſita,quamuis deſierit intereſſe,ff.ſi quis cau.l.qui autem.
§.1.cum multis alijs concord. quæ ſunt ibi.

1 *Tutoris fugientis compulſiones.*
2 *Pupillus,patre mortuo,a quibus alendus.*

1 Si qvis tutor,† In text.ibi cum dixit,vt alimenta pu-
pillo,&c.eo enim quod ſubterfugit præſumitur contra eum.
ff.de ſuſpec.tut.l.impuberibus.§.fi. & l.ſeq.& no.quod præ-
ſumitur contra fugientem. ff. de lib. cau.l. quod autem dixi-
mus.C.vt omnes tam ciu. quam mil.l.1.de aſſeſ. l. conſilia-
rios,de omni agro deſerto.l.locorum.in authen. de exhib.&
intro.re.§.ſi vero ſemel.ver.ſi vero etiam, vſqueadeo , quod
poteſt ſupponi quæſtionibus , vel iudici duellum : vt not.in
Spe.de accuſ.§.ſequitur.ver.quid autem.ſi non tamen habe-
tur pro conuicto:vt no.C.de requi.reis.l.1.de fal.l. vbi. Et ſi
qñ reperias haberi pro conuicto, dic ſpeciale.Et pôt dici per
hunc.§:quod vbi proceditur ex officio,poteſt procedi ad ſen
tentiam lite non conteſt.ſecundum doct. ff.eo.l.fi. hoc eſt ex
peditum de iure cano.extra vt lit.non conteſt.c.quoniam fre
2 quenter.§.in alijs.†In glo.quid ſi non.in fi glo.videtur velle.
ff.eod.l.fi. quod mater nutriet intra triennium.Tu potes di-
cere ꝙ in caſu iſto , quando non habent patrem: nec habent,
de quo viuant: ꝙ mater & ſuperiores tenentur alere:vt ff.de
alẽdis lib.l.ſi quis a liberis,§.1.dic vt ibi.vide plenius vbi ſcri
pſi,C.de pat.po.l.nec filium.extra de conuerſio.in fide.c.fin.

1 *Tutorem qui magis delinquat.*

Libertvs quoque.In gloſſ. ob hoc.in fi.hæc gloſ.vi-
detur ſentire quod ob hoc reuocetur in ſeruitutem,ff eo.l.2.
diſtinguitur,aut nil geſsit : & tunc reuocatur : aut geſsit, &
male : & tunc non , per l. ingratus. ff. de iure pa. vbi tenet
idem. Contra quia magis delinquit , qui male gerit , quam
qui nullo modo, vt ſcripſi ſupra de ſatiſda.tu.§.ſciendum.ſu
1 pra eod.§.ſuſpectus autem.Sed dic, † quòd magis delinquit
quantum ad arguendam perfidiam:ſed non quantum ad con
tumaciam & ingratitudinem , quæ ex ea peruenit. Vel dic,
ꝙ non reuocatur in ſeruitutem, niſi quando denegat alimen
ta. Et videtur notari in d.l.ingratus.tunc enim eſt impius,&
homicida.ff.de lib.agn.l.necare. Super tex.ibi cum dicit,pu-
niendus.hoc verum in vrbe, ſed in prouincijs ad præſides ſu
pra de Atti.tu.§.ſed hoc iure.ff.ad Turpil.l.1.§. ſuſpecti.

1 *Venditori quid ſufficiat.*
2 *Pretium poſſe retineri.*

NOVISSIME. In gloſſ. 1. nominandi, in fin. vel dic. i.
1 malitioſe, & inſidioſe. ff. eod. l. 3. §. nunc videamus. † In gloſſ.
facit in fi. doct. dicunt, q̄ ſufficit venditori, ſi de euictione ca
ueat, & cauebit cum fideiuſſoribus, C. de euic. l. fi. poſt porſe
ctam, ff. de peri. & com. rei vend. l. habitationum, §. fin. de exe
cep. doli, l. fin. §. ex quadrante, & cauebit nedum de apparen
ti euictione in limine contractus, imo & de alia, ff. de reſcin.
ven. l. fin. & ibi de hoc. Idem dico, de vitio ſi ſit dubium: ſi ta
2 men † ſit notorium & euidens, poteſt pretium retineri, ff. vt
in poſ. leg. l. ſi is a quo, ſecundum eos Satis poſſet dici idem,
ſi euincens haberet ius notorie: & hoc forte vult dicere glo.
hic de act. emp. l. emptor.

SVSPECTVM. Vide hic, quæ ſcripſi ſ. de excu. tut. §.
ſed & propter paupertatem, dic vt ibi, &c.

INCIPIT LIBER SECVNDVS INSTITVTIONVM, DO. IOANNIS FABRI. I. V. D.

De rerum diuiſione. Rubrica.

1 *Seruitutes ſint, aut non conſtantes.*
2 *Tranſmiſſibiles cum omnibus bonis transferri.*
3 *Decima cum bonis tranſmiſſibilis.*
4 *Feudum quo alienabile.*

1 SVPERIORI libro de. † In glo. talis diuiſio, in fi. gloſ. vult dicere q̄ non poteſt cenſeri tanquam per ſe ſtans, & hoc bene ſerum, in cauſali ſeruitute, quæ formata nõ eſt: quia quamuis fundum habeas, in quo poſſes conſtituere alijs ſeruitutem, non tamen habes ſeruitutem formalem, nec ius ſeruitutis formatum, quod ſit in bonis, vel extra bona, Vel dic, quod etiam poteſt intelligi in forma reali, quia illa per ſe non cenſentur, cum non poſsint acquiri, nec transferri ſine re ipſa, & multo minus perſonales. Vnde per ſe non cenſentur, cũ non poſsint ſtare, ſed cum re, vel perſona cuius ſunt, ff. de vſucap. l. ſi aliena, §. hoc iure, ff. de contrahen. emp. l. ſi aquæductus. Quicquid ſit, lex illa loquitur de vſu vel vſufru
2 ctu alterius ſeruitutis legato. † Quid ergo ſiquis dedit omnia bona ſua, vel totum patrimonium ſuum, nunquid veniunt homagia, reditus, & alia iura incorporalia? videtur q̄ non, quia ſunt in bonis, vel in patrimonio per l. prædictam, & pro hoc in feu. ſi de feu. contro. ſue. c. in generali, de capi. qui cur. ven. c. 1. Dic q̄ tranſeunt bona, quæ transferri, debent etiam de ſe: alias ſingulariter non poſſent transferri: vt l. quædam, ff. de acqui. re. domi. ff. ſi ſerui. vend. l. teſtatrix §. 2. de ſeruit. ruſti. prædio. l. vna eſt via, de contrah. emp. l. in modicis, & ff. de actio. emp. l. creditor, §. ſi. extrauag. de iure patrona. ca. ex literis. & hoc de illis quę tranſlatione non committerentur, quia de illis non eſt veroſimile, q̄ transferri vellet, vt in
3 c. in generali. ſupra alleg. Et ideo † credo, q̄ ſi quis daret omnia bona laico, quod non videtur dare decimam, quæ non acquiritur per tranſlationem, ſecus ſi eccleſię cui acquiri poſ
4 ſet, & vide quod no. in d. c. ex literis. † Itẽ credo etiam, quod cum hodie de conſuetudine regni Francię, feuda alienari poſsint etiam ſine voluntate domini, licet dominus habeat ius retinendi pro pretio, quod veniant in generali alienatione per leges prędictas, cum ceſſet ratio dictorum capitulorum, & idem de mero imperio, & no. in quadam a deditione, ff. de offi. pręſe. vrb. l. 1. §. initio.

L. QVAEDAM enim. In quo differat, commune, a publico: vide infra, §. littorum.

1 *Communia quæ dicantur.*
2 *Maris occidentalis natura.*

a ET quidem. a In gloſ. 1. iure gentium, vel potes dicere, q̄
1 cum omnia eſſent de iure † naturali cõia, & poſt iuſgen. domi
nia repererit, in alijs rebus, quam in his quibus nihil immu
tauit, q̄ primæuo iure naturali, hęc remanent cõia, j. eo. §. ite
rũ. & vide diſt. 8. c. quo iure, alias non eſſet differentia, inter
publicũ, & cõe, ſicut j. ſubiungetur. In gl. 1. de cęlo, hęc expo
ſitio, videtur ſatis extranea vnde poſſet dici q̄ ipſa aqua, quæ
currit, eſt elementum. In glo. 1. per conſequens in fi. non no
2 uit naturam maris † occidentalis, quę in plenilunio æquinoctiorum creſcit, in tm̃ quod quaque cooperit prata, & ripas, vnde eſt dicendum, quod illud ſit commune, ff. de fun. l. 1. §. ripæ. Vnde tene primam rationem, quæ eſt in prin. glo. & vide infra eo. §. eſt autem littus.

a Aduer. Et quidem. Quærit hic Ang. & Chri. ſi contractus eſt celebratus in mari, vel delictum commiſſum, quis eſt iudex. video eos hic.

1 *Maris littori non ædifi. audiem.*
2 *Mare quo iure commune.*

NEMO igitur. In glo. 1. cõia, in fi. hęc glo. videtur contra hunc tex. duntamen villis, &c. qui videtur prohibere, uillas, monumenta, & cętera ędificia. Præterea, ſi intelligas ſicut gl. intelligit hunc tex. quia non ſint iuriſgen. &c. in ędificijs dictis inferretur, quod mare ſit cõe de iuregent. quod tex. ne
1 gauit ſ. proxi. §. Vnde † potes dicere, q̄ nullus poteſt facere uillas, monumenta, ædificia perpetua in littore maris, ex quibus incommodetur uſus, & hoc vult dicere iſte. §. ff. de acq. rer. do. l. quamuis, & l. quod in littore, ne quid in loco pub. l. littora. & l. in littore. ſed caſulas modicas, ſic. j. eo. §. littorũ. & tunc ſequitur, quia non ſunt ſub littore iuriſgen. vt cadãt
2 in dominio. Sicut † & mare, ſub. non eſt iuriſg. quo diſtinguuntur dominia: ſed commune de primæuo iure naturali. vnde quamuis ponens caſellam ſit dominus materię ſuppoſitę, nunquam tamen litoris, vt legibus ſupradictis. & d. l. in tantum, & ſic intellige ff. eod. l. nemo. vbi eſt iſtę §. de uerbo ad uerbum, & propter hoc in d. l. quamuis. dicitur quod debet interponi decretum, & debent uocari uicini, alias poteſt prohiberi, uide ut ibi.

1 *Flumen publ. i. u n, qui accipiendum.*
2 *Piſcator quouſque cæteros vetet.*
3 *Domum altius tolli vetarine poſſit.*
4 *Piſcaria vetera biennes.*

FLVMINA. In glo. ſcilicet perpetua. in fi. † Caue, quia
1 publicum eſt, ſiue fluat continuo, ſiue non, duntamen ſit perenne, ſed priuatum, quando nõ eſt perenne, ſi forte de quinque, uel de ſex annis, uel de pluribus non contingit, quod fluat. & ideo torrens qui fluit tantum in hyeme, & qualibet hyeme, eſt publicus, vt poteſt colligi ex d. l. 1. ff. eod. §. item fluminum. tum §. ſeq. cum notatis ibidem. Quid ergo de riuis perennibus? Videtur quod ſint publici, in §. item fluminum. quamuis diſtinguatur a fluminibus, vt in §. 1. eadẽ. In glo. nec qui fuit primo, in fi. Quidam intelligunt opinionem Ioan. And. quod loquitur quando ille qui piſcabatur, erat in
2 † actu piſcandi, quia quandiu eſt, poteſt alios prohibere. Sed iſte intellectus, non videtur ſufficiens, quia ſic nihil faceret præſcriptio, vt l. quod in littore. ff. de acq. re. do. Iac. & Pe. intelligunt, quod ſi quis pluribus annis piſcatus fuerit, & alios prohibuerit, quod quærit ſibi ius, & poteſt alios prohibere, ſed ſi non prohibuiſſet, quamuis frequentiſsime & quod tot annis ſolus piſcatus fuiſſet, non quærit ſibi ius alios
3 prohibendi. † Simile in illo, qui tenuit domum depreſſam, qui non poteſt prohiberi eleuare, niſi alias prohibitus fuerit, vt C. de ſer. & aqua. l. 1. ſecundum eos, ff. de ſer. ruſt. præd. l. qui luminibus: & ibi no. bene dicunt, ſed non reſpondet ad l. fin. de vſucap. quæ de nihilo ſeruiet, ſi hæc opi. eſſet vera, quia hoc eſt regulare, in rebus etiam priuatis, quod nunquam quis quærit ſibi ius in iuribus, quibus fas eſt uti omnibus, niſi a tempore, quo alios prohibuit, ut ff. de aqua quo. l. fi. & uidebis magis late in materia de ſerui. & aqua. ſic in rebus publicis nihil inducitur ſpeciale. & illa lex finalis facta

eſt pro

eſt pro nihilo. Tu potes dicere, quod nunquam præſcri-
bantur talia iura: vt d.l.fin. ſed tamen de conſuetudine poſ-
ſunt acquiri, vnde ſi pluribus annis piſcatus ſolus fuerit quis,
& alios prohibuerit, ſciente populo, & non contradicente,
vr ꝙ poſsit ſibi ius quærere ex tacito conſenſu populi, &
ſic intelligo. ff. de iniur. l. iniuriarū. §. fi. cum l. ſeq. Et videtur
expreſſum, ff. quod vi aut clam. l. 3. & 2. ver. hoc ita verum.
Vnde aliud eſt conſuetudo: aliud eſt præſcriptio, vt dixi in
§. ex non ſcripto. ſupra de iure nat. Et ita vides obtinere ho-
die de conſuetudine regni Franciæ vbi ſunt piſcariæ, & de-
4 fenſæ in multis locis fluminum. † Quid ergo de baroni-
bus, qui prohibent piſcari in fluminibus? dicunt doct. ꝙ nō
poſſunt de iure prohibere, ſed eodem errore, quo dicūt ſe do
minos, & imperatores in terra ſua: vt C. de ſtud. lib. vrb. Ro.
in rub. videtur quòd poſſunt in hoc facere: quia Imperator
hoc poſſet. ff. de ſeruit. l. ſeruitutes, & tamen ibi dicitur, ſine
incommodo. Ego credo, ꝙ barones qui ſuperiores habēt hoc
non poſſunt facere, ſicut nec præſides, vt d. l. 3. §. plane. ff. qđ
vi aut clā. niſi conſuetudo ſingulis ius eis tribuat, & ita ſer-
uat curia Franciæ. In gl. in communi. in fi. vult dicere ꝙ ius
piſcandi, non ſit publicum, licet ipſum flumen ſit publicum,
ſed contra infra §. riparum. & vide infra §. littorum.

a Adnotatio. Flumina. Quærit hic Aret. licet præſcriptio 10. an. non habeat
locum, in illis rebus public. & maris vel fluminis publici, quod eſt populi ro-
mani, vel principis, vt l. litterae ff. ne quid in lo. publ. An. præſcrip. tanto tem-
pore cuius initij memoria exiſtit in contrarium, principe ſciente & non con-
tradicente? & dicit quod ſecundum Io. de Platea habeat locum talis præ-
ſcrip. vt l. vſum aquæ. coniuncta. l. diligenter. cum ſua. gloſ. C. de aquæduc.
libro 11.

1 *Littora maris & fluminum qui differant.*
2 *Littora maris vſum ad fluminum ripas extendi.*

Est autem littus. In gloſ. 1. hyemalis. Gloſſ. videtur
1 ſentire, & clarius in l. littus ꝙ ſit differentia inter † maris lit-
tora, & fluminum: quia littora maris ſunt quouſque maxi-
mus fluctus peruenit, non ſic de ripis, ſi flumen inundet: vt
l. 1. §. ripa. de flu. Ego credo, ꝙ littus maris ſit, quantum maxi
mus fluctus excurrit in hyeme perenniter, qñ fortiter vento
concutitur: ſed non credo, quòd illud quod vltra cooperit, in
plenilunio Martij ſemel, vel bis in anno, ſicut euenit in mari
Occidentali: ſit littus: per dictum §. & dixi ſupra §. quidem,
& per hoc ſolui poſſunt multę qõnes: quia quandoque contingit
ꝙ quis habet ius in his quę in mari capiuntur, ſicuti fortiter
2 etiam decima, in his quę in terra nihil, vel forte vnus † habet
iuriſditionem in mari, alius in terra. vnde per hęc iura vide
tur ꝙ ille qui habet ius in littoribus, & quantum littora du
rant. patet per hęc quę dicta ſunt de littoribus lacuum, & ſta
gnorum, dic ff. de acquir. rer. domi. l. lacus.

Riparum quoque. In gloſ. quid ſi. in fin. & hoc ſi
concurrant: alias eſt melior conditio occupantis, ff. eod. l. in-
tantum, ff. ne quid in loco publ. l. 1. §. hoc interdictum, vide
quod ibi no. per illam l. poſſet dici, quod neuter uinceret,
vbi concurrerent, de hoc no. ff. eo. l. riparum.

1 *Littora communia. 5.*
2 *Mare commune.*
3 *Vſus varii eorumque iura.*
4 *Via a quibus concedenda.*

Littorum. In glo. ſupra eo. §. & quidem. In fi. doc-
to. & Pet. approbant opi. Pla. Primo tamē pro euidentia ſcié
2 dum eſt quę ſit differentia a inter cõe, & publicum. Et † dñt
1 quod cõe eſt, qđ omnibus animantibus patet, hominibus &
animalibus. ſupra eo. §. & quidem. vide ibi cum dicit omniū,
debet eſſe animalium, & ita habent quidam libri, ſed publicū
dicitur quod eſt in vſu hominum tm̄, vnde publicum quaſi
populicum, & appellatione populi, non continentur anima-
lia. Item cõia maioris cõmtię, ſunt omnibus animātibus quā
publica. etenim, mare, aer, & aqua, de cœlo perfluens omnib.
patens: flumina non tot ſe offerunt. His viſis dicunt, qđ opi.
3 Plac. eſt vera. Plac. dixit, ꝙ ipſum mare eſt cõe, nec eſt in tali
cuius dominio, niſi Dei: ita & flumina, & oībus ſe offerūt, &
ita quodlibet publicum eſt commune, non ſic de vſibus:

3 quia † quidam ſunt vſus, qui congruunt hominibus tantum:
vt nauigare & piſcari: qui non congruunt ceteris animali-
bus: alia ſunt, quę congruunt omnibus, vt bibere, alere, &
tranſnatare. Primus vſus eſt de iuregentium: quia ſolis homi
nibus applicatur, & ita intelligitur ille §. & eſt publicus: ſed
alius vſus eſt cõis, & publicus, ſed quia mare, aer, aqua pro-
fluens, magis applicantur omnibus in communi quam flumi
na, idcirco fuerunt repoſita ſub nomine cõi, & alia ſub nomi
ne publici. Item dicunt quòd vię publicę ſunt, non tantum
vnius populi, ſed omnium, ſicut flumina: vnde tantum ius
habet vnus de Anglia in via, quo ad eundum, quātum illi de
4 his partibus, & hoc de vijs militaribus. † Et ideo cum vię ſint
populi, dñi terrarum non poſſunt dare vias, nec mutare, quia
quod omnium intereſt, ab omnibus concedi debet. C. de aut.
pręſta. l. fi. ſm eos. Hęc opin. non placeret mihi, quia ex quo
tex. diuidunt cõe, & publicū oportet ꝙ ſint ſpecifico differen
tię, alias eſſet fruſtratoria diuiſio, vt hic not. vnde credo, qđ
aer, aqua profluens, mare, & littora, ſunt cõia, & iure natu-
5 rali † nunquam in alicuius dominio fuerunt, ſed fuerunt reli
cta in ſuo iure, & eſſe primęuo, quo omnia erant cõia, ſed flu
mina portus &c. ſunt publica, quia ſunt populi, quo ad domi
nium, & per iuſgentium quo fuerunt dñia adinuenta, fuerūt
appropriata, & in dñio populi repoſita, & hoc vult dicere
iſte. § & vř expreſſum, ff. de acq. re. do. l. quod in littore. infra
eo. §. feræ. & illa publica differunt ab alijs, quę ſunt ciuitatū,
& vniuerſitatum, quia illa ſunt totius populi, illa non, ſed il-
lius, vel illius vniuerſitatis, vel ciuitatis, quę vice vnius perſo
næ funguntur, non populi. ff. de fideiuſ. l. mortuo. & no. infra
proxi. §. vnde ratio eorum non vř bona, quia mare nō eſt ma
gis in vſu omnium animantium, quā flumina. quod apparet,
quia beſtiæ terræ, nunquā vtuntur mari, & tñ beſtiæ, & aues,
& oēs beſtiæ terræ fluminibus vtuntur, vñ quia mare eſt in-
comprehenſibile, ſicut aer, ideo non fuit in bonis populi ap-
plicatum, ſed Dei, vnde Pſal. Tu dominaris mari &c. non ſic
de fluminibus, ſed vſus maris, & littoris, eſt de iuregen. quo
fuerunt diſtincta dñia, vnde de iuregen. repertum eſt, quod
ſi quis ædificauerit in littore maris, vel pilam iactauerit in
mari, duntamen non noceat vſui publico, ſit illius qui ædifi-
cauit, quandiu erit deſuper. ff. eo. l. intantum, & quicquid ibi
dem ceperit, ſit ſuū, vnde eius vſus eſt de iuregen. ex quo re-
ſultat meum, & tuū ex quo reperta ſunt dñia, & ius acquiren
di ſibi, vt ſ. de iure nat. §. ex hoc iure, & hoc vult dicere iſte
§. nec cõtradicit §. & quidam, qui de ipſa re loquitur, ſed iſte
§. de vſu, & eſt mirabile, quia Io. & gl. ponunt opi. ſuas, & tñ
nō rñdent ad contrarium. Illud aūt qđ doct. dñt de via publi
ca, ſatis credo. Sed contra vſurpatur, vt ſcripſi ſ. eo. flumina.
Dic vt ibi dixi ff. de flumi. l. quominus. In gl. ſ. hominis ſingu
laris. in fi. imo dic, quod in bonis nullius ſunt, vt dixi ſupra §.
proxi. & patet. ff. de acquir. rer. domi. l. quod in littore.

a Adnot. Quæ ſit differentia. Adde Bal. & Aret. in l. de leg. 1. Dyn. plene in
l. illud. & ibi dixi in apoſt. ad eum. ff. de ritu nuptia. & dic melius hanc diffe-
rentiam: quia commune, cum ſit ſingulorum, ſit occupantis, publicum autem
cum ſit etiam omnibus commune, in nullius tamen bonis eſt.

1 *Ciuitatum propria.*
2 *Vniuerſitatis iura quo porrigenda.*
3 *Teſtes idonei ne ſint vniuerſitatum ſinguli.*
4 *Vſus deſtinatione publica diſcerni. 5.*

Vniversitates. In gl. neceſsitatis, idem ſi ſine
1 neceſſitate. nam omnes † ciuitates, & vici poſſunt habere pro
prium in cõi, & burſam cõem de iure, vt ff. ad Treb. l. omni-
bus de leg. 1. l. ciuitatibus, & l. ſi quis a filio. §. fi. & l. ſi hæres,
§. 1. imo ſm Inno. pñt ſibi maiorem conſtituere, qui eos iudi
cet, vt no. extra de offi. ord. c. cum ab eccleſiarum. Credo tū
quod debeant confirmari in auth. de defen. ci. §. 1. & not. C.
de iuriſ. om. iu. l. priuatorum. Curia Francię de facto præmiſ
ſa non permittit, niſi villæ habeant vniuerſitatem approba-
tā ſpecialiter per curiā, imo nec cõgregare, ꝓ faciēdo ꝓcu.
ſine licentia dñi ſui, tñ cū licētia pmittit eos agere, & coue-
niri, & facere burſam cõem, quo ad illud, & nō plus. Item qđ
2 hic dicit de vniuerſitate. † intelligo de qbuſlibet corporib.
approbatis. de qb. ff. qđ cuiuſq; vni. l. 1. & de colle. illi. l. 1. Et ꝑ
hęc

3 hæc iura gl. conſueuerunt dicere, ꝙ † quilibet de vniuerſita-
te poſsit eſſe teſtis, in cauſa vniuerſitatis: vt no. ff. eo. l. in tan
tum, §. 1. & patet extra de teſt. in c. inſuper. Dic quòd poteſt
in defectum aliorum: extra de iureiu. c. & ſi Chriſtus, ſi cau-
ſa non tangat proprietates, & priuatas vtilitates, vt cauſę pa
ſcuorum: de hoc in Spe. de teſt. §. 1. ſed nunquid in defe-
ctum aliorum, ſed adminiſtratores vniuerſitatis repelluntur.
extra de teſt. c. cum tu. & in d. c. inſuper & ibi no. & maxime
4 per Inn. † In ea. glo. ibi: ſed Plac. dixit vſu tantum, pro quo vr̃
expreſſum infra eo. §. theſauros, in fi. ff. de contrahen. emp. l.
ſed Celſus. dicas ꝙ quædā ſunt deſtinata vſui publico totius
populi, ꝙ ille ſunt vere publica: nec ſunt vniuerſitatis, vt via
publica. ſupra. eo. §. flumina. Quædam ſunt deſtinata vſui to-
tius populi alicuius ciuitatis, & iſta vere ſunt publica, nec
ſunt vniuerſitatis, vt via publica: vt ſupra eo. §. flumina. quæ
dam ſunt deſtinata vſui totius populi, atque ciuitatis: & illa
ſunt vniuerſitatis, vt theatra. vnde quamuis extranei, qñq; va
dāt ad theatrum, non tamen fuit principaliter deſtinatum,
pro illis, & ſic intellige ff. de acq. poſ. l. 1. §. fi. quæ videtur con
traria, ſed corrigitur per l. ſeq. & facit de cōtrah. emp. lege in
l. fundi. & hæc dicuntur publica, in larga ſignificatione. Quę
5 dam ſunt † vniuerſitatis, non tñ deſtinata ad vſum populi, &
illa dicuntur publica in largiſsima ſignificatione, & hoc eſt,
quod pōt deprehendi: vt l. inter publica. ff. de verb. ſignif.

1 *Conſecratio impropria.*
2 *Eccleſiarum res cuius ſint.*
3 *Perſona & res, vnum.*
4 *Eccleſiaſticarum rerum quæ alienabilia.*

a Nvllivs. [a] In gl. hominis, cum dicit ſingularis, imo
dic, ꝙ cōia in nullius bonis ſunt: vt §. ferę, & ff. de acq. rer.
do. l. 3. & dixi ſupra in §. littorum. differunt tamen commu-
nia, a ſacris & religioſis, q a ſacrę ſunt in vſu & ſeruitio Dei,
cōia ſunt in vſu, & ſeruitio hominum. Itē cōia efficiuntur oc
cupantis, ſacra non. In gl. papa in fi. Pro hoc videtur, ꝙ Im-
perator conſecratur, vt extra de elec. c. per venerabilem, de
iureiu. c. ne Romani. in gl. & ſic videtur, ꝙ poſſit conſecrare:
1 ſed improprie † ſumitur conſecratio, vt no. d. c. per venerabi
lem. per Hoſt. vnde hodie certum eſt. quod ad Imperatorē
nihil pertinet de talibus, extra de deci. c. tua. & no. Hoſtie. in
ſum. de re. do. §. quis dicatur. nu. 3. ver. ſed nec. vnde tene, ꝙ
nullus locus dr̃ hodie ſacer, niſi per Pontifices ſit conſecra-
tus, vt hic, & patet de conſe. diſt. 1. c. nemo. in auth. vt nullus
fa. ora. do. in rubro & nigro. de mona. §. illud. de eccleſ. ti. §. ſi
quis autē. & 18. q. 2. c. quidam. Sed ex quo fundatur cum au-
thoritate, & voluntate epiſcopi, ſtatim efficitur locus ſacer,
ſeu religioſus. de conſe. diſ. 1. vnicuique ſicut & capellę quę
fiunt in domibus, vt ibi patet. In eccleſia cathedrali eſt neceſ
ſaria authoritas Papę, extra ne ſede vac. c. 1. Xenodochia, &
hoſpitalia, pōt vnuſquiſque edificare ſine voluntate epiſco-
pi, ſed non dicetur locus religioſus, vt extra de rer. permu. c.
2 ad hęc & c. mancipium. † Sed quęritur de reb. eccleſię, quę
non ſunt conſecratę, vt fundi, & alia patrimonialia, in cuius
dominio. Inno. vr̃ velle, ꝙ ſint in dominio vniuerſalis eccle-
ſię, & eius capitis, qui eſt Chriſtus, vt no. extra de cau. poſ. c.
cum ſuper ſed mihi vr̃ ꝙ quęlibet eccleſia habet dominium
rerū ſibi aſsignatarum, vel donatarū, vt vr̃ expreſſum, extra
de ſen. & re. iu. c. Abbate ſane. in 6. de reb. eccl. non alie. c. 1.
& 2. eo. lib. & in antiquis de teſta. c. requiſiſti. de reſt. ſpol. ca.
1. & c. cum ad ſedē. & c. Piſanis. de don. c. paſto. de pecu. cle.
c. 1. & fi. cum infinitis ſimilibus. Et apparet, ꝙ eccleſia prę-
ſcribit contra eccleſiam. c. illud. extra de prę ſcr. Item Roma-
na eccleſia habet aliud tempus prę ſcriptionis, pro rebus pro
prijs: & ſic quęlibet eccleſia videtur habere proprium. C.
de ſac. ſan. ecc. auth. quas actiones. & hoc ſatis patet in auth.
ſi qua mulier. & l. iubemus §. ſi quando. eod. tit. & de epiſc. &
cle. l. Deo nobis, §. huius autem. & infinitis iuribus, & quęli-
bet eccleſia vicem perſonę obtinet: vt dixi de vniuerſitate.
ſupra prox. §. & hoc in illis eccleſijs, ſeu domibus religioſis, q̃
poſſunt habere proprium in cōi: ſecus in illis, quę non poſ-
ſunt, vt fratres minores, quia Papa eſt dominus bonorum,
quę ad tales deueniunt, quo ad proprietatem, vt extra de
verb. ſigni. c. exiui. §. denique. Item videtur ꝙ eccleſia poſſi-
deat: vt extra de ele. c. querelam, quamuis ſit viduata recto
re, ſecus in vniuerſitate, vt no. ff. quod cuiuſque vniuer. l. ſi-
3 cut. §. fi. † Et no. quòd rector & ſuum beneficium, vnius perſo-
næ vice funguntur, ſicut dicitur de hæreditate, & hærede. ff.
de vſuca. l. hæreditas, ideo non refert, an in libello rector di-
cat res ad ſe nomine eccleſiæ pertinere, vel ad eccleſiam, ſeu
beneficium ſuum: ſed in poſſeſſore videretur differentia: q a
ſi dicat ſe poſſeſſorem nomine eccleſiæ, videtur ꝙ debeat ce
dere, ſi poſſeſsionem non fuerit adeptus, ff. de acquiren. poſ-
ſeſsio. l. cum hæredes. Vel dic contra hoc caſu, quia ſicut dixi
eccleſia poſsidet: & habetur vice perſonæ: idcirco & mini-
ſter nomine eius. non ſic de hęreditate: quia illa non poſsi-
det, niſi quo ad vſucapionem, ff. de acq. poſ. l. Pompo. §. quęſi
tum, ff. de vſuc. l. fin. & hanc partem vr̃ tenere Inn. in c. cum
ſuper, & Spe. in tit. de pet. & poſſ. ver. ſed pone. Sed ſi nō age
ret nomine beneficij, ſed ſuo quia diceret ſe in poſſeſsione be
neficij, eſſet ſecus, vt plene no. Hoſt. in c. litoris. vide ibi ple-
4 ne. † In glo. nam hominum. in fi. In hoc dicas, quòd quędam
ſunt deputata ſeruitio Dei immediate, vt calices, cruces, &
ornamenta. de illis vr̃ hic loqui. quędam vero ad ſeruitium,
ſeruientium Deo, vt fundi, & alia. de illis videtur loqui auth.
de alie. & emph. §. hoc etiam ſuper ipſis, col. 9. & inter iſta
b vr̃ facienda differentia, quia prima non poſſunt alienari [b];
niſi propter cauſam pietatis, redemptionis captiuorum pau-
perum, tpe famis, vt hic, ſed alia poſſunt, propter vtilitatē ec
cleſię, vel ęquitatē, vt C. de ſac. ſan. ec. auth. hoc ius, & auth.
ſi quas, & auth. perpetua. & de modo alienandi, dic vt ſcriptū
in auth. hoc ius. Sed an hęc poſsint alienari, cauſa neceſsita-
tis. Non videtur de iure iſto, per has leges, ſed de iure cano-
nico videtur contra, extra de pignoribus, c. 1. ſed forte ibi lo-
quitur deficientibus alijs, vt c. aurum. hic allegato.

a Adnotatio. Nullius quærit hic. Aret. an in dubio præſumatur res eſſe alicu-
ius? & dicit quod ſic. vide eum hic.
b Non poſſunt alienari. Adde. quod etiam ſeruata ſolennitate. de qua in au-
then. de re. eccl. non alie. Sed vtrum poſſit pignorare illas res, non ſeruata il-
la ſolennitate. vide Bar. in auth. hoc ius porrectum, per iſtum alle. C. de ſacro
ſan. eccl. & vtrum d. auth. ſeruetur de iure canonico not. ibi. in tract. ſepræſa-
liarum. 2. q. artic. 3.

1 *Eccleſiæ data profana.*
2 *Hoſpitale quando profanum.*
3 *Oratoria quando publicanda.*

1 Si Quis autem. Per hunc §. videtur ꝙ res † datę ec-
cleſiæ ſint profanæ, quod verum eſt de fundis, & alijs, quæ
non dantur pro ſeruitio Dei immediate, vt ſupra prox. §. &
no. Hoſt. in c. ad hæc. de reli. do. ex quo tamen acquiſita ſunt
eccleſiæ, non poſſunt alienari, niſi ex cauſa, vt dixi ſupra
2 prox. §. † Quid ergo ſi quis conſtruxerit hoſpitale, vel capel-
lam, cui aſsignauit reditus, vel bona ſua propria authoritate,
ſine voluntate epiſcopi? Videtur quòd remaneat profanum,
vt ſupra proxi. §. dixi arg. extra de reli. do. c. ad hęc. a contra-
rio ſenſu, quod videtur verum: ſed tamen conſtruens, obliga
tur ad tenendum, vel complendum, ipſe tamen res non effi-
ciuntur ſacræ, vel religioſæ, ff. de polli. l. ſi quis rem. in auth.
3 de eccle. tit. §. quis autem. † Quid ergo de illis, qui conſtruunt
oratoria in ſuis domibus? Videtur quod non poſſint, & quod
domus debeat pblicari, vt in d. auth. de eccle. tit. §. ſi quis in
ſua domo, quod verum eſt, ſi ibi faciat celebrari: nam ora-
torium ſimplex. poteſt quiſque in domo ſua habere, & pau-
peres recipere: vt dicto capit. ad hęc. & ibi doct. Innoc. &
Hoſtien.

1 *Dirutum ſacrum durare.*
2 *Altare an reconſecrandum.*
3 *Religioſitas quando ceſſet.*

Locvs Autem. In hoc tenendum eſt, ſecundum
1 Hoſtien. † quod ſi eccleſia ſit diruta, duntamen remaneant
parietes: vel ſi diruta ſit ex una parte, duntamen remaneat
maior pars, ꝙ non eſt iterum conſecranda, alias ſic. de con-
ſecratio. diſt. 1. eccleſia. argu. ff. de contrah. empt. l. domum
emi. ff. de ſerui. vrba. prędio. l. ſeruitutes, §. ſi ſublatum, ſi ue-
ro tota rumperetur, ſucceſsiue per partes, non eſt opus: vt
de con-

de conſec. diſt. 1. de fabrica. ff. de le. 1. l. quod in rerum, de iu-
dic. l. proponebat. Item nec videtur opus, ſi ex eadem mate-
ria reficiatur. quamuis tota diruat. ff. de verb. obl. l. inter ſti-
pulantem: §. ſacram. in fi. ſed forte hoc nõ eſſet de iure cano-
2 nico. † De altari vero dic, ꝙ ſi menſa mutetur, vel deſtrua-
tur enormiter, ſuper quo ſtandum eſt arbitrio epiſcopi, an
oporteat iterum conſecrari: alias non, niſi lapis in quo inclu
dantur reliquiæ frangeretur, vel diminueretur. Sic intellige
extra de conſe. eccle. vel al. c. 1. & c. quod in dubijs. & in c. li
gneis. hoc quò ad conſecrationem, quò ad hoc tamen, ꝙ nõ
debeant in vſus profanos redigi, poteſt dici, ꝙ remanet ſa-
crum, vt hic dicitur ff. de rer. diui. l. in tantum. §. ſacræ. in fin.
extra de relig. do. inter quatuor. 19. q. 3. c. quæ ſemel. ſed lo-
3 cus † qui dicitur religioſus propter reliquias, deſinit eſſe reli
gioſus, ablatis reliquijs, vt hic notatur. In gl. deſinit. ibi cum
allegat l. cum loca. Secus videtur de iure canonico: vt 7. q. 1.
c. paſtoralis. dic vt ibi.

1 *Religioſi & ſacri diſcrimen.*
2 *Religioſum quo fiat. 5. 6.*
3 *Eccleſiæ proma.*
4 *Cœmeterium nullius eſſe.*

3 Religiosvm Antem. † Videtur ergo differentia ex
his. §§. inter religioſum, & ſacrum. Et ſatis ſm Hoſt. in ſum.
de relig. do. ꝙ religioſum eſt genus: ſacrum ſpecies, ſicut dici
tur de adoptione & arrogatione. ff. de adop. l. 1. §. fi. cũ l. ſeq.
& de cognatione, & agnatione. ff. vnde legi. l. inter agnatos.
de grad. l. Iuriſconſultus. §. ſed quando religioſum tranſit ad
2 ſpeciem. differunt vt ſpecies: vt hic. † Sed cum hic dicatur,
ꝙ vnuſquiſque põt locum religioſum facere, inferendo mor
tuum &c. Quæritur nũquid alio modo hoc poſsit? dic ꝙ nõ,
niſi authoritate epiſcopi. Vnde debes ſcire, ꝙ ex his quæ præ
3 dicta ſunt, potes colligere, ꝙ eccleſia tres † modos habet ha-
bendi propium, videlicet illa, quæ habet immediate ad Dei
ſeruitium & authoritate Põtificum, & illa ſunt ſacra & ina
lienabilia: nec ad vſus profanos redigenda. 19. q. 2. c. quod ſe
mel. Quædam habet pro ſeruitoribus immediate, & pro vſu
perſonarum, vt domos ordinatas pro religioſis authoritate
Pontificum, & illa dicuntur religioſa: vt extra de relig. do. in
rubro & nigro, & illa etiam non ſunt redigenda, ad vſum ſe
cularem, vt eo. tit. c. inter quatuor. Quædam vero habet pro
emolumentis: vt fundos & alia patrimonialia, quæ ex largi-
tione fidelium tota die acquiruntur, ſine authoritate epiſco
porum, & illa ſunt profana: vt l. ſi quis rem, & dixi ſupra pro
xi. §. & illa poſſunt alienari pro vtilitate eccleſiæ, & tradi in
4 manus laicorum. Nunquid ergo † hodie ſm canones, locus v-
bi infertur mortuus, ſine epiſcopi authoritate fit religioſus?
Satis videtur ꝙ ſic, cum iura ciuilia non reperiantur in hoc
correcta expreſſe. Sed Inn. tenet contrarium, extra de ſepul.
c. ad abolendam. Satis credo, ꝙ non efficitur ſacrum, ſeu reli
gioſum, ea religione, qua cœmeteria per epiſcopos benedi-
cta, ſed credo, ꝙ vſque adeo eſt locus religioſus, vt vendi, ſeu
pignorari non poſsit, cum iura ciuilia non reperiantur cor-
recta quo ad hoc. C. quæ res pign. oblig. poſſ. l. 3. nunquid er-
go quis poſsit habere propria ſepulchra. Vr̃ ꝙ non, cum in
nullius bonis ſint, vt hic. & ſupra proxi. §. & hoc niſi cum au
thoritate epĩ ſm Hoſt. in d. c. ad abolẽdam. Contra. ff. de reli.
l. familiarem. cum l. ſeq. ſed ibi de locis, quę religioſa fiebant,
5 pęr illationẽ mortui, ſine alia benedictione: ſed nos † loqui-
mur de cœmeterio benedicto, quod in nullius bonis eſt, & eſt
ſacrum, & vide quod no. 3. q. 2. ca. in eccleſiaſtico, verum eſt
tñ, ꝙ cum maioribus debeat quilibet tumulari, & ita perin-
6 de eſt, ac ſi eſſent propriæ ſepulturæ, extra de ſepul. c. 1. † Et
no. ꝙ efficitur religioſum, quantũ durat corpus. ff. eo. l. 1. §. ſe
pulchrum, nec tale in quo infertur mortuus ſine authorita-
te epiſcopi, eſt religioſum, niſi quandiu corpus eſt ibi. ff. eo. l.
cum loca. & l. cum in diuerſis. In glo. ſ. totum in fi. quia non
eſt caput, quod ita diuiſum eſt. ff. de verb. obli. l. inter ſtipulã
tem. §. ſacram. Iac. tamen & Pet. dicunt, quod vterque locus
eſt religioſus. ff. de ſer. ruſt. pręd. l. via. §. ſi fundus. deberet al-
legare §. quæcunque.

1 *Sociorum quis potior 2. & 3.*

In Communem. In glo. hoc fauore. in fi. hoc non videtur
verum, & gl. melius ſol. in l. Sabinus. alleg. in gl. Vnde latius
1 dic ſecundum Dyn. ꝙ aut † ſocius vult vti, facere ſeu refice-
re in re communi ad eum vſum, ad quem parata eſt, & po-
teſt alio prohibente: vt ff. communi di. l. ſi ædes. pro ſocio. l.
cum duobus. §. item mela. Si ad vſum, ad quem res parata nõ
eſt. Et ſubdiſtingue: quia aut intereſt prohibentis non vti. &
eſt melior conditio prohibentis: vt l. Sabinus. s̃. alleg. & ff. de
ſer. vr. præ. l. quidem Iberius. §. parietem. aut non intereſt: &
tunc eſt melior conditio facientis. ff. de ſer. vr. præ. l. fiſtulas.
§. pe. & d. l. cum duobus. §. idem reſpondit, niſi vellet face-
re iure ſeruitutis: vt l. parietẽ. ff. de ſer. vr. præd. Sic no. Dyn.
extra de reg. iur. l. in re communi. li. 6. præmiſſa fallunt: vt ff.
de reli. l. ſi plures. C. de cõi ſer. ma. l. 1. ff. de offi. præſe. vrb. l.
3. §. effractæ. in fin. C. de do. l. ſcimus. §. ne aũt. Item in refe-
ctione, ſed ad vſus deſtinatos ff. de dam. inſe. l. ſi ædibus. & l.
2 in reficiendo. † Quid ſi cõcurrant in caſu in quo vnus ſolus
tantum vti poteſt? Dic præferri illũ, qui vult vti ad vſum de
ſtinatum. alias dic, vt ff. de vſufru. l. quoties quod alias deter
mina per illa, quæ notantur. ff. ne quid in loc. pub. l. 2. §. 1.
Item intellige hunc §. iuxta terminationem l. ſunt perſonæ
& l. ſi plures. ff. de relig. per quas videtur, ꝙ iſte §. obtinet,
3 † vbi ſocius vult inſerre extraneum: ſecus ſi ipſum ſocium:
& non ſit locus alius, vbi ita commode poſsit reponi. ff. com
muni diui. l. ſi quis putans. §. ſi quis in communem.

1 *§. in alienum. ſenſus.*
2 *Cœmeterium quando non ſacrum.*

In alienum. In glo. quid ſi primo, in fi. Ia. hanc gl. impro
bat per l. qui ſagum. ff. de don. & idem Pet. ff. de dolo. l. ſi cũ
mihi. Sed vr̃ ꝙ hæc litera ſit directe contra eos. licet &c. cõ
1 tinnat. n. caſum præcedẽtem, qñ dñs conceſſerat: & poſt † di
uerſificat, ſed ſi velis eos ſaluare: dices ꝙ poſt ratum non ha-
buit, cum iam eſſet illatus mortuus, & ſic ad vtilitatem loquũ
tur litera, ſecus ſi poſt conceſsionem, & ante illationem pro
hibuiſſet, & ſic ſaluaretur eorum opi. & reprobatur glo. Sed
hodie ſatis poſſet ſuſtineri gl. per illa, quæ no. in l. ſi eũ & for
te melius; quia ſola voluntas obligat in talibus quæ religio-
2 nem tangunt. ff. de polli. l. ſi quis rem. † Quid ergo dices, ſi
quis in fundo alieno, non conſentiente domino, fecerit eccle
ſiam: vel cœmeterium per epiſcopum dedicari? non vide-
a tur ꝙ efficiatur ſacrum.[a] per hunc §. arg. C. de his, qui a non
do. l. fi. doc. iuris cano. dicunt contrarium: extra de præbend.
c. cum ſecundum apoſtolum, & not. Hoſti. in ſumma de ædil.
edi. §. 2. verſi. quid ſi. 14. q. 6. c. comperimus, ſcripſi C. de epi.
& cle. auth. ſi ſeruus ſciente domino.

a Adnotatio. Quod efficiatur ſacrum. Adde Bal. in l. ſi nondum. C. de ſer.
& ibi ponit modos, quibus res fiat ſacrilegum. idem in l. ſacrilegi. la 2. ad l. iul.
pec. & plenius per Guil. de Cun. in auth. præterea. & ibi remil. in apoſtillis
meis ad ipſum. C. de ſacroſan. eccle.

1 *Muri qui fulciendi.*
2 *Muros fulcientis pœna.*

Sanctae quoque res. In glo. ſ. ciuitatis, cum alleg. §.
muros, & l. ſed diui fratres ff. eo. ti. In fi. eiuſdem gl. amo. nec
licet vniuerſitati, ſine præſide eſſe, vt d. §. muros, & per hoc
1 videtur quòd barones † ſeu iuſtitiarij non poſſunt dare li-
centiam appodiandi ſuper muros villarum: in quibus iuſti-
tiam obtinet, niſi cum conſilio, & aſſenſu Seneſcari, vel Ba-
liui regis, per d. §. Et ſatis patet in l. omnes, hic alle. quæ diri
gitur rectoribus prouinciarum. Super text. ibi quodammo-
do diuini iuris, per ſimilitudinem, quia ſicut illa non ſunt in
commercio noſtro, ſic nec hæc, vt infra loquitur. Ideo autẽ
alia ratio redditur in l. ſed diui, ff. de rer. diui. In gloſ. ſ. tran-
ſcendendo. Quidam habent hic, vel rumpendo, alij vero ha
bent non rumpendo. Vnde ſi habes, vel rumpendo, vide-
tur intentio gloſ. ꝙ rumpentes puniantur capitaliter, ſi ha-
bes, non, eſt contraria. Potes dicere, quod diſtinguatur, an
dolo, vel alias. Primo caſu punitur capitaliter: ſecundo, non,
ff. ad l. Cor. de fica. l. in lege. Et per hoc videtur, quòd nullus
2 poſsit † appodiare, vel aliquod opus facere ad muros, & ſi
fecerit, quod debeat puniri, vt hic, & opus dirui. C. de oper.
pub

pub.l.ædificia, & d.§.muros,quod verum eſt, ſi opus noceat
vſui publico ,alias non diruitur,ſed imponitur ſolarium , &
hoc niſi ædificaret ꝓhibitus , ff.ne quid in lo.pu.l.2.§.ſi quis
nemine,& l.fi. Sed an ſaltem licitum eſt reficere,ſine licētia?
a Dic ꝙ non, a vt §.muros,hic alleg.in glo.ſed forte emenda-
re , ſeu ſarcire eſſet licitum, ff.ne quid in lo.ſa.l.1.in fin.Vel
dic,quòd ſic.ff.de loco pu.fru.l.fi.

a Adnota Dic quod non. Adde Bar.in l.ſacra.ff.eo.tit.l.ad portus.C. de ope. pub.& ibi tangit Gul.de Cu,vbi aliquid notaui in apoſtil.ad ipſum.Bal. in l.Si quencunque.C.de epiſ.& cle.

1 *Præferendi qui.*
2 *Naturale ius,cum quo ortum.*

Sɪɴɢᴠʟᴏʀᴠᴍ. In gl.ſed vbi,in fi.imo ibi loquitur de
vero iure naturali, quo omnia ſunt communia, vt dixi ſupra
eo.in §.littorum,in decret.diſt.1.ca.ius naturale.dic ergo,vt
in §.ſed naturalia , & ſecundum hoc videtur approbari hæc
vltima opi.quæ ibi ponitur, in glo.ſed illa non videtur vera
vnde dic vt in d.§.1. verſic. quod vero ſupra de iure natura.
1 [In text.ibi vetuſtiori , nota † antiquiores præferri iuueni-
bus. Super quo vide Henri. extra eo.in procœmio Decretali,
nu.3.Item no.arg.a nobiliori denominandum, ant inchoan-
dum concor.extra de ſponſ.c.pe. vbi vir prius interrogatur,
quam mulier, licet ſit arg.contra ſupra de iur.natur.in verb.
matrimoniū,vbi fit denominatio a matre,& dic vt ibi,& j̄.in
textu, in verbo conceditur. Nota,quod falcones accipitres &
alia animalia, quæ regalia dicuntur, vt quidam piſces com-
muni iure per priuatos capi poſſunt. Sed dic contra iure con
ſuetudinario,& vide in gl.quod ſi per.]
2 † In gl.1.ſtatim, in fi.ſed ſcd̄m hoc iuſgentiū, nihil diſtat
a iure naturali primæuo,& tamen tex.cōtradicunt diſt.1.ius
naturale.ff.de iuſti.& iu.l.1.§.iuſgentium, dicas , ꝙ radicale
primęuum iuſgen.ſimul cum iure humano proceſsit,videli-
cet ratio naturalis,quæ apud oēs homines idē conſtituit,ſed
ipſum iuſgentiū proceſsit poſtea,multiplicato populo, vt po
tes videre ſ̄.de iure natu.§.ius aut gētiū. & qn̄ hic dicit vetu
ſtiore ſub iure ciuili: ſed ipſum merū naturale, vetuſtius eſt.

1 *Prohibitio quatenus protenſa.*
2 *Prohibitionis iudicialis vis.*
3 *Capientem moribus vetari.*

Fᴇʀᴀᴇ igitur beſtiæ. In verſic.plane,in gl.aliud,ibi cum
allegat C.de ſerui.fugi.l.2.vide infra de obl.quæ ex delic.na
ſcun.§.furto.In gl. quid ſi poſt, in fi.gl.tenet contrarium.ff.
de ſerui.ru.præd.l.diuus.ff.de acquir.re.do.l.3.§.plane, quæ
videntur veriores. Non enim quis prohibere poteſt aucupa
tionem,ſed ingreſſum,vt ff.de iniur.l.iniuriarum.§.ſi.verſic.
1 ſed nec aucupari. Nam prohibitio non debet operari,† niſi
quo ad ingreſſum, vt ipſum faciat iniurioſum,nec actum im
pedit.ff.de leg.præſtan.l.virilis.§. ſed ſi adiret , & facit ff.de
acquir.poſ.l.peregre,in fi.1.reſpon.ff. de acqui.rer.do.l.in la
queum , in eo quod ibi reprobatur diſtinctio ſui & alieni,&
in l.ſi fundum,& in l.ſi certum,ſed duo requiruntur ad hoc,
ꝙ quis fructus lucretur , præceptio & bona fides.Hic autem
2 ſufficit ſola occupatio,ſupra proxi.§. † Sed quid ſi fecit inhi
beri [vel apponere bannum] per iudicem ? forte tunc facit
ſuum,ſi inhibitio facta fuit cum cognitione,ff.pro emp.l.qui
fundū.§.qui ſciens,l.de pollicitationib. de pollicitationibus,
in fi. etenim prohibitio iudicis impedit dominij tranſlatio-
nem, & multoſortius acquiſitionem, & facit quod no.Inno.
extra de accu.c.fi.& hoc ſi iudex inhiberet venari,ſecus ſi in
greſſum tantum per rationem iam dictam.& per hoc appa-
ret,quod non poteſt in fundo retineri, vt not.d.l.diuus.ho-
die vero de conſuetudine per quam tolerantur garenæ,& de
fenſi.non videretur quod faceret ſuum capiens, & quod de-
beret reſtituere, nam ſi prohibitio iudicis hoc facere poteſt,
3 vt dictum eſt.multofortius lex † conſuetudinaria , quæ ma-
gis poteſt interdicere dn̄ij tranſlationem.ff.de iu.pat.ſi liber
tus, de ag.& cenſi.l.quēadmodū, li.11.vnde cū talis occupa-
tio tribuat ius de iureg. vt dixi ſ̄.prox.§. per cōſuetudinē tol
li,& limitari poteſt.vt dixi ſ̄.de iu.na.§.fin. qui alias videre-
tur obſtare.de iure vero feudorum , eſt inhibitum venari cū
laqueis,niſi ad apros, lupos &c.in feud.de pac.tenen.& eius
vio.§.nemo retia.col.10.

Qᴠɪᴄǫᴠɪᴅ Hoc verſ.naturalem. habes fere de verbo
ad verbum.ff.de acq.rer.do.l.naturalem. In glo.1.impoſsibi-
lis. in fin.melius videtur,ꝙ intelligatur plane difficilis,vnde
cum ſit adeo, ꝙ adhibendo diligentiam capi non poſsit.ff.de
acqui.poſſ.l.3.§.Nerua. alias ſequeretur ꝙ vix aut nunquam
naturalem reciperet libertatem , cum non eſt ita leuis fera,
quin poſsibile ſit eam capi.& hoc vult dicere iſte tex.in ver.
naturalem.& j̄.eod.§.examen.& in ſimili.no.infra prox.§.&
facit ff.de acqu.rer.do.l.in laqueum.

1 *Facilitas qui accipienda.*
2 *Capientem prius præferri.*
3 *Euentus quando & an ſpectandus.* 4.

Iʟʟᴠᴅ. In gl.conſiderata. in fi.vult dicere,quod nō om
1 nimoda facilitas † conſideratur, ſed illa quæ poſſet fieri cum
maxima, exactiſsima, & inſolita ſolertia , vt ſi congregarem
canes, & homines vnius ciuitatis, ſm facultatem ſolitam, &
conſuetam,ſicut conuenit, & inceperam venari.ff.de ædil.e-
dict.l.ſi quid venditor. & hoc confirmatur, & ſcripſi ſ̄.prox.
§.tn̄ pp incertū, non efficitur capientis, niſi realiter capiat,
2 vt ſequitur in tex.facit † ſi ſint duo iudiciarij inſolidū in eo-
dem territorio, ita tn̄ ꝙ non ſit melior conditio occupantis,
ꝙ videatur occupaſſe, qui primo maleſactorē cepit realiter.
C.de rei vend.l.quoties.& facit quod ſcribam j̄.eo.§. item la
3 pilli. † In gl.not.ꝙ inſpicitur.in fi.quamuis viæ brocardicæ,
ſint periculoſæ,& Gloſſator ſapientiſsime egerit,non proſe-
quendo.Potes dicere,ꝙ in his, quæ de præſenti tpe æſtimā-
tur,& incommutabiliter ſtatuuntur,& ſtatui poſſunt rationa
biliter, præſenti ſtatu attento,non eſt inſpiciendum,quod e-
uenire pōt,ad hoc,ꝙ iuris diſpoſitio varietur,vel differatur,
vt ff.de fur.l.eum qui.§.Papinianus.ff.de iuriſd.om.iudi.l.cū
quædā.§.fi.iuncta l.ampliorum.C.de appel.ff.qui ſatiſd.cog.
l.ſciendum.§.fin.de in lit.iur.l.1. & de pecu.l.eo.tpe.In alijs
4 autē † poteſt diſtingui, quia aut quæritur, quo ad ius diſpo-
nendum,& tunc inſpicitur, & attenditur. quod euenire po-
teſt,ſi natura rei ſit parata, & apta ad immutationem, vt ff.
de dam.inſe.l.qui bona.§.cum iuter.inſt.quib.mo.ius pa.po.
ſol.§.ſi ab hoſtibus. de iuriſdi.om. iud.l.ſi idem.§.fi.ſol.mat.
l.2.cum notatis.& hoc,niſi expectare,& attendere hoc eſſet
inciuile,ſiue irrationabile.ff.de verb.obli.inter ſtipulantem.
§.ſacrā.qui & a qui.l.Iulianus.aut quo ad culpam arguendā,
ſeu negligentiam tendentē ad vtilitatem vel damnum priua
tæ perſonæ,tunc ille,cuius intereſt,inſpicere debet,ſi vero ſi
mile ſit,& proſpicere poſsit.ff.loca.l. ſi quis domum.§.fi.ex
quib.cau.ma.l.ſed & ſi per prętorem.§.ſi ferię. de neg.geſt.
l.diuortio.§.ſed ſi.ad Treb.l.Lucius.in glo.pen.

1 *Laqueo capiens quis potior*

Aᴘᴠᴍ quoq;.In gl.Bulg. in fi. facit iſte §.ad quęſtionē,
1 quæ ibi notatur,videlicet,ꝙ fera non † efficiatur illius,in cu
ius incidit laqueum,quouſque eam appręhēderit ſaltem per
oculorum inſpectionem,& affectionem, & ſit ita conſtricta,
ꝙ reluctando euadere non poſsit , quę opi.per omnes com-
muniter approbatur reprobata opi.Mar.quę ibi no.In gloſſ.
quod ſi fuit ingreſſus. in fi.hęc glo.loquitur cum fuit ingreſ
ſus ante prohibitionem : ſed idem poſt prohibitionem , vt
ſcripſi ſupra §.ferę.

1 *Perſequentis rem eſſe.*
2 *Perſequenti non vetandus ingreſſus.*

1 Exᴀᴍᴇɴ. † In gloſſ.ideſt , vniuerſitas. in fin.hoc bene
verum eſt in regno Francię. vbi domini terrarum occupant
& vocant heſpaua. Sed quęro iuxta fi.text. quid ſi proſecu-
tio ſit facilis,non tamen eſt in conſpectu, quia forte intrauit
foramen, vel pinnaculū eccleſię? Videtur idem, vt ſit tuum
argument. ſupra §. feræ. verſic. naturalem. adhuc enim eſt
2 in tua cuſtodia.ff.de acquirend.poſſeſsio.l.3.§.Nerua. † Sed
an dominus poteſt prohibere hoc caſu , ne intres domum
vel fun-

vel fundum ſuum ? videtur quod ſic,arg.ſupra prox.§. & §.
plane. Verius videtur contra. Nam ex quo res tua eſt,videtur
quòd eam proſequi poſsis,ff.ad exhi.l. theſaurus , de dam.in
fect.l.hoc amplius.§. Alphenus.imo poſſes agere rei vendica
tione cōntra detinentem, cum dominus remaneas , ff. de rei
vendic.l.idem Pomponius ſcribit. ſi frumentum, §.de arbo-
re.& contraria loquuntur , quando proſequebatur quod ſuū
non erat .

1 *§.in his ſenſus.*
2 *Columbæ cuius ſint .*

1 In His. † Sic ergo no. ꝙ tales feræ noſtre ſunt , & in
bonis noſtris,& hoc de feris,quæ domum vadunt & redeunt
inter homines,vel quæ ſunt incluſæ,in loco ſtricto : ſecus in
alijs,quæ ſunt in loco circunſpecto,& lato, ff.de acq. poſſ. l.
3.§.item feras,& §. ſeq. Quid ergo de columbis qui volant ,
2 & reuolant in columbarijs ? Satis †vr̃ ꝙ ſunt domini colum
barii,ſecundum quoſdam,& pro hoc facit §.aues, verſic. itē
apes eiuſdem legis, & hoc de conſuetudine approbatur in re-
gno Francię : magis enim accedunt manſuetudini,quam pi-
ſces qui ſunt in ſtagno , vel ferę,quę ſunt in foreſta circun-
ſeptæ , & hęc differentia videtur in illis §.colligi. Quid er-
go de falconibus,qui fugiunt, quamuis eſſent manſueti , ſeu
manſuetę ? videtur quod fiunt capientis , ex quo naturalem
recipiunt libertatem,ſupra §.naturalem,& in §.Nerua. [ſub.
in l. 3. ff. de acquir. poſſ.] & quia non reuertuntur , vt con-
ſueuerunt , vt hoc §. Contrarium tamen ſeruatur de con-
ſuetudine .

1 *Poſſidendi animus qui ceſſet .*
2 *Obligandi animus qui præſumendus.*
3 *Redeundi animus quando ceſſet .*

1 Ravartandi. Facit , quod quando † quis dimit-
tit locum quo conſueuit ire , & redire , quod videatur deſi-
nere animo poſsidendi. iuxta illud quod conſueuit notari ff.
de vſuca.l.furtum,§. 1.Item facit pro capellano, qui petit cę
reum,vel aliud donum, quod conſueuit parochianus in ali-
quo feſto offerre,quod poſsit ad hoc eum compellere.ex tali
enim conſueta & diutina preſtatione videtur ſe velle obliga
re , quamuis ab initio liberaliter inceperit.arg. hic & ita te-
net Inno.extra de ſimo.c.ad apoſtolicam.[vbi vide per Hen-
ric.]Sed contra facit,quod not.de cauſa poſſeſſ.c.cum eccle-
ſia Sutrina.& ff.quemadmo.ſerui.amitta.l.fin.de aqua quoti.
l. 1.§.Ariſto.de acquir.poſſ.l.qui iure familiaritatis . Sed po-
tes dicere , quod ſi conſtaret quod iure debiti hoc non face-
ret : quia fortes proteſtaretur , quod nulla diuturnitas eum
2 obligaret, In dubio autem pręſumitur ex † diuturnitate ani-
mus obligandi.& ideo ſi quis inuitatus , comederit in domo
alicuius,quantiſcunque temporibus: non credo, quod poſsit
allegare,quod iure debiti, quia inuitatus veniebat,per quod
apparet,quod iure familiaritatis. Si autem ſine inuitatione
frequenter fuiſſet ſic receptus , ex antiqua & diuturna con-
ſuetudine pręſumerem animum obligandi per pędicta .
3 † Sed quęro,in hoc quando videtur dimiſiſſe reuertendi cō
ſuetudinem , nunquid tantum tempus requiratur, ſicut fuit
ad inducendam conſuetudinem reuertendi , & manſueſcen-
di ? arguitur quod ſic. ff. de regul. iur. l. fere. ff. de acquir.
poſſ. l. quemadmodum . Satis poteſt dici, quòd ex quo non
reuertitur, quando vidit dominum , vel familiares ad quos
conſueuit redire , & venire , quòd videtur deſpoſuiſſe ani-
mum.Sed tamen hoc non crederem, ſi per dies aliquot iret ,
& oberraret per ſyluas,arg.ff.de ędil.edic.l.quis ſit fugitiuus,
§.illud. Hoc autem intelligas de animali conſueto , non de-
tento in vinculis , ſi autem in catena teneretur,vel in cauea,
vel cagia, ſicut fit in domibus potētum,tunc obtineret ſupra
eodem §.naturalem , & ff. de acquir.poſ.l.3. §. Nerua. cum
l.ſequenti .

1 *Doli & furti diſcrimen .*
2 *Expenſarum quæ non ſpectandæ.*
3 *Diuerſa quæ .*

Gallinarum. In gl. ſcilicet vt habeat.ibi cum alle
gat ff.de pœnis.l.aut facta.§.fin.hęc ratio non videtur bona:
1 † quia furtum non fit ſine dolo,infra de obli. quę ex delic.§.
1.& §.placuit.& dolus bene committitur ſine furto , vt per
totum tit.de dolo,& ſic frequentius dolus quam furtum cō
mittitur:propter quod dic , quòd actio de dolo eſt odioſa ꝙ
reſtringēda,vt no.ff.eo.l.naturalē.§.pen.ſed certe ęque odio
ſa vnde actio furti,cum infamet,vt illa,vt ff.de fur. l. non po
teſt,ſed potes dicere, quod furtum eſt improbius quam ſim-
plex dolus,& ideo magis puniendus,vt d. l. aut facta , §. fin.
vel dic,quòd actio de dolo , datur pro reſtringendo ea , quę
conſenſus partium firmauerat , ideo non datur pro modico
ff.de in int. reſt. l. non ſolum.de contrahen.emp.l.res bona .
2 † In ea gl.ibi cum dicit : vt dictum eſt,poteſt dicere genera-
lius , quòd circa expenſas in ſuſtentatione rei factas , de qua
miniſtrans vtitur,non curatur de modico.ff.de impen. in re.
do.fact.l.quod dicitur in fi.de ædi.edic.l.item ſi ſerui.§. 1. &
in §.poſſunt.ſed ſi non datur,vel non recipiat emolumentū:
tunc bene curatur .ff.de pig.act.ſi neceſſarias, circa alia vero
bene curatur: vt ff.vt in poſſeſ.l.quamuis.de bo.lib.l.ſi ex mo
dica. niſi petatur reſcindi per reſtitutionem , quod de iure
communi alias tenet : vt ſupra dixi.Item in fin. eiuſdem glo.
hæc exceptio non bene ſedet hic , quia ibi non tractatur , an
curetur de modico,ſed an de magno ? Et nota. ex hoc §.ꝙ il-
3 la,† quæ vocantur diuerſis vocabulis ad ſui differentiam , de
bent cenſeri diuerſa,& diuerſæ ſpecies.C.de codic.l.ſi idem.
& facit,quod ſint duæ poſſeſſiones,vt no.ff. de acqui. poſſ. l.
1.C.poſſ. l.licet.

1 *Hoſtium bona capta cuius ſint.*
2 *Bello capta an reddenda.*

Item ea, Quæ ex hoſtibus.In glo.in quibus,in fin.dic
melius ſupra de iure na.§. bella. Sed opponitur contra hunc
§.de l.ab hoſtib.C.de poſti.reuer.ff.de iure fiſ.l.diuus, de ca-
1 ptiuis.l.ſi captiuus.§.verum eſt.ver. publicantur. † Dicas, ꝙ
aut capiuntur res,quæ non fuerunt [nec ſunt]noſtrę,& tunc
mobiles efficiuntur capientium,vt hic,& ff.eo.l.naturalem ,
§.fi.& l.transfugam,immobiles publicantur,vt l.diuus, & d.
ver.publicantur.debet tamen per principē diſtribui 23. q. 5.
c. dicatur.[aliquis.dic vbi per Arch.in] diſt. 1.c.ius militare.
C.de do.l.ſi quis pro redemptione.§. 1.aut res quę alias fue-
runt noſtrę , & tunc immobiles redduntur illis cuius erant,
ff.de cap.l.captiuus. §. verum eſt. expulſę mobiles efficiun-
tur lucrantium,ſeu capientium.eo.tit.ſi quid bello. niſi ſuiſ-
ſent acquiſitę ab initio armis,vt ibi no. & in illo caſu poteſt
intelligi.l.ab hoſtibus.Vel forte poſſet dici, quòd etiam mo
bilia deberent reddi,per d.l. & hoc vbi capiūtur in bello Ro
manorum,& idem credo in quocunque alio iuſto bello in di
cto,& ita vr̃ ſentire Hoſt.in ſumma de treu.§.quid ſit.ver. le
go aūt.Sed vbi ſit inſultus,& pugnatur,forte,pro defenſione
rerum , vel perſonę, non credo, ꝙ ſit licitum occupare bona
partis aduerſę,ſed ſua,& ſe tantum defendere,quia nullo iu-
re reperitur,& ita vr̃ ſentire Inn.extra de iureiu.c.ſicut.lo. 2.
nu. 5.Item dic ꝙ nedum poſſum occupare bona illorum , cu
ius eſt principaliter guerra: imo & iuuantium,& ita no.Inn.
in c.olim.de reſt.ſpo.lo. 1.num.6.7.& 8.& hoc intelligo vbi
2 guerra erat licita & iuſta.† Sed quid ſi ſit illicita,& non iuſta,
quia forte rex,qui ſuperiorem non habet,vel imperator iniu
ſte indixit?Dicas,ꝙ ſuperior,ille qui habet iniuſtitiam, tene
tur ad omnia dāna,nec quicquā facit ſuum.Subiecti aūt obe-
dientes veritate declarata,tenentur etiā reddere capta in bel
lo iniuſto.Si autem hoc fuit declaratum in dubio poſſunt re
tinere,in foro contentioſo:in ſeu. hic finitur lex Corra circa
prin.col. 10.ſed in foro animę,caueant de intentione, quia il
la dānat. & ſi in hac materia,quo ad forum animę , vis dele-
ctari.vide plene Hoſt.in ſum.de pœni.§.ſed quę forma.verſ.
ſed pone,ꝙ guerra.verſ.quid ſi de rapina,vel prædam . cum
verſic.ſequentibus . Quę autem faciant bellum iuſtum vide
23.q. 2.c.dominus,& in c.iuſtum.In gl.iure poſtliminij . ille
parum facit,quia ibi loquitur de illis,qui reuertuntur ab ho
ſtibus ad nos,hic de illis qui a nobis vadunt ad illos , in qui-
bus non videtur eſſe ius poſtliminij .

1 *Occupatum poſt inuentionem potior.*
2 *Theſauri & lapilli inuentorum diſcrimen.*

Itam

ITEM Lapilli. In gl. ita, demum. in fi. doct. Iac. & Pet. di
1 cunt idem in theſauro quod in † lapillis, vnde ſi duo ſint, qui
inueniant, non eſt illius, qui primo vidit, ſed qui primo oc-
cupauit. ff. de acqui. poſſ. l. 3. §. Neratius. eo. ti. l. 1. circa prin.
& l. peregre. Vnde ille dicitur proprie inuenire, qui capi. C.
de fideiui. & mand. l. ſi Barſatorem. Nonnulli autem qui tene
2 bant opi. glo. reddebant rationem † diuerſitatis, quare ſecus
in lapillis, & ſecus in theſauris: quia ille qui inuenit theſau-
rum, grauatur: quia non habet, niſi medietatem. infra eod.
§. theſauros. ſed in lapillis ſecus: ſed hæc ratio non eſt perpe
tua, quia ſi quis inueniret theſaurum in littore, eſſet totus in
uenientis. Alij autem reddebant aliam rationem diuerſitatis:
quia hic loquitur de eo, qui nunquam fuit in dominio acqui
rentis: ſed theſaurus quandoque fuit. Sed verior eſt alia opi.
ſecundum eos. Sed quare hic potius loquitur de lapillis, qui
in littore maris inueniuntur, quam qui in fundo alterius? po
teſt dici, quod ſit idem, quod in theſauro, cum æquiparentur
ſequendo opin. doct.

ITEM Ea, quæ. In gl. nunc mutat. in fi. id eſt, quæ conſi-
ſtit in mente, nec ſenſibus corporalibus corporaliter perſi-
citur: alias eſſentialiter percipitur. In gl. fœminini generis.
ibi, cum allegat l. ſi frumentum. alias incipit. l. idem Pompo
nius ſcribit. & dic quod huiuſmodi regula fallit in mul-
tis caſibus, qui notantur C. de agri. & cenſi. l. ne diutius.
In glo. vel quaſi. in fi. dic vt ibi.

1 *Luminis iura.*
2 *Alluuione aucta emphyteutica cuius ſit.*

a PRAETEREA. a Iſte §. cum gl. ſua, eſt quaſi de verbo
ad verbum, ff. eo. l. adeo. §. 1. In gl. licet tota in fin. ibi cum di
cit agrum autem. Alij reddunt aliam rationem: videlicet, ne
detur materia militibus, qui ſatis ad hoc proni ſunt occupan
do alienum, ff. de pac. do. l. conuenire, & videtur per legem il
1 lam, quòd diœceſes epiſcoporum, quæ † limitatæ ſunt non ha
beant acceſſionem, in ipſis limitibus, ſicut nec præſcribi poſ
ſunt, extra de paroc. c. ſuper eo. de præſcri. c. quia iudicante.
2 16. q. 3. quicunque. † Sed quid, ſi quis dedit aliquem fundum
limitatum ad cenſum, vel emphyteuſim, & ei accedat per
alluuionem: an incrementum pertinebit ad emphy. vel cen-
ſitorem. Videtur quod non, ex quo fuit datum limitatum, per
d. l. in agris. Videtur diſtinguendum, an fuerit incrementum
patens, an latens, ff. de vſufructu. l. ſi fundum, §. huic.
Vel forte poſſet diſtingui, an dans ad cenſum, & emphy-
teuſim aliquid ſibi retinuerit, vel non, vt in feu. qui ſuc. te.
c. 2. §. ſi quis de manſo. glo. tamen videtur ſentire indiſtincte,
quòd pertineat ad emphyteutam, C. de iure emphy. l. 2. §. fi.
pro quo. ff. de aqua. quoti. l. hoc iure. §. aquam in fundis tribu
tarijs eſt expreſſum, C. de alluuio. l. 3. An autem propter
alluuionē creſcat penſio, vel diminuatur, ſi fundus fuerit di-
minutus? dic vt ibi ſcripſi. In glo. id eſt longo. in fi. ff. de flu.
l. 1. ar. C. de re mili. l. ſemel. In gl. vtilis. in fi. imo nec in factū
datur. vt d. l. hoc amplius, §. ita demum. Nec ob. §. de arbore.
& §. item quæcunque, quia ibi loquitur, quando fuit facta
vnio facto hominis: ſed hic fuit facta facto fluminis: & id-
circo conqueratur de flumine hoc videtur ſatis rationabile:
& fuit opi. antiquorum, ſed opin. quę hic no. in glo. fuit opi.
Azo. quę ſatis eſt ęqua.

a Adnotatio. Præterea Per alluuionem fluminis. i. per incrementum latens, res nobis acquiruntur non autem per vim ipſius terram euellentis: niſi radices arbores miſerint.

1 *Domus qui amittatur.*
2 *Reſtituta re, iura reſtitui.*

INSVLA. In gloſ. quod poterit. ibi cum allegat l. inter
eos, & facit, ff. de ope. no. nun. ſolum. §. 1. In gl. exiſtentis. in
fi. vide ibi tex. Sed ob. eo. tit. l. pen. §. ſi qua, & §. fi. Solue. vt
ibi: quia publica eſt, quo ad vſum, vt ibi, non quo ad proprie
1 tatem, vt hic. † In gloſ. quantum, ibi cum alleg. l. adeo. §.
inſula. in fin. §. dic vt ibi. & hanc approbant ibi doct. Per hūc
§. poteſt dici: quòd ſi quis haberet aliquod opus debitum,
vel domum ſuper aliquo ponte, vel paſſagio, quòd mutato
ponte, vel paſſagio, domū amittat. ff. quibus mo. vſufr. amit.
l. ſi ager. de aqua quot. & ęſti. l. hoc iure. §. ſi aqua. & ibi de
2 hoc. Sed ſi rediret † ad priorem locum, reſtitueretur per hęc
iura. Et hęc procedunt, vbi naturaliter, vel ex cauſa neceſſa-
ria mutantur: ſi autem facto hominis, & voluntate eſſet ſe-
cus: quia doloſe videretur facere, pro quo. ff. de leg. 3. nomē
§. filio. de dam. infe. l. inter quos, §. damni. de eo quod certo
loco. l. 2. §. qui Stichum.

1 *Specificatione dominium quæri qui accipiendum.*
2 *Confuſaneorum quod alteri alteri cedat.*
3 *§. ſi. l. quicquid cenſius.*

1 CVM Ex aliena. In gl. † facta autem, hoc non videtur
verum, niſi eſſet ita coopertum, quod non poſſet redire ad
priorem naturam: vt infra ver. & poſt multam, imo poſſet
probabiliter dici, quod cum ſpecificatione dominium acqui
ratur: & res non dicatur eſſe ſpecificata, niſi ſit perfecta, &
conſummata. ff. ad l. Fal. l. ſi is, qui. §. quędam de verbo. ſigni.
l. ędificia. §. 1. quod hoc intelligatur de ſpecificatione reali-
ter perfecta. argu. ff. de lega. 3. l. librorum, §. chartis.
2 † In gloſſ. ſcilicet bona fide. in fin. Iaco. & Pet. dicunt, quod
determinatio vltimæ quæſtionis, eſt vera, ſed ſuperioris nō:
imo eſt diſtinguendum ſecundum eos, ex parte cuius maius
eſt, & ſi æqualia ſunt, quod nobilius, & quod maioris pretij,
quod minoris, vt minus cedat maiori: ignobilius nobiliori,
vilius magis caro. & ita totum erit alterius: vt ff. de acqui-
3 rend. rerum domi. l. quicquam, §. fin. vbi † loquitur in ferru-
minatis: & vbi ſubtiliter totum eſt vnum per ferruminatio-
nem, ſecundum hoc procedit determinatio gloſſ. vbi eſt om
nis æqualitas: alias non, vel vbi poſſunt ad priorem mate-
riam reduci, & ita per gl. ff. de dona. inter virum & vxorem,
l. ſi ſponſus. §. 1. quorum lega. l. 1. §. ſi duæ, de duobus reis,
his verbis. In gloſſ. quæ nec vni. in fi. dic. quod in dubio ra
tione adminiſtrationis, quolibet extremorum æqualiter ſe
habente, media via eligenda eſt: ſed vbi clarum eſt pro altera
parte non, vt in contrario. & vide quod ſcripſi infra quibus
ex cau. ma. poſſ. §. cum ergo. In glo. & ita apparet. ibi cum
dicit corrigi, ſed ratio quam reddit ibi Caius, videtur fortiſſi
ma, vnde videtur verius quod frumentum efficiatur excutiē
tis. Quid ergo eſt, quod hic dicitur? dic, quod (gratia exempli)
ponit de his quæ non redeunt ad priorem materia, ſed non
vt inferat eandem determinationem in illo: imo eſt alia, at-
tenta ratione iuriſconſulti, quæ ibi redditur, & hoc voluit di
cere Plac. & bene.

QVOD ſi partim. In gloſſ. ſed ſi non poſſit. in fin. ſe-
cundum hoc iſte. §. eſt inutilis, & nihil addit, ad præcedentē.
Quare poteſt dici, quod in caſu huius §. non diſtinguitur, an
bona, vel mala fide, & in hoc addit: quia duo concurrant
hoc caſu: vt in fine. §. ſubijcitur, quæ non concurrunt in
pręcedenti.

1 *Vnita non ſe iungenda.*
2 *Pretioſo vile cedere.*
3 *Furtiua condictio quando duret.*
4 *§ ſi tamen ſenſus.*
5 *Extincta vendicari non poſſe.*

SI tamen. In gloſ. no. pretioſius, in fine intellige neu-
trū poſſidere ſimul: ſed ſeparatim ſic: vt ibi patet. Sed quid
in dubio, hoc caſu, quando materiæ non confunduntur: ſed
1 † vniuntur gl. videtur ſentire, quod neutrum accedat alteri:
& quod vtrunque poſſideatur, vt no. in d. §. quid ergo, hic al
legato. Sed ſatis videtur poſſe dici ſaltem in ferruminatis,
2 quod minus pretioſum † cedat pretioſiori, & vilius magis ca
ro per l. quicquid, §. ſi. ff. de acqui. re. do. & apparet in hoc §.
quo ad legata, videtur dicendum, quòd gratia ordinandi, &
quia pretioſius ff. de legat. 3. l. legatis, §. ſi ex officio, & l. ſer-
uis vrbanis, §. ſerui. & dicta l. & ſi non ſint. §. perueniā-
mus. In gloſſ. alias iſtis in fin. vnde eo ipſo, quòd intellexit
ſciens alienum, furtum committit contrectando. C. quod
3 cum eo. l. ſi liberam, de furt. l. alienum. † In gloſſ. ve-
luti

luti a prædonibus, in fi.Sed obſt quia condi.furtiua non da-
tur niſi domino.ff.de condi.fur.l. 1.j.de oblig.quę ex delict.
§.furti.Sed dic, ꝙ.verum eſt,quod non datur.i.non acquiri-
tur , niſi domino. Sed ſi defierit eſſe dominus ſine facto ſuo,
bene durat.ff.de condi.fur.l. ſiue manifeſtus.§.tandiu , cum
l.ſeq.& ſeq.Item oppo. quia res extinctæ vendicari poſſunt.
ff.de rei vendi.l.item ſi verberatum.§.fin. cuius contrarium
dicitur hic.Dicũt doc.Iac.& Pet.qui contrariũ pręuiderunt,
a quod rei vendicatio a datur contra furem, re extincta, cum
ſemper ſit in mora: ſed contra nitentem non daretur , & ita
loquitur hic, pro quo facit ff.de condi.fur.l.fi.& l.in re furti
ua.§.ſi ex cauſa.Hæc ſolutio non videtur vera:quia hic dici-
tur, quòd a furibus vendicari non poteſt, ſed condici. Vnde
4 hic † loquitur: quando agitur contra furem,vel poſſeſſorem
malæfidei,qui pro fure habetur:vt hic patet,cum dicit: licet
vendicari non poſsit. condici tamen poteſt a furibus , & tu
potes dicere , quòd in l.item ſi verberatum.§.fi.erat lis mo-
ta,& hic loquitur,quando lis non erat mota.Vel dic,quando
dominium eſt amiſſum:ibi non videtur dominium amiſſum,
cum ſemper præſumatur res extare,propter moram furis.ff.
de verbor.obligat.l.ſi ſeruum.§.fin.Vel dic indiſtincte,quòd
5 res vendicari non poteſt extincta,† licet reperiatur,quòd a-
ctio intentata duret propter fructus & partus, & alia acceſ-
ſoria , ſecundo durat pro æſtimatione.ff.de condi.fur.l.in re
furtiua.Et per hoc poteſt dici, ꝙ quamuis per actionem per
ſonalem, res extincta poſsit peti a moroſo, quaſi extans,vt l.
ſi ſeruum.§.fin.tamen vendicari non poteſt,cum dominium
ſit amiſſum,vt hic, ſed quare melius poteſt cõdici.cum con-
dicio requirat dominium, ſicut rei vendicatio vt l.1.ff.de cõ
di.fur?Dic,ꝙ non adeo requirit,ſicut rei vendic.vt hic.ff.de
condi.fur.l.ſiue manifeſtus.§.tandiu, ideo caſu,quo res eſſet
per actio. ad exhibendum ſeparata,poſſet vendicari.ff.ad ex
hib.l. gemma. & ita non dicitur proprie extingui,ſed ceſſa-
re.ſicut alias dicitur de actio.ff.de ver.obl.l. inter ſtipulantẽ.
§.ſacram.de ſol.l.qui res.§.aream.

a Adnotatio. Rei vendicatio. Adde Hoſt.in c.inter dilectos.col.2.& ibi Fe-
li.nu.1.extra de fi. inſtr. Et de materia rei vendi. & for.libellorum in ſpecie,
& in genere adde Ang.& iſtum in §.actionum,in gl.in verſi.omnium col.11.
& ſeq.vſque ad fi.§.1.2. de actio.

1 *Electrum quid , eiuſque vis.*

S i duorum.In glo.bene dicit, in fi.& hoc verum, ſi fecit
nomine ſuo, & idem eſſet in hoc caſu, ſi alter feciſſet nomi-
ne ſuo.ff.de acqui.re.do.l.vbi.Item dic, ꝙ efficitur duorum,
pro portione cuiuſlibet,vt eo.tit.quicquid.§.fi.In glo.genus
eſt vaſis. gloſſator fuit maximus legiſta. ſed parum videtur
2 noſſe in alijs facultatibus, vnde ſcire † debes,quod electrum
eſt genus metalli pretioſum , diuerſum ab auro, & argento:
vt hic.ff.de leg.1.l.ſi quis in fundi, coloris valde ſplẽdentis,
non ita rubei,ſicut aurum,nec ita albi, ſicut argentum, vnde
legitur in Apocal. Et erat ſpecies eius , ſicut ſpecies electri
&c. & ſi ſit verum electrum , habet multas proprietates ,
& virtutes . Nam ſi in vaſe lacto de vero electro venenum
infundatur, ſtatim efficitur vas diuerſorum colorum, vt ar-
cus coeli,ſed electrum ſophiſticatur, videlicet de auro & ar-
gento,& ponuntur duæ partes de auro,& tertia de argento,
ad rectum pondus, & ſit ſimile vero electro , de quo hic lo-
quitur.ff.e o.l.adeo.§.voluntas. hoc reperies in lib.etymolo.
Iſido.in materia de metallis.& prodeſt hoc ſcire, ſi vis ſerui-
re alicui magnati: ſeu magiſtratui de aliquo vaſe metalli ex-
tranei.ſic vt ego tentaui,& feci.

1 §.*quod ſi frumentum ſenſus.*

Q v o d ſi frumentum. In gloſſ. quod fit per errorem in
fin.glo. vel dic.niſi ſpeciale in pecunia.ff.de vſufru.l.vſu fru
ctuarium.§.ſi in vinarijs, ſed cauſa eſt ibi bona fides, & quia
ſuum recipit,& ſic dicit ibi Iaco.Sed verior videtur opi.glo.
quia bona fides , ſeu receptio debiti , non faciunt pecuniam
alienam recipientis , vt eo.ti.de ſolu.l.Caſsius.Eſt ergo cau-
ſa immiſtio, quæ pro conſumptione habetur,vt ibi patet.In
gl.t.ꝙ cuilibet ante verſum.Et no.hæc gloſſ.eſt difficilis ſe-
cundum Ia.& Pe.unde uult dicere, ſecundum eos,ꝙ princi-
pium huius ver.ſed ſi alterutro ; loquatur quando frumentũ
duorum miſtum fuit ſine voluntate eorum, & eſt eorum im
poſsibilis ſeparatio, quia tunc cõe, & agitur cõi diuidundo,
non rei vend. cum impoſsibilis ſit ſeparatio , & petetur pro
qualitate & quantitate &c. Sed a ver.arbitrio loquitur quan
do eſt poſsibilis ſeparatio , & agitur rei ven.& tunc exponi-
tur litera quale,i.quod, & hoc vult dicere glo.vſque ad ver.
vel dic, ſecundum eos , & ibi intendit ponere alium intelle-
ctum , vt ambo ver. loquantur qñ eſt poſsibilis ſeparatio &
agitur communi diuid. in quo æſtimatur quale ſit frumẽtũ,
1 & quantũ,& tunc quale ſtat proprie.Sed ſcd̃m eos,hęc † lite
ra non patitur has lecturas,quę dicit agi in rẽ,quare dicunt,
ꝙ ambo ver. loquuntur qñ ſine voluntate dominorum fuit
miſtum , & eſt impoſsibilis ſeparatio, nam agitur in rem, &
æſtimabitur quantũ, & quale fuit,an groſsius, & albius,qui-
libet reſtituet grana ſua , & is caſus eſt leuior , & planior ſe-
cundum eos.Quid ergo,ſi non põt diſcerni? Satis poteſt di-
ci,ꝙ tunc ſit vera opi.Azo. vt tantum faciat reſtitui quantũ
&c.Sed hæc litera hoc non dicit, ſed ſatis eſt lucrum in ſe,&
ita conſequuntur partem per rei ven. & diuiſionem indire-
cte.contra l.ff.ſi pars hære.pe.l.non poſſumus.Sed contingit
propter iuſtam cauſam quã habet ff.de rei vendi.l.quæ de to
ta.§.1.In fi.eiuſd.gloſ. & eſt ratio:quia hic remanet quælibet
in ſua ſpecie & ſubſtantia,vt hic dicitur.

1 *Tigni actionem in duplum eſſe.*
2 *Tigni iniuncti quatenus agendum.*
3 *Præſcriptio cur non currat.*
4 *Diuum eandem rem eſſe .*

C v m In ſuo ſolo.In gl. ſuũ in fi.facit.ff. de verb.ob.l.pu-
pillo.§.fi.In gloſſ. 1.in ipſa. in fi.imo ibi nõ ædificatur in alie-
no,nec in ſuo,ſed in communi omnium.s̄.eo.§.& quod,& re
gula loquitur, quando in dñio alicuius ædificatur.In gl.ſcili
cet ibi.cum dicit, ſed ex alia cauſa.ſ.vſucapionis,vel pręſcri-
ptionis.& dic vt in l.quę hic allegatur.In glo.ſcilicet vt exi-
matur.ibi, cũ dicit, ſed tunc non eximatur, nec ad hoc agit,
ſeu cõcluditur:ſed vt pretium, ſeu ęſtimatio reddatur, vt d.
l.1.§.fi.ff.de tig.in.& no.in §.tignũ.in t.gl.In gl.qua actione
1 ibi cũ alleg.l.cõperi.§.fi.hanc gl.bene videatur. † Quęro,an
teneatur in duplũ ille,qui iniunctũ habet.Et vr̃, ꝙ nõ,per le
ges hic allegatas,& ſic tenet glo.in l.in rẽ.§.tignum.per l.de
eo ff.de do.inter vir.& vxor. Sed põt dici ꝙ ſit iſta actio bo-
ne fidei,vt ff.de aqu.plu.ar.l.is cum quo. & l.emptor.Hoc er
go pręmiſſo, dic, ꝙ vnus alium liberat, ſi duplum ſoluitur,
alias ſi ſimplum remanet alius obligatus, in eo,quod eſt pœ
na.ff.ad.l.Aquil.l.item Mela.§.ſi plures.vide ibi. In ea.gl.ibi,
cum alleg.l.cætera.§.ſi duobus.melius.ff.de dã.infe.l. ad cu-
ratoris. & hoc verũ indubitate, in malæ fidei poſſeſſore.Sed
in bonæ fidei poſſeſſore vr̃ ꝙ teneatur. & ita tenet hic gloſſ.
& vbique quę videtur vera, ſaltem ad hoc quod præſtet pe-
cuniam, per dictas ll.is cum quo, & l.ſi tertius.§.fin.eod.tit.
Dicas ꝙ ſucceſſor ſingularis bonę fidei, non tenetur per d.l.
de eo.Nec obſt.leges contrarię,quę dicunt, quod tenetur pa
tientiam pręſtare.quia loquuntur in alijs operibus,quam cõ
ſtructione , vel deſtructione quod reipublicę non intereſt,
nec vetitę ſunt deſtrui.hic autem vetitum eſt tignum eximi,
2 † ne vrbs &c. & ideo nullo modo poteſt agi cõtra eum cum
agi non poſſet,niſi vt pręſtet patientiam,quę nihil operare-
tur, cum in eo nihil ſit patientiam pręſtare.ff. de leg.1.l.cę-
tera.§.ſi duobus.& hoc verum, vbi contra alium agi poteſt,
qui iniunxit.ſi autem agi non poſſet , videtur quòd agi poſ-
ſet contra bo.fi. poſſeſſorem ad ęſtimationem, vt d.l.cętera.
§.fin.cum l.ſeq.arg.C.de rei ven.l.mater. ſed ipſe iniungens
bo.fi. videtur ſemper teneri in ęſtimatione per dictas leges.
Item videtur,ꝙ ſi ſit talis materia,quę poſsit remoueri abſ-
que deformatione , ꝙ non ſit locus huic materię.ff.loc.l.ſed
addes.§.ſi inquilinus.Et not. ꝙ in caſu , quo tenetur poſſeſ-
ſor bonę fidei liberatur cedendo toti rei per dict.l.is cum
quo.ff. de vſufruct.l. cum fructuarius.ſi ſerui.vendi.l. ſi for-
te. ſed &c. In ea.gloſſ.ibi , cum dicit : ſed contra malę fidei
poſſeſſo. iniungentem. ſecus ſi alius iniunxit: quia tunc non
videtur teneri furti,nec condictione furtiua is, qui non iniũ
xit:licet malã fidem habeat,cum non poſſederit,nec contre-
ctauerit

ctauerit rem mobilem ; ſed totum ædificiũ:vt ſupra in prin.
ff. de vſucap.l. rerum miſtura.§. Labeo. cætera quæ deſunt
huic glo. videlicet qualiter vna harum actionum tollat aliã,
& an faber qui iniunxit, teneatur. dic. vt in §. tignum. In glo.
nulla ibi cum alleg. C. de anna. exce. l. 1. §. fin. & hoc niſi vſu-
capio eſſet incepta, & pauci dies reſtarent ad perficiendum.
3 ff. de vſuca. l. rerum miſtura. §. Labeo. † In fi. eiuſd gl. pro gl.
facit: quia non refert, cum quo agi poſsit. ff. vi bo. rap. l. 3. C.
de his qui a non do. ma. l. ſi. do. Iac. & Pe. dicunt indiſtincte,
ꝙ non currit præſcriptio, quia non poteſt agi ad ipſam rem:
ſed ad æſtimationem : vt patet hoc. §. cum notatis. & ſic non
debet eis imputari: quia alias compelleretur rem ſuã vende-
4 re quod eſſet iniquũ. ff. rer. amo. l. non enim. † Et no. per hũc
§. quod duo poſſunt eſſe dñi eiuſdem rei. hic enim ædificans
efficitur dominus ædificij, & tamen prior remanet dominus
materiæ iniunctæ, & per eundem modũ facit ff. de acqui. rer.
do. l. adeo. §. cum in ſuo. Sed hoc procedit diuerſis reſpectib.
imo nec eſt verum, ꝙ duo ſint domini hic: quia quamuis ædi
ficans efficiatur dominus ædificij: nõ tamen materiæ. & aliud
eſt ædificium, aliud materia: vt d. l. rerum mixtura.

1 *Fabri qui.*
2 *Impenſæ quando, & an repetendæ.*
3 *§. ex diuerſo, limitari.*

Ex Diuerſo. In gloſ. quæ alienata. in fi. vel ibi, quando de
re propria, vel aliena, præſumitur animus donandi, ſi ſemper
fuit malæ fidei ; ſed ſi aliquando fuit bonæ fidei, aliquando
1 male, ſecus vt ĩ. notabitur. † In gl. fabrorum. id eſt magiſtro-
rum de lignamine. in fi. ff. de ver. ſigni. l. ferri. §. 1. Vnde, qui-
cunque operis ſtructor, dicitur faber: vt innuitur in d. §. item
Iulianus. de ele. & elect. poteſt. in ca. fundamenta. lib. 6. circa
prin. vnde Dominus faber fuit, vt qui fabricauit auroram &
Solem: & fuit faber filius putatiuus videlicet Ioſeph, qui fuit
faber lignarius. & hoc improperabant ei Iudæi, vnde ſi bene
cogites, ſine fabro ẽt ferrario, pauca ſeu nulla opera manua-
lia exercẽtur, & ego dictus fui Faber, non ferrarius: ſed quia
libenter operor, & facio operari. In gl. cum de nouo. ibi, cum
alleg. ff. de pet. hær. plane. hæc ſententia Ioann. approbatur
communiter per doct. vel dic, ꝙ aut expenſæ fuerunt tales,
ad quas faciendas dominus neceſſario tenebatur: tunc proce
dit opi. Mar. ff. de reli. l. at ſi quis. §. ſi quis dum aut non, tunc
opi. Io. quia neminem. &c. de hoc in Spe. ti. de expen. §. 1. In
ea. gl. ibi. cum alleg. l. in hoc iudicium ſecundum Io. pro hoc
videtur ff. de exce. l. vir ab vxore. de do. inter vir. & vxor. l. ſi
vxor filio. in fi. Sed diſtingue, an ędificans nullam cauſam ha
2 buit a domino, & obtinet opin. Io. aut † habuit: & tunc, aut a
tali, & a quo donatione non poterat recipere: & tunc recupe
rat, vt dictis legibus. & nota. in l. ſi vxor filio. Aut poterat, &
tunc in dubio non pręſumitur eum velle dare expẽſas: vt d.
3 l. 2. de rei ven. ff. de ſolu. l. ſi cum aurum. † Et no. ꝙ hoc. quod
in hoc §. dicitur fallit in clerico, qui ędificat in proprio ſolo,
de pecunia eccleſię: quia ędificium eſt eccleſię. no. Spe. in tit.
de emp. & ven. §. 3. verſi. quid ſi clericus. In ea. gl. ibi, cum al
legat ff. de rei vend. l. ſi in fundo. ibi, ſi abraſę non eſſent ali-
cuius vtilitatis, ff. de impen. in rebus do. l. pro voluptarijs. &
eſt ſimilis gl. ff. de rei ven. l. ex diuerſo. Sed quid ſi fuit bonę
fidei quo ad alios male? verbi gratia, credebat venditorẽ eſſe
dominum, ſed ſciebat rem eſſe obligatã. videtur, quod agẽte
domino, cenſetur bonę fidei, ſed agente creditore non: vt ff.
qui. ad liber. proclama. non licet l. fi. §. pen. de contrah. empt.
l. fundus. ille.

1 *Arboris dominium ex radicibus depræhendi.*
2 *Porrorum decima cuius ſit.*

Si Titius. In ver. antequam. is caſus non eſt dubius, in pri
mo caſu quando alienam plantat in ſuo, ſed quando ſuam
plantat in alieno, videtur dubius: Nam donare videtur, ſed
intellige quando ignorans plantauit in alieno, ſecus ſi ſciens
ſupra. §. ex diuerſo. In gl. ſed videtur non commutari. ibi, cũ
dicit, vel damus, de ęſtimatione. hęc conſueuit approbari, in
ſtar ferruminatorum. ff. de rei vend. l. in rem actio. §. itẽ quę
cunque. In gl. imo videtur. ibi. cum dicit poterat. hoc conſue
1 uit approbari, & vult dicere, quod vbi arbor † ab initio radi
2 ces immiſit, [a] in ſolo vnius, & nutrimentum recepit: tunc nõ
efficitur communis, quamuis radices extenderit ad ſolum al
terius ex poſtfacto, vt l. ſi plures. §. 1. ſed vbi fuit plantata, nõ
recta, ſed preſſa, ſic, quod omnes radices egerit in terra vici-
ni, tunc eſt vicini, vt hic, aut in terra vnius, ita tamen quod ra
dices egerit in vtraque, eſt communis, vt hic & idem intelli-
ge, quod efficitur communis ſi ęqualiter viuebat de commu
ni, alioqui prout nutrimentum recipit a quolibet, vt l. adeo.
§. ſi. cum l. ſequen. Et is §. facit ad quęſtionem, de eo, qui ſe-
2 minat porros in † vna parochia. & poſt tranſtulit & planta-
uit in alia, ꝙ decima debeatur ſecundo curato. hanc quęſtio-
nem diſputat Ioan. And. & tenet quod vtrique. extra de reg.
iur. c. qui prior. lib. 6.

a Adnotatio. Radices immiſit. Quæro an poſſim propria autoritate incide
re radices, quas arbor immiſit in fundo meo, & dic quod non ſine authoritate
iudicis. vt l. ſi plures. §. pen. ff. ar. fur cæſa. in fi. niſi primo denuotiem vt tol-
las, quo facto ſi eris negligens, poſſum, non tantum quod pendet in meo, vel
quod eſt in meo, ſed etiam ſtipitem incidere, & exportare ligna, vt l. 1. ff. de
arbo. cæden. & ibi Bar.

Qva ratione. In gl. his. §. certe. in fin. intellige totam hanc
gl. in bona fide ſeminante. Item in eo, qui ſeminatum habet
bona fide, & dic, vt plene dixi ſupra eod. §. cum in ſuo. ſuper
gl. qua actione.

1 *Scriptum chartæ, an contra cedat.*

Literae Quoque. In gl. ſi autẽ mala. ibi enim allegat §.
certę. hanc gl. intellige ſecundum diſtinctionem magnę gl.
quę eſt ibi, quia ſi in reficiendo ſeu corrigendo literas ſcri-
pſerit, vel fecerit expenſas, non videtur donare, ſi cauſam ha
buit a domino, vt ibi ſcripſi. Item in ea gl. ibi cum allegat. §.
item quęcunq;. Sed ob. quia qui facit expenſas in alieno etiã
bona fide, non repetit iure actionis, vt fuit notatum in §. ex
1 diuerſo, ſequendo opi. Io. vnde hęc gl. non † videtur poſſe ſu
ſtineri, niſi dicas, quod ſcribendo videtur rem ſpecificare, &
eſt expreſſum in pictore infra proxi. §. ſi bene inſpicias, tex-
tus non videtur velle, ꝙ ſcriptor rem ſpecificet, quia ſic effi-
ceretur ſcriptoris ſupra eo. §. cum ex aliena, quod tamen tex
tus negant hic, & concord.
a In ea gl. in fi. [a] Gloſſator fuit in hoc paſſu varius. nam. ff. de
rei vend. l. in rem. §. ſed & illud. approbat aliam opi. Azo. pro
qua facit, quia non mirum, ſi ad variationem factorum &c.
in auth. de non alienan. §. ſancimus. ſed hoc verum per con-
ditores iurium, non per alios. Pręterea hoc nõ conſtat, quod
illa eſſet vnica, & finalis ratio: quia membrana pretioſior, vt
dicam infra proximo, §. Sed ſuppoſito, quod ratio legis ceſ-
ſet, ex quo determinatio certa eſt, videtur tenenda ff. qui & a
quibus. l. proſpexit.

a Adnotatio. Io fi. Et iſtam tenet hic Ang. per iſtum text. ibi licet aureæ.
quamuis gloſ. in l. qua ratione. ff. de acquir. rer. do. & in l. rem. §. ſi id. ff. de rei
ven. tenuerit contrarium, & eas dixit Chriſtoph. cõmuniter approbari? Quod
eſt verum ſecundum Ang, vbi pictura fieret in re immobili, vel veniret acceſ
ſorie. alias ſecus vt hic.

1 *Hominis & vrſi picturæ non diſtare.*
2 *Tabulam, oblato pretio vendicari.*
3 *Agentium quis præferendus.*
4 *Scripturæ & picturæ diſcrimen.*
5 *Picturæ cedamne tabula, an contra. 6.*
7 *§. cum ex aliena, ſenſus.*
8 *Charta an ſcriptis cedat.*
9 *§. cum in ſuo. explicari.*

Si Quis in aliena. In gl. ſiue bona. in fin. gloſſ. Hęc glo.
videtur verior, quia in ſpecificatione videtur opus eſſe bo-
nę fidei, vt not. ſupra eod. §. cum ex aliena. In gloſ. quid ſi in
2 marmore. in fin. [a] ſed ibi non refert, quia idem effectus ſe-
quatur, & identitas rationis. hoc non eſt ratione identita-
tis, quia tamen pretioſitas attendatur, & marmor ſit pretio-
ſius tabula, ſequitur diuerſa determinatio. Dic tamen ple-
nius de hoc ĩ. poſt finem magnę gloſſ. In gloſſ. ff. de rei ven.
ibi cum

ibi cum dicit:hæc corrigit illam.Hoc non vr̃ verum: quia de
iure.ff.idem.erat cautum:vt ff.de acquir.rer.do.l. qua ratio-
ne.§.literæ.verſ.ſed non. In fi.eiuſdem gloſſ.hæc differentia
1 † de homine & vrſo non vr̃ bona: quia ita pretioſe, & tã de
bonis coloribus poteſt pingi imago vrſi. ſicut imago homi-
nis:ſicut item nec alia in bono colore vel atramẽto: quia ibi
æquiparatur pictura ſcripturæ, in qua non refert an atramẽ
to, an literis aureis ſcripta ſit : vt s̃.prox.§.in prin. vnde dic
quod ibi Pau.nõ reſpõdet,ad q̃ónem de pictura, ſed de ſcri-
ptura:vel ſi reſpõdet, corrigitur per Caiũ:in l.qua rõne.§.li
teræ.verſ.ſed nõ.cuius opi. hic approbatur per Imperatorẽ.
In glo.propria.in fi.iſte Apelles, vr̃ fuiſſe iudæus, qui pinxit
tumulũ vxoris Darij , de quo plene ſcribitur in Alexandro.
2 In glo.in rem in fi.ff.de publi.l.fi. † In gl.hoc mirabile.cum
dicit hic petẽtis quia ſi peteret rẽ, haberet eã,oblato pretio
tabulæ ſi poſsideat,res ei aufertur,& recipit pretiũ picturæ;
vt hic,videtur innui.& caue, quia leges, quas glo.allegat ad
cõcordãtias huius incõuenientis,non proprie faciũt ad hoc,
ſed faciũt ad hoc ꝙ cõditio poſsidẽtis eſſet deterior, quã nõ
poſsidẽtis.In ea.gl.ibi cũ dicit, itẽ cũ. Hæc gl.vult r̃ndere ibi
ad hoc incõueniens, quod fuit hic allegatũ,& vult dicere,ꝙ
ſicut pictor agẽdo põt offerre pretium , & habere tabulam,
ita defendendo , & ſic nullum eſt inconueniens : & hoc ma-
gis apparet in d.§.ſed non. In ea gl. ibi dum dicit: ſecundum
Io.Arg.contra.ff.ſi ag.vecti.l.1. de proc.l. in cauſæ.§.fin.ſed
3 ibi vtraq; natiua:hic aũt vtilis datiua eſt:datur † enim a lege
ex quadam æquitate,ſecundum Ia.Vel dic, quod vbi habens
vtilem, eſſet reſtituturus habenti directam, præfertur dire-
cta , vt hic : cauſa vitandi circuitus.ff.de condi.inde.l.domi-
nus teſtamento.in fi.eiuſdẽ gl. Hæc ratio non videtur perpe
tua:quia ſcriptura pretioſior eſſe põt, & clarior quadã pictu
ra . Quid enim ſi modica imago pingeretur de carbonibus
vel dę nigro atramẽto,vel ecõtra, literę de auro? videtur,ꝙ
membrana cederet literis, & tñ conſtat de contrario: vt s̃.§.
literę.in prin.Quidam dicunt, & attribuitur Iac.de Ra.ꝙ in
4 ſcriptura tota ſubſtantia non † mutatur, cum ſit ſpatium in-
ter literas, lineas, & dictiones, ſed in picturis ex toto muta-
tur, ita quod nil apparet, niſi pictura : & ſic perinde eſt ac ſi
non eſſet.ff.de contrahẽ.empt.l.in lege.& ſic videtur forma
mutata. Hæc non videtur bona ratio , cum ſubſtantia tabulę
remaneat, & poſsit ad rudem materiam reduci coloribus ab
raſis.& nulla videtur transformatio, per quã dominium de-
beret amitti.eo.§.cum ex aliena . Pręterea poſsibile eſt, to-
tã tabulam non pingi , vel dimitti ſpatium inter picturas.
Alij dicunt,& attribuunt Fran. Accurſio,ꝙ ſcriptura non po
teſt ita cõuenienter transferri ſicut in pergameno, ſed pictu
ra ſic.ff.de rei vend.l.in rẽ.§.1.iſtud eſt male ſapidũ,& forte
vitio ſcriptoris. [vel male reportatoris .] Quid ergo dice-
mus? Põt dici ꝙ de ratione ſtricta, pictura, & ſcriptura, ce-
dunt materię, in qua depinguntur, ſicut ea, quę inędifican-
tur, aut interſeruntur , & hoc conſiderauit Paulus infra l.in
rem.§.ſed & id ff.de rei ven.Caius tamẽ aduertens , ridiculũ
eſſe,ꝙ pictura cederet tabulę,dixit contra, qñ pingitur in ta
bula,propter vtilitatem pretij tabulę, & hanc approbat Im-
5 perator hic.Quid ergo,ſi tabula ſit † de cypreſſo, vel cedro,
quę ſunt pretioſę , & pingantur de carbone, vel alio vili co-
lore? Videtur contra per dictam rationem. Sed potes dicere
ꝙ cum in conſtitutione iuri, non attendantur, quę raro,ſed
quę frequenter fiunt: vt l.nam ad ea.ff.de legi.& raro contin
gat , quod pretioſa tabula pingatur vili colore , ſed econtra,
vilis tabula colore nobili , ꝙ ſemper tabula cedat picturę.ff.
de verb.ſig.l.Labeo,& Sabinus,& eſſet ſecus,ſi ſtatua etiã li-
gnea pingeretur, vel paries ẽt ligneus: quia pictura cederet
materiæ,cum nõ derogetur rationi Pauli, niſi in tabula tñ.
ff.de rei ven.l.in fundo. propter eius vtilitatẽ. Vnde ſi pictu
ra fieret in mẽbranis,ſicut tota die fit de pincello,crederem,
ꝙ cederet chartæ, vel mẽbranæ.Quid ergo,ſi ſcriberetur in
tabula,forte dealbata, ſicut fit Lemouicis.ſemper ſtarem ra-
tioni Pauli, quod ſcriptura cederet tabulæ,quamuis ſecus in
pictura ; nam vt plurimum pictura eſſet difficilior , & pre-
tioſior, quam ſcriptura , ante enim ſcripſiſſes vnum folium
papyri , quam aliquis pictor pinxerit imaginem , quantun-
cunque modicam.& picturæ , vt plurimũ fiunt de coloribus
pretioſis, & iura adaptantur ad ea quæ frequenter &c.Quid
6 ergo,ſi in principio † tabulæ ſit ad pictura in primo loco,&
ſcriptura poſtea ſequatur? Videtur quod tunc pictura cedat
tabulæ,quia illa pictura fuit appoſita gratia ornãdi literã,&
ſic cedit tabulæ vt ſcriptura.ff. de auro & argẽ.leg.l. & ſi nõ
ſint.§. perueniamus.Sed illud obtinet in legatis , ſed quo ad
tranſlationem dñij,propter ſpecificationem, vel propter id,
quod pro ſpecificatione habetur, vel propter immiſsionem
in alienum,non cõſideratur illud.ff.eo. quicquid.§.fi.& dixi
s̃.eo.§.ſi tñ.Cur ergo nõ eſt ſic in literis, ſicut in alijs vbi vi
lius cedit pretioſiori? vt l.quicquid.§.fi.cum literæ,& maxi-
me aureæ , & pictura ſint precioſiores membranis , vt dixi.
Præterea,ex quo partim facit de ſuo atramẽto,auro,vel colo
ribus.& ſua opera,cur non efficitur totũ ſuum? s̃.eo.§.quod
ſi partim.Ad hoc reſpõdeo, & dico, quod illa materia a §.cũ
7 ex † aliena.vſque ad §.cũ in ſuo, loquitur,vbi quis ex miſtio
ne,vnione,ſeu confuſione, nouam facit ſpeciem, & qualiter
ex hoc dñium habeat,ſed a §.cum in ſuo.citra, loquitur cum
aliquid immittitur in alienum, tñ nec quæritur,an dominiũ
quęratur,vel perdatur per ſpecificationem,ſed an quęratur,
vel perdatur per immiſsionẽ in alienũ , vel de alieno in ſuũ,
inter quæ eſt magna differẽtia,vt apparet per proceſſum hu
8 ius materiæ. † Quid ergo , ſi quis de alieno pergameno fa-
cit librũ? Vr̃ per hunc §.quod liber ſit illius, cuius erat per-
gamenũ.At cõtrariũ vr̃, nam cũ aliud ſit charta ſeu membra
na,quã liber,quod ſpecificãdo in librum efficitur dñs per §.
quod ſi partim.vnde vr̃ debere intelligi hanc materiã, quan
do ſcribit in charta,ſeu mẽbrana, non faciendo nouã ſpeciẽ,
ſed qñ fit liber, efficitur noua ſpecies, quia aliud liber,aliud
charta.ff.de leg.3.l.librorũ. §.quod tñ Caſsius,& ideo vide-
tur,quod per ſpecificationẽ efficitur dñs,iſte qui librũ facit,
ſed ſi librũ incepiſſet,& nõ perfeciſſet, ſic quod nõ eſſet ſpe
cies perfecta, nõ fieret dñs, imo eſſet locus huic §.vt dixi s̃.
in §.cũ ex aliena.hoc non eſt verũ , quia in hac materia §.cũ
9 in † ſuo.tractatur vbi aliquid immittitur , vel fit miſsio in a-
lieno. & materia eſt talis naturæ, quod trahit ad ſe materia-
tum,nec ſpecies efficitur ſpecificantis,ſicut vides in ędificio,
quod nõ efficitur ædificantis, ſed dñi ſoli s̃.eo.§.ex diuerſo,
& ideo clarũ eſt,qđ liber eſt illius,cuius erat pergamenũ.ſed
in pręcedenti materia a §.cũ ex aliena. vſque ad §.cũ in ſuo.
apparet quod de ſpecificatione dicitur, ſed ab illo §.quod ſi,
cedit materię, in qua fit quaſi radicali & principali materiæ.

a Adnot.In fi.Chriſtoph.dicit, quod bene loquitur ſed male in eo quod di-
cit de vrſo,quia ſemper depictũ exornat materiam,dummodo ſit honeſtum.

1 *Fructus a bo.fid. poſ.quando reſtituendi.*
2 *Poſſeſſor bo.fi.quis non ſit.* 3.
4 *Redditus quo iure cenſendi.*
5 *Vſufructuario cur fructus debeantur.*
6 *Fructus varie percipi.*
7 *Fructus qui reſtituendi.*
8 *L.ſi fundum.ſenſus.*
9 *Fructus reſtitui qui accipiendum .*

S I Q V I S a non domino.In glo.quæ ab initio. in fin.Ia.
1 & Pe.dicunt,† quod quantumcunq; faciat fructus ſuos bo.fi.
poſſeſſor, ab initio, nihilominus, tenetur per officiũ iudicis
reſtituere fructus, quos perceperit a tẽpore quo ſuperuenit
mala fides,& allegant.ff.de rei vend.l.ſi a bonæfid. poſſeſſore
quæ parum facit, prout gl.eam intelligit. ſed no.j.de offi.iu.
§.illorũ.Item hæc gl.procedit,niſi fieret ma.fi.per lit.conte.
in ſingularibus.C.de rei vend.vel per controuerſiæ motionẽ
2 in vniuerſalibus.C.de pe.hære.l.1. † In glo.cum multæ, illa
lex non hoc dicit , ſm Ia.& Pet.& tamen hæ leges videntur
ſupponere,ꝙ habeat tutelam vt hic, alia quælibet iuſta cau-
ſa &c.& tamen doc.tenent , ſecundum eos.Sed poteſt inſtari
contra hoc , quia non videtur poſſe dici aliquis,bo.fi.poſ.ſi-
ne titulo cum illud,quod ad ſe non pertinet,ſcire debeat, ad
alios pertinere.C.vnde vi.l.fin. Sed potes dicere ꝙ imo,vt ſi
iuſtam cauſam habuerit credendi,per confinium duorum lo
corum , vel ſi credebat titulũ & non erat. & hoc vult dicere

hæc gl. quæ eſt notabilis. & eſt ſimilis. ff. de rei ven. l. & ex di
3 uerſo, pro qua facit. ff. de pe. hære. l. ſed & ſi lege. §. ſcire. † In
a gl. ſ. induſtriales. ᵃ in fi. Supponit ergo gl. quod de induſtria-
libus conſumptis non tenetur, ēt factus locupletior. & ita vr̃
ꝙ gl. quæ eſt in §. illorum. j̄. de off. iud. ſit intelligenda de na
turalibus conſumptis: quia alias eſſet huic contraria, & ita
no. gl. in l. & ex diuerſo, quæ dicit, ꝙ nullo modo tenetur. ſed
hoc verū, ſi habeat titulū: ſi non habet, vr̃, ꝙ teneatur de con
ſumptis, inquantū factus eſt locupletior. ff. de pet. hær. l. item
veniūt. §. eos aūt. nā petitio hæreditatis datur contra illū: qui
poſsidet ſine titulo, & ideo quod in illa ſtatuitur, & in rei vē.
vt no. s̄. §. ex diuerſo. in magna glo. prope fi. ſecundum Ia. &
Pe. doc. ſed ille §. eos. non clare loquitur de conſumptis. ff. de
pe. hær. l. ſed & ſi lege. §. conſuluit. cum §. ſeq. vſque ad §. itē
loquitur ſatis clare. In glo. vt ſegetes. in fi. Quid ergo ſi alter
coluit? Dicunt doc. ꝙ bo. fin. poſſeſſor nihilominus lucratur.
ff. de vſu. l. qui ſcit. §. in alieno. hoc eſt ſatis clarum. ff. eo. l. bo
næ fidei. circa princi. & per hoc dicitur, ꝙ ſi fructus rei ſint
4 † in reditus, ꝙ ſit idem iudicandum, ſicut de induſtrialibus,
quāuis ille, qui percipit, nullū laborē adhibet in cultura rei,
nec in perceptione, ſicut nec in naturalibus. & hoc ſi proue-
nit ex cultura colonorum: ſecus ſi percipiuntur ſine cultura,
quia in illis ceſſat illa ratio. Quid ergo dices de mortuarijs,
quæ debentur capellis? ibi vr̃ idē, ꝙ de induſtrialibus: quæ de
bentur ꝑꝑ ſeruitium. Itē intellige hanc materiam de bo. fid.
poſſeſſore q̄ poſsidet ciuiliter: ſecus ſi naturaliter tm̃. Vnde
ſi vado vltra mare, & poſſeſsionē meā retineo animo ciuili-
ter, licet alius intret de facto rem illam, & fructus percipiat,
5 non facit ſuos. Nec obſtat, ꝙ † vſufructuarius facit fructus
ſuos qui poſsidet naturaliter tm̃: quia illud nō ex eo, quia na
turalē poſſeſsionem habet, ſed quia habet ius vtendi fruēdi
ſecundum Ia. & Pe. hic. Hoc eſt notabile, & facit ꝓ eis. ff. eo.
l. acquiruntur. §. fi. de acqui. poſ. l. 1. §. per eū. Et hanc opinio
nem attribuunt Azoni, qui tamē de hoc non loquitur, ſum-
mando hanc materiā in tit. de rei ven. In gl. nec ad pretium.
in fi. qualiter teneatur bo. fid. poſſeſſor & malæ. & qua actio
ne videbis ple. j̄. de off. iu. circa prin. & notatur plene in l. ex
diuerſo. In gl. diſtincte. pro euidentia huius gl. eſt ſciendū, ꝙ
6 fructus percipiendi † dicunt duobus modis. Vno modo, non
dum percepti, qui pendebant: percipi tñ poſſunt, qñ placue-
rit: & de illis non loquitur hic: quia illi cum re veniunt: quia
& pars rei ſunt. ff. de rei vend. l. fructus. Alio modo, qui nul-
latenus fuerūt percepti, nec adhuc percipi poſſunt: ſed perie
runt vel non fuerunt procreati. & de illis loquitur hic. & dic
percipiēdis: id eſt qui percipi poterunt. Sed a quo conſueuit
dici, quod a vero domino rei? doct. Iac. & Pet. dicunt, quod
a malæ fid. poſſeſſore, vnde ſi dominus erat bonus cultor, &
poſſeſſor malus, ſolū tenetur de his, quos percipere potuiſ-
ſet poſſeſſor, per l. domum. C. de rei vendicatione ſecundum
eos quibus obſtat. ff. de rei vend. l. ſi nauis. §. fina. per quam
gl. mouetur, ad dicendum contra in l. fructus. eod. titu. Vnde
7 poſſet dici, ꝙ omnes quos poſſeſſor percipere † potuit, de-
bet reſtituere per d. l. domum. Item nedū illos, ſed quos do-
minus percipere potuiſſet. & ſi plus potuiſſet percipere,
quam poſſeſſor, vt d. l. nauis. §. fin. & hoc ſi potuiſſet perci-
pere honeſte. alias dominus non poteſt petere, vt not. in d. l.
ſi nauis. §. fin. niſi eos malæfidei poſſeſſor percepiſſet, vt l. cū
hæreditas. ff. de peti. hæred. & l. ſi quid poſſeſſor. Hoc ſup-
poſito, dicunt doc. ꝙ nulla lege cautum reperitur, ꝙ titulus
8 excuſet a percipiendis, nec lex illa, † fundum. hoc dicit, ſed
tātum præſupponit. In eo enim, quod dicit, ꝙ tenetur ad fru
ctus perceptos, videtur denegare, ꝙ teneatur ad percipien-
dos; vt l. cum prætor. de iudi. Ipſi tamen, nec hoc approbant
nec reprobant: imo quaſi tenendo cum glo. dicunt, quód il-
lud, quod dicit gl. eſt verum ante lit. conte. nam poſt lit. con
teſta. omnes poſſeſſores æquiparantur. ff. de peti. hære. l. ſed
& ſi lege. §. ſi autem. Item dicunt ꝙ quatuor caſus, qui hic
ponuntur in glo. poſſunt reduci ad vnum quando quis non
habet iſtum titulum vnde nullus eſt iuſtus, ſecundum eos.
9 Collige ergo hanc materiam, & dic ꝙ † omnis poſſeſſor
b reddit naturales extantes, ᵇ conſumptos non niſi inquantū fa
ctus eſt locupletior, ſecundū gl. quod intellige in eo, qui fuit
bonæ fidei poſſeſſor: alias ſi fuit malæ fidei ſemper: vel ſi ſu-
peruenit mala fides, tenetur vt ſcripſi. s̄. in glo. induſtriales.
De induſtrialibus, dic quod quilibet bonæ fidei poſſeſſor fa-
cit fructus ſuos, ſiue habeat, ſiue non: ſi tamen extant, tenere
tur reſtituere, ſi non extant, non tenetur, quamuis ſuperueni
ret mala fides, etſi factus ſit locupletior. ſed ſecundum doct.
ſuperueniente mala fide, tenetur reſtituere, & maxime ſi ſu-
perueniat poſt litem conteſtatam: vt dixi in prima glo. ma-
læ fidei tenetur extantibus, & conſumptis perceptis. De per
cipiendis diſtingue, an habeat iuſtum titulum, vel non iu-
ſtum, vel nullum: vt ſupra proxime. qua autem actione fru-
ctus petantur, dic infra de offi. iudi. §. illorum.

a . Adnotatio. Scilicet induſtriales. Dominus Ang. ponit materiam fructuū per amplam diſtinctionem, quam diligenter vide. item qualiter formatur libellus de fructibus. Deinde denotat ſingulariter. quod quis ſemper debet concludere ad æſtimationem fructuum ſimpliciter. Item notat, quod quando fructus ſunt conſumpti. & ſic tenetur quis ad æſtimationem fructuum, quod aō poteſt pen. æſtimatio quanti plurimi: & ſic ceſſat materia. l. vnum. ff. ſi cert. pe. Sed in omni tempore, debet peti dicta quantitas æſtimationis, nec aliquo tempore excidit: vt per glo. or. & per caſum. & ibi omnes doc. in l. diuortio. §. ob donationes. ff. ſo. mat. cætera hic vide & per ipſum Ang.

b Naturales extantes. Si extant, reſtituet eos per rei ven. verum intelligunt Ia. & Old. ſi non habeat titulum verum, vel putatiuum: alias facit ſuos, non ratione poſſeſſionis.

1 *Fructus percepti cuius ſint, & 2.*
3 *Penſionis dies quando & an ſpectandus.*
4 *Colonum partiarium a colono differre.*
5 *Fructus an ſint coloni.*

Is vero. In glo. alio. in fi. dic vt infra glo. prox. in fin.
In glo. vt ſi in horreo, ibi cum allegat. l. ſi vſufructuarius. &
hæc fuit vna de opinionibus, quæ hic notantur, quæ tamen
ibi non approbatur per doc. Ia. & Pe. ſecundum opi. Ioan. &
1 Azo. quæ ibi notantur, videlicet † quod bonæ fidei poſ. ſunt
per quencunq; leuentur, fructuari non, niſi ipſe leuet vel a-
a lius eius nomine: ſi tñ ipſe leuauerit, ᵃ vel alius eius nomine,
ſui ſunt, quamuis non ſint reconditi. & ita reprobatur gloſſa
quę videtur requirere, ꝙ ſint conſumpti. ff. de fur. l. ſi apes. §.
2 1. † Quid ergo de rectoribus, & prælatis eccleſiarum? Vide-
tur quód faciant fructus ſuos, ex quo leuauerunt eos, ad in-
ſtar fructuarij. Sed de hoc iure non eſt verum, cum non trāſ
mittant ad hæredes, vt extra, de teſta. c. ad hæc. de offic. ordi.
c. fin. lib. 6. ſi tamen eſſet alia cōſuetudo, videretur idem, ꝙ in
b vſufructuario. Sed quid ᵇ de reditibus, ſeu penſionibus, quæ
debentur ratione fructuum, & fructus iam percepti ſunt ve-
runtamen dies non venit? Videtur ꝙ attendatur dies penſio
3 nis † defuncti, non tempus collectionis fructuum. ff. de iur.
fiſ. l. fi.. Videtur cōtra. ff. de vſuſ. l. defuncta. Itē videtur, ꝙ di-
uidantur. ff. ſol. mat. l. diuortio. Item videtur, quod totum ſit
acquiſitum, ex quo annus incœperit. ff. de varijs. & extra-
or. cog. l. 1. §. diuus Seuerus, de legationib. l. legatus autem.
de offi. aſſe. l. diem functo. C. de proxi. ſcri. l. ſi quis in ſacris.
& vide ibi multas concordantias. Dicas quod aut quis facit
fructus ſuos, iure ſuo, non propter officium, vel ſeruitium,
vel ſupportationem oneris, & tunc aut res transfertur ex vo
luntate illius, ad quem pertinebat, & tunc attēditur dies pen
ſionis, vt l. fi. de iure fiſ. aut fine, puta per mortem, & tunc tē
pore collectionis fructuū, vt d. l. defuncta. & non penſionis.
2 Et eſt ratio, quia in primo caſu, eſt ꝙ imputetur transferen-
ti, in ſecundo nō. Vbi aūt debetur propter officium, vel ſerui
tium, dic ple. ff. loca. l. ſi vno. §. item cum quidam. & ſi pro-
pter onus, quod ſupportatur, diuiditur, vt d. l. diuortio. Item
gl. qui nummis, ibi cum dicit, vt hic dicitur. Hæc differentia
non videtur bona, ſequendo opi. Io. & Azo. vt dixi s̄. proxi-
mo. §. In ea. gl. ibi cum dicit, ſecundum Azo. vult dicere in-
4 ter colonū partiariū, & fructuariū, eſt differentia † quia fru-
ctuarius facit ſuos fructus percipiendo, colonus partiarius,
non, per §. meſſem. Sed hoc non videtur procedere, quia ſe-
cundum hoc nulla eſt inconuenientia inter colonum, & fru-
ctuarium quo ad acquiſitionem dominij fructuum. quod ta-
mē iſte §. vult eadē fere &c. Præterea §. meſſem. non poteſt
loqui in partiario, quia ibi dicitur agi ex conducto, qua actio
ne non agit partiarius. ff. depoſi. l. 1. §. ſi quis ſeruum quæ-
re dic, quod ideo dicit fere, quia fructuarius non tranſmittit.

5 ad hæredem,vt ſequitur in gloſſ.†Sed nunquid fructus fiunt
c coloni.[c] a quocunque decerpantur? Videtur quòd ſic,vt.d.l.
ſi apes,in fi.ibi,cum dicit,decerptus eſt,imperſonaliter.& ſic
videtur ibi cum dicit,decerptus eſt,imperſonaliter,& ſic vi-
detur, vt ibi gloſſ.ſentire.Hoc non videtur verum primo ex
cótinentia ipſornm,§§.quia ſ̄.prox.§. loquitur de bo.fi.poſ.
in hoc §.de fructuario , denotando differentiam , inter eos,
quo ad hoc. ibi quam ſi ipſe &c. & poſt æquiparat colonum
fructuario,quo ad hoc.Præterea ſi efficerentur coloni a quo
cunque decerperentur , conſtat ꝙ fur decerpendo aquireret
eos colono, & ſic daretur ei condictio furtiua, ff.de vſufr.l.ſi
fur.alias eſt §.Iulianus.ſub l.arboribus,quod tamen text.de-
negant,vt d.§.meſſem.Dic ergo,eſſe idem quo ad hoc in eo,
qui nummis colit, & in partiario : ſaltem quo ad portionem
ſuam,ff.de vſuris.l.qui ſcit in princi.Quare ergo §. ille d.l.ſi
apes.loquitur de eo,qui nummis colit?dicas ideo,quia illi da
tur actio furti, pro ſolis fructibus. Partiarius autem non poſ
ſet agere,niſi pro parte ſua, ſed nullus eorum condicere po-
teſt , nec hoc dicit iſte tex. vnde ibi expone furti acturum
non condi.furtiua, quia vt primum &c.hoc autem non cre-
do procedere in colono,quia conduxit ad non modicum té-
pus,quia ſi ille ſit vtilis dominus proprietatis,multo fortius
fructuum,ff.ſi ager vectiga.l.1.& plene fiunt eius,ex quo ſe-
parati ſunt, & ſic poſſunt intelligi, ff.de vſu.l.qui ſcit.verſic.
ſicut.quæ alias multum obſtat.

a Adnotat.Leuauerit.Et eſt ratio, quia vſufructuarius adminiculum facti deſiderat:.l.1.ff.quando di.vſu.le.ce.nec ſola naturalis poſſeſſio quam habet,ſufficit ad acquirendum,ſine ſeparatione nomine ſuo facta per Ange.hic.
b Sed quid. Hanc q.ponit etiam hic Are.& remittit ad l.defuncta.ff.de vſufr. vbi videas gl.n.& ll.quas ibi alleg.
c Fiunt coloni.Adde Bar.in l.ſi merces.§.vis maior. ff. loca.& in l. diuortio in princip.& §.quod in anno.ff.ſol.mat.Et l.ſi apes.§. ſi conſtat. vbi Bart.& Ange.ff.de fur.

1 *Prælatorum adſcriptitij non affrancandi.*

§ s d. Si gregis.In glo.aliunde,in fin.vel die,ꝙ tenetur ex
ante natis, non aliunde,ff.de iur.do.l.plerunque.§.ſi ſerui.&
1 no.ex his §§. quod † rectores , ſeu prælati eccleſiarum , non
poſſunt affrancare ſeruos, ſeu adſcriptioſe eccleſiarum, cum
non ſint in fructu.& ſic non ſui, nec alienabiles.ar.contra.ff.
ſol.mat.l.dotalem, C.de iure do.l.etſi dotis,dic ꝙ poſſunt,ſi
ſunt ſoluendo,vt alium dare poſsint,C.de ſer.pig.da.ma.l.1.
extra de ſeruis non ordi.c.de familia.dic vt ibi.vel ſi bene me
ruit,& tamen cum decre.C.de ſer.reip.l.2. & ibi de hoc.

1 *Theſaurum quis probet.*
2 *Feudatarius an fructuarius.*
3 *Theſaurus an præſcribentis ſit.*
4 *Theſaurus an mercenarij ſit.*
5 *Theſaurus an vendicandus.*
6 *Publica nullius eſſe.*

Thesavros quos quis in loco.In gloſſ.in auth. in fin.
1 quid † ergo ſi quis pecuniam extraxit de fundo tuo, vbi fue-
rat abſcondita.tu petis medietatem dicens eſſe Theſaurum,
ille negat,& ponit ſe depoſuiſſe, vel ibi abſcódiſſe cum pro-
teſtatione ꝙ non adſtringit ſe ad probandum, cui incumbet
onus probandi?videtur quod agenti,eo quod reus habet poſ
ſeſsionem pecuniæ,infra de interd.§.commodum. Poteſt di-
ci.quòd agenti incumbat probare , ꝙ memoria non extet.&
probabit,per modum,qui traditur in l.ſi arbiter.ff.de proba.
Sed reo incumbit onus probandi factum. quod ponit, vide-
licet,ꝙ depoſuerit, vel abſconderit,& ꝙ de hoc extet memo
2 ria, vt l.ab ea parte, ff.de prob.†In glo.iure directo,ibi cum
dicit, licet Pla.aliud dixerit, in his quatenus tangit feudata-
rium, facit pro Pla.quia feudatarius cenſetur vſufructuarius
in feu.qui.mo.feu.amit.§.in primis.de inueſti. de re.ali. fac.
§.fi.ſed ad vſufructuarium,non pertinet,ſicut nec ad virum,
vt ff.ſol.mat.l.diuortio, §.ſi fundum, & not.in l.1.C.de the-
ſauris.ergo nec ad feudatariũ. Idé vr̄ de emphyteuta.cũ non
dicatur vere dñs,C.de mãci.& colo.l.s.pro gl.facit ff.ar.fur.
l.cædere , §.fi.qui ſatiſd.cog.l.ſciendum.Item ꝙ feudatarius
eſt vtilis dñs, & ei cópetit vtilis rei vend.in feu.de inueſt.de
re alie. fact.c.1.§.re autem. Item quia emphyteuta dominus
vocatur,C.de fun.patro.l.poſſeſſores.in fin.& pro hoc.quia
cum incommoditas ex forma proueniens ad emphyt. perti-
net.vt l.1.C.de iure emphy.per conſeqnens & commodum.
ff.de reg.iur.l.ſecundũ naturam.doc.Iac.& Pe.dicunt , ſi res
mobilis reperiatur,pertinet ad emphyteutam,vel feudatariũ
ſi immobilis,vt argentifodina, ad directũ dñium, nihil tamé
allegant, nec pro ea , nec contra.Si vis tenere opi. Gloſſato-
ris,potes reſpondere ad contraria,ꝙ cenſetur fructuarius.ve
rum eſt,quia facit fructus ſuos.vltra tamen habet: quia vtilis
dominus , vt ſ.dixi.Item nec obſt.l. 2. C.de manc. & colo.vt
3 ibi not.Sed quid,ſi aliquis† præſcripſerit fundum tuum lon-
giſsimo tempore, ſic ꝙ eſt factus dominus,iuxta illa quæ no
tantur C.de bo.ma.authen.niſi de præſcr. 30.an.l.ſi quis em
ptionis. & in illo fundo inuentus ſit theſaurus , vr̄ pertinere
ad te verum dñm per hæc iura.In hoc dicas,ꝙ poſſeſſor rei,
qui pręſcripſit,tenet theſaurum,& repellit dñm,ſicut ſi rem
principaliter peteret. Si autem dñs agat cótra tertium forte
inuentorem, vel alium,ille non pōt eum repellere,ſicut nec
repelleret , ſi peteret fundum.vt d.l.ſi quis emptionis.patet
in tex.& in gl. & in his quæ ibi ſcripſi. ſed vbi quis præſcri-
pſiſſet longo tpe,& bona fide:tunc pertineret ad præſcriben-
té,cum præſcribenti datur actio,etiam contra dominum:vt
ibi no. ſed ſi antequam pręſcripſerit verus dñs agat , & obti-
neat,contra bo.fi.poſ.bo.fi.poſſeſſor reſtituit theſaurũ inuen
tũ:quia nō eſt in fructu, vt §.ſi fundũ.& ita reſtituit ſicut par
tum.ſ̄ §.in pecudũ.Sed quid ſi ſint plures domini ex inæqua
libus partibus ? vr̄ applicari pro æqualibus partib. ff.de ope.
li.l.ſi qñ.contra.C.de cōi ſer.ma.l.1.§.fi.ĵ.de iniur.§.ſi ſeruo
cōi.ibi videbis ple.in ſimili.In ea.gl.in fi.dic de mercenario,
4 verũ † ſi ad hoc locatus non fuerat: ſi aũt ad hoc dñs locaſſet
eum, videretur totũ eſſe dñi.ff.de proc.l.qui proprio §.pro-
curator.vt in cæteris,cum ibi notatis.In gl.ff.de iu.fiſ.l.fi. hæ
ſolutiones ſunt valde contrariæ, quia ſm primam iſtud obti
net ſm ſecundam illud,non iſtud.Et vr̄ verum,ꝙ illud obti-
neat,ét iure nouiſsimo in feu.quæ ſunt rega.in fin.& eſt mi-
rabile,ꝙ hæc lex quæ eſt magis noua non obtineat: nonnul-
li dixerunt,quod ille verſ.deniq;.debet exponi idé,ſicut ver.
proxime ſeq.non idé ſicut in præcedenti. Iſtud non eſt abſq;
violentia literæ : & maxime cum ſequatur a tuerſatiua , at ſi
quis,vnde probabilius videtur,quod hæc corrigat illam,& il
la quæ ſunt regalia , ſi faciant ius iſtud. Sed cum hodie reli-
gioſa pertineant ad eccleſiam, quæ in nullo ſubeſt Imperato
ri,vt c.ſuper ſpecula.extra de ma. & obe. in auth. qũo opor-
teat.circa princ.videretur applicari eccleſiæ,& maxime ſi in
bonis eccleſiæ reperirentur:vide ſ̄,eo.§.religioſum.In gloſſ.
alias totum dño redditur, ét ſi volente dño quæſiuit, vt pa-
tet d.l.vnica.Et eſt ratio,forte ne homines ꝑꝑ hoc delinquãt
culturas rurales.vel forte inuitentur ad malas artes, ꝑꝑ hoc
addiſcēdas: in metallis quærendis . eſt aliud C.de metallis.l.
quoſdam.Quod aũt dixi , in volente dño &c.intelligo nomi
ne proprio quærentis:alias ſi tanquã mercenarius domini,&
eius nomine faceret, ipſe dñs facere videtur, cui licitum eſt,
vt ſequitur.In glo.ſed per quam.in fi.ſic alias,C.de iure em-
5 hpy.l.2.melius eſt † añt agi rei vendicatione, [a] & maxime ſi
a tertius non inuentor theſaurum teneat,abſque dolo,& culpa
6 inuentoris:tunc enim eſt neceſſaria vēdicatio.† In glo.& pu-
blice.in fin.ex hoc no.ꝙ illa,quæ vſui publico deſtinata ſunt
non ſunt in bonis alicuius,vel videtur fiſci,non ciuitatis,vel
vniuerſitatis,pro eo quia non ſunt in commercio hominum
ff.de contrah.emp.ſed Celſus.de leg.1. apud Iulianum,§.fi.
Sed contra, patet ſ̄.eo.§.vniuerſitatis, Dic vt ibi:quia, quod
dicit hic applicari fiſco,ſi in publico ſit inuentum,eſt verũ,ſi
in tali publico ſit inuentũ,ꝙ non ſit vniuerſitatis:alias vr̄ qđ
vniuerſitati vnde intellige hoc ſecundum diſtinctionem,
quã ibi ſcripſi,& iunge,quod ibi ſcripſi ſ̄.eod.§.item lapilli.

a Adnotatio.Rei vendi.Pecunia tñ recondita in muro domus venditæ,non cedit emptori,ſed remanet reconditoris.vt hic per Ange.item an ſufficiat ſolus oculorum aſpectus,vel etiam requiratur apprehenſio: & quis præferatur. vide hic per Chriſto.qui tenet communem opi. ꝙ ſolus aſpectus ſufficiat. licet quis non apprehenderit theſaurum, reali apprehenſione.

1 *Dominij cauſa quæ ſpectanda.*
2 *Prouinciales an domini.*
3 *Vtiles domini qui.*

a Per traditionem. § In gloſſ. cauſa præcedente vera vel
putatiua.

3 putatina †Hoc verum vbi tradens,& accipiens:in cauſa con-
ueniunt.& tamen ſi tradens,credat cauſam ſubeſſe:accipiens
ſciat eam non ſubeſſe,committit furtum,ſi res mobilis trada
tur,ff.de fur.l.ſi iuſſu,§.1.Si diſconueniant,tunc ſi præceſsit
vera cauſa imputatur in illa vt l.cum in corpus, ff.eod.Sed ſi
plures cauſæ præcederent : tunc obtinet.l.1.ff.de ſol. ſi nulla
vero præcedebat,diſtinguitur, an vellet,ex illa ſola transfer-
re.ita quòd nulla alia.an nihilominus ex alia , ff.ſi cert.pet.l.
2 ſi ego.vide ibi.In†gloſ.ſ.quantum in fi.item differunt,quan-
tum ad dominum : quia prouinciales ſunt dñi vtilis domini,
pro eo, quia ſoluunt tributa:& per hoc poſſunt viciari:quaſi
omnes libelli,qui formantur, in rei vendicatione pro re im-
mobili.nam vix eſt aliquis, quin ſoluat cenſum,vel penſionē
pro re immobili:vel quin teneat in feud.& ſic non habent dī
rectum dñinm:ſed vtile.ideo cū agūt rei vendi.debent cade-
re quaſi inepte intentantes , ff.ſi menſ.fal.mo. dix.l.1.ſ̄m do.
Iac. & Pe.In contrariū poſſet dici , quia in dubio agendo rei
vendicatione vr̄ talem actionem in iudicio deduxiſſe , qualis
ſibi competit,ff.de leg.1.ſi domus.§.ſi.ar.ff.de iureiu l.ſed &
ſi poſſeſſori,§.item ſi iurauero.not.de iud.l.ſi quis intentio-
ne.Primum verum non eſt ꝙ ſolnentes tributa,non ſint dñi
quia tributa non erant niſi quædam impoſitio, ſicut collecta
pro ſubſidio populi Romani.Vnde nullo iure reperitur , qđ
ex hoc dominia amittantur : imo lex ſupponit prouinciales
dominos,ſicut italicos vt d.l.vnica,C.de vſuc.tranſ.& ita de-
bet intelligi, quod no.ff.de no.ope.nun. l.in prouinciali.Sed
3 vtiles†domini, ſunt ſolum illi,qui recipiūt in emphyteuſim,
vel in feudum : vel conducunt ad non modicū tempus: & ſic
intellige quod not.ff.ſi ager.vec.in rub.& in illis adbuc poſ-
ſet dici,quod procedit libellus per prædicta,poſſunt enim ſe
dicere dominos:vt l.poſſeſſores , C.de fund.pa.In regno au-
tem Franciæ non ſunt prædia tributaria,vt l.ſi.ff.de cenſ.ibi.
Lugdunenſes Galli,& ita ceſsarent opinio.doct.in regno.Itē
iunge infra §.interdum.& infra de actio.§. omnium.

a Adnotatio. Traditionem. Not. hic ꝙ vltra traditionem factam a domino ex cauſa habili , requiritur vt recipiens impleat contractum ex parte videlicet,vel quod ſoluat pretium, vel quod fides habeatur de pretio, vel aliter impleat contractum vt per gloſſ. & doct.in l.traditionibus. C.de pact.ſicut.l.ex placito.C.de re.permu.

1 *Legis commiſſoriæ vis.*
2 *Traditione fidem pretii non haberi.*
3 *Venditorem creditoribus non præferri & 5.fallit 4.*

Vendita a vero res. In gloſ.quæ loco.in fin.intellige,
a ꝙ non eſt pignus a quia adhuc res ſua eſt , vt ante traditio-
nem.& ſic non habet pignus in ea.ff.de regu.iur.l. neque pi-
gnus. verumtamen emptor,non pōt agere,niſi auferat,vt ibi
1 patet.& eo.ti.qui pendentē.†In gl.quid ſi dedit,in verſ.item
quid, quia pactum legis commiſsoriæ, fingit contractum nō
fuiſse factum.ff.de le.com.l.1.Itē,quia dando diē, habet fidē
de pretio,& ſic tranſlatum eſt dñium, vt hic.ideo non datur
vendicatio,& hoc eſt expreſſum.C.de pac.inter empt.& vē.
l.qui ea lege.C.de pac.inter emp.l.1.In ea.glo.in fin.illa pa-
rū,aut nihil facit.Contra, imo ibi notatur idem quod hic, &
ff.de contrah.emp.l.quod vendidi doct.tñ conſueuerunt te-
nere contrarium: videlicet, ꝙ in dubio non videatur habere
fidem de pretio tradendo rē venditam.Et dicunt,ꝙ Azo hoc
tenet in ſumma, C.de ſumma tri.circa prin.vbi parum loqui
2 tur de hoc.vnde ſatis credo, ꝙ tradendo,nō habet†fidem de
pretio ſed potius vr̄ velle implere contractum: ſed permittē
do duci,vel tacēdo,cum ducitur,credo ꝙ vr̄ habere fidem,&
ſic intelligo.C.de acquir.poſ.l.minus.de rei ven.l.inciuile,ni
ſi appareat de cōtrario,quia dolo eſſet inductus,ut ff.de pig.
ac.l.ſi qñ.de excep.rei uē.l.1.in fi.& facit pro hac opinione.
ff.depo.l.die ſponſaliorū.§.1.Itē ur̄ habere fidē,ſi recipiat fi-
3 deiuſſores,uel pignus,ff.de contrah.emp.l.ut res.†Sed an ſal
tē præfertur uēditor,alijs creditoribus in re vendita.Satis vr̄
expeditum,ꝙ non,in d.§.ſed ſi dedi,& tñ Spec.tenet contra
rium in ti.de ob.& ſolu.§.ante omnia. ver. quid ago. nu.30.
& hoc niſi vxori:& ver.quid ſi vendidi.pro quo.ff. de leg.2.
l.imperator,§.ſi.de priui.cre.l.uenter.§.in bonis. pro prima
ff.de in rem uerſo, l.quidam fundum. Sed quid, in permuta-
tione?Videtur idē , cū ſit uicina emptioni:ut ff.de re.permu.
l.ſi.gl.uidetur ſentire contrarium. C.de rerū permu.l.2. pro
quo eo.ti. cum precibus. Sunt enim aliqua ſingularia in em-
ptione:& venditione, propter frequentiam cōtractus.ff.pro
ſol.l.3.C.de uſuc.pro emptore.l. uenditioni , cum notatis in
4 gl.niſi in fi.Idem† quod in procuratore fiſci videtur in æco-
nomo,vel prælato eccleſiæ,vel tutore,ſeu curatore,rem pu-
pilli vel minoris vendente, vt notatur in d.l.ſi dñs venderet
pro primo,C.de ſac.ſan.eccl.auth.hoc ius.pro ſecundo,ff.de
5 re.eo.l.magis puto, §.ne aut melius.de cur.furio.l.fin. † Sed
b quid b de proc.priuati vendente. Videtur,idē,ac ſi dñs vēde-
ret,& traderet,ff.de inſti.l.quicunque.§.ei.de trib.l.procura
toris.§.in tributū.ver.non aūt. Et quamuis illa loquatur ge-
neraliter,in inſtitoria, idem tamen in ſpeciali habente man-
datum vendendi.quia pōt facere conditionem domini dete-
riorem. Et caueat ſibi &c.ff.de min.l. cum mandato , & hoc
vult dicere, verſus,nihil,qui ſequitur,qui æquiparat haben-
tes ſpeciale mandatum, vel generale cum libera.

a Adno. Pignus. Scilicet proprie : quia cum ante traditionem , & ſatisfactionem ſit dominus, non habet pignus res ſuæ l.neque pignus. ff.de reg.iur.Vel intelligit hæc l.quando dominium eſt irreuocabile alias ſecus : vt hic. & l.ex ſextante §.Latinus.ff.de excep.rei iud.ſecundum Chriſt.
b Sed quid. Hanc q.plenius examinat hic Aret. vide eum hic. Item quæritur idem,de executore vltimarum voluntatum,cui eſt data poteſtas alienandi an poſſit vendere,habendo fidem de pretio,Item an procurator, poſſit confiteri pretium : vide hic per eundem Are. quomodo , & quando videatur concedi procuratori libera poteſtas &c.

1 *Dominium nuda voluntate non quæri. & 2.fallit 3.4.*
5 *c.1.quib.mo.feu.conſti.po.in feu.*
6 *Præſens res quæ.*

1 Interdvm. † In gloſſ.ſ.a traditione.in fi. hic non vi-
dentur bonæ concordantiæ ad hunc §.imo videtur potius ad
contrarium, quia in quolibet eſt aliquid. quod pro traditio-
ne habetur, & aliquis actus corporeus,vel viſus actus corpo
ris,alieni,vel proprij:& ſic non videtur, ꝙ ſufficiat nuda vo
luntas,cuius contrarium hic dicitur. Ad hoc dicas,ꝙ illa iu-
ra,quæ hic allegantur, loquuntur pro maiori parte in acqui
ſitione poſſeſsiones,ſed tamen colligit,quod ſicut ibi acqui-
ritur poſſeſsio : ita & dominium , vt ſatis patet in l.quædam
mulier , ff.de rei ven.vnde ad veritatem nihil allegant , nec
eſt vera traditio, ſed eſt, quod pro traditione habetur , & a-
ctus corporalis, vel acquirentis , vel illius , qui ei acquiſiuit
2 nec ibi acquiritur † dominium nudo conſenſu, imo opus eſt
facto,nec ſunt veræ fallentiæ,quo ad hoc,niſi in caſu.l quiſ-
quis. & l. quidam. ibi enim nullus eſt actus corporalis , &
transfertur dominium ſine actu corporali . Et idem credo,
vbicunque celebratur contractus, ex quo dñium trāsfertur,
ſibi tamen retinendo tale ius,quod non eſt compatibile,cum
pleno dominio , vt ſi det in emphyteuſim , vel retineat pi-
3 gnus,ut not.ff.de re.eo.l.1.§.fina.†Potes tamen addere alios
caſus,in quibus transfertur, ſiue actu corporali, ut in ultima
uoluntate, eccleſia, ciuitate, pacto, adiectionis in diem ma-
nus iniectione legis commiſ. & in do.cau.mor. ut not. C.de
pact.l.traditionibus. Item in ſocietate omnium bonorum ff.
pro ſocio.l.2.ex eo enim quod contrahitur ſocietas omnium
bonorum , fingitur traditio , cum alter pro ſolido poſsidere
non poſsit , & idem uidetur , quando donat omnia bona,
4 uel quædam arg.dictæ legis†Item in beneficijs eccleſiaſticis,
acquiritur ius , per ſolam conceſsionem. dic ple. de hoc ex-
tra de præben.c.ſi tibi.lib.6.per Archi. Item in alijs caſibus,
non eſt opus traditione, C.de iur.dot.l.in rebus. de do. quæ
ſub modo. l.1. de pact. inter empto. & uendi.l. cum te. Sed
quid in feudali? Videtur,quod ibi ſit neceſſaria inueſtitura,
5 nec in eo obtineat iſte §.ut in feu.quib.mo.feu.conſt. † poſ.
cap.1.ſed ibi non negat , quin ſit feudum.& quin dominium
vtile transferatur , ſed dicit , quod non tranſit ad hæredes,
quaſi verū feudum , non cum verum feudum poſsit eſſe ſine
inueſtitura, etiam per traditionem , vt in feud.de cog.feu.c.
1.§.ſi.niſi fieret in præſentia partium, ſi ſint,vel teſtium ex-
traneorum , ſi non ſint. Nam in illo caſu ſufficeret traditio,
vt in feu.de conſt. feu.c.1.hoc aūt intelligo,quando feudum
de nouo conſtituitur.nam conſtituti dominium,poteſt tranſ

ferri

ferri ſine inueſtitura, & ſine domini voluntate: vt extra de
ſide inſtru.c.inter dilectos, ibi enim erat res ſeudalis (ſecun
duin doct.) Et tamen ſupponit, quòd erat tranſlatum domi
ninn, & ante confirmationem dominij: ſed an inueſtitura
abuſiua quæ ſit per traditionem anuli, vel haſtæ, vt in ſeu.
quid ſit inueſtitura in princ.habeatur pro traditione, vt per
eam dominium transferatur? Non videtur cum hoc non re-
periatur:imo contra. extra de do.per tuas.de conſue.ca.2.&
per Archid.de præben.c. cum in illis.§.1.Et de hoc Dyn. ex
tra, de reg.iur.ca.1.li.6.& vide hos.§.quaſi ad literam.ff.eo.
qua ratione & §.interdum. & iunge. infra proxi.§.In gloſ.ſi
6 res. ibi cum alleg.ff.pro empt.l.3. imo dic vbi.quia † intelli-
gitur præſens, ſi ſit apud eum & eam habeat, alioqui opus
eſt apprehenſione: vt ibi. Iſte autem §.non obtinet in tran-
ſactione.C.de tranſac.l.ſi ſuper.ſed ibi non erat animus, tráſ
ferre volentis.

1 *Horrei merces qui & an transferatur.*
2 *Aſſignatione qui & an transferatur dominium.*
3 *Equus a freno non tradi.*

1 ITEM ſi quis.† In gl.& poſſeſsionem.ibi, & hoc propter
præſentiam viſionē, ſed viſio nihil operatur: quia licet quis
ſit coram horreo, non videt merces, quæ ibi ſunt, vnde viſio
nihil: ſed traditio clauium, in præſentia horrei, quia claues
reputantur pars rei: imo ipſam rem repræſentant, ad in-
ſtar inſtrumentorum.C.de dona.l.1. ſed per traditionem ſe-
ſtucæ, vel chirothecarum dominium non quæritur.nec iure
hoc dicitur, nec ratio patitur ſecundum do.Ia. & Pet. vide
Dyn.ff.de acquir.poſ.l.1.§.ſi iuſſerim vide ſupra prox.§.Sed
2 an per † aſsignationem, dominium transferatur? videtur qđ
ſic.ff.de rei vend.l. item ſi verberatum. de euic.l. Lucius. de
leg.1.ſi fundum per fideicommiſſum.Cōtra, de leg.2.l cum
pater.§.pater pluribus.ff.de ſolu.l. Titia.fami.ercil. ex parte.
§.ſi.Poteſt tamen dici, quod per aſsignationem transferatur,
ſi res ſit in præſentia, & præcedat cauſa habilis, & voluntas
transferendi, vel ſi res ſit abſens, ea apprehenſa: alias non: vt
in iuribus hincinde allegatis.Quid ergo, ſi quis habens redi
tus portantes dñium eos mihi aſsignet, an fiam dominus fun
dorum ſuper quibus aſsignati ſunt? non videtur, niſi eſſent
in conſpectu, vel coloni, vel emphyteutæ apprehendant no
mine meo ipſos fundos, etiam ſi ſe obligaſſent mihi: quia o-
bligatio non eſt modus quærendæ poſſeſsionis, vel transfe-
rendæ obligationis: vt not.Inno.extra de elect.ca.querelam.
3 † In ea.gl.ſi.in fin.glo.intelligit, ꝙ equus tradatur per capi-
ſtrum, vel per frenum non videtur quare.nam alias non pôt
bene, nec apte tradi.Præterea equus ducitur: & ſic non mi-
rum, ſi dominiū transferatur per viſum, ſed forte gl.intendit
quærere, quid ſi frænum, vel capiſtrum tradatur, non ſuper
equo nec equo forte in præſentia exiſtente, & in hoc caſu,
non videtur equus traditus.arg.l.qui depoſitum.C.depoſiti.

2 *Incerta certificata cui valeant.*

HOC amplius.In glo.arg. contra in ſi.magis ob.eo.tit.§.
1 incertis, ſed ibi certificari non poſſunt.hic † autem certificā
tur ex poſtfacto: vel ibi non valet, vt actio oriatur, ſicut ne-
que hic, ſed bene valeret vt dominium transferatur: ſi hæ-
res vellet dare ſicut hic prætores, & conſules volebant.

1 *Derelinqui non dicitur niſi animo.*
2 *Referens obſeruanda.*

1 QVA ratione.† In glo. ſi abiecit.in ſi. dic clarius, vt in
qualibet illarum, vnde oportet, ꝙ abijciat rem mobilem: vel
quod exeat de re immobili, animo perdēdi poſſeſsionem, &
dominium. Sed vbi vult in aliquem transferre: tunc nihil
perdit, quamuis exierit, vel tradiderit animo derelinquēdi,
niſi alius capiat.ff.de acqui.poſ.l.quod meo.§.ſi furioſo.cum
notatis.ff. de dona.inter virum & vxo.l. ſi vir vxori.vel dic,
ꝙ ibi non habuit animum perdendi. In glo.ff.de fur.ibi cum
alleg.§.ſi quis metu.hæc diſtinctio intelligitur, vbi non erat
inſtans periculum: alias ſemper præſumitur, pro quo inſtan
ti periculo, ſic conſueuit diſtingui, in eo qui ſibi manus in
tulit. ff.de bo. eor. qui ſibi mor. l.1. ſecundum Iac. & Pe. In
glo.ſi.in ſi.intellige de caſu rei vtrobique, cum occupatio ſit
2 domino ignorante.† Sed quid in caſu huius §.ſi quis reperit
rem, & non appareat aliquis, qui eam pro ſua aduocet, vel re
quirat? Facit ꝙ lex conſuluit: proponat libellum continen-
tem, ꝙ talem inuenit rem & redditurus &c. ff. de fur.l.ſal-
ſus.§.qui alienum.ſi nullus requirat, poterit retinere, ſi ſit
pauper, ſi ſit diues, dabit pro Deo, vt in ſumma Hoſt.de pœ.
§.quæ pœnæ.ver.quid ſi quis inuenerit.14.q.5. ſi quid inue
niſti.hodie autem noſtri iuſtitiarij regis Franciæ. ſibi vſurpa
runt, quod ſic inuenta faciunt ſibi reddi, & trahunt ad emen
das non reddentes, quod eſt contra ius, & male faciunt.

De rebus corporalibus, & incorporalibus. *Rubrica.*

Hic eſt, quædam gl. quæ habetur diuerſimode, & vt pluri
mum eſt corrupta: effectus tamen eſt, ꝙ quidam habent ru-
bricam de rebus incorporalibus tm̄. & vult dicere gl. ꝙ ru-
brica, ſic bene ſedet: quia in hoc ti. & ſequentibus tractatur
de incorporalibus, vſque ad ti.de vſuca.ſi ſic habeas, hæc ru
brica eſt generalis ad tres tit.ſequentes. ſi habeas rubricam
de rebus corporalibus, & incorporalibus, eſt generalior ad
omnes ſequentes, vſque ad fin. quia nedum in his tribus pro
ximis tit.tractatur de incorporalibus. imo in vltimis alijs, &
in materijs hæreditatum, obligationum, & actionum, de qui
bus tractatur in inferioribus.

1 *Incorporalia animo conſiſtere.*
2 *Incorporalia non naturaliter ſed ciuiliter quaſi poſſideri.*
3 *Incorporalia qui petenda.*

QVAEDAM præterea.In gl.quid de hac diuiſio
ne in fin. dic plenius, vt in qualibet notatur.
1 † In glo.ideſt, ſub hoc.in ſi.ſed quare incorpo-
ralia dicuntur iura, ſeu in iure conſiſtere? ſcire
debes, ꝙ legiſlatores nominauerunt & poſue-
runt eſſe in iure, & eſſe iura illa quæ videri non poſſunt, nec
tangi corporaliter.Sed conſiſtunt, & habentur pro animi no
titia & ex animo: vt vides in materia poſſeſsionum, nam poſ
ſeſsio dicitur iuris, ſeu in iure conſiſtere, quæ in ſolo animo
conſiſtit.ff.de acqui.poſſeſ.l.1.§.furioſus.eo.tit.quamuis ſal-
tus.vnde cum hic, incorporalia videri non poſsint, nec tan-
gi: ſed in ſola cognitione animi ſint, & per ſolam cognitio-
nem conſiſtant, iura vocantur, & merito: quia per ius ſubſtan
tiantur, creantur, & nominantur, & per hoc poteſt dici quòd
talia iura, quaſi poſsidentur ciuiliter tantum, nec poſſunt
2 † quaſi poſsideri naturaliter tm̄, etiam quod de facto vtun-
tur.nam cū conſiſtūt in iure, & quis corporaliter non poſsit
inſiſtere iuri, cū ius ſit incorporale, nō poteſt dici, quis poſsi
dere iura naturaliter.i.corporaliter, quod idē eſt: vt ff.de ac-
quir.poſſeſ.l.1.circa prin.& hoc eſt, quod intendunt ff.de ac
qui.re.do.l.acquiritur.§.ſi. de vſuc.l.ſequitur.§.ſi via.de præ
ca.l. certe is qui. quod vi aut clam.l.1.§.quod ait. ſed quaſi
poſsidētur ciuiliter, vt ff.ex qui.can.ma.l. ait prætor.§.item
ei.ſi vſusfr.pe.qui vſumfructum.§.ſi. & l.vti frui. & propter
hāc quaſi ciuilem dātur interdicta.ff. de ſerui.l.quoties.2.de
vi & vi.ar.l.3.C.vnde vi.l.1.vti poſ.l.1.circa princi. Nec ob.
ff.de acqui.poſſ.l.naturaliter, vt videbis infra per quas perſo
nas.§.de his.in ſi.quia de re ipſa, in qua eſt vſusf.intelligitur,
nō de iure vſusfr.Eſt ergo aliud ipſum ius incorporale, aliud
8 vſus, vt patet per prædicta.† Quid ergo, ſi quis agere in-
tendat pro poſſeſsione iuris corporalis, non dicat in libel-
lo, quòd ſit in quaſi poſſeſsione iuris, ſed in quaſi poſſeſsione
vtendi, fruendi, vel percipiendi, non videtur libellus proce-
dere per præmiſſa, cum ſit aliud ius, & aliud vſus iuris, & ta-
men Innocen.uidetur tenere contrarium.in c.querelam.ex-
tra de electio. quod ſatis poteſt eſſe uerum, quia uerba refer
ri debent, ac uerum intellectum, uidelicet quaſi poſſeſſorem
iuris.ff. de iureiur. ſed & ſi poſſeſſori.§. item ſi iurauero. &
facit.ff. de uſu & habi.l.per ſeruum.§.1.In gl. de quibus in-
fra ti.prox. in ſi. & tamen anima patitur ab igne qui corpo-

ralis eſt:& eſt in loco,nec tamē locum occupat, nec loco cir
cumſcribitur, ſecundum Theologos &c.

De ſeruitutibus ruſticorum prediorum. *Rubrica.*

De hac materia parum hic: quia de ea agetur inter ſolennia infra de actio.§.æque.

1 *Penſiones & reales & perſonales ſeruitutes eſſe.*
2 *Seruitutum genera & differentiæ.*
3 *Ruſticæ ſeruitutes quales.*

RVSTICORVM. Ordinem ff.retrogradat, pri
mo tractando de ruſticis, quam vrbanis, & ēt
diuiſiones recitat ſ.proxi in gl.1.ſeruitute. in
fi.ff. de ma.teſta.l.Mæuia.Sed quæritur,de fun
dis emphytheuticis & de his,quæ tenentur in
feudum, & certà dicunt deueria aut penſiones. ſeu deueria
ſint ſeruitutes,& non videtur per l.vt pomum.ff.de feu.Prę
terea, ſi ſeruitutes eſſent,deberentur a re perſonæ:& tamen
non reperiuntur, niſi tres,quæ debeantur a re perſonæ quæ
hic notantur, & ff.e.l. binas. Ad hoc dicere conſueuerunt
doc.ꝙ præſtatio canonis,non ſit ſeruitus,nec poſsit agi con-
feſſoria vt dicam infra loc.§.adeo. Sed ob.ff.de publi.l.impe
rator, ſed ibi loquitur, de tributarijs, vt ibi no.Inno. Non-
nulli tenent ꝙ res non eſt obligata pro canone: nec poſſeſ-
ſor poſſet conueniri,niſi ille cum quo eſt contractum:vt no.
in Spe.de locatio.§.nunc aliqua.ver.quæritur, tu autem di-
cas, ꝙ in iure paucæ vel nullæ reperiuntur ſeruitutes niſi ta
les,de quibus hic dicitur:ſed per conſuetudinem multæ po-
tuerunt introduci, vnde in hoc aduerte,quomodo conſuetu
1 do loquatur,quia ſi ſit conſuetudo,in aliqua † terra,ꝙ domi
nus caſtri habeat aliquam domum in territorio Caſtellaniæ,
& ratione caſtri talis eſt realis, ſi ſuper perſonas eſt perſona
lis,ſi a perſonis caſtri,eſt miſta,quia perſona rei vnde ſolum
attende ius, quod conſuetudo dat & indicat ſeruitutem ex
modo.Sed an pro his iuribus, & maxime perſonalibus, ſeu
pro præſtationibus competat confeſſoria,& negatoria:vide-
bis ple.infra de act.in §.æque, in glo. ſed quæ eſt differentia
2 inter iter † & actum,apparet quia qui habet iter,non poteſt
ire cum iumento,niſi ſit deſuper:qui habet actum, poteſt du
cere coram ſe,& credo ꝙ vehiculum trahere: ſed non lapi-
des,vel trabes ad terram,ſine vehiculo,& hoc volunt dicere
gl.hic, & in l.qui ſella.In gl.hoc.ſ. in fi.ff.quemadmo.ſerui.
3 † amit.ſi ſic,cū ibi notatis.In gl.hęc.ſ.conſtituti,in fin.dicas,
ꝙ vbi fructus prædiorum ſunt in pecoribus & vterque ha-
bet prædium: tunc eſt realis, niſi fuerit conceſſa perſonæ,
quo caſu eſt perſonalis,vt extinguatur cum perſona, ſed per
ſona viuente,eſt prædialis,& realis,ſecundum Io. ideo con-
tra,cuius opinio,non approbatur,dic plene in l.Mela.

1 *Donari eccleſiis non ædificatis non poſſe.*

IOBO autem.In gl.nec quiſquam, in fi.ſic intelligitur.ff.
de ſer.urba.prædio.l.ſi ſeruitus.§.futuro, & per hæc iura ui-
1 detur † ꝙ donari poſsit eccleſiæ nondum ædificatæ vel mo-
naſterio non fundato.Contra, extra de ſen.& re iud.c.abba-
te ſane.li.6.& dic vt ibi,& extra de ecc.ædifi.c.ad eccleſiam.

De vſufructu. *Rubrica.*

Hic eſt ordo præpoſterus,quia in ff.& C.præmittit de ſer
uitutibus perſonalibus, hic de realibus, ſed propter diuiſio-
nem quam facit ſ.de re.cor. & incor.§.fi.hoc ſactum eſt, vt
vno contextu diuiſionis materia ſequeretur.

1 *Vſusfructus genera.*
2 *Cautionem de ſubſtantia non eſſe.*
3 *Vſufructuarius ius quando lucretur fructus.*
4 *Vtitur fructu pauper non cauens.*

VSVSFRVCTVS eſt ius.In gl. id eſt ſeruitus ibi cū
dicit vtile dñium habet, tales.n.maius ius habent,
quam fructuarij,& habent iura realia,& perpetua,
quæ ad hæredes tranſmittunt.ff.arbo.ſur. cęſa.l.cę
dere.§.fin.in feu.quib.cau.ſeu.ami.§.fi.ff. de vſur.l.quis ſcit.
1 porro. † In ea.gl.fi. & ideo magiſtraliter conſueuit dici,eſſe
duplicem vſum fru.ſ.cauſalem & formalem,Cauſalem habet
qui habet fundum in proprietatem vel quaſi. Formalem qui
habet ſeparatum vſumfr.a proprietate, per leges prædictas,
vt ff.ſol.ma.l.vſufr.In glo.id eſt præſtita, ibi cum alle.§.pla-
a ne. a in hoc fuerunt opinio.Alani.ꝙ cautio,eſt adeo de ſub-
ſtantia, ꝙ non facit fructus ſuos, quouſque eam præſtiterit.
Azo.dicit ꝙ imo, ſi bona fide credens ſe non teneri,ignoran
tia facti vel iuris percipit,vt notatur in d.l.vxori.gl. ſequitur
qñq; opi.Ala.qñque opi.Azo. vt d.l.vxori. hic autem magis
fixe, & deliberate tenet, ꝙ non ſit de ſubſtantia, & quod fa-
ciat fructus ſuos, nec diſtinguit ignorantiam a ſcientia,& in
2 hoc vř diuerſificare ab Azo.& hanc credo veram,quia ſi † eſ
ſet de ea ſubſtantia,nunquam eſſent vſusfructus ſine ea,cum
ſubſtantialia ſeparari non poſsint. & tamen conſtat de con-
trario vt hic not.& hoc eſt expreſſum: vt ff.de vſufru.ea.re.
quæ vſu conſu.l. hoc ſenatuſcon.§.ſi pecunię,ibi, cum dicit
finito vſufru.ergo ante erat. item ibi cum dicit conſtante v-
ſufr.& ſic erat.& tamen ibi non erat præſtita cautio. vt ff.ad
exhi.l.Iulianos §.ſi tibi.de præſcri.verb.l. partis. Præterea
conſtat ꝙ hæres poteſt remittere cautionem, vt C.eo.l.1.vt
ibi plene notatur.& ſic non eſt de ſubſtantia, ſicut conſueuit
dici de conteſtatione,vt C.de lit.conteſta.auth.offeratur ex-
tra de iura.cal.c.1.li.6.Bene tamen credo,ꝙ ſi proprietarius
poſsideat rem,& excipiat de cautione, ꝙ fructus ſuos faciat,
quandiu cautio non præſtabitur, vt l.vxori.ſupra alleg. ſi tā
3 rem tradidit, vel alias vſufructuarius † adeptus fuerit poſſeſ
ſionem, ſine rei vitio, nec fuerit in mora præſtandi cautio-
nem, proculdubio facit fructus ſuos, & hoc facit ff.de dote
4 præla.l.pater.Sed quid † ſi propter paupertatem,non poſsit
præſtare cautionem? Glo videtur velle ꝙ non gaudeat vſu-
fruct.vt not.C.eo.l.4.quod per quam durum eſt, ideo potes
dicere contrarium.ff.ſi cui pluſquam per le.fal.l.cum non fa
cile.C.de ſecun.nupt.l.hac edictali.§.his illud.& hoc in re-
bus immobilibus, quæ deperdi non poſſunt.in mobilibus au
tem eſt iniquius,& magis durum,ſi proprietarius traderet ſi
ne cautione,quia hic poſſet rem perdere, & ea priuari. Ideo
eſſet forte res ſequeſtranda in tuto loco, & emolumenta tra
denda vſufr.arg.C.de agric.& cenſi.l.fi.In gl.no.deducto.in
fi.facit.ff.de uſuf.leg.l.ſi alij.

a Adnot. §.plane.Inquantum dicit hic gl. quod certis caſibus nulla requiritur cautio a fructuario: vt §.plane.hoc verum eſſe intellige, reſpectu rerum quæ vſu non conſumuntur:alias ſecus, vt infra eo.§.conſtituitur, in fi.quamuis Iaſ. dubitet per l.hoc ſenatus.§.1.ff.de vſufr.ea.re. quæ vſu conſu.Et propter ſpecialia huius gl.an autem ante præſtitam cautionem de vtendo, fruendo,arbi bo.viri,fructus perceptos faciat ſuos.Et quid ſi cauere non poſſit,Itē, quis dictam cautionem remittere poſſit: vide Ang.hic.

1 *Vti frui qui oporteat.*
2 *Vſusfructus natura.*

NE tamen.In gl.in ſeparato, in fin.hoc ſcripſi ſ.de iure
perſo.§.ſeruitus. Et no.ꝙ in nullo locorum,in quibus gl.no.
de hoc fecit hanc diſtinctionem,an hoc agatur,vt per ſe tan
a tum operaretur,an non:a imo doc.hoc ſemper ſibi attribuit
& facit pro Chartuſienſibus,& monialib.& recluſis,ꝙ ſe nō
poterūt obligare ad perpetuā clauſurā, cōtra de ſtatu reg.c.
periculoſo.li.6.C.de capt l.fi.Itē facit pro eo, qui habet tot
exploratores in ſua foreſta, qđ fundus eſt ei inutilis.qđ poſ-
ſet eos facere reſtringi in tantū ꝙ proprietas aliquid ei ua-
leat.Sic uides, ꝙ lex reſtringit illud ad tps, ꝙ de ſe debebat
eſſe perpetuū,ne inutilis ſit proprietas.ff.uſu.queād.l.ſi uſuſ
1 fructus nomine.C.eod.l. antiquitas. † unde interpretandum
eſt, ꝙ quilibet ſic utatur ciuiliter ꝙ domino aliquid rema-
neat. nec forte ualet longus uſusfructus, imo nec conceſsio
ad contrariam.argu. harum legum.Argu. contra. ff. quem-
admodum ſer.amit.l.nam ſatis, §.æternum.ff.quibus modis
uſusfruct.amit.l.repeti.ſed ibi non omnino, redditur inuti-
2 lis proprietas, unde quemadmodum eſt † de natura uſuſ-
fructus, quod non debet eſſe inutilis, nec conſiſtit in re-
bus, in quibus nullam utilitatem afferret. ut ff. eodem.
l. ſtatuæ. & l. ſi infantis. & l. arboribus. §. de illo, ita ui-
detur

detur, quod eſſe debeat de proprietate. & facit ff. de pact. do. l. ſi conuenerit.

a Aduot. An non. Et ſi operetur, vel ſeruiret per alium, hoc eſſet periculo ſuo, etiam ſi fuerit approbatus a iudice, prout requiritur. item debet eſſe talis, qui alias pro ſe eſſet idoneus. Item hoc verum, ſi non fuerit electa induſtria perſonæ, & non poſsit per ſemetipſum ſeruire, alias ſecus vt per Ang.

1 *Veſtimenta locabilia.*

a CONSTITVITVR.[a] In gloſ. ff. eo. ſed & ſi quid. in fin.
gloſſ. caue: quia hæc glo. intendit allegare §. & ſi veſtimento-
rũ. in fi. §. in eo, quod dicit, ꝙ locare poteſt, quaſi ſint perpe-
1 tua: & ſic† videtur verus vſusfr. quod gl. videtur hic concede
re, ſed contrarium notare videtur in d. §. quod videtur ve-
rius, & quod etiam illa tradantur æſtimata. In gl. nam, quæ.
Communiter eſt gl. hic male ſcripta. debet enim eſſe, extin-
guitur vbi eſt communiter ſcriptum diſtinguitur, & ita facit
§. ſi tamen. qui hic allegatur. In gl. ſed nonne, ibi cum allegat
C. de vſufru. l. 1. ſed hæres poteſt remittere, vt ibi no. In gloſ.
improprie. in fi. vide C. eo. l. 4.

a Adnotatio. Conſtituitur. Quærit Angel. an ſi cui relinquitur vſusfructus omnium bonorum, an teneatur ad debita hæreditaria, vide apud eum hic.

1 *Vſusfructus cuius morte pereat.*
2 *Vſusfructus translatio quando, & an teneat.*
3 *Ceſsionis & conſtituti diſcrimen.*
4 *Vaſallus vaſalli quando, & an feudo priuandus.*
5 *Vſusfructuarius quibus actionibus coerceatur.*
6 *Vſusfructus actionis tempora.*

FINITVR. In glo. ſ. naturali. in fi. videtur ergo conclu-
a dere gloſ.[a] quod cedendo actionem competentem ad vſum-
1 fructum non perimitur†vſusfructus morte cedentis, ſed ceſ-
ſionarij: ſed cedendo ius conſtitutum perimitur morte ceden
tis. & magis expreſſe videtur hoc notare in l. contraria. ſed
contra quia non maius ius transfert, qui actionẽ habet quam
ille qui rem habet, & tamen conſtat, quod ille cedendo amit
ret, nec ius aliquid acquiretur ceſsionario: ergo nec per ceſ-
ſionem actionis acquiretur imo perdetur, & hoc videtur
probari. ff. de vſuſr. leg. l. Sempronius Attalus, ff. quib. mo.
vſufr. ami. l. 1. & pro hoc facit, l. contraria. in prin. quæ dicit,
non nouatur: &c. propter quod dicit, ꝙ ibi de voluntate de-
bitoris, ſeu proprietarij, fuit tranſlatus, ideo non finitur mor
te vſusf. primi: ſed vbi ſine eius voluntate, tunc videtur amit
ti per ceſsionem: vt hic ver. itẽ finitur, & hoc videtur proba
ri, ff. ſol. ma. l. vſusfr. ver. vel ſi. & tunc obſtat l. neceſſario. §.
fina. quæ dicit finiri morte primi, non per ceſsionem. ſed dic,
quòd ibi non fuit venditum ipſum ius vſusfr. ſed fructuum
2 perceptio, ut no. infra proxime.†In gl. quæ incipit infra titu.
ſed hoc non uidetur text. ibi pari. qui dicit, intereſt utrum
ius &c. dic ergo, quod aut ceditur, ſeu transfertur actio, pro
uſufructu competens, aut ipſum ius conſtitutum. Primo ca-
ſu, ſi ſine uoluntate debitoris non uidetur ꝙ ualeat tranſla-
tio ſicut nec uſusfru. iam conſtituit per d. l. Sempronius At-
talus, ſi tamen de uoluntate debitoris, ualet, & perit per mor
tem ceſsionarij: ut l. ſi uſusfr. de noua. Secundo caſu, quando
ius iam conſtitutum eſt, aut transfertur perceptio ſeu emolu
mentum fructuum, iure utendi penes fructuarium remanen
te, & ualet tranſlatio, ueruntamen perit uſusfructus per mor
tem ueri & primi uſufructuarij: ut ff. de iu. do. l. ſi uſusfru. &
l. cum in fundo, §. ꝙ ſi mulier, ff. eo. l. arboribus, §. ſi. & ibi no.
aut ipſum ius: & tunc, aut ſine uoluntate proprietarij, & non
ualet: ut infra proxi. §. imo perijt per tranſlationem: ut d. l. ſi
uſusfructus. ff. de iu. do. aut cum voluntate, & tunc valet, vt
obſtet doli replicatio, ſaltem debitori, ſi excipiat. argu. d. l.
ſi vſusfru. verumtamen, per cuius mortem pereat, diſtingui
tur, quia ſi ſimpliciter proprietarius conſenſerit, perit per
mortem primi. Si autem non ſimpliciter, ſed agendo & qua
ſi conſtituendo vſumfr. de nouo: tunc per mortem ſecundi,
ſic intelligo. l. neceſſario. §. fin. ff. de peri. & com. rei vend. &
3 d. l. vſusfructu. ff. ſolu. mat. verſ. ſed ſi vel.† Sed quare quando
ceditur actio de voluntate debitoris, perit ſimpliciter & in-
diſtincte per mortem primi, ſed quando ipſum ius conſti-
tuitur, diſtinguitur? Reſpondeo quando ceditur actio de vo
luntate debitoris ſemper nouus eſt vſufructuarius in perſo-
na ſecundi, ideo eius morte perit, non ſic in alio caſu, quan-
do ipſum ius iam conſtitutum eſt. Dic ergo quod in l. con-
traria hic ſignata, fuit facta ceſsio actionis, & de voluntate
debitoris, nec fit ibi nouatio: quia obligatio, & actio, quæ ce-
lebratur, non tranſeunt de perſona in perſonam, pro eo, ꝙ
vſusfruc. perſonam reſpicit, & videtur ſpeciale in eo vt l. ſi
id quod. ff. de duob. reis, quia alias promittendo alij, ſine vo-
luntate debitoris, fieret nouatio, ff. de noua. l. ſi ſtichum, §. ſi.
& l. ſi quis abſente. Sed actio competens pro vſufructu non
poteſt transferri quoquo modo vt ſit eadem: nec idem debi
tum: ideo non fit nouatio. ff. de noua. l. 1. ſed bene verum eſt,
quod noua actio, & nouus vſusfru. poſſunt creari, ſi hoc aga-
rur, ſed non eſt nouatio. i. prioris obligationis in aliam tran-
4 ſlatio, per leges prædictas. Et † faciunt ad quæſtionem an va
ſallus vaſalli mei, debet priuari ſuo feudo ſi meus immedia-
tus vaſallus commiſit cauſam cõtra me, ex qua priuare eum
poſſum? Quæ videtur poſſe, per præmiſſa determinari: quia
aut ſecundus vaſallus fuit infeudatus; de conſenſu meo, aut
non. Primo caſu, non debet priuari, ſecundo ſic, vt in feu. de
inueſti. de reb. alie. fac. c. 1. §. 1. & de ali. feu. §. & ſi clientulus,
ſed ob. l. neceſſario, prout s. fuit intellectum: ſed non eſt bo-
num argumentum de ea, quin ſcilicet vſusf. non poſsit in
aliam perſonam transferri, ſine voluntate proprietarij. feu-
dum vero bene transfertur, per infeudationem ſecundam,
ſine voluntate domini dumtamen fiat ſine fraude, in feu. ſi
de feu. contro. ſuer. c. beneficium, de l. contra. l. 1. §. 1. vſque
ad fin. Vnde indiſtincte credo, ꝙ ſi dominus non conſenſit, ſe
cundus vaſallus non poſsit priuari, propter fœloniam pri-
mi, & idem in ſecundo emphyteuta quod nõ priuetur, ſi pri-
mus feloniam cõmittat. nam ſicut factum ſecundi non obeſt
primo in ſeu. de prohi. feu. ali. per Fede. §. illud, ita econtra,
factum primi, non debet obeſſe ſecũdo & hoc eſt expreſſum
in feu. qualiter olim feu. po. ali. §. fine, & facit ff. de ver. ſigni.
l. Modeſtinus. & quod ibi no. & l. licet capitalis. §. 1. ff. pro ſo-
cio. l. nam ſocij, ff. de diuer. & temp. præſ. acceſsionibus. & ibi
5 de hoc, & vide in Spec. de feu. ver. 14.† In glo. ſ. ibi familias,
glo. hic videtur ſentire, quod vſufructuarius ſi non vtatur vt
bonus paterfamilias, quod ex hoc nõ amittat vſumfructum,
in eo quod ſequitur vel melius &c. ſed debet agi, vel l. Aqui.
vel ex cautione interpoſita, ff. de vſuf. l. ſi vſusfructus, §. fin.
de præteritis. & l. æquiſsimum, §. 1. cum ſeq. & ſeq. ſ. de re. di
ui. §. ſed ſi gregis. ff. de vſu & habi. l. domus. §. ſi.

In ea. gl. ibi cum allegat, C. de vſufru. l. corruptionem. Vel dic, per modũ per quẽ legatus fuit, ſed alio modo, ff. quibus mod. vſusfru. amit. l. is qui. quemad. ſerui. amit. l. ſi quis alia aqua. §. ſi. In ea. gloſſ. ibi, cum alleg. l. an vſusfructus niſi alias perierit, vt quia paſſa eſt, aratrum ducere, ff. qui. mo. vſusf. amit. l. ſi vſusfructus ciuitati. C. de præſcript. 30. an. l. omnes. In ſi. einſdem gl. de hoc plenius notatur in d. l. corruptionẽ.
6 †Quidam enim dixerunt, ꝙ actio competens pro vſufr. con-
ſtituendo, non finitur decem, vel viginti annis, ſed durat ſi-
cut cæteræ perſonales & intelligunt. l. corruptionem, in vſu
fr. conſtitutio, & illorum opi. ſequitur ibi glo. Alij dixerunt,
ꝙ ſicut ipſe vſusfructus finiretur tempore. 10. vel 20. an. ſic
actio competens ad conſtituendum, & illam opi. ſequitur ibi
Azo. & doct. per l. Sempronius, ff. de vſufr. lega. quib. mod.
vſusf. amit. l. 1. & horum opinionem videtur hic ſequi gloſſ.
quæ videtur illi contraria.

a Adnotatio. Concludere glo. Dicit hic Angel. ꝙ vſusfructus formalis, vt formalis, tranſire non poteſt: ſed in cauſalem ſic & econtra. Et ideo ibi, tantum commoditas vtendi ceditur.

1 *Decimarum ius in laicum tranſmiſſibile.*
2 *§. Item finitur ſenſus.*

1 ITEM finitur.†In 1. gloſ. in ſi. illa parum, aut nihil facit,
ſed l. vſusfr. bene facit, & vide plene. ff. eo. l. arboribus. §. 1. &
per hoc poteſt dici, quod quamuis ius decimæ, non poſsit
transferri in laicum, quod nihilominus poſsit perceptio fru-
ctuum, & emolumentũ transferri, & maxime ſi fiat per mo-
dũ locationis, ff. de leg. 2. l. pe. §. inſtituto. & facit d. l. ſi vſusfr.
qđ eſt indubitatũ, ſi ad modicũ tẽpus fiat, ſi non ad modicũ:

videtur idem, per dictam l.cum ibi notatis. Sed contra, qnia
talis locatio æquiparatur emphy.C.de lo.prędi.fina.cum ibi
notatis, & ex ea videtur ius conſtitui in rei. vt in authen.de
ali.& emphy.§.locatione,& ſic videtur in libero ſicut aliena
tio, C.de re.ali.non alie.l.fina.in authen.de non alie.aut per
res &c.§.alienationis,& hoc eſt expreſſum hodie quo ad bo-
na eccleſiaſtica.extra de reb.eccle.non alie.c.1.in fin. in cle.
& ſic videtur debere intelligi in feu.qualiter ſeu.po.ali.§.do
nare. ver. licet poſſet. Quid ergo ſi vendantur ad modicum
tempus:& ex nunc ad aliud modicum? Videtur quod non li-
ceat:vt in authen.de non alie.aut per. §.æque.arg.contra, ff.
2 quib.mo.vſusfr.amit.l.ſicut.& l.repeti. † In eo.§.ſuper tex.
ibi,cum dicit, nihil agitur, & ſic vr quod vſuſr.non amitta-
tur ex hoc:ſed quod conceſsio,annihiletur,& hoc tangit gl.
& videtur tenere in l.arboribus,§.1.ſupra allega.ſed alij di-
cunt,quod nihil agitur de eo quod intendunt, agitur tamen
vt vſuſr.pereat,& conſolidetur: vt ſi vſuſr.& ibi no. poſt Io.
& hoc videtur verius:& eſt ſimile in ſeu.de feu.ali.in prin.

5 *Vſufru.& ſeruitutum diſcrimen.*

EO AMPLIVS. In glo. ſic.ff.in ſi.dic,quod ibi in credi-
tore,qui certat de damno vitando,hic in vſuſr.de lucro cap-
tando & non pariter , C.de codi.l.fin.ſed certe vſusſr.poteſt
conſtitui in ti.oneroſo:vt l.neceſſario,§.ſi.ff.de peri.& com.
rei vend.& ſic non videtur hæc ſolutio bona, quamuis gloſſ.
innuat, ff.de leg.1.l.ſi ita legatum,§.ſi.unde dic, ꝙ obligatio
pignorum , rem concernit principaliter , ff. de pig.l. & quæ
1 nondum, §.quod dicitur, & ideo idem conſtituitur† quod in
ſeruitute reali: ſed vſusſ.perſonam, ideo aliud ibi quam hic.
ff.de ſernitute ruſticorum prædiorum.l.ſeruitutes, §.ſi ſubla
tum.& uidetur notari , ff. de leg.1.l. ſi grege legato infra de
legatis.§.ſi grex.

De vſu & habitatione. Rubrica.

5 *Vſusfructus cur diuiduus,ſeruitutes non item.*
2 *Penſio an diuidua.*

ISDEM iſtis.In gl.ſ.in teſtamento.vide plenius.
1 C.de vſufruct.l.3.† In gl.niſi quod ibi cum alle-
gat §.ſi vſu. & eſt ratio qnare ſeruitus vſusfr.eſt
diuidua . aliæ indiuidnæ:quia vſuſ. eſt diuiduus,
ſed vſus cæterarum eſt indiuiduus , ff.ad legem
ſalci.l.ſi ſundus mihi.Hanc rationem reddit Dy. de ver.obl.
l.ſtipulationes non diuiduntur. Vel dic , ꝙ vſus aliarum ſer-
uitutum eſt incertus:quia neſcitur,quantum quis expendet,
vel quantum ibi: & ſic de ſingulis, ideo incertæ rei,non po-
teſt certa ratio aſsignari : ſed uſusfructus ſemper eſt certus,
quia ſemper recipit quicquid creſcit in re , & ita videtur, qđ
vſus veſtis,eſt indiuiduus.Et tamen vſusfr.eſt in veſte, & eſt
diuiduus. Item caſus reperiuntur, in quibus eſt idem modus
vtendi, & vtendi ſruendi:vt notatur infra proxi.§.& ſicut in
illis videretur : idem in nſuſru. & vſu per dictam rationem,
2 quod euidenter falſum eſt.Quid† de iure percipiendi certam
& annuam penſionem annonę vel quartam,vel quintam vel
decimam in fundo? Videtur ꝙ ſit diuidua ad inſtar vſusfr.cũ
ſit eadem ratio.vnde licet leges,dicere videantur, quod cer-
tæ ſeruitutes videantur indiuiduæ : intelligitur de ſeruituti-
bus cognitis iuri,& de quibus agitur in iure,ſi tamen aliæ re
periantur inductæ per conſuetudinem , in quibus ſit eadem
ratio,quæ in vſusfructu,cur non diceretur idem? Et vide quod
ſcripſi ſupra de ſeruitutibus,& infra de actio.§. æque.

1 *Vſus ſyluæ cur vendibilior.*
2 *Siluæ cur emolumentum alienabile.*

MINVS autem. In gloſ.ſed in caſibus.ibi cum allegat.l.
fundi. quod hic dicitur de ſęno : intellige idem de alijs ſru-
ctibus, qui ſunt omnes neceſſarij pro vſu, vt in ſeruo.& do-
5 mo ibi Azo.In ead.glo.ſi.ſed cur melius uſum† ſyluæ vende
re poteſt quam aliarum rerum,ff.eo.l.ſi habitatio.infra pro-
xi.§.gloſſ.hic videtur intelligere,ꝙ lex illa loquitur in ſylua
2 † remota , de qua nullum fructum habere poſſet , ipſe uſua-
rius,unde ſi eſſet prope, ſic quod uſuarius poſſet habere uti-
litatem: uideretur ſecus. & hoc ſatis innuit l.diuus. hic alle-
gata,& ſacit:quod hic dicitur.lignis &c.ff.eo.l.plenum,§.1.
& §. 2. debet enim aliquod emolumentum reportare , ff.de
lega.1.l. ſi quando. de uſuris.l. ſi ſtipulatus. Hæc faciunt ad
hoc , quod illi qui habent uſum in ſoreſta aliena , poſſunt
locare , uel alij uendere emolnmentum , ſi ipſi uti non poſ-
ſunt , & de uno loco transſerre ad alium, ff.eod.l. plenum,§.
pomis.contrarium tamen ſeruatur de conſuetudine.

5 *Seruitutes prædiorum cur reales.*

IN EODEM. In glo.alle.in ſi.dic, ꝙ eſt differentia inter
uſum domus & rur.ut patet, ff.eod.l.diuus,§.licet.& ibi no.
in glo.ſupra titu.in fin.Et eſt ratio:quia ſeruitutes prædiales,
1 † debentur a re rei , & ideo ſine re eſſe non poſſunt ff. com-
munia prædi.l.1.locari non poſſunt.ſed cum ipſa re poſſent,
cum rem ſequantur,ff.de ſeruitute ruſtico.prædiorum.l.uia.
§.ſi ſundus.

ITEM IS. Super text. ibi cum dicit hoſpitem &c.etiam
inquilinum,cum pecnnia.cum tamen ipſe inhabitet:ut l.cæ-
terarum.

De vſucapionibus,& longi tempo.præſcrip. Rubrica.

In fin.glo.quæ eſt ſuper rubri. bene tamen reperitur in ff.
quod præſcriptio eſt in rebus immobilibus , ff. de diuer. &
tempo.præſcrip.l.reſcriptis.

1 *Vſucapionum tempora varia.*
2 *Bona fides probanda.*
3 *Emptionis incommoda.*
4 *Hæreditatem præſcribi qui quandoque tempore accipiendum.*
5 *Præſcriptioni quando non obſit mala fides.*
6 *Poſſeſſio continua q ui probanda.*
7 *Præſcriptionum commune.*
8 *Prouincia. & 8.*
9 *Præſentes qui cenſendi.*
10 *Abſentiam ex iuriſdictione accipi. 11. 12.*
13 *Domicilia quando ſpectanda. 15.*
14 *Priuilegiatos abſentes non dici:falſa tamen.*
16 *Eccleſiaſtica præſcriptio quæ & quanta.*
17 *Abſentiam templo duplari.*
18 *Vſucapione & præſcriptione directum dominium quæri.*

IVRE ciuili. In gloſſ. 1. in fin. hæc gloſſ.ſuppo-
1 nit,quòd hoc non erat iure ffiorum.† Quod er
go tempus erat in vſucapionibus iure ffiorum?
Reſpondeo:quantum eſt in vſucapione rerum
mobilium, non declaratur, ſed ſupponitur, ff.
eod.l.3.ibi cum dicit, diffiniti. Sed ſatis videtur, quod annus
erat.argum. ff. eod.l.ideoque , & ita videtur gloſſ.ſentire in
d.l. 3. remittendo ad princip. huius §. Sed de rebus immo-
bilibus erat decennium , idque vniſormiter: nec fiebat diffe-
rentia inter abſentes,& ignorantes,præſentes, & ſcientes:vt
d.l.reſcriptis.& l.bonæ fidei,ff.de acquiren.re.do. eod. titul.
l.præſcriptio longæ.pro emptore.l.qui fundum,quaſi per to
tam l.eod.titul.l.alienam,præſcriptio autem longiſsima non
erat nota inre ffiorum. vt notatur , ff. ex qui. cau. ma. l. non
enim.in authen.vt eccl.roma.centum ann. circa princi. imo
nec iſto iure inſtitutionum, cum hic nulla fiat mentio de ea.
& vide inſra proxi.§.In gloſſ.quod præſumitur.ibi , cum al-
legat l.verius. hæc gloſſ.vadit variando , hic finaliter tamen
firmat in hoc. & melius,C.de præſcript.long.tempo.l. ſi ſu-
per.& l.emp.de euic. l. penulti. & hoc verum ſecundum ca-
no.ſi habet titu.alias non.extra de in integ.reſti.cap.cum ve-
niſſent,per Innoc.de præſcrip.c.vigilanti.& idem.ſi non ha-
bet titu.dum tamen innitatur iuri commnni. extra de priui.
cap.cum perſonæ, de præſcrip.c.1.lib.6.& hoc in rebus, cor
2 poralibus ſed in ſeruitut.videtur† quod non præſumatur,ſed
quod oporteat eam probari vt notatur , ff. de itine. actu-
que pri. l.1. §. 2. de hoc videbis plenius. infra de actio. §.
æque

æqne. In ea. gloſ. ibi cum dicit, tempore traditionis . ff. pro
ſol.l.iu. & eſt propter frequentiam contractus emptionis, &
a venditionis : vt not.ff.pro empto.l. 2.a circa prin. In gloſſ.
ſed cur.ſed illa ratio,videtur magis ad contrarium, quia pro
pter frequentiam,debuit magis permitti vſucapio, & tempo
ribus ſubueniri.ff.de vſuc.l.iuſto.circa princ. Si vis ſubſtine-
re gloſ.potes dicere,ꝙ in l.iuſto. nullus damnificatur ex illo
3 contractu,ſed in † emptione , & venditione domini rerum ,
damnificantur per vſuca. qui priuantur dominijs ſuis : ideo
ſtrictius,& perpenſius, concedi debet vſucapio alicui, quam
acquiſitio ex re domini & hanc rationem potes reddere ad l.
Celſus,cum ibi no.ff.eo.vbi nulla redditur ratio,quamuis d.
glo.l.2.ibi remittat erronee . Quid ergo in caſibus,vbi non
eſt opus traditione,de quibus ſcripſi ſupra de re.diui.§.inter
dum,dic conſiderari tempus contractus tantum,cum totum
ſit vnum , & idem tempus arg. quod conſueuit dici de ex-
traneo hærede , & ſuo inſra de hære. qua. & diffe. §. in ex-
4 traneis , cum ibi notatis . † In ea. gloſſ. ibi cum dicit , ſe-
cus,in peti. hære. intellige , quo ad hoc,quòd competat. hæ
re.peti.quaſi quod non ſit tit.ſecus,quo ad vſuca ſeu præſcri
ptionem,quia hęre.non præſcribitur,ſed res ſingulares,& il
lo caſu præſcribitur actioni 30.an.vt C.de peti.hære.l.hære
ditatis petitio.in quib.cau.ceſ.longi temp.præſcriptio.l.hæ-
reditatem,in qua non requiritur bonafides etiam ab initio.
Sed in caſibus,in quibus datur petitio hæredi , contra titulo
poſsidentem, ſufficere crederem habere bonam fidem ab ini
tio , quo ad præſcriptionem : vt quando res eſt pro modico
diſtracta vel emptio non competat , vel emit a fiſco , tunc
enim idem iudicatur in peti. hære. ſicut in alijs realibus , &
tollitur 10.ann.C.de edic.diui Adri.tol.l.1.§.fi. & vide in ca
ſibus illis,qui notantur d.l.hæreditatem . Nec ob.d.l.fi.§.de-
cem ver. quid ſi ab initio. quæ hic allegatur in glo. quia non
loquitur,quo ad præſcriptionem,ſed quo ad hoc ut peti. hæ
re.competat,vt ſupra dictum eſt.vnde hæc regula quòd ſuf-
ficit habere bonamfidem,ab initio , non obtinet, niſi quo ad
præſcriptionem , & vſucapionem , nam alias obſtaret dictus
§.& C.de inceſ.nu.l.cum ancillis,ff.de po.l.1.§.fi.hoc autem
procedit de iure ciuili , de inre canonico requiritur bonafi-
des & ab initio,& ex poſtfacto,extra de præſcri.c.qnoniam ,
& hoc ante completam vſucapionem ſeu præſcriptionem .
5 Quid † ſi ea completa , ſuperueniat malafides ? Dic quòd
qui præſcripſit, vel ſuſcepit , poteſt rem retinere eriam ſine
peccato.vt no.extra de præſcri.c. vigilanti. per glo. & Inno.
b b extra de iure pa.c.cura paſtoralis. In gloſ.quæ tempora ibi
cum allegat l.nunquam.§. 1.ibi loquitur de long.temp.l.2.ff.
6 eo.l.3 eo.titulo l.naturaliter. † Sed quomodo c probabitur ,
c quòd continue quis poſſederit ? nemo enim poſſet depone-
re,quòd continue viderit , quem tenere ſundum vel eum ibi
eſſe ? docto. conſueuerunt dicere , quòd ſufficit probare ab
initio poſſediſſe in medio , & in fi. & ita notatur in Spec. de
proba.§. 1.verſic.ſed quæritur qualiter 16.q.4.c.volumus,ex
tra de præben.capi.cum de beneficio,lib.6.& ibi per Archi.
vel poſſet dici,quòd præſumatur continuaſſe , ex quo ſemel
probat ſe poſſediſſe,niſi aduerſarius probet contra, arg. eius
quod conſueuit dici,& notari.C.de proba.l.fi.Sed an hæc o-
mnia de neceſsitate ſint probanda in libello,vel exceptione ,
videlicet titulns,bonafides,& continuatio.Inn.videtur tene-
re,quòd non,extra eo.tit.c.cnm olim,de deci.c.dudum eo.n.
ipſo,quòd proponit præſcriptionem,videtur & ea propone
re,ſine quibus præſcriptio procedere non poteſt infra de fi-
deiuſ.§.fi.C.de fideiuſ.l.blanditus,ff.de ver.obl.l. ſciendum.
Et caue : qnia in aliquibus præſcriptionibus non eſt tempus
continuum dic , vt ff.de diuer.& tem.præſcr.in rub.In fi.eiuſ
dem gl.intellige hanc glo. in præſcri. 30.an.ſecus in præſcri.
d 10.vel 20.qnia ibidem,vt in vſucapione d ff. de diuer. & tẽp.
præſc.l.in vſucapione,in prin.& ibi no. & not.eo.tit.l. s. ſed
6 non videtur procedere,quia ſecundum hoc,† lex illa in om-
nibns,loquitur in præſcrip. 30.an.quod eſt impoſsibile,cum
illo iure illa præſcriptio,eſſet incognita,vt dixi ſupra in pri.
ſed dic quod præſcri. 10. vel 20. ann. quæ procedit bonafide
& titulo ſicuti vſucapio eſt fauorabilis,ſaltem in parte, vt di
cit Dyn.extra de te iudic.c.poſſeſſor.lib.6. Et ideo dicit idẽ ,
vt in vſucapione,& l.in omnibus. loquitur,de redhibitoria ,
& in alijs perſonalibus,quibus per iura digeſtorum,præſcri-
bebatur abſque titu. in quibus computatur de momento ad
momentum,& idem hodie in præſc.30.ann.non per illam l.
ſed per rationis identitatem, & vide in l. in omnibus in addi
rione . In gl.quandoque,ibi cum allegat §.non autem, dic
remitti arbitrio iudicis,quando non eſt in iure declaratum ,
ff.de re mili.l.deſertorem,§.emanſor,verſic.deſertor.Et no.
quòd breuius eſt diu , quam tempus prolixum . vt ibi no.
7 † In gloſ.ſed in eadem,in fi.ſed quid vocas hic prouinciam ?
e e Glo.dicit in d.l.fi.quòd olim vnum pręſidatum,ſed cum iu
riſditiones ſint hodie diuiſæ,glnſ.videtur vocare vnam pro-
uinciam,quodlibet regimen iuriſditinnis diuiſum ab alio, vt
ſi vnus ſit de vna iuriſditione, alius,de alia,vt ibi not.alii re-
cipiunt prouinciam,ſicut canoniſtæ id eſt vnum archiepiſco
patum,& hanc approbat Pet.de Bel.perti:in d.l.fin. pro quo
facit,extra de elec.c.qnoniam.Alij vnam diœceſim,pro qui-
8 bus extra de elec.c.ne Romani,in cle.†Mihi videtur quod iu
ra aduerterunt facultatem conueniendi.vt d.l.fi.in uer.nihil
enim, & ideo hoc caſu recipio vnam prouinciam,vbicunque
eſt vnum auditorium,& vnus iudex,cui vterque ſubditus ſit.
in aut.vt iud.ſine quoquo ſuffra.§.illud in fi.vnde,ſi ſint plu
res iuriſdiriones ſub vno præſide , vel ſub vno ſeneſcallo ,
quamuis partes ſint de diuerſis territorijs & de diuerſis iu-
riſditionibus : quia tamen coram vno maiore,vel ſuperiore,
9 videlicet eorum ſeneſcallo , litigare poſſunt † dicerem eos
præſentes.argum.d.l.quæ loquitur de præſidatu:non de qua
libet ciuitate.& tamen certum eſt , quod in qualibet ciuitate
de iure , ſint ſingulares iudices ſubiecti præſidibus.vt appa-
ret in aut.de deſen.ciui & C.de deſen. ciui. per totum, ſicut
ſunt barones , ſubiecti ſeneſcallis , in regno Franciæ . Quid
ergo dices , hodie in hoc caſu ? tu rem meam poſsides , qui
es ſubiectus vni baroni,ſeu dnmino caſtri: ego ſum ſubiectus
alij,ambo barones,vni ſeneſcallo ſeu præſidi,conuenio te co
ram ſeneſcallo ſnperiore , conſuetudo eſt in curia ſeneſcalli
ſeu ſuperioris,quod vbi immediatns iuridicus, ſeu baro rei ,
petit obedientiam,ſeu cognitionem cauſæ ſibi remitti, quod
ei remittatur & reddatur. & hæc conſuetudo obtinet , quaſi
in toto regno Franciæ , nunquid hoc caſu diceremnr abſen-
10 tes vel præſentes? Videtur quod debeamur † reputari abſen
tes : quia cauſa remanſura eſt,in auditorio ſuperioris , & ita
ex quo peruentura eſt ad diuerſa loca,diuerſarum iuriſdictio
num,nec in ſnperiori curia remanere poteſt, videtur ceſſare
ratio legis.nam perinde erit difficilem actori litigare . & ſic
oportebit actorem venire ad forum,& domum rei,ſicut ſi eſ
ſent de diuerſis prouincijs,& facit. ff.ſi quis in ius vocan. nõ
ierit.l.1.de alie.iu.mut.cauſ.fact.l.1.§.fi.Sed durum eſt rece
dere a tex.qui incipit præſidatus , non ſingulas iuriſdict. ſeu
ciuitates : vt in d.l.fi.vt dixi,& pro hoc, quia in iudicialibus
non inſpicitur,qnod euenire poteſt : ſed ex pręſenti tempo-
re iuriſditionem æſtimamus,ff.de iuriſ.omnium iud.l. ſi idẽ
cnm eo.§. fio. Conſtat etiam , qnòd ſi præſes,ſeu ſeneſcallus
iudex,eſt in pręſenti. non ergo inſpiciendum eſt an alius ſit
obedientiam petiturus , qui forte non petet. Præterea cnm
præſcriptiones ſint introductæ contra deſides.vt.l.fin. C.de
ſerui.& de an.excep.l.fin. in magna deſidia eſt, qui non facit
partem conueniri, coram præſide ſuperiore,vt ſaltem inter-
rumpat.C.& de an.except.vt perſectius.Opi.autẽ Pe.de bel.
pert.non credo veram,nec conſonantem rationi. Tnm,quia
lex diuidit prouincias per præſidatus,non per archiepiſcopa
tus,vt d.§.illud.Tũ quia illi de diœceſi,nõ pñt agere,nec cõ
ueniri corã metropolitano niſi in caſibus:vt patet per omnia
ca.quæ incipiunt,romana.quæ ſunt extra lib.6.maxime de fo
ro comp.& de app.& de off.ord.c.paſtoralis:nec ſm illã opi.
quæ loquitur de diœceſi : qnia lex nõ loquit̃ de diœceſi, ſed
de prouincia.Præterea,diœceſes epiſcoporum,fuerunt igno
tæ legum conditori.vnde de illis , non vr̃ ſenſiſſe . Sed quid
ſi domicilia actoris, & rei, ſunt de dinerſis præſidatibus , ſeu
ſeneſcallijs: ſunt tñ vicina:qa ambo ſunt in finibus cuiuſlibet
prouinciæ. Dic vt dixi ſupra de ex.tut.§. qui aũt. prope fi.§.
Sed quid ſi ſint in diuerſis præſidatibus,ſeu ſeneſcallijs : ſunt
11 tamen in eodem ępiſcopatu?Per†præmiſſa vr̃,quòd debent
reputari

reputari abſentes. Satis poteſt dici, quòd ſi epiſcopus conſue
uerit cognoſcere de cauſis realibus & ſecularibus, ꝙ cenſean
tur præſentes, & ꝙ negligentes ſint, cum agere poſſent co-
ram epiſcopo, & ſic non refert, cum quo ſit, nec debet refer-
re coram quo. ff. vi. bo. rapt. l. 3. C. de his. qui a non domino
manu. l. fi. & facit. l. vt perfectius. C. de anna. excep. Item quid
ſi domicilia ſint in diuerſis prouincijs: res tamen contentio
11 ſa, eſt in prouincia actoris? † Videtur, quod nihilominus de
bent reputari abſentes, cum lex illa finalis ſolummodo domi
12 cilia notet, non locum rei contentioſæ. † Poſſet dici contra,
nam cum actor poſſet reum trahere, coram ſuo proprio iudi
ce & ad forum ſuum, ratione rei. C. vbi in rem actio. l. fi. ceſ-
13 ſat ratio legis ad l. fin. prædictam, quæ † inſpicit, domicilia,
dic quod domicilia inſpiciuntur in alijs caſibus, quando res
eſt in tertia prouincia, vel quando domicilia ſunt in eadem,
& res alibi, ſed hoc caſu non: quia eſſet contra rationem, &
14 facit extra de præſcrip. cap. 1. in cle. † Sed quid, ſi domicilia
ſint in eadem prouincia reus tamen eſt priuilegiatus, quod
tenetur reſpondere coram ordinario aliquo de prouincia:
quia forte exemptus eſt, vel forte habet proprium iudicem
extra prouinciam ex priuilegio, vel conſuetudine, videretur,
quod tales priuilegiati, deberent haberi pro abſentibus, cum
conueniri non poſſint in prouincia arg. prædictæ l. fi. ſed ta-
men contrarium videtur verius per l. vt perfectius. quæ ex-
preſſe concedit præſcrip. 10. an. currere. etiam ſi contra poſſi
dentem non poſſit agi: quia forte ſit in poteſtate magna vel
furore, vel infantia: fiat ergo ſecundum conſilium illius. l. in
15 caſu prædicto. † Sed quid dices de abbatibus, prælatis, & reli
gioſis, qui domos habent in diuerſis locis, & prouincijs, nun
quid ſi poſſideant alienum, attendemus locum ſui domicilij:
puta abbatiam, vel monaſterium principale, vel locum do-
mus, ad quem pertinere aſſerit, illud quod detinetur? Et vr̃
ꝙ debeant inſpici domicilia: vt d. l. fi. dicas contra per d. c. ex
tra de reſcrip. in cle. & per ea, quæ doc. conſueuerunt notare
in c. ſtatutum, de reſcrip. lib. 6. Item. quia actor poteſt conue
nire gubernatorem: vel geſtorem, & quaſi conteſtari. litem
cum eo. C. vbi in rem actio. l. 2. & hoc indubitabile. vbi actor,
& dominus ad quem pertinet res ipſa contentioſa ſunt in ea
dem prouincia: ſi autem res eſſet in alia, adhuc idem dicerẽ
per pręmiſſa. Si domus eſſet prioratus, ſeu beneficium per ſe:
& haberet perſonam intitulatam, caſus nõ eſſet dubius: quia
tunc prior agit, & conuenitur. extra de reſcrip. c. edoceri. Et
hoc eſt verum, vbi religioſus, vel prælatus, vel alius potens
16 ſecularis, poſſidet rem alterius. † Quid econtra, ſi ſecularis
poſſidet rem, quę pertinet ad aliquam domum eccleſiaſticã?
Hæc quæſtio non eſt dubia in re, quæ pertinet ad eccleſiam:
quia in rebus eccleſiæ, nil agitur de præſcriptione 10. vel 20.
an. ſed de 40. in qua non curatur de præſentia, vel abſentia,
vt in auth. quas actio. de ſacroſ. eccle. ſed quæſtio poteſt pro-
cedere in nobili, vel potente, qui habet plura caſtra, vel ma-
nẽtia, cuius res detinetur. Et certe gl. tenet quòd ſi habet
vbique domicilium, vbique pro præſente habetur: vt not.
in d. l. fi. Sed ego quæro, vbi non habet, vbique, ſed vno loco
non in illo in quo eſt caſtrum ſeu domus cuius eſt pertinen-
tia ſeu res contentioſa. Et videretur per præmiſſa, qnod eſſet
idem, acſi haberet ibi domicilium, per d. c. 1. Probabilius vi-
deretur poſſe dici contra hoc caſu, qnia cum præſcriptio ſit
17 introducta contra deſides, vt ſupra dictum eſt, & iura † ſub
ueniant abſentibus, duplicando eis tempus pro eo, quia in lo
co domilij proprij, detentores rerum ſuarum trahere non
poſſunt, merito huic ſubuenire debent hoc caſu. ſecus in caſu
diuerſo: quia actor in conuerſo caſu poteſt trahere reum ad
locum ſui proprij domicilij: vnde deſes eſt, niſi trahat, ideo
currit ei tempus decennij per prædicta. Hæc ſatis noua ſunt
& pñt eſſe quotidiana: & ideo placuit plenius attingere. ff.
f eo. de libe. leg. l. legaui. In gl. hac litera. in fi. [f] hæc gl. videtur
ſentire cum Bul. videtur tamen quod opi. Mar. ſit verior, per
hunc tex. cui ſit manifeſta violentia, referatur ad vſucapionẽ
tantum, ſicut glo. hic dicit. imo nec eſt poſſibile: quia text.
loqnitur pluraliter. & is modus &c. referendo ſe ad omnia
ſuperiora. Præterea, cum relatio ſit facienda ad proxima,
magis debet referri ad præſcriptionẽ, de qua nouiſſime locu:
tus eſt: ꝙ ad vſucapionem, & hanc opi. Mar. ſequitur gl. ff. de
diuer. temp. præſcr. in rub. & ff. de vſuca. l. 3. Dyn. dicit, quod
18 † per vſucapionem acquiritur directum, per præſcriptione
10. vel 20. an. ſi bona fi. tenuit, vtile. per præſcriptionem 30.
an. malæfidei poſſeſſor nullum, ſed exceptionem tantum, vt
plene no. extra de reg. iur. c. poſſeſſor. lib. 6. Verius videtur
quod acquiratur directum per præſcrip. 10. vel 20. ann. cum
in eo bonafides requiratur, & titulus, ſicut in vſucap. Item
quia poſſeſſio rerum immobilium, eſt fortior quam mobiliũ.
ff. de acq poſ. l. ſi rem. & ideo fortiorem effectum debet pare
re, & hanc opi. tenet Io. gl. decretorum. 16. q. 3. in ſum. & Ar
chi. extra de præſcr. c. 1. li. 6. Et pro hoc facit quia præſcr. 20.
an. tollit dominium, & facit ſeruum quem, & liberum, C. de
præſcr. long. tempo. quæ pro lib. l. 2. in fi.

a Adnotatio. L. 2. vel dic melius ſecundum Chriſtopho. quia ſi primo fui in mala fide, non debeo tempore traditionis præſumere, quod rem ipſam vendi tor redemerit, vt dominium, de quo non tenebatur, in me transferret. Secus autem in alijs contractibus, ex quibus quis dominium trans.ere tenetur. ar. l. ſi is qui pro emptore. ff. eod.

b Inno. Vide Abb. nu. 6. & Feli. nu. 11. in d. c. vigilanti. de præſcrip.

c Sed quomodo. Vide hic Ang. & Iaſ. infra de act. §. ſic itaque. Adde, quòd no tauit in apo. ad Lanfran. de orta. in c. quoniam contra falſam. §. teſtametum. de prob. nu. 45. in apoſt. 10 ver. diutina poſſeſſio. extra de prob.

d Vſucapione, Quæ eſt fauorabilis, quia ſolo fauore vſucapientis, nulla inſpe cta negligentia petentis, currit ſecundum Chriſtopho. quod tamẽ eſt talium per hunc. §. ibi putantibus. & l. 1. ff. eo. Ratio ergo eſt, quia in rebus mobili bus vt plurimum, agitur de minori præiudicio ſecundum Iacob.

e Prouinciam. Ang. dicit, quod inter clericos, ſinguli epiſcopi, inter laicos ve ro, ſingulæ ciuitates, in ſuo territorio, ſingulas prouincias conſtituunt, & vi de eum latius hic ſi vis in 3. col. circa me. in ver. in gl. præſentes. Cætera vide hic per Ang. & per Chriſtopho. late & eleganter.

f In fi. In quantum gloſ. hic in fin. dicit, quod poſſeſſio rerum mobilium, eſt vilis, hoc intellige reſpectu amiſſionis, non actus poſſidendi, quia eſt nobi lior inſpecta nobilitate poſſidentis, & fragilitate, ipſam poſſeſſionem perden te, perdendi inſurgit fauor, pro poſſidente, vt directum dominium, quæratur præſcriptione longi temporis, quia ex mixta cum fauore poſſidentis & odio non petentis acquiritur duntaxat vtile dominium. Sed longiſſimi temporis, quia ſolum currit in odium non petentis, & abſque bona fide, vel titulo poſſi dentis, ex ſolo curſu temporis perficitur ſola excep. acquirit. ar. l. obligation ſi, fere. §. placet. ff. de act. & oblig. Iaſ. item an directum dominium acquiratur præſcriptione, vide poſt omnes per do. Fel. in rub. de præſcrip. in 2. col. ver. di rectum dominium, cum pluribus. col. ſeq.

1 *Religioni qui obligentur.*
2 *Sacra quæ dicantur.*
3 *Decimæ cui deſtinatæ.*
4 *Fugitiuo quando, & an neceſſaria bona fides.*
5 *§. ſed aliquando explicari.*
6 *Impræſcriptibilia.*

a SED aliquando.[a] In gloſ. vllo tempore, in fin. tamen per
10. an. vt ſi ſeruus detentus fuerit, præſumitur talis. C. de in-
ge. l. 2. cum no. arg. C. de pa. po. l. 1. & hoc in vera ſeruitute,
ſed ius adſcriptitium. videtur acquiri ſolo temporis tranſcur
ſu vt videtur notari. C. de libe. cauſ. l. ſi liber. ſed hoc non eſt
verum, vt no. C. de ag. & ce. l. cum ſcimus. §. cum autem. Itẽ
1 ſolo temporis † tranſcurſu, & lapſu anni obligatur, & adſtrin
gitur quis religioni, vide extra de regu. c. 1. & 3. lib. 6. ſed ho
mo legitimus efficitur per præſcriptionem, in Specu. de ſeu.
ver. & quæritur, cum ſeq. in ſeu. ſi de ſeu. defunc. cont. c. vni-
co. §. ſi quis per 30. annos. An autem obligetur curiæ vel ali-
cui officio per curſum temporis? Non videtur. ff. de decu.
l. Hærennius, & C. de ſeruis reipu. ma. l. fi. Sed vna curia bene
præſcriberet perſonam contra aliam. C. de decu. ſi quis decu
rio. deſun. rei priua. l. eum qui. de cohor. l. ſi cohor talis. Et
per hoc videtur, quod ſi quis religioſus apoſtatauit de ali-
quo monaſterio, quod non poſſit vendicari per primum mo
naſterium, ſi in aliud intrauerit & ſteterit per 40. annos, ſe-
cus ſi rimanſerit in ſeculo. vide C. de præſcrip. 30. vel 40. an.
l. quod præſcriptionem. In gl. niſi deſinat in fi. hæc nõ eſt bo
na fallentia, quia ſi deſierit, non eſt ſacra & ideo nil agitur
tunc de præſcriptione rei ſacræ. & caue, quia hoc, quod hic
2 dicitur, intelligitur de tali † ſacra, quæ in nullius dominio
eſt, alias enim quamuis eſſet res eccleſiæ ſi ſit in dominio ec
cleſiæ præſcribi poteſt, vt in auth. quas actiones C. de ſacroſ.
eccleſ. Et vide, quod no. ff. de mor. inſe. l. longa. & ad in-
tellectum horum, vide quod ſcripſi ſupra. de rer. diuiſio. §.
nullius. Sed obſt. quia decima videtur res ſacra, quia eam do-
minus retinuit in ſignum vniuerſitatis dominij extra de de-
ci. cap. tua nos, & tamen præſcribitur, extra de præſcriptio-
ni. c.

3 ni.c.dudũ. & dic quod decima † non eſt deſtinata immedia-
te ad ſeruitium domini ſed ad vſum deſeruientiũ Deo, de qui
bus nõ loquitur hic: quia illa, præſcribi poſſunt. vt ſupra di-
xi. Cur ergo non præſcribit laicus decimam ſicut præſcribe-
ret aliã rem eccleſiæ. Poſſet dici: quia nec poſsidere poteſt,
extra de decimis.c.cauſam. ſed cur non æque bene, ſicut alias
res? Reſpondeo: quia Deus ſpecialiter pro ſuis ſeruitoribus
decimas retinuit, quod non reperitur de alijs rebus. In gl. qui
facit in fi. ſed non ſufficit: imo quatuor requiruntur, videli-
cet quod apprehenſus fuerit, & paratum ſe obtulerit pro li-
bertate litigare. & diu ſteterit, & bonafide: vt not. ff. eo. l. ſi is
qui. §. ſi ſeruus. vbi videtur alia glo. quam hic. Sed dic, quod
4 nec illa, nec iſta, penitus vera eſt: vnde diſtingue, † quia aut
fuit diu moratus, aut apprehenſus ſe pro libero geſsit: & tũc
non eſt opus bona fide. immo his concurrentibus & tunc in
cipit poſsidere. aut non fuit diu moratus: & tunc non bene
requirũtur bonafides. & ſic intelligitur ff. de lib. cauſa. l. quod
autem. & ibi no. nec approbo, quod gl. no. in §. ſi ſeruus. ff. de
acqui. poſ. l. 3. vult quod l. quod autem loquatur quo ad onus
probandi: quia nec onere probandi oneratur dominus: niſi
diu &c. C. de proba. l. vis de hoc no. Inn. extra de ſer. non or-
di. c. 2. Item videtur quod glo. hic in eo quod dicit, quòd ſer-
uus fugitiuus præſcribit libertatem. & præſcribitur ab alio.
30. an. ſic contra text. huius §. qui dixit. Non tamen illi vſu-
5 capio vllo tempore &c. ſed dic quod iſte text. † loquitur ſe-
cundum tempora digeſtorum & ſua, quibus erat incognita
præſcr. 30. an. vt dixi ſupra circa prin. vnde text. loquitur, ſe-
cundum ſua tempora glo. ſecundum iura noua. & non idem
quod hic. C. de ſer. fug. l. 1. de præſcr. long. temp. quæ pro lib.
l. 1. & ſic iſte caſus, quo ad hoc eſt diuerſus a primis duobus
6 quia in illis nullo tempore, hic 30. an. præſcribitur. † Sunt &
alij caſus, in quibus nulla currit præſcriptio. vt C. de præſcri
ptio. 30. an. l. præſcriptionem. de agr. & cenſi. l. cum ſatis. &
l. fi. de fun. rei priua. l. eum qui. ne rei domini, vel templo. l. 1.
& de fundis limitroph. & ter. lib. 11. l. fi. de mutile. l. fi. ff. eo.
titu. vſucapionem. C. de ope. pu. l. præſcriptio. ff. de via pu. l.
viam publicam. ex. de præſcrip. cauſam. 16. q. 3. c. placuit. §.
poteſt. & c. cler. & c. licet. & c. inter memoratos. extra de prę
ſcrip. cum ex officij. & c. cũ non liceat. in feu. de lege Corra.
c. vnico. §. ſimiliter. de prohi. feu. alie. per Fel. circa principiũ
extra eod. c. cauſam. per Inno. & per Ber. in c. cum non liceat:
non tamen tot caſus ponuntur ibi, ſicut hic po. ut. de hoc no.
infra eo. §. res fiſci.

a Adnotatio. Sed aliquando. Sic ſummatur. Homo liber, res ſacra, vel litigio-
ſa: & ſeruus fugitiuus. non poteſt vſucap. h. d. ſecundum Acc. Addit ſat. ca-
ſum notabilem. ſcilicet quod quando inſtrumentum eſt iuratum, non currit
præſcriptio, vt per Butr. & Hoſt. in c. ſi diligenti. extra de præſcr.

1 *Mandati actio quibus potior.*
2 *Malæ fidei poſſeſſor ne alienat.*
3 *Malam fidem tranſmitti.*
4 *Errore cauſetur ne mala fides?*

F V R T I V E Quoque. In glo. no. quòd præualet in fin. il-
la poteſt induci ſic: quia ibi actio mandati, quæ ſpecialiter
1 datur, contra procura. & actio tutelæ, quæ datur † contra tu-
torem, præualent magis, quam generalis prouiſio actionis in
factum: ſed nõ meruit ſignari, quia adeo ſunt generales man
dati, & tutelæ ſicut actio in factum, in præſenti propoſito. In
glo. ſed videtur, ibi cum alleg. l. dolum imo in ſingulari ple-
nius diſtinguitur aut ſit ex cauſa lucratiua, vel non & aut ad
agendum, vel defendendum: & an ſit reuerſura res ad domi
num, vel non, vt plene notatur C. de acq. poſ. l. vitia. ſed illa
diſtinctio obtinet, vbi ſucceſſor ſingularis agit, ſecus ſi conue
niatur. vt no. in l. an vitium. in glo. cũ contra me. ff. de diuer.
temp. prę ſcr. vnde indiſtincte nõ obeſt quo ad vſucapionem,
niſi vtatur acceſsione eius. vt hic no. In fi. eiuſdem glo. hæc
a glo. videtur ſupponere, quòd auth. malæfidei.[a] C. de prę ſcri.
long. temp. habet locum in re mobili. & tamen doct. tenent
2 contra in d. auth. & eſt ipſa veritas: quia malæfidei † poſſeſ-
ſor non poteſt alienare, quin furtum committat & ſic res nõ
vſucapitur: vt hic, & ſic diſtinctio illius auth. non poſſet lo-
cum habere, & ſic videtur ſupponere glo. in d. l. an vitium, in
3 glo. cum contra me. in fi. † In glo. an ipſe hæres. in fi. dic. ple
nius. ff. pro hære. l. 2. vnde ſemper malafides prędeceſſoris no
cet ſucceſſori vniuerſali: quia reputatur vna perſona, vt in
auth. de iureiu. a mo. præſti. circa prin. & bona fides prodeſt.
infra eo. §. eo. diutina. Quid de ſucceſſore in beneficio eccle-
ſiaſtico? Non videtur idem: cum ille habeat nouo iure, nec
cauſam habet a prædeceſſore. ar. contra extra de deci. c. dudũ.
quod no. Inn. extra de iurepa. cura paſtoralis. Præterea, cum
prælatus, ſeu rector, qui malam fidem habuerit, adminiſtra-
tionem haberet: & eccleſia dominium, vt dixi ſupra de rer.
diui. §. nullius videtur quòd illa malafides adminiſtratoris, &
acquirentis, quæ debet nocere eccleſiæ, debeat ſemper noce-
re eccleſiæ, etiam ipſo acquirente ab adminiſtratione remo-
4 to. ff. pro empto. l. non ſolum. §. Pompon. † In glo. & idem in
fi. In ſolutione horum contrariorum, ſunt glo. variæ. quan-
doque enim dicunt, iuris ignorantiam non prodeſſe. imo no-
cere indiſtincte quo ad vſucapionẽ. ff. eo. ſi ſur. §. 1. quandoq;
dicunt, quòd prodeſt, & cauſat bonam fidem. ff. pro emptore
l. 4. Dy. tenet indiſtincte quòd nocet, & cauſat malam fidem:
vt not. extra de reg. iur. c. poſſeſſor. Vnde potes dicere, quòd
iuris error cauſat bonam fidem, quo ad fructus, ff. de pe. hær.
l. ſed & ſi lege. §. ſcire. Sed quo ad vſucapionem diſtinguitur:
quia aut eſt error ex parte tradentis, & nõ nocet, quo ad hoc,
b quòd cauſet malã fidem, vt hic. aut ex parte accipientis:[b] &
tunc aut per errorem perueniretur ad prohibitũ, & tunc cau
ſat malam fidem: & vſucapionẽ impedit, vt dictis. ll. aut non.
& nõ cauſat malam fidem. Nec ob. l. ſi vir. ff. pro dona. & no.
ff. de iur. & fac. ign. l. Iuris ignorantia. Quidam autem diſtin-
guere voluerunt, an erretur in apicibus iuris, vel non ff. man
da. ſi fideiuſ. §. pen. errans autem in iure, & in facto, eſt bonę
fidei. vt no. in d. l. ſi vir. in glo. & per Dyn. in c. poſſeſſor. de
reg. iu. lib. 6. & infra eo. §. error.

a Adnotatio. Auth. malæ fidei. de intellectu dictæ auth. vide Ang. hic ponen-
tem. 12. notabiles limitationes, quas bene vide.
b Accipientis. Et eſt ratio diuerſitatis. quia in præſcribente, requiritur no-
dum bonafides, ſed & iuſtus titulus: quem hic error impedit, ſed in tradente
ſufficit bona fides.

1 *Animus qui deponatur. 2. & 3.*
4 *Vineæ & ſyluæ differentia.*
5 *Animum non depoſitum probari poſſe.*
6 *Proteſtationis inefficacia.*
7 *Vſucapioni quã præcludatur via.*
8 *L. cum quærebatur. ſenſus.*

Q V O D Autem. Super text. ibi cum dicit ius ita &c. talis
iuris reſponſio. Item ibi cum dicit, incuriam, id eſt non curã.
1 & expone vel, pro id eſt. † In glo. ſed hoc, in fi. doct. conſue-
uerunt reprehendere glo. in eo quod dicit, quòd per obliuio
nem non perditur poſſeſsio, per l. peregre. ff. de acquir. poſſ.
quia oblitus non habet animum perdendi, & poſſeſsio non
perditur ſine animo. Vnde dicunt, non per obliuionem: ſed
per negligentiam, præſumitur depoſitio animi, & per depo-
ſitionem animi perditur poſſeſsio. Sed (ſi bene aduertas) gl.
idem intellexiſſe videtur. dicit enim hic per obliuionẽ & de-
poſitionem animi &c. Sed dum tale tempus remittitur arbi-
trio iudicis, quid arbitrabitur iudex? Quidam dicunt, quod
ſi quis ſteterit per annum, quod non operaretur in re, vel non
vadat, & veniat, præſumitur depoſuiſſe animum: & hęc opi-
nio attribuitur Hoſt. pro quo bene facit in feu. ſi de feu. inter
do. & vaſallis. ori. c. 1. in fin. Sed tex. qui dicit aliquandiu a ſi-
mili videtur ſupponere de maiori tempore. ff. de dam. infect.
2 l. ſi finita. §. non autem. in fi. † Vnde dic, quod iudex debet ad-
uertere ad omnes circunſtãtias. Nam ſi poſſeſſor præſens ſit,
& videat alium occupare, & detinere, præſumitur depoſitio
animi. Similiter ſi negligat, quod alter collectũ ſine contra-
dictione, ſine murmure receperit, quod depoſuerit animum
poſsidendi: & hoc caſu videtur animus ſufficere, per d. c. vel
ſi forte non negligat: ſed non audet venire ibidem ſuſpicans
ſe repelli, deſinit poſsidere ex tunc, vt l. ſi id quod. §. fi. de ac-
quir. poſſ. ſed tunc non occupatur poſſeſsio vacans: imo ſic ſu
ſpicatus ſpoliatur. ſi autem eſſet abſens cauſa neceſſaria, vel
voluntaria,

voluntaria,non præſumeretur in cauſa,modico tempore ani
mum depoſuiſſe. & maxime ſi ignoraret occupatā. vel ſi ali-
quo impedimento detineatur quominus vti , vel venire poſ-
ſit: imo videtur in caſu,poſſeſſore abſente,quando venire nō
poteſt,vel mittere,quod ſemper poſſeſsionem ſuam retineat
animo : cum in dubio non præſumatur velle quis ſuum iacta
re,vel relinquere . vt l.cum de indebito.ff. de proba. & bene
facit ſupra de rer.diui.§. ſi. cum ibi not. non enim præſumi-
tur relinquere,qui venire non poteſt. ff. de ædil. edict.l. quis
ſit fugitiuus.§.idem ait. Verius tamen videtur,quod amittat,
non tamen tam breui tempore.ff.de itine.actu. priua.l. 1.§.ſi
quis autem propter. ſicut vbi abſens eſt,& venire potuit,vel
mittere pro ſuis rebus gubernandis. nam tunc pręſumitur de
poſuiſſe animum,ſi aliquandiu ſtetit , quod non venerit, vel
miſerit,& forte ſufficeret quinquennium . argu.ff. de repu.l.
3 vxores.§.fin. † Quid autem ſi ſit præſens, & nemo occupat ,
nec ipſe colit,nec intrat,& ita fuit per aliquod tempus,quod
non intrauit: deinde venit alius & occupat : nunquid cenſe-
tur occupare vacantem poſſeſsionem,vt præſumatur deſijſſe
poſsidere animo ? Videretur, quòd ſic, propter incuriam &
negligentiam. vt hic. & ff.eo.l.furtum.§.1. & videtur ſuffice
re biēnium.arg.de nupt.l.2. de omni agro deſer.l. qui agros.
In hoc tamen eſſet aduertendū, nam eſt reſpicienda rei qua-
litas.nam in vinea videretur minus tempus ſufficere, quā in
nemore. ſi enim per annum dimiſit vineam incultam:nec eā
4 † vindemiauit, cum faceret alias ſuas vineas coli, vel vinde-
miari: cur nō præſumitur velle eam deſinere poſsidere ? Sed
ſi ſteterit per ſex,vel decem annos, quod non iuit ad ſyluam:
cum nec ire,nec colere opus ſit: quia creſcit per ſe ſine cultu
ra , ſine alia diligentia cur præſumeretur velle ſyluam deſi-
nere poſsidere : cum non ſit negligentia , nec incuria ? Item
eſt attendenda conditio perſonæ : vt ex ea præſumatur ani-
mus · vt ſi conſueuerit ita deſerere res , ſi & ad alios tranſire
ff.de repu.l.ſi.§.illud.ff.de re mili.l.non omnes.§. a barbaris.
Si enim ſit diligens, qui bene curat de alijs, & vnam vineam
incultam,dimiſit per biennium , vel circa , præſumitur faci-
lius animus derelinquendi,quam ſi eſſet negligens, qui alias
male coleret omnes. Item attendendum,an propter pauper-
tatem dimittat , quia tunc non præſumeretur ita cito animū
deſinendi habere. Item eſt atetendendus mos regionis,in cul
5 tura.ff.flu.l. 1. §.1. † Sed quid ſi antiquus poſſeſſor vult pro-
bare contrarium , videlicet quod non habuit animum deſi-
nendi , an admittetur ? Non videtur, quia hæc præſumptio
eſt iuris,& de iure,contra quam non admittitur probatio.C.
de prob.l.ſiue poſsidetis. cum ibi not. ego non video . Quid
enim ſi probare velit ſe coluiſſe terrā, vel breuem abſentiam,
cur non admittetur ad talia probanda ? ff. de proba.l. circa.
Non videtur dubiū.Sed hoc eſt dubium,an probata vel con-
feſſata longa abſentia,vel incuria,vel negligētia,primus poſ-
ſeſſor admittatur ad probandum , non depoſuiſſe animum ?
Et videretur,quòd ſic . Nam cum vt dixi in his , quæ in ani-
mo conſiſtunt , debeat iudex inquirere & audire circunſtan-
tias rei,vt d.§.a barbaris,non video quin vtranq; partem ad-
mittere debeat ad ponendū ſuper hoc & probandum . Quid
6 ergo † ſi probet ſe fuiſſe proteſtatum,nolle deſinere poſside-
re per abſentiam, vel incuriam ? Non videtur quòd ſufficiat
ff.loc.l.cum in plures.§.locator.ff. nau. cau.l.debet.§. item ſi
prædixerit. Contra.ff.de acq.hæred.l. qui in aliena.§. ſi.Satis
poteſt dici,quòd valeat eius proteſtatio: maxime vbi cauſam
adijcit iuſtam: quia dicit ſe non poſſe colere,propter pauper
tatem,vel alias,vel ſe abſuturū ex cauſa.arg. extra quod met.
cau.c. 1.de ſpon.cum in tua.& ibi de hoc notatur. Forte idem
in iuribus,vt videatur amiſiſſe poſſeſsionem, qui eis non vti
tur per negligentiam vel abſentiam,& vide quod no. Innoc.
extra de ele.c.querelam . Et per iſta poſſet reperiri via,quod
7 vix aut nunquam † res abſentis poſſeſſoris præſcriberetur.
nam cum vſucapio, ſeu præſcriptio incipiat a tempore , quo
primus deſinit.& ſecundus incipit ciuiliter poſsidere: vt ple-
ne notat Dy.extra de reg. iur. in c.ſine poſſeſsione. prope ſi.
lib.6.ff.eo.l.fine.& primus nō deſinat quandiu durat animus
poſsidendi. & de hoc conſtare poteſt per modū præmiſſum,
ſequitur quod nunquam contra talem abſentem præſcriba-
tur:intellige ,tamen,vt ſcripſi infra per quas perſo §.de his ,
in ſi.Secundum hoc intellige gl. & doct.iuris ciuilis, & cano
nici, qui [hoc arbitrio iudicis reliquerunt] nec in quoquam
iudicem inſtruxerunt.& vide alios modos, quibus dicitur va
cua poſſeſsio,in l.cum quærebatur.C.vnde vi. In gloſ. 20.
vel 20.an.in ſi ex quo eſt extracta auth.malefidei. C.de præ-
ſcrip.30.vel 40.an.Et caue quia primum quod hic dicit gloſ.
non eſt verum,videlicet quod huiuſmodi poſſeſsio ſit violenta.
8 quia † dicitur in l.cum quærebatur. Qui vacantem poſſeſsio
nem occupat, vt prædonem occupare ſe intelligat : debet in
telligi quoad ei competat remedium illius. l. quod operatur
eundem effectum.quo ad reſtitutionem ſicut ſi eſſet prædo:
non quo ad vſucapionem,ſeu quo ad alia,vt ibi no.alias. illa
l.multas ll.corrigeret,quod non eſt dicendum,& hoc vult di
cere gloſ.C.de acq.poſ.l. vitia,quæ dicit quod clandeſtinitas
non eſt vitium reale & infra eod.§.nouiſsime , & certum eſt
talem occupantem eſſe clandeſtinum. Vnde notanter tex.di-
cit in d.l.cum quærebatur. vt prædonem non dicēdo eum ve
rum prædonem.& eodem modo corrige glo.quæ eſt huic ſi-
milis.ff.eo.l.ſequitur.§.item ſi occupauerit. ſecundum auth.
dicta gloſ.verum eſt concurrentibus duobus quæ ſunt in illo
auth.alias obtinet iſte §.Sed quid ſi ego emi a malefidei poſ.
bonafide : & vendidi alij bonafide , & ſic ego & ipſe eramus
bonęfid.poſ.ſed primus venditor maleſ.an pręſcribatur res?
Et videtur,quòd ſic.quia mala fides non eſt vitium reale , vt
in d.l.vitia. In fin.tex.ibi cum dicit nec cui longa id eſt lon
gæ poſſeſsionis effectus qui aufertur,ſi in vitium furti res ca
deret,vel violentiæ .

1 *Furti vitio quando inuratur res .*
2 *Subripit rem vſurus tantum .*
3 *§.Labeo ſenſus .*

a ALIQVANDO. In gloſſ.vel quaſi in ſi.& hoc [a] vbi de
1 bitor † ſurripuit . alias ſi extraneus . Vnde dic,quod aut de-
dit rem ſuam pignori,& tunc ſi ipſemet ſurripiat , non incur
rit vitium vt in §.ſi rem,allegat.in glo.ſi alias incurrit,opor
tet,quod veniat in poteſtatem debitoris, nec ſufficeret quod
creditoris vt d.l.ſequitur.§.quod autem , aut alienam & tūc
aut ipſe debitor ſurripuit & oportet venire , rem in poteſta-
tem creditoris,vt l.fin.ff.pro ſoc.aut extraneus,& tunc in po
teſtatem domini,per §.quod autem alleg. Quid ſi in penulti
mo caſu veniret in poteſtatem domini , & non creditoris ?
2 Videtur ſufficere per §. quod autem . † Sed quæro an ſi res
ſurripiatur,gratia vſus tantum,an cadat in vitium furti ? Et
non videtur , cum talis fur non intendat rem lucrari : & ita
non committit furtum vt ſupra §.item ſi is , nec priuat poſ-
ſeſsione,cum hoc non intendat.ff.de acq.poſ.l.ſi aliquam rē.
Sed contrarium poteſt dici : quia nedum vſus , imo ipſa res
æſtimatur , quamuis gratia vſus furtum fiat.ff.de fur.l.qui iu
menta.de cond.furtiua.qui furtum.& pro hoc bene facit. ff.
3 eo.l.ſequitur.§.Labeo. ibi † enim ſeruus furabatur.vt vtere-
tur tanquam peculio tantum, non vt rem lucri faceret.In ex
pellente tamen qui intendebat vti ad tempus tantum , & nō
acquirere poſſeſsionem ; ſecus eſſet. ff. eo.l.non ſolum . §. ſi
dominus.& l.ſequitur . §. ſi tu vi me.& facit.ff.de acq.re.do.
l.bonæfidei. C.pro emp.l.ſi partem . vide quod ibi ſcripſi in
gl.vel quaſi in ſi.Fallit ea.l.§.ſi rem.ver.ſi.

a Adnotatio Et hoc.Idem tenet Ang.hic.item quid ſi res ſit ſurrepta vſufru
ctuario item beneſi.emptori? vide hic per Ang.
1 *Præſcriptum in Imperio quando,& an locum ſit .*
2 *Fiſci communia & ſpecialia 3.*
4 *c.ſi.de præſcrip.in 6. ſenſus.*
5 *Publica quæ.& an præſcribantur .*

RES Fiſci. In glo.ſcilicet triennio.ibi cum alleg. C.ne
rei dominicæ vel templo.illa eſt contra , quia ibi dicit nullo
tempore : ſed ſpecialem caſum continet: vt ibi no. In ead.
gl.cum allegat hæc conſtitutio,innouat conſtitutionem,cir-
ca medium.de hoc plene dic,vt no.d.l.ſi. in auth. ibi poſita .
& vide quæ ibi ſcripſi,& quod not. Dyn.extra de re iud. cap.
poſſeſſor. In eadem glo. ibi cum allegat. l. bonæfidei. C. de
præſcrip. 30. ann. l. ſicut. In ſi. eiuſdem gl. vide alios ca-
ſus ſupra.§.ſed aliquādo.In gl.ſcilicet triēnio,vel 10.in ſi.gl.

Dic

1 Dic † plenius, quia aut quæritur de iuribus concernentibus
ſtatum imperij,& ſuperioritatem, & tributorum præſtatio-
nem & non currit præſcriptio temporis cuiuſcunque. C. de
præſcri.30.ann.l.competit,extra de præſcriptio, cum ex offi
cij,& c.cum non liceat,aut de alijs, & tunc aut de quæſitis,
aut quærendis,primo caſu,habet locum præſcrip.40.annor.
regulariter,vt l.omnes,C.de præſcrip.30. vel 40.an. & hoc
in caſibus in quibus currunt præſcriptiones triennij. 10. vel
20.an.contra alium.Nam in alijs,in quibus minora tempora
2 ſpecialiter ſtatuuntur,illa † ſeruantur in fiſco,quæ in alijs vt
in tempore,ad appellandum in redhibitoria,& in minoribus
pręſcriptionibus,arg.ff.de diuer.& tempo. præſcriptio. l. in
omnibus.Item hoc eſt verum, niſi reperiatur aliud tempus
ſpecialiter,in caſibus ſpecialibus in fiſco ſtatutum,quod quã
doque reperitur: vt C.de fun.rei priua. eum qui. C. de fun.
patrimo.l.fina.de decu.l.eum qui.de ſenten. in fiſcum la. nõ
retractan.l.prima.in quibus caſibus fallit, & in dictæ l. 1.C.
ne rei domini.vel templo.In ſecundo caſu, vbi tractatur de
acquirendis, diſtinguitur, an quis poſsideat cum titulo, &
præſcribit rem mobilem triennio,rem immobilem. 10. ann.
vt hic in ſecundo dicto. ff. eodem lege quamuis. Nec ap-
probo,quod gloſſ.hic & ibi dixit de 20.ann.quia fiſcus debet
ſemper pręſens reputari.C.de aqua.præſcrip.l. .cum ibi no.
3 Aut ſine titulo & tunc aut † fiſcus admittitur contra ius com
mune: & tunc ſi poſſeſſor tempus vult computare, & tem-
pore quo bona fuerunt renuntiata,præſcribit quadriennio,ſi
a tempere quo fiſcus incipit ius habere 50.ann.vt l.intra,hic
allegata .ff. de iure fiſci.l. 1.§.præſcriptio.ſi de iure commu-
ni admittatur,videtur quod 40.anu.vt l. omnes. hodie vero
ſtatuitur aliud tempus,in acquirendis quo ad eccleſias.extra
4 de præſcriptio.c.ſi.lib.6.† Vel verius dic: vt ibi non ſtatuitur
aliud tempus: quia ibi loquitur, in his, quæ erant eccleſiæ
quo ad directum dominium: vt quæ ab ea tenebantur,& quę
eccleſia petit,vt ſua,& iam ſibi conſolidata per promiſsionẽ.
Vnde non eſt mirum ſi ſit neceſſarium tantum tempus, ad
eam excludendam,ſicut in re ſua in qua habet directum do-
minium,& vtile extra de præſcriptio. c.auditis.in ſi.ſed ſecus
in re,quæ a fiſco tenebantur ad cenſum emphyteuticum,vel
fundum,vt hic,& ideo videtur, quod ſi res teneretur à fiſco
ad homagium vel cenſum, quod requireretur præſcriptio.
40.an.nec ſufficeret 20. & ſecundum hoc concordare viderẽ
tur iura canonica & ciuilia.& tamen tex. ibi dicit contra, li-
cet leges humanę &c. ſed intellige, quod ibi dicit, videan-
tur &c. ad veritatem tamen aliud non ſtatuunt in hoc caſu,
quem etiam non prouiderunt cum feudalia, & cenſualia eſ-
ſent antiquis legumlatoribus incognita,imo & emphyteu.in
fra loca. §. adeo, ſed ex eo quod generaliter ſtatuerant tem-
pus. 20.anno.videbantur ſtatuiſſe,& in iſto caſu, ſed non eſt
5 ſic,cum ſit alia ratio in eo.† De rebus autem publicis,diſtin-
guitur,aut ſunt vere publicæ totius populi,aut vnius. Primo
caſu, nullo tempore præſcribuntur, ſecundo præſcribuntur
40.niſi in quatuor caſibus, quibus centum an.ſpatium requi
ritur, vt C. de ſacroſanct. eccleſ. l. ſi. de præſcrip.30.ann.l.
omnes.

1 *Vitia vere realia.*

Novissime. In gl.vel quaſi in ſi. de hoc not. plene
in l.vitia.C.de acq. poſ.& adde quod ſcripſi ſupra eo.§. furti
1 ue.& pauca ſunt † vere realia,niſi vi poſſeſſa furtiua & data
contra legem Iuliam repetundarum ſed quaſi realia ſunt,quæ
inhibetur vſucapio propter fauorem perſonę,vt pupilli & fi
ſci.vide plenius,ff.eo.l.vbi.§.ſi.

2 *Error iuſtus & iuſtiſſimus.* 2.
3 *Errans vſucapit & quo & 5.*
4 *L.hominem ſenſus.*

Error. In gloſ.de errore.ibi cum allegat.l. nunquam
dic plenius ſupra eo.§.furtiue. Prope finem eiuſdem gloſ.ibi
cum allegat ff.pro empto.l. 2.d.c.plenius.ff.e.l. Celſus,vbi di
2 cit gloſ.quod in alijs ſufficit iuſtus,in emptore iuſtiſsimus.† Sed
pro Deo dic mihi,quid eſt iuſtus error,& quid iuſtiſsimus?
Glo.dicit quod eſt iuſtiſsimus in alieno facto, quo ad em-
ptionem. Sed in alijs contractibus, quicunque reputatur
iuſtus,etiam cum cauſa tali quali,vt no. ff. pro ſo.l.3.in gloſ.
alias non, ſed hoc non videtur procedere: quia ſi in alieno
facto eſt iuſtiſsimus: ergo videtur quod in ſuo ſit iuſtus, quod
non videtur verum,imo eſt ſupinus,vt ff. de acqui. hær.l.cũ
falſum,de iur.& fac.igno.l.plurimum. Vnde melius videtur
quod in quolibet contractu requiratur iuſta cauſa erroris: ſed
a in emptione iuſtior & maior.a & ſic loquitur hæc gloſſ. quæ
2 melius loquitur.quam illa de l.Celſus. Et eſt † iuſtus,ſi forte
procurator vel ſeruus,dicat domino, rem ſibi donatam fuiſ-
ſe,vel alias acquiſiſſe, vel forte alius cui credendum ſit,vel ſi
dicatur,res legata per aliquos de teſtibus teſtamenti, & poſt
apparet teſtamentum nullum, unde quæcunque cauſa ſuf-
ficiens ad mouendum animum ad credendũ facit reputari iu
ſtum errorem, ſi autem non eſſet ſufficiens, ſecus. Verbi
gratia, Si ſeruus,uel procurator dicerent domino donatum
ſibi equum ab auaro potente,cui nil deſeruierunt, & nullam
cauſam proponant,cur dare deberet uel aliud, quod non eſt
facile credendum,ſed in emptione requiritur cauſa ſufficien
tior,unde ubi non ſufficeret, ſi creditor ſimpliciter dicto fa-
miliæ,niſi interrogaret cauſam,& modum, uel niſi uideret.
inſtrumentum emptionis,uel audiret teſtes, ita quod quili-
bet conſtans, & diligens indagator hoc deberet credere: &
ſic debet intelligi. l. quod uulgo. ff.pro empto. & hæc arbitrio
iudicis committuntur,qui hæc, & alia quæ mouere poſſunt,
debet indagare & aduertere,& pro hoc facit.ff.eo.l.iuſto. §.
filius,in ſi unde quamuis,gloſſ. exponat ibi non leui. idem ſi
leui &c. Tu dicas,quod non eſt idem in emptione per prædi
cta,& ſic debes intelligere opi gl.Iac.tamen in d.l. Celſus,
3 dicit quod † quicunque error,cum bonafide cauſat vſucapio
nem per l.hominem,ff.pro ſuo excepta venditione in qua re
quiritur iuſtus,ff.pro empto.l.quod vulgo.& reſpondet ad l.
celſus, quæ videtur contra eum, quòd illi quos l.Celſus re-
prehendit, dicebant duo. Primo,quod errans vſucepit pro
ſuo,ſecundo quòd etiam titulo, quo putabat verum, vt pro
donatio, pro legato, & in hoc vltimo reprehendit eos, non
in primo,ſecundum eum opi.gloſ. videtur ſecurior.quia le-
ges quaſi vbique loquuntur de iuſta cauſa erroris, nedum in
emptionibus,imo in alijs,ff.eo.l.non ſolum,§. quod vulgo,
verſic.hoc amplius.eo.tit.l.iuſto in prin.& §.filius. Pręterea,
eſt hic expreſſum,& C pro dona.l.fin. Nec ob.l.hominem.
4 † quia intelligitur,vbi fuit error iuſtus, quia credebat ſibi de
beri ex cauſa hæreditaria,vel ex contractu procuratoris, vel
ſerui,alias non vſucaperet,cum non poſſet habere bonam fi-
dem,ff.pro emp.l.qui fundum,§.ſeruus. Itẽ intellige,quòd
5 quando error eſt ſufficiens † ad parandum vſucapionem,quod
eſt opus traditione. vel eo quod pro traditione habetur, vt
plene no.in l.Celſus.Sed quid ſi traditio non interceſsit, cre
debatur tamen interueniſſe,iuſto,vel in iuſtiore errore? gl.
dicit dubitatiue,quod ſufficit. Iac.de Are.reprehendit eam ibi-
dem. quia ſi dominium non transferatur ſine vera traditio-
ne,ergo nec cauſa vſucapiendi.ff.de contrahen.emp.l. claui-
bus.Sed Dy.tenet ibi cum gl.& videtur expreſſum, ff.e.l.iu-
ſto.§.filius,in s. dicto. Nec ob.ratio Iacob.quia procedit ex
falſis: vt patet ff.de acq.poſ.l.ſi quis fundum.

a Adnot.Iuſtior,& maior. Adde Albet.de Roſa.in l.ſi exiſtimans,C.pro ſoc. eundem in l.error.& in l.cum quis.C.de iu.& fac.ign.& Bart.in l. Celſus,per iſtum alleg.C.de vſuc.

Divtina. In gl.vt continentur,in ſi.iunge. ſupra eo.
§.furtiue.dic vt ibi & ff. de acquiren.poſſeſ.l.Pomponius.§.
cum quis.

1 *Alienum an alienabile.& a quo.*
2 *§.Item ſi quis l etiam de pe.ha.limitatio.*

Edicto. In gloſ.vt a procur.imperialium rerum. qui
procu.fiſci vocatur,vt l.bene a Zenone.§.1.C. de qua.præſc.
In gl.ſ.a fiſco,ibi,cum allegat.C.ſi aduer.fiſcum.l.ſi.item ob
1 tinet hæc l.† vbi fiſcus,ignorans ius tertij,alienat, ſecus ſi ſci
ret,vt no.C.de ven.re.fiſ.cum pri.com.l.1.lib.10. & hoc vbi
alienaret cum cauſa ſufficienti.& reipublicæ euidenter vtili.
ff.de euic.l.ex mille.de rei vendicatio.l.item ſi verberarum.
§.ſi forte. Item non obtinet, vbi princeps habet aliquod ius
in re.quia tunc illud ſolum videtur alienare, non ius tertij;
niſi

niſi exprimat. C. de loca. prædi.l. finali. ff.de legatis 1.l.do-
mus.§.finali.ſed quia nihilomus hęc lex eſt iniqua. non vide
tur obtinere de iure canonico 17.q.4.c.quicunque.Item non
obtinet etiam de iure ciuili, in rebus in quibus non cadit cô-
mercium.C.de libe.cau.l.non ideo.In ead. gloſ. cum alleg.l.
quæro.§.inter.ff.loc.gl. dicit ſorte : quia nonnulli dixerunt,
quod ſtatim cadit per l. Imperator.ff. de publica. hoc tamen
approbatur C.ſi propter publi.pen.l.1. In gloſ.ff.de petitio.
hære. in fi. hæ ſolutiones non videntur bonę : quia ſecus in
vniuerſitate,quã in re ſingulari,vbi ipſa vniuerſitas petitur.
2 Vnde dic † quod non obtinet hæc lex,vbi creditores agunt,
contra illum qui emit hæreditatem : quia fiſcus non videtur
vendidiſſe,vel alienaſſe,niſi ius ſuum, & ſic intelligitur, C.
de rei vend.l.1.ſed vbi ipſa hæreditas petitur tota.ſecus erat
de iure digeſtorum, & ſecus de iure codicis. Et ideo melius
videtur dicendum,quod illud vetus,hoc nouum : quia de iu
re digeſtorum. huiuſmodi pręſcriptio erat incognita, ſicut
& multæ aliæ vt ſcripſi ſupra eo.circa prin.Sed hodie reddi-
tur per ius canonicum,ad ius vetus,vt dixi &c.

De donationibus. *Rubrica.*

1 *Donationi validæ neceſſaria.*
2 *Donationis, verb. acceptio.*

Tex.continuat hãc rubricam,eſt & illud &c.Et no.ꝙ qui-
dam habent ſuper rubrica talem gl. donatio eſt quædam libe
ralitas,quę nullo iure debetur,pro qua ff.eo.l.donari.& ff.de
1 reg.iu.l.donari.† Vt autem hoc plenius videas, ſcire debes,
quod ad hoc,quod donatio poſſit dici vera & proprie dona-
tio,quinque requiruntur. Primo quod fiat pure,& ex mera
liberalitate : & ſic quod donatarius nõ ſit adſtrictus ad ali-
quid dandum,vel faciendum,ff.eo.l.1.& l.hoc iure. Secun-
do,quod non detur ob cauſam,C.eo.l.fi.Tertio,quod ſit libe
ra,videlicet,quod donans non ſit obligatus ad dandum ali-
quo vinculo inducente actionem, vel impediente repetitio-
nem,quia ſi alias eſſet vinculum,quod actionem induceret,
vel repetitionem impediret : vt quia erat obligatus ad anti-
dota,vel confeſſus fuerit accepiſſe pecuniam,quam non re-
ceperat, & erat intra biennium, non impeditur retro quin
eſſet vera donatio.ſic intellige.ff.eo. l.hoc iure.§. ſi quis ſer-
ua.& l.donari.ff.de reg.iur.& ibi de hoc.Quarto,quòd ſit ab
ſoluta ſine aliqua repetitione.ff.de do.cau.mor.l.ſenatus.§.1.
Quinto,ꝙ fiat inter viuos,vt infra eo.§.alię. & hęc conſue-
uerunt poni in inſtrumentis & literis donationum,& bene.
& hęc faciunt ad quęſtionem,de illo qui donauit ſeu vendi-
dit omnia,quę titulo donationis acquiſiuerat à Sempronio,
quod non videatur dediſſe.niſi illa,quę data ei fuerunt vera,
2 pura,& ſimplici donatione:† cum verbum donationis, pro-
prie ſumptum nihil plus importet, & de hoc ſolum pręedice
tur per prius & ideo ſic videtur recipiendum ff.ſi ager vecti.
l.1.& bene facit ff.pro ſoc.l.3.§.de illo.& ff.eo.l.ex hoc iure.
§.1.& ſic non veniunt donata ob cauſam quod poteſt eſſe ve
rum niſi appareret aliud vel per coniecturas vel alias:vt quia
ſorte nõ acquiſiuerat titulo donationis à Sempronio niſi ob
cauſam,ff.de leg.1.l.ſi quando,C.de inoſ.teſta.l.ſi quando.

1 *Stipulationis ius.*

EST Et aliud genus. In gloſ.ſcilicet de iure ci-
a uili,ibi.cum alleg.§.de conſtituta. [a] hæ allega
tiones faciunt per conuentionem.nam §.de cõ
1 ſtituta pecunia, probat quod † ſtipulatio ſit de
iure ciuili : vt l. ſi quis argentum, C. de don.
quod hodie,pacto contrahitur,vide infra eo.§.perficiuntur.
In gl. ſcilicet large, ibi, continentur, nam ſub donatione in-
ter viuos continẽtur multa large ſumpto vocabulo. ff. eo.l.1.
In gl.ibi, cum alleg.infra de leg.in prin. ff.de le.1. l. legatum
eſt donatio.In gl. ſcilicet inſtantis,in fi.& l.hæres meus.§.1.

a Adnotatio § de conſtituta. Inquantum hæc gl. vult dicere quod donatio poteſt fieri nudo pacto.hoc etiam intelligit Ang & Chriſto.in donationibus cauſa mortis,de quo per ipſum Ang.in §.in perſonam,infra de actio. & Chriſtopho.infra eo.in glo.manifeſtaneſt.

1 *Donatio ſimplex qui dinoſcatur.*
2 *§.Iulianus. ſenſus.*
3 *Donation ob cauſam repetibile.*

Mortis Cauſa. In gloſſ. ſi moriatur in fi. hæc gloſ.
multas habet ſimiles. nam ibi no. C.eod.l.fin.ff.eod.l.mortis
cauſa. §. Titia.ff.de exce.do.l.apud celſum.§. iulia. ſed contra
1 no.ff.ſol.mat.l.quæ dotis,de do.præl.l.Seia.†Dicas,quod aut
donatur ſimpliciter,abſque eo ꝙ fiat mentio de morte & tũc
in omni dubio eſt donatio inter viuos,nec diſtinguitur,an eſ
2 ſet euidens periculum,vel non : & hoc dicit d.l.Seia.§.fi.[a] Si
autem fiat mentio mortis,& poſt mortem confertur,vel per
conuentionem vel alias præſumitur donatio cauſa mortis. &
ideo credo,ſi nulla fieret mentio mortis, ſi tamen de natura
contractus effectus omnis referretur poſt mortem donantis:
vt l.Seia.de do.præl.arg.ff.de le.2.l.cum pater.§.mater. & fa
2 cit.d.§.Iulianus,ibi † enim ex eo quod volebat vxorem habe
re,cõferebatur in tempus mortis,de natura donationis inter
vir.& vxo.vt d.l.Seia.in prin. ff. eo. & ſecundum hoc eſt in-
telligenda.C.de contrah.& com.ſtip.l. ſcrupuloſam & infra
de iniu.ſtip. §. poſt mortem, quando quis ſtipulatur ex alia
cauſa, quam donationis : alias ſi donationis, dic quod valet
ſtipulatio,vt donatio cauſa mortis : non alias. & hoc innuit
d.l.ſcrupuloſam,in fi.cum dicit pro tenore contractus,vel te
ſtamenti &c.& hoc vult dicere §.in ſumma. infra eo.ſi recte
intelligas. & hoc niſi contrarium exprimatur per contrahen
tes.vt ſupra in rub.dixi. In gl.quia voluntas.in fi. Hęc non vr
3 perpetua ratio. quia † quando datur ob cauſam, impeditur
quandoque pœnitentis repetitio. vt l.ſi pecuniam,eod.tit.&
ibi plene not.quod non eſt trahendum ad do. can. mor. ſed
tamen eſt argumentatiua.vt d.l.ſenatus,§. 1.in fi.§.

a Adnotatio.l.Seia.§.fi.Dicit hic gl.quod donatio cauſa mortis, debet exprimi : alias non eſt do.cau.mor. hoc intelligitur verum, niſi ex coniecturis appareat eum velle donare cauſa mortis,quas ibi ponit gl.Iaſ.

1 *Legati & don.cau.mor.diſcrimina. 2. 3. 4. & 5.*
6 *Donantis & donatarij diuerſa tempora.*
7 *Catonianæ regulæ vis.*

Hae Mortis cauſa. In gloſſ.1.donatio ibi cum dicit li-
beralitas.Sed certe legatum eſt liberalitas,ff.de leg.1.l.lega-
tum eſt delibatio. vnde collige inſignia ex his,quæ notantur.
infra gl.2.In gl.dicit ſere,dicit ibi,cum alleg.ff.eo.l.ſenatus,
§.fi.dic ibi plene. In ea.gl.ibi cum alleg infra de leg. in pri.
hæc etiam non dicitur bona, quia legatum quandoque tradi
tur a defuncto.ff.de leg. 2.l. Lucius Titius.& no.eo.tit.l. lega
1 tum eſt donatio.in fi.gloſ.ſed potes † dicere, quòd quamuis
tradatur a teſtante, ſemper videtur ab hærede proficiſci. ff.
ad l.fal.l.cum quo.§.fi.non ſic in donatione cauſa mortis. in
qua donans obligatur. vt infra ſtatim no. vnde in donatione
cõtrahitur cum donante:in legato,quaſi contrahitur cũ hęre
a de. In ea.gl.ibi.obligatur donans. [a] vt poſt mortem ſoluat,
niſi alias actum ſit,ff.eo.l.mortis cauſa donatio : ſic & in l.vt
2 hæredibus,ff.de leg.2.& no.ff.eo.tit.l.non videtur.†In ea.gl.
ibi cum alleg.l.vt hæredibus,vult dicere gl.quòd in donatio
b ne cauſa mortis non poteſt ſubſtitui [b] ſine promiſsione ſub-
ſtituto facienda in legatis ſic: & hoc idem videtur tenere.C.
e.l.fi.ſed hoc verum eſt directe ſed per fideicommiſſum po-
teſt.ff.de leg.2.cum pater.§.eorum.l.Seia. de do. præ. & id-
eo, abſens poteſt ſubſtitui per fideicommiſſum, ſecundum
Dyn.in d.l.ſi cui.& ſic intellige. C. eodem.l.1. cum ibi nota
tis. In ead.gloſ.cum allegat. §. in extraneis, hoc non eſt ve-
rum,& ibi dicam,& no.ff.eo.l.in mortis. de hær.inſt.ſi ſeruũ
3 §.in extraneis.†In fi.eiuſdem gl. Azo.in tit. C. quorum leg.
c in ſumma ad fin.hoc tamen non eſt verum. [c] imo datur, ſal-
tem in eo quod eſt vltra falcidiam,ſed in hoc differunt, quia
quorum legatorum datur ad reuocandum totum legatum:
ſed non ad reuocandam totam donationem cauſa mortis:ſed
illud tantum, quod eſt vltra.& ita not.ff.quorum leg. l. 1.§.
4 ſi quis ex mortis : in gloſſ. poteſt vtique. † Item eſt alia
differentia : quia donatio cauſa mortis non poteſt repu-
diari : legatum ſic, ff. de legatis 2. lege cum pater. §. ma-
ter. & ibi nota. quod poteſt eſſe verum vbi fuit facta
vel

vel per ſtipulationem: ſecus ſi valeret vt fideicōmiſſum, niſi
agnouiſſet poſt mortem: vt ff. de bo. lib. l. ſi vero. §. ſed mor-
5 tis, Item datur † alia differentia: quia legatū fit inter abſentes
ſed donatio cauſa mortis a præſente præſenti. ff. eo. l. inter
mortis. ſed hoc verum, vt valeat iure donationis: ſed vt va-
leat iure fideicommiſſi, poteſt fieri inter abſentes. ff. de le. 2.
l. miles. & l. cum pater. §. donationis. & ſic intellige quod no.
Azo. in ſumma de don. nume. 6. qui dicit, quod valet ex nuda
pollicitatione: quod verum eſt, vt valeat iure fideicommiſſi.
& de hoc ſcripſi, C. de iure do. l. 2. & vide infra proxi. §. Qui-
dam dixerunt quod ſit opus traditione. vt l. papi. ff. de don.
inter vir. & vxo. Verius dicitur contra. ff. de pub. l. 2. & ibi no.
6 Item intellige † quod hic no. quod tempus mortis inſpicitur,
quantum ad donatarium: ſed quantum ad donantem, inſpi-
ciuntur duo. vt in legante. ff. de leg. 3. l. 1. §. 1. quia cum ha-
7 beat inſtar legatorum, & regula Catoniana † locum habeat,
vbi eſt defectus ex parte legantis, ſequitur quòd impediat do
nationem cauſa mortis, ſicut legatum: & ſic reproba, quod
no. in l. in mortis. & doct. ibi etiam reprobant.

a Adnotatio. Obligatur donans. Reuocabiliter tamen, & hoc verum ſiue
ſtipulatione, olim, ſiue pacto nudo hodie fiat, non ſi per traditionem, vt l. ſi
alienam. §. marcellus. ff. eod. titu. ſine qua etiam transfertur dominium, vt l.
vel mortis. ff. de pub.

b Non poteſt ſubſtitui. Adde Bar. in l. ſi paterfamilias. ff. de hær. inſti. & in
l. iam hoc iure. §. ſi aliter. ff. de vul. & pup. & plenius per Bald. in ſua repeti. c.
Rainald. col. 66. ibi ad finem. extra de teſt.

c Verum. Idem tenet Ange. recitans opi. Ioan. Fab. idem Aret. ponit hoc ple
nius ſi quæratur, an donatio cauſa mortis: æquiparetur vltimæ voluntati, an
contractui: vide eum hic in 2. colum. poſt medium in ver. Adde, ſi quæritur
vbi plene diſtinguit.

1 *Donari futuris verbis non poſſe. 2. & 3.*
4 *Donare futuris verbis canonibus licere.*
5 *Donationes futuræ actio.*
6 *Traditionis effectus.*
7 *Donatorem euictione non teneri fallit. 8.*

1 Al. tar. † In glo. manifeſtauerit. in fi. glo. hæc gl. non vi
detur procedere in eo, quod valet donatio, per verba dabo:
quia iure pacti valere non poteſt, cū non fiat pactum per ver
ba de futuro: vt hic notatur. & in l. tale pactū. ff. de pac. Item
nec iure ſtipulationis, quia non præcedit interrogatio. ff. de
verbo. obl. l. 1. Præterea videtur ſimplex pollicitatio, quæ nō
obligat. ff. de pollici. l. 1. Præterea nullus cōtractus perficitur,
nec ille per verba de futuro. ſi enim promiſi mutuare, non
mutuo: vel ſi promiſi vendere, non vendo. ff. de act. emp. l. ſi
ſterilis. §. ſi. ſi cer. pe. qui pecuniam. & teſtator nō videtur ven
dere qui damnat hæredem vendere. ff. de leg. 1. ſi quando. de
leg. 2. ſi cui. de leg. 3. qui concubinam: §. ſi fundus. vnde in §.
ſtipulatio. fuerunt verba de præſenti. nam ibi præceſſit inter
rogatio, quæ non potuit eſſe alia. quam per hæc verba: pro-
mittis te daturum? & reſpondes, bene iſta ſtipulatio & pro-
miſſio erant in præſenti de re in futurum danda. & ideo bene
2 aduerte, quod † donatio non poteſt fieri per verba de futuro,
quin ſint aliqua verba de præſenti, vel expreſſa, vel ſubintel-
lecta. vnde ſi te interrogem, promittis te dare, vel daturum
mihi 10. & tu reſpōdeas, promitto, apparet quod eſt promiſ-
ſio de præſenti. vel ſi ſic dicam, dabis mihi? 10. & tu reſpon-
deas, dabo. non eſt dubium ꝙ eſt ſtipulatio, & valet & eſt ex-
preſſum infra de ver. ob. circa prin. Nam ſunt verba æquipol
lentia præſenti. nam interrogando dabis? eſt perinde ac ſi di
ceres. promittis quod dabis? Vnde præcedente interrogatio
ne valet ſine dubio. ſed ſi nulla præcederet: tunc non videtur
valere cum pactum non fiat per verba de futuro. & ſic vide-
3 tur quod gl. poſſit ſaluari, quia alias eſſet ſibi cōtraria. † Quid
ergo ſi quis dicit, ego dabo tibi talem fundum, & tu acceptas
dicendo magnas grates. non videtur valere donatio ſecundū
præmiſſa: quia non donat in præſenti: nec in pactum donatio
nis præſentis, ſed de ſacienda in futurum: & iſtud pactum vi-
detur nudum. nam l. ſi quis argentū. loquitur quando per pa
ctum donatur in præſenti. ſed in ſecundo caſu quis non do-
nat. ſed ſe daturum paciſcitur in futurum. ideo non valet do-
natio, nec vt forte pactum efficax ad agendum: vt det: quia
4 nudum de iure ciuili. ſecus † forte de iure canonico quo agi-
tur ex pacto nudo: vt c. Antigonus. extra de pac. ſecūdum il-
lud ius poteſt eſſe vera opin. Hoſt. qui poſt hanc gloſ. dixit,
quod non refert vtrū donatio fiat per verba de præſenti, vel
de futuro, vt no. in ſum. eod. tit. circa fin. Vel verius dic, non
eſſe veram, quia tale pactum, non cauſat donationem, quod
ipſe concludere vult. Sed bene verum eſt, quod ex tali pacto
poteſt agere, vt det ſicut quando per ſtipulationem promit-
tit dare infra de acti. §. appellamus. & §. ſic itaque. Caue, quia
quando fit donatio per verba de futuro, in caſu quo agi po-
5 teſt, non agitur ſimpliciter † vt res tradatur: ſed vt res done-
tur. & ex cauſa donationis tradat rem. ff. de contrahen. emp.
l. qui fundū. C. de pac. inter empto. l. 2. vel forte poteſt dici,
quod etiam in prædicto caſu, agitur vt rem tradat, & agitur
ad hoc ex ſtipulatu vel certi condictione non ex lege, vt po-
teſt colligi ex l. ſi quis argentum. §. ſin autem hoc minime. &
hoc §. Sed an illud quod hic dicitur videlicet quod agatur ex
pacto obtineat in donatione ob cauſam? Videtur, quod ſic.
C. de dona. ante nup. l. cum veterum. & idem videtur in do-
natione cauſa mortis: vt dixi in proxi. §. & no. ff. de leg. 2. l.
cum pater. §. Mænio. In glo. ex hoc verbo. ibi cum allegat, de
actio. empt. l. 1. dic vt ibi. & videbis infra de contrah. emp. §.
pretium, quicquid tamen fit in venditione & donatione, vi-
detur expreſſum ꝙ teneatur rem præciſe tradere, ſi eam ha-
bet in feu. ſi de feu. cōten. ſue. c. 1. §. ſi facta, & facit d. l. ſi quis
argentum, & quod hic dicitur neceſſitas &c. In eadem gl. in
fi. hæc eſt communis opi gl. vbique. & forte fuit ratio ſic opi
nandi, quia vbi in traditione nulla fuit obligatio: idcirco cau
ſa vel obligatio ſuper euictione non habuit ſuper quo funda
retur, ſed vbi a promiſſione ſecus, ſed hæc ratio non placuit
Iac. in d. l. 1. de iur. do. quia donatio nō fit ſine verbis; niſi in-
ter mutos. Conſtat autem, quòd per verba contrahitur obli
gatio. vt hoc §. & l. ſi quis argentum, quamuis tradendo pro
ferantur. Vnde ſi quis equum tradendo venderet, & venden
6 do † traderet: quis dubitaret obligationem naſci? Traditio
enim non tollit, imo validat contractū & obligationem. imo
7 veſtit pactum, vt videbis in materia obligationum. † Et ideo
videtur concludere, quòd donator non teneatur de euictio-
ne, niſi expreſſe promiſerit. C. de euic. l. 2. Et hæc opinio pla-
cet mihi, nam omnes tex. dicunt non teneri, & eſt diuinare,
& eis imponere, quòd loquantur vbi a traditione incœperit,
vt d. l. Ariſto. ff. de ædil. edic. l. ad res donatas. ſi ſa. fur. ſe. di. l.
quoties. §. ſin autem. C. de ſal. l. & ſi ad te. & videtur expreſ-
ſum. ff. de verb. obli. l. Iulianus. §. qui fundum. in fi. ibi, enim
incipit a præcedenti conuentione. & text. ſupponit non agi,
imo dicit traditione reum protinus liberari. Nec obſt. eo. tit.
l. vbi autem. de ſolu. l. ſi rem. quia intelligitur, vbi ex aliqua
8 † cauſa oneroſa fuerat promiſſum dari: quo caſu, poteſt agi
de euictione hodie. Pe. de Bel. Per. tenet opi. glo. in d. l. 1. ſed
conferens beneficium, videtur teneri. extra de præben. c. cum
ſecundum. & c. inter cætera. Item dominus qui confert, vel
dat feudum. in feu. ſi de feu. vaſa. ab ali. interpel. ſue. ca. 1. In
gl. per cond. hoc verum, vbi fit donatio per pactum: ſed ſi per
ſtipulationem, agitur ex ea: vt ſupra ſcripſi & probatur in l.
ſi quis argentum. §. ſin autem. In ea. gl. ibi cum allegat l. cum
qui. plenius eod. titu. l. in ædibus. §. 1.

1 *Inſinuationis forma.*
2 *Inſinuatio quando facta cenſenda.*
3 *Solemnitas probanda.*
4 *Donatio iurata irreuocabilis fallit tamen.*
5 *Exceſſiuæ qui reuocabile, quandoque temp. re.*

Et Cum retro. In tex. ſolidus, idem eſt ꝙ aureus infra de
pe. te. liti. §. pe. Quid autem fuit, & quantum valet de mone-
ta currente: vide ſupra de attili. tuto. §. nos autem. In gl. 1. in
ſcriptura. in fi. cum dicit pub. non intelligas notariorum, ſed
1 tabellionum: ſed illarum quæ ſunt: vt l. in hac. vnde † nō ſuf-
ficeret facere coram notario. imo confectum inſtrumentum
ſuper donatione, per notarium debet donans deferre ad iudi
cem: & ei inſinuare etiam poſt contractum perfectum. C. de
dona. ante nupt. l. fin. §. 1. & iudex debet recipere, & videre
in actis, ſeu in papyro curiæ, reponere inſtrumenti tenorem
& diem inſinuationis: & dare literam de hoc parti, ſi hoc re-
quirat, nullum autem decretū interponat. nec aliā informa-
tionē faciet. hoc potes colligere in l. hic alle. & C. de off. iud.

Alex.

Alex.l.1. & poteſt huiuſmodi inſinuatio fieri coram quocunque iudice,& coram alio,quam vbi res ſunt poſitæ, vt in l.in hac. Nec obſtat l.ſi præſidiũ.C.de prædi.mi. vt vbi ſcripſi.
2 † Quid ergo dices,de donationibus,quæ fiunt hodie corã auditoribus ſigillorum authenticorum,qui conficiunt de donationibus literas, quas præſentãt cuſtodibus ſigillorum & eas faciunt ſigillari : nunquid habentur pro inſinuatis ? Et promptum eſt dicere quod non: ſi cuſtos non habeat iuriſditionẽ, per ll.prędictas. ſed ſi iuriſditionem habent, de conſuetudine, vt cuſtodes ſigillorum regis in pluribus locis, videretur ſufficere per d.l.vnicam. Verius tamen eſt quod nõ ſufficiat: niſi ipſe donatarius inſinuet. vt l.in hac, oportet ergo quod ſit pręſens coram iudice ad inſtar emãcipati.C.de eman.lib, l.iubemus,& l.fi.vel fortè procu. ad hoc conſtitutus, cũ non
3 reperiatur cautum de contrario. † Sed quid ſi in litera contineatur quod donans confiteatur donationem inſinuatã ſolenniter:non tamen alias conſtat,nõ videtur ſufficere,quia cum ſolẽnitas requiratur, oportet quod probetur interceſsiſſe.C. de agri.& cen.cum ſatis.C.de admini.tu.l. tutores. vbi iubet exhiberi publicas perſonas: vt de ſolennitate cõſtet. nam per tales confeſsiones mutaretur forma a legibus data,quod non eſt faciendum.ff.de admi.tu.l.quidam decedens.de leg. 1.l.nemo, quinimo expreſſa renuntiando donãtis,non teneret. C. ſacroſanc. eccl.l. illud. in fi.per leges prędictas,credo tamen
4 † quod ſi donans iuraſſet,non poſſet venire contra confeſsionem ſuam,etiam de iure canonico,quinimo nec repetere,qđ eſt vltra ſummam,dato quòd nõ confeſſus fuiſſet: cum iuramentum hoc ſeruari non poſsit, ſine pręiudicio ſalutis eternę. extra de iureiu.c.licet.li.6. Si tamen huiuſmodi donatarius caderet a poſſeſsione,non poſſet rem vendicare, quatenus excedit : imo nec agere contra alium quam contra iurantem,& ideo ſi donans daret,obligaret,vel venderet alij,vltimus eſſet potior, cum ſit nulla donatio ipſo iure in eo ꝙ excedit.arg.l.ſancimus.C.eo.nam non obſt. iuramento vendere potuit.& in alium transferre,etiã de iure canonico. vt no. Inno.extra de pręben.c.dilecto.& ſcripſi C. de cond.ob cau. l.ea lege vel potes dicere quod confeſſus non audiatur,cõtra confeſsionem ſuam,ſi in iure cõfeſſus fuerit.ff. eo.l.quidam
5 ibi.C.de lib.cauſa.l.interrogatam. Sed qua † actione repetitur id quod excedit ? poteſt dici quod rei ven. cum donatio non teneat ipſo iure, in eo quod excedit. C.eo. ſancimus. & hoc ſi extat res . alias datur condictio ſine cauſa.ff.e.l. vt mihi,Sed vſq; ad quod tempus poteſt repeti? Videtur quod vſque ad decenniũ. C.ſi ma.ſac.ra.ha.l.fi. vel vſq; ad quinquennium,C.de contra.iu.l. 1.§.quod dictum . verius videtur, ꝙ cum donatio nulla ſit ipſo iure,in eo quod excedit quod non cauſet titulum : & per conſequens poſsit repeti vſque ad 30. ann. vbi interueniret iuſtiſsimus error: vt ſcripſi ſupra de vſuca.§.error.excipi autem poteſt perpetuo.ff. de excep.do.l. 1.§.fi. Sed an hęres poſsit reuocare ſi donans non reuocauit? dic,quod ſic,ff.de lega. 2.l.qui ſolidum.§. prędium.C. de dona.inter virum & vxor.l.donationes. circa medium. ita ſi fideiuſſor poſſet excipere:& credo quod repetere.ff.eo.l. fideiuſſori. etiam ſi interceſsiſſet animo donandi,quamuis gl.ibi notet contra. quę per omnes reprobatur. In tex.ibi: cum dicit noſtra conſtitutio. C.eo.l.pen.In glo. ſi noſtra. in fi. item alius.C.de dona. ante nup.l. minoribus . ſed ille redactus eſt ad ius commune. per d.ant. vt ſponſalitia largitas.C. de do. ante nup.auth. eo deorſum. item donatio ob cauſam.ff.de dona.l.Aquilius. & ibi no. hoc tamen ſane intellige quando donans tenebatur ad remunerationem alias ſic.vt patet in l.pe. C.eo. quia ibi donabatur ob cauſam , & tamen ibi ſupponit, quod alias debet fieri inſinuatio ponendo illos caſus pro ſpecialibus.ff. ad municip.l.1. donatio autem cauſa mortis non eget inſinuatione.C.de dona.cauſa mor.l.fi.

1 *§.Hoc autem explicari.*
2 *Donator quando in hæredem ingrati agat.*
3 *Querimonia quæ accipienda.*
4 *Ingratitudinis explicatæ cauſæ.§.6.*
7 *Feudum leuioribus cauſis, quam donatio reuocari.*
8 *Donati reuocandi cauſæ.*
9 *Reuocationi renunciari non poſſe.*

Sciendum est. Super text. ibi cum dicit collatum eſt . ſecus ſi hęres eius eſſet ingratus vel ſucceſſor . vt l.fi. C. de reuo.do.§. hoc autem. Sed ob.ſupra de lib.& eorum lib.l. fin. item quia ſicut vaſallus primus, propter ingratitudinem amittit feudum: ita filij. & poſteri.in feu. quæ ſit prima cauſa benefi. amitten.c.1.circa princ.ver.& econuerſo. Qui vellet tenere hanc partem, poſſet reſpondere ad §. hoc autem .
1 quia † ibi dicit,quod ex ingratitudine commiſſa, non poteſt agere ſucceſſor donantis , contra ipſum donatarium vel eius ſucceſſorem : ſed ſi ſucceſſor donantis committeret ingratitudinem,contra donantem viuentem non aperit:ſed de mente tex. videtur quod ex eius ingratitudine non reuocetur ibi cum dicit, hoc autem vſque ad primas perſonas , ſpecialiter referendo ſe ad perſonas donantis & donatarij , vt C.eod.tit. l. 1. & iura contraria loquuntur in alijs caſibus videlicet in libertis,quibus ſit maior gratia. vt infra videbis in feudalibus, quæ non ſequuntur naturam aliarum donationum. vt dicam infra proxi. Satis tamen videtur poſſe dici quod ipſe dona-
2 tor poſſet agere, contra † hæredem donatarij pro ingratitudine commiſſa per donatarium.C. de adul. l.fi. ſed forte non contra ſingularem ſucceſſorem. C.de reuo.do.l. his ſolis donatoribus,non ſucceſſoribus. vt d.§.hoc autem,& hoc verũ, ſi habuit ſatis tempus ad conquerendum donator , & nõ fuit conqueſtus . Si vero cito mortuus fuerit , ſic quod conqueri nõ potuit, videtur hęredem eius poſſe agere ar.ff. de confir. tu.l.in confirmando & l.vtilitatem. item hæc non intelliguntur vbi donatarius non implet conuentiones factas in donatione: quia tunc ſucceſſor agere poſſet & cõuenire,C.de do.
3 quæ ſub modo.l.quoties . Sed de qua † querimonia intelligitur an de iudiciali, vel extraiudiciali ? videtur quod de iudiciali,per l.his ſolis. ad ſuos tamen videtur traſmittere extraiudicialem vt C.de inoff. teſt.l.ſancimus.§.fin. vel ibi in alio caſu.ff.de fideicom.li.l.teſtem.§. 1. In glo.ſcilicet quinq;.ibi, effundat.quæ autẽ ſunt atroces dic, vt infra de iniur.§.atrox.
4 & pondera † verbum effundat,id eſt ſępe & immoderate dicat,vel faciat.C.de do.promiſ.l.fi.ibi effuſo &c. vnde nõ ſuffi ceret ſemel,niſi quando inijceret manus impias vel ſuir faceret ſpecialitatem de iniectione , cũ manus iniectio ſit atrox . vt d. §. atrox. & comprehenderetur ſub primo membro . In
5 ea glo.cum dicit,intulit,quod dicit † de damno,intellige graui arbitrio iud.in feud.quę ſit prima cauſa. beneſ.amit.§. ſed qui delator. non autem intelligas, quod ſit neceſſe de omnibus bonis : ſicut ſupra de ac.tu. Item propter paupertatem: alias litem,niſi in caſu.C.de reb.do.auth.quod mater.item de vite periculo intellige ex inſidijs : vt patet. & not. in d.l.fin. ſed quęritur an ſint alię cauſę ingratitudinis ? gl. dicit quod ſic : ſi donatorem egentem non alat : vt notatur in d. l. fina. ſed hoc nullo iure reperitur. vt not.ff.de reg. iur.l.in cõdemnatione . Tamen omnes doctores hoc approbant per l.alie-
6 nanda. quę hic allegatur.idem videretur ſi alię cauſę † emergetent maiores ingratitudines ingerentes: vt ſi eum cucurbitaberit . nam eſt grauior ingratitudo , quem graue damnum bonorum,vel alia atrox iniuria,& nonnulli vellent plus eſſe vulnerari, quam talia pati,vel ſi occidit filium donatoris vel patrem. & pro hoc facit quod lex dixit , quod abolitis certis pręſcriptionibus,cęterę admittuntur,contra crimen adulterij,quę enumerantur in l.& tamen cõſtat quod nonnullę alię admittuntur , & ideo quamuis cæterę enumerentur, hic videntur alia admitti.de quibus eſt tanta ratio,vel maior.C.de adul.l.ita nobis. cũ notatis. & hoc videtur expreſſum in feu. quę ſit prima cauſa bene.amit.c.1.§.ſed quia.hoc non credo. ex quo enim lex enumerat certas cauſas , nullæ alię ſunt admittendæ,ſicut in ſimili.in auth.vt cum de appel.cog.§.aliud quoque ibi cum dicit, præter igitur iſtas nullas liceat. &c.& hoc in ſimplicibus donationibus,quia in donatione feudi,ſe-
7 cus ibi enim multæ aliæ cauſæ ſunt : & † leuiores,quam iſtæ, ex quibus committitur feudum,propter fidem , quam vaſallus debet,quæ non debetur ex alijs donationibus, & ita intellige in feud. quæ ſit prima cauſa bene.amit. per totum. & ex qui cau.ſeu.amit.tacite enim importat datio feudi ſeruitium, & fidem, quamuis expreſſa fides fieri nõ deberet in feu. ſi de feud.controuer.ſue.c.pen.item & in libertate ſecus.ibi enim ſufficit

etiam lcuis ingratitudo propter immenſitatem beneficij. vi-
8 de C. de lib. & eo. lib.l.3. † Item eſt hodie caſus ſpecialis in
quo donatio reuocatur, cauſis tantum ex tribus. C. de reuoc.
do.authen.quod mater.ſed ille caſus correctus eſt ſecundum
canon. dic, vt ibi ſcripſi. Sed an donatio facta eccleſiæ reuo
cetur.propter ingratitudinem prælati, vel rectoris eiuſdem?
Videtur, quod ſic.C.de ſacroſanct.eccl.l.iubemus. quod po-
teſt eſſe verum, ad vitam ingrati.in ſeu. de ca. conra.§.fin.de
hoc ſupra quib.mod.tut.fin.§.idem ſi is. Sed an pupillus pri-
uatur donatione ſibi facta propter ingratitudinem tutoris?
arg.quod ſic.C.de admi.tuto.l.ſi tutoris.ff.de polli.l.Impera
tor.§.fin.Contra C.vnde vi.l.meminerint. vide quod ibi no.
9 & ſcripſi. Quid ſi renuntiatum ſit? Specu.videtur teneret quod
non teneat renuntiatio, in Spec.eod.ver.quod ſi actum, ſunt
& aliæ cauſæ quam ingratitudinis, ex quibus donatio reuoca
tur: vt ſi quis iratus dedit 13.q.2.quis iraſcitur.ff.de reg.iur.
l.quod calore. vel per dolum inductus. extra de teſtam.c.fi-
lius.20.q.3.c.conſtituit.item propter dandi impotẽtiam. ex-
tra de teſta.c.filius.ff.de re iudi.l.cum ex cauſa. Item ſi ob tur
pem cauſam, & res non eſſet tradita: vt per totum titu. de
condi. ob turp. cauſ. extra de ſimo.c. de regularibus.

1 *Effectus an nomen ſpectetur.*
2 *Donationis ob nup. valitas.*

EST & aliud. In glo.ſic.C.de epiſc.& cle.in ſi.hæc l.quæ
hic allegatur.ff.de ali.leg. nil facit ad propoſitum: ſed ſorte
voluit allegare, de ſupellect.leg.l.3.& l.Labeo. quæ ſatis con
a cludunt, quod non curatur [a] de nomine: ſed de effectu. †Sed
1 dic, quòd conſonum eſt, quòd nomina conueniant rebus, &
eſt decens, non tamen pro captanda conſonantia debet rece-
di ab effectu, ſeu intentione: nam verba deſeruiunt intentio-
ni, non intentio verbis: vt d.l. Labeo.de leg.1.l.ſi quis in ſun-
di.& ſcripſi infra de teſt.ſi quis in nomine. In gl. ſi de nouo.
ibi, propter nuptias maritus. vide de pace Con.authen.ęqua
litas.& l.ſi conſtante. & l.fin. In ea.gl. ibi. ſic illa donationis,
pro hoc videtur: quia datur ei rei vendicatio.C.de don.ante
nup.authen.dos promiſſa. de iure dot.auth. donatione. Sed
contra facit: quia datur hypothec. vt authent. ſiue a me. ad
Velle. & ſic non eſt differentia.ff.de reg.iur.l.neque pignus.
Sed ad hoc poſſet reſponderi ſicut in legatario. C. commu-
nia de leg.l.1. & 2. Verius tamen videtur quod non ſit diffe-
rentia, & videtur notari in authen.dos data.arg.ff.de leg.2.l.
cum pater.§.pater pluribus.de ſol.l.Titia, cum propter. Ad
2 quid autem proficit huiuſmodi † donatio ante nuptias, ſequi
tur in gloſ. hic. In ea. glo. ibi cum allegat authen. ſiue a me.
Item proficit in caſu l.vbi.C.de iur. dotium. Item quia me-
lius eſt rei incumbere, quam in perſonam agere infra de obli
ga.quæ ex deli.§. furti. vnde poteſt agere: vt fiat ei donatio
ſecundum glo. imo etiam vt tradatur ſecundum opinionem
Mar.quam approbat Iacob.in authen.data.In eadem glo.ibi,
cum allegat de ęquali.do.§.1.hodie eſt hoc expreſſum, extra
de don.inter vir.& vxo.c.ſi.§.1.& intellige, quòd redit ſi tra
dita fuit: alias remanet, & ſic intellige in auth. de nupt.§.per
occaſionem. vbi dicit, remanet. In eadem glo. in ſi. hoc non
videtur verum.ff.eod.tit.l.ſi tibi.& l.ſi filio. dic quod aut ſtat
per alterum· & habet tacitam cõditionem: vt l.vbi veterum
aut per ſortuitum: & tunc diſtinguitur, an interuenerit oſcu
lum: vt l.ſi a ſponſa.glo.tamen alio modo intelligit.ff. de do
na.l.1.§.ſi.vbi diſtinguit quando ſtat per alterum, an interue
nit oſculum vel non: ſed primum credo verius: vt ſcripſi in
l.veterum. Et no.quòd quamuis gl.hic aſsignet differẽtiam,
inter donationem ante nuptias, & ſponſalia, lex tamen reci-
pit vnum quandoq; pro alio, vt in auth. eo decurſum eſt, &
auth. ſiue a me. ſed improprie: vt hic notatur.

a Adnotatio Non curatur. Dicit hic Aret. quod argumentatio nominis eſt relinquenda pertinacibus.vt l.2.in ſi.C.de conſti.pecu. ex quo ſequitur, quod non eſt bona conſequentia, aliquis vocatur Aretinus: ergo eſt de Aretio, vel Bononienſis, ergo eſt de Bononia.

ERAT OLIM. In glo.ſic.C.de proba.ff.de pœn.l.ſi quis
aliquid.§.qui abortionis. In gloſ.vel eo. in ſin.vide ſupra de
his qui ſunt ſui vel alieni iur.§ ſi. Et no.quòd idem videtur,
ſi alter conſentiat, quod promoueatur ad ordines, & idem di
cerem de hominibus talliabilibus ad voluntatem, quamuis
non ſint ſerui, quo ad perſonam, vt poſsint libere recedere,
bonis tamen dimiſsis, quia quoddã genus ſeruitutis videtur
quòd non poſsint recedere, niſi bona dimittant. not.C.de do
na.l.3.ſpoliatio enim omnium bonorum, eſt ſimilis morti.ex
tra quod met.cauſ.c.2.

Quibus alienare licet vel non. *Rubrica.*

1 *Dominij effectus.*
2 *Alienabilia quæ ſint.*
3 *Dotalia ob famem alienari.*
4 *Eccleſiaſtica quando recte alienentur.*
5 *Iuramentum ne liget, qui cauendum.*
6 *Iuramentum quando non liget.8.*
7 *Venditio dotali quis & an de euictione teneatur.*
9 *Venditum dotale quando & an repetant liberi.11.*
10 *Venditum dotale a tertio vendicari.*
12 *Criminoſi rerum quorſque domini.*
13 *Alienatio quibus vetita.*

ACCIDIT aliquãdo. Supradixit de dominijs,
& de modis ea acquirendi, nunc declarando ali
qua, de effectib.dominij, ſubijcit quibus alien.
1 licet vel non. etenim † effectus dominij eſt,
quod liceat vendere, & obligare.ff.de reg.iur.
a l.fructus rei eſt. In glo. ſcilicet in æſtimatum, [a] ibi, de fun-
do l.1.in dubio autem præſumitur æſtimatum, vt ſit emptio,
vt no.in l.ſi inter.C.de iur. do. & patet in l.quoties, C. eo. &
ff.loca.l.cum fundus. cum fundus non ſit in commodato, ſe-
cundum Ioan. Sed potes dicere contra, vide quod ſcripſi C.
commodi.l.1.In ea.glo.in ſi.ff.ſol.mat.l.dotalem.glo. tamen
b tenuit indiſtincte, quod poſsit alienari, [b] in §.& cum lex. al-
leg.in gloſ. & illam opin. tenet Azo in ſum.de ſun.do.nu.8.
2 & 9. In hoc dic, † quòd res quæ pondere, numero, & menſu
ra, conſiſtunt poſſunt alienari.ff.de iur.dot.l.res in dotem. a-
lias non, niſi eſſent datę æſtimatæ, vt ff.eod.titu.l.plerunque.
niſi eſſent tales res, quæ ſeruando corrumperentur, quia non
minus debet ei permitti quam tutori cui hoc permittitur.C.
de admini.tut.l.lex quæ. imo ſi talia nõ alienaret, eſſet in cul
pa, ff.ad Treb.l.mulier.§.ſed enim.ver.ſed ſi cum. Diſtinctio-
nem autem, quæ hic ſit, videlicet an maritus ſit ſoluendo, an
non, non multum approbo, durum enim eſt, quòd maritus
quantuncunque ſoluendo ſit, poſsit rem dotalem, quæ de na
tura ſui eſt inalienabilis, poſsit alienare, & videtur ſpeciale
in manumiſsione ſerui, & vide quod ſcripſi, C. de iure dot.l.
& ſi. ſed pro gl.facit authen.ſine a me C.ad Vell.quæ eſt ple
nior in cor.vt immo.ante nup.do.ſed illæ loquuntur in dona
tione propter nuptias. In glo.niſi prouocetur. ibi cum alle-
gat, de fund. dot.l.ſi. ſed & ipſe prouocare poteſt ſi expediat
mulieri· arg.l.ſi ita conſtante, ff.de iure dotium, & eius quod
hic ſcribitur. & ſcripſi in d.l.ſi. In eadem glo. ibi, cum alle-
gat.ff.de ſund.dot.l.1.& intellige de neceſsitate, & vniuerſi-
3 tate, in talibus ſicut † ibi ſit mentio, vnde propter neceſsita-
tem ſuam non poteſt vendere, niſi eſſet neceſsitas ſamis.nam
tunc videtur ſatis tolerabile, propter ſuſtentationem ſuæ mu
lieris, & liberorum, ſi non habet aliunde, C.de iure dotium,
l.vbi arg.C.de pa.qui fil.diſtr.l.2.item nõ credo, quod ſi ven
deret omnia bona ſua, vniuerſaliter, vel alias alienaret, quod
venirent bona talia, quia non eſt veroſimile, quod alienare
vellet bona, quæ ſunt alterius vſibus affecta, & ad certos vſus
data, quæ nec proprie ſua ſunt in feud. ſi de feud. controuer.
fuerit, c.in generali.C.quæ res pignor.obliga.poſſ.l.ſpem eo
rum præmiorum, ſi tamen conſtaret quod hoc vellet, videre
tur quòd tranſirent cum vniuerſitate, nam ſecundum omnes
prohibita alienare per legem, tranſeunt cum vniuerſitate,
vt l.quidam, ff.de acquiren.rerum dominio. & ibi not. & ple
nius ſecundum Dyn.ff.de verborum obligatione. ſi ita quis,
§.ea l. In eadem gloſ. in ſin. & hoc ſiue permutatur de re in
pecuniam, ſiue de pecunia in rem.eod.titu.l.ſi ita conſtante,
& facit ff.de leg.2.cum pater.§.qui dotalem.de ſun.do.l.do-

4 talis.§.fi.& per †hoc videtur quòd alienatio rei eccleſiaſticę
teneat ſi ſit vtilis eccleſiæ: quamuis non interuenerit ſolenni
tas,ff.de tranſa.l.cum hi.§.cauſa.ver.quid ergo. & ibi hoc,ff.
de oſ.proc.cęſ.l.1.ſuper verb.conſenſu. de bo. quæ lib.l.fi.§.
ipſum autem. Sed ſecurius eſt dicere, quòd ſit opus ſolenni
tate, alias non teneat ipſo iure.ff. de re. eo.l. fundus extra de
do.c.apoſtolicæ,C.de ſac.ſan.eccl.auth.idem ſi prædium. In
c gl.quid ſi fiat.in fi.etiam ſi iuraſſet c tenere contractũ,& non
venire contra,vt no.in §.hac tamen. & hoc de iure ciuili: ſed
de iure cano.eſt contrarium,extra de iureiu.c.cum cõtingat.
eo.tit.c.licet.lib.6.Cautela tamen poteſt dari ad finem,quod
5 iuramentum † non liget,videlicet quod primo iuret nõ alie-
nare,& iuramentum ſecundum contra primum non tenebit:
vt no. Hoſ.in d.c.cum contingat.& Arch.& Ioan.mo.in d.c.
licet. In Spe.ti.de emp.& vend.§.1. Sed hæc cautela non eſt
bona,quo ad animam quia non pręſeruat a periurio:imo prę
cipitat in infernum.Præterea ſi fiat ad fraudandos emptores,
iniquũ eſſet,quod gauderet tali fraudę, contra emptores pri
mum iuramentum ignorantes. Vnde ſatis æque poteſt dici,
quod non obſtante primo iuramento , ſecũdum liget eam in
caſu prædicto,qñ emptor ignorat primũ iuramentũ, & mul-
to magis,ſi ignorat rem eſſe dotalem,ſaltẽ quo ad hoc vt te-
neatur ad intereſſe.arg.de contrah.emp.l.& liberi.de leg.a.l.
fi.§.fi.C.ad Velle.auth. ſiue a me. vide quod ibi ſcripſi. Item
vide quod no.gl.in c.cũ contingat.vbi no.quòd ſi ſint liberi,
6 iuramentum † nõ ligat eam,& multominus, ſi venderet ſine
voluntate viri: quia iuramentũ cederet in detrimentum alte
rius,videlicet viri qui debet facere fructus ſuos:vt l.pro one-
ribus,C.de iur. do. imo cũ publice interſit dotes mulieribus
conſeruari,vt l.1.ff.ſo. ma. Non poteſt dici, quin iuramentũ
cedat in alterius detrimentum,videlicet reip. & ita dicta de-
cretalis videtur continere negationem:ſed voluit intelligere
7 alterius priuati detrimentum,non reip. † Sed cur non ita rei
publicæ attenditur,vt eo.tit.quanto. ſed dic. ꝙ hoc caſu non
ita intereſt reipublicæ,principaliter,ſicut in illo.Sed quid in
caſu præmiſſo,quo dicimus iuramentũ non ligare eam,quan
do habet liberos de iure can.vel de iure ciuili indiſtincte.nun
quid ſaltem ſoluto matrimonio ligatur,vt vendicare nõ poſ-
ſit. Videtur quòd ſic:vt l.cum vir.ff.de iu. do. ſed ibi de viro
in cuius fauorem nõ fuit facta prohibitio . Hic de muliere in
cuius fauorem fuit facta, in qua durat ratio auth. vt immobi
lia ante nup.do.§.fi. Sed an ipſa teneatur de euictione? Vide
tur,quòd ſic.C.de præd.mino.l.ſi is.& maxime,ſi ſciens ven
didit,& emptori ignorans emit.ff.de contrah.emp.l.& libe-
ri.& videtur notari ff.de fideicom.lib.l.cum lex. ſed hoc vide
tur durum.nam cũ lex ſuccurrere ei intendat, nullus erit ſuc
8 curſus,ſi de euictione teneatur:vt d.l.cum lex.in fi. † Præte-
rea,ex quo venditio nulla eſt,nõ videtur contrahi obligatio,
pro euictione,ff.de contrah.empt.l. ſi in emptione, §.item ſi
emptor.eo.tit.l.domum,§.fi. In hoc articulo videtur dicen-
dum,quòd ſi maritus alienauit etiam ipſa volẽte, ꝙ maritus
teneatur de euictione,& ſic intellige,quod no.in d.l.cum lex
ff.de fun.do.l.fundum.ar.in auth.de non alie.§. ſi quis igitur
emere: cũ ſeq.& hoc ſi emptor ignorabat.alias non,niſi eſſet
ſtipulatus,vt l.ſi fundum.C. de euic. Si autem ipſa mulier ſo
la,vel ipſa & maritus alienauit,non videtur,ꝙ mulier teneа-
tur per præmiſſa,vt in feu.de prohi. feu.ali. per Fed. in fi.1.
reſpon. tenetur tamen reddere pretium bona fide emptori ,
ſi conuerſum ſit in vtilitatem ſuam,vt ibi.Sed quid ſi promi-
ſit,per ſtipulationem ? Adhuc credo idem per legem cũ lex.
& per illud quod no.in d.§.Nec obſt.quod not. in l.quemad-
modum,C.de agr.& cenſi.quia prohibitio,quę ibi facta fuit,
fuit facta in fauorem ſeruorum,nõ venditoris . hic autem in
fauorem venditricis,qui fauor nihil operaretur,ſi poſſet alia
via regreſſus haberi contra eam. & ita perueniretur ad veti-
tum per legem quod non eſt faciendum,ff.de noua.l. doli.§.
idemq;.& per hoc non ob.l. & eis. nec §. ſi quis igitur. quia
ibi non recuperat ab illo , in cuius fauorem vetitũ erat eme-
rę,ſed ab alio. ſi tamen iuraſſet de iure cano. eſſet contra per
d.c.Et videtur ꝙ maritus,vel ipſa.ſol.ma.poſsint reuocari ad
opus,ſeu nomine liberorum:vt C.de don.l. ſi quis argentum
§.ſed ſi quis. Et non mouearis ad reprehendendum illam gl.
9 ſupra alleg. ex eo † ꝙ filij nõ habent ius in re dotali, viuente
matre, & ita non videretur in eorũ detrimentũ iuramentum
interpoſitũ,nec poſſunt conqueri de venditione rerũ paren-
tum,ff.ſi quis a paren.fu.ma.l.non vſq; adeo. quia illa lex,eſt
hodie correcta ſecũdum quoſdã,vt ſcripſi.C.de inoff. do.l.1.
Preterea illa lex loquitur in alijs rebus,quam dotalibus,quia
in dotalibus filij habent ius, ſaltem quod exinde alij debent:
vt l.vbi.C.de iu.do.& ita eſſet eorum detrimentũ. Sed quid,
ſi iuramentũ fuit interpoſitum,& ita mulier nõ poterat pete
re,nec vẽdicare rem ab emptore, emptor forte cecidit a poſ-
ſeſsione: & tertius tenet rem alienatã, an mulier poteſt ven-
dicare? Videtur ꝙ non,quaſi mulier veniat contra ſuum pro
10 priũ iuramentũ.per d.c.In contrariũ † videtur,quia contra-
ctus de ſe nõ tenuit,vt hic.& d.§.at cũ lex. & ſic ex eo domi-
nium transferri nõ potuit,ff.de acq.re.do.l. nunquã nuda.&
ita poſſet vendicari ab alio,licet non ab emptore , ſicut dici-
mus de illo , cuius res præſcripta eſt mala fide & ſine titulo .
qui vendicat ab alijs,cui dñs remiſit, ſed non a præſcribente,
C.de præſcr.30.vel 40.an.l.ſi quis emptionis.nec deierat.nã
ille tertius,qui poſsidet nõ poteſt excipere de iure emptoris:
nec de venditione ei facta , & ſic in nullo venit cõtra vendi-
tionem,ff.de teſt.mil.l.milites,§.veteranus. ſi vſufru.pe.l.vti
frui ſi pars hær.pe.l.1.ſed ſi ipſe poſſeſſor haberet cauſam ab
emptore,credo ꝙ poſſet repellere eã , quia exceptio rei ven.
tranſit ad eum ff.de exce.rei ven.l. pe. & fi. & exceptio iuriſ.
quæ eſt in rem.ff.de exce.l. quæ exceptiones. & facit ad præ-
miſſa.ff.de iureiu.l.nam & poſtea,§.fi.cũ l.ſeq. & ſeq. vide ſi
bene inſpicias,decretales non dicunt, ꝙ cõtractus ſit validus
ſed ꝙ mulieres ipſæ ſeruare debẽt huiuſmodi iuramentum ,
vnde iuramentũ non eſt cauſa validandi contractum, nec ip-
ſum veſtiendi,vt ſcripſi C.de ope.lib.l.1.& ibi de hoc, & ex-
11 tra de inſti.c.cum veniſſent. † Quid ergo ſi mulier ſit mor-
tua,an liberi poſſunt rem vendicare? videtur ꝙ ſic,quia iura
mentum videtur perſonale: & ſolum ligare animam iurãtis,
vt no.Hoſt.extra de iureiu.c.veritatis.& vide in Spec. de cõ-
pe.iud.adi. ver. ſed pone clarius. & ideo decretales notanter
videntur dicere,ipſę mulieres &c.quaſi dicant,ꝙ non liberi,
ſeu alij. Sed ob.l.nam & poſtea.§.fi.de iureiu.ff. & l.ait præ-
tor.§.fi.cum l.ſeq.ff.de iur.do. niſi illas intelligas in iuramen
to iudiciali,ſed ea viua,& durante matrimonio,haberent me
liorem cõditionem,per legem,vbi. Item videtur,ꝙ talis em
ptor,qui emit etiam iuramẽto interpoſito,non poſsit vendi-
care ab alio,quam a muliere,ſi cadat a poſſeſsione,quia domi
nium non fuit in eum tranſlatũ ex prædicto cõtractu inutili,
ſicut ſ.dictũ eſt. agat ergo poſſeſſorio vel ſeruet bene poſſeſ-
ſionem,ſi velit. Sed an quod hic dicitur, obtineat in parafer-
nalibus? Non videtur,cũ l. nõ dicat.& ſic tenet Inn. extra de
12 conſue.c.ex parte.in fi. † In gl.ſimilia ſunt,ibi,cum alleg.ad
l.Iul.maie.l.ſi ſupponit. cum gl. ꝙ committens crimen l.Iul.
maie.vel hæreſeos, remanent dñi vſq; ad ſententiã. Et vide-
tur expreſſum,ff.qui & a qui.l.quęſitũ. ſed decretalis Boniſa-
cij dicit in hæreticis contra,extra de hæret.cum ſecundũ le-
13 ges.lib.6. † In ea.glo.fi.multi autem ſunt alij, vt minor ann.
25.habens curatorem.& vaſallus, furioſus, prodigus & pro-
hibitus per teſtatorẽ alienare , prout in ſingulis materijs pa-
tet. Item poteſt fieri per contractum inter viuos, quòd quis
non poſsit alienare,vt no.ff.de acquir. poſ.l. qui abſenti.§. ſi
quis . & notant doct.C.de reb.alie.non alienan.l.fi.

a Adnotatio. Ineſtimatum. In his autem caſibus , in quibus non poteſt alie-
nari. An fideiuſſor datus a viro,obligetur. Vide hic per Iaſonem.
b Alienari. Inquantum glo.aliter de fundo dotali.l.1. dic tunc ea conſentien
te poteſt alienari,ſecundum communem opi.vt no.in l.æſtimatis.ff. ſol.mat.
Et hæc de iure ciuili.& de iure cano.indiſtincte valet alienatio,vxore conſen
tiente & iurante. c.licet. de iureiu. lib.6. niſi prius iuraſſet , ſe nunquam tali
alienationi tendæ,velle conſentire,vt no. Chriſto.in §.pen. ſupra ti. proxi.
c Si iuraſſet. De hoc vide hic Ang.in 2.col.poſt medium, in verſi. in glo.nec
conſentientibus. Vide Fel.in c.cum contingat . extra de iureiur. Dominicum
in c.quamuis.de pact.lib.6.

Contra Autem. In glo.vt ſi actum. ibi,cum dicit ven
2 dere poſsit ſine denunciatione, a vt not. in l.4.C. de diſtrac.
pig. In ea. glo. in fi. elapſo biennio,vt no.d.l.3.C.de diſtrac.
pig. a quo tempore currat biennium, vide in d.l.ſi conuene-
rit. & dic vt ibi .

a Adnot. Sine denuntiatione. Etiam per pactum nudum, nec eſt neceſſaria
aliqua denuntiatio,de pignore luendo,q; not.pro limitatione l.ſi conuenerit.
ff.de pi.actione.Si autem conuenerit,ne pignus vendatur, ter debet denuntia
ri:& quæ interualla ſint neceſſaria inter denuntiationes,item quid ſi emptor
non reperiatur, vel pignus plus, vel minus valeat,quam creditum.Item in pi-
gnore iudiciali,vel prætorio, & an huic beneficio de vendendo poſſit renun-
ciari,vide hic per Angel.

2 *Minor quæ vendat.* 2.
3 *Minor quo accipiendus.*

Nvnc admonẽdi. Hic ponitur alius caſus, quo dominus
1 non alienat,cnntinuando ſe ad primũ caſum.†In gloſſ.ratin.
in ſi.hæc glo.videtur ſentire,q; minor non habens curatoré,
non poſſit alienare:niſi res,quæ ſeruandn ſeruari nõ pnſſunt
& tamen lex, quæ hic allegatur in ſecundo reſponſo,vr̃ con-
tra ſupponere: videlicet,quod valet alienatin:ſed reſtituitur.
dic plenius: quia aut tractatur de rebus mobilibus:aut immo
bilibus. Primo caſu omnes alienat:& tenet vẽditio ipſo iure.
2 d.l.ſi curatnrem, alleg.in gloſſ. † Quid ergo vult dicere iſta
gln.loquendn de his,quæ ſeruandn ſeruari non poſſunt? Di-
cas, q; in illis tenet alienatio,ſic q; non poſſit reſtitui:niſi ſit
graue damnũ,in alijs aũt reſtituitur, quamuis non ſit graue
damnum datuin,dũ t͞n ſit damnum non modicum, qnin imn
ſi interſit eius rem habere,dato qund nnn eſſet vendita legi-
timo pretin:vt potes colligere, ff.de minor.l.& ſi ſine. circa
prin. ver.idem faciunt. eod.tit l.pe.cum notatis in qualibet.
Secundo caſu, non valet, ff.de re.eo.per totum,C.de præd.
mino.l.non ſolum.& l.ſi minor.Sed ſi iurauerit, nõ põt veni
re contra, C.ſi aduer.ven.l.1.& auth. ſacramenta.dic vt ibi.
In glo.credens.in ſi.dic vt ibi. & ff. pro don.l.ſi vir.vnde qun
ad fructus,& alins contractus qnam vſucapionem, ex errore
iuris, vr̃ cauſare bonam fidem : vt dixi s̃.de vſuca.§.furtiuę.
in ſi.vide de reg.iu.c.poſſeſſor.lib.6.per Dy.In gl.certi con-
di.in ſi.& plenius,ff.ſi cer.pe.l.2.§.appellata.In glo.ex qua-
3 cunque cauſa. in fin.& † hoc intellige.Si habeat conſenſum,
vel affectum alioqui opus eſt, vt pro eo recipiat,C.de don.l.
ſi quis emancipatum.de acqui.poſſ.l.donatarius.

1 *Sportule quo accipiantur.*
2 *Alienationum quæ ſolemnitate egeat.*
3 *Restitutio tranſmiſſibilis.*
4 *Laudemia recipit tutor.*

Idemqve. Quia in ſolutione nedum recipit: ſed dat li
berationem, ideo &c.innge infra de inuti.ſtip.§. ſi quis alij,
non tamen dicas, q; is pupillus teneatur ſtipulatnri: ſed im-
putet ſibi, qui talem elegit,ff.de mino.l.cum mandato.Item
gl.ſ.interlocutoria. in ſi.quid ſi nñ dicat ita: ſed dicat permit
to.Nnn videtur idem,vt ibi nnt.C.de fideiuſ.min.l.2.uel dic
idem cum conſtet de mente iudicis. & contraria loquuntur
in decreto iudicis appoſito ſub alienatinne rei immobilis.In
1 glo.vel ſportularum.ibi,cum allegat de fruct.& litis expen.a
& videtur expreſſum. C.de proxi. ſac. ſcri.l. in ſacris. prope
1 fin. In ea.glo.in ſi.quòd hic† dicitur de ſportulis.intellige ab
executnribus percipiendis,C.de prin.agen.in re.l.fin.de pri-
ui.ſchola.l.quoties,§.fin.lib.12.iudex enim non recipit,ff.de
offi.præſi.l.l.plebiſcito,& in cor.authen.ſcriptum exemplar.
nec ordinarius, vt dictum eſt nec delegatus : cum decretum
interponere non poſſit, ff.de off. procon.l.nec quicquam.§.
2 vbi decretum.de re iud.l.omnia.†In gloſſ.no.tutor.in ſi.hæc
gloſ.eſt vera in hoc caſu, & in alienatione rerum mobilium:
ſed in alienatione rerũ immobilium npus eſt vtriſque: videli
cet iudice,& tutore,ſeu curatore,& ſic intellige,quod nn.C.
de fideiuſ.min.l.2.ſi prop.pu.pen.l.ſi.& quod no.in d.l. ſi cu
ratorem & facit, ff.de ſolut.l. ſi ſtipulatus, §.qui lancem.In
gloſ.vt nec reſtitutio, in fine.ſed certe emptio quandoque ſit
ex neceſſitate,ff.de rebus eorum.l.magis puto,§.nñ poſſunt,
ſed eſt ratin:quia in alienatinne mobilium, maior ſolennitas
requiritur, & ideo opus eſt authoritate vtriuſque : vt ſcripſi
ſupra in proxi.gl.& ideo, quia maius damnum,nihilominus
datur in integrum reſtitutio.In glo.quod eſt.in ſi.hoc intel-
lige,in caſu illius legis,quod rem neceſſariam emit, quæ pe-
rijt,alias ſi ſimpliciter,& generaliter intelligeres,haberes di
cere,quod ſemper etiam pauperior,ſi non haberet debitum,
nec pecuniam, & qualiter ſit locupletior:vide ff.pro empt.l.
3 eum qui.cum ibi nnt. † In gloſ.1.ipſa minore.in ſi.gloſſ.vult
allegare l.filius.& intellige ſuo nomine,vel habentis cauſam
ab eo,quia beneficium in integrum reſtitutionis cedi poteſt,
& tranſit ad hæredem extraneum, ff.de mino.l. quod ſi mi-
nor.eod.tit.l.minnr.In gl.cnntra hanc.ibi, cum allegat C.ad
Trebel.l.ſancimus.ibi ſunt tres caſus, & duæ leges,ſtatim il-
læ cnntinent vnum,& ſic reperies computum glo.In ſi.eiuſ-
dem gl. quid de perſonis eccleſiaſticis? Videretur idem cum
eccleſia æquiparetur pupilln,vel ſaltem minori,quantum ad
integrum reſtitutionem: vt patet extra de in integ.reſtit.per
totum,& ita videntur notare Inno.& Hnſt.extra de ſponſ.c.
1.per hoc videtur q; tutnr poſſit recipere laudimia,ſeu ven-
dere, & iuueſtire de rebus, quæ tenentur a pnpillo, ſed non
de nouo:vt dixi, C.arbi.tut.l.ſancimus.dic vt ibi, item quid
ſi ſolutum ſit pro tutore? Dic.ff.de ſnlu.l.debitnres. eod. ti.l.
filiæ.In gln.diſtingue.ibi, cum dicit cum non ſint excepti,ff.
de mino.l.verum,§.Item non reſtituitur.In gl.ibi,cnm dicit,
4 ſi legitime,id eſt,cum tutore.†In ea.glnſſ.in ſi.imn vendica-
bit, ſi extat, ſi nnn, petat in integ.reſtitutio.& condicet : vt
plene no.in l.interdum,C.ſi aduer.ſnl.l.1.&c.

a Adnotatio. Et litis expen. Vbi dicitur quod priuilegium datum ſuper ex-
pen.litis vni litigantium,extenditur ad aduerſarium. Nam priuilegia, (vt in-
quit Ang.) ordinationem litis,ſiue proceſſum reſpicientia,tranſeunt ad aduer
ſarium.vt dicitur in l.fin.C.de fru.& lit.expen.ſecus ſi deciſionem,niſi verba
reſcripti hoc ſonent,vt dicit Ang.hic.

Per quas perſonas nobis acquiritur. Rubrica.

Gloſſ.pnnit hic in Rubrica, verſus multum notabiles, &
poſt inſert ex eis,ſed tamen non videtur recta,nec bona illa-
tio.verius enim illi facti fuerunt, ad refrenandas enncupi-
ſcentias,de qun aliquantulum ſcripſi ſupra in procemio.cir-
ca.princi.In ead.gloſ.ibi,cum dicit,de quibus,hic titu.dicit,
ſunt & alij,qui acquirunt, ſicut religioſi ſuis monaſterijs,ex-
tra de ſta.mo.ca.cum ad monaſterium circa princ.& benefi-
ciati ſuis beneficijs.extra de pecu.cleri.per tntum,C.de epi-
ſco.& cleri authen.licentiam.

1 *Translatos ſecundo cœnobio quærere.*
2 *Marito vendicato oblata remanere.*

Acqviritvr. In glo.vt infra eo.§.idem pla-
cet.ibi, de vſuris.l.qui ſcit, §.ſi.dic vt ibi.Iac.de
a Ra.videtur ſentire, ff.de acquir.re.do.l.quæſitũ.
qund ſcientia a ſemper noceat, & indiſtincte.
nam ff.de acqui.re.do.l.qni bnna fide.§.1.loqui-
tur in libertn & ſerun bonæ fidei poſſeſſore, & ſit violentia
literæ,ſi alias intelligatur ſecundum eum, ſed tanta ſit vio-
lentia l.qui ſcit, §.ſi.quæ directe dicit contrarium, ſi intelli-
gas,vt ipſe alias nnn ſolnas.vnde pntes dicere, quod ſemper
acquirit,vt l.qui ſcit,§.fin.ſed tenetur reſtituere,ſi extent,vt
l.qui bona.§.1.& l.quæſitum.in ſi.& hoc in alijs,quam in hę
reditate,de qua dic eo.ti.hnmo liber.ff.de acqu.hære.l.ex ſe
miſſe.infra eo.§.de his,& vide ff.de rei vend.l.pater,cum ibi
1 nn.& hæc poſſunt eſſe vtilia,pro illis, † qui ſe tranſtulerunt
de mnnaſterin in mnnaſterium, vt acquiſita per eos rema-
neant in ſecundn monaſterin, q; bona fide recipit ipſum, e-
tiam ſi appareat tranſlationem eſſe minus canonicam, uel ſi
cnniugatus, quem mnnaſterium non credebat coniugatum
2 † intrauit religionem, quod acquiſita per ipſum remaneant
monaſterin,ſi vxor ipſum vendicet.

a Adnot. Quod ſcientia. De iure canonico requiritur bona fides continua vſ-
que ad perfectionem præſcriptionis.c.ſi.cum ibi not. extra de præſcri.

1 *Peculium quaſi caſtrenſe quotum ſit.* 2.
3 *Peculium quaſi caſtrenſe quod.*
4 *Clerici quæſita an quaſi caſtrenſia.*
5 *Filium ex patris bonis quæſiſſe præſumi.*
6 *Emancipatus quod plus retineat.*

Igitvr. Super text. de primo membro non tractat:
quia iam ſatis dictum eſt in ſuperioribus. In gloſſ.idem in

quaſi ibi, cũ allegat l.caſtrenſis.ſed obſtat huic gl.l.ſed ſi for
te, in eo ꝙ gloſſ.dicit hic a quolibet,quia ibi diſtiuguitur:an
a notis prope caſtra, aut alias, vnde dic latius: quod aut dan-
tur neceſſaria pro guerra: vt eqnus vel arma:& tunc non re-
ſert a quo.Aut alia, vt fundus, bos, vel aſinus:& tunc habet
locum diſtinctio, an ab alias noto vel non,& ſic pôt intelligi
1 C.de caſtren.om.pa.pecu.l.1.lib.12.ſm Dy.† In ea.gloſſ..in
ſi.quid ergo,hodie de illis,qui non recipiunt ſalaria de publi
co:vt aduocati,& notarij.Spe.vr̃ dicere,ꝙ nõ habẽt quaſi ca-
ſtrenſe in ti.de actore,vel quaſi caſtren.gl.Accur.variât in l.
fori, C.de aduo.diuer.iud.videlicet antiqua cum quadam ad
ditione,nã antiqua vr̃ tenere opi.Spe.addo.contrariũ.Pôt tñ
dici, ꝙ habent quaſi caſtrenſe: quia aſſeſſores non recipiunt
ſalarium de publico.extra de reſcrip.c.ſtatutum,§.pe.li.6.&
tñ conſtat qđ habent quaſi caſtrẽſe,C.de aſſeſſo.l.velut.quæ
nedũ vr̃ loqni de ſalarijs:imo de lucris. Præterea.l.fori. nedũ
dicit , de eo qnod ex profeſſione ſeu ſalarijs acquiritur:imo
quicquid occaſione &c.& pro hoc facit C.de caſtrẽ.om. pal.
2 pec.li.12.l.1.ibi,cũ dicit,& labore &c. † Sed qui ſunt hi, qui
qnaſi caſtrenſe habẽt?Et certe l.fi.C.de inof.teſta.ſatis decla
rat:quia quicunq; dignitates habent , ſeu adminiſtrationes.a
principe, & ẽt oẽs qui de publico habẽt & percipiũt ſalaria,
quãuis forte nõ habeât adminiſtrationes , ſeu dignitates.idẽ
credo de alijs, qui nõ percipiũt de publico:ſed habẽt officia,
per quæ cõpelluntur ſeruire qnibuſlibet,ſicut aduocati,& no
tarij:vt l.pronidendũ , §.ſi quis vero.& ideo videretur quod
proxenetæ ciuitatũ,qui publicæ inſtituuntur, & publice ſer-
uiunt habeât quaſi caſtrẽſe.& idẽ vr̃ de qnibuſlibet officiali-
bus,qui cuilibet tenẽtur ſeruire:& compellũtur pro pecunia
de conſnetudine , vel de iure: vt ſeruientes curiæ, cum ratio
ad hoc ſe extendat. In contrariũ tñ vr̃ C. de ſilen.l.fi. de caſt.
pe.pala.l.1.in quibus vr̃ ſpeciale.Sed ibi loquitur de illis,qui
ſunt in ſeruitio hoſpitij principis , nel reipublicæ , & in illis
eſt bene ſpeciale,ego aũt loquor,de his qui deſtinati ſunt,ad
ſeruiendũ vniuerſæ reipublicæ, & cuilibet de populo,in qui-
bus eſt cõe vt quaſi caſtrenſia habeant. Quid ergo dices de of
ficialibus epiſcoporũ , comitũ, & baronũ?Et certe l.illa fi.de
inoff.teſta. vr̃ innuere quod tm̃ officiales principis habeant
qnaſi ibi,cũ dicit a noſtra cõſequuntur manu &c.Sed ſatis po
teſt dici,ꝙ cum hodie de conſuetudine,quilibet inſtituat of-
ficiales ſuos, & de iure imperium ſeu iuriſditiones terrarum
ſunt diuiſæ,& ad diuerſos titulos trãſlatæ hæreditario, quod
oẽs tales habeât quaſi caſtrẽſia, cũ ratio antiqua ad hoc ſe ex
tẽdat,vt hi videantur ſurrogati in locũ aliorũ:vt no.in l.ſori.
3 in additione in ſimili. † Sed an quicquid acquirunt tales qui
quaſi caſtrenſia habere poſſunt,dicetur quaſi caſtrenſe?Vide
tur expeditum ꝙ non , niſi illud ꝙ ex officio acquiritur, vel
occaſione officij:vt l.ſori.& d.l.fi.de inof.teſt.In contrarium
facit l.illa vnica.in fin.C.de caſt.pe.pal.vbi dicit parſimonia.
circa princ.item in fi.cũ dicit,& labore, vt dictũ eſt &c.& vr̃
expreſſum in clericis,C.de epiſ.& cler.authen.presbyteros.
quæ extracta eſt , de corpore ſere de verbo ad verbũ, de ſan.
epiſ.§.presbyteros.vbi dicit,quocunque ti .Ad hoc pôt reſpõ
deri,quod non dicatur quaſi caſtrenſe,niſi illud, quod ex offi
cio , vel officij occaſione acquiſitum eſt , vt l.1.alle.ad inſtar
caſt.de quo ſ̃.dictum eſt,& de hoc ſatis probatur C.de ſilen.
l.fi.Nec ob d.l.1.C.de caſtr.pe.pal.quia debet intelligi ſecun
dum prædic.ll.cũ dicit proprio ſuo, labore ſuo,adhibito ſer-
uiendo principi, vel parſimonia.ſubaudi parcendo per ſerui
tiũ acquiſita.ſi ergo mercãdo acquirat,vel ei detur a noto,nõ
eſt quaſi caſtrẽſe, niſi ille notus eſſet collega,& ſimul eſſent.
4 iuxta l.cũ allegas,C.de caſtren.pecu.mil.li.12.†Quid ergo ſi
a eſſet aduocatus, [a] vel mercator?Dic inſpiciendum, vnde ac-
quiſiuit, ſi ſciri poſsit, alioqui recurritur ad coniecturas , ut
dicetur in ſimili.ĩ.eod.§. & no.in ſimili in l. cum oportet.&
auth.presbyteros.Dic,ꝙ ſpeciale eſt in clericis, ſed an illa au
the.obtineat in coniugatis?non vr̃ per c.1.extra de cle.cõiu.
qđ eſt verum in eo qui priuilegium impetrat contra ius cõe.
Sed in eo quod eſt ius cõe, quia forte ex clero, vel occaſione
clericatus,acquiſiuit,videtur contra cum illud c.tollat priui
legium,iſtud aũt non vr̃ priuilegium,ſed ius cõe,ꝙ tales ha-
beant quaſi caſtrenſe peculiũ,cum quodammodo deſeruiant
reipublicæ Deo ſeruiendo , & orando pro populo. vnde per
iura antiqua habebant quaſi caſtrenſia ſaltem in rebus ex cle
ricatu acquiſitis:vt l.1.C.de ſac.ſan.ec.& l.cum leg.Sed quid
ſi acquiſiuerit non cõiugatus,& poſtea coniugetur, & ita nõ
gaudet priuilegio in ciuilibus , extra de cler. coniu. c.1.lib.
6.nunquid remanet totum ante quæſitum quaſi caſtrenſe?ar
gu.ꝙ ſic.in l.fi.de inoffi.teſt.ver.ſed veterani.& cogita,ſi ve-
b lis ſuper hoc.In gl.large. [b] ibi, cũ opponit.de l.eo tempore.
in fi.illa lex obſtat ad hunc §.quia gl.dicit hic,vel occaſione
patris &c.ibi, cum dicit,qm̃ magis &c.ſed dic,ꝙ ibi nil con-
templatione bo.fi. poſſ.dabatur ſed propter rem quam puta
batur eũ poſſe dare, quam dare non poterat,vnde nil ei quæ
ritur , ſed hic cum occaſione patris datur , vel propter rem,
quæ vere ſua erat.In ea.gl.in fi. dic vt ibi in gl. In gl.quæ ha-
bet in aduentitjs,in fin.vide multos alios caſus.C.de bo.quæ
lib.auth.idem eſt.dic vt ibi. & ad alios potes addere alios, in
authen.de inceſt.nup.§. 1.de ſen.paſſ.l.fi.de iure do.l.vbi.de
fideiuſſ.l.quamuis,ff.ad Treb.l.Imperator. item ſi nuda pro-
prietas filio legatur,ff.de vſuca.l.ſi cui ſundum.in gl.quid di
cemus.in fi.ſimilis eſt C. de bo.quæ lib.l.cum oportet.Et ca-
ne,quia gl.vr̃ implicare contrarietatem.Primo enim dicit,ꝙ
præſumitur ꝙ habuerit de bonis patris , & poſt dicit , ꝙ re-
5 currendum eſt ad coniecturas. Dic tñ ꝙ hæc eſt veritas † ꝙ
præſumitur de bonis patris habuiſſe, eadem ratione quia v-
xor , quia ita bene committeret furtum vxor ſicut filius ĩ.de
oblig.quæ ex delic.§.hi aũt.& facit ad hoc,C.de colla.l.filię:
Sed bene admittitur probatio in contrarium.probabit aũt di
recto,ſi ponit, ꝙ fortuna, vel laboribus, vel alias acqniſiuit ,
& ſi directo non ponit,probabit per coniecturas,quæ hic no
tantur.& alias videlicet an ſit induſtrioſus,vel non.Sed quid
ſi acqniſiuit de fructibus rerũ ſibi aſsignatarum pro alimen-
tis ſuis? Satis pôt dici, ꝙ videatur quæſitum de bonis patris,
ff.ad Treb.l.baliſta.Item,quid ſi de pecunia patris vſuras quę
ſiuit?Vr̃ ꝙ non quæratur patri, ff.de do.inter vi.& vxo.l.fin.
de ver.ſig.l.vſura.In gloſſ.ar.contra.in fi.Poteſt dici,ꝙ onus
cum emolumento pecuniario poteſt eſſe cauſa honoris , ſed
honor ſine emolumento non debet eſſe cauſa oneris , ff.de
leg.1.l.ſi ſundum,§.fi.cum l.ſeq.& ſeq.in prin.& §.fi.contin
git tñ quandoque , ꝙ honor eſt ſumptuoſus, ff.de mu.& ho.
l.honor munici, C.de conſu.l.nemini.Negari tamen non po
teſt, quin detrahatur honori,per rerum damna,per hunc §.
per quem poteſt argui ꝙ ille , qui plus expendit in ſeſto do-
ctoratus ſui, minus honoris habeat,habet tamen plus de va-
nitate.extra de mag.c.cum ſit in cle.& hoc,niſi potens eſſet,
cui eſt honor largiter expendere.l.nemini.ſ̃.alle.item oppo-
nit contra hæc verba, & ꝙ honoris &c.ff.de adop.l.per ado-
ptionem.ſed ibi loquitur de cogitatione extrinſeca,quæ non
diminuitur ex tranſlatione, ſed honor perſonæ videtur dimi
6 nui, & libertas.vt hic.†In glo.quam ſemper.in fi.hoc vr̃ mi-
rabile,quia pater emancipando, vr̃ plus iuris retinere in pe-
culio aduentitio , in quo minus iuris habet , cum proprietas
pertineat ad filium, quam in peculio profectitio, cuius pro-
prietas pertinet ad eundem patrem, ꝙ tñ emancipando do-
nare vr̃, ff.de dona.l.donationes , §.pater.ar.C.de pecu.eius
qui.li.me.l.1.ſed hoc contingit propter legis prouiſionem,
quæ prouidit in peculio , ꝙ pater adimere non poterat . In
alio autem non ſuit neceſſe prouidere,cum ipſe adimere poſ
ſit,& totum ex eius dependet uolnntate , vt patet d.§.pater,
ff.de liber.leg.l.poſt emancipationem.

a Adnot.Aduocatus.Add.Iaco.Rebuffi.in l.vnica. & quod ibi poſuit remiſſ.
in apoſtil.ad eum.C.de caſtren.pecul.pala.lib.12.Bar.in l.fina.C.de inoffi.te-
ſta.& Alex.ibi in addit.

b In gl.large.Ibi cum dicit.quocunque modo quæſiti intellige.i.licite.& tunc
id quod tribueretur perſonæ propter laborem & induſtriam , cenſeretur ad-
uentitium, & ipſius filij proprium alias ex delicto, puta vſuris,nec patri quæ-
ritur,nec fratribus confertur , ſicut nec cætera aduentitia.vt l.fi.C.de col.ſe-
cundum Ang.hic.

1 *Legatum ſeruo proprio nullum.*
2 *Legatum cœnobitæ quatenus valeat.*
3 *Abbatis & monachorum valida pactio.*

Item vobis. Super text. ibi aut promiſsione ſub ſim
plici, ſine interrogatione , vel ex donatione , ſine promiſ-
ſione

ſione. de dona.l.donationes.§. perficiuntur. In glo. ſic ff.in
fi.in hoc eſt econtra: quia per ſe inuito.regulariter. hic autẽ
quæritur: ſed non incommutabiliter, quia reſutare poteſt:
vt ibi not.ff. de reg. iur.l. inuito, iunge ſupra de his qui ſunt
ſui,vel alie.iur.§.quodcunq;. Item glo.ſcilicet ad ſuam.in fi.
gl.ſupponit,quod valet, quo ad alimenta, & tamen in §.illo
1 dicit contra,quod non valet legatum † etiam quo ad alimen
ta,quando proprio ſeruo legatur,ſed quando alieno,ſic. Sed
potes dicere,quod valet,vt per officium iudi. cõpellatur ex-
hibere,ſecundum voluntatem teſtantis: vt l.ſeruos. ibi enim
erant ſerui teſtatoris: & remanebunt in dominio hæredis,an
tequam templum eſſet extructũ.& hoc videtur dicere.§.ille.
2 Et ideo dicit, quod ſi aliquid † legetur vel donetur alicui re-
ligioſo,qui non poteſt habere propriũ,pro veſtiario, vel alia
neceſsitate corporis,quod valeat ſaltem, quòd poſsit officiũ
iudicis implorare,per l.ſeruos.& quòd in tali caſu poſsit eſſe
in iudicio,quamuis alias non poſſet: & accedit, quod not. in
3 Spec.de denun.§.1.verſi.priuata. † Item facit, quòd conuen
tio ſacta inter abbatem, & monacos, de certo modo viuendi
vt de danda certa quantitate vini,panis,vel carnium, debeat
per iudicis officium ſeruari. Et de hoc plene extra de reg. iu.
c.non eſt obligatorium.lib.6.in nouella Ioan. And.

1 *Aditionem ſolemnem quod ius & an curet.*
2 *Aditionis effectus.*
3 *Iuris & commoditatis diſcrimen.*

Sad ſi ſeruus. In glo.no.ibi,cum allegat rem ra. ha.l.pe.
ff.de bo.poſſ.l.3.§.acquirere. quę autem ſit ratio diuerſitatis,
not.C.qui ad bon.poſſ.l.1.quia aditio eſt de iure ciuili,ſecun
1 dum † quod curatur de patria poteſtate,ſed de iure prętorio
non curatur de patria poteſtate, ideo in bo.poſ.quæ eſt de iu
re prætorio, ſolennitas iuris non attenditur: ſed ſecundum
hãc rationem ita parum deberet curari, de ratificatione,quæ
tamen eſt neceſſaria: vt ibi patet. Præterea hæc ratio ceſſat
reſtitutione hæreditatis ſeruo facienda. Quare dic quod per
2 aditionem † deſinit vacare hæreditas, & actiones directe ac-
quiruntur: & ideo debet eſſe, & fieri certa, nec ſuſpendi po-
teſt,nec ſub incerto fieri,vt l.eum qui.§.fin.ff.de acqui. hær.
quòd fieret,ſi ſine iuſſu poſſet adire. quia ſi dominus non ra
tificaret,nihil eſſet actum.ff.ad Treb.l.qui ita.§.1.ſed per bo.
poſſ. & reſtitutionem ex cauſa fideicom.ſactam nõ acquirun-
tur,niſi vtiles actiones: vt patebit infra de fideicom.hære.§.
reſtituta. Hæ autem vtiles poſſunt eſſe in ſuſpenſo,cum per
bo. poſſ. ſeu reſtitutionem ius hæreditarium. quod inhæret
oſsibus: & per quod hæres fingitur vna perſona cum deſun-
cto non quæratur,nec fiat verus hæres.ideo ratificatio in his
3 valet,ff.de bo.poſ.l.2.vnde magna differentia eſt in iure †ip-
ſius rei: & cõmodo ſeu vtilitate ipſius, & ideo vides ius vſuſ-
fru.non poſſe cedi,& tamen cõmoditas eius poteſt cedi.ff.de
vſufr.arboribus,§.vſufructuarius & ibi no. In ea.gl.in fi.imo
nec conſenſu ſerui.infra in gl.& no.plenius in l.ſeruo inuito.

Non ſolum. In glo.ſcilicet inſtè vide.ibi ff.de acqu. poſſ.
l.quod ſeruus. In glo.etiam in fi.vide ff.de acquir. poſſ.l.1.§.
item acquirimus,& quod ibi not.dic vt ibi. In glo. in rebus.
in fi.ff.pro empt.l.2.§.Celſus: ſed quare dominium acquiri-
tur ignoranti domino: vt §.item nobis.& nõ cauſa vſucapien
di,cum ſit item iudicium de vtroq;.ff. de publi.l. ſunt & aliæ
§.fi.& l.eum qui de contrah.empt.l.clauibus. poteſt reſpon-
deri per ea,quæ notantur in d.l.2.ff.pro ſolut.

1 *Iubere quando & ad quæ cogatur dominus.*
2 *L.ſeruus dotalis ſenſus.*
3 *Aditionis coactæ & ſpontaneæ diſcrimen.*
4 *Fructuarium non poſſidere qui accipiendum.*
5 *Præſcribere qui nequeant.*
6 *Vaſallus præſcribit.*
7 *Vſucapionem quæ pariant.*
8 *Vſusfructuarius qui præſcribat.*

Dehis autem. Super text.ibi, adijciatur iure dominij
acquiritur, ſuper text.bona fi.ibi, cum dicit, ſeruum ſcilicet
alienum,& non loquitur de libero homine bona fide poſſeſ-
ſor ille vſucapi non poteſt,vt not. ſupra eo.in princ. In gloſ.
niſi contemplatione.in fi.ſed adibit iuſſu domini qui fructua
rio reſtituet condi.ſine cauſa,vt no.eod titul.l. ſi quis mihi.
in prin.& ſi dominus iubere non vult,cogetur.vt ibi no.ff.de
vſufru.l.ſi ſerui. Quidam autem vt Iac.de Ra.hoc improbãt,
1 vt d.l.ſi quis mihi,arbitrantes iniquum,quod † dominus co-
gatur iubere,& ſe per conſequens oneribus hæreditarijs im-
plicare,& creditoribus obligare,& maxime in hoc caſu, quo
non fieret tranſlatio actionum per ſe.pro quibus ff. ad Treb.
l.qui ita.§.etiam. ſed dicunt quòd dominus debet cõſentire,
& ſeruus debet fructuario iubente adire, vt l.liber homo.ff.
de acquir.rer. do. verior videtur opinio glo. Nec obſt. quod
obijcitur,quod iniquum eſſet &c. hoc caſu ipſe dominus non
videtur fieri hæres,cum tantum iubeat ad vtilitatem alterius
ff.de reg.iur.l.non vult. Sed huic reſponſioni ob.ff.ſolu.mat.
2 l.ſeruus † dotalis. Sed poſſet dici,quòd ibi dicit,non quod iu
bendo obligetur,ſed vt eius ſolicitudini conſulatur,vel tranſ
ferunτur omnes actiones in fructuarium, ſicut in fideicom.
vniuerſalem, & dominus iubens nullum cõmmodum conſe-
quitur,ſiue damnũ,ff.ad Treb.l.nam quod liquide.§. qui cõ-
pulſus infra de fideicom.hæt.§.ſed etiam. Et dic, quòd in du
bio ſeruus videtur inſtitui contemplatione fructuarij, ſi inſti
tuendo fiat mentio de eo.C.de iure delib.l.cũ aliquis. In gl.
præter poſſeſsionem ibi.cum allegat.l.ſi eueniet. Sed an mi-
hi quærat poſſeſsionem? Dic plene ff.de acqui.poſſ.l.1.§.ſed
nec per eum in tex.& in glo.iuncto quod no. in eo. titu.cum
hæredes,§.item quæro. In ea.glo.ibi,cum dicit. item poteſt
dici,hoc poſſet eſſe verũ.vbi iuſſus non interuenit quia tunc
non videtur ſibi velle acquirere in dubio: vt no.ff. de acquir.
hære.l.qui aliena.§.1. Et poteſt diſtingui: quia aut adijt ne-
3 ceſsitatus,& nulli quærit,ſiue ſciret†conditionem ſuam,ſiue
ignoraret.ff.de acquir.re.do.l.liber homo.prope fi. Fallit C.
de iure delib.l.cum aliquis. Aut ſpontaneus,& tunc aut ha-
buit propoſitum ſibi quærendi,& quærit ſibi: ſed domino re
ſtituit,ſi eius contemplatione fuit inſtitutus: vt d.l.liber ho-
mo.aut non habuit propoſitum ſibi quærendi,& tunc nulli.
Aut dubitatur de propoſito.tunc aut iuſſus præceſsit, & non
videtur habere propoſitum. Aut non, & videtur habuiſſe. &
hoc ſi ſciat conditionem ſuam, iſta tamen ſallunt in l.cũ ali-
quis. & hoc potes colligere,ex his,quæ hic notantur. & in l.
liber homo de filio vide ff.de acquir.hær.l.huius.§. ſi qui. ta
men multum immutatum eſt in filio in l. cum oportet.C. de
4 bon.quæ lib. † In gl.ſcilicet ciuiliter. intellige ergo ll.quæ di
cunt ſimpliciter,quod non poſsidet fructuarius,ff. de acqui.
re.do.l.acquiritur.§.fin.de præca.l.certæ,§.is qui.ad exhib.l.
Celſus,§.Iulianus. quorum leg.l.1.§. quid ergo. ſecundum
hanc gl.quod verum eſt ciuiliter. ſed naturaliter ſic,ſecundũ
ius vtendi,fruendi, quaſi poſsideat ciuiliter & ita videtur no
tari ff.de vi & vi ar.l.1.§.deijcitur.ex qui.cau. ma.l. ait præ-
tor.§.ei qui.& per hunc §.& per l.acquiritur,§.fi. conſueuit
dici, quod naturalis poſſeſsio non eſt apta: nec ſufficiens ad
cauſandam vſucapionem,ſeu præſcr ptionem. & ad hoc quo
5 tidie allegatur. Sed ſecundum doct. videtur † quòd emphy.
vaſalli,& coloni,ad non modicum tempus,non pręſcribunt,
qui tantum poſsident naturaliter, vt conſueuit dici ff. de ac-
quir.poſſ.l.3.§. econtrario. & patet, quia vaſallus æquipara-
tur fructuario,in feu.in quib.cau.feu.§.huius.qui tantũ poſ-
ſidet naturaliter: vt eſt dictum. Et tamen conſtat de contra-
6 rio,† quòd vaſallus præſcribit in feu.ſi de feu.deſun.conten.
ſue.c.vnico.§.ſi quis per 30.an.& patet in fundo vectigali.ff.
de dam.infe.l.ſi finita.§.ſi de vectigalibus, ff.de publiciana.l.
cum ſponſus,§.in vectigalibus. Abſurdum enim eſſet dicere
quòd emphyteutæ & alij, qui ſoluunt penſionem ad perpe-
tuum non præſcriberent. Ad hoc poteſt dici,quod ſunt non-
nulli,qui ſimpliciter detinẽt rem, nihil pro ſuo in re ipſa ſi-
bi vendicantes,vt coloni ad modicam rem depoſitarij, vnde
tales dicuntur naturaliter poſsidere,ff.communi d.l.commu
ni d.§.neq; & tales nullo modo præſcribunt: nec talis natu-
ralis eſt apta ad vſucapionem,C.cõmunia de vſuc.l.1.§.neq;
enim nec talibus datur vnde vi: vt d.§.deijcitur. Sed ſunt qui
dam, qui aliquod ius vendicant ſibi in re, ratione cuius eam
tenent,& illud ius pro ſuo habent, & quaſi poſsident perpe-
tuo,vel ad vitam, vel ad tempus non modicum. & poſſeſsio

7 cenſetur habere † aliquid ciuilitatis, & ideo ſufficiens eſt ad
parandam vſucapionem,ſeu præſcriptionem, ſecundum qua
litatem iuris, quam poſſeſſor in ea ſe iactat habere : vnde va-
ſallus & emphyteuta & vectigales,dicendo ſe tales, confiten
tur ſe non eſſe directos dominos rei : ſed vtiles, vnde reſpe-
ctu dominij directi nihil præſcribunt: nec contra ipſos domi
nos:nec contra alios. imo illo reſpectu naturaliter tantum,&
nuda naturali poſsident : ſed reſpectu vtilis dominij,vt tales
(ſicut ſe dicunt) bene præſcribunt,& rem poſsident natura-
liter,& illa naturalis habet tantum ciuilitatis, quòd parat,&
cauſat præſcriptionē,ſi ex qualitate iuris res ipſa præſcriben-
da ſit, & tuenda, & explicanda per manutenentem, & patet
quod talis poſſeſsio habeat aliquid ciuilitatis, quia exiens re
tinet eam animo,ſicut ciuilem,& ideo reuertenti datur inter
dictum vnde vi,vt patet ff.de vi & vi ar.l.3.§.vnde vi. Sed ſe
cundum hanc doctrinam videtur, ꝙ vſufructuarius,qui poſ-
ſidet naturaliter rem prædictam naturaliter præſcribat eam:
quod eſt aperte falſum, imo nec ipſe vſusfructus poteſt præ-
8 ſcribi:vt cōſueuit notari.C.de præſcrit.lon.tem.l.fi.in fi.†Ad
hoc dicas,quod vſusfructuarius non præſcribit rem,non pro
pter defectum poſſeſsionis: ſed quia ad hoc non tendit . Ete-
nim vſuſr.nihil contendit: nec ſe iactat habere in proprieta-
te rei vtile,vel directum de natura & qualitate vſuſr.ideo ni
hil præſcribit de proprietate, ſecus de ſupradictis : quoniam
tenet tanquam dñium vtile rei . & hoc vult dicere tex.cū di-
cit:quia nō poſsidet.ſ.proprietatem rei pro ſuo. Et poſſet di-
ci, ꝙ illud quod dixi ſupra de vſuca. §. quod aūt in fi.magnæ
gl.non obtinet in his caſibus: videlicet quod naturaliter poſ-
ſidens ita demū incipiat præſcribere, cum abſens deſierit ha-
bere animum deſinendi poſsidere : quia illud intelligitur de
illa naturali,quæ nō eſt apta, nec habilis ad præſcriptionem.
Iſta autem eſt apta,habilis,& ſufficiens : vt ſupra dictum eſt.

5 *Seruus an & cui quærat.* 2.

N o n ſolum . In glo.no.de tribus. in fin. quid ergo de li-
bero homine? Vide plene ff.de acq.poſſ.l.1.§.ſed & per eum
5 eo.tit.l.cum hæredes,§.item quæro. vnde ex re,& opera † ac-
quirit poſſeſſori bonę fidei,ſicut ſeruus alienus bona fide poſ
ſeſſus extra rem & operam,& ſibijpſi,vel poſſeſſori,ſecundū
intentionem quam habet : ſed tunc non vt poſſeſſus : ſed vt
quilibet extraneus eod.tit.l.ſi me in vacuam.§.fin.Sed quid ſi
2 ſeruus alienus non poſsidetur a me: vult † tamen mihi quę-
rere? Videtur quod poſsit poſſeſsionem quærere mihi, & vi
detur notari eod.titu.l.Pomponius.§.ſi liber.& hæc faciunt,
quod religioſus vnius monaſterij poſsit acquirere poſſeſsio-
nem alij,ſi hoc gerat in animo .

1 *Procurator domino ne quærat.*

5 E x h i s. † In glo.ff.de acquir.poſ. in fi. dic plenius a eo.
a titu.l.1.§.per procuratorem. Vnde videtur diſtinguendum,
an non habuit mandatū,an habuerit,& ſi habuerit, aut vter-
que gerebat in animo,mihi quæri, aut neuter, aut alter, & ſi
alter,aut tradens,aut accipiens: & ſi accipiens , diſtingue in-
ter dominium,& poſſeſsionē , vt potes colligere ex his, quæ
ibi notantur,& ibi ſcripſi. Sed quid de ſeruitute prædiali,vi-
detur idem,ff.de caſtren. pecu.l. ex caſtrenſi. Contra ff.com-
munia prædio.l.proprium .

a Adnotatio. Dic plenius. Quia hic eſt longa diſtinctio,an per procuratorem quæratur dominium , ſiue poſſeſſorum melius eſt remittere ad Ange. hic in glo.poſſeſſionem,vſque ad fi.ti.

De teſtamentis. Rubrica.

Hæc rubrica continuatur in text. ſupra tit.§. fin. Et not. quod diuerſis modis rubricatur hæc materia.ff.C.& hic. hæc tamen plenior eſt,vt hic ſit diuiſio rubricæ,vt melius capiatur materia per iuuenes, & eodem modo ſit in Codice .

1 *Antiqua cur diſcenda .*
2 *Teſtandi antiquus modus.*
3 *Emancipandi modus .*

T ē s t a m e n t v m. In glo. ponit.ibi, quaſi ar-
gute inuentum . ſic alludit vocabulo.ff. de ac-
quir. poſ.l. 1. ſupra de dona.§. eſt & aliud . In
ea.glo.ibi,& ſecundum hoc codicillos &c. non
tamen ad veritatem eſt teſtamentū,C. de con-
di.l.fin.Et idem de quolibet legato , ſiue fideicom. dic plene
ff.eo.l.1.In fin.glo.opp.contra diffinitionem , & ſoluit d.l.1.
Item opp. quòd quamuis ſit inſtitutio non eſt teſtamentum,
ff.de leg. 2.l.codicillis.§.fin. ſed dic, quòd ibi non recipit , vt
hæres directus,ſed vt verus teſtamentarius , vel ſolennis : vt
ibi no.In glo.vt C.in fin.dic quòd bonū eſt ſcire breuiter ve-
teris iuris ſcientiam non oneroſam non prolixam: ſed ſi eſſet
5 prolixa † ad ſciendum, non, & maxime ſi per eius ſcientiam
introducamur ad perfectius ſciendum nouum,vel ad melius
iudicandum : quia ſorte ratio eſt correcta, ſicut dicitur ff. de
coniun. cum eman. in rubri. Et facit contra multos, qui non
ſtudent,& iura antiqua,& correcta negligunt . In glo. 1. bo-
2 nis,in fi.dic ff.de verbo.ſigni.l.biſſextus. † In glo. proprium.
in fi. Imo ſecundum Iac.& Pe.& per æs libratum,ſeu æſtima
tum:quia teſtator emancipabat filios,& hæres inſtitutus eme
bat bona a teſtatore pro modico, & erat ibi quidā q librabat,
id eſt,æſtimabat modice. & ſic hęres detinebat & hoc fiebat
vt hęres teneret firmius,quia fortior eſt cauſa non lucratiua,
quam lucratiua,C.de iure deli.l.fi.§.licentia.de impo.lu.deſ.
l.vnica.Vel dic,quòd quando pater habebat filios in poteſta-
te,debebat eos emancipare antequam teſtaretur,quia viuen-
te patre,filij ſunt quaſi domini, vt l.in ſuis,ff. de li. & poſth.
3 ideo,vt teſtator eſſet magis plene dominus,debebat † eman-
cipare.modus autem emancipandi erat antiquitus per imagi
nariam venditionem,vt §.præterea. hic alle. & de iſta imagi
naria venditione,loquitur hic ſecundum ipſos. & ſecundum
hoc glo. non bene exponit familiæ , id eſt hæreditatis . imo
debet recipi proprie , ſecundum hunc intellectum , nihil ad
nos. hoc ſcire non proficit. In glo.ſi non poteſt . in fi. imo ſi
a alius nominet, a & ipſe approbet,ſufficit,vt no.in l.iubemus
C.de teſta.& hoc verum,niſi in caſu, quo non poſſet articu-
late loqui,vt ibi patet,quod eſt notabile, & vide in Spe.eod.
tit.§ in primis. ver. quid ſi is.num.9.In glo.eſt autem tenor.
in fi.ſed illud correctum eſt,vt no.ſupra proxime.

a Adnotatio . Nominet. Imo ſufficit quod interroganti , an velit talem eſſe hæredem.vel ita diſponere, vt coram eo , & teſtibus legi notarius reſpondeat quod ſic : vt per Ange.hic in 3.colum.in med. in ver. in glo. teſtium.l. an & quando valeat teſtamentum factum a balbutiente . vel penitus non loquente : qui ſolitus erat articulate loqui : vide per Are.hic, in fin. colum. ver. quid ſi fiat teſtamentum .

1 *Caracter .*
2 *Teſtamenta cur ſigillanda .*
3 *Sigillis quibus non ſtandum.4.5.11. fallit.6.7.10.*
8 *Sigillo vno an & quando ſtetur .*
9 *Sigillum authenticum .*
10 *Cap. cum a nobis . ſenſus .*
13 *Sigillantes ſpectandi .*
14 *Teſtamenti celandi forma .*

P o s s v n t. In glo.ſcilicet habente in fin. Not. quod ſi-
gnum,& ſigillū idem ſunt . Nam quod antiquitus dicebatur
ſignum,hodie nominatur ſigillum,vt notatur in Spe.de pro-
ba.§.videndum,verſ. 10.& videtur per hanc glo.quod poſsit
ſigillari aliquo ſigno,vel ſigillo,niſi habeat characterem , vt
1 per dictum.§.ſignum.alleg. in gloſ. Sed quid vocas † chara-
cterem? Et certe tex.videtur dicere,quodcunq; ſuū,vel alie-
num.in §.ſignū autem.l.ad teſtium.ff. eo. vt ſi habeat imagi-
nem illius,cuius eſt,vel arma,vel nomen,vel alium characte
rem quemcunq;,vel alterius imaginē cuiuſcunq;. Sed ob.ex-
tra de fide inſtr.c.inter dilectos.vbi videtur expreſſum,quod
habeat ſuſpectum,quia nō habebat imaginē illius,cuius dice
batur,ſed aliam proferre videbatur imaginē . Ad hoc poteſt
dici, quod in materia , in qua ſumus , ſufficit ſignare ſigillo,
quod non habet proprium characterem ſignātis,& ratio eſt,
2 quia in his † ſigillis,quæ apponuntur in teſtamentis,nō adhi
betur fides plena . Sed ſolummodo apponuntur ad finem,
quod teſtes ipſa recognoſcāt,& ipſis recognitis,atteſtētur ff.
quemadm-

quemad. teſta. aper. l. ſi quis ex ſignatoribus. & videbis infrà eod. §. ſed cum aliquis. Sed in contractibus, & in omnibus ca ſibus, quibus fides adhibetur ſigillo, tanquam authentico, eſt ſecus. ibi enim requiritur, ꝙ habeat characterem illius, cuius eſt ſigillũ, & nomen, vt in contrario. Quid ergo dices de his, qui ſigillant cũ lapidibus iſraeliticis, vbi ſunt ſculptæ, vel im preſſæ imagines beſtiarũ, vel diuerſorũ characterũ? Satis po
3 teſt † dici, ꝙ talibus ſigillis non eſſet credendum. niſi lapides eſſent impreſſi in auro, vel argento, in cuius circũferentia eſ ſet nomen ſigillantis, per dictum c. & per c. 2. eo. ti. ſigillum enim debet continere nomen ſigillantis, C. de aquæduct. l. de cernimus. §. vniuerſos. de metatis lib. 12. l. 1. ff. de auro & arg. leg. l. Quintus. §. ſi autem aurum. & hoc verum, niſi probare tur, ꝙ tali ſigillo vteretur tanquam publico, & authentico, vbi erat perſona authentica, vel ſi priuata, ꝙ vteretur eo cõ muniter, vbi agitur de fide facienda contra illum, cuius eſt, iuxta l. ſi procuratorẽ, ff. de procur. tunc. n. videretur ſuffice re: quia vſus multum in talibus attenditur, extra de appel. c. ſignificauit, de fide inſtru. c. cum dilectus. facit ergo fidem ſi gillum, ſiue habeat propriũ characterẽ, ſiue alienum. Sed in hoc eſt differentia: quia vbi habet alienum, opus eſt, ꝙ probe tur quod tali vtitur apponens. Sed quid ſi litera hoc conti neat? Verbi gratia in litera ſigillata ſcriptum eſt, Ego talis,
4 tale ſignum, cum † tali charactere appoſui, quo vtor, non vr̃ adhuc ſufficere, quo ad fidem faciendam: niſi alias adminicu letur, vt dictũ eſt: quia quicquid ſcriptor poſſet hoc appone re, & alio ſigillo: vt dictũ eſt ſigillare, & eſſet aperta via frau dibus patenter. Sed quid ſi alieno ſigillo ſigillauit. & hoc ex primatur in litera? Videtur hic expreſſum, quod valeat lite
5 ra. Et faciat fidem. Sed poteſt dici contra: † quia nõ facit fidem: niſi probaretur per teſtes. quos apponi fecerit, & hoc dico ra tione, qua ſupra, quinimo poſſet dici, ꝙ quamuis probaretur, ꝙ feciſſet apponi, ꝙ non faciat fidem niſi contra ſeipſum. nã ad hoc, quod ſcriptura ſit authentica, & faciat fidem, requiri tur quod habeat formam: videlicet ſubſcriptionis, & ſignũ ta bellionis: vel ſigillũ authenticum: & quo ad hoc parificantur inſtrumentũ publicũ, & litera ſigillata: vt patet d. c. 2. de fide inſtr. ſed inſtrumentũ de manu, vel ſigno alterius conſignatũ non valeret: vt patet in authen. de tabel. §. nos autem. ergo ſigillũ alienũ non facit fidem. vt §. ſignũ. ſuprà alleg. & iſte §. ver. ſed alieno, loquitur in alio caſu quem prædixi. Imo plus credo, ꝙ quamuis credatur literæ ſigillatæ, vel de conſuetu dine, vel de iure, ꝙ non crederetur ipſi ſigilliſero: niſi oſten datur litera ſigillata, extra de probat. c. cum a nobis. C. de ar
6 bitr. l. ne in arbitris. Vel forte † poſſet dici, ꝙ ſi habens ſigillũ authenticũ, faciat apponi aliud ſigillũ authenticũ in abſentia proprij, qđ facit fidem: ſecus ſi priuatũ: vt auth. de tabel. §. vt tamen, & facit quod ſcripſi de Attil. tu. §. nos autem. & ſic po teſt intelligi extra de offic. ordi. c. 2. lib. 6. & vide ibi per Ar chi. quamuis poſſet dici, ꝙ ibi facit fidem in facto illorũ, qui faciunt apponi, quo caſu, ſine dubio facit fidem. Sed in facto
7 mere extraneo, poſſet eſſe vera opinio, quam prædixi. † Et not. ꝙ creditur ſigillo, ſeu literæ ſigillatæ. Super hoc tamen dic, ꝙ aut eſt priuatũ: & tunc non creditur, niſi contra priua tum. C. de re. alie. l. 2. de proba. l. inſtrumenta. ff. de procu. l. ſi procuratorem abſentem, aut eſt authenticũ, & fuerũt opinio. Nonnulli dicunt, ꝙ vni nõ creditur, ſed pluribus, & pro hoc Arch. extra de elect. c. vt circa. lib. 6. Alij, ꝙ vni ſoli creditur, & de hoc in Spe. de proba. §. ſi. ver. 10. Verius vr̃, ꝙ vni creda tur, dũ tñ ſit authenticũ, quia iura, quæ de hoc loquũtur, non dicũt ſigilla in plurali, ſed ſigillo in ſingulari, vt patet d. §. 2. extra de fide inſtr. de offi. ordi. ca. 2. de ſen. excõ. c. cũ medici
8 nalis. li. 6. de prob. c. poſt ceſſionẽ. in antiquis. Sed † quid ſi li tera continet, ꝙ duo ſigilla debeant apponi, & non fuerit ap poſitũ, niſi vnum, illud tamẽ eſt authenticũ, an faciat fidem? Non videtur ex quo contrahentes vtrunque apponi volue runt, ad hoc ſe quodammodo aſtringentes, extra de proba. c. licet. Sed dicas contra. C. de teſta. l. teſtamentum. & in c. licet
9 aſtrinxerat ſe expreſſe, vt ibi notatur extra de reſcr. c. 2. † Sed quid vocas authenticum? Satis poteſt dici, ꝙ ſit authenticũ
a ſigillum cuiuſlibet ordinarij. ᵃ Etenim acta facta coram ipſis faciunt fidem, ſicut ſi coram tabellionibus in forma publica redacta eſſent, C. de ſacroſanct. eccleſ. l. iubemus. §. his quo que iudicibus. de ma. vin. l. 1. de pac. l. pacta nouiſsima. de te ſta. l. omnium. & l. ſancimus. Sed ob. extra de fide inſtrum. ca. cum dilectus. vbi videtur ſigillum regis demum fidem face re, ſi conſuetudo terræ hoc habeat, innuendo, quòd non alias ſed poteſt dici, quòd ibi loquitur de inſtrumentis, non de li teris ſigillatis, vnde iudex ordinarius non poſſet creare tabel liones publicos, & tamen habet ſigillũ authenticũ, vt præmi
20 ſi. Item † dic, quod ſigillo cuiuſlibet perſonæ creditur, in his quæ ad eius officium ſpectant, & ideo creditur ſigillo exe quentis citationem, & cuiuſlibet commiſſarij in negotio ei commiſſo, & cuiuſlibet dñi ruralis, ſi afferant ſe emprorem inueſtiuiſſe de rebus cenſualibus venditis, & ita notanr doc. maxime Innoc. licet talia non ponant exempla. extra de fide inſtr. c. 1. de proba. c. quõ contra falſam. Sed nunquid opus eſt ſubſcriptione nominum teſtiũ in literis ſigillatis, ſicut in in ſtrumentis publicis? Videtur expreſſum, quod ſic, vt in ca. cũ a nobis. extra de teſti. videtur contra. C. de dona. l. in donatio
21 nibus. ſi bene inſpicias decretalem cũ † a nobis. parum facit, quia ibi non dicitur, quod non facit fidem, ſed quod tale ſcri ptum non eſt tantæ authoritatis, quin duorum, vel triumbo norũ teſtiũ, debeat teſtimoniũ prævalere, in his tamen ſunt conſuetudines patriarum potiſsimum attendendæ, vt c. cum dilectus. de fide inſtr. Sed poſſet dubitari, an literæ factæ ſub ſigillo faciant fidem, ſi non ſint factæ, & requiſitæ de conſen ſu vtriuſq; partis? Verbi gratia ſi petij literam mihi fieri ſub ſigillo, de aliquo verbo emiſſo, vel de aliqua obligatione, vel alio negotio, in quo vtraque pars non conſentit, an debet fie ri, & an facta fidem faciat? de inſtrumento publico, non vide tur dubium, tamen idem de litera ſigillata, & ita videtur te nere Inn. extra de fide inſtr. c. 1. & in rub. pro quo. c. cum me dicinalis. de ſent. excom. lib. 6. de offi. ordi. c. 2. Item no. quod
22 in fide facienda, & exhibenda ſigillo ſunt multum † attenden dæ perſonæ ſigilliſerorum, & illorum, ad quorum relationẽ ſigillatur. Vnde ſi ſint perſonæ faciles, & quæ indiſtinctè ſi gnant, & ſigillant, quæ adferuntur eis, non eſt adhibenda fi des omnino, vt ca. cum dilectus. de fide inſtr. & facit extra de inreiur. in c. Romani. in cle. ibi, cum dicit, magno ſigillo &c. Vbi innuitur, quod magis creditur magno ſigillo, quam mi
13 nori, quia diligentius obſeruatur. Sed quid † ſi ſigillum ſit ignotũ, forte es in partibus alienis? Inn. videtur dicere, quod nõ facit fidem in arduis negotijs, niſi informetur ſuper hoc, ſed in modicis ſic. Spe. non admittit tales opiniones, niſi pro ducens eſſet perſona ſuſpecta vide quod ſcripſi. C. de epiſco. & cle. l. ſi qua per calumniam. & quod not. extra de procu. c. 1. hæc de ſigillo dixiſſe ſufficiant. In gloſſ. hac ratione. in fin. horum opinio non videtur rationabilis, ſed tamen hoc dice bant adhærendo textui. In gloſſ. etiam linteum. in fin. debes ſcire, quod nonnulli teſtantur, & nolũt quod quiſquam ſciat,
14 quod in teſtamento † continetur. vt l. hac conſultiſsima. C. eod. Et eſt valde cautum propter duo. Primo, ne illi qui ſpe rant habere emolumentum ex teſtamento, prouocentur ad odium, ſi nullum emolumentum ibidem capiant, vel ſi exhæ redentur. Secundo, ne illi, quibus datur legatum, vel inſti tuuntur, captent, vel procurent mortem teſtantis, ad finem, quod non mutet teſtamentum, vel vt citius capiant, quod ſe habituros ſperant, ſicut de quodam vicino meo fuiſſe dudũ factum, audiui, modus aũt iſte teſtandi, traditur C. eod. l. hac conſultiſsima. Dic tamen apertius. nam primo ſcribes teſta mentum, per te, ſi velis quod nullus ſciat, vel per ſecretariũ tuum, ſi magis velis, nam in hoc eſt correcta l. iubemus. C. eod. per authen. ibi poſitam. deinde vocabis teſtes, & dices in eorum præſentia, quòd hoc uis fore teſtamentum tuum, & rogabis quod ſint tibi teſtes, & ſi per te & manu propria ſcri pſeris, & hoc contineatur in ſchedula, non eſt opus. quod plus ſubſcribas, ſin autem oportet, quod ſubſcribas, ſi ſcribere ſcis, ſi neſcis, notarium adhibeas, qui ſubſcribat, & in hoc cor rigitur l. hac conſultiſsima, in parte, per leg. cum antiquitus. in fi. C. eod. & in parte ſtat, & poſt facies teſtes ſubſcribere, in eodem tempore, & inſtanti, & poterit talis eſſe ſubſcriptio, ubi per te ſubſcribes, Ego talis uolo eſſe huiuſmodi chartam teſtamentum meum, & ſicut in ea eſt ſcriptum, teſtatus ſum.

& ſubſcriptio teſtium poteſt eſſe talis. ego talis vocatus, &
rogatus in teſtem, ad teſtamentum talis, ꝙ hac ſchedula con
tinetur, mea propria manu me ſubſcripſi, & tali ſigno ſigna-
ui. Et hoc ſatis patet in l. hac conſultiſsima, & melius ff. eod.
l. penul. Et fiet ſic: quia recipies ſatis de pergameno: & in pri
ma parte ſcribes totam ordinationem tuam: & plicabis in ro
tulo, & plicato rotulo remanebit tantum de pergameno, ꝙ
poſsint fieri ſubſcriptiones, & quando fuerint factæ publica
bis totam chartam: & in quadro ſicut plicantur bullæ Roma
næ curiæ: & inuolues in panno ſeu lintheo: & illud lintheum
ſuetur, ita large quod poſsint poni chordę ad latera, & de ſub
tus, quæ tranſibunt per lintheum, & illis chordis pendebunt
ſigilla. & erit bonum, ſi ponuntur duo ſigilla, ad quolibet la-
tus & de ſubtus tria, ſi non habeas lintheum, ponas in rotulo
totum, & recipe chordas, vel liceas de pergameno, quas per-
forato pergameno, figas per vltimam ſuperficiem rotuli, &
claudas cum ſigillis, & ſic de conſuetudine clauduntur atte-
ſtationes teſtium. Et quamuis iure non caueatur, bonum erit
ſubſcribere, diem & locum. de hoc not. Azo. in ſumma. ſed
non ita clare. vide ibi. Sed an debeat fieri mentio in ſubſcri-
ptione, vbi alieno ſigillo ſigillatur, non reperitur iure cau-
tum tutum tamen erit, ſi fiat.

a Adnotatio Ordinarij. Vtrum autem ſigillum epiſcopi, probet, vide do. Feli.
in c. poſt ceſsionem nu. 1 4. & 5. extra de proba.

1 *Teſtamentarũ teſtes qui. 6.*
2 *Mulier quorum & an teſtis. 4.*
3 *Mulieris & minoris differentia.*
5 *Cœnobitæ an teſtes eſſe queant.*
7 *Infames teſtes ne ſint.*

Testes autem. In glo. paſsiue, in fi. vult dicere gloſſ. ꝙ
iſte text. vult dicere, quod illi poſſunt eſſe teſtes, qui poſſunt
1 † facere teſtamentum, vt bona ſit exceptio &c. ſed certe hic
nulla videtur exceptio: imo eſt additio diuerſorum caſuum:
vt patet ex ſerie text. Item patet, quia aliqui ſunt caſus, qui
concordant cum rubrica, quia impubes non dicitur facere te
ſtamentum: nec ipſe dicit, & idem de furioſo. Præterea non
cures, an actiue, vel paſsiue recipiatur, de his tamen videbis
plenius, ff. eod. l. cum lege. In gloſſ. in alijs. ibi, timor falſita-
a tis. a Eſt enim mulier † corruptibilis, & varia, vt not. dicto §.
2 mulier. Pro quo C. de inoffic. teſta. l. filia in orbitate. & de in-
ſtitu. & ſubſtit. ſub condi. fact. l. repræhendenda. Item quia
varium, & mutabile ſemper profert. extra de verbo. ſigni. c.
forus. §. fin. Sed ille §. videtur expreſſe contra glo. hanc, quia
ibi videtur concludi expreſſe, quod mulier non poſsit eſſe te
ſtis, in aliquo negotio, glo. ibi dicit, quòd poteſt eſſe teſtis in
ciuili, niſi in teſtamento: ſed in criminali non, per dictum c.
de iure canonico: ſed de iure ciuili conceditur quod poſsit in
criminali. Sed videtur quod etiam de iure ciuili poſsit repel-
li in criminali, quia ſi non poteſt eſſe teſtis in teſtamento pro
pter grauitatem negotij: vt hic, multominus in cauſa crimi-
nali, vbi de grauiori negotio agitur. ff. de pęn. l. in ſeruorum.
§. ſi. quia corpora &c. C. de ſacroſanct. eccle. l. ſancimus. la 1.
Et hoc fortificat, quia nos videmus, quod pubes quicunque
poteſt eſſe teſtis in teſtamento: & tamen in criminali non po
teſt, niſi ſit maior annis 20. ff. de teſtib. l. in teſtimonium. in fi.
& enim in criminalibus probationes debent eſſe luce clario-
res. C. de proba. l. ſciant. Satis poſſet dici, quod poſsit eſſe te-
ſtis in criminalibus de iure ciuili, ff. de accuſa. l. 2. de adul. l. ſi
poſtulauerit. §. haberi, & tamen in teſtamento non poteſt eſ
ſe teſtis, vt hic. Et eſt ratio, quia in teſtamento poſſunt bene
alij pro voto haberi: & reperiri, & eſt in ipſo teſtante, quos ad
hibeat, non ſic in maleficio, vbi delinquens non vocat teſtes,
quando delinquit, ideo ne probationum facultas anguſtetur,
3 mulier admittitur. Sed cur non ita pubes minor 20. ann. † ad
mittitur in criminali, ſicut mulier, & quare admittitur in te-
ſtamento, melius quam mulier? Reſpondeo ad primum, quia
minor non ita perfecte de vno negotio. & eius circunſtantijs
iudicat, ſicut mulier perfectæ ætatis, vt ff. ex qui. cau. ma. l. ſi
quis. 2. §. eadem. Ad ſecundum reſpondeo, quod mulier eſt
vaga, & inſtabilis: vt ſupra dictum eſt in teſtamentis autem

(vt plurimum) plures articuli continentur, quos ſenſus mu-
lieris vagus & mutabilis, capere non poſsit faciliter, & ſi ca-
peret faciliter narraret, quare non admittitur in teſtamento.
Præterea, teſtificari in teſtamento eſt quoddam officium, &
fere publicum. ff. de teſtib. l. curent. & ff. quemad. teſta. aper.
l. ſi quis ex ſignatoribus, quę officia mulieribus non bene con
ueniunt. ff. de regu. iur. l. fœminæ. & ex hoc ſe haberent con-
ſortijs hominum voluntarie iungere, quod non conuenit. C.
de offi. diuer. iud. l. 1. extra de iudi. c. mulieres lib. 6. Quidam
4 vero canoniſtæ videntur velle quod mulier † poſsit eſſe teſtis
in cauſa criminali, etiam de iure canonico. vide in Specu. de
teſt. §. 1. verſi. item quod eſt mulier. Sed an mulier poſsit eſſe
teſtis in codicillis? gloſ. & doct. tenent ꝙ ſic, vt d. c. mulieres.
C. de codi. l. fi. not. Et ideo dicunt Iac. & Pet. ꝙ cũ hodie pau
ca fiant teſtamenta, ſeu inſtitutiones hæredum, quod mulie-
res poſsint vocari ad teſtamentum ſm eos. Item no. quod eſt
dare caſum ciuilem in quo repellitur, vt in caſu feudorum,
in feud. quot teſtes ſunt neceſſ. ad proban. inueſt. c. 1. In gloſ.
quid. eo. in fin. Similis gl. eſt ff. de teſta. l. 3. §. 1. doct. Ia. & Pe.
dicunt quod quidam eorum dñi tenuerunt contra gl. nec eſt
bonum ar. de l. notionem. §. 1. quia ſeruus erat diſcretus, ſicut
ſi liber eſſet. & ideo factus liber teſtificatur: non ſic de pupil-
lo. ar. ff. de ſer. expor. l. ſi minor. Sed ipſi dicunt, ꝙ de his quæ
vidit proximus pubertati põt ferre teſtimoniũ, de his quæ vi
dit proximus infantiæ non. ff. ad Syll. l. excipiuntur. illa lex
bene facit, & eſt de legibus quas gl. allegat in §. 1. ſ. alleg. Su
per tex. Neq; ſeruus, vide ff. eod. l. qui teſtamentũ. §. ſeruus.
5 Quid de monachis, & alijs † religioſis præſertim mendi-
cantibus, qui ad hoc libenter ſe ingerunt? Scis, quod gloſſ. te-
net, quod religioſi poſſunt eſſe teſtes in iudicialibus. C. de te-
ſti. authen. ſi teſtis, quod eſt verum, cum licentia ſuperioris
ſui, vt not. in Spec. de teſtib. §. 1. verſic. item excipitur. ſed in
teſtamentis non bene: quia ex hoc ſecundo ingererent ſecula
ribus, & oporteret eos venire coram iudice, & ſe immiſcere
ſecularibus diſceptationibus. C. eod. l. hac conſultiſsima. Et
hæc eſt vna de rationibus, quare mulier prohibetur eſſe te-
ſtis in teſtamento, vt dixi ſupra proxime. Satis poteſt dici,
quod poſsint eſſe teſtes cum licentia: alias non: & facit, quia
poſſunt eſſe executores vltimæ voluntatis, extrà eod. ca. 1. in
cle. multa ergo teſtamenta impugnare poteris, in quibus re-
ligioſi ſunt teſtes inſcripti, ſine licentia. Quid de adſcripti-
tijs? Dic, quòd illi poſſunt eſſe teſtes, cum teſtari poſsint, vt
dixi. & no. ſ. de iure per. in princ. In gloſſ. qui nihil. in fin. ſed
quid ſi alterum habeat virium a caſu, & ſcit literas? Videtur,
quod poſsit eſſe teſtis, cum teſtari poſsit. C. eod. l. diſcretis, &
hæc ſunt conuertibilia teſtari, & teſtificari, vt in fine huius.
§. ff. e. l. cum l. Satis poteſt dici, ꝙ non poſsit eſſe teſtis, vt hic.
etenim teſtis debet deponere verbo, quod murus facere non
poteſt. ff. quemadmod. teſta. ape. l. cum ab initio. Item teſtes
debent audire, ꝙ ſurdus facere non poteſt. ff. eo. l. hæredes pa
lam. §. 1. Præterea, credo, quod teſtimonium quod redditur
in ſcriptis ſicut vidi qñque fieri non valet, vt not. in Spec. de
teſte. §. nunc tractandum. verſic. quid de muto. etenim pluri-
mum in excutienda veritate, vox ipſa &c. ff. de queſt. l. de mi
nore. & facit C. de teſti. l. nullum, ibi, cum dicit, verborũ &c.
In gl. vel a lege. in fi. vide quod ſcripſi ſ. de cura. § furioſi.
6 In gl. de crimine. in fi. per leges hic alle. vr̃ probari † ꝙ qui
non põt eſſe teſtis, non põt teſtari: & econtra: vt bene paret
in l. is cui, quod aperte falſum eſt. quia mulier non poteſt eſ-
ſe teſtis in teſtamento, & tamẽ poteſt teſtari. & econtrà filius
nõ põt teſtari, & tamen poteſt eſſe teſtis infra. §. pater. vnde
b intellige hanc regulam, in eo qui propter improbitates b effi
citur inteſtabilis. vt dictis legib. hic allegatis. in gl. etiam per
dictas leges videtur, quod infamis infamia iuris non poſsit
teſtari: cum repellatur a teſtimonio, ff. de teſti. l. 3. §. in lege.
& hæc videtur intentio gloſſ. in l. ob carmen. ff. de iniur. l.
lex Cor. §. ſi quis li. ſed in hoc obſtat aperte. C. de ſecund. nu-
pt. l. 1. vbi ſupponit. l. ꝙ mulier ſecundo nubens intra tem-
pus luctus teſtatur. & tamen licet teſtetur eam infamen eſſe.
7 C. de inceſt. nup. l. ſi quis inceſti. Poteſt dici quod † infamis po
teſt teſtari, niſi in caſu quo leges expreſſe dicunt eum inte-
ſtabilem, ſicut quando diffamatur ob carmen famoſum

vt l.

vel.ob carmen.ſupra allega.ibi enim datur intelligi,qđ ſecus
eſſet,ſi propter aliam iniuriam damnaretur : quamuis ad ve-
ritatem ſcientia infamaret. Et ſic intelligas C. de hære.auth.
credentes . & hoc vult dicere d.l.cum l.ſeq. quam ſic intelli-
ge & reſtringe : & hoc apparet, quia relegati propter crimē
teſtantur,non diſtincto quod ob crimen damnati ſint.ff.eo.l.
eius qui. §.ſed relegati. ſupponendo quòd relegati propter
crimen famoſum teſtentur, condemnari vero ad mortem nō
teſtantur,etiam hodie,vt d.l.ſi cui.& ibi.no. De bannitis po-
tes reſpondere per ea quæ ſcripſi ſupra quib.mo.ius pat. po.
ſol.§.cum autem.Quid de excommunicatis?Inn.videtur vel-
le,quod poſsint teſtari.extra de ſen.excom.c.cum voluntate.
de dolo & contu.c.veritatis . Alij contra. vide per Archi.de
excep.c.pia.

a Adnotatio. Falſitatis. In teſtamento tamen militis, vel pagani facto inter liberos,vel ad pias cauſas.item in codicillis,& donatione cauſa mortis,poteſt eſſe teſtis,quod no.pro teſtamentis,in quibus hodie ponitur clauſula codicillaris ſecundum Ang.

b Improbitates. Tales teſtes repelluntur,propter improbitatem , alias ſecus: vt hic,per Ang.quid autem in infamibus infamia iuris,relegatis,damnatis ad mortem,bannitis,excommunicatis,& cæcis an iſti poſſunt eſſe teſtis in teſtamento? vide eundem.

1 *Teſtamentorum genera. 2.& 3.*
3 *Teſtamenta,qui probentur. 5.*
4 *Teſtamentum ſcriptum probare.*
6 *Serui teſtimonio an corruat teſtamentum.*
7 *Teſtis teſtamentarij officium.*
8 *§.Sed cum aliquis explicari,& limitari. 17.24.*
9 *Teſtamenta quibus ſcriptis non probentur.*
10 *Teſtamenta ſigillo probari.*
11 *L. omnium ſenſus.*
12 *Solennia moribus non tolli.*
13 *Teſtamentum quot teſtibus probatur. 15.*
14 *Teſtamentum quis probet.*
16 *§.Conditionem enucleari.*
18 *Seruum creditum liberum probare.fallit 19.20.*
21 *Notario negato, actum corruere.*
22 *Inhabilis geſta publica valere.fallit 23.*

S e d Cum aliquis. In gloſ. ſcilicet putatiua in fin. dic
ibi,quòd aut veritas patens eſt,& attenditur : aut occulta, &
tunc non,vel dic,ꝙ aut attendendo opin.fauor ampliatur,&
attenditur,vt hic & ibi,aut non,& tunc non. dic vt ibi. In
glo.quidam hoc intelligunt.vt hæc gl.quę eſt hic ſit,varia il
li quæ eſt C.eo.l.1.de bo.poſ.ſecundum tab. vnde vt intelli-
1 gas,debes præmittere, quod eſt quoddam † teſtamentum in
ſcriptis,quod fit cum ſolennitate contenta in hoc ti.& ſupra
proxi.§. & quoddam nuncupatiuum,de quo infra.§.ſi. Et vt
bene videas, primo quæritur , quomodo ſcitur an quis velit
teſtari nuncupatiue , an in ſcriptis ? Dicunt antiqui doctor.
vt Io.de Bleuoſco,quod apparet,ſi teſtator hoc dixerit, ſicut
dr̃ in contractibus.C.fid.inſtr.l.contractus. vel ſi fecit ſigilla
ri . & ſubſcribi chartam clauſam , vel apertam, vt ſcripſi ſu-
pra proxi.§.alias autem,quamuis fiat inde ſcriptura,non pre
ſumitur ꝙ fiat,niſi ad memoriam,vel ad probandum, per d.
l.contractus . cū ibi no.Iac.aūt & Pet.dn̄t j.§.ſi.quod in du-
bio teſtamentum valet,vt in ſcriptis,& ſine ſcriptis . non ꝙ
2 † ſint duo teſtamenta,ſed vnum,quod valet,quaſi cū ſcriptis:
& ſine ſcriptis : ſicut ex eodem contractu reſultant duo vin-
cula,vt ſi mihi vendenti & interroganti promittas pretium,
quia oritur ex venditione,& ſtipulatione,ſecundum eos.Sed
contra hoc facit ff.de noua.l.eum enim, ſed pro hoc facit de
act.emp.l.non eſt nouū . & ita hæres non habet eligere , ſm
eos. Vel dic primam veram.Et eſt indubitatum,ſi non poſſet
valere vt teſtamentum in ſcriptis,quia non eſt præſumendū,
teſtatorē voluiſſe teſtari in ſcriptis,ſi ex hoc eius iudiciū poſ
ſet impugnari.ff.de mili.teſta.l.miles,extra de præb.c.niſi.&
3 facit.C.eo.l.in teſtamento.in ſi.†Secundo quæritur,nunquid
ſcriptum teſtamentum,faciat fidem ? glo.hic vr̃ diſtinguere
teſtamentum in ſcriptis,a nuncupatiuo,vt primum probetur
per ſcripturam,ſm non,niſi teſtes deponant.Contrarium vr̃
notari C.eo.l.1.vbi parificat vtrunq;.Ad hoc dicas, ꝙ qñ te-
ſtamentū fit in ſcriptura priuata coram priuatis,qñque in pu
blica,& in formā publicā redacta,& corā publica perſona:vt
4 ſit in priuata,& corā priuatis.Si quæratur † an illa ſcriptura
fidē faciat,vr̃ ꝙ ſic per hunc §.quia cum ſeruus detectus,te-
ſtificari non poſsit, vt hic not.teſtamentū non poſſet proba-
ri,niſi illa ſcriptura faceret fidem, & tamē per hunc §.teſta-
mento ſubuenitur,vt hic tenet Azo.Præterea pro hoc vide-
tur, quia talis charta dicitur authentica. ff. quemad.teſtam.
aper.l.ſi.de ſecun.tab.l.1.§.ſed ſi vnum gl.ſentit contra in d.
l.1.vbi dicit ꝙ teſtamētum deficit probatione, niſi probetur
per ſcripturam redactā in formam publicam , vel per partis
5 cōfeſsionem.Dicas ꝙ teſtamentū in ſcriptis †probatur per il
lam chartā : & illi ſtatur,hoc tamen addito, ꝙ teſtes debeāt
venire corā iudice,& ſua ſigilla recognoſcere, & ſubſcriptio
nes,& iudex in eadem charta,vel in alia, debet hoc referre ,
& diſcernere,an illa charta faciat fidem,vel alia, tranſlatū ſit
corā iudice & teſtibus.& hoc eſt quod vult dicere.C.eo.l.pu
blicati.alias añr illa charta fidem non faceret,imo ſi alter te-
ſtium eſſet mortuus,ante recognitionē.deficeret teſtamentū
probatione.& hoc volunt dicere iura.ff.quemad.teſt.aper.l.
cum ab initio.& l.ſi quis in ſi.& no. C. quemad.teſt.ape. per
l.2.niſi probaretur per cōfeſsionem, vel per ſcripturā.C.eo.
l.1.ſed in hoc obſt.iſte.§.& C.eo.l.1. quia certū eſt ꝙ ſeruus
non admittitur ad teſtimonium.ff.eo.l.qui teſtamento.§. ſer
uus.ſi ergo alter de teſtibus , detectus ſit ſeruus , quomodo
6 † veniet pro recognoſcendo ſigno,& ſubſcriptione, tunc ſuū
videatur ferre teſtimonium , & tempus teſtamenti eſt inſpi-
ciendum,ff.de teſt.l.3.§.l.Iulia.de verb.ſig.l.notionem. §.1.
Timore huius oppoſitionis gloſſ.ſic variauit, vt dictum eſt .
Ad hoc dicūt quidam quòd ſi tpe teſtamenti,& tpe recogni
tionis ſigillorum credebatur liber,ꝙ teſtamentū valet, & ſic
poteſt intelligi iſte §. pro quo facit l. Barbarius, ff. de offic.
præt. & ſic ſupponunt ꝙ conditio eius eſt detecta tempore
quo teſtamētum aperitur,qđ non valeret, & ita intelligebat
quidam doctor meus.Sed hoc vr̃ contra mentē huius §.& ff.
eo.l.ad teſtium.§.1.vbi dr̃ ꝙ inſpicitur conditio. cum teſta-
mentum fiebat,non tempus mortis:& multominus, tempus
quod poſt mortem cōcurrit, vnde vr̃ melius dicendum teſta
mentum valere , dato ꝙ ſtatus ſit detectus ante aperturam .
Nec obſt.contrarium,quia hoc eſt ſpeciale,propter fauorem
teſtamenti.& hoc dicit iſte tex.ſubuenire ſe ex ſua liberalita-
te teſtamētis de iure ſpeciali contra iuris communis rigorē .
Et in hoc eſt liberalitas,& ſubuentio innuendo ꝙ de iure cōi
ſecus eſſet.Vnde non habeas hic in tex.libertate.ſicut gl. ha-
buit,& male, ſed liberalitate . nam ſi habes libertate non eſt
propria , nec bona ſententia, & hoc etiam apparet C.eo.l.1.
ibi cum dicit,in hac cauſa.quaſi dicat non in alijs. Et eſt ratio
quare ſpecialiter ſic ſtatuitur hic fauore teſtamētorum, quæ
emendari ſeu retractari non poſſunt poſt exitum.Item iuſta
ignorantia,quia ab omnibus credebatur talis . Item quia nil
contra tertium deponit,ſed pro teſtamento,niſi in caſu,quo
inſtituit talem,qui non eſſet ſucceſſurus ab inteſtato,nā tunc
deponeret contra tertium:ſed leges nō reſpiciunt ad ea,quæ
raro accidunt , &c. Item nec illi tertio erat ius quæſitum
iure ſpeciali : vel dic,ꝙ non ſit ſpeciale : vt infra dicam in ſi.
huius notæ . Et hæc procedunt in teſtamento in ſcriptis: de
quo loquitur is titulus,vſque in §.ſi.Quid ſi fuerit adhibitus
in nuncupatiuo : an ſit locus huic §.glo.tenet hic quod non,
contrarium tenet C.eo.l.1.pro hac glo.videtur quia in teſta
7 mento in ſcriptis , † teſtes nihil habent facere,niſi recogno-
ſcere ſigilla,& ſubſcriptiones. nec de neceſsitate habēt depo
nere de ſubſtantia teſtamenti,vnde vr̃ nudum factum,ſeu mi
niſterium : ſed in teſtamento nuncupatiuo oportet ꝙ depo-
nant de ſubſtantia teſtamenti.infra §.ſi.ideo videtur aliud,&
quòd magis eorum conditio indaganda ſit. Et hanc ſñiam te
8 net Iac.& Pet.infra §.fin. † Poteſt dici, quòd poſsit loqui in
nuncupatiuo , cum omnes prædictæ rationes concurrant ,
quamuis ad veritatem,hi tex.omnes loquantur in teſtamen-
to in ſcriptis : quia dicunt,cum ſignaretur , vel ſignabatur :
ſed ſi bene cogites tantum periculum eſt ſeruum admittere
in teſtamento in ſcriptis , ſicut in teſtamento nuncupatiuo :
ideo ſemper ſequendo fauorem,potes idem dicere . hæc au-
tem procedunt vbi teſtamentum ſit in ſcriptura priuata .
Quid ſi fiat in publica?certe habet locū iſte §. multomagis .
Sed an ſcriptura publica , & in formam publicam redacta,
pro-

probet teſtamentum,abſqne alia depoſitione teſtium,vel re-
cognitione ſigillorum? Fuerunt opi.Io.An.dicit quòd ſic.&
hanc opin.approbat conſuetudo:Et iſtud eſt ꝙ gl.vult hic di
cere. Azo.tenuit contra : vt no.plene C. de fideicom.l.fin.tñ
opi.Azo.videtur verior de iure ſecundum gl.& doct.& iux-
ta tacta hic.Vt autem bene intelligas, pone quòd inſtrumen
tum dicit,quòd talis ſic teſtatus fuit : & præſentibus talibus
9 teſtibus.Si quæras † an talis ſcriptura fidem faciat , & valeat
vt teſtamentum in ſcriptis ? certum eſt, quòd non, quia non
facit mentionem ꝙ ſolênitas iuris fuerit adhibita, vt de ſigil
lis & ſubſcriptionibus teſtium, ſed qûo procedit in caſu,quo
inſtrumentum facit mentionem de hoc videlicet ꝙ talis ſic
fuit teſtatus : in præſentia talium, qui ſubſcripſerunt,& ſigil
la ſua appoſuerunt videlicet talis,tale,& talis,tale . Et pone
ꝙ de facto fuerunt appoſita,& ſubſcriptio facta,& non vr̃ de
hoc dubium quia de iure requiritur ſolennitas in teſtamẽto
in ſcriptis,quod teſtes recognoſcãt ſigilla,& ſubſcriptiones ,
vt ſupra dictum eſt alias ad quid opponerentur? vnde lex ſic
voluit prouidere : & in tanto numero , & tali modo ne quid
falſitatis.&c. C.de fideic.l.fi.ideo non videtur,qnod talis ſcri
ptura probet teſtamẽtum in ſcriptis : imo oec nnncupatiuũ,
quia & ibi oportet quod teſtes deponant de ſnbſtantia teſta-
menti coram indice,nec ſufficeret fieri coram notario ſimpli
10 ci.C.eo.l.teſtamenta omnia. † Quid ergo dices de teſtamen
tis,quæ tranſeunt ſub ſigillis authenticis,ad relationem adiu
torum ſigilli,vel ſigilliferi? Certe creditur de conſuetudioe,
& poſſet probari de iure : quia de ſtylo iudex committit tali
bus auditorib.vices ſuas,ſuper poteſtate andiendi, & in actis
redigendi contractus,& vltimas volũtates. Sed ſi conſtat qđ
iudex eſſet præſens,& in actis redigeret, oõ oporteret aliam
publicationem fieri,vt C.eo.l.omnium.ergo nec in pręſenti
propoſito.Notarius vero publicus haber officium a lege,ſeu
intitulatum,ex quo creatus eſt : nec vtitur vice iudicis cuiuſ
quam . ſecus ergo de inre, in litera ſigillata : & ſecus in lite-
ra redacta in formam publicam per notarinm , quamuis ad
veritatem tantũ , vel maius periculũ falſitatis poſsit eſſe in
ſimplici auditore,ſicut in notario. Vnde in hoc multũ atten
11 derem conditionem perſonæ vt dixi ſupra §.poſſunt . † Vel
dic, ꝙ lex omniũ loquitur, qñ iudex in propria perſona fuit
præſens,nec poteſt committere,vt l.teſtamenta.C.eo.tit.ibi,
nec vſquam permittatur . Item dic quod hæ ſolennitates
12 † pñt toli conſuetudine.vt no.in Spe.de inſtr.edi.§.compen
dioſe.ver.ſed præmiſſæ.Caue tamen,qđ q̃uis credatur de cõ
ſuetudine,lireris ſigillatis in patria conſuetudinaria : nihilo
minus conſuetudo oon tollit : quin debeant in teſtamentis
ſeptem teſtes apponi. Et credo,quod ſi ſtetur in ſcriptis,qđ
tota ſolennitas ſubſcriptionum,& ſigillorum,debeat ſeruari:
& vix poſſet conſuetudo in tali caſu probari ad contrarium .
Et hæc indubitate procedunt,qđ litera non facit fidem : niſi
ſeptem teſtes deponant: vbi quæritur de viribus teſtamenti,
& voluntate teſtantis: ſed ſi dubitetur de ſolennitate dicnnt
Azo.& G.quod ſufficiunt duo teſtes : vt oo. in d. l. 2. de bo.
poſ.ſecundum tab.& per conſequens videretur, quod ſuffice
ret inſtrumentũ quod vicem duorũ teſtium obtinet : vt l.in
exercendis,C.de fide inſtru.vbi conſueuit notari:ſed illa opi
nio reprobatur,ibi in glo.& per doct.Vnde videntur ſeptem
teſtes requiri,& eorum depoſitiones , per modum ſupra ta-
ctum ſiue de voluntate,ſiue de ſolennitate ſit quæſtio. Sed
vbi eſſet qnæſtio,an factum eſſet teſtamentum, tunc ſuffice-
13 rent duo : vt ibi not. † Quid ergo dices, epiſcopi in aliqui-
bus locis,& in alijs, collegia vendicant ſibi bona clericorum
inteſtatorum de conſuetudine,ſicut Aureliæ ſit. Pone ergo ,
quod bona alicuius clerici petuntur tanquam inteſtati,exci-
pitur quod teſtatus fuit , per quod teſtes probabitur huiuſ-
modi exceptio ? Satis poteſt dici,quod per duos,per d.gloſſ.
& etiam per alios teſtes , quam per illos qui fuerunt per te-
ſtatorem ad teſtamentnm vocari : quia quæritur tantum , an
14 teſtamentum factum ſit. † Sed quid,ſi replicetur quòd fuit
minus ſolenne : & ideo præſupponit inteſtatus . infra de hæ
red.quæ ab inteſt. verſic. aut non inre.circa prin.tunc vide-
tur quòd poſterior quadruplicans, debeat probare ſolenne ,
per ſeptem teſtes,quia ibi quæritur de ſolennitate,in qua ſe-
ptem ſunt neceſſarij,per d.gloſ.quamuis probabiliter poſſet
dici ꝙ ex quo reus probauit teſtamentum factum , quod di-
centi minus ſolenne,incumſiat probatio , ſicut dicimus in ſi-
mili,ſi dicam te excommunicatum,quia non ſoluiſti intra tẽ
pus, incumbit mihi onus probandi, vt not. Iac. extra de ac-
cuſ.c.ſuper his.& glo.iuris ciuilis videtur concordare. C.de
cond.ob turp.cau.l.1.Item dic, quòd pręmiſſa procedũt vbi
eſt quæſtio de ſubſtantialibus teſtamenti , quia ſi ſit quæſtio
de aliqua declaratione facta poſt teſtamentum , ſnfficiunt
duo teſtes,vt ff.de ſta.l.hæredes palam. §. ſed ſi quid poſt fa-
ctum teſtamẽtum & iunge ff.de leg. 2.l.cum proponebatur .
Hæc quæ dixi, quod inſtrumentnm non probat teſtamentũ,
procedunt de iure ciuili.Sed quid de iure canonico? videtur
15 coutra,† quia de iure canonico ſufficiunt duo teſtes , ſaltem
in legatis ad pias cauſas,vt omnium opioiones includam, ex
tra de teſt.c.cum eſſent.& c.relatum,& ſic cum inſtrumentũ
obtineat vicem duorum teſtium,vt ſupra dictum eſt,videtur
quòd probet in foro eccleſiaſtico, & idem videtur in foro ſe
culari,in patria in qua duo teſtes ſufficiunt de conſuetudine.
In his autem eſt mnltum conſuetudo attendenda.extra de fi
de inſtr.c.cum dilect.C.eo.l.ſi non ſpeciali. Inſpicitur ergo
in teſtamenris cooditio teſtantis,quam habebat tempore te-
ſtamenti,quantum ad notam ſeruilem. Sed quid in alijs no-
tis,vt quia infamis,vel alia nota notatus, quod teſtificare nõ
16 poſſet? Videtur idẽ,cum ſit in eadem ratio.† Pręterea §.con
ditionem,ff.eo.l.ad teſtium,loquitur generaliter, non diſtin
guendo , nec ſpecificando notam ſeruilem ab alia. & ideo ſi
adhiberetur mulier,quæ crederetur vir:quia forte erat in ha
bitu virili,vel mioor 14.annis.qui crederetur maior,videre-
tur valere teſtamentum per hunc §. Eſt ergo hoc ſpeciale in
teſtamento,quia in alijs inſpicitur conditio, quam habet te-
ſtis tempore quo recipitur,vt ſupra dixi. Sed quid,ſi tempo-
re receptionis non poterat reprobari,ſed tempore depoſitio
nis poteſt ? Videretur qđ non poſsit reprobari,quia tempus
receptionis inſpicitur,vt l.3.§.lege Iulia.ff.de teſti.& illo tẽ
pore eſt facienda proteſtatio, de dicendo.extra de teſt.c.præ
ſentatata.C.eo.l.ſi quis teſtibus.In contrarium facit,quia ta-
les ideo repelluntur,quia præſumuntur propter vtilitatem ,
cito a veritate deuiare,vt d.l.3.§.1.& ſic etiam tempus,quo
deponunr eſt adnertendum,quia tunc agitur de veritate,ſciẽ
da,& extorqnenda,& io hoc poſſet eſſe læſio,non in alio tẽ-
pore . & hæc eſt veritas.& hoc tenet Spec.in tit.de teſt.§.1.
ver.quid ſi teſtes.& verſi.itẽ opponitur quod eſt criminoſus.
Sed quid ſi ſeruus , vel infamis fuerit adhibitus teſtis in in-
ſtrumento publico ? non videtur idem quod in reſtamento ,
cum ſit ſpeciale in teſtamento,vt dixi Spe.vr̃ tenere idem,di
cit tñ quod ſi inſtrumentum vertitur in dubium , quod non
poteſt verificari per tales teſtes : vt in Spe.de fide inſtr.§.po
ſtremo ver.quid ſi teſtis.& facit quod no.extra de tranſa. ca.
ex literis.per Inn.de hoc vide plene,extra de reg.iur.c. factũ
legitime.lib.6.in nouel.Io.An.Vel poſſet dici, quod in om-
ni caſu,& actu, in quo propter ſolennitatem , plures teſtes ,
17 quam duo requiruntur † iſte §.obtineat,& quod ſtatur depo
ſitioni illius,qui ounc repelli põt,vna cũ depoſitionibus alio
rum,& ſic intellige in feud.an re.de teſt.qui pat.eſſe deſi. c.
1.etenim lex voluit qđ introductio ſolennitatis eſſet iuſta
cauſa deſtruendi actum,vt eſt inſta ignorantia, vt hic , & ſic
iſte §.non continet ſpecialitatem,quo ad actus ſolennes , ſed
18 quo ad alios ſic.† In gl.no.errorem.in fi.hæc gloſſ.ſupponit
qđ is tex.intendit loqui de conſenſu omnium de populo. &
hoc apparer per ea q́ alleg. Sed quid ſi probetur aliquos de
populo ſcire conditionẽ reſtis:aliquos non? Videretur ſuffice
re probari qđ maior pars credat liberũ : quia in popularibus
talibus,minor pars cedit maiori:ff.ad mu.l. qđ maior. de re.
iu.l.aliud.§.refertur.& hoc vr̃ ſentire Spe.in ti.de teſte.§. 1.
verſ.item qnod eſt ſeruus.Sed obſt.is tex. quia dicit omniũ .
ſed maior pars reputatur oẽs per prædicta. & facit.ff.ad Ma-
ce.l.ſi quis patrem.ibi cũ dicit,pleriq;.de ædil.edi.l. quis fu-
19 gitiuus.l.apud Celſnm. Sed quid ſi credebatur cõiter † libee
teſtator tñ ſciebat vel credebat eũ ſeruũ , vel aliqui de teſti-
bus? Vr̃ quod ſcientia teſtatoris debeat ei nocere,quia eſt qđ
ei imputari poſsit,cur alios teſtes nõ vocauit,ex quo ſciebat.
& ceſſat

& ceſſat ratio ignorantiæ, quæ ſ.allegata eſt.& facit ff.de ac quir.hær.l.cũ quidam.§.quod dicitur. qui.ad lib.procla.non
20 licet.l.fi.§.fi. † Sed quid ſi teſtator, & cõmunis opinio, credebant eum liberum: quidam tamen de conteſtibus,ſciebant ſeruum? Videtur ꝙ nocet. quia cõteſtes ſunt de membris ſolẽnitatis actus:& ſic eorum ſcientia videtur nocere,ſicut reuocatio procuratoris:mandato:ſcientia iudicis nocet,quãuis pars ignoret renocationẽ.C.de ſatiſd.l.vnica.§.1.& conſueuit dici,& notari extra de procu.c. mandato:ſed põt dici cõtra.& hæc ſolennitas huius actus, non tñ dependet a conteſte:ſicut iudicium a iudice. Et ideo cum lex aduertat iuſtam ignorantiam,& cõem opuiionem: ſufficit in hoc caſu publicus error,& ignorantia teſtantis.Et idẽ crederem, ſi oẽs conteſtes crederent, ſeu ſcirent ipſum ſeruum , dum tñ teſtator crederet contrarium, & maior pars populi, per prædicta.Et iſte §.facit ad multa.Primo ad illud : ſi inſtrumentũ profera-
a 21 tur , † & negetur conficientem fuiſſe tabellionem: an ſufficiat probari,ꝙ pro tali publice haberetur? de quo per Dyn. ff.decur.l.Herennius,vbi videtur tenere , ꝙ non ſufficit pro quo.ff.de reb. eo.l.qui neque de eo qui pro tut.vel.cur.neg. geſt.l.ſi is qui.C.ſi a non competẽ.iud.l.fin. & facit l.Barbarius.de offi.præt. quia ibi habuit titulũ,& ſic ſupponit quòd ſi non habniſſet,non obtineret l.illa.Inn.videtur tenere contrarium,extra de fide inſtr.ca.1.& Spec.in tit. de proba.§.1. Concedunt tñ ꝙ ſi ipſe tabellio viueret,& ſe tabellionem diceret tunc non crederetur ei, niſi doceret.vt ibi no.pro qnibus facit ff.qui & a quib.l.competit.pront iacet C. de ſent.& interl.omn.iud.l.2.de fideicõm.lib.l.2.ff.de ma.teſt.l.cum ex falſis.de iurepat.l.pen.§.fin.Sed ſi bene aduertas, in l.Barbarius non attenditur tñ titulus , quantum vtilitas publica: & ꝙ pro tali pnblicè habebatur. Vnde poteſt dici ꝙ in officijs
a 22 publicis anthoritate † & vtilitate, geſta iudicialia,& alia ſtatum reipub.concernentia,etiam per non capacem officij ,dũ tñ publice pro tali haberetur, valent : nec oportet doceri de intitulatione, ex qno pro tali publice habebatur:per iura ad hanc partem allegata, imò plus, quod ſi ſibi aliqua nota opponetur,ipſo exiſtẽte in officio,veluti infamia,vel excõmunicatio, vel factum ex quo eſſet ipſo Inre priuatus, quod nihilominus acta per ipſum valent, nec talis oppoſitio eſſet ad mittenda,ſiue opponatur poſt actum,ſiue ante.& hoc videtur notare Inn.extra de offi.deleg.c.cum ſuper.& hoc in ordinario.ſecus in delegato: vt ibi not.& not.Io. Andr. magis plene extra de reg.iur.ca.mora.in nouel.lib.6.In alijs autem quæ non concernunt ſtatum reipub. forte quia contraxerũt, vel receperunt fructus, vel ſolutiones debitorum, ad dignitatem pertinentium. Satis poſſet dici quod ſi fuerint intitulati,& appareat,ꝙ etiam facta per ipſos teneant: dumtamen haberent bonam fidem: & ſic potes intelligere quæ. Inno.& Hoſtien.no.extra de reſtitu.ſpol.ca. in literis de canſa poſ.c. cũ olim. Et hæc indubitate procedũt in his quæ poſſent pertinere ad eos , ſi eſſent vere & legitime intitulati : ſicut fructus,& ius pręſentãdi. extra de iurepatro.c.cõſultationibus. & c.ex literis , & in illis adminiſtratoribus , qui faciunt fructus ſuos, ſicut adminiſtratores eccleſiarum : ſecus dicerẽ in alijs qni non faciunt fructus ſuos: ſicut tutores.& ſic intellige l.qui neque & l.ſi is ſ.allegatam. ff.de ſol.l.debitores.& l.
23 filiæ.Item & in dictis † adminiſtratoribus dicerem. ſecus in his, quæ tangunt proprietatem rei, per l.qui neq; niſi in libertate,in qua eſt ſpeciale per l.alleg.nec credo additionem, quæ eſt in l.competit.eſſe veram.Sed quid , ſi tali ſeruo eſſet mota quæſtio ſtatus,teſtator tñ, & populus nihilominus credebant liberum : nunqnid obtinet iſte §? Videtur , quod ſic: quia propter hoc ab officio non remoueretur.ff.de ſol.l.Caſſius.§.1. videtur diſtingui an de poſſeſsione libertatis , prouocetur in ſeruitutẽ , vel econtra.C.de ord.cog.l.fi.& l.cum ſtatus.ff. de lib.can.l. ordinata. Item videretur dicendum ꝙ deponeret ex euẽtu.C.de teſt.auth.ſi teſtis quod videtur verius.& hoc ſatis apparet hic in fi. nõ enim eſt iuſta ignorantia,vbi ſtatus quæſtio eſſet mota,vt hic patet.& hoc ſi teſtator ſciuit.Qnid ſi teſtator ignorauit motam , & populus illius loci:quia forte alibi erat mota, vel ſecretè ? Dic ꝙ habet
24 locum ratio huius §. Sed quid † ſi appareat omnes teſtes fuiſſe ſeruos:nũquid obtinet iſte § ? Non videtur cum hic dicat:ſed cum aliquis,quaſi diceret. ſecus ſi omnẽs.ſed ff.de teſta.l.ad teſtium.§.1.C. de teſt.l.1. videtur loqui generaliter de omnibus.quod poteſt concedi.arg.l. Barbarius.ſ.alleg.

1 *Teſtes domeſtici an adhibendi.*

a PATER a † Ratio dubitandi fuit in hoc §. quia ſuſpicio
s videri poterat, ꝙ plures de eadem domo cõferrent inter ſe, & præmeditatos,& forte falſo compoſitos ſermones proferrent.ff.de teſti.l.3.§.tu magis. ſed hoc non obſtante, nihilominus admittuntur: quia nõ ſequitur quod ſi ſic fieri poſsit, quod propter hoc fiat : quid ergo ſi ſe adinuicem inſtruxerint teſtes,nunquid valet teſtimonium? Spec. videtur dicere quod non,in titu.de teſt.§.1.verſi.item opponitur. ſed illud poteſt intelligi:cum pars eos inſtruxit.

a Adnotatio. Pater.Si vis plene ſcire, an pater ſit idoneus teſtis pro filio : & econtra.vide hic per Aret.in 1.col.poſt prin.in verſic.10 gl.alieno.Item vide hic per ordinem Ange.quid in matre:quid in ſubdito regis.quid in ſacro.quid de tutore:quid de proxeneta: quid in procuratore. vide per ordinem hic Ange.vſque ad finem.§.

1 *Pater an filio teſtis.*
2 *Talliabiles teſtes ne ſint.*
3 *Actus ſcriptor an recte teſtis.*
4 *Seruitorum quis, an non teſtis.*

IN teſtibus.In tex.ſuper verbo, Qui in poteſtate. in text. Quid ſi ſit emancipatus? Non videtur idem ,vt hic a contrario ſenſu.& facit ff.ad leg.Fal.l. ſi pater.gl. tenent.contra C. de teſti. l. parentes. nam affectio per emancipationem non tollitur.In gl.aliud ſi ante.in fi.quę ſit ratio,ibi nota,quia ante miſsionem etiam cum nullo teſte valeret,ſed illa ratio nõ eſt vera,vt ff.de mi.teſt l.Lucins.eſt ergo ratio.quia ante remiſsionem,quinque teſtes ſufficiunt ſine ſolennitate,ẽt non rogati.C.eo.l.milites,ff.de mil.teſt.l.1.Itẽ dic,quod quæ dicnntur in hoc §. obtinent indiſtincte , ſiue recipiant vtilita-
s tem, ſiue non, quia nec pater † filio , nec filius patri poſſunt eſſe teſtes,in teſtamentis, in alijs negotijs,pater nullo modo filio,nec mater,niſi in caſibus, quos ſcripſi. C.eo.l.parentes. ſed filius poteſt patri, ſi nihil filio acquiratur.ff.eo.qui teſtamento.§.quæ aũt.dic ibi plene.In gl.idem & in alijs ibi cum allegat.l.pridem intellige quod hic dicitur de colonis condi-
2 tionatis in perſona, non de ſimplici colono.Quid ergo † dices de hominibus ? Et certe ſi ſint de corpore vel talliabiles ad voluntatem, & videtur idem, quia imperari eis poteſt.ff. de teſtib.l.teſtis idoneus: & de alijs hominibus, non videtur idẽ,nec de ſubiectis ratione iuriſdition. quicqnid ibi notetur illos credo poſſe teſtificari extra de offic.delega.c.cauſam.2. cum notatis.niſi eſſent tales, qui non auderent aliquid domino diſplicens aſtruere,attentis auſteritate domini, & eorum paupertate, & impotentia, vt ſcripſi.C.eod.l.2.hic alleg. In ea. ibi eum allegat.§.item cum his pro hoc facit C.de re mi. l.quicunque ſed contra facit ff.de fal.l.vxori.in princip.iuncta l.Domitius.ff.eod.ſed hæc verior. ſecundum Dyn.& ta-
3 lis poteſt † aſcribere qui non poteſt eſſe teſtis.eo.tit.l.impuberem. §.1. & idem videtur in quolibet alio negotio , quod non admittantur, niſi pars hoc requirat , tunc enim debent admitti,& cogi ſecũdum Spe.de teſte.§.1.verſ.quid ſi aduerſarius.In ea glo.in fi.hanc glo.ſequitur Dyn. in d.l.qui teſtamento.§.1.Docto.tamen iuris canonici. videntur in hoc varij, quia Inno.videtur velle quod ſeruitores admittantur in teſtimonium, niſi ſint in poteſtate , vt videtur notari , extra de teſt.ca.in literis, eo.tit.& c.cum nuntins.Alij dicunt contra,quod non admittuntur,vt no.in Spe.eo.ti.§.1. verſ.item quod eſt domeſticus, quod gloſſ.iuris ciuilis ſequitur. hic & d.l.2.de teſti. & conſuetudo approbat. Hoc tamen intellige
4 † de ſeruitore commenſali. nam ſi non eſſet commenſalis, crederem contra ſicut de illis,qui teſtes recipiunt, ſtando in domibus ſuis, non in expenſis domini , ad hoc facit extra de verbor.ſignifi.cap.fin.de prinil.ca.licet.lib.6.do.Iac.& Petr. qui parum loquuti ſunt in hoc ti.dicunt quod dominus eorum dabat conſilium , quod ſi quis vult probare per ſeruitores tales,vel familiã, quod dẽt eis licentiã,& tunc poterũt teſtificari

teſtificari:quia tẽpus quo producuntur, & deponunt inſpici
tur.ff.de teſt.l.3.§.1.nec facit dolum dominus, quia parat ſi
bi probationes: ſed dicunt ipſum dicere ꝙ ſi poſſet conteſta
ri,ꝙ eſſet data illi licentia,ſub ſpe lato teſtimonio reuerten-
di,ꝙ non admitteretur in teſtem.ff.ad leg.iul.de adul.l.ſi po
ſtulauerit.§.iubet. quod ipſi ſequuntur. & facit pro eis ff.de
ædil.edi.l.quis ſit fugitiuus.circa prin. de rit.nup.l.plurimi.
de do.inter vi.& vxo.l.vir vxori. ſed nunquid ſamiliares ſeu
ſeruitores poſſunt eſſe teſtes filio, vel illi filij patri? Videtur
ꝙ ſic : quia non prohibentur.ff. de teſt.l.ex eo. Forte poteſt
dici eos ſuſpectos: & videtur notari in ſimili extra de offi.de
leg.c.inſinuante.per Inn.& gl. & hoc indubitatè verum,vbi
in ſimul morarentur. & videtur notari in ca. in literis.extra
de teſti.per Inno.

1 *Filius patrine teſtis.2.*
3 *Cænobitas cænobio non teſtificari.*

SED Neque.In gl. quia eorum. in fi.& hoc apparet quia
1 per filium acquireretur patri, & per conſequens † ipſi om-
nes poſſent habere vtilitatem,videlicet pater,cui acquiritur,
& fratres propter prouiſionem, quæ debetur eis in bonis pa
tris.Item propter ſucceſsionem, imo quodammodo ſunt do
mini, in vita patris. infra de hæred. qual. & differen.§. ſui.
Quid ergo hodie quando nõ quæritur patri, quo ad proprie
a tatem?videtur idem propter vſumfruc.Sed quid,[a] in caſibus
quibus nihil quæritur patri, qui notantur C.de bon. quæ li.
auth.excipitur? Videtur hæc ratio ceſſare: & ita prohibitio.
ſed cum iure cautum ſit, ꝙ parentes non poſsint dicere teſti
monium filio,nec filij eis:vt l.parentes.vt l.teſtis idoneus.de
teſti.C. & ff. propter affectionem quam habent ad inuicem:
2 credo,ꝙ hodie † non poſsint,ſicut nec antiquis temporibus,
& in teſtamentis non attenditur, an quæratur vel non, vt di
xi ſupra in §. in teſtibus. ſed de fratribus eſt maius dubium:
quia alias conſueuit dici, ꝙ poſſunt eſſe teſtes vnus alij, vt
no.in l.perentes.Sed ſatis poteſt dici ꝙ non poſsint eſſe ſibi
teſtes in aliquo negotio,vbi ſimul morantur, & ſunt in eadẽ
poteſtate. Et ſic intellige quod ibi not. & per hoc videtur ꝙ
3 † ſi inſtituatur monaſterium,quod religioſi illius monaſterij
b non poſsint eſſe teſtes: ſed hoc caſu non concederent,[b] qui
dicunt quod religioſi eſſe poſſunt teſtes in factis monaſterij,
extra de teſti.c.inſuper.Super text.quoniam. & c.inter teſta
torem, & c. vult dicere quod ſicut in alio negotio perſonæ
hic contentæ, non poſſunt eſſe ſibi teſtes.ſic nec in hoc,quia
quoddam negotium agitur inter hæredes,& teſtantem, non
tamen tale, quod deſcendat in ſpecie contractus, vel quaſi:
ideo dicit agi.In gl. nam olim, in primis duobus generibus
de quibus ſupra eo.tit.in prin.

a Adnotatio. Sed quid.Hanc quæſtionem,etiam ponit hic Ang.& determi
nat eam ſicut Ioan.Fab.
b Non concedentem. Item tenet hic Ang.cum Ioann.Fab. Item quærit hic
Ang.ſi villa,vel caſtrum, vel vniuerſitas,inſtituatur hæres:an illi de villa vel
vniuerſitate poterunt eſſe teſtes?vide eum hic.

1 *Legatarius rectène teſtis.2.5.*
3 *§.Legatarij ſenſus.*
4 *L.Dictantibus explicari.*
6 *Scribenti non rectè legari.*

LEGATARIIS. In gl. diſcrepant.in fi dic ibi de leg.1.
l.per omnia.In gloſſ.ſed melius C. de hær.inſti.l.quoties.de
dona.l.æris.ff.ad Treb. ſi hæres. & per hoc apparet ꝙ fidei-
com.vniuerſalis non poſsit eſſe teſtis: quia habetur loco hæ
redis.j de fideicom.hæred.§.reſtituta.In glo.græca.in fi.vel
c forte vult dicere de leg.dictantibus.C.eo.2.dicto. † In gloſ.
C.de teſt.ibi alij.hęc gl.videtur velle ꝙ ſi agatur inter duos,
de viribus teſtamẽti: quia forte vendicatur hæreditas,ab hæ
rede ſcripto,ꝙ legatarius poſsit eſſe teſtis:ſed ſi petatur lega
tũ,nullus legatarius poſsit eſſe teſtis, nec in cauſa, quam age
ret,nec in cauſa collegatarij,ſed alio modo videtur dicere ff.
de reb. dub.l. ſi quis ita. vbi videtur dicere gl. ꝙ principali-
ter nõ teſtis in re ſua, ſed ſecundario, & ita vult concludere
ꝙ valet legatũ.Et per conſequens eius atteſtatio? quia alias
nõ valeret, cũ oporteat probare per ſeptẽ teſtes.C.de fideic.
l.ſi.ver.cum enim.Dyn.ff.l.qui teſtamento.videtur dicere,ꝙ
2 teſtamentum valet,& legatarius poſsit eſſe † teſtis,quia non
ſequitur:valet teſtamentum.& valet inſtitutio, ergo & lega
tũ.& ita ſupponit ꝙ legatum probari non poterit,& ſic non
valebit.Iaco. & Pet. dicunt ꝙ pro teſtamento poteſt eſſe te-
ſtis,ſed non pro legato ſuo,ſed de cõtentis in teſtamento ſic,
licet tunc videatur eſſe teſtis indirecte pro commodo ſuo,
arg.ff.de aut.tu.l.2.hæc verba fuerunt male reportata,& vi-
dentur implicare cõtrarietatem.potes dicere ꝙ iſte §.loqui-
3 tur in † teſtamento in ſcriptis in quo non eſt dubiũ, quin le-
gatarius poſsit eſſe teſtis, quia non teſtificatur, nec deponit
de legato ſuo, nec de contentis in teſtamẽto, ſed ſolum reco
gnoſcit ſigillũ ſuũ, imo poſsibile eſt qđ ignoret an ſit ſibi le
gatum,vt dixi in ſuperioribus. ſed cur hæres non poſsit eſſe
teſtis, qui ita poteſt ignorare contenta in teſtamento, ſicut
legatarius? Reſponde,quia quicquid eſt in teſtamento, tan-
git hæredem,vel ad ſuum cõmodum, vel incommodũ, ideo
lex prouiſionẽ maiorem adhibuit in eo prohibendo, quam
legatarium, quia totum negotium hæredis eſt ſupra §. ſed
nec.Quid ergo in teſtamento nuncupatiuo,nunquid obtinet
iſte §. Videtur quod non. quia ibi deponit teſtis de ſubſtan-
tialibus,& de toto tenore,vt dixi ſ.circa prin.& §.ſed cũ ali-
4 quis.Ego credo contra.& eſt expreſſum † in l.dictantibus.2.
reſpon.C. de teſta. etenim lex illa nedum loquitur de teſta-
mento,imo de qualibet voluntate.vnde continuando primũ
& ſecundum reſponſum,videtur ibi expeditum,& quicquid
ſit in locis, vbi teſtamentum probatur per literas ſigillatas,
caſus non eſt dubitabilis, ſicut nec in teſtamento in ſcriptis.
Et ad l.in omnibus.reſpondere potes, vt not.d.l. ſi quis ita.
quia non principaliter dicit teſtamentum re ſua: ſed ſecun-
dario.Sed hæc ſol.non videtur bona, quia habens cauſam cõ
ſimilẽ,non fert teſtimonium principaliter in cauſa ſua,& tñ
repellitur extra de teſti. ca.perſonas.Potes dicere quod hoc
5 ſit ſpeciale in teſtamento,quod licet poſsit † ad legatarium,
ex conſequentia, commodum vel incommodum pertinere,
ꝙ nihilominus poſsit eſſe teſtis. & idem in alijs caſibus vbi
eſt magnus numerus teſtium: ſed vbi non eſt tantus nume-
rus teſtium,& duo ſufficerent, tunc haberet locum lex con-
traria.& c.perſonas.ſed vbi ſunt tot teſtes, poteſt dici, ꝙ illi
quos ſecundario tangit, admittantur propter adminicula a-
liorum.Quid ergo, ſi omnes ſint legatarij? dic idem, vt eſt
expreſſum in l.ſi quis ita,etiam ſi omnibus eſſet vnum lega-
tum factum. cum ſit eadem ratio. Sed cur non poteſt ita be-
6 ne † legari ſcribenti, ſicut teſti.C.de his qui ſibi in teſt.ſcri.
l.2.& per totum? Reſpondeo, quia ſcriptor poſſet falſitatẽ
maiorem committere,& hoc in teſtamento in ſcriptis,cuius
tenorem teſtes ignorant. in alijs videtur ꝙ legari poſsit etiã
ſcribenti,cum ceſſet ratio: & hoc ſcripſi C.eo.l.dictantibus,
& per hoc videtur, quod ſi fideiuſſor velit probare reũ prin
cipalem eſſe ſoluendo, vel eſſe præſentem, quod poſsit per
cõfideiuſſorem.vt hic ſcripſi. item quod beneficiati per præ
latum, poſsint ei eſſe teſtes de creatione ſeu in titulo. In ea
gl.ibi,quod erat dictum,ſed ad illud ſolum quod de expenſis
ſibi ſubiungitur.In ea.gl.in fi.& hoc niſi eſſent eędem defen
ſiones vtriuſq; ſimiles,p d.c.perſonas.ff. de lib.cau.l.duobus.

1 *Chartarum inuolutio.*

NIHIL Autem in gl. ſic ſupra.in fi.ſed an poſsit fieri in
tabulis cereis?dic quod ſic, vt ff.de bo.poſ.ſecundum tabu.l.
1 chartæ † quæ inuoluerentur pãno.vt dixi ſ.circa princ.& et
in pergameno raſo,vt not.in d.l.chartæ.nõ ſic de inſtrumen
to.in auth.de tabel.§.illud. quãuis notetur cõtra.d.l.chartę.

1 *Actus vnius rectène fiant inſtrumenta duo.*
2 *Teſtamenta duorum an vna charta ſcribi queant.*

a SED Et vnum.[a] In gloſſ. ſic in auth.in fin. hic in fin. de-
bet eſſe additio,quæ dicit: ſed hæc ambo ſunt principalia,qa
in quolibet ſeruatur ſolennitas ſubſcriptionum, & aliorum
ſupradictorum. & facit quod notarius, vel auditor literarũ,
1 poſsit † cõficere duo inſtrumenta,vel duas literas de eodem
contra-

contractu & vtrunque ſit originale,& de conſuetudine,non
audent conficere de debitis ſemel ſoluendis: ſed de perpe-
tuis ſic. Et eſt ratio, quia literæ talium debitorũ conſueuerũt
reddi: nec recipitur alia litera de ſolutione. & ita ſi creditor
haberet duas, poſſet frandari debitor: verum eſt tamen ꝙ
ſi vnam ſemel reddiderit, quòd non poteſt conficere aliam
niſi parte vocata. de hoc C. de diſcuſ. l. ne caſu. lib. 10. vide in
2 Spe. de inſtru. edic. §. poſtquam. ver. ſed nunquid. † Sed quid
econtra. nunquid duo teſtamenta poſſunt ſcribi in eadem
charta? videtur quòd ſic. C. de annal. exce. l. fin. ff. de euict. l.
cum plures. de hæred. inſti. l. duo ſocij. Caue tamen ꝙ teſtes
pro vtraque parte rogentur: & aliæ ſolennitates obſeruẽtur,
ff. de vulg. ſubſt. l. patris. eo. tit. l. ex pupillari.

a Adnotatio. Vnum hic tractat Ang. an literæ antiquæ in muris faciant fidem. Item an raſura, & cancellatio noceat. Item an exemplum probet originale, vide hic per Ang. in 2. col.

1 *Teſtes a quibus rogandi.*

S 1 Quis autem. In glo. quandoque nullus. ibi cum al-
leg. l. milites. ibi no. contra, quòd imo ſunt neceſſarij duo ad
minus: dic infra proxi. ti. §. 1. In gl. ideſt rogatus. in fi. ſed per
3 quem † rogabuntur? videtur ꝙ ſufficiat per quemcunque,
cum lex non dicat per quem. ff. eo. l. hæredes. §. pen. ſed con-
tra, in auth. rogati, videtur ꝙ ſic, ſicut dicitur de tabellione 1
vt no. in auth. de tabel. §. 1. Dyn. tenet contra, per l. quicun-
que. ff. de publiciana. & not. in Spe. de inſtru. edi. §. nunc au-
tem. & videtur expreſſum in d. §. licet. ibi cum dicit, per teſta
torem demonſtrare. An autem præſumatur nuncupatiuum.
vel in ſcriptis: dic ſupra §. ſed cum aliquis.

De militari teſtamento. Rubrica.

1 *Libertini, negotiatoreſque ne militent.*
2 *Miles a quo creandus.*
3 *Militiam dignitatem non eſſe.*
4 *Militis priuilegijs hodie locum eſſe.*
5 *Militem quæ faciant.*

In gl. rubricæ ibi cum allegat: ex quib. cau. ma. l. pen. Et de
1 hoc in aut. de man. prin. §. titulos. † An autem requiratur. ꝙ
ſit de genere militari, non videtur, quia libertini poſſunt eſſe
milites, C. de lib. & eorum lib. l. fin. ff. de mili. teſt. l. ſi duobus.
C. qui mil. poſ. l. pen. de bon. poſſeſ. quæ ex teſt. mili. lege 1.
Contra in feud. de cler. viol. pac. §. ſi miles. C. neg. ne mil. l. 1.
lib. 12. ſed ad primam poſſet reſponderi, quia in illa non pro
hibetur fieri miles, qui non eſt de genere militum: ſed ad
actum duelli non admittitur, niſi ſit de genere. imo facit pro
prima parte, quia ſupponit quod aliqui ſunt, qui non ſunt,
ex genere, quos prohibet duellare. Item ad alium reſpondet:
quia ibi non ob defectum generis prohibentur, imo propter
negotiationem, quæ non pertinet ad milites. C. de loc. l. mili-
tes. de re mili. l. milites. ſed de conſuetudine, debent eſſe de
genere militari, multi tamen his diebus conſuetudinem in-
2 terrumpunt. † Sed quis poteſt creare militem? videtur
quod ſolus princeps. C. de re mili. l. neminem. ſed de conſue-
tudine miles creat militem, vt tota die videmus. ſed an mi-
les eſt in dignitate? videtur expreſſum quod ſic. C. qui mil.
3 poſſ. l. fin. de equeſ. dig. in rubro, † & nigro. lib. 12. ſed gloſſ.
dicit ibi contra, pro qua facit, quia condemnatus de crimine
publico, & capitali, efficitur infamis. ff. de pub. iud. l. infamẽ.
& tamen miles cõdemnatus, miles remanet. ff. de iniuſt. rup.
& irrit. teſt. l. ſi quis exheredato. §. irritum, & tamen ſi eſſet
dignitas amitteretur per infamiam. C. de dig. l. neque. vnde
legitur, quod non eſt liber a laqueis diaboli, qui mundanæ
militiæ ſe voluit implicare. de pœn. diſti. 5. cap. contrarium.
4 & cap. falſas. † An autem milites noſtri temporis, iſto pri-
uilegio gaudeant? poteſt dici quod ſic: quia hoc priuilegio
non gaudent, niſi illi qui ſunt in procinctu, vt infra in prin.
tit. & propter rationem quæ redditur ff. eo. l. diuus. & l. 1. quę
habet locum in militibus noſtri temporis, ſicut in illis, cum
hoc caſu, defendant rempub. ſicut illi. & ideo priuilegium
idem habent. Nam ſecundum doc. milites noſtri temporis,
a eiſdem gaudeant priuilegijs, quibus antiqui a quando ad hoc
eadem ratio ſe extendit, vt ſcripſi C. de iur. & fac. ign. l. 1. Et
hoc notant Iac. & Pet. qui dicunt quòd milites noſtri tempo
ris, qui vadunt ad bellum licitum, gaudent huiuſmodi priui
legio, ſed ſi in iudicio omiſiſſent aliquam exceptionẽ perem
ptoriam, non gauderent, quia hodie non continue ſtant in ca
ſtris, ſicut antiquitus, imo vadunt ad aſsiſias, & litigia, ſecun
dum eos, verum dicunt, maxime in Normania, & Pictauia,
5 vbi ſunt, vt plurimum aduocati. Et no. † quòd nedum gau-
dent hoc priuilegio teſtandi milites, imo quicunque alij, qui
ad bellum iuerunt. duo tamen ſunt neceſſaria, quòd ſint in
loco hoſtili: & ibi moriantur, vt patet ff. de bo. poſſ. quæ ex
teſt. mil. l. 1. ff. eo. l. fin. Item tertium eſt, quòd ad bellum li-
citũ vadant vide quo ſcripſi ſupra. de rer. diui. §. itẽ ea. Item
videtur quod vxores & familiares militum prædictis concur
rentibus, gaudeant illorum priuilegiis. C. de vxo. mili. & eo-
rum qui reipub. cauſa. l. 1. vide quod ibi ſcripſi. Et hoc priui-
legium conſiſtit in tribus, vt d. l. & no. ff. de bo. poſ. quæ ex
teſt. mili. l. 1. In fi. ea. gl. Iac. & Pet. dicunt quod milites dicun
tur a malo, non quod nobis mala faciant, ſed quia a malo nos
ſeruare debent. C. de offic. præt. Afri. l. 2. & facit, quia mili-
tes defenſores, eſſe oportet, non dominos. C. de cap. l. ab ho-
ſtibus. in fi. Ioan. Fabr.

a Adnotatio. Quibus antiqui. Adde Spec. contrarium tenuiſſe in ti. de proc. §. 2. ver. item quod eſt miles. nu. 21. In. And. in c. cum deſideres, in prin. extra de ſen. excom. Pan. in c. in noſtra. nu. 8. vbi dixi in apoſt. ver. quia milites. extra de procu. & dixi etiam in apoſt. ad illud deciſio, capel. tholo. deciſio. 111. incipien. item fuit quæſitum.

1 *Præbenda cur detur.*
2 *Querelæ quod, & an peculium ſubiaceant.*
3 *Querela vti.*

2 S Vpradicta. a Tex. ſeipſum continuat eui
1 denter. † In gl. arg. quòd ceſſante, &c. in fin.
vult dicere quod cauſa finalis, propter quam
præbenda datur, eſt ſeruitiũ Dei, igitur ceſſan-
te ſeruitio, ceſſare debet præbenda, videlicet ꝙ
non debeat ea gaudere. & hoc eſt expreſſum in auth. de cle.
qui reced. col. 5. in rubro & nigro. extra de cle. non reſi. quaſi
per totũ nec valet conſuetudo, ſeu ſtatutum ad contrarium.
2 ſaltem in diſtributionibus in eo. tit. c. 1. lib. 6. In † gloſſ. ſ.
quantũ ad ſolennitatem. ibi. cũ allegat gl. l. Papinia. §. ſi quis
in militia. vt hanc gloſſ. recte intelligas dic quod peculium
quaſi caſtrenſe, nunquam ſubiacet querelæ. quandiu eſt pe-
culiũ. vt d. l. ſi. §. ſi. C. de inoffic. teſt. Sed in caſtrenſi. eſt diuer
ſitas in gloſſ. Vnde dic, quod caſtrenſia bona non ſubiacent
b b querelæ ſi teſtamẽtũ fiat in caſtris, vt l. ſi inſtituta §. de inof
* ficioſo. ff. de inoff. teſt. * Sed ſi alia bona ſint non caſtrenſia,
illa ſubiacent, vt ff. eo. l. ſi a milite. §. ſi. & in hoc differt filiuſ-
fam. a patreſa. quia filiusfam. non poteſt habere alia bona, de
quibus teſtari poſsit. & ita nunquam eius teſtamentum ſub-
iacet querelæ, ſed patrisfam. ſic, & ideo quandoque ſubiacet.
Si vero teſtamentum fiat extra caſtra a veterano, tunc eſt dif
ferentia inter filiumfa. quia illius teſtamẽtum non ſubiacet,
ſed patrisfa. ſic, vt hic no. in gl. quæ eſt verior, quam illa quæ
eſt in d. l. fin. vbi contra notatur. hodie vero debet ſemper re
linquere legitimam: in auth. vt cũ de ap. cog. §. ſed hoc de pa
rentũ. Sed ſi non relinquat, conſueuit quæri, qũo expugnabit
3 † teſtamentũ? Et aliquę gl. dñt qđ per querelam, vt no. d. l. ſi.
C. de inoffi. teſt. l. Papinia. §. 1. ſi quis a par. fue. ma. in rubr.
Alibi dicunt, per condi. ex le. C. de epiſ. & cler. auth. presby-
teros. ff. de inoffi. teſt. l. aduerſus. Et hæc conſueuerunt per
doc. approbari. & eſt magnus effectus, quia querela rumpit
omnem inſtitutionem, ſed condictionem non, vt ſcripſi C.
de inoffi. teſt. l. de inofficioſo teſtamento, & ibi de hoc, &
doct. iunge infra de exhæ. lib. §. ſed ſi in expeditione.

a Adnotatio. Supradicta: Diuide hunc tit. ſecundum Ang. Item ſecundum eundem, ſic pone caſum, miles in expeditione poteſt facere teſtamentum iure militari, quomodo vult extra expeditionem, non habet priuilegium, niſi quod filiusfam. etiam teſtari poteſt.

b Non ſubiacent. Hodie tamen, ſecundum communem opi. in filiofa. milite per præteritionem factam ſine cauſa, annullatur eius teſtamentum quantum ad inſtitutionem, vt in auth. ex cauſa. C. de lib. præt. Si vero cum cauſa, habetur per exhæredatione, ſubiacet querelæ, vide per Ang. hic poſt me. col. 1.

1 *§.T lom.& l.1 ff.de teſta.mil.conciliari.*
2 *Donatio quibus coniecturis arguatur.*
3 *Verbis ſolis non teſtari.& 5.*
4 *Verbis recte obligari.*
6 *Relinquo, verbi vis & acceptio.*

Plana de teſtamentis. In gloſ ſaltem ibi cum alleg. C, co.l.milites, hęc gl. habet ſimilem ſupra ti. 1.§.fin.ſed contra
1 no.in d.l.milites,& ff.co.l.1. ſed dic, q † nulla eſt contrarietas. Hæ enim dicunt, quod nullo teſte vocato, valet teſtamen tũ: ſed non negant, quin oporteat poſt probari, quod miles ſic voluit: vt in contrarijs, in hoc tamen bene aduerte, quia ſi miles in conflictu ſcripſit teſtamentum ſuum, in quacunq; materia, & de quocunque nullo teſte vocato, nullo præſente, nec ſciente, quid ſcribitur valeat teſtamentum oportet ta-
a men, quod probetur [a], uel per teſtes, qui cognoſcant manum ſuam, vel per comparationem literarum, vel per teſtes, qui eum viderunt ſcribere, quod hoc ſit de manu ſua: vel de vo luntate eius per alium ſcriptam. Et hoc eſt probatio, de qua fit mentio in d.l. Lucins, & hoc voluit dicere hæc gl. In gl. forte. in fi. & pro hoc facit, quod not. C. in quibus cau. do. ac-
2 quir.poſ.l.2.libro 11. † Sed quid ſi aliquis dedit bona ſua, nunc dicit donationem non valere, quia cauſa ioci dixit, quid præſumetur in dubio. Do. Ia. de Rauen. & Pe. poſt eum dicunt, quod præſumitur quod ſit vera donatio. ff. de pact. l. iuriſgentium, §. quod ſere: nouiſſima parte, niſi coniecturas appareat de contrario. Coniecturæ autem poſſunt eſſe modus, & conſuetudo loquendi: puta, ille qui protulit verba, conſueuit dicere: quicquid habeo, veſtrum eſt, vt ex conditionibus hominum dicta penſemus, C. ſi quis impera. maledi. l. 1. ff. de pig. l. vel vniuerſorum. item dictum præcedens. ff. de mino. l. denique. §. 1. melius allegarent ff. de teſta. l. hæredes palam, §. ſed & ſi notam de leg. 1. l. ſi ſeruus plurium. §. fi. Itẽ mos regionis. ff. de fun. inſtr. l. cum delanionis. §. Labeo. &
b §. aſinam melius ff. de ver. ſign. l. anniculus. Ego credo [b],
3 quod nulla verba operentur † teſtamentum, & præſertim inſtitutionem; niſi expreſſe appareat, quod teſtator volebat teſtamentum facere. & ad hoc ſe diſpoſuiſſet. ſed per hanc literam in ver. is ergo, & d. l. diuus. & facit quod not. ff. de hæred. inſtit. l. 1. §. ſi autem. & hoc niſi in diſcrimine vitę poſitus, verba proferret ſapientia vltimam voluntatem. ff. de lega. 3. l. Pamphilo. §. propoſitum. In contractibus cre-
4 do contra, quod quamuis nulla verba † præceſſerint alia, nec contractus, quod ſi verba proferantur contractum ſapientia, quod præſumantur obligatoria, niſi ex coniecturis aliud appareret, per prędicta. & hęc faciunt, quod verba quęcunque proferantur inter maſculos, & fœmellas, quæ matrimonium ſapiunt, ſint matrimonialia, niſi ex coniecturis aliud appareret. Domini Iacob. & Petr. quærunt quid ſi quis dicat: relinquo tali omnia bona mea, an ſit teſtamentum? Et dicunt, quòd hæc lex inducit quod ſic. & ff. ad Treb. l. cogi. C. de ſacroſan. eccl. l. fin. Sed illa nihil facit, quia ibi verbum relinquendum pertinet ad inſtitutionem, & legatum. Ipſi dicunt quod vltima voluntas in qua talia
5 † verba proferuntur non poteſt valere vt teſtamentum, quia forte non ſunt niſi quinque teſtes & tunc vt res potius valeat quam pereat, erit codicillus, ff. de reb. dub. l. quoties ſi poteſt valere vt teſtamentum: tunc aut reperitur in aliqua parte inſtitutio directa, & operatur legatum, ſi non reperiatur, operatur inſtitutionẽ, ff. de hæred. inſti. l. 1. §. ſi ex fundo. C. de hęre. inſti. l. quoties ſecundum eos hic, hęc lex nihil facit ad hoc: quia hic non ideo reprobatur talis ordinatio: quia vſus eſt miles hic verbis, relinquo: ſed quia voluntas non probatur, & ita not. in auth. de hęred. & falc. §. ſi vero nulla. vbi de hoc. Vnde circa hoc dic plenius: quia aut per
6 verbum, relinquo, † dimittitur, vel relinquitur aliquid ſingulare, tunc operetur legatum, ſeu fideicommiſſum indiſtincte, ſiue alius eſſet inſtitutus, ſiue non. ff. de leg. 3. l. Pamphilo. §. propoſitum. de vulg. l. paterfamil. aut aliquid vniuerſitatẽ importans, de quibus in d. l. cogi. ff. ad Treb. & tunc aut alius eſt inſtitutus ſine parte, per verba directa, & tunc eſt fideicõmiſſum. Verbi gratia, hęrede inſtituto dicit, bona mea relinquo tali, videtur fideicommittere inſtituto, quòd reſtituat, & ita not. ff. de hęred. inſtit. l. his verbis. pro quo ff. ad Treb. l. Lucius, §. filiam. ſecus, ſi per verba directa inſtitueret: quia tunc videretur vocare in alium aſſem. ff. de hęred. inſtit. l. Lucius. ſi autem alius eſſet inſtitutus in partem, poſtea diceret: bona mea relinquo tali. videretur quod deberet venire in partem vacantem, quia operatur inſtitutionem: vt no. d. l. his verbis. Sed quid, ſi primus, eſſet inſtitutus ex fundo, & poſt dicit: tali omnia bona mea relinquo. per præmiſſa videtur inſtitutio. arg. C. de teſtamen. l. quoniam indignum. & facit ff. de tab. exhib. l. 1. §. ſi.

a Adnot. Quod probetur. Idem tenet Ang. hic. Item quærit hic Ang. an milites noſtri temporis, gaudeant hoc priuilegio. & poſt diſputatam materiam vĩ tenere q nõ, vide eum hic in 1. col. ver. quęro an milites noſtri temporis.
b Ego credo. Ang. hic tenet. cum allegando pro hoc dicto in verſ. in gl. teſtmonibus. item Ang. in fi. 1. colum. in ver. iſte tex, ibi ponit vulgatam quæſtionẽ: an ſufficiat, quod teſtes audiant vocem teſtatoris, licet cortina ſit in medio. vide eum hic.

1 *Corporis caſum teſtaturo non obeſſe.*

Qvinimo. In gl. habet priuilegium, hæc gl. vult continuare hunc §. præcedentibus qui male, & inepte videtur
1 hic ſedere, ſed continua, prout gloſ. dicit hic. † Sed mirandum: ſi ſit ſurdus & mutus a natura, quomodo facit teſtamẽtum cum ignoret quid ſit teſtamentum, & omnia idiomata, nec quicquam intelligat, niſi quæ ratio naturalis miniſtrat? Forte poteſt dici, quòd ſignis intelligat: vnde hoc probare oporteret, quod eſſet talis, qui intelligere poſſet per ſigna: & quòd talia ſigna facta eſſent, per quæ appareret ipſum voluiſſe ſic teſtari. arg. ſupra prox. §.

1 *§. Sed hactenus ſenſus.*
2 *§. Quinimo, limitatio.*
3 *Conditio an retrotrahatur.*

Sed hactenus. In gl. quidam dicunt. in fin. hanc gloſ. approbant doct. Iac. & Pet. quicquid ſic recitant, & non reprobant, ſed pro primis facit multum l. iure militari. vbi dicit cauſariam miſsionem. Supponit ergo, quod non poſt. dicas, quod hęc gloſ. bene dicit faciendo hic §. quia ad veri-
1 tatem † hic loquitur generaliter de quolibet milite. quod apparet in eo quod ſubijcit: poſt miſsionem vero, &c. vbi non debet eſſe §. ſed verſus. vnde hęc eſt veritas indubitata. quòd filiusfamilias veteranus teſtatur communi iure. & eſt expreſſum ſupra eodem, circa principium. verſic. ſed & teſtari ſed de ſurdo, & muto a natura: quia de illis loquimur: alias nullum eſſet priuilegium: vt l. diſcretis. C. qui teſtamenta facere poſſunt, non eſt verum: quia cum poſt miſsionem teſtari oporteat iure communi, vt hic in dicto verſic. ſed & teſtari, & impoſsibile ſit, quod tales teſtentur iure communi. cum nomina omnium rerum ignorent: nec ſcribere poſsint: cum nullam doctrinam literatum recipere potuerunt quę per auditum ingreditur: nec ſciant, quid eſt inſtitutio, nec legatũ
2 ſequitur quod dicta lex, & §. proximus ſupra † non habeant locum, poſt miſsionem, intelligendo eas de muto, & ſurdo a natura: ideo ſignanter text. dicit ibi in l. ante cauſariam, &
a ſi ſic in gloſſ. intelligeret, mala eſſet gloſſ. [a] tamen non loquitur niſi de muto: ſed in illo nullum eſt priuilegium: dum tamen ſcribere ſciat: vt dicta l. diſcretis. in fi. alias, non poteſt facere teſtamentum poſt cauſariam: cum iure communi teſtari oporteat, & de iure communi teſtator debet exprimere nomen hęredis. C. de teſtamentis. l. iubemus. In gloſſ. honeſtam. ſcilicet ibi cum dicit. finito tempore militię. ſcilicet viginti annorum, vide ff. de excuſa. tutor. l. ſed & milites maxime in §. qui infra. ſuper tex. ibi vel extra caſtra commeatu accepto. ff. quibus ex cauſ. man. lege qui mittuntur. §. fina. In gloſſ. quia conditio. in fine. contra extra de reſcrip. capit. ſi pro te. de ſponſ. capit. 1. libro 6. ff. de leg. ſecundo. l.
3 Licinius Locuſta. Solutio: conditio † non retrotrahitur. quo ad fructus: nec quo ad hoc. quod mora contrahatur, niſi a tempore exiſtentis conditionis: vt l. Lucius. alleg. item nec retrohatur in caſu irreuocabili, per apponentem conditionem, ſi alium actum pendente conditione fecerit, non compatibilem, primo: vel ex quo poſſet pręiudicari ſecundo

do actui, ſi retrotraheretur, vt d.c.1.ſed non eſſet reuocabile,
per celebrantem actum ſecundum, ſecus.& partem huius ſo
lutionis potes colligere ex dictis Dyn.extra de reg.iur.c.qui
prior.lib.6. & facit.C.de teſta.ma.l. ſtatuliberis. Et hæc fa-
ciunt ad illud quod ibi ſcripſi. Et ſi quis excommunicetur
ſub conditione, & ante conditionis euentum, deſinat eſſe ſu
biectus, an ligetur ſnia, in quo ſunt diuerſæ opi.vt ibi ſcripſi.

a Adnot. Mala eſſet gl. Ang tenet hic contrarium, dicens etiam ſi ſit ſur-
dus & mutus a natura qđ poſſit teſtari intelligendo tñ. vt ſupra in §.prox.

1 *§. Sed & ſi quis.& l in fraudem conciliari.*
2 *Detrahens vnum, reliquum firmat.*

S E D eſt ſi quis.In gl. videtur in fi.Quid ſi nihil addidit,
nec detraxit: nec alias apparet eius voluntas: nec contraria,
videtur quod non valeat: vt hic a contrario ſenſu.ff.eo.l.tri-
bunus §.1.& l.Titius.Sed contra eſt eo.tit.l.in fraudem.§.1.
1 Solue vt in d.l.tribunus: quia in l.in fraudem † teſtamentum
fuit factum a milite: non tamen militante: ſed hic quando a
pagano, ſed quomodo intelligis, a milite non militante? For
te ſicut ff.de bon.poſ.quæ ex teſta.milit.l.1.§.fi. ſed ibi valet
iure militari propter quod intelligas de milite non militan-
te.quia miſſo ob cauſam.ſ.§.poſt miſsionem. Et not. ex hoc
2 quod hic dicit: detraxit: quod quid detrahit † in vno articu-
lo, videtur in alijs confirmare, vt hic & dicta l.tribunus.§.1.
& ita illud quod fit ad diminutionem videtur operari aug-
mentum, contra de condi.& demon.l.cum tale.§.fi.Et facit,
quod per inſtrumentum emphyteuticum probetur domi-
nium.ff.de diuor. & repud.l.Iulianus.

S C I E N D V M. Ad materiã huius §. vide ſupra per quas
perſonas nobis acquir. circa princip.vbi ſcripſi.In gl.ſcilicet
caſtrenſi.in fi.dic infra.titul.1.§.1.In gloſ.niſi ſit in fine, dic
ſupra eo.§.1.

Quibus non eſt permiſſum facere teſtamentum. *Rubrica.*

Supra dicit de modo ordinandi teſtamenta, ſequitur de
perſonis, quæ ordinare poſſunt: declarando.n.quæ non poſ-
ſunt declarantur quæ poſſunt.ff.de accuſ.l.qui accuſare. Or
do tñ vr̃ præpoſterus, quia prius debebat inquirere de perſo
nis, quã de rebus.ff.de leg.2.l.non oportet. de iure codicil.l.
quidã referunt.§.1.ſed non eſt vis, quia fit in eodẽ cõtextu.

1 *Teſtamentum publici iuris eſſe qui accipiendum.*
2 *Donationis cauſa mortis natura.*
3 *Filiusfamilias an recte donet.*
4 *Religioſo quæ liceant.*
5 *Filij bona pro patre capi.*
6 *Inſtitutionis tempora ſpectanda.*

2 NON tamen. a Super text. ibi cum dicit ſubie-
cti.ratione filiationis.de illis enim qui ſubiecti
ſunt, alias dixi ſupra de teſtamen.§.teſtes.de iu
re perſon.§.ſeruitus.C.de ſacroſanc.eccle. au-
then.ingreſsi. In gl.ſed cau.mor.in fi.Alia ra-
tio redditur.C.qui teſta.fac.poſ.l.ſenium. videlicet, quia te-
ſtamenti factio publici iuris eſt: & in his quæ ad ius publi-
cum pertinent, non curatur de patria poteſtate, vt l.ille a
quo.§.fin.cum l.ſeq.ff.ad Treb.l. nam quod.Sed ex hoc poſ-
ſet opponi. quia ſi publici iuris eſt.ergo filiusfa.poteſt teſta-
1 ri.Sed ad hoc poteſt † reſponderi, quod ſolennitas introdu-
cta in teſtamentis, eſt publici iuris, id eſt, pro publica vtili-
tate reperta, quæ non eſt pro voto cuiuſlibet imutanda: non
autem eſt alias publica, ſed ſecundum hæc, prædicta ratio
non remanet ratio, propter quod tene hanc quæ hic no.ſed
cum iſta donatio cauſa mort. ſapiat naturam vltimæ volun-
tatis, vt l. Marcellus. §. fina. & l. omnibus. ff. de do. cauſa
2 mor.C.eo.l. fi. cur iſta † donatio magis poteſt dependere ex
arbitrio patris, quam legatum? Dicas quod donatio cauſa
mortis plus accedit contractui, quam vltimæ voluntati, vt
dixi ſupra de dona.§.1. & not.ff.de dot.præl.l.2. de donat.l.
Ariſto. ideo ſicut contractus poteſt dependere ex alieno ar-
bitrio, vt C.de contrahend.empt.l.fina. ſic & donatio cauſa
mortis.Iacob. & Petr.dicunt, quod actus teſtandi eſt ſolem-
nior, quam donandi cauſa mortis: ſed certe actus legandi,
vel codicillandi, non videtur ſolemnior. cum vtrobique re-
3 quirantur quinque teſtes, vt d.l.fina.Quid † ergo ſi filius de
b voluntate patris legat, & dicit quod ſi non valeat b vt lega-
tum, quod valeat iure cuiuſlibet vltimæ voluntatis, nunquid
ſaltem valebit, vt donatio cauſa mortis? Spec.videtur dicere,
quod non in Specu.de inſtru.edi.§.compendioſe.verſi.quid
ſi filius.Sed obſt.ff.de dona.cauſ.mortis.l. vbi ita.extra de de
ſpon.impub.c.1.lib.6.C. de codic.l.fi. Quid ſi donauit cauſa
mortis, de voluntate patris: nunquid ſolus pater poteſt reuo
care? argu.quod ſic.ff.de pecu.l.non ſtatim.de ſponſa.l.in po
teſtate.Hodie videtur, quod poſsit legare pro anima ſua de
conſenſu patris. extra de ſepul. c.licet. §. quamuis li. 6. Sed
an ipſi patri poſsit donare cauſa mortis de voluntate ipſius?
Non videtur, ff.de autho.tuto.l.1.& ibi not.Et hæc faciunt,
4 † quod religioſus non poſsit teſtari, etiam cum licentia ſupe
rioris, ſed forte poteſt dare cauſa mortis, vel bona diuidere.
C.de ſacroſanct.eccleſ.auth. ſi qua mulier.in fine.& ibi ſcri-
pſi.In gl.nam liberi.in fi.& ſi non ſint liberi, pater admitti-
tur, cum fratribus.vt eodem ti.§.ſi vero.Et hoc, ſi caſtrenſe
peculium deuoluatur tanquam hæreditas: de quo infra pro-
xi.§.In gloſſ.non hæreditario.idem no.in dicta authent.cir-
ca princi.dic vt ibi & idem in aduentitio, vt ibi not.in Spec.
de ſucceſ.ab inteſt.verſi.quid ſi filius ſed tamen propter hoc
filius non poteſt teſtari, etiam in caſibus, quibus nil quæri-
tur patri, vt not.ff.ad Treb.l.1.§. in filij. & eſt expreſſum C.
qui teſtamenta facere poſſ.l.nemo. & hoc eſt niſi haberet ca
ſtrenſe vel quaſi, vt infra ſequitur.vel niſi ſit clericus: illi e-
nim poſſunt de bonis vndecunque quæſitis, vt C.de epiſc.&
clericis, auth.presbyteros.Sequitur text.ibi, vel aliter inquie
5 tare.ſed quid in aduentitio † & profectitio? videretur idem.
ff.de min.l.3.§.ſed verum.ſed is tex.facit ad contrarium.Vn-
de poteſt dici, quod propter debita patris poſsit fieri execu-
tio, in profectitio peculio per hunc §.& etiam in fructibus
aduentitijs, quatenus ad patrem pertinent, deducto tamen,
quod ei neceſſarium eſt in prouiſione filij, & rerum, oneri-
bus ſupportandis, quia illud non videtur fuiſſe in bonis pa-
tris.C.de bon. quæ liberis.l.cum non ſolum.§.ſi autem.facit
ff.de re iudica.l.a diuo Pio.§. quod ſi res. Sed filio condem-
nato, an fiat executio in bonis paternis? vide infra de noxal.
§.fina. & ſcripſi in l.cum non ſolum.§. neceſsitatem.In gloſ.
idem de ſeruo. in fine. Et eſt ratio, quia actus codicillandi,
non eſt ita ſolemnis ſicut teſtandi, quia in codicillis non fit
inſtitutio, ideo non eſt tantum periculum, & vide in ſimili,
6 quod in inſtitutione tria † requiruntur tempora.ff. de hære.
inſtituen.l.ſi alienum.§.in extraneis. in legato tempus mor-
tis.ff. de iure fiſci.l. non intelligitur. §. quando. & de rebus
dub.l.ſi cognatis.& dic, quod etiam in codicillis, opus eſt,
quod appareant aliqua ſigna retentionis voluntatis: arg.l.tri
bunus.§.1 ff.de milita.teſtamen.& dixi ſupra titul.1.§.ſed ſi
quis dic vt ibi, ſed opponitur.ff.de bon.poſſeſsio.ſecundum
tabul.l.qui ex liberis.§.teſtamento dic vt ibi, & videbis infra
quibus modis teſta.infr.§.alio, & concord. huic ff. de teſta-
men.l.ſi filius.

a Adnota.Non tamen.Diuide hunc titulum ſecundum do.Areti.& pone ſic
caſum ſecundum eum. Qui alieno iuri ſubiectus eſt: non poteſt facere teſta-
mentum, etiam patre conſentiente: niſi de caſtrenſi peculio, vel quaſi, de quo
teſtari poteſt, ſiue ſit miles, ſiue veteranus, etiam patre inuito.
b Non valeat.Quid in aduentitijs, in quibus patri non quæritur vſusfructus,
an teſtari poſſit, patre conſentiente? & dicit Ang.quod non. Item quo ad pias
cauſas an in talibus aduentitijs, poſſit permittere teſtari.vide Ange.hic in 3.
col.poſt pri.in ver.quo ad pias cauſas.

1 *Solutionis dies qui computentur.*
2 *Mentecaptorum differentia.*

1 P R A E T E R E A. † In gloſſ. ſed ex quo. in fin. Et ideo ſi
quis promiſit ſoluere ſub pœna intra certos dies, fit compu-
a tatio de momento ad momentum a ſecundum Iac.& Pet.ſed
computatio

computatio menſis fit alio modo, nt ſcripſi C.de temp. ap-
pel.l.cum anterioribus.& uide per Hoſtiē extra de ſupplen.
neg.prælа.ca.licet.& per Arch.extra de reſcrip.c.ſi propter.
lib 6. Et facit ꝙ ſi pupillus ſit canonicus, ꝙ non habeat no-
cem in capitnlo.uide extra de elec.ca. ex eo.lib.6.In glo.hac
eadem.in fin. quia æquiparatur ſupra de cura.§.ſed & mente
2 capto.& hoc † intelligo de tali, qui non intelligit perfecte,
nec habet iudicium, ſecus dicerem in fatuo, qui iudicium rei
recipit, ad inſtar diſcretorum, ſurdi, & muti, qui intellectum
capiunt C.eo.l.diſcretis.

a Adnotatio.Momentum.Dic quod in contractibus, ſemper fit computatio de momento ad momentum, ſiue tempus imponatur ad inchoaodam, ſiue ad finiendam obligationem.l eum qui.calen.ff.de verbo.oblig. alias vero dic idem, ſi tempus ponitur a l.ad excludendum beneficium: ſecus ad inchoandum.Sed quid, ſi ponitur per iudicem, & qualiter dilatio menſis computetur? vide hic per Ang.

1 *§.item ſenſus.*
2 *Ius poſſibilitatem non obligare.*

ITEM Prodigus.In gl.ſi dicas in fi.dic plenius infra §.fi.
1 in fi.magnæ glo.Hæc autem litera † non poteſt loqui de illa
interdictione:ſed de facto prodigo, vt euidēter apparet hic:
& illi interdicitur a lege, quando eſt notorium, vt ſcripſi ſu-
pra §.furioſi.In gl.quid ſi fiat.Iac.& Pet.primam approbāt,
2 † quia impoſſibile præceptum non tenet, dato ꝙ non expri-
matur error in ſententia. Vnde ſi cōdemnetur ad hominem
mortuum reddendum, non valet.dato, quòd non exprima-
tur, quod ſit mortuus ſecundum eos. vide de hoc plenius in
d.§.furioſi.

1 *Captiuitatis hora qui accipienda.*
2 *Obſides rectene teſtentur.*
3 *Poſtliminium circa quæ non fingat.*
4 *Alienationem vetari qui accipiendum.*

EIVS, Qui.In glo.quæ fingit.ibi præambula hora.cre-
do quod do.Iacob.& Petr. habeant hic prima. dicunt enim,
ſi verum ſit, quod gl.dicit, quod fingatur mortuus.prima ho
1 ra captiuitatis, ergo † mortuus fuit ſeruus: ergo teſtamentū
non valet, ſed ipſa prima hora, id eſt quo incepit venire in
captiuitatem, & de libertate in ſeruitutem.vnde non eſt ſer-
uus, tunc quouſque vere captiuus ſit, ſicut ſi de albo velis fa-
cere nigrum, ſemper eſt album, quamuis cœperit denigrare,
quouſque denigratum ſit; ſecundum eos, ſi habes præambu-
2 la, ſicut ego habeo, non eſt opus his. † Sed quid dices de ob-
a ſidibus, a qui teſtari non poſſunt.ff.eod.l.obſides? Non vide
tur, quod eorum teſtamenta confirmentur, per l.Cor.cum
hoc non caueatur, ſed ſi bene aduertas l. loquitur de omni-
bus, qui apud hoſtes deceſſerunt. Et ideo videtur idem in il-
lis, quia æquiparantur ff.de iure fiſci.l.diuus. & hoc intelli-
gas, de captiuis vel obſidibus datis a veris hoſtibus. ſecus ſi
de vna ciuitate alij.ff. de capt.l.ſi quis ingenuam.§.ſi.ff. eo.l.
qui a latronibus.qui autem ſunt veri hoſtes, vide ſupra de iu
re na.gen.& ciuili.§.bella. Item quæro, cur in caſu, quo ca-
ptiuus redit, teſtamentum eius non valet, cum fingatur ſem-
3 per in ciuitate fuiſſe.ff.de capt.l.retro? Dicas † ꝙ ius poſtli-
minij, nil fingit in his, quæ apud hoſtes geſta fuerunt vel ac-
quiſita, niſi haberent præiacentem materiam, vt C.de cap.l.
1.ff.de capt.l.diuus.ſed quid de codicillis? videtur, ꝙ valeāt,
ſi redeat, vt ff.eo.l.in bello.§.codicilli.ſed ibi propter confir-
mationem præcedentem. Sed quid ſi nulla fuerit confirma-
tio præcedens? Videtur idem ff.de leg.3.l.1.§.1.In ea gl.ibi
cum dicit ff.eo.l.ſi filius.dic ibi in prin.tit.In ea glo.cum al-
legat.l.cum lege. dic vt ſcripſi ſupra tit.2.§.teſtes.In ea.glo.
ibi cum allega.auth. ſi qua mulier.dic vt ibi ſcripſi, quia ibi.
non teſtatur:ſed diuidit inter liberos.& ſcripſi plenius in au
th.ingreſsi.eo.ti.In ea.glo.in fi.hoc eſt verum & indubitatū:
vbi ſequitur condemnatio in vita, vel poſt mortem.ff.de do.
l.poſt cōtractum.ſed vbi ſequitur abſolutio, eſt perquam du-
rum.gl. tñ videtur velle hoc ſupra eo.§. item prodigus.ff.de
don.l.donationes.& l.donans.§.fin.ſed hoc eſt iniquum, ꝙ ſi
4 abſoluatur, ꝙ non valuerit teſtamentū.vnde tex.† qui inter-
dicunt alienationem, loquuntur a tēpore, quo contraxit cri-
men vt l.ex iudiciorum.ff.de accu. & d.l.ſi.ad l.Iul.maie.ſup
ponendo, ꝙ ſi non cōtraxit, ꝙ non interdicitur alienatio, ſed
in hoc eſt differentia, inter hæc, & alia crimina, quia in cri-
minibus exceptuatis, dependet teſtamentum ab euentu ſcien
tiæ, ſi ante moriatur in his valet, vt l.qni a latronibus.§.ſi.ff.
de iniuſto rup.& irrit.teſt.l.ſi quis.§.irritum.cum ſeq.§.alias
poſſent fieri multæ fraudes.nam ſi qnis vellet impedire, quo
minns aliquis teſtaretur, poſſet eum accuſare, vel facere fal-
ſo accuſari de crimine exceptuato: & non poſſet teſtari, quo
nihil iniquius.Itē no.aliquot caſus, & cauſas impugnandi te
ſtamenta, in Spe.de fide.inſtr.§.compendioſe.&c.

a Adnot.Obſidibus.Item, quid de bannitis noſtri temporis.vide hic Ang.in 2.col.poſt prin. io ver.quid de bannitis noſtri temporis. item quid de monachis: & canonicis regularibus, quid de excommunicato, infame, aſcriptitio, cenſito:homine alieno, vaſallo inter, ſuos, de familia vſorario manifeſto. vide hic Ang.per ordinem in 3.col.

De exhæredatione liberorum. Rubrica.

1 *Teſtamentum pars potior.*
2 *Teſtamentum qui rumpatur.*

Quia inter cætera, quæ teſtamentis inſeruntur, principa-
1 lior † pars eſt hæredis inſtitutio, a qua omnia alia dependēt.
j.de legatis. §. ante hæredis.idcirco, primo de inſtitutione
2 ponit.verum † quia teſtamentum nullum eſt, niſi de liberis
ſit prouiſum, inſtituendo, vel exhæredando.j.§.1.igitur de
ea præponit: quia hoc principale ius eſt.ff. de lib. & poſth.l.
inter cætera. Vel continua ſecundum tex.Supra dixit, de ſo-
lennitate, quæ in teſtamēto requiritur, ſequitur de alijs, quæ
etiam requiruntur, ad hoc vt teſtamentum valeat.

1 *Teſtamentum præteritione nullum.*
2 *Poſthumi & nati comunes.*
3 *Teſtamentum abſtinentia confirmari.*
4 *L.filio.locus.*
5 *§.ſi.l.ſi poſt mortem.ſenſus.*

a NON TAMEN. In glo.ſecus in fi. a non tamen
per omnia idē: quia ſuus rumpit ipſo iure. ex-
heredatus per contratab.vt ibi in fi.In gl.ff.de
1 iniuſt.rup.Coniunge b has duas ſolutiones. vn
de dic, ꝙ vbi filius † natus præteritur, teſtamē
tum non valet ipſo iure, niſi filius moriatur in vita patris vt
hic, & ff.de lib.& poſth.l.ſi filius.Si filius moriatur poſt mor
tē patris, vt hic gl.videtur velle, quod & valet, & eodē modo
in l.filio.& hoc intellige de æquitate, non de iuris ciuilis ri-
gore.imo eſt nullum omnino, vnde attento illa æquitate, cō
tra tale teſtamentum datur contra tab.ff.de leg. præſt. in l.is
qui.C.de lib.præte.l.maximum.quæ dari non deberet, ſi om
nino eſſet nullum: & hoc indubitate, quando filius ſuperui-
uit, & abſtinet expreſſe confirmando teſtamentum. Quid ſi
moriatur poſt mortem patris, antequam abſtinear ſe & vo-
lūtatem ſuam ſuper hoc declaret? Glo.videtur tenere idem
hic, & in l.filio. vbi non requirit confirmationem, nec de ea
loquitur, ſed ſolummodo, ꝙ viuat filius ſed in l.filio.dicit
2 tex.abſtinuit. ꝙ non videtur dictum, ſine miniſterio. † Præ-
terea, tanta & maior proteruitas eſt præterire iam natum fi-
lium, quanta præterire poſthumum, & difficilius reconuale-
ſcit teſtamentum, nato præterito, quam poſthumo præteri-
to, ſed poſthumo præterito poſt mortem patris morientis,
approbatum non reconualeſcit, ergo nec nato præterito
ſic moriente.maior probatur, qnia poſthumo præterito mo
riente viuente patre, teſtamentum valet, vt l.poſthumus.
ff.de iniuſt.rup. & irri. teſt. & tamen non ſic eſt filio præte-
rito, vt l.ſi filius. & hæc minor probatur C.de poſt.hære.in-
ſti.l.2.Ad hæc poteſt dici, ꝙ ad hoc, ꝙ teſtamentum valeat,
3 oportet conſtare † de voluntate abſtinere volentis, per ali-
qua ſigna:quia forte permiſit ſibi tēpus, ad abſtinendum, vel
recipiendū, præfixum labi: iuxta l.ſi qnis inſtituatur.de hær.
inſti.& ſic videtur notare ff.de excep.rei.iudi.l.2.vel recepit
vel petijt legatum, vel emolumentū, in teſtamēto relictū.ff.
de con-

de contra tabu. l. ſi præteritus vel alias apparet de volunta-
te. alias ſi præmortuus fuerit antequam poſſet dicere, nullũ,
vel apparet ipſum velle cõfirmare, vel ſe abſtinere: dicerẽ te-
ſtamentum nõ reconualeſcere, nec tenere dictam rationem:
quid ergo dices? Sempronius habebat tres filios: inſtituit ex-
traneum in beſſem: duos filios in trientẽ tertiũ præterijt: ter
tius præteritus abſtinet duo inſtituti dicunt teſtamentũ inul
lũ, & volunt repellere cohæredem extraneum. & legatarios,
& ſuccedere ab inteſtato, quæritur an debeant audiri? Et vř
quod ſic, quia teſtamentum eſt nullum, & ita vř eis ius quæſi
tum, ad repellendum tertium, igitur repudiatio, ſeu abſtẽtio
tertij præteriti, eorum ius tollere poteſt. ff. de edi. edic. l. 1. §.
vnuſquiſq;. Præterea vř expreſſum. ff. de contra tabu. l. ſi poſt
mortem. §. fi. & l. illud. §. fi. & l. non putauit. §. fi. Sed l. filio ob
4 ſtat directe. Quidam dicunt, quod l. filio. obtinet † vbi erant
inſtituti, qui alias erant ab inteſtato ſucceſſuri, ſecus ſi extra-
nei. & allegant, ff. de vulg. l. ſi filius, qui patri. Et hanc viden-
tur tenere hic doc. Ia. & Pet. non diſputãdo, ſed narrãdo. pro
quibus facit ff. de lib. & poſth. l. ſi poſthumus. §. ideoq; ſecun
dum vnum modum intelligendi. Potes dicere, quod l. filio.
obtineat indiſtincte, quamuis loquatur vbi non erat ſcriptus
extraneus, & hoc poteſt probari, quia vbi poſthumus mori-
tur in vita teſtantis, quicunque ſcriptus ſuccedit, & omnia le
gata, & fideicommiſſa valent, quia tunc teſtamentum valet,
& tenet de æquitate, vt d. l. poſthumus. in prin. ergo & in ca-
ſu præſenti, quo tenet de æquitate ſicut ibi. & ſic in quæſtio-
ne præmiſſa, videtur quod filij inſtituti, non debeant audiri,
& hanc partem videtur ſequi Specu. in tit. de teſta. verſi. po-
ne Berta. Nec obſtat. l. ſi poſt mortem. §. fina. ff. de bon. poſ.
contra tab. quia ibi loquitur, quando erat edictum per præte
ritum commiſſum. i. apertum, quia agnouerat bono. poſ. co-
ram iudice in abſentia partis. iuxta illa quæ not. plene. ff. de
bo. poſ. l. 3. Et poſt non proſequebatur, Imo agnitam repu-
diare volebat, & ſic intelligit gl. quæ eſt illi contraria. eo. tit.
l. 3. §. ſi quis ex lib. & l. hi, qui. de lega. præſtan. ſecus ſi ab ini
tio repudiaſſet, vel agnouiſſet. vt l. filio. ſupra allega. & hæc
faciunt ad illa, quæ conſueuerunt notari extra de conceſ. pręg
ben. c. authoritate. lib. 6. In gl. aliud. in fi. Et eſt ratio, bonum
initium quod multũ operatur. ff. de fur. l. qui vas. §. ſi ego. de
legat. 2. cum filius. §. hæres. & hoc intellige, ſi viuo teſtatore
poſthumus moriatur. vt dixi ſ. proxi. & C. de poſth. hære. in
ſti. l. 2. ibi vide. In gl. ſ. hoc modo, in fi. iſta eſt additio, quæ ni
hil probat, ſed probatur de inſtitutione, oportet quod con-
ſtet. de quo ſentit. C. qui teſt. fa. poſ. l. hac cõſultiſſima. l. fi. de
hær. inſti. l. quoties. §. ſi quis nomẽ. cũ §. ſe. & vide infra pro.

a Adnot. In §. Imo hodie, præteritus dicit nullum de iure ciuili, ſicut in po
teſtate conſtitutus. vt per gl. in §. exhæredatus in auth. de hær. & fal.
b Coniunge. Sic dicit do. Ange. per eadem verba, & vide ſexdecim concluſio
nes, quas ponit hic. Ange. ſuper præteritione filij, in teſtamento paterno, et
ſit ipſo iure nullum. in 2. col. poſt medi. in ver. an autem &c. & poſtea in 3. col.
ibi in me. in ver. ex his nota. ponit 20. caſus. in quibus bon. poſ. eſt hodie ne-
ceſſaria.

1 *Exhæredandi forma.*
2 *Liberi qui.*
3 *Reſcriptum nulli obeſſe debere.*
4 *Nominatum præferi.*

Nominatim. Hic imperator, facit interpretationẽ,
ante, quam veniat ad deciſionem & correctionem iuris anti
qui. In gl item alijs modis. in fi. hæc gl. habetur diuerſimode
nã quidã habẽt ſ. circa prin. ibi cũ dicit, ſunt exhæredati vel
ſic vnus &c. Et ſi habeas ibi, vel ſicut habeo & omnes habẽt,
vt communiter videtur in gl. deficiunt duo verba videlicet,
ſiue ſint plures, & tunc bene ſequeretur, vel vnus &c. ſed tũc
gl. non eſſet vera vt apparet manifeſte in l. 2. de lib. & poſt.
habeas ergo, ſi. & ſi non habeas expone vel pro ſi.

Itẽ poſt mediũ gl. ibi cum dicit extraneum inſtituo. Qui-
dã habent cæteros liberos. &c. & dicunt quod gl. vult facere
differentiã, an teſtator dicat omnes liberos, an dicat cæteros
1 liberos, vt primo caſu videatur † nominatim exhæredari, ſe-
cundõ, non. Sed hoc non eſt verum per l. ff. de verbo. ſigni. l.
cæterorum vnde non habeat ibi cæteros, quia etiam male ſe
deret, & ſm hoc facit differentiam: an dicat omnes liberos:
vel an dicat liberos tm̃, vt primo caſu ſint omnes nomina-
tim exhæredati: ſecundo non, contrarium no. in l. titius. Vbi
dicit quod ſi dicat omnes liberi exhæredes ſunto. ꝙ non vi-
detur nominatim exhæredare. Et illam approbat ibi Dyn. di
a cendo, quod refert an dicat liberos, an filios: quia † appella-
2 tione liberorum, a nedum continentur liberi primis gradus,
imo & nepotes, non ſic appellatione filij. ſ. qui teſt. tut. dari
poſ. §. fin. Dic ergo, quod aut exhæredans habet vnicum, &
tunc vř nominatim, aut plures, & tunc aut vtitur verbo ſin-
gularis numeri: & videtur nullus exhæredatus, vt d. l. 2. aut
pluralis, tunc ſi dicat filios, vel filias, vř nominatim, ſiue di-
cat omnes, ſiue non. ſi dicat liberos, ſecus, vt prædixi, & hoc
indubitate, vbi habebat nepotes & filios quod ſi nullos habe
ret nepotes? Videretur cõtra, per illa quæ dixit d. §. fi. verius
tñ videtur, quod in præſenti caſu non videatur nominatim,
propter odium exhæredationis. & largam ſignificationem
vocabuli. ff. de lib. & poſth. l. cum quidam. do. Ia. & Pe. dicũt,
3 ꝙ quidã eorum dñi dicebant ꝙ reſcriptũ † cõceſſum in præ
iudiciũ alterius nõ valet, quãuis clauſula adijciatur, et ſi iuri
præiudicet alieno. niſi nominetur perſona, cui præiudicatur.

Et idem dicunt, ſi papa fecit gratiam vni & poſt faciat a-
lij præferendo, cum quibuſcunque alijs prioribus in data,
4 quód non præfertur † niſi expreſſe nominet primos, ipſi te-
nent contra & dicunt, quod hic valet exhæredatio dicendo,
omnes filios &c.

Vel l. Titius & hoc niſi ille, cui præiudicat, eſſet talis perſo
na, cui nõ eſt veriſimile, principẽ velle præiudicare, vt pupil
lus, vel vidua. arg. ff. quæ res pig. ob. poſſ. l. obligatione & di-
cunt quaſi expreſſum. C. quando impera. inter pu. & vi. l. 1.
contra Iaco. & Petr. facit extra de præſcrip. ca. ſi propter. lib.
6. ff. de nata. reſt. l. fin. de iure anul. aure. l. diuus. §. fin. pro eis
facit, ne quid in loco publ. l. 2. §. ſi quis a principe in fi. de bo.
liber. l. etiam. Dicas latius, ꝙ aut per reſcriptum præiudica-
tur iuri quæſito in re. aut iuri quærendo in re, quamuis quæ-
5 ſito ad rẽ. Primo caſu dic, quod aut † præiudicat tali præiu-
dicio, ꝙ faceret ſecundum reſcriptum nõ valere, etiam ſi to
tum expreſſum eſſet, de quo vide C. de preci. impe. off. l. quo
ties, & tunc non eſt quæſtio, an debeat ſpecificare, vel non
ius, vel perſonam cui præiudicat. extra de reſcript. c. cum or
dinem, de priuile. c. dudũ & d. l. fi. de nata. reſti. Vbi vero præ
iudicatur iuri quærẽdo, non oportet ſpecificare, vt extra de
conceſ. præben. ca. authoritate. lib. 6. & per hoc apparet opi.
doc. prædictorum procedere in aliquo.

a Adnotatio. Appellatione liberorum, Adde, qui veniant appellatione libe-
rorũ, & vſq. ad quem gradum, & maxime in priuilegijs, vide per Bar. in l. libe
rorum. ff. de verb. ſigni. & in l. libertos. ff. de ſenato. & in l. 2. §. quod ait. ff. qui
ſatiſd. cogan.

1 *Indefinitam non extendi.*

Posthvmi. In gl. iſta inſtitutione. in fi. gl. No. contra
a in l. placet. a Sed potes dicere, ꝙ ſi loquitur † indefinite, non
1 extenditur ad futuros, vt hic. ſi per verba multiplicatiua, vel
vniuerſalia ſecus, vt ſi dicas quiſquis, vel quicunq; poſthu-
mus naſceř, ſit exhæres, ſic intellige. ff. de iniu. rup. l. 3. §. pe.
etenim hæc verba quiſquis, & quicũq; multũ importãt: vt ff.
de hæred. inſti. l. hoc articulo. ad treb. l. Baliſta. & facit C. de
lib. præ. l. fi. & qđ ibi ſcripſi. hoc aũt hodie correctũ eſt. C. de
inoffic. teſt. l. omni modo. & l. ſi quis: & hic ſequitur in gloſ.

a Adnot. L. placet. Adde hic ſecundum Ang. & Rap. quod definita inſtitu-
tio poſthumi, comprehendit etiam filios poſtea adoptatos. qui dicuntur po-
ſthumi ciuiles l. ſi quis poſthumo. ff. eo. an autem naturales tantum? quid ſi
inſtituat ventrem vxoris ſuæ? vide per Ange. hic.

1 *Poſthumi agnatione teſtamentum rumpi.*
2 *Galli conſilium.*
3 *Legis Velleæ capita, eorumq; proviſio. 4.*
5 *Nepotis filio cænobita teſtamentum rumpere.*

Posthvmorvm. In gloſſ. ſcilicet in fin. & eſt ratio,
quia præteritio matris, habetur pro exhæredatione. ff. de cõ
tra tab. l. illud. §. ad teſtamenta, quo caſu opus eſt querela in-

ſra de inoffic. teſt.§.poſthu.In glo.ſecus ibi cum dicit:a vero
1 poſthumo.hęc gl.vř inſerre,ꝙ ſi poſthumus † naſcatur filio
mortuo,poſt mortem aui,ꝙ rumpit teſtamentum aui,& hoc
non eſſet verum , vt d.l.ſi quis exhære.ff.de libe.& poſth.l.ſi
quis poſthumos.§.ſi filium.Sed intellige eã.in vero poſthu-
mo teſtatoris quia ille rumpit naſcẽdo poſt mortem vt hic.
2 † In gl.in veris poſthumis ibi cum alleg.§.1.2.& 3.vide ꝙ
conſilium Galli fuit qñ filius inſtitutus habet vxorem grauı-
dã,ꝙ inſtituatur, vel exhæredet̃ nepos naſciturus,poſt mor-
tẽ aui,filio præmortuo,per hęc verba,ſi filius meus me viuo
moriat̃ tunc &c.ſicut hæres:vt l.Gallus.in prin.& quia iſtud
conſilium non ſufficiebat ad oẽs caſus, qui contingere pote-
rant fuit facta lex Velleia,quæ habet duo capita,& prouidet
3 in quatuor caſibus. Primum † caput , prouidet in caſu quo
poſthumus naſcitur viuo auo, poſt factum teſtm̃,& mortuo
patre ſuo , de quo Gallus nil dixerat , & hæc prouiſio habet
duos caſus,videlicet,qñ tempore teſtamenti , filius erat mor
tuus vxore relicta grauida, vel qñ erat viuus tempore teſta-
menti,& poſt moritur, & poſthumus ei naſcitur in vita aui,
in quibus caſibus lex Velleia cõſuluit, prouidendũ de inſtitu
4 tione vel exhæredatione.Secundũ † caput prouidet,qñ filius
& nepos viuebant tẽpore teſtamenti, & filius moritur in vi-
ta aui, & hic caſus tãgitur hic in tex.Eſt & quartus , qui non
cõtinetur, nec ſub vno, nec ſub alio, qñ filius viuit tempore
teſtamenti, & eius vxor eſt grauida, vnde poſsibile eſt,quod
poſthumus naſceretur in vita aui,& filij , nec continetur ſub
primo capite , quod loquitur vbi pater erat mortuus tẽpore
quo natus erat poſthumus, nec ſub ſecundo, ꝙ loquitur, qñ
ambo viuebant tempore teſtamenti. & hoc plenius reperies
in l.Gallus.in prin.in §.nunc de lege.cum §.ſeq. vſq; ad fin.
& not.in §.fin.& ſic vides quomodo tibi prouidere debes in
his caſibus teſtando,ſi aũt has difficultates aptare velis pone
talẽ clauſulam,omnes natos,& naſcituros qui mihi ad naſci,
vel eſſe poſſent in tali portione , vel in talibus portionibus,
hæredes inſtituo,vt l.Gallus,& l.inſtituens.ſic.n.nõ eſt opus
talibus prouiſionibus exquiſitis, & ceſſant oẽs prædictæ diffi
cultates,quæ ſunt modici effectus,hæc prouiſio non obtinet,
quo ad exhæredationẽ, quæ nominatim nõ fieret, per hunc
modum ſm opinionem aliquorũ, vt dixi s̃.§.nominatim dic
tũ,quo ad exhæredationẽ poſthumorum,hoc eſt hodie vt in
ſufflatũ,quia exhæredari non poſſunt, vt l.omnimodo.& l.ſi
quis in ſuo.Sed quo ad exhæredationẽ, quaſi poſthumorum
qui eſſent nati tempore teſtamenti , poteſt dici quod in illis
oportet nominatim,& ex cauſa expreſſa fieri mẽtionẽ,idcir-
cooportet dici, talẽ nepotem meum , ſi qñque meus fuerit,
ex tali cauſa exhæredo , ita ꝙ eos nominet. ut §.nominatim.
5 † alioquin poſſent rũpere teſtamentũ,ſi pater moreretur,vel
de poteſtate exiret.ergo ſi filius fiat religioſus,nũquid nepos
eius filius rumpit teſtamentũ aui ? Hæc qõ dependet ab illa,
an religioſus exeat de poteſtate patris,per ingreſſum religio
nis, & ſi dicâs ꝙ exeat , certum eſt quod rumpit per hunc §.
ibi aut qualibet alia ratione &c.Idem dicas , ſi filius fiat epi-
ſcopus, vel aliam dignitatem conſequatur , quæ ipſum libe-
ret.C.de epiſco.& cleri.auth.ſed epiſcopalis dignitas.

1 *Patrem impune præteriri*
2 *Exhæredandi modum differre.*

Emancipatos. In gl.ſupple.ibi cum dicit, ad filios,
1 &c.hæc impugnatio non videtur bona,quia filius † non ha-
bet neceſſe patrẽ inſtituere,vel exhęredare,quo ad hoc vt te
ſtamentũ valeat, nã præterito patre, valet teſtamentũ de ſe:
licet poſſet rũpi,per contratabu.ff.ſi quis a paren.ſu.ma.l.1.
ſm.do.Iac.& Pe.Sed forte gl. voluit ſe referre ad iura noua,
& adſtruere qđ de iure nouo pater præteritus dicat nullum,
de quo videbis inferius.In gl.licet. in ſi.vult gl.quod de iure
prætorio,non eſt differentia,quod verum eſt in exhęredatio
2 ne,quia vtrunque exhæredari oportet, ſed † in modo exhæ-
redandi,eſt differentia,etiam de iure prætorio, vt in tex.

1 *Emancipatus teſtamentum rumpit.*
2 *§.aliud vt cum de ap.ſenſus.*
3 *Teſtamentum nullum quis dicat.*

Sed hæc quidem. In gl.ad differentiam.in ſi.quia illa nõ
corrigitur,imo remanet differentia.vt not.infra.In glo.quo
ad cõmodum.ſ.ibi cum dicit.C.de lib.præt.l.maximum. hoc
1 indubitatũ de iure antiquo.Quid † de iure nouo?gl.variant.
Nam qñq, dicunt , qđ emancipatus præteritus, rumpit ipſo
iure.vt no.j̃.de inoffi.teſt.§.1.In glo.ſcilicet deſcendentibus
per linea,ſed hic videtur dicere contra.ff.de mino.l. ſi filius.
de lib.& poſthu.l.Gallus.§.& quid ſi tantum.C. de lib.præ-
te.auth.cauſa.& in l.maximum.Pro quo facit is text. qui re-
mouet differentiã ſuitatis,& emancipationis in auth.de hæ-
red.ab inteſta.quaſi per totum.ſed reſponde,vt hic not.& in
auth.ex cauſa.Vnde dic, quod iſte §.& alia iura,quæ compa
rant emancipatos,& ſuos loquũtur,quo ad exhæredationem
& eius effectũ:ſed quo ad præteritionem , nil immutant.Sed
2 §.aliud. † in auth.vt cum de appe.cog. videtur immutari in
præteritione,quia ibi præteritus,olim nõ poterat dicere nul
lũ ipſo iure,hodie poteſt,niſi cauſa inſeratur in pręteritione
ſed vbi cauſa inſeritur , nil immutatur quin præteritus iiſdẽ
remedijs,& vijs venire debeat,quibus olim:& hoc vult.glo.
dicere in authẽ. de hære.& fal.§.exhæredatos.C. de inoſ.te-
ſta.l.filiam.Dic ergo, quod ſuus præteritus, nullum dicit, ſi-
ue cauſa præteritionis inſeratur, ſiue non.quia noua iura nõ
intendunt,ſuũ ſacere deterioris cõditionis, quam eſſet olim
imo ſemper ipſi prouident, & ita tenet Azo in ſumma C.de
lib.præ.& Dy.in l.Gall.in magna diſtinctione, & gloſ.in au-
3 th.non licet.& quaſi vbique.Emancipatus † præteritus,cau-
ſa non inſerta, nullum dicit per §.aliud. Cauſa vero inſerta,
non dicit nullum ipſo iure : ſed rumpit per contra tab. ſicut
hic no.Sed de hoc poteſt dubitari , quomodo præteritus di-
ci poſſit filius cauſa adiecta forte ſi dicat,filium prætereo ex
tali cauſa. hæc videtur exhæredatio.C.de liber.præte.l.3. Vel
dic, quod in illa lege ſunt verba exhæredationis expreſſa di-
cẽdo hæreditatis meæ alienus eſto.vel dic, quod eſt præteri-
tio cum cauſa ſi forte dicat,filio meo,quem ex tali cauſa pre
tereo,lego centum,vel potes dicere, ꝙ vbicunque non nomi
natim exhæredat, ſed inter cæteros. s̃.eo.in prin.

1 *Militaris expeditio.*
2 *Renuntiari ignotis poſſe.*

Sed ſi in expeditione. Dictum eſt,teſtatorem liberos de-
bere inſtituere, vel exhæredare fallit hoc caſu,& ideo ſequi-
tur.ſed ſi in expeditione.In gl.quid ſi non eſt in ſi. melius ff.
1 de milit.teſta.l.ſi filius.§.ſed ſi quidem, & intellige † in expe
ditione,ſiue in caſtris, ſiue in campo verum.duntamen miſ-
ſus non ſit.vt eod.tit.§.poſt miſsionem,& eſt mirabile,quod
huiuſmodi priuilegium non detur,niſi militantibus,ſed pri-
uilegium ne quęrelæ ſubiaceat omnibus, de quo dic vt in d.
§.s̃.de mil.teſta.Item dic,quod licet in caſu, in quo ignorat,
non videatur exhæredare, & rumpatur teſtamentum , quod
2 propter hoc legata nõ tolluntur.ff.de hære.inſt.l.ſi.† In glo.
a ſi enim in ſi.[a] & per hoc poteſt dici , ꝙ ſi quis renuntiat iuri
qđ ignorat ſibi cõpetere,valet renuntiatio.In gl.ideoq; in ſi.
hæc gl.nõ eſt vera vt ſcripſi.s̃.de mili.teſt.§.illi ſuper gl.quã
tũ ad ſolennitatẽ.Item dic, quod is § eſt hodie correctus.ni-
ſi prætereat̃ cum cã.vt no.C.de teſt.mil.l.ſi cũ.vel dic,vt ibi.

a Adnot. In fin.Et ſi verba eſſent generalia,apta comprehendere omnem naſciturum,ſecundum Bal.licet Ang.hic videatur dubitare.ſecus tamen in pagano.vide ſuper hoc Ang.hic in verſi. in gl.ignorans.

1 *Præterire ſine cauſa non licere.*

2 /Mater.[a] In gl.quo emancipati.in ſi.vide, quod ibi no.
1 Item dic,ꝙ is §.hodie corrigitur, quia nullus † præteriri po
teſt ſine cauſa,vt §.1.auth.vt cum de appe.cognoſ.& dixi s̃.
§.ſed hæc quidem.& no.in l.filiam.C.de inoſ.teſt.& auth.ex
cauſa.C.de li.præte.& idem in aſcendentibus.vt in cor.eo.ti.
§.& hoc quidem & dixi in auth.non licet.C. de liber.præte.
infra de inoffi.teſta.§.non tantum.dic vt ibi.

a Adnot.Mater.Super hoc §.ponit Ang. triplicem præteritionem,item triplicem exheredationem.Item quid iuris, ſi pater prætereatur a filio quæ vide per ordinem hic,per eundem Ange.in 2.col.

De hæredibus inſtituendis. Rubrica.

Alias eſt in Rubr. de hæred. inſti. Et continua, vt ff. eo. in Rub.

1 *Tranſmiſſibilia in hæredem.*
2 *Fictio quando ceſſet.*
3 *Seruum ſine libertate non recte inſtitui.*

HAEREDES. In gl. q. d. in fi. nõ ſic in poſſeſſio-
ne. ff. de acqui. poſſ. l. cum hæredes. & intellige
ſecundum doct. Iac. & Pet. quod non eadem
1 iura † numero, tranſeunt ad hæredem, quæ
erant penes defunctum: quia mors omnia ſol-
uit ſed finguntur eadem, ſicut & hæres fingitur eadem perſo
2 na cum defuncto. in auth. de iureiu. a mo. præſt. quæ † fictio,
non habet locum in poſſeſſione: quia hæreditas non tenet,
quo ad illam vitam defuncti: quia non habet animũ. ff. ſi quis
teſta. libe. eſſe iuſſus fue. l. 1. §. Sceuola. ſecundum eos. In alia
gl. q. d. non induximus: ibi. cũ nõ ſit veriſimile. facit pro illis,
qui ſcripta, & dicta aliorũ cõpilant, quod videantur cõpilan-
tis. ff. de ori. in. l. 2. circa prin. In ea. glo. ibi. & liber eſſe videa-
tur, imo dic ſm doct. Iac. & Pe. ꝙ primo fuit ius in legis ne-
ceſſitatem, & poſt abrogatũ, tertio per Iuſtinianũ ad legem
redactum: ſed non per innouationem: quia ante erat dictum
& pro iure ſeruatum ſecundum eos. In ea. glo. in fi. gloſ. dicit
hic dubitatiue, ff. eo. l. ſeruus & tñ hoc eſt hodie expeditum.
C. de ne. ſer. hære. inſti. l. fi. ſi autem eum inſtituat, & eum nol
3 le habere libertatem exprimat: dic, ꝙ non † valet inſtitutio, vt
d. §. idem iuris. in fi. & ibi no. & vide ꝙ ibi ſcripſi.

1 *Laudemia cuius ſint.*
2 *Seruus qui inſtituendus.*
3 *Dotalem ſeruum recte inſtitui.*

PROPRIOS autem. Facit iſte §. ꝙ proprietarius debeat
inueſtire vaſallos & emphy. vt ff. ad Sillan. l. 1. §. 1. Sed forte
1 vtilitas, ſeu † emolumentum laudemiorum pertinet ad vſu-
fructuarium. l. vſufr. legato. & opp. & ſol. vt not. in d. §. 1. Sed
quid ſi inſtituens, partem habet in ſeruo? poſſet arg. pro &
contra per ll. prædictas. ff. de leg. 3. l. ſi quis ſeruos. Dicit tñ ꝙ
2 ſi inſtituat cum libertate: valet † inſtitutio: & erit liber. ſi ſim-
pliciter: valebit inſtitutio, & non erit liber: ſed acquirit alteri
ſocio hæreditatem, vt no. ff. eo. l. ſed ſi de ſua conditione. §. ſi
ſeruum cõem. Sed quid ſi inſtitutus erat vicarius ordinarij,
inſtituentis: nunquid cenſebitur proprius? Non videtur. ff. de
leg. 3. l. ſuos autẽ. §. fi. de ver. ſign. l. licet, §. 1. & l. modeſtinus.
cum concor. & ita non vr̃ locus huic. §. nec huic materiæ. Ve
rius vr̃, ꝙ hoc caſu ſit hæres, & liber. cum nulli poſſet acqui-
rere, & pro hoc facit ff. de pecu. l. ſi ſeruus meus ordinarius.
3 & d. l. eos. §. fin. ſi ſit ibi litera affirmatiua & concor. † Quid ſi
maritus, dotalem ſeruum inſtituit? & videtur ꝙ ſit liber, &
hæres, quia eum manumittere poteſt, & inter viuos, & in vlti
ma voluntate, ff. de manumiſ. l. ſeruum dotalem. ſolu. matri.
l. dotalem. & ſic in dubio, videtur facere liberum, duntamen
ſit ſoluendo, C. de ſer. pig. da ma. l. 1. & ſic corrigitur ff. de ma
numiſ. l. ſeruum dotalem. de acqui. hær. l. aditio. vel intellige
quando alius inſtituit quam maritus, quid in alieno ſeruo bo
na fide poſſeſſo, inſtituto ſine libertate? Videtur idem: qui
continetur appellatione ſui: vt d. l. ſuos. Item quia libertas vi-
detur valere ſi detur a bona fide poſſidente, ff. qui & a qui. l.
competit. ſecundum vnam literam. & ſic corrigitur ff. de ac-
quir. hære. l. ſi quis mihi bona. in prin. Vel dic, ꝙ non corrig
tur ſupra per quas perſonas no. acqui. §. de his.

1 *Manumiſſio quando vetita.*
2 *Permiſſum quando ſine vetito ſubſiſtat an non.*

a ESt autem caſus. [a] In gloſſ. id eſt, accuſata. ibi: reſpondeo,
1 bene poteſt manumittere. hoc non videtur verum: quia † ma-
numiſſio prohibetur indiſtincte intra tempus, quod compu-
tatur a tempore diuortij, non accuſationis, & facit. ff. qui &
a qui. l. proſpexit. in §. fi. cum l. ſeq. & l. ſed ſi maritus. §. fi. Sed
nunquid, ſaltem poſt tempus erit liber & hæres, ſi reperia-
tur ignotus? videtur quòd ſic. C. ad Sylla. l. cum ſyllanianum.
Contra, ff. qui & a qui. l. ſi priuatus, §. fina. C. qui non poſ. ad
lib. perue. l. 1. ff. de leg. 2. l. cum filius. §. ſeruus. de libe. cau. l.
qui de libertate. In gl. quia ſi valeret. in fi. Contra, ff. de auth.
tuto. l. 1. Solutio. aut in ſe prohibitum ſequitur ad poſitionẽ
2 † permiſſi ſeu non prohibiti, & tũc obtinet contrarium. ff. de
pac. l. ſi vnus & §. illud. ff. de vſucapio. l. ſi aliena. §. hoc iure.
de lib. leg. l. ſi quis duos. Et idem ſi permiſſum non poteſt pro
cedere, ſine prohibitione, C. de iu. l. quoties. Sed huic ſolutio
ni, obſtat hæc lex, quia hic ad poſitionem inſtitutionis ſequi
tur datio libertatis tantum, & tamen neutrum valet. Item vi
detur, quod prohibitum remaneat in terminis prohibitio-
nis, & permiſſum de ſe procedat. ff. de do. inter vi. & vxo. l. ſi
ſponſus. §. 1. Poteſt dici, ꝙ vbi eſt eadem ratio, cauſa, & mo-
dus prohibendi, ꝙ obtineat regula, quæ eſt hic. vel vbi per
obliquum peruenitur ad vetitum directo, nec alias poſſet
operari obliquum, alias contra, vt §. illud.

a Adnot. Eſt autem caſus. Seruus accuſatus de crimine adulterij commiſſi cum domina ſua, non poteſt ante ſententiam manumitti: nec ab ea hæres inſtitui: h. d. ſecundum Areti.

ALIENVS ſeruus. In gl. & ideo. ibi cum allegat l. in ven
ditione, ff. ad Sylla. l. 1. §. dictum. In ea. gl. ibi cum dicit, nihil
duraret. ff. de manu. teſt. l. fi. de vſufru. l. Titio cum morietur.
In ea. glo. in fin. oportebit tamen quod adeat iuſſu domini, ff.
de acqui. hæ. l. ſi quis mihi, §. iuſſum. & facit C. de ne. ſer. hæ-
re. inſtitu. l. quidam, §. illo.

1 *Libertas quando non data.*
2 *Legati quod tempus ſpectetur.*
3 *Legato reuocato libertatem adimi.*

SERVVS. In gloſſ. niſi aliqua lex ibi cum allegat l. quo-
ties. §. fi. ſic debet intelligi, ff. de teſt. tu. l. qui tutelam, §. 1. li-
cet glo. ibi alio modo intelligat. vnde quando aliqua diſpoſi-
1 tio ſit per teſtantem de † libertate, non competit libertas, nec
repræſentatur, per l. niſi ſecundum ordinationem teſtantis,
vt d. §. quoniam. Iac. & Pet. gl. idem, ff. eod. l. ſeruus alienus. §.
1. vide tamen deciſionem in caſu ſingulari, C. de ne. ſer. l.
fi. & l. quidã, §. ſed cũ veteres. item vide. ff. de condi. inſti. l. ſer
uus alienus. cũ ibi no. In gl. directa enim. in fi. hæc ratio, non
videtur bona, quia in hæreditate inſpicitur tempus quo ce-
dit, ff. eo. l. ſeruum meũ. Præterea l. quam gl. allegat, nihil fa-
cit ad propoſitũ, quia ibi dicitur, quod quo ad acquiſitionem,
inſpicitur tẽpus quo cedit dies, ſed quo ad hoc quod valeat,
non loquitur, ſed poſſet ſic induci, & gl. forte hoc voluit di-
2 cere † in legato, inſpicitur tempus quo cedit legatum, ſed tem
pore quo cedit inſpecto non poteſt valere huiuſmodi legatũ
quia libertas non põt competere propter alienationem, vn-
de cum connexa ambo fuerunt legata, ſi vnum non valet nec
aliud, quia non vr̃ intentio teſtãtis, quod haberet vnum ſine
alio, ſed certe idẽ videtur in hæreditate, ſed in illa eſt alia ra-
tio, quia difficilius reuocatur inſtitutio, quam legatum. ff. de
adimen. le. l. ex parte. ſed an hoc ſit verũ, ꝙ per alienationem
extinguatur legatum. doct. Iac. & Pe. dubitatiue tranſeunt di
centes, ꝙ vbi expreſſe libertas & legatum legantur, & expreſ
3 ſe adimitur libertas † ꝙ tunc legatũ reuocatur, quãuis nõ va-
leat ademptio libertatis, quia illã reuocãdo vr̃ reuocaſſe lega
tum, quia per l. ſi ſeruo. connexæ data fuerant, ſed vbi non a-
dimitur expreſſe libertas, ſed alienatur, tantum ſeruus lega-
tus, videtur ꝙ legatum pertinere debeat ad emptorem, quã-
uis ſuſtinendo glo. præmiſſa poſſent dici ſecundum eos. & fa
cit pro ipſis. ff. eo. l. qui filio, §. ſi quis ſeruus. ver. igitur.

1 *Hæreditas quando cedat.*

ALIENVS. In glo. præcedente. in fi. non ſic in patre, C.
de bo. quæ libe. l. fi. nec in bo. poſſeſ. nec in fideicommiſſario,
ff. ad Tre. l. ſeruo inuito. & iunge. ſ. per quas perſonas. §. ſi hæ
res. In gloſſ. hoc eſt enim in hæreditate. in fin. ſi bene cogites
1 idem eſt vtrobique, quia a tempore ceſſionis, † hæreditas ce-
dit a tẽpore aditionis, C. de cadu. tol. l. vnica, §. in nouiſſimo.

1 *Hæreditas quem repræſentet.*
2 *Inhabilem fruſtra teſtari 3. fallit. 4.*
5 *Hærede incapaci hæreditas cui danda.*
6 *Hæreditas hæres.*
7 *Eccleſia quæ non inſtituenda.*

Servvs autem alienus. In gloſ. ſcilicet paſsiue, in fi. dic
infra in glo. Et eſt ſorte ratio ibi cum allegatur, §. poſteriore.
Et ſic a certo non receditur, propter incertum, ff. de reſcin.
ven. l. id quod de hære. inſtituen. l. ſi te ſolum. Sed obſtat ff.
1 de noua. l. nouatio. in fin. vbi aperte dicitur, quod† hæreditas
ſubſtinet vicem hæredis, non defuncti. Item obſt. ff. de reg.
iur. l. omnis hæreditas, & l. omnia fere. Item obſt. huic. text.
& gloſſ. ſupra proxi. ff. de leg. 2. l. ſi mihi & Titio. quæ in duo-
bus obſtat: quia ibi dicit. non inſpici perſonam defuncti. Item
dicit inſpici perſonam hæredis. Adhoc dicas, quod inſpicitur
perſona defuncti, quo ad hoc, ꝙ actus valeat, quia perinde
valet, ac ſi defunctus viueret, vt in his concor. niſi in caſu. ff.
de ſtipu. ſeruo. l. vſusfr. ſed quo ad acquiſitionem, inſpicitur
perſona hæredis, quia ſuppoſito, quod defunctus eſſet capax,
non tamen hæredi acquireretur, niſi ſit capax, vt in contra-
2 rio. † Quid ergo, ſi defunctus eſſet non capax? Videtur expreſ
ſum quod non, valet inſtitutio. vt l. ſeruus hæreditarius. eod.
ti. l. non minus de ſerui. l. & ſi maximæ C. eod. l. neque & no.
ſupra proximo. Videtur contra in d. l. ſi mihi & Titio. §. 1.
eo. ti. l. debitor, §. fi. Poſſet dici quod inſtitutio tenet, & vide-
tur expreſſum, ff. de acquir. hær. l. ſi ſeruus eius veruntamen,
non acquiritur ipſi hæreditati, quouſque adita fuerit hæredi
tas, ff. de acq. re. do. l. hæreditas. 2. & per conſequens, nec hæ-
redi ſi ſit non capax, quia legatum ſtatim acquiritur hæredi-
tati, vt l. ſi mihi §. 1. ſed hæreditas non. Et ſimiliter differt in
alio, legatum ab hæreditate, vt ff. de lega. 2. l. quod ſeruus &
d. l. hæreditas. Quid ergo eſt, quod dicitur in l. ſeruus ibi, ſi
modo teſtamenti &c. & in alijs concordantijs, vt. ff. de leg. 1.
l. ſi mihi & tibi, §. 1. Reſpondeo ſubaudiendum eſt, ibi maxi-
3 me, quia idem eſſet ſi† non eſſet teſtamenti factio cum defun
cto vt dictis legibus. Vel ſi modo &c. quia erat talis perſona,
quæ habebat hæreditatem, ſecus enim filio habente ſeruum
in caſtrenſi peculio, mortuo inteſtato, cuius pater bona iure
peculij occupauit, vt l. 1. ff. de caſtren. pecu. quia in illo non
poſſet obtinere hæc lex, quia non eſt hæreditarius, licet ho-
die ſit ſecus, quia habet hæredem, vt notatum eſt ſuprà qui.
4 non eſt per. ſa. teſta. §. 1. Hæc autem ceſſant hodie in filio† in-
ſtituto quia valet inſtitutio, ſiue pater ſit capax, ſiue non, vt
l. cum non ſolum, C. de bo. quæ libe. Sed quid prodeſt talis
5 inſtitutio, † quando hæres non eſt capax? Dic quod multum,
quia ſi ſeruus manumittatur, ante aditam hæreditatem, in
qua inſtitutus eſt, vel aliquo modo perueniat ad libertatem,
acquireret ſibiipſi, vt d. l. ſi ſeruus. de acqui. hære. vel ſi forte
hæres ſit non capax, & hæreditas non perueniat ad ſucceſſo-
res ab inteſtato, vel ſi forte eſſet capax tempore mortis inſti-
tuentis, & poſt mortē illius inſtituentis efficiatur non capax,
tempore inſtitutionis ſerui, & tēpore quo aditur hæreditas,
6 primi teſtantis, eſt iterū capax, habebit vtranque. † Sed nun-
quid ipſa hæreditas poteſt inſtitui hæres? vr̄ ꝙ ſic, quia per-
ſonæ vice fungitur, vt l. mortuo, ff. de fideicom. & æquipara-
tur municipio, vel curiæ, vt ibi, quæ poſſunt inſtitui. C. eo. l.
hæreditatis, & eis poteſt legari. ff. de leg. 1. l. ſi hæres, §. vicis,
& l. ciuitatibus. Et multofortius eccleſia vacans poteſt inſti-
7 tui per prædicta. ſed ſi nondum eſſet creata, † ſeu ædificata.
non poſſet inſtitui, nec ei legari, vt extra de ſententia & re
iudi. c. abbate ſane lib. 6. In contrarium facit quia ſeruus il-
lius qui eſt in vtero, poteſt inſtitui: vt hic, quinimo ipſe poſt-
humus ſupra tit. 1. §. poſthumorum.

1 *Hæres qui inſtituendus.*
2 *Pauperes recte inſtitui.*

a Servvs autem plurium. In gloſſ. ſi vero in fi. a dic me-
lius ſupra eod. §. proprius. In glo. quid ergo. in fin. doc. Iac. &
Pe. dicunt, quod non valet inſtitutio talis, imo eſt deriſoria:
arg. ff. de iu. do. l. cum poſt. §. gener. Et facit, quia cum hæres
1 † nominari debeat, vt C. de teſta. l. iubemus. vel certis demon
ſtrari ſignis indubitabilibus, ff. eo. l. quoties. §. ſi quis nomen,
& §. hæres. quomodo hoc fiet de toto mūdo? Præterea, cum
incertis perſonis legari non poſsit infra de lega. §. incertis.
2 quomodo poſſunt inſtitui incerti? † Sed an pauperes poſsint
inſtitui? dico quod ſic extra de teſta. c. 1. lib. 6. C. de epiſc. &
cle. l. id quod pauperibus. & videbis in d. §. incertis. & eſt ſpe
ciale, propter pietatem. Si velis tenere gloſſ. poſſes dicere,
quod licet omnes adhuc non poſsint, aliqui tamen poterunt,
quibus partes, quas alij non adibunt, accreſcent, ff. eod. l. liber
homo. §. ſi Titius. Sed ſi aliam teneas reſponde huic text. qui
videtur facere pro gloſſ. vſque in infinitum excluſiue, vt infi
nitas excludatur, quæ faceret inſtitutionem incertam.

a Adnot. In fi. Vide hic Ang. quando capacitas vel incapacitas ſerui inſpicia-
tur, ex capacitate, vel incapacitate domini no. hic Ange. quod quis poteſt in-
ſtituere hoc modo. Ego inſtituo omnes homines mundi & tractat iſtam quæ-
ſtionem, vſque in fi. §. & vnum: &c.

1 *Hæreditatis quantitas.*
2 *Vncia quid 3.*
4 *Sextans.*
5 *Inteſtatus partim qui accipiendus.*
6 *Teſtamento rupto in quo peccatum.*
7 *§. hæreditas & § adeo conciliari.*
8 *Inſtitutionis particularis vis.*

a Haereditas. a In gloſſ. ideo dicit, in fin. ſed cur hic
1 ponitur pro regula, cum regulariter, & de propria† ſignifi-
catione vocabuli contineat 12. vncias, vnde videtur hic po-
ni impropriè plerunque. Sed dic quod hoc ideo. quia hoc de
pendet ex facto, & voluntate hominum, ſuper quo regula ar
tis dari non poteſt, certum eſt tamen, quod ſi non appareat
de alia diſpoſitione. diuiſio fit in 12. vncias, vt patet inferio-
ribus. In gloſſ. infra poſita in fi. ff. de leg. 1. l. ſi ſeruus plurium
2 in fin. de teſta. l. hæredes palam, §. ſed & ſi notam. † In glo. id
eſt vncia ibi cum alle. l. nam natura imo dic, quod vncia eſt ip
ſum nomen proprium conuenientiſsimum, & ab ipſa reli-
quæ partes deriuantur. gloſſ. tamen quæſiuit quare vncia de
omnibus prædicatur? Nam ſi quæras, quot vncias continet
3 ſextantis, dic duas, & ſic deinceps vnde vncia eſt † princi-
pium ponderis, ſicut vnum eſt principium numeri. Sed po-
tius videtur potuiſſe quæri, cur vncia cum dimidia habet
proprium nomen, & tamen ſextans, ſeu duæ vnciæ, cum di-
midia, non habent proprium nomen, nec deinceps reperitur
aliqua dimidia, quæ proprium nomen habeat? forte ſextans,
octies ſumpta, facit totum aſſem, & recte peruenit ad ſuum
numerum totius, non ſic de alijs dimidijs, & ideo huic fuit
b data prærogatiua nominis. In ea. gloſ. b ibi cum dicit. ſextans
enim dicitur hoc non eſt verum, ſecundum docto. Iac. & Pe.
4 quia ſextans, † eſt octaua pars aſsis, & ſic denominatetur a
quotitate, in qua ſe habet reſpectu aſsis, vnde non dicitur a
quotitate, in qua ſe habet reſpectu aſsis, ſed a numero vncia-
c rum. In gloſſ. nam in totum, ibi cum alle. C. de teſta. mili. l. 3. c
hoc non eſt verum indiſtincte dic plenius, ff. de mili. teſta. l.
5 ſi miles vnum, C. de teſta. mili. l. 1. dic vt ibi. † In gloſſ. imo vi
detur. ibi cum alleg. l. cum duobus. ſed videtur, quod nec ex
poſtfacto, ff. de iniuſt. rupt. & irri. teſt. l. ſi ego. de fideicom.
lib. l. ſi pater duos. dicas quod nec ab initio, nec ex poſtfacto,
poteſt decedere pro parte teſtatus & pro parte inteſtatus: vt
in regula iuris. l. ius noſtrum, ff. de regu. iur. niſi ſit miles, vt
hic. & hoc eſt verum, quo ad hoc, vt bona deferantur iure te
ſtati, & inteſtati, ſed bene poteſt teſtamentum rumpi, pro
parte, & pro parte teneri, bona tamen ſolida deferentur iu-
re teſtati, vt ff. de iniuſt. rup. & irri. teſta. l. 3. §. fin. in caſu ta-
men inofficioſi, fallit prædicta regula: ius noſtrum vt in gloſ.
6 & eſt ratio: † quia quando rumpitur teſtamentum per præ-
teritionem, declaratur peccaſſe in forma & ſubſtantialibus,
& in inſtitutione ſeu exhæredatione liberorum. quæ eſt
principalior pars teſtamenti ſuprà de exhæred. liber. in prin.
ff. de lib. & poſthu. l. inter cætera. idcirco totum annihila-
tur. ſed ſecus eſt in quærela: quia per illam non declaratur
peccaſſe in forma, ſed in quadam qualitate, videlicet in fal-
ſa cauſa,

ſa cauſa, quæ totum ſubiectum non vitiat. non ergo intelli-
gas pro regula, quod ex poſtfacto poſsit decedere, pro parte
&c. ſicut gl. dicit: ſed intellige vt ſ. dixi. Hodie vero in aliquo
immutatur. vt in authé. ex cauſa. C. de liber. præte. vel exhæ-
7 red. vel illud diſpenſatiue ex quadam æquitate. † In ea. ibi,
cum alle. l. iuriſgentium. §. adeo. ſed ibi eſt eadem ratio in
parte, quæ in toto: non ſic hic, quia abſurdum eſt, quod bona
alicuius deferantur iure teſtati, & inteſtati cum ſit vna hære
ditas, & quaſi vnum corpus. vnde regula idem iuris de parte
&c. obtinet, vt ibi eſt eadem ratio, ſecus ſi diuerſa. & patet.
ff. de petitio. hæred. l. ſed & ſi lege. §. adeo, cum ibi notatis. In
fi. eiuſdem glo. melius in regula, ius noſtrum ſupra allegata.
& not. illud quod in hoc §. dicitur, procedit indubitate, vbi
8 ſcripſit in parte, & non fecit mētionem de alia. † Quid ſi ex
preſſe facit mentionem dicendo, inſtituo Titium ex ſemiſſe i
in reſiduis bonis volo eſſe inteſtatus ſatis poteſt dici idem i
quia ſemper via teſtati trahit ad ſe aliam vitio de medio ſu-
blato. ff. eo. l. hæreditas. vel ex die. eo. tit. l. poteſt cum not.

a Adnotatio. Hæreditas. Hæreditas proprie diuiditur in 12. vncias ſiue partes quarum quælibet ſuo proprio nomine nuncupatur poteſt tamen diuidi in pauciores, vel in plures, prout voluntas extiterit teſtatoris. h. d. ſecundum Areti.

b In ea gl. appellatione partis, ſiue ſub deſignatione numeri, ſiue quote, ſiue dicatur pars partis: an referatur ad 12. vncias, an vero ad totam rem: & quomodo intelligatur, vide hic per Ange. in 2. colum. circa prin. in ver. aduertendum tamen eſt.

c L. 3. Et iſta eſt communis opinio, licet Ang. putet de iure verius, ſic diſtinguendum vt procedat qñ verba poſſunt aptari ad ius commune: alias præſumit teſtatus, de iure ſpeciali in l. ſimiles. §. vnum ex fundis. ff. de milita. teſta.

Si plures. In glo. eadem ibi cum dicit, non ignorat. ſcilicet aſſem nō eſſe completum ſi vocaretur, qui ſine parte eſt, in alium aſſem, nam ſemper ſequimur id quod teſtator credebat: vt ff. de libe. & poſth. l. Titius. & facit ꝙ ſi papa, vel alius cōferat beneficium, quod vacare credebat per mortem, quod valeat collatio ſi vacabat per ceſsionem vel reſignationem, vel alias.

1 *Dupondio completo trientem deberi.*
2 *Aſſe impleto detrahendum 7.*
3 *Aſſe expleto computandum.*
4 *Nominatim inſtituere.*
5 *Tranſitus ad dupondium vtilitas. 6.*

Videamus. In glo. id eſt diximus. ibi cum dicit: & ita
concordat. Nam ibi dicit, quod inſtitutus completo dupon-
1 dio † vocatur in trientem, & eſt perinde ac ſi diceret in aliũ
aſſem: vt ibi no. In ea. gl. ibi cum dicit, computatio vnciarum
quia ibi transfertur ad dupōdium. ſed ſi ad aſſem reducatur,
tantum faciunt quinque vnciæ in aſſe, quantum 10. in dupō-
dio. vt ſupra proxi. eſt dictum. In ea. gl. in fi. Ia. & Pet. dicunt,
quod lex illa non obſtat: quia in primo legauit vni fundum,
& poſtea alij dimidium, & nihil vltra. Sed ſi poſtea legaſſet
alicui vltra, ſine parte, eſſet contraria: ſed ſic non eſt contra-
ria, quia habet tot adiectiones. finaliter procedunt recitando
diſtinctionem gl. nihil addendo. & ſic tranſeunt. Supponunt
2 ergo, quia ſi expleto † eſſe legaſſet, vel inſtituiſſet, in ſemiſ-
ſē, vel in aliqua parte, quod non tranſeatur ad dupondium:
ſed detrahatur tantum primo quantum legatur ſecundo, ſed
huic opi. ob. ff. eo. l. interdum §. ſed ſi duos & §. fin. Item ob.
diſtinctio gl. ff. eo. l. qui non militabat. §. filijs vbi videtur cō-
cludi, quod in dubio videtur ad dupondium tranſire, cum aſ
ſe toto diſtributo nominatim reſidua portio non inuenitur.
3 Præterea, † videtur quod non fiat tranſitus ad dupondium
plenum, ſed vſque ad computationem vnciarum quas diſtri-
buit, vt d. l. interdum. §. fi. Propter has opiniones gloſſ. valde
intricate proceſsit in l. cum quæſtio. C. de lega. Potes tamen
dicere, quod interdum agitur de hæreditate diuidenda in ca
ſu omiſſo, & non prouiſo. Et de hoc nihil in præſenti ſpecu-
latione: ſed de hoc agitur. ff. eo. l. clemens patronus, de libe.
& poſthu. l. ſi ita. interdum agitur de ea diuidenda, vbi nulla
facta eſt mentio de quota. & de hoc. ff. ad Tre. l. Marcellus. In
terdum vbi facta fuit mentio de quota, & de hoc tractatur
hic in quo caſu diſtinguit gloſſ. quia aut certum eſt, quòd
excedere voluit, aut quod noluit: aut dubium. Et in ca-
ſu dubij ſubdiſtingue: quia aut impleuit nominatim aſ-
ſem, & tunc in dubio videtur tranſire ad dupondium, aut
non, & tunc non: vt d. l. qui non militabat. §. filijs.
4 † Sed quid vocas nominatim? forte ſi dixit inſtituo talem in
ſolidum. vel lego tali, ſolidum fundum, vel inſtituo talem, in
duodecim vncias hæreditatis meæ, & poſt alium ſine parte,
vel cum parte.

Sed quis eſt effectus, verum tranſeat ad dupondium vel
non? glo. in l. interdum §. ſed ſi exceſſerit, videtur ſupponere
5 † quod nullus, quantum ad ſubſtantiam, ſed quantum ad nu
merum vnciarum, ſupponendo quod nec plus, nec minus ha
bebit per plurium vnciarum computationem, niſi quantum
haberet, ſi intra aſſem tota computatio facta eſſet: vt not. ff.
eo. l. interdum. §. pater. verſicu. ſed ſi exceſſerit. & in d. l. cum
quæſtio, & pro hoc faciunt. l. ita ꝙ Sabinus. in fi. & l. ex vn-
cijs ſex. Sed ob. l. interdum. §. ſed ſi dominos. & d. §. ſed ſi ex-
ceſſerit. Dic ergo, quod vbi tranſitus fit ad dupondium, eſt
6 magnus effectus, quia ſi primus † fuit inſtitutus in 12. vn-
cijs, ſecundus in ſemiſſe, primus habet beſſem, ſecundus triē
tem, vt in d. §. ſed ſi exceſſerit. Sed ſi non fieret trāſitus, ad du
pondiũ haberet tm̄ ſecundus, quantum primus. Et caue quia
leges quandoque dicunt, quod vbi fit tranſitus ad dupon-
dium, fit computatio vſq; ad 14. vncias quandoque minus vt
d. l. interdum. §. pe. & fi. & hoc quando promptior eſt ſub il-
lo numero diuiſio. & in hoc caſu bene poteſt dici, quod quo
ad ſubſtantiã idem eſt, ac ſi ad 24. vncias fieret computatio.
Sed gl. in d. l. cum quæſtio. C. de legat. quærit quid econtra ſi
primo legauit ſemiſſem, poſt aſſem? Et dicit qđ non eſt idē:
ratione quæ ibi no. Illã gl. repræhendunt hic doct. dicentes,
quod nō refert, quia verba tranſpoſita &c. ff. de leg. 2. l. cum
pater. §. fidei hæredũ meorum cōmitto. C. de teſta. l. præpo-
ſteri. pro ipſis facit. ff. eo. l. Iulianus. §. fin. & glo. hoc videtur
notare ibi, quę eſt contraria illi de l. cum quæſtio, ſed hoc nō
poteſt eſſe verum, in caſu quo non fit tranſitus ad dupon-
7 dium: quia ſi † primo legaſſet ſemiſſem, deinde alij aſſem, vi
detur detrahi, ſeu diminui primo, quod legatur ſecundo, &
primus nil haberet, & tamen glo. illa dicit contrarium. & ſic
in hoc caſu poteſt eſſe vera gloſ. de l. cum quæſtio. & hæc fa-
ciunt, ꝙ ſi Papa prouideat duobus, de eadem præbenda, ꝙ
vterq; admittatur, quod poteſt eſſe verum ſi ex certa ſciētia
prouideret, extra de reſcrip. c. duobus. in fi. lib. 6. alias contra
extra eo. ca. mandatum. de præb. c. maioribus. & c. vacante. &
iunge ff. de leg. 1. l. ſi pluribus eadem res. cum l. ſequenti.

1 *Hæredem non deſinere.*
2 *Inſtitui ſub conditione poſſe. 3.*
4 *Inſtitutio cum morietur, qui accipiendæ.*
5 *Inſtitui in diem poſſe.*
6 *Libertatem in diem non dari.*

Hæres. In gloſſ. ibi cum allegat. l. extraneum. Et eſt
1 ratio, quare non ad diem. quia ſi ſemel † eſt hæres, non po-
teſt deſinere eſſe hæres. ff. de minoribus. l. 1. §. fine. & §. ſed
quod Papinianus: item nec ex die, quia quis non poteſt, pro
parte temporis decedere teſtatus, & pro parte inteſtatus, ſi-
cut nec pro parte rerum, quod contingeret, ſi ex die inſtitue
retur. ff. de mili. teſt. l. miles. ſed non ſic ſi ſub conditione fiat
inſtitutio, quia conditio quantuncunque tarde impleatur, re
trotrahitur. & ita. ſemper videtur fuiſſe hæres a tēpore mor
tis. ff. de peri & com. rei ven. l. neceſſario. §. quod ſi penden-
2 te. Et ideo valet ſub † conditione, & in diem certam a quæ
a pro conditione habetur. ff. de condi. & demonſt. l. dies in-
certus. ſecundum doct. pro quib. ff. eo. l. poteſt quis. Sed in eo
quod gloſ. hic dicit ſequendo Azo. qui hoc tenuit in ſumma
huius tit. C. videlicet, quod talis inſtitutio, cum hæres morie
3 tur. valet † ibidem doct. contradicunt, quia ſi talis inſtitutio
valeret, ſuſpenderetur uſque ad extremum mortis articulũ,
quo caſu non poſſet fieri hæres cum non habeat uelle nec
nolle, imo eſt mortuo ſimilis. C. de teſta. l. iubemus. Idcirco
non ualet. ſed Azo. qui hoc tenuit, dicit quod non intelligit
cum morietur, quod expectetur ultimus articulus mortis,
4 ſed dicit ꝙ debet † intelligi ſecundum opin. uulgi: ex quo in
lecto mortis decedit, de quo non ſurrexit quamuis moriatur

per 40.annos poſt.ff.de fun.inſtr.l.cum delanionis.§.aſinam.
do.to.tamen.hoc non approbant.in ſuo ſatis uideretur tole-
rabile.ff.de condi inſti.l.ſi.dic tamen,ut ibi, & ff.eo.l.ſeruus.
ſi uelis ſuſtinere glo.poſſes dicere,ꝙ uiuens moritur:iuxta l.
s.§.ſi emancipato.ff.de colla.bono.Vel potes dicere,ꝙ tem-
pus ſubducatur,ſeu tollatur & valeat de præſenti.& ita vide
tur tenere gl.in l.extraneum.C.eo.ſed Azo. ibi tenet contra.
cuius opi. videtur hic ſequi gl. quia inſtitutio ad diem certã
5 facta, † valet vitio temporis ablato:& ſic in hac inſtitutione
ſi vitium temporis tolleretur. gl.eſt hic, quæ videtur facere
differentiam inter diem certum, & incertum,& ponit inter
exempla diei incerti. hanc cum hæres moretur, eſt falſa vel
contraria illi: quia ſi tollatur vitium temporis,non erit diffe
rentia inter hanc inſtitutionem,vel diei incerti,cum vtrobi-
que tollatur tempus, & valeat de præſenti:& hoc vr̃ verius,
quid ergo,ſi quis inſtituat vnum hæredem,vſque ad certum
diem:& aliũ ex die illa? videtur ꝙ valeat inſtitutio: quia tũc
pro nulla parte temporis reperitur inteſtatus.Et ita ceſſat ra
tio prædicta, ſed alia videtur obſtare: primo inſtitutus non
poteſt deſinere hæres eſſe.quid ergo? vr̃ ꝙ teneant ambæ in
ſtitutiones. Et ꝙ ambo ſint hæredes, ac ſi pure inſtituiſſent
detracto vitio temporis:vt hic & d.l.hæreditas. in fideicom-
miſſo vniuerſali,videtur ꝙ valeat ex die.ff.ad Treb.l.recuſa-
re.& l. ſed & ſi ad. Et eſt ratio: quia ibi ceſſat ratio ſupradi-
cta,quia nulla parte temporis reperitur inteſtatus. in liberta
6 te videtur idem ꝙ † ad tempus dari non poteſt, vt l.libertas
ad tempus.ff.de manu.teſt.ſed ex tempore ſic,vt eo.tit.l.qui
duos. de ſta.lib.l. cũ hæres.§. ſeruire.in legato videtur quod
poſsit dari ex tempore, & ad tempus.ff.de leg.2.l. ſi ita lega
tus.§.Pegaſus.de annu.le.l.eum qui.eod.tit.l.3.§. ſed ita.Sed
beneficia eccleſiaſtica,non poſſunt conferri ex tempore,nec
ad tempus: extra de ele.c.2.lib.6.7.q.1.c. paſtoralis.& ibi de
hoc,ſicut nec adoptiones.ff.de adopt.l.quæſitum. & videtur
per hanc l.ꝙ ſi prælatus conferat beneficium ad tempus,vel
ex tempore, ꝙ valeat collatio, vitio temporis ſublato. per
hunc §.& l.hæreditas.ſupra allegatam.

a Adnotatio. Diem incertam. Quod eſt verum, quando incapacitas, eſt reſpectu hæredis:tamen ſecus eſt ſi reſpectu teſtantis vt in ſpurio: ſuper quo vide hic per Ang.item Ang.format hic quæſtionem talem, teſtator dicit. lego, vel relinquo vxori meæ vſumfru. & poſt mortem eius inſtituo fratrem meũ. an interim vxor habebit vſumfruct? vide hic per Ang.in 2.col.in prin.ver.& iſta faciunt. item quid ſi teſtator dicat inſtituo Titium, vſque ad paſcha: & nullo modo vlterius poſſit eſſe hæres. vide eundem hic in ſi.2.colum.in ver. quid ſi teſtator.

1 *L.cum hæres ſenſus.*
2 *§.Inteſtato.explicari.*
3 *Impoſſibilitatem vitiari,difficultatem non item.*
4 *Perplexitas.*
5 *Contractus & vltimæ vol. diſcrimen.*

a IMPOSSIBILIS.[a] In gl.tribus. ibi cum allegat l.cum
5 hæres.§.1.Pet.de Bel.perti.dicit, ꝙ ibi nulla † eſt impoſsi-
bilitas facti, ſed difficultas:& de tali loquitur ibi:& pro ea fa
cit tex. ibi cum dicit cauſam difficilem imo pene impoſsibi-
lem.& hanc potes tenere. Vnde ſi ibi eſſet appoſita conditio
impoſsibilis, valeret libertas, vnde ibi ponit tria de longo tẽ
pore:de conditione difficili, item quando confertur in tem-
pus, quod non prodeſſet.& pro hac opinio facit ff.de leg.1.
2 l.ab omnibus.§. inteſtato. † ibi enim tollitur conditio de fa-
cto impoſsibilis. vnde ibi non erat impoſsibilis de natura,
quia non eſt contra naturam, ꝙ rationes extarent, & tamen
habetur pro non ſcripta: quæ enim bona ratio poſſet reddi,
quare impoſsibilis de facto,vitiat,& non impoſsibilis de na-
tura,ſeu de iure? in hoc tamen remanet quæſtio, cur condi-
tio difficilis, & pene impoſsibilis,vitiat actum, ſed omnino
impoſsibilis habetur pro non ſcripta, & actũ non vitiat? Ad
3 hoc † põt reſponderi, quia quando apponitur conditio im-
poſsibilis, videtur apponens cauſa deriſionis apponere,nec
vr̃ eum velle adſtringere ſeu teneri ad hoc,in quo non cade-
ret obligatio, ẽt per conuentionẽ. ſed vbi apponitur diffici-
lis conditio, eſt ſecus, quia difficultas non impedit obligatio
nem,ſeu adſtrictionem.ff. de verbo.obliga.l.continuus.§.il-
lud.Et ideo,quia teſtator ſciebat.ꝙ ad hoc adſtringi non de-
bet, videtur velle actum valere talem difficultatem appo-
nendo, quam ſciebat adſtrictiuam, & compleri non poſſe,
& hæc eſt etiam ratio, quare proplexitas vitiat actum,vt ſe-
quitur in gloſſ.In ea.gloſſ.ibi cum alleg.§.ſi impoſsibilis.do.
Iac. & Pet.dicunt ꝙ ſic eſt perplexitas.ff. de verb. obli.l.Ti-
tius,vt dicunt quidam aſini,ſed falſiſsimum dicunt,quia po-
4 teſt dari vterque,vel neuter.Et † perplexitas eſt,quando duo
non ſe compatiuntur ſecundum eos.de hoc videbis plenius.
infra.§.ſi impoſsibilis.In ea.glo. ſed ſolue vt ibi.dic vt plene
dicam in gl. ſed cur.ſecus in fin.Aliam rationem reddit glo.
5 ff.de condi.inſti.l.1.quia† contractus perficitur duorum con
ſenſu, ſed vltima voluntas nititur tantum voluntate teſtan-
tis. Et ideo vult concludere, ꝙ minus ſubuenitur contrahen
tibus.qui potuerunt apertius, planius,& pure contrahere &
declarare quam legatarijs inſtitutis libertatem donatis, qui
nil potuerunt facere declarari, & hoc in contractibus nomi-
natis,ſecus in innominatis,vt ibi not.& videbis infra §.ſi im
poſsibilis,dic vt ibi.

a Adnot. Impoſſibilis.Do.Ang.hic ponit prolixe tres impoſſibilitates, primam impoſſibilitatem,dicit eſſe naturæ.ſecundã,dicit eſſe iuris, tertiam,perplexitatis,quas late proſequitur,per tres col.& ideo vide eum hic ad longum.

1 *Conditiones omnes implendæ.*
2 *Religio arctior.*

a SI PLVRES.[a] In glo.ſi ſit poteſtatiua.in ſi.Iac.& Pet.
1 dicunt,hanc glo.diabolicam dicunt enim, quod vbi † plures
conditiones coniunctim adſcribuntur, quod omnes ſunt im
plendæ:nec ſciunt,quo ſpiritu glo.fuit ad hoc mota.vere mi
randum eſt, quia nulla lex cogit hunc §.ſic reſtringe: nec l.ſi
hæredi.ff.de condi.inſtit.quæ huic concordat. Vnde intelli-
ge l.ſi hæredi.prout Io.ibi intelligit,& iunge infra ſeq.gloſ.
In gloſſ.ideſt,ſubdiſiunctiua.ibi cum dicit,obtemperari,hoc
videtur verum in legatis. in inſtitutionibus videtur, quod
prior,qui extiterit, vt d.l.ſi plures.& in hoc caſu eſt differen
tia,inter inſtitutionem, & legatum,& hoc debuiſſet glo.ſcri
pſiſſe, & forte contigit ex errore ſcribentis, & in hoc caſu
poſſet forte diſtingui cauſalis, a miſta, & poteſtatiua, ſicut
gloſſ.dicit.In ea.glo. ibi cuilibet.quæ ipſi commodior & le-
uior.ff.de condit.& demonſtra.l.quod traditum. & l.leuiſsi-
ma, & facit, quod ſi quis habeat licentiam intrandi religio-
2 nem † arctiorem,quod cenſeatur arctior,non inſpecta regu-
la ſed modo eam tenendi. Et ideo religio monachorum ni-
grorum, non cenſetur actior illa fratrum minorum,vel præ-
dicatorum inſpecto modo ſeruandi, per l. quod traditum.
l.nouiſsimo.ff.de conditio. & demonſtra.In ea.gloſſ.ibi cum
allegat l.quod traditum.ſecundum Io.Et eſt ratio, quia hæc
æquiparatur legatis.cum per manum hæredis debetur.C.qui
manumit.poſ.vel non l.ſi. & quia teſtator non ita liberaliter
voluit ſubuenire fideicommiſſarijs, ſicut directis.C.de leg.l.
cum quæſtio.

a Adnotatio. Si plures. Ad veritatem copulatiuæ, requiritur implementum vtriuſque. ad veritatem vero alternatiuæ ſufficit verificatio alterius de quo vide hic,per Ang.

1 *Ignoto dari poſſe.*

HI QVOS. Facit ad hunc §.C.eo.l.extraneo.Et per hũc
1 §.poteſt dici,quod omnino † ignotus poſsit eligi,& ei bene-
ficium conferri,extra de iudic.c.cum deputati.arg.contra ex
tra de cleri.peregri.c.tuæ. & c.ſi.

De vulgari ſubſtitutione. *Rubrica.*

In gloſſ.rubricæ ibi cum dicit, ſubſtitutiones dicuntur. ff.
ad l.Falcid.l.in ratione.§. quod vulgo. In eadem gloſſ. in fi-
ne.ff.eodem l.1.quot autem ſunt genera, & quæ ſint,videbis
infra tit.1.§.qua ratione.in magna gl.Et dicit vulgaris,quia
vulgariter, & cõiter fit, vel quia poteſt fieri ab omnibus, vt
hic nota.Et not. quod diuerſi ſunt modi intitulandi.C.& ff.
hic

& hic, vnus tamen eſt effectus: & hic diuiditur per titulos,
propter faciliorem doctrinam iuuenum. vt j. titu. 1. dicam.

1 *Codicillare quis non cenſendus.*
2 *Inſtitutio conditionales concurſum admittit.*
3 *Subſtitutio quando locus ſit.*
4 *Iudicum conſtit. gradus & cur 5.*

POTEST autem. In glo. in alia. ibi cum allegat
l. Scæuola. in caſu tamen valet inſtitutio. ff. de
hæred. inſti. l. aſſe. de condi. & dem. l. ſi ita ſcri-
ptum. Et caue, quia nunquam videt codicilla-
1 re † in caſu, in quo ſacit inſtitutionem primam,
vel ſecundam, niſi hoc dixerit. C. de teſta. l. non codicillum.
Sed ſi dixerit, ꝙ ſi non valet iure teſtamenti, valeat, iure co-
dicillorum, tunc ſatis appatet, quod debet valere iure fideicô.
ſi non potuit valere iure teſtamenti, quia ſi ſemel valuit iure
teſtamenti, a modo non valet iure codicilli, quia conditio ha
buit locum ſuum, ff. de inoff. teſt. l. Titia. de leg. 3. l. patronus.
§. penul. & ſcripſi C. de liber. præte. auth. ex cauſa. Et idem ſi
hæres hoc elegiſſet, quaſi ex teſtamento, C. de codi. l. ſi. & ibi
2 not. & ſcripſi. † In glo. ad ſimilitudinem in ſi. hoc verum, vbi
conſtat, quia dixi, ſi hæres non erit, talis ſit hæres. quid in du
bio, verbi gratia, inſtituit Titium: ſi nauis ex Aſia venerit, &
ſi non venerit, Seium, nuuquid cenſebuntur ambo inſtituti,
vel vnus inſtitutus, alius ſubſtitutus? & prodeſt hoc ſcire,
quia ſi ſint inſtituti ambo: poſſent petere ſm tabu. ff. de bon.
poſ. ſm tab. l. 2. §. deſertur. & §. ſi ſub côditione, verſ. pro qua
quiſque doct. tangunt in rubrica, & dicunt recurrendum ad
mentem teſtantis. Sed quid in dubio? cenſebuntur ambo inſtitu
ti, ff. de hæred. inſtien. l. Lucius Titius Seio. niſi inſtituerentur
pater & filius per aſcendentem, & ſic intellige, ꝙ no. ff. de li-
ber. & poſthu. l. Gallus, §. 1. ff. de hære. inſti. l. interdum. argu.
contra ff. de bo. poſ. ſecundum tab. in l. ſi ita. circa princ. In
gl. id eſt, vltimo. in ſi. gl. non vult negare quin ſubſtitutio va-
leat, Credit tamen quod nullum habet effectum. Sed non vi-
detur verum ſecundum doc. quia ratio gl. impediri poteſt du
pliciter & de ſacto, & de iure. primo via ſacti. Pone, quod Ti
tius ſuit inſtitutus ſi ſeruus hæres non eſt ſubſtitutus. & ſer-
uus tertius liber, moritur ſeruus antequam adeat, primus re-
pudiat, certe tertius admittitur, quia verum eſt ſeruum non
fuiſſe hæredem. ecce viam ſacti. Ecce viam iuris, quia quam-
uis ſeruus ſit hæres neceſſarius domino, in caſu quo ſuit ſim-
3 pliciter inſtitutus, in caſu tamen, quo † babuit ſubſtitutum, vi
detur commiſſum eius voluntati arg. ff. de hęr inſti. l. iam du
bitari igitur poteſt hoc caſu repudiare. & ita hæreditas ve-
niet ad ſubſtitutos ſecundum eos. vel poſſet domino inobedi
re. C. de hæred. inſti. l. 3. & facit bene pro eis. ff. ſi quis omiſſa
cauſa teſta. l. 1. §. ſi proponatur. ſ. qui. ma. poſ. §. licet, ff. de hæ
4 re. inſti. l. ſi is qui ſoluendo. † Et facit iſte §. quod epiſcopi &
barones poſsint plures gradus iudicum, ſub ſe conſtituere,
ita ꝙ de vno ad alium appelletur, vt præpoſitos. & caſtella-
nos iudices ſoraneos. Sed contra: quia idem auditorium vide
tur, ſicut epiſcopi & officialis extra de conſue. ca. non puta-
mus. libr. 6. & quodammodo videntur vices dominorum ſuo
rum gerere. & ita non appelletur. niſi ad illos, ad quos ab ipſo
inſtituente appellaretur, ſicut de vicarijs dicitur C. de app. l.
præcipimus. Præterea, cum princeps gradus appellationum
in leg. ſcripta ſtatuerit, vt d. l. præcipimus. & in authen. de ap
pel. & intra quæ temp. §. illud etiam. 4. col. videtur quod ne-
mo alius hoc poſsit. Ex hoc enim poſſet via reperiri, quod
nunquam appellaretur ad eorum ſuperiores, ſi plures gra-
dus faceret, cum non liceat tertio prouocare. C. ne in vna ea
demque cauſa ter. li. pro. in rub. & nig. & per hoc apparet ꝙ
iſte §. cum concor. nihil facit. hic enim teſtator plures gra-
5 dus faciendo, nulli præiudicat, ſed † in caſu præmiſſo, eſſet
præiudicium reipublicæ ſuperiorum: ad quos cognitio cauſa
rum appellationum deuolui debet.

ET SI EX DISPARIBVS. In gloſſ. puta in fin. hoc
verum ſi nominibus appellatiuis ſint nominati in ſubſtitutio
ne: ſecus ſi proprijs. ff. ad treb. l. nonnunquam. Item hoc ve-
rum, niſi aliud appareat per coniecturas, ff. de re. du. l. vtrum.
§. ſi. Sed quid ſi nominauit eos, nominibus proprijs, & appel
latiuis? Diſtingue vt no. in dicta l. nonnunquam, & vide, ff.
de re. du. l fin. cum ibi nota.

5 *§. ſed ſi. ſenſus & limitatio. 5.*
2 *Subſtitutionis ius tranſmiſſibile.*
3 *Accreſcendi ius, an ſubſtitutionis potius.*
4 *Subſtitutus quando excluſus.*

SED ſi inſtituto. In gloſſ. ſcilicet ordinis. ibi cum dicit: in
ſi. d. l. dic melius ibi. j. titu. §. liberum. in ſi. eiuſdem gl. gloſ. be
ne procedit, diſtinguendo hos tres caſus. ſed in caſu huius §.
1 verum eſt, † quod indiſtincte ſubſtitutus, admittitur ad par-
tem vtriuſque. vnde iſte caſus nullam diſtinctionem recipit
ſicut tex. plenè dicit. ſed an hoc obtineat in pupillari ſubſti-
tutione? non videtur per l. qui habebat, ff. co. tit. gl. ibi vide-
tur velle contrarium. dicit enim, quod ibi in ſubſtitutione de
ſecerunt conditiones. vnde vult concludere, quod ſi non de-
ſeciſſent, non obtineret illa lex. Sed hoc non eſt verum, ſecun
dum do. Ia. & Pe. vbi enim teſtator aliquem hæredem inſti-
tuit & filium vel filiam exhæredatam ſubſtituit, & illi exhæ-
redato adhuc ſubſtituit pupillariter, & pupillus moritur an-
2 tequam locus ſit ſubſtitutioni primi inſtituti † nunquid ius il
lius ſubſtitutionis, quod erat conditionale, & nondum euene
rat, tranſmittitur ad ſubſtitutum? vt l. vnica. §. ſin autem. C.
de cadu. tol. Et ideo ſubſtitutus pupillo, non ſuccedit primo
inſtituto, quamuis pupillus eſſet illi primo ſubſtitutus, ſi pu-
pillus mortuus fuerit, antequam ſit locus ſubſtitutioni pri-
mi. Quid ergo eſt in caſu noſtro? dicunt ipſi, quod hic erat
habiturus iure accreſcendi. pro quibus facit ff. eod. l. Lucius,
§. ſi. Sed quid prodeſt hoc, cum iure accreſcendi eſſet habitu-
rus vtriuſque partem? Poſſet dici, quod prodeſt ſorte, quia
3 expedit magis vno iure † habere, quam alio, iuſta illud quod
not. ff. de acquir. hæredit. l. nec is pro quo. ff. ad Treb. l. recuſa
te. §. Titius: de lega. 1. l. ſi ſeruo meo, Stichus. Item prodeſt, in
caſu, qui ſequitur. Pone quod teſtator, tres hæredes inſtituit.
Titium, Sempronium, & Meuium: Titio ſubſtituit Sempro-
nium, & Sempronio Lucium: intereſt iſtius Lucij potius ha-
bere partem Titij, virtute ſubſtitutionis quam iure accre-
ſcendi, ſi enim iure accreſcendi, Lucius admitteretur ad por-
tionem Titij. Mæuius haberet iure accreſcendi tantum ſicut
ſubſtitutus Lucius & tamen ſi virtute ſubſtitutionis admitti
tur, Mæuius nihil habebit. & facit ff. de iniuſt. ru. teſta. l. ſi
ego. & idem in omni caſu vbi erant plures cohæredes. Quid
ergo, ſi non eſſet ſubſtitutus cohæredis ſed ſubſtituti ſingula
riter, verbi gratia: teſtator Titium inſtituit inſolidum. Titio
ſubſtituit Sempronium: & Sempronio Lucium, Sempronius
moritur, demum repudiat Titius: nunquid Lucius admit-
tetur? Videtur ꝙ non, ſecundum intellectum doct. quia tunc
ſubſtitutus ſubſtituti admittitur, quando vnam partem erat
habiturus virtute ſubſtitutionis, aliam iure accreſcendi, vt ſ.
dictum eſt. In pręſenti autem propoſito non ſic eſt: ideo vide
tur, quod ſubſtitutus non admittatur, & facit quod no. ff. eo.
l. qui duos, & hoc videtur probari in l. qui habebat. ibi enim
4 fuerunt ſubſtituti, mater & ſoror † filiæ quæ ſubſtituta fuerat
fratri, & non admittitur virtute ſubſtitutionis filia præmor-
tua nec poteſt dicere ſicut gl. dicit, quod ideo ſubſtitutę non
admittantur, quia deſecerunt conditiones, ex eo, quia filia
pubes deceſsit, & ipſę erant ſubſtitutæ ſi antequam nuberet
mulier deceſsiſſet. & ita eſſet facta pubes, deficit conditio:
quia hoc non eſt verum non enim pubertas faceret deficere
conditionem, quicquid ibi gl. not. nec impleret eam. ſed nu-
ptiæ de facto, vt C. de nup. l. ſancimus. vnde illud quod ibi di
citur, de illa conditione, ſi nuberet nihil facit: ſed ideo non
admittuntur, ibi quia pupillaris ſubſtitutio expirat, & erat
ibi dubium per hunc §. & per l. ſi Titius. ff. de vul. per quas
videbatur, quod deberent admitti, quaſi eſſent ſubſtitutę pu-
pillo mediante perſona filię. Sed hoc non eſt verum, vt ibi
5 patet: quia iſte §. & † conſimiles, obtinent in caſibus ſuis. vbi
eſt facta ſubſtitutio cohęredi, & per ius accreſcendi ſubſtitu
tus deberet habere partem illius, cui non fuit ſubſtitutus: vt

ſuprà dictum eſt. Quid ergo ſi vterque cohæredum habuit
ſubſtitutum? Satis poteſt dici, quod alter de ſubſtitutis ha-
beat portionem inſtitutorum amborum, alijs omnibus repu
diantibus vel morientibus per hunc §.

a Adnot. Sed ſi. Si inſtitutus fuerit cohæredi ſubſtitutus: & demum tertius
inſtituto ſubſtitutus. admittitur ad partes vtriuſque neutro inſtitutorum a-
deuntæ. cæteri docto. ſuper hoc. §. parum ſcribunt. Io. Fab. autem latius: vt hic
vides.

1 *§. ſi ſeruum limitari.*
2 *Subſtitutum & inſtitutum concurrere & qui. 3.*

1 Si ſeruum. Si eſſet† proprius, & teſtator crederet eum li-
berum, non obtineret iſte §. ſed eſſet inſtitutio omnino nul-
la. ff. de mili. teſta. l. idem eſt, §. ſi ſeruum. In gloſ. ſed in quam
in fi. gl. ſemper hanc ſuſtinet, vt ff. eo. l. ſi pater. & hanc viden
tur ſequi domini. Iac. & Pet. recitando, & tñ videtur, ꝙ ma-
gis eſſet ſequenda opinio teſtantis, ff. de hære. inſti. l. quo lo-
co. §. 1. & d. l. ſi pater §. atqui. Item pro hoc facit, quia in du-
bio fit interpretatio contra fiſcum. ff. de iur. fiſc. l. nou puto.
Sed quomodo hic ſubſtitutus admittitur cum inſtituto, con-
tra regulam, ff. de acquir. hære. l. 3. & l. quãdiu inſtitutus. do.
Iaco. & Petr. reſpondent, ꝙ hic eſt dubia voluntas teſtantis
2 † nam rationabiliter videbatur poſſe dici, quod domiuus in-
ſtituti totum haberet, attenta opi. teſtantis per iura hic in
glo. allegata. & ideo imperator, eos coniunxit mediam viam
eligendo, propter conflictum rationum, & iurium. & idem
reperitur in filio emancipato, qui repellebat nepotem in po
teſtate detentum de iure prætorio. & de iure ciuili, nepos re
pellebat filium, propter ꝙ via media fuit electa vt vterq; ad-
mitteretur, ff. de coniun. cũ eman. libe. per totũ. Sed cum dñs
habeat fortiorem rationem pro ſe, videlicet veritatem, cur
non repellit in totum ſubſtitutũ? Dicunt ijdem doc. propter
dubiũ volũtatis teſtantis, ſed in tanto dubio, videretur nullus
admittẽdus ff. de re. du. l. ſi fuerit de teſt. tut. l. duo ſunt Titij.
ſed ibi dubium de perſonis, hic conſtat. vnde leges ille, nihil
faciunt ad propoſitum. In gl. ſupple. in fi. & habes. ff. de con-
di. & demon. l. falſa. doct. tamen dicunt in l. cum proponas.
3 quod. † in hoc caſu fient duo ſemiſſes: vt hic & ff. de vulg. l. ſi.
& vnum habebit inſtitutus: alium ſubſtitutus. quod eſt ſatis
rationabile in dubio. Item præmiſſa procedunt, vbi habet
ſubſtitutum ſi non haberet ſubſtitutũ, & teſtator crederet eũ
liberum, cum eſſet ſeruus proprius, non valeret inſtitutio. ff.
de mil. teſt. l. idem eſt. §. ſi ſeruum. ſecus, ſi eſſet communis:
vt plene not. & ſcripſi C. eod. de hære. inſti. l. cum proponas.
Quid ſi eſſet religioſus, & crederetur ſecularis? Forte poſſent
hæc iura locum habere, & ad hoc poſſent eſſe vtilia.

De pupillari ſubſtitutione. *Rubrica.*

Materia ſe continuat euidenter, & ponuntur hic duo Ti-
tuli, pro euidentiori intellectu. j. de leg. §. ſed non Vſque &c.

1 *Pupillari ſubſtitutionis neceſſaria. 1.*
3 *Emancipato non ſubſtitui.*
4 *Pupillo varie ſubſtitui.*

LIBERIS. In glo. not. ex hac litera: ibi cum al-
le. ff. eo. l. 2. §. 1. niſi ſit miles. ff. de mil. teſt. l. mi-
les ita. §. exhæredato. Et tria requirũtur ex par
1 te pupilli. Item † requiritur ex parte pupilli, ꝙ
non fiat ſui iuris ante mortem teſtantis. ff. eo. l.
cohære. §. cum filiæ. Item ꝙ moriatur poſt mortem patris.
alias ſubſtitutus non admittiur: quia nulla bona habet pupil
lus totum enim deuenit ad patrem hoc iure. Sed quid hodie,
ſm iura noua, ſecundum, quæ habet hæredem: vt ſ̃. qui non
eſt permiſ. ſa. teſt. circa prin. dicas idem: quia illa non eſt ſola
ratio, cur non valet ſubſtitutio: ſed eſt ratio, cur teſtamentum
patris nullum eſt, viuo patre quo ad effectum, nec ex eo ali-
quis adhuc eſt hæres, nec eſſe poteſt. ideo non valet pupilla-
re ff. eo. l. 2. §. quiſquis, & ſic intellige, ff. eo. l. lex corne. de ca
pti. l. quòd ſi filius, & ad hoc facit extra, de ſepul. c. licet. lib. 6.

2 † Sed an ſaltem ſubſtitutus pupillo, admittetur ad bona pa
tris, pupillo moriente in vita patris, gl. variant, vt videbis j.
in materia. Item ex parte patris, requiritur id, ꝙ pro quarto
hic ponitur, vt exhæredet, vel inſtituat. de quo vide j. §. non
ſolũ. Item ꝙ ſtetur ſic, quod poſſit adiri hæreditas & adeatur
de facto. vide j. eod. §. qua ratione. ſuper verbo, adoleuerit.
3 † Sed quare, non poteſt ſubſtituere emancipato, cum ſubſti-
tutio fiat ad prouiſionem? forte ideo, quia ſubſtitutiones ſunt
de iure ciuili, ſm qđ emancipatus reputatur extraneus: vt di
xi ſ̃. de exhęre. lib. circa prin. In gl. hic cauſę, no. ibi cũ dicit,
prima verba inſtitutionis, quia ſubſtitutio nõ poteſt eſſe ſine
inſtitutione: vt no. ff. eo. l. 1. licet vbi inſtitutio eſt nulla, inci
piatur a ſubſtitutione, ff. de hære. inſtit. l. ex facto. la grande,
ff. de vulg. l. ex facto, §. Lucius. In ea. gloſſ. in fi. Iac. & Pet. re-
pręhendunt hanc glo. dicentes, ꝙ imo hæc omnia verba ſunt
4 verba ſubſtitutionis pupillaris: quia nedum ſubſtituitur† pu-
pillo, in caſu, quo hæres fuerit, imo etiam ſi non fuerit: velu-
ti exhæredato, vel ſi præmoriatur antequam ſit hæres. vnde
text. non voluit hic exemplificare vulgarem, quia de ea ſ̃. lo-
cutus eſt, ſed pupillarem tantum. Sed bene poteſt colorari
gloſ. in tali exemplo. Titiũ filiũ inſtituo, & ſi hæres non erit,
Semproniũ ei ſubſtituo. & ſi hæres non erit, vel in pupillari
ętate deceſſerit talem ei ſubſtituo. eſt enim exemplum vulga
ris, & pupillaris. Sed iſte tex. non ita loquitur, nec hoc inten
dit. ſm eos. pro quibus facit ff. eo. l. 1. ver. duplex. circa princ.
Credo, quod verum dicunt, quod tex. hoc non intendit, ſi ta-
men fieret per talia verba, ſi hæres fuerit, & intra pupillarem
ætatem deceſſerit, talem ſubſtituo. bene valeret, non tamen
eſſet ita plena. in gloſſ. & ſolius. in fi. de hoc videbis magis in
materia. quia in hoc eſt magna diſſentio inter doct.

1 *Subſtitutionum genera.*
2 *Subſtitutio expreſſa & tacita.*
3 *Subſtitutionis effectus quo relatus.*
4 *Subſtitutus quando vocandus.*
5 *Subſtitutionum quæ quandoque euaneſcat.*
6 *Vulgaris effectus quando ceſſet. 7.*
8 *Vulgaris quando pupillari potior.*
9 *Impuberi quandoque exemplariter ſubſtitui.*
10 *Pupillariter quis ſubſtituat.*
11 *Subſtitutum a patre præferri. fallit 12.*
13 *Subſtitutorum concurſus.*
14 *Teſtamentorum quod potius.*
15 *Mente capto filium ſa. recte ſubſtituere. & 16.*
17 *Adoptatum exemplari ſubſtituere.*
18 *Exemplariter in diem ſubſtitui.*
19 *Exemplaris extincta an reconualeſcat.*
20 *Mater an ſubſtituenda. 21.*
22 *Mente capti liberis quid relinquendum.*
23 *Teſtamentum quandoque ob non integram legitimam irritari.*
24 *Mente capto ſolo teſtari licere.*
25 *Subſt. pupil. & exemplaris differentiæ.*
26 *Exemplaris an extendibilis.*
27 *Breuiloqua quinque continet. 28. 30. 31.*
29 *Pupillarem altero puberi facto expirare.*
32 *Breuiloqua continentæ quales.*
33 *Pupilli tacita matrem excludi pleruntque.*
34 *C. ſi pater ſenſus.*
35 *Subſtitui varie paganus.*
36 *L. Scæuola ſenſus.*
37 *Subſtitutionem ex verbis varie accipi. & 38.*
39 *Verbis quandocunque, vis.*
40 *Pupillo quatenus & an codicillis ſubſtituatur.*
41 *Querela & contratabulatio an differant.*

a Qua ratione a In gloſſ. & ita, ibi cum dicit alia com-
pendioſa. glo. ſolummodo diuidit directas ſubſtitutiones. Eſt
alia obliqua quando ſubſtitutus debet recipere de manu hæ-
redis: de qua infra de fideicom. hære. per totum, ſed videtur
1 ꝙ† non ſint niſi duo genera ſubſtitutionum directarum: alias
rubricæ de hac materia ff. & hic, ſunt in ſufficientes, quæ non
faciũt mentionem niſi de vul. & pup. Ia. de Ra. ff. eo. in rubri-
ca, dicit ꝙ in ſubſtãtia, & vera proprietate ſubſtituendi, non
ſunt niſi duo genera. ſ. vul. & pupil. & vides in breuiloqua,
quę cõtinet ſemꝑ vulg. & pupil. vel alteras. & eodẽ modo in
compendioſa

compendioſa quæ continet ſolum vul.ſine dubio omnes va-
dunt ad caſnm aditionis, vel non aditionis, & hoc reſpectu,
non eſſent niſi dnæ: veruntamen habito reſpectu ad hoc,qđ
conrinent,& earum naturam,pōt dici ꝙ ſint quinque: vnde
breuiloqua certum genus facit: vt patet ff.eo.l.nam hoc iu-
re.ver.quod ius.nam quando ex diuerſis materijs,in vnū con
geritur: efficitur tertia ſpecies: vt ſupra de rerum diui.§. ſi
duorum. Præterea,vbi compendioſa ſit a milite puberi, non
eſt vulgaris,nec pupillaris, igitur oportet dici, ꝙ ſit genus
per ſe.& idem de exemplari,nec ob.ꝙ in rubrica,non ſit men
tio niſi de vul.& pup.quia hoc ideo: quia illæ ſunt principa-
les,& ad illa ſequitur aliarum tractatus in gl.ibi cum allega.
l.cū liberis.§.hęc verba.Iac.& Pe.& Dy.dicūt, ꝙ quādoque
expreſſa ſit verbis affirmatinis,vt ſi Titius hæres inſtituatur,
& vltra dicatur: ſi inſtitutus me vino moriatur,vel antequā
ſit hæres,vel poſtquam adiuerit,talis ſit hæres:vel talem ſub
ſtituo.vt l.cum in teſtamento.in prin. vnde non cures de ver
2 bis, hoc tamen ſolum attende, ꝙ † expreſſa dr̃, qñ ex certa
ſignificatione,& vi verborum deprehenditur prolata. Sed ta
cita dr̃,quando vis verborum,de ſua recta ſignificatione,hoc
non importat,ſed deprehenditur ex coniecturata voluntate
3 teſtantis,verbis patientibus.Hoc etiam aduertas, ꝙ † ſnbſti-
tutionis effectus refertur ad caſum non exiſtentiæ hæredis,
vel expreſſa,ſi verba exprimant,vel tacita,ſi non exprimāt:
vt dixi. Illud vero,no.ꝙ nunquam ſub expreſſa, continetur
tacita,ſi ambæ exprimantur.ff.eo.cum ex filio.§. filio. de ali.
le.l.alimenta.§.baſilicæ.de leg.1.l.ſi fundum ſub conditione.
§.ſi pater.de hær.inſti.l.cum in teſtamento.§.fi.item,nec vbi
eſſet imparitas.C.eo.l.quamuis. ff. eo.l. nam hoc iure.iunge
infra in quarta aditione. Sed quid ſi pupillum inſtituat, ſub
conditione: ſi nauis ex Aſia ante pubertatem venerit: nun-
quid cenſebitur pupillaris expreſſa? Reſpondeo nō pupillo,
ſed ſibi expreſſe prouidet.Sed tamen in illa intelligitur taci-
ta pupillaris. Et de hoc infra in materia pupillaris.In ea.glo.
cum alleg.l.poſt aditam hoc fallit in caſibus vt ibi no.videli-
cet: vbi hæres qui adiuerat reſtituitur: vt l.etſi ſine. §. ſed
quod Papinianus. ff. de mino.& ff. eo. l. 2. ergo. Quid ſi
b b alias deſinat eſſe hæres primus? videtur idem in auth. de
hær. & fal.§.ſi quis vero non implens. Et hoc intelligunt qui
dam,ſi primus hæres eſſe deſinat ipſo iure.alias contra. ff.ad
Syllan.l.ſi ſequens.de ſuc.edic.l.fin. verins videtur eſſe dicen
4 dnm,ꝙ ſi primns abſtinnit,†ꝙ ſubſtitutns admittatur.vt no.
in d.§.ſed quod Papinianus. quia in integrum reſtitutio om-
nia in priſtinum ſtatum reponit: & perinde facit haberi, ac
ſi teſtamentum non fuiſſet,contradicit c.ſi pater.in gl.de te-
ſta.lib.6.C.de repu.quæ fiunt in iud.l.vnica.ſi aduer.tranſ.l.
1.vbi autem alias deſinit primus, tunc vr̃ ꝙ expirauerit per
aditionem,niſi in caſu §.ſi qnis vero ſupra alle.in quo eſt ra-
tio ſingularis,ibi enim ins facit ipſum deſinere eſſe hęredē,
vt melius impleatur volūtas teſtantis non propter aliam cau
ſam,ſi igitur ſubſtitutus repelleretur, non adimpletur volun
tas imo impugnaretur in parte illa, idcirco iura in caſn illo
voluerūt ſubſtitutum admitti, & magis ibi admittitur autho
ritate iuris, quam virtute ſubſtitutionis, ſi bene inſpicias,
5 vt ibi no.Ia.Itē,hoc verum de expreſſa.† Sed quid de tacita
vulgari quæ continetur ſub pupillari expreſſa? diſtingue qa
aut pupillus adit: & tunc diſtinguitur: vt l.poſt aditam. C.
de impu. aut non: tunc aut moritur in vita teſtantis: & in
hoc caſu gl.variant.qnædam enim dicunt, ꝙ vulgaris tacita
extinguitur,vt not.ff.de capti.l.ꝙ ſi filius. Sed contra no. ff.
eo.l.lex Cor.& l.ſi pater captus. Dy. dicit,ꝙ ſi pupillus ha-
buit cohæredē,vulg.tacita,durat,ſi non habuit extinguitur.
& ita concordat illas gl. Ia.de Ra.videtur velle,ꝙ extingua-
tur, indiſtincte, quia cum pupillaris expreſſa extinguatur,
multo fortius tacita vulgaris.ff.de ſer.ruſti.prædi.l. item. §.
qui habet, & iſta videtur verior & rationabilior. pro qua ff.
ad Treb. l. apud Iuliannm. §. 1. ſed de expreſſa non eſt du-
binm quia non extinguitur hoc caſu ff.de fidei. li.l. Thais. §.
Spondophorus. aut moritur poſt mortem teſtantis & tunc,
aut poſt pupillarem ætatem,& dic ꝙ expirat expreſſa & per
conſequens & tacita,vt ſupra dictum eſt.ff.eo. l. ex facto. §.
item quæro. vnde ſicut tempus præfixum a teſtante extin-
guit omnino ſubſtitutionem expreſſam, & tacitam.ff.eo.l.ſi
plures,& l.ſi ita quis. ita tempus præfixum a lege multoma-
gis,videlicet pubertas. Aut in pnpillari ætate, tunc ſi non ha
buit cohæredem,admittitur ſubſtitutus,ex tacita vulgari.idē
ſi habuit,duntamen omnes eſſent ſui,& abſtineant. ff. eo.l.ſi
filius qni patri,& ibi Dy.etenim exiſtentia ſui,quamuis abſti
neat facit valere ſecundas tabulas.ff.e.l.ſi filins.de acq.hęr.l.
ſi filius ad Tre.l.ita tñ.§. ſi pater.Si habuit hæredem,vr̃ ꝙ ta
cita vulg.expiret,ſi ille adijt.ff. eo.l. 2.§.interdum ad Treb. l.
apud Iulianum.§. 1.Sed,quid ſi pupillaris expreſſa ſit nulla,
vel propter ætatē,vel quia nō in poteſtate,vel ex alia cauſa?
Vr̃ qđ vulg. tacita ſit nulla.ff. de ſer.ruſti.præd. l. item ſic. §.
qui habet.ff.de do.inter vi. & vxo.l.ſi donatæ. Contra quib.
mo.pig.vel hypo.ſol.l.ſi. ff. de leg. 1 .l.fideicommiſſum. Prima
eſt vera.ff.de bo.auth.iud.poſſ.l.cum vnus.& cōtraria loquū
tur,qñ expreſſum vitiatur ve iure ſpeciali, vt d. l. 1. vel qñ,
non eſt omnino inutile,vt l.ſi fideicōmiſſum. ſupra alle. Sed
6 quæritur,quis ſit † effectus vulgaris? eſt, ꝙ ſubſtitutus habe
bit bona teſtantis,ſolus ex vi vulgaris,vt notaui ſupra proxi.
§. ibi enim fuit expreſſa vulgaris, & expreſſa etiam pupilla-
ris,vt ibi notaui,ſuper hoc. Dic latins ꝙ ſola vulgaris non ex
tenditur,niſi ad bona teſtantis. ſed ſi miſceantur, vel ambæ
ſiunt expreſſe,vt ſupra §. 1.vel vnā expreſſa,alia tacita, tunc
veninnt bona patris. Item bona impuberum, ſi impubes mo
riatur,non ex vi vulgaris, ſed ex vi pupillaris expreſſæ vel ta
citæ,& ita notat Dy.& illum tex.intelligit.ff.ad l. falc. l. qui
fundum.§.cohæredes. de acq.hæred.l.Iulianus. Sed an præle
gate,veniant in hac ſubſtitutione? dic,ꝙ non.ff. de leg. 3. l.
Sextiam in fideicommiſſaria ſic.C.de fideic.l.cum virnm. In
ea.gl.ibi cū dicit ſ̃.prox. §. dic ibi, quia imo qñque ſit verbis
negatiuis,vt ibi ſcripſi ſequendo Ia.qui ponit, ꝙ oīa illa ver-
ba ſunt exemplum pupillaris. Vel potes ponere exemplum,ſi
ſic dicas,ſi pupillarem ætatem non exceſſerit, vel non attige
rit,vel ſi ad annos teſtandi nō peruenerit, vnde de verbis nō
cures, vt ſcripſi ſupra in materia vulgari, & patet in c. ſi pa-
ter.extra de teſta.lib.6.In ea.gl.ibi cum allegat l. Iam hoc iu
re.hoc verum.ſi pupillus fuit inſtitutus ſolus, alias ſi habuit
cohæredem,& ille adijt,non vr̃,ꝙ tacita vulg. contineatur,
vel ſi contineatur,expirat,vt dixi ſ̃.prox. Item vbi eſt exhæ-
redatus,nulla eſt tacita vulg.quod non ſuccedat patri. vel vbi
7 pater nulla habet bona. Nam vulgaris † non habet effectum,
niſi in bonis patris,vt dixi ſupra proxi. hoc aūt de exhæreda
tione,eſt hodie correctum.dic ĩ.eo.§.non ſolum. Sed quis eſt
effectus huius pupillaris? Dic ꝙ trahitur ad bona patris,& fi
lij, ſi pupillus fuit ſolus inſtitutus, vel ſubſtitutus inſtitutus
cum ipſo vel ſi oēs inſtituti erant ſui,& abſtineant.ff.eo. l. ſi
filins.& l.ſed ſi plures.§.filio.de acq.hær.l.Iul.vnde ſubſtitu
8 tus † pupillo admittitur ex vi tacite vulgaris,pupillo ſe abſti
nente a bonis patris,vt ſcripſi ſ̃.prox.§.ſed ita.ff.eod. l. 3. &
hoc no.eo. ti.l.ſi mater.§. 1.& vtrobiq; Dy.& hoc quo ad bo
na patris. Item hoc intellige,qñ ſubſtituitur ei per verba di-
recta pupillariter,ſi deceſſerit intra pupillarem ætatem, ſed
qñ ſubſtituitur ei ſub conditione,verbi gratia, pupillum hæ
redem inſtituit & ei ſubſtituit poſtmodum, ſi naſcatur intra
8.menſes,vel alium forte fratrem ſnum natum, ſi doctor fue
rit ipſo pupillo exiſtente,ſi doctor factus ſit, vel poſthnmus
natus ſit ipſo pupillo viuente,& ex vi ſubſtitutionis petat,nō
video ꝙ hr̃e debeat bona pnpilli,quem grauare non poteſt,
illo caſu niſi de bonis ſuis,vt l. cohæredi.§.cum filiæ. ff.eod.
Sed bene concedo,ꝙ ſi pupillus moriatur in pupillari ætate,
ꝙ ſubſtitutus erit cohæres,ex tacita pupillari,quæ in illis ver
bis intelligitur.& hoc verum, niſi alias ſit prouiſum, per te-
ſtantem.ff.eo.l.cum ex filio.§. filio. & l. 2. §. ſed & ſi ita, &
hoc,quando ſubſtitutio fit a patre naturali & legitimo,ſecus
ſi a legitimo tm̃ ff.eo.l.ſi plures.§.in arrogato. Item ſecus,ſi
eſſet ſubſtitutus talis,qui ſolidū capere nō poſsit. ff. de vulg.
l.ſi is qui. Item ſecus in fideicom.ff.eo.l.cohęredi. §. cū filiæ.
Sed ad quem deuenient bona,quæ non cadunt in ſubſtitutio
ne? dic ff.de adop.l.ſi arrogator.in ea.gl.ibi cum dicit, vt in
fi. huius. dic vt ibi.ff.eo.l.in pupillari. In ea.gl.ibi cum dicit,
quia hæc etiam maioribus. gloſ. ſupponit quòd impuberi-
bus poſsit fieri exemplaris ſubſtitutio, pro ea facit tex. ibi
cum

cũ dicit,& ſi puberes ſint.arg.contra.ff.de tute.l. qui habent
9 §.quia aũt in pupillorum.Sed forte hæc ratio,quia,† ſi pupil
laris tantum fieret,nõ eſſet plene,prouiſum, ſi mente captus
moreretur,poſt pupillarem ætatem:vnde in l.qui habet. põt
ei prouideri poſt pubertatem per iudicẽ de curatore , hic nõ
poſſet per teſtantẽ de ſubſtituto.qui forte mortuus eſſet quã
uis poſſet dici,ꝙ ab initio potuit prouidere,vt dicat,Si filius
meus mentecaptus,intra pupillarẽ ætatẽ deceſſerit, vel poſt
antequã reſipiſcat, talem ei ſubſtituo.hoc enim caſu, eſt pu-
pillaris,intra tempus pubertatis,poſt exẽplaris. qui vellet ſu
ſtinere aliã partẽ,ꝙ impuberibus non poſsit fieri exemplaris
à patre,qui põt ſubſtituere pupillariter per prædictam.l.qui
habet,nõ eſſet multũ abſonũ.Et ad hunc tex.potes dicere, ꝙ
iſtud,Et ſi, quod eſt hic in litera,nõ ponitur pro quãuis,imo
declaratiue,& ſi ſint puberes . Sed hoc eſſet recedere a pro-
prio ſenſu literæ,idcirco prima vř magis de mente tex. vnde
10 quia pupillaris † non poteſt fieri, niſi ab illo qui habet in po
teſtate,hæc autem in omnibus, lex vniformiter voluit ꝙ poſ
ſit fieri omnibus puberibus,& impuberibus.& in hoc differt
a pupillari.Sed quæritur,nunquid fieri poſsit a matre? gloſſ.
dicit quòd ſic, in l.humanitatis.C.de impub.vt patet in ea.l.
prope fi.ibi cũ dicit, qui vel quæ teſtatur.& ibi : teſtatori vel
11 teſtatrici ſint &c. † Sed quid c ſi pater & mater mente capto
c feceriut teſtamentum & diuerſos hæredes, quis præfertur ?
vř quod ſubſtitutus a patre qui habet poteſtatẽ in filio.& fa-
cit quia pater dat tutorem filio non mater.ff.de cõfir.tu. l. 1.
& 2. Item quia hoc iure pater excludit matrem in ſucceſsio-
ne filij.ff.ad Tert.l.2.§.obijcitur.& ſic fortius ius vř habere ,
quam mater,quamuis pietas ęqualis ſit.ff.de cur.fu.l.furioſę
12 matris.Sol.poteſt dici,ꝙ ſubſtitutus † per matrem,præfera-
tur in bonis quæ ab ipſa proueniunt : ſubſtitutus per patrem
in bonis quæ euenerunt ab ipſo.ff.de ado.l.ſi arrogator.ff.eo.
l.ſed ſi plures. §. ad ſubſtitutos. ver. in arrogato. Sed quid
de alijs aduentitijs? Poteſt rñderi per illa,quæ no.in d.l.ſi ar
13 rogator. verius tñ vř , quod † ambo ſubſtituti veniant pro
virilibus,in aduentitijs ff.de hær.inſti.l. quoties. §. ſi duo. &
l.ſi alterius.& hoc verum ,ſi pater ,& mater, habent bona, in
quibus mente captum inſtituant. Si autem mater nulla bona
habuit,& pater multa,vel econtra: tunc videretur præferri ,
ille qui maiorem affectionem habuit ad mente captum , & a
quo mente captus habet bona.ff.de teſt.tu.l.pater.ff.de con-
fir.tut.l. vtilitatem . Sed quid ſi mente captus habet patrem
& matrem & auiam, & concurrunt in faciendo ei teſtamen-
tum,cuius ordinatio præfertur ? vř ꝙ patris & matris , quia
14 propinquiores†ſunt,vt l.2.§.obijcitur.ff.ad Tert.C.ad ſena.
Ter.auth.deſuncto. Potes reſpondere,per præmiſſa ꝙ præfe
ratur ordinatio illius à quo bona proueniunt mente capto ,
quantum ad illa,ſed quantum ad alia,videtur, ꝙ omnes ſub-
ſtituti admittantur,pro æqualibus portionibus,vt ſ̄.dixi.At-
tende tamen omnia quæ ſ̄.dixi in patre & matre. Et hoc ve-
rum,ſi pater ſit extra poteſtatem. Sed quid,ſi pater ſit in po-
teſtate, nunquid põt teſtamentum facere filio mente capto ?
15 Vř ꝙ quamuis non poſsit ſibi teſtari, tñ poſſet filio † mente
capto,vt notari ſolet in c.licet,de ſepul.lib.6.& glo.in §.1.ſ̄.
quib.non eſt permiſ.fa.teſt.Etenim non capaces ſibi,poſſunt
capere,ad opus alterius.ff.ad Treb.l.cogi.§.hi, qui ſolidum .
& facit.ff.de manu.vin.l.ſi pater.& facit, quia inteſtabiles te
ſtantur liberis.C.de ſac.ſan.eccl.auth.ſi qua mulier. C.de ſe-
cund.nup.l.fœminæ.§.pen.alias poſſet occurrere iniquitas :
vt ſi forte auus, vel mater nollent facere teſtamentum men-
te capto,& filius non poſſet,ſequeretur,ꝙ remaneret ſine te
ſtamento.ꝙ eſſet iniquum contra tñ facit ar. extra. de proc.
c.religioſus.§.fi.in cle.ĵ.eo.Item omnia iura,quæ dñt filiũfa.
non poſſe teſtari.Sed ad illa multipliciter poſſet reſponderi,
& primo ad c.religioſus.ꝙ ibi eſt rõ, quia monachus non ha
bet velle,nec nolle.Et ad §.liberis . ꝙ ibi in pupillari,quæ in
hoc differt ab iſta. Et ad iura , quæ prohibent filiumfa. poſſe
teſtari &c.qđ hic non teſtatur ſibi,ſed alij. & eſt ſpeciale.Tu
16 tius tñ vř poſſe † dici filiumfa. poſſe hanc ſubſtitutionem fa
cere,cum non reperiatur iure cautum.præterea.l. humanita
tis.C.de impu.ſupponit,qđ alias poſſet teſtari:ibi cum dicit:
teſtatori vel teſtatrici,& ibi cũ dicit,legitima portione.Pre-
terea,quamuis lex tollat vnam prohibitionem , videlicet qđ
17 quis † poſsit teſtari puberi.qđ eſt contra ius , non tollit aliã
videlicet,qđ habiliter inhabilem.ff.de hær.inſti.l.ſi non lex.
Sed an pater legitimus tantum , poſsit hanc ſubſtitutionem
facere ? videretur quod ſic, in bonis quæ ab ipſo obuenerunt
mente capto.ff.eo.l.ſi plures.§.in arrogato. In ea. gl.ibi.cum
dicit in incertum. Quid ſi fiat ad certum tempus. Verbi gra-
18 tia,ſubſtituit mente capto,ſi intra 10.an.in tali ſtatu †deceſ-
ſerit,non video cur valeat, & maxime , quia hæc introducta
eſt ad exẽplum pupillaris,in qua ſine dubio ſit, vt l. hic alle.
nec eſt lex , quæ prohibeat.non.n.ex hoc hæreditas datur in
diem,vt ſcripſi ſ̄.tit.2.§.hæres.ſed gloſſ.retulit ſe ad hoc qđ
communiter ſit . Sed quid ſi fuit ſubſtitutum mente capto
ſimpliciter,& reſipuit,deinde iterum reincidit , & ſic mori-
tur,nunquid tenet ſubſtitutio?vř qđ ſic.C.de cu.fu.l.cũ alijs.
& facit qđ ſcripſi ſupra de exhę.lib.§. s. Forte poſſet diſtin-
gui,an reincider in vita patris vel poſt mortẽ,per illa quę ibi
ſcripſi,vnde probabiliter põt dici,qđ ſi poſt mortem reſipue
rit.qđ non conualeſcat ſubſtitutio.nam certum eſt,qđ fuit fi
nita,vt hic & ff.eo.l.ex facto. Qũo ergo reconualeſcit,quę ſe
mel deſijt ipſo iure?ff.de ſol.l.qui res.§.aream. Nec obſt.l.cũ
alijs.quia ibi tenet cura ex prouiſione legis , contra ius cõẽ .
19 nam iure cõi,cura erat†finita ipſo iure,vt l.1.ff.de cur.fu.Et
ideo non eſt trahendum ad conſequentias,nec ad alios termi
nos,in quibus hoc non reperitur cautum.In ea.gl.ibi cum di
cit,lex,humanitatis.ſcilicet ſi filij ſint,alioqui fratres,vel qui
cunque.vt ibi patet.& ſtatim notabitur.in gl.proxi.Sed cum
20 mater hodie † concurrant,cum fratribus,vt in auth.deſun-
cto.ſupra alleg.Nunquid hodie,pater,vel mater, debent ſub
ſtitui cum fratribus ? vř qđ ſic,cum ſint in gradu æquali , vt
dictum eſt cum fratribus. In cõtrarium facit,quia hæc ſubſti
tutio fuit introducta ad exemplum pupillaris.Et cõtra pupil
lare teſtm̃ mater non põt dicere,vt ff.de inoffi. teſt.l. Papin.
§.ſed nec impuberis. Vř,quod nec contra iſtud, ſi non inſti-
tuatur.& hoc eſt expreſſum in pupillari , extra de teſta. c. ſi
pater.lib.6.Item quia hoc iure mater vocabitur, cum fratri-
bus ſicut de iure auth.infra.ad Tertul.§.ſed cum antea.& tñ
nullibi cauetur,quod mater debeat de neceſsitate inſtitui, &
ſi lex voluiſſet,hoc dixiſſet.Præterea,in hoc non attenditur,
quomodo ſuccedetur ab inteſtato , nam ſi hoc attenderetur,
oporteret ſubſtitui oẽs fratres,æqualiter,quia ſic oẽs ab inte
ſtato ſuccederent,& tñ teſtator,vel teſtatrix põt vnum elige
re,vt l.humanitatis.in fi.vel vnum de liberis mente captis .
Sed an oportet alteri parenti nõ teſtanti legitimam relinqui,
alioqui poſsit dicere teſtm̃ factum mente capto nullum vel
ipſum impugnare ? vř, quod ſic . cum non poſsint præteriri
nec exhæredari ſine cauſa , vt in auth. in teſtamento de ſuis
& leg.hær.in auth.vt cum de appel.cog.§.ſed hæc quidem.
21 Sed † contra videtur in l.humanitatis.ibi , vt occaſione hu-
iuſmodi &c. C. de impub. & alijs ſubſtitu. vnde ſicut mater
præterita,vel exhæredata, non poteſt impugnare teſtamen-
tum pupilli,vt d.§.ſed nec impuberis.& d.c.ſi pater . ita nec
teſtamentum mente capti. Vel dic,quod ibi loquitur de teſta
mento parẽtis.Sed obſt.quod dicitur ad exemplum pupilla-
22 ris. † Sed an debet relinqui liberis, mente capti, non ſub-
ſtitutis,legitima ? non video cur non,maxime , ſi mente ca-
ptus erat emancipatus,alioqui priuarentur , propter morbũ
patris legitima ſua,quod eſſet iniquum,& ita nota.in d.l.hu-
manitatis.Nec obſt.quod ſupra dixi, quia matri non ita debe
23 tur legitima,ſicut filijs.ff.de inoffi.teſta.l.nam & ſi. † Sed
quid , ſi pater relinquit mente capto minus legitima , nun-
quid valebit teſtamentum factum mente capto, vel aget cu-
rator ad ſupplementum tantum , iuxta l. omnimodo. C. de
inoffi teſt. Et videtur , quod ſit nullum , vel rumpendum
lege quæ pemittit teſtari parenti diſpenſatiue ſub certa for-
ma : videlicet legitima portione derelicta &c. ſi ergo forma
non ſeruetur,nullum eſt quod agitur.C.de fi.inſtr.& iure ha
ſtæ fiſ.l.2.lib. 10. extra de reſcrip. cap. cum dilecta. Sed lex
omnimodo loquitur in caſu ſuo , cum quis teſtatur ſibi &
alijs , ſecundum ius commune . oportet ergo , quod relin-
quat mente capto legitimam , de bonis ſuis , & eodem mo-
do legitimam de bonis mente capti,qui non ſubſtituitur. Et
in hoc

In hoc differt pupillari·quia poteſt fieri omnino exhæredato
24 infra.e.§.non ſolũ cum ibi no. †Sed quid, ſi parens nullũ ſa-
ciat ſibi teſtamentũ,ſed tantũ filio mente capto,nunquid va-
leat? nõ videtur,quia pupillaris nõ valeret.ff. eo.l. 2.§. quiſ-
quis.j.eo.§.liberis.ergo nec iſta quę ad exẽplũ eius ſit,vt hic.
Præterea,pro hoc facit d.l.humanitatis.quæ ſupponit,ꝙ pa-
rẽs faciat ſibi teſtamẽtũ,in eo ꝙ dicit, legitima portione &c.
Sed hoc eſſet durum adſtruere,ex quo lex hoc nõ dicit.vnde
hæc exẽplaris eſt introducta ad exẽplum pupillaris , vt ſicut
poteſt parens ſubſtituere impuberi , ſic poſsit puberi mente
capto.ſed nõ propter hoc ſequitur,ꝙ omnia quæ requirunt,
& obtinent in pupillari,requirãtur,& obtineant in exẽplari,
nec econtra,imo in multis differunt:vt hic no. Secundũ hoc
25 ergo ſunt multæ differentiæ † inter pupillarẽ & exẽplarem,
tres ſunt in gl.hic quarta,quia hæc nõ poteſt fieri oĩno exhę
redato,illa ſic. Quinta,quia illa non poteſt fieri niſi ſibi teſte
tur.iſta ſic.vt ſcripſi ſ.prox.Sexta,quæ dependet,quia pupil-
laris nõ valet niſi adeatur hæreditas patris, iſta ſic. Septima,
quia illa filio in poteſtate conſtituto tñ , hæc etiam ſui iuris
cõſtituto. Octaua,illã pater facit,hanc & mater,& auus ma-
ternus. Sed quid, ſi huiuſmodi mente captus habeat dilucida
interualla? Non vr̃,ꝙ poſsit ei ſubſtitui : vt d.l.humanitatis.
ibi cũ dicit,perpetuo. Et eſt ratio,quia in dilucido interuallo
poteſt ſibi prouidere de teſtamento. ſecus qñ eſt in cõtinuo.
26 Vnde expone,ibi perpetuo.i.cõtinuo. †Sed quid in alijs qui
propter morbũ teſtari nõ poſſunt,vt mutus & ſurdus ? Item
quid in prodigis? vr̃ idẽ, quia eadẽ eſt ratio. & facit ſ.de cu-
ra.§.ſed & mẽte captus.In contrariũ facit.ff.eo.l.ex facto. la
grande. Itẽ, quia lex nõ loquitur de his, quę locuta fuiſſet ſi
idẽ ſtatui voluiſſet,æquũ tñ eſſet hanc legẽ æquiſsimã ad oẽs
extẽdere,vt in l.ex facto pater habuit,per impetrationẽ,quia
tunc nõ erat hęc lex cõdita.ſed certe ibi ſupponit,ꝙ erat con
dita de furioſo,ſed nõ de muto,& ſic facit pro prima opi.niſi
dicas eam correctã,quod erit durũ,cũ nõ reperiatur correcta
expreſſe.In ea.gl.ibi cũ alleg.l.iam hoc iure.§.1.Hæc dr̃ bre-
27 uiloqua †reſpectu verborũ, quia breuibus verbis multas ſub
ſtitutiones continet.& eſt verbũ magiſtrale,nec reperitur in
tex. Sed cõpẽdioſa de qua j.prox. dicetur reſpectu tpis,quia
multũ tempus continet. Et (vt hãc gl.recte intelligas) no.ꝙ
hæc breuiloqua , qñq; continet quatuor ſubſtitutiones, qñq;
plures,qñque pauciores.nã ſi fiat duobus impuberibus,con-
tinet quatuor:ꝙ intellige ſi ſint in poteſtate, & tales, quibus
poſsit ſubſtitui pupillariter. & ſic intellige ff.e.l.Lucius.cum
28 ibi no.& hanc gl.† Si aũt eſſent plures impuberes,cõtineret
multas ſubſtitutiones , quia in perſona cuiuſlibet duas, & ſic
multas poteſt continere,ſm numerum impuberũ, eadem ra-
tione qua quatuor,qñ ſit duobus.ſed ſi ſiat vni puberi, & alij
impuberi,nõ continet, niſi vnã in perſona cuiuſlibet C.eo.l.
quãuis. & d.l.Lucius. & l.iam hoc iure. Si tñ eſſent duo im-
puberes inſtituti cum extraneo, cõtineret duas in perſona cu
iuſlibet impuberis . & in perſona tertij,vnam vulgarem.arg.
29 ff.e.l.cohęredi.§.qui diſcretas.†Sed quid,ſi teſtator,adinui-
cem ſubſtituit duos impuberes,& alter ſit factus pubes,nun-
quid expirat pupillaris in perſona vtriuſq; ? videtur ꝙ no.ff.
de duob.re.l.eadẽ.§.ſed ſi quis.de carb.edic.l.3.§.idem Iulia.
Quidã dicunt,ꝙ non expirat per dic.ll.ſed ſi emancipatione
efficeretur ſui iuris,tunc ſic,per illud ꝙ no ff. de fur.l.falſus,
§.ſi.de cond.fur.l.& ideo . Ego nõ video quin finiatur pupil-
laris in perſona maioris,per pubertatem, vt hoc §.in ſi.ff.eo.
in pupillari.quia illa quantuncunq; recte facta,& nata euane
ſcit per aduentũ pubertatis . In alia ergo quæ fuit in perſona
illius,qui remanet impubes, poſſet obtinere illa opi. Sed mi-
hi videtur, ꝙ expiret,quia certum eſt, ꝙ nõ ſunt duæ niſi ex
coniecturata mente teſtãtis,vt l.iam hoc iure,cum igitur lex
nõ præſumat teſtantẽ velle eſſe duas,niſi in perſona vtriuſq;
eſſe poſſent,vt l.iam hoc iure.ibi,incongruens enim videba-
tur &c.ſequitur, ꝙ teſtator nõ videatur velle remanere in ca
ſu,quo in perſona vtriuſq; obtinere non poſſet . & facit.ff.de
adi.leg.l.alteri.Nec obſt.l.eandem.ſ.alleg.quia ibi in contra-
ctu,qui ab initio ſuo formam recipit,vt ff.depo.l.1.§. ſi cõue
nerit.de verb.obl.ſi filius.la 2.hic in vltima voluntate,quę ſe
cundum voluntatem teſtãtis expreſſam , vel coniecturatam,

regulatur,& ambulat,voluntas autem nõ videtur hic,vt dixi.
30 † Sed quid econtra,ſi inſtituit impuberem ſuũ, quem poſtea
arrogauit, vel adoptauit, nunquid cõtineantur quatuor ſub-
ſtitutiones ? videtur ꝙ ſic.ff.eo.l.2.§.ſed ſi extraneum.& l.ſi
is.de hær.inſt.l.qui ſoluendo nõ erat duos.ad Treb.l.ſi res.§.
ſi.Sed cum in ſuo,requirantur tria tempora,vbi ex teſtamen-
to nititur,vt infra de hær.qua.& diffe.§.in extraneis.non vi-
detur hoc bene procedere. Sed quid,ſi alterum de impuberi
bus inſtituit,& alterum exhæredauit , & eos inuicem ſubſti-
tuit,nunquid tunc quatuor ſubſtitutiones continet? Non vi-
detur , ꝙ exhæredatus poſſet ſuccedere, ex vi vulgaris, quia
exhæredato nõ fuit ſubſtitutũ vulgariter. vulgaris.n.non fit.
niſi inſtituto : igitur nec in perſonã inſtituti fuit vulgaris ne
31 ſit imparitas: vt l. Lucius. & l.quãuis ſupra alleg. † Itẽ quid,
ſi inſtituit vnũ filium impuberem , & alium puberem furio-
ſum,qui nullos habebat liberos ? Videtur ꝙ ſint quatuor ſub
ſtitutiones,duæ vulgares, vna pupillaris, & alia exemplaris,
cum teſtator vtraſq; facere poſsit,vt hoc.§. Sed contra facit,
quia vbi teſtator duas poteſt facere vnam iure priuilegiato ,
aliam iure cõmuni,nõ videtur in dubio facere, niſi illam quã
poteſt iure communi,vt C.de teſt.mil.l. in teſtamento.& ibi
ſcripſi poſt Ia.de Ra.Igitur cum hoc ſit priuilegiatũ, ꝙ quis
furioſo puberi poſsit teſtari,non videtur per hæc verba, vos
inuicẽ,eos ſubſtituere,niſi vulgariter, per d.l.Lucius. iuncta
l.in teſtamẽto. Item quia pupillaris,& exẽplaris,nõ ſunt per
omnia eiuſdẽ naturæ,imo in multis differunt,vt ſupra prox.
additione ſcripſi,igitur nõ eſſet paritas, & ſic nõ cõcurrunt,
vt l.iam hoc iure. Sed quid,ſi non ſubſtituantur per hæc ver
ba,ſed ſeparatim? v.g.Titium impuberem inſtituit in parte ,
& illi ſubſtituit Luciũ fratrem ſuũ impuberem, deinde inſti-
tuit Luciũ in alia parte & eidem ſubſtituit Titiũ,nunquid eſt
hoc genus tertiũ ſubſtitutionis?nõ videtur:ſed idem videtur
effectus. ſunt.n.duæ,pupillaris & vulgaris,tacitę vel expreſ-
ſæ ſecundũ modũ loquendi, & videtur expreſſum extra de te
ſta.c.ſi pater.lib.6.& facit.l.iam hoc iure.§. pe. Sed quæritur
32 an hæ ſubſtitutiones † quæ cõtinentur ſub breuiloqua, om-
d nes ſint tacitæ, vel omnes expreſſæ ? [d] In hoc fuerunt opinio
nes inter antiquos doc.& ſunt inter nouos. Azo dicit,ꝙ om-
nes ſunt expreſſe . Hug. dicit ꝙ omnes tacitę. Dyn.ſequitur
opi.Azo.& glo. in l.Lucius. Ia.de Ra. & Pe.de Bel.perti.ſe-
quuntur opi.Hug.non hic,quia hic aut parũ aut nihil dicũt,
ſed in l.precibus.& vbique,vbi tractant de hac materia . Pro
prima opi.videtur,quia ſi eſſent tacitæ pupillares,in breuilo
qua nõ excluderent matrem,vt C.eo.l.pręcibus,& certũ eſt,
ꝙ pupillaris,quæ continetur in breuiloqua , eam excludit.ff.
33 e.l. Lucius. Sed ad hanc rationem,cõſueuit reſponderi, † ꝙ
tacita pupillaris nõ excludit matrẽ·verũ eſt , niſi aliud appa-
reat ex coniecturata mente teſtantis.quia tunc excludit,vt in
l. Lucius ibi enim filios hæredes inſtituerat, & adinuicẽ ſub-
ſtituerat vnde nõ præſumitur,ꝙ teſtator vellet matrem prę-
ferre filio.ff.de leg.3.l.Paulo Callimacho.§. Pompeius Her-
mippus.cũ ibi no.C.de inſti.& ſubſt.l.generaliter.§.cum au-
tem. Sed ſi alius extraneus fuiſſet ſubſtitutus, mater exclude
ret eum.& hoc videtur ſentire gl.in l.Lucius.in gl.hanc dif-
ferentiam ibi forte &c.C.de inſt.& ſubſtit.l.ſi.in ſi.& ſic non
obſt.opi.Hug.Et pro opi.eius facit, quia tacita ſubſtitutio,di
citur,quæ nõ ſit verbis expreſsis:vt dixi ſupra circa prin.hu-
ius.§.in breuiloqua non exprimuntur verba vulg. ſeu pupil.
quæ ſunt ſupra.§.1.idcirco videtur ꝙ ſint tacitæ.& hoc vide
tur expreſſum in cõpendioſã,in l.precibus.in ver. ſi vero ſub
34 ſtitutio. Sed huic opi.obſtat c.ſi pater.†extra de teſta. lib.6.
vbi non ſunt verba expreſſa, pupillaris & extranei : ſed pau-
peres fuerunt ſubſtituti, & tamen cenſentur expreſſæ pupil-
lares : & mater excluditur : vt ibi patet, vnde ibi nõ ſunt ver
ba expreſſa pupillaris dicit enim,ſi ſine liberis obiret ſiue mo
riatur &c. quę nõ ſunt verba expreſſa pupillaris.verba enim
expreſſa pupillaris ſunt , ſi intra pupillarem ætatẽ deceſſerit
&c. vt ſupra in prin.ti.Si vis ſuſtinere opi.Ia.dices, qđ ver-
ba illa,ſi ſine liberis:ualent tñ, ac ſi diceret intra pupillarem
ætatem &c. & tñ important . & ita ibi eſt expreſſa pupilla-
ris,quod uidetur contra l.precibus. ubi ſub compendioſa eſt
tacita pupillaris . Quid ſi fiat duobus pauperibus. an ſaltem
valeat

valeat vt fideicommiſſaria? Dy.dicit ꝙ non: quia potuit va-
lere,vt vulgaris,iure directo: & ſic non trahitur ad fideicom
miſſariam:vt l.Centurio.de vulg ff.ad Tre.l.Scæuola.in ſimi
li. In ea.gl.ibi cum allegat.C. eo.l. precibus. in hoc dicit Py-
leus contra.videlicet ꝙ ſemper valet iure fideicommiſſi. Sed
eius opi.reprobatur vt no.in l.centurio.ff. eo. Et hoc intelli-
ge,quando miles ſubſtituit directo:vt l.Centurio. alias ſi per
fideicommiſſum valeret vt fideicômiſſaria, & tunc procede-
ret opi. Pylei. In ea.glo.in fi.quia ſuper hoc ſunt gl.variæ &
35 diuerſæ. Dic plenius, quia aut paganus † ſubſtituit per ver-
ba omnino obliqua, aut per verba omnino directa, aut per
verba æquiuoca. Primo caſu,vbi per verba omnino obliqua:
v.g.talem inſtituo,& quandocunq; deceſſerit, volo, ꝙ reſti-
tuat &c.nô eſt dubium,ꝙ nô eſt côpendioſa, ſed eſt obliqua,
quæ omni tpe valet iure fideic.vt l.cohæredi.§. cû filiæ,& in
hac nô veniunt niſi bona teſtâtis,vt ibi,& ff.eo.l.centurio,vi
de infra de ſing.re.per fideic.§.hoc ſolum. Secundo caſu,qñ
per verba omnino directa.Verbi gratia:talê inſtituo,& quan
docunq; deceſſerit,talis ſit hæres.gl.variant.Nam in l.Centu
rio,dicunt ꝙ valet,ſi fiat pupillo,& moritur in ætate pupilla
ri,vt pupillaris. Poſtea eſt nulla. In l.precib.dicit idem, niſi
addantur illa verba: ſi ſine liberis, nâ dicitur tunc omni tem
pore fideicom.vt no.in d.l.3.ver.ſi vero. Sed illæ gl.non vi-
dentur veræ in hoc vltimo dicto. nam cû verba ſint directa,
& perſona talis, cui directo ſubſtitui poteſt ſemper eſt dire-
cta cenſenda:vt C.de fideic.l.ſi in perſonâ.in fi.& eſt expreſ-
ſum extra de teſt.c.ſi pater.lib.6.igitur illa gl. videtur repro
banda,vbi ſubſtituebatur pupillo.ſi autê puberi, gl.dicunt ꝙ
eſt nulla ſubſtitutio,vt hic,& ff.eo.l.verbis. & infra eo.§.fin.
nec trahitur ad fideicômiſſariâ, etiâ ſi talis ſubſtitutio fieret
in codicillis. Nam certû eſt ꝙ talis ſubſtitutio non debet eſſe
maioris effectus,nec magis debet valere, ſi fiat in codicillis,
quâ ſi fieret in teſtamento:quia qñ fit in codicillis, duo repu-
gnant: videlicet quia maiori ſubſtitui nô poteſt. Item,quia in
codicillis nô poteſt dari hæreditas,ſed conſtat, ꝙ ſubſtitutio
facta verbis directis in teſtamêto,non valet,vt hic no.& in l.
verbis ciuilib.patet j.e.§.fi. Ergo ſequitur, ꝙ multominus ſi
36 facta ſit in codicillis.Eſt ergo † intelligenda.l.Scæuola.ff. ad
Treb.qñ ſubſtituebatur pupillo:& in illo caſu ad veritatê lo-
quitur.vel ſi maiori, qñ verba erât æquiuoca. & ita intellige
gl.difficilê & male côpoſitâ,quæ eſt in l.verbis.ff.eo.tit. quia
ſi verba eſſent directa,nullo modo traheretur ad fideicom.vt
dixi. Item intellige, qñ côſtabat ꝙ codicillari volebat (quod
in dubio nô præſumitur)ex quo faciebat mentionê de inſtitu
tione,& ſubſti. C.de teſta.l.nô codicillû. Sed côtra hoc extra
de teſta.c.Raynutius.ibi.n.ſubſtituit Alterochæ per verba di
recta:& tñ valet iure fideic.poſt pubertatê. Sed ibi eſt verbû
æquiuocû ſuccedat:& ideo trahitur ad fideicô.vt infra proxi.
37 dicam. † In tertio caſu, qñ ſubſtitutio fit per verba æquiuo-
ca,ſicut per verbum ſubſtituo,& tunc aut puberi, & tunc gl.
dicunt ꝙ valet,vt fideicômiſſaria:vt hic no.j.§.fi. & d.l.pre-
cibus.& in hoc nulli,ſeu pauci diſcordant.Si aût fiat pupillo.
gl.dicût ꝙ pro tempore pupillaris ætatis,valet iure directo:
poſt pubertatê,trahitur ad fideic.& ita no.hic,& in l.Centu-
rio. Sed in l.precibus.nô diſtinguit nec j.§.fi.præſupponen-
do eam fideicô. pro omni tpe. Et hanc opi.tenet Inn.in d.c.
Raynutius.in gl.ſi qñ verba illa apponûtur,ſi ſine liberis&c.
Alij dicunt,ꝙ in pupillari ætate valet iure directo: poſt pu-
pillarem ætatê,euaneſcit, vt no.in d.l.Scæuola. & hanc vlti-
mam tenent Iac.& Arch.in d.c.ſi pater.qui hoc plene diſpu-
tant. Dy.dicit.ꝙ pro omni tpe valet, vt fideicômiſſaria,vt ff.
de Treb.l.ex.facto & l.qui filiû. de côd.& dem.l.pater.§.con
ditionû.de leg.1.l.filiusfamilias. apud Marcellû.§. 1. de iure
codicil.l.2.§.& ſi contra. Ego nô video, quomodo poſſet re-
ſponderi ad c.Raynutius.vbi fuit facta ſubſtitutio impuberi,
quæ valet iure fideicô.poſt pubertatem.ibi.n. Alterocha fuit
facta pubes,& deſponſata,& filium côcepit,& tñ valet ſubſti
tutio iure fideic.Item opi.illorû qui dicunt,ꝙ pro omni tem
pore iure fideic.valet,videtur expreſſe côtra.c. ſi pater.vnde
videtur tutius dicendû, per illa capitula ꝙ pro tempore pu-
pillaris,valeat iure directo,vt c.ſi pater.ſ.alleg. & poſt pupil
larem ætatem iure fideicômiſſi,vt c.Raynu.& ita dicimus ꝙ
vnû de dictis c.determinat aliud. & iunge quod ſcripſi ſupra
38 in q.ſed an.† Sed quid,ſi teſtator dixit: ſubſtituo, vulgariter,
pupillariter & per fideicômiſſum? Dy. dicit ꝙ quælibet ſub-
ſtitutio locû habebit ſuo tpe.ff.eo.l. cum ex filio.§. filio. & l.
39 ex fa[illegible]o.§.item quæro. Sed † an hæc verba,quâdocunq;,vel
ſine liberis,ſint de ſubſtantia côpendioſe? Dic,ꝙ ſic,vel æqui
pollentia, ſi.n.diceret Titiû tali ſubſtituo côtineret tñ vulga
rem,ſi fieret puberi.Si impuberi vulgarem, & pupillarem ta
citam,& in eû caſum directa eſt ſubſtitutio interpretanda,vt
c.ſi pater. verba aût æquipollentia ſunt,vt ſi dicas,qûcunque
talis inſtitutus religionê intrauerit,talem ſubſtituo. vel ſi vl-
tra mare iuerit. vnde apponêdo talia verba,videtur velle ex-
tendere,vim ſubſtitutionis ad tps pubertatis, & ad fideic. cû
pupillus talia facere nô poſſit videlicet procreare liberos,ire
vltra mare,intrare religionem, vnde cû in poteſtate teſtato-
ris ſit,regulare ſubſtitutiones:prout vult,vt in §.filio.ſ.alleg.
& ſatis volûtas eius poſſet depræhendi, ꝙ vltra pubertatem
vult extendi vim ſubſtitutionis,apparet ꝙ fideicômittere vo
luit pro tpe pubertatis, quia alias ſubſtitutio in euentû illius
nô poſſet habere locû.Quid ergo,ſi teſtator ſubſtituit pupil-
lo,& hoc nô apparet? v.g.Dixit,inſtituo filium,& qñ fraeer
eius doctor fuerit,eum ei ſubſtituo,quia forte tunc erat pro-
pe doctoratû,vel doctor commode fieri poterat inſtituto exi
ſtente pupillo,nunquid trahetur ad fideic.vel valebit iure di
recto? Certe ratio ſupra prox.poſita, ceſſat hic,vnde videtur
directa per c. ſi pater. & forte in hoc caſu poſſet habere locû
ꝙ no.in l.Scæuola.videlicet, ꝙ ex quo potuit valere iure di-
recto,nô valeat iure fideic.niſi ſint verba precaria,vt l.cohę-
40 redi.§.cum filiæ.ver.nec aliud. Sed † quid ſi ſubſtituatur pu
pillo in codicilis,& ita valet iure fideic. l. Scænola, an exten-
datur ad têpora pubertatis? Dy.dicit ꝙ nô per l.ſi fundû per
fideic.§.fi.cû l.ſeq.ff.de leg.1.Et hoc credo verum, quo ad bo
na pupilli,ſed quo ad bona patris nô video,cur non, ſi appa-
reat de eius volûtate,vt ſupra ſcripſi.Et no. quòd verba æqui
uoca dicuntur,quę poſſunt trahi ad vtrunq; vt verbû,ſubſti-
tuo ſupra ti.1.§.generaliter. uel uerbû,ſuccedat, ut c.Raynu
tius. etenim fideic. uniuerſalis loco hæredis eſt inde fideic.
hær.§.reſtituta. ſed vbi ſunt, uel præcedunt uerba precaria,
tunc ſunt omnino obliqua, ut l.2.C.communia de leg.quan-
do iniungit inſtituto,quòd faciat ex perſona ſua, uel ſui hæ-
redis,ut l.ſupra alleg.de leg.1.l.filiusf.§.ut quis.ad Treb.l.ex
facto.§.1.& l.qui filium. In gl.ſ.filios in fi. uide ſupra in ma-
teria exemplaris. In gl. item finitur, in fin. Alia ratio reddi-
41 tur in d.l.ex duobus.§.fi.quia † contratab.rumpit teſtamen-
tum de iure prætorio, & naler de iure ciuili, ſed querela
rumpitur ipſo iure,quod in idem recidit, & ſecundû hoc nô
obtineret ſi contratab.impetraretur ante aditam hęreditatê,
quia tunc rumpit ipſo iure,ut C.de colla.l.filię dotem.& l.ue
liberis. & eſſet idem,ſicut in querela,cum ſit eadem ratio.ue
rum eſt tamen,quòd in utroq; caſu exiſtentia ſui hæredis, ſi
ſuus ſit inſtitutus, facit ualerepupillares tabulas.ff. ad Treb.
l.ita tamen.§.ſi pater. & dixi ſupra in materia.

a Adnotatio. Qua ratione. Exemplaris ſubſtitutio, fit puberibus mente captis ad exemplum pupillaris. & filio facto ſanæ mentis, expirat quemadmodum pupillaris, cum filius pubeſcit.h.d.Aret.

b Quid ſi. Quærit Bald. & Sali. an monachus poſſit ſubſtitui exemplariter, & dicunt quod ſic,ſi poteſt facere teſtamentum: alias ſecus,quando cognoſcitur. habetur in auth.ſi qua mulier.C.de ſac.ſan.eccle.Item quærit hic Ang.an mater filioſa.poſſit ſubſtituere patrem furioſi, & reſpôdet hic ſecundum Bal. quod in bonis quæ mater contulit filio,valet ſubſtitutio: in alijs non. imo potius ab inteſtato,filio ſuccedet.argu.l.fin.ff.eo.& l.ſed ſi plures.§.in arrogato. & l.ſi arrogator.ff.de adoptio.

c Sed quid. Quæritur an filius ſui iuris & ſanæ mentis poſſit patri furioſo ſubſtituere exemplariter? dicit Aret. quod non: quia parens dicitur ſubſtituere filio de liberis furioſi. ergo filius deberet ſubſtituere ſeipſum: vt l.humanitatis.C.de vulg. & pup. ſubſti.

d Vel omnes expreſſe. Adde Bar.in rub.ff. de vulg. & pup. & in l.Centurio. in 1.2.& 3.q.eo.tit.& plenius in l.precibus.vbi plene Alex. & dominum meû Iaſ.May.poſt alios.C.de impub.& ali. ſubſtitu.

a IGITVR. a In glo. no. quod duo. in fi. dic plene.ff.eod.l. patris & filij.

a Adnotatio. Igitur. Facta pupillari ſubſtitutione, cenſentur duo teſtamenta, vel vnum duarum hæreditatum. & circa quæ vnum, vel duo teſtamenta eſſe cenſeantur. vide hic notabiliter Ang.

t *Vendicare quæ non liceat.*
2 *Charta aliena cui exhibenda.*

3 *Tacita & expreſſa continentur.*
4 *Teſtandi modus.*
5 *Teſtamentum patris ſignari ſat eſſe.*

Sinautem. Dictum eſt ſupra quod duo teſtamen-
ta ſunt,& ita ſupponitur,quod fuerint in diuerſis chartis,ſeu
tabulis , ita quod paternum ſit clauſum pupillare apertum ,
a ſequitur.Sinautem &c. [a] In gloſſ. linum appellat. ibi cum
dicit : conſilium nullum eſſet . hoc non procedit ſecundum
1 do.Iac.& Pet.qui dicunt poſt dominium eorum† quòd ſicut
tignum iniunctum domui non poteſt vendicari , propter vti
litatem publicam . ne vrbs deformetur . ff. de rei vendi.l. in
rem.§. tignum.ſic nec charta,nec cera,quia factum,vel ſigil-
latum eſt teſtamentum , ne detrahatur copia probationis ,
quia ſicut vertitur publica vtilitas iu vno,ſic in alio.C.de hę
2 ret.l.quoniam.† Item cum pro alienacharta exhibenda,poſ
ſit agi,ſi intereſt,actione in factum.ff.ad exhiben.l.3.§. inter
dum . multo ſortius poſſet excipi , ſi dominus vendicaret :
vnde ad veritatem,hæc non fuit intentio legiſlatoris,ſed illa
quæ ſequitur.In ſi.eiuſdem glo.quidam habent hic talem ad
ditionem . hoc conſilium eſt contra imperitos.vult dicere ,
quòd hoc conſilium nihil valet cõtra peritos,quia illi ſtatim
cogitabunt, quòd in vulgari continetur tacita pupillaris , vt
l.iam hoc iure.ff.eo.& ſic ſemper remanet periculum. Ad
3 hoc dicit Iac. quod poſſet dici : ꝙ vulgaris ? expreſſa non
continet tacitam pupillarem,licet expreſſa pupillaris conti-
neat tacitam vulgarem.Et eſt ratio diuerſitatis,quia charitas
bene ordinate incipit a ſeipſo,ideo prouidendo pupillo vide
tur ſibi prouidere:vt l.præſes.C.de ſerui.& aqua.non ſic ecõ
tra.Sed communis doctrina eſt in contrarium,idcirco dicas ,
quòd eſt bonum conſilium, quia expreſſa non intelligitur ta
cita,quando alias ordinatum eſt, vt dixi ſupra §. qua ratione
circa prin.& ff. eo.l.cum ex filio.§. filio. Igitur vulgaris ex-
preſſa,non facit certum ſubſtitutum,de tacita pupillari,quia
poſsibile eſt,quòd teſtator ordinauit , alias de ſubſtituto pu-
pilli , & ita conſilium remanet bonum. In gloſſ.vel etiam
alia in ſi.imo iſte tex.ſupponit,quod ſit in alia, quia alias re-
manet periculum,vt infra proximo §.Vel potes dicere,quod
4 in eadem,& erit † is modus faciendi. Primo enim faciet ſibi
teſtamentum , & poſt interpoſito magno ſpatio pergameni
faciet ſubſtitutionem,& teſtamentum pupillo,& in fine fient
ſubſcriptiones iuxta modum quem ſupra tradidi de teſta. &
deinde finis plicabitur vſque ad illud ſpatium pergameni,&
ibi finis ille claudetur cum lino, ſeu chordulis per medium ,
& per latus,ſicut dixi ſupra de teſt. Sed quæritur,an ſit opus
5 † ſolennitate ſigillorum,& aliorum de quibus in d.tit. de te-
ſta.in teſtamento pupilli,ſicut in principali?& non videtur .
ff.eod.l.patris. & ff.de bo.poſſ.ſecundum tab.l.vt bonorum .
Ad hoc dicas , quòd ſi teſtamentum vtrunque fiat in eadem
charta,ſufficit ſolennitas adhibita in teſtamẽto patris. & hoc
intelligo duntamen ſubſcriptiones, & ſigna ponantur in fin.
Vel ſi poſt teſtamentum paternum, vel ante teſtamentum ſi
lij, quod clauditur ſicut ſupra dictum eſt . & ſic intelligo le-
ges prædictas.Sinautem in diuerſis chartis,tunc non crederẽ
niſi teſtaretur in ſcriptis , & includeret chartam pupillarem
cum alia,ita quòd vtraque eſſet clauſa , & in fine paterni eſ-
ſent ſubſcriptiones,& ſigilla, nam tunc videtur ſufficere , &
ſic dictas leges intellige,& quæ ibi notantur.

1 *Conſilium quando expetendum.*

1 Illud. In gl.diximus.† in ſi.nam non eſt præceptum ,
ſed conſilium , ꝙ ſequi non tenetur. ff. ad Treb. l. pater.niſi
adijceretur,ꝙ eſſet irritum,ſi contra fieret.eo.ti.l.Titium &
Mæuium in prin.& §. 1.vel niſi adijciens faceret ad ſui proui
ſionem. vnde ſi dicerem,ſac, ꝙ ad me pertinet de conſilio ta
lis, tunc videretur,quòd debeas petere & ſequi couſilium il
lius.ff.de acqui.hære.l.ſi quis mihi bona.§.ſi coram. & vide,
de hoc extra de arbitris.c.cum olim, de reſcri. c. ex parte ne
ſede vacante.c.1.& ibi per Archi.

Adnotatio.Sinautem &c. Poteſt facere pater filio ſubſtitutionem ſepara-
tim.clauſulam,& ſignatam,& diſponere quod non aperiatur viuo filio, impu
bere : quæ diſpoſitio valet etiam ſi non fuerit pro ſe ita clauſa,& ſignata,hoc
dicit Aret.

1 *Emancipato recte ſubſtitui.*
2 *Exhæredato recte ſubſtitui.*
3 *Subſtitui in legitima licere.*
4 *§.Non ſolum , locus.*
5 *Sepulturæ electio cur vetita.*

a Non Solum . [a] In glo.Imo videtur. in ſi. [b] certe imo vi
b detur ibi loqui de ſuo , ſicut de emancipato , quod apparet :
quia loquitur de exhæredato quod videtur intelligi de con-
ſtituto in poteſtate , quia in alio eſſet res inepta. ff. de verb.
1 obl.l.quidam cum filium.Sed dic,† ꝙ in emancipato non eſt
res inepta,qui alias veniret per contratab. ff. de bo.poſ.con-
tratab.l.non putauit.§.ſi quis emancipatum.& minus hodie
per auth.de hær.ab inteſt.§.ſi quis igitur deſcendentium, in
ſi.vide ſupra.de exhæ.lib.iunge. Igitur iſtam ſolutionem, &
illam,quæ ibi no. In gloſſ.qui ſubſtitutus. ibi cum alleg. l.
cum quidam.Et eſt ſpeciale in odium exhæredãtis,quia alias
2 poſſet,ff.de leg.3.l.ſi fuerit . † In ſi. eiuſdem gloſſ.No.hanc
gl.quia alias,non ſic tangit.Et ita obtinet adhuc iſte §. in ca-
ſu illo,ſed alias non,cum exhæredari non poſsit . Quid ſi ſit
exhæredatus bona mente & ad ſui prouiſionem,iuxta l.ſi ſu
rioſo.ff.de cu.ſu.de lib.& poſth.l. multi non notæ.de bo.lib.
l.ſi patronus,§.ſi quis non mala.Videtur qđ poſsit ſubſtitui,
etiã hodie,per leges prædictas,quæ non videntur correctę.
Et hoc verum,in eo,qui prouidet vltra bonorum ſubſidium.
Quid in debito bonorum ſubſidio ? Videtur tolli omnis con
ditio,& omnis modus.C.de inoffi.teſt.l.quoniam.eo.ti. om-
ni modo.ſed ibi no.Dyn.contra videtur dicere, quod in debi
3 to bonorum ſubſidio,poteſt pater ſubſtituere† directe,ſed nõ
per fideicom.C.de inoff.teſt.l.ex tribus . & eſt ratio ſecundũ
eum: quia ſubſtitutus directo,recipit quaſi hæres ab impube
re ſcriptus.§.igitur ſupra eo. ſed fideic.videtur a patre fidei-
committente recipere ff.de leg.2.l.vnum ex fa. §. ſi duos de
4 familia.Dic ergo † quod iſte §.hodie obtinet in caſu, qui hic
not.ſi proximus pubertati commiſit ingratitudinem , & fuit
exhæredatus cauſa inſerta,vt in auth.hic allegata. Item,quã
do fuit exhæredatus bona mente , & tunc poteſt ſubſtitui ,
etiam in legitima,ſecundum Dy.& Gl.& hoc directe per ſi-
deic.aut non poteſt ſubſtitui pupillo exhæredato,nec iuſtitu
to in legitima tantum,per rationem,quam dixi,vt no. ff. eo.
l.1.§.ſubſtituere.Sed an prætarito poſsit ſubſtitui ? dic quod
non,vt ibi no. & hic vbi prætermus , dicit ipſo iure nullum :
alias ſi veniret per cõtratab.de quo vide ſupra de exhær. lib.
5 † In gl.vt quia gratioſus.in fin.Hoc videtur mirabile cum in
bonis his ſubſtituere poſsit,cur non poteſt ei eligere ſepultu
ram ? extra de ſepul.c.licet, lib.6. Credo,quod Papa hoc ſic
ordinauit,in fauorem eccleſiarum parochialiũ, ſeu antiqua-
rum ſepulturarum,contra ius commune, & doct.olim tene-
bant contra.vide ibi Arch.Vel dic verius,quod illud c. loqui
tur qñ in vita patris filius moritur,quo caſu non valeret ſub
ſtitutio,etiam pupillaris,vt ſcripſi ſupra in prin. huius tit.ſe
cus ſi faceret ſibi teſtamentum,& pupillo, & in illo eligeret
ei ſepulturã,quia illo caſu videtur quod poſsit eligere,& va-
leat electio,ſicut pupillaris ſubſtitutio valet. & ſic non corri
guntur opin.doc.qui notabant contrarium .

a Adnot.Non ſolum.Summa vt Ang.quem vide hic.
b In ſi.Vide de hoc Ang.hic qui diſſentire videtur a Ioan.Fab.

1 *Teſtari cui prius liceat.*
2 *Alienans omnia quando,& an teſtetur.*

a Liberis. [a] † In gl.hic no.in ſi. [b] vel dic, quod vbi in-
1 continenti facit ſibi teſtamentum & pupillo,tunc nõ eſt vis.
b cui prius,ſecus ſi ex interuallo. ff. eod.l.ſi quis. ſuper vltima
gl. In ead. gloſ.ibi cum allegat.l.fœminæ.Item alius.C.de
2 ſacro ſanctis eccleſiis . auth. ſi qua mulier. † Quid ergo ſi
quis bona ſua alienauit tit.donationis,vel alias retento ſibi ,
quod de eis poſsit teſtari, & ordinare , an valeat teſtamentũ
quod de ipſis facit? non vr̃ arg.ff.de iuriſd.omnium iud.l.eũ
qui.§. 1.de poen. l. ſi. etenim teſtator per expreſsionem non
mutat iuris diſpoſitionem.infra quib.mod.teſta. infir. §. ſed
& ſi quis.in ſi.ff.de leg. 1.l. nemo. Contra videtur, cum pa-
cta appoſita in contractu ſeruari debeant . C. de dona. quæ
ſub

ſub modo.l.1.C. ſi manci. ita fue. aliæ.ne proſtit.l.1.& 2.&
per tot. titul. Sed quid, ſi quis omnia bona ſua alienauerit,
& aliquis geriſſe pro hærede: an ligatur aditione? Non vt̃
cum nulla hæreditas.ff.de hære.ven.l.cum hæreditatem.in-
fra de hær. quæ ab inte.§.per contrarium.dic vt ibi.

a Adnot.Liberis.Summa vt Ang.quem vide hic.
b In fi. Sed hanc reprobant doct. quia no habent rationem,& dicunt iſtum
tex.d.§.procedere,quando ſubſtitutio,fit ex interuallo, ſecus ſi eodem con-
textu.quia non curatur quod præcedat ſecundum Ang.hic.

1 *§.Vel ſingulis ſenſus.*

Vel Singulis. In gl.poteſt enim eſſe.in fi.non eſt ve-
rum, quod per illa verba velit vnum ſubſtituere alij. ſed
1 † propter illa verba, quibus rogauit nouiſsimum,alij ſubſti-
tuere voluit quod iure accreſcendi de vno ad alium deueni-
ret,ſecundum Iac. & Pet.pro gl.ff.de leg. 2.l.cum pater.§.li-
beris. Item ob.ff.eo.l.ſi pater,ſed ibi fuit facta reciproca inter
impuberes,ideo ſibi adinuicem,vi ſubſtitutionis ſuccedunt,
hic non, imo ab inteſtato.

1 *Emancipatum non ſuccedere.*
2 *Fideicommiſſarium hæredi comparari.*
3 *§.Si filius.l.Flauii.per.ſenſus.*

a Svbstitvtvs a Autem. In gl. ſcilicet ipſimet.
in fin. Dic plenius in d.§.hæc verba. Sed an filius emancipa-
1 tus,vel alias ſui iuris effectus,per quorum perſonas † fuit hę
reditas paterna domino vel patri acquiſita, ſuccedat? vide-
tur quod non,ſaltem ſeruus manumiſſus,quia nec re,nec no-
mine fuit hæres.ff.de acquiren.hære.l.placet.Sed de filio vi-
deretur contra.ff.de legat.1.cum filio. Et ſic tenet Iac.ff.eo-
dem.l.qui liberis vbi de hoc. Ego tamẽ credo,quod ſit idem
de ſeruo manumiſſo,ſicut de filio,quia hęc verba ſunt condi
tionalia,vt l.qui liberis.§.hæc verba.ff.eo. Et conditio imple
tur in perſona ſerui. ff. de condi. & demon. l. qui hæredi. &
pro hoc ff.eo.l.ex teſtamento.§.fin.de acquiren.hære.l.ſi ſo-
lus.de hære.inſtit.l.ſi pater.ſupra tit.1.§.fi. Sed quid dices de
2 fideicommiſſario vniuerſali? Videtur † idem quod de hære
de,vel patre,vel domino.arg.contra.ff.de leg.præſt.l.2.Item
habetur loco hæredis infra de fideicom. hære.§.ſed quia.ſed
in alia materia loquuntur.Item obſtat,quia conditionalia,in
perſona hæredis,& illius qui per alium factus eſt hæres, im-
3 plentur.ff.de ſtat.libe.l.ſtatuliber.pœnæ.§. ſi filius.† ſed ille
eſt alius caſus. ibi enim quæritur, an in perſona illorum im-
pleri poſsit, dando eis vt implenti quæratur: hic autem an
poſsit impleri in perſonis eorum, vt eis quæratur quod non
eſt idem, quia diſpoſitio conditionalis, non tranſmittitur ad
hæredem non impleta conditione. C. de caduc.tollen.l.vni-
ca.§.ſin autem ſub conditione.

a Adnot.Subſtituitur.Summa vt Bal.& Ang.hic quos vide.

Masculo. In gloſſ.ſcilicet directo.in fi.hoc verum,ſi
verba ſonent ad fideicom. alias ſi iure directo potuit valere,
non trahitur ad fideicom. ff. ad Treb. l. Sceuola.& not.extra
de teſta.c. ſi pater. lib.6. vide ſupra §.proxi.qua ratione, in
materia compendioſe.

a Extraneo. a In gloſſ.ꝙ ſemper in fin.dic ſupra eo.§.
qua ratione.in materia compendioſe.

a a Adnot.Extraneo licet hic Ioan.Fab.& Bar.ſicco pede pertranſeant.Ang.
tamen hic ſolenniter tractat materiam verborum directorum:indirectorum
& communium: quam materiam expedit, per tres regulas principales, cum
multis alijs elegantibus quæſtionibus.

Quibus modis teſta.infirmentur. *Rubrica.*

Continua vt in glo.

1 *Nepos exhæredabilis.*
2 *Extraneus qui accipiendus.*
3 *Cœnobij ingreſſu teſtamentum rumpi.*

a Testamentvm. a Textus intendit facere
differentiam inter ruptum, & irritum, & de-
terminat quid ſit ruptum, & exemplificat vſ-
que ad §.alio.infra eo.& ibi tractat de irrito. In
b gl.ſi autem.ibi, extraneum nepotem b accipe.
1 hoc † non videtur verum in nepote, quia in illo non eſt ex-
hæredatio res inepta,imo lex conſuluit exhæredare nepotẽ.
vel inſtituere ſupra de exhær.lib.§.poſthumorum.ff.de libe.
& poſthu.l.Gallus.vnde ſi glo.hoc voluit dicere mala, eſſet
2 ſed forte voluit dicere †extraneum accipere nepotem,illa ex
traneitate,qua extraneus eſt emancipatus, vt ſicut ille poteſt
exhæredari,ita & iſte.nec eſt res inepta, & ſic bene ſequitur
poſt in glo.alias fruſtra eſſet ſubſtitutus, ſi eſſet omnino ex-
traneus.Sequitur in gloſ.tunc exhæredaretur &c.Iac.de Ra.
3 dicit hic † quod ſi quis fecit teſtamentũ,& intrat religionẽ,
quod rumpitur,& eius monaſterium eſt loco filij.in auth.de
eccle.tit.§.ſed hoc de præſenti. Et ita agnaſcitur ei,quaſi fi-
lius adoptatus,quod poteſt eſſe verum, ſi non reliquerat mo
naſterio legitimam,& ita no. C. de ſacroſanct. eccle.auth.ſi
qua.Verius tamen videtur, quod fiat omnino irritum, quia
cadit in poteſtatem alterius omnino,vt infra eod. §. alio. &
hanc ſequuntur Canoniſtæ extra de proba.c.in præſentia.

a Adnotatio.Teſtamentum,Diuide iſtum titulum ſecundum Ange.& pone
caſum,ſecundum Bal. ſui hęredis agnatione, & cum poſt teſtamentum quis
adoptatur adoptione per quam quis in eius tranſit poteſtatem rumpitur fa-
ctum ſolenniter teſtamentum. h.d.
b Extraneum nepotem. Et intellige extraneum,extraneitate qua filius emã
cipatur: & ſic inepte exhæredatur: imo lex conſuluit.§. poſthumorum. ſu-
pra de exhæredatione libero. & ita bene ſequitur in gloſſ. alias fruſtra, & ſic
Ang.hic concor.cum Ioan.Fab.

1 *Aditio ex ſecundo teſta. qui accipienda.*
2 *Tacite validum rumpi qui accipiendum.*

a Posteriora Quoque. a In gloſſ.hoc eſt verum.
1 ibi cum dicit,cum ex ſecundo adeatur hæreditas.& hoc † in
tellige vbi ex interuallo fuerit.ſi autem vno contextu, & co-
ram eiſdem teſtibus,poſſunt fieri duo originalia. ff. de teſta-
men.l.vnum teſtamentum.de his que in teſta.delen.l.fi.de ſe
cun.tab.l.1.§.quis in duobus.verſ.ſed ſi. In ead.gloſſ.in fi.
hoc eſt verum,vbi contraria continent.ſi aũt vnum & idem,
videtur quòd vtraque valeat,vt no.C.quando prouo.non eſt
2 ne.l.1.quæ gloſſ.eſt contraria iſti,niſi ſic intelligas.† In gloſ.
no.non conſiderari.in fine. Solutio. aut actus nuda vel tacita
voluntate tollitur: & tunc id quod plus valet tollitur,per il
lud quod minus valet: vt legatum: non ſic in actibus ſolen-
nibus, vbi concurrit voluntas duorum, vt lege ſi id quod.
ff. de leg. vel ſolennitas adhibetur infra §. ex eo. & ibi ple-
nius videbis. & hoc Dyn.extra de reg. iur. in c.non præſtat.
libro 6.

a Adnotatio. Poſteriora.Pone caſum,ſecundum Bald.hic,& vide hic Ang.
per totum.

1 *Agere in quibus ex ſecundo liceat & 2.*
3 *Appellatione finita quis exequatur.*
4 *Teſtamentum prius præualere.*

1 Sed Et ſi quis. † In glo.no.in argumentum,in fi. In
hoc ſunt gl. variæ. Nam quandoque dicunt, quod ex ſecun-
da,& ita videtur hic.ff.de his qui not.infam.l. furti. §. 1. ad
Trebellianum. l. ſi quis priore. Sed contra videtur nota-
ri in l.eos.C.de appellatio. Iac. dicit,quod ex prima agitur,
ſicut vides in permutatione in qua agitur ex contractu dudũ
inito rei traditione ex interuallo ſecuta: vt l.ex placito.C.de
2 re.permu.Sed dominus†ſuus dicebat ſemper ex ſecunda agi,
tribus rationibus: Prima, quia prima ſententia fuit extincta
per appellationem,vt l.1.§.fin.ff. ad Turpil. Secunda, quia
iudex appellationis facit executionem. C. de appell.præci-
pimus. Tertia, quia primi fideiuſſores liberati ſunt, &
oportet alios dari: & ita ſupponitur, quod ex ſecunda
agatur alias fruſtra interponeretur ſecunda cautio,de iud.
ſol.ff.iud. ſolut. lege 3. in princip. & leg. cum apud. & ita
tranſit

tranſit. Tu autem diſtingue plenius, vt ſcripſi C. de epiſco.
aud. autem. Si quis litigantium. Quia aut appellatur ab inter
3 locutoria, aut a diffinitiua. † Primo caſu, autem pronũciatur
male appellatum: & tunc eſt quæſtio: quia cauſa principalis
remittitur ad primũ iudicem, qui eam decidit, & exequitur,
extra de appel. c. vt debitus, niſi in caſu extra, de appel. c. cum
appellatio. lib. 6. quo caſu dic vt infra proxi. Aut bene appel-
latum: tunc cauſa principalis remanet apud iudicem appel-
lationis: & per conſequens eius diffinitio. & executio, vt d. c.
vt debitus. eo. tit. c. delicti. Si appellatur a diffinitiua, tũc aut
prima confirmatur: & tunc ſunt opiniones. Inn. videtur te-
nere, quod ex prima agitur, & primus exequitur: extra, de of.
deleg. c. paſtoralis. Hoſt. quòd ex vtraque. in ſum. de app. §.
quis ſit effectus. Et hoc ſatis eſt rationabile. Si vero infirma-
tur: non eſt dubium, quòd ex vltima C. de appel. l. præcipi-
mus. circa medium. Si vero pronuntietur appellationem de
ſertam, ex prima agitur, extra eo. c. ſententia. In glo. nam te-
a ſtator. in fi. a Quid ſi primo cõtinetur clauſula derogatoria?
videtur quòd primum valeat, vt l. ſi quis. in principio teſta-
menti. ff. de leg. 3. de hoc diſputat Dy. extra de reg. iu. c. quod
ſemel. & finaliter tenet quòd primum teſtamẽtum tenet niſi
4 in ſecundo † facta fuerit mentio ſpecialis de clauſula deroga
toria, & caue, quia ſpecialis mentio videtur fieri, ſi exprimat
clauſulam derogatoriam, quamuis non adimpleat. v. g. ſi in
primo dixerit, quod non vult valere ſecundum, niſi in ſecun
do tota Biblia adijciatur: valet ſecundum ſi dixerit ſe pœni-
tere de illa clauſula, quamuis nõ adijcit totam Bibliam. ff. de
iure codi. l. diui. §. licet. Et vide hunc §. fere. de verbo ad ver-
bum, ff. ad Treb. l. ſi quis priore.

a Adnotatio. In fin. Et ſic ex qualitate præfationis, colligitur cauſa finalis
ipſius diſpoſitionis: & tunc ab ea licitum eſt arguere: vt hic per Ang.

1 *Rupti & irriti diſcrimen.*

Alio autem modo. Collige ergo differentiam inter ru-
1 ptum & irritum. nam † irritum, dicitur cum per caſum in
perſona teſtatoris contingentem, ad nullitatem deducitur:
ſed ruptum quando alio modo. Sed certe, irritum proprie di
citur, quando non aditur hæreditas. ff. eo. l. 1. in fi.

1 *Teſtamentum capitis diminutione non rumpi.*
2 *Bono. poſſeſſio non extat. ab. locus.*
3 *§. non tamen. ſenſus. & limitatio. 6.*
4 *Teſtamentum adoptione rumpi. 5. 8.*
7 *Donantem omnia non teſtari.*

Non tamen. In glo. vt quando in fi. Caue, quòd hic ha-
bes bonam gl. quidam habent affirmatiuam, & debet eſſe ne-
gatiua, vt quando maximam, vel mediam cap. dimi. paſſus nõ
fuerit, alias eſſet euidenter falſa· vt apparet ſupra de c. d. §. 1.
2 & 2. & 3. In gl. & aliquo. in fi. a duntamen in illo iudicio ſint
quinq; teſtes, vt ibi not. pro quo de teſt. l. hac conſultiſsima.
§. pen. In glo. no. quòd de iure ciui. in fi. hæc glo. fuit Azo. &
Hug. quæ reprobatur in d. §. teſtamento. Vnde vult dicere, ꝙ
ca. dimi. eſt de iure prætorio: teſtamentum eſt de iure ciuili:
idcirco capi. dimi. quæ eſt de iure prætorio, non poteſt tolle-
re teſtamentum, quod eſt de iure ciuili. valet ergo teſtamen-
tum de iure prætorio, non obſtante cap. di. Hęc glo. fundatur
ex falſis, & falſum cõcludit, nam dicit quòd cap. di. eſt de iu-
re prętorio, quòd falſum eſt ſupra de legi. ag. tu. §. fi. & ita re-
prehendit gl. hanc opi. d. §. teſtamento. Item dicit, quòd te-
3 ſtamentum tenet † de iure prætorio, non obſtãte ca. di. quòd
non eſt verum, quia ſic ſequeretur, ꝙ teſtante remanente in
patris adoptiui poteſtate, valeret de iure prætorio, ꝙ euiden
ter reprobatur. h. d. dic ergo ꝙ teſtamentum fuit ruptum, ſed
de iure prætorio conualeſcit, propter nouam voluntatem, &
ſtatum teſtatoris renouatũ, quòd quidem ius prætoriũ ęqui-
tatem ſequitur. Et ſecundum hoc eſt hic vnus caſus, in quo
bono. poſſ. ſecundum tab. eſt neceſſaria, etiam hodie, nam is
de iure ciuili non admitteretur ad adeundum, ſed admittitur
de iure prætorio, per ſecundum tab. vt ſupponit iſte §. & §.
2 teſtamento. † Quid ergo fiet, ſi tabulæ non extent? dicit Iac.
quòd hęres videtur omni remedio deſtitutus, quia bonorum
poſſeſsio, non cõpetit niſi tabulæ extent. ff. ſi ta. teſt. nul. ext.
l. 1. §. ſi hæres. & dicit ꝙ dominus ſuus, nullũ voluit dare con
ſilium ſuper hoc. Certe ſuppoſito, ꝙ teſtamentũ non teneat
de iure ciuili, nullum eſt remedium, & ideo dixi, ſupra quòd
iſte eſt caſus, in quo bo. poſſ. ſecundum tab. eſt neceſſaria. Ve-
runtamen, in caſu quo tabulæ extitiſſent poſt mortem teſtan
tis, bene eſſet remedium, quia ſufficeret hoc probare. ff. de ſe
cundum tab. l. 1. §. ſemel. ſed vbi non fuerunt factæ, vel deſie
runt extare in vita teſtantis, non eſt remedium. Quid ſi erat
teſtamentum ſigillatum, ſigillo authentico, quod facit fidem
3 de conſuetudine, vt ſcripſi ſupra in materia de teſt. † Non vi-
detur ſufficere, quia is §. ſupponere videtur, ꝙ hæres non ad
mittitur niſi per bo. poſſ. ſecundum tab. illa autem nõ compe
tit, niſi ex teſtamento in ſcriptis. vt hic cum dicit. Nam ſi te-
ſtamentum ſignis &c. ff. de bo. poſ. ſecundum tab. l. 1. in prin.
& ibi no. Et hoc verum, ſequendo doc. & communes opi. quę
tenent ꝙ de iure prætorio ſolum per ſecundum tab. admitti-
tur. Qui autem vellet dicere, ꝙ huiuſmodi inſtitutus, etiam
poteſt adire: quæ eſſet iniuria? nunquid is titulus, loquitur
de teſtamento in ſcriptis, & nuncupatiuo? & tex. refert ſe in-
differenter ad præmiſſa, non tamen per omnia. Nec ob. ver.
nam &c. vbi dicit, ꝙ venit per bonorũ poſſeſsionem. nam nõ
ſequitur, ꝙ tantũ per illam. Imo & per aditionem, quæ bene
cõcurrunt infra de bo. poſ. §. aliqñ. Item quæro, quid ſi filiuſ-
4 fam. fecit † teſtamẽtum in caſu quo potuit, de quo infra qui.
non eſt permiſ. facere teſta. deinde dedit ſe in adoptionem:
nunquid obtinet is §. & præcedens? non videtur, quia nõ mu
tatur ſtatus, quo ad facultatem teſtandi. Semper. n. poteſt te-
ſtari, de quaſi caſtrenſi. Et ita ratio ceſſat, quare teſtamẽtum
primo factũ irritatur. Et ad hoc facit is tex. qui videtur nota-
re cauſam huius impedimẽti ibi, & mortis tpe in patris ado-
ptiui poteſtate ſit. & pro hoc videtur ſupra de milita. teſt. §.
pen. cum ibi no. dicit. n. ibi glo. ſicut nunc de nouo facere po
teſt, ita vetus non reſcinditur, & eſt quaſi ſimilis modus ar-
5 guendi. ff. de iniuſto rupto & irri. l. ſi quis. Sed † contrarium
videtur verũ, quia certũ eſt, ꝙ per cap. di. teſtamẽtum irrita-
tur, vt hic, igitur non conualeſcit, niſi aliquid accedat, vt no-
ua voluntas, nec teſtamentũ militis valeret, niſi noua volun-
tas accederet, vt in l. allegata. In hoc tñ caue, quia nuda vo-
luntas militis militantis, facit cõualeſcere, vt l. in fraudẽ. §. 1.
ff de mil. teſt. Sed in caſu noſtræ quæſtionis oportet eam de-
clarari, cũ quinq; teſtibus, quia filijfa. in quaſi caſtrenſibus te
ſtãtur iure communi, vt ſupra de mil. teſt. §. illud. & ideo idẽ
6 in pagano patref. Et ſic † reſtringe hunc §. vt nõ obtineat in
adoptato, qui primo teſtatus fuerat. ſ. de quaſi caſtrenſi. Sed
contra, ſi teſtatus ſit de quaſi caſtrenſi exiſtens in poteſtate,
& poſt emancipetur, dic, ꝙ cap. diminuitur, & eius teſtamen
tum irritatur, & videtur expreſſum in d. §. pen. veruntamen
videtur ꝙ conualeſcat ex noua volũtate, vt ſupra dictum eſt
7 in caſu proxi. Quid † ſi fiat religioſus, & poſt exit, vel de li-
centia papæ, vel abſoluitur a regula, quia ſit epiſcopus, vel a
patria poteſtate? Et videtur idem dicendũ, & in omnibus ſi-
milibus caſibus. Quid ſi dedit omnia bona ſua præſentia &
futura, & ita videtur teſtamẽtum prius factum irritari, quia
de alienis nemo teſtatur. vt dixi ſupra titu. 1. §. liberis. & poſt
donatarius quittat donationem? Poteſt dici idẽ in omnibus
his caſib. & ſimilibus. Sed quid dices hodie, ſi filiuſfa. qui te-
ſtatus fuerat de quaſi caſtrenſi, adoptetur ab extraneo, & ita
nõ tranſit in poteſtatem ff. de adoptio. §. ſed hodie. C. de ad-
optio. l. cum in adoptiuis. nunquid irritatur teſtamentum?
videtur quod nõ cũ ceſſet cauſa, quia ſui iuris remanet. Sed
8 quia mutat familiam, ideo † videtur teſtamentum irritari, &
hoc ſatis probatur, quia in emancipato, non habet locum illa
ratio, & tamen dicimus teſtamentum per emancipationem,
quia mutat familiam, vt dixi ſupra proxi. & eſt quaſi ſimile
quod no. ſupra de cap. d. §. minor. in gl. alias, eſt in litera.

a Adnotatio. In fi. Et hoc verum, quando volens ſtatim mutauit: ſecus ſi in-
uitus, quia tunc non videtur mutare volũtatem, nec ob. iſte text. quia arroga-
tionem, & amiſſionem ciuitatis, ſeu libertatis non æquiparat, niſi quãdo tem-
pore mortis adeſſent. item ſecus ſi fuiſſent inſtituti venientes abinteſtato. &
no. quòd tale iudicium debet probari per quinque teſtes: & tunc ſi ab initio
valuit primum teſtamentum, confirmatur de iure prætorio, non ciuili, niſi eſ-
ſent codicilli, ſecus ſi non valuit, quia non confirmatur de iure prætorio, ſed
requiruntur ſeptem teſtes, vt hic & l. 1. ff. de leg. 1. Ang.

1 *Teſtamentum reuocare quando, & an liceat.*
2 *Teſtamentum in dubio deletum intelligi.*
3 *Teſtamentum cancellatum quando, & an valedum. 4.*
5 *Teſtamento ſecundo an tollatur primum.*
6 *Teſtamentum imperfectum valere.*

a Ex Eo [a] autem. In glo. imo. in fin. gl. eſt multum notabilis,
1 ſi ſit vera, vt tamen lutulentius videas, diſtingue † quia aut
teſtator reuocauit primum teſtamentum, nudo verbo, aut fa
cto. Primo caſu, dic quod non valet reuocatio, quo ad inſtitu
tionem, vt hic patet. Fallit ſi decennium effluxerit, intellige
a tempore conditi teſtamenti, vt l. ſancimus. C. de teſtament.
Item fallit, ſi dixit hæredes immeritos. C. de his quib. vt in-
dig. l. hæreditas. & vide quod ibi ſcripſi. Sed an reuocantur
legata? Doct. conſueuerunt dicere, quod ſic: per l. ff. de mi-
lita. teſtamen. l. militis condi. §. veteranus moriens: quia ſola
voluntate reuocantur. ff. de adimen. leg. l. ex parte. Secundo
caſu, quando facto reuocauit, tunc aut cancellando, vel delen
do: aut ſecundum teſtamentū faciendo. Primo caſu, aut fue
runt plura, aut vnum: ſi plura, vel ſi plures tabulæ, dic quod
ſi omnes deletæ ſunt, non valent. ſi quædam ſint deletæ, quę-
dam non deletæ, valent, niſi probetur alia voluntas teſtan-
tis, vt l. fin. §. fin. ff. de his quæ in teſta. delen. ſi vnum, vel quę
dam tabulæ fuerint tantum: tunc aut fuerunt cancellatæ, vel
deletæ per teſtatorē, vel per aliū, aut per caſum fortuitum. Si
per teſtatorē, aut cōſulto, aut non conſulto, aut dubitatur. Si
conſulto, reuocatur ante conſummationem ipſo iure illud,
quod cancellatum eſt, vel deletum poſt conſummationē ope
exceptionis. ff. de his quæ in teſtament. delen. l. 1. & §. 1. & §.
ſed ſi legi. & §. ſed ſi conſulto. Sed an alia quæ non ſunt can-
cellata, valent? Dic quod ſic in dubio, vt l. 1. & l. proxime in
cognitione. eod. titu. dic vt ibi. Si inconſulto: aut deletum
poteſt legi, & valet. vt in princ. l. 1. eod. titu. Aut non, tunc
deleuit, vel cancellauit ante conſummationem, & non valet.
2 aut poſt, & valet, vt §. ſed ſi legi. cum l. ſequente. † Si dubiū
ſit, an conſulto, vel inconſulto, deletæ ſint tabulæ, Conſue-
uit dici quod ſi teſtamentum ſit repertum, ruptum, vel can-
cellatum, vel deletum in domo teſtantis, quod præſumitur
quod conſulto, ſi autem extra domum, quòd inconſulto. ſi-
cut dicitur in chirographo cancellato. ff. de prob. l. ſi chiro-
graphum de pact. l. poſtquam. cū ibi no. Secundo caſu, quan
do per alium, aut de voluntate teſtantis, & dic, vt ſupra pro-
xi. quia non valet. aut ipſo nolente, & tunc valet, niſi quis in
3 duceret † illud, de quo emolumentum habere deberet, nam
tunc quo ad illud, non valeret. & ſic intellige ff. de his quæ
in teſtamen. delen. l. 1. verſi. & ſi quidem. & ver. ſi vero. ſi ſit
dubium an de voluntate teſtatoris, vel non, videtur quòd in
dubio præſumatur quòd non de voluntate teſtatoris. nam ſi
non præſumitur quòd ſit de voluntate, vbi penes alium re-
pertum eſt cancellatum, vt ſcripſi ſupra proxi. multominus
4 vbi per alium. † In tertio caſu, quando per caſum fortuitū,
dic quòd ſi ante mortē teſtantis valet, vt hæreditas non poſ-
ſit adiri, de iure ciuili, ſed bo. poſ. nō poteſt peti de iure præ
torio. ſed ſi poſt mortem, tunc poteſt adiri, & bono. poſſeſ.
peti. vide C. ead. l. in arenam. ff. de iniuſt. rup. teſt. l. fin. de bo
no. poſſeſſ. ſecundum tab. l. 1. §. ſemel. In dubio autem præſu
mitur quòd teſtator hoc fecerit, ſi habebat teſtamentum pe
nes ſe: vt ſupra dixi, niſi aliud probetur. Sed ad quem deue-
niet hæreditas, vbi teſtamentum annullatur, propter deletio
nem, vel cancellaturam? glo. dicunt, quòd ſi ideo cancella-
uit, vel deleuit, quia voluit venire ad ſucceſsionem ab inteſta
to, tunc ad illos, ſi ideo, quia reputauit ſcriptos indignos, tūc
ad fiſcum, quia ſoluit legata: vt no. in d. l. in arenam. ff. eod. l.
proxime. ſed improbant omnes doct. dicunt enim, quod in
dubio venit hæreditas ad ſucceſſores. Et quia hic maior fa-
uor eſt, quam eſſet, ſi legata ſoluerentur, & iura magis eis fa-
uent, vt apparet. C. de teſtamen. l. hac conſultiſsima. §. pen.
item quia in dubio hæredes ſcripti non præſumuntur offen-
diſſe. ff. de lega. 1. l. cum pater. §. rogo. Quid ſi proba tur eos
offendiſſe, & teſtamentum cancellatum? Tunc videretur ſa-
tis vera opi. glo. nam ex hoc præſumitur mutata voluntas, ſi
offenſa ſit grauis. ff. de adi. leg. l. 3. §. ſi. cum l. ſequente. C. fam.
erciſcun. l. in ipſius. Iacob. tamen videtur tenuiſſe contra in
l. proxime, quia nō licet accuſare mores &c. ff. ſol. mat. l. alia
§. 1. C. de inofficio. teſtamen. l. omnimodo. C. de adulte. l. fin.
de reuo. do. l. fin. Sed dic, quod teſtator ſatis videtur conque-
ſtus fuiſſe, cancellando teſtamentum. In ſecundo vero caſu
5 diſtinctionis principalis † quādo proceſsit ad aliud teſtamen
tum, tunc aut non perſecit, aut perfecit, primo caſu quando
non perſecit, quia forte voluit complere tunc videtur vale-
re, vt hic: & ff. de teſta. l. ex ea. de codicil. l. 1. de leg. 3. l. fidei-
commiſſa. §. 1. Aut quia non potuit & tunc dicunt quidam
quod primum valet, quo ad inſtitutiones, ſed legata reuocan
tur. ff. de mili. teſta. l. milites. codicillis. §. veteranus. Sed ille
§. hoc non probat. quia loquitur quando teſtator expreſsit,
quod volebat decedere inteſtatus. & ea quæ ordinauerat vo-
lebat eſſe irrita: quod hic non eſt, imo volebat teſtari, & for
te legare illis, quibus primo legauerat: vnde non videtur vel
le recedere a priore voluntate, niſi poſterior teneret, & hoc
probatur. ff. de leg. 3. l. ſi iure. Nec obſt. ff. de his qui. vt in-
dig. l. cum quidam. quia loquitur in caſu quo voluntas poſte
rior valuit, & fuit ſolemnis: verumtamen hæredes erant in-
digni, vt ibi no. item nec ob. ff. de adim. leg. l. ex parte. quia
ibi inimicitiæ interuenerunt, quæ plus faciunt præſumi mu-
6 tationem voluntatis, quam ſecundum teſtamentum. † Item
nec obſt. ff. de proba. l. quinquaginta [alias incipit, quingēta]
quia ibi ſunt duæ voluntates compatibiles, quarum vna non
reuocat aliam. In ſecundo caſu, quando perſecit, tunc aut
non ſolenne, & non reuocatur primum. regulariter fallit in
caſu vt C. de teſta. l. hac conſultiſsima. §. pen. & in caſu l. ſan-
cimus C. eo. & in caſu l. hæreditas. ſupra alleg. Et credo de le
gatis, ſicut ſupra proxi. dixi, quia cum poſterius non valeat,
etiam quo ad legata, videtur primum remanere, ff. de iure co
dicil. l. 1. Vbi vero fuit ſecundum ſolenne, ſecundum reuo-
cat primum, vt ſupra §. poſteriore. quamuis ſcripti in ſecun-
do ſint non capaces. ff. de his qui. vt indi. l. cum quidam. niſi
fuerit adiecta clauſula derogatoria: vt ſupra eod. §. poſterio-
re. in caſu opus eſt ſolennitate ſingulari, C. de teſta. authen.
hoc inter. & vide multos modos impugnandi teſtamenta in
Spec. de fide inſtrum. §. compendioſe. In glo. no. nihil, in fin.
& ſignatur. C. de teſtamen. & incipit hoc inter liberos, quem
ſupra proxi. alleg. Sed obſtat huic tex. de auro & argen. leg.
l. & ſi non ſint. §. infecti. ff. de verbo. ſignific. l. ædificia. Solu
quo ad illos, qui opus non habent facere, ſi ſit eis fauorabile
7 opus † infectum habetur pro facto: & obtinent contraria,
dumtamen ad inſtar habeat operis. ff. de oper. no. nuntia. l. ſti
pulatio. §. fine. ſed quo ad illos, qui opus habent facere. non
ff. de leg. 3. l. fideicommiſſa. §. fin. ad l. falci. l. ſi is qui. §. quidā.
& de hoc nota. ff. de verbo. ſignif. l. recte. §. 1. contra primum
membrum. ff. de leg. 3. l. librorum. §. chartis. ſed ibi non fuit
cœptum. & hoc in rebus, quæ poſſunt fieri & complentur
ſucceſsiue, & per partes, in illis quæ vno contextu non ſicut
teſtamentum quod vno contextu fieri debet, vt l. hæredes pa
lam. §. fin. ff. de teſtamen. ideo nihil eſt, niſi ſit perſectum. ff.
de lega. 3. l. fideicommiſſa. §. 1. & hic.

a Adnotatio. Ex eo. Per poſterius teſtamentum imperfectum vel aliam vlti-
mam voluntatem non ſolemnem, non tollitur primum teſtamentum. Quæ-
rit hic Ang. an ſit dare remedium, quod primum teſtamentum non poſſit re-
uocari. vide hanc quæſtionem in 3. colum. poſt me. in verſic. quæro. an. ſit da
te remedium.

1 *Teſtari in fraudem cenſendus nemo.*
2 *Teſtari in potentiorem non licere.*
3 *§. Eadem. reſtringi.*
4 *Princeps quibus & an ſolutus. 5.*

a Eadem. [a] † In glo. ſcilicet in ſolemni. hoc verum ſi con
1 ſtet, quod inuidioſe. In dubio autem non videtur, quod fiat
in fraudem, nec cauſa mutandi iudicij, vt ff. de alie. iudi. mu-
tan. cau. fa. l. ex hoc edicto. §. alienare. verſ. ſed hæredem. glo.
in l. quam hic allegat, dicit, quod ſpeciale eſt in principe, qui
plus debet ſibi prouidere. Iacob. dicit ibi quod in fiſco idem
eſt, quod in priuato, ſi de dolo conſtet: alias in vtroque va-
let. Non recedas a gloſ. quia bona, & ſancta eſt, & pro ea fa-
cit, quia nec ex contractu inter viuos, fiſcus debet aliquam li-
tem

tem recipere quanuis priuatus poſſet.C. ne fiſc. vel reſp.l.2.
2 3.& 4. vnde præſumptio † eſt contra illum qui fiſcum inſti-
tuit quòd facit cauſa vexationis: nam nõ eſt veriſimile quòd
vellet fiſcum præſerre proximis, niſi propter odium aduerſa
rij. Et idem dico,de noſtris baronibus,qui quaſi imperatores
in ſuis terris dominãtur,cum ſit eadem ratio : & hoc verum,
ubi habet litem inceptam,vel ſperabatur incipi de proximo,
agendo vel defendendo: ſecus ſi tunc non ſperabatur:& ideo
dic litis cauſa. Item dic, quòd obtinet vbi eſt quæſtio de ma-
gna parte bonorum: ſed ſi de modica,non videretur. argu.ff.
3 de excuſ.tut.l.propter litem.Item † poſſet dici quòd in caſu,
quo inſtituens nullos haberet propinqnos, iſte §.non obtine
ret: quia tunc fiſcus erat habiturns alia via, tanquam vacan-
tia.ff.de vulg.l.ſi filius qui patri. In glo.id eſt viuere. in fi.Et
4 no.quòd licet princeps † ſit ſolutus legibus,non tamen eſt ſo
lutus canonibus,in his quæ tangunt peccatum,extra de iudi.
c.nouit.imo nec in alijs: de ſent. & re iudi.ca. ad apoſtolicæ.
5 lib.6.extra de iureiur.c.Romani.in cle.cũ not. † Quid ſi prin
ceps habet hæreditates in terra conſuetudinaria: nunquid li-
getur conſuetudine patriæ ? Certum eſt ꝙ non:quia ſolutus
eſt legibus : quia conſuetudo eſt lex ſupra de iur.nat.§.ex nõ
ſcripto . Præterea cum conſuetudo introducatur tacito con-
ſenſu populi , quo modo populus inferior ligabit ſuperiorẽ ,
vt ſcripſi ſupra de iur.natu.ſed & quod principi? Poſſet dici,
quòd licet non ligetur: nihilominus tamen debet iudicari ſe
cundum cõſuetudinem,quia cauſæ principis debent iudicari
ſecundum leges,niſi reperiatur priuilegiatus.ff.de pet.hære.
l.item veniunt.§.in priuatorũ . Conſtat autem quod conſue-
tudo habet vim legis,& authoritatem legis, & principis,qui
vult eam habere vim legis: vt ff.de legib.l.de quibus.§.inue-
terata.C.quæ ſit long.conſue.l.ſi. Et ſic princeps debet ſecun
dum eam iudicare. & pro hoc facit C.de ſer.l. ſi manifeſte.&
hoc de conſuetudine reali,ſeu rem efficiente quæ etiam ligat
pupillũ : vt ff.de admi.tut.l.ſine hærede tutor.§.Lucius. Sed
arg.contra.ff.de iure fiſc.l.ſi curator.Sed ibi ſe priuilegiabat:
& ego excepi ſupra caſus in quibus ſe priuilegiabat ſpeciali-
ter,quia de iure communi teneri deberet, ſi eſſet vſus regio-
nis.ff.de pig.act.l.ſi pignore.§.ſi.

a Adnotatio. Eadem . Non valet inſtitutio facta de imperatore ratione litis,
quam teſtator habet cum alio : ſiue inſtitutio ſit perfecta , ſiue non . & licet
imperium ſit legibus ſolutum , tamen vult viuere legibus . quærit hic Ange.
poſt Cyn. an ſi princeps faciat aliquem contractum,vel aliquod pactum,cum
aliquo Barone, vel priuata perſona . teneatur illud obſeruare vide eum hic,in
ver. quærit Cyn.

De inofficioſo teſtamento. *Rubrica.*

*In gloſ. rubricæ ibi cum dicit : ipſo iure . vide quod not.C.
de teſtamen.l.ſancimus .*

1 *Querelæ & bon. poſſ. diſcrimen .*
2 *Querelæ tempus .*
3 *Querelæ & pet.hæred.concurſus .*
4 *Teſtamentum inofficioſum .*

a QVIA plerunque. a In glo. hoc tantum. in fin.
Super hoc ſunt gl. contrariæ, quia ibi not.con
tra,& ff.de min.l.ſi filius , vide ſupra de exhæ-
red.lib.§.emancipatos. In glo.ſcilicet ab adita.
ibi cum dicit C.in quib. cauſ. reſt. in integ. re-
ſtit.l.· .ſecus in bo.poſſ.cõtratab. quæ competit ante aditam,
& poſt.ff.de bon.poſſ.contratab.l.illud . Et poteſt eſſe ratio :
1 quia querela † datur contra hæredem , igitur cum hæres fiat
per aditionem, vt patet infra titu. 1.per totũ, ante non com-
petit: ſed bo.poſſ.datur contra teſtamentum: vt d.l.illud.eo.
titu.l.quòd vulgo.teſtamentum autem ante & poſt . Et ideo
poteſt ante & poſt impugnari. Vel potes dicere, ꝙ bo.poſ.da
tur abſq; parte iudicialiter vocata,& abſque figura iudicij.ff.
de bo.poſſ.l.ſeruus. & no.plene illo tit.l.3.§.ſi cauſa . non ſic
in querela, vbi requiritur figura iudicij, & pars, cum habeat
actionis vim. Sed cur ſecus in bon.poſ.ſecundum tab.quę da
tur liberto quæ competit ante & poſt ? Reſpondeo,quia illa
datur cõtra hæredem ſicut querela,& partem hæreditatis ab
eo auocat,vt d.l.ſed cum patrono.ff.de hon.poſ.tit.generali.
2 Sed mirandum, quia ſecundum hoc querela parum aut † ni-
hil proficiet,ſi hæres malitioſe differat aditionem:quòd po-
teſt vſq; ad 30.ann.vt l.cum antiquioribus.C.de iure delibe-
ran. quia ſic oportebat eum triginta annos expectare , ante-
quam moueat querelã, & interim mendicare. Sed ad hoc po
teſt reſponderi quòd ſtatuetur hęredi ſcripto tempus ad ad-
eundum.ff.de hæred. inſtit.l.ſi quis inſtituatur. in ſi.princ.Et
no.in ſimili.ff.de acquir.hære.l.quandiu.]In ea.glo.in ſi.con-
ſueuit dubitari , an per querelam debeat obtineri , & reſtitui
hæreditas abſque libello dando in pe. hæred. Et nonnulli vi-
dentur dicere qnòd ſic: pro quibus videtur expreſſum.C.eo.
l.1.Glo. tenet contra , ibi plenius ſcribitur in l.qui de inoffi-
cioſo.ff.de inoffic.teſt. Iac.dicit cum glo.quòd oportet inten
tari petitionem hæreditatis ; alioqui non fieret reſtitutio hę
3 reditatis per querelam. Dic tamen quòd querela,† & petitio
hæreditatis poſſunt ſimul & eodem libello intentari,ſicut iu
dicium reſcindens. & reſciſſorium , iuxta illa quæ notabun-
tur infra de actio.§.rurſus. Et ſecundum hoc concludetur in
b libello, b quare petit teſtamentum prædictum, tanquam in-
officioſum per querelam reſcindi , & ipſo reſciſſo , declarari
hæreditatem ad ipſum actorem, tanquam legitimum hære-
dem pertinere . & hoc declarato, talem ſcriptum hæredem,
addimittendam eidem hæreditatem prædi[illegible]ani compelli iu
ris remedijs,cum fructibus,&c. Et hæc concluſio eſt plenior
4 quam illa quæ not.in d.l.qui de inofficioſo. † Super text.ibi,
non autem ex officio. Not. qnòd ex hoc dicitur teſtamẽtum
inofficioſum, quia pater debet filio officium pietatis . Vnde
homo debet homini officium pietatis : vt l.ſeruus. ea lege.in
fin.ff. de ſer.export. ſed pater magis filio, qui debet eum ale-
re,& inſtruere . vnde contra officiũ pietatis,quod ei incum-
bit, agit, ſi ipſum exhæredet ſine cauſa.C.de neg.geſt.l.offi-
cio. & l.alimenta.

a Adnotatio. Quia plerunque. Diuide hunc titu.ſecundum Aret.& pone ca-
ſum ſecundum Bal. exhæredatus a quauis linea vel præteritione materna in-
iuſte querelam inofficioſi teſtamenti intentat, per quam iudicis officio teſta-
mentum rumpitur , quod etiam vendicat ſibi locum in aſcendentibus præte-
ritis,vel exhæredatis. h.d.ſecundum Bald.
b In libello. Concordat Ang.hic cum Ioan.Fab.Item quærit hic Ang. an ſit
neceſſe,quod filius petat legitimam ita vt poſſet eam tranſmittere? Vide eum
hic in 2.col.poſt me.in ver.quæro an hoc. &c.

1 *Contra tabulas præteriti .*
2 *Præteriti parentis remedium .*
3 *Teſtamenta quæ,& an querelanda .*

NON autem liberis . In glo.eſt.ibi cum dicit : exhæreda-
1 ti. † ſi vero ſunt præteriti, ſiquidem pater, hoc iure datur ei
contratab.ff.ſi a paren.quis ſue.ma.l.Pantonius. [alias Paco-
2 nius.] Sed qnid hodie ? videtur quòd ſi prætereantur † pa-
rentes ſimpliciter,nulla mentione de eis facta , quod poſsint
dicere nullum,vt in auth. vt cum de appella. cog.§. ſed hæc
quidem. ſed ſi prætereantur cauſa adiecta,mater agit quere-
la.C.eo.l.cum filium pater per contratab.ff.eo.l.pater.& no.
in d.l.cum filium,& ſecũdum hoc, mater plus habebit quam
pater , quia mater in totum impugnat per querelam , pater
non, niſi turpi perſona inſtituta,vt d.l.Pantonius . Sed ratio
eſt,quia mater habetur pro exhęredata,pater pro præterito.
Idem eſt quod poteſt patri imputari,quia emancipauit filiũ,
matri nihil . hæc autem procedunt in bonis filij emancipati.
3 In bonis in poteſtate † conſtituti,dic,quia aut non eſt miles,
& non valet teſtamentũ,aut eſt miles, & non ſubijcitur que-
relæ,vt hic no. glo. quæ non videtur vera, prout iacet, quia
filius in poteſtate cõſtitutus, poteſt teſtari de quaſi caſtrenſi.
Item teſtamentum filij militis poteſt impugnari per condi.
ex lege.quare ſupple,& intellige eam per illa quæ notantur,
& ſcripſi ſupra de mil.teſt.§.1.qui teſta.fa.poſ. circa prin.

1 *Auth. de hær. ab inteſt. Immutatio .*
2 *L. fratres ſenſus .*
3 *Turpes qui.9.11.*
4 *Agi in ſemel lapſam poſſe .*
5 *Meretricem quæ inteſtabilis & exhæredanda.7.*
6 *Emendatus an conuertiri queat .*

8 *Adulter an turpis.*
10 *[illegible]*
12 *[illegible] qui turpes.*
13 *Querelam [illegible].*
14 *Parentibus, fratribusq; præteritis qui ſuccurratur.*
15 *Fratre exhæredabili.*

1 Soror autem. † In gl.[a] hoc accipe.in fin.ſed an hoc ho-
a die ut eoi.ectum per auth.de hæ. ab inteſt. per quam remo-
uetur differẽtia cognationis,& agnationis? dic quòd non, vt
ibi not. & Spec. de teſt.§.nunc dicendum.verſi.ſed hodie.&
idem doc.hic. In gl.ſ.infamibus.in fi.hoc idem ſentit glo.in
a l.fratres. † & tamen tex.videtur ſupponere.ꝙ nedum poteſt
b agi contra infames,[b] imo & contra quaſcunq; turpes perſo-
nas ibi enim ponit diſiunctiuã inter infames & turpes, quaſi
3 ſint diuerſi, ideo dic ꝙ contra omnes infames agitur. † Item
contra turpes,qui alias ſunt viles,vt excoriatores equorum,
luſores,ebrios,brigoſos, diſſolutos, & malæ vitæ & inhone-
ſtæ,vt infra magis dicetur.ff.de teſti,l.teſtiũ.circa prin. Scor
4 tis. † Quid de muliere ſoluta, quæ ſemel aut bis lapſa eſt in
peccato carnis? Non videtur quòd agi poſsit contra eã,quia
non eſt infamis.ff.de rit.nu.l.palam. Præterea non repellun-
tur a teſtimonio niſi illæ quæ publico quæſtui ſe exponunt.
5 ff.de teſti.l.3.§.lege. Iulia.& † tamen turpes reprehenſibiles
repelluntur,vt eo.l.3. in prin. Item non videtur talis turpis.
ſed cõtra facit ff.de rit.nup.l.ſtuprum. 2.reſp. Item quia filia
poteſt exhæredari,quæ in corpus ſuum peccat, quaſi inhone
ſta & turpis.C.eo.l.ſi filiam.cum auth.ibi poſita,ſed tex.vide
tur notanter loqui de ſcorto. Præterea,quid adderet verbum
adulterinis,quod ſequitur? Sed quid ſi paſsim ſe immiſceret,
ſine pecunia,ſeu quæſtu,ſed ſolum ex ardore libidinis? Dice
rem eam vilem, iuxta illud quod no.ff. de his qui not.infa.l.
athletas.§.ait prætor. ſed quid,ſi dudum fuit meretrix,nunc
non eſt? Videtur ꝙ adhuc ſit turpis,vt d.l.palam.§.non ſolũ.
glo.videtur contra notare in ſimili.ff. de mil.teſt.l. miles ita
§.mulier. Prima videtur vera in illa, quæ fuit infamis, quia
palam & cum pecunia ſe expoſuit, quæ eſt infamis: vt l.3.§.
lege Iulia.& ibi no.ſed quando ſine quæſtu nõ eſt infamis,vt
no.in d.l.Pantonius.& in illa poſſet ſecunda obtinere. Et fa-
cit.C de nup.l.imperialis. vbi poſt pœnitentiã remanet infa
mis,& turpis, quouſque diuinos affatus meruerit. Et eodem
6 † modo poſſet reſponderi, de eo qui malam vitam ſequeba-
tur: nõ tamen talem,quæ faceret eum infamen,& poſt emen
datus eſt. Sed quid ſi erat turpis perſona tempore teſtamen-
ti, tempore mortis emendatus, vel poſt mortem, antequam
querela intentaretur? Videtur ꝙ eſſent attendenda tria tem
pora infra titu. 1.§.in extraneis.vide ff.de condi. & demon.l.
eum qui.cum ibi no.& l.intercidit.de reb.du.l.ſi cognatis.de
his quæ pro non ſcript.haben.l. ſi in metallum. de leg.3.l. ſi
deportati. Adulterinis. Si ſint damnatæ vel deprehenſæ in
adulterio nõ eſt dubium,quin infames ſint,vt l.palam.§.quæ
in adulterio. alias non ſunt infames. Sed an ſint turpes? Cre-
do,ꝙ ſic, nam filia quę in corpus ſuũ peccat, cum pater non
differt eam matrimonio copulare, poteſt exhæredari tanquã
7 mulier flagitioſæ † & turpis vitæ,vt d.l.ſi filiam. ergo multo
fortius cenſenda eſt turpis,quæ matrimonio fuerat copulata.
Præterea tex. vult facere differẽtiam inter adulterinas ſupra
cum loquutus eſt de ſcortis publice expoſitis:hic loquitur de
adulterinis,quæ forte cum vno peccauerunt: & in hoc adit,
vnde ſicut illæ cenſentur turpes peccando cum pluribus, ſic
adulterinæ peccando cum vno, quamuis non ſint condemna-
tæ nec repertæ in crimine. Sed quid de crimine adulterij? nõ
videtur idem,vt not.in l.palam.§.ſi. ſed in hoc multum vide
8 retur attendenda † conditio perſonæ. ſi enim ſit presbyter,
vel forte alius qui in continuo adulterio perſeuerat: non vi-
deo quin talis debeat vilis,& turpis reputari, extra de teſti.c.
teſtimonium.de vi.& ho.cle.c.vt clericorũ. Ego credo,ꝙ ne-
dum infamis irrogata ipſo iure,vel per ſententiam,imo om-
9 nes † diffamati de criminibus, quibuſcunq; homicidio, rapi-
na,furto,falſitate,vel alij,cenſeantur eſſe turpes, quamuis nõ
fuerint condemnati, nec interlocutiones pro talibus habitæ
per iudicem, & contra tales poſsit intentari querela, & hoc
ſatis probatur.C.de dig.l.2.li.12. Primo caſu, loquitur de in-
famibus,infamia iuris,vel per ſententiã. Secundo,de in fami-
bus infamia facti. Tertio,de turpibus,& ſceleratis,faciẽdo di
uerſa membra. Vnde turpes proprie dicuntur criminoſi, ma
lam vitã ducentes,vt ibi patet,& contra tales intentatur que
rela,vt patet in l.fratres.C.de inoſ.teſt. Sed quid,ſi non pro-
bentur criminoſi, ſed probatur, ꝙ ſunt diffamati apud bonos
& graues? videtur idem,vt d.l.2.in vltimo dicto. Itẽ quia ex
hoc grauatur opinio, quod videtur inducere infamiam facti.
C.ex quib.cauſ.infa.irro.l.ea, quæ. Sed in hoc obſt.C.de in-
off.teſt.l.ſi filiam.vbi ſupponitur, ꝙ oportet ꝙ probetur fla-
gitium.ſed ibi eſt ratio, quia exhæredatio filiæ eſt odioſa. Et
eodem modo reſpondetur ad §.aliud. vt in auth. vt cum de
10 app.cog. hic † aũt loquimur in extraneo inſtituto repellen-
do,& legitimo admittendo,quod eſt fauorabile, & ideo vide
tur ſufficere probare talẽ eſſe infamẽ apud bonos & graues,
licet non probetur factũ ipſum.Item no.ꝙ aliqua faciunt tur
pem perſonã, in qua requiritur maior honeſtas, quæ nõ face
11 rent alios,in † quibus nõ requiritur tanta.ſi.n.religioſus men
dicans vacat negotiationibus & mercaturis, vel reperirietur
ad proſtibulũ,vel in taberna:reputaretur turpis, & tñ ſcuti-
fer,vel mercator,non reputaretur ex hoc. vnde hoc videtur
ſatis fuiſſe,cõmittendũ iudicis arbitrio,qui ex cõditione per-
ſonarum,& vulgi opinione poteſt multa penſare: vt l.3.§.tu
magis.ff.de teſti. Mimis.hoc intellige,de talib.qui ſui faciunt
ſpectaculũ propter pecuniã, & publice, alias ſi ſecrete cauſa
ſolatij luderetur cũ guiterna. contrariũ no.ff. de his qui not.
infa.l.quod ait.§.ſi.Sed ſi ſine pecunia, penes ſocios facerent
12 ſe ioculatores † turpes, verbis vel factis, reputarem eos tur-
pes,extra ne cle.vel mona.c.1.46.diſt.ca.clericus.le premier.
Et idem credo de illis, qui vadunt cum guiternis in ſocietati
bus inhoneſtis de nocte,& per hoſpitia ſociorum.C. publicę
leti.vel conſul.l.vnica.lib. 12. ibi cum dicit: actum eſſe iube-
mus caſtiſsimũ. In gl.ſ.etiam de facto. ibi cũ dicit,excludi &
eſt expreſſum.C.eo.l.fratris. In fi.eiuſdẽ gl. Iac.videtur tene
re poſt dominũ ſuum, ꝙ nullo modo admittatur. Nam cum
vnus laborauerit, videtur ad opus ſui tñ laboraſſe. Sed hoc
non credo,& illa ratio nõ procedit.ff.de bo.auth.indi. poſ.l.
cũ vnus.C.eo.tit.l.ſi. Vnde potes dicere ꝙ non admittitur ad
querelam:ſed rupto teſtamento, per patrẽ uel auunculum,&
redacta re ad cauſam inteſtati,tũc admittitur. vt §.ſi quis ex
his.alleg. in prin.gl.ff.de contratab.l. ſi poſt mortem.§.ſi.&
hoc ſi extraneus eſſet inſtitutus,ſi alter frater,non videtur ꝙ
agens querela rumpat, niſi proportione ſua: vt ff.eo.l.matri
& filio.in prin. Sed in hoc videtur mirabile, quia patri præte
13 rito nõ datur querela,ſed fratri: † nam hæ leges nõ videntur
facere differentiam,an frater ſit præteritus vel exhæredatus,
ſed datur querela indiſtincte fratri, turpi perſona inſtituta.
Sed hoc eſt,quia frater nõ debet neceſſario inſtituere fratrẽ,
idcirco eius præteritio pro exhæredatione habetur,ſicut ma-
tris,quãuis nõ eſſet res inepta exhęredatio fratris,turpi per-
ſona inſtituta,vt no.ff.de cõtratab.l.non putauit.§. ſi quis e-
mancipatũ.Et per hæc quæ hic notantur poteſt reſpõderi ad
aliã q.Pone ꝙ extabãt parentes,& fratres illius, qui inſtituit
extraneum turpem,nunquid oẽs concurrent in querela? Vi-
detur ꝙ ſic,quia hodie pariter ſuccedũt,vt in auth.defuncto.
C.de ſuis & leg.hær.& omnibus cõpetit querela. Sed ad hoc
poteſt reſpõderi ꝙ auth. illa loquitur vbi nullũ fuit factũ te-
ſtamentũ,ſi vero factũ ſit, nil immutatur de iure antiquo, vt
no.in auth.ex cauſa.C.de lib.pręt.vel exhę.& ſ.dixi. Dic tñ
14 † ꝙ ſi pater & mater fuerint pręteriti. nulla de illis facta
mentione,tunc teſtm̃ eſt nullũ,vt dixi ſ.§. 1.& ideo parentes
ſuccedũt cum fratribus,iuxta d.auth. defuncto. ſi nõ fuerint
pręteriti cũ cauſa vel exhęredati, tunc ſi ambo agant de in-
officioſo, vel mater ſola, vbi fuerint pręteriti, & reſcindant
teſtm̃,ſuccedant eodem modo redacta re ad cauſam inteſtati.
Si vero mater non ſit,vel non agat, tunc ſi pater fuit exhære
datus,& agatur querela: dic idẽ, ſi vero nõ fuit exhęredatus,
oportet ꝙ veniat per cõtratab.& in totũ rumpitur, hoc caſu
qñ fuit turpis perſona inſtituta, & adhuc credo ꝙ teſtamẽto
ſic rupto,fratres defuncti ſuccedẽt cũ eo.ſi nõ fuit turpis per
ſona inſtituta,tunc pater nõ auocat,niſi portionẽ ſuã,& vide
tur ꝙ fratres nihil habeant. & idẽ videtur vbi parẽtes agunt
condi.

condi. ex l. iuxta auth. presbyteros nam non auocant niſi por
tiones ſuas, idcirco videtur quod nunc fratres nihil habeant.
Et has ſolutiones potes colligere ex his quæ ſupra ſcripſi, vt
ſupra §. proxi. & ſ. de mil. teſt. §. 1. Sed quæro an frater ha-
beat condictionem ex lege, in caſu quo non eſt locus quere-
læ, iuxta illa quæ ſcripſi in d. §. 1. videlicet turpi perſona inſti
tuta a milite militante, vel a filiofa. teſtante, de quaſi caſtren
ſi? & non videtur cum auth. presbyteros. 2. C. de epiſ. & cle.
non loquatur, niſi de parentibus & filijs. Sed certe eadem ra
tio videretur in fratribus, ſuper hoc tamen adeas Auguſtum
2 5 pro lege condenda. Item † not. quod frater poteſt exhęreda-
ri tribus de cauſis, vt in auth. de nup. §. ingratitudinem. Et ſi
ſic exhæredaretur. non daretur ei querela, probata cauſa in-
gratitudinis, etiã turpi perſona inſtituta, ſicut nec patri, nec
filio, ingratis, vt l. omnimodo. C. eo.

a Adnotatio. In glo. ibi ſuper gl. vel conſanguineis. tantum intellige dummo do ſint ex legitimo matrimonio natealias ſecus etiam ſi per reſcriptum principis, eſſent legitimati. Item procedit iſte tex. ſiue ſint exhæredati, ſiue præteriti dummodo legitimam in totum, vel in partem non habeant: quia tunc agunt ad ſupplementum. vt per Ang. hic in 3. colum. ante med. in vet. in glo. ſoror.

b Infames. Et talis infamia iuris, vel facti, etiam excludit a querela: vt in l. in arenam. vt hic, per Ang.

1 *Arrogati remedium.*

a Tam autem. a In gl. ſ. & legitimi. in fi. illa lex nihil facit,
ſed hoc probat in l. humanitatis. C. de nat. lib. quam gloſſ. ad
hoc alle. ff. de bo. poſ. contratab. l. 1. vbi idem no. In glo. id eſt
arrogati, ibi, cum alleg. §. ſi quis impubes. Do. Iac. & Per. di-
cunt quod tex. bene ponit adoptionem, & male exponitur,
cunt quod text. bene ponit adoptionem, & male exponitur,
1 id eſt arrogati. quia arrogato † ſuccuritur per conditionem
ex lege, vt d. §. ſi quis. ff. de adopt. l. ſi arrogator. & ita illi non
competit querela, cum ei alio remedio conſulatur, vt hoc §.
In glo. id eſt, venire non poſſunt, in fi. vel dic venire poſſunt,
alio remedio, vel alia actione. C. de lib. præte. l. maximum. &
vide quod no. de lib. pręt. authen. ex cauſa infra eo. §. ſi.

a Adnot. Tam autem. Hoc dicit, ſecundum Bal. Querela inoſficioſi teſtamenti exhæredato, vel pro exhæredato habito, non competit, ſi eis poteſt aliter ſubueniri: cum in ſubſidium tantummodo detur. Et tam poſthumo, quam nato, olim poterat, querela inoſficioſi competere. Bal.

Sed hæc in glo. ſ. iure inſtitutionis. in fi. dic infra §. ſi.

1 *Aduocatus quando querela deſtituatur.* 2.
3 *Reg. quod non poteſt limitatio.*

Si tutor. In glo. teſtator. in fi. ſed certe officium aduoca-
tionis eſt neceſſarium ex poſtfacto, vt C. de poſtul. l. proui-
dendum. §. ſi quis vero monitus ff. de bo. lib. l. qui cum ma-
ior. §. ſi patroni. Sed dicas quod inſpicitur natura officij pri-
1 mæua quæ eſt neceſſaria in tutore, & ideo videtur quod † ſi
aduocatus compulſus, præſtaret patrocinium, quod nihilo-
minus perdit querelam, ſed ſi tutor etiam ab initio ſponta-
neæ ſuſcepiſſet officium, nihil perdit, inſpecta natura officij
primæua. Sed huic obſtat ff. de his quib. vt indig. l. poſt lega-
2 tum in patri C. de inoff. teſta. l. parentibus. cum ibi no. † In ea.
glo. ibi, aduocatus vel procurator. propter quod poteſt diſtin
gui, an ab initio fuit compulſus, an voluntarius, vt ibi not. &
hæc procedunt in querela, quæ eſt odioſa, In alijs iuribus di-
ſtinguitur, an ſciens, vel ignorans, vt not. ff. de rei vend. l. offi
cium. dic vt ibi. In glo. hic teſtator. in fin. illa eſt contraria. ff.
de cond. indeb. l. ſi non fortem, §. ſi filius. de leg. 2. l. fi. §. qua-
tuor poteſt dici quod eſt regulare, quod non poteſt vt ipſe
poteſt vt alius, vt hic cum concor. extra de iure pa. c. cum di-
lecti. C. de fal. l. ſi quis decurio. cum ibi no. extra de priuil. ca.
3 cum capella. Fallit † ratione fidei, vt l. 1. C. de do. ff. manda. l.
cum duobus. §. 1. vel communionis, vt d. §. quatuor, vel con-
trarietatis, vt l. fi. ff. eod. dic vt ſupra proxi.

1 *Inſtitutio neceſſaria.*
2 *Cap. Raynutius. explicari.*
3 *Quartæ quæ & an imputanda.*
4 *Querela quibus competat.*

a Igitur quartam. In gl. ſed hodie. in fi. a gloſ. hic ſequi-
tur opi. Azo. & ſ. §. ſed hæc. Sed in corpore, vt cum de appel.
cog. §. aliud quoque ſuper verb. præterire, videtur indiſtin-
1 cte velle, ꝙ ſemper ſit opus, ꝙ † iure inſtitutionis, pro quo
facit, quia honorabilior titulus eſt. ff. de lega. præſt. l. filiũ. §.
ſed ſi portio, & vtilior propter, ius accreſcendi. C. de cad. tol.
l. vnica. §. in nouiſſimo. Sed huic opinioni videtur obſtare c.
2 Raynutius. † extra de teſt. vbi non fuit Alterocha inſtituta.
Et illam ſequitur ibi Hoſt. Sed ibi factum recitat, nec appa-
ret ꝙ hoc fuerit oppoſitum, & ſi fuiſſet oppoſitum, non tran
ſiuiſſet, vnde multa non oppoſita tranſeunt, quæ oppoſita nõ
tranſirent, ff. eo. poſthumus, §. ſi quis ex his. Et ſi pro recita-
tione vadas, reperies decretalẽ, vbi inſtitutionis iure, habuit
3 filia inſtituta in re extra de teſta. cap. ſi pater. libr. 6. † In glo.
ſcilicet data in fi. alias autem non computaretur, ſed legata &
fideicom. computarentur. exceptis fructibus, ſecus in falci-
dia, vt no. ff. ad leg. Fal. l. pater. C. de teſta. mil. l. ſi cum vel in
vtero, C. familiæ herciſ. l. filium, quem habentem. Sed an prę
benda, vel penſiones datæ, vel acquiſitæ expenſis partis? Dic
ꝙ non, niſi eſſent talia quæ poſſent vendi, vel eſſent tranſmiſ
ſibilia, vt l. omnimodo, §. imputari. C. eo. Sed quid dices de il
lo, quem pater fecit ad ſacros ordines promoueri, & cui pro
titulo reditus aſſignauit, ſicut fit tota. die nunquid huiuſmo-
di titulum tenetur in quartam computare? Nõ videtur cum
non poſſit vendi, nec ad hæredes tranſmitti per d. §. In glo.
vt ſcilicet quilibet habeat, ibi, vt habeat quartam illius par-
tis quam eſſent habituri ab inteſtato, vt not. in auth. nouiſ. C.
de inoff. teſt. Vel poſſet dici tertiam partem hæreditatis, vt
in authẽ. de triente & ſemiſ. §. 1. quod eſt idem in effectu, vt
in auth. nouiſſima. dic vt ibi. In ea. gloſ. ibi, cum dicit, vt olim.
imo dic quod non per omnia, vt olim, vt plene no. in §. aliud
quoque in auth. vt cum, de appel. cog. colla. 8. quia olim facta
exhæredatione cum cauſa, vel ſine cauſa, hodie non niſi cau
ſa legitima inſerta, & non probata, vt ibi no. item hodie da-
4 tur † præterito cum cauſa, in bonis matris cum non ſit nullũ
ipſo iure, vt dixi ſ. de exhæ. lib. in prin. Item hodie datur ma
tri præteritæ querela, vt dixi j. §. non tantum. Iac. vero dicit
hic quòd præteritus per patrem ſemper dicit nullum, ſi erat
ſuus, nec de iure nouo facit differentiam, an fuerit præteritus
cum cauſa, vel ſine cauſa, ſed prima opinio eſt vſitatior. In ea.
glo. ibi cum dicit, nihil tenebantur dimittere, veruntamẽ de
hoc faciet mentionem in §. aliud.

a Adnot. In fi. Quod eſt verum, etiam in legitima. quæ debetur parentibus. & an ſit neceſſe. quod expreſſe relinquat iure inſtitutionis: an ſufficiat relinquere pro legitima, vel falcidia. vide per Ang. hic an autem dotem maternam nepos ex filia teneatur computare in legitimam ſi auo ſuo ſuccedat: vide hic per Ang. & Chriſto. Item quærit hic Ang. an hodie aucta ſit legitima. debita parentibus: vide eum in 2. col. poſt medi. in ver. in glo. magis.

De hæredum qualitate & differentia. *Rubrica.*

1 *Libertas a quo accipienda.* 2.

2 Haeredes. a In glo. ad hoc. ibi cum alle. l. ſi a-
lienum, & hoc inſolidum vel pro parte dic vt
ff. de hær. inſt. l. ſed & ſi in conditione §. ſi ſer-
uum communem. In glo. id eſt ſtatim. in fi. imo
videtur demum poſt apertas tabulas, ff. de hęr.
inſti. l. qui ſoluendo non erat duos. gloſſ. dicit ibi quod illud
olim hoc hodie, Sed certe idem videtur, & olim, ff. ſi cer. pet.
l. eius qui in prouincia, vnde dic hanc gl. fuiſſe veram ibi cũ
1 dicit, ante apertas tab. ſub. & ante mortem teſtantis, vt † ibi
ſcripſi. Itẽ in eo quod dicit gl. quòd a ſeipſo vr̃ contra, quod
imo a teſtante, ideo dicitur orcinus. ff. de fideicom. lib. l. 4. §.
hi qui infra de ſingulis rebus per fideicom. reli. §. qui autem
imo dicit lex quod ex ipſa ſcriptura libertatem accipiunt. ſu
pra ex quib. cau. ma. non poſ. §. idemque dicas, quod quis dici
tur capere libertatem diuerſis reſpectibus, vel legatum vno
modo a teſtante tanquam a dante, & ideo tranſit recta via.
2 † Alio modo, ab hærede tanquam ab alio, cui tantum detra-
hitur, & qui in hoc oneratur, & iſto reſpectu recipit a ſe ip-
ſo: vt d. §. fina. in l. ſi alienum. In gloſſ. ſcilicet ante aditam. in

ſin. quia loquitur quando libertas eſt legata ſine inſtitutione,
quæ ſtatim non cedit: vt C. de cad. tol. l. vnica. §. libertatibus.

a Adnot. Hæredes. Diuide hunc ti. vt per Aret. Et pone caſum in iſto principio ſecundum Bal. hæredum triplex eſt conditio, & ſeruus neceſſarius hæres dicitur, ideoque inſtitutus a domino, ſtatim domini etiam inuitus fit hæres. in quæ litis tamen per eum, poſt mortem domini ſui, ſi ſeparationem impetrauit, ab hæreditarijs creditoribus, inquietari non poteſt. h. d. Bal.

1 *§. 1. in auth. de hæred. ab inteſt. ſenſus.*
2 *Nepos quando ſuus, & qui 3.*
4 *Fictionum effectus.*
5 *Pœnam in hæredes committi.*
6 *Promitti in hæredem non licere.*
7 *Libellum filius, ergo hæres concludere. 8. fallit. 9.*

a Svi avtem. a In glo. ita in fi. imo dicas, ꝙ habet ho-
die locum, qn̄cunque filius venit per contratab. nam autben.
1 illa † loquitur qn̄ nullum fuit factum teſtamentum, & ſucce-
ditur ab inteſtato. & illo caſu eſt correctus ille titulus, & ma
teria de coniun. cum emane. ſed quando factum eſt teſtamen
tum, & rumpitur per contratab. vel per querelam, non eſt
ſublata, & illo caſu remanent iura antiqua, & prædictus tit.
de coniung. Sed Iac. & Pet. idem tenent in gloſſ. ff. de libe. &
poſth. l. Gallus. §. & quid ſi tm̄. C. de inof. teſt. l. fratris. de lib.
præt. authen. ex cauſa, dic ergo quòd ille titulus obtinet, filio
emancipato præterito cum cauſa, ſecundum glo. vel ſine cau
ſa, ſecundum doct. vt dixi ſ̄. ti. 1. §. fi. vel ambobus præteritis.
Et videtur vbi per contratab. competit: ſemper coniungitur
2 etiam hodie. † Sed iuxta hunc §. quæritur. quid ſi ſit exhære-
datus filius, qui erat in poteſtate. nunquid nepos ex eo, etiam
in poteſtate eſt ſuus? Dic, ꝙ ſic, ſecundũ Iac. ff. de acqui. hæ-
re. l. qui in aliena §. interdum. & pro hoc facit, quia exhære-
datus pro mortuo habetur. facit de coniung. cum eman. libe.
l. 1. §. ſi pater. Nec obſtat, ꝙ pater præcedit, & ſufficit eũ ex-
hæredare, vt ſupra de exhær. lib. §. poſthumorum. & quod di
3 citur in hoc §. quia non intelliguntur † ſui, quo ad hoc vt ꝙ
rumpant teſtamentum, ſed bene quo ad hoc dicuntur ſui, vt
ſint ſui & neceſſarij ex teſtamento, vel ab inteſtato: vt d. §. Et
ad hoc bene facit ff. de iniuſt. rupt. & irri. teſt. l. ſi quis exhæ-
redato. In glo. ſ. ex artificio, quaſi dicat ꝙ non eſt vere domi-
nus. & glo. dicit in l. in ſuis. ff. de lib. & poſth. ꝙ hoc conſiſtit
in nudo intellectu: quia non eſt realiter, alias ſequeretur ꝙ eſ
ſent duo domini eiuſdem rei, quod eſſet abſonum. In ea. glo.
ibi cum dicit: item & poſſeſſionem. Hæc gl. habet ſimilem in
l. cum hæredes. ff. de acqui. poſ. ſed in l. cum miles, ff. ex quib.
cauſ. ma. videtur tenere contra. Verius tamen videtur quód
non habeat poſſeſſionem, ff. de acq. poſ. l. poſſeſsio quoq;. §.
4 fi. Sed poteſt dici quòd per † fictiones prædictas cenſeatur poſ
ſeſſor, vt dicitur de dominio ſ̄. & ideo vr̄ quòd ſi quis mor-
tuo patre occuparet poſſeſsionem, antequam filius adipiſca-
tur realiter eandem, ꝙ filius poſsit agere interdicto retinen-
dæ, vel recuperandæ: & ſe dicere fuiſſe ſemel poſſeſſorem,
quamuis realiter nõ extiterit, & hoc ſatis poſſet dici, vbi mo
rabatur cum patre, & maxime qn̄ negotia nõ adminiſtrabat.
Et hoc nõ eſt nouũ, quia quandoque videmus poſſeſsionem
continuari, ff. de vſucap. l. cœptam. & ita ſeruatur de conſue-
5 tudine curiæ laicalis. † In gloſſ. ſ. liberis. in fi. Iac. inducit hunc
§. ad quæſtionem facti. Pone ꝙ aliquis promiſit pro ſe, & hæ
redibus, non facere turrim, vel aliquod factum, & ſi ipſe, vel
hæredes contrarium facerent, promiſit magnam pœnam. ſi fi-
lij faciunt contra, eo viuo, quæritur an committatur pęna? vi
detur ꝙ ſic, quia filij ſunt dn̄i: vt hic. ipſe dicit poſt dn̄m ſuũ,
recurrendum ad cõem & vulgarem locutionem patriæ, vide
licet, an appellatione hæredum filij contineantur: vt l. cũ de-
lanionis. §. aſinam. ff. de fund. inſtr. Hæc quæſtio non videtur
multum dubia in his terminis, quia verba ſtipulationis non
ſe extendunt ad hoc. Nam filius non eſt hæres ipſo viuo, &
factum filij non debet obligare patrem, niſi in peculio, vt j̄.
6 de noxa. §. fin. videbis plenius. & promiſsio fuit † facta pro ſe
& hærede, & ita non factum filij, vt filij, ſed vt hæredis can-
cellatur, ff. de pact. l. & hæred. §. fina. cum l. ſeq. Sed quæſtio
melius procederet, ſi ponas filios abſtinuiſſe, & alios eſſe hæ-
redes patris, & quod filij faciunt contra, poſt mortem pro-
mittentis, & non hæredes, & tunc facit magis hæc lex. Item
facit, quia filij qui abſtinent, nihilominus ſunt hæredes. ff. de
bon. lib. l. & ſi ex modica. §. fina. ff. ad Tertu. l. 2. §. adoptiui.
Sed verum eſt quòd ſunt hæredes nomine, non re, vnde du-
rum videtur, quod videatur promiſiſſe factum eorum. Sed
ad hoc, vt hunc §. luculentius videas, & eius intellectum,
quæritur, an ſui ſtatim poſt mortem patris obligentur credi-
b toribus? Glo. dicunt b quòd non, quòd not. in d. l. 1. quæ hic
alleget. ff. de acqui. hæ. l. neceſſarijs. doct. tenent ibi contra, &
ibi videtur tex. ad contrarium, ſed expone ipſum, vt glo. ibi
7 exponit. † Quid ergo dices, an talis libellus procedit? Pater
tuus mihi ex tali cauſa tenebatur in tali quantitate, mortuus
eſt, tu es ſibi vnicus, & ſuus, peto te condemnari, an habeo
probare, quòd te immiſcueris? glo. & Dy. poſt eam videntur
tenere, quod debeo probare, quod ſis hæres, vt no. ff. ſol. ma. l.
ſi eum dotem, §. transgrediamur. illa glo. non eſt vera, prout
iacet quia non habeo probare quod ſis hæres, ſed quod te im
miſcueris. & forte hoc voluit dicere gl. Sed poteſt dici quòd
libellus procedit. certum eſt enim, quòd ſuus, eſt hæres, velit
nolit, ſed ei permittitur abſtinere, vt in d. l. neceſſarijs. Igitur
8 † antequam abſtineat, eſt fundata intentio actoris, quia hæ-
res eſt, niſi reus probet ſe abſtinuiſſe. Nec obſtat l. 1. C. ſi vt
ab hære. ſe abſt. quia uerum eſt, quòd non eſt neceſſaria teſti
ficatio, ut ibi dicitur, ſcilicet quòd ſe non immiſcuit, uel pro-
teſtatus fuerit, ſe nolle eſſe hæredem, quia ſufficit, quòd con
uentus dicat, uolo abſtinere, uel abſtinuit, ex quo ſe non im-
miſcuit, hoc tamen dicere debet etiam ſi actor non proponit
immiſtionem, ſeu probat, ſed hoc propoſito ex parte rei, ui-
delicet quòd abſtinere vult, & abſtinuit dato quod hoc non
probet, oportet quòd actor probet immiſtionem, alias ſuc-
cumbit. hæc autem procedunt in ſuo. Quid diceres in eman-
cipato? Hodie uidetur idem, cum ſit remota differentia, &c.
per auth. de hæred. ab inteſt. & not. in ſimili. C. de rep. hære.
9 l. fina. Sed poteſt dici † contra: quia iura non debent dici cor-
recta, niſi reperiantur. & authen. illa (ſi bene cogites,) non
tollit differentiam, niſi quo ad ſuccedendum, ſed quo ad mo
dos ſuccedendi non tollit. unde emancipatus non eſt ſuus
hodie, ſicut nec olim fuit. & ideo iura iſta remanent quo ad
hoc. Item quod hic dicit, ex teſtamento, uel ab inteſtato, in-
tellige quando fuerunt inſtituti. ſi enim eſſent exhæredati,
cauſa legitima inſerta, non eſſent ipſo iure hæredis, quouſq;
obtinuiſſent in querela, ut dixi ſupra titu. proxi. & hoc ſatis
patet in l. neceſſarijs.

a Adnotatio. Si autem. Decedens in poteſtate parentis tempore exiſtens primo loco ſuus, erit neceſſarius hæres, qui ſuus hæres nuncupatur: quia rerum hæreditarium parentis, parente ſuperſtite, dominus cenſetur earum ſolum pro hæreditarijs, & adminiſtratio ad eum tranſit, & tamen neceſſarius ideo dictus, quia de iure ciuili, eſſet hæres inuitus, ſed de iure prætoris habeat beneficium abſtinendi, hoc dicit ſecundum Bal.

b Glo. dicunt. Vide hic Bal. circa fi. 2. col. ver. quæro nunquid cætera vide hic per dominum Ioan. Fab.

1 *Extraneus.*
2 *Alienatio in extraneum qui accipienda.*

a Cæteri qui. a In gloſſ. ſic. C. in fi. Alio modo dicitur
1 † extraneus, qui nihil attinet. in authen. de hære. & fal. §. in-
ordinatum. Alio modo, qui non eſt de aſcendenti, uel deſcen-
denti linea. C. de impo. lu. deſ. l. unica. ſuper uerbo, extra-
2 neos, dic ibi plene. Et hęc faciunt ad † quęſtionem de illo, qui
promiſit pœnam, ſi alienaret rem in manum extraneam,
quod committat pœnam, ſi alienet, extra illorum manum
qui ſunt in poteſtate. uel forte extra cognationem, ut §. inor-
dinatum. ſupra alleg.

a Adnot. Cæteri. Quicunque hæres in poteſtate morientis tempore mortis, non exiſtens, etiam ſi filius ſit eſt extraneus. Et vt neceſſarius ſeruus dicatur hęres expedit, vt libertatem, & hæreditatem, ex teſtamento domini conſequatur, hoc dicit ſecundum Bald.

1 *Habilitatis tempus.*
2 *Tempora tria quando ſpectanda, an non. 4. 5.*
3 *Emptioni requiſita.*
6 *Inſtitutionis conditio. tempora.*
7 *Catoniana regulæ limitatio.*

8 - *Legati tempora. 9.*
10 *Fideicommiſſi tempora ſpectanda.*
11 *Teſtamenti baſis.*
12 *Beneficij impetrati tempora.*
13 *Cœnobitæ renunciata non capiunt. 14.*

a IN EXTRANEIS.[a] Super text. ibi cum dicit: mortis
vero. Quid ſi erat inhabilis tempore mortis, ante hæreditatẽ
1 aditam † ſit habilis? videtur ꝙ ſufficiat. ff. de manumiſ. teſt.
l. verum quæ huic obſtat: quia ibi ſatis videtur fuiſſe defun-
cti, ex quo acquiſitus fuit hæreditati: quia hæreditas vicem
defuncti ſuſtinet: vt ſupra de hæred. inſtit. §. quod ſeruus. ſe-
cundum hoc videretur ꝙ ſufficeret eſſe capacem ante adi-
tam. & pro hoc facit quia aditio hæreditatis continuatur cũ
tempore mortis: & ad illud tempus refertur. ff. de reg. iur. l.
omnis hæreditas. & l. omnia. Et ſic videtur quòd ſint vnum.
Sed hoc non videtur verum: nam iſte tex. & ſimiles euiden-
2 ter oſtendunt ꝙ † non ſit vnum, imo tria tempora, & diuer-
ſa: vnde dic ibi ſpeciale in libertate: ſed & illud eſt ſpeciale,
quod per alienationẽ legatum libertatis non reuocetur, ſi re
clamatur contra. l. cum ſeruus. de adimen. leg. In glo. vt quia
hæc contra parum, aut nihil faciunt gloſ. non curat ſoluere:
vnde prima valet. ff. pro empt. l. 2. allegatur pro concord. in
l. ſi alienum. §. in extraneis. de hæredi. inſtit. & concord. quo
3 ad contractum emptionis, in quo requiritur † bona fides,
tempore contractus, & traditionis, ſicut & hic tempore te-
ſtamenti, mortis, & aditionis, qua acquiritur dominium, ſi-
cut per traditionem. Sed in alijs contractibus, in quibus ſuf-
ficit tempus traditionis, videtur diſcordare arguendo de cõ-
tractibus ad vltimas voluntates: ſed ibi loquitur in eo qui ca
pere poterat, nec perſona ſua patiebatur defectum, quomi-
nus fieret dominus, ſi tradens eſſet: hic loquitur in eo, qui eſt
non capax. Ad ſecundum dic ꝙ eſt fauor fidei, vt pœnitentes
admittantur. in auth. de priuil. do. hære. mul. non præ. ibi, li-
cebit &c. In glo. ſ. in extraneo. in fin. Vt bene hanc materiam
perſtringas, dic ꝙ aut eſt pura inſtitutio, aut conditionalis.
4 Primo caſu dic, ꝙ aut quæris de extraneo, † & requiruntur
tria tempora, vt hic: & l. ſi alienum. §. in extraneis. ſ. alle. Aut
de ſuo, & dic ꝙ aut quæris, quo ad hoc, an reputetur ſuus, aut
an reputetur capax. Sed quo ad hoc ꝙ reputetur ſuus, dic ꝙ
aut ſucceditur ex teſtamento, aut ab inteſtato. Si ex teſtamen
to, & eſt inſtitutio pura, videtur ꝙ inſpiciatur tẽpus mortis,
& ſic procedit opinio Io. ff. de hæred. inſti. l. 3. §. fin. de lib. &
poſthu. l. fin. Si ab inteſtato, videtur inſpici tempus mortis,
ſi illo tẽpore deferatur hæreditas, ſin antẽ tempus quo defer-
tur infra de hære. quæ ab inteſta. §. cũ autẽ. dum tamen eſſet
talis, qui tẽpore mortis potuiſſet eſſe ſuus, ſi nullus præcede
ret eum, vt ibi. ſed ſi quo ad hoc, an reputetur capax? Gloſ.
5 dicit in † ſuo inſpicit tria tempora: ſi nitatur ex teſtamento:
veruntamẽ tempus mortis, & exiſtentiæ hæredis idem ſunt,
vt no. in §. in extraneis. ſed ab inteſtato videtur ſufficere tẽ-
pus mortis. ff. de cõtratab. l. 1. §. ſi. idem in neceſſario. ff. eo. l.
ſi alienũ. in prin. & l. ſeruũ meũ. ſi ſit conditionalis, & ea con
ditione quæ ſuſpendat, quia forte extraneus vel ſuus, ſub po-
teſtatiua, de quo C. de inſti. & ſubſti. l. ſi pater. ff. de hæredi.
inſti. l. ſi ſuus. videretur debere inſpici quatuor tempora te-
ſtamenti, mortis, conditionis exiſtentis, & aditæ hæredita-
tis in extraneo, in ſuo exiſtentia conditionis, & hæredis idẽ
ſunt, tria probantur hic, quartum de exiſtentia conditionis
probatur. ff. de cond. & demonſtr. l. eum qui. tunc enim cedit
dies hæreditatis. C. de cad. tol. l. vnica. §. ſed ſi ſub cõditione,
ideo tunc conditio hæredis videtur inſpici. Verius vr̃, quod
6 in cõditionali ſufficit ꝙ ſit capax † tẽpore exiſtentis conditio
nis, quãuis non eſſet tempore mortis, & hoc probatur hic, &
§. in extraneis. in ver. medio ibi, vel conditione inſtitutionis,
vbi aperte videtur innui quod non conſideratur in condi-
tionalibus, tempus mortis, ex eo quod ponit diſtinctionem,
vel innuẽdo, ꝙ tantũ facit in conditionalibus exiſtentia con-
ditionis, quãtum in puris tempus mortis, quo ad propoſitũ.
Præterea quando loquitur de tempore teſtamenti, & mor-
tis, tex. nullam facit mentionem de conditione, quaſi diceret
ꝙ quo ad hoc, idem eſt in pura & conditionali, ſed in ſupe-
riori reſponſo, non ſic. Dic ergo in conditionali inſtitutione
inſpici tempus teſtamenti, & exiſtentiæ conditionis, & adi-
tæ hæreditatis. Sed obſtat ff. de regula Caton. l. placet. vbi
videtur innui quod non habet locum regula Caton. in cõdi-
tionalibus inſtitutionibus, quaſi dicat, ꝙ quamuis non ſit ca
pax tempore teſtamenti, quod valet inſtitutio: nec Cato-
7 niana obſtat. Ad hoc dicas ꝙ regula † Catoniana non ha-
bet locum in inſtitutionibus conditionalibus, imo nec in pu-
ris, niſi quo ad mentem, ſecundũ quoſdam, vel nullo modo,
ſecundum aliquos, vt ibi no. verumtamen non ex hoc ſequi
tur quin iſte §. locũ habeat, & quin ſecundum ipſam, debeat
iudicare: alias ſequeretur quod eſſet correctus iſte §. qui di-
cit inſpici tria tempora, &c. Vnde opinio quorundam dicen-
tium quod ſufficit quãuis non poſsit capere tẽpore teſtamẽ-
ti, duntamen ex poſtfacto poſsit, reprobatur, vt ibi not.
8 † Quid in legatis? gl. non tangit hic: ſed in d. §. in extraneis.
bene tangit, ibi dicit, quod in legatis ſufficit quod ſit capax
tempore mortis, & idem no. ff. de leg. 3. l. ſi deportati. de do.
cau. mor. l. in mortis. de don. inter vi. & vx. l. ſed interim. §. 1.
ſuper verb. vitia. Sed contra no. quod ẽt debet eſſe capax tpe
teſtamenti ff. de condi. & demon. l. eum qui. de iur. fiſ. l. nõ in-
telligitur. §. quãdo. Alibi dicit quod inſpiciũtur tria tẽpora,
ſicut in hæreditate ſ. de don. §. 1. in gl. ſere. Quid dicemus?
do. Ia. & Petr. nõ intelligunt has gl. ſed tranſeundo dicũt qđ
9 in legatis † queritur an legatarius ſit capax, vel non, inſpici-
tur tempus quo dies legati, & ideo in puris inſpicitur tem-
pus mortis, in his quæ cedunt a tempore mortis, in conditio
nalibus tẽpus exiſtentis conditionis, qñ autẽ cedat dies, vide
ff. quãdo di. le. ced. per totũ. C. de cad. tol. l. 1. §. in nouiſsimo.
& idem tenet Dyn. in §. in extraneis. Sed cõtra. ff. de leg. 1. l. ſi
minor eod. tit. l. ſi ſeruus legatus. de leg. 2. l. fin. §. qui indiui-
ſam. j. de lega. §. ſed an ſeruo. dicas quod prædictæ qõnes, &
reſponſiones procedunt quando legatũ deficit propter per-
ſonã legatarij, vbi vero propter perſonam legantis, vel qua-
litatem rei, vel mixta conſideratione vtriuſq;, tunc nõ obti-
net, vt videbis in §. ſed an ſeruo. Item non obtinet qñ quæri-
tur quæ qualitas, ſeu quæ æſtimatio rei legatæ inſpicitur, vt
§. qui quinq;, & §. qui indiuiſam. Sed quid in fideicommiſſo
10 † vniuerſali? quia de ſingulari, videtur idem quod in legato.
do. Iac. & Pe. dicunt qđ tria requiruntur tẽpora, ſicut in dire
cta inſtitutione, & allegant ff. ad Treb. l. facta. §. ſi. illa lex pa-
rum facit, prima facie. tñ poteſt inſpici finis, ibi cum dicit qđ
in fideic. eſt perinde. ac ſi ſeruus fuiſſet ab initio liber, & hæ-
res inſtitutus, ſed tunc requiruntur tria tẽpora, ergo & in fi-
deicom. Itẽ quia ſicut in directa inſtitutione, teſtator poteſt
vnũ neceſſariũ inſtituere, ita per fideicõ. Sed in hoc videtur
contra, quia in inſtitutione inſpicitur tẽpus teſtamenti, vt cõ
ſtet inſtitutio, a qua cætera dependent, quæ eſt baſis & fun-
11 damentum † teſtamenti, quæ ratio locum non habet in fi-
deicõm. ẽt vniuerſali, quia teſtamẽtũ bene teneret, ẽt ſi fidei
cõ. non teneret, idcirco videtur, quod ſolũ debet inſpici tem
pus, quo dies fideicom. cedit. quãdo autem cedat, vide ff. ad
Treb. l. apud Iul. §. verum. eo. ti. l. quidam. & hæc iura faciunt
ad quæſtionẽ. Pone quod quidã impetrauit a Papa primum
beneficiũ vacaturum, deinde poſt impetrationẽ facto legiti-
mo proceſſu, cõtraxit matrimoniũ, vel dimiſit habitum cle-
ricalẽ, demũ vxore mortua, vel iã reſumpto habitu, vacat be
neficiũ, quæritur nũquid poſsit acceptare, & ſibi facere pro-
uideri? Videtur quod ſic, quia ſicut vides in inſtitutione in-
12 ſpici tria tẽpora, ita in † impetratione duo. extra de reſcrip.
c. ſi eo tẽpore. lib. 6. igitur ſicut media tempora non nocent
in inſtitutionibus, ita vr̃, quod nec in impetrationibus. Con-
trarium vr̃ verum, quia recipiendo vxorem, vel talem habi-
tum, videtur renuntiaſſe gratiæ ſeu impetrationi. & ſic vide
tur extincta. vt not. Innoc. extra de reſcrip. c. mandatum. quo
ergo retinuiſſet ex poſt facto? ff. de ſol. l. qui res. §. areã. Sed
bene dicerẽ quod ſi occurreret aliquod impedimentum, ſeu
inhabilitas, per quas non poſſet tacita renuntiatio colligi, vt
excõicatio, vel aliqua irregularitas, quod non noceret, ſi eſ-
ſet habilitatus tẽpore vacationis. per hæc iura. ff. de condi. &
13 demon. l. intercidit. † Quid ergo, in caſu noſtræ legis? Qui-
dã hæres inſtitutus, qui tempore conditi teſtamenti, & mor
tis, erat ſecularis, intrauit religionẽ fratrũ minorũ, ante aditã

hæreditatem,& eam profeſſus eſt: deinde abſolutus a regula
per papã, vel eſt factus epiſcopus,nũquid pōt adire? videtur
ꝙ ſic,per hũc §.quia media tẽpora nō nocẽt. Sed ex præmiſ-
ſis credo conttarium.etenim vouendo talẽ regulã, renunciat
omni proprio , & improprio vel cōi , igitur repudiat hære-
ditatem, tacite ſaciendo actum cōtrarium non cōpatibilem.
ff.de acqui. hæ.l.illud. Vnde cum ipſe & religio ſint capaces,
tacite repudiat, ſed ſecus dic rem, ſi intraret religionẽ , quæ
haberet proprium in cōi,vt monachorum nigrorum vel prę
dicatorum , quia tunc poteſt acquirere monaſterio : iuxta l.
Deo nobis.C.de epiſc.& cle. Quid ergo,ſi tota hæreditas eſt
14 in rebus ſeudalibus,quæ non † poſſunt acquiri monaſterio,
de conſuetudine vel de iure? Videretur, quod intrando mo-
naſterium quamuis poſsit habere proprium in communi, ta
cite repudiet, per præmiſſa cum monaſterium non ſit capax
rerum feudalium, & quod non poſsit adire, etiam abſolutus
a regula,niſi eſſet de liberis.C.de repu.hære.l.fin.

a Adnot. In extraneis.Hæres extraneus , tribus temporibus debet eſſet capax,videlicet tempore teſtamenti, mortis teſtatoris, & aditionis. Incapacitas autem medij temporis, non nocet.& teſtamenti factio , capitur in actiua , & paſſiua ſignificatione,h.d.ſecundum Arc.Cętera hic bene explicat Ioan.Fab. ideo vide eum diligenter.

1 *Hæres quibus quatenuſque teneatur.*
2 *Quartam facto repertorio retineri.*
3 *Tranſmitti in fideicom.quæ,an non queant.*
4 *Hæredis hæredi quæ liceant.*
5 *Inuentarij tempus.*
6 *Inuentarium poſt ſententiam obijci poſſe.*
7 *Inuentarium qui faciant.*

a Extraneis.a † In gl. ſed quod erat. in fi. hoc non ex-
1 primitur ibi,ſed authen.de hære. & fal.§. ſi vero non fecerit
vnde (vt bene videas) diſtingue,quia aut ſtatim abſtinet ſeu
repudiat,aut ſtatim adit,vel ſe immiſcet, & tunc clarum eſt,
ut l. ſcimus. 1.reſpon. C.de iur.delibe.quia in primo caſu nul
lo modo tenetur,in ſecundo inſolidũ creditoribus.Sed an le
gatarij inſolidũ?Clarũ eſt ꝙ non , ſed vſq; ad vires patrimo-
nij de iure ſtorum.ad l. fal.l.in ratione.§. qđ vulgo ſi cui pluſ
quã.per l.fal.l. 1 .§.fi.ff. ad Treb.l. c. §.is qui quadringẽta, idẽ
videtur de iure C.quia per §. 1.d.l.ſcimus ſ.allega.nil immu
tatur de iuribus antiquis,ſed hodie immutatur,quia tenetur
inſolidum legatarij, ſi non fecit inuentarium, vt §.hinc no-
bis.in fi.in auth.de hær. & fal.Si vero dubitauit,& non petijt
tẽpus ad deliberandũ, tunc ſi fecit inuentarium legitime,cla
rum eſt, vt in §.ſinautẽ dubius.d.l.ſcimus.ſi petierit tempus
ad deliberandum, & nō fecit inuentariũ inſolidum omnibus
tenetur, ſi fecit inſolidũ creditoribus tenetur , legatarijs ve-
ro vſq; ad vires patrimonij & detrahet falcidiã,& is caſus nō
2 corrigitur per §.hinc nobis.ſ.alleg. † Sed in caſu in quo non
fecit inuentarium,quãdo tenetur inſolidũ,nec falcidia detra
hitur , nunquid poteſt ſaltẽ portionẽ iure naturæ debitã de-
trahere,& retinere?gl.& doc.dicũt ꝙ ſic,vt no.in d.l.ſcimus
§.penul.& d.§.ſi vero non fecerit. Sed quæritur,nunquid de
hoc beneficio poterit gaudere fideicōmiſſarius vniuerſalis,
hæc quæſtio eſt prægnans , nam potes quærere primo , an ſi
hæres inſtitutus fecerit inuentarium poſsit fideicommiſſario
vniuerſali, & an eius beneficiũ ad fideicō.tranſeat facta reſti
tutione? Secundo poteſt quærere an fideicomm. vniuerſalis
poſsit facere inuentarium.& eius beneficio gaudere,ſi hæres
non fecerit?& vtranq; mouet Spec. poſt Bulga.de Bononia,
a quo multa extraxit in Specu.de inſtr.edi.§.dicto.ver.qui ſi
hæres rogatus , & videretur in primo pro parte affirmatiua
3 quia facta reſtitutione,omnia iura tranſeunt in † fideicōmiſ-
ſarium,ff.ad Treb.l.facta in princip. & §.fi.ff.de conſti.pec.l.
ſi poſt conſtitutã. Veritas eſt ad contrariũ , quia iura quæſita
hæredi ante reſtitutionẽ,& maxime quæ hæres facit, ſeu ꝓ-
curat ſibi,& ad ſuã prouiſionẽ , non tranſeunt ad fideic.ff.ad
Treb.l.ſi hæres pecuniam , & hoc niſi expreſſe cederet, quia
tunc fideicomm.gauderet ſm ipſos.in ſecunda , tunc dicunt
quod cũ fideicom.vniuerſalis ſit loco hęredis.ff.quod cũ eo.
l.ſi filius,§.ſed ſi filio,quod poſsit facere inuentariũ, & facto
gaudere.Super primo quæſito. in eo quod dicunt quod cedẽ
do trãsfert ius ſibi acquiſitum per beneficiũ inuentarij, quia
non videtur quod tale ius poſsit transferri per ceſsionẽ: ete-
nim hoc eſt ius quoddam priuilegiatum contra ius commu-
ne,per qđ hæres habet exceptionem contra creditores,nam
de iure communi,inſolidum tenebatur, vnde iſtud ius quod
ei conceſſum eſt vt hęredi,non vř poſſe transferri per ceſsio
nem.ff.de admini.tuto.l.ex pluribus, & facit ff.ad Treb.l.qui
ita.§.ſi legatus & l.ſi patroni.in prin. & hoc bene patet,quia
nulli gaudent beneficio inuentarij,niſi illi quibus hæres ven
didit res hęreditarias pro legatis,ſeu creditoribus ſoluendis,
vt l.ſcimus.§.& ſe præfatã. C.de iur.deli. & ſi cedere poſſet,
legatarij,& alij gaudere poſſent facta eis ceſsione,quod eſſet
contra rationem,& diſpoſitionem legis,vnde ſi facto inuen-
tario.ſponte venderet vel daret hæreditatem,& crederet ius
ei quæſitum ex beneficio inuentarij , ſequeretur ꝙ emptor
vel donatarius eſſent tuti aduerſus primos creditores ſi ſol-
uiſſent vltimis , vel legatarij, quod nulla ratio patitur : nec
4 lex, quæ eſt contra ius commune, ad hoc extendenda. † Sed
b quid ſi hæres fecit inuentariũ, b & moritur, nunquid hæres
ſuus gaudebit? Credo qđ ſic: quia repræſentat eius perſonã,
ſi fingitur eadẽ perſona,in auth.de iureiur.a moriẽ.præſt.cir
ca prin.ſed tunc opponitur, quia iura tranſmiſsibilia ad hæ-
redem , ſunt ceſsibilia.ff.de min.l.quod ſi minor. & ibi no.ff.
de admin. tut.l.ſi minoris, ſed ego reſpōdeo qđ illud verum
vbi eſt eadẽ ratio.quod hic nō eſt , vnde hæreditas nondum
quæſita tranſmittitur quandoq;.Tamen ius adeundi non ce-
ditur.ff.de iu.do.l.ſi mulier.§. ex aſſe.In ſecundo videtur mi
hi idem,ꝙ fideicō. vniuerſalis nō poſsit facere inuentarium,
cũ hoc non reperiatur cautũ,& hæc lex ſit contra ius cōmu-
ne.vnde nō eſt extendenda, vnde lex non dicit qđ fideicō.ſit
hæres,ſed effectu quodãmodo eſt hæres.Præterea quãuis re
periatur dictũ de ſubſtitutis , ꝙ detur eis tempus ad delibe-
randum,ſicut principaliter inſtitutis, vt ff.de iu.deli.l.pe.nō
tñ reperies ꝙ de fideic. vniuerſali fiat ibi verbũ Si cōcederes
ꝙ fideicommiſſarius vniuerſalis poſſet facere inuentariũ , &
ipſo gaudere, ego concederẽ in caſu quo nollet hæres adire,
& ipſum faceret cogi,quia rũc eſt perinde, ac ſi ab initio fuiſ
ſet inſtitutus.ff.ad Treb.l. facta §.fi.vel vbi deferretur hære-
ditas fideicom.quia hæres non complet,iuxta auth.de hære.
& fal.§.his igitur.& §. ſi quis autem nō implens.Ratio enim
quare fauetur hæredibus eſt, ne teſtamentum deſtruatur, &
defunctus remaneat ſine hærede,quæ pōt extendi ad hoc ca-
ſus,nō ſic, vbi hęres ſpōte adit, vt dixi & iunge ſ.e.§.in ex-
5 traneis. † Sed quæritur a quo tẽpore currat tẽpus ad inuẽta
riũ faciendũ?gl.dicit ꝙ a tẽpore aditæ,vel aditionis,vel inſti
tutionis,vt no.in l.ſcimus.§.ſinautem ſ.alle. Sed in auth.ſed
cum teſtator.C.ad l.fal. tenet ꝙ a tempore ſcientiæ. doct.te-
nent primã , vt ibi ſetipſe per §.ſi vero poſtquã. in l. ſcimus.
Et caue,quia habet 30.dies ad incipiendũ,& 40.ad perficien
dum,qui omnes collecti faciunt tres menſes,vnde in compu
tatione triũ menſium,de quibus loquitur in §.donec.compu
tantur primi 30.dies, ſicut 40.dies, qui dantur ad perficien-
dum,alias nō eſſent tres menſes, ſed duo. Sed an hoc tempus
currat minoribus? Dic quòd ſic,cum tales minores & breues
præſcriptiones currant contra eos , & videtur notari. ff.de
6 min.l.auxilium.in princ.gloſſ.vlti. † Sed quid,ſi hæres con-
uentus permiſit ſe condemnari, non allegando beneficiũ in-
uentarij? Spe.tenet quod nihilominus poſt ſentẽtiam poteſt
obijcere, vt d.§. ſed nunquid hæres. Item quid ſi ſoluit inſo-
lidum vni , antequam faceret inuentarium ? Ipſe dicit quod
7 nihilominus poteſt facere,& eodem vti : vt ibi not. † Quid
ſi filius ſit hæres , nunquid pater faciet inuentarium , vel fi-
lius? Videtur quod pater.ar.ff.de iure deli.l. c. Et idem vide-
tur de monaſterio , ſi monaco deferetur hæreditas . In filio
eſſet aduertendum quis eſſet hæres, iuxta l.cum non ſolũ C.
de bo.quæ lib. & quod ille faciat,qui eſt hæres,ſinautem vo-
luntates amborum cōcurrant , & vnus habet vſumfructum ,
aliter proprietatẽ expedit ꝙ ambo faciant,cum vterq; poſsit
habere periculum. Si vis habere formam faciendi huiuſmo-
di inuentarium, vel aliud,recurre ad Spe.d.§.& formam hu
iuſmodi reperies circa fi.§ dic vt ibi.

a Adnotatio. Extraneis. Extraneis hæredibus, facultas libera eſt adire vel repudiare , niſi ſemel fuerit hæreditas adita , quia non poteſt repudiari , niſi a mino-

a minore: hodie vero, poteſt hæres ſine deliberatione, conficiendo inuentarium, ſecure, & ſine damno, adire hæreditatem. h.d.
b Inuentarium. Ang. tractat hic materiam inuentarij. Vide eum hic.

1 *Ratione mente non obligare.*
2 *L. duo ſunt Titij ſenſus.*
3 *Legatum incertus nullum.*
4 *Verba non ſufficere.*
5 *Beneficium quo acceptatum videatur.*

Item extraneus. In gloſſ. ſ. iure. in fi. & ideo ſi emancipa-
tus geſsit pro hærede non obſtat ei, niſi petat bono. poſ. ſed
hoc eſt hodie correctũ, ſaltem in ſucceſsione ab inteſtato: vt
1 ibi ſcripſi. † In gl. oportet. ibi cum dicit: declaretur. do. Iac. &
Pe. dicunt ꝙ gl. bene dicit, ſed neſciunt an hoc aduertat: vnde
quærunt, nunquid ratihabitio mentalis inducat obligationẽ?
Pone, aliquis geſsit negotia mea, ego ratum habui: nullus
ſcit, niſi Deus & ego, nũquid obligor ipſi? Dicunt ꝙ nõ. Nec
2 obſt. lex † duo ſunt titij. ff. de teſta. tut. vbi dicit ꝙ non deficit
ius, ſed probatio iuris. & ſic ſupponit quòd de iure tenetur,
ſed quia incerta eſt probatio, fingitur non teneri: ſic & talis
mentalis aditio ſeu ratihabitio, quia illud non eſt verum ſm
eos, imo non tenet datio. Vnde ſi legem fundum Titio, &
& ſunt duo Titij, nullum eſt legatum ipſo iure, alias ſequere
3 tur ꝙ hæres non poſſet rem legatam † petere, ſi caderet a poſ
ſeſsione quod eſſet euidenter iniquum. Sed contra hanc opi.
facit. ff. de hære. inſti. l. qui ſoluendo, Dic ergo ſm eos quòd
volũtas talis non facit aliquem hæredem, niſi declaretur per
verba, vel facta, vt hic not. Simile ſcripſi de matrimonio qđ
contrahitur conſenſu. Et tñ verba ſunt neceſſaria, ẽt cũ con-
ſenſu vt dixi s̄. in materia de nup. & extra de ſponſa. ca. tuæ.
per Inn. Quid ſi dicat: volo adire? Quidam dicunt quòd non
4 eſt aditio. Nã nõ ſequitur: volo † currere, ergo curo: volo aſcẽ
dere arborem, ergo aſcendo. ipſi tenẽt cõtra, per illa quæ no
tantur. C. de contrah. emp. l. fi. Et dicũt quòd ſi quis dicat: vo
lo eligere: perinde eſt, ac ſi dicat eligo, per illam glo. Item di-
cunt quòd verba, nolo eſſe hæres, non ſunt repudiationis: vt
ff. ad Tert. l. fi. §. 1. ſed ſi dicat, volo non eſſe hæres, tunc repu
diat. ſed tñ ſm eos caute faciet hæres ſi a primis & ſecundis
verbis temperet, nec effuſo ſermone, &c. C. de do. promiſ. l. fi.
Secundum hoc ergo eſt talis poſitio impertinens ad proban
dũ quòd quis ſit hæres. Pone quòd tu deſignaſti in animo te
velle eſſe hæredem: item quòd voluiſti eſſe hæres quod eſt
notabile verbũ. Sed ego non recedo a verbis tex. & credo ꝙ
nuda volũtate eſt hæres, vt hic: & in l. ſi auia. C. de iur. delib.
ff. de acq. hær. l. gerit. Et ideo tales poſitiones admitterem. &
ſi confiteretur, ſtarem ſuæ confeſsioni contra ipſum, ſed be-
ne verũ eſt ꝙ ſi nõ confiteatur ꝙ impoſsibile eſt probari niſi
per verba vel actus declarauerit. In ea. glo. ibi cum dicit, niſi
proteſtetur. hæc proteſtatio non eſt neceſſaria, vbi ius facit
actũ purũ, qui dilationem non recepit, vt ff. de relig. & ſum.
fu. l. at ſi quis, §. plerique. vide ff. eod. l. pro hærede, §. ſeruos
hęreditarios. Et hæ iura poſſunt induci ad materias Canoni
5 ſtarũ, videlicet ꝙ impetrans † videatur acceptaſſe intra men-
ſem beneficiũ, ſi fecerit actus per quos poſsit præſumi acce-
ptatio, quãuis de acceptatione expreſſa nõ appareat, & facit
extra de cõceſ. præb. c. vnico, §. ſecus. in cle. item videretur ꝙ
ſi cõfiteretur ſe acceptaſſe nuda voluntate, ꝙ ſufficit in præ-
iudiciũ, ſui, ſi forte petat aliam præbendam, & officietur ei
acceptaſſe aliã, nec feciſſet determinari, ad quẽ pertineret. Et
breuiter de tota hac materia, poteſt argui ad illam, in multis
punctis. In gl. dũmodo. in fi. ſed ibi erat acquiſitũ dño, vel ibi
in actu, qui realitatem, requirit. In gl. not. ergo. Quid de illis
vide C. de curat. fur. l. fi. & facit ff. de acqui. hære. l. 5. vide ibi.

De legatis. *Rubrica.*

Tex. continuat hanc rub. idcirco non eſt inſiſtendum.

Post hæc. Hic nihil notatur, niſi ꝙ ſecun-
dum verum & congruum modum artis, mate-
riæ debent continuari. C. de vete. iur. enuc. l. 2.
§. idque. ſed quandoque ex cauſa ſit intermiſ-
ſio, vt hic patet ſecundum doct.

1 *Donator reuocabilis.*
2 *Sermus qui interpretandus.*
3 *Donatio quando vt legatum aut alias valeat.*

Legatum. In gl. ſunt enim. in fi. Hæc gl. procedit ſe-
1 cundum ea quæ cõiter fiunt † quia donatio inter viuos quan-
doque reuocatur: vt per totum tit. C. de reuoc. do. Item lega-
tum eſt quandoque cum honore: vt ff. de leg. 3. l. 1. §. pe. cum
l. ſeq. & ſe. Habes ergo hic quòd legatum eſt quædam dona-
tio. Quid ſi teſtator teſtando donet alicui præſenti, & reci-
pienti fundũ, nunquid eſt licita donatio inter viuos, & ita ir-
reuocabilis vel legatũ? Videretur quòd donatio inter viuos,
quia verba hoc important, & in vltimis voluntatibus fit quan
doque contractus inter viuos. ff. de aſsig. lib. l. aſsignare. iun-
cto. eo. ti. l. 1. §. aſsignare. & no. ff. de teſta. l. hæredes palam. §.
fi. & pro hoc facit, quia in teſtamento quandoque conſtituun
tur duo rei, qui adinuicem videntur inter ſe fideiubere. ff. de
leg. 2. l. ſi Titio, aut Seio. in fin. Sed ego credo contra, etenim
2 in dubio, ſermones † ſunt interpretandi ſecundum ſtatum &
materiam, ad quam ſe teſtator parauit, vt dixi s̄. de teſta. mi-
li. §. plane. ff. de hære. inſti. l. 1. §. hæc autem cum notatis. vn-
de eum legatum dicatur donatio, vt hic, ſi teſtator in teſta-
mento ita dicat, cenſebitur legatum, & facit extra de ſepul. c.
dudũ, §. verũ. in cle. Et propter hoc gl. caute reſpondet in d. l.
hæredes palam, §. fi. quòd valet venditio, & nihil reſpondet
3 de donatione, ſupponẽdo quòd illa valet vt legatum † in cau
ſa dubij, ſi aũt certum eſſet quod volebat valere vt contractũ
inter viuos, bene valet, vt s̄. præmiſſum eſt, hoc aũt quod di-
xi quòd valet iure legati minus habet dubij vbi erat abſens
ille in quem conferebatur liberalitas, quia tunc non poteſt
valere iure donationis inter viuos, vt ſcripſi ſupra in mate-
ria donationis, & no. C. de ſacroſan. eccle. authen. illud.

1 *Legati actio multiplex. 4. 5. 6.*
2 *L. 1. Commu. de leg ſenſus.*
3 *Confeſſoriæ locus.*
7 *Actioni ex teſtamento locus. 8. & vis. 10.*
9 *Legata ius qui. & an dominus.*

Sed olim. In gloſſ. interdum. ibi eum alleg. l. Labeo. Dic
quod ſemper eſt validior, ſi conſtet, vt no. in l. ſi alij. de vſuſ.
le. & infra ſequitur ea. gloſſ. quod eſt verum, &c. In glo. 1. per
rei vend. in fi. vide quod ibi no. In glo. ſ. in rebus quæ fuerunt
1 defuncti. ſ. alijs quam legatis: † quia pro re legata non datur.
eum ſtatim efficiatur legatarij, vt l. a Titio. ff. de furt. & in re
ſua pignus non conſiſtit. ff. de reg. iur. l. qui neque pignus, &
ita not. in d. l. 1. C. com. de leg. Sed doct. dicunt quòd pro re
legata, & ad eam datur hypothecaria, ſi legatarius non dicat
eam ſuam, ſed ſibi debitam, per l. huiuſmodi. §. fi. ff. de leg. 1.
illa non multum facit, vnde glo. ſatis videtur rationabilis, ſi
enim hęres ſic excipiat, ſi res quam per hypoth. petis, eſſet ti
bi, legata, tu eſſes factus dñs, & ideo poſſet eſſe tibi obligata,
vt poſſes hypoth. agere, cur non bene excipiat, nõ video. ſed
in eo quod gloſ. dicit quod hypothe. competit pro rebus de-
functi, videtur ſupponere quod non pro rebus hęredis, vel
grauati fideic. vel legato, & bene dicit melius quam in l. 1. C.
2 com. de leg. † vbi dicit quod poſt ſex menſes põt agi. pro reb.
hæredis. vel grauati, quod non eſt verum, ſed bene verum eſt
quòd poteſt fieri miſsio in bonis hęredis, & conſtitui prętoriũ pignus, vt l. certa eſt forma. C. vt in poſ. leg. Sed cum hy
potheca detur pro rebus defuncti, quęritur an detur contra
collegatarios. Doctores conſueuerunt dicere quod non, ne
quod datur vni, alij tollatur. C. qui pot. in pigno. hab. l. aſsi-
duis. Sed quid ſi res quę per hypothe. auocatur, non erat de-
functi, ſed eam bona fide poſsidebat? Dic eam ſufficere. ff. de
pig. l. quę nondum ſunt, §. quod dicitur In ea. glo. ibi cum di-
cit, competunt illę tres. hoc verum vbi corpus rei legatur.
3 † Sed quid ſi teſtator legat ſeruitutẽ, vel aliud ius incorpora
le, ſicut deueria vel reditus? Videtur quod tunc competat cõ
feſſoria. ff. quemad. ſeruit. amit. l. ſi partem. §. fi. non rei vend.
ut l. uendicatio, non ut gregis. ff. de rei uendica. item actio ex
teſtamento item hypothe. & hoc pro alijs rebus teſtantis,
pro ipſa enim re non poteſt agi. ff. de excep. rei iudi. l. pe. §.

Latinus Largus.item quid ſi damnat hæredem certo pretio
uendere: Satis uidetur ꝙ poſsit vendicare oblato pretio. ff.
de leg. 1.l. vxore.§.agri.plagam.Item datur actio ex teſtamé
to,l.hæres ſeruum.ff.de euict.in l.1.C.commmu.de leg.& a-
getur hypothe.ſaltem pro alijs rebus teſtãtis. Sed quid ſi res
non erat defuncti, ſed eam bona fide,& titulo poſsidebat?Po
4 teſt†dici ꝙ detur publiciana legatario cõtra hæredem, ſicut
vendicatio, ſi teſtator eſſet dñs. Vide de publi.l. 2. & de hoc
ibi not.Sed quid ſi alius rem legatam poſsidebat?nunquid le
gatarius poſsit eam per publicianam petere? dic ꝙ non, ſed
aget contra hæredem: vt cedat ei actiones.ff.de leg.1.l.apud
Iuliauum,§.idem ſcribit.quicquid olim fuerit,videtur hodie
in caſu prædicto ꝙ legatarius agere non poſsit,ſed hæres.C.
de litig.auth.nunc ſi hæres.In ea.gl.ibi cum dicit:ſi in gene-
re.idem ſi quantitas, & idem vr̃ ſi ſpecies alternatiue legen-
tur. Nam non vr̃ competere vendicatio, quæ non datur ad
incerta,ff.de rei vend.l.ſi in rem.cum ibi no.In ea.gloſ.ibi:&
vna exceptio.cum actione ex teſtamento, quæ competit pro
liberatione.l.quod mihi.ff.de lib.leg.& not.in d.l.1. C. com.
de leg.plenius.In ea.glo.ibi,cum alleg.§.varijs.hæc gl.caute
loquitur.nam nihil dicit de hypotheca.illa enim videtur poſ
ſe intentari cum actione ex teſtamento.in auth. do fideinſ.§.
ſed neque.dum tamen ab initio ſimul intententur,vt no.Dy.
in ca.nullus pluribus.extra de reg.iur.l. nemo ex his.§. quo-
ties.in fi.gl.ff.de reg.iur.Nec ob.§.varijs.alleg.in gl.quia lo-
5 quitur de hypoth.& rei†vendicatione ex teſtamento,& iure
ffotum non competebat hypothe.pro legato,ſed per conſti-
tutiones: quamuis videatur contra.ff.de ſep.l. creditoribus.
Sed intellige habere ius pignoris prætorij, ſi fiat miſsio.ff.de
euic.l. hæres ſeruum.cum l.ſeq.ff.vt lega.no.ca.l. filio.in fin.
vnde actio ex teſtamento, & vendicatio non poſſunt ſimul
intentari:quia eſt quædam contrarietas.nam vendicando di-
cit rẽ ſuã, agendo ex teſtamẽto dicit debitam. Sed rei vendi-
catio, & hypoth.nunquid ſe compatiuntur? ſatis vr̃ ꝙ ſic, ſi
agatur rei vend. pro re legata & hypoth. pro alia re teſtato-
ris.Et no.ꝙ huiuſmodi hypoth.tacita nõ datur, niſi pro por
tionibus hæreditarijs, ff.de iur.fiſ.l.Moſchis.C.de debit.ciui.
l.fi.lib.11.& idem videtur de rei vendi.ff.de leg.1.l.ſi tibi ho
mo.§.ſi fundus.ſed ibi fuit legata res hæredis,ſecus ſi teſtato
ris.In fi.eo.gl.hęc opi.non procedit ita generaliter:quia mul
tæ actiones perſonales dantur dño, ſicut depoſiti,commoda
ti:& omnes quæ dantur ad reſtitutionem rei,vt videbis in §.
ſic itaque.alleg.in gloſſ.Sed opi.procedit,quia actio ex teſta-
mento videtur competere ad dandum,& ita non videtur da-
ri dño.Sed Iac.de Ra.dicit ꝙ fortior eſt opinio in condictio
ne,quæ datur pro legato.ff.ſi cert.pe.l.certi condictio.§.com
6 petit. Sed ipſe dicit ꝙ certi condictio datur pro † legato fa-
cto in genere vel in pecunia, vel pro legato facto in ſpecie,
cuius dñium tranſiuit ad legatarium. Nonnulli dicunt quòd
condictio non datur domino, niſi contra furem.l.fi.ff.vſusfr.
quemad.Fallit hoc caſu ſicut eſt ſpeciale quòd domino datur
hypoth.in hoc caſu, & in muliere, quæ eſt domina donatio-
nis propter nupt. & ei datur vendicatio & hypoth. ſed ipſe
non videt cauſam ſpecialitatis, quare prima verior, & vide-
tur quòd ex hoc non reſpondetur quomodo agatur vt detur
res quæ eſt actoris,& legatarij:contra §.ſic itaque. niſi dicas
7 ꝙ actio†ex teſtamento non cõpetit, niſi qñ eſt legatum in ge
nere,vel in pecunia ſicut ipſe dicit in cõdictione:ſed hoc eſt
falſum,quia ſic nunquam cõpeterent ſimul tres actiones pro
legato,quod tamen is tex.ſupponit: vt l.1.C.commu.de leg.
8 Et hoc† vult dicere gloſ.quòd actio ex teſtamento competit
pro poſſeſsione,ſed ſi ſic cõcludetur ad poſſeſsionem,vt d.l.
2. de trit. Et tñ per actionem ex teſtamento concludetur ad
præſtandum rem legatam.ff.de leg. 1.l. non quocunque.§.1.
& l apud Iulianum,§.1.& l.ſi domus,§.qui confitetur.Dicas
9 quòd legatarius non eſt vetus dñs,de iure†cõi,per quod non
acquiritur dñium niſi traditione,ſed efficitur dñs diſpenſati-
ue legis poteſtate: vnde §.ſic itaq;. loquitur in dño vero per
traditionẽ facto, & non obtinet in dño legis poteſtate facto.
Et eſt ſimile.C.de dona. quæ ſub modo.l.1.non.n.per omnia
legatarius ante traditionem cenſetur vetus dominus, vel rea
10 lis,ff.de leg.1.l.ſi hæredis ſeruus.Vel dic † quòd per actionẽ
ex teſtamento agitur ad præſtandum, non ad dandum. inter
quæ eſt magna differentia ff.de vſuris.l.videamus,§.ſi actio-
nem.Item no.quòd præmiſſa,& quæ in hoc §.dicuntur,pro-
cedunt vbi legatur in teſtamento. Quid ſi in codicillis? dic
ut infra de codicil.§.pen.

1 *Fideicommiſſorum vniuerſalium & particularium differentia.*
2 *Legari varie poſſe.*

Sed non vſque. In glo.quantum ad ſententiam.hoc pro-
1 cedit in†fideicom.& legatis ſingularibus:ſecus in vniuerſali-
bus,ibi enim remanet,quo ad ſubſtantiam,quia in vna fit hæ
res directe, in alia per obliquum.Item in una cogitur,in alia
non: ut infra ſequitur. Item non ſunt exæquata per omnia,
quo ad ſingularia,vt poteſt colligi ĩ.quib.ex cauſ.ma.non li.
§. præualuiſſe, C. qui manu. poſ.l. fi. vnde intellige æquari
regulariter. quandoque tamen fallit, ſicut dicitur de regula
Catoniana,ff.de reg.Cat.l.1.& ibi no.Sed de qua antiquitate
loquitur hic,cum iure ffotum idem ſit ff.de leg.1. Item quo
modo ſibi blanditur Iuſtinianus cum Vlp. idem dixiſſe? Re-
ſponde,ut d.l.no.in hoc tamen aduerte,quia illa gl.in princ.
in eo quod aſsignat ibi multas differentias, non procedit de
iure Digeſtorum, imo eſt falſa in ſingulis,nam de iure fforũ
petuntur fideicom. efficaciter, ff.de leg.1.l.ſi alienus ſeruus,
2 ff.de libe.leg.l.quod mihi Item &†de iure fforum, nedum le
gabatur in teſtamento,imo & in codicillis,cuius contrarium
ſentit ibi gloſ.ff.de leg.1.l.ſi tibi homo.§.1.de leg.2.l.codicil
lis,uide plenius infra.de fideiuſ.§.præterea.Item de iure dig.
poſt mortem poterat legari, ut dices ĩ.eo.§.ſi poſt mortem.
non adhæreas illi gloſ.Vnde expone hic antiquitatem,ſubau
di,quæ fuit ante compilationem digeſt.ante tempora Vlp.Et
not.quod leges debent addiſci in adoleſcentia.uide ſ.in rub.
procem.ſuper verb. cupidæ iuuentuti.dic ut ibi: & ego dico
quod tunc incipiendum,& per totum tempus uitæ continuã
dum, reſeruatis congruis horis, pro ſeruitio Dei, & requie
corporis.C.de athletis.l.1.libr.10.non tamen ſemper ſcien-
tiæ inſiſtendum eſt, imo frequenter negotiandum, ſecũdum
Sene.in epiſtola ad Lucillum. Vnde huiuſmodi ſcientia pa-
rum proficit,niſi bene & frequenter negotijs applicetur.Itẽ
no.quod traditio diuiſa melius capitur ſuprà de pupil. ſubſt.
in rub.dumtamen diuiſio non ſit nimis onerata, & prolixa.
quia non iuuabit, ut in me expertus ſum.

1 *Legatum communis quatenus validum.*
2 *Legati alieni & communis diſcrimen.*
3 *Hoſtilis res an legabilis.*
4 *Emere quando, & an cogamur.*
5 *Decimas quando, & an leget laicus.*
6 *Eccleſiæ res quæ, & an, alienabiles.*
7 *Cap. Cum filius. ſenſus.*
8 *Aeſtimatio quando, & an debita.*

a Non solum. a In gloſſ.& in his.idem videtur,ſi leget
rem legatarij, ff.de legat.2.l.Imperator. uel hæredis cum ſit
eadem ratio, ff.de leg.3.l.ſi fuerit,§.1.In fi.eiuſdem glo.uult
1 dicere,quod ubi credebat totam ſuam, non ualet,†niſi in par
te,ſed ſi ſciret communem,tunc ualeret in totum,hoc eſt fal
ſum,ſecundum do. Iacob.& Petr.imo indiſtincte ualet,in par
te tantum, ſiue ſciret, ſiue ignoraret.Sed quæ eſt ratio,quod
ubi legat alienam ſciens,ualet in totum, ubi communem,nõ
2 ualet niſi in parte, † cum idem ius deberet eſſe de parte ad
partem, quod de toto ad totum ff. de rei uen.l.quæ de tota?
Reſpondent doctores,quod ubi legat rem alienam ſciens,ua
let in totum, quia non eſt maior ratio, quod ualeat in una
parte, quam in alia: ſed ſecus eſt, ubi res eſt communis, quia
tunc refertur ad eam partem,in qua habet ius,ff.de legatis.t.
l.ſi domus,§.final.de ſund.inſtruct.l. fundus qui. ſecundum
eos. Sed nondum reſpondetur, quia in parte in qua non ha-
bet ius, uideretur eadem ratio, quæ eſt quando legat totum,
ex quo ſciens legat. Sed credo,quod ipſi uolunt dicere,quod
in re communi legatum affert utilitatem in portione teſtan-
tis:ſed in re penitus in aliena,nulla ratio, ſeu diuiſio portio-
nis fie-

nis fieri poteſt, quia nulla ratione poſſet dici, ꝙ teneat ma-
gis in vna portione, quam in alia. Et ideo vt legatum emolu-
mentum afferat, valet in totum. & hoc verum indubitate,
vbi legat fundum ſuum. Quid ſi ſimpliciter fundum ſuum,
vel fundum Cornelianum? Glo. in d. l. 5. dicit ꝙ tunc vr̃ totũ
legare, ſed contra ff de leg. 3. l. Iulian. [alias incipit, Iuliano.]
quæ vr̃ verior per l. ſi domus §. fi. In gl. etiam hoſtium. hæc
gl. vult dicere ꝙ †res hoſtium, quæ nunquam fuit noſtra, po-
3 teſt legari ſed in l. id quod. ff. de leg. 1. videtur contra notari:
ſed cum iſta concor. gl. quę eſt in l. liber homo in ſtipulatum.
& ibi redditur ratio diuerſitatis, inter contractus, & vlti-
mas voluntates doct. hoc non approbant, imo dicunt idem
in legatis, & contractibus, vt res quæ ſemper fuit hoſtiũ non
poſsit legari, nec in contractum deduci, ſed ſi qñque fuit no-
ſtra ſic & hoc probant per regulam Catonianam, quę locum
habet vbi legatum deficit propter conditionem rei lega-
tę, ſicut & hic eſt, & ſic non valet legatum, cum non valeret,
ſi teſtator moreretur tempore teſtamenti. ff. de regula Cato-
niana. l. 1. †In gl. redimere in fi. dicas, nil ſpeciale: quia nul-
4 lus compellitur emere regulariter. Fallit vbi præceſsit cõtra
ctus obligatorius, ad hoc ſicut pręceptum teſtatoris, vel alius
contractus ſecundum doct. & de hoc ſcripſi ſupra de his, qui
ſunt ſui vel alie. iur. §. fi. dic vt ibi. Vnde ibi præceſsit præce-
ptum teſtatoris. In gl. ſi apud. ibi, ſed cum grandi difficulta-
te. ibi dicitur contra. §. ſi d. l. apud Iulianum. Præterea, nun-
quid ſi eſt grandis & maxima difficultas, quando dominus
vendere non vult, & tamen valet legatum, vt l. non dubium?
vnde intellige hanc glo. in re, de qua nullum eſt cõmercium,
vel ſi ſit non tamen de iure communi, nec ſine impetratio-
ne priuilegij, & de qua non eſt veriſimile principem aliena-
tionem conceſſurum: alias autem difficultas non impedit,
5 quominus valeret, quo ad æſtimationem. †Quid ſi laicus, qui
habebat decimam eam legauit? Dic, quòd ſi eccleſiæ ad quã
de iure cõi pertinet, non eſt dubium, ſi alij quam eccleſiæ nõ
vr̃ valere, nec ęſtimationem deberi: cum non poſsit transfer
ri in aliã eccleſiam, ſine volũtate & decreto epi. vnde vr̃ idẽ,
ſicut in rebus patrimonialibus principis, quæ ſine eius iuſſu
diſtrahi non poſſunt. vt d. §. fi. iuncto extra de his quæ fiunt
a maio. par. cap. c. cum apoſto. ſedes. Et ideo vr̃ ꝙ non debere
tur æſtimatio & multominus ſi legetur laico, cum illi non ſit
cõmercium. extra de deci. c. prohibemus. Põt dici, ꝙ valeat
legatum factum eccleſię de decima. quia ẽt eccleſia poteſt eã
poſsidere. & præſcribere, vt c. ad aures. extra de pręſcr. ſed lai
co non, qui non habet commercium, nec poſsidere põt: vt c.
cauſam. eo. tit. Sed quid ſi alia res eccleſiæ legetur eccleſiæ,
vel laico? vr̃ ꝙ non valeat, ẽt vt æſtimatio debeatur. & hoc
vr̃ expreſſum extra de teſta. c. filius. alias incipit, dilectus fi-
lius. & hoc ibi no. Inn. Hoſt. vr̃ tenere contra: & dicit ꝙ æſti
matio debetur. Et c. illud. non intendit excludere, quin æſti-
6 matio debeatur, ſed ſi ſit oneroſa †hæredi, eccleſia non debet
onerare hæredẽ, ſingulari, & exceſsiua æſtimatione: ſed mo
deratam debet recipere. Poteſt dici, ꝙ quędam ſunt res eccle
ſiæ, quæ non cadunt in commercium, ſicut ſacræ ſeruitio Dei
dedicatæ, & iura ſpiritualia: & ſi illę legentur non debetur
æſtimatio ſine dubio: vt d. §. ſi. d. l. apud Iulianum. Quędam
ſunt res eccleſiæ quæ cadunt in commercium: ſed cum diffi-
cultate, iuxta formam auth. hoc ius porrectum. Et in illis vr̃
ſecundum hanc gl. ꝙ æſtimatio & non res debeatur & ita vr̃
ẽt tenere Inn. in d. c. ſi filius in hoc põt dici, qđ ſi legetur res
quam nõ eſt veriſimile vnquam alienari, ſicut domus epiſco
palis, vel aliud patrimonium præpotentis eccleſiæ, de quo
nõ eſt veriſimile ꝙ alienari debeat, tunc nil valet. Sed ſi lege
tur res eccleſię, quam veriſimile eſt alienari, quia forte eccle
ſia eſt onerata debitis. & iam tractatur de aliqua re venden-
da, & illa legatur: videretur ſatis deberi eſtimatio, ſcd̃m do-
ctrinam quam ſ̃ poſui. & hæc procedunt in re immobili, nã
ſi ſit mobilis, quæ non ſit dedicata ſeruitio Dei: debetur eſti-
matio. Quid enim ſi legetur palafredum, vel corſerium abba
tis, vel prioris, qui ſemper mutant, & vendunt equos ſuos?
Ego non video, cur eſtimatio non debeatur. & ſic intelligas
7 †d. c. cum filius. non aũt intelligas, ſicut aliqui dicere volue-
runt, ꝙ illud c. corrigat iura ciuilia, ꝙ nõ poſſet res aliena le
gari ẽt vt eſtimatio debeatur, qa hoc eſſet irrationabile, nec
enim ex tali legati ſit preiudicium tertio. ſicut ipſi dicere vo
luerunt. In ea. gl. ibi, cum dicit contrarium manifeſte. i. vt ęſti
matio preſtetur. In ea. gl. ibi, ſic intelligitur l. ſed ſi res. Sed
certe illa lex non loquitur in iſto caſu, imo debet reponi, in ſe
8 quenti mẽbro, qñ legatarius non habet commercium. † In fi.
gl. doc. dñt indiſtinctæ hoc caſu deberi æſtimationem, ſiue te
ſtator ſciret, ſiue non. per § ſi quis alicui. & per l. multum in-
tereſt. alleg. in gl. ſed vbi non eſt capax, pp conditionem per
ſonæ ſuæ, vt ibi acquirat, ſed alij, tunc obtinet illa diſtinctio,
vt in §. ſi ſeruo. Sed quæ eſt ratio diuerſitatis? non vr̃ bona
ratio: idcirco ſatis eſt gl. rationabilis. Sed opponitur contra
primum membrum huius gl. quia vbi non eſt commercium,
ſaltem æſtimatio debetur. ff. de leg. 1. l. cetera. §. ſi duobus, ſed
dic, ꝙ ibi eſt rei illius commercium: veruntamẽ pp cauſam
aliquam prohibetur, quo caſu non obtinet, ꝙ hic no. imo de-
betur eſtimatio, vt ibi patet. Quid ergo ſi legetur res feuda-
lis, quæ non poteſt alienari in feu. quali. ſeu. olim po. ali. c. 1.
§. donare. vr̃ ꝙ debeatur eſtimatio, quia res de ſe eſt alienabi-
lis, verũtamen pp quandã cauſam extrinſecam. prohibetur
ne alienetur, ſeu detrahaẽ dominis inuitis, vt d. §. ſi duobus.

a Adnotatio. Non ſolum. Etiam res aliena poteſt legari, & hæres tenetur eã
redimere ſi poteſt, & ſoluere, alias tenetur æſtimationẽ eius pręſtare. & hoc
verum ſi teſtator ſcit eſſe rem alienam, & agenti incumbit onus probandi. h.
d. Aret. late vſque ad § ſed & ſi rem nullus doc. melius explicat quam Io. Fa.

1 *Ignorantia quando obſit.*
2 *Redempti euictionem non eſſe.*
3 *Legato alieno quid & a quo probandum. 4. 5. 6.*

Qvod Autem. In gl. quę ignorantia, ibi cum allegat
1 l. cum rem alienam. & hoc intellige, niſi haberet †cauſam cre
dendi quòd ad ipſum pertineat, nam tunc ignorantia noce-
ret etiam coniunctę perſonę. ff. de vſufr. leg. l. Sticho, & dñr
coniunctę perſonę arbitrio iudicis. ſecundum gl. & ſecundũ
doc. vſque ad decimum gradum: vt ſcripſi in l. cum rem alie
nam. In ea. gl. ibi, cum alle. l. ſi a ſubſtituto. §. ſi hæres. niſi eſ-
ſet legatum coniunctæ perſonæ, vt ſ̃. in prin. gl. vel niſi ſciẽs
alienum legauit. vt no. in l. hæres ſeruum. ff. de euic. In ea. gl.
ibi, cum alle. l. cum pater. §. euictis. doc. dicunt, ꝙ idem eſt, ẽt
ſi eſſent hæredes extranei, & alteri eſſet legatum, vt ſcripſi
in l. cum rem alienam. ſed gl. eſt magis rationabilis. Quid ſi
non eſt coniuncta perſona, ſed eſt perſona quæ bene meruit,
& quam diligebat, vt proximam? Videtur idẽ ac ſi eſſet pro-
xima, vt l. cum rem alienam. ibi, vel alij tali perſonę &c. ff. de
2 hęr. inſt. l. nemo. §. qui frater. † Sed iuxta præmiſſa poteſt
quæri, quid ſi hęres rem redemit, & tradidit eam legatario,
quę poſt euincitur, nũqnid illo caſu tenetur hęres de euictio
ne? Durum eſſet ꝙ totum redimere teneatur. ff. de le. 3. l. fi-
deicommiſſa. §. ſi quis alicui. ſed cedit actionem, quam habet
contra venditorem. ff. de euict. l. in creditore. In gl. qui negat
in fi. Dic plenius, vt ff. de proba. l. 2. & ſcripſi C. de proba. l.
actor. Sed opponitur contra hunc §. quia non eſt veriſimile
aliquẽ res ſuas ignorare. C. de reſcin. ven. l. quiſquis. pp hanc
igitur pręſumptionem, vr̃ legatarius releuatus ab onere pro
bandi ſcientiam. do. Iac. & Pet. dicunt. quod niſi ſit iuſta cau-
3 ſa ignorantię ſemper pręſumitur ſcire, & †ſufficit legatario,
probare, quod teſtator emerit, vel alias acquiſiuerit, quia in
ſuo facto non cadit ignorantiam, ff. pro ſuo. l. fi. ſecundũ eos.
Hęc verba vñr mirabilia, ſi enim teſtator emit rem, vel alias
acquiſiuit, ꝙ ex hoc pręſumatur ſcire, qđ non ſit ſua: & ideo
nulla incumbit probatio legatario, imo ex hoc maior incum
bit probatio. qñ. n. emit, vel alias acquiſiuit, pręſumitur bona
fides pp titulus, & quid credebat eam ſuam. C. de euict. l. pe.
4 Igitur †oportet, ꝙ legatarius probet ipſum ſcire alienam. vn
de non video quod opi. doc. procedat in quocunque. Et cre-
do ꝙ male fuit reportata. Sed magis obſtat quia quod ſuum
non eſt, debet ſcire ad alium pertinere, vt l. cum quęrebatur.
C. vnde vi. igitur pręſumptio, eſt quòd teſtator ſciat alienã.
qũo ergo incumbit onus probandi legatario, de eo quod ius,
& ratio preſumit? In hoc ergo dicas, quod aut teſtator poſsi-
debat rẽ legatã, aut alius. Si rem poſsidebat, tũc aut vt ſuã &
credẽs eſſe ſuã, & nõ habet locũ hęc diſtinctio, nec probatur
imo

5 imo hæres,† dabit eã talem,qualis eſt, nec eſtimationem red
det. vt l.Sticho.ff.de vſufr.leg.ſi vt alienam,quia ſi vt depoſi
tã,vel vt commodatam,tunc debetur æſtimatio,& tunc meri
to legatarius probat ſcientiã teſtantis , quã probat eo ipſo ꝙ
teſtator eam pro tali habebat , vel ſi probet quod penes eum
fuit depoſita,vel ei commodata, nam cum aliquis rem tenet
præſumitur ꝙ ſit ſua, & ſic præſumitur quod teſtator crede
ret rem ſuam,& ideo legatario,petenti æſtimationem, quaſi
non eſſet teſtantis,& ſciret non eſſe ſuam incumbit onus pro
bandi.C.de priui.ſi.l. 1.de bo.proſc.l.1.& hoc agit ad ęſtima
6 tioné,nam ſi rem petat ſufficit† probare ſibi legatã, vbi autẽ
alius tenet rem legatam , tunc ſi teſtator credebat eam ad ſe
pertinere,vel ius hr̃e ad eam . fuerunt diuerſa iura olim,ho-
die vr̃ expeditum ꝙ hæres petet eam, & ſi obtinere potuerit
reddet eam,ſi autem nihil,nec hoc caſu diſtinguitur an ſcien
ter,vel ignoranter,vel an cõiunctæ perſonæ vel extraneę,ius
enim quod habebat vr̃ tm̃ legaſſe,vel qđ ſe hr̃e credebat, vt
authen.nũc ſi hæres. C.de litig.& dic vt ibi. Si vero nec ius,
nec actioné ad ré hr̃et , nec hr̃e ſe crederet , tunc habet locũ
diſtinctio huius §.nõ tamen credo,quod hoc caſu legatarius
teneatur probare ſcientiã,eo enim ipſo quod euidenter alius
tenebat,ſicut ſuam nec teſtator ius in re reclamabat hr̃e,præ
ſumitur quod ſciret ad alium pertinere. vt l.cum quærebatur
ſolum ergo habet locum probatio, vbi teſtator rem legatam
tenebat.& fuit euicta hæredi antequam daret legatario.& le
gatarius petit æſtimationem,quod eſt notandum.Sed quid ſi
teſtator rem tenebat.& in veritate fuit ſua, ſed alius habebat
ius ad eam,quia forte vendita ei fuerat,vel donata, nunquid
dices ipſum legare rem ſuam , vel alienam ? Iac. mouet hoc
infra de ſing.re.per fideicom.re.§.cum autem. Et tenet quod
alienã quia res abeſſe vr̃,quæ reſtituenda eſt.ff. de nego.geſt.
l.ſi quis mandato,pro quo facit ff.de leg.3.l. qui habebat.

1 *Legati reditus a quo ſoluendi.*
2 *§.ſed & ſi reſtringi.*
a Sed & ſi a rem. In gl.tribus caſibus in fi.dic vt ibi no.
1 vnde præſumitur ſcire,ſi ipſemet obligauit,vt ibi no.† Quid
ſi res debebat reditus perpetuo? videtur quod legatarius de-
beat ſoluere pro tempore ſuo.ff.eod.l.apud.Iul.§. hæres . de
vſufr.leg. l. quęro quod eſt verum,niſi eſſent tanti,quod red
derent inutilem rem. ff. de leg. 3. l. qui concubinam . §. qui
hortos.Item hoc verum,ſi ſint aſsignati ſuper re ipſa tantũ,
ſecus ſi ſuper toto patrimonio, nam tunc hæres debet ſolue-
re,& vniuerſum patrimonium.ff.de iudi.l. ſi fideicõmiſſum.
§.tractatum.Sed quid ſi redditus ſint aſsignata ſuper re lega
ta,& nihilhominus totum patrimonium eſt obligatum? Vi-
deretur idem dicendum,ac ſi ſuper re ipſa tantum.C.de pig.
l.2. Quid ſi debet aliam ſeruitutem ? in hoc refert, an de-
beret vſumfructum , vel aliam ſeruitutem.vide ff.de leg.2.l.
Mæuius.§.pe. Item quid ſi legatarius agit contra hæredem ,
vt rem,habeat,hæres dicit recipere rem , ſi alius euincat per
hypothecariam , vel alias ego te defendam vel luam , nun-
quid ſufficit ? Videtur quod ſic.ita quod nec legatarius ante
agere poſsit.C.de euict.l.qui rem.ff.de euict.l.euicta.la.1.§.
duplæ.a contrario ſenſu.Dic contra.C.de euict.l.ex prædijs.
ff.de act.empt.l.creditor.§.prædium. Item quæ in hoc §. di-
2 cuntur,non.† videntur procedere.vbi teſtator ſic rem obliga
tam acquiſiuit.videtur enim talem legare,ſicut acquiſiuit.ff.
de do.præle.l. licet. vel dic contra , quia ibi loquitur in caſu
quo legauit illi a quo acquiſiuit, quo caſu forte hæres non te
neretur luere,per legem illam quod eſt notabile . Item hoc
nõ procedit,vbi res diuerſæ ſunt obligatæ pro quanto valẽt .
C.eo.l.ſi vniuerſæ . niſi in caſu quo hæres non fecit inuenta-
rium.in auth.de hære.& fal.§.ſi vero non fecerit .

a Adnot.Sed & ſi.Hoc intendit ſecundum Bal.rem propriam alteri obliga-
tam ſcienter legatam tenetur hæres luere & legatario tradere , niſi expreſſe
teſtator ſenſerit quod legatarius eam lueret,hoc dicit.

1 *Aeſtimatio rei ſue quando petenda.* 2.
3 *Libelli alternatiui.*
4 *Minus quando debitum.*
5 *Aeſtimatione habita res non vendicanda.*

a Si res aliena a. In gl.id eſt illa parum facit.ſed facit.ff.
de leg.1.huiuſmodi. §. qui ſeruum & hic dicit text. in viuo.
quia tunc magis dubium , quaſi videretur quod tunc melius
agere poſsit. In gl.no.caute ibi cum alleg.l.in re furtiua. Hãc
1 opi.tenebat dñs meus.Inn.diſtinguit aut actor ſcit rem † non
extare & tunc debet petere æſtimationé , aut ignorat & tũc
rem petit.vt d.§.effectus.Et no.extra de ſenten.excommuni.
c.ſacro.Iac.de Ra.videtur hic tenere cum gl.dicit tamen qđ
iudex debet inſtrui in proceſſu : alias impoſsibile eſt iudicé
poſſe condemnare in æſtimatione . Et dicet ſic actor in libel-
lo. Legatus eſt mihi Stichus in teſtamento Titij.cuius hæres
es vnde cum Stichus mortuus ſit , vel ipſum conſecutus ſim
ex cauſa non lucratiua. peto Stichum ,vt conſequar pretium.
Niſi ſic dicatur non poſſet fieri condemnatio in ęſtimatione:
Et hic libellus probatur in ſimili,quia lex dicit,peto fundũ ,
vt de euictione caueatur.vt l. Iulianus. §. qui fundum. ff. de
2 ver.ob.ſecundum eum.pro quo C.de fidei.li.l.fi.† Quid dice
mus?iura videntur multa quod petatur æſtimatio,nam alias
fieret condemnatio in alio,quam quod peteretur per d.l.fin.
C.de fideic.li.Et ſic cum iura dicant,ꝙ fit condẽnatio in æſti
matione,vñr ſupponere,ꝙ æſtimatio detur.ff.de cõfeſ.l. Iul.
de dolo.l.arbitrio.§.de condi.indeb.l.ſi non ſortem. §. liber-
tus. Præterea vr̃ expreſſum eo.ti.l.in ſumma.§. in frumento.
Pro opi.gl.videtur expreſſum.ff.de furt.l.ſi quis vxori.§. pe.
ff.de condi.fur.l.ſi condicatur . Et hæc vr̃ melior cũ declara-
tione Ia.de Ra.ſ̃. poſita per quem rñdetur ad l.fi.de fideic.li.
Et hanc vr̃ ſequi.Spe.in ti.de ſol.& li. §.ſequitur.ver.ad libe-
riorem , & hoc verum qñ agitur actione perſonali. nam per
realem,nõ poteſt peti res quę nõ extat:vt dixi ſ̃.de re.diui.§.
3 ſi tñ.vide ibi.Sed qđ ſi quis † petat rem,vel æſtimationé ?Spe.
vr̃ tenere quod talis libellus procedit in d.verſ.ſed hoc nõ vr̃
verum,nam cum æſtimatio non ſit in obligatione,qũo pete-
tur per iura prædicta ? bene tñ credo,quodſi ignoret, an res
extet,vel non : tunc poſsit concludere ſic,peto Stichum mi-
hi dari,ſi extat,ſi non extat peto eundem Stichum , vt mihi
eius pretium detur.ſicut ſupra dictũ eſt.vnde ꝑꝑ iuſtã igno-
rantiam,vr̃ ſatis talis,concluſio admittenda.ff.quo.le. l. 1. §.
quod autem.Sed quid ſi rem ipſam petam , & fuit facta con-
demnatio in ea quæ tñ non erat in rerum natura? Vr̃ ſnia nul
la.ff.quæ ſen.ſine ap.reſcin.l.fi.dic vt ibi melius. In ea.gl.ibi,
cum alle.l.qui res.i.reſpon. Hæ duæ leges nihil faciunt,nam
loquuntur qñ res fuit euicta,& tunc non habet eã,& ita non
ſunt de præſenti propoſito,nec ibi poteſt dici rem habeo , &
rem peto.ſed facit.ff.de leg.1.l.non quocunque in princ. Itẽ
pone alium caſum,qñ res traditur:forma tñ mutata : vt ff.de
verb.ſig.l.mulieris.§.res abeſſe.ad exhi.l. Iuli.§.ſi quis.In ea.
gl.ibi,cum dicit: vt hic.& d.l. quocõnque eo.ti.l.huiuſmodi.
§.qui ſeruum,ff.de leg.1.In ea.gl.ibi, cum dicit, ſi aliquid iu
ris,quod concernat totam rem , & ex quo totus pendet effe-
ctus.ff.de leg.1.l.ſi domus.§.1.In ea.gl.in fi.ff.de ver.ſig.l. La
beo.& idem iuris in illis,quæ ſunt ſtricti iuris,quæ ſapiũt na-
turam.bo.fi.vt ff.de leg.2.l.Mæuius.§.in fundo & l .huiuſmo
di.§.ædes.ff.de lega.1. ſub hac determinatione debet intelli-
gi.ff.de ſolu.l.qui ſibi.§.fi.In gl.etiam ſi ſua. niſi deſineret in
vita teſtantis,vt ibi no.& probatur.ff.de le.1.l. ſi a ſubſtituto
in prin.In gl.ff.de leg.1.l.ſi ſeruus. in fi. gl. vel dic melius ꝙ
non concurrunt,quia ille §.non obtinet, vbi per ſeruum ac-
quiritur dño.in cuius rem verſum eſt,vt ibi not. Item quod
hic dicitur,obtinet.vbi ab initio duæ cauſæ lucratiuæ concur
runt in eadem perſona . ſecus videtur ſi ab initio fuerunt in
diuerſis,quamuis redigantur ex poſtfacto ad vnam. ff.de act.
& obl.l.ſi is qui Stichum.& ſic forte poſſet intelligi l.aſsigna
ta hic pro contraria.gl.tñ intelligit aliter dictam l.ſi is, qui .
Sed tamen tex.multũ facit pro hac opinione.In gl.ideſt ſpe-
ciem,in fi.idem vr̃ ſi in genere,vt ibi not.Item dic, ꝙ iſte §.
non obtinet vbi alternatiue legatur.ff.de leg.1.l.non quocun
que modo.§.fi.In gl.ſ.duorum hominum ibi,cum alleg.§.po
ſteriore.hoc verum, ſi duo teſtamenta eſſe voluit . ſin autem
4 vnum , verũtamen duæ ſcripturæ † facte fuerunt , & in vno
continetur plus,in alio minus , debetur tantum quod minus
eſt ff.de leg. 2.l.Sempronius Proculo. Et no. ꝙ hi §§. obtinẽt
ſiue ſciens,ſiue ignorans acquiſiuerit, vt not. in l. ſi a ſubſti-
5 tuto. † Quid ſi eſſet res ſemel legata in vno teſtamento,&

lega-

legatarius egit rei vendicatione, contrà quendam poſſeſſo-
rem rei, qui dolo ſorte deſierat poſsidere, & habuit litis æſti-
mationem: nunquid poteſt iterū vendicare a poſſeſſore, vel
agere contra hæredem actione ex teſtamento? Videtur q̃ ſic
per hunc §. & ff. de ſoln. l. Stichus. §. dolo. & de peti. hær. l. et
§. fin. niſi ille qui litis æſtimationem dediſſet, haberet regreſ-
ſum, contra poſſeſſorem, vel hæredem. ff. de rebus eo. l. illi-
cite. ſi famil. fur. ſe. dica. l. quoties. §. plane.

a – Adnotatio. Si res aliena. Si legatarius factus fuerit dominus rei legatæ, ex cauſa lucratiua, non debetur legatum. ſecus ſi ex cauſa oneroſa, h. d. Aret. item vide hic bonam diſtinctionem Ang. de hac materia in 2. colum. ante me. in verſic. in glo. non poſſe.

1 *Legari futuris poſſe.*

a E a Quoque. a In glo. tunc competit. in fi. & cenſetur con
b ditionale b legatum. ff. de pact. l. item quia conuentiones. non
1 tamen impeditur tranſmiſsio, vt ibi not. & facit, quòd † quis
poſsit legare eccleſiæ, vel capellæ, quæ nōdum fundata eſt. ff.
de ſer. vrb. præ. l. ſi ſeruitus. §. futuro. de ſer. ruſt. præ. l. Labeo.
Contra videtur de iure canonico. extra de ſen. & re iud. c. ab-
bate. lib. 6. de eccle. ędifi. c. ad audientiam.

a Adnotatio. Ea quoque. Etiam res furtiua, quæ tamen ſperatur, legari poteſt h. d. ſecundum Aret.
b : Conditionale. Vide hic per Ang. in 2. colum. ver. cum quæritur.

1 *Legatum quando fiſco dandum.*
2 *Legatum deficiens, cui debitum.*
3 *Incapax facit partem.*
4 *Legatum confirmabile.*
5 *§. ſi eadem. & §. liberi. conciliari.*
6 *Accreſcendi ius quando ceſſet.*
7 *Coniuncti re verbisq; qui. 9. & 10.*
8 *L. re coniuncti. & l. & proculo. conciliari.*
11 *Coniunctorum quis potior.*

a S i Eadem. a In glo. ſcilicet legatarius. in fin. per modum
1 doctrinæ poſſet dici, † quòd aut deficit legatum propter de-
fectum legatarij: & tunc ſi propter ſerui delictum tale, quòd
legatum debeat fiſco applicari, facit partem: vt l. ſi Titio. &
l. ei qui. de leg. 2. aut deficit alias quam propter eius delictū
tale: quia ſorte repudiauit, vel non erat in rerum natura:
tunc nō facit partem: imo totum accreſcit coniuncto, vt hic,
& §. in primo. & §. pro ſecūdo. l. vnica. C. de cadu. tol. & hoc
ſi non erat, nec eſſe ſperabatur in rerum natura. alias contra:
vt d. l. ſi duobus. in prin. ff. de leg. 1. vbi vero deficit legatum,
2 alia ratione: tunc aut ratione rei legatæ, & facit † partem: vt
§. ſi Titio. l. huiuſmodi. de leg. 1. aut attenta perſona legata-
rij, vel miſta conſideratione rei, & perſonæ legatarij, vel ip-
ſius legantis, tunc non: vt §. ſi duobus. d. l. plane. & hoc ve-
rum, vbi legatum omnino deficit. ſi autem valere poteſt, vel
æquitate iuris, vel iudicis officio: tunc ſecus, vt in legato fa-
cto proximo ſuo, vt §. ſi coniunctim. ſecundum notam Roge-
rij, quæ eſt ibi. Sed quæritur, quæ ſunt rationes horum. De
primo eſt promptum reſpondere. quia vbi acquiritur fiſco
3 † non capax capit ad opus fiſci. ideo non mirum, ſi partem fa
ciat, vel ipſe vel fiſcus. ff. de vulg. l. ex facto, § Iulia. de ſecun
do, vbi deficit ratione rei legatæ, quæritur fortius, quare ma
gis facit partem, vbi res ſua legatur ſibi, quam quando lega-
tur a ſeipſo ſibijpſi. Sed reſponderi poteſt, q̃ maior eſt defe-
ctus, quādo deficit ratione rei, quam in alio caſu, ideo minus
4 ſubuenitur legatario. hoc vides in regula † Catoniana, quæ
non permittit legatum confirmari, vbi eſt defectus ex parte
rei. & ſecus ſi ex parte perſonæ, vt ff. de regu. Cato. l. 1. cum
ibi no. ideo in vno caſu, magis ſubuenitur, vt valeat legatum
in totum, in alio nō valet, niſi pro parte. item minus valet le-
gatū quando a ſe ſibi legatur, quo caſu ſemper inutile eſt, quā
quando alicuius res ſua legatur, quo caſu poteſt valere, ſi vi-
uo teſtatore alienauerit infra. §. ſed & ſi rem. cum ibi no. id-
circo non mirū, ſi ſit hic diuerſitas, ſicut ibi. Sed obſtat. ff. de
5 bon. poſ. contra † tab. l. ſi poſt mortem. § liberi. ſed alia mate-
ria eſt, quia nos loquimur hic, an quis, admittatur virtute re
licti, ibi in poteſtate legis. hoc eſt ſpinoſum, tranſi cito. glo.

ſapienter agentes, nullam doctrinam dederunt in hoc articu
lo, recipe prædictam, pro quanto volueris. In gl. re & verbis.
in fi. dic plenius infra in magna glo. In glo. ſed nonne. in fin.
& hoc probabit an teſtator expreſsit, vt l. ſicut. vel ſi non ex-
preſsit, ſed cum commemoratione primi, legauit ſecūdo, per
hæc verba. Fundum quem Seio legaui, lego Sempronio. ff. de
condi. & demon. l. nam ad ea. ſecus ſi ſimplicem faceret com-
memorationem, vt ſi dicat, lego fundum Męuio, eundem le-
go Sempronio, vt hic in fin. ff. de leg. 2. l. Mæuio, niſi faceret
ex interuallo, vt d. l. nam ad ea, vide plenius infra tit. 1. in fin.
In gl. ſcilicet verbis tantum. ibi, cum dicit, vt d. l. & Proculo.
alleg. in glo. Iſta glo. videtur contra legem illam, in qua dici-
tur, quòd ibi eſt locus iuri accreſcēdi. Dicas, quod inter duos
6 quorum cuilibet fuit legata dimidia, non erat † locus iuri ac-
creſcendi: quia omnino erant defuncti, ſed tamen Titio to-
tum legat. iſtud coniungit eos re cum illo Titio, ſeu Titium
cum eis, ideo habet locum ius accreſcendi. & hoc voluit dice
re glo. in ea. glo. cum dicit ſupra prox. §. vult dicere de 1. re-
ſpon. ver. coniunctim, vt lego Titio & Seio Stichum. Sed con
tra hoc opponitur, & videtur quòd nō ſint re coniuncti, ſed
tantū verbis in prædicto exemplo. illi enim dicuntur re con-
iuncti, quibus ſingulis totum datur, ſed partes cōcurſum ſibi
faciunt. ff. de leg. 3. l. coniunctim. Sed conſtat, quòd ſic legan
do. videtur cuilibet medietatem legare. ff. de leg. 2. l. & Procu
lo. de verbo. obli. l. ſi mihi & Titio. de re iud. l. Paulus. igitur
7 videtur, quòd non ſunt re coniuncti, Timore † huius oppo-
ſitionis, quidam dicūt, quòd hoc exemplum non eſt bonum,
& ponunt aliud. Lego fundum Sempronianū Mæuio, & Ti-
tio eundem fundū, & dicunt. quod ſunt hic re & verbis con-
iuncti. & pro hoc facit. ff. de hær. inſti. l. item vt Sabinus. ibi,
nam quantum ad ius accreſcendi &c. Sed contra hoc videtur
expreſſum. ff. de verb. ſign. l. triplici. nec dubium. Quid dice-
mus? pro primis facit multum l. re coniuncti, ibi, cum dicit,
ſeparatim dando, & intelligo, quod ſi ſimul, quod non eſſent
re coniuncti. Sed ſi hanc teneamus, quid reſpondebimus ad
leg. triplici. in qua Vlp. videtur contradicere Celſo, & Pau-
lo, qui condiderunt leges prædictas? Poteſt dici, quod lex
triplici. intelligitur in caſu ſuo, videlicet quando teſtator in-
ſtituit tres, vel legauit tribus. v. g. Titius & Męuius ſunt hæ-
redes, quilibet pro dimidia. Sempronius ex parte dimidia,
vel Lucius & Titius hæredes ſunto. Sempronius hæres eſto.
certe in his caſibus ſunt re coniuncti. nam inſtituendo Ti-
tium & Męuium in dimidia: quilibet inſtituitur, in dimidia
totius, non in dimidia dimidiæ, & per hanc inſtitutionem,
non ſunt re coniuncti. ſed cum alius inſtituitur, in totum re-
ſtringitur ad vna dimidiam. Et in illa faciunt ſibi partes con
curſu, & ex ratione illius concurſus, re coniunguntur, & hoc
vult dicere illa lex. & l. Mæuio. de leg. 2. de hær. inſti. l. ſi ita
quis hæredes. dic ergo ſecundum hos, quod ſi quis leget Ti-
tio & Mæuio fundum, non ſunt coniuncti re. Sed ſi leget Ti-
tio & Mæuio fundū, & alij dimidiam fundi, vel econtra, ſunt
re coniuncti. Et ſic legem illam intellige, & reſtringe, do. au-
tem Iac. & Pet. recitant exempla gl. nihil obijcientes, nec ſol
uentes, vel alias reprobantes, & ſic videntur ipſam approba-
re. & idem Dyn. Quid ergo reſpondebimus ad legem re con
iuncti? Dic quod verum, continet, prout iacet, ſed ſi nihil ex-
cipiendo Titio & Męuio lego Stichum, videtur ſingulis inſo
8 lidum legari. Et ideo † partes concurſum faciunt, vt not. in
l. 1. §. fi. ff. de vſufr. accreſcen. Sed lex, & Proculo. dicit contra.
ſed dic quod ibi nulla eſt coniunctio. cum enim teſtator ſci-
ret ſeruum cōmunem, & quod vnicuiq; dominorū, ſua pars
erat acquirenda, non præſumitur eos velle coniungere. ff. de
vul. l. ſi. nec eſt aliquid, quare debeat præſumi. Sed hic quan-
do coniungit eos verbo, præſumitur quod eos velit coniun-
gere re: & alterum velle, totum habere in caſu, quo alius nō
poſsit habere, vnde quaſi vnum corpus eos efficit. C. de cad.
tol. l. vnica. §. his itaq; & §. ſi nantem ex his. vbi hoc ꝓbatur.
& ideo notātur dicitur in l. re cōiuncti. ęquis portionibus. &
facit, quia vbi per copulā coniungūtur, præſumūtur cōiungi
vno corpore rei. ff. de verb. ob. l. eum qui. in prin. de leg. 1. l. ſi
quis teſtamēto. Nec ob. l. ſi mihi & Titio. nec lex Paulus. quæ
loquuntur in actibus inter viuos, in quibus nō habet locū ius
accreſcendi,

accreſcendi , nec talis coniunctio. Sed quid , ſi ſic dicatur ?
9 Quiſquis † ex cognatis meis capitolium aſcenderit, ſi hęres.
Titius, hæres eſto. plures ex cognatis aſcendunt, alter repu-
diat, vel moritur antequã ſit hæres , nunquid hi cognati ſunt
coniuncti re, & verbis : vt accreſcat cognatis tantum? Iac. di-
cit quod non: quia verbum quiſquis: diſtributiuum eſt. C. de
impu. & alijs ſubſtitu. l. fin. Sed quid ſi dicat per verbum om-
nes, verbi gratia, lego vobis omnibus, & Titio fundum. Iac.
diſtinguit, quia aut dicit demonſtratiue, cum eſſent præſen-
tes, & tũc habet eos pro nominatis proprijs nominibus, quia
demonſtratio vicem nominis &c. ff. ſi cert. pet. l. certum. &
eſſent diſiuncti, ſi nõ demonſtratiue, vt quia dicit: volo quod
omnes legatarij mei, & Mæuius habeant fundum, tunc ſunt
coniuncti per verba pluralis numeri appellatiui. ff. de vſufr.
10 accre. l. ſi quis Titio. † In ea. gl. in fin. de hoc fuit dubitatum
an re coniuncti præferantur verbis coniunctis, vel econtra. in
hoc tamen reſident omnes, quod ſimul admittantur. Et Dy.
11 dicit, quod eſt caſus in l. re † coniuncti. bene intellecta ſupra
in l. ſi ita quis hæredem. ff. de hære. inſti. & de hoc vide ple-
nius in d. l. 1. ff. de vſufru. accre. multa poſſent tangi circa ius
accreſcendi, ſed non eſt materia huius §.

a Adnotatio. Si eadem. Si vna res, ab eodem duobus legatur, coniunctim, vel diſiunctim. Si ambo concurrunt ad legatum: medietas datur vni & medietas alteri. Sed deficiente legato in perſona vnius, totum collegatario datur. h. d. Aret. Item vide de hoc Ang. quando ille qui non admittitur ad partem, faciat partem. in 2. col. ante med. in verſi. in ea. glo. in fi.

1 *Conſolidata, quo iure non quæſita.*
2 *Conſolidatarum partem vxori quæri.*

1 S t Cui. † Iſte. §. facit, quòd illa quæ conſolidantur, non
videantur acquiſita illo iure, ſeu titulo quo res cui cõſolidan
tur & tenentur. Et eſt notabile ad facti quæſtionem. De con
ſuetudine mulieres habent partem in rebus emptis per virũ,
& acquiſitis : vir habebat feuda, quæ tenebantur ab eo, ante-
quam nuberet, & ita vxor nihil habuit in illis, cõtingit quòd
2 † durante matrimonio aliqua cõſolidantur, & redeunt ad do
minum ex aliqua cauſa. quæritur vtrum mulier habere de-
beat partem in his conſolidatis. Et videtur quòd ſic: quia cen
ſentur alia a rei proprietate, per hunc. §. Et idcirco tanquam
alia iudicanda ſunt , & per ſe. Idcirco hæc quæ conſolidata
ſunt videntur per ſe iudicãda. ff. de leg. 2. l. Mæuius. §. fundo.

1 *Dominus variè quis. an non dicendus.*

S s n Si rem. In gl. vt ff. de lib. lega. in fin. præterea, valet
1 ratione iuris, quod in ea creditor habebat, vt ibi not. † In glo.
ſic infra de actio. in fin. & per hoc apparet quod quis nõ po-
teſt dicere ſed dominũ ex pluribus cauſis, nec rem ad ſe per-
tinere. quod verum eſt agendo: ſed forte defendendo ſic. ex-
tra de fide inſtru. c. inter dilectos. vt no. Arch. extra de elec. c.
vt quis. & de hoc ſcripſi. C. de contrah. emp. l. cũ res. In gl. ff.
de reg. cato. l. 1. in fin. Hanc ponit Dyn. & glo. in d. l. cætera.

1 *Veritatis, opinionisq́; concurſus.*
2 *Veritas in quibus opinione potior, an non. 3.*
4 *Errantem non contrahere.*

2 S I Quis a rem ſuam. In caſu huius. §. faciebat dubium er-
ror, alias nullum dubium eſſet, quin valeret legatum, etiã rei
alienæ, ex quo ſciebat ſupra. §. quod diximus. In gloſ. no. ſic.
1 in fi. Dic, quod aut actus ex ſui natura requirit veritatem, † &
opi. concurrere, vt aditio hæreditatis, tunc requiritur vtrun-
que, vt l. is qui putat. & l. hæres inſtitutus eod. titu. cum l. ſeq.
aut non, tunc aut eſt communis opinio , & eam ſequimur in
caſibus, de quo dic, vt ſupra de teſta. §. ſed cum aliquis. ff. de
off. præto. l. Barbarius. aut ſingularis, & tũc aut in delictis, aut
in alijs. Si in delictis, tũc aut in delicto cauſando, & tunc aut
in delicto, q́ cauſatur ex ſolo animo, vt iniuria, quæ fit patri,
vel domino , per delictum cõmiſſum in perſona ſerui, vel fi-
2 lij. nam duæ oriuntur, vna quæ cõcernit † perſonam iniuriati
de facto: alia quæ concernit patrem, vel dominum, & illa ma
gis cauſatur ex animo, quàm ex facto, & attẽditur magis opi-
nio, quam veritas. Et idem in alijs, quæ ex animo magis, quã
ex facto cauſantur. ff. de iniurijs. l. item apud. §. interdum. &
l. eum qui §. ſi. Aut in delicto quod cauſatur ex facto: & tunc
attenditur veritas , magis quam opinio. ff. de fur. l. vulg. §. ſi
3 quis es de iniurijs. l. eum qui. §. ſi iniuria. & hoc ſi habuit † ani
mum delinquendi alias non. ff. de fur. l. inter omnes. §. recte.
Aut quæritur in delicto cauſato reponendo ſub certa forma,
aut ſub certa ſpecie criminis, & ibi magis attenditur veritas,
ff. de cri. expi. hær. l. ſi. in alijs autẽ regulariter attenditur ma
gis veritas, quam opinio, vt hic concor. do. Ia. & Pe. nihil di-
cunt , niſi q́ opinio præfertur veritati in his quæ conſiſtunt
ex animo. Et inducunt hoc ad quæſtionem facti. De iure ca-
nonico, nullus poteſt tenere duo beneficia , ſubandi curata ,
vel plures dignitates, extra de præb. c. de multa. Pone, quòd
papa conceſſit cuidam epiſcopo, q́ poſſet diſpenſare cum ali
quo de clericis ſuis q́ poſſet duo talia beneficia obtinere epi-
ſcopus diſpenſauit eum quodam ſuo clerico habente vnũ be-
neficium, tale quod poſsit aliud cũ illo obtinere, clerico igno
rante, confertur clerico aliud quod acceptauit credens ſe pri
mo, per acceptationem ſecundi priuatum, ſuperuenit ad eius
notitiam deſpenſatio. Et ambo retinere cõtendit, an poterit?
dicunt quod dñs eorũ dicebat quod ſic, quia iuriſditio acqui-
ritur ignoranti. ff. de iudi. l. cum furioſus, & ad hoc inducunt
l. eius qui in prouincia. ff. ſi cert. pet. ff. de fur. l. inter omnes.
§. recte. ff. de condi. & demon. l. multum intereſt, quæ multũ
bene facit : quia in caſu quæſtionis eſt impedimentum iuris,
4 ſicut in cõditione iuris, de qua ibi dicitur. † Item hæc faciunt
ad multas alias quæſtiones. Quidam credens vxorem ſuã vi-
uere deſponſauit aliam, reperitur q́ tempore, quo ſecundam
deſponſauit prima erat mortua, quæritur vtrum ſit ligatus ?
Et non videtur, quia non habebat conſenſum, nec propoſitũ
contrahendi ex eo quod credebat primam viuam, & ſe nõ li-
gari & nuptiæ non cauſantur ſine conſenſu, vt l. nuptias. ff. de
reg. iur. Contrarium videtur per §. quoties cum concor. Præ
terea, vbi conditio impoſsibilis apponitur , non videtur ani-
mus contrahendi. ff. de ſta. lib. l. cum hæres. §. 1. & tamen eſt
matrimonium extra de condi. appo. c. ſi. Et hanc quæſtionem
potes formare. iuxta c. veniens. extra de eo qui dux. in matr.
quam pol. per adul. quando eris canoniſta.

a Adnotatio. Si quis. Valet legatum rei teſtantis, licet teſtator putauerit alienam. h. d. Aret.

1 *Errantem non legare. 4.* *fallit. 2.*
3 *L. qua vxoris ſenſus.*

S s n Et ſi legatarij. Opponitur contra hunc ver. quia cũ
legatum dependeat ex ſola voluntate , & animo teſtantis, vt
l. ex parte. ff. de adi. leg. & teſtator qui ſcire præſumitur cre-
debat legatum non valere, cum crederet eam eſſe legatarij ,
non videtur quod legatum valeat, nec habuit animum legan
1 di. † Præterea cum errans non videatur dominium transfer-
re, quomodo hoc caſu transfertur? ff. de condi. cauſa da. l. 3. §.
ſubtilius ? doct. dicunt quod teſtator credebat rem eſſe lega-
tarij , veruntamen aliquod ius habebat in ea re, quod etiam
credebat ſe habere, vt pignus, vel redditus. & ita habuit ani-
mum legandi. Sed ex hoc non reſpondetur, quia ſic non ha-
beret animum legandi rem ipſam, ſed illud ius. Et ita non va
leret iure ipſo legatũ. Præterea nil reſpondetur a §. ſubtilius.
Sed ad primũ poteſt reſponderi , quod imo , quia etiam rem
legando, videtur ius quod habebat legare , & ita rem ipſam,
ſi erat ſua : vt l. ſi domus. §. fin. ff. de leg. 1. Ad ſecundum dic,
quod illud obtinet in contractu inter viuos, hic in vltima vo
lũtate in qua dominiũ transfertur facilius authoritate iuris ,
ſine traditione, vel intellige plane ſicut iacet. Nec ob. quod
nõ habuit animũ legandi &c. imo conſtat quod habuit quòd
apparet per verba , quia legauit & poteſt eſſe : & hoc etiam
præſumitur, quòd errauit in iure: & quod credidit valere le-
2 gatum , & hoc videtur verius. † Sed quæro quid ſi teſtator
non credat rem legatam legatarij, ſed eam ei debitam, & ve-
re non erat debita , nunquid tenet legatum ? Videtur quod
ſic , per hunc §. non enim refert an rem legatam credat lega
tarij , vel ei debitam. C. de fal. cauſa adiect. l. 2. In contra-
rium facit , quia ſicut non valet confeſsio probato errore,

ita

ita non videtur valere legatum. C.de probat. l. rationes. C.
commo.vtriuſq; quid.l.ſcriptura.ff.de leg.3.l. Titia.§. Caius.
& videtur expreſſum de au.& arg. leg.l.qui vxori. in fi.i. re-
ſponſi ibi niſi in contrarium &c. Quid dicendum? gl. videtur
ſentire, ꝙ ſi probetur teſtatorem erraſſe, qđ non valet lega-
tum vt l.Lucius.§.quiſquis.de leg. 2. Videretur poſſe dici, qđ
legatum valet, non obſtante errore per rationem huius §. &
3 per §.quiſquis. Nec ob.lex † qui vxori, quia ibi dicit, ꝙ valet
legatum, & præſumitur teſtatorem habuiſſe animum legan-
di, niſi probet heres contrarium. videlicet ꝙ non habuit ani
mũ legandi. Et hoc probauit ſi forte teſtator hoc expreſsit,
vnde nõ ſufficeret probare ipſum erraſſe, hoc caſu per hunc.
§.quod eſt notandum. Sed his obſt. C.de ſal.cauſa adiect.l. 1.
4 vbi ſupponit, qđ probato † errore non præſumitur animus
legandi. In hoc dicas, quod refert de erroribus, an fuerit de-
ceptus vel non. Verbi gratia ſi legatarius falſo ſuaſit teſtato
ri, quod ſolueret forte procuratori vel ſeruo ſuo pecuniam
quam debebat, vel ꝙ res, quę erat teſtatoris ad ipſum pertine
bat, tunc non videtur animus legandi, vt ibi. ſi autem non
fuit deceptus, ſed ſimpliciter errauit, & forte improbabili-
ter in facto ſuo, tunc videtur fuiſſe animus legandi, imo in ta
li caſu præſumitur ſcire errorem, & non obſtante eo lega-
re, & forte in tali caſu loquitur iſte §. & ad hunc debet
reſtringi.

1 *Legatum conditionale reuocatum.*
2 *Domino ſiſtentem procuratorem non reuocari.*

a S i rem ſuam. [a] In gl. vendendo.[b] ibi, cum dicit, ſi ex alia
b cauſa eſſet voluntaria, duntamen propter lucrum vt no. in d.
l. rem legatam. In ea.glo.in fin. hoc verum vbi ex neceſsitate
alienauit: vt ibi no. In gl quia animus in fi. Et hæc obtinent
1 in legato puro. † In conditionali videtur indiſtincte legatum
reuocatum, ſi res ſit aliena tempore exiſtentis conditionis. ff.
de auro & arg.leg.l. Quintus ſcribit.§.fi.de lega. 1.l. Stichũ.
vel ille in caſibus ſuis, quando fuit appoſita conditio, ſi meus
erit, vel ſimilis. Et hanc glo. inducunt doct. ad quæſtionem.
2 † Pone ꝙ dominus qui procuratorem ad cauſam conſtitue-
rat, comparuit in aliquo articulo cauſæ nunquid ex hoc cen-
ſetur procurator eſſe reuocatus? Ipſi diſtinguunt, an ex ne-
ceſsitate comparuerit, vt tunc non videatur reuocatus. hoc
eſt expeditum hodie, extra de procura. ſi quem lib. 6. vbi ap-
probatur eorum opinio.

a Adnotatio. Si rem ſuam. Alienatione rei legatæ a teſtatore facta, non adi-
mitur legatum, niſi probetur animus adimendi. h. d. Aret.
b Vendendo. Scilicet per ſolum contractum, etiam ſine traditione, nec re-
conualeſcit, ſi recuperet, niſi fauore libertatis, vel pietatis cauſæ, & hoc verũ,
quando fuit legatum ſimpliciter, & alienatio remanſit in ſuo eſſe alias ſi per
diſſolutionem ſpeciei, vel tranſlationem, ad aliam ſpeciem, alienatur ſeu fiat
legatum, ſi meus erit reuocatur indiſtincte, niſi aliud loco illius redimatur
vt l. filiæ. §. 1. ff. de condi. & demonſt. ſi vero legatur ſpecies, vt l. quantitas,
hoc eſt precium rei non reuocatur, exactio autem debitoris legati, vel ſola
ſententia contra eum lata, an ipſum legatum reuocet. vide Ang. hic.

1 *Legatum & dona inter vir. & vxo. diſcrimen, & commune.*
2 *Tigni vſucapione non quæri.*
3 *§. ijdem limitatio.*

I i d e m reſcripſerunt. In gl. niſi in fi. ſua dicta diſtin-
ctione ibi, vel dic nullo modo hoc non eſt verum, quia ſem-
per admittitur illa diſtinctio, an habuit animum adimendi,
vel non. Sed glo. hæc (vt credo) fuit corrupta, vitio mali ſcri
ptoris debuit enim dicere, ꝙ illa diſtinctio, an ex neceſsitate,
vel ex voluntate dedit pignori, non admittitur hic. & ita no.
1 in l. qui poſt. C. de lega. † In ea. gl. in fin. Glo. vult reddere
rationem diuerſitatis, quare donatio inter virum & vxorem
reuocatur, ſi res donata detur pignori, & non legatum. Et di-
cit ꝙ legatum valuit ab initio de ſe, ideo non ita faciliter re-
uocatur ſed donatio inter virum & vxorem, nulla fuit ab ini
tio ideo &c. Et hanc ſolutionum gl. plenius declarat & pro-
bat per leges reprobata ſolutione quorundam, qui dicebant,
quod donatio eſt odioſa. ff. de donationib. l. fi. §. pen. dic ibi.
Et per hanc ſolutionem potes reſpondere ad duas qq. vi-
delicet. Quid in donatione cauſa mortis nunquid reuocatur,
ſi donans dedit rem pignori? Videtur quod ſic, per l. ſi mari-
tus. ff. de dona. inter virum & vxorem. l. cum hic ſtatus. §. ſi
maritus. Per hanc ſolutionem dices contra, quia donatio
cauſa mortis tenet ab initio, ſicut legatum, & ideo dicendum
eſt idem, quod in legato. Sed quid in donatione facta a pa-
tre in filium non emancipatum? In illa dicitur idem, ſicut
in donatione inter vir. & vxo. quæ nõ tenet doc. qui nihil di
cunt circa gl. adducunt hunc §. ad quæſtionem facti. Pone
quod baro quidam promiſit ad magnam pœnam, quod nihil
2 acquireret in terra alterius, contingit quod cepit magnam
manum pignoris: nunquid incidit in pœnam? Non vide-
tur ff. de pignorib. l. in quorum. Item facit ad hoc iſte §. quia
res non videtur alienata, ſi detur pignori: ergo nec alij ac-
quiſita. Sed contra. quia appellatione alienationis, conti-
netur pignoris datio. C. de reb. alie. nõ alienan. l. fi. Finaliter
dicunt, quod non committitur pœna, niſi eſſet res obligata
pro tanto debito. quod non eſſet vnquam veriſimile poſſe re
dimi, inſpecta perſona obligantis, & eius ſtatu. ff. de leg. 3. l.
qui habebat. de ſupellectil. lega. l. legata. §. fin. Secundum eos
3 per has leges poſſet reſtringi intellectus huius † §. nam ſi te
ſtator dedit rem pignori, pro quanto valet, & plus, & ſit im-
potens ad redimendum, ſatis poteſt repræhendi mutatio vo
luntatis, nec ſit locus huic §. per dictas. ll.

1 *§. ſi vero. ſenſus. 2.*
3 *Alienata parte. totum admitti. 4.*
5 *Feudum totum ob partem amitti qui accipiendum.*

1 S i Vero. † Iſte §. videtur ſupponere, quod pars non
alienata, debetur etiam ſi haberet animum adimendi, quia
dicit omnimodo. & in ſequenti, diſtingui, an haberet ani-
mum adimendi, vel non, & tamen hoc videtur aperte fal-
ſum, quia legata ſolo animo adimuntur: vt l. militis. §. ve-
2 teranus. ff. de mili. teſt. Sed dicas, quod hæc † literas ſe repor-
tat ad probationem, quia pars non alienata debetur, dato qđ
legatarius nihil probet, ſed in alio caſu non. Si tamen hæres
probaret in primo caſu, quod animo adimendi audiretur per
tura prædicta. Iac. & Pe. inducunt hunc §. ad quæſtionem.
3 † Vaſallus, qui alienat feudum abſque licentia domini, ipſum
perdit in feu. quę ſit prima cauſa benef. amit. §. ſi. Pone, quòd
alienat partem, nunquid perdit totum? Non videtur per hũc
§. & quia nil videtur actum quandiu aliquid remanet &c. C.
de his qui. vt indi. l. fi. Ad oppoſitum arguunt, quia res ince-
pta habetur pro completa. ff. de aur. & ar. leg. l. non ſint. §.
quid ergo. Ipſi determinant pro hac parte, ꝙ totum amittit,
4 † quia in indiuiduis qui delinquit in parte, reus habetur in to
to, hæc eſt quædam indiuiduitas in feudo, quia ſi pars redi-
ret ad dominum, non eſſet forte ſufficiens ad ſeruitium. vn-
de lex dicit, ꝙ ſi dominus ſit occiſus a familia, hæres qui ape-
riat teſtamentum, priuatur hæreditate, niſi quęſtio præhabi-
ta fuerit de familia. & idem ſi partem teſtamenti aperuerit.
ff. ad Syllan. l. ſi quis in graui. §. ſi autem non totum. Si li-
ber feudorum ſit authenticus, eſt caſus contra eos in feu. de
5 vaſ. qui contra conſti. lota. c. 1. † Vnde aduerte quod quædam
ſunt cauſæ amittendi feudum, quæ concernunt perſonam do
mini, & totum feudum, vt ſi vaſallus committat feloniam,
& in quibus non eſt maior ratio, ꝙ vna pars feudi magis per
datur, quam alia, & in illis obtinet opin. doct. Sed in caſu no-
ſtro eſt ratio perdendi vnam partem & non eſt ratio perden
di aliam, quia ſufficit quòd quis puniatur in eo in quo de-
liquit. ff. de his qui. vt indi. l. reſcriptum. & l. hæres qui. ad
leg. Falc. l. Paulus. ideo non videtur opinio eorum proce-
dere, nec de iure feudorum, nec Romanorum, ſalua eorum
reuerentia.

1 *Rationes reddendæ.*
2 *Liberationem varie legari.*
4 *Liberandi modi. 6.*
5 *Liberatio cui non proſit.*

a S i Quis [a] debitori. In gl. quod tribus, ibi cum alleg. l.
Aurelio. §. fi. quia dolus non remittitur poteſt dici quod te-
b netur rationes reddere in groſſo. [b] ff. de leg. 1. l. ſi ſeruus ve-
titus. imo plus, quia ſi dolus remittitur expreſſe nihilominus
tenetur reddere chartas, & papyros, ff. de libe. leg. l. cre-
ditor

1 ditor.§.inter cætera. † In ea.gl.ibi, ne exerceat. Hæc gloſ.
ſtomachauit Ia.& eum fecit prorumpere ad blaſphemiam di
cit enim: Dic, mihi aſine, nonne idem eſt dicere hæredem
meum petere nolo, vel damno hæredem meum, ne exerceat
actiones? Certe mirandum quomodo gl. de hoc fecit tertiũ
modum.& primos duos repoſuit ſub vno, qui videntur ma-
2 gis inter ſe differre, ſed gl. vr̃ intellixiſſe, ꝙ iſte modus † om-
nino differt ab alijs, quia qñ per hunc modum legatur, peti
nolo. tunc indiſtinctè valet legatum liberationis, & poteſt
agere legatarius, vt liberetur, vt ff. de lib.leg.l.quod mihi.
3 † Sed quando teſtator damnat hæredem, quod non exerceat
actiones, tunc diſtinguitur, an valeat legatum, vel non, vt hic
ſubijcitur, & patet in l. petitor.alleg.io gloſ. Nec ſorte poteſt
agere, vt liberetur, cum hæc non videatur fuiſſe mens teſtan
tis, & ſi agat, oportet quod dicat ſe habere malam cauſam, ꝙ
non oportet quando legatur per verba illa peti nolo, & ita
non vr̃ idem modus, ſeu effectus legandi. Præterea iſte mo-
dus legandi obtinet in actionibus intentatis, vt patet in l. peti
4 tori. † alius io intentandis. vnde non ſunt idem, nec idem effe
ctus, vt patet in ſuperioribus, & iſte intellectus non eſt aſi-
ninus. Do. Iacobe, ſatis poſſet dici, ꝙ vbi eſſent actiones in-
tentatæ. quod eſſet vnus modus legãdi, peti nolo, vel damno
hæredem, ne actiones exerceat, & in illo caſu poteſt ſaluari
Iac. in fi.e.gl. contrarium not. quod teneat legatum in ſum-
ptibus. ff. de leg. 3.l.3. §. ſi rem. Sed illa poteſt intelligi, vbi
teſtator habuit iuſtam cauſam: tunc enim valet legatum in
principali, & in ſumptibus. Sed vbi iniuſtam, tunc non vi-
detur valere etiam in ſumptibus: quia ſi non valet expreſ-
ſum, nec tacitũ, vt l. ſponſus. §. 1. ff. de dona. inter vir. & vxo.
In gl. licet res ſua. in fi. vide. ff. de leg. 3. l. fideicom. §. ſi rem.
5 In gl. ſicut eſt bon. poſſ. in fin. † Sed quid de ſucceſſore ſin-
gulari, qui tenet rem, quæ obligata erat pro debito, pro quo
fuit liberatio legata debitori, vel rem pro qua teſtator pote-
rat agere? Dic non prodeſſe illi, & poſſe agi contra eum, ni-
ſi haberet regreſſum contra illum cui legata eſt liberatio.
ff. de libe. lega. l. ſi quis reum. ideo iſte tex. loquitur notantet
de vniuerſali ſucceſſore. In gloſſ. ſcilicet per acceptilatio-
nem ſed cur non competit ipſo iure liberatio, ſicut ipſo iure
tranſit dominium rei legatæ, ſic ꝙ agere non oporteret, pro
vtiliori deliberatione? qui ſic ſtatuiſſet, non peccaſſet. verũ-
tamen poſſet dici, quod obligationes magis inhærent oſſi-
bus quam proprietates rerum: & non ita faciliter tranſeunt:
vt ff. de pecu. l. Sticho. pro ſuo. l. 3. Item dic, quod iſte §. pro-
cedit indubitate, quando reus liberandus eſt acceptilatione.
Sed quid ſi pacto tantum liberandus ſit: iuxta l. ſi quis reũ?
Non videtur obtinere iſte §. quia fruſtra fieret cum compe-
tat exceptio ex legato. Dic contra, vt no. ff. de lib. leg. l. 3. §.
nunc de effectu. In gloſ. ſed nunquid. Nec obſt. ff. de peti.
6 hær. l. pen. quia ſecus † in cautione. ſecus in pacto · vt d. gloſ.
Et eſt ratio: quia difficilius eſt dare cautionem cum non ab
omnibus &c. in auth. de depo. §. fin. quam pacto liberare.
idcirco concedendum eſt, ꝙ facilius fiat per pactum, ad ma-
iorem ſecuritatem, quam detur cautio ſuperflua, ſeu non
neceſſaria.

a · Adnotatio. Si quis legatum liberationis, valet. & poteſt fieri in perpetuũ, & ad tempus, & contra. non valet legatum factum, a debitore ſuo creditori, niſi afferat ſibi aliquam vtilitatem h.d. Arc.

b · In gl. Omiſſa, ſcilicet ſcrupuloſa inquiſitione.

Potest. Hoc caſu non poteſt agi. vt liberetur per ac
ceptilationem. ſed an per pactum. dic quòd ſic, vt in l. Aure
lius. §. centum. & in l. non ſolum. §. 1. alleg. io gl.

1 *L. ſi creditor enucleari.*
2 *Legatum, quando & an validum.* 3.
4 *L. ſi in metallum. ſenſus.*
5 *Legatum ſine perſona nullum.*
6 *Actionis furti mors.*
7 *Seruitutem iuſtam non extingui.*
8 *Actum an ſuperuenientia corruat.*

a · Ex Contrario. Io gloſſ. ſed nunquid io fi. a domi. Iac.
& Pet. dicunt, quod quomodocunque ſit plus, vel in hypo-
theca, vel alias: ſemper tenet legatum. per l. ſi creditor. ff. de

1 libe. leg. † Sine dubio illa lex videtur expreſſe contra gloſſ.
quia ibi non continet plus actio de dictis quatuor modis:
quoniam honorarie additur ciuilis, & tamen valet legatum.
Vnde aduerte ſi legatum non afferat emolumentum, vel in
2 obligatione bonorum, vel alias, tunc non valet, † vt ſi quis
teneatur actione bonæ fidei, & obligauit bona. ibi enim nul-
lum emolumentum affert, quia non additur obligatio bono.
quæ iam erat contracta. Item nec per legatum additur cur-
ſus vſurarum, quæ currunt in actione bonæ fidei, ſicut in
actione ex teſtamento. Vnde non valet, ſed vbi teſtator le-
gat illud quod debebat per obligationem perſonalem tantũ,
videtur ꝙ ſemper valet: quia additur realis hypothe. & rei
vendicatio ſi ſpecies debeatur: vt dixi ſupra in prin. tit. & do-
minium ſtatim tranſit in quo eſt emolumentum. ff. de leg. 3.
l. 3. §. ſi rem. Plus dico ꝙ vbicunque legatur, id quod debetur
ex contractu ſtricti iuris: quamuis prima eſſet ſub obligatio
3 ne bonorum: ꝙ † valet legatum, quia ſemper eſt plus in re
propter vſuras, quæ currunt in actione ex teſtamento, & nõ
in actione ſtricti iuris. C. in quib. cau. in integ. reſti. non eſt
neceſſ. l. in minorum. & hoc de iure ciuili, ſed attento iure cã
nonico ceſſaret hęc ratio. Item ceſſaret, ſi eſſet vſuras credi-
tor ſtipulatus: vnde illo caſu non crederem valere legatum.
Aduerte ergo ad naturam contractus & rei. Et ſi reperias ꝙ
emolumentum aliquod afferat, dic valere, alias non. Nec
obſt. ff. de leg. 3. l. ſi deportati. §. fi. quia non valet, vt poſſit fi-
deicommiſſo onerari. valet tamen vt agi poſſit. Quid ergo
dices de his, qui dicunt tota die in teſtamentis: volo debita
mea perſolui, per manus executorum meorum? nunquid cre
ditores virtute illius clauſulæ poterunt agere vel implorare
officium iudicis, quod virtute illius clauſulæ faciant ſibi ſol-
ui? Dicas quòd ſi legatum debeat importare emolumentũ,
quia ſorte habuit executores ad hoc obligatos, quia nõ ſunt
nudi miniſtri. iuxta illud quod ſcripſi C. de epiſco. & cle. l.
nulli. vel ſorte eſt promptior executio, de conſuetudine, vel de
iure. quod tenet leg. alias non. In gl. no. arg. in fi. Iaco. & Pet.
dicunt ꝙ hæc via brocardica ſoluitur per hunc tex. quia quã
do actus peruenit ad caſum à quo incipere non potuit, aut
erat completus, & perfectus, aut non. primo caſu tenet, ſecun
do non. vt hic, cum dicit, quia quod ſemel conſtitit &c. hanc
eandem ſolutionem ſequitur Dyn. qui plures allegationes
colligit, pro & contra. extra de reg. iur. c. factum legitime.
Sed contra hoc, & contra hunc §. facit aperte ff. de his, quæ
4 pro non ſcript. habent l. ſi in † metallum. in fi. ibi. n. conſtitit
ab initio legatum, & tamen redactum ad caſum a quo inci-
pere non potuiſſet, annullatur. quantum tangit, contrarie-
tatem huius §. gloſ. ſoluit ibi. caſus contingens in perſona
legatarij impedit, hic vtilitas rei legatæ, & ita vult conclu-
dere, quod caſus ſunt diuerſi, non aduerſi. Sed certe ad mi-
nus non videntur diuerſi in ratione, quia eadem videtur
ratio in vtroque, niſi des cauſam diuerſitatis. Sed dicas, ꝙ
eſt ratio, quia quando dies vel conditio viuo teſtante euenit,
nullum abſurdum ſequitur ſi legatum teneat, & debeatur,
5 quia eſt perſona † cui debetur, & res quæ deberi poteſt, ſed
vbi teſtator redimit ſeruum alienum, non eſt perſona, in
qua poſſit conſiſtere legatum. vnde ſine perſona ſtare non
poteſt. & ideo non mirum, ſi ſit nullum, & pro non ſcri-
ptum. & hoc quantum tangit contrarietatem huius §. ſed
quantum tangit viam brocardicam obſtat primo mem-
bro. Item obſtat, quia ſacerdotium recte datur, & per-
fecte amittitur, ſi ſacerdos contrahat cum corrupta, quia
venit ad caſum &c. in auth. quomodo opor. epiſco. & cleric.
6 ad ſa. ord. perue. §. ſancimus. verſicul. & neque. † Item quia
actio furti, perfecte quæſita extinguitur, ſi perueniat ad ca-
ſum a quo &c. ff. de fur. l. falſus, §. fin. Quidam addunt ad di-
ſtinctionem præcedentem, quia aut venit ad caſum illum,
facto illius. ad quem res pertinebat, aut alterius. primo ca-
ſu annullatur, ſecundo, non. Et ita ibi no. Sed contra hoc,
7 quia ſeruitus † recte conſtituta non tollitur, quamuis facto
acquirentis perueniatur ad caſum &c. ff. de verb. obl. ſi ſub
vna. §. 1. Item ob. ff. de ritu nup. l. ſi qua. Item ad ſecun-
dum membrum, quod initiatum licet non perfectum non
vitiatur, nec caſus ſuperueniens impediet. ff. de ritu nup. l.
ſi quis

ſi quis in ſenatorio. Si vis euadere, dicas ꝙ vbi caſus ſuperue
niens eſt talis, ꝙ ex diſpoſitione iuris, vel ratione actum an-
nullat, vel forte, quia ſequeretur non compatibile, vel abſur-
8 dum vel ex † alia cauſa, tunc caſus ſuperueniens &c. alias ob
tinet regula quæ hic traditur. ff. de re. iur. l. in ambiguis. §. nõ.
eſt nouum. ad leg. Fal. l. verbis legati. Et hoc in his quæ con-
ſtiterunt ab initio, quia in his quæ pendebant, & retrotrahũ-
tur inſpicitur ſtatus ad quem retrotrahitur, vt ff. ad Mac. l. 1.
§. ſi pendeat. & hæc faciunt ad illa quæ Dy. no. in dicto c. fa-
ctum legitime, quæ congruenter potes hic adducere. dic vt
ibi. Item facit, ꝙ ſi quis de genere virtute conſuetudinis re-
trotrahat rem a ſuo proximo venditam & moriatur penden
te lite extraneo inſtituto, quod extraneus non admittatur,
contra. ff. de inoffi. teſta. l. poſthumus. §. ſi.

a Adnotatio. In fi. Iſta gl. dicit verum, reſpectu hypote. ſed reſpectu domi-
nij valet legatum. Ang.

1 *Dotalia quando reddenda.*
2 *Legatum dotis quando teneat.*
3 *Legatum generis, an validum.*
4 *§. ſed ſi vxori ſenſus.*

a Sed Si vxori. a In glo. ſcilicet in commodo. ibi, cum di-
2 cit olim. gl. ſupponit † quod immobilia olim reddebãtur an-
nua bima &c. quod poſſet obtinere, quandocunq; morte ſol-
uebatur matrimonium, ſecus ſi diuortio, vt not. ff. ſolu. matri
mo. l. diuortio. Vel dic. quod olim ſtatim reddebantur vt d. l.
diuortio. Sed ſecundum hoc non videtur, quod hodie teneat
legatum dotis, quo ad res immobiles, cum non eſſet commo
dum repræſentationis, ſi ita nullum emolumentum afferat.
Præterea, ſi vera eſſet opi. Iac. de Ra. qui dicit C. de rei vxo.
act. §. exactio. quod mobilia ſtatim debent reſtitui, ſi extent,
& ſint parata, ceſſat etiam prædicta actio, in caſu illo. Nec di
cas, quod propter aliam rationẽ teneat, quæ eſt ff. de do. præ
leg. l. 1. §. eſt & aliud. quia illa etiam, ceſſat quia hodie non
fieret retẽtio ob res donatas, vt d. l. 1. §. ſileat. de rei vxo. act.
2 Videtur ergo, quo non teneat † legatum dotis, niſi in caſu
quo poteſt afferre aliquod emolumentum vel commodum
repræſentationis, vel alias, vnde ſi nulla eſſent mobilis in do
te, vel ſi eſſent, & eſſet pactum, quod ſtatim redderentur, nõ
videretur tenere, iuxta illa quæ dixi ſupra prox. 1. §.

In ea. gloſ. ibi, niſi in Falcidia. Falcidia enim detrahitur de
cõmodo repræſentationis, non de ipſa dote. ff. ad leg. Falc. l. ſi
vſus. §. 1. & no. eod. titul. l. cum dotem. ff. eod l. 2. §. idem quæ-
rit. In fin. eiuſdem gloſ. expreſſe autem non videntur legatę.
ff. de leg. 2. l. nemo. §. 1. & ibi not. & in l. 3. C. de Fal. cauſa a-
diec. Super tex. inutile eſſe niſi probetur pecunia numerata,
vel dos ſoluta, vt C. de Fal. cau. adiect. l. 3. Nam tunc videtur
legatum valere. Item ſuper verbo, certum corpus. Huic ver.
obſtat. ff. eo. l. 1. §. adeo ver. nam ſi quis. Gl. ſoluit ibi, quia aut
quantitas exprimitur, vt corpus, & nõ debetur, quamuis fue-
rit certa, aut quantitas in genere, & tunc debetur. Sed huic
ſolutioni videtur obſtare hæc litera, quæ videt dicere, quod
quantitas certa fuit legata, & vt corpus, & dici deberi. Item
obſtat. §. quiſquis. de le. Lucius. vbi teſtator referrebat ſe ad
certum corpus, & valet legatum. Dic plenius, quod aut lega-
3 tur quantitas certa, vt quantitas, tunc † ſemper debetur, vt l.
legaui. de li. lega. & d. l. 3. C. de fal. cau. Aut vt ſpecies, ut lego
centum, quæ ſunt in illa arca. tunc non valet, vt §. adeo. Aut
eſt dubium, quomodo legatur, & tunc aut teſtator ſe retulit
ad certam quantitatem, quam aſſerebat de præſenti extare,
& tunc legatur, vt ſpecies. ff. de lega. 1. l. plane. §. ſed ſi non
corpus. Si vero non refereba. ſe ad certam ſpeciem, ſed in ge
nere, & ad cauſam certam, ſicut dotis, vel aliam, tunc ſi ſit
cauſa ex qua conſueuit pecunia deberi, vt quantitas ſicut do
tis, vel mutui, præſumitur legata vt quantitas. Et eſt idem ac
ſi legetur vt quantitas, vt l. ſi non deſignata. alleg. Si vero cõ-
ſueuit deberi vt ſpecies, ſicut ex cauſa depoſiti, tunc præſu-
mitur vt ſpecies. & eſt idẽ, ac ſi legetur vt ſpecies. Sed obſtat
§. quiſquis. quia ſm hanc doctrinam, non valeret legatum,
hoc vltimo caſu, tñ conſtat de contrario, vt ibi dicitur, quia
ille §. loquitur, vbi legatur illi penes quẽ depoſuiſſe ſe dice-
bat. ſecus ſi alij. ſm Dy. qui præmiſſa notat in §. adeo. Intelli-
4 ge † ergo hunc tex. cum dicit, ſi vero certa pecunia, vt quan
titas, vt 10. vel 20. nõ certa vt ſpecies, ſeu vt certum corpus,
ſed litera non videtur hoc pati, quia videtur loqui vbi pecu
nia fuit legata, vt ſpecies. æquiparando huiuſmodi legatum,
legato fundi. Sed dic, quod hæc litera loquitur vbi res extа-
bat, veruntamen falſa demonſtratio erat in cauſa, v. g. Centũ
illa quæ in arca habeo, quę recepi in dotẽ ab vxore meo vxo
ri meæ lego. quamuis enim nihil receperit, ex quo tamen
certa eſt quantitas, & eſt in arca, debetur. & h. d. iſte. §. Sed ſi
nihil eſſet in arca, tunc nihil deberetur, vt §. adeo. Dic ergo,
aut legatur certa quantitas, vt quantitas, & deberetur, vt d. l.
3. niſi in caſu dictę l. virilis. §. ſi quid de leg. præſtan. ff. vt no.
d. l. 3. aut ut corpus, tunc aut extat, & debetur, non obſtante
falſa demonſtratione, ſeu cauſa, aut nõ, & tunc non debetur.
& hæc ſola diſtinctio videtur ſufficere ad omnia contraria.

a Adnotatio. Sed ſi vxori. Legatum dotis, factum a marito vxori, valet, etiã
ſi maritus nullam dotem habuit: dummodo in legato certum exprimatur.
Quærit hic Ang. quid ſi dos fuit promiſſa marito, ſed non data, legãdo dotem
vxori, nunquid maritus videatur legaſſe vxori. vide hic per Ange. circa fin. §.
ver. extra gl. quæro.

1 *Cedenda an rem ſuam actio.*
2 *Cedi quæ non competunt non debent.*
3 *Cedere non liberatus debet, in liberatus contra.*
4 *L. hæret. ſenſus.*
5 *§. ſi res legata ſenſus, & locus. *
6 *Manumittere vetanti, quando an non parendum imponit.*
7 *Teſtatoris factum hæredis eſſe quo accipias.*
9 *§. ſi ſeruum. ſenſus.*
10 *Hæres an ignorantia excuſandus.*

a Si Res legata. a In gl. vel non compareat. in fi. b dic ff. de
b leg. 1. l. cum ſeruus. vbi diſtinguuntur quatuor tempora, vt
ibi plenius not. In glo. quia qui in ſpecie. in fi. Sed an tenetur
cedere actiones, contra interficientem? ſunt opiniones. Quæ
dam enim gloſſ. videtur tenere, quod ſic, vt not. ff. de dolo. l.
arbitrio §. fin. gloſſ. fin. in fin. Quædam, quod non. ff. ad leg.
Aquil. l. proinde. Iac. tenet primam. pro quo ff. de condi. fur.
l. ſi ſeruus. §. bone. de contrahend empt. l. quod ſæpe. §. ſi res.
Item in d. l. proinde. Petr. de Bellaperti. quem moderni ſe-
quuntur, tenet ſecundam, per dictam l. arbitrio. §. fin. & l. ſi
fideiuſſor. Quid dicemus? Pro Iac. facit ff. de furt. l. cum qui.
in princi. de adminiſtratio. tuto. l. fin. de peti. hære. l. quod ſi
in diem. §. item Iulianus. & videtur expreſſum de pericu. &
commo. rei vend. l. lectos cum l. ſequent. Pro Petro videtur
multum facere. ff. de hæred. vend. l. venditor hæreditatis. cir
ca medium. in verſic. nam ſi eundem. vbi dicitur, quod ſi ha-
beat rei pretium, non tenetur reddere, ergo multominus
2 actionem cedere. In hoc eſt aduertendum, quia † interdum
quis habet actionem ad rem, tanquam ad ſuam, interdum
tanquam ad rem ſibi debitam. vbi habet actionem, vt ad
ſuam, (quia verus ſit dominus) tunc nihil debet remanere
penes poſſeſſorem, & ideo pro eo, quod extat, ſiue corium
ſit, ſiue caro, datur actio contra poſſeſſorem, etiam ſi nihil
habeat, niſi actionem, quæ ei competat, ſaltem ad hoc quod
cedat, vt d. l. ſi ſeruus. §. boue. ff. de leg. 2. l mortuo. cum no-
tatis ad l. Aquil. l. huic. in prin. In eo quod diſtinguit, an ante
aditam, vel poſt. ff. de rei vendicatio. l. Iulianus ſcribit, ſi ho-
minem. §. Iulianus. ait non ſolum &c. aut tanquam ad ſui
debitam, tunc aut nulla actio competit contra occidentem,
2 quia forte nil eius intereſt, quia liberatur interitu † ſpeciei,
tunc fruſtra quæritur, an actionem cedere teneatur, cũ nul-
la ei competat, vt d. l. arbitrio. §. fin. cum l. ſequen. Aut com-
petit, quia forte eius intereat, & tunc aut præceſſit mora,
3 vel conuentio, vel aliud propter quod † non liberatur per
interitum, & iſte articulus non cadit in terminis noſtræ
quæſtionis, quia nos quærimus, quando liberatur interitu,
an teneatur cedere actionem. In iſto autem articulo non
liberatur interitu, vnde clarum eſt, quod tenetur ad rem,
vel æſtimationem, vt dixi ſupra. §. ſi res aliena. vel ad ce-
dendum actiones, vt dicta leg. idem Iulianus. Aut libe-
ratur, tunc ſi non omnino, quia res non eſt omnino perem-
pta, ſed in eo tantũ, quòd deterioratum eſt, tenetur cedere,
vt d. l.

vt d.l. huic ſcripturæ. 2. reſpon. & ita loquitur l.lectos. iun-
cta l.ſeq.ff.de peri.& commo.rei ven.ibi enim ædilis conſci-
dit lectos,ſed non combuſsit:& ita ſaltem remanebant fruſta
ſeu petiæ & ideo non fuit liberatus venditor omnino. Et ſic
nihil facit ad quæſtionem, quæ loquitur vbi res fuit perēpta
omnino & debitor liberatus.quo caſu videretur, ꝙ non tene
retur cedere per dictas ll. huic ſcripturæ.i.reſpon.& l.vendi
tor.In gloſ.contra.ff.de leg.præſt.Quidam habent hic natu-
ram.alij non.nam in d.titu.non reperies l.naturam. ſed bene
reperies l.nam naturã.in qua non labores,quia nil facit ideo
gloſ.non ſoluit.In glo.ſ.ad æſtimationem.ibi,ff.qui,& a qui.
l.hæres.Hæc gl.eſt male ſituata hic, debet enim eſſe ſuper ſe
quenti verſ.ſi vero hæredis.contra quam gloſſ. debet oppo-
4 nere de d.l.hæres.allega.in glo.Nam ibi dicit† ꝙ tenetur hæ
res,qui manumiſit,& ſuppoſuit,quod æſtimationem.per d.l.
ſi quis inquilinos.§.1.& ita ſupponitur quod manumiſsio te
net:& tamen in d.l.dicitur,contra ꝙ nõ teneat.gl.reſpondet
& videtur fuiſſe additio legis.& caue , ꝙ ſit bene ſcripta.di-
cit enim, ſed hic non dicit tenere manumiſsionem: ſed quod
non minus valet legatum, quo ad æſtimationem, ſed hoc nõ
videtur procedere:nam ſi non valet manumiſsio, quare agit
ad æſtimationẽ?imo res ipſa petenda eſt.ſ.§.ſi res aliena vbi
5 dixi.Certe verum eſt, ꝙ illa lex non obſtat huic §.quia † hic
dicitur hæredem teneri,ſed nõ aperit ad quid, an ad ſeruum
vel æſtimationẽ.Sed obſtat gl.quæ dicit ad æſtimationem.vt
d.§.1.de l.ſi quis inquilinos.Sed ſolue, vt no.in d.l.hæres.&
plenius.ff. de manu.l.ſeruum qui ſub conditione.vnde dic,ꝙ
aut legatur ſeruus proprius teſtantis, & non põt manumitti
vt l.ſeruum.aut hæredis,tunc ſunt duę gl.variæ,tamen vt in
pluribus ſequuntur Io.vt valeat manumiſsio,& teneatur hæ
res ad æſtimationem , vt not.in d.l.hæres.& l.quidam.§.fin.
ff.ad Treb.& hoc ſiue teſtamento manumiſerit, ſiue inter vi
uos, quamuis gl.quandoq; aliter dixerit. Sed quãdo teſtator
6 † prohibendo ſeruũ hæredis manumittit, impedit libertatẽ,
ſicut ſi prohibet ſeruum proprium.ff. de manumiſſ.teſta.l.ſi
quis ita.§.1.C.de teſta.manu.l.contra voluntatem .& tamen
legãdo nõ impedit,ſi leget ſeruũ hæredis, ſed ſi propriũ ſic.
Solutio, ſi prohibitio impediret manumiſsionem ſerui hære
dis,in nullo ſatisfieret voluntati defuncti, ſeu teſtantis,ſi hæ
res faceret contra.at hic ſatisfit: quia æſtimatio præſtatur le-
gatario, vt hic no.Quid ergo, ſi prohibuit manumitti ſeruũ
hæredis, & in caſu quo contra fieret, legauit æſtimationem,
vel pœnam alicui?vr̃ attenta hac ratione, ꝙ tunc poſsit ma-
numittere,nec ſit locus illis legibus. In gloſſ. cur ſecus.in ſi.
hæc ratio videtur in cõtrarium, quia magis factum eſt eius,
qui recipit & manumittit, quam qui ſolum recipit,& non le
7 gauit,ſed glo.vult dicere, quòd factum † teſtatoris,cenſetur
factum hæredis, cum fingatur eadem perſona,ſed hoc nõ po
teſt dici quo ad tractatum ignorantiæ,quia probabilis igno-
rantia , non cadit in facto proprio.ff. pro ſuo.l.fin. & tamen
iuſte cadit in facto teſtatoris.ff.de regu iur.l. qui in alterius.
ideo vr̃ melior ratio quæ ibi no. vel dic , quod iſte §.obtinet
8 † vbi non cadit probabilis ignorantia , quia hæres iam adi-
uerat hæreditatem,& ſciebat,vel veriſimile eſt, ꝙ ſcire pote
rat onera,& ꝙ ſuper hoc fecerat diligẽtiam, & ideo tenetur
quamuis legatarius non probet ſcientiam.ſecus ſi poſſet ha-
bere probabilem ignorantiam , quia ſorte ante apertum te-
ſtamentum , vel antequam ſciret ſibi delatam hæreditatem
manumiſit,nam tunc non videretur teneri.ff. de liber.leg.l.
cum hæres. & ibi uidetur notari, & eodem modo poteſt in-
9 telligi † l. ſi ſeruũ.ff.de manumiſ.quia ſic non poſſet cadere,
probabilis ignorantia ſecundum qualitatem facti, quia forte
tanquam ei ſolutum fuit debitum, ex contractu ſuo, de quo
ipſe eſt,vel debet eſſe certus, tunc indiſtincte tenetur ad pre
tium.ar.ff.de do.cau.mor.l.ſi is cui.ſed ſi fuit ei ſolutum,tan
quam debitum ex contractu alterius, forte procuratoris,vel
prædeceſſoris ſui,tunc non tenetur niſi ſciret & hoc ſatis cõ
10 ſonat rationi , tñ de mente legum vr̃ , ꝙ nulla † ignorantia
excuſet hæredẽ,ſed recipiẽtẽ indebitũ excuſet, & ideo adhe
rendo literæ,eſt melius ſequi illud,qđ no.in l.ſi ſeruum. Sed
contra illam rationem, quæ ibi redditur,facit d.l.cum hæres
vbi iuſta ignorantia videtur excuſare:ſed ego intelligo illud,

quod ibi dicitur , quod poſt aditam , poteſt repeti &c.maxi-
me , nam idem ſi ante per hanc legem , cum concordantijs.

a Adnot. Si res legata.Si res legata ſine facto hæredis perempta ſit, vel ad impoſsibilitatem deducta ſit, legatario perit , & hæres ſeruo legato eius facto intercedente a ſe vel ab alio manumiſſo hærede , etiam ipſum ſeruum legatũ fuiſſe ignorante , tenebitur ad æſtimationem eiuſdem.h.d. ſecundum Bald. vſque ad §.ſi quis ancillas.

b In ſi.De quo vide gl. in l.cum ſeruus.eo.tit.& in l.ff.de iu.

c Sunt opiniones.Ang. tenet quod non tenetur cedere actiones legatario.vide eum hic.

1 *§.ſed & ſi alij enucleatus.*
2 *Hæredis ſucceſſoris factum adſcribi.*

1 SED & ſi alij . Intellige † hunc §.ſi extret ſeruus nam ſi
mortuus ſit,nõ tenetur,quãuis in culpa fuerit manumitten-
do.ff.de act.& obl.l.is. qui ex ſtipulatu.& ita etiam intellige.
ff.de ver.obl.l.ſi ſeruum §.1.& §.de illo. Sed cũ manumiſsio
ſimilis ſit morti,cur hæres tenetur ſeruo,per illum in quem
tranſtulit manumiſsio, & tñ eo mortuo non tenetur? Poteſt
2 dici ꝙ † factum ſucceſſoris reputatur ſuum,& illa culpa,quę
fuit contracta alienando,erat ordinata ad caſum illum. Cogi
tare enim hæres potuit,quod ſucceſſor manumittere poſſet,
ſed culpa , quæ contrahitur manumittendo non eſt ordinata
ad caſum mortis, ideo non facit teneri de interitu.

1 *Matris & partis legatum duplex.*
2 *Legata vacca partum non deberi.*
3 *Bona, quando & an perſonam ſequantur.*
4 *Præbendam irrita dignitate deberi.*
5 *Peculium cum vicarijs an debeatur.*

2 SI quis Ancillas. [a] In gloſſ.quia duo ibi , cum allegat de
pec. leg. l.3. & adde ff. de lega.1.l.ſi quis.Quid ergo, ſi præ-
gnans moreretur , & partus ex matre ſecta extraheretur vi-
uus, nunquid debetur? Non videtur per hãc ſolutionem, ſed
1 tñ poteſt dici † contra, quia cum homo homini non accedat
vt j.no.Poteſt dici.quod ſint duo legata principalia. Nec ob
ſtat,ꝙ ſit portio viſcerum, quandiu eſt in ventre, quia nõ ex
hoc ſequitur,quin poſsit legari per ſe.ff.de le.1.l.quod in re
rũ natura,& ita attenta iſta ratione valet legatum quaſi prin
2 cipale. † In gl. quia acceſsio ibi, cum allegat l.iuſtiſsime.per
hanc rationem vr̃,ꝙ ſi legat equam , vel vaccam cum fœtu,
quod equa vel vacca mortua,nõ debeatur fœtus.& ita iſte.§.
in princ.obtinet tñ in ancillis legatis. Item quod hic dicitur
obtinet in his quæ ſe habẽt per modũ principalis, & acceſſo
rij.ſecus ſi vnũ non eſſet de natura,ſeu acceſsione alterius,vt
ſi dicat,lego equũ cũ aſino,tũc perinde eſt,ac ſi diceret equũ
3 & aſinum,ſm Iaco.& Petr. † Etiam hæc faciunt ad quæſtio-
nem de eo qui intrauit monaſterium,ꝙ ſi non valeat ingreſ-
ſus ex aliqua cauſa, nec dedicatio bonorum. Sed ſi diceret ex
preſſe do me & mea.tũc eſſent duo principalia, & ſi non va-
leret vnum, nihilominus valeret aliud, ſm eos.Quid ſi non
diceret, do me & mea, ſed dicat.concedo me huic monaſte-
rio,cum bonis meis? Videretur per hanc theoricã,quod tũc
non valeret datio bonorũ,vitiato ingreſſu,quia bona ſunt ac
ceſſoria ingreſſui de natura ſui , vt auth. ingreſsi. C. de ſa-
croſ.eccl.ſicut hic peculiũ,igitur ſi non valet principale,nec
acceſſorium vide in d.auth.ingreſsi vbi conſueuit de hoc agi
ſolenniter.Item poteſt induci ad multa alia , vt ſi papa con-
4 ferat † dignitatẽ cũ præbenda, qđ valeat collatio præbendæ
quamuis non valeat collatio dignitatis propter defectum
ætatis, vel alias, niſi præbenda eſſet acceſſoria.extra de præ-
bend.c.ſuper eo.lib.6.eo.ti.c.ſi.in cle. Et not.quod peculium
cenſetur acceſſorium, vbi legatur alij , ſed & ipſi ſeruo cum
libertate ſecus.ff.de pecul.lega.l.cum dominus.§.1.
5 In eadem gl.in ſi.videretur idem , ſi eſſent † in peculio vi
carij, & aliæ res, eadem ratione.Obtinet ergo iſte §.qñ vica
rij exprimuntur.Quid ergo, ſi legat ordinariũ cum vicarijs,
& peculio, tunc vr̃ obtinere : qua ſeparet vicarios a peculio.
ff.de pecul. legat.l. ſi peculium.§. ſi ſeruus. & facit pro hac
gl.ff.de rei ven.l.vendicatio.de vſur.l.equis. cum ibi notatis.

a Adnotatio. Si quis ancillas. Duabus rebus , æquæ principalibus , mediante copula legatis , vna perempta , alia debetur : ſed ſi vna alterius eſt acceſſoria

ceſſoria, perempto legato, quo ad principalem etiam quo ad acceſſoriam extinguitur. h.d. ſecundum Bal. vſque ad §. ſi grex.

1 *Inſtrumenti legandi formæ. 3.*
2 *Alienatione quod inſtrumentum extinguatur. 4. 5.*
6 *§. Idem eſt. ſenſus.*

I d e m e s t. In glo. huic primo. ibi cum dicit: ſic loqui-
tur. Iſta non valet, vt ibi no. & in ſimili ſ. de rerum diui. §. 1.
In ea. glo. ibi cum dicit: ſub tantum ſupra de vſu & habi. §. ſi.
iſta gl. hic vult ſe referre ad opinionem quorũdam, quæ not.
3 plenius. C. de verb. ſign. l. 2. vbi no. in 2. oppoſitione † ꝙ ſiue
legetur fundus cum inſtrumento: ſiue fundus inſtructus: ſi-
ue fundus, & inſtrumentũ, ſemper vr̃ fuiſſe legatũ inſtrumẽ
2 tum fundi, & patrisfa. Et alienato † fundo, extinguitur lega
tum inſtrumenti fundi vt hic: ſed non inſtrumenti patrisfa.
vt l. cõtraria. & ſic quo ad reuocationẽ concordant cum ſolu
tione Azo. quæ plenius not. in d. l. 2. & in d. l. contraria. vbi
dicit Dyn. ꝙ ſolutio Azo. eſt vera: ſed in d. l. 2. gloſſ. diſcordat
in primo dicto vbi dicit, ꝙ vbi legatur fundus cũ inſtrumen
to, non venit in legato inſtrumentũ patrisfa. Et ideo in duo-
bus modis legandi, quãdo legatur fundus inſtructus, vel fun
dus & inſtrumentum, alienato fundo, valet legatum in in-
ſtrumento patrisfa. vt ibi, ſed non in inſtrumento fundi, vt
hic. doct. Ia. & Pet. dicunt eſſe duas differentias inter hæc le
3 gata. Vnã, ꝙ ſi legetur fundus inſtructus, † venit in legato in
ſtrumentũ fundi & patrisfa. ſed ſi legetur fundus, cũ inſtru-
mento, vel fundus & inſtrumentũ non venit inſtrumentum
patrisfami. & hæc differentia eſt vera, & olim & hodie. Sed
eſt alia, quia quãdo legabatur fundus cum inſtrumẽto, aliena
to fundo, extinguebatur legatũ inſtrumenti: ſed in alijs duo-
bus modis legandi nõ, vt no. in d. l. ſi cui. alleg. in gl. Sed hæc
differentia hodie corrigitur in altero caſu: quia quando lega
4 tur fundus inſtructus alienato fundo, extinguitur † legatum
inſtrumenti. ſicut quando legatur fundus cum inſtrumento:
ſed ſi legetur fundus, & inſtrumentum: remanet legatum
in inſtrumento per l. ſi cui, quæ hic non corrigitur quo ad
hoc, nec de eo fit mentio, & eſt ratio, quia duo ſunt legata
principalia, vt dictum eſt ſ. prox. §. & ſic videretur accedere
ad proximã ſolutionem: quia lex, ſi cui. corrigitur hoc caſu:
& huic ſolutioni videtur accedere gloſ. in d. l. ſi cui. ibi cum
dicit: quod ſatis dici poteſt. Ego credo quod prima differen-
tia quam Iacob. & Petr. ponit, ſit vera & olim & hodie. In
ſecunda credo, ꝙ verum dicunt in altero membro, videlicet,
5 ſi legetur fundus & inſtrumentum, quòd † alienato fundo re
maneat legatũ in inſtrumento, quia duo ſunt principalia le-
gata vt dixi. Sed in alio caſu: videlicet quando legatur fun-
dus inſtructus: credo ꝙ remanet legatum in inſtrumento pa
triſfam. vt l. ſi cui. ſed non in inſtrumẽto ipſius fundi vt hic,
& ita euitabitur correctio quæ regulariter non fit in hoc li-
bro. quia hic liber nullas, aut paucas conſtitutiones noui iu-
ris introductorias, continet: ſed factas colligit, & recitat, vt
ſ. pro faciliori introductione ſ. in proe. §. cunque. Et eſt vi-
dere per totum hoc volumen. Quidam contra primam dif-
ferentiã voluerunt dicere, ꝙ eſſet differentia inter hæc ver-
ba. fundus vt inſtructus eſt & tunc veniat inſtrumentum pa-
trisfa. & illa fundum inſtructum, & tunc non. quos confun-
dit. §. Neratius. & §. Papa. d. l. quæſitum. Sed quare eſt ple-
nius huiuſmodi legatum fundi inſtructi, quam aliorum duo
rum? Reſpondeo propter vim & verba: quia vbi legat fun-
dum cum inſtrumento, vel fundum & inſtrumentũ, ſemper
fit relatio ad fundum, ſecundum verum modum intelligen-
di, & conſtituendi: vnde quando dicitur, cum inſtrumento
vel inſtrumẽtum, oportet ſubaudiri, fundi: alias nihil ſignifi
caret, ideo venit inſtrumentum fundi tantum, ſed in alio mo
do legandi fundi inſtructum: ſicut inſtructus eſt, non obti-
net hoc, imo ſignificatio eſt larga, & poteſt referri ad om-
nia, quæ paterfa. in fundo habebat, vt eſſet inſtructior. Vt er
6 go † hunc tex. ſane intelligas, ibi cum dicit: extinguitur ſub.
quo ad legatum inſtrumenti fundi, ſed non quo ad legatum
inſtrumenti patriſa. vt d. l. ſi cui. quæ alias obſtat: & eſt ratio,
quia vnũ eſt magis acceſſorium ipſi fundo, quam aliud: ideo
facilius accedit ad naturam principalis ſui.

1 *Collegium quot conſtet.*
2 *Collectionem vno ſubſiſtere.*
3 *Vnionis effectus.*
4 *Grege legato vnum reliquum non deberi.*
5 *Collegij & gregis differentiæ ratio.*

1 S i g r e x. † In glo. qui ex 10. in ſi. quot equi, boues, vel
aſini. dic, vt ibi, ſed homines tres, faciunt collegiũ. ff. de ver.
ſigni. l. Neratius. decem populũ. 10. q. 3. ca. vnico. 10. vel 15.
2 turbam, ff. vi bono. rap. l. ſi. §. 1. † In glo. ſic. ff. in ſi. facit quòd
ſi collegium redigatur ad vnum, ꝙ ille ſolus poſsit eligere,
vide extra de elect. c. 1. de iure patro. c. paſtoralis. per Innoc.
Item quod hic dr̃, obtinet ſiue viuo teſtatore, ſiue mortuo ad
vnã redactus fuerit grex, vt l. grege. ff. de leg. 1. ſecundum do
cto. qui nituntur repræhendere hic quandam gl. cõtrarium
ſupponentem, quam ego non habeo. In glo. tria in ſi. Et facit
3 iſte. §. quòd † ſi quis impetrauit canonicatum in aliqua ec-
cleſia, cum expectatione præbendæ, ꝙ ſi poſt vacauerit ali-
qua præbenda, cui forte facta fuerit vnio, etiam pendente ex
pectatione, ꝙ totam præbendam habeat virtute gratiæ. Item
credo ꝙ hoc dicitur obtinere in omnibus quæ habent perti
nentiam, vel manerium cum pertinentijs. Sed idem videtur
in ſingulari legato. ff. de lega. 1. l. quod in rerũ. §. ſi quis poſt.
& l. ſeruum filij. §. ſi areæ. & ideo iſte. §. videtur inutilis. Dic
ꝙ idem eſt in vtroque. ſed in grege erat maius dubium, quia
quando reducitur ad vnam, vel minus vna, deſinit eſſe grex
4 vt l. grege. ſ. alle. & ita videbatur, ꝙ ſicut per interitum † ſpe
ciei, reuocatur legatũ ſingularium rerum, ꝙ reuocetur lega-
tum gregis, cum vnũ corpus cenſeatur, vt hic, & tñ contra
ſtatuitur vt ſupra proxim. & in caſu illo non conſideratur
vt vnũ corpus, ſed vt multa, ſicut & in l. rerum miſtura. §. ſi.
de vſucap. Sed quæ eſt ratio, quare in ſuperiori caſu, habe-
5 tur conſideratio † ad ſingularitatem, hic non? reſpondeo, vt
vtrobiq; fauor legatorum extendatur. Item dic, ꝙ iſte §. obti
net etiam ſi augeatur poſt mortem teſtatoris, & ante morã
ſecus ſi per moram ſingularitatis, fuiſſet legatum. ff. de vſuf.
l. equis. eo. ti. l. Herennius. cum not. in qualibet.

1 *Legati quando dominium quæratur. 3.*
2 *Legati dies quando cedat.*
4 *Conditio tacita pura, quique accipiendum.*
5 *Conditio quando pura, aut ſuſpenſiua.*
6 *: l. cedere. & l. in omnibus conciliari.*

2 S i p e c u l i u m. In gl. tria tempora ibi, cum dicit, re
5 lictũ eſt vnũ, vt hic. In hoc dic plenius, qñ † pure eſt relictũ
vel in diem certã, quod aut quæritur quãtum ad tranſmiſsio
nem, aut quantum ad dñij tranſlationem, aut quantũ ad obli
gationẽ. Primo caſu dic, vt hic. Secundo caſu, diſtingue ple-
nius, quia aut res erat aliena, & tunc a tẽpore traditionis fa-
ctæ de voluntate dñi, alioqui a tempore vſucapionis comple
tæ ff. pro leg. l. 2. & idem ſi res hæredis legatur. ff. de leg. 1. l.
ſi hæredis ſeruus. cũ no. per Azo. ibi & no. ff. de ſerui. l. Papi.
de ac. emp. l. Titius. la 1. Sed contra no. C. cõia. de leg. l. 2. Sed
primæ veriores. ff. de leg. 2. l. ſi quis inquilinos. §. 1. & l. ſi tibi
homo. §. pe. vbi oportet dici, ꝙ agebatur ex teſtamento, alias
obſtaret ff. de prætor. ſtip. l. 2. §. fin. aut erat teſtatoris, & tunc
fictitie a morte teſtatoris. ff. de fur. l. a Titio. de noxa. l. ſi ſer-
uus legatus ante aditam hæreditatem. ff. de leg. 2. l. legatum
quemadmodũ ſer. amit. l. ſi partẽ. §. 1. commutabiliter tñ, ſed
incommutabiliter ab agnationem. ff. de condi. inſtit. l. ſi quis
ita. la 1. In hoc tamen caue, quia quamuis dominiũ fingatur
quæſitum a tempore mortis, tñ in actionibus acquiſitis ante
aditam, nihil fingitur quo adhoc vt acquirantur legatario.
ff. ad leg. aquil. l. proinde. & l. huic ſcripturæ. de leg. 1. l. ſeruũ
filij. §. 1. & d. l. ſi hæredis ſeruus. & l. ſi tibi homo. §. cũ ſeruus.
& vide quod ibi no. ſed quo ad hoc quòd acquirantur hære-
di, ſic. & ff. de ſtip. ſer. l. ſi ex re. §. ſi. hoc intellige, niſi cã ſub-
ſit trãſlationem dominij impediẽs, vt quia litigioſa, hodie in
auth. de litigi. §. hoc autem. ibi, earum dominus fuerit demõ
ſtratus. & hoc verum de legato puro, quia in legato in diem
certum, non videtur dominium tranſire niſi poſt diem. ff. de
vſumfruct. l. Sempronius Attalus. In tertio caſu, quãdo quæ-

ritur quantum ad obligationem contrahendam gloſ.dicit ꝙ
in legato in diē certā non quæritur obligatio,niſi poſt euen-
tū diei. de legato pure ſubticet,vt no.C.de ca. tol.l.vnica.cir-
ca princip. ſuper ver.cedere. quaſi aliud eſſe innuat. Dicas ꝙ
in puris obli.cōtrahitur ab adita hæreditate,ſed ficte a tēpo-
re mortis. quia omnis hæreditas &c.vt in regula iuris.l. om-
nis hæreditas,quia per aditionem hæres primum obligatur,
& tunc naſcitur actio ex teſtamento ĩ.de oblig. quæ ex quaſi
2 cō. §. hæres. & ibi not. ff. de iud.l. de eo. † Sed quid dices,
quando ſui ſuccedunt, qui ſtatim velint nolint hæredes ſunt
ſ.de hær.quali.& diff.§.ſui? Videtur,quod ibi cedat a tempo
re mortis,cum ex tunc ſit hęres,vt dixi.Sed ſatis poteſt dici,
quod in illis, cedat a tempore immiſtionis, quia tunc inci-
piunt effectualiter obligari.ff.quib. ex cauſ.in poſ.eatur.l.ſed
& is qui.In legato in diem certam,tenet, glo. ꝙ cedit,quo ad
obligationem,ab euentu diei, & tamē ſatis poteſt dici,quod
cedit ab adita, cū tex.indiſtincte, æquiparant legatum in diē
certam,& pure, nec faciant differentiam, quo ad ceſsionem
vt d.l.vnica.de cadu.tol.ff.de verb.ſig.l.cedere, cur ergo nos
3 faciemus ? † Nunc reſtat quærere,cur in legato in diem cer-
tā,cedit dies, quo ad obligationem ab adita, ſecundum hanc
opinionem,& tamen non trāſit dominiū, vſq; poſt euentum
diei. Solutio, vbi teſtator diem apponit in legato,vult rema-
nere rem cum fructibus, penes hæredem ante diem ideo nō
tranſit dominium ante,alioqui cenſentur hæ res medio tēpo
re fructuarij, quòd non videtur fuiſſe de mēte teſtantis,ſed
ſi hæres obligetur, ſtatim in nullo ſit contra mentem teſtan-
tis, nec per hoc præiudicatur in aliquo hæredi, quia legata-
rius ante tempus petere non poteſt, nec modus, nec quali-
tas percipiendi fructus,mutantur.Itē quæritur, cur fingitur
dominium quæſitum legatario a tempore mortis, & tñ quo
ad actiones perſonales ei quærendas nihil fingitur, vt ſ. di-
xi ? Reſpondere potes per ea quæ not.ff.pro ſocio.l.ea, quæ.
hæres enim fingitur eadem perſona cū defuncto,& hæredi-
tas vicè defuncti obtinet ſ. de hær.inſt.vt circa princ.dixi:Et
per hoc actiones perſonales ei acquiruntur, & quæſitæ tranſ
ferri non poſſunt,ſicut dñium,quia magis inhærent oſsibus,
vt d.l.ea quæ, cum ibi nota.In ea.gl.ibi cum allegat l ſi cum
præfinitione : ſed ibi in diē certā.In hoc tamen diſtinguitur
4 quia † aut ineſt conditio tacita, & habetur pro pura. ff. de
leg. 1.l. 2.de condi.& demon.l.conditiones,& l.ſi in diem.§.
fin.& hoc quantum ad tranſmiſsionem, quantum antem ad
obligationem videtur quod deſeratur in euentum condi-
tionis,vt not.ff.de pact.l.:item qnia, dic vt ibi, aut non ineſt
tacite, & tunc vere eſt neceſſaria, & refert, qnia aut certum
eſt eam extitura in vita legatarij,& quæ ſe omnino habet ad
5 eſſe obligationis,& tunc habetur † pro pura & in contracti-
bus,& in legatis.ff.de verbo.obli.l.in illa.de noua.l. ſi pupil-
lus.§.qui ſubconditione.ff.qñ di.leg.ce.l.cū hæres. 2.reſpon-
ſo.de condi.& demon.l.hæres.meus.i.reſponſ.non tamen po
teſt ſtatim agi, vt no.d.§.qui ſub conditione. Si autem eſt cer
tum eam extitnram, ſed dubium an ventura ſit ad effectum
obligationis, tunc habetur pro conditionali & caſuali, vt d.
l.hæres meus. 2 reſponſo. & l. ſi poſt diem. 1.reſponſo, & ita
determinat gloſſ. quæ indiſtincte loquitur in articulo. ff. de
verb.ſign.l. cedere. de regu.iur.l.in omnibus,aut eſt caſualis
& tunc certum eſt, ꝙ nec ceſsit,nec venit dies, ante cōditio-
nis euentum, vt l.cedere diem. C.de cad.toll.l.vnica.§.finau
tem ſub conditione. Vbi autem dies apponitur. tūc ſi certus
ſit dic vt ſ.proxim.in additione præcedenti, ſi incertus,tunc
quo ad tranſmiſsionem diſtinguitur, vt in conditione caſua-
li, quia aut eſt certum, ipſum venturum in vita legatarij,
aut non, vt dictis legibus.Quo ad obligationem contrahen-
6 dam gl.variant.Nam † in l.cedere.dicit ſtatim cedere,in l.in
omnibus.dicit contra, ſed determinat eas per præcedentia,
quia refert an ſit certum indebitum iri, tunc cedit ſtatim,an
dubium tunc idem.vt in conditione.ff.de cond. & demonſtr.
l.dies incertus. de leg. 1. l.talis ſcriptura.§. ſi ſub conditione.

a Adnot. Si peculium. Peculij legati augmentum,vel diminutio, ante mortem teſtatoris contingens, ad legatarium pertinebit, augmentum vero poſt mortem,& ante aditionem hæreditatis,aliunde quam de peculiari obueniens, ad legatarium non ſpectabit:niſi ipſum dies ſolum, adita hæreditate cederet. h.d.ſecundum Bal.vſque ad §.peculium.

1 *Operæ a quo & cui debitæ.*
2 *Manumiſsionis modi & differentiæ. 3.*

a Pecvlivm, a In gloſ.cur tam varie ibi cum allegat.§.
1 Papinianus.Hæc ratio non videtur efficax, cum † mannmiſ-
ſus debeat operas exhibete filio : vt l.ſi operarum iudicio.ff.
de oper.liber.Præterea operæ debentnr,ſi connentum ſit.C.
de oper.libe.l.1.vnde potes dicere, quod magis videtur af-
2 fici dominus ad ſerunm, cum manumittit † inter viuos,quā
quando in vltima voluntate, qnia quando inter viuos ex af-
fectione dimittit illnd, quod retinere poterat ſcilicet domi-
nium ſerui, & eius ſeruitium, quò ſe priuat,& ideo propter
exuberationem affectionis, ius præſumit munificentiam,vt
etiam peculium cōceſsiſſe videatur, non ſic vbi moriēs dat,
quia tunc dat quod retinere non poteſt ſibijpſi, nec de quo
amplius poteſt vti. Et hoc facit quia magis meretnr, qui dat
eleemoſynam viuēs, quam qui moriens, quia qnod moriens
dat, ideo dat, quia retinere non poteſt, ſicut dixit beata Lu-
cia matri ſuæ. Vnde auari tunc ſunt largi, ſecundum, Sene-
cam, qni dicit quod auarus niſi cum moritnr nil recte agit.
Item quod hic dicitur de ſeruo obtinet in filio, cum eman-
3 cipatur.ff.de dona.l.donationes.§. pater. Item † ſi detur li-
bertas per epiſtolam,nunqnid videtur dari inter viuos,vt pe
culium habeat manumiſſus?non videtur vt C.de lati.li.l.vni
ca.§. ſancimus. ſed ibi dicit ſimilitudinarie. q.d. valet vt co-
dicillus,& tamen, eſt inter viuos.ſed quis conuenietur de pe
culio, quando peculium tranſit ad manumiſſum ? dic.ff.de
pec.l.ſi Sticho.

a Adnot. Peculium.Peculium ſerui, non intelligitur eſſe legatum ſeruo, cui teſtator reliquit libertatem in vltima voluntate, ſecus ſi inter viuos ſuit manumiſſus.

1 *Rationum redditarum beneficium.*
2 *Peculij nomine quando non conueniendus dominus.*
3 *Priore ſublato iura durare.*

Iidem .Reſcripſerunt.In gloſ.quaſi diceret, ibi cum al-
1 legat.l. ſi ſeruus vetitus, Et poteſt eſſe ratio, quia † cum iu-
betur rationem reddere, & reliqua præſtare, teſtator vide-
tur hoc præligere, pro hærede magis quam peculium, ſi e-
nim peculium penes hæredem remaneret, nihil vltra pete-
re poſſet hæres a ſeruo, nec aliqua reliqua. C.an ſerui ex ſuo
facto.l.ſi vt allegas.vbi ergo, cum reum de reddēdis reliquis
onerat, videtur ei peculium dimittere, & magis velle hære-
dem habere rationes, & reliqua quam peculium, & oneran-
do eum videtur ei relinquete, de quo facere poſsit.arg.ff.de
leg.3.l.Titius.ff.de pe.le.l.denique & facit.eo.tit.l.ſeruus li-
bertates, ſecus vbi vetat rationes reddere.In gloſ. alias reli-
2 quas.in fin.Illæ leges non dicunt hoc, vnde videtur, † quod
cuicunque peculium legetur. non poſsit agi contra dominū,
cum ipſo iure debitum domini non augeat peculium. vt ibi.
ff.de pecu.l.peculium.§.ſed & creditor.

Et facit, quod ſi abbas eſſet obligatus alicui priori ſuo, ꝙ
ſi prior cedat vel decedat, nouus prior cui abbas contulit,
non poſsit agere contra abbatem, pro debito, etiam ratione
ſuæ adminiſtrationis, ſed hoc non eſt bonum argumentnm,
3 quia † quamuis abbas, poſsit remouere priorem ad nutum
vt extra,de ſta.mo.ca.cum ad monaſterium.§. tales ſicut do-
minus ſeruo peculium.ff.de pecul.l.peculium, nihilominus
iura prioratus non poteſt diminuere, vt extra, vt eccle. be-
fici. ca. 1.

Tam Autem.In gl.actiones. in fi.dic plenius.ff.de ſer.ti-
tulo generali.per totum,de ſerui.ruſti.prædi.l. pecoris.& vi
de quod ibi not.& qua actione poſsit tale legatum peti.vide
ſ.hoc ti.circa princ.vbi ſcripſi.ff. quemad.ſerui.ami.l.ſi par-
tē.§. t.In gl.ſine ceſsione. in fi.& hoc vbi res nō eſt litigioſa
2 vel lis cœpta a tunc.n.aliud eſt.C. de liti.l.quicūque.& auth.
nūc ſi hæres.eo.ti.& vide quod ſcripſi C.de actio. & obl.l.1.

a Adnota. Lis cœptam .No. ſecundum Ang. quod quamuis directam perſonalem exercere non poſsit, niſi cedatur,poterit tamen exercere directam realem quia non oſſibus affixa. transfertur in eum recta via.l. ſiue.§. fin.cum l. ſeq. ff.de condi.fur.Ang.hic.

1 Legandi

1 *Legandi modus triplex.*
2 *Fundi, & domus communia.*
3 *Legatum genus, quantitasue an debeantur.*
4 *Electio cuius sit. 5.6.7.8.*
9 *Contractuum bo.fi & stricti iuris discrimen.*
10 *Electionum verba, & tempus. 12.*
11 *Legati & contractus discrimen.*

Si generaliter. In gloſſ.& a princ.cum dicit:ſed
Rog.credo ex deſectu ſcriptoris , corrupta narrat. Nam in l.
legato & in §.cum homo.alle.in gloſſ.attribuit primam opi.
Rogerio & hanc Io. & hic attribuit ſecundum Rogerio &
primam Bulga.quicunque tamen ſecundam tenuerit,appro-
batur.per doct.§.cum homo.de opt.le.l.2. & l. ſeruo genera-
1 liter.In ead.glo.ibi.& tunc ſubdiſtingue.gloſ.debuit† diſtin-
guere plenius,quia aut legauit in genere indefinite:aut incer
tum de certis.Primo caſu ſubdiſtingue.aut quòd legatum ha
bet dictos fines qui nec creſci, nec minui poſſunt facto homi
nis commode, vt homo,vel equus,aut poſſunt,vt fundus vel
domus.Hęc omnia membra intendit gloſ.proſequi,vt appa-
ret ex lectura eiuſdem,& quamuis inordinate membra acci-
piat:ſequamur ea, quia effectus non immutatur.Primo caſu,
quando legat in genere indefinite & habet certos fines , vel
formam qui mutari non poſſunt:recipe gloſſ.aut habeat &c.
In ead.gloſ.ſcilicet cum allegat l.qui duos.hoc eſt de ſequen
ti membro, quando legat incertum de certis, ſed facit in ar-
gumentum.aliæ bene probant. & §. cum homo.qui ſub hoc
membro debet reponi.In ea.gloſ.cum allegat l.3.& 4.dic me-
lius,ff.de leg.1.l.huiuſmodi,§.ſi cui homo.In ea.gl. ibi cum
dicit: expreſſo nomine,ſed propter æquiuocationem nomi-
nis eſt dubium.In ea.gloſſ.in ſi.do.Iac.& Pe.hoc improbant,
2 dicentes ſe †non videre cauſam diuerſitatis,inter ſundum,&
domum,nam ſicut ſundus deſtinatione hominum conſtitui-
tur:ita domus , interiecto pariete , ff.communia prædio.l.ſi
quis duas,& ſicut fundus poſſet dari deriſorius.ſic domus ita
modica quòd non poſſet caput reclinari. Dicunt ergo idem
in domo,& fundo vt vtrobique valeat, ſi teſtator habeat fun
dum,vel domum:alias non, & ſic videtur probarè per l.ſi do
mus,ff.de leg.1.Quid in alijs corporibus, ſicut granarijs do-
lijs &c.?dic idem quòd in domo.eadem ratione, & ſecundũ
3 hanc opin.reſtringendæ ſunt leges, quæ dicunt † promiſsio-
nem ſundi,in genere non valere,vt d.§.genere,ff.de verbor.
obl.l.ita ſtipulatus.ad caſum,in quem teſtator non habet fun
dum in bonis ſuis, & hæc procedunt in ſpeciebus legatis ſpe
cialiter,vel generaliter.Quid in quãtitatibus? Videtur,quòd
præmiſſa ceſſent,& quod debeatur quod minus eſt.ff.de leg.
3.l.nummis.niſi aliud poſsit percipi ex conſuetudine teſtan-
tis,vel dignitate &c.ff.de leg.1.ſi ſeruus plurinm,§.ſi.de leg.
2.l.quidam.vel niſi legaretur Deo, vel eccleſiæ,ff.de auro &
4 ar.leg.l.Titia,§.fin.& ibi no.quod eſt notabile.†Sed quæritur
dictum eſt ſupra qnòd vbi eſt electio legatarij,quod non po-
teſt eligere meliorem, ſed mediocrem, quid in caſu quo ele-
ctio eſt hæredis ? videtur quòd ſit idem quod teneatur dare
mediocrem.Et tenet Iaco.& Pet.in rebus,in quibus, eſt darè
tale quid,quod potius expediret, non habere, quam habere,
ſicut in ſeruis.talis enim ſeruus poſſet dari,qui plus damniſi-
caret,quam prodeſſet,ſed in nummis,& quantitatibus, dicũt
ſecus, ff.man.l.fideiuſſorem. pro hac opin. facit C.de do.l.ſi
quis argentum,§.ſimili modo,ff.de verb.obli.l.quicquid ad-
5 ſtringendæ.2.reſpon.de leg.1.l.ſi hæres generaliter.†Sed con
tra.ff.de leg.1.l.apud Iul.§.Seio.de verbo.obl.l.qui ex pluri-
bus? Dicas,quòd vbi eſt electio hæredis,vel promiſſoris,po-
teſt dare vilius dumtamen non ſit omnino inutile, vt not.d.
l.quicquid adſtringendæ & l. legato. & hoc niſi contrarium
poſsit coniecturari , vel propter contractum præcedentem,
ff.de verbo obli.l.triticum.cum ibi notatis, vel ex alijs conie
cturis,quæ ſunt in l.apud Iulianum,§.fin.& in l.nummis.ſu-
prà alleg.quas hic admitto, ſicut in caſu præcedenti, cum ſit
eadem ratio , alias ſi ſemper deberet dari mediocris , parum
referret in effectu , cuius eſſet electio hæredis , vel legatarij.
promiſſorum , vel ſtipulatorum. Sed quare magis reſtringi-
tur arbitrium electionis , ex parte legatarij , vel ſtipulato-
rum, qui non poſſunt eligere meliorem qu am ex parte hære
dis, uel ſtipulatoris qui poſſunt eligere viliorem,dumtamen
non omnino inutilem? Dicas,quòd in talibus dubijs ſit inter
pretatio prout veriſimile eſt partes ſenſiſſe,vnde quando le-
6 gatur,vel promittitur, & † eſt electio creditoris, non eſt ve
riſimile quòd quis velit legare , vel promittere illud quòd
nõ eſſet in ſpecie conceſſurus, videlicet actorem domus ſuæ,
vel alias meliorem, vt l.legato.ſ.C.quæ res pig.ob. poſ. & l.
qui filios.Sed vbi eſt electio debitorum,teſtator,& ſtipulator
bene poterant cogitare, ꝙ obligatus daret minus,& ideo ſic
legando,vel ſtipulationem recipiẽdo, vr̃ ſe committere eius
voluntati,interpretatione iuris.Et hæc intellige vera,vbi ius
dat electionem legatario,vel ſtipulatori, ſi autem detur per
hominem,ſunt opi.nam quidã dicũt , ꝙ põt eligere optimũ,
vt no.ff.de op.leg.2.C.cõia de le.l.3.§. ſed & ſi quis. Alij di-
cunt,contra,ꝙ ſatis vr̃ rationabile,per prædictam rationem.
7 †Sed quare eſt electio , ſeu ĩterpretatio hęredis,vbi legat in-
certum,de certis, & ſenſit de certo, alias eſt legatarij? Reſpõ
ſio , vbi ſenſit de certo , & eſt dubium de quo, ſorte propter
æquiuocationẽ nominis,eſt magis interpretatio,quã electio.
vñ cũ nullus ſit.qui tantã identitatẽ habeat cũ teſtatore,ſicut
hæres, qui fingitur vna perſona cũ eo:cõmittenda fuit ei in-
terpretatio, ſicut qñ dubiũ eſt inter perſonas legatariorum,
quo caſu ei committitur, ff. de leg.2.l.ſi quis ſeruum.§.ſi in-
ter. Sed quid ſi legatur alternatiue , ad quẽ pertinet electiò?
Gl.diſtinguit,ad quẽ diriguntur verba,& in dubio dicit,ad le
gatariũ pertinere.ff.de leg.2.l.Lucio.& hanc ſequũtur Ia.de
Rauen. & Pe.de Bel. perti.per d. l. Lucio.de lega.1.l.plane.
§.ſi.Sed contra notatur,ff.de re.dub.l.1.C.de verb.ſig.l.cum
quidam.pro quibus,ff.de leg.1.l.ſi qñ,§.ſi.& l.cum res.§. ſti
chum. Põt dici,ꝙ in alternatiua rerũ, ſit vera prædicta legis
diſtinctio,quo ad duo prima membra. In tertio poſſet ſubdi
ſtingui,quia aut res ſub alternatione compræhenſæ ſunt,qua
8 ſi æqui valoris,& tunc ſit † electio hæredis , aut vna maioris
valoris, quam alia,& tunc legatarij. Et ſic dictas,glo.concor.
quia ſi hoc caſu vltimo,eſſet hæredis, ſemper eligeret mino-
rem.Et hęc procedũt in caſibus, in qui.cadit alternatio,quia
in quantitatibus non cadit huiuſmodi diſtinctio,ff.de verbo.
obl.l.ſi ita ſtipulatus fuero.10 aut 15.Sed an præmiſſa proce
dant in contractibus? Videtur ꝙ ſic: & ꝙ ſit electio illius,cui
debetur vbi verba conferuntur in perſonam eius. ff. de ver.
ob. l.ſi ſic ſtipulatus fuero per te nõ fieri. Sed contra facit ff.
9 de contrah. empt.l. ſi in emptione.§. pen.† Poteſt dici quod
in contractibus ſtricti iuris, prima obtineat,alia in contracti
bus bo.fi.Sed hoc non procedit,nam in contractibus bo. fi.fa
cienda eſt vberior interpretatio,quam in legatis, vt not.in l.
Lucio. Vnde bene aduerte, quia in l.ſi in emptione.verba ſa-
pientia electionem non conferuntur in perſonam emptoris.
10 † Quę ſunt verba ſapientia electionem? certe verbum ſumi-
to,vel capito,vt ſi dicatur,ſit tibi venditus Stichus , aut Pam
philus.quem ſumere tibi placuerit.Vel ſit mihi emptus Sti-
chus, aut Pãphilus,quem ſumam, vel capiã.in his omnibus,
cõpeteret electio ad emptorẽ,ſed in d.§.pe. nõ ſunt hæc ver
ba, vel ſimilia,ſed tm̃ illa,eſto mihi emptus Stichus,vel Pam
philus.vnde illa verba nihil ſuper electione ſapiunt,ſed tan-
tũ ſuper ſubſtantia contractus. vnde ſi teſtator dicat Stichus,
vel Pamphilus,ſit tibi legatus, non ex hoc videretur confer-
re in perſonam legatarij verba,& ſm hoc, non differt cõtra-
ctus allegatus,in primis duobus membris.Sed in dubio,bene
11 credo,ꝙ differant legata a contractibus† quia in cõtractibus
eſt indiſtincte electio debitoris,vt l.plerunque,§.fin.ff.de iu.
do. In legatis , diſtinguitur vt ſ.& hoc in alternatione rerũ,
ſed vbi eſt alternatio inter perſonas , accipitur pro coniũcta,
vt l.cum quidam,C.de verb.ſig.vbi expreſſe datur electio,ff.
de leg.2.l.ſi quis Titio.vel niſi aliud appareat, forte pp con-
iunctionem perſonarum,ff.de leg.2.l.cum pater,§.a te peto.
12 † Quid ſi certum tẽpus fuerit pręfixum per legem , vel per
teſtatorẽ illi, ad quẽ pertinet electio, & tẽpus labitur, & nil
ſit dictum , quis poſt illud tẽpus eliget? Videtur conuerti ad
alium,extra de præb.c.ſi pluribus.in ſi.lib. 6.C.de fideicom.
libe.l.ſi quis.ff.de verbo.oblig.l.ſi ſtipulatus fuerim illud aut
illud.Sed an poſtquam elegerit , ſit licitum variare? dic vt ff.
de le.2.l.ſtatuliberum. Item præmiſſa procedunt , quamdiu

res extant:Quid ſi altera perierit?Dic vt ff.de ſol.l.Stichum,
in prin.de verb.obl.l.ſi ſtipulatus ſum damam.

1 *Legatum quando tranſmiſſibile.s.3.*
4 *Legatarij quando ordine,& an ſimul admittendi.*
5 *Sorti locus.*

a Optionis. [a] In gloſſ.bona ratio.in fin.Sed non vide-
1 tur bona.quia† aut habet conditionem expreſſam & hoc non
poteſt dici:quia legatum non tranſmitteretur,aut tacitam:&
tunc tranſmitteretur:vt dixi ſuprà §.ſi peculium,ff.de condi.
& demon.l.conditiones, quæ extrinſecus:& hoc caſu gl.non
procederet.Dicunt domini Iac. & Pet.quòd legatum optio-
nis,habet in ſe conditionem:conditio autem adhæret perſo-
næ , cui eſt ſcripta, ff.de condi.& demon.l.qui hæredi.Vnde
ſi eſſet dictum in forma conditionis : lego tibi ſeruum , ſi tu
optaueris, & non optares viuus: non valeret legatum hodie,
ſed hic non erat in vim conditionis: ideo ualet.hæc ſunt ver
ba eorum: fere ad literam.Quid ergo, ſi teſtator non ſit vſus
verbis hic contentis: ſed ſic, lego Titio illud, quod elegerit.
2 nunquid† tale legatum tranſmittitur, ſi Titius decedat ante-
quam eligat?non videtur:quia hæc verba,quod & qui ad fu-
turum tempus adiecta important conditionem,ff.de leg.3.l.
nuper.& licet in alternatiua hoc tacite intelligeretur,uideli-
cet quem eliget , nihilominus expreſſam videtur importare
conditionem ff.de legat.1.l.ſi ita legatum , §.illi ſi volet. In
contrarium videtur expreſſum,ff.de verb.obliga.l.ſi ſtipula-
tus fuerim illud,aut illud.Sed ibi in contractu inter viuos,in
quo conditio non impedit tranſmiſsionem infrà de verbor.
3 oblig.§.ex conditionali.† Videtur tamen verius,quòd tranſ-
mittat:vt d.l.ſi.§.1.C.communia de lega. Nec obſt.quòd vi-
detur cõditionale,quia ex æquitate illius legis,& iſtius §.Hic
tollitur, quantum ad tranſmiſsionem, contra iuris rigorem,
& idem crederem quocunque modo detur electio , ſiue per
verba elegerit:ſiue per aliam conditionẽ ſacientia. non enim
teſtator videretur velle ſuſpendere ſubſtantiam legati , ff.de
b verb.obli.l.ſi decem cum petiero.In glo.vel cum taxillis.[b] in
fi.Item cur non ſequimur ordinem,vbi apparet,ff.de vſufr.l.
quoties? Dicas, ꝙ vbi vnus ſolus admitti debet primo: alius
4 † poſt ſucceſsiue, tunc ſequimur ordinem, quia & de ordine
tantum queritur,vt d.l.quoties. Sed vbi ſimul,& eodem tem
pore,plures admitti debent, tunc diſtinguitur , quia aut vni
eorum eſt maior pars relicta, & tunc ille eligit,vt not.l.ſi.C.
communia de leg.aut non.Sed vterque æqualiter: tũc aut di
ſcordia redundat in præiudicium tertij: & tunc compellũtur
concordare & ſortiri : vt ſupra de exc.tut.§.ſinautem.& d.l.
huiuſmodi, §.pe.aut in præiudicium ſolummodo diſcordan-
5 tium:& tũc†ſi alter petat, compellitur alter venire ad ſortẽ,
ff.de iud.l. in tribus fa. ercis. l. ſi quæ ſunt cautiones. ſi nullus
vult ſeu petat, tunc non compelluntur preciſe,ſed cauſatiue:
quia denegantur eis actiones : vt ff.qui.mo.vſufruct.ami.l.2.
§.fi.& d.l.quoties.Quid ergo,ſi plures ſunt patroni,eiuſdem
eccleſiæ & præſentant diuerſos?Item quid ſi alter legatario-
rum,ſit mortuus,pluribus relictis hæredibus?vide hodie ex-
tra de iure pa.ca.fi.in cle.dic vt ibi.An autem licitum ſit ho-
die ſortiri: vide Hoſt.in ſumma tit.de ſortilegijs.

a Adnotatio.Optionis.Legatum optionis , hodie tranſmittitur ad hæredem,
ſi legatarius decedat,antequam optet:& pluribus habentibus eligere , diſcor-
dantia dirimitur ſorte.h.d.ſecundum Ang.
b Cum taxillis. Vide hic diſtinctionem Ang.in ver.in glo.& ſorte.

1 *Legati capaces.*
2 *Capere,& accipere diuerſa.*

a Legari. [a] In gloſſ.Et econtra.in fin.non tamen†intelli
1 gas quòd hæc ſit conſequentia , vt illis ſolum legari poſsit,
qui teſtamentum ſacere poſſunt actiue : quia falſum eſſet.nã
ſerui & filijfa.impuberes non poſſunt teſtari , vt §.quib.non
eſt permiſ.fa. teſta.per totũ: & tamen poſſunt ex teſtamento
capere,ff.de lega.1.l.ſeruo le.& l.ſi poſt mortem.& l.cum fi-
lio.& §.poſthumo. infra eod.In gloſſ.in paſsiua.ibi cum alle-
gat,de hæred.inſti.l.1.nec ad ſui commodum , nec fiſci.ff.de
iur.fiſci.l.in metallum.Sed gloſſ.tenent contra in d.l. 1. quæ
videtur huic contraria,quam docto.non approbant.Nec ob.
ff.de leg.3.l.ſi deportati ſeruo, quia ſecus in ſeruo deportati,
qui fiſco, cuius eſt ſeruus, acquirit, & ſecus in ipſo deporta-
to , qui omnia ciuilia amiſit.ff.de bon.dam.l.ſed ſi alia.In ea.
glo.cum allegat §.ibi loquitur de inſtitutione,ſed probatur,
quia manumitti non poteſt , vt ibi. & ſic nec ei legari. C.de
le.l.ſeruis.In ea glo.ibi cum allegat l.collegium.Quæ autem
ſunt licita collegia, vide in gloſ.ff.quod cuiuſ.vniuer.l.1.An
autem ſinguli capiant, vide C.de ſacro.ſan.eccl.l.1.& ibi ſcri
pſi.In ea.gloſſ.ibi cum allegat quib.mo.na.&c. Et hoc intelli
ge a parentibus, ſed ab alijs ſic,vt ibi no.ad Orfi.§.fin.hodie
b vero [b] de iure canonico , poſſunt legari ſaltem alimenta , vt
extra de eo qui dux.in matr.quam pol.per adult.c.cum habe
ret,uide infra.§.poſthumus alienus.In ead.gloſſ. ibi cum al-
legat l.2.Idem uidetur in excommunicatis , extra de hæred.
ca.excommunicamus.§.credentes,C.eo.auth.credentes not.
Hoſt.in ſum.de teſta.§.quis ſit effectus.nerſicu. & prodeſt.In
fin.eiuſd.glo.ſed hoc hodie ceſſat,vt ſcripſi C.de ſecun.nup.
a l.1.do.Iaco.& Pet.dicunt,ꝙ quidam ſunt † qui capiunt,qui-
dam ſunt qui accipiunt, ſed non capiunt. nam inter capere,
& accipere eſt differentia, ff.de verb.ſigni.l.aliud eſt capere,
unde tituli C. & ff. de his qui. ut indig. intelliguntur de his,
qui poſſunt accipere, ſed non capere,uerbi gratia.ſi hæreti-
co legetur , ille poteſt capere , non tamen accipere. Et ideo
pro non ſcripto habetur . Sed ille qui non uindicat mortem
defuncti, uel fidem accommodat,de reſtituendo non capaci,
accipit, ſed non capit.Nam non capit ad ſuum commodum,
ſed fiſci, ipſe tamen accipit,& hæres remanet.ff.de uulg.l.ex
facto , §.Iulianus. Hæc ſatis uera ſunt , modicum tamen in-
ſtruunt.Vnde uidetur poſſe dici , quod omnes ſunt capaces,
niſi reperiantur prohibiti , & qui prohibeantur , hic not.in
magna parte gloſſ.Cui autem applicetur , ſi legetur non ca-
paci ? potes diſtinguere, ſicut ipſi diſtinguunt , an capiat, ſi
non capiat, an non capiat, nec accipiat , dictum eſt,& iunge
quod ſcripſi.C.de his quibus ut indigni.l.hæreditas , & uide
ſupra §.non ſolum cum ibi notatis.

a Adnotatio.Legati.Illi poſſunt ex titu.legati capere, qui poſſunt hæredes in-
ſtitui.
b Hodie vero.De quo vide hic per Ange in 2.col.in ver.in ead. gloſſ.ibi effi-
ciuntur.

1 *Incerto legari.s.*
3 *Legari poſſe corpori.*
4 *§.Incertus ſenſus.*
5 *Satisfaciendi iuſſum valere.*
6 *Tutorem incerto dari.*

a Incertis [a] autem.In gloſſ.ut ſi dicat.in fin. illæ nihil
faciunt,quia loquuntur de incertitudine rei legatæ,hic loqui
mur de incertitudine perſonarum.Vult ergo gl.concludere,
1 quod incerto † de incertis(dumtamen poſt certificetur) po-
teſt legari hodie,& hoc probatur,per hanc literam,ſecundũ
Iac.dicit enim, ſed nec huius.q.d. nedum ſpecies præmiſſæ,
imo hæc eſt correcta, & hoc ubi ex poſtfacto,poteſt fieri cer
tum,alias ſi ſemper incertum remaneat,nõ ualet, ut ſi dicat,
relinquo uni de mũdo,& hoc niſi legetur pauperibus,in qui-
bus eſt ſpeciale,& erat ratio antiquorum,quia quod legatur,
legatur ratione amicitiæ uel meriti , nullam autem amicitiã
habemus cum incerto, quamuis ſub certa demonſtratione.ſi
enim dicat, lego illi qui primus capitolium aſcenderit,nulla
erat affectio,quia neſciebat quis prior,ſecũdum eum , gl.hoc
reuocat in dubium , ff.de re.du.l. quidam.Et uidetur tenere,
ꝙ non ualet relictum incerto de incertis,etiam quamuis ſub
a certa demõſtratione,ut ibi in prima ſolutione.† Sed ego crẽ
do,quòd poſsit legari,incerto de incertis, dumtamẽ poſt cer
tificetur,etiam de iure digeſtorum. Et uidetur expreſſum. ff.
de re.du.l.ſi quis ita ſcripſerit.Vnde antiquitas,de qua hic lo
quitur,fuit ante tempora digeſtorum,ſeu compilationem eo
rundem.Et ille codex , de quo hic loquitur , fuit etiam ante
compilationem noui codicis , quo utimur forte in codi-
ce

ce Hermogeniano, vel Theodoſiano. Sed videtur, ꝙ etiam
b incertis b poſsit legari, quia legatur collegio. C. de ſa. ecc. l. 1.
Sed ibi nō legatur incertis, imo ipſi collegio, quod vice per-
ſonæ certæ fungitur. ff. de fideinſſorib. l. mortuo. ſecundū. Pe.
Hæc oppoſitio non meruit ſignari, melius potuiſſet oppo-
nere de l. ciuitatibus. ff. de le. 1. ff. de re. du. l. ciuibus. Et dic ge
3 neraliter, quód vbicunque aliquibus legatur, qui corpus † fa
ciunt, quamuis incerti ſint, valet legatum, per leges prædi-
ctas, dūtamen corpus ipſum certum ſit Sed ſi corpus, vel col
legium eſſet incertum, non crederē valere, ſicut nec ſi incer-
tæ perſonæ legaretur. Et hoc niſi legetur eccleſię, vel colle-
gio eccleſiaſtico, tunc enim incertitudo nō vitiat, vt in auth.
de eccl. ti. § ſi quis in nomine. & § ſi quis autem. C. de epi. &
cle. l. ſi quis ad declinandam. vel niſi reipubli. ff. de condit. &
demon. l. quę conditio. § 1. quia pia cauſa reputatur. C. de ſa.
ſan. ecc. l. id, quod pauperibus. § 1. & idem credo, in omni pia
cauſa, cum ſit eadē ratio, quæ aūt ſint piæ cauſæ, ſatis colli-
4 gitur in d. § 1. † Item hoc quod hic dicitur, videtur intelli-
gēdum niſi, legatarius velit probare, ꝙ teſtator ſenſerit de ip
ſo, per aliquas veriſimiles coniecturas. ff. de hær. inſti. l. in tē-
pus. § 1. & ita videtur, ꝙ legatum de ſe valeat, nec incertitu-
do vitiet, ſed defectus probationis: ſed hoc vī contra mētem
huius §. Poteſt dici ꝙ vbi teſtator legat omnino incerto, ſi-
cut vni de mūdo vel de ciuitate, quod non valet legatū ipſo
iure, vt hoc §. ſed vbi ſentit de certo, veruntamen non con-
ſtat de quo, tunc valet ipſo iure legatum, ſed propter defe-
ctum probationis, nullus admittitur, niſi hęres gratificet, vel
alter probet de ſe ſenſiſſe. ff. de leg. 2. l. ſi quis ſeruum. § ſi in-
ter. de reb. dub. l. ſi fuerit. & vide Dy. extra de reg. iu. c. in ob-
ſcuris. lib. 6. verſic. tamen arguitur. & vide j. eo. § ante hære-
dis: in ſi. Sed de iure canonico videtur ꝙ valeat in caſu, quā-
do cōmittitur in alterius diſpoſitione. extra de teſta. c. cum ti
bi. ibi enim, teſtator non ſentiebat de certo: ſed ibi loquitur
quando ad pias cauſas, vel ibi certificandus erat ex poſtfa-
5 cto per electionem. Quid ergo, ſi quis † iubet creditoribus,
& querelantibus ſuis ſatisfieri, an valeat talis diſpoſitio?
Non videtur propter incertitudinem, ſed ſatis pōt dici quod
ſic, cūm ſit pia cauſa propter liberationē animæ. Itē quia ex
poſtfacto, ſit certum. Et vide in Spec. de inſtr. edi. § compen-
dioſo. verſi. Item ſcias autem. Sed nunquid, poteſt legari ab
c incerto? c Dic quod ſic, ſi poſt certificetur. ff. de iure. cod. l.
ab inteſtato. & l. ſi quis cum de. de condi. & demonſtra. l. Pu-
blius. Sed cū hæc antiquitas corrigantur, per modum qui di-
ctus eſt, nunquid eodem modo corrigitur, ꝙ dictū eſt de tu-
tore ſ. ver. tutor. quoque, quia ſequens § nihil aperit de hoc,
ibi enim loquitur de perſona tutoris, & ſupradictus. § ſeu
ver. loquitur de perſona illius, cui datur. Et poteſt dici, ꝙ ſic
6 in teſtamentaria, quia incertæ perſonæ datur tutor † in te-
ſtamento, duntamen poſt certificetur ſ. de tute. § cum aūt. ff.
de teſt. tu. l. ſi quis ita dixerit. § ſi. Sed de datiua non videtur,
cum iudicialia non debeant eſſe in pendendum. ff. de iudic. l.
non quemadmodum, & ſic non videretur poſſe dari tutor po
ſthumo per iudicem, vnde hic loquitur tantum de teſtamen
taria, & ideo in materia teſtamentorum, de hoc agitur hic.
Item dicit quod § libertas. etiam corrigitur, vbi poſt certifi-
cari poteſt. Et eſt idem ſicut in legato, vt no. in l. cum ex plu-
ribus. hic allegata in gloſſa.

a Adnotatio. Incertis autem. Incertitudo perſonæ legatum libertatis, & tu-
telæ datione n vitiat & alieno poſthumo poteſt hodie legatum, & hæreditas
relinqui. h. d. ſecundum Bal. vſque ad § ſi quis in nomine.
b Incertis. Tu vide hic diſtinctionem per Ang. in ver. in glo. conceſſum erat.
c Ab incerto, An autem executor vltimarum voluntatum poſſit dari incer-
tus. vide hic, per Ang. ante finem. § in ver. quæro autem.

1 *Tutor incertus ne detur, & cur.*

Tvtor Autem. In gl. vt ſi ita in ſi. Sed pro Deo quæ eſt
1 ratio, quare tutor incertus, qui † poteſt poſt certificari, dari
non poteſt, ſicut poteſt dari incertæ perſonæ, poſt certifican
dæ, & legari, vt ſ. proxim. dictum eſt? Reſpondeo ſecundum
Iaco. de Ra. iura quantum poſſunt prouident pupillis. Vnde
ſi poſſet dari tutor incertus, vt ille qui primo veniet ad por-
tam, vel alias ſub conditione, poſſet eſſe, quod aliquis ribal-
dus veniret primus, & ita non eſſet prouiſum, ſed improui-
ſum pupillo: idcirco non pōt dari incertus, ſecundum cū Et
ideo dicit tex. certo iudicio &c. vt hic i tex. ſatis exprimitur.

1 *Poſthumum alienum recte inſtitui.*

Posthvmvs. In gl. ſcilicet de iure prætorio. in ſi. qui-
dam habent in gl. § hunc. pro contrario, ſed nihil facit con-
tra, quod enim hic dicit antea, non refertur ad ius antiquiſ-
ſimum, de quo ſit ibi mentio, ſed ad ius ſſorum, ſecundum
quod poteſt poſthumus alienus hæres inſtitui. ff. de lega. 1. l.
pe. de teſt. l. filius, quamuis glo. videatur dicere cōtra. ff. de li-
be. & poſth. l. ſi quis poſthumos. § 1. In gloſ. ſed quæ eſt. in ſi.
ſed mirandum, cur hic in tex. dicatur, qui vis eſſe non poteſt
&c cum hic loquitur de alieno poſthumo, qui poteſt ab alia,
quam a parentibus. capere, vt ſcripſi ſ. § legari. Et ſic videtur
1 poſſe † inſtitui, quamuis in rerum natura eſſe non poſsit, tñ
natus poſſet inſtitui, vt eſt dictū, oportet dici, vel ꝙ iſta cau
da non loquatur in poſthumo proprio, ſed ſubauditur, ſic
poſt illa verba, & tunc poteſt, ſub ſicut & proprius, qui po-
teſt inſtitui, niſi in vtero &c. Et concor. ff. de libe. & poſth. l.
ſi quis poſthumos. § 1. vel ꝙ dicamus, ſecus in poſthumo, &
ſecus in iam nato, vel quod illa glo. ſit ſalſa.

1 *Errorum quis. & an vitiet. 2.*
3 *Capellaniam, quæ non eſt, obtineri non poſſe, fallit tamen.*

a Si Quis a in nomine. In gloſſ. nomen eſt genus ibi agno-
men: de agnomine, non agitur hic, licet de eo fiat mentio in
1 l. 4. C. de teſta. In gloſſ. a teſtante, † in ſin. dic quod inter-
dum eſt error in nomine perſonæ hæredis, vel legatarij, & il
le non vitiat, duntamē conſtet de perſona, vt hic. Interdum
in nomine rei legatæ, & tunc aut erratur in nomine proprio
aut appellatiuo. Et ſi in appellatiuo, aut verborum prolatorū
ſignificatio ſe poteſt extēdere ad mentem teſtantis, vel de ſi
gnificatione ſui, vel ex conſuetudine loquendi & tunc va-
let: vt § quod tamen. ff. de ſuppelle. leg. l. Labeo. Aut non, &
b tunc gloſſ. quæ eſt in l. 4. ff. de le. 2. videtur velle, b quod va-
leat duntamen conſtet de mente, quia ſine verbis, nutu po-
teſt legari. Sed contra facit ff. de reb. dub. l. in ambiguo. de
ver. ſign. l. nepos Proculo. ibi nam qui &c. & ibi no. ff. de hær.
inſtit. l. 1. § ſi autem. de leg. 2. l. cum pater § cū imperfecta, &
hoc niſi res eſſet in conſpectu. ff. de ver. ob. l. quæ extrinſecus
2 verſ. ſed & ſi. in rei. Interdū erratur † in nomine regionis. &
ille error non vitiat. ff. de lega. 3. l. patronus. § libertis. & hoc
niſi in reſcriptis. extra de reſcrip. ca. ſignificante, vel dic me-
lius, vt ibi not. per doc. in dubio autem non præſumitur alia
mens teſtantis, quam quæ verba ſignificant. Etenim nemo
eſtimandus eſt aliud dixiſſe, quam ꝙ in mente cogitauerit.
vt d. l. Labeo circa medium. ff. de auro & arg. leg. l. Plautius,
& ideo opus eſt probare aliam fuiſſe mentem, vel forte quia
teſtator hoc alias expreſſerat ſicut no. in l. 4. vel per coniectu
ras, vt ex contextu materiæ. ff. de le. 2. l. vnum ex familia. § ſi.
vel ex vſu loquendi, vide ff. de leg. 3. l. non aliter.
3 † Quid ergo, ſi quis impetrauerit capellaniam ſancti Ste-
c phani inſtitutam in tali eccleſia, & nulla eſt ibi capellania c
ſancti Stephani, ſed forte ſancti Petri, nunquid vitietur gra-
tia, vel extendetur ad capellaniam ſancti Petri? Videtur
quod non vitietur per hunc §. cum concor. Contrarium vi-
detur in c. ſignificante. Item quia impetrans dedit cauſam er
rori, qui potuit melius declarare, vt ibi not. Satis poteſt dici
ꝙ ſi conſtet de mente conferentis, quia forte expreſsit capel
laniam inſtitutam per talem & vacantem per mortem talis,
quāuis ſit error in noie ſancti, in cuius nomine fundata eſt,
ꝙ valeat per prædicta. & vide. C. de leg. l. ſi Fortidianum, de
fideic. l. voluntatis. & ibi ſcripſi. In glo. vnde in ſin. Vel dic ꝙ
non refert, duntamē ſine fraude &c. vt ibi no. Sed verius cre
do, ꝙ ſeruo non poſsit, alias text. fruſtra diceret, ſi liber &c.
vt d. l. vnica. Et eſt ratio, ne ſit eis materia fugæ, & vt facilius
reperiantur. ſi fugiant. & idē forte in monachis, & alijs reli-
gioſis, qui debent reſidentiam cum ſit eadem ratio.

a Adnotatio. Si quis. Error propij nominis, ſi de corpore conſtat, eſt falſa
demonſtratio, ſine cauſa, dummodo non ſit conditionaliter appoſita. legatū
non vitiat, h.d. ſecundum Bal. vſque ad §. an ſeruo.
b Videtur velle. Quid ſi eſt erratum in patria legatarij? Quid ſi erratū eſt in
noie atuncis. Itē ſi erratur in nomine proprio, ſed non in nomine dignitatis
vel artificij. vide hic do. Ang. in 2. col. ver. quid ſi erratum, vſque in fi. §.
c Nulla eſt ibi capellania. Videtur ille ſentire quod error in nomine proprio,
eccleſiæ vitiet reſcriptum. de quo vide Fely. in c. ſignificante. col. 2. ver. decla-
ra quinque modis. & ibi dicit in apoſti. ad Panor. nu. 4. in apoſtil. in ver. reſcri-
pti. de reſcrip.

1 *Conditionis notæ.*
2 *Conditionem ex mente colligi.*
3 *Legati validitas ex quibus cauſis pendeat.*
4 *Modi & cauſæ communia.*

Hvic proxima. Qnia ſicut error nominis non nocet, c
ſic nec demonſtratio falſa. In gl. verna. in fi. ff. de le. 1. l. Titiæ
textores. In gloſſ. idem & ſi non emit: ſed alio titulo. acquiſi-
uit. In fi. eiuſdem gl. ſed ibi fuit conditio in glo. no. conditio,
1 ibi per eum allegat l. muto. §. ſub conditione. Item † per di-
ctionem: vbi de leg. 2. l. ſi ita ſcriptum. §. ſi pater. Item per di-
ctionem, in de cond. & demonſtra. l. Publius: ibi. in honorem
conſulatus. Item per dictionem, ita ff. eo. l. noſter. Item per
ablatiuum abſolutum a præterito formatum. ff. de ſtat. libe. l.
ſi quis ita libertatem. §. ſi duos. Item per dictionem quiſquis.
ff. de libe. & & poſthu. l. 3. §. filius. 3. dicto. Item per qui, quæ
vel quod ad futurum tēpus relatum. ff. de le. 1. l. Stichum. de
leg. 3. l. nuper. & l. ſi ſic. §. 1. hic allega. Idem videtur, ſi ad
præteritum. de hær. inſtitu. l. 2. & hoc intellige, vt ibi ſcripſi:
quia illud intelligitur cum ad factum proprium refertur cō-
ditio: tunc enim diſtinguitur, an de præterito, an de futuro,
dic vt ibi per glo. & doct. Item fit conditio per dictionem,
ad ff. de ma. teſta. l. qui duos. §. 1. Item per dum. ff. de leg. 3. l.
qui concubinam. §. vxori. Item per quo ad C. de le. l. 1. ſed il-
la videtur contra. dic tamen vt ibi. Item per quamdiu. ff. iud.
ſol. l. hæc ſtipulatio, ſed per nullam harum dictionum, fiet
expreſſa conditio, niſi per, ſi & cum, vt notatur. ff. de hær. in-
ſti. l. Trebatius. & in d. l. Stichum. ſuper verbo: conditiona-
lis, pro quo facit. ff. de condi. & demonſtr. l. 1. in fi. & hoc eſt
multum notabile, ſi ſit verum, pp effectum tranſmiſsionis.
Si enim ſit tacita conditio non impedit tranſmiſsionem. ff.
de condi. & demonſt. l. conditiones quæ extrinſecus, cum ibi
notatis, quando di. le. ce. l. cum illis. § fin. ſed expreſſa impedi
ret. vt in l. vnica. §. ſin autem. C. de cadu. tollen. Sed hoc for-
te non procedit: niſi quando talis conditio, per talia verba
apponitur, quæ de natura legati ſubintelligebantur. ff. de leg.
1. l. 3. Item no. quod verba de ſe non conditionalia, faciunt con-
2 ditionem † ſi teſtator hoc ſentiat vel partes hoc agant, & cō-
ſiet. ff. de verb. obli. l. ſi ita ſtipulatus fuero hanc ſummam. de
condi. & demonſt. l. in conditionibus. In ead. gloſ. ibi cum al-
legat. §. ſub conditione. hoc videtur ius commune, vbi-
cunque apponitur in actus executione, non in ſubſtantia
actus. ff. de verbo. oblig. l. ſi decem cum petiero, & tale quod
apponitur, quod ipſo iure inhæreat: vt in concor. ibi allega-
tis. In ea. gloſſ. ibi cum allegat C. de dona. quæ ſub modo. l.
2. ſed quandoque apponitur cauſa per vt, quando gratia le-
gatarij apponitur. C. de iur. dot. l. ſi mulier. ff. de do. l. 1. §. fin.
In ea. glo. vbi cum allegat l. ſi ſic. §. 1. vide plenius. ff. de cond.
& demonſtra. in rubr. In ea. gloſ. ibi, cum dicit, non nocet vt
hic. hoc verum, niſi conditionaliter apponat, vt hic in text.
& not. in d. l. ſi ſic. licet ſit impropie conditio de præterito,
vel niſi alias legaturus non erat, vt ff. de condi & demonſt. l.
cum tale §. falſam. in fin. Secundum hoc ergo videtur di-
ſtinguendum de cauſa, aut fuit impulſiua, aut finalis, aut eſt
dubium ſicut diſtinguitur in contractibus. Primo caſu cer-
3 tū † eſt, quod valet legatum, quamuis cauſa ſit impulſiua, vt hic.
Secundo caſu non, vt d. §. falſam. in fi. In tertio, videtur præ-
ſumi, quod ſit impulſiua. cum incumbat probatio illi, qui
dicit teſtatorem non alias fuiſſe legaturum, vt d. §. falſam. in
fin. Vel poteſt diſtingui, in hoc vltimo membro, quia aut eſt
talis cauſa, quæ ſi vera eſſet, compelleret teſtatorem inuitum
ad dandum, vt lego tibi decem, quæ in meis negotijs expen-
diſti, & tunc præſumitur finalis. ff. de pact. l. ſi cum te. Aut
non compelleret: vt lego decem, quia mea negotia tanquam
verus amicus tractaſti, tunc non. ff. de conditio. indebi. l. in
ſumma. §. id quoque quod ob cauſam. Quid ergo, ſi teſta-
tor poterat compelli ad dandum, non tamen legat illud,
quod poterat, ſed aliud? Verbi gratia, quia decem in ne-
gotijs meis expendiſti, lego tibi librum vel caſtrum, ſatis
videretur impulſiua, ea ratione qua donare noluit, & hoc
ſi notabiliter excedebat pretium, in quo credebat ſe teneri.
argumen. dicti. §. id quoque. In ead. gloſſ. ibi. cum alle-
gat l. itaque. ff. de conditio. inſtitu. l. ſi quis ita hæreditatem.
de conditio. & demonſtratio. l. qui hæredi. §. fin. & hoc, ni-
ſi conditio ex aliqua cauſa remittatur a iure, vel improbe-
tur. de condi. inſtitu. l. conditiones. & l. quædam. & l. quæ ſub
conditione. infra eod. §. fin. dic vt ibi. In ead. gloſſ. ibi cum
4 allegat l. ſi tibi legatum. imo in modo eſt † diſtinguendum,
ſicut in cauſa, quia aut impulſiua, aut finalis, aut eſt dubium,
& ſi ſit dubium, aut apponitur ad validitatem teſtamento-
rum, vel tertij, & præſumitur finalis. Aut ipſius legata-
rij, & tunc impulſiua. ff. de conditio. & demonſtr. l. Titio. de
dona. inter vir. & vxor. l. ſed ſi mors. §. fi. & hoc niſi implemē-
tum modi contineret piam cauſam, vt quia alicui fuit lega-
tum ad ſui redemptionem, tunc enim præſumitur finalis. C.
de dona. l. pe. §. eadem. ver. nulla. ff. de iure do. l. promitten-
do. & l. dotis. & l. ſi ego. In ea. glo. in fin. vide. C. de fal. cauſa
adiec. l. 3. §. quod ſi quantitatem.

1 *Legatum ſeruo quando cedat 3.*
2 *Cato. Reg. limitatio.*
4 *§. Si hominem. ſenſus.*
5 *Filius & ſeruus quibus æquiparati.*

2 An servo. a In gloſſ. C. de neceſ. ibi cum allegat l.
ſeruos. vide plenius ſupra per quas perſo. nobis acquir. §.
item nobis. vbi ſcripſi. Et dic, quod lex contraria non ob-
ſtat, quia ibi loquitur quando teſtator legat ſeruo proprio,
hic quando ſeruo hæredis. In ea gloſſ. in fin. hæc ratio non
1 videtur procedere, quia legatum † factum ſeruo cedit ab
adita hæreditate. C. de cad. tol. l. vnica. §. in nouiſsimo. ff. de
op. leg. l. ſi optio. quando di. le. ce. l. eum ita legatum. §. cum
ſeruo legato. & ſic videtur legatum valere in caſu, quo eſ-
ſet manumiſſus vel alienatus, per dictas leges, pro quo. ff. de
b conditio. & demonſtratio. l. Iulianus noſter. Item regula b
2 † Catoniana non habet locum hic, cum non extendatur ad
legata, quorum dies cedit ab adita hæreditate. ff. de regula
Catoniana. l. Catoniana. & not. in d. l. ſi optio. Solut. dicas,
quod aut libertas legatur ſeruo proprio, vel hæredis, & ni-
hilominus aut legatur pure, & tunc dies cedit indubitate
a die competentis libertatis, vel ab adita hæreditate, vbi
vtrunque legatum purum eſt, vel a die exiſtentis condi-
tionis, vel euentus diei, ſi libertas fuerit relicta ſub condi-
tione, vel in diem. ff. de lega. 3. l. qui concubinam. §. cum te-
ſtamento. ad l. Fal. l. in ratione. 2. §. penulti. & d. l. Iulianus.
eo. tit. l. cum ſeruus. niſi liqueret de mente contraria teſtan-
tis, vt d. l. Iul. in fi. de leg. 1. l. quæſitum. §. 1. dic vt ibi. & §. cū
teſtamento. & ita intelligitur. d. §. in nouiſsimo, aut lega-
3 tur † ſine libertate, & pure, & tunc aut ſeruo legatur, & va-
let, & cedit ab adita hæreditate, vt §. cum ſeruo legato. & §.
in nouiſsimo. §. allegato. Et ideo hoc caſu, diſtinguitur, an
ſuccedat neceſſarius hæres, vel non, vt d. l. ſi optio. aut lega-
tur ſimpliciter ſeruo teſtatori, vel hæredis, tunc obtinet iſte
§. & ſtatim dies legati cedit, & eſt locus Catonianæ regulæ,
& ſic voluit intelligere hic gl. & ff. de hæred. inſtituen. l. ſi ſo-
cius. vbi idem no. nec refert, an viuo teſtāte manumiſſus fue-
rit, vel non, vt hic patet, quamuis glo. contra. C. eo. l. ſeruus.
Sed oppo. adhuc contra hunc §. ff. de fideicommiſſ. lib. l. ge-
4 neraliter. §. ſi homini. ſed ibi † in libertate relicta, cuius dies
cedit ab adita, vt ſupra ſcripſi. Præterea, ibi deficit legatum,
propter impedimentum perſonæ legatarij, quo caſu non ob-
tinet regula, hic nulla conſideratione vtriuſque, quando ob-
tinet, vt plene no. ff. de regula Caton. l. 1. vide ibi. Item iſte §.
non obtinet in teſtamento militis. C. de teſtament. milit. l. ex
his. In gloſſ. qui actus. ſub. purus, conditionalis, ſic vt per to-
tum titu. ff. de condi. & demonſtr. & C. de condi. inſert. & de
conditio.

condictio.inſti.In glo.nam nemo.in fi.Hæc gloſſ.intendit red
dere rationem diuerſitatis inter hunc caſum,& primum:tex.
reddit aliam: ſed ratio text. non videtur bona in eo,quod di-
xit: nam poſſet per eum alius hæres effici: quia ita poſſet in
primo caſu. Poſsibile enim eſt in primo caſu, quod inſtituus
ſe vendat ad pretium participandum, vel dabit ſe in arroga-
tionem,& acquiretur hæreditas alij.Sed hoc non eſt conſide
randum: quia eſſet expectare aduerſam fortunam &c. ff. de
verbo.obliga.l.inter ſtipulantem,§.ſacram.ſecundum domi.
Iacob.& Pet. Sed quid, ſi legetur filio a patre inſtituto, vel
econtra, patri a filio inſtituto? Videretur,quod in primo ca-
5 ſu ſit idem,ſicut†quando legatur ſeruo,a domino hęrede in-
ſtituto,cum vterque acquirat:videlicet ſeruus domino,filius
patri.Sed hodie acquiritur proprietas ipſi filio: ideo videtur
valere: & hoc poteſt dici probabiliter. In alio caſu eſt diſtin-
ctio, olim non valebat donatio facta de patre ad filium: quia
filius patri acquirebat:ſed hodie non acquiritur, quo ad pro-
prietatem. Sed hæc opinio eſt reprobanda, vt in authen. de
immen. do.ſecundum do.Iaco.& Petr.quorum ſunt hæc ver-
ba: non bene percipio, quid volunt concludere. Hæ tamen
quæſtiones videntur expeditæ: quia a filio poteſt legari pa-
tri,ff.de leg. r.l.a filio.&a patre filio.eod.titu.l.quæſitum.in
princip. primus caſus non eſt dubitabilis, quin poſſit a filio
patri legari, quia & a ſeruo domino poteſt legari vt hic.Sed
6 † ſecundus videtur dubius: quia a domino non poteſt legari
ſeruo.& videtur idem in patre,& filio,ſaltem de iure ff.vnde
vi.l.quæſitum,ideo valet: quia cum vterque filius inſtitutus
& nepos ſuus fiat legatarius, & eſſent in poteſtate vnius: vi-
debatur legatum a filio,illi in cuius poteſtate ambo erant:&
perinde eſt, ac ſi a filio eſſet legatum patri directo: quo caſu
ſine dubio valeret. Sed vbi inſtitutus non eſt in poteſtate ali
cuius:videtur quod non valeat, cum ſit eadem ratio,quæ in
legato præſtando ſeruo domino inſtituto: ſaltem de iure di-
geſtorum. Et in hoc errauit gloſſ. in d.l.quæſitum quæ vide-
tur ſentire quod l. quæſitum. procedat ſecundum iura noua:
imo dicas, quod in caſu, quem ponit,procedit ſecundum iu-
ra digeſtorum,vt dixi.Sed in caſu de quo ego quæro,vbi lega
tur directe a patre,inſtituto filio,non procedit:nec lex illa ca
ſum iſtum tangit.Vnde credo, quod de iure digeſtorum,non
valet.Quid de iure nouo? Forte doc.in eo.quod ſupra dixe-
runt, voluerunt ſentire, quod non valet, quia iura noua nil
corrigunt, quo ad acquiſitionem, in his, quæ proficiſcuntur
a patre, vt in auth.de immen.do.circa princ. hoc tamen non
eſt verum, imo cenſetur aduenticium,ff.de iur.do.l.profecti-
tia,§.ſi quis dotem.& idem videtur de monacho vel religio-
ſo inſtituto & legato facto Abbati, vel ſuperiori alij, vel e-
contra ſicut hic dicitur de ſeruo.

a Adnotatio. An ſeruo ſumma vt Angel.
b Item regula. In quibus regula Catoniana locum habeat, & in quibus non,
vide hic plene per Ange.in 2.col.circa med. in ver. conclude & dic, & ponit
ſex caſus,in quibus dicta regula non habet locum,quos vide diligenter.

2 *Ordo quando,& an ſpectandus.2.*
3 *Incertitudo quæ vitiet.*

2 Ante hæredis. a † In gloſſ.no.ordinem:dic quòd vbi in
1 diſpoſitione iuris,vel teſtantis, vnus admittendus eſt,vel pri
mus vel ſolus,tunc recurritur ad ordinem,vt in lege contra-
ria,ff.de vſufr.l.quoties. de hæred.inſtit.l.qui ſoluendo. la 2.
alias autem, ſi non conſtet quòd alter ſit admittendus, non
admittitur ordo,ſed impediunt ſe concurſu,ff.de vſuf.ear.re.
quæ vſu conſu.l.2. §.fi. vel propter incertitudinem repellun
tur,ff.de teſtamen.tut.l.duo ſunt titij de re.du.l.ſi fuerit, vi-
2 de ſupra eod.§.incertis.& §.optionis.† Item dic,quòd vbi or
do eſt de ſubſtantia:tunc bene attenditur,vt extra,de cler.per
ſal.promo.per totum C.de ſenten.l.prolatam.de acqui. hære
di.l.vt debitum,ff.de iure codi.l.quidam.& vide.ff.de vulg.l.
moribus. In gl.niſi in duobus. ibi cum allegat l.ſi quis a ,filio,
3 §.pe.Caue,quia iſtæ duæ † leges faciunt per coniunctionem,
& allegantur pro primo caſu quia incertitudo vitiat liberta-
tem,vt l.cum ex pluribus.non autem aliud, vt d.§.pen. Dic
tamen,quod hoc nõ eſt verum,imo dicitur idem vtrobique,
quia incertitudo vitiat legatum, vt l.ſi fuerit de reb.dub.vn-
de vbi eſt incertitudo, inter perſonas legatariorum,tunc in-
certitudo vitiat, & legatum & libertatem,ſecus ſi in re lega-
ta,vbi autem libertas legatur, eſt incertitudo, & in re & in
perſona,& ſic vitiat, vt plene not.Dyn.extra de re.iu.cap.in
obſcuris.libr.6.In ead.gloſſ.in fin.illa nil facit, vt ibi no.quia
hæres non cogitur ad ire, nec pro legato, nec pro libertate,
vt ibi notatur.

a Adnotatio. Ante hæredis. Ante inſtitutionem hæredis, & poſt.& inter me
dias inſtitutiones hæredum, hodie vtiliter legatur:& ordo non neceſſarius,ſi
de mente conſtat,non eſt curandus.Et poſt mortem hæredis:poteſt hodie le
gatum relinqui.h.d.ſecundum Bald.vſque ad §.pœnæ quoque.

1 *Legati & ſtipulationis diſcrimen.*
2 *Factum hæredi recte iuberi.*

Post mortem.In gloſſ.in ſtipulationibus.in fi. hæ leges
1 parum faciunt,vnde vult dicere gl.quod in†ſtipulationibus,
ſtatim cotrahitur obligatio, non ſic in legatis.In hoc aduer-
ſatem,ſecundum doct.quod procedit,quando legatur poſt mor-
tem hæredis,ſicut ſi legetur,cũ legatarius morietur,ff.quan-
do di.le.ce.l.ſi cum hæres.ſecundum Ia.Item dic,ꝙ hæc gl.
non procedit, vbi conſtat de contraria mente contrahentiũ.
Nam tunc poſſunt etiam obligationes contra hæredes in ſti-
pulationibus incipere, vt d.l. & C.vt acc. ab hære.& contra
hære.l.1.& hoc, vbi tale quid legatur, quod poteſt compelli
2 poſt mortẽ. Quid† ſi damnet hæredem poſt mortem facere
domum vel ſcribere librum? Non videtur valere, quaſi im-
poſsibile, vt infra, §.fin.Sed ſatis poteſt dici contra, ſemper
enim in dubio videtur intellexiſſe, quod hæres hæredis fa-
ciat.C.de contrahen.& commit.ſtip.l.veteris.

1 *Pœnarum quæ reijcienda.*

Poenae quoque. Super text.die,antea, id eſt, ante iura
digeſtorum.Idem quod hoc iure, ff. de penu. lega.l.1.& l.ſi
penũ.quan.di.le.ce.l.cum ſine ad leg. falcid.l.1. §.item ſi ita.
vbi eſſet probroſa vel impoſsibilis, ff.de condi. & demon.l.
mulcta, ff. de his quæ pœ. nomine. l. 1.& placet hoc magis,
quam illud,quod not.C.eo.l.1.vbi glo.videtur ſentire, quod
hæc antiquitas erat de iure ff. & illud ſequuntur ibi multi
doc.Sed contrarium videtur uerius,per leges prædictas.Vn-
1 de† in d.l.1.reijcitur probroſa,vel impoſsibilis,& ſic ſuppo-
nit,ꝙ non alia.Et not. ꝙ illud quod nomine pęnæ adijcitur,
petitur iure legati: & detrahitur ſalcidia, vt d.§.ſi ita.extra
de teſta.c.Raynutius.& ibi de hoc Doct.

1 *§.Exceptis & l.cum intereſt.conciliari.*
2 *Conditio in quem conferatur, referre eiuſque rei vſus.*
3 *§.Exceptis,ſenſus.4.*
5 *Conditio quando,& an ſuſpendat.*
6 *Conditio reijcienda.*
7 *Impoſſibilitas quando vitiet.*
8 *Difficultas quæ vitiet.*
9 *Legatum ſine capiemem vetare,pœnale eſſe.*
10 *Teſtatori quæ, & an mutari liceat.*

Exceptis. In glo.ff.de lega. r. ibi cum dicit, non au-
tem ſoluere, hoc nihil valet, quia tunc non eſſet dubium &
fruſtra diceretur,anguſtias temporum non nocere cum tunc
nullæ eſſent anguſtiæ. Quid dicemus? Dynus ſequitur pri-
mam,extra de reg.iur.ca.nemo poteſt ad impoſsibile. libr.6.
ſed illi ſolutioni non obſt.regula Cato.do. Iacob.& Petr.di-
cunt, quod anguſtia temporis non nocet in contractibus vt
ff.lo.l.inſulam, §.1.ergo nec in vltimis voluntatibus in qui-
bus eſt plenior interpretatio facienda. ff.de reb.dubijs.l.cum
in teſtamento. Sed adhuc non reſpondetur,quia hic impoſsi-
1 bilitas vitiat,ibi non.Sed dicas,†quod ibi fuerunt duo,ipſum
legatum,& tempus dandi, legatum non continet impoſsibi-
le,ideo valet,ſed adiectio temporis eſt impoſsibilis,quę non
uitiat legatum purum,& poſsibile,ſed hic loquitur, quando
ipſum legatum eſt impoſsibile. Sed certe eodem modo ſunt

hic dno,ipſum legatum, quod eſt impoſsibile,& pœna poſsi
bilis,cur ergo non ualet in pęna poſsibili ? reſpondeo, lega-
tum eſt principale.pœna eſt adiectio, vnde cum ipſum prin-
cipale non tenet,nec acceſſoria adiectio, ff.de verbo.obli.l.ſi
homo mortuus.Sed in contrario tenet ipſum principale. In
ead.gloſ.in fi.hanc ſequitur Dynus in d.c.nemo.Domini ve-
ro Iac.& Pet.dicunt, quod hanc ſeqnebatur dominus eorum
2 & reddebat ratioñe,quia quando conditio† apponitur in per
ſona onerati, nunquã volet qđ impleatur. Vnde teſtator nõ
videtur velle,valuiſſe legatum,ſed vbi apponitur in perſona
honorati, certum eſt quod ille vellet implere,ſi poſſet,& ni-
hil eſt quod ei debeat imputari,ſi non impleat ideo valet le-
gatum.Ipſi tamen dicunt idem eſſe, ſiue in perſona onerati,
ſiue honorati,apponatur conditio,ſed dicunt referre,an ap-
ponatur impoſsibilitas per modum præcepti,an per modum
conditionis, nam ſi per modũ præcepti,non valet. Verbi gra
tia, hæres meus da montem aureum Semprònio,vel aſcẽdas
cęlum,& ſi non feceris,da ei centum, hoc caſu neutrum va-
let , ſed ſi per modũ conditionis apponeretur impoſsibilitas,
bene valet,verbi gratia,hæres meus, ſi cœlum digito non te
tigeris,vel ſi montẽ aureũ non dederis Sempronio,da ei cen
tum hoc caſu bene valet,Et eſt ratio.quia hoc caſu videtur le
gatum ſub conditione neceſſaria,quo caſu valet, vt ſi ſol cras
orietur, ſic vides in contractibus , quia ſi promittis dare Sti-
chum mortuum, & ſi nõ dederis,promittis dare pęnam,neu
tra valet,quia impoſsibile apponitur in conuentione,ſecus ſi
per modum cõditionis.ff.de verbo. obli.l. ſi homo mortuus,
& l.impoſsibilis ſecundum eos , hæc ſolutio videtur bona &
glo.voluit eam ponere,ff.de condi.inſtit.l. 1.in ſecunda ſolu-
tione ibi cum dicit , vel ibi non fuit impoſsibilitas &c. ſed ſi
pro fundius inſpicias, leges contrariæ nil faciunt contra hãc
3 literã,quia hic† nil agitur de conditione,ſed de actione pœ-
næ,quæ non ſunt idem.ff. de his quæ pœ.no.l.2.Idcirco iura
loquentia de conditione nil faciunt ad propoſitum , niſi per
ſimile vnde pœna dici nõ poteſt, niſi vbi præcedit diſpoſitio
teſtantis,de aliquo dando, vel faciendo,& adijcitur pœna ad
confirmationem diſpoſitionis,per verba negatiua,tunc enim
certum eſt, quod neutrum valet, ſi principale diſpoſitum ſit
impoſsibile.Verbi gratia , damno hæredem meum attingere
cęlum digito,& ſi non fecerit,damno eum centum dare,neu
trum valet, & eſt ratio,quia nemo ad impoſsibile obligatur,
vt ff.de reg.iur.l. impoſsibilium. Per pœnam autem nolit eũ
obligare ad principale diſpoſitum , quod eſt impoſsibile , &
nullum ergo acceſſorium debet eſſe nullum,& maxime,quia
pœna non debet committi,niſi ſit culpa,vel mora,vt l.ſi de-
ceſſerit ff.qui ſatiſda.cog.de excep.do.l.apud Celſum, §.ſi in
arbitrum, nam dando , vel faciendo impoſsibile ; non poteſt
mora vel culpa argui , & ſic non debet pœna ligari nec hoc
caſu locus eſſe poteſt illi diſtinctioni,an apponatur in perſo-
na onerati,vel honorati,quia pœna de ſui natura non poteſt
4 apponi, niſi in perſona onerati. Et ille eſt verus † intellectus
huius §.nec vltra de conditione loqui oportuit,nec diſputa-
re & tamen gl.ſubintrat, quæramus an conditio impoſsibilis
vitiet diſpoſitionem teſtantis,vel vitietur, &(ſicut vides)gl.
diſtinguit. an apponatur in perſonam onerati , an honorati.
Dyn.plenius diſtinguit, quia aut apponitur affirmatiue , aut
negatiue,ſecundo caſu habetur pro pura.In primo ſubdiſtin
guit aut ſemper impoſsibilis, aut aliquo tempore impoſsibi-
lis,aut poſsibilis.Et ſi ſemper impoſsibilis , aut apponitur in
perſona onerati,aut honorati,vt not.in d.ca.nemo.Subijcia-
5 mus iſta examinationi.Certe primum† membrum eſt indubi
tatum,quando ponitur negatiue , quia illa eſt neceſſaria,nec
facit actum conditionalem. ff. de cond. & demonſt. l. hæres
meus.de verbo.obli.l.impoſsibilis.Sed quando ponitur affir-
matiue,non cõſentio ſubdiſtinctioni,an fuit ab initio impoſ-
ſibilis &c. quia illa diſtinctio reprehenditur per regulam Ca
ton.vt ſ.dixi, & in l.ſi mihi & tibi alleg.in gl.non fuit condi
tio ſed quædam adiectio extra ſubſtantiam legati , quæ non
vitiat,ſicut nec in contractibus,vt ſuprà dixi. idcirco lex illa
nihil facit ad propoſitum.Item, nec illa,qua ſubdiſtinguitur
an in perſonam honorati, vel onerati, quia leges indiſtincte
dicunt conditionem impoſsibilem pro non ſcripta haberi,vt
ſ.de hære.inſti.§.impoſsibilis, ff.de condi.inſti.l.3.& l.condi
tiones.de conditio.& demon.l.obtinuit.& l.mulcta, §.fi.& l.
cum tale.§.falſam,Nec aliqua lex dicit contra.quia iſte §.cu-
ius timore fuit facta diſtinctio, nihil facit,imo in alio caſu lo
quitur,vt ſ.oſtenſum eſt. Nec aliqua bona ratio reddi poteſt,
6 cur debeat diſtingui. Igitur videtur † indiſtincte dicendum,
quod impoſsibilis conditio de natura reijciatur , nec in hoc
eſt facienda difficultas , nec eſt ſufficiens prædicta diſtinctio
quia debuit diſtingui,an fuit impoſsibilis de facto,an propter
prolixitatem,quibus caſibus uitiat,ut ff.de cond.inſti.l.ſi Ti-
tius.de ſta.libe.cum hæres.§. 1.Sed ego hoc non admitto , in
impoſsibili de facto, vt dixi ſuprà de hæredi.inſtitu.§.impoſ
ſibilis Recollige ergo, cum quæritur an impoſsibilitas uitiet
7 diſpoſitionem extremam,diſtingue,quia† aut apponitur im-
poſsibilitas in uim præcepti , & tunc,aut in ſubſtantia ipſius
legati, & uitiat, ut hic , cum concor.aut in circunſtantijs,&
non uitiat , ut l.ſi mihi & tibi.§.1.aut in uim conditionis, &
tunc aut eſt impoſsibile,propter difficultatem tantum,& ui-
tiat, ut l.cum hæres.§.1.aut de natura, ut quia forte res non
eſt in rerum natura, & tunc habetur pro non ſcripta , ut l.ab
omnibus.§.1.de leg. 1.& d.l.1.de cond.inſti.cum concor.aut
propter perplexitatem,& tũc uitiat, ſi ſit omnino perplexũ,
ut l.ſi Titius.Hoc ſolum tene, alijs ſubſtitutionibus omiſsis.
Quo autem impoſsibilitas vitiet contractus. uidebis in pro-
pria materia infra de inuti.ſtipu.§.ſi impoſsibilis. Sed quæra
mus,hic dicitur,quod ubi teſtator præcepit impoſsibile, pœ
na adiecta, quod neutrum ualet.Quid ſi difficile ? non uide-
tur idem quia difficultas non impedit obligationem,ut l.con
tinuus, §.illud. & ſcripſi d.§.impoſsibilis.de hæred.inſti.ſu-
prà.Ad hoc poteſt dici.quod ubi eſt talis difficultas, quæ an-
nullat legatum omnino , poteſt dici idem quod impoſsibile.
8 † Sed ubi omnino non annullat,ſed facit teneri ad eſtimatio
nem,tunc non idem.immo committit pœnam,niſi det lega-
tum uel æſtimationem. Quæ autẽ ſint illæ difficultates , quæ
annullant legatum , uel non,uide ſ.§.non ſolum.Quid ergo,
ſi pręcepit fieri templum,uel palatium,uel aliud opus,quod
eſt ſupra uires hæreditarias , ac ipſius hęredis , & ſi non fie-
ret,adiecit pęnam ? ſatis poteſt dici, quod neutrũ ualet, quia
talis pœna impoſsibilis non ualet,ut l.cum hęredes.§.1.& d.
§.non ſolum.In gloſſ.ut inquilinos, idem ſi non ſint interdi
cta, ſi tamen de iure reſcindi poſsint. Vnde ſi filium grauaret
in portione legitima , ſic quod locus ſit querelę, & appone-
ret pœnam, ſi contraueniret , non committeretur , & idem
credo ſi pręciperet aliquid contra conſuetudinem patriæ, &
adijceret pœnam ĩ.de off.iud.in prin.Tranſgreſſor enim le-
gis,& conſuetudinis eadem pœna punitur 11.diſt.ca. in his.
9 Sed† quid ſi legauit alicui fundum.& noluit.quod adipiſcere
tur poſſeſsionem authoritate propria,& ſi heres impediret,
adijcit pęnam,nunquid hęres in pęnam incidit, ſi impediat ?
vr̃,ꝙ non. quia huiuſmodi pręceptum, eſt cõtra legis inter-
dictum,certum eſt enim , ꝙ interdictum eſt prius legatario,
ne authoritate propria adipiſcatur legatum.ſ.ſine uoluntate
hęredis,ff.quo.leg.l.1.in prin.igitur tale pręceptum non ua-
let,nec adiectio pœnę , ut hic.C.de his quę pœ.not.l. unica.
hoc non credo , imo teſtator hoc poteſt ordinare, ꝙ legata-
rius authoritate propria adipiſcatur,ut ff.de le. 2.l.Titia cum
teſtamento,§.Lucius.& ibi no. idcirco ualet pœnę adiectio.
10 Vnde † aduerte,ꝙ ubi aliquid eſt per ius diſpoſitum,ꝙ te
ſtator immutare non poteſt , ut quia forte habet ius publi-
cum,uel fauorem,tunc obtinet hęc lex, & potes ponere exẽ-
pla.ff.de teſta.tutel.l.iure noſtro.de admi.tu.l.quidam, C.de
cõd.inſer.l.2.ff.de leg. 1.l.nemo poteſt. Sed in his , in quibus
poteſt diſponere contra iuris ordinationem , ſicut in cautio-
ne de legato pręſtando , ut C.ut in poſ.leg.l.ſcire.uel de non
faciendo inuentario.C.arbi.tu.l.fin.hęc lex non obtinet; nec
ubi ordinatio eſt pręter legem, uide ff.ad leg.Falc.l.quod de
bonis.§.1.C.de pa.l.pacta.quę contra.

De ademptione legatorum. *Rubrica.*

1 *Teſtamentum iuratum reuocabile,fallit.2.*
3 *Pacta quæ iuramento non firmantur.*

Ia

Yn gl. quia ambulatoria. do. Iac. & Pet. dicunt ꝙ non po-
teſt ligari vltima voluotas etiam per iuramentum iure iſto.
1 Vnde ſi quis fecit teſtamentum,† & iurauit ſe in eo perſiſte-
re: nihilominus poteſt reuocare, quia ambulatoria &c. ff. eod.
l. 3. §. fi. ff. de do. ioter vir. & vxo. l. cum hic ſtatus. §. oratio. ſe
cundum eos. Hæc quæſtio eſt multum antiqua, & frequen-
ter eſt in facto. Vnde Spe. tenet ꝙ primum teſtamentum iura
tum tenet, & non reuocatur, vt in Spe. de fi. inſtr. §. compen
dio ſe. ver. quid ſi iurauit. Hoſt. diſtinxit quia aut reuocauit ſi
2 ne cauſa, & tenet primum. aut † cum cauſa, & tenet ſecundũ,
vt no. Arch. poſt eum extra de ſepul. c. 1. gloſſator decretorũ
tenet idem quod Iac. & Pet. 13. q. 2. c. fi. Io. An. diſputauit ple
ne de hoc, & tenet idem extra de re. iu. c. quod ſemel. in no-
uella. Et hoc placet. Et videtur ibi d. c. 1. de ſepul. ibi enim nõ
ſepelitur in loco iurato. & ita ſupponitur, ꝙ valuit reuoca-
tio, veruntamen in pœnam periurij eligitur alia via. Vnde ſi
dicerem nõ tenere ſecundum teſtamentum, adhuc dicerem,
primum reuocatum in effectu, quia primum non habuit vo-
luntatem teſtantis. ff. de his qui. vt ind. l. cum quidam. de
3 mili. teſt. l. militis. §. veteranus. Præterea,† conuentio, ex
qua ligatur arbitrium, eſt cõtra bonos mores. ff. de verb. obli.
l. ſtipulatio. hoc modo. Ideo non ligatur iuramento, extra de
reg. iur. c. non eſt obligatorium lib. 6.

1 *Impugnans actum eo non fruatur.*
2 *Adimi teſtamento quæ poſſint & quo.*
3 *Repugnantia quando, & an, vitiet.*
4 *Reg. vbi repug. ſenſus.*
5 *Ademptum quando videatur.*

a ADEMPTIO. a In gl. ſcilicet, teſtamento. in
fin. ille §. parum facit ſecundum do. Iac. & Pet.
Et prima fuit opi. Pla. quæ poteſt fundari ſecun
1 dum eos: quia † qui nititur impugnare teſta-
mentum, non habet commodum ex teſtamen-
to. C. de leg. l. ſi legatarius. ff. de inoff. teſta. l. Papinianus. §.
meminiſſe. Item fruſtra legis auxilium inuocat, qui in legem
commiſit. ff. de min. l. auxilium. ergo codicilli, qui contrarian
tur teſtamento, non confirmantur per teſtamentum, niſi hoc
exprimatur. Quia non eſt veriſimile, ꝙ illud quod fit ad finẽ
contrarium, confirmetur per id ff. de cond. & demon. l. cum
tale. §. fi. Ipſi tamen tenent cum glo. & dicunt ꝙ non eſt ridi-
culum, ſi codicilli contrarij confirmantur per teſtamentum
quia quandoque videmus agi ex contractu, vt contractus de
ſtruatur. ff. de contrah. emp. l. ſed & Celſus. §. 1. de act. empt.
2 l. ex empto. §. is, qui vina. Tene ergo,† ꝙ legata in teſtamen-
to poſſunt adimi in codicillis confirmatis expreſſe, non ſic
de hæreditate. C. de codi. l. 3. In gl. vt ſi eodem teſtamento.
cum alleg. l. ſi ita ſcriptum. dic melius vt ibi, & C. de lega. l.
datum. quia aut adimitur expreſſe, aut tacite. Et ſi expreſſe,
aut in eodem teſtamento, aut alia voluntate, & ſi alia volun-
tate, aut æque ſolenni, aut minus ſolenni. ſi tacite, aut per de-
legationem, & tunc aut ante conſummatum teſtamentum,
aut poſt, vel alias tacite vt per inimicitias, & tunc gl. tenent
ꝙ per exceptionem, vt potes colligere ex his, quæ notantur
in dictis legibus. In ea. gl. in fi. Iac. dicit ꝙ vix poteſt dari bo-
num exemplum illi regulæ. Sed videamus modum opponen
di, vt melius ſoluamus. Hic dr̃, ꝙ vbi teſtator dicit lego Ti-
tio, non do, non lego, valet ademptio. Contra vbi eſt repu-
3 gnantia in teſtamento, neutrum, vt d. regula† Sed in his ver-
bis eſt manifeſta contradictio, ergo vr̃, ꝙ neutrum valet, er-
go male dicit hic tex. ꝙ valet ademptio. Illud contrarium io
tendit ſoluere Iac. diſtinguendo. nam aut contradictio, ſeu re
pugnantia, fit incontinenti, & tunc vitiatur vtrunque. aut ex
interuallo, tunc non, ſed valet vltimum, & h. d. per l. non ad-
ea. ff. de cond. & demon. de ma. teſta. l. Stichus. imo Pamphi-
lus. Nonnulli voluerunt dicere, ꝙ omnia verba teſtamenti,
quocunque tempore ſcribantur, vel proferantur, debent re-
ferri ad id tempus, quod ipſe reprobat. Sed ſalua gratia tanti
doc. hæc ſolutio non videtur vera, nec bonus intellectus il-
lius regulæ, quia regula dicit, ꝙ neutrum valet, & tñ in l. nõ
ad ea. & in l. Stichus. valet vltimum. ff. de hære. inſt. l. ſi ita
ſcriptum. quod eſt contra mentem regulæ, & ſolutionis. Vn-
de de omnibus exemplis, quæ dantur in dicta regula: non vr̃
aliquid procedere, niſi exemplum perplexitatis verborum.
Quid ergo reſpondebimus? Dicas, qđ regula nihil facit ad
4 propoſitum, loquitur enim,† qñ ſunt verba incompatibilia,
nec vnum magis interpretatione poteſt eligi, quam aliud.
tunc enim vtrunque vitiatur, vt in exemplo perplexitatis. d.
l. ſi Titius. Vel ſi dicat, inſtituo Sempronium & Mæuium, ita
qđ quilibet habeat inſolidum, vel lego fundũ Titio, & Seio,
ita quod quilibet ſit inſolidum dominus. nec obſt. huic exem
plo l. cum quæſtio. C. de lega. quia ibi non expreſsit, ꝙ quili-
bet eſſet inſolidũ dñs. Nec ſimiliter. ff. de leg. 1. l. ſi pluribus.
quæ vr̃ obſtare. Vel pone exemplum, ſi in eodem teſtamento
dicet, volo ſepeliri penes fratres minores, & prædicatores
ſub vna clauſula, vel ſi dicat, volo, ꝙ mihi fiat capella, ſuper
tumulum meũ penes prædicatores. Itẽ penes minores, cũ ele
gerit ſepeliri in altero loco. Sed tex. noſter loquitur qñ ex in
terpretatione vel ex vi verborum apparere põt contraria vo
luntas reuocatoria primæ, & vbi non implicatur impoſsibile
ex dictis, tunc enim vel alterũ valet: vel vtrunque, ſecundum
diſtinctionem d. l. non ad ea. nec eſt repugnãtia. In gloſ. ſed ſi
Seius. in fi. ff. e. l. legatum. §. fi. & eſt ratio, quia cum nuda vo-
5 luntate adimatur: conſtat † voluntatem mutatam, ꝗuis alius
non capiat. ff. de his qui indi. l. cum quidam. Sed opponitur,
qđ non vr̃ ademptum primo, ſed debeant concurrere. ff. de
leg. 1. l. cum pluribus. Poſſet dici, ꝙ iſte §. obtinet, ſi probetur
animus adimendi, alias non. & ita no. ī. ti. 1. §. ſi eadem. in gl.
ſed nonne. Alij dñt, qđ aut legat ſecundo, cum cõmemoratio
ne primi, vt fundũ, quem Seio legaui, lego Mæuio. & tunc
præſumitur animus adimendi, alias non, vt ibi ſcripſi. & hanc
tenet Dy. in d. l. ſi pluribus. in quadam gloſſ. interlineari. pro
quo ff. eo. l. ſicut & hic. Sed huic obſtat ff. de leg. 2. l. Mæuiæ.
vbi eſt verbum commemoratiuum, eundem. Sed ibi comme-
morat rem legatam tñ: non ipm legatũ. Item ob. ff. de hære.
inſtit. l. Iulianus. ſed ibi in inſtitutione, quæ non ita faciliter
reuocatur, ſed adimitur. Vel refert, vtrũ incontinenti adijciat
verba cõmemoratiua, vel ex poſtfacto, vt primo caſu non vi
deat̃ adimere, vt in cõtrariis, ſcđo ſic, vt hic per d. l. nõ ad ea.

a Adnot. Ademptio: Diuide hunc titulum, vt hic per Ang. & ſumma ſic ſe-
cundum eundem. Ademptio, & tranſlatio legatorum, poteſt fieri in eodem te
ſtamento, vel alia ſcriptura. h. d. vſque ad fi. tituli.

De lege falcidia. Rubrica.

1 *Falcidia qui vetanda.*
2 *Falcidia & Trebel. commendat.*
3 *Falcidia quando, & an detrahenda.*
4 *Falcidia qui retinenda.*
5 *Falcidiæ quatenus imputandum.*
6 *Peculii legatum quouſque non teneat.*

SVPEREST. In gl. ideo ſic dicta in fin. iſta ma
gis placet Ia. quam prima, quia eodẽ modo poſ
ſent dici ab enſe, qui melius reſecat, & dic qđ
hæc lex fuit introducta a Falcidio Tribuno ple
bis nõ prætore quia Falcidia ipſo iure reſecat,
vt l. lioeã. ff. eod. & ſi eſſet prætor, non poſſet ipſo iure tolle-
re &c. vide quæ plene notantur in gl. ſicut ipſe ſcribit hic. ff.
e. l. 1. Et no. quod lex Falc. habet duo capita, & nominatur ab
effectu vltimi, vt d. l. 1. In gl. non tñ licet. in fi. quidam habẽt
additionem, ſed hodie &c. ſi non habeas, pone eam. Et in fi.
pone. & dic vt ibi no. & ſcripſi. reſponde ad l. fi. C. de pact. q̃a
in l. falc. non ſolũ vertitur fauor teſtantis, imo hæredis, & iu
ris publici, vt d. l. qđ de bonis. §. 1. Sed mirandum, cur corri
guntur iura antiqua, cũ prædicta rõ ſemper remaneat, dicas,
ꝙ principaliter fuit ſtatutum ob fauorem teſtatoris, vt hic
patet, ne decederent inteſtati. Hodie vero aliter prouiſum eſt
ſuper hoc. vt in authen. de hære. & fal. per totum. maxime in
§. ſi vero expreſsim. Et ideo ceſſat illa principalior ratio. Et
1 poteſt † prohibere Falcidia expreſſe, ſed non tacite, vt ſcripſi
in d. auth. ſed cum teſtator. Quid in Trebellianica? gloſ. ſunt
adinuicem contrariæ, nam in d. §. ſi vero expreſsim tenet
idem in vtraque. in d. authen. ſed cum teſtator tenet contra
docto. tenent idem in vtraque, vt ibi ſcripſi. Pro quibus,
quia eſt eadem ratio in vtraque, & ſic idem ius. C. eod. l. fin.

imo maior,quia in Trebellianica ceſſat ratio, quæ erat iu Fal
cidia : videlicet ꝙ teſtator hr̃et hæredem , vt hic. Et certum
eſt ꝙ per Treb.non magis habet hæredem, quia etiam inui-
tus erit hæres & cogitur : vt l. apud Iulianum.§. Antiſtia.ff.
ad Treb. Multo ergo magis poteſt eam teſtator prohibere ,
2 quam ? Fac.cum non ſit tanta ratio eam inducendi & fouen
di ſicut de Falcidia,q̃nque prohibere poteſt. Vnde lex promi
ſcue vtitur his verbis falci.& treb.C.eo.l.ſi, vt allegas,ff. eo.
l.filius,qui militauerat . Vnde ſatis fuit, ꝙ lex loqueretur de
Fal.quia idem videretur intellexiſſe de Treb. quinimo vide-
tur,qnòd noua lex quæ loquitur de Falcidia,videtur loqui de
3 Trebellianica.de hoc infra tit. 1.§.ſed qnia.† In gl.vel etiam
cauſa mortis,ibi cum alleg.l.acceptis.Sed ibi loquitur, quan
do proficiſcitur ab alio,quam ab hærede . Vnde dic plenius:
a [a] quia aut quid cauſa mortis capitur, recipitur contra volun
tatem teſtantis,&c.tunc non detrahitur Falci.ff.de don.cau.
mor.l.qni pretio.& ibi uo. aut non proficiſcitur ab hærede :
& non detrahitur : vt l.acceptis.aut proficiſcitur : & tunc de
trahitur,vt hic no.niſi hæredis mora,vel culpa caperetur. ff.
eo.l. 1.§.itẽ ſi ita. De hoc uo.gl.& doc.C.eo.l.ſi mortis.In ea.
gl.ibi cum dicit,morte cõfirmatur,ſecus ſi valuiſſet ab initio.
ff.de do.iuter vir.& vxo.l.ſi ſponſus.§.conceſſa. In gl. id eſt,
9.vncias,ibi cum dicit : etiam rei veu.hoc indubitatnm , ſi le
gatarius,vel fideic.poſsideat ſine facto hæredis. Sed ſi hæres
tradiderit,vel de voluutate eius legatarius occupauerit, non
videtur procedere maxime atteuta auth.ſed cum teſtator.In
ea.gl.in ſi.dic plenius.Quia aut legatur pluribus,& tunc ob-
4 tinet opi.huius gl.Aut vni,tunc † propter vtilitatem vel ne-
ceſsitatem,poteſt in vna retineri,vt d.l.Plautius.& l.plane.§.
ſi.cum l.ſeq.& l.lex fal.& l.ſi is. §. fin. ſed in trebellianica in
vna re.ff.ad Tre.l.Marcellus.§.res quæ. C. fam.erciſ.l. filium
quem habeutem.In gl.ſcilicet quartam partem . ibi cum di-
cit.imputabit in quartam,niſi illi qni ſibi dat,vt no. C. eo. l.
pen.vel niſi teſtator hoc expreſsiſſet.ff.eo.l.quod autem . In
ead.gl.ibi cum alleg.ꝙ ſtatuliber. hoc verum,ſi ſit ſolus hæ-
res . ſi vero habet cohæredem,ſunt gl.contrarię. Nam quæ-
5 dam dicunt , † ꝙ imputat pro parte ſua,non pro parte hære
dis,vt in d.l.quod ſtatuliber.no.ſed in l.illud autem no. ꝙ to
tum imputat.& idem no.iu l.Neſennius.eo.tit. & illas appro
bant ibi Dy.& Iac.& in l.cũ pater.ipſemet percipiebat.in ca-
ſu aũt noſtro dabat ſtatulib.& hoc indubitanter vbi non fuit
peculium prælegatum.Quid ſi fuit prælegatum,& dat de pe
culio ? Non videtur imputari.ff.eo.ſi a me . Sed verius vide-
6 tur quod legatum † peculij non teneat,quouſque ſit impleta
conditio,& implendo couditionem,tradit rem hæreditariã,
ſecus in tali exemplo:ſi libertate & peculio legatis pure lega
ret fundum , ſi 10. dediſſet,tunc enim uou hæreditario iure
capit,vt ibi no. Iac.hæc autẽ non procedunt in quarta Treb.
vt l.in quartam.e.ti.Et vide quod ibi uo.& d.l.Neſennius.ad
Treb.l.deducta.§.uummis.

a Adnotatio.Dic plenius.Vide hic Ang.idem ſentientem in 2.col.ver. in gl.
legare . Quætit hic idem Ang.ſi teſtator dicat , quod ſolnant legata integra :
vtrum idem ſit,quod prohibere Falcidiam . vide eum.Item an id quod poteſt
per falcidiam detrahi: dicatur naturaliter debitum,idem hic in 3.col.in prin.
ver.an autem,quod poteſt.

1 *Acceſſio cuius ſit & 2.*

Qvantitas. In gl.ſupra de leg.§.ſi peculium.cõn-
tra. quidam nou habent plus in gl. alij habent . Solutio. ibi
remanet ſeruus,quaſi peculij dominus . Hæc ſolntio ſuppo-
nit talem opiuionem.Tu dicas,quòd inſpicitur tempus mor
1 tis,in quantitate patrimonij , & ita ſupponis . ꝙ † augmen-
tum ſuperueniens ſpectat ad hæredem . uec imputabitur in
Falcidiam.Contra,imo ad legatarium.vt §.ſi peculium. ver.
ꝙ ſi poſt mortem,gl.ſoluit. ibi remanet ſeruus, quaſi peculij
dominus.Vult dicere,ꝙ ſeruus eſt quaſi peculij dominus . in
vita : & poſt mortem remanet quaſi dominus . Ideo non
mirum , ſi ad eum pertineat augmentum . Hoc contrarium
uon meruit ſignari,ideo gl.antiqua nou ſoluit . in qno enim
tangitur hic ad quem pertineat augmentum ? certe fruſtra
de hoc agitur hic.Sed gl. debuit opponere de l. cum quo. ff.
eo.ſed ſolnit ibi : quia quod hic dicitur, obtinet in æſtimatio
ne rerum hæreditariarum , non in ęſtimatione debitorum ,

Eſt ibi obſcura gloſſ. uam iu principio ſequendo Azo. Hu-
goli.& hic recitat vnum. In ſi.videtur variare ibi, ſed in de-
2 bitore.&c.Tamen doc.ibi dicunt,ꝙ hę eſt † veritas,quod vbi
debitor efficitur non ſoluendo , cedit damno hæredis : vbi
augentur facultates,cedit lucro legatariorum, quo ad Falci.
Sed pro Deo , quæ eſt ratio , quod augmentum pertineat ad
commodum legatariorum,diminutio ad damnum hæredis ?
Poteſt dici quod ſpes eſt, qnod de inopia veniat ad pinguio-
rem fortuuam.C.ar.tu.l.ſi defunctus,ſed uou contra.Sicut er
go maior hæreditas,reputatur propter debitum conditiona-
le conditione adueniente : ſic facultatibus auctis propter
ſpem,quæ erat ad augmentandum. & ſic ſoluit ibi Iac.In gl.
& tunc idem.ibi cum dicit,quod hic dicitur.hoc verum, uiſi
eſſeut relictæ per modum ſpeciei.ff.de leg.1.l.ſed ſi certos.
Iu gl.1.aliquid oportet in ſi.vide ſupra ti. 2.§.ff.de leg. 1.l.1.
concor.quaſi de verbo ad verbum.ff.eo.l.iu quantitate.

1 *Falcidia in cuius ſeruo vetita, an non . & 2.*
3 *Falcidia in quibus ceſſat.*

2 Cvm Autem . a In gl.mos erat.prope ſi.ibi : tunc nul-
lam patitur . imo dic quod tunc patitur.vt d.l. ſed ſi non ſer
uus.in priu.Vnde(vt bene videas,)hic dicit quod vbi ſeruus
1 † teſtatoris manumittendus eſt: uullo modo detrahitur falci
dia de ipſo ſeruo,de alio legato , ei, vel alij legatario relicto
ſic:vt l.ſi ſeruus.& l.plane.& hic. Vbi autem ſeruus hæredis,
tunc etiam non detrahitur,vt l.ſed & ſi nou ſeruus. ver.ſi ve
ro.Vbi ſeruus legatarij , tunc detrahitur , quia tanti videtur
æſtimaſſe &c.vt l.ſed & ſi non ſeruus.Vbi autem alienus, tũc
hæres deducit totum pretium,ſed legatarius patitur Falc.in
eo quod ſibi remanet,vltra æſtimationem ſerui. ff. eo. l. eius
ſerui.§.1.& d.l.Iul.& l.ſed & ſi uon ſeruns.verſi. quid ſi alie
2 nus. † Sed quid dices ? Dixi quod vbi legatarius debet ſuum
proprium mauumittere,certo legato ſibi facto quod detrahi
tur Falc.hoc verum,ſi agnouit legatum.Sed pone,quod non
vult agnoſcere propter metum Fal.uunquid detrahetur, tũc
Falci.Poteſt dici quod non, quia impediretur libertas,& ea-
dem ratio hic habet locum,quæ in alijs,iu quibus detrahitur
3 Falc. † In gl.improprie.in ſi. Super hoc conſueuerunt dari
verſus magiſtrales.

Falcidiam ceſſare facit pars debita nato.
Calculum,dos,miles pietas,probibitio,crimen,
Res vetita vendi,libertas,ſponte ſolutum.

Debita nato. vt C. de inoffi. teſta.l. ſancimus. & l.quoniam.
Calculum.vt C.eo.l.ſi prædiorum. Dos.ff.eo.l.cum dotem.
Miles. C. eo.l. in teſtamento.Pietas.C.eo.authen.ſimiliter.
Prohibitio.C.eo.auth.ſed cum teſtator.Crimen.C.eo.l.etiã.
Vendi vetitæ . C. eod.auth.ſed in ea. Libertas. C.eod.l.ſi ea.
proxi.§. Sponte ſolutum.ff.eo.l.quod de bonis.§.1. & d. au-
then.ſed cum teſtatur.

a Adnotatio.Cum autem.Creditores hæreditarij legatarij præferentur . In
ratione legis falcidiæ imponendæ. primo æs alienum deducitur : deinde,im-
penſa funeris deducitur : deinde de hæreditate tota : ſi quid ſupereſt, & ad le
gata non ſufficit,de quolibet legato,diminuitur vt quarta ſuppleatur h. d. vſ-
que ad ſi.tit.ſecundum Bal.

1 *Fideicommiſ.officio iud non peti.*
2 *Princeps inualida valida.*

De fideicommiſſarijs hæreditatibus. *Rubrica.*

2 Nvnc transeamvs. a † Iu gl. id eſt nul-
1 la actione.in fin.ſed nec per officium iudicis ſe
cundum antiquitatem , vt apparet ibi cum di-
cit : tantum pudore . item nihil eſſet innoua-
tum , per ius nouum per quod petitur iudicis
2 officio . vt videbis infra §.ſed qnia.& §.ſed ſi recuſet. in tex.
2 vel quia per ipſius Auguſt. † No. quod princeps poteſt vltra
iuris communis diſpoſitionem,iu eo quod ſuam tangit perſo
nam facere valere,quòd alias non valeret . ſicut facit per ſui
præſentiam:& facere teneri.C.de teſtam.l.omnium.Sed hoc
fuit diſpenſatiue,non de iure communi,vt patet in litera: ob
inſignem

inſignem quorundam, qui erant amici, vel credebantur in vi
ta, & poſt rumpunt fidem. iuxta l.ff.de hæred. inſtitu.l. qui-
dam cum filium. vnde inſigne ſumitur in malam partem.

● Adnotatio. Nunc tranſeamus. Diuide hunc titulum, ſecundum Angel.de Aret.& hoc principium ſumma, vt idem.

2 *Vltimarum voluntatum quæ ſine hærede valent.*

In Primis. In glo.poteſt.in fi.videtur contra ſed non eſt,
quia hic loquitur, quando volebat teſtari, & hoc conſtabat;
ibi econuerſo, quando conſtabat, quòd non, ſed codicillare
2 tantum, vt dicitur ſuper gl.ſeq. † In glo.no. non valere. Dic
quòd aut conſtat teſtatorem voluiſſe facere teſtamentum: &
tunc requiritur, ibi inſtitutio hæredis.ff.de iure codi.l.1.Aut
conſtat quòd noluit teſtari ſed ſolum legare, vel fideicõmit-
tere, & tunc valet, ſine hærede ſcripto.§.præterea, aut eſt du
bium, & tunc ſi fecit mentionem de hærede, videtur quod
vellet, valere vt teſtamentum.& ideo ſi non valet inſtitutio:
nec legata. vt d.l.1.ff.de teſta.l. ſi quis cum.C. de teſta.l.non
codicillum, niſi teſtator hoc expreſsiſſet.C. de codi.l. fi. vel
niſi in alia diſpoſitione feciſſet mentionem de inſtitutinne.
vt d.l.fin.vel alias conſtaret, quod vellet valere, vt codicillos
ff.ad Trebel.l.Scæuola.

2 *Hæreditatis ius quid ſuſpendatur.*

Cum Igitur. Super text.in fi.vel dic ſecus in directa.ff.de
hæred.inſti.l.hæreditas.§.illo.& eodem titu.§. hęc res. Et eſt
1 ratio, quia † per hoc ius hæreditarium, non eſt in ſuſpenſo,
quod remanet penes directo inſtitu.infra prox.§.

1 *Præteritum an eſſe præſumatur.1 & 3.*
4 *Poſſedi ſe probare ſat non eſt.*
5 *Pœnalia quando, & an tranſmiſſibilia.*

Restituta. In glo. not. quod ſemel. in fi. Hoc ob-
tinet in immutabilibus de natura, vel conſtitutione iuris: Nã
in alijs, quod fuit ſemel, non eſt ſemper. vt ſupra. qui.mo.tu.
fi.per totum.ff.de cur. fu.l.1. §.1. immo omnia ſub perpetuo
motu conſiſtunt. in auth. de non alie.§.vt autem. Vnde hoc
quod glo.hic elicit, non eſt multum notabile, ſed magis eſ-
ſet notabile, an illud quod fuit ſemel præſumatur hodie. Ver
2 bi gratia. dico me dominum rei in libello, non probo † me do
minum in præſenti, ſed probo me olim fuiſſe. vel ago inter-
dicto vñde vi, dicẽs, quod cum eſſem in poſſeſsione talis rei,
tu me vi deiecisti, & probo quod ante deiectionem poſside-
bam, non tamen quod tempore deiectionis, nunquid ſufficit?
In hoc conſueuerunt doct.dicere quod aut eſt talis actus, qui
ſolo tractu temporis immutatur, & tunc quod ſemel fuit,
2 † non præſumitur hodie, niſi alias probetur.C. de in integrũ
reſti.l.ſi minorem. Lex illa facit ad contrarium, ſed probatur
in l.cum te.C.de proba.dic vt ibi. Et quod ibi ſcripſi de mino
ritate, intellige idem in alijs, quæ tractu temporis ſolo mu-
3 tantur. Aut eſt actus, † qui ſolo tractu temporis nõ mutatur,
& tunc aut nõ mutatur de difficili, vt dominiũ, & tunc quod
fuit olim præſumitur hodie. Aut de facili, vt poſſeſsio: & tũc
fuerunt opiniones. vt no.in l.ſiue poſsidetis.C.de proba.vi-
de ibi, & quod ibi ſcripſi. Illud autẽ videtur, quod illud, quod
eſt hodie præſumitur olim fuiſſe, niſi contra probetur.ff. de
mag.conuen.l.1.§. ſi magiſtratus. melius in l.non omnes.§.a
barbaris. ff. de re milit. In quæſtione autem, de qua ſupra te-
4 tigi, an agenti vnde vi, ſufficiat probare † ſe poſſediſſe ante
tempora deiectionis: conſueuerunt doct.dicere quod non, &
maxime do.iuris canonici extra de reſt.ſpo.c.cum ad ſedem.
de cauſa poſſ.c.cum eccleſia. ſed Hoſt.ibi tenet contra. quod
eſt verius. Nam cum poſſeſsio, non mittatur ſine animo.ff.de
acqu.poſſ.l.quamuis.& l.3.§.in amittenda. ſemper præſumi-
tur poſsidere, ſaltem ciuiliter qui primo poſſedit. & pro hoc
facit.C.ad eahi.l.non ignorabit. In gloſ. id eſt non exiſtenti-
bus.. iſte fuit Seneca ſapiens magiſter Neronis, quem Nero
fecit occidi ex eo, quod timebat, & fremebat, pro eo quod eor
rexerat eum iuuenem, & poſt fecit occidi Apoſtolos, Petrũ,
& Paulum. Hæc autem omnia fuerunt poſt paſsionem Do-
mini. Et propter hoc apparet, quod iura digeſtorum, & iu-
riſconſulti qui tot iura addiderunt, ad commendationem hu
ius Senecæ, fuerunt poſt paſsionem domini, & poſt tempus
gratiæ, & per hoc poteſt repræhendi, quod noia.ff.de ferijs.
l.pridie. de inſt.& iure. in rubrica. in princ. ſuper verbo no-
mine.de an.l.annua.§. Attia fideicommiſſum. In glo.imo non
omnes. ibi ſecundum Ioan.Iac. voluit facere differentiam in
ter omnis, & totus quia primum diſtributiuum vniuerſaliũ,
aliud ſingulorum Sed ego non video hoc quia qui omne di-
cit, nihil excludit.ff.de lega.3.l.Iulianus [alias incipit, Iunia-
no] de reb.dub.l.ſi is qui ducenta.§ vtrũ quare tene ſequen-
tem ſolutionem, quę eſt ipſa veritas. In glo.non facta ceſsio-
ne.in fin.C.de leg.l.ex legato. Sed hoc videtur mirabile, quia
cum ſenatuſconſul. ſit de iure ciuili, cur primus ipſo iure nõ
deſinit, & ſecundus, ipſo iure ſit hæres, & ei competant actio
nes directæ? quia qui ſemel eſt hæres, non poteſt iure ciuili
deſinere eſſe hæres.ff.de vul.l.in ſubſtitutione: & ibi de hoc.
& ſenatuſcon.hæredem facit, & transfert directas, & poteſt
reſponderi, quod non ſic decreuit.potuiſſet enim hoc: ſi vo-
luiſſet, & eſt quaſi ſimilis reſponſio.ff.de fideicom.hæred.pe.
l.1. In gloſſ. vel etiam prætorio. ibi cum allegat.ff.eo.l.1.§.
quanuis. ibi eſt.§.quanquam. nõ §.quanuis. Et ille.§.parum
5 facit. & tamen glo. eſt veriſsima, quia † ſi pœnales nõ tran-
ſeunt ad hæredes: & certũ eſt quod non transferuntur. Quid
ergo, ſi lis erat conteſtata, in vita teſtantis, & ſic tranſeunt ad
a hæredem? Poteſt dici, quod tunc transferantur a.ff.de actio.
& oblig.l.omnes.la 1.

a Adnota. Transferantur. Item, nec acquiſite per hæredem, tranſeunt niſi cedantur, & adeo earum occaſione, hæres reſtituens, faciat ſibi cauere, de indemnitate. iuxta l.cum hæreditas. lib.1.ff.ad Treb.

1 *Quarta quibus debita.*
2 *Quarta multiplex.*

Sed Quia. In glo.id eſt dicere, ibi cum allegat.l.ſi totas,
& non dicitur hodie proprie quarta, ſed ſemis vel triens. Itẽ
nec iure naturæ, ſaltem in tranuerſalibus ſecundum. Iaco. In
ea.glo. cum allegat ſupra titu. 1. hoc poteſt dici iure inſtitu-
1 tionis, quia pro † inſtitutis fuit ab initio inuenta, ſed tamen
debetur non inſtitutis vel venientibus ab inteſtato.C.quãdo.
dies leg.ced.l.fin.in fin.ſecundum Iaco.& idem in treb.C. de
ſenatuſcon. Treb.l.ſi per fideicommiſſum.fa. erciſ.l.quoties.
2 In fi.eiuſdem † glo.item eſt alia, quæ debetur in bonis curia-
lis.C. de ſacroſ. eccleſ.l. ſancimus. la 2.quando & qui.quarta
pars.l.2.in princ.C.de epiſc.& cle.auth.ſed neque. Item alia.
C.de ſecun.nupt.l.hac edictali. Item alia.C. de diuor.l.fi.Itẽ
alia.C.vnde vir & vxor.auth.præterita. Item alia ſecundum
quoſdam C.de epiſc.& cler.auth. presbyteros. Sed illa iure
naturæ. Item alia.ff.de hær.inſt.l.ſi pater ſupra de vul.§.fin.
Item eſt alia C.ad Treb.auth. contra cum rogatus ſecũdum.
Iaco. Item alia.C.de ſuis.& le.l.fi. Alia infra de ſuc.lib.§.ſed
noſtra. Alia.ff.de iudi.l.ſed & ſi reſtituitur in fi.ſi pars hære.
pe.l.antiqui. Item eſt alia extra de teſta.c.requiſi.ti. Item alia
extra de ſepul.in c.dudum.§.verum. in cle.

1 *Legatarius quando onera ferat.*
2 *Bonorum vocis acceptio.*
3 *Cauſa a quibus expe[...]enda.*

Post Quot. In gl.ſcilicet iure.ibi.cum dicit, ſiue onere
dicas in hoc plenius, quia aut legatur per modum quotæ vni
1 uerſalis.tũc aut vtitur his verbis.† Lego partem hæreditatis,
vel alijs ſonantibus ad ius, & nomen hæreditariũ, & tunc le-
gatarius ſupportat onera, pro illa parte, & ſic intellige ꝙ hic
no.& ff.de leg.2.l.cum filius.§.1.Aut per verbum bonorum:
& tunc nõ ſupportat onera præciſe, ſed hæres tantũ deducit,
quantũ eſt æs alienũ.ff.de le.2.l.cum aũt. Nec obſt.ff.ad Treb.
2 l.nam quod.§.fi.cũ l.ſeq.† vbi verbũ, bonorũ, importat tantũ
quantũ, hæreditatis, quia illud verũ in materia illa, ne fideic.
intercedat, ſed non de propria ſignificatione verbi. vt l.cogi.
in fi.1.reſpon.ff.ad Treb. Si aũt per modũ ſingularitatis, quia
forte certã rem quæ valet tertiam, vel quartã tunc nõ portat
onera

onera, ſed hæres : dumtamen de reſiduo ſatisfieri poſsit creditorib. Vide ff. ad Treb. l. 1. §. is qui. C. de iure deli. l. ſcimus.
2 † In glo. licet. in fi. idem videtur in recuſatione iudicis : vt ibi no. Sed contrarium eſt expreſſum, extra de offic. dele. c. prudentiam. & de appella. c. cũ ſpeciali. de hoc ſcripſi C. de iud.
3 l. apertiſsimi. Sed in operis noui nuntiatione, † an debet eam exprimere ? Dic quod ſic. ff. de ope. no. nuntia. l. non ſolum. §. morte. in fin. & ibi de hoc. Sed an allegans cauſam futuri periculi ? Credo, quod ſic: vbi propter periculum vult vitare illud, ad quod alias tenetur, vt ſi dicat ſe non poſſe comparere coram iudice, propter periculum, alias nõ. vide quod ſcripſi C. de his qui ad eccl. confu. l. denuntiamus. & vide ff. ſolu. matrim. l. 2. 2. reſpon. Super tex. iuſſu prætoris &c. & ad hoc iudicis officio compellitur. ff. de iudi. l. ſed & ſi reſtituatur. in princ. ad Treb. l. facta. in prin. & l. non eſt cogendus. & l. ſi legatus. cum notatis in quolibet infra §. ſed & id.

1 *Simplicitatem quæ ampleċtenda.*
2 *Allegationes quæ recitandæ.*
3 *Sententiæ formula.*
4 *Iudex an necessum quando teneatur & an non, ſoluendum.*

2 S e d Quia.[a] In glo. nota ſimplicitatẽ. in fin. de hac † ſim-
1 plicitate, quæ eſt contraria fraudi. C. de fur. l. manifeſtiſsima §. tales. Sed quædam eſt ſimplicitas, id eſt fatuitas. & illa non eſt amica legibus, imo inimica, & damnabilis, ff. de ſuſpe. tu.
2 l. 3. §. fin. † In glo. hic nota. in fi. ſimile notatur. C. de ſen. ex breui. reci. l. 2. Doct. tamen conſueuerunt dicere contra ibidem : quia nulla lege reperitur hoc expreſſum. conſuetudo vbique tenet, quod ſint recitandæ principales allegationes, ſicut libellus, lit. & exceptiones. idem tenet Spec. qui dat formam ſententiandi in Spe. de ſenten. §. nunc videndum. verſ. cæterum. ego vero confiteor, quod bene & cõgrue fit, ſi fiat. Sed ſi factum non ſit, an tenet ſententia ? non video cur non: cum nulla lege exprimatur, quod debere tractari: vt dixi. Vnde ſi dicat, lite orta coram nobis inter P. vendicantem fundũ ex vna parte & Titium defenſorem ex alia parte. † Viſis libel-
3 lo, exceptionibus, & allegationibus vtriuſque partis, pronuntiamus, & declaramus fundum ad actorem pertinere. cur non valet huiuſmodi ſententia, cum referatur ad acta? ff. de pœnis. l. ſi præſes. In ſententia tamen abſolutoria, poſſet dici, quod ſit opus declarare cauſam, quare mouetur, non tamen omnia acta ff. de iur. fiſc. l. 2. §. ſenatus. de fideicom. li. l. ſi legatario. §. fin. de hoc per Dyn. ff. de verb. obli. l. qui Romæ. §. fin. In glo. etiam contra. in fi. dic plene ſupra tit. 1. in prin. & dic vt ibi no. In glo. propter facti. in fi vide plenius. C. de iu. & fac. ign. l. cum quis. In gloſ. t. creditorum. in fi. dic plenius. ff. eo. l. 1. §. fin. vnde plenius potes dicere, quod aut hæ-
4 res nil retinet, & tunc fideicom. ſoluit † totum, vt hic in fin. §. aut retinet, & tunc aut vnã rem, & non tenetur niſi in ſubſidium. C. eo. l. 1. §. ſi quis. Aut quotam, & tunc aut rectam quartam. & tenetur pro illa parte creditoribus, ſed non legatarijs. C. eo. l. ſi. Si retinet plus quarta, tunc in pluri tenetur, vt no. d. §. fi. & hæc procedunt poſt reſtitutionem. nam ante tenetur omnibus. & tantominus reſtituitur. ff. eo. l. ita tamen §. qui ex treb. item in duobus caſibus, qui notantur. C. eo. l. ſi per fideicom. aut detrahit quartam, de relictis ab hærede, ſed non de relictis a ſe. ff. eod. l. 1. §. inde. & l. mortis. §. 1. & l. ſi patroni. §. qui fideicommiſ.

a Adnotatio. Sed quia. Quærit hic Ang. vtrum teſtator poſſit prohibere trebel. vide eum hic in 2. colum. poſt me. in ver. in glo. liceat. Item quærit, an de legatis pijs detrahitur falcidia. Item an fideicom. poſſit facere inuentarium. Et an hæres, qui non fecit inuentarium, perdat treb. vide per Ang. hic in vlti. colum. & de illa quæſtione, an de legatis pijs detrahatur treb. vide Bal. hic.

1 *Cauendum ob quæ ſit.*
2 *Accreſcere quid non debeat.*
3 *Iuncturæ vis.*

S e d Etiam id quod. In gloſſ. cui etiam. ibi cum allegat l.
1 cum hæreditas, ex fideicommiſsi. & intellige † bene, quod pro præteritis, id eſt, pro iam inceptis ſeu immotis caueat, & etiã ꝑ futuris &c. vt ſequitur in glo. non tamen intelligas quod fideicom. teneatur cauere, niſi pro motis. In glo. vt ſupra eo. in fi. ſed dic, quod vbi eſt identitas rationis, tunc obtinet regula, alias non. ff. de pet. hære. l. ſed & ſi lege. §. adeo. Vnde in contrarium, non eſt eadem ratio, vbi pars euinci-
2 tur, quia remanet † alia, cui poteſt accreſcere quæ eſt quandoque totum, quo caſu nil accreſcere poteſt, vt ibi ſatis not.
3 Et not. quòd vbi vna eccleſia vnitur alij, quòd † omnia iura ſua transferuntur in illam, cui fit vnio. & pro nomine illius debent exerceri. C. de rei vxo. ac l. vnica. §. 1. no. per doc. extra de reli. do. c. quia monaſterium. ne ſede vac. cap. 1. In glo. vel etiam minus. in fin. & vide quod ibi not. quia eo caſu quo agit ad ſupplementum, tenetur creditoribus, pro eo quod ſuppletur.

1 *Fidei certe commiti quando liceat.*
2 *Codicillis legari. & qui.*

P r æ t e r e a. In gloſſ. in codicillis : vel ſine codicil-
1 lis, nudo verbo. infra eodem. §. & quia. Et caue, † quia vbi fideicommittitur certæ perſonæ, non valet, niſi illa perſona ſuccedat. ff. de legat. 3. l. 1. §. fin. cum l. ſequen. dic vt ibi.
2 In gloſſ. ſed quo iure. in fi. gloſ. ſupponit, quod legata † directa poſsint hodie relinqui in codicillis. Et tamen notauit contra in d. l. legata. quod non valent iure directo, niſi in teſtamento, ſed valent vt fideicommiſſa. quæ hodie idem eſt, re & effectu, vt l. 2. C. comm. de leg. Vnde poteſt dici, quod illa differentia ſemper remanet. eſt tamen ſine effectu. vnde poteſt dici, quod ſi teſtator leget in codicillis, quod valet vt fideicomm. etiam hodie. habet tamen effectum legati, niſi in libertatibus, & tutelis. dic vt infra de codicillis. §. non tantum.

1 *Hæres quando iurare cogendus. & ſoluere. 2. & 3.*
4 *Solemnitatis defectus quando obijciendus.*
5 *Legari extra teſtamentum poſſe.*
6 *Confeſſus quando recte impugnet.*
7 *Solemnitate negata quis probet.*
8 *Scriptus in legitimam ſolemnitatem iuret.*
9 *Iuramentu hæredis forma.*

2 E t q v i a. [a] Super verbo, contendentes. nota quod non eſt peccatum, velle ſuperare aliquos in bono, non in laudem humanam, ſed propter incrementum virtutum. in authent. de mona. §. cogitandum ibi, zelus. alias eſſet peccatum ſuperbiæ. In gloſſ. cogendus in fin. dicunt quod Ioan. hoc dicit, vt puniatur ratione mendacij, vt in caſu. C. de non nume. pecu. authent. contra qui propriam. Et quærunt in ſimili petis a me x. negaui, conuincis me de mendacio. volo dicere, quod pacto nudo promiſi, poſſum ne ? Dicunt ipſi, quod ſic. ſed ipſi dicunt quod homo viuens non poſſet colligere in l. fin. quod loquatur de pœna mendacij. & hæc lex eſt intelligenda ſecundum illam. Vnde dicunt, quod caſus illius legis, & noſtræ, debent eſſe ſimiles, & ita poſſunt figurari. Pone, quod inſtituo hæredem ſolenniter, deinde facto & completo teſtamento ſine aliquo teſte, rogo hæredem vel fideicom. de aliquo dando, ſeu faciendo, vel duo-
1 bus, vel tribus teſtibus adhibitis, certe hæres † cogitur iurare. & ſi confiteatur, cogitur ſoluere, ſiue primo negauerit, ſiue non. Et litera ſoluit omnes opinio. Primo illam de l. ſi veritas. Et quando debent eſſe ad minus quinque teſtes &c. quia illud verum, vbi legatum vel fideicom. fuit in teſtamento vel codicillis. Sed vbi extra teſtamentum, vel codicillos,
2 tunc compellitur † ſoluere, ſi confiteatur. nec auditur, ſi velit impugnare propter defectum ſolennitatis ſecundum eos. Hoc non videtur poſſe dici, quod illa lex loquatur ſeu iſte §. niſi in caſu, quo hæres confitetur ab initio. Nam lex illa, & iſte. §. qui in parte eſt commentum, & gloſſ. illius legis fundantur ſuper delatione iuramenti. quod fruſtra deferretur, ſi hæres, vel grauatus confiteretur ab initio. Vnde non poteſt poni caſus niſi grauato, ſeu onerato negante. Et maxime in hoc §. vbi litera hoc exprimit, quod hic hæres negabat. & ſic abſque dubitatione eſt verum, ſecun-

dum

dum membrum intellectus. Dicit Ioannes, quod vbi graua-
3 tus ſeu oneratur negauit † compellitur ſoluere, ſi confitea-
tur in iuramento, nec audietur, ſi dicat voluntatem minus ſo
lennem, per d.l.fi.& hunc §. qui ponunt hunc caſum. Sed
de primo membro videlicet vbi hæres, ſeu grauatus ab ini-
tio non negauit, poteſt in dubium reuocari, quod non eſt ca
ſus harum legum, vt dixi. & vides quod Ioan. dicit q tunc
hęres poteſt dicere non ſolenne, & per hoc impugnare lega
tum. doct. dicunt contra. vt dixi, quantum legatum fuit extra
b teſtamentum. vel extra codicillos. Quid dicemus ? b in tex.
prout ego ipſum habeo, facit multum pro Ioan. Ego habeo
in tex. in libro meo: & idem vidi in aliquibus libris Bonon.
in verſic. quid ſi is a quo relictum dicitur, hæc verba poſt-
quam negauerit &cæt. in quibuſdam libris deficiunt dicta
4 verba poſtquam negauerit. Si ſint † ibi textus euidenter
exprimunt a contrario ſenſu, quod ſi ab initio non negaſſet,
poſsit recurrere ad iuris ſubtilitatem, opponendo de non ſo-
lennitate. Et pro hoc facit, quia alias confitens factum, poteſt
ipſum impugnare, propter defectum ſolennitatis. C. ſi aduer.
rem ind. l. ſi cum. C. de fid. inſtr. & iur. haſt. fiſ. l. 1. h. 10. ff. de
tranſ. l. cum hi. §. ſi prætor. ff. de re. eo. l. magis puto. §. non
paſsim. Iac. ſentit contra. vt ſupra quod nihilominus tale le-
5 gatum valet, quando eſt factum extra teſtamentum, † vel co
dicillos, & facit pro Iac. C. de legatis. l. 1. cum no. ff. de leg. 1.
l. in tacitis. Et eſt quaſi ſimilis caſus in feu. quot teſtes ſunt
neceſſarij ad probandum inueſtitura. c. 1. Præterea, hoc vi-
detur concludi per rationem d.l.fi. C. de fideicom. quæ reddi
tur in tex. in ver. cum enim. & verſ. cum autem. ſi n. coactus
confiteatur: ad alienam fidem non recurretur, cur ſi ſponte
dicat recurretur. Tene ergo cum Iac. Nec obſt. l. pro alia par
te allegata: quia ibi alia ſolennitas requiritur, quam teſtamẽ
6 tum. Ego † bene credo, q confitens actum, ſeu negotium, po
teſt ipſum impugnare, propter defectum aliarum ſolennita-
tum, ſed vbi ſolennitas teſtium, non requiritur, ceſſat ratio
adhibendę ſolennitatis, quando pars confitetur & ideo opi-
nio illorum, qui dicunt valere inueſtituram, dato, q par-
tes non fuerunt, eſt bona, ſi dominus eam non confiteatur,
& ſatis hoc ſupponit tex. ibi in d.c.1. Et hæc procedunt, vbi
extra teſtamentum vel codicillos legatur, vel fideicommitti
tur. Quid ſit in teſtamento vel codicillis ? Iac. ſupponit,
q tunc hoc non obtinet, ſed habet locum. l. ſi veritas. & l. ex
teſtamento ſupra allegatæ. ſed cum teſtamentum, & codicilli
nuncupatiui probentur per teſtes, cur non idem, ſicut quan-
do extra teſtamentum, vel codicillos legatur: cum ratio di-
ctæ legis ad hoc extendatur, cum enim &c? Certe videtur
idem: & maxime qñ extraneus eſt inſtitutus, qui alias non
erat ſucceſſurus, qui non poteſt allegare teſtamentum non iu
re factum, quia eo ipſo ſe repelleret. Prætera, ſi legatum fie-
ret in præſentia quinque teſtium, eſſent codicilli, vel habe-
rent vim codicillorum. vt l. in epiſtola. C. de fideicom. & ta-
men tex. dicit in d.l.fi. q ſi quinque teſtes fuerunt in legato,
eſt locus illi legi. Præterea ſi dicas q vbi hæres confitetur le-
7 gatum, & negat † ſolenniter eſſe factum, hẽt probare legata
rius ſolennitatem, & beneficium huius legis eſſet nullum,
quia ſemper hæres confiteretur legatum, & negaret ſolenni
tatem, & legatarium oneraret probatione, & nunquam per-
ueniretur ad remedium huius legis. Potes ergo dicere, q vbi
hæres confitetur legatum, non ſit opus probare ſolennitatẽ.
quando ergo obtinent illa l. ſi veritas. & l. ex teſtamento ? Di
cas, quando hæres in iudicio negat. lit. conte. tunc legatarius
habet duas vias, vel q deferat ei iuramentũ, & tunc obtinent
is §. & d.l.fi. vel ſi magis vult onerabit ſe probatione, & tunc
qñ ſe onerat oportet, q probet diſpoſitionem ſolennem, & ſi
non probat cadit, & hoc caſu obtinent dictæ leges. Sed ſi con
fiteatur ab initio legatum, condemnatur, nec ad legis ſubtili-
tatem recurritur, per hunc §. ſed rationem d.l. fi. Si velis te-
nere opin. Io. quæ eſt communis, oportet reſtringi rationem
illius legis ad caſum ipſius, quando hæres negat, & defertur
ei iuramentum. Et hæc quæ dixi loquuntur, quando legatur
in teſtamento nuncupatiuo, vel voluntate nuncupatiua.
Quid ſi in ſcriptis? Non videtur idem: vt d.l.fi. circa prin. ibi
cum dicit, ſine ſcriptura, ſed expone ibi ſi, pro quamuis vt ibi
8 not. Sed quid, ſi ſit quæſtio inter inſtitutum † ſcriptum &
proximum. Verbi gratia, ſcriptus agit peti. hære. contra le-
gitimum, legitimus excipit, negando eum ſcriptum. & ſi ſcri
ptus probetur, tamen dicit eum minus ſolenniter ſcriptum
fuiſſe vel ab initio cõfitetur eum inſtitutum, ſed dicit, quod
minus ſolenniter nunquid eſt idem ſicut in ſuperioribus di-
xi ? Non videtur, quia l. prædicta fi. & iſte §. ſunt contra ius
commune quodammodo quod apparet, quia hęres compelli
tur iurare, contra l. generaliter. Item non auditur propter de
fectum ſolennitatis impugnare volens igitur non ſint exten
dendæ. ff. de legi. l. quod vero. ſi enim legiſlator hoc voluiſ-
ſet vtique hoc dixiſſet, & ſtatuta in legatis regulariter non
extendunt ad inſtitutiones. C. de fideicom. l. & epiſtola. de te
ſta. l. iubemus. §. fi. Sed quid, ſi legatarius agat contra legiti-
mum, a quo poteſt legari ſupra §. præterea ? Dic idem quod
in ſcripto, cum ſit eadem ratio. Sed quæ ſit forma huius iura
menti, quod præſtat hæres. gl. dicit in d. l. fin. quod ſi hæres
erat abſens tempore inſtitutionis, & ignoret legatum: debet
9 † iurare quòd nihil tale a teſtatore audiuit, & allegat hunc §.
hoc non videtur equum, nec rationabile, nam vbi abſens erat
ſemper iurabit, & iurare abſque periculo poterit, quod nihil
tale audiuit a teſtante. vnde melius videretur, quod ſeruetur
hæc forma iuramenti, quando præſens fuit oneratus, & teſta
tor fuit fidem eius ſecutus, quam ſi eſſet abſens. vnde credo
quod ſi preſens oneratus fuerit, quod compellatur iurare, vt
hic dicitur, quia nihil tale &c. Si vero abſens eſſet tempore
legati, videretur quod poſsit recuſare iuramentum, vel pete
re tempus, ad certificandum ſe, vt ff. de iureiurando. l. iuſiu-
randum circa principium. ne anceps periurium ſubeat. ff. de
in lit. iuran. l. videamus. ff. rer. amota. l. Marcellus. & in illo ca
ſu crederem, quod deberet iurare, non fuiſſe legatum, vel ſal
tem ſe hoc non credere. ſi enim iurare ſe hoc non audiuiſſe
a teſtatore, fruſtratorium eſſet huiuſmodi iuramentum, vt
dixi. Item not. quod iſte tex. facit pro Ioan. qui dicit quod
teſtamentum poteſt probari per ſcripturam. de quo vide ſu-
pra de teſta. §. ſed cum aliquis, & (ſi vis) potes iungere quod
ſcripſi in auth. contra qui propriam.

a Adnotatio Et quia. Qui primo negauit fideicommiſſum eſſe relictum poſtea conuictus, non poteſt dicere in minus ſolenni voluntate fuiſſe relictum. h.d. ſecundum Aret.

b Quid dicemus. Vide hic Ang. in verſ. no. ergo. item in ea. col. circa finem, quærit idem Are. an iuramentum de quo in hoc tex. poſſit per hæredem deferri. & videtur teneri quod ſic.

De ſingulis rebus per fideicom. relic. Rubrica.

In ff. proponuntur fideicommiſ. ſingularia, & eodem modo in C. hic econtra. Sed ratio quare hoc in volumine tangitur in rubric. ſupra titu. proxi. &c.

1 *Legare a quo liceat.*

a POTEST Tamen. a In gl. antiquo in fi. gl. alleg.
hic l. 1. §. fi. C. cõmunia de legatis, quæ nihil fa-
cit, ſed l. 2. §. fi. eo. tit. Et poſſet forte dici, quod
recipiendo legatum proprie non poſsit legari
niſi ad hærede; ſed fideicommitti. ff. de lega.
3. l. ſi fuerit. §. 1. ſed quia legata & fideicommi. vnum &
idem ſunt, & facta ſunt hodie ſynonyma: ideo illa differen-
tia non tenet, vt d. l. 2. §. fi.

a Adnot. Poteſt tamen. Diuide hunc tit. ſecundum Ange. & ſumma ſic ſecundum Bal. Ab hærede legatario, vel quocunque alio, ex defuncti iudicio, commodum ſententiæ poteſt particulare fideicommiſſum relinqui & eatenus quis poterit grauari, quatenus eſt honoratus hoc dicit. vſque ad §. cum autem.

2 *Legatarius quatenus grauandus. 2.*
3 *Legata æſtimatio grauabilis.*

POTEST Autem. In gloſ. facit ff. de legat. 1. ibi cum
dicit vt ex eadem. colligitur, hoc verum, vbi ſpecies erat
ſua.

ſuæ. Quid ſi aliena? Doc. dicunt quod non tenetur. niſi in
quantum valet legatum, & nihil allegant. ſed facit. ff. de fi-
deic. lib. l. generaliter. §. ſi quis alienum? Sed quid in ſpe-
1 cie legatur † & in quantitate grauatur? Dicunt doct. quod
de hoc non eſt lex. tamen dici poteſt quod non teneatur vl-
tra valorem rei. nam ratio eſt in caſu, quo datur ſibi quanti-
tas, & grauatur in ſpecie, quia ipſe videtur ſcire æſtimatio-
nem rei ſuæ. C. de reſcin. vendit. l. quiſquis. & pro tanto æſti-
maſſe. quæ ratio ceſſat quando ſpecies legatur, & in pecu-
nia grauatur. Nam poteſt probabiliter ignorare valorem ſpe
ciei, quæ ſibi datur. Sed attenta hac ratione, debet in plus te-
2 neri, † quando quantitas legatur, & in quantitate grauatur
cum ſciat æſtimationem ab initio. Sed poteſt dici, quod quan
do in pecunia grauatur, & oneratur, non eſt locus alicui con
iecturæ, quia pecuniæ eſt certa æſtimatio ſemper. ſed non ſpe
cierum. ff. de eo quod cer. loco. l. idem. Vnde dominus conie
cturatur tantum æſtimare ſpeciem, quantum legatur.
3 † Quid ergo ſi æſtimatio poſſit variari? verbi gratia, lego ti
bi centum onera frumenti, & volo quod poſt triennium des
120. Sempronio. horum æſtimatio eſt incerta, quia poſſibile
eſt, quod centum valent plus nunc quam tunc centum 40. C.
de vſuris. l. ſi ea lege. tunc poteſt dici ſicut in ſpeciebus, per
prædictam rationem. Item videtur contra hanc diſtinctio-
nem. ff. de adimen. leg. l. penul. §. 1. Sed ibi ſpeciale propter
alimenta. Et vide quod no. ff. ad l. Fal. l. ſi debitor. ad Treb. l.
ita tamen. §. trebellianum. Et no. quod hodie hoc non obti-
net in hærede, qui non facit inuentarium. in authent. de hæ
redi. & fal. §. ſi vero non fecerit inuentarium. In ea. gl. in
a fin. a de hoc no. plenius. C. communia de leg. l. 1. vnde non
detrahitur niſi primo fuerit detracta. ut not. in l. pœnales. §.
annua. ff. ad l. Falcidia nec in illo caſu, niſi quando fuit ro-
gatus de portione rei legatæ reſtituenda. ſecus ſi de tota,
vel de alia re. Et eſt ratio, quia vbi de portione legatur:
teſtator videtur velle aliquid penes eum remanere ſecun-
dum Doct.

a Adnot. In fi. De quo dic vt in d. §. nunquam, allegato in gl. & in l. 1. §. deni-
que. & ibi Bar. ff. ad Trebel. & per Ang. hic eleganter.

Cvm Autem. dic ſupra de legat. §. non ſolum. cum §.
ſequenti.

1 *Differens non aufert quatenuſque verum.*

Libertas. In gloſſ. quod difertur. ibi cum allegat l.
ſi vſusfru. legatus quia plures ſunt quæ ſic incipiunt. Sed il-
1 la concordat. † nam differendo, non aufert, cum damnum
reſarciat. vt ibi item l. ſcimus. §. fi. C. de inoffi. teſt. nihil quia
ibi non permittitur differri, item dic, quod hæc regula, non
obtinet in actibus, qui ſolo lapſu temporis pereunt, vt ibi in
ver. Nec alijs, ibi, directo. ſecus per fideicom. ff. de fideicom.
lib. l. generaliter. §. ſi hominum.

1 *Mando verbi acceptio.*
2 *Fidei quibus verbis committatur.* 3.

a Verba Autem. a In gloſ. ideo. in fi. duntamen verba
poſſint per fideic. importare aliud vel ad hoc extendi. ex con
iecturata mente teſtantis, alias non ff. de leg. 3. l. pater. §. ma-
ter filios. & l. iul. §. ex his. de leg. 1. l. etiam hoc modo. Item
1 op. quod † verbum, mando operetur conſilium tantum. ff. de
leg. 2. l. cum pater. §. mando. Sed dic, quod ibi verba illa fue-
runt appoſita, fauore, onerati tantum. Item adde quod ver-
2 ba importent diſpoſitionem, alias † non habent vim fideicn.
niſi ex coniecturata mente teſtantis. ff. de le. 2. l. 2. & peto. in
prin. & l. vnum ex fam. §. fi. cum no. de leg. 2. l. codicilli. §. ma
tre. Item dic, quod verba recomendationis, non operantur
fideicom. ff. ad Treb. l. Lucius. §. filium.
3 Item dic † quod verba fideicom. ſunt, quando diriguntur
ad perſonam onerati, ſecus ſupra proxi. §. & ſcripſi. C. com-
munia de leg. l. 2.

a Adnotatio. Verba autem. Siue præceptiuis, ſiue rogatiuis verbis fideicom.
fit, Ange.

De codicillis. *Rubrica.*

1 *Codicillari varia.*

ANTE AVGVSTI. In gloſſ. codicillorum. ibi
cum dicit. ſcapha ad nauem. ff. de fundo inſtru.
1 l. fi. In ead. gl. in fi. Poteſt ergo quis † codicil-
lare nuncupatiue, vel in ſcriptis, quando tamen
fit in ſcriptis, debent teſtes ſubſcribere, & ſolen
nitates ſeruari, quas ſcripſi ſupra de teſta. §. poſſunt. vbi de
hoc. C. eo. l. fi. §. fin. in glo. in fi. In ea. gl. fi. hoc iunge infra
§. ſed cum ante.

1 *Princeps qui actu instruat.*

Postqvam Tempora. Super texe. not. hoc mirabile,
quod reputetur ius & habeatur pro lege illud, quod prin-
ceps expreſſe non ſtatuit, contra l. 2. C. de legi. & ſena. l. ne-
mo. Sed hæc tria concurrunt, vtilitas, conſilium: quod prin-
ceps requiſiuit, & habuit conſilium Labeonis. Iuriſcon. Et
1 nota, quod actus principis, † noſtra debet eſſe inſtructio, dū-
tamen ſequendo rationem communem faciat: ſecus ſi priui-
legiaret: vt dicta l. 2. Item nota, hic locum ab authoritate.
Item nota, quod licet princeps, cenſeatur habere omnia iu-
ra in ſcrinio pectoris, vt l. omnium. C. de teſta. nihilominus
tamen petit conſilium iuriſconſultorū. C. de legi. l. humanū.

Non tantvm. Vide ff. eodem. l. ſi quis cum. & l. ab
inteſtato.

1 *Codicillos poſt teſtamento non niſi expreſſim firmari & 2.*

Sed Cum ante. In gl. ſcilicet expreſſum. ibi cum dicit:
ſecundum Ioan. & melius ſederet hic. Sed hodie vt d. l. ante
not. Nam de iure digeſtorum. dubitatum fuit, an codicilli
poſt teſtamentum facti confirmarentur per teſtamentum ta
1 cite. & quidam † dixerunt, quod non. & illorum opi. videtur
ſequi gl. ff. de leg. 3. l. patronus. §. codicillis. ſed in l. ante. tenet
contra. hodie tamen iſtud eſt expeditum: vt ibi not. Sed ſi
bene aduertas, iſte §. loquitur de factis ante, & ſic remanet
idem dubium, quod ante. propter quod gl. vult dicere quod In.
eſt in opi. illorum quod ſiue ante, ſiue poſt videntur confir-
mari. Vnde quando gl. dicit Ioan. contra. vide opinionem il-
lorum, qui dicebant quod codicilli facti poſt, indigebant ex-
preſſa confirmatione per l. ſi quis cum. § fin. qui neceſſario
loquitur in factis poſt, quia ſi loqueretur in factis ante, obſta
ret l. ante. In hoc tamen remanet hodie differentia ſecun-
dum doct. quia quando confirmantur expreſſe, valent, quia
2 ibi continentur directo, ac † ſi teſtamento dati eſſent. ſecus
ſi non ſint confirmati expreſſe. ff. de man. teſta. l. libertates.
de teſta. tute. l. 3. & hoc ſatis poteſt ſuſtineri. quamuis glo. ibi
notet contra. & iunge quod ſcripſi ſupra. de fideicom. hære.
§. præterea.

1 *Codicillos ad fideicom. trahi.*
2 *Codicillorum confirmatoris vis.*

a Codicillis. a In gl. directo: in fin. ſupra titu. 2.
1 §. præterea. Sed quid, ſi in † §. codicillis apponantur verba
directa? videretur quod deberent trahi ad fideicom. ff. ad
Trebel. l. Scæuola, de legat. 3. l. cum quis decedens. §. Seiam.
& ibi not. ff. eo. l. 2. §. fin. In glo. ſed qua. in fin. gloſ. alibi di-
cit quod officio iudicis. C. eodem. l. fin. Poteſt dici ſecun-
2 dum doctores, quod vbi codicilli fuerunt expreſſe in † te-
ſtamento confirmati, tunc agitur directa ex teſtamento,
quia iure directo legata valent. vt l. libertates. ſupra alleg.
alias vtili ex teſtamento. ff. eodem. l. ab inteſtato. In gloſſ.
& cui conditioni. in fin. illa conſueuit approbari per
docto.

a Adnot. Codicillis. In codicillis hæreditas, neque dari neque adimi poteſt.
neque conditio inſtitutioni apponi, nec ſubſtitutio fieri, ſed per fideicom. ſic.
& vnus poteſt plures codicillos facere. Si vis huius §. materiam plenius vide-
re: recurre ad Bal. Ang. & Chriſtopho Por. hic. & ſic ſatiaberis.

1 Volun-

1 *Voluntatum quæ compatibiles.*
2 *Codicillorum ſolemnitas.*

Codicillis. Ibi cum allegatur l.cum proponas.vi-
de ibi. In eadem gl. ibi cum allegat §.cum poſteriore. Et eſt
1 ratio,quia †plenum non compatitur aliud plenum. teſtamen
tum eſt plena voluntas,& non compatitur aliam plenam,ſed
codicilli ſunt minus plena voluntas,& aliam patiuntur. Sic
vides quia tutorem habenti,non datur alius tutor, ſed cura-
torem habenti, datur alius curator,C.in quib.cau. tut.ha.tu.
da.poteſt. per totum,& maxime in l.licet. In glo.ſ.de illis.in
2 fi. Hæc † glo.eſt falſa,ſecundum doct. quia imo omnes ſolen-
nitates requiruntur,quo ad ſigilla, & ſubſcriptiones, quæ in
teſtamento,ſed non quoad numerum teſtium. C. eo.l. fin. de
teſta.l.cum antiquitas. Et hoc verum, quando codicilli fue-
runt facti in ſcriptis. vide ſupra in princip. in ſecunda addi-
tione.

INCIPIT LIBER TERTIVS

INSTITVTIONVM, CVM COM. Do. Ioannis Fabri. I. V. D.

De hæreditatibus quæ ab inteſtato deferun-tur. Rubrica.

*In gloſ. hac rubr. in fi. glo.non bene allegat: quia ibi tra-
ctatur ſatis in genere, quando certum petitur: vt l.certi con-
dictio.ff. ſi cert. pet. ſed debuit allegare.C.de re. cre. & iure-
iuran. vbi de hac re. nihil tractat & de reli. & alea l.vſu.
vbi de alea, nihil in text. ſed in l.Græca quæ non eſt in meo
textu.*

1 *Priuatio quid.*
2 *Clerici inteſtati aduentitia cuius ſint.*
3 *Inteſtati qui & ar. & 4.*

Intestatvs decedit. In glo. vel quia
1 non vult. in fin. Et eſt ratio: quia † pri-
uatio dicitur proprie reſpectu habitus. ff.
de reg. iur.l.eius eſt nolle. & per hoc vi-
detur expeditum, de quo dubitari poſſet
de conſuetudine. Decanus ſancti Aniani
2 Aurelian. capit, & ſibi appropriat † bona
clericorum, ab inteſtato decedentium. Pone quòd clericus
erat filiusfamilias, qui habebat aduentitia. tamen de eis te-
ſtari non poterat: nunquid pertinent ad decanum? Vel
forte erat impubes, vel alias inteſtabilis: nunquid pertinent
ad decanum? Poteſt dici, quòd non: quia vbi verbum duo
ſignificans, vnum proprie, & aliud improprie profertur in
materia odioſa, reſtringitur ad ſignificationem propriam.ff.
de ven. in poſſ.mit. l. 1.§. quæritur. de libe. & poſthu.l.cum
quidam. Sed hæc conſuetudo, eſt odioſa, quia contra ratio-
nem,& contra ius commune, per quæ debet ſucceſsio deuo-
lui ad proximos, vt patet per totum hunc titulum.ff. de bo.
dam.l. cum ratio. ergo reſtringenda, vt intelligatur de illis
3 qui proprie dicuntur † inteſtati: videlicet qui poſſunt face-
re teſtamentum, quia aliter non poſſunt proprie dici inteſta
ti: vt d.l. 1.ff. vnde legi.l.2.§. ſi quis deceſſerit, & facit ff.de
legi.l.quod ratione. Sed quid ſi teſtari poterat,& fecit codi-
cillos? nunquid dicetur inteſtatus? Videtur quòd ſic,ex quo
non habet hæredem.ff. de iur. cod. l. ab inteſtato. & l.ſi quis
4 cum. Poſſet dici,quòd ſaltem de benignitate canonica, † nõ
poſſet dici inteſtatus,qui quoquomodo diſponit,extra de te-
ſta.c.cum tibi de benignitate. Nam ſponte ſua cenſetur pro-
ximis relinquere hæreditatem.ff.de iure cod.l.conficiuntur.
circa princ.Et ſuppoſito,q̃d decanus ſuccederet: deberet ſol-
uere legata:vt d.l.ab inteſtato. & eodem modo poſſet dici de
epiſcopis, qui iure cõſuetudinis vendicant ſibi bona capella-
norum ſuorum inteſtatorum ſeu de dominis terrarum. In
gloſſ. arrogatione. ibi cum alleg. ſupra quib. mo. teſt. col-
lige ibi plenius differentiam inter ruptum & irritum, vt di-
xi. In ea. glo. in fi. vide plenius.C.de lib.præte.auth.ex cau-
ſa. & ibi ſcripſi,quia hodie valent ex vtroque.ff.de teſtamen.
tute.l.iure noſtro.§.fin.& l.ſi pater. de cap.l. bona.§. fin. In
glo.ſunt alij. in fine. Sed per contratab. non rumpitur ipſo
iure: ſiue intentetur ante aditam, ſiue poſt. quia teſtator nõ
poteſt facere,vel deſinere hæredem. infra de bon.poſ.§.quos
autem. Sunt & alij modi,quibus quis remanet inteſtatus.C.
de teſta.l.ſancimus. eod.titu.l.noſtram.

1 *Proximos hæreditate priuare mortale eſſe.*

Intestatorvm Autem hæreditates. In text. 12.
tab. quæ legitimis ſuc. defert.ff.de verbor. ſignifi.l.lege mul-
tos vidi, qui peccare credunt quando inſtituunt alios, quam
proximiores, ad quos deberet deuolui hæreditas ab inteſta-
to. Pro quorum formidatione,facit: quia hæreditas eſt qua-
ſi debita legitimis. C. de eodi. l. fin. & ad ipſos pertinet: vt
5 hic.& pro hoc facit extra de pœn.& rem.c.officij. † Ad hoc
poteſt dici,quod ſi propter rancorem animi iniuſtum, ipſos
priuaret hæreditate. quod tunc peccaret, ſed ſi alias alium
ex affectione eligat, non video, quod peccet, cum hoc ſit ei
licitum iuris permiſsione, legitima relicta illis, ad quos per-
tinet,vt per totum titulum de inofficio. teſta.nec ob.capitu-
lum.officij. quia ibi non priuabat ſua, ſed alterius hæredita-
te, propter factum ſuũ damnabile,ac culpam. Vnum tamen
credo,quod ſi quis inſtitueret extraneos,omiſsis legitimis in
digentibus,ſeu mendicantibus,quod facit contra officiũ pie-
tatis, & peccat, alias non poſſet anathematizari 30. diſt.c. ſi
quis reliquerit.

1 *Vaſallum adoptare vetitum & cur.*
2 *Adoptionem proximi non obeſſe.*

Svi Autem hæredes æſtimantur. In glo.item aliud.in fi.
a ª infra eo.§.ita demum. In glo.id eſt procul. in fi. Doct. me-
diam approbant, nec intereſt. In gloſ. quo ad hoc. ibi cum
dicit,vt ſui dicantur.hoc verum ab inteſtato,ſed ex teſtamen
to ſecus,vide ſupra de adop.§. ſed hodie.C. de ado.l. cum in
adoptiuis. Item hoc obtinet,in ſeudo,ſi de feud. defun.con-
tẽ.c.ſi de feudo.§.adoptiuus. Et hoc forte in adoptiuo extra-
5 neo.ſecus ſi aliquis de deſcendentibus † adoptetur,cum tunc
naturalia,& adoptiua iura concurrant,vt l.cum in adoptiuis.
capitulum enim illud reſtringendum eſt cum ſit contra ius
commune. Vel melius dic, idem in omni adoptiuo. Nam cũ
vaſallus nihil poſsit in ſeudo,in præiudiciũ ſucceſſorum, te-
ſtando, vel alienando, ſine conſenſu domini, videtur quòd
nec adoptando. in feu. de ſuc. feu.c. vnico. §. 3. circa princ.
Præterea cum trãſlatio feudi pertineat ad dominum, & ſine
conſenſu eius fieri non debeat,vt patet in tit. de alie. feud.c.
vnico in prin. per adoptionem facta, ſine eius voluntate ſuũ
feudum ad alium transferri non debet,nec talis adoptio,quo
ad ſuum feodum teneret.ff.de adop.l. ſi is qui. la 2. Sed quid
2 ſi dominus conſenſiſſet? Videtur † quòd non poſsit præiu-
dicare agnatis. in ſeu. ſi va. feu. priue. cui de ſe.c. vnico. de
alie. pa. feu.c.vnico. in princ. Sed ab initio potuiſſet per do-
minum ita dari in ſeu.ſi de ſeu.con.ſuc.c.pen. & vide eod.ti.
c.ſi vaſ.culpam. de alie. feu. pa. ca. 1. & eodem modo ſi eſſet
feudum nouum, vt d.c.

a · Adnotatio. In fin. Item in emancipato.l.poſthumorum.ff. de iniuſto teſt.
qui etiam de iure ciuili hodie admittitur,vt in auth.eo.§.1.& §.nullam vero.
dummodo ſit deſcendens ex maſculo: ſecundum Ang.hic.

Qvibvs Connumerari neceſſe eſt. De materia huius
§.vſq; ad §.ita demum. vide ſupra de nup.§.ſi.

1 *Venditam proximior redimit.*

a Ita demvm ª tamen nepos. In gloſſ. vel ca-
pitis in fi. quod de emancipatione hic dicitur, eſt hodie cor-
rectum.

rectum, vide ſupra de hære. qua. & diſ.§. ſui. & quære vt ibi
1 quæſiui. & facit iſte.§. quòd ſi res ſit vendita alicui † de ge-
nere remotiori gradu, quòd proximior poſsit retrahere vir-
tute conſuetudinis.ff. de inoff. teſt.l.filio. & videtur expreſ-
ſum in ſeudis.ti de ſen.deſun.cont.fue.c.vnico.§.Titius.ff.de
legat. 2.l. vnum ex fa.§.1.cum ibi no.

a Adnotatio. Ita demum. Quærit hic Ange. quid ſi filius abſtinet ab hæredi
tateꝗ patris, an nepos fiat hæres ſuus an ſui, & dicit quod nó erit hæres ſuus.
ſed voluntarius.

1 *Dominium quando, & an non, continuetur.*

Svi Autem hæredes fiunt. In glo. ſcilicet ſui. in fin.dic
vt ibi.In glo.hoc ideo.in fi.vide ſupra de hære.quali.& diffe.
1 §. ſui. & dic quod quaſi ſit continuatio, † quia ſuus cenſetur
quaſi dominus in vita patris.ff.de lib.& poſth.l. in ſuis. vnde
quaſi continuatur dominum.Sed non vere continuatur,quia
nó erat vere dominus.illud autem quod hæc glo.dicit, quod
poſſeſsio eſt incorporalis,eſt verum de iure ciuili.ff.de acqu.
poſſ.l.quamuis. non de naturali, quæ eſt quaſi pedum poſi-
tio.ff.de acqu.poſſ.l.1.

1 *Delicta non tranſmitti. fallit. 2.*
3 *Duellum quando permiſſum.*
4 *Hæres deſinens liberatur.*

Per Contrarium autem. In glo. not.quædam delicta.ibi
cum alleg.l.apoſtatarum.in fin.hoc eſt peſsime dictum ſecun
1 dum doct.quod delicta † tranſeant in hæredem. quia ſic hæ-
res accuſaretur: & damnaretur, ſed hoc non eſt intentio glo.
vt infra.gl.hoc ſcilicet modo. In ea.gl.in fi.doc.dicunt.quod
non eſt facienda differentia, inter publica & priuata vbi agi-
tur criminaliter, quia nulla tranſeunt in hæredem. Sed actio
2 †ciuilis deſcẽdens ex priuato delicto tranſit ad hæredem.lit.
a conteſta.alias non.C. ne ex de.deſun.l.1. Poteſt dici, a quod
quæcunqꝫ ciuilis tranſit ad hæredem,ſiue ex publico, ſiue ex
priuato,quatenus contra hæredem datur.ff. de pu. iud.l. de-
functo. In glo.ideo dicit ibi: niſi de iure eſſet. Hoc non vide
tur verum de iure.C.de actio.& oblig.l. negantes.C. de gla-
dia.l. 1. Et quicquid ſit de iure canonico, ſunt inhibita, nec
ſunt adminiſtranda ſacramenta eccleſiaſtica,maxime prouo-
canti. vide 2.q.4.c.monomachiam. in Spe.de accu.§. ſequi-
tur.verſi.ſed quid ſi.de iure vero feudo. permittitur duellum
in feu.de pa.tenen.& eius violatori.c.vnico.§. ſiquis aliquem
& §.ſi miles. de alie.feu.pa.c.vnico.§.non eſt. Per ſtatuta re-
3 gis Franciæ toleratur duellum in omni † caſu,cujus pęna eſt
mors, excepto furto, quando crimen eſt ita occultum, quod
non poteſt probari clare per teſtes.Et eſt præſumptio contra
reum talis,quod poſſet ſupponi in quæſtionibus,ſi accuſator
hoc requireret: alias non permittitur & ſuper hoc ſunt ſta-
tuta regia Phil.pulchri.quicquid ſit,prouocans, & ſponte re
cipiens,& iudex iudicans,peccant per d.c.nec abuſus conſue-
tudinis,a peccato excuſar in auth. vt nulli iudi.§. nulli vero.
verſi.male enim inuenta. In glo.lata ſententia.in ſine.Et po-
teſt eſſe ratio, qnia bona non confiſcantur ipſo iure: imo re-
manet dominus delinquens vſqꝫ ad ſententiam quamuis alie
natio ei interdicatur.ff.qui & a qui.l. quæſitum, de accu.l.ex
iudiciorum. Quid ergo,in caſibus in quibus bona confiſcan-
tur ipſo iure? Videtur quod ipſo inre non ſit hæres, quia ex
quo deſineret, ſi ab initio fuiſſet hæres. & ad talem ſtatũ res
deueniſſet, ergo multofortius, ex quo eſt nunc in tali ſtatu,
non efficitur hæres.ff.de carbo.l.3.§.parui.ff.ex quib. cau. in
poſ.ea.l.fulcinius.§. ſi quis nó latitat. Et hoc facit ad id quod
ſcripſi ſupra de pupil.ſubſt.§.liberis videlicet,quòd vbi nul-
la ſunt bona, aditio non tenet. Sed nunquid, qui hæres eſſe
4 deſinit: deſinit † teueri creditoribus? Non videtur, quando
propter dolum,vel culpam ſuã deſinit eſſe hæres.ff.ad Sylla.
l.propter necem.§.neptis,de iure fiſ.l.eius qui.§.fin.Contra-
rium eſt expreſſum.ff.de his quib. vt indig.l. eum qui.§.bo-
nis.facit.ff.de vulga.ſub.l.ex facto.§.Iulius Longinus.

a Adnotatio. Poteſt dici Ang. ſic dicit, ſi pœna imponitur ipſo iure a lege,
illa tranſit ad hæredem, ſi ab homine, idem, dummodo delictum ſit cómiſ-
ſum circa contractum.& purgetur,per actionem ex ipſo contractu. idem ſi ex
tra contractum, dummodo lis ſit conteſtata,alias regulariter non datur con-
tra hæredem,niſi in id,quod ad eum peruenit.l.1.ff. de priua.deli.

1 *§.1.l.3. de bo po.con.ſenſit.*
2 *Nepos quibus ſuccedat.*
3 *Nepos in quibus, an non ſuccedat. & 4.*
5 *Nepotem in quibus excludat filius.*
6 *§.Cum filius explicari.*
7 *Repræſentationi quando, an non locus ſit.*

a Cvm Filius, a filiave ex altero. In glo. ſecus ſi ex filia. in
fi.ibi loquitur de alio iure vetuſtiſsimo, nam hoc iure idem,
vt infra titulo primo.§. hoc etiam.C. de legitimis hære.l.le-
ge 12.tabularum. In glo. vt in auth. in fine credo quod glo.
debuit allegare.§.filium. verſi.ergo ſanciendum. ibi cum di-
cit, quid enim legalibus &c. In gloſ. idem in fin. hæc ſolutio
1 eſt contra illum text. qui † reprobar hanc diſtinctionem, an
in locum filij patris nepotis, fuerit adoptatus, vel non. & ibi
gloſſ.contraria huic gloſ.& alia ſolutio ibi datur per glo. vi-
delicet, quod non loquitur, vbi omnes qui veniunt per con-
tratab.ſunt in poteſtate, alias ſecus, vt ibi, ſed Dy.dicit quod
lex illa loquitur in eodem caſu,quia omnes erant in poteſta-
te,vt poteſt deprehendi in litera quare dic, quod ibi fuit ad-
optatus in loco patris nepotis, & ſi non expreſſe,tamen prę-
ſumitur ſecundum Dyn. & hoc vult dicere litera illa. Op-
pone contra hunc.§. quod nepotes non ſuccedant in locum
patris ſui. infra titu.1.§.ſi plures. Sed dic,quod iſte.§.loqui-
1 tur in ſucceſsione aui, in ſucceſsione vero † collateralium,
non obtinebat hoc iure: vt d.§. ſi plures. ſed hodiè obtinet
in ſucceſsione patrui.C.de legi.hæred.auth.ceſſante.ſed non
in ſucceſsione aliorum collateralium vt auth.poſt fratres.C.
de leg.hær.Item diſtat.ff. de bo.li.l.ſi libertus pręterito.§. 1.
Sed dic ſpeciale in iure patronatus. quod non defertur iure
hæreditario. vt ff.de ope.libe.l.vt iuriſiurandi.§.ſi. Quid er-
3 go dices in feudo, † quod non videtur iure hæreditario de-
dolui, cum poſsit obtineri per agnatos repudiata hæreditate
in feu. an agna. vel fil. defuncti. reli. feu.c. vnico? Videtur
idem,& tamen eſt contrarium expreſſum in feu. de ſuc. feu.
c.vnico, circa princ. de ſucceſ.fratr.vel de gradi. ſuc. in feu.
4 c.1.§.his vero. † Sed quid de iure patronatus eccleſiæ? Di-
cerem nepotes admitti, cum patruis: cum illud iure hæredi
tario, etiam ad extraneos deuoluatur, nec reguletur vt ius
patronatus libertorum. extra de iu. pa.c.cum ſecundum. Et
vide per Inno.in rubrica eiuſdem titu.de ſen.& re iud.c.cum
Bertoldus. Sed quid dices, ſi hæreditas ſit indiuiſibilis, ſic
quod oportet vnum admitti, vt regnum ducatus, marchio-
natus,in feu.de prohi.feu. ali. per Federi.c.vnico §.præterea
5 l.1. nunquid filius excludet † nepotem, filium fratris? Satis
poteſt dici quòd ſic alias eſſet deterioris conditionis filius,
quam nepos, contra l. 3. C. de bon. ma. & hoc indubitate,
vbi filius vnus primogenitus eſt, & nepos eſt filius ſecundo
genitus defuncti. Si vero nepos ſit filius primogeniti defun-
cti, videtur contra,quia cum is nepos repręſentet perſonam
patris ſui, & ille ſi viueret excluderet ſecundo genitum, per
conſequens,& iſte per hunc §.
6 Item no.quòd iſte §.loquitur in filijs † filiorum, vel filia-
rum, quid ſi eſſent pronepotes? Verbi gratia, auus habuit
vnũ nepotem, & ex alio nepote defuncto pronepotem,nun-
quid pronepos ſuccedit cum nepote,videretur quòd ſic pro-
pter repræſentationem, de qua hic loquitur, ſed dicas quòd
huiuſmodi repræſentatio non extenditur vltra perſonas ne-
potum. vt in auth. de hære. ab inteſt.§.ſi igitur defunctus. 2.
verſic. huiuſmodi, & ſic ille pronepos excludit. & idem in
Spec. de ſucceſ. ab inteſt. verſ.quid ſi aliquis.ſed huic ob.in-
fra.c.ſi. vide ibi.
7 Item dic, † quod huiuſmodi repræſentatio non habet lo-
cum niſi in ſucceſ. aſcendentium, vel patruorum,vt in auth.
ceſſante. & authen.poſt fratres ſupra allegat. Item, nec ha-
bebat locum quando parentes ſupererant, & fratres mortui,
vt in authent. de hæred.ab inteſta.d.§. ſi igitur verſic. ſed &
ipſis. ſed illa corrigitur,vt ibi not. Obtinet tamen huiuſmo-
di repræſentatio,quando aſcendentes ſuccedũt deſcendenti-
bus

bus: vt in authen. de hæred. quæ ab inteſta.§. conſeqnens.
& iunge infra titu. 1.§. hoc etiam, item hoc non obtinet,
quando rumpitur teſtamentum, vide ſupra de inoff. teſta.§.
ſoror. in fine.

a Adnotatio. Cum filius. Nepos ex filio præmortuo, ſuccedit ſimul cum alio filio viuente, quia aſſumit locum patris ſui, & ideo ſuccedit cum patruo, & filijs patrui, in ſtirpes & non in capita. Ang.

1 *Azonis lapſus, & ſublenatio.*

Item Si ex duobus filijs. No. hic caſum contra Azo. qui
1 dicit, quod nepotes † qui patruos non habent, ſuccedunt per
capita. glo. dicebat contra, vt no. in auth. ceſſante, & in auth.
eod. titu. §. ſi autem defuncto, pro qua eſt hic expreſſum, ſed
hic loquitur in ſucceſsione deſcendentium, vide infra.§. fin.
Sed Azo. quærit in ſucceſsione collateralium, vide infra tit.
1.§. hoc etiam vbi ſcripſi.

1 §. *cum autem. ſenſus.*
2 *Repræſentantes.*
3 *Præteritus quæ tranſmittat.*

Cvm Autem quæritur, an quis. In gloſſ. ſupra eo.§. demum.
contra, ſed hic quando fuit factum teſtamentum: ibi,
nullum, vt infra titu. 1.§. proxi. in tex. In glo. antequam in
1 fi. hæc glo. fuit hic pro nihilo: quia nil † tractatur hic de aditione,
nec de querela, ſed ſolummodo, quando filius mortuus
fuit antequam teſtamentum deſtitueretur. In glo. nec enim
fuit, in fi. hanc etiam ſequuntur doct. In glo. 1. tanquã agnati.
in fi. hanc etiam ſequuntur doct. ſed magna eſt iniquitas,
quòd in nullo ſuccedat, tamen ita oportet dici, quia iura ſunt
expreſſa, quæ ſic ordinant, & tamen admittitur ad bo. poſſ.
liberti auitini. ff. de bon. poſſ. l. Paulus reſpondit.§. penul. Et
quæ ſit ratio. ibi notatur. Sed cur ſaltem per repreſentationem
perſonæ patris ſui, non admittitur, vt ſupra §. prox. Di-
2 cas quod illi † ſolum repræſentant, qui nati erant, & agnati
vel cognati tempore mortis, vel concepti, hic autem nõ fuit
agnatus, nec cognatus tempore mortis. videtur ergo omni
remedio deſtitutus. Sed aperiamus hoc. Et videtur quod ſuc
cedat in omni caſu. Quia aut pater huius concepti fuit præ-
3 teritus † & tunc teſtamentum fuit nullum, & traſmiſsit hære
ditatem ad liberos, etiam non aditam, & etiam ignorans. C.
de ſuis & legi. he. l. apud hoſtes, aut fuit exhæredatus, & tunc
tranſmittit querelam, vt l. ſcimus.§. fi. C. de inof. teſta. ſi erat
emancipatus, & fuit præteritus, competit ei contratab. quam
tranſmiſit etiam ante aditam. ff. de contratab. l. illud. Dicas,
quod hodie is caſus procedit, quando filius fuit exhæredatus
rite, & iuſte, & non fuit ſecuta aditio. de quo ſcripſi ſupra de
exhæred. lib. circa prin.

Hac Ratione, ſi filius exhære. In glo. nec enim. ibi cum allegat §. ſed hodie, oportet quod dicas, quod iſta differentia eſſet ſecundum ius antiquum, quia ſecundum iura noua deberet dici econtra, quia quando datur aſcendenti, non admittitur ad ſuceſsionem patris naturalis, quando extraneo ſic, vt d.§. ſed hodie. & l. quæ ſtatim. infra allegata. In glo. ſi autem morte patris, ibi cum alleg. de adopt. l. antep. melius. ff. vnde cog. l. 1.§. cognationem. in fi. glo. ſed non durat, vt matrimoniũ impediat. ff. de ritu nup. l. per adoptionem. extra de cog. leg. c. 1. ſupra de nup.§. ſi quis.

1 *Emancipato quis prouideat.*

Post Mortem vero naturalis. In gloſ. nam ſi non in fi.
ſed hæc ratio non eſt bona, quia poteſt in vita emancipare, &
ſic debet ex eius arbitrio, & remanet inconueniens. Sed dic
1 quod non eſt eadem ratio: quia ſi in † vita emanciparet. pa-
ter naturalis poteſt ſibi prouidere ordinando, ſicut ei placue
rit. Item poſt mortem auferetur ius quæſitum agnatis. quod
eſſet inconueniens, ff. de pact. l. fi.

1 *Electionem, neglecto volente ſubſiſtere.*
2 *Sui remedia.*

Eadem Hæc obſeruantur, & in ea. In glo. his enim in-
ſtitutis, vide quod ſcripſi ſupra de hære. lib. circa prin. & hoc
1 inducunt doct. ad quæſtionem. † Si aliquis, qui debuit voca-
ri ad electionem, contemnatur, nulla eſt electio. Pone quod
contemptus non vult proſequi contemptum ſuum, nec dice
re nullam, alij, qui interſuerunt, volunt eam dicere nullam
ex perſona eius nunquid poſſunt? Videtur quòd ſic, per l. ſi
poſt mortem.§. fin. ff. de contratab. Arguitur contra in l. filio.
de iniu. rup. Ipſi dicunt, quod nõ poſſunt, per d. l. filio. & ipſi
diſputant de caſu. extra de elect. ca. ſicut. In gloſ. emanci-
patis. in fi. hanc approbant omnes, & videntur text. illarum
2 legum. & ſic ſuus † habet duo remedia, & forte eadem e-
mancipatus, per auth. de hære. ab inteſt.§. 1. in fi. ſed auth.
illa, non loquitur vbi factum eſt teſtamentum. vide ſupra de
exhæred. lib.§. fina.

1 *Adoptans, quando an non alere cogendus.*

Sed ea omnia antiquitati quidem. In glo. hoc idem in fin.
gloſ. videtur reprobare hanc, in l. cum in adoptiuis, & vide-
tur concludere, quod ſi eſt omni auxilio deſtitutus, imputet
ſibi, quòd ſe emancipare permiſit. In glo. nunquid. in fi. Pla-
centinus non eſt ſolus in reſponſione primæ quæſtionis, quia
Azo. tenuit idem. ff. de in ius voc. l. adoptiuũ. Et pro hac opi.
1 facit text. d. l. adoptiuum. ibi, cum dicit, iure † magis poteſta-
tis. in alia videtur ſatis concluſum. glo. vera niſi operaretur
patri adoptiuo, quia tunc pater adoptiuus tenetur ipſum ale
re. ff. cõmo. l. in rebus.§. poſſunt. vel niſi pater naturalis ege-
ret. nam cum ſit filius, quo ad ſucceſsionem ab inteſtato. &
quo ad omnes effectus, excepto quod non tranſit in poteſta-
tem, & matrimonium impediatur, & cognatio contrahatur,
ſatis videtur, quod teneatur eum alere. ff. de adop. l. pen. In
glo. ſimul cum alijs in fin. hoc verum iure nouo, ſecus de iu-
re antiquo. ff. de adopt. l. qui in adoptione, de ſuis & legi. hæ-
re. l. 2.§. parui.

1 *Agri modo ementis quatenus agendum.*
2 *Succeſſores in ſtirpes.*

Item Vetuſtas ex maſculis. In glo. non parum, in fin. il-
la lex parum facit. Et hæc poſſunt induci ad multa, ſi aliquis
1 vendit fundum, & dixerit † eum eſſe decem iugerum, vel pa
rum minus, quod non poſsit agere, ſi ſit minus tertia parte,
& pro hoc facit C. de decurio. l. nominationũ forma. Sed hoc
eſſet durum. Vnde credo, quod in dubio, debeat intelligi de
modica ſumma, arbitrio iudicis. ff. de verbo. ſign. l. hæc verba
in ſtipulatione. habita cõſideratione ad pretium. ff. de rebus
dub. l. 1. In glo. quod de hac. in fine. quæ eſt ſignata. C. de col
lat. ſuper legem illam. & incipit, quæ tertiæ. Et not. hoc in
2 §. fin. quod nedũ nepotes † ſuccedunt in ſtirpes, imo & pro-
nepotes, & veniunt per repræſentationem, cuius contrarium
dicitur in authen. de hære. ab inteſta.§. ſi quis igitur. 2. verſi.
huiuſmodi. ſed dic quod illa corrigitur, vel dic quod illa ob-
tinet, vbi pronepotes veniunt ad ſuc. patruorum cum aſcen-
dentibus, tunc enim non eſt locus repræſentationi, niſi ſicut
ibi dicitur, & eſt ratio, quia tunc pronepotes veniunt contra
ius cõmune, cum aſcendentibus, ſecutus autem, vbi pro ne-
potes in pari gradu, ſoli ſuccedunt aſcendẽtibus, vt hic. item
ſecus in ſucceſsione collateralium infra titu. 1.§. hoc etiam.

De legitima agnatorum ſucceſſione. Rubrica.

Hæc Rubrica proprie ſequitur poſt præcedentem habito reſpectu ad ius legis duodecim tabul. per quam agnati ſuccedunt poſt legitimus infra titulo primo.§. frater. ff. de ſuis & legitimis hæred. l. 1.§. poſt ſuos. Sed habito reſpectu, ad ius nouum, non bene continuaretur, quia parentes veniunt poſt ſuos, vt apparet per proceſſum authent. de hæredi. ab inteſt. & ideo tituli ſequentes melius ſederent hic iſto reſpectu.

SI NEMO ſuus hæres. In glo. capite. ibi. cum
alleg.ff.eo.vult allegare de ſuis & legi. In glo.
ſic .ff. caue: quia hæc eſt mala allegatio com-
muniter. Et credo quòd deberet allegare.ff.de
ſuis & legi.l.2.§.1. In gloſ. ſcilicet ad ſuos. in
fin.vide ſupra tit.1.§.cum autem.vbi dixi.

PER adoptionem quoque. In glo.quaſi diceret. in fi.dic
ſupra titu.1.§.ſed ea omnia. In glo.1. agnaſcitur. in fi. vide
ſupra titu.1.§.ea.in fin.

1 *Fœmina quo iure excluſa.*
2 *Sorores quibus concurrant & qui 3.*
4 *Fratrum filii quibus cum vocati.*
5 *Filia in feudo a quo excluſa.*
6 *Annagio quis potior.*

CETERVM inter. In gloſ.no.caute. cum dicit & per me
diam iuris prudentiam glo.vult ſoluere quandam oppoſitio-
nem. Textus iſte videtur quòd per l.12.tab.nô vocentur mu
lieres,vel ſorores.Contra imo omnes infra eo.§.& hoc quę-
dam glo.vult ſoluere,quòd hoc principium: nedum, recitat
ius l.12.tab.imo & mediam iuris prudentiam, in genere,ſed
in inferioribus magis ſpecificat, & declarat. Et (vt bene vi-
deas) ſcire debes, quòd quatuor fuerunt iura in ſucceſsione
fœmellarum,quando agitur de ſucceſ. fratrum patruorũ,vel
auunculorum. Primo fuit ius legis 12.tab. per quod admitte
bantur omnes,ſiue maſculi, ſiue fœmellæ. duntamen eſſent
1 in eodem gradu. Poſtea † ſuperuenit ſecundũ ius,ſcilicet me
dia iuris prudentia,quæ diſtinxit maſculos a fœmellis: & ad
miſit maſculos: & repulit omnino fœmellas, propriæ ſoro-
res conſanguineas, quas admittebat ad ſucceſsionem fratrũ,
ſecundum glo.vel ſorte nullas. Tertium ius fuit prætorium,
2 quod vocauit eas poſt agnatos,per bono.poſſ.Quartum†ius,
fuit imperatorium, quod vocauit ſorores, vna cum agnatis
eiuſdem gradus. Et hoc,ſiue ſint conſanguineæ germanæ,ſi-
ue non, & hoc intendit text. vſque ad §.hoc etiam addendũ,
vbi addit,& dicit quòd nedũ ſorores conſanguineæ, vel vte-
rinæ admittuntur cum agnatis. imo eorũ filij,& filiæ admit-
tuntur ad ſucceſsionem patruorum & auunculorum,& econ
tra patrui & auunculi admittũtur ad ſucceſsionem filiorum
& filiarum, fratrum, & ſororum. Et hoc vbi frater & ſoror
non ſunt: quia tunc illi præcederent in ſucceſsione fratrum
ſororum defunctorum filios & filias,aliorũ primo defuncto-
3 rum.† Et ſit diuiſio hoc caſu,quando filij & filiæ ſororum,&
fratrum ſuccedunt in capita,non in ſtirpes. In alijs autem re
motioribus,nihil eſt immutatum, quin agnati excludant co-
gnatos,& hoc intêdit vſq; ad §.ſi plures.Hodie vero eſt quin
tum ius,quòd immutat pręcedentia in pluribus articulis.Pri
mo,in eo quòd non diſtinguit hic,germanos,ſeu vtrinq; con
iunctos,ab illis qui ſunt tantum ex vno latere, eſt hodie im-
mutatum,quia hodie diſtinguitur, & quo ad fratres, & filios
fratrum: quia vtrinq; coniuncti repellunt ex vno latere con
4 iunctos. Item † & in eo. quia filij & filiæ fratrum, & ſororũ
admittuntur cum patruis. & auunculis. item in ſtirpes non
in capita. patet in auth.ceſſante.C.de legi.hære &clarius in
auth.de hære.ab inteſt.§.reliquum. & de hoc nullus dubita-
uit quin ſuccedant cum patruis.Sed vbi nulli ſunt patrui,fue
runt opi.vt no.in d.auth.ceſſante.& hic. Sed communis opi.
eſt,quòd filij fratrum ſuccedant in ſtirpes. Sed abinde in an-
tea,per capita in collaterali ſuc. in deſcendenti. videtur quòd
in infinitum in ſtirpes,vt dixi ſupra titu.1.§.ſi.eod.ti.§.item
ſi ex duobus. Et eſt ratio,quia magis debetur filijs hęreditas:
& ideo magis ius ſuũ & repræſentationem tranſmittunt. idê
videtur in aſcendentibus,vt in ſtirpes ſuccedant: vt in auth.
5 de hær.quæ ab inteſt.ve.§. conſequens. † Et hanc materiam
de repræſentatione inducunt doct.ad quæſtionem. Filia non
ſuccedit de conſuetudine in baronia: imo maſculus, etiam ſe
cundo genitus eam excludit. Pone, quòd quidam baro ha-
buit duos filios, quorum primogenitus in vitam patris mori
tur,relicta filia.patre viuente,moritur baro,maſculus.ſuper-
ſtes vult excludere filiam,a baronia,& dicere, vos non debe-
tis plus habere,quã ſi eſſetis filia patris mei,quæ eſtis neptis,
ſed ſi eſſetis filia,ego excluderê vos, ergo multo fortius, vos
neptem,dicit filia, ego repræſento perſonam patris mei, qui
te excluderet,ſi viueret, ergo ego te excludam. Et in hanc vi
dêtur declinare,per l.pater.§.quindecim.ff.de leg.3. vbi em-
ptor repræſentat perſonam vendentis, qui eſt de familia, &
eſt quaſi ſimile,quòd ſcripſi ſupra titu.1.§.cũ filius.Sed huic
ob.quia fœmina non ſuccedit,extantibus maſculis,etiam re-
motioribus in feu.de ſuc.feu.c.1.de benefi. fœminæ.ca.1. Et
ſic videtur quòd mulier hic prohibita ſuccedere in baronia,
6 non ſuccedit extãtibus maſculis. Eodem † modo poſſet quę-
ri & determinari alia de conſuetudine. Maſculus primogeni
tus,habet annagium inter nobiles, & ſi vnus ſit maſculus,ha
bet annagium,quãuis habeat ſorores antiquiores, & primo-
genitas,ſed pone, quòd habuit fratrem primogenitũ,qui mo
ritur in vita patris relicta,vnica filia, nũquid illa habebit an-
nagium, vel filius ſuperſtes? Hæc quæſtio cadit freqoenter
in facto,in regno Franciæ. Et communiter tenetur,quòd fi-
lia de conſuetudine repellitur, quæ ſatis conſona eſt iuri, ſe-
cundum opi. doct. ſupra tactam.

1 *Vno vocato,quando admittantur plures.*
2 *Redimere ex pluribus,qui poſſint.*

2 SI Plures [a] ſint gradus agna. Super glo. hoc corrigitur.
in fi.imo etiam per conſtitutiones ſupra §.hoc etiam,ſed hic
loquitur de iure leg.12.tab.quod poſtea fuit temperatum,vt
ſupra dictum eſt. doc.inducunt hunc §.ad quæſtionem. Dux
1 † belli præconizari fecit, quòd qui primus ingrederetur ca-
ſtrum,haberet centum,plures ingrediuntur, nec cõſtat quis
primus,quis habebit centum? Quidam voluerunt dicere,ꝙ
nullus.ff.de reb.dub.l.ſi fuerit.& ita determinauit Guido eo-
rum dominus. Sed ipſi dicunt ſe audiuiſſe ꝙ Odoff. determi
nauit contra,per hanc literam.quamuis.n.lex vſa ſit ſingula-
ri numero,ſi plures ſunt,plures admittũtur,vt hic, nec obſt.
l.ſi fuerit. quia loquitur in teſtamentis,in quibus nô ſit ita lar
ga interpretatio,ſicut in beneficijs principum, vbi ſit latiſsi-
ma.ff.de conſti.prin.l.pe.vnde non eſſet dicendũ idem in ru-
ſtico faciente talem munificentiã, & apparet quòd fiat latior
interpretatio,quia non requiritur inſinuatio.C.de do.l.ſanci
mus. circa prin. quæ tamen requireretur, ſi pater daret filio
quinimo dicunt doc. ꝙ quilibet habebit centum.ff. de leg.1.
l.qui filiabus.§.1.ſecundũ eos. Item inducunt ad aliam quæ-
ſtionem,de cõſuetudine,proximus poteſt retrahere rem ven
ditam a ſuo proximo extraneæ perſonæ. Pone quòd ſunt plu
res,qui veniunt ad retractum, qui ſunt eiuſdem gradus qui-
dam tamen attinent ex parte patris, aliqui ex parte matris,
2 quis eorum præfertur? Dicunt,†quòd ſi ſint plures, in qui-
bus ſit eadem ratio,omnes admittuntur, vt ſi eſſent eiuſdem
gradus & qui æquæ ad ſucceſsionê admitterentur. Et in hoc
dicunt ꝙ frater vtrinque coniunctus excludit omnes, qui ex
vno latere ſunt tantũ. Et ſi nulli ſint vtrinq; coniuncti, tunc
agnati in quæſitis ex parte patris, cognati in quæſitis ex par-
te matris.C.de leg.hær.l.de emancipatis. vltra fratres,& fra
trum filios ſuccedunt proximiores, pro æqualibus non habi-
ta differentia,vndecunq; venerint bona,vt C.de leg.hær.au-
then.poſt fratres.communia de ſucceſ.auth itaq;. ſic dicunt
eſſe ſeruãdum in retractu.quicquid ſit de iure, certum eſt de
conſuetudine, ꝙ ſi ſint æquales, vt fratres conſanguinei, vel
ex eis deſcendentes,quòd æqualiter admittenrur.Si non ſint
conſanguinei,tunc illi qui attinêt ex parte illius, a quo bona
deuenerunt vna admittuntur,alij non etiam,alijs nõ venien-
tibus ad tornum.& ſic ſeruatur de conſuetudine.

a Adnotatio. Si plures. Indefinita æquipollet vniuerſali: & ſingularis nume
rus concipit pluralem: proximuſq; dicitur nullo teſtamento condito. quem
nullus præcedit,tempore mortis ſicut etiam condito teſtamento,& poſtea de
ſtituto, cum certum eſt eſſe teſtamentum deſtitutum.h.d. ſecundum Bald. &
facit ſecundum eum in arg. ſtatuto cauetur. quod ille qui primo cucurrerit ad
brauium. & illud tetigerit habeat illud. Pone,quod duo vel tres cucurrerunt,
& ipſum ſimul tetigerunt: quod omnes habere debent brauium ſimul. & qui
libet poteſt dici primus,ſecundum Bald. hic. Item facit etiam quod ſi capita-
neus fecit edictum,quod ſi quis primus intrauerit caſtrum, debeat habere cen
tum: ſi plures ſimul intrauerint,nunquid debeat vnuſquiſq; habere centum,
cum omnes poſſint dici primus,cum nullus eos præcedat ? Bald.

1 *Succeſſionis capita.*
2 *Succeſſorii edicti locus.& 3.& 4.*

Placebat

a Placebat a autem. In glo. 1. ſucceſſorium, vt bene vi-
deas hanc gloſſ. caue, ꝙ ſit bene ſcripta. debet enim eſſe ſcri-
ptum. Sed inter agnatos, & cognatos. in aliquibus libris defi-
cit iſtud verbum: & cognatos, & tamen nõ habet bonum ſen
ſum ſine hoc. Et (vt melius videas) volo te ſcire, quòd eſt re-
perire caput, ſeu ordinem. Item eſt reperire gradus. capita
1 ſunt quatuor ſeu ordines: † vnde liberi, vnde agnati, vnde co-
gnati, vnde vir & vxor. in quolibet capite, ſunt plures gra-
dus, vt in vnde liberi, primo ſunt filij: ſecundo nepotes: tertio
pronepotes, & ſic deinceps, & eodem modo, in quolibet capi
te. nam prout ſunt remotiores, faciunt gradum inter ſe, & hę
fuerunt differentiæ magiſtrales. text. tamen quandoque ca-
put gradum nominat, ff. ſi tab. teſt. nul. ex l. 1. circa prin. infra
de bono. poſſ. §. adhuc. & ſuper his fit quæſtio, an ſucceſſo-
2 rium edictum habeat locum † de capite in caput, vel de gra-
du in gradum. & gloſſ. dicunt ꝙ non habent locum de gradu
in gradum, ſed de capite in caput, quia qui excluditur vt fi-
lius non admittitur vt nepos, ſed bene vt agnatus tranſuerſa
lis, vt §. quibus. Sed hodie habet locum de gradu in gradum
b per hũc §. in hoc tñ dic plenius, ꝙ ſucceſſorium edictum b in
ſuis nõ habet locũ, nec olim, nec hodie de iure ciuili, per leg.
12. tab. Vnde ſi filius repudiet: nepos non admittitur, de iure
ciuili, quo ſuit filius hæres, & nõ poteſt deſinere, ſed per præ
torem põt abſtinere. Et illo iure nepos admittitur per bo. poſ.
C. vnde liberi. l. qui ſe patris. & hoc obtinuit olim, & obtinet
hodie, & iſte §. nihil facit ad hunc articulum, qui loquitur
in caſu ſuo, videlicet in ſucceſsione agnatorum tranſuerſa-
3 lium, non ſuorum, ſed in agnatis bene habet † locum hodie
ſucceſſorium edictũ, de iure ciuili: licet olim ſecus: quia ratio
præcedentis caſus ceſſat, quia agnatus repudians non fuit hæ
res. Sed nunquid hodie habet locum de capite in caput, vt de
agnatis ad agnatos? Reſpondeo, non: quia hodie agnati: & co
gnati ſimul ſuccedunt, remota differentia &c. per authen. de
hęr. quæ ab inte. ſed bene habet locum de gradu in gradum:
4 ſed ego do tibi caſum vbi poteſt † habere locum, qñ frater cõ
ſanguineus repudiat, venit vterinus per ſucceſ. edictum. tunc
enim fit de capite: quia vterinus eſt cognatus. Item qñ teſta-
mentũ rumpitur per querelam. nã tunc non habet locum ma
teria de hær. quæ ab inteſt. vt ſcripſi ſuprà. de exhær. li. circa
prin. vnde ſucceſſorium edictum, habet locum in quærela. ff.
de inoffic. teſt. l. pater filium. & l. pen. & ibi no. ff. de bo. poſſ.
contra tab. l. nõ tantum, §. ſi emancipatus filius, ſed tunc non
fieret de capite in caput, niſi ponas ꝙ filius exhæredatus re-
pudiet, nam tunc parentes poſſent ſuccedere, & fratres turpi
perſona inſtituta per edictũ ſucceſ. per dictam legẽ ſi is qui.

a Adnot. Placebat. Per l. 12. tab. in ſucceſſionibus agnatorum de perſona, in perſonam, ſucceſſorium edictum obtinebat: obtinet etiam modo ſuccedendi.
b Succeſſorium edictum. Quare autem fuerit inuentum ſucceſſorium edictum: & an habeat locum, ex teſtamento in querela inofficioſi, & in bonæ fid. poſ. contra tabu. vide per Ang. hic.

1 *Patris & filii diſcrimen.*
2 *Pater quo iure filio legitimus.*
3 *Emancipatus legitimus.*

Ad legitimam. In gloſ. ſecus econtra. in fi. gl. hæc
& ſuperior intendunt, quod filius emancipatus deſinat eſſe
agnatus per emancipationem etiam hodie: ſed pater non de-
ſinit eſſe agnatus ei, & hoc idem tenet in d. §. emãcipati. Sed
alibi dicit, ꝙ hodie filius emancipatus non deſinit eſſe agna-
tus, per hunc §. vt not. ff. vnde cog. l. legitimis. de adopt. l. quẽ
filius, C. vnde legitimi. l. fin. de bono. poſſeſſ. contra tab. l. fin.
1 Quid dicemus? Durum dicere videtur, quod pater ſit † agna-
tus filijs non propter relationem, cum de duobus relatiuis,
vnum non poſsit eſſe ſine alio. Sed ad hoc poteſt reſponderi
ꝙ hoc eſt verum ab initio, ſed ex poſtfacto non: quia perſona
filij per emancipationem ſolam alteratur, non perſona pa-
tris, in qua nulla fit alteratio: ideo remanet pater agnatus, vt
hic. Sed certe hoc idem videtur de iure Digeſtorum, ff. ad
Tertul. l. 2. §. obijcitur. ff. de ſuis, & legi. hær. l. ſi ad patrem.
2 Poſſet dici, quod pater non ſit legitimus † filio emancipato:
ſicut nec filius patri: per legem 12. tabul. ſed per leges nouas.
quæ dicunt eum ſuccedere, quando contracta fiducia emanci
pauit expreſſe, vt hodie tacite dicitur legitimus. & hoc vult
dicere d. l. ſi ad patrem. Et eodem modo dicitur legitimus tu
tor filij, & frater etiam tutor fratris: quia per leges nouas vo
cantur, vt dixi ſupra de fid. tu. & de legi. patr. tut. per quæ po
teſt determinare, & intelligere, quæ hic dicuntur. Sed hodie
3 certum eſt, quod filius † emancipatus, eſt legitimus ab inteſta
to, per leges nouas, vt in auth. de hære. quæ ab inteſtato. ſed
non per hunc §.

De Senatuſconſulto Tertuliano. Rubrica.

Rubrica euidenter ſe continuat. Dictum eſt ſupra de ſucceſſ. ſuorum & legitimorum: nunc de ſucceſſione cognatorum mater enim cognata eſt, vt ſtatim infra dicetur.

1 *Præponi quis non dicendus.*
2 *Vxor cui ſubſit.*

a Lex xii. tabularum. a Textus clarus eſt, &
breuis, nec ſummatione eget. In gloſſ. impro-
prie, in fi. nam proprie non dicitur præponi il
le, quem nemo ſequitur, quamuis dicatur pro-
ximus poſt quem nullus. ff. vnde cog. l. 1. §. pro
1 ximus. de verborum ſignificatio. l. proximus. † In gloſ. etiam
hodie. in fin. non tamen ſimul: vt ibi. In gloſſ. ſcilicet matris.
b ibi, niſi quo ad debitum carnis, & quo ad operas: b ff. de oper.
2 lib. l. ſicut. In ead. glo. in fin. de † conſuetudine regni Franciæ
tranſiuit in poteſtatem viri, non tamen eam eximit a poteſta
te patris.

a Adnot. Lex 12. tabu. Diuide hunc tit. ſecundum Are. tex. clarus eſt.
b Operas. Etiam hæredibus viri præſtandas, intra annum quo dos debet reſti tui, quando ab eis habet alimenta, de qua materia, an recipiens ab aliquo alimenta, eidem teneatur operari, & an vxor ſequi debeat virum peregrinantem. vide hic per Angel.

1 *Reg. ſi vnico vincentem &c. limitatur.*
2 *Victoria an extendibilis.*

Pater vero. In gloſſ. ſcilicet, auum, & matrem, dicas,
1 ꝙ poteſt induci pro regula ſic: auus vincit patrem: pater † ma
trem: ergo auus matrem, quia ſi vnico vincentem te, multo
fortius &c. contra regulam, ſi pater vincit matrem, mater
auum: ergo pater vincit auum ſecundum regulam, ſed non
eſt verum, & regula fallit hic, vel ſic, mater vincit auum,
auus patrem, ergo mater patrem, ſecundum regulam quod
eſt falſum iſta regula fallit hic. Vel dicas, ꝙ regula procedit
in victoria naturali, & traſmiſsibili, & rebus exiſtentibus in
vnum, vt tunc, ſed in his fallentijs non recidunt in vnum. ma
ter vincit auum, verum eſt, quando pater non eſt in medio.
Si ergo ſit in medio, caſum varias, & terminos: & tunc loqui
tur regula. Item dic in caſu tranſmiſsibili: quia ſi ſit victoria
2 † perſonalis, victoria vnius, non extenditur contra alium,
quia res inter alios iudicata &c. & iunge extra de conceſſ.
præben. c. authoritate. vide ibi. Item not. quòd hoc hodie cor
rigitur, quia pater & mater inſimul admittuntur auo excluſo.
C. eod. authen. defuncto. in authen. de hæred. ab inteſt. §.
conſequens.

Sed nos. Quidam habent hic in gloſſ. In Codice non
in eo quem habemus. alij habent ſuper verbo, conſtitutione,
quæ eſt C. de iure deliberand. l. 2. illa non dicit in libris quos
vidi, & tamen doctores ſic allegant, ſequendo hanc addi-
tionem.

1 *Patris matriſque concurſus.*
2 *Patri quando concurrat filius.*
Cognatorum qui exequati.

2 Sed cum a antea. In gloſſ. etiam patri, quæ eſt
C. eodem. authen. defuncto. In gloſſ. hoc caſu. eſt hodie. in

ſi.vt bene perſtringas, hic dicas, quod hæc materia in multis
1 eſt correcta.nam hodie †pater non excludit matrem,imo ſi-
mul admittuntur, ſi ſint ſoli,& in ſtirpes,ſi ſint fratres ſeu ſo
rores cum eis,hoc iure admittebantur, ſiue eſſent conſangui
neæ,ſiue vterinæ,& illud eſt hodie correctum,quia parentes
excludunt fratres ex vna parte coniunctos. Item & in alio,
quia pater & mater excludunt auum hodie,& alios aſcenden
tes.Sed ſecundum doct.duo reſtant dubia hoc iure,quia ſi fi-
lius in poteſtate conſtitutus moriebatur pater retinebat v-
2 ſumſruct.vt d.l.fin.C.eod. hodie veniunt†ſimul.hoc verum,
quando filius erat emancipatus, ſed ſi erat in poteſtate,pater
toto tempore vitæ ſuæ habebit vſumfruct. Et proprietas di-
uidetur,ſecundum doc.credo, quod fuerunt male reporeata,
quia contrarium videtur expreſſum in d.§.conſequens.verſi,
nullum vſum &c.ſecundum dubium fuit, ſi filius emancipa-
tus facit teſtamentum patre & matre præteritis, pater habet
contratab.mater nullum habet remedium , patre ſuperſtite,
eo mortuo mater habet querelam , nunquid hoc eſt corre-
ctum ex quo ſimul ſuccedūt hodie? Non videtur,quia auth.
de hære.ab inteſt.non loquitur,quando factum eſt teſtamen-
tum,nec quando locus eſt querelæ.& ꝙ uon fiat talis exęqua
3 tio, apparet,quia†fratres patrueles,& vterini exæquantur in
ſucceſsione ab inteſtato,& tamen non exæquantur in quere-
la, ad quam admittuntur tantum conſanguinei , vt l.fratres,
C.de inoffi.teſta.ſed ſecundum eos,ratio eſt, ꝙ exæquentur,
quia ęquale officium patris & matris.ff.de cura.fur.l.furioſæ
matris.ſic quia pater admittitur per cōtratab. mater per que
relam,ſic & alibi,ff.de contratab.l.filium.ſecundum doct.vi-
de ꝙ ſcripſi ſupra de inoſſicioſo teſtamen. §.ſoror.in additio
ne.Iac.videtur.&c.

a Adnot.Sed cum.Mater præfertur omnibus alijs agnatis exceptis fratribus, & ſororibus, & cum ſororibus ſolum , venit, ad mediam: & cum ſororibus & fratribus, venit pro virili h.d.ſecundum.Aret.

1 *Mater negligens quando non punienda.*

a Sᴇᴅ Quemadmodum. a In gloſſ.aliud habeas, bona glo.
communiter eſt male ſcripta,quia aliqui habent impuberes,
1 & debet eſſe, ſi puberes.Et eſt ratio, quia † quando impubes
moritur, non poteſt teſtari, nec punitur delictum,ſeu negli-
gentia matris , ſed ex quo factus eſt pubes,poteſt,licet forte
ex hac cauſa eam exhæredare non poſsit, cum nou ſit de cau
ſis enumeratis, in §.cauſas.& in §.aliud.in authen.vt cum de
appel.cog.ſed ad minus poteſt eam grauare , excepra legiti-
ma , vel alium inſtituere.Item not.multas cauſas , ex quibus
matres excuſantur.ff.eo.l.ſiue ingenua,quæ eſt ſecunda in or
dine. §. ſi mater.quem vide cum §. ſequenti , quia notabiles
ſunt.

a Adnot.Sed quemadmodum.Dicitur in hoc. §. quod mater tenetur petere tutorem filljs,hoc intellige intra annum.& iſtam opi.dicit Ang.eſſe communem,& eam tenet.tanquam magis æquam per l.ſciant.C.de leg.hæred. quam uis Bar.ibi & doctores velint quod petere teneatur ſtatim cum poteſt,niſi fuerit impedita legitima cauſa,ita quod annum non tranſcendat.An autem moram purgare poſſit item quid ſi non idoneum petierit. & an teneatur non adminiſtrantem, ad adminiſtrandum compellere , vide hic per Angel. in 2. & 3.col.

Lɪᴄᴇᴛ ᴀᴠᴛᴇᴍ. De materia huius §. vide infra §.no
uiſsime.

De Senatuſconſulto Orſitiano. Rubrica.

Continuatio per ſe patet.

Pᴇʀ Contrarium. In gloſſ. id eſt econtrario. in
fine.iſti verſus ſunt legiſtarum , qui regulari-
ter non ſunt boni metrificatores. ſunt enim fal
ſi,in metrificatura in multis,non ſit tamen tibi
curæ , quia nil immutatur in effectu de deter-
minatione iuris.In gloſſ.ſtricte in fin.vide ſupra qui teſta.ru
to.da.poſſunt.§.ſi.
Sᴇᴅ Cum. In glo.idem in alijs,ibi,cum dicit,dicam quia
deſcendentes ſuccedunt in infinitum , vt in auth. de hæred.
ab inteſta.circa prin.§.1.

1 *Delegatum mutata dignitate cognoſcere.*

Sᴄɪᴇɴᴅᴠᴍ Autem eſt. In gloſſ. ff. vnde liberi, in fin.
uel in acquiſitis , quæ non pereunt , vt dixi ſupra de legiti.
1 agna.§.fin.vide ibi.Et hæc faciunt ad argumentum,quod † ſi
cauſa ſit commiſſa , canonico eccleſiæ cathedralis , quia alij
committi non poteſt , per c.ſtatutum,extra de reſcript.quod
nihilominus poſsit cognoſcere,ſi deſinat eſſe canonicus,dun
tamen ante iucepiſſet cognoſcere. de hoc nota. in dicto cap.
ſtatutum. & plenius in nouella Ioa. And. in ca.rationi.libro
ſexto.de regulis iuris.& ſcripſi C. de appellat.l. præcipimus.
numero 29.

1 *Matri qui ſuccedant.& 2. fallit.3.*

Nᴏᴠɪꜱꜱɪᴍᴇ Sciendum eſt. In gloſſ. nunquid. in fin.
1 videtur ergo hæc gloſſ. concludere , † quod vulgo quæſitus
ſuccedat matri.Et eſt ratio, quia lex non intromittit ſe de me
retrice, ſic palam expoſita, propter vitæ vtilitatem , vt l.quæ
adulterium.C.de adult. niſi eſſet illuſtris , vt d.l. ſi qua illu-
ſtris,& ſic ſpurius,vulgo quæſitus.& natus ex concubina,ſuc
cedunt matri: vt hic.Quinimo & cognatus, ff.vnde cogn.l.ſi
ſpurius. & l. hac parte. Sed uideamus circa primum quid ſi
meretrix palam expoſita erat coniugata ? Satis poteſt dici,
quod partus ſit ex damnato coitu. ff. de adulter. l. ſi v-
2 xor. §. 1. † Sed quid dices hodie , de nato ex concubina? a
a Videtur, quod ſit ex damnato coitu:quia quamuis de iure
ciuili, concubinatus eſſet permiſſus, nihilominus ſecundum
iura canonica & fidem, eſt damnatus,extra de hære.c.ad no-
ſtrum.in cle.& ſic tales liberi non videntur poſſe ſuccedere,
ſed hoc eſſet durum dicere. cum iura hæc non reperiantur
correcta expreſſe. Vnde quamuis concubinatus ſit peccatum
mortale, non tamen reperitur, quod liberi ſint adeo damna-
ti, ſicut quando naſcuntur ex coitu omnino damnato, innge
infra de ſeruili cognatio.§.ſi.in fine tractatus.Item dic,quod
3 hæc iura non obtinent in feudo † in quo nulli ſuccedunt,
etiam matri, niſi ſint de vero & legitimo matrimonio.in feu
do.ſi de feu.defun.conten.ſuer.cap.ſi de feu.§.naturales nec
forte in emphyteuſi, vt no.in Specul.de loca. §. nunc aliqua.
ver.67.nu.84.

a Adnot.Ex concubina.Vide in authen.quib.mod.nat.effi.ſui.§.fin.& auth. ex complexu.C.de ince.nup.vbi Bar.& doct e.cum multæ.15.q.ſi.& Inno.in c.niſi nu.10.de renun.vbi in apoſti.elegans.in ver.ſpurius. late Pano.ibidem, nu.20.

Sᴇᴅ Si ex.Pluribus legitimis hęredibus.facit ff.de ſuis &
legitimis hæredibus.l.ſi ex plurimis.

De ſucceſſione cognatorum. Rubrica.

Continuatio patet de ſe.

Pᴏꜱᴛ ꜱᴠᴏꜱ ʜᴀᴇʀᴇᴅᴇꜱ. In gloſſ. nun-
quid ergo.in fine.Sed hoc non obtinet iure no-
uo,vide ſupra de hæredibus quę ab inteſtato.§.
poſt mortem in fine.

Lɪʙᴇʀɪ Quoque. In gloſſ. ſupra de hæredib. quæ ab
inteſta.in fin. Hoc non eſt immutatum , vt ſcripſi per l. cum
in adoptiuis.C.de adopt. Vulgo.vide ſupra , titu. 1.§.nouiſ-
ſime.

1 *Sobrinus.*
2 *Sobrini quatenus iuncti.*
3 *Tranſuerſalium ſucceſſio quatenus protenſa.*
4 *Maius ad minus trahi.*
5 *Legitimi.*

Hoc

Hoc Loco & illud. In glo.imo videtur. in fi. primo ap-
probatur,& obſt.in duobus quo ad agnatos & cognatos, ſed
ibi ſpeciale,quia eſt ius priuilegiatum,quod nō tranſit, ſicut
ius commune. In glo.ſed nunquid. ibi, cum alleg.l. ſcripto.
1 in fi.debes ſcire,quod † ſobrinus,& ſobrina dicuntur filij duo
rum fratrum,vel duarum ſororum,quos vulgo vocamus co-
gnatos germanos. nati ex ipſis admittuntur vſque ad ſepti-
2 mum gradum, † quando cognatione iunguntur. alij vſque
ad decimum. Et eſt ratio,quia ſucceſsio ex ſui natura deſcen-
dit: hi vadunt deſcendendo. Sed ſi conſideres in aſcendenti-
bus ſicut tritauum matris, vel nepotes, vel pronepotes pa-
truorum,vel propatruorum, vel amitarum, vel proamitarū,
ibi aſcendendo,potius quam deſcendendo, ideo non tantum
extenduntur, ſecundum glo. Doct. vero dicunt, quòd cauſa
eſt frequentiſsima,nam frequentius reperitur, quòd deſcen-
dentes ex conſobrinis viuant, & reperiantur ſuperſtites vſq;
ad 8.gradum,quam de aſcendētibus, vix enim aut nunquam
tritauus viuit tempore trinepotum, ſed ſecus in linea tranſ-
3 uerſali. nam ibi frequēter reperitur.ff. de vſucap.l. iuſto. † ſup
ponunt quòd in omni tranſuerſali extendatur ſucceſsio vſq;
ad ſeptimum gradum,& tamen text.videtur ſolum dicere de
natis ex ſobrino, & ſobrina. In ea glo.in fi.doct. approbant
opin.gloſ. Ad contraria poteſt dici, quòd ibi maior trahitur
4 ad minorem, quia conſtat partes in hoc conueniſſe, & † de
maiori non conſtat. hic autem ſatis conſtat de mente legis,
quæ ampliare voluit iura cognatorū in ſucceſsionibus Præ-
terea cum vocati,per quancunque legem ſint legitimi,vt ſu-
pra in prin.titu. & lex hodie vocet cognatos, & agnatos con
ſtar iure legitimos cenſeri: & in legitimos debere ſuccede-
re vſque ad decimum gradum, vt hic §.ſiue de lege &c.& pa
tet 35.q.5.c. ad ſedem. de iure vero ſeu. vſque ad ſeptimum,
qui ſeud.da.poſſ.c.vnico. §. hoc quoque. de ſucceſſ.ſeu.c.vni,
co.§.hoc quoque. in iure patronatus,vſque ad 5.infra de ſuc.
lib.§.ſed noſtra.

De gradibus cognationum. *Rubrica.*

Textus ſe continuat.

1 *Gradus. & 3.*
2 *Gradus qui computandi.5.8.10.11 & 12.*
4 *Cognationes cur arbore oſtenſæ.*
6 *Cognatorum diſtantia quā dignoſcenda. & 7.*
9 *Stipitis ſitus.*

Hoc loco. In glo.ſed quid ad nos. in fi.
in his enim nil mutatur per ius canonicū.
vt patet 35.q.5.c.ad ſedem.ſed quo ad ma
trimonia tantum. In glo. ſed quare. in fi.
1 debes dicere,quòd † gradus non poteſt di
ci, niſi in deſcendēdo, vel in aſcendendo.
in plano non eſt gradus igitur vbicunque
2 volueris ſcire,quoto gradu quis ſit ex tranſuerſo,oportet † ꝙ
incipias aſcendere, a perſona a qua computas verius perſonā
ex qua deſcenderunt,verbi gratia,ſunt duo fratres, inter ip-
ſos non eſt gradus,quia in eadem plana,& linea ſunt,quid er
go? aſcende,ab vno filio ad patrem, & eſt vnus gradus. de-
ſcende ad alium filium: & eſt ſecundus, & ſic hi duo ſunt in
ſecundo,& ita computa deinceps in collateralibus. In gloſſ.
hoc autem. in fi. non poſſum videre quid mouit. Reſponde,
qui bonos conſueuit motus habere. In glo. quaque perſona.
ibi,cum allegat.§.tranſeamus.& ibi,cum alleg.C.de tranſac.
nam tunc omnes non faciunt niſi vnum: cum omnes ſint in
eodem gradu. In ea.gloſſ. in fi. de hoc dicetur ſtatim,magis
in inferioribus. In glo.hoc poteſt colligi. in fin.dicunt doct.
quòd gl.diffinit gradum per gradum,& eſt abſurdum, quòd
idem cadat in ſui definitione. Canoniſtæ conſueuerunt defi-
3 nire altero de duobus modis.† Gradus eſt diſtantia vnius per
ſonæ ab alia,in linea conſanguinitatis. Vel gradus, eſt habi-
tudo diſtantium perſonarum, qua cognoſcitur quota agna-
tionis, vel cognationis diſtantia. approba, quam volueris,
quia nihil mutatur in re. In glo. propter duas. in fi.vt vide-
bitis ſtatim in fin. In glo. vnde quidam habent hic arborem.

text.videtur ſupponere, quod hic ſit arbor. ſed ego non ha-
beo, nec vnquam vidi arborem agnationis in iure ciuili. ſed
bene vidi in iure canonico, & Hoſtien. ponit in ſumma, vſq;
ad quartum gradum. Ego tamen ponam vnam nouam,vſque
ad decimum gradum quæ inferius pingetur. Pro cuius eui-
4 dentia,primo videamus, † cur dicatur arbor. Reſpōde,quia
arborem imitatur, ſicut enim arbor quatuor habet.videlicet
truncum in medio: ramos ad latus,& palmites de ſurſum,pe
damenta de ſubtus: ſic iſta. Sed vt melius videas hanc mate
riam,& arborem, ſcire te volo, aliqua præambula per modū
regularum. Primo,quòd perſona perſonæ addita,per carnis
propagationem, gradum adijcit, in linea aſcendenti, & de-
5 ſcendenti. † Verbi gratia, recipe filiū,addas patrem,eſt vnus
gradus aſcendēdo. recipe patrem,addas patrem,eſt vnus gra
dus aſcendendo. recipe patrem & auum: eſt alius. & ſic de-
inceps,ſemper aſcendendo. Eodem modo deſcendendo. re-
cipe patrem,adde ei filium,eſt vnus gradus.recipe nepotem,
adde ei filium, eſt alius. Et ſic deinceps deſcendendo. Vnde
quot ſunt perſonę vna minus,tot ſūt gradus, ſi quatuor ſunt
perſonæ eſt tertius gradus,ſi quinque,quartus. oportet enim
quòd vna excedat pro gradu faciendo. & hoc patet in §.ha-
ctenus,& per totum tit.Et no.quòd in omni caſu. computa-
tur perſona a qua ſit computatio,& perſona ad quam.Et hęc
regula eſt communis pro iure ciuili,& canonico, nec eſt va-
riatio,de iure ciuili,& canonico,in linea aſcendēti,& deſcen
denti. in linea vero tranſuerſali,eſt variatio,nam quos nos le
giſtæ dicimus in ſecundo gradu, ipſi dicūt in primo, & quos
nos in quarto,ipſi in ſecundo,vt no. ſupra in glo. hoc eſt ve-
rum. Et videtur ꝙ nos legiſtæ melius moueamur. nos com-
putamus agnationem per gradus,gradus non poteſt dici,ni-
ſi in aſcendendo,& deſcendendo,vis ergo ſcire de duobus co
6 gnatis,† quoto gradu diſtant de iure ciuili, incipe ab vno, &
computa ab alio,aſcendendo ad perſonam,ex qua omnes de-
ſcenderunt,& poſt deſcende ab illa,ad aliam, vſque ad quam
vis computare,& apparebit,quoto gradu ſunt, ſicut vides de
duobus fratribus,aſcende ab vno ad patrem,& eſt vnus gra-
dus,deſcendas a patre ad alium.eſt alius,& ita ſunt in ſecun-
do gradu. vel de filijs fratrum, vel ſororū,de quibus ſupra.§.
conſobrinus.recipe alterum.aſcende ad patrem eius,eſt vnus
gradus.& de patre ad auū eſt alius. & poſt deſcende, de auo
ad filium,eſt alius. de filio ad alium nepotem, eſt alius, & ſic
ſunt in quarto,ſed de iure canonico ſit alia computatio,quia
canoniſtæ incipiunt a ſtipite, videlicet a perſona, ex qua de-
ſcendunt perſonæ de quarum gradu agitur. Verbi gratia. Vis
7 tu ſcire quoto gradu, † ſunt filij duorum fratrum de iure ca-
nonico,incipe ab auo,& fac vnum gradum ad filium,de filio
aliū ad nepotem,& ſunt duo gradus, & eodem modo ad aliū
nepotē ex alio,qui ſimiliter eſt in ſecundo gradu.vnde quo-
to gradu quilibet diſtat a ſtipite, tali gradu ſunt inter ſe,& ſi
diſtent inęqualiter,quoto gradu remotior diſtat a ſtipite,to-
to gradu diſtant inter ſe,& remotior addit gradum,vt d.c.ad
ſedem. Et ſic videtur vna computatio iure ciuili, & canoni-
co,in effectu duplicando de iure ciuili numerum iuris ca. Et
ſic videtur concludi in d.c.ad ſedem.Sed hoc nō videtur ve-
rum. nam abauus eſt in quarto gradu,de iure ciuili, & abpa-
truus,& abamita,frater abaui,& abauię ſunt in vi.ſupra.§.vi.
& §.4. & ſic ſecundum dictam doctrinam abpatruus, & aba-
mita,de iure canonico,in tertio. ipſi ſtipiti ſimplando, ꝙ ius
ciuile duplicat,& tamen conſtat, quòd ſunt in quinto ſtipite
de iure cano. quatuor enim ſunt deſcendentes ab attauo vſq;
ad abnepotem,& ipſe eſt in vno cum attauo,& ſic in quinto.
Solutio in aſcendētibus, & deſcendentibus eſt conuenientia
in iure ciuili & canonico,vt ſupra dixi. In computatione er-
go aſcendentium & deſcendentium nihil duplicatur,nec ſim
platur,ſed idem numerus ſeruatur in computatione. Compu
8 tando † ergo vſque ad abauum, nihil duplicatur de vtroque
iure: ſed ſtatim quando ſit tranſgreſsio ad abpatruū,qui col-
lateralis eſt,tunc ſit variatio, quia legiſta computat inter ab-
auum,& abpatruū duos gradus,canoniſta vnum. & ideo ab-
patruus eſt in quinto de iure canonico, & ideo præfata obti-
nent, hoc caſu in tranſuerſali, qui eſt duplex de iure ciuili,
quia quod legiſta in tranſuerſali duplicat: canoniſta ſimplat.

Sed videtur obſtare alteri regulæ, quæ dicit, quod iſto gradu
diſtat remotior inæquali gradu &c. quia abauus nō diſtat ab
abnepote, niſi per quatuor gradus, & ita inſpicitur gradus,
qui eſt inter abauū, & abpatruum, & tñ de iure canonico nō
debet inſpici, niſi quātū remotior diſtat a ſtipite, nō aūt com
putatur gradus propinquorū. Sed dic, ꝙ cōcordat, quia de iu-
re canonico incipit computū a ſtipite: & ita ab attauo patre
abaui, & ille fecit gradū. & ſunt quinq; gradus abſq; eo, quòd
abpatruus computetur. & ita in alijs gradibus cōputa, & non
potes deficere, & habes claram & certam doctrinā in vtroq;
iure. Et pro enidentia arboris, ſcias quòd ego pono pro ſtipi
9 te, † locum vbi eſt caput, & ad locum illū reducuntur, & in-
cipiunt computationes, & licet non reperiantur propria no-
mina, niſi vſq; ad ſextū gradum, ego volo iacere gradus vſq;
ad x. cum tātum ſucceſsio hodie extendatur, & fingatur, vel
reperiam nomina, quæ deficiunt. Item ſcias, ꝙ per arborem
non reperies gradus, niſi de perſona illa, cuius hoc caput de-
pictum, & quæ ponitur pro ſtipite, & alias nominatas in ar-
bore, & de alijs ad illam, non autem de qualibet linea ad aliā
lineam, ſed per doctrinā præcedentem potes luculenter gra-
dus diſcernere. Et nihilominus per arborē leuius cognoſces,
10 nam potes computare in ſucceſsione tranſuerſalium, † quot
ſunt cellulæ in arbore aſcendendo, vſq; ad perſonā ex qua de
ſcenderunt: & quot ab illa vſq; ad perſonā ad quā computa-
re vis: & reperies ſtatim, quoto gradu diſtant. ſtipes autē pro
nulla perſona ponitur, ſed qñ volueris deſcendere repræſen-
tat perſonam patris, qñ volueris aſcendere perſonam filij: ip-
ſum. n. caput, nec addit gradum, nec interrumpit, nec ab ipſo
11 computū incipit. In † hoc tamen aduerte, quia ſi velis com-
putare de aliqua linea tranſuerſali, ad aliam tranſuerſalem ſu
periorem, oportet ꝙ ſuperuenias a perſona a qua inciperes
computare verſus truncum. Et qñ eris vſq; ad truncū, aſcen-
de ad perſonam a qua ambo deſcēdunt: & reperies gradum.
Verbi gratia, ſi vis ſcire in quo gradu ſunt filij fratris ſtipitis
ad filios patrui magni, ſeu ad eius nepotes, incipe a filio fra-
tris, & aſcende ad patrem ſuū, fratrem ſtipitis, & eſt vnus gra
dus. deinde ad auum patrē ſtipitis, eſt alius: & ex illo ad pro-
auum perſonæ a qua incepiſti auumq; ſtipitis, & eſt alius, &
exinde, deſcende ad patruum magnum, & eſt alius. exinde ad
filium, & eſt alius. exinde, ad nepotem patrui magni: & eſt
alius, & ſic deinceps, vnde hæc ſuper omnia tene in mente, ꝙ
quando aſcenderis vſq; ad truncum, & volueris intrare lineā
alicuius frondis, ꝙ aſcendas vnum circulū vltra frondem, &
computes perſonā quæ eſt in illo circulo, & ex illa deſcendas
ad lineam frondis, quam intrare volueris. & no. ꝙ lineam ar
boris, quæ continet aſcendentes, & deſcendentes, voco trun-
cum: omnia quæ ſunt ad latus, voco frondes, lineā vero, quæ
protendit ad perſonas contentas in vna fronde. Per doctrinā
ſupra poſitam potes infallibiliter cōputare gradus huius ar-
boris. In hoc tamen caue, ꝙ ſi de vna linea tranſuerſali velis
12 cōputare ad aliam, † ꝙ deſcendas, ſicut ſupra dixi. Item no.
ꝙ quāuis poſuerim x. circulos, tantū in lineis deſcendentiū,
& aſcendentiū: nihilominus ſuccedūt in infinitū, ſi eſſet poſsi
bile, ꝙ tantū durarent perſonæ, vt dicam ĩ. ti. 1. §. fi. Itē not.
ꝙ multi ſunt in hac arbore in frondibus, qui nō attinent ſibi
innicē, ſed oēs ſtipiti, & cellulæ, vbi eſt caput, ꝙ faciliter po-
tes videre, per doctrinā ſupra datam, qualiter autem parente
la probetur, & quid teſtes deponere debeant: vide extra de te
ſti. c. licet. & c. quoties. & c. ſeries. qui filij ſint legi. c. tua. & c.
ex trāſmiſſæ. ff. de prob. l. fi. C. eo. l. nō epiſtolis. & l. nō nudis.

De ſeruili cognatione. *Rubrica.*

Credo, quòd non debeat hic eſſe Rubrica: ſi tamen eſt, non eſt magna vis.

1 *Seruum teſtamento, non ab inteſtato, domino quærere.*
2 *Patronus fratre potior.*

ILLVD certum eſt. In glo. ſed nec aliam. in fi. ſed
in alijs caſibus non eſt proprie fallentia, cum ha-
beatur pro liberto, quo ad alios caſus. In glo. hęc
videtur in fi. aliud eſt in monacho, & monaſte-
rio, vt l. Deo nobis. C. de epiſ. & cle. ſed mirandū,
1 cur non acquirit domino † ab inteſta. ſicut ex teſtamento ſu
pra de hære. inſti. in prin. ff. de hær. inſti. l. non minus. ſed po-
teſt eſſe ratio, quia ius ſolum defert ſucceſsionem abinteſta-
to, & ſecundum quòd ſeruus nihil eſt de iure ciuili. ff. de reg.
iur. l. quod attinet. ſed ea teſtamento, voluntas teſtantis, quan
do ius ſequitur. Et idem no. C. communia de ſuc. l. ſeruus, &
ſemper ſine lege. In glo. aliud. ibi, cum alleg. §. quod autem.
dic vt ibi. In ea. glo. in fi. hæc verior. In glo. 1. parentes. in fi.
opi. Ioan. videtur præſtantior, quia fortius ius habet patro-
2 nus, † qui impugnat teſtamentum liberti, quibuſcunq; inſti-
tutis, quam frater qui nō poteſt impugnare, niſi turpibus in-
ſtitutis: vt dixi ſupra de inoffic. teſta. §. ſoror. Et quod hic di-
citur: alterum in alterius &c. reſtringe ad parentes, in pri-
mo nota. & vide infra de bono. poſſ. §. cumque.

1 *Filiorum genera.*
2 *Filiorum qui ex æquo ſuccedant.*
3 *Filij quotiſque quique ſuccedant.*
4 *Legitimatos patri ſuccedere.*
5 *Naturales quando matri non ſuccedant.*
6 *Filium feudo excludi.*
7 *Aſcendentes quando, quæ cuiuſq; ſuccedant. & 8. 9.*
10 *Cognatorum qui potiores, an non.*
51 *Cognatorum concurſus.*
12 *Succedi varie pro bonis.*
13 *Fratrum filij quibus potiores.*
14 *Spurios cognatis non ſuccedere.*
15 *Patri ſuccedit ex concubina natus.*
56 *Agnatos & cognatos hodie differre.*

REPETITIS itaque. In gl. no. rubrica. in fin. circa hanc
materiā poſſet fieri longa diſtinctio, quæ potius iuuenes one
raret, quam inſtrueret, ſi vellemus antiquitates ſummare, &
ſub diſtinctione perſtringere. Et vtinam Imperator prædi-
ctis antiquitatibus nō furatus fuiſſet hunc librum. Dicamus
ergo plenius, quòd hodie obtinet de ſucceſsionibus ſub di-
1 ſtinctione, quia † quæritur, qualiter deſcendentes ſuccedant
aſcendentibus, aut qualiter aſcendentes, deſcendentibus, aut
qualiter collaterales, collateralibus. Primo caſu, aut ſuper-
ſunt legitimi, & naturales tantum, aut legitimi tantum: aut
naturales tātum, ſeu ex damnato coitu, aut permiſtim vtrin-
que. Primo caſu, aut primi gradus tantum, aut vlterioris tan
2 tum. Si primi gradus tantum, certum eſt, ꝙ ſuccedunt † ęqua
liter, ſiue maſculi, ſiue fœmellæ, ſiue emancipati ſiue in pote
ſtate, vt in auth. de hæred. abinteſta. §. reliquum. & §. nullam.
Si vlteriores, & primi gradus, & tunc ſi omnes primi gradus
ſuperſunt, præcedunt alios, ſi autem aliqui ſint mortui: tunc
liberi præmortuorum ſuccedunt in loco parentum ſuorū in
infinitum, ſupra de hęred. quæ abinteſt. §. fin. & §. cum filius.
Et idem credo, quòd ſi patres non ſint mortui, veruntamen
ex aliqua cauſa non poſſunt ſuccedere. ff. de iure patro. l. ſiue
§. fin. de bon. libe. l. ſi ex modica. §. filius. & l. ſi neceſſe. §. ſi de
portatus. de contratab. l. 1. §. filiū. de his qui ſunt ſui vel alie.
iur. l. ſi qua. ad Tertul. l. 2. §. ſed ſi ſint infra titu. 1. §. ſi vero.
Si impedimentum erat tempore mortis, vel deſtinationis te-
ſtamenti ſupra de hære. quæ abinteſt. §. ita demum. & §. cum
autem. Si vero vlteriores ſuperſunt, & nulli filij per ſtirpes
3 in infinitum ſuccedunt, † ſiue ſint in æquali gradu, ſiue in in-
æquali, ſeruato iure repræſentationis ſupra de hære. abinteſt.
§. item ſi ex duobus. & §. fi. in feu. de prohib. feu. ali. per Lo-
tha. §. fin. & hoc ſi erant concepti: vt d. §. cum autem. ver. pla
ne. dic vt ibi. Multi tamen dicunt, quòd non ſuccedunt in ſtir
pes, niſi quando ſuccedunt cum patruis, & ſic videtur tenere
Dyn. in magna diſtinctione, quam fecit ſuper hac materia. ff.
ad Tertul. l. . hoc autem fallit in iurepatronatus, vt videbis
infra titu. 1. §. multis. Secundo caſu, quando ſuperſunt legiti
3 mi tātum, vide plene C. de adoptio. l. cum in adoptiuis ſupra
de hæred. ab inteſta. §. at hi qui. infra de acqui. per arrog. §.
mortuo. & dic vt ibi. Tertio caſu, quando naturales tantū,
aut ex concubinatu, aut ex damnato coitu. Primo caſu, aut
fuerunt legitimati altero de quatuor modis, de quibus dixi ſu
4 pra de nup. §. fin. & ſuccedunt † patri, ſed non alijs, niſi fue-
rint legitimati per matrimonium, vt ibi dixi, & allega hic, vt
ibi

ibi allegaui. Aut non fuerunt legitimati , & tunc ſerua auth.
licet, C.de nat.lib. Et hoc quo ad ſucceſsionem patris. In ſuc-
ceſsione matris, dic vt C.ad Orfi.l.ſi qua illuſtris ſ.ad Orfi.
§.oouiſsime.in autben.de inceſt.& neſ.uupt. §.damus. C.de
na.li.in auth.licet in fi.Sed ſi ſint permiſtim, naturales & le-
gitimi, & naturales taotum & legitimi tantum, potes ex præ
dictis ſ.allegatis plenam doctrioam capere, in d.l.cũ in ado-
5 ptiuis.& d.autb.licet quia legitimi tñ†concurrunt in ſucceſ
ſiooe abinteſtato, cum legitimis, & naturalibus naturales, ex-
cludũtur etiam legitimati, excepto etiam ſi per matrimoniũ,
vt potes colligere, in dictis inribus ſ.alle.& io d.§.fin.de nu-
pt.vide quod ſcripſi C.de oatu.lib.l.ſi quis, & quære bic, de
eo quod ibi quæſiui. Item dic, ꝙ præmiſſa non proceduut, vſ
quequaque. vbi mater couuolauit ad ſecunda vota, vide C.de
ſecun.nup.l.fœminæ , & l.generaliter. & hoc de iure Roma-
6 norũ. nam de iure feudorum aliud obſeruatur, qnia filia†non
ſuccedit in re feudali, ẽt ſi eſſet pactum, duutamen ſuperſint
maſculi. in feu.epiſcopum, vel abba.§.quinetiam.de ſuc.feu.
§.filia.de eo qui ſibi & bær.ſuis.§.1.de grad.ſucceſ.in feu.ca.
2.Item, nec ſuccedũt adoptiui, nec naturales, etiam legitima
ti, nec filij ſecundi matrimonij, ſi de feu.deſun.conten.c.ſi de
feudo.& §.naturales.& §.mulieres. Et vide de hac ſucceſsio-
7 ne deſcendentinm, C.de legi.bæred.auth.in ſucceſsione.†In
ſecundo caſu, cum quæritur, qualiter aſcendentes ſuccedunt
deſcendentibus. Et dic, quod aut extant deſceudeutes, & tunc
nullo modo ſuccedunt, vt in authen.de hæred.ab inteſta.§.1.
aut non extant, & tuoc aut ſuperſunt pater, & mater tantum,
aut alter tantum, aut vterque.ſeu alter cũ fratribus, aut auus
ſeu auia , cum fratribus. aut ſupereſt auus ſeu auia cum ma-
tre.vbi ſnperſunt pater & mater, dic quod quicquid olim fue
rit, hodie ambo pariter admittuntur, excluſis omnibus colla
teralibus , exceptis fratribus vtrinque coniunctis , de quibus
ſtatim ſubijcietur, vt in antben.de hæred.ab inteſta.§.conſe-
quens.& authẽ.defuncto. C.ad Tertyl.& hoc ſiue filius eſſet
emancipatus, ſiue io poteſtate.duntamen baberet peculium
caſtrenſe, vel quaſi, vel aduentitium, vt oot.d.§.conſequens.
vide ſupra quibus non eſt permiſ.facere teſta.§.1.ſuper ver-
bo communi. Iaco.tamen de Ra.dicebat hoc verum , qno ad
proprietatem, quia pater in adnentitijs retinet vſumfru. Vn-
de ſibi quæritur, pro qno facit C.de vſufru.l.ſi.videſupra de
Senatuſconſulto Tertyl.§.ſed cum antea. Secundo caſu, quao
8 do ſuperſunt alter†tantum, tunc ille ſolus admittitur excluſis
omnibus alijs aſcendentibus , & collateralibus , uiſi ſiut fra-
tres vtrinque coniuncti. illi enim admittuntur cum vtroque
pareote, vel cum altero, pro virilibus, & per capita, nec eſt lo
cus repræſentationi ex parte aſcendentium, imo nec ex par-
te fratrum, per dictam auth.de hære.abinteſt.& §.huiuſmo-
di.§.ſed & ipſis, ſed per aliam auth.admittũtur filij fratrum,
9 cum aſcendentibus, vt ibi not. Tertio caſu † quando auus, vel
auia, vel ambo ſuperſunt cũ fratribns vtrioque coniũctis, vel
eorum liberis ſuot opi.quidam dicũt , quod fratres vtrinque
coniũcti excludunt auũ, & auiam. Alij dicũt, quod admittun
tur cum eis , & hoc communiter approbatnr, vt not.in dicta
auth.defuncto. Sioautem per ſe, ſine fratribus vtrinque con-
iunctis excludunt vterinos, & alios collaterales, & ſi ſunt plu
res in eodem gradu omues admittuntur per ſtirpes, non per
capita, ſi ſint in æqualibus gradibus, proximior ſuccedit ex-
cluſo remotiore, vt potes plene colligere in d.§.conſequens,
hæc autem non procedunt in feudo in quo aſcendentes, non
ſuccedunt, vt in feud.de nat.ſucceſſ.feud.ca.1.Item hæc noo
proceduut, vbi mater conuolauit ad ſecuoda vota, ſed dic vt
ſcripſi C.de ſecnn.nup.l.fœminæ.§.illud. & authen.ex teſta
mento.C.ad Tertyl. l. mater. In tertio vero caſu principali,
cum quæritur, qualiter collaterales ſuccedant , dic quod aut
extant fratres, ſeu ſorores vtrinque coniuncti, aut oon vtrin
10 que, aut nulli. Primo caſu, dic quod vtrinque coniuncti†alijs
cognatis præferuntur ex vna parte coniunctis. & quibuſcun
que alijs cognatis, & agnatis, exceptis fratrum vtrinque con
iunctorum filijs, qui cum eis admittuntur io ſtirpes, vt C.de
legiti.hæred.autbent.ceſſante, vide ſupra de hæredi. ab inte-
ſta.§.cum filius.dic ibi.& §.fin.niſi in caſu ff.de bo.lib.l. com
muni liberto. & l. ſi libertus præterito. §. 1. Secundo caſu,
quando non vtrinqne coniuncti ſuperſunt , illi admittuntur
11 † æqualiter, vna cum filijs talium fratrum, vel ſororum præ
mortuorũ, ſi qui ſint, qui in ſtirpes eum eis ſuccedunt. in au-
th.de bær.ab inteſta.§.reliquum eſt, quæ eſt C.de legit.hær.
auth.poſt fratres, & excludũt patruos, & alios agnatos, & co
gnatos , vt ibi patet. & hoc vbi ſunt ex vno eodemque latere
tñ coniuncti, quia omnes ſunt ex uno patre, vel ex vna ma-
tre. Si autem ſint ex diuerſis lateribus, quia forte habebat cõ-
ſanguineos, & vterinos, tunc fuerunt opi.vtoo.in auth.itaq;.
C. commu.de ſucceſſ.ſed communis.opi. eſt gl.& doct. ꝙ io
12 bonis†quę obuenerunt defuncto ex parte patris, præferũtur
conſanguioei in bonis ex parte matris , vterini in bonis aliun
de qnæſitis ſuccedunt æqualiter , vt ibi not. & ſcripſi. Tertio
13 caſu, qñ oulli fratres ſuperſunt, †tunc ſi ſuperſiot eorum fi-
lij vř ꝙ excludant patruos defuncti , quamuis ſint in æquali
gradu, quia repreſentant perſonas patruorũ ſuorum fratrum
defuncti, vt in auth.de hære.abinteſta.§.ſi igitur. 2.verſi.vn-
de conſequens, & dicta auth.poſt fratres , & apparet in §.itẽ
ſi ex duobus.ſ.de hær.quæ abinteſt. vbi veniũt per præſenta-
tionem, alias ſuccederent per capita. Et intelligo eaodem di-
ſtinctionem in his obtinere, quæ obtinet in fratribus, ſi viue-
rent. quia vtrinq; coniũcti pręferuntur. poſt ex vno latere, &
in illis diſtinguũtur patrimonia, ſicut ſuprà proxime dixi de
fratribus. Si vero tales non extent, tũc ſemper ſuccedũt pro-
ximiores in gradu.per capita, nõ habita differentia agnatio-
nis, & cognationis, vel qũo ſint cooiuncti , an vtrinque vel ex
voo latere, vel an ſint collaterales, aſcendẽtes, uel deſcendeu
tes, vt patet in d.auth.poſt fratres.& io cor. de hære. abiote-
ſta.§.ſi vero. Sed quæritur cũ ſit remota differentia agnatio-
nis, & cognatioois, & ſola natura inſpiciatur, an ſpurij ſeu na
14 turales, ſuccedant hodie attinentibus ex†parte patris? Et vi-
detur quod ſic, quia ſnccednot cognatis & ipſi ſibi, vt l.ſpu-
rius.& l.hac parte, ff.vnde cog.& ſic cũ per ius nouum ſit re-
mota differentia cognationis, & agnationis , vř quod ſucce-
dant agnatis , & agnati eis adinnicem. Sed hoc nõ credo quia
prædicta auth.de hęre.abinteſta. non loquitur niſi de legiti-
mis & uaturalibus, alias ſequeretur ꝙ naturales tantũ ſucce-
derent, ſicut naturales legitimi, & cum ipſis naturalibus, & le
gitimis patribus ſuis, qnod non eſt dicendũ, ſeqneretur etiã,
ꝙ auth.licet.eſſet correcta.C.de natu.lib.quod nuſquam au-
ditũ eſt, dic ergo ꝙ non ſuccedũt etiam hodie, vtio authen.
quib.mod.nat.effi.ſui, §.filiũ quę non reperitur correcta. Sed
15 cũ natus ex cõcubina, †ſuccedat patri abinteſtato, in duabus
vncijs, ſobole vel coniuge legitima non extantibus, nunquid
eodem modo pater ei ſnccedat io duabus, ſi naturales non ha
beat liberos? Non uidetur cur non, oiſi quia oon reperitur l.
cautũ, & ceſſet agnatio, vt d.l.ex parte. nec reperitur immuta
tum , niſi in caſu illo , quo filius ſuccedat in duabus vncijs,
quamuis ibi videatur contra in eo , quod dicit , hi ergo &c.
ſed intelligitur qno ad alimenta. hęc autem procedunt in pa
rentibus , & agnatis legitimis & naturalibus. Quid de legiti-
mis tantum ? Videbis infrà de acqui. per arroga. §.mortuo.
Item dic, ꝙ hęc non proceduot in ſeu. quia ibi ſucceſsio non
excedit ſeptimum gradum, vt dixi ſuprà de ſucce.cog.§.fin.
Item ibi non ſuccedunt agnati in nono feudo. in feud.de ſuc-
ceſſ.feu.§.fin. Item nec in patruo, niſi illi, qui deſcendnnt ex
perſona, quæ fuerit primo infeudata de grad.ſuc.in feu.§.his
vero, & ibi dantur exempla io tex.de feu.marchię.c.ſi.de cõ
ſti.feu.domini Lotba.c.2. Item nec agnati, qui non ſuot de li
nea illius, in cuius portionem feudum deuenit, in feu.de nat.
ſucce.feud.c.vnico ver. paternũ aũt voco. Itẽ durat io feudo,
16 differentia†agnationis & cognatioois, niſi fuerit inueſtitura
facta, vel ſit fęmineũ. quo caſu etiam extantibus agnatis non
ſuccedũt ſœmellę: de ſuc.feu.c.ſequitur.§.filia.de bene.feu.c.
1.Sed quare ſiũt ſupra taotę diſtinctiones in ſucceſsione fra-
trũ.& patruorũ, ſed abiode in antea nulla ſit diſtinctio? R̃ſd.
legũ conditores, maiorem prouiſionẽ adhibnerũt io his, quę
ſępe contingunt, quã in his quę raro. in anth. vt ſine prohib.
ma.debi.& credi.§.quia vero. ff.de legi.quod ſemel[alias in-
cipit *ingár*.]alias, qm (vt ait Theopbraſtus) vnde quia frequẽ
tius contingit, ꝙ fratres, & filij fratrũ ſuccedãt, quam remo-
tiores , lex maiorem pronifionem adhibuit io prędictis pro-

pinquioribus, diſtiguendo proximiores, & faciendo locum re
præſentationibus, quam in remotioribus. Itẽ dic, quòd hec,
quæ dixi de ſucceſsione aſcendentium, procedunt vbi nullũ
fuit omnino factum teſtamentum. ſi autem fuit factum, &
rumpatur vide ſupra de inoff. teſta. §. ſoror. de S.C. Tertul. §.
ſed cum antea.

De ſucceſſione libertorum. *Rubrica.*

a NVNC a de libertorum. Gloſ. continuat Rubri-
cam, ſtatim in prin. tex. & tamen male eam cõ-
tinuat ſecundum doc. quia ſupradictum, & tra
ctatum eſt de ſucceſsione libertorũ. ſ. tit. 1. vn-
de debet continuari ſic ſuprà tractatum eſt de
ſucceſsionibus, quę iure agnationis deferuntur, ſeu patriæ po
teſtatis: hic de ſucceſsionibus quę iure patronatus deferũtur.

a Adnot. Nunc. Diuide hunc titu. ſecundum Aret. & ſumma ſecundum Bal. per l. 12. tab. patronus ad ſucceſsionem liberti ſine liberis defuncti veniebat conditio teſtamento excludere poterat: & adoptiuus filius eum ab inteſta. ſucceſſione non repellebat.

1 *Libertus quis centenario maior.*
2 *Patrono filium præferri.*
3 *Bono poſſ. cont. & emancip. differentiæ.*
4 *Onus tranſmiſſibile.*

a SED noſtra. a In gl. & huius, vt credo. in fi. in illo §. nihil
agitur de hoc, ſed ponitur ꝙ dicta conſtitutio erat facta ante
tempora digeſtorum. quo iure ff. videtur idem, ꝙ hic, ff. de
iure patr. l. ſi libertus. de bonis lib. l. liberto ſine liberis. & l. li-
berto octuaginta. Sed dicas, ꝙ illud fuit additum a noui iuris
compoſitoribus. Super text. centum aureis. Quid ſit aureus?
vide ſuprà de Attil. tu. §. nos autem. de dona. §. & cum retro.
infra de pœ. te. liti. §. pe. Sed quid ſi libertus habeat hæredita
1 tem, quæ valebat centum aureos, † & vltra, veruntamen obli
gata erat creditoribus, forte quantum valebat vel vltra, nun-
quid reputabitur maior centenario? videtur expreſſum quòd
ſic. ff. de bon. lib. l. libertus qui ſoluendo. In gloſſ. & in hoc. in
fin. hæc gloſ. eſt communiter male ſcripta, etenim communi
ter eſt ſcriptum. Not. ꝙ prodeſt paupertas filio liberti, quod
2 eſt falſum, qui ſi ſint † filij liberti, ſiue libertus ſit pauper, ſiue
diues, ſemper excluditur patronus, vt infra ver. cum vero.
ſed ſi diceret hęredi liberti, vbi dicit filio, melius ſuccederet.
& iunge ſuprà. de excu. tuto. §. ſed & propter paupertatem.
In gloſſ. quia iuſta cauſa. in fin. vide ſupra de exhære. libe. vbi
ſcripſi. In glo. ſcilicet condictione. in fi. imo videtur per con-
trata. & in hoc differt a querela, ff. de iure pat. l. ſiue, §. exclu-
ditur. & §. ex duobus. de bon. lib. l. nihil. Et no. ꝙ hæc bo. poſ.
3 contratabu. † differt in multis ab illa, quæ datur filio emanci-
pato: quia hęc datur ita demũ, ſi fuit adita hæreditas, illa ſiue
fuerit adita, ſiue non. ff. de contratab. l. illud. in princi. de bo.
lib. l. etiam §. patronus. Secunda differentia eſt: quia hæc com
patitur bono. poſſ. ſecundum tab. illa non. ff. de bono. poſſeſ.
l. ſed cum patrono. in princi. de bono. poſſeſ. ſecundum tab. l.
æquiſsimum. Tertia, quia hæc rumpit in parte, illa in totum,
vt hic ff. de leg. pręſtan. l. 1. C. de col. l. vt liberis. Quarta, quia
iſta intentata, præſtantur legata omnibus, illa intentata non:
niſi certis perſonis, vt hic, & in d. tit. Sed hæc differentia eſt
ſublata, per auth. ex cauſa. Et quære harum rationes ſecundũ
doct. de prima reddidi vnam rationem ſ. de inoff. teſta. circa
prin. Poteſt etiam aliam reddi: quia per hanc bo. poſ. remanet
quis pro parte teſtatus, & pro parte inteſtatus, quia non rum
pitur teſtamentũ, niſi vſq; ad tertiam, & hoc non eſt poſsibi-
le de iure ante aditam hæreditatem, ſed poſt ſic. vt l. contra,
C. de inoff. teſta. ſed per illam rumpitur totum: vt ſupra dixi,
& non habet locum ratio prædicta. De ſecunda patet ratio:
quia ex quo non rũpitur teſtm̃ in totũ, niſi vſque ad tertiam,
ſequitur ꝙ pro alijs partibus competat bo. poſſ. ſm tab. ſecus
in illa, quę in totũ rumpit, vt dixi. De tertia poteſt dici, ꝙ ma
gis peccat, qui præterit filium, quam qui patronum, cum filio
debeatur magis hæreditas patris. ff. vnde lib. l. ſcripto. ff. de
bo. lib. l. nihil. De quarta patet ratio, quia teſtamentum non
rumpitur in totum, vt ſ. dictum eſt. In gl. præter hoc ius. ibi.
cum allegat in auth. vt li. de cæ. & hoc verum, quo ad ius ſuc-
cedendi. ſed quo ad reuerentiam debitã, non, vt dicta auth. ſe
cundum doc. vide C. de bo. lib. l. ſi. In ea. gl. ibi, cum allegat l.
qui contra. an autem hoc noceat filijs, dic ibi de in ius voc. l.
adoptiuum. & vide ff. qui & a qui. l. pe. de ſuis & legi. l. inteſta
to, §. ſi quis libertam. In ead. gloſ. ibi, cum alle. §. toties. ſed ibi
non perditur iuſpatronatus: imo retinetur, cum recipitur, ꝙ
ex iure patronatus debetur, ſm docto. In ea. glo. cum alleg. l.
ſiue, ſed ibi loquitur de deportato, non de relegato, in quo nõ
eſt verum, quod hic not. ſm doc. ſ. quib. mod. iuſpat. pot. ſol.
§. relegatis. In ead. gl. ibi, cum alle. l. et. §. 1. dummodo fiat reſtitu-
tio conſentiente patrono. ff. de nata. reſt. l. ſi. & pe. Secus ſi ius
annulorum impetrauit, ff. de iure au. annu. l. pe. In ea. gl. cum
alleg. l. ſi quis a li. §. ſi quis. vide de hoc C. de oper. liber. l. ſi
quam. vbi plene diſtinguitur. In ea. gl. ibi, cum dicit, item qui
dam habent hic, ſi libertus, & debet eſſe in gl. ſi filius. & intel
lige hoc, ſi filius eſſet in mora vindicandi, ſm doct. ff. ad Ter
tul. l. 2. §. ꝙ ergo. In eaſ. glo. ibi, cum dicit, ſi ſuis nummis, ſed
tunc non admittitur iuſpatronatus, ſed non acquiritur. & vi-
de ff. de ſuis & legit. hære. l. inteſtato, C. de oper. liber. l. 3. In
ea. gloſ. ibi, cum alleg. l. qui cum: Hoc non eſt verum in patro
no, ſed in filio patroni. ff. de fideicom. lib. l. ſi filius. §. erit. ſe-
cundum doct. In ea. gl. in ſi. hoc verum, ſi de voluntate patro
ni, vt ſ. dixi. Sed quid dices de libertis eccleſiæ, nunquid obei
net iſte §.? Non videtur, extra de ſeruis non ordi. c. de famu-
lis eccleſiæ. Sed dicas contra, & ibi loquitur qñ ſub illa condi
tione fuit manumiſſus, vt ibi not. vel dic, ꝙ ibi ſpeciale in li-
bertis eccleſiæ, vt ibi no. Inn. ꝙ ſi liberti ſint clerici. non obei
net iſte §. vt ibi not. Inno. pro quo, C. de epiſ. & cleri. authen.
presbyteros. In gloſ. ſic in authen. in ſi. hæc videtur mala alle
gatio. In glo. ſed nunquid. quædam gloſ. videtur dicere ꝙ co-
heres præſtat inſolidum coniunctis, vt ff. de cõdi. & demon.
l. Plautius. quinimo videtur, quod etiam omnibus. pro hoc fa
cit text. iſte, quia illud quod incumbebat patrono, ſoluerunt
cohæredes, vnde iſte tex. aperte facit contra hanc glo. quia ſi
cohęredes. non ſoluerent, niſi pro portionibus ſuis fruſtra di
ceret, ſed ad cohęredes hoc onus &c. Quod onus? Certe il-
4 lud quod † patrono incumbebat: quia de illo loquitur, poteſt
dici, ꝙ ad cohęredes, transferatur ſaltem indiuiſibilibus. Et
ita not. ff. de leg. 1. l. ſi fundum per fideic. §. ſi libertus. eo. tit.
ab omnibus. Item opp. ꝙ patronus teneatur pręſtare legata,
coniunctis perſonis. ff. de condi. & demon. l. ſi his. ſed hęc il-
lam corrigit, vt ibi no. Io. Fab.

a Adnot. Sed noſtra. Summa vt hic, per Ange. & vide eum inquieto: quia in quibus hic Ioan. Fab. eſt breuis: ille omnino ſupplet.

1 *Patroni cognati qui ſuccedunt.*
2 *Plures qui vnius loco ſint.*

a MVLTIS a alijs caſibus. In gl. nunquid filius. in ſi. b Dic
b ꝙ liberi vocantur in infinitum, ſecundum docto. ff. de in ius
vo. l. ſed ſi hac. §. liberos. Et vide ſ. tit. 1. §. repetitis. In glo. per
1 noſtram conſtitutionem. in ſi. doc. videntur dicere, † quod co
gnatis patroni non competit contrata. ſed ſuccedunt tñ ab-
teſta. non autem rumpunt teſtamentum, de hoc magis in d.
§. 5. & §. cunque. In glo. cum eo. in ſi. non ſic in patronatu, ec
2 cleſiæ, vbi † plures hæredes habentur loco vnius, extra de iu-
re pa. ca. plures. In cle. Itẽ ſuccedunt filij alterius fratris cum
patronis, vt ibi, & tñ nõ in iſto iure pat. ff. de bo. li. l. commu-
ni liberto. Sed cur tam diuerſum in iſto iure patronatus? Re-
ſpon. propter ampliorem libertatem, ne libertus plures pa-
tronos habeat. In gloſ. propter tria. in ſi. item aliud mirabile,
quia frater præponitur in ſucceſsione filio, vt d. l. communi
contra omne aliud ius, & contrarationem.

a Adnotatio. Multis. Liberto non tantum patronus ſuccedit, ſed etiam coniuncti ipſi patrono vſque ad quintum gradum in capita, tamen qui proximior eſt patrono, præfertur. hoc dicit Ang.

b In fin. Iſta gloſſ. non videtur procedere ſecundum Ang. duabus rationibus. Prima quia hic aſſumitur perſona alterius vt alteri pariter ſuccedatur. Secunda quia etiam in caſu vbi aſſumitur hoc non eſt vſque in infinitum, vt hic per Angel.

De aſſignatione libertorum. Rubrica.

Supra dictum eſt de ſuc.lib. & qũo patroni & eorũ liberi ſuccedunt libertis, verũ quia aſſignatione facta libertorum ſunt aliqua ſingularia, circa eorum ſucceſſiones, vt patet hic in tex. & ff. eo. l. vtrum ſequitur de aſſignatione libertorum.

1 *Patronatus tranſmiſſibilis. 3.*
2 *Emancipato cur ius ſuo non adſignetur.*
4 *Emancipationis & exhæredationis diſcrimen.*
5 *Emancipatione adſignatio ſublata.*
6 *Adſignari uerbis poſſe.*

IN SVMMA. In gl. ff. eo. l. vtrum. in fi. eiuſ-
dem gloſ. doct. approbare videntur opinionem
Azo. ſed videtur mirabile cum iura patrona-
1 tus † ſint tranſmiſsibilia, ita in emancipatos,
ſicut in conſtitutos in poteſtate. ff. de ope. lib.
l. vt iuſiurandi. §. fi. cur pater non poſsit aſsignare emancipa
to, ſicut in conſtituto in poteſtate? Præterea fit violentia. d.
l. vtrum. ſequendo Azo. Item videtur ꝙ ſaltem poſsit hodie
aſsignari emancipato, cum ſit remota differentia emancipa-
2 tionis. † Sed ad hoc diceretur ꝙ illud quo ad ſucceſsionem
ab inteſt. hoc autem non poteſt dici ab inteſtato, ſaltem quo
ad aſsignationem, ex quo facta eſt, quæ non poteſt fieri quo-
modocunque. j. §. fi. Sed quæ poteſt eſſe ratio, ſequẽdo Azo.
ꝙ non poſsit aſsignari emancipato? Poteſt dici ꝙ iuſpa. de
ſua natura, & iure communi tranſit ad omnes liberos, nec pa
ter poterat diſponere alias. Senatus autem qui permiſit aſsi-
gnationem fieri vni, non diſpenſauit contra dictum ius com-
mune, niſi quo ad illos, qui ſunt in poteſtate. Et ideo ad alios
dicta diſpenſatio non extenditur. & poteſt eſſe ratio quare
melius permittitur aſsignari illis, qui ſunt in poteſtate, quam
alijs, quia maiorem conformitatem habent cum patre, cum
reputentur eadem perſona. ff. de iure pa. l. fin. & quaſi dñi in
vita patris. ſ. de hær. qual. & diff. §. ſui. Et vox illorum, vox pa
tris eſt. j. de inut. ſtip. §. ei quoque. & ſecundum hoc quòd hic
dicit, ꝙ filiæ & nepti poteſt fieri aſsignatio: intellige de ne-
pte ex filio, quia neptis ex filia, non eſſet in poteſtate. ſ. de
3 pat. pote. §. fi. † Sed quid ſi filiæ fuit facta aſsignatio, nun-
quid poſt mortem eius tranſit iuſpat. ad eius liberos? Vide-
tur ꝙ ſic, quia ex quo filia ſemel habuit ius virtute aſsignatio
nis, videtur purgata prohibitio, & vitium. ff. de leg. 3. l. pater.
§. quindecim. & pro hoc facit, quia quamuis non poſsit fieri
aſsignatio filio emancipato, vt hic, nihilominus ſi facta fue-
rit filio in poteſtate conſtituto, & ille habeat emancipatum,
tranſit ad illum. ff. eo. l. 3. §. emancipatos. & maximè hodie iu
re nouo, quo eſt remota differentia agnationis, & cognatio-
nis. per auth. de hær. ab inteſt. §. 1. in fi. arg. contra in ſeu. de
4 benef. ſeu. c. 1. ff. eo. l. 1. §. vtique. Sed mirandũ quomodo † per
emancipationem amittitur aſsignatio, & tamen non per ex-
hæretionem. ff. eo. l. 1. §. ſed ſi exhæredato. verſ. ſed & ſi poſt.
Item quia legatum factum filio per patrem, per emancipatio
nem, non adimitur, ſicut nec ſeruo per manumiſsionem. ff.
de adi. le. l. ſi ſeruus. §. 1. cur iſtud magis? Poteſt dici, ꝙ cum
filius emancipatur, deſinit ſubſtantia materiæ, & perſona in
qua aſsignatio poſsit conſiſtere, quæ non conſiſtit niſi in filio
in poteſtate conſtituto, ſed in alio legato, non poteſt ita dici,
quia illud poteſt conſiſtere in perſona emancipati ſicut in po
teſtate conſtituti. Et ex hoc patet ratio, cur exhæredatio non
reuocat aſsignationem, & emancipatio eam reuocat, quia
emancipatio poteſt conſiſtere in perſona exhæredati. ff. de
bon. liber. l. Paulus reſpondit. ſed non in perſona emancipa
ti. Quid ſi eſſet aſsignatio facta inter viuos, quod eſt poſsibi-
5 le. ff. eodem. l. aſsignare. † nunquid emancipatione tollitur?
Non videtur, quia illa quæ fiunt inter viuos, non ſunt reuoca
bilia. C. de actio. & obligatio. l. ſicut. Dicas cõtra, quia ea quæ
fiunt inter viuos ſunt reuocabilia, quando fiunt cum illis, qui
ſunt in poteſtate. C. de don. inter virum & vxo. l. donationes
Sic in præſenti propoſito doctores nihil dicunt in hoc tit. ni
ſi quod inducunt principium huius tit. ad quæſtionem, nun-
quid dominus poſsit transferre homagium vaſalli, in extra-
neum inuito vaſallo. Et arguunt quod nõ. ſicut nec patronus
ius patronatus, vt hic. Tamen ipſi dicunt qđ poteſt in poten
tiorem, ſed non in inferiorem, quia quando fit tranſlatio in
potentiorem, non intereſt vaſalli, imo eſt ſibi vtile habere
potentiorem dominum: in auth. de defen. ciui. §. audien. &
adeo poteſt tali delegari. ff. ſol. mat. l. 2. ſecundum eos. de
hoc eſt caſus in feu. l. Corradi. §. ex ea. Ratio docto. non eſt
multum bona: quia imo intereſt potius vaſalli, quandoque
eſſe hominem capellani ſui, qui modicum eum vexabit, quã
magni tyranni, qui multas dat moleſtias, & iſtud tota die vi-
demus in facto. Ius enim patronatus eccleſię, videtur melius
poſſe aſsignari, cũ facilius poſsit transferri, vt dixi ſ. de hær.
6 quæ ab inte. §. cum filius. † In gl. etiam mutu. Dicunt doct.
ſcis tu ad quid valet iſta? ecce, in terminis ego promitto tibi
aſsignare centum libras terræ, & do fideiuſſorem, poſtea aſsi
gno verbaliter ꝙ in tali loco capias, nunquid ſunt liberati fi-
deiuſſores? Arguitur ꝙ ſic, licet non ſit in terra tradita, ex
quo eſt aſsignata ſecundum eos, & eſt ratio, quia ſe non obli
gauerunt niſi ad aſsignationem, quæ videtur facta abſque eo
ꝙ ius conſtituatur in re, ſecũdum eos, pro quibus C. ne vxor
pro mar. l. cum te. ergo caueas ꝙ qui promiſit aſsignare redi
tus, non tenetur tradere fundos, nec dominium eorum, ſed
ſufficit dicere, ſuper iſto fundo, recipiatis reditus veſtros ar-
guitur contra in auth. de non alie. §. alienationis. C. de don. l.
ſi quis argẽtum, vide quod ibi ſcripſi, & hoc, ſi aſsignatio ſit
bona & vtilis, vt extra de donatio. c. per tuas.

De bonorum poſſeſſionibus. Rubrica.

Continuatio rubricæ patet de ſe.

1 *Verborum interſertorum vis.*
1 *Iudi. ator ſolui quid.*

Dictum eſt ſupra de ſuc. ex teſtamento, & ab inteſtato ſe-
quitur qũo, & quo iure ad eas peruenitur, ſaltem quantum tã
git ius prætorium, non tamen eſt inſtrumentum agendi, vt
plene no. ff. eo. l. 3. §. bonorum. Et no. ꝙ licet verba tranſpoſi
1 ta † alias idem ſignificent, non tamen hic, quia aliud eſt bono
rum poſſeſsio aliud poſſeſsio bonorũ primum eſt in iure, ſeu
ius: vt d. §. bonorum. j. in prin. Aliud eſt facti. ff. de acq. poſ. l.
1. circa prin. Et iſta inducunt doc. ad quæſtionem. Quidã con
ſtituit procuratorem & cauit pro eo, ſolui iudicatum, nũquid
eſt procurator ſufficienter releuatus? Arguitur ꝙ non, quia
iudicatum ſolui eſt verbum iuris, & continet tres clauſulas.
ff. iud. ſol. l. iudicatum, quas non continet, ſolui iudicatũ. arg.
præmiſſorum, quia verba tranſponuntur, & facit C. de pac.
inter empt. & ven. l. 3. Ipſi determinant cõtra per ff. de præt.
2 ſtip. l. 2. §. incertam, vbi verbum ſolui † iudicatum, tantum
importat ſicut iudicatũ ſolui ſecundum eos. Caue, quia qñq;
bo. poſ. ſonat ad poſſeſsionem facti. ff. de acq. hær. l. ſi minor.
de ſuc. edict. l. 1. circa prin. & hoc ſi proferatur in tali mate-
ria, alias obtinet qđ ſupra dictũ eſt ff. de contra tab. l. filiũ. §. 1.

IVS Bonorum poſſeſsio. In gloſſ. ideſt, ſup-
plendi, ibi cum alleg. ad legem Rhod. de iac. al
legatur propter correctionẽ Pauli, quæ eſt ibi.
Et caue quia gl. hęc non eſt vera ſecundũ doct.
nam emancipatio eſt de iure ciui. ſ. de leg. agn.
ſuc. §. vl. melius. ff. de reg. iur. l. actus legitimi. Sed gl. non vi-
detur dicere quod emancipatio ſit cognita de iure ciuili, ſed
ipſe emancipatus erat cognitus.

1 *Directæ qui agant, eiuſque rei effectus. 2.*
3 *Hæres iure duplici qui fiat.*
4 *Repudiationis uis.*
5 *Ius uerum ad aliud non trahi.*

QVOS Autem. In gl. vt C. in fi. ff. de reg. iur. l. prætor.
nec habet niſi actiones vtiles, non tamen ciuiles efficiuntur
prætoriæ. Vide quod not. ff. de bonorum poſſeſsio. l. ſecun-
da. C. de poſſeſ. hæred. pet. l. 2. ſecundum hoc bonorum poſ-
ſeſſor ſuccumberet, ſi ageret directa actione. Sed pro Deo
1 penes quem ſunt directæ, quæ † competebant defuncto?
Et eſt promptum dicere quod ſi aliquis fuit hæres de iure
ciuili, quod ſint penes illum. ff. de minoribus. l. & ſi ſine
§. ſed

§. ſed quod Papinianus. ſed ſi nullus fuit hæres de iure ciui-
li, ſicut ſi emancipatus intentet contratab. antequam adeatur
hæreditas. ff. de contratab. l. illud remaneret in aere, alias di-
rectę efficiuntur inutiles. Et in hoc videtur magnus effectus.
2 Quia ille † qui hæres de iure ciuili ſorte poterit res vendica
re, & actiones directas intentare, vt dixi in ſimili ſupra qui-
bus alien. licet, vel non. C. de præſcr. 30. annorum. l. ſi quis
emptionis. Nec poterit exceptione repelli. Verum eſt tamen
quod bonorum poſſeſſor præfertur ei, ſi concurrerent. ff. de
proc u. l. ſi procura. ſi ager vectig. pe. l. i. Et vide quod no. ff. ad
Treb. l. ex aſſe. Sed quid ſi ille qui adire poterat de iure ciuili,
bonorum poſſ. petijt quod poteſt. infra §. ſunt autem? Vide-
3 tur † hæres de iure ciuili, & prætorio, quia adire de iure ciui-
li non eſt niſi voluntatem ſuam declarare, ꝙ quis velit hære
ditatem ad ſe pertinere ſupra de hær. qua. & diffe. §. pro hæ-
rede. ff. de acquir. hære. l. pro hærede. ſed petendo ſecun-
dum tab. conſtat, quod vult eſſe hæres, ergo ſequitur quod
4 adit. & facit quia ſicut repudiando † ſimpliciter, repudiare
videtur hæreditatem quæ duplici iure defertur. ff. de acquir.
hære. l. illud. ita acquirendo videtur duplici iure acquirere.
ſupra de hæred. qual. & diffe. §. ſicut. Contrarium videtur ve-
rius per l. ff. de bo. poſ. ſecundum tab. l. æquiſsimum. §. ſi duo.
Ibi enim tex. euidenter aperit, quod qui petit ſecundum tab.
5 non eſt hæres de iure ciuili. † Item qui habet duplex ius,
eligendo vnum, non amplectitur aliud. C. de teſt. mili. l. in te
ſtamento. ſicut nec perdit ff. de reg. iur. l. quoties duplici. &
ideo contraria non obſtant, quæ loquuntur vbi ſimplex agni
tio, vel repudiatio poteſt ad vtrunque extendi, quod hic non
eſt, cum expreſſe agnoſcat ex vno iure, videlicet prætorio.

1 *Suo præterito teſtamento corruere.*
2 *Nulla qui an non, valeant.*
3 *Bon. poſ. contra tab. cur. & quando detur.*
4 *Querelare quibus liceat.*

Svnt Autem. In gl. ſed quare. ibi cum alleg. §. quos
autem. hæc gl. ſupponit quòd teſtamentum, in quo ſuus eſt
1 † præteritus, tenet iure prætorio: & tamen hoc non eſt verũ
ſecundum doct. nam de iure ciuili, non poteſt ex eo adiri hæ
reditas, ergo non tenet. Item non poteſt peti ex eo bo. poſſ.
ſecundum tab. & ita nullum eſt iure prætorio. Sed alibi re-
2 ſpondet glo. verum eſt, ꝙ † nullum eſt, ſi filius dicere velit:
alias non. ſic in contractu bon. fid. vbi dolus dat cauſam con-
tractui: nullus eſt ipſo iure. verum eſt, ſi hæc vult allegare do
lum paſſus: alias non. Tamen ipſi dicunt quod eſt nul-
lum pure, ſine vlla conditione: vnde non eſt nullum, ſi fi-
lius velit dicere nullum, imò ſimpliciter: ſed tamen ex bo-
no & æquo connaleſcit: vt d. l. filio. Et ita propter conuale-
3 ſcentiam eſt ſpes aliqua † & contra ſpem illam datur con-
tra tab. ſecundum eos. ſatis conſonat hæc ſolutio ad illam,
quam gloſſ. ponit. ff. de lega. præſtan. l. is qui. & vide quod
ſcripſi ſupra de exhære. li. §. fina. & facit ff. de contratab. l. ſi
duobus. §. ſi prius. & l. quod vulgo. Timore quarum fit iſta op
4 poſitio: quia contra tab. non datur † niſi tale teſtamentum,
ex quo poſſit adiri hæreditas, ſed ex nullo non poteſt adiri:
ergo &c. Sed reſponde vt ſupra. Et facit quod ſi quis petat in
libello appellationis ſententiam caſſari, quæ de ſe nulla eſt,
quod libellus procedat, nam pars aduerſa non poteſt hoc pro
ponere, quin libellus valeat, quia ſi diceret nullam ſententiã,
diceret & aſſereret contra ſe: & caſſabitur ſententia, quate-
nus de facto proceſsit. ff. de appel. l. expreſsim. & idem in
cauſa electionis. & vide in Spe. de ſen. §. iuxta, verſ. ſed quid
ſi a ſententia. In ea. gloſ. ibi cum dicit, quia ſine teſtamen-
to competere non poteſt. vt d. l. quod vulgo. ſupra alleg.
In ea. in ſi. hoc verum, de aſcendentibus per maſculinum ſe-
5 xum: ſed aſcendentibus per fœmininum, datur † querela. ff.
de contratab. l. illud. §. ad teſtamenta. argu. ad iſtam illatio-
nem ff. de inoffi. teſta. l. nam & ſi parentibus ſecundum doct.
& hoc ſi pater præterierat cum cauſa: alias eſt nullum teſta-
mentum. vide ſupra de exhære. lib. §. ſed hæc quidem. & §.
fin. vel dic, dari contratab. etiam quando eſt nullum: ſicut
de filio ſupra dictum eſt. In gloſſ. ſic, in fin. vult dicere
quo alias ſecundum nuncupationem ſibi datur bon. poſſ. quę
proprie non poteſt dici ſecundum tab. ſed ſecundum nuncu-
pationem.

1 *Succeſſionis ordo.*
2 *Parentes qui ſuccedant.*

Et cvm de testatis. In gloſſ. ſcilicet, inter
1 eas. in fin. vult dicere quod ſucceſsio defertur † ſecundum
hunc ordinem: quia patroni excludunt cognatos. ſupra de
ſucceſſ. libe. §. ſed noſtra. tamen in hoc ordine poſtponun-
tur. In gloſſ. quid erit econtra. ibi cum allegat ſupra de
legit. agna. ſucceſ. §. fin. de hoc not. magis plene. C. vnde li-
beri. l. finali. In gloſſ. fin. & tamen poteſt dici quod habeat
2 vnde legitimi. nam cum per leges nouas † vocetur ad ſucceſ-
ſionem filij emancipati: vt dicto §. fin. & etiam in poteſtate
conſtituti, ſi habeat caſtrenſe peculium, vel quaſi: vel aduen
titium: vt in authen. de hæred. ab inteſta. §. conſequens. cum
ibi notatis, ſequitur quod competat vnde legitimi. vt l. 3. vn-
de legi. Primæ vero opiniones non procedunt, nam vnde
parentes, nuſquam fuit introducta, & ſi prætor voluiſſet,
vtique introduxiſſet. Item nec vnde liberi, poteſt compe-
tere vtiliter, cum ſit introducta tantum pro liberis, vt no-
men ſonat & tractatus indicat. In ead. gl. ibi cum alleg. l. fi.
ſed datur ſeptima infra eo. §. ſeptima. & hoc ibi, quia liberi
ad ſucceſ. matris vocantur per ſenatuſconſul. vt C. ad Orfic.
per totum, & ideo per illam bon. poſ. venit, vide infra §.
ſeptimo.

1 *Partes qui dinoſcendæ.*

Sed eas quidem. In gloſſ. id eſt, vtiles. in fi. imo ſunt
aliquæ neceſſariæ, vt videbitis infra §. fin. ſuper tex. ſextam
1 autem. Contra ſupra ver. quarto † vbi dicitur quarta. Dic
quod eſt quarta computando tantum bo. poſ. quæ ab inte-
ſtato competunt. Sed eſt ſexta, ſi computes primas duas, quæ
competunt ex teſtamento.

1 *Bono. poſ. contra tab. quibus non datur.*
2 *L. liberto ſenſus.*

2 Cvmqve antea. In † gloſ. ſcilicet, tam cogna-
1 tis. in fin. glo. hęc debet referri ad id quod hic dicitur, in tex.
ibi, quam vnde legitimi, & vnde cognati. hæ enim compe-
tunt ab inteſtato tam patronis, quam eorum liberis, & eo-
rum agnatis, & cognatis. nam non videtur quod agnatis,
ſeu cognatis patroni detur contratabul. nec ſuccedunt niſi
ab inteſtato, ſicut nec ſuccedunt agnati, & cognati ex car-
ne, qui non poſſunt querelare, nec intentare contratab. nec
ſuccedunt niſi ab inteſtato, vel niſi fuerint inſtituti vt l. fra-
tres. C. de inofficio. teſtam. & ita videntur ſentire doctores
ſupra de ſucceſsio. liberto. §. multis. & ibi ſcripſi. Sed quid
ſi libertinus habebat cognatos, & agnatos, nunquid excludit
agnatos & cognatos libertini? Bonum fuiſſet quod Impe-
rator hoc declaraſſet, tamen credo quod ſic, & videtur cau-
2 tum ff. de bonis liberto. l. liberto † ſine liberis. ibi enim tradi-
tur pro expedito quod vbi libertus non habet liberos, ſucce-
dit patronus, & poſt ipſum agnati, & cognati eiuſdem, non
faciendo mentionem de agnatis & cognatis liberti, vnde nul
la iniuria fit eis, quia ſi remanſiſſet libertus in ſtatu ſeruitu-
tis, nullum ius habuiſſent eius proximi in ſua ſucceſsione ſu
pra de ſerui. §. 1. ſed parentes excludunt patronum, vt d. §. 1.

Adnot. Cumque. Bonorum poſſeſſio, cum qua ex familia & vnde liberi, & parentes, & patroni, & vnde cognati patroni, ſunt ſublatæ, & remaneat tantum ſex bonorum poſſeſ. ordinariæ.

1 *Sedis cauſa agi poſſe. & qui 2.*

Alram vero. In gloſſ. not. in fin. ſed an agi ad hoc
1 poſsit verbi gratia. In quæſtio. quæ ſæpe eſt in facto † inter
vxores duorum nobilium, quarum vna tanquam nobilior,
vult prima ſedere in eccleſia, & offerre, alia ſe præferre con
tendit

tendit nobilior dat libellum : nunquid poteſt agere , quod
inhibeatur minus nobili, ne prima ſedeat, vel, ne prima oſ-
ferat? Hæc iura ſunt argu. quod ſic. ſed hic §. nihil facit, quia
hic non dicit , quod ſit dignior , ſed quod eſt in altiori loco
melius ergo ſequitur, eſt in altiori, ergo digniori. in quæſtio-
ne autem propoſita , videretur quod in officijs poſsit inten-
2 tari † officium iudi. vt minor cedat maiori , in ſedendo & in
alijs. C. vt dig. or. ſer. l. 1. & 2. ff. de al. ſcri. l. fin. extra de maio.
& obe. cap. 1. & ſatis eſt conſequens , & inter priuatos poſſet
agi, non tamen poſſet agi iniuriarum , ſi minor non cedat ma
iori. ff. de iniu. l. iniuriarum actio. §. ſi quis de honoribus vi-
de ſupra de re. diui. circa prin.

1 *Capto ab hoſtibus ſuccedi. & qui. 2.*
3 *Poſtliminij effectus.*
4 *Bon. poſ. genera.*
5 *Lege Cornel. qui ſuccedant.*
6 *Legitimum qui accipiendus.*
7 *Bon. poſ. ſeptima quibus data.*
8 *L. vnicæ ſenſus.*

SEPTIMA Eas ſecuta quam . In gloſſ. ponunt quidam.
ibi cum alleg. ſupra eo. §. 1. hoc exemplum non valet, ſecun-
dum do. quia aut quæritur de iure nouo : aut de antiquo. de
iure nouo ſuccedit, de iure ciuili, & de iure antiquo, ſuccedit
per bon. poſ. quã dat ei prætor, non lex. ſupra de lega. §. poſt-
humus. & ſupra §. 1. In ea. gloſſ. in fin. & hoc ſiue inteſtatus
ſit , & tunc datur ſecundum tab. ac ſi fuiſſet mortuus in ci-
uitate , ſiue non, & tunc datur bon. poſſ. hic ab inteſta. ac ſi
mortuus fuiſſet prima hora captiuitatis. & hoc ex l. Corne.
Dicit Iaco. de Ra. hoc exemplum non procedit: quia ad hoc,
quod hæc bo. poſſ. competat. oportet quod ille , qui eam in-
tentat, ſit incognitus de iure ciuili, vt l. vnica. §. cum lege. ff.
1 vt ex le. ſena. bon. po. de. Sed certum eſt, quod de iure † ciui-
li, ſucceditur morienti apud hoſtes, ac ſi ſemper fuiſſet in ci-
uitate: ergo non competit in caſu glo. ſed ipſe dat alia exem-
pla, in eiſdem terminis, & ſolum addit, quod inſtitutus ſit e-
mancipatus. Verbi gratia pater filium emancipatum hæredẽ
inſtituit, deinde pater capitur ab hoſtibus, & ibi moritur, fi-
2 lius emancipatus non poteſt venire , niſi per † bo. poſſ. ſimi-
liter ſi pater exiſtens ciuis , te filium emancipatum inſtituit,
qui eras apud hoſtes, & poſt redis, habebis bonorum poſſeſ.
& hæc eſt extraordinaria, quia lex ad talem hæreditatem te
vocat , & dicit bonor. poſſ. competere , vt d. §. ſed eius. dicit
Petr. de Bellaper. hoc exemplum approbo multum, quia ius
ciuile omnes captiuos agnoſcit. quo ad ius poſtliminij. Vn-
de quamuis aliqui eſſent incogniti de iure ciuili , nihilomi-
3 nus ius † poſtliminij facit eos cognoſci . Vnde nec exempla
gloſ. nec Iaco. placent ſibi. Reprobat tamen exempla alia ra-
tione quam Iaco. quia lex Cor. non deſert hæreditatem , nec
facit hæredem, ſed remouet obſtaculum captiuitatis, & hæ-
reditas deſertur eo iure , quo deferretur , ſi captiuitas non
interceſsiſſet : ergo non deſertur ex lege illa . Vbi ergo re-
periemus exemplum ? Ecce dicit ipſe, quando teſtamentum
rumpitur per capi. dimi. & ex noua voluntate reconuale-
ſcit. ſupra quib. mod. teſt. infir. §. non tamen. ſed dicit ipſe, ꝙ
non eſt auſus dicere ꝙ illa bono. poſſ. ſit extraordinaria, imo
eſt ſecundum tab. Plus dicit ꝙ imo illa bonor. poſſe. eſt ex-
traordi. quia non defertur per edictum illud prætoris mor-
tui, ſed per legem illam ſpecialem, de qua agitur d. §. non ta-
men. Item ponit aliud exemplum , quando aliquis eſt inſti-
tutus ſub conditione , & pendente conditione , agnoſcit ſe-
cundum tab. ff. de ſecund. tabul. l. æquiſsimum. §. 1. Sed dicit
ipſe hoc exemplum non eſt bonum , quia illa bono. poſſeſ.
defertur per edictum ordinarium, non per legem. & ita trã-
ſit ſicco pede per lutum, & ſic videtur reſidere in illo exem-
plo , de § non tamen. ſupra alleg. Sed ego non video ꝙ pro-
4 cedat, quia ſecundum tab. & hæc ſeptima, † ſunt duæ ſpecies
bonorum poſſ. vt apparet per totum hunc tractatum, & diſ-
fert ſpecie, & numero. nam vna dicitur ſecunda numero, alia
ſeptima, vna ordinaria, alia extraordinaria, vna ex teſtamen-
to, alia ab inteſtato, cum ergo tex. dicat quod in illo caſu cõ-
petit ſecundum tabul. quomodo dicere poſſumus quod illa
ſecundum tabu. ſit hæc ſeptima, non video. Quid ergo dice-
mus? Videtur quòd ratio per quam Petr. repræhendit Iacob.
videlicet quod ex Cornelia non deſert hæreditatem, ſed re-
mouet obſtaculum, non procedit, quia imo deſert, ff. ad legẽ
Falci. l. ſi filiusfamilias. & no. ff. vnde liberi. l. 2. in fin. & pa-
tet ff. de teſtamen. li. lege. Cornel. §. de hæredib. ab inteſt. §. in
tetdum. C. de ſuis & legitimis. l. apud hoſtes . Item exem-
plum Iaco. non videtur verum in emãcipato inſtituto, nam
5 lex † Cornelia perinde deſert hæreditatem , ac ſi captiuitas
non interceſsiſſet, vt dictis legibus. Nunc conſtat, quod ſi ca-
ptiuitas non interceſsiſſet, emãcipatus inſtitutus poſſet ſuc-
cedere de iure ciuili, ſicut & quilibet extraneus, ergo & hic
poterit, & ſic competit hæc bonorum poſſ. cum ſit cognitus
de iure ciuili , & ſic non videtur bonum exemplum Iac. in fi-
lio emancipato inſtituto. Præterea competeret ei ſecundum
tabu. & non iſta. Quid ergo dicemus ? videtur remanere ſi-
ne exemplo. Præterea ſi vera ſit huiuſmodi concluſio, quòd
hæc bonorum poſſeſ. non habeat locum , cum aliquis eſt co-
gnitus de iure ciuili, prædictum exemplũ non procedit, quia
lex Cornelia, & poſtlimin. agnoſcunt hæredem, & dant licen
tiam adeundi de iure ciuili vt l. ſupra alleg. videtur poſſe de-
fendi prædictum exemplum gloſ. quia lex Cornelia defert
hæreditatem, vt dixi, & eſt noua lex, & dat bonorum poſſeſ.
vt §. ſed eius, & ſic iſta competit. Nec obſtant contraria. Pri-
mo quod opponitur , quod hæc bonorum poſſeſ. non datur
cognito de iure ciuili , quia ſalua gratia gl. & doc. imo datur
6 nam † certum eſt quod quicunque vocatur per leges, vel cõ-
ſtitutiones, eſt legitimus, non legitimitate legis 12. tabu. ſed
legitimitate legis , eum vocantis . Nam ſicut datur facultas
adeundi de iure ciuili cognito per legem 12. tabu. ita cogni-
to, ſeu vocato per ſenatuſcon. ſeu nouas leges factas poſt di-
ctam legem 12. tabul. vt C. ad Orfician. l. mater. ff. vnde legi-
timi. l. 2. §. fina. & dixi ſupra de leg. agnato. ſucceſſ §. fina. Sed
conſtat, quod vocatis per nouas leges ſenatuſconſul. & con-
7 ſtitutiones datur † iſta bonorum poſſ. duntamen lex deferat
bonorum poſſeſ. & illi poſſunt adire , vt prædictum eſt , er-
go videtur ꝙ cognito de iure ciuili . & valenti adire hæc bo
norum poſſeſ. detur. & hoc videtur expreſſum C. de legi.
hæredib. l. ſi his, de quorum, ibi enim loquitur de hac bono-
rum poſſeſ. cum lex noua eam deferat. vnde dico ꝙ volen-
ti adire ciuiliter ex teſtamẽto, vel ab inteſtato, datur hæc bo
norum poſſ. duntamen hæreditas & bonorum poſſe. per no-
uas leges deferantur, & intelligo nouas leges poſt legem 12.
tab. quia illi non daretur, vt d. l. vnica. ff. eo. nec obſt. l. 3. ff. vn
de cognati. quia ibi ſunt diuerſe literæ. ſecundum tamen ve-
rum intellectum debet eſſe quod tam vnde legitimi , quam
iſta concurrunt in caſu propoſito, & hoc etiam apparet in d.
8 l. 2. §. fin. eo. tit. Item non obſtat. ff. eod. l. vnica. † verſic. nun-
quam quia debet intelligi quod nunquam bonorum poſſeſ.
quæ ex altera parte edicti agnita eſt , per prætorem mortuũ
pollicita, impedit iſtam, quia iſta concurrit cum illis in caſu,
quando per leges nouas deſertur hæreditas, & bonorum poſ-
ſeſſ. vt dixi. & ita poteſt concurrere cum ſecundum tabul. &
cum alijs in caſu ſuo præmiſſo. & ſic multa exempla poteris
reperire , & procedit exemplum de §. non tamen. ſupra qui-
bus mod. teſt. infir. item. ff. de bon. poſſ. l. ſed cum patrono. In
gl. Orficiano. in fi. & hoc caſu concurrit cum vnde legitimi,
vt ſcripſi §. proxi. ff. vnde legi. l. 2. §. fi. In gl. ponunt quidam
exemplum in fi. vide ſupra in gl. ponunt quidam. In gloſ. no.
duobus. in fi. dic vt in qualibet not.

1 *Repudiationis inefficacia.*
2 *Repudiationem unius ad totum trahi.*
3 *Præbendæ tempus quibus currat.*
4 *Bon. poſſ. petitura obſeruanda.*
5 *Bon. poſ. genera & uirtutes. 6. 9. 10. 11.*
7 *§. Cum igitur. ſenſus.*
8 *Emancipatum incognitum qui accipiat.*
12 *Agnitio ubi facienda.*

CVM Igitur plures ſpecies. In gloſſ. alio mo. in fin. quia
ſcripturæ edicti præpoſterantur , vt ibi ſcripſi, & dixi . In
gloſſ. partes enim. in fin. & hoc ipſo iure , ſi eodem iure ve-
niant

niant,ſecus ſi diuerſo.ff.de bon.poſſeſ.l.3.§.fin.cum ſeq.& l.
ſed cum patrono. de iure patr.l.fine.§.ſi ex duobus.In gloſſ.
hoc intellige.in fin. dic plenius vt ibi ſcripſi. In gloſſ.exclu-
ſus.in fi. hoc verum, ſi repudiauerit nominatim ex illo ca-
pite.Quid ſi ſimpliciter? glo.dicit ibi quod nullo modo ad-
mittitur. quod non videtur verum, quia tunc repudiatio
nocet in omni iure, quando omne ius eſt delatum. Nam
1 repudiatio † ſuper iure non delato, non tenet, vt ff.de ſucc.
edi.l.1.§. decretalis. ſed conſtat, quod vnde lib. & vnde le-
giti.non deferuntur ſimpliciter, vt hic, & ff.quis or.in bon.
poſ.ſer.l.1.nec ſecun.tab.& ab inte.ff.ſi ta.te.nul.ex l.1.§.ita
aut ergo repudiatio ſimpliciter, non poteſt extendi, niſi ad
delatam. ff. de legat.2.l. ſi ita ſcriptum.§. ſi ſub conditione.
Nec ob.l. in plurium. ff. de acquir.hære. quia ibi repudiauit
vtrunque expreſſe, & in præſentia iudicis, vt ibi notatur.
Item nec obſt.quod vtriuſque petitio pendebat ex volunta-
te ſua:quia non ſimul. propter quod dic, quod vbi repudia-
tio vnius, non poteſt procedere ſine repudiatione alterius:
& vtrunque ſimul competit, ad electionem & voluntatem
2 repudiantis † vno repudiato expreſſe, vel facta repudiatio-
ne ſimpliciter, videtur totum repudiatum.ff.de acqui.hær.l.
illud.& l.nec is.§ hæres.ſed vbi non ſimul competunt, tunc
ſecus.vel vbi alterum repudiatur nominatim.ff. de regn.iur.
l.quoties. & hoc videtur ſatis fouere Dyn. poſt dictum glo.
In ea.gloſ.ibi,cum alleg.l.fin.tu vides,quod in forma gra-
tiarum ſedis apoſtolicæ ſemper ponitur talis clauſula de be-
3 neficio, ſeu præbenda † quam intra menſem duxerit acce-
ptandam. quæritur ſi ſint plures expectantes, ſub diuerſis
datis, an tempus menſis currat poſterioribus,quamdiu pri-
mus poteſt acceptare? Et videtur quod non per hunc §. &
d.l.fi.eod.tit.l.quamdiu.ff. de adul.l.quinquennium. & l.de-
nuntiaſſe.§. quæritur. Sed contra.quia poteſt acceptare ſal-
tem de facto, & poſt ius ſuum declarabitur, & ita tempus
currit ſ.de excu.tu.§.qui autem.ff.de excu.tu.l.ſcire.§.ſcire.
de bo.poſ. l. cum quidam. de ad.tut. tutor. & in l.1.allega-
ta, non poterant ſimul concurere, nec ſimul intentari. Sed
hoc quilibet poteſt acceptare ſub poteſtate,ſi ſibi de iure de-
beatur,ideo videtur currere tempus prædictum. In glo.erat
enim.ibi cum alle.l.pe.in fi. Vt bene videas hanc materiam,
ſcire te volo, quod quando quis volebat venire per bo.poſſ.
4 oportebat † quod veniret coram iudice & formaret requæ-
ſtam ſuam,quomodo hæreditas defuncti, ad ipſum pertine-
bat, & quod peteret ſe admitti ad bo.poſ.Et tunc iudex infor
mabat ſe ſuper hoc, & decernebat ei bo.po.in hac tñ cogni-
tione non vocabatur pars,vt ff.de bo.poſſ.l.3.§.ſi cauſa.cum
notatis. nec erat inſtrumentum agendi.ff.eo.l.3.§. bonorum
& ibi not.& dicitur duplex,edictalis & decretalis,vt hic no.
An autem eſſent duæ ſpecies, nota.ff.eod.l.3.§. a municipi-
bus. Hodie vero ſufficit quod veniat coram iudice, & qui-
buſcunque verbis agnoſcat bo. poſſ. nec iudex aliquid co-
gnoſcit, nec decernit, ſed facit poni in actis tantum ad me-
moriam, & ideo ceſſat decretalis, vt d.l.fin. In ead.gloſſ.in
5 fin. dic plenius quod † decem ſunt bon. poſſ. tres quæ non
tribuunt ius, & ſeptem quæ tribuunt, de primis tribus ha-
buiſti ſupra §.decima.verſic.not. modis duobus &c.C. Vn-
de legitimi. l. fina. vbi plenius de hoc. Caue tamen, de eo
quod ibi no.nam gloſ.videtur ibi ſentire, quod illæ tres non
tribuunt ius in proprietate, ſed in poſſeſſione, quod non eſt
verum, imo nec in poſſeſſione duæ, videlicet, quæ gratia
agnoſcendæ litis, & quæ ventris nomine. Prima enim quæ
gratia agnoſcendæ litis, nec poſſeſſionem, nec detentatio-
nem tribuit.C.de inoffic.teſtamē.l.3.ſed ſolum emancipatus
venit ad prætorem. & petit ſe agnoſci, vt admittatur ad
querelam inoſ.teſt. quia querela eſt de iure ciuili. quo eman
cipatus erat incognitus, ideo neceſſe fuit, quod agnoſcere-
tur,antequam eam intentaret,& hæc (vt olim) eſt neceſſa-
ria, vt d.l.fi.de hac habes.ff.de inoſ.teſt.l.papinia.§.t. & d.l.
2.& in d.auth.de hær.ab inte.nihil immutatur facto teſtamē
to,vt not.in auth.ex cauſa.C.de li. præte. Et ideo oportet, ꝙ
emācipatus hodie agnoſcatur ſicut olim. Secunda vero quæ
6 ventris nomine † non tribuit ius in poſſeſſione. vnde eſt fa-
cti,non iuris vt no.ff.de ventre in poſ.mit.in rub.& patet ff.
de acqui.poſ.l.2.§.fi. ſed bene eſt verum, quod mulier eſt in
poſſeſſione facti, vt patet per totum titu.de ven. in poſ.mit.
& ff. ſi ventris nomine. Et eſt aliud poſſidere, aliud in poſ-
ſeſſione eſſe.ff.de acquir.poſſeſ.l.ſi quis ante.Tertia vero vi-
delicet carbonia.tribuit ius.in poſſeſſione, vt plene ff.de car
bo.edi.l.3.§. miſſum. In his autem tribus, non habet lo-
7 cum quod in hoc.§.dicitur,videlicet quod † habeat peti in-
tra annum, vel centum dies, & quod non ſit opus cognitio-
ne, quia illa quæ agnoſcendæ litis gratia datur quandocun-
que intra quinquennium,& illa,quæ ventris nomine mulie-
re exiſtente prægnante tantum, & non plus,ſed carbo.intra
annum,qui tamen annus incipit ab alio tēpore,quam aliarū
bonorū poſ.ff.de car.l.3.§.pen. & fin.Item carb.& quæ ven.
nomine dantur cum cauſæ cognitione.ff.ad carb.l.3.§.cauſæ
cognitio.de ven. in poſ.mit.l. vbicunque.Summariæ tamen
& de plano dēt cognoſci vt de plurimis. ff.eo. l.3.§. ſi cau-
ſa. & ibi not. Aliæ autem dantur ſine aliqua cognitione ho-
die,vt hic,& d.l.fi.C.eo.Aliæ vero quæ ius tribuunt.ſunt ſe-
ptem,vt patet in hoc tit.de quibus prima cōtrata.§.ſunt aūt.
Hæc olim fuit neceſſaria, & hodie, vt hic not.& d.l.fin.quia
contracta. eſt ex teſtamento vt d.§.ſunt autem, & in ſucceſ-
ſione ex teſtamento, nihil immutatur, per auth.de hære.ab
8 inteſta.vt ſ.dixi. Et ideo facto teſtamento † emancipatus eſt
incognitus,ſicut olim quod intelligo,vbi præteritur cū cau-
ſa, alias ſi ſine cauſa, diceret teſtamentum nullum ipſo iure,
ſuccederet abinteſta.de iure ciui.vt no.in authen.de hære.&
9 fal.§. exhæredatos.& ſcripſi ſ.de exhær.li.§.fi.Secunda † eſt
ſecundum ta.& hæc nec olim,nec hodie eſt neceſſaria.niſi in
tribus caſibus,vt no.in d.l.fin.Item adduntur duo,ff.ad treb.
l.cum hæres inſtitutus. Item alius ff.de iniuſto rupto,& irri.
10 teſta.l. poſthumus.§. idem & circa. Tertia † eſt vnde liberi
& hæc olim fuit neceſſaria emancipato, hodie non, vt nota.
d.l.fi.quod eſt verum, niſi in caſu,quo ſuus eum præcederet
& aliquo caſu deſineret eſſe hæres. quia ſorte abſtineret,vel
per reſtitutionem,vel alias.Nam cum remaneat hæres de iu
re ciui. ſequitur. ꝙ ſucceſſor alius veniat de iure proprio ff.
de mino.l.& ſi fine.§.ſed quod Papinianus. ſi quis omiſ.cau.
teſt.l.1. §.qui ſunt in poteſtate.C.vnde lib.l.qui ſe patris vbi
de hoc ſcripſi.Quarta eſt, vnde legi.hæc non eſt neceſſaria,
nec olim nec hodie,ſecundum gloſſ.quod intelligo,niſi ſuus
præcederet,qui abſtineret, vel alius qui fuiſſet hæres,& per
reſtitutionē,vel alias,dimitteret hæreditatem,vt dixi ſ.pro-
11 xime. † Quinta,vnde cognati,quæ olim fuit neceſſaria,ho-
die non eſt: vt not.d.l.fi.intellige vt ſ.niſi alius præcederet,
qui abſtineret,vel dimitteret &c.vt d.l.qui ſe patris.Sexta eſt
vnde vir & vxor.hæc fuit neceſſaria olim,& eſt hodie,vt ibi
dem no.Septima, quæ eſt extraordinaria,fuit olim,& eſt ho
die neceſſaria, ſecundum glo.ſed ſecundum illud quod ſcri-
pſi, ſupra §.ſeptima non eſt neceſſaria,quia concurrit cū adi-
tione, vt ibi dixi. Poſſet tñ eſſe neceſſaria in caſu, quo alius
fuiſſet hæres,& deſineret beneficio prætoris,vel per reſtitu-
tionem vt ſ.dixi.ſed cum hodie, ſaltem de iu.can.quod etiā
conſuetudo in hoc ſequitur. non ſit neceſſe exprimere no-
men actoris, vt ſatis ſcripſi iuxta.l. edita.C. de eden. Nun-
quid ſi aliquis daret libellum,in caſu quo bon.poſ.eſt neceſ-
ſaria,& recitaret totum factum ſuum,& concluderet ſecun-
dum narrationem facti,in bo.poſ.hær.pe.abſq; eo quod alias
veniſſet coram iudice pro agnoſcenda bon.poſ.libellus pro-
cederet, ſic quod pars teneretur reſpondere? Videtur quod
ſic.quia cum agnitio bo.poſ.hodie dependeat ex declaratio-
ne animi vt hoc §. & per narrationem facti & cōcluſionem,
appareat,ꝙ eam agnoſcit,ſequitur quod nō ſit opus alia agni
tione.ſed hoc non eſt tutum dicere, quia text.omnes ſuppo-
12 nunt, quod † agnitio debet fieri coram iudice, vt hic & d.l.
fi.ſicut in illa quæ gratia agnoſcendæ litis datur de qua ſ.di-
xi.Satis tamen poſſet dici, quod eodem libello poſſet agno-
ſcere,& agere ſicut videbis in ſimili infra de ac.§.rurſus.

De acquiſitione per arrogationem. *Rubrica.*

*Textus rubricam continuat euidenter, quia poſt alias ſuc
ceſſiones vniuerſales tractat de iſta.& eſt mirabilis ſucceſ-
ſio quod*

ſio qnod hic ſuccedatur viuo, ſicut in ſequentibus duobus tit. vt ibi videbis, &c.

1 *§. morte. ſenſus.*
2 *Succeſſioni vniuerſali comites.*
3 *Poſſeſſio tranſmiſſibilis.*
4 *Poſſeſſionem adipiſci tutius.*
5 *Actione ſingulari quæ peti poſſint.*
6 *Operarum genera.*
7 *Agnatio qui & an amittatur.*
8 *Arrogans quibus ſuccedat.*
9 *Arrogatus adit idque ſibi.*
10 *Arrogatum quæ deſerant.*
11 *Arrogator an retrahat venditum.*
12 *Homagia intranſmiſſibilia.*

a EST a Et alterius generis. In gloſ. ff. pro ſo-
a cio. † in fin. illa lex eſt contra: quia ibi dicitur
quod ſocietas non tranſit ad arrogatorem: &
tamen hic dicit qnod omnes res corporales &
incorporales tranſeunt. Sed dicas qnod ibi eſt
ſpeciale in ſocietate, quod tranſeat per rationem, quæ ibi red
ditur. ſi quid tamen debetur ex ſocietate pro tempore præ
terito. arrogator poteſt petere per actionem pro ſocio, quia
actio pro ſocio bene tranſit pro præteritis ſicut & cæteræ
actiones, cum illa ceſſat ratio prædicta.
Item obſt. eod. tit. l. & quia ibi non tranſeunt incorporalia
ſine ceſsione. & hic ſupponitur tranſire. Solnt. dicas ꝙ ibi
non proprie eſt ſucceſsio vniuerſalis. vnde per conſenſum,
2 non ſolum poteſt quis conſtitui ſucceſſor vniuerſalis, † ve
iura incorporalia tranſeant, imo opus eſt duobus: & quod
conſenſus interueniat, & quod ius introducat. nunc de iure
non reperitur quod quis ſit ſucceſſor vni per vniuerſitatem,
niſi in caſibus iſtorum trium titulorum, & ideo non videtur,
qnòd ipſo iure tranſeant actiones directæ in alijs caſibus:
quia vtiles quandoque competunt. C. de legatis l. ex legato.
Sed hoc caſu tranſeunt ſine ceſsione, ſicut ad hæredem. Et
idem quando quis intrat religionem, nam monaſteria habēt
iure ſucceſsionis omnia, vt no. C. de ſacroſa. eccl. auth. ſi qua
mulier. vnde hæc iura magis adaptantur ad illam materiam,
qnam alia quælibet, & ſic non poteſt dici, nec fieri ſucceſsio
vniuerſalis aliqnem contractum inter viuos, niſi in his caſi-
3 bus ſupra per quas perſonas. §. ſi. iunge infra §. ſi. † Sed quid
dices de poſſeſsione: nunquid tranſit in arrogatorem? Non
videtur: cum non tranſeat ad hæredem niſi apprehenſa: vt l.
cum hæredes. ff. de acqui. poſſeſ. Docto. dicunt contra per l. ſi
adoptauero. ff. de precar. illa parum facit. nam non aperir, ꝙ
ſine apprehenſione transferatur poſſeſsio. ſed dicit, ego quo
que precario poſsidebo. verum eſt, cum adoptatus fuero. vn-
de videtur abſurdum. ꝙ arrogator plus iuris haberet, quam
hæres qui repræſentat eandem perſonam cum defuncto, ad
qnem non transfertur poſſeſsio, niſi apprehenſa. Sed ad hoc
poſſet dici ꝙ mortuo teſtatore vacat poſſeſsio, nec eſt perſo
na ſuper qua ſe retineat: ideo opus eſt apprehenſione in per
ſona hæredis: ſed his caſibus eſt perſona ſuper qua ſuſtinetur
videlicet illius qui cedit in arrogationem, per cuius perſona
arrogans poteſt poſsidere. ff. de vſuca. l. ſi homo. in ſi. Proba-
4 bilius † eſt ſuſtinere, ꝙ oporteat quòd arrogans adipiſcatur
poſſeſsionem per ſe, vel per alium, vt dixi ſupra de rer. diui.
§. interdum. hodie vero non poſsidet pater arrogans res ad
uentitias, ſed vſumfructum tantum, ſicut pater naturalis, de
qno no. ff. de acqnir. poſ. l. poſſeſsio. §. 1. & hoc facit contra
multos, qui faciūt actiones ſingulares vniuerſales. Verbi gra-
tia, dico quod talis obligauit mihi omnia bona ſua: tu ea
poſsides. peto quòd dimittas per actionem hypoth. nam cū
ſit actio ſingularis, non videtur ꝙ poſsit intentari pro vni-
uerſitate: ſed pro certis rebus, iuxta illa, quæ notantur. ff. de
eden. l. 1. in glo. vt proinde. vnde non eſt in poteſtate acto-
ris mutare naturas actionem, & facere de ſingulari vniuerſa
lem, ſicut nec conſtituere ſucceſſorem vniuerſalem: vt ſu-
pra dixi. Argumen. contra ff. de legatis 3. l. vxorem. §. lega-
uerat. de oper. noui nuntia. l. de pupillo. §. qui nuntiat.
ff. ad Trebel. l. cogi. §. ſed & ſi quis. Certæ enim res vi-
dentur peti, ex quo conſtat, vt d. §. qui nuntiat. Solutio. per
5 actiones ſingulares † reales, etiam non poſſunt peti vniuer-
ſales, quæ continent corporalia, & incorporalia, vt ff. de rei
vendicatione. l. vendicatio nō vt gregis, ſed bene poſſunt pe-
ti, quæ continent ſolum corporalia, vt ibi patet, & ideo cum
appellatio bonorum contineat corporalia, & incorporalia,
vt ff. de verb. ſigni. l. bonorum non videtur quod poſsit peti
per hypothe. in terminis propoſitis, & ita obtinui. & facit C.
de iur. do. impe. l. 1. C. de bo. autho. iud. poſſe. l. pro debito.
In gl. hoc intellige cum alleg. l. ſi operarum iudicio. Scire de
6 bes qnod gloſ. diuiſit operas, quia † quædam ſunt obſequia-
les, quædam artificiales, quædam fabriles. Et vocat fabriles in
certas, artificiales certas. & dicit quod obſequiales & fabriles
non tranſeunt ad extraneum, ſed artificiales ſic, vt no. ff. de cō
di. inde. l. ſi non ſortem. §. libertus. Et hoc etiam vult dicere
gl. hic. doct. dicunt quod obſequiales non poſſunt proprie di
ci operæ. Item dicunt quod artificiales poſſunt dici fabri-
les, & econtra. Vnde ipſi diuidunt alio modo, quia quædam
ſunt officiales, quædam artificiales. Officiales ſunt, ſeu di-
cuntur, quæ ſine doctrina conſiſtunt. ff. de leg. 3. l. ſeruis vr-
banis. Et ex his certas vocant, quæ declarantur & expri-
muntur, incertas quæ non exprimuntur, nec declarantur.
Si velles ſuſtinere gl. potes dicere quod artificiales ſunt ſem-
per certæ, quia in dubio videtur promiſiſſe tales operas, qua
les libertus. ſic ff. de oper. libert. l. hæ operæ. Quæ autem
tranſeunt, & quæ non, dic plenius vt in d. §. libertus, & ſcri-
pſi in d. l. liberti. quæ hic recitare eſſet longum, & quodam-
modo extra materiam. In gloſſ. id eſt, ius ſuccedendi. ibi
eum allegat infra §. mortuo. Dicunt docto. hoc eſſe hodie,
7 ſcilicet quod per arrogationem amittitur ius † agnationis.
Et iure huius voluminis. ſed non per ius authenticorum,
quia nō amittitur ius agnationis per capitis diminutionem.
Et ius agnationis & cognationis non deſinit per authen. de
hæredi. ab inteſta. ſic videtur quod arrogatus retinear ſucceſ
ſionem patris naturalis, quia remanet cognatio. de ado-
ptato non eſt dubium, facta diſtinctione, an detur extra-
neo, vel alicui de deſcendentibus ſecundum ipſos. C. de
adoptio. l. cum in adoptiuis. Sed in hoc mirandum eſt,
quia adoptatus non retinet ſucceſsionem patris naturalis, ſi
detur in adoptionem alicui de aſcendentibus qnia tranſit in
eius poteſtate, quomodo ergo retinebit arrogatus, qui tran-
ſit eodem modo in poteſtatem arrogantis? Præterea in
arrogato nil reperitur correctum de iuribus antiquis, vt d.
l. cum in adoptiuis. §. fin. per quem non ſuccedebant patri
naturali, ſupra de hæredi quæ ab inteſtato. §. at 2. vnde
non videtur debere vocari ad ſucceſsionem patris naturalis,
niſi in caſu §. admonendi. eodem titu. ſupra de ſucceſsion.
8 agnatio. §. liberi. Succedit ergo datus † in arrogationem pa
tri & remotioribus, cum cognatis, non cum liberis. mater
autem videtur ſuccedere cum liberis, quia illi ſucceditur in
re cognationis. ſupra de legitima agnato. tute. circa princi-
pium. Item in ſucceſsione matris, in aliquo non deroga-
tur, vt alij ſubiectus ſit. ſupra de ſenatuſconſulto Orficia-
no. circa principium. ſed patri non ſuccedit vt filius, ſed
vt cognatus, quia deſiit eſſe de liberis, vt l. finali. ff. vnde libe.
& ideo liberi alij excluderent eum, ſi ſint. Sed ſi non
ſint liberi, ſed cognati, ſuccedit cum eis, vt dicto §. admo-
nendi. ff. vnde cognati. l. 1. §. cognationem. & ideo de iu
re authenticorum agnati excludebant filium arrogatum.
Sed hodie cum cognati vocentur vt agnati, & cum eis, vi-
detur quod ſuccedant cum agnatis. per authen. de hæredib.
quæ ab inteſta. quæ corrigit, quia hic agitur de ſucceſsione
naturalium, ſed vbi agitur de ſucceſsione legitimorum, nil
corrigit vt dicam infra §. mortuo. Item not. quòd ius ſuc-
cedendi non transfertur in arrogatorem, quia hoc ius po-
teſt transferri. ff. de iu. do. l. ſi mulier. §. ex aſſe. ideo intelli-
gē hic in eo quod dicit ius agnationis, id eſt, ius ſucce-
dendi, tanquam agnatus, quia deſinat eſſe agnatus per
cap. diminutio, & ita perdit ius ſuccedendi, tanquam
cognatus, alia tamen ratione, quia non eſt traſmiſsibile
antequam quæratur, nec tranſducibile, vt dicto §. ex aſſe.
in hoc tamen caſu ipſe ſuccedit & patri acqnirit, ſed in
præcedenti

præcedenti ipſemet, non ſuccedit tanquam agnatus. In
fin. eiuidem gloſſ. ſed quid erat in aditione iuris ciuilis? Satis
9 videtur † quod arrogatus poſsit adire: etiam ſi ante aditio-
nem dedit ſe in arrogationem & hodie acquirit ſibiip ſi pro-
prietatem, & patri vſumfruct. olim totum patri arrogatori.
Digeſtis de lib. & poſthum. l. ſub conditione. Quid ergo
ſi arrogatus, non vult adire? non videtur quod aliquid
acquiratur arroganti. C. de hære. inſti. l. cum proponas. ff.
ſi quis omiſſa cauſa teſta. lege prima. §. primo. Sed forte po-
teſt dici idem quod in patre naturali: cum illi comparetur:
& in illo eſt expreſſum. C. de bo. quæ lib. l. fi. Sed cur arroga-
tus non poteſt ita bene bon. poſ. petere, ſi ante arrogationem
non petiiſſet, ſicut adire de iure ciuili? Dicas, quod ille, qui
10 dat ſe in † arrogationem, deſinit eſſe de liberis patris natura
lis, & ideo deſinit ei competeret cõtratab. & vnde liberi. quæ
non competunt niſi liberis. & maxime contratab. quæ non
competit, niſi emancipato, vt d. §. ſi emancipato. vnde ſecus
dicerem in bo. poſ. quia ille competunt arrogato, arrogati
non niſi ſecundum formam l. cum non ſolum. vt dixi ſ. in
prox. additione. Et hæc faciunt ad quæſtionem, quod proxi-
mior de genere, poteſt rem proximi, vendicare, & retrahe-
11 re † intra annum. Pone: quod quis dedit ſe in arrogationé,
vel dedit bona ſua, vel ceſsit actionem ſuam quam habet
pro retrahendo alicui. qui non eſt de genere, nunquid ille po
terit retrahere? Non videtur, quia dictum priuilegium da-
tur ei de genere. talia non tranſeunt ad extraneum, ſicut nec
iura ſepulchrorum. ff. ad treb. quia perinde. §. 1. & hic. Ité ceſ
ſat ratio conſuetudinis. quæ fuit inuenta, ne res exiret de ge-
nere, vnde ſi ius retrahendi poſſet transferri in extraneum
fieret fraus l. & conſuetudini, & eſſet contra eius mentem, &
ideo non poteſt transferri etiam cum vniuerſitate. ff. de leg.
2. l. peto. §. fratre. ff. de ver. obl. l. ſi ita quis. §. lege ea. Iura au-
tem ſepulchrorum videntur debere transferri ad patrem ar
rogatorem, quia tranſeunt ad hæredem extraneum. ff. de re-
lig. & ſum. fune. l. vel quæ paterfamilias. C. eo. l. ius. & l. pen.
12 † Sed quid de homagijs, ſi quæ debeantur arrogato, vel de
a feudis, quæ tenet arrogatus a domino? Videtur,[a] quod non
b tranſeant[b]: in feu. ſi de feu. deſun. c. §. in generali. de ca. qui
cu. ven c. 1. quia talia non tranſeunt extraneum, iure hære-
dirario, ſed concernunt genus. in feu. an ag. repud. hær. de-
ſun. c. 1. Doct. tamen conſueuerunt dicere, poſt gloſſ. & de-
terminare in auth. ingreſsi. C. de ſac. ſan. eccl. quod tranſeunt
in monaſteria: conrra quos videtur expreſſum de mili. va.
qui ar. bel. c. 1. ſi de feu. deſun. conten. c. vnico. §. qui clericus.
In gl. nunc dando. in fi. Sed per cuius mortem extingue-
tur, an arrogatoris, vel arrogati? In patre naturali diſtingui
tur cuius contemplatione relinquitur. C. de vſufr. le. l. fi. & in
dubio durat ad vitam filij & patris ſuperſtitis, per illam l. &
tamen, quando ingreditur religionem, gloſſ. & doct. dicunt
quod petit per mortem ingredientis, vt no. in d. authen. in-
greſsi. Vel dic, idem in hoc caſu lex fi. loquitur quando po-
teſt eſſe dubium, cuius contemplatione fuerat relictus vſuſ-
fructus, hic autem non poteſt eſſe dubium, quia non habe-
bat patrem arrogantem, tempore acquiſitionis, Et hæc fa-
ciunt quod ſi maritus acquirat vſumfruct. quod mulier, quæ
habet partem de conſuetudine in conquæſtis, debeat habe-
re portionem. Argu. contra quod not. C. de bon. quæ libe. au
then. idem eſt. ſed nõ obtinet hic, vt no. d. l. fi. ſed de qua con
ſtitutione loquitur? Dic quod de l. corruptionem. C. de
vſufruct.

a Adnotatio. Eſt. Diuide iſtum ti. ſecundum Aret. & ſumma ſic. in hoc prin.
Olim etiam proprietas omnium bonorum, acquirebatur arrogatori: exceptis
his quæ per capitis diminutionem perduntur: hodie vero acquiritur ſolus
vſuſfructus, & ſic patri naturali cætera in hoc. §. bene declarat hic Ioan.
Fabri.

b Non tranſeant. An autem poſſeſſio tranſeat ad arrogatorem: vide hic
Ang. in fi. ver. quid de poſſeſſione. Item quid in nouo prælato, an poſſideat
ipſo iure. etiam hic per Angelum. in 2. colum. verſiculo. Sed quid in nouo
prælato.

3 *Arrogato qui ſuccedant. 1. & 3.*
4 *Authen. licet. ſerſus.*
5 *Parentes qui fraudandi.*

Mortvo. In gl. vt deſcendens. in fin. Doctores dicũt,
1 quod † illæ perſonę ſuccedunt ei quæ ſibi ſuccederent, ſi non
fuiſſet datus in arrogationem, ex ſtipulatione tacita vel ex-
preſſa. ff. de do. l. non aliter. Et ita pater arrogator, repellitur.
Sed ego hoc non credo ſi arrogatus fuiſſet pubes, quia illa ſti
pulatio, non habet locum, niſi quando arrogatur & moritur
impubes, vt ibi no. & ſcripſi ſupra de ado. §. cum autem. vt
hic. alias ſequeretur quod quidam de genere excluderet pa-
2 trem arrogatorem, quod eſſet contra hunc. 2. Vnde † videtur
eſſe dicendum, quod hoc iure deſcendentes, & fratres arro-
gati, excluderent patrem arrogantem, & non alij & hoc dicit
iſte §. cum d. l. fi. C. communia de ſucce. Et ideo mater exclu-
deretur per patrem arrogantem, & in hoc Pla. male dixit.
nec ob. ff. ad Tertul. l. patrem adoptiuum. & eo. ti. l. 2. §. objici
tur quia intelliguntur, quando arrogatus fuerat emancipa-
tus, vt ibi no. alias autem de iure digeſtorum non haberet hę
redem, nec iſto, niſi perſonas exceptas. d. l. fin. Sed quid de
iure authenticorum? Gl. videtur velle, quod ſit immuta-
tum, quo ad fratres & ſuccedant cum arrogatore, ſed ſi ſit im
mutatum cum fratribus, cur nõ cum parentibus naturalibus,
qui ita pingue ius habent, ſicut fratres in ſucceſsione filij: vt
d. §. conſequens, quod ſi eſſet verum parentes naturales ex-
cluderent patrem arrogatorem, & corrigitur in fi. iſte §. qui
expreſſe dicit, quod nullæ aliæ perſonæ excluderent patrem
arrogatorem, niſi illę quę excludunt patrem naturalẽ, & ſic,
non ipſe pater naturalis, excludit ſecundum hunc §. Poteſt
dici, quod dicta auth. nihil corrigit, de hac materia nã auth.
illa non loquitur, niſi de ſucceſsione parentum, & liberorum
naturalium, & legitimorum, vt apparet, quia alias corrige-
ret, authenti. licet. C. de natu. libe. & plura alia ſpecialia iura,
quod non eſt dicendum. Primum non eſt dicendum, quod
4 auth. iſta † quæ loquitur generaliter, corrigit iura, quæ in ca-
ſibus ſpecialibus prouiderunt, & maxime l. in adoptiuis. C.
de adopt. quæ non poſſet ſtare, ſiue illa auth. loqueretur de
adoptione, ſiue de arrogatione, quia filius datus in arrogatio
nem alicui de aſcendentibus ſuccedit patri naturali, per illã
auth. & tamen non ſuccedit per d. l. quæ in iſto puncto, & in
multis alijs eſſet correcta. & hoc vides, in alijs authenti. lo-
quentibus in ſimili, quod non extenduntur ad filios arroga-
tos, quamuis enim quarta debita iure naturæ ſit aucta in libe
ris naturalibus, & legitimis, non tamen ſequitur quod quar-
ta debito arrogato, ex conſtitutione diui Pij. vt no. in §. cum
5 autem ſupra de adop. Nec mireris, ſi filius † poteſt parentes
fraudare, dando ſe in arrogationem, quia & alias poſſet ſe
vendẽdo. ff. ſi quis a pa. ſu. ma. l. 2. Item mutuum recipiendo.
ff. ſi quid in frau. patro. l. 1. §. ſi mutuam. Et propter hoc, quæ
opi. eorum ſit verior, qui dicunt, quod intrando monaſte-
rium poteſt parentes fraudare, quam aliæ de quo not. & ſcri
pſi. C. de ſacroſan. eccle. auth. ſi qua mulier. In gloſſ. vt in
aduentitijs. in fin. quia l. cum oportet, nihil mutat in illis, vt
no. in auth. de hær. quæ ab inte. §. 1. & patet in d. l. cum opor-
tet, C. de bo. quæ libe.

1 *Arrogator nominibus ſitne obnoxius. & 2.*

2 Sed Ex diuerſo. [a] Dixi proxime de commodo, quod
prouenit arrogatori, nunc de onere. & ita eſt ex diuerſo. In
gloſ. de facto in fi. ſed pro his quæ ante debebat non fit miſ-
ſio, niſi in bonis proprijs arrogati, vt hic. ſed in mona. viden-
tur dicere gl. & doct. poſt eam ſecus vt no. in auth. ſi qua mu
lier. in gl. ſaluo prope. fi. vnde mirandum eſt, cur arrogator,
1 † non teneatur de contractibus ante initis, nam fiſcus tene-
tur, ſi bona ad eum vniuerſaliter deueniant, vt l. 1. C. ad l. iul.
de vi publ. & hæc eſt ſucceſsio vniuerſalis, vt ſupra in prin.
magis quam illa. Vnde poteſt dici, quod poſsit conueniri. Nã
ſic videmus in eo, cui bona addicuntur, qui non tenetur ip-
ſo iure, vt ff. de fideiuſ. l. 4. §. pe. & tamen vtilibus actionibus
conuenitur. eo. ti. l. 2. Dic ergo, hic conuenitur ne dum de fa-
2 cto † imo de iure vtilibus actionibus, veruntamen dimitten-
do bona liberatur, vt hic, idem in fiſco. ff. de iure fiſci. l. 1. §.
an bona. vnde fiſcus, non põt dici verus hæres, nec iſte, vt no.
ff. de noua. l. quoties. in fi. idẽ poſſet dici, in eccleſia. arg. horũ
iurium

iurium. Item qnod hic dicitur in glo. quod de contractibus, tenetur, de peculio, intellige ſi contraxit de profectitio, alio qui ſi delata fuit ei hæreditas, diſtinguunt an iuſſu patris acquiſiuit, vel non. Item an filius repudiauit, & pater acquiſiuit, vel econtra, ſicut in filio naturali, & legitimo dicitur in l. cum non ſolũ. C. de bo. quæ lib. quæ diſtinctio bene cadit in arrogato, & arrogatore, cum aſsimilentur, vt ſupra. §. nunc autem.

a Adnot. Sed ex diuerſo. Et not. quod arrogans impuberem, debet ſibi quartam relinquere, & poteſt ei pupillariter & directo inſtituere. ſ. ante pubertatẽ, non poſt. Item debet cauere ſeruo publico de bonis impuberis, reſtituendis, coniunctis perſonis. l. ſi his verbis. ff. de adop.

De eo cui liber. cauſa bona addicuntur. *Rubrica.*

Rubrica ſeipſam continuat.

1 *Legata immenſa nulla.*
2 *Creditor pars maior quando inſufficiens.*

ACceſsit. In gl. Idem priuilegium. in fin. &
prҿfertur qui præuenit, vt l. fi. §. ſancimus C.
de teſta. man. In gl. quomodo ergo. in fi. No cõ
1 tra † multos, qui legatis exhauriunt hæredita-
tes ſuas certis executoribus deputatis, & nul-
lis hæredibus inſtitutis. quòd executores nullam poteſtatem
habent, niſi hæredes ab inteſtato adeant, & idem ſi aliquos
feciſſent hæredes, qui nolunt adire, imo legata videntur nul
la. ff. de teſt. tu. l. ſi nemo. In glo. fideiuſſoribus. in fi. non ergo
ſufficeret, ſi obligaret bona ſua, & non traderet. nec credo ꝙ
ꝑꝑ impoſsibilitatem huius cautionis, remittatur. ar. contra.
ff. ſi cui plus quam. per l. falc. leg. l. cum non facile. Sed ibi le-
gatum petitur ſm voluntatem teſtantis, hic bona addicun-
2 tur, præter, vel contra. Nec credo quod ſufficeret † ſi maior
pars creditorũ fidem haberet quia hic dicit de ſolido, quod
cui, &c. Nec obſt. ff. de pact. l. & ſuum hæredem. §. fin. cum l.
ſeq. C. qui bo. ced. poſ. l. fi. quia hoc beneficium eſt contra ius
cõe, & ei addicitur certa forma, quam non licet tranſgredi.
Vel forte poſſet dici, idem hic, ꝙ ibi. Et quod hic dicit de ſo
lido. intellige qñ hæreditas eſt ſoluendo. vel quando maior
pars non conuenit, & hæc fauorabilior, prima tamẽ videtur
de mente iurium. In gl. alias in ſeruituте. in fi. vide quod not.
in d. l. fi. quia quod hic dicit, obtinet vbi extraneus petit addi
ci ſibi bona, ſecus ſi aliquis de illis, quibus, fuit relicta liber-
tas, quia ille poteſt ſibi petere addici, diſſentientibus alijs.

1 *Fiſco quis potior.*
2 *Fiſcus ad quæ teneatur.*
3 *Forma omiſſa actum corruere.*
4 *Solennitas omiſſa quando, an non, vitiet.*

ET Nc huius. In gloſ. olim. in fin. ibi parum aut nihil di-
citur de hoc. & gloſſ. in d. §. pe. alio modo ibi dicit, quam hic:
quia ibi dicit quod iſte §. corrigit leges antiquas, & non di-
cit de lege illa. Sed poteſt dici idem vtroq; iure ſaltem ff. nã
1 aut certioratus præfectus † ęrarij, & tunc valet aditio, nec re
uocatur, aut non, & tunc aut bona ſunt ſoluendo, aut non:
vt d. §. pe. qui etiam hodie obtinet. Sed hodie videtur quod
ſiue ſint legatæ libertates, ſiue nõ ſiue ſit hæreditas ſoluẽdo,
ſiue non quod ſui, & etiam extranei præferantur fiſco, in au-
thẽ. de hære. & fal. §. in omnibus. & not. C. de fideiu. authent.
hoc amplius, licet contra notetur in authen. de hær. & fal. §.
inordinatum. Vel dic quod ibi loquitur in caſu, quo fuit adi-
ta hęreditas, & non completur voluntas defuncti, ſed hic eſt
2 alius caſus. † Et no. quod hoc caſu, fiſcus ſeruat libertates, &
forte ſoluit legata ſicut in dicta auth. idem. Vbicunque ſuc-
cedit propter delictum hæredis. ff. ad Syllania. l. cum fiſco. ſi
quis aliquem teſta. prohib. l. 2. §. fi. de condi. & demonſtr. l. in
facto. §. fin. ſecus ſi propter delictum teſtatoris. ff. de lega. 2. l.
cum filio. §. fi. quando autem deferuntur ei, vt vacantia, quia
forte nemo adit, vel adire non poteſt, tunc videtur tantũ te-
neri ad credita. ff. de iure fiſci. l. non poſſunt. Et no. quamuis
res inepte fiat, & ſit in caſu a quo incipere non potuiſſet: ni-
hilominus valet. ff. de bon. lib. l. libertus ſub conditione iu-
riſiurandi. Sed hoc non obtinet in caſibus, in quibus requi-
3 ritur † certa forma, ſicut in electione, quia ſi non ſeruetur,
non valet quod agitur. extra de electio. cap. quia propter. vi-
de ff. de tranſactio. l. cum hi. §. eam. & plenius quod ſcripſi C.
de ſacroſanct. eccle. auth. ſi quas. ff. de fundo do. l. fin. vbi vi-
4 detur concludi quod ſi certa ſolennitas introducatur in † fa-
uorem alicuius, & ſpreta ſolennitate faciat meliorem condi-
tionem ſuam, quod valet: ſecus ſi ob fauorem publicum, ſo-
lennitas introducatur, vt in contrarijs. Et hæc valent ad mul
ta, vt ſi eccleſia ad cenſum dat, vel in emphyteuſim non ſer-
uata ſolennitate quod valeat, ſi ſit vtile eccleſiæ. & idem in
minore, & in alijs priuilegiatis, quorum res transferri non
poſſunt ſine certa ſolennitate. & de hoc ff. de offic. procur.
cæ. l. 1. ſuper verbo, conſenſu. & plenius. in d. auth. ſi quas. in
fi. ibi ſcripſi. In glo. hæredem. in fi. ſimilis text. ff. eod. l. 4. in
princi. Sed quomodo erit certum, ſi repudiauerit, vel ſi hoc
facere noluit? Præfigetur ei tempus. ff. de hære. inſt. l. ſi quis
inſtituatur.

HAEC Conſtitutio. Super text. ibi, ceſſat conſtitutio, ſed non ceſſat illa quæ eſt in authen. de hære. & fal. §. ſi vero ablata. vt ibi no. ſuper verbo, extraneorum. C. de fideiuſ. authen. hoc amplius.

1 *Dubium qui fiat.*
2 *Notorium qui ceſſet.*

1 QVID Ergo. Super text. not. † quod ſicut negatio fa-
cit rem dubiam, ſic oppoſitio cum cauſa, & ideo conſerua-
tores, ſeu guardiatores, qui non poſſunt, niſi in notorijs, nil
poſſunt, cum ſit oppoſitio, & cum cauſa. ff. de tab. exhib. l.
2 1. §. ſed ſi neget, & facit quod definat, † quid eſſe notorium,
vbi quis ſe opponit ex cauſa. vide ſupra in procemio, ſuper
verbo, proteſtatur. Super tex. & ne de hoc quæratur. quia eo
quod petunt ſibi addici, & cauent, apparet quod creditores
non fraudantur.

De ſucceſſionibus, quæ fiebant per bonorum venditiones & ex ſenatuſcon. Claudia. ſublatis. *Rubrica.*

ERANT *Autem. Hodie mulier non efficitur ſerua, nec eius partus. C. de agnoſcen. libe. l. fi. & valet matrimoniũ niſi alter alterius conditionẽ ignoraret, extra de cõiug. ſeruo. c. 2. et 3.*

a *De obligationibus.* *Rubrica.*

1 *Acquiſitio multiplex.*

Gloſſ. hanc rubricam continuat competenter: docto-
res tamen alio modo continuant, non tamen diſcedunt a cõ
1 tinuatione gloſſ. Supra dictum eſt qualiter † aliquid fiat no-
ſtrum in titulis ſingularibus, vel vniuerſalibus a titu. de rer.
diui. vſque huc: ſequitur videre qualiter fiat nobis debitum.
Vel aliter. ſupra de rebus corporalib. & incorpora. enumera-
nit inter incorporalia action. & obligat. cum ergo tractatum
ſit de incorporalibus, ſcilicet in materia de ſerui. & vſu. & ha.
& de hæreditatibus. ſequitur videre de obli. & act. Et primo
de obliga. quæ eſt mater, vt hic not. Quælibet eſt bona. illa
gl. elegantior.

a Adnotatio. De obligationibus, Dominus Angel. facit hic tertiam partem principalem, totius illius operis. dicit enim, quod hic tractatur de tertia parte, ſiue de tertia materia, in qua verſatur ius noſtrum: quoniam verſatur circa tria, aut circa perſonas, aut circa res, aut circa actiones, & obligationes. & ſupra de iur. nat. gen. & ciui. §. fin. vſque huc tractauit de perſonis, & rebus. vt dicit gl. rubr. igitur aliam, & ſecundam partẽ faciemus. de obligationibus & actionibus: & per conſequens de tertia materia totius iuris ciuilis. ſecundum Ange. hic.

1 Obliga-

1 *Obligationum genera.*
2 *Speciem iunctis non fieri.*
3 *Obligatio ciuilis.& 10.*
4 *Obligationis naturalis genera.*
5 *Obligationis naturalis effectus.& 7.*
6 *Pacti nudi ortus.*
8 *Seruum natura obligari.*
9 *Actionem ex naturali non naſci, fallit 12.14.*
13 *Iuris ciuilis probata eſſe.*
15 *Obligationis ortus.*
16 *Actionum genera.*
17 *Sententia an pariat obligationem. & 18.*
19 *Obligatio, ius.*
20 *Exceptionum genera.*

NVNC Tranſeamus. Doctor. proſequuntur obligationum materiam per longa & truncata verba, ego vero abbreuiando, plura tangam, nec ſequar in omnibus ſtylum eorum. Et primo quæritur, quid ſit obligatio: & de hoc remitto te ad tex. & glo. & ad ea quæ circa eam ſcribam. Secundo quæritur de diuiſione obligationum, & vides quòd text.
1 diuidit hic in perſonales & prętorias, vt j.§.1. Sed † videtur
quòd ſit alia diuiſio, quia quædam ciuilis, quædam naturalis. ff. de condi. inde. l. ſi fideiuſſor. ad Maced. l. creditorem. ff. de cond. & demonſt. l. quibus diebus. § dominus ſeruo. vnde (vt plene videas) ſcire te volo, ꝙ eſt quædam naturalis obligatio, quædam ciuilis, quædam naturalis & ciuilis ſimul iun
2 cta, ſecundum communem opini. † Sed an ſimul iunctæ faciant tertiam ſpeciem, non videtur, quia ſpecies ſimul iunctæ non cauſant tertiam ſpeciem, vbi ſuum eſſe retinēt, ſicut videre potes ff. de interdi. l. 1. § interdictorum. ff. de ver. obl. l. 2. in princi. cum not. in glo. id eſt, promiſſione. j. de acti. §. omnium. Si enim ſequeretur, ꝙ miſtæ vel iunctæ facerent tertiam ſpeciem: text. ſtatim allegati minus ſufficienter diſtinguerent. qui ponunt diuiſiones bimembres, & deberent ponere trimembres: vt ibi ſatis patet. ꝙ non eſt faciendum, vt not. d. § omnium. & facit s̄. de rer. diui. §. ſi duorum. Sed mirandum, cum hic ſit ſolennis diuiſio obligationum, cur text. iſtius tit. nō facit mentionem de ea, quæ nititur diuidere obligationes. Ad hoc poteſt reſponderi, quòd iſte liber factus eſt principaliter cauſa inſtructionis iuuenum rudium, ſupra in procem. §. cumque. quos Imperator grauare non vult. aperiendo eis ſubtilia. Et ideo hanc diuiſionem prætermiſit, & ſic reſpondetur ſupra de iuſtit. & iur. § fin. ſuper verbo, pri-
3 uato. † Vel dic ꝙ appellatione ciuilis, largo ſumpto vocabulo continetur naturalis ad differentiam prætoriæ, quæ quodammodo abuſiue dicitur obligatio, vt videbis iuxta text. Redeamus ergo ad naturalem, & eſt ſciendum ſecundum do-
4 cto. quòd reperitur triplex naturalis. Quædam † quæ a iure
non recipitur, ſed eam diſſimilat, vt obligatio ad antidora. Quædam quæ a iure recipitur in ſuo eſſe, & in ſtatu, in quo eſt abſq; eo quod præſtet ei aliquam efficaciā agendi, vt obligatio quæ ex pacto nudo proficiſcitur. Quædam quæ a iure recipitur: & ei dat efficaciam agendi, vt illa quæ ex contractu iuriſgen. deſcendit. Redeamus ad primam quæ a iure non recipitur, & hæc ſunt verba docto. & tamen non ſunt multum propria: quia imo huiuſmodi obligatio a iure recipitur, nō tñ aliquam efficaciam ſibi præſtat, vt ſatis patet ff.
5 de pet. hære. l. ſed & ſi lege. §. conſuluit. & hoc verum † quo
ad agendum, vel defendendum. Habet tamen aliquot effectus, quos vltra docto. hic placet annectere. Primo quia facit præſumere animum donandi, ff. mand. l. ſi vero non remunerandi. § inde Papinia. Secundo inducit repetitionem, vbi alias non repeteretur. ff. illo. tit. mand. l. idemq;. § fi. cum l. ſeq. Tertio, obligat ad alimenta donatarium. C. de reuoca. don. l. fi. cum ibi no. Quarto, impedit reuocationem rei, alias de natura ſua reuocabilis, vt ff. de donat. l. Aquilius Regul. eo. tit. l. Aulus Lucius. Sed forte in l. Aquilius. erat obligatio efficax, vt ibi not. & idem poſſet dici. ff. de tute. & rat. diſtr. l. 1. de admi. tu. l. cum plures. § cum tutor. Quinto, facit quē teneri de furto. ff. de furt. l. ſi pignore §. t. Sexto, facit valere donationem quæ alias non valeret. C. de ſacroſan. eccl. l. iubemus. la 2. quo autem iure introductum ſit, vide quod not. in §. conſuluit. s̄. allega. Nunc accedamus ad ſecundam naturalem, quæ eſt ſola, & hæc ex nudo pacto oritur, vt ſupra dixi ff. de pac. l. 1. & patet. in tex. ad hoc ſpeciali. ff. de ſol. l. in his. § Imperator. & de his pactis nudis videbis j. tit. 1. circa
6 prin. vnde quandoque eſt nudum, † & ſolam naturalem parit propter frigiditatem contractus. ff. de pact. l. iuriſgentiū.
§. ſed cum nulla. quandoque non eſt nudum, ſed naturalis cauſatur, & ſola remanet propter conditionem perſonarum: vt eſt videre in ſeruo, vt d. l. quibus diebus. § dominus. ff. de act. & oblig. l. ſerui. de pecul. l. nec ſeruus. & l. ſed ſi damnum §. 1. & in fratribus in eadem poteſtate conſtitutis ſi inter ſe vel cum patre contrahant. ff. de condi. inde l. frater a fratre. & in pupillo. ff. de noua. l. t. in fin. ad l. fal. l. ſi pupillus. quando dies le. ce. l. cū l. cum illud § hæres. ad Treb. l. ſi eius. vnde multa exempla poſſunt reperiri, in quibus eſt ſola naturalis, ſine concomitantia. & ciuilis ab initio, vt in religioſis, qui reputantur mortui quo ad actus ciuiles. C. de epi. & cle. l. Deo nobis. in authent. de nupt. §. diſtrahuntur. & etiam reperitur caſus, in quo ab initio fuerunt duæ, ſcilicet naturalis, & ciuilis, & poſt remanet ſola naturalis, vt ſi eas obligatus ciuiliter, & naturaliter, & fuiſti abſolutus. tollitur ciuilis, &
7 remanet naturalis. ff. de cond. inde. l. Iulianus. † Sed quæritur, quis ſit effectus huius obligationis naturalis? dicas quòd
parit exceptionem: ſed non actionem. ff. de fideiuſ. l. fideiuſſor obligari. § fideiuſſor. & impedit repetitionem. ff. de ac. & obli. l. naturales. ff. de condi. inde. l. ſi pœnæ cauſa. in princip. Item inducit compenſationem. ff. de compen. l. etiam. Item poteſt nouari. ff. de noua. l. t. Item conſtituit. ff. de conſt. pec. l. 3. Doctor. quærunt hic, quo iure eſt introducta iſta naturalis obligatio? Et dicunt ꝙ de iuregen. & hoc eſt neceſſe dicere, quia cum meum & tuum illo iure ſint inuenta ſupra de iuſt. & iu. § ex hoc iure. ff. eo. l. ex hoc iure. ſequitur quòd obligationes quæ ſupponunt proprium, illo iure ſint inductæ, vt ibi patet ff. de pact. l. iuriſgentiū. ſed hoc iuſgen. quandoque dicitur naturale. s̄. de rer. diui. §. ſingulorum. Sed contra hoc. doct. opponunt, primo, quia hæc naturalis parit exceptionem: & exceptio eſt actionis excluſio. ff. de except. l. 2. Exceptiones autem ſunt de iure ciuili. ff. de ori. iur. l. 2. § deinde. ergo videtur quod naturalis ſit de iure ciuili. Iſtud contrarium non meruit ſignari, quia quamuis per efficaciam datam a iure ciuili pariat exceptionem, non propter hoc ſequitur ꝙ ius ciuile repoſuerit eam in eſſe. Negari tamen non poteſt quin poſſit dici de iure ciuili propter aditionem, & alios effectus a iure ciuili datos. ff. de iuſti. & iur. l. ius ciuile eſt quod neque, &c. Item oppo. quòd ſeruitus eſt de iuregen. vt d. § ex hoc iure. & ſic ſeruus nil eſt de iuregen. ſicut nec de iure ciuili. ff. de regul. iur. l. quod attinet. Et ideo ſi huiuſmodi obligatio ſit de iuregentium ſeruus obligari non poteſt, quod tamen falſum eſt, imo naturaliter obligatur, vt ſupra ſatis probatum eſt, ergo videtur falſum quòd huiuſmodi obligatio ſit de iuregen. Dicunt docto. ꝙ quam-
8 uis † ſeruus nihil ſit de iuregen. nihilominus tamen de iure
obligatur, non conſiderato ſtatu, in quo eſt de iuregentium, ſed conſiderato ſtatu primæuo iure naturali, quo omnes ſunt liberi. ff. de condi. inde. l. ꝙ ſi dominus. Sed pro Deo, cur ſecundum ius ciuile, non obligatur, conſiderato primo ſtatu iuris naturalis, ſicut ſecundum iuſgen? poteſt dici, quia ius ciuile non vitiatur ita primæuo iure naturali, ſicut iuſgen. Vel poteſt dici ꝙ quamuis ſeruitus ſit de iuregen. non tamen ſerui ita reputantur nihil de iuregen. ſicut de iure ciuili, quod in multis addit, & detrahit de iuregentium, vt prę-
9 dicta l. ius ciuile. † Sequitur videre de tertia, ſcilicet de naturali, quæ a iure recipitur, cum agendi efficacia. & de
hoc poteſt poni exemplum in omni contractu iuriſgent. quo ſunt fere omnes, vt d. l. ex hoc iure. in quibus dicit Iacob. de Ra. ſolum contrahi naturalem, & ex illa ſola agi. & hoc probat per verba legis, quæ dicit tota obligatio extincta, & ſic non dicit omnes in plurali, imo ſupponit vnam, & cum hoc ſignum totum diſtributiuum eſt vnius, & ſic inducit. ff. de fideiuſſ. l. ſi debitori deportato. Præterea omnes fere obligationes dicuntur eſſe de iuregen. vt d. l. ex hoc iure.

Si ergo,

Si ergo ponas in contractibus iuriſgen. ciuile vinculũ, ſeu ci-
uilẽ obligationẽ, nõ dicetur de iuregen. ſed potius de iure ci
uili, cum ipſum haberet, ibi partem. ff. de iuſti. & iur. l. ius ci-
uile. falſum ergo cõclu leret ille tex. quod eſſet nefas dicere.
Præterea, naturalis oritur ex conſenſu. ff. de pac. l. 1. Contra-
ctus autem iuriſgen. ſolo conſenſu perficiuntur. ff. de cõtrah.
emp. l. in venditionibus. & l. 1. & ſic vr̃ cauſari tantum natu-
ralis. Sed Pet. de Bel. perti. dicit, ꝙ contra hanc ſententiã ob.
forte, quia per pactum tollitur naturalis, & remanet ciuilis.
ff. de ſolut. l. Stichum, aut Pamphilum. §. naturalis. ergo ſup-
ponitur, ꝙ ſint duæ. Salua eius gratia, ſi bene aduertas text.
non dicit ꝙ remaneat ciuilis. Itẽ lex dicit, ꝙ ꝑ pactũ eliditur
ciuilis: & remanet naturalis. ff. de pac. l. ſi vnus. §. pactus. er-
go ſunt duæ. & hoc arg. eſt difficile ſecundum eum. Verũ di-
cit, ſi tex. ſic diceret illud ꝙ ipſe, dicit, ꝙ proprie nulla dicit̃
naturalis obligatio, niſi illa quæ eſt de iuregen. nec ciuilis, ni
ſi illa quę mero iure ciuili inducitur: ſed quædã eſt naturalis,
& quædã ciuilis, improprie per tranſumptionem. Verbi gra
tia, quãdo eſt ſolus cõſenſus, & nudus, abſque qualificatione
iuris ciuilis: illa eſt proprie naturalis. Itẽ quando eſt ſola ciui
10 lis inducta a iure ciuili, abſque cõſenſu obligationis: illa † eſt
proprie ciuilis, ſed qñ ius ciuile qualificat naturalẽ vel indu
cit ciuilẽ & cũ ea qualificatũ conſenſum: tunc nec eſt proprie
ciuilis, nec proprie naturalis: & talis naturalis nõ tollitur ꝑ
pactũ: ſed ꝓpria ſic. & ita intelligitur. §. pactus. Et hanc ſentẽ
tiam credit eſſe veram, quantum ad præſens: tñ dubia eſt ſm̃
eum. vult ergo cõcludere, ꝙ in contractibus iuriſgen. eſt na-
turalis qualificata a iure ciuili, per quod poteſt dici ibi ciui-
lis: improprie tñ. Quomodo ergo ponemus exẽplum de iſta
naturali ſola, quæ recipitur a iure cum agendi efficacia? Si be
11 ne attendas gl. 1. huius ti. videtur hic cõcludere, ꝙ ex † nul
la ſola naturali oriatur actio: & ſic nulla naturalis recipiatur
cũ agẽdi efficacia, vt patet in eo quod dicit, ꝙ ſola naturalis,
hic non efficitur: quia ex ſola non agitur, ſed hoc ſtare non
põt, nã tex. expreſſe dicũt, quod ex ſola naturali agitur, & ex
ea actiones cõpetunt. ff. de act. & obli. l. naturales. de fideiuſ.
l. fideiuſſor obligari. §. fideiuſſor. & gl. huic contraria, ibi niti
tur dare exẽpla, de caſibus, in quibus ex ſola naturali agitur,
vt in donatione: in qbus caſibus ex pacto nudo oritur actio,
qui notantur. ff. de pac. l. iuriſgẽ. §. ſed cum nulla. Vnde ratio
gl. ibi quærit exẽpla extranea, quia ſupponit quod in cõtra-
ctibus iuriſgẽ. ſit vtraque. pro quo facit ff. de condi. inde. l. ſi
fideiuſſor. & d. l. creditore ad mace. C. de pac. l. creditori. &
12 iura ſ̃. per Pe. alle. opponendo contra Iac. † Ego credo ſixe
quod in cõtractibus iuriſgẽ. qui trãſeunt in nomen cõtractus
ſola naturalis, parit actionẽ, & hoc põt hic probari, certũ eſt
quod iuſgen. fuit ante ius ciuile. & ideo vocatur vetuſtius.
ſupra de re. diui. §. ſingulorũ. & illo iure fuerunt inducti iſti
cõtractus, & obligatio ex eis reſultans & actiones, alias fuiſ-
ſent fruſtratorie introducti, niſi partes obligarentur, & poſ-
ſent agere. ergo cũ tunc ciuilis non eſſet inuenta, ſequitur qđ
ex ſola naturali, agebatur. & hoc videtur expreſſum in d. l.
iuriſgentium. in prin. Conſtare, ergo vr̃, quod ſola naturalis
parit actionem in illis cõtractibus. Nunquid ergo, eſt ibi ſola
naturalis? Ego credo, quod non, imo eſt ibi ciuilis, nam certũ
13 eſt, quod hi cõtractus ſunt approbati, & † recepti de iure ci-
uili, igitur ciuile ius aliquid apponit de ſuo. vnde cũ ius ciui
le cõfirmando. iuſgen. dicat, ex talibus cõtractibus, cõtrahen
tes obligari, & ex eis agi, poſſet dici, ibi eſſe ciuile vinculũ, &
hoc vides in materia poſſeſsionis, naturalis enim poſſeſsio,
acquiritur de iuregen. vt l. 1. ff. de acquir. poſſ. & quando ius
ciuile illam naturalẽ recipit vel confirmat, accedit ei ciuilis,
& eſt duplex. C. de acqui. poſ. l. cum nemo. ff. pro hære. l. 2. §.
quod vulgo. Si autem ius ciuile non confirmet, ſed infirmet,
remanet ſola naturalis. ff. de acquir. poſſe. l. quod vxor. ff. de
vi & vi arma. l. 1. §. deijcitur. idẽ in ſimili obligatione dicã.
quod enim dicitur de vna, põt dici de alia, per ſimilirudinẽ.
ff. de acqui. poſ. l. quãuis. Concludo ergo, quod ibi ſunt duæ,
14 ſicut & gl. dicunt, ſed naturalis tm̃, † parit actionem, nõ ius
ciuile, quod factum eſt ad eã confirmandam, vt no. infra pro
xi. nihil enim debet ei tollere, de primis viribus, ſed corrobo
rare, & cõfirmare, quod alias ei tolleret de virtute ſua, quod
eſſet abſonum. ff. de condit. & demonſtr. l. cum tale. §. fina. &
hoc vult dicere d. l. iur. gen. in princ. iuncta l. legitima. præce
denti. ibi cum dicit, quod conuentio parit actionem in con-
tractibus iur. gen. qui tranſeunt in nomen proprium, & ex
conuentione, oritur naturalis de iuregen. & iſta naturalis, cũ
agẽdi efficacia põt exẽplificari in omnibus cõtractibus iuriſ
gen. quibus, lex dat robur agendi, vt l. legitima. ff. de pact. Vn
de, non videtur procedere, quod gl. volunt dicere, quod ſolũ
ſint exempla iſtius naturalis. caſus in quibus agitur ex nudo
pacto, quia cũ lex dat ei robur, & efficaciã agendi in caſibus
illis, cur nõ diceremus melius eſſe ibi vtranque, & naſci actio-
nẽ, ex vtraq;, quã in contractibus iuriſgẽ. cum ius ciuile, ma
gis addat in his caſibus, quã in illis? vnde ſi concederẽ, quod
in contractibus iur. gen. actio naſceretur ex vtraque, multo
fortius, cõcederem in caſibus iſtis. quia ius ciuile, in iſtis plus
15 operatur. † Quæritur vnde oritur hæc obligatio, & prom-
ptum eſt dicere, quod ex conſenſu. ff. de pact. l. 1. & ex qua-
dam æquitate, vt d. l. Stichum aut Pamphilum. §. naturalis.
ff. de ſol. ſed hoc non videtur verum, imo ſine cõſenſu, vt qñ
delinquimus. j̃. §. ſi. & j̃. de ob. quæ ex deli. na. per totũ. Præ-
terea, non deſcendit ex æquitate. vbi enim quis obligatur
per metum, vel per fraudem. non eſſet æquum eum obliga-
ri, & tamen conſtat metum vel dolum paſſum, obligari, l i-
cet iuuetur remedijs. ff. quod met. cauſa. l. metum. §. ex hoc
edicto. ff. de verbo. oblig. ſi quis cum aliter. Item, quandoque
obligatio, re contrahitur, nõ conſenſu. j̃. tit. 1. per totum. So.
16 dicunt doct. quod ſicut eſt reperire † actionẽ natiuam, & da
tiuam, ita eſt reperire obligationem natiuam, & datiuam.
Natiua dicitur, quando hoc non habet, ſed datur vel introdu
citur a lege ſicut in delictis. vnde natiua oritur ex conſenſu.
alia introducitur per legem ſicut videbis in materia actio-
num ſecundum Petr. pro quo. ff. de acti. & obli. l. obligamur.
Nunc videndum eſt de ciuili, & eſt ſciendum quod reperitur
ciuilis triplex, ſola, concomitata nunc, cõcomitata dudũ. De
ſola, poteſt poni exemplum in illo, qui nihil debebat, & fuit
condemnatus, vt hic not. de concomitata dudum, patet exẽ-
plũ, quando fuit vtraque ſimul. & ſit pactum de non peten-
do, vt hic no. in 1. gl. De concomitata pro nunc, eſt exemplũ
in ſtipulatione, & in emphyt. & in alijs contractibus per ius
ciuile introductus. Nunc de vtraque ſimul iuncta. & de hoc
patet exemplum in ſtipulatione, emphyt. vt ſtatim, & in
contractibus iuriſgen. ſequendo opin. gloſ. & meam, ſed non
17 ſequendo opi. Iaco. vt ſupra eſt tactum. † Gratia præmiſſo-
ſorum, quærunt docto. nunquid ex ſententia oriatur obliga-
tio naturalis, & poſt multa verba, declinant in hanc ſenten-
tiam, quod ex ſententia lata in reali, nulla oritur obligatio,
quia nil dat, ſed declarat. ff. de rei ven. l. & ex diuerſo. ſi ſer.
ven. l. ſicut. §. ſed ſi quæratur. In perſonali dicunt naſci ciui-
lem, ſicut hic nota. & ex illa agi. C. de iurein. l. actori. & hæc
ſola gignit actionẽ propter authoritatem rei iudi. ff. manda.
l. ſi fideiuſſor. §. in omnibus. His prælibatis pro proue-
ctis, redeamus ad text. & gloſſ. pro nouis lectoribus, & audi-
toribus, qui non multum indigent dictis. In gloſ. videtur.
idem ibi, cum alleg. de dona. l. hoc iure. §. fin. vide ibi melius
tamen facit. ff. de pact. l. iur. gen. §. ſed cum nulla. iuncta l. in
his. §. imperator. de ſol. In ea. glo. ibi definitur, hæc gloſſ. be-
ne dicit, in eo quod dicit quod vtraque definitur, ſed male di
cit in eo, quod dicit, quod nulla per ſe, quia imo in caſibus
18 quibus pariunt actiones per ſe, vt eſt † videre in ciuili, quæ
oritur ex ſententia, vt ſ̃. ſcripſi. & no. ff. de cond. inde. l. Iulia
nus. & in chirographo poſt bienniũ, vt videbis j̃. de lite, ob.
§. 1. Item in naturali ſola. niſi in caſibus, in quibus ex pacto
nudo agitur, vt not. ff. de actio. & ob. l. naturales. de fideiuſſ.
l. fideiuſſor obligari. vbi ſunt gloſ. contrariæ iſti. & hæc patu-
lo patent, in his quæ ſ̃. ſcripſi. In ea. gloſſ. ibi cum dicit, cum
ſuo definito. ff. de dolo. l. 1. In fin. eiuſdem. glo. no. de illa quæ
inſtinctu naturæ euenit. In glo. id eſt, ius vinciens. in fi. ff. de
19 actio. & oblig. l. obligamur. Et no. quod ipſa † obligatio, non
eſt vinculum, ſed ius, quod reſultat ex eo, quo vincitur, ſicut
dicitur ſeruitus eſt cõſtitutio, non qđ ſeruitus ſit illa cõſtitu
tio, ſed qui per illã conſtitutionẽ fuit inducta. ſ̃. de in. perſo.
§. 1. ideo obligatio, non eſt ipſum vinculũ, ſed verba quibus

ligamur,ſecundũ Iaco. Vide infra §.fi.in fi.Hoc videtur etiã
de mente glo.ff. de acti.& obliga.l.non figura.& tamen text.
videtur ibi dicere contra:quia ex intellectu reſultante ex ver
bis vel literis, obligatur. Et hoc eſt neceſſe dicere, quia ver-
bum proprie dicitur illud,quod in corde concipitur.illud qđ
eructatur, eſt vox vel ſonus. vnde nec vox nec ſonus nec
conceptus in corde proprie obligant, ſed ius reſultans ex
eis, & illud ius dicitur rei obligatio, quia quis obligatur, id
eſt fortiter ligatur, & eſt oblig.ens per ſe,& incorporale.ſu-
pra de re. cor. & incor. §. 1. An autem ſit ens reale vel in-
tellectuale, diſputa logice, qui nouiter veniſti Pariſijs, qui
nondum applicaſti ad illa, ex quibus fluunt, lac, & mel. &
diſputando parum lucraberis. de iure tamen, videtur intel-
lectuale: cum corpore demonſtrari non poſsit. ff. de ſtipul.
ſer.l.ſeruus communis.In gloſſ.tunc enim ibi, definitur hic
ff.de re iu.l. non videtur cœpiſſe. In ea.gloſſ.ibi.vt Maced.
& Velle. ff. ad Mace. quia naturalis. ad Velle.l. ſi mulier. ita
parum cum hæ definiuntur cum neceſsitate non adſtringãt.
Quid ergo vult ſibi iſta glo?Credo,ꝙ vult dicere contrariũ,
ꝙ talis obligatio diffiniatur. Et vult facere differentiam, in-
20 ter excep.deſcendentes, † cauſatas ex facto pariente alterã,
vel vtranque de obligationibus, & illæ non definiuntur &
21 cauſatas ex facto: vel materia elidente: & illæ ſic. † & mo-
uetur forte ex hoc, quia res definiuntur ſecundum ſui natu-
ram: non ſecundum varietates accidentium. Vnde, quando
ſemper competit actio, quamuis poſsit elidi accidentaliter
definitur: quæ ſui natura inſpecta qua neceſsitate adſtringit,
ſub definitione comprehenditur. & hoc dixi quaſi in ſimili
in definitione iuſtitiæ, quæ eſt conſtans & perpetua &c.
quamuis enim accidentaliter, non ſit apud aliquos conſtans
& perpetua: tamen in ſua ſubſtantia naturalis eſt: & in illa
definitur:vt dixi ſupra de iuſtit.& iur.in prin. Et ideo credo,
ꝙ omnis obligatio, quæ poteſt exceptione vera excludi, hic
definitur. Sed vbi eſſet tale factum quod ipſo iure extinxiſ-
ſet actionem: credo ꝙ illa non definiretur: quia nec tunc ad
veritatem eſt oblig. & potius dicitur exceptio,quæ tunc op-
ponitur excluſioni intentionis, quam actionis.ff.de exce.l.2.
in prin.In ea.glo.ibi,per ſententiam. Quidam doc.dicunt,ꝙ
per ſententiam non tollitur ciuilis: ſed inefficax redditur: ꝙ
eſt non multum probabile. In gloſſ.iſtud.de eui.l.2.vide ſu-
pra §.ſi res.ff.de condi.cauſa da.l.fin.In fin. eiuſdem glo. ca-
ue,quia ſi eſſet competẽs iudex: quamuis forte inepta actio.
teneret ſententia,vide extra de iudic.ca.examinata.C.de an.
ex.l.fi.& vide in l.edita.C. de eden.& ibi ſcripſi. Omiſsis ta-
men alijs expoſitionibus, credo quod hic definitur obliga-
tio, quæ recipitur a iure ciuili, cum agendi efficacia.& hoc
vult dicere tex.ſecundum noſtræ ciuitatis iura.

1 *Obligandi modi varij.*
2 *Obligatio abuſiua.*

Omnium autem obligationum. In gloſſ. diuiſio. in
fin. ſupra de leg.§. ſed non vſque adeo, de except.do.l.1. In
gloſ.vt l.aqui.in fin. hoc, ꝙ ad pœnam:ipſum tamen furtum
lege naturali prohibitum eſt. ff. de fur.l.1. in fin. In gloſſ.
quia prætores.in fi. vt quando prætores aliquid præcipiunt,
vel prohibent.ff.de actio.& obligatio.l.obligamur.ver. iure.
Vel pone, in actione de peculio, & noxali. Et ſic, iſte text.
videtur expedire. quod pater obligatur ex perſona filij: vel
dominus ex perſona ſerui. ſuper quo gloſſ.variant. Dicunt
1 † enim quandoque quod obligatur perſonaliter: vt not. ff.
de aqua plu.arcen.l. ſi tertius.§.Celſus. ſi ſerui.vend.l.ſi for-
te. §.etiam.Quandoque dicunt:ꝙ obligantur ciuiliter:vt no.
ff. de cond.ind.l.frater a fratre. in contentione,quæ eſt ibi in
ter Azo.& Hug.Sed dicas, quod obligatur prætorie: ſed non
pſonaliter nec ciuiliter nec naturaliter.ff.de accept.l.an inu-
tilis.§.fin. C.quod cum eo.l.dominum. Et not. ꝙ huiuſmodi
obligatio prætoria, in noxali, & de pupillo, non eſt proprie
obligatio,cum nõ adſtringat.imo abuſiue,vnde hæc diuiſio,
2 eſt potius diſtinctio veræ obligationis, † & abuſiuæ quam
veræ obligationis,ſequendo diffinitionem.Et tunc caue,quia
in hac diuiſione ſub appellatione, ciuilis, cõprehenditur na-
turalis, vnde hæc diuiſio ſolum fit ad differentiam abuſiuæ
obligationis pætoriæ.

Sequens diuiſio.In gl.proprie.ibi:ſi valet ponitur ver
bum proprie & improprie. Eedem gl.ibi dicit hincinde naſci
tur. facit.ff.manda.l.1.Contra.ff.de iudicijs.l.omnem.Sed ibi
improprie, vt ibi no.& vide pleniorem diuiſionem.ff.de act.
& obli.l.obligamur.ſed ſatis poteſt illa reduci ad iſtam.

Quibus modis re contrahitur obligatio. Rubrica.

Continuatio patet ex fine præcedentis tituli,incipiendo ab vltima ſubdiuiſione.

1 *Pactum nudum quid.*
2 *Pactum quibus nudum.*
3 *Pactum varie veſtiri.5.6.7.8.*
4 *Contractus nominati non nudi.*

Re contrahitur. In gloſ. in primis.ibi
cũ alle.ex placito.Vt melius videas, hoc ſcias,
1 quid eſt pactum nudum. Et eſt certum, † ꝙ pa
ctum nudum dicitur conuentio habita inter
duos, vel plures, cui ius non præſtat agendi ef
ficaciam:vt l.legem quam.C.de pact.ff.de pac.l.iuriſgẽ.§.ſed
cum nulla.alias tamen nudum pactum, dicitur quandoque a
2 veſtibus. † C.de re mili.l. cum ſupra virentes de ca. di.tute-
las.§.fin. Item nudum a ſufficiente cauſa.ff.de acqui.re.do.l.
nunquam nuda. de dona.l. nuda. Item nudum ſine acceſſo-
rio.ſupra de vſur.in princip.ff. de eden.l. ſi quis ex argenta-
rijs.§.rationem. Sed videtur, ꝙ nullum pactum ſit nudum,
& ꝙ omnino ſit efficax ad agendum, quia quando quis pro-
mittit per pactum, videtur donare.ff.de oper. lib.l. campa-
nus.de re iudi.l.cuius per errorem. & ex pacto nudo, agitur
in caſu donationis.C.de do.l. ſi quis argentum.§.fin.ſed hoc
argu non concludit,quia ſi promitteret errans, non videre-
tur donare.ff.ſolu.mar.l.in his.§.mulier. Item ſi promitta-
tur ex cauſa, quæ credebatur vera. vide tamen de hoc ple-
nius.ff.de doli exce.l.2.§.circa. infra de act. §. ſequens. Item
in contractibus nominatis. Si promitto facere domum tibi,
vt vadas pro me Romam. Item ſi facio tibi pactum, de bo-
nis communibus diuidendis. C. de rer.permut.l. ex placito.
ff.de pact.l.diuiſionis placitum. Item, ſi promiſi mutuare,
vel commodare, vel vendere, vel quodcunque aliud. om-
nia enim pacta talia, quæ non tranſeunt in ſpeciale nomen
contractus, ſunt pacta nuda.ff.de pact.l.iuriſgen.in princi.&
§.quod fere. His præſuppoſitis, redeamus ad gloſſ. & ſcias
3 quod communis opin.glo.eſt, quod pactum nudum † veſti-
tur ſex modis. vt hic no.& plenius in §. quinimo. & addun-
tur alij duo,vt ibi,& hic no.Item ſeptimus, vt infra in fi.di-
cetur.Ia.autem de Ra.& Pe.dicunt,quod pactum nudum ve
ſtitur vno modo, videlicet rei interuentu. & ſic tranſeunt
hic, quod videtur probabile prima facie, illud enim dici-
tur proprie veſtiri, quod ſemel fuit nudum, & non, quod
ſemper fuit veſtitum, nam non dicitur veſtitus, qui nunquã
nudus fuit, ſicut nec equus deferratus, niſi alias fuerit ferra-
tus. Nunc in contractibus, qui conſenſu contrahuntur, &
tranſeunt in ſpeciale nomen contractus,certum eſt,quod ip
ſo conſenſu perficiuntur.infra de obli. quæ ex conſenſu per-
4 fici.in prin.& in d.l.iuriſgen.vnde illa cõuentio † ſeu pactũ,
non poteſt dici fuiſſe nudum. Item in contractibus, qui re
contrahuntur, oritur obligatio a rei traditione, non ex pa-
cto,vt patet hic.& ff.de actio.& obli.l.obligamur.ergo con-
uentio, ſeu pactum, non veſtitur, nec ex ipſa reſultat actio,
ſed ex re.& hoc patet, quia aliud eſt, ſi conuenio tibi mutua-
re, aliud ſi mutuo, non enim mutuat,qui mutuare conuenit.
ff.qui po.in pig.ha.l.potior.ff.ſi cer.pet.l.qui pecuniam.vnde
ex re ipſa oritur obligatio & actio, & eſt alius contractus a
5 primo,vt hic not.Idem † in ſtipulatione,quæ verbis confici-
tur.ſemper enim eſt ab initio verbis veſtita,nec vnquam fuit
nuda.Item in literis, quia ex ipſis oritur obligatio, & actio,
non ex conuentione infra de lit. ob. & ibi videbis. Et idem
poteſt

poteſt dici, in cohærentia contractus, ex qno enim ſtatim,&
incontinenti fit,cenſetur veſtitum. etiam ab initio.ff.de con-
trah.emp.l.pacta. iunge quæ dicam infrà in additione ex di-
ctis ſuprà rei interuentu,eſt bene verum,quod pactum veſti
tur , quia tunc re ſecuta oritur actio.ex primo pacto , vt l.ex
placito , C.de rer.perm. & idem intellige in omni contractu
innominato , vt promiſi facere domum ſi manumitteres ſer-
uum , vel ires Romam. etenim implendo ex parte tua veſtis
pactum,& datur actio.ff.de condi.cauſa dat.l.ſi pecuniam.&
idem videtur vbi veſtitur legis auxilio. nunquam enim fuit
nudum imo ab initio veſtitum.Item in principio rei,non po
teſt dici veſtri pactum: ſed pollicitatione, qnæ eſt aliud a pa-
6 cto.ff.de pollici.l.pactum. † Sed pro Deo, ſi quis conuenerit
aliquid alicui nomine reipublice paciſcenti , cur non veſtie-
tur ita iſtud pactnm initio operis,ſicut pollicitatio,cum ma-
ioris effectus debeat eſſe pactnm , quam pollicitatio ? vt d.l.
pactum. non video . Vnde hoc caſu dicerem pactum veſtiri
7 initio rei,ſicut & pollicitationem.† Item veſtitur iuramento.
ff.de libe.cauſa.l.ſi. de ope.lib.l.vt iuriſiurandi.illæ tamen vi
dentur loqui in caſibus ſpecialibns:& innuunt eſſe contra de
iure communi.ff.de fideiuſ.l.ſi quis pro reo, & hoc commu-
niter tenent doct. alibi. videlicet qnod iuramentum non ve-
ſtiat,qnia non reperitur inter modos veſtiendi pactum.& ſic
non debemns ampliare.ff.de acti.& ob.l. obligationnm ſere.
§. placet.Nec obſt.C.de iureiu.l.actori. quia ibi in iudiciali.
Item nec ob.auth.ſacramenta. C.ſi aduerſus ven.quia ibi lo-
quitur in contractu.qui de ſe tenet vt ibi ſcripſi.Sed canoni-
ſtæ non approbarent hoc , vt ſcripſi in d.l.actori ſed nihil ad
eos de hac materia , quia ſecundum eos omne pactum parit
actionem extra de pactis. c. Antigonus.vide ibi.& C.de ope.
lib.l.1.per doct.In ea.gloſ.ibi cum alleg.l.ex placito.hæc ra-
tio non videtur bona, quia idem poſſet dici in mutuo.Pone,
ꝙ conueniſti mihi mutuare pecuniam:poſtea traditis,cur nõ
dicitur ita bene oriri obligatio ex cõuentione, ſicut ex cõtra
ctu permutationis? Forte glo.vult dicere,quod in contracti-
bus,qui re contrahuntur, res ipſa deſignat ad quid contraha
tur obligatio,quia ad rem ęqne bonam reddendam,& in con
tractu commodati,ad ipſam rem reddendam, non ſic in per-
mutatione, ſeu alijs cõtractibus imo voce oportet declarari,
& verbis. & hæc eſt bona ratio , quia re oritur vna a re , alia
non , Differentia autem de ſe patet : quia in obligationibus,
quæ re contrahuntur , obligatio & actio a re contrahuntur,
in contractibus innominatis ex conſenſu dudum inito , re po
ſtea interueniẽte,vt l.ex placito ſupra alleg.vnde cum qnęri-
tur quæ ſit differentia,dic.quòd hæc,quam vltimo dixi,cum
quæritur quæ eſt cauſa differentiæ,dic,ꝙ illa quam ſupra di-
a xi primo interpretando.In fi.ea.gl.[a] Ex dictis ſupra in prima
additione potes colligere.quod recipiendo pactum, pro con
ſenſu,ſimpliciter procedit opi.glo.& antiquorum doct. qnia
verum eſt ꝙ conſenſus aſſumit efficaciam agendi ,ex altero
de nouem modis prædictis , vt ſupra dixi.ſed recipiendo pa-
ctum nudum,proprie & ſimpliciter. videtur verius,quod nõ
8 veſtiatur niſi rei† interuentu,vel in re , Vel initio rei.in caſi-
bus, vt ſupra dixi, vel cohærentia contractus, quo caſu non-
dum fuit conſiderata veritas originis ſuæ,& hoc ſatis conclu
dit text.in l.iuriſgen.§.ſed cum nulla. cum ver. ſed quinimo
&c.text.enim in §.ſed cum nulla , loquitur de nuda connen-
tione, & poſt ſequitur excipiendo, & continuando quinimo
ſupponendo etiam,quod pactum nudum dicitur incontinen
ti.appoſitum , alias non bene continuaretur , nec eſſet bona
exceptio.

a Adnot.In fi.eiuſdem glo.Vide hic Ang.in 2.col.in me.verſic. in ea. gloſ.in
fin.quærit hic idem Ang.an ex pacto de donando, quis poſſit conueniri.vide
eum hic in 3.col.poſt prin. ver.an autem de pacto.

1 *§.mutui ſenſus.*
2 *Certi condictio ad quæ data.3.*

M v t v i. In gloſſ.vt ff.ſi cer.pe.in fin. & vide plenius in
a cõtrario.In gl.vt ære & argento,ibi cum dicit,aptitudo,[a] ff.
de lib.& poſth.l.ſi quis poſthumos.vnde nihil eſt,quin men-
ſurari poſſet, menſuratur enim terra.C.de meta.per totum.
ff.ſi.regum,per totum.& ſi men.fal.di.l.1.turres,& mœnia,
& vniuerſaliter omnia menſurantur,quinimo ad hoc huma-
na peritia,ſcientias adinuenit proprias,videlicet geometriã,
2 & arithmet. ſed hic † ſumitur pro rebus quæ ita dari ſolene
ſub nomine mutui,& hoc vult dicere tex.quas res &c.reſtrin
gendo,ad eas quæ conſueuerunt ita mutuari, recipi,& tradi.
& vide plene in ea.l.2.§. mutui.In ea.gl.in fi.ff.eo.ti.ſed & ſi
certos, de verb.obli.l.ſi certos.& hoc verum, vbi fuit tradita
pecunia aſignata vel ſine numero,alias ſi ad numerum ſicuti
ad 10.libras.quæ in hoc ſacco ſunt , & ſine aſignatione , eſſet
mutnum,ſi recipiens ſungatur eadem.ff.depoſi.l.die ſponſa-
liorum , cum notatis. ff. loca. l.in naue Sauſeli. §.idem iuris,
& idem ſi traderetur ſignata , & conueniret , ꝙ poſſet vti. ſi
vellet,vt no.d.l.die in fi.gloſ.In glo.componitur.in fi.poteſt
addi quartus, vt ibi not.Item qnintus legali repudiatione, vt
l.perinde.in fi.eod.ti.Item ſextus, debiti agnitione.ad mace-
do.l.ſi paterfa.in princip.Item ſeptimus in inficiatione.C.de
non nu.pec.auth.contra qui proprium.In gloſ. ſcilicet certi.
ibi cum allegat l.certi condi.in prin.hæc eſt opi.gloſ.vbique.
Quidam vero docto.antiqui vt Odofr. dicunt, quòd non eſt
2 nıu vna certi condi. † & illa datur pro mutuo , & pro omni.
vbi ad certum agitur.nec eſt ſpeciale pro mutuo,& pro hoc,
quia ad identitatem nominis ſequitur identitas rei,;vt ex no-
mine arguamus.vt §.prox.Conſtat autem quod idem eſt no-
mine,& eadem res,& pro hoc facit,quia quamuis actio in fa
ctum diuerſificetur per varias figuras cauſarum , nihilomi-
nus vna eſt.ff. de præſcri.verb.l.quoties.C.de ſacroſan.eccle.
l.ſancimus. & hoc vides in petitione hæred. de qua no.in ſi-
mili.ff.de bo.poſ.hære.pe.l.1.& etiam ibi videtur gl.notare,
idem in l.certi condictio. & hoc videtur expreſſum.ff.ſi cer.
peta.l.certi condictio.§.quoniam.quicquid ſit de certi condi
ctio.quæ datur pro mutuo, ad minus triticaria,eſt nomen a-
ctionis,per ſe:vt ff.de tritica.l.1.de certi condictio, ex ſtipu-
latu.videbis infra de verbo.obliga. ſed quamcunque opinio-
nem teneas,ſi ſpecifices nomen actionis in libello , fac men-
3 tionem † de mutuo,dicendo quare peto,per certi condictio.
ex mutuo &c.vnde ſiue ſint plures,ſiue vna,non multum cu-
res,quia modicus eſt effectus.iunge infra de actio.§.ſequens.
In fine.eiuſdem gloſſ.hæc opi.poteſt eſſe vera,vbi in libello,
declarat ſummam ſui intereſſe , alias qnomodo daretur certi
condi. ſi concludatur ad incertum in libello ? ex conclnſio-
ne etiam metimur iudicia.C.de fideicom.liber.l. fina. de his
plenius videbis infra de actio.§.curare.

a Adnot. Aptitudo. Quamuis enim inter aliquas ſpecies,ſit omnimoda ſimili
tudo : tamen niſi ex conſuetudine recipiant functionem in genere ſuo in eis
mutuum non conſiſtit ſecundum Ang.
b In prin. Et Vide hic Ang.qualiter differant, in modo concludendi,4.co.an
te me.ver.in glo.condictio.

1 *Indebitum qui condicendum.& 2.*
3 *Minor qui obligetur.*

a I s Quoque. [a] In glo.aliud.in fin. [b] vide ibi plene,de re.
b iur.l.cuius per errorem,C.de iur.& fact.igno.l.cum quis ple
ne ibi ſcripſi.In gloſſ.id eſt condictio.cum alle.l.indebiti, §.
imo.& quandoque, & ſi non ſit facta accipientis,vt ibi nota-
tur ſaltem valet quo ad poſſeſsionem, vt ibi patet.idem vide
tur in mutuo, C.ſi certum peta.l.quamuis,& hoc erit diffici
le probare ꝙ ſuam pecuniam ſoluerit , cuius erat dominus.
1 caueat† ergo in libello,in caſu qno non poſſet probare domi-
nium,ꝙ petat poſſeſsionem,tanquam de pecunia aliena ſolu
tam,vel ſi petat pecuniam ſolutam, dicat ſe dominũ,& pro-
bet:aliter ſuccumbet,niſi fuerit conſumpta,nam tunc recon-
ciliatur,vt notatur in l.indebiti.§. 1.in ſi.magnæ gloſ.An au-
tem ipſa pecunia,vel tãtundem petetur?Gl. videtur velle,ꝙ
tantundem.ff.de condi.indebi.l.quod indebitum, pro qua fa
2 cit ff.de iure fiſ.l. Titius,in ſi.Forte non eſt vis in hoc,ſed† cõ
cluditur ſic , quare petit reum condemnari in decem ſibi red
dendis,nec dicat in prædictis decem ei ſolntis. In ead. gloſſ.
ibi cum dicit,non ad ciuilia,vt vſuræ,& dic plene in dict.l.1.
In ea.gloſ.in fin. quia non datur niſi quando ſoluens erra-

uit in perſona,vt ibi not.In glo.quia neutra tenetur efficaci-
3 ter.naturaliter autem tenetur,ſi†ſit maior infante,& cum ex
traneo contrahit:vt ſcripſi ſupra de autho.iud. in magna di-
ſtinctione.

a Adnotatio.Is quoque Si ſoluitur debitum per errorem:re contrahitur obli-
gatio ſicut ex mutuo,pupillus tamen ſine tutoris authoritate non obligatur.
b In Fi.No. hic per Angel.medium concludendi eſſe, quod ſoluit in debitum
per errorem iuris,vel facti:prout fuerit,& eſt neceſſe hic exprimere, niſi qua-
litas perſonæ agentis,eſſet cauſa dandæ condictionis: vt in pupillo, demente,
vel furioſo,vt hic per eum in 1.col.in verſi.in glo. 1.in fi.Item,prope fi.§.quæ
rit hic Ange.cui competat iſta condictio indebiti.vide eum hic.

1 *Mutui,& commodati differentiæ.*
2 *Contractus quorum gratia fiant.*
3 *Culparum genera,& vires.*
4 *Commodatarius in quo teneatur.*
5 *Caſu fortuito qui,& in quibus teneantur.*
6 *Caſus quando,& an excuſet.7.*

a Item a is,cui.In gloſ.quaſi dicat.not.differentiam,inter
1 illum qui mutuum†accepit: & illum cui commodata eſt res.
quia ſi commodauero tibi equum meum,ego non do tibi,ita
eum vt tuus fiat: & ideo teneris mihi de eadem re reſtituen-
da. Secus in mutuo. quia ſi mutuaui tibi, non teneris mihi
reddere eandem rem:ſed aliam rem eiuſdem naturæ,& ęquę
bonam. Alia eſt differentia: quia qui mutuum accipit:ſi caſu
fortuito amiſerit q accipit mutuo, veluti incendio, ruina,
naufragio, aut incurſu latronum:nihilominus poſſum agere
contra eum ex mutuo, ſed commodatarius,diligenter debet
cuſtodire rem ſibi commodatam. nec ſufficit : ſi adhibeat ta-
lem diligentiam in cuſtodiendo,quam in ſuis rebus ſolet ad-
hibere,ſi alius homo diligentius potuerit cuſtodire, propter
maiores vero caſus, commodatarius non tenetur. ſi tamen
propter culpam ſuam caſus iſte non accidit non ammittit,a-
lioqui ſi tibi commodauero ſciphum meum,vt haberes in do
mo tua, & tu forſan tecum in peregrinatione detuleris, &
incurſu latronum amiſeris, vel naufragio,teneris mihi de eo
reſtituendo,vel eius æſtimationem licet gloſſ.hanc differen-
tiam tetigerit : nihilominus eam hic poſui. In gloſſ.hic not.
in fin.gloſſ.melius,ff.de regu.iur.l.contractus.in fi. & hoc ſi
b ſine culpa accidunt:b vt videbis inferius.In glo.alias exactiſ-
ſimam.in fin.iſta materia conſueuit tradi per modum doctri
2 næ, & in hoc contractu.& in alijs, quia † aut contractus fit
gratia tradentis tantum,& tunc ſolus dolus,& lata culpa ve-
nit, ff.depoſi.l. quod Nerua.aut gratia vtriuſque:& tunc ve-
nit leuis infra eo.§.fi.ff.commo.l.ſi vt certo.§.ſed vbi.aut gra
tia accipientis tantum, & tunc leuiſſima,vt d.l.ſi vt certo.§.
cuſtodiam. hoc autem vltimum : fallit in precario, quod fit
gratia accipientis tantum, & venit ſolus dolus.ff.de preca.l.
quæſitum,§ illud.Et eſt ratio: quia quandoque poteſt reuoca
ri, vt ibi notatur in text.Et ideo imputet ſibi concedens,niſi
3 cito †reuocet:ſi precario recipiens abutatur.Et ſcias,q quan
do quis tenetur de leuiſſima, tenetur ad exactiſſimam dili-
gentiam.Et poteſt dici exactiſſima, quam diligentiſſimi,pa-
triſfa.diſcretio præſtitura eſſet.Sinautem de leui, tenetur ad
exactam infra §.fin. quam diligens paterfa.adhibet,nec ſuffi
ceret talem, qualem in ſuis rebus adhibere conſueuit, ſi in
ſuis eſſet minus diligens, vt hic. & ff.ſo.ma.l.ſi conſtante.§.ſi
maritus.Si autem de lata,ſufficit q præſtet talem,quam com
munis natura hominum,qui non admodum ſapientes, & vi-
gilantes reputantur,conſueuerunt in talibus præſtare, dunta
men tantam adhibeat diligentiam,quantam in ſuis,quia ſi di
ligentior eſſet, debet talem qualem in ſuis diligentiã de hoc
adhibere.ff.depo.l.quod Nerua.vide plene.ff.fami.erciſ.l.hę
redes.§.nõ tantum.infra de ſocie.in §.fi.Exempla autem ho-
rum debent committi arbitrio boni viri, qui ſecundum facto
rum varietatem, habet iudicare de diligentijs huiuſmodi.Et
potes ponere exemplum in æquo commodato. nam quando
4 commodatarius † tenetur de leuiſſima, non debet confidere
etiam in diligenti famulo, imo ipſe debet videre proprijs
oculis, & manibus palpare ne ſtabuletur,ſeu adaquetur cali-
dus, & quod ſit bene,& ſecundum menſuram ligatus & cæte
ra prouidere neceſſaria.Quando de leui,ſufficeret,quod præ
ciperet famulo,alias diligenti,quod bene curet de eo, de cu-
ius famuli diligentia, eſt expertus. Si autem de lata tantum,
ſufficit quod commendet famulo non ita experto, quem cre
debat bonum, quem ſorte reperit in caupona, ſeu in ſtabulo
5 hoſpitis ſui, & ſic de ſimilibus poſſunt poni exempla. † Ca-
c ſus autem c fortuitus non venit in contractu,vt patet,& hoc
in contractu, ex quo dominium non transfertur, alias ſecus,
vt hoc verſ.& is quidem. ff. de peri. & commo. rei ven. l. ſi
vendita.vide quod ſcripſi.C.ſi cert.pe.l.incendium.Fallit ta-
men in multis caſibus, quibus quis tenetur, quamuis domi-
nium non fuerit tranſlatum, vide. ff.depo. l. 1. §. ſæpe. qui
quamuis loquantur in depoſito,tamen conuenienter poſſunt
ad alios contractus adaptari,nam culpa, mora,pactio, & do-
lus faciunt teneri de caſu fortuito, vt ibi notatur, & hoc ex-
preſſe patet, quia vbi culpa præceſſerit commodatarij tene-
tur de caſu fortuito. Quod poteſt dici verum, vbi culpa eſt
ordinata ad caſum : & eſt cauſa, quare caſus euenit, ff.de rei
ven.l.qui petitorio, §.1.ff.loca.l.videamus.in fin.de dam.in-
fect.l.fluminum, §.idem ait, ſi damni.ar.ff.de ſta.liber.l. non
omne. Sinautem culpa nõ fuit ordinata ad caſum nec eſt cau
ſa caſus, tunc aut fuit culpa cum mora,aut culpa ſine mora.
Primo caſu videtur dicendum prout infra dicam, vbi mora
præceſſit.Secũdo caſu vbi nulla mora, ſed ſimplex culpa præ
6 ceſſit dic quod aut ante caſum non † erat nata actio, nec ius
agendi ad intereſſe, & tunc excuſat. Verbi gratia.in actione
de dote quæ oritur demum ſoluto matrimonio.ff.de bo.dan.
ſed ſi alia.in qua caſus excuſat culpam, ff.de impen.l.3.& fa-
cit ff.de ſo.l.ſi ſtipulatus.§. ſi lancem. Si actio erat nata tunc
excuſat ab eo, quod non venit principaliter in obligatione,
ſed per modum acceſſorij.ff.ad leg.Rho.de iac.l.fina.§.ſi ea.
ſed non ab eo quod principaliter venit in actionem, vt ff.lo-
ca.l.ex conductio.§.fi. de alie.iu.mutan.cauſa.l.non ſolum.§.
pe.Et hoc in contractibus.in delictis, vel quaſi.videtur quod
ſi per factum actoris deſijt intereſſe,quod caſus excuſet.ff.ad
leg.acquil.l. legis acquiliæ debitori.alias non excuſat culpam
latam,ſed leuem.ff.quod vi aut clam.l.ſi alius,§.eſt & alia.de
vi & vi arma.l.1.§.rectiſſime.de fur.l.inter omnes. in princ.
2 de re mili.l.qui commeatus ſi quis cau.l.2. §.ſi tamen. † Vbi
autem mora, dolus, vel pactio præcedit caſum. dic plene. ff.
de reg.iur.l.contractus.per gl.extra de reg.iur.c.contractus.
lib.6.& ibi per Dyn.C.commo.l.1.per doct.Quos caſus non
proſequor,quia nec text.noſter tangit,ſed tantum vbi culpa
præceſſit, ſuper quo diſtingue, vt ſupra ſcripſi.quam diſtin-
ctionẽ ſupportes, & emendes charitatiuo calamo.Scio enim
quod periculoſum eſt, & maiori elimatione id indigere poſ-
ſet.In gloſſ.ſic infra loc.in fi.hoc verum,cum res conſiſtit in
pecunia, alias præſcript.verbis agitur.ff.depoſi.l.1.§.ſi quis
ſeruum.de præſcrip.ver.l.naturalis,§.at cum do.iunge.infra
de actio.§.ſequens.

a a Adnot.Item is.Qui recipit commodatũ, obligatur re,& differt a mutuo,
quia in commodato non trãſfertur dominium,nec tenetur de caſu fortuito,
niſi culpa eius præcedat caſum, & hoc ſi gratis concedat:alias ſi cum merce-
de,eſſet locatio.
b Accidunt. Nam quod hic de incendio dicitur, intellige verum, quando ab
alio,ſine culpa inhabitantium,exortus fuerit ignis: alias ſecus vt per Ang.hic.
c Caſus autem. Quid ſit dolus.quid culpa leuis, quid leuiſſima. & quid veniat
in vno contractu,& quid in alio,vide latiſſime per Bart.in l.quod Nerua.ff.de
poſiti.

1 *Culpa quando,an non.caſus fortuitus.*
2 *Caſus incendij in quo ſpectandus.*

Præterea. In gl.nota.in depoſito.in fi.Vide melius
1 eod.titu.l.ſi plures.§.fi.& dicto §.ſæpe.†In gl.hic not.aliud.
ibi.ſtudioſa. cum imitatione veritatis.in auth.de fid.inſtru.in
prin.ibi cum allegat.l.late.eo.tit.l.cedere.§.fin.In ead.gloſſ.
ibi cum dicit,leuiſſima, imo ſine aliqua.ff.de fur.l.eum qui.
§.idem ſcribit.& not.ff.pro ſocio.l.cum duobus, §.damna.Si
tamen ſit leuiſſima, adhuc reputatur caſus fortuitus,& forte
hoc vult gloſſ. dicere hic. & not.ff.nau.cau.l. & ita §. mira-
tur. Sed ſi leuis præcedat, tunc non computatur inter caſus
fortuito

fortuitos & ſic intellige, quod not.eo.tit.l.natura. vbi not. ꝗ
furtum, non eſt caſus fortuitus. Et potes ponere exemplum
ſi fiat a familiari, alias probato, & bonæ famæ, & qui nun-
quam alias commiſerat. & de loco vbi tales res furatæ ſunt,
in quo etiam diligentiſsimi conſueuerunt ſeruare. In ead.gl.
ibi cum allegat l. ſi vendita. ille duæ ſunt contrarie, ſed dic
a vt notatur in d.l.3.§.1.de offi.præfe.vigi. Et † caue: quia pôt
eſſe caſus fortuitus illis qui non ſunt cauſa incendij, ſed illis
qui ſunt cã: nõ. vnde aduertẽda eſt culpa, vt dixi ſ. proxime.

1 *Caſum culpamue quis & qui probet.*

Creditor. In glo.not.caute.in fin.ff.de pig.l.grege.
§.& in ſuperficiarijs. audiui tamen quoſdam voluiſſe ad-
ſtruere neceſſariam traditionem, de quo plenius videbis in
§.item ſeruiana.ſi incidit. In gloſſ. quæ naſcitur.in fin.prima
vera: non tamen naſcitur ex ſolutione, ſed ex contractu, du-
dum inito: vt videbis in materia actionum. In gloſſ.ſed quis
1 in fin.communis opi.& quaſi omnium, † eſt, ꝗ creditor pro
bet caſum. debitor culpam, vel dolum, ſi allegat. Sed an de
a caſu, [a] creditur iuramento creditoris? Argu. ꝗ ſic.C.de fid.
inſtru.l.fin.ſed ibi ſpeciale. Vnde doct.conſueuerunt dicere,
b ꝗ probetur [b] per teſtes. item per coniecturas.ff.de re milita.
l.qui commeatus.eod.titul.l. non omnes. §. a barbaris. & de
hoc in Specu.de pigno.ver.ſed qualiter.nu.15.16.& 17. De
his not.per glo.& doct.in d.l.ſi creditor.de eden.l. ſi quis ex
argentarijs.§.fina.loca.l.ſi quis domum.§.imperator. Et ca-
ue, quia quidam habent hic quandam additionem, quæ ma-
le iacet, quę dicit, ſed tertio &c.hoc, enim eſt falſum, imo pri
mo, creditor probat caſum vt dixi.

a Adnota. An de caſu. Adde Ant.Corſe. in ſing.ſuis in verſi.teſtis incipi.in
loco.vbi iuſtruit paſſos damnum. per caſum fortuitum, in locis remotis quod
faciant ibi examinari teſtes, quibus credetur non obſtante, quod non fuerit
pars in eorum productione citata. vide quæ dixi, ibi in apoſt.ad eum. vbi re-
mitto me ad ea quæ notaui in apo. ad Lanfr. in c. quoniam contra §.teſtium
depoſitiones.extra de proba.

b Quod probetur. An creditor teneatur probare caſum, vide Barto. in l.ſi
quis ex argentarijs.§. an nec hæredi.ff.de eden. & Salic.in l.ſi creditor.C. de
pign.act.

De verborum obligationibus. *Rubrica.*

Continuatio patet ex his, quæ leguntur ſupra.tit.2.§.fin.

a *Inueſtitura quo iure neceſſaria.*

a Verbis. [a] obligatio. In gloſſ.eſt autem. in fin.
dic vt ibi. & dic promittitur futurum, vt ibi
not. In gloſſ. ſi autem incertum. hoc ſatis vide
tur probabile.ff.de act.emp.l.ſi tibi liberum.de
ſerui.vrba. præd.l. ſi binarum. quandoque ta-
men ponitur pro adiectione.ff. depoſiti.l. pen. de vſuris.l.ſi
ſtipulatus.de lib.le.l.non ſolum.§.pe.ſi quis inius voca.nõ ie
rit.l.fina.de arbi.l.diem proferre.§.fin. In glo. niſi in caſu.in
fi.vide ſupra de leg.§. ſi generaliter. ff. eo.l. qui ex pluribus.
In gloſſ.nam & baculum.in fin. illa lex facit, quia ibi expo-
nitur pactum, ſicut hic ſtipulatio. Vel dic ſtipulationum di-
1 cia ſtipite, ideſt, columna, quæ fortis eſt & firma. De † in-
b ueſtitura [b] de qua hic in gloſſ.tangitur, dicas, ꝗ non eſt ne-
ceſſaria de iure ciuili: ſed de iure feudorum eſt neceſſaria.in
feud.de cog.feu.ca.fin.quid ſi inueſti. in princip.& quaſi per
totum. & in beneficialibus de iure cano. non tamen per in-
ueſtituram poſſeſsio adipiſcitur. vide extra de conſuet.ca.2.
de his quæ fi.a ma.part.c. ex ore.per doct.de reg.iur.ca.1.ſe-
cundum Dyn.de feu.de noua.for.fi.c.2.in feu.

a Adnot. Verbis. Diuide hunc tit.vt hic per Ar. quia hic Io.Fa.leuiter per-
tranſit.vide hic Ang.Bar.& Chriſtoph.Por.

b De inueſtitura. Vide de hoc dicto, Ang.hic in 2.col.& circa fi.in ver.in gl.
firmam.idem tenentem, & allegantem.Ioan.Fab.

1 *Errore nominis ſtipulationem vitiari.*
2 *Interpres neceſſarius.*

In hac re. In gloſſ. proprie in fin. & dic habeat per
ſe vel per ſuum ſufficientem interpretem.ff.eo.l.1.in fi.ſigna
autem non ſufficerent.ff.eo.l.1. Super tex.congruenter ad in
terrogata. In gloſſ.habilibus. melius ff.de re.dub.l. in ambi-
guo.verſi.neque.de regu.iur.l.in ambiguis. de ſuppel.lega.l.
1 legata. l. Labeo. & ideo ſi † alterentur nomina, vt ſi boui
imponatur nomen aſini: vel econtra, ſicut truffatores, quan-
doque alterant & mutant: non videretur bona ſtipulatio,
quamuis adinuicem conſentirent, per dictas leges: & facit
qđ libellus debeat offerri laico in romantio. Sed hoc non vi
2 detur verum: quia per interpretem, poteſt ſcire quid † conti
net in latino: & ſi ſit omnino expers literarum, & ita parum
ſciret, quid continet in romantio, ſicut in latino, niſi haberet
expertum in literis, qui ei legeret. in hoc tamen eſſet attẽdẽ-
dus vſus. & ſtylus curię.C.de emã.li.l.1.ff.de re iu.l.decreta.

1 *Obligationis tempus varie conſiderari.*
2 *Dies quando tacitæ inſit.*
3 *Ex actionis tempus.*
4 *Diem differri qui accipiendum.*
5 *Sententia quando ferenda.*
6 *Legatorum & contractuum diſcrimen.*
7 *Annua a ſingulis annis differre.*
8 *Obligatio ad diem qui accipienda.*

a Omnis. [a] In glo.ſtatim.in fin In hoc puncto ſunt gloſſ.
variæ. nam in l. promiſſor, videtur tenere, quod ſit ſpecia-
le in conſtituta pecunia. & idem videtur tenere in d.l. eum
qui.§.fin.remittendo illam. & idem in l.omnibus.ff.de iudi-
cijs.hic tenet contra, alibi diſtinguit inter debitum quantita
tis, & ſpeciei.infra de inuti.ſtipu.§.fin. Dicas latius, quia aut
1 quæritur an in obligatione † præſenti detur tempus, quo ad
obligationem contrahendam: aut quãtum ad petitionem in
choandam, aut quantum ad moram inducendam: aut quan-
2 tum ad executionem faciendam.† Quantum ad primum, dic
quod niſi inſit tacita conditio, quod ſtatim contrahitur obli
gatio, et ſi dies tacite ineſſet.ff.de op.li.l.quoties.ſi tacita cõ-
ditio ineſſet ab euentu conditionis: vt not.ff. de pac.l. item
quia conuentiones, & ſic intellige.l.interdum.ff.eod.l.inter
ſtipulantem.§.ſacram. Quantum ad ſecundum dic, quod ſta-
tim peti poteſt: & hoc vult dicere hæc litera. & videtur qua
ſi expreſſum.ff.de leg.1.l.ſi domus.§.in pecunia.de verb.obl.
l.liber homo.§.decem.de act.empt.l.ſi ſterilis.§.cum per vẽ
ditorem. nec eſt aliquid ſpeciale in cõſtituta, quia ſi bene ad
uertas ad tex.illum, ibi datur tempus, non ad petitionem in-
choandam, ſed ad exactionem celebrandam: vt ibi patet, cũ
dicit, vt exactio celebretur &c. vnde quamuis in prin. loqua-
tur de petitione, nihil tamen de ea loquitur in reſponſione,
& per conſequens reſponſum eſt ad moram inducendam:
quia ſtatim interpellari poteſt: effectus tamen moræ differ-
tur modico tempore, arbitrio iudicis.ff.de colla.bo.l.ſi quis
filiũ.§.ſtipulatio.& l.quod dicimus.ff.de ſolu.de vſur.l.ſcien
dum. Vel dic, ꝗ ad petitionem, & interpellationẽ datur tm̃
temporis: ꝗ potuerit tradidiſſe per §.ſi. infra de inutil.ſtipu.
ſaltem in ſpeciebus.ff.de leg.1.in princip. Quantum vero ad
3 † exactionẽ temporis, eſt arbitrarium, vel quatuor menſium:
vt in l.ſi debitori.de iudic.vel 10.dierum: vt l.promiſſor. vel
aliud prout iudici videbitur, ſecundum locorum & perſona
rum varietatem: vt l.quod dicimus.ff.de ſol.& ſecũdum ſum
marum quantitates.ff.de iur.fiſ.l. in fraudem.§.fiſcalibus.ſu-
ſpectus tamen cauere debet. vt l.ſi debitori. & ff.de iudic. &
4 ff.de pign.l.quæſitum. † Sed an obligatus in diem, gaudebit
huiuſmodi dilatione? Non videtur, ex quo dilatione ſibi pro
uidit.C.de pac.con.l.ſi.ff. de prec.l.& habet.§. cum quis.ex-
tra de dila.c.præterea.ff.de vſuris.l. in fideicommiſsi. Cõtra.
C.de repu.hæred.l.ſi.ff. de act.& obli.l.quoties.C. de ſepul.
vio.l. qui ſepulchra. de an.leg l. Titia.§. qui marco. de ali.
leg.l. alimenta.§.Baſilicæ.& hoc fauorabilior, cum dilatio,
ſeu prouiſio iſta ſit de iure cõmuni, & oriatur ex præcepto
ſuæ condemnationis. vnde primum tempus, ſeu prima dila-
tio, eſt appoſita ad differendam condemnationem tantum,
non autem ad executionem, & ſic poſſunt euadi contraria,
quæ loquuntur vbi prouiſiones tendunt ad vnum, & non

ſunt de iure communi,& ex eis ſequeretur iniquum, aut cau
ſarum prorogatio,vt d.ca.præterea.In gloſſ.ſic.ff.ſi cert.pet.
in fin. Maxima quæſtio conſueuit eſſe, an ex obligatione in
diem,ſit dare actionem ante diei euentũ. De obligatione nõ
dubitatur, quia illa bene eſt nata.Et glo.& Iac.de Ra.dicunt
ꝙ ſic.Pet.de Bel.pert.tenuit contra,& ſuper hoc multas alle
gationes,hinc inde cõceſſerunt,de quibus ſatis Cy.recitauit,
C.vt act.ab hærede, & contra hæredem.l.1.tamen quaſi om
nes moderni tenent quod ſit nata.& ad hoc allegant.ff.mãd.
l.1.§.mandatum, modicus tamen eſt effectus huius diſputa-
tionisrecurre ad Cy.ſi velis hoc dilatare.In gloſſ.niſi ab ini-
tio.in fi.Vide melius ſupra ſuper dicto verbo confeſtim, vn-
de in d.§.decem.non cenſetur dies appoſita, quæ differat. vt
ibi patet. Item not. ꝙ illud quod hic dcitur de ſtipulatione
concepta in diẽ, obtinet ſi intra diem.ff.de verb.obl.l.ſi quis
intra. & l.quicquid.§.fin. In gloſſ.hic.not.ad quæſtionem in
b fin.De hac quæſtione, [b] eſt caſus extra de offi. de leg.c.con-
5 ſuluit.† vbi dicitur,quod eadem die poteſt ferre ſententiam,
c circa vltimam horam, vel expectare in diem ſequentem, [c]
niſi in illa die deberet eius officium finire, dic vt ibi.In gloſ.
aliud ſi dixerit.cum allega.l.nec ſemel.dic,quod non eſt con
tra,quia idẽ eſt,ſiue dicat ſingulis annis,ſiue in annos. vt no.
d.l.1.quando di.le.ce.vbi eſt contraria gloſ. huic. ſed illa ve-
rior vt videbis plenius j.de inuti. ſtipu.§.pen. In ea.glo. ibi
6 cum allegat.l. cum in annos, † Sed quæ eſt ratio huius ratio
nis, vt plenius ſpectetur tempus in legatis, quam in contra-
ctibus? Reſpondeo, quia contractus cedunt in vna hora, &
in vno tempore, ſed non legata, vt dictis legibus. Sed cur
non æque? Reſpon.quia contractus ſunt ſortiores. quia vo-
lũtate duorum nituntur quã legata conditione, & hoc ſatis
apparet in tranſmiſsione,quia legata conditionalia non trãſ-
mittuntur, ſed contractus ſic, vt j.§.ex conditionali.ſecun-
dum domi.Iaco.& Pet.In ea.gloſſ.ibi cum dicit,vna eſt,ver-
borum conceptio.ff.eod.l.ſtipulationum.§.ſtipulatio. In ea.
gloſ.in fi.de quibus conſtat,quod ſunt plures,vt l.ſenatus.§.
fi.& ideo videtur præcedens approbanda,& Dy. eam appro-
7 bat in l.ſenatus,quia quando dicitur, ſingulis † annis non ex
primuntur diuerſæ ſpecies temporum, ideſt ſtipulatio vna.
Sed vbi dicitur. annua bima &c. exprimuntur diuerſæ ſpe-
cies temporum, vnde qua ratione, expreſsio plurium rerum
diuerſas facit ſtipulationes. vt l.ſcire debemus.eo.tit.eadem
ratione, expreſsio diuerſorum temporum.ff.de milit.teſta.l.
miles ita.§.quod diximus, ſecundum eum.In gloſſ. ſcilicet,
ratione primi.in fin.hæc eſt veritas. cum enim ſit vna vt d.l.
ſenatus. tota eſt in diem, & pro primo, & ſequentibus an-
nis.Et in hoc differt a legato,quod eſt cõditionale proſequẽ-
tibus annis.vt d.l.ſenatus.ſatis not.ff.eodem l.Stichum.§.fin.

In gloſſ.id eſt donec viuat.in fine. Sed quid ſi non eſſet a-
diectum verbum, quoad viuam? Verbi gratia, promiſiſti
mihi per ſtipulationem decem annua, vel ſingulis annis in
d.l.ſi Stichum, §.1.videtur velle,quod obſtet exceptio, poſt
mortem ſtipulatoris, ſed illa gloſſ. reprobatur ibi per om-
nes,per caſum illius.§.Et eſt ſecus in legatis.C.de leg.l.in an
nalibus.præſumitur enim, paciſcendo ſibi,& hæredibus pro
uidere.ff.de probatio.ſi pactum.§. ex conditionali.Item not.
8 quod ſi quis † eſt obligatus, vſque ad diem, & ſint plures
præſtationes faciẽdæ, vt annuum diurnum, vel menſtruum:
tenetur ante diem cum effectu: ſed poſt diem, ſine effectu:
ſed vbi eſt vna præſtatio facienda, tenetur ante diem, ſine
effectu, ſed poſt diem cum effectu & eodem modo, ſi pro-
miſit ex die. nã ante diem obligatus eſt ſine effectu tñ. ff.de
actio. & obligat.l. obligationum fere.§. placet. in 1.gloſſ. &
hoc.intelligo, niſi dies appoſita fuerit cauſa limitationis, &
obligationis, tunc enim teneretur ante diem, ſed non poſt.
ff.de dam.infe.l.4. de præto. ſti.l. valeriano.ff. manda.l.ſi fi-
deiuſſor. §. fin. niſi eſſet ante contracta obligatio, quæ poſt
diem duraret, vt eod. titul.l. ſi mandato titij. §. Paulus re-
ſpondit die adiecto. & §.ille. vide quod ibi no. in dubio au-
tem.promittendo ad diem, videtur promittere, vt poſt te-
neatur,& non ante,niſi eſſent plures præſtationes faciendę,
quia tunc præſumeretur contra ff.eod. titu. l. eum qui ita §.
qui ita. In gloſſ. 1.in aliquam, fortunam. in fin. quia vbi
ſe habet omnimodo ad eſſe, cenſetur in diem: vt j.glo.fin. &
not.quod tex.plenius hoc diſtinguit in d.l. obligationũ fere.

a Adnot. Omnis.Stipulatio, vbi eſt pura, ſtatim poteſt peti. Si vero eſt in
diem,non poteſt peti,niſi præterierit tota illa dies. Angelus.
b Quæſtione.De hac quæſtione vide hic Ang.in fi.2.col.ver.in gl.debet.item
quærit hic Ang.in 1.col. an ſententia poſſit ferri de nocte vide eum hic.
c Sequentẽ.Ange.hic.& ante fi.1.col.ver.quæro an die ſequenti.dicit tamen
hic Chriſt. cũ Io.Fa. de hoc eſſe clarũ caſum in c.conſuluit. extra de of.de l.e.

s §.ex conditionali.ſenſus.& 4.
2 Tranſmiſſibiles conuentiones.
3 Seruitus quando,& an tranſmiſſibilis.
5 Conditio quando, & an tranſmiſſibilis.
6 Facta an tranſmiſſibilia.

Ex Conditionali. In gloſſ. ſed quare legatarius. in fin.
quid ergo ſi legatarius ſtipulatur legatum ſibi reddi? Vide-
tur quod tunc tranſmittat, attenta hac ratione: ſed hoc non
eſt verum, vt ff. vt in poſſeſſ.leg.l.1. §. ſi quis ſub conditio-
ne,de conſtit.pec.l.ſi id quod.ſi quis cau.l.ſi eum.§.qui iniu-
1 riarum.& gloſſ. hic loquitur, † quando principaliter, quis
ſtipulatur, ita quod ſtipulatio non ſuccedit in locum alte-
rius actionis, non tranſmiſsibilis, nam tunc non obtinet iſte
§.nec ratio gloſſæ ad hunc caſum extenditur. eſt ergo ſen-
2 tentia gloſſ.quod pactum, & ſtipulatio † cenſentur realia.&
tranſmiſsibilia ad hæredes. hoc tamen fallit in duobus caſi-
bus, qui notantur in l. ſi pactum. ff. de probatio. Item vbi
perſona apponitur in executione negotij. ff. de pact. do.l.
ob res quoque donatas.§.fin.ff.ſolut.mat.l. ſi maritus.§. s.de
pact.l.qui in futurum.§.1.Item fallit de ſer.ruſt.prædi.l.Lu-
cius.ſed ibi,forte non fuit pactum,ſed ſimplex conceſsio,vel
3 dic, quod vbi ſeruitus † conſtituitur, facta mentione perſo-
næ non prædij,vel prædij & perſonę,tunc non tranſit ad hę
redem, niſi fiat mentio de eo. ſed ſi conſtitueretur prædio,
tranſiret, & eſt ſecus in alterius rei obligatione, quæ tran-
ſit, quamuis fiat mentio de perſona, quia illa eſt magis tranſ
miſsibilis, de natura ſua. & magis perpetua, quod patet
quia durat vſque ad 30. annos: & ſeruitus vſque ad 10. ſi
ſit conſtituta, vt patet C.de præſcript.30. anno.l.omnes. ff.
de ſeruitu.l.ſeruitutes. Si ergo aliquis ſtipulatus fuerit ſibi
ſeruitutem ſub conditione, ſtipulatio huiuſmodi non tran-
ſit ad hæredem, per d.l.Lucius. Sed hæc ratio poſſet impu-
4 gnari per l. corruptionem.C. de vſufruct. † Item dic gene-
raliter quod vbicunque ſtipulationem quis interponit. ſu-
per actu non tranſmiſsibili de natura ſui, non obtinet iſte.§.
per ll.ſupra allega.in princip.ff.de vſuris.l.ſi ſtipulatus.Item
nec obtinet, in caſu, quo ſtipulator deberet condi.implere,
5 † in propria perſona. Verbi gratia, promitto tibi centum, ſi
Romam ad indulgentiam veneris, vel ſi te contingat capi
ab inimicis ſi enim moriaris, ante conditionem impletam,
non tranſmittitur. Et eodem modo, non obtinet in condi-
tionibus quæ ſunt in non faciendo, quarum implementum
dependebat ex non facto ſtipulatoris, tunc enim non tranſ-
mittitur ſpecies, ſed ipſum debitum purificatum ſupra pro-
xi.§.in fi.Sed an debitum conditionale, tranſmittatur con-
tra hæredem promiſſoris?& certum eſt quod ſic,ſi erat in fa
ciendo, & factum faciendum erat ex parte promiſſoris, ni-
ſi eſſet tale factum quod non poſſet per alium adimpleri.
C.de contrahend.& commit.ſtipul.l. veteris. Sed ſi factum
6 erat in non faciendo † non tranſit contra hæredem promiſ-
ſoris, niſi eſſet commiſſa in vita promittentis.ff.eod.l.ex ea.
§.fi.ſi ſerui.ven.l.loci.§.ſi fundus,vel niſi de hoc fuerit facta
mentio. ff.de pact. l.qui in futuro.§.1. & hoc ſi in ſtipulatio
ne fuerit facta mentio de perſona,ſicut in ſtipulatione per te
non fieri. Item alias contra per d.l. ſi pactum. Quid ergo
ſi quis promiſit aliquid facere etiam ſub pœna? Poteſt dici,
quod hæres faciendo euitat commiſsionem pœnę:per d.l.ve
teris.Sed quid, ſi eſſet electa induſtria? tunc videtur obliga-
tio extincta,per mortẽ promiſſoris,vel poſſet dici,quod du-
raret,quia iſta electio fuit in fauorem ſtipulatoris,ſi ergo ſti
pulator vult recipere operas,vel factum alterius,cur non po
teſt renuntiare fauori ſuo? Et forte hoc vult dicere l.veteris
vide ibi. & facit. l. inter artifices. ff. de ſol. ibi: non conſen-
tiẽte ſtipulatore, & hoc verum in priuatis perſonis, ſecus in
eccle-

eccleſiaſticis.in feu.qui ſuc.te.e.1.hic poteſt eſſe tit.ſi de feu.
defun.conten.c.vnico.§.moribus.

a Adnot.Ex conditionali.Stipulatio conditionalis tranſmittitur ad hæredes. Ang.Ioan.Fab.latius ſcribit ſuper hoc.§.quam Ang.& Bald.ideo vide eum diligenter.

1 *Diem in mora conſtituere.*
2 *Tempus cur a lege datum.*

a Loca [a] etiam.In gl. ratione.in fi. [b] Sed op.contra hunc
b §.ff.loca.l. inſulam.§.1.Sed ibi in contractibus bonæ fidei,in
quibus temporis anguſtia non vitiat. item contra , ff. de leg.
1.l.ſi mihi.§.1.Sed ibi in legatis,quæ fauorabiliores interpre
tationes recipiunt. Dominus Petr. de Bel. per. mouet hic
vnam quæſtionem,& parum aliud,aut nihil dicit vltra gloſ.
1 in hoc tit.nec præcedenti.†Pone quòd aliquis promiſit cen-
tum dare Pariſijs , ſub pœna , venit Pariſios intra diem , ſed
non ſoluit: nunquid committit pœnam,abſque aliqua inter-
pellatione? Videtur quod ſic,quia ſicut dies expreſſa conſti-
tuit in mora. C.de contrahen. & commit. ſtip.l.magnam.ita
videtur,ꝙ tacita, ff.eo.l.ſi inſulam.igitur videtur ꝙ hæc pœ
na hoc caſu committatur:cum tacita dies ſit elapſa. Pet.ipſe
dicit, ꝙ ſi venit Pariſios intra diem, non committitur pœna
ſine interpellatione : ſi non venit , committitur.Et eſt ratio,
2 quia tempus,† quod conceditur a lege:conceditur ad venien
dum non ad ſoluendum:& ideo licet non ſoluerit,non com-
mittitur pœna: quia per ipſum non ſtetit quin venerit,& ita
non obſt.d.l.ſi inſulam, quia ibi nihil fecit,nec compleuit,ad
hæc.fecit, quod in ſe erat,veniendo ad locum. Quid ſi conce
ditur ad ſoluendum,vt in conſtituta? Dic vt infra de act.§.de
conſtituta.

a Adnotatio. Loca. Adiectio loci , in ſtipulatione eius effectum ſicut dies retardat, & obligationis natiuitas non ſuſpenditur. & impoſsibilitas, in ſtipulatione adiecta,eandem infringit.hoc dicit Bald.
b Quæſtionem. Hanc etiam mouent hic doc.& Ang.in fi.in 1.col.ver. quæſit hic Pe.& Ioan.Fab.

1 *Aditionis condit comites.*
2 *Tutor quando ſub cond. recte detur.*
3 *Dies quibus cond.non inſit.*
4 *Conditionum quæ non ſuſpendant.*

a Conditiones. In gloſſ.ff.de regu.iur.in fin.& non
requiritur ſcientia de præſenti : quia partes volunt ex certa
ſcientia,talem ſcientiam requiri , & ſic non errant.Sed quid
dices in caſu , quo certitudo requiritur,ſicut in aditione hæ-
reditatis.ff.de acqui.hære.l.is qui putat.& l.ſi is.nunquid ſub
talibus conditionibus poteſt fieri ? Videtur, ꝙ ſic, cum tales
conditiones non ſuſpendant actum , vt hic. Contra , quia in
aditione hæreditatis,debet quis eſſe certus,vt ff.de acqui.hæ
redi. l. qui hæreditatem. & l. in repudianda. iſta autem poſ-
ſunt eſſe incerta,vt in fin.huius §.Solu.quantum eſt de adi-
1 tione. † poteſt talis conditio apponi.& valet aditio, cum ta-
men tria concurrant,quod talis ſit ſua ex iuſta cauſa,& com-
muni opin.Item & veritate rei & ſic valet,alias non, vt eod.
titu.l.cum quidam.§.quod dicitur cum ibi not. Sed an quod
dixi in aditione, obtinet in alijs actibus legitimis,qui non re
cipiunt diem,nec conditionem , ff.de regu.iur.l.actus legiti-
mi?Et poſſet dici,quod ſic,ſi agentes negotium apponant cõ
ditionem , quæ ſit vera , & quam credant veram vehementi
præſumptione, & communi opin.cum ſit eadem ratio.vnde
ſi iudex, qui dat tutorem, & ipſe tutor credat patrem pupil-
li mortuum , & ſit communis de hoc opinio , vt verum ſit,
2 † quamuis iudex apponat talem conditionem ſi pater pupilli
mortuus ſit. crederẽ valere dationem : quia etiam tacite hoc
intelligebatur,ff.de tutel.l.muto.§.ſub conditione.& facit di
cta l.cum quidam , §.fina.cum l.ſequen. alias non credo.Sed
econtra videtur quod quamuis tales conditiones non ſuſpen
dant obligationes, tamẽ dies tacite ineſt quo ſciatur veritas,
an ita res ſe habet,nec ante peti poſſunt , quouſque certũ ſit.
ſupra proxi.§.& tamen conſtat quod illi actus non recipiunt
diem, ſicut nec conditionem. Poteſt dici quod in huiuſmodi
3 conditionibus† non ineſt dies etiam tacita,imo ſtatim poteſt
fieri interpellatio , & res peti , & poſt in probatione veniet,
quod res ita ſe habet,ſicut in conditione appoſitum eſt,& ita
in actibus illis legitimis,nullam diem important huiuſmodi
conditiones. Sed hoc videtur non poſſe ſtare. pone quod tu
promittis mihi decem dare ſi arethuſa ſit prægnans. hoc eſt
de præſenti,& de natura ſua,videtur importare diem.ff.eod.
l.interdum . Sed dicas quod hoc non eſt verum. imo ſtatim
poſſunt peti decem, vt dixi. Nec ob.d.l.interdum.quia ibi lo
quitur in caſu,quo partus deducebatur in ſtipulationem.in il
lo enim caſu eſt dies,& tacita conditio,vt ibi not.& ſupra de
pact.l.item quia cõuentiones,quia niſi ſit partus & naſcatur,
dare non poteſt, non ſic in hoc caſu vbi promittũtur decem
ſi ſit prægnans , quia tunc ſtatim poteſt peti. Sed habet pars
probare, quod ſit prægnans.Sed op. contra hunc §.ff.de hæ-
re.inſti.l.ſi Mæuia. vbi videtur concludi quod valet actus nõ
obſtan.ꝙ non ſit vera conditio.hic autem dicitur contrariũ.
Nec poteſt dicere quod ſit ſpeciale in vltimis voluntatibus,
quia in illis dicitur idem,quod hic.ff.de iniuſt.rupt.& irri.te
ſta.l.cum in ſecundo.gloſſ.ſoluit ibi, quod ibi eſt nugatio &
4 truffa & non conditio.†Sed certe idem poſſet dici, de quali-
bet conditionali de præterito,vel de præſenti,ſi teſtator ſci-
ret non eſſe veram , & ita is §.poſſet reſtringi ad caſum quo
contrahentes ignorarent & eſſent incerti de conditionis ve-
ritate . Vnde poteſt dicere , quod ibi ſunt verba de futu-
ro,illa enim verba , ſi viuerent , ſimpliciter extenduntur ad
futurum.ff. de condit.& demon.l.multa, §.1.& ſic is §.obti-
net , ſiue contrahentes ſcirent veritatem conditionis , ſiue
ignorarent quæcunque dixi in actibus legitimis, qui non re-
cipiunt diem,nec conditionem. 7.quæſtio. 1.capit.paſtoralis.
vnde tales prouiſiones non videtur valere , prouideo tibi de
tali beneficio,ſi vacat,niſi concurrant,illa, quæ ſupra dixi.

a Adnotatio. Conditiones. Conditione de præſenti ſtipulationis valorem non ſuſpendi.ſed vera ſtatim puram reddit ſtipulationem , falſa vero reddit infirmam.h.d.ſecundum.Bal.

1 *Pœnam quis an non adijciat.*
2 *Intereſſe qui probetur.& 3.4.6.7.*
5 *L.quadam ſenſus.*
8 *Pœna quando.& an.ſæpe commiſſa.& 9.*

a Non solum. [a] † In glo. ſic.ff. ibi concilium ſimile.in
1 fin. ſed an pars poteſt compelli,apponere pęnam in contra-
ctu? Dic quod non.niſi fuerit conuentum,vt ibi not.Bene ta
men verum eſt , quòd iudex ex cauſa , poteſt apponere pœ-
nam præceptis ſuis.C.communi.vel epiſ.l.1. in fi. & facit C.
de re iudi.l. ſi pecuniam. de vſuris.l. 1.ff.de excep.do.l.apud
2 Celſum.§.Labeo.†In glo. ſed quomodo.in fin.ſupponit glo.
quod vbicunque dolus arguitur,ſiue in contractibus, ſiue in
b delic. ꝙ intereſſe probetur [b] per iuramẽtum,& facit ff.de in
lit.iur.l. 2.& l.in actionibus.& idem not.ff.quod vi aut clam.
l.ſemper. §. hoc interdicto. idem not. Hoſtien.extra de for.
competen.cap. dilecti.extra quod met.cauſa.cap.fin. Sed glo.
videtur alibi diſtinguere, inter, intereſſe ſingulare, & com-
mune:vt primum non probetur per iuramentum,ſecundum
ſic.C.de in lit.iur.l.alio. Sed ibi in alio caſu,quando culpa ar
guitur.Sed contra primam opinionem, videtur aperte,quia
furtum non committitur ſine dolo , & affectu. infra de obl.
quæ ex deli. na.§.furtum. & tamen in talibus furtis videtur
ꝙ oporteat alias probari , quam per iuramentum.ff.de fur.l.
quidam tabularum.ff.ad l.aquil.l.in lege. la 1. In hoc poteſt
ſic diſtingui,quia aut petitur intereſſe ratione delicti, aut ra
3 tione contractus. Primo caſu,† dic quod intereſſe , probatur
per iuramentum non in litem, ſed quanti res eſt in veritate,
ſi res non poſsit reſtitui. vt ff. de in litem iuran.l. cum furti.
de aqua plu.arcen.l.ſi tertius.§.fi.& d.l.ſemper.§.hoc inter-
dicto.ſi autem res poſsit reſtitui.& iudex condemnauerit ad
reſtituendum,& non vult reſtituere,iuratur in litem.ff.de in
litem iuran.l.2.ff.de dolo l.arbitrio.de appel.l.creditor.§.iuſ
ſus.eodem modo in caſu ſpeciali,quando quis in ius vocatus:
vi eximitur., propter authoritatem iudicialẽ.ff.ne quis eum

qui in ius voca.eſt vi exi.l.fina.§. 1. Et ſorte poſſet hoc tradi
pro regula, vbicũque iudicialis authoritas contemnitur,per
leges prædictas,niſi in caſu,quando quis miſſum in poſſeſsio
nem non admittit,vel prohibet.ff.ne vis fiat ei qui in poſſeſ.
miſſus.eſt l.1.§.hæc verba. Sed certe tunc crederem iurari in
litẽ, ſi vim adhiberet, vel iuſſui iudicis,in ſpeciali ſibi ſacto,
contumaciter reſiſteret,vnde illum §.intelligo,quãdo iudex
ſimpliciter decreuerat,aliquem mittendum in poſſeſsionem,
cui aliquis ſe opponit prohibendo,qui alias nõ fuit vocatus,
nec condemnatus:alias ſi ad hoc vocatus ſpecialiter,& iuſſus
vt non impediret, prohiberet, & parere contemneret, vel ſi
miſſum per iudicem violenter in prædicto caſu expelleret:
non video, cur non iuretur in litem, contra ipſum per l. ſu-
4 pra allegat.† Sed adhuc opp.primo dicto.de d.l.quædam ta-
bularum.vbi videtur concludi,quod oportet probari per te-
ſtes:imo dic,quòd non obſtat, ſed intellectum præmiſſorum
aperit.nam quod dixi,ꝙ in delictis intereſſe probatur per iu
ramentum,intellige,id eſt,æſtimationem damni,ſeu rei,ipſo
delicto probato.nam ipſum delictum probari oportet.Verbi
gratia,ſi dicam,ꝙ tu ſurripuiſti mihi ęquum,vel bouem,hoc
debeo probare:& hoc probato,ſtabitur iuramento meo æſti-
5 matione ipſius, & hoc vult dicere d.l. quædam† tabularum.
ibi enim oportet probare, quod habebat tales tabulas,& tale
debitum continentes:& reum eas ſurripuiſſe, & hoc proba-
to ſtabitur iuramento ſuo,de damni ſui æſtimatione.In vio-
lentia tamen , eſt aliquid ſpeciale.nam ibi probata violentia,
creditur iuramento , nedum de rerum æſtimatione : imo de
his quæ ſe amiſiſſe dicit.nec habet probare quales res amiſit:
& hoc in odium violentiæ. C,vnde vi.l. ſi quando. In ſecun-
do caſu , quando petitur ex contractu: tunc aut dolus argui-
tur, aut culpa.Primo caſu , ant quæris de actionibus arbitra-
rijs,ſeu bo.fi. & in illis conſtat qnod probatur per iuramen-
tum in litem:niſi in caſu,vbi eſt de veritate.ff.de in litem iur.
l.minus.vide tamen plenius.infra de actio.§.præterea.aut de
alijs. & tunc ſi res non extat : æſtimatio probatur per iura-
mentum, ſi non poſsit alias ſciri.ſi extat:oportet probari per
teſtes.vt hic & ff.de in litem iuran.l.videamus.§.ſi.cum l.ſe-
6 quenti.ſi autem culpa arguitur.ſingulare,debet probari† per
teſtes de commmuni, vult dicere glo.quod probetur per iu-
ramentum, vt d.l.ſupra allega.quæ poteſt eſſe vera,vbi alias
non poteſt probari æſtimatio per dictum §.plane,& ita opor
teret dictum. §. extendi , ad omnia præcedentia. & ſatis hoc
innuit,conſequentia literæ.vel dic,illam gloſſ.veram in caſu
illius legis.vbi ex officio tenebatur facere diligẽtiam, & hoc
niſi fuerit contumacia in non petendo , tunc enim dicerem,
7 vt ſupra proxime in delictis dixi. †Sed quid debent depone-
re teſtes , qui producuntur ad probandum intereſſe? Dicas
quod ſi producuntur ad probandum ſingulare intereſſe, de-
ponent,quod ſi haberent talem rem,& ita eis cedentem groſ
ſam,vel vtilem,nollent ea carere pro tanto.In communi ve-
ro quod res tantum valet,ſecundum communem æſtimatio-
nem.Sed quid,ſi dicerent , ſe tantum daturos ? Dicas ꝙ non
bene deponerent, per ea, quæ not.C.de reſcinden.vendi.l. 2.
de his ſcripſi.C.de ſenten. quæ pro eo quod intereſt.l.vnica.
& vide quod ibi not.per glo.& doct.In gloſſ.puta non ire.ſi.
eo.l.vbi autem.§. qui id quod.In gl.hoc refertur ad primum
in ſi.ſuper hoc dic plenius : quia aut ſtipulatio ſuit appoſita,
ſuper facto non iterabili: vel ſuper eo toto. quod principali-
8 ter in obligationem deuenit : † & non poteſt pluries com-
mitti : quia nunquam ſtipulatio pœnalis, pluries committi-
tur.ff.de hære.vel act.vend.l.venditor hæreditatis.de verbo.
obligatio.l.ſi ita quis. aut ſuit appoſita in facto iterabili , vel
plura capita continente : & tunc videtur ſæpius committi,
pro quolibet facto iterabili: vel pro quolibet capite,ſi conti-
neat intereſſe , vel loco intereſſe ſit appoſita pęna.ff.eod.l.ſi
ſic.ff.rem pupil. ſa. ſo. l. 2. rem ra.ha.l. ſi procu. ſi cui pluſ-
quam.per l.fal.l.3.§.quæſitum.vſufr. quemadmo. ca.l. 1.§.ha
9 bet autem. Sinautem non continet intereſſe : † ſed mere ſit
pęnalis , propter contemptum ſortem: tunc non committi-
tur niſi ſemel.ff.de arb.l.ſi duo.§. 1. illa enim ibi erat appoſi-
ta, loco contemptus, vt eod.tit.l.ſi quis rem,cum ibi not.Vi-
detur ergo, quod pronuntiatum fuerit in cauſa,quæ verteba

tur inter vniuerſitatem & eccleſiam Tullen. in palatio apo-
ſtolico,vbi dicebat eccleſia,quod dicta vniuerſitas, ſub certa
pœna promiſerat non inſultare perſonas eccleſiaſticas. &
plura alia capitula , & quod dicta vniuerſitas fecerat contra-
rium frequẽnter,& in pluribus capitulis petebat ſolidam pœ
nam pro quolibet.determinatum fuit quod poterat , de quo
multi ſuerunt admirati , & maxime legiſtæ ſequentes gloſſ.
Item oppoſi.quod conſilium huius §. ſit nullum. Et ſolue vt
infra de inuti.ſtipula.§.alteri.[qui eo pertinet , vt oſtendat,ſi
quis velit alterius nomine ſtipulari pœnam , adijcere debet,
quod & probat Iuriſconſultus in l. ſtipulatio iſta habere. §.
alteri.verſic.plane.ff.de verbor.oblig. Nam pœna adiecta,ſi
non fiat , quod ſtipulatione conuentum eſt , ſtipulatio com-
mittitur etiam ei cuius nihil intereſt.Ratio autem , quare al-
teri ſtipulari non poſſumus eſt,quia quæcũque gerimus,cum
ex noſtro contractu originem trahunt , niſi ex noſtra perſo-
na initium capiant obligationis , inanem efficiunt actum l.
quæcunque.ff.de actio.& obligationibus.]

a Adnot.Non ſolum.Etiam facta poſſunt in ſtipulationem deduci, in quibus vtile eſt pœnam adijcere: ne alias ſtipulator habeat probare intereſſe.l.ſtipulationes non diuiduntur.ff.de verb.oblig.

b Intereſſe probetur.Qualiter probetur intereſſe : vide doct.in l.1.C.de ſenten.quæ pro eo quod intereſt. & in l. 2. C.de reſcind.vend. Adde Bar.Ang & Imo.in l.prætia rerum. ff.ad l.falci.& nouiſſime Ang hic late.

De duobus reis ſtipulandi , & promittendi. Rubrica.

Glo.ſufficienter continuat rubricam:ideo tranſeas.

1 *Rei an expreſſim conſtituendi.*
2 *Reos non niſi ſtatim, conſtitui.fallit.3.*
4 *Reos diuerſis temporibus conſtitui.*

ET STIPVLANDI. In glo. hic dicitur reus.
in ſi.dic plenius ibi.In glo.hoc adiecto.in ſi.Sci
re debes, ꝙ glo.in d.§.cum tabulis.alleg.in gl.
videtur velle quod iure antiquo, & nouo ſuffi-
1 ciebat † exprimi, ꝙ eſſent duo rei:nec oporte-
bat,dici,quod tenerentur inſolidum,& illam ſequitur ibi Ia.
2 Dyn.dicit quod de nouo oporteret dici, quod ſint duo rei, &
quod inſolidum teneantur,& ideo hic glo.errauit hoc dicen
do:hoc adiecto,vt ſint inſolidum &c.quia de iure veteri non
oportebat dici,quod eſſent inſolidum, quod gloſ.hic ſuppo-
nit, & male, quia §.cum tabulis.dicit contra, & magis etiam
errauit in authen.hoc ita.C.eod.tit.vbi dicit, ꝙ ſi vnus pro-
miſit decem , & poſtea alius eadem decem: ꝙ ſunt rei deben-
di, quod non eſt verum,niſi hoc agatur expreſſe,per dictum
3 §.cum tabulis.†In gl.ex interuallo in ſi. a dicas,ꝙ ſine inter-
2 uallo debent fieri interrogationes, & reſponſiones , ita quod
non fiat diuerſio ad alios actus extraneos,quia ſi diuerteren-
tur ad alios actus non extraneos & non eſſet magnum inter-
uallum,valeret, verbi gratia.Si alter de duobus reis promit-
tendi eſſet præſens, & alter non, & interrogatione facta,ille
præſens iret quæſitum alium,qui erat prope,non eſſet diuer-
ſio ad alios actus,& ſic poſſet intelligi lex,duos.eo.tit.§.ſi.&
3 hoc eſt indubitatum. † Sed pone,quod adhibetur interuallũ,
tamen agitur quod ſint duo rei,an erunt duo rei? Gloſſ. mo-
uet hoc in l.ſi ex duobus.eo.tit.& videtur dicere, quod non.
Dyn. dicit quod vbi fuit vna interrogatio ſi vnus reſpondeat
hodie, alius cras, non eſſent duo rei,ſed vbi vnus interroga-
tur hodie, alius cras, erunt duo rei , dum tamen hoc agatur
expreſſe,& quilibet reſpondeat poſt ſuam interrogationem.
& idem in duobus reis ſtipulandi , vt ſcripſi in d.l.ſi ex duo-
bus ſupra allegat. Ego non video quod hoc poſsit ſuſtineri.
nam aut dices,quod hoc contingit propter diuerſas,& ſepa-
ratas interrogationes,quia hoc agitur expreſſe,ſed neutrum
eorum poteſt eſſe cauſa, ergo &c. Quod diuerſæ interroga-
4 tiones †diuerſis temporibus factæ non ſint magis cauſa quã
ſi eſſet vna interrogatio , patet , quia non refert an fiat ſub
vna

vna interrogatione,an ſub diuerſis.vt hic patet,& d.l.3.§.&
parui.ff.eo.cum ergo nil referat, cum ſit incontinenti , ergo
ita parum ſi in diuerſis temporibus,imo diuerſitas interroga
tionum magis ſaceret cenſeri diuerſitatem obligationum ,
quam vnam.vt hoc verſic.nam ſi prius.& diuerſitas interro-
gationum nihil facit. Item minus facit , quod dicitur : quòd
actum fuit &c.quia etiam ſi incontinenti fierent interroga-
tiones,& reſponſiones : oporteret ꝙ ageretur expreſſe,vt eſ
ſent duo rei,vt ſupra in prin.ſcripſi.& ſi ſic hoc eſſet in cau-
ſa,non eſſet differentia an incontinenti fieret vel ex interual
lo,quia ſecundum hoc ſequeretur ,quòd eſſent duo rei ſiue in
continenti,ſiue ex interuallo hoc ageretur, & tamen hæc iu
ra innuunt contra.& ideo tene cum gloſ. & intellige dictam
l. ſi ex duobus vt ibi notatur.

1 *§.Duo.ſenſus.*
2 *Correo ſoluti pars reddenda.*

Dvo Pluresve. In gloſ.hoc acto.vide ſupra prox.§. In
gl.ibi.id eſt vtriuſque.dic melius in d.l.3.quia plures ſunt in
eſſentia,& conſiderata rei veritate.vt ibi not.ſecundum Pet.
1 de Bel.per.hic.Et no.quod caute dicit hic tex.† débitum ácci
piendo.nam agendo,non liberaret etiam lite conteſt.vt ff.de
pecu.l.quoties.§.ſi creditor.& not.in ſum.& in gl.in auth.de
duo.reis.§.fi.in glo.fi.ſuper verbo, legibus. Vnde pendente
appellatione vnius,poteſt alius conueniri.ff.manda.l. credi-
2 tori.i.reſponſo. & de hoc per gl.& Dyn.ff.eo.l. 2.† Conſue-
uit quæri, an ille,qui debitum totum recepit : teneatur red-
dere partem alteri correo , ſcilicet ſtipulanti ? Et doct. alibi
conſueuerunt determinare ꝙ ſic.& videtur notari,per gloſſ.
ff.de condi.inde.l.frater a fratre.ff.de leg. 2.l. ſi Titio §. Iulia
nus.& hanc opin.ſequitur Iac.de Ranen.per l.ff.de noxa.l.ſi
in re communi. & idem videtur tenere. ff.de ſolu. l. qui ho-
minem.§. 1.Pet.de Bel.perti.tenuit contra per l. 2. ff.eo. tit.
pro quo videtur caſus ff.ad leg.Fal.l.in lege Fal.la 3.in prin.
ſed hoc eſſet,niſi eſſent ſocij , vel eſſet ex re communi debi-
tum,vel proprium alterius,non exigentis.iunge §.fin.

1 *Diſparitas quando,& an,vitiet.& 2.*
3 *Correi an conſideiuſſores.*
4 *Correo quando,& an,danda actio .*
5 *Cedere an,& in quem cogatur correus.*
6 *Correorum vnus quando conueniendus.*
7 *Diuiſioni quando. & an locus ſit.*
8 *Venditum a duobus quis retrahat.*

1 Ex dvobvs. † In gl.ſed nonne.in fin.dic plenius quia
aut diſparitas eſt circa rem , quæ vertitur in obligatione , &
tunc vitiat, ſaltem quo ad conſtitutionem duorum reorum .
ff.eo.l. ſi id quod. Aut eſt diſparitas, circa ſubſtantiam obliga
tionis,& non vitiat.ff.eo.l.ſi ex duobus. §. fi. Aut circa qua-
litatem : & tunc non vitiat : vt hic & ff.eo.l.ex duobus. Aut
eſt diſparitas circa id quod habetur, loco qualitatis : vt vnus
teneatur de lata culpa,alius de leui,& ſic vitiat. ff. eo. l. ean-
dem . §. 1. Hanc diſtinctionem ponit Dy. ff. eo. l. ſi ex duo-
bus . Sed quæ ſunt rationes diuerſitatis, inter tam diſpares
caſus ? Item quare non ita bene dicitur diſparitas, in quali-
tate,quando vnus obligat ſe de leui,alius de lata, ſicut quan-
do vnus pure, alius ſub conditione , vel ex diuerſis locis da-
2 re ? † Vnde ſuper hoc videretur poſſe dici breuiſſime,ꝙ di-
ſparitas,quæ nõ poteſt re,vel ſpe.reduci ad paritatem,vitiat,
alias non . Verbi gratia.quando vnus promittit vnum , alius
aliud:vel vnus leuem,alius latam : nunquam huiuſmodi ob-
ligatio re,vel ſpe erit par,ſed vbi vnus pure , alius ſub condi
tione eſt ſpes,ꝙ conditio implebitur ſupra.eo.ti.§.ex condi-
tionali.& ipſa exiſtente retrotrahitur,quaſi pura ab initio ex
titiſſet.ff.qui po.in pig.ha.l.potior.§. 1.de peri.& con.rei vẽ.
l.neceſſario §. ꝙ ſi pendente.Eodem modo,vbi in diuerſis lo
cis pecunia eſt danda,quia elapſo die , quo quilibet dare po-
teſt : vna & eadem efficitur in effectu.ff.de conſti.pe.l.id qđ.
3 & l.eum qui in prin.† Sed cur ſecus in fideiuſſore,& reo.ff.de
fideiuſ.l.græce.§.illud infra de fideiuſ.§.ſi fideiuſſores . Re-
ſpõdeo fideiuſſoria eſt acceſſoria,ideo reſpondetur ſecũdum
principalem naturam,hic vtraque principalis, & propria in
perſona cuiuſque.ff.eo.l.eandem.in fi.& hoc eſt magnum ar
gumentum , quod non videantur adinuicem fideiubere , de
quo vide gl.fi.ff.ad Vellei.l.vir vxori.§.fi.vbi ſunt opi.Ma.di
cit quod videtur fideiubere.Ioan.contra.Azo diſtinxit,aut pe
cunia peruenit ad vnum,in toto,vel pro parte , & tunc alius
videtur fideiubere pro parte,quæ peruenit ad illum,vel pro
toto,ſi tota peruenerit.& illam ſequitur gloſſ. ibi & in auth.
de duo.re.& illam ſequitur Dy.Sed C. eod.l. 1.gloſſ. videtur
ſequi opinionem Io.quam etiã ſequuntur Iac.& Pe.& credo
4 ꝙ ſit verior. † In gl.ſed adueniente,ibi cum allegat C. eo.
l. 1. Vide ibi per doc.& gl. vnde dic , ꝙ aut ille qui ſoluit ha-
buit totam pecuniam,& in vſus proprios conuertit , & tunc
nulla actio ei datur,quia ipſe teneretur correo, ſi ſoluiſſet .
Si autem conuerſa eſt in vtilitatem communem vel forte eſt
perdita,tunc ſi ſunt ſocij,agunt pro ſocio. vel man. ſi manda
tum interceſſit. alias non ſecundum opi. Io. ſed ſecundum
Mar.ſemper videtur interceſſiſſe,ideo datur mandati, vel ne
go.geſt.ſi prædicta ceſſant.ff.de neg.geſt.l.cum pecuniam.&
datur vtilis.ff.cõi diui.l.ſi quis putans.§. 1. C. de neg.geſt.l.
ſiue pro fratre.C.ſi cer.pe.l.ſi in rem communem.ff.de ſol.l.
qui hominem.§. 1. vel actione ceſſa, ſi ceſſa fuerit a credito-
5 re. † Sed an compellitur cedere ? Gl.videtur velle,ꝙ ſic,niſi
renuntiatum eſſet beneficio diuiſionis.ff.commo.l.vnde quę
ritur.in fi.gl.Sed doc.conſueuerunt tenere. idem ſi renuncia
tũ eſſet : niſi propter dolum proprium fuiſſet conuentus. ff.
de admi.tu.l. ſi plures.Et fit ceſſio contra reum , inquantum
peruenit ad eum,vel ſi nihil,pro media parte.ff.de in rẽ vet.
l.ſi pro patre.§.fi.ad mace.l.ſed & Iulius.§. 1.& vide plene in
d.l. 1. per gl. & do. Illud autem conſtare vr̃ , quod ſi duo rei
promiſerunt,nulla recepta pecunia,vel ſorte ex cauſa dona-
tionis,quod ſi vnus ſoluit ſolidum,non vr̃ hr̃e actionem con
tra alium , vt l. in Falc. hoc eſſet obſeruandum niſi eſſet ceſ-
ſet ceſſa,vt dixi. In ead.gl.in fi. iuxta hanc materiam con-
ſueuerũt multa quæri quæ non proſequor diſputãdo,ſed po-
nendo concluſiones tantum . quia doc. ſatis late notauerunt
in d.l. 1.& in auth.hoc ita.C.de duob.reis. Et primo conſue-
uit quæri : quid ſi obligatio ſit indiuidua , an ſiet huiuſmodi
diuiſio Gl.dicit,quod ſic in l.reos §.cum tabulis.ff.eod.tit. &
idem dicit in quolibet caſu,vbi plures re ipſa inſolidum tene
bantur,vt no.eod.tit.l.eandem.ff.depoſi.l. 1.§. ſi apud.man-
da.l.creditor.§.duobus. Sed contra notatur in corpore auth.
6 de duobus reis . & verius ſecundum do. † Item conſueuit
quæri,quid ſi vnus pure,alius ſub conditione ? Gloſ.in auth.
hoc ita.dicit, quod obligatus pure poteſt inſolidum conueni
ri abſque beneficio diuiſionis,& ita corrigitur hic in fin.& l.
ex duobus. ff.eod.quæ idem dicit . Et pro hoc faciunt ver-
ba auth.quia ille qui ſub conditione promiſit non eſt habilis
ad conuentionem.Dy.tamen tenet contra per l. ſi plures . ff.
7 de fideiuſ. † Item , quid creditor diuiſit , & poſtea reperit
alterum non ſoluendo . nunquid poteſt redire ad alterum ?
Dic quod non.ff.de fideiuſſ.l.inter eos.§. 1. Sed ſi alter ab-
ſens , & rediiſſet poſt lit. conteſt. fieret diuiſio ff. vt in poſ.
leg.l.ſi pecuniæ. §. 1. Item quid ſi alius impetrauit priui-
legium,vt non conueniatur ? Dic quod non , propter hoc al
ter perdet beneficium diuiſionis . ff. de fideiuſſ. l. Titius .
2 Item an omnes poſſunt conueniri vno libello ? Dic , quod
ſic.duntamen de hoc fiat mentio in libello , & vide plene de
his per do.C. eo.auth.hoc ita,& de hac materia,tractat Spe.
in tit.de conclu. & renun. §. 1. verſic. ſequitur videre.num.
14. & ſequen. Sed ego moueo tibi vnam quæſtionem no-
uam , quæ ſæpe poteſt cadere in facto , ſuppoſita conſuetu-
dine , quæ eſt talis , quod vbi aliquis vendit reditus , obli-
gando bona ſua , etiam generaliter , quod proximior de ge-
nere poteſt retrotrahere,& ab emptore vendicare rem ven-
ditam ſeu reditus , ſoluendo pretium , quæ conſuetudo eſt
in multis locis regni Franciæ . Caſus talis incidit , duo
8 † forte coniuges , vel quiuis alij vendiderunt decem libras
rendales perpetuas , ſuper omnibus bonis ſuis , certo pre-
tio , obligauerunt ſe inſolidum , & omnia bona ſua hoc
acto, vt eſſent duo rei debendi , & renunciauerunt authen-
tico

tico de duob. re. venit vnus de genere alterius venditoris, offert pretium, vendicat ſolidos teditus, venit & alius, de genere alterius, & vendicat etiam offerendo pretium, quæritur quis eorum admittetur, vel an ambo? & ſi ambo an quilibet ad ſolidum obligationis, & ſic emptor habebit duplex pretium & quilibet ad ſolidū obligationis admittetur? Et ſequerentur duo inconuenientia. Primum, quod emptor haberet duplex pretium, Secundum, quod ille qui non eſt de genere, retrotrahere illud, quod alius qui non eſt de ſuo genere vendidit, alias non admitterentur ad ſolidum, quod eſſet contra conſuetudinem prædictam, & ſi dicas, quod quilibet admittetur ad ſolidum obligationis venditoris, de ſuo genere, adhuc ſequeretur primum inconueniens, quia habere emptor duplex pretium. Et ſi dicas, quod quilibet ſoluet medietatem, pretij, ſequitur inconueniens, quod admittatur ad ſolidum, ſoluendo medietatem pretij, contra conſuetudinis, verba, quæ dicunt ſolidum pretium offerri. Præterea, ſi vnus ſolus de genere alterius vēditoris, veniret, eſſe maior quæſtio, quia ille ſolueret totum pretium. & non retrotraheret niſi obligationem proximi ſui, & ſic remanerent penes emptorē alia ſolida, & totum pretium. quo nil iniquus. Et ſi dicas, quod quilibet admittetur ad medietatem, ſic duæ aliæ medietates remanerent penes emptorem, ſuper hoc cogita, & interroga maiores tuos, qui tibi annunciabunt.

a Adnotatio. Vno libello. Dic vt per Ang. in ſuperiori. §. prope prin. ver. quæro an plures. Item hic Ang. quæ diuerſitas impediat conſtitutionem duorum reorum. in 2. col. circa fi. ver. quæro itaque.

De ſtipulatione ſeruorum. *Rubrica.*

Continuatio patet de ſequenti, qui de materia verborum obligatio, ſemper agitur.

1 *Debere quando nequeat.*
2 *Imperſonalitas an vitiet.*

a SERVVS a Ex perſonæ. In tex. ius ſtipulandi, id eſt, vim & poteſtatem, idem in legatis. ff. de leg. 1. l. ſi mihi & tibi. §. interdum & in inſtitutione. ff. de hære. inſt. l. idque in fi. In gloſſ. hoc propterea. in fin. & eſt ratio quæ ibi poni-
1 tur, quia vſusfru. accedit perſonæ. Vnde ſi non ſit † perſona, deberi non poteſt. ff. de vſufr. l. ſi Titio. §. fin. [melius allegaſ-
b ſet l. Titio. ff. illo tit.] In gloſſ. b non hæredis. cum allegat §. ſeruus, vide, quod ibi ſcripſi. In gloſſ. niſi in caſibus, in fi. gl. in princ. l. vbi eſt idem text. qui hic. In gloſſ. nullius. in
2 fin. † imperſonalitas enim non vitiat ex parte ſtipulantis: quia ſemper intelligitur acquirere ſibi: vel domino. ff. de ver. oblig. ſi ita ſtipulatus. §. Criſogonus. ſed ex parte promittentis, vitiaret. C. de conſtit. pe. anth. ſi quando. quia non eſt veriſimile quod aliquis velit ſe obligare. ff. de probatio. l. cum de indebito.

a Adnot. Seruus. Diuide hunc titul. ſecundum Are. & hoc principium, ſic ſummatur ſecundum eum. Etiam ſeruus hæreditarius, poteſt ſtipulari, & acquirit hæredi futuro. Item ſeruus, ſiue filiusfa. a quocunque ſtipuletur, & in cuiuſcunque perſona ſtipulationem concipiat, acquirit domino, & patri. h. d. vſque ad. §. ſed cum factum.
b In gl. Iſta gl. facit ad quæſtionem, vt monachus ſine cuius vitio monaſterium eſt deſtructum acquirat futuro monaſterio ſicut ille ſeruus hæredi. qui tamen ficte, & improprie, cenſetur dominus, de quo Bart. in l. quod ſeruis, nu. 2. ff. eo. Inno. in c. cum olim propter. nu. 3. de priuil.

1 *Seruus quando ſpectandus 7.*
2 *Dare quid.*
3 *Seruo ſtipulato an tradendum.*
4 *Seruus cui quærat & 5. & 6.*
8 *Stipulationis & legati diſcrimen.*

a SED Cum a factum. In gloſſ. ſed ſi ſtipuletur. in fi-
b ne. b Imo videtur idem, etiam ſi ab alio. ff. de verb. oblig. l. ſtipulatio iſta. §. hi qui. verſic. cum vero, ibi enim, ſibi acquirit ſtipulando. vt ei poſſeſſio per alium inſeratur. Præterea, vbi ab alio dandum eſt, inſpicitur perſona ſerui, & non domini. ff. de cond. & demonſt. l. qui hæredi. ergo multoſortius, vbi ab alio faciendum. Solut. ibi in ſtipulatione, ſer-
1 uus perſonam ſuam adijcit, † vel vbi adijcitur per alium, ſi res in ſtipulationem deducta, poſſet extendi ad effectum, qui poſſet cadere, ſeu conferri in perſona ſerui, tunc perſona ſerui inſpicitur, vt in eius perſona effectus conferatur, nō vt ſibi acquiratur, quia cum nihil ſit, ſibi acquirere non poteſt: ſed in eius perſona effectus ipſe complēdus eſt re. verum eſt, quod ſi emolumētum inde exeat, domino acquiritur, & hoc vide in dictis legibus contrarijs. conditionis implementum facti eſt, & factum concernit. ff. de condi. indeb. l. mulier. §. ſi. ideo in perſonam ſerui conferri poteſt, & ei dandum eſt.
2 Vnde licet † dare in propria ſignificatione importet ius, id eſt accipientis facere. infra de actio. §. ſic itaque. tamen vbi materia ſubiecta ſe refert ad factum: & ius effectus quaſi facti cenſetur in ſtipulatione, confertur in perſonam ſerui, videlicet vt ita faciendum ſit in eius perſona. & pro hac ſolutione bene facit. ff. de verbor. obliga. l. quod dicitur in fine.
3 † Quid ergo ſi ſtipuletur ſibi tradi domum, vel rem, nunquid ei debet tradi, ita quod non ſufficiat tradi domino, vel promiſſor non teneatur tradere domino, ſed ipſi ſeruo? Dico quod ſi contractus, vel cauſa præcedat talis, ex qua dominium, vel proprietas, vel poſſeſſio, vel emolumentum, irreuocabiliter poſſet acquiri domino, quod tunc dominus aget. & ei dari, vel tradi poterit, ſine ſeruo, ſeu eius voluntate. ff. de vſu & habit. l. filio. C. de vſu. l. fina. alias non ff. de ſolu. l. ſi ſtipulatus ſim. ibi enim ex adiectione ſerui, nihil debebat quæri domino, quin teſtitueret. ff. de verbor. obligatio. l. Iulianus. §. qui fundum. Vnde pro breui doctrina, potes dicere, quod vbi tale quid confertur in perſonam ſerui, quod domi-
4 no † acquirendum. non eſt in effectu: & attento effectu poteſt cadere in perſonam ipſius ſerui tantum, & continetur, vbi autem poteſt vtilitas acquiri domino, tunc ſi in ſtipulatione adijciatur perſona ſerui, & eſt tale quid, quod poteſt habere effectum collatum in perſonam ipſius ſerui, tunc etiam quod inſpicitur, & continetur, veruntamen per eum domino acquiritur, vt l. qui hæred. & in §. hi qui ſupra alleg. quo ad vtilitatem non quod dominus exercere poſſit per ſe, ſed ſi vtilitas reſultat ex facto in ſtipulationem deducto, ipſi domino acquiritur, nam ſi ſtipulatus fuerit ſibi ire, agere licere, per fundum vicini, ad fundum domini, ſeruus ire agere poteſt, non dominus, & tamen ipſe ſeruus agit, vel adit, ad vtilitatem domini. & illa vtilitas domino acquiritur, niſi in caſu ſpeciali. ff. eo. l. ſi ſeruus meus a liberto. & ſic intelli-
5 ge pro & contra. † In gloſſ. hæc verba. in fine gloſſ. hic facit differentiam vtrum ſeruus per verba, vel per nomen ſtipuletur. Verbi gratia. an dicar, promittis mihi ire agere licere, per tuum fundum? & tunc ipſe prohiberi non poſſet, an promittis iter ſeu actum? & tunc domino liceat, & domino acquiritur ſeruitus. Sed quæ eſt ratio huius? poteſt dici, quia per verba ſtipulatur, factum in ſtipulatione vertitur: quia ſecundum grammaticos, omne verbum ſignificat agere, vel pati. igitur cum talis qualitas facti poſſet conferri in perſonam ſerui, eius perſonæ factum inſpicimus. ſed ſi nomina ſignificant ſubſtantiam, cum qualitate propria vel communi, ſic in tali ſtipulatione, ius vertitur, quod ſeruo acquiri non poteſt, vt dixi ſupra proxi. & ideo acquiritur domi-
6 no. † Sed cur ſecus in legato. ff. de ſerui. lega. l. & ſi maxime. text. reddit ibi rationem, quia in legatis inſpicimus perſonam ſerui, an poſſit capere, ſi liber eſſet. ff. de legat. 2. l. ſi debitor. in fine. Conſtat autem, quod ſeruus ſi liber eſſet, non poſſet acquirere ſeruitutem talem, ex quo fundum
7 non habet. & ideo non valet legatum. Sed † pro Deo, quare inſpicitur magis perſona ſerui in legato talis ſeruitutis, vt non valeat, quam in ſtipulatione, quæ valet, vt hic? Dyn. dicit ſ. eodem, lege proinde. in fine. quia in ſtipulationibus vertitur factum ſerui, quod cenſetur domini, in legato vero nullum: ideo facilius ex ſtipulatione acquiritur, ſimile eſt videre in ſtipulatione a filio concepta,

pta,& legato ei relicto, nam facilius ei acquiritur in ſtipula-
tione,quam ex legato,ratione prædicta.ff. de rei vend.l.quæ
legata.de verbo. obliga.l.ſi filius, hæc ſunt fere verba ſua,ſed
hæc ratio nõ videtur bona,quo ad ſeruum, qui in hoc differt
a filio : vt ff.eo.l.ſi. Vnde ratio eſt,quia in ſtipulationibus in-
8 ſpicimus initium & † tempus conceptionis ſtipulationis,quo
ad acquiſitionem : & ideo non mirum , ſi inſpiciatur ſolum
perſona illius, cui acquiritur,ſed in legatis, inſpicimus diem
legati cedentis , quo ad acquiſitionem , & ideo quia poſsibi-
le eſſet quòd a die legatæ ſeruitutis cedente , videlicet, tem-
pore aditionis, ſeruus poſſet eſſe liber & ita ſeruitus eſſet ei
quærenda.ff.quando dies leg.ced.l.ſi poſt diem. ſed eius per-
ſona magis in legatis inſpicitur. Sed cur non inſpicitur , ſal-
tem tempus legati cedentis, ita quod ex tempore illo , vide-
retur legatum tenere,vel non tenere ? Reſpondeo,quia in le
gatis factis ſeruo,inſpicimus tempus mortis,vt dixi ſupra de
hæred.quali.& differen.§.extraneus.ſupra de leg.§. an ſeruo.
Iſta iura non ſunt hodie inutilia : quia quicquid diximus de
ſeruorum ſtipulatione, poteſt applicari ad religioſos,qui fre
quenter paciſcuntur, & ſtipulantur.

a Adnotatio. Sed cum. Si ſeruus ſtipulatur ſibi ire agere licere : ſolus ipſe : non etiam dominus eius ire poteſt. Ang.

b In fin. Dicit Ang. quod factum ſi perſonæ ſerui inhæreat, a quocunque : ſiue ipſi ſeruo, ſiue ſibi ab alio ſit præſtandum. non acquiritur domino a-lias ſecus.

1 *Commiſſum quando tra*[illegible] *ſmiſſibile.*
2 *L. proinde.§.1.ſenſus.*

a SERVVS a Communis. In glo.imperſonaliter.in fi. Pet.
de Bel. perti. dicit quod per hæc iura conſueuit determinari
1 quæſtio iſta. † Ita eſt , quod vbi alicui committitur cauſa ſub
b nomine dignitatis , b ſucceſſor poteſt cognoſcere , ſi ſub no-
mine proprio , non , de quo no.ff. de pact.l. tale.§. fin. & eſt
expreſſum extra de offic. delega. ca. quoniam Abbas. Pone
quod committitur , expreſſo vtroque , vt Titio abbati , tunc
refert ſecundum eum quid præcedat, per hæc iura. In gloſ.
hoc diſiunctim. in fin. doct. antiqui ante tempora codicis.
vide ff.eodem,l.ſi ex re. §.1. In gloſſ. nam cum ſua. in fine
huic dicto obſt. ff. eodem. l.proinde. §. 1. ibi paternam par-
2 tem . vide ibi , † quia ibi loquitur , quando ab altero ex do-
minis ſtipulabatur , quo caſu non acquiritur alijs , pro por-
tione eius quam iure retentionis ſibi vendicat : vt ibi nota-
tur & vide plene hanc materiam .ff. eod.l. ſi communis ſer-
uus ita ſtipuletur.

a Adnotatio. Seruus. Vide hic diſtinctio. Ang. quæ faciunt ad quæſtionem, de monacho, qui mandato meo a titio ſtipulatur. item de inſtitutore, pluriũ ſociorum contrahente,cui & pro qua parte acquirat.

b Sub nomine dignitatis. Adde Albe.de Roſ. in l.placet.C. de peda. iud. & l. moræ.ff.de iur.om.iud.& Fel.plene in c.cum Berth.nu.17. ver. multa.c. ſuborta ver.limita quarto.nu.& c.ſi. extra de te. iu.plenius. in c. nonnulli. col.2. ver. inquantum dixit ſupra & in c. ſuper literis.col. 14. de reſcrip.,& in c.cum forma.colum.25.de conſti.

De diuiſione ſtipulationum. Rubrica.

Declaratis quibuſdam qualitatibus ſtipulationum , venit ad diuiſionem earundem, continuando materiam.

1 *Prætoriæ, vna quid.*

STIPVLATIONVM. In glo. quando iudex.
ibi cum dicit , dicuntur iudiciales a iudicio .
vt illæ ſolum quæ in cauſis iudicis officio præ-
ſtantur , contineantur . In ea. gloſſ. hic a iu-
dice . vt quæcunque per iudicem ſeu eius of-
ficium præſtantem , contineantur , & intelli-
1 gas iudicem viuum . † ſed cum verbum prætoriæ recipiatur
generaliter quare nõ ſit ibi quadrimembris diuiſio,ſicut hic?
Reſpondeo , diuiditur hic ſtipulatio in genere generaliſsi-
mo, ibi, ſtipulatio prætoria, in genere ſubalterno.

5 *Cautio ob quæ præſtanda.*
2 *Stip.præto & iud.differre.5.*
3 *Prætoria ſtipulatio.6.9.*
4 *Iudicialis ſtipulatio.7.*
8 *Communis ſtipulatio.*

PRAETORIAE. In gloſ. id eſt, puro. ibi . quod non iu-
dicis officio. ſed alterius quam prætoris.nam prætores,erant
iudices vide infra ſuper glo.cum ædiles. In glo. vt ſi alias.in
1 fi.& hoc † in cautione,quia præſtatur propter vitia.nam pro
dupla eſt communis.ff.de verb.oblig.l.ſtipulationum aliæ.§.
communes. In gl.cum ædiles. ibi. prætoria & iudicialis.quia
prout ſumitur.ff.de præt.ſti.l. 1.differentia patet . In ea.gloſ.
ibi cum dicit,vt patet ex ſupra dictis exemplis . Hæc non vi-
2 detur bona,quia cautio de rato, † & iudicatũ ſolui,ſunt præ-
toriæ : vt patet ff.de præto. ſtipu. & tamen iudex non aditur
principaliter pro eis,imo ſuper petitione, ſeu cauſa, quæ in-
tentatur . Præterea in iudiciali principaliter aditur iudex
quandoq;.ff.de iud.l.in omnibus. Sed glo. vult recipere, alio
modo hic prætoriam, videlicet prout eſt ſpecies, quam reci-
piatur.ff.de præt. ſtip.l. 1. & 2.in princ. vbi recipitur vt ge-
nus,vt ſupra in prin.ti.no.ſed adhuc ob.l.in omnibus . In ea.
glo.ibi cum dicit.ff.de præt. ſtip.l. 1. hæc non videtur vera ,
quia cautio quam præſtat filius,de bonis conferendis,eſt prę
toria.ff.de colla.bo.l. 1.§.iubet,& tamẽ de ipſa nihil dicitur ,
3 in d.tractatu. In fi.eiuſd. glo. vult dicere glo. quòd † præto-
rię ſunt,quę per ſolum iudicem ordinarium interponuntur,
ſub habentem merum , vel mixtum imperium . ſed iudicia-
les per minores iudices, poſſunt interponi : & pro hoc facit.
ff.de iuriſ.om.iud.l.iubere.& hanc videtur Pet. de Bel. pert.
hic ſequi. Nec obſtat,ꝙ minores iudices cautionem de dam.
infec.faciant interponi,& tamen eſt prætoria.ff.de dam.infe.
l.1.quia iſtud eſt ex quodam accidenti cõceſſum. propter pe
riculum,ſed de natura ſua ſpectat ad maiores, vt ibi ſecũdum
eum. ſed hæc opi. poteſt impugnari,quia ſecundum eos, iu-
4 diciales dicuntur † illæ , quæ a minoribus iudicibus iubentur
interponi. ſecundum hoc ſequeretur , quòd omnis iudicialis
ſit communis,& omnis cõmunis iudicialis , quia certum eſt,
quòd communes dicũtur,quæ a prætoribus,& iudicibus ſub.
minoribus interponuntur infra proxi.§. Tunc arguo ſic non
5 licet minori, quin liceat maiori in actibus † iudicialibus, ſed
conſtat , quòd minores iudiciales iubent interponi , ergo &
maiores , ergo vtrique , & ſic ſunt communes & ſic non de-
buerunt hic poni, pro ſpeciebus oppoſitis,vel diuerſis. Præ-
terea, cautiones de rato, & de euictione ſunt prætoriæ,vt ſu
pra proxi. dixi. & tamen nullus negaret quin poſsint inter-
poni a minoribus, & cautio de bonis conferendis . Quid er-
go dicemus ? Teneamus primam,quæ hic ponitur in gl. nam
6 prætoriæ, † dicuntur,quæ a prætore mortuo videntur inter-
poni. & ſunt inuentæ, ſicut dicitur de actionibus prætorijs ,
vt videbis infra de ac. Sed iudiciales,quę per Iuriſconſultos,
7 vel † ex officio iudicis introductæ ſunt , quando videtur æ-
quum,& iuſtum præſtari, & ad hoc facit hæc litera, cum di-
cit proficiſcuntur a iuriſdictione &c. In glo.abnegatiue,vult
dicere glo.quòd non ſunt prætoriæ , nec iudiciales : ſed ter-
tia ſpecies,ſcilicet communes . In ea.gloſ. vel dic communes
alio modo. videlicet quas prætor mortuus ſtatuit interponi,
& iudex viuus iubet, ſed gloſ. infert, ſed ſecundum hoc om-
nis . Sed dic, quòd hæc illatio,non eſt bona, quia fruſtra po-
nerentur, vt diuerſæ ſpecies. vnde expone hic text.vt expo-
nitur in l. ſtipulationum .§.communes. in glo.mortuus. ver.
8 eſt ſimilis.ff.de verb.oblig. † In glo.hæc eſt communis. in fi.
hæc videretur melior,quòd dicerentur communes,quę par-
tim per prętorem, partim per iuriſcon. ſunt inuentę. Verbi
gratia pretor cõſtituit,quòd procurator actoris caueat, ſi ſit
dubium de mandato , ſed Iuriſcon. hoc ſtatuerunt etiam in
procur rei in caſibus,vt l.hic alleg. ideo cautio de rato, dici-
tur communis. ſimiliter prętor ſtatuit caueri ſeruo vendito.
Iuriſc. hoc etiã ſtatuerunt in pretioſa re vendita.ff. de euict.
l.emptori. Sed pro Deo ad quid tantum laboramus,in hoc ?
quis eſt effectus harum diuiſionum ? quid ad nos , an ſint
prętoriæ vel iudiciales ? Poſſet dici , quòd ſit magnus , quia
prætoriæ habent aliqua ſingularia , quia in illis per alium
acquiritur

9 acquiritur.ff.de præt.ſtip.l. in omnibus. Sed ego † credo, ꝙ
hoc nomen prætoriæ, compræhendit etiam communes, quia
ſtipulatio rem pupilli ſaluam. & aliæ compræhenduntur.ff.
rem pupil.ſal.ſo.l.3. Præterea, prætorias neceſſe eſt præſtari
ſemper, & pro ſemper, ſed iudiciales, & communes non, niſi
ſecundum ꝙ iudici ſederit. etenim ſi vult inquirere de perſo
na tutoris: & ſic de magnis iudicibus: non coget eum ſatiſ-
dare, vt vidiſti ſupra de Attil.tuto.

De inutilibus ſtipulationibus. Rubrica.

Materia ſeipſam continuat.

1 *Scientiam vitiare.*
2 *Obligatio quando non oriatur.*

2 OMNIS. a In glo.cuius. in fi.ff. de verb. ſi-
gni.l.mouentium. In glo.maxime.in fi.&
eſſent contra. niſi ſic intelligerentur, ſed
hæ leges, nil faciunt ad propoſitum gloſ.
videlicet, quòd non ſit differẽtia, an ſcien-
1 ter, vel ignorãter† ſed facit, quòd ibi ſcien
ter, minus valeat ſtipulatio.ff. de contrah.
emp.l.domum. In gl.animalis. in fi. Iſidorus dicit quòd hyp
pocentaurus eſt homo equo miſtus, & nunquam fuit in rerũ
natura, ſed dictum fuit ſic ex quadam imaginatione, quia e-
quites currentes in bello, videntur facere cum equis vnum
corpus. & eodem modo dicit, de Syrena maris, & de Sylla:
omnia enim hæc & ſimilia dicit fuiſſe ficta, & non eſſe nec
ſuiſſe in natura. vide in fi.lib.11. in lib. etymologiarum. In
2 glo.1.vitioſa. in fi.adeo, quòd † nulla obligatio oritur etiam
naturalis, quamuis ſit ibi conſenſus.vide per Dyn.extra de re
gul.iur.c.nemo ad impoſsibile.lib.6.

a Adnotatio. Omnis. Iſte titulus per Ang.non diuiditur, quia dicit ipſum ha
bere multos.§.& quemlibet.§. ſuam propriam materiam, & ſi fieret diuiſio,
eſſet nimis prolixa. tamen primum h. d. ſtipulatio rei, quæ non eſt nec eſſe
poteſt in rerum natura, non valet. ſecus ſi poſſet in noſtro dominio eſſe.
hoc dicit Ang.

1 *Alienum obligabile.*
2 *Sacri ſtipulatio quando, & an teneat.*
3 *Venditio qualis.*
4 *Commercium vetitum quando licitum.*
5 *Contractu vetito ne ſtipuleris.*
6 *Pendere quæ, & an poſſint.7.*
8 *Defectu quid quandoque corruat 9.*
10 *§.Idem iuris ſenſus.*

a IDEM Iuris. a In gloſ. licet non valeat. in fi.hæc ſimili-
1 tudo non videtur vera. quia † res aliena bona fide poſſeſſa po
teſt obligari: vt d.§.quod dicitur.ff.de pig.l.ſi ab eo. Sed po-
teſt dici, quod ille reputatur quaſi dominus, quia ita poſsidet:
vt videbitis infra de actio.§.aliæ. Sed adhuc non videtur pro
cedere prima ratio, quia ipſa obtinet. vbi ſtipulatur rem da-
ri. Sed quid ſi ſtipulatur rem ſibi tradi? tunc ceſſat illa ratio.
vnde in illo caſu, videtur valere, verbi gratia: mihi ignoranti,
2 vendidiſti rem ſacrã, † vel hominem: & ſtipulatus ſum eam,
mihi tradi: cur non valebit ſtipulatio, ſicut emptio, cui acce-
dit? nõ video. vnde dicas quòd ſi ſtipulatio concipitur, ſuper
huiuſmodi rebus ex cauſa, non lucratiua: videtur quod ſtipu-
lator ignorans, poſsit agere, ne decipiatur: ſed vbi ex lucrati-
ua, non poteſt agere: & ita ceſſat, quare & erit idem in ſtipu
latione, quod in venditione. Si velles tenere glo. poſſes dice-
3 re, quod venditio † eſt cõtractus bo.fi. ſtipulatio ſtricti iuris,
ideo videtur, ꝙ magis debeat dolus abeſſe a contractu bo. fi.
& magis ſit ſibi contrarius, quã in ſtipulatione.ff.de do.l.ele-
ganter. Sed hæc ratio non obtineret vbi ambo ignorarent, in
quo caſu valeret emptio. & tamen nullus dolus eſt.ff.de con-
trah.empt.l. & liberi. In gloſ.alias ſi non eſt. in fi.ne quid in
lo.pu.l.2.§.hoc interdictum.2.vide ſupra de rer.d.§.vniuer-
4 ſitatis.cum §.præcedenti & ſequenti. Idem † de decimis, quę
ad eccleſias debent pertinere. & idem de rebus eccleſiæ, vel
principis, & de omnibus, quæ non cadunt in cõmercium, ſine
authoritate principis.ff.de leg.1.l. apud Iulianum.§.fin. ex-
tra, de teſta.c.dilectus filius. vide ſupra de rer.d.§.nullius, &
plenius ſupra de lega.§.non ſolum. Et quod ibi dicitur de le-
gato. potes hic trahere ad ſtipulationem. In glo. ſcilicet vbi
redditur. in fi.prima verior. & probatur, extra, de verb.ſign.
c.ſotus. In glo.expone.in fi.debes ſcire, quod reperitur thea
trum, amphitheatrum. & ſcęna. Amphitheatrum, eſt quodã
ædificium rotundum, altum, per latera, vbi aſcendit populus
pro ludis videndis. & intra fiunt ludi, vel circunquaque fiunt
lipſæ pugilibus, & capharium in gallico. Theatrum eſt ſemi-
circulus, habens figuram medij amphitheatri. Scæna, eſt lo-
cus intra theatrum, vel amphitheatrum conſtitutus cum pul
pito, vbi cantant comici, & tragici, ſaltant hiſtriones, & mi-
mi. vide plene in Iſido.lib. etymo.18. melius quam.ff. de his
5 qui no.infa.l.2.§.fin. † In glo.generale nomen.in fi. dic ple-
nius in l.mulctam. & vide quod ſcripſi & no. ſupra de leg.§.
non ſolum. de leg.1.l. ſed ſi res & caue, in eo quod glo. dicit
in prin. hic quo ad omnes cõtractus, &c. quia quandoq; inhi
betur venditio & non alij contractus.C. de præd. decur.l.fi.
in princ.lib. 10. Quandoque donatio, & non alij, & in his nõ
6 tenet ſtipulatio, in alijs ſic. † In gloſſ. id eſt, ſtatim. in fi. ſed
quæ eſt ratio quare non ita poſt pendere ſtipulatio, ſicut cæ-
teri contractus ſeu actus viuorum, cum poſsit ſuſpendi con-
ditione? ſupra de verb.oblig.§.omnis, Poteſt dici, quod con
tractus non pendent. ſicut nec ſtipulatio, ſed qualitates con-
tractus, ſicut tranſlatio dominij, vel cui acquiratur ex con-
tractu, pendere poſſunt: & ex his dicitur pendere cõtractus
ff.de do.cauſa mor.l.2.in fi.& ibi de hoc. de vſufru.l.ſed & ſi
quis.§.interdum. ad Maced.l.1.§.ſi pendeat. Sed bene recipi
tur, quod etiam ex poſtſacto confirmetur, vnde pendere dici
tur propter euentum confirmationis, in veritate tamen non
pendet imo interim nullus.ff.ſi cert. pet.l.proinde. De acti-
bus vero defunctorum, dicunt gloſſ. quod illi pendere non
poſſunt, ex quo dies ceſſerit, quod tamen videtur falſum ſe-
cundum Dyn.in d.l.2.nam legatum cui tacita conditio ineſt;
ſtatim cedit: ff.de cond. & demon.l. conditiones extrinſecus,
quando di.le.ce.l.cum illud.§.fina. Et tamen conſtat ſuſpen-
di.eo.tit.l.hæredis aditio. Dic ergo, quod aut quæris an actus
morientium poſsint pendere ante mortem, & dic quod ſic.ff.
de. do. cauſa mor.l. in mortis. Et an poſt? & dic quod puri
actus non: ſed conditionales, habentes conditionem tacitam
vel expreſſam ſic. vt in contrarijs loquitur, ergo hic in acti-
bus puris. Quid ſi ſub conditione ſtipulor rem, cuius non ha
beo commercium? text. videtur tenere idem in d.l.vſufr.&
in d.§.ſacram.& tamen contra cauetur.ff.de verb. oblig.l.exi
ſtimo.& l.ſi rem meam. in hoc glo. dedit diuerſas ſolutiones
minus veras in d.l.vſufru. Dicas tamen cum Dy. quia aut eſt
circa perſonam ſtipulantem, aut circa rem, in ſtipulatione
deductam, aut mixta conſideratione vtriuſque rei, & perſo-
7 næ. Primo † caſu non poteſt ſuſpendi, imo ſtatim eſt nulla.ff.
de ſer.expor.l.ſi minor. & d.l.vſuſfr. Secundo caſu, dic idem
per d.§.ſacram. In tertio caſu, valet ſtipulatio ſub conditio-
ne, vt lege exiſtimo. & l. ſi rem meam. ibi enim non eſt de-
fectus in perſona ſtipulantis, quia talis eſt, quæ poteſt ſtipu-
lari, nec in re: quia bene cadit in commercio ſed habita con
ſideratione de vno ad alium, eſt defectus mixtim. & idem in
ſeruitute poteſt videri. Sed quæ eſt ratio, quare magis va-
let, quando eſt defectus in mixta conſideratione vtriuſque,
8 quam in alijs duobus caſibus? Poteſt dici quod † defectus,
qui eſt in alijs duobus caſibus, eſt circa ſubſtantiam rei, vide-
licet perſonæ ſtipulantis, vel rei in ſtipulationem deductæ,
in quibus conſiſtit effectus, non ſic in dicto tertio caſu, quia
tunc deficit in qualitatibus, quæ non faciunt tantum defectũ
ff.de iniuſto.rupt.& irri. teſta.l. poſthumus.

Et hæc poſſunt facere ad quæſtionem: de conſuetudine
Parlamenti eſt, quod dominus, qui comparuit in propria
perſona non poteſt dimittere pro ſe procuratorem, niſi ob-
tenta licentia a curia vel gratia regis. Pone, quod ante obten
tam gratiam, vel licentiam, conſtituit procurat. deinde obti-
9 nuit gratiam, vel licentiam † nunquid valet procuratio? vi-
detur quod ſic, quia nõ eſt defectus in perſona conſtituentis,
vel conſtitutæ. dicas, quòd ſi conſuetudo dicat, quod non
poſsit

poſsit conſtituere procuratorem, conſtitutio nulla eſt, quia
facta eſt pure. ſicut ſtipulatio rei ſuæ cõtracta pure, eſſet nul
la: vt hic. Sed ſi conſuetudo dicat, ꝙ non poſsit comparere
per procuratorem, niſi obtenta gratia vel licentia, tunc non
eſt quæſtio, quia valet procuratio de ſe, cum conſuetudo nõ
refragetur, ſed procuratorium admittitur, ſicut gratia. Pe. de
Bel. per. inducit hunc §. ad quęſtionem, ſuppoſita conſuetudi
ne, per quam, qui nubit ancillæ efficitur ſeruus domini ancil
læ. Quidam manumiſit ſeruum, lege adiecta, ꝙ nunquam ſer
uus efficeretur manumiſſus, demum nubit ancillæ, nunquid
efficitur ſeruus. virtute cõſuetudinis? videtur, ꝙ ſic, quia hęc
conuentio facta de libero homine, nullius eſt momenti per
10 hunc §. Sed iſte §. parum facit † ſecundum eum quia loqui-
tur qñ conuentio fuit facta tpe libertatis. Sed hęc conuentio
fuit facta tpe manumiſsionis, ſed bene facit, ꝙ non ſit ſeruus
manumittendis. ff. de re. co. qui ſub tu. vel cura. l. 2. in fi. cum
l. ſeq. ſecundum eum. In gl. ar. contra. in fi. dic vt ibi. In gl. pu
ta rem ſacram. Sed contra ff. de leg. 3. ſi chorus. §. fi. ſed ibi
erat ſeruus, quo tempore potuit legari, hic erat liber tempo
re ſtipulationis. & tamen ſi tempore ſeruitutis ſtipularetur,
& poſt efficeretur liber, & iterum ſeruus, non conualeſceret
ſtipulatio. vide. ff. de ſolu. l. qui res. §. aream.

a Adnotatio. Idem iuris. Stipulatio rei quæ in noſtro dominio non eſt, vel
quæ eſt: ſed poſtea deſinit, licet poſſit effici in noſtro commercio, non va-
let, ſiue pure, ſiue conditionaliter ſit concepta. hoc d. Ang. l. Inter ſtipulantē.
§. ſacram. ff. de ver. obli. l. apud iulianum. §. ſi na. ff. de contrahe. emptio.

1 *Stipulati facti effectus.*
2 *Siſtendi ſtipulatio qu accipienda.*
3 *Habere licere, quid contineat.*
4 *Factum alienum promittere quid & an liceat & 5.*
6 *Alienum factum promittens quando, & an obligetur.*

a S i Quis alium. a In gloſſ. prorſus extraneum, ibi, quia
factum hęredis promittere poteſt infra gl. proxi. in fi. vel for
te factum filij vel ſerui & hoc ſupponit hic gl. & apparet, qa
b locant operas eorũ. ff. de ope. libe. l. patronatus. §. fi. In gl. b &
eſt ratio. ibi cum allegat §. verſa vice, vel intereſſe, vt l. ſtipu-
1 latio iſta. §. ſi quis inſulam. ver. ſi quis. † Sed contra arguitur,
cum factum promittitur ſemper videtur promitti intereſſe,
niſi fiat, quod fieri conſueuit. ff. de verb. obli. l. ſtipulationes.
§. Celſus. de re iudi. l. ſi quis ab alio. §. fi. Sequitur ergo, ꝙ fa-
cti alieni promiſsio ſemper teneat. dicit Dy. in d. l. ſtipulatio
nes, verum eſt, quod intereſſe videtur promiſſum, vbi pro-
miſsio facti eſt vtilis, ſed vbi eſt inutilis, ſicut quando factum
alienum promittitur, qua ratione expreſſum eſt inutile, ea
dem ratione & tacitum, videlicet intereſſe. arg. de do. inter
vir. & vxo. l. ſi ſponſus. §. 1. de libe. leg. l. petitor. de ſerui. ruſt.
prædi. l. 3. §. qui habet. In ead. gl. cum allegat l. quoties di-
cit Petr. quod hoc non eſt verum, nam ſuum, non alienum
factum promittit, promittendo Stichum ſiſtere, & idem di-
cit Iac. in d. l. quoties. Quid ergo dices, ſi promittebat, quod
2 Titius ſiſtet vel veniet die aſsignata? Videtur † non valere,
& ſic videtur tenere Iac. in l. quoties ibi non promiſit ſiſtere
ſed ſiſti. Vnde (ſi bene cogites) promittendo ſiſti. promittere
videtur, quod faciam, vel curabo ſiſti, & ideo factum ſuum vi
detur promittere, & forte idem in omni alio facto, vt ſi pro-
mitto librum fieri, vel domum. verbum enim hoc, nihil aliud
importat, niſi, quod faciam fieri & ſic procedet opin. Iacob.
& idem videtur tenere in omni infinitiuo tali, vt promit-
tis fundum dari, vel præſtari. ff. de verb. obl. l. ſi fundum
certo die. de euic. l. ſi ita quis. in fi. & hoc dicit tex. in d. l. quo
3 ties. in verſ. nam qui alium. † In ea. gl. ibi. habere licere
hæc gl. poſſet procedere. vbi hæc ſtipulatio interponitur ſu-
per contractu emptionis, vbi de euictione promiſſor tene-
tur, nam tunc hæc ſtipulatio compræhendit factum extra-
neorum, alias videtur promittere tãtum factum ſuum, & hæ
redis ſui, vt d. l. ſtipulatio iſta. §. quæſitum, & ibi, de hoc &
plenius. ff. de act. emp. l. emptorem. §. qui autem. Sed ob. ff. de
ver. obl. l. inter ſtipulantem. Glo. ibi ſoluit multis modis. hic
tamen conſueuit approbari, quod intelligatur in caſu quo
præceſsit talis contractus, &c. ſed hoc eſt diuina re. Præ-
terea, in l. ſtipulatio, præceſsit venditio, vt apparet in §. ſi
quis forte. cũ dicit diſtractum eſt, nec videtur valere euaſio,
quam dat gl. in d. §. qui autem. quia ibi eſt maior diuinatio.
Idcirco poſſet dici ꝙ nec in contractu emptionis, nec in alio
teneatur: niſi de facto ſuo, & hæredis: ſiue promiſit ſimpli-
citer habere licere, ſiue hoc adiecto, per ſe, & alios, &c. niſi
promiſerit, vel quanti intereſt, vel pœnam, & hoc apparet in
l. ſtipulatio iſta in prin. & in toto proceſſu eiuſdem, hoc etiã
apparet in d. l. inter ſtipulantem. in princ. Nec obſt. quod ibi
ſequitur: idem &c. debes enim exponere, non ſimpliciter ob
mutuum ſpondet. i. ſpondere debet, ſi vult alienum factum
promittere, ſed curaturum ſe, & ſic nihil eſt ſpeciale in ſtipu
latione, habere licere, nec eſt fallentia, veriſimile enim eſt,
ꝙ ſi eſſent tot fallentiæ, ſicut gl. ponit, ꝙ text. aliquid expreſ
ſiſſet, qui hic pro regula ponit ꝙ non tenet promiſsio, niſi
dicat effecturum, &c. Nec ob. §. qui autem. ibi enim non di-
cit, ꝙ ſi promittatur per omnes, ꝙ habere liceat, qđ teneret
promiſsio, nec quicquam determinat de hoc. & ita non ob.
& ſi hoc diceret, deberet intelligi, modo & forma, quo obli-
gatio tenet. per verba, ſe curaturum, facturum, &c. nec ſit vio
lentia textui, quia ibi verba illa non apponuntur ad determi
nationem. an valeat promiſsio, vel non, ſed ad differentiam
oſtendendam ideo breuius ponendo terminos tales pertran-
ſiuit, In ea. gl. ibi cum alleg. l. ita quis. hoc non eſt fallentia,
4 † promittere enim factum alienum, eſt, ꝙ ille faciet vel da-
bit ſed promittere quod res talis ſit, vel quis ita inductus, vel
equus bene ambulans, hoc non eſt factum alienum. i. ab alio
faciendum. ſed quædam qualitas, ſecundum præſens tem-
pus, vel præteritum, & ideo in ædilitiis, non eſt aliquid ſpe-
ciale. Quid enim ſi quis promitteret librum eſſe bonum, & ſi
deliter ſcriptum, vel ſimile? vnde ſalua reuerentia gloſſ. illa
lex nihil facit ad propoſitum. In ea. gl. ibi cum alle. rem pu.
ſal. ſu. Pet. de Bel. per. dicit, ꝙ ibi non promittit factum alie-
num, ſed ſuum. cum promittit pupillum ſeruari indemnem:
vt l. 2. ff. rem pu. ſal. fo. certe ſi ſic promittat, non eſt dubium.
Sed quid ſi promittat ſecundum verba, quæ ſunt in glo. quæ
videntur verba illius prætoriæ? videtur quod tunc ſit fallen
tia. Item, videtur maior fallentia in ſtipulatione de rato: ibi
enim promittit dominum rem ratam habiturum. ff. de rem
ra. ha. l. in ſtipulatione. & l. ſi procurator. & ita factum alie-
num, & tamen valet. Poſſet dici, quod vbi quis promittit ex
preſſe factum alienum veluti quod Titius faciet, quod Titius
dabit non valet promiſsio. vbi vero, non ſic expreſſe, ſed inde
finite, tunc valet: ſi ſtipulatio eſt apta comprehendere factũ
promittentis, & ab ipſo faciendum: & extraneo, ſicut habe-
re licere: tunc compræhendit factum promittentis tantũ, &
eius hæredis, vt ibi & non extranei, vt dixi: vbi vero, non
comprehendit factum ipſius promittentis tm̃, & ab ipſo fa-
ciendum, ſed alienum, & indefinite profertur per verbum in
finitum, tunc valet, & ſubintelligitur, ꝙ promittit ſe curatu-
rum, vt his ſtipulationibus, rem pu. ſal. fo. rem ratam dominũ
habiturum, iudicio ſiſti. & ita poteſt intelligi l. quoties. & l. in
ter ſtipulantem. & ſic erit vera opi. do. quæ no. C. de procu. l.
1. quod ſtipulatio rem. ra. ha. poteſt ſic interponi, promittit
rem ra. dominum habiturum. licet Odo. tenuerit contra ibi.
Sed quæ eſt ratio quare melius in his ſubintelligitur curatu-
rum, quam in illa habere licere, tantum tangit factum extra-
nei, in qua non ſubintelligitur imo eſt nulla quo ad hoc? Re
ſpondeo, ſtipulatio illa hr̃e licere, ſatis operatur, abſq; ſubau-
ditione, quia comprehendit factum promittentis, & eius hæ
redis: ſed iſtæ nihil operarentur niſi ſic intelligerentur, &
verba ſunt ſubaudienda, vt res valeat, quando ad hoc poſſunt
extẽdi. ff. de reb. dub. l. quoties. de reg. iu. l. ſemper. in fi. & ſm
hoc in parte ceſſat vna difficultas, quam gl. facit, qũo fide-
iuſſor poteſt accedere in obligationibus facti, nam ſi promit
tat idem factum, promittit factum alienum. ſi vero ſuum,
promittit aliud, quam principalis. ff. de fideiuſ. l. Græce. §. il-
5 lud. Sed ad hoc † dici poteſt, ꝙ poteſt promittere ſimplici-
c ter. ff. loc. l. quæro. & videtur promiſiſſe ſe curaturum c per
prædicta. vide plene. ff. de re iud. l. nemo. de fideiuſ. l. ſi quis
pro eo. in prin. & l. ſicut reus. ff. de op. lib. l. ſi libertum morã.
Sed huic doctrinæ refragatur, quòd dicit in ratihabitione.
nam ibi promittit factum alienum expreſſe, videlicet do-
minum

minnm rem ratam habiturum , & tamen tenet ſtipulatio:
& non deberet tenere , ſecuodum primum membrum huius
doctrinæ. Sed ad hoc poteſt dici , quod doctrina prædicta in
primo membro iotelligitur, vbi principaliter promittitur fa
ctum alienum : ſed vbi conſecutiue,ſeu acceſſorie,ad fortifi-
cationem facti alicuius principalis præſertim per ipſum pro
miſſorem initi : tunc valet & videtur promittere ſe curatu-
rum ſeu facturum . ſeu ſtipulatio noo poteſt alias habere ef-
fectum,ſed ſi poſſet habere alias effectum,non. vt dixi io ſti-
pulatione habere licere : & eſt ratio , quia quando aliqua
præcedit obligatio principalis præſertim ex qua promittens
obligatus eſt : ſemper videtur factum ſuum adijcere , ſcili-
cet ſe curaturum alias non fortificaretur, ſicut in ſtipulatio-
ne de rato,iterum comparendo,vel contrahendo pro domi-
no contrahit , vel quaſi, igitur ſi ad fortificationem illorum
quæ agit promittat dominum ratum habiturum : videtur
promittere factum ſuum, ꝙ curabit vel efficiet , alias nil for
rificaretur per illam promiſsionem . Eſt ergo diſtinguen-
dum , aut quis promittit factum alienum expreſſe : & tunc
refert,an principaliter,aut ſecundario,aut per indefinita ver
ba , & tunc refert , an poſsit ſtipulatio alias habere effectum
vel non, per prædicta,quamuis autem ſit communis opin.&
quaſi omnium,quod hæ ſtipulationes de rato , & rem pupil-
li, &c. valeant ſimpliciter conceptæ : tamen conſultius fiet ,
ſi adijciatur verbum curaturum , &c.& eris ſine dubio .

Sed quæ eſt ratio,quare non poteſt promitti factum alie-
nú expreſſe,ſicut per verba inflexa, me curaturum ? Reſpon
deo , factum alienum expreſſe oon poteſt quis promittere :
6 quia promittendo,non poteſt alium † obligare . Se autem
non videtur velle obligare , nec verba important, nam qué-
que de ſe promittere oportet : ſed qnando promittit ſe cura-
turum velle, ſubauditur tunc, ꝙ factum ſuum promittit : vt
hic no. & verba ſunt magis apta ad ſe obligandum , quorum
aptitudo & reſpicitur io verborum obligatione . ff. de verb.
oblig. l. quicquid , ſi promittens alienum factum iurauerit ?
Reſpondeo , de iure cinili,non valere . C. de lega.l.non du-
bium. Sed de iure caoooico,forte contra : extra de iureiur.c.
ex reſcripto. vide in ſimili infra prox.S.

a Adnotatio. Si quis alium. Factum alienum,non poteſt in ſtipulationem de
duci h.d. Ang.

b In gl. Super hanc gl. ponit Ang. regulam,quod factum alienum, regulariter
promitti non poteſt. ab hac regula ponit ſeptem fallentias quas diligenter hic
vide in ver. in ead. gloſſ. in fin. Cætera valde bene explicantur hic per Ioan.
Fabri.

c Curaturum . Adde Thomam ferratium de aduocatis de Brixia, in ſuo tra-
cta. cautelarum caut. 43. incip. annu preterito. vbi dat optimam cautelam, qui
promiſit factum alienum, ſub pœna curando, pro poſſe negotium illud, in pœ
nam non incidit. ita no. & ibi poſui in apoſt. ad ipſum.

1 *Stipulationis concipiendæ vſus .*
2 *Adminiſtrator cui quærat.*
3 *Procurator cui acquirat.*
4 *Stipulatio cur inuenta.*
5 *Stipulari nobis qui poſſint. 7. 8.*
6 *Iudex quatenus nobis quærat, an non. 10.*
11 *Arbitrium alij non ſtipulari.*
12 *Dos qua cauſa habita.*
13 *Matri an quæratur.*
13 *§ ſi quis alij. correctus.*
15 *Procuratori an recte ſoluatur.*
16 *Adiecto an recte ſoluatur.*
17 *Vtile an ab inutili vitietur. 18. 19.*
20 *Adcreſcatne in contractibus.*

a SI QVIS [a] Alij. In gloſ. id eſt. dominio. io fin. Item
multi alij ſicut beneficiati, beoeficijs ſuis, extra de pecu. cler.
per totum. & videbitis infra in gloſſ. proxi. In gloſſ. & eſt
ratio. ibi cum dicit : rem pu. ſal. ſo. vide infra eodem S. ſed &
ſi quis ſtipuletur, ff. de verb. oblig. l. liber homo. S. fin. In
ead. gloſſ. ibi cum allegat. S. ſi quis inſulam , ſed non videtur
fallentia in his caſibus , quia non alijs , ſed ſibi principaliter
ſtipulatur, propter intereſſe ſuum, & ſibi principalem actio-
nem quærit : vt videbitis infra. S. ſequente. ſed & ſi quis ſti-
puletur. In ea. gloſſ. ibi cum allegat l. in cauſæ. S. ſi. etiam ſi
formet verba in perſona domini , quamuis alias non valet
vt videbitis infra S. alteri . Dyn. tamen tenet contrarium ;
in l. in omnibus, & eſt ratio authoritas iudicialis , per quam
interponuntur. ſ. de diui. ſtipula. circa prin. Io ea. gl. cum alle
gat. l. ſi procuratori. in cuius perſona habeat coocipere ver-
ba: not. glo. ꝙ in ſua, vt d. l. ſi procuratori. Docto. ibi tenent
1 contra & in illo † & io omni caſu, quo acquirere poteſt. ꝙ nó
refert, in cuius perſona, verba concipiantur. ſicut nec in tuto
re, vel in alijs, & idem videtur notare glo. in l. quod procura-
tor. ff. de procu. & infra S. alteri. In ea. gl. ibi cum alleg. de in-
ſti. l. 1. in ſi. idem videtur io omni procuratore. ff. de act. emp.
l. Iulianus. S. ſi procurator. Sed gl. intelligit ibi in inſtitore, vt
ibi no. in l. multum. C. ſi quis alte. vel ſibi. non ſic in geſtore.
vide infra S. alteri . Idem quoque videtur in quibuſcunque
2 † habentibus adminiſtrationis officium , ꝙ poſsint acquire-
re, ratione rei, quam adminiſtrant: vt bailliuis contratarum,
procuratoribus operum publicornm , ad inſtar tutorum , &
curatorum, & rectores eleemoſynarum vel aliorum officio-
rú, eadem ratione ff. quod cuiuſque voiuer. l. ſi. de vſuca. l. Ca
ius. In ſtipulando tamen eſt ſeruandus ordo. ff. de adm. tu. l.
quoties. nó tamen neceſſario, vt ibi no. Item qnicunque ſim
plex procu. poteſt acquirere, vbi ex re domini ſtipulatur , vt
l. ꝙ procurator. ff. de proc. alias oon videtur , quód procura-
3 tor † acquirat domino, ſine ceſsione. ff. de acq. poſ. l. poſſeſsio
quoque. S. videretur enim iuſtum, & æquum prædicta. l. t. S.
ſi. cum l. ſeq. de inſti. obtineret in omni procuratore . ꝙ actio
detur domino in ſubſidium proc. mortuo ſioe hærede ar. C.
de act. & obl. l. 1. Item in mntuo procurator acquirit domino
certi cõdictionem. ff. ſi cer. pe. l. certi cõdictio. S. ſi nummos.
& in caſu actionem ex ſtipulatu. eo. tit. l. ſi pecuniam. & iun-
ge infra quod cum eo. vbi plenius dicam. In ea. gl. ibi cum al
leg. S. ex his. ibi videtur loqui in prætorijs, ſeu iudicialibus.
Sed quid in conuentionalibus ? Non videtur idem, quia non
4 reperitur, † & ſtipulationes inuétæ ſunt ad hoc, vt vnuſquiſ-
que ſibi acquirat j. S. alteri. Præterea, omnes tex. videntur có
cludere, quód publica perſona ſemper ſtipulatur, vbi pars nó
poteſt ſtipulari, vt d. l. 2. & l. 3. rem pu. ſal. ſo. eo. tit. l. ſi ſer. &
d. l. quoties. de admi. tu. Igitur in connentionalibus, quæ con
ficiuntur mera volútate, quid ad ipſum ſi partes conueniát ſi
velint inter ſe ? & pro hoc facit, ꝙ not. in cor. de excu. & qui
cum &c. ſuper verbo cautionem. Vt autem ſuper hoc ple-
nius ioſtruaris, (ne hæ glo. te decipiant) ſcire debes, ꝙ iudex
5 ſtipulari poteſt , † & illud non reperitur in multis legibus
expreſſnm, niſi de magiſtratu. in l. ff. de magiſtra. conuc. l. 1.
S. exigere. tamen hodie bene expreſſum eſt extra de vſuc. c.
quanquam. lib. 6. alle. in glo. Præterea ſi licet minori, multo
magis & maiori. vt in S. ex his. bene reperitur, quód recipit
renuntiationem. Sed de ſtipulatione non loquitur . Item
notarius, ſeu tabellio publicus de hoc C. eo. l. cum cognatos .
& d. l. 2. rem pu. ſal. ſo. de ado. l. non aliter. ſupra de ado. S.
cum autem . ff. de vſuca. l. Caius , ſecundum vnum iotelle-
ctum . & in multis alijs legibus . Item dicit gloſſ. vel ſimi-
li perſona publica . Quæro pro Deo qnæ eſt ita ſimilis
perſona ? certe officialis ſeu executor curiæ in d. authen.
de his qui con. & recon. quæ eſt C. de litis conteſta. authen.
libellum. ff. de in ius vocan. l. enm, pro qno quis & l. 3. ff. rem
pu. ſaluam ſo. C. ſte oper. noui nnntiatio. l. ſin. Item de iure
cano. proprius ſacerdos, exta de conuer. coniuga. c. dudum .
Sed Hoſt. dicebat , quód illud fecerat ſacerdos, de mandato
epiſcopi. hodie eſt expreſſum contra de vſur. c. quamquam .
6 lib. 6. Igitur redeundo † ad ſingula , credo , quód index oon
poſsit acquirere, niſi in rebus & cauſis, quæ ad eius pertinent
officium & in caſu, quando non eſt pars, quę ſtipulari poſsit.
& hoc eſt expreſſum d. cap. quamquam. & d. S. exigere, & di-
cta l. ſeruum. hoc etiam no. in d. authen. de exec. licet videa-
tur notari C. de tab. l. generali. ſed illa in tabellione . de quo
infra dicetur . & eſt optima ratio , quia huiuſmodi ſtipula-
tiones, fuerunt inuentæ in ſubſidium, & contra ius commu-
ne . quia de iure communi vouſquiſque debet ſibi ſtipulari
infra S. alteri. ideo in terminis ſuis teneri debet, & hoc etiam
ſentit Innoc. in cap. dudum . ſupra alleg. & bene apparet ,
quód hoc ſit in ſubſidium , quia lex dicit. quod ſeruus emen-
dus eſt pupillo , pro ſtipulando, ſi habeat de quo, antequam
hæ per-

hæ perſonæ ſtipulentur, vt d.l. 2. Et credo, quòd ſi non per-
tineat ad officium, ſicut in mere voluntarijs conuentionali-
bus omnino extraiudicialibus, quod nō valet ſtipulatio. imo
nec in illis, ſi ſit perſona præſens, quæ ſibi ſtipulari poſsit,
ſeu perſona eius iuri ſubiecta, per dicta iura, quæ dant ordi-
nem, & non ſine miniſterio, videtur ibi. Sed huic obſt. quod
not. in d.l. quoties. de admi. tut. vbi dicit gloſſ. quòd valet
ſtipulatio, etiā ſi turbetur ſimilis ordo. Sed ſuppoſito, quòd
7 illa gloſſ. eſſet tex. non eſt idem, quod in tutore, † & pupillo,
& alijs publicis perſonis, quia tutori nedū permittitur, imo
iniungitur, pro vtilitate pupilli ſtipulari: his autem nihil in-
iungitur, ſed permittitur in caſibus prædictis propter neceſ-
ſitatem, & apparet, quòd non eſt idem, quod in tutore, quia
ille non debet emere ſeruum pro ſtipulando, ſed iudex hoc
debet facere, vt l. 2. ff. rem pu. ſal. ſo. Item obſt. quòd abſenti
poteſt acquirere: vel alias impedito, multofortius præſenti.
ff. de verbo. obli. l. ſi procuratori præſentis. Sed ratio eſt hæc:
quia hoc eſt repertum in ſubſidium tantum, vt ſupra dictum
eſt ex neceſsitate quadam, in procu. non ſic. Præterea, procu.
habet mandatum a domino, & eius perſonam repræſentat,
8 magis quam iudex. † Circa vero acquiſitiones: ſeu ſtipula-
tiones, quę fiunt per notarios, ſeu officiales, credo idem. non
ob. eo quòd habetur in d.l. generali. & per iura prędicta. Plus
dico quod illi non poſſunt ſine iuſſu iudicis ſtipulari, nec ac-
quirere: iudex vero poteſt, ſine iuſſu. & ita no. Inno. in c[illegible]
dum. ſupra alleg. & patet in d.c quanquam. de vſur. ſu[illegible] al
leg. & hoc ſatis dicitur in d.l. 2. rem pu. ſal. ſo. ibi apud præto
rem &c. & per hoc poſſes multas procurationes, & literas a-
lias impugnare, in quibus notarij ſtipulantur abſque iuſſu iu
9 dicis. Quod autem dixi de ſacerdote, quòd poſſet † ſtipulari
ſine iuſſu iudi. hoc intellige in actibus morientium, & con-
ſcientiæ, in quibus eſſet periculum iuſſum expectare, in alijs
non crederem. & ſatis innuit text. in d.c. quanquam. ibi cau-
tionem huius præſentis conſtitutionis autoritate. q. d. quòd
non alias de iure communi concederetur, & facit quòd con-
ſueuit dici iuxta c. cum eſſes. extra de teſta. & per hoc credo,
quòd iudex non poſsit ſtipulari in negotio, cuius iuriſdictio
ad ipſum non pertinet, vel ratione rerum vel perſonarū quia
10 † quo ad illos eſt priuatus, & (ſicut dixi) non poteſt ſtipula-
ri, niſi negotium tangat eius officium. Sed ſatis poteſt dici
quòd ſi promiſſor in hoc porriget iuriſdictionem eius, & ſe
ſubijciat: quòd valeat ſtipulatio. ff. de iuriſd. om. iu. l. eſt re-
ceptum. de iud. l. 1. & bene facit quod no. in ſi. ff. de tu. & cur.
da. ab his. l. diuus. Et idem ſi officialis vel notarius ſtipulare-
11 tur de iuſſu iudicis & prorogati in caſu prædicto. † Sed quid
de arbitro? Videtur idem: quia ad morem iudiciorum reda-
cta ſunt. l. 1. ff. de arbi. Sed poteſt dici cōtra, quia priuata per
ſona eſt arbiter ff. de ar. l. arbiter intra certum diem. In ea. gl.
cum alleg. l. quoties. ſuper hoc reperies iura varia. quædam
enim leges dicunt, quod ex pacto appoſito in rei traditione,
acquiritur alij· vt d.l. quoties. & l. Publia. & l. Caius. C. de
pact. conuen. l. pater. C. ad exhi. l. ſi res de pig. act. l. ſi cum
venderet. Alia iura dicunt contra. ff. ad Trebel. l. debitor. §.
fin. C. de donat. l. cum res. ff. de pact. do. l. inter ſocerum. §.
cum pro ſe filia. C. de pac. con. l. pactum. de iure dotium. l. ſi
genero. ff. de ſolu. l. ſi cum Cornelius. Doct. conſueuerunt di-
cere. in l. cum res. C. de don. quod ideo non quæritur actio,
quia alia via creditoribus prouiſum erat. Quæ ſolutio non
videtur ſufficiens, quia in l. ſi res etiam, alia via erat proui-
ſum, & in l. ſi cum venderet. Pet. de Bel. per. parum dicit hic;
ſed ibi cum gloſſ. alleg. l. quoties. opponit de l. ff. ad Trebel.
12 l. debitor. §. ſin. & ſoluit, quòd debitor maritus † non habe-
bat dotem ex cauſa lucratiua: ideo non mirum ſi non potuit
onerari per pactum filiæ, ff. man. l. Iulian. in l. quoties. habe-
bat cauſam lucratiuam. nihil aliud dicit pertinens ad hunc §.
niſi quod aliquantulum tractat materiam, quando commit-
tatur ſtipulatio pœnalis, quæ non eſt proprie. Hic ergo ſup-
ponitur, quod vbi recipiens habet lucratiuam cauſam poteſt
onerari pacto vt tertio quæratur actio. Sed contra hoc eſt l.
cum res de do. vbi habebat tit. lucratiuum. & valet pactum.
Item contra hoc eſt l. ſi cum venderet. ibi habebat non lucra
tiuum, & tamen valet, & l. Caius. & l. pater. Præterea, quid
refert ex qua cauſa, ille qui pacto oneratur, haberet rem, cū
certum ſit ipſum ex ſua voluntate, & conuentione onerari?
Præterea videretur dicendum quod aut pactum apponitur,
in traditione pro tertio, qui eſt dominus rei, vel ad quem
pertinet, vel alias pertinere deberet, & tunc de rigore non
agit, ſed de æquitate datur vtilis, vt l. ſi res ad exhib. & l pa-
ter. de pact. con. & l. Caius. ſol. mat. Si vero pactum appo-
natur pro alio, tunc ſi donare voluit illi, pro quo opponit,
datur ei actio ex æquitate: vt l. quoties ſupra alleg. alias non,
vt iuribus allegatis pro contrario. Sed nonne ſemper vide-
tur donare, ex quo ſtipulatur ei reddi? Reſpon. non, ff. de dō.
l. donationes. §. pen. niſi hoc dicat, vel ratio affectionis hoc fa
ciat præſumi. ff. de proba. l. Procula. de do. inter vir. & vxor.
13 l. ſi ſeruus communis. Cur † ergo non acquiritur & matri,
in l. debitor. §. fin. ff. ad Trebel. cum ibi præſumatur affectio?
Dicas quod loquitur ſecundum antiqua tempora, ſed ſecun-
dum iura. C. acquiretur vtilis per l. quoties. Vel dicas, ad ll.
quæ dicunt non acquiri, verum eſt, de rigore, ſed de æqui-
tate ſic, per leges Codicis in caſibus prædictis. Rationes au-
tem præmiſſorum, ſatis patent, quia iura fauent dominis, &
intereſt plus eorum agere ex pacto, quam rei vendicatione,
in qua vix probaret, & quòd dixi de dominis, idem crede-
rem, de quaſi dominis, cum æquiparentur. Quinimo de om
nibus, qui rem pro ſuo tenebant, ſi pactum apponatur per il-
los, qui cauſam habebant ab eis, & qui eis reſtituere teneban
tur rem ab ipſis traditam, ſecus ſi alias debitā per l. cum res.
Sed quid: ſi quis alteri paciſcatur, vel ſtipuletur, & promiſ-
ſor ſe obliget iuramento? Reſpon. de iure ciuili non valet,
vt dixi in ſimili ſupra proxi. §. Sed Ioan. glo. decretorum, vi-
14 detur tenuiſſe, quòd iſte † §. ſit correctus, de iure cano. ma-
xime quando appoſitū fuit iuramentum, vt no. 1. q. 7. c. quo-
ties. in glo. ſuper verbo, & per te. Ego non credo hoc maxi-
me, quia de iure cano. nouiſsimo. eſt ſpeciale in certis perſo
nis, & caſibus, quod alij acquiratur vt c. quanquam, ſepius al-
legat. & ſic in contrarium eſt ius commune. Sed bene credo,
quòd vbi iuramentum fuit appoſitum, quod eccleſia debet
compellere promiſſorem ad tenendū iuramentum, & ſic quo
ad hoc poſſet verificari, quod dicit Ioan. In gloſ. non tamen
hæred. ibi cum allegat. l. cum quis. Pet. dicit quòd per legem
illam poteſt dici quod ſi quis abſuturus, conſtituit procurato
15 rem ad negotia, cum † poteſtate exigendi, quod ſi procura-
tor mutauerit conditionem ſuam de frugi, ad prodigū, quod
debitores non liberantur ſoluēdo tali, ſubaudi ſcienter, & de
hoc dicit eſſe caſum. ff. de ſol. l. ſi cum Cornelius. pro quo fa-
cit. ff. de teſta. tut. l. pater. Sed quid ſi erat talis tempore con-
ſtitutionis, conſtituens tamen ignorabat, debitor ſciebat, & ei
tali, ſciens ſoluit? Videtur idem, ſi conſtaret ſibi de ignoran-
tia conſtituentis per d.l. ff. de confir. tut. l. vtilitatem. Sed in
caſu quo conſtituens ſciret, videretur liberatus. ff. pro emp. l.
ſi quis cum ſciret. & idem dicerem de executoribus vlt. vo-
lun. quos epiſcopus poteſt remouere ſi mutata fuerit eorum
conditio, vel ab initio fuerint inſufficientes, vide C. arbi. tut.
l. ſi. vbi ſcripſi & no. quod iſte. §. obtinet, quādo adijcitur hęc
diſiunctiua, aut ſecus ſi diceret & Titio, vt infra proxi. quia
tunc adijceretur ad obligationem, quo caſu nō operatur ad-
16 iectionem. ff. de verbor. obliga. l. eum qui la 2. §. qui ſibi, † In
gloſ. niſi in caſu. in fi. & per hoc videtur, quod ſi adiectus re-
ciperet monetam, quam ſtipulator non teneretur recipere,
quod ſoluens ei non liberatur. In gloſ. nunquid. ibi cum al-
lega. l. qui fideiuſſor. & l. qui patitur eod. titu. In fine glo. te-
net Dyn. in d.l. vero procuratori. §. interdum, & ſic intelli-
gas quod no. ff. de ſolu. l. qui res. §. mihi Romæ. de vſufruct.
l. ſed ſi quis ſtipuletur, & hoc niſi animo donandi fecerit,
quod non præſumitur, vt no. §. qui in fundum alleg. in glo.
niſi adijceretur in facto, quod filius ſtipulatoris, non inter-
eſſet vt §. mihi Romæ ſupra allegat. tunc enim non videtur
habere animum obligandi adiectum, ſicut nec ſi ipſemet
17 in alieno ædificaſſet, vt ſupra de re. diu. §. ex diuerſo. † In
glo. pro parte. in fine in hoc brocardo conſueuerunt glo.
diſtinguere an vtile & inutile poſſunt ſeparari, vel non,
primo caſu vitiat, ſecundo non, vt not. ff. de vſuris. l. pe-
cuniæ fœnebris, per l. 1. §. Trebatius, verſicul. Marcel-
lus

Ius autem. & §.item quæritur. de aqua quotidiana, et eſti. de condit. ſurt. l. ſi ſeruus. §. boue. ſed contra hoc inſtatur, quia ſeruitus eſt indiuidua, niſi ſeruitus vſusfruct. ff. ad l. ſal. l. vſufruct. & tamen in eo inutile nõ vitiat, vt in leg. ff. communia prædi. l. proprium. Dy. diſtinguit tres caſus, extra. de reg. iur. ca. vtile, dicit enim quod quandoq; reperiuntur duo concurrere ad confirmationem alicuius actus: quorum vnum vtile, alterum inutile, tunc ſi vnum ſufficeret, valet quod agitur ff. quod ſalſ. tut. auto. l. 1. §. idem Pompo. melius in §. 1. verſi. interdum. de arbi. l. ſed ſi ita. alias ſi vtrunq; requireretur, nõ valet, vt l. parui. §. 1. allegata pro contraria. Sed contra primum membrum, eſt manifeſte extra. de offic. deleg. cap. cum ſuper. vbi alter ſolus poterat & tamen propter adiunctũ inutile totum vitiatur. Sol. quicquid agant homines, intentio indicat omnes, nam ſi animus agentis negotium erat talis, quod negotium virtutem reciperet ex vtroque, tunc non valet, etiam ſi vnum ſine alio eſſet ſufficiens, quia intentio non fundabatur ſuper vtili, & hoc ſi de hoc conſtat, alias in dubio procedere deberet quod Dy. dicit. Quandoque actus conſtat ex pluribus. quibuſdam vtilibus, quibuſdam inutilibus, & talia plura ſub eodem actu comprænhenduntur, & tunc diſtinguitur, an poſsint ſeparari, vel non, ſecundum Dyn. Sed obſt. l. proprium & l. fundus ille. quæ ſtatim allegantur in gl. proxi. Item ob. ff. de pecu. leg. l. 1. & ff. de condi. & demonſt.
18 l. cum tale. §. Mæuiæ. Poteſt aliter diſtingui, quia † aut actus vtilis: vel inutilis. ſe habent per modum principalis, aut alterum, per modum acceſſorij. Primo caſu, aut idem poteſt aſsignari cogens quod vtile debeat ad ſe trahere inutile, & runc trahit, vt l. fundus ille. ff. de contrahen. empti. ff. de donatio. inter vir. & vxor. l. ſi ſponſus. §. generaliter. aut econtra, quòd inutile trahit ad ſe vtile, & tunc inutile trahit, vt ff. ad legem Cor. de falſ. l. filius emãcipatus. & d. l. proprium aut non poteſt ratio aſsignari maior in vno, quam in alio, ſed quolibet habet rationem ſuam ſeparatam, & abſque inconuenientia poſſunt ſeparatim iudicari, tunc vnum non trahit ad ſe aliud, ſed vnum remanet vtile, aliud inutile. C. de dona. l. ſancimus. §. ſi quid autem, & hic. & d. l. 1. §. ſed ſi mihi. In ſecundo caſu quando alterum ſe habet per modum acceſſorij, tunc erat quæſitum in vtroque, & runc per vnum non vitiatur alterum, de pecul. lega. l. tunc inutile, aut non, & tunc aut per acceſſoriũ deuenitur ad principale, & poteſt dici, quod, vno vitiato, vitiatur aliud, vt in d. §. Mæuio. Aut non, & tũc, viciato principali, vitiatur acceſſorium, vt d. l. 1. & 2. de pecu. leg. ſupra de leg. §. ſi quis ancillas. Quandoque ſunt plures actus diſtantes, & ſeparati, quorum alterum vadit ad deſtructionem alterius, & illud membrum proſeqnere vt Dyn. ibi
19 quia non tangit hanc materiam. † Modo redeamus ad declarandum aliquantulnm huiuſmodi membra: aut ratio poteſt &c. & de hoc potes ponere exemplum ff. qui. ad lt. procl. non lic. l. fin. §. fin. ibi enim ratio, eſt pro vtili: videlicet bona fides illius ementis. Item quia mala fides vnius, non debet nocere alteri, item ex parte vendentis erat intentio, ſe inſolidum iugo ſeruitutis ſupponendi ſcienter, vnde ratio dictat, quod vendentis ſcientia, & alterius emptoris, eis nocere debeat. non autem alij ignoranti, qui bonam fidem habebit, & eodem modo in l. fundus. illa erat intentio venditoris torũ vendere, & ſi defectus fir, quin torus ſit venditus perueniebat ex parte emptoris, qui alium intendebat aſſociare, ideo expedit venditori, quod torus ſit venditus, quia ſic ſatis ſit rationi; & nullum ſequirur inconueniens, & eodem modo in §. generaliter, quia cum probibitio ſit quodammodo contra ius commune, non eſt mirum, ſi vtile trahat eam ſed ſecus in caſu iſtius. §. quando promittit ex cauſa donationis, quia tunc magis expedit, promiſsionem in parte non tenere, quã ſi tota tenerer, & hęc ratio not. ff. de acquiren. rer. domi. l. per ſerunm. §. quod vnius. ſed contra, vbi fortior ratio facit, pro inutili, vitiar vtile. vt in §. irem quæritur ſupra allegato ibi enim fortior eſt ratio, pro inutili, qnia ibi vtens aqua aliam immiſcnit. & ita facto ſuo damnificat alinm, & alio modo vtitur, quam debeat. Idcirco maior ratio eſt, qnod ipſe prohibeatur in rotom: quam quod vteretur in torum, ne lucretur ex culpa ſua: ideo in totum prohibetur. Item in l. proprium ſupra allega. qnando ſtipulatur ſibi, & ſocio, ratio eſt, quòd inutile trahat ad ſe vtile, quia ſeqneretur abſurdum iuris, quòd vnus poſſet quærere ſeruirutem alij, quod eſt cõtra ius: vt ibi. Er ſic potes dicere, in mnltis alijs caſibus. & per hoc videtur quod ſi res indiuidua verteretur in obligatione, vel aliqua alia, cuius ratio traheret totum, ad alteram partiũ: ꝙ non obtineret iſte §. imo aut tota ſtipulatio valeret, aut to
20 ta annullaretur per prædicta. † Er nota ꝙ per bunc §. cũ con cor. conſueuit dici, quòd in contractibus inter viuos, non eſt locus iuri accreſcendi. ff. de verb. obli. l. ſi mihi & Titio. & de lib. can. l. liberum. §. ſi duo. quemadmo. ſer. ami. l. aquam. in ſi. & d. l. per ſeruum. §. quod vnus. Aliqni inducunt in ſeud. de duo. fra. de nouo beneſi. inneſt. c. 1. & 2. qui ſeud. da. poſſ. c. 1. Sed illa parum faciunt, quia ibi agitur de ſucceſsione, non de iure accreſcendi. Sed pro parte cõtraria facit. ff. de autho. tu. l. ſi ſeruus communis. ſupra de ſtip. ſeruo. §. fin. Sed ibi non iure accreſcendi, imo ab initio, illi qui capere poteſt torum, acquiritur ex diſpoſitione legis, perinde ac ſi eſſet ſeruus ſolus illius. item facit C. ſi libera. imperia. ſo. ſine hæred. deceſ. l. vnica. lib. 10. ibi, nil agitur, de iure accreſcendi. ſed de ſucceſsione. Item facit d. l. fundus ille. Sed ibi ex proprio contractn, totum acquiritur, l. diſponente. Et idem dicas, ad legem Iuliann§ §. idem Celſus. de actio. empt. de bon. liber. l. communi liberto. de aſsigna. liber. l. vtrum. ad legem Cornel. de ſal. l. filius emancipatus. §. 1. quia in nulla reperies, qnod hoc ſit iure accreſcendi, ſed propter indiuiduitatem, vel aliam rationem, niſi in vſuſruct. vt not. ff. de vſufruc. accreſcen. l. 1. §. qnotidie. In glo. ſcilicet per patientiam. vnde proprie ius accreſcendi locum habet, quando duobus, vel pluribus, poterat res acquiri, & alter repudiat, ſicut patet in materia. C. qnando non petentium partes petenti. accreſcant.

a Adnotatio. Si quis. Alteri ſtipulari nemo poteſt, niſi ei cuius poteſtati ſit ſubiectus: extraneus vero poteſt ſolutioni eſſe adiectus, h. d. ſecundum Ange. Cætera dic vt hic per Ioan. Fab.

b Ad mortem iudiciorum redacta ſunt &c. Adde hoc eſſe verum in arbitris iuris. & ſtatutarijs: vt no. cano. & præſertim Fely. in c. ſi. col. pe. & ſin. verſi. ſententiæ arbitrorum. nume. 11. extra de re iudi. & an æquiparentur iudicibus ordinarijs, vel delegatis: ponit idem Felyn. vbi ſupra verſic. vnde dicit Bald. nume. 12.

1 *Pater quando & an quærat filio, 2. 3. & 4.*
5 *L. quod dicitur. ſenſus.*
6 *Pater an recte filio paciſcatur. 7.*
8 *Filio non niſi in mortem recte ſtipulari 9.*
10 *Filio quæ acquiruntur an non. 11. 12. & 13.*

a Et vero, a Qui. In gloſſ. ſic de verb. ſigni ſi. in ſi. gloſſ. ſed huic. ſi. obſtat. ff. de verbo. oblig. l. quod dicitur. la 2. ver. alioquin. ff. de pact. do. l. cum dos. §. 2. verſi. quo caſu. de pact. l. ſi tibi. §. ſi pactus. vbi parer nõ acquirit filio nec eadem vox imo diuerſæ voces reputantur, & diuerſæ ſtipulationes. Di-
1 cas † plenius, quia aut pater ſtipulatur filio emancipato, aut in poteſtate conſtituto. Primo caſu non acquirit filio. C. de iur. do. l. ſi genero. & ibi nota. & hoc tenet Dyn. in l. quod dicitur ſupra alleg. niſi in caſu, quo extraneo poſſet paciſci, vel acquirere. de qno §. proxi. ſcripſi, vide ibi. Et ita non obſt. ff. ſolu. matrim. l. Cains. vbi acquirit liberis filiæ, qui non ſunt in poteſtate. & aliæ leges quæ concordant cum d. l. caius. quę loquuntur in caſibus ſuis, vt ibi ſcripſi. Sed hnic opin. obſt. ff. de caſtr. pec. l. ex caſtrenſi. vbi pater acquirit filio in caſtrenſi peculio, & tamen filius, qno ad caſtrenſe peculium, habetur pro patreſam. ff. ad Mace. l. 2. & multo ſortius videretur quod filio emancipato acqnirere deberet, & banc opin. tenet
2 Iacob. de Ra. alibi. per dict. l. ſed ſatis poteſt dici. quòd † non acquirat emancipato, nec eſt bonum argumentũ, de caſtrenſi peculio, quia pater maius ius habet in illo quam in bonis emancipati, quod apparet, quia illud occupat iure peculij, ſed bona emancipati non, præterea pater reputatur quaſi dominus caſtrenſis peculij. ff. de ca. pe. l. proponebatur. & l. filius. & l. de hęreditate. §. 1. propter qnòd videtur prima opi. glo. & Dy. verior. nam cum pater non poſsit acquirere filio in poteſtate conſtituto, vr infra patebit. multominus eman-
3 cipato. † In ſecundo caſu quando ſtipulatur filio in poteſtate conſtituto.

conſtituto. gloſ. diſtinguit, quia aut ſtipulatur filio, vt hæ-
redi, aut vt filio, aut vt extraneo, aut filio in poteſtate bene
merito: aut eſt dubium, vt not. ff. de pact. l. ſi tibi decem. §. ſi
pactus. Alij dicunt, quòd aut ſtipulatur dari, aut fieri: & ſi
fieri, aut per alium ipſi filio, aut per ipſum filium, alij. vt
no. in l. quod dicitur. & ibi Dy. dicit quòd coniungendo il-
las duas glo. habes plenam notitiam huius materiæ: & mihi
videtur quòd per illam habeas ignorantiam. nam prima di-
ſtinctio gloſ. videtur inſufficiens. ibi enim dicitur quòd vbi
pater ſtipulatur filio, vt hæredi, datur directa, & in dubio vi
detur, vt hæredi ſtipulari, & ſic illa diſtinctio videtur loqui,
quando pater poſt mortem ſuam ſtipulatur. Quid ergo, ſi in
vita? diſtinctio prædicta non te inſtruit. item prædicta diſtin
ctio eſt inſufficiens, quia loquitur de exceptione doli, non
de actione doli quęrenda. & ita illa glo. non plene loquitur:
4 nec plene inſtruit. Præterea † prædicta diſtinctio habet ne-
ceſſario intelligi, quando pater poſt mortem ſuam ſtipula-
tur: quia ſi in vita, ſibi acquireret, vel nulli, vt d. l. quod dici-
tur. & ſic in illo caſu non poſſet obtineri prædicta diſtinctio.
Et in hoc eſt inſufficiens, nam non declarat, nec plene diſtin
guit quomodo fiet ſtipulatio in vita, vel poſt mortem, in quo
cadit diſtinctio, vt l. quodcunque. §. non ſolum. ff. de verb. ob.
Item illud quod no. in d. l. quod dicitur, non videtur proce-
dere. dicit enim ibi glo. quòd ſi in ſtipulatione per patrem fa
cta, vertitur factum per filium faciendum, non valet; ſed vbi
vertitur factum per alium filio faciendum, bene valet, quia
non confertur in perſonam filij, hoc non videtur procedere,
quia omne factum cõcurrit circa perſonas illorũ, qui edunt,
& quibus eduntur. ff. de ope. lib. l. operæ. & ſic aliquid confer
5 tur in perſonam filij. Præterea ſi bene cogites in l. quod † di-
citur. non videtur in ſtipulatione factum, a filio faciendum:
ibi enim pater ſtipulabatur a tertio filio ire agere licere. Cer-
te in hac ſtipulatione non vertitur, quod filius eat vel agat,
nec ad hoc quid obligatur: nec quiſquam hoc promiſit. Sed
vertitur quòd poſſeſſor non impediat eum, ire agere: vt l. ſti
pulatio iſta. ff. de verbor. obliga. & ſcripſi ſupra eo. §. ſi quis
alium. Et ita factum non promittentis eſt in obligatione, nõ
factum ipſius filij. Vnde glo. illa videtur errare manifeſte, ſal
6 ua reuerentia ſua, propter quod dicas plenius: quia † aut pa
ter paciſcitur, vel ſtipulatur pro filio ad eius liberationem:
& tunc pactum valet indiſtincte, ſi pater nomine filij conue-
niatur, ſeu conueniri poſſit. ff. de iureiu. l. qui iuraſſe. §. 1. ff.
de pac. l. & hæredi. §. nos autem. & prodeſt vtrique, patri, &
filio, vt ibi. Si vero pater non poſſet conueniri: quia filius nõ
habebat peculium: tunc potes diſtinguere, vt gloſ. fin. d. §. ſi
pactus. quia aut paciſcitur, vt hæredi: & poſt hæres efficitur,
& tunc datur directa exceptio. aut ſimpliciter, tunc doli. Il-
lud autem membrum quod ſequitur in glo. aut vt extraneo,
tunc nulla, non mihi placet, nec leges, quas glo. ibi allegat, fa
ciunt, quia loquuntur, quando pater ſtipulatur ad obligan-
dum, de quo ſtatim ſubijcietur. Præterea talia verba, promit
tis, vt extraneo, & alias bene merito, non vt filio. non abdicãt
filiũ, nec iura filiationis tollunt: quia non nudo cõſenſu, &c.
C. de eman. lib. l. nec auus. ff. de pac. l. ius agnationis. Nec ta-
les expreſſiones, vel diſpoſitiones iuris immutant. ff. de caſtr.
pec. l. ſi forte. Vnde talia verba eſſent valde extranea in ſtipu
lando: & ipſe eſſet bene fatuus, ſi talia apponeret. Et miror
vbi gloſſatores repererunt hoc. Sed huic opinioni obſt. §. ſi
pactus ſupra alleg. ſed intellige quod non prodeſt filiæ dire-
cta, etiam ſi hæres extitit, ex quo non paciſcebatur, vt hære-
7 di, ſed prodeſt exceptio doli: vt §. nos autem. Si vero † pater
ſtipulatur, vel paciſcitur filio, alium obligando: tunc aut ſti-
pulatur ſimpliciter, aut poſt mortem ſuam. Primo caſu, aut
tale quid vertitur in obligatione, quod eſt acquiſibile: & tũc
ad ipſum patrem tranſit, & ſibijpſi acquiritur, vt hic. & l.
quod dicitur. & l. eum qui. §. 2. aut de natura rei eſt acquiſi-
bile filio, quia forte eius perſonam ſolum concernit, & non
patris: tunc nihil valet ſtipulatio, nec filio acquiritur: vt l.
quod dicitur. 2. reſpon. ff. de pact. dot. l. cum dos. & hic in fin.
cum dicit in his rebus quæ tibi, &c. & hoc niſi tenderet ad
exonerationem patris. Quid enim ſi pater ſtipuletur a ma-
giſtro, quòd alat & inſtruat filium in aliqua ſcientia, vel arti-
ficio? dic quod in vita patris non valet. ff. de pact. l. & hære.
§. nos autem. In ſecundo caſu, quando poſt mortem ſtipula-
tur filio, acquirit vtilem ſecũdum omnes glo. doc. vt l. quod-
cunque. §. 2. & ſi bene reſpicias, hoc volũt text. qui nunquam
faciunt differentiam, niſi inter res acquiſibiles, & non acqui-
ſibiles. Modo videamus de rationibus diuerſitatum: & certe
quatenus tangit prima membra, quod pater melius acquirat
ad liberandum, quam ad obligandum, patet ratio vulgaris,
quia proniores ſumus, &c. ff. de actio. & obli. l. Arrianus. Sed
8 quatenus tangit duo membra ſequentia, quæritur quare † me
b lius acquirit filio, ſtipulando poſt mortem, b quam in vita?
Poteſt dici quòd quandiu pater viuit, filius non habet inte-
gram perſonam, & eſt ſub regimine patris, & ideo iura non
curant, quòd ei aliquid quæratur per patrem in vita, ſed poſt
mortem eius ſic. Sed contra hoc obijcitur quòd pater poſt
mortem, non debeat ſtipulando acquirere filio, ſed ſibijpſi;
quia in ſtipulationibus inſpicimus, quo ad acquiſitionẽ tem-
pus ſtipulationis interpoſitæ. ff. de verb. oblig. l. ſi filius. quam
uis ſuſpendatur, vel differatur ſtipulatio per euentum condi
tionis. Igitur videtur quòd ſtipulando poſt mortem debeat
ſibi acquirere, non filio, inſpecto tempore interpoſitæ ſtipu-
lationis. Sed ad hoc poſſet dici quod illud obtinet vbi ſtipu-
latio ſuſpenditur per conditionem extrinſecam, ſecus ſi aga-
tur, vt in aliquod tempus differantur. ff. de ſtipu. ſeruo. l. fin.
Sed fortius opponitur, illa ſtipulatio non valet, quæ confer-
tur in tempus, quo ſi iniretur, tenere non poſſet. C. de dona.
ante nup. l. quod ſponſæ. ſed quando confertur poſt mortem
patris, confertur in tẽpus quo filius futurus eſt ſui iuris. quo
caſu acquirere non poſſet ei, nec teneret ſtipulatio: vt l. ſi ge
nero. cum ibi notatis ſupra alleg. ergo nec iſto caſu acquire-
9 ret, imo nec valebit ſtipulatio. Sol. † verum eſt quòd non va
let nec acquiritur de rigore, ſed ex quadam æquitate diſpen-
ſatiue valet, videlicet vt vtilis acquiratur. Vel ſi velles poſ-
ſes dicere, quod ille §. de lege quocunq;. intelligatur in caſu,
quo poſſet ſtipulari alij: vt l. Caius. & non cõtineat ius com
mune. Sed ſecundum hoc §. ille non reſtringeretur, vel poſ-
ſet intelligi quando in vita ſtipulatur ſibi, & poſt mortem fi-
lio, tunc enim videtur valere iure patris. Sed huic obſt. l. cum
dos. vbi eſt communio, & tamen non prodeſt pactum filiæ.
iunge infra glo. prox. In glo. vt in profectitio. in fi. ſed nun-
quid proprietatem poteſt acquirere filio? videtur quod non,
quia illa patri non acquiritur per allegata ſupra prox. §. glo.
videtur dicere contra. ff. de verb. oblig. l. dominus. in gl. ſi ea.
Præterea pro hoc facit, quia ex quo acquirit in caſtrenſi pe-
culio, vt l. ex caſtrenſi. ſupra alleg. multo fortius in aduenti-
tio, vbi pater habet maius ius, & hoc non erat dubitabile iu-
re iſto, & ff. ſed quid de iure nouo? adhuc d. glo. idem ſentit,
pro qua facit. C. de bon. quæ lib. l. ſi §. non autem. vbi iniun-
git patri quod de pecunia aduẽtitij, acquirat nomine filij hæ
reditates. Item acquirit infanti hereditatem, vt §. vbi autem.
de iure delib. l. ſi infanti. C. eo. & facit d. l. ex caſtrẽſi. Sed mul
10 tum ob. leges prædictæ. l. quod dicitur. & aliæ leges, quæ † di
cunt ſtipulationem non tenere in his quæ non ſunt acquiſibi
lia patri, ſed poteſt dici quod caſtrenſia, & aduentitia, cenſen
tur acquiſibilia propter legitimã adminiſtrationem vſusfru-
ctus, quod conſequitur in aduentitijs & caſtrenſibus, nam
cenſetur quaſi dominus, vt l. de hæreditate. §. 1. de caſtrenſi
pec. Quid ergo in caſibus in quibus nil quæritur, de quibus
habes C. de bon. quæ lib. l. fin. & in auth. item excipitur cum
alijs? Non videtur quod pater poſſit acquirere filio, per l.
quod dicitur ſupra alleg. Sed pro Deo, cur non ita bene quę-
ritur filiæ in dote profectitia, cuius actio eſt communis, & ta
men non quæritur, vt l. cum dos. ſicut filio in caſtrenſi, vel
aduentitio, & maxime cum dos poſſit ſoluto matrimonio, ad
eum redire. C. ſol. ma. l. dos. ſicut peculium caſtrenſe, vel ad-
uentitium? Solutio, quantum ad aduentitium, pater ius ma-
ius habet in eo, quã in dote, quod apparet, quia habet vſum-
fru. & ſolus agit, & conuenitur, quod non eſt in dote. Item in
caſtrenſi pater quaſi dominus reputatur, vt d. l. de hæredita-
te. §. 1. Et idem deberet dici in caſtrenſi, & quaſi caſtrenſi, cũ
æquiparentur. de inoff. teſt. l. ſi. Reſume ergo quia aut pater
11 † ſtipulatur filio emancipato, & non quærit ei niſi ſicut ex-

traneo, aut in poteſtate conſtituto, & tunc aut ad liberandũ,
& ſubdiſtinguitur, aut tanquam hæredi, aut tanquam filio,
aut ad obligandum, & tunc aut erat acquiſibile patri, & quæ-
rit ſibijpſi, aut non, & tunc in peculiaribus caſtrenſibus, ſeu
quaſi, ſeu aduẽtitijs quęrit filio, in profectitijs ſibijpſi, in alijs
non quærit, niſi ſtipularetur poſt mortem, & hoc in liberis
natis. Sed an in naſcituris poſsit ſtipulari poſt mortem? Vi-
detur ꝙ ſic, quia poſt mortem ſuam videtur collata ſtipula-
tio. ff. de ope. lib. l. ſi quis operas. Sed hoc verum, ſi eſſet poſt-
humus, & facit quod no. extra de ec. ędifi. c. ad andientiam. el
2. de ſtipul. ſer. l. vſusfructus. Quid ſi ſtipulatus ſit naſcituris,
& naſcuntur in vita? nõ videtur valere, niſi ex natura rei ap
pareret, quod poſt mortem ſuã vellet dari, & hæc omnia po-
tes colligere, ex præmiſsis. Nec facias differentiam inter fa-
cta a filio, vel ei facienda, ſed in hoc, an ſint patri, ſeu pecu-
lio acquirenda, vel ipſi filio, ſimpliciter, tanquam patrifam.
22 † Quid ergo ſi pater ſtipularetur filio, ire licere agere per
fundum vicini, ad fundum peculiarem aduentitiũ, vel acqui-
reret nomine filij iuriſditionem. vel aliud ius, nunquid acqui
rit filio? videtur expreſſum quòd non, vt l. quod dicitur. Ego
contra per l. caſtrenſe. & d. l. quod dicitur, quæ loquitur quan
do pater ſtipulabatur filio, licere ire ſimpliciter, non habito
reſpectu ad rem peculiarem, ſed ad perſonam filij, quo caſu
tota vis ſtipulationis, & effectus cõferebatur in perſonam fi-
lij, nec patri aliquid acquirebatur, ſed hic ſecus in caſu quæ-
ſtionis noſtræ, quo habetur reſpectus ad peculiũ. Et per hoc
videtur quòd pater nõ poſſet quærere in alijs quæ tangerent
hæreditatem, per patrem repudiatam, vel per filiũ agnitam,
cum illa hęreditas non videatur contineri ſub aliquo genere
peculij, vel dic ꝙ ſit aduentitium, habẽs inſtar caſtrenſis, vel
quaſi, & idem dicatur quo ad acquiſitionem, vt in illis dici-
tur. Item quid ſi pater emat, vel acquirat nomine filij in vi-
23 ta? Dic quòd non quæratur † filio, quod eſt notabile, niſi cir
ca res aduentitij peculij, nam nõ poteſt quęrere, niſi circa res
peculiares quę obuenerunt filio ex ſucceſsione, vel ex indu-
ſtria, vt pręmiſi, vel niſi poſt mortem ſuam ex æquitate. Vn-
de non credo ꝙ l. 2. C. ſi quis alteri, vel ſibi. ſit in aliqno mu-
tata, nã traditio, ſeu quaſi, quæ fit in emancipatione. facit va-
lere quaſi donationem. & hæc faciunt ad hunc caſum ꝙ Ab-
bas non poſsit acquirere prioratibus ſibi ſubiectis, quæ habẽt
ſpeciales adminiſtratores, & intitulatos. Vel dic quòd poſsit
quaſi illi prioratus ſint de natũra caſtrenſis peculij, vel quaſi
per prædicta, Quid ergo ſi quis ſtipuletur ſibi, & liberis, ſi-
cut tota die fit? Satis poteſt dici quòd valeat. & proderit eis
quamuis hæredes non ſint, quia videtur collata poſt mortem
l. quodcunq;. §. 2. ſupra alleg. ſed in vita nihil poſſunt petere,
nec cum eo concurrunt. ff. de lib. & poſth. l. Gallus. §. 1. in gl.
hoc ideo dicit. videtur enim feciſſe ordinem. ff. ad Treb. l. hæ
redes, item quod dixi, quod quærit ſibijpſi, intellige ſi talis
ſit intẽtio. C. de iu. dot. l. ſi genero. ſi quis alteri vel ſibi. l. mul
tum. in dubio præſumitur quod vellit ſibi quęrere, niſi verba
aliud importẽt. ff. de ver. ob. l. ſi ita ſtipulat⁹. §. Chryſogonus.

a Poſt mortem. Vide hic Ang. in 2. col. poſt me. in ver. quod autem ſi conſe-
ratur. Item inducit hic in ſi. 2. col. Ang. vnam quæſtionem, pater recipit in em
phyteuſim ab eccleſia pro ſe, & pro filijs, quod videtur paciſci pro filijs, vt fi-
lijs, non filijs vt hæredibus quia de natura emphyteuſis eccleſiæ & peculiare
quod non tranſeat ad hæredem extraneum, vt in auth. de non alie. §. emphy
teuſim. & ideo ſi pater inſtituat filios, ex diſparibus partibus, tunc emphyteu-
ſis, diuiditur æqualiter, & etiam ſi repudiarent hæreditatem paternam, tamen
emphyteuſim debẽt habere, vt per Ang. allegantem Iac. de Bel. & Bartolum.

1 *§. cum adijcitur. limitatio, & ſenſus. 2.*
3 *Stipulatio quando, & an difformitate corruat & 4. 5. 6. 7. 8.*
9 *Venditionem difformem ſubſtinere.*
10 *Repetitioni præcedentium quando locus non ſit.*

a Praeterea.[a] In gl. interdum. in fi. vide infra gl. prox.
In glo. ſcilicet, congrue, ibi cum allegat. §. cum adijcitur in
hoc articulo fuerunt gloſ. diuerſæ, & doct. antiqui. Quidam
1 enim † reſtrinxerunt illũ §. cum adijcitur, quando eſt diuer-
ſitas in quantitate, non in ſpeciebus, & hanc videtur innuere
glo. & quaſi ſequitur in §. cum adijcitur. in glo. cum diuer-
ſitas. ſed Azo & Ioan. etiam quando eſt diuerſitas in qualita-
te, vt ibi no. in glo. quòd conſtat. Hæc autem gl. videtur vel-
le, quod vbicunq; eſt diuerſitas, quod valeat, ſi diuerſitas illi
2 placuerit. & hæc verior, quia §. ille † cum adijcitur, indiſtin-
cte loquitur. hoc intellige cũ adijcitur, vel detrahitur inter-
rogationi, non ſi omnino aliud præmitteret. V. g. ſtipulor e-
quum, promittis bouem, non videtur valere, quia eſſet omni
no alia. & ideo videtur tex. notanter dicere cum adijcit, vel
quod detrahit, illo autẽ caſu nõ adijcit nec detrahit, imo om
nino aliud dicitur infra. §. ſi de alia. In ea. gl. ibi cũ dicit, ſi nau
tem non placeat. id eſt non dicat ſibi placere: quia ſi diſplice
ret, & non acceptaret, nõ eſſet locus illi §. cum adijcitur, nec
3 huic materiæ † In fi. eiuſdem glo. [b] Et eſt ratio, quia in alter-
b natiua ſummarum, minor eſt in obligatione. ff. de verb. ob. l. ſi
ita ſtipulatus ſuero. x. aut quindecim, & ideo non videtur di-
uerſitas in interrogatione, & reſponſione, quia interrogatũ,
& reſponſum videtur de decem tantũ. Sed in ſpeciebus, vide
tur de qualibet interrogare ſub conditione. Et ideo cum re-
ſpondetur de vna, eſt diuerſitas in qualitate, quia interroga-
tio conditionalis eſt & reſponſio pura de vna, ſecundũ Dy. in
d. §. cum adijcitur. Et hæc eadem ratio poteſt reddi, quia qñ
copulatiue fit interrogatio de pluribus & reſpõdetur de vna,
valet, ſed nõ quando fit alternatiue, quia alternatiua interro-
gatio eſt quddammodo conditionalis, promittis illum aut il-
lum? hoc eſt, ſi illum nõ dederis dabis illũ? & ſic eſt diffor-
mitas in qualitate. ſecus quando præcedit copulatiue inter-
rogatio, & ſequitur reſpõſio ſimpliciter vnius rei, quia tunc
reſpondetur ſecundũ qualitatem interrogationis, licet dimi-
nuatur de numero rerũ contentarũ in interrogatione. Et fa-
4 cit pro hac ratione. ff. qui & a qui. ma. li. non. fi. l. 3. in fi. † Ha-
bes ergo, quod vbi præcedit interrogatio in ſummis alterna-
tiua reſponſio ſingularis, nõ vitiat quia ſicut ſtipulatio cenſe
tur minorem ſummã continere, ita interrogatio. Quid ergo,
ſi ſit vna ſumma, in interrogatione, reſpõſione, diuerſitas ta-
men monetarum. V. g. promittis mihi centũ libras in ſterlin-
guis vel in Turo. groſsis? & promiſſor reſpondet do altero,
tunc ceſſat ratio prædicta. Sed tamen credo idem, quia nõ vi
detur difformitas, cũ ſit vna ſumma, & quia vna moneta po-
teſt ſolui pro alia ſed ſecus ſorte, vbi vna non poſsit ſolui pro
alia, ſicut pro aurea argentea, vel pro argentea, ære contami
nata, iuxta illa quæ notautur, & ſcribuntur. ff. ſi cer. pe. l. 2. C.
de colla. æris. l. 1. & C. de ſol. auth. hoc amplius. & videbis in-
fra quib. mo. tol. ob. Item huic gl. in ver. ſi vero in quantita-
te. obſtat is text. cui gloſſ. non videtur reſpondere. ſed ſolue,
vt in §. ſi ſtipulanti quia nolebat alias valere, niſi valeret in
totum: ibi ſic. Dic, ꝙ gl. intendit hic ſoluere hoc contrariũ,
dicit. n. in alio non valet. vt hic veluti, &c. vult dicere, quod
hic debet intelligi, quod dicit tex. Præterea, inutilis eſt, &c.
ſub. quo ad illud in quo excedit, vt hic, ſed in ſumma, in qua
5 conueniunt valent, vt §. ſi ſtipulanti. † Quid in alijs, quam in
ſummis, in quibus interrogatio totũ cõtinet, reſpõſio partẽ?
Verbi gratia, Interrogo te promittis fundum Sempronianũ?
tu reſpondes, promitto vſumfr. eiuſdem fundi, vel promittis
hominem? tu promittis Stichum. In primo exemplo poteſt
dici, quòd ſit difformitas, recipiendo vſumfructum, tanquam
ius ſeparatum in gl. magna. ff. de adi. le. l. 1. & ideo vitiatur ſti
pulatio, quia vſusfru. nõ eſt pars rei niſi per ſimilitudinem. ff.
de vſufru. l. 4. Sed ob. ff. de fideiuſſ. l. ſi area. §. ſi fundum. Sed
non eſt bonum argumentũ de fideiuſſ. in quo non inſpicitur
difformitas, ſed ſolum, ne obligetur in duriorem cauſam, vt
6 patet. ff. de fideiuſ. l. græce. §. illud. ver. item ſi accepto. † Sed
quid in ſecundo exemplo, quando interrogatio continet ge-
nus, reſponſio vero ſpeciem? Videtur etiam non valere ſti-
pulatio, quia obligatio generis æquiparatur ſpeciei alterna-
tiue. ff. de condi. in d. l. cum is. §. fin. In alternatiua autem cer
tum eſt, quod talis reſponſio non valeret. ff. de verb. obl. l. in-
ter ſtipulantem. Quid ſi ſtipulor omnes ſeruos tuos? tu re-
ſpondes promitto præter vnum. Io. & gl. poſt eum, videntur
tenere quod nõ valet in §. cum adijcit. in glo. cum diuerſitas.
Sed Iaco. ibi tenet contra. eo pro quia ibi non eſt diſformitas
in qualitate, ſed in quantitate ideo valet, per §. ſi ſtipulante.
l. inter ſtipulantem. ff. de verbor. obligat. & idem ſi interro-
gatio continet totum hominem, reſponſio partem, per dic.
7 §. † Sed quid, ſi interrgatio continet totum integrale, re-
ſpon-

ſponſio partem. Verbi gratia: promittis domnm ? promitto
tignum, vel promittis gregem ? promitto ouem talem, dicas
ꝙ hic eſt difformitas : & non valet , quia quodammodo res
aliæ cenſentur.ff.de euict.l.naue.de acquir.poſ.l. qui vniuer-
ſas.de vſucap.l.eum, qui.& l.rerum miſtura. Secus tamen di-
cerem, ſi reſponſio continet partem, quantitatiuam: vt pro-
mittis domum ? vel promittis gregem ? promitto partem me
diam, vel tertiam.arg. §.ſi ſtipulante.& illorum quæ, & dicta
ſunt, & facit ff.de excep.rei iud.l. ſi quis cum totũ.& l.ſi ma-
ter.§.eandem ſ.vide quod ibi not.in glo.imo.& ff.illo tit.de
excep.rei iud.l.ſi cum teſtamento.§.ſi fundum.ff.de verbor.
ob.l.qui vſumfructũ.Item iuxta illud quod dicitur hic, quod
difformitas in qualitate vitiat , ſicut ſi vna pure , & alia ſub
8 conditione, &c.Quæritur,† quid ſi in interrogatione, & pro-
miſsione contineantur conditiones, vel dies diuerſæ tãtum ?
Verbi gratia, promittis, ſi nauis ex Aſia venerit ? promitto, ſi
Titius conſul factus fuerit. videtur ꝙ non vitiaret: præſertim
ſi conditio appoſita in promiſsione ſit facilior, vel prius exi-
ſtat.ff.de fideiuſ.a reo. Dic contra , quia ſemper eſt difformi-
tas in qualitate conditionum, nec obſt.l.ſi a reo, quia ibi non
quæritur de huiuſmodi diſparitate, ſed an cauſa ſit durior, vt
9 ſupra dixi. Hęc procedunt in ſtipulatione.† Quid in alijs con
tractibus, vltro citroque obligatorijs ? Verbi gratia, ego dico,
vendo tibi fundum, tu dicis, ego retineo ſub conditione ſi na
uis ex Aſia venerit , vel ſi placet Sempronio : nunquid tenet
venditio ? Et idem poteſt quæri in alijs contractibus. Et certe
videtur ꝙ difformitas non vitiat, quia ex vna parte poteſt eſ-
ſe pura, ex alia conditionalis, ff.de in diem adiec.l.Sabinus.&
de l.commiſ.l. cum venditor. Vnde appoſita conditione per
emptorem, venditor videtur in eam conſentire.ff.de contra-
ben.emp.l.ſed Celſus. §.fin. Nec oportet ꝙ verbis exprimat
difformitatem, ſibi placere, ſed in ſtipulatione credo ꝙ opor
tet: vt ſupra dixi. Et eſt ratio quia cum ſtipulatio dicatur a fir
mitate, & ſit firmum vinculũ, & ad hoc ſit inducta: iura volue
runt omnem firmitatem, & claritatem verborum intercede-
re. Et hæc ratio poteſt etiam aſsignari: quia interrogatio de-
bet præcedere rationem in ſtipulatione , magis quam in alijs
contractibus. Super tex. idem ſi cui. iſte text. videtur repete-
re quod ſtatim dictum eſt , ſed dic ꝙ repetit, & addit de die,
ante enim fuerat factus ſermo de conditione tantummodo.
c In gloſ.quæ enim in præfationibus in ſi.˙c hoc † fallit. vbi per
10 repetitionem actus vitiaretur : vt d.§.idem reſpondet. ff.de
leg.1.l.ſeruo alieno.§.ſi ab impubere. & l.ſi quis a filio. §.1.
Item fallit, ſi primo dicto, vel perſonæ, vel materiæ ſingulari
cohæret.ff.de adi.leg.l.legatum.la 2. Item ſi ex aliquibus con
ſecturis apparet nolle repeti , quia forte illud quod in pluri-
bus tacite intelligebatur , fuit expreſſum ſuper vno: & ita in
alijs non videtur velle intelligi.ff. de iudic. l. cum prætor. &
ſic poteſt intelligi.ff.de conditio. & demonſt.l.ſi intra diem.
vel ſi alias appareat.ff.de vulga.l. iam hoc iure. §.ſi.de hære.
inſtit.l.ſub conditione.C.de impub.l. quamuis.

a · Adnotatio. Præterea. Diuerſitas in quantitate, interrogationum & reſponſionum, vitiat ſtipulationem quatenus eſt diſcordia.

b In ſi.eo.gloſ. Vide hic diſtincte Ang.in ver.in gloſ.magna, quæ eſt pulchra, & notabilis.

c In ſi.No.Ang.quod ex præfationibus, & contractu, poſtea incontinenti celebrato, aliquid inter partes actum fuiſſe probatur. & ideo probato, quod partes egerant de pignore , licet incontinenti factum fuerit inſtrumentum de venditione : contractus eſt ſimulatus : ſecus ſi ex interuallo , vt hic per eum quæ ſunt notabilia dicta.

1 *Voto qui an non obligetur.* 3.
2 *Votorum genera, & effectus.*
4 *§. Voto ſenſus.*

I t s m inutilis. In gloſ.quantum ad ciuile.in fin. Idem po
teſt dici de aduentitio , quando patri non quæritur vſuſfru-
ctus, vt in caſibus exceptis, vel quia forte non vult: iuxta l. ſi.
C.de bo.quæ lib.tunc enim videntur, & actiones, & obliga-
tiones contrahi efficaces.ff.ad Treb.l.Imperator. & tit.l.mu
lier.§.1.ff.de accuſ.l.hi tamen.§.1. Idem in beneficialibus, vt
extra de iud.c. ſi annum.lib.6. In gl.ex omni.in ſi. Hæc gloſſ.
fuit male ſcripta prope finem , ibi non licet alias , &c. vnde
vult dicere quod licet alias qui voluit, poſsit conueniri a præ
lato, vt l.nulli.§.fin autem.C.de epiſc.& cle.filius tamen fa-
mil.nec vouere, nec ex voto conueniri poteſt, vt hic in gloſ.
in ſi. Et caue, quia hæc gl. videtur habere cõtraria in l.ſi quis
rem.§.voto.alleg.in glo.hic enim videtur gloſ.dicere ꝙ non
obligetur Deo ſe vouendo, & ibi dicit contrarium, quia imo
perſonam poteſt vouere Deo & obligatur.& hoc idem no. ff.
de min.l.ſi ex cauſa.§. Papinianus.pro quo C.de epiſ.& cle.l.
ſi.§.2.in auth. de ſanc.epiſ.§.interdicimus. Dic plenius quòd
2 aut † filiusſa. emittit votum perſonale , id eſt in ſua perſona
conſiſtens, aut reale, id eſt in rerum præſtatione conſiſtens,
primo caſu , aut intrat religionem, & votum ibidem profeſ-
ſionis emittit , & obligatur , vt ex dictis §. 1. & §. interdici-
mus. 2. aut non intrat religionem , & tunc non obligatur in
præiudicium patris, niſi in voto vltramarino , vel niſi in ne-
ceſsitate , vt quia iniecit manus violentas in clericum, ſed in
præiudicium ſui ſic, vnde ſi placeat patri , debet cõplere, vel
cum erit liberatus a patria poteſtate. Si autem vouet res , dic
quòd aut intrat religionem, & dic quod res caſtrenſe & quaſi
aduentitiæ , dedicantur ſaluo iure patris, quantum ad vſum-
3 fruct. Si vero † non intrat, ſed alias vouet, tunc in caſtrenſibus
vel quaſi, & in aduentitijs, in quibus pater non habet vſum-
fruct.tenet, in alijs non. cum non poſsit alienare, & ideo non
videtur quod poſsit vouere res profectitij peculij, nec elee-
moſynas facere etiam moderatas , ſine licentia patris, prout
hæc omnia reperies no.extra de voto.c.ſcripturæ.per Inn.&
docto.& plenius in ſumma Hoſt.eo.ti.§ quis uouere.ver.ſed
nunquid filiusfami. An autem pater priuetur patria poteſta-
te ? Docto.iuris canonici dicunt quod non.in his tamen quæ
tangunt religionem, nõ curatur patria poteſtas.uide per In.
no.de æta. & qual.c.indecorũ.& in Spe.de ſtat.monach.uer.
duodecimo quæritur, & uer.2.& uide quod ſcripſi C. de ſa-
croſ.eccl.auth.ingreſsi. Sed an pater poſsit eum obligare uo-
uendo ipſum ? gl.dicit quod ſic.& notatur.C.de agri.& cenſ.
l.ne diutius. contrarium eſt verum, niſi conſentiat tacite uel
expreſſe, uide extra de reg.c.cum uirum.20.q.2 c.1.& 2. dic
ut ibi. Vnde uidetur mirabile cur non poſsit filius ſe obliga-
re Deo , cum in ſpiritualibus non curetur de patria poteſta-
te, imo nec de his quæ ius publicum tangunt, ut ff.ad Treb.l.
nam quod ad ius publicum. Sed dic quod non curatur , quin
actus teneat, ſine præiudicio tamen patris, etenim pater non
debet ex facto filij priuari ſua patria poteſtate, niſi in caſibus,
ut fauore religionis, uel propter conſulatum & ſimilibus.C.
de epiſ.& cle.authen.ſed epiſcopalis. Intellige ergo, quod l.ſi
4 quis.† §.uoto.dicit indiſtincte ſecundum diſtinctionem præ-
dictam. Et quando dicit , non obligatur ſub uoto reium, nec
uoto perſonali in præiudicium patris, niſi intraret religionẽ,
ut prædixi.per hoc ceſſat, quare melius obligatur diabolo de
linquendo, quam uouendo, quia (ut dictum eſt,) & Deo obli-
gatur. Item eſt alia ratio, quia Deus, qui iuſtus eſt, non quærit
ſacrificia cum aliena iactura, & ideo quia pręiudicaretur pa-
tri , non obligatur , diabolus (qui ſemper iniuſtus eſt) nihil
quęrit niſi iniuſtitiam. & alienam iacturam, cur non mirum.

1 *Mutus an contrahat.*

a M v t v m. [a] † Hic nihil notandum eſt. & concor. ff.eod.l.
1 1.in prin. & uide ibi, quia ei prouidetur, de remedio ſtipulan
di. alios autem contractus qui conſenſu perficiuntur, poteſt
inire.ff.de iure dot.l.mutus.extra de ſponſ.cap.cum apud.&
uide quod ſcripſi ſupra de mili. teſt.§. quinimo. & per hunc
§.patet, quod non poſsit teſtis eſſe, cum teſtis uerbo depone-
re habeat.uide ſupra de teſta.§.teſtes.

a Adnot Mutum. Quærit hic Ange. qualiter mutus , vel ſurdus , poſſit alium contractum præter ſtipulationem celebrare & dicit , quod debent adhiberi amici noti.& coniuncti ſui: & ipſe mutus faciat talia ſigna per quæ det intelligere, quod velit vendere, vel emere? & tunc illi noti muto dicant, ꝙ ipſi intelligunt ex talibus ſignis ꝙ vult vendere librum pro decem, & ita ſcribat notarius, & ſic valebit contractus, vt hic per eum.

1 *Furioſo quæ, an non liceant.*

F v r i o s v s. In gloſ.ſ.obligatorium.ibi, idem in prodi-

go. intellige idem qnod non poſsit obligari, promittendo,
1 ſed non † idem quin poſsit ſtipulari. vt d.l.is cui.& vide qđ
ſcripſi ſupra de cur.§.furioſi. In ea.gl.in fi.hoc intellige de
mentecapto, qui omnino nihil rationis ſapit infra prox. §.
ſed quod diximus.

1 *Pubertati proximus.*
2 *Filio quæ & quo, an non, liceat.*
3 *Filius emanciẽari.*
4 *Patri cur quæratur.*

PVPILLVS. In gl.1.vſque ad to.in fi.hæc fuit opi.gl.
vbique.& no.ff.de re iud.l pupillum.canoniſtæ,gl. & Inn.di
1 cunt pubertati † proximum,qui per ſemeſtre tempus accedẽ
do,vel excedendo,propinqnat,vt no.extra de deſpon.impu.
c.continebatur. Sed Hoſt. ibi dicit ꝙ eſt proximus, per tres
dies ante,vel poſt,per c.ad noſtram.extra de reg.pro gloſ.&
Inno.facit ff.de exc.tut.l.non tantum.quam legem ipſi etiam
allegant pro Hoſtien.facit ff.de lib.exhi.l 3.§ pe. Si ſequaris
opi.gl.& Inno.in iudicij coronaberis,præſertim in curia ec-
cleſiaſtica,vbi adorantur vt idolum.Inter has opi.poteſt me
diari ꝙ ſit arbitrio iudicis,qui ex maleficio,& perſpicacitate
impuberis,poterit maius,vel minus tempus interpretari:re-
periuntur enim quidam maioris indolis & intellectus in 10.
anno.quam alij in 14.C.ſi mi.ſe ma.dix.l.3.& facit ff.de ver.
obl.l. mulier. In gl. ſed quæ eſt ratio. ibi cum dicit,ad cor-
rigendum.ex hoc apparet ꝙ ſexagenarius poſſet eſſe in pote
2 ſtate patris. In ea.gl.in fi.a melius in §.hoc proculdubio.&
hoc eſt verum iure antiquo, quo pater non erat adminiſtra-
tor.Quid hodie,ſecundum iura Conſtantini,ſecundum quæ
pater habet legitimam adminiſtrationem filij? Videtetur cõ
tra: & hoc tenent Iac.& Pe.in l.fi.C.de bo.quæ lib.& l. cum
oportet.§.non autem.eo.tit.item facit quod legitur & no.in
2 d.l.fi.§.filius autem famil.† vbi alienat filius cum licentia pa-
tris Et ita pater quod authoritas patris facit valere,quia alie
natio alias eſſet nulla.Præterea conſtat ꝙ ſine patris volunta
te filius non debet,nec poteſt acqnirere hæreditatem vt d. l.
fi.Poteſt dici ꝙ iſte.§.hodie.ſtat, cum non reperiatur corre-
ctus. Nec ob.d.§. filius. nec quod ibi not. nam quod ibi dici-
3 tur † de licentia,ſeu voluntate,non eſt anthorizatio, ſed ſo-
lũ conſenſus,ſeu voluntas quę requiritur ꝑꝑ ius, quod habet
pater in re.& apparet bene,ſuppoſito ꝙ filius eſſet 60.anno.
reqnireretur conſenſus,ſeu voluntas prędicta:per illum §.&
ita illud nihil facit, quo ad authorizationem minoris ætatis
quamuis rõ quæ ibi redditur, videatur reſtringere d. §. me-
lius eſt enim coarctare iuueniles,&c.Sed illud non ob.quia il
lud ideo ponitur quia iuuenes magis conſueuerunt vendere
ſuum,quam alij:ideo illa ratio inducitur.Idem tñ ſi ſint per-
fectæ ætatis.Item nec obſt.quod adhibetur conſenſus in hæ-
reditate: quia illud propter ius vſusfr. quod eſt acqnirendũ
patri: quia pater debet implicari oneribus. Non ob.l.ſi infan
ti.C.de iur.delibe.quia ibi nihil agitnr de patris authoritate
4 præſtanda: ſed bene verum † eſt,ꝙ acquiritur filio per patrẽ
ꝑꝑ periculum, quod eſſet ſi hæreditas non acquireretur, &
deuolueretur ad alios: in cuius vera acqniſitione non eſt
maius periculum,quam in ſimplici contractu, & ſpecialia iu
ra,& cautelæ adhibentur. ſupra de auto.tuto.§.neqne.

a Adnot.In fi. Ang.hic concludit hoc modo. Quandoque tractatur de pupil
lo obligando mere,& authoritas patris non ſufficit,vt hic.quandoque tracta-
tur de mera vtilitate:& tunc poteſt etiam ſine patris authoritate, vt ſupra de
auth.tut.in pri.quandoque tractatur de actu,in quo poteſt eſſe vtilitas,& dã-
num:& tunc patris authoritas ſufficit,vt l.ſi infanti.C.de iur. delib. Et eſt ra
tio,quia iura noua faciunt patrem legitimum adminiſtratorem.

1 *Impoſſibilia quando,& an actionem pariant.*
2 *§.Si impoſſibilis,quando,& an locus ſit & 3.*
4 *Conditionis ante vel poſtpoſitæ vſus & 5.6.*
7 *Perplexum.*

SI IMPOSSIBILIS. In gl. quibuſcunque. vide ibi:
& quod ibi ſcripſi.Sed opp.ff.de condi.ob cauſ.l. ſi militem.
gl.dicit in l.non ſolum.hic allegata,ꝙ ibi in cõtractu, qui re
contrahitur;hic in contractu,qui cõſenſu.Sed hoc non valet:
1 quia iſte §.obtinet † in quibuſcunqne cõtractibus:vt hic not.
in prin.gl. & hæc gloſſ.eſt contraria illi.hæc tamen verior il
la eſt enim contra caſum.ff.ſi cer.per.l.certi condictio.§.item
quæri põt.Ad contrarium dic ꝙ concordat,qnia hic.& ibi cõ
ditio,ſeu cauſa impoſsibilis effectum annullat: nec ex eo agi
poteſt ad conficiendũ:ſed bene verũ eſt ꝙ agi poteſt ad reuo
cãda data ex tali cõtractu,& hic crederẽ idẽ, ſi res eſſet tradi
ta vigore cõtractus talis.ff.de act.emp.l.ex empto.§.is qni vi
na. Item obſt.ff.loca.l.inſulam.§.in operis. Si velles intelli-
gere legem illam,prout gl.ſecundo modo intelligit,in nullo
obſt.Sed ſi ſecũdum primum intellectum intelligas, oportet
dicere,ꝙ interdum illud, quod in vim conditionis apponi-
2 tur,eſt impoſsibile de ſe: & † in illo caſu obtinet iſte §.Inter
dum non eſt impoſsibile de ſe, nec ſui natura: ſed propter
circunſtantias quæ per partes apponuntur: efficitur impoſ-
ſibile.& in illo caſu diſtinguitur caſus bonæ fidei,a contracti
bus ſtricti iuris.vt in primo valeat,in ſecundò non,vt ſcripſi
ĩ.de verb.oblig.§.loca.ff.de leg.1.l.ſi quis ſeruos.Item oppo
ponitur extra de condi.appo.c.1. & fi.vbi conditio impoſsi-
bilis adiecta contractui, matrimonium non vitiat, niſi eſſet
contra ſubſtantiam mſimonij. Sed dicas ꝙ ſpeciale eſt fauo-
3 re matrimonij: vt ibi.no.Item quæro,† an iſte §. obtinet,vbi
obligatio incipit à conuentione,an vbi incipit à conditione,
4 vel an in vtroq; caſu,nam interdũ reperitur promiſsio, † ſeu
ſtipulatio,incipere a præcedenti conuentione,interdũ a præ
cedenti conditione.Verbi gratia, promittis hominem dare,
& ſi non dederis promittis dare equum,uel centum,hic inci
pit a præcedenti conuentione.Quandoque a præcedenti con
ditione.Verbi gratia: ſi Stichum non videris promittis cen-
tum,qui Stichus mortuus erat,vel ſi cœlum digito tetigeris,
promittis centum: & videtur expreſſum quod obtineat,vbi
a pręcedenti conuentione.ff.de verb.obl.l.ſi homo mortuus.
ibi enim à præcedenti conuentione incipit. In l.non ſolum.
in ſecundo dicto de act.& oblig. Oporter dici quod incipit
a præcedenti connentione, in eo quod fit ibi mentio de em-
ptione & locatione, vbi vero a præcedenti conditione inci-
pit, non eſt dubium quod obtinet: quia is eſt caſus huius §.
5 & hoc indubitate,vbi ab initio erat impoſsibile.† Quid ſi ex
poſtfacto? Verbi gratia,promittis dare,vel ſiſtere Stichum,
& ſi non dederis, promittis dare centum? Stichus tunc vi-
uebat,ſed poſt moritur,ante mortem nunquid valet?& caue
quia hoc ſolum debnit quærere Dyn. & diſtinguere caſus,
an ab initio eſſet impoſsibile,an ex poſtfacto, & tamen am-
bos caſus miſcuit,extra de reg.iur.c.nemo ad impoſsibile. in
q.fi.Et videtur expeditum, quod tunc non ſit locus huic ff.
de verb.obl.l.in illa.Super hoc gl.variant. nam quædam vo-
luerunt dicere quod pœna committitur,niſi in iudicialibus,
& ita videtur ſentire ff.qui ſatiſd. cog. l. ſi deceſſerit. de do.
excep.l.apud Celſum.§.ſi arbitrum. Sed in l. ſi homo. tenet
contra, & illa approbatur.ff.ad l.Rhod.de iact.l. pe. §. pe.
Item conſtat quod caſus poſt promiſsionem contingens, ma
gis debet liberare,quam ſi eſſet ab initio,ſed ſi eſſet ab initio
obligationem vitiaret, ergo multo fortius poſt contingens.
Prima probatur,qnia difficultas,quæ eſt ab initio non impe-
dit obligationem.ff.de verb.obli.l.continuus.§.illud.& tamẽ
ſuperueniens impedit in effectu. ff.de contrahen. empt. l. ſi
in emptione.§. item ſi res. ſi cer.pet.l. qnod te. ibi, in pote-
ſtate, &c. Secunda patet per ſupradicta, ideo dic qnod non
committitur in alium.regreſſum.ff.ad leg.Aquil.l. proinde.
6 Item † hoc verum,vbi incipit a præcedenti conuentione, ſe-
cus ſi à pręcedenti conditione, vt d.l.in illa. Quæ ſit ratio,
patet: quia vbi a præcedenti conuentione res quæ moritur,
fuit in obligatione, ideo eius interitu liberatur. ſecus vbi a
præcedenti conditione. & hanc rationem reddit Dyn. in d.
c.nemo.nec ob.ff.de noxa.l.ſi ad libertatẽ.§.ſi qs quia ibi da-
mni æſtimatio erat in obligatione, quæ euaneſcit ex perſona
delinqnente,vt ibi no.Dyn. In gl.non ita.ibi. Ioan. illa lex
quam Io.allegat eſt directe cõtraria,quia ibi idem qnod hic.
hic enim non valet ſtipulatio,nec ibi in facto. In ea. gloſſ.
ibi, ſecundum Azo.dicas quod idem eſt, ſi ſit impoſsibilis,
propter perplexitatem,ac ſi eſſet de eius natura, per l.ſi Ti-
tius. ff. de condi. inſti. & eſt mirum, qnomodo Ioan. alle-
gauit eam ad contrarium. Sed credo quod fuit error ſcri-
ptoris.

ptoris. Nec obſt.l.ſi Titius.ff. de verb. oblig. quia ibi non eſt
7 perplexitas. Nam † perplexum dicitur indiſſolubile, ita quod
ad poſitionē vnius requiratur remotio alterius, vel inconue-
niens, quod non eſt in d.l.ſi Titius.ff.de ver. ob. imo vtrunq;
perplexum ſe compatitur, quinimo diſſolutio perplexitatis
pendet ex facto promiſſoris, vt ibi Dy.no. Item dic idem ſi ſit
turpis, vel de iure impoſsibilis ſupra eo.§.idem de iure, cum
ibi notatis. In glo.cum ſpatio.vide ſupra de ob.§.omnis.

1 *Inſtrumento quando danda fides.*
2 *Scripturæ priuatæ quatenus ſtandum.*
3 *Inſtrumentis inſerenda.*
4 *Inſtrumentum accuſatoro an edendum.*
5 *Data an reſpondenda.*
6 *Dies quando, & an edendus.*
7 *Cap. cum Ioannes explicatur.*
8 *Superedius qui petatur.*
9 *Teſtium quibus ſtandum.*
10 *Inſtrumenta an impugnabilia. & 11.*
12 *Teſtibus negantibus inſtrumentum reprobari. & 13.*
14 *Teſte vno inſtrumentum vacillare. & 15.*
16 *Tabellione negante inſtrumento non ſtandum.*
17 *Teſtes an tabellioni præferendi.*
18 *Inſtrumentum quot teſtibus reprobetur.*
19 *Inſtrumentum qui probetur.*
20 *Teſtium qui priores.*
21 *Tabellio quibus teſtibus præferendus.*
22 *Inſtrumentum quando duobus æquiualeat.*
23 *Sigillo ſtandum.*

Item Verborum, In glo. ita intellige ibi, cum allega.§.
eo. Item intellige audiri ſub. & intellige. plerunq; enim vox
auditur, & verbū non intelligitur.ff.eo.l.1.§.fi. In ea gl.cum
alleg.de ſpon.l.4.iuncta.l.2.eo.tit. In glo.poſt.ideo.in fi.quo
tempore forte fuerunt teſtes mortui, & non poteſt probari
præſentia, niſi ſcriptura probetur. In gl.no.ſtandum. Et hoc
1 quando habet formā publicam, † puta manu tabellionis con
ſignatam, vel authentico ſigillo, cui de iure, vel conſuetudi-
ne adhibetur fides, vide extra de fid.inſtr.c.2. & quod ibi no.
per glo.& doct. In fi.eiuſdem glo. melius facit, pro ſecundo
membro.ff.depoſi.l.Publia.§.fi.C.de proba.l. inſtrumenta.&
l.exemplo.de conue.fiſ.de l.1.lib.10.& hoc niſi eſſet ſubſcri-
pta trino teſte.C.qui pot.in pig.ha.l.ſcripturas. Sed nec nūc
facit fidem mortuis teſtibus, & niſi olim in rationibus publi
cis.ff.de eden.l.quedam ſunt.§.nummularius.hodie cōtra vt
2 ibi no. Item dic, quod ſi priuata† ſcriptura ſit vetus, vel alias
non ſuſpecta, facit ſemiplenam fidem, ita quòd per eam poſ-
ſit deſerri iuramentū, ſi alia concurrant.de quibus.C. de reb.
credi.l.3.& ff.de iureiur.l. admonendi. dic plene in Spec. de
inſtr.edi.§.nunc dicendum.ver.priuatum nu.4.5.6.& 7.& in
d.l.ſcripturas. & in d.c.2.de fide inſtr. ſupra de teſta.§. ſigna
autem. & §.poſſunt. In gl.id eſt, præſentes, ſed quamuis hæc
ſcriptura non cōtineatur, nihilominus ſi dicat ſtipulationem
fuiſſe interpoſitam, præſumitur.C.de vſu.l.1. & infra eo.§.ſi
ſcriptum. In glo.nota.ibi, cum allegat.C.de diuer.reſcri.l.ſi
qua melius.C.de tabula.l.generali.lib.10.Sed an hora ſit po-
nenda? doct.conſueuerunt dicere quod non.ff. de accuſ.l.li-
bellorum.C.de apo.pu.l.1. in quibus nulla ſit mentio de ho-
3 ra. Sed an locus † debeat apponi? Doct. conſueuerunt dice-
re quod ſic etiā ſingularis. Vnde non ſufficeret dici in inſtru
mento, actum in tali ciuitate, niſi etiam diceretur, in tali do-
mo, vel tali loco, vt cōſueuerunt notare docto.in l.optimam,
& facit in auth.quib.mod.natur.effi.leg.§.quantum. & d.l.li
bellorum. Item conſul.menſis, & alia quæ in d.l. nominātur,
alias non valeret inſtrumētum, vt no.in Spec.de inſtru. edit.
§.poſtremo.verſ.quid ergo. cum verſi.ſeq. & hoc niſi ſit alia
conſuetudo, quæ in talibus eſt multum attendenda, vt no. in
authen.vt præpo.no.imper.circa med.in gl. puta in nomine.
Præmiſſa autem intellige in inſtrumentis publicis, nam in
priuata ſcriptura non requiritur tanta ſolennitas dumtamen
conſtet eam ſcriptam per illū, cui preiudicatur, vel per aliū
eius conſenſu, vt d.l. Publia.§.fin.ff. de pig.l. cum taberna.§.
idem quærit. Quidam autem faciunt differentiam, an fiat ad
probandum, vel ad contrahendum, vt primo caſu debeat ap-
poni dies, ſecundo non. per d.§. idem quærit. In ea. glo. ibi
cum dicit, vel datur hæc glo. ſupponit quod ſiue velit argue
4 re de falſo † criminaliter accuſando, ſiue ciuiliter excipien-
do, quod debeat edi cum die & conſule, & tamen cōtrarium
innuit in d.l.ſi.de fide inſtr.ſuper verbo falſum. Et pro illa fa
cit tex.l.3.C.de accuſa.cum dicit, inſcriptionum pagina, &c.
quæ pagina non interponitur, niſi cum criminaliter accuſa-
tur, vt l.fin.C.de accuſ.Pet.de Bellaper. videtur in hoc facere
quandam diſtinctionem, quæ notatur in §.editiones.l.1.ff.de
edendo, nā aut quis vult accuſare ſeu redarguere inſtrumen
tum de falſo, in ea parte, in qua eſt dies, & conſul, & tunc de-
bet edi.aut in alia parte, & tunc non. & ſi dubitetur, an mali-
tioſe dicat ſe velle accuſare in illa parte, iurare debet ſecun-
dum eum. Finaliter tamen dicit, quod hic loquitur, quando
vult accuſare ciuiliter ad finem, quòd inſtrumentum non fa-
ciat probationem, quo caſu non eſt locus inſcriptioni. Sed ſi
dubitetur de malitia, debet imponi mulcta per iudicem, ſi ac
cuſans ſuccumbat. C. qui accuſa. poſ. vel non. l.3. Et ita vi-
detur declinare in hanc ſententiā, quòd ſiue criminaliter ſi-
ue ciuiliter quis velit inſtrumentū reprehendere, debeat hu-
ius editio fieri, & ita tenetur de conſuetudine. veruntamen,
ſi iudex præſumit, quòd falſitas opponatur malitioſe, cogere
debet accuſatorem ſe obligare ad pœnam extraordinariam.
Et ita no.Spe.de fide inſtru.§.videndum, verſi.facienda, cum
verſi.ſeq.nu.13.& 14.& facit.C.de epiſc. & cler.l. ſi qua per
calumniam.in prin. Sed pone quòd inſtrumentum nō eſt in
caſu exhibitionis cum die & conſule, quia forte pars non au-
det ſe ingerere ad reprehendendū de falſo. ſed facit talem po
5 ſitionem, ponit quòd ſi inſtrumentum habet aliquid † de tali
contractu, quod eſt de tali data, nunquid exhibens tenetur re
ſpondere? & non videtur, quia præſtaretur materia falſum fa
bricandi. ſicut ſi inſtrumentum exhiberetur cum die & con-
ſule. Et ita non videtur reſpondendū per d.§. editiones.arg.
ff.de ſpon.l.oratio. Spec.tangit hoc in tit.de teſte.§. qualiter
autem. ver.quid ergo. & videtur tenere quòd ſit reſponden-
dum, tamen ſufficeret reſponderi, ita credit, ſicut inſtrumen
to continetur. vnde quamuis ſit reſponſio incerta, ſatis tamē
certificatur iudex, cui totum exhibetur, vide ibi. Iſta ſunt val
de bona in practica, quando reus opponit præſcriptionem, &
lapſum temporis, tūc enim neceſſe eſt ita articulari. Sed pro
Deo, quando quis vult reprehendere inſtrumentum, tanquā
falſum, & exhibetur ei dies & conſul: nunquid paratur ei ma
teria falſum fabricandi, ſicut in omni alio caſu? Nam die
exhibito, poterit quærere teſtes falſos, per quos probabit ſe
alibi fuiſſe, & ſic videtur eadem ſuſpicio. Ad hoc poteſt re-
ſponderi, verum eſt, quod videtur ſuſpicio poſſe falſum com
mitti: ſed iuſtius eſt hoc caſu audire opponentem, quam ſi
forte veritas remaneat cooperta. Vnde vt tenebræ criminis
falſi prodeant in lucem, hoc conceditur, quia in hoc crimine
debet fieri acerrima indagatio. C. de fal.l.vbi. & iunge ſupra
quib.ex cauſ.maio.non lic.§.ſemel. Videntur ergo dicere gl.
6 & Pet.de Bellaper. quod non debet edi dies, niſi † petens edi,
velit probare falſitatem in data, ſecus in alia parte, vt ſupra
ſcripſi, & ad hoc facit c.cum Ioannes. extra de fide inſtru.vbi
reprehendebatur inſtrumentum, quia puram venditionem
continebat, & tamen debebat conditionalem continere. vn-
de ibi dies non erat exhibitus, quod apparet, quia teſtes, non
deponebant de certo tempore, quos veriſimile eſt depoſuiſ-
ſe, ſi dies fuiſſet eis exhibita. Iſta tamen opin. mihi non pla-
cet, quia ſequeretur inconueniens, pone enim quod ego volo
probare de die, & hora inſtrumenti, fuit alio modo factum,
quam inſtrumētum dictat, & ita in alia parte, quam in data,
quomodo probabo, niſi exhibeatur data? oportet enim arti-
culare, quod fuit vnicus actus, ſicut in c.cum Ioannes. de fid.
inſtrum. vnde ſi plures contractus fuiſſent, vel pars quæ pro-
ducit inſtrumentum, hoc diceret, omnis probatio mea eſſet
inutilis. ſemper enim producens inſtrumentum poterit, di-
cere, frater probatio tua nil valet, nam plures fuerunt contra
ctus, is tamen, qui in meo cōtinetur inſtrumento nouiſsimus
& purus fuit, per quē fuit receſſum ab alijs. Vnde niſi dicas,
quod die & hora dati inſtrumenti fuerit conditio appoſita,
nihil probas. oportet ergo neceſſario edi hoc caſu, & ſimili-

bus datam. Nec ob. † c.cum Ioannes. quia ibi non fuit peti-
ta dies edi, vel ſi ſuit, teſtes non recordabantur de certo tem-
pore. Præterea ibi non redarguebatur inſtrumentũ de falſo:
ſed ꝙ minus continebat, ibi enim continebatur ꝙ vendide-
rat, & pars aduerſa dicebat, ꝙ plus debebat continere: videli-
cet conditionem. Sed ſi inſtrumentum diceret, ꝙ pure vendi
derat, tunc bene eſſet falſum, ſi probaretur cõditionem adie-
ctam: ſemper ergo dicerem, datã edendam, in quacunq; par-
te falſitas proponatur, ſi alio modo non poſsit falſitas bono
modo probari, nec detegi. quod ex qualitate factorum poteſt
bono iudici apparere. An autem nomina teſtium, & tabellio-
nis debeant edi. no. in §. editiones. in fi. magnæ glo. Io ea. glo.
ibi cum alleg. l. quædam. vt act. ad exhibendum. vide ff. ad ex-
hib. l. 3. §. pe. C. de condi. ſine cau. l. diſſolutæ. Item condictio
ne ex leg. C. de lib. cau. l. ſicut datã. Item act. ex ſtipulatu. C.
de fideiuſ. l. ſi Bariatoram. Et potes dicere ꝙ vbi ſecundario
8 ſeu acceſſorie petitur † ſuperedítio, imploratur officium iudi
cis. Si principaliter: tunc ſi præceſsit contractus, vel materia,
cuius actio poterit extendi: illa datur in factũ, vel officio iu-
dicis, quæ concurrunt. ff. de tuto. & rat. diſ. l. 1. §. officio. & ibi
per Dy. & hoc quando petitur exhiberi cautio, ſed ſi dari, vel
reddi condi. ſine cauſa: vt l. diſſolutæ. ſupra alle. In ea. gl. ibi
cum alleg. §. cum ſere. præſumptio enim transfert onus pro-
bandi. ff. de fideic. lib. l. generaliter. §. ſi petitũ. & ff. de prob. l.
ei, qui. In ea. gl. ibi, item nunquid. Vt plene videas hanc quę-
ſtionem, & materiam, oppono cõtra literam, & intentionem
gl. & videtur ꝙ poſsit probari contra inſtrumentũ per teſtes.
Certum eſt quod ſcriptura publica maiorũ virium eſt, quam
priuata: ſed contra ſcripturam priuatam non poteſt probari
per teſtes, ergo nec contra publicam. maior probatur. C. de
prob. l. inſtrumenta. iuncta. l. in exercendis. C. de fid. inſtr. mi-
nor probatur. C. de non nu. pec. l. generaliter. Præterea aut
quis vult probare inſtrumentũ, per teſtes ibi ſcriptos, aut per
alios: ſed per neutros poteſt, ergo &c ꝙ non poſsit per teſtes
ibi ſcriptos apparet. certum eſt ꝙ ſcriptio facta per notariũ,
habetur pro eorũ atteſtationibus: alias non faceret fidem in-
ſtrumentũ, vt in auth. de fid. inſtr. §. ſi vero, ſed conſtat, quod
teſtis ſuæ depoſitioni, ſiue atteſtationi cõtradicens, nõ admit
titur. extra de teſt. c. ſicut nobis. ergo videtur, quod ſi dicti te
ſtes velint inſtrumento cõtradicere, non audientur. Præterea
certũ eſt, quod inſtrumentũ de ſe facit fidem vice teſtium, vt
l. in exercendis. Item certũ eſt, quod ſi duo teſtes aliquid de-
9 ponerent † affirmatiue, plus eis crederetur, quã centũ qui de
ponerent de negatiua, extra de elect. c. bonæ. & c. cũ dilectus,
& no. ff. de arbi. l. diem proferre. §. ſi plures. Sed cõſtat, quod
inſtrumentũ ponit, & affirmat, ergo &c. teſtes econtra produ
cti negant, ſeu negatiuam adſtruunt, ergo magis creditur in-
ſtrumento, quã quibuſcunq; teſtibus, & quantiſcunq;. Quod
hoc ſit verũ, videlicet quod inſtrumentũ ponat, & affirmet,
patet de ſe. Dicit. n. inſtrumentum. Notum ſit quod talis in
præſentia notarij, & teſtium ſubſcriptorũ conſtitutus ſic fe-
cit, ſic operatus eſt, ponendo factũ, & ſic neceſſario ſequitur
quod teſtes, qui contra deponunt, negent ita fuiſſe, & ſic ne-
gatiuã adſtruant, vt patet in d. c. cũ dilectus. Quid plura? ca-
ſus ſunt, quod nõ debet admitti talis probatio. C. ad Velle. l.
antiquæ. C. arb. tut. l. fi. non. n. poteſt dici, ibi ſpeciale, cũ ratio
quæ ibi redditur, videatur ad caſus ſimiles extendenda. Con-
trarium apparet eſſe verũ hic, & in l. optimã. & extra de pro
ba. c. 3. de teſti. c. tam literis. de fid. inſtr. cũ Io. C. de prob. l. iu-
bemus. ad l. Cor. de fal. quaſi per totum. & de fi. inſtr. l. fi. quæ
omnia iura cũ infinitis cõcludunt ſcripturã poſſe reprobari,
etiã per teſtes. Sol. ſuper hoc videntur duæ quæſtiones, eodẽ
modo principales. Prima, an ſcriptura poſsit reprobari, &
quæ. Secunda, quomodo, & per quot teſtes. Ad primã dicen-
dũ, quod caſus ſunt diſtinguendi. nã aut quis vult reprobare
10 ſcripturã † quã cõſtat per eius confeſsionem, vel alias factã,
in tali forma fuiſſe de eius cõſenſu, aut aliã de qua ſic nõ con
ſtat. Primo caſu, quæritur an debeat admitti ad probandũ. Et
videtur quod non, niſi ſaltem per aliã ſcripturã, vt d. l. gene-
raliter. non. n. præſumitur aliquis ita eſſe ſtultus, quod in pu-
blico inſtrumento, vel alia publica ſcriptura, aliquid permiſe
rit cõtra ſe ſcribi, vt l. fi. C. arb. tu. Pręterea pro hoc facit. ff. de
vſuf. leg. l. ſi alij. Præterea videtur fortiter probari in cõtracti
bus, qui cõſenſu cõtrahuntur, a quibus receditur nudo cõſen-
ſu, & per nouũ conſenſum de nouo cõtrahitur. ff. de contrah.
empt. l. pacta. de pact. l. ab emptione. in quibus videtur, quod
quicquid ante prolocutũ, ſeu conuentũ fuerit, debeat reduci
ad id, quod de cõmuni conſenſu ſcriptum eſt, cum in hoc par
tes finaliter concordarint. & pro hoc C. plus vale quod agi-
tur. l. fi. & id ſolum agi videtur inter partes. Et hoc maxime
conſtare videtur, quando fit contractus in ſcriptis, quo caſu
vis & effectus totius contractus, nititur ex ſcriptura, vt vide-
bis infra de empt. & ven. in prin. igitur alia omnia quę in ſcri
ptis nõ ſunt, pro nihilo ſunt. Et ſic, id, quod ibi ſcriptum eſt,
tenendum eſt inconcuſſe, & pro hoc facit. l. cum precibus de
proba. cum dicit, ignorante te, &c. a contrario ſenſu. Oppoſi
tum videtur expreſſum. C. de do. l. nec ignorans. ff. de pact. l.
item quia cõuentiones. in fi. & l. iuriſgẽtium. §. quod fere. C.
plus val. quod agitur. l. 1. & 2. Super hoc dicunt quidã, quod
ſi ſit priuata ſcriptura, poteſt cõtra probari per aliam ſcriptu
ram, vt l. generaliter. de nõ nu. pec. Sed ſi ſit publica, nõ. hoc
caſu, quando fuit facta de voluntate & cõſenſu reprobare vo
lentis. & ita tenet hic Pet. de Bellaper. tranſeundo, qui parũ
aliud dicit hic extra gl. Sed hæc opi. nõ videtur bona, per le-
ges, quas ſupra allegaui pro parte cõtraria, & maxime per l.
nec ignorãs. & C. de fal. l. & ſi ad te. ibi. n. ſcripſerat, & ſic con
ſenſerat. Præterea ſequeretur magna iniuſtitia, ſi hoc indiſtin
cte verum eſſet. Pone, ego & tu fecimus finale computum co
ram tabellione publico & teſtibus, & ſub inſtrumẽto, in quo
continetur, quod refuſis hincinde omnibus, vterque remanet
quietus, ſi eiſdem die & hora, & forte coram ijſdem tabellio
ne, & teſtibus, vel coram alio, etiam alio tempore das inſtru-
mentũ, quod quantuncunq; in tali inſtrumento contineatur,
in fine computi remanemus inuicem quieti, quod nihilomi-
nus, tu debes mihi ex fine computi centum, nunquid hoc in-
ſtrumentũ reprobat primum, & huiuſmodi probatio admit-
tetur? Et certũ eſt quod non, ſecundum opi. Pet. in caſu, quo
conſtaret primũ factum de conſenſu, quod eſſet iniquiſsimũ,
cum hoc ſit vltimum, & contineat clauſulam derogatoriam,
& faciat mentionem de alio. ff. de iur. do. l. diuus. §. licet. C. de
pact. l. pacta. Vel pone, quod tu oſtendis inſtrumentũ, in quo
continetur, quod ego dedi tibi pure, & ſimpliciter fundum,
ego confiteor dictum inſtrumẽtum factũ de voluntate mea,
ſed volo probare per aliam ſcripturã, quod tempore datæ in-
ſtrumenti, agebatur inter partes quod eſſet conditionalis, nõ
obſtãte dicta ſcriptura, quæ forte ob cauſam fictitiam fiebat,
cur non potero, etiã per teſtes? non video & iura illa plus va
lere quod agitur: hoc concludunt. Vnde (vt hoc plenius vi-
deas) diſtingue caſus, nam aut quis vult probare contrarium
illius, quod continetur in inſtrumento, & ipſum falſum conti
nere, nullo allegato errore, vel fictione alia, vel alio facto per
tinenti. Et tunc non poteſt, ſi conſtet ipſum de ſua voluntate
factũ, & abſolutũ in forma, qua eſt. Verbi gratia, inſtrumen-
tum dicit, quod tu mihi vendidiſti fundum Titianum pretio
x. talibus die, loco, & hora, & cõſtat quod illud inſtrumentũ,
ſeu not. ex qua contractũ eſt, fuit per te viſum, & ſic cõcorda-
tum. tu vis probare, quod alio pretio, nũquid admitteris? Po
teſt dici, quod non, nec per aliã ſcripturã, nec per teſtes, nec
credo quod deberes audiri, ſi velles probare abſentiã hoc ca-
ſu: quia cõtradiceres inſtrumento, & ipſum arguere falſi, ad
quod nõ debes audiri per pręmiſſa. vbi vero allegas errorem,
vel fictionẽ, tunc audieris ad hoc ꝓbandũ, vt ſi alleges plus,
vel alias conuentũ, cũ clauſula nõ obſt. inſtrumẽto. Verbi gra
tia, ꝓducitur inſtr̃m per me ſubſcriptũ, vel de cõſenſu meo,
in forma qua eſt actũ, vel in nota redactũ, & hoc forte proba
batur, vel ego hoc confiteor, veruntamen dico quod fuit er-
ror, & hoc volo probare, tũc debeo audiri, vt l. nec ignorans.
hic all. & hoc, ſi allego iuſtũ errorem. vt ſi mihi aſſertum ſit,
quod ita erat ſcriptũ ſicut actũ, & ego fidẽ adhibui, & ſubſcri
pſi, vel dixi, placet mihi in forma, in qua eſt, vel ſi ſim laicus,
& aliqua puncta ſint ibi ſubtilia, quæ nõ intelligo, nec fuerũt
mihi declarata, & dixi, trãſeatis, placet mihi in forma, in qua
eſt, cõcordo. ſi. n. poſsit probari error, nõ video, quin debeam
admitti probare volens. & hoc ſatis cõcludunt iura alleg. ff.
de verb.

de verb.ob.l.ſi quis cum aliter.& eodem modo,ſi velim pro
bare fuiſſe, quæ ſcripta ſunt fictitia, vt in tota materia plus
valere quod arguitur:vt ſ. ſatis exemplificatum eſt:& multo
magis, ſi velim probare, ꝙ in conceſsione inſtrumenti,alio
modo actum fuerit,non ob.conceſsione inſtrumenti,ſeu con
tenti in eo,ſiue eodem tempore,ſiue alio,ſicut ſ.tactum eſt.
& non eſt mirandum, ſi in ijs vltimis caſibus admittar, quia
hic reprehenditur inſtrm̄ de ſalſo, imo pars cõſitetur ipſum
eſſe verum,tñ dicit aliud, vel plus,extra inſtrumentum eſſe
contentum.Sed vbi reprehenditur de ſalſo, tunc ſecus:vt in
primo caſu.in ſecũdo vero caſu principali,qñ non conſtat ꝙ
inſtrumentũ fuerit in tali forma de voluntate & cõſenſu par
tis reprobare volentis factũ, certum eſt poſſe reprobari, vel
per aliam ſcripturam, vel per teſtes:& ſic intelliguntur om-
nia iura ad hoc inducta, quæ dicunt reprobari poſſe, vt hic
11 cum concor.ſ.alleg.†Sed quid ſi in inſtrumẽto continetur,
ꝙ de conſenſu partis fuit redactũ in forma,in qua eſt:nũquid
ex hoc probabitur conſenſu partis. inſtrumentum in forma
qua eſt,factum fuiſſe vt ſic pars non admittatur ad reproban
dum ipſum? Vr̄ quòd ſic, cum inſtrumento ſtari debeat,do-
nec cõtra probetur:vt l.cũ precibus.probatio aũt huius nega
tiuæ vr̄ impoſsibilis:& ſic vr̄,ꝙ non admittatur.Sed ſi hoc eſ
ſet verum,notarijs aperiretur via excludendi oẽs ab obiectu
falſi.ſemper enim ponerent in inſtrumentis,ꝙ pars ipſum ap
probauit, in ſui forma. Vnde ego partem admitterem: & ſu-
per illa clauſula,& alijs veritatẽ indagarẽ.ad officium.n.indi
cis pertinet,vt accerrima fiat indagatio:vt l.vbi.C. de falſ.&
forte probata falſitate, in alijs articulis,cenſerem idem in il-
lo. C.de proba.l.iubemus.Et ita ſm̃ præmiſſa lex illa finalis.
C.arbi. tu.non continet ſpecialitatẽ,imo eſt intelligenda ſm̃
præmiſſa.vt l.antiquæ.ad Velle.C.ſi ponas mulierem inſtru-
mentũ probaſſe in forma, in qua eſt. ſed ſi pones ipſam non
approbaſſe,quod videtur verius. tũc eſt ſpeciale. Et eſt ratio
odiũ receptionis pecuniæ. Item quia vir poſſet probare ne-
gatiuam,quod non recepit pecuniam.Nunc veniamus ad ſe-
a cundam qõ. quomodo & per quot teſtes a poteſt reprobari
inſtrumentum. Et hic varij varia dixerunt, vt not.C.de fid.
inſtr.l.in exercendis.in auth.de fid.inſtr.§.ſi vero aliquid ta-
le.extra de prob.c.3.& in gloſ.hic per doct.de fide inſtr.c.cũ
Io.& ibi plenius per Inno.& Hoſt.& per Spe.de fid.inſtru.§.
reſtat. ver.tu vero.per Io.4.q.4.c. item ſi teſtis.Omiſsis antẽ
his videtur dicendum ꝙ ad ſolutionem huiuſmodi quæſtio-
nis aduertendi ſunt caſus,& negotia,& eorum veritates: nã
interdum: quis nititur probare inſtrumentum, per teſtes ibi
ſcriptos: interdum per alios. Item interdum adminiculatur
fides inſtrumenti: interdum non.idcirco omnes iſtos caſu,&
12 alios qui occurrent, dicamus per quæſtiones. † Et primo
quæritur, quid ſi pars contra quam producitur inſtrumen-
tũ,dicat ipſum ſalſum,& vult probare per teſtes ibi ſcriptos,
qui omnes dicunt ſe non interfuiſſe: nunquid ex hoc cenſe-
tur reprobum? videtur ꝙ non:certum eſt enim ꝙ tabellio ex
officio ſuo facit fidem,& ſolus dat robur inſtrumento, ſerua
ta ſolennitate debita:& inſtrumentũ ab eo factum,probat ſi-
cut depoſitio teſtium, abſque omni alio adminiculo, vt cla-
mant omnia iura. ſi ergo probationem facit, qũo debilitatur
fides eius per negationem teſtium? iuxta c. ſicut.cum ſint ſin
gulares,& negatiui iuxta illud,quod ſcripſi ſupra in prin. hu
ius notæ.Contrarium cõiter tenetur per c.3.extra de proba.
de teſt.ca.tã literis. Nec ob.quod opponitur,videlicet,teſtes
ſingulares,& negatiui nõ debilitant probationem affirmati-
uæ,quia illud verũ,vbi ſit per teſtes, vel ẽt per ſcripturã in-
ductam ad probãdum aliquod negotiũ aliud a viribus & fal-
ſitate inſtrumenti. Sed vbi ſit probatio ad probandũ ſcriptu-
rã per teſtes ibi ſcriptos,non obtinet.Et eſt ratio.Certum eſt
b quod de ratione naturali,nõ debet credi vni perſonæ.b Item
nec voci mortuæ,ſed ex quadam neceſsitate fuit inductũ,ne
periret probatio, quòd crederetur voci vnius perſonæ etiã
mortuæ: videlicet tabellioni,adhibita ſolennitate, quæ ſit in
inſtrumẽtis condendis, & inter alias ſolennitates prædictas,
fuit conſtitutum, quòd adhiberẽtur duo teſtes, ad finẽ quod
minus falſitas poſsit committi,& per illos veritas poſſet ſci-
ri,ſi inſtrumentũ reuocaretur in dubiũ, vt in auth.de fid.in-
ſtru.§.ſed & ſi.vnde nõ mirum,ſi his ſtetur tm̃, ſaltem quod
fidem inſtrumenti faciant vacillare,cum ſint de ſubſtantiali-
bus ſolennitatis ad hoc adhibiti, vnde non proprie probant
falſum,ſed fidẽ inſtrumenti debilitãt,ex qua debilitatione iu
13 dicatur ſalſum,ſic quod nullã probationẽ facit.†Sed quid ſi
alter ex teſtibus ſubſcriptis ſit mortuus, alter viuus, qui vi-
uus eſt,contradicit inſtrumento,nunquid ex hoc debilitatur
fides inſtrumenti? Non vr̄,per argumenta ſupra inducta pro
hac parte.Põt dici contra per rationem ſupra tactã. Nam ex
quo falſum obijcitur,acerrima debet fieri indagatio cum te-
ſtibus ſcriptis. Vnde cum alter de teſtibus contradicit,appa-
14 ret vacillare fides inſtru. ff. quemad.teſt.aper.l.1.§.ſi.† Item
quid ſi tabellio,& duo teſtes viuerent,quorum alter cum ta-
bellione deponit pro inſtrumento,alter contradicit, nũquid
debilitatur fides inſtrumenti? videtur quod non, quia duo ſu
perſunt, qui deponunt pro inſtrumento, & in ore duorum
ſtat omne verbum,&c. Ego credo quod imo fides inſtrumen
ti debilitatur, cum ſit contradictio in altero teſte,qui eſt de
ſubſtantialibus, vnde ego concedo quod factum in inſtrumẽ
to contentum bene poteſt probari per tabellionem & alterũ
teſtem,ſed non credo,nec video, quod ipſum inſtrumentum
probet,cum careat altero de teſtibus, & hoc ſi ille alter con-
15 tradicat tenori inſtrumenti.† Quid ſi dicat ſe non interfuiſ-
ſe,& producuntur tabellio, & alter teſtis, deponentes quod
ipſe interfuit,nunquid inſtrumentum facit fidem? Credo qđ
non,eadem ratione,quia non adſunt ſubſtantialia inſtrumen
ti,quamuis etiam per multos alios probaretur ipſum præſen
tem fuiſſe.argu.ff.de excuſ.tu.l.qui teſtamento.& facit quod
no in auth.de fid.inſtru.§.ſi vero neque. in gl.1.ad probatio
nem.Sed contra, quia non videtur de ſubſtantia inſtrumen-
ti, quod teſtes teſtificentur pro eo, ſed quod ab initio fuerũt
inſcripti, & cum cautio facit fidem, non videtur quod con-
tradictio debeat hoc caſu nocere. ff.de arbi.l.diẽ. §.ſi plures.
16 & l.item ſi vnus.§.ſi.† Sed quid ſi tabellio negat ſe cõfeciſſe
inſtrumẽtum,teſtes autem duo,vel plures inſcripti teſtificã-
tur de cõtrario? Semper poteſt idem reſponderi,quod inſtru
mentum nõ faciat fidem ſed factum ipſum contentum in ip-
ſo inſtrumento, bene põt probari per illos teſtes.in his tamẽ
caſibus,& ſimilibus dicerẽ quæſtionibus veritatem eſſe inſpi
ciẽdam.C.de fal.l.ſi quis decurio.Quid ſi teſtes dicũt ſe non
recordari? Dic nihilominus valere,nam inſtrumentum de ſe
facit fidem,niſi per alia impugnetur,vnde teſtes,qui dicunt
ſe non recordari, in nullo impugnant inſtrumentum, igitur
ſtat in robore,quia ſemper præſumendum eſt pro inſtrumẽ-
to,niſi cõtra probetur vt hic:& j.§.ſi ſcriptum.extra de ver.
17 ſig.c.abbatẽ.§.contra.†Sed quid ſi alij teſtes,quam inſcripti
in inſtrumẽto producũtur,cõtra inſtrumẽtum? tũc eſſet di-
ſtinguẽdum,aut inſtrumẽtum nõ adminiculatur alijs proba
tionibus,ſed ſolum mortua voce, id eſt per ſe,quia forte nec
ſupereſt tabellio,ſeu teſtes inſcripti,vel alij:tũc poteſt repro
bari per duos,nõ quod ex hoc cõuincatur falſum,ſed qđ eius
fides vacillet.extra de teſt.ca.cum a nobis.& hoc cæteris pa-
ribus.Si enim alia ſunt quæ debeãt inclinare iudicem ad aliã
partem,pronũtiabit pro parte inſtrumẽti. Verbi gratia,ſi fa-
ctum ſit antiquum, & inuolutum, teſtes homines ignoran-
tes, quos nõ eſt veriſimile tales inuolutiones, ſeu intricatio-
nes potuiſſe concepiſſe, & memoria tenuiſſe.ff.de carbonia.
l.3.§.duæ.extra de præſcri.c.ad audiẽtiam.de proba.l.ſi arbi
ter, de dam.infect.l.qui bona fide.§.ſi.vel ſi tabellio eſſet per
ſona honeſta,& eius fides in multis approbata,teſtes vero vi
les, & faciles, vel econtra.Si tabellio eſſet facilis, & leuis,&
forte minus intelligens, teſtes honeſti & bene intelligentes,
talia enim ſunt attendenda. ff. de eden.l. ſi quis ex argenta-
rijs.§.1.de teſti.l.ob carmẽ, §.ſi.nec valẽt rationes quæ ſiunt
ad cõtrarium,ſcilicet quod inſtrumẽtum vicem obtinet duo
rum teſtium, & tabellio vnius.ff.de teſta.l. Domitius, quia
hoc ſic ſimpliciter intellectũ, eſſet falſum. Vnde verum eſt,
quod inſtrumẽtum vicem duorum obtinet, id eſt atteſtatio
tabellionis,& ſubſcriptio duorum teſtium,hoc totum vicem
duorũ obtinet,ſine alio adminiculo,vt fidem faciat,ubi nihil
datur,ſeu probatur contra.ſed vbi probatur contra, illa pro-
batio eliditur, & uacillat. Et eſt ratio, quia magis creditur

viuæ voci, quam mortuæ, vt in anthen. de fid. inſtru. §. ſi vero
aliquid tale, quia probatio viuæ vocis eſt naturalis, probatio
autem vocis mortuæ, ex quadam neceſsitate, contra rationẽ
communem quodammodo eſt inuenta. vt ſ. eſt ſatis tactum,
& ideo teſtes viui reprobãt inſtrumentum, cæteris paribus.
de quibus ſ. dixi, nec bene dicitur ꝙ inſtrumentum vicẽ duo
rum obtineat, tabellio vicem vnius, quia ſic ſequeretur ꝙ at-
teſtatio tabellionis eſſet duplex, vna tanquam publicæ perſo
næ, alia tanquam priuatæ. quod nõ vr̃ verum. ff. de verb. obl.
l. qui bis, & hoc verum indubitanter. vbi inſtrumentum non
18 adminiculatur, vt dixi. † Sed quid ſi tabellio, & ambo teſtes
inſcripti viuunt, & deponunt pro inſtrumento? tunc ego cre
derem requiri quatuor teſtes ad reprobationem, & ita poſſet
verificari opi. gl. vel ſi plures teſtes eſſent inſcripti in inſtru-
mento, & deponerent de inſtrumento, ſemper requirerent
maiorem numerũ ad reprobationẽ, niſi obſtaret natura nego
tij, & perſonarum honeſtas, &c. vt ſ. dixi, & patet ff. de teſti.
l. ob carmen. §. fin. & vide quæ dicã j. de verb. obl. Sed quid ſi
teſtes inſcripti non viuunt. ſed ſe ſubſcripſerunt inſtrumen-
to, & conſtat legitime, ꝙ de mandato eorũ ſunt ſubſcriptio-
nes, tũc vr̃, ꝙ tales ſubſcriptiones habeãtur pro teſtimonijs.
arg. extra de procura. c. 1. qui pot. in pigno. hab. l. ſcripturas.
arg. contra d. l. 1. §. ſi. ff. quemad. teſt. ape. ſed forte ibi non cõ
19 ſtabat ſigillum fuiſſe appoſitum. † Item quid ſi tabellio, &
teſtes ſcripti ſunt mortui, probatur tamen per plures teſtes
factum contentum in inſtrumento, qui etiam dicunt ſe præ-
ſentes fuiſſe in negotio, & in requiſitione, & conceſsione in-
ſtrumenti, nunquid fides inſtrumenti roboratur? non video
cur non, niſi teſtes inducti ad reprobandum excederent nu-
mero & ſic eorũ teſtimonium proderit ad duo, videlicet, ad
roborandum inſtrumentũ, & ad probandum negotium, quia
diuerſi ſunt articuli, videlicet veritas negotij, & conceſsio
inſtrumenti, vnde ſi ſolũ deponerent de facto, & nõ de con-
ceſsione inſtrumenti, nec de præſentia tabellionis, & teſtium
inſcriptorum, ſcio, & concedo, ꝙ in nullo roborarent fidem
inſtrumenti, quia ſuper hoc nihil deponunt, ſed factum ip-
ſum probarent. vnde ſi duo teſtes deponerent tabellionem,
vel alterum de teſtibus abſentes fuiſſe. & centum deponerẽt
de veritate facti tm̃, tunc crederetur illis duobus, quo ad de-
bilitandam fidem inſtrumenti, quia inſtrumẽtum non admi-
20 niculatur per aliquẽ, ſed ſi ſuper vtroq; deponãt, tunc admi-
niculatur inſtrm̃, & elidunt deponentes contrarium. † Quid
ergo ſi tres teſtes alij, quã ſubſcripti deponant cõtra inſtrm̃,
forte abſentiã alterius partis, vel teſtiũ, ſunt duo ex diuerſo,
qui deponũt de præſentia, & de veritate cõtractus, quæritur
quorũ fides præualet? Vr̃ quòd trium, cum ſint maiores nu-
mero, vt l. ob carmen, §. fin. In oppoſitũ videtur, quia illi duo
qui deponunt pro inſtrumento, elidũt duos de alijs, & ſic re
manet vnus contra inſtrumentum, qui eſt de non ſcriptis,
qui ſolus non reprobat inſtrumentum, vt ſatis ex præmiſsis
colligitur ergo obtinet hoc caſu inſtrumentum vicem duo-
rũ teſtium, & ſic probat. Nec ob. qđ ſ. dixi, quòd vnus teſtis
facit fidem inſtrumẽti vacillare, quia illud verũ de inſcriptis,
qui ſunt de numero, & de ſubſtantialibus inſtrumenti, ſecus
ſi alius non inſcriptus ſolus deponit contra inſtrumentum,
quia cum inſtrumentum plenã probationẽ faciat, & quando
eſt conflictus probationum, plena probatio tollit minus ple-
nam, relinquitur quòd vnus teſtis extraneus, qui non facit
plenam fidem, non impugnat plenam fidem inſtrumenti.

Sed pone quòd tabellio ſolus viuit, qui deponit pro inſtru-
mento, teſtes inſcripti ſunt mortui, ex aduerſo duo teſtes de
ponunt contra inſtrumẽtum. quæritur qui ſunt potiores? Vr̃
expeditum per præmiſſa, quod inſtrumentum, & depoſitio
tabellionis: quia inſtrumentũ facit fidẽ pro duobus, & depo-
nit tabellio pro vno. Et ſic ſequitur qđ vincant duos, ſed hoc
nõ credo, imo credo, quòd depoſitio tabel. nõ adminiculetur.
primo, quia eius depoſitio eſt in inſtrumẽto. vnde ſi iterum
producatur, non plus adminiculatur: quia alias ſequeretur
quòd eiuſdem teſtis depoſitio, ſecundo in eodẽ facto produ-
cti & examinati, haberetur pro duobus teſtibus, quo nil ma-
21 gis ridiculum. † Et ideo ipſe tabellio, & ſuũ inſtrumentũ ob-
tinent ſolum vicem duorum, ſecus dico in depoſitione teſtiũ
in ſcriptorum in inſtrumento, quia illorum depoſitio, com-
putatur in numero teſtium. Et eſt ratio, quia illi nil affirmãt
nec deponunt in inſtrumento, ſed ſolum vocantur ad ſolen-
nitatem, & ideo ſi examinati deponant, non mirum ſi com-
putantur, in numero teſtium, ſed ſecus in tabellione, qui ſo-
lus affirmat, cui creditur, adhibita ſolennitate, virtute ſibi cõ
miſsi officij, niſi contra probetur, vnde ſi ille computaretur,
eius atteſtatio computaretur bis, qđ eſſet iniquum, & ſeque-
retur quòd eſſet teſtis in cauſa ſua, cum probata falſitate ipſe
ſit reus, & hoc vbi dubitatur de veritate contentorum in in-
ſtrumẽto. Sin autem dubitatur ſolum, an inſtrumẽtum ſit de
manu ſua: tunc bene ei creditur, & ad fidem eius recurritur
vt d. l. ſi quis decurio, quia tũc nulla ei falſitas impingitur, &
ideo ſecure cõcludo, quòd ad faciẽdam vacillare fidem inſtru
mẽti nõ adminiculati. ſufficiunt duo, cæteris paribus, vel ad-
miniculati per vocem tabellionis ſolius, ſi per teſtes requiro
22 plures ex aduerſo. † Item quæro, quid ſi in inſtrumento ſint
plures tabelliones inſcripti, nũquid inſtrumẽtum obtinet vi-
cem duorum, pro quolibet tabellione? videretur quod non,
quia unum eſt tantum inſtrumẽtum, ff. de teſta. l. unum. Sed
cõtra uidetur, ſi una cum tabellione quolibet ſint duo teſtes.
Verbi gratia, ſunt duo tabelliones, & quatuor teſtes, hoc ca-
ſu quilibet tabellio uidetur reddere inſtrumẽtum. & ſic nidẽ
tur plura inſtrumenta ſuper eodem facto. quamuis in eadem
charta ſint, ſed ſi non ſint niſi duo teſtes ſubſcripti, quamuis
plures ſint tabelliones, tunc nõ habẽtur niſi pro uno inſtru-
mẽto. argu. ff. de excuſ. tut. l. tria onera, & hoc ſatis apparet,
quia nullum inſtrumentum habet publicam formam, niſi in-
ſcribantur duo teſtes: ut ſuprà ſæpiſsime dictum eſt. igitur
cum in inſtrumento nõ ſint niſi duo teſtes, non poteſt habe-
re publicam formam ſeu uires, niſi unius inſtrumenti, alias
ſequeretur, quòd ijdem teſtes in eodem facto uicem plurium
obtinerent, quod eſſet ridiculum, ut ſ. ſatis tactũ eſt. bene ta-
men crederem, quòd maior fides adhibeatur quia etiam ſub
ſcriptio priuatorum fidem adminiculat, ut d. cap. 1. extra de
23 procu. Sed quid de literis † ſigillatis? dic quòd de iure uel cõ
ſuetudine faciunt plenam fidem. idem quod dixi de inſtru-
mento, ut d. c. cum a nobis. extra de teſti. & eaſdem quæſtio-
nes & ſolutiones potes applicare. Quæ autem fidem faciant,
vide de proba. ca. poſt ceſsionem. de fid. inſtr. c. cum dilectus.
& ſcripſi ſupra de teſta. in §. poſſunt.

a Adnot. Quomodo & per quot teſtes. Adde Feli. in c. 2. col. pen. extra de fi.
inſtr. & quod notaui in prox. mea apoſtil in verſi. per teſtes.
b Non debet credi vni perſonæ. Adde Bal. in c. 1. §. non autem in tit. de con-
tro. inueſt. in vſi. feu. Lu. Ro. in repe. rubr. de arb col. 8. & in ſingula. 38. incipi.
ru ſcis. Vbi an papa vel Imperator poſſit ſtatuere ꝙ ſolo teſti credatur in alte-
rius præiudicium. de quo per Feli. in c. veniens. col. pe. verſ. gl. ſi. extra de teſti.
& an communitas, quæ non recognoſcit ſuperiorem, poſſit ſtatuere ꝙ vnico
teſti credatur. Vide Ro. in ſing. ſuis ſingular. ſupra allegato. 38.

Poſt Mortem. In gloſſ. ſ. iure uetuſtiſsimo. nam de iure
ff. uidetur idem quod hic. ff. de uer. ob. l. centeſimis. §. 1. & re
pete hic quæ dixi ſupra de uerb. obl. §. ex conditionali. In gl.
exactio. in fi. dic ut dixi in d. §. ante, hoc addito, quod aut eſt
certa iuris ſeu teſtatoris diſpoſitio, & non curatur, vt hic.
aut incerta, & tunc ſic. ſecundum Dy. in d. l. non enim. & in
caſu. in quo curatur, recipe quæ membra poſui in d. §. ante.

t *Teſtes de quo deponant.*

a Si Scriptum. a In gloſ. nunquid. in fi. b quia inſtrumenta
b fiunt per tabelliones, qui debent noſſe iura, ut not. C. de ta-
bula. l. generali. Hug. tenet cõtra, ut not. in d. l. 1. de vſu. cuius
opin. ſequuntur ibi doct. vnde teſtes nõ tenentur de hoc de-
ponere, niſi de hoc interogentur. C. de teſtib. l. ſolam. & hoc
t videtur minus dubitabile in actibus, † qui requirunt ſtipula-
tionem, vt ibi, quia ſecũdum naturam rei videntur depone-
re, vt infrà tit. 1. § fina. ſi tamen iudex velit, poteſt eos exami
nare ex officio, cum ſuper hoc non fuerunt interrogati. de
hoc dic plene, vt extra de probationibus. cap. in præſentia. &
hoc ſecurius, q a ita euitabũtur omniũ oppoſitiones. Sed quæ
ro, hic dicit litera, ſi ſcriptum fuerit in inſtrumento, quid ſi
in charta priuata? dic idem. ut eſt expreſſum ff. de uerborũ.
obliga-

obligatio.l.ſciendum . infra tit. 1.§.finali.& quæ hic deſunt,
vide ibi.

a Adnotatio. Scriptum.Verbum promiſiſſe : in ſcriptis repertum importat ſtipulationem.

b In fi.Vel dic ſecundum Bar.in l.ſciendum . ff. de ver. obl. & communiter doct. ꝙ ſtipulatio in iure conſiſtit : & teſtis de eo , ꝙ ſenſu corporeo percipi poteſt, deponere debet. Item vide hic Ang. de verbo promiſiſſe reperto in inſtrumento.

1 *Petita ad conteſtata referri.*
2 *Interpretandum in quem ſit.*

2 QVOTIES. [a] Pet.de Bellaper. inducit hunc §.ad quæ-
ſtionem . petebam a te 10. litem conteſtando , petitionem
negaſti concluſum eſt in cauſa. apparet ꝙ teneris tantum ad
5.tu dicis, ꝙ lis non fuit conteſt.niſi ſuper 10.de quibus non
1 probatur . & ita † debes abſolui a tota inſtantia. actor dicit
contra quæritur quid iuris ? Iſte §.facit pro reo.nam videris
ad totam interrogationem reſpondiſſe, & ſuper tota conte-
ſtatus fuiſſe.ſed ſi bene videas,tantum facit ad contrarium,ſi-
cut pro.nam videris ad ſingula reſpondiſſe,vt hic concludi-
tur.& facit ſ.eo.§.præterea.cum ibi nota. ipſe tamen tenet,
ꝙ fiat condemnatio in 5. & quod in illis videtur lis conteſt.
nam reus negando ſimpliciter,falſum dicit,& quo ad totum,
2 & quo ad partem.† vnde cum potuerit declaraſſe veritaté :
fit in omnibus interpretatio contra eum,argu. ff.de interro-
ga.actio. l.de ætate.§.ſi cum eſſet.ſecundum eum gloſſ.tenet
idem.ff. de condi.fur.l.ſi ſeruus.§.boue. & patet ff.ad Velle.l.
vir vxori.§.fi.de eo quod certo loc.l.ꝙ ſi epheſi. videbis in-
fra de act. §.plus. cętera quæ ſunt hic dicenda pro intellectu
§.vide in glo.& ſupra §.præterea.

a Adnot. Quoties. Et facit iſte tex.ad ſciendum, vtrum ſit vnicus contractus vel ſtipulatio an plures. Et eſt magni effectus talis inueſtigatio. quia ſi ſit vnicus,per vnum reſolui poterit : etiam quo ad alia. Item nec ſolutio pro parte fieri nec ad vnam rem tantum poterit. Item inſinuatio donationis euitabitur ſi ſimul omnia comprehenſa 500.aureos excederent. Item condemnatus in bis decem,non dicetur condemnatus in 20. Item res vna, tanquam commiſſa peti non poterit : ſed tanquam debita ex contractu præambulo. quid aũt ſi centũ promiſiſti quinquaginta tanquã promiſſa petẽtur, & econtra ſi centum petantur,& de quinquaginta tñ probet?vide hic Ang.& Chriſt.Por.

1 *Geſtor quando ſibi, & an quæra.*
2 *Geſtor an ſibi ſtipuletur.4.*
3 *§.Alteri reſtringi.*
5 *Pœna prætoria.*
6 *Pœna an ad intereſſe reducibilis.7.8.*
9 *Pœna quando inutilis.*
10 *Teſtamento contra legem contradici impune.*
11 *Pacto nudo quæ non petantur.*
12 *Pœnæ quatenus exigibiles.14.*
13 *Pœnarum modus quando reducibilis & quatenus 16.*
15 *Exceſſus in quibus vetitus.*

a ALTERI. [a] Primo,dictum ponit.ſecundo,rationem.ter
tio,inſtantiam.quarto,rationem inſtantiæ.quinto,exemplũ.
ſexto,nouos caſus adijcit per quos primam regulam reſtrin-
git. In gloſſ.ſupra eo.ibi eum alleg.§.ei qui.hoc non eſt ve-
rum,ſiue bonum exemplum : quia ibi non cenſetur ſtipula-
tus alij , imo eadem vox. vt ſupra eo. §. poſt mortem ſed in
mutuo poteſt poni exemplum : vt ff.ſi cer.pe.l. certi condi-
ctio.§.ſi nummos.& vix in alio caſu poteſt dari bonum exẽ-
plum,ſecundum Pet.de Bel.iunge ſupra eo.§.ſi quis alteri.
In ea gl.ibi,promittis mihi quod dabis illi.& hoc niſi intereſ
ſet,vt infra ſubijcitur. In ea.gl.ibi,ſed aliud &c.hæc gloſſ.
videtur contraria,illi.de l.ſi procu.ff. de verb.obl. vide ſupra
§.ſi quis alij . In ea. gl. in fi. no.bene hanc gloſſ. quia alibi
non eſt ita plena. & hoc , quod vltimo dicit poteſt eſſe ve-
1 rum , † ſi habet mandatum , ſecus ſi non habet mandatum ,
nam tunc non acquirit etiam ſibiipſi,vt cedat., quia tunc ſua
non intereſt.ſed primo caſu intereſt ſua , vt adimpleat man-
datum,ſecundum Petrum.Sed contra.ff.de neg.geſt.l.ſi ego.
Item ſi procurator ideo acquirit: quia intereſſet ſua propter
actionem mandati , qua tenetur ex culpa.C.de neg.geſt.l.tu
tori.Poteſt dici,quia nulla culpa imputatur geſtori,ſi non ſti
pulatur , cum acquirere non poſsit : ſicut nec quando non
agit. cum nec actionem habeat.ff.de neg.geſt.l. ſi pupilli.§.
fi.Sed eodem modo poſſet dici in procu.quia nulla culpa poſ
ſet ei imputari,ſi non ſtip.ſi acquirere non poſſet: & ſic nul-
lum hẽt intereſſe,ſicut nec geſtor. Sed in illo dic,ꝙ intereſt
ſua propter officium,& fidem ſuſceptam : non ſic in geſtore,
qui fidem non ſuſcepit. Sed dices,nunquid non tenetur ge-
ſtor præſtare bonam fidem , ex quo acceſsit ad negotia ? cur
ergo non tenetur ſtipulari ? Dices ꝙ non poteſt. Sed cur nõ
poteſt , ſicut procu.? Reſtat adhuc ſoluendum : vnde forte
2 poſſet dici , ꝙ geſtor ſaltem generalis † poterit ſibi nomine
alterius ſtipulari , vt ſibi acquirat, & poſt cedat ſicut procu.
cum ratihabitione &c. C. ad Mace. l. fi. & d.l. ſi ego. & pro
hoc facit,quia abſenti poteſt donari, ſi ſit qui nomine donata
rij recipiat.C.de don.l.nec ambigi.vbi ſcripſi,& ſupra de do.
vbi propria materia.& tñ donatio quandoque incipit a præ-
cedenti promiſsione,vt l.ſi quis argentum. C. de do.& con-
ſueuit notari C.de iur.do.l. 1.Nec poteſt dici, ꝙ ſit contra re
gulã ſupra eo.§.ſi quis alij.quia non alteri quęrit.ſed ſibiipſi,
& poſt cedit,ſi cum procu.vel ipſe idem agit : vt infra in fin.
3 no.Item nec obſt.iſte §.quia † non obtinet,vbi verba conci-
piuntur per modum,qui notatur hoc vlt.verſ.aut quarto mo
do &c.ſed ſolum,vbi verba concipiuntur. ſic, promittis mi-
hi,ꝙ tu dabis illi ? tunc enim non valet , niſi interſit ſua, vt
ſequitur. ſed ſm hoc vr̃,ꝙ ſemper valebit talis ſtipulatio qa
ſtipulando ſemper gerit negotium alterius,& ſic ſm præmiſ
ſa ſemper intereſt geſtoris,& ſemper valebit,fruſtra ergo po
4 nuntur hic regula,& exceptio.† Sed ad hoc poteſt rñderi,ꝙ
non ſemper geſtor agit negotiũ alterius,ſic ſtipulando, imo
ſuum. Vel dic,ꝙ geſtoris nil intereſt,vbi non acceſsit.niſi ad
negotium illius ſtipulationis recipiendæ , ſed vbi acceſsit ad
negotia plura , quorum explicatio in parte requirit tales ſti
pulationes ſeu pacta : tunc poteſt dici , ꝙ valent ſtipulatio-
nes,& pacta huiuſmodi,quia ſua intereſt , ꝙ negotia per ip-
ſum acta vtiliter gerantur,& conſummentur, & maxime qñ
fecit expen.quo caſu videtur indubitabiliter ſtipulatio vtilis.
In gl.ſ.ſtipulanti.in fi. Vult dicere gl.ꝙ ibi eſt ratio ſola,quia
aduerſarius nõ debuit venire.& ꝙ ſubijcitur eſt ratio rõnis ,
quia non intererat.ſed ſi bene cogites,ambæ rationes faciunt
vnam,vel ſaltem in vnam reincidunt,vnde prima videtur ve
5 rior,nam ibi in pœna † prætoria.i.mulcta. quæ per iudi.im-
ponitur . non aũt intelligas de pœna ſtipulatione prætoria
ſtipulata.de qua ſupra de di.ſtip.§.prętorias.ſecus in conuen
tionali,ſed contra,quia imo vr̃ idem,ff. ſi quis cau.l. 1.& l. &
ſi poſt tres ibi,& actoris ius &c. Præterea in pęna conuentio
nali : vr̃ inſpici intereſſe,vt ita demum committatur,ſi inter
ſit ſua,& vſque ad quantitatem intereſſe. ff. de verb. oblig.l.
2.§.fin.de ſer.expor.l.ſeruus ea lege . Super hoc dicas,ꝙ aut
pœna apponitur per pactum,aut per ſtipulationem. Primo
6 † caſu,dic reduci ad intereſſe in caſu,quo pacto poteſt exigi,
vt d.l.ſeruus . ſecundo caſu, aut apponitur loco intereſſe, &
hoc conſtat,aut loco contemptus,ſeu fidei fractæ,& hoc cõ-
ſtat,aut eſt dubium. Primo caſu,conſueuerunt doct.dicere,ꝙ
reducitur ad intereſſe , vt ſecundum eius modum exigatur ,
vt d.l. 2.§.fi.& ita no.Dy.in §.alteri.ſed hoc non vr̃ procede
re,quia ſic eſſet fruſtratorium.l.conſilium,quod datur ſupra
de verb.obli.§.fi.ff.de præto.ſtip.l.fi.Præterea vr̃ expreſſum ,
ꝙ vltra intereſſe petat.ff.ſi quis cau.l.ſed & ſi quis.§. fi. Qui
vellet tenere opinionem Dy. poſſet dicere, ꝙ prima opinio
non ob.quia dato ꝙ pœna deduceretur ad intereſſe,conſiliũ
eſſet adhuc vtile.nam ſi pœna non apponatur,actor habebit
probare intereſſe.Si vero apponatur,nulla incumbet ſibi pro
batio,ſed alij, qui petet eam modificari ad valorem intereſ-
ſe.& ita prodeſt conſilium.Ad ſecundam põt dici, ꝙ ibi plus
promiſit,quem ſtatutum fuerat, non aũt plus quam intereſ-
ſet.Si velis tenere,ꝙ non deducatur ad intereſſe , reſpon.ad
l. 2.§.fin.ꝙ ibi eſt cauſa diuiſio facta per perſonas hæredum ,
& hoc ſatis innuitur in l.3.& 4.de verbo.obli.Et hæc videtur
verior,alia æquior,& forte verior de iure canonico,extra de
7 pœn.c.ſuam.† ſecundo caſu,qñ apponitur loco contemptus,
ſeu fidei fractę,diſtinguitur,quia aut rumpitur fides ſtipulan
ti directe,& non inſpicitur intereſſe,vt l.cum pœna.ff.de ar.
aut rumpitur alteri,veruntamen conſecutiue res ipſum tan-
git,& tunc reducitur ad intereſſe.ff.eo.ti.aduerſus . in fin. &
pone exempla,vt ibi. Tertio caſu,quando non conſtat. tunc
apponitur. poſt contractum , ex quo efficax obligatio poteſt
oriri

oriri ad intereſſe, tunc præſumitur appoſita loco intereſſe,
ſed vbi non præcedit ſufficiens materia, contrahendi obliga-
tionem ad intereſſe, tunc non vr̃ appoſita loco intereſſe. &
ſufficit committi de facto.ff. de verb.obl.l. quidam cum filiũ
& hoc vltimum notat Dyn. in d.§.alteri. Sed hoc non vr̃ poſ
ſe ſtare, quia in compromiſſo contrahitur obligatio ad inter
eſſe, ſi pœna non apponatur.ff. arb.l. diem proferre. §.fi.& tñ
pœna appoſita, videtur appoſita loco contemptus.eo.tit.l.ſi
quis rem. & ibi notatur, nec ad intereſſe reducitur per præ-
miſſa. Sed dicas addendo ad Dy. ꝙ vbi non præcedit contra
ctus, vel materia ſufficiens, ad gignendam obligationem ad
intereſſe: vel vbi præcedit materia, tñ de ſui natura ſe refert
ad punitionem contemptus: tuoc non videtur ſuccedere lo
co intereſſe, ſicut quando promittitur ſtare dicto arbitri. ma
teria enim habet, ꝙ pœna appoſita videatur magis loco con
temptus, quam principalis intereſſe, quia illud noo tangi-
tur, ſed ꝙ ſtetur, & obediatur: vnde cum hic ſit principale
obedire, pœna ſe refert ad illud in dubio. Quid ergo ſi ali-
8 quid indiuiduum ſit promiſſum nomine pœnæ in caſu, quo
reducitur ad intereſſe? Dici poteſt ꝙ totum poteſt peti, &
æſtimatio reſidui offerri.ff. de leg. 2.l.cum filius.in prin.& vi
de in ſimili quę conſueuerunt dici.ff. de verb.obl.l.4.§.Cato.
Item opp. contra hunc §. quia ſi principale non tenet, nec
adiectio pœnæ, ff. de ver. obl.l.ſtipulatio hoc modo.ff. de reg.
iur.d.l.cum principalis. Gl. ſoluit in §.alteri: nam aot ſtipu-
latio principalis, eſt præter l.& tunc tenet pęnalis. vt hic. aut
contra: & tunc non, vt in conrrarijs. Sed certe hoc eſt con-
tra legem, cum lex hniuſmodi ſtipulationes annullet, vode
præter legem eſſet, ſi lex non aſsiſteret concedendo vel pro-
hibendo, ſed vbi prohibet, nõ eſt contra legem.ff. de fideiuſſ.
l.cum lex.C. de legib.l.non dubium.ſ̃. de leg.§.fi. Dicas ꝙ gl.
intellexit in hoc propoſito eſſe pręter legem, ꝙ diſpoſitione
legis non valet propter defectum rationis, ſed eſſet contra
9 legem qñ † improbatur per legem. quaſi proboſum, turpe,
iniquom, vel inconueniens, quibus caſibus non valet pœnæ
adiectio, vt ſatis patet d.§.fi.ſ̃. de leg. Et idem dicerem, ſi adij
ceretur diſpoſitioni ſeu ſolennitati per legem introductæ,
quam adijcens mutare, ſeu ei renunciare non poſſet.ff. ad leg.
Fal.l.ꝙ de bonis. §. 1. Et per hoc patet reſponſio ad multa.
10 Conſuetudo † dicit ꝙ nullus poſsit dare in teſtamento vltra
tertiam bonorum, ſicut tenetur io partibus Engoliſmeñ. Xan
ctoneñ. & Pictanieñ. Pone, ꝙ quis dedit vltra tertiam & adie
cit penam, ꝙ ſi hæredes venirent contra, ꝙ ſoluerent c. hære
des veniunt contra, nunquid incidunt in pœnam? Dicas
non: per d.l. Vel ſi conſuetudo dicat, ꝙ proximus in genere
admittirur ad poſſeſsionem bonotum defuncti, non obſtan-
te contraria diſpoſitione teſtantis, & teſtator diſponat ꝙ pro
ximus non admittatur, & adijciat pœnam, non tenet pœnæ
adiectio, conſuetudo enim habetur pro lege, & eam imita-
tur, ſ̃. de iur. na. §. ex non ſcripto. Et ideo pœna contra eam
appoſita non tenet. & vide C. de pact. l. pacta quæ contra ll.
11 ff. de pact.l.paciſci.& iunge ioſra de contrah. emp. §.fiu. † In
gl. not. ꝙ caute in fi. doct. inſurguut contra hanc gl. in eo,
quod dicit qnod pœna non poteſt peti ex pacto incontinen-
ti appoſito, ſicut nec vſura. Contra, quia vſura peti poteſt ex
nudo pacto, incontinenti appoſito, in contractibus bonæ fi-
dei, & allegant ſupra de vſur. l. 1. melius allegarent C. de
pact. inter emp. & vend. compo. l. io initio. & tamen non eſt
pœna. vt l. ſeruus. ff. de ſeruis exp. & ſic videtur mentiri glo.
& ſalſum dicere ſm Pet. O Dñe Deus, quanta bona operatus
es, & nunq̃ fuit ſibi ſimilis, & non meruit audiri. Dicas quod
gl. intellexerit qđ ſicut in contractn ſtricti iuris, vſura non
poteſt peti nudo pacto, ſic nec pœna in contractu ſtricti iuris
vel bo.fi. niſi in caſibus d.l. ſeruus. nec eſt credendum, ꝙ gloſ.
errauit in tam debili puncto, ipſi vero doct. hic & alibi dñt,
quod vbi pœna ponitur per pactum in contractu bonæ fidei
incontinenti appoſito, quod debetur, & poteſt peti. quod ſa-
tis obtinere poteſt, vbi apparet, qđ pœna apponitur loco vſu
rarum. vel intereſſe. arg. d.l. ſeruus. in pen. dicto. de quo dic,
vt ſupra in proxima addi. Io gl. 1. quæ ſit quantitas. in fin. no.
magnam veritatem gl. alibi conſueuerunt approbare diſtin-
ctionem illam, an apponatur pœna per nomina multiplicati

12 ua, vt duplum, triplnm, vel quadruplum, & tunc non † exce
dit, an apponatur in ſumma certa, & runc exigitur quantacũ
que, vt no. in l. ſi dictũ. & C. de ſen. quę pro eo quod intereſt.
l. 1. de ſer. ſug. l. ſi quis ſeruum. & hanc videtur ſequi Dy. in
§. alteri. Doc. autem citramontani Iac. & Pe. dicunt, ꝙ pœna
conuentionalis poteſt peti quátacunque, per hunc §. & per
§. alteri. & huic opi. adhæret hæc gl. ſicut vides, ꝙ vr̃ rõnabi
lius, quia alias eſſet imponere vim verbis, & non rõni legis.
Quare enim magis prohiberetur quando apponuntur illa
noĩa, quam qñ certa pœna? niſi dicas ꝙ plerunque expreſſa
nocent, vt l. nonnunquam. ff. de condi. & demonſt. magis aũt
pręſumitur exceſſus qñ noĩa illa apponuntur, quadruplũ, vel
quintuplũ, quá qñ certa ſumma. Sed hoc nõ bene lege proba
tur, ideo ſequere hanc gl. cum citramontanis, pro quibus C.
de uſur. l. cum allegas. Sed cõtra tex. & gl. in d.l. cum allegas.
& ff. de act. empt. l. ex empto. §. ibidé. per quas euidenter ap-
paret, non poſſe peti pœnam quantacunque. Sol. ſm Pe. de
Bellaper. qui hanc op. facit, & dic ꝙ ibi loquitur, qñ pęna ap
ponitur dationi pecuniæ hic ſacto. vnde ſi tu promiſiſti dare
10. Titio, & ſi non dares, promiſiſti mihi centum nomine pę
næ, tu promittis ſactum. ſ. dare Titio. ff. de ver. obli. l. liber. ho
mo §. fi. igitur pœna quantacunqne põt peti, quia illa datio
non eſt in obl. nec pro ea poſſum agere. ſed vbi dare pecuniá
eſſet in obligatione, Verbi gratia promittis mihi dare decẽ,
& ſi non dederis, promittis centú, tunc præſumitur, ꝙ ſit in
fraudé vſurarum, vt ll. contrarijs, ſm eum. vt aũt hanc mate-
riá plenius videas, diſtingue latius, quia aut eſt pęna legalis,
& de illa dic vt j. de act. §. oẽs. aut conuentionalis, & tũc aut
apponitur obligationi donationis quátitatis, aut ſpeciei, aut
13 obligationi facti. † Primo caſu, ſunt opiniones, quidá. n. dñt,
ꝙ pœna reducitur ad legitimum modnm vſurarom, ita de-
mum ſi ſtipulans ſolitus fuerit vſuras exercete, & hanc Bul.
Alij oẽs dicunt indiſtiocte debere pęnam reduci ad modum
legitimum vſurarum, & ita cum de iure diuino vſuræ non
poſſint peti, nec pœna, vt no. in d.l. cum allegas. & d.§. ibidẽ.
ff. de vſuris. l. pęna. & hanc ſequuntur doct. Moder. iuris ciui-
lis. poſſet diſtingui. an illud, quod per modum pœnæ apponi
tur, ſit multiplicatiuum, vt diurnum menſtruum, vel annum,
& tunc præſumitur: ꝙ appoſitum ſit in fraudem vſurarum,
quia naturam vſuræ ſapit ex modo ſtipulandi & præſtandi.
Verbi gratia, promittis mihi dare decem, & ſi ooo dederis,
promittis pro quolibet die duo nomine pœnæ. vel pro qnali
bet ſeptimana, vel pro quolibet menſe? & hoc caſu poteſt
ſaluari opi. cõis. an alias ſit non multiplicatiuum, ſed ſemel
præſtandum. V.g. promittis mihi dare centum in feſto nati-
uitatis Dñi, & ſi non dederis, promittis 20. nomine pœnæ,
tunc non ſit pręſumptio vſurę niſi eſſet ſtipulans ſolitus fœ
nerari ſecundum opi. Bul. quæ hoc caſu poteſt eſſe vera. Itẽ
poteſt dici, qđ q̃uis vſura ſit hodie prohibita, nihilomious
talis adiectio pœnæ tenet, etiam ſi eſſet multiplicatiua, vſ-
que ad quantitatem legitimi intereſſe, vt oo. io §. ibidem. Et
incumbet onus probandi, illi qui dicit pœnam excedere in-
tereſſe, vt ſcripſi ſupra eo. §. in hoc tamen eſt adnertenda na
tura contractus & perſonæ. Quid enim ſi diues homo qui
non conſueuit mercari, vel perſona eccleſiaſtica, mutuam
dedit pecuniam, & ſtipulatus fuit pœnam, ſi non ſolueretur
14 certa die? Hoc caſu non crederem poſſe exigi † quamuis nõ
fuerit per verba multiplicatiua appoſita, imo præſumerem
fraudé vſuræ, cum tale intereſſe non poſsit prętendere, extra
de pœnis. c. ſuam, ſed ſi eſſet mercator, qui lucraſ cũ pecunia
ſua, poſſet dici contra. In ſcđo caſu, qñ adijcitur promiſsioni
ſpeciei. gl. dñt qđ tota põt exigi: & quantuncunqoe, vt no.
in d.§. ibidé. Dy. aũt diſtinguit in d.§. alteri, an apponatur ꝑ
nomina repetitina, an multiplicatiua, vt dixi ſ̃. in alio mem-
bro. ſed doc. citramontani tenent indiſtincte gl. quæ eſt in d.
§. ibidem. In tertio caſu, qñ adijcitur promiſsioni facti: gloſ.
communiter dñt indiſtincte, totam poſſe exigi, vt no. in d. §.
ibidem, ſed quędam gl. videtur dicere, quod hoc caſu nõ po-
teſt exercere duplum, vt no. ff. de verb. obli. l. ſtipulatio iſta
circa prin. in gloſſ. pœnali pro qua facit, quia in ſtipulatione
facti ſuccedit intereſſe. vt l. ſtipulationes oon diuiduntur, &
15 ita quantitas, † ſicut ergo in ſtipulatione quantitatis, non
poteſt

poteſt excedere intereſſe, vel legitimas vſuras, ita nec in ſtipulatione intereſſe, ſed illa gl. non videtur vera, quia ipſum factum eſt in obligatione vera & originali, cuius natura inſpicitur. ff. de do. l. id quod, & ideo dicendum eſt, vt tota poſſit exigi. ff. de actio. emptio. l. Lucius. & ff. de colla. bo. l. 1. §. ſi cum duobus. ff. de tab. exhib. l. locum. §. pe. nec vnquam fuit reuocatum in dubium, niſi per dictam gloſſ. Quid ergo ſi ſit principalis obligatio quantitatis, & factum adiectum gratia eius, vt ſi non fieret promiſſa eſt pœna? Verbi gratia, promittis mihi dare centum in feſto Pentecoſtes, & venire coram tali ſigilliſero regio tali die. & obligare te ad vires dicti ſigilli, ab pœnam mille librarum? ſatis poteſt dici, quod hoc caſu ſit idem, ac ſi eſſet adiecta donationi, ſeu promiſsioni quãtitatis, vt in inſpiciatur ipſum principale, & originaria cauſa, per præmiſſa. vnde quamuis prædicta pœnalis ſtipulatio contineat factum, nihilominus illud factum eſt gratia dationis, & eius naturam ſentire debet. ff. de condi. & demon. l. cum ſeruus. in fin. & l. quamuis. de ma. teſta. l.
26 ſi ita fuerit ſeruus. §. quæſtio. Sed quid dices † in caſu quo pœna fuit adiecta dationi quantitatis, & deberet deduci ad legitimum modum intereſſe, vel vſurarum, & id quod in pœna ponitur, eſt ſpecies, vel factũ indiuiduum? Verbi gratia, promittis dare centum in tali feſto, & ſi non dederis, promittis equum, vel facere domum? quomodo reducetur ad intereſſe, ſi excedat? Petr. de Bellaper. mouet hanc quæſtionem, hic & arguit, quod appoſitio pœnæ ſit nulla, quia in indiuiduis, vtile per inutile vitiatur, vt dixi ſupra eo. titu. §. ſi quis. facta autem ſunt indiuidua. ff. de verbor. oblig. l. ea. §. cato. & datio ſpeciei. ff. de condi. indeb. l. ſi non ſortem. §. fi. ipſe tenet contrarium, & dicit pœnam exigendam, & totam hoc caſu poſſe peti, offerendo æſtimationem reſidui, per l. quoties. C. de vſuris. & l. eos. eo. titu. de do. l. ſancimus. ff. de lega. 2. l. cum filius in prin. In gl. 1. in pœnali. in fi. ſi Titio non dederit, & oportet, quod ille Titius agat de facto, vt not. in l. ſtipulatio iſta. §. alteri. vel niſi dies certa eſſet adiecta dationi, quo caſu elapſa die, poteſt agi. C. de contra. & commit. ſtipu. l. magnũ.

a Adnot. Alteri. Stipulatio, de dando alteri: non valet niſi fuerit appoſita pœna. Angelus.

1 *Procuratori ſimplici quæ liceant.*
2 *Procuratoris formula.*

Sed Et ſi quis. In gl. non vt procuratori. hæc gl. videtur
1 ſupponere, quod † procur. conſtitutus ſimpliciter ad cauſas, non poſſit futuras proſequi, & tamen conſueuit dici contra, per l. ff. de tute. l. qui habet. §. fi. cum l. ſeq. & not. in Specu. de procu. §. ratione aũt formæ. verſi. ſed quid ſi procu. ſed gl. intelligit quod non datur procurator tanquam ex obligatione
2 ei acquiſita, ſed nomine domini ſic. & hoc † eſt neceſſe dicere in procuratore generaliter conſtituto, & maxime ſi ad negotia: quia ille omnes actiones intentat. extra de procu. c. qui generaliter lib. 6.

a Versa Vice. a In gl. ad ſuperiorẽ. in fi. quia ibi ſtipulabatur alij dari, vel fieri, hic alium daturum vel facturum, vnde eſt facti varietas, ſed iuris idẽtitas. ſed dic plenius ſ. eo. §. ſi quis aliũ. vnde iſte §. poſitus fuit hic, tm̃ pp illud quod addit, de pęna, de qua nõ fuerat ibi locutus. ideo nõ ſuperfluit.

a Adnot. verſa vice Promiſſio facti alieni, non valet, niſi appoſita ſit pœna: l. ſtipulatio iſta. §. ſed ſi quis. ff. de verbor. obliga. & nemo poteſt ſtipulari rem ſuam. C. de lega. §. item nemo. infra eo. Fallit in l. ſi rem meam. ff. de ver. obli. vbi rem meam ſub conditione ſtipulari licet. Fallit etiam in caſu l. nemo. ff. de verb. obli. & l. 1. §. ſed quod ff. vſufr. quemad. ca. Ratio autem quare meum non ſtipulor, eſt, quia quod meum &c. §. ſic itaque. infra de actio.

Item Nemo. Nihil notandum, ſed iunge ſupra eodem. §. primo.

a Si De alia. a In gloſſ. hoc eſt verum, ibi alias autem ſi poteſt &c. & verba iſta bene poſſunt trahi ad intellectum vnius. ſicut alterius, quia Stichus promiſſus ſit, & eſt dubium, an albus, vel niger. In ea. gloſſ. ibi, cum alleg. §. eum qui. niſi eſſet veriſimilius, vel fauorabilius intentari ſecundum intellectum ſtipulatoris. vt ff. de re. iu. l. in ambiguis. In ea. glo. ibi cum dicit valet duntamen verba trahi poſsint. ff. de verbo. obliga. l. ſi mihi, & Titio. §. 1. & vide ff. de verbo. obliga. l. quoties.

a Adnotatio. Si de alia. Diſſenſus in corpore vitiat ſtipulationem. Angel. Item vide hic pulchre per Ang. quid in iudicijs. Item an ſententia dubia poſſit interpretari. Item an litis conteſtatio, ſeu libellus domini poſſit per procuratorem declarari. Item qualiter teſtes ad concordiam reduci poſſint. per Angel. hic poſt alios doctores.

1 *Turpis cauſa legibus excuſa.*

1 Quod turpi Ex cauſa. Dicas cauſam † turpem legibus interdictam: vel moribus deriſoriam, vel verecundam. ff. de cond. inſti. l. conditiones. & ſupra de leg. §. fi. & vide quod ibi ſcripſi.

Cum quis. Vide plene in §. ex conditionali. hic allegato.

1 *Annua quando debita. 3.*
2 *Præſtationum differentia.*
4 *Verbum cum qualitate tranſmitti.*
5 *Legatum annuum.*

a Qui hoc anno. a † In gloſſ. ibi. id eſt elapſis. ibi. C.
1 quando dies lega. ced. l. 1. hoc non procedit: quia inter viuos annuum debetur in principio anni. ff. de verbo. obliga. l. eum qui ita ſtipulatur. §. qui ita. de ſtipu. l. ſer. l. ſi ſeruus communis Mæuij. §. cum ſeruus. Item in vltimis voluntatibus, in
2 fine anni. ff. de condi. & demonſtr. l. ſi in annos. † In ea. gloſſ. ibi. in fine teneberis anni. gloſſ. valde variant in hoc articulo, quandoque enim faciunt differentiam, an promittatur ſingulis annis, an in annum. & no. ſupra de verbo. obligatio. §. at ſi ita. quandoque faciunt differentiam inter annuum, & quodlibet anno. vt hic not. quandoque inter annum, & annum, vt l. qui hoc anno. ff. de verbo. obliga. Quibus omiſ-
3 ſis dicas, quod vbi vnica ſumma debetur, vel vno anno, vel pluribus præſtanda, tunc debetur in fine anni. ſed vbi non debetur vna certa ſumma, ſed per plures annos, debentur plures quolibet anno: tunc in principio anni debentur. & eſt ratio, quia vbi vna ſumma debetur, & adijcitur tempus vnius anni, vel plurium, ad ipſam præſtandam, illud tempus adijcitur gratia debitoris, & ad differẽdam ſolutionem. ff. de reg. iur. l. cum tempus. igitur cum adijciatur gratia debitoris, & ad differendum, differt vſque ad finem temporis, ſed vbi non debetur certa ſumma, ſed plures. v. g. legantur, vel promittuntur decem ſingulis annis, tunc tempus adijcitur gratia ſtipulantis, vel legatarij, ad impugnandum, & multiplicandum debitum. igitur non mirum, ſi extenditur obligatio, & multiplicatur fauor, vt in principio debeatur. ff. quando dies lega. ced. l. nec ſemel. in princ. §. 1. hoc ta-
4 men fallit, vbi poteſt ex coniectura † voluntatis aliud præſumi. Verbi gratia. Titius debebat decem annua, præſtanda certis diebus, tu illa vendidiſti, vel legaſti mihi, vel alias in me tranſtuliſti. certe hoc caſu debebuntur mihi eiſdem terminis, quibus tibi, quia præſumitur, quod talia in me tranſtuleris, qualia tibi debebantur, vt d. l. nec ſemel. §. ſi inhabitationem. Sed his videntur obſtare. ff. ſi cert. peta. l. lecta. ſed poteſt dici, quod ibi erat vna ſumma diuiſa, gratia debitoris: quia totum ſtatim deberet, niſi eſſet illud adiectum. vel dic ſpeciale odio vſurarum, vel poſſet intelligi ſecun-
5 dum prædictam determinationem. † Quid ergo, ſi quis legat x. vſque ad x. annos: nec dicis in annos ſingulos? Videretur poſſe dici, legatum annum, & tempus appoſitum, gratia legatarij. ff. de annu. lega. l. legatum. ſecus ſi diceret centum, vſque ad x. annos, quolibet anno 1. per prædicta leg. quod autem dixi de anno, intellige de alio tempore multiplicatiuo, vel menſtruo, vel ſeptimanario, & ſic de alijs.
In fin. ea. gloſſ. ff. de verbor. obligatio. l. eum qui ita. §. qui ita, quod eſt verum vbi plures ſummæ debentur, quod præſumitur

ſumitur in dubio.ff.de annu.lega.l. legatum in princi.quibus
modis vſusfruct.amitt.l.ſicut.in princ. & facit de act.& obli.
l.obligationum fere.

a Adnot. Qui hoc anno. Qui promittit certo tempore dare,non poteſt cõ-
ueniri,niſi totus terminus ſit elapſus.h.d.Ange.

1 *§.ſi fundum.ſenſus.*

S I Fundum. In gl.poſsit.in ff.doc.reprobant hanc diſtin-
ctionem,& dicunt idem in quantitatibus, & ſpeciebus per l.
in fideiuſ.ff.de vſufru.quæ videtur parum facere.Si vis tene-
re opinionem,quam ego ſ.ſci ipſi, de ver.obli.§.omnes.vide
licet quod ſtatim poſsit agi, ſed effectus moræ differetur ex-
1 pone hunc † tex.non poteris continuo agere,ſub quo ad ef-
fectum, vt exinde expenſas, vel effectus moræ,conſequaris,
niſi tantum ſpacium temporis &c.ſi tñ ante agas,non tenebi
tur ed expenſas pars. imo reſpondebit tibi, & ſi confiteatur,
fiet ſibi præceptum,iuxta l.ſi dñs.§.in pecuniam.ff.de legat.
1.q. vellet tenere opinio.gl.deſeruiret magis textui huius §.

De fideiuſſoribus. *Rubrica.*

1 *Interuenientium nomina varia & differentia.*
2 *Principalem etiam obligari.*
3 *Contractuum nominatorum vis.*
4 *Principalis deprehendendi forma.*

P O T E S ſic continuare, viſum eſt ſ.de ver.obl. & ſtipula
tionibus . Sed quia fideiuſſores verbis obligantur.ff. de ver-
bo.obligat.l.ſtipulationum aliæ.§.ſatis acceptio.C.eo.l.blan
ditus.ſequitur de fideiuſſ. Rubrica. Et not.quod hæc rubri-
ca dicit ſolum de fideiuſſ.ſed.C.& ff.dicit, & mandatoribus:
ſed forte hic , hoc verbum Imperator ſubticuit , quia de eo
parum tractatur , hic autem nihil, ſed in titu.mandati.infra.
& ne oneraret iuuenes, pro quibus hic liber factus eſt , prin-
cipaliter.Vel dic , quia mandatores , & fideiuſſores in pau-
co differunt.ff.manda.l. ſi hæreditatem. §. & in ſumma. ſuf-
1 ficit alterum in rubri.expreſsiſſe. † Et no.quod reperiuntur
diuerſa nomina, de his , qui interueniunt pro alijs.ſ.fideiuſ-
ſor, ſponſor, mandator, vt in auth.de fideiuſſ.§.1.confirma-
tur eod.titu.§. non ſolum.affirmator.ff.de fideiuſſ.tut.l.cum
oſtendimus.§.ſi.ſecundus author.ff. de euic.l.illud.conſtitu-
tor.ff.de conſti.pecu. per totum. & principalis debitor.item
expromiſſor. & in quo differant, vide dict. §.1.in authen.de
fideiuſſ.In hoc autem differt fideiuſſor præcipuæ a mandato
re,& conſtituente,quia fideiuſſor non interuenit citra ſtipu-
latione,ſed conſtituens, & mandator ſic ff.de conſt.pe.l.1.in
prin.infra de act.circa princ.Hoc tamen fallit in caſu,in quo
fideiuſſor tenetur citra ſtipulationem fauore pupilli , vt d.l.
cum oſtendimus.§. ſi. Et quod dico de fideiuſſo. intelligo de
confirmatore, ſecundo authore, & affirmatore, prout affir-
mator ſumitur pro fideiuſſore , alias enim ſumitur.ff.de do-
lo.l.& eleganter.§.1.quia prout hæc omnia nomina ſumun-
tur pro fideiuſſoribus , ſunt ſynonyma , & debet eandem eſ-
2 ſe ratio , & determinatio in eis. † Sed quid ſi dices, de exolu-
tore, vel principali debitore, nunquid pacto obligantur, ſal-
tem in contractibus , qui conſenſu contrahuntur ? Satis vi-
detur,quod ſic, quia principalis debitor cõtrahit,ſicut alius,
& fiunt duo rei debendi , qui poſſunt fieri in quodlibet con-
tractu.ff.de duo.re.l. eadem.commo.l. ſi vt certo.§.nunc vi-
dendum.In hoc dicendum, ꝙ ſi appareat, ꝙ vnus principa-
liter ſolus contraxerit,& alius pro eo interuenerit, licet tan-
quã principalis, quod non tenetur citra vinculum ſtipulatio
nis. & idem in exolutore. & hoc ſatis apparet per d.§.ſatis
acceptio. & per illa,quæ not.in d.§. 1.in authen.de fideiuſſo:
Et aduerte hic cauſam, quare requiritur ſtipulatio in fide
3 iuſſoris obligatione.certũ eſt , quod † in contractibus nomi-
natis, tñ obligatur quis efficaciter per pactum, non in alijs;
vt l.iuriſgent.ff. de pact. nunc quando fideiuſſor interuenit,
etiam in contractibus nominatis, ipſe non cõtrahit cõtractũ
nominatum,ſed principalis,quia alia eſt obligatio principa-
lis,alia rei.ff.de accepti.l. & per iuſiurãdũ.§.& ſi fideiuſſori.
de action.& obliga.l.1.§.verbis. cum notatis. Igitur cum ſua
promiſsio nõ ſit contractus nominatus , eſt nuda, niſi adda-
tur ſtipulatio.& ideo opus eſt eã addi. in mãdatore autẽ non
poteſt reddi iſta ratio , quia ille mandator contrahit manda-
tũ, ꝙ ſolo conſenſu contrahitur, vt infra de oblig.quæ ex cõ
ſenſu. Sed his obſtat , quia conſtitutus pro alio facit promiſ-
ſionem nouam, ſicut fideiuſſor,& tamen obligatur pacto,vt
d.l. 1.de conſtit.pecu.l. 2.§. eum qui . Sed poteſt dici, quòd
in illa eſt ſpeciale , quòd ex pacto nudo oriatur actio , vt in-
fra de act.§.de conſtituta. & ibi redditur ratio in gl. Sed quo
modo apparebit , ꝙ debitor principalis interuenit pro alio?
4 Dic ꝙ † apparere poteſt multis modis . Si enim inſtrumen-
tum, vel litera narret contractum initum cum vno , & poſt
dicat, ꝙ talis conſtituit ſe principalem debitorem pro eo:cla
re apparet, ꝙ pro fideiuſſore habetur. Sed ſi narret quod ta-
lis duobus vendidit, vel mutuauit: tunc non poteſt probari,
niſi per confeſsionẽ partis, vel per teſtes,qui fuerunt in con
tractu. Pone enim , quod vnus emit , vel mutuum ſuſcepit,
alter volebat eſſe fideiuſſor, creditor noluit recipere,niſi po
neretur in litera, vel in inſtrumẽto ipſum principaliter emiſ
ſe, vel mutuo recepiſſe cum alio.Satis videtur tunc interue-
nire pro alio, vt plus attenderetur , quod in veritate agere-
tur,quam quod ſimulate conciperetur. iuxta materiam plus
valere &c.ff.ad Maced.l.ſi filiusfa.C.ad velle.l.ſenatuſconſul
tum. & l.cum ad eas . Iſta autem obtinerent de iure canoni-
co,ſecundum quod agitur ex pacto nudo,extra de pact.c.An
tigonus.præſertim ſi interueniſſet iuramentum,vt c.cum cõ
tingat. extra de iureiuran. Vel dic vt infra §. fideiuſſores. &
per præmiſſa, patet reſponſio ad hoc. de quo aliqui fecerunt
dubium, an fideiuſſor eadem actione conueniatur qua prin-
cipalis.& eſt certum,quod non,per d.§.fideiuſſori.

1 *Cautio plena, quæ.*
2 *Cautio qui accipienda.*

2 P R O E O. a † In gl.& eſt cautum. in fi.vnde ple
1 na cautio dicitur cum fideiuſſoribus , ſed ple-
nior cum pignoribus , quia melius eſt pignori
incumbere &c.infra de obl.quæ ex delict.naſc.
§.furti.æquiparantur tamen ff. manda.l. ſi man
dato Titij.§.ſi. ſed cautio ſimpliciter prolata , ſine fideiuſſo-
ribus intelligitur.C.de verbo. ſignificatio.l. ſancimus. Vnde
2 quando verbum cautio † profertur ab homine,intelligitur b
b ſine fideiuſſoribus, niſi vlterius addatur,ſicut idonea,vel ple
na.& ita concordant l.ſancimus.& d.§.ſi. Sed quando a lege
docto.conſueuerunt dicere, ꝙ debet teneri, cum fideiuſſori-
bus.ff.de iud.l.in omnibus.iuncta l. 1.qui ſatiſda.cog. & idem
ſi a prætore. ff.de præto.ſtipu.l.ſi prætoriæ.Hanc autem opi
nionem credo procedere, niſi lex procederet vltra declaran-
do, nudam cautionem ſufficere: alias obſtaret ff.de euic.l.il-
lud.& hoc ſcripſi plenius in d.l. ſancimus. & vide quod not.
in d.l. ſi mandato.§.ſi.

a Adnota. Pro eo. Diuide hunc titulum, ſecundum Ange. Sic ſummatur ſe-
cundum Bal.pro principaliter obligato,ſolet intercedere fideiuſſor,vt credito
ri cautius ſit prouiſum: qui obligationi cuicunque,& quocunque contrahente,
& naturali tantum,accedere poteſt. hoc dicit vſque ad §.fideiuſſor.
b Intelligitur. Idem tenet hic Ao. & Chriſtoph. Item quærit hic Bal.an ex-
ceptio competens principali , competat & fideiuſſori: & facit longam & pul-
chram diſtinctionem. Ange. autem expedit hanc quæſtionem paucis verbis.
Aut eſt exceptio perſonalis competens reo , & non competit fideiuſſori, Aut
eſt in rem & tranſit in fideiuſſorem vt l.exceptiones.ff. e. Et quæ dicantur in
rem,& quæ in perſonam.ibi eſt text. vide Cyn.in l.quoties.num.3. & ibi alij
doct.C.de preci.impe.offer.Item quærit Ang.hic an priuilegium ſalui condu
ctus principalis , & ſimilia proſunt fideiuſſori. de quo vide etiam per Bart.&
Ang.& Imol.in l.cum filiusfa.§.1.in fi.ff.de verb.oblig.

1 *Fideiuſſor quatenus damnandus.*

I N O M N I B V S. In glo. ſiue ex maleficio.in fin.& tunc
ſi promiſerit certam ſummam,illam ſoluet,ſin autem arbitra
1 ria, vel punietur in corpore, † ſi fuerit in dolo, vel extraor-
dinarie,nõ pœna,qua puniretur ille, ꝓ quo fideiuſsit.& hoc
vbi agebatur criminaliter , ſi ciuiliter ex delicto , fieret con-
demnatio

demnatio ad intereſſe partis, & hæc omnia potes depræhen
dere, ex his, quæ legũtur & notantur ff. de cuſto reo. l. ſi quis
reum. C. eo. l. ſi Bariatorem. ad Turpil. l. 2. hoc autem fallit ff.
eo. l. ſi a reo. §. ſi.

1 *Ciuilis obligationis vis.*
2 *Fideiuſſor cui accedat, an non 4. 5. 6. 7. 8.*
3 *Fideiuſſori quando & quæ competat exceptio.*
4 *Procuratori fideiuberi.*

1 AT NEC. † In glo. ſ. tantum. in ſi. hoc procedit indubita
te in illa ciuili, quæ eſt efficax ad agendum, vt in illa, quæ ori
tur ex ſententia, quia illa impedit repetitionem, vt l. Iulia-
nus. ff. de cond. indeb. ſed in alia ciuili non videtur obtinere,
quia fideiuſſor illi obligationi poteſt accedere, quæ repeti-
tionem impedit, ff. eo. l. quod enim. ſed alia ciuilis non impe-
dit, vt ff. de cond. inde. l. ſi non ſortem. §. adeo. & §. indebi-
tum. ergo non videtur poſſe fideiuſſorem accedere, & pro
hoc facit ff. de conſti. pecu. l. 3. §. 1. & l. 1. §. debitum. Si velis
ſuſtinere gloſ. habebis dicere ad l. quod enim. ꝙ obligationi,
quæ impedit repetitionem conueniens eſt, obligationem
2 † fideiuſſoriam accedere. ita etiam ei, quæ non impedit, dun-
tamen ſit obligatio. vnde ponendo de illa, non excludit de
alia, ſed quamcunque teneas, fideiuſſor videtur in plus obli-
gatus, quam principalis, & ſic non videtur teneri. infra eod.
§. fideiuſſor. ſed ibi dices plenius. In glo. ſ. vt pro ſeruo. In ſi.
imo quantum ad fideiuſſoriam obligationem videtur etiam
ad intereſſe, quia quando accedit naturali, non habet exce-
ptionem, quando accedit ciuili. habet. & ita no. glo. quæ vi-
detur huic contraria. ff. eod. l. quod enim ſ. alleg. & ſatis po-
teſt elici ex gloſ. ſ. proxi. Dicas, ꝙ vbi eſt exceptio intentio-
3 nis conueniunt. V. g. non eſt nata actio. nam ſi fideiuſſor † ve-
lit excipere de hoc, non pōt, quamuis principalis poſſet, qui
erat tantum naturaliter, vel ciuiliter obligatus, quia illa ra-
tio ceſſat in fideiuſſore, qui eſt efficaciter obligatus, ſed vbi
actio eſſet nata. veruntamen competeret reo principali ex
aliqua cauſa exceptio, tunc eſſet ſecus, quia illa competeret
fideiuſſori, vt l. tam mandatori. ſ. alleg. ibi enim competebat
actio: veruntamen debitor poterat excipere ex alia cauſa: pu
ta quia pecunia non erat numerata, quę exceptio extenditur
ad fideiuſſorem. & ita hæc gl. videtur verior, quam illa. Item
ſi velis tenere primam opi. poſitam ſuprà in additione proxi
ma, poſſes dicere, idem in conſtituta, in obligatione fideiuſ.
vt ciuilis impediens repetitionem poſſet conſtitui, & ei fide
iuſſor accedere, alias non poſſet conſtitui, nec ei fideiuſſor
accedere. quod videtur ſatis probabile. Ex his ergo ſolutioni-
4 bus apparet, † ꝙ vbi nulla eſt obligatio principalis, non po-
teſt tenere acceſſoria, & hoc patet ff. eo. l. fideiuſſor obligari.
in prin. & facit quòd actio hypothe. nō poſſit cedi ſine prin
cipali, ff. de pig. l. res hypothecæ. In contrarium vr̄ expreſ-
ſum. C. man. l. per diuerſa. Item quia quamuis ab initio prin-
cipalis non poſſit eſſe ſine acceſſoria, videtur quòd poterit
eſſe ex poſtfacto. ff. de exce. rei. iud. l. ex ſextante. §. Latinus.
de præſcrip. 30. ann. l. cũ notiſſimi. Dyn. monet hanc quæſtio
nem in l. fideiuſſor obligari, ff. eo. & tenet quòd non poſſit ce
di, & reſpondet ad contraria, quod ibi remanſit aliqua ciui-
lis, vel naturalis. ſed adhuc ob. l. per diuerſa. niſi intelligas, ꝙ
ibi fiebat ceſſio vtriuſque. Item ob. huic §. quia dominus eſt
fideiuſſor, pro procuratore, qui nullo modo obligatur. & ita
eſt ibi acceſſoria ſine principali. j. de ſatiſd. §. ſi vero aliquis.
ſed ibi videbis de hoc. Sed quid ſi ſit principalis penes vnũ,
& alius recipit fideiuſſorem. Verbi gratia. Stipulatus ſum a
te Stichum: Sempro. recipit fideiuſſorem nomine meo con-
cipiendo verba in perſona ſua, tanquam procur. meus, nun-
quid valet obligatio fideiuſſoris? Vr̄ expreſſum, quòd non,
quia in perſona ſtipulãtis a fideiuſſore, debet eſſe aliqua prin
cipalis obligatio, ff. eo. l. fideiuſſor obligari. in prin. eod. tit. l.
qui contra. Sed forte poſſet dici contra hoc caſu, quia pro-
cu. repreſentat perſonam domini. ff. de conſt. pe. l. & licet.
Item is verſic. obtinet, vbi fideiuſſor credit eum obligatum.
Quid ſi ſciat principalem non eſſe obligatũ? Videtur te-
neri, quia donare vr̄, vt no. in ſimili. ff. de conſt. pe. ꝙ ſi mari
tus. §. 2. & pro hoc ff. de noua. l. ſi quis delegauerit. de reg. iu.
l. cuius per errorem. iuncta. l. fin. C. ad leg. Fal. ff. ad Mace. l. ſi
paterfa. §. non ſolũ. de lib. leg. l. ſi quis reũ. ff. eod. l. Marcellus,
5 ſi ſic velis eam intelligere. Sed hoc † non vr̄ de mente iuriũ,
quæ valde diſtincte loquuntur, determinando præciſe non
obligari fideiuſſorem, niſi principalis ſit obligatus, & loquun
tur in caſibus, in quibus non pōt prætendi ignorantia, ſicut
qñ interuenit pro deportato. ff. eo. l. ſi debitori, vel pro furio
ſo. ff. eod. l. ſi a reo. §. ſi a furioſo. & ibi no. Item vbi ſtipulatur
pure a fideiuſſore, quod ſtipulatus fuerat a principali ſub cō
ditione. hi. n. caſus. & cōplures alij videntur loqui in caſibus
ſcientiæ fideiuſ. facit tñ multũ pro prima parte. l. ſi quis poſt-
quã ff. eod. Forte poſſet dici. quòd ibi ſupererat aliqua oblig.
6 licet non actio: vt l. obligationum fere. de actio. & oblig. † Vn
de vr̄ non improbabiliter poſſe dici, quòd naturali obligatio
ni, vel ciuili fideiuſſor accedere pōt, & tenetur, tñ ſi ſit igno-
rans, excipit, per d. l. ſi quis poſtquã ſi ſciat, vel nō, ſubdiſtin-
gue hoc caſu, an ambo ſciant, vel alter, vt dicã in ſimili, j. de
7 actio. §. in perſonam. † Videtur ergo concludendum, quòd v-
bi fideiuſſor accedit pro eo, qui eſt tm̃ naturaliter vel ciuili-
ter obligatus, tunc ſi ſcienter, tenetur, quamuis non poſſit
agi contra principalem. nec excipiet de eo, quòd actio non
competat, ſed tñ alia exceptio bene videtur ſi competat reo,
& non ſit principalis, vide ff. mand. l. ſi. fideiuſ. per totam l. &
§. quædam. C. eod. l. vbicunq;. Si erronee nō vr̄ teneri. per l. ſi
8 quis poſt quã. ſ. alle. Si vero † nulla ſit obligatio, nullo modo
tenetur quamuis ſciens. ff. vt le. no. ca. l. poſtquã. hæc reſtrin-
gunt multum hunc. §. & ſine his nō patet intellectus, nec pa
tuit. In gl. qui ſeruus. in ſi. & ideo hoc caſu nō teneretur fide-
iuſſor pro eo: ſecus tñ in filiofa. ff. de pecu. l. licet prætor. §. ſi
filiusf. & §. ſed ſi filius. & ideo ſi ille ſit fideiuſſor, & pro eo
interueniat alius, tenetur. Sed quid dices de monacho, vel a-
lio religioſo? Vr̄ quòd ille obliget vt naturaliter, & quòd fi-
deiuſſor interueniens pro eo teneatur, arg. huius, §. Sed con-
tra in auth. de ſanc. epiſ. §. tunc enim. Sed an ipſe fideiuben-
do teneatur ſaltem naturaliter? Videtur quòd non, extra de
fideiuſ. c. pe. quia comparatur ſeruo. l. 3. diſt. c. multos, qui nō.
obligantur fideiubendo. & quia lex inhibet, in auth. de ſanc.
epiſ. §. illi vero. 11. q. 1. c. de perſona. & ibi de hoc, vide ple-
nius infra quod cum eo. §. præterea.

1 *Fideiuſſoris hæres an teneatur. & 2.*
3 *Emendæ non taxatæ, an teneatur fideiuſſor.*

1 FIDEIVSSORES. a In gloſ. ſine hoc dictum. ibi cum
alleg. l. ex contractibus. & hoc ēt ſi arguatur dolus defuncti.
vide ff. de actio. & oblig. l. ex depoſiti & depoſiti. l. 1. §. ſin. in
ſi. In ea. glo. ibi. §. fuerat. intellige hanc gl. de eo, qui fideiuſſit
in actione pœnali, ſicut furti. Aquil. iniu. vel alijs, quæ non
tranſeunt contra hæredes, nam ſi pœnam promiſiſſet. non
eſſet dubiũ quòd tranſiret contra hæredem. ff. de verbo. ob. l.
1 ad † diem. Item intellige, quòd non promiſit certam ſummã
pro maleficio, pro quo dedit fideiuſſorem, nec fuit condem-
natus, quia tunc teneretur fideiuſſor, & hæres eius, ſicut prin
cipalis, quinimo ēt ſi lis fuit conteſtata. C. ex delict. defunct.
l. 1. Et ſic intellige extra de ſepul. c. ſi. In quo ergo caſu loqui-
tur hic gl.? Poteſt dici: quod in caſu quo reus promiſit emen
dare, ſi reperiretur culpabilis, vel in caſu quo fideiuſ. promi-
ſit ſiſtere reũ, vel iudicatũ ſolui pro reo, qui eſt mortuus ante
2 lit. conteſt. Vnde generaliter † dices, quod vbi non tranſit a-
ctio contra hæredem principalis: nec cōtra fideiuſſorem, ſeu
hæredem fideiuſſoris, quia obligatio fideiuſ. regulatur ſm
principalē, ſt. vt le. no. ca. l. 1. §. ſi quis ſub conditione. Quid ſi
reus vocatus fuit ſuper delicto. & abſque lit. conteſta. reco-
3 gnoſcendo delictum gagiauit † emendam, & applegiauit, ſeu
dedit fideiuſſorem pro ea, nunquid tenebitur hæres princi-
palis & fideiuſſor, & eius hęres? vr̄ quòd non, niſi fuerit taxa
ta, extra de hære c. accuſatus & c. pen. li. 6. de hoc videbis ma
gis in propria. materia j. de perpe. & tem. ac. hic enim nō eſt
propria materia, imo gl. ſine cauſa tetigit hic, quia tex. loqui
tur de hærede fideiuſſoris. & glo. de hærede principalis.

a Adnot. Fideiuſſor. Obligatio fideiuſſoria eſt tranſitoria ad hæredem & fi-
deiuſſor poteſt adhiberi etiam pro futura obligatione. h. d. Ang.

1 *Fideiuſſoria obligatio exprimenda.*

FIDEI-

FIDEIVSSOR. Concor.ff.eo.l.ſtipulatus ſum.§.fi.& ca
ue de quadam falſa additione, quæ eſt ff.eo.in rub.quæ dicit
contra hos tex.ſed forte conſiderauit effectũ,quando an non
1 tenetur,vt j.eo.§.fideiuſſores.Item no.quòd in fideiuſ.†obli
gatione, debet fieri mentio,quòd futuræ accedit,& quòd ex
tunc teneatur, alias ſi ſimpliciter promitteret,vel accederet
nulli vel promitteret & plus tempore.ff.de iudi.l.non quem
admodum.contra.ff.eo.l.ſi a reo.in prin.& §.1.

1 *Fideiuſſores plus reis teneri,quique accipiendum.2.*
3 *Fideiuſſor quando diuiſionem petat.*
4 *L.ex perſona explicari.*
5 *Diuiſio quibus negata.*
6 *Diuiſio quando obiicienda.7.*

a SI Plures.[a] In glo.idem eſt in pluribus.in fi.doct.tenent
hanc, & hanc videtur gloſ.approbare C.eo.l.non ratione.ad
vel.l.ſi ſine. Tamen contra not.ff.mand.l.creditor.§. duobus.
& l.ſi mandato Titij.§.Paulus.in authẽ.de duobus reis. §. 1.
3 Sed quæ eſt ratio quare mandatores iubentes, & † fideiuſſo-
res tenentur magis inſolidum, quam duo rei, qui non tene-
bantur,niſi hoc expreſſe ageretur,vt l.reos.§.cum tabulis ff.
de duobus re? forte quia hi adhibentur pro ſecuritate ſuprà
in prin.titu.vt ergo magis ſecuritas extendatur,conſtitutum
2 fuit tales inſolidum teneri.†Sed nunquid obtinet,etiam ſi di
uerſis temporibus recipiantur? Videtur quòd obtineat tñ,
qñ ſimul recipiantur.ff.eo.l.ſi a Titio.C.de conſti.pecu.l.fin.
Dic contra.ff.eod.l.ſi Titius & vide quod no.in l. ſi plures in
princ.eo.tit. Et ad leg.ſi a Titio.Dic,quod ibi diuerſæ perſo-
næ fuerunt ſtipulatæ. & ad l.fin.cum dicit ſimul,ſubaudi,vel
ſucceſſiue.In gloſ.hæc tamen epiſtola ibi, cum alleg.§.nunc
3 tractemus.& hoc† intellige ex ſe.ſi tñ fuerint plures tutores,
& vnus dedit fideiuſſores,& illi conueniantur,poſſunt pete-
re diuiſionem fieri cum alijs contutoribus, non eſt ex epiſto
la,ſed ex ſenatuſconſ.quia tutor, qui eos dedit,petere potuiſ
ſet.ff.de fideiuſ.tut.l.pupillus. vbi de hoc cum l.ſeq.In ea.gl.
cum alle.l.ſi plures.§.fi.Hoc verum,ſi petat diuiſionem cum
fideiuſſore, qui eum dedit.ſecus ſi fideiuſſores plures dedit,
& illi petant beneficium epiſtolæ inter ſe quia tunc ceſſat ra
tio illius legis, & non eſt cauſa denegandi eis.In ea.gl.ibi cũ
dicit.vt j.ſubijcit.contra C.de probat.l.ex perſona.ff.eod.l.ſi
4 fideiuſſ.ſed l.ex†perſona loquitur in alio caſu.videlicet in tu
toribus, & curatoribus,nõ in fideiuſſoribus,inter, quos non
eſt omnino cõuenientia, cũ illi ſint inuiti fideiuſſores volun
tarij.l. ſi fideiuſſ. concordaret qui plane intelligeret text.ſed
intelligendo ſicut glo.intelligunt, obſtat huic tex.& gloſſ.in
eo.ꝙ dicunt lit.conteſt.tempore, & ibi dicit ante.Sed poteſt
dici, quod vbi promittitur ideotitas,vel illud,quod ſeruari a
principali non poſſet,quòd imputetur negligentia creditori.
ſi non egerit,qñ erat ſolueudo principalis, ſed inter fideiuſſ.
forte non poſſet hoc opponi, per hunc §.niſi ab initio ita fi-
deiuſiſſet, quòd non poteſt ſeruari ab vno, ſeruetur ab alio,
per d.l.C.de fideiuſſ.tut.l.fi. In ea.glo. cum alleg.l.ſi a Titio,
& hoc ſi ſint diuerſi debitores, quid ſi ſint duo correi? Dic
idem iuris.ff.eod.l.inte eos.§.duo rei.dic idẽ de iure authen.
multo magis, quo iure diuerſa eſt magis obligatio, quia illo
iure ſaltem fideiuſ.diuident,ex perſonis correorum, licet nõ
ex ſe,ſicut ſupra dictum eſt.Item intellige,quod fideiuſſores
5 dati a diuerſis,non†impetrant beneficium diuiſionis,cum da
tis ab alio, ſed inter ſe bene impetrant, vt d. §. duo. In ea.
gloſſ.ibi,cnm allegat l.peremptorias, hæc gl.dicit,quod ha-
6 bet pro expedito,quod hæc† exceptio nõ poteſt opponi poſt
lit.conteſt & tamen eſt caſus in contrarium.C.eod.l.fideiuſſ.
b in fin.Sed nunquid[b] poſt ſententiam ante abſolutionem? Vi-
detur quòd ſic. ff.eo.l.ſi fideiuſſ.§.fi.ſed ibi in ceſsione actio-
num, ſed melius facit ff. eod.l.inter eos.§.fi.ſed poteſt intel-
ligere illam l.quando fuit appellatum, iuxta legem per hãc,
C.de temp.app.vel dicas ꝙ confideiuſſ. qui in alio damnato
conueniebantur, petierunt, & habuerunt diuiſionem. quia
condemnatus gaudet beneficio aliorum,non ex ſe. ff.de ſepa-
ra.l.1.§.ſi quis, de contratab.l.ſi poſt mortem.§.fi.Vnde ve-
re eſt anomala.non enim poteſt dici peremptoria, cum per-
petuo non perimat.ff.de excepti.l.exceptiones. In ead.gloſſ.
in fi.de hac quæſtione eſt caſus.ff. eo.l.ſi teſtamento.§. quod
ſi duo.in fi. Et ad l.qui exceptionem.poſſet reſponderi,quod
7 quod hæc†non eſt perpetua,vt eſt dictum.ſed contra:quia du
bium eſt,an ſit perpetua,& ideo pro perpetua habetur,vt eo.
ti.l.ſufficit.vnde videtur quod poſſet repeti,quia alter eſt ſol
uendo,& dubiũ non eſt, quin ſit fauorabilis,ſed forte impedi
tur repetitio,quia nõ eſt vere peremptoria debiti,imo actio,
& debitum remanent integra,ſaltem quo ad alios effectus,&
hoc vult dicere text.ſolutione non indebitæ quantitatis &c.
In gl.arg.contra.in fi.ſed hic fideiuſſor erat obligatus,ibi ma
giſter nauis non,niſi pro ſua parte: vt ead.l.§.cum in eadem.
Et not.quod per hunc §.reprobatur gloſſ.quæ eſt in l.1.ff.ad
leg.Rhod.de iactu.quæ ſupponit, ꝙ fideiuſſor,qui ſoluit po
teſt agere contra confideiuſſorem, quod non eſt verum, niſi
eſſet actio ceſſa.ff.eo.l.vt fideiuſſor.& illa glo.habeat contra
ria.ff.de negotijs geſtis l.ex pacto.

a Adnot.Si plures. Si plures pro eodem fideiubeant quilibet tenetur inſoli-
dum, ſed beneficio epiſtolæ fit diuiſio inter eos,qui ſoluendo ſunt tempore li
tis conteſtatæ.Et ſi fideiuſſor ſoluendo,ſoluat inſolidum,a confideiuſſore re-
petere non poteſt.
b Sed nunquid.Vide hic Ang.in 2.col.ante me.in ver.ſed an poſſit,Item quæ
rit hic Ang.an fideiuſſor poſſit agere,vt actio diuidatur inter eum & alios fi-
deiuſſores.Item tractat hic materiam, quod iuris,quando fideiuſſor obligat ſe
principalem.

1 *Interuenientium pro alio paritas.*
2 *Fideiuſſio exceſſiua reducibilis.*
3 *Paria quæ ſint.*
4 *Interuenientium pro aliis differentiæ.*
5 *Vtile an inutili vitietur.8.*
6 *Iuramentum contractu regulari.*
7 *Impugnari quæ poſſint.*
9 *Sigillo diuinus fideiuberi.*
10 *Fideiuſſorum & reorum diſcrimen.*
11 *Fideiubere & tempore & loco diuerſo,a reo poſſe.*

a FIDEIVSSORES.[a] In glo. ſed nunquid in idipſum.in
fi.Hæc quæſtio eſt antiqua,& glo.arguit fortiter in d §.illud.
ſed non ponit argumenta in forma, quare ponamus aliqua,
1 & arguamus pro parte affirmatiua.Omnes accedẽtes,† obli-
gationi alienæ pariſicantur. C.de conſti. pec.l. pen.Sed con-
ſtat quod conſtitutoris,& mandatoris promiſsio non annul
latur propter exceſſum, imo valet in concurrente quantita-
te, vt ff.de conſti.pecu.l.hactenus.ff.manda. l. rogatus. ergo
qui fideiubet pro alio, & plus promittit,ſaltem in quantita-
te, quæ cum obligatione rei principalis concurret, tenetur.
Item ſi requiritur paritas in obligatione principali,& acceſ-
ſoria: ita in ſtipulando.& interrogatione, & reſponſione.ff.
de verbor.obliga.l.1.§.ſi quis ſimpliciter. de inuti.ſtipula.§.
præterea.ſed conſtat,qnod ſi altera plus contineat,altera mi
nus in ſtipulando, talis diuerſitas non vitiat, quin valeat in
concurrenti ſumma.ff.de verbo.obli.l.1.§.ſi ſtipulanti. ergo
2 idem videtur in fideiuſſoris obligatione.†Præpterea conſtat,
quod in ſummis & quantitatibus,vtile per inutile non vitia-
tur.C.de dona.l.ſancimus. C.de vſuris.l.eos.ff.de condi.ſine
cauſa.l.qui ſine.de vſuris.l.pecuniæ.imo valet vtile,dempto
inutili,vt ibi patet.ergo,ſi fideiuſſor plus promittat. videtur
valere in coucurrente quantitate, nec debeat propter inuti-
le vitiari. Item pro hoc facit ff.eodem.l. ſi a reo. vbi obliga-
tur,ſi conditio in perſonam appoſita principalis præuenerit,
quamuis forte alia prænenire ſperatur. & ſic in obligatione
fideiuſſ.videtur vtile attendendum.& pro hoc ff. eodem tit.
l.fideiuſſor obligari, §.ſtipulatione. Pro parte autem nega-
tiua,poteſt ſic argui.certum eſt, quod vniuerſalis dictio,om
nino, iuncta aduerbio negatiuo, totum negat,ſicut pura ne-
gatiua.ff.de legiti.tuto.l.legitimos, §.in legitimis. Cum er-
go textus dicat in §. illud. l. græce, ff. eod. titu. placuit eos
non obligari, perinde eſt ac ſi dixiſſet nullo modo. vel in ni-
3 bilum.Præterea † ad paria iudicaotur plus re,& tempore:vt
hoc §. Sed conſtat,quod vbi promittirur plus tempore fide-
iuſſo.in nullo obligatur, vt hic. & l. ſi reo. ſupra allega. er-
go, nec plus vbi plus re. Præterea obligationes correo-
rum,

rũ,& fideiuſſorum, æquiparátur. ff de duob.reis.l.3.§.fi.Sed cõſtat, ꝙ diſparitas impedit obligationẽ duorum reorũ omnino,vt eo.tit. de dub.re.l.eadẽ.§.ſed ſi quis, ergo vr̃,quod & fideiuſſo. Hanc partem videtur tenere Dyn. qui in magna parte hic facit argumenta. Et reſpondet ad contraria. nam primum argumentum procedit ex falſis,quia licet conſtitutor, mandator, & fideiuſſor, parificentur quo ad aliqua,non
4 tamen quo ad omnia. imo in multis differunt. † quia conſtitutor poteſt obligari in plus tempore, vt l.ſed & ſi citeriore die.ff.de conſtit.pe.Sed & in alio,vt l.1.§.an poteſt.ff.de conſti.pe. Sed fideiuſſor non, vt hic, & d.l.greçę.§. ſi quis Stichum. Item conſtitutor obligatur pacto, fideiuſſor non vt dixi ſupra circa princip. Ad l.rogatus.reſpondet optime glo.in §.illud.ſupra allega. In l.ſi a reo.non eſt durior cauſa, & ſic nil reſtat, niſi illud vtile per iuutile &c.ſecundum ipſum. Sed ad illud: quod eſt fortius, poteſt reſponderi ſecundum Pe.de Bellaper.qui parum aut nihil aliud dicit hic, niſi hanc ſolutionem, quod pars illa brocardi. non obtinet, quando eſt defectus in forma, vt l. an inutilis. ff. de accept. Vnde quando vtile poteſt ab inutili ſeparari, ſecundum
5 † formam contrahentium,& de ſui natura,obtinet,quod vtile per inutile &c. Sed vbi ex forma contrahentium, vtile non poteſt ſeparari ab inutili, quamus de ſui natura poſsit, totum vitiatur, vt l.Pedius.ff. de arbitr. Dicit tamen, ꝙ hoc non dicit aſſerendo, ſed quo ad præſens hoc tenet. Credo, ꝙ illa ſit melior reſponſio,quæ poſsit dari,vidi quædam ſcripta antiqua referentia, ꝙ Dyn.in ſcholis dicebat, ſe non videre,quomodo poſsit reſpõderi,niſi diceretur,quod hic tractatur de obligatione,quæ eſt ius,& ita indiuiduum,cum ſit quid incorporale.ff.de acquir.re. domi.l.ſeruus.§.incorporales, & ideo vtile per inutile vitiatur, ſed ego nõ video quod hoc ſit verum.per §.ſi ſtipulãti in l.1.ff.de verb.obl. Quid ſi ſcienter promiſit plus fideiuſſor, & forte cauteloſe? videtur idem, quia hæc iura loquuntur indiſtincte. & in hoc videntur dare certã formam,qua non ſeruata, totum annihilatur. C.de iur.haſt.fiſ.l.1.ff. de reſcin. ven.l.ſi.Sed poſſes arguere
6 contra,vt s̃.proxi. additione in prin.titu. † Quid ſi iurauit? forte Cano. dicerent obſeruari iuramentum, quia non vergit &c.vt c.cum contingat extra de iureiu.Sed ego non compellerẽ ſeruare, quia ex quo iure nõ cõtrahitur obligatio ex cõtractu,nec actio poſſet competere, ex iuramẽto,vt not.C. de op.li.l.1.& no.Inno.dñs canoniſtarum, extra de inſtitu.c. cũ veniſſent ver.itẽ ſi admitteretur.nu.3.igitur cũ ſine actione nemo experiatur, vel.ſi pupilli.§.videamus.ff.de neg.ge. quo iure compelletur? In gl.contra hanc regulam ibi cũ dicit, In acceſſ.ſub fideiuſſoria.In ea.glo.in fin.vult dicere glo. ꝙ vbi eſt plus altero de dictis quatuor modis, obtinet iſte. §. Sed ſi alias.ſ.ſi plus.V.g.in efficacia, ſiue ſubſtantia obligationis, tunc non obtinet.Sed quæ eſt ratio? Poteſt dici quod
7 diſparitas, quæ prouenit altero de dictis † quatuor modis, [b]
b prouenit ex facto ſtipulatoris, & ideo imputet ſibi, cur ſapientius ſnũ non egit negotiũ.ſed vbi eſt defectus in ſubſtantia, & efficacia obligationis, ille defectus non prouenit ab ipſo, imo ex ordinatione iuris, & ideo non ſibi poteſt imputari, & ius magis ſuccurrit eidem. Sed videtur, quod iſte §. non obtineat, vbi eſt plus cauſa.ff.eo.l.hi,qui §.ſi.Sed dicas, ꝙ duo attenduntur, plus, & leuius.vnum,ſi ſit plus,cauſa, ſi tñ leuius.valet fideiuſſo. obligatio, duntamen idem promittatur,vt l.grece.§.ſi quis Stichum, quã videas cum §.ſeq.& l.fideiuſſor obligari in princi.§.1.d.l.hi qui.& l.ſi a reo quaſi totam, quæ tenent clauem materiæ. Sed quid ſi promiſerunt ambæ partes, idem tamen fideiuſſor plus promiſſt in efficacia probandi.Verbi gratia, ambo promiſerunt vnum, & promiſerunt intereſſe, ſi non complerent promiſſa, fideiuſſor voluit,& promiſit vltra obligationem rei ſe credere iure
8 partis de valore intereſſe, nunquid † ex hoc erit tota obligatio nulla? Nõ videtur,quia hæc diſparitas eſt in efficacia obligãdi,ſine qualitate, videlicet in modo probationis, quæ non videtur vitiare,vt ſupra dictum eſt, ſed in contrarium videtur, quia cauſa videtur durior,& pluris: quia forte plus iurabit, quã ſit in rei veritate, vel quã probat.Sed ad hoc poſſet reſponderi, ꝙ ex hoc non videtur durior.ff.de in lit.iur.l.1.

Item præmiſſa procedunt, vbi fideiuſſor plus promittit in ipſa receptione fideiuſſoria. quid ſi per interuallum? Verbi gratia, fideiuſſor, & principalis promiſerunt 10. ſoluere in feſto natiuitatis Domini poſt triduum fideiuſſ. promittit eadem x.ſoluere.& adijcit pœnam, nunquid prima obligatio vitiabitur, quæ erat recte conſtituta? Non videtur, ſed ſecunda tantum, ff. de duobus reis. l. eandem. §. ſed ſi quis. verſic. non idem. Sed quid ſi conſtituat ſe reum principalem? Tunc videretur ſecus: quia rei debendi, poſſunt obligari ſub diuerſis conditionibus, & vnus pure, & alius in diem. ff. de duobus reis.l. ex duobus. & hoc verum, ſi conſtet ipſum principalem. Si autem conſtet ipſum interuenire pro alio,quamuis dicat ſe reum principalem,dicerem idem, quod in fideiuſſore. & quomodo hoc ſcietur? vide ſupra in
9 rubrica. Sed pone, † quod principalis ſe obliganit ſub chirographo, fideiuſſor ſub ſigillo regio, & fuit condemnatus, ſicut tota die faciunt auditores ſigillorum regiorum, nunquid cenſetur in plus obligatus, ſic quod non valeat? Et videtur quod non: quia hic, diſparitas eſt in ſubſtantia, ſeu efficacia obligationis, quæ non vitiat, vt ſupra dixi. In contrarium facit ff. de ſolut.l. ſi quid ex famoſa cauſa, per quam videtur,in duriorem cauſam obligatus, propter promptam executionem, & vſuras centeſimas. Sed potes dici, quod talis durities, ſeu diſparitas, quæ eſt in ſubſtantia obligationis, non vitiat, vt dixi. Eodem modo poteſt dici, ſi principalis non iurauit ſoluere, & fideiuſſor iurauit: vel ſi principalis non obligauit bona, & fideiuſſor obligauit, non
10 enim ex his creſcit ſumma debiti. † Sed quare duo rei poſſunt ſe obligare, vnus pure, & alius ſub conditione, & tamen principalis, & fideiuſſor non, vt dict.l.ex duobus. [& hic]? reſpondeo quod ibi vtraque obligatio eſt principalis, & poteſt ſe ſuſtinere per ſe, hic altera acceſſoria, quæ recipit maiorem conformitatem cum principali, ſine qua eſſe non poteſt: vt ſupra dictum eſt. Sed quid ſi ſint plures confideiuſſores, & vnus acceptus ſit pure, & alius in diem,alius ſub conditione? dic quod non eſt locus huic §.ff.eo.l.ſi plu-
11 res.quia vna non eſt acceſſoria alterius. † Sed quid ſi fideiuſſor,qui erat obligatus ſub conditione, dedit fideiuſſorem pure,& pro reo pure obligato,nunquid tenet fideiuſsio? Videtur ꝙ ſic: quia non eſt in plus obligatus, quam reus principalis, & ſic tenet per hæc iura.Sed potius poſſet dici, quod illa ſecunda ſit acceſſoria primæ obligationis fideiuſſoriæ, non obligationis principalis, & ita non teneat.ff.eo.l.ſi plures.§.ſi.Sed quid ſi promiſit alio loco,quam principalis verũ tñ leuius eſt ibi dare fideiuſſorẽ in loco,quo principalis promiſit,& forte eſſet durius principali? Ego dicerem fideiuſſorem obligari,per legem hi qui.§.ſi.ff.eo. & not.quod paucas leges reperies, de plus in loco in obligatione fideiuſſoria.

a Adnotatio. Fideiuſſores. Fideiuſſor non poteſt in plus obligari,quam principalis, & in plus obligari, etiam dicatur,qui citeriori tempore obligatur hoc dicit Ange.

b Quatuor modis. Quando autem diſparitas inter obligationem rei, & fideiuſſoris vitiet, vide plene per Ang. hic ponentem vnam notabilem limitationem ad totam iſtam materiam: quam vide apud eundem.

1 *Diu qui accipiendum.*
2 *Fideiuſſore, quando, & an danda actio.*

a Si quid Antem. [a] In gloſſ.ſine per indicem. ibi,cum allega.§.fideiuſſores.eod.ritu.l. ſi fideiuſſor.§. quædam. In ead.gloſſ.ibi,teneatur.Sed tunc ad quid agit,cum lapſu temporis ſit liberatus.ff.de ver. obl.l. eum qui.§. qui ita.mand.l. ſi fideiuſſor.§.ſi? Intellige gl.loqui in caſu,quo fideiuſsit ſimpliciter, veruntamen actum fuit inter fideiuſſorem, vt eum liberaret intra tempus:vt l.ſi pro ea.C.mand. In ea.gloſſ.ibi, ſi cepit, aliud ſi tempore fideiuſsionis dilapidabat. ff. vt in poſſ.leg.l.ſi is a quo.§.ſi.cum l.ſequ.In ea.glo.ibi,cum alleg.
1 l. Lucius. & iſtud diu † arbitrabitur iudex: [b] vt not. in l. ſi
b pro ea.s̃.alleg.habita ratione facultatis, & ſummæ.ff.de iur. fiſci.l.in fraudem.§. fiſcalibus. Sed quid ſi fuerint dati longi, & diuturni termini? Ego reciperem diu a fine illorum terminorum, & moræ, nam tempus, ꝙ fuit ante, non debet imputari

putari moræ ſeu negligentiæ debitoris, cum ante nulla eſſet
petitio.ff.de verb.oblig.l.ſi pupillus. Item eſt quintus, ſi pe-
cuniam obtulit, conſignauit, & depoſuit.ff.mand.l.qui mu-
tuam.§.fideiuſſor.ff. eod.l. fideiuſſor. Ego intelligo hoc, ſi
diu ſtetit:alias perfide ageret,ſi ſtatim offerret, conſignaret,
& deponeret, quinimo etiam ſi ſolueret. C. de dolo.l. 1. ff.
mand.l. ſi mandato Titij. §. 1. Item ſextus, ſi vult longius
proficiſci.& ſic no. Spe.titu.de fideiuſſ.§.1.verſi.quid ſi fide-
iuſſo.& hoc obtinet in fideiuſſore. Quid in alio mandatario
pro me obligato? Dic ſecus.ff.mand.l. ſi mandato meo. Et
a eſt ratio, quæ ibi notatur. † Item quia fideiuſſor regulari-
ter datur pro dilatione habenda, & pro hoc fidem interpo-
nit·igitur perfide ageret, ſi debitorem præcipitaret antequã
creditor.Item, dic ſecus in duobus ſocijs, vel cohæredibus.
ff.fam.erciſ. his conſequenter.§.Celſus.& breuiter in omni-
bus, qui pro alio tenentur, exceptis fideiuſſo. per rationem
prædictam.In ea.gloſſ.ibi, cum allega.l indebitam. & tunc
aget, ꝙ reddatur ſibi, quod ſoluit.Sed quando nihil ſoluit,
aget:vt liberetur ab obligatione, qua tenetur.In fin.eiuſdem
gloſſ. vide ibi per totam leg. maxime. in §.quædam.& in l.ſi
pro ea.In glo.ſi interceſsit.ibi, vel etiam eo præſente fideiuſ
ſit.alias neg.geſt.

a Adnotatio. Si quid autem per actionem mandati a reo, id, quod ſoluit fi-
deiuſſor repetit:h.d.ſecundum Bald.
b Arbitrabitur iudex. Idem tenet hic Ang.Et in hac materia quotidiana vi-
de diſt.Ang.hic in 1.col. poſt medium ver.in ea.glo.

GRAECE. *Hoc verum dumtamen ſe intelligant.& re
pete hic,quæ dixi in §.verum.*

1 *Scripturæ priuatæ quando danda fides.*
2 *Solennitatum genera quidq; ſint 3.*
4 *Solennitatum quæ præſumenda,an non.*
5 *Solennitatem interueniſſe dicenti, an ſtandum.*

a IN Stipulationibus. a In gloſ.q.d.ibi, cum allega.§.ſi ve-
ro. Pet.dicit, ꝙ iſte §. intelligitur de ſcriptura publica.nam
1 priuata non probaret, niſi eſſet † ſubſcripta tribus teſtibus,
vt l.ſcripturas.C.qui pot.in pigno.hab. vel niſi eſſet ſigillata
ſed ſigillum non facit fidem de iure, ſed de cõſuetudine.Sed
quid ſi poteſt probari,ꝙ de iure ſigillum facit fidem.vt ff.de
procuratoribus. l. ſi procuratorem. ſecundum ipſum? Di-
cas,ꝙ intelligitur de publica, & priuata, quando priuata fa-
cit fidem. & eſt expreſſum in priuata.ff.de verb.obli.l.ſcien-
dum.vide ſupra tit. 1.§. ſi ſcriptum.§.item verborum.vel de
ſigillata litera, quando facit fidem. vide ſupra de teſta.§.te-
ſtes.In gloſſ.etiam.in fin. vide plenius ſupra in rub. In gloſ.
ſed contra.in fi.intrinſeca præſumuntur, extrinſeca non, ſe-
b cundum hanc doctrinam. Ad cuius b euidentiam quæritur
quæ ſunt intrinſeca, & quæ extrinſeca.Item quare intrinſe-
2 ca, præſumuntur, extrinſeca non. Reſpondeo, † intrinſeca
ſolennitas eſt, quam verborum prolatorum includit ſigni-
ficatio: vt in verbo fideiuſsionis, quod importat ſtipulatio-
nem, & ſine ea eſſe non poteſt, vt ſupra proxime dixi. vn-
de cum fideiuſsio non poſsit eſſe ſine ſtipulatione, verbum
fideiuſsionis importat, & ſupponit ſtipulationem. Et idem
ſi verborum prolatorum ſignificatio non importat neceſſa-
rio,ſed põt importare, quia forte æquiuocatum eſt,vt verbũ
promiſsionis, quod poteſt ſignificare nudam cautionem ſeu
promiſsionem. item in fideiuſsi cautionem: vt ff. de ædili.
edict. l. ſciendum. vnde talem ſignificationem aſſumit. quæ
3 † rem reddit efficacem, vt hoc § cum concordan. Extrinſe-
ca eſt, quæ nec verborum prolatorum ſignificationem in-
cludit, nec apta eſt includere,vt ſi ſit ſcriptum,ꝙ mulier in-
terceſsit, non ſequitur ꝙ Velleiano renũtiauerit,ſi ſcriptum
ſit, ꝙ prædium minoris fuit venditum, non ſequitur decre-
tum prætoris fuiſſe interpoſitum,vt l.quæcunque. §.fin.alle.
4 in glo. † Quare autem non præſumitur extrinſeca,ſed intrin
ſeca ratio eſt,quia extrinſeca in facto conſiſtit, & ad poſitio-
nem vnius facti,non ſequitur poſitio alterius.C.vnde legi.l.
nõ ob hoc, de probat.l.neque natales.Sed ad poſitionem fa-
cti, & probationẽ, bene ſequitur poſitio, & ſolennitas iuris,
quę circa factum requiritur,vt ff.de proba.l.ab ea parte.Sed
videtur, ꝙ extrinſeca præſumatur.C.de fide inſtr.& iur.haſ.
fiſca.l.1.lib. 10. ſed ibi extrinſeca erat in inſtrumento expreſ
ſa, & ideo cum pro inſtrumento præſumatur in dubio, vt l.
cum precibus. C.de proba. ſequitur &c.vt dicta l. 1.ſecũdum
Dyn.cuius eſt quaſi tota hæc additio, in l.ſciendum.vbi hoc
ſcribit.Quid ergo, ſi in inſtrumento non exprimantur om-
nes ſolennitates,ſed dicitur decretum fuiſſe interpoſitum,iu
ris ſolennitate ſeruata? Videtur ſtandum inſtrumento, niſi
contra.probetur, per hunc §.ſed l. quæcunque facit ad con-
trarium.Sed loquitur ibi, vbi nil erat expreſſum de decreto.
Vnde Specul.dicit, ꝙ vbi in inſtrumento continetur decre-
tum interpoſitum,præſumitur ſolennitas, & ita no.in Spec.
in contrahen.empt. & vend.§. nunc dicendum. verſicu.hoc
quoque num.4. & 5. & de hoc per Inno.extra.de eo qui fur.
or.ſuſce.c.ſi.glo.videtur ſentire in d.l.1. de iur.haſt.fiſca.qđ
5 in d.l.ſcripturas. dicebat † illas ſolennitates interueniſſe: &
ita ſupponit, quod omnes illæ ſolennitates erant expreſſæ.
Præterea inſtrumentum non eſt, niſi quædam atteſtatio, vt
dixi ſ̃.de verb.obl.§.item verborum. igitur non debet vicem
tenere iudicis, ſi ergo dicat ſolennitatem debitam fuiſſe ob-
ſeruatam,videtur iudicare,quæ ſit ſolennitas, & quæ ſit debi-
ta.vnde ego hoc non credo obtinere in inſtrumento, in quo
tabellio teſtificat, & maxime ſi tabellio ſit ignorans, ne-
ſciat exprimere,quæ ſint ſolennitates. ad cuius fidem dicerẽ,
hoc caſu recurrẽdum,iuxta illa, quæ ſcripſi ſ̃. tit.1.in §.item
verborum. ſed ſi iudex loqueretur in litera, tunc forte poſ-
ſet obtinere dicta opinio Specu.& maxime, ſi nouit iura.Se-
cus tamen credo eſſe quod in inſtrumẽto exprimãtur & ſpe
cificentur ſolennitates,alias ſi pars diceret interueniſſe,& ta
bellio produceretur, & neſciret eas ſpecificare,appareret no
torie inſtrumentum eſſe falſum, vel ſuſpectum. Quid ſi in-
ſtrumentum dicat rem fuiſſe ſubhaſtatam cum debitis inter
uallis.& proclamationibus,nunquid probat? Dicas quod nõ,
quia ſolum recitatur illud, niſi ſingulis diebus,& proclama-
tionibus dicat ſe interfuiſſe, & eas ſpecificet, vide in ſimili
per Inno. extra de fide inſtru.cap.cum P.& G.1.

a Adnotatio. In ſtipulation. In ſtipulationibus, ſolennitas intrinſeca præ-
ſumitur.
b Ad cuius.Vide hic Ange.ponentem ſuam diſtinctionem, an & quando ſo-
lennitas præſumatur in fi.1.col.in ver.in ea.gl.in fi.Et de hac materia,quan-
do ſolennitas extrinſeca vel intrinſeca præſumitur, vide per Fels.in ca.ſicut.
nu.17.& ſequen.ver.Intrinſeca ſolennitas.extra de re.iudi.

De literarum obligationibus. *Rubrica.*

1 *Confeſſionem non nu.pe.excipere.*
2 *Eiuſdem verſi.ſenſus.*
3 *Obligationis literarum & aliarum diſcrimen.*
4 *Literarum cautionis vis.*
5 *Exceptio non nu.pe. quouſq; inſunt.21.24.*
6 *Numeraſſe credens,quando non probet.*
7 *Obligandi modi.*
8 *L. non figura ſenſus.*
9 *Scriptura qui accipienda.*
10 *Exceptioni non nu.pec.locus, quando, & an non ſit.10.*
11 *Notario potius credi,& cur.*
12 *Literarum obligatio in quo locum habeat.*
13 *Obligatio literarum quibus verbis contrahatur.*
14 *Literarum quæ obligatio.*
15 *Conſentiendi forma.*
16 *Literarum obligationi conſenſum non ineſſe.*
17 *Literarum obligationis actio.*
18 *Stipulationum verba.*
19 *Literis obligatus qui excipiat.*
21 *Excep.doli,& non nu.pe natura.23.*
22 *L.ſi vera ſenſus.*
25 *Repetine queat ſolutum non numeratum.*
26 *Probare in non nu.pe.quis debeat.*
27 *Renunciari excep.non nu.pe. poſſe.*
28 *Renunciatio an prorogabilis.*

a OLIM Scriptura. a Dixit ſupra de ob. ti. gene-
rali, quatuor modis contrahi obligationem,
re,verbis,literis,con ſenſu, & de duobus dixit,
ſequitur de tertio,materiam continuando do-
cto. legunt hunc titulum valde ſolenniter, &
(vt eos

(vt eos melius tibi tradam) & vt materiã melius intelligas,
ego non procedam , iuxta morem conſuetum , per modum
additionum ad glo. ſed per quæſtiones, totam ſummabo ma-
teriam,& tangam effectus glo. Primo quæro, quare hæc obli
gatio, dicitur obligatio literarum? Et promptum eſt reſpon-
dere, quia literis contrahitur j.§. plane. ſecundum Ia.& Pet.
Vnde hæc materia locum habet, qñ fit confeſsio, vel promiſ
ſio in ſcriptis, ita quod agatur tacite, vel expreſſe, ꝙ fiat ſcri-
1 ptura. † Quid ergo, ſi aliquis cõfeſſus fuit, ſe debere x. ex cau
ſa mutui, coram teſtibus, ſine ſcriptura, vel ſi ſcriptura facta
fuerit tantum ad probationem , & hoc conſtat ? non vide-
tur locus huic exceptioni, videlicet, quod creditor habeat ne
ceſſe probare, ſe numeraſſe, quia tex. hi, pro nihilo dicunt,&
ponunt hic, de obligatione literarum tantum. Ad quid enim
facerent mentionem, de obligatione literarum, magis quam
de alijs obligationibus, ſi de alijs obligationibus idem eſſet?
Et hanc partem videtur tenere glo. C. ſi cert. pet. l. ſi non ſin
guli. Sed contrarium vr̃ expreſſum j. de except. §. idem iu-
2 ris, vbi † expreſſe dicitur, quod cõpetit exceptio non nu. pe.
& tamen ibi cautio , & obligatio , non erant contractæ lite-
ris, ſed per ſtipulationem. Gl. quę eſt hic, dicit, quòd habet lo
cum exceptio in factum, in alijs, obligationibus, per l. cũ non
vltra. C. de non nu. pecu. Sed obſt. dictus §. idem iuris. Sed ex
pone, ibi non nu. pe. id eſt in factum, quia pecunia non eſt nu
merata. vnde veritas eſt , quod illa non competit, niſi vbi eſt
obligatio literarum , & ex illa agitur in factum vt videbis j.
in ver. opponamus. Sed quæro , quare in alijs contractibus,
qui fiunt in ſcriptis,& [illegible], & naturam recipiunt ex ſcri-
ptura, vt l. contractus. C. de fide inſtru. j. de empt. & vend. §.
1. obligatio, non naſcitur ex literis, ſicut in mutuo , & quare
non dr̃ obligatio literarum, ſicut in iſta? Reſpondeo in obli-
gationibus, quæ conſenſu contrahuntur, non alteratur mate
ria obligationis. ſ. conſenſus, quia ille adhibetur in cõtractu,
qui cõſenſu contrahitur, quãuis fiat in ſcriptis, alia nõ poſſet
3 contrahi. † ſed in mutuo, quod cõtrahitur, nõ eſt materia, ex
qua oriatur obligatio , ex quo numeratio non fuit facta , ſed
ex quadam introductione iuris fuit repertum, ꝙ quando fie
bat in ſcriptis , literæ obligarent , & ideo quia tota materia
obligationis emanat ex literis , dicitur obligatio literarum.
Quid ergo in alijs contractibus, qui re contrahuntur, vt com
modatum, depoſitum,& indebitum ? Videtur. quod ibi con-
trahatur obligatio literarum , & per conſequens habeat lo-
cum huiuſmodi exceptio , per dictam rationem , & tamen
cauetur contra. C. de non num. pecu. l. in contractibus. §. ſed
quoniam . Ad hoc dicas , quod hæc obligatio literarum non
erat de antiquo iure , non enim erant, niſi tres ſpecies. ff. de
act. & obliga. l. conſenſu. ſed per Imperatorem fuit introdu-
cta ſolum in mutuo , & ſimiliter remedium exceptionis non
nume. pecu. ideo ab alio non extenditur . Aliqui tamen di-
cunt , quod literarum obligatio habet locum in quocunque
contractu, ſed exceptio non nu. pecu. non niſi in mutuo. Sed
ob. quod dixi de contractu in ſcriptis. Ad quid ergo , valent
4 literarum † cautiones, in alijs contractibus, qui re contrahũ-
tur. cum ex literis non oriatur obligatio, nec actio, nec ex re,
cum res non fuerit tradita? Reſpondeo, valent , quia agitur
de facto, quaſi res interuenerit: & probabitur per literam: ſeu
cautionem. Sed ſecundum hoc videtur quod nil prodeſt hæc
obligatio literarum in mutuo. quia ita poſſet agi certi cond.
& ſi debitor negaret , produceretur cautio in vim proba-
tionis, imo expedientius videretur certi condi. agi, quia tunc
non opponeretur exceptio nõ nu. pe. quę demum obtinet cũ
ex literis agitur, vt ſupra dixi. Sed dicas, ꝙ imo prodeſt: quia
ex literis oritur obligatio,& actio, quamuis pecunia numera
ta non ſit , vt j. videbis. & ſic creditor actionem habet , per
hunc tit. quã non haberet, ſi eſſet prouiſio huius materiæ,&
hęc ratio redditur ineſſicax. poſt biennium, nec in ipſa credi
tor habet ponere, nec probare numerationem. In certi con-
di. habet ponere,& probare,& ita deierabit, in iuramento ca
lumniæ, qui agit certi condictione, niſi numerauerit, is autẽ,
qui agit ex literis. nihil habet, de numeratione ponere, nec iu
rare, & in hoc eſt magna vtilitas. Sed quid ſi debitor propo-
5 neret † exceptionẽ nõ nu. pe. intra biẽniũ, vel poſt biẽniũ, &
lit. cõteſt. facit poſitionẽ, ꝙ pecunia fuit numerata, tunc vide
tur, qđ hæc obligatio, non proſit in effectu, quia creditor di-
cat pecuniã numeratã, deierat. ſi dicat non numeratam, repel
litur. Certe, imo prodeſt intra bienniũ, & poſt biennium nõ
prodeſt, quia creditor deieraret, ſi ageret certi condictione,
falſum ponendo in libello ſuo, videlicet numerationẽ, ſed qñ
agit ex literis, non eſt opus aliquid de numeratione ponere,
vt s̃. dictum eſt, ideo non deierat, imo habet rectam intentio
nem, niſi exceptione elidatur. Idcirco apparet magnus effe-
ctus. Poſt biennium vero eſt magnus , ſm̃ opi. illorum , qui
dicũt, exceptionẽ poſſe opponi, imo etiam ſm̃ opi. illorum,
qui dicunt poſt biennium , non poſſe opponi. Et eſt magnus
effectus. primo, quia non deierat agendo, vt dictum eſt. ſecũ
do, quia ſi opponatur exceptio , vt deferatur ei iuramentum,
ipſe nõ habet iurare , vt l. in contractibus. §. ſuper cęteris. in
fi. C. de non nu. pe. & ita niſi debitor alias probet, obtinebit,
vnde ex quo iurare non debet, credo, quod nec poſitioni re-
ſpondere. Sed quicquid dicam , ad minus eſt conſcientia læ-
ſus, ſi pecunia non fuerit numerata, nec poſſet teneri in con-
ſcientia, vt no. doc. in c. quia plerique. extra. de iureiu. & Dy.
extra de reg. iur. c. locupletari, in fi. verſi. Item videtur obſta
re. li. 6. Sed dicas, quot caſus poſſunt dari, in quibus non lędi-
tur conſcientia : & opportet agi ex cautione ? Pone quod tu
6 cauiſti literis, pecuniã te mihi debere, non numeraui † pecu-
niam , ſed credo veriſimiliter pecuniam te habuiſſe ab acto-
re vel a debitore meo , cui præcepi eam tibi numerare, ſi ex
cautione agam,& tu excipias, de nõ numerata poſt bienniũ,
ego non habeo probare numerationem,& in bona conſcien-
tia pecuniam exigam totam,& cum iuramento calumniæ.&
ſic de credulitate poſſum etiã iurare, in cõſciẽtia. Patet ergo
quod obligatio , & actio deſcendentes ex literis ſunt, vtiles,
& ſolum obtinent in mutuo , vel dic , vt dicam j. in ver. op-
ponamus . Nunc redeamus iterum ad doctores , & quæra-
mus cum ipſis, nunquid ex ipſis literis, debitor obligatur?&
glo. quæ eſt hic quæ incipit, id eſt, per ſcripturam, ſequendo
Azo. dicit, quod non, per l. non figura. ff. de actio. & obligat.
& hanc ſequuntur do. Iaco. & Petr. quod non ex ſolis literis
7 nec oratione ſeu † intellectu ex eis reſultante , ſed ex vtroq;
obligatio contrahitur, & dant exemplum, in verborum obli
gatione, in qua, non ex ſolis literis, ſed ex verbis,& intelle-
ctu , qui reſultat ex eis, obligatio contrahitur , & ſic intelli-
gunt l. non figura. s̃. alleg. Ego non audeo dicere, quod iſtę ſit
intellectus illius legis , nam illa lex non poteſt loqui de hac
obligatione literarũ , quę illo iure non erat introducta, quia
illo iure non erant introductæ niſi tres ſpecies obligationũ,
8 vt l. conſenſu. eo. titu. & ſupra ſatis tetigi , vnde lex † illa lo-
quitur de obligationibus, quæ cõſenſu contrahuntur, de qui
bus Paulus dixerat in d. l. conſenſu. ꝙ poterant per epiſto-
lã contrahi. & de illis Vlpianus dixit, quod tunc figura, lite-
terarũ non obligat, ſed oratio. i. conſenſus elicitus ex literis.
Hæc autem materia eſt valde remota ab illa lege, quia mate-
ria eſt introducta poſt illas leges , quod apparet , quia de ea
non fecerunt mentionem , vnde conſenſus nihil facit in hac
obligatione, ſed confeſsio, ſeu cautio, in ipſis literis cõtenta.
vnde illa ſi faciat, non facit niſi argumentatiue, quia ſicut ſe
habent literæ, & oratio conſenſum exprimens ad gignẽdam
obligationem ex conſenſu, ſic literę & cautio in eis contenta
ad gignendam obligationem ex literis. Sed in primo caſu li-
teræ non obligant , vt l. non figura. ergo nec in hoc . Sed
hæc comparatio negari poteſt, quia ibi ſolus conſenſus cau-
ſat obligationem, hic nihil facit cõſenſus, ſed literæ. Si tamẽ
vis propter authoritatem docto. potes addere literæ obliga-
tionis ſub. cum intellectu. & conſulo , quod nihil grauet ti-
bi hoc concedere: quia iuris effectus non mutatur. & ex hoc
patet, quare melius dicitur obligatio literarum, quã confeſſo
ria: quia literæ ſunt forma , & radicalis materia, ex qua obli-
9 gatio emanat . Quæritur tertio per † doctor. de qua ſcriptu-
ra hic loquitur, an de publica, vel priuata? Et dicũt, quod de
vtraq;, nã de priuata patet hic, cũ dicit ſi quis ſe debere ſcri-
pſerit, quia priuatæ ſcripturæ bene creditur cõtrã ſcribentẽ.
ff. de pig. l. fideiuſſor. §. 1. dumtamẽ cõſtet eum ſcripſiſſe. Itẽ
& de publica, quia magis creditur publicæ. quam priuatæ, vt

C.de contrah.& com.ſtip.l.optimam.de proba.l.cum preci-
bus.& hoc dicunt hic doct. in effectu ſuper hoc artic.& hãc
rationem reddit gloſ.hic,quæ incipit.homo priuatus.Sed in
l.ſi ex cautione.C.de non num.pec.magis procedit, & in l. 1.
de dote cauta non nu.ſacit.n.differentiam,vtrum inſtrumen
tum publicum dicat, debitor confeſſus eſt ſe accepiſſe, b vel
b vtrũ dicat accepit,quia in primo caſu, dicũt locũ † eſſe exce
10 ptioni, in ſecundo non. Dicas in vtroque pôt opponi exce-
ptio.verumtamen,in primo caſu,quia inſtrumentũ continet
ſimplicẽ confeſsionẽ,oportet,ꝙ creditor probet intra bien-
nium numerationem.In ſecundo oportet, ꝙ debitor probet
contra inſtrumentum,per alterum de modis,de quibus dixi
ſupra de inutili ſtip.§.itẽ verborũ, & hoc probato incumbet
onus probandi creditori intra biennium. vnde qualiter pro-
bet contra inſtrm̃, vide in d.§.item verborum.Item quod di
xi, in inſtrumento publico: intellige, etiam in literis ſigilla-
tis,in caſu quo faciunt fidem de conſuetudine,vel de iure,de
quibus vide ſupra de teſta. §. teſtes. & vide extra de proba.c.
poſt ceſsionẽ,de fid.inſtr.c. cum dilectus. & in litera trino te
ſte approbata no.de qua dic,vt ſcripſi C.qui po.in pign.hab.
l.ſcripturas.& idem in quacunque litera, quæ facit fidem, de
iure,ſeu conſuetudine.In hoc tamẽ videtur differentia, quia
ſi debitor,in propria ſcriptura dicat:habui,& recepi,non vi-
detur importare niſi ſimplicẽ confeſsionẽ:ideo videretur, ꝙ
poſſet excipere, nulla alia reprobatione ſcripturæ facta. Sic
pôt intelligi C. de non nu.pe.l.in contractibus. in princi.ibi
numeratæ,vel datæ, eſſe cõſcribuntur. & §.ſuper cæteris:ibi
enim reperies,ꝙ erat ſcriptũ,pecunias eſſe datas,vel eſſe ſo-
lutas,quod valet tantũ,ac ſi notarius diceret,accepit,vel eſſe
acceptas,& tamen opponitur exceptio,ſed intellige,quando
11 notarius, hoc non atteſtatur, ſed creditor. † Sed quomodo
magis creditur notario,quã debitori,in facto ſuo, & contra
ſe? Reſpondeo:beneficiũ iuris eſt ꝙ non obſtante cõfeſsione,
debitor excipere pôt, & creditor habet probare numeratio-
nẽ:igitur qñ ipſe conſcripſit, non eſt niſi confeſsio,vt ſ̃.dixi:
ideo excipit. Sed vbi notarius refert in inſtrumento pu.quod
pars accepit pecuniã numeratam in ſui præſentia: tunc ipſe
atteſtatur numerationẽ. & atteſtatio ſua valet atteſtationem
duorum teſtium, vnde ſicut creditor probaret per duos te-
ſtes numerationẽ,ita per inſtrumẽtum. Vnde ego non nego,
quin debitor poſsit excipere: ſed creditor replicabit nume-
rationem eſſe factam, & probabit per illud inſtrumentum,
ſicut per teſtes probare poſſet,ſed confeſsiio debitoris,nõ ha
bet illam vim, quia aduerſus tales confeſsiones fuit remediũ
12 dictæ exceptionis,inuentum. † Quarto quæritur,ſuper qua
cauſa habet fieri hæc obligatio. Dicunt doc.ſuper cauſa mu-
tui,non facti,ſed faciẽdi. ſi enim pecunia numerata eſſet: tũc
re contraheretur obligatio.ſupra qui.mo. re contra. obligat.
Itẽ ſi ſtipulatio nõ interuenerit, vt hic cũ dicit ceſſante.nam
tunc non habet locũ exceptio nõ nu.pe.ſed in factum.C. eo.
l.cũ vltra.alias enim ſi quis cõfiteatur,cum cauſa,ex alio con
tractu,quã mutui, ſtatim ſibi præiudicat.iuxta l.generaliter.
melius in l.in contractibus.eo.ti. niſi in cauſa dotis.C.de do.
caut.l.fin.cum auth. ibi poſita.Sed quæ eſt ratio,quare in his
duobus contractibus, datur exceptio? Reſpondeo, quia fre-
quentius contingit, quod cautio fiat ante numerationem,
quam in alijs contractibus, & ideo, iura in his duobus caſi-
bus prouiderunt ſpecialiter.ff.de legib.l.nam ad ea.& in his
quæ.frequentius fiunt, magis eſt prouidendum.ff.de car.edi.
l. 1.§.ſi quis.ſecundũ do.Iac.& Pe.itẽ homines,facilius incli-
nãtur ad confitendum effrenate in his contractibus,quam in
alijs, propter affectiones, quas habent, ad habendas pecu-
nias, & vxores. Sed iuxta hoc quæro, an hæc materia ha-
beat locũ, in alia re, quã in pecunia numerata? Dicas, ꝙ ſic,
dumtamen ſit verũ mutuum,quod conſiſtat, põdere, nume-
ro,vel mẽſura:vt l.in contractibus.in princ.ibi cum dicit,vel
res. & ibi de hoc. hæc ſunt plana,niſi illud,quod ſ̃.dictũ eſt
ꝙ vbi pecunia numerata eſt, nõ contrahitur hæc obligatio,
literarum,quod pôt recipere hæſitationem,vt infra videbis.
13 † Quærũt quinto,per quæ verba debet cõtrahi, hæc obliga
tio? & recitant opi. quæ ſunt hic in gl. ſed poſt multa verba,
tenent opi.glo.quæ eſt hic contra Io.& Azo.nam vbicunque

confiteor mutuũ,ſiue per verba præſentis,vel præteriti tem
poris, ſemper videor agere, & me obligare, vt reddere te-
near. ff. ſi cer.pe.l. cum quid.& ita lex non imponitur verbis:
quod Io.& Azo dicebant. Nec obſt.l. ſub ſpecie. quia ibi ita
fuit de facto,vnde quamuis,fuerunt ibi appoſita verba futu-
ri temporis de facto, non negatur, quin poſsit fieri.per alia
verba præſentis, vel præteriti. Nec obſt. quod dicitur de ſti-
pulatione,quia nulla eſt conformitas inter ſtipulationem, &
literarũ obligationem,& maxime in obligatione contrahẽda
14 ſecundum ipſos. † Quærunt ſexto, quæ obligatio naſcatur
ex literarum obligatione? Et vides, ꝙ his ſunt opi. in gl. nam
quidã dicunt, quod oritur ciuilis ſtatim:& naturalis accedit
poſt biennium. Alij dicunt, ꝙ ſola ciuilis oritur poſt,& ante,
& ex ea agitur: & hanc ſequitur hic glo.& do.Iaco. & Petr.
arguamus quod ab initio ſit vtraque, certũ eſt de iure quod
vbicunque eſt dare actionẽ, eſt dare obligationẽ naturalem,
& ciuilem,quia ex altera ſola actio non naſcitur,vt ſcriptum
eſt ſ̃.ſatis de obliga.in princip. Sed conſtat,ꝙ ante biennium
eſt dare actionẽ & obligationem literarum, ergo ibi eſt dare
naturalẽ & ciuilem,maior eſt probata.minor probatur, quia
omnis exceptio, ſupponit actionem, quia exceptio, non eſt
niſi actionis excluſio. ff. de exceptio.l. 2.Sed conſtat, ꝙ ante
bienniũ competit huiuſmodi exceptio, ergo ante actio, per
tex.noſtrum, iuncta l.licet.§.ea obligatio.ff.de procura. pro
hoc facit expreſſe, ꝙ ante biennium agatur.C.eo. ſi ex cau-
tione.& l.ſi quaſi.& per plures.ll.illius tit. Pro parte illorum,
qui dicunt ab initio fuiſſe ciuilem, & accedere naturalẽ,poſt
biennium, arguitur ſic. Certũ eſt, ſi ſit in hoc contractu obli
gatio naturalis,ꝙ aut oritur ex re, aut ex conſenſu.ff.de pac.
l. 1.de ſol.l.ſtichum,aut Pamphilũ.§.naturalis,ſed ex neutro
pôt ante biennium cauſari,ergo non pôt dici,ꝙ ante bienniũ
ſit ibi naturalis. Quod non cauſetur ex re apparet, quia in
hoc contractu,ſupponitur nullam numerationem factam,vt
ſatis ſ̃.dictum eſt. Quod nõ ex conſenſu, apparet, in mutuo,
quia non oritur naturalis ex conſenſu, quia mutuum nõ dif-
ferret ab alijs contractibus,qui contrahuntur conſenſu,vt ff.
ſi cert.pet.l.ſi quis pecuniam. & ibi de hoc.C. de rer.permu.
l.ex placito, & ibi etiam de hoc.cum igitur numeratio, non
interuenit, ergo nec obligatio naturalis contracta fuit ante
biennium,ſed ꝙ poſt cõtrahatur,apparet,quia tex.dicit, hic
hodie incipit obligari.ſub.naturaliter, quia ante erat obliga-
tus ciuiliter per literas. Vnde nõ poteſt intelligi,quod hodie
incipiat obligari ciuiliter,ſed naturaliter. Item certum eſt,ꝙ
conſenſus cauſat naturalem, & quod ex lapſu temporis, de-
prehenditur cõſenſus alicuius.ff. de acquir. hær.l.qui in alie-
na.ver.ſed & ſi non adiecit.de verbo.ſign.l.alienationis ver-
bum.cum igitur debitor permittit tempus biennij labi, præ-
ſumitur conſentire, ergo ille conſenſus, cauſat tunc natura-
lem. Pro hoc videtur, quia vbi in actu ciuili,eſt dare conſen-
ſum, eſt dare naturalem, & ciuilem, vt vides in ſtipulatio-
ne, quæ eſt introducta de iure ciuili, in qua eſt ciuilis, & na-
turalis,propter conſenſum.ff. de ver.obli.l. 1.§. ſi quis ita in-
terroget. & in contractu emphyt. & in quibuſdam alijs, vt
dixi ſ̃.tit.de obli.cum ergo poſt bienniũ, ſit dare conſenſum,
ſaltem tacitum,videtur ꝙ ex tunc ſit naturalis obligatio con
tracta. Pro opin.glo.& docto.ꝙ non ſit naturalis, poſt bien-
nium,poteſt argui,ſicut iam arguebam, ꝙ non ſit ante bien-
nium, quia aut illa naturalis cauſatur re aut conſenſu, neu-
trum eſt,ergo non eſt naturalis, ꝙ non re patet,quia non eſt
numeratio, quod non conſenſu, apparet, quia in obligatio-
nibus,quæ re contrahuntur,conſenſus non obligat,nec natu
ralem cauſat. cum ergo mutuum re contrahatur, conſtat ex
conſenſu, non naſci: vt ſupra ſatis probatum eſt. Præte-
rea,in actu ciuili, in quo expreſſus non currit conſenſus,con
ſtat, quod agitur ex ſola ciuili, nec naſcitur naturalis,iſte eſt
huiuſmodi, ergo &c. maior probatur, quia ſententia, eſt
actus ciuilis.ff.de origi.iur.l. 2.§. his legibus.verſicu. hæc di-
ſputatio. & ex ipſa oritur ſola ciuilis obligatio, & ex illa
ſola agitur, vt nota. ſupra de obligatio. in principio. & ibi
dixi, & tamen eſt ibi tacitus conſenſus, cum non appellet,
igitur cum in noſtro propoſito iſte contractus, ſit ci-
uilis, quamuis tacitus conſenſus poſsit depræhendi; vi-
detur

detur quod non ſit naturalis. Præterea, ſi tempus non eſt mo
dus tollendæ obligationis multominus inducendæ, quia fa-
uorabiliores &c. ff. de act. & oblig. l. Arrianus, ſed tempus nõ
eſt modus tollendæ, vt l. obligationum ſere, ergo nec indu-
cendæ. nam ſi lapſus tẽporis induceret cõſenſum, cauſantem
obligationem, quid aliud eſſet dicere, quam quod induceret
obligationem? & tamen illud eſt falſum, ergo & hoc. Item vi
detur quod nulla dictarũ opin. ſit vera, & quod nulla obliga-
tio contrahatur ante biennium. primo per hunc tex. & intel
lectum literalem. dicit enim ſic ſit vt & hodie &c. vult dice-
re hodie tempore elapſo, & ita exponit gl. hic. ſecundo. Præ
terea tacita conditio ſuſpendit obligationem, & actionem, ff.
de pac. l. item quia. & ibi no. de ver. oblig. l. inter ſtipulãtem.
§. ſacrã. ſed in promiſsione, quæ ſit ſub ſpe futuræ numeratio
nis, ineſt tacita conditio, videlicet, ſi numeratio ſecuta fuerit.
C. de non nu. pec. l. fin. ergo vr̃, quod ante nulla obligatio na
ſcatur, ff. de verbo. ſig. l. cedere diem. Præterea, pro hac parte
faciunt textualiter leges. ff. ſi cer. pe. l. qui pecuniã. de conſti.
pe. l. quod ſi maritus. §. 1. ibi debita iuribus pecunia non eſt.
Quid dicemus? hæc opin. vltima non eſt vera, quia obſtant
omnia argumenta, per quæ probatur obligationem ante fuiſ
ſe natam. Item ob. aliud, quod eſt forte, quia obligationi, quæ
non eſt, fideiuſſor accedere non poteſt. & econtra, vbi fideiuſ
ſor accedit, eſt dare obligationem, vt ſ. ti. 1. in prin. ſatis di-
ctũ eſt. Sed in obligatione literarum, intercedit, & obligatur
fideiuſſor, ante biennium: vt l. tam mãdatori: & l. ſi cui, C. de
non nu. pec. ergo erat obligatio ante. Nec dicas, quod adhibe
tur futuræ obligationi, quia propter hoc nõ eſſet obligatus,
vt ſcripſi ſupra titu. 1. §. fideiuſſor. & præcedenti, vnde cum
ſupponatur fideiuſſorẽ obligari ante, per conſequens, & reũ.
Opi. illorum qui dicunt, vtranque natam ab initio, poſſet ſa-
tis ſuſtineri: quia ab initio eſt dare materiam ciuilem. Itẽ eſt
25 dare conſenſum: † quia cauendo, & promittendo, conſentit:
ideo videtur vtraque cauſari, ſicut in ſtipulatione, & in em-
phy. ſ. dictum eſt. Nec ob. quod dicitur, in mutuo, & in alijs
contractibus, qui re cõtrahũtur, conſenſus non cauſat obliga
tionem naturalẽ: nam etiam hoc conceſſo, nil facit, quia hic
non agitur de obligatione, quæ re contrahitur, ſed de obliga
tione, quæ literis eſt diſtincta, & ſeparat obligationes ſpe-
cies ab illa, quare & alia ſingularia præcepta recipit, & pro-
priã naturam, vt hic & ſupra de obli. §. ſi. Item non ob. quod
in obligatione literarum, ineſt tacita conditio per l. fin. C. de
26 nõ nu. pe. quia non eſt verũ. ſi enim † tacita ineſt cõditio, fru
ſtra fuiſſet introducta hæc exceptio, cum ipſo iure non eſſet
debitor obligatus, nec competeret ius agendi. vnde tex. non
dicit ibi quod ſit tacita conditio, ſed quod iuramentum non
ligat, ſic nec confeſsio, quin poſsit excipi. iuramẽtum enim,
non tollit iuris beneficium, & factum, quod interpretatur ſe
cundum materiam, ſuper qua adijcitur, ſicut acceſſorium. ff.
ſi quis cau. l. ſi eum, §. qui iniuriarũ. Item non ob. tex. cum di
cit: hodie, quia debet ſubaudiri efficaciter. ante enim ineffica
citer obſtabat exceptio, & ſic non videbatur vere obligatus.
ff. de ver. ſign. l. debitor. Et eodẽ modo, poteſt reſponderi ad
l. qui pecuniam. & ad l. quod ſi maritus. cum enim dicit l. qui
pecuniã, nec ſe adſtringat, &c. ſubau. efficaciter. & in l. quod
ſi maritus. cũ dicit: debita iuribus, &c. Sed illa lex obſtat, per
aliam viam, quia obligatio non poteſt conſtitui: ergo non eſt
ibi naturalis, vt eo. ti. l. 1. §. debitũ. Sed ego reſpõdeo tibi, q̃d
tu dicis hic, non poteſt conſtitui, & ego dico tibi, quod imo.
C. de non nu. pe. l. cum fidem, vnde exemplum, quod das in
l. quod ſi maritus, de hac obligatione literarũ, nõ eſt bonum
nec l. illa vnquam voluit, de hac obligatione loqui, quæ tunc
nõ erat in rerũ natura, nec introducta, vt ſ. dixi, & ita parum
facit l. qui pecuniam. Sed huic ob. quia ſi ſit ibi naturalis, ſol-
uẽdo nõ poteſt repeti, & tamen contrarium ſcribitur in l. 2.
ff. de condi. inde. ſed illud argumentum eſt de gl. quæ tamen
non obtinet vſquequaque, vt j. videbitis. hanc quæſtionem
27 ſatis dixi, & tamen eſt magnæ vtilitatis, in practica. † Septi-
mo quærunt idem do. quæ actio oritur ex hac obligatione &
dicunt condi. ex lege, cum non ſit cautum, quo genere actio
nis agatur. ff. de condi. ex le. l. ſ. ſed ex qua lege? ipſi non ape
riunt, ſed gl. aperit, ex l. in cõtractibus. ſed certe ponit aliam

præceſsiſſe, quam in parte corrigit. vnde potes dicere, ex con
ſtitutione græca, quam non habemus, quod illa lex, & iſte
tex. ſupponunt præceſsiſſe. Et dicunt doct. quòd de hac actio
ne nondum habetur alibi, nec habet circulum in arbore Io.
& ideo ipſi ponunt eius naturam. Dicunt enim quòd eſt ciui
lis, quia iure ciuili introducta. Item in perſonam, quia omnes
condit. &c. infrà de actio. §. appellamus. Item non pœnalis,
ſed in ſimplum. Item, ſtricti iuris. Item, perpetua, quia perſo
nalis. Item non infamat. ff. de actio. & obli. l. ceſſat. Item, ſin-
gularis, & ſimplex, & directa ex verbis legis, ſecundum eos.
Quærũt vltra quomodo in ea formetur libellus dicunt ipſi:
dico, quod talis ſcripſit ſe debere mihi 10. ex cauſa mutui,
quæ decem peto mihi reddi, &c. vel ſic: talis confeſſus fuit,
in inſtrumẽto manu ſua ſcripto ſe 10. a me mutuo recepiſſe,
quæ 10. peto. mihi reddi: ad hoc propono condictionem ex
l. Sed contra iſtud vltimum videtur, quod confeſsio non va-
leat: niſi ad probationem. ff. depoſiti. l. Lucius. ergo ex ipſa
non oritur obligatio, nec actio. & ego tibi hoc concedo, niſi
in mutuo, & in ſcriptis, in quo eſt ſpeciale, per hanc materiã:
vt ſupra dixi. Deinde opponunt contra hos libellos, & cõtra
totam materiã. Tu dicis mihi, quod hæc materia, non obti-
net, vbi numeratio, vel ſtipulatio fuerunt, vt hic, cũ dicit, ceſ
ſante, ſed in hoc nũquam obtinebit: quia nõ põt fieri cautio,
quin ſit ibi ſtipulatio. nam ſi ſcribat ſe debere ex cauſa mu-
tui, & promittat ſoluere: præſumitur interrogatio præcede-
re: cum omnia præſumantur ſolenniter acta ſupra ti. 1. §. ſi. &
ſ. tit. 2. §. ſi ſcriptũ. Vnde, per quæcunque verba poſsit inter-
poni ſtipulatio ſ. de verb. oblig. §. ſed hæc ſolennia, apparet,
quod quæcunque verba ſint in ſcriptura, ſupponunt ſtipula
tionem. iſtud non ob. ſm eos, quia ſi pecunia fuit numerata,
concedimus, quod non eſt locus huic materiæ, ſed vbi non
fuit numerata, eſt locus. Nec ob. quod ſtipulatio contrahitur
28 per quæcunque verba. verum eſt apta † ad contrahendum,
quæ ſapiant interrogationẽ, & reſponſionẽ, ſed per alia non.
vnde ſi conſtitui me ſoluturum 10. quæ Titius debet, non ſe
quitur, q̃d ibi ſit ſtipulatio. Ego neſcio quid mouit doct. ad
faciendam iſtã oppoſitionem, niſi quod vr̃ ſummare gl. quæ
incipit: ex cauſa. Itẽ, opponũt ſecũdo, q̃d non poſsit compe-
tere hęc actio: quia certi condi. competit. ſemper enim credi
tor aget certi condi. & probabit per literã. C. de nõ nu. pe. l.
generaliter. melius in d. l. Lucius. depoſi. confeſsio enim facit
præiudiciũ confitenti: & omnia pręſumũtur ſolenniter acta.
dicunt ipſi quod omnia illa intelligũtur, in alio cõtractu, quã
in mutuo, & dote, quia in illis eſt ſpeciale, vt ſ. diximus. Cre
do quod hę oppoſitiones, & ſolutiones, fuerũt male reporta
tę, quia nil bene ſedet: tamen ego poſui fere ſubſtantiam ſcri
ptorum eorum. Opponamus vlterius, non aperiendo magis
intellectum materię: dicitur quod hęc materia non habet lo
cum, vbi fuit interpoſita ſtipulatio: & ita parum vbi fuit ſecu
ta numeratio, ſecundum doc. & idem tenet glo. j. de emptio.
& vendi. §. 1. ego oſtendo tibi, quod ſecundũ hoc iſta mate-
ria eſt inutilis, & q̃d agens hac condictione ſemper debet ca
dere a cauſa, nã ſi creditor agat intra bienniũ, & excipiatur
de nõ nu. pec. oportet eũ replicare, quod eſt numerata, alias
cadit, vt l. ſi ex cautione. ſi hoc dicat ſtatim debitor triplica-
bit, ego nõ cõfiteor numeratam, ſed recipio confeſsionẽ tuã,
cõtra te. Certũ eſt enim, quod hęc cõdictio nõ competit, q̃n
pecunia eſt numerata, tu cõfiteris, & ponis eã numeratã, ergo
cadis a cauſa tua, & male intẽtas tuam actionem, vt C. de re-
uo. his quę per frau. ali. l. filios. de lib. cauſa. l. 1. & l. interro-
gatam. de reuo. do. l. cum confitearis. eadem oppoſitio poteſt
29 fieri poſt † biẽnium ſuppoſita opi. Ioan. quod poſt biennium
valeat opponi huiuſmodi exceptio: quinimo, dato, q̃d hæc
exceptio, nõ poſsit opponi, poſt biẽnium: debitor poterit di-
cere, actio, quam intẽtas, nõ competit, vbi fuit numerata pe-
cunia, ſi ergo numerata fuerit, male agis, & ineptã actionem
intẽtas, ſi nõ fuerit numerata, dolo facis, qui quęris locuple-
tari cum aliena iactura. Pręterea cum ſolutum repeti poſſet,
vt j. videbis, dolo facis, qui petis q̃d reſtituturus es. ff. de ex-
cept. do. l. dolo quid ad hoc reſpondebimus? Videtur neceſſa
rio dicẽdum, q̃d hęc cautio, competat ẽt vbi fuit numeratio.
& hoc patet euidẽter per l. ſi ex cautione. C. de non nu. pec.

ibi enim agebatur ex huiuſmodi obligatione, & oppoſita ex
ceptione nõ nu.pec.habet probare numerationem, & ita ad
mittitur ad probandũ, & tñ conſtat ꝙ ſi non eſſet de natura
actionis ꝙ eſſet numerata, non admitteretur, imo eſſet ſactũ
impertinens, & ſe excluderet proponendo numerationem,
vt ſ̃.dictũ eſt. Præterea, ſi hæc actio, non competeret, vbi nu-
meratio eſſet facta, conſtat ꝙ agendo ea, actor conſiteretur
malam fidem, repetendo ꝙ nõ ſoluit: & qđ deberet repelli.
Sed ſi hoc teneas, ſequitur ꝙ concurrit cum certi condi. ex
mutuo.& eſt ſuperflua.dic qđ non eſt ſuperflua in caſu, quo
non fuit numeratio. In caſu vero numerationis, dic ꝙ nõ cõ-
currunt, quia hæc eſt natura mutui, ꝙ ex numeratione ita de
mũ oriatur actio, ſi non agatur, ꝙ alia naſcatur. ſi vero hoc
agatur tacite vel expreſſe, tũc nõ naſcitur certi condi.& hoc
vides vbi ſtipulatio interpouitur, ff. ſi cert.pet.l.certi condi-
ctio.§.qm̃ de noua.l.cum enim.& in quolibet notatur. cũ igi
tur ſi obligatio literis, agitur inter partes, vel agi tacite vr̃,
quod ex literis agatur, non ex numeratione, per prædicta iu
ra. & ſi numeratio præceſſerit, & nata fuerit certi cond. ſin-
gitur non nata obligatione literarũ ſecuta. ſi non pręceſſerit,
non naſcitur per prædicta iura, & ẜm hoc obligatio literarũ
impedit certi condi.& ſtipulatio, ſi interceſſerit: obligationẽ
literarũ, quia firmior eſt, ff. de reſcin.vend.l.ſi id quod.& d.
20 §.quoniam.cum §.ſeq.& ſic intelligo hunc tex.†Sed quid, ſi
actum eſt, ꝙ ſcriptura fiat ad probationem tm̃.& ita nõ cõtra
hitur obligatio literis? nunquid habet locum exceptio in fa-
ctũ, ſi agatur certi cond. Ego non video, cur non, ſicut ſi ſti-
pulatio interceſsiſſet, vt l.cum ultra, vbi illatiue videtur lo-
qui de contractu, qui re contrahitur, ſecundum hoc aduoca-
ti errant, qui opponunt exceptionem non nu. pec.qñ agitur
certi condi. & deberent cadere ab inepta petitione. & iunge
ꝙ ſcripſi ſ̃.in prin.materiæ. in verſi. ad ſecundum doct. Quæ
ritur octauo, an hæc exceptio de non nu.pecu.poſsit oppo-
c ni, vltra biennium. c Io.Hug.& ſequaces eorum tenent quod
ſic. veruntñ conuertitur probatio, vt hic no.docto.Ia.& Pet.
nõ proſequũtur hanc quæſtionem. Dy. aliquantulum tangit
eã extra de reg.iu.c.locupletari, circa fi.ver.itẽ vr̃.& videtur
21 tenere opi.gl.& Io. Sine dubio exceptio nõ nu.pe.non †po-
teſt opponi, poſt bienniũ, nec admittitur proponens, & hoc
expreſſe dicit tex.hic in fi. ꝙ vltra biennium nõ extẽditur.&
ſic ſi nõ extenditur, quomodo opponetur? Præterea, expreſ-
ſum eſt C.eod.l.in contractibus.circa prin.ibi cum dicit, nul
lo modo introduci, ac ſi diceret nullo modo proponi. Item
in ea.l.in ver.ſuper cęteris.in fi.ibi, non eſſe ſolutas, vel alias
pecunias dicere. & expreſsius C.de non nu.pec.l.in contra-
ctibus.§.illo ibi. in quibus non permittitur exceptionem nõ
nu.pe.opponere.vbi non de probatione loquitur, & determi
nate dicit, non poſſe opponi, Vnde gl.quæ eſt hic, ſatis colo-
rate reſpõdet ad illum §.quãtum ad iuramẽtum, ſed nõ quo
ad illa verba, quia forte noluit, vel nõ præuidit. idcirco de ex
ceptione nõ nu.pec.dubitari non oportet, quòd poſsit oppo
ni poſt biennium, nec de exceptione in factum, cũ ſit eodem
modo limitata, vt l.cum vltra.eo.tit.j.de excep.ver.idem iu
re.ſed de exceptione doli, quæ currit cũ eis, vt l.ſi ex cautio-
ne.poteſt dubitari, & de illa voluerũt loqui Io.& ſequaces. Ee
credo, ꝙ nõ eſt veriſimile, ꝙ debuerint dubitaſſe, de exceptio
ne nõ nu.pe. Et de hoc dicit Hoſt. ſequendo Io. extra de ſol.
ca.fi.quòd eſt perpetua. veruntamen, debitor habet probare.
& pro hac opin.facit quia exceptio doli cõpetit, vbi pecunia
non fuit numerata, & competebat de iure communi, ante-
quã obligatio ex literis, ſeu exceptio non nu.pe.introducere
tur ff.de excep.do.l.2.§.circa.uer.proinde.iſta autẽ erat per-
petua ff.eod. de dol.mal. & met.excep.l. pure. §.fin.ergo vr̃
quòd adhuc ſit, quia in ea nil reperitur immutatũ, C.de teſta.
l.ſcimus. Quamuis enim impera.nouam introduxerit obliga
tionem, & nouam exceptionem, & illam limitauit, nil vide-
tur immutaſſe in iuribus antiquis. Præterea, ſi debitor ſoluiſ
ſet: poſſet repetere.ff.de condi.inde.l.ſi nõ ſortem.§. indebi-
tum & agere cõdi.ſine cauſa, C.de non nu.pe.l.ſi quaſi.ff.de
condi.ſine cauſa.l.qui ſine.ergo multo fortius, poteſt excipe
re, nã cui damus &c.ff.de ſuperfi.l.1.§. is autem verſ.plane.
Pręterea ſi lex diceret contrarium nõ teneret, eſſet enim ini
qua, nam natura æquum eſt, &c.ff.de cõd.inde.l.nã hoc natu
ra, & cõtra legem diuinam, quæ omnem illicitam vſurpatio-
nẽ prohibet, & patet in Exodo.c.22.& ff.de offi.præſi.l.illici
tas. In contrarium vr̃, nam exceptio doli, & exceptio nõ nu.
pec.parificantur in hac materia. & quòd cõſtituitur in vna,
ad aliam extẽditur, ſed exceptio nõ nu.pec.eſt biẽnalis, vt ſ̃.
probatum eſt, ergo & iſta. Quod equiparẽtur, & ꝙ exceptio
doli, in hac materia alteretur.& ſumat naturam exceptionis
non nu.pe.patet, quia certũ eſt, ꝙ qui dolũ dicit, ipſum pro-
bare tenetur, ff.de proba.l.quoties.§. qui dolo.& hoc eſt de
natura exceptionis doli, ꝙ opponẽs probet. hęc aũt natura
alteratur in materia nõ nu.pe.quia intra bienniũ, creditor ha
bet probare oppoſitã exceptionẽ doli. ſicut ſi exceptio non
nu.pe.opponeretur, vt patet in l. ſi ex cautione ſ̃.allega.ergo
vr̃, qđ & in alijs ſumat naturam exceptionis nõ nu.pe.vt tẽ-
pore finiatur, ſicut & ipſa, & maxime cũ ſit eadẽ ratio, & ea-
dem cauſa. Et ꝙ hoc ſit verũ, ꝙ recipiat eandem naturam cũ
exceptione nõ nu.pe.& alteret ſuam, apparet, quia exceptio
doli, de natura ſua eſt odioſa, nec datur cõtra parẽtes, & pa-
tronos. ff.de excep.do.l.apud celſum.§.aduerſus. & ita tutus
ea, ſi ſolueret non repeteret, ff.de condi.inde.l.quę exceptio
nẽ, & tñ tutus exceptione non nu.pe.& doli.qui cum ea con
currit, repetit, vt l.ſi non ſortẽ.§.indebitũ. & not.in l. 1.e.ti.
Et ſic exceptio doli prout cõcurrit, cũ exceptione nõ nu.pe.
alteratur, nec reputatur odioſa. Sed huic obſt.§. aduerſus.al-
le.vbi nõ cõcurrit cũ exceptione nõ nu.pec.quia habet odiũ,
ſed illud non ex eo, quia importat aliam naturã, ſed propter
ſolũ honorẽ parentum, & patroni, ff.de obſe.l.honori, & l.li
cet. Pręterea, pro hoc facit violenter tex.C.eo.l.ſi intra in fi.
22 vbi dicitur, † quod ſi legitimum tẽpus exceſsit, omnino de-
bitum ſoluere compellitur, quomodo autem dicere poſſes,
ꝙ cõpelleretur omnino, ſi exceptio doli supereſſet, quæ tm̃
valeret, & ſibi prodeſſet, ſicut exceptio nõ nu.pec. Item pro
hoc facit l.in contractibus.§.ſed qm̃. vbi dicit, poſt exceſſum
memoratorum dierum, non eſſe ſibi ſolutas pecunias, & ibi
non loquitur tm̃ de except.non nu.pec.ſed loquitur indefini
te, quòd non poſsit dicere, non ſolutas, iſtud autem haberet
dicere, ſi opponeret exceptionem doli, & ſic contra mentem
tex. Item facit ea.l.circa prin. vbi dicit nullo modo quærela,
d non nu.pe.introduci poſsit, notanter dicit nullo modo d ſup
ponens quod multi erant modi, omnes excludere intendẽs.
Præterea, pro hoc facit l.aſſeueratio.eo.ti. quę facit differen
tiam, inter proponentem ſolutionẽ, & illum ſemper dicit ad
mitti, & proponentem nu.pe.& illum dicit nõ admitti, quia
nullo modo probari poſſet, vnde ſi dices, admitti querelam
non nu.pe. opponẽdo exceptionem doli.diceres expreſſe cõ
tra illam legẽ, nec faceres differentiam, inter allegantem, ſo-
lutionẽ, & nõ nu.pe.quã tñ illa lex facere intẽdit, Pręterea,
vbi quis habet exceptionẽ, & actionẽ, ſeu quęrimoniã, & ex
ceptionẽ, exceptio eſt tẽporalis, ſicut & actio, ſeu quęrimo-
nia eſſet, ff.de iureiu.l.nã & poſtea.§.ſi minor.de inoff.teſta.
Papinianus §.fi.iũcta l.ff.de peti.hęr.l.ſi quis libertatẽ.§.di-
uus.ſed vbi pecunia, nõ fuit numerata, cõpetit actio, & quæ-
rimonia, vt l.ſi quaſi.& l.ſi intra, C.eo.ti.ergo exceptio eſt tẽ
poralis, & eiuſdem temporis, quo quęrimonia. Vnde l.quaſi
loquitur intra biẽnium, quod apparet, quia dicit competere
ẽt exceptionẽ non nu.pe.agẽti cõdi.ſine cauſa. Pręterea, iura
intendũt prouidere creditoribus poſt biennium, quæ autem
eſſet hęc prouiſio: & in quo poneretur in tuto, & ad quid
prodeſſet coartaſſe exceptionẽ nõ nu.pe.ſi exceptio doli ad-
mitteretur.nõ video. Quid ergo dicendum? Credo, quòd de
rigore iuris nõ cõpetit doli exceptio poſt biẽniũ, in caſu pro
poſito, pro vltimo allegato. Nec ob. quòd exceptio doli eſt
perpetua, & in ea nil reperitur immutatum.quia illud verũ
23 de exceptione doli, quę †per ſe cõpetit, ſed vbi cõcurrit cum
alia, eius naturã ſortitur, ſicut, ſ̃.dictũ eſt: Item nõ obſt. quod
dicitur, qđ debitor poſſet repetere, ſi ſoluiſſet, & ſi non ſol-
uiſſet, poſſet agere condi.ſine cauſa, quia verũ eſt intra bien-
niũ, poſt non, per iura allegata & in hoc caſu condi.ſine cau
ſa, eſt biennalis vel 30.dierum, per iura allegata: Item non
ob.quod eſt iniquum, quia hęc & maior iniquitas tolleretur
propter negligẽtiam partis, quia tollũtur dominia, extinguũ
tur

tur actiones, vt patet per totam materiam de vſuca. & præſcript.& hoc introductum eſt ex magna cauſa, ibi ne rerum dominia remanerent in incerto. Et hoc ne creditores, poſſint ſuis pecunijs diutius defraudari. vt in tex. Vnde de iuris rigore, ex quo debitor confeſſus fuerat,& cautionem expoſuerat, ſtatim fiebat ſibi præiudicium: & ſi volebat conqueri de non nu.pec. oportebat eum probare. vnde quia multi decipiebantur, & probatio erat eis quaſi impoſsibilis: iura ex magna prouidentia ſtatuerunt, ꝙ creditor haberet nihilominus probare numerationem intra tempus, quod taxauerunt breue, ne creditores remaneant diutius onerati dicta probatione, & ſuis debitis defraudarentur. vnde magna negligentia poteſt imputari debitori, ſi intra biennium non depoſuerit querimoniam de hoc, nec eſt veriſimile, quod tãtũ debuerit tacere, quin fuerit proteſtatus, vel conqueſtus: & ſi tacuit imputetur ſibi, propter ꝙ hæc iura non poſſunt iniqua, ſed æquiſsima, & iuſtiſsima, reputari. Hæc autem vera ſunt, vbi directe conqueritur de non nu.pec. Quid ſi indirecte, verbi gratia. dicit debitor: ego confiteor ꝙ ita confeſſus ſum, vt in tuo inſtrumento continetur: ſed hoc fuit factum fictitie, nulla numeratione facta ad mei prouiſionem, forte propter aliquam cauſam, ne aliquis reciperet me in fideiuſſorem, quaſi eſſem tibi in magnam ſummam obligatus nunquid audietur? vel forte, vult oſtendere, ꝙ tunc actum fuit,
24 ꝙ illa pecunia non numeraretur vſque poſt † quatuor annos, nunquid admitteretur? vř ꝙ non: cum nullo modo poſt biennium poſsit cõqueri: vt in cõtractibus, & ſ. ſatis dixi, ſed in primo caſu vř, ꝙ non poſsit refutari, quin admittatur ſuper fictione cõtractus, cũ nedũ numerationẽ imo ſubſtãtiam contractus impugnẽt, quia ſi ſit fictitius contractus, nõ valet. ff. qui & a qui. l. priuatus. & iſtud factum eſt poſitiuũ, & affirmatiuum. & ideo debet admitti: iuxta l. aſſeueratio. C. de non nu.pecu. Vnde ſi ex conſequentia neget numerationem: non videtur ꝙ debeat repelli. Sed quid in alio caſu propoſito, quando actum fuit, ꝙ poſt biennium numeraretur pecunia: veruntamen confeſſus fuit, ſub ſpe futuræ numerationis? vř idem non enim poteſt ei negligentia imputari, qui querimoniam non propoſuit, cum non haberet cauſam conquerendi intra biennium, & ita non currit præſcriptio. C. de an. excep. l. 1. ſ. fi. & idem videtur in caſu gl. quæ incipit. 2. per ſcripturam, videlicet quando debitor habet literã a creditore, ꝙ pecunia non eſt numerata, non poteſt dici in negligentia, ex quo habet literã ab eo, vt hic not. Sed quæritur nono ſ. dixi ꝙ certi condictio ex mutuo, vel ex ſtipulatione non concurrit cũ cond. ex lege. ex hac materia deſcendente. quid ſi actor ſuccubuit in vna: nunquid poteſt redire ad aliam. & an obſtet ei exceptio rei iudicatæ? Videtur ꝙ ſic, quia eadem eſt quantitas, eadẽ cauſa petendi, videlicet mutuum, quare videtur obſtare, quamuis actiones mutentur. ff. de exce. rei iu. l. & an eadem. de iure iu. l. duobus ſ. exceptio. Sed cõtra vř, quod imo videntur huiuſmodi actiones ex diuerſis materijs, & cauſis procedere, vna ex re, alia ex literis, alias ex ſtipulatione, & ſic non vř obſtare. ff. de exce. rei iu. l. cum quæritur. cum l. ſeq. Sol. credo. ꝙ exceptio rei iudicatæ, obſtet ſi pronuntiatum fuit diffinitiue, & maxime ſi pronuntiatum eſſet, ex eo, quia non fuerat numerata pecunia. Sed ſi pronuntiatum eſſet contra actorem, quia inepte agebat, quia forte cũ deberet agere vna, agit alia, quæ nõ competebat, dicerem ſecus ff. de condi.
25 inde. l. cũ indebitum. Item † redeo ad doc. & quæro poſt eos nunquid ſolutum ex hac cauſa poſsit repeti? Ipſi dicunt, hoc inſolubile. nã aperte vř probari, ꝙ poſsit repeti, ſaltẽ per cõdi. ſine cauſa, vt l. ſi quaſi. C. de nõ nu. pe. ff. de cond. ſine cau. l. qui ſine. & hoc gl. habet pro expedito. ff. de cond. inde. l. 1. & l. ſi nõ fortẽ. ſ. indebitum. Sed contra, quia naturalis eſt ibi obligatio, vt ſ. ſatis probatũ eſt, quæ repetitionem impedit. ff. de cond. ind. l. quod ſi dñs teſtamento. Ipſi dicunt ꝙ poteſt peti, quãuis eſſet ibi vtrunq; vinculum, ex alia tñ cauſa: quia debitor tutus erat exceptione fauorabilis non nu. pec. vel in factum, quæ ſunt fauorabiles, & æquitati cõuenientes, idcirco põt repetere. ff. de cond. inde. l. qui exceptionem. Sed hæc ſolutio non valet, imo eſt tota odioſa, videlicet doli, quæ concurrit, vt ſ. dictum eſt. Sed dic vt ibi, quia illa exceptio doli generalis, quę cõcurrit, habet naturã illius, cum qua cõcurrit vt ibi dictũ eſt. Sed contra, quia hæc exceptio eſt temporalis, ergo non impedit repetitionem. ff. de condi. indeb. l. in diem. Doc. dicunt ꝙ is eſt tutus exceptione perpetua: videlicet doli. Ego non ſum in illa opi. vt dixi ſupra proxi. & ad oppoſitionẽ reſpondeo, ꝙ hic eſt perpetua, non ꝗ perpetua competat: ſed oppoſita, perpetuo cauſam perimit. Et ita conſueuit dici iuxta l. exceptiones. ff. de except. Vnde l. in diem. loquitur ſolum de ea, quæ differt vſq; ad tẽpus, hoc autem puto verũ intra bienniũ, quia poſt bienniũ non credo, ꝙ poſsit repetere, nec vllo modo de non nu.pe. conqueri, vt dixi ſ. in 8. quæſt. Sed cui incumbet onus probandi, intra biennium, vel repetẽti, vel creditori? videtur, ꝙ creditori, cum per has nouas conſtitutiones, ipſe creditor probare debeat. Vnde nõ magis debet operari ſolutio, quam confeſsio, & cum cõfeſsio non releuet creditorem ab onere probandi, vt l. ſi ex cautione. & hic, ergo multo minus erronea ſolutio. Sed durũ eſſet dicere, ꝙ l. cum de indebito. ff. de probatio. ſit correcta. Vnde hic ſunt duo, confeſsio, & ſolutio, licet erronea, quaſi ſciens ſolueret, vř donare, & eſſet indubitabile. C. de non num. pec.
26 l. cum fidem. Sed † quid, ſi nõ ſoluit, ſed ſecundo cauit, & pecuniam ſe recepiſſe recognouit, & forte ex interuallo? nunquid creditor probat ſatis numerationẽ, per hoc ſecundum inſtrumentum, vel ſcripturam? non videtur, quia ſicut qui bis promittit ipſo iure, amplius quam ſemel, non tenetur, ita qui bis confitetur, non videtur amplius, propter ſecundam confeſsionem teneri. ff. de verb. obli. l. qui bis. repetitio enim nihil addit. ff. de leg. 1. l. plane. ſ. 1. de vſuſ. leg. l. ſi alij. & pro hac parte facit multum. C. ad velle. l. ſi mulier. la 2. Doctor. quærunt, quid ſi teſtator confitetur in teſtamento ſe debere x. ex cauſa mutui, nunquid valeat confeſsio, & an hæres poterit excipere, de non nu.pecu. Ipſi diſtinguunt quia aut confitetur ſe debere non capaci, & tunc nõ valet. vt ff. de prob. l. qui teſtm̃, aut capaci, & tunc aut iurauit, & valet, nec poteſt probare contrarium hæres. ff. de leg. 3. l. cum quis decedens. ſ. codicillis, aut non iurauit, & tunc, aut debetur, tanquam legatũ non tanquam confeſſum. ff. de leg. 2. l. Lucius. ſ. quæcunque. & hoc, niſi referret ſe ad aliud documentum, tunc. n. nõ valeret, niſi oſtẽderetur documentũ illud, ſicut ſi dicerẽ, confiteor me debere x Mæuio, prout in inſtrumento eius continetur, tunc enim non valeret, niſi inſtrumentum oſtenderetur, C de fal. cauſa adiect. l. ſi non deſignata, ſecundum eos. Aduerte, doct. tangunt hic tres articulos. Primo vtrum confeſsio teſtatoris valeat, & quæ. Secundo vtrum hæres poſsit probare contra. Tertio, vtrum adiectio falſæ cauſæ vitiet, qui articuli nõ ſunt de noſtra materia. De primo tñ dic, vt ſcripſi C. de nõ nu.pec. l. generaliter. De ſecundo dic vt C. de prob. auth. ꝙ obtinet. De tertio, dic vt in d. l. ſi non deſignata. C. de falſ. cau. Sed de hoc ſolum quæramus, an hæres ex teſtamento confitentis, poſsit excipere de non nu.pecu. Et videtur ꝙ non, ſed habet probare, erraſſe teſtatorem, niſi iurauerit, vt l. rationes. & d. auth. quod obtinet, vt in iuribus ſupra allega. quæ non ſunt immutata. Vnde aliud eſt dicendũ, de cõfeſsione facta in teſtamento, quæ non põt dici, fieri ſub ſpe futuræ numerationis, & aliud de cautione, quę fit creditori, quę præſumitur emitti propter ſpẽ, quã habet debitor, ad pecuniam recuperãdam, vnde illa materia eſt alia. Sed quæritur primo, vtrum poſſet renuntiari, huic exceptioni? Et non videtur, quia renuntiatio, & confeſsio videntur cõtinere tacitã conditionem, quæ ſi non ſequatur, non obligatur renuntians, imo nec iuramentũ obligaret. C. de non nu.pe. l. fin. ſicut enim in confeſsione deceptus fuit, ita rurſus in renũtiatione. ff. de noua. l. doli. & ita iura debẽt in vna ſubuenire, ſicut in alia. Præterea, hæc renũtiatio eſt contra bonos mores, quia inuitat ad delinquendũ, videlicet nõ ſoluendũ, & petendũ, quod nõ eſt numeratũ, ideo non valet ff. de pact. l. ſi vnus. ſ. illud. & hanc pariẽ videtur tenere Hoſt. tit. de ſol. c. ſi. & allegat ſolũ hanc
27 rationem vltimam. † Ego non video, cur renuntiari non poſsit, nã fortior debet reputari expreſſa renuntiatio, quam tacita, ſed ſoluendo partem, tacite renuntiat, & exceptionem non nume.pecu. perdit, vt C. de non nu.pec. l. cum fidẽ. ergo multo fortius expreſſe. C. ſi mater in dem. pro. l. fin. quando

mulier tu.offi.ſun.poteſt.l.ſi. Præterea, hoc eſt introductum mere in ſauorem debitoris: cur ergo non poteſt renuntiari iuxta l.ſi quis in conſcribendo.C.de pac? Nec ob. ꝙ inſit tacita conditio: quia non eſt verum, vt dixi ſupra in 6.q.principali. Nec ob.l.fina.C.de non nu.pecn.vbi dicit, quod etiam ſi iurauerit poteſt excipere, quia hoc concedo, vbi confeſſus fuit, & promiſit reddere: & iurauit hoc, quia totum faciebat

18 bat ſub ſpe beneficij: iuri tamen non renuntiabat. † Sed vbi renuntiauit beneficio inris, & iurauit non excipere, cum tale iuramentum poſſit ſeruari ſine diſpendio &c. non video, quin liget in foro iudiciali: vt cap. cum contingat. extra de iureiuran.& quin deieret, ſi excipiat: & ita ſeruatur de facto. Scio tamen, qnod ſi ſub ſpe futuræ numerationis, præmiſſa. fecerit: & non numeretur: ꝙ anima iurantis non ligatur, vt c.veniens.& ca. peruenit. de iureiuran. ſi enim non ſit tacita conditio, eſt tamen tacita cauſa. ff. de do. ma. & me. except.l. 2.§.circa.verſi.proinde. ſed in foro indiciali, qnando non conſtat de numeratione, non crederem audiendum: imo præſumerem numerationem, propter renunciationem, & iuramentum. Quid ſi renuntiauit exceptioni non nume. pecu. nnnquid videtur renuntiare exceptioni in factum? Non videtur: cum ſint diuerſæ & ex diuerſis materijs procedentes: & diuerſas actiones excludentes, vt ſatis ex ſupradictis percipi poteſt: ſed exceptioni doli ſic, quæ concurrit. In omnibus autem prædictis ſorte poſſet dici, quod ſi iudex haberet ſuſpectum creditorem, quod non numeraſſet, quod ex officio poſſet inquirere veritatem; quamuis pars repelleretur, & exactionem illicitam cohiberet, cum hoc ad officium eius pertineat: vt d.l.illicitas. & maxime iudex eccleſiaſticus, ad quem magis pertinet purgare conſcientias hominum. Ex his ſatis poteſt gloſſ. additionari: & vide intellectum materiæ, quare nil addo ad gloſſ. niſi ſuper verbo multum.in ſi.glo. ſimiliter, multum temporis ponitur, pro quinquennio. ff. de ſepa.l. 1. §. quod dicitur. Sed quandoque lex facit differentiam inter diu, & prolixum tempus. ff.de re mili.l.deſertorem.§.emanſor. Hoc autem arbitrio iudicis committitur, qui ſecundum materiam, & rerum qualitates, arbitrari debet, vt ibi not.in ſi.gl.C.de priuileg. ſchola.l.ſecuuda libro duodecimo.

a Adnotatio. Olim ſcriptura. Diuide: vt hic per Ange. & ſummatur hoc principium ſecundum Bald. exceptio non numeratæ pecuniæ: quæ competit ei, qui ex cauſa mutui: ſe aliquid recepiſſe ſcripſit, intra biennium opponitur efficaciter. elapſo vero biennio niſi debitor clare probet ſibi numeratam non eſſe, exceptione non numeratæ pecuniæ minime, ſe defendit: licet olim dictum tempus aliter limitatum eſſet. hoc dicit ſecundum Bald. vſque ad fin.titu.

b Confeſſus ſe accepiſſ. Adde, quid operentur illa ver in inſtru.appoſita: confeſſus eſt ſe accepiſſe, per Rn. ſingulari. ſuis, vbi inſtruit notarios vt prædicta addant, & iſta habuiſſe & adhuc habere: quia, vt innuere videtur, tollunt except.non nume. pecu.

c Vltra biennium. Adde Fely.late, de iſta except.non nu. pec. in c.ſi cautio. extra de fide inſtru.vbi dat cautelam. quod quis etiam intra biennium, non poſſit eam proponere.

d Nullo modo. Eſt enim dictio excluſiua: importatque cannnem latæ ſententiæ, vt eſt gln. ſingularis & elegans in auth.ſi qua mulier.C.ad ſenatuſcon.velle.quam ad hoc reputat ſing.cardi.in c.ſuper literis.extra de præſcript. Refert & ſequitur Ant.Corſe.ſing.ſuis in verſi.nullatenus.in litera, N.& Fe.in c.ex parte.nu.7.extra de conſt.

De obligationibus ex conſenſu. Rubrica.

Semper proſequitur materiam, & ſuam diſtinctionem, quæ habetur ſupra titu.generali.§.fina. per quæ patet continuatio rubricæ. Sed mirandum, quare de huiuſmodi obligationibus, tractat vltimo cum obligationes huiuſmodi ſint de iuregentium.ff.de iuſti.& iur.l.ex hoc iure, & ſtipulationes & obligationes literarum ſunt de iure ciui. quod eſt nouius: & commodius fuiſſet a vetuſtiori incipere ſupra de rerum diuiſione.§.ſingulorum. Sed poteſt dici, quòd hoc factum fuit: quia tractatus harum obligationum, eſt longior: ideo Imperator voluit ſe primo de breuioribus expedire. Sed certe ſi ſit longior, non eſt difficilior. Vnde in Digeſtis non eſt longior: & tamen ponitur vltimo, vt ff.de actio.& obli.l.1. cum ſequente.in talibus non eſt inſiſtendum, quia iuris diſpoſitio non mutatur, quamuis quandoque arguatur ex ordine rubricarum.

1 *Conſenſu in quibus obligamur.*
2 *Obligationes qui hic accipiendæ.*
3 *Conſenſus qui accipiendus.*
4 *Nuntius an ex conſenſu obliget.*
5 *L.conſenſu explicatur.*
6 *Nuntius an & qui obligentur.*

CONSENSV. Glo. in hoc tit.ſunt planæ ſatis: doct.etiam nil addunt extra ea: ſed ego oppo. ſic.tex.dicit, quod obligationes hæ, ideo conſenſu contrahuntur: quia neque ſcriptura &c. certe idē poteſt dici, in omnibus pactis, in quibus contrahitur obligatio ex conſenſu. ff. de ſol.l. in his.§. imperator.de pact.l. 1.§.adeo, tamen regulariter non ſequitur ſcriptura nec aliud. C. de pact. l. pactum, quod bona fide. ergo videtur quod de omnibus pactis poſsit dici, quod
1 hic dicitur.† Poteſt dici, quod conſenſu cōtrahuntur hę obligationes efficaces: ibi non. vnde hic de efficacibus loqui intēdit. Quid ergo dices de obligationibus, quæ ex pacto oriũtur, & ſunt efficaces. vt in donatione, & in alijs caſibus, qui notantur infra de actio.§.de conſtituta. nunquid debent adnumerari iſtis? Nō videtur. quia tex.ſpecialiter, & annumeratiue videtur loqui de iſtis, non exemplificatiue: ideo non videtur, quod ſit licitum ei addere ne repræhendatur de inſufficientia. dicit enim in emptionibus &c. non dicit, vt emptionibus. Ad hoc poteſt dici, quod non videtur magnum inconueniens, ſi in illis diceretur obligationem fieri ex conſenſu: ſed quia illi caſus rari ſunt, & aliqui de nouo introducti. Iuriſconſul. eos ponere non curauit, in l.conſenſu. ff. de act.& obl. Nec impe. hic eius veſtigijs inhærens: & huic opi. videtur adhærere. glo. ſuper verbo, valet. ff.de pigno. l.contrahitur. & tamen eſt ibi text. pro prima opin. ibi ſicuti &c. vbi ſupponit euidenter, quod nō eſt de illis pignorum obligationibus, quæ tñ nudo conſenſu contrahitur. Sed quid de contractibus innominatis, in quibus oritnr actio ex conſenſu, re tamen ſecuta? & in hoc differunt a contractibns, qui re contrahuntur: vt conſueuit dici. C.de re.permu.l.ex pla-
2 cito.cur non adnumerantur iſtis? Dicas, quod non † debent adnumerari, hic enim ſolum tractatur de obligationibus, qnæ fiunt conſenſu, & ſunt efficaces, nullo adminiculo alio requiſito, ibi requiritur rei traditio. & ſorte hoc vult dicere tex. hic, cum dicit, nec dari quicquam, &c. quamuis gloſſ. dicat, quod hoc fuit poſitum, vt diſcrepet a contractibus, qui fiunt re. Ego dico, quod etiam vt diſcrepet a contractibus, qui fiunt conſenſu, in quibus rem dari oportet. ff.de re. permu. l. 2. Cur ergo de illis non fuit facta mentio in diuiſione obligationum, & in hoc tractatu? Et cur non faciunt, quintam ſpeciem? Reſpond. quia non ſunt digni nomine, ideo nec tractatum, nec ſpeciem propriam habuerunt, ff.de pact.l.iuriſgen. circa princi. dicta tamen diuiſio non eſt plena: vt dixi ſupra de obligationibus ti. generali. in fin. imo plenior ponitnr ff.de act. & oblig.l. obligamnr. Sed certe ſatis eſt generalis, pro cognitione horum, de quibus eſt hic tractandum. Item, quæro quare melius fiunt obligationes, & ſubſtantiam capiunt puro conſenſu in his, quam in alijs contractibus? Reſpon. ſorte propter frequentiam, quia magis hi frequentantur, ideo ll. magis eis volunt ſubuenire. Sed oppon. hic dicitur, quod non eſt opus præſentia. Contra, quia conſenſus dicitur ſimul ſenſus, quia ſimul contrahentes, idem ſentiunt. ff.de actio.& obligat.l. in omnibus rebus. quomodo ergo ſimul ſentient, ſi ſint abſentes? Timore huius opin.glo.ff.de actio.& obliga.l. conſenſu. quæ vide-
3 tur † huic textui cōtraria, videtur dicere, quod ſimul, & principaliter debent conſentire. Sed hoc eſt contra hunc textum, vnde dic, quod non eſt opus præſentia partium. debet tamen aliquid interuenire quod ſuppleat pręſentiam, vt nũtius

tius vel epiſtola vel aliquis qui recipiat pro abſente,ff.de ne-
go.geſtis.l.ſi ego.& hoc vult dicere text.cum ſubijcit, vnde
inter abſentes &c.vide quod ſcripſi C.de dona.l.nec ambigi.
ff. de donat.l. abſenti. Vnde ſi in præſentia teſtium dicerem
dono vel vendo tali, nec mandarem per epiſtolam , nec per
nuntium, nec eſſet qui nomine abſentis reciperet, non obli-
gor,vt notat Dy.in d.l.abſenti.per l.nuda.ff.de dona. & hoc
vult dicere illa glo.de l.conſenſu quæ eſt notabilis, & habet
ſimilem,C.de ſacro.ſanct.eccle.l.illud, pro quibus.ff. de ſol.
l.ſi cum Cornelius. Quid ergo , ſi contrahere volens nun-
tium miſit,vel epiſtolam,& antequam ratificaret, pœnituit,
4 & ſorte reuocauit, nunquid † poteſt? Videtur,quod ſic,quia
conſenſu contrahitur, non autem eſt conſenſus,id eſt,ſimul
ſenſus,quando alter diſſentit.Sed contra facit, ff.mand.l.fin.
in prin.ſed ibi ſorores receperant literas,hic autem pęnituit
ante receptionem literarum, & hoc conſtat.Item facit con-
tra, extra de præben.cap. ſi tibi abſenti.in 6.vide quod ſcri-
pſi in d.l.nec ambigi. Gloſſ.tenet , quod valeat ff.de contra-
hen.empt.l. 1. Quid ſi quis dedit licentiam filio vel filiæ do-
nandi.Verbi gratia,pater qui nuptui filiam dabat,dedit ei li-
centiam,quòd poſsit dare partem dotis,quam dedit in abſen
tia patris, nunquid valet donatio? Videtur ,quod non: quia
præ dicta donatio ſubſtantiam capit, ex conſenſu patris, qui
non fuit interpoſitus de præſenti , igitur non videtur valere
per prædicta.In contrarium videtur expreſſe, ff.de don.l.fi-
liusfami.& forte ſufficit, concurrere ibi conſenſum filij, vel
filiæ donantis, quæ habilitata eſt per licentiam patris,vt ibi.
Sed an poſsit reuocare pater huiuſmodi licentiam, dicam
infra de manda.§.recte. Item quare text.dicit, quod non eſt
opus præſentia, nunquid ſit opus verbis? Textus omiſit hic,
5 & tamen fuit extractus de l. † conſenſu. vbi videtur dicere,
quod non , ſed ſi bene reſpicias , ibi dicit , neque verborum
proprietas.q.d.quod propria verba,non ſunt neceſſaria,non
tamen negat , quin aliqua neceſſaria ſint.Sed hoc non vide-
tur poſſe dici, quia ſic non differrent hi contractus,a ſtipula
tione, in qua quæque verba ſufficiunt ſ.de verbo.oblig.§.v-
trum.Quid ergo dices?ſatis poteſt dici,quod ſint neceſſaria
verba,ſaltem inter illos,qui loqui poſſunt,& hoc vides,quia
ſatis hi contractus perficiuntur nudo conſenſu,ita & nuptię.
& ſponſalia, & tamen in illis opus eſt verbis , ff.de ſponſa.l.
ſufficit.& ibi not.extra de ſponſa.cap.tuæ. & ibi plene , alio-
quin haberemus dicere,quod ſi duo tranſirent,per vicum,&
adinuicem cõſentirent in animo,quod vnus locaret, & alius
conduceret eodem pretio, quod eſſet locatio, quod videtur
abſonum.Sed bene credo,quod ſi alter eſſet mutus,quod tũc
non eſſet opus verbo ex parte ſui , duntamen intelligeret &
nutibus cõſenſum exprimeret, vt ff.de iure do.l.mutus.Qui
nimo credo,quod ſi ambo eſſent muti,duntamen nutibus ap
6 pareret,†quod intelligerent,ſi conſentirent,valeret contra-
ctus , vt ſi vnus tradat equum , alius precium & recipiat
equum,non video quin ſit vẽditio,& emptio, quamuis bene
indigerẽt proxeneta.ff.de leg.3.l.nutu. Vel poſſet dici,quod
etiam inter loquentes,non ſit opus verbis,duntamen per fa-
cta,mutuus probari poſsit conſenſus, ſicut in exemplo præ-
cedenti.Nec obſt.ca. tuæ. quia quo ad eccleſiam neceſſe eſt,
quod interueniant verba,non tamen,quo ad ſubſtantiam ma
trimonij. vide ſupra de pa.po.circa princ. Vnde fertur,ꝙ vl-
tra mare illi , qui apportant piper de partibus orientalibus,
non intelliguntur, nec intelligunt,ſed nutibus,& ſignis ven
dunt,vel permutant,quãdo non habent interpretem. Et not.
quod per hunc text.confunditur opi.aliquorum, qui volue-
runt adſtruere , quod actio empti oritur demum ſoluto , vel
oblato pretio,vt conſueuerunt notare docto.C.de act.empt.
l.ſi traditio,quod eſt hæreticum.per hunc tex.nec quicquam
dari neceſſe eſt &c.vnde certum eſt, quod emptio ſolo con-
ſenſu perficitur. vt hic.iunge infra de mand.§.recte.

De emptione & venditione. *Rubrica.*

1 *Ventæ cui debitæ.*
2 *Venditum quis redimat.*
3 *Feuda vendibilia.*
4 *Redimens an ventas debeat.*
5 *Ventas non niſi contractu perfecto deberi.*

2 Emptio. [a] In gloſ. hic no.in ſi.hæc faciunt ad
determinationem duarum quæſtionum. De
1 † conſuetudine regni Franciæ,debentur ventę
domino cenſuali , quando res cenſualis vendi-
tur.& alicubi vocantur ventæ , alicubi laude-
2 mium . Item de conſuetudine regni Francię eſt , † quando
quis aliquid vendit extraneo, proximior de genere poteſt re
tinere pro pretio, vel dominus, ſi non ſit proximior:iuxta l.
ſi.C.de iure emphyt.Pone ergo rem , cenſualem , vel ſeuda-
lem venditam , nunquid eo ipſo acquiritur ius proximiori
vel domino,ut quamuis non procedant vltra,vel forte a con
tractu diſcendant, dominus poſsit ventas petere , ſeu laude-
mium, vel proximior retrahere? Videtur quòd ſic, quia iam
eſt completa venditio,vt hic pro quo facit ff.de fideicom.li-
be.l.quidam.in princip.de in rem verſ.l.ſi pro patre.§.idem
quęrit. ff.depoſi.l. 1.§.ſi rem.Sed contra.ff.de alie.iu.mutan.
cauſa fac.l.ex hoc edicto.§. ſi quis. de vſucapio.l.ſequitur.§.
Labeo. ff.de pac.l.ab emptione.C.qñ li.ab.emp.diſce.l. 1.Itẽ
facit pro hoc,quia per dictam conſuetudinem regni,licitum
3 eſt etiam res ſeudales † Vendere, domino etiam inconſulto,
ſicut olim ante tempus Lotarij licebat,& ſic re vendita recu
perata , nullum ius domino acquiritur , vel proximo , vt in
ſeu.quid iuris ſit ſi poſt alie.ſeu. vaſal.re.c.vnico.§.profecto,
vbi videtur determinatum . Poteſt dici , quòd in hoc eſſent
attendenda verba conſuetudinis,& effectus,nam ſi ventæ de
4 bentur domino , † ſeu laudemia , propter inueſtituram no-
uam, non videretur dubium,quòd ex ſola venditione verba
li a qua diſceſſum eſt non deberetur. cum non ſit proceſſum
ad tranſlationem dominij,nec ad inueſtituram,ratione cuius
debẽtur,& idem,poſſet dici,de proximo de genere, qui vult
retrahere, nam cum hoc caſu ceſſat cauſa conſuetudinis, qñ
diſceditur ante rei traditionem , quæ eſt , vt res transferatur
extra genus. videtur quod proximus non poſsit retrahere,
nam non dicitur proprie alienatum,quod in domino reman
ſit,ff. de verb.ſign.l.alienatum. Et ad l.quidam. poſſet reſpon
deri,quòd ſit ſpeciale in libertate,quod apparet,quia dicit tẽ
tauerit, hic autem requiritur actus perfectus,& conſumma-
tus omni conſummatione. Item nõ obſtant alia iura , quia in
illis actus fuit conſummatus,attenta ratione materiæ,hic nõ
attenta ratione conſuetudinis. & de hoc aliquantulum in
ſeu. de prohi.ſeu.ali.per Fed.cap. imperialem. & in Spec.de
loca.§.nunc aliqua.ver.96. & hæc quæſtio minus , eſſet du-
bia, ſi venditio eſſet conditionalis , & pendente conditione,
5 deſiſterent a contractu , † quia tunc nihil videtur fuiſſe fa-
ctum, quia emptio nulla fuit niſi quantũ ad effectum , quòd
alter pœnitere non poſſet,vt hic no.in glo.& hoc vbi fuit di
ſceſſum a contractu,ante rei traditionem.Nam re tradita,vi
detur ius quæſitum, ſaltem proximo,ſed forte non domino,
niſi veniſſent ad inueſtituram , ſuppoſitis dictis conſuetudi-
nibus per modũ,quem dixi.& ideo videtur,quòd ſi quis ven
dat rem, & agitur in contractu, quod poſsit recuperare rem
venditam,intra certum tempus reddẽdo pretium,quòd quã
uis reddat pretium,quòd ius ſit acquiſitũ proximo de gene-
re,ſi rem tradiderat , & tamen ego ſcio , quod ſeruatur con-
trarium,de conſuetudine,in multis locis.Stes illi.

a Adnotatio. Emptio. Diuide hunc tit. vt hic per Ange.Et ſecundum eum,
h.d.iſtud principium vſque ad §. pretium. Emptio contrahitur eo ipſo quod
pretio conuentum eſt,licet nondum mercatum , vel aliqua arra data , ſi ſine
ſcriptura fiat, aliter autem, ſcriptura celebrata , erit emptio perfecta , & non
prius.

1 *Contractus ſcriptus qui & an non 2.& 3.*
4 *Subſcribere qui debeat.*
5 *Contractus ſcriptus quando perfectus.& 6.*
7 *Arræ quando reddendæ.an non.*
8 *Arræ quando amittuntur.*

a In iis. In gloſ.patet hic,cum alleg.l.contrahitur ,ſe-
cundũ hoc ergo vbicunque in limine ipſius contractus & in

continenti agitur quod inde fiat ſcriptura : cenſetur in ſcri-
1 ptis contrahi. Quid † ergo, ſi in ipſo contractu, nulla ſit ſcri-
ptura, ſed poſt agitur inter partes, ꝙ fierent literæ de conſi-
lio peritorum? Videtur, ꝙ ſit contractus in ſcriptis, vt not. in
Spe. de emp. & ven. ver. quid ſi actũ. ſecundum hoc, oẽs con-
tractus, qui fiunt hodie. ſunt in ſcriptis, quia communiter, ho
die poſt tractatus ſuper contractibus habitos, vocantur ſta-
tim tabelliones, vel ſigillorum auditores, vt fiant literæ, vel
agitur, ſi non ſint præſentes, ꝙ vadant ad eos, & tranſeant li
teras, & ſic quilibet poterit pœnitere, antequam inſtrumen-
tum ſit completũ, & tamen iſtud videtur alienum ab eo, quo
totus mundus vtitur. Vnde videtur poſſe dici, ꝙ ille dicatur
2 contractus † in ſcriptis, quando apparet de mente contra-
hentium, ꝙ noluerunt obligari, quouſque ſcriptura eſſet fa-
cta, & iſtud vidi, & frequenter cõtingit, inter formidoloſos,
qui dubitãt decipi per notarios. nã tractatu habito, ſuper cõ-
tractu, & cõcordato, agunt, ꝙ fiat nota in præſentia partium,
& legatur, & cõcordetur, ea lecta, & concordata, adinuicem
tradunt ſibi fidẽ hincinde. Sed ſi partes eſſent concordes in
vno negotio, & vocant notarium, ꝙ faciat inſtrumẽtum, vel
literas ſub ſigillo de concordatis per eos: nec agitur alias, ꝙ
faciat notam, & cõcordetur coram ipſo, ſed eius fidei ſtant, &
recedunt: eſſet perquam durum, ꝙ eſſet cõtractus in ſcriptis,
eo quod poſſet pœnitere, quinimo ſequeretur inconueniens,
videlicet, vel quod talis contractus eſſet nullus, vel quod par
tes haberẽt iterum conuenire, & tñ totus mundus contrario
vtitur: quia tota die videmus, quod notarius recepta conuen
tione, facit in domo ſua, & per ſe inſtrumẽtum, & quãdoque
notam, & reddit ſuum inſtrumẽtum vnicuique partium, alia
3 non vocata, & quandoque alteri ſolum: Vnde † mihi vr̃, quod
non poſsit dici contractus in ſcriptis, niſi qñ apparet, quod
partes nolebant ſe efficaciter obligari quouſque ſcriptura eſ
ſet concordata per eas : quod frequenter contingit, vt ſupra
& ſic intelligo illum tex. d. l. contractus, C. de fid. inſtrum. ibi
cum dicit: quos inſcriptis &c. & facit ff. de pig. l. contrahitur.
In ea gl. in fi. mihi non placet, vt late ſcripſi ſupra de li. ob. In
gloſ. vt quia lecta. in fi. pro Deo quid eligemus? vtrum requi
remus ſubſcriptionem, qñ fit a tabellione? glo. videtur quod
4 ſic, vt l. contractus. Quidam dicunt, hoc verum † qñ contra-
ctus fit a peritis, ſecus ſi ab imperitis. mihi videtur quod qñ
eſt priuata ſcriptura ſine tabellione partes debent ſubſcribe-
re, ſi per tabellionem non requiritur, quod ſubſcribant. Sed
requiritur, quod audiant, & laudent, nec in hoc debuit hæſi-
tari: quia tex. aperte aperiunt, & diſtinguunt hic, & in l. con
tractus, ſed de vno poſſet dubitari, ſi contractus fuit poſitus
in nota, & fuit cõcordatus, & laudatus per partes, vtrum ſuf-
ficiat ad eſſentiam contractus, vel an oporteat quod inſtru-
mentum ponatur in mũdum, & groſſetur antequam obliga-
tio ſit efficax? Et certe vr̃ hic expeditũ de plano, quod inſtru
mentum debeat eſſe groſſatum, & in mundum redactum, &
hoc vocat hic complexiones, & magis videtur hoc declarari
in l. contractus. ver. vt nulli. imo ille text. videtur aduerſari
iſti, ibi enim dicitur quod niſi ambæ partes, ſe ſubſcripſerint
5 in ſcheda, non eſt contractus † perfectus, & tamen hic ſuppo-
nitur contrarium. Poteſt dici, quod ſi ambæ partes, ſubſcri-
pſerint protocollo. vel ſchedæ, quod idem credimus ſignifi-
care, quod non eſt perfectus contractus, quando agitur vt re-
digatur in mundum, quia forte ſcheda erat groſſata, & ſigna-
ta, & tradita ſcriptori, quod redigeret in mundum, & refer-
ret. Et ratio, quia nondum completum eſt negotium. Sed ſi
6 ſe partes ſubſcripſiſſent, † quando non eſt tabellio, vel ipſe ta
bellio feciſſet notam eam partes laudauerunt, videtur du-
rum dicere, quod contractus non ſit perfectus, & tamen vide-
tur de mente textuum quod nõ ſit quouſque totum ſit groſ-
ſatum & completum, & ideo periculoſum eſſet tenere. quod
partes vellẽt contrahere in ſcriptis, & hoc ſolum, quod agi-
tur quod fiant inſtrumenta, vel literæ, & multi cõtractus poſ
ſent annihilari, & ideo placet opin. quam ſ. dixi, & eſt amica
vſui communi & conſuetudini, quæ eſt optima interpres. ff.
de leg. quod ſi de interpretatione. In glo. ſed quomodo. in fi.
ſolutio debet eſſe omni diminutione extraneum ab alio, quã
a principe impouẽdum. C. de imp. l. imperialis. vel dic, quod
ſine pœna poteſt pœnitere, verum eſt hoc caſu, quando nul
le arrhæ datæ ſunt, ſed quando datæ ſunt, non, vt ſubijcitur;
b In gloſſ.[b] ſed qua ac. ibi cum dicitur, vnde ſi fuiſſet venditio
completa, ageretur exempto, & condi. ob cauſam. ff. de acti.
emp. l. ex empto. §. is qui vina emit, iuncto verſic. ego illud
c quæro. In ea. gl. ibi:[c] ſed nunquid vltra, hæc quæſtio eſt mul-
tum antiqua, & inter magnos agitata, & tamen non videtur
procedere in caſu noſtro. Hic enim loquimur, quando altera
pars pœnitet non perfecto contractu, quomodo ergo agere
tur ad intereſſe, ex quo nulla obligatio contracta eſt? nec eſt
pęna, niſi in arrhis, ſi ſint datæ, alias tex. ſatis declarat, quod
impune pœniteat. Procedit ergo in alijs terminis, videlicet
quando erat perfecta venditio, & in hoc caſu, gloſſatores in-
tellexerunt hanc quæſtionem, ut patet j. prope fi. gl. quando
dicit, duo operari &c. & ſupponunt, quod qñ contractus eſt
perfectus ſit locus huic legi, & tñ, nullo iure probatur, imo
contrarium, quia lex iſta imponit hanc pęnam, ſolummodo
quando locus eſt pęnitentiæ, & contractus nullus remanet,
ut hic, & d. l contractus. & C. de ſponſa. l. fi. Quomodo ergo,
extendemus hoc, ad caſum, quo contractus ualet, & non eſt
locus pœnitentiæ? non videtur. Præterea, expreſſum vide-
tur, quod vbi contractus eſt perfectus: arrhæ debent reddi. ff.
de acti. emp. l. ex empto. §. is qui vina emit. cum igitur per ſo
7 lum conſenſum perficiatur: † quod conſtat quod reddi de-
bent, & ſolum peti intereſſe, vel quod res tradatur, vel ſaltem
emptor debet eas imputare, in ſuo intereſſe, vel venditor in
ſuo pagamento. Vnde videtur, quod propter pœnitentiam,
quæ non habet effectum, cum pęnitere non poſsit, quis ca-
dat in pœnam legis, ff. vt leg. not. caueatur. l. licet. de bono-
rum poſſeſſ. contra tabu. l. filium §. ſi quis. ff. de inoffic. teſta-
men. l. nihil. §. pen. Quod autem artha perdatur, conſtat eſſe
pœnam huius §. & d. l. contractus. & hoc credo verum. Si ta
men dicerem. quod pęna huius §. obtinet, contractu perfe-
cto, videtur poſſe dici, quod totum poſsit ſimul peti, etiam
vltra intereſſe. ff. de conditione fur. l. ſi pro fure.

Item quod prouiſio legis ſpecialiter facta, non tollit pro-
uiſionem competentem de iure communi. ff. de public. l. 1.
§. inde quæritur. & de li. homi. exhib. l. 3. de actio. & obliga-
tio. l. quoties. C. de ſepu. uio. l. qui ſepulchra. Fortior au-
tem uideretur dubitatio, ſi alter pęnitentiam partis alte-
rius admittat, licet non teneretur. utrum lucretur arrhas? &
forte in hoc caſu poſſet concedi, quod ſic: & in hoc caſu me-
lius potuiſſet ſaluari opin. Ioann. & forte ſic intelle-
xit. In eadem gloſſ. ibi cum alleg. C. de pact. condit. l. fi-
na. illa eſt contra : ſed ibi prouiſio iuris eſt de iure ſpeciali.

In ea gloſſ. ibi cum alleg. l. in traditionibus. loquitur in ca
ſu quo contractus perficitur conſenſu: & quæſtio non eſt du-
bia. In ead. gloſſ. in fine quia perdit, quod dedit, & nihi-
lominus pretium ſoluitur: ſed ſecundum opin. quæ mihi ui-
8 detur, melior, iſta ceſſant. Quid, ſi contractus † non te-
nuit, iuris uel conſuetudinis prohibitione : uel quia res ina-
lienabilis : ut feudum ? Videtur idem quod perderentur ar-
rhæ : quia in contractu imperfecto perduntur, & hoc. §. ſed
hoc eſt in pœnam pęnitentis, qui complere poſſet, ſi uel-
let, ſed hic non complet, quia non ualet iure impediente.

Poteſt dici, quod ſi habuerit bonam fidem qui dedit ar-
rhas, quod recuperet eas : alias non. argu. C. de agr. & cenſ. l.
quemadmod. in feu. de prohi. feu. alie. per Fed. §. 1. ff. de con-
trahenda emptione. l. ſuæ rei.

a Adnot. L. contrahitur. Vide hic Ang. in gl. conficiuntur. num. 2. vbi tractat quando contractus videatur confici in ſcriptis. & in ver. ex quo dicit. ꝙ notarius qui eſt rogatus de appellatione quæ debet inſcriptis interponi, vel etiam de ſententia quæ debet proferri in ſcriptis : non poteſt ibi aliquid addere vel detrahere. vt l. contractus C. de Fid. inſtru.

b In gl. Vide hic Ang. poſt opi. doct. ponentem ſuam concluſionem in 1. col. poſt prin. verſi. in gl. compellitur.

c In ea. gl. Vide hic Ang. in 3. col. in me. ver. ſed in ea. gl. ibi. & C. de pac. dota.

1 *Vendi ut creditor ſatisfiat, recte.*
2 *Arbitrio in venditionibus quando, an non ſtandum.*
3 *Arbitrium quando, an non, reuocabile, & reformabile.*

Appel-

4 *Appellationis & reclamationis differentia.*
5 *Contractus an in tertium conferri queant.*
6 *Reclamare cui, & quando liceat.*
7 *Conceſſio quò reducibilis.*
8 *Arbitrio æquo non renunciari.*
9 *Arbiter quando cogendus*
10 *Donatoris & venditoris differentia.*
11 *Tradere an cogendus venditor.*
12 *Emptor ad quid concludat agens. 13. & 14.*

a PRETIVM. ᵃ In gloſſ.not.duo. in fi. quid ſi non con-
ſtet de pretio certo,ſed exhibetur litera.in qua venditor,con
fitetur ſe vendidiſſe certo pretio,non tamen declaratur, non
videtur valere , nec ſufficere , per hunc §.imo contractus eſt
3 ſuſpectus. C. mand.l.per diuerſas . Quid † ſi venditor dedit
rem pro modico pretio,hoc acto,ꝙ emptor ſatisfaceret cre-
ditoribus, quibus res erat obligata, an illud cenſetur de pre-
tio ? vr̃ ꝙ ſic. de do. cauſa mor.l. mortis cauſa capitur.§. fin.
quod eſt indubitabile,vbi debita erant certa,& ſpecificata.&
facit ff.de fideiuſſo.l.cum quis.iunge infra §. item pretium.
b In gl.quid ſi in fi. ᵇ Et eſt ibi ſpeciale, ex cauſa , quæ ibi not.
& ſimiliter eſt ſpeciale in dote. C. de do. promiſ.l.ſi cum ea.
ff.de iu.do.l.cum poſt.§.gener. In gl. etiam inique , ibi cũ
dicit,ad arbitrium boni viri. Sine dubio opin. Azo. videtur
vera,& eſt expreſſum.ff.de ope.li. l. ſi libertus ita iurauerit .
ibi arbitratus fuit ſuper principali.extra de iureiu.c. Quin-
tauallis. Sed videtur obſtare huic opin. Azo.in eo,quod di-
cit,quod ſi non fuit arbitratus,non receditur a perſona , per
l.hæc venditio,alle.in gl.in ver.ſi agitur.Super hoc articulo,
reperies gl.varias. Dicunt enim,quandoque indiſtincte , ꝙ
ſi non arbitretur non recurritur ad arbitriũ boni viri.vt hic,
& l.ſi quis arbitratu.Alibi diſtinguunt,an in arbitratu appo-
natur ſubſtantiale contractus, an accidentale, & tunc diſtin-
guunt bonæfidei contractus , a contractibus ſtricti iuris , vt
no.ff.de regul.iur.l.in perſonam.§.generaliter.& idem vide-
tur confirmare tex. ibi , quia non abſque cauſa , vbi videtur
loqui in bonefidei contractibus. ſed illam diſtinctionem re-
probat. ff. pro ſocio. l. in propoſita.quia eſt contra caſum in
a altero de membris, eo. tit.l. ſi coita . Dicas † quod aut po-
nitur in arbitrio tertij ,& tunc non receditur a perſona, ſi nõ
arbitretur,ſiue ſuper accidentali,ſiue ſuper ſubſtantiali.Item
ſiue in contractibus bonefidei, ſiue ſtricti iuris, vt l. ſi coita .
ff.pro ſocio.& l.ſi quis arbitratu. ff. de verbo. oblig. Aut ar-
bitrio partis,in caſu quo poteſt conferri in eius arbitratum ,
quia forte accidentale, & tunc recurritur : & eſt ratio , quia
per partem ſtat quominus arbitretur , & ſic actus non debet
deficere,imo debet haberi pro impleto.ff.de ver.ob.l. in exe-
cutione . §. fina. & ſic perinde recurritur ad arbitrium boni
viri , vt ſi arbitratus fuiſſet inique , & pro tanto habetur in
ſui præiudicium.hoc autem non tenet in legatis,vt d.l.ſi. C.
3 com.de leg.ff.de lega.2.l. 1.vide ibi. † In ea.gl.ᶜ in fi.ᵈ in
c dubio tamen, bonus vir, videlicet iudex non debet reuocare
d dictum arbitri, niſi manifeſte appareat iniquitas . ff. pro ſo-
cio.l.vnde ſi Neruæ.Quid ſi tempore ordinationis non appa
reat iniquitas , imo iuſte ordinauit arbitrator pro tunc , ſed
nunc apparet forte per rationes alias,quas nunc pars præten
dit, & tunc non prætendebat ? Videtur quod debeat refor-
mari,ſicut conſueuit dici de iudice appellationis.C.de appe.
l.eos.de temp.app.l.per hanc.Si tñ,ex noua cauſa occurreret
iniquitas,quæ non erat tempore ordinationis,videtur ſecus.
Verbi gratia,vendidi tibi vinum, pretio arbitratu Titij con-
ſtituendo,conſtituit,& iuſte reclamatum fuit , nunc quando
proceditur in cauſa reclamationis, non eſt iuſtum pretium ,
quia forte vinum longe plus venditur,propter gelu,vel tem-
peſtatem ſuperuenientem , nunquid retractabitur arbitra-
tus ? non videtur.ff.de excu.tuto. l.tutor petitus. ff. de vaca.
mune.l.ab ijs oneribus.§. auctis.vnde non debet ad paria per
4 omnia iudicari † reclamatio,& appellatio , vt apparet , quia
reclamatur iure actionis , & poſt decendium ſecundum ali-
quos nec reperitur,quod fatalia currant, ſicut in appellatio-
nibus. Verius videtur poſſe dici,non obtinere d.l.per hanc.
in reclamatione,quæ ſolum obtinet,vbi appellatur a diffini-
tiua iudiciali.non ſi ab interlocutoria,vel grauamine extraiu
diciali : extra de app.c.appellanti,in cle. vnde quia de recla-
matione conſtat,ꝙ fit ab actu extraiudiciali, ideo nõ obtinet
d.l.per d. c. imo etiam non obtineret in caſu nouiſsime pro-
poſito,quando nouum ius ſuperuenit,quia in caſu principa-
li admitti nõ debent,vt l.ſupra alleg.hic ergo in reclamatio
ne eſſet ſolum iudicandum per rõnes propoſitas coram arbi
tratore,& hoc ſi partes plene audiunt.Sin autem,non video,
quin iudex reclamationes audire debeat : alias quomodo ſci
5 ret , an inique arbitratus fuiſſet ? † Super iſta materia , an
valeat contractus collatus in arbitratum alicuius perſonæ,vi
dentur iura & gl. variæ,idcirco diſtingue , quia aut contra-
ctus confertur in arbitratu alicuius contrahentium,aut tertij.
Primo caſu, aut quæris in contractu vltrocitroque obligato
rio,aut ex altera parte tantum.ſi vltrocitroque obligatorio ,
diſtingue , aut confertur,quod eſt de ſubſtantialibus , aut de
accidentalibus , & dic,vt hic,& infra.eo.§. emptio. acciden-
tale ſic,vt l.hæc venditio.ſupra alleg. Secundo caſu , quando
ex altera parte tantum,ſubdiſtingue, quia aut cõfertur in vo
luntate illius,cui erat quærendum,& valet.ff.de condi & de
mon.l.ſi ita expreſſum.ff.de leg.1.l.ſi ita la 2.§. illi. & no. ff.
de ver.obl.l. ſtipulatio non valet,licet contra no.& male eo.
tit.l.a Titio.§.fi.Aut illius qui obligandus eſt , & tunc refert
per quæ verba.ff. de verb.obl.l.centeſimis.§.fi. Caue tamen ,
quia gl.alicubi faciunt differentiam,inter ſi & cum,vt in l.in
vendentis. C.eo.& d.l.in perſonã.§.generaliter. de re iud.ſed
in l.centeſimis.& l.hæc venditio.faciunt differentiam, inter
verbum volam,& voluero:ſiue apponatur ſi,ſiue cum.& hæ
ſunt veriores,ſecundum omnes . Quando vero confertur in
arbitratum tertij.tunc aut certi,aut incerti, tunc arbitratur ,
aut non.& ſi arbitratur , aut æque, aut inique , vt potes ſatis
colligere ex his,quæ hic notantur & ſupra ſcripſi. Hæc autẽ
procedunt in contractus inter viuos & in vltima voluntate ,
ſic.ff.de leg. 2.l. 1.ſupra de le.§.noſtra. Illud aũt vr̃ commune
in omni contractu inter viuos,& vltimę voluntatis,quod qñ
non poteſt poni in expreſſa voluntate,poteſt in tacita. ff. de
6 cond.& dem.l.nonnunquam.de re iur.l.expreſſa. † Et hæc
procedunt vbi quis ſe ſubmittit arbitrio . Quid ſi nudæ vo-
luntati ? videretur ꝙ tunc non poſſe reclamari . & ita tenet
Hoſt.extra de ma.& obe.c.humilis.pro quo ff.de leg.3. l. cũ
quidam ita.de leg.3.l.fideicommiſſa §. quamquam . Et ideo
attenta hac opi. Hoſt. videretur, ꝙ vix in regno Franciæ poſ
ſet reclamari , quia communiter apponitur in arbitrijs,talis
clauſula , quorum ordinationi,ac nudæ voluntati,de alto, &
baſſo ſupponunt ſe partes &c.ſed hoc eſt durum . Vnde po-
teſt dici, ꝙ quamuis ſe quis ſubiecerit voluntati alicuius,qđ
poſsit reclamare,quia ſicut in arbitratu,ea mens videtur fuiſ
ſe ſupponentium : qua ratione arbitratorum ſuperarent vt l.
ſi libertus ita iurauerit.ita quãdo ſe ſupponunt voluntati,cũ
ſit eadem ratio,igitur ſicut in arbitratu, poteſt reclamari : vi
detur quod , & vbi ſe ſupponunt partes alicuius voluntati .
7 † Item certum eſt . quod omnis generalis , & indeterminata
conceſsio debet referri ad iuſta & licita , & talia quæ veriſi-
mile concedentem ſpecifice concedere voluiſſe. ff.de ſolu. l.
cum quis.& l. Stichum.§.vſumfructum.de fideicom.lib.l.fi-
deicommiſſaria libertas.ff.de pecu. l. qui peculij adminiſtra-
tionem.& l.quam Tuberonis.§.alia.Sed ſupponere ſe volun
tati alicuius,eſt generale,& indeterminatum: vt patet de ſe :
ergo referri debet ad iuſtam & licitam voluntatem, non au-
tem ad iniuſtam.arg.ff. de cond.inde.l. ſi procurator . & pro
hac parte facit multum.ff.man.l.creditor.§.penult. ibi enim
commiſſum fuit voluntati , & tamen intelligitur de iuſta &
ordinata.& hanc partem videtur gl.tenere,ff. de arb. l. pen.
ſuper verbo imperare.in fi. Ad l.cum quidam.poteſt reſpon-
deri,quod ibi hæres repræſentat perſonam teſtantis . Vnde
ex quo teſtator poſuit, in voluntate hæredis, perinde poteſt
indignum,præferre digno, ſicut ipſe potuiſſet, quia non agi
tur ibi , niſi de gratia, & diſpoſitione rei ſuæ. Sed nos loqui-
mur , quando tractatur de damno euitando , & de iure alte-
rius,& in caſu,quo ille qui ſe ſupponit in iure ſuo.& ſibi quę
ſito læditur.qui caſus eſt valde diuerſus ab alio. C. de codic.
8 l.fi.§.pen. Item † iuxta hanc materiam conſueuit quæri an
e poſsit renunciari ᵉ arbitrio boni viri,& omnes tenent, quòd
non

non.vide extra de regu.iur. in c. ſcienti.lib.6. per Dyn. col.
2.verſic.item quæritur per Inno.& Hoſtien.de iureiur. cap.
quintauallis.quinimo,non valet renuntiatio. & ſi expreſſe re
nuntians declararet caſum,pro quo pronunciaret inique , vt
oo. Specu. in titu.de arbi.§.1.& §.fina.verſic.quid ſi poſui.
Quid ſi quis committat iudicio alicuius ? Dicas perinde
eſſe,ac ſi ſe committeret arbitratui. ff. de fideicommiſſ. libe.
l.Thais.§.Lucius.la 2. Item quid ſi miſericordiæ ? Credo
9 idem . facit extra de renuntia.c. ſane. & c.veniens. † Item
conſuenit quæri,an arbitrator poſsit cogi , quod ordinet vel
arbitretur. Gloſſ. dicit,quod ſic in l.fin. C.eod. quod eſt ve-
rum , ſi ſe onerauit , alias non : & ſic intellige , quod not. ff.
de leg. 2.l.1.ff.de arb.l.item ſi vnus.§.item ſi plures in gloſ.
In gloſſ.ita quod fiat. in fin. & ſic videtur , quod agens ex
empto teneatur probare dominium pecuniæ , quam ſoluit :
alioquin ſuccumbat . ſic & qui agit condictione ex mutuo ,
debet probare,quod propriam numerauit . C. ſi cert. pet. l.
quamuis . & l. non vnde : quod pauci aduertunt . vide ple-
nius infra de act.§.ſic itaque. & §.ſequens . In gl. caute. ibi
cum alleg.l. ex empto.circa prin. in caſu tamen cauebit cum
fideiuſſore , ff. de peri. & commo. rei ven. l. habitationum .
f §.fin. In fin.ea.gl.(hæc gloſſ. videtur contraria gloſſ.l.1.ff.
de actio. empt. vbi videtur ſequi opin. docto. antiquorum ,
videlicet Bul. Io. & Azo.ſed hanc ſequuntur doct.noui hic:
quamuis parum inſiſtant Spec.tit.de fructi.& intereſſe.§. vi-
ſo.ver.qui autem tractat.num.5. Et Inno.de ſenten.excom.
cap.ſacro in fine magnæ gloſ.num. 11.pro qua videtur,quod
10 magis † debet teneri venditor , qui pretium recepit , quam
donator , qui ex mera liberalitate procedit , & minus debet
venditori ſubueniri , quam donatori . Sed conſtat , quod
donator compellitur rem præciſe tradere , ſi habeat , in ſeu.
ſi de ſeu.defun.conten.cap.vnico.§. facta.ſupra de don.§.per
ficiuntur. ergo multo fortius venditor . quod autem minus
ſubueniatur venditori , quam donatori , apparet , quia ven-
ditor tenetur de euictione,donator non regulariter . vt dixi
ſupra tit.de don. ff.de ædil.edi.l.ad res. Item venditor non
deducit , ne egeat : donator ſic.ff.de re iud.l.inter eos, §.1.
Item per hoc certum eſt, ꝙ vbicunque excipienti poteſt do-
lus imputari : exceptio repellitur , per doli replicationem .
ff.de exce.doli.l. apud Celſum . §. quæſitum . Item certum
eſt, quód vbi quis venit contra pactum conuentum . dabitur
exceptio doli contra ipſum , & per conſequens replicatio :
quæ eſt genus exceptionis. ff. de exce.doli.l.2.§. item quæri-
tur . de exce.l.2.§.1. Item quod vbi quis non reſtituit quod
reſtituere poteſt : dolo facit.ff. mand. l. ſi procuratorem . §.
dolo. Item quoties exceptio eſt iniqua , datur replicatio
51 contra eam . † Nunc ex præmiſsis arguo. certum eſt , quod
venditor eſt obligatus ad rem tradendam , vt hic, & in l.ex
empto.ſupra alleg. ſi igitur non tradat,cum eam habeat : do-
lo facit veniendo contra pactum . Item non reſtituendo ,
quod reſtituere poteſt,per iura ſupra alleg.cum ergo tenea-
tur ad tradendum,& ad hoc agatur : ſi tradere poſsit, & non
velit,dicendo ſe velle præſtare intereſſe , & per illud libera-
ri , poteſt ei replicari de dolo. igitur ſua prædicta exceptio
debet ei inefficax remanere , nec ea gaudere poteſt . quin ad
tradendum debeat condemnari, præſertim cum ad hoc aga- a
tur . Si ergo condemnatio fiat ad rem tradendam , oportet
quod fiat executio,ſi fieri poſsit. iuxta l. qui reſtituere. ff. de
rei vendi.alias ſententia eſſet fruſtratoria . & hæc etiam ſen- b
tentia , quæ hic not. in gl. confirmatur ſequendo gloſſ. quæ
eſt ff. de actio. emp. l. 1. quæ dicit , quod non feruntur duæ
ſententiæ. quia ſecúdum illam oportet,quod in proceſſu cau c
ſæ venditor excipiat,ſeu dicat ſe nolle tradere. Iſta autem ex
ceptio eſt iniqua,& dolum implicat allegantis. Et ſic non eſt d
audiendus,imo repellendus.per prædicta. Præterea,niſi ſic
dicas : ſequitur quod infinitis caſibus,poſsit venditor pœni- e
tere , & quod emptor agere non poſsit : quia frequentiſsi-
me,non intereſt eius,vt ſcripſi infra de man.§. recte. & hoc
eſſet iniquiſsimum,& contra iura. C.de actio. & ob.l.ſicut &
ſcripſi. in §. recte, vide ibi. Nec obſtant , rationes & ll. quæ f
pro parte contraria allegantur , quæ videntur dicere , quod g
fit condemnatio ad intereſſe, quia intelliguntur , ſi rem non
habebat , vel non poſsit præſtare , vnde quando non po-
teſt præſtare , bene conceditur , quod fiat condemnatio ad
intereſſe , etiam ſingulare , ſi dolo deſijt tradere poſſe : ſed
ſi habet rem , fit condemnatio , & executio in ipſa re. & ad
hoc bene facit.ff.de contrahe.empt.l.ſi cum ſundum . §. fin.
quæ confirmat opin. huius gloſſ. item , & pro hoc facit l. ſi
traditio. C. de actio. empt. ibi cum dicit, ſi procacia vendi-
toris non tradatur . nam aliqua allegat cur tradere non po-
terat : licet forte calumnioſe , ſed ſi nihil allegaret , tunc
52 fieret condemnatio in traditionem,vt ibi ſupponitur. † Sed
adhuc obſtat l. voluntate. in fin. prin. ff. quib. mod. pig. vel
hypo. ſol. vbi ſupponitur , quod venditor retinuit rem , &
fuit condemnatus ad intereſſe. Sed ad hoc dicas , quod be-
ne fuit poſsibile . Nam non nego , quin ſi emptor velit,
poſsit agere ad intereſſe , ex quo res non traditur , ſed (ſi
malit) poteſt petere quod res tradatur , ſi venditor habeat ,
& in hoc fiat condemnatio,& hoc eſt in electione ſua. & ita
not.in gloſſ. 1.ff.de contrahen. emp. l. qui ſundum , de ver-
bo.obliga.l.vbi autem non apparet. §. qui illud . Et ideo ad
l. voluntates . & ad omnes pro contraria parte inductas, re-
ſpondeo , quod omnes loquuntur vel in caſu , quo venditor
non poterat tradere , vel ſi poterat emptor præelegit agere
ad intereſſe. Vnde (quicquid glo.dicat in d.l.1. ff.de actio.
empt.) tene conſtanter , quod ex quo venditor requiſitus ,
etiam extraiudicialiter, non vult rem tradere , quod poteſt
formari petitio in intereſſe , vt d. l. qui ſundum . & eſt ex-
preſſum. C.de actio.empti.l.cum venditorem. & l. ſicut . &
de hære. vendi.l.qui tibi.ff.loca.l.ſi in lege.§.colonus.& hoc
dicit d.l.1.ff.de actio.empt.dicit enim: ſi res vendita non tra
datúr , ad id quod intereſt , agitur . non dicit ad tradendum
agi,ſed ad intereſſe.& ita etiam in aliis factis,poteſt formari
petitio poſt moram.ff.de verb.obliga.l.ſtipulationes non di-
13 uiduntur . §. Celſus . † Sed quid ſi venditor fuit in mora ,
& agatur ad intereſſe,nunquid ſi velit tradere , euitabit con
demnationem intereſſe ? Dic , quod ſic,ante litem conteſta.
g ff.de verb.obli.l. ſi inſulam . g per quam euidenter apparet ,
quod agebatur ad intereſſe poſt moram , quia alias ſemper ,
ſine dubio , euitaret condemnationem intereſſe, faciendo ꝙ
peteretur. & ideo concludo, ꝙ actio ex empto , non ſemper
concludit ad tradendum imo quandoque ad intereſſe, vt di-
xi. Item quandoque, vt patientia præſtetur . vt ſi vendidiſti
mihi arbores,in tuo fundo exiſtentes,vel ſuperficiem nemo-
ris,vel herbas prati per me leuandas,vel ius ſeruitutis. ff. de
act.emp.l. Quintus eo.tit.l. tenetur.§.1.& l.Iulianus, §. pen.
Si tamen vendidiſti vſumfruct.fundi,tunc agitur ad traden-
dum fundum.ff.de vſuſruct.l.3.ſed ibi quia alias vti non po-
teſt,& de natura ſeruitutis vſusfru. debet tenere ipſum fun-
dum,& poſsidere naturaliter. ff.de acqui.poſ. l. naturaliter .
de vſuſru.l.fundi Trebatiani. In alijs autem ſeruitutibus non
54 ſic.Quid † ergo ſi quis in libello dicat, peto talem rem ven
ditam mihi tradi,& ſi tradere non poſsit, vel nolit, peto in-
tereſſe,videtur,ꝙ talis libellus procedat , & debeat admitti,
per no.in d.l.1.ff.de act.emp.& vide in Spe. de libel. con.§.
hæc.verſic.item oo.iunge.infra de act.§.actionum.

a Adnotatio Pretium. Emptio non poteſt eſſe ſine certo pretio : ſed ſi pre-
tium in alterius arbitrium conferatur , tunc videtur emptio facta ſub condi-
tione,& ſi ille fuerit pretium arbitratus,valet emptio : alias ſecus idem in lo
cato.h.d.ſecundum Ang.

b In fi. Not. hic Ang. contra vulgares , quia dicunt quando non poſſunt de
pretio concordare,faciamus æſtimari : & ꝙ æſtimatum fuerit, dabo tibi pre-
tij nomine : quia non valet niſi in ſpecie dicatur, quis eſſe debet talis æſtima
tor vel arbitrator.

c In ea.gl.Inique ponit hic Ang.diſt.ſuam,an & quãdo a perſona arbitrato-
ris recedatur.vide eum in 2.col.in prin.ver.in glo.diffinierit.

d In fi.Ang.commendat iſtam gloſ.tanquam valde notabilem quando quis
dicatur læſus ex arbitramento vt poſſit recurri ad arbitrium boni viri : vide
eum hic in 2 col.verſi.in ea gl.in fi.

e Poſſit renunciari. Vide de hoc per Sal.C de rece.arbi.in l.cum ante.nu.5.
Item vtrum poſſit reductio peti , quando quis eſt læſus in magna quantita-
te, & ſi iuramentum interuenerit · vide Alexan. conſil. 131. in cauſa vol. 2.
Adde hanc q. late tractatam finaliter deciſam per me in apoſtil. ad Lanfran.
de oria.in cle.ſæpe.de verb.ſign.

f In fi.ea.Vide hic Ang.qui dicit hanc glo. pro hac materia eſſe meliorem ,
quæ ſit in corpore iuris.

g L. ſi inſulam . Vbi vide Bart. & Paul. de Caſtr. quomodo poteſt mora
purgari.

1 *Vendi ad marchas an poſſit.*
2 *Pecuniæ forma.*
3 *Venta ex quo indebitæ.*
4 *Scriptoribus humanioribus quatenus ſtandum.*

1 Item Pretium. † In gl.dixit pretium, in fin.quid ſi emit
ad marchas vel vncias vel ad libras auri vel argenti? Non vi
a detur ª quod ſit emptio, quia nõ eſt pecunia numerata. quod
requiritur: vt hic. & ff.depo.l.1.§.ſi quis. de præſcr.verb.l.
naturalis.§.at cum do.de do.inter vir.& vxo.l.ſi vir vxori. in
princ. veruntamen ſi fuerunt ad numeratam pecuniam æſti-
matæ, valeret, & ita no.in d.l.naturalis.vt patet.C.de reſcin.
vend.l.pretij.Sed an ſaltem valebit vt contractus innomina-
tus, quando emit ad marcham? videretur quod ſic.C.de con
trahen.emp.l.empti.ff.eod.titu.l. cum manu ſata.§.ſi. de do.
cau.mor.l.vbi. & no.ff.eo.l.hæc venditio. Quid ſi emit ad pe
2 cuniam per principem reprobatam? Non videtur † emptio,
quia pecunia debet habere authoritatem publicam, vt d.l.1.
de contrahen.emp.ibi, forma publica percuſſa. ſed forte te-
b net vt contractus innominatus: ᵇ vt ſupra dixi. & facit ff.de
ſo.l.creditor oblatam. Quid ſi rem tibi cõcedam, acto, quod
3 ſatisfacias † creditoribus, nunquid ſatisfactio, per quam ſatis,
erit de pretio, vt de illo pretio debeantur ventæ, vel laude-
mia domino? non videtur, quia non eſt pretium certum ſu-
pra §.pretium.& facit.ff.de dona.l.hæreditatem. In glo. no.
in arg.in fin.ſalua pace glo.ibi non redarguuntur. vnde cre-
do, quod libris antiquis, non apocryphis, quos vſus commu-
nis conſueuit habere pro authoribus ſit credendum: niſi ap-
pareret error euidens, & quod dicta antiquorum poetarum
4 & philoſophorum, poſsint ad cõfirmationem † dicendorum,
adduci. & eſt pulchrum, & elegans adducere. & facit ſupra
de adop.§.ſi.de don.§.1.ff.de leg.3.l.legaris.§.pecoribus.de
cada.pu.l.1.C.de ſepul.vio.l.pergit. veruntamen, eſt quod
non neceſſario ſtatur eis, niſi in arte eorum, vt Priſciano in
grãmatica. Ariſtoteli in logica & naturali philoſophia. Hy-
pocrati, in medicina, qui tenentur vt authentici ex quodam
vſu. & hæc faciunt contra multos ſimplices legiſtas, qui nil
ſciunt de libris poetarum, & philoſophorum, nec de morali-
bus, quod eſt peius, & damnabilius pro ſalute. In glo.contra
ctus ſcilicet, nominati. in fin.de hoc not.plenius in d.l.iuriſ-
gen.§.1. vide ibi vnde ratio quæ hic redditur, aperit viam al
terius quærendi, quia magis in innominatis contractibus ori-
tur actio ex conſenſu, quam in alijs, forte propter frequen-
tiam: vt dixi ſupra de ob. ex. conſenſu tit.generali.

a Adnotatio. Non videtur. Ad probandum perfectum contractum emptio-
nis, & venditionis, quæ & quot requirantur: vide Alex.conſi. 171. viſo num.
11.volu.6.Pe.de Ferra. in ſua practica in for.libel.de empt.& vend.in glo.ver.
vendidit. Et an & quando venditor teneatur ad intereſſe vide Alexan.conſi.
69.ſuper eo.nu.1.& 2.volum.4. Item ſi ſit compromiſſum in Titium vt arbi
tratorem, quanto tempore durabit eius arbitrium. Item quando arbitrator
vellet laudare, an requiratur partis præſentia. vide Ang. hic col.2.nu.8.
b Contractus innominatus: Idem tenet hic Ange. licet nomen Ioan. Fab.
taceat. Item, quid ſi trado tibi librum meum pro tuo, & pro decem, in pecu-
nia numerata: an ſit emptio vel permutatio: vide Bar. in l.Ariſto. in princ.
nu.2.ff.de dona.

1 *Vinum venditum cui pereat.*

Cum Autem. In glo. ſed certe. ibi, ſed nouem ſunt ne-
ceſſaria. Salua reuerẽtia gl. hæc ſunt neceſſaria ad hoc, quod
regula hic data, obtineat. quia de ſe vera eſt: ſed fallit in quo
libet caſuum ſubſcriptorum. vnde ridiculum eſt dicere quòd
ad verificationẽ eius, omnes hi caſus ſint neceſſarij, ꝙ adſint,
ſed bene eſt neceſſarium, quòd adſint, & quilibet eorum. In
a ea. glo.cum alleg.l.item ſi verberatum.§.fin. ª ſed illa loqui-
tur vbi culpa præceſsit.ff. depo.l. ſi plures.§. fin. vide ſupra
quib.mo.re contrahi.ob.§.item is cui. In ea. glo. cum alleg.
§.in his. hæc non fuit opi. Azo.imo fuit Mart.vt not.plenius
ff.de peric.& com.rei vend.l.1. vt autem hoc melius videas,
1 dicamus per quæſtiones. † Primo quæro.vendidi tibi decem
corbes vini in genere generaliſsimo, totũ vinũ regionis per-
ijt, vel deterioratum fuit, quæritur cuius ſit periculum. & nõ
eſt dubitabile, quòd venditoris vt l.cum conuenit, C.de peri.
& com. rei vend. Sed quid ſi vendo tibi decem corbes de vi-
no talis cellarij, vbi ſunt plura vina, vel de tali vinea? in hoc
caſu dicit Bul.quod periculũ peremptionis, pertinet ad ven-
ditorem, ſed deteriorationis ad emptorem. Sed omnes doc.
hoc repræhendunt in d.l.1. & hoc dicunt indiſtinctè perti-
nere ad venditorem, quouſque fuerit menſuratum, per d.l.
cum conuenit. niſi emptor fuiſſet in mora recipiendi, vt ibi.
b Quid ergo, ᵇ ſi vinum fuerit venditum in genere generaliſ-
ſimo: reponendum tamen in cellario, & vaſe emptoris, ver-
bi gratia. vendo tibi decem modios muſti, quos in vinde-
mijs promitto adducere in domum tuam, & ponere in vaſis,
ita feci, & poſt perierunt, anteqnam menſurares, vel deguſta
res? ſatis videtur, quod ſit periculum emptoris, cum videa-
tur traditum, maxime ſi emptor claues cellarij teneret, vt d.
l.conuenit. & nedum peremptionis, imo deteriorationis, &
imputet ſibi, quia non guſtauit.ff.de peric. & com. rei ven.l.
ſi quis vina. Sed ſecus dicerem, ſi venditor impleret dolia em
ptoris, in ſuo proprio cellario, quia tunc nulla eſt traditio
per d.l.1.& §.in his. Sed quid ſi vinum, venditur in ſpecie,
verbi graria, vendo tibi vnum tonellum vini, tali pretio, an-
te deguſtationem, & traditionem, perijt, vel deterioratum
fuit hic fuerunt opin.Ioan.Bu.& Pla. dicunt, quod eſt peri-
culum venditoris. Azo. & gloſſ. quòd emptoris. Mar. idem
quod Ioan. in vino, ſed in cæteris vt in zinzibere, idem quod
Azo. multi moderni ſequuntur opin. Ioan.& Cyn. attribuit
Petr.de Bel.per.in d.l.cum conuenit. Ego ſcio, quod hic Pe.
de Bell.perti.proſequitur opi. Azo. & glo. quæ videtur pro-
bari in d.l.cum conuenit. & in §.in his.& in l.ſi quis vina.§.
ex hoc apparet.

a Adnotatio. §.fin. Si plene vis videre, quomodo cognoſcatur contractus em
ptionis, & venditionis: & quomodo periculum ſpectet ad emptorem: vide
Alex.conſi.107.nu.3.4.5.14.& 16.per[illegible] 3.volu.
b Quid ergo. Hanc quæſtionem format Angel. hic & tenet cum Ioan. Fabr.
vide eum nume.5.in verſi. quid ſi iſto caſu. Item an deguſtatio ſit neceſſaria
ad hoc vt perficiatur, & ſic periculum continens. ante deguſtationem, per-
tineat ad emptorem, & tenet quod pertinet ad emptorem, etiam ante degu-
ſtationem. eo.nume.3.

1 *Conferri in contrahentem quæ poſſint.*

a Emptio. ª In glo.ſed videtur. ibi cum dicit, vt dictis le
gibus contrarijs hanc ſolu. ſequitur glo. in l.quod ſæpe.§.1.
ff.eo. & tamen videtur contra caſum huius.§. quia hic, ipſa
1 emptio † confertur in arbitrium emptoris, & totum cõmer-
cium. Vnde dic, quòd in arbitrio contrahentis poteſt poni ac
cidentale, & item ſubſtantiale, duntamen adijciatur tempus,
vt dixi ſ.eo.§.pretium. vide ibi. In ea.glo.ibi cum dicit: ſub
cõditione facta.quod apparet, quia ſunt hæc verba de futuro.

a Adnotatio. Emptio. Etiam ſub conditione poteſt emptio celebrari, & ac-
cidentalia contractus poſſunt in altera ex contrahentibus celebrari.h.d. ſe-
cundum Angel.

1 *Decimæ quibus vetitæ.*
2 *Pretium inalienabilium an repetibile.*
3 *Impoſſibili quando obligemur.*
4 *Regreſſus quando, an conceſſus.*
5 *Commercio vetito ad quid, an agi poſſit.*

Loca. Ad intellectum huius.§.vide ſupra de rerum d.§.
1 nullius.& §.religioſum. † Et no. contra laicos, qui tota die
emunt decimas, nam non valet emptio, nec vendens tenetur
de euic.extra de deci.c.prohibemus. & idẽ de his qui emunt
2 res eccleſiaſticas, in alienabiles. † Sed nunquid tales empto-
res rerum inalienabilium, poſſunt repetere pretium? videtur
quod ſic, in authen.de non alienan.§. ſi quis igitur emere. &
hoc ſi fuit ſtipulatũ. alias non.C.de eui.l. ſi fundũ.C. de agr.
& cenſi.l.quemadmodum. Sed contra videtur notari, in feu.
de prohi.feu.alie.per Fede.ca.vnico.in fin.in glo.quaſi dicat.
pro quo.C.de litigioſ.l. fin. Sed videtur, quod ſtipulatio ni-
hil faciat, vbi ſciens emit, certũ eſt quod ſtipulatio rei impoſ-
ſibilis, non tenet, ſupra de inutilibus ſtipulation. in prin. Sed
conſtat.quod ſi quis vendat decimam, vel forum, vel baſili-
cam, & caueat per ſtipulationem de euictione, vel licere rem
habere, promittit impoſsibile de iure, vt patet hic cũ cõcor.
ergo ſtipulatio non adſtringit. Itẽ videtur ꝙ nec teneat quo

ad

ad intereſſe. quia ibi ſtipulatio adijcitur contractni vetito,
vel reprobato a iure, & ſicut non tenet in principali, ita nec
in acceſſorio. ſic eſt hic: ergo &c.ff de ver.ob.l. ſi homo mor
tuus.& l. ſtipulatio hoc modo. de fideiuſſori.l. cũ lex. & hoc
fuit concluſum pro determinato ſupra de inutili.ſtipul. §.al-
3 teri. In oppoſitum videtur, quòd quãuis quis ſtipuletur † im
poſsibile, quod valeat ſtipulatio ad intereſſe. Vendidiſti ſer-
uum, promiſiſti eum ſanum eſſe, vel furem non eſſe, certum
eſt, quod ſit infirmus vel ſur, tu promittis impoſsibile, & ta-
men conſtat, quod teneris. ff. de euict.l. ſi ita quis ſtipulanti,
& ita videtur, quod illa impoſsibilitas non vitietur, nec vi-
tiet. item videtur, qnamuis res prohibeatur vendi, & contra-
ctus annulletur a iure, quód nihilominus tenet, qno ad ac-
ceſſoria. C. de præd.mino.l. etſi is. Et ad l. ſi ita qs poſſet dici,
ꝙ principalis ↄ̃ctus tenuit, & de natura ſui vẽditor tenebatur
ad intereſſe, ad quod extẽditur ſtipulatio interptetatione iu-
ris, nõ ad ſactũ impoſsibile. ſed hic contractus nõ tenuit, imo
reprobatus eſt a iure, & per conſequens nec quicquid ad ip-
ſum firmandnm adijcitur. C. de legi.l. non dubium. Ad l. &
ſi is. poteſt dici, quod contractus de ſe non erat ibi prohibi-
tus, nec rei commercium, veruntamen ad hoc quod dominiũ
4 transſeratur, debuit cetta ſolennitas † adhiberi. idcirco cura
tor &c. Vel dic latius quòd quandoque ius inhibet commer-
cium, & nihilominus dat regreſſum pro pretio, & tunc datur
regreſſus, etiam ſcienti. C. de ſun.limit.l. ſi. quamuis glo. alio
modo intelligat in auth. de non ali. §. ſi quis igitur emere.
Quandoque inhibet commercium, & recuperationem pre-
tij, & tnnc credo, quod emptor non recuperat, & ſi ſit ſtipu-
latus, quia illa ſtipulatio eſſet contra ius, & cenſetur eſſe ap-
poſita ad elidendam pœnam a iure appoſitam, ideo non va-
let per l. non dubium. C. de leg. ff. de legi.l. fraus. & d.l. cum
lex. ff. de fideiuſ. & ſic poteſt intelligi C., de præd. decur. non
alie.l. 1. lib. 10 de ſun. rei priua. l. ſi. lib. 11. Quandoq; inhibet
commercium, & ſtat in finibus ſnis quo ad pretium, & tunc
5 aut emptor ſtipulatus eſt ab eo, in † cuius fauorem prohibi-
tio facta fuit. & credo, quod nihil valeat ſtipulatio, quia per
hoc perueniretur ad vetitum, & ad faciendum contra legis
prohibitionem, vt d.l. non dubium, aut ab alio, & tunc ſic.
verbi gratia. vxor vendidit ſundum dotalem, & promittit de
euictione, literæ, &c. ac reddere pretiũ &c. credo quod om-
nia ſint nulla, quia per hoc conueniretur, contra id quod lex
ordinat, vt d.l. fraus. & l. oratio. de ri. nup. ſed ſi maritus ven
didit rem dotalem, & ſe obligat, vel alius tertius, non video
quin poſsit ſe obligate ad intereſſe, & ad reddendum pretiũ,
& idẽ de curatore vendente rem minoris, & de vaſſallo, ven-
dente ſeudum, & de quocunque vendente decimam, & ſimi-
libus. Sed in hoc poſſet eſſe hæſitatio, ſi tales promittant fa-
cere garnimentum, & habere licere &c. non facta mentione
de pretio, nec de intereſſe, vtrum teneantur, quia videntur
promittere impoſsibile, & l. ſi ita quis. de euict. nihil videtur
facere, quia loquitur in contractu permiſſo. Item nec l. ſtipu
latio iſta. §. 1. cum ſeq. ff. de verb. oblig. qui dicunt contrahi
obligationem ad intereſſe, quia loquuntnr in contractu lici-
to, de cuius natura ſequeretur obligatio ad intereſſe. Sed nos
loquimur in contractu vetito, & ſic videtur rigor attenden-
dus, ſed melius adhæret l. ſi ita quis ſimpliciter. & hoc caſu
admittitur obligatio ad impoſsibile, vt not. in ſimil. ff. de act.
empt. l. emp. §. etiam. Sed quid ſi emptor ſciebat ſactum, ta-
men ignorabat ius, nam credebat ſorte, quod eſſet licitũ eme
re decimã de iure, vel forum, vel baſilicam, videretur quod
poſsit agere ex empto, iuxta hunc §. & hoc videtur ſentire
gloſſ. in d.l. quemadmodum. in gloſ. dedit. Item quia error
iuris excuſat in ſuo recuperando. ff. de iur. & fact. igno. l. er-
ror. & no. quod vbi emptio eſt nulla, emptor agit ſi non ſue-
rit ſciens, vel ſi fuit ſtipulatus, ſed venditor etiam in caſibus
illis non poteſt agere, cum contractns ſit nullus. Sed nunquid
emptot, debet reſtituere rem venditori? Videtur quod ſic
quia alias haberet rem & pretium, quod eſſet iniqunm, vt d.
l. ſi. de liti & facit. l. quemadmodũ, quod ſatis eſt æquum. niſi
ille ad quem pertinet repetat, vt §. ſi quis emere. ſupra allega
to & ita intellige l. quemadmodum. ff. de actio. emp. l. ex em-
pto. §. ſi quis virginem. de contrah. emp. l. domum. de hær.
ven. l. quod ſi nulla. Nota autem quod hoc caſu non conclu-
ditur ad tradendum in actione ex empto: ſed ad intereſſe. vi-
de ſupra eo. §. pretium. & iunge ſupra de inuti. ſtipu. in prin.

De locatione & conductione. *Rubrica.*

Textus rubricam continuat euidenter.

1 *Colonus partiarius an fructus ſuos faciat & 3.*
2 *Coloni partiarii actiones.*
4 *Arbitratore mortuo qui ſubueniendum.*

LOCATIO. In tex. ibi ijſdemque regulis.
facit quòd in hoc cõtractu habeat locum
l. rem maioris pretij. C. de reſcin. vend. &
no. C. eo d.l. ſi olei. de vſufr. l. ſi ea. In gl. ſ.
certa & in pecunia. in fin. nunquid ergo
aget ex conducto? gl. videtur velle ꝙ ſic
ff. eo. l. cum in plures. §. meſſem. ff. de fur.
l. ſi apes. §. fin. & l. ſi quis vxori. §. ſi ſulphurariæ. quæ viden-
1 tur veræ, per leges illas, quæ loquuntur † in partiario colo-
no, qui non facit fructus ſuos, qnouſq; ſint per eum recepti:
ſed ille, qui nummis colit, facit antequam percipiantur: vt ibi
no. Sed dic, quod non ſunt veræ, quia non eſt locatio, nec con
ductio, niſi mercede in pecuniam conſtituta, vt hic, & d. §. ſi
quis ſeruum. & ideo partiarius non agit ex conducto. & di-
ctæ leges loquũtur in eo, qui nummis colit ad modicum tem
pus. & iunge quod ſcripſi ſupra de re. diui. §. ſi quis a non do
2 mino. † Quæritur ergo, qua actione aget partiarius colonus?
videtur quod actione pro ſocio: vt d. §. vis maior. in ſi. & ſi
ſit ad non modicum tempus, videtur quod vtili vendicatio-
ne, ff. ſi aget vecti. pe. l. 1. ſuper hoc interroga aduocatos, & ſi
dicant actione ex conducto, oppone eis de §. ſi quis ſeruum.
ſi dicant actione pro ſocio, oppone de §. meſſem. cum cõcor.
3 iunge infra de act. §. item ſeruiana. † Vidi quæri, vtrum par-
tiarius colonus ſaciat ſtuctus arboris ſuos inſolidum, vel an
dominus recipiet ibi partem. De cõſuetudine ſeruatur quod
dominus nihil recipiat, de hoc in Spe. eo. §. 1. ver. fin. Sed an
poteſt arbores ſcindere. Non videtur, ff. de iur. fiſ. l. in frau-
dem. §. conductor, de cenſi. l. forma. §. ſed ſi vites, niſi eſſent
renaſcẽtes. ff. de vſufr. l. ex ſylua. Item intellige, quod in hoc
§. dicitur ſi ſit talis res, quæ conſuenit locari & conduci: alias
non agitur ex locato. Quid enim ſi quis locauit homines ad
bibendum vinum ſuum, vt hoc patet in l. naturalis. §. at cum
do. quæ hic allegatur in glo. ſic. ff. eod. l. ſi merces. Sed quid ſi
pretium ſuit permiſſum arbitrio Lucij, cõductor vſus eſt re,
4 Lucius mortuus eſt antequã ordinet: vel arbitrari nõ † vult,
quomodo prouidebitur locatori? Videretur, quod hoc ami-
ſerit, quaſi nullus ſit contractus. ſupra eod. titu. 1. §. pretium.
Sed hoc eſſet iniquum. Vnde videtur, quod arbitrio boni vi-
ri debeat ſatisfacere. arg. C. de inſti. & ſub. ſub cond. fac. l. ſi te
ſtamentum. vel dic ſecundum do. Iaco. & Pet. quod locator,
ſeu dominus poterit repetere æſtima. inſtar illius, qui ſoluit
opera indebita. ff. de cond. indebi. l. ſi non ſortem. §. libertus.
vel ſorte datur præſcri. ver. vt infra proxi. §.

1 *Mercedis non dictæ actiones.*
2 *§ Salarium. ſenſus.*

QVA De cauſa. In text. ibi. ſed proprium genus, ſiue
tamen nomine. non enim eſt permutatio, quia dominium
non transſertur. ff. de re. permuta. l. 1. & 2. de cond. ob turp.
cau. l. fin. nec commodatum, cum non ſit gratuitum, ſed con-
tractus innominatus. In gloſſ. 1. mand. in fin. docto. dicunt,
1 quod in caſu, in qno † nihil conuentum fuit de mercede, ſi
ſit perſona, quæ conſueuit locare operas ſuas, datur præſcri-
ptis verbis, vt ex conditione perſonæ, cum retinetur volun-
tas partium. ff. de vſu & habi. l. plenum §. equitij. & ideo di-
cunt, quod quidam iudex male iudicauit, abſoluendo ſcho-
larem, qui cuidam nuntio tradidit literas, vt eas deferret ad
partes, promiſit ei quod bene ſatisfaceret. nam quamuis ſa-
larium

latium incertæ pollicitationis &c. vt ff. mand. l. qui mutuam
2 † §. ſalarium. hoc eſt verum in his quibus conſueuit dari gra
tia honoris, vel remnnerationis gratuitæ, non ſic in illis, qui
in talibus lucrantur quotidie panem ſuum. In gl. quæ com-
petit. ibi cum alleg. l. generaliter. §. 1. 2. & 3. pro contractu ſa
cio vt des, non competit: ſed actio de dolo, quæ ſit ratio, vide
C. de rer. permu. l. ex placito: & d. l. naturalis. §. ꝙ ſi faciam.
In ea. gl. ibi cum alleg. l. rebus. hoc verum, ſi apponatur ſuper
accidentalibus, ſecus ſi ſuper ſubſtantialibus. vide ff. de con-
trahen. emp. l. pacta.

1 *Auth. perpetua ſenſus.*
2 *Emphyteutæ emphyteuticare licet, & qui.*
3 *Feudatarius emphyteuticat.*
4 *Emphyteuticans an & quale dominium retineat.*
5 *Emphyteutici contractus natura.*
6 *Domini plures qui compatibiles.*
7 *Penſio a quo ex pluribus emph. ſoluenda.*
8 *Directus dominus prior quis.*
9 *Longæ præſtationis effectus.*
10 *Emphyteuticandi formæ.*
11 *§. alio ſenſus.*
12 *Venditione retenta penſione non dici.*
13 *Cenſus.*
14 *Cenſum ab emphyteuſi differre.*
15 *Cenſualis contractus forma, & natura.*
16 *Incrementum cuius ſit.*

2 ADDO Autem. a Do. Iac. & Pet. parum dixerunt in
his materijs, vltra gl. vt potes percipere, ex his quæ ſcripſi
quia vbi reperio eos dixiſſe aliqua, fideliter nomino, & etiam
hunc §. tranſeunt ſicco pede. Ego etiam parum hic dicam:
quia Spec. ſatis in hac materia dixit, pro omnibus in titu. de
loca. §. nunc aliqua. & ego in breuibus multas concluſio-
nes poſui, C. de iu. emph. in Breuiario meo recurre, vel ad
vnum vel ad alium: aliqua tamen hic tangã, quę ibi non ſunt
tacta: & ſi non eodem modo. In gloſſ. interdum. in fin. ſed
reſtat reſpondere ad §. emphy. Sed dic, ꝙ loquitur in eccle-
ſia Conſtantinopolitana. & in ſubiectis eidem, quæ non poſ-
ſunt dare in emphy. vltra tertiam generationem, niſi domos
ruinoſas: ſed aliæ poſſunt ad perpetuum, vt ſcripſi C. de
1 ſac. ſan. eccle. auth. ſi quas. & ſic intelligitur auth. † perpetua.
eo. tit. quæ eſt canonizata 10. q. 2. c. ea enim. §. perpetua. De-
bet tamen ſeruari ſolennitas authenticę, hoc ius porrectum,
vt ſcripſi. in auth. ſi quas. In gloſ. agitur ergo ibi cum alle.
§. alienationis. ille §. facit, quia ibi ſpeciale in eccleſia, ergo in
contrarium ius commune. Item pro hoc, quòd vaſallus facie
alium vaſallum in feu. per quos ſi. inueſti. c. vnico. §. ſed etiã
res de le. Corra. §. ſimiliter. de prohi. feu. ali §. illud. & tamen
non eſt, niſi vtilis dominus, ſicut nec emphy. vt no. ff. com-
mo. l. ſi vt certo. §. ſi duobus ergo in ſimili, emphyteuta.
Præterea cum emphy. poſsit vendere, ſaltem requiſito do
2 mino, vt hic, cur non † poterit dare in emphy. vbi non eſt
tanta, nec ita propria alienatio, ſed quædam interpretatiua:
vt §. alienationis? videretur ꝙ imo arguendo. ſic, ſi id quod
magis &c. facilius enim permittitur datio in emphyteuſim,
quam vendere, vt apparet in eo, quod de eccleſijs dixi ſupra
additione proxima. & pro hoc videtur expreſſum, C. de fun.
pa. l. 1. Et hanc partem credo veram. Bene tamen credo quòd
dominus directus debet requiri per l. 3. C. eo. non enim lo-
quitur ſolum in venditione, ſed in qualibet tranſlatione: &
forte poterit retinere, ſi velit pro eadem pẽſione, C. de loca.
pręd. ci. l. fi. io ſi. lib. 11. de cõſuetudine ſeruatur, quòd abſque
conſenſu. & requiſitione domini, poſsit dare in emphyteu-
3 b ſim. † Sed quid de vaſallo? gloſſ. Columbi, videtur vel
le ꝙ non poſsit b dare in emphy. in feu. de prohi. feu. alie. per
Fed. circa prin. in gloſ. ſi autem. in fi. quo nil (credo) falſius,
vt apparet per rationes ſupradictas. Vnde cum hoc liceat ec
cleſiæ, cur non vaſallo? & hoc eſt notorium per totum re-
gnum. alias nobiles, qui tenent in feudum, nullos haberent
redditus: & tamen videmus, ꝙ illi qui tenent in feudum, &
retro feudum, habent emphy. & homines ſuos vbicunque
terrarum. Præterea cum ſimpliciter conductor poſsit tranſ-
ferre ius ſuum in alium, vt infra eo. §. fi. ff. de iur. fiſ. l. mochis.
§. 1. cur hoc non poſſunt emphyteuta, & vaſallus, qui maius
ius habent, cum ſit vtiles domini, vt eſt dictum? non video.
& hoc, niſi fieret fraus, iuxta c. imperialem. §. callidis. de pro-
hi. feu. alie. per Fed. In ea. gl. ibi cum alle. l. ſi ager vect. iſta
non eſt quæſtio, ſic ſimpliciter quærendo, quin melioratio-
nes ſuas poſsit transferre domino inuito, ſed tamen requi-
ſito, vt hic. & C. eod. l. 3. & hoc quoniam nihil ſibi retinet,
4 † ſed quando dat emphy. & retinet penſionem: nunquid trãſ
fert vtile dominium, ſic quod nihil ſibi remaneat? vel an re-
manet ſibi? hæc eſt quæſtio. Et videtur, quod nihil ſibi re-
maneat, quia de natura contractus emphy. eſt, quod domi-
nium vtile tranſeat in emphyteuticarium vt ſupra dixi. Duo
autem nõ poſſunt eſſe vtiles domini inſolidum, vt ff. de acq.
poſ. l. 3. §. econtrario. ergo ſequitur, quod tranſeat in vltimũ.
& pro hoc facit ff. ad Treb. l. 1. §. de illo. & l. ex aſſe. Et quod
ibi no. poſſet attentari, & dici, ꝙ quotquot ſunt, habent vti-
le dñium, diuerſis reſpectibus, & quilibet eſt dominus alte-
rius, etiam ſi per plures manus deſcendit. & hoc probatur
ſic, tu mihi concedis, quod emphyteuta poteſt dare in emph.
vt ſupra proxime dixi, ego nunc oſtendo, quod ipſe emphy.
qui dat alij, habet ius in re. certum eſt, ꝙ vbi aliquis contra-
ctus permittitur credendus eſt permitti ſecundum naturam
eiuſdem, ff. de iniuſt. rup. l. ſi quis filio exhæredato. §. ſed &
ſi quis. ff. de vſu & habi. l. plenum. §. equitij. loca. l. ſi vno. Sed
5 conſtat ꝙ de natura contractus † emph. eſt, quod tradens ha
beat certa iura. ſ. ꝙ poſsit expellere, ſi ceſſet per biennium
in eccleſia, in priuato, per triennium, & alia quæ ſunt C. de
iure emphy. per totum. ergo ex quo ei emph. permittit, ſequi
tur, quod prædicta iura locum habeant. Nec ob. quod non
poſſunt eſſe plures domini inſolidum vtiles, nec plures di-
recti, quia verum eſt, vno reſpectu, ſed diuerſis reſpectibus
6 ſic. vnde primus emphyteuta cenſetur dominus † ſecundi. ſe
cundus tertij, habendo reſpectum de vno ad alium, & quo
ad ſe. nam bene reperitur alibi, ꝙ non dominus habetur pro
domino, quo ad illum, qui cauſam habet ab eo, ff. de poſ. l. bo
na fides, C. loc. l. ſi quis conductionis. & hoc videtur probari
in feu. de proh. feu. alie. per Fed. §. illud. vbi vaſallus, qui fe-
cit alium vaſallum, vocatur dominus, reſpectu ſecundi. &
hoc neceſſario habet dici, quando vaſallus dat in emphy. vel
in feudum, nam tũc ſunt plures vtiles. & facit quod no. in d.
l. ex aſſe, ad treb. ff. de preca. l. cum precario, & ibi no. in ſimi
li. & idem ſi ſunt plures vaſalli deſcendendo. Ad hoc poteſt
dici, quod ſi de voluntate primi domini emphy. dedit in
emph. quod primus videatur remittere iura ſua. ff. quib. mo.
pig. vel hypo. ſol. l. ſicut. §. ſi voluntate. C. de remi. pig. l. fi. &
per conſequens ſecundus videatur verus dominus, & hoc, ſi
permiſit vendere, vel donare, vel facere ſua voluntatem. ſe-
cus ſi conceſsit tantum dare in emph. in feu. ſi de feu. defun.
conten. c. 1. §. pen. de feu. non ha. propriam na. feu. §. 1. in fi.
in hoc enim caſu, videtur dicendum, ſicut diceretur, quando
ſine voluntate domini dedit, & maximę quando conſenſit
ſaluo iure ſuo, ſicut conſueuerunt facere domini, quando
inueſtiunt. Et in hoc caſu quo nõ conſenſit, poteſt dici, quòd
omnia iura primi domini ſunt ſalua: ideo credo, quòd ſi
non ſoluatur ſibi ſua penſio, quod res committatur eidem, ſi
7 ue dicta penſio † deberet ſolui per manum primi, ſiue per ma
num ſecundi emphyreutæ. & ſi res vendatur, debet requiri,
& debet habere quiuquageſimam, vel laudemiam, vel illud
quod competit de conſuetudine in talibus. & breuiter credo,
ꝙ omnia iura ſunt ei ſalua, qualia habebat, ſi non fuiſſent
data ſecundo in emphy. & hoc dico per d. l. C. de fun. pa. ar.
ff. de ſer. expor. l. pe. de acqui. poſ. l. qui vniuerſas. §. fin. cum
l. ſeq. Quod ergo ius habebit emphyt. qui alij dedit in em-
phy? Certe ſuam penſionem. & committitur ſibi res, niſi ſol
uatur penſio. & breuiter omnia iura, quę quis habet in re em
phy. duntamen non fiat præiudicium priori domino. Et idẽ
dicerem in vaſallo, qui dedit alij in feudum per dictum §.
illud. Et ſic determinarem. quod nota. in c. ſimiliter. de lege
Corrad. vbi de hoc. Scio tamen. quod quo ad vaſallos ſerua-
tur contrarium de conſuetudine. nam ſi tu teneas feudum
a Titio, & ego a te idem feudum, Et Sempronius a me,
ego inueſtitam, & laudemiam recipiam, ſiue ventas, & ſi ego
vendam

vendam tu recipies ſemper proximior, dominus. Et tamen
in cenſualibus & emph. ſeruatur de conſuetudine, quod pri-
8 mus & directus dominus inueſtit. & † vocatur primus,
& directus dominus ille, qui primo tradidit ad cenſum,
vel emph. quamuis forte teneat ab alio in feudum, & ſic
tantum vtilis, hoc de conſuetudine. de iure tñ credo, quod
ſit rationabile quod dixi ſupra. In fi. eo. gl. hæc eſt vera, ſi con
ſenſit, & renonauit in perſonam eius, iuata illa quæ ſupra di-
xi: & iuxta l. fi. C. de iure emphy. alias non vr̃, quod poſsit age
re actione, contra illum, qui cum eo non contraxit, & minus
contra tertium ſi ad tertium res deueniret. oportet ergo eũ
recurrere ad rei vendicationẽ, vt ſupra proxi. no. & ſic opor
tet, quod probet dominium, quod erit difficile. Vel dic, quod
9 ſufficit, quod probet longas † præſtationes ſibi factas. ex hoc
enim præſumitur contractus emph. præceſsiſſe, vt no. C. de
iure emph. l. 2. & hæc probatio valebit ad probationem do-
minij, ſi agat rei vendicatione contra tertium, & de hoc in
Spec. eod. tit. § nunc aliqua. ver. 54. & ver. 118. & ver. 142. &
verſ. 163. & ver. 166. & ver. 168. Ex confeſſo aũt non poſſe
agi, de iure ciuili: ſed pro penſione. ff. de ſer. ruſt. præd. l. pe-
coris. & iunge quod no. ff. vſufr. quemad. caue. l. ſi vſusfruct.
nomine innge j. de act. § æque. & § præiudiciales. In gl. imo
differt. ibi cum alle. l. non ſolet. hæc differentia procedit, vbi
conduxit ad modicum tempus, ſecus ſi ad non modicum. ff. ſi
ag. vect. per totum. In fi. ea. gl. hanc opi. vr̃ ſemper gl. ſequi, ꝙ
requiratur ſcriptura in contractu emph. & hanc fouet tea.
Spe. tñ tenet, ꝙ non requiratur ſcriptnra in d. § nunc aliqua.
verſi. Sed opp. magna pars modernorum conſueuit ſequi gl.
hanc. Quid ergo ſi conuentum eſt, & cõtractum ſine ſcriptu
10 ra? nunquid erit cõtractus nullus, † vel valebit tanq̃ locatio,
vel contractus innominatus, ſi penſio non ſit in pecunia, re-
tenta opinione, ꝙ ſcriptura ſit neceſſaria? Credo, ꝙ ſi partes
agebant, ꝙ eſſet emphytenſis, qđ contractus ſit ipſo iure nul
lus. V. g. quia exprimebãt, do tibi in emph. & ego recipio in
emphy. ff. de accep. l. an inutilis. de verb. obl. l. 1. § ſed ſi quis.
Sed, quid ſi dicebam: loco tibi talem fundum, ad talem pẽ
ſionem perpetuo. vel loquamur, per verba indefinita? trado
tibi ad perpetuum, talem fundum. vel talem domum ad talẽ
penſionem, nunquid valet? Non vr̃: quia talis contractus, nõ
eſt locatio, vt hic, qnia tranſit vtile dñinm, vt ff. ſi ag. vect. l. 1.
& poſſeſsio naturalis, quod non eſt de natura locationis, vt
hic legitur, & notatur, & vr̃ caſus iſtius §. Ego credo contra,
ꝙ ſit contractus locationis, ſi penſio ſit in pecunia, vel contra
ctus innominatns, ſi ſit in mercede, vel ſocietas, ſi ſit partia-
rius, per illa quæ dixi ſupra eo. § 1. & quę ibi no. & leguntur.
11 Nec obſt. iſte § vbi vr̃ caſus contra, quia † ego concedo, qđ
non eſt locatio, nec venditio ſed tertium genus, vbi partes
hoc agunt, vel vbi nõ agunt, ſi habeat ſubſtantialia ſua, & ſcri
pturam, & alia neceſſaria. ſed vbi partes, hoc non agunt, ſed
volunt facere alium contractum, non credas. ꝙ iſte §. corri-
gat. quin fundus, & quælibet res poſsit locari, ad non modi-
cum tempus, & quin valeat locatio. & hoc probatur per iura
magis noua, vt ĩ auth. de ali. & emph. § locationes vero coll.
9. C. de col. prædiorũ curi. l. 1. & l. fi. C. de vſuf. l. ſi domina. &
in hoc valde aperitur intellectus huius §. Sed adhue obſtare
vr̃, quod nota. in d. l. fi. vbi no. ꝙ res ſic locata, videtur data in
emphyteuſim. Sed dicas, & verum eſt, ſi partes hoc agaut, &
etiam in dubio, ſi contractus poſsit ad hoc trahi, vt habeat
ſubſtãtialia emphy. vt ſcripturam, alias remaneat in finibus,
quibus valore poteſt, vt dixi. nec ob. quia in locatione non
transfertur dominium, nec poſſeſsio, quia verum eſt in loca-
tione ad modicum tempus, ſed in locatione, ad non modicũ
tempus ſit vtile, vt dixi, & poſſeſsio naturalis, non, vt d. l. 1. ſi
12 ager. vect. † Sed quid dices, ſi partes dicunt ſic, ego vendo ti
bi talem fundum tali pretio, retenta mihi tali annua penſio-
ne, nunquid erit venditio vel emphy? Iſte § vr̃ determinare
quod non eſt venditio. ſed ego credo, ꝙ ſit venditio, & maxi
me ſi retineatur modica penſio, & magnum pretium recipia
tur, quinimo, crederem hoc caſu vltimo, qđ q̃uis partes age-
rent expreſſe, ꝙ eſſet emphy. ꝙ deberet potius venditio no-
minari. in ſeu. de prohi. feu. ali. per Fed. § calidis. c. Imperia-
lem. Quid ergo ſi recipit centum libras, & retinet vnũ dena
rium penſionum? non vr̃ emphyteuſis. ff. loc. l. ſi quis condu
xerit. de acq. poſ. ſed ſi ante. videntur. n. ficte loqui de emph.
& ideo non vr̃ pura venditio. ff. de contrahen. empt. & per di
ctum § calidis. vbi tex. vocat emptorem, venditorem, quam-
uis ageretur. quod eſſet res feudalis, ſi tñ retineret penſionẽ
competentem, licet forte minorem, quam res valeret, & reci
peret pecuniam, nihilominus iudicarem emphy. ff. de con-
trahe. empt. ſi quis donationis. Nec ob. iſte § in his quę ſupra
dixi, quia loquitur in caſu, quo pretiũ non dabatur. Sed ſi res
tradebatur ad perpetuam penſionem, tunc non eſt venditio,
vt hic ſed qñ precium recipitur, habent locum quæ ſupra di
xi. Sed pro deo, hic loquitur de contractu emphy. & de pẽſio
ne, iſta vocabula ſunt nobis ignota in regno Franciæ, ſed nos
vtimur verbo cenſus, & ẽt notarij in literis eorũ ponũt, talis
dedit vel tradidit talem fundũ pro x. ſolidis perpetui cenſus,
nunquid eſt vnum & idem, quo ad effectũ, & iuris diſpoſitio
nẽ? Nõ vr̃, quia in emphy. particulare periculum pertinet ad
emphyteutã, & tñ non in cenſuali. ff. de cenſi. l. forma. § illã.
13 Præterea † cenſus eſt quid publicum, ſicut tributum, vt pa
tet in tota materia. ff. de cenſi. & no. C. de cenſi. in rubr. ff. de
pub. l. 1. § 1. in gloſſ. tanquam procurator, & ita vr̃ quod non
poſsit deberi priuato. Sed in hoc obuiat. C. de agri. & cenſi.
quaſi per totum, & l. colonos. in qui. cau. co. do. ac. poſ. l. 2. Vt
autem hoc plenius videas, debes ſcire, quod ceuſus ſumitur
multis modis vno modo pro tributo & ita ſumitur in d. tit.
ff. de cenſi. & in gloſſ. ſupra alleg. C. fine cen. vel re. l. fi. & per
totum. Quandoqne ſumitur pro conditione hominum quo-
rum corpora cum terra ſunt adſtricta domino, vt C. de agri.
& cenſi. quaſi per totum, quandoque reperitur pro penſio-
ne, vel reddita, qui pręſtatur ad perpetuum. ex tra de cenſi. in
rub. & c. peruenit. Quandoque pro penſione: qnæ præſtatur
14 ad modicum tempus, extra ne præla. 6. ſu. c. fi. † Nunc venia
mus ad quæſtionem noſtram, nunquid eſt differentia inter
contractum cenſualem (pront cenſus ſumitur, pro annua pẽ
ſione, quia de alijs, patet non eſſe quæſtionem) & emphy. Ca
noniſtæ dicunt, ꝙ ſic, quia res cenſualis, non cadit in commiſ
ſum ſi ceſſauerint ſoluere per triennium, ſed emph. ſic. & ita
intelligunt extra de reli. do. c. conſtitutus. vt ibi no. per oẽs,
& dicunt quod in re cenſuali dominium tranſit in illum, qui
ſoluit cenſum: non ſic in re emphy. in qua non tranſit, niſi vti
le. Iſta autem non poſſunt probari de iure ciuili, quia cenſus
non recipitur pro annua præſtatione ſimplici, nec reperitur
contractus cenſualis inter priuatos, niſi in cõditionatis. Scio
tamen, ꝙ de conſuetudine ſeruatur inter laicos, quod res cen
ſualis cadit in commiſſum, ſi ceſſatnm ſit per trienniũ, & qđ
ille, qui ſenſum recipit, cenſetur dñs directus, & recipit lau-
demiam ſi poſſeſſor vendat, & fere vtuntur ſicut de emphy.
contract. Sed retenta opi. cano. qđ res cenſualis non cadit in
commiſſum, queritur quid ſi in inſtrumento cõtinetur, talis
dedit in emphy. ſeu ad perpetunm cenſum talem rem. nun-
quid erit emphyteutica, vel cenſualis? Satis poteſt dici, ꝙ em
phy. ff. pro ſocio. l. ſed ſi adijciatur de au. & ar. leg. l. ſpecies.
15 † Sed quid, ſi in inſtrumento continetur, ꝙ talis dedit in em
phy. ſen cenſum talem rem, & tranſtulit omne dominium, ni
hil omnino retento, niſi penſione, vel cenſu, ſicut frequenter
faciunt notarij, qni neſciunt, quid ſcribunt, tunc dicerem cõ
tractum cenſualem, cum hoc ſit de natura cenſualis, & nõ de
natura emph. & in dubio debemus adhęrere verbis, niſi alias
de contrario appareret. ff. de leg. 3. l. non aliter. ff. de re iud. l.
ſemper in ſtipulationibus. & facit ff. de vſufr. earum re. quæ
vſu conſu. l. hoc ſenatuſconſultum. § fi. & l. fi. In gl. id eſt, iu-
riſgen. ſatis vr̃ per hũc tex. quod ex pacto oriatur actio, ſicut
ex donatione. potes addere etiam alios caſus, qui notantur j.
de act. § de conſtituta. In gl. id eſt medietatis. in fi. hanc tenẽt
omnes doc. moderni. Quid ſi res augmentetur? gl. diſtinguit.
16 C. eo. l. 1. an ſit augmentum † patens, vel latens. Sed doc. indi
ſtincte dicunt non augmentari. & idem Spe. vt ibi ſcripſi. dñt
tñ quod incrementum patens non pertinet ad emphy. ſicut
vſumfr. ff. de vſuſruct. & qnemad. l. item ſi fundi. § huic. ſed
in feudo eſt aliud. in ſeu. qui ſuc. te. c. 2. § ſi quis de mãſo. Itẽ:
non ſit ei diminutio, ꝑ ſterilitatem. ſed quid ſi nõ poſſet co
lere, propter guerras? ſit diminutio, vel quittatio pro illo tẽ-
pore

pore: vt ſupra ſcripſi. & facit iſte tex. quòd ſi quis dedit bona ſua, vt nutriretur quod donatarius non tenetur nutrire, ſi bona perierunt, vel ſint occupata per inimicos. Sed doc. tenent contra, vt ibi not. Hoc antem quod in hoc §. dicitur, non procedit in tributis. C. de allu. l. 2. & 3. nec in locatione ad modicum tempus. ff. eo. l. ſi merces. §. vis maior. ſed in locatione ad non modicum tempus dicerem idem, quod in emphyt. cum ſit quaſi emphyteuſis, vt ſupra dictum eſt, & no. in d. l. fin. C. de locatio. fun. ciui. Cętera quę dicenda eſſent circa hanc materiam, vide in Specu. de loca. §. nunc aliqua. & vide quæ ſcripſi. C. de emphyten. vbi multas concluſiones reperies, quas repetere non eſſet vtile, &c.

a Adnotatio. Adeo autem. Contractus emphyteuticus, qui perficitur, cum alicui res conceditur mercede in pecunia, vel in ſpecie conſtituta, contractu locationis, & ab emptione in aliquibus differt, & multipliciter conuenit cum eis. qui iure ciuili fuit introductus, & interitus totius rei pertinet ad dominum, particularis ad emphyteutam.

b Non poſſit. An autem feudum poſſit legari, vel alienari, etiam pro anima: vide Alex. conſi. 28. in cauſa num. 14 volu. 2. Et verum procedat ar. de emphyteuſi, ad feudum, & econtra. idem Alex. conſi. 5. ſi vera. nu. 5. vol. 5. Et vtrum in generali alienatione veniat feudum, idem Alex. conſi. 41. viſo. nu. 1. volu. 6. De emphyteuſi, vide per doct. in l. 2. C. de iure emphyteu.

1 *Annulus cui pereat.*

a Item [a] Quæritur. Concor. ff. eo. l. 2. §. adeo. In glo. ſcilicet demonſtratæ. ibi cum alleg. l. Sabinus. & forte ſi materia
1 † demonſtrata pereat, perit periculo venditoris, ſicut ſi vendidiſſet x. corbes ex illo dolio. ſupra titu. 1. §. cum autem, & ibi dixi, non enim materia videtur vendita, ſed annuli, vnde aliud materia, aliud ſpecies inde extracta. ff. de pig. actio. l. ſi conuenerit. §. ſi quis. In ea. glo. in fin. ibi cum dicit, in dictione ſua, vult dicere quod materia non fuit demonſtrata, ſed dictum fuit, quod ex auro ſuo faceret annulos certi ponderis, & ita illud certi ponderis, conſtruetur cum verbo annulos, & ab eo regitur, ſed ſecundum primum intellectum regitur a nomine auro.

a Adnotatio. Item. Dominium rei conceſſæ tranſit pecunia pro mercede conſtituta, emptio non locatio dicitur. ſed duo ſeq. §. clari ſunt.

Condvctor. In glo. vt vſuras, in fin. & ad alia multa vide ff. eo. l. addes. §. illud.

Qvi Pro vſu. In glo. id eſt, diligens. in fi. prima videtur verior. quam enim rationem diuerſitatis poſſemus reddere, niſi dicas quod hoc ſit, ſpeciale, quia talia faciliter perduntur, & fruſtrantur ſicut Azo dicit, quòd eſt ſpeciale in colono: vt in §. hic alleg.

1 *Vſusfructus cuius morte pereat.*
2 *Tranſmiſſibilis contractus.*
3 *Societas tacitæ coita & in quibus.*

a Mortvo. [a] In glo. proprietatis. in fi. in hoc dicas, quòd
1 ſemper vſufr. † perit per mortem illius, in cuius perſona conſtitutus eſt, ſed ſi conſtitutus eſt in perſona vnius, & ille voluntate proprietarij transferret in alium, tunc videtur reuocatus. ſic intelligunt doc. l. ſi domina. alleg. in glo. & hoc obtinet, vbi ius vſusfru. conſtituitur vel ſimpliciter, vel ad tempus. ff. fa. erc. l. & puto. §. 1. Sed ſi fructus vendãtur, vel locen
2 tur vſq; ad tempus, non video, quin talis † cõtractus tranſeat ad hæredes, vt ſi quis receperit caſtrum cum pertinentijs & fructibus vſq; ad certos annos. vnde aliud eſt ius vſusfructus, aliud ius, vel cauſa recipiendi fructus alicuius rei, ff. de vſufr. l. arborib. §. vſusfructuarius. & ibi de hoc C. de pe. bo. ſub. l. 1. & ibi etiam. In glo. vt C. eo. l. viam. in fi. Spec. tenet idem de iud. §. generalia. verſ. ſed nunquid. Pet. de Bel. per. dicit idem, quod glo. quando vnus principaliter conduxit hoſpitium: &
3 poſt aſſociauit alios, & ad hoc † quòd non ſit ſimplex conductio, imo ſocietas, adducit l. ſi ſocrus. ff. de iur. do. de qua ego mihi non cauiſſem: & tamen bene facit, quia quamuis æſtimatio venditionem faciat: tamẽ propter ſocietatem, quæ eſt inter vir. & vxo. non conſideratur vt ſimplex venditio, imo ſapit naturam dotalem, quaſi eodẽ modo. ff. pro ſocio. l. adeo & l. verum. §. in hæredem. vbi nõ inſpicitur natura ſocietatis tantum, per quam non ſuccederet hæres ex pacto, imo ex natura conductionis. imo melius facit per contrarium, quia in conductione vectigalium nedum cõtrahitur conductio, imo & tacita ſocietas, quæ impedit non ſuccedere hæredem, niſi ex pacto. ergo idem hic, quoniam nedum contrahitur conductio, imo & ſocietas, quæ impedit &c. dic tamen, quod hoc caſu, ille poteſt prohibere, & non alij ſi tamen prohibere nõ vult: alij poſſunt eum ad hoc cõpellere per actionem ex conducto. & idem dicit in caſu, quo omnes ſimul conduxerunt, credit tamen, quod ſi ſubſtitutus ſit idoneus, debeat eum recipere. ff. de conſt. pec. l. qui autem. §. ſi quis. cum eis non noceat, & alijs proſit. ff. de euictio. l. in creditore. de rei ven. l. in fundo. ſecundum eum pro quo facit. ff. eo. l. idemq;. hæc ſunt vera, vbi in conductione actum eſt tacite vel expreſſe quod communi burſa debeant viuere, alias non. Vel dic quòd communis habitatio facit præſumi ſocietatem tacitam. ff. de his qui deie. l. 1. §. fin. iunge infra titu. 1. in prin. §. fin.

a Adnotatio. Mortuo. Contractus locationis ad hæredem tranſit. Ang. Vide hic Ang. qui ſupplet ad hunc. §. quod Ioan. Fab. omiſit.

De ſocietate. Rubrica.

Optimè proſequitur ordinem, quem fecit nominando contractus, qui conſenſu contrahuntur ſupra de obli. quæ ex conſenſu. ſed non proſequitur in ordinem ff. orum. nec C. vbi præcedit titulus, mandati. & ſequitur pro ſocio. poſt de contrah. empt. ſed hic econtra, ſequendo ordinem, quem poſuit in d. ti. & qui eſt in l. conſenſu. ff. de act. & obli. Et no. quod ff. & C. nominat actionem pro ſocio, in rub. hic contractum, vt pueri melius intelligant. &c.

1 *Societas omnium bonorum quo coita.*
2 *Societas qui deprehendatur.*
3 *Societas an cohabitatione contrahatur.*

a Societatem. [a] In glo. etiam. in fi. iſtud vltimum verbum multum addit, quia quandoq; contrahitur ſocietas, ſine quæſtu: vt inter ſcholares, vt ſupra prox. ti. §. fi. In glo. omnium. ibi cũ dicit: expreſſe. Quid ſi nil fuit expreſſum,
1 ſed duo inter † ſe ſocietatẽ coierunt, nec declarauerunt aliud? Ego credo, quod videatur ſocietas coita omnium bonorum, quo ad hoc vt communicentur inter eos, quæ ex quæſtu prouenient. l. coiri. Sed vbi expreſſe, tunc omnia vndecunque. ff.
2 eod. l. 3. §. 1. † Sed quid, ſi non appareat ſocietatem fuiſſe coitam verbis expreſsis nũquid eſt ſocietas, ſi per aliquot actus extrinſecos appareat de præſumpta voluntate? non videtur ff. eo. l. vt ſit. Hæc quæſtio fuit quæſita ſupra de ob. ex conſenſu. & Spe. aliquantulum tangit hoc in Spe. de iud. §. generaliter. ver. hoc etiam. & non video, ſi poſsit depræhendi per euidentia ſigna tacitus conſenſus, quin ſit ſocietas, cum contrahatur conſenſu, & in obligationibus, quæ conſenſu cõtrahuntur, non eſt opus verbis, vt ſcripſi ſupra tit. de oblig. quę
3 ex conſenſu. † Quid enim [b] ſi ſimul habitauerunt diu, & om
b nia bona ſua ſimul habuerunt, & communibus expenſis ſine computo vixerunt, & negotia ſua promiſcue egerunt, cur nõ pręſumitur ſocietas, quę etiam ex communi habitatione pręſumitur? ff. de his qui deie. vel effu. l. 1. §. fin. & maxime, ſi ita fecerint per plures annos. C. de fideic. l. 1. ff. de proba. l. procula. ff. eo. l. cum duobus. §. ſi fratres parẽtum [alias eſt lex & ita interpretatur conſuetudo in patria cõſuetudinaria quando fuerũt per annum & diem, & facit ad cohabitationem in ſeu. de beneſi. ſeu. & qualiter frater in ſeu. ſuc. c. 1. & de iſta poteſt intelligi. ff. eo. l. ſocietatem coire. in eo quod dicit re. In glo. hoc eſt verum. vbi ad vnam rem adijcitur. ſed vbi ad vniuerſitatem, eſt collectiuum plurium, verum eſt, quod de vniuerſitate prædicatur quaſi de vno. ff. de re. iu. l. in toto. & alibi. In gl. item alijs duobus. in fi. ſcilicet emendo in ſpecie, vt equum morellum talem quando ego ſtudebam in Monte-peſſulano, erant tres vel quatuor laniones ad emendum vnũ bouem, vide ſupra in prox. additione.

Adnot.

a Adnotatio. Societatem. Diuide hunc ti. ſecundum Are. & ſumma, vt idem.
b Quid enim. Vide Ale. in conſi. 24. viſis dubijs. num. 6. 2. vol. & conſi. 48. ſuper extractio. nume. 4. volu. 1. item in conſi. 17. in volu. conſideratis. num. 1. 2. 4. & 6.

2 Societatis lucrum qui partiendum. & 2.
3 Adiectus, non eſt ſocius.
4 Pecunia ſocialis cui pereat.

1 E t Quidem. † In glo. ſic. ff. de hær. inſt. in ſi. gl. Quid er-
go, ſi capitalia ſint inæqualia? glo. videtur ſupponere, quòd
lucrum non erit æquale. Quid ergo erit? videtur quod pro
quantitate pecuniæ, ſeu capitalis debent diuidi. & hoc, ſi ſint
eiuſdem induſtriæ & operæ: omnia enim bonus iudex debet
attendere, ſicut faceret bonus vir. ff. eo. l. ſocietatem mecum.
2 & concor. ad hunc. §. ff. eo. l. ſi nõ fuerint. & quod ibi no. † In
glo. computatio. Verbi gratia, ambo habent ſimul 24. in capi
tali, lucrati ſunt 12. volunt diuidere. ille qui habet duas par-
tes in lucro habebit octo de lucro, & ita habebit 20. tam pro
capitali quam pro lucro. alius qui habet tertiam partem ha-
bebit quartam 12. pro capitali. & ita habebit 16. & hoc, vbi
capitalia ſunt æqualia, ſecundum Pet. de Bel. per. In glo. hæc
pacta. in ſi. hæc non videtur approbanda, quia ſi conuentio
valet, eſt ſocietas. hodie videtur ſecundum ſidem, ꝙ non va-
leret talis cõuentio, ſicut eſt in iſto. §. ſecundum intellectum
Io. quia eſſet vſura. & de hoc vide in ſum. Hoſ. de vſu. §. an ali
3 quis. circa medium. Sed quid † ſi duo ſocij receperunt tertiũ,
cauſa habendæ ſuę gratię, qui nõ ponit operam nec pecuniã,
ita quòd lucrum tantum ad ipſum pertineat? glo. dicit quòd
non eſt ſocius, vt not. ff. eo. l. 3. §. ſi. Sed quid, ſi vnus ponit pe
cuniam, alius operam, nunquid erit pecunia communis? glo.
dicit quòd ſic. C. eod. l. 1. Sed doct. Bono. contra, vt ibi nota-
tur per Cy. per l. cum duobus. §. damna. & §. ſi in coeunda. ff.
eo. quæ opin. poſſet eſſe vera in ſocietate vnius rei, ſed in ca-
ſu quo vellent eſſe ſocij omnium bonorum. opi. glo. eſt vera:
vel etiam ſi vnius & certæ rei. ff. eo. l. ſi id quod. §. 1. in princ.
4 † Item cuius periculo, perit pecunia? glo. dicit quòd pericu-
lo illius, qui tradidit eam, vt ibi no. Sed quidam doct. dicunt
quod periculo vtriuſq;. vt d. l. cum duobus. §. quidam quod
poteſt eſſe verum, ſuppoſita opi. glo. in quæſtione præceden.
pro vera. In glo. no. totum. gl. alleg. ſabulam Aniani, ego ne-
ſcio quis ſuit ille Aniani. hanc tamen ſabulã inuenies in lib.
Aeſopi, vbi dicitur, quòd cum leo, ouis, capra, & iumenta ſe
ſociaſſent ad venandum, ceperunt ceruũ qui debuit diuidi in
4. partes. leo dicit, ꝙ primam partẽ debebat habere cauſa ho
noris ſecundam, propter maiorem laborẽ, quem adhibuerat
tertiam, iure ſuo, tanquã ſocius & qui quartã vellet non eſſet
ſuus amicus. ex quo ſequuntur verſus prouerbiales optimi.

Ne fortem ſociet fragilis, vult fabula præſens,
Nam fragili, fidus ne ſciet eſſe potens.

Vnde Salo. nihil cum potente communica. quid enim caca-
bus, ad ollam?

1 Societatis natura.
2 Verſum quid dicendum.
3 Eadem quæ dicenda.

a I l l v d. [a] In glo. not. eandem eſſe rationem. in ſi. l. com-
modiſsime, nihil facit ad notabile, quia ibi eſt caſus omiſſus
b diuerſus [b] non contrarius. Sed facit contra hunc §. quia pro-
uiſio facta in vno, non debet ad alium extendi, ſed hoc verũ,
niſi natura negotij, & rationis identitas hoc faciat, ſicut hic,
1 nam † natura ſocietatis requirit ęqualitatem, quia vim frater
nitatis obtinet, vt l. verum. ff. eod. ideo, quod in caſu expreſſo
lucri detrahitur per identitatem rationis, vel aliũ caſum, qui
etiam de natura negotij requirit ęqualitatem cũ caſu expreſ-
ſo. in l. commodiſsime. de lib. & poſth. omnia iſta ceſſant. Et
eod. modo poteſt reſponderi ad l. ſi quis negotia. ff. de neg.
geſt. ibi enim damnum pertinet ad gerẽtem, propter culpam
ſuam, quæ ratio non poteſt extendi ad lucrum quia ex culpa
ſua, non debet lucrari. Et eodem modo reſponde ad l. ea lege
ff. loc. ibi enim ex culpa damnum patitur: quæ quidem culpa
non debet eſſe cauſa premij, nec lucri, vt ff. de neg. geſt. l. ſiue
hæreditaria. ff. eo. l. ſed & ſocius. Sed magis ob. ff. de in rem
ver. l. ſi ſundum. ſed ibi propter naturam actionis, quæ deſi-
2 derat † verſum eſſe realiter. Conſtat autem verſum ſolum-
modo de rebus creditis, quanti ſundus emptus ſuit, & non
plus: quare in plus actio de in rem verſo, competere non po
3 teſt. Conclude ergo, quòd eadem † eſt diſpoſitio, vbi natura
negotij, & rationis identitas, hoc expoſcunt.

a Adnotatio. Illud. Particula adiecta in lucro tacite, videtur adiecta in damno Ange.
b Diuerſus. Et procedit hæc regula: ſiue quo ad cognitionem, vt l. 1. ff. qui ſunt ſui vel alie. iur. ſiue quo ad iuris diſpoſitionem, vt eadem ſit natura: vt hic & l. diem. §. ſtari. ff. de arb. ſiue: vt ſit eadem natura. ſcilicet per contrarium: dummodo natura negotij, & identitas rationis hoc expoſcat: vt hic per doct. vnum not. ſecundum Ang. hic Bar. Dyn. Raph. & Ioan. de Imo. per iſtum text. & per illum. in l. quis poterat. ff. ad Treb. quod ſi vnus ex ſocijs vadit ad Venetias pro mercantijs inuito altero ſocio, ſuo tamen periculo: quod ſi lucratur: non tenetur lucrum communicare, ſi alter ſocius non voluerit pati damnum.

1 §. manet ſenſus. & 2.
3 Socij dolus quando arguatur.
4 L. nemo ſenſus.

M a n e t. In glo. id eſt, omnium. ſemper glo. repræhen-
dit text. in hoc articulo, dic, vt ſupra circa princ. In gloſ. no.
1 hic quinq; modos. in fin. Item dic, quòd iſte † verſus obtinet
in tribus caſibus, quando dolo, vt hic, quando abſenti quan-
do intempeſtiue. & ita intellige, quod no. ff. eo. l. ſed & ſocius
§. ſi abſenti. eo. tit. l. actione. §. diſimus. Alias aut poſt renun
tiationem, vnuſquiſq; ſibi acquirit: vt ſupra in prin. huius. §.
Sed opponitur, quia vbi agitur de dolo, vel fraude, ille cenſe-
tur fraudem committere, qui alienat: non qui cõditione ac-
quirendi non vtitur. ff. quę in frau. cre. l. quod autem. in prin.
de col. bo. l. 1. §. confertur. ff. eod. l. nemo. §. 1. Præterea vbi
quis ad promiſsionem ſui facit aliquid, non cenſetur dolus,
imo lex talem dolũ cõſuluit. ff. de leg. 2. l. cum pater. §. Titio.
2 de neg. geſt. l. atqui natura. §. cum me. Præterea, † verſus iſte
intelligitur, vbi alias iuſte renuntiaret ſocietati, niſi eſſet do-
lus, alias iſtud membrum eſſet vnum, & idem cum alio, quan
do intempeſtiue, nec oporteret fieri mentionem de dolo.
Tunc arguitur. certum eſt, quod nullus videtur dolo facere,
qui ſuo iure vtitur. ff. de reg. iur. l. nemo videtur. cum igitur
ſocius iuri renuntiare poſſet, quomodo committit dolum,
vtendo iure ſuo, renuntiãdo ſocietati, ad ſui prouiſionem &
non acquirendo ſocietati? nam contra videtur per iura præ-
dicta. Ad primum poteſt dici, quod vbi contractus præcedit.
vel materia, quæ obligat ad acquirendum ſecundum bonam
3 fidem: tunc † eſt dolus niſi acquirat, & tenetur, ff. de hæred.
ven. l. 2. §. non ſolum. de peti. hæred. l. ſed & ſi lege. §. perin-
de. ſed in legibus contrarijs, talis materia non procedit, nam
in l. qui autem. nulla præcedebat materia, quæ obligaret, non
acquirentem ad acquirendum. Item nec in §. confertur. ſu-
4 pra alleg. Item nec in l. nemo. quo † ad hoc, de quo ibi tra-
ctatur, videlicet quo ad hoc, quod debeat priuari illo bene-
ficio, ne conueniatur, niſi inquãtum facere poteſt, vnde quaſi
omnes leges tangentes iſtud propoſitum, in diuerſis contra-
ctibus, loquuntur, & habent ſuas diuerſas & ſeparatas ratio-
nes. vt no. in l. qui autem. ff. de regul. iur. l. non fraudantur. de
iur. fiſ. l. quod in fraudem. Item ad §. Titio. & ad alias leges
concor. potes dicere, quod ibi illa prouiſio permittitur, quia
non fit principaliter in damnum tertij. Et ad l. nemo. potes
dicere, quod obtinet, vbi ſuo iure vtitur, ſine læſione alte-
rius, vt ibi not. in fin.

1 Hæredibus caueri licere.
2 §. ſoluitur. reſtringi.
3 Societatem iuratam morte non extingui.

a S o l v i t v r. [a] In gl. ſcilicet vt duret. in ſi. facit ad hunc
§. ſequentem, ff. eo. l. actione. §. renuntiare. cum ſequen. Sed
pro Deo, quæ poteſt eſſe ratio, ꝙ ſocietas nõ tranſeat ad hæ-
redem, ſaltem ex pacto vel conuentione, cum omnes contra-
1 ctus transferantur ad hæredes, & † quiſque poſsit paciſci hæ-
redi ſuo? imo & in dubio hoc præſumitur, vt l. ſi pactum. de
prob. ff. de act. & obli. l. in contractibus, & contractus legem
ex con-

ex conuentione partium accipiunt: vt ff.depoſi.l.1.§. ſi conuenerit. Item & in fundo vbi tantum vel maius ligamen eſt, poteſt paciſci hæredibus. in feu.de eo qui ſibi & hære. maſc. &c.c.1. Ego neſcio, niſi quod leges, ideo hunc contractũ reſtrinxerunt, propter lites euitandas, quas communio parit, vt l.cum pater.§.dulciſsimis.de leg.2. & ne libertas de ſupremis iudicijs conſtringatur.ff.eo.l.cũ duobus §. idem reſpondet ſocietatem. [alias eſt ſub lege, ſi fratres.] Item quid dices in contrarijs, nunquid morte vnius confratrum diſſoluuntur? Videtur quòd ſic: quaſi ſit quædam ſocietas, & ſic obti-
2 neat iſte.§ Ego † hoc non credo, quòd obtineat in ſocietatibus, quæ corpus reputantur, quia illæ etiã remanent in vno. ff.quod cuiuſque vniuer.l.ſicut.§.fin.& de illa ſocietate loquitur eo.l.titu.l.1.Sed ibi loquitur in ſocietatibus quæ fiunt ad quæſtum, & lucrum, vt apparet: quia illa ſocietas non permittitur paſsim, vt ibi: ſed hic loquitur de ea, quæ conſenſu contrahitur. Sed quid dices, decem ſocij iurauerunt ſibi fide-
3 litatem in itinere Romano, vel Hieroſolymitano, vnus moritur nunquid alij liberati ſunt iuramento? Videtur quòd ſic, per hunc §. Ego non credo: quia ibi nedum fuit ſocietas, imo iuramentum ſingulare, & mutuum hincinde, quod durat. & facit quod dixi ſupra tit.1.§.fi. Sed quid ſi aliquis contraxit ſocietatem, ſibi & hæredibus, iuramento hincinde appoſito: forte de iure canonico, iuramentum facile tenebit in perſona hæredis, nec viui poterunt contrauenire, extra de iureiur.c.cum contingat.

a Adnotatio. Soluitur. Morte vnius ſociorum. Item interitu rei: vel publicatione bono. item ſi vnus ex ſocijs bonis ceſſerit: ſoluitur ſocietas.

Item si. In gloſſ. vt duo. hoc verũ, vbi cœpiſſent certum vinum in ſpecie vendendum, alias autem, ſi cœpiſſent tabernam pro emendo, & reuendendo, duraret vſque ad tempus conductæ tabernæ, ſi eam conduxiſſent, vel quandiu lucrari poſſent. ſic, quod renuntiatio eſſet tempeſtiua. vide ff. eo.l.ſi conuenerit.§. inter. & l.actione.§. item ſi ſocietatem.

Publicatione. In glo. ſic.ff.eod.in fi. hoc non videtur verum, cum ſocietas ſit de iuregen. ſupra de iure nat. §.ex hoc iure. & deportatus non amittit ea quæ ſunt de iuregen.ff. de pœn.l. quidam. de bonis damna.l. ſed ſi alia. & iunge infra proxi.§.

Item ſi quis. In gloſſ. q.d. idem videtur in deportato. nam ſibi quærit, poſt deportationem.ff.mandati.l. ſi mandauero.§. is cuius. de leg.3. ſi deportati ſeruo. Præterea non amittit illa, quæ ſunt iuriſgentium: vt ſupra dictum eſt, ſed in damnato in metallum, poteſt eſſe glo. vera.

2 *Actio directa quando habet contrarium.* 2.3.
4 *Societatis actio duplex, & vtriuſque locus* & 5.
6 *Famuli damnum quando, an & præſtet dominus.*
7 *Societati ob prodigalitatem renuntiandum.*

a Socius. a In glo. quæ eſt directa. ibi, §. ex quibuſdam.
b b ſed cur non eſt directa, & contraria, ſicut mandati, & depoſiti? dixit Petr.de Bellaper. quòd vbi ſunt alia officia trahen-
2 tium: tunc eſt reperire directam, † & contrariam, aliud eſt enim officium mandantis: aliud mandatarij. Item aliud deponentis: & aliud depoſitarij: & ideo eſt reperire directam, & contrariam, non ſic inter ſocios, quòd vterque principalis, & vterq; tendit ad lucrum: & ſic vterq; habet directam. Sed contra: quia diuerſa ſunt officia emptoris, & venditoris, & ex vno contractu oriuntur duæ actiones, & quælibet eſt directa gloſ. facit vim in nominibus.ff. de actio.& oblig.l.conſenſu. quòd vbi eſt vnum nomen vt ſocius, eſt directa. Sed vbi nomen deſcendit a nomine, vt mandatarius, a mandan-
2 te, vna eſt directa, alia contraria. † Sed hoc non eſt verum: quia in tutela eſt vnũ nomen, videlicet tutor. & tamen ſunt duæ actiones, vna directa, alia contraria: propter quod dicas, quòd in contractibus, in quibus vna pars tantum alij ob-
3 ligatur ab initio de ſui natura, eſt reperire directam, † & contrariam, vt in depoſito, mandato, pignoratitia, & alijs in quibus ille, qui tenetur directa ſtatim de natura contractus obligatur, vt depoſitarius, & creditor ad reſtituendum: mandatarius ad implendum mandatum, ideo iſte tenentur directa, quia contractus natura hoc habet. Sed quod ipſi obligentur, hoc prouenit poſt contractum initum, & ex quodam accidenti, idcirco datur contraria, non prima directa, cum nõ ſit ab initio nata, de natura contractus, nec obligatio ad eam gignendam, ſecus in ſocietate, vbi ab initio de natura contractus vnus alij obligatur, & æque principaliter, ideo æque competit actio. Sed hæc ratio poteſt impugnari per illa, quę dicam infra mandati.§.recte. vide ibi. & caue, quia in actione pro ſocio. credo, quòd oritur vna ſola, quæ vtrique competit, vt patet in §.ex quibuſdam. alleg. in gloſ. bene tamen reperitur quandoque vtilis, vt ff.de ijs qui dene.l. perceptione. In fi. eiuſdem gloſſ. dicas, quòd ille caſus non eſt ſpecia-
4 lis. Vnde actio † pro ſocio quandoq; datur pro ſingularibus, vt res empta ponatur in communi.ff.eo.l. ſi quis ſocietatem. non enim alter alteri quærit. ff. de fur.l. ſi quis vxori.§. ſi ex duob. niſi ſint correi.ff. de arbit.l. ſi duo. ſi quis cau.l. ſi duo. de lib.le.l.4.§. fin. vel niſi ratum habeat factum ſocij.ff. eo.l. iure. vel niſi ſit magiſter ſocietatis.ff. de pac.l.item magiſtri.
• & hoc ſingulare oritur durante ſocietate. Verbi gratia coiuimus ſocietatem ad emendũ aliquid, & mercandum, ego ſolui totum pretium, agam pro ſocio, vt reddas medietatem durante ſocietate.C.eod.l.2.& idem in pluribus caſibus, vt patet.ff.eo.l.cum duobus.§. idem reſpondit. cum.§. ſequenti.
5 alias eſt ſub l.ſi inter fratres. † Sed generalis oritur finita ſocietate, vt d.l.tandiu. & ibi per omnes. & iunge infra titu.2. §.item ſi inter aliquos. in glo.niſi aliter. in fin. Sed ſi vnus lucrum fecerit in vna re, per diligentiam ſuam, & alius, damnum per culpam, non ſit compenſatio.ff. eod.l. non ob eam.
6 † Pet.quærit hic, ſi famulus alterius ex ſocijs dedit damnum, vtrum dominus eius teneatur? ipſe diſtinguit, an famulus ſocij fuit talis, de quo præſumebatur, quod faceret damnum, & tunc teneatur, alias non. alleg.ff. commod.l. eum qui.§.fi. locati & cõducti.l. videamus. iunge infra de noxa.circa prin. Et hæc faciũt ad illam quæſtionem, ſi mittam tibi pecuniam per nuntium, & eam perdit, cuius periculo perditur: de quo no.ff.eo.l.non ob eam. in qua diſt. vt ibi no. faciat ad hoc eo. titu.l.de illo.§.1.in gloſſ. ante. in fin. Ego credo, quòd hoc idem in ſocio. nam ſi diligentior factus ſit ſolito, credo quòd debet talem diligentiam, qualem nunc. ſed ſi negligentior, vel non diligentior. qualem ante alias eſſet mala fides. In glo. ſic ſupra in fin. Quid ſi credebatur diligens, & ſapiens:
7 nunc apparet prodigus? poteſt † dici, quòd ſi fuit ab initio iuſtus error, vel ſi mutauit ex tunc conditionem ſuam in peius, quod poſſet renuntiare ſocietati.ff.de ſolu.l.ſi cum Cornel. de confir.tut.l.pater.& vtilitatem.C.de ſponſ.l.fin. Petr. dicit hic, quod ſi ſint plures ſcholares in eadẽ domo, & vnus vult introducere alium, alijs inuitis, quod non poteſt, vt ff. eo.l.quicquid. & ſi ſit vnus qui ſit rixoſus, & turbat alios, vel non vult facere ſeptimanam ſuam, alij poſſunt agere pro ſocio, vt compellatur facere quod debet per l.perceptione.ff. de his qui deiecerunt, ſæpius allegatam. Ipſe tamen audiuit a ſapientibus, quod haberet locum actio ex conducto contra locatorem, vt ipſe ageret contra ſcholarem ex locato.ff. ad leg.Rhodiam de iactu.l.2.§.1.Satis poteſt dici, quòd competat pro ſocio vtilis, vt dixi ſupra tit.1.§.fin. & agetur, vt expellatur.ff.eo.l.ſi conuenerit.§.fin.

a Adnotatio. Socius. Socius tenetur de leui culpa. vel de tali diligentia: qualem in ſuis rebus, eſt ſolitus adhibere.h.d. vſque ad fin.titu.
b §.ex quibuſdam. An, & quando detur actio directa, ab vtraque parte: vel vni directa, & alteri contraria, Ang.hic remittit ad glo. in l.conſenſu. in fin. ff.de act.& oblig.& ibi Bar. ſubſequenter ponit concluſionem Bart. ibi, concludo igitur. Item in 2.& 3.colum. format plures, vtiles quæſtiones: quas vide, apud eundem.

De mandato. *Rubrica.*

Proſequitur ordinem text. ſui non tractatuum.ff.& C. ſicut dixi ſupra titu.1.in Rubrica.

1 *Mandatum tua gratia non ſuperfluere.*

2 MANDATVM. [a] In glo. imo videtur. in fin. ſic
videtur, quòd diuiſio text. ſit inſufficiens. Sed
videtur poſſe dici, quod vbi mandatur gratia
mea, tua, & aliena: mandatū tuum eſt ſuperua-
3 cuum, igitur ſupereſt, mea, & aliena. † Sed cer-
te ita potes dicere, quādo mandatur tibi tua, & mea, vel tua,
& aliena, quia quo ad te facit membrum, & non eſt ſuperua-
cuum, & tamen deberet eſſe ſuperuacuum, ſi reſponſio illa
eſſet vera. Sed poteſt dicere, quòd in exemplo. Ioan. eſt ſu-
peruacuum, mandatum quo ad te, quia quo ad te, & partem
tuam, eſt tantum tua gratia, conſiderata parte tua, quæ per ſe
debet conſiderari. ff. de condi. & demon. l. qui hæredi. §. fi. de
ſtip. ſeruo. l. proinde. §. 1. Sed vbi mando tradi pecuniam ſub
vſuris gratia tua, & mea, vel tua, & aliena, non eſt conſidera-
re talem partem intellectiuam per ſe, quæ tantum tua, ſit nō
coniungas multa hic. In gloſ. ſcilicet mandantis. in fin. quia
habebit duos obligatos, quod eius intereſt. ff. de lib. leg. l. 3.
In gloſ. ſcilicet fideiuſſor. non tamen præſumitur nouatio in
dubio. C. de nouatio. l. fi.

a Adnotatio. Mandatum. Ponit hic Ang. quando quis ex conſilio obligetur, ibi, in glo. obligatio.

2 *Conſulens, quando, & an teneatur. & 1. 5.*
3 *Teneri non contradicentem.*
4 *§ plane. explicari.*
6 *Mandati, & conſilii diſcrimen.*

TVA Tantum. In glo. no. bonam regulam. in fin. de hoc
extra de reg. iur. c. nullus eſt conſilio. bene poteſt ſic diſtin-
gui, aut conſilium datur cōtrahenti, aut delinquenti. Primo
2 † caſu, aut non erat alias contracturus, & tenetur ff. eo. l. ſi re
munerādi. §. ſi tibi. ver. plane. de hoc vide plenius infra in ad-
ditione, ſcilicet illa. aut erat alias cōtracturus, & tunc de frau
dulento tenetur, vt l. quòd ſi cum ſcires. ff. de dolo malo. &
l. 1. de proxe. & regula conſilij. de alio non, vt hic cum con-
cor. ſecundum eum, & hoc niſi præberet conſilium, vt aduo-
catus, quia tunc tenetur de imprudentia, vt dixi ſupra ex qui
bus cauſis ma. §. eadem. & §. fin. vel intellige illum. §. plane.
vt dicam infra, §. adeo. Secundo caſu, quando conſilium da-
tur delinqnenti, diſtinguit Dy. aut non erat alias facturus, &
tenetur, vt l. non ſolum. ff. de iniur. aut erat facturus, & tunc
aut præbuit conſilium, & non opem, & tenetur, aut opem ſi-
ne conſilio, & non tenetur, aut conſilium & opem: & tene-
2 tur ſecundum eum. † Sed obſt. quod ex ſolo conſilio non te-
neatur, de quo articulo ſolum hic agitur. & l. ſæpe. in fin. ff.
de verb. ſign. ff. de fur. l. ſi quis vxori. §. neque verbo. glo. vide
tur velle in d. l. ſæpe. quòd ex ſolo conſilio teneatur furti, ſi
fur non erat alias facturus. & idem videtur velle in d. §. neq;.
Ego credo, quòd in actione furti ſit aliquid ſpeciale. nam fur
tum non committitur ſine contrectione, & ideo non credo,
quòd dando conſilium ſolum verbale, quis committat furtū,
niſi opē tulerit, vt dictis legibus. Nec diſtinguo, an eſſet alias
facturus, vel non. nec video, quid mouit gloſ. & Dyn. ad di-
a ſtinguendum. a In alijs criminibus credo ſimpliciter, & indi-
ſtincte, quod conſulens tenetur illi qui damnificatus eſt, quia
tale conſilium non poteſt eſſe, quin ſit fraudulentū, & de con
ſilio frauduloſo quis tenetur per regulam iuris, vt patet ex-
tra de homi. c. ſicut dignum. ibi plene per doct. ſed non tene-
tur ei cui dedit conſilium infra. eo. §. illud. ff. eod. l. ſi remune
randi. §. rei turpis. & hoc vbi factum, & læſio fuit ſubſequuta.
alias ille, contra quem datur conſilium, agere nō poteſt, cum
ſua nil interſit. ff de iniur. l. item apud. §. ſi curauerit quis. ni-
ſi in caſu. C. de fur. l. ſi quis ſeruo. infra de oblig. quæ ex deli.
3 §. vnde. Quid ſi non dedit † conſilium: ſed quando tractaba-
tur fuit præſens, & non contradixit? Videtur teneri, & vide
quod notatur extra de homi. c. Petrus. & vide infra de oblig.
quæ ex deli. §. interdum. & quod ſcripſi C. de epiſ. & cle. l. ra-
ptores In glo. non aliter. ibi, cum diſtinctione, ſcilicet illa: an
eſſet alias facturus, vel non. & hanc ſequitur Azo, in d. §. pla-
4 ne. & † caue, quia ibi loquitur in mandato, & ideo ſupple ſu-
per text. adeo hæc vera ſunt, vt ex mādato facto, gratia man-
dantis, quis non obligetur, vnde credo, quòd iſte §. non obti
neret, ſi mandans non mandaret, ſed conſuleret. Verbi gratia
conſulo tibi, quòd mutues pecuniā ſub vſuris talib. nam tunc
5 non credo, quòd † conſulens teneatur, etiam ſi alias facturus
non eſſet, niſi appareret de fraude, nam licet verbum mādo,
ſit verbum obligatorium quando alias facturus non eſſet, ta
men verbum conſulo, non eſt, niſi fraus intercederet in regu
la conſilij. Et ideo ſalua reuerentia Dyn. & aliorum, hæc iura
nihil faciunt ad regulam conſilij, nec per hunc. §. debuit di-
ſtingui. imo eſt vera indiſtincte regula, quando cōſulitur con
trahenti. nec §. plane. nec. l. 2. ff. eo. nec iſte §. quicquā faciunt.
nam loquuntur in mandante, non conſulente, inter quos eſt
differentia, quando non erat alias facturus. & hoc directe di-
cit iſte. §. quando mandatur mere gratia mādatarij, magis eſt
conſilium, quam mandatum, & ob id non eſt obligatorium:
6 & nemo † ex conſilio mandati obligatur. expreſſe concluden
do, dico quod conſiliū non obligat, ſed mandatū obligat, vbi
non habet mere naturam conſilij, quia nō erat alias facturus,
quia ſi haberet mere naturam conſilij, non obligaret, & hunc
credo eſſe intellectum huius verſic. & verſic. plane.

a Adnotatio. Diſtinguendum. Vel di ſecundum Ang. quod vbi ſonat in delictum, non adhibetur diſtinctio, an do ... ſtitent conſilium, vel alias eſſet facturus, an non l. non ſolum. § ſi man ... ff. de iniur. ſecus vbi non ſonat in delictum: vt l. quod ſi cum ſcires. ff. de dolo malo.

1 *Mandatum turpe non tenet.*
2 *Sociatus arma perdita non luit.*
3 *Arma commodans, non recuperat.*

ILLVD. In gloſ. etiam ſi iuramentum: ibi cum allegat,
a vt in auth. ſcenicas non ſolum §. 1. [a] idem iure cano. extra de
b reg. iur. c. non eſt obligatorium. lib. 6. In fi. [b] e. glo. opp. ff. de
1 in rem ver. l. 3. §. necnon. dici poteſt, † quòd mandatum rei
turpis tendentis ad damnum tertij non tenet, ſed vbi tertius
non damnificatur, & eſt turpitudo tantū ex parte ſe obligan-
tis, tunc tenet, & valet obligatio. niſi in minore, vt l. ſi vero
non remunerādi. §. ſi adoleſcens. & in prodigo. ff. pro empto
2 re. l. ſi is, cum ſciret. Vel dic vt ibi no. † Pone ergo, quod ſcho
laris, qui habebat diſſentionem cum alio, mādauit tibi, quòd
venires cum eo cum armis, veniſti, perdidiſti arma, quia for-
te clientes, aut ſeruientes abſtulerunt tibi, qui ſemper inimi-
cantur ſcholaribus, maxime propter mulieres, nunquid man
dans reddere tenetur? Videtur quod non. quia turpiter facie
batis ambo. & in l. Iulianus. de vi publi. inc debatis. & hoc in
dubitatum, vbi mandauit [tibi,] pro aſſ[illegible]iendo, ſeu inuaden-
do. Sed quid ſi pro ſe defendendo ſi inuaderetur, quod vide-
tur licitum, iuxta ea quæ ſcripſi ſupra de iure na. §. ius autem
gentium? videtur idem. ff. eo. l. inter cauſas. § non omnia. de
hoc C. ad leg. Iul. de vi publi. quoniam multa. & ibi ſcr[illegible] fi. &
ibi gl. videtur tenere hanc partem, & facit quod no. ff. de neg.
geſt. l. quæ vtiliter. Inno tenet contra, extra de iureiur. c. ſi-
3 cut. & infra mandatario. Sed in commoditate, dicit bene,
quòd non recuperat. ff. commo. l. ſi vt certo. §. in locatario. vt
l. ſi quis domum. §. fi. ff. locati. l. quis domum. & §. nō omnia.
intelliguntur in damnis, quæ non erat veriſimile poſſe eue-
nire. dic plene, vt ibi. & vide quæ ſcripſi in d. l. quoniam

a Adnotatio. §. 1. vide Angel. hic, quærentem quid ſit contra bonos mores in glo. obligatorium
b In fin. Dic hoc verum, quando lædit tertium, alias valet etiam ſine iuramento. Angel. hic.

1 *Voluptariæ impenſæ, quando repetibiles.*
2 *Mandati fines quando excedendi. & 3.*
4 *Cauſarum recepta una ſola cognoſcenda.*
5 *Mandatum, quando, & an exceſſibile.*

a IS QVI. [a] In glo. ſed nec certe. in fin. [b] ſed ibi videtur
b fuiſſe ſpecialis prohibitio, ideo nil videtur facere cōtra Mar-
ti. vnde opinio Marti. nititur magnæ æquitati, nam iniquum
videtur, quod quis locupletetur cum aliena iactura. ff. de
inſtitu. l. ſi quis. §. fina. In hoc tamen videretur dicendum,
quod

ꝙ ſi expenſum fuerit in irrecuperabili, ſicut in voluptarijs
picturis, vel monumento, ꝙ tunc obtineat opinio gl. & doct.
1 Sed vbi res † extat, & bene valet pretium, de æquitate debet
dari exceptio, vbi non ſuit prohibitio expreſſa, & ſpecialis.
Item opponitur contra hunc §. ff. de relig. l. at ſi quis. §. idem
Labeo. Solu. dicas, quòd iſte §. cum concord. non obtineret
in cauſis pijs & neceſſarijs. Verbi gratia, tu qui diues homo
2 es † mandaſti mihi, quòd tuos alerem liberos, & non darem
eis, niſi obolum panis, & aquam, qui panis non ſufficeret ad
quartam partem victus, ego alui, & dedi ſufficientem vi-
ctum: certe inquiſsimum eſſet, ꝙ non repeterem, vt d. §. &
breuiter, vbi tranſgredior fines mandati in caſu, quo tu ne-
ceſſe haberes facere, & eſſet crudele non facere, non obtinet
iſte § imo ſi te inhibente ſecero, poſſum agere: vt dicto §.
3 †Item credo, ꝙ nõ debeam ſeruare fines mandati, vbi mãdas
mihi aliquid, & ego ſcio te errare, & te maius ius habere.
Verbi gratia, feciſti me procuratorem generalem, mandans
mihi ꝙ exigam tm̃ a Titio, in quo tibi tenetur, apparet mi-
hi, quod in plus tenetur, certe totum debeo exigere, & gene-
raliter vbi mandás damnũ tuum, & ego credo te errare, non
debeo ſeruare fines mãdati. C. de ca. lar. ti. libro 10. l. fi. ſed de
beo ius tuũ, quale habes proſequi, ſi mãdatum ſe extẽdat ad
4 hoc, vel tibi reſcribere. & † facit, quod ſi plures cauſæ conti-
neantur in appellatione, & curia vná recipiat, committendo
cauſam, nec de alijs faciat mentionem, quod delegatus non
poſſet cognoſcere de alijs non contentis in reſcripto, quam-
uis contineatur in appellatione. de hoc no. Io. And. in nouel.
de appe. c. cũ cauſam, & facit quod not. in auth. de iudicibus.
§. audient. ff. de dam. infect. l. 4. §. duas. Item facit, quod ſi cui
mãdetur, qđ prouideat alicui de beneficio certi valoris, quod
poſsit prouidere de beneficio minoris valoris, quia in maio-
ri ſumma &c. vt hic, & ver. quod ſi minoris. Hoc non eſt ve-
rum, imo contrarium eſt expreſſum, extra de prebẽ. c. cui nõ
de ſacerdotali. lib. 6. qđ ca. vr̃ obſtare huic §. Solu. & aduerte:
quia in hoc aperitur valde intellectus huius §. Interdum
5 † quis mandat ſuũ negotium, quod tẽdit ad damnum, vel vti
litatem ſui: & tunc obtinetis ver. quia mandatarius nõ debet
mandatum tranſgredi, ſed intra fines poteſt melius & vtilius
facere, interdum mandatur aliquid, quod tangit præiudiciũ
tertij, & non mandantis, nec mandatarij, vt in caſu illius capi
tuli. ibi. n. præiudicatus illi, ad quẽ pertinet collatio benefi-
cij, tunc debet in terminis ſuis teneri, tanquam odioſum, nec
debet ampliari. nec reſtringi, quamuis forte eſſet vtile illi ter
tio, in odium impetrantis mandatum, vt d. ca. quod declarat
hunc ver. Item conſueuit quæri, an vbi plura mandantur, de
beant exequi ſecundum ordinem ſcripturæ, alias fit proceſ-
ſus nullus, de quo reperies ſatis per Archid. extra de officio
deleg. c. ſtatuimus lib. 6.

a Adnot. Is qui. Mandatarius, non debet excedere fines mandati: & quatenus excedit, non habet actionem mandati. h. d. Ange.
b In fi. Vide hic diſt. prolixam, quam ponit Ang. in ver. in gl. actionum.

1 *Actionis cauſa.*
2 *Mandati actio generalis.*
3 *Conſenſu ſtatim obligamur. fallit. 4.*
5 *Cauſam ſuperuenire ſat eſt.*
6 *Ceſſante intereſſe, actio ceſſat.*
7 *Res integra.*
8 *Pœnitere quando & an liceat. & 11.*
9 *Agendum ſine intereſſe non eſſe, qui accipiendum.*
10 *§. Recte ſenſus.*
11 *Gratia ex cauſa reuocatur.*

a R e c t e. In gl. ſpeciale. ibi, cum alleg. §. mandati. a idem
in commodato, depoſito, ſocietate & precario, vt ibi not. &
idem in contractibus innominatis. ff. de condict. cauſa da. l. ſi
pecuniam. dic vt ibi. & hoc niſi ſapiant donationem, vel tran
ſactionẽ. C. de tranſact. l. quamuis. ff. de dona l. Ariſt. & idem
in caſu ſpecialiſsimo. in feu. de feu. guar. ca. 1. de nau. feu. c. 1.
3 de feud. da. mi. valua. cap. 1. † Et not. quod non naſcitur hæc
actio, niſi cum intereſt, vt hic notatur & probatur in d. §.
mandati. cum §. ſeq. Sed videtur. quod nec tunc, ſed demum
finito mandato ad inſtar ſocietatis. C. pro ſoc. l. tandiu. Di-
2 cas, quod eſt reperire actionem mandati † generalem, vt
quando mando geri generaliter negotia mea, & de illa po-
teſt dici, quod demum oritur finito mandato, inſtar tutelæ.
ff. de tut. & ra. diſtra. l. ſi tutor. §. fi. Item ſingularem pro ſin-
gulis negotijs, vel præſtationibus ſingulis, & iſta ante manda
tum finitũ, vt d. l. tandiu. conſueuit dici in actione pro ſocio
vt ſ. ti. 1. §. fi. Sed contra eſt euidenter ſ. de oblig. ex cõſenſu.
vbi dicitur, quod ſufficit contrahentes conſentire, neque ali-
quo alio opus eſt, tu autẽ dicis mihi, quod opus eſt, quod in-
terſit, & tunc demum actio naſcitur, & ita ſupponis intereſ-
ſe, potius cauſam huius actionis, quã conſenſum, quod eſt ab
ſonum. Præterea, ſecundum hoc conſenſus ab initio nullam
parit obligationem efficacem, & ita erit ſimile mandatõ con
tractui innominato: vt ſicut in illo cõſenſus parit actionem,
demum re ſecuta, ita & in iſto, demum intereſſe ſecuto, vt l.
3 ex placito. C. de rer. permu. id † videtur contra mentem tex-
tuũ, & iurium. Poteſt dici, quod in obligationibus quæ con-
ſenſu contrahũtur ſtatim per conſenſum, contrahitur obliga
tio, & naſcitur actio ad complendũ, quod conuenit, vnde ſi-
cut in emptione contrahitur obligatio ſtatim efficax ex par-
te venditoris, vt tradat rem venditam, ex ea parte emptoris,
vt ſoluat pretiũ: ita in mandato cum mandatarius mandatũ
4 adimpleat. j. eo. §. mandatũ. Sed ſi † mãdatarius culpam com-
mittat ſucceſsiue, ex qua debeat teneri ad intereſſe, tunc inci
pit obligari. & naſci actio ad intereſſe illius, in quo cõmitti-
tur, ſed bene verũ eſt, quod obligatio, & actio erant natæ ab
initio, ad illud de quo præexiſtebat materia, videlicet ad im-
plendũ mandatũ, ſed nõ erat nata ad illud, quod nondũ erat,
ſed ad intereſſe, quod venit propter culpam, quæ nondũ con
tracta erat. Vnde pro ſingulis talibus, & pro temporibus qui
bus committitur, naſcitur ex conſenſu præcedente. ff. de ad-
mi. tut. l. tutorem qui tutelam gerit. & ita intelligi poteſt hęc
5 glo. & §. mandati. quem alleg. † Quid ergo ſi mandator egit,
antequam intereſſet, ſed poſt lit. conteſt. cepit intereſſe? dic
quod ſufficit. ff. eo. l. ſi mandauero tibi, vt a Titio. de pig. act.
6 l. ſi rem alienam. §. fi. † Sed quid econtra, ſi intererat tempore
lit. conteſt. ſed poſt deſijt intereſſe? Videtur quod nihilomi-
nus fiat condemnatio. ff. ſi quis cau. l. qui aũt. §. fi. de ſer. cor.
l. doli. §. fi. Sed contrariũ vr̃ verius, ſecundũ doct. per §. man-
dati. ſ. alleg. ad exhib. l. tigni. §. fi. Has quæſtiones mouent &
determinant docto. j. in fi. tit. in ſumma, & tñ de vltima vide
tur contra, per not. in l. tigni. §. fi. Sed opponitur, hic dicitur,
quod mandatum reuocari poteſt re integra, & dicitur res
7 † integra, b ſi mandatarij nõ interſit, quia tñ non poſſet reuo
b cari, ego oſtendo, quod idẽ eſt in quocunque alio contractu,
& ita nil ſpeciale in mandato, nec in depoſito, nec in alijs
ſimilibus in effectu, certum eſt, quod nullus poteſt agere ex
contractu, ẽt per ſe inito, niſi ſua interſit. C. de pact. l. ex con-
uẽtione. & C. ſine cen. vel. reli. l. 1. ff. loca. l. qui fundum ſ. de
inuti. ſtipu. §. alteri. ſemper igitur alter de cõtrahentibus pœ
nitere poteſt, ſi alterius non interſit: cũ ille cuius nõ intereſt
agere nõ poſsit, nec compellere partem, & ſic pœnitere po-
8 teſt. † Vnde ſicut in mandato pœnitere non poteſt, vbi partis
non intereſt, ita & in alijs, & ſicut in illo pœnitere poteſt, ſi
non interſit, ita vr̃ & in alijs quibuſcunque. Cur ergo dicitur
ſpeciale in mãdato, quomodo intelligitur l. illa ſicut? Reſpõ
deo, quod imo eſt magna diuerſitas in mandato, & alijs ſimi
libus. nam ſi ego reuocaui mandatum antequam tua intereſ-
ſet, & poſtea tua intereſſe incipiat, ego nõ teneor, quia lici-
tum eſt mihi per hunc §. non ſic in euictione, & venditione,
ſeu in alijs contractibus irreuocabilibus, nam ſi ego vendidi
tibi rem, & poſt mandaui, quod non faceres expenſas pro ea,
quia ego reuocabam, & tu nihilominus feciſti, teneor ad in-
tereſſe, quia reuocatio nihil facit, cum fieri non poſsit, per l.
ſi cui. eſt ergo differentia magna, intereſſe ſecuto poſt reuo-
cationem. Item & in multis caſibus alijs. nam ſi venditor
agat ex vendito, ad pretium contra emptorem, & emptor di
cat, pœnitet me emiſſe, & tu nullum intereſſe habes, quia ita
poteſt vendere alij, ſicut mihi, non eſt bona exceptio, quia
non eſt licitum pœnitere. Item de non intereſſe vendito-
ris non poteſt emptor excipere, quia venditor non agit ad
9 intereſſe, vnde illa iura, quæ dicunt † nõ poſſe agi, ni interſit,

loquuntur in actionibus, in quibus concluditur ad intereſſe:
quia tũc iuſte excipitur:agis ad intereſſe, tua non intereſt,er
go male agis. Sed vbi ego concludo ad pretium dandum,vel
rem promiſſam dandam:iura illa non tangũt, nec faciunt ad
propoſitum,nec opp. procedit in illa. Præterea in contracti-
bus in quibus non intereſt, illud, non poſſe agi,niſi contin-
gat,ꝙ pœnitere poſſit,ſed propter defectũ intereſſe. Vnde ar
gumẽtum nil facit contra, niſi conſiderato effectu:quia vt di
10 xi pœnitentia nil facit. † Itẽ cũ iſte §.generaliter loquatur,
ipſum generaliter intelligo,quacũque gratia mandatum fue
rit contractum.& ita not.in ſimili.ff. de condi.ob cauſam.l.ſi
pecuniam.in gl.no. niſi mandatũ contineret donationem.ff.
de do.l.Ariſto.Sed quid ſi in aliquo interſit, ſed tñ iu modi-
co adhuc tẽpore reuocationis, ſed poſt mandatarius fecit ex
penſas alias, nunquid tenetur mandans in expẽſis factis poſt
reuocationem?vř ꝙ ſic ſecundum hunc §.quia reuocatio nõ
valuit re integra,vt hic a contrario.non autem erat res inte-
gra,ex quo quantulumcunque intererat:vt infra proxi.§.no.
Et ſic videtur,quòd mandans ad omnes expẽſas teneatur, &
pro hoc facit l.quod Seruius. ff.de condi. cau.da. vbi non eſt
locus pœnitentiæ datis arrhis. ff.de procura.l.poſt litem.In
contrarium facit l.ſi pecuniam. ſupra alleg. vbi aperte con-
cluditur, ꝙ non obſtante hoc, ꝙ inceptum fuerat, eſt locus
pœnitentiæ,reddendo quod erogatum eſt: & tamen glo.vi
detur ibi cõtra tex.ſuũ:ſed illa glo. poteſt intelligi vbi vtriuſ
que gratia fuit contractum:tunc enim ex quo inchoatũ fue-
11 rat,† nõ eſt locus pœnitentiæ:ſecus ſi gratia mandantis tñ,
ſed ſi bene inſpicias,tex.loquitur vbi gratia vtriuſque.intel-
lige ergo hunc tex.ſecundum illum,vt poſſit reuocare ſoluẽ
do, ꝙ intereſt mandatarij,& hoc offerendo:ſed qñ morte re
uocatur,dicitur ſecus, ſi negotiũ eſſet ceptũ: quia mandata-
rius poteſt finire. & facit ad hanc differẽtiam ff.de ma.vind.
l.ſi pater.Quid ſi promiſit non reuocare,& iurauit?Non vi-
detur tenere promiſsio. ff. de preca.l.cũ precario.etenim ta-
les conuentiones ſunt contra naturam contractus. ff. de do.
can.mor.l.vbi.ſed argu.contra ff.commod.l.in commodato.
ſicut, & hoc credo, ſi gratia vtriuſque mandetur:& maxime
attento rigore iuris canonici de ca.contingat. extra de iure-
iur.& l. cum precario,loquitur in caſu ſuo ſingulari , & ſpe-
ciali, videlicet precario, ꝙ habet in hoc ſingularem naturã.
Itẽ dic, ꝙ iſte §.obtinet in iudicialibus,quo ad reuocationẽ,
ſed in hoc repugnat: quia ibi reuocatur mandatum,quamuis
res non ſit integra.ff. de iudic. l. iudicium ſoluitur , & ratio
ibi notatur. Sed nunquid gratia alicui facta poteſt reuocari?
12 Verbi gratia,prælatus † fecit gratiam de non reſidendo ali-
cui beneficiato,vſque ad certum tempus:nunquid poteſt re-
uocare?Videtur ꝙ ſic ex cauſa:& non alias.extra de cler.non
reſi.c.cum ad hoc.& ibi de hoc per doct.Et idem vř de priui
legio conceſſo, ꝙ concedens poſſit reuocare.& de hoc C.de
Iudæis.l.iuſsio.& ibi ſcripſi extra de iudi.c.nouit per doct.in
Spe.de inſtru.edi.§.nũc autem.ver.quid ſi imperatori.Quid
ſi pater dedit licentiam filiæ, ꝙ poſſit dare de dote ſua,nun-
quid poteſt reuocare? Videtur,quod ſic.ff.de manu vind.l.ſi
pater.qui & a quib.l.quæſitum.§.ſi.iunge ſupra de obliga.ex
conſenſu.

a Adnot.Recte.Mandatum re integra poteſt reuocari: & re integra finitur morte ſuccurritur tamen ei, qui ignorauit mandatum reuocatum. Ang.

b Res integra. Quando res eſt integram vel non. Vide hic Di.doc. & maxime Ang.in 2.col.ante me.in ver.in gl.adhuc integro.Item in ea.gl.in ſi.Item in 1.col.circa ſi.in ver.in glo.liberari.In ſi.tractat quando reuocatio mandantis debeat peruenire in notitiam alterius.

Mandatum morte extinguitur. *Talli.* 2.3.4.7.

5 *Procurator morte reuocatur.*

6 *Mandatum generale non ſoluitur morte,qui accipiatur.*

8 *Officiales an morte reuocentur.*

9 *Reformatores morte non reuocantur.*

10 *Saluagardia,quando & an morte reuocetur.*

11 *Mors in mandatis,quo accipienda.*

12 *Reuocati geſta nulla eius pœna.* 15.

13 *Reuocationis effectus.* 14.& 16.

Item ſi adhuc. Vel poteſt eſſe §. vel ver.ſub §. præce-
denti.Et dic, quod primo ponit duas regulas, ſecundo duo
dubia ſimilia determinat quæ ex illis regulis poterant inſur-
1 gere † Prima regula eſt , quod morte mandantis a ſoluitur
a mandatum re integra concord.C.eo.l.mãdatum.ff.eod.l.in-
ter cauſas in prin.Secunda regula eſt,quod etiam morte mã
datarij expirat re integra.ff.eo.l.ſi quis alicui.§. morte.eo.ti.
l.mandatum diſtrahendorum. Contra primam regulam op-
ponitur. ff. de inſtit. actio.l. ſi quis mancipijs. §.ſi impubes.
cum §.ſeq.gloſſ.ibi dicit,ꝙ eſt ſpeciale in inſtitore:Sed obſt.
ff ſi cert.pet.l.eius qui in prouincia.glo. adhoc ſoluit dupli-
citer qñ dicit , ꝙ eſt ſpeciale in inſtitore. & hoc nihil valet,
quia in l.eius qui.poterat dici inſtitor,cum ad vnam re poſſit
inſtitui.ff. de inſtit.actio.l.quicunque.aliquando dicit quod
vbi inſtitor proſequitur officium ſuum,ſciente hærede,vide
tur re inſtitutus:alias non valet,quod facit poſt mortem , vt
d.l.eius qui.ſed hoc confunditur per d.l. ſi quis mancipijs.§.
eius contractus.vbi non erat adita hęreditas.Doc. conſueue
2 runt dicere,quod vniuerſale †mandatum non reuocatur per
mortem mandantis,& ita trãſeũt,& nõ reſpondent ad l.eius
qui.quæ ſupponit mandatum reuocatũ. poteſt dici in l. eius
qui.qđ ex cõiecturara mẽte teſtãtis apparebat de reuocatio-
ne,ex eo quod ſtatim inſtitorẽ mutauerat dãdo ei libertatẽ,
ipſumque dñm in parte fecerat: & ideo non videbatur velle
eum in officio remanere, cum non poſſet eſſe ſuijpſius inſti-
tor,idcirco reuocatus videtur ex præſumpta mẽte teſtantis,
& hoc apparet hic in ver. huic ſimile. vbi reuocatur manda-
tum diſpenſatoris per manumiſsionem. ff. de ſol.l.quod ſer-
uus.& l. ſi quis ſeruo.& l.diſpenſatori , qui. Dic ergo , quod
mandatum vniuerſale non expirat morte mandantis, niſi ex
coniectura voluntatis mandantis morientis aliud appareret:
3 vt d.l.eius qui.†Item obſt.ff.de procu.l.ſi defunctus.glo.ſol-
uit ibi.quod ibi non erat res integra, quia dñs obligauerat ſe
pro eo.Doct.cõſueuerunt dicere, quod vbi intereſt comple-
ri mandatum poſt mortẽ,non extinguitur morte,per d.l.ſed.
hoc non vř de mente iurium indiſtincte.Præterea in l.ſi prę
cedente.ff.mand.vř ita intereſſe cõpleri poſt mortẽ, ſicut in
l.ſi defunctus.ff.de procu. & tñ. ibi finitur morte , vnde ſol.
glo.plus placet.Item oppo.ff.eo.l. ſi vero non numerandi.§.
ſi.ſol.vt ibi.Item ad l.ſi.ff.de ſol.ſolue.vt ibi.Doct.conſueue-
runt dicere, quod aut mandatur tale quid , quod non poteſt
4 compleri, in vita, ſed poſt mortem,& † tunc non expirat.&
ita notatur.ff.de relig.l. at ſi quis.§.ſi cui.Sed hæc ſolutio nõ
vř habere rationem. quæ enim ratio poteſt aſsignari,cur nõ
ſit in vno caſu, ſicut in alio? Præterea ſi in d.l.ſi.tempus fuit
appoſitum, ad differendum, gratia debitoris, quod in dubio
præſumitur.ff.de annu.leg.l.eũ qui. alias incipit, Iabolenus,
ita potuit mandatum in vita cõpleri, ſicut poſt mortẽ, & ſic
lex illa obſtaret. Itẽ opp.contra id , quod dicit integro man-
dato,quia ẽt ſi non ſit integrũ: nihilominus reuocatur mor-
te extra de proc.c.procuratorem.§.ſi.in cle.Sed ille caſus eſt
5 ſpecialis, quia ibi erat procu.a non domino † conſtitutus, &
ita crederem in procuratore conſtituto a tutore,vel alio ad-
miniſtratore, quod cenſeatur reuocatus per mortem conſti-
tuentis,vel alias,finito officio quantumcunque res nõ ſit in-
tegra.ff.de acquiren.hære.l.ſi per epiſtolam.Quęritur iuxta
hanc regulam,& eius determinationem.Aliquis fecit procu
ratorem generalem ad negotia,& cauſas,nũquid procurator
huius morte reuocetur?vř, quod non,quia uniuerſale ſeu ge
nerale mandatum non reuocatur morte,vt ſ.dictum eſt.Sed
6 ego hoc non credo. Vnde intellige quod†mandatum vniuer
ſale, non reuocatur morte , verum eſt , qñ quis ex mandato
inſtituitur in officio, quod ordinarium reputatur,vt quando
inſtituitur ad regendum tabernam , vel operatorium. Vnde
inſtitor cenſetur habere quaſi publicum officium , & ideo
non ſufficit ipſum ſimpliciter reuocare, niſi reuocetur palã.
ff.de inſti.l.ſed & ſi pupillus.§. proſcribere.Vnde poteſtas ta
lium morte non reuocatur,& ideo non reuocatur,iudex or-
dinarius morte inſtituentis, extra de offic.deleg.c.quamuis.
lib.6.Sed alia non ordinaria mandata, ſicut procuratio gene
ralis,videtur quod reuocetur in non cœptis.argu.ff.de neg.
geſt.l.nam & Seruius.§. ſi viuo Titio. & hoc videtur tenere
Arch.videlicet , quod procurator generalis reuocetur mor-
te,quo ad non cœpta,extra de procur.cap. qui ad agendum,
lib 6.

7 lib.6.in fi. † Quid ergo dices in legatis ad vniuerſitatem cau
ſarum? Spec.videtur dicere, quòd non reuocentur morte vt
in Spec.de deleg.§.reſtat.ver.item mortuo.nu.4.& ver.quid
ſi delegatus ignorans.nu.5.quòd credo verũ,ſi ſit quaſi ordi
narius.ꝙ via reperitur,alias cõtra per præmiſſa. extra de off.
deleg.c.licet. vide ibi. & quæ notaut doc. extra de reſcr.c.pa
ſtoralis.& pro hoc extra de hære.c.ne aliqui.lib.6.vbi eſt ſpe
ciale,ꝙ commiſsio officij inquiſitionis non reuocetur: & ta-
men ibi erat commiſſum ad omnes cauſas, quæ emergerent
tangentes fidem. & ita ſupponitur ꝙ in contrariũ ſi ius com
8 mune,& quod inquiſitor non eſt ordinarius. † Quid de offi-
ciali epiſcopi? doc.iuris cano.dicunt ꝙ reuocatur. & tamen
dicunt eum ordinarium,vt no. Arch.extra de off.6.c.2.lib.6.
quod eſt contra præmiſſa.Sed poteſt dici, ꝙ officialis repræ-
ſentat perſonam epiſcopi,& idem auditorium eſt vtriuſq;,&
eadem iuriſdictio,eatra de conſuet.c.non putamus.li.6. ideo
ſimul extinguitur. Sed nos loquimur in ordinario,qui habet
iuriſdictionem formalem, aliam ab inſtituente, & ex ſe.ff.de
iur.om. iud.l. & qnia. & talis eſt vere, & propria ordinaria,
nec reuocatur morte. & per hoc poteſt reſponderi ad aliam
quæſtionem,an vicarius reuocetur morte domini ſui. Et po-
teſt dici,quod ſic,& hoc tenet Hoſt.eatra de off.vic.c.pe. Vel
poteſt dici,quod ſic. ſecus in officialibus prælatorum,& alio
rum,qnia ſicut eorũ procuratores reuocantur re integra,per
eorum mortem,contra ius commune, vt ſ.dictum eſt: ita &
alij officiales,ab eis conſtituti.& ideo poſſet dici,quod iudi-
ces & balliui baronum non reuocentur per mortem eorum,
quamuis dicti balliui habeant quaſi omnimodam conformi-
tatem cum officialibus epiſcoporum,quia barones, qui inſti-
tuunt ſunt domini,prælati non. De ſeneſcal.regijs non vide-
tur dubium,nec de balliuis,quia illi ſunt vere ordinarij,ſicut
9 præſides prouinciarum. † Sed quid de reformatoribus, qui
mittuntur de curia Franciæ ad prouincias reformandum? nõ
video quòd duret eorum officium poſt mortem mittentis,cũ
debeant ad inſtar legatorum & proconſulũ reputari,vt ca.2.
10 extra de off. deleg. lib.6. † Quid de guardiatoribus, & ſalui
guardijs datis per regem,nunquid morte regis reuocantur?
Videtur quaſi eapreſſum ꝙ ſic,extra de off.deleg.c.fin.lib.6.
Sed poteſt dici,quòd illud in conſeruatorijs, ſeu ſaluis guar-
dijs,ſimplicis iuſtitię,videlicet ꝙ quis conſeruetur a vi,& po
tentia,& iniurijs manifeſtis, ſed ſi ſalua guardia daretur per
modum gratiæ,& in ea adijcerẽtur verba gratiam ſapientia,
crederem non reuocari morte concedentis.eo.tit.c. ſi ſuper,
hoc autem poteſt percipi ex multis. quando adijciuntur ver
ba,quæ non ſunt de ſimplici iuſtitia,vel ſi adijciatur hoc ver
bum conceſſum de gratia ſpeciali,vel dicat imperpetuũ, vel
ſimilia. In glo.ſed vſq;. ibi,cum allegat ea contractibus.§.fi.
in iudicio.n.finitur morte mandatarij,etiam re non integra.
& hoc niſi eſſet promiſſum ſub nomine dignitatis, extra de
off.deleg.c.quoniam abbas de quo no.ff.de pact.l. tale.§.fi.&
vide ad hoc quod dicitur de re integra,quod ſcripſi ſupra.§.
11 proxi.† Sed de qua morte loquitur hic? ſine dubio de mor-
b te naturali. [b] Quid de morte ciuili, nunquid per eam reuoca
tur mandatum? Poteſt dici, ꝙ ſic.ff. de acqui. hære.l. ſi quis
mihi bona.§.fi.& hoc præcedens,ſed non ſubſequens.ff.eo.l.
ſi mandauero.la.1.§.is cuius.vide ſupra tit.1.§.publicatione.
& §.ſeq.imo credo,quod ea quolibet accidẽti, ex quo debeat
præſumi mutatio voluntatis mãdatum reuocatur, & perfide
agit mãdatarius,ſi compleat.ff.de ſol.l. quod ſeruus.& l.ſi cũ
Cornel.de confir.tut.l.vtilitatem.vide ſupra eo.§.is qui.dicit
ergo hęc gl.ꝙ dicitur res integra,quando non intereſt.Quid
in iudicijs vbi non agitur de tali intereſſe. V.g.delegans mor
tuus eſt,delegati nullo tempore intereſt, quãdo ergo dicitur
res integra,vel non integra? Doc.iuris ciuilis,dicunt rem nõ
integram,quando lis eſt conteſtata.ff.de iuriſdi. om.iud. & l.
& quia.doct. iuris cano. dicunt etiam, ſi citatio emanauerit,
dato quod non fuerit executa.de hoc eatra de off.dele.c.gra-
tum.& c.relatum.& c.licet.& plenius in nouel.Ioan. And.de
off.deleg.c.ſi.plus dicunt,ꝙ ſi mandatum ſeu commiſsio plu
ra contineat perpetuatio facta contra vnã perſonam, nõ ex-
tenditur contra aliam nec vnius cauſæ vel rei ad aliam,vt no
tatur in dic.c. licet. quod ego intelligo,niſi coniunctio aliud
inducat.ff.de appel.l.ſi qui ſeparatim. in princ. & §.fin.C.ſi
12 vnus ea pluribus.l.1. † In glo.facit.in fi.melius eſt.ff. de ſol.
l.diſpenſatori.& l.quod ſeruus. & l.ſi quis ſeruo. Et videtur
ꝙ ea quę fiunt cum reuocato,non teneant,quãuis ignoret re
uocationem.ff.de repu l.ſi pœnituit.de acq.hęr.l.ſi quis mi-
hi bona.§.pe.extra de renunc.c.1. in cle. extra de procu. c.ſi.
lib.6.In contrarium videtur,ꝙ ſit differentia vtrum ſit reuo-
catus per mortem,vel eapreſſe.ff.de ma.vin.l.ſi pater. Super
hoc poteſt dici,ꝙ aut quæritur, an reuocatio impediat domi
nij tranſlationem,aut impediat alium effectũ mãdati.i. quo-
minus perficiatur id quod mandatum eſt,an ipſam actionem
13 mandati. Primo caſu dic,ꝙ aut dominium † erat tranſlatum
in mandatarium,ſic,ꝙ nõ erat nudus miniſter,& tunc reuo-
catio non impedit dominij tranſlationem.ff.de do.l.hoc iure
§.ſi quis.aut nõ erat in eum tranſlatũ dominium: & tune im-
pedit.ff.de do.l.2.§.ſed ſi quis.& d.l.eius qui.ff.ſi cer. pet. de
excep.rei iud.l.1.§.1.niſi ea parte altera eſſet negotium com
pletum,& ex parte emptoris ſolutũ precium,quo caſu prohi
bitio non impediret.ff.de publ.in rem.act.l. Papinianus.li.6.
quæſtio.ſcribit,ſi quis prohibuerit, nec videtur referre, quo
ad hoc,vtrum mãdatarins ſciret reuocationem, vel non, niſi
in caſu.l.pater.de manumiſ.vind.in hoc tamen caſu, quo re-
uocatio impedit tranſlationem dominij, dominus nõ eſt libe
ratus,ſi cõtractus erat celebratus tempore reuocationis, imo
poteſt conueniri,vt rem tradat, ſicut ſi ipſemet contraxiſſet,
& ad hoc cogetur.ff.de act.empt.l.Iulianus.§. ſi procurator.
Nec mirãdum,ſi reuocatio impediat dominij tranſlationem,
quia ſi mandans in propria perſona cõtraxiſſet,vel vendidiſ-
ſet, nihilominus emptor non poſſet rem venditam occupare
contra voluntatem venditoris,imo eſſet prædo, nec efficere
tur dominus,vt l.ſi ex ſtipulatione.ff.de acq. poſſ.C. eo.l.mi-
nus. Et ita patet,vbi dominus reuocat mandatum, cõtra eius
voluntatem agitur,qnòd poſt reuocationem fit. Etiam cauen
14 dum eſt qoòd hodie dicitur quod reuocatio † impedit domi
nij tranſlationem,nec refert vtrũ mandatarius ſciat, vel non
reuocationem, credo obtinere in caſu,quo mandatarius non
erat obligatus ad transferendum dominium ea aliquocõtra-
ctu præcedenti per ipſum facto,quia tunc dicerem, ꝙ nõ im
pediretur dominij tranſlatio per reuocationẽ, niſi tunc reuo
catio veniſſet ad notitiam mandatarij.ff.de acq. poſſ.l.fundi.
§.1.argu.ff.de lega.2.l.cum pater.§.Mæuio.In ſecundo caſu,
cum quæritur, an reuocatio impediat quo ad alium effectũ,
refert an ſit tale quid, ad cuius eſſe requiratur conſenſus do-
mini,& tunc reuocatio impedit,vt d.c.ſi.de procu.& lex pro
iſta parte alleg. ſupra. Hoc tamen fallit in caſu illius.ca.s.de
renun.in cle. & eſt ratio, odium variantis & renunciantis, vt
ibi in prin.Item fallit in liberatione,vbi pars ignorabat reuo
cationem,vt d.l.eius.ff.de ſol.l.vero procu.eo.tit.cum.§.t.&
15 hic. in alijs autem quę poſſunt fieri ſine † conſenſu domini,
videtnr quod id,quod agitur valeat. vt ſi mandatarius rẽ ven
didit,vel locauit,illo tamen caſu ipſe mandatarius tenebitur
illi,cum quo cõtraxit,nec recuperabit actione mandati dam-
na,ſi reuocatio peruenit in notitiam ſuam. & hoc ſi manda-
tum reuocari potuit,quia res integra.alias videtur gactus va
leat in præiudicium, etiam mandantis.ff.eo.l.ſi mandaſſem.
& l.ſi præcedẽte.& ſupra proa.§.& hoc in extraiudicialibus,
in iudicialibus autem valet quod agitur,niſi reuocatio fuerit
inducta in notitiam procu.iudicis,vel partis,vt cõſueuit dici
C.de ſatiſda.l.1. dic vt ibi ſcripſi. In tertio caſu, videlicet an
reuocatio impediat actionem mandati,dic ꝙ ſic, ſi ſit res in-
tegra. alias non: vt d.l.ſi mandaſſem.dic ſ.proa.§.Sed quid,
16 ego diai ꝙ † reuocatio impedit effectum actus in multis ca-
ſibus,quãdo eſt deducta in notitiam procu.pone,eſt dedncta
in notitiam mandatarij,ſed nõ in notitiam partis. dicas quod
non eſt neceſſe,niſi quando mandatũ erat parti,vt certe per-
ſonæ directum.ff.quod iuſſu.l.1.§.ſi iuſſu. alias non,niſi eſſet
mandatarins publice inſtitutus.ff.de inſti.l.ſed & ſi pupillus.
§. proſcribere. Et hæc iura cõſueuerunt adduci, an acta facta
per legatũ reuocatum,ignorãtem reuocationem teneant, de
quo glo.modicum tetigit, in l.eius qui ſ.alle. ſuper quo doc.
iuris cano. qui ſunt magiſtri, in materijs iudicialibus, tenent
quod nõ.& de hoc ſatis plene per Arch.extra de off.dele.c.ſi

a ſubdelegato. lib. 6. Plus dicunt, quòd poteſtas delegati non reuocatur ipſo iure, ſed per exceptionem: & ideo poſſet inferri, quòd valeret proceſſus, ſi non exciperetur, vt ibi no. & extra de officio deleg. c. licet. per doct. vide plene in d. c. ſi a ſubdelegato. vbi multas repeties opiniones. Opinio autem quòd reuocetur ipſo iure placet Spec. & videtur conſentanea legibus ſua opi. Quid ſi fuit reuocatus expreſſe, & nihilominus proceſsit? dicunt ipſi quòd non valet, quod egit, & de hoc not. extra ne cleri. vel monachi. c. ſicut.

a Adnotatio. Morte mandantis. Vide di. Ang. in 2. colum. poſt me. in ver. in ea. glo. in fin.

b Sine Dubio de naturali. Mortis enim ſi ſimplicitet fiat mentio. intelligitur de naturali: non ciuili. vt per Bar. & doct. in l. is qui reus. nume. 8. ff. de publi. iud. & in repe. authen. ingreſſi. nume. 40. C. de ſacroſan. eccleſ. glo. & Ang. in authen. de nup. §. diſtrahuntur. Archid. Cardi. & Ioan. Andr. in c. ſi epiſcopus. de ſupplen. negli. præla. lib. 6. & Dyn. in l. cum pater. §. hæreditatis. ff. de leg. 2.

1 *Renuntiare, an licitum.*

1 Mandatvm. † Concor. ff. eo. l. ſi mandauero. la 2. §. ſi. in princ. Sed obſt. eo. tit. l. ſi quis alicui. §. ſi mandatum. Sol. illum. §. intellige, ſecundum iſtum, quia verum eſt, quòd ibi dicitur re non integra: tunc enim nõ poteſt ſine cauſa renuntiare, ſed vbi eſt res integra, poteſt etiam ſine cauſa: vt d. § ſi. & hic. Item opp. ff de procur. l. ſi defunctus. extra de procu. c. 1. in cle. Sed dic, quòd ibi non erat res integra, quia dominus cauerat iudicatũ ſolui. vnde ſi procurator ſuſcepiſſet ſimplex mandatum ſine cautione aliqua: tunc ego crederem, quod poſſet renuntiare re integra, per hunc. §. In glo. puta caſus. in
a fin. a hanc ſententiam tenent omnes Moderni, vt no. Cyn. in l. a procuratore. C. eo. & Dyn. extra de reg. iur. c. contractus. lib. 6. & poteſt eſſe ratio: quia mandatarius ſuſcipiendo mandatum, videtur ſe aſſerere ſufficientem. ff. de ædili. edict. l. ſi quid venditor.

a Adnotatio. In ſi. Tu dic quod de lata, leui vel leuiſſima culpa eatenus tenetur, quatenus id, quod venit in mandato, exactam vel exactiſſimam, requirit diligentiam. ſecundum Ang. hic. Et vide hic per doct. qualiter mandatum ſuſceptum, poteſt per alium explicari.

1 *Mandatum difforme non corruit.*

Mandatvm. Concordat. ff. eo. l. 1. ver. item mandatũ.
a † nec difformitas obligationis mandantis & mandatarij vitiat. ff. eo. l. ſi mandauero. & l. rogatus.

1 *Mercedis & ſalarii diſcrimen.*
2 *Salarium etiam non conuentum deberi.*

a In Summa. a Ad hoc. ff. eo. l. 1. §. fin. Opp. C. eo. l. 1. in fin. ff. eo. l. ſi remunerandi. gloſ. intendit ſoluere hic. In gloſ. ſcilicet vt mercede. in prin. videtur facere differentiã inter mer-
1 cedem, & ſalarium, vt † merces dicatur, quãdo non erat alias facturus, ſalarium quãdo erat alias facturus, & ita etiam conſueuerunt dicere doct. in d. l. 1. & hoc poteſt diſcerni in modo. ſi enim rogo te, vt portes mihi literam apud Engoliſmã, & tu dixiſti libenter. & dixi tibi, & ego dabo tibi x. ſolidos, ſalarium eſt. ſed ſi tu reſpõdiſti mihi, domine antequam ego promittam ire: volo ſcire quantum dabitis mihi, tunc eſt locatio, vel cõtractus innominatus, & proprie nominatur merces. In ea. glo. ibi, & ad huius. hæc diſtinctio procedit in ſalario, vbi eſt merces, tũc diſtin. an in pecunia, & talibus: & perſona eſt talis, quæ conſueuit locari, & eſt locatio, & agitur locati. ſin autem, cõtractus innominatus, dic vt infra, glo. prox. quæ supplet iſtam. In ea. glo. ibi, cum allega. l. quæ mutuam. §. 1. hoc verum, niſi eſſet de perſonis, quibus ex officio ius dicitur. ff. de va. & extraor. cog. l. 1. cum l. ſeq. Item hoc verum,
2 niſi eſſet perſona, quæ conſueuiſſet † locare operas ſuas, quia illi debetur, ſiue conuentum fuerit, ſiue non. ff. de præſcrip. verb. l. ſi tibi. & dixi ſupra de loca. §. 1. in fin. In ea. glo. ibi, cũ dicit, prorſus incertum. ff. de verb. obl. l. vbi autem non apparet. & l. triticum. & vide ff. de iure dot. l. cum poſt. §. gener. ff. de leg. 1. l. legato generaliter. In ea. glo. ibi, certi condictione petitur ſupra de verb. obli. in prin. In ead. glo. ibi, cum dicit, informata. hoc non videtur verum, cum actio mandati non competat vbi merces, vel pecunia interuenit vt hic. & ff. de præſcrip. verb. l. naturalis. §. at cũ do. Præterea ſequendo opi. doct. actio informata non datur, niſi cum ſit relatio pacti, ad pactum, vt conſueuit dici in l. petens. C. de pact. Vnde videtur dici, quod agatur extra ordinem. ff. eo. l. ſalariũ. vel pręſc. verb. quæ deficere non poteſt, vt l. ſi tibi. ſupra allega. & ideo non oportet diſtinguere hoc membrum a ſequenti. Item in honoratio aduocati, ſunt aliqua ſpecialia, vide in d. l. ſalariũ. & C. de ſuffrag. l. vnica. doct. noſtri Iaco. & Pet. qui debiliter legerunt Hoſt. ſummant hunc tit. Et quaſi reepilogant effectum textuum, & glo. & formant libellos in actione mandati, & ponunt naturam eius, quæ melius cederet in lectura arboris actionum. ſummam autem poteris videre in ſumma Azonis. C. eo. plenius quam ipſi ponunt.

a Adnotatio. In ſumma. Mandatum debet eſſe gratuitum: alias tranſit in aliam ſpeciem contractus. Ang. cum quæritur an, & quo iure procurator poſſit petere ſalarium, vide hic diff. Ange. in 1. col. in ver. cum ergo quæritur.

De obligationi. quæ ex quaſi contract. naſ. Rubrica.

Poſtquam egit de obligationibus ex contractu, proſequitur in hoc titulo de obligationibus ex quaſi contractu, iuxta ordinem datum ſupra de ob. in. generali. § ſequen.

Post Genera. Doct. noſtri citramontani, qui parum dixerunt a ti. de obli. citra, ſcribunt hic multa, accipiendo, & ſummando quaſi omnes text. glo. ti. ff. de neg. geſt. & aliorum titulorũ, de quibus tangitur in hoc titu. quæ omnia ego prætermitto, quia non eſſet, niſi onus repetere, quæ alibi ſcripta ſunt, vtinam omnes ſummæ & ſcripta, niſi ea quæ pertinent ad intellectum textuũ eſſent deletæ: quia per text. bene intellectos omnia habentur. & hæc materia de neg. geſt. fuit ita bene gloſſata, vt nullis, aut paucis indigeat commentis.

1 *Caſus emptori imputatur.*

Igitvr. Super text. ibi, ſi quis abſentis, vel præſentis ignorantis tamen, vide ff. de neg. geſt. l. 1. Item ſuper text. ibi, directa. quę eſt interdum vtilis, vide. ff. eo. l. actio. Quando autem naſcuntur, & quot modis geritur alienum negotium, vide. ff. eo. l. ſi pupilli. §. idem ait. & l. Pomponius. In glo. ſcili-
a cet inſolidum. in fin. a ff. eo. l. ſi negotia. In gl. no. in fin. tunc
1 enim † caſus pertinet ad emptorem, quia cũ dominus ita demum teneatur, ſi locupletior ſit, non poteſt dici locupletior, ſi caſus perijt.

a Adnotatio. In fin. Vide hic per doct. quando negotium dicitur vtiliter ceptum, & per Sal. in l. ſi ſeruum. C. de neg. geſt. qualiter autem libellus formetur in hac actione, vide hic per Ang. & per Pet. de Fer. in ſua practica. Et Pet. & Iac. in titu. de act. nego. geſt.

Tvtores. In gl. ſ. quondam. in ſi. ibi, ſequitur de actione, nõ de ob. quæ oritur ex ſingulis articulis geſtionum. ff. de admi. tu. l. tutorem qui tutelã gerit. In gl. ſ. directam. ibi, cum allegatur de atil. tu. vide plenius de auth. tut. §. ſin autem.

1 *Impenſæ an fratri imputandæ. & 2.*

2 Item si inter. a In gloſſ. tunc enim. ibi. ſocietas. hæc gloſſ. ſupponit, quod inter ſocios non detur communi diui. & tamen eſt falſum. ff. communi dict. l. 6. pro ſocio. l. ſi actum. & not. infra de actio. § quædam. Sed ideo hic dicitur ſine ſocietate, quia tunc eſſet contractus, & non qua-
1 ſi contractus, de quo hic text. intendit. † In fin gloſſ. ſuper verbo, conſenſu. tacito, vel expreſſo, vt dixi ſupra de ſocie. in princip. iſte. §. facit ad id, de quo aliqui dubium faciunt, ſi duo fratres poſt mortem parentum, ſteterunt ſimul, & pro indiuiſo, & vnus facit magnas expenſas, nunquid

nunquid in diuiſione debent ſibi imputari? Et videtur φ ſic, per hunc §. ibi, cum dicit, φ ſolus fructus &c. & eſt ſimile infra de offic. iud. § ſi familiæ. & dicit C. de decur. l. licet indiui
a ſi. lib. 10. Au[illegible] quos di[illegible]entes contra per l. ff. famil. er ci[illegible] §. N[illegible] p[illegible]ter ſe pro eo obligauerit: vt [illegible] Vide[illegible]do ſine dubio, quod expenſæ [illegible] & a[illegible], vt not. ff. pro [illegible] & hoc [illegible] tanto tempo[illegible] q præ[illegible] etur ſocietas: uxta [illegible]la, quæ [illegible] & tunc [illegible] rederem [illegible] [illegible] non [illegible] tur ad [illegible] quæ alius [illegible] Et hoc [illegible] & vi[illegible] in parr[illegible] trarium [illegible] conſuetu[illegible] [illegible]ous. ff.

a [illegible] titur ex con [illegible] tant la iu [illegible] n in, col. [illegible] in rubr. [illegible] & de a [illegible] di. & [illegible] Angel. in tra de a. l. §. quidam

1 R[illegible]
2 [illegible]

I[illegible] In gloſſ. non per omnia. [illegible] ſingulari[illegible] plu[illegible] ff. commu[illegible] m. §. 2. & [illegible] ac §. [illegible] [illegible] vt [illegible] ne [illegible] ff. de [illegible] ac [illegible] ff. [illegible] vel [illegible] tes [illegible] ex quaſi[illegible] a ctu. I[illegible] ea [illegible] dicit, φ [illegible] quaſi con[illegible]tu. ho[illegible] detur verum, quia real[illegible] & non [illegible] tra[illegible]ctum, nec obligationem, vnde [illegible] res [illegible] eundo videatur quaſi contrahere [illegible] [illegible]us, non tamen c[illegible]m re[illegible] hæred[illegible]
2 [illegible] hac dicer[illegible] po[illegible] hæreditatis, quæ [illegible] [illegible] vel ſaltem miſta. ff. ſi. reg[illegible] de [illegible] quod oriatur ex quaſi [illegible]ractu, q[illegible] not[illegible] ontra in d. l. quæ eſt [illegible] hæ[illegible] quia fin. reg. quo ad hoc multũ [illegible] m[illegible] & c[illegible] n. de terminis [illegible] [illegible] ſicut ibi in [illegible] accidit ex ſuc[illegible]ne, vel alias de hoc pleuius [illegible] de ac. §. quædã. dic vt ibi.

1 [illegible]

I[illegible] In gl. in fi. gloſſ. male alleg. nam [illegible] patet, vel ſaltē obſtat exceptio. [illegible] interdum eſt error in cauſa tra[illegible] interdum in dominio rei interdum in ipſa re: inter[illegible] perſona [illegible] interdum in conditione per[illegible]næ; in[illegible] videamus [illegible] de ſingulis. [illegible] error in cauſa [illegible]pediat do[illegible] trã[illegible] ad hoc pot[illegible] onde[illegible] quia aut ambæ par[illegible] cauſa, quamui[illegible], & tunc cer[illegible] impedat. & ita intel[illegible] igitur tota materia [illegible] tan[illegible] ſi recipien[illegible] cauſam non eſſe, [illegible] furtum. ff. [illegible] l. ſi iuſſu. §. [illegible] aut [illegible] & [illegible] vtraque eſt ap[illegible] & tunc aut [illegible] ve[illegible] m: & dic vt ff. [illegible] pu[illegible] ff. de acqui re[illegible] in co[illegible]pu[illegible] & neutro ca[illegible] dominij translatio: & hoc cum [illegible] intende bat liberare: ſecus ſi nouum contractum conſtituere: vt no. ff. de vſuca. l. nunquã. §. ſi. ſi ex nulla præcedebat debitum, tũc

ſi tradens agebat de vna cauſa, recipiens de alia. & tradens nole[illegible] transferrur, tamē conſumptio ne acq[illegible] ff. cer. pe. l. ſi ego. Secūdo, quæritur vtru[illegible] error in dominio, impe[illegible] domini tranſlationem. Et hi [illegible] quia aut [illegible] rem meam credens eſſe tuã & n[illegible] ro dom[illegible] vt l. ded. §. ſubtilius. ff. de cõ di. cã d[illegible] Aut [illegible]do rem meam, credens eſſe Titij: & tunc aut a[illegible]us a quo cauſam habui, transfero, vt l. e[illegible] qui. ff. ſi cert. pe. aut alterius a quo non habuit dominium, & tunc aut interue niente mandato [illegible] quem dominium credebam, & non transfero. ſed ſi me obligaui, de euict. teneor, & repellor ex ceptione, vt [illegible] ſeruum Ti[illegible] hic al[illegible] Aut nullo mandato io te[illegible] quem non datur mihi recurſus, & tunc no[illegible] transfero, vt l. ſi procur[illegible]tor. ff. de acqui. re. do. & teneor de euictione propter errorem, vt ibi, cum dicit, nulla eſt alienatio. vnde quamuis eſſet procurator, ibi tamen non habebat mandatum ad aliud, ſi aũt tradam rem alienam vt meam, certum eſt, quod non transfero. ff. de acqui. re. do. l. traditio. Ter[illegible]io, quæri[illegible] vt[illegible]um e[illegible]or in corpore rei impe[illegible] c. ff. de [illegible] poſ. ſi me in vacuam. Quar to quæri[illegible] vtrum error [illegible] rſona impediat, verbi gratia, credebam [illegible] Martinum, cum eſſes Petrus? Et certum eſt, qđ ſic, & [illegible] tenetur furti, & [illegible] ven. ſi eſt in dolo. ff. de fur. l. ſi qu[illegible] §. cum Titio. Quinto, quæritur quid ſit error in [illegible] te liberũ, & eras ſeruus, pro[illegible] & non e[illegible] videtur quod dominium tranſfer[illegible] hab[illegible] ff. de acqui. poſſ. l. quod meo. de [illegible] Sexto, quæri[illegible] quid ſi in qual[illegible]tate cauſæ [illegible] eras pauper. Dic [illegible] transferri dominium. ff. de [illegible] qui nihil in perſona.

1 [illegible]
2 [illegible] & 3

a Ex [illegible] In glo. licet ponat. in fi. b hoc in
b tell[illegible] ſoluerit, alias contr[illegible] ff. de condi. inde[illegible] §. [illegible] ple[illegible] ff. de pe. hær. l. ſi. quid poſſeſ ſor. [illegible] glo[illegible] b. mo. re. con[illegible] ſah. obli. §.
c Item [illegible] allegaret §. ſed & [illegible] §. [illegible] rem miſta. Sed pro D[illegible] adhuc vi de[illegible] vel quod nihil ſit ſpeciale, quia ſi ſol
1 u[illegible] cum non feciſſet, ignorantiam non po te[illegible] igitur non mirandum, ſi non poſſit repete[illegible] Si vero pro alio, qui in veritate fec[illegible] poſſit repetere de iure communi, vt l. [illegible] d. pet. hære. ff. de condi. inde. l. repeti ti[illegible] non credere ſe teneri. igitur nil videtur ſpeciale, ſequendo hunc intellectũ. Præterea, per hunc intellectum non declarat [illegible] ſoluerit ſimplũ, vel duplũ, quia ſi duplũ ſol uerit, quod [illegible] debebatur, videtur magna iniquitas, ſi non re peta[illegible] quod ſi [illegible] ſoluit, ex quo plus non debeba tur [illegible] dic[illegible] φ hec [illegible] tur, quia pœna le gis [illegible] duplu ab initio de natura ſui, ad in ſtar a[illegible] de [illegible] rrupto. ff. [illegible] ſer. cor. l. h[illegible] nde quia in hoc releuatur ille qui tenetur Aqui. grauatur in a[illegible] ed hoc non valet quia nul[illegible] tur ſoluens i[illegible] d[illegible] bitũ. Doc. dicũt in l. ea [illegible] qđ l. ea [illegible] loquuntur qñ [illegible] qui dam
2 nũ ded[illegible] ſoluit du[illegible] quod exci pit ind[illegible] hoc [illegible] quia cre[illegible] poterat, & debe[illegible] hoc [illegible] ſed ñ eſt rationabile, & eſt con[illegible] l. ea qu[illegible] bi dicit indebitu, φ c[illegible] poterat ſolutu, no ipſum incrementum ſed id, φ creſce[illegible] poterat, ſu pe ponedo id indebitũ & ſolutum. Item tex. non loquuntur de alio ſimpl[illegible] φ pe[illegible] ationem creſcere poterat, indebi te ſoluto, ſ[illegible] de ipſo [illegible] indebito, vt hic patet, ego ſimpli
3 citer confit[illegible] or text. [illegible] credo quod ſoluens in[illegible] tum, ſiue quo a[illegible] ad[illegible] in his caſibus non repetit, & eſt ratio, [illegible] ſoluiſſe propter dubium probationis, vt euitet dupl[illegible] Vnde ſicut ille qui per transactione ſoluit indebitum, non repetit, ſic nec iſte, quia ſicut ille ſoluit, vt euitet litem, ita iſte vt euitet infitiatione, & euentũ probationis, & litis, & hæc põt eſſe ratio §. bonorum. Vnde credo, quod ipſum dam num, vel legatum non repetit, ſi ſoluat, vt dixi. Quid ſi ſolui-

tur duplum. Ego non crederem, q̃ eſſet locus iſti §. imo crederem totũ repeti, quia ceſſat prædicta ratio. & hoc eſt irrationabile, & contra ius cõe, & non extendendum, maxime in eccleſia, ne eſt autrix & cultrix iuſtitiæ, quæ non debet alie na iactura locupletari. in feud. de alie. feu. §. inde poteſt. Quid in legatis factis ciuitatibus? Videtor idem quod hic, quia pia cauſa videtur, vt l. illud. C. de ſac. ſanct. eccl. ego hoc non credo: quia ſolum videtur hic loqui de locis pijs & religioſis, vt patet ex illo verbo, honorificantur: & iſtud non extendendum, quia exorbitat prima facie a ratione communi.

a Adnot. Ex quibuſdam. Indebitum ſolutum ex cauſa quæ creſcit per inficiationem, non poteſt repeti, & legata olim, venerabilibus, vel pijs locis non poſſunt repeti.
b In fi. Intellige, ſi nomine debitoris ſoluerit, alias ſecus. l. ſi procur. §. 1. ff. de condi. inde.
c In fi. Et eſt ratio, quia licet ceſſet cauſa indebiti, non ceſſat tamen conceſſio pietatis quæ impedit repetitionem. l. cum his §. mulier. ff. de condi. inde. præterim, cum non ita euidenter relictum non eſſe, ſicut damnum datum non eſſe apparere non poſſit ſecundum Auge.

Per quas perſonas nobis obligatio acquiritur. *Rubrica.*

Supra tractauit de natura obligationum, nunc tractat de modo, eas acquirendi.

1 *Pater quando caueat.*

Expositis. In gl. quæ ſcilicet obligationes. io fi. Et no. q̃ de hac materia tractatũ fuit §. de inuti. ſtipul. §. ſi quis, alij cum §. ſeq. In gl. proprietas. in fi. hodie vero patet omnes ſtoentat, cũ conſenſu filij. & ſi non appareat de conſenſu
1 pater† debet cauere de rato. vide C. de bo. quæ lib. l. fio. §. vbi aũt & quæ ibi ſcripſi, caſus aũt ſont multi, in quibus patri nõ quæritur vſusfruc. & in illis ſi mis agit, & couenitur. vide eos C. de bonis quę lib. l. cũ oportet §. ſi aũt. Deniq; cętera, quæ hic dicenda eſſent, vide in d. l. & ſupra de ſtipul. ſer. per totũ.

Quibus modis tollitur obligatio. *Rubrica.*

Quia prout quiſque contrectãs eſt ligatus, ita ſolui debet. ff. de ſolu. l. prout quiſque de regu. iur. l. nihil. & l. fere. poſtquam egit de ligandi modis, ſequitur de modis diſſoluendi.

1 *Solutio ne quæ tollatur.*
2 *Solui aliud an poſſit.*
3 *Moneta in ſolutionibus quæ ſ æſtimanda.*
4 *Monetæ ſublatio non liberat.*

1 Solvitur.† In gloſ. ſi vere. ibi. cum dicit, reſpondeo ſic, ſi hanc reſponſionem tete as ad tex. q̃ tollatur ſolutione, falſa eſt, quia imo ſoluendo & emendando damnũ ciuiliter, vt conſiteri. crimen, vt ff. de his qui no. infa. l. athletas. §. ſi. cum l. ſeq. nec ſolutio ciuilis tollit alias crimen. C. qñ ci. act. cri. preiu. l. 1. de cõdi. fur. l. ſi pro fure. §. 1. Intellige ergo, q̃ ſit ide in criminalibus, vt ſatisfactione tollatur, quantũ tã git cõſecutione rei. itẽ quãtũ ad poenã, punitione recepta.

In ea. gl. ibi, cum dicit. ſ. liberationem ſed vbi ſciens ſoluit, non repetit. & ideo tollitur obligatio. In ea. glo. ibi, cum allegat. ſi rem meam. & ſ etiam. In ea. glo. ibi quantum ad hoc habetur. vide quod ſcripſi §. de leg. §. ſi res aliena. In ea. gl. in fi. & vide plenius rationes ſpe. ff. ſi cer. pet. l. 2. §. ap-
2 pellata. Et† diſtingue, quia aut debetur ſpecies, & tunc creditor non tenetur aliud pro alio recipere, niſi in caſu, quo ſpecies debita ſolui commode non poteſt. vt l. non dubium §. 1. ff. de legatis 3. & l. ſi domus. hic alleg. aut quantitas, & tunc põt vna pro alia ſolui. niſi interſit creditoris. ff. de ſol. l. Paulus reſpondit. C. de colla. æris. l. vnica. Et ſic interſit diminutiue, vt Dy. not. in dicta. l. Paulus. & hoc in eodem genere vt pro ſcutis flotenos ſed pro aurea, non poteſt ſolui argentea: nec pro pura argentea, argento contaminata, vt gloſ. tangit: aliquantulum, in d. l. 2. ff. ſi cert. peta. C. de don. l. ſi quis argẽ

3 tum. † Quid ergo ſi mecum contraxiſti tempore fortis monetæ, quam forte rex mutauit & pro ea facit currere aliam minus fortem: nunquid ſoluendo hanc minus fortem
a liberaris? a Videtur quod non. ſed debes ſoluere in tali valore ſicut erat tempore contractus, extra de cenſib. c. olim. & c. pe. pro quo ff. de contrah. emp. l. in lege. & no. Spec. de ob. & ſol. §. nũc aliqua verſi. pone, in l. ſtatuto. nn. 9. Credo q̃ ſi princeps decreuit vltimam habere curſum pro prima, quamuis in valore ſit debilitata, quod debitor liberatur ſoluendo illam, ſi ſe obligauit ad ſolidos, vel libras, ſecus ſi ad certum genus monetæ, & valorem. certum eſt enim, quod princeps habet poteſtatem in talibus, & ad ipſum pertinet dare curſum, & valorem monetæ, vt apparet in l. 2. reſponſo. 2. in prin. vbi eſt materia ſua. C. de falſa mone. l. ... itor conſtitutio, & ordinatio ſua l. ... gat. ſatis autem conſtituit ex quo ordinat quod ... denarij valeant ſolidum. & 22. ſolidi illius monetæ libram: & ei dat curſum pro legitima. Præterea, obligantes ſe videntur habere animum obligandi ſe ad v ... ualem. Illa autem e ... lis &c. extra de deci. ca. 1. in cle. de male. c. 1. & ... ff. ...
4 bo. ſig ... Labeo, & Sabinus. † Sed nunquid qui promiſit ... monetam, liberatur, ſi princeps illã omnino ... Petrus de Bellaper. vř tenere. infra de ac. §. ... quod ſic ante ... ram, quia creditor ad genus ... ternum, q̃ perire poſſit ... loca. l. in naue. vt ſcripſi ... de reb. credi. l. incẽdium Sed huic opi. obſt. ff. de ſolu. l. Paulus reſpon. creditorem. Sed ... q̃ ibi loquitur in caſu, quo non ... ad ... genus monetæ, ſed ad ſolidum, vel ad ... ſecus ſi ad ... monetam, & eius curſu ... hibe ... r. Curia tame ... tenere cõtra, & qd̃ debeatur in valore temporis ... actus.

a Adnot. Liberaris. Adde de hac q. per Hoſti in ſua ſumma in ... §. ex qui cau. ... quid ſi moneta mutetur. nu ... de quo per Al. ... ſtune in ... vxore §. vxore. ff. ſe leg. ... ... queſtio ... ad Panor. & in c. quanto. in prin. de iureiuran.

1 *Creditori creditoris, an recte ſoluatur.*
2 *Liberetur ne mutuum.*

Nec Intereſt. In gloſſ. patet. cum alleg. l. ſi liber ... hoc ſunt gloſ. variæ. Quandoque dicunt, q̃ liberatur ... exer. l. 1. §. quæ ſi mutuam. Quandoque dicunt q̃ non ... ſpeciali. ff. de pig. act. l. ... C. de ſolu ... Quãque liberatur per except ... ff. de exce. ...
1 †oteſt dici, quod aut ſo ... ignorante, ſeu ſciente & pat ... tunc ... liberatur ipſo iure, ſi non habeat ... ex ... vt d. l. ſi opeta. Vel dic, q̃ hoc ... vt no. in l. ſi liber. & excep. ... niſi creditoris intereſſet ... modis, vt no. ff. de neg. geſt. l. cu ... tradicente, non contingit libe ... ea. gl. vel procuratori, nõ repertas hoc ... falſa eſſet §. mand. §. item adhuc. Sed quæritur ...
2 creditor liberatur inuitus. Hoc verum, ſi cr ... Quid ſi non vult recipere, ... vid tur ... uere vult, offerat, conſignet & deponat, vt ... lutionem, vel iudicium ... torem, dic vt ibi, & de noua. l. ſi ... §. ſi.

1 *Ceſſio quando inutilis, an valeat* ... 1.
2 *Ceſſio quo precede.*

Item Si reus. In gl. ſ fideiuſſor. ibi, cum alle. l. ... la eſt contra. ibi enim ſuppo ... it q̃ non extinguitur ... q̃ ſemper põt cedi. ff. ma. l. ... us mandati ...
1 plenius videas, dic q̃† aut ſoluitur ... ſit ceſſio, ſiue illius nomine, & alterius. & iur ... lis, ſiue ante, ſiue in ſolutione, ſiue poſt fiat ẽt pacto interueniente, quia act. ... extinguitur, & ita cedi non põt, vt not. in l. Papinianus. ... aũt fiat ſolu. noĩe ſoluẽtis tenet, ſiue ante, ſiue poſt, pacto interueniẽte, vel nõ, quia actio durat. ff. de ſol. l. Stichũ. §. ſi mãdato, ſi autẽ dubitatur nomine cuius, tũc aut obligationes ſunt ęque principales, vt in duobus tutoribus, vel

vel in duobus correis : & tunc obtinet, quod hic not. & ff. de
1 ſol. l. Modeſtinus. Sinautem non † ſunt pares, videtur in dubio nomine ſuo ſoluere [illegible] ideo actio durat, & valet ceſsio etiã ex interuallo : vt d. [illegible] Papin. de in rem ver. l. ſi filius. de admi. tut. l. ſi minoris. & de tu. & ra. di. l. alterius. de leg. 1. [illegible] ſi res obligata de pec. l. ſi Sticho. Hæc diſtinctio eſt Dyn. de verbo ad verbum. in d. l. Modeſtinus. Sed contra primum membrum videtur [illegible] ſus C. de priu. fi. l. ſi cum pecuniam. & l. fi. C. de his qui in pri. cre. lo. [illegible] 1. in quibus ſoluebatur nomine debitoris, & [illegible] en valet ceſsio, ſi hoc [illegible] tur. Sed poteſt dici ꝙ valet, q[illegible] o hoc expreſſe agitur, quia nomen videtur emi. non. n. eſt [illegible] entio ſoluentis & recipientis ꝙ vellet liberari debitorem. Sed gl. & Dy. loquuntur quando volebant liberari debitorem [illegible] & hoc apparebat. Item Dy. quærit ibidem, quo iure
3 petitur [illegible] idem fie[illegible] ceſsio [illegible] & dic ꝙ ſi contractus. vel materia e[illegible] q[illegible] poſsit agi, præd[illegible]ce[illegible]it, ag[illegible]ur ea actione [illegible] ſinautem [illegible] o iu[illegible] ic[illegible] ff. de iu. fi. l. in fraudem. §. qui pro alio. & d[illegible] s[illegible] igata. §. 1.

1 [illegible] . bus mauit
2 [illegible] tum [illegible] tineri.
3 [illegible] .

I[illegible] Per acceptilationem. In gl. 1. ficta. in fi. caue tamen [illegible] u[illegible] æ fi[illegible] io pro ve[illegible] te ac[illegible] r. ff. de acce. l. ſi ex
1 plu[illegible] In † gl. quæ [illegible] t. in fi. hoc magi[illegible] nota. in d. l. an
2 in[illegible]. & poteſt eſſe ratio ſ[illegible] cundum docto[illegible] quare eſt inutilis, v[illegible] atione formæ, ſeu conceptionis verborum, quia maiu[illegible] peccatum eſt, quod venit ex propria culpa quam quod ex ali[illegible] no facto, vel ſine ſua culpa, quando autem ac[illegible] eptilatio [illegible] cat ratione conceptionis verboru[illegible] n, peccatum [illegible] ouen[illegible] c [illegible] lpa con[illegible] ahentium, ſe[illegible] qua[illegible] do prouenit e[illegible] defectu [illegible] eriæ ſ[illegible] rei, non. C. de na[illegible] l[illegible] b[illegible] legem. Sed quæritur, qua re mag[illegible] tol[illegible] tur tota ob[illegible] gatio p[illegible] r acceptilationem quam per pactum, cum in ſtipulatione ſit dare naturalem obliga-
2 ionem ? Sol. † accepti[illegible] atio continet vtrumque & vim pacti, quod tollit naturalem, & vim ac[illegible] us c[illegible] u[illegible] s, quod toll[illegible] t ei uilem, & ideo vtraque [illegible] tur. [illegible] dam autem di[illegible] unt in defenſione gl. quæ eſt hic, ꝙ accep[illegible] atio habet vim pacti, vbi fit ab ignorantibus modum [illegible] onc[illegible] piendi acceptilationem, & qui credebant eam valere. ſed vbi fit a ſcienti[illegible] us, qui ſ[illegible] iebant nil valere, non valet. & pro eis facit l. an inutilis ff. de accepti. Vnde illi qui credebant valere, videbantur [illegible] o e[illegible] re in liberationem, alij non, qui ſciebant quæ agebant non tenere. ff. de ſtatulib. l. cum hæres. §. 1. Sed ſecundum hoc videtur, ꝙ ſi creditor ſc[illegible] ret non valere, & debitor crederet valere ꝙ deberet debitor eſſe liberatus iure pacti. ff. quib. ad [illegible]. procla. nõ l[illegible] c [illegible]. fi. C. de inceſ. nup[illegible]. qui contra. cum ibi notatis In gl.
3 [illegible] ſ. pſum in fi & ſic videtur ceſſare iſta materia, niſi [illegible] agatur expreſſe ꝙ partes volebant nouare ſtipulando, quia alias nõ deducitur in ſtipulationem, nec nouatur, n[illegible] pe[illegible] conſequens in acceptilationem deducit[illegible] r Sed pote[illegible] ꝙ [illegible] atis conſtat de animo, ex quo ſtipul[illegible] tio fit ad fine acce[illegible] to ferend[illegible], vt dicam infra prox. §. In gl. ſ. volente. in fi. ho[illegible] tamen fallit in duobus caſibus, vbi compellitur recipere particularem ſolutionem. ff. de ſtat. lib. l. cum hæres. item ſi decem. C. de col. fund. patr. l. placuit. l[illegible] b. 11. Item caue, quia ſi ſit pœna deficiens, non liberatur partem ſoluendo. ff. de verb. obl. l. in executione. §. pe. niſi forte in iudicial[illegible] b. ff. ſi quis cau. l. ſi ſeruus. §. ſi plurium. ff. in ius voc. vt eant aut ſatiſd. l. ſi. In glo. his verbis. in fi. hęc gl. videt[illegible] r errare. vnde omnia iſta quæ dicuntur in tex. deduci poſſunt in Aquilianam, & poſtmodum dationis pecuniæ in hanc Aquilianam non deducitur, niſi dari: nec accepto fertur, nec tex. alio modo dicit, nec a[illegible] as dicere intendit, ſi bene inſpicias. Vnde omnia verba præcedentia, non dicit niſi ad finem, ꝙ omnes tales obl[illegible] g[illegible] tiones poſſunt reduci ad donationem pecuniæ, & in Aquil. ſtip. reduci.

a Adnotatio. In fin. De hoc brocardo : ſi non valet vt ago : valeat vt valere poteſt. vide hic Ange. in 2. col. poſt prin. in verſic. & prædicta inducuntur.

1 *Pupillus mulieri æquiparatur.*
2 *Nouatio quando fiebat.*
3 *Nouatur mutato ſolutionis loco.*

a Præterea. a In gl. ſi fiat. ibi, ſiue per iudicium [illegible] in caſu, qui ſequitur, non enim fit per iudicium intentatum, cõtra reum, quin vetus duret. vide C. de iud. l. 1. ff. de noua. l. aliam. In gl. qui naturaliter. in fi. vide ſupra de auth. tu. §. 1. vbi ſcripſi. In gl. ſed nunquid, ibi, cum alleg. l. ſi Titius.
1 iſtud eſt magnum arg. cõtra gl. Nam [illegible] mulieri ſuccurritur ſine reſtitutione, & tamen actio in priorem reuertitur ergo eadem ratio videtur pupillo, ꝙ etiam in caſu quo non reſtituitur, actio detur contra primum. argu. d. l. ſi mulier, & l. ſenatus. eo. tit. Sol. non datur contra primum: vt hic nec obſt. q̃d de m[illegible] iere dici[illegible] r, quod [illegible] bi ius, q[illegible] od [illegible] ubuenit mulieri per quoddam ius priuilegiatum contra ius commune [illegible] ſubuenit creditori, quem noluit, ex prouiſione iuris damno aſficere: de iure communi obligatio pupilli non eſt valida, & ideo ius nulli facit iniuriam, ſi actionem veterem non reſtitoit, nec curauit alij prouidere : quia per ipſum ius damnum non patitur. Sed adhuc videtur obſtare ff. de [illegible] eſcin. ven. l. ſi id quod. vbi per ſecundam emptionem inutilem non receditur a prima. ſed ibi inter eaſdem perſonas agebatur, inter q[illegible] s non præſumitur nec fit nouatio, ſicut inter diuerſas, vt hic, & in-
b fra proxi. §. In gl. not. hic tria. in fi. b oppon. contra hunc §. & gloſſ. quia imo videtur ꝙ antiquitus non fiebat nouatio, niſi expreſſe ageretur, ff. de verbo. obliga. qui vſumfructum. & l. eum qui. §. ſi a te. de noua. l. ſi pupillus. §. 1. Docto. conſueuerunt dicere, quod vbi ſtipulabatur rem maiorem, fiebat nouatio, ſed vbi rem minorem, non. & ita conſueuerunt dicere iuxta l. fin. C. de noua. ſed hoc videtur directè contra hunc §. qui dicit, adiiciat̃ ſeu detrahatur. potes dicere ꝙ vbi in quali
2 tate [illegible] obligationis aliquid augebatur, ſeu diminuebatur, fiebat nouatio, ſed non in ipſa re, quæ in obligatione vertitur, tunc [illegible] abet locum ſolutio. doct. ſupra dicunt, aut augebat[illegible] r, aut diminuebatur per leges contrarias. Item videt[illegible], quod iure antiquo non fieret nouatio ipſo iure, ſed [illegible] olum dabatur exceptio, ff. de præto. ſtipulatio. l. Valeriano. de except. do. l. apud Celſum. §. Labeo. Sed ad vtranque potes dicere, vt in qual[illegible] et noua. vel dic quod in l. Valerius ſolus prætor agebat partibus noie[illegible] tibus, vel earum altera. vnde non [illegible] rum ſi ibi non fiebat nouatio ipſo iure. §. Labeo intellige p[illegible] out ibi not. & vide ff. pro ſocio. l. ſi quis a ſocio. & d. l. obligati[illegible] num fere. §. fi. hodie autem non fit nouatio, niſi expreſſe agatur : vt d.
3 l. fi. & hic. † Q[illegible] id ergo dices, debes mihi decem ſoluenda An[illegible] liæ in feſto Natiuitatis Domini [illegible] eadem decem promittis mihi ſoluere in Paſ[illegible] hate Pari[illegible] us vel ſic [illegible] promittis ſoluere pro decem libris, quas debes, decem modios vini Pariſijs & non agitur expreſſe quod fiat nouatio ? gl. volunt dicere q̃d hodie etiam fiat [illegible] vnde quando primus contractus non eſt bene compatibilis cum ſecundo : & per effectum verborum apparet, quod eſt intentio partium nouare valentium, videtur quod ſi fit nouatio, [illegible] tem, quod debeat obſtare exceptio, & ita not. in d. l. fi. C. de nouatio. ff. eod[illegible], [illegible] a. & hoc doctores ſeq[illegible] ntu[illegible] in gl. vt ſupra eodem §. bi[illegible] per n[illegible] uationem neceſſariam, in caſu, qui ſequitur. In ea gl. ibi ad legem Iuliam de vi. priua. l. penult. ſed forte tunc remanet naturalis [illegible] cum ille conſtitutiones ſint de iure ciuili, ſicut ſente[illegible] tia. In ea. gl. in fin. Item per præſcriptionem tollitur c[illegible], & remanet naturalis. vt no. ff. de actio. & obli. l. obligationum fere. circa principium.

a Adnota. Præterea. Interuentu nouæ perſonæ olim fiebat nouatio, etiam ſi a pupillo ſtipuler, ꝙ alius mihi debet, non autem a ſeruo: hodie vero non præſumitur nouatio, niſi expreſſe hoc agatur. h. d. Aret.
b In fi. Nota caſus in quibus olim ex verbis expreſsis inſurgebat tacita coniectura nouationis hodie non [illegible] urriguntur, quia in illis fit nouatio ſaltem ope exceptionis, ſecundum doct. hic. & per Ang. in 1. col. in prin.

Hoc Amplius Vide iuxta hunc §. quod ſcripſi ſupra de contrahen. emp. in prin.

Finis libri tertii
Inſtitutionum.

INCI-

INCIPIT LIBER QVARTVS INSTITVTIONVM DO. Ioannis Fabri. I. V. D.

De obligationibus quæ ex delicto naſcuntur. *Rubrica.*

Continuatio apparet hic in tex. & ex diuiſione quæ fit ſupra de obliga. l. generaliter. §. fi.

CVm ſit [illegible]. In gl. caue tibi in fine iſtam gloſ. non oportet hic p[illegible]er: quia te[illegible]us non loquitur d[illegible] hoc t[illegible]ulo, ſed [illegible] li[illegible]ro.

1 *[illegible] part[illegible] non furetur.*
2 *Ae[illegible] quando [illegible].*

a FVRTVM. a In gl. & facit extra i[illegible] cr[illegible]m[illegible]l[illegible]. §. ſi q[illegible] aſi nu[illegible] me[illegible] ius in §. neque ve[illegible]o. & vide quod [illegible] ſupra in an. §. t[illegible]n ca gl [illegible] contrectatio d[illegible] o ad loc[illegible]. mort[illegible]ſe enim vi[illegible]ct[illegible] qui corrupit, vt l[illegible] ff. de iur. In glo. [illegible] cum alleg[illegible] ſi [illegible] s. hoc ve[illegible] ſi c[illegible]nſtet q[illegible] an[illegible] u ferar[illegible] non tamen p[illegible] ff. p[illegible] ſoc. l[illegible] 1 & [illegible]eo videtur quod [illegible] c[illegible]lonus parnar u[illegible] p[illegible] [illegible]dos ductus ad dumum ſuam, quod non committat furtum in du bio. ff. de iniur. l. item apud Labe[illegible]. §. ſi quis [illegible]

In gl. hoc ideo. cum alle. §. p[illegible] [illegible] non con mi[illegible]ur ſine au[illegible]o. ff. eo. l. [illegible] §. re[illegible] ff. ibi, [illegible]um alle. ff. de cond. ob cauſ. [illegible] p[illegible]n. [illegible] h[illegible]buit a[illegible]mum furandi & lucrandi complen[illegible] o voluntatem [illegible]ua: vt i[illegible] nu. In gl. vt habes in fin. quid in d[illegible] [illegible] per 3 uenit ad m[illegible]num [illegible]uris [illegible] de volu[illegible]te domini & [illegible] dupla tur vel quad[illegible]platur [illegible] co[illegible]a, q[illegible] tunc [illegible] matio tot[illegible]re[illegible] & hæc ſcripſit [illegible] C. de ſi fugi. l. Sed c[illegible]n tra hanc [illegible] facit ff. de cond. fur. l. qui furtum [illegible] venerat res ad manum furis de voluntate domini, vt quia commodata fuerat & tamen ſuppo[illegible] rem totam eſſe ſu[illegible]uam, qui pet[illegible]tur [illegible] v[illegible] ibi. In gl. ex hoc [illegible]co. in h. & [illegible] ex[illegible] vt ibi [illegible] hoc [illegible] videtur ve[illegible] qua [illegible] eod. l. [illegible] verba Pau[illegible] qui cr[illegible]itur fuiſſe paganus. vnde dic [illegible] naturali, i[illegible] eſt ratio e n[illegible]tu[illegible]alis [illegible] ratio naturalis docet tali[illegible] fieri [illegible] debere ſic ff. de ver[illegible] brum.

a Adnot. Furtum [illegible] vnus furat[illegible] fuerat Bon[illegible] & p[illegible]rat [illegible] Ferrariam an ex [illegible] nou[illegible] furti vide per Bar. in l. ſi domi[illegible] & in l. ſi abducta. C. eo.

1 *Furti [illegible] quand[illegible] naſ[illegible].*
2 *Furto p[illegible] teneri.*

FVRTORVM. In gl. [illegible] d[illegible] fur [illegible] qu[illegible] [illegible]um al[illegible] a quæ in qua [illegible]um [illegible] Dic quod non [illegible] §. ſi. [illegible]ontra quod [illegible] ff. de 1 hæ[illegible] poſſ. l. & [illegible] probatur quia furti actio [illegible] ſta tim per primam [illegible] contrectation[illegible] nec per aliam [illegible] contrectationem, a[illegible] [illegible] ff. de f[illegible] cum qui [illegible] primo cla[illegible] poſt dep[illegible] oritur al[illegible] a ac[illegible] vide na ſceretur? & fac[illegible] infra, quod cum eo. §. in rem. ver [illegible]. In gl. per hoc ibi [illegible] allegat l. prohibere melius ff. [illegible] ure ſiſc. l. Imperatores. In gl. in [illegible]tum. in fi. ho[illegible] verum ea[illegible] dr. quia 2 ſi alia die ſecus ff. eo. l. quo deſtinau[illegible] Qui[illegible] plures: vnus rem [illegible] [illegible] ebat [illegible] vel erant ſoc[illegible] Vide [illegible] idem. ff. ad l. [illegible] pec[illegible] l. ſacr[illegible] §. fin.

1 *Animo perdidales.*
2 *Secus in cum actu[illegible].*

CONTINGIT VM. In gl. [illegible] in fi. videlicet in ſeruo fu- 1 gi. & idem in alijs rebus, quæ ſe animo perdunt, vt vxor, monachus, ſeruus aſcriptitius. & ita no. in §. hoc autem. in alijs autem ſecus, quia non expedit pompam rei familiaris de

tegere. C. qſi & qui quar. pars. l. [illegible] de metal[illegible] & metal. l. quoſ dam & hoc n[illegible] eſſet per[illegible]ona ſu[illegible] & aliqua indicia mo uerent. nam cum perſona tunc p[illegible] pi multofortius domus eius in[illegible]uiri. In gl. hæc non [illegible] ſemper bona. in fi. dicas q[illegible] non eſt bona conſequentia. ſubl[illegible]ta [illegible] ſolennitas, ergo & ipſe actus, qui ſolen[illegible] requ[illegible]at. C. de inſa[illegible] decreto. a de neg. geſt. l. actio. [illegible] iſta eſt b[illegible] [illegible] a[illegible]u, ex quo ſe quela dependebat, & ipſa ſequela re[illegible]ouetur. ff. de pact. l. 1. & 2. Et idem hic, cum actus principalis, ex quo actio furti, tã quam ſequela prodibat, ſi remotus, & ipſa actio eſt remota, & no. hic gl. Aurelianenſem, quæ deſtruit tex. ſuum

POENA. In gl. niſi in fi. Et eſt ra[illegible]o fauore ciuitatis, vt ibi not. quid autem quadrupletur vel dupletur, vide ff. eod. l. in furti. & l. ſi vendidero.

1 *Fur quand[illegible] & an excuſandus.*
2 *Furti dolus quando, & an præſumendus.*

a FVRTVM. In gl. quid ſi hoc credid[illegible] in fi. a gl. h[illegible] in 1 tendit dare differentiam, an ille [illegible] qui fur dicitur. habuit [illegible] ab initio de voluntate dñi, & tunc ſtulte credens excu[illegible]etur a furto, an receperit propria authoritate, & tunc non excu[illegible] tur & poteſt eſſe ratio, quia ex quo diis [illegible] conſenſit, facilius præ[illegible] ſecundus conſ[illegible]ius ff. de iul. l. qui humine. §. nullo Sed certe v[illegible] q[illegible] hæc [illegible] non [illegible] oc[illegible] at. & q[illegible] [illegible] hoc vltimo caſu ſtulte opinans non co[illegible]m[illegible]tit furtum [illegible] o quia animus de e[illegible] ſine [illegible]uo non committitur furtu[illegible] oc §. Se[illegible] undo, qui[illegible] n tene[illegible] v[illegible] bo. rap. infra ti. [illegible] §. & [illegible] Te[illegible]tio qu[illegible] [illegible] op[illegible] [illegible] ulp[illegible]m tant[illegible] n dolum & [illegible] pr[illegible] terea ſi bene [illegible] es. [illegible] fur ibi enim au[illegible] ho[illegible] p[illegible] cc[illegible]pauit. ne[illegible] furtum & [illegible] gl. [illegible] c[illegible]traria, dicit n. qu[illegible] a[illegible] ones c[illegible] ſ[illegible] non. ad a[illegible] furti. & h[illegible] [illegible] qu[illegible] rem. [illegible] Se[illegible] obijcies quia [illegible] d[illegible]m hoc [illegible] pote[illegible] agi[illegible] per enim [illegible] dicet q[illegible] cre[illegible]ebat d[illegible]m permi[illegible]urum [illegible] q[illegible] prædi[illegible] loquitur in caſu, qu[illegible] certum e[illegible] at q[illegible] dom[illegible]um [illegible] urum. In [illegible]alu autem, [illegible]uo certum [illegible] a tunc [illegible] pe[illegible] [illegible] turas, an habu[illegible] e d[illegible] [illegible] aut non, & [illegible] [illegible] velut [illegible] mitur m[illegible] animi[illegible] homo h[illegible] non [illegible] [illegible] notus, vel [illegible] b[illegible] B[illegible] lupus rapax [illegible] cum Vn de hæ gl. dic[illegible] [illegible] n d[illegible] o, [illegible] uo cre d[illegible] t dnm per[illegible] & co[illegible] t nunquam [illegible] om mitt[illegible] ur vt d[illegible] nec hæc gl. procedit [illegible] eſt ve[illegible] gl. intellexit[illegible]. vnde v[illegible] expediens o[illegible] recipiens prohibetur [illegible] urā t[illegible] q[illegible] c[illegible] dñm permiſſurum. Et q[illegible] in caſu, quo no[illegible] placeret, off[illegible] re red[illegible] ur [illegible] in dubio non præſumiẽ velle. ff. eo. l. qui[illegible] §. vetar[illegible] & hoc [illegible] norat ſed ſi [illegible] tũc diſtinguitur, [illegible] eſt t[illegible] qui [illegible] eu prohibere non aude ret, & non v[illegible] permi[illegible]tere, vt ff. ad l. pe[illegible] ergo ſi pater recipiat equum ſi [illegible] mancipati. [illegible] & non contradi ce[illegible] Videretur p[illegible] teuer per[illegible] hoc non c[illegible]o, quia ibi loquitur d[illegible] [illegible] ſerui[illegible] & [illegible] inetũ [illegible] rit, b ſecus in [illegible] duobus caſibus eſt ſpeciale, vt ibi no. In gl [illegible] furti a[illegible] in fi. & l. falſus. §. ſi quis poteſtate. In gl vt vnius. [illegible] fi. [illegible] cum h[illegible]c actio detur ad duplum a[illegible] intereſſe, & hic n[illegible] inter[illegible]t, quid du[illegible] labi tur? ff. de ſer. cor. l. ſi quis ſeruum. §. fi. Dicas q[illegible] [illegible]tur quaſi corruptus eſſet, vt no. in d. l. ſi quis ſeruum. & [illegible] in monaco, & vxore. in ſi[illegible]o dic [illegible] a proxi. §. vel verius, dic idẽ in hoc caſu infra prox. in alio ca[illegible] loquitur.

a Adnot. In fi. An autem & quando ſtetur aſſertioni ſuæ de his quæ pendẽt ex animo. vide Ang. in §. alie infra de act.
b N[illegible] Vide h[illegible] diſt An[illegible] conqueritur an quis ex del[illegible] ſto pun[illegible]atur in §. ſed ſi [illegible]dat in 2. col. ante me. in verſ. vlt. pro perfectione materiæ. vide do. C. in l. ſi quis non dicam. C. de epiſ. & cle.

1 *Furti & corrupti actiones æquiparari.*
2 *Fratrem furto non teneri.*

Interdvm. In gl.non ratione.ibi, cum alleg.§.ob ho
minem.melius.ff.de his qui deiec.l.fi. ſi qua.pau.ſec.dica.l.3.
Sed hæc glo.non videtur procedere, quia hæc actio,& ſerui
1 corrupti † videntur parificari in hac materia.ſ.proxi.§.& ta
men filio corrupto,datur vtilis.ff.de ſer.cor.l. & tamen.§.1.
& ibi etiam no.contra.videlicet,quod agitur ciuiliter,& ha-
betur ratio affectionis.Sed nec illa eſt vera vnde dic,quod ha
betur ratio operarum.& damni,quod pater ſuſtinuit & illud
duplicatur,& ita no.ff.de ſur.l.eum qui.§. ſi filius.& hanc ap
2 probat ibi Dy. † Et hæc eſt ratio, quare mater non agit quia
illi non debet filius operas.Vnde reperitur caſus,quo agit vē
dicatione.ff.de fideic.li.l.ſed ſi non data.§.1. Sed nūquid fra
ter,poteſt agere ſurti, fratre ſurrepto.Nonnulli videntur in
clinare quod ſic. infra d.l.ſi quis ſeruo. per l.ſi fratrem.C.ad
leg. falc. de pla. Ego credo contra per rationem prædictam,
quia non debet ei operas, ſicut nec mater.Item ſi mater non
agit, multo minus frater, qui minus ius habet. & eſt remo-
tior.In ea.gl.ibi. vel ad proprietatem.hæc non videtur bona
ratio,quia datur rei vendicatio,quæ proprietatem cōcernit.
ff.de rei vend.l.1.§.per hanc. ſed dic,quod nō datur vera rei
vendic.ſed quædam, quæ eſt de iure quæſit.vt ibi.

1 *Opem ferens furto obſtringitur.*
2 *Secretum.*
3 *Furti, & iniuriæ diſcrimen.*

1 Interdvm.ª † In gl.no.hic.ibi,ſolo facto.vnde eo ip-
ſo, quod iuuat ſciens, dat conſilium,licet,non principaliter,
ſed ſecundario,vt l.ſæpe.ff. de verb.ſign.ff.eo.l.ſi pignore.§.
qui ferramēta.In ea.gl.ibi,cum allegat l.in furti.§.fi. melius
in §.pe. In fi.eiuſdem glo.Et tamen vulgo dicitur,quod non
eſt conſilium,quod multi ſciunt.Et caue, quia gl.vult hic re-
cipere conſilium, pro ſecreto.& ſi ſic dixiſſet,proprie locu-
ta fuiſſet.lex tamen,quam allegat, nihil facit ad hoc propoſi
2 tum, ſed facit, quod alibi ſcribitur. † ſecretum dicitur, quod
quinque ſciunt,de pœn.di.1.c.econtra. & facit extra de hær.
c.ſtatu.li.6.& ibi de hoc.In gl.cum alias ibi, cum alle.l.ſæpe.
ibi.not.contra.& eſt verius.vide ſ.de manda.§.1. vbi ſcripſi.
Concedo tamen,quod hoc caſu teneatur de dolo. ff. de do.l.
quod ſi cum ſcires. In fi.eiuſdem gl.ſed ob.eo.ti.l.1.§.attili-
3 cinus.Dicas,vt ſupra.quod ſpeciale in furto † quod non com
mittitur, ſine cōtrectatione,ſed iniuria, poteſt committi ver
bo,& literis.ff.de iniur.l.lex.cor.§.fi.

a Adnota. Interdum. Non ſolum principalis furtum committit, ſed etiam opem ferens tenetur furti. Quærunt hic doc qua pœna tenetur opem ferens. Item quot modis dicitur quis præſtare opem: vide Ange.hic poſt alios.

1 *Furtum ex officio punibile.*
2 *Furta domeſtica quando punienda.*

a Hi, Qui.In gl. niſi ſit.in fi. ª idem videtur, in quocun-
que domeſtico.ff. de furtis l.ſi libertus.& l.ſerui,& filij. Nec
1 iudex † poteſt ſe intromittere,ex officio, nec punire, niſi eſ-
ſet magnum furtum,& magnæ rei.ff.de pœ.l.reſpiciendum.
§.furta.C.de patr.pote.l.congruentius. & l.præcedenti. qui-
dam iudices male ſeruant,qui quandoque ex hoc exorquent
pecunias, pater autem & dominus poſſunt punire leui pœ-
na,& incarcerare, vt ſcripſi.C.de priua.car.l.1.& notatur ff.
ſi quis teſtamen.lib. eſſe iuſ.fue.l.1.§.quid tamen.ſi tamen fi
2 lij, † vel domeſtici eſſent inobedientes, & nolent reddere
res furtiuas patri, vel domino,poſſunt adire iudicem & eius
officium implorare, qui ſeuerius vindicabit,vt d.l.congruen
tius,ſi autem alij tradiderunt, rem furtiuam ſciente recipien
ti,tenetur furti recipiens, & condictione furti.C.de furtis.l.
eos.Eadem poſſunt dici de abbate, & monachis,extra de off.
ordin.c.quanto.vbi de hoc.

a Adnota. In fi.An autem hodie procedat iſte text.ibi,quia nec ex alia vlla cauſa,cum filius in aduentitijs quærat proprietatem.vide hic Ang.

1 *Furti agere quibus, liceat.*
2 *Furti actio quando competat:*

2 Fvrti.ª Oppone, † quia ſemper intereſt domini, rem
1 ſaluam habere:ſed dic, quod imo poteſt non intereſſe, veluti j.
§.item ſi.Item ſi rem debebat in ſpecie, & fuit ſurrepta ſine
culpa ſua, nil intereſt domini, quia fuit liberatus.ff.de dolo.
l.arbitrio.§.fi.Item opponitur,quia actio furti datur illi, cu-
ius non intereſt, quia datur venditori.ff.de fur.l.eū qui.& ta
men res non eſt eius periculo.ſ. de contrah.emp.§. cum au-
tem. Solu.imo intereſt propter ius retentionis, quod habet,
quouſque ei fuerit ſolutum.ff.de act.empt.l.iul.§.offerri.Vel
intellige, quando propter malam eius cuſtodiā res fuit ſurrepta:
2 ſed hoc non valet:vt patet ff.eo.l.ſi vendidero.in prin.† Vn-
de actio furti quandoq; competit ratione dominij,& intereſ
ſe:& quid in ea dupletur,vide ibi.ſed hic loquitur quando compe
tit ratione intereſſe: vt ibi no. vnde act. furti bene compe-
tit, quamuis non interſit, ſaltem quando tenetur cedere alij
actionem:& ſic loquitur l.illa,quæ videtur huic.§.contraria.
intellige ergo hic nō aliter competit,niſi interſit,verum eſt,
vt dupletur intereſſe: ſed ratione dominij bene competit,li-
cet non interſit.In gl. res tamen.in fi. quid autem dupletur,
vide plene ff.de fur.l.eum qui.§.idem ſcribit.& l.creditor.&
l.creditori.

a Adnota. Fur.i.Actio furti competit illi, cuius intereſt furtum non eſſe factum: hoc verum intellige, ad hoc vt dupletur: alias ratione dominij competit, etiam ſi non interſit,puta, vt res alij reddatur.ff.eo.ſi vendidero.

1 *§.Item ſi fenſus.*
2 *Periculum cuius & quando ſit.*
3 *Fullo quid domino reddat.*
4 *§.Itaque explicari.*

1 Item Si. † Hunc §. intellige. vbi culpa poteſt imputa-
ri fulloni.alioquin ſi fullo non tenetur, nō video,quin domi
nus agere poſsit, cum eius interſit. & ceſſat ratio, quæ hic
redditur.ff.eo.l.itaque.& ſupra ſubijcitur. In gl.facit.ff.eo.l.
itaq;.& is verſus eſt interpoſitio,quæ non ſedet bene.In glo.
2 & pœnā exactam.in fi.iſta non videtur bona ratio.† nam ad
conductorem non pertinet periculum, & tamen non reſti-
tuit.ff.loca.l. is qui.licet poteſt eſſe ratio, quia commodata-
rius. & conductor, amittunt vſum rei, quæ ad eos pertinet,
& ita reſpondetur ad creditorem, qui debito imputat. ff.de
pign.act.l.ſi pignore. & ibi not. In glo. bene dico in fin. ſic
1 ergo differentia eſt in hoc §. inter eum qui gratis recepit,
quando eſt in electione domini, vt hic, & eum,qui non gra-
tis,quia tunc recipiens agit.Et eſt ratio, quia plus debet ſub-
3 ueniri domino in contractu liberali,quam in alio. † Sed nun
quid quod fullo exigit reſtituet domino? Videtur quod
non, ſicut nec commodatarius. Sed in hoc poteſt dici con-
tra, per ea quæ ſcripſi ſupra proxi. quia fullo non poteſt vti
re.ff.de furtis.l.fullo. Item dic, quod vbi res, in qua aliquis
habet vſumfructum ſurripitur, non obtinet iſte §. vt ff.eod.
l.inter omnes. §. ſi ſeruus. nec vbi res pignori data ſurripi-
tur.ff.eod.l. eum qui.§. idem ſcribit & l.creditori.l. itaque.
Sed quæritur,hic dicitur,quòd ſi dominus ignorabat fur-
tum commiſſum, poteſt agere contra furem, & dimittere
commodatarium.Quid ſi ſciebat furtum commiſſum,& ele-
git commodatarium, quem credebat eſſe ſoluendo, & non
erat, nunquid poteſt redire ad furem? Iaco. Bald.dicit quod
non.Doctor.citramontani dicunt contra, vt nota.Cyn. in l.
manifeſtiſsimi. quod videtur verius. Error enim facti non
debet nocere in talibus, ſecus dicerem, ſi eſſet lapſus errore
iuris. ff. ſi quid in fraudem pat. l. ſi patronus. & facit quod
not. de ſuc.edi.l.fi. & melius.ff.quod cum eo.l. ſed ſi ex par-
te.§.fin. Præterea text.dicit, quod non eſt locus huic §. vbi
omnino non eſt ſoluendo, vt infra ſubijcitur.Et per hoc po
teſt reſponderi ad aliam quæſtionem, ſi dominus egit, con-
tra illum, qui in veritate furtum non fecerat, & ſuccubuit,
an poſsit redire ad commodatarium. in qua doctores citra-
montani tenent idem. Sed vltramontani contrarium, quo-
rum opinio videtur poſſe ſuſtineri, quia hoc caſu, dominus
poſſet agere contra verum furem, & nil perdet. Super tex-
tu ibi eadem definitione,vt dominus eligere poſsit, vel com
modatarium,

modatarium, vel furem. ſi tamen commodatarius eſſet om-
nino non ſoluendo, text. ſupponit quod non ſit locus huic §.
quin dominus poſſit redire ad furem: nec in hoc videtur cor
rigi quoad hoc antiquitas. Sed obſt. ff. de ver. ſigni. l. ſoluen-
4 do. & ſupra §. fulloni. ff. eo. l. itaque. † vbi dicitur, quòd qui
eſt non ſoluendo in parte: videtur non ſoluendo in totum. &
hic dicitur, quòd videtur ſoluendo in totum. Sed hic eſt cau
ſa fauore electionis, quæ datur domino, qui debet ſibi impu
tare, ſi elegit talem, qui in parte eſſet non ſoluendo. Si vero
omnino eſſet non ſoluendo, eſſet iniquum, ſi omnino habe-
ret carere re ſua.

1 *Depoſitarius quando furti agat. & 2.*

SED Is. In glo. ſupra quib. mo. in fi. Sed quid ſi per latam
1 culpam depoſitarij res fuit ſurrepta? † Videtur ꝙ tunc age-
re poſſit: quia ſuo periculo eſt, & lata culpa ipſum obligat
ſicut dolus. ff. depo. l. quod Nerua. & ideo cum eſſet ratio hu
ius §. videtur ꝙ depoſitarius agere poſſit furti: vnde lata cul
pa non poteſt æquiparari dolo, in caſu huius §. quando agi-
tur de pœna imponenda ratione doli: & vbi dolus punitur.
ff. de in litẽ. iu. l. in actionibus. ad leg. Corn. de ſic. l. 3. §. ſed &
id quod. de verb. ſig. l. magna. & ibi no. Item videtur ꝙ depo
2 ſitarius † poſſet agere furti in caſu quo poſſet retinere rem
propter impenſas in ea factas, ſecundum illam opin. de qua
C. depoſiti. l. pen. tunc enim videtur ꝙ agere poſſit, propter
ius retentionis. ſupra eo. §. furti, & facit ff. vi bo. rap. l. 2. § in
hac actione, non vtique.

IN Summa. In glo. a decimo. ibi cum allegat §. furioſus.
alias eſt §. pupillus. & vide ibi. item dic ꝙ mitius debet puni
ri. extra de delic. pue. c. 1. imo nullo modo, ſi delinquit ex cul
pa, ſine dolo: vt eo. tit. c. 2.

FVRTI Actio. In gl. id eſt in perſonam. in fi. hoc verum
ſi ſit dominus. ſi vero haberet detentationem tantum: vide-
tur deſtitutus omni auxilio. Sed dic, vt no. ff. de condi. furti. l.
& ideo. §. fi. & per Inn. extra. de reſt. ſpol. c. ſæpe. & in Spe. de
pe. & poſ. §. 1. ver. ſed nunquid depoſitarius. num. 12. & vide
infra de act. §. ſic itaque.

Vi bonorum raptorum. *Rubrica.*

*Continuatio patet in gl. & etiam de ſe. Et no. ꝙ hæc mate-
ria habet tria capitula. de primo tractatur ſolum in hoc tit.
Primum eſt, quando ſingularis rapit. Secundum, quando tur
ba coacta. ff. eo. l. 2. & l. 4. §. ſi quis aduentu. Tertium, quan
do in turba datum eſt damnum: vt d. l. 4. in prin. & hæc da-
tur in duplum, & vide in d. l. 2. in prin. &c.*

1 *Vi bo. rap. quis teneatur.*
2 *Furtum manifeſtum non probandum.*

QVI RAE. In glo. large. in fi. vide. ſ. tit. 1. ſuper
gl. ſubaudi. In gl. ſed quomodo. vult dicere glo.
1 † ꝙ manifeſtus ſemper tenetur vi bon. rapt. ſed
non manifeſtus demum vbi habebat animũ ra
piendi, ſi non reperiſſet reſiſtentẽ: alias ſi clan-
culo facere voluit, non videtur quod debeat teneri vi bo. ra.
cum non habeat animum rapiendi. ff. eo. l. 2. §. damni. & hæc
2 gl. eſt optima, & bene interpretans. Sed quare † dicitur ma-
nifeſtus deprehenſus cum re? Reſpondeo, quia non pōt nega
re, nec tergiuerſari, quin fur ſit. Vnde credo, ꝙ non oportet
probare, ꝙ ipſe furtum fecerit: quũ cum re domini inuentus,
& deprehenſus fuerit, bene tamen credo ꝙ ſi vellet dicere
ſe ab alio iuſto tit. habuiſſe, ꝙ deberet audiri. C. eod. l. ciuile.

In glo. id eſt efficax. in fi. Sed quomodo hæc actio furti, &
vi bon. rap. dantur pro minimo: & actio de dolo non? dic vt
ſupra de rer. diui. §. gallinarum. & ibi ſcripſi.

1 *Fur manifeſtus cur magis puniendus.*
2 *Actio vi bonorum rapt. cur inducta.*

QVADRVPLVM. Super text. rei perſecutio. id eſt ve-
ra rei æſtimatio. ff. eod. l. 2. §. in hac actione. in act. furt. dic ff.
1 de fur. l. in fur. † In gl. nam raptor. in fi. quæ potuit eſſe cau-
ſa, ꝙ manifeſtus magis puniretur? Reſpond. quia magis cõn-
temnit dominum: & ita magis offendit, & magis delinquit;
vt no. ſupra titu. 1. §. pœna. ff. eo. l. 2. §. in hac actione. ſed hæc
ratio non ſufficit, quando clam furatus fuit, & in itinere de-
prehenſus. Sed dicas, quòd lex 12. tab. fuit antiqua, & prima,
& non diſcutiebat caſus ſingulos, ſed groſſo & vniformi mo-
do, ſic inſtituit: ſed prætor ſuperuenit, qui ſubtilius inſpexit,
& magis puniuit illum, de quo magis certum eſt, quòd deli-
quit. Sed cur prætor per act. vi bo. rapt. eandem pœnam im-
poſuit manifeſto, & non manifeſto. & lex 12. tab. & ipſe præ
tor diuerſas in actione furti. Poteſt dici quòd prætor eãdem
2 † pœnam in vi bonorum raptorum impoſuit, propter eun-
dem animum rapiendi, qui ſemper requiritur: vt dixi ſupra
proxime declarando glo. iunge infra de actio. §. ſequens. ver.
videtur autem.

QVIA Tamen. In gl. ſcilicet ab actione. in fi. dicas vtran
que veram. abſoluitur enim per iudicem, ſi ponatur in cauſa,
ſed ius ipſum abſoluit: lex declarat non teneri. & iunge ſupra
tit. 1. §. placuit.

1 *Dolum præſumi.*

SED Nedum. In gloſ. pro tamen. ſi ſic exponas, nulla bo
na conſtructio poteſt ſequi. Vnde dic quòd ponitur proprie.
& ex hoc videtur inferri, quod illa cõſtitutio legis ſi quis in
tantam, non exigit dolum, & ita no. ff. eo. l. 2. §. doli. Sed con-
tra not. in d. l. ſi quis in tantam. pro qua C. vnde vi. l. inua-
1 ſor. Poteſt dici, ꝙ requirit dolum, dolus † tamen præſumi-
tur, niſi habuit iuſtam cauſam credendi. Vnde non ſuffice-
ret allegare bonam cauſam, nec ignorantiam iuris, & hoc in
fert ille §. In glo. vt C. vnde vi. in fi. glo. optime facit, vtinam
ſic ſemper feciſſet, quod nullas gloſ. repetiſſet, & ſine dubio
fuiſſet longe breuior ſcriptura, quare dic, vt ibi: & vide ibi
plures concluſiones in meo breuiario, & remiſſiones. & vide
quod notatur. ff. quod met. cau. l. extat.

1 *Furti variè agitur.*

SANE. Vide hunc §. quaſi de verbo ad verbum. ff. eo. l. 2.
§. in hac actione non vtique. vides ergo, quod vbi poteſt agi
1 furti, poteſt ẽt vi bonorum rap. Sed quæro † cum furti poteſt
agi ciuiliter, & criminaliter: nunquid eodem modo vi bono.
rap. Super hoc gl. variant, nam quandoq; dicunt poſſe agi cri
minaliter, vt not. ff. de priua. delic. l. fi. quandoque contra, vt
C. vi bo. rapt. l. 1. non video, cur non poſſit eſſe criminalis, vt
aliæ. ff. de pub. iud. l. infamem. in fi. de accuſa. l. eum qui.

De lege Aquilia. *Rubrica.*

*Continua vt in glo. & no. ꝙ iſte tit. melius & magis pro-
priè ſituatus eſt in hoc volumine, quam in ff. nec C. ponitur
enim hic inter maleficia. & ibi inter contractus ſed vtrobi-
que bene ex diuerſis conſiderationibus. nam iuriſcõ. poſuit in-
ter contractus: quia datur ad intereſſe & eſt ciuilis. vide in-
fra e. §. liberum. ſed Imperator ponit inter maleficia: quia ex
maleficio oritur, &c.*

2 DAMNI. In gl. habebat. in fi. ff. eo. l. ſi ſeruus. ſer-
uum. §. huius rei. & §. 3.

1 Adnot. Damni. Diuide hunc tit. vt hic per Ang. planus eſt text. nec indiget ſummatio. & vide Ang. hic poſt principium. in ver. & ad intelligẽtiam totius tit. ꝙ aliquando datur directa Aquilia, quandoque vtilis: quãdoque in factum, & proſequntur materiam iſtam plene: ideo vide eum.

1 *Occidi qui poſſint impunè.*
2 *Aggreſſor quando impunè occidendus.*
3 *Fur qui necandus, an non. 4. 5. 6.*
7 *Fure occiſo, ſpectanda.*
8 *Furem decipere, an & quando liceat. 9.*
10 *Luſores an de damno teneantur.*

Inin-

a INIVRIA. a In gl. ſcilicet diurnum. iſta gl. non eſt ve-
ra. dicit enim furem poſſe occidi, etiam ſi ſe non defendat,
& tamen hoc non eſt verum: vt l. furem. ff. ad l. Cor. de ſic.
ff. eo. l. itaque. Sed die, ꝙ gl. intendit hic accipere latronem
pro fure diurno. ſed adhuc obſtat d. l. Vnde dic plenius, ꝙ eſt
differentia inter inſidiatorem latronem, & furem. vt no. in
1 auth. vt nul. iud. § pe. Nam videtur quod latronem, † inſidia-
torem itinerum, poſſum occidere indiſtincte, vt l. itaque. ſed
lex obſtat. in ver. itaque. quæ videtur concedere, ita demum
poſſe occidere, ſi non poſsit periculum euitare: & ſecundum
hoc nihil erit ſpeciale contra inſidiatorem. quia ita bene
poſſet alius occidi: vt l. ſcientiam. §. qui cum aliter. & tunc
l. itaque, innuit, ꝙ ſit aliquid ſpeciale. vt C. quando li. vni.
ſine iud. ſe vind. l. 1. In hoc poteſt dici, quod is verſus intelli-
gitur in caſu, quo inſidiator non aggrediebatur. Vnde ſi ego
aggrediar inſidiatorem, quem poteram tranſire ſine pericu-
lo: tunc vr̃, quod tenear, ſi ipſum occidam. Dic ergo circa in
ſidiatorem, ꝙ aut poteram tranſire ſine periculo, vt quia nõ
2 † aggrediebatur me, & non poſſum occidere, vt hic, aut ag-
grediebatur, vel volebat tollere res meas, & tunc poſſum oc-
cidere, non diſtincto, vtrum alias poſſem euadere, vel non,
vel vtrum moderamen adhibuerim, vel non, & hoc eſt ſpe-
ciale contra inſidiatorem, vt d. l. itaque. nec hoc caſu teneor
ipſum viuum comprehendere, vt d. l. quando li. vni. ſine iud.
ſe vin. Vel dic, qnod hic improprie accipit latronem, pro fu-
3 re diurno. † In ſure vr̃ dicere lex, quod nocturnum poſſum
occidere indiſtincte, diurnum non, niſi telo ſe defendat, vt
d. l. itaque. §. 1. ſed l. furem. ff. ad l. Cor. de ſica. obſtat in primo
membro, quæ dicit nocturnum ita demum poſſe occidi, ſi ſe
defendat. gloſſ. dicit ibi, ꝙ nocturnum poſſum occidere pro
ſaluando perſonam & res, ſed diurnum pro ſaluatione per-
ſonæ tantum. Et eſt ratio, quia diurnus cognoſcetur, & ac-
4 cuſabitur, nocturnus non, vt ibi notat. † Quid ergo ſi no-
cturnus cognoſcatur ad candelam, vel lumen: diurnus non:
quia ſugiebat, & erat homo extraneus? Videtur attenta hac
ratione, quod poſsim occidere diurnum, & non noctnrnum.
Et ita videtur idem in vtroque, & non erit differentia, vtrum
occidam nocturnum, vel diurnum, ſed vtrum cognoſcatur,
vel non. Et hanc tenet Pet. de Bel. per. hic. ſed hoc videtur
contra l. itaque. quæ facit differentiam, ergo dicas ꝙ non poſ
ſum occidere nocturnum, ſi tute poſſum eum capere. & hoc
apparet in ſnre ſupra alleg. ſed non tute, tunc poſſem eum
occidere. & iſtud iudicabitur ex modo, & qualitate facti. Ver
bi gratia, ſur de nocte ſine lumine intrauit domum meam,
ego ſentiens eum intra, & prope me, ſurgo, & enſe arrepto
5 † percutio eum, & occido. non teneo, vt d. l. itaque. ſed ſi
ipſum intrare præſenſi, excitaui ſamiliam ſecrete, accendi lu
men, & ſurem cepi, nullam defenſionem adhibentem, tunc ſi
occidam, teneor, ex quo poſſum eum capere, vel alias eum co
gnoſcere, & res meas auſerre. Et ita intelligitur l. furem.
Et eſt ratio, quia quando ego ſurgo ex abrupto, ſine lumi-
ne: neſcio an venerit propoſito occidendi, nec qnæ ferramẽ
ta portat. Et ideo in dubio poſſum occidere, quia non eram
tutus de perſona, nec de bonis. in alio caſu ſecus. Quæ ergo
erit differentia inter nocturnum & diurnum? Reſpondeo,
magna. Nam nocturno occiſo, ego non habeo probare, quòd
ſe defenderet. Vnde niſi accuſans ponat, & probet aliud con-
tra me, ego non habeo ponere, nec probare quod ſe defende
ret. ſed ſecus in diuruo, ibi enim habeo hoc ponere, & pro-
bare, alias cenſeor homicida, & ad hoc bene facit extra de ho
micid. cap. ſi perfodiens. Quid ergo dices, ſi nocturnus
non ſe defendit, ſed ſugit cum rebus, vel ſorte diurnus fu-
git, & eſt omniuo ignotus: nec poteſt attingi, niſi percutia-
6 tur à tergo? Credo † quod attentis rationibus prædictis,
poteſt impune percuti, quia tunc non poſſum ſine periculo
rerum parcere, per dict. l. itaque. § 1. & ſecnndum hæc opor-
tet ex parte percutientis diurnum, qualitatem facti proba-
7 re per teſtes. Sed † quid ſi nulli ſint de hoc teſtes, ſicut
frequentius contingit, ſed tamen ego, qui viuus ſum, dico
quod ſic inueni eum ſurantem, & occidi? In hoc caſu cre-
derem recurrendum ad coniectnras, cuius vitæ erant ante,
& ille qui occidit, & qui occiſus eſt. vt dixi ſupra de iure
naturali gent. & ciuil. §. ius antem gentium. & in dubio ab-
ſoluerem viuum, vt ibi ſcripſi, dum tamen clamauerit, vt d.
l. itaque §. 1. & ad hoc valet clamor, vt teſtes ſuperueniant.
Sed quomodo teſtificari poterunt, quia clamando occiditur,
& ita teſtes tarde venient? Sed potes dicere, quod teſtifi-
cabuntur de hora, & loco, vbi repertus ſuerit, ex quo præſu-
mitur contra mortuum. Ex his apparet eſſe periculoſum oc-
cidere furem, etiam ſe defendentem, vel fugientem, quando
8 non ſunt teſtes. Quid ergo dices? in caſu † vir erat in le-
cto cũ vxore, & ſentiẽs furem ſuper domo ſua, dixit clara, &
alta voce vxori ſuæ ſic, ꝙ fur poterat bene audire, mnlier vis
tu ſcire quomodo acquiſiui tantas pecunias, ſicut habeo in
domo iſta. ſcias quod ego ſui ſur, & aſcendebam ſuper tecta
domorum de nocte, & quando bene radiabat luna, ſicut mo-
do facit, ego dicebam, dominus ſortis, & potens, & ponebam
me ſuper radio lunæ, & efficiebatur ſortis, & per illum aſcen
debam & deſcendebam. quod fur audiens credens verum,
poſt quam credidit obdormiuiſſe coniuges poſuit ſe ſuper
radio lunæ qui intrabat domum per feneſtram & cecidit in
terram, & mortuus eſt, queritur nunquid iacens in lecto te-
neatur? Et videtur, quod ſic, quia doloſe induxit eum ad ſe
præcipitandum. ff. de ſer. cor. l. dolo. Sed hoc non videtur ve-
rum, quia ſi licitum eſt nocturnum occidere, multo ſortius
decipere, ſed hoc eſt licitum, vt l. itaque. ergo, &c. Verum
eſt tamen ꝙ debuit clamare, dum audiuit eum cecidiſſe, vt d.
l. itaque. Item ꝙ ſur non debuit ei credere. ff. eo. l. item Mela.
9 in princ. † Vnde in hoc eſſet aduertendum, vtrum potuit
ſeruare res ſuas ſine periculo: quia alias ſorte potnit clama-
re, quando audiuit, eum ſnper tectum, vt veniſſent vicini. ſi
autem eſſet in loco campeſtri ſolus cum vxore, qnia potuit
probabiliter dubitare, an eſſent plures, & quæ arma porta-
bant credo, ꝙ tunc potuit talem dolum committere per præ
10 dicta. In gloſſ. † quia hoc non eſt not. tex. contra Burgen-
ſes, quia haſta ludunt ꝙ teneantur, ſi aliquis lædatnr, vel oc-
cidatur etiam ſi in campo ad hoc deſtinato haſtis luſerint,
vt hoc verſi. ſi alius. quod eſt notabile, quia in culpa ſunt. cũ
is ludus eis non competat. Sed ſecus ſi ad ludum eis compe-
tentem lauderent, vt ad pilam. ff. eo. l. item ſi obſtetrix. §. ſi.
& l. item Mela. vel in publico certamine per conſuetudinem,
vel ſuperiorem permiſſo. ff. eo. l. qua actione. §. ſi quis in col-
luctatione. Et ideo credo ꝙ ſi luderent ad arcum vel bali-
ſtam, & in loco publico, ꝙ non tenerentur qnia ad talia iuue
nes Burgenſes, & etiam laboratores conſueuerunt ludere,
nec ſorte in caſu præcedenti ſi ſit conſuetum in regione, ꝙ
Burgenſes haſtis ludant. Item caue, ꝙ licet tales excedentes
teneantur aquil. non tamen deberent teneri actione, vel accu
ſatione, quæ dolum requirit, vt iniuriarum, vel lege Cor. de
ſicar. vide ff. de iniur. l. ſi cum ſeruo. ad leg. Iul. maieſt. l. non
contrahit. & quod no. ff. eo. l. ſcientia. §. qui cum aliter. Item
ex eo quod hic loquitur de ſeruo, videtur, quod non ſit de
homine libero, ſuper quo fuerunt opiniones. vide in d. §. ſi
quis in collnctatione. Item caue, quia illud quod in hoc §. di
citur, intelligitur, quando datur damnum alij, quam ludenti.
ff. eo. l. ſi ex plagis. §. fina.

a Adnot. Iniuria. Quo ad legem Aquiliam, iniuria dicitur occidiſſe, qui do-
lum, vel culpam, commiſit occidendo, quia in actione leg. Aquil venit leuiſſi
ma culpa, caſus vero occidentem excuſat. h. d. Ang. tractat hic. poſt Pet. de
Anch. Quomodo debet quis probare, ſi hominem occidit ꝙ fecit ad ſuam de
fenſionem, vide eum hic. Iſta eſt materia doc. iur. ciuil. in l. vt vim. ff. de iuſt.
& iur. & in l. 1. C. vnde vi. vbi Bar. Bal. Sali. Cy. & alij.

1 *Via vicinalis.*
2 *Signo quem excuſari.*

a ITEM. a Super tex. vicinalem. † vicinalis dicitur, quæ
1 in vicis eſt, & quæ in vicos dncit. ff. ne quid in loco pub. l. 2.
§. viarum. Et no. ꝙ quo ad hoc cenſetur publica, ſiue collatio
a priuato facta ab initio fuerit, ſiue non: quamuis fiat ibi di-
ſtinctio, & idem crederem in priuato, quando licitum eſt om
nibus per ipſam tranſire, vt eo. l. 2. §. priuatæ, quia ratio legis
ad hoc extenditur. In gloſſ. niſi ſorte, quid ſi non clama-
2 uerit, ſed ſignum appoſuerit, ſicut † faciunt cooperto res do-
morum in vijs publicis? dic idem: duntamen ſit notum ff.
ſi cert.

ſi cer. pet. l.cum quid. Præterea ſuper tex.culpæ reus. etiam
ſi gratis ab initio feciſſet vt no. ff. eo.l.idem iuris. ſed ſi non
gratis, forte poteſt deſerere ob defectum ſolutionis. C.de ad
uoc.diuer.iu.l.per hanc.& melius in l. 1. C. de aduo.fiſci.ſed
ego non credo, ſed agat pro ſalario ſuo.l. 1. §. io honorarijs.
ff.de var.& extraor.cog. In gl. facit io fin. & per hoc vide-
tur quod non punitur leg. Cor. de ſic.ff.ad l. Cor.de ſic.l.le-
ge. ſed quo ad promotionis leges, cenſetur homicida extra
de homic.c. tua nos.

a Adnot. Item. Nota ſingulariter Ang. ſuper hoc §. qui numerat culpas & fraudes aduocatorum.& in quibus titulis & legibus de his tractatur.

1 *§. Impetu. reſtringitur & explicatur.*

1 Impetu. † In gl.non enim.& hoc vbi ab initio erat in
firmus, quia io culpa fuit, ſecus ſi infirmitas ſuperueniſſet ſi-
bi in itinere, quia tunc eſſet extra culpam.ff.eo.l.ſi ex plagis.
§.inclino capitolino.& facit ad hunc & ſeq.ver.ex. de ho. c.
ſignificaſti ſuper tex.propter imperitiam. idem ſi alias oon
potuit retinere, ſi ſciebat modum equi, vt d.c.ſignificaſti. Ité
intellige hunc §. quando talia animalia damnnm dant ſecun
dum naturam ſui generis. ſi autem contra naturam ſuam,
agitur actione in factum de pauperie.ff.ſi quadru.pau.ſe. di.
l. 1.§.ideoque.& videbitis infra ſi quadru.§. 1.

1 *Actio legis Aquil. quando tranſmiſſibilis. & 2.*

2 His Autem. In gloſ.opponitur.in ſi.a Oppoſitio hæc
dicit, ꝙ quia hæc actio eſt pœnalis, non tranſit contra hære-
dem, quæ tamen tranſiret, ſi non.hæret æſtimatio vltra dam-
1 num. Contra, hæc † actio eſt delicto, ſeu maleficio.ſupra tit.
1.in prin. conſtat autem quod actiones ex delicto non tran-
ſeunt, niſi lite conteſt.ad hæredem vel quatenus peruenit.
C.ex. delic.deſun.l.vnica.ergo iſte tex.male dicit, quæ tranſi
tura, &c. Pe.de Bellaper.præuidit iſtud contrarium, licet hoc
noo ſic formauerit, & dicit, ꝙ hæc litera difficilior eſt quam
aliqua alia. Dicit etiam poſt dominum ſuum, ꝙ caſus poteſt
dari, in quo hæres tenetur ad totum, quando totum illud, qđ
2 prædeceſſor cepit, venit ad manum hæredis. † Sed certe
tunc peius ſecundum literam, quia tunc tranſit in totum,
quando totum venit ad manum hæredis, & non valuit plus
retro, quam ounc valeat. Vnde non poſſum negare, quin lite
ra male ſedeat.ſed tamen intelligenda eſt, quæ alias tranſitu-
ra æſtimaretur, ſub.niſi deſcenderet ex delicto.ff. de actio. &
obli.l.ex cootractibus. vnde qnamuis hic vna ratio impediés
tantum ponatur in tex. non ſequitur quin poſſint eſſe plu-
res. Sed quia hæc ratio eſt principalior, ideo ponitur freqnen
ter ſola. infra de perpet.& tempo.§.non autem. ff.de regulis
iuris l.pœnalia.

a Adnotatio. In ſi. Et inſpicimus propriam.& primæuam naturam actionis & ſecundum illam iudicamus, non autem ſecundum accidétalem. facit quód no.gl.in l.ſi creditori. ff. de leg. 1. quando actu, ſubrogatur & capit naturam alteris, intelligitur ſecundum naturam ordinariam, & propriam & primæuã, ꝙ eſt notandum.

1 *Intereſſe omne quando præſtandum.*

Illud Super tex. non eſt verbis ſed ex interpretatio-
ne, & menre. & vide per Dy.extra de reg.iur.c.ſi.lib. 6. In
gl.facit arg.contra.in ſi.dicas, ꝙ ibi in contractu, hic io deli-
1 cto, in quo † venit omne intereſſe. ff.de fur.l.inficiando.§. 1.
de condi.furt.l.3.de vi & vi arma.l.interdicto. ff.eo.l.proin-
de la 1.cum l.ſeq.& vide quod ſcripſi C.de ſent. quæ pro eo
quod intereſt.l.vnica.

1 *Actio legis Aquil. an criminalis. & 2.*

Liberum. In gl.ſcilicet in fin.& hoc verum, ſi pri-
ma ſententia fuit condemnatoria, ſi abſolutoria fuerit, ſunt
opin.C.quando.ci.ac.cri.præiud.l.vnica.doct. tamen conſue
uerunt dicere, ꝙ aut fuit pronuntiatum reum crimen nó cõ-
miſiſſe, tunc non poteſt agi ſecundo, aut auctorem non pro-
a baſſe, & tunc ſit vt ibi no.per doc.vidé ibi. Sed quæritur,a hic
dicitur, quod poteſt facere rem capitalis criminis, quid ſi
1 oon eſſet crimen † capitale. quia forte corrumpit blada, vel
depaſtus eſt, nunquid poteſt agi criminaliter? Non videtur
quia tex. notanter dicit.& capitalis criminis. Item quia act.
l. Aquil.competit dãno dato lata, ſeu leui culpa.ff.ad l. Aqui.
lege in l.ex culpa noo agitur criminaliter: vt nota.ff. de ver.
ſig.l.magna.gl.tenet contra.ff.de priua.delict.l.ſi. Item quia
ex culpa quis punitur io perſona licet leuius.ff.de pœ.l. reci
piendum.§.delinquunt. in gloſſ.aut quis. Sol.credo ꝙ actio l.
Aquiliæ non poſſit intentari criminaliter, & ideo in ff. & C.
non fuit poſita inter crimina, vt dixi ſupra circa rubri. Item
hoc videtur expreſſum.in l.inde. Neratius.§.ſi dolo.ff.eo.vbi
dicit poſſe l.Cor.de ſica.accuſarí, vbi actum eſt Aquil. & ſic
ſupponit, ꝙ Aquil. ſit ſemper ciuilis, quia alias diſtinxiſſet,
2 vtrum eſſet † actum ciuiliter, vel criminaliter, de quo non di
ſtinguit, & hoc indubitate, vbi ex culpa agitur. de incen. rui.
nau.l.qui ædes. Vnde Aquil. fuit data ad intereſſe quanti plu
rimi, &c.nec ad aliud videtur competere. quia Aquilius ſic
eam videtur ioduxiſſe.

a Adnotatio. Sed quæritur. An autem probationes factæ in vno iudicio, faciant fidem in alio, vide Ang.in ver.quæro an probationes.nu.2.Bar.in l.cura.§.deficientium.in 2.not.ff.de mu.& ho Idem Bar.in l.de ętate.in vlt.col. in ver.ſed quęro quid ſi in vno iudicio ff.de min. An autem probatio facta in cauſa conuentionis probet etiam in cauſa reconuentionis, vide Alex.in conſ. 82.in vlt.col.1.vol.

Caput. Quod dicebatur iſtud ſecundum caput? Forte
faciebat mentionem de aliquibus quæ ſunt ſub tertio, ſed nõ
de omnibus, & poſt fuit totum tertio attributum.

1 *Aeſtimari quanti debeat animal.*
2 *Regulæ dictæ in praeced. limitatio.*
3 *Actiones in factum capita.*

Ex Hoc tamen. In gl.ſed quare.in ſi.quæritur, ſi ani-
mal damnificatum fuerit in aliquo membro, æſtimatio to-
1 tius animalis † quanti plurimi, &c.vel quia non eſt rationabi
le, quód fiat æſtimatio ſecuodum valorem, quo animal vale-
bat tempore damni illati, ſed ſecundum valorem 30.dierum,
vt quantum poſſet æſtimari damnum ſi tunc datum eſſet, ſe-
cundum quod animal tunc valebat tantum æſtimetur ouoc.
& ita exponit Ia.de Ra.infra de act.§.ſequens. In gl. quæ.n.
in ſi.l.Seio.§.ſi.& l.Sabinus.nihil faciunt contra. Ad l.ſi.dic,
ꝙ repetitio contineret ridiculum, & ideo non videtur fuiſ-
ſe de mente teſtantis. Vnde quamuis ſuper hoc non poſſit
2 dari certa doctrina a, potes dicere † quod regula eſt, ꝙ dicta
2 io præce.&c.hæc tamen regula non obtinet, vbi repetitio vi
tiaret actum, vt l.Titia.§.idem reſpondit.ff.de verb. ob. & de
leg. 1.l.ſi quis à filio.& l.ſeruo legato. & l. ſi ab impubere. &
d.l.ſi.de fideic.lib. Item non obtinet, vbi ſunt res & perſo-
næ diuerſæ, niſi eſſet verbum repetitiuum, vt no.ff.de leg. 3.
l.in repetendis. Item nec vbi ſunt eędem, ſi incontinenti ver
ba ſequuntur. vide ff.de cond.& demon.l. nõ ad ea. Item nec
vbi conditio tacite intelligebatur.ff.de cond.& demon.l.ſi in
diem.§.ſi.de verb.obl.l.ſi quis ita. Item nec vbi conditio ad-
hæret perſonæ, ff.de cond.& demon.l. legatum.ff.de leg. 2. l.
ſi.§.Seio. etiam ſi ſunt diuerſæ perſonæ, & eædem res. Item
nec in inſtitutionibus ff.de hæ.inſt.l.ſub conditione. niſi con
ditio appoſita contineret fauorem alterius. C. de cad. tol.l.
vnica.§.pro ſecundo, & §.io nouiſsimo. In ſumma not. quod
dictio repetita, ſicut hoc verbum amplius, & verbum item,
faciunt videri repetitam, etiam vbi alias non videretur. d.l.
in repetendis.de condi.& demon.l.auia. Fallit fauore liberta
tis, eo.tit.l.Iulianus.de ſtat.lib.l.ſi ſeruo. Item vbi lex reperit
legata, videtur ea repetere ſub eadem conditione.ff.de leg. 2.
l.cum pater.§.ab inſti.& ibi no. In §.ſi.in gl.ſi. in ſi. doct. di-
3 cont quod hæc † actio in factum, eſt pœnalis, & prætoria: &
debet finiri anno, vt videtur, tamen quia datur loco actionis
l. Aquil.& ad eam ſupplendam, videtur ꝙ ſit perpetua, quaſi
ſumat eius naturam.ff.ſi quis cau.l.ſi eum.§. qui iniuriarum.
& hoc tenet hic expreſſe Iacobus.

a Adnot. Certa doctrina, Imo dari poteſt: vt per Ang.hic, in ver.in glo. 1.parte, in ſi.vbi de hac materia poſt alios doct.late ſcribit.

De iniu-

De iniurijs. *Rubrica.*

1 *Accuſare qui poſſint.*

In gl.rub.in fi.fallit hoc C.de epi.& cle.l.ſi quis in hoc genus, Sed poſſet quæri,nunquid iudex ex ſuo officio poſſet procedere contra iniuriantem ,ſi pars non conqueratur? & non videtur,quia priuatum crimen eſt: & ideo ponitur inter priuata:quia non eſt publicum.& facit quod no.ff.de priua.delic.l.fi.Sed ſatis põt dici,ꝙ imò vbi iniuria eſt attrox.ff.eo.l.
1 ſi quis iniu.Vnde quamuis † in priuatis delictis, non admittatur ad accuſandum,niſi ille,cuius intereſt:tamen admittitur iudex ex officio.Quod apparet,quia furtum eſt priuatum delictum : & tamen ex officio ſuo poteſt iudex purgare.ff.de offic.præ.l.congruit.de iure canonico videtur minus dubium; quo omnia crimina ſunt publica.2.q.3.c.Euphemium. alias Euthemium.] §.notandum.6.q.1.c.infames.& videbis infra de pub.iud.in rub.&c.

1 *Iudicem iniuriarum teneri.*

a GENERALITER. a In glo. iniquitatem.in fi.& omnibus modis ſatis poteſt dici iniuria.ff. de euic.l.ſi per imprudentiã.'Et no.ꝙ quauis glo. § proxime dicat ꝙ primum membrũ ponitur in hoc.tit.poteſt dici, ꝙ etiam ſecundum nam
1 † ſi iudex iniurioſe, & iniuſte iniuriaret partem,tenetur iniuriarum.ff.eo.l.nec magiſtratibus.quod me.cau.l.continet.nõ tñ præſumitur quod malitioſe ſaciat , vbi pronuntiat.ff.eo.l. iniuriarum.§.is qui. & § idem Labeo. & hic. ſed vbi procedit de facto,ſic. vt ff.de peti.& com.rei ven.l.lectos.cũ l.ſeq.

a Adnot. Generaliter.Diuide hunc tit. ſecundum Areti.Sic ſumma.Iniuria poteſt accipi generaliter, & ſpecialiter : & committitur non ſolum facto, ſed verbo,vel ſcriptura, vel alijs multis modis.h.d.vſq; ad §.patitur.

1 *Charauariſantes puniendi.*
2 *Citans iniuſte tenetur iniuriarum .*
3 *Iniurians quando non teneatur.4.5.6.*

1 INIVRIA. In † gl.quaſi.in fi. a ſicut faciunt illi , qui fa-
2 ciunt chareuari,contra quos eſt iſte §.melius in l.item apud §.generaliter. Nec credo ꝙ poſsint conſuetudine excuſari, cum ſit contra bonos mores , vt in auth.vt nulli iud.§.nulli vero.ver.male.in ſui ratione.In gl. ex effectu.in fin. hoc verum niſi appareat ꝙ malitioſe hoc faceret.ff. eo.l. creditor.
2 Sed † quæritur.hic dicitur, ſi fecit bona eius poſsideri,qd ſi nõ fecit poſsideri,ſed vocauit eum in ius. & dedit libellũ, & ſoccubuit,nunquid poteſt conueniri iniuriarum? Dicas ꝙ ſic,ſi animo iniuriandi fecerit, præſumitur animus iniuriandi,ſi ſuccubuit,per d.l.ſi creditor.eo.ti.l. ſi quis de libertate. C.de lib.cau.l.ſi tibi ſeruitutis improbe.ff.de vend.inſpi.l.2. §.ſi omnes. quod eſt indubitabile , qñ vocatur ſuper tali facto , ex quo æſtimatio poteſt lædi , vt ſi dicat eum ſeruum, vel debitorẽ magnæ quantitatis, & apparet ꝙ iniuſtam cauſam habuit agendi, & ꝙ gratis proſilijt ad litem animo iniuriandi.& ita intellige, quod no.ff.ad Turp.l.ſi quis repetere. §.fi.& quod no.in d.l.ſi tibi.vbi dicit glo. ꝙ etiam criminaliter põt puniri,quod eſt notabile.Caue tñ,quia hoc caſu non poteſt agi iniu.quouſq; cauſa finita, vt d.l.ſi tibi.C.eo.l.ſi qñ
3 In † gl.niſi noces.in fi.Quid ſi aliquis vocet aliquem ſpuriũ; & dicit verum , nunquid tenetur iniuriarum ? Non videtur per d.l.eum qui.doctor.conſueuerunt dicere,ꝙ vbi tale quid objicitur, ꝙ prouenit ex facto damnabili, & culpa illius, cui dicitur,& intereſt ſciri, & diuulgari ꝙ tunc nõ tenetur,alias ſi vocet eum ſpurium vel luſcum , aut alia macula notatum, quæ culpa ſua non prouenit, túc tenetur iniuriarum.& facit quod not.in auth.quib.mo.na.effi.ſui.§.in gloſ.no.gl.ff.eo.l. item apud.§.generaliter.& hoc verum, niſi hoc dicat ad defenſionem ſui.ſi enim quis agat petitione hæredita. poteſt ei obijci , ꝙ eſt de adulterio natus , & mater meretrix.ff.eo.l.ſi quis de libertate. ſi tamen apparet de calumnia,tenetur iniu vt dixi §.proxim.non tñ præſumitur.& iunge C.de famoſ.li.
4 l.1. † Quid ſi intereſt publice ſciri,& tamen eſt tale quid,qđ prouenit abſq, culpa illius, cui objicitur, quia forte vocat eũ leproſum?Adhuc conſueuerunt doct.dicere,ꝙ non tenetur, ſi talis erat, quia publice intereſt ſcire per prædicta.doct.iuris cano.dicunt ſemper ſic vocantem teneri:niſi iudicialiter, vel alias ad ſui iuris defenſionẽ facit:quia apparet,quòd habet intentionem infamãdi.extra eo e.ſi culpa.vbi de hoc per
5 Hoſt.Et † not.quod ſcribens ſolũ tenetur , & non eſt mirabile,quia ille qui legit,& nõ corrũpit, tenetur, vt d.l.de famo.
6 lib.l.vnica.& facit ff.eod.l. lex Cor.§. ſi quis liber. In † glo. prætextatum.in fi.ex hoc §.ſatis apparet quod fit iniuria per habitus portationem : ideo bigabaldelli, qui aſſumunt habitũ religioſorũ,poſſunt & debent puniri,vide in ant.de ſanct. epi.§. 1.itẽ facit,qđ ille qui rũpit malitioſe veſtes clerici,cadat in ſñiam cano.ſi quis ſuadẽte.17.q.4.ff.eo.l.ſed eſt quæſt. vide per Inn.extra de ſen.excom.c.nuper.in princ.In gl.qui notatur.in fin.& in ſpeciali.ff.eo.l.item apud.§. generaliter.

a Adnota. In fi.Verbum iniurioſum , dicitur ſiue in genere , ſiue in ſpecie, cum aliquod delictum improperatur commiſſum. per Bart. & Bal.in l.1. in prin.ff.de lib.& poſthumis.

1 *Patrem iniur. actioni agere poteſt.*
2 *Clerico iniuriato qui agant.*
3 *Marito an iniuriata vxore, agat.*
4 *Muliere iniuriata, qui agant.*

PATITVR. In glo.licet in poteſtate.in fin.iſta gloſ.non videtur procedere, quia non ſine cauſa tex.dicit hic.In poteſtate.& ff.eo.l.1.§.fin.itẽ fortiori ratione retineret ſibi pater actionem acquiſitã, quam de nouo acquireret: ſed recte quæ ſtram emanci.amittit: ergo non videt ei acquiri,vbi eſt filius emãcipatus.ff.eo.l.ſed ſi vnius.§.ait prætor. ver.idem eſt etſi emancipatus.& ibi vr contraria gloſſ.iſti. Præterea ſi act.iniur.non competit patri,vbi creditur filius paterfa.& non eſt.
1 multominus vbi eſt vere paterſa.ff.eod.l.eum qui.§.fin. † Et quod hic dr de filio, idẽ intellige de religioſo. vide docto.ex tra de ſen.excõ.c.cũ deſideres.& c.non dubium.In hoc tñ videretur ſecus in religioſo: quia , hic pater agit actione iniuriarum competente filio,& actione ſibi competente, pro iniuria facta filio, & ita duobus iudicijs.ff.eo.l. pater.quia proprietas actionis iniuriarum cadit in filio, ff.de act.& oblig.l. filius.quod in religioſo non poteſt dici, qui nullam proprietatem habere poteſt: vnde ſola actio naſcitur, quæ competit monaſterio, ſeu ordini ſuo:ſicut dicitur in ſeruo infra proxi.
2 † Sed ſi fiat iniuria clerico ſeculari, tunc oriuntur duæ : vna quæ cõperit clerico iniuriato, alia eccleſiæ, vt c.cum deſideres.& ſi vnus remittat ſuam,alia non eſt remiſſa.vt ibi no. & melius per Inn.in c.contingit.lo. 1.nu. 1.de ſen.excõ. & vide
3 in c.parochianos.e.ti.per Io.An. † Super tex.vxor iniuageꝛe non põt hoc verũ, niſi ipſa pariter iniuriaretur:túc.n.agit propria iniuria. V. g. Si vocat quis virum vxoratum coquu, gallice,vel cogeul, in lingua occitana.vel maritum meretricis,lenonẽ de vxore ſua, nã tunc mulier agit pro iniuria ſua, vt d.l. 1.§.fin.ff.e.quamuis ad veritatẽ fuerint dicta viro.Super text.10 ver.ſed & ſocer. Et ita per hunc §.videtur , quod multi poterunt agere. aget ſiquidem pater mariti nomine ſuo:aget etiam pater mulieris filiæ nomine, & ſuo: vt not.ff. eo.l. 1.§.fin. Sed quid ſi omnes ceſſant, & maritus qui eſt in poteſtate vult agere nomine vxoris ſuæ,nunquid poteſt?Nõ videtur: quia ſic duo ſpecialia concurrerent circa eundem actũm videlicet ꝙ filiuſfa.agat , & ꝙ noĩe mulieris.Sed cõtra videtur expreſſum ff.de proc.l. filiuſfa. §. 1. & facit ff.eod.l. ſed ſi vnus. §. interdum. & not. ꝙ vbi fit iniuria vxori , quæ
4 eſt in poteſtate patris,pater † poteſt agere ſuo nomine,& nomine filiæ:& ſocer nomine ſuo,& nomine mariti,& nomine nurus:vt innuit iſte §.ſed & ſocer, &c.quaſi dicat ſupradictũ fuerat,ꝙ pater poterat agere nomine filiæ, ſimiliter & ſocer patet mariti,vt hoc §.Quid ergo erit ſi concurrant, pater vxoris tuæ,& pater tuus ad agendum nomine vxoris tuæ?Videtur quod pater vxoris deberet præferri, quia maius habet ius , quam ſocer.Et enim pater verus, ſocer loco parentis.ff. ſol.matri.l.quia parentis.

a Reli-

1 *Religioſus an agat iniuriarum.*
2 *Pugno percuſſio an leuis.*

Ssvis. In glo. his duobus. in g.idem poteſt dici in reli-
ligioſo, vt dixi ſupra proxi.ſuper text.in ver. at ſi quis. Non
2 credo, ꝙ hoc obtinet in religioſo: ª imo † credo, ꝙ pro illa-
3 ta ei iniuria agat: quia licet ſupra proxi.comparauerim reli-
gioſum ſeruo, quo ad aliquid, non tamē quo ad hoc. extra de
ſen.excom.c.parochianos.vnde pro leui quis excommunica-
tus eſt, licet non debeat remitti ad curiam eo.tit.c.peruenit.
& pro leui agitur iniuriarum, licet actio non infamet.extra
2 de ſent.& re iudi.r.cum te. † Et not.ex hoc §.ꝙ reputatur le
uis, ſi quis cum pugno percutiatur, & hoc verum, niſi percu-
tiatur in loco, vbi liuorem faciat, vel niſi ſint aliqua de illis,
quæ faciunt atrocem, infra eo.§.atrox.ff.eo.l.prætor.§.ſi.cū
l.ſequen.In tex.ibi, domino competit.prætor tamen non re-
linquet iniuriam inultam.ff.eo.l.item apud.§.ſi quis ſic fece-
rit.vel ibi in caſu huius §. vt eadem l.§.prætor.

a Adnot. Religioſo.Vide hic Ang.circa fi.§.ver.quæro ſi monacho.

1 § *Si communi ſeruus.*
2 *Emenda ſerui ex dominus læſo debetur.*
3 *Confiſcationes qui applicandæ.*

Si Communi ſeruo. In glo.imo pro parte.in fi.hæc vlti-
ma ſolutio non videtur valere, nam ibi dicit ex maioritate,
maioritas denotat imparitatem. Item contra primam vide-
tur, quia in l.contraria. dicitur portiones æſtimandæ erunt,
& ita videtur concludere, quod in ipſa æſtimatione debeant
1 portiones attendi. Potes dicere † ꝙ hic loquitur in caſu, quo
communi ſeruo facta eſt iniuria, in contumeliam vnius tan-
tum, quia tunc perſona inſpicitur, in cuius contumeliam fit
iniuria, & ex perſona illius agitur, non pro portione, ff.eo.l.
item apud §.pen. Et facit ꝙ ſi plures ſint domini eiuſdem ca
2 ſtri, & ſeruiens † alterius offendatur vel ſeruiens communis,
in contumeliam vnius tantum, ꝙ illi ſoli applicetur emen-
da, vt d.§.pen. & l.ſed ſi vnius.in princi. Item facit, ꝙ ſi ſint
3 plures domini eiuſdem caſtri, quod emendæ, † & confiſcatio
nes non applicentur pro portionibus dominij: & pro hoc,
quia iuriſdictio eſt indiuiſibilis, & in indiuiduis non attendū
tur partes. ff.de dam.inſec.l. ſi finita.§.cum autem.& l.ex dā
ni.§.fi.de ope.lib.l.vt iuriſiurandi. Contra ff.de ſtip.ſer.l.ſer
uus communis. facit pro & contra.C.de cō.ſer.ma.l.1.ſupra
de ſucceſ.libe.§.ſed noſtra.& hæc vltima verior, niſi emen-
da tangeret alterum tantum, quia pro facto ſuo, vel offenſa
ei tantum facta: vt dixi ſupra proxi.C.per quas perſo.l.fi.

1 *Seruitiali iniuriato quis agat.*
2 *Vaſallo iniuriato quis agat.*
3 *Cognati an agant iniuriarum.*

1 Sed Si. † Sed quid fiat iniuria ſeruitiali, qui mercede
ſeruit, & eſt liber, nunquid dominus poteſt agere iniuriarū?
Docto.conſueuerunt dicere quod ſic, ſi exequendo officium
domini, facta ſit, & in eius contumeliam, quia potius domino
videtur fieri, quam illi, cui fit, ff.de offi.eius cui mand. eſt iur.
l.1.& l.& ſi prætor. ſi quis cau.l.penul.C.ad leg.Iul.maie.l.
quiſquis.& ſic intelligēdum eſt ff.eodem.l. item apud Labeo
2 nem.§.ſi quis fecerit. † Quid ſi fiat iniuria vaſallo, vel homi
ni cuiuſquam? Specul.videtur velle qui dominus poſſit age-
re, in Spec.eodem titu.verſi.quid ſi fiat.nu.5.quod intellige,
vt ſtatim dixi, ſi fiat in contumeliam domini, ſed ſecus omni-
no ſi extraneo, vt no.Inn.extra de ſen.excomm.ca.contingit.
nu.2.vide extra de app.c.dilectis. & ſcripſi C.vbi cauſa.fiſ.l.
cum aliquid.de iniur.l.1.& facit extra de priuil.c.authorita-
3 te.lib.6.eo.titu.c.quanto. † Item videtur quod ſi fiat iniuria,
vel dicatur alicui de cognatione, quæ redundet in ſuggilla-
tionē generis, quod quilibet de genere agere poterit, vt quia
vocet alterum de filijs ſpurium: vel aliquem de cognatione
leproſorum: vel de infamato genere, nā ſingulos de genere
videtur iniuriare: & tunc agens, propriam proſequitur iniu-
riam, vt dixi ſ.eo.§.patitur. Et idem dicerem, ſi fieret iniuria
alicui de cognatione, in vituperium alterius cognati.ff.de li
be.cauſ.l.2.ff.eo.l.item apud Labeonem.§.comitem.

1 *Actio iniuriarum, an prætoria.*
2 *Iniuria an poſſit æſtimari.*
3 *Pœna legis 12. tab. reuocata.*

a Poena Autem. ª Opponitur † ꝙ actio iniuriarum non
1 poſſit dici prætoria, quia lex 12.tab. fuit antequam præto-
res, vt patet ff. de orig. iu.l.2. §. deinde cum poſt.iuncto §.
cumque conſules. & lex 12. tabu. pœnam taxauit in actione
iniuriarum, vt hic, ergo erat ante prætores inuenta. ridiculū
enim eſſet dicere ꝙ lex pœnam ſtatueret actionum, nondum
creatarum, & ſic non videtur prętoria. Sol. quamuis eſſet pri
mo inuenta: attamen per prætorem fuit alia pœna impoſi-
ta, & actio immutata, & ſic eſt prætoria. ff.de iur. nat. gen.
& ciuil.l.ius ciuile.& l.ius autem. Item opp. quod iudex æſti
met, non pars.ff.eod.l.conſtitutionibus.§. fina. Sed dic quod
iudex æſtimat, & taxat, poſtquam pars æſtimauerit, & iura-
uerit, vt no.ff.eo.l.iniuriarum æſtimatio. vide ibi, & j.proxi
2 mo §. † Item oppo. ꝙ iudex non habeat æſtimare, nec pars,
& ꝙ hodie ſit certa. in feud.de pa.te.& eius viol. ca. Federi-
cus.§.ſi quis aliquem. & §.ſi vero temerarius. Sed poteſt di-
ci, quod ibi loquitur in terra, in qua pax erat ſpecialiter indi
cta, in violatorē pacis indictæ, & forte deberet obtineret in-
ter illos qui dederunt ſibi affidagium, ſicut dant in regno
Franciæ, in cæteris teneat iura iſta, ne dicantur correcta, &
ad iſta ſe refert in feud.de pace tenē.& iu.fir.c.vnico.§.iniu-
ria. Item opponitur, ꝙ inter ſeruos non ſit differentia. ſ. de
iur.perſo.§.fin. Sed ſolue vt ibi.ff.eo.l. item apud.§.prætor.
Item opp.quia licet prætores aliam pœnam introduxerūt
non videtur prima reuocata.C.de ſepul.vio.l.qui ſepulchra.
de pœn.l.hodie.Sed dic, quòd hic nedum eſt adiectio alte-
rius pœnæ, imo diſſuetudo primæ, & iunge quod ſcripſi ſ.
3 de iure natur.§.ex nō ſcripto. † Et no.quòd dicta pœna leg.
12.tabu.eſt reuocata, etiam ſi criminaliter agatur.ſ.eod.§.in
ſumma. Item nota.quod antiqui non fuerunt ita diuites, ſi-
cut nunc ſunt moder. quod eſt verum in thæſauro, ſed in
animalibus, & in fructibus terræ fuerunt multum diuites, vt
apparet in Iob, & in Abraham. vtinam adhuc, ſic eſſet. Vnde
Boetius, Fœlix nimium prior ætas, contenta fidelibus aruis.
&c.In gl.propoſita. in fine vide ibi: & ita proximo.§.

a Adnota. Pœna autem. Not. ex hoc text.quid dicatur membrum.& habe-
tur in l.non ſunt liberi.ff.de ſta.homi.per gloſ. & docto. Item an dens dicatur
membrum in l.cui dens.ff.de ædi.edic. vide ſuper hoc Bar. Ange. & Ioan.de
Imo.in l.2.ff.de public.iudi.

1 *Iniuriarum qui, & qui æſtimabit.* 2.3.4.
5 *Iniuriarum actio finitur.*

1 Sed Et lex. In † glo. ſcilicet.d.l.cor.Caue.quia non pro-
pter hoc tollitur prætoria, in his etiam caſibus, vt no.ff eo.l.
lex Cornelia.circa princ.In ea.gl. ibi cum allegat l.conſtitu-
tionis.Sed nunquid pars prima æſtimabit? gl.diſtinguit ff.eo.
l.iniuriarum æſtimatio, ꝙ aut quæritur in prætoria, aut in ci
uili.in prætoria pars æſtimabit, in ciuili quæ cōpetit his tri-
bus caſibus nō æſtimat. pro quo facit ſ.proxi.§. qui loquitur
de dicta æſtimatione, & loquitur ſolum de prętoria.& iſte §.
qui loquitur de ciuili, nullam facit mentionem de ea. Præ-
terea.l.conſtitutionibus. loquitur de ciuili, quæ nullam men
tionem facit de æſtimatione partis, & videtur aliquid ſpecia
le concludere in illa ciuili. Sed doctores moderni dicunt in
a vtraque parte debere æſtimare, pro quo facit, quia in omni-
bus talibus, in quibus recurritur ad æſtimationem, pars æſti-
mat, & poſt iudex, vt videbis j.de ac.§.curare.ff.de in lit.iur.
l.in actionibus. Nec obſt.ꝙ iſte §.non facit mentionem, quia
ſufficit primo dictum fuiſſe ſ.titu.1.§.illud. Item nec obſt.l.
conſtitutionibus.quia verum eſt, ꝙ iudex æſtimat poſt æſti-
2 mationem partis. † Sed quæritur quomodo æſtimabit pars ª
gl.dicit in d.l.iniuriarum æſtimatio.quod dicat ꝙ nollet pro
tanto ſe talem iniuriam paſſum fuiſſe, imo mallet tantundem
de ſuo

de ſuo proprio amiſiſſe , vel nollet ſe tantum eſſe lucratum
& allegat ff. de pœ. & illa lex allegatur minus proprie:vnde
debes ſcire ꝙ ſunt opiniones inter antiquos. Dicebat Azo, ꝙ
pars debet iurare,quod mallet tantum de ſuo proprio amiſiſ
ſe Pyl.dicebat, ꝙ ſufficiebat ꝙ iuraret,quod nollet ſe tãtum
fuiſſe lucratnm. Pro Azo.facit l.pe.ff.de pœnis.quæ dicit,q̃d
pœnæ ſunt molliendæ.certum eſt,quod actio iniuriarum eſt
pœnalis , & tendit ad meram vindictam : vt l.prætor.§. 1.ff.
eo.tit. Item,certum eſt,quod facilius ſuſtinetur, non lucrari,
quam perdere,quod ſuum eſt, & acquiſitum.C.de codi.l.fin.
igitur,difficilius iurabit ſe malle tantum amiſiſſe,quam mal-
le ſe non lucratum tantum fuiſſe. Idcirco tenendo opinioné
hanc primam Azo. pœna ſemper diminuitur, & ideo in du-
bio tenenda.per l. pe. allegatam , quæ ita inducitur a baliſta.
facilius enim quis permitteret labi lucrum xx. ſolidorum,
quam ſolueret. x. ſolidos de ſua burſa. Pro opinione Pylei
facit , quia tenendo opinionem Azo. potuerunt dari caſus,
quibus iniuria remanebit impunita. Pone quod fuit facta
iniuria alicui inopi , qui nihil habet in bonis , quomodo po-
terit iurare , quod mallet tantum de ſuo proprio amiſiſſe ?
Vel pone fuiſſe iniuriatum fratrem minorem, qui non ha-
bet proprium, imo nec ordo, quomodo faciet tale iuramen-
tum ? Vel pone eſſe iniuriatum aliquem de Monte ferran-
do in Aruenia , qui plus diligeret perdidiſſe oculum , quam
florenum , quomodo iurabit? Ad primum, & ſecundum re-
ſpondetur , quod iurabit , quod mallet tantum de ſuo pro-
prio amiſiſſe, ſi haberet, vel habere poſſet. Ad tertium , po-
teſt dici ꝙ auarus faciliter iurabit,propter lucrum, quod ex
3 hoc habere intendit. † Quam ergo iſtarum opi. tenebimus?
glo.videtur tenere vtranque in d. l.iniuriarum æſtimatio.vt
ſ. dixi. doctor.moderni ſequuntur opin. Azo.& etiam ſtylus
curiarum ,vt pœnæ molliantur. Sed pro deo , quid mouit do
ctores ad hoc dicendum ? nam nullo iure reperitur iſtud, ꝙ
agens iniuriarum , debeat aliquid de his verbis dicere, imo,
nec quod debeat iurare , ſed ſolum iniuriam æſtimare . Vn-
de bene poteſt æſtimare abſque illis verbis. poteſt enim di-
cere,talis irrogauit mihi, talem iniuriam, cuius emendã æſti
mo centum libris,in quibus peto ipſum condẽnari, ſalua ve-
ſtra legitima taxatione . Vnde videt talis libellus de rigo-
re iuris procedere. ſed tamen vſus cauſarum , & communis
opinio doctorum,& gloſſarum eſt in contrarium,quod pars
debet æſtimare,& iurare, vt ſupra dixi,& non fundantur le-
gibus ſed forte fuerunt moti, quia regulariter, vbi in iure cõ
mittitur aliquid taxationi iudicis , primo pars debet iurare,
vt patet ff.de in litem.iu.l.pen.& quaſi per totũ.C. de iud.l.
ſancimus cum authentica ibi poſita.C. vnde vi.l.ſi quando
cum multis ſimilibus. vnde ſequere eos , aliqui , iudices re-
4 futarent libellum. † Quid ſi pars non æſtimat iniuriam in li
bello,nunquid procedit de mente docto. Videtur quòd non,
& tamen per tex.huius §.hic videretur contra. in ver.ſed po
ſtea prætores.vbi dicitur , quod prætores permittebant : er-
go ſupponitur quod libellus erat datus. alias ſequeretur , ꝙ
primo oportet prætorem adiri pro impetranda actione:
quod non eſt verum.C.de formu.l.1. & forte hoc poſſet ſu-
ſtineri.ſed tamen tutius eſt ſequi opi. docto. quia ſtilus cauſa
rum hoc habet.In eo.gl. ibi cum alle.l.ſi non conuitij.Doct.
tenent opin.Mar.& etiam vidi ſeruari de facto: & glo.adhæ-
ret. ff.quod met.cauſa. l. ſi cum exceptione. §. poſt annum.
5 † Sed contrarium videtur dicere infra de perpe. & temp.
ac.in princ. in glo.vt condi.ex l. Sed nunquid prætoria, fini-
tur anno continuo,vel vtili ? Gloſſ.dicit quod continuo , vt
not. ſupra in glo.propoſita. at Iac.de Rau.dicit contra,quia
prætoriæ habent annum vtilem , vt not. infra de perpe. &
temp.ac.§. 1. & non reperitur ſpeciale in iſta. ſed tamen vbi
quis incidiſſet in ſententiam excommunicationis , forte ar-
reſtando clericum,vel alias iniuriando,de quo ſolum compe
teret prætoria,credo quod nõ tollitur anno,quin imo ſi excõ
municatus debet emendare,quandocunque voluerit abſolui.
Et crederem , quod iniuriatus poſsit implorare officium iu-
dicis,etiam poſt annum , & vt declaretur excommunicatus,
& euitetur. Sed non credo , quod poſsit agere iniuriarum,
quia extincta eſt actio iniuriarum per lapſum anni,& de hoc
conſueuerunt doc. notare extra de ſenten.excomm.c.ea.no-
ſcitur.In gloſſ.facit.ff.eo.in fi. melius ff.eo.l. lex Cornelia.§.
domum.ſed quid ſi non intrauit domum,ſed porticũ,ſeu grã
giam ante hoſpitium exiſtentem ? Spec.diſputat in Spec.co.
tit.§.pone in ſtatuto.& tenet,quod idem ſit,ac ſi domum in-
traſſet. Super text.ibi ſiue hoſpicio receptus ſit , nota.quod
viatores, qui hoſpitantur, poſſunt inuitare in hoſpitio,qua-
ſi ad domum ſuam , ſua enim eſt pro tempore illo. Et caue , quia
non idem , ſi intraret domum vicini ſui , animo pernoctan-
di ibi, non quaſi hoſpes , ſed forte cauſa ſolatiandi.& ita in-
tellige dictum §.domum.in fin.quamuis gloſſ.alio modo in-
telligat ibi. ſed tamen hoc verum , quia ſecundum rectam
grammaticam : hoſpitium dicitur vbi viator recipitur , ſed
domus, vbi longam moram trahit.& facit ff.de his qui deie.
l. 1.§.penul.

5 *Cap. Peruenit ſenſus.*

2 A t r o x. Per hunc §. poteſt intelligi , [a] quod ſcribitur
1 extra de ſen.excom.c.peruenit.† vbi dicitur, ꝙ epiſcopus,po
teſt abſoluere de leui iniuria in perſona clerici.vnde per hũc
§ declaratur , quæ ſit atrox , & quæ leuis . & vide melius ff.
eo.l.prætor.§.fi. cum l.ſeq. & ſeq.ipſe tamen de conſuetudi-
ne,abſoluunt indiſtincte,vbi non fuerit ſanguis,vel liuor,nõ
tamen poſſunt per hunc §.& d.ca.peruenit. Vnde ſi quis ru-
perit veſtes clerici , cenſetur atrox.ff.eo.l. ſed & quæſtionis.
& facit C.eo.l.atrocem. vide de ſent.excom.c. cum illorum.
& quandam Innocen.extrauagantem,quæ incipit,perlectis.
de ſenten.excom.

a Adnot. Intelligi. Idem hic Ang.in 2.col.in princ.

1 *Iniuriarum pœna qualis.*
2 *Procurator quatenus capitalis cauſa admittatur an non.*

I n Summa. Super text.ibi: de omni iniuria. ſub atroci ,
vel leui, vel mediocri.ſed pro leuiſsima, non credo ꝙ poſsit
2 agi criminaliter,extra de ſen.& re iud.ca. cum te. In gloſſ. [a]
ſcilicet capitis ibi:ſedeat penſata,& attenta,facti & perſona-
rum qualitate. ff.de incen.rui.nau.l. Pedius. §. 1.& ff.eo.l.fin.
ver.eiuſdem.gl.illa nil facit,nec ff.eo. l.fi. imo magis contra.
1 vnde vr̃ per illas , ꝙ non in pecunia. † ſed in corpore debeat
fieri punitio.extra de pœ.c.licet. Pro gl.facit in feu.de pa.te.
& eius violato.§.ſi vero temerarius. & ſcias, ꝙ hæc ſola tene
2 tur in practica pro qua facit.ff. de iur.fiſci.l. Imperator. † In
glo. id eſt accuſationem.in fi.mirabile eſt , quomodo glo. di-
cit, ꝙ hoc ſit ſpeciale , quia opi.eſt glo. ꝙ procurator poteſt
interuenire in criminalibus, vſque ad relegationẽ , & tamen
hæc pœna non debet excedere relegationẽ, vt videtur. Quo
modo eſt ſpeciale in illuſtribus? doc.conſueuerunt tenere, ꝙ
in criminibus non admittitur procur.niſi in caſibus ſpeciali-
bus,quorum vnus eſt hic.vnde cum hoc ſit ſpeciale, in cõtra
3 rium, eſt ius commune. † Qui vult ſuſtinere gloſſ. poſſet re
ſpondere,quia quædam ſunt crimina, quæ habent pœnas ta-
xatas. & in illis loquitur gloſſ. quia ſi excedunt relegatio-
nem. non admittitur procu.alias ſic , ſed quædam ſunt, quæ
non habent pœnam taxatam , ſed pœna eſt in arbitrio iudi-
cis,& in illis eſt vera opinio doct.quia poteſt eſſe,quod pote
rit excedere pœnam relegationis:& ideo propter incertum,
non admittitur proc.quia neſcitur , an excedat pœnam rele-
gationis,vel non.argu. ff. de iur.om.iud. l.idem. §. fina. & ita
potes concordare gloſſ.& doct.& de hoc. ff. de pub.iud.l. pe.
§.ad crimen.& ſcripſi C. de proc.l. 2. vide ibi. Illud vero no.
ꝙ actio iniuriarum ciuilis poteſt per procu.exerceri, & ſine
ſpeciali mandato.ff.eo.l.non ſolum.§.agere.& l.ſed ſi vnius.
§.procuratorem.

a Adnot. In gl. Vide hic Ange. qualiter arbitrium iudicis in pœna extendi-
tur vſque ad mortem.vide eum in ver.in gl.extraordinaria. & vide eum vſque
ad finem.§.

N o n Solum. In gloſſ.ſed videtur.in fine. dic vt in qua-
libet plene dixi.& not. ꝙ punitur pari pœna. ff. de iur.fiſ.l. 2.
§.diuus.quia par delictum,C.de epiſco.& cle.l.ſi quenquam
P in

in fine legis : nec vnus alium liberat.C. de autho.tuto.l.non i..eo minus.

1 *Reconciliatus qui non cenſendi.*
2 *Iniuriarum agit odio non habens.*
3 *Iniuriæ quæ diſſimulatione ſublata.*
4 *Iniuriandi animus quando non probandus.*

HAEC Actio. In gloſſ.vt ſi riſi, ibi poſtea.hoc verum, ſi
1 motu proprio.Quid enim , † ſi ambo fuerunt inuitati ad ma
gnum feſtum , & forte fuerunt poſiti ad vnam menſam, vel
ſimul? Non crederem reconciliationem factam,quia ex qua-
dam honeſtatis neceſsitate, habuit hoc facere,& idem crede
rem,ſi recipit eum ad oſculum pacis,in eccleſia,nam non po
tuit ſalua honeſtate refutare,extra de ſentent.excomm.ca.ſi.
in cle. In gl.id eſt aboleuerit.ibi: & ei non reconcilietur.ff.de
adu.le.l.filio.§ Seia. In ea.gloſſ.ibi cum allegat vt C. ad leg.
2 iu.repe. In hac q.poteſt dici , quod ſi remiſit rancorem, † &
induſit propter ſaluationem animæ ſuæ,non videtur remit-
tere ſatisfactionem iniuriæ , & ideo ſine dubio agere poteſt.
imo , & etiam ſine infirmitate , quilibet bonus Chriſtianus,
debet rancorem ſuum remittere , pro hoc non minus agit
iniuriarum, alias nullus bonus Chriſtianus agere poſſet iniu
riarum.quod eſſet abſonum,& iniquum & de hoc no.90.di-
ſtin.c.ſi quis contriſtatus. in glo.magna.extra de male.c.1.in
gl.pe.& de ho.c.2.lib.6.& in Spec.de treu.& pa.verſ.item &
no.nu 2.& de hoc per doct.extra eo.c.olim.Sed quid, ſi quis
remiſit iniuriam, nunquid poteſt agere ad damna? Satis vide
tur quod ſic , extra.eo.tit.ca.in noſtra.& de hoc in Specu.de
a accu.ver.quid ſi vulneratus. nu.6.In ead.gl.in fi. a hæc opin.
eſt Py.& tamen opin.Azo. fuit contraria.dicebat Azo, quod
hæc actio diſſimulatione tollitur,ſiue ab initio, ſiue ex inter
uallo: vt not.in ſumma huius tit. Py.dicebat , quod ab initio
3 † diſſimulatione tollitur:ſed non ex interuallo.Hanc opi.vi-
detur hic ſequi glo.& Pet.de Bel.pert. multo minus tolletur
diſſimulatione, ſi lis eſſet conteſta.vel citatio facta.& de hoc
not.Hoſt.in d.c.olim.& facit.ff.eo.l.non ſolum.Item videtur
hic obtinere, ſiue ſit iniuria realis, ſiue verbalis,cum loqua-
tur indiſtincte.Item conſueuit quæri , circa hanc materiam,
4 an actor debeat ponere , & probare , ꝙ animo iniuriandi.
&c. & conſueuit dici ꝙ non. ſi factum , vel verbum ſit de ſe
iniurioſum , alias ſi ironicum , ſic.vide C.e.l.ſi non conuitij.
dic vt ibi per doct.

a Adnot. In fi.Vide Bar.in l.ſi tibi.§.quædam,nu.1 ff.de pactis.

De obligatio.quæ ex quaſi delicto naſcun. Rubrica.

1 *Iudex quando puniendus, & ob quid.*
2 *Iudicis & medici diſcrimen.*

a SI IVDEX. In gloſ. ſiue ſit. in fi. a Dic melius
vt ibi no.ſequendo Azo.In gl.id eſt.controuer
ſiam.ibi cum alleg.de pœ.iud.& in veram æſti
mationem condemnatur, vt d.l.ſi filius.in fin.
In fi.eiuſdem glo.vel dic,quod non tenetur in
caſu,quo eſt iuratum,vt not.in l.fi.ff.de va. & extraor.cogn.
& hanc videtur ſequi Specu.tit.de arbi.§.1.ver.ſed ſi arbiter
cum verſ.ſeq. Sed quid dices de aſſeſſo.ſeu conſiliario? Spec.
videtur tenere idem:titu.de aſſeſſo.§. pœna.num.1.& 2.Sed
quid de auditore ſeu referendario examinatore teſtium? Vi-
tur idem , cum ſit eadem ratio. & idem videtur in notario ,
qui imperite fecit inſtrumẽtum , cum teneatur ſcire iura.C.
de tab.l.generali.iunge ſupra qui & ex qui.cau.§.fi.Sed bene
concedo, quod illi non tenentur pœna illius.c.cum eterni.de
ſen.& re iud.vt ibi no.Archi. quia ibi apponitur exaggeratio
pœnarum.quæ non ſunt extendendæ,vt l.pen.ff.de pœn.ſed
hoc licet ſit pœna quo ad ſoluentem , non tamen quo ad re-
1 cipientem. quia ſuum recipit intereſſe. † In glo.vt ſi dubita-
uerit. vult dicere gl. ꝙ non condemnatur ad veram æſtima-
tionem litis hoc caſu , quando per imprudentiam. Quid , ſi
condemnauit hominem ad mortem iniuſte per imprudenti-
tiam, & executus eſt? Credo, quod hæc lex debeat obtinere:
videlicet, quod arbitrio iudicis ſit puniẽdus.ſi tñ per dolum:
tenetur lege cor.ff.ad le.Cor.de ſic.l.1.§.1.Quid , ſi pars ap-
pellauit, & non eſt proſecuta , nunc vult redire contra iudi-
cem,nunquid pôt? Non videtur:ſed ſibi imputet.quia non vi
detur damnum ſentire, quod quis ſua culpa ſentit.ff.de pro-
cu.l.qui proprio.§.procurator.in fi.de euic.l.Herennius.§.fi.
2 Contrarium videtur tenere Inn. extra de appe.c. ſæpe † Sed
cum iudex, male per imprudentiam iudicans,non tenetur ex
maleficio,ſicut medicus, qui maleſecat,qui tenetur l.acquir.
quæ ex maleficio.ſupra ti.2.§.imperitia? Pet.de Bel. pert.qui
ſolum tangit hoc hic, dicit, quod Azo dicit, quod ſecare eſt
maleficium, ſed iudicare non.ſed ipſe dicit, quod ſecare non
eſt maleficium,ſicut nec iudicare ſed male ſecare,& male iu-
dicare, ſunt maleficia.Ipſe autem reſpondet, quod medicus,
& aduocatus , ſuſcipiendo curam officiorum ſuorum ,viden-
tur ſe affirmare peritos, ſed iudex non ideo habet quandoq;
adminiculare ſibi aſſeſſores. Præterea,prima duo ſunt officia
voluntaria : ſed officium iudicis eſt neceſſarium.ff.de mune.
& hono.l.fi.§ iudicandum. hæc eſt veritas, quia iudex habet
neceſſario iudicare,ille autem non habuit neceſſario, ſecare,
niſi vellet.

a Adnot. In fin.Iſte titulus, non habet locum quando iudex per dolum,vel corruptelam tulit ſententiam , quia tunc tenetur proprie ex delicto. vt not. Bar in l.ſi filiusfa.iudex.ff.de iudi.

1 *Armis delatis non puniendus peregrinus.*

ITEM Is. In gl. hoſpes in fi.per hanc gl. conſueuit dici,
1 ꝙ ſi ſtatutum villæ dicat,quod † qui portat gladium acutum
ſoluat certam pœnam,ꝙ ſi reperiatur aduena ignorans por-
tare, ꝙ ipſe non debeat pœnam ſoluere, quia ignorabat : ſed
hoſpes ſuus, qui non certificauit.ff.de decre.ab ordi.fa.l.fi.in
tex.quia plerumque.Si tamen ipſe deiecit, tenetur ex malefi
cio infra eo.§.exercitor.

CVI Similis.In gl.ideo in fi.Sed cui applicabitur hæc pœ
na? gloſ.dicit,quod medietas parti, & medietas fiſco.ff. de iis
qui deie. vel effu.l. ſi vero §. hæc autem actio.verius tamen
videtur,quod applicetur parti.ff. de ver.ſig.l.ſi cui.de ſepul.
vio.l.3.de liti.l.fi. In gl. quia difficilium in fi.habebitur etiã
conſideratio ætatis , & fiet vna æſtimatio arbitraria , iuxta l.
hæreditatum.ff.ad leg.fal.

1 *Familiæ factum quis præſtet.*
2 *Familia an domino ſoluenti teneatur.*

SI Filiusfa. Vide ſupra in princ.ff.de iud.l.ſi filius.Item
1 exercitor. † Not. quod quis tenetur de facto familiarium,
quod eſt verum,propter officium,alias non teneretur,niſi ra
tificaſſet, vel mandaſſet , vel forte ſi non prohibuiſſet , cum
poſſet. ff. de noxali.l.in omnibus ff. de public.l.1.§. familiæ.
2 † Sed quid ſi dominus fuit condemnatus , propter delictum
familiarium,nunquid poteſt ab eis repetere? Satis poteſt dici
quod ſic.ff.de aqua plu.arcen.l.ſi colonus.ff. de his qui deie-
ce.vel effu.l.ſi vero.§. cum autem.

1 *Obligationum ex malef. & quaſi diſcrimen.*

IN HIS Autem.in gl.patientis.ibi cum allegat.l.fin.§.ſi
plures.hoc vr̃ cõtra caſum.ff.de his qui deie.vel effu.l.& qui
dem.Vnde dic,quod quilibet tenetur inſolidum, veruntamẽ
vno ſoluente,alius liberatur:vt ſequitur in gloſ.vnde gl.vult
1 dicere hic, † quod in obligationibus ex maleficio quilibet in
ſolidum conuenitur,quia vno conuento, & ſoluente,alius po
teſt conueniri, & quilibet inſolidum.non ſic in obligationi-
bus, quæ ex quaſi maleficio, quia vno conuento,& ſoluente,
alij non poſſunt conueniri , niſi ſic intellexerit eſſet falſa, in
his qui deiecerunt. Vel dic quod in illo caſu ſit ſpeciale, & in
alijs quaſi maleficij gl.verum dicit, & de illis intendebat lo-
qui.In gl.vt ff.de iudi.in fi.dic ĩ.de perpe.§.non autem.& vi
de ff.nau.cau.l.item.§.pen.& l.fi.§.pen.& fi.

De actionibus. *Rubrica.*

1 *Continuare rubricam ſuperfluum.*
2 *Gerundia importans neceſsitatem.*
3 *Imperator, quare non poſuit ſimul, de actionibus & obligationibus.*

1 †Rubricam hanc continuare eſſet ſuperfluum: quia tex-
tus eam continuat, vt ſtatim videbis. In gloſſ. ideo ponit ibi:
omnes actiones. Sed idem poſſet dicere, ſi in rubrica poſuiſ-
ſet: de actione. nam cum actio ſit verbum generale. ita potuiſ
ſet comprehendere omnes actiones, ſub Rubrica, ſicut, ſub
diffinitione. Sed dicas. quod rubrica ponitur ſolum ad decla
randum de quo actor intendit tractare. vnde cum intendat
tractare de ſingulis actionibus in ſpecie, merito rubrica po-
nitur in plurali: ſed in diffinitione ponitur in ſingulari: quia
actionem, prout eſt genus, diffinire intendit, & illa quæ eſt
genus, eſt vnica, & ideo in ſingulari ponitur in diffinitione.
in fi. gloſ. pro quo facit: quia uerba important factum, magis
quam nomina. ff. de ſtip. ſeruo. l. ſi communis ſeruus ſupra
2 de ſtipu. §. penult. † Sed dic, a quod gerundia important ne-
a ceſsitatem: & nemo compellitur agere. C. vt nemo inuitus. l.
1. & eſt ſimile. ff. de edend. l. 1. ſecundum Pet. Vel dic, quòd
hic actor, non tractat de agendo principaliter: id eſt, de mo-
do agendi: imo. de natura actionum. & huic videtur concor-
dare Bart. ff. de eden. in rubri. & Iac. But. C. de eden. in rubri
ca. Sed quæritur, quare hic tractat de acti. cum hic ſatis aga-
tur de particularibus in diuerſis materijs. vt ff. de act. empt.
per totum tit. de triti. & de condi. fur. & in multis? dicit Pet.
quod hic aliter tractatur de acti, & aliter in particularibus. hic
enim tractatur, qualiter diuiduntur: ſed in alijs qualiter ad
exercitium applicentur: ſicut vides. nam licet per totum cor
pus iuris tractetur de legibus: tamen ponitur titulus genera
3 lis: vt patet. C. & ff. de legib. † Item quæritur, quare non po-
ſuit ſimul de actio. & obligat. ſicut in C. & ff. Dicit Pet. quod
iſte liber eſt factus, pro inſtructione iuuenum ſupra de iuſti.
& iur. §. pe. Et quod diuiſim traditur eſt magis clarum, & fa-
cilioris capacitatis. ſupra de leg. §. ſed non vſque. ff. de do. ex-
cept. leg. prima. ideo diuiſim tractatur de actionibus. & facit
ff. ad leg. Corne. de falſis. l. filius emancipatus.

a Adnot. Sed dic. Vide ea, quæ dicit hic Iaſ.

SVPER EST. Titulus iſte diuiditur ſecun-
a dum Dy. in tres partes. a In prima, materiam
continuat. In ſecunda. actionem definit. In ter
tia diuidit. Prima in princi. Secunda, ibi. Actio
autem. Tertia in §. Omnium. & hæc diuiditur
in ſex, ſecundum quod ponuntur ſex diuiſiones actionum.
in hoc titu. & extra adduntur aliæ ſex diuiſiones: vt videbis
in gloſ. j. §. ſunt præterea. vbi omnes ſpecificantur: quare hic
inſerere non oportet. quidam arguunt hic, quod ordo ſit ſer-
uandus: & faciunt mihi magnam diſtinctionem: ſed non eſt
de materia. hoc dixi ſupra de leg. §. ante.

a Adnot. Tres partes. Hanc diuiſionem in tres partes, etiam ponit Ang. hic,
licet faciat plures ſubdiuiſiones partium: vt per eum hic videre poteris.

1 *Actio quandoque ponitur pro adminiſtratione.*
2 *Cauſa, & actio an ſit idem. & 3. & 4.*
5 *Eadem quæ dici non poſſunt.*
6 *Ius non erat olim ſed impetrabatur.*
7 *Ius agendi, eſt ius quoddam incorporale.*
8 *Actiones, an ſint de iure gentium, uel ciuili.*
9 *Obligatio naturalis ſola oritur ex iure gentium.*
10 *Actio, & officium iudicis, an ſint idem.*
11 *Iudex neceſſario habet facere, quæ incumbunt officio ſuo.*
12 *Actio, an ſit perſonalis tantum, an etiam realis.*
13 *Agit, aliquis quandoque ad id, quod ſibi non debetur.*
14 *Tutor, ſi agit pro pupillo, uel dominus per procur. ipſi agere uidentur.*

ACTIO. In gloſſ. docto. multum ſolennizauerunt hunc
tit. & inter cæteros hunc §. plus forte quam expediret, cum
illa quæ in prin. tanguntur non ſunt multæ vtilitatis. quam-
uis autem ſcriptores iuris ciuilis, ponant gloſſ. ſeu earum ef-
fectum in ſuis ſcriptis. Ego autem, in toto hoc volumine con
trario ſtylo vſus ſum. ad quid enim longe texuntur noue ſcri
pturæ, de eo quod ſufficienter ſcriptum eſt? ideo ipſos doct.
ſuper hoc tit. colligam & abbreuiabo in magna parte, per
modum apoſtillarum ad gl. ſicut hucuſque conſueui, & vltra
5 addam, quod Dominus aminiſtrabit. † In glo. no. quod actio. ibi
cum alle. l. nihil. Item ponitur pro adminiſtratione, in auth.
de defenſo. ciuitat. §. iuſiurandum. & facit ff. admi. tu. l. actus.
2 ſecundum Dy. vide infrà in 5. gl. † In ea. gl. ibi, vt ſicut apud
dialecticos. hæc gloſſ. eſt valde obſcura: ideo ſcire debes, quod
a eſt queſtio, an cauſa, & actio ſint idem. Pla. dicit a quod ſic. Ioan.
& Azo contra. Pla. inducebat pro ſe: certum eſt, quòd argu.
apud logicos ſit ad confirmandam intentionem, & declaran-
dum ſuper eo, quod dubium eſt: ſic eſt apud legiſtas. actio ad
conſequendam intentionem, de eo quod eſt dubium, & pe-
titur. Sed conſtat, quod argumentum, non conſiſtit ex ſola con-
cluſione: imo opus eſt maiore minore. & concluſione: & to-
tum hoc dicitur vnum arg. eſſe idem. ergo, & in actione cau
ſa, quæ accipitur pro maiore, minore, & concluſione, ſunt
idem, & dicitur actio, vt in exemplo gl. Peto 10. quia pro tan
to vendidi tibi equum, totum hoc eſt actio: ſicut apud Dia-
lecticos, tota propoſitio, dicitur eſſe vnum & idem argumē
tum. inducebat etiam pro ſe Pla. licet gl. hic non ponat, doct.
tamen ponunt, (& Azo ponit in ſumma) legem. ff. de exce.
rei iudi. l. & an eadem. §. actiones. quæ hic inducitur ſic. cer-
tum eſt quod obligatio eſt mater actionis. ff. de procu. l. licet. §.
ea. & eandem ſequitur, ſicut matrem. Sed in d. §. dr, ſingulas
obligationes, ſingulæ cauſæ ſequuntur, id eſt ſingulæ actio-
nes. quia non poteſt loqui de alia cauſa, ergo cauſa, & actio,
ſunt idem & ſynonymam. ibi enim ponitur cauſa, pro actio-
ne, quia de alia cauſa, videlicet de materia, ex qua obligatio
reſultat, non poteſt loqui. quia non ſequitur, imo præcedit.
3 † In e. gl. ſic eſt aliud eſt cauſa, & aliud actio. hoc argumen-
tum non procedit. Illa ſunt diuerſa, ergo & iſta. nō ſequitur.
Sed forte vult ſic arguere, non eſt dubium, quod maior eſt
diuerſitas, inter contractum, qui eſt cauſa remota actionis, &
actionem, quam inter actionem, & obligationem, quę eſt cau
ſa proxima, ſed obligatio, & actio ſunt diuerſa, quia vna ma-
ter, alia filia, & diuerſos habent tractatus, ergo multofortius
cauſa remota, & actio ſunt diuerſa. In ea. glo. ibi cum alleg. l.
conſilio. hoc argumentum eſt forte, Contractus cauſat obli-
gationem, obligatio actionem, contractus eſt facti, quæ eſt
cauſa remota actionis, actio eſt ius. ergo non ſunt idem. hoc
argumentum, eſt indiſſolubile, ſi Pla. recipiat contractum
pro cauſa, ſicut Ioan. & Azo recipiunt, & eodem modo pro-
4 cedit, ſecundum argumentum. † In ea. glo. ibi, aliud eſt cau-
ſa, & aliud eſt actio. In hac quæſtione docto. ſunt varij. Dyn.
nil determinat, ſed dicit, quod quidam diſtinguunt. & in ve-
ritate vt dicit ipſe, non videtur mala diſtinctio, aut quæritur
de cauſa materiali, ex qua procedit actio: & ſine dubio opin.
glo. eſt vera. aut de efficienti, vt peto a te 10. quia vendidi, in
quibus peto te condemnari, tunc opi. Placen. dicit quod in
veritate hæc opi. non cōtinet abſurditatem. hoc etiam mem
brum vltimum videtur tenere Iac. de Ra. Pe. de bel. perti. te
net opi. gl. Dicas, quod hoc verbum cauſa, diuerſimode recipi-
tur, nam cauſa quandoque pro materia accipitur, ſicut pro
contractu, ex quo oritur obligatio, & ex illa act. & ſic ſumi-
tur. ff. de tribu. l. quod in hæredem. §. eligere. ff. ſi cer. pet. l. certi
condictio. in princip. & de iſta non eſt dubium, quod non eſt
idem quod act. Ideo lex dicit, quod actio ex contractu oritur, ſi
oritur pro ſit aliud accipitur. quia aliud mater, aliud filia,
alius qui gignit, alius qui gignitur. ff. de acti. & obl. l. actio-
num. nec de hoc videtur Pla. intellexiſſe. Aliquando cauſa.
ponitur pro inſtantia cauſæ, vt C. de epiſ. & cler. auth. cauſa.
de tranſ. l. cauſas. C. vbi cauſæ fiſ. in auth. de litig. §. omnem
vero. verſi. ſi vero intra. ff. de teſti. l. 1. Et proprie dicitur cau
ſa in initio iurgij. extra de ver. ſig. c. forus. Quandoque cau-
ſa dicitur vtilitas rei. infra. eo. §. huic autem Iac. & Dyn. vo-
cant cauſam, totam materiam libelli. Peto te condemnari in
10. in quibus mihi teneris ex mutuo. & pro eis facit, quia ſe-

cundum Tullium, canſa eſt res in dicendo poſita, cum inter-
poſitione certarum perſonarum, actoris, & rei. & textus di-
cit in d.c. forus, eſt enim origo, & materia negotij. & de iſta
voluerunt, dicere, ꝙ ſit idem cum actione. Quod euidenter
ſalua eorum reuerentia, videtur falſum, quia actio eſt ius, vt
hic dr̃, vt j. videbis. Agere, & litem dicere in iudicio, eſt fa-
ctum, ergo non ſunt idem. Præterea, ſi cauſa, & actio eſſent
idem, reus non diceretur habere cauſam: quia aliquãdo non
habet actionem, & tñ tex. ita dicunt reum habere cauſam, ſi-
cut actorem in authen. apud quos oportet cauſam, dicere. in
rub. 6. col. & in d. auth. cauſa quæ ſit cum monaco. C. de au-
ro. præſtã. l. clarum. Præterea, ſi canſa, ſcilicet petitionis ſub
ſtantia eſſet idem cum actione: ſequeretur, quod non compe
teret actori niſi incepta materia iurgiorum, quia tunc inci-
pit eſſe cauſa, ſecundum diffinitionem Tulij, vt patet in d.c.
forns. & tñ hoc eſt ridiculũ dicere, quia ſtatim cõpetit actio
contractu celebrato, vt vidiſti s̃. de obl. in materia ff. de acti.
5 & ob. l. naturales. † Præterea, illa nõ poſſunt dici eadem, quæ
tanquam diuerſa aſsignantur, & nuncupantur, & quæ ita ſe
habent, quod ad poſitionem vnius, non ſequitur poſitio alte
rius. C. de codi. l. ſi idem. ff. vnde legi. l. inter agnatos. ſed ad
poſitionem actionis, non ponitur cauſa, imo diſtinguntur,
tanquam diuerſa, ergo non ſunt idem. quod ponantur tan-
quã diuerſa, imo, nec ſimul ſe compatiuntur, in eodem ſubie
cto apparet. ff. ad Treb. l. qnamuis: in prin. ibi enim facta poſi
tione de actionibns, ponit de cauſa, tanquam de re diuerſa.
Item ibi ea reſultat ex naturali obligatione, & tamen non a-
ctio, vt l. naturales. ſupra alleg. & ſic non ſe compatiuntur in
eodem ſubiecto, ergo non ſunt idem. facit d. §. ſi vero intra.
vbi ponitur tanquam diuerſa. Vnde dicas conſtanter, ꝙ actio
multis modis ſumitur. Vno modo prout eſt quid incorpora-
le, per ſe ſonans, ſicut ius ſeruitutis, vel alia iura incorpora-
lia, & prout ſic ſumitur, non procedit opi. doct. ſed quando-
que ſumitur, pro toto libello, ſeu materia libelli, vt C. de edẽ.
l. edita. & ita ſumitur hic, & eſt diuerſa a cauſa, alio modo ſu
mitur pro tota inſtantia, vt j. de pœ. te. liti. §. fi. & de illa po-
teſt loqui. Non obſt. arg. Pla. videlicet de arg. dialecticorum.
Certe arg. eſt bene dialecticum, vnde non ſequitur, illnd vo-
catur argumentum, ergo iſtud, actio. Vnde reſpondetur, per
interpretationem, quia materia petitionis non eſt actio, ſed
petitio, quæ fundatur in virtute actionis naturalis, ſicnt ar-
gumentum, in virtute rationis naturalis, & tamen non eſt
idem, cum ipſa ratione. naturali. Item non obſt. l. & an eadẽ.
§. actiones. quia ibi non ponitur cauſa. pro actione, alias vi-
deretur inferri, ꝙ actio & obligatio eſſent idem, ſed vult di-
cere, ꝙ ſingulas obligationes ſingulæ cauſæ ſequuntur. id eſt
ſingulæ inſtantiæ in iudicio ventilandæ. Negari tamen non
poteſt, quin nomen litis, ſignificet actionem. ff. de verb. ſign.
l. litis nomen. Sed debet exponi omnem actionem ſignificat,
id eſt, litem, quæ ex omni actione infertur, non tamen eſt a-
ctio. verũ eſt, ꝙ large litis dnctio, eſt actio & iudicium. j. eo.
ti. §. in bonæfidei. Iuxta hoc poſſet quæri, nũquid libellnspro
b cedat, ſine concluſione? [b] non videtur per prædicta, cum ſit
quaſi argumentum contra extra de ſepul. cap. in noſtra. vide
ibi per Inn. vbi videtur qnòd ſic, pro quo facit ff. ad l. rho. de
6 iac. l. deprecatio. † In gloſ. patet ergo. ibi cum alleg. C. de for-
mu. l. 1. vult dicere gl. ꝙ olim non erat ius, ſed impetrabatur,
iuxta §. deinde ex his, de ori. iur. l. 2. ſatis tamen poteſt dici, ꝙ
olim competebant, ſed non poterant in indicium deduci, niſi
impetratione facta. vt ibi. In fin. eo. gloſ. vide in d. §. vbi bene
colligitur differentia inter actiones ciuiles, & interdicta, nõ
inter actiones prętorias, & interdicta. Sed potes dicere, quod
interdicta formabãtur in caſibus ſingularibus, & inter duos,
vt tu illum deiecisti, vnde illum reſtitnas. ſed actiones pro-
ponebantur generaliter in albo. vt ait prætor, cuius negotia
&c. ff de neg. geſt. l. 3. ſecundum Pe. de bel. pert. de hoc. vide
7 bis magis plene in d. §. j. de interdi. † In gl. ſcilicet ciuile, dif-
c finiti, [c] ſed hoc non vr̃ mens tex. ꝙ ſit ius prætorium, vel ci-
uile, ſed eſt ius quoddam incorporale, vt obligatio. de qua ſu
pra de re. cor. & incor. §. 1. Hæc ſufficiebant hic. Ia. de Ra. tñ
reuocauit in dubium, vtrum actio ſit ius. & tenet ꝙ non. pri-
mo, quia actio eſt vulgaris formula, quæ impetratur. vt ff. de
ori. iur. l. 2. §. deinde. & l. ſi ſeruus. hic alle. ſæpius. tunc ipſe
arguit, certum eſt, quod impetratio, & talis verbi conceptio
eſt facti, ergo & actio eſt factum. Item agere eſt facere, ergo
actio eſt factum, per locum a coniugatis. doct. Dy. & Pet. de
Bel. pert. tenent contrarium. quod eſt ius incorporale, ſicut
tex. dicit hic. Sed Iac. reſpondet ad hũc tex. dicit enim, quod
verbum ius, habet diuerſa ſignificata. Quandoque enim dici
tur ius verborum expreſsio. & ita hic. de hoc vide. ff. de pact.
l. ſi vnus. §. pactus ne peteret. vbi dicitur in ſtipulationibus,
ius verſatur. i. verbornm expreſsio, ſeu ſolennitas. vnde alibi
dicit lex, ſi mutus adoptet. idem eſt, ac ſi iure adoptauerit le
gis verbis expreſsis. ff. de adopt. l. pater naturalis. & ſic hic
ius ſumitur. vere tñ vt dicit actio eſt factum. Sed domine Ia-
cobe vos ſcitis, quod illa quæ facti ſunt, non tranſeunt ad hæ
redes, ſed quæ iuris ſunt, ſic ff. de acquir. poſ. l. cũ hæredes. &
tamen certũ eſt, quod actiones tranſeunt. j. de perpe. & tem-
po. ac. patet ergo, quod non ſunt facti. Ad iſta argumenta pa
tet reſponſio, & primo ad illud, quia actiones impetrantur
&c. Certe non eſt verum hodie, imo competunt ipſo iure, vt
hic not. & ſuppoſito quod impetrarentur, non propter hoc
ſequitur, ꝙ impetratæ ſint facti. nam bo. poſſeſsio. impetra-
tur, & tñ impetrata eſt ius. ff. de bo. poſ. l. 3. §. bonorum. Item
ad illud agere eſt facere &c. iſta non eſt bona conſequentia,
apud legiſtas. vti frui eſt factũ, ergo vſufr. & ire agere eſt fa-
cti. ergo ius eundi. non ſequitur. s̃. de re. cor. in fi. ff. de rerum
diui. l. 1. Sed de hoc mirandũ, cum ibi ponat obligationes in-
8 ter corporalia, cur non poſuit actiones. † In ead. glo. ibi, ius
agendi vel proſequendi. Certe non eſt magna vis faciẽda do
d cto. tamen magnam faciunt, & quærunt, verũ [d] actiones ſint
de iuregentiũ, vel ciui. & quidem vt Ia. & Pe. de Bel. pert. te-
nent, ꝙ actiones ſint de iuregentium. Dy. tenet cum gl. quod
ſint de iure ciui. opi. Iaco. & pe. videtur probari primo, per
rationes. ſecundo, per leges expreſſas. Prima ratio eſt hæc.
contractus, & obligationes, ſunt de iuregentium, vt l. ex hoc
iure ff. de iuſti. & iure. ſi ergo dicas obligationes illo iure in-
uentas ergo & actiones, alias ſequeretur, ꝙ obligatio eſſet
inutilis, & ineſſicax, ꝙ non eſt veriſimile, non enim creden-
dum eſt, quod populus tanto tempore errauerit, quin vnuſ-
quiſque ſuũ vellet repetere, ꝙ nõ poſſet, niſi eſſent actiones,
qa ſine his nemo experitur, vt l. ſi pupilli. §. fi. ff. de neg. geſt.

Præterea, partus ſequitur conditionem matris. C. de rei
ven. l. partum mater, ſed obligatio, eſt de iuregentium, ergo
videtur, quòd & filia. Pro hac parte, ſunt leges expreſſæ. ff.
re. amo. l. rerũ. de cond. iude. l. indebiti. Nec obſt. ff. de ori. iur.
l. 2. §. ex his. imo facit pro. Dicit enim deinde ex his legibus
actiones compoſitæ ſunt. componere eſt, aliquid ex pręexi-
ſtente materia in melius reponere, vnde componere ſuppo-
nit materiam preiacentem, vt l. 2. in princip. de ori. iur. & in
proœ. ff. in princ. ideo licet ſit verum, quod iure ciuili com-
poſitæ ſunt, & ordinatæ, & ſublata antiqua ſolennitas, pri-
mo tamen fuerunt per iuſgentium inuentæ. Præterea, quo-
ties dubium eſt, cui aliquid debet attribui, debet in dubio at-
tribui vetuſtiori. ff. ſi. regun. l. finalibus. cum ergo hic dubite
tur, quo iure actiones ſint introductæ, fiat attributio iurigen
tium, qnod eſt vetuſtius ſuprà de te. di. §. ſingulorum. Pro
alia vero parte, allegatur. §. deinde ſuprà alleg. vbi antiqui re
putabant caſum. Sed Ia. inducit pro parte contraria: vt ſuprà
9 dictum eſt. & multum probabiliter. † Item, quia de iuregen-
tium, oriebatur ſola naturalis, ex qua non oritur actio. ff. de
fo. l. in his. §. imperator. & l. ſi is cui. §. fina. Et ex his rationi-
bus gloſ. & Dy. mouentur. pro quibus etiam facit ff. commo-
da. l. in commodato. §. ſicut. furt. aduer. nau. cau. l. 1. ff. quæ in
frau. cre. l. Caſsius. Super hoc poteſt dici, quod actio-
nes, deſcendentes ex contractibus ciuilibus, & per ius ciuile
inuentæ, ſicut ſtipulatione ſunt contractus emphy. literarũ
obligationes, & alij, ſunt de iure ciuil. quia cum contractus,
& obligatio, ſint adinuenti de iure ciuili, per conſequens &
actio, quæ inde deſcendit, alias ſequeretur, quòd filia eſſet an
te matrem, quòd eſſet abſonũ, ſed in contractibus iuriſgen-
tium credo quòd actiones fuerũt creatæ de iuregentium, ſed
poſt fuerunt compoſitæ, & in formam redactæ: per ius ciui-
le: vt d. §. deinde. Vnde ridiculum eſſet dicere, quod iuſgen-
tium

tium creaſſet contractus, & obligationes, & ooo dediſſet a-
ctionem: nam ſic, & contractus, & obligationes eſſent inu-
tiles. & ſicut dicit Iaco. ſi alia opin. eſſet vera erat tunc opti-
mom cootrahere, & mutuum recipere, quaodo nullus com-
pellebatur reddere, nec conuentiones attendere, & pro hoc
facit. l. iuriſgentiũ. in prin. ff. de pact. & quod ſcripſi ſ. de obli
gatio. in prin. Aliæ autem actiones, qoæ deſcendunt ex l. 12.
tabu. & ex alijs. ll. vt ac. l. aquil. ſurti. & de condi. ex l. quam
plures, ſine dubio, ſunt inuentæ cioiles. & de his noo debuit
dubitari, ſed ſolum de actionibus, quæ deſcendunt ex con-
tractibus iuriſgeotium. In ea glo. ibi cum allega. ſ. de re. cor.
10 §. hæc eſt vera: & hanc approbat Dy. † In ea. gl. io ſio. e doc.
e omnes aſſumuot hanc q. alte. & videtur, quòd actio, & offi-
cium iudicis ſint idem. lex dicit ꝙ actionis verbo, etiam per
ſecutio continetur. ff. de verb. ſig. l. actionis, ſed officium iodi
cis dicitur perſecutio, vt eo. tit. l. pecuniæ. §. 1. ergo ſequitur
ꝙ ſunt idem. Præterea, certũ eſt, ꝙ caotio damni infecti pe-
titur per officiũ iudicis, ꝙ apparet, quia oon cõpetit niſi po-
ſtulatũ ſit. ff. de dam. infec. l. dies cautionis §. hoc aũt iudiciũ.
& l. cum poſtulaſſem. & l. prætor. ſed conſtat, quòd vocatur
actio. eo. tit. l. ioquilioo. ergo eſt idem quòd actio. Præterea,
reſtitutio petitur per officium iudicis, vt videbis infra eod.
§. rurſus. & lex dixit, ꝙ ex hoc edicto oulla proficiſcitur ſpe-
cialis actio, vel propria, ſed communis, videlicet officiũ iudi-
cis: ergo ſupponitur, ꝙ actio, & officiũ, ſint idem. & pro hoc
melius. ff. de do. l. 1. §. idem Pomponius refert. Super hoc di-
cit Iac. Ranfredom dixiſſe, ꝙ officium iudicis, & actio, noo
ſunt idem: imo eſt tanta differentia, ioter eos, quanta inter
miſericordiam, & iudicij rigorem. illa enim, quæ per viam
actionis veniunt: iudex habet facere ex neceſsitate, ſed illa
11 quæ per officium, facit, ſi ei placet, alias non. † Haoc ſen-
tentiam idem Iaco. impugnat, dicendo, ꝙ iudex habet neceſ-
ſario facere illa, quæ eius officio iocumbunt. Vnde, ſi minor
petat in integrum reſtitui, & probat læſionem, quis diceret,
quin ſit iniuria & quin ſit iuſta cauſa appellandi, ſi denegetur?
& idem de aduocato, ꝙ de nutrice, & de alijs. Sed forte Ran
fredus volebat dicere, ꝙ illud, quod veniebat ex officio iu-
dicis, venit ex quadam gratia, quæ tameo ſi denegetur, eſt in
iuria. ff. de aqoa quoti. l. 1. §. permittitur. in fin. Vt tamen be-
ne hoc iotelligas, dicas, quoddam eſt officium iudicis, quòd
deſeruit exceptioni, & imploratur a reo. vt ff. de peti. hære.
l. plane. & de hoc oon eſt dubium, quod non eſt idem cum
actione. Aliud eſt, quod deſeruit actioni, & de illo etiam non
eſt dubium, ꝙ noo eſt actio, imo valde diuerſum eſt, & ideo
dicitur, ꝙ vſuræ quædam ſunt in obligatione, quædam ve-
niunt ex officio iudicis, ſine obligatiooe. ff. ad Trebel. l. de-
ducta. euidenter dãdo intelligere, quod officium iudicis, non
habet obligationẽ, ſed actio, habet ſaltẽ obligationẽ oatura-
lẽ. vt l. licet. §. ea. ff. de procu. & ſic non ſunt idem. facit. C. de
iudi. l. 1. Item eſt quoddam officiũ, quod datur loco actionis,
ſicut quando petitur in integrum reſtitutio, vel quando ad-
uocatus, petit ſalarium, & in ſimilibus caſibus, & de iſto pen
det quæſtio, & videtur poſſe dici, quod eſt idem, cum actio-
ne. Hæc tñ ſententia aures demulcet, ſecundum Dyn. nam cõ
ſtat, quod tale officium datur in loco deficientis actionis, er-
go non eſt idẽ cũ actione. ff. de ann. le. l. quintus. de ali. le. l. ſer
uos. Vnde dicunt Ia. & Pe. quod actio habet naturalem obli-
gationẽ, officiũ iudicis non. ideo in actione cõcluditur cõtra
partem, & vr̃ obligata, ſed in officio iudicis non, ſed verba di
riguntur ad iudicem, vt minor ſum, & læſus, peto domine iu
dex, per vos reſtitui. io officio nutricis, aduocati, quia tali ſer.
uioi. Imploro officium veſtrũ, quod faciatis mihi ſalariũ cõ-
petẽs reddi. & pro hoc facit. ff. de act. emp. l. qui per colluſio-
nẽ. Ideo cõcluditur, qđ officiũ iudicis. & actio nõ ſint idẽ. be-
ne verũ eſt, ꝙ officiũ iud. habet ſimilitudinẽ cũ actione. & ꝙ
large ſumpto vocabulo actionis, ſub appellatione actionis
poſſet comprehẽdi, vt l. actionis. ſ. alle. & ita ſumitur in l. io-
quilino. & in alijs ll. quę vocãt officiũ actiooẽ, per quæ patet
reſponſio ad contraria. Nec ob. §. itẽ Põponius. vbi dicit, alia
acti. quaſi ſuppooat, ꝙ officiũ iudicis, ſit actio. qa hæc dictio
alia, nõ implicat, ſicut nec dictio cæteros. ff. de ꝑcu. l. nõ ſolũ
12 §. quæritur, & ibi de hoc. † In gl. hoc duob. modis. ibi cũ alle.

ſupra de leg. §. ſi rẽ. gl. ergo finaliter vr̃ declinare, ꝙ perſona
f lis f diffiniatur tm̃. & idem not. ff. eo. l. nihil. & tñ cõiter dici-
tur, quod glo. tenet hic oppoſitum. Hanc etiam ſententiam
quod hic diffiniatur perſonalis tm̃, tenet Pe. de Bel. pert. Dy.
tenet quod vtraque diffiniatur, & vterque mouetur rationi-
bus gl. & veriſimile eſt, quod vtraq; diffiniatur, quia cum hic
tractetur in genere, de actione (quod apparet. quia io §. pro-
xi. ſtatim eam ſubdiuidit, & ad ſpẽs deſceodit) credendũ eſt,
qđ actio io genere, diffinit̃, cũ verba io larga ſignificatione,
poſsint ſe ad hoc extendere, vt tangitur io gl. Sed ſm hoc, vr̃
quod ẽt officiũ iudicis diffioiatur, cum contineatur ſub ver-
bo actionis, vt ſ. oſtenſum eſt. Sed dic, quod nõ cõtinetur ſub
larga, ſed ſub largiſsima, & nõ continetur ſubſtantialiter. ſed
ſimilitudinarie. vt ſ. dixi. Et apparet, qđ hic non diffiniatur,
quia nec ponitur in diuiſione j. proxi. §. nec de eo agitur in
hoc tractatu, ſed ponitur tractatus ad partẽ. j. de offic. iudic.
Se nũquid diffinitur bo. poſ? vr̃ quod ſic, cum non ſit aliud ni
ſi ius proſequendi &c. ff. de bo. poſ. l. 3. §. honorum. Sed dicas
cootra. quia bo. poſ. non eſt inſtrumẽtũ agendi, nec actio, nec
ius, quo proſequitur, vt ibi not. Sed quæritur, vtrum hic diſ-
fioiatur actio efficax tm̃, an ẽt actio noo efficax, quæ poteſt
exceptione repelli? Et vr̃ quod efficax tm̃, propter verbum
proſequẽdi, qđ io diffinitione ponitur. nihil. o. proſequimur
per actionẽ inefficacẽ, & ideo oõ cenſetur creditor, qui exce
ptione repelli põt. ff de act. & obl. l. is cui. §. ſi. ff. de ver. ſigni.
l. creditores. nec debitor, qui exceptione tutus eſt. eod. titu. l.
debitor. igitur inefficax non vr̃, hic diffiniri. Præterea ooo re
putatur eſſe actio quæ exceptione repelli poteſt. ff. de do. l.
elegaoter. §. ſeruus. de reg. iur. l. nihil. Ego credo contra, quia
cũ hic actio diffiniatur, prout eſt ius incorporale ꝑ ſe, & cer-
tũ eſt, quod licet exceptione remoueri poſsit, nõ tñ transfer-
tur, nec deſinit cõpetere, & ſemper eſt actio, & eiuſdem natu
ræ, quæ eſſet ſi exceptio oon cõpeteret, quod talis diffiniatur
j. de excep. in prin. habet enim ius actor in iudicio proſequẽ
di, quod ſibi debetur, licet exceptione poſsit repelli, vt ibi
patet oec ob. ll. contrariæ, quia conſiderant effectũ, nos vero
habitom, & prout actori cõpetit, ſicut io diffioitione iuſtitiæ
dicimus, ꝙ eſt conſtãs habitus, licet non ſemper actu. vidiſtis
ſ. de iuſti. & iur. in prin. In ea. gl. cũ alle. l. fideioſſor. §. fideiuſ
ſor. de ſolu. l. io his. §. imperator. Sed hæc ſol. nõ vr̃ procede-
g re, g quia cũ naturalis ſola nõ pariat actionẽ. quo ad hãc ma-
teriã, & debetetur, de quo hic loquitur, nihil facit naturale
13 debitum. † In ea. gl. ibi pacto. vult dicere gl. ꝙ licet quis ibi
agat, non tñ proſequitur id, ꝙ non debetur, ſed aliud, & hanc
h approbat Dyn. h Sed pro Deo, quid ſibi volunt verba hæc?
non ſoluunt, cõtra. quia ibi proſequitur, quod nõ ſibi debet̃,
& tõ agit, ergo actio eſt de proſequẽdo eo, quod nõ debetur,
coius contrariũ ſupponit definitio. Dicas, ꝙ hoc cõtrariũ ꝓ-
cedit ſuppoſita opinione Io. quæ eſt in d. l. ſi pacto & l. noda.
de contrahen. & cõmit. ſtipu. quæ dicit, ꝙ agitur ad id, quod
in pacto deductũ eſt, antequã poſsit agi ad pœnam. Sed Azo
dicit cõtra. & ſm opi. Azo. nulla eſt hæc oppoſitio. Dicas tñ,
quod ẽt ſuppoſita opin. Io. contraria non ob. hic. n. diffinitur
actio, prout eſt ens incorporale, competens alicui, & eſt vera
diffinitio. nõ enim diffinitur nõ ens, ꝙ de facto attẽtatur, vn
de ille, cui nulla actio cõpetit, agit qñq; de facto, & ſic intel-
ligebat Io. ibi, videlicet, quod agebatur de facto, & tñ eius o-
pio. non approbatur per moder. Sed quicquid ſit, reſponde,
quod agere nõ diffinitur, quia facti eſt. & multominus agere
de facto, ſed ius incorporale cõpetẽs diffinit̃, vt dictũ eſt, cõ-
trariũ loquitur, de agere de facto. In ea. gl. ibi ad vindictam,
imo dicas, quod licet detur ad vindictã, per eã proſequimur
i qđ nobis debetur. i videlicet penã & viodictã pecuniariam.
ſ. de inior. §. pœna. In ea. gloſſ. ibi. vel quando fuit propoſita.
hoc oon valet, quia in l. quæſitũ. nihil erat in peculio, qñ fuit
incepta actio. In eadem glo. ibi cum alleg. l. ſolemus, imo di-
cas, quod in prædictis contrarijs actori cõpetebat ius agen-
di, oec erat defectus ex parte ipſius. vnde bene proſequitur
quod ſibi debetur, quatenus in eo eſt. in l. quæſitum erat de-
fectus ex parte perſonæ, rei, vel materiæ, quæ oõ reddit actio
nẽ ipſo iure oullã, ideo dicimus, qđ vbi eſt defectus ex par-
te, vel ex perſona rei, ſeu defenſoris, tenet actio, & ſufficit, ꝙ

ille defectus ceſſet tempore rei iudicandæ. ſed vbi eſſet defe
ctus, ex perſona actoris, cui non competit ius agendi, non
k ſufficeret ſuperuenire nouum ius. k niſi deſcenderet ex anti
qua cauſa. ſic intellige ff. de iud. l. non poteſt videri. ff. manda.
14 l. ſi mandauero tibi. ſecundum Dyn. & iunge j. §. proxi. † In
l fi. eiuſdem gl. vel dic, ꝙ etiam pupillus, l ſeu dominus, cen-
ſetur agere, cum eorum nomine agitur. ff. de admi. tuto. l. ita
autem. §. geſsiſſe. ff. ſi quis cau. l. ſi procu. ſecundum Dyn. hæc
ſufficiunt pro lect. huius. §. Sed dominus Iac. de Ra. alrius ex
orditur, & cumulat hic materiam libellorum, quæ conſue-
nit tractari in auth. offeratur. Ego vero hic omitto. quia
non eſt proprio materia, & ſi de hoc videre vis, vide in ſpe.
de libel. concep. ibi reperies ſatis. Placeret Deo, ꝙ lectores
non attraherent materias, & contentarentur his, quæ ne-
ceſſaria ſunt, pro intellectu legis, quam legunt, & non ſolen-
nizarent, forte magis ad oſtentationem, quam inſtructio-
nem, & ſecundum materias æquo proceſſu legerent, per to-
tum annum, & ſic poſſent proficere ſibi, & alijs ſolenniza-
tiones, ſi quidem & melanchoniæ, quas nouas opiniones
vocant, ſunt quaſi, vter plenus vento, & quamuis ſupinus,
hoc bene percipit, cum eſt extra ſtudium. illis enim exufflati
ti inſiſtentes talibus remanent vacui textibus & concluſioni
bus veris gl. & doct. audeo tibi dicere, ꝙ neſcit legem, qui nõ
legit totum Codicem, de æquo proceſſu in an. & idem de a-
lijs volu. & ſic fit Bono.

a Adnota. Pla. dicit. Si bene conſideratur ar. Pla. nihil prodeſt, quia arguit a parte integrali, ad ſuum totum. & ſic committit ibi fallaciam.

b Sine concluſione. Adde quod notaui in apoſtil. ad Lanfran. de Oria. in ca. quoniam contra falſam. in §. petitiones nu. 13. in apoſti. in verbo generali extra de proba.

c Diffiniti. Clarum eſt, ꝙ actio eſt ius, licet perducere eam ad exercitium ſit factum ſecundum omnes doctores.

d Quærunt viri. Vide hic d. Ang. in 2. col. verſi. in gl. in ver. ius. & do. Ia. Ma.

e In n. Vide hic Ang. in 3. col. in verſi. in ea. gl. in fi. vide etiam hic do. Iaſ. an actio & officium iudicis ſint idem.

f Quod perſonalis. Imo etiam realis, ſecundum doct. hic, quia cum hæc diffinitio tat in genere debet conuenire vnicuique eius ſpeciei vt l. 1. §. labeo. ff. de dolo ma. Ange. tamen tacite videtur hic innuere, quod diffiniatur tantum actio perſonalis, cum allega. Bald. de ſta. Bono. quo cauetur, quod ſi quis fuerat negligens in petendo debito per ſpacium 13. an. quod, excluditur a petitione debiti. hoc ſtatutum, cum ſit odioſum, non intelligitur cum agitur actione reali ex quo quis non petit ſibi debitum ſed quod ſuum eſt cogita.

g Procedere. Idem tenet hic Angel. in 6. col. poſt princi. in ver. in ead. glo. ibi. §. fideiuſſor.

h Approbat. Dy. Et hæc eſt veritas, ſecundum doct. hic.

i Debetur. Idem tenet hic Ange. in 7. col. in prin.

k Nouum ius. Vide ſuper hoc Ang. quærentem, an ius ſuperueniens, pendente iudicio, veniat in eadem inſtantia.

l Etiam pupillus. Tenet idem hic Angel. vide eum in 7. col. ante fin. in ver. in ea. gloſ.

1 *Actio vbi proponenda.*
2 *Actionum diuiſio.*
3 *Actiones autem mixtæ, an faciant ſpeciem.*
4 *Actiones in rem ſcriptæ rem comitantur.*
5 *Actiones quando dicantur ciuiles, ex variis figuris cauſarum.*
6 *Actione rei vendicatione, qui tenetur, eſt obligatus. & 7.*
8 *Promittens non facere controuerſiam Titio, an extendatur ad exceptionem.*
9 *Fraudatos creditores an exprimendum.*
10 *Rei vendicatio quid, eique neceſſaria 11.*
12 *Actio vtilis, & directa an eadem.*
13 *Vaſſallus, vel emphy. ſi agat rei vendicatione directa cum deberet agere vtili an debeat ſuccumbere.*
14 *Quid autem, ſi ago rei vendicatione directa lite conteſt. reus deſinit dolo poſſidere, an vigore dicti libel fiet condemn. vel an ſit opus, quod edam nouum libellum.*
15 *Libelli editio facit rem litigioſam, in realibus.*
16 *An fiat condemna. virtute directæ intentatæ, vel virtute vtilis. & nume. 17.*
18 *Dominium, ſicut requiritur ex parte agentis ita poſſeſſio ex parte rei.*
19 *Quid autem, ſi ago rei vendi. expreſſa cauſa remota in libello, volo in proceſſu probare aliam cauſam, an debeo admitti?*
20 *Rei vendicatio, licet competat ſoli domino, eſt tamen caſus, in quo competit non domino.*
21 *Actor agens rei vendicatione, dicit ſe proprietarium in libello, & non dicit ſe dominum, an ſufficiat?*
22 *Poſſeſſio, an requiratur ciuilis, vel naturalis, ex parte rei, qui conuenitur, rei vendicatione?*
23 *Quid autem, ſi reus non poſſidet naturaliter, vel ciuiliter, ſed tamen dolo rei velut depoſitarius, vel colonus.*
24 *Dolus qualiter probari debet, quando quis dicitur dolo deſiiſſe poſſidere.*
25 *Rei vendicatio, ad quid competat, vel quid in ea veniat.*
26 *Libellus qualiter formetur in rei vendicatione.*
27 *Reus conuentus actione reali, ſi dolo deſiit poſſidere, qualiter formabit libel.*
28 *Reus conuentus rei vendicatione, ſi petat, quod actor declaret, an dicat ſe dominum directum, an vtilem.*
29 *Actor agens rei vendicatione, dicit in libello, quod res ad eum pertinet, nec declarat an iure dominii, an talis libellus procedat.*
30 *Quid ſi non probat titulum. ſed probat, quod ipſe, & prædeceſſores ſui tenuerunt tanto tempore, quod hominum excedit memoriam.*

Omnium Actionum. Poſt diffinitionem, imperator
ponit diuiſionem actionum. Et ſcias, quod totus is titulus,
vadit per diuiſiones, vſque in finem. Ponit enim titulus
totus, ſex diuiſiones actionum. prout patebit. & hæc eſt pri-
ma. Is autem §. diuiditur in duas partes. primo, diuidit, ſe-
cundo, declarat membra. prima in princip. ſecunda ibi nan-
que &c. litera plana eſt, nec ponitur caſus. poteſt tamen ſic
incipi. Domine imperator, vidi diffinitionem actionis, diui-
ditur ne? Imperator dicit quod ſic, quia omnium actionum
1 &c. † In glo. videtur innuere. in fin. quia nulla eſt, quin ea
apud tales experiamur. ff. de iudi. l. penul. vnde verbum qui-
a libet: a non excludit hoc caſu, ſicut nec C. de ſum. trinita. &
fid. catho. l. 1. ibi, cunctos populos quos &c. ff. de iuſti. &
b iur. l. omnes populi, In gl. ſcilicet compromiſſarios. b in fi.
melius C. de arbitr. l. pen. & facit extra de proba. ca. quoniam
contra falſam. C. de iudi. l. rem non nouam. Sed coram ar-
bitratore, non oportet offerri, nec dari, quia ille non proce-
dit more iudicíciali, vt not. in Spe. de lit. cõte. §. nũc tãgamus
verſ. illud autem nu. 2. In glo. ſumma, id eſt prima. imo debe-
ret eſſe prima, quod quædam ciuiles, quædam prætoriæ. ſ. de
ob. §. 1. dicunt quidam, quod ibi de diuiſione obligationum,
hic de diuiſione actionum. Iſtud nõ placet Petr. de Bel. perti.
quia ſequeretur, quod obligatio, & actio haberent diuerſum
ius in ſubſtantia. vnde exponit ſumma, id eſt breuis, & ſe-
quitur in gloſ. & facit. ff. de ſta. ho. l. ſumma. Sed quicquid di-
cas de facto, remanet, ꝙ hæc eſt prima. & tamen vr̃, ꝙ alia
debet eſſe, quæ eſt j. eod. §. alie. & Io. ponit illam primam in
arbore. Sed dicas, ꝙ cum tractatur, de cognitione originis
actionis, illa debet eſſe prima, ſed cum tractatur de cognitio
ne eius naturæ, iſta eſt, nec debet eſſe prima. vnde per illam
diuiſioné, non diſtinguuntur ſpecies actionum, ſed per hanc.
nam perſonales: non ſunt reales, nec econtra, quia differunt
ſpecie, ſed perſonales, & reales, reperiuntur aliquę prætorię,
aliquæ ciuiles, vt patebit in inferioribus, nec per illam diui-
2 ſionem ſpecies diſtinguuntur. † In ea. glo. in fine. ſcire debes
quod actionũ quædam ſunt perſonales, quædam reales, quæ-
dam mixtæ, quędam in rem ſcriptæ quare dicantur mixtę, &
& quare in rem ſcriptæ. Dyn. fecit hic vnam magnam pro-
ſam, quæ in effectu ponitur infra eod §. quædam. vbi magis
videbis, vnde finaliter dicit Dyn. quod imperator, ponendo
ſimplex, videtur ponere mixtum, ſeu cõpoſitum. Et eſt ſimi-
le, quia lex dicit ſtipulationum, quædam ſunt in dando, quæ
dam in faciendo, & nihil plus dicit, & tñ conſtat, quod quæ
dam ſunt mixtæ in dando, & faciendo, ſicut reddere ratio-
nem. ff. de condi. & demonſtra. l. cum ſeruus. & tamen pro-
pter hoc, non eſt inſufficiens omnino. ff. de verbo. obligatio.
l. ſtipulationum. In hoc aduerte, quia ſi mixtæ faciant ſpe-
ciem per ſe, non poteſt negari, quin diuiſio ſit minus ſuffi-
ciens. & glo. vacillat hic, vel minus clare loquitur. dicit enim
quod mixtæ ſunt reales, quando agitur ad rem, & perſona-
les: quando agitur ad perſonales præſtationes. quid ergo eſt,
hoc dictum? Etiam ſimul agitur ad vtrunque. Verbi gra-
tia, ago fa. erc. certum eſt, quod cuiuſlibet particulæ pars per
tinet ad me, & alia pars ad ſocium meum, nunc peto diui-
ſioné, in eo quod peto parté meam, eſt realis, in eo quod pe-
to partem ſocij, eſt perſonalis, & ſic nõ poteſt dici, qđ quan-
doque ſit realis, quandoque perſonalis. imo ſemper mixta. &
ſic videtur, quod egrediatur diuiſionem, & facit tertiam ſpe
ciem, ſicut vides in breuiloqua, quæ continet duas vulgares,
& duas pupillares, & facit tertiam ſpeciem. ff. de vulg. l. Lu-
cius, etenim compoſita ex duobus, tertiam ſpeciem faciunt
ſicut

ſicut mulus.ff.de pig.act.l.ſi conuenerit.§.penul.de vſu ap.l.
eum qui.de verbor.ſigni.l.carbonum.& ita videtur Io.ſenti-
re in arbore,qui ponit reales, perſonales,& mixtas, quamli-
bet ſingulariter ad partem , & quaſi diſtinctas ſpecies,& ſub
3 diſtinctis circulis . † In hoc dicendum, quod mixtæ non fa-
ciūt ſpeciem,quia nulla eſt mixta,quin ſit ſubſtantialiter rea
lis,aut perſonalis,vnde peti.hære.dicitur mixta.C.de pet.hę
redi.l.hæreditatis. & tamen conſtat , quod eſt vere realis.ff.
de peti.hæred.l.ſed & ſi lege.§.petitio.ſimiliter fi. regun.dr̄
mixta.j̄.eo.§.quædam.& tamen eſt vere perſonalis,ff.fi.reg.
l.1.& ſimiliter fami. erciſc. & cōmuni diui.ſunt perſonales,
oriuntur enim,ex quaſi contractu.ſ̄.de ob.quæ ex quaſi con-
tractu.§.item ſi inter aliquos.& tamen contractus , non pa-
riūt reales immediate. & ideo hæc diuiſio,eſt ſufficiens,quo
ad ſpecies actionum, & illa diuiſio, quæ eſt in §.quædam nō
eſt niſi, quo ad qualitates & ſpecificas differentias , quæ non
conſtituunt ſpecies , vnde licet hominum , quidam ſunt ni-
gri.ruſi.alij albi , non ob hoc differunt ſpecie. de actionibus
in rem ſcriptis,eſt certum,ꝙ omnes ſunt perſonales,vt vide
4 bis in §.quædam. † In glo.ideo in rem.in fi. melius.ff.de pe-
culio.l.quis ergo.& l.ſi Sticho.pro ſocio.l.3.§.de illo. ſed cæ
teræ in rem ſcriptæ, rem comitantur,& tamen non ſunt rea
les.vt videbis.j̄.§.quædam.Sed dicas, ꝙ non comitantur ta-
li concomitantia , quia in realibus ius agendi oritur ab ipſa
re, & pro ipſa.ideo dicitur , quod ſententia prædio datur ff.
de pub.l.imperator.ff.de neg. geſt.l.qui aliena,§ fin.non ſic
in actionibus , in rem ſcriptis , vt videbis in d.§. quædam.In
gloſſ.id eſt ex quaſi contractu, ibi cum allega.ſuprà titu.1.in
princ.hæc fuit opin.Roſre.& gloſſ.& eam ponit ff.de act.&
obliga.l. 1.nec ibi reprobatur, & ſic tacite videtur approba-
c te [c] , vnde ſecundum Dyn.ſatis videtur approbanda. dicitur
enim in d.l.1.de actio.& ob.quod eſt,aut ex contractu,vel ex
maleficio, vel ex varijs figuris cauſarum,& poſt proſequitur
de quolibet duorum priorum,& vltimo de quaſi contractu:
& quaſi maleficio, innuendo , quòd illa erant de quibus in-
tendebat loqui , quando dicebat ex varijs figuris cauſarum,
etenim priora, & poſteriora verba declarant intentiones. ff.
de teſta.l. hæredes palam.§.ſed ſi notam.de lega.1.l.ſi ſeruus
plurium. §.fin.de hæred.inſtit.l.qui non militabat.§. 1.Vnde
nullam legem reperies,quæ ſub appellatione contractus,vel
maleficij contineat quaſi contractus, vel quaſi maleficia,niſi
per ſubauditum,facit tamen.ff.de act.& oblig.l.ex contracti
bus.vnde opin.gloſſ.quæ ſequitur, eſt forte magis reproban
da , quam iſta, ſecundum Dyn. verius tamen videtur quòd
ex varijs figuris , cauſarum dicantur , quæ habent diuerſam
originem, & ſecundum diuerſitatem factorum, vt dicam in
5 ac.ſi regūn.infrà eo.§.quædam.† In ead.gloſſ.ibi cum alleg.
de actio. & obl.l. 1.Et quomodo dicantur oriri ex varijs figu
d ris , vide ibi [d] , & ff.de conditio.fur.l.ſi pro fure. §.fina. Sed
tamen non eſt verum , quod naſcantur ex varijs figuris, imo
ex furto. ff. de compenſa. l. ſi ambo. §. quoties. re. amo. l.
ſi mulier. §. hæc ac. per quas ll. hęc opin. reprobatur.

In ead.glo.ibi cum alleg.l.competit.§.fi. imo oritur ex de
licto alterius, qui fecit opus,& extenditur contra illum,qui
factum habet. ſicut & cęterę actiones in rem ſcriptę , & idē
in noxa.& in alia, quę datur contra non obligatos,ad inſtar
realis,ſicut actio de peculio.ff.de acce.l.an inutilis.§. fina.de
his qui deie.l. 1.§.cum ſeruus.In fi.gloſ.ſed hic non conſtat,
quid importent verba illa. ex varijs figuris cauſarum. vnde
Ia.& Pet.dicunt, quod important actiones , & obligationes
datiuas, quę non habent pręexiſtentem materiam.ſed legis,
vel pętoris poteſtate inducuntur , vt interdictum quorum
bonorum,& quorum legatorum,& actio de pauperie,& alię
datiuę , quę ex varijs figuris cauſarum dantur : quando ę-
quum eſt dari actionem ,ſicut actio in factum ff.de pręſcript.
ver.l.quoties.C.de ſac.ſanct.eccleſ.l.ſancimus. la 1.Ego cre-
do,quod recte intelligenti hunc text. non fuit opus hic ſub-
intrare.text.enim iſte non proſequitur vnde naſcantur obli-
gationes, & actiones, ſed ad quid agitur per actiones perſo-
nales, dicit enim per quas intendit aduerſarium dari aut fa-
cere oportere , & alijs quibuſdam modis repetere intendit,
quia quandoque ad patientiam pręſtandam , vt ſi quis mihi
vendidit herbas prati,vel ſi locauit mihi domū, & non per-
mittit me pacifice habitare. vnde multis modis agitur perſo
nali actione,alias quam ad dandum,vel ad faciendum,ſecun
dum formas cōuentionum. Et ita iſta verba quibuſdam alijs
modis referūtur ad verbum intendit proximum,non ad ver
bum remotum obligatus, ad quod oporteret referri,ſi ſequa
6 ris gloſſ.& docto. quod non videtur de intentione tex. † In
glo.not. hic in fi.doct.quidam dicunt, quod hoc non proce-
dit,imo eſt obligatus, qui rei ven.tenetur.& hoc oſtendunt,
quia actio de peculio,& realis ſunt conſimiles,quia quęlibet
ſequitur poſſeſſorem. ff. de pecu.l quęſitum. ſed in actione
de pecu.eſt dare obligationem , quod apparet , quia accedit
fideiuſſor. ff.de fideiuſſ. l. fideiuſſor obligari.§.fideiuſſor.ad
maced.l.creditorem & conſtituitur.ff.de conſti. pecu.l. 1.§.
debitum. ergo & in rei ven.Pręterea , ibi quod venit officio
iudicis,& ſine obligatione , non poteſt mora contrahi. per
interpellationem extraiudicialem.ff.de dam.infect l.cum po
ſtulaſſem. ſed in rei ven. reperitur contrarium , quod quis
conſtituitur in mora ex interpellatione extraiudiciali. ff. de
rei ven.l.item ſi verberatum.§.fina.ergo videtur ſequi neceſ
ſario, quod ſit ibi obligatio.Pet.de Bel.perti. dicit , quod in
e rei ven.nulla eſt obligatio [e] & hoc eſt,quod hic expreſſe legi
tur.qui nullo iure.&c.qui omne dicit nihil excludit.ff.de hę
re.inſtit.l.hoc articulo.Item quia ſi eſſet obligatio, non tol-
leretur pro eo,quod reus deſineret ſine dolo,& culpa poſſi-
dere,cum non ſit de modis tollendi obligationem.de quibus
ſ̄.quib.mo.toll. obſt. & tamen conſtat quod reus non tene-
tur,ſi poſsidere deſinat,vt ſ̄.dictum eſt.& ff.de rei ven.l.ſin-
autem. §. poſsidere. & ſic non eſt obligatio . Ad contraria
patet reſponſio ſecundum eum, quia actio de peculio,habet
naturalem contractum, & obligationem.ſ.quatenus concer-
nit ipſum , ſed quatenus datur contra dominum non.nec illi
accedit fideiuſſor, nec conſtituitur,ſecūdum eum.Salua eius
pace , imo credo , quod conſtituatur , & accedat fideiuſſor,
quia ll.allegatę videntur hoc dicere , & hoc habito reſpectu
ad eius originem,ſecundum quam oritur ex contractu & ha
bet naturalem obligationem. vel habito reſpectu , ad quan-
dam obligationem pętoriam, in qua dominus tenetur.ff.de
accep.l.an inutilis.§.filius.& de hoc plenius j̄.eo.§.actiones
de peculio. Ad aliud reſpondeo , uidelicet quod vbi non eſt
obligatio,non conſtituitur mora extraiudicialis.dicas, quod
verum eſt,vbi officium iudicis competit per ſe, quia debile,
& frigidum eſt,ſed vbi deſeruit actioni,contrahitur propter
vim,& virtutem: quam recipit ab actione,ſiue ſit realis ſiue
7 perſonalis. † In gloſſ.not.in actione in rem ibi cum dicit.&
in bon.fid.emptore.hoc videtur erroneum:quia non agit veſ
li rei ven. ſed publi. vt videbis infra §. alie. alias ſequeretur,
quod pręferretur vero domino , vt l. 1.ff.ſi aget vecti. quod
non eſt verum. vt uidebis in d. §. alie. & de materia huius
8 gloſſ.videbis magis inferius.† In gloſſ. hoc non eſt neceſſe.in
fin.ff.de proba.l. circa. hæc ſufficiunt ad expeditionem gloſ-
ſarum. Proſequamur alia , quæ longiorem habent caudam.
Dyn.dicit quod iſte text. facit ad quæſtionem.Quidam pro-
miſit non facere controuerſiam alicui in aliqua re ecce , res
peruenit ad manum promittentis,agit ſtipulator,promiſſor
nititur eum repellere , ope exceptionis,ſtipulator dicit,non
potes, quia promiſiſti, non facere controuerſiam.promiſſor
dicit,illud debet intelligi, agendo,ſed non excipiendo.quæ-
ritur an bene dicat ? videtur quòd ſic , per hunc text.qui vi-
detur dicere, quod agendo , mouetur controuerſia. & ego
credo,quod mouetur agendo, ſed tamen etiam mouetur ex-
cipiendo, vt not.de procu.l.non ſolum. §. ſi ſtatus & proba-
tur ff.ſi pars hær. peta.l.permittendum , tem ra. hab. l. quo
enim.§.pen.ad Treb.l.Lucius.§.tres heredes.qui tex.poſſunt
adiungi ad gloſſ.illam ſecundum Dy. Iac.de Rau. induceit e-
tiam , hunc textum ad aliam quæſtionem, nunquid in libel-
lo neceſſe ſit allegare præſentem obligationem,verbi gratia,
an ſufficit dicere mutuaui 10.in quibus peto te condemnari.
Et videtur quod ſit neceſſe pręſentem obligationem allega-
re , quia libellus debet concludere ex ſuis pręmiſsis: non au-
tem concluderet niſi in pręſenti reus eſſet obligatus , vt hic
in tex.cum dicit agitur contra illum qui obligatus eſt , ergo

videtur,quod obligatio præſens,debet proponi.nam nõ ſuffi
ceret dicere ſuit obligatus,niſi in pręſenti ſit.C.de prob.l.ne
que oatales.Præterea vides in actione reali, quòd oportet al
legari dominium præſens, quod eſt cauſa proxima rei vend.
ergo videtur, quòd io perſooali oporteat allegari cauſam
proximam,videlicet præſentem obligatiooem.ff. de rei véd.
l. in rem act.in ptinci.Item dicit quòd docto.conſueuerunt
teoere contrarium. Dicuot enim, quòd eo ipſo, quod quis
ſuit obligatus: & adhuc obligatus præſumitur, ſicut qui ſe-
mel ſuit dominus,præſumitur adhuc dominus. C.de proba.
l.ſiue poſsidetis.ſi ergo præſumitur,ergo ſufficit hoc dicere,
quod arg.legiſtarum,procedit ex probabilibus,non enim ex
demonſtratiuis,ſicut in illo ſyllogiſmo,omnis mater diligit:
Medea eſt mater: ergo Medea diligit. Probabile eſt enim,
quod omnis mater diligat, ſed oon eſt neceſſarium,ſic inter
legiſtas communiter arguitur. Idem Iaco. tameo teoet coo-
tra.vnde dicit, ſicut talis libellus, non eſt bonus, fui domi-
nus, ago rei vend. ita nec in perſonali, fuiſti obligatus.ago
cootra te. & hoc probatur ſecundum eum, quia ex diuturna
ſolutiooe præſumitur cauſa, & tamen noo ſufficit allegare
diuturnam præſtationem, niſi cauſa allegetur. ff.de vſuris.l.
9 cum de in rem verſo.† Sed huic opioioni,videtur obſtare.ff.
quæ in frau.cre.l.omnes.§. Lucius. vbi text. dicit, quod vbi
quis ponit aliquem bona ſua alienaſſe voiuerſaliter, non
oportet dicere,quòd fraudandorum creditorum cauſa fecit,
quia hoc ipſum præſumitur, ergo videtur, quod in libello
ſufficit ponere factum,ex quo obligatio reſultat præſumpti-
ue.Sed ipſe reſpondit,quod duplex eſt præſumptio.quædam
iuris & de iu.& ibi factom ſufficit ponere,& de illa loquitur.
§.Lucius.Sed quædam eſt iuris tantum,& io illa oportet al-
legare factum,& cauſam ſecundum eum.Hæc opin.noo ſer-
uatur de facto.vnde tota die dantur libelli, mutuauit tibi 10.
peto te condemnari, ad reddendum.vnde arg. Iac.& exem-
plum,quod ponit poſſet eſſe verum in caſu ſuo.Nam ſi actor
diceret in libello, tu fuiſti mihi obligatus in 10. ex mutuo,
peto quod reddas.poteſt eſſe, quod non procederet talis li-
bellus, nec in rei vend. ſi diceret fui dominus. ago rei ven.
quia eoipſo, quod dicit fui dominus, videtur actor pooere,
quod nunc non ſit dominus, vel quòd reus, oon ſit ounc ſibi
obligatus. Et in hoc caſu poteſt eſſe vera opin. Ia. quamuis
Spe.teneat cõtra hoc caſu io Spe.de act.& peti.§.2.ver.quid
ſi ago.Sed vbi non exprimit hoc,ſed dicit,mutuauit tibi. 10.
quę peto.tunc non exprimit præteritum,imo præſens,quòd
ex præterito cauſatur, & ideo videtur libellus procedere,&
ita vſus cauſarum admittit. vnde argumentum de diuturna
præſtatione, nihil facit, quia ibi non allegatur talis cauſa ex
qua obligatio poſsit cauſari,& naſci,quia tempus noo eſt mo
dus &c.Sed nos loquimur, quando tale factum allegatur, ex
quo obligatio deſcendit & creatur, & hoc ſatis apparet in
obligationibus,quę ex delicto deſcenduot,vt in actione ioiu
riarum, & furti, vbi ſufficit allegare malefactum, nec opor-
tet dicere,quod reus ſit obligatus,ſufficit,enim dicere,talem
rem meam ſurripuiſti, peto te coodemnari &c. Et facit pro
hac parte.ff.de li.agno.l.1.& l.ſi neget. fin.regun.l.in ſingali-
10 bus.C.de probat.l.4.† Circa rei vendicationem,de qua agi-
tur hic in tex.& in gl. principaliter quæruntur quatuor, vel
f quiuque.Primo,quid ſit rei ven.ſ Secũdo quæ ſunt eius prin-
cipia,& vode procedit,& iuxta hæc, multa quæruntur.Ter-
tio, ad quid competat,& quæ in ea veniant.Quarto,quomo
do in ea formetur libellus.Quinto,de modo probandi domi
nium. Quæritur ergo primo quid ſit rei vendicatio. Pet. de
Bel.perti dicit, quod eſt quædam actio in rem,competés ali
cui ratione dominij,vel quaſi contra poſſeſſorem,vel quaſi,
ad declaratiooem dominij.Huius diffinitionis verba ſatis de
clarabuntur, per illa quæ inferius dicentur, de vno caue ta-
men, quia non credo quod competat ratione quaſi dominij,
ſed publiciana, vt dixi ſupra.iuxta gl.not.in actio.in rem.&
in hoc poſſet reprehendi, hæc diffinitio.Sed Pet. recipit il-
lud quaſi pro vtili domino.Si tu velles, poſſes plenius diffi-
nire. Rei vendi. eſt actio in rem dominio directo, vel vtili,
contra poſsidentem, vel quaſi in rem corporalem competés
ad declarationem dominij rei, quo ad reſtitutionem fru-
ctuum,pendentium,ſeu extantium.hic non eſt inſiſtendum,
11 quia inferius ſiogula magis declarabuntur. † Veniamus ad
g ſecundum, quæ ſunt eius principia,ſeu quæ ſunt neceſſaria,
ad hoc quod competat? & ad hoc eſt breuis reſponſio, quia
quædam ſunt neceſſaria ex parte actoris, quędam ex parte
rei, ex parte actoris dominium directum vel vtile. ex parte
rei, poſſeſsio, vel quaſi,quaſi dico,ſi dolo deſijt poſsidere.ff.
de regu.iur.l.parem eſſe. & ff.de rei vend.l. ſinautem. §. ſed
& is qui.Vnde directus dominus,cenſetur qui habet plenum
dominium, & nullum alium ſuperiorem quantum ad domi-
nium. Sed vtilis,qui non habet plenum dominium,ſed ha-
bet alium ſuperiorem,vt vaſallus, & emphy.vt not.in gloſſ.
non in actione &c. ff. ſi ager vecti. l.1.§.fina. commo.l.ſi vt
certo.§.duobus.ſimiliter dicitur directus poſſeſſor, qui poſ-
ſidet,ſed quaſi poſſeſſor, qui dolo deſijt, vt d.l. parem. Vn-
de conſueueruot dari verba magiſtralia, quia rei vendica-
tio, quandoque competit directa directo, quandoque, dire-
cta vtiliter,quandoque,vtilis directo,quandoque, vtilis vti-
liter, ita quod verba directa, & vtilia, accipiuntur ex parte
actoris, ſed directa & vtiliter, ex parte rei.vnde nomina, ex
parte actoris. aduerbia, ex parte rei. Nam quando domi-
nus agit contra vere poſsidentem, competit directa dire-
cto,quando agit contra illum,qui dolo deſijt poſsidere,com
petit directa vtiliter.eodem modo, quando vtilis dominus,
agit contra vere poſsidentem,competit vtilis directe, quan-
do contra illum,qui dolo deſijt poſsidere,competit vtilis v-
tiliter. Iſta doctrina ſatis placet Pe. niſi io altero de mem-
bris, in quo dicitur, quod directa competit utiliter domioo
directo, contra illum, qui dolo deſijit poſsidere. Iſtud ooo
eſt uerum,imo tunc competit utilis.ff.de noxa.l. electio.§.1.
de petitio. hæredi.l. etiam ſi.§.quod ſi quis. Credo, quod
Pet.uerum dicit,& gloſſ.notauit idem.ff.de re iud.l.qui do-
lo. nam principia rei uend. ſunt dominium ex parte actoris,
& poſſeſsio, ex parte rei. Vnde cum alterum de dictis ſub-
ſtantialibus deficit,& rei ven.directa deſinit competere, ſed
datur vtilis, quia iniquum eſſet,quod ille qui dolo deſijt poſ
12 ſidere, ex ſuo dolo lucraretur. † Iuxta hoc eſſet quæren-
dum pro euidentia, an vtilis, & directa actio ſint eædem,an
ſint diuerſę? Ioan. An.dicit,quod ſunt eædem in ſubſtantia,
vt not.C.de actio.& obl.l.2. pro quo facit. ff.de neg.geſt.l.an
tepenul. Sed illa l.habet alium intellectum, vt ibi not.vnde
credo,quod ſint eędem in ſubſtantia, prout ſubſtantia eſt ge
nus generaliſsimum & ad hominem, aſinum, lapides. Non
tameo credo, quod poſsint dici eędem, oec in ſpecie, nec in
qualitate, oec io effectu, quod apparet, quia vna competit,
quando alia deficit, ergo noo ſunt eędem, quia ad poſitio-
nem vnios ſequeretur poſitio alterius. ff.de procura.l.in cau
ſę.§.fin.C.ad exhiben.l.ſi res.de pact.coo.l.pater.ff.ſolu.ma
tri.l.Caius.Item,tali datur vtilis,cui non daretur directa.C.
de hære. vel actio. ven.l.emptor. & l. poſtquam. Item vna
poteſt intentari ſioe ceſsione,alia non.Item vna nomine ce-
dentis,alia nomine agentis,vt not.C.de actio. & obligat.l.1.
& breuiter, vna competit ad vnam rem, ad quam alia non
competeret.ff.de donatio.inter virum & vxorem.l.vxor ma-
rito.de dooati.cauſa mortis.l.qui mortis.commo.l.ſed ſi mi-
hi. de ſeruo corrupt.l. vt tantum, §.1.l.etiam ſi. §. quod ſi-
quis.ff.de petitio.hæred.& infinitis legibus quæ faciunt dif-
ferentiam inter eas, vnde non poſſum videre, quod poſsint
dici eędem, vt ſatis notaui in dicta l. antepenulti. de nego-
13 tijs geſtis. † Quid ergo pone, quod ago rei vendicatio.di-
recta, cum deberem agere vtili, quia ſum emphy. vel va-
ſallus, quia teneo rem ad ceoſum ab eo, qui eſt directus do-
minus, nunquid ſuccumbam? Non videtur per dictam l.
antepenulti. ſed illa habet alium intellectum, vt ibi oo-
ta. Vnde credo, quod ſint diuerſæ actiones, & vna com-
petit vni, cui alia non competit, quia agens directa, ſuc-
cumbit per dictas ll.ff. de euict.l. ſi cum venditor.io prin-
cipio.

Quid ergo dices, de libellis,qui tota die dantur in regno
Franciæ, vbi omnes terrę, vel quaſi ſunt feudales, vel alias
penſionibus,ſeu cenſibus affectę, ita quod poſſeſſores, quaſi
omnes, ſunt vtiles domini? Videtur quod agentes rei vend.
ſuccumbant,

ſuccumbant, dicunt doct. Iac. & Pet. qui hoc ſolum hic tangunt, ꝙ non ſuccumbunt, quia videntur agere tali actione, quæ eis competit.ſ.vtili, ſecundum vulgarem modum loquē di.ff.de fun.inſtr.l.cum delanianis.§.aſinam. Aduerte, hic ꝙ hoc ſatis poteſt ſuſtineri, vbi quis agit rei vendi. non declarato, an directa, vel vtili, ſed vbi declarat, tunc procedit, quod ſupra dixi, quia agens directa, ſuccumbit, ſi competit vtilis, vel econtra. Sed nunquid actor tenetur declarare, an agat vtili, vel directa? Videtur ꝙ ſic, cum ſint diuerſæ, & vna competat vni, quæ non competit alij, vt ſupra dictum eſt. ff. de trib. l.quod in hærede.§.eligere, de leg 2.l.cum filius.§.varijs. Nā reus alias non poſſet deliberare: etenim poterit eſſe, quod cedet vni, & non alij. & pro hoc bene facit ff.de ſolu.l. ſi duo rei. ſi tamen per recitationē facti appareat qua actione agit, debet ſufficere, quia dicit ſe emphy. & ita no. in Spe. de act. &

14 peti.§.2 verſic.ſed nunquid tenetur.nu.54. †Quid ergo, ago rei vend. directa, lite conteſta. vel dato libello reus deſinit do ſe poſsidere, nunquid virtute dicti libelli: fiet condemnatio, vel oportebit, quod incipiam de nouo edere libellum inutili? Videtur ꝙ debeam incipere de nouo, quia cum ſint diuerſe actiones, vt ſupra ſatis probatum eſt proceſſus vnius, non contingit alterum, & ideo debent fieri interrogationes, vt ſciatur qua actione agendum ſit. ff. de rei ven.l.qui petitorio. Sed contra facit, quia ſic erit in poteſtate rei, proceſſum actoris eludere, ſtatim enim definet poſsidere, & annullabit proceſſum directæ, & poſtquam actor redierit ad vtilem incipiet poſsidere, & fruſtrabit proceſſum vtilis. quod erit incōuenientiſsimum. Propter quod dicunt docto. ꝙ proceſſus cōtinuabitur, & fiet condemnatio virtute primi libelli, allegat Iac.de his qui no.infra l.ſeruus. allegat Dyn. pro caſu. ff. de aqua plu.ar.l.quanquam.§.iul. pro quo facit. ff. de pe.hær. l. pe.de rei ven.l.is a quo.& facit inſta de interdi.§.retinendę, vbi condemnatio refertur ad tempus interdicti. Et hoc intelligit etiam Iac. ſi fiat alienatio, ante conteſt. poſt dationem libelli, ne ſit in poteſtate rei actorem excludere a iure ſuo. ff. de eo quod certo loc.l.2. Sed Specu. videtur tenere contrarium in hoc caſu, & quod ſit opus nouo libello tit. de interro.§.2.verſic. pen. Opinio Iac. tamen plus placet, quia non debet eſſe melioris conditionis, qui dolo deſiit poſsidere, quam qui ſe liti obtulit, & tamen illi tenetur, nec auditur ad variandum, vt l.finautem.ff.de rei vendic. ergo nec iſte, qui

15 dolo deſiit. † Præterea, datio libelli facit rem litigioſam in realibus, ſicut conteſtatio.in perſonalibus. C. de litigio. authen. litigioſa, & perpetuat. & ſic videtur, quod hic habetur, quo ad hoc, pro conteſtatione, cum eadem illuſio poſſet fieri ante conteſta. poſt datum libellum. quæ & poſt vt ſupra dictum eſt. Caue tamen, quod oportet in proceſſu fieri mentionem ante ſententiam de hoc, quod deſierit poſsidere pendente proceſſu, quia alius eſt modus pronuntiandi contra illum, qui poſsidet, alius contra illum qui dolo deſijt poſsidere, vt ff.de rei ven.l.qui reſtituere, & maxime vbi ante litis conteſt. deſiit poſsidere. quia tunc actor in ipſa conteſtatione oportet, quod hoc dicat alias poneret falſum, & deieraret ſi poneret, & iuraret eum poſsidere, qui deſierit, & hoc ſi ſciuit. ignoranti enim parci debet ff. de rei ven. l. is qui ſe obtulit. vnde actor habet ſuper his inſtruere iudicem,

16 alioquin non poſſet bono modo iudicare. †Sed quæritur, nunquid in prædicto caſu fiet condemnatio, virtute directæ intentatæ, vel virtute vtilis. Videtur quod virtute vtilis, ff.de noxa.l.in delictis.§. ſi detracta.de ædi.edic.l. bouem. §. aliquando.de bono.poſſeſſ. ſecundum tabu.l. 2. §. ſi ſub conditione. Specu. videtur tenere, quod condemnabitur virtute directæ, vt in d.§.ver.antepe. pro quo facit d. l. quanquam. §. ait Iulianus, & videtur expreſſum. C. de litig.l. 2. Quicquid ſit, condemnatio fiet per modum vtilis nam iurabit in litem, iuxta l.qui reſtituere. ff. de rei vendic. ex quo certum eſt quod dolo deſijt poſsidere. Requiritur ergo, quod ſit dominus ille, qui agit rei vendi. Pone: quod erat dominus, tempore litis conte. poſtea deſiit eſſe dominus, nunquid poſſeſſor cōdemnabitur? Dicit Pet. quod ſic ſufficit enim quod habeat ius tempore litis conteſta. ff.de rei vendi. l. ſi poſt acceptum. & videtur expreſſum, pro Pet. licet non alleg. C. de litig.l.2. Dy. dicit contra per l.tigni.§.ſi. ff. ad exhi. ibi enim expreſſe cauetur, quod in actione ad exhibendum oportet, quod duobus temporibus interſit, tempore litis conteſta. & tempore ſententiæ. Sic videtur rei vendi.cum paribus paſſibus ambulent, & actio ad exhi. ſit eius præparatoria. Sed ad hanc reſpondet Pet. magiſter, aperi oculos. illa l. dicit, ꝙ oportet, quod interſit, tempore litis conte. & tempore ſententiæ, id eſt, quod tempore ſententiæ, interſit rem fuiſſe, tunc reſtitutam: videlicet quod tempore litis conteſt. nam licet modo non interſit, ſufficit, ff.ſi quis cau.l.qui autem.§.illud.

17 de eden.l. vbi. §.is autem. †Forte poſſet dici, ꝙ vbi actor deſiit eſſe dominus ſine facto ſuo: tunc ſit condemnatio, ſi dolus mora, vel culpa præceſſerint, quæ faciūt reum teneri, vel ad rem. ſeu rei pretium: vel ad fructus. ff.de rei vendica. l. item ſi verberatū.§.ſi.cum l.ſeq.& ſeq. ſed vbi facto ſuo perdidit dominium quia forte alienauit, non video, quin debeat repelli. magis enim debet factum ſuum eum repellere, quam factum alienum, ſed vbi definit eſſe dominus ex facto alieno, deſinit actio, ergo magis ex facto proprio. ff.de cond.fur.l.& ideo.& l.ſi ſeruus.& facit.ff.de rei ven.l.& ex diuerſo.in pri. Nec obſt.l.2.de litig. quia ideo, ibi lis ſuo marte peragitur: quia venditio reſcinditur, & res ad priſtinum ſtatum redigitur, vt l.ſi.eo.tit. Sed quid econtra, pone, ꝙ actor non erat dominus, tempore litis conteſta. ſed poſt, acquiſiuit dominium, nunquid ſufficit? Videtur quod ſic, ff.de pig.act.l.ſi rem. §.

18 ſi.& ibi no. poſt Hugo. † Item, pro hoc: quia ſicut requiritur ex parte actoris dominium, ita ex parte rei poſſeſsio, ad hoc, ꝙ rei ven.competat, vt ſatis dictum eſt ſupra. per l. 1. de alie. iu. mu. cau. fac. ſed ea parte rei ſufficit, ꝙ poſsideat tempore ſententiæ: ergo videtur, quod ea parte actoris ſufficit dominium tunc fuiſſe quæſitum, ff.de rei ven.l.finauté. §.1.facit ff.de pact.l.quæſitum. Iac.dicit, quod de hoc eſt facta quædam noua decretalis, quam ipſe, (vt aſſerit) non vidit tamen potes eam videre, extra de ſen.& re iu.c. abbate ſane.lib.6.in qua diſtinguitur: aut agitur expreſſa cauſa, acquirendi dominij: aut nulla expreſſa, niſi dominij ſolum. Primo caſu: non ſufficit acquirere dominium, poſt litis conteſt. Secundo ſic. Iacob. tamen tenet contrarium. & idem tenet Petrus, qui magis hoc fundat. Primo, quia non poteſt videri in iudicium &c.ff.de iud.l.non poteſt. Secūdo per l.tigni. §.ſi.vbi dicit: quod oportet, quod interſit tempore litis conteſt. Præterea, dicitur expreſſum, ff.de exce.rei.iu.l. ſi mater. in prin. Propterea, hoc confirmat per rationem. Certum eſt, quod dominium ſolum, eſt cauſa rei vendicationis, nihil ergo facit cauſa remota, quia illa non cauſat vendicationem, ſed ſolum ponitur ad probandum dominium, ſiue ponatur, ſiue non ponatur: non minus procedit libellus, ſemper enim dominium deducitur in iudicium. & ita videtur vtrobique deduci omne dominium, vndecunque & ex quacunque cauſa quæſitum, vt d.l. ſi mater. §. 1. ff.de exce.rei iudi.& hoc apparet, quia ſi appello ex vna cauſa, & ex alia ius competit, videor appellaſſe, ex omni cauſa ex qua ius poteſt mihi competere, & nedum expreſſam, imo aliam poſſum proſequi. ff. de appel.l.ſcio.§.fin. A ſimili, ſi vnam cauſam remotam propoſui, poſſum proſequi aliam, & ſic expreſsio cauſæ remotæ, nihil facit. Non ob. contraria. & primo. §. poſsidere. dicta l. finautem. quia ibi non eſt bona conſequentia, nec bona ſimilitudo, de reo ad actorem, quia de perſona rei, non metimur ius, ea perſona actoris ſic. & ideo oportet ꝙ tempore litis conteſt. habeat ius, vt apparet in petitione hæred. quia ſufficit, ex parte rei, quod poſsideat tempore ſententiæ, vt l. ſi quo tempore. ff. de peti. hær. & tamen ex parte actoris, oportet quod ſit hæres tempore litis conteſta. Item non ob. l. ſi rem alienam. §. fin. de pig. act. quia actio pignoratitia oritur ex pignoris datione, demum ſolutione ſecuta, ſupra quib.mo.re contrah.ob.§.is quoque.& ſic ex præcedenti cauſa. Et ideo ſufficit, ius poſt fuiſſe acquiſitum. ff.man.l.ſi mandauero. Secus, ſi non ex præcedenti cauſa, vt d.l.non poteſt. vt dixi ſupra prox.§. Hæc ſententia eſt multum probabilis, ſed tamen illa decre. videtur fuiſſe ſumpta de ratione l.ſi mater.§.eandem.ff.de exce.rei iudi.vbi admittitur diſtinctio, de cauſa remota ſecundum intellectum gloſ.

Vnde

Vnde tenendo opi. & intellect. gl. ille §. eſt mirabiliter, con-
tra opi. doct. & eodem modo in l. & an eadem §. actiones. ff.
de exce. rei iu. Sed ipſi poſſunt dicere, quod illa gloſſ. non eſt
vera, & quod ille §. non intendit facere differentiam de ex-
preſsione cauſæ remotæ, ſed an dominium fuerit de nouo
quæſitum, vel non. ſed durum eſt, contra ſtimulum calcitra-
re. omnia enim debent obedire Deo, & Papæ. iunge infra eo.
tit. §. ſic itaque. Quid ergo dices, ago rei vendi. cauſa remota
expreſſa in libello, in proceſſu volo probare aliam cauſam,
nunquid debeo admitti? vel ſi admiſſus fuero, & probauero,
nunquid debet condemnatio ſequi? Non videtur, per di-
ctam decretalem, per quam videtur probari, quod non vi-
detur deduci, in iudicium, niſi dominium, quod ex illa cauſa
competit. & per d. §. eandem ſecundum intellectum gl. Qui
tenet opi. doct. diceret contrarium, ſed tamen durum eſt &c.
vt ſupra dixi. Sed quid, ſi actor agit, cauſa mediata nō expreſ
ſa in libello, ſed poſtea exprimit in proceſſu, cauſam certam,
quam proſequitur, & fertur ſententia, nunquid ex alia cauſa,
poteſt agere? Expreſſe videtur ꝙ non. in §. eandem: & no.
in l. & an eadem. §. actiones. nec videtur immutari aliquid
per dictam decretalem. & iunge, quod dicam infra eod. §.
ſic itaque. Sed pone, aliquis agit rei vendicatione directa,
& ſuccumbit, nunc vult agere vtili, nunquid poteſt? Videtur
quod ſic, cum ſint diuerſæ actiones, & quodammodo ex di-
uerſis cauſis competentes, vna, ratione directi dominij, alia
ratione vtilis, & ſententia lata in vna, non obſtat exceptio
rei iu. in alia, vt l. cum quæritur, & hoc verum eſt ſine du-
bio: vbi ſententia fertur, ratione ineptitudinis actionis,
vt ff. ſi men. fal. mo. l. 1. vel vbi, actum eſſet expreſſe vna.
Sed vbi actum eſt, generaliter dicendo rem ad ſe iure domi
nij pertinere, ad huc videtur idem, quia in dubio, videtur
fuiſſe actum directa. ff. ſi ager vect. l. 1. §. 1. Et hæc videtur
fuiſſe intentio gloſſ. ff. de exc. rei iud. l. ſi mater. §. eandem. ff.
de euict. l. minor. §. 1. Sed forte, de veritate iuris, videtur
probabilius, quod illo caſu videtur totum ius ſuum in iudi-
dicio deduxiſſe: vt d. c. Abbate. & d. l. ſi mater. §. 1. & iunge
20 infra verſic. veniamus ad quartum. † Item not. quod quam-
uis rei vendi. competat ſoli domino, vt l. in rem actio. ff. de
rei vendi. tamen eſt dari caſus, vbi competit non domino. C.
de iur. do. l. in rebus. ff. de iur. do. l. ſi ſponſalibus. §. 1. C. de
præſcrip. 30. vel 40. an. l. ſi quis emptionis. §. ſed hæc ſuper
illis. Et forte poſſet idem dici, vbicunque poſſeſſor, vel
detentator habet cauſam ab agente. verbi gratia, commoda-
ui, vel locaui rem tibi: ſi agam contra te, non potes referre
cauſam dominij. ſed illud obtinet: vbi agitur perſonali,
ſecus in rei vendi. vt conſueuerunt docto. no. C. loca. l. ſi quis
conductionis titulo. Item not. quòd quamuis reperiatur
dominium directum, & vtile in immobilibus, nunquam ta-
men reperitur, in mobilibus. & ideo credo, quod qui ageret
rei vendi. vtili pro re mobili, dicendo ſe dominum vtilem,
quod caderet, cum nullo iure hoc reperiatur, ſed contra il-
lum, qui dolo deſijt poſſidere, poſſet agere, vtili: vt l. ele-
ctio. §. 1. ff. de noxa. duntamen, ſit directus. Item no. quod
vbi commiſſa eſt alicui cuſtodia rerum, cuſtos poteſt agere
pro illis rebus: quamuis non ſit dominus. C. de ſac. ſan. eccle.
l. ſancimus. la 2. ibi ſanctorum vaſorum cuſtodes &c. C. ſi per
vim, vel alio modo. l. fin. ſed illa eſt magis contra: quia ſpe-
ciale in poſſeſſorio. Item pro hoc facit ff. de dam. infect.
l. cum emptor. 16. q. 1. in canonibus. & hoc poteſt eſſe verum,
ſi ille cuſtos, habeat officium, vel adminiſtrationem, ad hoc
inſtitutam per modum tituli, vt quia ſacriſta, vel caſtellanos
alicuius caſtri. ſecus ſi ſit nudus cuſtos, ad certum tempus:
vt d. l. fin. a contrario ſenſu ff. de condi. fur. l. & ideo. §. fin.
21 † Sed quid ſi actor dicat ſe proprietarium in libello, & non
dicit ſe dominum? Verbi gratia, dicit, quod talis res ad
ipſum iure proprietatis pertinet, nunquid ſufficit? vide-
tur quòd ſic, quia proprietas, & dominium videntur eſſe
idem. C. de prob. l. proprietatis. Videtur tamen quòd ſit dif
ferentia, quia proprietas rei dicitur, cuius dominum nullius
eſt ſupra de re. di. §. littore. & ſic non ſunt idem, quia ſi eſ-
ſent idem, in qua re non cadit dominium nec caderet pro-
prietas. & tamen d. l. dicit contra. Vnde videtur differentia,
quia verbum proprietatis videtur ineſſe in ipſa re. ſed verbū
dominij in perſona illius ad quem dominium pertinet. ff. de
rei ven. fructus. de vſufr. l. ſed ſi quid. §. fi. de ver. ſig. l. quæ-
ſtio melius ff. qui. mo. vſufr. amit. l. ſi tibi fundi vſusfructus.
ibi cum dicit dominum proprietatis. Satis tamen poteſt dici,
ꝙ ſufficit dicere, ꝙ pertinet iure proprietatis. Etenim pro-
prietarius pro dño frequenter accipitur: vt d. l. proprietatis.
Hucuſque ſatis diximus de eo, quod requiritur in rei ven. ex
parte actoris: nunc voluamus mantellum, & quæramus de
eo, quod requiritur ex parte rei. Et certum eſt, ꝙ poſſeſsio,
22 vel quaſi poſſeſsio, vt ſupra dictum eſt. † Quæramus circa
primum, videlicet circa poſſeſsionem, vtrum requiratur vtra
que, ciuilis, & naturalis, vel an ſufficiat altera tm̄? Et primo
vtrum ciuiliter tantum poſſidens, teneatur rei vendica? &
in hac queſtione doct. & gl. conſueuerunt dicere, ꝙ ſic, vt no.
in l. 2. C. vbi in rem actio. & no. in Spe. de actio. ſeu peti. §. ſe-
quitur. verſic. ſed nunquid, nu. 26. & idem doct. hic allegant,
quaſi pro caſu, ff. de uſufr. l. cuiuſcunque. §. ſi fundus. Sed
contra eorum opi. uidetur: ꝙ nullus tenetur rei uen. niſi qui
habet facultatem reſtituendi. ff. de rei. uen. l. officium. ad
exhi. l. 3. §. fi. ſed ciuiliter poſſidens non habet facultatem rei
reſtituendæ, & ſic non uidetur teneri. Quod non habeat fa-
cultatem apparet, quia ipſe non detinet rem, ſed ille qui poſ
ſidet naturaliter, ſicut fructuarius, emphyteuta, uaſallus, qui
non cederet domino, ſi uellet rem tradere, ergo uidetur, ꝙ
dominus non teneatur. Sed ad hoc poſſet reſponderi, ꝙ res
iudicata contra dominum, noceret eis. ff. de re iudi. l. ſæpe. &
fiet executio, contra eos. ff. de uſufr. l. locum. §. proprietarius.
Vel dic, ꝙ ſi petitur ius, quod ciuiliter poſſidens dicit ſe in re
habere, tunc tenetur, quia illud ius, poteſt reſtituere, ſeu di-
mittere. Verbi gratia, aliquis habet uſumfr in re, uel eſt uaſal
lus uel emhy. ego in hoc non contradico, ſed peto propriet
tem directam. uerbi gratia, dico, ꝙ talis res ad me pertinet in
re dominij directi, quam tu poſsides ciuiliter, tanquam domi
nus proprietatis: uel tanquam dominus directus, peto &c.
ſed ſi peteretur res ipſa, & eius reſtitutio non uideo, quod
hoc fieri poſsit: cum reſtituere non poſsit, ut dixi, ſed con-
tra naturaliter poſsidentem poteſt agi, quia ille habet facul-
23 tatem rei reſtituendæ, ut l. officium. ſupra alleg. † Sed quid, ſi
non poſsidet naturaliter, uel ciuiliter, ſed tantum, ut depoſi-
tarius, uel colonus? expreſſum uidetur in d. l. officium. quod
contra detinentem non poteſt agi. Doct. iuris cano. dicunt,
ꝙ illud eſt uerum, quo ad hoc, ut procedatur ſecundum
formam l. 2. C. ubi in rem actio. uel ubi eſt incertum, an poſ-
ſidet, uel detinet, alias autem, non competit, imo actor
ſciens, debet cadere, & ſic notant extra, ut lit. non conteſt.
cap. quoniam, in §. in his, quæ ſententia poteſt eſſe uera, in
his quæ ad opus alterius detineret, ſicut procurator balliui,
adminiſtratores, & propter hoc, fuit inuenta l. illa 2. ubi in
rem ac. non ſic in alijs, ut ſi ego depoſui, rem meam penes
te, uel locaui tibi, uel commodaui, & eam uēdicem, quia hoc
caſu, certum eſt teneri quinimo in omni caſu detinens, qui
habet facultatem rei reſtituendæ tenetur, niſi nominet acto-
rem, & dicat ſe nolle rem defendere, tunc enim proceditur
iuxta formam dictæ l. 2. datur ergo rei uendica. contra deti-
nentem, & contra poſsidentem. Item, contra illum, qui dolo
deſijt poſsidere, ſiue ante litem inceptam, ſiue poſt. ff. de rei
uen. l. ſin autem. §. ſed & is qui. Sed cui incumbat onus pro-
bandi dolum? uidetur, ꝙ proponenti. ff. de proba. l. quoties.
§. qui dolo. Sed contra ff. de exce. rei iu. l. ſi rem meam. ſed ſol
24 ue ut ibi no. in gl. † Sed quis erit modus probandi dolum?
Forte ſi denuntiaueram reo, rem uelle uendicare, uel alias
ſcribam, ꝙ ego eram daturus libellum, & pluribus alijs mo-
dis, uide ff. ex quib. cau. in poſ. l. Fulcinius. §. quid ſi. In gloſſ.
nam uoluntas. extra de reg. iur. c. pro poſſeſſore. lib. 6. per
Dy. in Spec. de emp. & uen. §. nunc dicendum. & ver. ſed nū-
quid. Item eſt dare caſus, vbi tenetur ille, qui poſsidet,
quamuis ſine dolo & culpa, deſieret poſsidere ſi habuit ma-
lum & vitioſum initium, ut no. ff. de ui & ui ar. l. ſi ui me
deiecerit. & illo caſu, non oportet probare dolum. qđ eſt be-
25 ne notandum. † Quid ſi culpa deſijt poſsidere? Dic,
ꝙ tenetur poſt litem cōteſt. imo etiam ſi ſine culpa tenetur,
propter

propter acceſſoriam, vide ff. de rei vendi. l. item ſi verberatū §. fin. cum l. ſequen. & l. ſi a bo. fid. poſſeſſ. ff. ad exhib. l. de eo. §. fi poſt. de euict. l. ſi ſeruus. § fin. item habetur pro poſſeſſo re is, qui ſe obtulit: cum l. ſeq. & ſe. Nunc videamus de tertio, ad quid competit rei vendicatio: ſeu quid in ea veniat? Dicunt doct. quòd rei vendicatio competit ad rem corporalem ſingularem, commercio hominum non exemptam. Primo dicunt, quòd competit ad rem corporalem: quia ad incorporalia non competit, cum non poſſideantur. Sed ad illam cōpetunt confeſſoria & negatoria: de quibus infra prox. §. & h. d. iſte §. ibi, veluti ſi rem corporalem. Nunquid ergo, cum pertinente, poteſt vendicari? nec videtur quia in pertinentijs ſunt multa incorporalia, ſicut homagium, iuriſdict. & ſimilia. Poteſt dici contra, ff. de vi & vi ar. l. 1. §. illud. de contrah. empt. l. in modicis. Sed Innoc. videtur tenere contra, extra de reſtit. ſpol. c. cum ad ſedem. nume. 2. vide infra eo. §. præiudiciales. & §. curare. Item ſingularem dicūt, quia non competit pro vniuerſitate iuris, ſicut eſt hæreditas, & peculium, ſed pro vniuerſitate facti: ſicut eſt grex. ſic ff. de rei vend. l. vendicatio non vt gregis. & l. 1. §. fi. Item dicunt, commercio hominum &c. quia res ſacræ, & religioſæ quæ nullius dominij ſunt, nō poſſunt vendicari, quod eſt verum, ſecundum Petr. niſi adiecta cauſa iuſta. l. 1. §. per hanc l. 1. in fi. de rei vendi. Vel verius dic, niſi per adminiſtratores, vel per prælatos, nomine vniuerſitatis, vel eccleſiæ. C. de ſac. ſan. eccleſ. l. ſancimus la 1. §. 1. Quid autem in hac actione veniat, dic quòd fructus pendentes. ff. de rei vendica l. fructus, non modo. Item extantes naturales, & hi veniunt eadem rei ven. quia res ipſa petitur, per l. fructus. pendentes. ff. illo tit. Item veniunt fructus extantes induſtriales. Sed hi veniunt per aliā vendicationem. Item fructus conſumpti vendicantur a malæfidei poſſeſſore, quia dolo deſijt poſſidere. vt no. in l. & ex diuerſo. Alij autem petuntur per officium iudi. & alijs actionibus. vt videbis magis, infra de offic. iud. §. etſi. ver. illorum ſupra de rer. diui. §. ſi quis a non domino. Item veniunt damna in rei vend. ff. de rei vend. l. non ſolum. §. vnde quæritur.

26 cum l. ſeq. & ſequ. † Veniamus ad quartum, de formatione

b libelli. b Et dominus Iacob. de Ra. refert Roſre. ſic formaſſe libellum. Dico me dominum talis rei (deſignabitur meliori modo quo poterit) quam tu poſſides. vnde peto illam rem mihi reſtitui, cum fructibus perceptis, & percipiendis. Dicit idem Iaco. quod contra huiuſmodi libellum doct. conſueuerunt arguere. nam is libellus concludit ad reſtitutionem, & ſic videtur eadem concluſio, quæ in perſonali: nam ſi commodaui tibi rem, concludam, quòd reſtituas. Vnde dicit ipſe, quod doct. conſueuerunt dicere, quod debet concludi, ad declarationem, & pro reſtitutione iudicis officium implorare. Ex hoc apparet, quia ſententia debet eſſe conformis libello, vt l. vt fundus. ff. communi diui. Conſtat autem quod in rei vendi. pronuntiatur rem petitoris eſſe, vt l. & ex diuerſo. §. 1. ff. de rei vendic. ergo ſuper hoc debet concludere libellum, videlicet quod pronuntietur petitor dominus, & hanc ſententiam tenet Petr. de Bel. per. & quòd reſtitutio nō venit iure actionis, ſed officio iudicis: & ſic tenet curſus cauſarum communis. Idem tamen Iacob. impugnat dictum libellum in alio articulo, quia dicit cum fructibus perceptis, & percipiendis: quia multi ſunt poſſeſſores, qui non tenentur de perceptis ſi ſint conſumpti, nec de percipiendis, quoquo modo. Item alij tenentur alijs actionibus quam rei vendica. & no. plene in d. l. & ex diuerſo. & §. illorum. infra de offic. iud. Vult ergo concludere Iacob. quod oportet declarare, quos fructus petit. & taliter, quod appareat, quo iure petit. Pet. vero videtur ſentire, quod ibi declarare non poteſt, quia forte neſcit quot, nec qui fructus extent, nec qui conſumpti ſint, quia forte nec aduerſarius vult declarare, & ideo admittatur talis petitio generalis. argu. ff. quo. leg. l. 1. §. quia autem. & hoc probat: quia lex dicit quòd condemnatio fit in fructibus, taxatione iudicis: & ſic apparet, quod nō erant certi petitio, quia nō fieret taxatio in incerto. C. ſi quis alteri, vel ſibi. l. cum propria. hanc ſententiam vſus cauſarū admittit, imo plus, condemnat in fructibus, abſque alia declaratione: vt videbitis infra eo. §. curare. & ibi magis dicam.

Formabis ergo ſic: dico ego talis, contra talem. qui rem meā poſſidet, ſeu detinet, & habet poteſtatem eam reſtituendi, quæ pertinet ad me iure dominij, quam rem peto, ad me pertinere iure dominij declarari, & hoc declarato, peto eam mihi reſtitui, cum fructibus perceptis, & percipiendis, nec non & cum damnis, quæ paſſus ſum, vſque ad tales ſummas, ſalua in omnibus veſtra legitima taxatione, petens expenſas in & pro lite factas; quas tantum æſtimo, ſuper faciendis, veſtrū requirens officiū &c. Iſte libellus ſatis procedit, vbi reus detinet, ſeu poſſidet: ſed ſi dolo deſijt poſſidere, non procede-

27 ret, imo oporteret de hoc facere mentionem. † Et tunc dicetur ſic, dico quòd talis rem meam talem quam detinebat, ſeu poſſidebat, dolo deſijt poſſidere, quæ quidem res ad me iure dominij pertinebat, & pertinet, quare cum de iure idem reus pro poſſeſſore haberi debeat, peto dictā rem ad me pertinere, & meam iure dominij declarari, & hoc declarato, dictam rem mihi reſtitui, quamuis enim nō poſſideat, videtur, quòd debeat peti reſtitutio: ſed poſt cum reus dicat ſe non poſſe reſtituere, iurabitur in litem, ex dolo, vel quanti res eſt in culpa iuxta l. qui reſtituere, vnde glo. ibi dicit, ꝙ ad aliud agitur, aliud conſequitur. innuendo quod reſtitutio, ibi repetitur, & ſoluitur æſtimatio. Si autem culpa deſijt poſſidere, in caſibus quibus quis tenetur ex culpa, de quibus dixi: tunc oportet fieri de hoc mentionem in libello, vel in proceſſu, & non dicet, eum dolo, ſed culpa deſijſſe poſſidere, valet ergo

28 libellus, ſi dicat ſe dominum. † Sed quid ſi pars petat, quòd declaret, an dicat ſe dominū directū, vel vtilem? Dicas quod tenetur declarare, an agat vtili vel directa vt ſupra dixi, per conſequens & pro quo dominio agit, alias videtur vtrunq; vel totum ius vndecunq; quæſitum in iudicio deduxiſſe. ff. de exce. rei iud. l. ſi mater. §. eandem. l. & an eadem. §. actiones. Si tamen reus huiuſmodi declarationem nō petat, forte prudentius agit, quia ſi nil fuerit declaratum: & actor ſuccubuerit, & poſt iterum agat vtili, obſtaret ei exceptio rei iudicatę quæ non obſtabit, ſi declaraſſet ſe, vt dixi ſupra latius. & per hoc videtur quòd dato libello, nō ſpecificato dominio, ſi det actor articulos, ſeu poſitiones ſuper vtili tantum, ꝙ dicat ſe emphy. vel vaſallum vel colonum, ad nō modicum tempus, quod tales articuli debent admitti, quia omne dominium videtur in iudicium deductū. Nec ob. quod dicēdo dominium, intelligitur de directo. in dubio, de vtili: vt l. 1. §. 1. ff. ſi ager vec. quia verū eſt de propria ſignificatione, & in materia, in qua alterum tantum dominium cadit, ſed in materia, in qua vtrunq; poteſt comprehendi, ſicut in iudicijs, vbi omnia veniunt, de quibus nō eſt actū ſpecialiter, ne veniant, vt l. ſolennis. ff. de iud. dicendum eſt quod omne dominium venit. arg.

29 dicti §. actiones. infra eo. † Sed quid ſi actor dicat in libello, qđ res pertinet ad ipſum nec declarat, an iure dominij, nunquid valet talis libellus? Expeditum videtur ꝙ ſic, extra de fide inſtr. c. inter dilect. de exce. c. cū venerabilis. & ſic tenet Spec. lit. conteſt. §. de proprietate. verſi. aliæ ſunt tales. Ego credo, quod libellus ſatis procedit de ſe. ſi tamen pars petat declarari, quomodo pertineret, actor tenetur declarare, quia verbum pertinere eſt dubium, & latam habet ſignificationem, & ſic cum libellus debeat eſſe certus, declarari debet. ff. de verb. ſign. l. verbum pertinere. Præterea ſi tenetur actor declarare, an agat vtili vel directa, multo fortius, quare res ad eum pertinet, an iure dominij, vel debiti. Emphy. vero, vaſallus, vel alij debent facere mentionem de ſuo vtili dominio, & dicūt ſic. cum tu talem rem teneas, & poſſideas, quę ad me iure vtilis dominij pertineat, cū eam in feudum, vel emphy. teneam, declara, quomodo teneas, peto &c. Nunc videamus de modo probandi dominiū. Et in hoc aduerte, ex qua cauſa voles dicere te dominum. vnde ſecundum naturam acquiſitionis dominij oportet te articulare, & ſuper hoc vide de acq. rer. do. per totū ſupra de rerū diuiſio. per totū, & hoc ſatis eſt facile videre, ſi vis ferā vendicare, dices eam te cepiſſe, vel alium, a quo cauſam habuiſti, & eodē modo proſequere materiam. de re. diui. in hoc tñ aduerte, quia ſi dicas te dñm, quia emiſti a dño, oportet ꝙ probes quatuor. primo, ꝙ ille venditor eſſet dñs, qui vendidit tibi. ꝙ ſolueris pretium, & ꝙ tradidit rem ſupra re. d. §. venditæ. & idem in alijs titulis. oportet. n. probare

bare titulum, & traditionem, & dominium tradentis .ff. de
acquiren.rer.do.l.nunquam.& l.traditio. Item probas domi
nium, ſi tenuiſti cum titulo, & bona fide rem mobilem tri-
bus annis: immobilem 10.vel 20.iuxta .l. ſi quis emptionis.
C.de præſcrip.30.vel 40.anno. [i]Quid, ſi non probet titulum,
ſed probat, quod ipſe, & prædeceſſores ſui, tenuerunt rem il-
lam tanquam ſuam, a tanto tempore, quod hominum me-
moriam excedit? Non videtur valere, quia illa probatio non
obtinet, niſi in ſeruitutibus, cum in alio caſu, non reperiatur
de iure ciuili, vt l.ſi arbiter.ff. de proba. de aqua plu.arcen.l.
1.§.fin. Forte poſſet ſuſtinere contra, nam cur non bene ac-
quiritur dominium tāto tempore, ſicut admittitur? ff.de ac-
quir. rer. domi. l. nunquam.§. theſaurus. imo forte ſufficе-
ret, ſi probaretur, quod actor, & prædeceſſores geſſerunt ſe,
pro dominis rei 30.annis, & quod pro talibus habiti fuerūt,
quam non probent titulum, & facit quod not.ff. de con.di.in-
ſti.l.quidam. Si vis latius videre libellos, & poſitiones in rei
vend vade ad Specu.titu.de proprie.§.1. verſi. nam ratione.
i nu.30.de actio ſeu peti.§.ſequitur.ver. item not. [i] nu.21.

a Adnotatio. Quilibet. Hoc relatiuum ſtat declaratiue, quia adijcitur quali-
tati, conuenienti vnicuiq; contenta ſub genere actionis: ſecundum la.
b Compromiſſarios. Vide Ang. ponentem differentiam, & conuenientiam
inter iudices & arbitros: in 1. col.circa fi. in ver. & licet ſit aliquantulum: &
per totam col.ſequentem.
c Approbare. Hanc primam expoſitionem licet gl.reprobet: tamen eam ſe-
quuntur communiter doc. hic, & inducunt ad hoc l.1.ff.eo.vt hic per do.Iaſ.
qui prolixe tractat an appellatione contractus veniat quaſi contractus. & per
Angel hic.
d Vide ibi. Vide hic Ang.in 4.col.poſt me.ver. in ea.glo. ibi de ac. & obl.vbi
& ponit de formatione libellorum in actionibus perſonalibus.
e Obligatio. Vide Ang.hic in 11.col.prope fi.in ver. in ea. glo. in fin.
f Quid ſit rei vendi. Dic quod eſt ius quod cauſatur a dominio: quod etiam
eſt ius. ita not.Bart.in l.naturaliter.§. nihil commune. in 3.col.ff. de acquir.
poſſ.de quo plene per Fel.in c.inter dilectos.nu.1.extra de fid. inſt.& Ang.de
Are.hic in 11.col.vſque ad finem.§.
g Secundum. Hic tractat Ang. materiam iſtam incipiens in 10. colum. poſt
prin.in ver.1 ea.glo.in fi.licet ordine alio procedat: tamen quaſi in omnibus
conuenit cum Ioan. Fab.
h Libelli. De hoc tractat hic Ang.in 11.colum.poſt me.in verſic.quæro ergo
quomodo. Item vide Pet. Ferra.in ſua practica in for. libel. in act. rei ven. &
Pet. Iac. in titu.de rei ven.quibus authoribus, plene inſtrui poteris ſuper for-
mationibus libellorum. item vide do. Iaſ. May. hic in 20.colum. in me. ver.
extra glo. vſque ad fin.§.
i Item not. Et in Spe de loc.§.nunc aliqua. ver.56.& ſe.& verſi. 168.& Bar.
in l.cum res.C.de proba.vbi etiam per Bar. Alex.conſi. 202.2. parte vbi plene
& conſi.10.& 11.4.parte. idem Alex.in l.1.ff.de viſica. Item vide Pet. de Fer.
in ſua pra.in forma libelli in act.reali. Item Pet. Iac. tit. de rei vendi.

1 *Seruitutum realium diuiſio.*
2 *Seruitutes perſonales & 3.4.5.*
6 *Vſus ſeruitus quando, reales, & 7.*
8 *Confeſſoria quis, & quando quique agat. 10.14.*
9 *Confeſſoriæ, & negatoriæ diſcrimen.*
11 *§. æque. ſenſus.*
12 *Confeſſoria vtilis.*
13 *Confeſſoria quid.*
15 *Domeria non niſi vſu transferri. 18.*
16 *Seruitutis quærendæ. modi. 19.*
17 *Seruitia quanto tempore præſcriptibilia.*
20 *Seruitus abuſu præſcribi incipit.*
21 *Seruitus alt. tol. quando poſſideri cœpta.*
22 *Scientiam actibus probari.*
23 *Familiaritate non præſcribimus.*
24 *Vſus probari vtilitas.*
25 *Seruitutis probandæ 26.27.*
28 *Confeſſoria agens quid probet. 29.*
30 *Confeſſoria vtis. 33.*
32 *Impeditus qui concludat. & ad quid.*
34 *Negatoria quid, cuique, in quem, & ad quid data 35.*
36 *Negatoriæ probatio. 37.*
38 *Negatiuæ concluſio. & præſcriptio. 39.*
40 *L. aquæ. & l. is cuius conciliatæ.*

a ARGVENDI. Supra dixi de actionibus realibus, quæ com
petunt pro rebus corporalibus, ſequitur, de realibus, quę cō-
1 petunt pro rebus incorporalibus, † quæ ſunt duæ vna, quæ
datur vendicanti, vel defendenti ſeruitutē, quæ vocatur con
feſſoria, alia quæ datur ad negandum ſeruitutem, quæ voca-
tur negatoria. Et pro euidentia caſus, & dicendorum debeș

b ſcire, [b] quod quædam ſeruitutes ſunt perſonales: quædā rea-
les. Item realium quædam vrbanorum prædiorum, quædam
ruſticorum. Perſonales, ſecundum Dyn. dicuntur duplici-
ter. quia quædam debentur a perſona perſonæ, quædam a re
perſonæ, a perſona perſonæ, vt eſt videre, in perſona ſerui,
qui debet ſeruitutem domino ſuo, ſecundum eum. Sed cer-
te ibi non eſt ſeruitus formalis, de qua hic tractatur, quia cū
ſit ſeruus domini, non poteſt dici, quod dominus non ha-
beat ſeruitutem in re ſua.ff.ſi vſusfruct. pe.l.vtifrui. quamuis
dicatur ſeruitus ſupra de iure, perſona.§.ſeruitus. ſed ad ve-
ritatem, non eſt ſeruitus formalis, vt dixi. Sed ecce caſum,
vbi poteſt eſſe ſeruitus formalis, debetur a perſona perſonæ,
quando legantur operæ ſerui, vel miniſterium, tunc enim
eſt bene formalis: quia legatarius, non eſt dominus ſerui:
nec cenſetur fructuarius.ff.de vſusfruct. lega.l.2. Sed illarum
quæ debentur, a re perſonæ ſunt plura exempla, vt vſusfru-
ctus, vſus, & habitatio, vnde ſecundum gloſſ. tres ſunt per-
2 ſonales ſeruitutes † tantum: videlicet vſusfruct. vſus: & ha-
bitatio: addit Dyn. quartam, operæ, ſeu miniſterium ſer-
uorum, vt ſupra proxi.dixi. Sed glo. hoc reprobat.ff.de vſu-
fruct.l. ſi quis binas. & dicuntur perſonales, quæ debentur
perſonæ, & cum perſona extinguuntur.ff.quibus modis vſu-
fruct. amitt. l. ſicut.§. fina. niſi in legato operæ ſerui, quod
extinguitur per mortem ſerui, non legatarij: vt l. 2.ff. de
vſusfruct. leg. Reales debentur a re rei, & non poſſunt con-
ſtitui, niſi ſit res, quæ ex hoc proſperetur, id eſt, pluris va-
leat & melior ſit, & cui poſſit deberi.ff.de ſeruitu.l. quoties.
la 1.ſupra de ſerui.§.ideo. hæc eſt opinio glo.& videtur eam
c ſequi Dyn. hic. Quid [c] ergo, ſi dices, conſtituiſti mihi ex-
pletum in nemore tuo, videlicet quòd poſsim recipere de li
gnis nemoris tui, quantum erit mihi neceſſarium, pro cale-
faciendo hoſpitium meum, vel ruſtici cuiuſdā manſi, debent
mihi branium, vel operatorium, qualibet hebdomada: nun-
quid hæc & ſimiles erunt ſeruitutes perſonales? vel ſi con-
ceſsiſti mihi, quòd poſsim haurire aquam de fonte, vel pu-
teo, quos habes in domo tua? gloſſ. voluerunt dicere, quòd
talia, non debēt dici ſeruitutes, & ſic pro talibus non agetur
confeſſo. & hoc dicunt poſt Ioan. in l.ſi quis binas. ſupra al-
legata.ff.de ſerui.l. vt pomum. de ſerui. ruſti. prædio.l. pe-
coris. de ali. & ciba. lega.l. Mela. Petr. de Bell. pertic. tenet
contrarium, cum Roge. cuius opinio ſcribitur in l. Mela.vi-
3 delicet, quod omnes tales ſunt ſeruitutes † perſonales, &
pro ipſis poteſt agi confeſſoria, & hoc patet, quia de eis tra-
ctatur in materia ſeruitutum, & ſermones &c. ff. de loca.l.
ſi vno anno. Item dicit, quod hoc eſt expreſſum quaſi in l.
Mela. vbi appellantur ſeruitutes. Nec obſtat l. vt pomum.
quia quando ibi dicitur, non eſt ſeruitus, verum eſt realis:
ſed perſonalis, & hanc ſententiam videtur fouere gloſſ. ff.
de ſer. titu. generali. l. 1. cum dicit, & ſi quæ ſunt ſimiles.
& hanc amplectitur vſus cauſarum, tota die formantur libel
li in confeſſoria pro vſibus paſcuorum, & expletis foreſta-
rum, etiam pro talijs hominum. & breuiter pro omni iure
incorporali. & hoc ſatis videntur ſentire docto. iuris cano-
nici extra, de reli. domi.ca. conſtitutus. & hoc ſatis ibi pro-
batur. de præſcript. cap. veniens. Vnde omnes concordant,
quod pro decima, poteſt agi confeſſoria, extra de deci.cap.
tua. vbi per docto. & cap.prohibemus. Et ideo credo, quod
poſsit agi confeſſo, pro iure decimæ, & alijs iuribus incor-
poralibus. Vnde non video, quare melius poſsit agi con-
feſſo. pro illis tribus vſu vſusfructu, & habitatione, quam
4 pro alijs. Sed ideo † illæ tres dictæ fuerunt perſonales: quia
de illis nominatim tractatur in iure: non quia eſſent, vel
eſſe poſſent aliæ. & hoc ſatis probatur in d.l. 1. vbi non no-
minantur niſi duæ: & tamen omnes docto. concedunt, quòd
ſunt tres. Si ergo poſt nominationem text. ipſi dant aliam:
cur nos non poſſumus dare alias vſibus: & conſuetudini-
bus introductas? & in hoc non videtur magna difficul-
tas: ſed hoc non videtur mihi difficile quomodo cogno-
5 ſcam an ſit perſonalis vel realis. † Pone: quidam dedit mi-
hi vſum in foreſta ſua, nunquid eſt realis vel perſonalis
ſeruitus? expeditum videtur quod ſit perſonales .ff. de leg.
1.l. apud Iulianum. §. ſi quis alicui. ff. de verbor. obligat.
l.ſtipu-

l. ſtipulatio iſta. §. ſi quis ita. & in hoc poteſt dici, ꝙ vbi ali-
qua ſeruitus conceditur gratis inter viuos ex liberalitate, nõ
ex pacto facta mentione de perſona, non de re, quæ ex hoc
poſſet proſperari, vel vbi ſeruitus ſic legatur, quod cenſetur
perſonalis extinguitur cum perſona, niſi fiat mentio de hære
dibus, vt ll. ſ. allegatis. & l. non ſolũ. §. tale. in fi. ff. de lib. leg.
6 † Quid ergo, ſi fiat mentio de re? Verbi gratia, concedo tibi
vſagium, in tali foreſta mea, ad calefaciendum, & ad vtendũ
ad neceſsitates talis caſtri tui, tunc dicerem eam realem, quia
ex hoc caſtrũ emendatur, clauditur, & ſuſtinetur, ſed vbi non
tangeret vtilitatem caſtri, iudicarem perſonalem. Verbi gra-
tia, cõcedo tibi vſagium calefaciendi te, in tali caſtro. hoc nõ
tangit vtilitatem caſtri, & dicerem hanc in dubio perſonalẽ.
& hoc vult dicere l. Lucius. ff. de ſer. ruſti. prædi. dono digitũ
aquæ in domum tuam, quæ in iſthmo eſt &c. ille vſus non tã
gebat domum, quia non indiget irrigatione, ideo contempla
tione perſonæ videtur conceſſum, & ad hoc facit ff. de don.
l. Aquilius. ſecus, ſi concederet digitum ad fundum, vel ad
pratũ, qui indiget irrigatione, vt l. pecoris. l. & Attillicinus.
& l. cum fundo. in fi. ff. de ſer. ruſti. prædi. nec facio vim, an di
cat ad talem locum, & vbicunque: quamuis gl. ſenſum det in
his, vt l. Lucius, quia ex quo certus locus nominatur, non mi
nus deberet valere, quantum ad illum locum, ex eo ꝙ poſtea
clauſula generalis ſubiicitur. Solum ergo, eſt inſpiciendum,
vbi nominatur res, an ſeruitus magis proprie reſpiciat ſerui-
tium: & cõtemplationem perſonæ, quam rei, aut rei potius,
quam perſonæ. Primo caſu cenſetur perſonalis. Secundo rea-
7 lis, & hoc vbi legatur, & conceditur ſimpliciter. † Quid ſi per
pactum vel ſtipulationem conſtituatur? Tunc dicerem, in du
bio realem per l. ſi pactum. in fine. ff. de proba. niſi pactũ vel
ſtipulatio apponeretur. ſuper ſeruitute, quæ de ſui natura eſ
ſet perſonalis, vt d. §. ſi quis ita. alle. in gl. vel niſi eſſet talis,
ꝙ non eſſet veriſimile alij concedi, quam cui conceditur, vt
ſi quis concedat filio albergam in domo ſua, quando veniet
ad villam ſuam, vel aliud, quod non eſſet, veriſimile concede
ret extraneo, nam tunc eſt perſonalis, etiam ſi conſtitueretur
a re rei, vt ff. de ſer. leg. l. pater. & hoc intelligo in conceſsio
ne priuati. Quid in priuilegiis principum? Credo ſatis idem
inſpiciendum, videlicet an materia priuilegij, concernat lo-
cum vel dignitatem, vel perſonam, vnde vbi concernit lo-
cum, vel eius libertatem, vel ad proſperitatem, debet iudica-
ri realis. extra de inſti. c. cum veniſſent. alias perſonalis C. de
excu. mun. l. ſordidorum lib. 10. & idem dicerẽ in ſententia,
ſi pronuntiatum eſſet, me habere vſagium in foreſta. Vel
poteſt dici, qđ illa ſit realis in dubio. ff. de arbi. l. quãuis quia
imponit finem omnibus controuerſijs, vt ibi, ſi tamen fieret
de loco mentio, per modum ſ. dictum, eſſet minus dubitabi
le. Sed poſſet quæri, nunquid pro annuis præſtationibus, poſ
ſet agi confeſſoria. & qua actione agitur? vide j. §. præiudicia
les. & vbi de hoc. His itaque præmiſsis, veniamus ad tex. Et
eſt ſciendum, quod in hoc §. imperator facit ſex. Primo, dat
exemplum de confeſſoria, quæ competit pro ſeruitute per-
ſonali. Secundo dat duo exempla, de confeſſoria, quæ com-
petit pro ſeruitute prædiali, ſeu ſeruitute ruſtica. Tertio, dat
quatuor exempla de confeſſoria, quæ competit pro ſeruitute
vrbana. Quarto, dat plura exempla de negatoria. Quinto, po
nit differentiam, inter actiones reales, quæ competunt pro re
bus corporalibus: & quæ competũt pro incorporalibus. Sex
to, infert quandam exceptionem, a dicta differentia depen-
dentem, litera ſatis eſt plana. Caſum potes ſic incipere, do-
mine imperator, vos dixiſtis mihi, quod actiones reales com
petunt ad rem corporalem ſupra proxi. §. quid de incorpora
libus? nunquid actiones pro reis competunt? Dicit impera
tor, quod ſic reales æque ſicut pro corporalibus. Verbi gra-
tia, pone quod aliquis habet vſumfruct. in ædibus, vel in fun
do, impeditur quo minus vti poſsit, poteſt agere confeſſo.
contra impedientem. & hoc exemplum eſt de ſeruitute per-
ſonali. Item ſequitur exemplum de ſeruitute reali & predia-
li, pone, quod habeo ſeruitutem eundi per fundum tuum ad
fundum meum ſine iumento, vel agendi cum iumento, &
vehiculo. poſſum etiam agere confeſſoria, & ita proſequere
totum §. aliqua tamen de exemplis recipiunt contrarieta-
d tem, vt videbis iuxta gloſſ. In gloſ. [d] vt ſic eras. in fin. iſtud
exemplum non placet Dyn. dicit enim ꝙ truſatorium eſt di-
cere, quod inter exempla confeſſo. Iuſtinianus poneret exem
plum non competens, & competens negatoriæ, de qua prox.
tractatus eſt, ſed huic exemplo litera repugnat, dicit enim al
tius ædes ſuas, &c ſed dicit Dy. ædes ſuas, ſcilicet vicini ſuas
agentis: ſed certe litera videtur ſentire de ædibus agentis.
Vnde dicit Pet. de Bel. pert. poteſt poni exemplum faciliter,
in quo actor agit confeſſo. ius ſibi eſſe altius ædes ſuas tollen-
8 di. V. g. tu habes domum depreſſam, Titius † vicinus altam,
conceſsiſti ſeruitutem Titio domum tuam altius non tollen-
di, vis eam nihilominus eleuare, poteſt agere Titius confeſ-
ſo. contra vicinum, ius ſibi eſſe ædes ſuas altius tollendi, id-
eſt, eleuatas habere ſecundum eum, vel potes ponere ſic,
ſtatutum, vel conſuetudo villæ dicit ꝙ nullus poteſt facere
turrim, vel domum ſuam eleuare, vltra certam menſuram,
inuito vicino, vicinus conceſsit Titio, quod poſsit eleuare, ſi
vicinus, prohibeat, poteſt agere Titius confeſſoria contra
vicinum vt liceat ſibi altius ædes ſuas tollere.

Super tex. prohibendi. inter hæc eſt differentia. vide ff. de
verb. ſignifi. l. malum. §. 1. In gloſ. tollendi. ibi exemplum
e confeſſoriæ. [e] hoc eſt ridiculum. gl. videtur ſupponere qđ
Iuſtinianus neſciebat ponere exempla propria, ſed ea inter-
miſcebat, quaſi ignorans, quod eſt confundere tex. vnde dic,
quod eſt exemplum negatoriæ. In ea. gloſſ. ibi non ad hoc
exemplum ſed ad alia ſic. quia in hac ſeruitute negatoria ver
bis affirmatiuis proponitur, vt infra ſequitur. In ea. gl. ibi:
negatoria autem quia negatur. dicit Dyn. quod idem voluit
9 † dicere. [f] Placen. non enim conſiderauit verba, ſed effectum
f quia confeſſoria vadit, vt quis confiteatur ſeruitutem, nega-
toria, vt negetur. Pe. dicit, ꝙ Pla. conſiderauit verba frequen
tiora, frequentius enim contingit quod confeſſoria concipi-
tur, & proponitur tam verbis affirmatiuis, quam negatiuis,
& caue, quia de alia confeſſ. loquitur. ff. ad l. Aquil. l. proinde
ſi occiſus. §. 1. In ea. gloſſ. ibi, vt fructuario creditori. Hæc
g gl. euidenter male dicit, [g] quia nec vſufructuarius, nec credi-
10 tor, quaſi domini rerum, licet bene agunt † confeſſo. non
quaſi domini, ſed propter ius quod habent in re. ff. de ſerui. l.
ei qui. non tamen per omnia eſt ſimilitudo inter eos, nec for
te creditor agit, hac actione, ſed hypotecaria, vt ibi no & pa-
tet. ff. ſi vſufru. pe. l. vtifrui. §. vtrum. Pone ergo exemplum
de vtili, in vectigali. ff. de oper. no. nun. l. in prouinciali. §. ſi
ego. & in emphy. vaſ. & alijs quaſi dominis, & vtilibus domi
nis. In ea. gl. ibi. cum dicit. in rem. non decipiaris, quia confeſ
ſoria, & negatoria dantur poſsidentibus, & non poſsidenti-
bus contra poſsidentes, & non poſsidentes. ff. ſi vſufruc. pe. l.
vtifrui. ſi ſer. vendi. l. ſi forte. §. ſciendum. Et no. hic vnam
magnam gl. modici effectus. In fi. eiuſdem gl. vide plenius.
eo. ti. l. 2. §. competit. In gl. vt in duplicibus. ibi cum allegat
fa. erciſc. l. iſta exempla. ſequitur Dyn. & tamen non placent
Iacob. & Pet. nam exemplum debet eſſe de regula. Regula
dicit, quod in corporalibus non eſt prodita actio poſsiden-
ti, per quam negetur rem actoris eſſe ſanam, in vno caſu, &c.
Si iſta exempla eſſent bona, non eſſet vnus caſus, ſed tres, vel
quatuor. Præterea, qui agit his actionibus diuiſorijs, non
negat rem eſſe actoris, nec agit rei vendicatione, quod litera
ſupponit. In fin. gloſſ. iſtud exemplum minus placet eis,
quia iam non eſſet vnus caſus, ſed pluſquam mille. Vnde
dicit Petrus ecce vnum caſum. Poſsideo rem meam, tu pe-
tis a me eam, tanquam tuam, ego nego eam tuam eſſe, &
volo probare eam meam eſſe, certe poſſum hoc facere, &
vices petitoris quo ad hoc ſuſtineo. ff. de probat. l. circa. §.
11 ſi quis autem. In veritate † credo, quod is ſit intelle-
ctus, dicit enim, is, actoris partes obtinet, non dicit, quod
ſit actor, ne actio competat, nec eſt vera exceptio, ſed quæ-
dam illatio. Iacob. de Ra. dat caſum, in quo oportet,
quod poſsidens, & tenens, agat, vel perdat contra iuſtitiam.
Verbi gratia, rem meam peregrinatus dimiſi vacuam, ſic
quod animo & corpore dimiſi poſsidere, quidam occupa-
uit eam, & vendidit bonæfidei poſſeſſori, qui vſucapere,
vel præſcribere incepit, & quaſi perfecit, tandem idem bonæ
fi. poſſeſſ. peregrinatus etiam retinuit ciuilem animo, quæ
ſufficit

ſufficit ad vſucapionem, & dimiſit naturalem, ego dominus
reperi naturalem vacuam, eam occupaui, & detineo, bon. fid.
poſſeſſor non fuit repulſus, nec ſuſpicatus, ſe poſſe repelli:
& ita ciuiliter ſemper poſsidet, & vſucapit, oportet ꝙ ego,
qui rem teneo, & ſum dominus, agam, vel perdã. Et idem di-
cit Iaco. quod agere poſſum contra ipſum rei vendi. quia ci-
uiliter poſsidens tenetur rei vendicatione, vt l. cuiuſcunque.
ff. de vſuf. Certo non credo, quod hic loquatur de iſto ca-
ſu, quia volue, & reuolue, nec reperies hunc caſum ſcriptum
in lib. ff. ad quem tex. ſe refert. ſed caſus. Petr. bene reperitur.
Sed oppo. rei depoſitæ poſſeſsionem retinemus. ff. depo-
ſit. l. licet. § rei. & eodem modo, rei cõmodatæ, & tamen con
ſtat, deponens, & commodans, agunt rei vendi. contra depo-
ſitarinm, vel commodatarium, ff. de rei vendi. l. officium.
Quidam dixerunt, quod rei vendic. non datur poſsidenti,
nec obſtat arg. prædictum, quia deponens, vel commodans
hoc ipſo, quod agit rei vend. deſinit poſsidere, & renunciat
poſſeſsioni, ſecundum eos, hoc non eſt verum, vt ff. de acqui.
poſ. l. naturaliter. § 1. ff. de vi & vi ar. l. cum fuodum. § fi. vn-
de dic. quod poſsidenti, & detinenti non datur rei vendi. ſed
nõ poſsidenti, & nõ detinenti ſic. Ergo errauerũt gl. & doct.
antiqui, qui dixerunt, quod rei vendi. & interdictum retinen
dę poſſeſsionis, non poſſunt ſimul intentari, quia intentando
rei vend. dicit aduerſarium poſsidere, intentando vti poſsi-
detis, dicit ſe poſsidere, & ſic eſt tanquam contrarius repel-
lendus. & non eſt verum, quia vtrumque datur contra detẽ
torem, & non poſsidentem, vt ſupra dictum eſt. De hoc vide
C. de rei vendi. l. ordinarij. extra de reg. iu. c. qui ad agendum
lib. 6. per Dy. Item oppo. contra hunc §. ſecundum Dy. hic
dicitur ſicut datur vendi. pro rebus corporalibus, ita confeſſ.
pro incorporalibus. Contra, ea, quæ poſsidentur vendican-
tur, incorporalia non poſsidentur. ff. de acq. poſ. l. 3. in prin.
de vſuc. l. ſequitur. § ſi viam. ergo non vendicantur: ergo nec
confeſſoria, pro eis datur, quæ habet inſtar vendicationis.
Sed dicas, quod incorporalia non poſsidentur, ſed quaſi poſsi
dentur, & tantum valet in illis, quaſi poſſeſsio, quantum in
corporalibus vera poſſeſsio. ff. de ſerui. l. quoties. la 2.
Item pone, quod ſi legatur, vel promittitur mihi ſeruitus,
poſſum agere ex teſtamento vel ex ſtipulatu, & ſic videtur
confeſſ. inutilis, cum ſatis ſit prouiſum per alias actiones. Qui
dam dicunt. quod confeſſoria competit ſeruitute conſtituta,
& tunc non competunt illę actiones perſonales, quia ſunt ex
tinctę per conſtitutionem ſeruitutis. ſicut per ſolutionem,
ſed hoc non eſt verum. C. de vſufruc. l. corruptionem. Vnde,
12 dicendum, quod † vtilius eſt habere confeſſoriam pro ſerui-
tute conſtituta, quam perſonalem tantum, quia facilius eſt
defendere quod iam habes, quam conſequi de nouo. ſecũdũ
Dy. imo cõfeſſoria eſt neceſſaria, quia perſonalis non datur,
niſi contra conſtituentem, hæc datur contra quemcunque
turbantem, vt ſatis ſupra dictum eſt. & ff. ſi ſer. vend. l. & ſi
forte. § ſciendum. Iſta ſufficiant pro lectura huius §. verũta-
men. quia in hoc ti. doct. congerunt quicquid poſſunt, inſiſtẽ
dum eſt circa materiam harum actionum, vt earum plenior
cognitio habeatur. Et ſcias, ꝙ Pe. de Bel. per. quęrit hic octo.
Primo, quid eſt confeſſoria. Secundo, vnde procedat. Tertio,
cui datur. Quarto, contra quem. Quinto, quare ſic datur. Sex
to, ad quid competit. Septimo, quæ veniant in ea. Octauo,
qualiter formetur libellus. & per omnia idem quærit de ne-
gatoria, & quia aliqua de his modicum important effectum,
idcirco parum inſiſtam in aliquibus. Quæramus ergo, quid
13 ſit confeſſoria. Dicit Petrus, ꝙ confeſſoria † eſt actio in rem
competens alicui, ratione ſeruitutis ſibi debitæ, vel fundo
ſuo, vel quaſi ſuo, contra impedientem ad declarationem ſui
iuris. Quod ſit in rem apparet hic, quare dicitur ratione ſer-
uitutis, ſibi debitæ, vel fundo ſuo &c. apparet, quia perſona-
les, debentur perſonæ, reales, ſeu prædiales fundo. ff. ſi ſer.
ven. l. & ſi forte. § etiam in fi. de neg. geſt. l. qui aliena. § fin.
Vel quaſi ſuo, dicit, propter creditores, vel ſuperficiarios, qui
bus competit vtilis vt ſupra no. eſt in gl. exemplum contra
impedientẽm quencunque, ſiue ſit dominus fundi ſeruiẽtis,
ſiue non ff. ſi ſer. vend. l. ſi quis diuturno. § fina. Secundo
quæritur, vnde procedat? reſpondeo, ſicut in vendicatione re-
quiruntur videlicet domininm, ex parte agentis & poſ. ſeu
facultas reſtituendi ex parte rei: ſic in confeſſoria requiritur
ex parte actoris, quòd ſeruitus ſit acquiſita: & competat ipſi
ageoti, ex parte rei quod præſtet impedimentum.
14 † Tertio quæritur cui competat? Dicit idem Petrus. ꝙ il
li, qui habet ſeruitutem debitam ſibi, vel fundo ſuo, vel quaſi
ſuo quare hæc verba dicantur, ſatis eſt ſupra expoſitum, quã
uis idem Petrus hic repetat. Et caue tibi, quia in hoc, quod
dicit ſibi debitæ ſupra in multis locis, nam vt debet ſubaudi-
ri, & per patientiam conſtitutæ, quia ad hoc, ꝙ actio confeſ-
ſoria competat, nedum requiritur, quod ſeruitus ſit debita ex
pacto, vel cõuentione, imo oportet, quod ſit quaſi tradita per
patientiam. ff. de ſer. l. quoties. 2. de ſer. ruſtico. prædio. l. 1. in
fine. & per vſum illius qui acquirit. Et (vt melius hęc materia
innoteſcat,) tractemus quomodo acquiratur ſeruitus quia in
his, conſiſtit medulla, & perfectio, materiæ. & certum eſt, ꝙ
acquiritur per omnem contractum, & conuentionem, ſicut
cæteræ res, patientia, & vſu poſtea ſubſecutis, vt ſtatim ſupra
tactum eſt. Quid ergo ſi Titius debebat tibi ſeruitutem,
15 vel aliquod deuerium: tu † vendidiſti illud deuerium Sem-
pronio, Titius obligauit ſe Sempronio. & tu quietaſti Titiũ,
nunquid ex hoc eſt tranſlata proprietas, & poſſeſsio ſeruitu-
tis in Sempronium? Dicas, quod non, quia ſicut in adem-
ptione proprietatis rerum corporalium opus eſt traditiooe,
ſic in ſeruitutibus quærendis opus eſt vſu. Vnde obligatio
non eſt modus traditionis, ideo opus eſt vſu reali. & idem di
cerem in ademptione iuriſdictionis, & aliorum iurium. vnde
ſi ſubiecti recognoſcant ſe ſubiectos, & promittant obedire,
non ex hoc eſt poſſeſsio, imo nec proprietas iuriſdictionis ac
quiſita, quouſque vti cœperit. Et hanc partẽ vr̃ tenere Inno.
extra de capel. mona. c. cum dilectus. & hoc ſatis clarum eſt,
& facile, quando ſic aquiritur ſeruitus. Quid ſi legatur? tunc
16 non obtinerent prædicta † imo ſtatim adita hæreditate pro-
prietas ſeruitutis acquiritur legatario. ff. quemad. ſeru. amit.
l. ſi partem. in prin. & § 1. Item acquiritur ſeruitus, per præ-
h ſcriptionẽ [h] 10. anno. inter præſentes, vel 20. inter abſentes,
ſi habeat cauſam continuam, ſi non habet cauſam continuã,
non acquiritur, niſi præſcriptione tanti temporis, de cuius
initio hominum memoria non exiſtit vide ff. de ſerui. l. ſerui
tutes. la 4. melius in l. 1. § fi. ff. de acqu. plu. arcen. quæ decla-
ratur per l. ſi aliena res. § hoc iure ff. de vſuc. & hoc ſequun-
tur omnes doctores iuris ciuilis, quod procedit ſine dubio,
quantum ad primum membrum, vbi præſcribens habet bo-
nam fidem. Quid ſi ſit malæ fidei poſſeſſor? Hic debet dici:
ꝙ requiruntur 30. anni: quia malæfidei poſſeſſor minori
tempore non præſcribit, vt in l. ſicut. C. de præſc. 30. anno.
17 Quid ergo † dices in ſeruitijs, & præſtationibus? nunquid
requiritur tantum temporis, cuius non ſit memoria? Vide-
tur ꝙ ſic, cum cauſam diſcontinuam habeant. Sed in illis põt
dici contra, ꝙ ſufficit longi tempo. præſcrip. C. de agrico. &
cenſi. l. litibus. & l. cum ſatis. Et eſt magna ratio. quia non de-
bet idem ius, nec eadem ratio cenſeri in eo, qui patitur, &
nihil agit, & in eo, qui præſtat, & ſoluit quolibet anno: quia
ille magis ſibi præiudicat, qui propria manu ſoluit, quam il-
le, qui patitur ſolummodo ſorte ex impotentia, & hæc pro-
cedunt in ſeruitute formanda, & acquirenda de nouo.
Quid in formata? Verbi gratia. Tu habebas deuerium
ſuper fundo, caſtro vel manſo, cecidiſti a poſſeſsione, aliquis
occupauit, qui mihi vendidit: ego leuani, vel percepi deue-
rium illud per 30. annos cum titulo & bona fide: nunquid
18 ſum tutus contra te? Videtur quod non, niſi ſit † tantum tem
poris, quod excedebat memoriam hominum &c. per dictam
l. ſeruitutes. cum ibi notatis, poteſt dici, quod ſi ſeruitus hu
iuſmodi formata, adhæreret alicui rei corporali: tunc quæ-
ſtio non eſſet dubia. ff. de vſucap. l. ſi aliena. § hoc iure. ſed.
vbi non adhæreret, videtur magis dubia. tamen pro parte
iſta facit, quod poterit pręſcribi debito tempore, ex quo for-
mata eſt ſemel, quamuis alias eſſet præſcriptione legitima
inacquiſibilis, & pro hoc, quia ſeruitus hominis liberi, non
põteſt acquiri, præſcript. C. de long. tempor. præſcri-
ptio: quæ pro liber. lege finali. & tamen conſtat quod ſi
ſeruus poteſt vſucapi, & ius ſeruitutis in eodem C. de

vſuc.

vſucap. pro empt. l. empti. l. venditioni. & de hoc, non miran
dum, ſi aliud tempus conſtitutum ſit, in ſeruitute formata ac
quirenda, quam informanda, quia hoc vidimus ſimiliter in a-
mittenda ſeruitute. etenim non formanda non amittitur 10.
vel 20. annis: ſed formata ſic. C. de vſuſ. l. corruptionem. quē
adm. ſer. amit. l. ſi ſic. de vſuc. l. ſequitur. §. ſi. igitur, ſi in amit
tenda ſit diſconuenientia, cur non in acquirenda? Canoniſtę
19 † vero videntur habere aliam doctrinam in præſcriptione
harum ſeruitutum, nam ſecundū, eos omnis ſeruitus vniformiter 40. annis præſcribitur. extra, de cauſa poſſ. & proprie.
c. cum eccleſia. niſi eſſet contra ius cōmune extra, de præſcri.
c. 1. lib. 6. Sed Inno. alio modo dicit extra. de pręſcr. c. de quar
20 ta. † Sed quæro, a quo tempore incipit præſcriptio ſeruitu-
tis acquirendæ? Dic, quod a tempore, quo incipit vti iure ſer
uitutis, aduerſario ſciente. C. de ſerui. l. 2. ff. de itine. actuque
i priua. l. ſi. & incipit poſsidere, i per primum, & vnicū actum,
vt no. per doct. extra, de cauſa poſ. & proprie. c. cum eccleſia.
verum eſt tamen, ꝙ quo ad interdictū de itinere. actuq; pri-
ua. requiritur. ꝙ iuerit 30. diebus. ff. de itine. actuq; priua. l. 1.
§. 1. oportet ergo, ꝙ actor probet, ꝙ vſus ſit iure ſeruitutis,
etiam aduerſario ſciente. Sed quis erit modus probandi? Di-
cas in negatiuis, ſi prohibuit, Verbi gratia, vicinus volebat
21 † eleuare domū ſuam: tu prohibuiſti eum dicens, ꝙ hoc non
poterat propter ſeruitutem, quam tibi debebat, ſi obtempera
uit, ex tunc incipis poſsidere. quia alias, ſi per mille annos te
nuiſſet domū ſuam depreſſam, non præſcriberes. ff. de ſeruit.
vrba. prædi. l. qui luminibus. vbi de hoc, niſi aliquid aliud fie
ret, per quod poſſet depræhēdi vſus ſeruitutis, quia forte ſtil
licidium domus tuę per tempus ſufficiens reciperet, tunc. n.
leuare non poſſet, quia ſeruitus affirmatiua eſſet acquiſita, vi
delicet ſtillicidij recipiendi. ff. de ſeru. vrb. prædio. l. foramen.
in fi. de aqua pluuia ar. l. 2. §. 2. C. de ſer. l. ſi manifeſte. Et ideo
credo ꝙ ſi in vna villa fuiſſet furnus, ad quem populus loci,
per centum annos veniſſet pro pane coquendo, quod ille, cu
ius eſt furnus, non poteſt prohibere, quominus populus va-
dat alio vel quilibet poſſet ſibi ædificare furnū, niſi alias pro-
hibuiſſet: quia contra illa, quæ ſunt licita de ſe, & debētur de
iure communi, non ex conuentione, non currit præſcriptio,
niſi a tempore, quo quis prohibitus eſt iure contrario, vt per
prædicta. Sed in affirmatiuis, dicunt glo. quòd oportet pro-
bari per teſtes, qui viderunt cōſtitui ſeruitutem. vt no. ff. iti-
ne. actuq; priua. l. 1. §. 2. Sed hoc nō videtur procedere, quia
ſic oporteret probari tit. contra l. ſi quis diuturno. ff. ſi ſerui.
ven. dic ergo, quod modus probandi eſt, ſi probet ſe dixiſſe
coram multis, ſe vti iure ſeruitutis, ſic quod ad notitiam ad-
uerſarij potuerit deueniſſe, vel coram eo. tunc ſine dubio ſa-
tis conſtat, quod eo ſciente. Quid ſi non poſsit hoc probare,
ſed probat frequentem vſum, aduerſario exiſtente in patria,
& ſcire volente? Dicas ſuper hoc, & in hoc bene aduerte,
quod ſcientia aduerſarij bene probatur, quandoq; per actuū
22 † frequentiam, quandoque per vnicum actum, quandoq; nō
probatur, etiam per frequentiam actuum, ſecundum diuerſi-
tates factorum. nam quædam ſunt facta, quæ quis non poteſt
exercere, nec ad ea quis conſueuit recipi, niſi habens ius, vt
quod extraneus, qui non eſt de collegio, interſit electioni ali
cuius prælati, & vocem, & conſenſum det in electione, & in
talibus probato vnico actu facto, ſciente aduerſario, præſumi
tur quòd iure ſeruitutis hoc fiat, & iure debiti, & ex tunc in-
cipit poſsidere. ff. de mor. infer. l. ſi propius ædes. Quædam
ſunt, quæ poſſunt & conſueuerunt exerceri abſque eo, quod
aliquis ius habeat, & in iſtis cadit diſtinctio. Nam quædam
ſunt, quæ de ſui natura videntur, & præſumuntur cauſa curia
litatis & familiaritatis, quædam non, ſed ſe habent indifferen
23 ter. Verbi gratia, tu eras amicus meus, † veniſti frequenter
ad domum meam ad iacendum, vel comedendum, ego te re-
cipiebam læta facie. & ita feciſti per plures vices & annos,
nunc vis trahere ad ius ſeruitutis, credo, quod nō poſſes, niſi
probes, quod iure ſeruitutis venires, & recipiebaris, quia fa-
ctum de ſe importat præſumptionem familiaritatis, etenim
tales receptiones, conſueuerunt iure familiaritatis fieri. ff. de
acqui. poſſ. l. qui iure. de itine. actuque priua. l. ſi. & no. Inno.
extra, de cauſa poſſ. c. cum eccleſia. & ideo non obſtante vſu
oporteret te probare quod iure ſeruitutis, & aduerſario ſcien
te, vſus fueris. Sed in factis, quæ ſe habent indifferenter. ver
bi gratia tranſiuiſti per fundum meum, hoc conſueuit fieri,
quandoque abſque iure ſeruitutis, vel cauſa abreuiandi itine-
ris, vel euitādorum lutorū, quæ ſunt in via publica, vel [illegible],
prout placet, & tunc non præſumerem, quod iure ſeruitutis.
In hoc aduertenda eſt multum, qualitas facti. Nam ſi fundus
meus eſſet iuxta viam publicam, & itinerator frequenter per
fundum meum propter euitanda luta tranſiret ad ſuum, nun
quam præſumerem, quod iure ſeruitutis, ſed ſi aliquis haber
fundum prope meū, & tranſeat frequenter per fundum meū
ad ſuum, tunc probata frequentia, præſumerem, quod iure
ſeruitutis, nam ex vſu præſumitur animus poſsidentis, vt d. l.
1. §. 2. ff. de vſuris. l. cum de in rem verſo. & ita tempera dictā
gloſſ. quæ eſt in d. l. 1. §. 2. videlicet, quod oporteat probari,
quòd iure ſeruitutis &c. quia non eſt verum hoc caſu, ſed be-
ne poteſt eſſe verum in caſibus ſuperioribus, quando ex qua-
litate facti, nō præſumitur quòd iure ſeruitutis. Vnde in his
iudex ex qualitate facti debet coniecturare, quòd ęquum eſt,
& ad hoc vide quod not. Inno. extra, de poſtu. c. bonæ. Et
24 caue, quòd hoc caſu, probatio vſus † valet ad duo, videlicet
ad probandum, quod ex tunc incepit poſsidere, & quod iu-
re ſeruitutis, & intellige, quòd ex tunc valet a tempore, quo
vſus fuit frequenter, non a tempore, quo incepit vti primo.
Et eſt probabile dicere, quòd ſi 30. diebus iuerit, quod ex tūc
incipiat poſsidere: iuxta materiam illam de itine. actuq; pri-
ua. & præſcribere, quòd ex tunc præſumitur, quòd aduerſa-
rius ſciat eum poſsidere iure ſeruitutis, ex illo frequenti vſu.
& hæc procedunt in ſeruitute formanda. Quid in formata?
Verbi gratia, tu poſsidebas vſumfru. in fundo Titij, vel iuriſ-
ditionem, vel dominium, in aliqua villa. aliquis occupauit,
credo, quod non ſunt præmiſſa attendenda, imo credo, quod
illa poſſeſsio perdatur, ſicut poſſeſsio rei corporalis, videli-
cet per expulſionem, per non admiſsionem, vel per obliuio-
nem, cū ſit eadem ratio. iuxta l. clam poſſidere. § qui ad nun-
dinas. ff. de acqui. poſſ. de vſuc. l. furtū. §. 1. Sed quæritur, nun
25 quid † requirat quod bona fides probetur, & quod nō vi aut
clam &c. glo. dicit quod ſic. in d. §. 2. de iti. actuq; priua. Dyn.
tenet ibi contra. & dicit. quod probato vſu. hæc omnia præ-
ſumūtur. Opinio tamen glo. videtur fulciri per l. ſi quis diu-
turno. vbi videtur expreſſum. Itē, qui incipiēdo vti ſine titu
lo, præſumitur malæ fidei poſſeſſor. ff. de vſuca. l. [illegible]um. §. 1.
Pro Dyn. facit, quia tantum facit vſus in præſcriptione rerū
incorporalium, quantum facit titulus, & poſ. in præſcriptio-
ne rerū corporalium, ſed probato titulo, & poſſeſsione, præ-
ſumiť bona fides, in pręſcriptione rerū corporaliū, vt l. nemo
prædo eſt. ff. de reg. iu. C. de pręſcriptione 30 anno. l. ſi quis.
ergo probato vſu, præſumitur bona fides. Sed ad iſtud poſſet
reſponderi, quod tantum facit vſus in præſcriptione rerum
incorporalium &c. verum, vt præſcriptio procedat, alijs aſ-
ſiſtentibus, quæ ſunt neceſſaria in bonę fidei poſſeſſore, ſed
non facit tantum, quo ad bonam fidem præſumendam. Quis
k ergo erit modus probandi bonam fidem? k Reſpondeo, ſi
probet titulum licet forte minus ſufficientem, extra, de prę-
ſcriptione, cap. 1. libr. 6. vel ſi reperit prædeceſſorem in poſ-
ſeſsione. vel ſi audiuit a fide dignis, quod ſeruitus debeba-
tur, & multis alijs modis, ſecundum factorum qualitates.
26 † Sed quomodo probabit, quod non vi, non clam, non prę-
cario? Poteſt dici, quod probatis præmiſsis, vel aliquo eo-
rum, probat ſe non vi, nec precario poſſediſſe, vt ff. quod
vi aut clam. l. vim facit. §. 1. alias enim ſi haberet probare,
quod precario vſus fuerit, teſtes haberent deponere, de ne-
gatiua, quod nullo iure eſt tolerabile, quod autem non clam
vſus fuerit, probat, ſi probet ſe vſum palam aduerſario ſcien
te, vel ſcire nolente, vt l. 2. C. de ſerui. Et not. quod quam-
uis in præſcriptione rerum corporalium, ſufficiat habere bo
nam fidem ab initio, in præſcriptione ſeruitutis, requiritur
ſemper. vnde ſi vſus fuerit vno, vel pluribus annis bo. fi.
& ante completam præſcriptionem, ſuperuenerit mala fi-
des, quia prohibitus fuit, per dominum rei ſeruientis, non
præſcribit. vt dict. l. 2. de ſer. C. & poteſt aſsignari ratio quæ
ibi redditur in gloſſ. in ſimili, videlicet in eo, quod in ſerui-
tutibus

tutibus requiritur ſcientia aduerſarij , in corporalibus non :
quia poſſeſsio ſeruitutis. non eſt vera poſſeſsio, nec præſcri-
ptibilis de iure communi.ff.de vſucap.l.ſi aliena.§. hoc iure.
ſed in corporalibus eſt vera poſſeſsio.Sed huic opinioni vide
retur reſiſtere,quod ſupra dixi , videlicet, quod in negatiuis
ſeruitutibus,non acquiritur poſſeſsio, quouſq; volens vti ſer
uitute,prohibitus fuerit,vt no.in l.qui luminibus.ff. de ſerui
tu.vrba. & ſic videtur,quod prohibitio , non tollat præſcri-
ptionem ſeruitutis : imo cauſet eam . Solutio concedendo ,
quod prohibitio facit prohibentem poſſeſſorem , vna cũ pa-
tientia ſubſecuta,ſed non dat ei cauſam præſcribendi , niſi ex
iuſto titulo fieret,imo cauſat violentiam, & malam fidem,vt
l.vim facit.§.1.ff. quod vi aut clam. Illud autẽ no. quod vbi
potens vſus eſt ſuper non potente, & maxime,quando gagia
bat,vel arreſtabat vel gagiari ſine cauſæ cognitione faciebat :
præſumitur violentia.ff.quod met.cau.l.fina.§.penul. & no.
27 Innocen. in c. bonæ de poſtulando . An autem † requiratur
titulus, in huiuſmodi præſcriptione : dicunt in l.ſi quis diu-
turno . vbi dicitur : quod non requiritur · ſed tamen fallit in
vſufructu , qui cenſetur pars dominij.ff. de vſufructu.l.4. in
quo videtur requiri titulus,ſicut in don[illegible]o.ff. de vſucap.l.
Celſus.& l.nulla. Nec obſt.C.de præſcriptio.long.temp.l.fi.
vbi dicitur parificari alijs ſeruitutibus , quo ad præſcriptio-
nem,quia verum eſt, quo ad temporis limitationem,nõ quo
ad alia. Competit ergo confeſſoria illi, cui eſt acquiſita ſerui
tus per legitimam præſcriptionem 10. vel 20. annorum in
habentibus cauſam continuam. Quid ſi acquiratur 30.annis.
quia forte tantũ poſſedit mala fide ? Non videtur, quod poſ-
ſet agere confeſſoria, ſicut non poteſt vendicare rem corpo-
ralem. C.de præſcrip. 30.vel 40.anno.l.ſi quis emptionis.ſed
recurrat ad poſſeſſoriam. Sed queritur cum confeſſoria com
28 petat domino : vt l. 2.ff. ſi ſer.vendi.nunquid ille, † qui agit
confeſſoria,debeat ſe probare dominum, ſi poſsidet fundum
cui ſeruitus debetur ? Azo videtur dicere quod non, ſi ſit in
poſſeſsione ſeruitutis : alias ſic : vt no.ff.ſi ſer. vendi.l. ſicuti.
§.ſed ſi quæratur. Sed contra hoc,videlicet, quod poſsidenti
fundum,& nõ poſsidenti ſeruitutem, incumbat onus proban
di dominium , videtur manifeſte facere , quia commodum
poſſeſsionis,releuat poſſeſſorem a probatione dominij.C.de
rei vendi.l.fin.de peti.hære.l.cogi.argu.ff.de libe. cauſa libe-
ris.§.ſi quis ex ſeruitute.C.eod.l.ea quæ.C. de inge.l.penult.
& hoc videtur verius.Sed obſtat, quia negatoria,agens opor
tet, quod probet ſe dominum , quamuis poſsideat ff. ſi vſuſ-
fru.peta.l.vti frui. verſi.quod ſi forte.& ideo videretur idem
in confeſſoria. Sed poteſt reſpõderi,quod illud obtinet,quan
do agit contra vſufruct. qui habet poſſeſsionem rei natura-
lem, ſecus ſi contra illum,qui poſſeſsionem rei non haberet:
ſed ſeruitutem tantum. & hoc videtur verius. Et hæc proce-
dunt,vbi agitur cooſeſſoria, pro iure ſeruitutis . ſed ſi agitur
publiciana pro iure ſeruitutis,quod eſt poſsibile.ff. de publi.
l.ſi ego.§. 1.non oportet dominium probare. Sed quid ſi aga-
tur poſſeſſorio , pro iure ſeruitutis , & reus probat ſe domi-
num ? non videtur, quod debeat fieri executio. ex quo con-
ſtat de proprietate iuris . nam hæc probatio ſufficeret in ne-
gatoria,& ſic in poſſeſſorio nõ debet fieri executio . extra de
ord.cogni.cap.cum dilectus. & hoc videtur verum . Ille ta-
men qui agit poſſeſſorio, nõ debet admittere huiuſmodi pro
bationem , nec eum confiteri dominum . & in hoc eſt caute
aduertendum. & iunge , quæ in materia negatoriæ dicentur.
In hoc ergo eſt multum caute aduertẽdum , quod agens hac
actione articulet fundum , cui debetur ſerui . ad ſe iure dire-
cti vel vtilis dominij pertinere , vel quaſi nam ſi alleget ſo-
lum dominium , non ſufficeret ſibi probare quaſi dominium
29 vel vtile,quod alias ſufficeret vt not.in l.2.ff.ſi ſer.ven.†Sed
nunquid debet probare dominium conſtituentem ſeruitu-
tem ? Videtur quod ſic, cum alias non poſsit conſtituere ius
in re : vt patet ſupra de ſer.§.ideo autem.ff.de euict.l.fundũ
§.1. vel ſaltem quaſi dominium . & hoc caſu poſſunt eadem
dici, quæ dicam in hypothecaria infra.§. item ſeruiana Ex-
pediti de tertio,veniamus ad quartum : videlicet contra quẽ
competat . Et certum eſt,quod contra dominum rei ſeruien-
tis , qui impedit vti : ſeu quemuis poſſeſſorem rei ſeruientis
ff.ſi vſusfru.peta.l.vti frui.§.ſed vtrum. Sed an contra quem-
libet alium impedientem ? Quidam dicunt,quod non , quia
confeſſoria , ſe conformat rei vendicationi , conſtat autem ,
quod in rei vendicatione requiritur, quod reus petitam deti
neat,vel poſsideat : ergo & in confeſſoria. Pet.de Bel. perti.
hoc improbat, dicens eam competere contra quemlibet im-
pedientem. ff. ſi ſeruitus vendice.l. ſi quis diuturno.§.fin. Vn-
de rei vendicatio ideo datur contra poſsidentem,vel detinen
tem, quia habet facultatem rei reſtituendæ, quod non habet
alius, qui non poſsidet, nec detinet.Sed quicunq; impediens
habet facultatem præſtandi patientiam : & non impediendi:
ideo ſecus in illa : & tamen ſecus eſt in actione aquæ pluuiæ
ff.de aqua pluuia arcenda.l.ſi in publico. eodem tit.l.apud.§.
aquæ. In illa enim tenetur ſolus dominus . Et eſt ratio, quia
ſolus ille opus reſtituere poteſt . Et hæc procedunt, quando
confeſſoria datur contra impedientem, ſi enim daretur con-
tra quaſi poſſeſſorem, ſecus, vt ſi dicam, me habere aliquem
diuerſorum,ſuper aliquo manſo,vel loco , quem tu non poſ-
ſides, ſi agam confeſſoria contra te, qui modo poſsides, non
videtur quod poſsim . & idem vbicunque per confeſſoriam
volo aliquid conſequi,aliud quã pecuniam,vt reparationem
parietis, qui debet mihi ſeruitutem, vel reparationem aquæ
ductus,quam debet poſſeſſor tenere in ſtatu , vt infra proxi-
me dicam. Quinto quæritur,quare ſic vocatur? & de hoc eſt
ſatis actum in glo. & circa eam. Sexto queritur ad quid com
petat. Et ſeptimo , quæ in ea veniunt . Et ego facio tibi , de
hoc vnum membrum , & credo , quod Petrus facere debuiſ-
ſet, & ad veritatem ambo proſequitur ſub vno,& dicit,quod
doct. dicunt,quod competit ad tria. Primo,quod impediens
ceſſet ab impedimento . Secundo quod reſtituat fructus &
intereſſe . Tertio, quod caueat de non impediendo. Primum
probat, per l.ſi quis diuturno.ff. ſi ſer.vendi. Secundum,per
l.vti frui.§. in his.ff. ſi vſusfruct. pe. ſi ſeruitus vendicetur.l.
loci corpus.§.in confeſſoria.eod.titu.l.harum . Tertium in l.
30 egi.eod.titu. Petrus † dicit,quod hoc nõ eſt verum,& quod
confeſſoria, non poteſt competere niſi ad declarationem ſer
uitutis,ſicut rei vendi, ad declarationem dominij, vt dictum
eſt ſupra proxi.§. Prædicta autem omnia veniunt officio iu-
dicis mercenario,ſicut in rei vendic. & quod hoc ſit verum ,
dicit apparere, quia ſententiatur ſuper declaratione, vt l.ſi-
cuti ſupra ſed ſi queratur,& ſic declaratio venit iure actionis
tantum, cætera offic. iudicis mercenario ſecundum eum,vel
dic , quod intereſſe , & damna , quæ contingerunt ante litis
conteſtationem, veniunt iure actiones, quæ poſt , officio iu-
dicis, vt no. in l.harum,ſupra allegat. Octauo quæritur,quo
modo formatur libellus ? & dicit Petrus poſt Iacobum quod
Roſre. format ſic. Dico contra talem,quod licet habeam ſer
uitutem itineris , per fundum talem , ad fundum meum ta-
lem , nihilominus , Ipſe impedit me , quominus poſsim vti
ſeruitute mea prædicta , quare peto ipſum condemnari , vt
deſiſtat , fructus & intereſſe reddat , & quod caueat in futu-
rum me non impediturum . Dicit idem Petrus poſt Iacob ,
quod iſte libellus non valet obolum , quia debet concludere
ad declarãdũ vt l. ſicuti.§. ſed ſi quæratur:vt ſupra ſatis dictũ
eſt . Item quod ſeruitus debetur ſecundum indigentiam rei
ff.de ſerui. ruſti. prædi. l.certo generi.§. fin. de prædicta indi-
gentia debet fieri mentio in libello,& hoc in ſeruitute reali.
idem in perſonali, niſi in vſufruct.qui pertinet inſolidum ad
31 vſufructuarium.ff.de vſufruct.l.vſufructu leg.† Formabis er
go ſic, ſecundum eum. Fundo meo fundus Titij debet ſerui-
tutem eundi agendi. cum vti vellem ſecundum indigentiam
rei,idem Titius me impediuit vti ſeruitute , quare peto ſerui
tutem fundo meo competere,& deberi pronuntiari,quo pro
nuntiato, domine iudex, veſtrum imploro officium, vt eum
ceſſare faciatis ab impedimentis,& compellatis eum cauere,
ne impediat me in futurum,& quia damnificatus ſum in cen
tum, quod in illis centum condemnetis eum . & iſte libellus
probatur in d.l.ſicuti.§ ſed ſi quæratur . & l.harum. & l.egi.
& l.loci.§. 1. & l.ſi ſorte.§.fin. Sic poteſt formari in omni ſer
uitute, excepto vſufru. Vbi nihil debet tangi de indigentia,
ſecundum eum. Iſte libellus ſatis procedit in ſeruitute reali,
in qua ſemper concluditur,& in perſonali, vbi ille cui debe-
tur

tur ſeruitus,habebat aliquid agere. Sed quid vbi debet ei ali-
quid dari, puta ruſticus debet dari par caponum pro fundo,
tunc non videtur competere confeſſoria, quæ ſolum compe
tit ad patientiam ſecundum Iaco. Sed ego credo, quòd pro-
nũtiatio ſuper declaratione ſeruitutis, veniat officio iudicis,
quo compellatur dare in futurum. ſicut venit, quòd reficiat
parietem,vel tollat; ſicut infra dicetur. & vide infra in §.pręiudiciales. & not.quòd oportet,quòd ſpecificetur modus im
pediendi,forte quia nõ ſinit,tranſire illum, cui debetur iter,
modus enim declarandus eſt,quia ex eo variatur concluſio ſi
32 enim me impedit ſe opponendo † in perſona,concluditur vt
ſupra. Si autem fecit parietem in loco,vbi habeo ius agendi,
concluditur vt ceſſet ab impedimento,& tollat impedimen-
tum,quod appoſuit. C.de ſerui.l.ſi quid. Si auté ſeruitus exi-
gat, vt reus aliquid faciat,vt reficere parietem pro ſuſtinen-
do tigna mea, ago vt reficiat. De indigentia rei credo, quod
non ſit neceſſe proponere,nec proponitur cõmuniter ſecun-
dum communem vſum,quamuis Iacob.& Pet.contra: vt ſu-
pra dictum eſt. Item caue,quod agens debet ſpecificare,quo
modo fundus,cui ſeruitutem deberi aſſerit,pertinet ad eum,
quia ſit dominus, & ſic competat ei vera & directa confeſſo-
ria,vel bon. fidei poſſeſſor, & ſic quaſi confeſſoria, vel quòd
ſit vtilis dominus,vt ſuperficiarius,vel creditor,vt ſic ei com
petat vtilis, ex modo enim agendi debet de his omnibus ap-
parere,vt dixi ſupra §.prox. Per præmiſſa apparet,quod pręlati,& miniſtri eccleſiarum, qui agunt ſuo nomine tanquam
prælati,directa confeſſoria,debent ſuccumbere, quia nõ ſunt
domini,& debent intentare quaſi confeſſoriam, ſed bene ve-
rum eſt quod nominę eccleſię poſſunt intentare directã con
feſſoriam,quia eccleſia eſt domina. vide per Innoc. extra de
off.ordi. cap.conquerente.nu.2.de verb. ſigni.c.abbate.nu.2.
& quod ſcripſi ſupra de re.diuiſ.§.nullius. Specu.vero vide-
tur ponere libellum Roſr.vide in Spec. de cauſ.poſſ.§. nunc
33 dicendum. ver. ſed nunquid. num.35. Sed † quæritur, quid
magis conſequimur in effectu per cõfeſſoriam, quam per in-
terdictum vti poſsidetis? quia per interdictum vti poſſide-
tis conſequimur,quòd aduerſarius prohibeatur non impedi-
re,& tamen in confeſſoria oportet probare proprietatem ſer
uitutis, in interdicto ſolum poſſeſsionem. Ad hoc poteſt re-
ſponderi, quia confeſſoria largius competit, videlicet poſsi-
denti,& non poſsidenti, ſed interdictum poſsidenti tantum
datur, vt l.1. §. interdictum vti poſsi. Item ſententia lata in
confeſſoria cauſat rem iudicatam contra illum,contra quem
lata eſt,& eius ſucceſſores,& cõpellitur cauere pro ſe & ſuc-
ceſſoribus,vt l.harum.ff.ſi ſerui. vend. In interdicto nihil ca
uet,nec pro ſucceſſoribus,quinimo poſſet dici,quod in inter
dicto hæres non compellitur per ſententiã latam contra pręceſſores, quia poteſt eſſe, quòd habeat aliam cauſam impe
diendi: nec actio in factum ex re iudicata daretur contra ip-
ſum ex turbatione,quam ipſe facit,ſed ex turbatione prǽde-
ceſſoris,ſi quid intereſt. ſed certe ſecus in confeſſoria. per d.
l.harum dic melius infra de interdict.§.retinendæ. in verſic.
nunc de effectu. Nunc circa negatoriam inſtamus, & primo
quæritur quid ſit? Et dic ſecundum Petrum, quod eſt actio
34 in rem competens † alicui ratione rei ſuæ, vel quaſi liberæ,
reſpectu aduerſarij, contra vtentem in re illa aliqua ſeruitu-
te, ad pronuntiandum aduerſario ius non eſſe vtendi. Actio
in rem,vt hoc.§.ibi,rei ſuæ.& ff.ſi ſeru.vendice.l.2. Vel qua-
ſi ſuæ. competit etiam bonæ fidei poſſeſſori ſuperficiario, vt
ibi notatur reſpectu aduerſarij.ff.ſi ſeruitus vendic. loci com
petit. Secundo quæritur, vnde naſcatur? dic vt dixi in alijs
realibus, quia non naſcitur,ſed competit,& habet duo prin-
cipia materialia ex parte actoris,videlicet dominium,ſeu ius
in re,& libertatem,ex parte rei vſum acceptarũ, & hæc ſunt
facilia videre. Tertio quæritur, cui competit? Dicas quod
domino, vel quaſi ſicut ſupra dixi in confeſſoria.ff.ſi ſeruitus
vendicetur.l.2. Quarto quæritur, contra quem datur,& hic
fuit diſſenſio inter doct. Placentinus dicebat,quod datur cõ-
tra dominum,cui aliquando fuit debita ſeruitus,& non con-
tra alium. glo.tenet contrarium, dic vt in d.l.2.ff. ſi ſeruitus
vendicetur.l.& ſi forte.§.hęc autem actio.Sed de hoc magis
dubitandũ? nunquid datur contra quemlibet impedientem,
etiam ſi non contendat ſibi deberi ſeruitutem? Petrus dicit
quod doct. cõſueuerunt determinare quod ſic,quia iſta actio
conformis eſt confeſſoriæ. conſtat autem, quod confeſſoria
competit contra quemlibet,vt l.ſi quis diuturno.& ſupra ſa-
tis tactum eſt, ergo & iſta. Sed & ipſe diſtinxit, quia aut ta-
le impedimentum apponitur, quod cadit in genere ſeruitu-
tis. V. g. volo piſcari per ſtagnum meum, tu dicis quod non
poſſum,niſi tibi dem decem,vel aliquid, & tunc nõ dubium,
quia ſeruitutem ex qualitate facti,vult vendicare,& datur ne
gatoria. Sed ſi me impedis tali impedimento, quod ex quali-
tate facti non cadit in materia ſeruitutis,quia forte dicis rem
ad te pertinere, tunc agitur iniuriarum, non negatoria, vel
agitur vti poſsidetis ff.de iniurijs.l.iniuriarum.§.pen. & fin.
Sed quomodo hoc ſcietur? quia forte hoc dicebat, & hoc
contingit quaſi communiter,nam impedientes dicunt, qua-
re faciunt hoc. ſin autem recurretur ad interrogatoria.ff. de
interrog.actio.l.5.ſecundum eum. Sed forte non teneatur re
ſpondere talibus interrogatorijs, per quæ cogeretur, quo-
dammodo dicere titulum ſuum, vt l. cogi.C. de pet. hæred.
Vnde poteſt dici, dari contra illum qui non vtitur iure ſerui
tutis.ff.ſi ſeruitus vendicetur.l.fiſtulas. & l.ſi quando. de ar-
boribus cedendis.l fin.gloſſ. tamen videtur tenuiſſe opinio-
nem. Petr. ff.de aqua pluuia arcen.l.apud Trebatium.§ idem
Trebatius,ſi ſeruitus vendicetur.l.ſi cum meus.& facit,quod
not.eod. titu.l.2. Quinto quæritur quare ſic vocetur? dic vt
35 in gloſ. Sexto, & ſeptimo quæritur ad quid † competat, &
quid in ea veniat? Doct. conſueuerunt dicere,quod compe-
tit ad hoc, quòd res agentis libera pronuntietur, & ad fru-
ctus & intereſſe. Petr. hæc omnia improbat, & dicit, quod
competit ad hoc, vt declaretur non eſſe ius aduerſario vten-
di tali ſeruitute, vel tale impedimentum facere, cætera ve-
niunt officio iudicis. vt ſupra circa confeſſoriam dictum eſt,
& hoc probat ſic. nam ſi ageretur, vt res pronuntiaretur li-
bera, non poſſet agere ille. qui debet alij, talem ſeruitutem,
& tamen conſtat,quod talis poteſt agere. ff. ſi ſeruitus vendi-
cetur.l.loci corpus.§.competit.ergo concludi non poteſt: vt
res pronuntietur libera, quia falſum concluderetur, verum
dicit niſi adderetur,quo ad aduerſarium. Spec. vero non facit
tantam ſolennitatem, imo concludit directe, quod aduerſa-
rius prohibeatur: vt in Spec. de cauſa poſſeſsio. §. nunc di-
cendum. prope fin.§.Sed opin.Petri. probabilior eſt de iure,
ſed tamen pro Spec. Videtur expreſſum.C.in quib.cauſ. col.
36 l.1.lib.11. † Item quæritur quis probabit in negatoria? glo.
poſt Io.dicit, quod actor probabit ſe dominum rei. & quam
uis dicat liberam rem, non habet neceſſe hoc probare, quia
præſumitur libera, & eiuſmodi præſumptio releuat eũ a pro
batione. Hanc opin.ſequitur Pet. dicit enim quod actor ha-
bet probare dominium rei, & quod aduerſarius eum impe-
dit: libertatem autem probare non habet: quia præſumitur.
de hoc not.ff.ſi ſeruitus vendicetur.l.ſicuti.§. ſed ſi queratur
ff.ſi vſusfruct.peta.l. vtiſrui. in princ. de oper. no.l. ſi priuſ-
quam. Sed iſta ſententia non videtur vera, quia ſicut res pręſumitur libera, ita & perſona hominis. ſed conſtat quòd vbi
quis habet poſſeſsionem ſerui ſeu ſeruitutis, incumbit onus
probandi libertatem illi,qui eam allegat, vt l.igitur.§.poteſt
ff.de li.cauſ.ergo & in hoc caſu videtur,quod debeat incum-
bere probatio illi,qui libertatem allegat, ſaltem in caſu præ-
miſſo: quo aduerſarius poſsidet ſeruitutem. & iſtud fere di-
37 xit gloſſ.in d.l.vtiſrui. ſed poſtea retroceſsit. † Præterea in
caſu, quo agitur cõtra illum, qui ſemel ſeruitutis ius habuit,
Azo dicit, quod incumbat onus probandi libertatem. alle-
ganti, vel vbi debetur ſeruitus de iure communi conſuetu-
dinario,vel alio. Verbi gratia, de iure communi conſuetudi-
nario debent ſubiecti ſubſidium domino, pro filia maritan-
da, tu allegas libertatem, oportet quod eam probes vel per
priuilegium, vel per conuentionem,vel præſcriptionem. In
primo caſu da exemplum. Agis contra negatoria, ego dico,
quod recte vtor, quia ſeruitus eſt mihi quæſita, tu dicis eam
extinctam præſcriptione, vel conuentione, & libertatem ti-
bi quæſitam, nemo dubitat, quin habeas probare. item he-
bes eam probare in caſu dictæ. l. ſi priuſquam. quando fuit
contumax. Dic ergo quod actor probat libertatem in caſu

quo adoerſarius recte poſsidet ſeruitutem, vel in caſu quo ius
commune ei aſsiſtit, & in caſu quo ſemel ſeruitus competit,
& allegatur extincta ex aliqua cauſa vel in caſu contumaciæ,
alias ſatis poteſt ſuſtineri opin. Ioan. & gl. ſaluo quod proba-
biliter poſſet dici, quod agens negatoria ſit releuatus a proba
tione dominij, probata poſſeſsione rei, vt dixi ſupra in mate
ria confeſſoriæ. Item videtur, quod ſufficeret probare quaſi
dominium, vel vtile, ſi ſic eſſet propoſitum, & articulatum,
vt ibi dixi in confeſſoria, vide ibi, & facit bene ad hoc d.l.1.
38 C. in quib. cauſ. col. cen. † Ex his apparet concluſio libelli,
concluditur enim declarari ius non eſſe ita vtendi. Cętera ve
ro ſicut quod opus impediens tollatur, ſi factum fuerit, vel
cautio damni & intereſſe refundantur, ad quæ diuerſimode
eſt concludendum, ſicut dixi in materia confeſſoriæ, quæ ve-
39 niunt officio iudicis. † Item quæritur quanto tempore tol-
latur negatoria? Super hoc ſcio quòd gl. tenet, quòd 30. an-
ni. Et ad oppoſitionem, quæ poſſet fieri. quod ita ſe quære-
tur, ꝙ ſeruitus, quæ habet cauſam diſcontinuam, acquirere-
tur 30. ann. cum tempus debeat eſſe vniſorme acquirendi, &
perdendi, & tamen hoc eſt falſum. Reſpondent. quod ex qua
libet itione datur vna negatoria, & ideo, ſi negatoria. quæ cō
petit pro prima itione, ſit ſublata, non ſequitur, quod etiā il-
la quæ competit pro vltimis, & de hoc C. de ſeru. l. 2. & hanc
ſequuntur hic Iac. & Pet. dicendo, quòd ſicut plures vendi-
cationes cōpetunt, ſi hodie tu poſsides, & deſinis, & poſt ite-
rum poſsidere reincipis, ita in negatoria ex qualibet itione,
vel quolibet explero ſeruitutis competit vna, ſed ſecundum
hoc nunquid præſcriberetur negatoriæ, ſaltē illi quæ ex vlti-
ma itione competit? dicit Pet. quod imo præſcribitur, nam
negatoria habet principiū materiale libertatem. Ex quo er-
go illud principiū deficit, quia forte præſcripta eſt ſeruitus,
amodo competere non poteſt, imo illa, quæ nata erat, forte
per duos dies ante completam præſcriptionem, eſt extincta,
non enim tempore dati libelli poteſt dicere liberam rem, &
illud principium materiale deficit, & ideo agere non poteſt,
ſicut nec rei vendicatio, ſi deſijt eſſe dominus, aote datum li
bellum, vt dixi ſupra proxi. §. Sed ounquid ſaltem competit
pro fructibus & intereſſe? Reſpondeo, qui teneret, quod hęc
venirent iure actionis, certum eſt quòd ſic. ſed per officium
iudicis non. ff. de rei vendi. l. ſolum. §. 1: de eo quod certo lo-
co. l. 4. Hæc poſſunt ſufficere circa hanc materiam, nolo ta-
men omittere vnum punctum, in quo leges videntur variæ,
ago negatoria contra te: conſtituo te in contumacia, quia nō
vis comparere. quædam leges dicunt quòd punieris, & quod
efficieris de poſſeſſore petitor, vt l. ſi priuſquam. de oper.
noui nuot. alia lex dicit quod præfigetur tibi tempus ad agen
40 dum, & poſt non audieris, vt l. a quo, † ff. de dam. infec. Alia
dicit quod fiet miſsio in poſſeſsionem bonorū ff. ſi ſerui. ven
dic. l. is cuius. Super hoc dicas, quod aut non poteſt fieri miſ-
ſio in quaſi poſſeſsionem iuris ſine demolitione operis, &
tunc obtinet .l. a quo. aut poteſt fieri, & tunc ſi aduerſarius
eſt præſens, & non vult procedere, compellitur cauere, vt l.
ſi priuſqnam. alias ſi abſens ſit, fit miſsio, vt l. is cuius. & hoc
vbi reus eſt contumax. ſed ſi ſit actor dic vt d. l. ſi priuſquam,
vel poteſt procedi ſecundum auth. qui ſemel. C. quomodo &
qnando iud.

a Adnotatio. Aeque. Iſtum. §. continuant Ang. & do. Iacu. eodem modo, diuide tamen ſecundum Ang. & ſic ſumma. Pro ſeruitute conſtituenda, vel non conſtituenda, proditæ ſunt actiones in rem tam pro ſeruitutibus ruſticis, quā vrbanis, realibus: vel perſonalibus, & in his etiam agit qui poſſidet. ſecus in rebus corporalibus regulariter.

b Debes ſcire. Vide Angel. hic in 2. colum. ante me. in ver. Et præmitte ad intelligentiam. & do. Iaſ. May. hic in 1. colum. poſt princ. in verſ. ad euidentiam huius. §.

c Quid. Hanc quæſtionem recitat do. Iaſ. May. hic in 2. colum. in ver. dubitabat hic Ioan. Fabri.

d . In glo. Vide hic Ang. in 3. col. poſt me. ver. in ea. glo. in fin. vide do. Iaſ. hic in 8. colum. in princ.

e Confeſſoriæ. Vide Angel. in 3. colum. ante fi. in ver. in glo. magna, & do. Iaſ. in 8. col. ante fi. verſi. glo. magna diuiditur.

f Dicere. Idem tenet hic Angel. vide hic do. Iaſ. in 9. colum. ante med. in ver. in ea glo. ibi negatoria. Item Angel. ponit hic formam libelli, in vtraq; actione in 3. colum. a prin vſque ad fin. co. vide Pet. Ia. in ti. de confeſſoria in rem actione. & in ti. de negatoria, in rem actione. & d. Petr. Ferra. in forma libelli in actione confeſſoria. & in forma libelli. in actione negatoria. Idem per do. Iaſ in 12. colum. & 13.

g Male dicit. Idem tenent hic Ang. & d. Iaſ. Item idem Iaſ. hic ſuper glo. in verſi. neget. tractat egregie duas quæſt. Prima eſt, vtrum poſſidens poſſit agere, in 11. col poſt me. verſi. ad fi. glo. Secunda quæſtio eſt, vtrum poſſidens ſi agat rei ven dicatur poſſeſsioni ſuæ renunciaſſe in 12. col. poſt prin. ver. Circa ſecundum principale.

h Præſcriptionem. De hoc vide Ang hic in 7. col prope. finem verſic. quæro quanto tempore. vide per doct. in l. 2. C. de ſer. & aqu. item poſt omnes. vide do. Fely. in c. de quatta. nu 40. 41. extra de præſcrip.

i Poſſidere. Vide hic Angelum, in 7. columna, prope finem. verſic. quæro quando dicatur.

k Modus probandi bonam fidem. De hoc vide Iaſo. in ſeq. §. in 21. colum. in me. ver. item vltra prædicta.

5 *Prætoriæ actiones. 2.*
3 *Dominij genera.*
4 *Publiciana cui, & in quem data. 5. 8. 12. 13. 14.*
6 *Publiciana rei uendicationi contraria.*
7 *Publicianæ actionis forma.*
9 *Publiciana neceſſaria. 10. 11.*
15 *Publicianæ ius.*
16 *Publiciana an abſſet rei uendicatio.*
17 *Publiciana agens qui concludat & probat 18.*
19 *Publiciana non creditori non dari.*

a SED Iſte quidem. Quidam a faciunt hic. §. quidam verſi-
culum, Alij qui ſequuntur. glo. & vltramontani, faciunt hic
§. & Iaco. & citramontani faciunt in verbo aliæ. credo, quod
vltramontani melius faciunt, nam hic imperator ſubiotrat
aliam diuiſionem, vt not. hic in glo. quam proſequitur vſque
ad §. appellamus. Caſus vix ponitur per modum caſum, po-
tes tamen ſic dicere. Domine imperator, ego audiui vnam di
uiſionem actionum, quia quædam in rem, quædam in perſo-
nam, & locutus fuiſti de tribus actionibus in rem de quibus
audiui. Quæro quæ ſunt hæ actiones, an ſunt ciuiles, vel prę
toriæ? reſpondet, quod quædā reperiuntur ciuiles, ſicut ſunt
x iſtæ tres prædictæ. † Quædam prætorię, de quibus exempla
ſubijcit. V.g. tu emis rem bona fide, & titulo, ab eo, quem cre
debas dominum, ſi cadas a poſſeſsione, vendicare oon potes
de iure ciuili, ſed ius prætorium dat tibi actionem, &c. Pro- 2
ſeqnere ponendo caſum, iuxta exempla, & verba tex. In glo.
b latenter. circa medium b ibi cum dicit in perſona actoris. Pe.
de Bellapert. docte dicit rei vendicationem prætoriam, boc
caſu, quando datur contra eum, qui dolo deſijt poſsidere, per
dictam. l. electio. & per l. 2. §. fina. ff. de alie. iud. mut. Item ius
prætorium dat nouam formam huic rei vend. faciendo eam
competere contra illum, qui non poſsidet, contra formam ei
datam de iure ciuili, & ideo ius prętorium debet dici ff. de iu.
& iur. l. ius ciuile. ſed ſecundū hoc videtur, quod debeat ex-
tingui anno, quia prætoria, & deſcendit ex delicto, ex eo,
quia dolo deſijt poſsidere. Sed idem. Pet. dicit quod imo eſt
perpetua, quamnis ex delicto deſcendat. ff. de noxa. actio. l.
penul. §. hæ actiones. & ff. ſi mulier ventris nomine. in l. 1. §.
hæc actio. quia ſubrogata eſt in locum ciuilis, & perpetuæ,
nec proprie ex delicto, ſed ex dominio cauſatur ſecundum
eum. In hoc aduerte, nam gloſſ. videotur ſuper hoc variæ.
Vnde. ff. de acti. & obli. l. in honorarijs, videtur tenere hanc
opinionem Petr. ſed ff. de bonorum poſſeſsio. hęred. pet. l. 2.
tenent quod hic. Dyo. tenet quòd ſit ciuilis. Sed per exce-
ptionem dicitur prætoria. & ſic intelligit dictam. l. Io gloſ.
ſcilicet expreſſam. in fin. iſta gloſ. videtur concludere, quod
actiones deſcendentes ex contractu, vel quaſi, ex delicto, vel
quaſi, & ex varijs figuris cauſarum, ſunt ciuiles omnes, & ta-
a men conſtat multas eſſe prætorias: † vt actiones de conſtitu-
ta, negotiorum geſtorum, furti manifeſti, vi bonorum ra-
ptorum, & infinitas, de quibus in arbore Ioao. Expone er-
go, & ſi quæ ſunt aliæ ciuiles. id eſt a ſimili iure, ſcilicet iure
ciuili inductæ, cuius ſunt multæ partes: vt ſupra gloſ. prox.
not. in fio. Et eſt veriſimile quod hoc voluit dicere glo. qnia
alias intolerabilem implicaret errorem, quod non eſt veri-
ſimile. In gloſſ. id eſt tam in rem. ibi, cum allegat. §. quæ-
dam. Contra, quia peritio hæreditatis, quæ datur bonorum
poſſeſſori, eſt prætoria, vt l. 1. de bono. poſſeſſ. hæred. peti. &
tamen eſt mixta. ff. de petit. hæredit. l. ſed & ſi lege. §. con-
ſuluit. & C. de petit. hæredi. l. hæreditatis petitionem. Dicit
Dyo. & docto. quod petitio hæreditatis eſt ad veritatem ci-
uilis, etiam qnæ datur bono. poſſeſ. quia per ſenatuſconſulta
inducta eſt, vt l. item veniunt. §. cum prædixerimus. ff. de
peti.

petit. hæred. Sed quia per prætorem extenditur, dicitur prætoria, licet veridice non ſit, vt dixi, ſ. Vel dic, quod petitio hęreditatis, quæ etiam competit hæredi de iure ciuili, non eſt mixta, imo eſt in rem. vt ff. de pet. hæreditatis. l. ſed & ſi lege §. petitio, & dixi s. in prin. tit. Itē opponitur, quia omnia interdicta ſunt prętoria, & ſunt in rem ſcripta, ff. de interdic. l. 1. §. 1. & ſic quodammodo prætoria videntur mixta. Sol. nō ſunt mixta, imo ad rei veritatem perſonalia, vt ea. l. §. pe. In gl. hoc videtur falſum. in fi. Vel dic, quod competit ad dominium, id eſt ad declarationem dominij ſecundum docto.

6 In glo. c ſed nunquid publiciana. in fi. hæc opinio eſt vera per argumentum gl. Item quia publiciana competit illi, qui emit bona fide ante impletam præſcriptionem, vt hoc §. & niſi completa præſcriptione adderetur vtilis rei vendicatio, complementũ pręſcriptionis nihil augeret, quo ad hoc. quod non eſt dicendum. vnde ſecundum Dyn. eſt reperire triplex
3 † dominiũ, videlicet directum, & illud cauſat actionem directam in rem. item vtile dominium: & illud vtilem, item quaſi dominium, & illud publicianam. Vnde caue, quia glo. quandoque vocant vtile domnium, quaſi dominium: vt ff. de damno inſect. l. cum poſtulaſſem. §. 1. de acquir. rerũ. domi. l. traditio. ff. eodem. l. ſi ſeruus. & Azo. in ſumma huius ti. de actio. inſtit. verſi. vnde ad pleniorem. nu. 19. ſed error eſt, & corrige. ſunt enim diuerſa vtile dominium, & quaſi dñium, ſm Dyn. Ia. vero de Ra. dicit, quod publiciana competit vero & vtili domino: vt j. videbis. In gloſſ. ſcilicet publiciana in fin. hæc gloſ. eſt notabilis ſecundum Dynum pro quo facit ff. de adulter. l. quod ex his. Sed videtur, quod actio in factum, & publiciana ſint idem. ff. de iureiura. l. ſed ſi poſſeſſori. in prin. vide quod ibi not. iuxta magnam gloſſ. nihil apoſtillo, quia in proſecutione materiæ declarabitur. Veniamus ergo ad materiam, iuxta quam primo quæritur, quid ſit publiciana. Secundo cui competat. Tertio contra quem. Quarto quæ requiruntur ad hoc, quod competat. Quinto ad quid competit, & quid in ea veniet. Sexto de forma libelli. Redeamus ad primum, quid eſt actio publiciana? Et dic ſecundum Pet de
4 Bellapert. quod † eſt quædam actio in rem, competens alicui ratione iuris ſui, ſibi bona fide quæſiti, in re, vel ad rem commercio hominum non exemptam, propter vitium non prohibitam vſucapi ex cauſa habili ad tranſlationem dominij, traditione ſecuta, vel quaſi, contra eum, qui habet facultatē rei reſtituendæ ad declarationem iuris ſui. Actio in rem hoc ſatis apparet hic. imperator enim ponit eam, exemplum, primum de prætorijs realibus. Ratione iuris, id eſt quaſi dominij, vt hic, cũ dicit, quaſi rem ſuſceperit. bona fide quæſiti. ff. eodem. l. cũ qui. §. prætor. Vel ad rem. Petr. dicit, quod ideo dicit ad rem: quia qui habet ſeruitutē, habet ius in re, ſed qui poteſt vēdicare ratione dñij, vel pbliciana agere ratione quaſi dominij, habet ius ad rem. Salua pace ſua, ego credo ꝙ ille, qui habet dominium, habet ius in re, ſed de eo, qui nō habet, dominium, ſed quaſi dominium, poſſet ſuſtineri, quod habet ius ad rem. vide in ſimili extra de conceſ. præben. cap. fi. lib. 6. & cap. ne captandæ. Propter vitium. vide ff. de publi. l. cum ſponſus. §. in vectigalibus. Commercio hominum. vide ff. eo. l. cum ſponſus. §. antep. Ex cauſa habili. ff. eod. l. 1. §. fin. cum l. ſequenti & l. quæcunque. Traditione. ff. eod. l. ſiue. in princip. & §. 1. Reſtituendæ. vt in rei vendicatione. cui eſt ſimilis. ff. eod. l. eum qui. §. in publiciana. Ad declarationem. de
5 hoc magis videbis in formatione libelli. † Secundo quæritur cui competit? Ad hoc dicas, quod non domino, qui bona fide acquiſiuit ab illo, quem credebat dominum, & iuſto titulo, tali qui parat cauſam vſucapiendi. vnde quinque ſunt neceſſaria ad hoc, quod competat, vt hic not. in gloſ. Supponitur ergo per docto. & gloſſ. ꝙ non competit domino vero Ia. de Rau. & Pet. de Bellapert. dicunt contra. quod imo etiam domino vero competit, & concurrit cum rei ven. & hoc probant per ſimile, nam prætor, qui eam introduxit, largus eſt, & nedum prouidere voluit in caſu neceſſario, ſicut vides in bonorum poſſeſ. quam dat ab inteſtato emancipatus, quam extendit ad ſuos, qui non indigebant, quia ſuccedebant de iure ciuili. vt ſuprà de bonorum poſſeſſ. circa princi. Vnde ad leges, quæ dicunt dari non domino reſpondent, quod verum eſt proprie in caſu ſuæ intentionis. non tamen ex hoc negatur, nec concluditur, quin detur domino vero. Hanc opinio. non credo veram. Primo, quia nullo iure fulcitur, imo videtur contra intentionem textuum. Secundo, quia, duæ actiones quæ ſunt contrariæ in originali materia, non concurrunt quamuis competant ad eundem effectum, vt eſt videre in querela inofficiſi teſtamenti, & in qoerela ſalſi, quamuis enim vtraque competat ad adnullationem teſtamenti, tamē contrariæ ſunt origine. nam vna ſupponit teſtamentum tenere, alia ſupponit nullum, non concurrunt, nec vna habet locum in caſu, quo alia. C. de inoffic. teſta. l. contra maiores.
6 † Sic ergo in propoſito, nam rei vendicatio, & publiciana ſunt contrariæ origine, vna ſupponit dominium, alia non: ideo non videtur poſſe dici, quòd concurrant, nec vna competit in caſu, quo alia. Quomodo ergo prouidebitur, illi, qui dubitat an eſſet dominus, an non, ille a quo acquiſiuit? quia ſi iuret, oportet quod anceps iuramentum recipiat, & ſic conſtituatur in periculo periurij. Vnde quamuis gloſ. dicat hic, & conſulat, quòd in dubio proponat publicianam, non tamen prouidet ſuper conſcientia iuramenti, nam ſi neſciat, an ſit dominus, vel non, quomodo iurabit, hoc vel illud? Poſſet dici, quod iuramentum eſt de credulitate, & generale, videlicet quòd exiſtimat ſe iuſtam cauſam habere. vt l. 2. C. de iuramento calum. nec aliud habet ſpecificare, & tale bene poteſt præſtare. Si tamen faciat poſitiones, tunc oporteret iu
7 rare ſpecifice, & eſt maior difficultas. Vnde credo, quod † non habet ponere in libello, vel in articulis hæc verba, emi, vel quæſiui a tali, quem dominum eſſe credebam, qui tamen non erat dominus, nec me non dominum eſſe credo, & hoc poteſt ſic probari. Certum eſt, quod agenti ſufficit tale factum ponere, ex quo ſua concluſio poſſit ſequi. Conſtat autem, quod ponendo, quod emi a tali, quem dominum credebam, & tali titulo, qui mihi rem tradidit, ego pono factum ſufficiens ad materiam publicianę, quia tantum ſufficit ad vſucapionem, ſeu pręſcriptionem parandam, & ſic ad publicianam dādam. Hęc enim correlatiua ſunt: vt l. ſi eo. §. idem Iulianus. ff. eo. tit. Pręterea ſi agens publiciana haberet dicere non dominum illum, a quo cauſam habet, confiteretur malam fidem in pręſenti, quę ſaltem de iure canonico pręſcriptionem impediret, & ſic publiciana ſaltem illo iure non competeret. extra de pręſcript. cap. vigilanti. & c. fina.

Vnde quamuis de iure ciuili ſufficiat habuiſſe bonam fidem ab initio, de iure canonico requiritur ſemper, vt d. ca. fi. Et ſic ſi haberet dicere ſe emiſſe a non domino, ſemper illo iure caderet, cum non eſſet in cauſa vſucapiendi, vel pręſcribendi per confeſſionem ſuam. Vnde ego credo, quod de quinque, quę glo. dicit neceſſaria ad hoc, ꝙ competat publiciana, ſufficiat ponere tria. videlicet titulum, bonam fidem, & traditionem, & alia non ſunt neceſſaria poni, quia eoipſo quod non ponit ſe dominum, apparet ꝙ non intendat rei vēdicationem. & ita reſtat, ꝙ intētio cadat in publiciana, ſi poneret pręſcriptionem agendo, vel defendendo ſufficeret illā ponere, ergo in publiciana ſufficit. Item videtur expreſſum, quod agens publiciana non debeat dicere ſe non credere dominum. ff. eodem. l. ſi egn. §. partus. verſic. interdum. Videtur ergo, quod de iure canonico publiciana non competat, niſi quando continuatur bona fides, & ita hęc materia reſtringitur illo iure. Item videtur, quod de iure ciuili reſtringatur multum, quo ad rem mobilem. quia ſi res mobilis alienetur a male fidei poſſeſſore. rem alienam ſciente, committitur furtum. C. quod eum eod. l. ſi liberam, & ſic res eſt vitioſa & inuſucapibilis. & per conſequens, nec publiciana competit. vt l. ſi ego. §. partus. ff. eod. Item videtur multum reſtringi in re immobili, ſi alienans habuit malam fidem. per authen. malæ fidei. C. de præſcript. long. tem. quę eſt de corpore ve ſpon. larg. §. ruſus. Vnde in paucis caſibus, videtur hęc actio competere, quod multi concedunt. Ia. vero de Rau. dicit, quòd dominus domini ſui dicebat, quod etiam in caſibus prędictis datur publiciana, quamuis pręſcriptio, ſeu vſucapio non procedat, quia illa iura non loquuntur de hac materia, ſed ſolum de pręſcript. & ſic cum expreſſe non corrigant, non ſunt extendenda. C. de appel. l. pręcipimus. & ma-

xime cum ſit diuerſa ratio, quia præſcriptio præiudicat dño,
& eſt contra æquitatem, ſed publiciana eſt ſecundum æquita
tem, nec præiudicat domino, nec contra ipſum datur, vt l.
8 pen. ff. de public. & ſic tranſit.† Sed reſtat reſpondere ad con
trarium, quia publiciana non datur niſi illi, qui vſucapit, vel
præſcribit. vt l. cũ qui. ff. eo. ille non præſcribit: ergo &c. Sol.
publiciana eſt inuenta iure digeſt. quo iure poſſeſſores in
dictis caſibus præſcrtbunt. ergo iure illo datur publiciana.
Vnde vr̃ ſufficere. ꝙ iure digeſt. poſſit præſcribere, cum no-
ua iura, quo ad hoc nihil immutent. Præterea hæc maxima
non eſt vera ſimpliciter, non præſcribit, ergo non datur pu-
bliciana, quia ille qui cecidit a poſſeſsione, non præſcribit,
imo interrũpitur præſcriptio. ff. de vſucap. l. naturaliter. & ta
men ille eſt qui agit publiciana. videlicet quia poſſeſsione ce
cidit, vt hoc §. vnde ſolũ hoc deſideratur, quod habuerit titu
lum, & bonam fidem, & quod res fuerit tradita, & qđ titulus
ſit talis, qui ſit habilis ad parandã vſucapionem, licet qñque
vſucapio non ſequatur, nec præcedat, vt l. cũ ſponſus. §. in ve
ctigalibus. & notatur in d. l. eum qui. Vides ergo cui compe-
9 tit, & quæ ſunt neceſſaria ad hoc, ꝙ cõpetat.† Nunc diſcutia
mus ſingula quinque, quæ gloſſator dicit eſſe neceſſaria, per
ordinẽ. Primo dicit glo. qđ requiritur traditio, vel quaſi. Sed
contra hoc oppone de lege ff. eo. l. cum ſpõſus. §. 1. Item qđ
operatur traditio in contractibus inter viuos, hoc operatur
ſimplex legatũ in vltima voluntate. ff. quemadmod. ſer. amit.
l. ſi partem. §. 1. igitur in legatis non eſt opus traditione. Iac.
de Rau. dicit quod in vltima voluntate competit publiciana
ſine traditione, videlicet illa, quæ competebat teſtatori, & ex
perſona eius, ſed ipſi legatario non competit ex perſona ſua,
niſi demum traditione facta. hoc idẽ notauit gloſſ. ff. eo. l. 1.
in fi. alias l. 2. Ego tñ credo, ꝙ opinio, quę ibi primo notatur,
ſit verior, videlicet ꝙ publiciana acquiratur ex vltima vo-
10 luntate ſine traditione. & hoc ſupple. hic ad glo.† Sed circa
hunc articulum quæritur, nunquid requiritur quod transfe-
ratur poſſeſsio? Et vr̃ ꝙ non, quia hæc actio habet inſtar rei
vend. ff. eo. l. eum qui §. in publiciana. in qua ſufficit traditio,
dato qđ poſſeſsio non transferatur. ff. de fund. do. l. ſi fundũ.
ff. de rei ven. l. ſi ager. Iac. de Ra. dicit cõtra, quod oportet, ꝙ
fiat poſſeſſor, quia alias præſcribere, vel vſucapere nõ poſſet:
& ita nec publiciana cõpeteret, vt d. l. eum qui. facit etiã pro
ipſo, eo. tit. l. traditionem. Ad arg. reſpondet, publiciana ha-
bet inſtar vendicationis, &c. verum eſt, quo ad hoc, vt fru-
ctus veniant, & quo ad aliqua alia, licet non quo ad omnia.
aliqua enim requiruntur in publiciana, quæ non in rei ven-
dicatione, & econtra. Sed huic opi. Iac. videtur obſtare. ff. eo.
l. ſi ſeruitus. vbi vr̃ expreſſum. Item quia hæreditati non ac-
quiritur poſſeſsio ſi quis teſta. li. eſſe iuſ. fue. l. 1. §. Sceuola.
& tamen acquiritur publiciana. ff. eod. l. ſiue. §. pen. & in hac
opin. eſt Pet. Item dicit gl. quod ſecundo requiritur titulus
habilis ad transferendum dominiũ, ſi tradens eſſet dominus.
Sed contra opponitur, quia ſi petam rem tuam, vt meam
& pronuntietur contra te, & tu tradas rem authoritate iudi
cis, non transfers dominio, quia vbi tradis rem tuam, vt meã
non transfers dominium. ff. de condi. cauſa data. l. 3. §. ſubti-
lius. & tamen certum eſt, quod hoc caſu competit. ff. de con-
di. cauſ. data. l. 3. §. fin. & ſic non vr̃ requiri titulus habilis, &
eodem modo poteſt opponi contra illud, quod glo. requirit.
Tertio videlicet ꝙ res tradatur a non dño. Contra imo ſi in
caſu pręmiſſo tradatur a vero domino, nõ transfertur domi
nium, & ita in caſu præmiſſo non refert, vtrum a vero domi
no, vel non domino tradatur. Iac. dicit ꝙ hę opiniones pro-
cedunt ex falſis. nam res iudicata eſt habilis titulus ad tran-
ſferendum dominium. ff. de reb. eorum l. magis puto. melius
in l. 3. §. item quæri poteſt. Et hoc probat per rationem. iſta
ſunt paria, transferre dñium, vbi dominus tradit, uel cauſam
uſucapiendi parare, ubi nõ dñs. ff. de contrahen. emp. l. claui-
bus. ſed cauſa iudicati dat, & parat cauſam uſucapiendi, ubi,
non dñs tradit, ergo transfert dominium. Nec obſt. §. ſubti-
lius, quia illa regula fallit propter authoritatem rei iudicatę.
Item circa id, quod gloſ. dicit requiri quarto, & quinto, op-
po. quia ſi egerim contra te ad rem, & mihi detuleris iuramẽ
tum, & iurauero, datur mihi publiciana. ff. eod. l. eum qui.
§. ſi mihi petenti. Si ergo nunc habeam iurare, quia crede-
rem eum dñm, qui tradidit mihi quod eſt neceſſe, ex quo ita
oportet poni in facto ſecundũ glo. ſequeretur quòd ſim per-
iurus vel nũc, qñ iuro de calũnia, dato libello in publiciana,
uel tunc, quando iuraui rem meam eſſe. unde ſi iurem, quod
non ſim dñs, quomodo me ſaluabo de primo iuramento, quo
iuraui me dñm eſſe? Ad hoc dicas ꝙ iſtud quintũ non debet
poni in libello, ut dixi ſ. in princ. materiæ. & in hoc ur̃ decli
11 nare Iac. & Pet. poſt eum. Item dicit † Iac. quòd requiritur
ſextum, quod inceperit uſucapere: & ad hoc adducit hunc §.
iſtud pendet ab eo, quod dixi ſ. an requiratur, ꝙ res fuerit
tradita, & poſſeſsio adepta fuerit, certum eſt, ꝙ nec uſucapio
incepta Nunc expedito articulo, cui hęc actio competit. ui-
12 deamus contra quem detur. Et certum eſt, † quod contra poſ
ſeſſorem, uel detentorem rei, ſi non ſit dominus, quia exce-
ptio dominij repelleret agentem. ff. eo. l. pen. niſi in caſibus.
qui hic notantur in fi. gl. quã hic inſinua. Item exceptio non
dñij, quandoque repellit, uide plene ff. eo. l. ſiue. §. ſi duobus.
ubi de hoc not. plene. In hoc tamẽ aduerte, quia illud, quod
cõiter dicitur, quod publiciana non competit contra illum,
qui habet cauſam ab alio. hoc eſt uerum, ſi ille, qui rem deti-
net, eſt in tali ſtatu, quod poſſit pręſcribere, uel uſucapere,
alias ſic. V. g. emi librum bona fide. liber mihi ſurripitur, fur
uendidit tibi, ago contra te publiciana, nunquid poſſum?
Iac. dicit determinatum fuiſſe Aurelię, ꝙ nõ, quia melior eſt
conditio poſsidentis, vbi a diuerſis dominis cauſam habuit.
Ipſe tamen determinat contra, quia illa regula obtinet vbi
pręſcriberet vel vſucaperet quod non poteſt in caſu quęſtio
nis prędicta, quia res eſt furtiua, & ideo non excludit alium,
qui potius ius habet, & cui competit publiciana, cum nõ ſint
in pari cauſa. Et hoc ſatis probatur, quia vbi duo habent cau
ſam ab vno, & vni fuit res tradita, alij non, ille cui fuit tradi-
ta, eſt potior, quia eſt in cauſa vſucapiendi. alius non. Vnde
ſi vnus habet titulum habilem ad acquirendum dominium,
alius non, quia vnus forte emit, alius conduxit, vel nomine
commodati, vel depoſiti recepit, potior eſt ille, qui habet ti-
13 tulum habilem ſecundum Pe. Item † dic, ꝙ in caſu, in quo pu
bliciana dat̃ titulo de ſe nõ habili ad transferendũ dominiũ,
habilitato tamen per accidens, & propter authoritatem rei
iudicatę, vel iuſiurandi, quod tunc non datur contra quemli
bet poſſeſſorem, vel detentorem, ſed contra illum tantum,
contra quem iuratum eſt. ff. eo. l. eum qui. §. ſi mihi petenti,
quia publiciana illo caſu non competit de vera & regulata
natura ſua. & non mirum, ſi reſtringitur. vide plenius. ĩ. eo.
§. item ſi quis. Et ex his apparet, ꝙ quamuis non poſſint eſſe
plures domini inſolidum vnius rei: poſſunt tamen eſſe plu-
res quaſi domini. nam pluribus datur publiciana, quãdo plu
res eandem rem emerunt bona fide, vt patet in d §. Et eſt ra
tio, quia vnius rei vnicum eſt dominium, quod apud vnum
tantum eſſe poteſt. Sed plures poſſunt rem habere bona fi-
de, & tit. abſque inconuenienti. ff. de acquir. poſ. l. 3. §. ex plu-
14 rimis.† Sed nunquid pupliciana datur contra illum, qui do-
lo deſijt poſſidere? Dicas idem, & per omnia, ſicut in rei ven
dicatione dixi ſuprà §. proxim. quia omnia quæ ſeruantur in
vna, debent ſeruari in alia. ff. eo. l. eum qui §. in publiciana. ni
ſi reperiretur contrarium expreſſum. Et poteſt dici, ꝙ hoc
caſu publiciana ſit vtilis. ſicut dixi de rei ven. ſuprà §. 1. Sed
an publiciana, quæ competit ſuperficiario, vel vectigali, eſt
vtilis, vel directa? Videtur ꝙ vtilis, ad inſtar rei vendic. ff. ſi
ager vectig. l. 1. in fin. & ita reperiretur quaſi dominium di-
rectum, & quaſi vtile ad inſtar dominij. Sed hoc videtur ſa-
tis nouũ, nec vr̃ de mente legum, vnde videtur ideo, ꝙ ſem-
per ſit directa. vnde rei vend. ideo dicitur vtilis, quia compe
tit vero, domino, & extenditur ad dñm non verum, contra
ſubſtantialia principia ſua, per quę non competit niſi domi-
no vero, ſed in hac non ſic, quia hęc non requirit dñm. ſed
quaſi dñium, non diſtinguendo quid. vnde prætor, qui eam
introduxit, erat largus, & introduxit eam ſimpliciter, & libe
raliter, & vnam pro omni quaſi dñio. ff. eo. l. cũ ſponſus. §. in
uectigalibus. Hęc procedunt vbi publiciana cõpetit ad cor
poralia, ſed vbi ad incorporalia, iuxta l. ſi ego. §. 1. ff. eo. tunc
datur contra impedientem, licet non poſsideat, vt dixi in
confeſſo-

conſeſſoria ſupra proxi. §. Quidam in dubium reuocant, an
requiratur ꝙ pretium ſit ſolutum. Et dicit Iac. ꝙ Rainerius
tenet ꝙ ſic. quia ad hoc quòd cõpetat publiciana, requiritur
bonafides. certum eſt autem, quòd ille qui recipit, non habet
bonam fidem, nec titulũ, niſi ſoluerit pretium, vel fides fuerit
habita de pretio. ff. de contrah. empt. l. quod vendidi. Præte-
rea dominium non transferretur aliter, niſi dominus vendi-
tor eſſet: ergo nec cauſa vſucapiendi, vbi non eſt dominus,
cum ad paria iudicentur. eod. tit. l. clauibus. Iac. dicit contra.
ſequendo text. & gl. ff. eo. l. de pretio. & idem ſequitur Petr.
Ad arg. Rofred. reſpondet, quod ille, qui emit, debet habere
bonam fidem. id eſt, ſe credere, venditorem habere ius ven-
dendi, & non eſſe rem alienam. ff. de verb. ſigni. l. bonæ fidei,
non autem hoc caſu debet credere ſe factum dñm. ſed adhuc
hoc bene indagatum non eſt, & videtur neceſſario, ꝙ ad hoc
quod competat publi. pro re mobili, oporteat pretiũ eſſe ſo-
lutum, vel fidem habitã de pretio. quia emptor qui alio mo-
do recipit, committit furtum. ff. de furt. l. eum qui. 2. reſpon.
& eſt prædo. ff. de acq. poſſ. l. ſi ex ſtipulatione. & ita non po
teſt vſucapere, ſicut nec publiciana agere, quia actor non ha-
bet in publiciana ponere, nec probare ꝙ pretium ſit ſolutũ,
vel fides habita de pretio. & ſic intelligitur lex de pretio. Si
tamen reus dicat actorem eſſe malæ fidei poſſeſſorem, quia
propria authoritate rem accepit, & contra voluntatem ven-
ditoris, & pretio non ſoluto, oportet, quod actor replicet &
oſtendat, quod habuerit de voluntate venditoris, vel ſaltem
ipſo ſciente, & non contradicente, quo caſu non eſt fur, nec
prædo. C. de acquir. poſſ. l. animus. vel ſe ſoluiſſe pretium, &
ſic debet intelligi d. l. de pretio. Item cum actor habeat pro-
bare traditionẽ: ipſa probata, videtur habita fides de pretio:
vt dixi ſupra de rerum d. §. venditæ. Sequitur videre de quin
15 to, † quid venit in hanc actionẽ, Hoc non reperitur bene ex-
d preſſum. dici tamen poteſt,[d] quòd omnia veniunt, quæ in rei
vendicatione, ſicut reſtitutio rei, fructus, & damna, & in ſum
ma dic vt in rei vendicatione dixi. ſupra eod. tit. §. 1. quia in-
ſtar eius ſequitur. ff. eo. l. eum qui. §. in publiciana. Videamus
de vltimo, videlicet de forma libelli, & gl. ponit diuerſos mo
dos formãdi. Primos duos reprobat, quia agens mentiretur,
& credo, quod bene dicit, & hoc etiam ſequuntur doct. Item
glo. reprobat tertium modum alternatiuum, & idem ſequun
tur doct. Videtur tamen expeditũ quod hodie debeat admit-
ti de iure canonico extra de ſenten. & re iudi. c. abbate. & ibi
tenet Archid. & notabat de hoc extra de in inte. reſt. c. conſti
tutus. & Spe. qui non figit pedem, de actio. ſeu petitio. §. ſe-
quitur. verſ. item no. de cauſ. poſ. & propri. §. nunc dicendum.
e Quicquid tamen dicant, patulo patet, quia talis libellus,[e] de
iure non procedit, niſi in caſu, in quo eſſet incertitudo proba
bilis. per §. quia autem. ff. quorum leg. l. 2. & factum aduerſa
rij. Sed Inno. intelligit illum. §. generaliter. quomodocunq;
ſit incertitudo probabilis: vt no. in d. c. conſtitutus. Ex illo in
tellectu poſuit illa verba in d. c. abbate, cuius fuit anthor, &
credo quòd ſit bonus intellectus. ff. ſi pars hæred. peta. l. 1. §.
fin. de rei ven. l. quæ de tota. §. fin. Vnde ſecundum intellectũ
illũ poteſt dici, quòd vbi agens publiciana, habet cauſam du-
bitãdi, an author ſuus eſſet dominus, quia forte emit ab igno
to, vel viatore, tunc admittatur libellus, ſed vbi autor eſt cer-
tus, & notus, & poteſt certificare de dominio, non videtur ha
bere colorẽ, quod talis alternatiuus libellus admittatur. Sed
quæritur in rei vendicatione, ſufficit me dicere dominũ, nec
habeo ponere cauſam mediatam, nunquid idem in publicia
na? Videtur quòd ſic, per d. c. abbate. vbi videtur expreſſum.
& hoc videtur ſentire glo. hic in libello, quem approbat, vbi
ponit ſolum cauſam, quaſi dominij, ſed hoc non videtur ve-
rum, quia quæ ſunt neceſſario probabilia, ſunt ponibilia ceu
poſsibilia, ſed neceſſario oportet probare titulum, ergo ne-
ceſſariò oportet poni. Primum probatur, quia teſtes non de
bent deponere: niſi ſuper contentis in libello, nec interro-
gari, vt notatur in l. ſi quis libertatem. §. 1. ff. de petitio. hær.
f Quod autem probari debeat titulus,[f] patet per totam hanc
materiam, & ff. eod. l. quæcunque. §. quia pupillo. Spe. in ſuo
libello ponit ſolum quaſi dominium, nec quicquam ponit de
cauſa mediata, vt d. §. nunc dicendum. Quicquid ſit, ſi nõ de-
beat poni in libello, oportet, quòd ponatur in articulis, ſuper
quibus teſtes examinabuntur. Cõſueuerunt quæri circa hanc
26 materiam, vtrum ſententia lata in rei † vendicatione, obſtet
exceptio rei iudicatæ in publiciana, vel econtra. De hoc non
eſt quæſtio ſecundum Dyn. quia expreſſum eſt. ff. de euic.
l. minor. §. ſi ſeruos. quod verum eſt, vbi eſt actum altera. Sed
quid ſi actum ſit vtraque, quia actor facit libellum alternati-
uum, dicendo quod res pertinet ad ipſum iure dominij, vel
quaſi? Tunc credo contra, etiam ſi alterũ tantum ſit in pro-
ceſſu proſecutus. totum enim ius ſuum in iudicio deduxit. ff.
de excep. rei iud. l. & an eadẽ. §. actiones, & idem dicerem, &
crederem, ſi dixiſſet, ſe quaſi dñm, ex vna cauſa, quia forte e-
mit, quia non poterit agere ex alia, dicendo forte rem ſibi do
natam, per hunc §. & hoc quando non expreſsit ab initio, vt
eo. tit. l. ſi mater. §. ſi quis autẽ iunge infra eo. §. ſic itaque. Sed
17 † nunquid debet concludi in hac actione ad declarationem,
vel rei tantum reſtitutionem? Gl. Spe. & quaſi oẽs doc. con-
cludunt ad reſtitutionem. Securius tñ eſt, ꝙ cum hæc actio
ſit realis, & habeat inſtar. rei vendi. vt l. eum qui §. in publi-
ciana. ꝙ concludatur ad declarationem quaſi dominij ſecun-
dum. Pet. Et potes ſic formare. Coram vobis domino tali iu-
dice dicit & proponit Titius actor, contra Semproniũ reum,
quod licet talis res ad ipſum pertineat iure quaſi dñij, quia
eam emit a tali, quem dñm eſſe credebat, eamq; per verã tra
ditionem accepit, eiuſq; poſſeſsionem adeptus fuit, eratq; in
cauſa vſucapiendi, cũ a poſſeſsione cecidit, nihilominus Sem
pronius poſſeſſor, vel detentor eiuſdem, eandem rem dimit-
tere, & reſtituere dicto Titio denegat minus iuſte, quare pe-
tit dictus Titius dictam rem ad ſe iure quaſi dominij pertine
re, per ſententiam declarari, & hoc declarato, per officiũ ve-
ſtrum compelli, dictam rem eidem Titio reſtitui cum fructi-
bus, & damnis &c. vt dixi in rei vend. ſupra eod. §. 1. Et hoc
quando publiciana cõpetit pro corporalibus. Si autem ad in
corporalia iuxta l. ſi ego. §. 1. ff. eo. tunc formabis ſic. Dic ego
talis, contra talem, ꝙ licet talis cõſtituerit mihi ſeruitutem,
in tali fundo trãſeundi per fundum quem credebam eſſe ſuũ
ad fundum meum: eiuſdem ſeruitutis quaſi poſſeſsionem ha
bens, bona fide, nihilominus tñ idem talis me impedir, (decla
ra impedimentum) quominus vti poſſum dicta ſeruitute mi
nus iuſte, quare peto dictam ſeruitutem quaſi competere fun
do meo per veſtram ſententiam declarari. Et hoc declarato,
impedimẽtum prædictum amoueri, & in futurum caueri de
non impediendo, & intereſſe & damna &c. Et cõforma eam,
ad id, quod dixi ſupra. §. proxi. de conſeſſoria, niſi in hoc. Et
dic quòd in hoc eſt iſta actio vtilis, quia non tenetur probare
dominum illum, qui conſtituit ſeruitutem, nec forte ſe domi
num fundi, cui eſt ſeruitus conſtituta, quod alias eſſet neceſ-
ſe: vt l. 2. ff. ſi ſerui. ven. quia de natura publicianæ eſt, quòd
18 in ea non oporteat probari dominium. † Sed ad hoc poſſet
dici, ꝙ verum eſt, quod nõ tenetur probare dominum ſuum
authorem, nec ſe ex illo contractu quo nititur, quia titulus:
& bona fides habentur loco dominij in hoc caſu, ſed quo ad
dominiũ fundi ſui, cui dicit deberi ſeruitutem, ſuper quo ni-
hil allegat nec titulum, nec bonam fidem habet, quin proba-
re haberet dominium, vel ſaltem quaſi dominiũ in caſu, quo
nõ poſsideret ſeruitutẽ, iuxta opi. Azo. de qua ſupra. §. proxi.
Hæc procedant quando agitur de ſeruitute reali debita a re
rei. ſi autem de perſonali debita a re perſonæ, concluderetur
ſic. Quare petit ſeruitutem talem ſibi deberi. &c. Sed quæri-
g tur[g] quare hæc actio fuit melius nominata per ſe, & facit cer
tam ſpeciem, quam bonorum poſſeſsio hęreditatis petitoria,
quæ non eſt certa ſpecies, ſed ciuilis extenſa, vt not. de bon.
poſſ. hæred. pet. l. 1. Vnde potuiſſet prætor extendere rei ven
dic. ciuilem ad hunc caſum, vel confeſsionem ciuilem. Sed
ad hoc poteſt reſponderi, quia dominus, & non dominus nõ
habent tantam conformitatem inter ſe, ſicut hæres, & bono-
rum poſſeſſor, vnde rei vend. & conſeſſoria, quæ competunt
dominis, non debuerunt extendi ad caſum non dominij ſibi
contrarium, ſed hæres & bon. poſ. non ſunt cõtrarij. Sed cur
19 publiciana † non datur creditori, qui habet cauſam a non do
mino: ſicut ſeruiana extenditur. ff. de pigno. l. ab eo. & con-
ſeſſoria & negatoria, vt ſupra §. prox. notatum eſt. ff. de ſerui.

l.ei qui ? Sol. qnia eſſet contra naturam publicianæ . quæ requirit titulum habilem ad transferendum dominium , vt ſupra dictum eſt, & creditor non habet titulum dominij . conſeſſoria vero, & negatoria non videntur ei cōpetere: ſed vtilis hypoth. vt not.d.l.ei qui .

a Adnotatio. Quidam. Vide hic Iaſ. qui narrat altercationem fuiſſe, inter vltramootanos, & citramontanos, an hic ſit.§.vel non .

b Circa medium. Vide hic Angel in 2.colum.verſi.in glo.ſed iſte. & Iaſo. in 7.colum.in princ.

c In gloſſ. Vide hic Ang.ſingulariter loquentem, & ſuper fine glo. vide Iaſ. in 9.col.vbi quærit, nunquid publiciana detur feudatatio, vel vaſallo, ad vendicandam rem ſibi infeudatam . Item in ſequenti col. quærit nunquid publiciana competat vero, & directo domino .

d Poteſt. Vide Ang.in 10.col.in fin.verſic.quid veniat .

e Talis libellus. Vide hic Iaſ.ſuper hanc glo.in 12.col. & ſeq. & Angel. hic in 1.col.ver.in glo.vbi dicit. vide Pet. Iac. in tit.de act.publici.

f Titulus . An autem probare debeat agens publiciana , poſſeſſionem ſui authoris, item quis ſit effectus iſtius actionis : & eius condemnationis , vide hic per Angel.in vlti.colum.

g Sed quæritur. Hanc quæſtionem format Iaſo. hic lo 2.colum. poſt prin.in ver. Secundum dubium. & laudat Ioan. Fabri de hac reſponſione ſua. & vide ſuper hoc do. Iaſo. in ſex & vlti. colum. multa pulchra, & notanda in materia conſcientiæ .

1 *Reſtituendi .*
2 *Vſucapio qui reſcindatur .*
3 *Reſcindens, & reſciſſorium. 12.*
4 *Vſucapioni an, & quantum tempus ſubducendum .*
5 *Reſtitutio quibus negata. 33.*
6 *Læſionis tempus ſpectari qui accipiendum .*
7 *Reſciſſoria actio, & qualis. 8.*
9 *Reſciſſoria ad quæ agendum. 10.*
11 *Dominium qui amittatur .*
13 *§.Si conditionalis. ſenſus .*
14 *Reſciſſoria quando agendum .*
15 *Reſciſſoriæ tempus .*
16 *Reſciſſoria an perpetuari queat .*
17 *Reſcindentis tempus .*
18 *Reſciſſoria excipi, & perpetuo. 19.*
20. *Reſciſſoria cui, & in quem detur. 21.*
22 *Reſciſſio qui petenda .*
23 *Reſtitutio qui fiat. & 24.25.27.28.31.*
26 *Reſcindens & reſciſſorium qui concurrunt .*
29 *Læſio quando, an non, probanda. 30.*
32 *Legatorum remedium*
34 *Reſpub. qui accipienda .*
35 *Publicum .*
36 *Fiſcum varie accipi .*
37 *Eccleſiæ reſtitutio ad prælatum non trahi .*

Rvrsvs Ex dinerſo ſi quis. Iſte.§. habet duas partes. Primo ponit de reſtitutione concedenda pręſenti contra abſentem. Secundo econtra, de reſtitutione danda abſenri contra præſentem, & de multis alijs caſibus, in quibus reſtiturio conceditur. prima in principio. ſecunda ibi, quod genns &c. Caſus ſatis planus eſt . Sempronius emit librum meum a Titio bona fide, & per traditionem accepit: iuit vltra mare, vel aliquo extra prouinciam cauſa reipublicæ ante finitam vſucapionem, & antequam agerem contra ipſum: vel forte fuit captus ab hoſtibus, cum eſſet in ſortia hoſtium, antequam rediret, compleuit vſucapionem libri mei : deinde redijt. Quęritur quomodo mihi prouidebitur, ne meum librū amittam, quem petere non potui, propter eius abſentiam ? Imperator reſpondet , qnod ego librum meum poſſum petere intra annum , reſciſſa vſucapione , quaſi meum , & vendicare quaſi meum, ac ſi poſſeſſor, non vſucepiſſet, hoc in primo dicto .

Sed pone in verſ. quod genus . Domine imperator , quid erit, ſi præſens vſucepit rem abſentis , vel in multis alijs caſibus, in quibus quis non poteſt rem ſuam petere, propter legitimum impedimentum, nunquid ſubuenietur illi impedimento ? Imperator reſpondet , quod prætor qui hanc actionem introduxit, accommodat eis hanc actionem, ſimili ęquitate motus, vt hoc ex latiore digeſt. volumine intelligere licet, hoc dicit. Viſo caſu, venio ad glo. quas additionare intendo in paucis locis, quia expeditio , & declaratio earum cadet in proſecurione materiæ pro maiori parte. In glo. ſcilicet ciuitatis. in fin. an autem aliæ ciuitates a Romana reſtituātur a
videbis in proſecutione materiæ . In gloſ. qui ſint . ibi credo
quod ſi hoc verum, quia vbi agitur de reſtitutione conceden
da præſenti contra abſentem, non refert de cauſa abſentiæ. ff.
eo.l. item ait prætor.§.fin. & vide de his infra gl. 2. In ea.gl.
a in fi. a vide ſupra de iure naturali, gentiū, & ciuili.§. is antem.
verſ. bella. In gl. id eſt, ſeruitute. ſic ſumitur ſupra de his qui
ſui vel alie.iur.ſunt.§. 1. & 2. In ea.gl. ibi, id eſt, iuriſdictione.
ff. de iuriſdi.omnium iudic.l. imperium. & l.eum qui.§. 1. me
lius.ff. de pign.l. fideiuſſor. de ædilirio edicto.l. quis ſit fugitiuus.§. pen. In ea.glo. ibi. ſub prolatis. hoc non reperitur bene expreſſum, quod clerici ſint ſub poteſtate epiſcopi. niſi recipias poteſtatem pro iuriſditione, vt ſupra proxime, ſed religioſi ſunt ſub obedientia, cum non habeant velle, vel nolle 12.q. 1.cap. non dicatis extra de electio.ca. ſi religioſus. lib. 6. extra de teſtam.c. 2. In ea.glo. ibi, l. poteſtatis. item ſummitur pro regimine ſupra de tutel.§. tutela. item pro facultate reſtituendi. ff. de noxa. l. quoties . item pro libera detentatione. ff. de vſucapio.l. ſequitur.§. tunc in poteſtatem. In ea.gl. in fin.
b b non intelligas , quod ius poſtliminij habeat locū niſi in peculiaribus. ff. ex quib. cau. maio.l. deniq; . & ibi plene de hoc : In glo. quaſi dicat, ibi, pro quo erat. ff. ex quib. cauſ. maior.l. ſi cui.§. tandiu. In ea.glo.l. ab hoſtibus.§. ſed quod . de hoc ſtatim videbis in tractatu materiæ. In ea.glo. in fin. hæc glo. eſt aliquantulum obſcura, & intrat materiam, quam non oportet hic intrare, videlicet, ex qua cauſa abſens reſtituatur : de qua ff. de in integ. reſtit.l. fin. Vnde vult dicere glo. quod hoc
2 edictum duo habet capita. † nam interdum præſens vult reſtitui, contra abſentem, interdum contra, abſens contra præſentem . Primo caſu non curatur ex qua cauſa aliquis abſens fuerit, ſed ſolum q; præſens non haberet quem cōueniret, ſic intelligitur iſte.§. ſed in ſecundo caſu eſt differentia , ex qua cauſa quis abſens fuerit, vt plene notatur in d.l. fi. Item caue, quia hoc intelligitur, videlicet, quod præſens reſtituatur contra abſentem, ſi nō fuerit, qui defenderet abſentem, nam ſi habuerit defenſorem procuratorem, vel amicū, non reſtituetur præſens. ff. ex quib. can.l. 1.§. verba melius l. itē ait prętor.§. hæc autem reſtitutio. & ſic oportet quod præſens ſecerit diligentiam ſuper hoc. An autem hodie hoc ſit correctum, vide plene. ff. ex quib. can. maio.l. is qui. quæ glo. eſt neceſſaria ad intellectum huius.§. & vide eod. titu.l. item ait prætor.§. fin. In glo. per in integrū reſtiiutionem. in fi. vide de his in proſecutione, quam proſequimur per qnæſtiones. Et primo, quia text. dicit hic, vſucapione reſciſſa poteſt petere, &c. Quæritur quomodo reſcindetur vſucapio? & ſuper hoc ſunt opiniones in gl. Quidam dicunt, quòd reſcindetur per in integrum
2 † reſtitutionem, & ita officio iudicis . nam reſtitutio in integrum per officium iudicis expeditur. ff. de mino.l. qnod ſi minor.§. fi. Alij dicunt, quod reſcindetur ipſo iure, & ſtatim ſine reſtitutione, vt hic notatur in glo. per in integrum reſtitutionem, &c. Tamen concors eſt opinio omnium doctorum , quod per in integrum reſtitutionem, & ita per officium iudicis reſcindatur. & hoc probat Dyn. inter cæteros, quia reſtitutio maiorum, & minorum æquiparantur. C. de tempo. in integ. reſtit.l. fin. Sed reſtitutio minoris petitur per officiū iudicis, vt l. quod ſi minor.§. fin. ff. de minor. ergo, & reſtitutio maiorum, & pro hoc facit iſte text. cum dicit, reſciſſa. etiam dando intelligi expreſſe, quod oportet reſcindi, antequā agatur reſtitutoria. C. de poſtliminio, & re.l. ab hoſti. la 3. & hoc videtur quaſi expreſſum, ff. ex quibus cauſ. maior.l. ſi quis ſtipulatus . Vnde ſcire debes, quod eſt iudicium reſcindens , & reſciſſorium ſecundum omnes doctores . Iudicium reſcin-
3 dens † eſt officium iudicis, per quod datur in integrum reſtitutio , & reſcinditur obſtaculum , quod impediebat reſtitutum agere, & rem reponi in ſtatu, in quo erat tempore, quo læſio contigit. Reſciſſorium eſt , quod competit reſciſſo obſtaculo . Verbi gratia , vſucepiſti meam rem , quam potuiſſem vendicare , niſi fuiſſet tua abſentia , datur in integrum reſtitutio , & reſcinditur vſucapio. ita quod ego rem meam vendicabo , perinde ac ſi non fuiſſet vſucapta. & hoc dicit iſte.§. & hæc in integrum reſtiturio datur per officium iudicis , & vocatur iudicium reſcindens. Sed rei vendicatio , quæ reſciſſa vſucapione competit , vocatur reſciſſoria .

Sed

Sed quæritur vtrum hæc ſint vera perpetuo, quod cõpe
tãt dno iudicia, reſcindens, & reſciſſorium, ſicut hic dicitur?
Dicas quod non. vnde hoc demum obtinet vbi læſo compe-
tebat actio ad rem, vel erat competitura, ſi nõ fuiſſet abſens,
vel alias impeditus. V.g. tu tenebas rem meam, habebã actio
nem ad eam, quæ eſt extincta, propter abſentiam, vel impedi
mentum, tunc obtinet quod dixi. Vel pone, ſtipulatus ſum,
vel ſuut mihi legata decem annua, annis, quibus eram in pa-
tria. Ego abſui cauſa reipublicæ, & ita non fuit mihi quæſita
actio ſeu nata, reſtituar per officium, vt agere poſsim, ac ſi
præſens eſſem, iuxta d. l. ſi quis ſtipulatus. & hoc caſu non
proprie dicitur reſciſſoria, imo potius reſtitutoria, vt ff. ad
Velleianum. l. quamuis. §. ſi mulier. §. ſi cum eſſem. Sed vbi
non competebat actio læſo, quia forte poſsidebat rem, vel
eſt læſus alias, quam in perdenda actione nata, vel naſcitura.
& tunc totum expeditur per officium, nec datur reſciſſoria.
V.g. poſsidebam fundum tempore, quo incepi abeſſe, tu eum
occupaſti, reuerſus peto in integrum reſtitui. certe ego non
reſtituar ad agendum, & ita reſciſſoria mihi non competit.
Sed ad poſſeſsionem meam, & ad ſtatum, in quo eram, tem-
pore quo receſsi. vel forte conſtituit procuratorem, qui me
in abſentia defenderet, & exceptionem omiſit, peto reſtitui,
vt poſsim eam proponere per officium iudicis, vt ad hoc ad
mittar. nec tunc datur reſciſſoria. ff. de minori. l. in cauſæ. la
prima. §. interdum. ff. de admi. tut. l. ſine hærede. §. interpoſi-
to. ex quib. cauſ. maior. l. ab hoſtibus. §. ſi damni. & de hoc ff.
de procura. l. qui proprio. §. item quæritur. & iunge. j. q. pen.

Item dic, vt ibi, impedimentum, ꝙ in abſentia mea eſt op-
poſitum fuit appoſitũ de facto, non authoritate iudicialis: ſic
ꝙ actio mihi directa competit abſque reſtit. in integrum: qđ
illam poſſum intentare. C. de poſtliminio. l. ab hoſtibus. nec
tunc habet locum reſtitutio. ff. de mino. l. in cauſæ. la 1. §. in-
terdum. & ex hoc nata fuit quæſtio inter Marti. & Bulg.

4 Pone † quod c vſucapio, quæ per magnum tempus cur-
c rebat in abſentia, fuit completa in præſentia. V.g. tempore re-
uerſionis, reſtabant ad complendum ſex, vel octo menſes de
termino, qui fuerũt compleri in præſentia vtriuſque partis,
nunquid dabitur in integrum reſtitutio, vt ſubducatur, & re-
ſtituatur tantum tempus, quãtum fuit abſens. Mart. dicebat
qđ non. Bul. contra dicebat, vt plene notatur. in l. quod tem-
pore. C. de reſt. militum. & l. ab hoſtibus. §. ſed quod ſimpli-
citer ff. ex quib. cauſ. maior. Glo. tenet vbique opin. Bul. & il-
lam etiam ſequitur Dy. hic. Pe. de Bellape. tenet opinio. Mar.
pro qua eſt caſus in l. ab hoſtibus. §. ſi. ſecundum eum. Azo. in
ſumma ꝗ de reſtit. milit. §. quod autem. dicit, quod ſententia
Bul. nititur maiori æquitate, ſed ſententia. Mar. fulcitur maio
ri authoritate legum, ideo tutius eſt eam tenere. Hæc quæ-
ſtio eſt multum intricata. Inn. videtur tenere opi. Bulg. extr.
de verb. ſign. c. dilecto filio. Iac. dicit quod hoc decretalis fa-
cit bene pro Bulg. ſupponit enim, quod niſi totum tempus
eſſet elapſum in præſentia, ſubducitur tempus abſentiæ, ſed
ibi videtur papa ex gratia procedere. Præterea poteſt reſpon-
deri, quando ibi dicitur, quod niſi totum tempus, &c. ſub. vel
tantum, quod potuerit negligentiæ imputari. Item facit pro
Bul. quia pœna non debet extendi vltra, quam reperiatur de-
lictum. ff. de his qui. vt indig. l. hæres. & l. reſcriptum.

Sed conſtat ꝙ ſi tẽpus abſentię non ſubducatur, negligen
tia ſubſequentis temporis extenderetur ad tempus non ne-
gligentię: quod eſſet iniquum, & contra leges prędictas,
ergo non concedendum. Item regula eſt infallibilis, quod
læſus per iuſtam abſentiam, reſtituitur, ne officium ſit ubi dã
noſum. ff. eo. l. videlicet. & l. necnon. §. ſi. & l. ſeq. Sed conſtat,
quod abſens eſt læſus in abbreuiatione vitę actionis ſuę,
quamuis vſucapio completa fuerit in pręſentia, ergo debet
ei ſubueniri. ff. de leg. 1. l. creditori. Pręterea ſicut reſtitui-
tur abſens contra pręſentem, & ſic econtra, pręſens contra
abſentem. ff. ex quib. cauſ. maio. l. 1. §. 1. Sed conſtat, quod vbi
miles abſens inchoauit pręſcriptionem, & hęres compleuit,
datur pręſenti reſtitutio contra hęredem, ergo & in hoc ca-
ſu dabitur. ff. ex quib. cauſ. maior. l. cum miles. lex enim illa
ſupponit hęredem fuiſſe pręſentẽ, alias non haberet dubiũ.

Pręterea vbi lęſus petit reſtitui inſpicitur tempus lęſio-
nis, non tempus ſubſequens, in quo reſtitutio non concedere-
tur. ff. de mino. l. 3. §. ſcio. Cõſtat autem in caſu noſtro, quòd
abſens lęſus fuit in curſu temporis, & vitę ſuę actionis, vt ſa
tis ſ. probatum eſt, ergo habito reſpectu ad tempus illius lę-
ſionis, non ad tẽpus ſubſequens, debet concedi reſtitutio.

Pręterea hoc eſt expreſſum in l. quod tempore. C. de reſti.
mili. dicit enim ſublata pręſcriptione medij tẽporis, &c. qđ
tempus poſſet dici medium, niſi eſſet completa in pręſenti?
Et ſi dicas, poſt reuerſionem modico tempore fuit cõpleta,
tu diuinas, quia tex. hoc non dicit. Vnde lex aperte dicit, qđ
nedum inſpicitur tempus, quo præſcriptio completur in re-
ſtitutione concedenda, & ſubducendo tempore, imo & tẽpus
cuiuſlibet abſentiæ præcedentis. ff. ex qui. cau. ma. l. necnon.
§. ſi quis ſæpius: per quam concluditur, quòd præſcriptione
completa, habetur relatio ad tempus abſentiæ præcedentis.

Prærerea leges dicunt indiſtincte, tempus abſentiæ dedu-
ci, & reſiduũ computari, non diſtincto vtrum concurrerunt
ante vel poſt & ſic indiſtincte eſt tenendum. C. qui non obſt.
longi temp. præſcrip. l. præſcriptione. Pręterea, cum tempus
totum vſucapio. & præſcriptionis in odium negligentium
concedatur, & contra dominos præfigatur, ſi vltimi tempo-
ris poſt reuerſionem elapſi negligentia excludit reſtitutio-
nem, cur non & primi cum ita fuerit negligens in primo, ſi-
cut in vltimo, & tamen nullus vnquam præſumpſit dicere,
quod negligentia temporis præcedentis excludat reſtitutio-
nem. Verbi gratia, pone quod duobus annis, & menſibus ſex
vſucepiſti in præſentia mea, vltimis ſex menſibus abſui cau-
ſa reipublicæ, nemo diceret, quod negligentia præcedentis
temporis me excluderet a reſtitutione, cur ergo ſubſequens,
cum totum tempus vniformiter conceſſum ſit, ad vſucapio-
nem, ſeu præſcriptionem, & ad me excludendum? non vide-
tur ratio. Præterea illud, quod ſeruatur circa res, debet ſerua
ri circa tempus. ff. de mil. teſta. l. miles. §. quod diximus. Sed
ita eſt, quod negligentia, ſeu denegatio reſtitutionis circa
vnam rem, non excludit ab alia, ergo nec negligentia vnius
temporis excludit, quominus detur reſtitutio de alio. arg. l. 1.
§. ſi duo. ff. quorum lega. Pro opi. Mar. faciunt iura, & ratio-
nes. Certum eſt, quod hæc reſtitutio denegatur, vbi poteſt
agenti negligentia imputari. Sed huic reuerſo, poteſt negli-
gentia imputari, qui poſt reuerſionem, & modicum tempus
habuit ſatis tempus ad agendum, ergo reſtitutio denegatur
ſub iſta via. fortiſsime faciunt leg. ff. ex quib. cauſ. maio. l. is
qui. vbi lite incoata ſuper ſtatu, ſi læditur, non reſtituitur, vt
ſ. tit. l. item ait prætor. §. ſi. vbi non reſtituitur præſens cõtra
abſentẽ, ſi habuit contra quem ageret, vt l. ſed & ſi per præ-
torem. §. ſi. & l. is qui reipublicę. Pręterea vbi lęſio contingit
in præſentia reſtitui petentis, reſtitutio denegatur. ff. ex qui.
cauſ. maio. l. ab hoſtibus. §. ſi damni. Negari non poteſt, quin
huic reuerſo, qui permiſit compleri vſucapionem, læſio con
tigerit in præſentia, qui per cõſumationem vſucap. læditur,
ergo non debet reſtitui, cum fuerit negligens euidenter. Præ-
terea reſtitutio datur læſo in abſentia, iſte autem non fuit læ-
ſus in abſentia, ergo non datur ei reſtitutio. Quod non fuit
læſus in abſentia, apparet, quia nos loquimur in caſu, quo nõ
fuit cõpleta vſucapio in abſentia, & ita ius partis integrum
erat ei, quando reuerſus fuit, & ſic nondum erat læſus. Præte b
rea opi. Bul. nõ poteſt eſſe bona, quin ſequatur inconueniẽs.
ipſe dicit, quod completa vſucapione, ſeu præſcriptione in
præſentia, datur reſtitutio, vt ſubducatur tempus præcedens
abſentię, hoc non poteſt eſſe. Pone, quod ille, cuius rem tene
bam immobilem, fuit abſens duobus, vel tribus annis, reſi-
duo tempore præſens. Si tu dicas, quod non poſsit reſtitui,
completa præſcriptione, ſequitur quod reſtituatur poſt qua-
driennium, quod currit a tempore reuerſionis. vt l. quod
tempore. C. de reſtitu. mil. quod nullo modo eſt conceden-
dum, quia hoc eſſet dicere contra legem illam, & contra l. ſi
peruacuam. C. de tempo. in integ. reſtit. Præterea, nullus po-
teſt euadere ſine calumnia. l. ab hoſtibus. §. fin. ibi enim caue-
tur expreſſe, quod non poteſt reſtitui, niſi intra modicum
tempus præſcriptio completa fuerit. Vnde ſi tu dicas, ꝙ poſt
modicum tẽpus, cõpleta vſucapione, poſsit reſtitui, ad quod
Vlpian. faceret mentionem de modico tempore, cum poſsit

ita reſtitui vſucapione completa diu poſt reuerſionem ſicut
poſt modicum tempus, ſi illa opinio eſſet vera? Ad argumen
tum in contrarium poteſt reſponderi. pro euidentia tamen
ſcire te volo, quod reſtitutio fuit conceſſa a pretore mortuo,
tanquam beneficium contra ius cõmune, vt l. in cauſæ, la 2. ff.
de mino. iſtud beneficium non extenditur, niſi quatenus ipſe
concedens voluit. & iuriſconſ. eius interpretes declarauerũt.
5 Conſtat autem, ꝙ prætor noluit concedere † beneficium re-
ſtitutionis negligentibus, qui tempore impedimẽti, vel poſt
habuerunt facultatem experiundi, igitur huiuſmodi benefi-
cium nõ debet ad illos extendi, quamuis ſi alias iure commu
ni ſe iuuarent, ratio ſuaderet carendi. Per hanc viam patet ſo
lutio, quaſi ad omnes rationes contrarium allegatis. Primo,
ad illam, pœna non debet excedere delictum, &c. concedo,
ſed hic non eſt pœna. imo ſtatur iuri communi, cum benefi-
cium reſtitutionis non conceditur. Vnde non poteſt dici, pœ
na alicui inflicta; ſi ei non datur gratia contra ius commune.
Ad aliam: quando dicitur, læſo datur beneficium reſtitu-
tionis, concedo, ſed non omni læſo, quia non læſo negligenti
per iura prædicta. Item poteſt dici, quod abbreuiatio vitæ
actionis, non eſt iuſta cauſa dandi reſtitutionem. ff. de caſtrẽ.
pecul. l. pater qui caſtrenſe. in fin. Ad aliam rationem de §.
ſcio. per quem concluditur, ꝙ inſpicitur tempus læſionis, nõ
6 tempus† ſubſequens. dic, verum eſt; in diligente, ſed in negli
gente maiore non: quia nunquam fuit intentio prætoris, illi
dare ſuum beneficium, vt eſt dictum. Præterea, poteſt dici,
quod hoc caſu currit tẽpus a tempore reuerſionis, vt l. quod
tempore. C. de reſti. mili. Item ad l. quod tempore reſponde,
vt gl. reſpondet, ſequendo Mar. & pro certo illa lex magis fa
cit pro Mart. quam pro Bul. & eodem modo ad §. ſi quis ſæ-
pius. & ad l. cum miles. in omnibus gl. reſpondet pro, & con-
tra exponendo ſecundum opinionem cuiuſlibet. Item ad ra-
tionem, quod leges indiſtincte dicunt tempus ſubduci, Re-
ſpondeo, quod imo diſtinguunt, vbi negligentia ſubſequitur
lapſum temporis, vt l. pro Mar. alleg. Item ad aliam quod
negligentia præcedentis temporis non excludit, concedo,
ſed negligentia ſubſequentis excludit; quia prætor non in-
tendit dare ſuum beneficium, vbi poſt abſentiam poteſt ne-
gligentia redargui, & ita modificauit ipſum, nec in modifi-
cando beneficio ſuo curauit de tempore præcedenti. Et eodẽ
modo reſpõdetur ad l. miles ita. §. quod diximus. alleg. in gl.
Hæc opinio videtur procedere de mente iuris ciuilis. Sed
hodie de iure canonico, videtur, quod vbi eſt læſio in tempo-
re, quòd tempus ad petendum in integ. reſtit. currit a tempo-
re læſionis, & ita a fine præſcriptionis, & nihilominus fit re-
ſtitutio ad tantum tempus, quantũ fuit læſus, extra de in in-
tegrum reſtit. c. 1. in cle. Sed ibi loquitur in eccleſia, quæ reſti
tuitur ita præſens, ſicut abſens. Sed nos loquimur in maiore,
cui non conceditur reſtitutio, niſi ex cauſa, & quando non
poteſt imputari. ſed eccleſiæ & minori conceditur, etiam ſi
toto tempore præſcriptionis negligẽtia cucurriſſet. Vel dic,
quod ibi loquitur quando læſio fuit in fine lapſus temporis,
quia loquitur in eccleſia, quæ ſemper eſt præſens. Sed quæ-
ſtio noſtra loquitur in alijs terminis, prout ex ſupradictis
clarum eſt videre. Nunc quia de reſciſſoria hic tractamus,
d quæritur an hæc reſciſſoria ſit diſtincta ſpecies d actionis.
7 Et eſt dicendum, quod † hæc reſciſſoria dicetur actio, quæ
competit impetrata reſtitutione. & eſt nomen generale ſe-
cundum doc. & tamen reperio text. qui vocant eam ſic ff. ex
quib. cauſ. maio. l. necnon. §. exemplo. C. de poſtlim. l. ab ho-
ſtibus. Alio modo tamen ſumitur ff. de donatio. l. vt mihi. &
alio modo ff. ad Velleianum l. quamuis. quaſi per totam le-
gem. illa tamen non dicitur ibi reſciſſoria, ſed reſtitutória.
† Quæramus ergo, vt prius, verum ſi diſtincta ſpecies actio-
nis? Dicit Iacob. ꝙ quidam quærunt; an ſit nomen, vel cogno-
men actionis, ſed ſecundum eum de hoc non eſt curandum,
quia diſputatio nominum, & ſtricte capientium, eſt pertina-
cibus relinquenda. Sed an ſit ſpecies actionis per ſe? ipſe di-
cit, quod ſic. Primo per hunc tex. qui dicit, quod genus actio-
nis, &c. vnde accipit hic genus pro ſpecie, quia legiſtæ non
multum curant, quid ſit genus, nec quid ſit ſpecies. imo vo-
cant genus, quod logici vocant ſpeciem. Secundo probat,
quòd de ea ſpecialis eſt tractatus inter alias actiones in hoc
titu. & diuiſiones, quæ fiunt in hoc tractatu ſunt pœnes dif-
ferentias ſpecificas, quare cum ponatur ſubaltero membro:
videtur ſpecies actionis. Item quia eſt nouum genus agen-
di, quod inducitur a prætore, quia primum ſublatum eſt, vn-
de non reuiuiſcit, nec ſecũdum poteſt dici idem cum primo.
ff. de ſerui. vrbanorum prædio. l. ſeruitutes. §. ſi ſublatum. Pe.
de Bellapert. dicit contra, quod non eſt propria ſpecies actio
nis, ſed cognomen inſtar actionis de peculio. ff. de pec. l. 3. §.
Iulianus. & §. cum congruit infrà tit. 1. §. pe. vnde ſi eſſet ſpe-
cies actionis, eſſet realis quandoque, aut perſonalis. ſupra eo.
§. 1. & tamen conſtat, quod eſt realis quandoque, vt quando
competit ad rem vendicandam. quandoque perſonalis, quan
do prima erat perſonalis. V. g. ſi tu tenebaris mihi primo ex
mutuo, vel commodato, & actio ſit extincta, reſtituitur mi-
hi perſonalis, ad mutuum meum perſequendum, vel com-
modatum: hæc non poteſt dici realis, & ſic concluditur, non
eſſe ſpeciem, cum non poſsit reponi ſub altero de membris
prædictis. Huic opinioni videntur gloſſ. adhærere. Dicunt
enim, quod prima erat, quæ directe competit, nunc vtilis. vt
l. ab hoſtibus. & in multis locis. Ad iſtum. §. poteſt reſponde
ri, vt exponatur, quod genus actionis, id eſt, quis modus a-
gendi. Item ad id, quod dicitur, quod habet ſpecificum tra-
ctatum ſpecialem. Reſpondeo, quia eſt prętoria, & licet quã-
doque ſit realis, quandoque perſonalis, ponitur, dic inter rea
les, quia principaliter competit pro rebus magis, quam pro
actionibus perſonalibus, vt infra patebit. Item ad id, quod di-
citur, quod non poteſt dici prima reſuſcitari; poteſt dici,
quod non reſuſcitatur proprie eadem, ſed quædam alia, quæ
primo erat directa, & forte ciuilis, nunc vtilis, & prætoria.
Vel dic quod in illa eadem inſufflatur ſpiritus vitæ & hæc
eſt intentio gloſſarum, & fictione legis eſt eadem, ſicut vides
in poſtliminio; quod fingit viuum mortuum, & econtra, &
patrem & filium, & teſtatorem, & hæredem eſſe eaſdem per
ſonas. ff. de cap. quaſi per totum: ſupra, de inutili ſtipulatio-
ne. §. ei quoque. Concluditur ergo, quod reciſſoria non eſt
8 niſi cognomen actionis. † Quæritur ex hoc, an ſi huiuſmodi
actio ſit reſtituta, dicatur natiua; vel datiua. Iac. de Rau. &
Petrus de Bellaper. dicunt datiuam, quia non habet ſufficien
tem materiam, ex qua naſci poſsit, ad inſtar interdictorum
quorum bonorum, & quorum legatorum. Hæc quæſtio de-
pendet a præcedenti, quia ſi in prima actione inſufflatur ſpi-
ritus vitę, & eadem reſtituatur, erit talis, ſicut erat prima na-
tiua; vel datiua. vnde cum reſtitutio reponat omnia in pri-
mum ſtatum, vt l. quod ſi minor. §. reſtitutio. ff. de minori-
bus, dicendum eſt quòd dominia, & obligationes reſtituun-
tur, ex quibus iſta naſcitur. ſuppoſito quòd prima non reſti-
9 tuatur. † Item quæritur an hæc actio reſciſſoria competat
pro immobilibus? Et non videtur, quia quandiu actio prima
durat, non datur reſciſſoria, vt l. ab hoſtibus. C. de poſtlimi.
In rebus autem immobilibus conſtat, quòd non perditur do
minium directum per præſcriptionem, imo nec vtile, ſi poſ-
ſeſſor fuit malæ fidei, vt conſueuit dici, iuxta authenticam,
niſi. C. de bonis maternis, ergo non eſt locus reſciſſoriæ, ex
quo prima durat. Et multominus videtur competere pro om
nibus, ſeu actionibus perſonalibus, quia illæ præſcri-
ptiones non tolluntur, cum tempus non ſit modus tollen-
dæ obligationis. ff. de actio. & obligatio. l. obligationum
fere. §. placet. Doctores dicunt contra, quod hæc reſciſſoria
competit pro rebus mobilibus, quia in illis perditur dire-
ctum dominium per vſucapionem. C. de pactis. l. traditioni-
10 bus. Et de hoc non fuit dubitatum. Item † pro immobilibus,
& perſonalibus; quia in immobilibus non durat quandoque
actio directa, nec perſonalis aliqua. Verbigratia, minor ven-
didit rem immobilem cum decreto, dominium fuit tran-
ſlatum: nulla remanſit actio. C. ſi aduer. donatio. l. fina.
Si minor reſtituitur, oportet, quod habeat reſciſſoriam, vel ſi
forte liberauit debitorem per acceptilationem, oportet,
quòd detur reſciſſoria, impetrata reſtitutione. C. ſi aduerſus
tranſaction. l. 1. & 2. ſecundum Petrum & hoc probatur ſe-
cundum Iacobum per legem C. de poſtliminio. l. ab hoſti-
bus. ibi enim loquitur de vſucapione, liberatione, ac præ-
ſcriptio.

ſcriptione. Idem tenet Dynus. Ad contraria reſpondetur, quando dicitur ꝙ in præſcriptione rerum immobilium, remanet directũ dominiũ, ſic directa actio, & in præſcriptione actionum perſonalium, remanet prima actio. Reſpondeo: quia ſuppoſito, ꝙ hoc ſit verum, nihilominus eſt obſtaculum exceptionis. Et aliud, quia in rebus immobilibus, vtile dominium præfertur directo, vt l. ſi quis emptionis. C. de præſcrip. 30. ann. quæ omnia remouentur per prætorem. ideo dicitur reſciſſoria, quia dominium inutile, ſecundum Ia. & Dy. Pe. vero reſpondet, per interemptionem, dicit enim, ꝙ in rebus immobilibus, perditur directum dominium, per præſcriptionem 10. vel 20. ann. per l. enim qui ædes. ff. de vſuca. Itẽ dicit, ꝙ quamuis olim tempus non eſſet modus tollendę obligationis, tamen hodie eſt, vnde lex dicit actio. tempore extingui. C. de præſcr. 30. ann. l. ſicut. In hoc tñ bene concordat, ꝙ ſi poſſeſſor malæ fidei tenuerit per 30. annos, ꝙ ex hoc dominus non perdit dominium, nec rei, vend. & ſic hoc caſu videtur velle, quod non competeret reſciſſoria. Sed dic, ꝙ imo cõpetit, propter remotionem obſtaculi, vt ſupra diſi, poſt Iac. & Dy. ipſe vero Pe. quærit hic, de quadam rõne diuerſitatis, quare per pręſcriptionem 30. ann. in male fi. poſ. nõ perditur dominium, neque vendicatio, & tamen perditur perſonalis actio, debitore, malæ fidei præſcribente. Reſpondet ꝙ dñium

11 † non perditur, niſi alio acquirente, vt l. denique. & l. nec vel, lem. ff. ex qui. cau. maio, idcirco cum male fidei poſſeſſor, non acquirat dominium, ſemper penes primũ remanet. Sed obli. perſonalis bene poteſt perdi, licet nulli quæratur, & liberatio contingere poteſt, ideo poteſt perdi, & tolli præſcriptione. Per hoc poteſt reſponderi ad aliam quæſtionem, vtrum hæc actio ſit vtilis, vel directa? Super quaque gl. dicunt, ꝙ eſt vtilis, vt hic notatur, & in multis locis. Et tñ patet, ꝙ quandoque eſt directa, quia vbi remanet directa penes illum, qui reſtituitur, & remouetur obſtaculum, ꝙ eam reddebat inutilem, tũc eſt directa. Sed vbi prima erat penitus ſublata, tunc reſtituta eſt vtilis, & hoc poteſt probari, quia vtiles actiones non formantur a prætore, nec a iureconſult. quando directæ remanent. ff. ad Treb. l. ſi hæres inſtitutus. quæ tamen alias formarẽtur, & competerent, eo. tit. l. ex aſſe. ſecundum Dyn. Sic in propoſito, ex quo directę competunt non eſt neceſſe dare vtilem. Quęritur vlterius, vſq; ad quod tempus competet? Ad

12 hoc dicas, ꝙ duplex † eſt iudicium, reſcindẽs, & reſciſſoriũ, ſicut in ſuperioribus dictum eſt. De iudicio reſcindenti ſunt opiniones, quãdo fuit læſio in tempore, quia ſi in contractu, vel alias nulla eſt oppoſitio, quin olim intra annum, hodie intra quadriennium, vt l. fi. C. de tempo. in inte. reſti. Sed vbi in tpe fuit læſio, ſunt opiniones. Quidam dicunt, ꝙ datur quadriennium, et ſi læſio ſit minoris tpis. Bul. & gl. dicunt, ꝙ vbi læſio fuit maior quadriennio, datur quadriennium ſi minor non dabitur, niſi tantum tempus, quantum læſus fuit, & intra illud tempus debet petere reſtitutionem, alias non auditur, vt not. ff. ex quibus cauſ. maio. l. nec non. §. ſi quis ſæpius, & l. ſed ſi per prætorem. §. quoties. Hãc opi. ſequitur. Dy. hic, reputans abſurdum, ꝙ ſi aliquis lædatur vna die, poſsit reſtitui vſque ad quadriennium, per leges, quas gl. alleg. in dicto §. quoties. Petrus de Bella per. tenet contra, dicens, ꝙ læſus etiam in vna die, reſtituetur vſque ad quadriennium, ſed nõ reſtituetur, illi niſi vna dies, & pro hoc facit l. debitrix. §. ſi pro eo. ff. ad Velleia. ibi enim dicitur, ꝙ poſt reſtitutionem habebit tantum tempus, quantum habebat primo. & hæc op.

13 eſt canonizata hodie, extra de in integ. reſt. c. 1. in cle. † Non obſtat §. ſi conditionalis, quia ibi non agitur de reſtituendo tempore, cum ibi nulla fiat reſtitutio temporis, ſed de ipſa re, pro qua competit actio abſque reſtitutione, ideo non mirum, ſi tempus currat. Sed hic non competit actio, cum effectu, vſque poſt reſtitutionem, & ideo ante non currit. Et facit ff. quando actio de pecu. eſt an. l. 1. §. annus. hæc autem non procedunt, vbi quis fuit læſus per abſentiam, & habuit tẽpus ſufficiens poſt reuerſionem: nam tunc non reſtituitur, vt dixi ſupra in opin. Mart. Quid ſi reſtitutio fuerit conceſſa poſt quadriennium? Videtur quod teneat quia ſententia lata contra ius litigatoris, tenet. ff. quæ ſenten. ſine appel. reſcind. l. 1. §. item cũ contra ſacras. de regu. iur. l. præſes. & l. cũ prolatis.

Dynus tenet contra, per l. ff. de execu. tu. l. ſcire oportet. §. conſequens. & facit quod not. C. de iud. l. properandum. vbi dicitur, ꝙ ſententia lata poſt triennium non tenet. facit extra de app. c. ſi app. in cle. & l. fina. C. de temp. in integ. reſtit. & hoc de iudicio reſcindenti. Videamus nunc de reſciſſorio. Et

14 † primo quæritur, ex quo tempore competit? Videtur, quod a tempore reuerſionis, vt l. quod tempore. C. de reſtit. milit. & l. ab hoſtibus. C. de poſtlimi. Præterea actio, quæ non eſt, tolli non poteſt. C. de iure dot. l. in rebus. §. omnis. de vſufru. l. corruptionem, ergo ſi tollitur, eſt, ſed hic tollitur. vt dicta l. ab hoſtibus. ergo eſt ante reſtitutionem. Docto. dicunt, ꝙ oritur in integrum reſtitutione impetrata vel ſaltem ex tunc effectualiter competit, & videtur expreſſum. C. ex quibus cau. maio. l. fina. & hoc cum dicit. reſciſſa vſucapione &c. & ff. de actio. & oblig. l. in honorarijs. §. pen. & patet in dicta l. quod tempore. vbi dicit, ꝙ amota præſcriptione, intra annũ poteſt vendicare, ergo ex tunc incipit, ex quo amota eſt: & hoc eſt expreſſum in dicta decretali. c. 1. in cle. Non obſtat, quod tollitur, quia non eſt verum: vt infra dicetur. Præterea, non eſt bonum argumentum quia actio, quæ non eſt nata, dicitur tolli, cum præſcribitur materia, ex qua cauſari debebat, vt vides in pignoratitia, cui pręſcribitur iure offerendi. C. de præſcri. 30. ann. l. cum notiſsimi. Et peti. hæred. cum nõ intentatur querela intra quinquennium. C. de inoffi. teſt. l. ſcimus. §. ſi. Sed bene concedo, ꝙ iudicium reſcindens, competit a tempore reuerſionis, ſi fuit læſio in abſentia, vel a tempore

15 læſionis: vt dicto c. 1. † Sed quæritur quanto tempore durat? Scis, quod gl. dicunt, quod durat hodie quadriennio, vt l. fin. C. de tempo. in integ. reſtitu. & ibi de hoc. Certe illa lex, non videtur loqui de tempore reſciſſoriæ, ſed de tempore iudicij reſcindentis, quod olim erat annus: hodie quadriennium. vt ibi. & de illo tempore loquitur hic, & in d. l. quod tempore. Breuiter dicas, quod ſi fuerit læſio in minori tempore quadriennio, reſtituitur tantum tempus, quantum fuit lęſus, & reſciſſoria tantum durat, & non plus. ſi fuit maiori tempore. Dy. non aperit quid iuris. Iacob. dicit, quod durat tanto tempore, quanto prima durabat, antequam lęſio contigiſſet: ita ꝙ ſi fuit abſens, per ſeptem, vel octo annos durabit tñ. Dicas ſecure, ꝙ olim iudicium reſcindens, habuit annum, vt hic. Item & iudicium reſciſſorium annum: vt l. in honorarijs. §. al. ille annus iudicis reſcindentis eſt hodie alteratus, & mutatus ad quadriennium, per l. fi. de tempo. in integ. reſti. Sed annus reſciſſorius, qui datur poſt impetratã reſtitutionem, non eſt alteratus, nec immutatus, nec illa l. fi. de eo loquitur, imo. remanet incorrecta, & ſic debet intelligi l. fi. C. ex quib. cau. maio. & d. l. in honorarijs. ff. ex qui. cauſ. maio. l. ſi is cuius. quæ non ſunt correcta. nec correctę reperiuntur. Per hoc patet reſponſio, ad quæſtionem, ꝙ actio reſtitutoria, ſi ſit lęſio in tempore minori anno, durat tanto tempore quanto reſtituitur, quia plus non reſtituitur, vt ſ. dixi, & patet in c. 1. ſ. al leg. & ita non poteſt vlterius intentari. ſed vbi eſt lęſio in tẽpore maiori, vel eſt alia læſio, ſorte, in liberatione, vel alias, tunc actio reſciſſoria, quę data reſtitutione competit, nõ durat niſi anno: quia contra ius datur ex quodam beneficio, vt l. in honorarijs: quę non eſt correcta. is aũt annus eſt vtilis, ſicut in alijs prętorijs, infra de perpe. & temp. act. in pri. ver. eas vero. cũ ibi. no. Quęritur, an hęc actio poſsit perpetuari? Gl. & omnes doc. dicunt, ꝙ ſic, vt not. in d. l. fi. de temp. in integ. reſt. & d. l. ſed & ſi per prętorem. §. quoties, vnde licet iudiciũ reſcindens, non poſsit perpetuari, vt d. l. fi. tñ de hoc nõ reperitur prohibitum, & ideo videtur conceſſum. ſm omnes.

16 Sed nunquid † per litis conteſtationem facta in iudicio reſcindenti perpetuatur reſciſſoria? Io. dicit, ꝙ ſic. pro quo facit ff. de bo. poſſ. l. cum quidã. Sed Dy. dicit, quod illa lex nil facit, quia ibi vtrũq; remediũ ſimul competebat, & ipſo iure, ſed hic non contit reſciſſoria, niſi demum reſtitutione impetrata, vt ſatis ſupra dictũ eſt. Vnde ſm eum, ſnĩa Io. neceſſario conuincitur falſa, quia certum eſt, quod reſciſſoriũ non cõpetit, niſi demũ reſtitutione impetrata, & quod durat anno tantum, vt ſatis ſupra allegatum eſt, cum igitur reſtitutio petat per iudicium reſcindens, ſi dicas, ꝙ litis conteſtatio facta in reſcindẽti ꝑpetuet litẽ i reſciſſoria, ſequit, ꝙ nõ erit annalis,

ſed

ſed perpetua, ſaltem per illud accidens: Vnde fruſtra ſtatutũ
17 eſſet eam anno finiri. Iudicium ergo † reſcindens durat qua-
driennio continuo hodie, quod (quo ad quædam) eſt vtile,
vt not. d. l. ſi. C. de tempo. in integrum reſtitu. & hoc in iudi-
cijs, & foris ordinatijs. Quid ſi lis vertatur, vel ſuperetur ver
ti in conſiſtorio principis? Poteſt dici, quod tunc non ſit cõ
tinuum, nec currat. C. de tempo. appella. auth. ſi tamen. dum
tamen non ſit negligentia in ſupplicando. eo. tit. l. ſi. §. illud.
& no. in Spec. de in integ. reſtitu. §. infra verſic. porro. nu. 6.
Item quæritur, vtrum actio reſciſſoria poſsit opponi in mo-
18 dum exceptionis, † ante reſtitutionem? Et videtur, ꝙ ſic,
quia nõ eſt opus reſtitutione, vbi res peruenit ad dominum.
ff. ex quib. cau. maio. l. ſi is cuius. Præterea ſicut iudicium re-
ſcindens reſcindit vſucapio. nec ante competit reſciſſo. ita
querela inoffi. teſt. reſcindit teſtamentum, nec ante competit
petitio hæreditatis, vt l. ſcimus. C. de inoffi. teſt. Sed conſtat,
ꝙ querela poteſt opponi in modum exceptionis. ff. de inoffi.
teſt. l. Papinianus. §. ſi filius. ergo & beneficium reſtitutionis:
& eodem modo poteſt induci. ff. de bono. poſſe contratab. l. ſi
præteritus, nam ad hoc, quod reſcindatur teſtamentum per
bono. poſſ. contratab. opus eſt venire coram prætore, vt l. 3.
§. penul. ff. de bo. poſſ. Et tamen ſi ille, cui competebat con-
tratab. poſsideat, poteſt excipere, vt d. l. ſi præteritus. Gloſſ.
& docto. tenent contra, vt not. ff. ex qui. cau. ma. l. nec non. §.
exemplo, quæ lex multum facit quia exceptione conceditur
reſciſsio actionis ſed reſciſſoria actio non competit. niſi reſti
tutione præhabita, vt in ſuperioribus ſatis dictum eſt. ergo
nec exceptio hoc videtur expreſſum. ff. de except. l. exceptio
nis. 2. in ſi. & hoc etiam no. in glo. ſuper verbo, ſtatutum. ff.
de iureiu. l. nam poſtea, §. ſi minor. In hoc tamen dicas, ꝙ
poteſt opponi in modum exceptionis, implorando officium
iudicis, ſuper beneficio reſtitutionis; dicendo. Domine iudex,
dico, ꝙ ſi vnquam actor vſucepit rem meam, vt aſſerit, hoc
fuit in abſentia mea, & debeo reſtitui, quare ante omnia im-
ploro veſtrum officium. quod me reſtituat, & vſucapio reſcin-
datur, & ipſa reſciſſa, dico ipſum male petere: Et per hunc
modum debet intelligi §. ſi filius. ſupra alleg. nam filius di-
cet, ſi actor poſsideret, poſſem intentare querelam, & agere
peti. hære. tunc non poſsideam, peto teſtamentum iudicari
inofficioſum, & ipſum reſcindi, quo facto dico actorem repel
li debere, ſecundum Dy. pro quo ff. de mino. l. 3. §. ſed vtrum.
19 † Quæritur, vtrum poſsit excipi perpetuo? videtur quod
ſic, quia quæ ſunt annalia &c. ff. de excep. do. l. pure. §. ſi. Vide
tur contra, quia exceptio non videtur durare, niſi quantum
durat officium, vt in querela nõ nume. pecuniæ. l. cum vltra.
C. de non nume. pecu. & in querela inoff. teſta. ff. de peti. hær.
l. ſi quis libertatem. §. ſed & diuus. Poteſt dici, quod ante im-
petratam reſtitutionem eſt quadriennalis: ſed poſt impetra-
tam reſtitutionem ſit perpetua, & ſic intelligit Dyn. pro, &
cõtra. Hæc opi. ſatis videtur rationabilis, quia illa regula, quæ
ſunt annalia &c. non obtinet, vbi poſſeſſor agere poteſt, vel
officium iudicis implorare, vt ille, cui competit querela non
nume. pec. inoff. teſt. beneficium in inte. reſti. ſuper talibus,
poteſt poſſeſſor, querelam deponere. Et ideo currit præſcri-
ptio, etiam quo ad accipiendum, ſed ex quo teſtamentum eſt
reſciſſum: non poteſt agi. pet. hære. nec reſciſſoria in integrũ
reſtitutione petita, quia ille vadunt ad vendicandam rem,
nec poſſeſſor poteſt agere eas intentare ſupra eo. §. æque, &
ideo perpetuo poteſt excipi, quia non eſt in poteſtate rei age
re, vt d. l. pure. §. ſi. de dol. excep. Et ſic poteſt intelligi. ff. ex
20 quib. cau. ma. l. ſi is cuius. Sed quæritur, cui competit † hæc
actio? Breuiter per ſuperiora apparet. quod læſo, cui reſtitu-
tio conceditur propter iuſtam cauſam. Sed cum multæ cauſæ
enumerentur in tit. ex quib. cau. ma. nunquid ex alia dabitur
reſtitutio? Dicas ꝙ ſic. vbicunque prætori viuo iuſtum vide
bitur poteſt in integrum reſtituere, dũtamen non reperiatur
contrariũ expreſſum in iure, vnde vbicunque ꝑ iuſtã igno-
rantiam quis læditur, debet reſtitui. Et ideo ſi quis extraneus
per ignorantiam conſuetudinis vel ſtatuti pœnam, vel dam-
num incurrit ſuccuri debet ei, vel ſi forte aliquis aliquos te-
ſtes perduxit, qui omnes repelluntur, forte propter excom-
municationem, vel aliquos obiectus, reſtituitur, vide per In-
noc. extra de in inte. reſti. c. auditis, nũ. 3. de teſti. & atte. c. cũ
veniſſent. & idem credo, ꝙ ſi fuit peregrinus, pro ſaluanda
anima, & in peregrinatione læſus fuit, vel ſi ꝑ mercaturas
exercẽdas abfuit. vide in Spe. ti. de in inte. reſt. §. ſupereſt ver.
actor ergo. nu. 20. & vide notata in l. ſi. de in integ. reſt. Item
dic; quod nedum reſtituitur læſus. imo ſucceſſor, & alij quo-
rũ intereſt. vide ff. de min. l. quod ſi minor, & l. patri. ex quib.
cau. l. cum miles. C. de fideiuſſ. mi. l. 1. & 2. tex. forma. in l. non
21 ſolum. ff. de in inte. reſt. Item quæritur † contra quem datur?
ſuper hoc dicas. ꝙ nedum aduerſus eũ, qui immediate ſentit
lucrum ex læſione, imo cõtra tertiũ. ad quẽ res deuenit. vide
ff. de mino. l. in cauſæ. la. 1. §. pe. & ſi. cũ l. ſeq. ex qui. cau. ma. l.
Iulianus. li. 4. ſcribit, non ſolum. Nunc quæramus de forma-
tione libelli. Et primo de iudicio reſcindendi. Primo tñ quæ-
ritur, an debeat dari libellus in iudicio reſcindenti? Et non vi
detur quia expeditur iudicis officio. & vbi imploratur offi-
ciũ iudicis, non eſt opus libello, vt no. ff. de interro. actio. in
rubrica. Super hoc videtur dicendum, ꝙ vbi reſtitutio poſtu
latur principaliter, opus ſit in libello, ſi autem incidenter li.
conteſt. in cã. principali, tunc non eſt opus. ar. extra de offic.
iud. c. 2. de hoc in Spe. de in inte. reſt. §. ſupereſt. verſ. & ſcias.
22 nu. 2. † Videamus ergo de forma ſ. Dñt doc. Ia. & Pe. qđ qui-
dã formant ſic. Dico, qđ talis rẽ meam, in mea abſentia vſu-
cepit, peto reſtitui. & vſucapionem reſcindi. Dicunt ipſi, qđ
is libellus non procedit, quia ſum mihi contrarius, ex quo. n.
dico rem vſucaptã, dico nõ meã, quia vſucapio tollit dñium.
ex hoc ꝙ dico meã, dico nõ vſucaptam. Præterea non ſufficit
dicere rem meã quondã, imo debet dici rem meã, quæ mea
erat, cũ vſucapio cõpleta fuerat, ſm eos. Aduerte quia ſuper
formatione hmõi libelli, nõ põt dari certa doctrina. variatur
enim, ſm varietatem factorum, & in narratione, & in conclu
ſione. In hoc tñ aduerte, qđ ponas cauſam, quare petis reſti-
tui, forte quia minor, vel maior, ꝑ abſentiam; vel ꝑ aliã
iuſtam cauſam, & poſtea ponas læſionem deinde concluſio-
nem, quæ diuerſificatur, ſm diuerſitates factorum. nam ſi pe
tẽs reſtitui, rem poſsidebat, repetet reſtitui ad ſtatum, in quo
erat: & per hoc iudicium reſtituetur, & ad hoc concludet. Si
vero petit obſtaculum, velut vſucapionem remoueri: conclu
det ad hoc. Vñ ſm varietates factorum, oportet ꝙ varietur
concluſio, aduertendum potiſsime, an per iudiciũ reſcindẽs,
debeat actio reſtitui, vel res, de quo dixi ſupra ſatis plene. &
ſm hoc concluſio formetur. & hoc facile eſt videre cuicunq;
23 practico. Vnde quando reſtitutio ſit per † iudicium reſcin-
dens. dicet ſic, Dico ego talis. contra talem, quod tempore mi
noris ætatis meæ a poſſeſsione cecidi talis rei mobilis, & ipſe
talis, talem rem meã, & quæ mea erat, tẽpe vſucapionis com-
pletæ, vſucepit & eam detinet vſucaptam: Vnde cũ minori-
bus læſis debeat per reſtitutionem in integrum ſubueniri; &
ego læſum ſum, & ſum intra tempus petendæ reſtitutionis,
peto per officium in inte. reſti. vſucapionemque prædictã re
ſcindi; & me in poſſeſsionem priſtinam reſtitui, & reponi.
Vel ſic. Tempore minoris ætatis meæ vendidi talem rem, &
tradidi, quæ meam erat: Vnde cum læſus fuerim in vendi
tione prædicta, peto in integrum reſtitui: ac venditionem
prædictam reſcindi, mihiq; rem reſtitui, &c. Vbi vero maior
petit reſtitui, poteſt dicere ſic, Cum abſentauerim me repu-
blicæ cauſa, talis, talem rem meã occupauit, & ipſam, in mei
abſentia, ſe vſucepiſſe dicit. Vnde cum iura dicant abſentes
reipublicæ cauſa reſtitui, per veſtrum officium, peto in inte-
grum reſtitui, ac vſucapionem reſcindi, dictamque rem mihi
reſtitui, cum reſtitutio me in priſtinum ſtatum debeat redu-
cere, & reponere, &c. Si vero per iudicium reſcindens, nõ de
beat res reſtitui, ſed actor: quia forte læſus non poſsidebat,
24 dicet ſic. Dico, † quod talis talem rẽ meam, & quæ mea erat
tempore vſucapi. completæ, & quam ante meam abſentiam
poſsidebam tempore abſentiæ meæ vſucepit. Vnde cum læ-
ſis propter talem abſentiam debeat per in integ. reſti. benefi-
cium ſubueniri, peto per veſtrum officium, in integrum re-
ſtitui, ac dictam vſucapionem reſcindi: actionemque, mihi
competentem tempore, quo me abſentaui reſtitui, &c. Sic
poteris formare ſemper variando concluſiones, ſecundum
varietates factorum. Sed quo formatur libellus in reſciſſo-
ria actio

tia actione? Super hoc aduertas, quia interdum reſtituitur
actio realis; interdum perſonalis. Vnde qñ actio realis reſti-
tuitur, conclude, vt in reali an declarandum. Si perſonalis, ad
dandum rationẽ, ſicut in prima faciendo mẽtionem de reſti
tutione præhabita. Et potes dicere ſic., cum talis rem meam
teneret tẽpore, quo rei publice cauſa me abſentani, vel quo
poſitus fui in vinculis eamq; tunc poteram vendicare, & eã
vſucepit me abſente, propter quod in integrũ reſtitutus fui,
dictaque vſucapio reſciſſa, peto dictam rem declarari ad me
pertinere iure dominij, eamque mihi reſtitui &c. Vel ſi pri-
ma erat publiciana, formet in publicianam: vt ſupra proxim.
vel ſi erat confeſ. vt in illa, faciendo mentionem de reſtitutio
ne, & nominando actionem. eodem modo in hypot. Item
in quacunque actione perſonali, ſicut in prima, & ſi vis vi-
dere aliquas formas, vide in Specul. de in integr. reſtitu. §. ſu
25 per. libro 4. non tamen ita plene. † Sed quid ſi reſtitutus a-
gat prima actione, non facta mentione de reſtitutione, nun-
quid valet libellus, vt ſi reus excipiat de vſucap. actor repli-
cet. de reſtitu. non videtur per hunc. §. debet enim dicere poſ
ſeſſorem non vſucepiſſe &c. nec eſt veriſimile, ꝙ text. dixe-
rit hoc ſine cauſa, credo ꝙ ſit tutum dicere: ſi tamen non di-
catur hoc in libello, videretur, qđ ex quo reſtitutio fuit præ-
habita, quod poſſet de ea replicari. ff. de iureiu. l. nã & poſtea
§. ſi mino. ff. de mino. l. 3. §. ſed verum. Prima eſt verior, quan
do reſciſſoria eſt vtilis, quia qui agit vtili, debet tãtum expri
mere, quod appareat, an agat vtili, vel directa, vt dixi ſ. §. 1.
ſed ſecus vbi ſupereſt directa, vt dixi ſ. verſic. per hoc. Sed
g nunquid g iudicium reſcindens, & reſciſ. poſſunt eodem li-
bello intentari? Videtur ꝙ non, quia iudicium reſcindens eſt
præparatorium, nec reſciſſoriũ cõpetit, niſi reſtitutione præ-
habita, vt ſupra ſatis dixi. & ita non videntur poſſe ſimul in-
tentari. ff. ad exhibendum. l. gemma. Præterea, vbi plures a-
ctiones ita ſe habent, quod ſententia lata in vna, obſtat
exceptio rei iudicatæ in alia, non poſſunt ſimul intentari. ff.
de except. l. fundo, & l. fundum. Sed conſtanr, quod ſenten-
tia abſolutoria lata in iudicio reſcindenti, non poteſt compe
tere reſciſſoria, quæ ex eo cauſatur, ergo &c. In contrarium
videtur, quia querela inoffi. teſta. & peti. hæredi. poſſunt in-
tentari in eodem libello & eodem modo actio ad exhiben-
dum, & rei vendic. ff. de inoffi. teſta. l. qui de inofficioſo. cum
26 ibi not. Solu. aut quæris, † vtrum poſſint intentari in eodem
libello. i. ſimul complecti. & ita vt ſucceſſiue procedatur? &
dic quod ſic. Aut vt ſimul procedatur. & dic, quod non, ſecũ-
dum Dyn. & facit. ff. de ædil. edict. l. cum eiuſdem. de iniur. l.
prætor. §. ſi mihi plures. & hanc opi. tenet etiã Iac. Et poteſt
formari libellus in iudicio reſcindenti, vt ſ. dixi. & poſt con-
cluſionem libelli iudicij reſcindentis dices, qua reſtitutione
præhabita peto vtili rei vend. reſciſſo. dictam rem ad me per
tinere iure dominij per ſententiam declarari, & ſicut in rei
vendi. de hoc in Spec. de in integ. reſtit. verſi. ſed nunquid in
27 eodem libello. & vide ibi poſitiones actoris, & rei. † Quia
ſatis vidimus de libellis, videamus de proceſſu. Reſtitutio in
integrum datur cauſa cognita, & in ea lite conteſtata, vt ca.
2. extra de offic. iudi. Pone, ꝙ pars vocata contumaciter, ſe ab
ſentat, quid fiet? quia ad diffinitiuam non poteſt procedi, li-
te non conteſtata, vt l. properandum. C. de iudic. & in ca. qm̃
frequenter. & in rubro, extra vt lite non conteſtata. gloſſ. vi-
detur ſentire in dicto ca. quod fiet miſsio. Sed certe non eſt
proniſum ſufficienter, quia dictum iudicium non perpetua-
tur, vt l. fin. de tempo. appellatio. ff. de mino. l. Papinianus. §.
fin. & aduerſarius veniens, recuperaret poſſeſsionem ſuam ẽt
poſt quadriennium, vt d. l. properandum. §. ſinantẽ. Spec. vi
detur velle, ꝙ poſsit procedi ad definitiuam, lite non conte-
ſta. & quod ſit ſpeciale, ſicut in multis alijs caſibus, quia lex
hoc videtur velle. ff. de min. l. in cauſæ. §. cauſa autem cogni-
ta. ibi, vel contumaciam, &c. pro quo C. ſi minor ab hære-
di. ſe ab. auth. ſi omnes. & hoc ſatis plene tangitur in Spe-
cu. de in integr. reſtitu. §. quis autem. verſic. ſi. num. 40. lib. 2.
28 Poteſt † dici. ꝙ vbi per iudicium reſcindens debet fieri re
ſtitutio rei, ꝙ tunc ſufficiat miſsio, nec procedatur ad reſtitu
tionem, lite non conteſt. quia tunc ſententia habet vim diffi-
nitiuæ vt toti negotio finem imponat. Sed vbi datur ſolũ in

integ. reſtit. & reſtituitur actio reſciſſoria: tunc lite non con-
teſta. poteſt procedi ad definitiuam. Et eſt ratio, quia illa non
eſt proprie definitiua, cũ nõ imponat finem toti negotio, ſed
ſolummodo præparat aliam actionem. ff. de re iudica. l. 1. Et
huius diſtinctionis poteſt apparere ratio: quia in primo caſu
res certa petitur, & ita poteſt fieri miſsio in ea. Sed in ſecun-
do, nulla res petitur, ſed ſolum reſtitutio, & ideo non poteſt
dici, ꝙ fiat miſsio in poſſeſsionẽ rei petitæ. Et iſtã crederem,
ſicut in hoc ſecũdo caſu, in primo, quando non petit reſtitui
aduerſus certam perſonam, ſicut quando petit reſtitui aduer
ſus aditionem hæreditatis: vt dicta auth. ſi omnes. Sed ad-
huc reſtat reſpõdere, quia in primo caſu non prouidetur miſ
ſo, cũ non perpetuetur actio. Solut. licet non perpetuetur, ad
minus tempora non currunt, ex quo facit diligentiam, & ſtat
per ſubterfugia aduerſarij: vt ff. de minorib. l. intra vtile. Sed
quæritur. certũ eſt, ꝙ is qui petit reſtitui, habeat ſe dicere læ-
ſum, nunquid tenetur probare expreſſum? Videtur, ꝙ ſic. ff.
de iureiuran. l. nam poſtea. §. ſi minor. & ff. de mino. l. quod
ſi minor. §. non ſemper autem. In contrarium videtur expreſ
ſum, de in integr. reſtit. ca. auditis. & ca. ſciſcitara: Præterea. ſi
dicas, quod habeo probare in iudicio reſcindenti, rem meam
eſſe: tantũ onerabor, ſicut in vendicatione vtili reſciſſoria, ꝙ
non videtur conſonum rationi. Super hoc articulo eſt diſtin
guendum, quia aut per iudicium reſcindens petitur reſtitu-
tio de iudicialibus, aut de extraiudicialibus. Primo caſu, aut
petitur reſtitutio contra proceſſum, & ante ſententiam, aut
contra ſñia, ſi contra proceſſum tantum, quia forte termino
29 peremptorio aſsignato, vel ante renuntiationem, † & cõclu
ſionẽ, non allegauit exceptionẽ, tunc nihil probabitur de læ
ſione, quia læſio apparet eoipſo, quod non oppoſuit intra tẽ
pus. & ita intelligitur ca. auditis. extra de in integ. reſtit. ff. de
mino. l. minor. 25. an. §. omiſſam. bene tamẽ verum eſt, quòd
ſi peteret reſtitui ad proponendã declinatoriã fori. vel aliã,
ex qua ius ſuum modicum prima facie læderetur, quod iu-
dex debet ex officio audire, & reſtitutionem, ſi ſit modica læ
ſio, denegare. vide plene extra de in inte. reſt. c. corã. in princ.
per Inno. nu. 1. Et ideo credo, ꝙ qui petit reſtitui, debet ſpe-
cificare allegationem quam dicit ommiſſam. vbi vero petit
reſtitui contra ſententiã tunc oportet docere de læſione ple
ne, & hoc edocto, retractabitur ſententia, & proceſſus, & re-
ſtitutus reponetur in ſtatu, in quo erat ante ſñiam. & ideo ſi
rem tradiderat virtute ſententiæ, reſtituetur ei, & totus pro
ceſſus reuocabitur, & ſic intelligitur extra de in integ. reſt. c.
cum veniſſent. vbi Papa vidit, & inſpexit priuilegia, ante-
quam reſtitueret. Et hoc, ſi conquæratur de ſententia, & pe-
tat aduerſus eam reſtitui, & aduerſus proceſſum. Si autem di
cat ſe læſum, propter aliquam exceptionem non probatam,
& petat ſe reſtitui ad eam probandam, tunc non probabit
ante reſtitutionem, ſed fiet, vt dicitur extra eodem: cap. ſub-
ſtituta. videlicet executio ſententiæ, & reſtituetur ad proban
dum. & ita tenet Speculator in titulo, de in integrum reſti-
tutio. §. ſi quis autem. verſiculo, illud quoque. Et eſt bona
ratio: quia hoc ipſo apparet læſio, quod exceptionem propo-
nit, & multas probationes produxit. Vbi autem quis dixit
ſe læſum in extraiudicialibus, & petit reſtitui, ſicut contra
contrac. ſi per hoc iudicium reſcindens, debeat res reſtitui,
& non act. reſciſſoria, tunc oportet plene probare læſionem:
30 † vnde ſi dicat ſe dominum rei, & læſum in dominio: ipſum
plene probabit. Si autem in poſſeſsione, illam ſolam. Si
vero actio reſtitui debeat reſciſſo. tunc non habet probare,
niſi ſemiplene: & forte per iuramentum. & hoc videtur
fuiſſe de mente Innocent. quamuis multum variet. extra de
in integrum reſtitutio. capitu. tum ex literis, colum. 2. nu-
mero 7. Et facit ad hoc, quia in prætoriis ſufficit ſemiple-
na probatio, & per iuramentum, vt dicitur in actione ad
exhibendum. ff. ad exhibendum. l. tertia. §. ſciendum. cum
nota. Hæc ſunt de ſubſtantia materiæ: & tamen incognita
h legiſtis. Sed quid ſi petens in integrum reſtitui h ad actio-
nem reſciſſorium, in iudicio reſcindenti, onerauit ſe ple-
na probatione, & plene probauit ſe dominum, vel
rem ad ſe pertinere, & pars aduerſa, nihil dedit ad con-
trarium, nunquid reſtitutione facta in integrum, eodem
iudicio,

iudicio, ſit rei reſtitutio? Nõ videtur, quia ad hoc nõ agitur,
& iudex non debet ſuper alio pronuntiare, quam quod peti-
tur, vt l. vt ſundus. ff. communi diuid. C. de fideicõ. lib. l. fi. Sa
31 tis † poteſt dici contra. quia per talia iudicia præparatoria
ſit rei reſtitutio, qñ nil proponitur a parte aduerſa. ff. ad ex-
hiben. l. Celſus. §. idem Celſus. & l. tigni. §. fin. cum l. ſeq. Et
ad contrariũ poteſt reſponderi, cum dicitur: ꝙ iudex non de
bet pronuntiare ſuper eo, ꝙ non eſt petitum, quia imo, qñ ſi-
bi conſtat, & materiã tangit. extra de conſue. c. cũ inter. de te
ſta. c. Raynaldus. ff. de verb. obl. l. ſi ſeruum. §. fin. Inſuper no.
ꝙ in hac actione reſciſſoria veniunt fructus, & omnia, quæ
veniunt in actione. directa. ff. ex quib. cau. ma. l. necnon. §. fin.
Multa alia poſſent hic tangi, quæ tangunt materiam: tñ ſatis
ſunt clara per text. & gl. quibus diligenter ſtude. & vide Spe.
in tit. de in integr. reſtit. lib. 2. & 4. & doct. iuris cano. in eod.
titu. extra. Vnum tangit Pet. de Bellaperti. in prin. huius. §.
vtrũ reſpublica ciuitatũ aliarũ, quã Romæ: & municipiorum
reſtituatur? & arguit ꝙ ſic, quia præſides in prouincijs de-
ſtinantur, & cognoſcunt, quod lex dicit, quod vicemgerens
præſidis cognoſcit de reſtitutione reipublicæ, ergo de alia re
publica loquitur, quam Romanorum. C. de offic. eius qui vi-
32 cẽ alte. ge. l. 1. Præterea, ſi † legatus reipublicæ alterius, quã
Romanæ reſtituitur propter fauorem, & contemplationem
ipſius. ff. ex quibus cauſis maior. l. legatis. multo fortius ip-
ſa, quia propter quod vnumquodque tale, & illud magis. C.
de ſacroſanct. eccle. authen. multo magis. Ipſe tenet contra,
dicens, quod reſpublica Romana tantum reſtituitur, quia ha
bet bona diffuſa longe lateq́ue: & per adminiſtratores lõgin-
quos regitur. Ideo ſubueniendum fuit ſibi, quæro ratio non
poteſt aſsignari in alijs ciuitatibus, quæ ſe regũt per ſe ipſas.
Et ad hoc allegat l. nihil. ad Maced. per quam videtur, quod
non vtantur iure minorum, vt ibi not. & idem dicit in fiſco,
ꝙ non reſtituatur in rebus ſuis priuatis: cum hoc non repe-
riatur. vnde fiſcus, & reſpublica non ſunt idem quod appa-
ret, quia diuerſi tractatus. & tituli ſiunt de eis: vt apparet.
C. de iure fiſci. & de iure reipubli. Ad argumentum contra-
rium, cum dicitur, quod ſubuenitur legatis, quod propter v-
numquodque tale &c. verum eſt, niſi alia ſit ratio, quæ impe
diat. Vnde in legato eſt alia ratio, quam in republica: quia ille
reſtituitur propter iuſtam abſentiam, ſed ciuitas eſt præſens.
hæc quæſtio, ſecundũ eũ eſt antiqua. & nota. de ea in dicta l.
nihil. & C. ex quibus cauſis maio. l. reſpublica. vbi gloſſ. te-
net opi. quam. Pet. tenet hic. Azo fuit in contraria opi. & il-
33 lam ſequitur gloſ. C. de iure reipub. l. rempublicam. † Qui-
dã dicunt, ꝙ ciuitates reſtituuntur, ſed non opida, vel caſtra.
& de hoc in Spec. de in integr. reſti. §. quis autem. verſi. ad do
ctrinã. num. 20. lib. 2. Imo. tenet contrarium, ꝙ ciuitates non
reſtituũtur. extra de in inte. reſt. c. 1. pro quo facit, quia ciuita
tes loco priuatorũ ſunt, vt l. cum qui. in fi. ff. de verb. ſig. Item
quando verbum prædicatur de duobus, de vno proprie, de
alio improprie: reſtringitur in materia odioſa ad illud. de
quo proprie prædicatur. ff. de ventre in poſ. mit. l. 1. §. curato
re de liber. & poſthu. l. cum quidã. Iſta eſt materia odioſa: vi-
delicet reſtitutio, & ideo reſtringẽda ad rẽpublicã Romano-
rum, quæ eſt proprie publica. ff. de verbo. ſignifi. l. bonorum.
iuncta l. fin. de act. & obliga. l. in honorarijs. §. ſed cum reſciſ-
ſa vſucapione. Salua opinione tantorum: ego credo, quod
quælibet reſpublica reſtituatur. & credo expeditum in d. l.
rempublicam. Conſtat enim quòd tota illa materia loquitur
de republica alia, quam Romanorum, vt nota. probatur in
rubrica de iure reipublicæ, & apparet quaſi per omnes le-
ges illorum quatuor titulorum. &, ita d. l. rempublicã. debet
intelligi de alia ciuitate, quã Romana. Præterea, cum ciuita-
tes æquiparentur eccleſijs, & earum bona cenſentur ad pia
opera deputata, ſicut bona eccleſiarũ, ſimili priuilegio gau-
dere debent. C. de ſacroſanct. eccleſi. l. illud. & l. fin. Præte-
rea certum eſt, ꝙ Romani trãſtulerunt in fiſcum totum ius
reipublicæ. Inſti. de iure natur. §. ſed & quod principi, igitur
fiſcus & reſpublica Romanorum idem ſunt, vt nota. ff. de iu-
re fiſci. l. in fraudem §. neque. C. de iure fiſci in rubrica. Igi-
34 tur iura poſt † condita, quæ loquuntur de republica, debent
intelligi, de alia republica, quam Romanorum, quia illa eſt
ſopita & tranſlata in fiſcum. ff. de verbo. ſignifi. l. inter publi-
cum. Idcirco leges quæ dicũt rempublicam debere reſtitui,
quas poſt tranſlatio nem prædictam tempore imperatorũ cõ
ſtat conditas: debent intelligi de alia, quam Romanorum,
quia ex tunc illa potius dicitur imperialis, & fiſcalis, quam
publica. Præterea non poteſt dici, quòd abſentia ſola ſit cau-
ſa dandi reſtitutionem legatis ciuitatum, & municipiorum:
quia ſic ſequeretur, quòd nuntij priuatorum eodem priuile-
gio gauderent, quod nuſquam auditum eſt: & ſic reſtituũtur
fauore ciuitatũ, ergo multo fortior ipſe ciuitates, ergo ſolu-
rio ſ. data tollitur. Nec obſtat, quod ciuitates locum priuato-
rum ſunt: verum eſt, niſi reperiantur priuilegiatæ. ſed in hoc
caſu reperiũtur. vt dicta l. rempublicã. & in multis alijs nota-
tis id rubrica. C. de iure reipublic. Item non obſt. l. nihil ad
Macedo. quia licet non reperiantur priuilegiatæ in illo caſu,
non ſequitur quin ſint in hoc, & in multis alijs. Item non ob
35 ſtat, quod verbũ† publicum, prædicatur propriæ de republi-
ca Romanorum, &c. quia materia reſtitutionum nõ eſt odio
ſa, imo fauorabilis, ff. de minoribus. l. 3. §. minorẽ. cum ibi no
tatis. Sed conſueuit quæri. de fiſco an reſtituatur? Et non vi-
detur quæſtio difficilis, cum fiſcus & reſpublica Romanorũ
ſint idem, vt ſupra allegatũ eſt doctores dicunt contra, quod
fiſcus non reſtituitur, & quod fiſcus, & reſpublica Roma-
norum, non ſunt idem. Quod apparet, quia diuerſi ſunt tra-
ctatus de iure fiſci, & de iure reipublicæ. Certe ego cre-
do, quod ille tractatus iuris reipublicæ non loquitur de re-
publica Romanorum: vt ſupra dixi. Vnde ratio docto-
rum in nullo me monet. Sed quod non ſint idem, pro-
batur. ff. de legat. 1. l. ſciendum. in prin. §. 1. & ibi not. de ædi.
edi. l. 1. §. illud. de iure fiſci. l. non intelligitur. §. ſi in locis. iun
cto ſupra. de re. di. §. theſauros. ff. ne quid in loco publico.
36 l. 2. §. hoc interdictum il primo. † Solutio, verbum fi-
ſcus diuerſas habet ſignificationes. Quandoque enim ſu-
mitur pro republica Romanorum, prout nominatur. Vni-
uerſo orbi, & tunc ſunt idem. C. de numera. & actu. l. in pro-
uincijs. libr. 12. Et tunc poteſt reſtitui, ſicut in qualibet alia
republica. Quandoque pro priuata burſa imperatoris, & de
illa poteſt dici, quod non reſtituitur. & ſic videtur ſentire
gloſſ. ff. de iure fiſci. l. 1. ſuper verbo pretij. Vnum prætermit-
tere nolo, quod quamuis eccleſia reſtituatur, tamen prælatus
in his, quæ tangunt ipſum, non reſtituitur. Verbi gratia, præ-
latus, qui facit fructus ſuos, petit arreragia redituum debito
rum eccleſiæ. Credo, quod in hac cauſa, non reſtituitur. ff. de
minoribus. l. 3. §. ſed vtrum. eo. ti. l. patri. in princi.

Quid ergo, ſi petat proprietatem redituum, & arreragia,
& dicat ſe læſum in proceſſu? Non videretur reſtituendus,
quo ad fructus per prædicta.

a Adnota. In fi. Vide hic Ang. in 2. col. circa prin. ver. in gl. hoſtium. & ver. ſeq. vide do. Iaſ. hic in 5. col. poſt prin in ver. in gl. in ver. hoſtium.

b In fi. Docto. communiter ſequuntur hic gloſſ. Sed d. Ia. reprobat hic Angel. quem vide. Item quia text. dicit, quod captus ab hoſtibus poteſt vſucapi. exemplificat Iaſ. de actione perſonali. in qua currit præſcriptio non ex poſſeſſione præſcribentis, ſed ex ſolo curſu temporis negligentia non petentis: vt hic per eum.

c Pone ꝙ. De hac quæſtione do. Iaſ. recitat hic eleganter doct. altercantes, & concordat eorundemum opi. ſubiungit in 10. col. ante me. ver. in ea. glo. ibi. ff. ex quibus cau. ma. Vide etiam hic Angel.

d Diſtincta ſpecies. An autem actio reſciſſoria ſit natiua, vel datiua, vide hic Bal. in 2. col. prope fi. verſi. quæro vtrum. vide Iaſ. hic in 15. co. circa prin. verſ. nunquid autem iſta actio.

e Directa. Vide do. Iaſ. hic, in 15. colum. poſt me. in verſi. in ead. glo. ibi nunc dicitur &c.

f De forma. Vide Bal. hic. in 3. col. Angel. in 5. col. poſt me. verſi. quæro ergo quomodo. & do. Iaſ. in 16. col. poſt me. verſi. extra gl. reſtat.

g Sed nunquid. Hanc quæſtionem format Ang. hic in 7. col. prope fi. in verſi. quæro an officium, & quando poſſunt cumulari, vide eundem in 8. col. ante fi. verſi. quæro quando ſimul, & qualiter formatur libellus.

h Reſtitui. Sed intra quantum tempus debet proponi iſta actio reſciſſoria? vide per Ange. hic in pe. colum. poſt prin. in ver. quæro intra quantum tempus. Item ea. col. prope. fin. ver. quæro an reſciſſoria. Quærit idem Ang. an reſciſſo poſſit proponi per modum exceptionis. duas quæſtiones alias vide per eundem in vlti. col.

1 *Contractus & vltima voluntas in aliquo diſcrimen habent.*
2 *Lucratiui & onéroſi diſcrimen.*
3 *Damnum quid.*
4 *Reuocatoria ex delicto datur.*
5 *Reuocat futuras creditor.*

Fiſcus.

6 *Fiſcus alienata ante crimen reuocat. & 7. 11.*
8 *Donata ante crimen, an reuoc[illegible].*
9 *Fraus quo deprehendenda.*
12 *Reuocans an reddendum pretium.*
13 *Alienantem [illegible] non licet.*
14 *Legatarius [illegible] creditor.*
15 *R[illegible] [illegible]eruanda.*
16 *Reuocatoria in quem negata,*
17 *Annus ex quo currat.*
18 *Reuocatoria quot.*
19 *A[illegible]tores in factum.*
20 *A[illegible] biennis.*
21 *Actio pro rata in diuerſos data.*
22 *Debiti oblatio quando inſufficiens.*
23 *Reuocatoria in quos, & cui, ad quæ detur. 24. 27.*
25 *Reſt[illegible] cui debeat.*
26 *§ item [illegible] qui in fraudem ſenſus,*
28 *Reuocatoria [illegible] datur.*

a I[illegible]EM, [a] Si quis in fraudem. Iſte §. eſt ſatis planus. Caſus talis eſt. Habebam debitorem, qui tenebatur mihi in cen[illegible]m alienauit bona ſua in fraudem mei, ne meũ poſſem con[illegible] qui debitum: egi contra ipſum, feci eum condemnari, & miſſus ſum iuſſu iudicis in poſſeſsionem bonorum eiuſdem, quæ forte non valent decem, volo agere contra illos, quibus alienanit: quæritur nunquid poſſum: Dicit Imperator quod ſic, & rem petam: & reuocabo, ac ſi non fuiſſet alienata, & ſemper in bonis debitoris remanſiſſet. hoc dicit iſte § qui §. eſt bene gloſſatus, nec habet longam materiam. [illegible]rco eius materiam proſequar, apoſtillando, gloſ. vt breuius tranſeam. & eas non repetam, ne papyrum occupem.
1 In gl. not. vt vterque in fin. vide ſupra quibus ex cauſis manon li. §. in fraudem. Quæritur de rationibus diuerſitatis. [illegible] quare primo requiritur dolus ex parte alienantis, & acquirentis, vel ſaltem alienantis: & nihilominus euentu in contractu inter uiuos, ſed in vltima voluntate ſufficit ſolus euẽtus? Dicit Petrus de Bellapert. poſt Iacob. Ratio eſt: quia vbi debitor alienat in vltima voluntate, non eſt ſpes, quod vnquam acquirat, de quo poſsit ſatisfieri creditoribus: cum vltra non ſit ſpes, quod acquirere debeat: ſed vbi inter viuos. poteſt acquirere adhuc, de quo poſsit ſatisfieri creditoribus. Ideo hoc caſu, non ita faciliter reuocatur. Primum tamen membrum fallit in libertatibus directis, fauore liberta-
2 tis. Et vide quod ſcripſi in dicto §. in fraudem. † Secundo quare requiruntur tria. vbi alienatur titulo oneroſo, ſed vbi lucratiuo: duo tantum? Dicit ipſe, quod non eſt par ratio lucra capere. & damna euitare. C. de codicil. l. finali. Tertio, quare vbi debitor alienat inter viuos, tria requiruntur: vbi libertus, ſufficiunt duo? Reſpondet idem Pet. iura magis mihi conſeruant id, quod meum eſt, quam quod eſt mihi debitum. vnde patronus habet ius in tertia. ſupra de ſuceſſ. libe. §. ſed noſtra. ſed creditor non habet in rebus debitoris. Vnde licet tu debeas mihi centum: non propter hoc res tuæ, meæ ſunt vſque ad centum. Pro hac ratione facit ff. de vſuris. l. videamus. §. ſi actionem. vel dic ſecundum eum, quod creditor, qui reuocat non reddit pretium. ff. quæ in fraudẽ creditorum. l. ſi debtior. & l. ex his. ſed patronus ſic, ideo facilius reuocat. ff. ſi quid in fraudem patro. l. 1. §. ſi quis in fraudem. Et qui in hoc grauatur, in alio releuatur. ff. de iureiura. l. eum qui. Item quæ in hac gloſ. de liberto dicuntur, procedunt ſecundum determinationem l. ff. de iure patro. l. ſi libertus. In hoc autem caue: quia vbi legando committitur fraus: non habet locum iſta materia: nec iſta actio, ſed condictio indebiti, vel condictio ex lege: vt l. fina. §. ſi vero. C. de iure deliberan. nec opus eſt reuocatoria: quia legata
b ſunt ipſo iure nulla. In gloſſa, large accipe. [b] in fine. Et hoc ſiue ſit creditor ex contractu, vel quaſi, vel delicto, vel quaſi. ſecundum intentionem gloſſ. Iacob. & Pet. dicunt, quod Roſre. dicit, quod renocatoria non datur creditori ex delicto, vel quaſi. Et probat ſic. Conſtat, quod fraus
3 exigit damnum. † damnum proprie dicitur diminutio patrimonij. ff. de damno infecto. l. 3. ſi agam actione reuocato-
4 ria † contra illum, qui emit ab eo, qui tenebatur mihi ex delicto. forte actione iniuriarum, vel furti ad pœnam, vel vindictam, non ago pro reſarciendo damno meo, vel patrimonio, igitur hæc actio non competit, ad hoc. & pro hoc videtur ff. ſi quid in fraudem patro. l. 1. §. & alias. Attamen ipſi tenent contra, dicendo renocatoriam dari creditori ex delicto, vel quaſi, quia ex quo loquitur indiſtincte intelligenda eſt indiſtincte. ff. de public. in rem actio. l. de pretio. Nec obſtat argumentum Roſred. quia vbi agitur ex delicto, non eſt diminutio patrimonij, quia imo ex quo actio erat acquiſita ff. quæ in fraudem creditorum. l. qui autem. ſm Petrum.

Præterea augment. Roſred. non procedit, vbi agitur ex delicto, vel quaſi, ad intereſſe, vel damnum, ſicut in actione legis Aquil. ſupra ad legem Aquiliam. in princip. ff. ad legem Aquiliam. l. in lege. ſupra de obliga. quæ ex quaſi delicto. in prin. Et facit pro opinio. doct. ff. qui & a quibus. l. ſi cum fideicommiſſaria. §. ne quis creditorum. Sed quæritur. hic loquitur in creditore præſenti, quid de futuro? Verbi gratia. Quidam volens recipere magnam pecuniam mutuo, vel ſe obligare alicui ex aliquo contractu, alienauit bona, antequã
5 † ſe obligaret, poſt ſe obligauit, nunquid talis creditor poteſt agere reuocatoria? Iacobus dicit ꝙ ſic, duntamen appareat de fraude. ff. quæ in fraudem creditorum l. ait prætor. §. 1. & facit. ff. de bonis damna. l. cum ratio. §. ex bonis. a contrario ſenſu. Pet. idem, ſed tamen nulla lex hoc cogit dicere, ſecundum eum, hoc tamen reſtringit ad caſum, quo incontinenti poſt fraudem adhibitam contrahitur. ff. de priuilegiis credi. l. ſi ventri. §. fina. ſicut Pet. l. lecta. verſic. dicebam. Hæc opinio ſatis eſt æqua, & rationabilis. gloſſ. tamen videtur tenere contra. C. de iure fiſci. l. 1. lib. 10. pro qua facit ff. quę res pigno. obliga. poſſ. l. penult. Sed pro opi. docto. facit C. de donatio. ante nupt. authent. ſed iam neceſſe & ibi not. contra in ſimili. ff. quæ in fraudem credito. l. ſi quis cum haberet, ad municip. l. fi. item reſcripſerunt. l. 2. Non obſtat dicta l. penult. quæ res pigno. obliga. poſſunt. quia ibi nil agitur de fraude: nec loquitur in caſu, quo fraus eſſet adhibita, nec facio differentiam, an incontinenti, vel ex interuallo fraus fuerit adhibita, ſi de ea conſtet. ſed quo ad hoc. an præſumatur fraus, vel non: bene poſſet eſſe differentia. vt infra plenius dicetur. Quærunt domi. Iaco. & Pet. quid de eo, qui alienauit in fraudem fiſci, antequam delictum committerer, propter quod deberent bona confiſcari? Verbi gratia.
6 † Quidam volẽs interficere hominem, vel delictum committere, propter quod deberent bona confiſcari de conſuetudine, vel de iure, alienauit bona ſua, tandem delictum commiſit: condemnatus fuit fiſcus vult bona reuocare, nunquid poſsit? Doct. dicunt ꝙ poteſt, nõ per hanc actionem: ſed quia in fraudem fiſci alienata ſunt reuocanda. ff. de iure fiſci. l. in fraudem. & hoc dicunt per l. ff. de do. cau. mor. l. ſi aliquis, de bo. dam. l. cum ratio. §. ex bonis. hæc eſt quæſtio antiqua, de qua ff. de dona. l. poſt contractum vbi gloſ. tenet, ꝙ alienatio valet qi[illegible]cunque facta, ante condemnationem. Sed contra argu. quia certũ eſt, ꝙ manumittere, eſt alienare: vt l. ab agnato. ff. de cur. fur. ſed accuſatus de crimine, non poteſt manumittere, etiam ante ſententiam. ff. de manu. l. qui pœnæ. ergo nec alienare. Item certum eſt, ꝙ res per delictum obligatur fiſco tacite. ff. de iure fiſc. l. aufertur. §. fiſcus. & l. imperatores. [melius probatur in l. ſi quis poſt hac. §. ſi quid. verſic. ſed in his. C. de bo. proſcr.] & ſic fiſcus à tempore commiſsionis delicti factus eſt creditor, & poteſt reuocare per d. l. in fraudem. quinimo etiam per hypo. C. rem ali. geren. l. 1. hæc lex non facit: ſed probatur in l. 2. C. in quib. cau. pignus tac.
7 † Præterea fiſcus eſt creditor conditionalis vel æquiparatur, a tempore delicti commiſsi: & ſic videtur ꝙ poſsit reuocare, & maxime ſnia ſubſecuta. ff. qui pot. in pig. hab. l. potior. 2. reſponſo. Præterea videtur expreſſum in l. ſi. §. ex bonis. ff. de bo. dã. & d. l. ſi aliquis. de do. cau. mor. & bene facit. C. de bo. proſcrip. l. ſi quis poſt hac. §. ſi quid. ibi ante tempus criminis, ac reatus &c. ſupponendo, ꝙ ſi poſt, non valeret. Pro opi. gl. vr̃: quia ſpeciale eſt in crimine læſæ maieſtatis, & ſic in cõtrarium eſt ergo ius cõe. ff. de dona. l. donationes. § perfecte. de accu. l. ex iudiciorum. cum ibi no. Item differẽtia, eſt inter donationes factas inter extraneos, & inter vi. & vx. qa prima nõ reuocat̃ p ſn̄ia: alia ſic, ff. de do. inter vi. & vx. l. cũ hic ſtatus.

tus.§.ſi maritus. Item regulariter, cui interdicitur ſolutionis
receptio,& alienatio,& econtra.ff.ſi cer.pet.l.non omnis. §.
ſi pupillus, ſed reo criminis non interdicitur ſolutionis rece
ptio.ff.de ſol.l.reo.& l.quamuis.ergo nec alienatio. Si velis
ſuſtinere hanc opt. Reſponde ad l.qui pœnæ.ff.de manumiſſ.
vt ibi no.in gl.quia ibi ſpeciale,vel loquitur in donatione li-
bertatis,quæ fit in vltima voluntate. Ad l.auſertur.§. fiſcus,
reſponde, ꝙ fiſcus non habet tacitas hypo.in delictis.C.de iu
8 re fiſ.l.2. Ad l.ſi quis poſt hac reſponde vt ibi not.† Pro ſolu-
tione huius quæſtionis,eſt diſtinguendum,quia aut quæritur
de do.cau.mor.aut de do.inter viuos. in primo caſu certum
eſt, ꝙ donatio reuocatur per ſententiam ſubſecutiuam: vt l.ſi
quis.ſ.alleg. In ſecundo caſu,quando donatur inter viuos, di
ſtinguitur: quia aut donatio fit inter coniuges, aut inter ex-
traneos. Primo caſu dic ꝙ aut fuit facta ante reatũ, aut poſt.
ſi ante tenet,ſi poſt, reuocatur: vt d.l.res vxoris.& d.§.ſi ma
ritus. Secũdo caſu,quando fuit facta inter extraneos, videtur
eodem modo diſtinguendum: quia aut fuit ante reatum, &
valet: aut poſt,& eſt diſtinguendũ: quia aut eſt tale crimẽ,
quo bona ipſo iure confiſcantur, & certum eſt, quod non va
let donatio. ff. qui & a quib. l. queſitum.de dona.l. donatio-
nes.§.perfectæ.C.ad leg.Iul.maieſt.l.ſi.extra de hære.c. cum
ſecundum legem. aut non confiſcantur ipſo iure: tunc ſunt
opi.vt ſupra vidiſtis. Nam gloſ.dicit, ꝙ valet quandocunque
fiat ante ſententiam. Alij dicunt,ꝙ non valet, ſi ſententia ſe-
quatur,quandocunque fuerit facta ante ſentẽtiam.& hanc opinio
nem tenet Odoſ. Alibi videntur dicere gl. ꝙ nõ valet, quandocun
que ante ſniam,& poſt conteſtationem,ſed ante ſic.vt no.ff.
de admi.tu.l.chirographis.§.ſi.de accu.l.& iudiciorum. Iac.
& Pet.dicunt, ꝙ reuocatur,ſi conſtet,ꝙ fuerit facta in fraudẽ
fiſci.per d.l.in fraudem.ff.de iure fiſci, non per has actiones,
ſed per d.l.in fraudem. Sed quæritur,qualiter conſtabit de
9 fraude? † Dicunt ipſi,ꝙ per coniecturas,quia dolus ex in-
dicijs perſpicuis probatur.C.de dolo malo.l.dolum. vt ſi om
nia bona ſua ſimul dedit:vt l.omnes.§. Lucius.ff.quæ in frau-
dem credi. Item ſi dedit coniuncto C.vbi pu.edu.de.l.ſi. Itẽ
ſi iam accuſatus erat.C.de euict.l.ſi fundum. Idem ſi non eſ-
ſet accuſatus,ſi crimen erat notorium.ſecus ſi occultum.ff.de
act.emp.l.emptorem. Et idem ſi non eſſet accuſatus.ſed ſi ali
quis comminatus eſſet ſi accuſaturum,de quo veriſimile eſt,
ꝙ bene attenderet,quia conſtans erat. etenim verba penſan-
da ſunt ex perſona.C.ſi quis imperatori male.l.1. Item ſi pri
mo donauerit,& poſtea reperiatur poſſidere.C.de na.li.l.3.
§.pe. ſecũdum eos.& facit.ff.de bonis eorum qui morte ſibi
conſci.l.1.in prin. Hæc autem procedunt,vbi poſt reatum fit
donatio. Quid ſi paulopoſt,& ſine interuallo magno commi
ſit crimen? præſumitur in fraudẽ alienaſſe.ff.de priuil.cred.
l.ſi ventri.§.ſi. Melius facit pro eis.ff.ſi quis teſt. li. eſſe iuſſus
fue.l.1.§.proinde.& l.ſi ff.qua.re.ac.non da.l.1.§.quæ onerã
dæ. Et idem in Spe.tit.de do.verſic.item pone.nu.7. Sed con
tra hoc videtur in hoc,quod nõ præſumatur fraus,& ex hoc
ff.qui & a quib.l.ſed ſi maritus.§.penul. vbi non præſumitur
fraus,ex temporum continentia,niſi probetur contrarium.
Item certum eſt,ꝙ vbi quis donat tempore non prohibito,ꝙ
donatio tenet, quãuis caſus ſine magno interuallo ſequatur,
donatio poſſet infringi. ff. de do. inter virum & vxo.l.inter
eos. Ergo vr idem in propoſito. nam ex quo donatio fuit fa-
cta tempore non prohibito,non videtur, quod debeat reuo-
cari,ex delicto poſt commiſſo. Et pro hoc facit: quia vbi quis
deſtinauit aliquam obligationem contrahere, & antequam
perficiat,contrahit aliam,illa prædeſtinatio nil facit,nec im-
pedit aliam,nec facit valere prædeſtinatam, niſi a tempore,
quo contrahitur. Igitur in propoſito,ſi deſtinauerit crimen
committere,& antequam committat dat bona ſua, ſi poſtea
crimen committat, poſterior obligatio non videtur primam
infringere.ff.ſi cer.pet.l.qui pecuniam.quæ res pigno.oblig.
10 poſſ.l.Titius.qui po.in pig.hab.l.potior.† Præterea.cum le-
ges dicant, donationes poſt contractum crimen non valere,
ſupponendo,ꝙ ante factę valeant,nec diſtinguant,quare nos
diſtinguemus? Si enim dicamus factas ante reuocari, quaſi
in fraudem factas: leges quæ faciunt differentiam, inter do-
nationes factas, ante contractum crimen capitale, vel poſt
eſſent impoſitæ verbis,& non rebus:& fruſtra illam differen
tiam feciſſent. Videtur ergo concludendum, vel eas non
reuocari,vel ſi reuocentur oportet fraudem lucidis proba-
tionibus probari,nec ſufficiant prædictæ coniecturæ, in ca-
11 ſu,quo ante reatum donatio facta fuit † Sed quid, ſi cri-
minoſus vendidit bona? Videtur idem,ꝙ fiſcus poſſet reuo-
care etiam ſi acquirens in fraude non participauit, cum lex
dicat indiſtincte,alienata in fraudem fiſci reuocari.ff.de iure
fiſci.l.in fraudem in princip.ff.de admin.tut.l.chirographis.
§.fina.& ibi.de hoc requiritur tamen fraus alienantis. ff.qui,
12 & a quibus.l. in fraudem. 2. † Sed an fiſcus tenetur reſti-
tuere pretiũ? Videtur,quod ſic,ſi extet.ff.quæ in frau.cred.
l.ſi debitor. Imo etiam ſi non extet,ſi emptor fuit bonæ fidei.
ff.quę in frau.cred.l.qui a debitore.ſi quid in fraudem patro.
l.1.§.ſi quis in fraudem. quia fiſcus loco hæredis eſt & hæ-
res de euictione tenetur.C.de fideiuſſ.l.1.facit ff. de admini-
13 ſtra.tut.l.Titium & Mæuium.§.Lucius.† Poſſet etiam quæ-
ri. Quid ſi quis volens committere crimen dedit bona
ſua: poſt penituit, & non commiſit:vult repetere bona,qua
ſi fuerit facta donatio,& ob cauſam quæ non eſt ſecuta,nun-
quid poteſt? Satis poteſt dici, quod non: niſi probaretur
alias,ꝙ donatio fuerit ficta,vel imaginaria. Vide in Specu-
la. tit. de dona. verſic.item pone. vide etiam Gulielmum de
Cuneo in l.alias.ff.de iureiurand.vt ſupra notaui. Sed quid
erit, ſi quis filio emancipato, vel alij ſecrete donauit bona
ſua: & nihilominus ea tenuit,ſicut ante, & cum pluribus cõ
traxit: vel ſorte de eis vendidit,vel impignorauit:nunc cum
emptores vel creditores agunt,venit donatarius prætendens
literas donationis prius ſibi factę: aſſerens ſe factum domi
num,per retentionem vſusfruct. vel alias donatoremque nõ
potuiſſe alienare in ſui præiudicium. Econtra creditores
dicunt donationem non debere tenere,in eorum fraudem fa
ctam. Quæritur nunquid bene dicant, per prædicta? Vi-
detur quod ſic: quia nedum fraus committitur contra præ-
ſentes creditores: imo contra futuros, vt ſupra dictum eſt.
fraus autem,hoc caſu præſumitur, ex quo donans reperitur
poſſidere rem donatam poſt donationem. ff. quibus modis
pig.vel hypot.ſol.l.ſicut.§.ſuperuacuum. ff.de acquir.hære-
dit.l.pro hærede.§.Papinianus.C.de diſtract.pigno.l. & qui
ſub imagine.extra de renunt.c.1.lib.6. Item ex eo,quod fit
clam.C.de dona.l.donatio.ff.de adminiſtra.tuto.l.non exiſti
mo. Item præſumitur fraus, ſi donatarius ſciuit patrem
rem donatam vendere,& obligare,& tacet. C. ad Velleia.l.ſi
14 fine.de re.pigno.l.1.de diſtract.pig.l.mulier. †Item quæ-
ritur,nunquid legatarij, & fideicommiſſarij habeantur hoc
caſu loco creditorum. Et non videtur C.de bonis autho.ind.
poſſ.l.1. Sed contrarium eſt verum. C.qui manumit. non
poſſ.l.1. ff. qui & a quibus. l. qui in fraudem creditorum
manumittuntur. In gloſſ.ſcilicet corporalem. Mobilia &
immobilia ſecundum Dynum. In gloſſ. id eſt. poſſide-
b ri. in ſi. doct. hanc approbant. [b] Dicunt enim,quod ad hoc,
15 quod hęc actio competat,requiritur,† ꝙ creditor primo ege
rit contra debitorem: & fecerit ſe mitti in poſſeſſionem bo
norum,quæ debitor habet,vel ipſa facere exequi,& illis non
ſufficientibus aget.& de hoc debet fieri mentio in libello. Et
vult dicere iſte tex.& C.de reuo.his quæ in fraudem.l.penu.
Dicunt tamen, ꝙ ſi notorium eſſet, quod debitor eſſet non
ſoluendo, poſſet agi hac actione.ff.de act.empt.l.emptorem.
in princip. de verborum obli a.l. decem. & l. fina. ff. ſi cer-
tum peta. ſecundum eos. Gloſſ. alibi diſtinguit, per Azo-
nem,an creditores fraudentur dolo acquirentis,vt tunc poſ-
ſit incipere ab eo.aut ab euentu tantum,& tunc non. Hodie
ſemper debet principalis primo excuti vt nota.C.eodem.l.1.
Vel dic, quod ius nouum non immutat, vt ibi nota. hoc ſe-
quuntur ibi doct. Credo, quod illud, quod hic notant ſit
16 verius: quia textus hoc videtur ſonare. † In gloſſ. ſcilicet
c intra annum. in ſin. [c] Et vide quod ibi notatur, quia vbi nil
peruenit, non competit etiam intra annum contra illum qui
habuit tit. lucratiuum. & non participauit in fraude vt ibi
no. Item quod hic dicitur, intellige quando alienauit cor-
poralia. nam ſi actionem, totum non competeret, niſi intra
tempus: intra quod actio duraret, ſi duret minori tem-

pore

poꝛe anno.ff.quæ in frau.cre.l.ait prætor.§. ſi conditionalis.
17 † Sed a quo tempore currit annus? Dicas, quod a tempo-
re,quo bona ſuerunt poſſeſſo, vel quo conſtat, ꝙ debitor eſt
noo ſoluendo: vt ſ.proxime dixi. Nam ante non poteſt cre-
ditor experiri. & ſic non currit ei annus vtilis ante. ff. eod.l.
1.in princ.de diuer. & tempo.præſcript.l. 1.ſecundum doct.
Sed videtur expreſſum, ꝙ ex die venditionis.ff.quæ in frau.
credi.l.qui autem.§. fin. ſed ſorte intelligitnr, vbi notorium
erat,quòd bona non ſufficiebant.Io gloſſ.ſed qua actione.ibi
cum dicit,quæ ad reuocanda corporalia,& incorporalia cum
d petir. Hanc approbant doct. Iaco. [d] & Pet. In ea.glo.ibi, qui-
dam dicunt. Tamen contra videtur, quod Fauiana compe-
tat creditori & patrono, Caluiſiana ſoli patrono. In ead.
glo.ibi,cum dicit,io factum Paulianæ.Quidam dicunt,qnod
18 ſuot ſex reuocatoriæ: † Pauliana in factum, Fauiana,Calui-
ſiana,vt hic gloſſ.narrat.Item vtilis Caluiſiana,quæ datur fi-
lio arrogato, de qua.ff. ſi quid in fraudem patro.l. fin. Item
interdictum ſraudatorium, de quo ff.de ſol.l.pnpilli debitor
ad Treb.l.ſi poſtulante.Ioan. videtur ſentire in arbore.quòd
ſint quatuor: Pauliana,Fauiana,Caluiſiana,& in factum.Dy.
videtur ſentire, quod ſint tres, ſequendo hanc gloſſ.do.Iac.
& Petr.dicuot, quod ſnnt duæ tantum. Dicunt enim ꝙ actio
19 in factum. & omnes aliæ ſunt idem.nã eſt in † factũ. Paulia
oa. Calui. Fauia. & interdictum frandatorium. Certum eſt
enim, ꝙ interdictum, & actio in factum,ſuot idem.C.de in-
terdict.l.fin. j. de interdict.§.fina.igitur hie in factum.& di-
ctum interdictum ſunt idem.Item dicunt, quòd illnd inter-
dictum eſt idem eum Panliana.& hoc not.gloſ.in dicta l. pu-
pilli.& dicta l.ſi poſtulante. Idcirco in factnm Pauliana,& il
lud interdictum ſunt vna actio, quæ eſt in factum cognomi-
nata: & Pauliana, a Paulo prætore, eius iotroductore.ſicut
Publiciana,a Publio.ſed ob. quia ex quo habet proprium no
men, non debet denomioari in factum. ipſi allegant ff.de eo
per quem factum eſt.l.fin. melius ſupra §. ſed iſtæ. & ibi no.
in gloſſ.ſcilicet Publiciana. Reſpondent. ꝙ illud eſt verum
quando ab initio habuit proprium oomen, quod hie oon ha
buit.Sed poſt per Iuriſconſultos ſuit ſic cognominata a Pau
lo,qui eã introduxit: & ſorte ſuit cauſa, vt haberetur aliqua
cognitio differentiæ inter illam,quę creditori competit,& il
lam, quæ patrono: quæ ſunt diuerſæ, & a diuerſis introdu-
ctæ.Item dicunt,quòd Fauiana,& Caluiſiana, ſunt vna, quæ
competit patrono. Vnde eſt in factum, quæ cognominatur
20 Fauiana, & Caluiſiana. Et eſt † binomia, ſicut reperitur io
lege, quod qnandoque aliquis habet plura nomina, tameo
eſt eadem perſona, & quandoq; lex vocat vno nomine tan-
tum, quandoque alio.potes allegare ff.de condi inde.l.fin.§.
ſi. Et ſciũt hoc vaſcones. qui communiter ſunt quadrimonij.
Aroand guilhem. Guido del cap. del põt, de la cauſada de
noſtra dona de la Dorada de Toulonſe. Sed contra videtur,
quòd coniunctio, &, ponitur inter diuerſa.C.per quas per-
ſo.l.fina.& text.ponunt coniunctiones inter Fauia. & Calui-
ſia. quando faciunt de eis mentionem, & ſic videtur, ꝙ ſint
plures.ff. ſi quid io fraudem patro.l. in Fauiana. & l.fin. imo
reperitur text.qui ponit alternatiuã,denotando maiorem di
uerſitatẽ.eod.titu.l. 1.§.ſi pluribus.Sed dic, ꝙ illud eſt cauſa
breuitatis, ad denotandum, quod altero cognomine ſolo vti
poſſumus,ſecundum Petr. De illa quæ competit filio arro-
gato,eſt certum,quod eſt eadem cum illa, qnæ competit pa-
trono, niſi ꝙ illa arrogati eſt vtilis.Et ideo dicunt,ꝙ de qua-
tuor eirculis, quos Ioan. ponit in arbore, non debuerunt eſ-
ſe:niſi duo.Super hoc teneas, quicquid volueris,non eſt ma-
gnus effectus, neutra opinio poteſt imptobari, quare ſecu-
re ſequere gloſſ.quæ eſt hic.doc. tamen obliti fuerunt quan-
dam aliam reuocatoriam, videlicet conditionem ex lege in
caſu ſuo.C.de iure deli.l.fi.§.ſi vero, quæ non poteſt dici ea-
dẽ cum iſtis.In ea gl.ibi, reuocatoriæ dicuntur.Hanc gl.reci
e tant & approbant [e] oẽs doct.In ea.gl.ibi, contra poſſidentẽ:
Dyn.dicit, ꝙ vbi datur contra doloſum,oritur ex maleficio,
21 ſed vbi † coutra illum,qui dolum oon commiſit, ex varijs fi
guris cauſatum, ſicut interdictum,ꝙ vi aut clã.qñ datur ꝯ il
lum, qui non fecit opus,de quo dictum eſt ſ.in prin.tit.Ia. &
Pet.dicunt,quod hæ actiones non ſunt natiuæ:ſed datiuę,ex
quo non habent ſufficientẽ materiam præexiſtentem, ex qua
poſſiot oriri.Et dicit.Pet. quod opi.glo.non poteſt procede-
re,quod detur ex quaſi maleficio, quia imo quando cõtra do
loſum daretur,daretur ex maleficio: ſicut vides,quando agi-
tur contra illum,qui ſecit litem ſuam,qui teuetur ex malefi-
cio,ſi ex dolo ſuo,cõtra ipſum agatur.ſecus ſi culpa.qnia tũc
ex quaſi maleficio.ſ.de obli.quæ ex male.in princi.ff. de var.
& extraor.cog.l.fin. Salua gratia Petr. illæ leges hoc nou di-
f cunt.In fi. [f] eiuſdem glo. illam gl. approbat hic Dynus: qnia
aut ab initio offert, & admittitnr: aut poſtquam eſt connen-
tus,& nõ admittitur, vt ibi no.& hoc poteſt eſſe verum, vbi
creditor agit ratione debiti, in pecunia ſemel ſoluẽda.Quid
ſi debitum ſit perpetuum, qnia forte debitor debet reditus
perpetuos, vel forte promiſit fundum dare, quem in fraudẽ
22 alienauit? Tunc videtur, ꝙ non debeat admitti. † offerendo
debitum, quia non poteſt offerre ſaltem vltimo caſu. & ſic
potes intelligere dictum §. illud. & facit ff. de regu.iur.l.a di-
uo Pio.§.quod ſi res.Iniquum enim eſſet, quod compellere-
tur rem vendere: vt ibi, ſed quando debetur pecunia, nnlla
occurrit iniquitas nec intereſſe creditoris. habet enim quod
petit,videlicet pecuniam. & ad hoc facit bene l.euictis.a con
trario ſenſu. Per prædicta apparet magna pars huius mate-
riæ. Quæramus tamen vltra gl. Primo contra quem compe-
tit hęc actio.& ſuper hoc doc.dicunt?quod competit contra
alienantem, ſi ita latenter, vel particulariter alienauit bona,
quod recuperari non poſſunt.ff.eo.l.ſi.§.fin.Item datur con-
tra illum,qui acquiſiuit de eo, quod peruenit, vel inſolidũ,ſi
dolum participauit, etiam non reſtituto pretio,niſi pretium
reperiretur in bonis debitoris. vide ff.quæ in fraud. credito.
l.ſi debitor.cum l.ſeq. & ſeq. Item contra hæredem, de eo,
quod peruenit.ff.e.l.ait prætor.§.pen.& fin.cum l.ſeq.Quid
ſi acquirens habuit bonam fidem tempore contractus, tem-
pore traditionis malam? videtetur ſemper ſuiſſe malæ fidei:
ſaltem in contractu venditionis.ff. pro ſolu.l.3. Doc.Iaco.&
Petr.dicunt contra. quod ſufficit, quod tempore contractus
habuerit bonam fidem, quia per cõtractum debitor fuit obli
gatus acquirenti, ideo dato, quod tempore traditionis ma-
la fides ſuperuenerit,non habet locum hęc reuocatoria:quia
emptor tunc ſuum recepit, ſeu ſibi debitum.ff.quæ in ſraud.
cred.l. quod autem.§.apud Labeonem.cum.§.ſeq. Sed econ-
tra, ſi debitor non habuit propoſitum ſraudandi tempore
contractus:ſed tempore traditionis habuit? Videtur idem ea
dem ratione.glo.tamen tenet contra, in §. hoc edictum.d.l.
quod autem.Item quæritur,nũquid hæc actio competat cre-
ditori, qui habet act.hyp.pro bonis alienatis? Et videtur qđ
non:quia hæc actio datur quodammodo in ſubſidium credi-
toribus chirographarijs, & pro ipſis fuit introducta, alijs e-
nim prouiſum eſt per hypote. ideo non datur, oiſi excuſſo
principali.dixi ſ.ſuper gl.i. poſſideri.Item ad hoc, qnod hęc
actio competat, requiritur euentus ſraudis,vt ſ.ſatis dictum
eſt.conſtat aũt,qđ quid habet hyp.non ſraudatur re,quia ius
ſuum ſemper durat.igitur,non vr̃ hæc actio competere.Cõ-
trarium videtur ſentire,ff. quæ in frau.cre.l.debitorẽ.eo.ti.l.
quod aũt.§.pe.& facit C.de iure.deli.l.fi.§.ſi vero. Ad ratio-
nes in contrarium põt dici, qnod hæc actio,nedum datur in
ſubſidiũ,imo cõcurrit cum alia, vt d.l.debitorem.Itẽ ad hoc
qđ dr̃,qđ non fraudant creditores hypotecarij in effectu.dic
ꝙ imo, quia creditor plus oneratur in probationibus, & alijs
multis,qñ agit hypot.contra tertium, quam ſi ageret contra
ipſum principalem debitorẽ, vt videbis j.proxi.§. Præterea
prætor largus eſt,& nedum prouidet improuiſis,imo & pro
uiſis ſupra de bono.poſſeſſ.§.quos autem. Nunc videamus,
quid veniat in hac actione.dicit Petr. qđ venit rei reſtitutio:
vt reponatur in priſtinũ ſtatum, & perinde ſit,ac ſi non eſſet
alienata.ff.eo.l.ſi.§.nõ ſolum.& l. 1.§. melius in l.ait prætor.
§.per hanc.& facit ff.de min. quod ſi minor.§.reſtitutio.Sed
iuxta hoc quæro,vtrum veniat ſolida rei reſtitutio,ſi ſint plu
res creditores,& vnus ſolus agat? Videretur qđ non niſi pro
parte:quia reus ei ſoluere nõ tenet, niſi portionẽ ſuã.& hãc
partem tenent quidam per l.is a quo.ff. de rei vendica.Iaco.
tamen de Ra.dicit contra,qnod tota res reſtituetur.lex enim
dicit,qđ reſtituitur.Et eſt perinde, ac ſi remanſiſſet in bonis
debitoris:

debitoris:vt hoc §.vnde noo poteſt eſſe perinde,niſi reſtitua
tur. Prætetea, ſi eſſet in bonis debitoris, primo agens habe-
ret eam, vel mitteretur in poſſeſsionem eius, & ſic in hoc ca
ſu.ff.quę in frau.cre.l.pupillus.& l.quod autem,§.ſciendum.
ſm eum. Et hæc poſſunt procedere de iure antiquo.ſed per
ſus auth. per quod fit miſsio vſq; ad menſuram debiti decla-
rati tantum:non videtur, ꝙ procedat.ſed quod poſsit reuoca
re vſq; ad ſummam ſui debiti. C.de bonis auth.iud.poſ.auth.
ei qui. Hoc autem poteſt procedere,vbi alienauit in tertium:
ſed vbi ſoluit creditori,quæritur,vtrum alius creditor poſsit
reuocare?quia ſuper hoc videtur iura contraria, Potes ſic di
ſtinguere,quia aut ille qui reuocare vult,contendit plus eſſe
ſolutū debito.& certum eſt,ꝙ poteſt reuocare condi.inde.ff.
de condi.indeb.l.tutores, ſami.erciſ.l. Lucius.C.de iure deli.
l.fi.§.ſi vero.Aut non contendit plus debito eſſe ſolutum, &
tunc aut pretendit hypoth.aut priuilegium,aut eſſe iniquū,
vnum plus habere, quam alium. Primo caſu qō prætendit hy
pothec.certum eſt,ꝙ datur actio contra tenentem rē,vel qui
rem dolo habere deſijt.ff.de pig.l.qui pot.in pi.ha.l.idemq;.
§.fi.de pign.l. ſi fundus.§.in venditione. & §.ſi vero dolo.Si
vero rem nō habet:ſed habet pretium:vel ſorte pecunia ſuit
ſibi ſoluta,quam ſine dolo conſumpſit:tenetur cond.ex lege,
vel in factum.ff.qui po.in pig.hab.l. ſi prior.& d.l. ſcimus.§.
ſin vero hæredes.C.de iure deli.Et hoc idem,ſi ſecundus cre
ditor inſolutū rem receperat, per dictas leges, ſi tamen ille
qui recepit,habebat hypo.ſicut actor, ſeruatur potioritas tē-
poris· vt in toto titu.qui potiores in pign.C.& ff.Io ſecundo
caſu,quando prætendit priuilegium,certū eſt, ꝙ priuilegia-
tus reuocat ab alio non priuilegiato.C.de priui.fiſci.l.ſi cum
pecuniam.ff.quod cum eo.l.ſed an.de pec.l.ex facto.§.fin.In
tertio caſu, qn̄ prætendit eſſe iniquum, vnum plus habere,
quam alium: tunc aut debitum fuit ſolutum poſt bona poſ-
ſeſſa, & debet exæquatio fieri.ff. quæ in frau.cre.l.quod au-
tem.§.fin.& l.ait prætor.§.ſi debitorem. Aut bonis non poſ-
ſeſsis, & tunc aut poteſt negligentia imputari illi, qui modo
agit,& non debet audiri,vt eo.titu.l.pupillus.§.ſi vero iuſte.
C.depoſiti.l.fin.ff.de ſepara.l.debitor.de reg.iur.l.ꝙ quis.C.
de alluuio.l.fin. aut non poteſt negligentia imputari,& tunc
aut debita deſcendunt ex diuerſis, & ſingularibus contracti-
bus, aut ex vno. Primo caſu, non repetitur, cum ſit melior
conditio occupantis.ff.de regu.iur.l.inter eos. Fallit, quan-
do debitor vni gratificauit.ff.de bon.auth.iud. poſſ.l. ſi noo
expedierit.§.1.vel ſi per vim ſine iudice extorſit, vt d.l.pu-
pillus.verſic.pen.Secundo caſu, qn̄ deſcendunt ex vno:tunc
aut ſunt ſocij: & diuiditur, quod ſolutum eſt, ſi debitor ſit
inops,alias non.ff.pro ſocio.l.verum.§.ſi cum tres.& l.ſi Ti-
tius.Aut non ſunt ſocij,ſed in cōmunionem inciderunt,quia
forte ſunt cohæredes,tunc aut erat corpus hæreditarium,&
tunc cohæres poteſt partem in eo vendicare.ff. ſam.erc.l.itē
Labeo.de rei vend.l.Pōponius, ſi ex equis, aut non erat cor-
pus hæreditarium,& dic vt in alijs creditoribus dixi.nam de
bitum diuiſum erat inter eos.C. ſi cert.peta.l.1.C. ſi vnus ex
pluribus.l.1.Iſta diſtinctio eſt valde notabilis, & ſæpe in fa-
cto cadit per omnia membra ſua, & eſt extracta de dictis Ia.
de Are.doc.Bonon̄.optimi. Vnum non prætermitto.dixi ſu-
pra,quod creditor, qui rē hypoth.deſijt.ſine dolo habere,&
pretiū conſumpſit.tenetur in ſubſidium,vt not.in gloſſ.ff.de
diſtr.pig.l.1.hoc intelligo,ſi ille cōſumēs,habuit cauſam lu-
cratiuam,alias non, iuxta l.mater.C.de rei ven.cū ibi not.&
no.in Spe.de ob. & ſol.§.1.verſic.pone.obligauit.num.44.&
forte idē poſſet dici in caſu l.pecuniam.de iure fiſci.Et maxi-
me qn̄ conſumen non eſt factus locupletior. Sed quid ſi debi
tor alienauit in plures? agitur contra vnum, ille excipit, ꝙ
conueniri non debet,niſi pro rata, quæritur nūquid bene ex
cipiat?videtur ꝙ ſic.ff.de iure fiſci. l.Moſchis.& ibi Dyn.te-
54 net hoc. † Sed quæritur.nūquid. veniāt fructus in hac actio
ne? Et clarum eſt quòd ſic, de fructibus pendentibus tēpore
alienationis.item veniunt fructus collecti poſt litē conteſta-
tā.ff.eo.l.fi.§.non ſolum.ſed de fructibus, qui nō pēdebāt, &
fuerunt collecti inter alienationē,& cōteſtationē dubitatur,
quia leges videntur in hoc conuenire. Gl. tn̄ declinat in hāc
opi.qđ nō veniāt, & hāc etiā ſequitur Pe.quia hæc actio eſt
ſtricti iuris,tū nō nominetur inter illas,quæ ſunt bonæ fidei.
& per ipſam actor nō petit, quod ſuum eſt, & ſic nō veniunt
fructus.ff.de vſu.l.videamus.§.ſi actionem. Præterea hoc nō
eſt expreſſum in d. §.non ſolum. Nec ob.eo.tit.l.ait prætor.
§.per hanc.vt not.d.§.non ſolum.Item non obſtat, quia ſal-
tem poſſeſſor deberet teneri, vbi participauit in dolo. ff. de
rei ven.l.ſi nauis, quia illud eſt verum,ſi natura actionis hoc
haberet,qđ per ipſam peteretur, quod ſuū eſt.& eſſet realis,
ſicut vendicatio. iſta aūt eſt perſonalis ſtricti iuris,& per ip-
ſam petitur,ꝙ non eſt,nec ſuit ſuum,vt dixi ſupra.Item non
obſt.qđ in Fal.& Cal.tales fructus veniunt.ff.ſi quid in frau.
pa.l.1.§.fin.cū l.ſeq.quia ibi patronus petit,qđ quaſi ſuū eſt,
vt dixi ſ̄.circa gl.no.quod vterq;.quia patronus eſt hæres,in
tertia portione.& hæres dicitur quaſi hæres.i.dominus ff.de
liber.& poſthu.l.in ſuis.ſ̄. de ſuc.l..§.ſed noſtra.ſecundū Pe.
Sed quæritur quare magis veniunt vſurę in ſtipulatum dedu
ctæ, vel quæ veniunt officio iudicis de natura contractus,
quia contra videretur per l. ſi nauis. de rei vendi.Sed poteſt
reſponderi: quia per hanc actionem ſolum reuocatur, quod
fuit in bonis debitoris.ff. quæ in fraud.cred.l.ſi.§.non ſolum
cum §.ſeq.fructus aūt illi non fuerunt in bonis, nec pro eis
aliqua actio cōpetijt debitori,ideo non veniunt,ſed pro vſu-
ris in caſibus prædictis erat nata actio, ideo non mirum, ſi re
uocentur.ff.de verb.obligat.l.ſi Stit hum.§. ſtipulatio. de do.
cau.mor.l. Senatus.§.fin.Et ita dicit Dyn.in d §.præterea.
55 † Item quæritur cum reſtitutio fiat per hanc actionem in
priſtinum ſtatum, cui fiat reſtitutio rei, vtrum debitori, vel
creditori agenti?Iaco. de Ra.concludit formando libellum,
quod actor petet ſibi rem reſtitui.& idem Pet.& idem Spec.
in titu.de reb.eccle.non alie.§.1.ver.porro.nu.1. Sed contra
hoc videtur, quia per hanc actionem fit reſtitutio in priſti-
num, & omnia reuocantur, ac ſi facta non eſſent. ff. quæ in
frau.cre.l.ait prætor.§.præterea.& l.hac in factum.Et ſic vi-
detur,quod res deueniat ad debitorē,ſicut ante erat, alias nō
redigeretur ad priſtinum ſtatum, nec eſſet per omnia, ſicut
56 ante. Præterea, hoc cauetur expreſſe in hoc §.dicit † enim
quod creditor poteſt rem petere.i.dicere eam rem traditam
non eſſe: & ob id in bonis debitoris manſiſſe, ſi igitur in bo-
nis debitoris res remaneat, apparet, quod non ſit reſtitutio
creditori agenti, imo dn̄ium reddit ad ipſum debitorem,vel
actio eſt extincta ꝑ liberationē, & forte ipſo iure ꝑ ꝓlationē
ſententiæ.argu.C.de do. quæ ſub modo.l.1. ſicut in pacto le
gis commiſſoriæ,& adiectionis in diem, de quibus C.de pac.
57 l.traditionibus. † Præterea curator agit hac actione. ff.quæ
in frau.cre.l.1.in princi.& certum eſt,quod ille agit nomine
alieno,nec poteſt concludere ad reſtituendum ſibi.credo er-
go in hac actione, quod debet concludi, quod reſciſſa aliena
tiōe,res in bonis debitoris reſtituatur, & ſic perinde eſt, ac ſi
alienatio facta nō eſſet, & erit effectus quia lata ſententia in
hac actione, dicta bona reſtituta poſsidebuntur, & fiet in eis
executio,ſicut in cæteris bonis debitoris,& perinde ac ſi non
g ſuiſſent alienata. Quomodo ergo formabitur libellus ſ?
In hoc eſt aduertēdum, an requiratur dolus ex vtraq; parte.
an ex altera, an ſufficiat ſolus euentus. In primo caſu, dicas
ſic:Coram vobis dn̄o officiali Engoliſm̄. dico,& ꝓpono ego
Io.de Rūcinis alias dictus Fabri, actor cōtra Guilelmum de
eamerij de Romanayo reū, ꝙ dictus reus poſsidet, ſeu deti-
net,ſeu facultatē reſtituēdi habet,vel dolo habere deſijt,quē
dam fundum ſuum in territorio de Fayſim, iuxta talem &c.
quem fundum Aymatus peye, debitor meus ex cauſa tali in
x.in dictum reum alienauit in fraudem mei dicto Guilelmo
fraudem participante.Vnde cum ego bona dicti Aymari ex-
cuſſerim,& iuſſus fuerim ea poſsidere:mihiq; non poſsim ſa-
tisfacere de eiſdem,nec ad hoc ſufficiant: peto dictum fundū
in bonis dicti debitoris reſtitui: meq; in poſſeſsionem eiuſdē
mitti,vna cum alijs bonis, dictumq; reum ad hoc ſententiali
ter condemnari,cū fructibus tūc pendentibus,ac poſt lit.con
teſt.percipiendis,& ad hoc ipſum iuris remedijs cōpelli vna
58 cum expenſis &c. † Si fuit alienatio facta titulo lucratiuo,
non oportet fieri mentionē de fraude acquirētis. Quandoq;
agitur per hanc actionem,non vt res reſtituatur,ſed vt actio
cedatur: & tunc debet ad hoc cōcludi. ff.quæ in frau.credi.l.
hac in

hac in factum . Item quandoque non agit creditor , ſed curator datus bonis.eo.tit.l. 1.in prin.& tunc oportet,quod faciat mentionem de toto facto ſuo , quomodo ſuit datus curator , & concludat , quod reſciſſa alienatione , res reſtituat in bonis rei , ratione curæ ſuæ &c. Vnde ſecundum varietatem factorum , oportet concluſiones variare , ſicut in alijs actionibus : & ideo quando debitor debitorem ſuum liberauit, oportet concludi, quod ſe reponat in priorem obligationem , iuxta l.ait prætor.§. præterea.ff. quæ in frau. cred. Quomodo autem formentur poſitiones , vide in Specu. de reb.eccleſiæ.non alien.§. 1.verſicu.actor. numer.7.ſententia autem formabitur iuxta varietatem libelli , & facti. & quis ſit eius effectus,ſatis in ſuperioribus declaratum eſt.illud autem videtur , quod iſta actio eſt in rem ſcripta , & videtur arbitraria, & iuratur in ea in litem, ff.ſi quid in ſrau.patro.l. tenetur.in princip.§.primo.ff.de in lit.iuran.l.in actionibus. vbi de hoc.

a Adnot. Item.Diuide ſecundum An: & ſumma ſic. Alienarum in fraudem creditorum,permittitur ipſis ex ſententia prætoris,bona debitorum poſſe illis reuocare. An.

b Approbant. Idem tenet hic. Ange.ſuper hac glo.& cæteri doct.& ſic debet prius excuti principalis.

c In fi. De iſta natura excuſſionum bonorum , vide hic late per doc.& refert hic Iaſ.caſum ſingularem in auth. contra rogatus C. ad treb. vbi etiam in rei vendi. eſt neceſſaria excuſſio bonorum.

d Approbant do. Hanc intelligunt do. in alienatis inter viuos.ſed in vltima voluntate datur vel condictio indebiti vel hypothecaria , vt l.fin.§.ſin vero creditores.C.de iur.del.Ang.hic in 1.col.circa fi.verſi. in gl.petere.

e Approbant. Sic tenet gloſ. quod hæ reuocatoriæ ſint mere perſonales. ſed do. Iaſ.in hoc reprobat gl.& tenet, quod ſint in rem ſcriptæ. vt hic per eum.

f In fi. Vide hic do.Iaſ.in 20.col. ſingulariter in ver.in fi.glo.ſtat ergo & An. in 9.colum.poſt me.verſi.in ea.gloſſ.in fi. & vide eundem Angel.ab hoc loco vſque ad fin.§.& do. Iaſ. ponentes quaſdam concluſiones in hac materia reuocatoriæ.

g Libellus. Vide hic Angel.& Iaſ.in vl.col. vide d.Pet.Iaco.in titu. de actione in factum pauliana.vbi format libellum ſuper hac actione pauliana reuocatoria.

1 *Seruiana ob quæ detur.*
2 *Inuecta quæ, et an obligata.* 3.4.5.6.7.9.
8 *Inuecta an ſuo iure transferri queant.*
10 *Extendi quæ non dicenda.*
11 *Probare quis, quidque debeat in Seruiana.* 13.
12 *Seruia cui et in quæ, ad quem data.* 14.31.
15 *Seruianæ, et ſalui interd. differentiæ, et communia.* 16.17.18.
19 *Seruianarum genera et quæ obligabiles.* 20.
21 *Seruanus obligabilis quo accipienda.* 22.23.
24 *Homagium obligabile.*
25 *Hypothecari quæ non debeant.* 26.
27 *Incorporalia obligabilia.*
28 *Hypothecaria qualis.*
29 *Seruiana an prætoria.*
30 *Hypothecaria quandiudum præſcriptibilis.*
31 *Reditus præſcriptibiles.*
32 *Hypothecæ liberatio.*
33 *Hypothecariæ qui, cum, quandoque concurrat.*
34 *Hypothecandi forma.*

a I T E M Seruiana a & quaſi. Iſte §. habet tres partes , quæ patent in litera , & caſus facilis eſt , & eius materia. Domine Imperator vidi ſupra de aliquibus actionibus prætorijs , & realibus,ſunt ne aliquæ aliæ? Imperator reſpondet quod ſic, ſcilicet,Seruiana,& quaſi Seruiana,quę etiam &c.

Sed domine imperator , cui competunt hæ actiones? Imperator dicit, quòd Seruiana locatori, pro rebus coloni, &c.

Quaſi ſeruiana alijs creditoribus , pro rebus ſibi obligatis , &c. Sed domine , vos iam loquuti eſtis de pignore , & hypotheca, eſt ne aliqua differentia inter eas? Imperator reſpondet , inter pignus , &c. proſeqnere vt in text. lecturam huius.§.poſſes proſequi per notabilia , & contraria , & per aliquas quæſtiones, ſed quia iſtud non eſſet , niſi gloſſ.repetere , quæ ſunt breues, & planæ , & ſcripturas multiplicare, ideo additiones circa eas tantum faciam , more meo ſolito

b In gloſ.vel inquilini. ibi cum allegat l.res pignoris. b imo poteſt eſſe colonus in ciuitate , & inquilinus in villa , nam ſi in ciuitate quis conducat rura , eſt colonus , ſi in villa domum,inquilinus eſt, vt d.l.res.ſecundum Dyn.pro quo ff.de verb.ſignific.l.vrbana.vnde gl.debuit dicere colonus in agro
s inquilinus in domo . † Item Iaco. & Petr. reprobant hanc glo.dicentes , quod Seruiana non competit pro rebus inquilini , ſed coloni tantum , & mouentur ex hoc quia interdictum Salnianum , & Seruiana ſunt correlatiua , ſed interdictum Saluianum , non competit niſi pro rebus coloni. ff. de ſal. inter. ego nec ſeruiana. Item iſte. §. dicit Seruianam pro rebus coloni competere , ergo ad aliam non debet extendi, quia non eſt noſtrum legem extendere. ff.ſolu.matri.l.ſi vero. Vnde ſatis prouiſum eſt , per hypothe.locatori , in rebus inquilini. Et ſic hoc remedium,quod videtur contra ius commune, videlicet , quòd res tacite obligentur , non eſt extendendum.ff. vt in poſſ.le.l. 1.§.ſi debitori. Nam non eſt eadem ratio coloni,& inquilini,quia inquilinus,inſerendo res intra muros videtur eas tradere , & pignori obligare , ideo quaſi ſeruiana competit. ff. de iur. do.l. ſi ego.§. dotis autem non ſic in colono , qui inſert in loco muris non circundato. ideo non videtur tradere , nec hypothec. competit de communi ratione, ideo prouiſum fuit domino hoc caſu,per prætorem de Seruiana , ſecundum Petr. Idcirco videtur ,quod ſi locator agat hypothec.pro rebus coloni, debeat cadere, ſi pro rebus inquilini Seruiana, ſimiliter cadet. Caueat ergo,quam actionem nominabit , ſed hoc eſt nimis ſubtile & pernicioſum. Vnde cum ll. vtantur promiſcue hic vocabulis , vocando quaſi Seruianam.ff.de pign.l. 1.§.cum prædium.& l.ſi ſuperatus.in princip.& l.ſi ab eodem tit. non ex hoc, vitiarem libellum. In ea.gloſſ.ibi cum dicit , perpetuo.quamdiu durat
c locatio, c vt nota.C.loca.l.certi. Item, oportet, quòd res inuecta ſit inſerentis , vel quod habeat aliquod ius in ea. ff. de pigno.l. quæ nondum ſunt. §. quod dicitur.ſecundum Petr. Gloſſ.tenet contra.quod imo, res aliena obligatur,ſi ſciente domino fuit illata, vt no.d.l.certi iur. pro qua.ff.in qui.cau. pig.ta.contraha.l. ſi gratuitam.§. 1.In hoc poſſet dici, quod ſi dominus rei fecit fraudem , quia forte commodauit rem ſuam inquilino,ad finem,quod appareat ditior,& locator allliceretur ad locandum eidem , tunc poteſt dici vera opin.gl. C.ad Velleia.l.ſi ſiue. alias ſi tradidi veſtem, vel pannum ſarcinatori,vel arneſia reparanda, non credo, quod ſint obliga-
2 ta.& de his non eſt dubium,quia non ſunt inuecta, † vt perpetuo ſint ibi. Idem tamen dicerem, ſi locarem,& permitterem inſerri lectos vſque ad annum,vſque ad quem durat locatio , quia cum conductor alienam rem expreſſe obligare non poteſt,multominus tacite.C.ſi ali.res pig.da.l. 2.& qua-
d ſi per totum. Quid ſi d penſio , vel merces,ſit modica res,incluſæ magni valoris? Forte nõ poſſent retineri, niſi vſque ad ſummam, cum hæc hypothe. ſi tacita:in qua inſpicitur quantitas debiti.ff. de iur.fiſ.l.Moſchis.§.fin.C. de debito.l. 2. lib. s 1.Et facit ff.in qui.cau.pigno.ta.contraha.l. eſt differentia. C.communia de leg.l. 1.de bo.authen.iudi. poſ. auth. ei qui. Sed quid, ſi inſerantur tales res quas non eſt veriſimile, quẽ obligare? Dicendum eſt , quod cum non veniant in generali obligatione,nec in hac, C.quæ res pign.obliga. poſſ.l.alumnos , cum hæc obligatio tacita habeat conuenientiam cum
3 generali,vt d.l.eſt differentia. † Sed quid,ſi locator prouidet ſibi de certo pignore, nunquid, inuecta, & illata , nihilominus obligantur ? Non videtur , C.de pact.conuen.l. ſi forte. Poteſt dici contra. Et facit bene ff. qui po.in pig.ha.l.potior. §.ſi colonus.ff.de pact.l.item quia, ibi cum dicit, etiam ſi nihil &c.ff. de an.leg.l. ſundus. Quid ſi filiusfamil. intulit res aduentitij peculij? Dic eas non obligari. C.de bon.quæ lib.l. fi.§.filij autem.niſi forte eſſet ſcholaris , qui de voluntate patris iuſſet ad ſtudium.ff.de in.l. ſi longius. cum ibi not. C.ad mace.l.macedonianam. Vel niſi caſu , quo pater non haberet vſumfruc.de quo vide.C.de bon.quæ lib.auth. excipitur. Sed
4 quid † ſi pater dedit licentiam filio ſuo, quòd mercaretur,& tradidit ei capitale,filius conduxit operatorium,& aliqua de bonis patris intulit, nunquid illa ſint obligata? Videtur quod ſic per prædicta,C.ad macedo.l.ſi permittente. Videtur contra ff. quod iuſſu.l.dominum. vbi videtur expreſſum , quod propter hoc non poſſit obligare. vt ibi notatur. Sed credo cõtra, hoc caſu, quia dando licentiam mercandi , videtur dare licentiam faciendi omnia, quæ ſunt ad hoc neceſſaria,& ſi ne

qnibus res expediti nõ põt, vt l.ad rem.& l.ad legatom ff.de
procur. Conſiat aũt, quod mercaturæ non poſſunt exerceri,
ſine operatorio,& illatione rerũ,ideo credo, illas poſſe obli-
gari bene credo, ꝙ ſi inſerret alias res patris, quæ non eſſent
de mercatura ſoa: ꝙ non poſſent retineri, niſi ipſo permitten
te,& volẽte eſſent illatæ, vt d.l.dominum. Et ꝙ de filię dixi:
dicerẽ de religioſo, ſi iuit de voluntate prælati ſui ad ſtudiũ,
5 iuxta ootata in d.l.ſi longius.† Sed quid de minore, res ioſe-
rente in domũ, per ipſum conductam? Glo.dicit ꝙ non obli
gantur, nam cum non poſsint expreſſe obligari ſine decre-
to, multominus tacite.ff.loca.l. qui ad certum. quod eſt ve-
rum, vbi cooduxit minus ſapienter. Verbi gratia, minor,
cui ſufficiebat domus centum ſolidorum, condoxit domum
20.vel 30.librarum, hoc caſu non obligatur. Et pro hoc fa-
cit, quia text.dicit, quod res tutoris obligantur tacite, pro
mala adminiſtratiooe.C.de admini.tuto.l. pro officio. ounc
dicit lex, quod minor 25. anno. non poteſt eſſe tutor, quia
eius bona pro mala adminiſtratione obligari non poſſent.C.
de legi.tuto.l.fin.& ſic concluditur, quod minor non cootra
hit tacitam, ſicut nec expreſſam, ſed ſi ſapienter couduxiſſet
forte domum, qua iodigebat tunc, quia ooo eſt læſus, non v-
titur beneficio minoris ætatis. ff. de minor. l. verum.§. item
noo reſtituirur,& ſecundum Pet idem teoet Iacob.de æqui-
tate,& facit pro eis.ff.de re. eorum.l.1.§.fin.cum l.ſeq.

Opin.gloſſ.videtur rutior. quia pupillns cum authorita-
te tutoris non poteſt obligari, etiam vtiliter negotiando, ſi-
ne decreto, vt l.lex quæ.C.de admi. tuto.& ff.de reb.eorum.
l.magis puto. §. ne paſsim. ergo multominus ipſe ſolus pu-
pillus.vtendo iure communi, nec dicit l.verum dicit. enim,
ꝙ vbi vtitur iure communi, denegatur reſtitutio, quæ eſt
contra ius commune, nec datur ſine cauſa, nec tamen ſequi-
tur, ꝙ ex hoc contractus, qui nullus eſt ipſo iure validerur,
nec §.ille loquitor illo caſu. Satis tamen poteſt dici, quòd li-
cet noo detur quaſi Seruiana locatori, ſi poſſeſsionem non
haberet, poſſet tamen retinere illata, ſaltem vſque ad quanti
tatem, qua minor vtilitatem habuir.ff. de re.eo.l. ſi pupillo-
rum.§.1.Item videtur, quòd ſi minor eſſet in ſcholis, de vo-
luntate patris, ꝙ poſsit bona patris inſerendo obligare: quia
tunc magis pater, quam ipſe obligari videtur, vt ſupra dixi
6 per d.l.ſi longius. cum alijs. † Quid ſi f conductor inſert chi
f rographa, ſeu in inſtrumenta in domum conductam, nun-
quid debita cootenta in inſtrumentis, erunt obligata locato-
ri? Videtur, quod ſic, quia ex quo inſtrumenrum inſertur, &
obligatur, viderur nomen in eo contẽtum obligati.ff.de leg.
1.l.ſeruum filij §.eum qui. de leg.3.l. qui chirographum. Ia.
videtur dicere contra, quia inſtrumenta, vel chirographa,
ſub generalitate obligationis non tranſeuot, ff. de lega. 2.l.
caius.igitur, cum ius obliget generaliter inuecta, & illata,
videtur, quod nomen non ſit obligatũ. Pet.dicit, quòd poteſt
dici obligatum, ſi ſit modicum.ff.de bo.dam.l.diuus.alias nõ.
illa parum facit, ibi enim agitur de præiudio perpetuo pa-
rendo fiſco, hic autem de ſola obligatione per quam non tan
tum ſit præiudicium, vnde nõ eſt eadem ratio, & apparet C.
7 quæ res pig.obli.poſ.in fi. cum ibi nota. † Sed quid dices, de
perſoois eccleſiaſticis, quæ inſerunt res eccleſiæ in domum
conductam? Reſpondeo, ſi ſit talis perſona, quæ habeat ad-
miniſtrationẽ,& titulum in beneficio, ſicut rector, vel prior,
& ſint res alienabiles, ſicut fructus, credo quod ille obligen-
tur.ff.de pig.l.ſi is qui.in prin. ſed ſi eſſent res ſacræ, vel deo
dedicatæ, ſicut ſunt calices, indumenta ſacra, tales non obli-
gantur nec poſſent retineri, C.de ſacroſ.eccle.l.ſancimus.ex
tra de pig.c.1 datur ergo locatori, quaſi Seruiana, pro rebus
illatis,& inuectis. Item poteſt eas includere, ſi adhuc ſunt in
domo conducta, vt l.eſt differentia.ff.in qui.cau.pig.ta.con-
8 trahatur. † Sed nunquid locator, poteſt res incluſas autho-
ritate propria transferre ad domum ſuam. forte, in qua ha-
bitat? Dic, quod ſic, quando facit ex cauſa, vt totius ſeruen-
tur.ff.de damno inſect.l. vtique.nam eoipſo, quod includun-
tur, videnrur tradi, & ſic nullam vim committit transferren
do,& ſic non obſt.C.de pign.ac.l.penul.Petr.dicit, quod cau
po, tenetur, de illatis in cauponam, etiam ſi ipſo ignorante
fuerunt illata, per hæc iura, quia in talibus tacitis quæ per le
gem iodncuntur, non requirirur ſciẽntia, vt hic patet.Gloſſ.
tenet tamen contra.ff.de nau.cau.l.1.§.fin. Sed illam repro-
bat ibi Iacob.ſicut Petr.hic, & tamen magna nitirur æquita-
9 te. † Item quæritur, g nunquid res illatæ io rem cenſualem
g vel emphyt.ſint obligatæ pro cenſu, vel penſione? videtur
quod ſit per prædicta. ff. de public.l. ioperator. C. in quib.
cau.pign.ta.contraha.l.1.ſi propter pub.penſi.l.1. Item ſor-
te locatori locatorũ. facit quod ſcripſi ſupra de loca.§ adeo.
C.quæ res pig.ob.poſ.l.nomen. Io gloſſ.ſcilicet dominus, ibi
numis colat. Hanc glo.approbant Iac.& Petr. docto. dicuot
tamen, quod Ranfredus tenuit cootra, & pro eo, quia lex
loquitur io locatione, locatio autem non dicitur niſi merx
ſit in pecunia.ſupra de loca. & conduct. in princ. igitor non
eſt extendenda ad aliud, vt l.ſi vero.§.de viro.ff.ſolut.matri.
10 Sed ipſi dicunt, quod † non eſt extenſio, ex quo ad hoc ea-
dem ratio ſe extendit, vt l.a Titio.de verbor. obligat.C.ad l.
Falci.l.fin. Vnde dicit Iac. ꝙ ſi tibi tradidi domum, vſque ad
annum, & tu debes facere librum, vel eam reparare, vel ali-
quid aliud, quamuis ſit contractus innominatus, habet lo-
cum tacita hypothec.quia quaſi locatio eſt. ff. depoſi.l.1.§.ſi
quis ſeruum. In fio.eiuſdem glo.in fiñ.l.2. ſtatim allegatæ. Et
hoc ſi merx ſit in pecunia. vt ſtatim dixi, qua autem act. agat
colonus partiarius dixi ſ̄.de loca.& condu. in princ. In gloſſ.
hæc dictio ponitur ibi. vtraque tamen Seruiana dicitur, ff.
de pigno.l.1.§. cum prædium.& l ſi ſuperatus.& l.ſi ab eo.
h In ea.gloſ.ibi a ſeruando dicta. h quia melius eſt pignori in-
cumbere, &c.qui.mo.re contrahi obl.§.fin.de obliga.quæ ex
delic.naſcun.§.furti. In ea.glo.in fin. Similiter gl.in d.§.inter
dictum.& C.de ſal.interd.l.1. Et oo. ꝙ quidam habent, quan
dam additionem, quæ in effectu vult ponere aliam differen-
tiam, quia interdictum non redditur, niſi cootra colonum,
11 vel inquilinum. Seruiana datur contra alium. † Hanc gloſſ.
reprobant docto.primo in eo, quod dicit, quod creditor de-
bet probare debitorẽ dominum tempore obligationis, quia
hoc nulla l.cauetur.imo contrarium.ff. de pig.l.ſi ab eo. Vn-
de licet leges dicant, quod creditor debeat probare rem fuiſ-
ſe io bonis debitoris, non ex hoc ſequirur, quod debeat proba
re fuiſſe dominum. aliud eſt enim fuiſſe dominum, aliud rẽ
in bonis. nam rem in bonis habere dicimur, quam bona fide
poſsidemus.ff.de acqui.re.do.l. rem in bonis.de verb.ſig.l.bo
norum. ideo gl.hic ſimpliciter male dicit, & alibi dicit, quod
ſufficit probare rem in bonis.ff.de pign.act.l.rem alienã. Ali-
bi videtur concludere, quod ſufficit probare debitorem poſ-
i ſediſſe.C.ſi ali.res pig.da.ſit l.cum res. Dyn.dicit, i quod aut
agitur contra debitorem, & runc ſufficit probare debitorem
poſſediſſe, & ſic intelligit, quod not.in l.cũ res. Aut contra tertiũ,
& runc oportet, quod probet debitorem rem habuiſſe in bo
nis, vt no.in l.rem alienam. hæc diſtinctio, videtur ibi notari
in vltima ſolutione,& idem videtur, ſi ageretur contra debi-
toris hæredem, cum cenſeatur eadem perſona.ff.de diuer.&
tẽp.præſc.l.cũ hæres. Quid ſi agatur cõtra iilum, qui haboit
cauſam a debitore? Viderur quod ſufficiat probare ipſum de
bitorem tempore obligationis poſſediſſe, ſicut ſi contra de-
bitorem ageretur.ff.de rei.vend.l.ſi a Titio.& maxime ſi ha-
buit titulum lucratiuum, & vtatur eius acceſsione.ff.de ex-
cep.doli.l.apud Cel.§.de authoris. de hoc in Spec.de pig.§.
3.ver.ſed quæritur.nu.12.de obli.& ſol.§.1.verſi.quid ſi pro
bo, cum ſeq. Vide ibi multas quæſtiones vtiles, circa hanc ma
teriam, ergo oportet probare, agentẽ debitorem rem io bo-
nis hahuiſſe tẽpore obligationis, videlicet, quod poſsideret
bona fide,& ti.vt ff.de pig.l. ſi ab eo. & ideo non videtur ſuf
ficere, ſi teſtes dicaot, quod viderunt tenere debitorem vt
ſuam, ſicut cõiter deponunt, etiã ſi deponereot quod renuiſ-
ſet 30.20. Niſi deponerent de ti.& bona fide, cũ per præſcri-
ptionem 30. ann.non acquiratur poſſeſſori malæ fidei ius a-
gendi,& per conſequens, nec creditori, qui habet ab eo. Vn-
de minus oportet probari in hac actio.illa, quæ oportet pro-
bari in publiciana. de quibus ſ̄.e.§.aliæ. & in caſu debet pro-
bari dñium, videlicet qñ poſſeſſor, contra quem agirur exci-
pit,& vult probare ſe dominum, vt no.in l.ſi ab eo. Item &
in caſu, quo dicit obligantem eſſe dominum: quia ſi hoc non
probet, cadit, ex quo ſic poſuit in facto. Caueat ergo ad-
uocatus

nocatus, ne in libello. vel articulis, dicat rem ſuiſſe debitoris,
ſed in bonis, & de bonis eiuſdem. Sed quid, ſi dicat vtrun-
que & alternatiue? Credo quod non debet admitti, niſi pro-
pter iuſtam ignorantiã: vt ſcripſi in publiciana ſ̃.§. ſed iſte.
Sed pone: actor probat, ꝙ debitor tenuit rem bona fide, &
tit. 8. annis: & poſt hæres, per duos annos: vel ſorte probat,
quòd debitor eam tenuit bona fide. ſine titu. 27. an. & hæres
per duos: nunquid ſufficienter pobat, ſi agat contra dominũ?
Non videtur: quia debitor non fuit dominus: & dñium quod
fuit per hæredem acquiſitum, non obligatur ex obligatione
defuncti. C. communia de leg. l. 1. ff. de pig. l. Paulus reſpon.
de peti. hære. & l. nõ tantum. §. quòd ſi pro emptore. ſed con
tra ipſum obligantem, vel eius hæredem datur hypothec.
hoc caſu, & ſuffiecerer talis probatio, vide ff. de pig. l. ſi Titio.
Sed nunquid dicitur res eſſe in bonis, ſi debitor eam non poſ
ſideret, ſed actionem habet ad rem? Dicit, ꝙ ſic: vt d. l. rem
in bonis. ff. de pig. l. grege. §. 2. C. quæ res pig. obl. poſ. l. no-
15 men. †. Sed quid, ſi poſſeſſor rem obligatam vendidit, & ha
bet pretiũ: nunquid poteſt agi contra eũ hypo. Vr̃ quod non?
quia pretiũ non fuit in bonis debitoris. Sed põt dici contra,
ſaltem in ſubſidium, vbi cauſam lucratiuã habuit: vide ff. de
diſtr. pigno. l. 1. & qnod ſcrip. ſ̃. §. prox. vbi de hoc. Sed quid,
ſi teſtes non deponant rem in bonis ſuiſſe, ſed eam ad debito
rem pertinere: nũquid ſufficit expreſſum? Videtur quòd ſic:
ff. de probat. l. ante omnia. quod eſt verum indubitabiliter, ſi
fuit ita articulatum, & teſtes dicãt in ratione dicti ſui, ſe hoc
ſcire, pro eo, quia viderunt debitorem tenere rẽ titulo, & bo
na fide: alias ſi dicerent, ꝙ ipſum poſsidere viderunt, non cre
derem, quòd ſufficeret, niſi in caſu, quo ageretur contra debĩ
torem, vel eius hæredem. vt ſuprà dixi in caſu vero, quo te-
ſtes non redderent cauſam dicti ſui: nec fuiſſent interrogati,
crederem, ꝙ ſufficeret: propter verbum pertinere, ꝙ late pa
13 tet ff. de ver. ſig. l. verbum pertinere, & vide ſ̃. eo. §. † Opor-
tet ergo multa probari in hac actione, videlicet obligationẽ
principalem validam. ff. de pig. l. cum vitioſe. Et ideo in mu-
tuo oportet, ꝙ probet ſe mutuaſſe, & numeraſſe pecuniam
vel rem propriam. C. ſi cer. pet. l. quamuis. quæ res pign. ob.
l. Titius. qui po. in pig. ha. l. potior. in princ. ꝙ pauci aduoca-
ti adnertunr, & ad hoc non ſufficeret confeſsio debitoris: ni-
ſi ille, contra quem agitur, haberet cauſam ab eod. C. de bon.
proſcrip. ſi quis poſt hac. ff. ad Velle. l. Seius. ſed nec illo ca-
ſu, confiteretur debitor, poſt alienationem per d. ll. Et ideo
creditores agentes hypo. pro mutuo, poſſunt probare vix
per literas obligatorias, contra poſſeſſores pignoris, quæ
communiter non continent, niſi confeſsionem debitoris. Itẽ
debent probare obligationem realem, ex qua agit. Item rem
in bonis debitoris ſuiſſe tempore obligationis: vel ab illo tẽ-
pore citra, ſi fuit obligatio generaliſs. alias non ſufficeret, iu
xta l. ſi. C. quæ res pig. Item reñ poſsidere, vel dolo deſijſſe,
&c. Et in hoc aduerte, quia nũquam bene probabis in hypo.
niſi teſtes deponant de tempore obligationis, & ideo cum
actor probat contractum, & obligationem per literas, & in-
ducit teſtes ad probandum, ꝙ illa res, quæ petitur, eſſet in bo
nis, & de bonis, tempore obligationis, oportet ꝙ articulet tẽ
pus obligationis, & certum: alias teſtes non poſſent depone-
re, nec poſſet probari, ꝙ eſſent in bonis tempore obligatio-
nis, & ſuper hoc vix aut nunquam reperies cautum aduoca-
tum, maxime in curia laicali vnde ſi bene aduertas, non eſt
facilis probatio. Quid ſi creditor agat contra emptorem hy-
po. dicens, ſibi rem obligatam ante venditionem. emptor di-
xit ſe emiſſe ante obligationem, quis tenetur probare hanc
prioritatem? Dic, quod creditor, vt no. in Spe. de ob. & ſol. §.
1. uer. quid ſi ago. nu. 30. Nec ob. C. de in. ſiſ. l. 1. quia conti-
net caſum ſpecialem. & hoc ſufficiat vidiſſe, circa primum
membrũ huius differentiæ, quam reddit glo. Redeamus ad
ſecundum. Gl. dicit, quod in Saluiano interdicto, ſufficit pro
bare debitorem poſſediſſe tempore obligationis. Dicũt doc.
quod ſecundum hoc, Seruiana nullius vtilitatis eſſet, imo
damnoſa, cum in ea actor grauetur tot probationibus, ſicut
ſupra dixi iam, & in Saluiano pancis. Iae. & Pet. dicunt, ꝙ
quidam dixerunt, quod eſt vtile Seruianam ſuiſſe introdu-
14 ctam, quia † datur contra tertium poſſeſſorem, ſed Saluia-
num interdictum, non datur niſi contra colonum, vel eius
hæredem. Sed ipſi hoc improbant, quod imo vtile datur con
tra quemlibet, ff. de ſal. interdi. l. 1. & ibi de hoc. Alij dicunt,
25 quod eſt in alio vtilis: quia in Seruiana † diſputatur de iure
reali, videlicet iam in bonis debitoris ſuiſſe, & eius ſententia
facit præiudicium in petitorio: non ſic in Saluiano interdi-
cto, in quo agitur, de poſſeſsione ſolum, ſed hoc non valet
ſecundum Pe. quia illa eadem conſequeremur, per hyp. Vn-
de fruſtra ſuiſſet introducta vera Seruiana. Præterea Seruia-
na nudam poſſeſsionem aduocat, ſicut interdictum. ff. de
euict. l. ſi cum venditor. Item dicunt, quidam quod vtile fuit
introducere obligationem tacitam innectorum, & illatorũ,
& hãc Seruianã, quia in hoc poteſt creditor authoritate pro
pria inuecta, & illata includere, & capere, qnod non poteſt
in act. quaſi ſeruiana, vel hypothe. nec in alijs hypo. imo in-
cideret in edictum diui Marci. ff. quod me. cau. l. extat. Et eſt
ratio, ſm eos, quia locator videtur inuecta, & illata poſſide-
re, ex quo inſeruntur, non ſic eſt de alijs creditis, & hypoth.
quæ non traduntur, nec includũtur. Et horum occaſione do
cto. intrant illam quæſtionem, vtrum locator poſsideat inue
cta, & illata. Et arguitur quod ſic, quia certum eſt, quod pi-
gnus proprie dicitur a pugno, quia traditur, vt hic & ff. de
verb. ſigniſ. l. plebs. §. pignus. & creditor ipſum poſsidet. ff. de
acquiren. poſ. l. 1. §. per ſeruum. & l. qui pignori, ſed conſtat,
quod inuecta, & illata, ſunt pignori, vt ff. in qui. cau. pig. ta.
contraha. in rubro & nigro, ergo ſequitur, quod creditor ea
poſsideat. Præterea pignoratitia datur contra creditorem de
tinentem, ſeu poſsidentem pignus, & cui traditum fuit ſuprà
qui. mo. re. contra. ob. §. ſi. Sed pignoratitia datur contra loca
torem, pro inuectis, & illatis. ergo ſequitur, quod habeantur
pro traditis, & qnod locator poſsideat. ff. de pig. actio. l. ſolu-
26 tum. † In contrarium videtur, quaſi expreſſum, & conſtat,
quòd locatori, datur interdictum Saluianum, pro inuectis &
illatis ſed hoc in terdictũ, eſt adipiſcendæ in ſrã de interdict.
§. interdictum. ergo ſequitur, ꝙ locator non poſsideat, alias
eſſent retinendæ, vel recuperandæ. Hoc probatur vltra, debi
tor non poteſt manumittere ſeruum, pignori obligatum ſpe
cialiter, & traditum, C. de his qui a non domino ma. l. 1. &
tamen conſtat ꝙ poteſt manumittere ſeruos illatos. ff. in qui.
cau. pig. ta. conrraha. l. eſt differentia. ergo non ſunt proprie
pro pig. nec pro traditis habentur, ergo creditor non poſsi-
det. Iae. tranſit iſtum paſſum, ſine determinatione, niſi quòd
videtur declinare in hoc, ꝙ locator non poſsidet. Petr. dicit
ꝙ in vrbanis locator poſsidet, ex quo illata ſunt, ſed non in
ruſticis. Et eſt ratio ſm eum, quia conductor inſerendo, & in-
cludendo intra muros, & domum videtur tradere poſſeſsio-
nem. ff. de in. dot. l. ſi ego. §. dotis, de acqui. poſ. l. 1. §. pe. quæ
ratio non poteſt aſsignari in ruſticis, cũ non ſit incluſo, & ſic
27 intelligit ff. qui. cau. pig. ta. contraha. l. eo iure. † Ad rationes
in contrarium reſpondet. Primo, quando dicitur ꝙ Saluia-
num interdictum eſt adipiſcendæ, verum eſt, quia competit
pro rebus coloni: vnde non competit pro rebus inquilini, ſi-
cut nec ſeruiana, vt dixi ſ̃. in princ. §. Et ita facit pro ſua opi.
magis, quam contra. Ad l. eſt differenia reſpondet, ꝙ per in-
cluſionem acquiritur locatori ficta poſſeſsio non vera. Vnde.
ficta poſſeſsio non impedit manumiſsionem, ſed vera impe-
diret, ſm eum, hæc ſunt ſatis ſubtilia, leges tñ non videntur
facere differentiã inter inuecta per colonũ, & inquilinum, ni
ſi quo ad ſententiã locatorũ, & illam differentiã intendit fa-
cere l. eo iure. nam ſi intelligeres eam, vt Pet. intelligit, vide
licet quod res coloni, nõ eſſent pignori, eſſet ſimpliciter fal-
ſum, qđ dicit in ſecundo mẽbro, per l. certi iuris. C. loca. Præ
terea, vbi domus eſſet in iure gratia fructuũ conſeruandorũ,
h eſſet ruſtica: [h] ff. de ver. ſig. l. vrbana. & per rationem Petri il
lata non deberent eſſe pignori, & tñ hoc eſt verum, in quib.
cau. pig. ta. contra. l. eo iure, §. 1. vbi gl. concludit, ꝙ eſt idem
de inuectis & illatis in talibus, ſicut de inuectis in rure. Præ-
terea, intellectus l. eſt differentia. datus per Pet. non videtur
bonus. quia l. non aduertit tm̃ ad traditionem pignoris, in im
pedienda manumiſsione, quantũ ad obligationem ſpecialẽ,
& ita traditio nihil facit, vnde ſi obligare tibi ſeruum ſpãli-
ter, dato qđ non traderẽ, impediretur manumiſsio, C. de ſer.

pig.da.ma.l.ab eo.in fi. Præterea l.videtur parificare locato-
rem ſundi,& ædium quo ad hoc ff.de pign.l.ſi is qui.§.1.per
quam videtur, quòd locator vtriuſque poſsidet, & ſic hæc
differentia non videtur procedere,propter quod nõ poſſum
credere, ꝙ locator poſsideat res inuectas, niſi poſt inclnſio-
nem,quod innuit l.eſt differentia,vbi aperte concludit,quod
incluſio,quam fecit locator, habetur pro traditione,& impe
dit manumiſsionem, & ſic antea non habebatur pro traditio
ne.Non obſtant contraria. Primo l.eo inre.quia illa intelligi
tur loqui & facere differentiã,inter ſcientiã,& ignorantiam,
& inquilinum,& colonum,quo ad hoc,vt ſupra dixi.Itẽ non
ob.ꝙ l.dicit contrahi pignus tacite, & ſic cũ pignus dicatur.
a pugno, videtur tradita poſſeſsio. quia ibi recipitur pignus
pro hypothec.Vnde freqnenter, lex vocat pignus, id quod
traditum non ſuit.ff.qui pot.in pig.ha.l.potior.§.ſi colonus.
de vſucap.l.non ſol.§.ſi rem.Item non obſt. l. ſolutum.§.ſo-
lutam. quia darur pignoratitia poſt incluſionem, alias ſi res
non eſſet incluſa.& debitor poſſet ad votum recipere,eſſe be
ne ſatuus,ſi ageret pignoratitia. Item non ob.l. ſi is qui.§.1.
quia ibi dicit retinere poſſeſsionem, quam apprehenderat
per inclnſionem,& ſic quæras,quæ eſt ergo vtilitas introdu-
xiſſe Seruianam,cum interdictum ſit longe vtilius?Certe po
18 teſt dici, † quod ſit talis vtilitas, ſicut introduxiſſe poſſeſſo
riũ & petitoriũ,nã cũ ſint dinerſæ concluſiones, & ad diuer-
ſa cõpetant, non eſt abſurdum,pro diuerſis diuerſa introdn-
cere remedia.Præterea eſt vtile habere Seruianam, & ipſam
intentare,qnia ſi ipſam intentaui,& obtinui,probãdo,quòd
res erat debitoris, aduerſarius non andietur, ſi agat petito-
rio,niſi ſatisfaciat,qñ actum eſt contra tertium.& tñ ſecus eſ
ſet ſi obtinuiſſem in petitorio. ff.de acqui.poſ.l.exitus. & de
hoc non oportuit fieri rantum ſeſſum.In glo.mobili vel im-
mobili.in fin. hoc eſt difficile & ſicco pede tranſeundum ſm
Pe.Vnde dicit ipſe,quędam eſt ſeruitus cauſalis,quædam for
19 malis. † Cauſalis eſt quæ adhæret proprietati, & eſt domini
proprietarij,ſicut ſi tu es proprietarius alicuius ſundi, habes
vſumfru.cauſalem in eo:ſed formalis, nunquam alij compe-
tit,qnam proprietario: ſicut ſi aliquis habet vſumf. vel ali-
quam ſeruitutem,in re tua.ff.ſi vſusfr. petatur.l.vtiſrui.tunc
dicit ipſe,quod ſeruitutem cauſalẽ,poteſt quis pignori obli-
gare, niſi ſit vrbana ſeruitus,quia illam obligare non poteſt,
ne vrbs deformetur ruinis,formalem autẽ obligare non po-
teſt,etiam ruſticam,quia illa conſtituitur,ſecundum indigen
tiã fundi,vel rei pro qua,vel cui conſtituitur.Et ideo ſi alius
ea vteretur,non poſſet attendi illa indigentia,quinimo eſſet
alia ſeruitus.ff. de ſer.ruſt. prædi.l.ergo.hæc autem ratio aſ-
ſignari non poteſt in vſufr. quia illo non vtimur ſecundum
indigentiam.imo ſolidum,eſt fructuarij.vt patet in tota ma-
teria de vſufr. & de vſu & ha. ſecundum eum; hæc doctrina
videtur applaudere auribus,& tamen rationes,quæ hic red-
duntur,non videntur procedere,nam ſeruitus vrbana poteſt
conſtitui reuocabiliter, ſicut ruſtica, vnde precario poteſt
concedi, & ita reuocabiliter, quando concedens voluerit.ff.
de preca.l.2.§.ſi.& l.3.& l. cum precario.Præterea.l.indiſtin
cte dicit, ꝙ ſeruitus poteſt conſtitui vſque ad tempus in effe
ctu.ff.de ſeruit.l.4. & ita illa ratio, ne vrbs deformetur rui-
nis, non procedit, & maxime in ſeruitute formali, ſi hypo-
theca. ſimplici conuentione ſeruitutem formalem ego vtar
medio tempore, & ſic ſatisfaciam creditori,ſeruitus mihi re
manebit,nec ſtatus domus meę deformabitur, propter ſim-
plicem hypothecam,quia durante hypoth.ego poſsidebo,&
ipſa ſoluta, remanet mihi, ſicut ante ff.ſi ſer.ven.l.& ideo &
l.ſeq.in prin.Vnde ſuper hoc videtur dicendum,quod de ri-
gore inris, nulla ſeruitus poteſt obligari, cum obligatio pi-
gnoris fiat pro debito conſeruando,vt hoc §.& ideo cum per
obligationem ſeruitus ſeruari non poſsit, non tenet obliga-
tio.Quod autem ſeruari non poſsit,apparet, quia pro ſerui-
tute non poteſt hypo.intentari, cnm ſeruitus non ſit in bo-
nis:& notatur in d.l.ſi is qui.§.ſi.Item hypotheca competit,
contra poſſeſſorem, & nudam poſſeſsionem aduocat. con-
ſtat autem, quod ſeruitutem cauſalem nemo poſsidet, quæ
eſt in ipſo dominio, nec eſt ius ſeparatum.ff. ſi vſusfru. pe.l.
vtiſtui.de iu.do.l.cum in fundo,ergo reus conueniri non po
teſt pro ſeruitute,quam non poſsidet, Prætarea, non petere-
tur cauſalis, ſed formalis, quia cauſalis,non ſeparatur a pro-
prietate,nec quaſi traditur,ideo creditor eam aduocare non
poteſt.Itẽ formalem,creditor non poteſt petere,cum nõ poſ
ſit ſeparari a re cui ſeruit, nec alij applicari,quinimo nec illi
deberi,niſi ad indigentiam.ff.de ſerui.ruſti.prædi.l.ergo. ad.
finem & l.ex meo. & l.via.§.ſi fundus cõtra prædi.l.cum fun
dus.Igitur,ſi ille cui debeatur ſeruitus,ipſam obligauit,ſapa
rari nõ poteſt a fundo,cui ſernit nec alij applicari.ff.de aqua
quoti.l.hoc iure.§.illud.& per conſequens,nec creditor ven
dere, nec debitum conſeruare, cũ emptor non poſsit alij rei
applicare.& hoc ſic eſt verũ,quia nulla ſeruitus realis poſsit
20 obligari.† Hoc tamen fallit in ſeruitnte itineris,actns,aquæ-
ductns & alijs ruſt.duobus interuenientibus,videlicet,quòd
creditor habeat fundum vicinnm, cui deberi poſsit,& ꝙ fiat
pactio,ꝙ poſsit eam vẽdere, & hoc admittitur de æquitate.
Quid ergo, ſi creditor non habeat fundũ vicinum? nunqnid
valet obligatio? Viderur ꝙ ſic, & maxime ſi actum fuit, ꝙ
poſsit vendere:qnia ex hoc poterit ſeruare debitum,& ſerui
tutẽ vendere vicino.hoc non credo,nam l.ſed an viæ.de pig.
ſignanter requirit duo,videlicet,ꝙ creditor habeat vicinum
fundum, & nihilominus fiat pactio de vendendo,igitur non
vr̃ alterum ſufficere, & hoc certũ eſt, vbi dñs fundi obligat
ſeruitutẽ cauſalem.quia non põt obligare ꝙ non eſt, conſtat
autẽ, quod nulla eſt ſeruitus,nec conſtitutio eius, niſi ſit fun
dus, cui ſeruiatur ſ̃.de ſeruit.§.ideo aũt.oportet ergo, quod
formetur, & obligetur, & ſic oportet, quod creditor habeat
prædiũ.Sed quid dices de formara? Verbi gratia,fundus tuus
debet ſeruitutem fundo meo·obligaſti eũ Mæuio: nũquid va
let obligatio, ſi creditor Mæuius non habet fundum cui ſer-
uiat? Videtur quod ſic:& ceſſat ratio prædicta,& res obliga-
tur ſimplici conuentione,dato,quod creditor non vtatur,vt
hoc §.Credo contra: quia cum talis ſeruitus non poſsit dari
pignori, ergo nec hypothe.ſicut arguit.l. ſi is qui.in ſi.ff.de
pig.pignori autem non poteſt dari,niſi creditor habeat fun-
dum vicinnm: quia alias non põt capere nec vti: vt dictum
eſt: ergo nec hypothe.oportet ergo in vtraque videlicet cau
ſali, & formali, quod creditor habeat prædium vicinum, &
hæc procedunt,vbi ſeruitus ipſa obligatur.Si autem fundus,
cui ſeruitus debetur:tunc conſtat,quod obligatur.ff.de ſerui.
l.ei qui & dixi ſ̃.eo.tit.§.æque. Sed nnnquid in formali,ſuffi
cit pactio de vendendo,ſine voluntate domini fundi ſeruien
tis? Videtur,quod ſic,ex quo poteſt eam obligare ille, cui de
betur, & hoc videtur expreſſum in l. is qui.vbi vſusfr.obli-
21 gat vſumfr.nec proprietarius poteſt contrauenire. † Poteſt
dici contra, quod huiuſmodi pactio non poſsit fieri,ſine vo-
luntate domini fundi ſeruientis, nam ſi ſeruitus vni fundo
debita non poteſt extendi ad alium,ſine eius voluntate:vt d.
ll.quomodo venditor eam vendere poteſt:vt emptor vtatur
ad rem,cui non fuit conſtituta? Non videtur poſsibile: & tñ
ſecus eſt in vſuf.quia ille non debetur prædio: ſed perſonæ:
nec debetur ad indigẽtiam: imo totus fructus,eſt vſuſructua
rij:ideo cum nõ concernat rem,non mirũ, ſi non poteſt obli
gari,ſed quo ad venditionem,non credo, quod ſit ſecus:quia
vẽdi nõ poteſt pignoratum,ſine voluntate proprietarij:imo
22 interiret ſ̃.de vſufr.§.finitur.† Sed tunc magis quæritur.ſ.cũ
vẽdi non poſsit:ſine voluntate proprietarij: cur põt obliga-
ri:cũ ſeruitus inſtituta non poteſt obligari niſi in caſu quo a-
gitur vt vendi poſsit? Poteſt dici, ꝙ hoc ideo:quia vſusfr.vt
in pluribus:eſt maioris emolumenti,quam ſit alia ruſtica ſer
uitus. Vnde lex cogitauit, quod creditor poteſt ſibi ſatisface
re de vſufr.abſque eo,quod ipſum vẽdat, percipiẽdo fructus
& ipſos in ſorte ſuam conuertẽdo:quod non põt dici de alijs
ſeruitutibus, quæ non ſunt communiter tanti emolumenti.
Vel põt dici, quod ille §.loquitur quando proprietarius con
ſenſit:vt in verſic.nam cum & emptorem &c. Vel poteſt di-
ci,quod loqnitur in venditione fructuum:vt dixi,iuxta §.ſi-
nitur, ſed litera illius §.non patitur hos duos vltimos intelle
23 ctus. Vides † ergo,ſecundũ hæc, quod ſeruitutes ruſticæ poſ-
ſunt obligari duobus interuenientibus·quęro, cur non ſerui
tutes vrbanę,ſaltem illis duobus interuenientibus? Per præ
miſſa patet in parte reſponſio:nam vt ſ̃.dictum eſt, nulla ſer
uitus

nitus de mera veritate poteſt obligari, hoc fuit relaxatum in
ſeruitute ruſtica.duobus interuenientibus,& non in vrbana,
& eſt ratio:quia vſus ruſticæ,eſt magis habilis, ad proficien-
dum tertio,& ad transferendum de re ad rē, quam vſus vrba
næ,nam ſi tu habes ſeruitutem viæ, vel itineris, per fundum
meū ad tuū,ſi transferatur ad aliū fundum,non eſt tantæ ex-
penſæ,ſicut ſi transferatur ſeruitus oneris ferendi, ad aliā do
mum, nam iter, vel aquæductus, faciliter mutantur,& faci-
lius,& cum minori incommodo, quam vnus paries, vel vna
domus exaltetur vel deprimatur , & hoc patet ad ſenſum.
Itē ſeruitutes ruſticorum prædiorū,importāt maiorem vtili-
tatē,& ſunt magis fauorabiles, pp agriculturas, & ideo in il
24 lis propter vtilitatē fuit rigor iuris relaxatus.† Sed quid di-
ces?tu debes mihi homagium, nunquid illud poſſum obliga
re? Videtur ꝙ ſic,ad inſtar illius,qui habet ſeruitutem perſo
nalē,ſicut in vſumfr. vt d.l.ſi is qui.§.vſusfr. etenim per ho-
magium obligatur perſona perſonæ , vt patet in tit.de noua
forma fidelitatis, & ſic quaſi de perſonali ſeruitute iudican
dū eſt.In cōtrarium facit, quia ſi deberet perſonalis ſeruitus
reputari , non liberaretur vaſallus amittendo feu. & tñ con-
ſtat, ꝙ liberatur, in feu.de vaſ.qui contra conſti.bene.ali.ca.
1.& ita videtur reale ius , ſed prima parte facit , quia domi-
nus transferre non poteſt in alium , niſi de voluntate vaſal-
li,in feu.de.l.corra.§.ex eadem.& ideo videtur,ꝙ omnes ra-
tiones, quæ ſupra ſunt allegatæ, ꝙ ſeruitus non poteſt obli-
gari,habeāt hic locum.& per cōſequens,eadē deciſio,& hoc
vbi obligatur ſpecialiter . Quid ſi caſtrum , cum ſuis homa-
gijs obligetur?videtur tunc obligari.ff.de contrah. emp.l.in
modicis.extra de iur.pat.c. ex literis.ff.de ſer.l.ei.qui.& ma-
xime,qñ hoc dicitur expreſſe in feu.de Capi.qui.cu.ven.c.x.
ſi de feu.ſue.contro.fue.ca. in generali. ſi non fieret expreſſa
mentio nō videretur obligari generaliter.extra de ſent.& re
25. iudi.c. cum Bertholdus. † Quid in iure patronatus eccleſia
rū? Vide ibi.& quod ibi no.vnde,non videtur poſſe obligari,
nam per ipſum , non poteſt creditor debitum ſuum cōſequi,
cum ex eo nullum exeat emolumētum pecuniariū, vt ibi no.
26 † Quid in decima?Dicas,quod pōt obligari, cū ſit res ſpiri-
tualis,nec poſsit alienari, nec poſsideri per laicū,ſed fructus
ſic,& de hoc in Spe.de pig.§. 1.circa ſi. Quid de ipſo feudo,
ſeu re feudali , nunquid vaſallus poteſt ipſum obligare ? Ex
preſſum eſt,ꝙ non, in feu.de probi.feu.ali.per Fri. ca.impe-
rialem.ſed fructus ſic:ſicut ſ̄.dictum eſt , hoc nō ſeruatur de
conſuetudine in regno Franciæ , vbi feuda venduntur inui-
to domino,& pignorātur,ideo credo, quod ſi decima tenea-
tur a laico in feudum , quod poſsit eam pignorare, ſuppoſi-
ta dicta conſuetudine , imo forte de iure etiam, vna eccleſia
poteſt eam pignorare alij eccleſiæ cum decreto. extra de his
27 quæ ſi.a ma.par.ca.c.cum apoſtolica. † Quid de iuriſdictio-
ne,& alijs iuribus incorporalibus,vt ſeruitijs,& redditibus?
Non video cur non poſsint pignorari , ſicut nomina.C.quæ
res pign.ob.poſ.l.nomen.In gl. abundat.ibi cū dicit,vel non
hypothec.hoc eſt verū , proprie ſumendo nomen pignoris,
vt d.§.pignus.ff.de pig.actio.l.ſolutum.§. 1.ſed largo modo,
pignus dicitur de re immobili , dumtamen tradatur , & hoc
patet.C.de pig.l.ſi dominium. & l.cum te. Itē,quia intitula-
tur ſolum ibi de pign.& tñ ibi ſatis tractatur de hypothe. &
facit extra de pig.in rub.& c.illo vos. Item pignus dicitur,li
cet non tradatur.ff.de vſuca.l.non ſolum. §. ſi rem. ff. de pi-
gno.act.l.ſi neceſſarias.In eadem glo. ibi cum alleg. de fidei-
commiſ.hære.pe.hæc gl.concludit,quod hæreditatis petitio
eſt in rem, & tamen videtur quod ſit mixta.C.de pe.hæredi.
l.hæreditatis petitio.Sed dic , quod quamuis habeat præſta-
tiones perſonales , nihilominus eſt in rem. dic vt dixi ſ̄.eod.
28 ti.§. 1.In gl.Quidam dixerunt,ꝙ hæc actio,† non eſt realis,
quia hæc actio, ex nuda conuentione oritur, vt hic , & ff.de
pign.acti.l. 1. & tamen ius reale non formatur ex nuda con-
uentione, niſi ſit traditio.C.de pac.l.traditionibus. Pet.dicit
qđ imo eſt realis.C.de pig.l. pignoris perſecutio.ff.de pign.
l.ſi fundus.§. in vendicatione. & l.pignoris . Vnde hoc caſu
ex conuentione nuda agitur , & cauſatur ius reale , propter
adhærentiam contractus principalis, ſecundū eum.Quidam
autem Toloſani voluerunt dicere, quod nō conſtituitur hy-
pothe.realis,niſi res tradatur per l.qui prędium.C.de diſtra.
pig.Sed illa nihil facit , ibi enim agitur de dominio quæren-
do,non de pignore conſtituendo, vnde, illa opin.falſa eſt.ff.
de pac.l.ſi tibi x.§.de pig.act.l. 1.de furt.l.ſi is qui.Et facit ꝙ
prælati regni Franciæ,quibus interdictum eſt,vt cognoſcant
29 de actione reali.non poſsint cognoſcere de hypothec.† Sed
nunquid vera, Seruiana, quæ competit pro inuectis , & illa-
tis, eſt prætoria? Non videtur, quia lex & ius ciuile ea obli-
gant.& ſic videtur , quod lex dat actionē, quia fruſtra intro-
duxiſſet obligationem , niſi & actionem dediſſet.Sed ad hoc
poteſt reſponderi per illa,quæ notantur,ff.de fideicom.hær.
pe.l. 2.Vbi concluditur non eſſe abſonū , pro obligatione ci-
uili actionem prætoriam dari.In glo.niſi in ſono.ibi cum di-
cit,habenti pignus,abuſiue comprehendo etiam rem immo-
bilem,alias gloſ.non procederet,dic vt ſ̄.proxi.in 3.additio-
ne.in fi.eiuſdē glo.dic vt d.l.cum notiſsimi.notatur.Potes ēt
addere alia tempora , quando creditor fuit aliquo tempore
30 præſens,aliquo abſens. † C. de præſcri.long. tēp.auth.quod
ſi quibuſdā.Item, eſt aliud tēpus, videlicet quatuor annorū.
C.de qua.præſcrip.l.omnes. & l.bene a zenone. Item in caſu
m ſex menſium. C. de cenſi. & cenſit.l.fi.Sed nunquid m hodie
poſsit præſcri.hypothe. decem annis?Non videtur.Quia de-
bitor ſcit obligationem,& ſic eſt malæfidei. & ideo ceſſat lon
gi temp.præſcri.C.de præſcript.long.temp.authent.malæfi-
dei.Sed doct. conſueuerunt dicere contra.illa auth.loquitur
quo ad acquiſitionem dominij : cuius cauſa ſeparata eſt.ff.de
pign.l. 1.§.cum prædium. de vſuc.l.iuſto.§.non mutat. Item
quid ſi habuit poſſeſſor malam fidem quo ad dominium,bo-
nam quo ad obligationē ,vel contra? Dic præſcribere quo ad
hoc, quod habet bo.fi.ſed non quo ad hoc , quod habet ma-
lam fidem.vt conſueuerunt doc.notare,in d.auth.malæfidei.
& ſcripſi de vſuc. tranſ.l.fi.& de hoc vide in Spe.de præſcrip.
prope fi.de pig.§.fin. de obli.& ſol.prope fin. 1.§.vbi hæc, &
multa alia hanc materiam tangentia reperies . Item quæro.
31 quid ſi debitor vendidit † redditus perpetuos,ſuper re obli-
gata,quos emptor percepit bona fide x.annis,nūquid quo ad
illos præſcripſit , contra primum creditorem?Videtur quod
ſic per præmiſſa,ſed d.l.cum notiſsimi.§.ſed cum illud.vide-
tur contra.Iuxta hanc materiam , conſueuit quæri , quid eſt
actio Seruiana,& quid quaſi Seruiana,& cui competunt?quo
rum reſponſio ex prædictis patet.Item conſueuit quæri con-
tra quem cōpetit.Et certum eſt, quod contra illum,qui poſ-
ſidet, vel facultatem habet reſtituendi, vel dolo deſijt, vide
32 ff.de pign.l.ſi fundus.§.in vendicatione. An † autem detur
contra dominum? Dic quod ſic,ſi dñs obligauit,alias non,vſ
de eo.t.tu.l.ſi ab eo. Quandoque datur contra illum qui non
poſsidet, vt qñ nomen obligatur, vel forte redditus.C.quæ
res pig.oblig.poſ.l.nomen.de quo plenius dicā in formatio-
ne libellorum.Item quærunt doct.quæ veniant in hac actio-
ne.Et certum eſt,quod declaratio,& quod res ſit obligata,&
dimiſsio poſſeſsionis per officiū,nam cū ſit realis,debet con-
cludi ad declarationem, ſicut in alijs ſupradictū eſt,& ſic de-
bet intelligi.ff.de eui.l. ſi cum venditor. Itē veniunt fructus.
ff.de pig.l. 1.§.cum prædium.ſuper quo vide ibi:quia aut pē-
debant,& tunc veniunt,ſi extent.ff.de rei vendica.l.fructus.
Aut fuerunt poſt ſeminati,vel ſupercreuerunt: & tunc ſi fue
runt ſati per debitorem , veniunt in hac actione.ff.de pign.l.
Paulus.§. 1.iuncta l.ff.de pign.act.l. ſi conuenerit. 2.§. ſi fun-
dus ſi per poſſeſſorem,diſtinguitur,an ſit bon.fi.vt tunc ſuos
faciat,ſi eos perceperit,niſi a tempore lit.conte.ff.de pig.l.ſi
fundus.§.interdum.an male fi.& tunc non.ſ̄. de re.di.§.ſi qs
a non domino.de vſu.l.qui ſcit.§.præterea.Quæritur de for-
n marione libellorū n in his actionibus , & primo in Seruiana.
Poteſt dici ſic.Dico quod licet talis,talē rem poſsideat,ſeu fa
cultatem reſtituēdi habeat, ſeu dolo deſijt habere, quæ mihi
obligata eſt, in tali ſumma, per talem colonum debita ex lo-
catione talis fundi mei, qui colonus ipſam rem,quæ tunc ſua
erat, ſeu ad ipſum pertinebat, ſeu in bonis habebat, in fundo
meo intulit , me ſciente , & eam nihilominus rem mihi de-
negat dimittere,minus iuſte, quare peto dictam rem mihi eſ
ſe obligatam pro ſumma , & ex cauſa prædicta , per ſenten-
tiam declarari , & hoc declarato , dictum talem ad dimit-

tendum compelli, ſuper hoc veſtrũ implorans officium &c.
Si agat pro illaiis per inquilinum, non oportet ꝙ faciat men
tionem de ſcientia, & no. quod is libellus multas poteſt pa-
ti de rigore iuris obiectiones. nam de rigore iuris, oporte-
ret declarari, an poſsidet, vel an dolo deſierit poſsidere, ad
hoc quod ſciat, an, agat vtili, vel directa, iuxta illa quæ ſcripſi
ſ.eo.ti.§.1. Item oportet declarari, & forte ſe reſtringere ad
alterum, an eſſet, res ſua, vel in bonis, ad hoc ꝙ ſciretur an
agat Publiciana: Seruiana, vel vera. Sed de conſuetudine ta-
les libelli admittuntur, ideo ſic formarem. In quaſi Seruia-
na formantur eodem modo, facta recitatione de obligatio-
ne principali: & acceſſoria. Dico, quòd talis tenetur mihi
ad tale debitum ex tali cauſa, pro quo debito obligauit mi-
hi talem rem, vel omnia bona ſua, vnde cum dicta res eſ-
ſet in bonis dicti talis, tempore obligationis prædictæ, vel
ex tunc, (ſi fuit obligatio generalis): ſitque mihi obliga-
ta pro eo debito prædicto: & tu eam poſsideas vel faculta-
tem &c. volo &c. Et dicta ſumma adhuc mihi debeatur,
peto declarari &c. Et hæc procedunt, vbi res corporalis
obligatur. Quid ſi nomen? hic ſunt variæ opiniones. nam
gl. dicit in l.nomen.C.quæ res pigno.ob.poſ. quod agitur vti
li hypot. vel vtili, quæ competit directe debitori. Et hanc ſe-
quuntur ibi docto. nam hypothec. non poteſt dari pro no-
mine: cum non poſsideatur, nec detineatur, nec ad ipſum di-
mittendum poteſt concludi: ſed aget actione vtili perſona-
li: quæ competit debitori ſecundum eos. & hoc etiam ſequi-
tur Spe.tit.de pig. verſi. ſed pone. ego credo, ꝙ aget vtili hy-
poth etiam per eandem rationẽ, ſi hypoth. competebat de-
bitori, vt ſcripſi in d.l.nomen. ſed vbi non competebat hy-
pothec. quia forte debitum eſt per chirographum, tunc vera
opi. doc. & idem credo in redditibus: & alijs iuribus incorpo
libus formatis, quæ obligari poſſunt: de quibus ſatis in ſupe-
rioribus dixi. Forma autem libellorum ſatis apparet in his ca
ſibus, & formabitur in perſonali ſic. Dicit talis actor contra
talem reum, quòd licet talis obligatus ſit eidem, in tali ſum-
ma ex tali cauſa, pro qua obligauit eidem tale debitum, in
quo dictus reus eidem obliganti, tunc temporis tenebatur,
vel ab illo tempore citra, obligatus fuit, (ſi fuit obligatio ge
neralis) dictaque ſumma eidem actori adhuc debeatur, ni-
hilominus tñ idem reus dictum debitum eidem actori ſolue
re contra dicit minus iuſte, quare petit dictum reum ad red-
dendum, & ſoluendũ dicto actori dictam ſummã, per eum di
cto ſuo debitori per ſniam condemnari, &c. Et hoc ſi agat v-
tili perſonali, quę directè cõpetit debitori. Si hypoth. quæ et.
dem debitori competit dicet ſic. Dicit talis actor contra talẽ
reum, ꝙ Sempronius tenetur ſibi ex tali cauſa in tali quanti-
tate, pro qua obligauit eidem actori omnia bona ſua, & ita
hoc debitum, in quo dictus reus eidem tenetur, vel forte ta-
le debitum in ſpecie, in qua dictus reus eidem tenebatur, tũc
& pro quo debito eidem reus obligauit, & tunc obligauerat
eidem Sempronio, talem rem ſuã, vel forte omnia ſua bona
quare, cum dictæ ſummæ, adhuc debeantur, & hypothec.
quæ competit directa Sempronio, competat dicto actori vti
lis ex cauſa prædicta, dictuſque reus, teneat tales res, quæ e-
rant in, & de bonis ſuis, tempore obligationis, per ipſum fa-
ctæ, vel ab illo tempore citra, (ſi fuit obligatio generalis)
petit dictus actor, dictas res eſſe obligatas eidem reo, pro
ſumma prędicta, per ſententiam declarari eundemq́ue reum
ad dimittendum eidem actori eaſdem ex cauſa obligatio-
num, & hypothecarum prædictarum compelli, ad hoc ve-
ſtrum implorans officium &c. Sed poteſt quæri, cum ho-
die principalis, & fideiuſſor, debeant primo excuti, vtrum
de hoc debeat fieri mentio in libello? videtur quòd ſic, quia
in authen hoc ſi debitor, hypothe. alias inhibetur. Supponit
ergo, ꝙ alias non competit. & pro hoc facit, quod ſcripſi ſu-
pra. §.proxim. Poteſt dici, quòd hoc non ſit de neceſsitate, ꝙ
quòd ſit excipiens, cum actio habeat ſua eſſentialia ſine hoc,
cautum eſt tamen poni in libello, hoc tamen non obtinet
in caſu, quando nomen fuit obligatum, cum non habeat lo-
cum dicta autheut. vt ibi ſcripſi in d.l.nomen. & facit, quòd
debeat fieri mentio in libello. C. de iur. do. impe. l. 1. Sed quę-
32 ritur, † certum eſt, ꝙ poſſeſſor, qui conuenitur hypotheca-

liberatur ſoluendo debitum. ff. quib. mod. pigno. vel hypo-
thec. ſol. l. Paulus reſpon. §. 1. & l. mulier. qui pot. in pig. ha-
be. Quæritur vſque ad quod tempus? doctor. tenent, ꝙ vſque
quo iudicati conueniantur, vel quouſque fiat executio con-
tra ipſum: per l. miles. §. 1. ff. de re iud. de peti. hære. l. item ve
niunt. §. idem recte. Item occaſione huius, quæritur nun-
quid poſsit concludi alternatiue in libello, videlicet rem di-
mitti, vel debitum ſolui? Videtur quod ſic, nam duo viden-
tur in obligatione alternatiue concludi videlicet rem di-
mittere, vel debitum ſoluere per d.ll. ergo alternatiue po-
teſt concludi, vt videbis infra eo. §. plus. & facit quod nota.
ff. de verbor. oblig. l. eum qui certarum. §. 1. de iureiur. l. præ-
tor. §. 2. Doct. conſueuerunt tenere contra. Nam hæc dimiſ-
ſio venit vi actionis, ſed facultas ſoluendi authoritate le-
gis, & ideo non cadit in petitione, vt d. l. miles. §. 1. & vide-
bis infra de offi. iudi. circa prin. Satis poteſt dici, quòd ex hoc
non deberet vitiari libellus, nam vi actionis venit declara-
tio, reſiduum officio iudicis, vt in alijs realibus. igitur ex
quo in actione concluditur, videtur libellus procedere, nec
propter acceſſoria, debet vitiari, & maxime, quia hoc caſu
minus petit, quam debetur, ideo non debet repelli. infra
§. ſi minus. & pro hoc videntur iura, C. ſi vnus ex pluri-
bus hære. cred. l. 2. extra de pign. ca. ex literis. Et ita amplecti
33 tur vſus curiæ laicalis. Docto. quærunt, nunquid † perſona-
lis, & hypotheca. poſsint ſimul intentari? Videtur ꝙ nõ, quia
quoties duæ actiones ita ſe habent, ꝙ ſententia lata in vna,
obſtat exceptio rei iudicatæ in alia, non poſſunt ſimul inten-
tari, vt l. ſundum. & l. fundi. ff. de except. ſic eſt in duabus, vt
ff. qui. mo. pig. vel hypothe. ſol. l. ſi deferente. arg. &c. Præte-
rea, hoc videtur expreſſum, quia actio perſonal. & hypothe.
competunt pro legato. C. communia de leg. l. 1. & tamen
non poſſunt ſimul intentari. ff. de leg. 2. l. cum filius. §. varijs
Iaco. & Petr. tenent contra, & dicunt hoc eſſe expreſſum in
authent. de fideiuſſ. §. ſed neque. Ad contraria reſpondent, &
primo ad l. fundi. & l. fundum. Dicit Petr. illud obtinet, vbi
ad diuerſos fines tendunt, ſed vbi ad vnum finem, & per eun
dem actum, & modum tolli poſſunt: poſſunt ſimul intenta-
ri, vt d. §. ſed neque. Ad §. varijs. reſpondet Iacob. quòd ibi
non loquitur de hypoth. quæ tunc nõ erat inuenta, nec com-
petebat pro legato, ſed iure codicis. per d. l. 1. C. communia
de lega. Præterea, illa hypothec. & perſonalis non compe-
tunt ad idem, quia vna pro re legata, alia pro re alia teſtato-
ris: vt conſueuit notari in d. l. C. communia de leg. Dy. dicit.
quòd ab initio poſſunt ſimul intentari, ſed non ex poſtfacto.
vt no. extra de re iud. c. nullus. lib. 6. & ideo text. dicit mox.
& hoc vbi agitur contra principalem, ſecus ſi cõtra tertium,
nam tunc ſeruatur ordo d. §. ſed neque. in auth. de fideiuſſo.
& quæ ibi not. & C. de pign. aut. hoc ita. de act & oblig. l. fin.
cum authẽ. ibi poſita. vide quòd ibi ſcripſi. Vnum non omit-
to, quia quotidianum, & ideo attendendum, & Iaco. vide-
34 tur aliquantulum tangere hic. † Videtur ꝙ nuda cautione,
contrahitur hypothe. Quæritur nunquid conſtituitur per ta
lia verba, lego decem annua vel ſextarium frumenti ſuper ta
li fundo, vel ſuper tali molendino? ipſe dicit ꝙ ſic: quia hypo
thec. dicitur ab *hypo* quod eſt ſub, & *thesis* quod eſt poſitio,
quaſi ſit ſuppoſitio, vnde ſupponere, & obligare idem ſunt,
& ad hoc inducit rubricam. ff. de re. eorũ qui ſub tu. vel cur.
ſunt, in fin. cum dicitur, alienandis, vel ſupponendis. de hoc
autem ſecundum eum, non eſt, quæſtio, ſed ſi molendinum,
vel fundus, non valeat tantum, an nihilominus tenebitur
complere? quia certum eſt, quod ſi pignus non valeat debi-
tum, durat perſonalis, & ſic tranſit, allegat pro eo. C. de pi-
gno. l. 1. de act. & obli. l. aduerſus. Sed huic opi. primò, vide-
tur obſtare ff. de contrahẽ. emp. l. fi. §. fi. ff. de tranſa. l. cum hi.
§. fin. vna cum §§. ſequentibus. vbi de hoc not. & etiam. ff. de
adimen. leg. l. Lucius. de annu. leg. l. Caius. Et vt melius re-
ſponſionem videas ad iſta verba, diſtingue: nam ſi legatum
ſit ſuper re: vel ex re. non videtur dubium, quin contraha-
tur hypothec. & ſuper re illa, & ſuper alijs rebus teſtato-
ris per l. 1. C. communia de legat. & ſic poteſt intelligi. ff. de
do. præleg. l. Seia. ſed vbi proponitur inter viuos, tunc ſi pro-
miſſor dicat: & pro hoc ſuppono talem rem. Tunc crederem
contrahi

contrahi obligationem realem, quia hoc verbum ſuppono: ſatis hoc importat, vt d.rub. & quælibet verba ad hoc apta ſufficiunt C.quę res pignor.oblig poſ.l.fi. & idem videtur ſi promiſerit, aliquod annuum, quod aſsignet ſuper tali re: quia hoc quodammodo videtur importare obligationem: dum tamen rem non tradat. quia tunc aſsignatio transfert dominium, vt ſcripſi C.de dona.l.ſi quis argentum.ff.de vſufr.leg. l.general. §.hæredis. Et idem multo fortius, ſi quis promittat, vel confiteatur ſe debere aliquam penſionem, ratione certæ rei & ita videntur tenere docto.iuris cano.extra de pact. c.cum clerici. de deci.ca.tua nos. & idem videtur ſequi Spe. in caſu, quo debetur annuum, ſecus ſi ſemel ſoluendum.in ti. de locatio.§.nunc aliqua.ver.86. pro quo facit ff. de publi. l. imperarores. Item quia talia onera videntur ſequi, & comitari rem.ff.de vſufr.l.hactenus §.1.ff. de iud. l. fideicommiſſum.§.quid tamen. illud vero ſatis videretur, quod hæc verba non importent obligationem: videlicet promitto decem modios ex tali fundo: vel de tali fundo: vt d.l.fi. Sed ſi promitterem aliquod annuum: & aſsignarem ſuper fundo tali: tunc videtur fuiſſe mens contrahentium, velle ipſum fundum obligare quia quæcunque verba ſufficiunt. vt d.l.fina.C.quæ r[illegible] ob.poſ. & facit C.ne vxor pro marito.l.cum te. Et poteſt eſſe ratio, quia hoc caſu hęc verba non poſſent aliud operari niſi obligationem, ſed quando promittit vinum, vel bladum, percipiendum ex illo fundo, tunc ſatis poſſunt operari, quia intereſt magis habere ex vno fundo, quam ex alio, quia [illegible] meliores fructus creſcunt ibi. Preterea verba hęc: ex eo fundo, vel de illo fundo, non ſunt ita apta ad obligationem realem, ſicut illa: aſsigno ſuper illo fundo: vt patet ad ſenſum. Alius autem articulus, quem Iac. hic tangit, videlicet, an ſi non ſit tantum in fundo, quantum promiſſum eſt, debeat ſuppleri, non eſt de præſenti materia. ideo non proſequor. [illegible] vt dixi. C.de donatio.l.ſi quis argentum. vbi de [illegible] materia ſatis ſcripſi in breuiario. Conſueuit quæri, quare res aliena non poteſt obligari: & tamen poteſt vendi? vt ff. de pigno.act.l.rem alienam, de contrahen.empt.l.rem alienam. Solutio, per contractum pignoris conſtituitur ius in re, alias non valeret nec proficeret: ſed per venditionem nō: quia alias poteſt prodeſſe, cum venditor teneatur de euict. ideo valet in vno caſu, in alio non, ſecundum Petrum. ſi vis hanc materiam magis dilatare, vel ſi aliæ quæſtiones occurrant: vel ſi vis videre modum ponendi, & pronuntiandi: vide in Specu.de pigno. & titu.de obliga. & ſolutio. & in materia de præſcriptionibus, in §.ſupra allegato.

a Adnot. Item ſeruiana. Diuide ſecundum Aret. hic in prin. & ſecundum dominum Iaſonem hic in 2.col.in me.verſ.his ſic breuiter præmiſſis. & h.d.ſecundum Aret. Actio ſeruiana, vel quaſi ſeruiana, eſt prætoria, & competit ſeruiana pro rebus coloni, quaſi ſeruiana, pro rebus aliorum debitorum obligatis d.Iaſ latius ſummat hic, in 2.col ver.ſeruiana quæ competit.

b Res pignoris. Et vide hic Ange.

c Durat locatio. Quod iudicabitur inſpecta qualitate bonorum, ſecundum Ia[illegible]. Et aduerte, quod fructus naturales percepti, tacite ſunt obligati, pro penſione fundi non autem induſtriales. ſic decidit Bart. in l.aſſiduis in 2.col. ve[illegible] habeat locum. C.qui pot.in pign.hab. Item quærit hic Ange. quid ſi inquilinus, quædam intulit, poſtea mutato conſilio remouet, an ſint obligata?

d [illegible] l ſi Ha[illegible] quæſtionem recitat etiam Iaſ. hic in 9.col.ante fi.in ver.quærit [illegible] Fab.hic, ſi res illatæ.

e Sed q[illegible] de hic Iac.poſt Ioan. Fab.in 9.col.poſt me.verſic. quærit etiam Ioan. F[illegible].

f Quod ſi. Vide de hac q. Aret. hic in 2.col.ante me ver.quæro inquilinus.

g Item [illegible] Hanc quæſtionem ponit Ang. hic in 1.col.prope fin.verſi. quid de emphyteuta.

h Seruando d[illegible] Hypotheca autem dicitur ab hypos, quod eſt ſub, & theſis poſitio quaſi ſub[illegible], vel obligatio quæ idem ſunt, vt probatur per rubricam de re[illegible].

i D[illegible] De [illegible] materia vide hic Ang.in 3.col.in verſi. concludo quatuor ca[illegible] hic in 12.col.ante me.in verſi.in fin.gloſſ. habetis hic differentiam, &c [illegible] quærit hic Ange. quid ſi duobus priuatis, obligo bona mea præſentia & futura diuerſis temporibus, an prior creditor, erit potior in poſtea quæſitis, an ſimul concurrant.

k Et [illegible] ruſtica. Adde gloſſ. & Cy. in l.ſi prædium. C.de præd.mino. & Bar.in l.item quæritur. §.qui impleto ff.de loca.

l [illegible] in iure. De his quæſtionibus vide do. Iaſo. hic in 20.col ante fi.in verſic. [illegible] ſumpta occaſione Io. Fab. quærit de pluribus quæſtionibus.

m Sed nunquid. De hac quæſtione vide Iaſ. poſt Io. Fab. hic in 24.col.poſt prin.in [illegible] dubita tamen. Ioan. Fab.

n [illegible] De hoc vide hic Ang. & Iaſ. in vlt.col & Pet. Iaſ. in titu.de hypothecaria actione. & Pet. de Ferra. in titu. de forma libelli, qua agitur actio. hypo.

t *Vnitum ſuo priuilegio ſi nitur.*

a In perſonam.[a] Is. §. vſque ad §. pœnales. tractat de tribus actionibus perſonalibus prætorijs, & quamuis ſit vnus §.tantum. vſque ad.§. pœnales. tamen ego diuidam in tres. vt appareat melius tractatus, cuiuſlibet materiæ diuiſim. In hoc §. Imperator facit duo. Primo nominat tres actiones, de quibus tractaturus eſt. Deinde tractatum earum proſequitur particulariter, caſus planus eſt.

x † In gloſſ. C. de conſti. pec facit quod eccleſia alij vnita, retinet ſua priuilegia. extra ne ſe. vacan. cap. 1. de reli. do. cap. quia monaſterium. & ibi de hoc per doctor. vide ſupra de fideicommiſſ. hęre. §. ſed etiam, C. de rei vxo. actio. l. prima. §. 1.

a Adnot. In perſonam. Diuide hunc.§. cum ſeq. ſecundum Ange. hic in prin. Et ſic ſummatur, actio de conſtituta pecunia, eſt perſonalis, & prætoria. Et habet omnes vires quas olim habebat recepta. & oritur ex nudo pacto. vel dixi de ſecundum dominum Iaſ. hic in 2. col. ante me. verſi. his ita ad euidentiam præmiſſorum. Et ſummatur ſic, ſecundum eum, actio de conſtituta pecunia eſt perſona. & prætoria, & habet omnes vires, quas habebat olim receptitia, quæ in eam eſt transfuſa, & competit contra omnes, qui conſtituerunt ſe ſoluturos pro ſe, vel pro alijs, quando nulla ſtipulationes intercedit.

1 *Obligatio ciuilis multiplex.*
2 *Acceſſoriarum actionum inefficacia.*
3 *Pactum nudum quando & an, actionem pariat. 4.*
5 *Stipulatio ex quibus conſtitutionibus competat.*
6 *Prætoris remedium inextendibile.*
7 *Sponſor qui.*
8 *Actionum quæ cumulari poſſint. 9.*
10 *Pœnam lapſo die, commiſſa.*
11 *Conſtitutum an probandum.*

De constitvta autem pecunia. Id eſt hac actione. doctor. reuocant hic in dubium, an de conſtituta, ſit proa prium nomen actionis?[a] & tamen non videtur dubium recte volenti intelligere text. qui vocat eam act. C. eodem. l. 1. & 2. In gloſſ. vt puta in fin. in hoc videtur mirum: cum fideiuſſor poſsit accedere ciuili, cui non poteſt conſtitui, ſaltem ab illo, qui tenetur ciuili. ſupra de fideiuſſ. §. 1. verſic. ac ne illud. cum obligatio fideiuſſ. ſit magis ſtricta, quam conſtituta, cum fideiuſſor non poſsit obligari in plus, quam reus principalis, & tamen conſtitutor poteſt. ff. de conſtitu. pecu. l. ſed & ſi citeriore die. & l. hactenus. §. fi.? Potes dicere, quod x triplex eſt ciuilis. Quædam efficax, ex † qua datur actio ciuilis, vt illa, quæ datur ex ſententia. Alia inefficax, ex qua nulla datur actio, vt ſatis vidiſtis ſupra in materia obligationum, & ſupra de li. ob. Nunc poteſt dici, quod ciuilis efficax poſsit conſtitui, vt poſsit fideiuſſor accedere, ſed ciuili inefficaci non poteſt accedere, nec illa conſtitui, & ita videtur idem vtrobique glo. ſentit ibi contra. Et hoc verum, quod debitum ciuile, non poſsit conſtitui, niſi promiſſor ſciens debitum inefficax, conſtitueret, tunc enim videtur donare, vt nota. glo. in d. l. quod ſi maritus. §. 1.

Sed Dyn. dicit, quod ſciens non tenetur, ſi vterque hoc ſciebat, & creditor & conſtituens, cum in pari cauſa debeat eſſe potior conditio rei. ff. de verb. oblig. l. ſi ſeruum. §. ſequitur. de except. do. l. apud Cel. §. Marcellus. Et facit optime. ff. de contrahen. emptio. l. domum. & ff. de except. do. l. 2. §. circa. Credo, quod ſciens non tenetur, etiam in caſu, quo credia tor ignorabat, quia hæ actiones† acceſſoriæ non poſſunt ſtare ſine principali, igitur ſcientia promittentis non facit eas ſubſiſtere, ex quo materia deficit, vnde leges, quæ dicunt, quod ſciens promittendo indebitum, videtur donare, loquuntur, quando principaliter quid promittitur, ſed ſi acceſſorie, non credo, quia deficit materia. ff. de pign. l. cum vitioſe. ff. de fideiuſſ. l. ſi a reo. §. ſi furioſo. & ibi de hoc. & hoc apparet, quia ſi ille, qui promiſit ſub conditione, conſtituit pure, non tenetur: ſi principalis obligatio conditione deficiat, eo quod principalis obligatio nulla eſt, vel inefficax, & ibi non poteſt allegari ignorantia, quia idem vtramque promiſ-

ſionem fecit. ff. de conſt. pec. l. id ꝙ eo. tit. l. hactenus. §. fin. &
hoc ſatis probaui in ſimili ſ. de fideiuſſ. §. 1. In gloſſ. ergo, ibi
b cum alleg. l. cum qui. ᵇ hæc ratio non eſt bona ſecundum do
cto. Non enim ſequitur, non poteſt conueniri vſque poſt 10.
dies. ergo ex nudo pacto actio oritur: ſecundum eos, credo,
ꝙ verum dicunt. Nam in multis actionibus ineſt dies tacite,
3 in quibus actio non oritur ex nudo † pacto ſ. de verb. obli. §.
loca. ff. de ver. ob. l. continuis. §. cum ita. ratio autem eſt ſecun
dum eos: quia hoc pactum interponitur ſuper debito iam
contracto, ideo potius valet, quam ſi interponeretur ſuper
debito contrahendo. Et quia eſt acceſſorium alterius, ideo
hyp. nudo conſenſu contrahitur: quia accedit alij: vt dictum
fuit ſ. prox. §. C: per quas perſo. l. fi. In eadem glo. ibi cum al-
c legat. l. ſi quis argentum. §. ſinautem. ᶜ hic non videtor ſallen
tia: nam l. quæ dicit, ꝙ ex nudo pacto non oritur actio: loqui
tur in contractibus innominatis. Nam in nominatis bene ori
tur: vt l. iuriſg. ff. de pac. nunc contractus donationis hodie
nominatus eſt: vt d. l. ſi quis argentum. ideo non eſt mirum,
ſi pariat actionem: vt ff. de pact. l. legitima. ſecundum Pe. In
ea. glo. ibi cum alle. de rei vxo. act. l. 1. §. 1. ſed ibi non eſt nu-
dum pactum, cum ſemper fingatur ſtipulatio interpoſita: vt
ibi patet ſecundum Pe. In ea. glo. ibi l. 1. & l. pactum. ſed ibi
non eſt pactum: ſed pollicitatio, quæ inter ſe differunt: vt ibi.
4 Sed † tamen bene ageretur illo caſu ex nudo pacto: quia for-
tius ex pollicitatione, & hoc fauore reipublicæ. C. qui. ex cau.
ma. l. reſpublica. ſecundum Pet. Vide ſuprà in tit. qui. mo. re
contra. ob. vbi ſcripſi. In ea. gloſ. ibi periculi. in fi. Et eſt ratio
propter periculum, quod pertinet ad creditorem, in quo gra
uatur: & ideo debet releuari in alio. ff. de iureiur. l. eum qui.
ſecundum Pe. In ea. gloſ. ibi frumenti propter neceſſarium
vſum victualium, ſecundum eundem. In ea. glo: ibi l. etiam
fauore reipu. quamuis impropriè dicatur reſpu. ſecundum
Pe. vide ſ. eo. §. rurſus. Item, dicit ipſe, fallit in honorario ad-
uocati. C. de ſuffra. l. 1. Item. in ſalario nuntij. C. man. l. ſala-
rium. Item in alio caſu. ff. de pact. do. l. inter ſocerum. §. con-
uenit. & ſic ſunt 10. Item in alio. ſ. loca. §. adeo. & ſic ſunt 10.
Idem crederem in quocunque contractu per legem approba
to. & nomine certi contractus efficaciter introducto: vt in
contractu feudali, & alijs ſimilibus. ff. de pact. l. legitima. Et
idem ſi ex conſuetudine, aliquis contractibus nomen pro-
prium acciperet in aliqua regione: ſicut libellarij cõtractus:
& firmæ terrarum, & talia: cum conſuetudo vim. l. habeat. vt
§. ex non ſcripto. hodie vero de iure canonico iſta ceſſant: vt
dixi ſ. qui. mo. re. contra. ob. in prin. In gloſ. vel actione ex ſti
pulatu. in fi. in hoc multum ſunt aduertenda verba. quid. n. ſi
5 dicatur ſic: Conſtituis † te ſoluturum, quod nihil debes? & re
ſpondens conſtituo, nunquid eſt ſtipulatio, vel pactum de
conſtituta? Ia. dicit ꝙ eſt ſtipulatio, cũ ſtipulatio cõtrahatur
per quæcũque verba ſ. de verb. obl. §. ſed hæc ſolemnia. C. de
contrahen. & com. ſtip. l. oẽs. Vnde ſi dicas. Vendis mihi pro
10. equum hunc? & tu reſpondes: vendo. ſtipulatio eſt ſecun-
dum eum. ſecundum hoc in paucis habet locum hæc ratio:
quia communiter vtuntur homines interrogatione & reſpõ
ſione. & ſic ſemper erit ſtipulatio. propter quod concludit,
ꝙ vbi eſt ſtipulatio: nihilominus eſt de cõſtituta, & quod hæ
actiones, poſſunt concurrere: quia prætor eſt largus, & ſubue
nit egentibus, & non egentibus. ſupra de bo. poſ. §. quos aũt.
nec obſt. is tex. alioqui ſi ex ſtipulatione promiſerit iure ciui
li. tenetur. verum eſt, & de conſtituta. non. n. intendit exclu-
dere, quin ea poſſit agi. Et vides in ſimili: nam text. dicit, ꝙ
Publiciana datur non domino, & tñ propter hoc, non exclu-
ditur, quin detur dño, vt ſuprà eo. §. aliæ. ſecundum eum. Illa
opi. non placuit mihi ibi, nec iſta placet hic Pe. de Bel. perti.
Dicit n. ꝙ vbi per ſtipulationem conſtituitur, non habet lo-
cum hæc actio, Nam remedium prætoris, ꝙ inducitur con-
6 tra æquitatem, † non concurrit cum alio remedio, nec exten-
ditur ad caſum, quo alio remedio per ius cõe prouiſum eſt:
vt patet in remedio cautionis, ꝙ nõ obtinet, qñ liberatio eſt
legata. ff. vt in poſ. leg. l. 1. §. ſi debitori. ff. de eden. l. quædam.
Igitur cum prætor introduxit contra ius commune, quod
hæc actio detur ex nudo pacto: non debet extendi ad caſum,
quo per ſtipulationem prouiſum eſt. Præterea, hoc videtur
probari, ff. de noua. l. ſi ita ſtipulatus. §. 1. cum l. ſequen. per
quam legem apparet, quod vbi ſtipulatio interponitur, non
naſcitur actio ex contractu. Vnde bene poteſt conſtitui per
pactum. poſſum enim promittere, ſine interrogatione vel
ante interrogationem, abſenti per epiſtolam, vel ex interual
lo, ſic tamen quòd non apparet animus ſtipulandi. Nec ob-
ſtat ff. de conſti. pecu. l. 1. §. eum qui. Sed quæritur, quãdo in-
terponitur ſtipulatio quis contractus erit, vtrum erit fideiuſ
ſio, vel conſtitutio? in hoc conſiſtit magnus effectus, nam fi-
deiuſſor non obligatur in plus, nec in alio. ſuprà de fideiuſſ.
§. fideiuſſores conſtitu. ſic ff. de conſti. pec. l. ſed ſi anteriori
die & l. ꝙ ſi maritus. & l. item illa verba. §. proinde. & l. 2. §.
antepe. & videtur, quòd non ſit conſtitutio. per hunc §. præ-
terea. in hoc videtur differentia, inter fideiuſſorem, & conſti
tutorem, quia fideiuſſor ſemper per ſtipulationem fit. C. de
fideiuſſor. l. blanditus. conſtitutor vero, quandoque per pa-
ctum. ff. de conſti. pecu. l. 1. & hæc videtur veritas: & proba-
tur. ff. de conſti. pecu. l. 1. §. eum qui. vbi aperte concluditur,
quòd aliud eſt conſtituere: aliud promittere per ſtipulatio-
nem vt C. eo. l. 2. vbi dicitur, non eſt abſimilis ſtipulanti ergo
ſi ſit ſimilis, non eſt eadem, nec per eam contrahitur, quia
aliud eſt id, cui ſimile ff. depoſi. l. ꝙ nerua. Concluditur ergo
opi. Iac. ſupra dictam, a veritate deuiam eſſe. Qualiter ergo
7 nominatur talis promittens per ſtipulationem, Satis credo,
quòd poſſit vocari ſponſor, de quo in auth. de fideiuſſo. §. 1.
Et vide ibi plura nomina intercedentium, quæ videntur ſy-
nonyma. & tamen non hic, vt ibi not. credo tamen ꝙ illud
quod in iure conſtituitur de fideiuſſore, debet habere locum
& in conſtituente. per l. fin. C. de conſti. pec. & per d. §. 1. niſi
in caſibus, quibus reperitur contrarium expreſſum in iure,
quod reperitur quandoque vt in caſibus ſuperioribus. Item
not. ꝙ licet per ſtipulationem non poſſit debitum conſtitui,
tamen id, quod per ſtipulationem debetur, poteſt conſtitui
per pactum, vt ff. de conſti. pec. l. promiſſor. Item quæritur,
nunquid actio de conſtituta, & principalis, poſſint ſimul in-
tentari, ſeu cumulari? Ia. dicit, quod ſi primo agitur de con-
ſtituta, nõ poteſt actio prima cumulari. ſed econtra, ſi primo
agitur principali, poteſt cumulari actio de conſtituta. & mo
8 uetur duabus regulis, quæ conſueuerunt tradi. † Prima eſt,
quòd vbi ſunt duæ actiones, quæ ita ſe habent, quod ſenten
tia lata in vna, obſtat exceptio rei iudi. in alia, non poteſt fie-
ri cumulatio. alias ſic. Secunda, quod vbi ſunt duæ actiones,
per quas idem petitur, ſententia lata in vna, obſtat exceptio
rei iudi. in alia. prima probatur. ff. de excep. l. fundum. & l.
fundi. Secunda. de except. rei iudi. l. & an eadem. in princi. &
l. ſi mater. §. eadem. Nunc dicit ipſe, actio de conſtituta, &
principalis, ita ſe habent, ꝙ ſententia lata in principali, non
obſtat exceptio rei iudicatæ in conſtituta: & ideo intentata
prima, poteſt cumulari de conſtituta. Et ex hoc apparet. ꝙ ſi
reus abſoluatur in principali, quia forte non eſt actio efficax,
quia debitum naturale tantum. non obſtat exceptio rei iudi
catæ, quominus poſſit agi de conſtituta, quia ad eſſe conſti-
tutæ, ſufficit obligatio naturalis in principali debito: igitur
cumulatio admittitur, ſed econtra, dato libello, in conſtitu-
ta, non poteſt cumulari prima actio, ſeu principalis, quia ſen
tentia lata in conſtituta, obſtaret exceptio rei iudicatæ in pri
ma, quia idem vertitur in vtraque. Nam ad eſſe conſtitutæ re
quiritur quod ſit debitum in principali, idem quæritur, an
ſit debitum vel non: quia ſi non ſit debitum, non poteſt inten
tari. Idcirco cum eadem res, vtrobique petatur, & ſententia
lata in prima, obſtaret exceptio rei iudicatæ in ſecunda, hoc
caſu non admittatur cumulatio. Vnde in principali poteſt
abſolutio fieri, duabus de cauſis, vna quaſi non ſit debitum
efficax: & tunc non obſtat exceptio rei iudicatæ in conſtitu-
ta, alio modo quaſi ſit omnino indebitum, & tunc obſtat.
Verum eſt quia in dubio videtur pronuntiatum, quaſi
ſit omnino indebitum, vt ff. de iureiurand. l. duobus. §. colo-
nus. & l. ſi duo. §. idem iu. & l. fina. ſecundum eum. Pe. non
recitat opin. Iaco. ſed bene facit ad quæſtionem, in qua te-
net totum contrarium, dicit enim, quod prima intentata,
non poteſt cumula. de conſtituta, ſed econtra ſic: & moue-
tur, quia ex eo, quod actio de conſtituta eſt acceſſoria, ideo
non

non poteſt intentari prima pendente: ſed econtra ſic.per d.l.
fundum.cum l.ſeq.& fac pro Pe.ff.de iureiu. ſi actor: vbi
vr̃ quaſi expreſſum.Super hoc videretur quod opin.Iac.non
procedat: quia nedum impeditur cumulatio,vbi ſnia lata in
prima obſtaret omnino exceptio rei iudicatæ in alia·imo vbi
obſtare poſſet ex modo pronunciandi: vt not. Dy.& proba-
tur extra de regn.iur.c.nullus pluribus.igitur eum Ia. confi-
teatur,ꝙ ſi omnino pronuntiaretur indebitum prima,obſta-
ret exceptio rei iudicatæ in conſtituta:ergo ſequitur, ꝙ non
poſsit cumulari,cum prima & principali, ꝓpter dubium euen-
tum.Præterea opi.Pe.non vr̃ procedere in eo, quia concedit
cumulationem actionis de conſtituta primo intentata: quia
idem vr̃ verti in vtraque actione.videlicet an ſit dubium, &
ideo ſententia lata in illa, videtur obſtare excep. rei iudi. in
9 alia † poteſt dici,ꝙ aut alius tertius conſtituit pro debitore,
& tunc videtur poſſe cumulari actio prima actioni de conſti
tuta,quia ſententia lata pro conſtituente,vel contra eum,nõ
obſtat exceptio rei iudicatæ in principali.Et ita vides in ſimi
li.ff.man.l.creditor.cum notatis.ff.de pac. l. fideiuſſor. Sed
econtra actio de conſti.non poteſt cumulari prime,quia reus
primo conueniendus eſt in auc.de fideiuſ.§.1. & hoc niſi eſ-
ſet renuntiatum illi auc.& ibi ipſemet cõſtituit. Et poteſt di-
ci,ſicut de hypothe.& principali dixi.ſupra §: proxi.videli-
cet,quod ab initio poſsit cumulari, ex poſt facto non princi-
pali,primo intẽtata per ſupradicta.Vel poteſt dici,quod prin
cipali primo intentata,poſsit fieri cumulatio, ſi ſit lis cõteſt.
& reus confiteatur debitum,ſed dicit ſe non teneri,quia inef
ficax,& ex pacto nudo. Nam tunc ſententia lata in illa, non
obſtabit exceptio rei iudicatæ in conſtituta. & eodem modo
ſi actione de conſtituta primo intentata,& li. conteſt.reus cõ
fitetur debitum,veruntamen negat conſtitutum,vel dicit nõ
tenere ex alia cauſa.his enim caſibus videtur concedi poſſe.
Quero vltra,an conſtituens pro alio poſsit agere contra reũ,
ſi ſoluit. In hoc eſſet diſtinguendum. an conſtituit manda
to,an ſine,& ſi ſine,an pro ignorante,an pro ſciente.& ſi pro
ſciente,an inuito,vel tacente,& an animo donandi,vel non,
vt in fideiuſſ.ff.mand.l.ſi remunerandi.& §.ſi paſſus. & l. ex
10 mandato.& l.qui fide.& l.qui patitur. † Item doct. quæ-
runt hic,certum eſt,quod conſtituenti dantur 10. dies ad ſol
uendum,vt l.promiſſor.§.1.ff.de conſti.pecu.pone ergo,qui
dam ſe cõſtituit ſoluturum quoddam magnum debitum ſub
pœna,quæritur vtrum pœna committatur poſt decendium,
abſque alia interpellatione? Videtur quod ſic,quia dies inter
pellat pro homine,vt l.magna.C.de contrahen.& com.ſtip.
Ia.tenet contra.& ad l.promiſſor.§.1.de conſti.reſpondet,ꝙ
lex non iubet tunc ſolui,ſed prohibet ante exigi. vnde ſi lex
iuberet tunc ſolui, haberet locum.l.magna Pet.dicit contra,
nam vbi quis promittit factum,datur tempus per legem,quo
facere potuerit,& tunc tempus illud interpellat ff.de verbo.
oblig.l.interdum. & l.cum ſtipulatus eſſem abs te, text. ille
hoc non dicit melius videtur facere.eod.titu.l.ſi inſulam.
Sed nec illa. & Pe.videtur dixiſſe contra ſupra de verbo. ob-
lig.§. loca. credo tamen, quod hic verum dicit. nam negari
non poteſt, quin hoc tempus detur ad ſoluendum per legẽ,
& ſic videtur interpellare.& videtur expreſſum. ff. de act. &
oblig.l.traiectitiæ.§.de illo,ſed ſi tempus non adijceretur ſo
lutioni, tunc videretur obtinere, quod ſcripſi in d. §. loca.
Ex præmiſsis apparet quomodo ſit formandus libellus. Di-
cit talis actor contra talem reum,ꝙ cum idem reus, tenere-
tur eidem in 10.& conſtituerit ea ſe ſoluturum, eidem acto-
ri,eaque ſoluere recuſet,petit idem actor,dictum reum con-
demnari ad ſoluendum & reddendum ſibi eadem 10. Si pro
alio conſtituit,concludes eodem mod.facta narratione facti,
videlicet,quod cum talis teneretur,in tali ſumma, quam ta-
lis reus,erga eum ſe conſtituerit ſoluturum, petit &c. Sed
contra hunc libellum,poteſt opponi, quia hic non ſpecifica-
tur cauſa debiti, & certum eſt,quod in actione perſonali de-
bet ſpecificari.ff.de except.rei iudic.l. & an eadem.§.actiones.
Ad hoc poteſt dici, quod cauſa ſatis ſpecificatur, ex quo di-
cit,quod ſe conſtituit, cum ex conſtitutione oriantur obliga
tio, & actio,vt hoc tit. Item an debet poni in libello, quod
nudo pacto? Videtur quod ſic, cum ſit de eſſentia, vt hoc
§.& ſatis ſupra dictum eſt, quod ſufficiat dici. ſed in his om
nibus ſatis poteſt dici,quod ſit debitum,& quod ſe cõſtituit,
nam hoc dicendo,videntur poni neceſſaria.ſupra de fideiuſſ.
11 § fi. † Sed an oporteat probare, quod ſit debitum? Poteſt
dici,quod conſtituendo conſtituens confitetur,ſicut debitor,
qui cautionem exponit ff.de conſti.pec.l.quidam & l. Titius
& hoc ſi conſtituatur debitum certum.ſecus,ſi incertum, vt
debitum, quod debeo,vel quod talis debet.ff.de conſti. pec.
l.qui autem,ſed ſecundum hoc fruſtra requiritur quod ſit de
bitum,ex quo non incumbit creditori onus probandi.& ma-
xime, quia conſtituens vix audietur, contra confeſsionem
ſuam iuxta l.generaliter.C.de non nu.pec.conſtat autem qđ
conſuetudo confitetur,vt l.ex hac ſcriptura.ff.de dona. C.de
dona.l.5.Igitur totus ille tractatus,qui eſt ff.eo.l.1.§. an po-
teſt. videtur quaſi inutilis. Item videtur.quod dato,quod de-
bitum non ſit verum.quod valeret conſtitutio,per d.l. 5. de
le.2.l.lucius.§.quiſquis.C.de fal.cauſa adie.l.2. de leg. 1.l. ſi
ſic. Sed ad hoc dic, quod prætor introduxit hanc actionẽ
contra ius commune.in eo,quod eam oriri facit ex nudo pa-
cto,& quaſi beneficium.quod condonauit,ſicut voluit, vnde
conditionem, & naturam ei dedit quod debitum præcedat,
& ꝙ debeat probari non obſtantibus verbis conſtituentis.
Nam fruſtra adiecisſet hoc, ſi ex modo conſtituendi habere
tur ſemper probatio, & hæc videtur fuiſſe mens prætoris &
tex. Et per hoc, reſpondetur ad contraria, quod confeſsio
conſtituentis,debet releuare a probatione debiti. Item falſa
demonſtratio,non debet nocere, ex quo diſpoſitio annecti-
tur,quod verum eſt,niſi prætor alias diſpoſuiſſet ſuum bene
ficium moderando. & quaſi ſimilem reſponſionem dedi. ſu-
pra. in §.rurſus.

a Adnot. Actionis. Vide hic Ang.in 2.col.in verſ.in gl.de pecunia.
b Eum qui.Imo idem eſt vbique quo ad obligationem,quę ſtatim cedit,ſed il
li decem dies adijciuntur miſerationis gratia iuxta l.ſi cum mihi.§. ſi inter.
ff.de compenſa. Item doc. reprobant hanc gl. in ratione ſpecialitatis, quam
aſsignant,& laborant multum in aſsignanda ratione.vide du. Iaſ. hic in 9.col.
ante me.in verſic.in gl.in ver.Nulla.& Aret.hic in 4.col.verſic. In gl.in ver.
nulla.circa fi.col.
c §.ſin autem.Vide hic Ang.in 4.col.circa me.ver.aduertas.& do. Iaſ.hic in
11.col.poſt me.in verſi.In ea.gl.ibi vt C.vbi multa dicunt de intellectu huius
l.ſi quis argentum. Et vide hic per Angel.an ex nudo pacto,de iure cano.oria
tur actio.in 9.colum.ante med.in verſi.quæro Saly.

1 *Actio de peculio qui accipienda.*
2 *Pater qui de peculio conueniri poſſit.*
3 *Obligatio quæ.in actionem mutet.*
4 *Actio de peculio an perſonalis.6.*
5 *Actio inefficax.*
7 *Peculio tenus quis conueniendus.*
8 *Actio de peculio ob quid debilis.*

a ACTIONES autem. a † Nota. quod peculium mul-
1 tas recipit ſignificationes,dic vt ff.de pecu.in rub. In gloſ.
volunt quidam.in fin.hæc eſt opi. gloſſ. vbique. tamen Iaco.
b de Rau.dicit contra,b quod eſt proprium nomen actionis,Et
hoc apparet, quia quęlibet actio diſtincta habet diſtinctum
tractatum, hic, autem habet diſtinctum tractatum,& titulũ,
ab actione mandati,& alijs,vt patet hic, & ff. de pecu. & ff.
mand. & depoſi. Item nullo iure reperitur, quod actiones
hæ man. & depoſi. & aliæ ciuiles,ſint prætoriæ, & tamen de
peculia eſt prætoria, vt hic. Pet. de Bel. pert. tenet opin.
gloſſ. quod ſit cognomen actionis. per dictum §. cui con-
gruit. Et eſt effectus magnus, quia quandoque eſt bo.fi.vi-
delicet,quando cognominat act.bo. fi. quandoque ſtricti iu-
ris,ſecundum eum. Hæc opin.videtur ſatis amica textibus.
ff.de pecu.l.3 §.ſed ſi filius.in fin.& §.ſequen.eo.tit. l. depo-
ſui.de noua.l.fina.pro qua facit, quia ſi eſſet vna haberet vni
forme tempus præſcript. Et tamen conſtat,quod habet tale
tempus,quale illa,cuius cognomen recipit.ff. quando act.de
pecu. eſt anna.l. cum poſt mortem. Item facit iſte text. qui
dicit actiones in plurali,quaſi non ſit vna, & potes reſponde
2 re ad omnes tex. qui nominant † actionem de peculio, ſci-
licet quæ pro peculio competit, ſed ſi hoc verum ſit · vide-
tur quod non ſit prætoria,ſed ciuilis extenſa,ſicut dicitur de
ciuilibus, quæ competunt bono. poſſeſ. ff. de bono. poſſeſſ.
hæte. pe. l. 1. & ibi no. Sed poteſt reſponderi, quod illud
obtinet,

obtinet, quando ciuilis extenditur per prętorem contra illũ,
qui alias obligatus fuit: ſed hic quando extenditur contra il
lum, qui nullo modo fuit obligatus. Et ideo dicitur prætoria,
quaſi per prætorem de nouo creata, & videtur de mente
text. ꝙ ſic ſpecies actionis. & idem de exercitoria, & inſtito-
ria, & alijs, vt dicam infra ti. 1. §. fi. Vnde an ſit nomen, vel co
gnomen, non eſt curandum: ſed an ſit ſpecies actionis vide
ibi. In gl. ſ. in fin. iſtam gl. non oportuit hic poni, quia ſatis
tractabitur de ea. infra titu. 1. & 2. vnum tamen aduerte, quia
2 hęc gl. procedit † in peculio profectitio, nam in caſtrenſi, vel
quaſi conuenitur ipſe filius, in aduentitio autem pater, tan-
quam legitimus adminiſtrator, ſi agnouerit vſumfruc. C. de
bo. quæ lib. l. fi. non ſolum. & l. cum oporteat alioqui ipſe fi-
lius, vt not. ff. de caſtrenſi pecu. l. pater qui. in princ. Docto-
res quærunt hic, quid ſi filius habeat caſtrenſe, & profecti-
tium, nunquid poteſt agi contra patrem de profectitio, ſi con
trahat in caſtrenſibus: quia forte emit arma, vel equum? Di
cunt quod ſic ff. de pecu. l. hinc quæritur. §. poteſt. quod po-
teſt eſſe verum in ſubſidium, alias non. ff. de milit. teſta. l. ſi
certarum. §. 1. & idem ſi habet beneficium, & profectitium
peculium, quod pater poſsit conueniri pro his quæ geſsit,
vt beneficiatus. Sed contra eſt extra de iudic. c. ſi annuum.
Quæritur, nunquid pater obligetur quatenus eſt in peculio
perſonaliter? hoc eſt quærere, verum hæc actio habeat ma
trem naturalem obligationem. Dicit Ia. de Ra. quod in hoc
fuerunt opi. Hug. dicit quod ſic. Azo dicit quod non eſt obli-
gatio naturalis, ſed ciuilis. Ia. Bal. dicit quod nulla. Pro opin.
3 Hug. Videtur, † quia certum eſt, ꝙ actiones perſonales, ha-
bent matrem obligationem: ſed in hoc differunt a realibus,
vt dixi ſupra eo. in prin. & §. 1. ſed actio de pecu. eſt perſona-
lis: ergo habet matrem obligationem ciuilem & naturalem,
quia alias non poteſt competere, vt dixi ſupra de oblig. in ma
c teria. Quod autem hæc actio ſit perſonalis, [c] apparet, quia de
ſcendit ex contractu, vel quaſi, & competit ad dandum, & ſic
videtur perſonalis infra eo. §. ſic itaque. Præterea ſi eſſet rea-
lis, concluderetur ad declarandum. ſupra eo. §. omnium, qđ
non ſit in iſta, vt infra videbis. pro hac parte faciunt omnes
leges, quæ dicunt, ꝙ de peculio eſt cognomen actionis, quæ
fuerunt allegatæ in additione ſupra proxima, quia ſi non ſit
niſi cognomen actionis, in ſubſtantia eſt talis, qualis erat an-
te. Præterea, lex videtur dicere, eam perſonalem. ff. de pecu. l.
ſumma. § fin. Pręterea iſte tex. hoc intendit in §. perſonã &c.
Item ſine obligatione principali, fideiuſſoria non procedit,
vt l. fideiuſſor obligari. ff. de fideiu. ſed conſtat, quod pater,
qui tenetur de peculio, poteſt fideiuſſorem dare ff. ad Maced.
4 l. creditorem, ergo ſequitur, ꝙ ſit oblatus. Pro opin. † Azo.
ꝙ non ſit dare in actione de peculio naturalem, videtur vna
ratio pro omnibus, quia certum eſt, ꝙ naturalis oritur ex cõ-
ſenſu, & ſine conſenſu, non contrahitur. ff. de pac. l. 1. §. adeo.
Et vidiſti. ſupra in materia de obli. ſed pater & dominus obli
gantur de peculio, etiam inuiti. ff. de pec. l. ſi quis ſeruum. §.
fi. ergo. non eſt ibi obliga. naturalis. Pro Iac. Bal. quod de pe-
culio non ſit actio perſonalis, nec in ea ſit aliqua obligatio,
facit quia qui tenetur perſonali, non liberatur, quamuis rem
definat poſsidere, ſed qui tenetur reali, liberatur, ſi poſsidere
definat. ff. de aqua. plu. arcen. l. emptor. cum l. ſeq. & ſeq. de
rei ven. l. ſi autem. §. poſsidere, quia actiones perſonales, ad-
eo ſunt infixæ oſsibus, ꝙ ambulant cum perſona, vel ſi a ſli-
cho. ff. de pecu. ſed ita eſt, ꝙ pater, & dñs definunt teneri act.
ac ſi definant ſine dolo peculium poſsidere, ergo non vr̃ te
neri perſonali, nec perſonaliter obligari. ff. de pec. l. quæſitũ.
C. ꝙ cũ eo. l pe. Ia. de Ra. dicit, ꝙ põt eſſe, quod ſit obligatio
in actione de peculio, quicquid aſcribitur rei non perſonæ,
quę res ſubijcitur actioni, vt dictum fuit in rei ven. §. omniũ.
s. eo. ti. & ita tranſit. Pet. dicit, quòd actio de peculio eſt co-
gnomen, & cauſatur ex contractu filij, vel ſerui. nunc dicit ip
ſe, in actione q̃ cauſatur, ex illo contractu, eſt dare obligatio-
nẽ, videlicet naturalem, & ciuilẽ ex contractu filij, qua filius
tenetur, & naturalẽ ex cõtractu ſerui, qua ſeruus tenetur, hæ
obligationes extenduntur contra patrem, & dominũ, qui de
peculio conueniuntur, ſicut poſſeſſor, qui rem poſsidet con-
uenitur rei ven. in hoc caſu tñ vr̃ mirabile, quod actio quæ
non competit contra ſeruum, poſsit eſſe efficax contra domi
num. Vnde de actione, quæ oritur ex contractu filij, non eſt
mirabile, quia illa eſt efficax cõtra filium, de actione quæ ori
5 tur ex contractu ſerui, eſt mirabile † Sed ad hoc poteſt re-
ſponderi, ſm Per. ꝙ interdum actio eſt inefficax, ꝑꝑ defectũ
ſubſtatialiũ, ſeu eſſentialiũ, vt quia infans, qui non habet con
ſenſum, ſe obligat, ibi. n. deficit conſenſus, qui eſt de eſſentia:
& talis non poteſt extendi. interdum eſt efficax, non propter
defectum, ſeu diminutionẽ ſubſtantialium, ſeu eſſentialium,
ſed quia perſona inhabilitata a iure. tunc non mirum, ſi exten
ditur. hoc poteſt impugnari per l. Marcellus. ff. de fideiuſſo-
ribus. & ſi bene inſpicias Pe. non tangit determinationem
quæſtionis, in qua vr̃ dicendum, quod pater & dominus, nõ
obligantur naturaliter, nec ciuiliter, ſed prætorie, & ſic vide-
tur expreſſum. ff. de accep. l. an inutilis §. filius, & facit de pe-
cu. l. depoſiti. Reperiť enim obligatio prætoria vt no. ſupra
6 de obli. §. 1. Et per hoc poteſt reſponderi Hug. hæc † actio
perſonalis eſt, & ita habet matrem obligationem, nam poteſt
dici, ꝙ habet matrem obligationem, quæ reſultat ex contra-
ctu filij, vel ſerui, ex qua prætor ex æquitate dat, & facit oriri
obligationem, contra patrem, & dominum, cui licet ſit per-
ſonalis, ſapit in aliquo naturam realis faciendo eam ſequi poſ
ſeſſorem peculij. nec eſt mirandum in hoc. Nam ſæpe vide-
mus, ꝙ actiones perſonales ſequuntur vniuerſitatem patri-
monij. ff. de fideiuſ. l. ſi debitori. C. de fideiuſſ. l. 1. conſtat au-
tem, ꝙ peculium eſt quædam vniuerſitas patrimonij. l. hinc
quæritur. §. poteſt. ideo non mirum. ſi actio perſonalis ip-
ſum proſequitur. Ad l. creditore, ad macedo. poteſt reſpon-
deri. ꝙ fideiuſſor accedit prætoriæ obligationi, reſultanti ex
contractu filij, vel ſerui. de qua. s̄. ſatis dixi. & hæc materia
not. in l. frater a fratre. de condi. inde. & iunge ſupra de obli.
d §. fi. Qualiter formetur libellus. [d] apparet ex præcedenti-
bus Dicit T. contra B. quod talis ſeruus eius habens pecu-
lium, contraxit cum eo, & ſe ei obligauit in tali ſumma, & ex
tali cauſa, quæ adhuc debetur, quare cum idem dominus di-
ctum peculium habeat, & poſsideat, petit eum condemnari
in ſumma prædicta, quatenus vires peculij patientur, & eo-
dem modo concipe, ſi agas contra patrem. Si agas contra il
lum ad quem peruenit vniuerſitas peculij, recitabis factum
tuum, & poſt concludes, verum cum ad dictum reum perue-
nerit peculium, ipſumque teneat, petit &c. Et caue, quia ego
credo, quod actio de peculio non poſsit pro vna re intenta-
ri. ff. de rei vend. l. vendicatio, non vt gregis. ſed pro vniuer-
ſitate. ff. de pecu. l. quæſitum. Poteſt tamen dici, quod ille
7 † qui vnam rem peculiarem tenet tantum, poſsit conueniri
de peculio, quinimo & ſi nulla, duntamen aſſeratur vniuer-
ſitatem tenere ff. de per. hære. l. licet minimam. & dicta l.
quæſitum, per quam videtur vnum mirabile concludi, quod
vniuerſitas peculij remanet in vna re. & idem dico, ſi nil
ſit in peculio, & tamen in alijs vniuerſitatibus videtur con-
tra. ff. quod cuiuſ. vniuer. l. ſicut. §. fi. ſed ibi quando perſo-
næ defuerunt, hic quando res. & facit. ff. de pecu. l. peculium.
§. pe. de verb. ſign. l. hæreditatis appellatio. & hoc facit ad id,
8 quod ſcripſi ſupra de pup. ſup. §. liberis. † Sed quęro, nunquid
poſsit agi de peculio, pro contractu ante conſtitutionem
peculij inito? Verbi gratia contraxi cum ſeruo, vel filio, an
teqnam conſtitueretur ei peculium: poſt conſtituitur, nun-
quid poſſum agere de peculio? non videtur. ff. de pec. l. vbi
arrogatorem. in fi. ſed ibi contraxit cum patre ſa. Vnde vide
retur poſſe agi ff. de ſepara. l. 1. §. ſi filij. Et licet hæc non vi-
deantur ſæpe cadere in facto in ſuis terminis, per ipſa tamen
poſſunt terminari multa, quæ cadunt in facto ſcis quod reli-
gioſi, & maxime hoſpitalarij, habent multos condonatos, qui
ſe & ſua deuouerunt domino, habent etiam monachi, religio
ſos clauſtrales, & ſocios priorum ſoraneorum, qui licet admi
niſtrationem non habeant, tamen tenent, & habent bona,
quæ regunt, quaſi propria, de conniuentia ſuperiorum, qui
conniuent frequenter, & quandoque permittunt, hos credo
poſſe conueniri de peculio ex contractibus, cum talibus re-
ligioſis, & condonatis initis ad inſtar dominorum, & patrũ
nam cum iſti non poſsint habere proprium, ſicut nec ſerui,
vel filij. in profectitijs meriti poſſunt comparãri eis, & ve-
riſimile

riſimile eſt, prætorem hanc actionem extendiſſe ad eos, ſi præuidiſſet tales futuros.& facit infrà tit. 1.in princ.Item nota, ꝙ conueniendo conſtituitur peculium. ff.de pec.l. quam tuberonis. §. ſunt quidam, & l. non ſolum. An autem hæc actio ſit perpetua? Dic quòd ſic, quãdiu durat peculium: ſed vbi deſijt, per tranſlationem ſerui, & emancipationem filij. eſt annalis.Item in primo caſu, credo, ꝙ ſit illius temporis, cuius eſt actio,quæ oritur ex contractu inito.dic vt.ff.quando ac.de pecu.eſt anna.l.1. §. annus. & l. cum poſt mortem. iunge quæ ſcripſi ſ.de acqui.per arro.§.fin.vide ibi & iunge, quæ dicam j.ꝙ cum eo.§.fi.& de noxa.act.§.fin. & in princ.

a Adnot. Actiones autem. Summa ſic ſecundum Ange. ex contractu filij,vel ſerui,tenetur pater, & dominus peculio tenus de iure prætorio.
b Dicit contra. Tamen ſecundum opi glo.communiter tenetur,per docto.& hic Areti.in 1.col.verſi. Et pro euidentia præmitte. vſque prope fin. col.ſeq. in verſic.quæro vtrum.vbi quærit an iſta ſit natiua,vel datiua:item in col.ſequen.an debitum filij, vel ſerui ſit debitum ſui peculij.Item quærit an valeat ſtatutum, quo cauetur, quod pater teneatur ex contractu filij. Item vide hic do.Iaſo.quid ſit peculium,& quotuplex.in 3.col.& in ſeq.col.an actio peculij oriatur ex naturali,& ciuili obligatione.Item vide hic per Angel. prope fi.1. colum pulchram quæſtionem,an quod pater ſoluit,pro condemnatione filij, computetur filio in legitimam.Item prope fin.6 col.quærit idem Areti.an filius poſſit eſſe in iudicio,tam de iure antiquo quam de nouo.
c Perſonalis. De hac quæſtione vide Iaſo.in 3.col.in me.verſ. an autem actio de peculio,vbi allegat Ioan. Fabri.
d Libellus. vide hic Ang.in 3.colum.in me. verſi.in practica,tu dic.& do.Iaſo.hic & pe.Iac.in titu.de actione de peculio.vide in Specu. de lib. concep.§. iam nunc videndum.ver.ſi petas.

1 *Iuſiurandum quibus proſit.*
2 *Actio an ex iuramento detur & qualis. 4. 11.*
3 *Iuramentum nocere quatenus verum.*
5 *Iurans an puniendus.*
6 *Actiones quæ cumulari poſſint. 8.*
7 *§ ſi damnetur.*
9 *Abſolutus confeſſus qui conueniendus.*
10 *Iuramento ſolo actio non fundatur.*
12 *Iuramentum qui deferre poſſint.*
13 *Iuramenti forma.*
14 *Conſcientiæ non ſtatur.*

a Item ſi quis[a] poſtulante. †In 1.gloſ.id eſt petente.in fi.
1 Et hoc verum[b] iuranti ad vtilitatem ſuam:ſed prodeſſet par
b ti aduerſæ ſi iuraret contra ſe ff. de interro. ac.l. de ętate. §.
qui interrogatus.Item, poſſet prodeſſe, ſi diceret contra ſe,
& pro ſe:& aduerſarius inniteretur confeſsioni,quia tunc aduerſarius haberet recipere contra ſe,ſicut pro ſe.ff.de poſi.l.
Publia.§.fina.vide plene in breuiario. C. de confeſ.l.1.Item
dic, poſtulante etiam extraiudicialiter.ff.de iureiu.l.1.& ibi.
c not. In glo.ſic ſimpliciter.in fi. [c] Not.hanc gloſſ pleniorem
in hac materia de corpore iuris: & Dyn. hic eam ſummat &
approbat,& ſic tranſit. Hoſti.eam approbat in ſumma de iureiur. Sed quæri poteſt,circa eam, quæ eſt ratio,quòd quando iuratur in reali datur in factum indiſtincte, & concurrit cum actione vtili, ſed quando iuratur in acti. perſonali, diſtinguitur vtrum formiter, vel informiter, quando formiter, gloſſ. concludit, quod non datur actio in factum?
2 † Poteſt dici, quod ex delatione & præſentatione iuramenti
oritur quædam obligatio, quia quaſi contractus eſt, nunc quando defertur in actione reali, ſi non daretur in factum, non oriretur obligatio,quia in realitate,non eſt dare obligationem, vt plene dictum fuit ſ.§.1. Et ideo prætor introduxit,ex prædicto iuramento, obligationem, & perſonalem actionem in factum,quam non fuit neceſſe introduci, quando iuratur formiter in actione perſonali. quia competit perſonalis ex contractu. Quidam autem diſtinxerunt, vtrum in reali iuretur informiter, vel formiter. Primo caſu,non datur in factum,ſecundo ſic.Sed hanc differentiam non approbant docto.dicunt enim, quod in actione reali ſemper eſt vna cauſa,videlicet dominium: ideo ſemper eſt certa, & formalis.ff. de except.rei iud.l.& an eadem.§.actiones.

Sed ſalua eorum reuerentia, quamuis cauſa immediata ſit ſemper vna, nihilominus mediata attenditur, vt extra de ſen.& re iudi.c.abbate.& dixi ſ.eo.§.omnium. Vnde rationabiliter poſſet defendi, quod ſi cauſa mediata exprimatur, & iuretur ſuper ea, quod detur actio perſonalis vtilis, ex contractu, qui allegatur, quia cum allegatio prædictę cauſæ attendatur,quo ad exceptionem rei iudicatæ, vt d.cap.abbate. merito debet attendi, quo ad hoc, cum æquiparentur ff.de iureiu.l.2.Et ideo poteſt ſuppleri huic gloſſ. quod interdum in actione reali datur vtilis ex contractu,quando iuratur formiter. Item ſuper eo,quod in hac gloſſ.dicitur, quod publiciana datur contra quemcunque, dicit Petr. quod hoc non eſt verum, ſed tantum contra deferentem, vel eius hæredem,& hoc dicit ea ratione,quia illo caſu datur Publiciana, quo transfertur dominium, ſi tradens erat dominus.ff.de publi.l.eum qui.Sed hoc caſu non transfertur: ergo nec Publiciana competit. quod non transfertur,apparet,quia quando quis tradit rem ſuam,vt alienam, dominium nõ transfertur ff. de condit. ob cauſam.l.3.§.ſubtilius. ergo cum poſt iuramentum,quis tradat iuranti rem ſuam,quaſi ſit iurantis,non transfertur dominium: ergo nec cauſa vſucapiendi, nec ius publicianæ. ff. de contrahen. emptio.l. clauibus. Præterea, certum eſt, quod iuſiurandum, & res iudi.æquiparantur, vt d.l.2.ff.de iureiuran.nunc certum eſt,quod res iudicata,non nocet,nec prodeſt alij,vt l.ſæpe.ff.de re iu.ergo nec iuramẽtum.& hoc eſt expreſſum in §. ſi petenti. de pub.l.eum qui. Qui vellet ſuſtinere gloſſ.poſſet reſpondere faciliter, ad prima duo argumenta. Et primo ad §. ſubtilius. Reſpondetur, quod fallit in re iudicata, propter eius authoritatem, vt dictum fuit ſuprà eod. §. ſed iſtæ, & idem videtur in iureiur. cum non ſit minoris authoritatis. ff.de iureiuran.l.2. Præterea,ſi illa ratio procederet,non daretur pub.etiam contra deferentem,quod eſt falſum.Item ad ſecundum,quod iuramen
3 tum† non debet alij nocere &c. Reſpondetur,quod non nocet vt pro veritate quo ad alium habeatur,ſed tamen quo ad hoc, quod cauſet titulum, & paret cauſam vſucapiendi, nocet.& idem in re iudicata, & in venditione, ſeu tranſlatione de re aliena facta ex quocunque contractu,alioqui non nocerent dominis, & tamen parant vſucapionem, & faciunt competere publi.Ad §.ſi petenti.non poteſt commode reſpondere,ſine calumnia,propter verbum duntaxat. Vnde poſſet dici, quod verum ſit, publi.competere contra deferentem, & eius ſucceſſorem tantum, & eſt caſus illius §.qui non poteſt pati intellectum gloſſ.hic poſitæ. ſi enim verbum duntaxat. ibi poſitum excluderet dominium tantum,vt hæc gloſ.vult. Ratio quæ ibi redditur, non bona eſſet. ei enim ſoli. &c.nec caſus ille eſſet dubitabilis,vis tu ſcire quid mouit gloſſ.ad reſtringendum ſic illum §. Ecce, gloſſ. dicit: vbi iuraui rem meam eſſe, & non eſt mihi tradita,datur mihi vtilis in rem, ſed vbi eſt tradita, datur publiciana. cur non magis vtilis in rem cum traditio magis addat,ad cauſandam vtilem in rem? Glo.neſciuit aliter euadere, niſi dicere,quod contra deferentem daretur vtilis in rem ſed Publiciana contra quemcunque. Et ita ſupponitur,vel quod concurrant,vel quod publiciana non competat contra deferentem, vel quod excedat vtilem in rem.Sed pro Deo, cur non ita bene datur vtilis in rem, contra quemcunque etiam hoc caſu, ſicut publiciana? cũ vtilis in rem detur contra quencunque,etiam dominium, vt l.1.ff.ſi ag.vecti.non videtur bona ratio, pp quod intelli-
4 ge ſane & plane hic omnia iura,&† dic,qđ quãque ex iuramẽto delato in reali competit vtilis in rem.ff.de iureiuran.l.ſed ſi poſſeſſori.§.fin.quandoque pup.vt d.§.ſi petenti quandoque eſt vt hic, quia concurrere non poſſunt: vt dixi ſupra §. aliæ.ecce non concurrunt dico,quod ſi aliquis proponat rei. ven.dicens ſe eſſe dominum rei.& ei deferatur iuramentum, & iuret rem ſuam eſſe,datur ei vtilis in rem contra deferentem tantum,vel eius ſucceſſorem, & hoc caſu cõpetit publi. ſed ſi diceret, ſe emiſſe rem ab alio, quem dominum credebat,& deferetur,ei iuramentũ, & iuraret rem eſſe quaſi ſuã, datur Publiciana, & non vtilis vendicatio contra deferentem tantum, vel eius ſucceſſorem, vt d.§.ſi petenti. Sed in hoc videtur obſtare litera dicti §. quia ibi iurauit rem ſuam eſſe.Et ita videtur ſibi competere vtilis vendicatio, non Publiciana, & tamen ibi dicitur, quod publiciana.Sed ego tibi reſpondeo, qui agit Publiciana vendicat rem ſuam, vt vidiſti in text. ſupra §.aliæ. & ibi oportet exponi, id eſt quaſi ſuam:alias tex.concluderet falſum.ſic in d.§. ſi petenti.oportet

tet exponi iurauit ſuam , id eſt quaſi ſuam . petebatur enim
res ſua, id eſt quaſi ſua , & iurauit ſuam id eſt quaſi ſuam : vt
d.§.aliæ legitur,& exponitur. Imo plus credo,quòd ſi agens
publ. iuramento ſibi delato , iuraret ſuam rem eſſe , id eſt in
veritate ſuam, quod non daretur ei vtilis in rem , ſed Publi-
ciana . Et eſt ratio , quia iuramentum videtur fuiſſe delatum
ſecundum formam petitionis.C. de tranſac.l. ſi de certa. vn-
de inramentum nō poteſt ſe extendere vltra formam datam
per deſerentem . & ideo cum defertur in publici.cauſat tan-
tum publicia.vtilem.ff.de iureiu.l.3.§.fin.cum l.ſeq. Et idem
credo in rei vendi.vtili, quæ oritur ex re iudi.C. de arbi.l. ne
in arbitris. & not.C. de iudic.l. t. Nam ſi primo agebatur rei
ven.oritur vtilis rei vend.ex ſententia, ſi publ.vtilis publicia
na,& ſic debet intelligi l.3.§.fin.ff.de publi. & iſtæ duæ, quæ
oriuntur ex ſententia , non dantur niſi contra illum, contra,
quem pronuntiatum eſt,vel eius ſucceſ. quia re iud. &c. vt l.
nam & poſtea.§.fin. Item credo , quòd iurans in actione pu-
bli.poteſt agere in rem poſt longi temporis præſcriptionem:
& ita plane deberet intelligi ille.§.quem glo.deſtruunt. ff.de
iureiur.l.ſi duo.§. Iulianus per quem.§.bene fundantur præ-
dicta. Nam cum ibi dicatur , quòd poſt præſcriptionem lon-
gi temporis poteſt agere vtili in rem,ergo ſupponitur, quòd
non ante : ſed publiciana tantum . & debet intelligi quando
primo fuit intentata publicia: & de nouo fuit iuratum & per
hoc poteſt reſponderi ad regulam generalem , vtilis in rem .
& actio publici. datur contra quemlibet poſſeſſorem. verum
eſt,vbi allegatur titulus ad hoc conueniens, ſed quando alle-
gatur res iudicata , vel iurata, hæc de natura ſui, non nocent
alijs: ideo nec actiones ea eis prodeuntes ad alios eatendun-
tur. Quæ ergo fuit vtilitas, has actiones inuenire ſeu eas in-
tentare, cum primæ cōpetant ? certe magna . nam in primis
actionibus,oportet multa probari,vt vidiſti ſupra.§. omniũ.
& §.alie. in his ſufficit probare ſic iudicatum eſſe , vel iura-
tum,quod valde facilius. probabitur.ff.de iureiu.l.duobus.§.
fin.cum l.ſeq.& hic in tex.crede mihi ſi velis : & caue ne pe-
5 ius dicas. & iunge infra de publ.iudi.§.fin. † In glo. etiam ſi
d periurum. ibi cum allega.l. admonendi. d Super hac materia
conſueuit diſtingui , quia aut blaſphemat deum , vel princi-
pem,& punitur : in auc. vt non luxu.per totũ. C. ad leg. Iul.
ma.l.2.& ibi de hoc. Aut blaſphemat: & tunc aut defertur ad
litis deciſionem . & dic,vt hic in glo. Aut alias iurat : & tunc
diſtinguitur : aut alius non damnificatur : & non punitur de
iure ciuili. Aut damnificatur : & punitur. ff.de cri. ſtelli.l. de
periurio. de iureiu.l. ſi duo patroni.§. fin. & diſtinctio, quæ
fit in l.Lucius. ff. de his qui notan. infa. habet locum quo ad
infamiam.& plenius dic vt ſcripſi in l. 2.C.de iureiur. in meo
breuiario,& ibi vide plenius in lectura Cyn. In ea glo.ibi.eſt
notandum. §. qui in rationibus in hoc tamen caue : quamuis
falſum iuret : ſemper pro veritate accipitur,nec vltra quæri-
tur,niſi in duobus caſibus prædictis. In ea gloſſ. ibi cum alle-
gat l.manifeſte. Vel dic. quòd nil corrigitur:ſed vna per aliã
determinatur,quia recuſari non poteſt, niſi ex cauſa,quia for
te ignorat veritatem, vel eſt de alieno facto,vt d.l. generali-
ter. §. ſinautem.referri non poteſt extra de inreiu.c.fin. In ea
gloſſ. in fin. Hanc opin. approbant omnes docto. Super hac
materia multa poſſunt tangi. Primo, vnde naſcatur actio iſta.
contra quem competat : ad quid competat. quorum reſpon-
ſio colligi poteſt ea præmiſsis, & ſunt verba ſine effectu. Itẽ
poteſt quæri , quare dicitur iuſiurandum , & non factum iu-
e randi . cum ſuper facto iuretur? Item quid ſit iuramentum.
Quot debet habere comites . Quot ſunt ſpecies iuramenti .
Quomodo cenſetur illicitum. Quæ ſit pœna . De quibus vi-
de plene in ſumma Hoſti.,de iureiur. Item poteſt hic cumu-
lari materia legis admonendi,de qua dic, vt in Spec.de iura-
menti delatione. & in dicta ſumma Hoſti.& per doct.in lect.
Cyn.C.de re.credi.l.in bon.fi.& ibi ſcripſi aliqua vltra in bre
uiario portatili, de quibus ſolennizans multa poteris capere,
ad quæ recurras ſi cumulare vis, vnum tamen non omitto,q
Ia.de Rau.tangit hic & Pet.non proſequitur. Conſueuit di-
ci, quòd ea confeſsione iudiciali oriatur actio per l.de ætate.
§.cum interrogatur.ff.de interrog.act. ad l.aquil. l.proinde.
& ſcripſi C.de non nu.pec.l.generaliter. in princ. Quæritur
6 nunquid poſsit cumulari cum prima? † Verbi gratia. Agebã
contra te certi condi. ex mutuo. confeſſus es iudicialiter mu
tuum. contra te volo agere ex confeſsione, quia forte video.
quòd nō poſſum probare in prima actione, nunquid poſſum
eam cumulare cum prima ? Dicit idem Iaco.quòd canoniſtę
dicerent quòd ſic,quia dicunt cumulationem permiſſam,vbi
ex diuerſis cauſis,actiones oriuntur.nunc actio ex mutuo ori
tur ex mutuo,& actio ex confeſsione oritur ex ipſa confeſsio
ne. idcirco videtur quòd ambæ poſsint intentari. Dicit ipſe,
quòd hoc non videtur verum. ea confeſsione,enim vel iura-
mento non oritur actio,ſed per confeſsionem,vel iuramentũ
ex quadam præſumptione,quæ inde inſurgit, vnde quamuis
quandoq; præcedat in veritate contractus.nihilominus pro-
pter dubium probationis datur actio ex confeſsione iudicia-
li,vel iuramento , ea contractu præſumpto. dicit ergo ipſe .
quòd quamuis hæ actiones non oriautur ex eadem cauſa, ni-
hilominus dantur propter eandem. & ita videtur, quod ſen-
tentia lata in prima,obſtat exceptio rei iud.in alia,& pro hoc
videtur caſus. ff. de iureiur. l. nam & poſtea. §. ſi damnetur ,
7 † quæ poteſt ſic induci, ibi dicitur,quod ſi ille, qui iurauit in
actione famoſa, nihilominus condemnetur, valet ſententia :.
& tollitur effectus iuramenti,ergo ſupponitur , quod ageba-
tur prima poſt ſecundam . finaliter concludit , quod actione
prima pendente , non poteſt cumulari actio ex confeſsione ,
vel ex iuramento,ſed actio ea iuramento,vel confeſsione ,pri
mo intentata,& pendente, poteſt cumulari prima, quia ſen-
tentia lata in principali, obſtat eaceptio rei iudic. in acceſſo-
ria,videlicet, quæ oritur, ex confeſsione, vel iuramento,ſed
non econtra,vt d.§.ſi damnetur,vbi ſecundo fuit actum pri-
ma, non obſtante iuramento . Ego credo, quòd hæc ſint ve-
ra;per l.ſed ſi antè. ff. de exce. & per l. duobus.§. colonus. &
§.idem omnino. & apparet euidenter, cũ in hac actione non
quæratur an debeatur,ſed ſolum an iuratum ſit. ff. de iureiu.
l.duobus.§.fin. Vnde poſsibile eſt,quod non eſt,vel non pro-
betur iuratũ, & quod pars abſolueretur ab inſtantia actionis,
quæ oritur ea iureiu.vel ea confeſsione, & non obſtabit exce
ptio rei iud. in actione principali,quia poſsibile eſt deberi,da
to quod non probetur iuratum,& ita ſententia lata in illa;nō
obſtat eaceptio rei iud.in alia principali. Sed ſecus ecōtra, ſi
agatur de principali,& pronuntietur.nō deberi, obſtaret ex-
ceptio rei iudi.ff.de iureiu.l.ſi actor.caue tamẽ, quia hæc quę
ſtio non videtur bene habere locum , quando iuramẽtum eſt
præſtitum,vel confeſsio eſt facta iudicialiter,quia tunc nō re
ſtat,niſi pręceptũ tali ſententia.& eſſet benefatuus,qui recur
reret ad nouã inſtantiam. Item in confeſsione extraiudiciali,
non poteſt obtinere.quia ex illa nō agitur, ſed valet tantũ ad
8 probationẽ.vt l.publia.§.ſi.ff. depoſi. Solum. † ergo obtinet.
quod cumulari poſsint,qñ iuramentum fuit delatũ extraiudi
cialiter,& agitur ex primo iuramẽto. Itẽ nec in cōfeſsione po
teſt procedere cumulatio,quia ex illa non poteſt agi, niſi fiat
iudicialiter, & ſic pendet prima inſtãtia in principali,nec ſe-
9 cunda pōt cumulari,per prædicta.† Sed quid,ſi quis agit pri-
ma actione,& reus abſolutus fuit,poſt abſolutionẽ reus cōfi-
tetur ſe fuiſſe obligatũ, forte delato iuramẽto, vel nō delato
nunquid pōt agi? Videtur quod nō,quaſi obſtet eaceptio rei
iud.per quã pronunciatũ fuit debitũ non eſſe.& ſic cũ agatur
ex eadẽ cauſa,& ad idẽ,videtur obſtare exce. rei iudi.& præ-
ſertim,vbi cōfeſſus fuiſſet extraiudicialiter nō delato iuramẽ
to, quia tũc prima actione, nō poteſt agi ,obſtãte exceptione
rei iud.& cōfeſsione,cum non pariat ac.vt ſ.dixi. & ſic nulla
actio competit,& ſine actione nemo experitur &c. Præterea
ſententia contra ſentẽtiam ferretur,& ſic nō teneret. C. quæ
ſen. ſine app. l. t. In hoc poteſt dici contra per l.ſi qui.C.de
adul.& agetur prima actione,& ſi opponatur exceptio rei iu
di.replicabitur de cōfeſsione prædicta, poſt ſentẽtiam factã,
quę partem aduerſam a cōmodo rei iudi.debet repellere.per
d.l.ſi qui.& vide quod ſcripſi.C. de accu.l. ſi quis homicidij.
10 & facit.C.de reb.cre.& iureiur.l.fin.† Quæritur,quid ſi orta
quęſtione inter emptorem,& venditorem.& delato iuramen
to emptori , emptor iurauit ſe emiſſe rem pro 10. nunquid
ex hoc,eſt fundata intentio venditoris? Ia.de Ra.dicit,quod
non, niſi vltra rem tradat, vel probet ſe tradidiſſe. Sed.con
con

tra ſi venditor iuraſſet ſibi 10. deberi ex cauſa venditionis ta
lis rei, tunc eſſet ſatis fundata. idem ſi emptor confiteretur,
ſe debere ex cauſa emptionis, debere enim accipitur cum e-
ffectu. ff. quod quiſ. iur. l. 1. ſecundum eum. hæc non ſunt mul
tum dubitabilia. ff. de iureiura. l. ſi duo. §. ſi quis iurauerit. De
vno tamen caue, nam ſi quis agat reali, & litem conteſtetur,
per negationem, actori iuramento delato, actor iuret rem
ſuam, non propter hoc plene probat, imo oportet probare,
ꝙ aduerſarius rem poſſideat, vel habeat facultatem reſtituen
di. totum enim fuit negatum, & ipſe non probat per iuramē
tum, niſi vnum articulum, & ſic alius reſtat. & in hoc poteſt
11 errare Neophytus. † Quærit Iac. nunquid ex iuramento
oritur actio? Verbi gratia. Iuras te ſoluturum 10. ad diem,
nunquid poſt diem poſſum agere ex iuramento illo? Ille di-
cit, ꝙ non de iure ciui. ſed iure cano. ſic. & hoc probat ſic. cer
ti ſunt modi veſtiendi pacta, iuramentum non eſt de illis, er-
go non veſtit. ſic arguitur ff. de act. & obli. l. obligationum fe
re. §. placet. Item ſpeciale eſt in promiſſione operarum, er-
go in contrarium ius commune. ff. de li. cau. l. fin. de ope. lib.
l. vt iuſſu. & hoc verum, vbi præſentatur iuramentum de ali-
qua re futura facienda, vel præſtanda, ſed vbi de præſenti, vel
præterito, tunc veſtit contractum: & eſt obligatorium ff. de
condi. inſti. l. quæ ſua conditione. Et eſt ratio ſecundum eum,
quia futura ſunt incerta, & de futuris non eſt determinata ve
ritas. & ſi tale iuramentum ligaret, omnes currerent ad iura-
menta, & leges viam periurijs aperirent, ꝙ eſt euitādum. C.
de indi. vidui. l. 2. Si bene cogites, vix poteſt dari bonum exē
plum in iuramento obligatorio. de præſenti, vel de præteri-
to quia quaſi omnes obligationes ſunt de futuro. ſed hoc iu-
ramentum, quod fit ad lit. deciſionem, eſt de præſenti. ff. de iu
reiur. l. ſi duo. §. fin. ſuper principali quæſtione glo. tenet idē,
quod Iacob. vbique in d. l. vt iuſiuran. ff. de ope. li. l. 1. & ibi
conſueuerunt notare doct. & ideo vbi contractus eſt nullus,
non videtur, ꝙ poſſit agi ex iuramēto deſcripto C. ſi ad. ven.
auc. ſacramenta. & dixi ſupra qui. ali. li. vel non. in princip. Et
idem videtur tenere Inno. etiam de iure cano. extra de inſti-
torio. c. cum veniſſent. Sed Hoſtien. ibi contra, quem ſequun
tur quaſi omnes canoniſtæ. per c. cum contingat extra de iu-
12 reiur. † Poſſet quæri, nunquid prælatus poſſit deferre iu-
ramentum, in cauſa eccleſiæ? Et dici conſueuit, quod ſic, ad
inſtar procu. qui habet vniuerſalem adminiſtrationem. ff. de
iurein. l. iuſiura. §. fi. Secus tamen dicerem de bailliuis capitu
lorum, & confratriarum. eo. tit. l. iuſiur. & ad pecunias. §. de-
fenſor. & idem crederem de procuratore Regum, vel alio-
rum dominorum, qui habent procu. in curijs ſuis. ff. quod vi
aut clam. l. 3. §. ſed ſi promiſerit. verſic. plane, & tamen tutor,
vel curator poteſt. ff. de iureiur. l. iuſiurandum quod ex con-
uentione. §. 1. ſed illis magis permittitur in re priuata, quam
his in republica, vt no. in d. §. plane. Et in ſumma notandum
eſt, quod iurandum eſt per modum, per quem delatum eſt ff.
de iureiu. l. 3. §. fin. cum l. ſeq. & l. qui per ſalutem. Sed nun-
quid poteſt deferri in qualibet actione? gl. dicit quod non,
in cauſa matrimonij, nec conuerſionis. ff. eod. l. 3. §. quacun-
que. ſed Hoſtien. contra. extra. de iureiur. cap. mulieri. ſed il-
lud forte intellexit neceſſario. ſed dic in omni iuramento,
ſed in aliquibus non ſtatur iuramento, ſi contra probetur, &
13 ſic voluit dicere gloſſ. † Quid ſi non ſit declaratus modus
iuramenti? videtur quod debeat iurari, ſuper ſancta euange
lia, quia ita conſuetum eſt, & nos debemus referre ad conſue
ta. C. quæ ſit lon. conſue. l. præſens. & not. Innocen. extra de
iureiur. c. & ſi Chriſtus. Et crederem, quod ſufficeret iurare
coram imagine Dei, vel beatæ Mariæ, ſi ita deferretur. Vidi
Turoſi. in eccleſia beati Martini, quandam imaginem beatæ
Mariæ, quæ fertur reſpondiſſe cuidam iuranti, coram ſe, il dit
voir. i. dixit verum & adhuc vocatur beata Maria, il dit voir.
14 † Quid ſi non fuit iuramentum delatum, ſed pars dixit ſe cre
f dere conſcientiæ [f], & fidei alterius, nunquid poteſt agi, &
excipi? Non videtur de iure ciuili, cum non reperiatur, quod
ex tali fide actio oriatur, ſed ſolum ex iuramento, & ſic non
eſt noſtrum legem extendere, vt l. obligationum fere. §. pla-
cet, & maxime, quia iura ciuilia multum ponderant iuramen
tum, plus quam ſimplicem conuentionem, vel cōfeſſionem.
C. ſi aduer. ven. anth. ſacramenta, ſi minor ſe ma. di. l. 3. imo.
etiam iura canonica, multum ponderant, faciendo valere con
tractum, in quo interuenit iuramentum, quod non valeret
ſimplici conuentione: vt d. c. cum contingat. extra de pact.
ca. 1. lib. 6. In contrarium videtur, quia deus non facit dif-
ferentiam inter ſimplicem loquelam, & iuramentum, vt d. c.
& ſi chriſtus, & no. plene Arch. extra de ſepul. c. 1. lib. 6. Præ
terea, hoc fit ad deciſionem litis ſicut iuramentum. & ita vi-
detur eadem ratio. ſed huic poteſt reſponderi, quia tranſa-
ctio fit ad litis deciſionem, & tamen non agitur ex cōuentio-
ne nuda, vt l. ſiue apud acta. C. de tranſact. vnde prima vera,
ſaltem de iure ciuili. Forma libelli ſatis eſt clara. in hac ma-
teria. Si agas in factum, dicere potes ſic. Dicit Ti. contra
M. reum, quod licet dictus Ti. dudū peteret a dicto M. x. quæ
dicebat ſibi deberi, dictusque T. delato ſibi iuramento, per
dictum M. iurauit per modum delatum dicta x. ſibi per di-
ctum Mar. deberi, nihilominus di. M. dicta x. ſoluere, &
eidem reddere indebite recuſat, quare petit eundem M. con-
demnari ad ſoluendum eidem &c. In ac. vtili ex contractu
dic eodem modo, niſi quod adijcies cauſam, ex qua dicebas ti
bi deberi. Item in actione vtili in rem, quaſi eodem modo.
Dicit Ti. actor contra Mar. reum: quod cum idem Ti. vendi-
caret ſeu vendicare vellet, ab eodem M. talem rem vt ſuam,
idem M. detulit ei iuramentum. & idem Ti. iurauit eam ſuā
eſſe & per modum delatum, quare cum dictus Mar. dictam
rem adhuc detineat, ſeu dolo &c. petit idem Ti. dictam rem
ad ſe pertinere, iure dominij, per ſententiam veſtram decla-
rari. & hoc declarato &c. ſicut in rei ven. vtili. Item in publi
ciana eodem modo. Dicit Ti. contra Mar. quod cum idem Ti.
peteret, ſeu petere vellet, ab eodem Mar. tanquam poſſi-
dente, vel detinente, talem rem, quam dicebat ſe bona fide
emiſſe a tali, & ſibi traditam fuiſſe Mar. ſibi detuliſſet iura-
mentum, & per modum delatum iuraſſet, nihilominus di-
ctus Mar. eandem rem adhuc poſſidet, & detinet minus iu-
ſte, quare petit Ti. dictas res ad ſe iure quaſi dominij pertine
re per ſententiam declarari. & hoc declarato &c. Super hoc
tamen non poteſt dari certa forma. quia cum poſſit iurari, in
quacunque ac. & confeſ. in interdictis, & quaſi in omni nego
tio, vt ff. de iureiuran. l. 3. §. quacunque. Concludendum eſt
in qualibet, ſecundum naturam actionis primæ facta narra-
tione de iuramento. Vnde ſecundum varietates factorum,
oportet variare concluſionem, concludendo realiter in reali
bus, & ad poſſeſſionem in poſſeſſorijs, & perſonalibus ſecun
dum naturam rei, quæ debetur virtute principalis obligatio
nis, & actionis.

a Adnotatio. Item ſi quis. Iaſ. circa fin. 1. columna ponit. 12. effectus iuramenti.

b Hoc verum. Idem tenet hic Ang. allegans Io. Fabri.

c In fi. Vide hic do. Iaſo. ad longum quomodo hæc gloſſ. in ſuo fine a doct. reprobatur. in 6. col. ver. gl. in verbo deberi. cir. princ. colum. Item quærit hic Aret. quare in actione reali, datur actio in factum, etiam ſi formaliter iurauerit; ſecus in actione perſonali in 4. colum. poſt me. ver. quæ ſunt ibi doct. item in prin. col. ſeq. quærit idem, an iuramentum habeat executionem paratam, vide eum.

d L. admonendi. Nu. ꝙ quando proximus eſt in magno periculo conſtitutus, debet quis, & tenetur pro eo fideiubere, non ob. ꝙ iurauerit non fideiubere pro aliquo per Ioan. An. in addi. Spe. in tit. de iureiu. in rubri. quæ autem conditiones, ſeu clauſulæ tacite ſubintelligantur in iuramento, vide per Bald. in l. fi. C. de non nume. pec.

e Quid ſi iuramētum. Adde de hoc plene. & quæ ſit cauſa inſtitutionis eius & quando licitum eſt vide gloſſ. ſin. in c. 1. 27. q. 1. ſuper verſic. iuramentum. & an & in quo differant iurare ſuper facto, & ſuper iure. vide, Bart. in l. ſi duo patroni. §. idem Iulianus. nu 4. ff. de iureiur.

f Conſcientiæ. Hanc quæſtionem commendat dominus Iaſon, tanquam pulchram hic in 11. col. circa prin. verſic. quærit Io. Fabri, de forma autem libelli vide Iaſ. hic in pe. col.

1 *Actiones rei perſecutoriæ.*
2 *Pœnalium actionum genera.*
3 *Album multiplex.*
4 *Albi corrupti pœna cui applicabilis.*
5 *Citare albo licere.*
6 *Album an ad libros extendibile.*

Pœnales quoque actiones. Pro euidentia huius §. & illorum quæ ſuper eo notantur, ſciendum, quod quædam actiones

1 actiones ſunt rei perſecutoriæ, quædam pœnales, Rei † per-
ſecutoriæ dicuntur, quando actori res petita, vel pro qua agi-
tur abeſt: & reo adeſt. ſicut in ſuperioribus actionibus: de
quibus tractatum eſt hucuſque. ſi enim agam rei ven. vel pu
blici. vel alijs: ergo peto rem, quæ mihi abeſt. quam non
habeo: & adeſt reo, qui eam habet. Sed pœnales dicuntur,
vbi nihil abeſt, nec alij adeſt: vel eſt alterum. vnde debes ſci-
2 re, quòd † pœnalium quædam ſunt pœnales ex parte acto-
ris ex parte rei perſecutoriæ. quædam econtra. ex parte acto-
ris perſecutoriæ: ex parte rei pœnales: quædam pœnales ex
parte vtriuſque. De primis pone exemplum in actione in fa-
ctū quæ deſcendit ex edicto de calum. Si aliquis dedit tibi pe
cuniam, vt negotiū mihi facias, mihi nihil abeſt, & tibi adeſt,
quantum ad ſimplum. ff. de calumnia. l. 1. & quaſi per totum
rit. De ſecundis, pone exemplum in actio. l. aquil. ſi interfeci
ſti ſeruum meum. tibi nihil adeſt: mihi abeſt. quo ad te pœ
nali, non quo ad me. ff. ad l. aqui. l. itē Mela. § ſi plures. de pœ
nalibus ex vtraque parte, patet exemplum hic in tribus actio
nibus hoc §. nominatis, nam de his tractat tātum modo hic,
ſecundum Dy. vide idem in gl. § ſequens diuiſio. in gloſſ. ſed
nonne. hoc viſo deſcende ad caſum, qui clariſſimus eſt. Do-
mine Imperator ego vidi ſupra de aliquibus actionibus præ-
torijs, quæ rei perſecutionem continent: ſunt ne alique præ-
toriæ pœnales? imperator reſpondet, quod ſic pœnales quo
que. &c. & proſequere caſum tuum iuxta literam. In gloſſ.
dictum eſt. ibi cum alleg. l. in honorarijs. Vide ibi, & caue,
quia gloſſ. loquitur de prætorijs. nam ciuiles pœnales ſunt
perpetuæ. vt videbitis in materia ſua infra de perpe. & tem-
po. actio. In ea. gloſſ. ibi cum alle. l. interpretatione. aliquæ
ſunt rei perſecutoriæ odioſæ, vt actio de dolo. l. 1. § ait præ-
tor. In fi. eiuſ. gloſſ. hæc gloſſ. procedit, vbi eſt pœnalis ab
vtraque parte, & vbi deſcendit ex delicto. ſecus ex quaſi deli
cto. vel ſi eſſet pœnalis ab vna parte, & ſic intellige ff. nau.
cau. l. licet. § fi. de his qui deie. vel effu. l. percep. ne quis eum
qui in ius voc. eſt vi exi. l. fin. ſecundum Dy. vide. ff. de act. &
oblig. l. ex maleficijs. § is quoque. de eo per quem factum
eſt. l. 1. § ſi plures. de dolo. l. ſi plures. de materia huius gl. vi-
debitis plenius infra, de perp. & temp. act. In gloſſ. ideſt
fere. in fi. hoc dicere eſt tex. reprendere, vnde dic plene mul-
tæ, id eſt fere, quia in rei veritate, nec multæ ſunt, nec paucę.
ſed potius poſſent dici multæ quam paucæ, propter hoc di-
cit pene, vt potes videre in arbore, omnes enim pœnales prę
toriæ ſunt ex parte dextra, & habent duo puncta ſuper lite-
ra. C. & ideo ſi vis eas numerare, vide ibi. In gl. erat enim.
3 in fi. docto. Iac. & Pet. dicunt † ꝙ triplex eſt album. vnum,
in quo ſcribuntur generalia edicta, de quibus fit mentio qua
ſi in omnibus tit. corporis iuris, tractantib. de prætorijs actio
nibus. Aliud in quo ſcribuntur citationes publicę, vt quicun
que videret, denuntiaret citato, ipſum fuiſſe citatum. de quo
in auc. de litig. § omnem. C. quomodo & quando iud. aut. qui
ſemel. Aliud, in quo deſcribuntur nomina decurionum. ff. de
albo ſcribendo. Nunquid ergo in his omnibus, habet locum
pœna, de qua hic dr̄? gl. videtur ſantire ꝙ ſic. Ipſi dicunt cō
tra, ꝙ imo non habet locum, niſi quando corrumpitur albū,
in quo ſcriptum eſt edictum perpetuum. cum non reperiatur
de alio, & pœnę in dubio ſunt molliendæ. ff. de pœnis. l. inter
pretatione. & hoc videtur expreſſum in l. ſi quis id quod. in
prin. ibi perpetuæ iuriſdictionis &c. & ſic in alijs erit pœna
arbitraria: cum non ſit taxata in iure ſm̄ Petrum de Bel. per.
In gl. vel poſitum. in fi. & hoc verum, vbi aliquid mutauit,
vel auxit, vel diminuit: ſecus ſi totum amouiſſet, vel deleuiſ
ſet, quia tunc non variat veritatem, vt eo. ti. l. 1. § qui in ratio
nibus. ſed in pœna. l. aureorum. non eſt quo ad hoc differen-
4 tia, vt d. l. ſi quis id quod. † Iuxta hanc materiam conſueuit
queri, cui applicabitur iſta pœna? Et videtur ꝙ fiſco, ff. de ſe
pul. vio. l. 3. § diuus. de l. agra. & termi. mo. l. fin. C. de modo
mul. l. multarum genera. Et contra videtur ꝙ parti. ff. ad ſyl-
la. l. lege. de ſepul. vio. l. 3. § 1. Item videtur, ꝙ debeat diuidi.
C. de aſſeſſo. l. 3. ad leg. iul. re. l. 1. Iac. & Pet. tenent, quòd ap-
plicetur parti. & idem tenuit gloſſ. in l. ſi quis id quod, pro
hoc facit l. ſi cui. ff. de verbo. ſigni. vbi cenſetur creditor, qui
agit actione populari. ſaltem poſt lit. cōteſta. & ita ſupponit,
quod ei debetur. plus dicit Pe. quod quandoque agitur crimi-
naliter per viam accuſationis, & tunc ſi imponatur pœna pe
cuniaria, illa applicatur fiſco. ſed quando agitur ciuiliter, tūc
parti, verum eſt regulariter, ſed quandoque nō, vt in ll. ſupra
alleg. Quærit etiam Ia. de aureis, quantum valent. de quo
vide plenius ſupra de attil. tu. § nos autem. Item poteſt
quæri nunquid hæc pœna obtinet hodie? & non videtur:
cum iudices nō poſſint hodie condere leges ſ. de iu. na. § ſed
quod principi. Sed poteſt dici contra, ſi faciant ſtatutum de
his, quæ pertinent ad iuriſdictionem ſuam, quod poſſunt, vt
5 ibi ſcripſi. Item † poteſt quæri, nunquid citatio facta in al-
bo, arctet citatum? videtur quod ſic: per d. § omnem. in au-
thenti. de liti. & de hoc not C. quomodo & quando iudex. l.
conſentaneum. & authenti. qui ſemel. vbi not. quod ordina
rij, & delegati a principe, poſſunt citare in albo. alij nō. ſed,
hoc hodie non eſt in vſu: vt not. Specu. de citatione. § ſequi
tur, verſic. & not. num. 13. Ego credo, quod imo valeret ta-
lis citatio hodie, in caſu, quo pars per malitiam facit, quod
non poſſit citatio ad eam peruenire. Vel ſi ſit in loco, in quo
non poſſit tute citari: vt videtur extra de iudi. c. 1. quæ licet
loquatur in Papa: tamen videtur, quod debeat extendi ad
omnes, quia eius actio noſtra debet eſſe inſtructio. ſupra de
a codicil. § 1. Per hoc apparet forma libelli.[a] † Dico quod ta-
6 lis per dolum corrupit albū prætorium. in quo edictum per-
petuum ſcriptum erat, quare cum pœnam quinquaginta au-
reorum commiſerit, cuius perſecutio ad quemlibet de popu
lo pertinet, peto ipſum condemnari ad ſoluendum, & red-
dendum quinquaginta aureos prædictos &c. Et caue, quia
ego credo, quod debet exprimi nomen prętoris: & ſubſtan-
tia tenoris edicti, & forte locus, vbi erat ſcriptum edictum:
alias videretur incertus libellus. ff. de iureiu. l. prætor. in pri.
ff. de iu. fiſ. l. ita fidei. & ideo hoc addes ad libellum.
7 † Quod, ſi quis deleat ſtatuta epiſcopi, vel capituli, non,
poſita in albo, ſed in libro eccleſiæ, an tenetur hac pœna? vel
quid de ſtatutis conſulum redactis in libris? non videtur, cū
pœna ſtatuta ſit, contra corrumpentes album prætoris: nec
debeat extendi. vt l. interpretationem, ſed poteſt puniri arbi-
trarie, ſicut ſupra dictum eſt. ſed forte ſi falſaret ea raden-
do, & alia verba ponendo, teneretur pœna falſi, vel in libro
poneret aliquod edictum falſum ſine voluntate capituli Rn̄.
vt ff. ad leg. Cor. de fal. l. 1. § qui rationibus. cenſetur enim au
thentica ſcriptura: ex quo capitulum habet poteſtatem ſta-
tuendi: vt eo. tit. l. fin.

a Adnot. Forma libelli. De iſta forma libelli, vide etiam hic Are. in 4. colum.
circa me. in verſic. libellus autem. & Pet. Iac. in tit. de actione in factum, ex al
bo corrupto.

1 *Patrinus impune citabilis.*
2 *Venia negata, quid faciendum.*
3 *Pater quando ſine venia citari queat.*

a ET in eum. In gloſſ.[a] ſcilicet filium. ibi. cum alle. l. de
noxa. § fin. & facit infra de pœ. te. liti. § fina. cum no. C. de
pa. pot. l. 4. ff. de admi. tu. l. ob fœnus. ff. de pœ. l. 1. § fin. In
gl. ſubaudi in fi. An autem hoc hodie ſit correctum in ado-
b ptiuis? ſunt opiniones.[b] vide ff. eo. l. adoptiuum. in prin. &
tene opin. Azo. Sed quid de patrono eccleſię. nunquid poteſt
1 vocari per præſentatum ab ipſo in ius ſine venia? † Item
quid de patritio, qui eſt pater ſpiritualis: an filiolus poteſt
eum vocare in ius ſine venia? Item nunquid vaſallus,
ſuum dominum? Non videtur. ff. eod. l. generaliter. Sed
poteſt dici, quod curiale eſſet veniam impetrare, ſed ex quo
non reperitur cautum, quod debeat, impetrari, non videtur,
quod ſit neceſſe, ſicut dicitur de illis, qui prohibentur vo-
cari in ius, vt no. infra. in gloſſ. ibi, non petiſſe, & hoc nota. in
vaſal. & domino: in feu. de mili. vaſ. qui contu. eſt. c. 1. in gloſ.
c In gloſſ. & hic accipe.[c] ibi, ſine venia. & hoc quia caſus ſa
norabilis eſt: alias verbum parentes, non extenditur vltra tri
tauum. ff. de gradib. l. iureconſultus. § parentes. In gloſſ. 1. iu
ris experiendi ibi cum alle. l. libertus, intellige quòd dedit li-
bellum ſupplicatorium, per quem petebat cauſam commit-
ti, ſeu delegari. Vel dic, quod porrexit libellum iudici, ſuper
quo

quo petebat patrem, vel patronum citari, non tamen citatus
fuit: alias ſi citatus eſſet, & daretur libellus, nō dubium, quin
pœna commiſſa eſſet ratione citationis. Vel intellige, hanc
gloſſ. quando iudex ſcienter conceſsit citationem contra pa-
trem, vel patronum. eo enim ipſo videtur dediſſe veniam:
vt d. l. libertus. de re iudi. l. quidam conſulebat. In ea. glo. in
fin. hanc approbant doct. In glo. id eſt, non petiſſet. ibi cum
allegat ff. de in ius vo. l. 4. §. 1. non ergo ſufficit petitio veniæ,
niſi obtineatur. eſt ſimile extra de elect. c. ſi religioſus. lib. 6.
a de teſta. c. 1. lib. 6. † Quid ſi ſuperior, vel iudex nolit conce-
dere? Reſpondeo, appellet, vel adeat ſuperiorem: vt d. c. 1.
de mili. vaſ. qui contu. alia autem non ſunt mere ex arbitrio,
vt notatur in ſimili extra de elect. c. cum ex eo. lib. 6. nec for-
te prætor poteſt reuocare conceſſum, vt ibi notatur. In ead.
d gl. ibi ad ſimilitudinem [d] iſtorum. hanc videntur tenere do-
cto. & tamen nullo iure probatur, quod temere vocans, pu-
niatur, niſi in expenſis, vel damno cauſæ, vt videbitis infra de
e pœn. te. lit. per totum. In fin. [e] eiuſdem gloſ. hæc gloſſ. eſt
verboſa, & fuit hic poſita ſine cauſa. circa hanc materiam, po
teſt quæri, nunquid pater poteſt excipere, quod nō teneatur
procedere, ſi ſit vocatus in ius ſine venia? doct. dicunt quod
ſic. ff. de excep. l. exceptiones cum ibi not. & nihilominus po
teſt petere pœnam: quia res, & pœna legalis ſimul peti poſ-
3 ſunt. ff. de condi. furt. l. ſi pro fure. §. 1. † An autem filius be-
neficiatus poſsit patrem conuenire nomine beneficij ſui ſine
venia? dic, quòd ſic. ff. eo. l. quæſitum. Sed ſi ipſe pater eſſet
beneficiatus: & filius vocaret eum nomine beneficij: deberet
veniam impetrare, vt eod. titu. l. ſed ſi hac. §. fin. Illud autem
credo, quòd proceſſus teneret, ſi non exciperetur, quia tene-
ret ſine actione, vt dicam infra. de pœ. te. li. §. fin. libelli au-
tem formatio clara eſt. Dicit Pet. quòd talis dictus eius filius,
vocauit eum in ius ſine venia: vnde quum pœnam quinqua-
ginta aureorum commiſſerit, petit ipſum condemnari in di-
ctis quinquaginta aureis ſibi dandis, vna cum expenſis &c. de
vno. caue: glo. dicit hic, quòd filius in poteſtate nō poteſt pa
trem vocare in ius cum venia, nec ſine venia, in ciuili, nec in
criminali, nunquid ergo committit pœnam his caſibus? nō
videtur. ff. quod quiſque iur. l. 1. §. hæc verba. Poſſes arguere
pro & contra de ll. quæ ibi allegantur. tamen cum vocatio ſo
la puniatur, & irreuerentia. ff. ne quis eum qui in ius voca. eſt
vi exi. l. 1. §. 1. videtur pœna commiſſa, quamuis iudex cogno
ſcere etiam non poſſet. C. de iuriſdi. om. iud. l. in criminali.

a Adnotatio. In glo. Super hac glo. Angel. in 4. & 5. colum. quærit, de aliqui-
bus quæſtionibus, ſcilicet an hoc edictum competeret patri naturali. item an
ſcholaris poſſit doctorem ſuum in ius vocare, item quid in vaſſallo. & vide
hic etiam do. Iaſ.
b Opiniones. Do. Ia. tenet quod non.
c Accipe. Dicit glo. etiam fœminam comprehendi. dicit Ang. etiam ſi eſſet
meretrix, niſi eſſet natus ex inceſtuoſo coitu, vel alias damnato, qui poſſet cri
minaliter accuſari. licet do. Ia. videatur dubitare, quem hic videas.
d Similitudinem. Iſtam glo. dicunt docto. menti tenendam, pro declaratio-
ne tituli, de in ius voc.
e In fine. De iſto iuramento vltra hanc gloſ. vide late per gloſ. in l. 2. §. quod
obſeruari. in ver. exiſtimat. C. de iura. ca. item vide hic tres quæſtiones per
Ange. primam ſufficiat quod pater conſentiat a principio iudicij. Secunda an
pater poſſit ex poſtfacto, iam incepto iudicio ratificare. Tertia an per procura
torem. vel nuntium, pater poſſit conſentire. vltimo ponit hic Ang. modum
formandi libellum.

1 *Intereſſe qui probetur.*
2 *L. conſtitutionibus. ſenſus.*
3 *Citationem variè fieri.*
4 *Citationis effectus.*
5 *Titulus ne quis eum &c. explicatur. 7. 8. 9.*
6 *Edicti, de eo per quem &c. locus.*

Item Aduerſus eum. In gl. ſcilicet datur act. ibi cum al-
a leg. ff. de eo per quem fact. erit l. fin. [a] Sed in quo eſt magis pœ
nalis actio ex primo, quā ex ſecundo? Glo. ff. de eo per quem
fact. erit in rub. vbi ponitur, quaſi hoc, reſpōdet, quòd in pri
ma iuratur in lit. in ſecunda venit verum intereſſe. Vnde ſe-
cundum doct. vult dicere glo. quod iuramentū in litem con-
tinet vltra verā æſtimationem: ideo eſt pœnalis, & hoc non
videtur verum ſecundum Iacob. quia poſsibile, eſt quod pro-
babitur plurimi intereſſe, per falſos teſtes: & ita erit ſecun-
da pœnalis ab vtraque parte. Item dicit Pet. & glo. ſuppo-
nit, quod in ſecunda, nō probetur intereſſe per iuramentū, &
tamen hoc non eſt verum. C. vnde vi. l. ſi quando, vnde ſe-
cun. lum eos, hæc glo. non procedit, minus videntur proce-
dere eorum repræhenſiones, ſi bene cogites. vnde ſi probe-
tur intereſſe per falſos teſtes, ridiculum eſt dicere, quod pro-
pter hoc ſit actio pœnalis. Verbi gratia, peto decem a te ex
cauſa mutui, probo per falſos teſtes, quis auderet dicere
quod certi condi. propter hoc ſit pœnali? Item opin. Petr.
1 non videtur procedere: nam licet intereſſe † probetur quan-
doque per iuramentum, ratione doli: hoc eſt vnum intereſ-
ſe verum & commune, ſed per iuramentum in litem proba-
tur ſingulare, quod eſt aliud. ff. de in lit. iur. l. penul. Vnde gl.
non dicit, quod in ſecunda debeat probari per teſtes: ſed be-
ne dicit, quod in prima iuratur in litem: in ſecunda non. &
verum dicit. Credo tamen cum docto. quod licet in prima
iuretur in lit. & propter hoc non dicatur pœnalis: ſicut nec
act. bonæfid. nec aliæ, in quibus iuratur in litem: & maxime
ſuppoſita op. quod iuramentum in litem non eſt affectionis,
ſed ſingularitatis: & videtur notari. in §. ſequens. vbi vide-
tur gloſſ. huic contraria. Quare ergo eſt prima pœnalis, &
non ſecunda? Reſpondeo, quia tendit ad meram vindictam,
ſicut actio iniuriarum, nec iurans iurat ſemper intereſſe: ſed
e pro quanto nollet reū fuiſſe exemptum. Vnde licet nihil in-
terſit: actio competit. ff. ne quis eum. l. ſed eximendi. §. item ſi
quis. & l. fina. §. primo. ſed ſecunda conſiderat intereſſe: vt
dicta l. fina. in princip. ff. de eo per quem fac. erit. Et quod in
prima non requiratur intereſſe: apparet ex vicinitate ſcriptu
ræ. huius §. nam primo tractat hic de mere pœnalibus. ſunt
enim mere pœnales primæ duæ: & per conſequens. hæc ff.
2 de legat. 1. l. ſi ſeruus plurium. §. fina. † In ea gloſſ. ibi: ex or-
dine titulorum. hanc non approbant docto. cum ſit eadem
b ratio, ante ſicut poſt [b] ff. ad l. aquil. l. illud. In ea. gloſſ. ibi. ff.
ne quis eum qui in ius voc. l. 1. & 2. in fin. hæc eſt vera. pri-
mus enim titulus loquitur, quando vi quis exemptus eſt:
ſecundus, quando dolo. & ideo in primo magis punitur,
quia deteſtabilior eſt violentia. quæ habet in ſe vim, & do-
lum, quam ſimplex dolus: ideo prima datur ad vindictam:
ſecunda ad intereſſe. & hæc ratio eſt, quare per primam
prouidetur ſolum vocanti: quia contra illud committeba-
tur, & in eius ſuggillationem, non autem vocanti, ſed quan-
do dolo retinetur, fit damnum vtrique in caſu ſuo. In ead.
c gloſ. ibi tamen eſt pœnalis. docto. dicunt, [c] quod hic loqui-
tur de edicto primi tituli, vt apparet: quia loquitur tantum
de exempto per vim: vt ibi cum dicit aduerſus eum, qui vi.
& quia ibi tractatur de mere pœnalibus: illud autem eſt me-
re pœnale: vt ſupra dictum eſt: ideo de eo tantum loquitur,
3 ſecundum eos. † In ead. gloſſ. ibi cum allegat l. ſicut. vult
dicere, quod cum illa edicta locum habeant, quando dies
actionis exitura eſt, & facta citatione non exeat, per leges
prædictas, ergo non habet locum. ff. ne quis eum qui in ius
vo. eſt vi. exi. l. ſed eximendi. Et no. quod quaſi ſimiles glo.
reperies. ff. de eo per quem fac. erit. l. fina. ſi quis cau. l. ſi
quis eum. §. qui iniuriarum. & ff. ex quibus cauſ. maior. l.
ait prætor. §. penulti. In eadem gloſſ. ibi: eum conuenerat,
hoc non procedit, quia materia hæc loquitur, quando iu-
diciali authoritate quis citatus fuerat: primo oportet, quod
iuſſu maioris poteſtatis, vt ff. ne quis eum qui in ius voc. eſt
vi exi. l. 3. §. primo. In eadem gloſſ. ibi. cum dicit, quod
hoc dicitur.. per l. ſicut. & per l. cum notiſsimi. In eadem
d gloſſ. in fin. [d] Sed tunc obſt. l. conſtitutionibus. Præterea l.
ſicut, ſi bene inſpicias, loquitur in perſonalibus, ſicut reali-
bus, vt ibi patet. Propter quod primo pro euidentia vide-
ri oportet aliquantulum, de intellectu dictarum legum, &
poſt, in quo derogetur illis titulis. De primo ſciendum,
4 quod l. illa conſtitutionibus, † nihil facit, quia ibi non di-
cit perpetuari actionem, ſed tranſitoriam fieri ad hæredes:
quod eſt diuerſum. præterea, ibi non loquitur de ſimplici
citatione: imo de quaſi citatione, quæ fit per contuma-
ciam rei, iuxta illa, quæ notantur in authentic. vt omnes
obe. iudi. prouinc. §. ſi autem ille. ſed l. ſicut & l. cum no-
tiſsimi ſine dubio loquuntur de citatione. Super quod ad-
uertendum

3 uertendum eſt ſecũdum Iac. quòd quandoq; † citatio fit per
executionem : & hæc interrumpit, & perpetuat. Quandoq;
fit per edicta, vel voce præconis, & de illis non reperitur ꝙ
perpetuent. & in his duabus citationibus, ſeu modis citandi,
poſſunt habere locum tituli prædicti. Vel poteſt dici, quòd
l. illa ſicut. obtinet, quando fuit datus libellus principi : & ad
ſupplicationem datus iudex, & per executorem de iuſſu iudi
cis citatio facta. His enim concurrentibus interruptionẽ ope
ratur, & perpetuationem, alias ſimplex citatio hæc non ope-
ratur. & ideo facta ſimplici citatione obtinent tituli, ſecun-
4 dum eum. † Hæc opin. deuiat a communis op. communiter
enim dicitur, ꝙ facta citatio per executorem perpetuat: ma-
xime dato libello, & dicunt per executorem. Vnde dic, quòd
hoc edictum primũ, de quo ſolo hic loquitur, videlicet quan
do quis per vim exemptus eſt, hodie obtinet, ſicut olim, quia
hoc edictum eſt mere pœnale, & non reſpicit intereſſe, vt ſa
tis ſupra dictum eſt. Et habet locum, ſiue exeat dies actioni :
ſiue non. ſed tu dices : quare in l. ſed ſi eximendi, facit men-
tionem de hoc videlicet de exitu actionis? Dicas, quod factũ
recitat, quia ſic fuit in facto. Vel dic. quod ibi Paulus ponit
ſignificationem verbi eximendi, quæ eſt lata, & compræhen
5 dit violentiam, & dolum ſine violentia. † Nota quod vult ꝙ
ille ti. obtineat, vbi committitur dolus, ſine violentia: non ꝙ
illud, quod ibi dicitur de exitura actione, ſit neceſſe ad hoc,
quòd ille titulus locum habeat, quia ſic ſequeretur quòd eſ-
ſet neceſſe, quod intereſſet, quod ſtatim denegaretur: in §. itẽ
ſi quis. in d. l. ſed eximendi. Sed ſolum poſitũ fuit pro decla-
randa, & interpretanda ſignificatione huius vocabuli, exime
re. Et ſic hæc opp. quæ eſt in glo. non tangit hunc. §. qui ſolũ
6 loquitur de illo † primo edicto: vt ſupra dictum eſt: ſed tan-
git edictum : de eo per quem factum erit. quod requirit in-
tereſſe. & de illo poteſt dici, quod habet locum, ſicut antiqui
tus : ſed non ita late: quia facta citatione per executorem, nõ
eſt locus hodie tali intereſſe: videlicet, quòd dies exitura ſit:
& hoc niſi in vſucapio, in qua etiam hodie obtinet. ff. de rei
vend. l. ſi poſt acceptum. Item obtinet in alijs duobus modis
citandi : vt ſupra dictum eſt. Item obtinet, etiã quando dies,
vel actio exitura non eſt etiam quando ſit citatio per execu-
7 torẽ. Nam poteſt nihilominus intereſſe: † pone enim, quòd
feci te vocari ad iudicium ſuper actione perpetua, quæ forte
duratura erat longo tempore. Titius exemit te, & tua, & mea
intereſſe poteſt, te nõ fuiſſe exemptum, quamuis actio duret
propter operas, quas amiſimus. de quib. debet haberi ratio. ff.
ad exhi. l. ſed & ſi hæreditas. Item propter expen. & damna,
quæ ſuſtinent vocans & vocatus. Vnde, & olim & hodie com
petit pro tali intereſſe. Sed poteſt quæri. hic dicitur, quòd
vi eximens, tenetur vocanti : nunquid tenetur in aliquo iudi
ci. quem videtur offendere? Poteſt dici, quod ſic, non vi il-
lius titu. ſeu edicti : ſed ex edicto generali. ff. ſi quis ius di. nõ
obtem. C. de ſpor. l. 2. Item poteſt quæri. hæc actio, nõ habet
locum, vbi quis vocatus eſt coram pedaneo iudice, quid ſi co
ram delegato? Non videtur obtinere : vel ſi coram arbitro,
vt ff. ſi quis eum, qui in ius vo. eſt. vi exi. l. 3. §. 1. & ibi no. de
arbitro. Sed poteſt dici contra, ſaltem in delegato principis.
qui maior eſt ordinario, in cauſa ſibi commiſſa : extra de off.
dele. c. ſane. & æquiparatur ordinario. C. de iud. l. a iudice. vbi
& apud quos. l. fin. Sed in alio delegato. non videtur obtine-
re : cum non poſſit mulctare. C. de modo mul. l. fin. in princ.
8 cum not. ff. de iudi. l. 2. §. ijs. datur. † Sed nunquid iudex, po-
teſt punire vi eximentem? Poteſt dici, quòd ſic. quamuis etiã
nõ ſit alias de iuriſdictione ſua, & maxime ſi in territorio exi
mat, vt not. Inno. extra de offic. dele. c. 1. vide ibi etiam ſi nõ
animo iniuriandi iudicem, hoc faciat. vt ibi not. Quomodo
ergo prouidebitur illi, qui vocauit corã iudice pedaneo, vel
delegato ab alio, quam a principe contra eximentem? dic ꝙ
per edictum de eo per quem factum erit. vt not. in d. l. 3. §. 1.
& videtur, quòd iudex ordinarius, debeat de hoc agnoſcere,
& punire. arg. d. l. fi. C. vbi & apud quos, vel poteſt dici, quòd
licet hæc actio, non habeat locum ex edicto, ne quis eum qui
&c. nihilominus pedanei, & tales delegati poſſunt ſuam iu-
riſdictionem defendere, vt d. l. vnica, ſi quis ius dicen. nõ ob.
9 † Sed quæro, ſi quis vi eximat captum, & arreſtatum, qua
pœna punitur? in hoc aduerte, quia ſi fuerat captus pro de-
bito ciuili, poteſt dici, quòd eximens tenetur ad principale
debitum: vt C. de exac. trib. l. quoties. Et credo, quod hoc ca-
ſu concurrat pœna huius. §. cum illa, & quòd ſit in electione
d actoris, quem magis eligat. Vnde licet [d] l. quoties loquatur
in fiſco, ſatis poteſt cõcedi, quòd habeat locum in priuato. &
tex. ſatis declarat: licet glo. videatur contra. Sed quid, ſi eſſet
captus pro caſu criminali? tunc certum eſt, quòd eximens te
netur crimine læſæ maieſtatis, ſi eſſet confeſſus, & coniectus
in vincula : vt ff. ad l. Iul. maie. l. 4. §. pen. Sed ſi non eſſet con
feſſus, nec coniectus in vincula, vel ſi eſſet coniectus, ſed non
confeſſus, non videtur obtinere illa pœna. Item non obtinet
in captis ab alijs iudicibus, quam imperatoris, iuxta illa, quæ
dixi ſupra in procemio ſuper verbo, maieſtatem. Vnde vide-
tur, quòd ſit pœna arbitraria, ex quo non reperitur taxata, vt
l. ait prætor. de iur. delib. vel poteſt dici, quòd ſit pœna capi
talis. vt C. de ſal. mo. l. 1. & facit. C. de epi. aud. l. ad dictos. In
glo. imo numerari. in fin. vide ſupra ſuper verbo pœnæ. vn-
de ſunt fere 30. vide eas in arbore Ioan. a parte dextra. Libel
lus autem formatur. Dicit T. contra D. quod cum idem T. fe-
ciſſet coram tali iudice, in ius vocare ad talem diem, & locũ.
Sempronium ſuper tali petitione, quam contra ipſum facere
intendebat, idem D. dictum Sempronium, vi exemit, vel do-
lo procurauit vi exemi, propter quod idem Sempronius, ad
dictos diem, & locum, in iudicio non comparuit, quare cum
idem D. eidem T. teneatur quantum idem T. in lit. iurauerit,
& ipſe T. paratus ſit iurare, vſque ad ſummam centum. petit
idem T. ſe ad iuramentum admitti, & dicto iuramẽto facto,
& præſtito, ipſum D. in centum condemnari, ad ea ſibi præ-
ſtanda, & condemnatum compelli &c. Et caue quia Iaco. &
Pet. faciunt mentionem in libello, etiam de intereſſe, dicen-
do quare cum actoris tantum interſit &c. Sed ego non audeo
hoc dicere, quia (ſicut ſupra dixi) hæc actio competit, dato,
quod nil interſit, adde, quod actor æſtimat. ſicut in actione
iniuriarum : igitur non oportet facere mentionem de inter-
eſſe. Bene tamen concedo, quod ſi interſit. & de hoc vult fa-
cere mentionem, non minus procedit libellus, & tunc non
eſt mere pœnalis, imo venit pœna, & intereſſe, vt ff. ne quis
eum qui in ius voca. eſt. l. fi. §. 1.

a Adnotatio. L. fi. Vide do. Iaſ. hic.
b Quæ poſt. Vide Bart. in l. 1. ff. de eo, per quem fac. er. & text. in l. fin. in princ. eod. titulo.
c Dicunt. Vide hic Ang. & Iaſ. & quomodo puniatur qui eximit aliquem de manu curialium vel de carceribus. vide hac per doctores.
d In fi. Hanc glo. hic impugnant docto. quia d. l. ſicut. & l. cum notiſſimi. loquuntur, tam in perſonalibus, quam in realibus, vnde Iaſo. pro ſolutione huius contrar. præmittit, quòd multiplex eſt præſcriptio : vt hic videre poteris per eum, & vide hic Ang. ſuper formatione libelli, contra eximentem, item & contra eum, qui dolo fecit quominus citatus in ius veniret. vide eum hic in vlti. colum. vide Pet. Iac. in ti. de act. in factum ex edicto, ne quis eum qui in ius vocatus eſt, vi eximat. item per eundem de actione in factum ex edicto, de eo per quem factum erit quominus quis in iudicio ſiſtat.

1 *Actiones a quibus exerceantur.*
2 *Officio iudicis quando, locus ſit.*
3 *Præiudiciales variè dicuntur. & cur.*
4 *Præiudicialis actio qualis cui & in quem datur.*
5 *Filiationis poſſeſſio an controuertenda.*
6 *Filiationis controuerſia quis citandus.*
7 *Patris aſſerti an neceſſaria citatio.*
8 *Filiatio adoptanti non datur.*
9 *Præiudicialium vis.*
10 *Perſonæ vendicandæ remedia.* 11. 12.
13 *Præiudicialis in futurum fratri cauetur.*
14 *Meum mihi non ſeruire qui accipiendum.*
15 *Perſonæ cum rebus qui vendicandæ.*
16 *Præiudicialis ſententia an ius faciat.* 17. 18. 19.

2 PRAEIVDICIALES [a] Actiones. Quamuis iſte. §. fuit
bene gloſſatus, tamen quia materia eſt quotidiana, multas
etiam nouas quæſtiones cõgeram, circa eam. Et videas. quod
Imperator duo facit. Primo præiudiciales enumerat. Secun-
do, quæ ſunt prætoriæ, & quæ ciuiles, declarat. Caſum
non oportet poni, quia clariſsimus eſt, ſed potes ſic incipe-
re. Domine imperator, vidi ſupra, de aliquibus actionibus
realib.

realibus, ac perſonalibus. Item de aliquibus prætorijs, & ali-
quibus ciuilibus, ſuntne aliquæ aliæ reales prætoriæ, vel ciui-
les? Impetator reſpondet, & dicit, quòd ſic: nam præindicia-
les &c. proſequere literam. In glo. pro conſtanti. ibi, res peti
tur. i. perſona, quæ eſt loco rei: vt bos, vel aſinus: ſecundum
doct. quandoq; tamen vendicatur ius in perſona, vt infra vi-
b debis. In ea. glo. ibi, reſeruauit. b hæc ratio non procedit, quia
hic non tractat de ciuilibus realibus, imo per hanc rationem
debuit poni ſupra poſt §. aliæ vbi fuit tractatum de ciuilibus
realibus. Dicit Iac. ꝙ hic ponitur quædam diuiſio actionum.
nam quædam ſunt præiudiciales, quædam non: ideo ad ſingu
larem diuiſionem oportuit dare ſingularem tractatum. Item
2 quia actiones, habent ſingularem † naturam ab alijs actioni-
bus realibus: quia in alijs reperiuntur quatuor, actor, reus, iu
dex, & res quæ petitur. in his autem res quæ petitur, & reus,
idem ſunt. Et ideo quia probabilius poterat dubitari, an eſ-
ſent in rem, an in perſonam, ſeparatim fuerũt appoſitæ, quia
ſeparatorum &c. C. de dona. inter vir. & vxor. l. ſi maritus. In
ea. glo. ibi, cum dicit, & ſunt tres. verum eſt in hoc §. ſed be-
ne ſunt plures: vt infra dicetur. In ea. glo. ibi, ſed dic vt ibi.
melius in d. l. ſi iudex. In ea. glo. ibi, cum dicit, excepta vna. &
ita pluralis locutio ſupponit duas. ff. de verb. ſig. l. inter illam.
de teſti. l. vbi numerus. de manu. teſta. l. libertas. §. fin. ſecun-
dum Dyn. & hoc ſequuntur Iac. & Pet. nec eſt dubitabile. In
ea. glo. cum alleg. ſi lib. inge. eſſe. d. l. 1. & 2. illæ leges parum
aut nihil faciunt. ſed facit. ff. de rei ven. l. 1. §. per hanc. ff. de
2 li. agn. l. 3. §. hoc interdictum. Dy. opponit contra hoc: † quia
officium iudicis, non habet locum, ex quo actio competit. ff.
de minor. l. in cauſæ. de eden. l. quædam: de dam. infect. l. dam
ni. §. de illo. Sed illud obtinet quando officium datur contra
ius commune. ſecus ſi ſecundum ius cõmune, vt in præſenti
propoſito ſecundũ eum. idem dicit glo. in d. §. per hanc. Item
quod hic dicitur de officio, intellige quando libertus a nemi
ne detinetur, vel ſi detinetur non inuitus, vt not. in d. §. per
hanc in fi. Quidam dicunt, quòd officium non competit, niſi
in caſu, quo ſe libertum confitetur. ff. de offi. præf. vrb. l. 1. §.
cum patronus. Et per hoc videtur, quod in d. §. per hanc. lo-
quitur tantum de filio, quod ſatis videtur probabile. Item in-
tellige, quod officium datur. nam de filio nõ reperitur, quòd
poſsit officium intentare: & multominus libertus contra pa
tronum. Et in hoc videtur gl. iſta corrigenda. & hoc, niſi con
cluderetur ad alimenta. nam tunc daretur officiũ contra pa-
trem, vel patronũ. ff. de lib. ag. l. ſi quis a liberis. in princ. ſi vis
ſuſtinere glo. nihil obſtat validum. & de hoc etiã infra in ma
c teria. In ea. glo. ibi, cũ dicit. & ſimiles. c hanc approbant Dy.
& facit quod no. ff. de act. & obl. l. ex conſenſu. Glo. tamen vi-
detur dicere contra infra in quæſtione. item quo iure, ſed ibi
expones. In ea. glo. cum alleg. §. ius autem. vide ibi, & §. per
hanc. & quæ ibi ſcribuntur hic recita. In ea. glo. ibi, cum alleg.
l. ſed ſi hac. §. pen. & fi. Dy. approbat opi. Ioan. Iac. & Pet. di-
cunt, quòd ideo iſtæ tres dicuntur præiudiciales, quia agitur
de maiori præiudicio, quòd poſsit eſſe, videlicet, de ſtatu ho-
mi. argu. ff. de capi. dimi. l. ſi. & ſecundum hanc opin. ceſſant
3 duæ quæſtiones ſequentes. † In ea. glo. cum alleg. C. de peti.
hære. l. fin. §. 1. & 2. Scire debes, quòd præiudiciales dicuntur
pluribus modis. vno modo, quia præiudicant alijs quæſtioni
bus, quia forte principales aliæ acceſſoriæ, hæ ſunt plures: vt
ff. de excep. l. fundum & l. fundi. alio modo, quia ſententia in
eis lata, præiudicat alijs: & hæ etiam ſunt plures. vt querela
inof. teſt. vt notat. Item ſententia lata ſuper ętate, ff. de mino.
l. de ætate. vel ſuper alio ſtatu perſonæ. C. de decu. l. quoties.
& plures aliæ. C. res inter alios acta. notantur. Alio modo,
quia agitur de ſtatu hominis. & ita ſumitur hic. & de his tra
ctatur hic. & iſtæ nõ ſunt, niſi tres, vt hoc §. qui alias eſſet in-
ſufficiens, niſi omnes enumeraret. In ea. glo. in contraria prę
iudiciali. hæc gloſ. eſt contraria ſibijpſi, nam ſupra negauit
præiudicialem eſſe contrariam, quod hic cõcedit. Item vide-
tur continere maximam abſurditatem. Nam vocat vtilem, &
directam, & tamen conſtat, quod vtilis, & directa diſtinguun
tur, tanquam ſpecies oppoſitæ, vt ſatis dictum fuit ſupra eo-
dem. §. omnium. & apparet in arbore. Sed ad hoc dicas quod
glo. intelligit ponere hic directam reſpectu cõtrariæ, de qua
· iter? ·

ſtatim ſubijcit. Item intendit ponere contrariam, id eſt quæ
econtra competit, non quod contraria, & directa ſint duæ, &
diuerſæ actiones præiudiciales, alias gloſ. non procederet. ſic
potes palliare, tamen non poſſum negare, quin male fuerit
compoſtata, ex defectu ſcriptoris, vel alias. In ead. gloſſ. ibi,
quod nihil eſt. glo. videtur cõtraria. C. in quib. cau. colo. cen.
l. 1. vbi dicit poſſe agi negatoria. Item videtur contraria. vbi
dicit agi officio iudicis. C. de agri. & cen. l. cũ ſatis. §. caueant.
Alibi dicit, quod datur rei vendica. adiecta cauſa, vt d. l. 1. §.
per hanc. ff. de rei vend. hic glo. reſidet, quod datur vtilis, nõ
directa præiudicialis. Quid ergo dicemus? Videtur, quod nõ
detur præiudicialis: quia præiudiciales non ſunt, niſi tres. ſi
tu des plures, redargues text. de inſufficientia, quod eſt abſur
dum. Item videtur; quod non dentur confeſſoria, vel nega-
toria, cum non dentur, niſi quando ſeruitus debetur a re rei.
ff. de ſerui. ti. generali. l. vt pomum. officium iudicis non po-
teſt dari, cum non extendatur ad præſtationes futuras, vt ff.
de vſuris. l. 1. in fin. & hoc no. Et ſic videtur quod neutra gl.
procedit. Super hoc diſtinguenda ſunt facta. interdum enim
agitur pro ſtatu perſonarum, ſeu iuribus, quæ dicuntur com-
petere, vel non competere in perſonis interdum pro perſo-
nis, iuribus, & rebus ſimul. Circa primum vbi agitur de ſta-
tu perſonæ. Sciendum, quod interdũ agitur de ſtatu filiatio-
nis, interdũ de ſtatu ſeruitutis, & libertatis, interdum de ſta-
tu libertinitatis, & ingenuitatis, interdum de alio ſtatu per-
ſonæ per legem, vel cõſuetudines introductæ. Redeamus ad
primum, vbi agitur de ſtatu filiationis. Quæritur, quæ actio
nes competant? Et certum eſt, quod patri competunt qua-
tuor, præiudicialis, officium iudicis, interdictum rei vendi.
adiecta cauſa, de iure Quiritum, vt l. 1. §. per hanc. ff. de rei
ven. Quæritur circa primam, videlicet præiudicialem, quæ
4 ſit? Et certum eſt, quod † realis, & prætoria, vt hoc §. Nam
hæc præiudicialis, & de partu agnoſcendo, vnũ & idem ſunt,
vnde in dicto. §. per hanc. vocatur præiudicium, hic de par-
tu agnoſcendo. Sed videtur, quod ſit ciuilis, cum detur ex ſe.
con. ff. de ag. libe. l. 3. §. 1. Conſtat autem quod ſe. con. eſt de
iure ciuili. ff. de iuſti. & iure. l. ius autem ciuile. ergo ſequitur,
quod hæc actio ſit ciuilis. Ad hoc poteſt reſponderi, quod
hæc actio fuit introducta per prætores originaliter. Verum
eſt, quòd poſt fuit confirmata, & propagata per ſe. con. Vn-
de non propter hoc mutauit originalem naturam, ideo ſem-
per eſt prætoria, vt notatur in ſimili. ff. de bono. poſſeſ. hære.
pe. l. 1. Quæritur, cui competat? dic quòd patri, vt dicit, &
filio, ſi pater neget eum filium. vt hic no. & facit. ff. de ag. li.
l. ſi quis a liberis. in princ. & §. ſi vel parens. Quæritur con-
tra quem? Et certum eſt quod illa, quæ competit patri, da-
tur contra filium inobedientem, ſeu ſe gerentem pro emanci
pato, vel negantem ſe filium eius non detentum ab alio, quid
ſi detinetur ab alio? Gloſ. dicit, quod ſi volens, datur præiu-
dicialis contra filium. Si inuitus, non datur, ſed ſe recurritur
ad rei vend. vt not. in §. per hanc. & dicto. §. ius autem ſupra
de pat. pot. Pone ergo, quod filius ab alio detinetur, qui dicit
eum ſuum filium, & filius dicit ſe eſſe filium illius, qui deti-
net. & ita detinetur volens. nunquid poteſt agi cõtra ſolum
filium, vel an oportet agi contra illum, qui detinet? Videtur,
quod oporteat agi contra detinentem, cum eius interſit. ff. de
adop. l. nam ita de vent. inſpic. l. 1. §. denuntiare. Nam deti-
nens, quaſi poſsidet ipſum vt filium, cum filiatio quaſi poſsi-
deatur. Et ideo datur interdictum quaſi poſſeſſorium, quod
non poſſet competere, niſi eſſet quaſi poſſeſſo. cum omnia in
terdicta ſint poſſeſſoria infra de interdict. in princ. & ſic ille,
qui poſsidet, ſeu quaſi cõueniendus eſt imo videtur, quòd fi-
lius hoc caſu conueniri non poſsit præiudiciali, quia præiu-
dicialis in rem eſt & datur contra filium, quaſi contra poſſeſ-
ſorem filiationis, ad inſtar pręiudicialis, quæ datur contra ſer
uum, quaſi poſsidentem libertatem. ff. de libe. cauſa. l. liberis,
§. ſi. Et quod hæc præiudicialis datur ratione quaſi talis poſ-
ſeſsionis, notatur in §. per hanc. prope fin. magnæ glo. Et ſic
cum filius hoc caſu non quaſi poſsideat filiationem, ſed ille,
qui eum detinet, non videtur, quod poſsit conueniri. & pro
hac opinio. ff. de lib. exhib. l. fin. in fin. videtur ergo, quod di-
ctum gloſſ. poſitarum in dicto. §. habeat locum, vbi ille, qui

detinet , nullum ius ſe contendir habere . & hoc poteſt addi
ad glo. In reſiduo glo. videntur ſatis bonæ ad quas recurras .
In hoc ramen aduerte. nam Iac. videtur hic velle, quòd offi-
cium iudicis ira demum detur , ſi non ſit quæſtio de poteſta-
te, nec de filiatione, ſed de alimentis, & alijs iuribus debitis a
patre filio, vel econtra . ſed vbi eſt quæſtio de filiatione , vel
poteſtate non, pro quo ff. de agn. libe. l. ſi quis a liberis. §. ſo-
lenr. Sed prædictæ glo. dicunt contra, pro quibus. ff. de libe.
exhiben. l. 3. §. hoc autem. in fin. vide ſupra in additione illius
legis. Sed poteſt quæri : hic præiudicialis datur patri, vel fi-
lio , quando filius ſe gerit pro ſoluto , vel emancipato : eſtne
5 hoc verum indiſtincte, ſiue pater † ſit in quaſi poſſeſsione fi-
liationis, ſiue non? Verbi gratia, pater habet filium in domo,
& filius obedit ei tanquam patri , nihilominus pater dubi-
rans. quòd filius tractu temporis poſſet ſibi mouere quæſtio
nem filiationis, vult agere contra eum præiudiciali , vt pro-
nuntietur filius. vel econtra filius exiſtens in quaſi poſſeſsio
ne filiationis, vult agere cõtra patrem, vt pronuntietur filius,
vel exiſtens in quaſi poſſeſsione non filiationis, vr pronuncie
tur non filius, quæritur nunquid poteſt? Et non videtur, quia
poſsidenti non datur actio. ff. vti poſſ. l. 1. §. interdictum. Dy.
tangit hoc, & tenet contra, primo per rationem, ſecundo, per
caſum legis. Ratio eſt hæc, differentia aſsignatur inter actio-
nes, quæ competunt ad corporalia , & quæ ad incorporalia ,
quia quæ ad corporalia non dantur poſsidenti, quæ ad incor-
poralia dantur poſsidenti, vr ſupra eo. §. æque. nunc conſtat
quòd hæc actio præiudicialis, datur pro incorporali, videli-
cet pro iure filiationis, ergo datur poſsidenti . Præterea dicit
hic quaſi expreſſum. Nam qui natus eſt ex iuſtis nuptijs : eſt
in quaſi poſſeſsione filiationis, ff. de his qui ſunt ſui, vel alieni
iuris. l. filium, & tamen agit hac actione. ff. de ag. lib. l. fi. §. t.
ergo determinatio quæſtionis eſt clara. Dyn. videtur ſuppo-
nere quæſtionem ſibi nouam, & tamen Iaco. tangit eam hic:
& eodem modo determinat , parum tamen aut nihil allega.
6 † Sed pone, pater petit filium ab alio, qui detinet . detẽtator
excipit, & dicit filium vocandum, cum de eius ſtatu agatur ,
alias dicit ſe nõ teneri procedere, quæritur an bene dicat, vel
quare ? econtra pater agit contra filium præiudiciali , filius
dicit ſe eſſe filium alterius, quem dicit vocan. alias ſe non te-
neri procedere, quæritur an bene dicat ? Et nõ videtur, quia
certum eſt, quòd in actionibus realibus ſufficit vocari illum,
qui detinet, quamuis nõ ſit dominus, vel cauſa alium tangat,
vt l. officium. in prin. ff. de rei ven. igitur quamuis cauſa poſ-
ſit tangere filium, ſufficit vocari ipſum patrem, ſed agitur rei
vend. de iure Quiritum contra illum. qui dicit ſe patrem, vel
ipſum filium, ſi agatur præiudiali cõtra filium, & hoc poteſt
probare per naturam confeſſo. quæ datur contra illũ qui im
pedit me vti iure ſeruitutis , quamuis non habeat poſſeſsio-
nem, vel dominium rei ſeruientis, vt ff. ſi ſerui. vend. l. ſi quis
diuturno, §. agi autẽ. ibi ducere impediunt , & dixi ſupra eo.
§. æque. Igitur videtur, ꝙ quilibet teneatur reſpondere, vide
licet pater, & filius, ſingulariter, ſuper prædictis actionibus,
ſi vocentur ſingulariter. & pro hoc ff. de lib. cau. l. ſi pariter .
quando app. ſit. l. 2. §. ſi is qui. & hoc ſatis ſupponunt leges ,
quæ dicunt, quòd ſentẽtia lata cõtra. obſtat exceptio rei iud.
contra illum, ergo ſupponunt, ꝙ contra alterum ſeparatim
agi poteſt. ff. de re. iud. l. ſæpe. C. de li. cau. l. principaliter. 2. In
contrariũ videtur expreſſum, extra de maio. & obe. c. inter. 4.
& c. fi. ſed illud c. nihil facit , quia ibi concludebat contra pa-
trem abſentem, petendo declarari eccleſias ſibi ſubiectas: ſed
nos loquimur, quando concludit contra præſentem . vnde in
hoc aduerte, quia verum eſt indubitate , ꝙ non poteſt excipi.
per modum præmiſſum. Sed bene verum eſt, quod pater qui
conuenitur, tanquã detinens, rei vend. poteſt dicere, ego non
concedo eum meum filium, agas contra ipſum, & talis exce-
ptio debet recipi. ff. de lib. exhi. l. fi. & l. 3. §. hoc autem. ſimili
rer filius poteſt dicere, ego nõ nego me eſſe tuum filium, ſed
talis me detinet in filium, age contra ipſum. iſta tamen exce
ptio non repellit agentem . imo pronuntiatur contra illum
qui non cõtendit, vt d. l. fi. de libe. exhib. Sed nunquid poteſt
agi contra vtrumq; ſimul? Non videtur: quia ſi ſententia fer-
retur in præiudiciali, obſtaret exceptio rei iudi. in alia, & ſic
cumulari non poſſunt , etiam contra diuerſos. ff. de pecul. l.
quoties. §. ſi creditor. & videtur expreſſum. ff. de libe. homi-
exhib. l. 3. §. is qui. & §. plane. ff. de peti. here. l. ſi quis liber-
tatem . & hoc vbi filius ſe contendit non filium . imo contra
filium videtur primo agendum, per iura prædicta. Item quæ
7 ritur, an in caſu, quo † filius conuenitur, & ſe contendit filiũ
alterius, & dictum alterum habere : poſſeſsionem filiationis
illius requiritur illis patris authoritas, & ꝓceſſus ſit nullus ,
ſi non adhibeatur, iuxta l. fin. §. neceſsitatẽ. C. de bo. quæ lib.
ꝙ videtur verum, cum patris interſit, & ſic non poteſt fieri,
quin pater poſſeſſor vocetur , & quin ſciat cauſam agi, & ſic
magna ex parte ceſſat quæſtio prædicta, quia tunc non opor-
tet agi contra patrem, ſed ſufficit victoria contra filiũ, vt d. l.
ſæpe. ff. de re iudi. de ſtat. ho. l. & ſeruorum. §. ingenui ſunt.
Poteſt quæri vlterius, qualiter filiatio probatur? Et de hoc ſa
tis potes videre ſupra de ado. §. fi. vbi multas allegationes re-
peries , recurre ad eas in vtroq; iure . & in ſumma Hoſt. qui
8 filij ſint legi. Item quæritur, nunquid † hæc præiudicialis cõ
petat patri adoptiuo, & econtra : Et non videtur, cũ non ha-
beat hodie in potoſtate. hæc actio competit pro filio, qui eſt
in poteſtate, ſicut interdictum de lib. exhib. ff. de lib. eahiben.
per totum . Item quia nihil ad patrem adoptiuum tranſit, vt
ſupra de adop. §. 1. C. de ado. l. cum in adoptiuis . & hoc niſi
daretur in adoptionem alicui de maioribus, tunc enim crede
rem agi præiudiciali. & idem in quocunque arrogatore , vel
arrogato , cum tranſeant in poteſtatem . per iura prædicta.
Item quæritur , nunquid competat contra filium emancipa-
tum, vel econtra ? Non videtur, quia pater non habet ius in
perſona, ſicut dictum eſt de adoptiuo. Sed poteſt dici contra,
quia multa iura remanent, ſicut quòd tenetur alere. ff. de ag.
lib. l. ſi quis a liberis . in princ. nec poteſt in ius vocare. C. de
in ius voc. l. fin. Sed nunquid datur inter matrem, & filium ?
Poteſt dici, quòd ſic, per dictam rationem . & inter ſuperio-
res, qui non habent in poteſtate, & inter naturales tãtum , vt
vtilis vendicatio , ſaltem vbi pater non extat. ff. de fideicom.
lib. l. ſed & ſi non data. §. 1. de iniurijs. l. ſed ſi vnius. §. inter-
dum. arg. tamen contra ff. de fur. l. mater vide ſupra de obli.
ex delic. naſcun. §. interdum. Hoc tamen certum eſt, quod of-
ficium iudicis datur matri , vbi filius ab alio detinetur. ff. de
lib. can. l. 3. §. pen. Nunc loquamur de alia præiudiciali , quę
competit domino contra ſeruum , vel econtra, ſeruo contra
dominum, & ſuper hoc non multum inſiſtendum, quia cer-
tum eſt, cui cõpetit, quia domino, vel ſeruo . Item certum eſt
contra quem, quia contra dominum, vel ſeruum . quis autem
habeat probare, vide ff. de lib. can. l. liberis. §. fin. ff. de exce. l.
generaliter. quando autem ſeruus poſsideat libertatem, vide
de acquir. poſſeſ. l. 3. §. ſi ſeruus & plenius per Inno. extra de
ſer. nõ ordi. c. 2. vide ibi eadẽ. quæ per omnia videntur dicen-
da in præiudiciali, quæ competit pro libertate, & ingenuita-
te , vt patet ſatis per illa , quæ hic leguntur & notantur . Et
9 no. quod hæ præiudiciales † præiudicant alijs quæſtionibus,
ſi principaliter intentatur. ſi autem excipiendo, cognoſcitur
de eis cum cauſa principali ſimul. C. de ordi. cog. l. 2. vide ibi.
& hoc ſi proponantur in vim peremptoriæ. Si autem ad eliden-
dum intentionem. Verbi gratia, non potes agere, vel accuſa-
re, quia ſeruus es, vel monachus, tunc retardant principalem
cognitionem. credo tamen, quòd cognoſcetur per modũ ex-
ceptionis, non per viam libelli, vt d. l. 2. Et no. quod quamuis
hæ præiudiciales, de quibus in hoc §. agitur, ſint reales , non
tamen dantur, niſi contra illos, & illis , de quorum ſtatu agi-
tur, nam non competunt contra tertium, quamuis aliæ reales
competant contra quoſcunq; poſſeſſores, vel detinentes, vel
turbantes, vt vidiſtis ſatis ſupra. §. omnium, & §. æque. Et po
teſt eſſe ratio. quia legiſlator eas adinuenit contra has perſo-
nas . & pro eis tantum , quia contra tertium erat ſatis proui-
ſum, ſaltem quando detinetur filius, per rei vend. adiecta cau
ſa de iure Quiritũ, vel ſi detinetur ſeruus rei vendi. directa .
Quid ergo, ſi libertus meus, a tertio detinetur, nunquid poſ-
ſum vendicare adiecta cauſa ? Et non videtur, quia illi ſolum
vendicantur , qui ſunt in poteſtate, vt l. 1. §. per hanc . ſupra
allega. libertus autem non eſt in poteſtate , quare &c. quo-
modo ergo mihi prouidebitur , ſi detinetur volens, quia non
poteſt

poteſt agi interdicto de libero homi.eahib.?ff.de lib.ho.ex-
hi.l.3.§.ſi quis volentem.Hęc quæſtio non tangitur alicubi.
& eſt adeo dubia, ſicut illa de aſcript.quæ tangitur in gloſſ.
Videamus ergo de aſcriptitijs, & alijs, quia quod dicetur de
eis, poterit dici de liberto.Quid ergo dicemus? Gloſſ.ſunt
diuerſæ, vt dixi ſupra in prin.huius additionis.doc.inris ca-
no.maxime Spec.videntnr velle, quòd omnes actiones, quæ
hic nominantur in glo.competant pro aſcriptitijs, & alijs:&
ponit libellos in tit.qui filij ſint legi §. 1.ver.patronus.& ver
ſic.ſed nunquid libr.4. Breuiter illud non poteſt procedere
per rationes prædictas ſuprà in princ huius additionis. nam
ſi ſic eſſet,eſſent plures præiudiciales, qđ eſt concludere con
tra hunc tea.vt ſ.dixi. Pôt tamen dici,ꝙ vbicunque quis ven
dicat ſibi ius in perſona,& eſt talis,quòd de iure,vel conſue-
tudine poteſt competere vendicanti,quòd competat prçiudi
cialis vtilis & ei,qui dicit tale ius ſibi cõpetere,& contra eũ.
nam hæ actiones vtiles eatendnntur ad caſus non cogitatos
per legiſlatores,qñ ęquum eſt actionem dari,vt l. actio.ff.de
nego.geſt. vnde quando directa denegatur,& vtilis concedi-
sur: vt dixi ſupra §. omnium.C. ad exhib.l.ſi res.in fin.ff.de
procu.l.in cauſæ.§.ſi.in fin.C.de hære.ven.l.emptor.Igitur.
in hoc propoſito licet directa deficiat,dicam competere vti-
lem.& hoc probatur quia patri competit indirectũ pro libe-
ris exhib.& illud cnmpetit vtile marito, pro eahibenda vao
se.ff.de lib.exhi.l.imo.C.eod.l.2.Si ergo illnd extenditur ad
vxorem: ſaltem propter ius, quod maritus in ea habet, non
eſt mirum, ſi actio præiudicialis vtilis cõpetit, vbi agitur de
ſtatu,ſeu iure,quod cadit in perſona de conſuetudine,vel de
iure,igitur pro aſcriptitijs agricolis conditionatis vniuerſali
ter pro illis omnibus,de quibus ſatis plene C.de agri.& cen.
in rub. & plenius in ſum. Hoſt.de na. ea. li.ven. §. hic feci-
mus.alias eſt rub.de agri.& cen.Idem crederem dicẽdnm,de
alijs quibuſcunque.in quibus agitur de ſtatu perſone,vel iu-
re,quod habetur in ea, (ſicut obediẽtiam ratione religionis,
vel ſubiectionis iuriſdictionis)credo quòd poſſit præiudicia
lis vtilis intentari. ff.de libe.cau.l.igitur. §. ſi opera. Et hoc,
qñ eſt contẽtio inter perſonas,de quatum ſtatu agitur.ſi aũt
agere quis velit contra tertium non competit,ſicut nec vera
præiudicialis,vt ſupra dixi.Qua ergo actione agetur,ſi alius
talem perſonam detineat? gloſſ.dicit in l.1.§.per hanc quòd
rei vend.adiecta cauſa,quam dicit competere pro quacũque
perſona, in qua habeo ius.Sed contra hoc facit,quia hæc rei
ven.non competit, niſi qñ perſona, quæ petitur eſt in pote-
ſtate, tunc.n.non mirũ, ſi competat.ſed qñ habeo aliqñ ius,
ſed non habeo in poteſtate, non vř competere, ſicut nec in-
terdictum de li.ho.eahi.ff.de li.ho.exhi.l.ſi.præterea interdi
ctũ de libe.eahi.& hæc rei ven.concurrunt, vt patet per to-
tam hanc materiam.ff.de lib.ho.exhi.l.3.§.hoc autem.& ta-
mẽ conſtat, ꝙ illud interdictũ non competit,niſi pro liberis
in poteſtate conſtitutis,vt patet per totum titulum,& maxi-
me in l.1.in prin.& §.1.ergo nec rei ven.Solutio.ſatis poteſt
dici, quòd competat rei ven. vtilis adiecta canſa pro omni-
bus prædictis, ad inſtar illius,quæ competit pro filio in pote
ſtate conſtituto, non illa eadem, ſicut dixi ſupra in præiudi-
ciali.& forte ſic voluit intelligere glo.Et poſſet dici, ꝙ etiã
competunt vtiles conſeſſoria & negatoria,iuata illa,quę no.
in l.2.C.in quibus cau.colo.cen.& videtur expreſſum, eatra
de maior.& obe.ca.inter quatuor. ibi enim agebatur conſeſ.
ad obedientiam,prout Inn.ibi not.Nec ob.oppoſitio, quam
feci ſupra in prin.huius additionis,videlicet,ꝙ conſeſſo.non
datur,niſi vbi ſeruitus debetur a re rei: quia verum eſt in ve-
ra conſeſſ.quaſi conſeſſoria, ſic vt dixi ſupra eod.§.æque &
vide ibi.& ideo poteſt reprobari glo quæ eſt hic. Recollige
ergo,& dic,quòd præiudicialis rei vẽd.adiecta cauſa,conſeſ
ſoria,& negatoria,ad officium iudicis competũt,vbicunque.
10 quis ius† vendicat in perſona.Differunt tamen,quia præiu-
diciales competũt illis, qui dicunt ſe habere ius in perſonis,
& contra illas,non cõtra tertiũ,& eodem modo illis,qui hoc
negant, contra illos, qui dicunt, & aſſerunt ſe habere ius.&
his præiudicialibus agitur, qñ eſt quæſtio de illo iure, quod
dicitur competere perſonæ,vel quod negatur.ſinautem non
ſit quæſtio de hoc: quia forte perſona confitetur conditionẽ
ſuam, ſed non vult ſoluere, vel reddere aliqua deneria, quæ
ratione ſubiectionis competũt.Verbi gratia, tu es meus aſcri
ptitius: debes venire ſemel in ſeptimana operari in opere
meo, non ſit quæſtio, quin ſis aſcriptitius,quia nec tu negas,
ſed dicis te non teneri ad illas operas, quæ petuntur,tunc ha
bet locum offic.iudi.& econtra, ſi tu agas, dicens te ad hoc
non teneri, & te indebite grauari.& ſic poteſt intelligi C.de
agri.& cen.l.cum ſatis §. caueanr.ff.de offi.præſ. vrb.l.1.§.
cum patronus.ſed proprie non habet locum, vbi eſt quæſtio
de ſtatu perſonæ. Poteſt tamẽ dici,ꝙ hoc eſt verum proprie,
ſed extenſiue poteſt dari,vt dixi in ſimili ſupra per l.3.§.hoc
autẽ de lib.exhi.Sed & hoc caſu poſſunt competere conſeſſ.
& negatoria vtilis,vt ſupra dixi.contra tertiũ vero competit
rei ven.vtilis adiecta cauſa.Item poteſt competere quaſi con
ſeſſoria,quæ competit contta quẽlibet turbantem,vt l.ſi diu
11 turno.†Sed an competit aliquod interdictum? Vř poſſe dici
ꝙ ſic: quia ſicut interdictum de lib.exhi.vtile competit pro
vaore propter ius, quod maritus habet in eam, ita vř,ꝙ de-
beat extendi ad quẽlibet caſum, quo vendicatur ius in perſo
na,vt l.2.de lib.exhi.C.& ff. vel officium iudicis pro poſſeſ-
ſione.C.de agri.& cen.l.ſi coloni. interdictum autem de lib.
ho.exhi.non competeret propter ius, quod quis contẽdit ſe
habere in perſona,vt l.fin §.ſi.ff.de lib.ho.exhi.ff.de acquir.
poſ.l.cũ hęredes.§.ſi.& ibi no.cõpetit tñ,quia homo liber de
ſinetur.Nam tales liberti ſunt, vt not.in l.diutius.C.de agri.
& cen.& hæc procedunt, vbi quis ſe dicit habere ius in per-
ſona. quia perſona ſit adſtricta. Quid ergo dices de homini-
bus noſtris, qui non ſunt adſtricti in perſonis. poſſunt ne ſe
transferre libere, & recedere terra dimiſſa? Certe non vř,ꝙ
aliqua de prædictis remedijs cõpetant pro illis, niſi interdi-
ctum de libero homine eahi.qñ detinetur volens, & dolo &
ideo ſi aliquis iuſtitiarins teneat talem hominẽ tuũ captũ,&
petat ipſe expeditionẽ ſuã,tu non potes agere pro ipſo,cum
ſit liber,vt notãt canoniſtæ,eatra de appel.c.dilecti.imo nec
potes agere interdicto de lib.ho.exhi. cum requirat dolum,
vt l.3.§.1.ff.de lib.ho exhi. & iuris executio non habet iniu
riam,neque dolũ, ff.de iniu.l.iniuriatũ.§.is qui.Credo tñ,ꝙ
poſſet ſibi aſſiſtere.vide qđ ſcripſi C.vbi cau.fiſ.ag.l.ſi.in bre
uiario.ſed ſi haberes ius in perſona, quia eſſet tibi ſubiectus
ratione iuriſdictionis, vel alias, ſecus dicerem,vt ſupra dixi.
Quid dices de vaſallo,qui tenet fundum, nunquid hæ actio-
nes cõtra eum competant,ſi nõ recognoſcat ſe vaſallum,ſeu
ſe auocet.Non credo, quia nõ vẽdicatur ius in perſona.&ita
tenẽt hic Iac.& Pet.qui pauca tangũt circa hanc materiã.&
pro hoc facit,quia perſona non eſt obligata obligatione,quę
in ea ius cõſtituat,in feu.de vaſal.qui contra cõſtitu.lotha.c.
12 1.in fin.Quomodo † ergo prouidebitur dño? Reſpõdeo,ca-
piat feudũ ſuũ,vel petat tanqñ cõmiſſum in feu.ſi de feu.cõ
tro.fue.ca.vaſallus.quæ ſit prima cauſa benefi.amit.per totũ.
Item quæritur, nunquid hæ præiudiciales competãt ſi ſit
quæſtio de fraternitate,vel cognationes? Verbi gratia,habeo
13 fratrem† vel cognatũ,qui non habet liberos,& cui ſucceſſu-
rus ſum, dubito quòd tractu tẽporis,copia ꝓbationis valeat
deperire,volo agere præiudiciali, vt pronũtietur talis, nun-
quid poſſum? Vř quod ſic,ſaltẽ vtili, ad inſtar præiudicialis,
de partu agnoſcẽdo.ex eo maxime, quia ſicut in filiatione ca
dit quaſi poſſeſſio,ita & in fraternitate, vt no.C.de proba.l.
non nudis.Sed doc.nõ conſueuerũt approbare illam gl.quia
cũ frater,vel cognatus nõ habeat ius in perſonis alterutrius,
nõ poſſunt hæ actiones cõpetere.& facit ff. de vent. in poſſ.
mit.l.vbicunque.§.interdictum. & hanc tenent Iaco.& Pet.
qũo ergo prouidebitur? Faciat examinari teſtes ad ęternam
memoriã. extra de teſti.c.ſignificauit.vel petat alimenta offi
cio iudicis in caſu, quo frater tenetur alere fratrem.de quo
C.de nat.li.auth.licet.Sed poteſt quæri qũo præiudicialis,in
qua quęritur an quis liber ſit, vel ſeruus detur pro iure for-
14 mali, cum ſcriptũ ſit,quòd res mea mihi† ſeruire nõ poteſt.
Itẽ nõ poſſum habere ius formale ſeruitutis in re mea, vt l.
vtifrui.§.ſi.ff.ſi vſuſ.pe.ſi ergo dicam ſeruũ meũ, qũo agam
prçiudiciali pro iure ſeruitutis,qđ dico me habere in eo,qui
eſt meus? Poteſt dici, quòd ille duę regulæ obtinent in re-
bus corporalibus irrationalibus, quę ſe poſſidere non poſ-

ſunt, ſic in rationalibus, quę quaſi poſsident libertatem, vnde a ſeruo corpus ſuum peti non poteſt, quia nec poſsidet, ſed libertatem quaſi poſsidet: quia quo ad illam eſt quaſi perſona extranea, & quaſi tertius conuenitur, ideo ius formale cadit in eo, ſicut ſi alius rem teneret, & ideo illud ius ab eo petitur. Satis vidimus de actionibus, quæ competunt pro perſo-
15 nis, & iuribus, quæ in perſonis habemus. † Quæritur, quæ actiones competant pro perſonis, & rebus ſimul? Verbi gratia, habebam villam, in qua habebam omnem iuriſdictionem, & nihilominus habitantes ſunt omnes mei aſcriptitij vel alias conditionati, denegant mihi iura mea, vel alius eam occupauit, & detinet, quæritur qua actione agam. In hoc aduertendum circa factum, quia aut agitur contra illum, qui detinet, aut contra ipſos, quos dixi tales eſſe ſubiectos, in primo caſu, qñ vult agere contra detinentem, tunc ſi actor dicat, ſolũ, & fundũ totius villę eſſe ſuos, quia forte mouet tota ab eo ad cenſum: pôt illam petere cũ hominibus, iuriſdictionibus, & alijs ſuis iuribus, ac pertinentijs vniuerſis & credo, ꝙ per rei ven. vnde licet rei ven. non datur ad incorporalia, vt l. 1. §. per hanc ff. de rei ven. tamen incorporalia veniunt cũ ipſa re, tanquã acceſſoria. ff. de vi & vi ar. l. 1. §. plane. in arg. C. de bo. vac. l. 2. de fun. limi. l. 3. in prin. pôt n. res peti cũ pertinentijs. extra de reſti. ſpo. c. cũ ad ſedem. Sed quid ſi tota villa non eſt actoris: quia forte ſunt aliqui, qui nõ tenent ab eo, ſed habent res allodiales, vel tenent ab alijs dominis, ſicut cõiter accidit? adhuc poteſt dici, ꝙ poſsit villa vendicari cum pertinen. quia cum maior pars villæ ſit ſua, & quaſi tota, vr̃, ꝙ poſsit eam ſuam dicere, cum de talibus modicis non curetur. ff. de contrahen. emp. l. in modicis. Præterea illud, ꝙ non teneretur ab eo. nõ eſt de pertinen. cũ actor ius non habeat in eo, qđ non mouet ab eo. petẽdo ergo pertinẽtias, ſolum petit illud, qđ pertinet ad ſe, & ſic petitio ſua indubitate procedit: & in executione venit illud, quod pertinet ad ipſum tantum: & ſi in plur. petat, executione repelletur, ſicut in petitione hæreditatis: iuxta illa, quæ notantur extra de offi. ordi. c. conquerente. per Inn. Securius tamen crederem ꝙ faceret ſi poſſet detrahere illa, quæ pertinent ad alios. Iſte autem libellus melius procedit, qñ tota iuriſdictio pertinet ad actorem, ſed non dñia rerũ quia tunc attenta vulgari locutione, dominus iuſtitiarius pôt dicere totam villam ſuam. Etenim iuridici vocantur cõiter domini, & talis conſuetudo eſt attendẽda. ff. de ver. ſig. l. anniculus. la 1. in prin. de leg. 1. l. ſi ſeruus plurium. §. ſi. Sed quid ſi ſit quæſtio de ſubiectione, vel iuriſdictione, vel de alio iure incorporali tantum? Tunc vr̃ competere, quaſi confeſſoria, vt s̃. dixi: quia vt in ſuperioribus dixi: nedum ille, qui debet ſeruitutem, ſed ẽt ille, qui impedit tenetur, vt l. ſi quis diuturno. ff. ſi ſerui. vẽd. ideo tertius hac actione tenetur. Quod dixi in villa, intellige de caſtro, & caſtellania, comitatu, & ducatu, ſeu marchionatu. Sed quid de eccleſiaſticis dignitatibus? Reſpondeo, illæ non poſſunt vendicari, quia illæ non ſunt in bonis. nec in dominio: & hoc niſi nomine eccleſiæ, ad quam pertinent. vide extra de reli. do. c. cum venerabilis. de exceſſ. præla. ca. inter dilectos. per Inn. io Spe. de reli. do. in prin. & verſ. illud cum ſeq. de hoc ẽt tractat Ber. in d. c. cũ ad ſedem. quę dixi, de conſuetudine obſeruantur, & maxime in parlamento Franciæ, vbi tota die concluditur, tam in poſſeſſorijs, quam in petitorijs, ad comitatus. caſtra, cum pertinẽtijs. & iunge quod ſcripſi s̃. eo. §. omniũ. In ſecundo caſu, qñ agitur contra ipſos homines, qui ſubtrahunt obedientiam, & denegant ſeruitia, tũc credo, ꝙ poſsit agi, quaſi præiudiciali, quæ competit vbi agitur, de ſtatu, vt ſupra dixi. & in hac veniunt præſtationes, & alia ſeruitia, ac obedientiæ, ſicut in vera præiudiciali acceſſorie veniũt illa, quæ filius erga patrem, vel libertus erga patronum: vel ecõtra, pater, vel patronus illis teneretur facere. vt hic not. & ſatis ſupra tactũ eſt. & hoc in prædicto caſu, quando contendit de iure, qđ habetur in perſona. de rebus, & iuribus ſimul pôt agi quaſi confeſſoria, & econtra, quaſi negatoria, ſicut ſupra dictũ eſt, quando agitur de iure. quod habetur in perſona tantum, per c. inter quatuor, extra de maio. &
d obed. Nunc quæramus [d] quæ actiones competant, quando agitur ſolum pro iuribus debitis, ſeu præſtationibus, abſque hoc, ꝙ vendicetur in perſona. & iſta eſt vltima quæſtio, quæ tangitur hic in gloſ. Et vides, ꝙ determinat, quod officio iudicis agitur, quocunque modo pręſtatio debeatur. Sed miran dum de hoc, quõ dabitur officium iudicis, cum alia actio cõpetat, videlicet ex promiſsione, vel ex teſtamento, vel deſcendens ex alia cauſa, ex qua præſtatio debetur. ff. de min. l. in cauſæ. Præſertim cum non reperiatur, ꝙ hęc ſit de cauſis, quibus ſubuenitur officio iudicis, de quibus dicitur ff. de var. & extraor. cog. l. ſi. Præterea, videtur gloſ. ſibi contraria. nam ſupra proxime dixi, ꝙ offic. iudi. non datur ad futura, & hic concludit contrarium. Aduerte, vix poſſum glo. excuſare, tamen credo, quòd glo. vult dicere, ꝙ quis via actionis, non poteſt ad futura condemnari, ſed offi. iudi. vnde bene pro pręteritis annis agam via actionis, & pro futuris implorabo officium iudi. Verbi gratia, debes mihi 10. annua ex promiſsione, vel quia vendidiſti, agam certi condi. vel ex empto pro arreragijs pręteriti temporis, & implorando offi. iudi. pro futuro, vt condemneris ſoluere decętero, hoc vides in ſimili, quia futura ſunt acceſſoria veniunt offi. iudi. ff. de ædil. edic. l. ædiles. §. item ſciendum. & ſic non contrariatur gloſſ. proxime, quæ loquitur vbi agitur offi. iud. principaliter, hic quando imploratur acceſſorie. Sed tamen videtur contra ff. de iud. l. non quemadmodum. Sed pôt dici, quod pôt fieri cõdemnatio, vt in futurum præſtetur, per officium mercenarium, ſeu acceſſorium, & poteſt dici, quod iſta ſuppleat illã. Quid dicemus? Credo indubitate, quod vbi allegatur cauſa, ex qua pręſtatio debetur: quod agi debet actione, quæ deſcendit ex illa cauſa, vt ſi vendidiſti mihi decem libras rendales & annuas. agam actione ex empto, ſi promiſiſti per ſtipulationem, agam certi condict. ex ſtipulatione. ſi fuerit legatum annuum, agam ex teſtamento, & ſic de ſingulis. & hoc indubitate pro pręteritis pręſtationibus. An autem pro futuris? Scias quod ſunt opi. in gloſ. in d. l. quemadmodum. Quidam diſtinxerunt inter annua legata, & ſtipulationes. In annuis legatis dixerunt non agi pro futuris, cũ tot ſint legata, quot anni. in ſtipulatione ſecus, cum ſit vnica, & ex illa competat ius pro futuris tẽporibus. ff. de verb. ob. l. ſi Stichũ. §. ſtipulatio de do. cau. mor. l. ſenatus. §. fin. ſed legata videntur conditionalia, pro annis futuris. ff. de an. le. l. ſi in ſingulos. & ſic nõ poſſunt peti ante conditionem. de verb. ſig. l. cedere diem.

Sed ſi hanc opi. teneas: quid dices de annuo legato ad perpetuum? Ceſſat ratio prædicta, ideo videtur dicẽdum, quod vbi quis agit pro pręſtationibus pręteritis, poſsit petere, quod reus condemnetur ad pręſtandum in futurum indiſtincte. & hoc tenet hic Dy. pro hoc, quia tu vides agi poſſe, nedum vbi ius competit in pręſenti, ſed etiam vbi ſpes eſt competere. ff. vt le. no. ca. l. 1. §. bellisſime. de iudic. l. in omnibus. Item, quia agitur pro damno futuro ff. de aqua plu. ar. l. 1. §. hæc autem. Pręterea, tales pręſtationes ęquiparãtur iuribus incorporalibus, cum ſit quoddam genus ſeruitutis, ſed in iuribus incorporalibus agitur pro futuris, vt ff. ſi ſeruit. ven. l. harum. & l. egi. ergo & hic. Præterea, hoc videtur expreſſum. C. de fideicommiſsis. l. 1. extra de ſepultu. c. in noſtra. & ibi not. per gloſſ. & Innoc. de procura. c. auditis. per Iono. & hanc approbat conſuetudo. Sed quid ſi nihil debetur de eo tempore pręterito? Videtur non poſſe agi pro futuro, ſicut non poſſet agi confeſſoria. pro ſeruitute reali, niſi opponeretur impedimentum, vt ſatis dictum eſt, ſupra eo. §. ęque. tamen poſſet agi, & concludi, quod detur litera de contractu. C. de lib. cauſa. l. ſicut datam. C. de fi. inſtrument. l. contractus. vel ſi dubitet actor, ne pereat fides pro bonis, faciat examinare teſtes ad æternam memoriam, extra de teſtib. ca. ſignificauit. Sed pone, agitur pro pręterito tempore, petitur reus condemnari in futurum, quæritur vtrum iſta petitio, quod condemnetur ad pręſtandum futurum, veniat iure actionis, vel offi. iud.? Dixi tibi ſupra, quòd videtur, quod offi. iud. concordando gloſſ. quæ videntur contrariæ. & facit bene. §. item ſciendum. ſupra alleg. Præterea, hoc videmus in confeſſo. & negato. in quibus venit declaratio iure actionis, & cautio de futuro officio iudicis, vt dixi ſupra eod. §. ęque. quicquid ſit, de iure, vſus approbat, & benignitas iuris canonici admittit, quod actor non habet nominare

nare actionem,nec officium. Sufficit ergo,quòd dicar,quare
peto reum condemnari in pręſtationibus talium annorũ prę
teritorum,& ad ſoluendum anno quolibet decætero in futu-
rum,implorando iudicis officium in his,in quibus fuerit im-
plorandum &c. Sed pone talis libellus e admiſſus eſt, & con-
demnatio facta, pẽdente proceſſu poſt libellũ datum,& antę
ſententiam fluxerunt duo anni, vel plures, nunquid virtute
huius proceſſus,& ſententiæ, fiet executio de annis, qui flu-
xerunt pendente proceſſu? non videtur, quia vim ſententiã
non habet;iudex enim non poteſt condemnare niſi iuxta for
mam libelli,quæ eſt,quòd condemnet in præteritis, & ad ſol-
uendum in futurum,ſi ſic condemnet,clarum eſt, quòd con-
demnatio compræhendit futurum tempus,non pręteritum,
ſed illi anni ſunt iam præteriti,ergo non condemnat in illis.
Item cum hi non eſſent præteriti tempore dati libelli, clarũ
eſt,ꝙ non veniunt in condemnatione præteritorum: & pro-
pter hoc credo,ꝙ ille,qui agit,caute faciet,ſi dicat in libello,
peto rem condemnari in præteritis, & in his qui cedent lite
pendente,& ad præſtãdum decętero,implorans off.iud. &c.
Et forte iudex poſſet condemnare in his,quæ cedunt penden
te lite ex officio,quamuis non peteretur,per d.§. item ſcien-
dum. ſed ob.ff.de dam.inſe.l.ſi quis miſſum. & ibi no.in ſimi
li.Dixit ergo,quòd debet agi ad annum,actione deſcendente
ex cauſa,quã proponit deberi. Sed pone,nullam cauſam ſcio,
niſi quia ego, & prædeceſſores conſueuimus recipere ab an-
tiquo,quæritur qua actione agam? In hac quæſtione gloſſa-
tores iuris ciuilis,dixerunt me non poſſe agere. & ideo con-
ſulunt,ꝙ aliqua cauſa vera, vel falſa ſupponatur. & probabi-
tur per pręſtationes frequentes cum temporis lapſu,vt no.in
l.cum de in rem verſo.ff.de vſuris. C.de pact.l. ſi certis annis
ff.de ſerui.l.ſeruitutes. ſecundum hoc hæc quæſtio eſt expe-
dita,quia ſemper agetur illa actione,quæ deſcendit ex cauſa,
quæ ſupponetur, ſed tamen hæc cautela videtur periculoſa
animæ. Quomodo enim actor, ſalua conſcientia, poterit iu-
rare cauſam quam non credit,vel nõ fecit? idcirco ſuper hac
quæſtione crederem ſic dicendum,quia aut quis agit ad annũ
certum vel ſeruitium, ꝙ dicit deberi ratione certæ rei immo
bilis: quia ad hoc effecta eſt, ſicut ad canonem, vel cenſum,
vel alia. Primo caſu, aut agit ſimul de conditione perſonę,&
de ſeruitio,ſeu de annuo: & de hoc ſatis expeditum eſt,in ſu-
perioribus, aut de annuo tantum, & tunc credo,quòd poſſit
agi ex conſuetudine, & ſufficit proponere, ꝙ ita præſentare
cõſueuit ratione talis rei, maxime ſi ponatur tempus, de quo
extat memoria,imo etiam ſufficeret longum tempus de iure
canonico. & ſic intelligo C.de agri.& cen.l. litibus. & l.do-
mini.C.loca.l.excepto.& hoc no.glo. extra de conſue.c.ſi &
Inno.extra de cauſa poſſeſ.c.cum eccleſia. nec obſt. de cenſ.c.
peruenit.quia ſatis eſt cauſa cõſuetudo.item res,pro qua prę
ſentatur.& de hoc vide quod ſcripſi in d.l.ſi certis annis. In
ſecundo caſu,quando nõ dicit rem effectam,crederem etiam
agi poſſe,ex conſuetudine prædicta.nec obſt.c.peruenit.quia
vt dixi, ſufficiens cauſa eſt conſuetudo. Præterea loquitur,
quando fuit iuſta ignorantia. & probatur, nam propter tan-
ti fluxum temporis,probatio ignorantiæ alleganti incumbit,
vt d.l.cum de in rem verſo. ſecus ſi non eſſent tot præſtatio-
nes,vt l.cum de indebito,ff.de proba.vel ſi ius,& conſcientia
nõ te remordet,ſupponas cauſam, quã probabis per frequen
tes pręſentationes cum curſu temporis,& ages actione ex il-
la cauſa deſcendere. Caue tamen, quia ſi dicas, quòd ratione
certæ rei tibi ſoluerit, olim datæ ad cenſum, vel in emphyt.
oportet te probare præſentationes, & quòd ratione illius rei
ſoluerit & ideo, ſi hoc non poſſes probare: allega ſolum fre-
quentiam præſtationum: nec facias mentionem de aliqua re,
ratione cuius præſtetur. Cõſueuit quæri,nunquid poſſit agi
poſſeſſorio,pro annua præſtatione. Et ſcias quod doct. iuris
ciuilis conſueuerunt tenere,quod non,quia competit petito-
rium,& actio perſonalis pro illis,ergo nõ poſſeſſorium. Do-
cto.iuris canonici tenent cõtra,quia expreſſe hoc habent ex-
tra de elec.c.querelam.de cauſ.poſſeſſ.c.cum eccleſia. Poſſet
dici, quod vbi penſio, ſeu præſtatio annua debetur ratione
certæ rei,quod detur poſſeſſorium, quia etiam quaſi confeſ-
ſio competit illo caſu, vt dixi ſupra quando debetur ſimpli-
citer: tunc non, ſed de vſu curiarum ſeruatur opinio canoni-
ſtarum indiſtincte,de hoc no per doct.in l.ſi certis annis. &
in c.peruenit. per Ioan. And.& Inno.de regu. iur.c.quod la-
f tenter. Redeamus f nunc ad alia,quæ tangunt materiam hu-
ius.§. Hic dicitur, quod hæ actiones dicuntur ideo præiudi-
ciales,quia ſententia in eis lata præiudicat omnibus:nunquid
hoc eſt verum indiſtincte? dic ꝙ non: ſed vbi fuit cognitum
principaliter. Si vero incidenter:tunc diſtinguitur,an plene,
an minus plene. vide ff.de ſtatu ho.l.pen. in glo. ibi, hoc ve-
rum. vbi cognitum eſt inter illos,quorum principaliter inter
eſt. Quod ſi inter alios? Verbi gratia: erant duo fratres,inter
quos agebatur de ſucceſsione fratris pręmortui,vel forte age
batur de alimẽtis,altero, & patre egente,diues contra quem
agebatur, negabat egentem fratrem ſuum: ſententia fertur,
nunquid facit ius? Vel pone, quidam, qui venerat de vltra
mare, dixit ſe ibidem fuiſſe genitum, & patrem defunctum,
petit ab altero de fratribus ſuis portionem ſuam. pronuntia-
tur filius: nunquid faciet ius contra alium fratrem tertium?
Iac.& Pet. dicunt ꝙ non. Vnde hæc regula, quod ſententia
lata in præiudiciali, faciat ius, obtioet vbi agebat ille, cuius
principaliter intereſt,veluti pater.ſecus ſi alius,vt frater,vel
cognatus.hoc vides in ſimili, ſententia lata in querela inoffi.
teſt.facit ius ff.de inoff. teſt. l. Papinianus.§. ſi ex cauſa. hoc
verum principali hærede defendente. ſecus ſi legatario.ff.de
16 excep.rei iud.l.1. Item dicit † Pet.quod ſententia lata in hac
act.alijs præiudicat,nõ ſimile ius prætendentibus, ſed acceſ-
ſorium, vt ſententia lata contra patrem,præiudicat agnatis,
& cognatis. ſed non præiudicat ſimile ius prætendentibus:
vt ſi quis vendicauerit aliquem in filiũ, & pronuntietur eius
filium,non præiudicat alij in filium vendicanti,vel ſi ſit quæ
ſtio de libertinitate,& pronuntietur,te non eſſe libertũ, non
ob. exceptio rei iudi.alij agenti.ff.de iureiu.l.ſi duo.ſi lib.in-
ge. eſſe d.l.de col. dete.l. cum non iuſto. Hæc procedunt in
duobus præiudicialibus: videlicet per quas quæritur,an quis
liber ſit, vel ſeruus. item de partu agnoſcendo. Quid in ter-
tia, vbi agitur de ingenuitate, & libertinitate? Glo. videtur
ſentire, quòd ſententia non faciat ius, quo ad alios quia non
eſt ita fauorabilis,vt no.in d.l.1. ſi lib. inge. eſſe di. Idem te-
net Inno.extra qui filij ſint legit.c.cauſam,2.nume.2. & ſeq.
& hoc per d.l.1.& l.patronum.Sed poteſt dici contra.nam l.
ingenuum loquitur in ſententia lata ſuper ingenuitate,& nõ
eſt reſtringenda. Præterea, eſt eadem ratio, nam ingenuitas
eſt valde fauorabilis,vt apparet per totam materiam,& prę-
dicta.l.1.& l.patronum.loquuntur in caſu,quo alius agit.qui
prætẽdit ſe habere ſimile ius: vt ſupra dixi. Sed quid in alijs
quaſi præiudicialibus,in quibus dixi agi pro alijs ſtatibus, vt
ſi agatur de ſtatu religioſi,vel agricolæ, vel aſcriptitij: nun-
quid ſententia in eis data facit ius? Non videtur,quia non re
peritur, ſed ſatis poteſt dici idem, cum dentur ad ſimilitudi-
nem præiudicialium, vt ſupra dixi, & ideo quod ſtatim dixi
in illis, intellige in his. & facit bene C.de decu. lib.10. Item
hoc obtinet,vbi agitur præiudiciali.Quid ſi agatur rei vend.
vel offic.iud.vel interdicto? Poteſt dici,idem quomodocun-
que agatur: dumtamen pronuntietur talis.ff. ſi lib.inge. eſſe
d.l.fin.ff. de mino.l. de ætate. Sed quid in cauſa legitimatio-
17 nis,vel cognationis: † nunquid ſententia facit ius? Verbi gra-
tia,inter patrem & filium,non erat quæſtio, quin eſſet filius,
ſed negabatur legitimus, pronunciatum fuit eſſe legitimum,
vel forte cum ageretur de dignitate,vel ſacris ordinibus,fuit
pronunciatum eſſe legitimum,vel ſi agatur de hæreditate in-
ter cognatos. Inno. videtur tenere quòd non facit ius in d.c.
cauſam. & idem Hoſtien.ibidem, quia non reperitur hoc ex-
preſſum. In contrarium facit, quia ex quo agitur de ſtatu,vi-
detur quod præiudicet,ſicut in alijs quęſtionibus ſtatus,cum
ſit eadem ratio. Item in connexis obſtat exceptio rei iudi. ſi-
cut lata ſententia in querela ob.exce.rei iudi.in legatis,& ſen
tentia facit ius,vt l.papinianus.§.ſi ex cauſa.ff.de inoffic.teſt.
Sed cognatio eſt quoddam ius connexum, idcirco ſententia
lata videtur obſtare. Poſſet dici,quòd ſi patre agente,vel de-
fendente pronuntietur,quòd ſententia facit ius,quia hęc cau-
ſa, par eſt quęſtioni filiationis, vt ff.de ag.li.l. ſi neget. Sed ſi
neget. Sed ſi inter alios ſit quæſtio,& pronuntietur,non facit

ius, vt dixi in ſuperioribus. Sed quæritur, ſi quis pronuntietur filius nullo agente? Verbi gratia, mortuo patre meo, cum dominus temporalis occupaſſet bona eius: ego informaui, quod eram filius, & pronuntiauit me filium, & tradidit mihi bona, nunquid hæc ſententia facit ius? Non videtur, cum non fuerũt vocati alij, ad quos poterat hæreditas pertinere. ff. de col. deteg. l. cum non iuſto. Præterea non fuit ſententia lata, patre agente, vel defendente, & ita non videtur facere ius, quo ad alios, ſecundum doctrinã ſupra datam. & hoc videtur notare ſatis Inno. in d. c. cauſam quæ. qui dicit, quod hæc ſententia ita demum facit ius, ſi fuit lata, iuſto contradictore agente, vel defendente. Mihi videtur, quod dominus temporalis, ſeu eius procurator ſit ſatis legitimus contradictor, & ideo credo, quod aliquo ſic admiſsio ad hæreditatem per ſententiam, quod debitores, & alij teneantur ei reſpondere ex quadam conſequentia. C. de peti. hære. l. fin. ſed ſi aliquis probaſſet ſe legitimum coram epiſcopo, vel ſuperiori ſuo, ad finem, quod admitteretur ad ordines, vel ad dignitates, tunc non videtur: quia nullus fuit contradictor legitimus, vt l. cum non iuſto. ſupra alleg. & ff. de inoff. teſta. l. qui repudiantis. §. fin.

18 [vbi eſt caſus, quod ſententia non facit ius.] † Sed quid in cauſa nobilitatis. Verbi gratia, de conſuetudine Franciæ ſuccedunt alio modo nobiles, quam ignobiles, alter duorum fratrum dicebat ſe nobilem, & petebat annagium, tanquam nobilis. alter negabat ſe, & ipſum fore nobiles. lata fuit ſententia, quod erant nobiles, nunquid faciet ius? non videtur, cum non reperiatur. Tamen credo quod imo, quia agitur de ſta-

19 tu, vt ſupra dixi. † Sed vlterius quæritur. ſententia lata pro ſtatu facit ius, quid ſi contra ſtatum? non videtur idem, cum ceſſet cauſa fauoris libertatis vel ingenuitatis. Præterea, vides quod ſentẽtia lata in cauſa matrimonij pro matrimonio tranſit in rem iudicatam, & tamen non contra matrimoniũ extra de ſen. & re iudi. c. lator. Videtur expreſſum contra. ff. de ag. lib. leg 3. in princ. de li. cau. l. duobus. Item quæ dixi intelligas, ſi iudicetur ſuper ſtatu, videlicet eum eſſe liberũ. ſecus ſi pronuntietur non eſſe ſeruum. ff. de lib. cau. l. ſi ſeruus quem. Quid ergo ſi in quæſtione ſupra tacta iudicetur deberi annagium· & nihil fuit pronuntiatum expreſſe ſuper nobilitate. Credo quòd ſufficit. C. de ordi. cog. l. 2. quia per dictam conſuetudinem, annagium non debetur, niſi nobili. Nouiſsime quæritur de formis libellorum, & gloſſ. ſatis format concluſiones. vnum tamen aduerte, quia ego credo, quòd cum hæ actiones præiudiciales ſint reales, debet concludi ad declarandum, & quod declaratio veniat iure actionis, cætera offic. iud. vt in alijs realibus, & hoc quando agitur de ſtatu principaliter. interdum tamen agitur incidenter, vt in materia de ordin. cogn. apparet. Et tunc non eſt quæſtio, quomodo formetur libellus: quia proponitur per modum exceptionis: alias quæſtionum non eſſet finis. De omiſsis confiteor culpam, de male dictis peto veniam. doct. hic pauca dixerunt, & vbi dixerunt, non ſilui eos nominare. Iacob. de Rau. materiam ſeudorum hic cumulat, quam non proſequor, quia melius eſt in libro feu. & in Specu. de feu. quam ipſe tractet.

1 *Agere vtrum an liceat. 4.*
2 *L. cum res ſenſus.*
3 *Et iſtius vna aliaue cauſa agat. 5.*
6 *C. abbate. explicatur.*
7 *Publiciana cumulari poſſint.*
8 *Conditionis furtiuæ ſpeciale.*
9 *§. ſic itaque. enucleatur.*
10 *Condicere furtiuam, qui & a quo, & an poſſint.*
11 *Condictio furtiua, ad quæ data.*

a Sic itaque [a] diſcretis. In hoc §. ſunt multa dicenda. & poteſt ſic poni caſus. Domine Imperator, ego vidi ſupra aliquas diuiſiones actionum, & inter cæteras, quod quædam ſunt reales, quædam perſonales, & quod per actiones reales poſſum rem meam petere. Sed ponamus, ego volo per actionem perſonalem petere, quod res mea mihi detur, nunquid poſſum? dicit Imperator, quod non, nec enim quòd actoris eſt &c. & proſequere iuxta verba text. vſque ad §. appellamus. & fac ibi §. vel verſi. & ibi reaſſume per modum, alius caſus. Domine Imperator, ego vidi ſupra quod quædam actiones ſunt in rem, quædam in perſonam, quæro a vobis, quomodo vocantur actiones in rem, & quomodo act. in perſonam? Dicit Imperator, appellamus &c. & proſequere tex. & no. hunc §. male dictatum, & longis verbis. ſed §. præiudiciales ſupra proxi. fuit melior, & magis ſuccinctis verbis dictatus, quam aliquis, qui ſit in toto hoc tit. nec forte in corpore iuris, & vix videntur proceſsiſſe ab eodem. In gloſſ. formatur. in fine. Hoc nihil eſt dictu, ſed vult dicere, ſi apparet &c. id eſt, ſi agat dare oportere. Supponit ergo hęc gloſſ. quod hæc verba, ſic itaque. ponantur illatiue, & tamen non eſt verum, quia nihil eſt dictum, ſupra a quo poſſit inferri. Dic ergo, quod ponuntur recapitulatiue, vt poſſit poni regula ſuper actionibus, de quibus dixerat, & exceptionem, quam hic ponit ſecundum doct. In gloſſ. ſed opponitur. in fin. Et eſt hæc gloſſ. regula vera, quod ex pluribus cauſis non poteſt quæri dominium, quod intellige ve-

b rum [b] ex pluribus cauſis ſucceſsiuis, ſed ex pluribus concur-

1 rentibus poteſt, vt nota. in §. ex pluribus. † Quid ergo ſi quis agat, & dicat ſe dominum ex pluribus cauſis concurrentibus, nunquid admittitur talis libellus? Verbi gratia. Dico, quod talis dominus vendidit mihi talem rem. Item & eam mihi donauit, & ex dictis cauſis mihi tradidit, quare peto &c. Et videtur quod ſic. cum poſsint concurrere, vt d. §. nota. Præterea, ſi duæ actiones ex diuerſis cauſis procedentes, ſe compatiuntur, & poſſunt ad idem ſimul intentari quod poſſunt, vt in materia cumulationis videbitis infra eo. §. ſi minus. ergo duæ cauſæ dominium acquirunt. Præterea, qui agit vendicatione, nulla cauſa expreſſa, intelligitur omnes cauſas in iudicium deducere, vt ff. de exce. rei iudi. l. & an eandem. §. actiones. extra de ſen. & re iudi. c. abbate libr. 6. ſi ergo plures exprimantur, nullum eſt vitium. imo nec aliud important, quam ſi non exprimerentur. ff. de condi. & demon. l. conditiones quæ extrinſecus. de lega. 1. l. 3. cum omnes. & plures intelligerentur proponi tacite, vt l. ſi mater. §. 1. ff. de exceptio. rei iudic. In contrarium videtur, certum eſt. quod actiones perſonales, & reales, in hoc æquiparantur, quia quod iuris in vna obſeruatur, quando expreſſa cauſa ab initio agitur, idem in alia. nam ſicut non obſt. exceptio rei iudic. vbi in perſonali ex vna agitur, ſi ex alia agatur, ſic nec in reali vna cauſa ab initio adiecta. ff. de exceptio. rei iudic. l. ſi mater. §. ſi quis autem. & l. & an eadem. §. actiones a contrario ſenſu. Sed conſtat, quod ex pluribus cauſis non poteſt ſimul agi in actione perſonali, vt dicto. §. actiones. de regul. iur. l. nemo, la 2. §. quoties. ergo nec in reali ex pluribus cauſis. & hoc videtur expreſſum C. de contrahen. emptio. l. cum res. & videtur hoc notari, extra de fide inſtrum. c. inter dilectos, §. cæterum. Ad hoc poteſt dici, quod libellus debet admitti per primas rationes, dumtamen tales ſint cauſæ, quod per traditionem acquiratur dominium, & hoc patet, quia vna fuit traditio, & vna acquiſitio dominij, & ſic totum vnum reputatur vna actio ex hoc reſultans. Sed quid ſi plures cauſæ proponantur, ex quarum aliquibus dominium quæritur ſine traditione. ſi-

cut

a Adnotatio. Præiudiciales. Iſte. §. ſecundum Ang. diuiditur ſicut hic ſecundum Ioan. Fab. Et ſic ſummatur ſecundum eum. Actiones præiudiciales, quæ hic enumerantur ſunt in rem, quarum aliquæ ſunt ciuiles, & aliquæ prætoriæ.

b Referuauit. Vide hic Ang. poſt princ & Iaſo. in 4. colum. poſt me. in verſ. in ea. glo. ibi. & doct. qui dicunt hanc glo. in hoc reprobari, vt per eos videre poteris. Item do. Iaſ. dicit hanc gloſſ. eſſe prolixiorem, quæ ſit in toto titulo actionum, vel in toto iſto volumine.

c Et ſimiles. Iſta lo. videtur ſibi contraria ibi item quo iure aſcriptitij. tamen communiter approbatur per doct. & vide hic Ang. in princ. 2. col. plene tractantem, quando iſte actiones dicantur præiudiciales in verſ. in hac ergo quæſtion. & in hoc vtile eſt videre do. Iaſ. qui multis paſſibus alleg. Ioan. Fab. quæ longum eſſet ſcribere, imo tedioſum, ideo recurre ad eum hic.

d Nunc quæramus. Vide hic plene per Ang. in 5. colum. poſt me. verſi. in ea. glo. ibi ad futuras. vide hic Bald. in 2. colum. in me. verſi. in ea. glo. magna. vbi ponit quæſtionem pro hac materia, cum duobus quæſtio. ſeq. vide do. in l. ſi certis annis. C. de pac.

e Libellus. Formas etiam libellorum, in hac materia vide per Pet. Iaſo. in tit. de præiudiciali actione in rem, per quam quæritur, an aliquis ſit ſeruus. item in tit. de præiudiciali actione, per quam quæritur. an aliquis ſit liberus. & in titulis duobus ſeq.

f Redeamus. De hac quæſtione vide Iaſ. hic in 5. colum. ante fi. verſic. iuxta prædicta Ioan. Fab.

eut ex cau[illegible] ut mihi fundum [illegible] ve pene in [illegible] ne[illegible] qua [illegible] proponendo eſt [illegible] l. 1. C. de codi. [illegible] non eſt idem, [illegible] ſingulas cauſas ſingulæ [illegible] n reao qua[illegible] vna ſola ra[illegible] pro vna. [illegible] non ob. l. cum [illegible] ur plures traditiones, [illegible] quia videtur contraria [illegible] videtur admitti debere, [illegible] prætendit ſe habere di[illegible] diuerſis. Tunc non vide[illegible] ſi vt cer[illegible] dominio ſucceſſi[illegible] per [illegible] xi. [illegible] Vnde [illegible] proponens audiatur [illegible] dendo [illegible] exce. Sed videtur ob [illegible] in defenſore: vt in ver. ſi [illegible] loquitur in actore. ed verſi. [illegible] quando actor recipe[illegible] & alius [illegible] Sed [illegible] rei vna cauſa [illegible] agis iterum ex alia cau[illegible] dominum ex tali [illegible] nunc vis dicere contra confeſ[illegible] quæritur an bene dicam? Videtur ex[illegible] q qui egit ex vna cauſa [illegible] poteſt ag[illegible] ex [illegible] d. §. ſi quis [illegible] poteſt re[illegible] quod ve[illegible] exceptio [illegible] al[illegible] exceptiones [illegible] rei vendi. vel al[illegible] Vnde [illegible] quia quando agit prima cauſa, dicit [illegible] ex alia non poteſt ſe dicere domi[illegible] dominus [illegible] poteſt ampl[illegible] do[illegible] dominum [illegible] præiudicat [illegible] non dicat verū, [illegible] vera in eius preiudicium. [illegible] de reuo. do. l. cū [illegible] r. pig. da. ma. l. ſi cre. [illegible] & melius ex [illegible] Cōfeſſio enim præiudicat [illegible] cauſa, vt conſtituit dici. ff. de in[illegible] contrario [illegible] conſti[illegible] vt qui vult intentare actionem [illegible] etiam ſuc[illegible] C. de fur. l. [illegible] de codi. [illegible] fin. [illegible] extra. l. [illegible] autem qui primo adſtruxit ſe dñm ex [illegible] & nunc vult ſe dicere dominum ex [illegible] contraria, quia ſi ſun dñs ex [illegible] quam [illegible] poteſt ſe dicere dñm ex [illegible] huc §. & l. cum res. §. alle. ergo tanquam con[illegible] repellendus. Preterea venit contra iura [illegible] nam in primo caſu iurauit ſe dominum ex [illegible] nunc vult iurare ſe dominum ex [illegible] impoſſibilia ſunt quia ſi verum iur[illegible] nunc & ſic [illegible] q poſsit repel[illegible] extra de elec. c. [illegible] vbi vi[illegible] & facit extra de fid. inſtru. c. inter di[illegible] & hæc videntur prurire auribus, & tamen [illegible] te iurium prædictorum, videcet §. ſi [illegible] quæ eſſent ſine effectu [illegible] ſimi[illegible] fieri, quando [illegible] primo [illegible] & [illegible] noua [illegible] ex primo ſuccu[illegible] & ſi [illegible] cauſa non [illegible] quin deteraret, & quin eſſet con[illegible] & in [illegible] eſt, quod ſuperueniēte no[illegible] mater. §. ea. Sed ad [illegible] poſſet reſpō[illegible] quod non ob. exce. rei iud. ſed non [illegible] poſſit alia exceptione. hoc nihil eſt. Nā

tex[illegible] extra de ſen. & [illegible] poſ ſet obt[illegible] modo [illegible] um ſalte[illegible] §. inte[illegible] cau ſa, quo [illegible] & ac cedit ff ad leg. [illegible] &, & ſic non obſt[illegible] poſ ſet repelli. [illegible] ff. de [illegible] rei [illegible] co[illegible] minus poteſt [illegible] me quaſi dominium [illegible] dominium eſſe [illegible] tale [illegible] obtineant [illegible] Non v[illegible] eſt plenum. Qu[illegible] compati [illegible] nu[illegible] nuin compatitur [illegible] ſ pleno, vt [illegible] habenti non poteſt [illegible] & tamen poteſt [illegible] tor & [illegible] curatorem habenti [illegible] in quib. caſi [illegible] & in [illegible] do[illegible] & [illegible] ſa v[illegible] pot [illegible] in iudicium dedu cere [illegible] rationes prædictas ſupra in dominio. & ad hoc be

6 ne facit [illegible] hoc qd i cedū loquitur in dominio ve ro, imo [illegible] dominio: & hoc vbi a[illegible] diuer ſos [illegible] & ſuit vna traditio. Quod [illegible] Videtur idem [illegible] quā [illegible] pleno domi[illegible] hoc [illegible] in iudi cium [illegible] ſ. [illegible] alle[illegible] eſt. ſed contra [illegible] nemo ex his. §. quo[illegible] de re [illegible] quia ex quo [illegible] fine [illegible] & ita [illegible] quod non eſt licitum, vt d. §. quot ex. [illegible] idem. quia non competit, niſi vna, [illegible] Sed ad

7 hoc [illegible] quod plures [illegible] cumu lari, cū cōpetant ad idem, & ex diuerſis cauſis. N[illegible] ſententia lata in vna obſtat exceptio rei iud. in alia. pro eo quia ab ini tio omnes cauſ[illegible] exprimuntur, vt §. ſi q[illegible] autem [illegible] ſæ pius a legato. & ideo videtur poſſe agi ex pluribus cauſis. vt prædicitur, etiam cauſatis diuerſis titulis & traditionibus. Sed an vtilis dominus poſsit fieri magis dominus vtilis, quia quin poſsit fieri directus dominus, non videtur dubitabile? Et dicitur quod ſic per [illegible] rationem quia minus plene &c. Sed poteſt dici quod non, attenta ratione huius §. ideo quæ dixi in directo, [illegible] in vtili. bene tamen verum eſt, quod vtilis poteſt reputari [illegible] tus diuerſis reſpectibus. vi de ſupra de loca. §. ad [illegible] & ſupra eod. §. omnium. & §. alio. vide in quolibet. S[illegible] quid dices in obligatione reali. Expedi tum eſt, quod ex pluribus [illegible] poteſt obligari, nec eſt idē. ſicut in domino ideo [illegible] quod poſsit ex [illegible] cauſis ſimilibus agi. ff. de exce. rei iu[illegible] l. ex ſexrante §. [illegible] us. in ſi[illegible] eod. §. ſi minus. Item quid in interdictis? Videtur quod cum ſint perſona habeant quo ad hoc naturam perſona lium vt dicam in[illegible] de interdi[illegible] §. recuperand[illegible] & no. Inno. extr. de [illegible] inter dilectos. In glo. ſed in que in ſi. hæc gl[illegible] bon[illegible] & vera, ſecundum omnes. [illegible] apparet. ibi, & [illegible] hic dicit quod [illegible] hæc glo[illegible] ne mo ad [illegible] obl[illegible] nec aliqua actio poteſt dari ad impoſsibile, ſed impoſsibile eſt rem meam mihi dari ergo impoſsibile eſt agi condi. furtiua ad dandum, quod meum eſt. In eadem glo. cum dicit, intenditur, hæc glo. nemo vult in lucem euadere, co[illegible] uertit ſe ad obſcura ne videatur & con cedit, quod hæc actio non datur ad dandum ſed reſtituen dum rem. nec ob. text. ſi appareat eos dare oportere. &c. qui videtur ſupponere, quod agitur ad dandum, quia non refer tur ad condict. furt. de qua ſtatim locutus eſt. ſed ad condi ctionem, prout eſt genus, & prout ponitur pro omni actio ne perſonali, quaſi dicat, fur tenetur conditio. furt. ad reſti tuendum, ſicut teneretur quicunque alius alia condictione ad dandum, ſi apparet, eum dare oportere. Hanc arbitror

fuiſſe intentionem gl. de longe addu[illegible] [illegible] le qui compoſuit tex. nûquam hoc [illegible] d hoc eſt ſpecia. c. vt hic d[illegible]tur. [illegible] vnam oppoſitionem, quæ poſſet fieri. V[illegible] q hæc condi. agitur ad reſtituendum, in quo ergo [illegible] in iſta quia & aliæ videntur ad hoc competere, & hic iſta ea eſt ſpecia-le & tamen te[illegible]tus ſupponit, q ſit ſpeciale, ad hoc intendit glo. reſpondere quia nulla alia condi. competit domino pro reſtitutione rei [illegible], niſi hæc, vnde ſi aliquę competant ad re[illegible] [illegible] dic [illegible] verum eſt, non domino, ſed domino non Hæc reſponſio non vſ vera, quia reperiuntur aliæ con[illegible] ct. competere domino pro reſ[illegible]tione rei ſuæ, ſicut condi ctio ſine cauſa. ff. rerum amo. l. [illegible]erum qui[illegible]. §. 1. Item condit. inde. ſt. de condi. inde. l. ſi vr[illegible]ana. & [illegible] [illegible] §. 1. ff. de condi. cau[illegible] a cata. l. ſi procurator. §. ſi Item cer[illegible] [illegible] gene ralis. ff. ſi cer. pet. l. certi. condictio. §. comp[illegible]tit. de [illegible] l. 2. Nec credo q iſte te[illegible] nec aliquis [illegible]icat, quo[illegible] [illegible] condictio fur [illegible]ua, competit domino cõtra furem, quoniam & omnes aliæ denegarentur in odium furis. Vnde & ita etiam in t[illegible] ff. vi[illegible] quē-admo. ca. l. ſi. §. fin. vbi loquitur generaliter [illegible] nemi-nem, niſi a fure condicere poſſe. quaſi dicat, q contra furem

c poteſt agi quacunque condi. In ea. gloſſ. in fi. ea ſecundum hoc nihil ſpeciale eſſet in fure, quia contra quemlibet agitur triticaria, pro poſſeſſione. ff. de tritica. l. 2. quod tamen iſte te[illegible]. Quid ergo dicemus ad contrarium, quod ad hoc

8 obſtat Poteſt dici, quod hæc condictio furtiua, habet ſpe-ciale in hoc. quia iſte, qui agit aliis conditionibus, nõ habet dicere ſe dominum, nec concludere per medium dominij, in iſta ſic. ff. de condi. fur. l. 1. vnde qui agit commodati vel de-poſiti, non agit quia dominus, ſed quia commodauit. ſecus in condi. fur. & in hoc ſpeciale in ea, & concluditur ad dimit-tendam, vel dandam rem [illegible] ad dandum lac. Vel poteſt dici, quod condictio furtiua competit ad dandum, ſi res intereat.

9 ff. de condit. fur. l. ſi pro fure & l. & ideo. & ſic iſte tex. Et debet intelligi, quòd hac condi. furtiua agitur ad dandum, quando res non extat, & hoc caſu loquitur iſte text. In veritate iſte text. loquitur quando res extat, & apparet: quia loquitur in caſu, quo res vendicari poteſt, vt ibi, quamuis aduerſus &c. quæ vendicari non poteſt, niſi extet, ſupra de re iudi. §. ſi ta-men. Præterea iſte text. ponit regulam, & exceptionem. Re-gula eſt, quod nemo agit ad dandum rem ſuam, niſi contra furem. exceptio debet eſſe de regula. ff. de reg. iur. l. 1. hic au tem non eſſet de regula, niſi poſsit res ſua peti dari, ergo ſe-quitur, q poſsit peti dari oportere, & hoc non poteſt negare qui non voluerit calumniari tex. Quid ergo ad regulam? di-

d cas, quod quamuis ſit impoſsibile rem meam mihi dari, ni-hilominus hæc petitio admittitur contra omnem rigorem iuris, & contra propriam ſignificationem verbi dandi, odio furis. Vnde quando res extat, hoc verbum dare, accipitur pro reddere: & ideo text. dicit hic recipiendæ rei gratia. & ſumi-tur hic dare, improprie, ſicut & quandoque reddere, pro da re. ff. de ver. ſig. l. verbum reddendi. ſed quando non extat im proprie: quia in hac actione venit æſtimatio. ff. de condi. fur. l. in re. in qua certum eſt, proprie dari. Sed quare inducti-ctum eſt, quòd agatur ad dandum Reſpondeo, propria na-tura conditionum eſt, quod per eas agitur ad dandum: vt ſ. §. proxi. & frequentiſsime cõtingit, quod æſtimatio venit in hac actione. vt ff. de condi. furt. l. [illegible] ideo iura indiſtincte con-ceſſerunt agi ad dandum, aduertendo quod erat poſsibile, quod frequenter contingit, videlicet fieri condemnatio-nem in intereſſe, ſeu æſtimationem. & hoc etiam aduertit le giſlator, cum dicit, quod licet rem noſtram, non poſſumus ſtipulari, poſſumus tamen quod ex cauſa furtiua debetur. ff. de verb. ſig. l. ſcire debemus. §. ſi. quæ multum facit ad intel-

e lectum huius §. In gloſ. 1. rei vendi. ibi, cum allegat de tri-tic. l. 1. & 2. hæc gloſſ. procedit in malæ fidei poſſe. rei mobi-lis, ſciēter eam contrectãte, qui committit furtum. C. quod cum eo. l. ſi [illegible]eram. & C de fur. l. alienum. In fin. eiuſdem

f [illegible] verior. ſnam per eam non agit dominus ad dandum, niſi contra furem, ſed ad reſtituendum, vel forte ad poſſeſ-ſionem. ff. de tritic. l. 2. Doctores tractant hic materias, qua

ſi omni[illegible] [illegible]ium, & [illegible]ter tr[illegible] tunt, ponendo, & ſumendo [illegible] qua de ma[illegible] [illegible] quæ me[illegible] patent per ſpeciales titulos cum[illegible] [illegible] & gloſſ. quod hic recitare non eſſet n[illegible] de[illegible] [illegible]. [illegible] tamen aliqua co[illegible]

10 qua ſpecial[illegible] hic ag[illegible]. primo [illegible] eſt, quod domino, vt ff. de condi. fur. l. [illegible] domino, vt tutori, vt ibi not. Sed certe ille non eſt [illegible], ſed eſt loco domini. Sed quid dices de pr[illegible] ec-cleſiarum, nunquid poſſunt agere con[illegible] [illegible]tur, quod ſic, ad inſtar tutoris, & curatoris [illegible] §. Quod verum eſt, ſi agant nomine eccleſiæ, quæ eſt domina, vt dixi ſupra §. omnium, ſed ſuo. non videntur poſſe agere quia non ſunt domini, ſed forte in fructibus ſepara[illegible] poſſunt, quia faciunt ſuos, vt ſcripſi C. de ſacr. ſanct. eccl. [illegible] hoc ius. Sed quid de bo. fi. poſ. qui poſſet agere publ[illegible] [illegible]detur, quod competat ſaltem ei vtilis [illegible] ſi ab eo. Gloſſ. videtur ſentire contra ff. de condi [illegible] agat ergo triticaria. vt ibi notatur. Sed quid de depoſitarijs & alijs, qui non habent ius in re? Gloſſ. dicit, quod ſubuenitur eis offi. iud. vel per actionem in factum. C. de agric. & cen. l. ſi coloni. Illa lex loquitur in caſu ſuo ſpeciali, tamen eadem æquitate videtur ſuccurrendum alijs, licet ibi non loquatur de talibus, qui non poſſident, ſed de veris poſſeſſoribus. Sed C. de præto. pig. l. 1. & l. 2. videtur loqui de miſſo in poſſeſ-ſionem, qui non poſsidet. Canoniſtæ vero prouident per condict. ex canone reintegrandæ. & per ca. ſæpe. extra de re-ſti. ſpo. dic vt ibi. & in Spec. de peti. & poſſ. §. 1. verſic. quid ſi depoſitarius. Quid de vtili domino, nunquid poteſt agere condi. furtiua? non videtur, quia colonus non poteſt agere, vt ff. loca. l. cum in plures. §. meſſem. a contrario ſenſu. ſed ibi in colono ad modicum tempus, ſecus ad non modicum. dic vt ſupra de re. diui. §. is vero. & §. ſi tamen. & dic quod hæc condictio competit domino, etiam ſi deſierit eſſe domi nus, dum tamen ſine facto ſuo, vt ibi. vide ff. de condi. fur. l. ſiue. §. tandiu. Quæritur contra quem competit vide ff. de condit. fur. l. ſi pro furc. §. ſi. & l. lex furtiua. Quæritur vltra,

11 ad quid competat? & certum eſt, q ſi res extat, ipſa con[illegible]citur, vt d. l. 3. ſi tamen. & hoc ff. de tritic. l. cum on[illegible] ſe: vt l. 3. ff. eo. & nedum res ipſa, imo q factum eſt ex [illegible] eod. l. ex argento, vel quod ſupereſt e. tit. l. ſi ſ[illegible] Sed quæri poteſt, quid ſi res interierit, nunquid petetur ipſa res, vel æſtimatio? glo. dicit, quod petetur res ip[illegible] demnatio in æſtimatione. ff. eo. l. in furtiua, & pro [illegible] detur expreſſum eo. tit. l. 3. in fi. facit etiam ff. de fu[illegible] l. [illegible] vxori. §. pe. de verbo. obli. l. ſi ſeruum. §. ſi. Contrarium videtur expreſſum in d. l. in re furtiua. ff. de don. cau[illegible] inor ſi ſi-lio fam. la[illegible] l. de condit. indeb. l. in ſumma. §. in frume[illegible] Poſ ſet dici, q ſi certum eſt, rem non extare, debet peti æſtima-tio, & ſi rem peteret, male peteret, & ita tenet Inno. extra de ſen. excom. c. ſacro. nu. 11. & ita tenet contra gloſ. o[illegible] iuris ciuilis. Spec. videtur tenere q poteſt peti res, ſiue æſti-matio, forte vult dicere, poteſt peti res, ſi extat, vel æſtima-tio ſi res non extat de hoc in Specu. de li. concep. §. ad hu[illegible], ver. item not. & de ob. & ſolu. §. ſequ tur. in ver[illegible] q[illegible] tij. Quicquid teneas, credo, q vbi res non extat, & [illegible] tum, eſt faciendo mentio de furto, ſicut dixi, quando [illegible] rem deſijt poſſidere. ſupra eodem, §. omnium. vid[illegible] tex-tum ſupra allegatum, qui videtur concludere quod etiam res mortua condicitur, crederem libellum proce[illegible] ſi condicat mortuam, dummodo eam non exprimat [illegible] tuam in libello. ſi enim hoc exprimeret, ad impoſ[illegible] con-cluderet. & credo, quod ſi aduerſarius excipiat q[illegible] mortua, quod debet, concludere ad pretium quod [illegible] pit. Item credo, quod ſi dicat rem mortuam, & conclu[illegible] ad æſtimationem, quod bene concludit per leges al[illegible] hac parte. Item, quod ſi probabiliter dubitet, an[illegible] ex-tet, vel non, poteſt concludere alternatiue qua[illegible] pre-to rem, ſi extet mihi dari, ſi non extet talem æſtimationem[illegible] ff. quorum legato. l. prima. §. quod. & ita nu[illegible] opi-nionibus prædictis, ad literam teneo. Ex præd[illegible] pa-tet forma, & concluſio libelli, quar ſuper eo nihil [illegible] borandum

borandum eſt. In [illegible] mma noc[illegible] quod [illegible] is eſt agere tri ticaria ad poſſ[illegible]ione[illegible] q[illegible] actione propter difficilem probationem don[illegible] a eodem §. om[illegible]ium.

a Adnot[illegible] ſæpe. Di[illegible] ſe[illegible] Ang[illegible] & ſumma ſecundum eundem [illegible] ad [illegible] in [illegible] niſi contra tuum od[illegible] etunt ad vendicandum: perſonales autem ad da[illegible]

b Inte[illegible]

c [illegible] n. Fabri vide eum hic in [illegible] col. vſque ad [illegible] col ante ſinem. [illegible] tat illam quæ [illegible] hodie poſſidere. & dicat h[illegible] tertiam, vſque ad col. [illegible] m poſt [illegible] la quæſtio, an qui poſſidet rem [illegible] prope finem quartæ col. quærit an olim do minus præſumatur hodie [illegible]

d [illegible] ide dominum. [illegible] colum. in verſic. in fi. gloſſ. pro. clara intel[illegible]

e Rei [illegible] vendi. Quærit hic Angel. ſuper iſta gloſſ. an rei vendi. tollatur per conductionem furtiuam vel cont[illegible]

f [illegible] Idem tenet h[illegible] Item Angel. hic in pen col. poſt prin. in [illegible] de neceſſitate, quod creditor interpel [illegible] extra [illegible] eum conuenire. Vide etiam hic do. Iaſo. [illegible] prope [illegible] in verbo de [illegible] Item vide per Areti. [illegible] in condi. [illegible] de [illegible] per domi[illegible] in pe. colum. in fine. verſic. eadem gl. vide [illegible] de con[illegible]

1 *A[illegible] quod contineat.*
2 *[illegible] potheca [illegible] competat.*
3 *§. [illegible] ppellamus. ſenſus.*
4 *[illegible] andus non eſt ſtatim confidens.*

Appellamvs Autem in rem ac. Quidam faciunt hic §. quidam non. Do. Iacob. & Pe. legunt ſub. §. præcedenti. caſus patet. Domine, ego vidi tractatus de actionibus realibus, & perſonalibus. Quæro a vobis an hæ actiones habeant aliquod nomen generale. Imperator reſpondet, quod imo, appellamus, &c. proſequere tex. cum is §. nullus eſt vtilitatis vel modicæ. loquitur enim de vna doctrina nominum, quæ grammaticis pertinacibus relinquatur. C. de conſti.

1 pe. l. 2. in gloſſ. quare hic nihil dico. † Illud tamen no. quod verbum actionis vtranque actionem comprehendit. C. de hæredita. vendi. l. finali. & ideo ſi quis legaret, vel cederet actiones: videtur, quod legatarius poſſit intentare reales, & perſonales, per illum text. in ſui ratione. Sed quid ſi vni daret, vel legaret omnes ſuas vendicationes, alij condict. & eſt ibi aliquod debitum, pro quo competunt hypothe. & perſonalis, quis intentabit hypothe. & quis perſonalem? videtur

2 quod cum † hypotheca. ſit acceſſoria quod competat illi, cui perſonalis competit. Iſte §. facit ad contrarium: vide ſupra de fideiuſſorib. §. ac ne. In gloſſ. ideo dicit in fine. hoc nihil eſt quia illæ competunt ad reddendum, ſeu reſtituendum. ff. commodati. l. 3. § hæres. & l. ſi vt certo. in principio.

3 & l rem mihi. Vnde hic loquitur † ſolum de illis perſonalibus quæ competunt ad dandum, vnde non omnes competunt ad dandum, imo vt quis liberetur. ff. de condi. ſine cauſa. qui ſine, & ad repetendum quod datum eſt, vt condict. ob turpem cauſam. & indebiti: vt patet per titu. de condi. ob turpem cauſam, & indebiti. In gloſſ. dicunt quidam. in fine. docto. hanc approbant, quia ſic oporteret denuntiare in reali ſicut in perſonali. nulla tamen poteſt probari authoritate, niſi quia iſte tex. ſic dicit. Et not. quod per hanc gloſſ.

4 videtur determinari quæſtio, vbi quis vocatur † ad iudicium debetur de conſuetudine emenda ab illo, qui ſuccumbit. Pone quod vocaui te ad iudicium, & peto 10. quæ mihi debes tu ſtatim confiteris, & dicis non debere te emendam, quia ſi requiſiuiſſem, ſoluiſſes: quare dicis me debere, non te. nunquid bene dicis? Non videtur. Per hanc gloſſ. tamen poſſet dici quod hoc caſu ſit neceſſaria denuntiatio, cum ego non debeam puniri, quia non ſum in mora. quinimo videtur, quod non debeam expenſas hoc caſu. In gloſſ. vere. in fin. C. de defenſo. ciuita. l. defenſores. & ff. de origine iur. l. 2. §. exactis.

2 *Pœnales actiones quæ.*
3 *Pœnales [illegible] crimina. 3.*
4 *Executores teſtamentarii quando conveniendi.*
5 *Pœnam quando debeat conſeſſus.*

6 *Mutuans [illegible] dominium probet.*
7 *Contractus qui [illegible] tatur*
8 *Actionum quæ p[illegible] enda.*
9 *Prami[illegible] quando [illegible]*
10 *Traduro [illegible] ca[illegible]*
11 *Premiti quæ [illegible]*
12 *Scientia animal [illegible] validet.*
13 *Precarii & commod. deprehendendi forma.*
14 *Depoſitum [illegible] reperiatur.*
15 *Lapro ſacto ſenſus.*

a Seqvens illa diuiſio eſt. Caſus iſtius. § planus eſt. Domine imperator, ego vidi ſupra quaſdam diuiſiones actionum, eſt ne [illegible] diuiſio. Imperator dicit, quod ſic. Nam quædã ſunt rei perſe[illegible] quæ[illegible] pœnę &c. tex. eſt planus. In gloſſ. tertia diuiſio in fine. Pri[illegible] q quędam reales: quædam perſonales. ſupra §. omnium. Secunda, q quædam ciuiles, quædam prætoriæ. ſupra §. ſed iſtæ. multæ enim ſunt diuiſiones, vt videbis in gloſſ. 1. infra eodem. §. ſunt præterea

b vide ibi. In gloſſ. ſed nonne. in fine b. Item intereſt cuiuſlibet, ne quid in loco publico. fiat. ff. de quid in loco public. l. 2. §. 1. de oper. noui nuntiatione. l. nam reipublicæ. ſecundum doctores. melius ff. de popul. actio. l. 1. in gl. q̃ ſunt 10. in fine. Hæc gloſſ. videtur aduerſari magnæ gl. ſupra eo. §. pœnales. verſic. item aduerſus eum. vbi videtur concludere, q ibi illa actio dicitur pœnalis, quia in ea iuratur in litem, & tamen conſtat, quod illud iuramẽtum venit ibi officio iudicis, ſicut in qualibet. & idem nõt. C. re. amo. l. 2. Sed dic, quod hæc gl. eſt vera. Nam nulla actio eſt pœnalis propter hoc, quia iuratur in litem, vnde illa actio ſic dicitur, ibi pœnalis ex alia cauſa, non quia iuratur in litem tibi ſcripſi. In gloſſ. ad vtramque. in fine. ſed in primo caſu datur certi condictio. ex mutuo: in ſecundo, certi condictio ex ſtipulatione vide ff. ſi certum petatur. l. certi condictio. §. quoniam. & quod ſcripſi ſupra de verborum oblig. in princip. In gloſſ. ſed nonne. ibi. cum allega. ſupra eodem §. pœnales. Hoc exemplum non eſt bonum, pluſquam enim ridiculum eſt, dicere, quod actio ex empto, & cæteræ bonæ fidei, in quibus iuratur in litem, ſint pœnales, vt dixi ſupra ſuper gl. quę ſunt 10. Præterea, eſt contra caſum huius §. quoniam ponit eas rei perſecutorias. Item ſi dicerentur hæ penales, quia iuratur in litem in eo quod excedunt veram æſtimationem, potius dicerentur mixtæ, quam mere pœnales, in verſicul. plane. Pone ergo exemplum in actione legis Aquiliæ, quando inter feciſti ſeruum meum, vel animal: vt ſupra eodem. §. pœnales.

1 Sed videtur quod rei vendica. & aliæ reales ſunt † pœnales quando dantur contra illum, qui dolo deſiit poſſidere, vel culpa, & nihil adeſt, vt ſi poſſeſſor occidit rem, quæ vendicatur, vel forte culpa eius interijt: vel forte donauit, vel eam perdidit ad iocum, vel alias: nam. tunc reo nihil adeſt. ff. ad legem Aquiliam. l. item Mela. §. ſed ſi ſeruum plures. So. qui dolo, vel culpa deſiit poſſidere, habetur pro poſſeſſore fictione iuris, & quaſi tenens, & poſſidens conuenitur, non quaſi delinquens: idcirco non reputatur ei pœna, cum fingatur poſſidere, vt l. parem, de regulis iuris. & l. qui dolo. eodem titulo. & hoc quia ſemel poſſedit. Sed vbi lex dicit, aliquem teneri, qui nunquam poſſedit, ex delicto ſuo, ſicut in actione legis Aquiliæ. tunc cenſetur pœnalis, vt dicto §. ſed ſi ſeruum plures. Vel poteſt dici, quod vbi res non extat, non agitur reali, vt ſupra de rerum diuiſione. §. ſi tamen. In gloſſ. ſ[illegible] hæredis, in fine. Quid in alijs caſibus, in quibus eſt eadem ratio Verbi gratia, ſubito currentibus hoſtibus, neceſſe mihi fuit rem deponere, vel forte ſuperuenerunt mihi noua, quod latrones erant in via, qui mihi inſidiabantur, vel forte peregrinus infirmitate ſubita, grauatus: non potuit eligere ſibi hoſpitem, vel aliquem de circunſtantibus, cui ſu[illegible] omm[illegible] daret, nunquid erit idem? non videtur, quia hoc eſt pœnale, & non extendendum, vt l. interpretatione. ff. de pœn. & contra rationem iuris ſtatutum, & ipſius actionis naturam, & ideo non videtur extendendum vt l. quod vero contra rationem. ff. de legi. ſuper hoc adeais prætorem, vel Auguſtum pro lege condenda. Item quod ſi non cauſa tumultus populorum, ſed forte vidit inimi-

cum

cum ſuum [illegible] via & forte [illegible] pot [illegible] r, vt c [illegible] rer [illegible] locus h [illegible] ff. de min. l. Papi [illegible]. Quid ſi depoſitarius contu [illegible] non [illegible] te [illegible] ſpondere præſens non [illegible] plum? Non vi [illegible] quia non [illegible] cal. l. 2. §. ſi autem reus e [illegible] in [illegible] plum. In con [illegible] ff. de [illegible] l. de [illegible] §. [illegible] Q [illegible] hoc [illegible] co [illegible] ſit [illegible] habetur pro co [illegible] ganti tunc habetur pro ne [illegible]. Et [illegible] ſpond [illegible] qu [illegible] ſtionem [illegible] re [illegible] depoſitum [illegible], q [illegible] pro n [illegible] te, quam pro [illegible] hic lo [illegible] a [illegible] u, quo probar [illegible] ,p confite [illegible] te: vide q [illegible] ipſi in [illegible] in gl. ſed quare. in fi. gl. [illegible]

2 punitur magis qui [illegible] lex illa Dy. d [illegible] poſſunt [illegible] qui c [illegible] vt h [illegible] magis p [illegible] nitur qui [illegible] Et per hoc, quia vſurarius manifeſtus [illegible] quam occultus, & diſputans de fide catholica [illegible] quam priuatim: extra de vſur. c. quia in omnibus. de [illegible] ex literis de hære. [illegible] cum ex iniuncto. C. de [illegible] & ibi conſueuit tangi de hoc per docto. Quid autem ſi fur manifeſtus, vel non, dic [illegible] de obl. quæ ex de [illegible] §. 1. vide [illegible] & vi bo. rap. §. fin. [illegible] de etiam. ibi in gl. [illegible] licet, vſque. ſ. ad. in h. Vide ſupra vi bo. rap in prin. & in d. §. fi. ſupra vi bo. rap. & eſt expreſſum ff. de fur. l. ſi ven didero. §. cū raptor. vnde teneas, q omnis fur renetur vi bo. rapt. ſi habeeret animum reſiſtendi. alias noo, vt no. & ſcripſi ſ. vi. bo. ra. in prin. † Sed poteſt quæri qu [illegible] re punitur plus

3 fur manifeſtus, quam raptor, cum in actione furti manifeſti totum ſit pœna in vi. bo. rapt. triplum. Poteſt dici q præ tor p [illegible] s fures punire voluit, quia poſſunt conue [illegible] ex literæ, & maxime, qui [illegible] furta frequentabantur fur ta quam rapinæ. ff. de pœ. l. aut facta. §. fi. Item poteſt quæri, quare eſt vniformis pœna in rapina, & non in furto. Item cur magis punitur manifeſtus, quam non manifeſtus? Potes reſpondere per ea, quæ dixi ibi ſupra vi. bo. rapt. in prin. & §. 1. In gl. ſupra de l. Aquil. in fi. idem in mul [illegible] vt in con ſtitu [illegible] ione [illegible] ſi qui [illegible] in tanta. & l. non ab re. [illegible] vnde [illegible] C. fin. reg. l. ſi conſtiterit. & in omnibus, in quibus aliquid [illegible] pœnæ imponitur vltra intereſſe: cum ſit eadem ratio ff. de iur. pat. l. adigere. §. quamuis. de fur. l. [illegible] ſecundum Dy. & no. infra gl. fi. [illegible] gl. l. hæredes. in fi. Quid ſi executores, per quo rum manus legata ſ [illegible] debent ex [illegible] poſitione teſtantis, di

4 ferant? Poteſt c [illegible] d [illegible] eos teneri [illegible] pœna propter gene [illegible]

c tem h [illegible] us literæ, ſi poſſunt conueniri ex teſta mento hoc caſu, vt ſatis plene ſcripſi C. de epi. c. & cleric. l. nul l. & ibi nota. ſed poſſeſſorem [illegible] non crederem te neri hac pœna, cum non teneatur actione ex teſtamento, ſed rei vendic. In gl. [illegible] udulenter. ibi cum alle. l. ſcien

d dum 4. hoc autem [illegible] præſumitur fraus, niſi hæres probet iuſtam [illegible] modicum tamen tempus debet ei da [illegible] ff. de colla. bon. l. ſi qui [illegible] ſi [illegible] tium. §. [illegible] In ead. gloſ. ibi, cum alleg. t.

e l. præter. §. ſi [illegible] ruus e. illa facit in hoc, quod dicit, oon ea. in fine. §. ibi, in auth. de hæred. & fal. §. ſi quis autem non im plens. ibi protraxerit. In ea. gl. ibi, C. de vſu, & fruc. le. ſeu fideic. l. 1. dic vt ibi ff. de vſur. l. Herennius. In ea. gl. [illegible] quis ſit fugi [illegible] iuus. §. 1. Solu. ibi fuit delictum conſummatum, ideo ſera eſt pœ [illegible] tentia: hic non. ff. de furt [illegible] q [illegible] ente dic ibi. ff. nautæ caup. ſtab. l. idemque. §. fin [illegible] oc tamen ad uerte: qui [illegible] ſi actor innitatur confe [illegible] & per eam velit probare, videtur ſatis æquum, quod [illegible] ſi autem [illegible] n feſſioni non innitatur, tunc aut debitor ſtetit in negatione, quouſque conuentus fuit, & tunc certum eſt, quod incidit in pœnam: quia nedum debetur propter negationem: imo pp procraſtinationem, & dilationem: vt videbis infra §. ſed fur

ti. ver [illegible] illa. e [illegible] ſſe ſue r [illegible] proſ [illegible] uen

5 tus [illegible] a eſt com [illegible] hoc [illegible] d [illegible] ret quæſtio [illegible] gauit, & po [illegible] ſſus e [illegible] ſu credo, quod pœna ſit om [illegible] eſt expreſſum inſ [illegible] a §. 1 [illegible] gans ſtatim cōmi [illegible] uſque conue [illegible] atu [illegible] mel n [illegible] gauit, & eſt pœ [illegible] co [illegible] & d [illegible] hoc [illegible] dubitandum, & idem cre [illegible] ſpe cial [illegible] eſt in mioore, quod poſſit [illegible] mi [illegible] ando, ſi poſt confi [illegible] iu [illegible] une ff. de min [illegible] ſi ex [illegible] ſed ſi. C. [illegible] deli. l. 1. & 2 & de hoc [illegible] n [illegible] tam e [illegible] ſed [illegible] ad [illegible] o. § nunc vi [illegible] ndum. v [illegible] quid ſi [illegible] ibi cum all [illegible] l. [illegible] hæc quæſtio procedit [illegible] q fuerit in iudicium vocatus: quia tunc [illegible] ex pro craſtinatione. infra eo. §. ſed furti, verſi [illegible] it, & non eſſet quæſtio, ſed quaodo extraiudicia [illegible] us eſt, & poſt negauit, & intellige has determinationes proce dere. vbi non ſuſſit iuſtus error quia forte ille excularet. ff. de interrog. actio. l. confeſsionibus & l. qui ſerimm. In ead. gl. cum alleg. ſupra §. at ille. Ille §. parum facit, tamen in [illegible] ff. de his quib. vt indig. l. poſt legatum. §. 1. l. pen. Cre [illegible] q prima ſit vera: quia ex ſola conuentione debetur. v [illegible] § at ille. & ex ſola procraſtinatione, vt hic. Sed g [illegible] poteſt alia [illegible] vbi negotium poteſt eſſe dubium. ff. de pe. hær. l. [illegible] Quid ſi reſpondet [illegible] dubito. dic non incurrere pœnam, ſi h [illegible] iu ſtam cauſam dubitan [illegible] ff. de peti. hær. l. ſi debitor [illegible] feud. ſi de feu. conten. fue [illegible] nic [illegible] §. vaſallus. Aduerte [illegible] a §. vaſallus. nihil facit. nec loquitur de dubitante, ſed [illegible] te, quem ſeudo priuandum ait. Quo ſit vt hic locus [illegible] ne non careat in omnibus exemp [illegible] & ſcriptis & ex [illegible] fis. de eſſeque hæc verba mihi optima ratione vi [illegible] ſi negauerit, quo caſu incurret pœnam in d. §. v [illegible] & hunc fuiſſe me [illegible] em [illegible] arri autumat Prate [illegible] ea. gl. cum a [illegible] C. de fideicom. l. fin. hæc eſt vera, & non habet dubium [illegible] dum Dy. In ead. gloſſ. in fin. hoc poteſt procedere ſi d [illegible] egerit, vt eſſet in non ſoluendo. ff. quæ in fraudem c [illegible] l. fi. §. fi. ſecus ſi eſſet ſimplex mora. ff. man. l. ſi pro [illegible] ſ. fi. ignorantes. Nec obſtat ff. de mioo. l. q ſi mino [illegible] uus. quia loquitur in dolo adhibito in con [illegible] h [illegible] tractum. In gl. quid ſi in iud [illegible] um. ibi, cum [illegible]

f tatione. Hæc quæſtio non eſt dubia, quia eſt [illegible] a. §. ſed furti. Nam ſi neget, ſtatum committit pœnam, ſi [illegible] a tur, non: niſi ſe permi [illegible] erit conueniri [illegible] ibi patet textua [illegible] In ea. gl. ibi cum allega in mioorum. Eccleſia enim æq [illegible] ratur minori imo & pupillo. C. de [illegible] propo [illegible] Sed nunquid duplatur tot [illegible] fructus, & vſuræ? Videtur quod ſic ff. de [illegible] ne. in prin. ff. eo. tit. l. [illegible] ando §. [illegible] Sed [illegible] nit contrarium ibi tunc enim ſecundum, & c [illegible] opinione, q intereſſe non dupletur [illegible] peti, & intereſſe. Non videtur du [illegible] um q [illegible] pœna ſit legalis ff. de cond furt l. in re ſi [illegible] re. Sed [illegible] ſi [illegible] tor pœnam appoſuit [illegible] nihilomi [illegible] ſi [illegible] gi vtraque. C. de iure [illegible]

In eadem gloſſ. in fin. [illegible] probat h [illegible] om [illegible] minationes. Illa ſuffi [illegible] circa [illegible] ctuaram huius. § [illegible] men ſole [illegible] mutare, poſſet attrahere ma [illegible] minat [illegible] quod non e [illegible] quia in ſui [illegible] parte. v [illegible] le [illegible] aliquid attraheret [illegible] rias reſeruaret, & tran [illegible] ret ta [illegible] do ſolun [illegible] a pro intellectu caſus, quem legi [illegible] ta [illegible] hoc [illegible] prium eſt tractare de libel [illegible] v [illegible] mus q [illegible] odo [illegible] actionibus formantur libel [illegible] & pr [illegible] ex mutuo de qua primo tractatur in pr [illegible] hu [illegible] §. [illegible] qu [illegible] ſic potes incipere. Dico ego Ioan. [illegible] Mar [illegible] quod licet dudum eidem Martu. mutuauerim tantam pœ

cuniæ

cuniæ meæ quantitatẽ:nihilominus idem Mar.dictam pecu-
niç quantitatem mihi reddere contradicit indebite,quare pe
to dictũ Mar. in dicta tali quantitate mihi reddenda, & ſol-
uenda per ſententiam condemnari & ad hoc propono certi
condict.ex mutuo. Eodem modo potes formare in alijs re-
bus mutuatis,quç conſiſtunt,pondere,numero vel menſura.
vide ſ.quibus mod.re contrahi.ob.§.mutui.Quid ſi non di-
cat pecuniam ſuam: nunquid procedit libellus? Non vide-
tur.quia non eſt mutuum, niſi res ſit mutuãtis. not.ff.de fide
iuſ.l.ſi quis pro eo.& melius ff. ſi cer.pet.l.certi condictio.§.
ſi nũmos.C.ſi cer.pet.l.quãuis.ff.ſi cert.pet.l.2.§.appellata:
6 Nunquid † ergo creditor habet probare dominium rei mu-
tuatæ?Nõ vr dubium, quin ſic per prædicta iura: alias hac a-
ctione agere nõ poteſt, niſi recipiens conſumpſiſſet.ff.ſi cer:
peta.l.nam & ſi ſuc.§.1.vel cum ſuo miſcuiſſet.ff.de ſolu.l.
ſi alieni,ꝙ eſt difficile probare & ſecundũ hoc vix, aut nun-
quam, agens ex mutuo, obtineret.Vnde omnes moderni di-
cunt,quod agens ex mutuo habet ponere ſe dñm,ſed non o-
portet probare: quia recipiens non põt ei referre quæſtionẽ;
ſeu cauſam dominij, cum habeat cauſam ab illo. C. loca.l.ſi
quis conductionis.C.de pign.actio.l.nec creditores. Et hanc
tenet hic Petr.de Bellaper.& alle. ff.depoſi.l.1.§.ſi prædo.&
facit.quod not.C.de non num.pec.l.1.ff.commo. ita vt ſi vel
fuc.& hoc ſatis approbat æquitas,& communis vſus.Sed po-
ne ꝙ formatur ſic libellus.Dico ꝙ mutuaui Titio x. quæ per
ſtipulationẽ promiſit mihi reddere,quare peto,&c.quæritur
nunquid procedat? Reſpondeo non:quia dubius eſt, nec per
eum ſcitur qua actione agitur.Certum eſt enim, ꝙ vbi ex eo
dem facto plures poſſunt competere actiones: vna eſt eli-
genda,& nominanda:vt plene not.ff.de edend.l.1.in fin.ma-
gnæ glo. Ex facto autem propoſito, poſſunt competere duæ
actiones:videlicet certi condi.ex mutuo,& certi condi.ex ſti
pulatione, ſi ſtipulatio fuerit ex interuallo appoſita:& ſic v-
na debet nominari. Præterea debet declarari, an ſtipulatio
fuit interpoſita incontinenti, vel ex interuallo:quia ſi incon
tinenti,vna naſcitur actio, videlicet ex ſtipulatione: ſi ex in-
teruallo,duæ.ff.de noua.l.ſi ita.§.1.cum l.ſeq. igitur non vi-
detur procedere, niſi declaret an incontinẽti,vel ex interual
lo fuit ſtipulatus.Sed ſi dicat, & declaret ꝙ incontinenti:tũc
bene procedit: quia conſtat quòd ex ſola ſtipulatione agit.Si
vero dicat, quòd ex interuallo, non procedit, niſi declaret
qua actione agat:vt d.gloſ.not.ff.de reg.iuris.l.nemo.§.quo-
ties:cum ſint duæ actiones: vt hic in text.Quid ſi dicat, mu-
tuaui tibi x.quæ promiſiſti reddere in ſcriptis, & per literas
talis ſigillo ſigillatas,nunquid procedit? Dicas quòd non, ea
7 ratione, quia obligatio † literarum eſt hodie modus veſtien-
di contractus, ſicut ſtipulatio: & ex ea agitur,vt dixi ff.de li-
f tera.oblig. igitur ꝙ in ſtipulatione interpoſita poſt mutuum
dixi: & hic debet intelligi.& ideo dic vt ſ. proxime dixi. ꝙ
parum aduocati aduertunt. Pone ego agebam certi condi.ex
mutuo:produxi inſtrumentum ſeu literam ad probandam in
tentionem meam,per quã apparet, ꝙ in datione & receptio
ne pecuniæ fui ſtipulatus, & conceſſa litera, nunquid cado?
Non dubiũ, ꝙ ſic, quia per illa quæ produxi luculente appa-
ret,ꝙ male ago certi condi.quia ibi eſt ſtipulatio,& ſcriptu-
ra,& ita non cõpetit certi condi. ex mutuo per d.l.ſi ita.§.1.

Quid ergo, ſi per inſtrm productum,vel literam apparet,
quòd fuit mutuum, ſtipulatio, & literarũ obligatio: quia ibi
continetur ꝙ reus recepit x. mutuo, quæ per ſtipulationem
promiſit reddere,tenore huius publici inſtrumẽti: quçritur
8 nunquid debet eligere,& quid. † Et videtur ꝙ debeat elige-
re ex ſtipulatione, cum ſit firmior.& magis firmum præfer-
tur minus firmo,ff.de rei vendi.l.ſi id ꝙ, & vidiſti.ſ.qui.mo.
tol.obli.§.præterea.de verb.obl.in pcin.Hæc aũt procedunt,
& libelli ſupradicti,vbi ſolum petitur res mutuata.Si aũt pe-
tatur valor quantiplurimi:iuxta l.vinum.ff.ſi cert.peta.eſt de
eo facienda mentio in libello, ſed ſi facta non fuerit,nihilo-
nus poteſt proceſſu pendente implorari officium, vbi per of
ficium venit,vt plene no.in Specu.de obli.& ſolu.§.ſequitur
videre.de certi condi.vec.ad huius.nu.6.& ſeq. Petr.de Bel-
laper.quærit hic.an ſi quis ſit obligatus ad certam monetam,
poſsit de alia ſoluere,& an ſi moneta illa tollatur, ſit liberatus,

hoc non eſt hic proprium.ideo non proſequor, de hoc tamẽ
ſatis ſcripſi ſ.quib.mod.tol.obliga.in princi.& C.de ſol.auc.
hoc itaq;.vide in breuiario.& de hoc ff.ſi cert.peta.l.2.§.ap-
g pellata. Quomodo autem formatur libellus, g vbi agitur ex
mutuo in contractu in ſcriptis? vide ſ.de lit. oblig. vbi ſatis
plene ſcripſi.Nunc videamus de cer.cond.ex ſtipulatione, in
qua patet libellus, dico contra Mar.ꝙ licet talem ſummam,
vel quantitatem pecuniæ eidem mutuauerim,ipſam quç per
ſtipulationem mihi reddere pcomiſit, nihilominus eam red
dere contra dicit. quare peto dictum Mar.condẽnari, &c.Et
eſt ſciẽdum ꝙ ex ſtipulatione oritur certi cond.ex ſtipulatio
ne, vbi certum vertitur in obligatione.ſed vbi incertum, tũc
condi.certi. Sed doct. moderni conſueuerunt dicere ꝙ cond.
incerti, non eſt proprium nomen actionis.Sed ſatis poteſt di
ci contra,vt ſcripſi ſ.de verb.obliga.in princi.vbi multas le-
ges ad hoc alleg.Occaſione præmiſſorum Petr.quærit quod
ſi quis agat ex ſtipulatione, nulla cauſa adiecta? Verbi gra-
tia,peto x.quæ mihi promiſiſti,nunquid talis libellus proce-
dit? ipſe dicit ꝙ ſic.quia ſtipulatio eſt legitimus contractus,
de iure ciuili inductus,igitur actionẽ parit.ff.de pact.l.legiti
ma & l.cõuentionum.Verũ eſt ꝙ ſi actor exceperit, repelle-
tur l.2.§.circa.verſi.ſi quis.ff.de dol.ma.& me.ex.Vbi autem
fuit cauſa,tunc aut præterita,aut futura.Primo caſu, aut fuit
falſa,aut vera.ſi falſa,repellitur,niſi ſciẽs falſum promiſiſſet.
ſi vera, non repellitur, ſi ob futuram competit actionem.ſed
niſi impleat, repellitur exceptione.C.de re.permu.l.ex pla-
cito.C.de tranſactio.l.ſiue apud acta. ſecundum eum.Eſt er-
go ſua intentio reprehendere gloſſ. quæ eſt in d.l.2.§. circa.
vbi gloſſ.tenet, ꝙ talis libellus non procedit:ſed Pet.dicit,ꝙ
procedit.Sed obſ.exceptio cum diſtinctione quam ſ. feci.iſta
quæſtio ſupponit aliam,videlicet an promiſsio ſine cauſa te-
9 neat.Ad cuius † euidentiam oportet diſtinguere:nam inter-
dum pcomittitur ſine aliqua cauſa expreſſa, vel tacita:inter-
dum cauſa expreſſa, vel ſaltem intellecta tacite. Redeamus
ad pcimum,vbi reperitur nuda promiſsio,nec apparet aliqua
cauſa expreſſa,vel tacita, ab aliqua partium, quæritur an va-
leat? Et ſcio ꝙ gloſſ.tenet in d.l.2.§.circa.quod non valet. Et
etiam idem videtur tenere Pe. niſi quod dicit, ꝙ ſtipulatio
valet ipſo iure. Sed obſt.exceptio, & ita concordat cum gloſ.
ſaltem in effectu.Et ita tenet Dy.extra de regul.iuris.c.ꝙ ſe-
mel.libr.6.Præterea videtur caſus in d.§. circa. ff. de proba.
l.cum de indebito.§. fin. Sed contra hoc videtur. quia paria
ſunt indebitum promittere, & ſoluere.C.ad leg. Fal.l.fin.ff.
de dona.l.ſi patronus.§.de illo. Sed ſoluens ſcienter indebi-
tum ſcienti,non repetit,cum donare videatur,vt l.1.ff.de cõ
di.indeb. & de ope.lib.l.Campanus.ergo pcomittens, vide-
tur,quòd debeat efficaciter obligari.Prçterea pro hoc faciũt
ff.de noua.l.ſi quis delegauerit de cond.indeb.l.fideicommiſ
ſum.per quas videtur probari, ꝙ pcomittẽs ſcienter,videtur
donare,ſicut ſoluẽs.Sol.primam opinio.credo veram, quòd
10 ſaltem obſtet exceptio,per d.§.circa. † Præterea traditio,&
pcomiſsio æquiparantur,vt ſupra allegatum eſt.Sed conſtat,
quod vbi ſit traditio abſque cauſa, dominium non transfer-
tur,vt ff.de acquirendo rerum dominio.l.nunquam nuda tra
ditio. & not.ſ. de re.di.§. per traditionem. ergo vbi ſit pro-
miſsio ſine cauſa, videtur ꝙ nõ obliget efficaciter.& pro hoc
facit,quia ſi ſit contractus initus, & cum cauſa,inter ſcientes
non ineſſe cauſam veram,non teneret,multominus qñ ſciuit
nullam.ff.de contrahẽd.emp.l.domum.in ſi.Ad contraria pa
tet reſponſio,ꝙ omnia loquuntur, vbi aliqua cauſa inter par
tes ſupponebatur.Nos loquimur in caſu,quo nulla eſt cauſa,
vnde non eſt idẽ,nullam cauſam in eſſe,nec ſupponi, vel ali-
quam ſupponi,licet non verã,vt no.in d.§.p traditionẽ.in ſi
mili glo.cauſa pcedẽte, &c.Quid ſi talis promiſſor ſoluit rẽ,
quã ſine cauſa promiſerat ſciens,nunquid põt repetere? Po-
teſt dici,ꝙ non: quaſi ſit melior conditio poſsidentis.ar.præ-
dictæ l.domum.in ſi.& illorũ,quæ gl.not.in d.§.circa.& Dy.
in d.c.quod ſemel. Sed nunquid quæſtio transfert dñium rei
ſolutæ?Credó,ꝙ non, per d.l.nunquã nuda.cum nulla cauſa
ſit.vnde qñ eſt cauſa, licet non vera, tunc transfertur ſed vbi
nulla, non.vt d.§.per traditionẽ.no. Et ſic ille recipiens non
poſſet rem vendicare, ſi caderet a poſſeſ.eiuſdem, cum non
eſſet

eſſet factus dominus. Sed quid ſi promittatur ob cauſam præteritam & falſam? quia ſi obfuturam, quæſtio oon habet dubium, nam illa determinatur in l. ſi repetenti. C. de condi. ob cauſam: & io dicto §. circa. verſi. proinde. Sed vbi ob præteritam, vel præſentem, quæ creditur ineſſe? gl. diſtinguit in d. §. circa. quia aut ambo credunt cauſam ineſſe, quæ non ineſt. Aut ambo ſciuot ooo io eſſe, aut alter, & tunc aut ſtipulator aut promiſſor. Redeamus per ordioem ad ſingula. Quæritur circa primum, vbi ambo credebant cauſam ineſſe, & non ineſt. gloſſ. dicit ꝙ non valet ſtipulatio. Contra hoc videtur expreſſum, quia promiſsio, & iolutio æquiparantur, vt ſopra ſatis allegatum eſt. Sed cooſtat, quod datũ ob falſam cauſam, quæ credebatur ineſſe, non repetitur: vt l. damus. & l. in ſumma. §. id quod. ff. de condit. indebiti. ergo nec promiſſum impeditur, quomious peti poſsit. Sed ad hoc reſpondet Dyn. io d. cap. quod ſemel. quia facilius deoegatur repetitio, quam concedatur petitio. Sed contra. quia certum eſt, quod hodie tantum operatur ſola promiſsio io natura donationis, quaotum olim promiſsio, & traditio, vt l. ſi quis argeotum. C. de donatiooibus. Sed ſola traditio cauſar donationem præſumptam, quando ex cauſa, quæ creditur ineſſe fit traditio, vt d. l. damus, & d. §. id quod. ergo & promiſsio. Sed ad hoc poteſt reſponderi, quod l. ſi quis argentum. loquitur io alijs terminis, videlicet, vbi eonſtabat, & agebatur, quod eſſet donatio: ſed nos loquimur, quaodo vterque credebat cauſam ioeſſe, & ita non erat animus donandi, cum donatio abhorreat cauſam. ff. de donationibus. l. donari. Et hoc videtur expreſſum ff. de contrahen. emptiooe. l. domum in 1. reſponſo. Sed illa obſtat multum Dyn. in eo, quod Dyn. videtur velle, quod non poſsit repeti. Sed forte Dy. intendit loqui, vbi ſciens tradidit, & non erat cauſa finalis, vt infra tangetur. Videamus quid iuris, vbi ambo ſciebant cauſam non in eſſe, tamen ambo ſuppooebant eam in eſſe, & hoc conſtat, vel per confeſsionem, vel alias legitime & ſeias quod gl. quæ videtur loqui proprie hoc caſu, tenet quod non valet, quia in pari cauſa, &c. vt not. dict. §. circa. ſi tamen ſoluatur, noo poteſt repeti, prout ionuit ibi gl. cum dicit, meliorem cooditionem occupãtis. & ita etiam tenet Dy. in c. quod ſemel. qui etiam videtur loqui in hoc caſu. & hoc videtur expreſſum iu d. l. domum. io vltimo dicto ſupra allegato.

Sed huic obſtat ff. de verbo. oblig. l. ſi diuortio. Sed poteſt
11 dici, ꝙ promiſsio rei † quæ præſtari poteſt, valet, ſed contractus rei, quæ oon eſt, noo valet: vt d. l. domum. & ſic videtur, quod valet promiſsio hoc eaſu. Sed in hoc videtur mirabile, quia eertum eſt, quod ille, qui recipit indebitum ſcienter, cõmittit furtum. ff. de furtis. l. falſus. §. 1. & ff. de ſol. l. cum quis.

Si ergo promittat quis, & tradat ſine cauſa, cum ſupponeret cauſam io eſſe, recipiens tenetur furti, & ſic repeti poteſt, ſaltem per illam actionem. Sed poteſt reſponderi, quod illud eſt verum, vbi ſciens recipit ab ignorante, ſecus a ſciente: vt l. 1. ff. de cond. indeb. Sed quid in tertio caſu, quando ſtipulator ſcit cauſam non in eſſe, promiſſor credebat? Glo. ibi non exprimit hunc caſum, videtur tamen quod non valeat ſtipulatio, ſaltem in effectu, per dictum §. circa. & per allega. ſupra. Sed quid in quarto, quando promiſſor ſciebat cauſam non io eſſe, ſtipulator credebat, quod ineſſet? Gloſſ. dicit ibi, quod videtur donaſſe. pro qua videtur expreſſum. ff. de coodi. indebiti. l. fideicommiſſum. de noua. l. ſi quis delegauerit. & faciunt rationes ſ. allegatæ in prima ratione, quæ ſine omni cauſa promiſſum fuit, videlicet, quia dominium transfertur, quando eſt aliqua cauſa, licet falſa, ergo obligatio eontrahitur. In contrarium videtur, quia donatio eſt contractus, qui perficitur conſenſu duorum. ff. de pact. l. 1. §. 1. ff. de donatio. l. abſenti. C. de donation. l. ſi quis argentum. Sed cooſtat quòd conſenſus duorum non concurrit in donatiooe, vbi alter credit cauſam ineſſe, alter non. ergo ſequitur, quod oon fit dooatio. ff. ſi certum petatur. l. ſi ergo. Preterca, quod non fit donatio apparet, omois enim donatio abhorret cauſam. ff. de donatio. l. dooari. de regul. iur. l. donari. cum igitur promiſſor ſupponat cauſam ineſſe, noo videtur habere animum donandi. Præterea, hoc videtur expreſſum in l. ſi cum aurum tibi. ff. de ſolutio. vbi non videtur dooare ſciens, cum ibi dicat, quod excipere poteſt. & ſic non dederat. In hoc aduerte, quia ſi quis ex cauſa donatioois promitteret propter falſam cauſam, tunc diſtinguitur, an eſſet cauſa impulſiua, ao finalis. & in dubio præſumitur impulſiua, de quo ff. de conditioo. & demooſtrat. l. cum tale. §. falſam. ff. de dooationib. l. 2. §. finali. & hoc non tangit noſtram quæſtionem, quia noſtra quæſtio quærit, vbi eſt ſimplex promiſsio, nec adijcitur cauſa donationis, quia illa eſt vera cauſa ſcilicet donatio, quamuis forte donatio fieret ad aliam falſam cauſam. ſed quæſtio procedit, vbi ob falſam cauſam directe promittit, veluti, quia ſcripſiſti mihi librum, vel quia pro me iuiſti Romam, io qua videretur, poſſe dici probabiliter, quod ſtipulatio noo teneat, ſaltẽ in effectu, per leges & rationes ſupra allegatas. & de hoc videtur expreſſum. ff. de contrah. emptione. l. domum. verſicul. ſinautem venditor. Præterea, certum eſt, quod lex iodiſtiocte improbat promiſsionem
12 ſine cauſa. vt d. §. circa. quomodo ergo † ſcientia partis faciet valere, quod de ſe non valet? & iuris ordinem immutare, cum nec pactum expreſſum hoc poſſet? C. de pact. l. pacta quæ contra. l. ff. de fideiuſ. l. cum lex. Nec obſtaot in contrarium allegata. Et primo. ff. de fideiuſ. l. vbi lex. quia ibi loquitur io caſu, quo fideiuſſ. factum fuerit de facto, licet non ſolenne, & ita noo erat omnino ſine cauſa, oec erat omoino falſa. ſecus vbi eſſet omnino falſa. & nulla. & ideo crederem, quòd ſi quis promitteret ex cauſa, ex qua nõ teoeretur, cum tamen eſſet vera, quod deberet teneri, ſi ſcienter promitteret. per legem illam. Item oõ obſtat. l. ſi quis delegauerit. per eundem modum. Item ibi erat vera cauſa ex parte ſtipulatoris. Item noo obſtat, quod domioium transfertur ex cauſa falſa omnino, quia non eſt per omoia ſimile, vt ſatis ex ſuperioribus poteſt percipi. Bene tamẽ credo, quòd talis promiſſor non poſſet repetere, ſi ſolueret: vt l. ſi eum tibi aurum. & propter dolum ſuum, vt d. l. domum. in fine. Nunc vidcamus de libello io actiooe commodati. & iſte plaous eſt. Dico ego Ioannes Faber contra Martinom, quod licet equom meum eidem Martioo realiter commodauerim ad eundum, & redeundum de Aogoliſma vſque Burdeg. idemque Mar. prędictum vſum expleuerit, vel expreſſe potuerit, nihilominus dictum equum mihi reſtitoere indebite contradicit, quare peto ipſum Martinum coodemoari ad reſtituendum mibi equum, vna cum damois. & declara ea, & ſigna equum, & pullum, & valorem. eodem modo potes formare in alijs rebus, quæ oou conſumuntur vſu, quia in illis non conſiſtit cõmodatum, niſi commodarentur vt ſpecies. vide ff. eodem l. 3. §. fin. cum l. ſequenti. oec refert, an commodentur res mobiles, vel immobiles, vel iura. ff. commodati. l. 1 §. 1. Quid ſi pooam iu libello, quod rem meam tibi commodaui, nec declaraoi ad quem vſum, nunquid procedit libellus? Non videtur, quia commodatum non eſt, oiſi detur ad certum vſum. ff. commodati. l. in commodato. §. ſicut. ſed eſt præcarinm: vt not. ff. de precarijs. l. 1. §. 1. Et ſic tenet Innoc. extra de commod. ca. 1. Sed hæc differentia non videtur bona, quia pręcarium datur ad certum vſum quandoque. ff. de donati. l. Lucius. Vode ad hoc, quod tute poſsis formare libellum, & agere commodati, oportet ſcire, quando eſt commodatum, & quando eſt præcarium, quia licet aliqoa ſimilia habeaot, tameo non concurrunt, quia pro præcario non competit actio commodati, ſed interdictum ff. de præcar. l. ioterdictum. vel præſcrip. verbor. ff. eo. tit. l. duo. §. ſi. & licet moltæ differẽtiæ aſsignentur, non tamẽ per eas cognoſcitur an ſit præcarium
13 vel † commodatum, quomodo ergo cognoſcetur? Poteſt dici quòd per verba, ſi enim dicit, commodo, cõmodatum eſt, ſi eoim dicit, præcario concedo, præcarium eſt, quia a ſignificatione verborom non debemus recedere. ff. de legatis 3. l. non aliter. de ſuppellect. lega. l. Labeo. ſed ſi hoc non appareat, quia dicit coocedo tibi, &c. tunc ſi ad certum vſum, & tempus expreſſum. vel tacitum, eſt commodatum. Verbi gratia tu volebas ire Pariſios, rogaſti me, quod traderem tibi equum meum, conceſsi, hic eſt certus vſus, & tempus tacitum, quo poteris iuiſſe & rediſſe. hoc eſt commodatum, ſed ſi noo ſit tempus tacitum, vel expreſſum, tuoc eſt præcariũ, & ideo quando libet reuocatur: vt concedo tibi

habi-

habitationem illius domus. Et hæc eſt communis opinio no-
uorum doctorum, maxime citramont. Et caue, quia materia
multum facit ad cognoſcendum hoc. nam quædam ſunt, in
quibus non bene ſedet commodatum, nec contrahitur vltro,
citroque: ſed per modum beneficij conceditur, ſicut ſi con-
cedam quod poſsis transferre fœnum tuum per terram meã,
vel eximere cretam de fundo, vel lapides, vel talia. in his .n.
quæ non ſunt habilia ad commodandum, nec cadunt in reſti
tutione, præſumo præcarium. ff. de donatio. l. qui ſaxum. de
dolo. l. ſi cum mihi, & hoc bene innuit. l. interdictum. ff. de
precar. Et ſic debet intelligi. ff. de præſcript. verbis, l. permiſi
ſti & l. ſi gratuitam. de fur. l. eum qui. §. is qui præcario. Quid
ergo ſi reperiatur inſtrumentum, in quo caueatur, talis com
modauit, & præcario conceſsit, quæritur quis cõtractus erit?
Potes reſpondere per ea, quæ dixi in ſimili ſupra de loc. §. ad
eo. quod vr̃ commodatum, ſi materia alias ſit habilis. ff. pro
ſoci. l. ſed ſi adijciatur. Quid ſi præcario concedatur ad cer-
tum vſum, & ad certum tempus, nunquid eſt precarium?
Non videtur, ſecũdum opinionem docto. & tamen eſt contra
rium verum. ff. de præca. l. cum præcario. Intellige ergo opi-
niones eorum, quando non expreſſe agebatur, quod eſſet pre
carium. Conclude ergo ex his, quod videtur neceſſarium po
ni in libello, quod ad certum vſum, & tempus fuit commoda
tum tacitum, vel expreſſum. Quidam dicunt contra. ſ. quod
ſufficiat dicere commodaui tibi talem rem, &c. nam dicen-
do, commodaui: videor includere omnia neceſſaria ad com
modatum, vide ſupra de fideiuſſo. §. ſi. Cætera autem ſunt ex
cipien. Prima tamen ſecurior eſt. & valet expreſſum. C. cõ-
modati. l. 2. vbi actor hoc probat. Et ſic habet ponere. In act.
autem commodati contraria libellus eſt etiam planiſsimus.
Ioan Fab. dicit contra Mart. quod idem Ioan. tales expenſas
non modicas fecit in tali re commodata eidem per eundem
Mart. quas idem Mart. eidem Ioan. reddere contradicit, qua-
re petit, &c. vide ff. commo. l. in commodato. §. 1. & l. in re-
bus. §. ſi. & §. poſſunt. In præcario non reperitur contraria,
quo ergo remedio, ſubuenitur præcarium recipienti? Forte
per actionem de dolo, vt d. l. permiſiſti. in fine & d. l. ſi cum
mihi. Si vis circa materiam magis dilatare, vide ſupra quib.
mod. re contrahitur oblig. §. item is cui. & in Specul. de com
modato. & in ſumma Hoſtien. eo. ti. De hoc autem caue in li
bellis hmõi, ꝙ ponas realiter commodatum factum, cũ hæc
14 obligatio retrahatur, vt d. §. item is cui. †Sequitur de actio-
ne depoſiti, & eſt ſciendum, ꝙ hæc actio, quandoque eſt dire
cta, quandoque contraria. Item quandoque in ſimplum, quã
doque in duplum. In directa, quæ competit ad ſimplum, eſt
clarus libellus. Dicit Ioan. Fab. contra Mar. quod licet idem
Io. depoſuerit talem rem penes eundem Mar. idemque Mar.
depoſitum recepit: nihilominus eandem rem contradicit
reddere minus iuſte: quare petit eundem Martin. condemna
ri ad reddendum, &c. & dico ſignanter recepit propter id de
quo vidi dubitari. Pone quod in tui præſentia, poſui equũ,
vel aliquid in domo tua: tu non recepiſti cuſtodiam: quæri
tur, vtrum tenearis depoſiti? Et certum eſt, quod non quia
depoſitum re contrahitur: & oportet negotium agi: vt l. eum
qui. §. is qui precario. ff. de furt. l. interdictum. ff. de preca. hoc
autem caſu nullum negotium agitur. bene tamen reperitur
caſus, quo teneretur. vt in nauta, caupone: ſed ille caſus ſpe-
cialis eſt. Et idcirco in contrarium ius commune. ff. nau.
caupo. l. 1. § ſi. cum l. ſeq. In contraria actione depoſiti patet
libellus. Dicit A. contra B. quod licet dictus B. penes dictum
A. depoſuerit talem equum: dictusque A. expenſas fecerit,
nutriendo dictum equum, vſque ad talem ſummam: nihilo-
minus dictus B. dicto A. dictas expenſas reſtituere denegat
minus iuſte, quare petit dictus A. dictum B. condemnari in
dictam ſummam ſibi ſoluendam per veſtram ſententiã. &c.
ff. depoſiti. l. ei apud. In actione autem depoſiti, quæ compe-
tit ad duplum, vt infra verſic. plane. poſſet eſſe dubium,
vtrum ſint dandi duo libelli, an ſufficiat vnus. Et videtur qđ
debeant dari duo, quia non poteſt peti pœna, quouſque ne-
gauerit, cum non ſit ante commiſſa. ff. de iudic. l. non quem-
admodum. Preterea videtur, ꝙ duæ ſententiæ ſint neceſ-
ſariæ. ff. de ædilitio. edic. l. redhibitoria. Sed poteſt dici, quod

ſufficiat vnus libellus. Et dicet ſic, dicit A contra B. quòd li-
cet ipſe propter periculum ruinæ, vel talis tumultus, depo
ſuerit rem ſuam talem penes dictum B. nihilominus dictus
B. reſtituere non vult dictam rem, quare petit dictus A. di-
ctum B. condemnari ad reſtituendum eidem A. rem predi-
ctam, ſi confiteatur, ſi neget, petet condemnari in centum vl
tra nomine pœnę. quę centum, res prędicta valet communi
ęſtimatione. Similis modus condendi in libellum approba-
tur C. loca. l. conductores. in gloſſ. & per Inno. extra de teſta-
men. cap. Raynaldus. & hos libellos reperies in Spe. de depo
ſito. §. nunc libellos. Et caue ꝙ modus periculi eſt declaran-
dus, & forte dies, & locum, alias vix poſſent teſtes deponere
ſuper libello. Sed queritur, nunquid intereſſe peti poſsit
cum hac pœna? Et dic quod ſic, quia eſt pœna legalis. ff. de
condi. furt. l. ſi pro fure, & l. in re furtiua. §. 1. & iunge. infra
eod. §. item mixta. & §. ſed furti. Nunc tractemus de libel-
lis actionum mandati. & pro ſocio. Et eſt ſciendum quod iſtę
actiones quandoque ſunt generales, quandoque ſpeciales, vt
25 ff. pro ſocio. † l. pro ſocio. Sex certe lex illa videtur velle,
quod actio mandati ſit ſpetialis, non generalis, ſed expone
eam. vt ibi. Generalis eſt, quando agitur pro vniuerſitate
bonorum. Verbi gratia, mandaui tibi negotia mea tracta-
re, vel mercari pro me in talibus nundinis, tunc enim vide-
tur agendum actione generali. ff. mandati. l. ſi procuratorem.
§. mandati. & l. ſi negotia. & l. creditor. §. fin. Et poteſt ſic for
mari libellus. Cum ego mandaui tibi negotia mea gerere, &
tu geſſeris, peto, quod reddas rationem adminiſtrationis tuę.
ſic videtur gloſſ. ponere m actione negotiorũ geſt. ff. de eden.
l. 1. & eodem modo in actione, pro ſocio generali. Dicit
A. contra B. quod licet dudum ſocietatem omnium bono-
rum contraxerint, idemque B. plurima de dicta ſocietate ad-
miniſtrauerit, nihilominus ea in communi ponere, & redde-
re contradicit. Quare agit dictus A. contra dictum B. quod
dictus B. condemnetur ad reddendum rationem, & in com-
muni ponendum, &c. ſi tu vis videre libellos, & poſitiones
in his actionibus, vide Specu. in tit. de iudic. §. generalis. cum
§. ſequen. lib. 4. & ibi reperies in actione ex empto, & vendi-
to, & conducto, in propriis materijs, vnde iſta ſunt rudia,
quare non denigro papyrum, nec in his, nec ſequentibus
action. hic nominatis, pręſertim cum de earum materia vi-
ſum fuerit in titulis ſuis, & inuenies ſatis in dicto lib. & iun-
ge infra eo. § actionum.

a Adnot. Sequens. Diuide, & ſumma ſic, ſecundum Ang. Omnis actio aut eſt ex contractu, vel ex maleficio, vel eſt rei perſecutoria, vel pœnalis, vel mixta. h. d. vſque ad. §. quædam.

b In h. Iſta gl. a nullo reprobatur, ſed cum ea tranſeunt hic doctores. Quærit hic Ange. quis admittitur ad vendicandam rem eccleſiaſticam, puta rem ſa-ctam, vel religioſam, vel ſuadum eccleſiæ. vide hic ſecundum eum.

c Poteſt dici. Hoc idem tenet Ange. & Iaſ.

d Sciendum. Et pro hoc vide bonum tex. hic ſecundum Iaſ. & Bal. in c. 1. §. Vaſſallus. el 1. ſi de feu. fue. contro. inter do. & agna.

e §. ſi ſeruus Vide meliorem tex. ſecundum Iaſ. in §. ſi quis autem non implens verſi. protraxerit. in auth. de hæred. & falci. quem etiam Ioan. Fabri hic allegat.

f L. interpretatione. Hæc gl. dicit quod in pœnalibus, non ſit extenſio, de ſimilibus ad ſimilia: dicit hic Iaſ. pulchre. quando pœnæ imponuntur habito reſpectu ad priuilegium alicuius perſonæ, etiam ſi ipſi caſus eſſent a iure æqui parati. & alle. ipſe Iaſ. duas gl. iuris cano. contrarias, vt videre potens hic per eum.

g Libellus. Vide Ang. hic in 3 col. poſt me. verſic. ex quo ſequitur. vide Pet. Ia. in tit. de cond. ſpeciali ex mutuo. item vide hic etiam Ang. ſuper forma libelli, in actio. mandati. item vide hic Ang. in §. ex maleficijs de formatione libelli, in actio. forma in 2. col. in me. ver. quomodo formabitur libellus. item vide plene de his libellis in actio. ex maleficio. §. ex maleficijs. in 11. colum. in prin. verſic. extra gl. teſtat.

1 *Mixta actio multiplex.*
2 *Præſcriptio quando ceſſet.*
3 *Impræſcriptibile ius.*
4 *Famil. erciſc. actio. capita. 5. 8. 9.*
6 *Familiam qui diuidant diuerſo iure ſuccedentes.*
7 *Exceptionis, coheres non es, vis.*
10 *Diuiſionem petentis concluſio.*
11 *Familie erciſcunde progreſſus, & finis.*
12 *Diuiſionem proprietate non excludi.*
13 *Familia ſemel diuidenda fallit. 14. 15.*
16 *Communi diuidundo capita. 19. 20.*
17 *Famil. erciſ. qui agant, & in quem. 18.*

21 *Finium reg actio effectus.*
22 *Finibus concurrans ne proprietates.*
23 *Finium reg actionis tempus 24.25.26.*
27 *Finium reg. actio ad quæ data.*
28 *Finium reg. remedia.*

a Q V Æ D A M ᵃ Actiones mixtam. Iſte §.planus eſt nec
oportet poni caſum.ſic tamen poteſt incipi.Domine impera
tor,ego audiui,ſtatim loqui de quibuſdam actionibus mixtis.
ſupra §. proxi. Quæro a vobis,an ſint aliquæ aliæ actiones
mixtæ ? Imperator reſpondet, ꝙ quædam actiones . &c. &
proſequere vſque ad ver.In quibus. & ibi potes ſic reincipe-
re . Ego audiui vos nominare tres actiones , per quas agitur
ad dandum.Ponamus,ꝙ res diuidi non poteſt,quid faciet iu
dex ? Dicit Imperator quod in his tribus iudicijs permitti-
tur iudici,&c. litera plana eſt. Accedamus ad gloſſ. In glo.
b hic adijcitur in fin.vide ibi ᵇ: quia hic nulla ſit diuiſio;vt ple
ne ibi dixi.vnde bene aduerte quòd hic non dicit mixtas,ſed
mixtam cauſam habere. Sed pro Deo,quare fuit hic poſitus
iſte §.Scis tu quare,quia iam tractauerat de mixtis,vt oſten-
deret alias mixtas,ſubijcit de iſtis.alia tamen eſt mixtura , vt
patebit inferius. In ea.gl.ibi cum alleg.ſupra eo. 1. ſic itaqꝫ
recordare , quod per actiones reales vendicamus quod no-
ſtrum eſt : per perſonales id,quod nobis debetur. Vnde ex eo
quod portionem meam petitio mea continet,eſt actio realis,
ex eo quod includit portionē cohæredis,eſt perſonalis . quia
in hoc peto , ꝙ meum non eſt,vt §.ſic itaque . Iuxta quod
1 ſciendum,ꝙ actiones †reperiuntur mixtæ tribus modis iu iu
re.Vno modo,quia ſunt rei & pœnæ perſecutoriæ. & de his
non agitur hic,ſed ſupra proxi. §. Alio modo,quia quilibet
eſt actor & reus, & iſto modo poſſunt hæ dici mixtæ . ff. fin.
reg.l.iudicium.la 2.& ff.famil.erciſcun.l. 2.§. in familiæ . de
iudi l.in tribus.& iſto modo poſſunt intelligi aliqua interdi-
cta,mixta ſeu duplicia.infra de interdict.§.pe.& fi.Item alio
c modo ᶜ: quia habent & proſequuntur præſtationes perſona
les,& reales,vt hic not.ſecundum Dy.ſed petitio hęreditatis
dicitur mixta alia ratione,vt videbis in inferioribus. In gl.
ibi cum allegat C. de anna. exceptio.l.1.ſic vides in petitio-
ne hæreditatis,quæ licet ſit realis, tamen quo ad præſcriptio
nem ſequitur naturam perſonalitatis. C. de petit. hæredit.l.
hæreditatis petitionem , & hanc opinionem tenent omnes
doct.Contra quam videtur,quia pactio hæc non poſſet con-
tra,ergo nec præſcriptio.ſed gloſſ.reſpondet ff. famil.erciſ.l.
1.vbi plenius de hoc.Item videtur contra,quia conſors impe
dit ne præſcribatur per alium contra conſortem. ff.quemad-
modum ſerui amitta l.5. & 6. ergo ipſe præſcribere non po-
teſt.ff.ſi ſeruit.vendic.l.altius.Sed poteſt dici,ꝙ hic non prę
ſcribit illud ius,quod per eum retineretur,quo ad alios,& ꝙ
alij per ipſum impediatur præſcribere , ſed quoddam aliud
2 ius,videlicet,quod non compellatur diuidere. Item † oppo-
nitur quia res,quæ non eſt,præſcribi non poteſt. Item ſine
poſſeſſione non currit præſcriptio,vt l.ſine poſſeſſione.ff.de
vſucapio.& ca.ſine poſſeſſione.de reg.iur.lib.6.conſtat autē,
quod conſors non poſſidet ius formale incorporale in portio
ne ſua.ff.de vſuf.petatur.l.vtiſrui.ergo tale ius pręſcribi non
poteſt,videlicet non diuidendi.Sed ad hoc poteſt dici,ꝙ tale
ius non præſcribitur,ſed actio tollitur , & ſine actione nemo
experitur,quia omnis actio extinguitur tanto tempore, vt l.
ſicut. C. de præſcript. 30. vel 40. anno. Item opponitur ,
3 † quia ius negatiuum non præſcribitur in his , quæ de iure
communi competunt,niſi a tempore conditionis.C.de ſerui.
l.altius.ff.de ſerui.vrbanorum prædio.l.qui luminibus.& ibi
not. Et ſic videtur, quod cum de ratione , & iure communi
res communis diuidi debeat , quod non præſcribatur , niſi a
tempore contradictione,cum ante ius contradicenti non poſ
ſideatur. ſed ad hoc poteſt dici , quod illud vbi non eſt nata
ante actionem,quæ præſcribi poſſit : hic autem nata erat ſta
tim a tempore communionis , & dicitur ſimile in iure offe-
rendi. C. de præſcript.30. ann. l. cum notiſſimi. Quid er-
go remanebunt ne perpetuo in communitate ? Ego credo
quod non . ſi lites & contentiones ex hoc inſurgerent , imo
iudex ex officio debet eos compellere ad diuidendum. ff. de
vſufru.l.æquiſſimum . In ea.gl.in fi.effectus iſtius quæſtio
nis eſt declaratio primæ,quia ſi hæc actio oriretur a tempo-
re,quo alter prouocat ad diuiſionem, non curreret ante præ
ſcriptionem . ſi vero a tempore , quo inciderunt in commu-
nionem,currit ante,quod ſequuntur omnes doctores,& iun
ge quę dicam infra de materia communi diuidun.in 7.quęſt.
In gloſſ.ſine ſocietate,in fi.hæc gloſſ.eſt vera, & tamen vide
tur notari contra. d. l. quibus . ſupra de oblig. quæ ex quaſi
contractu. §. item ſi inter aliquos. ſed dic, vt ibi ſatis dixi.
In gloſſ. ſcilicet eſt in fi. imo eſt perſonalis , vt ſupra dixi. §.
omnium . In gloſſ. quid ſi domos . ibi cum allegat finium
regū.l. 2. in principio. Quid ſi habeamus iura incorporalia
communia , vt iuriſdictiones ſpirituales , vel temporales ,
nunquid hæc actio competit ? Non videtur,cum non com-
petat , niſi pro fundo . ſed ſatis poteſt dici , quod competat
ſaltem vtilis,& hoc ad inſtar familiæ erciſcundæ & commu-
ni diuidundo , quæ competunt pro iuribus ſaltem vtiles , vt
ff.communi diuidun.l.arbor.de aqua quoti.& ęſtiua.l.Lucio.
& facit extra de procuratio.cap. ſuper eo. In ead. gloſſ. ibi
cum allegat leg. ſi bonæ fidei. ſed hæc eſt mere realis . vt ff.
de petit.hæreditatis.l.ſed & ſi lege.§. petitio. vide ſupra eo.
§.omnium . & tamen mixta dicitur , non tamen illa mixtu-
ra,qua familiæ erciſcund.valet,quia competit ad id,quod nō
eſt meum,ſed quia in aliquo ſapit naturam perſonalium ori-
gine , & effectu. Origine , quia incipit competere ex quaſi
contractu.ſupra de ob.quæ ex quaſi contractu.§.hæres. ff. de
actio.& oblig.l.ex maleficijs.§.hæres.Item effectu , quia da-
tur ad debita perſonalia.ff.de peti.hæred.l.nec illam . alias l.
etiam.§.item a debitore.& leg. ſed vtrum & l. non tantum .
& l.item videndum,ſecundum Dyn. In ead.gloſſ.in fi. ſunt
d tamen in rem ſcriptæ, ᵈ vt no.d.§.eſt autem ſecundum Dy.
In gloſſ. & quod adiudicatur . in fi. vide ibi. Expediti ſu-
mus de gloſſ. ſed redeamus ad aliqua videnda circa naturam
harum actionum . Et primo circa act. fa. erc. Quærunt
e doc.ᵉ qualis eſt iſta actio? & in hoc non inſiſto , quia † certū
4 eſt,ꝙ perſonalis,vt ſtatim dixi. Secundo quærunt,vnde ori-
tur? Et certum eſt,quod ex quaſi contractu,ſupra de ob.quæ
ex quaſi con.§.item ſi inter aliquos . Tertio, quando oritur
hæc actio ? Ad iſtam eſt reſponſum in gloſſ. & vide eam.
Sed de vno poſſet dubitari,vltra doctores , videlicet quando
oritur hæc actio,vtrum a morte teſtantis, vel ab adita hære-
ditate ? Et videtur quod a morte teſtantis , quia hæc actio
datur ad inſtar communi diuidun.& certum eſt,quod illa da
tur pro re ſingulari a tempore, quo res data fuit, vel legata.
ſupra de obligatio. quæ ex quaſi contractu. §. item ſi inter
aliquos . ſed verius eſt , quòd à tempore aditæ hæreditatis ,
quia tunc incipit res eſſe communis , & vnus alteri inuicem
obligari,vt d.§.verſic.idem iuris . & quia tunc incipit com-
petere,ex quo cohæres eſt,vt ff.familiæ erciſcundæ.l. 1. ante
autem non poteſt dici proprie cohæres.vt d.§.ver. idem iu-
ris . Quid ergo,ſi vnus cohæredum adiuit ſtatim poſt mor-
tem teſtatoris,alius poſt decem , vel viginti annos ? videtur
quod præſcriptio incipiat currere a tempore vltimæ aditio-
5 nis per præmiſſa. Quarto † quærunt , cui competit hæc
actio ? Dicit Pet. quod directa quod competit hæredi con-
tra hæredem, vtilis bonæ fidei poſſeſſori, vel fideiuſſori. vi-
de.ff.eo.l. 1.& 2.& l.ſed eius.§. 1.& ſic tranſit hic. & ita ſup-
ponit,quod non datur niſi inter cohęredes. quod videtur ex
6 preſſum in d.l. 1. Quid ergo † ſi quis alterum de filijs hę-
redem inſtituit in dodrante , alteri donauit quadrantem per
modum donationis inter viuos , qua actione diuident ? quia
non videtur ? quod hęc actio poſſit competere per prędi-
cta . Sed contrarium videtur expreſſum C. de inoffic. don.
l. 2.ſed gloſſ.ibi alio modo intelligit,& tex.calumniat. Doct.
dicunt, quod competit famil.erciſ.& ibi expreſſe dicitur , vt
ibi ſcripſi.ſed vbi res remanſit in dominio teſtatoris , quam-
uis fuerit data , maxime per modum quotę , videtur quòd
competat fa.erc. Quid ſi quis inſtituit vnum in certa re ,
alium vniuerſaliter ? Videtur , quod poſſent intentare ad-
inuicem actionem ſam.erciſc.per pręmiſſa.Sed contra facit,
quia inſtitutus in certa re , habetur loco legatarij, vt l. quo-
ties . C. de hęr. inſtituen. ſed illud verum quo ad actiones
ſuſcipiendas , vel intentandas, vt ibi notant doctores .

Hæc

Hæc quæſtio non eſt dubia, vbi inſtitueretur in certa re ſolida, quia tunc nihil eſſet, quod diuidi deberet. ff. famil. erciſ. l. hæredes. §. 1. Sed vbi inſtituit vnum immedietate vnius caſtri pro indiuiſo, cũ pertinẽ. aliũ vniuerſaliter, tunc videretur melius procedere, & forte poſſet tolerari, ꝙ detur fami. erci.

Sed quid ſi hæres vendidit, vel alio titulo tranſtulit portionem ſuam in extraneum? Videtur competere fami. erci. l. hæredes. §. ſi teſtator. ad inſtar pet. hær. C. de pet. hære. l. emptori. competit ergo hæc actio coheredi contra cohæredẽ. & hoc ſi agens poſsideat, vel cohęres confiteatur eum cohæredem, vt d. l. 1. ff. eod. Quid ſi poſsidens dedit libellum in iudicio famil. erciſ. in quo dicebat ſe cohæredem, qui quidem libellus negatus fuit ex parte rea ad finem perempto. & lit. conteſt. & ſic actor fuit admiſſus ad probandum, & in proceſſu probat ſe cohæredem, Quid ſi negetur cohæres eſſe, nunquid debet fieri condemnatio? Non videtur, quia conſtat ipſum male egiſſe, & inepte. & ſic debet cadere. ff. ſi menſor fal. mo. di. l. 1. Sed hoc eſſet durum, quia certũ eſt, quod hæc actio ei competebat ipſo iure. & veritate inſpecta, ex quo in veritate cohęredes erant, ergo videtur ꝙ potuerit intentari. ſic econtra non poſſet intentari, niſi eſſent cohæredes. ff. eo. l.
7 cum putarem. Item hæc exceptio,† non es cohæres, ponitur ſolum ad finem, quod pars non debeat admitti ad agendum actione, qua agit, non ad finem peremptoriæ, nec abſolutionis perpetuæ. ff. e. l. 1. Igitur ab initio proponi debuit, & ſi admittatur pars, non debet admitti ad proponendum ad finem illum. ff. de adul. l. ſi maritus. §. præſcriptiones. Nec ob. ꝙ intẽtat act. ineptam, &c. quia illud obtinet, vbi proponitur in libello tale factũ, quod non põt ſe cõpati cum actione quã intentat, vt ſi poſſeſſor aſſerens ſe poſsidere, agat rei ven. Sed hic ſupponitur, ꝙ agens fami. erc. proponebat eſſentialia huius actionis, & inter cætera ſe eſſe cohæredem. & is libellus fuit admiſſus, licet potuiſſet repelli ante conteſtationem. vnde non video, cur proceſſus non teneat, cum tacite ſit renunciatum illi exceptioni. facit. C. de anna. excep. l. ſi. & quod no.
8 Inno. extra de iudi. c. examinata. † Item quæritur, ad quid cõpetit hæc actio, ſeu quid in ea veniat? Petr. dicit quod venit diuiſio, & fructus. de hoc videbis ĩ. de offici. iudi. §. familiæ. vide plenius. ff. fam. erc. l. 3. §. ſi. cum l. ſeq. fere per tria ſolia, & nihil aliud dicit. Ego vltra procedo, certum eſt, quod nomina non veniunt in actio famil. erci. C. fam. erciſc. l. ea quæ. Quæritur, nunquid redditus veniant? Et non videtur, quia aut dices, ꝙ ſint nomina, aut ꝙ ſint iura. ſi ſunt nomina, certum eſt ꝙ non veniunt, etiam ſi tota hæreditas conſiſtat in nominibus. ff. famil. erciſ. l. hæredes. §. 1. ſi ſint iura idipſum ff. famil. erciſc. l. fundus communis. & ſic non poteſt competere pro redditibus, & multominus pro iuriſditione, ſeu iure patronatus. ſeu homagij, vel alijs iuribus, cũ ſint indiuidua, & patet ff. de iure patr. l. carmelia. Quid ergo erit, nunquid perpetuo erũt communia? Videtur ꝙ ſic, niſi cohæredes cõſentiret, ꝙ fieret aſsignatio ſolidi vni, & quilibet peteret ſuam portionem reddituũ. & ſic intellige ff. famil. erciſ. l. plane. vnde ibi intelligo nonnunquam, id eſt, qñ cohæredes conſentiant, nulla etiam interpoſita ſtipulatione, & hæc optime ꝓcedunt in redditibus, quæ diuiſa ſunt per ſe, vt nomina, & ideo nõ agitur hac actione. ff. eo. l. hæredes. §. 1. ſecus ſi vſuſfructus, qui eſt diuiduus. ff. famil. erciſ. l. ſed & ſi. §. 1. cũ l. ſeq. Sed in iuribus indiuiduis non poteſt ita dici. Quid ergo fiet in illis? Certe quilibet vtetur illo iure, vt iuriſditione, vel iure illo indiuiduo, vt d. l. fundus. & d. l. carmelia. ff. eod. l. quędam. & hoc ſatis eſt tolerabile, vbi nullus grauatur ex hoc. nã ſi grauaretur ex hoc, non videretur, ꝙ quilibet cohęredum poſſet vti, ſaltem vltra modum, quo defunctus vti poterat. Verbi gratia, Titius, qui habebat expletum in foreſta mea, mortuus eſt, relictis pluribus liberis, ſi omnes velint vti, & quilibet tantum conſumere, quantum defunctus: credo, quod non poſsint. ſed ſi omnes ſimul velint vti abſque maiori grauamine, quam defunctus vti poterat, credo, quod poſsint, per iura ſ. allegata. iuncto. ff. de aqua quot. & eſtiua. l. 1. §. illud. C. de ſeruit. l. non modus. vide ibi. extra de cenſi. cap. quanto. Et propter hoc videtur, quod ſi dominus decedat relictis pluribus filijs, quod vaſſallus non teneatur facere homagium omnibus, licet homagium debeat vni ſoli adiudicari. ff. famil. erciſc. l. item. & forte hoc caſu, & in ſimilibus poteſt intelligi l. plane, eodem titu. Sed an veniant feuda & cenſualia in hanc actionem? Poteſt dici, quod ſic, non vt diuidantur, ſed vt adiucentur. ff. communi diuidun. l. communi diuidundo. in feud. ſi de feud. deſunc. con. ſit. ca. omnes filij. bene tamẽ ſunt aliqua feuda, quæ non diuiduntur, & pro his, non daretur hæc actio, in feud. de prohibita feu. alie. per Fride. c. 1. §. præterea. de hoc in Spec. de feud. ver. §. quoniam
9 verſicu. 33. & 34. † Item quæritur, nunquid acquiſita ex vſuraria prauitate, vel male ablata veniant in hanc actionem? expeditum videtur, quod non. ff. famil. erciſ. l. cæteræ. §. 1. quod eſt verum, ſi ſit notorium, & alter cohæredum vult, quod reſtituatur. ſed ſi vellet retinere ſibi, non admitteretur. ff. de petition hæredit. l. ancillarum. §. ſi. cum l. ſeq. Quinimo credo, ꝙ iudex ex officio debet facere reſtitui. nam ſi põt corrumpere mala medicamenta, multoſortius reſtituere alienum, etenim debet fungi partibus boni iudicis, vt ibi. & facit in authent. de mand. princ. §. quod ſi delinquentes. Quæritur de forma libelli. Roffred. format duobus modis. Primo, ago contra Mar. qui cum ſit meus cohæres in hæreditate Titij, cui ex teſtamento ſucceſsimus. vel forte ab inteſtato, (ſi ſic in facto) eandem hæreditatem diuidi non vult, vel in diuiſione non poſſumus conuenire, vnde illam hæreditatem peto diuidendam, & ad hoc propono actionem famil. erciſc. vel potes concludere ſecundum eum, quare peto quòd hæreditatem diuidamus. iſti libelli non videntur procedere, quia aut dices hãc actionem realem, aut perſonalem, aut mixtam. ſi realem, certum eſt quod debet concludi ad declarationem dominij, & reſtitutionem, vt ſatis vidiſtis ſupra e. §. 1. ſi perſonalem, oportet concludi ad dandum, vel faciendum, vt ſupra eod. §. ſic itaque. ſi mixtam, oportet concludi ad vtrunque per prędicta. Pręterea in his libellis nihil concluditur contra partem, imo nec a iudice aliquid petitur, quod tamen neceſſe eſt. Nam in reali petitur a iudice quod declarari, & reſtitui faciat rem. in perſonali, quod condemnet ad faciendum, vel dandum. idcirco non videtur procedere. Petr. de Bellapertic. dicit, quod vbi res eſt communis pro indiuiſo inter me, & te: & ego habeo vnam partem in qualibet particula, & tu aliam, pro particula quæ eſt in mea, non poſſum concludere, quod mihi detur, ſed debeo petere, quòd reſtituatur. particulam quæ tua eſt, non poſſum petere, tanquam meam, illam ergo petam mihi dari. Dicam ergò ſic ſecundum eum. Dico, quod habemus hæreditatem communem pro æqualibus, & pro indiuiſo, quam diuidi volo, quare peto, quòd hæreditatẽ illam mihi reſtituatis, hoc eſt, res diuidatis & æqualiter facta diuiſione, aſsignetis partes, mihi vnam & alij aliam partem, videlicet quæ mea eſt, mihi reſtitui, & quæ non eſt mea, mihi dari. iſta ſunt fere verba, quæ ſunt inepta, & eſt veriſimile, quod fuerunt male reportata, nec opus eſt hic impugnare, quia de ſe apparent inepta, & concluſio, videlicet, quare peto, quod hæreditatem reſtituatis. & hæc concluſio eſt magis apta petitione hære. quam familiæ erciſc. & quando ſubiungitur, hoc eſt diuidatis, apparet, quod non eſt bona, nec apta expoſitio, reſtituas, id eſt, diuidas talis expoſitio non reperitur in Priſciano. Vnde potes ſic concipere. Dicit B. Engoliſmenſ. contra Gulielmum fratrem ſuum, quod licet idem Ben. & Gulielmus hæredes extiterint Titio pro æqualibus, dictique Titij hæreditas communis ſit inter eos, & pro indiuiſo, idem B. dictam hæreditatem diuidi deſideret, nihilominus dictus Gulielmus dictam diuiſionem fieri contradicit, rerumque hæreditariarum fructus & emolumenta pro maiori portione, quam ipſum contingat, percipit quare petit dictus actor dictam hæreditatem per vos domine iudex diuidi, portiones quæ viriles faciendas, vtrilibet adiudicari, & adiudicatas tradi, & in pace dimitti, factis ceſsionibus hincinde de his, de quibus fuerint faciẽdæ, petens fructus & emolumenta per ipſum Gulielmum receptos, vltra debitam ſibi portionem, vſque ad talem quantitatem, in qua ſibi reddenda, & ſoluenda petit ipſum Gulielmum condemnari, vna cum expenſis, & præſtationibus, quas ſuſtinuit ꝑ hæreditate prædicta, quas ſpecificare ſe offert

offert in proceſſu.petit inſuper, quòd ſi ſint aliquá,quæ diuí
di nõ poſsint commode , quòd adiudicentur vni pro pretio,
implorãs officium in his, ſuper quibus fuerit implorandum,
petens expenſas,&c.Sed videtur, ꝙ is libelllus non procedat
in eo, quod petit bæreditatem diuidi,quia hæreditas eſt no-
men iuris,vt ff.de ver.ſig.l. hæreditas.de peti.hæred.l.hære-
ditas.& ſic indiuidua, cum ſit incorporalis, & ſic ad eam di-
uidendam agi non poteſt , quia iura incorporalia ſunt indiuí
dua,vt ſupra de reb.corp. & incorp.§.fi. Ad hoc poteſt dici,
quod hoc verbum hęreditatem,ſumitur in verbis libelli,pro
ut refertur ad res corporales,& prout ipſas continet.ipſa ta-
men hareditas petitur diuidenda. vnde text. qui dicit ꝙ per
hoc iudicium diuiditur hæreditas, vult dicere l.res hæredita
rias.in effectu.fami.erciſ.l. 2.per quem tex. optime excuſan-
tur verba libelli prædicta.Quid ergo ſi actor petat diuidi res
hæreditarias,& non hæreditatem?credo, ꝙ non procedit li-
bellus de rigore.ff. communi diuid.l. 4. in priucip. Item op-
ponitur , ꝙ hæc concluſio non eſt realis, qu a non agitur ad
declarandum,nec perſonalis, quia non agitur contra aduer-
ſarium , vt det, vel aliquid faciat, imo concluſio dirigitur ad
iudicem, quòd ipſe faciat. Ad hoc reſpond.ꝙ nõ habet con-
10 cluſionem † proprie actio realis, vel perſonalis , & propter
hoc vno reſpectu dicitur mixta. Nam nullo iure reperitur,
quòd debeat pars compelli diuidere alij, imo iudex diuidit:
niſi partes communi conſenſu hoc faciant,vt ff.eo.l.fi. Vnde
nulla eſt proprie concluſio realis, vel perſonalis,niſi in præ-
ſtationibus. ibi enim concluditur perſonaliter ad dandum.
Per hoc enim ceſſat quæſtio,de qua vidi quãdoq;,quæri,vbi
ſunt duo cohæredes , & alter alterum ad diuiſionem prouo-
cat.Quæritur,quis tunc diuidet, & quis eliget?conſuetudina
rij dicunt , ꝙ prouocans diuidet , & prouocatus eliget.& ita
ſcio ſeruari in pluribus terris de facto . Quid ſi ſint plures
prouocati ? tunc videtur , quòd minor eligat. C. de meta.l.
2.de bis qui ſe ded.l. 1. ſed contra facit.C.quando. & a quib.
quarta pars.l. 2.de dona.l.ſancimus.§.ſinautem. De veritate
autem iuris videretur , quod iudex debeat facere partes , &
ſingulas ſingulis adiudicare,iuxta l.ad officium.C.commun.
diuid. j.de offic.iud.§. præterea.ff.ſa.erciſc.l. in hoc iudicio.
Sed quæritur,nunquid ſit facienda mentio ſpecifica in libel-
lo,de præſtationibus,quæ ſint faciendæ? V.g.alter cohæredũ
expediuit negotium, quod non poteſt pro parte expediri,&
ſoluit pecuniam de ſuo , pro eo expediendo, nunquid debet
hoc ſpecificari in libello?Credo ꝙ non, imo ſufficit generali
ter implorare officium iudicis ſuper his,alias opus eſſet vno
corio bouis , ſi eſſent multæ expenſæ per alium cohæredem
factæ, vt vides in ſimili in actionibus vniuerſalibus. vbi nul-
la ſit ſpecificatio , vt in pet.hæredi.imo nec in generalibus ,
ſed poſt ſpecificatur in proceſſu. vt ſcripſi in breuiario.C.de
11 iudi.l.licet. † Quis ergo erit modus procedendi in actione,
& quis iudicandi? Videtur, ꝙ eſſet faciẽda cõteſtatio, & poſt
completo proceſſu,ſi appareat eos cohæredes, ꝙ ſit iudican
da diuiſio faciẽda, quod iudicio facto,iudex dabit arbitrum,
qui præcipiat res hæreditarias exhiberi , & omnia iura ſibi
declarari,quo facto,ea diuidet commodius,quo poterit, & ſi
ſint aliqua,quæ non poſsint commode diuidi, ea vni adiudi-
cabit,vt hic.& C.communi diuidun.l.ad officium.& ea adiu
dicabit cuilibet portionem ſuã , & faciet fieri ceſsiones adin-
uicem, iuxta l.in hoc iudicio. & l.plane. ff. eod. ꝙ autem ſic
debeat fieri patet C.quando & a quib. quarta. pars.l. 2. Hoc
etiam patet,quia in omnibus actionibus: in quibus nõ poteſt
alias procedi,ſit exhibitio,vt patet ff.ad exhib.quaſi per totũ
de pub.l.cum & ſi. Quid ergo fiet,ſi ſint aliquæ res, quas a-
ctor petit diuidi,reus dicit non eſſe bæreditarias,& ſe poſsi-
dere titulo? Dic ab illarum diuiſione ſuperſedendum eſſe. ff.
eo.l.bæredes.§.idem ſcribit.eo.titu.l.ſi quod. Et eſt recurrẽ
dum ad rei vend.vel peti. hære. vt ibi.Quid ſi in proceſſu hu
iuſmodi actionis volo probare talem rem eſſe hæreditariã?
Nõ videtur, quod debeam admitti,niſi probem, vel commu
nicem,illum titulum debere haberi pro non titulo. Nam tũc
videretur , ꝙ deberem admitti,ad inſtar peti.hær.de pet.hæ,
l.qui interrogatur.cum notatis ibi.& boc indubitate vbi co-
12 hæres meus ſolus poſsideat . † Quid ſi ambo poſsideamus?

Videtur contra,quia quæſtio proprietatis non excludit hanc
actionem,vbi ambo poſsident: vt d.l. c.ff. famil.erciſ.ar.con-
tra.ff.de except.l.fundi,de hoc dicam magis in materia con-
muni diuid.& ita per præmiſſa videtur, ꝙ ferantur duæ ſen-
tẽtiæ in hac actione.ſed ſorte prima nõ eſt ſentẽtia,ſed qua-
dam declaratio præambula diffinitiuæ ſententiæ . Vel potes
dicere, ꝙ quando iudex ꝑ prepoſita & exhibita videt diuiſio
nem faciendam, nihil pronuntiabit adhuc, ſed faciet ſibi bo-
na exhiberi , iuxta l. 2.C.quando & a quib. quarta pars.& ea
diuidet,& tunc vna ſola vice pronũtiabit, & adiudicabit par
tes.& hoc expedientius & ſecurius Quid ſi remanent aliquę
53 res ad diuidendum ? dic † amplius g non agi famil.erciſ.ſed
g communi diuid.ff. eod.l. ſi filia. §. familiæ . Sed quæ eſt ra-
tio ? ibi notatur vna : non tamen eſt bona, niſi iuuetur. Vnde
poteſt eſſe ratio,quia petitio hæreditatis datur contra quen-
cunque poſſeſſorem , & pro qualibet re etiam minima.ff.de
peti.hære.l.licet minimam. ſed famil.erçiſ. non datur, niſi cõ
tra cobæredem , & contra illum datur vniuerſaliter , etiam
pro rebus ab alio poſſeſsis.ff. famil.erciſ.l.item labeo.alias in
cipit, ſi vnus.§.fin.idcirco imputandum eſt hæredi hac actio
ne agenti, ſi aliquæ res remanſerint diuidendæ . Quid ergo
ſi per ignorantiam iuſtam aliquæ res remanſerint ad diui-
dendum. Forte cohæres , qui habet rerum notitiam , iurauit
nullas alias res eſſe,poſt apparet alias eſſe?Credo, ꝙ compe-
54 tat famil.erciſ. Nam fam.erciſ. iudicium † pluries poteſt in-
tentari, cauſa cognita, vt d.§.familiæ.in cauſæ autem cogni-
tione poteſt interuenire iuſtus error.ff.fami. erciſ.l.cum pu-
tarem.de pact.l.tres fratres. & eſt vtile magis agere famil.er
ciſ. hoc caſu, quam communi di.quia non fiet nouus proceſ-
ſus pro re illa , ſed quædam executio , & agens accipiet alia
media,quam in principali proceſſu.poterit enim dicere,cum
talis hæreditas eſſet cõmunis inter me & talem,& dicta hæ-
reditas fuerit diuiſa inter nos , & partes ſingulis adiudicatæ,
& per ignorantiam alias res remanſerit ad diuidendum,qua
re peto,quòd diuidatur,&c.& non oportebit hoc caſu ſe pro
bare cohæredem ſeu ſe poſsidere, nec multa, quæ venerunt
in primo proceſſu, nec litem conteſt.cum boc ſit quaſi quæ-
dam executio primæ ſententiæ, vt dicitur in petitione hære.
ff.de pet.bæred.l.ſi quo tempore. de pecul.l.quæſitum.& fa-
cit bene,quod not.Innoc.extra de offic.ordi.c.conquerente.
55 † Quid ſi communi conſenſu,ſine iudice fuit tota hęreditas
diuiſa, excepta vnica re , nunquid pro illæ ſola poteſt agi fa-
mil.erciſ? Videtur expreſſum ꝙ ſic.C.ſam.erc.l. 1. Item quia
actio ſa.erc. non fuit alias intentata,& poteſt ſaltem ſemel in
tentari. Poteſt dici contra, nam actio famil.exciſ.eſt vniuer-
ſalis actu,& aptitudine,nec competit pro re ſingulari.ff.ſam.
erciſc.l. ſundus mihi.& not.in d.l.ſi filia.§.familiæ, & in hoc
differt a pe.hære.vt ibi no.& ſic non competit hoc caſu. pro
hoc facit eod.titu.l.inter cohæredes.in princ. vbi dicit,quod
ſi actum fuerit communi di. poteſt agi ſam. erciſc.pro cæte-
ris.ſupponendo.quod plures res remanſerant ad diuidendũ.
nec obſt.d.l. 1.C.ſa.erc. quia debet intelligi ꝙ pro nõ diuiſis
poteſt agi ſamil.erc. quando plures res remanſerunt ad diui-
dendum, ſecus ſi vna.Sed contra hũc intellectum facit, quia
in vna re poteſt remanere vniuerſitas.ff. quod cuiuſ.vni l.ſi-
cut.§.ſi.ſed illud,qñ aliæ perierũt,ſecus ſi extant, tunc enim
oportet plures eſſe, etiam duas partes.eo.ti.l.nulli.Quid er-
go,ſi tota hæreditas, fuit diuiſa, mutuo conſenſu,paucis ex-
ceptis?pluribus tamen videtur idem,cum vniuerſitas videa-
tur conſiſtere in duabus partibus,vt d.nulli.Sed ſorte, nõ ſic
in alijs vniuerſitatibus , ſicut in vniuerſitatibus hominum.
ff.de pact.l.quæſitum. & dixi s̄.eod.§.actiones de pecul.Sed
quid ſi ſit vna res ſola.in hęreditate, nunquid illa petetur di
uidi per hanc actionem?Non videtur,cum ſit res ſingularis,
& hęc actio competit pro vniuerſitate actu , & aptitudine,
vt s̄.dixi.Forte hoc caſu poſſet dici contra,quoniam vniuer-
ſitas conſiſtere poteſt tota in vna re, quando nihil aliud eſt,
imo ſorte, etiam ſi nihil eſſet in vniuerſitate, poſſet dici vni
uerſitas, vt ſcripſi s̄.de pup.ſubſti.§.liberis.& s̄.e.§.actiones.
& idem poſſet dici in præcedentibus quæſtionibus. Sed con-
tra eſt.C. communia vtriuſque iudicij.l. familiæ. ff. ad Treb.
l.nam quod.§.penul.& fin. cum l.ſeq. Sed cum hæc actio ſit
vniuer-

vniuerſalis, & debeat pro diuiſione omnium intentari: nun-
quid actor poteſt excipere in libello aliquas res, quas vult re
manere ad diuidendum? Poteſt dici, quod ſic, vt not. ff. com-
muni diui. l. in iudicium. Sed pone, quidam format libellum
ſuum in communi diui. & petit diuidi bona hęreditaria, quæ
ei, & conſocio euenerunt ex ſucceſsione talis, per actionem
commu. diui. quæritur nunquid bene agat, vel an debeat ca-
dere ab inepta actione? Et videtur quòd debeat cadere, quia
pro hæreditate diuidenda, fuit introducta actio fa. erc. & ſic
non videtur poſſe competere actionem communi diui. alias
eſſet fam. erciſc. fruſtratoriæ inuenta, ex quo communi diui.
ſufficiebat. ꝙ non eſt dicendum. Præterea, ſingulas obliga-
tiones ſingulæ cauſæ ſequuntur, id eſt ſingulæ actiones ſuas
ſingulares materias, ex quibus cauſantur. ff. de except. rei
iudi. l. & an eadem. §. actiones. non ergo permiſceri debent.
In contrarium videtur expreſſum. ff. ſa. erciſ. l. inter cohære-
des. in princ. Super hoc poteſt dici, ꝙ ſi libellus concludat ad
hæreditatem diuidendam vniuerſaliter: ꝙ non procedit. Si
autem res certas, quamuis eas dicat communes ex hæredita-
ria cauſa, dum tamen dicat ſe dominum ex illa cauſa, etiã po-
teſt dici, quod concludat. & ſic intellige ff. commu. diui. l. 4.
15 † Nunc videamus [h] aliqua circa act. comm. diui. circa quam
h primo quæritur, qualis eſt iſta actio, & quando oritur? Et
ſuper hoc certum eſt, quòd eſt perſonalis, & oritur a tempo-
re cõionis, vt ſupra dictum eſt in actione ſa. erci. Item quęri-
tur, cui competat? Dicunt doct. ꝙ competit illi, qui habet rẽ
communem pro indiuiſo cũ alio. vel ei. qui putat habere cõ-
munem. ff. comm. diui. l. ſi quis putans. & hoc vltimo caſu ad
ſumptus, & damna, non autem ad diuiſionem, vt ibi, & ſic
tranſeunt. Sed iuxta hoc poſſet quæri, quia habere rem com-
munem poteſt dici pluribus modis, nunquid hæc actio de-
tur cuilibet habenti rem communem? ſicut detentatori, vel
bonæ fidei poſſeſſori? gloſſ. videtur ſentire, ꝙ detur tantum.
domino. ff. commun. diui. l. per hoc iudicium. Sed expreſſum
eſt, quod datur bo. fi. poſſeſ. quinimo vtilis iuſte detinẽti. eo.
ti. l. cõi. diuid. §. qui in rem. cum §. ſeq. Sed quæritur. dictum
eſt s̄. in actione fa. erc. ꝙ datur poſsidenti, vel non poſsiden-
ti, ſi aduerſarius confiteatur cohæredem. alias non, vt l. 1. ff.
fa. erci. Quid in com. di? Certe ſi aduerſarius totam rem, quæ
dicitur cõis poſsideat: & negat rem communem, expreſſum
eſt, quod agens com. di. repellitur, ſi excipiatur. ff. de except.
l. fundi. Sed ſi poſsidet vterque, alter tñ dicit rem non eſſe di
uidendam, & ad ſe ſolidam pertinere, videtur quod non poſ
ſit excipi, imo in hac actione qõ proprietatis veniet hoc ca-
ſu, vt in actione fami. erc. per d. l. 5. ff. ſa. erc. & in hoc caſu nõ
obtinet. l. fundi. ſed ſolum, qñ alter totum poſsidebat. & ad
veritatem in caſu illo, ſolum loquitur: & in illo loquitur etiã
17 gl. ff. ſa. erc. l. 1. quę videtur ita ſub audienda. † Sed quæritur
nunquid hæc actio, detur tutori, vel curatori? Videtur quod
ſic, quia habentur loco dominorũ. ff. de fur. l. interdum. §. tu-
tor. Expreſſum vr̃ contra. C. de prædijs mino. l. inter oẽs. &
credo, quod poſsint agere, ſi ſit vtilitas pupilli. opus eſt ta-
mẽ decreto, ſi ſit res immobilis, vt ſcripſi in breuiario meo;
iuxta d. l. inter omnes. & not. ff. de auto. tuto. l. inter pupillũ:
Sed quid de perſonis eccleſiaſticis: nunquid poſſunt agere
hac actione, pro rebus quas eccleſia habet cõmunes cũ alio?
Expreſſum videtur, ꝙ ſic. C. de ſacroſanctis eccleſijs. l. iube-
mus. la 2. opus tamen eſſet ſolennitate, authẽ. hoc ius porre-
ctum: vt ſcripſi in d. l. inter omnes. An autem feudatarij, ſeu
vaſalli, vel alij vtiles domini, poſsint agere inter ſe? Videtur
ꝙ nõ vbi dominorũ conditio fieret deterior. vide ff. eo. l. com
mu. di. in prin. in feu d. ſi de feu. controuet. ſue. c. omnes filij.
18 † Item quæritur, contra quem detur hæc actio? Et certum
eſt, ꝙ contra ſocium, ſeu cõſortem, ſi rem poſsideant, ſi alius
poſsideat, videtur ꝙ contra poſſeſſorem. ff. eo. l. commun. di-
ui. §. ſi debitor. & §. inter eos. & C. eo. l. ad officium arbi. ff. de
act. emp. l. Iulianus. §. Idem celſus. Quid ergo, ſi vnus ſit pro
prietarius, alter poſsidet rem? Forte creditor, vel dominus
temporalis, qui rem cepit in manu, vel forte conſors tradi-
dit partem ſuam ad firmam, ad x. annos, & tradidit poſſeſsio
nem, quæritur, contra quem debeat agi? Lex videtur velle ꝙ
cum proprietario. ff. eo. l. ſi quis putans. §. ſi fundus cõis. Sed
contrarium videtur in d. §. ſi debitor. forte poteſt agi con-
tra vtrunq;, vnde hæc actio poteſt intentari. contra non poſ-
ſidentem. ff. commu. di. l. pe. fami. erci. l. item labeo. §. fi. & cõ
tra poſsidentem, quia mixta eſt, vt d. §. ſi debitor. & vide C.
19 eod. l. 1. † Quæritur [i] vltra, ad quid competit iſta actio, ſeu
i quæ in ea veniunt? Et certum eſt, ad diuidendum, & ad præ-
ſtationes perſonales, vide. ff. eod. l. 4. §. ſicut. & poteſt agi pro
his præſtationibus, dato, ꝙ non petatur fieri diuiſio. vt no. ff.
20 communi di. l. & ſi non omnes. §. venit. † Item quæritur, [k]
k quanto tempore duret hęc actio. Et certum eſt, ꝙ xxx. annis.
ſicut dictum eſt ſupra in actione ſam. erc. in gl. & iuxta eam.
per l. 1. §. ad hoc. C. de anna. except. & hoc, niſi conſors ſoli-
dum poſsideret cum titu. & bo. fi. quia tunc excluderetur x.
vel xx. ann. vt C. de communi. re. ali. l. 1. ſic dicitur in pet.
hær. C. in qui. cau. ceſſat long. temp. præſcrip. l. hæreditatem.
& iſtud idem poſſet dici in actione ſa. erc. ſi quis acquiſiuiſſet
ſolidam vniuerſitatẽ, iuxta d. l. 1. C. de communi. re. ali. Quo-
l modo formatur libellus? [l] Super hoc, ſunt variæ formæ, &
concluſiones, quia interdum agitur ad diuiſionem, interdum
ad diuiſionem, & præſtationes, interdum ad præſtationes, vt
dixi in ſuperioribus. In primis duobus caſibus, poteſt conclu
di facta narratione, ſicut dixi iuxta libellum ſa. erciſ. & quaſi
eædem oppoſitiones, & quæſtiones fieri poſſunt in primis
duobus caſibus in hac actione, quæ fuerunt ibi tactæ. In ter-
tio caſu, concluditur ad præſtationes, dicendo, ſic. Cum talis,
ſeu tales res ſint communes inter nos: & ego decem expende
rim, & ex tali cauſa, pro vtilitate prædictæ rei communis, pe
to te condemnari in x. Sed nunquid debet addi, ꝙ non pote-
rat pro parte experiri, ſicut in act. ſa. erc. expeditum eſt? vi-
detur, quod ſic. ff. cõmuni diui. l. ſi quis putans §. 1. C. de neg.
geſt. l. ſiue pro fratre. Sed poteſt quęri, nunquid debeat decla
rari in libello cauſa, quare eſt communis? & non videtur: ſuf
ficiens enim cauſa eſt, vt ſi quis vult a communione recede-
re, quod dicat rem communem, & hoc, ſi vterq; poſsidet. ſi
reus ſolum poſsideat, videretur neceſſarium, quia quaſi ven-
dicatio eſt, nec reus poteſt bene deliberare, an res communis
ſit, niſi cauſa inferatur, videlicet, quia cõmuniter legata, vel
alia cauſa ſit. facit tamẽ contra. ff. communi diui. l. 2. Sed quę-
ritur, nunquid ſint ſingulę res ſpecificandæ, quas quis diuidi
petit? Poteſt dici, ꝙ ſic, vbi res ſingularis petitur diuidi, quia
in omni actione, qua agitur pro re ſingulari, res ipſa eſt deſi-
gnanda ff. de rei ven. l. ſi in rem. de fur. l. in furti. Si autem ge
neraliter agatur pro pluribus rebus diuidendis, quod eſt poſ
ſibile, cum concurrat, cum act. pro ſocio, quæ eſt generalis. ff.
pro ſocio. l. pro ſocio. aliter non oportet ſpecificari in libel-
lo, ſed poſt in proceſſu, & veniunt omnia, quæ cõmunia ſunt,
niſi aliqua nominatim excipiantur. ff. communi diui. l. in iudi
cium. vide quod no. ff. de edend. l. 5. C. de iudic. l. licet. Et not.
quod quo ad alienationes, eſt differentia, inter ſami. erciſc. &
communi diui. vt no. ff. ſam. erciſ. l. alienationes. Sequitur de
m ac. finium regundorum. [m] circa quam, poteſt quæri, qualis
eſt? Et certum eſt, quod perſonalis vt dixi ſupra eo. §. omniũ.
& patet ff. eo. l. 5. quicquid notetur. Item quæritur, vnde ori
tur. Gloſſ. dicit, quod eſt datiua. vt d. l. 1. Alibi dicitur, quod
oritur ex quaſi contractu, vt no. s̄. de obl. quę ex quaſi contra
ctu. §. item ſi inter aliquos & hanc ſequitur hic Petr. de Bel.
Perti. & alij moderniores. Sed hoc non videtur verum. Nam
hæc actio oritur ex finium turbatione, ſecundum oẽs docto.
vt patebit magis in inferioribus. Turbare eſt delictum. ff. de
interdict. l. fin. ergo videtur, quod oriatur ex delicto. Et pro
hoc facit C. de accu. l. 1. §. eo. l. 4. §. ſi dicantur. & hoc ẽt vide-
tur apparere, quod imperator in d. §. itẽ ſi inter. dicit, qđ ſa.
erc. & cõi diu. oriuntur ex quaſi contractu, & tacet de hac a-
ctione, innuendo, quod cũ ipſis in hoc non conueniat. Vnde
vides, quod qñ hæ actiones conueniunt, legiſlator ponit oẽs
tres ſimul, vt hoc §. & C. de ann. excep. l. 1. §. ad hoc. ff. de iu-
di. l. in tribus. quia non conueniebant in origine, imperator
ſcienter eam ſubticuit in §. prædicto, item ſi inter. Poteſt di-
ci, quod oritur ex varijs figuris cauſarum, hoc eſt ſecundum
diuerſa facta, diuerſas habet origines. Nam interdum hæc
21 actio † datur pro eo, quia fines alias poſiti auulſi ſunt, ſeu
turbati, vel occupati vi, & tunc non eſt dubium, quod oritur

ex delicto. ſicut interdictum vnde vi.& vti poſ. vt not.ſupra
eo.§.1.in gl.ex quaſi. Interdum agitur, vt res conſiderentur,
abſque alia turbatione. verbi gratia. Habemus prædia vicina,
quorum fines non bene ſciuntur, vel aliquis, qui habebat lar-
gum, & amplum fundum, mihi illum vendidit, vel alio titu-
lo in me tranſtulet x. iugera, de eo fundo, pro quibus aſsigna
uit mihi vnam partem. volo agere contra ipſum, vt pars illa
metiatur, & fines ponãtur. non dubium, quod hic oriri actio
ex contractu. Interdum naſcitur ex quaſi contractu. verbi
gratia, teſtator legauit mihi certam partem fundi ſui, forte
vſque ad x. iugera, volo agere contra hæredem, vt metia-
tur, & fines apponantur. non dubium, quod hic oritur ex
quaſi contractu, ſicut in communi diui.& fa.erci. quia nullũ
contractum geſsi cum hærede, ſicut nec ille, qui incidit in cõ
munionem. & hoc caſu poteſt verificari, quod not.in d.§.itẽ
ſi inter aliquos. Itẽ quæritur cui competit? dicit Petr. illi, qui
22 habet fundum vicinum. † Sed ego quæro vltra, nunquid il-
n le, qui agit, habet ſe dicere dominum, & probare, ⁿ ſicut dixi
in materia comuni diui? & an illa quæ dixi circa hoc, obti-
nent in hac actione? verbi gratia. ago cõtra te finium regun.
dicendo, quod fundus meus extenditur vſque ad lapidem ta-
lem, tu negas, dicendo, quod imo tuus extenditur verſus
meum vſque ad talem arborem. Quæritur, nunquid in hac
actione, cognoſcetur de quæſtione proprietatis? & non vi-
detur, quia hæc actio, habet multa ſimilia cum actione com-
muni di.& in illa conſtat, quod non venit qõ proprietatis,
vt l. fundi.ff.de exce. & ſatis ſupra dixi. In contrarium vide-
tur expreſſum. C.eo.l.ſi quis. vbi aperte dicitur, quod huic a-
ctioni, quæſtio proprietatis cohæret & hoc ibi not. per om-
nes. & ſic in hoc diſcõueniunt ab actione communi diui. Sed
mirum videtur, quia tex. in d.l.ſi quis. videtur velle. quod qõ
poſſeſsionis differat, a quæſtione finium regundorum. Et eſt
primo terminanda, vt ibi patet, ergo multofortius quæſtio
proprietatis, quæ eſt magis præiudicialis, & maior, vt d.l.
fundi. Præterea, ratio quæ habet locum in communi diuid.
habet locum in hac: ne per minorem fiat præiudicium ma-
iori. ſine dubio, maior eſt quæſtio proprietatis, quam finium
& ſic videtur, differentia. Qui veller hoc dicere, poſſet hunc
intellectum dare dictæ l.ſi quis. nam ibi dr: prius poſſeſsio-
nis qõ finiatur, & tunc agrimenſor &c. vult dicere, ꝙ prius
agatur de proprietate, per actionem competentẽ, itaq; expo
nes verbum poſſeſsionis, id eſt, proprietatis: & hoc non eſt
multum extraneũ: quia ſicut exponitur ff.de iudi.l.ſi de.ff.de
verbo. ſignifi.l.2. ita erit, ſicut in actione communi di. quo ad
hoc. Nec obſ. quod dicitur in d.l.ſi quis. ibi: quæ proprietatis
controuerſiæ cohæret &c. quia verum eſt, ꝙ cohæret: quia
qõ proprietatis ei obijcitur, non quod in ipſa actione veniat:
imo ibi in text. ſubijcitur, ꝙ illa quæſtio debet primo finiri:
& ita ſeparatur ab alia, & ſic recte tex. concordat cum l. fun-
di. Qui vult ſubſtinere opi. doct. quòd in hac actione, veniat
qõ proprietatis: intelligat, ſicut iacet, ꝙ in hac actione co-
gnoſcetur de proprietate: & cauſa finietur, & poſt mittetur
agrimenſor pro menſurando. Et is intellectus, videlicet, ꝙ
cauſa proprietatis, & finium, decidatur vna inſtantia, & vna
actione, deprehendetur ex illa lege. ibi enim ſubijcitur, ꝙ al-
tera parte abſente, procedetur ad fines dirimendos, vt pri-
mæ conteſtationis, quaſi ſit vna inſtantia, ad quod non pro-
cederetur, ſi eſſet diuerſa inſtantia. niſi eſſet lis conteſt. in ip-
ſa vltima, ſicut in prima, per l. properandũ. C.de iud. Et (ſi be
ne cogites) illa lex vr̃ fuiſſe facta pro hoc tãtum. & vltimum
dictum infertur ex primo. & ad hunc intellectum videtur
expreſſum, extra de probatio.ca. ex literis. Diuidamus ergo
hanc maſſam, per minutas quæſtiunculas. Pone, ꝙ ago con-
tra te finium regundorum, petẽs declarari fines, inter talem
fundum meum, & tuum, tu dicis, quòd fundus meus eſt tuus,
& vis me repellere, nunquid potes? Non videtur per præmiſ
ſa, quia in hac actionem venit quæſtio proprietatis. Sed hoc
non vr̃ verum, vnde in hanc actionem venit quæſtio proprie
tatis ipſorum finium, ſed non qõ proprietatis totius, quid er
go dicemus? Videtur dicendum hic, ſicut dixi ſ̄. in fa.erciſ.&
cõi diu. ꝙ ſi ego poſsideo fundum meum, ꝙ non excludar, & ꝛ
in hac actione, veniat quæſtio proprietatis totius. Si vero
non poſsideã, poſt excludar, per l. fundi. & hoc ſatis eſt pro-
babile. Sed pone, quod non obijcitur quæſtio de proprieta-
te totius, ſed ipſorum finium, quos prouocatus dicit ſe ſolũ
poſsidere, & ad ſe pertinere, actor contrarium dicit, nunquid
huiuſmodi cognitio, venit in hac actione? Per præmiſſa ap-
paret reſponſio, quod ſic, per d.l.ſi quis. ſecundum vltimũ in
tellectum, qui videtur potior, quia etiam hoc caſu, veniret in
actione cõi di. quæſtio proprietatis, ſi actor aſſereret ſe poſ-
ſidere. Quid ſi reus in primo caſu non confitetur, nec ne-
gat actorem dominum rei quam petit confinari, licet dicat
ſe poſſeſſorem ipſius, nunquid põt repellere agentem finium
regundorum? Videtur, quod non, quia ſicut vides in fam.erc.
reus ita demum repellit actorem, ſi neget cohæredem. vide-
tur ergo hoc caſu, quod oporteat ipſum negare dominũ, nec
ſufficit ſe dicere poſſeſſorem, & hoc videtur indubitate ve-
rum. nam actor ponit in libello ſe dominum: vel rem ad ſe
pertinere, & ſic oportet reum reſpondere ad hoc, ſi velit eũ
repellere. Vnde ſi agam petitorio. non eſſet bona exceptio,
male agis, quia poſsideo, & per conſequens, nec in iſta actio-
ne, in qua cauſa proprietatis verſatur. Sed huic opin. videtur
obſtare d.l.ſi quis. vbi videtur, quod cauſa poſſeſsionis, debet
primo terminari, & tunc agrimenſor &c. Sed intellige cau-
ſam poſſeſsionis, & proprietatis, ſicut ſ̄. dixi. Nam in hac a-
ctione iudex cognoſcet de proprietate finium, id eſt quantũ
debent fines cuiuſlibet extendi. & hoc cognito, ponet fines,
vel metas, vel mittet agrimenſorem, ſi materia exigat. & hęc
ſententia videtur ſatis probabilis. Glo. tamen videtur contra
tenere. ff.eo.l.ſi irruptione. Item quæritur, an hæc actio, de-
tur bo.fi.poſ. tutori, p̃lato eccleſiæ. Dic vt dixi in materia cõ
mun.di. ſupra & vide ff.eo.l.4.§. finium regundorum. Sed an
in canonico, nomine præbendæ? Dic quòd contra canonicũ,
ſed non contra extraneum. vide extra de proba.ca. ex literis,
num.3. per Inno. Sed quid de vaſallo, & emphy? videtur idẽ,
quod poſsint agere contra vaſallum, vel emphy. ſed non con
tra alium, abſente domino directo. Sed in vaſallo videtur cõ
23 tra, in feu. de contro. inter vaſal. & alium. cap 1. † Quæritur
o quanto tempore ᵒ durat hæc actio? Petr. dicit quòd xxx. an-
nis, a tempore turbationis, poſtea non, niſi vt termini primo
poſiti reformentur. per l.1. ad hæc. C.de anna. excep. de con-
ſti. pec.l.2.& ita ſe expedit. Iſtud idem dicit glo. C.fin.reg.l.
fin. Sed hoc non videtur verum. nam ſi alter vicinorum ma-
iores fine poſsidet tituloq̃, & bon.fi. præſcribit. x. annis inter
præſentes. xx. inter abſentes, vt ff.pro empt.l.2.§. ſed ſi fun-
dus. & l. qui fundum. §. t. Vnde ſuper hoc potes plenius di-
cere, quod interdum agitur hac actione pro eo, quia fines
turbantur, & tunc obtinet pluries quod glo. & Pe. dicunt, vi-
delicet quòd durat xxx. annis, a tẽpore turbationis. Quid er-
go, ſi turbauit, nunquid ex qualibet turbatione oritur vna a-
ctio? Si dicas ſic, ſequeretur, quod hæc actio eſt immortalis,
quia ſemper pro vltima turbatione aget, & habebit xxx. an-
nos. quod videtur cõtra mentem legiſlatorum. Si dicas, quod
ſolum agatur ex prima, videtur falſum: quia ſic ſequeretur, ꝙ
ſequens faceret impune, ſicut dictum fuit in negatoria ſ̄.e.ti.
§. æque. Sed ad hoc poteſt reſponderi per ea, quæ ibi ſcri-
pſi. Sed (ſi bene cogites) illa non bene aptantur in præſenti
propoſito. Vnde ſi aduerſarius nõ poſsidet, poteſt dici, quòd
a tempore turbationis, quæ in libello exprimitur currat præ-
ſcriptio. caueat ergo actor, quòd proponat, & probet turba-
tionem, pro qua agit, factam a xxx. annis circa, alias cade-
ret, ſi excipiatur de præſcriptione. Interdum agitur, ſine
turbatione, quando duo incidunt in vicinitatem, & nolunt
vel eorum alter confinare, vt ſatis exemplificatum eſt, in ſe-
24 cunda quæſtione ſupra ex tunc videtur, quod currat † præ-
ſcriptio xxx. anno. a tempore quo in vicinitatem inciderunt,
& hoc ſi vtebantur communiter vel alter ſine titulo, vel ma
la fi. vel tenebatur ex contractu facere, vel ſupplere ſupra cer
tum numerum iugerum, vt poteſt exemplificari in ſuperio-
ribus notatis in 2.q. Si autem alter poſſediſſet titulo, & bo-
na fide, tunc videretur tolli x. vel xx. ann. ſpatio. vt d.l.2.§.
ſed ſi. ff.pro empto. ad inſtar pe.hær. quæ eſt ꝑpetua. C.de pe
ti.hær.l. hæreditatis petitionem. & tamen quando datur con
tra ſic titulo poſsidentem, tollitur x. annis, vt l. hæreditatem
C.in

C.in quib.can.ceſ.long.temp.præſcrip.nam cum in hoc iudi
cio veniat cauſa proprietatis, & proprietas eſt præſcripta:
quomodo per hoc iudicium reſtitueretur? & vide d.cap.ex
literis, Sed quid ſi actor petat, ꝙ metæ ponantur inter illud
quod ipſe poſſidet, & poſſedit? & illud quod alter ſe aſſerit
præſcripſiſſe: nunquid repelletur? Credo quod non, niſi tri-
ginta anni eſſent elapſi a tempore vicinitatis, quia ceſſat il-
la ratio. & ſic debet intelligi, quod no. in d. §. ſed ſi fundum.
ff. eod. l. 1. & d. §. ad hoc. & d. cap. ex literis. & forte iſti 33. an
ni currunt a tempore, quo alter incepit poſſidere, quia ex
tunc agere potuit ad diuidendum: & ſic ex tunc currit, vt d.
§. ad hoc. Vel forte præſcribitur huic diuiſorio a tempore
completæ præſcriptionis proprietatis: quia ex tunc incepit
eſſe vicinus verus. Quid ſi tu poſſediſti fundum tuum, per
30. an. vicinum fundo Sẽpronij Sẽpronius cecidit a poſſeſſio
ne: & poſſeſſio ad me peruenit: ego volo agere cõtra re. fi. re-
gun. tu vis me repellere exceptione præſcriptionis, ſicut po-
teras repellere Sempronium: nunquid potes? Videtur, quòd
ſic: quia exceptio præſcriptionis eſt in rem: & ſic obſtat ſuc-
ceſſori. ff. commu. diui. l. in hoc iudicium. §. pen. quod eſt ve
rum, ſi habes cauſam a Sempronio. & hæc procedunt. vbi
agitur ad diuidendum. Si vero ad damnum, quod poteſt.
ff. fin. regun. l. 4. §. poſt litem. tunc currit a tempore damni
dati, quia extunc incipit actio competere. & ſic no. doct. C. e.
l. fi. licet non faciant quæſtiones, quas hic incidenter congreſ
24 ſi. In hoc tamen aduerte, quod † nunquam hæc actio com-
petit pro turbatione, niſi quando termini fuerunt appoſiti
& turbati. & ſic non ſemper oritur hæc actio, quando termi
ni non fuerunt appoſiti a tempore, quo fuerunt vicini, & ex
illo tempore currit præſcriptio, vbi fuerunt appoſiti a tem-
pore turbationis. Et hæc procedunt de iure ciuili, quia de iu
re canonico, limites non præſcribuntur 16. q. 3. c. quicunque
& c. inter memoratos, extra de paro. c. ſuper eo. quod intelli-
ge de limitibus prouinciarum diœceſis vel parochiarum. ſe-
cus de finibus prædiorum, de quibus leges loquuntur. & ita
iura canonica, & ciuilia concordant. & ſic intellige extra de
præſcrip. cap. quia indicante. Et ideo credo, quòd fines eccle
ſiarum non poſſunt præſcribi, ſi ſemel fuerint limitati. nec
25 ducatuum, nec baroniarum, per eãdem rationem. † Item dic:
ꝙ hæc actio durat 40. an. in rebus eccleſiaſticis. C. de ſacroſ.
ecc. aut. quas actiones. & d. c. quia indicante. Quæritur vltra,
p quæ veniant p in hac actione? † Et certum eſt, quod venit
26 diuiſio fundorum: & ꝙ termini ponantur, vel ſi fuerũt poſi
ti, & auulſi, quod reponantur. ff. eo. l. in finalibus. eo. tit. l. ſi ir
ruptione. Item veniunt damna, & ſumptus. vide eo. tit. l. 4.
§. poſt litem. Sed nunquid poteſt agi pro his ſumptibus prin
cipaliter, dato quod non concludatur ad terminos ponen-
dos, vel reponendos? Videretur quòd ſic, quia ita eſt in fa.
erc. & communi diui. ff. cõi diui. l. & ſi non omnes. §. venit. &
27 dixi in ſuperioribus. Item dic, † quod hæc actio competit, ad
prædia ruſtica diuidenda, non vrbana. vide ff. eod. l. 2. & l. 4.
§. hoc iudicium cum l. ſeq. & ſeq. Item non competit contra
ſocium, cum quo habeo fundum communem, quamuis ha-
beam fundum proprium vicinum. ff. eod. l. 4. §. ſi communẽ,
ſecus in negatoria, vt ff. de ſerui. vrba. prædio. l. ſed ſi inter
me, & poteſt quæri de ratione diuerſitatis. & poteſt reſpon-
deri, ꝙ vbi agitur de ſeruitute, quilibet dominorum eſt pars
ſufficiens, ad deſcendendum, vel ad agendum ff. ſi ſeruitus
vendi. l. loci corpus. §. ſi fundus cum §. ſequen. non ſic in hac
actione, in qua vnus ſolus non poteſt defendere rem commu
nem. Idcirco, non poteſt in hac actione contra ſocium ſolum
ratio hæc: & innuitur in §. ſi communem. Sed quæritur, nun
quid cõpetit pro iuribus, ſicut pro diuiſione territorium, in
quibus habemus iuriſdictionem. De hoc dixi ſupra in gloſſ.
Sed poteſt quæri, pone, quod habemus iuriſdictiones vici-
nas, ſeu imperium. Verbi gratia. habemus villas propinquas,
cum ſuis territorijs, in quibus habemus omne imperium. vo
lumus confinare territoria, quo ad limites iuſtitiæ ſeu impe-
rij: & ponere metas in prædijs, in quibus territoria confinen
tur, quæritur, vtrum poſſumus inuitis dominis, quorum
ſunt fundi? Et non videtur cum in prædio alieno, nihil poſ-
ſimus facere inuito domino fundi: imo nec in incommuni.
ff. communi diuidun. l. Sabinus. Sed cõtra: nam conſtat, quod
ille, qui habet imperium in territorio, habet ibi ius, ſaltem
tale. ff. de verbo. ſigni. l. pupillus. §. territorium in fi. cum di-
citur ius terrendi &c. igitur ratione iuris, quod habet, videtur
quod poſſit in qualibet parte facere illa, quæ ad ius illius per
tinent. ff. de ſerui vrb. præd. l. quidam Hiberus. §. fina. maxi-
me, ſi poſſit fieri damno partis. eo. tit. l. fiſtulam. §. fi. Quæri-
q tur de formatione libelli. q Et ad hoc poteſt dici, quod ſint di
uerſæ formæ, & diuerſæ narrationes ſecundum diuerſitatem
materiarum, ex quibus oritur hæc actio. Si enim agam, ad
hoc, quod termini, & metæ imponantur, & ſine turbatione,
dicam ſic. Dicit, Io. contra Mar. quod cum ipſi habeant fun-
dos vicinos, in tali loco, idemque Ioan. optet fines prædictos
diſtingui per terminos: ne confundi valeant in futurum, pe-
tit dictus actor, dictos fines imponi, in locis debitis, declara-
ri loca, & adiudicationes fieri, vbi fuerint faciendæ. & ſi fue-
rit facta turbatio: faciat mentionem de ea. ſi ſuſtinuerit dam-
na, & expenſas, faciat etiam mentionem de eis: & imploret
officium, vbi fuerit implorandum, ſi agat pro terminis auul-
ſis reponendis, petat, quod reponantur, & reſtituantur in lo-
co, in quo erant, & ſpecificetur locus, & petat damna, ſi quæ
ſuſtinuerit. Si vero termini fuerint poſiti, & indirecte, ſic ꝙ
non poteſt vnus arare, quin alium impediat, vel intret partẽ
alterius: poteſt agi, vt melius reponantur. ff. eod. l. 2. §. fina. &
28 hęc ſunt ſatis clara. † Et no. quod pro finibus competũt qua-
tuor actiones, ſiue remedia. Primum finium regũ. de qua ſa-
tis dictum eſt ſupra. Item conditio ex l. conſtituerit. C. finiũ
regun. quæ loquitur in caſu ſuo, quando fit inuaſio, lite con-
teſta. in hac actione finium regun. Item eſt accuſatio crimi-
nalis, & pœna in perſonam, contra illos, qui propellunt ter-
minos, iam poſitos. ff. de termi. mo. l. 1. & 2. Item eſt pœna l.
agrariæ, quę eſt quinquaginta aureorum, ſi ad hoc agatur de
termi. mot. l. agraria. & hoc magis placet, quam illud, quod
not. in d. l. agraria vbi videtur notari, quod hodie non punia
tur in perſona extraordinarie. Sed melius eſt dicere, quod
vna pœna non tollat aliam. ff. de pœnis. l. ſanctio legum. C.
de ſepul. vio. l. 4.

a Adnotatio Quædam. Diuide. vt hic ſecundum Are. ſumma ſic. Actio fami-
liæ erciſcundæ pro diuidenda hæreditate & actio communi diuidundo pro re particu
lari, & actio fi. re. pro diuidendis fundis dicuntur actiones mixtæ. ſcilicet tam
reales, quam perſonales.

b Vide ibi. Vide hic Ange. & do. Iaſo. & Bald. vide hic Iaſ. in 3. col. ante med.
in ver. glo. 1. in ver. tenentem contra opi. Dy.

c Alio modo. De hac etiam diuiſione facit mentionem hic Ang. in 2. co. ante
me. 10 ver. propter quod eſt ſciendum.

d Reſcriptæ. Dicunt docto. quod omnes actiones, de quibus in gl. ſunt perſo-
nales in rem ſcriptæ vt d. l. 3. §. eſt autem perſonalis. ff. ad exhiben. vbi gloſſ.
magiſtralis.

e Quærunt docto. Vide hic diligenter do. Iaſ. incipiendo a 7. colum. vſque ad
fi. §. per 6. col. ponentem materiam harum actionum ſcilicet familiæ er-
ciſcun. finium regundo. & communi diuidun. formationes libellorum ſuper
eiſdem.

f Forma libelli. Vide Angel. hic in 4. colum. in me. ver. libellus autem. Vide
Bal. hic in 2. colum. in actione fa. erciſ. vide Pe. Iac. in titulo de actione, fam.
erciſ.

g Dic amplius. Hanc quæſtionem ponit Angel. hic in 3. colum. verſico. quæ-
ro ſemel actum eſt. Item vide Iaſonem hic in 9. colum. in fin. verſiculi, an au-
tem.

h Nunc videamus. de actione communi diuidundo, vide hic etiam per Iaſo.
in 10. col. in medio ver. Veniamus modo ad actionem communi diuidundo.

i Quæritur. Vide per Ange. hic in 4. col. verſi. quod veniat. vide do. Iaſ. hic in
9. col. in fi. ver. iſta actio.

k Item quæritur. Vide Angelum hic in pe. col. in fine verſiculo, quæro quan
to tempore.

l Libellus. Vide. Ange. hic in 5. col. poſt me. in verſicu. quæro qualiter ſit for-
mandus libellus, vide Baldum hic in 2. col. & Pet. Iac. in ti. de actio. communi
diuidundo.

m De actione finium regund. Vide per Iaſo. in pen. col. verſic. Accedamus in
vltimo ad actio. finium regundo.

n Dominum & probare. Vide Angel. hic, in pen. colum. verſiculo quæro, an
qui agit.

o Quanto tempore. Vide Ange. hic in pen. col. circa finem, verſiculo, quæro
quanto tempore & hic per Iaſo.

p Quæ veniant. Vide do. Iaſo. hic in vltima col. poſt princ. verſic. quæ, autem
veniant.

q Libelli. Vide Ange. hic in vl. col. in princ. verſi. in practica. Pet. Iac. in tit. de
actio. finium. regun.

3 *Intereſſe maius quadrupla.*

2 *Pœna quando, &c. an quadruplum excedat.*

3 *Corrupti actio cur inducta. cuiue data & in quem.*
4 *Acceſſiones actionum petit.*

a OMNES Autem. a Hæc eſt quarta diuiſio actionum ſe-
cundum Azo, & glo. ſed Ioan. poſuit hanc pro quinta & mo-
uebatur, quia dicere poterat, quod in §. præiudiciales erat
vna diuiſio. de hoc agit in ſum. Azo. hoc titu. §. ſequitur &
quarta. Prima communiter tenetur, & videtur fuiſſe hæc di-
uiſio hic poſita occaſione tertiæ. dixerat enim quod quæ-
dam ſunt actiones rei perſecutoriæ, quædam pęnę, quædam
mixtæ quarta. Nunc imperator vult dicere, vſque ad quam
ſummam pœna poteſt extendi. & licet in hoc §. non poſſit
poni proprie caſus: tamen tu potes formare ſic. Domine im-
perator, ego vidi ſuprà quod quædam actiones ſunt rei per-
ſecutoriæ, quædam pœnæ. quædam mixtæ. pro deo, dicatis
mihi, ad quid, & ad quantum competant? Dicit imperator,
quòd omne actiones competunt in ſimplum, aut duplum
&c. & proſequere literam. vnde imperator, in hoc §. ponit
primo dictum, & poſt ipſum proſequitur per exempla, vſ-
que ad §. actionum, ſed antequam ſubintrem gloſ. & proce-
dam ad alia: oſtendam, quòd hæc diuiſio ſit ſuperflua. Nam
in effectu, videtur continere illud, quod dictum fuit ſuprà in
d. §. ſequens. Nam ibi dicit, quod quædam ſunt rei perſecuto
riæ. quædam pœnæ &c. quid aliud eſt dicere, niſi quod quæ-
dam competit ad ſimplum, vt rei perſecutoriæ, quædam ad
duplum, vt pœnales. & exempla, quæ hic ponuntur, & ibi.
& ad hoc poteſt reſponderi, quod hæc diuiſio eſt largior, &
magis declaratiua. nam hic declarat, quaſdam eſſe in du-
plum, quaſdam in triplum, quaſdam in quadruplum. & po-
tius debet dici, quædam ſubdiuiſio, quam diuiſio. & eſt facta
ad clariorem intellectum iuuenum. In glo. ſcilicet vltra qua
druplum. ibi, ex vtraque parte. vel dic ſecundum docto. quod
nulla actio competit vltra quadruplum. prædictæ autem a-
1 ctiones † competunt ad intereſſe quantumcunque: ideo po-
tius competunt ad ſimplum, quam ad duplum, vel quadru-
b plum. In ead. gloſſ. ibi: ſed duabus. b hæc verior, quo ad pri-
mum, & ſecundum caſum, quia diuerſæ ſunt actiones, & plu
res numero in quolibet caſuum prædictorum. In ead. gloſſ.
vltra quadruplum. Præterea ſunt diuerſæ actiones numero,
& neutra vltra quadruplum datur. In ead. gloſſ. ibi cum di-
c cit. accuſatio non actio. c hæc non eſt vera, quia non per ac-
cuſationem, imo extra ordinem per officium iudicis reuoca-
tur in ſeruitutem. C. de lib. & eorum li. l. 1. quare tene ſe-
quentem: quia in illa pœna non habetur reſpectus ad ali-
quam rem, ſeu rei valorem. quo caſu, non loquitur iſte §.
imo quando habetur reſpectus ad rem. In ead. gloſſ. ibi vnde
2 reſpectus ad rem. vult dicere gloſ. quod † vbi pœna ſe refert
ad rem, ſeu rei æſtimationem, quia forte imponitur per ver-
ba multiplicatiua: vt duplum, triplum, quadruplum tunc,
quadruplum non excedit: alias ſic. ſi certa ſumma pro pœna
apponatur: vt ſcripſi in §. alteri: qui ſtatim allegabitur. Vel
dic aliud, quod ibi non habetur reſpectus ad rem, ſed ad pu-
d nitionem d delicti, & ita not. 12. quæſtione 4 c. cum deuotiſ-
ſimam. In ead. gloſſ. ibi: quid in legali. vide plene quod ſcri-
pſi in d. §. alteri. quæ potes hic repetere, ſi appetas ſolenniza
re. Circa iſtum. §. non ſunt plura dicenda, quia de ac. de qui-
bus hic tangitur ſatis dictum eſt ſuprà in proprijs titulis. &
ſ. eo. §. ſequens. exceptio de actione ſerui corrupti. circa quā
videamus hic aliqua generalia. Primo, cui competit hæc
actio? & eſt certum: quod domino, & bo. fi. poſſeſſori. vide ff. eo.
l. 1. §. 1. ſed & fructuario competit vtilis. vide ff. eod. l. ſi quis
ſeruum. §. ſi in ſeruo. Sed poteſt quæri, actio furti competit
omnibus quorum intereſt? C. eod. l. manifeſtiſsimi. ff. de fur-
tis. l. is cuius, quare non iſta quæ videtur ſibi comparari. &
ſub eadem intitulatur rubrica, quaſi compar. ? C. de fur. &
ſer. cor. Ad hoc poteſt dici: quod talis fuit voluntas intro-
3 ducentis, † qui forte moueri potuit: quia hæc actio fuit prin
cipaliter inuenta propter perſonam corruptam. ideo cum
nullius interſit, ita ſicut illius cuius perſona eſt: illi datur.
tex. videtur reddere aliam rationem, quæ valde videtur mol
lis. ff. de ſeruo cor. l. 1. §. 1. Item datur patri pro filio: vel filia
corrupta. vide ff. eo. l. & tantum [alias incipit vt &c.] §. 1. Sed
an fratri? Poteſt dici, quod non: ſicut dixi in actione furti. ſu-
pra de ob. quæ ex deli. naſ. §. interdum. vide ibi. Quid de
vxore corrupta? ſatis poteſt dici, quod detur vtilis. & facit
quod ſcripſi ſupra eo. §. pręiudiciales. Sed quæritur, nunquid
competit ſibi corrupto? Verbi gratia, ſcholaris legens intra-
uit quandam ſocietatem ſociardorum: corruperunt eum, &
fecerunt, expendere in malos vſus pecuniam: nunc cogente
penuria, rediens ad ſeipſum, vult agere hac actione vtili con
tra eos, nunquid poteſt? Pe. de Bel. per. mouet hoc poſt Iac.
& dicit quod ſic, quia charitas bene ordinata incipit a ſeip-
ſo: l. præſes. C. de ſeruit. in glo. ſi ergo pater poteſt agere pro
filio, multo fortius, quilibet pro ſeipſo. & hoc mihi placet
propter authoritatem Pet. & eſt bona & æqua: quamuis non
ſit vera · vtinam bene luerent, qui iuuenes ad illecebras alli-
ciunt. Item dic, quòd hæc actio competit hæredi: & eſt per-
petua. non autem competit contra hæredem. ff. eod. l. hęc a-
ctio. Quęritur, contra quem competat? Et certum eſt, quod
contra corrumpentem dolo. ff. eod. l. dolo. cum l. ſeq. & ſeq.
Quęritur quid veniat in hanc actionem. Et ad hoc reſponde
tur hic, in text. & in glo. quia ad duplum totius damni. ff. eo.
l. in hoc iudicium. quod intellige, damni tunc ęſtimati. ff. eo.
l. doli. § ſi. non quod poſt ſequitur. ff. eod. l. Neratius. Et ideo
qui defloraiut virginem: non videtur teneri de fornicationi-
bus, quas cum alijs poſt perpetrat. de furtis. l. verum verſi. 2.
Sed theologi nō concordarent in hoc. & vbi ſeruus corrum-
pitur. Sed quęritur, ſi filius, vel filia, vel libera perſona cor-
rumpuntur: quod erit intereſſe? Gl. variant. vide plene quod
ſcripſi ſupra de obl. quę ex delic. naſ. §. interdum. Caue ta-
men, ne glo. te decipiat hic: quia quodcunque intereſſe, quis
perat, oportet ipſum ęſtimari, vt videbis infra §. curare. Itē
caue. quia hęc gloſ. non bene dicit, ſecundum Pe. in eo quod
4 dicit, quod alterum ſimplum, † venit officio iudicis: quia imo
totum iure actionis. non enim eſt locus purgationi. ſicut in
act. quod met. cau. imo ipſa actio ab initio, & de natura ſua,
ad duplum competit, ſecundum eum. & hoc ſatis apparet
hic, & infra eo. §. ſed furti. Dicit enim, eam omnino eſſe du-
pli. & tamen ſi alterum ſimplum veniret offic. iudi. non eſſet
e niſi ſimpli. Quomodo formatur libellus e apparet ex præmiſ
ſis. Dicit G. Engoliſmen. contra Titium Pictauienſem, quòd
idem Ti. talem ſeruum dicti G. induxit ad furandum: ob quā
inductionem idem ſeruus deterioratus eſt in decem: & ſurri
puit talem rem, dicti G. quę valebat centum ſolidos: quare
petit dictus G. dictum T. condemnari in 30. cum hęc actio,
ad duplum competat &c. Et caue: quia ego credo, quod vi-
tium, quod incurrit per perſuaſiones, eſt exprimendum, ſi
vero filius, vel filia fuerint corrupti: concludere potes ſecun
dum diuerſas opiniones, vt ſcripſi in §. interdum. ſupra de
obli. quę ex delic. naſcun. & repete, quę notantur & dixi eo-
dem tit. §. ope. faciunt enim ad intellectum huius §.

a Adnotatio. Omnes autem. Diuide ſecundum Areti. & ſumma ſic. Nulla a-
ctio extenditur vltra quadruplum. & in ſimplum agitur regulariter ex omni
contractu.
b Sed duabus. Doc. hic videntur vtranque ſolutionem tenere, tanquam ve-
ram, licet Ange. dicat ſecundam veriorem, ad vtrunque contrarium. quia in
vtroque diuerſæ ſunt actiones: ſed plures numero.
c Non actio. Docto. communiter reprobant hanc ſolutionem: quia ibi non
per accuſationem: ſed extra ordi. per officium iudicis fit reuocatio: vt l. 1. de
li. & eod. li. & per gloſſ. in l. liberti. verſi. ingratis, eo. titulo. vide hic per doctos
doctor.
d Punitionem. Vt dicit gl. in c. deuotiſſimam. 12. q. 2. vel 4. Item vide hic plu-
res quæſtiones formatas per Ange.
e Libellus. Vide Ange. hic in 2. col. poſt me. ver. quæro, qualiter formabitur li
bellus. vide Bal. hic in 2. col. ver. libellus.

1 *Triplum quando petendum.*
2 *Executoris ſalarium quantum.*
3 *Sportulæ quibus debitæ.*
4 *Sportula quid.*

TRIPLI vero cum quędam. Hic eſt verſus, & ta-
men tota die allegatur pro §. circa quem pauca intendo
dicere: cum paucę, aut nullius vtilitatis ſit, vt videbis
1 in inferioribus. † In gloſſ. hic notatur. ibi cum allegat:
de man.

de man.princi.§.ſit tibi,melius in authent.de exhi.re.§.ſan-
cimus.& (ſi vis pleniſsime videre) vide in Spec.de lib.con-
cep.§.nunc dicendum. vbi recitat xxx.caſus , in quibus pro-
ceditur ſine libello , & ibi etiam reperies multa , de hac ma-
teria,& ferè quicquid dici poteſt. In gloſ.ea.ibi cum allegat
a l.quoties. [a] hoc verum in ciuilibus, ſed in criminalibus , da-
bitur.ff.de accu.l.libellorum.vide plene in §.ſancimus.in au-
then.de exhi.& introdu.re. In ea.glo.ibi ſecundum conſue-
tudinem.quod eſt etiam de iure C.de epi.& cle.auth.ſed ho-
die. Vel dic , quod vtrunque debet attendi , & longinquitas
itineris , & qualitas cauſæ.quod videtur verius.In ea.glo.ibi
cum alleg.§.ne autem. hoc intellige , dum tamen non ſit ita
parua, quæ non excedat centum aureos, alias hæc gloſſ.eſſet
falſa,& contra illum text. In ea.glo. ibi conſecutiue dictum
eſt.hæc gl.eſt aliquantulum obſcura , quia non videtur bene
deſcendere ex præcedentibus,quando dicit,vel dicas.ſed hic
cauſa fuit ſic loquendi. Supra dictum eſt quòd agitur tripli,
quãdo quis plus petit,quam ſibi debeatur. & ita ſupponitur,
quod quomodocunque plus petat , datur hæc actio.nunc di-
cit glo.vel dicas.quòd non,niſi quando petit plus, vt creſcãt
ſportulæ ex illa cauſa. & ita ex cauſa ponitur hic cauſatiue,
non conſecutiue, quia ſi ex maiori petitione ſequeretur ma-
ior datio ſportularum, non propter hoc agetur hac actione,
niſi ex inſidijs facta eſſet maior petitio , propter hoc & de
hoc glo.loquitur magis clare.j.in gloſſ.condi.ex hac l.In ea.
glo.ibi cum allega.l. eum quem temere. Hæc glo.videtur te-
nere opinio.Pla.quam reprobat in cor. de exhib.re.§. ſanci-
mus , ſed forte illa loquitur in ſportulis. quæ dantur iudici-
bus.hæc in illis , quæ dantur nuncijs. Sed & in illis videtur
ſupponere l.fi.C.de fruc.& lit.expẽ. quòd vterque teneatur:
loquitur enim ibi de ſportulis,quæ dabantur ratione conuen
tionis.In ea. glo.ibi cum alleg.§.oportet.imo in §.ſit tibi.In
ea.gl.ibi.quod verius eſt. & pro hoc : quia expenſæ ſeu dam-
na, voluntarie facta, non repetuntur: vt ſcripſi in breuiario.
C.de iudi.l.ſancimus.no.doct.extra de do. & contu.c.ſenten
tiæ.Iac.tenet contra , quia imo quo ad aliquos poteſt renun-
tiare priuilegio : quo ad alios retinere. C. ad velleia.l. iube-
mus.melius de excu.tut.l.voluntaria. In fi eiuſdem glo.ſatis
poteſt ſuſtineri,quod iſta prouiſio, non tollatur per illam ff.
de pœ.l.ſanctio.C. de ſepul.vio.l.qui ſepulchra.Item proui-
ſio illius cautionis habet locum in fine lit. vel ſaltem ſi actor
non proſequitur.iſta autem contra illum,qui maiorem peri-
tionem fecit , & ſtatim cum ipſam facit , vnde ſunt diuerſæ,
& ſuper diuerſis factis, ideo vna non videtur tollere aliam.
In gl.conditione,ibi,conſecutiue dicitur,ſed verius videtur,
quod cum iſte §.ſit pœnalis , & loquatur ſolum in caſu, quo
quis maiorem quantitatem expreſsit ad hoc, ꝙ reus vexare-
tur maioribus ſportulis, ꝙ in illo caſu, ſolum locum habeat.
& hoc videtur glo.innuere ſ.in gloſ.no.duo. Iac.tenet,ꝙ di-
ctio vt ponitur conſecutiue.In glo.lex quædam,in fi.hæc cõ-
ſtitutio, non eſt in codice noſtro:ſed in antiquo. Vnde iſte li
ber fuit factus ante codicem nouum : & poſt antiquum.ideo
plerunque ſe refert ad conſtitutiones,quæ erant in illo codi-
ce,quandoque etiam liber authenticorum ſe ad illud refert.
in authen.de man.prinic. §.ſit tibi.& ibi de hoc. Circa hunc
§.poſſet quæri.Certum eſt hodie , quod de conſuetudine ſa-
b laria nuntiorum [b] non † creſcunt propter maiorem quanti-
2 tatem petitam, ſed ſecundum longitudinem itineris , vel la-
borum.Plus enim habebit executor,pro eundo extra villam,
quam ſi faceret officium in villa. & ita iſte §.non obtinet de
de conſuetudine in illis,nec in ſuis terminis. Sed tota die vi-
des ꝙ notarij, & aduocati, maiora ſalaria recipiunt pro ma-
gna cauſa,quam parua. Nunquid locus eſt huic pœnæ ,ſi quis
maiorem quantitatem complexus eſt in libello.vt maioribus
expenſis,& ſalarij aduocatorum,afficiat,aduerſarium? Vide-
tur,quod ſic,cum ratio huius.§.duret, & habet locũ. Sed du-
rum eſt legem pœnalem extendere.ff.de legi.l.quod non ra-
tione.Sed ſatis poteſt dici ꝙ teneatur actione de dolo.vel for
te melius recuperabit expenſas,ratione temeræ euocationis.
3 † Item quæritur nunquid hodie iudices delegati , & peda-
nei,qui non habent ſalariũ de publico, poſsint recipere ſpor
tulas? Ego non video cur non ex. quo non eſt correctum.Or
dinarij nihil recipiunt,in auth.vt iu.ſine quo.ſuffra.ſed de iu
re canonico perſonæ eccleſiaſticæ non poſſunt recipere niſi
expenſas, & illas ita demum, ſi exeant locum, & villam, vbi
habitant . vide plene extra de reſcript. c. ſtatutum. §. pe.lib.
6.de vit.& honeſta.cleri.ca.cum ab omni & ideo in illis non
poteſt habere locum pœna huius §. ſed ſit punitio in expen-
ſis.extra de plus pe.c.1.& ibi not. doct.Item ſuppoſito,quod
de conſuetudine, præſtarentur tales ſportulę nuncijs,quæro
nunquid haberet locum iſte §. ſi fieret maior petitio coram
arbitro? Et poſſet dici,quod ſic, ſi fieret conuentio per nun-
tium communem, qui reciperet tales ſportulas,& facit quod
4 not.C.de epi.& cle.in authen.generaliter. † Quare dicantur
ſportulæ, declarat hic quædam gl.ꝙ ſportulæ dicũtur a ſpor
ta, quia ſporta eſt vas, quod fit virgis minutis , ꝙ in vulgari
dicitur,corbellion.i.ſportella. vnde Paulus 1.Cor.2.Per mu
rum in ſporta a fratribus dimiſſus ſum &c. id eſt in magno
corbellione facto de virgis. & vide plenius in auth. de iudi.
§.nulloque.

a Adnota. L.quoties. Hic do. Anto.poſt princ.tractat materiam libellorum.
Primo quid ſit libellus.Item in qui.cauſ. debeat offerri libellus.& deducit has
quæſtiones vſque ad 3. col. In 3.col. cum citatorio debeat offerri libellus.Itẽ
in fi. eiuſdem col.quærit,an libellus de conſenſu partium poſſit omitti. vide
hic etiam de his do.Iaſ.Item in 5.col.in med.verſi. An autem arbitro debean
tur,vide hic per Ang.vide de quæſtione do.Iaſ.hic in 7.col.ante me.ver.an au
tem arbitro.
b Nunciorum.Vide hic do.Iaſ.quando nũcio publico credi debeat in 10.col.
ver.an autem,& quando.

1 *§ quadrupli quò porrigibilis.*
2 *Actionis quod me.cau.capita.*
3 *Metum paſſus varie concludit.7.*
4 *Metum paſſus quatenus agat.*
5 *Actionis,ne quid fiat capita.*
6 *Negotii non faciendi actio multiplex.*
8 *Pœnæ quæ,& cui applicabiles.*
9 *Adparitores ſibi ſoluunt.*

a QVADRVPLI [a] agitur veluti. Et hic eſt verſus, & eſt
planus. & de eius materia in magna parte dictum eſt ſ. in §.
ſequens cum verſi.ſeq.vſque ad §.quædam. Super tex.in ver.
ſed furti.ibi omnimodo.i.immediate, dum competunt ad du
plum.ff.de fur.l.qui ea mente.Item ſuper tex.ibi iuſſu magi-
ſtratuum.No. ꝙ de iuſſu magiſtratuum debet quis cõueniri.
1 C.de exhi.l.fi.ſed de conſuetudine non † ſeruatur hoc in ali-
quibus locis,imo ſeruitentes adiornant ad ſimplicem requæ-
ſtam priuatorum.Quid ergo ſi in illis partibus, in quibus eſt
talis conſuetudo , ſeruiens citauit ſine iuſſu, nunquid eſt lo-
cus huic pœnæ? Videretur,quod ſic:cum ſit eadem ratio:ſed
durum eſt pęnalia extendere:vt ſ.dixi.Itẽ cane quia iſte §.vi
detur loqui, quando fuit in citatione cauſa ſpecificata.Quid
ſi fuit ſimpliciter citatus,hac cauſa non expreſſa? Durum eſ-
ſet dicere,ꝙ eſſet locus huic pęnæ:cum non videatur eſſe in
vera contumacia, quia non eſſet certum, quid ab eo deberet
peti.Sed an ſufficeret ius citandi? Dic ꝙ non , niſi eſſet facta
citatio,vt hic:cum dicit conueniatur.C.de præſcrip.xxx.an-
no.l.ſicut in rem. Item ſuper tex.prope fin. ibi.quod eſt & in
furti manifeſti actione. videlicet , vt omnino ſit quadrupli :
non referas,ꝙ ſit idem,ſicut in actio.quod me.can. Nunc re-
deamus ad ſingulas actiones,de quibus ſit hic mentio,& pri
2 mo ad actionem † furti manifeſti : de qua nihil hic ſcribo,
quia ſatis dictum fuit ſupra in propria materia. videlicet in
ti.de obli.quæ ex deli.naſ.loquatur ergo lectio, aliquãtulum
de actione quòd me.can.De qua primo quæritur, qualis eſt?
Et eſt dicendum,quòd perſonalis in res ſcripta.ff.quod met.
can.l.metum.§.cum autem hæc actio. infra eod.§. præterea.
ſtricti iuris. j.eod.§.actionum.Item, quid in ea venit ? dic vt
ff.eo.l.ſed & partus , & l.videamus.& l. ſi ipſa.Contra quem
datur? Dic quod cõtra metum inferentem: etiam contra quẽ
cunque , ad quem res ablata peruenit. ff. eod. l. ſi cum exce-
ptione.§.in hac.Quomodo formatur libellus? Ad hoc dicen
dum eſt ſecundum Petr. Dico quod tu me compuliſti , ꝙ li-
brum talẽ tibi darẽ, quare peto, ꝙ librum prædictum, mihi
reddas, ꝙ ſi diſtuleris vſque ad ſententiam,cum dictus liber

valeat.e.peto te in ccc.vltra condemnari. In iſto libello ſup-
ponit Petr.quod exprimatur perſona quæ metum intulir ta-
men hoc non eſt neceſſe ff.eo.l. ſi cum exceptione.§. in hac.
vnde in hac actione ſufficit dicere,quòd actor fuerit metum
paſſus. Nec ſapiens habet ſe adſtringere ad probandum per
quem. Quid ſi actor, qui dicit ſe metum paſſum a Sempro-
nio, non probat, ſe metum paſſum a Sempronio, ſed probat
ſe metum paſſum ſimpliciter: nunquid debet cadere? Vide-
tur ꝙ ſic: nam non probat factum,quod propoſuit.duo enim
propoſuit. ſcilicet ſe metum paſſum, & a Sempronio. Illud
vltimum non probat:quare cadit. & facit C.de condi.ob tur.
cau.l.t.cum no.de dona.ante nup.l.ſi præſidi.extra de prob.
c.licet. Sed poteſt dici contra,maxime ſi non adſtrinxit ſe ad
omnia probanda:ſed quę ſufficerent.vt d.c.licet.not.ff.quòd
met. cau.l. ſi cum exceptione.§. in hac. & hoc ſi dicat Sem-
pronium poſſeſſorem rei ablatæ, vel rem ablatam ad eum
perueniſſe. ſi autem agat contra eum, forte pro eo ſolum, ꝙ
vim intulit actor,vt alij daret: vel vt alium liberaret.tunc ca
deret,niſi probaret ipſum violentiam commiſiſſe.§.eo.l.me-
tum.§.cum autem.Item credo, ꝙ oportet declarari in libel-
lo modum metus. quia non quilibet metus ſufficit.ff.eo.l.me
3 tum cum l.ſeq.C.eod.l.metum. cum l.ſeq. † Sed poteſt quæ-
ri,an minæ potentis,vel excommunicatio.ſint iuſtus metus?
Vide quod in l.accuſationis. dixi in breuiario C.eo. Item no.
ꝙ diuerſæ concluſiones ſunt faciendæ in hac actione ſecun-
dum diuerſitates factorum, nam ſi te compuli per metum ad
obligandum te mihi, debes concludere, vt te liberem. Si ad
me quietandum: debes concludere, vt me reponam in prio-
rem obligationem,vel ſi vt adires metu hæreditatem,cõclu-
des, vt abſtinere poſsis.ff.eod.l. ſi mulier. §. ſi metu. cum §.
ſeq. Exprimatur tamen ſumma, vel res, pro qua agitur. Et
ego credo, ꝙ decentius petitur quadruplum, quam triplum
ad partem. Vnde aptior eſt concluſio, quare peto &c.decla-
rando ad quid ſimplum. Concluditur ſic, ꝙ ſi facere nolue-
rit, peto in quadruplum condemnari.Vnde concluſio poteſt
fieri per tale ſi: vt dixi ſupra eo.§.ſequens. C.loca.l. condu-
ctores. Sed iuxta formationem huius libelli quæritur, vtrum
ſint duæ ſententiæ faciendæ in hac actione?Vides ꝙ gl.tenet
hic ꝙ ſic.Ia.& Petr.de Bel. Per. dicunt contra. Vnde dicunt,
4 ꝙ hæc actio † ab initio competit in quadruplum, & ad qua-
druplum debet agi.veruntamen, ſi reus vult: poteſt euitare
pœnam tripli, vſque ad ſententiam reſtituendo rem. Sed ſi
non reſtituat, ſententia fertur in quadruplum. & ideo lex di-
cit, ꝙ reſtituendo rem, poteſt pœnam euitare. ff.eo.l.ſi cum
exceptione.§.ſi quis non.verſ.ſatis. Sic dicitur, vbi agitur ad
factum.nam faciendo ante ſententiam, euitat condemnatio-
nẽ intereſſe. ff.de verb.obli.l. ſi inſulam. de re indi.l.ſi quis ab
alio.§.fi. Sed contra hanc opi.facit:quia videtur,quòd opor-
teat, quod ſit inobediens ſuper reſtitutione, antequam fera-
tur ſnia de quadruplo. & hoc eſt hic expreſſum, cum dici-
tur, vt quis iudicis iuſſu &c Pro opin.tamen Petr.facit ff.de
ædil.edi.l.redhibitoria.de leg.1 l. ſi quando.§.ſi.cum ibi no.
Vnde ſecurius eſt, ꝙ fiat iuſſus.quicquid ſit.prima ſententia
non eſt, niſi iuſſus:vt hic. Or videamus modicum de actio-
5 ne, quæ datur, ne negotium fiat. † Et primo quæritur, quæ
eſt hæc actio?Et eſt certum, ꝙ eſt in factum perſonalis,vt ff.
de calum.l.ſi quis ab alio.§.fin.No.tamen, ꝙ in hac materia
plura reperiuntur remedia, de quibus dic.ff.de calumnia.l.1.
§.1.in gl.criminale. Sed quæritur cui competit?Et in hoc di
cendum, quòd ſi dedi pecuniam, ne me calumnioſe accuſes,
ꝙ mihi competit actio in quadruplum.ff.eod.l. & generali-
ter.§.illud.Sed ſi alius dedit, tunc, aut vt fiat mihi: & ille nil
repetit,ſed ego, in cuius datum eſt læſionem, repetã quadru
plum.aut ne fiat,& tunc ſi me mandante,vel ratificante,ego
repetã quadruplum. ſi autem dans repetet ſimplũ, ego qua-
druplũ.ff.eo. l.ſi quis ab alio.§.1.1.reſpon. Quid ſi dedi tibi
pecuniam,ne me accuſes,& recepiſti: nunquid poſſum repe-
tere?Videretur, ꝙ ſic, per hanc materiam, quæ videtur hoc
caſu loqui.Sed ego credo contra, per l. accuſationis.C.quod
met.cau.de contrahend.& commit.ſtipu.l.ſi quidem. Vnde
hæc materia debet intelligi, quando datur pecunia, vt fiat,
vel ne fiat negotium calumnioſe, vt patet in text. huius.§.
& quaſi per totam hanc materiam. Quid ſi non fuit di-
ctum expreſſe,do tibi pecuniam, ne me accuſes calumnioſe,
ſed ſolum ne me accuſes?nunc volo repetere,dicens quod ac
cuſatio, quam minabaris facere, vel quam faciebas, erat ca-
lumnioſa, quæritur vtrum poſsim agere hac actione, & cui
incumbat onus probandi, quod eſſet calumnioſa, & non vi-
detur poſſe agi? quia text. quaſi ſemper exprimunt, quan-
do datur, ne fiat calumnia: vel vt fieret. & ſic videntur in-
telligi debere in caſu, in quo loquuntur. vt hic. & d.l. in eum.

Præterea videtur lex prouidere in caſu illo per condi.in-
debito ff.de cond.inde.l.in ſumma.cir.princip. Sed contra fa
cit, quia lex frequenter dicit, dari hanc actionem, nec addit
verba calumniæ.vt ff.eo. l. ſi quis ab alio. & l.& generaliter.
§.1.& §.2. & pro hac parte facit.eo. tit.l.pe.per quam vide-
tur,quod niſi aduerſarius probauerit,eum eſſe nocentem,de
tur hæc actio.& hoc niſi eſſet datum, ob cauſam tranſactio-
nis,& eſſet tale crimen, ſuper quo tranſigi poſſet.vide quod
ſcripſi in d.l.ſi quidem.in breuiario.& quod no.ff.eo.l.1.§.1.
6 in glo.1.receſſum. † Et caue:quia materia, videtur obtinere,
quãdo datur ob negotium calumnioſum iudiciale. vel quòd
in iudicio verti poſſet.nam ſi dedi tibi pecuniam, ne me ſpo
liares,vel ne me verberares,vel ne mihi flagitiũ faceres,tunc
recurretur ad actionem quod met. cau. & ad condit. ob tur.
cau. Formæ autem libellorum, & concluſiones ſunt diuer-
ſæ ſecundum diuerſitates factorum. ſi enim agat ille, cui de-
di pecuniam,planum eſt,quod poteſt, ſic dicere,Cum me ca
lumnioſe accuſares de tali crimine, de quo ſum, & eram in-
nocens, vel accuſare velles.ſi ſit in facto, dedi, vel promiſi. ſi
ſit in facto,vel tale lucrum feciſti, ne mihi calumniam face-
res, nec me calumnioſe accuſares, quare peto te condemnari
in quadruplum &c. An aũt totum quadruplum ſit pœna? vi-
de plene ff.eo.l.in hæredem.§.ſi. Si autem alius dedit,vt ne-
gotium mihi fieret, ſi quidem mandato meo, vel nomine
7 meo,vel me ratum habente,facta narratione facti, † conclu-
dam ad quadruplum.ſi me non mandante,nec ratum haben-
te, ego concludam ad quadruplum.quod eſt totum pœna in
caſu illo,ille qui dedit ad ſimplum. vt l.ſi quis ab alio.an ho-
die hoc ſit correctum,vide plene ibi:in gl.Si vis plura ad hãc
materiam iungere:vide quod no.ff.eo.l.t.§.1.& l.hæc actio.
cum l.ſequen. & quod ſcripſi C.de pœn.iudic. qui mal.iudi-
ca.l.1.& authenti.ſed nouo iure. quando prouo. non eſt ne-
ceſ.l.veniales. In alia actione, quæ datur contra executores,
de qua hic ſubiungitur, patet libellus de ſe.Poteſt tamẽ quæ
ri,cum illa conſtitutio non habeatur.ſed hodie ſecundum cu
riarum morem, ſalaria ſunt taxata per ſtatutum, vel ſecun-
dum conſuetudinem: quæritur nunquid poſsit repeti qua-
druplum, ſi excedant? Satis videtur rationabile ꝙ ſic: cum
ſit eadem ratio. ſed durum eſt pœnas extendere. ff. de pœ-
nis.l.interpretatione. Credo tamen, quòd excedentes, ſiue
ſint executores, ſiue alij, quod debeant puniri extraordina-
rie,officio iudicis, qui illicitas exactiones, coercere debet.ff.
de offic. præſi.l. illicitas. Vel poteſt dici quod puniantur illa
pœna, quæ ponitur in autheut. vt litig.iudi. §. & hoc quo-
8 que. Sed nunquid illa pœna, eſt eadem cum iſta? † hoc eſt
quærere, cui applicatur hæc pœna quadrupli? Et videtur
ibi expreſſum, quod triplum fiſco: ſimplum parti. Sed hoc
non placet Iacob.de Rau. Dicit enim,quod hæc actio com-
petit ad quadruplum, & ſupponitur, quod dabitur reo, &
ſic ipſi debet applicari, alias non daretur ipſi reo, niſi ad
ſimplum, & fiſco ad Triplum. & hoc etiam apparet ex con-
textu materiæ: quia hic tractatur de act. quæ competunt
parti, ad quadruplum. & non eſt veriſimile, quod iſta mi-
ſceretur inter eas, ſi eſſet alterius naturæ. Vnde ſecundum
eum §.hic loquitur in accuſatione, non in hac actione, nam
diuerſa remedia, & diuerſæ pœnæ poſſunt competere pro
eodem facto, vt ſatis dixi in ſuperioribus. Et not. quod per
hoc, quod dicitur in §.tripli.& in hoc §.videtur poſſe ſuſti-
9 neri abuſus,qui eſt in aliquibus † locis, quod ſeruientes poſ-
ſint ſibi ſatisfacere a parte rea, ex ordinamentis, & de pi-
gnorationibus, quas faciunt, quod poſsint recipere pigno-
ra authoritate propria. penes reum pro ſuis ſalarijs. Nam
reus debet ſoluere: vt ſonant iura iſta. Item in dicto §. ex

hoc

hoc.videtur concludi, ꝙ poſsint pignorare, vſque ad debi-
tam quantitatem. nam prohibendo quod non poſsint vltra,
videtur concedere, ꝙ poſsint infra a contrario. ff.de teſti.l.
ex eo. quod eſt contra omnem rationem. ſeruatur tamen in
aliquibus locis de facto, & in aliquibus cõtrariũ, Et no. ꝙ eae
cutores, de quibus ſit hic mentio, & ſupra §.tripli. multa ha
bent nomina: vt not.in auth. de iudi.§.hi qui cauſas.in gloſſ.
exceptor.& glo.cauſam præparans.

a Adno. Quadrupli. Summatus eſt ſupra in §.omnes ſuper hoc.§. Ang. valde
prolixus eſt, ponens quæſtiones multas, quarum mentionem vix pagina præ-
ſens caperet. ideo vide eum cum do.Iai. ſimiliter latiſſime tractantem ſuper
hoc.§.

1 *Actiones cur diuiſæ.*
2 *Actionem ex teſtamento bonæfidei eſſe.*
3 *Contractus an ex dolo nullus, an reſcindendus.*
4 *L. ancillæ ſenſus.*
5 *Intereſſe quando ſuccedat.*
6 *Permutatio quando bonæfidei ſit.*
7 *Actionum quæ quandoque concurrant.*
8 *Contractus innominatus multiplex.*
9 *Veritas ex do ut des, non deberi.*
10 *Præſcr. uerb. & in fact. actio eadem.*
11 *Præſcrib. uerb. actio cur ſic dicta.*
12 *Realium quæ an non bo. fid.*
13 *Emptor ad quæ concludat.*
14 *Conducti actio ad quæ data.*
15 *Aeſtimatoria actio quando locus ſit. 16.*
17 *Aeſtimatum cui pereat.*
18 *Præſcr. uerb. ex permut. actio ad quæ data.*
19 *Permutatio ab emptione differt.*

a ACTIONVM ᵃ autem quædam bo. Hæc eſt quinta ge-
neralis diuiſio actionum omnium. litera eſt plana, caſus au-
tem non poteſt poni, per modum caſus, ſic tamen poteſt inci
pi. Domine imperator, ego iam vidi multa de naturis actio-
num: & per diuiſiones, eſt ne alia diuiſio actionum? Impera-
tor dicit quod ſic. Actionum quædam &c. & proſequere iu-
xta verba text. Antequam ſubintrem glo. oppono iuxta lite-
ram. omnis diuiſio debet fieri per ſpecies oppoſitas, & con-
trarias, vt aliud album: aliud nigrum. Si diceretur aliud al-
bum, aliud ſiccum: vel aliud humidum: aliud nigrum, oporte
ret diuiſionem eſſe ineptam. nunc in propoſito, imperator
dicit, ꝙ actionum aliæ ſunt bonæ fidei, aliæ ſtricti iuris: quid
eſt hoc dictu? deberet dicere: aliæ bonæ fidei. aliæ malæ fidei.
non enim diuiſio fit per oppoſita deberet enim dicere, ſi vel
let recte diſtinguere, quod quædam ſunt largi iuris, quædam
ſunt ſtricti iuris. Sed ad hoc poteſt dici, quod imperator,
2 qui has † diuiſiones ad inſtructionem iuuenum adinuenit,
non recipit hanc diſtinctionem penes vocabula, ſed penes ef
fectum. voluit enim dicere, quod actionum quædam magis
exuberant in bonafid. quam aliæ. & illæ, quæ magis exube-
rant, ſunt largioris iuris, quam aliæ, & ideo bene ponit quæ-
dam ſtricti iuris, vt in inuolucro verborum ponat duas diui-
ſiones, quædam ſunt bo.fi. ſubaudi exuberantis, & largioris
iuris. quædam bo.fi. minus exuberantis, & ſtricti iuris. In pri
mo membro vltimum membrum primæ diuiſionis ſubſti-
tuit. In ſecundo, primum, & ſecundum expreſsit, nec potuit,
nec voluit ſubdiſtinguere per oppoſita, quod aliæ bon.fi. aliæ
malefi. cum nulla ſit malę fi. C.de acti. & obl.l.bonam fidem.
In glo. ſcilicet 17. ibi cum allegat. §.videamus. hoc verum, ſi
computes tantum illas, quæ ſunt in tex. ſed ſi computes con-
trarias, de quibus infra. in glo. ſecus, cum iſtæ ſint. 24. & for-
te ſunt plures, ſi computes actionem in factum in caſibus
duobus, de qua infra plenius agetur. Quæritur vtrum actio
ex teſtamento ſit bon.fid. & debeat cum iis annumerari? Vi-
2 detur, quod ſic, quia in bonæ † fid. veniunt vſuræ ex mora,
vt hic ſatis nota, & ſimiliter in actione ex teſtamento. ff. de
legat. ſecundo.l. Titia Seio.§. vſuras. C.de vſu. & fructu lega.
per totum. Item in bon. fid. agitur prima actione, ſi res de-
terior reddatur, ff. commo.l. tertia.§. ſi reddita. ſic in actione
ex teſtamento. ff. de lega. 1.l. huiuſmodi §. ædes. de lega. 2.l.
Mæuius.§. in fundo. Contrarium eſt verum, ſecundum Dy:
quia in actione bon.fid. iuratur in litem. ff. de in lit. iu.l. in a-
ctionibus. & certum eſt, quòd in actione ex teſtamento non
iuratur. eo.tit.l. alias, & hoc ſatis paret. C. in quibus cauſis in
integrum reſtitutio non eſt neceſ. in l. in minorum. vbi enu-
merat tanquam diuerſa legata: & actiones bon.fid. Dic ergo,
quod eſt ſtricti iuris, multa tamen habet ſimilia, cum act.bo.
3 fid. vt in contrariis. † In ead gloſ. ibi cum allegat l. ſi quis cum
b aliter. ᵇ Do. Iac. & Pet. reprehendunt vbique hanc gloſſ. di-
cunt enim, quod ſiue dolus det cauſam contractui, quia forte
nolentem alias vendere induxit per dolum, ſiue incidit in
contractum, ſemper tenet contractus & hoc probant per l. ſi
dolo. C. de reſcin. vend. vbi dicit, quòd reſcinditur venditio.
& ſic ſupponitur, quod tenebat. & hoc etiam probant. quia
dolus, & metus æquiparantur: vt l. dolo. C. de inutil. ſtipu.
Conſtat autem, quod contractus initus per metum, tenet: ſi-
ue metus det cauſam, ſiue incidat. C. de his quæ vi metuſue.
cau.l. ſi vi. ff. quod metus cauſa.l. ſi mulier.§. ſi metu. la 2. hoc
etiam probant: quia contractus habet ſua eſſentialia: videli-
cet conſenſum, & ſic videtur valere. & hoc apparet ſatis ex-
preſſe in l. Iul.§. per contrarium. ff. de acti. emp. Ibi enim de-
dit dolus cauſam contractui: & tamen ſupponitur, quod con
tractus tenet, quia agitur ex vendito. & in ea.l.§. ex vendito.
In hac tamen dicunt differentiam inter contractum bon.fid.
& ſtricti iuris, quia quando dolus dedit cauſam contractui
bon. fid. agitur ad reſcindendum actionem ex eo contractu:
ſed vbi incidit in contractum: non agitur ad reſcindendum:
ſed ad excipiendum: vt d.§. per contrarium. In actione ſtri-
cti iuris excipitur, vel agitur acti. de dolo ad reſcindendum,
vt l. dolo. C. de inutil. ſtip. ff. de dolo.l. & eleganter.§. non ſo-
lum. Sed contra hanc opin. videtur l. & eleganter. ff. de dolo.
vbi dicit venditionem nullam. Sed dic, quod nulla eſt in ef-
fectu.

Item ob. quia actio de dote eſt bon. fid. & in illa nulla eſt
promiſsio ipſo iure. ff. quod metus cau.l. ſi mulier, §. ſi dos.
Sed ibi eſt ſpeciale, propter magnam exuberantiam dilectio
nis, & bon.fid. & eodem modo eſt ſpeciale in ſocietate ff. pro
ſoc.l.3.§. fina. quia vim fraternitatis obtinet. eodem titu. l.
verum. & facit, quod ſi religioſi dolum committant, quod
contractus ſit nullus, cum in ipſis exuberare debeat bona fi-
des, ſecundum Iaco. In ead. gloſſ. ibi cum allega. in bon.fid.
& idem in act. ex teſtamento. quæ habet ſimilia cum bon.fi.
C. in quib. cau. in integ. reſtitu. non eſt neceſ.l. in minorum,
de vſu. & fru. leg. per totum. In ead. gloſſ. ibi cum alleg.l. vi
c deamus. ᶜ §. ſi actionem. Petr. ſupponit quod hæc gloſſ. dicit,
quod fruct. veniunt iure actionis, & ipſe dicit quod veniunt
ex offic. iudi. & de hoc facit hic vnum magnum feſtum. &
tamen noſtra gloſſ. hoc non dicit, ſed bene dicit, quòd in
actio. veniunt: ſed non aperit an iure actionis, vel offic. iu-
di. Nec eſt propria materia, hæc hic proſequi, melius eſt in-
fra de offi. iudi.§. illorum. Iaco. dicit quod dominus ſuus di-
cebat, quod fructus veniunt in actione ſtricti iuris, a tem-
pore moræ, non vt fructus, ſed vt pars rei. & hoc dicebat,
quia in actione ſtricti iuris res æſtimatur quantiplurimi fuit
a tempore moræ, ff. de triti.l. in hac. cum ibi not. Nunc con-
ſtat, quod res plus valebat quando erat plena fructibus,
quam vacua. Igitur conſtat, quod fructus tanquam pars
veniunt, & quantiplurimi. Sed ſecundum hoc differentia,
quam facit §. ſi actio. eſt impoſita verbis, & non rebus, ſed
non eſt, quia multum refert, an fructus veniant, vt pars rei,
an fructus per ſe. Primo caſu, non eſtimantur, niſi quantum
valebant res pluris, quando pendebant. ſed ſi æſtimarentur
vt fructus, eſtimarentur quantum plus valuerunt, per ſe e-
tiam ſeparari. Vnde eſt longe aliud, & adducit ſimile de l.
4 ancillæ. † C. de fur. nam ibi dicitur, quod partus conceptus
apud furem, in ancilla furtiua, & non editus, furtiuus eſt, &
non poteſt pro eo agi furti. & hoc eſt verum, quaſi pro re ſe-
parata, ſed quandiu eſt in ventre, eius æſtimatio venit in a-
ctione furti, id eſt quantiplurimi mater eſtimauerit propter
partum, ſed non venit æſtimatio ſeparata, quia forte editus
creuit, & factus eſt bonus medicus, & opifex. Et iſta faciunt
ſecundum eum ad quæſtionem, de conſuetudine proximus

de genere, poteſt retrahere res hæreditarias venditas, per
proximum ſuum. Quæritur, an poſsit retrahens repetere
fructus ab emptore? Ipſe dicit quod non videtur, niſi a tem-
pore litis conteſtatæ, cum fructus non veniant in actione
ſtricti iuris, niſi a tempore litis conteſta. & condictio ex con
ſuetudine, eſt ſtricti iuris. & hoc verum, vt fructus, ſed vt in-
tereſſe ſeu partes rei, ſic, per prædicta, ſaltem a tempore mo-
ræ, ſecundum eum videretur, quod omnes fructus deberent
reſtitui. ff. de ædil. edicto. l. cum autem. §. cum redhibetur. &
maxime, qui pendebant tempore venditionis. quia pars rei
ſunt: vt ff. de rei vendi. l. fructus pendentes. Satis poteſt di-
ci, quod emptor faciat fructus ſuos, propter bonam fidem, &
titulum, vt l. ſi fundum. & l. certum. C. de rei vendi. & facit
bene. ff. quæ in fraud. cre. l. ſi. §. non ſolum. Sed an a tempore
moræ. veniunt per modum intereſſe: vt ſuprà dictum eſt, qua
ſi res plurimi fuerint, ſi pendeant in re? Sine dubio veniunt
vt pars rei. & iunge ff. de condi. indeb. l. ſi non ſortem. §. li-
d bertus. In ead. gloſ. ibi. ff. de ac. emp. l. 1. in princip. [d] Iſta gl.
ſuit nimis curioſe hic poſita. Nam plus quam certum eſt, quod
5 in obligationibus dandi non † ſuccedit intereſſe, ſiue agatur
actione bonæ fidei, ſiue ſtricti iuris, niſi in contractibus inno
minatis. vt notatur vbique. & maxime C. de ſenten. quæ pro
eo quod intereſt. l. vnica. & nunquam hæc gloſſ. alibi dixit,
nec aliquis de eo. Vnde in l. prima. de actio. emptio. non erat
rem dari in obligatione, ſed rem tradi. eodem tit. l. ſi fundum
præſtari vt plene nota. in dict. l. prima de ſenten. & de fidei-
commiſſ. libe. l. fina. In eadem glo. ibi cum alleg. C. de actio.
empti. l. fundi. illa lex, non eſt in rerum natura: ſed facit eo-
dem tit. l. vlt. [Hinc manifeſto liquet Ioan. Fabrum habuiſ-
ſe corruptam gloſſam in ſuis exemplaribus. Nam in emenda
tioribus Accurſius citat. ff. de actio. empti. l. fundi. quę in. §.
1. propoſitum eius optime probat.] Et caue, quia ſalua gra-
tia glo. in contractibus ſtricti iuris veniunt illa, de quibus ve
riſimile eſt, quod partes cogitauerunt. Vnde ſi debeas mihi
domum per ſtipulationem, vel ex alio contractu ſtricti iu-
ris, crederem, quod affixa venirent. ff. de verbo. oblig. l. quic-
quid adſtringendæ. Et hoc vides in mutuo, in quo veniunt
ea, de quibus non fuit actum: & tamen eſt ſtricti iuris. ff. ſi
cer. peta. l. cum quid. Et ideo ſi promiſiſti mihi equum, qui
conſueuit portare frænum: tu debes mihi frenum, ſicut in
vēditione. ff. de ædil. edic. l. ædiles. §. 1. cum ibi no. In ea. gloſ.
in fin. & hoc etiam apparet. nam iudex facit cauere, in actio-
ne bonæ fidei, etiam ante diei euentum, ſed non in actione
ſtricti iuris, ſecundum vnam opi. vide ff. de iudi. l. in omni-
bus. Item in actione bonæ fidei, iuratur in litem: non in
actione ſtricti iuris. ff. de in litem iur. l. in actionibus. In glo.
e hanc dicunt in fine. [e] hæc videtur verior, quia per hoc, fauor
ſemper extenditur infra gloſſ. proxi. In gloſſ. ſed cum. in fin.
hanc tenet Dyn. per rationem gloſſ. quæ eſt valde debilis, vt
ipſe confitetur. Hanc etiam Petr. allegat ff de reſcin. ven. l. ſi
id quod. facit in eo, quod requirit bonam fidem ab vtraque
parte. ff. de arbit. lege, ſi eum dies. melius faceret eodem titu-
lo, l. idem ait. vbi dicitur, quod de vna parte debet, & de alia
dici. & eſt mirabile, quod imperator de eis non fecerat men-
f tionem, [f] cum fecerit mentionem de locato, & conducto, ex
empto, & vendito. ſed forte propter breuitatem omiſit?
g Dy. quærit, quid de actione pro tutela. Et videtur, [g] quod ſit
bon. fid. cum in ea veniant vſuræ. ff. de eo qui pro tu. l. 1. §. in
pro tutela. Ipſe dicit, quod eſt ſtricti iuris, cum hic non nu-
meretur. verum eſt, quod quo ad aliqua habet ſimilitudinem
cum actione tutelæ, quæ eſt bon. fi. & in vſuris, ſecundum
eum. Item & in priui. de tu. & ra. diſtrahen. l. fina. & idem te-
h net Io. in arbore. In gloſſ. [h] quæ datur inter eos. in fin. hanc
approbant Dy. & Pet. Sed tamen hæc ratio non videtur mul
tum bona. quia in actione fin. regun. vt plurimum, non peto
adiudicari alienum, vt ſatis vidiſti ſupra in §. quædam. eſt er-
go ratio, quod fami. erciſ. & communi di. naſcuntur ex quaſi
contractu communionis. quæ naturæ ſocietatis accedit, ſed
fi. regundo. naſcitur ex varijs figuris cauſarum. quandoque
ex delicto, vt ibi dixi. idcirco obtinet, quod non ſit bon. fid.
ex quo imperator eam ſubiicit. vt dixi ſatis in materia fi. re-
i gun. in ſimili. In gloſſ. vt ſi tibi. in fi. vide plenius [i] in d. l. s. de
æſtima. acti. ibi enim ſunt opin. inter Io. & Azo. Doct. tamen
ſequuntur hanc gloſ. In gloſ. quæ naſcitur ibi: niſi in duo-
bus caſibus. Quid ſi per pactum incontinenti appoſitum, fiat
permutatio? verbi gratia. Contraximus ſocietatem, ſuper cer-
6 tis mercationibus, pacto incontinenti † appoſito, quod ego
darem tibi equum meum, pro tuo: quia forte tu debebas præ
ſtare operam, & ire ad mercata, & meus equus erat melior,
quam tuus: nunquid præſcript. verbis hoc caſu, erit bona
k fidei? [k]

Iaco. dicit quod ſic. & hoc conſtat, per hunc §. vel forte
contracta ſocietate, ſtatim conueniſti equum meum ducere
ad forum, pro vendendo, quem tradidi tibi æſtimatum pro
10. non video, cur in hoc caſu hæc præſcript. verb. non ſit
bon. fid. etiam ſi apponeretur iuxta contractum ſtricti iuris.
iuxta l. lecta. ff. ſi cer. petatur. Eſt ergo intelligenda hæc glo.
in pactis incontinenti appoſitis, quæ non ſunt permutatio,
vel æſtimatio. Sed nunquid actio bon. fi. informata per pa-
ctum nudum, aliud a permutatione, & æſtimatione, eſt bo-
7 næ fid.? ſcis enim, quod ex talibus † pactis reſultant duæ actio
nes? videlicet prima informata, & præſcriptis verbis, vt l. r.
& 2. C. de pact. inter empto. gloſſ. mouet hanc quæſtionem
in §. quinimo l. iuriſgentium. ff. de pact. & determinat, quod
non. quia datur loco præſcriptis verbis, quę non eſt bonæ
fid. ſed ſalua reuerentia gloſſ. non datur loco eius, ſed concur
rit cum ea. Vnde concurſus non alterat eius naturam. &
hoc vides in certi condictio. quæ eſt ſtricti iuris, quamuis
concurrat cum actio. bon. fid. vt infra notabitur: & pro hac
parte facit ff. de contrah. emp. l. fundi. vbi videtur ſuppone-
re, quod actio ex vendito, competit pro pacto incontinenti
appoſito. eadem cum principali. & facit ff. de actio. empti. l.
datio. §. primo.

In eadem gloſſ. ibi quod non eſt permutatio. Pro eui-
dentia horum, recordare, quod quatuor ſunt ſpecies con-
8 tractuum † innominatorum, do vt facias, facio vt facias, do
vt des, facio vt des. Exempla horum vulgo patent, & po-
tes videre ff. de præſcript. verb. l. naturalis. pro tribus primis
competit præſcriptis verbis. & eſt intentio gloſſ. quod hęc
pręſcriptis verbis, ſit ſtricti iuris. in tertio, quando do vt des,
eſt permutatio: quia tunc eſt bon. fid. vt in hoc. §. & ita ſuppo
nit, quod do vt des non ſemper eſt permutatio. Sed quo-
modo poteſt eſſe, do vt des, quin ſit permutatio? ſi enim do
tibi rem meam, vt des tuam, eſt permutatio, vt d. l. naturalis.
§. 1. Ad hoc dicas, quod ſi tibi do rem meam, vt des tuam
certam, eſt permutatio: ſed ſi do tibi rem certam pro incer-
ta, non eſt permutatio, ſed do vt des. Verbi gratia, dedi di-
geſtum meum vetus, vt tu des mihi vnum competens infor-
tiatum, vt aliquid in genere: non eſt permutatio, quæ fiat de
re certa ad certam. C. de rerum permutatio. l. prima ſecun-
dum Iaco. & Petr. melius. in l. fina. & idem dicit Ranſ. in ti-
tu. de præſcriptis uerbis. qui ex permu. oritur. Et not. bene
hoc, quia ſine hoc non potes intelligere gloſſ. & ita ſuppo-
nitur, quod contractus, permutationis eſt ſub hac ſpecie con
tractus do vt des. Iacob. dicit, quod dominus ſuus dicit,
quod non eſt ſub illa ſpecie, imo eſt ſpecies contractus per
ſe: & hoc apparet, quia ad hoc quod agi poſsit ex con-
tractu do vt des, oportet, quod res fiat accipientis. ut ff.
de conditio. cauſa data, l. fina. In contractu permutatio-
l nis, [l] non ſic, ſufficit enim rem tradi. ff. de rerum permuta-
tione, l. prima. unde permutatio uideretur melius debere
reponi ſub contractu facio ut facias, quia uterque debet tra-
dere, & tradere eſt factum: ut ſupra proxime dictum
eſt, quam ſub do ut des. Iſtud eſt ſubtile, ſed tamen non
uidetur bene de mente legum: quia textus ponit permu-
tationem ſub contractu do ut des: in l. naturalis. ff. de
pręſcriptis uerbis. & ſi tu reſpicias bene, in materia de
rerum permutatione ſemper leges faciunt mentionem, de
datione. dicunt enim ſemper, dedit ex cauſa permutatio-
nis, ut l. 1. & l. quoniam. & l. rebus. C. de rerum permuta-
tio. Per iſta poteſt determinari quęſtio, de qua uidi ſępe
queri.

De conſuetudine debentur ventę, ſeu laudemia ex con-
tractu uēditionis, & permutationis, in aliquibus locis: in alijs
non

non quidam dedit domum ſuam Sempronio pro 10. ſexta-
rijs frumenti, quę promiſit ſibi in bonis locis competentibus
aſſignare, vel pro decem quarterijs prati, quæ promiſit acqui
9 rere, † & tradere in tali riparia, quæritur vtrum debentur
vente per præmiſſa? Videtur expeditum quod non, quia no
eſt permutatio, ſed contractus do vt des, cum non ſit ibi cer-
ta ſpecies, quæ ex altera parte detur. Sed quare fuit hæc
præſcriptis verbis poſita per ſe, cum permutatio ſit contra-
ctus innominatus, ſicut do vt des, & oriatur præſcriptis ver-
bis, in vno ſicut in alio? Poteſt dici quod propter priuile-
gia, quæ huic adhęrent, magis, quam alijs, quod apparet, quia
in hoc caſu eſt bo. fid. in alijs non. & poteſt eſſe ratio, frequen
tia contractus. In ea. gloſſ. ibi. cum allegat. l. naturalis. §. at
cum facio, iſta gloſſ. non eſt vera indiſtincte, nam in facio vt
des datur quandoque præſcriptis verbis, de preſcrip. ver. l. ſo
lent. §. 1. vnde ſecnndum Dyn. debet diſtingui, quia aut ex ſa
cto, quòd fecit, ibi nihil adeſt: & tunc datur actio de dolo.
C. de dolo. l. cum proponas. Aut adeſt, & tunc pręſcriptis ver
bis. Verbi gratia, quietaui te de debito, in quo mihi teneba-
ris, vt mihi dares equum, tibi adeſt ex facto meo: ideo ago
præſcriptis verbis, vt des. ſed ſi manumiſi ſeruum meum, vt
dares mihi equum, tūc ex mannmiſsione illa, tibi nihil adeſt,
& ideo agitur de dolo. & idem tenet Iaco. & Pe. & eſt ratio
ſecundum Iaco. quia vbi facio factum, ex quo nihil adeſt tibi,
ius ciuile non reputauit equum, quod detur mihi actio con-
tra te, qui nullam vtilitatem habes ex hoc. Sed prætor conſi-
derans, quod ex dolo tuo, & ex eo, quod promiſsionem tuam
infringis, nihil debeas lncrari, dedit actionem de dolo. ſed
vbi adeſt aduerſario meo ex facto meo aliquid, ius ciui-
le de æquitate volnit dare actionem. Sed cur non idem, in
facio, vt facias? Verbi gratia manumiſi ſeruum meum, vt
mihi facias domum, tibi nihil adeſt ex facto meo, cur ius ciui
le det actionem. Dicit enim Iaco. quod attenta hac ratione,
ſi facta ſint inæqualia, non datur actio præſcriptis verbis,
ſed de dolo, ſi ſint æqualia datur præſcriptis verbis.
Verbi gratia, manumiſi ſeruum meum, & tu conueniſti ma-
numittere tuum: poſſum agere præſcriptis verbis, ꝙ tu ſer-
uum tuum manumittas, quia neutri aliquid adeſt, & eſt ſcri-
ptum, Tu quoque fac ſimile, ſic ars deluditur arte. Sed vbi
ſunt inæqualia. Verbi gratia. Manumitto ſeruum meum, vt
domum mihi facias, tunc agitur ſolum de dolo, iſta ſunt ſa-
tis ſubtilia, non tamen videntur de menre legum. Vnde, ea-
dem ratio poſſet aſſignari in do vt des. & in do vt facias.
Pone, quòd ego dedi x. Sempronio, vt facias mihi domum,
& eam pro hoc facere promiſiſti, vel dedi librum Sempro-
nio, vt des mihi equum, ex mea datione, nihil tibi adeſt, &
ſic per dictam rationem, debet agi de dolo, ꝙ eſt valde extra
neum, & nouum, vnde conſulo, quod non recedas ab opinio-
ne Dy. iſta valent, pro formatione libellorum. quia alia con-
cluſio, & alia narratio eſt in actione præſcriptis verbis: quam
in actione de dolo. Item altera perpetua, altera bienalis, niſi
de eo, qnod peruenit. C. de dolo. l. fi. & multi ſunt effectus,
qui actionibus competant. In ea. gloſſ. ibi, cum dicit, & ta-
men nemo dicit aliquam conditionem eſſe bo. fid. Doct. di-
10 cunt, quod actio † præſcriptis verbis, & actio in factum ſunt
eædem, quandoquidem actio in factum datur vbi ſcriptis ver
bis, & hoc probatur. ff. de præſcript. ver. l. ſi tibi areæ. §. ſed ſi
forte. ibi in factum putat Iulianus actionem dandam, id eſt,
præſcriptis verbis. & ideo conſtat, quòd eſt bo. fid. in caſibus,
in quibns præſcriptis verbis eſt bon. fid. in aliis non ſecun-
dum Ia. vnde actio in factnm, datur vbi præſcriptis verbis,
vbicunque eſt certum aliquem contractum factum, non per
legem introductum, ſed ex conuentionibus hominum; de
cuius nomine dubitatur, vt ſi trado tibi molendinum meum
ad annum, acto, ꝙ tu facies nouas calciatas. nouas molas, &
rotas, hoc caſu actio in factum, & præſcriptis verbis ſunt
eædem, ſecundum doct. vel concurrunt, ſecundum gloſſ.
Sed vbi non eſt certum, contractum aliquem factum eſſe:
ſed occurrit caſu, quo eſt dictum actionem dari, datur in
factum ſecundum. Dy. & hæc non concurrit nec eſt eadem
cum præſcriptis verbis, & potes ponere exempla. ff. de præ-
ſcript. verb. l. qui ſeruandarum. §. ſed & ſi. & §. ſequen. Et de
hac proprie loqnitur eo. tit. l. qnoties. & iſta, quæ naſcitur ex
varijs figuris cauſarum, id eſt ſecundum varietatem factorū,
competit interdum eſt damna, interdum ad ipſa pretia re-
rum, vt C. de ſacr. ſan. eccl. l. ſancimus. poſſes dicere, quod
quamuis gloſſ. dicat, quod hic ſunt quatuor ſpecies actionis
in factum, quod non ſunt niſi duæ, videlicet iſta generalis.
Item illa, quæ datur ex edictis, & interdictis. illa autem, quę
dicitur concurrere cum præſcriptis verbis, non eſt actio per
ſe, ſed eſt actio præſcriptis verbis, quæ interdum nominatur
11 in factum? Ecce, quare præſcriptis † verbis nominatur, quia
præſcriptis vel narratis verbis conuentionnm, in ea conclu-
ditur qua eadem ratione, in factum, videlicet, qnia facto reci
tato, in ea concluditur, & ſunt idem, vbi deſcendunt ex con-
tractu, & conuentionibus. ſed in factum generalis eſt alia,
vt ſatis dixi. Sed quare non competit alia actio ciuilis, ex
edictis, & interdictis? Reſpondeo: quia ſicut prætor non po-
teſt facere hæredem de iure ciuili: ita nec dare actionem
ciuilem ſed quia edicta, & interdicta fundantur ſuper æqui-
tate, & æquum eſt actionem dari & nullam nominatam præ
toriam introduci, fuit introductum, & quod daretur actio
in factum, iunge infra de interdi. §. fina. In fi. eiuſd. gloſſ.
hanc approbant doct. Azo tamen tenuit contra in d. §. hoc in
terdictum. In gloſſ. id eſt vſque in finem. Sed quare du-
bitatum fuit de iſta? Reſpondeo, quia eſt realis, & de rea-
12 libus † non reperitur, quod aliqua ſit bon. fid. niſi de hac, in
qua fuit ita ſtatutum, quia habet mixtam naturam, & priuile
gium perſonalitatis. ſecundum Pet. hoc verum, vbi agitur
vniuerſaliter. Quid ſi vna res petitur, pro qua compete-
bat actio ſtricti iuris teſtatori, & petitori, & petitur per hę-
reditatis petitionem, quod eſt poſsibile. ff. de peti. hæredit.
l. item videndum. §. fina. cum l. ſequente nunqnid eſt bo. fid?
videtur quod non, quia debet ſapere naturam actionis, loco
cuius datur, ff. quæ in frau. cre. l. ait prætor. §. præterea.
& §. ſi conditionalis, qnando act. de pecul. eſt an. l. cum
poſt. & facit optime ff. vt le. no. ca. l. 1. §. belliſsime. cum
§. ſequenti. Sed obſtat. ff. de petit. hæred. l. item veniunt,
§. cum prædixerimus. Sed ad hoc dicas, quòd ibi non ve-
nit actio, cum natura ſua accidentali, quam non habet, niſi
ex euentu. ſed cum natura, qnam habet originaliter, venit.
& ita ibi not. poſt Azo. Vnde ſi actio erat ſtricti inris ex na-
tura ſua, videtur quod petitio hæredi. in quantum loco eius
datur, ſit ſtricti iuris, & facit infra proximo. §. vbi actio
transfuſa retinet propriam naturam, & dat alij, in quam trāſ
funditur, eandem. Sed quid de fideicommiſſo, ſeu de poſ-
ſeſſnria hęreditatis petitione? videtur idem. quia in fidei-
commiſſaria veniunt fructus a tempore moræ, quaſi ſit bo.
fid. ff. ad Trebel. l. in fideicommiſſariam. Item quia vide-
tur retinere naturam pet. hæredi. vt no. ff. de fideicom. hære-
dit. pet. l. 1. Sed Ioan. ponit eas ſtricti inris in arbore, ha-
bent enim vnum punctum ſub figura. e, iſta ſatis ſufficerent,
pro lectura hnius §. Sed quia hic nedum de theorica, imo
& de practica agimus, videamus aliqua generalia, circa ali-
quas actiones, hic nominatas, ex quibus quiſque luculenter
13 compræhendere poterit concluſiones libellorum. † Et
primo qnęritur, ad quid debet concludi in actiene ex em-
pto, quę hic nominatur? Et certum eſt, quod (ſequendo
concluſionem gloſſarum) debet concludi ad tradendum, &
ſi res non tradatur, ad intereſſe. vt l. 1. de actio. empti. ff.
Tu potes dicere, quod in actione ex empto veniunt diuerſa,
& ſecundum diuerſitates rerum, diuerſę ſunt conclnſiones,
& ſi res tota vendatur, poteſt agi ad tradendum, & ſi res non
tradatur, ad intereſſe. & ſuper hoc dicunt docto. quod debet
concludi ad tradendum, & ſi res non tradatur ad intereſſe.
Et dices ſic, vendidiſti mihi librum talis prętio, quod ti-
bi ſolui, vel ſoluere paratus ſum, & offero, quare peto te
condemnari, ad tradendum, & ſi tradere nolis, vel non poſ-
ſis, peto te condemnari ad meum intereſſe, hunc libellum vi
dentur approbare gloſſ. & Specul. vt dixi ſupra de emp.
& vend. §. pretinm. Iac. de Ra. dicit, quod talis libellus,
non procedit, quia ſic ſequeretur, quòd eſſet ſententia al-
ternatiua, & quodammodo incerta, & vix fieri poſſet exe-
cutio, & eodem modo non procedit, ſi petat rem tradi, vel
intereſſe

intereſſe. vnde. l. conductores. C. loca. per quam tales libelli conſueuerunt ſuſtineri, nil facit ad propoſitum, nec illa, quæ dixi ſupra in §. ſequens. quia illa procedunt, quando non eſt in voluntate actoris, quid agat, ſed in voluntate rei, quid dare velit. Sed hic certum eſt, ꝙ actor poteſt eligere, quid agere velit, an ad tradendum, vel ad intereſſe poſt interpellationem ideo videtur, quod debeat petere certum. ff. de verb. obl. l. ſi quis ſtipulatus. & l. fina. in princ. melius eod. tit. l. vbi. aurem. §. pe. & ideo oportet concludi, vel ad rem tradendam ſolum, vel ad intereſſe ſolum. ſi ad rem tradendam, libellus de ſe patet. ſi ad intereſſe, poterit ſic dicere. Dicit Titius, contra Sempronium ꝙ licet idem Sempronius tali equum tali pretio eidem vendiderit, idemque Titius dictum pretium ſoluerit, vel ſoluere paratus ſit, & ſe ſolutum obtulerit, & adhuc offerat, nihilominus idem Sempronius dictum equum, per eundem Titium congruo loco, & tempore tradere requiſitus, contradicit minus iuſte, quare cum dictum Titij inter ſit in centum, petit idem Titius, eundem Sempronium condemnari ſibi, ratione ſui intereſſe, in dicta ſumma ſoluenda. Et caue, quod declares cauſas, quare interſit quia ſorte res tanti valet, vel ſuiſti damnificatus in tantum: quia non habuiſti. oportet enim cauſam probabilem allegare, pro intereſſe, non vanam. ff. ad exhib. l. pe. Credo quod hi libelli, ſint magis tuti nihilominus tamen conſuetudo non reiicit libellum gl. & Spe. & iunge quod ſcripſi in §. pretium. ſupra de contrah. empt. & hoc, quando actio ex empto datur pro re vẽdita tradenda, vel pro intereſſe, quia non tradit, ſed interdum agitur ad intereſſe ſolum: nec poteſt ad aliud agi: quia venditor rem vitioſe tradit. ff. de actio. empt. l. Iulianus. in princ. etiam, ſi contractus non tenet. ff. de act. emp. l. ſi ſterilis. §. quamuis. Interdum ad repetendum, quod datum eſt, & reſcindendum contractum. ff. de act. emp. l. ex empto. §. is qui. & §. ſi quis virginem, Interdum vt caueatur, de ædil. edict. l. ꝙ ſi nolit. §. quia aſsidua. Interdum ad exhibẽdum. ff. de act. emp. l. Titius. Interdum damno dato, vt venditor agat vel cedat. ff. de act. emp. l. Iul. §. pe. & l. ſi ea. & l. venditor hominis. Interdum ad reſcindendum, vide ff. de act. empt. l. Iulianus. §. ſi venditor. & §. per contrarium. Interdum pro euictione. C. de euict. l. non dubitatur. Interdum ad factũ. ff. de actio. emp. l. tenetur. §. 1. C. de pact. inter emp. l. 5. & 5. Et ſecundum hos modos oportet diuerſificare concluſiones libellorum, & concludere ad illud, quod venit in actione, cum narratione facti. Eodem modo actio ex vendito competit ad diuerſa, interdum ad pretium. & hæc eſt ſua principalis concluſio. ff. de act. emp. l. Iulianus. §. ex vendito. Interdum ad reddendum. ff. de act. emp. l. fundi. §. ſi ruta. Interdum ad factum. ff. de act. empt. l. ſi is qui. Interdum ad reſtituendum. ff. de leg. commiſ. l. ſi fundus, & ſic concluſiones variare oportet. Item ſciendum, ꝙ actio ex locato competit ad diuerſa, quandoque ad mercedem, quandoque ad damna. ff. quib. mo. pig. taci. contrah. l. 2. Item, vt colonus debito tempore colat. ff. locati. l. ſi merces. §. conductor. quandoque, vt rem dimittat. C. loca.
14 l. ædem. & l. conductores. † Item, actio ex conducto competit ad diuerſa. quandoque, vt frui liceat. ff. locati. l. ſi fundus. Item vt penſione exoneretur. ff. loca. l. & hæc diſtinctio. & l. ſi vno. Item vt domus reficiatur. ff. loca. l. ex conducto. in prin. Item ad damna, vt eo. tit. l. ſed addes. §. ſi quis dolia. Item ad exhibendum. C. loc. l. ex diui. Item ad intereſſe. ff. loc. l. nos videamus. & l. ſed addes. §. 1. Item ad expenſas, & reſtitutionem mercium. ff. loca. l. dominus. Item vt liceat inuecta exportare. ff. locati. l. ſed addes §. ſi inquilinus. Item vt locator agat, vel cedat actiones. ff. loc. l. cum in plures. §. meſſem ſecundum. Iac. de Ra. Et ſic ſecundum quod diuerſa veniunt in his actionibus, debent diuerſæ concluſiones fieri in libellis, quæ ſatis patent ex dictis. Sed quæritur de actione oneris aduerſi, an ſit bon. fid? & eſt ſciendũ, quod hæc actio competit, quando conductor recipit rem ſuo periculo. ff. loc. l. in naue Saupheli. eo. tit. l. opus, quod aduerſione. Et nonnulli dicunt, quòd hæc actio, ceſſat hodie, & illorum opinio. videtur gl. ibi ſequi. Alij quod non ceſſat, quorum opinio. ſequitur Ioannes, in arbore, dando ei proprium circulum, & ponit eam ſtricti iuris, ponendo duplicem punctum, ſuper figura, e, quod ſignat eam eſſe ſtricti iuris, Doctor. conſueuerunt ſequi opinio. glo. & maxime Roſre. in libellis ſuis. quicquid ſit nullus negat, quin actio ex locato, ad hoc extendatur, quia illa non tollit eam in d. l. in naue. vnde cum hodie non nominetur actio in libellis. vel de iure, vel de conſuetudine, ſed facta recitantur, & concluditur, non eſt vis ſuper hoc, niſi in eo, an eſſet bon. fid. vel ſtricti iuris, quia in hoc eſſet magnus effectus, iuxta no. in d. §. vnde ſecurius eſt dicere, competere act. ex locato, quæ eſt bon. fid.

De alijs actionibus: de quibus ſit hic mentio, tactum eſt §. in ſuis materijs. & ſupra eodem, §. ſequens. & §. quædam. & remiſſum ad Specu. ti. de iu. §. generalia. ſi quis velit materias adducere, non ſufficeret tempus, nec calamus, nec papy-
15 rus. Videamus† tamen aliqua circa actionem præſcriptis verbis, quæ pro æſtimato ponitur, & dic, quod habet locum hæc actio, quando res æſtimata traditur vendenda, vt l. 1. de æſtimat. act. Sed oppo. & videtur ꝙ nunquam ſit locus huic actioni, quia aut æſtimatio facit emptionem, aut non, ſi facit emptionem, petitur pretium per actionem ex vendito, ſi non: res ipſa. ff. loca. l. cum ſundus. C. de iur. do. l. quoties. & l. in rebus dotalibus. ff. commo. l. ſi vt certo. §. commodatum. de iu. dot. l. plerunque. §. pen. Ad hoc poteſt dici, ꝙ vbi res traditur æſtimata ad vtilitatem, ſeu vſum recipientis, tunc obtinent contraria. Sed vbi traditur æſtimata, ſic quod recipiens nihil debeat habere in re, nec quo ad dominium, nec quo ad vſum. dictæ leges non obtinent, ſicut in eo propoſito, tradidiſti mihi rem eſtimatam vendendam, hic non debebat mihi aliquid remanere de ea: nec in ea: ſed miniſterium debeo præſtare ad vendendum: non poteſt dici, quod ſit mihi vendita, quia eam mihi acquirerem vt non agebam. Item oppo. quia aut recepiſti gratis vendendam, & datur mandati. ff. manda. l. 1. aut cum certa mercede, & datur locati, vt l. 1. & 2. ff. locat. aut ſub incerta, & datur præſcriptis verbis, quia iſte actus eſt, in quo operæ conſueuerunt optime locari. ff. depoſiti. l. 1. & ſic non uidetur hæc actio obtinere.

Textus videtur hoc mouere in d. l. 1. de æſtimat. act. & ta-
16 men non bene declarat, † vnde dic, quod hæc actio obtinet ſolum, quando res vendenda traditur ſub incerta mercede: & traditur æſtimata. ſi non eſſet æſtimata, competeret præſcriptis verbis, vt in contrario. Sed ad hoc caſu (quia dubitari poterat, an eſſet venditio, propter dubium, reperta ſuit hæc actio,) requiruntur ergo tria, ad hoc quod hæc actio competat. Primo, quod res vendenda tradatur.

Secundo, quod æſtimata certo pretio. Tertio, quod mercede incerta, vt paret per præmiſſa. ff. eo. l. 2. Quid ergo, ſi librum meum tradidiſti ſtationario, pro vendendo pro decem, & nihil fuit conuentum de mercede certa, vel incerta, ſed de conſuetudine certum ſalarium ei debetur, videlicet duodecim denarii pro libra, queritur, qua actione agetur? Et non videtur, quod poſsit agi hac actione, cum non ſit promiſſum ſalarium, nec recipiẽs obligauit ſe ad reddendum librum, vel decem, quæ omnia videntur neceſſaria, per ſupradicta. Ad hoc dicas, quod iſtud eſſet nimis hanc materiam reſtringere. Nam hæc actio datur, quoties de nomine contractus ambigitur, vt l. 1. ff. eod. in propoſito autem ſatis dubitatur. cum non ſit contractus emptionis, nec locationis, & ſic iſta actio competit. Nec obſtat, quòd in quæſtione huiuſmodi non promiſit reddere librum aut decem, quia credo, quod non ſit neceſſarium hoc promittere in hac actione. Hæc enim actio competit, quando conueniens eſt actionem dari, nunquid conueniens non eſt, quod ex quo tibi tradidi librum meum vendendum, quod ipſum mihi reddas, vel æſtimationem, quamuis nil aliud conuenerit certum eſt quod ſic: igitur videtur hæc actio competere.

Sed quid, ſi non tradidi librum vendendum, ſed locandum: forte ad ſaciendum exemplaria, vel pecias &c. appreciaui librum, nunquid competit hæc actio ego non video, cur non. cum eadem ſit ratio. Sed quæritur, cuius eſt peri-
17 culum, quando † res æſtimata datur vendenda? Lex videtur dicere, quod recipientis. ff. eod. l. 1. in fine. Scias, quod Io. illud intellexit, quando res traditur æſtimata certo pretio. ſecus ſi diceretur, reddes rem, vel æſtimationem in genere.

hæc

hæc diſtinctio non placet Ranfred. quia non videt cauſam, quare magis teneatur in vno caſu, quam in alio, certe imo poteſt cauſa aſsignari, quia quando dicitur, reddes rem, aut decem, videtur redditio, quia eſt pretium certum: ſed quando dicitur, reddes rem, vel æſtimationem, tunc non poteſt eſſe venditio, quia pretium eſt incertum. ſupra de contrahen. emptio. §. item pretium. Sed hæc non videtur bona, quia lex ſupponit, quod in caſu huiuſmodi non ſit venditio, ſicut nec eſt, & ſic nec cauſa, nec differentia, videntur procedere, vnde poteſt dici, quod aut res non erat venalis, & tunc pertinet periculum ad recipientem, vt l. rogaſti. ff. ſi cer. pet. aut alias erat venalis, & tunc diſtinguitur, & legitur textualiter. ff. de præſcrip. ver. l. ſi gratuitam. §. 1. & ſatis poteſt dici, quod vbi res erat venalis, non tenetur de caſu fortuito, niſi ſaltem eius culpa præcederet. ſequendo opin. Azo. Quæritur de forma li-
m belli. m Ranfran. format ſic. Ago contra Mar. cui dedi codicem meum vendendum, pro decem, vnde peto, quod reddat decem, vel codicem incorruptum. Iſte libellus poteſt eſſe dubius, quia ſupponit, quod vtrunque ſit in obligatione. & tamen hoc non videtur verum, maxime, vbi nulla fuit conuentio de decem reddendis, ſeu rem, ſed ſolum liber fuit traditus vendendus pro decem, vnde videretur potius, quod liber ſit in obligatione, ſaltem in caſu, in quo extat, vnde expediens videretur, quod præmitteretur interrogatio: an liber eſſet venditus, vel non ſi reſpondeatur, venditus, petatur pretium, ſi vero reſpondeatur, non eſt venditus, petatur liber, ſi non vult reſpondere propter incertum, petatur liber, vel pretium. ff. quorum legat. l. 1. §. quia autem. & hoc ſecurius. & Ranfred. ſatis admittit. Quid ſi dedi tibi librum vendendum decem, tu vendidiſti quindecim, nunquid debes reſtituere integra quindecim? non videtur, nam cum periculum ad venditorē pertineat, videtur, quòd & emolumentum. ff. de regul. iur. ſecundum naturam. Sed ſecus forte, in mandato gratuito videtur, vide quod dixi ſupra de manda. §. is, qui. Item ſecus vbi non pertineret ad te periculum, iuxta, diſtinctionem, quam feci ſupra proxi. & facit de procu. l. qui proprio. §. procurator. Nunc videamus de actione præſcriptis verbis, quæ ex permutatione cōpetit, & hanc non proſequor, niſi ſolum pro libellorum formatione. Super quo
58 ſcire te volo, quod actiones quæ ex † permutatione oriuntur, tendunt ad diuerſa. nam interdum, agitur vt res detur, interdum ad intereſſe, interdum vt res data reſtituatur, vt l. cum precibus. & l. rebus. C. de rerum permu. Super quo potes dicere, quia aut interuenis ſtipulatio, & tunc agitur ex ſtipulatu, vt dict. l. cum precibus, nec credo, quod alia tunc oriatur, vt dixi in ſimili, quando pecunia conſtituitur vel mutuatur ſupra eodem, §. in perſonam. verſi. de conſtituta. Si autem non interuenit, tunc completo contractu ab vna parte, poteſt agere præſcriptis verbis, vt impleatur, quod conuenit, & compelletur reus ad hoc, ſi rem habeat, vel compelli poſsit, ſin autem ad intereſſe, vel ſi actor magis velit, poteſt agere poſt moram ad intereſſe, & eſt ſpeciale, quod in obligationibus dandi, ſuccedat intereſſe, vt ſupra dixi in glo. ſcilicet 17. Si vero actor velit magis repetere, quod dedit, poteſt agere conditione ob cauſam. ff. de condit. cauſ. da. l. fina. & eodem modo, ſi ſua non intereſſet rem permutatam habere. ff. de præſcript. verb. l. ſi tibi. & hoc impleto contractu ex parte agentis, alias non poteſt agere, etiam ſi offerret implere, cum ſit locus pœnitentiæ. ff. de condit. cau. da. l. ſi pecuniam. in princip. Et ex his apparet luculenter, quomodo debeat concludi, ſecundum diuerſos modos agendi. Et caue: quia quando agitur ad implendum contractum, concludetur ad dandum, non ad tradendum rem, per l. fin. ff. de condit. cauſ. da. & in hoc differt a venditione. ff. de rerum permut. l. 2. Sed ſi ageretur ad tradendum, non videtur, quòd debeat reprobari libellus, quia ad minus agit, & certum eſt, quòd ille, cui plus debetur, poteſt minus petere, & facit, ff. eo. l. 2. prope fi. Item debet agi ad tradendum quando conuenit tradere tantum, ſicut ad aliud factū. Quando autem agitur ad intereſſe, concluſio eſt clara. Item caue, quia actor habet ponere in libello, quòd rem dedit, id eſt, accipientis fecit, ſicut emptor de pretio, vt dixi ſupra de contrah. emp. §. pretium. Sed an habeat probare dominium ſuum fuiſſe, & ita feciſſe rem accipientis? Videtur quod ſic, quia alias non procederet libellus, niſi hoc poneretur, & fruſtra poneretur, niſi probaretur, ſed poteſt dici, quod nō oportet probari, nam commodum poſſeſsionis eſt, quod releuat ab onere probandi. ff. de rei vendic. l. is qui. probato ergo; quod actor poſsidebat, quando tradidit rem. & ita fecit alium poſſeſſorem, per conſequens, præſumitur, quod & dominium, nec ille qui cauſam habet ab eo, debet referre quæſtionem de dominio,
59 vt dixi in mutuo ſupra in §. ſequens. † Sed ſecundum hoc nō differret permutatio a venditione, & tamen text. ſupponit, quod imo differt quo ad hoc, vt d. l. 2. Sed ad hoc poteſt dici, quòd imo differt, quia ſi tradidi tibi rem, quam vendidi. tu non potes excipere, quo minus ſoluas pretium, quamuis ſit res aliena. Si tradidero tibi rem, ex cauſa permutationis, & tu excipias, quod aliena eſt, & hoc probes, potes excipere contra me, probatio tamen tibi incumbit, alias non prodeſſet poſſeſsio mea, quam tibi tradidi, & eſſet contra regulam, quod incumberet onus probandi poſsidenti, vel illi, a quo poſsidetur, contra l. is qui. ſupra allegatam, iuncta l. ſi quis conductionis titulo. C. loc. iſta videntur rationabilia, & tamen vix obtinerent iudicialiter, propter rudes factiſtas, qui vias planas ſequuntur. Si vis videre formas libellorum, vade ad ſpecul. tit. de re. permut. libr. 4. & ad Ranfred. titu. de præſcript. ver. quæ ex permu. oritur. Item in permutatione beneficiorum, non crederem concludendum ad dandum, ſed quod reſignare teneatur beneficium, ex cauſa permutationis conferendum, &c. Sed quæritur, hic actio præſcriptis verbis datur in caſibus loco actionum bonę fidei, & eſt eis ſimilis, nunquid in illis caſibus erit bon. fidei? Azo tenet quod non, vide ff. de præſcript. verb. l. naturalis. §. fin. Sed quare actiones hic nominatæ ſunt magis bonæ fidei, quam aliæ? Reſpondeo, quia contractus, ex quibus deſcendunt, magis frequentantur, ideo requiritur magis exuberans bona fides, ſimile. ff. pro emp. l. 2. in princip. de vſucapio. l. iuſto.

a Adnotatio. Actionum. Omnes actiones, exceptis his, quæ hic in text. & gloſ. enumerantur ſunt ſtricti iuris, hoc dicit ſecundum Angel. Et deinde ſecundum eum.
b Cum aliter. Si autem contractus ſit duplex: puta quia in contractu bonæ fidei interceſſit ſtipulatio: tunc dolus dans cauſam contractui, annullat ipſo iure. vt per Bald. in l. dolo. C. de inuti. ſtipu.
c Videamus. Hanc glo. quod in actione bo. fid. fructus veniant iure actionis, non vſuræ no. d. Matthe. ſi. Singul. 91. incip. nota ſingularem. & Iac. hic. doct. tamen communiter tenent contrarium vt hic per eos videre poteris.
d In princ. Ratio autem diuerſitatis eſt, vt per Bar. in l. ſtipulationes non diuiduntur. in prin. ff. de ver. ob.
e In ſi. Doct. hic communiter approbant opi. Io. vt videre potes per eos.
f Mentionem. Vide Ia. in 10. col. verſi. dubitat.
g Et videatur, Vide hic Ang. in 1. col. verſi. quæſtio hic ſecundum Ioan. Fab.
h In glo. Dunde, & declara glo. hanc vt per do. Iacob. hic. licet communiter cum ea tranſeant.
i Vide plenius. Vide hic Angel. in ver. In gloſ. de æſtimato. & d. Ia. in 11. colum. verſic. gloſſ. in verſic. pro æſtimato nume. 79. & Bart. in l. 1. ff. de æſtimato. actione.
k Bon. fid. Vide hic Iaſ. poſt Ioan. Fabri. in 16. colum. poſt me. in verſi. in ea. glo. tenentem cum Ioan. Fab.
l Permutationis. Do. Aret. & dom. Iaſo. hic, latiſſime tractant de omnibus actionibus, quæ numerantur in hoc. §. & ſatis tamen impertinenter. cum habeant titulos ſuos proprios in corpore legum, in quibus omnes docto. latiſſime de his actionibus tractant. Tamen eſt valde vtile, in vno loco eas cumulatas inuenire: ſicut hic potes videre per eoſdem Angel. & Iaſon. qui dilatant materiam huius. §. per 11. colum. ſcilicet Angelum, Iaſon. vero. 33. col.
m Libelli. Vide hic Angelum in 31. col. poſt me. in verſic. & in hac actione æſtimatoria

1 *Matrimonium a muliere dictum.*
2 *Vxor a ſuo iure an vt procuratrix agat.*
3 *Homagium a muliere præſtandum.*
4 *Contractum matrim. bo. fidei eſſe.*
5 *Vxor quando, creditoribus præferatur.*
6 *Hæredis res non obligantur.*
7 *Transmitti quæ nequeant.*
8 *Dotis cauſa quando agendum.*
9 *Actiones expreſſæ ſolæ naſcuntur.*
10 *Vxoria actio ſit priuilegiata.*
11 *Minoris res ob dotem hypothecantur.*
12 *Stipulatio quibus, an non currunt.*
13 *Stipulatio bon. fidei eſt.*

14 Actio

34 *Actio ex ſtipulatu cui competat.*
35 *Dos quando reddenda.*
36 *Vtrum an agere liceat.*
37 *Subrogati natura.*

a FVERAT Antea [a] & rei vxoriæ act. Quidam faciunt hic
§.alij verſ. Dyn. facit verſ. Doctores citramontani, allegant
pro §. non eſt vis. caſus patet, poteſt tamen incip. Domine
imperator, ego vidi ſupra quaſdam actiones quæ ſunt bo.fid.
quæro a vobis an ſint aliæ bon.fid. Reſpondet imperator, ſic,
fuerat antea, &c. proſequere literam, &c. In gloſſ. nomen
actionis. in fine. Prima eſt vera, vnde debes ſcire, quod an-
tiquitus duæ competebant actiones pro dote repetenda, vi-
delicet rei vxo. actio. quando ſtipulatio non fuerat interpo-
ſita. & actio ex ſtipulatu, quando fuerat ſtipulatio interpoſi-
ta, hodie vero actio ex ſtipulatu in vtroque caſu, vt hic pa-
tet. Sed quare dicitur melius rei vxo. act. quam rei marita-
lis, cum dos ſit mariti, vt l.doce.C. de rei vend. Reſpondeo,
quia vadit ad repetendam dotem, quæ proprie eſt patrimo-
nium mulieris.ff.de minor.l.3.§.ſed verum. Vnde in his, quę
a tangunt † iura nuptiarum, ſit de nominatio a muliere, ideo
dicitur matrimonium, non patrimonium: vt dixi ſupra de
nupt. in princ. & hæc faciunt ad quæſtionem, de conſuetu-
dine curiæ Franciæ, maritus & vxor agunt, & conueniuntur
2 ſimul pro re dotali. † Pone, quod maritus habet ſe abſenta-
re, forte vltra mare, & vult, quo ad cauſas dotales, conſtitue-
re procuratricem vxorem, nunquid poteſt? Videtur quod
ſic, vt dixi ſupra de nupt. in princ. quia hæc cauſa cenſetur
propria mulieris, cum ad ipſam pertineat damnum, & lucrũ.
C.de iur. do.l.in rebus.iuncta.l.penult.§.in propria.ff.quan-
do appellan. ſit, & ita mulier poteſt interuenire.ff.de procu.
l.minor.§.penulti.& l. fœminas. & hoc ſatis patet, quia ſicut
maritus, & vxor ſimul agunt, de conſuetudine, conſtante ma
trimonio, ſic pater, & filia, eo ſoluto.ff.ſol.mat.l.2.& tamen
certum eſt, quòd pater poteſt filiæ committere, vt ſola agat
C. de colla. authen. quod locum. ſecundum Iacob. & Petr.
b [b] imo videtur quod marito abſente, vel alias impedito, ſola
mulier poſsit agere, ne remaneat indotata.ff. ſolu.matri.l.2.
§.voluntatem. de iudi.l. ſi longius. de iniur.l. ſed ſi vnius.§.
ait prætor. Sed quid dices, maritus facit homagia pro rebus
dotalibus dominis, a quibus tenentur, & ſi non faciat, domi-
ni poſſunt res tenere ad manum, & fructus ſuos facere de
conſuetudine. ponamus, quod maritus eſt abſens, vel præ-
ſens, & non vult, vel non poteſt (quia forte furioſus) facere
3 homagium: † nunquid vxor: quamuis ſit fœmina, poteſt te-
nere fundum, de conſuetudine regni? Poteſt dici quod ſic,
& debet admitti, per prædictam.l. ſed ſi vnius.§. filio. Alio-
quin, priuaretur fructibus rei dotalis, de quibus debet ali, &
maxime viro exiſtente inope. C.de iure dot.l. in rebus, quod
4 eſſet iniquum. Sed quæritur, vtrum ipſe † contractus matri-
monij ſit bonę fidei? & non videtur, cum dolus dans cauſam
contractui ipſum non vitiet, extra de conuer. coniuga.c. ve-
niens. qui tamen vitiat contractũ bon.fid.l.& eleganter.ff.de
dolo.ſed durum eſt dicere, quòd actio ſit bonæ fid. & non ip-
ſe contractus. In gloſſ. quæ ſimiliter. in fi. & hoc ſiue dos
fuerit certa ſiue incerta. quamuis alias actio ex ſtipulatu de-
tur tantum ad incerta: vt no.C. de rei vxo. act.l. vnica. Sed
Iacob. & Petr. dicunt, quod quando eſt certa dos, datur cer-
ti condi. vt ſupra de verbo.oblig.circa princ. Sed opin.gloſ-
ſatoris, videtur melior. In gloſſ. ſcilicet ex vtraque. in fin.
5 vir tamen non habet priuilegium, vt præferatur † creditori-
bus anterioribus, cum hoc non reperiatur: vt no. C. de rei
vxor. act.l.vnica. in princip. ſecundum docto. ſed extraneus
dans dotem non habet hypothecam, quamuis ſtipulatus ſit
ſibi dotem reddi, niſi prouiderit ſibi expreſſe. ſecundum Dy.
ſed quæritur, an actio ex ſtipulatu, quæ competit marito, ſit
bon.fi. Iac. dicit quod non. per hanc literam cum dicit, cuius
prouidentia, &c. Sed Petr. dicit contrarium, quia lex tra-
ctat ſimul de vtraque: dicit eam eſſe bon. fid. vnde intelligi
debet, quod de vtraque loquatur, vt ſeruetur æqualitas.ff.de
leg.1.l.ſi ſeruus plurium.§.fin.in authen. de æqua dot. quaſi
per totum. Sed in ea, quæ datur extraneo danti dotem, & ſti-
pulanti dotem ſibi reddi, poteſt eſſe vera opin. Ia. In gloſſ.
ſed nunquid, in fin. hanc ſequuntur hic Iacob. Petr. & Dyn.
Nec obſtat, in auth. de æqua.do.§.his conſequens.C.qui po.
in pig. ha. authen. quo iure, quia loquitur de creditoribus,
qui non ſunt anteriores: quia ſi ante mutuaſſent, mulier non,
præferretur eis, & ita no. in d.§. his conſequens. & d.l.aſsi-
duis. & ita reſpondet Pet. hic. & hæc opin. practicatur vbi-
que. Opinio tamen Mar. erat magis fauorabilis, & videtur
fuiſſe de mente imperatoris, illi ergo, qui habent expreſſas
anteriores, præferuntur mulieri, hoc verum, in bonis tunc
extantibus. Quid in bonis quæſitis, poſt conſtitutionem do-
tis? Glo.dicit, quòd ſemper prior præfertur, vt no. in l.aſsi-
duis. Doct. conſueuerunt dicere, quòd imo mulier: ad inſtar
fiſci.ff.de iur. fiſci.l.ſi is qui. & hoc in bonis viri. Quid in bo-
nis ſoceri? gloſſ. dicit idem, ſi ipſe recipit dotem, vel filius,
eius voluntate, vt no. in d.l.aſsiduis: in auth. de æqua. do.§.
illud. Sed quid de bonis hæredis, qui ſucceſsit viro, nunquid
obligantur? Glo.dicit, quod non: vt no.in d.l.aſsiduis, quod
eſt verum, niſi eſſent nata, ex bonis teſtantis.ff.de pig.l. Pau-
lus.§.1. Quid ſi teſtator ea obligaſſet expreſſe? Verbi gratia
obligauit bona ſua ac hæredis ſui: nunquid bona hæredis,
erunt obligata, ex quo teſtator expreſſe ea obligat? Videtur,
quòd ſic.ff.de ma.te.l. ſi quis ita la 1.§.1. de lega.2.l. vnum.
6 ex fa.§. ſi rem. argumen. † contra.C. de teſtamen. ma.l. ſer-
uo. Hoc videtur verius, quia alienam rem non potuit obli-
gare: licet potuerit eam legare. ſupra de lega.§.ſi res aliena.
& ſic non obſtat d.l. vnum ex fa. Ad l. ſi quis ita. poteſt dici,
quod teſtator poteſt ligare manum hæredis, ſic quod manu-
mittere non poteſt, vt ibi: & ſeruum eius afficere: quia fa-
ctum eius, videtur factum hæredis: cum reputentur eadem
perſona: directam autem libertatem, dare non poteſt, quia
illa ſolũ nititur ex perſona teſtatoris, hæc ratio non eſt mul-
tum ſufficiens. Et eſt forte, quare teſtator, non poteſt dare
directam libertatem ſeruo hæredis, & tamen non poteſt pro-
hibere, & eam impedire, tamen videtur econtra, propter
fauorem libertatis, ſed hoc non eſt de præſenti materia. In
c gloſſ. vis facienda eſt ibi: qui. po. in pigno. ha. l. fin. [c] gloſſ.
videtur velle, quòd ſi mulier habeat filios, ex alio matrimo-
nio, ſeu nepotes, quòd competat eis hoc priuilegium. &
idem & clarius ſentit.ff. de ſolu. matrim.l.etiam. in princip.
de re iudic. l. & ſi fideiuſſor. in gloſ. fin. In eadem gloſſ. ibi
d cum allega.l. minor. hanc approbant omnes, [d] quia perſona
procuratoris reputatur perſona domini: nec eſt durior con-
ditio procuratoris, quam domini, niſi in ſatiſdando.ff.de pro
curator. l. ſed & hære. §. defendere. ſecundum Dyn. & pa-
tet.ff.de re iudica.l.ſi cum procuratore. de dam. infect. lege,
qui bona fide. §. penult. & hoc non habet dubium de ſimpli-
ci procuratore, ſed de procuratore in rem ſuam, poſſet du-
bitari. Verbi gratia, mulier ceſsit actionem de dote alicui,
nunquid ille gaudebit priuilegio? Et videtur quòd non: per
hanc literam: cum ipſa mulier, &c. vbi videtur expeditum.
Præterea, priuilegium, quod non eſt tranſmiſsibile ad ex-
traneos hæredes: non eſt ceſsibile.ff. de minor. l.quod ſi mi-
7 nor.& ibi nota. † iſtud autem non tranſmittitur ad hæredes,
vt ſtatim dictum eſt, ergo nec ad ceſsionarium, pro hoc fa-
cit, quod priuilegium actionum tutelæ, non tranſit ad ceſ-
ſionarium.ff.de adminiſtra. tutel.l. ex pluribus. & l.ſi mino-
re. Sed contra.C.de priuileg. fiſci.l. fina. Sed ibi in alio pri-
uilegio, quod eſt verius: iſtud autem modificatum eſt, vt ip-
ſa mulier habeat tantum. In eadem gloſ.ibi cum allegat le-
e gem finalem. hoc verum [e] vt præferatur anterioribus, ha-
bentibus tacitam hypothecam. C.de iur. dotium. l. vbi ad-
huc. Sed an vir habeat tacitam hypothecam in bonis mulie-
ris pro reddenda donatione, propter nuptias, quę vt ſcis red-
di debet, ſoluto matrimonio: vt no. in auth. dos data.C. de
dona. ante nuptias? Iacob.dicit, quòd ſic. vt ſeruetur æqua-
litas. in authen. de æqualita. dot. per totum, ſed non repe-
ritur lege expreſſum: ideo non eſt tutum, hoc aſſerere. In
eadem gloſſ.cum allegat l.ſi conſtante. gloſſ.hic non quærit.
quando naſcitur actio de dote, ſed quando mulier poteſt ex-
8 periri. † Vnde non eſt idem, vt videbis. Quæritur ergo,
quando naſcitur actio de dote? Hæc quæſtio eſt antiqua. qui-
dam

dam dicunt quod oritur a tempore contracti matrimonij.
Alij ꝙ demum ſoluto matrimonio, niſi in caſibus, in quibus
poteſt agi matrimonio cõſtante, quos dic plene, vt ff. ſol. ma.
l. 2. in prin. & hanc opi. tenet gl. ſuper verbo actione in prin.
ff. de bo. dam. l. ſed ſi alia. in fi. Iac. de Ra. tenet hic, ꝙ oritur a
tempore contracti matrimonij. & alias quaſi pro expreſſo. ff.
de pact. l. iur. gen. §. quinimo. ibi enim dicit, ꝙ pactum appo-
ſitum tempore conſtitutionis dotis, informat veterem actio
nẽ: ergo erat nata, alias non informaret, hoc probat etiam
per d. l. ſed ſi alia. §. fi. dicit tamen, ꝙ eſt inefficax, conſtante
matrimonio, niſi in caſibus, quibus durante matrimonio agi
poteſt. Dy. & Pet. tenent opi. gl. quæ fuit Azonis: non per ra-
tionem gl. quæ non valet vnam muſcam, ſecundum Dy. Intẽ
dit enim probare gl. ꝙ hæc actio oritur, ſol. mat. quia ex tunc
incipit præſcriptio per l. in rebus. §. omnis. C. de iur. do. quæ
ratio, non valet: quia dato, quòd eſſet ante nata, non curreret
præſcriptio, quouſque poſſet efficaciter intentari, vt l. 1. §. fi.
C. de an. excep. quod non poteſt, niſi ſol. mat. Sed ipſe oſten-
dit, vt dicit incommutabiliter. Certũ eſt, ꝙ vbi obligatio con
trahitur ſub conditione expreſſa, vel tacita, quę ſe habebit ad
eſſe, vel non eſſe, non naſcitur actio, niſi in euentum condi-
tionis. ff. de verb. ſig. l. cedere diem. ſed in actione intelligitur
tacita conditio. ſi matrimonium non fuerit diſſolutum, cul-
pa mulieris. C. de repu. l. conſenſu. ff. ſolu. ma. l. Lucius. ergo,
actio non oritur ante, ſecundum eum: tacita enim conditio
facit actum conditionalem. ff. de pac. l. item quia. & ibi de
hoc. Pet. de Bel. perti, facit eandem rationem. & vltimo alle-
gat pro expreſſo. ff. de pac. l. iur. gen. §. ſed cum nulla. Illæ
leges reuoluuntur ad vtrunque propoſitum, prout ibi no. gl.
ſed multum bene facit pro hac opinione C. de repu. l. 1. ibi:
ideoque ipſo iure dotis actio non competit &c. etiam facit
pro, & contra. ff. de tute. & ra. diſtra. l. ſi tutor. reipu. §. fi. & l.
niſi finita. Ad ll. contrarias poteſt reſponderi, prout in quali-
bet no. de hoc no. etiam. ff. de do. præle. l. pater. In ea. gl. ibi
& hoc ſubaudi, quod dicitur in hoc §. non referas ad hoc,
quod dictum eſt ſtatim in gloſſ. In ea. glo. ibi cum allegat.
§. accedit. dic, vt ibi, & intellige pactus, id eſt, ſtipulatus. ſi ſit
extraneus. ff. ſol. mat. l. quoties. C. de iu. do. l. auia. de pac. con-
uen. l. 1. In ea. gl. in fi. hæc gl. eſt multum probabilis, ſi fi-
lia viuat. ſed ſi ſit mortua, & maxime ſine liberis, poteſt dubi
tari. & non vř, ꝙ habeat priuilegium, cum non reperiatur le-
ge cautum, imo iſte §. facit ad contrarium. Hęc ſufficiunt iux
ta gl. tamen aliqua tangam vltra quæſtiones quæ faciunt ad
intellectum huius §. & materiæ, quæ ſolum ponam. Primo
quæro. hic dicitur, ꝙ mulier habet tacitam hypothecam, &
priuilegium pro dote ſua. Quid ſi ſibi prouidit de ſpeciali cõ
uentione, de expreſſa hypotheca, quæritur, nunquid oriatur
iſta tacita? iſtud conſueuit tangi iuxta l. aſsiduis. C. qui pot.
in pig. ha. Et doc. conſueuerunt dicere, ꝙ ſic, & reſpondent,
ad l. fi. C. de pact. con. ꝙ in alio caſu. loquitur, prout etiam ibi
ſatis no. Videtur elegantius poſſe dici, ꝙ olim, vbi ſtipulatio
intercedebat, nõ erat locus rei vxo. act. & ſic nec hodie taci-
9 tæ ſtipulationi, vel hypo. quæ eius loco ſuccedit. † Dic ergo,
ꝙ vbi ſtipulatio & hyp. exprimuntur, illæ ſolæ naſcuntur, &
agitur ex eis, alias ex tacita. & hoc dicit d. l. 1. de rei vxo. act.
Sed de alio, poteſt quæri, nunquid illa expreſſa eſt priuilegia
ta ſicut iſta? Et in illa præferatur mulier habentibus taci-
tas, ſicut in hac. Ad hoc ꝙ quæſtio procedat, memento, ꝙ ex
preſſa non præfertur anteriori tacitæ. per l. C. rem alie. ge. l.
1. quamuis gl. videtur dicere contra. ff. qui po. in pig. l. ſi pi-
gnus. Reprobata ergo illa gl. & ſuppoſita opi. doct. pro vera,
quæritur primo, an agens ex ſtipulatione, vel hyp. expreſſa,
præferatur habentibus tacitam? & videtur, ꝙ non, quia pri-
uilegium, quod datur actioni de dote, non datur, ſi alia actio
ne agatur. ff. de neg. geſt. l. diuortio. cum ibi no. & facit. ff. de
re iud. l. ſed hoc ita. Sed poteſt dici contra, per hunc §. nam
hoc priuilegium datur in fauorem mulieris. igitur quacun-
que actione agat, vt detur priuilegium debere habere, cum
videatur potius concernere perſonam, quam actionem, pro
hoc bene facit. ff. de priuileg. cre. l. 2. circa prin. de fideiuſ. l. tu
tor. de conſti. pecu. l. 3. de dona. l. qui id quod. & in l. diuor-
tio priuatur priuilegio propter ſuum delictum, vt ibi no. Idẽ
diceretur, ſi altera eſſet expreſſa, vel ſtipulatio, vel hypothe-
ca ſolum. Occaſione huius, quæramus de quadam quæſtio-
ne, quam mouet hic Dy. videlicet, an actio de dote ſit pri-
uilegiata, vel ipſa mulier? Dy. dicit, quòd quidam magnæ au
10 thoritatis dicit, quod mulier eſt priuilegiata, † non actio,
quia ſi actio, vel cauſa eſſet priuilegiata, priuilegium non ex
tingueretur cum perſona. ff. de regu. iu. l. in omnibus. de pri-
uileg. cre. l. priuilegia. & tamen de iſto eſt certum, quod extin
guitur cum perſona. C. de priui. do. l. vnica. Ipſe dicit, quod
imo actio eſt priuilegiata, fauore mulieris. per dictam l. vni
cam. vbi videtur dicere tex. quod priuilegium adhæret actio
ni. Sed quid ſi mulier non petat dotem, ſed petat alimenta,
nunquid hoc vtitur priuilegio? Spe. dicit quod ſic, in Spe-
de do. inter virum & vxo. §. formatis. ver. ſed nunquid bona.
11 Item, quid ſi maritus, † ſit minor annis, nunquid bona eius
obligantur? Dic, quod ſic. C. de legit. tuto. l. fi. Poſſet etiam
hic adduci tota materia, de l. vnica. C. de rei vxo. actio. & de
l. vbi. C. de iur. do. vade illuc ad gl. & doc. & ad ea, quæ ibi
ſcripſi in breuiario. Poſſet etiam hic tangi, an lex 1. C. de
iur. do. & l. 1. C. de dotis promiſ. ſint correctæ? de quo agitur
ſatis in earum ſingulis, & maxime in l. 1. C. de iur. dot. Sed
quæro, quid ſi materia non conueniat ſtipulationi. Verbi
gratia, cum tractaretur de dote, vir petebat nemus, alias offe
rebat fundum, vel pretium, & in hoc conſenſerunt, vel forte
promittens erat abſens, nunquid poteſt agi ex ſtipulatu?
Non videtur. ff. de verb. oblig. l. 1. Ego credo, quod difformi-
12 tas, † ſeu abſentia non vitiant in hoc caſu, quia hæc ſtipula-
tio procedit poteſtate legis ex nudo conſenſu, & ſine verbis,
igitur nulla forma, eſt attendenda, ſed ſolus conſenſus. Vbi ta
men eſſet materiæ defectus in re, quæ debet dari, quia pro-
mitteretur in dotem res, quæ non eſt in rerum natura, vel im
poſsibilis, tunc nec ſtipulatio ficta oriretur, niſi in caſu, quan
do generis incertum promitteretur, nam tunc competeret
hæc actio. ff. de iur. do. l. cum poſt. §. gener. Sed ſtipulatio ex-
preſſa in alio caſu non valeret. ff. de verb. oblig. l. triticum.
f Quid ſi contrahentes, eſſent muti ᶠ vel alter eorum? Cre
do ſtipulationem fingi, nam inter abſentes fingitur, vt l. his
verbis. ff. de adop. quamuis non poſsit eſſe expreſſa. Quid
ſi non fuerit conſenſus? Verbi gratia, cum pater differet filiã
nuptui collocare, filia cõtraxit patre ignorante, maritus agit
contra patrem, vt conſtituat filiæ dotem iuxta illa, quæ no-
tantur. ff. de actio. & obli. l. obligamur. de iure dot. l. cum poſt.
§. nuptijs. Quæritur, nunquid competat hæc actio ex ſtipu-
latu, & an hypotheca? Non audeo dicere, quod ſic, cum nul
lius conſenſus fuerit, & lex illa de rei vxo. act. videtur loqui;
vbi conſenſus, vel promiſsio interuenit. Sed quid prodeſt
adinueniſſe hanc fictam ſtipulationem, cum pactum etiam
nudum ſufficiat C. de dotis promiſsi. l. ad exactionem?
Reſpondeo propter maiorem firmitatem, ſtipulatio enim,
firmior contractus eſt, & ideo dicitur a ſtipite, vt dixi ſu-
13 pra de verborum oblig. in prin. † Sed quæro, nunquid
actio, ex ſtipulatu, quæ oritur ex expreſſa ſtipulatione, ſit
bonæ fidei? Credo, quod ſic, nam lex vnica, C. de rei vxo.
e act. loquitur, ſiue ſcripta fuerit ſtipulatio, ſiue non ſcripta.
Si fuerit ſcripta, ſupponitur interpoſita. ſupra de inutil.
ſtip. §. ſi ſcriptum. Vnde in d. l. 1. ſatis exprimitur, quod
ſi fuerit ſtipulatio interpoſita expreſſa, agitur ex ea, & ſem-
per eſt bonæ fidei. Sed an actio hypothec. eſt bo. fid. hoc
caſu? Credo, quod non. nec hoc dicit hic tex. imo contra-
rium verum eſt, quia cõpetit pro omnibus, pro quibus actio
ex ſtipulatu, quia eſt eius acceſſoria, ideo dicitur ei data, hic
in text. Tene ergo, quod vbi ſtipulatio, & hypothe. ex-
preſſe interponuntur, nullæ naſcuntur tacitæ, ſicut nec
olim rei vxor. actio naſcebatur, ſed vbi non fuerunt inter-
poſitæ, vel inutiliter, ſupplentur a lege, & in omni caſu
actio ex ſtipulatu eſt bonæ fidei, hypothe. eſt ſtricti iuris,
& hoc ſatis declarant tex. in d. l. 1. de rei vxo. act. in princip.
& §. illo. & hic. Sed quid, ſi mulier agit, ex hypothecaria taci
ta, creditores offerunt ſibi dotem nunquid tenetur recipe-
re? Conſueuit dici, quod ſic, ſi agat ad dotem pro pecunia,
ſecus ſi pro alimentis. vide C. qui pot. in pig. ha. l. cum
tibi. Sed nunquid, hæc hypo. tacita competat proportione,

quam quilibet bonorum obligatorum, poſsidet? Satis videtur ꝙ ſic. ff. de iur. fiſ. moſchis. C de defen. ciui. l. fi. communia de leg. l. 1. & ideo expedit magis expreſſam habere obligationem, & ex ea agere, quam hanc tacitam. Quæritur, cui com-
14 petit † hæc actio? Hic diſtinguendum eſt, inter dotem profectitiam, & aduentitiam, pro profectitia repetenda, competit hęc actio patri, & filiæ. vt l. 2. ſol. mat. niſi pater eſſet ſtipulatus incontinenti. ff. ſolu. matri. l. quoties. C. de iur. do. l. auia. vel niſi eſſet dos magna, & ſperaretur eſſe locum collationi. C. de colla. auth. quod locum. tunc enim ſola filia poſſet agere, vt ibi, pro aduentitia agit filia, cum conſenſu patris, vel ſine conſenſu, ſi ſit emancipata, de hoc no. ſatis ple. ff. ſol. ma. l. 2. in gl. no. C. de colla. auth. quod locum. de bo. quæ lib. l. fin. §. neceſsitatem. in magna gloſ. Sed iuxta hoc poteſt dubitari, pater ſtipulatus eſt ſibi dotem reddi, agit hac actione, & mortuus eſt, pluribus relictis hæredibus, quæritur, ad quem pertinebit hæc actio, vtrum tranſibit ad filiam, vel ad omnes hæredes? expreſſum videtur, ꝙ ad ſolam filiam. C. de rei vxo. ac. l. vnica. §. videamus. & §. accedit. Iac. intelligit illud eſſe verum in ſtipulatione legali, & in actione, quæ eſt communis patri, & filiæ, ſecus in ſtipulatione expreſſa, per ipſum facta, iuxta d. l. quoties. ſol. mat. Glo. videtur contrarium notare in §. videamus. quæ dicitur, & videtur verior per §. illo procul. in l. vnica. de rei vxo. ac. & per auth. ſed quamuis. Vnde, cũ ſit paternum officium, filiam dotare, in dubio præſumam eũ ſemper ſtipulari ad opus filiæ, ſaltem poſt mortem. Sed ſorte opi. Ia. poſſet procedere, vbi ſtipularetur ſibi, vt extraneo. Quæritur quando poſsit hæc actio intentari? certum eſt, ꝙ pro immobilibus, ſaltem ſol. mat. pro mobilibus, & incorporalibus, poſt annum. C. de rei vxo. act. l. vna. §. exactio. Doct. dicunt ibi, quòd ſi mobilia extent, ſtatim ſunt reddenda, per l. debitoribus. ff. de re iudi. melius. ff. ſol. ma. l. diuortio. §. non ſolum. Sed ſuppoſito. ꝙ poſt annum, quid erit de fructibus, & fœtibus, medio tempore perceptis? Videtur, ꝙ ſint viri, vel eius hæredis, vt no. ff. re amo. l. ob res. eo. tit. l. mulier. §. rerum. Sed mulier interim aletur, vt no. in d. §. exactio. & infra domo viri, ſi fieri poſsit ſine ſuſpicione, vt no. in Spe. qui ſi. ſint le. verſic. nunc dicamus. cum ſeq. & ſorte maritus debet ſatiſdare. ff. ſol. mat. l. ſi conſtante. §. quoties. cum no.
15 † Quid ſi dos ſit in nominibus? Expeditum videtur, quod debet fieri reſtitutio poſt annum. vt C. de rei vxo. act. l. vnica. §. exactio cum dicit, incorporalibus. Super hoc poteſt dici, quod ſi nomina competebant pro mobilibus, debent iudicari pro mobilibus. & pro immobilibus tanquam immobilia, ſic poteſt determinari per ea, quæ notantur in authen. de non alie. §. vult enim ff. de verbo. ſign. l. mouentium. Ego crederem in hoc multum aduertendum, an nomina ſint exacta, an non ſint exacta. Si ſunt exacta, & per ea deuentum ſit ad corporales res, ego crederem ea ſtatim reſtituenda.

Quid enim, ſi ſundus ſuit inſolidum datus pro debito mulieris pecuniarium? Credo eum ſtatim reſtituendum. Et cõtra ſi actio competebat, pro immobili. & poſſeſſor ſuit cõdẽnatus ad intereſſe, crederem intereſſe reſtituendum poſt annum, quaſi mobile. ff. de iu. do. l. cum in fundo. §. ſi fundus. de pig. ac. l. ſi conuenerit. 2. Quid ſi nihil ſuit exactum, & mulier agit, quod vir ei cedat actionem, iuxta l. Mæuia. ff. ſolu. ma. l. ſi ſocer. §. 1. Ego non video, cur ſit annus expectandus, maxime, vbi vir nullas vſuras recipere poteſt, hoc pendẽte. Quid ſi redditus, ſuerunt dati in dotem? Expeditum videtur, quod debeant reſtitui poſt annum, quia ſunt incorporales, vt d. §. exactio. ſed contra. ff. ſol. mat. l. diuortio. §. non ſolum. & §. in ſeruo. Item quia reputantur loco immobilium, extra, de re. eccl. non alie. c. 1. in cle. quod vr̃ ęquum, intellige ergo, ibi incorporalibus, id eſt, nominibus. Quid de vſufructu, vel alia ſeruitute incorporali? Crederem idem. ff. ſol. mat. l. vſufru. non poſſum negare, quin fiat vis literæ, ſed propter æquitatẽ vr̃ ita dicendum. Forma libellorum ſatis apparet. Si vir agit poteſt ſic dicere, Dico, quod cõtraxi matrimonium cum Berta, pro qua T. promiſit mihi centum in dotem, quæ recuſat ſoluere minus iuſte, quare peto ipſum condemnari &c. Vel ſi mulier, vel eius hæredes agant contra virum, vel eius hæredes, dicent ſic, Dico, quod dudũ cõtraxi matrimonium cũ tali, cui dedi, vel alius pro me centum in dotem. Vnde cum matrimonium ſit diſſolutum, & dos ſit in cauſa reſtitutionis, peto &c. Libelli ſunt ita plani in actione ex ſtipulatu, & in hyp. quod eſt pluſquam ridiculum ſcribere. De vno tamen poſſet dubitari: nunquid actor, habet eligere vtrum agat ex expreſſa ſtipulatione, vel hypoth. vel ex tacita, vel an poſsit vtraſque cumulare, non adſtringendo ſe ad probandum, niſi quod ſufficiat? Et ego credo, ꝙ debet declarare, & ſe reſtringere, vel ad expreſſas tantum: vel ad tacitas tantum, quia vt ſupra ſcripſi: quando ſunt expreſſæ non oriuntur tacitæ, nec
16 concurrere poſſunt. † Item expreſſa hyp. datur pro ſolido: tacita pro portione: vt ſupra dixi. & ſic cum ſint diuerſæ, & diuerſas condemnationes habeant, & effectus, debet eligere actor. ff. de tribu. l. quod in hæredem. §. eligere. Sed quid ſi agẽs ex expreſsis ſuccubuit, nũquid poteſt redire ad tacitas? Videtur ꝙ ſic: ſi appareat, ideo ſuccubuiſſe: quia non probauit expreſſas. Sed ſi abſoluatur a toto negotio: non videtur. ff. de excep. rei iud. l. ſi mater. §. ſi quis. & l. ex ſextãte. in pri. de iureiur. l. duobus. §. exceptio. Sed ſi agens ex tacita, ſuccũberet, non crederem, ꝙ poſſet redire ad expreſſas, niſi ideo ſuccubuiſſet: quia male egiſſet, intentando tacitas. non ſunt plura. Licet calores intenſi. impediant intellectũ, & calamũ, viam tamen brocardicam, ad quam is. §. conſueuit allegari,
17 non pœnitus prætereo: videlicet an actio ſubrogata † ſapiat naturam actionis, loco cuius ſubrogatur? Super quo Pet. dicit hic, ꝙ interdum ſubrogatur per viam ſuppletionis, & ſortitur eius naturam. Exemplum de actione vtili, quæ competit, qñ bipes dat damnũ: quæ ſuppletur ad illam, qñ quadrupes damnum dat. ff. ſi qua. pau. ſe. di. l. pe. Interdum per viam ſubrogationis: tunc aut ſit per legem, & ſortitur naturam illius, pro qua ſubrogatur, vt hic, niſi cauſa pro qua ſubrogatur aliud inducat. ſicut in actione in ſactum, quæ ſubrogatur loco act. de do. ne infamet. quę quo ad hoc non ſortitur eius naturam, ſed quo ad aliam. ff. de do. l. non debet. de exce. do. l. apud Celſum. §. Celſus. Interdũ, ex conuentione partium, & tunc ſortitur eius naturam quantum ad principale debitum, ſed non quo ad acceſſoria: vt ſi ſtipulor, rem in qua mihi condemnatus es ex actione ex ſtipulatu, non ſortitur eandem naturam, vt ex ea ſiat executio. ff. de re iud. l. 4. §. ſi ex conuẽtione. Interdum, per viam cumulationis, & tunc, aut cumulatur per legem, & non ſortitur naturam. ff. de pec. l. 3. §. idem. de noxa. l. quoties. aut per conuentionem, & tunc aut per modũ principalis, & non ſortitur naturam vt ſi ſtipulor mihi decẽ, quæ debes ex contractu bo. fi. actio ex ſtipulatu non eſt bo. fi. ff. pro ſocio. l. ſi quis. de conſti. pec. l. item illa. §. 1. ſallit. ff. de do. l. qui id quod. aut per modum acceſſorij: & ſortitur naturam eius, cuius loco ſubrogatur. ff. ſi quis can. l. ſi eum. §. qui iniuriarum. & vt leg. no. ca. l. 1. §. ſub conditione. ſecundum Pet. de Bel. pert. Hęc eſt via brocardica, in qua non reperitur finis, ſicut nec in alijs. Item facit is §. ꝙ eccleſia vnita alteri, transferuntur priuilegia. dixi ſupra de fideic. hær. peti. §. ſed quia. & iunge infra eo. §. ſi. ver. item de dote.

a Annotatio. Fuerat antea. Actio rei vxoriæ, quæ olim pro dote competebat, eſt hodie transfuſa in actionem ex ſtipulatu, cum omni ſuo iure, quæ actio eſt priuilegiata reſpectu hypothecæ, & prioritatis ſeu prælationis. hoc dicit.

b In fine. Hanc vltimam opi. glo. do. communiter ſequuntur hic. Multum tamen inter ſe altercantur, an dos confeſſata, de cuius actuali numeratione non conſtat, habeat priuilegia: de quibus hic & in l. aſſiduis. C. qui pot. in pig. ha. & vide hic do. Iaſ. dicentem, ꝙ ceſſio ſemper præſumitur ſimulata, quando pretium pro quo facta fuit, non apparet in veritate ſolutũ, item ꝙ per quæcunque verba a debitore prolata, non impenditur exceptio, non numeratæ pecuniæ. Item quod exceptio non numeratæ dotis non competit, niſi quando maritus confeſſus fuit, ſe recepiſſe ab vxore, vel eius patre, ſecus ſi a tertio, ꝙ eſt notandum. Ita do. Iaſo. ſuper hac gloſ. hic in 19. col. ante ſi. ver. gl. in ver. creditoribus.

c L. ſi. Vide hic doct. quando pater aut mater teneantur dotare filiam.

d Approbant omnes. Vide hic do. Iaſ. in 23. colum. verſic. in n. hanc gloſ. poſt prin. col.

e Hoc verum. Idem do. Iaſ. hic in 2. no.

f Muti. Vide Ang. hic in 3. col. circa prin tenentem. ꝙ habeat locum hæc ſtipulatio ſicta, in muto. quia potuit ſtipulari per ſigna. Et vide hic do. Angel. in hoc. §. qui quærit de multis quæſtionibus, valde vtilibus, in hac materia, de quibus hic per eum & per do. Iaſ. hic.

t *Libera poteſtas quatenus accipienda.*

a *Repetere quis poſſit.*

3 *C[illegible] quando locus ſit.* 5.6.7.8.9.10.11.13.14.15.16.20.
4 *Genus quando ut ſpecies iudicandum.*
x1 *Compenſationis effectus.*
17 *Compenſando cui ius ſit.* 18.19.

a IN Bonæ fidei ª Autem iudicijs. Semper proſequitur na-
turam actionis bonæ fidei. & bene continuatur. Caſus hu-
iuſmodi. §.poteſt ſic incipi. Domine, ego vidi ſupra, quòd
quædam actiones ſunt bonæ fidei, quædam ſtricti iuris. Po-
namus, quod tu debebas mihi decem ex vẽditione libri mei,
& ego debebam tibi quinque ex alio contractu. ego agebam
contra te, & petebam x.tu dicebas excipiendo, vos debetis
mihi 5.ex tali contractu, volo, quod illa 5. compenſentur:
nunquid bene dicis? Reſpondet imperator præmittendo v-
num dictum generale, quod in bonæ fidei iudicijs libera po-
teſtas, &c. & ideo ſi quid inuicem, &c. proſequere iuxta te-
norem literæ, vſque ad finem. Super text. libera poteſtas,
1 not. quod libera poteſtas, † reſtringitur ad ea, quæ ſunt de
bono & æquo: & ideo ſi procurator cui data eſt libera pote-
ſtas, fraudem committeret, non noceret domino. ff. manda.
l.creditor.§.penult. & facit, quòd ſi iudex delegatus iniuſte
procedat, proceſſus ſit nullus, quia non videtur ſibi manda-
tum, quod procedat inique, & hoc tenent docto. iuris cano.
vide.C.de erro. cal. l. 1. vbi ſcripſi. In gloſſ. quæ except.ibi
b cum alleg. l. dolo.doct.approbant ᵇ hanc rationem: & ſuper
iſta dicunt fundatam æquitatem compenſationis, alia tamen
redditur.ff.de compen.l.3.in tex. & illa videtur melior.tum
propter authoritatem tex. tum quia illa regula habet locum,
quando idem debet reſtitui. hic in materia compenſationis
c non idem, ſed tantundem. In ea glo.in fin. ᶜ quidam dicunt
quòd imo eſt differentia, quia exceptio compenſationis po-
teſt opponi, poſt ſententiam.ff.de compenſa.l.ſi cum militi.
§.1.C. eodem.l.ſi conſtat. Sed exceptio doli non: quia, eſt
peremptoria, & peremptoria non poteſt opponi poſt ſenten-
tiata.C.ſent. reſcin. non poſſ. l. peremptorias. Hanc diffe-
rentiam non approbant doct. dicunt enim, quod cum exce-
ptio doli nitatur eadem æquitate, qua exceptio compenſa-
tionis, poteſt opponi poſt ſententiam, ſicut exceptio com-
penſationis.C. de nupt.l. ſi liberam. Alij dicunt quòd erat
2 differentia, quia † tutus exceptione compenſationis, pote-
rat repetere, ſed non tutus exceptione doli: quia odioſa.ff.de
conditio. indebi.l. qui exceptionem. Sed & hanc etiam im-
pugnant, quia tutus exceptione odioſa, quæ eſt contra ius
commune, non poteſt repetere, ſed tutus exceptione odio-
ſa,cui ius commune aſsiſtit, poteſt repetere, vt conſueuit no
tari iuxta dict.l.& probatur.ff. de cond. cauſa da.l. qui ſe de-
bere. Quæ ergo erat differentia? doct. Iacob. & Pet.viden-
tur concludere, quod nulla in effectu, ſed ſolũ in modo con-
cludendi,& proponẽdi propter quod ſcias.ꝙ ſicut in actioni
bus proponendis, eſt quædam formula: ita in exceptionibus
ff.de fur. l. ſi ſeruus nauem. de flu.l. 1.§. Labeo. hæc autem
formula erat diuerſa in actione bon. fi. & ſtricti iuris, quia in
actione bonæ fidei opponebatur directe exceptio compenſa-
tionis ſed in actione ſtricti iuris,non opponebatur, ſed dice-
batur, tu debes mihi tantum ex tali cauſa, ſi ſoluerem tibi ex
cauſa, qua petis, oportet te mihi reſpondere, dolo facis quia
petis, quod reſtituturus es, & ſic hæc differentia erat quo ad
verba, & modum proponendi, & concludendi, ſed non quo
ad effectum: & ideo imperator hoc ſubticuit in hoc.§. Hoc
non videtur verum, quia text. ſupponit,aliquam fuiſſe diffe-
rentiam in effectu. alias inutiliter fuiſſet facta hic differen-
tia, imo nil intereſſet. ff.de regu.iur.l.nihil intereſt.Ideo dic,
quod erat differentia, quia in actione bon. fid. compenſatio
pertinebat ipſo iure: in act. ſtricti iuris non,& hoc dicit iſte
text.in ver. ſed noſtra. & in hoc eſt magnus effectus: vt pa-
tet.ff.de pact.l.ſi vnus.§.pactus. Item,in repetitione, quia ſo
lutum poterat repeti in bonæ fid.contractibus, ſed ſtricti iu-
ris non,& hoc videtur expreſſum .ff. de condi. indebit.l. qui
inuicem. & ibi not. Nec obſtat, quòd tutus exceptione odio
ſa, cuius commune aſsiſtit,poteſt repetere: quia verum eſt,
vbi competit exceptio, qua non propoſita,ius ſuum lædere-
tur omnino, ſed hic in nullo læditur: quia poteſt agere,ſicut
in primo, & in poteſtate ſua erat excipere, vel agere, ideo
non repetit, ſed hoc non videtur bene procedere, quicquid
ſit, tamen hodie, etiam in contractibus ſtricti iuris, poteſt
repetere,tanquam indebitum, cum ipſo iure in vtroque mi-
nuat, & ita poteſt repetere.ff.de impen.in re. do. ſac.l. quod
dicitur.§. pen. iuncta. l. qui inuicem ſupra allega. Item erat
effectus, quia in contractibus bon. fid. non competebat pro
parte actio, quæ poterat compenſari, cum minueretur ipſo
iure, & æquipararetur ſolutioni.ff.de liber. cauſa.l. vel permu
tauit. ſecus in contractibus ſtricti iuris, quia exceptio doli
non tollit actionem, licet elidit.C.de iud.l.licet. Item poteſt
dici, non improbabiliter, quia exceptio doli,non poterat op
poni, poſt ſententiam, cum nullo iure hoc caueatur expreſ-
ſe, & hæc differentia, de qua is.§. loquitur, videtur fuiſſe de
3 iure antiquiſsimo, non de iure ff. † In glo. ᵈ id eſt, vbi quan-
d titas hincinde debetur. hoc verum, vbi ſunt tales quantita-
tes, quæ in ſe recipiunt functionem, alias non videtur, cum
non poſſet, aliud pro alio ſolui. Quid enim ſi debes mihi
centum florenos legitimi ponderis, & auri: & ego debeo ti-
bi centum libras monetæ ære contaminatæ? non videtur,
quòd admittatur compenſatio, vel ſi debes mihi triticum:
ego debeo tibi auenam, ſiliginem, vel ordeum. Et idem di-
cerem, ſi deberes mihi certam quantitatem tritici de certo
loco, de quo valet pluſquam de alio. & ego tibi certã quan-
titatem tritici de alio territorio, de quo valet minus. ff. de
verbor. oblig.l.triticum. & eſt ratio, quia compenſatio vi-
cem ſolutionis obtinet, vt l. vel permutauit. ſupra alleg. ſed
in dictis caſibus vnũ non poteſt ſolui pro alio: ergo nec com
penſari. Ideo tene,quòd quantitatis ad quantitatem ſit com
penſatio, vbi ſunt tales, quæ inter ſe recipiunt functionem,
id eſt, quod pro vna poteſt alia ſolui, alias non, de quo vide
ff. ſi cert. peta.l.2. & ſcripſi.C. de ſolu. auth. hoc ita. ſupra
quib. mod. tol. ob. circa princip. ſupra eod. §. ſequens. In
eadem gloſſ. ibi: ſi eſt quantitas, vt ſpecies. quod quando-
que contingit.ff. de lega. 1.l.plane.§.1. & l.ſed ſi certos. eod.
titu. In eadem gloſ.ibi. quia non patet iure aperto. imo,quia
in ſe non recipiunt functionem: vt ſupra dictum eſt. patet
iure aperto: quia ſi non eſſet hincinde liquidum, non fieret
compenſatio: vt ſupra proxi. In eadem gloſſ. ibi cum alleg.
l.ſi conuenerit 1.reſponſo.l.2.& ibi cum allega.l. ſi creditor.
§.1.hoc intellige niſi ſpecies eſſet in æſtimationem deducta:
quod quandoque fit. ff. de leg. 3.l. non dubium. de lega. 1.l.
ſi domus.§. qui confitetur. tunc enim iudicandum eſt, ſicut
de quantitate. per illa quæ notantur infra proxi. in verſicu.
ſed nonne. argu.d.l.ſi conuenerit. de pig. act. In eadem gl.
ibi, cum alleg.l.qui reſtituere.argu.ff.de iur.do.l.cum in fun
dum.§.ſi fundus. & d.l. ſi conuenerit. de pig. act. In eadem
gloſſ. ibi. §. ſed ſi vno. hæ leges potius videntur loqui de re-
tentione, quam de vera compenſatione: quæ ſunt diuerſa:
vt ff.de impenſis. in re. do.fac.l. quod dicitur,& tamen om-
nes doc.hoc dicunt eſſe verum,quando debetur idem genus,
ſicut ſi debemus adinuicem hominem, aut aſinum, in gene-
re. ſecus ſi vnus deberet hominem, alius aſinum,vel equum.
ſecundum omnes. Sed contra hoc, poteſt inſtari,certum eſt,
quod vbi agitur de compẽſatione concedenda, vel dene-
ganda, potius inſpicimus,quod debet venire in præſtatione,
quam quod eſt in obligatione, ſeu petitione. Sed conſtat,
4 † quod in obligatione generis certa ſpecies debet cadere in
præſtationem,ergo iudicandum eſt ſicut de ſpecie,ſed de ſpe
cie ad ſpeciem non ſit compenſatio: ergo nec de obligatio-
ne generis ad genus. prima eſt manifeſta per ea. quæ hic le-
guntur, & no. quia ſi quis teneatur ad fundum dandum, vel
ad aliquam ſpeciem, & perueniatur ad æſtimationem, non
inſpicitur, quod petitur. vel quod debetur, ſed quod debet
præſtari, & fit compenſatio quaſi ab initio pecunia debere-
tur, quæ non fieret inſpecta obligatione, & petitione, vt hic
no. & ſupra dixi, ergo eſt verum inſpici ſolum quod pręſtan
dum eſt. Secundo patet, quod certa ſpecies ſit præſtanda.
ff.de leg. 1.l. cum incertus. Præterea conſtat, quod obliga-
tione generis, ſpecies quæ ſoluitur, videtur in obligatione
fuiſſe.ff.qui & a qui.l.3.de exceptio. l. 5. & l.per iuſiuran.§.ſi
quis hominem. Sed conſtat, quod in obligatione ſpeciei
non

non admittitur compenſatio : ergo nec in obligatione gene-
ris, ſed cum ſpeciem continere videatur, inſpecto effectu. &
hoc videtur velle Papi. dicit enim, quod ſi deberetur in ge-
nere,non poteſt mihi ſolui meus,nec ille, qui poſt promiſsio
nem meus fuit. Ratio eſt,quia ille qui ſoluitur,videtur fuiſſe
in obligatione,vt dixi: & obligatio de re mea mihi danda,nõ
tenuit.ff.de verbo.obliga.l. ſi rem meam . concluditur ergo ,
quod obligatio generis,refert ſe ad naturam obligationis ſpe
ciei , quia ſicut in re mea non potuit ſubſiſtere obligatio in
ſpecie, ſic nec in genere.ff.de leg. 2.l.Mæuius.§. duobus. Præ
terea,compenſatio vicem ſolutionis obtinet, vt l.vel permu-
tauit. ſæpius allegata : & tollit ipſo iure act. ad inſtar ſolutio
nis,vt hic ſatis colligitur . Sed conſtat, quod ſi mihi deberes
hominem in genere,& mihi ſoluiſſes certum, ego illum eun
dem nõ poſſem tibi ſoluere,vt l.Mæuius.§.duobus . ergo nec
compenſare, quia quando ius compenſatur,eſt periode, ac ſi
tu ſolueres mihi & ego tibi idem , vt d. §. ſi quis hominem .
quod non eſt poſsibile per l. illam . & hoc videtur ſatis verũ
de rigore, de æquitate tamen videtur contra.ff.de ſol.l.ſi quis
duos. & l.qui. 10.§. Stichum . Vnde de dicta æquitate poteſt
dici , quod in obligatione generis ſaltẽ poſsit obijci exceptio
doli. ne recedamus omnino ab opinionibus antiquis: licet ad
veritatem, regula,dolo facis,habeat locum, quando idem de
bet reſtitui,& ſupra dixi,quod non eſt hic verum. Sed quid ſi
debeatur certus de incertis . verbi gratia , tu teneris mihi ex
legato, vel alias ad vnum de ſeruis tuis,quem elegero,& ego
tibi ad vnum de meis,quem elegeris, quia forte prædeceſſor
meus & tuus, ita diſpoſuerunt, vel ita adinuicem nobis pro-
miſimus, nunquid fiet compenſatio ? Videtur quod ſic , ea-
dem ratione,qua fit in obligatione generis. Sed in hoc poteſt
dici contra, quia hæc obligatio concernit ſingulos ſeruos: vt
d.l.3.ff. qui & a qui. & ſic cum ſinguli ad ſingulũ non admit-
tatur compenſatio , nec in hoc caſu admittemus , præſertim
cum hoc caſu ad præſtationem ſpeciei omnino perueniendũ
ſit , nec huiuſmodi debitam recipiant functionem inter ſe.
poſsibile eſt enim & de contingenti, quòd ego potero elige-
re meliorem de tuis, quam tu poteris de meis: quia forte nõ
5 habeo tales , nec tot , & hæc ſatis patent ad ſenſum . † Sed
quid de obligationibus alternatiuis ? Promiſi tibi Stichum ,
aut Pamphilũ : & tu promiſiſti Mæuium,aut Seium ? in hoc
nullum dubium videtur, quod nõ admittatur compenſatio ,
quia ſpecies ſunt hincinde. Sed quid dices quando eadem ſpe
cies videtur hincinde ? verbi gratia , tu promiſiſti mihi Sti-
chum,teſtator cuius ſum hæres,legauit tibi, vel ego promiſi
tibi eundem : & ſuppone , quod Stichus non erat meus , nec
tuus , nunquid ſi agas , poſſum tibi compenſare ? Non vide-
tur, quia in ſpeciebus doct. noſtri , non admittunt compen-
ſationem , vt hic not. Credo , quod negari non poſsit , quin
per rationem debeam admitti , iſta tamen in ſe recipiunt fun
ctionem, id eſt, ſolutionem alterutrius . & quicquid ſit: non
eſt dubium, quin obſtet exceptio doli.ff.de excep. do.l.dolo.
6 Sed quæro, quid in † obligationibus facti ? verbi gratia,pro-
miſiſti mihi facere inſulam certorum brachiorum altitudi-
nis , & latitudinis , in certo loco : & ego promiſi tibi facere
talem eiuſdem altitudinis in alio loco : nunquid admittetur
compenſatio ? Credo , quod non , ſi agatur ad factum : quia
non recipiunt functionem ſolutionis . ſi enim debeo tibi fa-
cere domum in vno loco : non liberor , ſi faciam in alio.ff.de
eo quod certo loco. l. 2. §. item Iulian. & ſic non admittitur
compenſatio , ſed ſi ageretur ad intereſſe . & reus , factum ,
quod ſibi fieri debet, conuerteret in intereſſe , & illud com-
penſare vellet, credo, quod deberet audiri , cum ſit debitum
pecuniarium hincinde, in quo cadit. compenſatio,vt l.quod
7 dicitur. ff.de impenſ.in re.dot.fac. † Quid in redditibus?ver
bi gratia, debes mihi decem libras rendales , & ego tibi alias
decem : tu agis contra me , volo compenſare , nunquid poſ-
ſum ? videtur quòd ſic , vel ſaltem opponere doli exceptio-
nem de æquitate, ſicut dictum eſt in obligatione generis , &
hoc niſi loca eſſent deſignata,in quibus deberet fieri aſsigna-
tio,tunc enim non crederem compenſationem admitti, quia
loca, non recipiunt functionem : vt d.l. quod dicitur, & per
illa quæ ſupra dixi. ſæpe enim confines fundos , intereſt no-
ſtra acquirere.ff.de legat. 2.l.ſi cui fundus. de lega. 1.l. & ſi ea
quo. ſed ſi quis per manum deberet ſoluere redditus , abſque
eo quòd teneretur aſsignare , videretur compenſatio admit-
tenda,ſi redditus fuit in pecunia hincinde,alias ſi eſſet diuer-
ſitas,quia forte vous deberet redditus in blado, alius in pecu
nia : vel vterque in diuerſis bladis, non crederem admitti , vt
dixi ſupra, in additione, verum &c.Sed quæro,glo.dicit hic,
quòd ſpeciei ad quantitatem non fit compenſatio. quid econ
tra ? nunquid quantitatis ad ſpeciem ? multominus, ne com
pelleretur creditor ſpeciei inuitus vendere.ff. re. amo.l.non
enim.C.de contrahen.emptio.l.nec emere . Sed quid, ſi cre-
ditor ſpeciei velit ſpeciem æſtimari facere, ad finem quod cõ
penſet cum debito pecuniario, quod ab eo petitur ? Videtur
8 eum audiendum, † quia ad hoc quod ſpecies non compenſe-
tur,eſt introductum fauore illius,cui debetur,ne vendat eam
inuitus . cui fauore renuntiare poteſt . Sed hæc ratio poteſt
retorqueri ad contratium,quia ſic ſequeretur , quod debitor
inuitus emeret, qui habet forte ſpeciem, & vult eam dare,&
pecuniam ſuam recuperare . Et hoc videtur magis rationa-
bile per rationem generalem,quia hęc inter ſe non recipiunt
functionẽ . Sed quid econtra ? Tu debes mihi decem, & ego
tibi debeo Stichum , agis contra me & petis Stichum , ego
dico, non debeo Stichum , nec poſſum ipſum dare in verita-
te, volo, quod æſtimetur,& quod æſtimatio compenſetur in
decem quibus actor mihi tenetur , reſiduum ſoluam ei,nun-
quid debeo audiri ? certum eſt,quod ſic quia ex quo perueni
tur ad æſtimationem, & debitum eſt pecuniarium, compen-
ſatio admittitur . per notata hic , & per l.quod dicitur .ff. de
impen. in re.do.fac. Et per iſta poteſt dari cautela, quod om
nis debitor ſpeciei poterit compenſare , nam ſi ſpeciem non
habet, nec habere poſsit commode, fit cõdemnatio ad inter-
eſſe, ſeu in æſtimationem. ff.de lega.3.l. non dubium.§.fin.&
fiet compenſatio . Si autem eam habeat,& eam dolo,vel cul-
pa deſinat habere,fiet condemnatio ad intereſſe.ff. de rei ven
dic.l.qui reſtituere, & ſic fiet ſemper compenſatio per prædi
cta,vt hic no. In eadem gloſ.in fin. Et hoc eſt verum niſi ne-
getur,quòd cito poſsit fieri liquidum, vt d.l.fin. in prin. Sed
e quid ᵉ vocas tu,cito ? Reſpondeo, quod non requirit magnã
indaginem,& poteſt decidi intra duos menſes ff. de iur. fiſc.
l.auffertur.§.qui compenſatio. Et ſic tenet hic Dy. Alij vt Ia.
& Pet. hoc remittunt arbitrio iudicis, vt no.in ſimili.ff. vt in
poſſ.leg.l.ſi is cui in prin. Et hanc conſueuerunt tenere doc.
citramontani in d. l. fin. Sed quid arbitrabitur iudex ? Dicas,
9 ex natura cauſę.† nam ſi opponens compenſationem dicat ſe
teſtes habere paratos intra paucos dies, vel doceat per inſtru
menta, & aduerſarius neget tantum , nec proponat aliquid ,
quod longam requirat indaginem,admittet cõpenſationem,
& faciet partem reſpondere compenſationi oppoſitæ,ſi vero
opponens compenſationem , diceret ſe habere teſtes Romæ
vel forte ex altera partium proponeretur factum , quod altio
rem requireret indaginem : non crederem admitti. Vnde vi-
detur , quod indago hic non debeat tempus excedere , quod
condemnatis datur . & h.d.§.qui compenſationem. qui dicit
de duobus menſibus. quod tempus olim dabatur condemna-
tis,vt l.debitoribus.ff.de re iudic. Nunquid ergo dices hodie
iſtud tempus augeri,vſq; ad quadrimeſtre: vt l.fin.C. de vſu.
rei iudicat? Credo,quod ſic.& eſt optima ratio,lex enim ab-
horret,quod res liquida, &notoria differatur, ꝑpter oppoſi-
tionem compenſationis.& ideo quia alias iudex poſſet diffe-
re ad dictum tempus : arbitrandum eſt, quod exceptio com-
penſationis,poſsit diſcuti intra dictum tempus, quia actoris
executio non differtur : cum alias eſſet reus habiturus bene-
ficio iuris dictam dilationem . Quid ergo, ſi tempore conte-
ſtationis , in cauſa principali,fuit oppoſita compenſatio ? Re
ſpondeo, tunc non dicerem ita aptum tempus dari , præſer-
tim, ſi reus non confiteretur debitum,quod ab eo petebatur:
imo pendẽte proceſſu,& probatione cauſæ principalis,quan
tuncunque diu admitterem liquidationem cauſæ compenſa-
tionis : quia ceſſat ratio legis prædictæ finalis, non enim dif-
10 fertur executio liquidi, cum non ſit liquidum adhuc . † Sed
quid ſi compenſatio opponatur poſt ſententiam ? Iudex cre-
dens cito poſſe fieri liquidum, admiſit compenſare volentem
ad docen-

ad docendum de iure ſuo : & emerſerunt, vel inciderunt ali-
qua, quæ requirunt aliam indaginem, quæ primo non appa-
rebant , nec poſſunt decidi intra tempus quadrimeſtre . ſine
dubio: ſi ab initio appar uiſſent,potuiſſet repellere : nunquid
nunc poterit ? Credo quòd ſic . non enim debet executio re-
tardari propter longas oppoſitiones : extra de ſent. & re iud:
cap.cum ſuper. C.de ſal.l.2.ff.de re iudi.l.a diuo Pio. §. ſi ſu-
per. verſi. nec ſententiam . Sed quid erit de illo proceſſu fa-
cto in caſu illo ſuper obiectu compenſationis ? Dic quòd eſt
nullus: & opponens redibit ad agendum via actionis ordina-
ria, ſi velit, & credo quòd ſi iam teſtes produxiſſet, quod ite-
rum poterit eoſdem producere : quamuis in cauſa compen-
ſationis fuiſſent publicati : extra de teſtib.c. veniens, el 2.ſic
intellige.ff. de comp.l.etiam.§.ſi rationem.& iunge quod di-
cam infra in fin. huius.§. In gloſ.adeo. ibi ,dum allegat quan
do dies vſusfru.leg. ce.l.1. Dy. tenet hanc opin. per rationes
glo.& vltra alleg.ff.quæ ſenten. ſine appel.reſcin.l.1.§.fin.il-
la non multum facit , quia ibi agitur de mutuis petitionibus,
non de exceptione compenſationis . Item etiam, dato quòd
loqueretur de compenſatione: parum obſtat intentioni Mar.
dicit Mart.quòd compenſatio ipſo iure tollit,credis tu,quòd
Marti.intelligat,quòd non ſit neceſſarium, eam proponere ?
nunquam præſumo hoc ipſum intellexiſſe : ſed vult dicere
11 Mart.quòd compenſatio † tollit ipſo iure,nec eſt opus oppo
nere , quo ad hoc quod tollat : ſed bene eſt opus opponere ,
quo ad hoc quòd condemnatio, quæ eſt facti,euitetur. Vnde
Mart.non negaret,quin teneret ſententia , & ſi non oppona-
tur compenſatio. Nam teneret,etiam ſi nihil deberetur,quia
eſſet contra ius partis : vt l.Iulianus. ff. de condi. inde. Ioan.
vero,& alij, cum glo.dicunt,quod non tollit ipſo iure,donec
fuerit oppoſita: ſed tunc tollit ipſo iure. hi dicunt verum,ni-
ſi in delictis.ff.eod.l.ſi ambo. & in pignore.C. de diſtra. pig.
l.1.quo ad debitum vſurarum.ff.eod.l. cum alter. & notatur.
ff.eod.l.ſi quid. Idem poteſt dici in commiſsione pœnæ,cum
vſura dicatur pęna.ff.de nego.geſtis.l.qui ſine. & hoc dicunt
hic do. Iacob.& Pet. & pro hoc poſſet dici,quòd res emphy
teuticaria non cadit in commiſſum per ceſſationem ſolutio-
nis cenſus , ſi dominus debet tantundem emphyteut. & facit
quod not. in Specu. de oblig.& ſolu.§.nunc aliqua. ver.quid
ſi ſub. Pro opinio. doct.faciunt hi tex. faciunt enim mentio-
nem de oppoſitione compenſationis, vt hic. ver. excepta.C.
12 eod.l.fin. 2.reſponſo.vbi dicit obijci. †Quid ergo dices,pro-
miſi tibi ſoluere centum libras, intra calendas Maias : & hoc
iuraui ad ſancta euangelia.tu debuiſti mihi ſoluere intra eaſ-
dem calend. alia centum,non ſolui,nunquid deiero? Videtur
expeditum quod ſic,quia compenſatio non fit niſi demũ op-
poſita,hic non fuerat oppoſita ante diem,& ſic ipſo iure erat
debitum . ergo ſum periurus . Et eadem quæſtio poteſt fieri
in eo , qui promiſit pecuniam intra diem , & ſi non ſolueret,
eſſet excommunicatus. Credo tamen,quod in his,& alijs ſi-
milibus,non ſit periurus,nec excommunicatus. Vnde credo,
quod in omni caſu,in quo defunctus ſolutionis poſſet porta-
re præiudicium, ſeu damnum debitori, vel quantum ad pœ-
nam,vel vſuram,vel intereſſe,vel alias in quocunque effectu
moræ . quod quo ad hoc fiat ipſo iure compenſatio . Et hoc
vult dicere iſte text. Nec credo,quod ſit ſpeciale in dictis tri-
bus . & hoc eſt neceſſe dicere , quia nulla mora eſt , vbi nulla
eſt petitio : vel eſt talis , quæ per exceptionem remoueri po-
teſt. ff.de re iudi.l.nulla intelligitur . ſi certum pet.l. lecta. in
fi. cum igitur effectus compenſationis repellat effectum peti
tionis,vel ipſo iure, vel per exceptionem, ſequitur, quòd &
omnem effectũ moræ, quocunque modo mora contrahi poſ-
ſet . Ex hoc concluditur. quòd diſputatio glo. & Martini eſt
ſine effectu. quia ſiue tollatur ipſo iure actio,ſiue non,admi-
nus effectus tollitur,quatenus poſſet eſſe damnoſus opponen
ti , & ipſo iure ante oppoſitionem,vt ſatis iam dixi . Et ſi vis
ſuſtinere opinionem Martini,quæ eſt amica literæ, potes re-
ſpondere primo ad l.verum . vbi dicitur, quod male agit,er-
go agit . verum eſt de facto.nam de facto agit,ſed male. Item
ad alias leges,quæ dicunt , quod poteſt eligere in quam ſum-
mam, &c. concedo : ſed electione facta, etiam anteqnã com-
penſationem iudicialiter opponat , contingit liberatio ipſo
iure,& videtur competiſſe in ſumma,quam opponit. ſic ſer-
uo generaliter legato,vno electo , videtur ille fuiſſe legatus.
ff.de leg. 1.l.cum incertus . vnde illud non probat , quin ipſo
iure fiat compenſatio ante oppoſitionem . melius probaret ,
quod non ante electionem , immo per l. illam probatur vio-
lenter,quod ipſo iure ſit compenſatio , quia cõcludit fideiuſ.
non teneri in ſumma,quæ poteſt compenſari. Vnde opi.Mar.
ſatis defendi poteſt,non tamen nego,quin opus ſit deſtinatio
ne, vbi ſunt plures ſummæ.ff.eo.l. quod Labeo. & facit bene
13 ff.de ſtat.lib.l.ſi peculium.§.de illo.Item †videtur,quòd vbi
conſtaret iudici de vtroque debito , quod poſsit compenſatio
nem petere,&c. abſque requeſta partis.ff. famil. erciſ.l. Mæ-
uius.§.arbitris.& l.ſi quis putans.§.idem Iulianus . In eadem
glo.ibi,cum alleg.infra eo.§.pen. per præmiſſa apparet quod
magnus eſt effectus,imo maximus , euitantur ſiquidem pœ-
næ,vſuræ, periurium,& denique omnes effectus moræ. In fi.
eiuſdem glo.hoc forte non eſt verum, quia ſi tu debes mihi ,
& ego tibi,habeo iuſtam cauſam ignorantiæ,an tu voles com
penſare,vel non vnde non potes obijcere quod dolo agam,vt
d.§.& generaliter. niſi ante inceptum iudicium,voluntatem
meam tibi declaraſſem, quia tunc videtur ſatis glo. procede-
f re. In glo. f quod tu. in fi.vide plenius ibi . Sed iuxta illos ca-
ſus, quæro , nunquid admittatur contra eccleſiam ? videtur
quod ſic,quia cõtra fiſcum admittitur, niſi in caſibus, vt d.§.
qui compenſationem qui eſt ita priuilegiatus, ſicut eccleſia .
imo plus,in caſibus, vt poteſt videri iuxta materiam de ſacro
14 ſan.eccle. maxime in l.placet. Poteſt dici, quod † non poſsit
opponi cõpenſatio in decimis, quia ſunt, vel eſſe debent tri-
buta animarum egentium, & ſic poteſt intelligi. 17.q.7.cap.
omnes decimæ,& quod not. extra de reb. eccle. alienand.vel
non cap.vt ſuper. & de rerum permuta.c.fin.de decimis.cap.
tua nobis.vbi aliquantulum de hoc in nouella Ioan. And.Sed
in alijs, vt ſi forte prælatus, vel rector vendidiſſet fructus,&
pecuniam peteret,non video,cur nõ poſsit opponi, ſicut con
15 tra fiſcum. † Sed quæro, nunquid prælato petenti pecuniam
debitam eccleſiæ,poſsit opponi compenſatio, de eo,quod de
bet vt priuata perſona ? Verbi gratia, debebam 10.annua ec-
cleſiæ ratione certi fundi,quem ab ea teneo in emphyteu.re-
ctor ratione patrimonij ſui,vel alias,vt priuata perſona debe
bat mihi alia 10. annua, vel 40. ſemel ſoluendo, ceſſauit per
biennium ſoluere,nunquid res, quam teneo ab eccleſia,cadit
in commiſſum ? Hæc quæſtio poteſt cadere frequenter in fa-
cto. Et videtur,quod non,quia patrimonia ſunt diuerſa diui-
ſa, & de vno poteſt prælatus teſtari,vendere, vel facere,quic
quid vult,de alio non,& ſic non videtur admittenda compen
ſatio de vno ad alium.ff. eo.l. ſi cum multi. & l.pen. extra de
reſtitutione ſpoliatorum. cap.frequens.in fin.lib.6. Satis po-
teſt dici contra in caſu prædicto , ſuppoſito pro vero , quod
prælatus,vel rector faciat fructus ſuos,quod videtur expedi-
tum extra de cleric. non reſid.c. 1.libr.6. de quo ſatis dixi.C.
de ſacroſan. eccleſ.auth. hoc ius . Nam ſi fructus ſui ſunt:fa-
cti ſunt ſuum patrimonium priuatum, & ſic poſſunt compen
ſari.argumen.ff.de pecu... unic ſcripturæ . §. 1. ſed ſi non eſ-
ſent ſui:quia forte magiſter eſt domus eleemoſynariç,& ſunt
deſtinatæ ad vſum pauperum, vel alium certum vſum pium,
tunc non admitterem . in reli. prælat. non videtur quæſtio
procedere, quia illi nihil habent proprium . Sed quid ſi ſim
obligatus alicui monacho, vel alij religioſo, agitur cõtra me
ex illa obligatione , volo compenſare illud quod abbas , vel
aliquis de monaſterio debet mihi , nunquid poſſum ? Vide-
tur quod ſic, cum non habeat proprium, & vtraque cauſa eſt
monaſterij . facit.ff. eodem.l. ſi cum filio. & l. debitor. ff. de
tribu.l. procurator.§. ſinautem.§. 1. Solutio ſatis poteſt dici
quod ſic in terminis poſitis ſupra videlicet quãdo abbas , vel
ſimplices monachi debent, & eis debetur . ſecus dicerem , ſi
monachi, quibus debetur , haberent officia diuiſa ,& admi-
niſtrationes.ff.de trib.l.procuratorum.§.ſi plures.C. eod.l.1.
vbi non admittitur compenſatione de ſtatione ad ſtationem,
quamuis ſint eiuſdem domini . Sed quid ſi ego debeo abbati,
& conuentus mihi, nunquid poſſum compenſare ? dic,quod
16 ſic,ſi non ſint bona diſcreta, alias non, per dictam.l.1. † Sed
nunquid poteſt opponi compenſatio in debitis aliorum pio-

rum operum, ſicut ſi imminet refectio murorum, vel pontium, vel ſi petantur alimenta? Credo ꝙ non, cum ſit eadem ratio, quæ in ſtipendijs & tributis, & facit text.d.§.debitorũ. ju fi.d.l.auſertur.ff.de iure fiſ.ibi ex cauſa annonaria, In contrarium facit generalitas iſtius tex.& l.fi.C.eo. qui ſolam cauſam depoſiti excipiunt: ſed oportet exponi ſola, id eſt, quibuſdã alijs ſpecialibus. alias tex.nõ procederet. Quæritur vltra. tu debebas mihi 10.egi contra te, fuiſti abſolutus, recipio mutuum a te, agis contra me, & petis, quòd reddam tibi mutuum. oppono compenſationem de primis 10.nunquid
17 debeo admitti? † Expreſſum videtur, quòd ſic quia non obſtante abſolutione, remanſiſti obligatus naturaliter, vt l.Iul. ff.de condi.indeb. & ſic poteſt tibi compenſatio opponi. ff.de compenſa.l.etiam. Expreſſum videtur contra, quia qui poteſt exceptione repelli, non poteſt compenſare, vt l.quæcunque.ff.de cõpenſ. ſed ſi agerem ad 10.poſſem except. rei iud. repelli, ergo non poſſum compenſare. glo.mouet hoc in d.l. quæcunque. & tenet quòd non. Sed contrarium videtur tenere ff.rem rat.ha.l.procurator ad exhibendũ.§.1. per quem quidam tenent opin.contrariam. Iacob. tamen, & omnes tenent cum glo.quæ eſt in d.l.quæcunq;.& dicunt, quod in d.l. procurator.§ 1. nõ opponitur exceptio compenſationis, ſed exceptio doli. Et eſt ratio ſecundum eum, quia ſoluenti falſo procuratori, datur condictio indebi. loco cuius ſubrogatur ſtipulatio rem ratam hab. ſed agenti condi. indeb. obſtat exceptio, vt l.Iulia.ſupra alleg. ergo agenti ex ſtipulatione quę eſt ſubrogata ſupra eo.§.fuerat. non autem ex æquitate, nec vi compenſationis ſecundum Iaco. Vnde aduerte bene, quia naturale debitum, cui nihil obſtat, niſi quod ab initio nõ fuit ciuilis, & ideo remanſit debile, & inhabile ad agendum, poteſt compenſari, ſed naturale debitum, quod ex alia cauſa poteſt exceptione repelli, non compenſatur: vt l. quæcun-
18 que. † Sed quærit Iaco. vtrum excommunicatus poſſit compenſare? Et dicit, quòd Ber. tenet quòd non, quia excommunicatus ageret, poſſet exceptione repelli, ergo nõ poteſt compenſare. vt d.l.quæcunque: Ipſe dicit contra, & intelligit l. illam obtinere, quando exceptio concernit actionem, ſed hic concernit perſonam. verum dicit Ia. licet non alleget, videlicet quòd Ber.mouet hanc quæſtionem, & tenet quod non, extra de exce.c. cum inter. quod capitulũ videtur facere pro opin.Iacob.quia excommunicato non denegatur deſenſio, vt ibi. Sed hoc eſt genus deſenſionis, ergo non debet denegari. Sed facit in contrariũ, quia ſi ei denegatur reconuentio, compenſatio habet vim reconuentionis, ergo non competit. Super hoc nonnulli canoniſtarum dixerunt, quod ſi obiectus compenſationis requirat indaginem, nõ debet admitti, alioqui ſi pars confiteatur debitum admittatur, quia nihil ad iudicem, quo modo ſatisfiat.ff.de pig. act.l.ſolutum. Iſtud videtur ſatis rationabile, quando gratis pars recipit compenſationem, ſed nos loquimur, quando non vult recipere, & tunc non videtur admittenda, quia cui denegatur actio, & compenſatio.ff.rem rat.hab.l.amplius, ſed excommunicato dene-
19 gatur act. vt c.cum inter. ergo & compenſatio. † Sed nunquid fideiuſſor excommunicati, poteſt compenſare id quod debetur reo? Non videtur, quia ſic prouideretur excommunicato, & per vnam viam concederetur, quod per aliam denegatur. Sed poteſt dici contra, quia delictum rei non debet nocere fideiuſſori, & maxime ſuperueniens.ff. de pact. l.fin. & fideiuſſor poteſt ſoluere de bonis debitoris, etiam ipſo inuito.ff.man.l.ſi procuratorem.§.ſi ignorantes. Et de hoc no. Ioan.Andr. in nouella in d.c.cum inter. Item poteſt quæri, an exceptio compenſationis, quæ obſtabat cedenti, obſtet ceſſionario? Doct. conſueuerunt tenere, quod ſic, vt not. Dyn. ſatis plene, extra de regu. iur.c.cum quis in ius. libr.6. vide ibi. Poteſt etiam vlterius inſtari.& quæri iuxta hanc ma-
20 teriam. Dixi ſupra, quod debitum † naturale poteſt compenſari, ego oſtendo, quod ſi pars velit malitia vti, quòd nunquam compenſabitur, imo perdetur, nam compenſatio non fit niſi de liquido ad liquidum. Quid ergo faciet ille, cui opponitur compenſatio debiti naturalis? Recipiet vnum falſum factum & longum, quod magnam requiret indaginem, & dicet, quod habet aliquot teſtes Romæ, & ſic non admittetur compenſatio. Ad hoc conſueuerant dicere doct. in l.fi. quod tunc iudex non debet refutare compenſationem, imo expectare tantum, quod fiat liquidum. nec habet locum d.l. fi.illo caſu, ne res pereat.ff.de ferijs.l.1.Item non habet locũ, vbi reus confeſſus fuit debitum, quia tunc debet reus expectari, quantuncunque longam requirat indaginem. ſed obtinet, vbi negauit, vt no.in d.l.fi.quod eſt ſatis notabile.

a Adnotatio. In bonæ fidei. Hodie compenſatio oppoſita ab homine, perimit omnes actiones, vſq; ad concurrentes quantitates ipſo iure, ſiue ſit actio bonæ fidei, ſiue ſit ſtricti iuris, excepta actione depoſiti, quæ per compoſitionem non tollitur. h.d.ſecundum Aret.

b Approbant. Vide hic dominum Iaſonem, in 2.colum.verſic. in gloſ. ibi, vt ff.de dolo.

c In fi. Vide Iaſo. in ea.col.verſi.ſeq.

d In glo. Vide hic domi. Iaſo.in 9.colum.ante me.verſi.in ea.glo.magna, qui allegat Ioan. Fabri.

e Sed quid. Vide hic dom.Iaſ.& Ang.hic in 3.colum.in me. ver. Quæro cum text.& vide hic late de materia compenſationis, per An .& Iaſo.& per Sal.in l:ſi conſtat. & l.fin.C.de compen.item do.Iaſ.format hic talem quæſtionem, quam dicit a nemine factam fuiſſe, pone, quod mutuaui famulo meo decem, qui mihi poſtea ſeruiuit certo tempore, an fiet compenſatio? & reſpondet, ꝙ de hac quæſtione eſt tex. quod ſic. in l.ſi. verſi. vel opere quinquennij vicem referre beneficij, C.de capti.& poſtli.re.

f In gloſ. Super hac glo.do.Ang. hic in 2.colum. in princ. tractat de diuerſis clauſulis, quæ ſolent inſeri in reſcriptis ad lites, veluti verbum, libet, ſcilicet procedas vt libet vel iudicio tuo, & ſimilibus, de quibus vide etiam hic Iaſ. in 3.colum.poſt me. verſi. quærit ergo hic Ang. vide per do.Fely.in c.nonnulli. extra de præſcript.

1 *Arbitrariæ quales, & quæ.* 3.4.6.12.13.14.& 23.
2 *Arbitrariæ cur ſic dictæ.* 9.
5 *§.Præterea. ſenſus.* 18.19.21.24.
7 *Arbitrariam quæ faciant.* 10.16.
8 *Rei vendicationis officium duplex.*
11 *Reſtituenda cui ſit res.*
15 *Intereſſe quando facit arbitrariam.*
17 *Arbitrariæ quot.*
20 *Arbitrariarum duo proceſſus.*
22 *Arbitrariæ effectus.*

a PRAETEREA[a] quaſdã actio. Hic nõ eſt diuiſio actio.principalis de ſex, quæ ponuntur in hoc titulo.. Sed occaſione illorum, quæ ſupra dixerat; videlicet, quod in bonæ fidei iudi. libera poteſtas, eſt iudici ex bono, & æquo, &c. ponit de his arbitrarijs, quæ ex arbitrio iudicis pendent. Et not.quod iſte §. durat vſque ad §. ſi quis agens. & totus debet legi ſimul. Sed ego faciam.§.in §.curare, vt minus onerem. In hoc ergo.§.imperator facit tria. Primo ponit, quare actiones huiuſmodi dicantur arbitrariæ. Secundo declarat, an ſint in rem, vel in perſonam. Tertio, quod ſit in eis iudicis officium. prima in princip. ſecunda in verſic. ſed iſtæ, tertia in verſicu. in his. §. vero curare eſt communis ad omnes actiones, vt ibi videbis. Caſus poteſt ſic poni, Domine imperator, vos dixiſtis ſupra, quod in actione bonæ fidei libera poteſtas eſt iudici, ex bono & æquo æſtimare quãtum reſtitui debeat. Quero a vobis, nunquid ſint aliæ actiones, in quibus iudex debeat etiam æſtimare? Imperator reſpondet quod ſic. nam ſunt quædam actiones arbitrariæ, id eſt, ex arbitrio iudicis pendentes, quas arbitrarias appellamus. Domine quare dicuntur iſtæ arbitrariæ? dicit imperator. quia in his arbitrio, &c. Et proſequere iuxta verba literæ, vſque ad ver. ſed iſte. & ibi pone ſic: Domine, quæro a vobis, vtrum iſtæ arbitrariæ actiones ſint in rem vel in perſonam? Reſpondet imperator, quòd iſtæ actiones, tam in rem, &c. Sed pone in ver. in his, Domine vos dixiſtis mihi, quòd iudex in act. debet condemnare arbitrio ſuo. Quæro a vobis quomodo fiet iſta condemnatio? Dicit imperator, quod in his actionibus & cęteris ſimilibus, &c. proſequere iuxta verba literæ notabilia potes per te formare. venio ad gloſſ. In gloſſ. ſed nunquid ſunt. ibi, iure actionis. id eſt, officio iudicis inhærenti actioni: alias eſſet falſum, quòd gloſ. dicit.ff.de actio. empt.l. qui per colluſionem.§.1. In fin.eiuſdem glo. idem no.ff.de in litem iurand.l.in actionibus. Pet.recitat quòd doct.conſueue-
1 runt tenere † quòd non ſunt ſtricti iuris, nec bonæ fid. imo faciunt tertiam ſpeciem per l.ff. de in litem iuran.l. in actionibus, vbi ponit arbitrarias ad partem, ſcilicet in rem & ad exhiben-

hibendum. Vnde ibi ponitur inter illas act. bonæ fidei con-
iunctio &c, quæ habet iungere diuerſa. Ipſe tamen tenet opi
b nionem gloſſ. quòd ſunt ſtricti iuris, [b] alias non eſſet ſuffi-
ciens diuiſio actionum. & hæc eſt uera ſine dubio, quia nul-
la actio bonæ fidei eſt arbitraria. imo diſtinguuntur per op-
poſitum. ff. de eo quod certo loc. l. in bonæ fidei. Vnde hæc
quæſtio procedit ex nouo intellectu, vt videbis infra in ma-
teria. In glo. bene dicit, cum dicit, in actione in rem. ibi enim
non eſt obligatio ſuprà eodem. § omnium. ſatis eſt dictum.
In fine eiuſdem gloſſ. nota bene hanc gloſſ. quia magis ſentit
de intellectu huius §. quam alia, vt infra videbis. In gloſſ. ſe-
paratim in fin. ſed nec in illis caſibus, vt dixi in d. §. quædam.
In gloſſ. ibidem. etiam in fin. nam ſi in loco, quo ſolui debet
peteretur, non eſſet arbitraria. ff. de eo quod certo loc. l. quod
ſi Epheſi. & adde act. de conſtituta pec. ff. de conſt. pec. l. ſi
duo. §. 1. In gloſſ. ſcilicet in rem. in fin. de his videbis magis
ſtatim poſt gloſſ. In glo. ſed nonne. Pro euidentia huius glo.
ac materiæ, & intellecta huiuſmodi §. oppone ſicut gloſſ. in-
tendit opponere. Hic dicitur, quod ideo hæ dicuntur arbi-
2 trariæ, † quia ex arbitrio iudicis dependẽt. & quia in his per-
mittitur iudici, æſtimare ex bono & æquo, quemadmodum
ſatisfieri oporteat. Ego oſtendo tibi ſecundum hoc, quòd
omnes actiones bonæ fidei ſunt arbitrariæ. Nam illæ arbitra-
riæ ſunt, in quibus iudici ex bono & æquo permittitur æſti-
mare, & quomodo ſatisfieri oporteat, vt hic. Sed in actione
bonæ fid. libera poteſtas eſt iudici, ex bono & æquo æſtimare
quantum actori reſtituat, vt ſupra. §. proximo. in princip. er-
go ſunt arbitrariæ, ſed hoc eſt falſum, vt ff. de eo quod certo
loc. l. in bonæ fidei. ergo & iſtud, quod hic dicitur. ita voluit
gloſſ. arguere. Præterea attenta hac ratione, omnes actiones
debent dici arbitrariæ, quia non eſt actio, quin habeat iudicis
officium annexum, vt in interrog. ff. de interrog. l. 2. & in
his, quæ ante litem conteſtatam acciduntur. ff. de ædil. edict. l.
ædiles. §. item ſciendum. & in reſtitutione fructuum, vt vide
bis infra de offic. iu. §. illorum. & in multis alijs. & ſic fruſtra
3 hic loquitur de illis arbitrarijs in ſpeciali. † Præterea ſi arbi-
trariæ dicuntur, quia de arbitrio iudicis dependent, ergo
quanto vberius abundat officium, tanto magis debent arbi-
trariæ nominari, per argu. de magis ad magis: & de maxime
ad maxime. Sed conſtat, quòd officium iudicis magis abun-
dat in actione bonæ fidei cum ſit de natura actionis, & ei in-
hæreat, vt ſupra §. prox. & ſupra de oblig. quæ ex contract.
§. fin. ergo actiones bonæ fidei magis debent dici arbitrariæ,
& tamen hoc eſt falſum: quia illæ non dicuntur arbitrariæ,
ergo nec iſtæ. In malo ergo calamo, videtur falſaſſe pœ-
nam qui has arbitrarias potius ſcripſit quam illas. Præterea
4 † arbitrariæ dicũtur, in quibus iudex condemnare habet, [c] ni
c ſi eius arbitrio ſatisfiat, vt hic patet. oſtendo ergo tibi, quòd
omnes actiones ſunt arbitrariæ ſecundum hoc, quia omnes
tendunt, vel ad ſatisfaciendum, vel reſtituendum, vel noxæ
vetandum, vel exhibendum. Verbum enim ſatisfactionis ge-
nerale eſt: & quaſi omnia importat. ff. de pig. act. l. ſolutum.
§. ſolutam. de verb. ſign. l. ſolutionis. Si ergo iudex iubeat ſa-
tisfacere. & ei nõ pareatur, iudex condẽnare debebit in inte
reſſe. Et hoc eſt promptum videre in contractibus innomi-
natis, in quibus venit intereſſe, niſi detur, vel fiat quod cõue-
nit. C. de re. permut. l. rebus. & dixi ſupra eo. ti. §. actionum.
& in his, in quibus fieri eſt in obligatione, vbi ſit condemna-
tio in intereſſe, niſi fiat quod conuenit. ff. de re iud. l. ſi quis
ab alio. §. ſi. & etiam in obligationibus dandi, qñ id, quod de-
betur, non poteſt dari propter moram, vel culpam promiſſo
ris. ff. de in litem iuran. l. in actionibus. §. fin. de verb. obli. l. ſi
ſeruum. §. ſi. igitur videtur ꝙ omnis actio poſſit dici arbitra
ria ſm hoc, & tamen hoc eſt falſum, quia tex. dicit hic, præ-
terea quaſdam, &c. ſupponendo ꝙ non omnes. Quid ad hoc
dicemus? Quomodo intelligemus? vides ꝙ gloſſ. diſtinguit
hic triplex officium, quam proſequere diligenter. Et vt vi-
des, finaliter concludit, quod in actionibus bo. fid. adſtringi-
tur iudex ad faciendum, quod officio incumbit: ſed non in ar
bitrarijs: imo in eis ei liberum eſt facere, vel non facere. Vult
dicere glo. quod in his arbitrium magis abundat, quia iudex
faciet ſi vult, quod in bon. fid. iudicijs in quibus cogitur face

re. Et ideo iſtæ dicuntur arbitrariæ, non illæ, quia in illis non
eſt liberum arbitrium, in iſtis ſic. Hoc non videtur verũ, quia
iudex in arbitrarijs non habet condemnare, niſi velit, quia
ſic ſequeretur, quod actiones arbitrariæ nihil valerent, nec
eſſet effectus in caſu, quo pars eſſet contumax, niſi iudex vel
5 let, quo nihil abſurdius. † Præterea text. iſte dicit, quòd con-
demnari debeat. in ver. in quibus. in fine. Quod verbum im-
portat neceſſitatem. Nam in his, quæ ingerunt damnum pe-
cuniarium parti: iudex habet de neceſſitate facere, quod offi
cio incumbit: ſicut in cautione damni infecti, in expenſis &
fructibus, quæ veniunt offic. iudicis. C. de iudi. l. properan-
dum. §. ſiue. in auth. de iudi. §. oportet. Et in cautione exigen
da. ff. de magi. conue. l. 1. §. magiſtratibus. & ita debet intelli-
gi. ff. de in litem iuran. l. in actionibus. quę videtur facere pro
gl. Vnde l. non quicquid. ff. de iudic. l. loquitur in his, quæ tẽ-
dunt ad ordinationem iudicij, vt dilationes, & talia. C. quo-
modo & quando iudex. l. 1. Et ſi bene inſpicias text. non po-
nunt in arbitrio iudicis, an condemnatio fieri debeat, ſed qua
liter, vt hic. & ff. de eo quod certo loco. l. 3. §. nunc de officio.
Et magis laxa poteſtas datur iudici in actione bonæ fid. quã
in his arbitrarijs, quia in illis datur libera poteſtas: in iſtis
non, vt ſuprà §. proximo. Et ita dicta ratio non videtur vale-
re. Alia vero quam gloſſ. reddit, minus valet, videlicet, quòd
in his arbitrarijs plerunque duplex fertur ſententia. Certe
ita poteſt dici in actione bonæ fid. quando agitur ad traden-
dum, ſicut in actione ex empto, vel reddẽdum, ſicut in actio
ne commod. vel depoſiti. Vnde hoc non videtur ſaporem
habere, nec ſe extẽdit ad omnes arbitrarias. Quid dicemus?
docto. noſtri citramontani dicunt, ꝙ in actionibus bonæ fid.
valde exuberat bona fides. Et ideo nedum in illis venit, quod
actum eſt, imo & alia, quæ præſtari ęquum eſt, ſicut vſuræ, &
rupta ceſa. ff. de vſuris. l. mora. § in bonę fidei. de actio. empt.
l. fundi. in princip & §. 1. de ędilit. edict. l. ędiles. in princip.
Sed in actionibus ſtricti iuris, ſolum venit illud, de quo actũ
eſt, & quod in formam conuentionis deuenit. Et ideo in nul
lo alio de natura actionis poterat fieri condemnatio. Verbi
gratia, rei vendicatio proſequitur rem de natura actionis:
ideo in nullo alio poterat fieri cõdemnatio. Sed quia contin-
git, quod quandoque reus non poteſt, vel non vult reſtitue-
re rem, oportuit neceſſario, quod iura prouiderent, & exten-
derent offic. iudicis ad condemnandum in alio, quam quod
6 natura actionis proſequeretur. Et † ideo rei vẽdica. & alię, in
quibus ſit talis extenſio, dicuntur arbitrarię. Et de hoc potes
ponere exempla in omnibus realibus. Item in perſonalibus,
promiſiſti mihi loco certo, natura act. dictat, quòd condem-
neris ad dandum in illo loco. Ponamus quod tu fuiſti in mo-
ra dandi ibi, conuenio te alibi. Certe iudex, ex quo noluiſti
dare ibi, nec adhuc das, condemnabit te in toto intereſſe
pręſtando in loco, vbi conueneris. Et ita fiet condemnatio
in alia forma, quam fuit conuentum. Et ideo tales actiones
vocantur arbitrarię, quia in alio ſit condemnatio, q̃ forma
conuentionum habebat ſeu natura actionis vel obligationis.
& facit ſ. de lega. §. cui fundus. Sed contra hoc poteſt inſtari,
& videtur falſum, quia ſi promiſiſti mihi Stichum, & ſi ſit
mortuus & poſt mortem ego agam ad Stichum. fiet condem
natio in ęſtimatione, & ita in alio, q̃ quod obligatio vel actio
contineat & ſic videtur, quod actio ex ſtipulatu hoc caſu ſit
arbitraria, qđ vr̃ aperte falſum. Præterea in actione ſtricti iu
ris veniunt aliqua pręter formam obligationis, ſicut fructus
poſt litem conteſt. ff. de vſur. l. videamus. §. ſi actione. Et ſic
vr̃ quod ſunt omnes arbitrarię. Ad hoc reſpondet Pe. & Iac.
dicunt ipſi, interdum mutatur condemnatio in actione ſtri-
cti iuris. interdum non mutatur, ſed augetur. Quando muta
tur, tunc aut ex voluntate partis reę, quę non paret ſentẽtię,
7 & illa mutatio facit actionem arbitrariam, vt hic. † Sed quan
do mutatur propter neceſſitatem, quia res reſtitui non po-
teſt, quia forte perijt poſt moram, tũc non facit arbitrariam.
Vbi vero condemnatio non mutatur, ſed augetur, tunc ſi in-
trinſecus, ſicut in fructibus, non facit eam arbitrariam. Sed ſi
extrinſecus, facit eã arbitrariã, vt intereſſe, quod magis pręſ-
ſtatur, quãdo alibi petitur, vel minus. & illud facit arbitrariã
& in hoc reſidet tractatus de arbitrarijs. Sed Pe. de Bellaper.

V 2 plus

plus dicit, quòd ipſe non credit, ꝙ aliquæ actiones ſint arbi-
trariæ: niſi quæ hic in text. nominantur, niſi ſola Fauiana, de
qua ff. ſi quid in frau. pa. l. tenetur. §. 1. & in hoc: finit iſtum
§. Et tamen per hoc non videtur bene reſponſum ad omnia
contraria, quæ ſ. feci, quia ipſe ea non ſignat. poteſt tamē col
ligi reſponſio, quo ad aliqua. Primo quo ad illud, quod dici-
tur: quia actiones bon. fi. deberent melius dici arbitrariæ, quā
hæ. quia in eis magis abundat arbitrium: & poſsibile eſt in
act. bo. fid. duas ferri ſententias, ſicut in ijs arbitrarijs. Item
eſt poſsibile, ꝙ in actio. bo. fid. debeatur certo loco. ff. cōmo.
l. ſi vt certo. & tñ non propter hoc ſunt arbitrariæ, vt l. in bo
næ dei. ff. de eo quod cer. lo. Ratio eſt: quia quicquid venit in
bon. fid. act. venit de earum virtute: & ex officio eis inhæren-
ti: & ex eis vires accipiēti. Et ideo cum eorum vis, & virtus,
& officium ex eis emanans ad omnia extendatur: quæ bonū
& æquū eſt præſtari, merito totum eis attribuitur, nec eis no
men aliud imponitur. Secus autem in act. ſtricti iuris: quia il
læ non poſſunt extendi, niſi ad id quod in conuentione deue
nit, & ad acceſſoria intrinſeca: ad quæ officium inhærens ex-
tenditur, ſicut fructus, & expenſas. & illud expirauit per ſen-
tentiam. Et ideo oportuit prouideri largiori prouiſione in
caſibus & actionibus, de quibus hic agitur: ſuper quibus ni-
hil ſtatui potuit certi, ſed oportuit dimitti arbitrio iudicis,
8 ideo arbitrariæ fuerunt merito nominatæ. Vnde rei ven. † ha
bet duplex officium, vnum cohærens, & ſeruiens ei, quod ex
ipſa pure emanat. Verbi gratia, rei vendicatio de propria ſua
natura, & virtute tendit ad declarationem dñij. Per officium
vero adhærens, & deſeruiens, fit ei reſtitutio, vt dixi ſ. eo. §.
1. & iſtud non facit eam arbitrariam. Sed eſt aliud officium,
quo res reſtituitur, & per arbitrium iudicis eſtimatur, & iſtud
facit eam arbitrariam. Et ita potes exemplificare de alijs, &
iſtud ſatis eſt coloratum. Et per hoc tria prima argumēta re-
cedunt. Nec ob. iſte §. in ver. in his. ibi: ſecundū cuiuſque rei,
de qua actū eſt, naturam. Vbi vr̄ velle, ꝙ ſecundum naturam
actionis fit condemnatio, & ita vi & virtute eius. & debes ex
ponere rei, id eſt negotij, non attento modo agendi. Sed re-
ſtat anguſta porta. ſ. quarta oppoſitio, quā ſ. feci. Tu dicis mi
9 hi ꝙ iſtę actiones ideo dicuntur arbitrariæ: † quia ſunt ſtricti
iuris. & arbitrio iudicis condemnatio variatur: cur ergo actio
præſcript. verb. quæ deſcendit ex contractibus innominatis,
non eſt arbitraria. cum ibi varietur condemnatio, a forma
obligationis, & conuentionis? Forma conuentionis eſt, vt
fiat, vel detur quod conuentum eſt. Hęc forma variatur, quia
niſi reus faciat, vel det, fit cōdemnatio ad intereſſe, vt dixi ſ.
eod §. actionum. Et ſic eſt arbitraria. Similiter vbi fieri eſt in
obligatione, niſi reus faciat: fit condemnatio in intereſſe. Cur
ergo non ſunt arbitrariæ actiones, quę ad factum competūt,
non videtur bona ratio. Præterea tu dicis, ꝙ vbi condemna-
tio variatur neceſsitate, talis variatio non facit actionem ar-
10 bitrariam. Hoc videtur euidenter falſum. Nam † ſi cōuentua
rei vend. non poſsit reſtituere rem propter dolum ſuum: iu-
ratur contra eum in litem, & ſi in infinitum iuratum fuerit,
fit condemnatio, & tamen ibi fit variatio propter neceſsita-
tem, quia rem præſtare non poterat, & nemo negare poteſt,
quin rei vend. ſit arbitraria. ff. de rei vēd. l. qui reſtituere. ver.
ſi vero non poteſt. Præterea Pet. dicit, quod ſi condemnatio
augeatur extrinſecus, eſt actio arbitraria. Et ſic ſequitur ꝙ
actio ex ſtipulatu ſit ſemper arbitraria, cum ibi veniant inte
reſſe extrinſecum. ff. de ver. obl. l. liber homo. §. fin. & condi-
ctio furtiua. ff. de condic. fur. l. 3. de fur. l. inficiando. §. 1. & a-
ctio legis Aquil. ff. ad l. Aqui. l. proinde. De quibus nunquam
hoc auditum eſt. Licet autem in his mallem diſcere, quam
docere, tamen ex quo docentis officium recepi, quod ſentio,
11 aperiam. Pro † euidentia debes ſcire, ꝙ vbi quis tenetur ad
aliquam rem certam, & extat: planum eſt: ꝙ illa petitur, & fit
executio in illa, ſi reus eam pręſtare poteſt, & pars hoc velit.
Si vero pars actoris magis velit, poteſt petere, quod æſtime-
tur, & fiet cōdemnatio in æſtimatione, ſeu intereſſe, propter
contumaciam rei. Si res non extat, tunc ſi actor eam credat
extare, vel non, certum eſt, an extat vel non, tunc res ipſa pe
titur, & fit condemnatio in æſtimatione. Et intellige quādo,
reus non fuit liberatus interitu ſpeciei, propter moram, do-
lum, vel culpam. Et hoc ſi conſtat rem in proceſſu non poſſe
dari, vel reſtitui: quia forte reus de hoc excepit. Si vero de
hoc non cōſtiterit in proceſſu, fit cōdemnatio in ipſa re. Et ſi
poſt apparuerit eam nō extare, nec in ea poſſe executionem
fieri, peruenitur ad æſtimationem. Si vero conſtet ab initio,
rem non extare, quamuis gloſ. & Dy. dicant, ꝙ res debet peti
& condemnatio fieri in æſtimatione: Ego poſt Inn. credo ve-
rius, ꝙ poſsit agi, & debeat ad æſtimationem, vt de his ſatis
ſcripſi in breuiario meo. C. de ſenten. quæ pro eo quod inte-
reſt proferuntur. Similiter vbi factum eſt in obligatione, cre-
do, ꝙ poſsit agi ad factum. Et ſi pars in proceſſu dicat, non
poſſe, vel nolle facere, fit condemnatio in intereſſe. Si vero
in proceſſu non fiat mentio de hoc, ſed cum fit executio, di-
cit ſe nolle vel non poſſe facere, peruenitur ad intereſſe. Et
hoc vbi pars agit ad factū, ſi velit agere ad intereſſe poteſt ab
initio, vt ſcripſi in d. l. vnica. de ſent. quæ ꝓ eo. vbi opi. doct.
12 diuerſas recolligi. † Nunc ergo quæramus, quæ actiones ſunt
arbitrariæ quaſi iſte text. factus non eſſet. Et reſpondeo cum
imperatore, quòd iſtæ, in quibus arbitrio iudicis, &c. videa-
mus ergo de ſingulis. dicit text. ſatisfaciat, vel rem reſtituat.
d Quæro nunquid [d] omnes actiones, in quibus agitur ad reſti-
tuendum, ſunt arbitrarię? Et ad hoc reſpondeo per prędicta,
& dico quòd omnes actiones ſtricti iuris, in quibus fit con-
demnatio ad reſtituendum rem, ſunt arbitrariæ. Et ad hoc re
ſpondeo per prędicta, ſi reus non reſtituat rem, ſicut con-
demnatus eſt, vel quia nolit, vel quia non poſsit propter do-
lum vel culpam, & hic nullam actionem excipio, nec inter-
dictum, & in hoc patronum habeo Vlpianum, qui hoc ple-
nius dicit, quam poſſum ſcribere. ff. de rei vendicatione. l. qui
reſtituere. ver. ſi. qui incipit, hęc ſententia generalis. Qui-
nimo etiam officium iudicis, quod eſt loco actionis, eſt arbi-
trarium, quando per iſtud debet fieri reſtitutio rei, quia for-
te ille qui petit in integrum reſtitui, ante rem poſsidebat, vt
dixi ſupra eodem §. rurſus. Nam ſi reus ad iuſſum iudicis re-
ſtituentis in integrum, non reſtituat rem, condemnabitur ar
bitrio iudicis. Et hoc intendit text. hic. In his enim & ſimili-
bus, volens omnes actiones amplecti, in quibus talis fit con-
13 demnatio. Nunquid † ergo omnes actiones ſtricti iuris, quę
ad reſtitutionem competunt ſunt arbitrariæ? dico quòd non
actu, ſed aptitudine. nam ita demum ſunt arbitrariæ, ſi con-
demnatio fieret ad reſtituendum, & reſtitutio non fiat, vt hic
dicitur. Vnde ſi reus rem habeat, & actor eligat rem ei ma-
nu militari auferri, non eſt arbitraria actio, vt l. qui reſtitue-
re. ff. de rei vendicatione. vel ſi in proceſſu conſtet, ꝙ res non
extat, & fiat condemnatio in intereſſe, tantum ceſſat arbi-
trium, & hoc dicit Paul. expreſſe. ff. de dolo. l. arbitrio. §. non
tamen. qui recte gloſſat hunc text. Nec moueat te quo gloſſ.
ibi not. quod adhuc remanet arbitraria illo etiam caſu. Quia
verum eſt, vt intereſſe petitum ęſtimetur arbitratu iudicis.
Sed non eſt arbitraria illo arbitratu, de quo hic agitur, qui ſo
lum obtinet quando condemnatus non reſtituit, vt hic, & ibi
patet. Alioqui illa gl. eſſet Aurelianenſ. contra textum ſuum,
ſed credas, quod glo. ſic intellexit. Videtur ergo iſte articulus
ſatis expeditus, quando fit condemnatio ad reſtituendum.
Sed ſequitur in text. vel non exhibeat. Hunc tex. intellige, ſi-
cut ſtatim dixi ſi fiat condemnatio, quod exhibeat & non
exhibeatur res. ff. de appel. l. creditor. §. iuſſus. & ſi agatur a-
ctione ad exhibendum. Quid ſi agatur interdicto de tab. ex-
hiben. vel ex edicto quemadmo. teſta. aper. quibus poteſt agi
in ſuis caſibus, vt not. ff. ad exhib. l. 3. §. fina. vel officio iud. C.
de eden. l. 1. ff. de tut. & rat. diſtr. l. 1. §. officio. vel act. ex teſta
men. quę quandoque competit ad exhibendā rem. C. de fide
inſtrumen. l. contractus. & ibi no. ad leg. Fal. l. ſi prędiorum?
14 † Reſpondeo quod hę omnes ſunt actiones arbitrarię. Cum
ratio ſe extendat ad hoc, quia reus iuſſus non exhibet. Quid
ergo ſi non ſit iuſſus, quia forte ab initio agitur ad intereſſe
poſt moram, vel in proceſſu conſtat, quod dolo, vel culpa
non poteſt exhibere, quo caſu fit condemnatio ad intereſſe.
ff. ad exhib. l. Celſus. §. idem Celſus. de tab. exhib. l. locum. §.
condemnatio? Non credo, quod hoc caſu ſint arbitrarię vt
dixi ſ. in realibus, & in perſonalibus, quę competunt per re-
ſtitutionem rei, & per rationes ibi tactas. Sequitur in tex. vel
ſoluat.

ſoluat. Dicit glo. cum certo loco eſt ſoluendum. Quid ergo ſi alias ſoluere teneretur ſimpliciter: & non ſolueret? Videtur, ꝙ non ſit arbitraria per hanc gl. quæ hoc ſupponit expreſſe. pro hoc facit: quia tex. exemplificauit de eo, quod certo loco promiſſum eſt infra ver. in perſona. & ſic ſupponit, quod aliæ non ſunt arbitrariæ. Quid ergo ſi promiſiſti mihi dare Stichum ex contractu innominato, & es dare condemnatus: &

15 non das: conuertitur condemnatio† ad intereſſe: nunquid eſt arbitraria? Non videtur poſſe reddi bona ratio cur non ſit. Et idem in contractibus innominatis, quando condemnatus dare rem, quam debet in ſpecie, non dat. vel ſi non poſſit dare: & hoc quando agitur, & ſit cõdemnatio ad ipſam rem. Secus ſi ab initio ageretur ad intereſſe, ſeu ad æſtimationem, vel ſi fieret condemnatio in prima ſententia ad intereſſe. & idem videtur dicẽdum vbi fieri eſt in obli. iuxta illa, quæ dixi ſupra in euidentia. alias videtur, quòd vix poſsint euitari oppoſitiones ſupra factæ. Sed quid ſi quis promiſit date pecuniam? Reſpondeo, ibi non videtur, quod varietur cõdemnatio, & ideo non videtur, ꝙ poſsit eſſe actio arbitraria pro pecunia. & hoc niſi eſſet certo loco promiſſa. Nam tunc eſt arbitraria pro pecunia. ff. de in litem iur. l. nummis. de eo quod cer. loc. l. ideo. Vel niſi peteretur vt ſpecies, quia iudicatur retro, idem ꝙ in ſpecie vt dixi ſupra §. proxi. Quid ſi promiſit dare quantitatem, vtpote vinum, bladum: & cõdemnatus non ſoluat? Dic idem ſicut de pecunia, ꝙ condemnatio non variatur. ſemper enim remanet principalis forma: & ſic agitur ad vinum, vel bladum, licet petatur vltra quantiplurimi fuerunt. ff. ſi cer. pe. l.

16 vinũ de triti. l. in hac. † Nam tale augmentũ non facit actionem arbitrariam, vt dicam infra proxi. Sed nunquid quando certo loco ſolnẽdum promittitur, quod vel ex mutuo, vel ex teſtamẽto debetur: ſunt ſemper arbitrariæ? Dicas quod non, quia arbitrium ceſſat, vbi petitur in loco, in quo eſt promiſſum, quia ibi nulla ſit variatio a forma obligationis: Vnde quanuis condemnatio augeatur propter fructus, & intereſſe, ſemper remanet principalis forma, vt patet ff. de eo qđ cert. loco. l. quod ſi Epheſi. in princ. Et ideo text. notanter dicit hic, ſi alibi petatur, quia ſecus ſi in loco promiſſo, vt iuxta gl. poſui. Et hoc, quod in hoc §. dicitur habet locum indubitate, quando promiſſum certo loco, alibi petitur, & reus dicit ſe velle ſoluere in loco promiſſo, iuxta illa, quæ notantur in l. quod ſi Epheſi. §. 1. quia tunc cõdemnatur ad ſoluendum ibi, & ibi ſi non ſoluat iuſſu iudicis, ſit cõdemnatio, &c. & in hoc concordat optime iſta litera. Sed quid ſi fiat condemnatio in loco, in quo non fuit promiſſum, quia forte nõ fuit per reum oppoſitum, quod vellet in loco, in quo promiſit ſoluere, quo caſu ſupponit d. §. interdum. quod ſit condemnatio in petitis? tunc nõ viderentur dictæ actiones arbitrariæ, per ea quę ſupra dicta ſunt, ergo ceſſat ratio, quæ hic redditur, niſi arbitrio iudicis ſatisfaciat, &c. Et hoc videtur verum per §. ſupra ſæpius alleg. ff. de dolo. l. arbitrio. §. non tamen. Sed hoc non videtur de mente illius tituli. ff. de eo quod certo lo. Nam lex vocat illam actionem arbitrariam, poſt ſimplicem moram. eod. titu. l. ſi. Item ille. §. interdum ſupponit, quòd cauſaliter ſit condẽnatio ad ſoluendũ in loco promiſſo, quia dicit interdum. Et hoc ſentit hic glo. quæ incipit, id eſt, bonitatem. & tunc actio dicitur ſemper arbitraria. & ſic hæc videtur contraria illis, quæ dixi ſupra §. non tamen. Sed hoc debes intelligere vt ſupra dixi, quia quando ſit vna cõdemnatio in alio, quàm quod forma primæua obligationis habet, hęc actio poteſt dici arbitraria, ſumendo large arbitrariam, ſed proprie ſumendo, prout ſumitur hic, ſolum arbit. dicitur quando arbitrio iudicis non ſatisſit. Et ideo peruenitur ad aliam condemnationem, quã forma obligationis & petitionis habeat. Vnde de illis videtur hic ſolum loqui, alias non congruerent hæc exempla de eo, quod certo loco promittitur, dicto principa-

17 li, quod ponitur in §. in quibus. † Sed poteſt quæri. Glo. hic & vbiq; dicit quòd tres actiones reſultant arbitrariæ, quando debetur certo loco, & additur quarta, videlicet de conſtituta, vt iuxta glo. ſcripſi. Quæro, nunquid poſsit addi quinta. videlicet obligatio literarum, ſeu actio ex ea reſultans? Verbi gratia, per literas obligaſti te certo loco reddere centũ, quæ mutuo recepiſti. Poteſt dici quod ſic, cũ ſit eadem ratio, ſed pro

tãto nõ fuit nominata in Digeſtis, vbi plus agitur de hac materia: quam alibi, quia contractus literarum erat incognitus illo iure, vt dixi ſatis ſupra de obl. lite. vide ibi. Sequitur poſt in text. vel ex noxali cauſa ſeruũ dedat. iſta eſt antiqua grammatica, dedo, dedis. Sed quæritur quare, & quomodo actio noxalis ſit arbitraria? glo. reddit vnam cauſam, & tex. aliam. Glo. dicit quod ideo dicitur arbitraria. quia iudex arbitratur,

18 an reus liberetur dando pro noxa. vel non. † Tex. dicit, quod ideo, quia niſi arbitrio iudicis dedat, condemnari debet. Hæ tamen cauſæ non videntur ſe compati, quia cauſa, quæ per glo. redditur: non conuenit cum illo tex. Aliud eſt, enim condemnare pro eo, quia rem pro noxa non dat, quod tex. dicit, & aliud pro eo, quia ipſo ſciente, & nõ prohibente commiſſum eſt delictum. Vnde hoc quod glo. dicit, non eſt niſi reprehendere text. de inſufficienti cauſa. Præterea glo. nõ defendit text. Nam iſte tex. non videtur procedere, dicit enim, ſi is, cum quo agitur, arbitrio iudicis, non det pro noxa, debet

19 condemnari. † ergo ſupponit quòd prima condemnatio eſt, quòd reus det pro noxa, & tamen iſtud falſum eſt, quia noxę deditio non eſt in condemnatione, ſed in ſolutione. ff. de re ind. l. miles. §. decem. & §. at is qui. alias incipit, is autem qui. Vbi recte concluditur, quòd nunquam iubetur dare pro noxa, ſed ſolum eſt in eius facultate, contra hunc tex. & hoc apparet infra de noxa. in princ. Ad hoc poteſt dici, quòd iſte §. procedit in caſu ſingulari, in quo agitur, & cõcluditur ad noxam, ſicut quando dominus cõuenitur pro delicto vicarij. ff. de noxa. l. ſi ex re §. fin. de fur. l. ſi ſeruus nauem. tunc enim ſi iuſſus fuerit dare pro noxa, & nõ dat, cõdemnatur. Sed iſtud reſtringeret nimis hunc. §. Vnde videtur. quòd debeat caſus quæri, & reperiri, quo dominus iuſſus non vult dare pro noxa, iudicis arbitrio, quia in hoc caſu loquitur iſte. §. Propter quod videretur poſſe dici, quòd qui agit noxali, debet agere vt appareat. quòd pro noxa agitur. ff. de noxa. l. in delictis. §. detracta. Et ex hoc poſſunt diuerſi proceſſus fieri. Nam ſi iudex vult, poteſt ante ſentẽtiam partem ream interrogare, an vult dare pro noxa. Si dixerit quòd ſic. & iudex præceperit, quòd det, & non dat, ſit condemnatio in pecunia. Et hoc vult dicere iſte text. & hoc caſu hæc actio eſt arbitraria. Si autem iudex procedat ad condemnationem pecuniarũ ſtatim abſq; alio iuſſu, nõ eſt arbitraria illo arbitrio, de quo hic tractatur, videlicet, quia arbitrio iudicis nõ noxæ dat. Sed bene verum eſt, quòd cadit arbitrium iudicis in his, quæ gloſ. dicit: & in multis alijs, quæ poſſunt cadere in proceſſu. Sed illa non faciunt arbitrariam illo arbitratu, de quo loquitur hic. & ita vi-

20 detur poſſe intelligi iſte. §. † Sed pro Deo, dic mihi, tota iſta materia clamat quòd in his arbitrarijs ſit cõdemnatio, ſecundum quod iudici videtur ex bono & æquo, ſecundum rei naturam, niſi arbitrio iudicis ſatisfiat. Quæro, nunquid ſint duę inſtantię? & nunquid ſit neceſſe offerre libellum in ſecunda, ſicut in prima, & an ferentur duæ ſententiæ? gloſ. vult dicere, quod ferantur duæ ſententiæ, & per conſequens fiant duo proceſſus ad inſtar act. principalis, & act. iudicati. ff. de re iudi. l. miles. §. fin. iſta quæſtio non eſt noua. Spec. mouet eam de iureiur. verſic. ſed nunquid. & determinat, quod non ſit opus nouo libello, nec nouo proceſſu. Quid ergo? actor veniet ad iudicem, & dicet. Domine vos condemnaſtis, talem vel præcepiſtis tali, quod reſtituat, ſoluat, & exhibeat, vel noxæ dedat talem rem, hoc facere recuſat, Peto, & veſtrum officium imploro, quod ex quo non poteſt, vel non vult parere vobis, vos vocetis eum, & faciatis mihi ſatisfieri de damno, & omni intereſſe. & hoc iudex debet facere, & rem æſtimare: & in eo, quod æſtimauerit cõdemnare. Et videtur duplex ſententia. & quicquid ſit, vltima videretur principalior, & de

21 vltima ſit executio. † Vnde text. vocat hic primam arbitriũ, in ſecunda dicit condemnari: vt hic in verſi. in quibus. ſupponendo quòd ſecunda ſit vera condemnatio, & alibi vocet primam, iuſſum. ff. de appel. l. creditor. §. iuſſus. Sed hoc intellige vbi reus ſtatim confeſſus fuit: ſic fuit ſibi factum præceptũ de reſtituendo, ſoluendo, vel exhibendo: iuxta l. ſi debitor. de iudic. tunc enim prima eſt iuſſus. Sed ſi eſſet cognitum plene de negotio, & prima ſententia eſſet lata ſuper petitione partibus auditis plene, & per proceſſum: tunc prima

eſſet vere definitiua, quæ finem controuerſiæ imponeret. vt
apparet in l.qui reſtituere. vbi fuit declaratum pro actore:&
reus fuit condemnatus ad reſtituendum. Vnde illa eſt vera
definitiua, quæ finem controuerſiæ imponit.ff. de re iudi.l.1.
Illud tamen caue: quia quandoque fertur vna ſententia tan
tum: & valet, quando ante ſententiā apparet per proceſſum,
quòd reus rem præſtare non vult, vel non poteſt, vt ſatis in
ſuperioribus dixi. Et ita poteſt intelligi, quod ſcripſi de actio
ne, quod metus cauſa ſupra eo.§.omnes.vet.quadrupli. Quę
22 ro vltimo † quis ſit effectus, an actiones ſint arbitrariæ, vel
non: & cur ſuper hoc tantum laborauimus? Certe effectus
eſt magnus, ſi glo. verum dicant. dicunt enim, quòd in arbi-
trarijs iuratur in litem. Iſte eſt maximus effectus: & not.ff.
de in litem iur.l.in actionibus.& hic. Sed hoc non probatur
aliqua lege, ſed tota die allegatur ad hoc iſte.§. & tamen ni-
hil facit: imo videretur potius ad contrarium. Dicit enim ꝙ
permittitur iudici, ſecundum cuiuſcunque rei naturam æſti-
mare, &c. Et ita ſupponitur quòd non iuratur in litem: quia
tunc nil æſtimaret: ſed iuramentum ſequeretur, vel ſi æſti-
maret, non ſequeretur rei naturam: nec verum pretium: ſed
ſingulare intereſſe: iuxta illa, quæ leguntur.ff.de in lit.iuran.
l.videamus.§.fin. cum l.ſeq. & ſeq. Præterea hoc non eſt ve-
rum indiſtincte: quòd iuretur in litem in arbitrarijs: quia
23 quando certo loco promittitur, † eſt actio arbitraria, vt hic
patet. Conſtat autem, quòd quando certo loco promittitur,
non iuratur in litem, quia ſi in litem iuraretur, veniret ſingu
lare intereſſe: & tamen conſtat, quòd non venit, niſi commu
ne, vt ff.de eo quod certo lo.l.3.§.nunc de officio. Et not. in
§.fin.eiuſdem.l. non eſt ergo verum, quòd in omnibus arbi-
trarijs iuretur in litem. Ad hoc poteſt dici, quòd in omnibus
realibus iuretur in litem, & omnes ſunt arbitrariæ. Et hoc
quando per contumaciam, vel dolum rem non reſtituit. Et
hoc eſt expreſſum.ff.de in lit. iur.l.in actionibus. & ff. de rei
vendi.l.qui reſtituere.ff.ſi ſer.ven.l.harum. & l.egi.ff.de pig.
l.ſi fundum. & idem in actionibus ad exhibendum: vt d.l.in
actionibus. & ff.ad exhiben.l.3.§.2.& idem credo in veris ar
bitrarijs, de quibus hic loquitur, quando per cōtumaciam iu-
dicis arbitrio non ſatisfit, vt l.arbitrio.ff.de dolo.& ff.finium
reg.l.3.§.ſi dicantur. & idem forte ſi per dolum, vt not.ff.de
in lit.iuran.l.nūmis. Sed obſt.ff. ne vis fiat ei qui in poſſ. miſ-
ſus eſt.l.1.§.hæc verba.de aqua plu.arc.l.ſi tertius.§.fin. vide
ſupra de verb.oblig.§.fin.vbi ſatis ſcripſi. Item nec obſt. iſte
24 §.in quo † dicit ſecundum naturam rei æſtimatæ.& ita ſup-
ponitur, quòd non iuretur in litem, vt magis declaraui, quia
loquitur de illa æſtimatione: de qua ſic loquitur. ff. de in lit.
iur.l.videamus.§.iurare.quæ eſt ſecundum rei naturam, licet
non ſecundū verum pretium, vt dixi. Hic poſſet tractari ma-
teria de offi.iud.de qua vide pleniſsime, & ornatiſsime, pluſ-
quam ego ſcribere poſſem, in Spec.de offic.iudi. vbi reperies
ad ſatietatem. & vide infra de offic. iud.

a Adnotatio. Præterea. Actiones arbitrariæ ideo dictæ ſunt, quia mere in ar-
bitrio iudicis ſunt: & ſunt tam reales quam perſonales. Angel.& diuide hunc
§.ſecundum eum.

b Stricti iuris. Hanc opin.ſequuntur communiter doc. vt ibi per Angel.in 2.
colum. circa fin. verſic. in ead.glo.in fin. item Angel. hic in 1.colum. ver.ad
euidentiam. ponit hic, quæ dicatur actio arbitraria: & deducit vſque prope
finem.2.colum.

c Condemnare habet An autem, & quando iudex teneatur interponere of-
ficium ſuum, etiam non petitum: vide diſtinctionem Ang. hic in 23. colum.
poſt me.in ver. in glo. ſatisfieri.

d Quæro nunquid. De hoc d.Iaſ.hic in 6.colum.poſt Ioan.Fabri. in additio-
ne quæ incipit, tu vltra ſcribentes.

1 *Incerto quando agere liceat.13.14.*
2 *Actio certorum certa ſit.*
3 *Acceſſiones non ſpecificandæ.*
4 *§.Item ſciendum.ſenſus.*
5 *Intereſſe æſtimandum.*
6 *Talleandi ius ſpecificandum.*
7 *Vniuerſum an ſpecificandum.9.10.*
8 *Certum iurandum.*
11 *Incerto proceſſum non vitiari qui accipiendum.*
12 *Sententia qui certificanda.*
15 *§.Curare explicatur.*
16 *Sententia quando non ferenda.*
17 *Totum parte quæritur.*
18 *Expenſæ qui adiudicandæ.*

a CVRARE ^a autem debet iudex. Iſte.§ tangit practicam,
& loquitur generaliter de omnibus actionibus, dando inſtru-
ctionem iudici, quomodo debeat iudicare. In quo poteſt ſic
poni caſus. Domine imperator, ego paulo ante audiui, quòd
iudex ex bono & æquo debet æſtimare, quemadmodū actori
ſatisfieri debeat. Dicatis mihi, nunquid debet æſtimationem
certam exprimere, & declarare? Reſpondet imperator, quòd
iudex curare debet, vt omnino, &c. proſequere tex. huius.§.
ſunt ſatis planæ, quarū effectus patebit per infraſcripta. Op-
po.text.dicit, quod (quantum eſt poſsibile) iudex debet cer-
tam ferre ſententiam. ſupponitur ergo, quod ſi non ſit poſsi-
bile. ferret incertam, & quod valebit, & tamen conſtat, quod
ſententia incerta nō tenet.ff. de re iu.l.in ſentētijs.C.de ſent.
quæ ſine cer.quā.l.3. Itē opponitur, hic dicitur, quod iudex
debet curare, quod certam ferat ſententiam, etiam ſi de incer
ta quantitate apud eum actum ſit, & ita ſupponit, quod peti-
tio incerta admittitur. Cuius contrarium patet.ff.de rei ven.
l.ſi in rem.depoſi.l.1.§.ſi quis argentum.de iniurijs.l.prętor
edixit. Ad hoc quod iſta videas, & per conſequens intellectū
huius.§.qui ex his pendet, præpoſteremus ordinem tex.exa-
b minando. Primo an petitio incerta admittatur,^b & quando?
Et videtur quod petitio incerta debeat admitti.ff.de rei ven.
l.quæ de tota.§.fin.C. de an.excep.l.fin.infra proxi.§. Super
hoc eſt aduertendum, quia interdū contrahitur obligatio ad
incertum, interdum ad certum, vt patet.ff.de verb. obli.l.ſti-
1 pulationum quædam. cum l.ſeq. In primo caſu, † ſi ſit talis
incertitudo, quæ non vitiet obligationem, admittitur petitio
incerta iuxta naturam obligationis, vt ſi promiſiſti hominem
in genere, vel duo alternatiue, vel ſi cōſtituiſti mihi aliquam
ſeruitutem incertam, vt vſum in tuo nemore ad omnes meas
neceſsitates. Et in multis alijs exemplis. de quibus.ff.de verb.
obli.l. vbi autem. per totam l.quia niſi ageretur ſecundū na-
turam obligationis, actor ſuccumberet, vt infra proxi.§.ver.
2 hic autem. † Sed ſi obligatio cōtinet certum, vel res, pro qua
agitur eſt certa, tunc obtinet, quod petitio debet eſſe certa, vt
d.l.ſi in rem. Vnde tamen verum eſt, quod etiam illo caſu in
certa petitio admittitur ex cauſa, quando certificari non po-
teſt, vt l.quæ de tota.§.ſi.de fur.l. in actione. & hoc in ſingu-
laribus actio.in vniuerſalibus & generalibus, res non ſpecifi-
3 catur. & hoc intēdit glo.& plenius.ff.de eden.l.1.Quid † er-
c go, ^c ſi quis petat caſtrum, vel villam cum ſuis iuribus, & per
tinen.nunquid debet iura illa, & pertinentias ſpecificare? Vi
detur, quod ſic, quia rei vendi. eſt actio ſingularis, vt d.l.ſi in
rem. Poteſt dici, quod non, quia iſta petuntur tanquā acceſſo
ria. Vnde acceſſoria non habēt in libello ſpecificari. extra de
excep.c.cū venerabilis. de reſti.ſpol.c.ad ſedem. Quid ſi quis
petat fructus, vel expenſas, nunquid debet declarare quanti-
tatem eorum? Doct.iur.cano.dicunt, quod non, ſi petantur
acceſſorie, vt not. Inno.de lib.obla.c.ſignificantibus. Sed con
tra hoc videtur expreſſe.ff.de ædil.edic.l.ædiles.§.item ſcien
4 dum.in ſi.ibi cum dicit, † niſi fuerint nominatim iniuncta, &
loquitur de acceſſorijs, ſed dic nominatim iniuncta, id eſt ex
preſſe petita, non autem ſpecificata. Nec de hoc intendit ſe-
cundum materiam, tamen iudex bene faceret, ſi faceret ſpe-
cificari, parte rea hæc petente, ſi poſsint ſpecificari per acto-
rem. & hoc de fructibus perceptis ante lit. conteſt. Futuros
enim non poſſet æſtimare, cum non ſciat qui erunt, nec quan
d tum lis durabit. Sed ^d ſi agitur ad intereſſe, nunquid quātitas
debet certificari, & declarari? Glo.hic ſentit, quod non, in gl.
quando alia res. Idem glo.finalis alibi dicit, quod intereſſe pe
titur pro certi condictione.ff.ſi cert. pet.l. certi condictio. Et
ita ſupponit, quod certa quantitas debet peti. Pro prima opi.
videtur quaſi expreſſum.ff.ſi quis in ius voc.nō ie.l.ſi. de ar-
bit.l.diem proferre.§.fin.ff.de verb.oblig.l. ſi pœnam. in fin.
eod.titu.l.liber homo.§.ſi. in quibus videtur concludi, inter-
eſſe incertum peti. & glo.vbique ſic intelligit, videlicet quod
petitur incertum, tameņ poſt certificatur in proceſſu. Petr.
de Bellapertic. qui parum, aut nihil aliud dicit hic, videtur
tenere, quod vbi intereſſe petitur principaliter, & præte-
ritum,

ritum, ꝙ debet æſtimari, & certa quantitas peti. ſed vbi peti-
tur acceſſorie, vel futurum, non. Verbi gratia, ſi promiſiſti fa
ctum, & nõ feciſti, poteſt agi ad intereſſe, vt l. ſi quis ab alio.
5 §. fina. ff. de re iudica. Tale † intereſſe petitur principaliter. &
debet æſtimari in libello, vt ſi dediſti damnum, & ago actio-
ne legis Aquiliæ, & multis alijs actionibus, quæ ad intereſſe
dantur. Sed acceſſorie petitur quando agitur principaliter
ad rem, & nihilominus petitur intereſſe, propter moram, vt
in actione ex empt. in certi condict. ex mutuo. tunc ſufficit
certificari in proceſſu, & maxime quando debetur ex mora,
cum tunc non poſsit certificari, cum creſcat vſque ad ſenten
tiam. quinimo vſque ad executionem quandoque. vide. ff. de
triti. l. in hac. ff. ſi cert. pet. l. vinum. Et ꝙ debeat intereſſe ęſti
mari, quando principaliter petitur, idem Pet. probat. quia il-
lud intereſſe eſt præteritum, & præterita ſunt certa. ſupra de
verb. oblig. §. conditiones. & ſic quaſi certum petendum. Pro
hac opinione facit ff. de verbo. oblig. l. ſtipulationes non diui
duntur. in fine tertij reſponſi, ibi, iuxta æſtimationem facti
dandam eſſe petitionem. Negandum tamen non eſt, quin ex
iſta cauſa admittatur ſine certificatione, cum iuramento, etiã
vbi principaliter petitur. vt dictum eſt ſuprà & hanc opin.
6 amplectitur conſuetudo. † Quid ſi quis e petat ſubiectionem,
e vel ius talliandi, vel aliquod ius generaliter ſub aliqua villa,
nunquid oportet ſpecificare ſingula? videtur quod ſic. Quia
confeſſoria eſt actio ſingularis, & ſic non datur pro tali vni-
uerſitate, vel generalitate. Sed oportet ſingula ſpecificari. ve
rius videretur contra, vnde credo, quòd vbicunque agitur
de vnico actu faciendo, vel declarando, ꝙ illud ius poſsit pe-
ti per actionem ſingularem vniuerſaliter, vel generaliter, ſe-
cundum formam obligationis, vel rei naturam. Sed vbi con-
cluditur per modum principalis ad dandum, vel reſtituendũ
rem, vel ſummam ſingularem, tunc illa eſt certificãda, & ſpe
cificanda. Verbi gratia, peto declarari ꝙ fullones, vel carnifi-
ces talis villæ in ſuo nouo ingreſſu, debent mihi talliam, ſm
facultates, ſuas, vel quòd ſint iuſtitiabiles mei, talis petitio
admittitur, quia certum petitur, videlicet declaratio talis iu
ris. & hoc eſt clarum & certum. Idcirco nihil aliud habeo de
clarare illi, contra quem ago, qui forte me turbat, ſeu impe-
dit vti iure illo. Sed ſi peterem mihi aliquid dari, vel reſtitui
ab illo, contra quem ago, tunc debeo declarare, & certum di
cere. Verbi gratia, dico contra vnum de carnificibus alicuius
villæ, quòd carnifices noui, debent mihi in nouo ingreſſu,
talliam ſecundum facultates ſuas, & quòd ipſe eſt carnifex
nouus, quare peto talliam ab eo mihi dari. Sine dubio ego
credo, ꝙ debeo dicere, quantum peto pro tallia, vt poſsit de
liberare, an tallia ſit ſecundum facultates ſuas: quia hoc caſu
tallia petitur principaliter. & hoc argumento prædictorum.
Quid ſi non petitur principaliter, ſed in conſequẽtiam. Ver
bi gratia, ago contra Titium, dicens me habere tale ius ſerui
tutis ſuper ipſo, ꝙ peto declarari, & hoc declarato, peto per
officium ipſum cogi ad præſtandum talliam, ſecundum facul
tatem ſuam, nũquid procedit talis petitio? Videtur quòd ſic
per prædicta, quia ipſa tallia per modum acceſſorij petitur.
declaratio namque eſt principalis, concluſio in reali, vt ſatis
dictũ eſt ſ. eodẽ. §. omnium. & §. æque. & ſic reſiduum venit
acceſſorie per officium iudicis, vt ibi. & facit bene C. in qui-
bus cau. col. 2. libro. 11. Sed huic obſtat, quia in rei vendica-
tione declaratio eſt concluſio principalis, & rei reſtitutio ve
nit per officium iudicis, vt l. qui reſtituere. ff. de rei vendi. &
tamen in rei vendi. res, quæ venit per modum acceſſorij, de-
bet deſignari. vt l. ſi in rem. eod. titu. Sed ad hoc poteſt re-
ſponderi, quòd res deſignatur in rei vendicatione, quia aliàs
non poſſet deſignari dominium, pro quo agitur, quod in re
inſidet, nec ipſa cauſa principalis agẽdi, ſed hæc cauſa agẽdi
bene patet abſque deſignatione ſummæ. Vnde in hoc aduer-
te, quia res ſuper qua principalis intentio, & concluſio fun-
datur, eſt deſignanda: ſicut in titulo quæſtionis noſtræ, deſi-
gnantur villas ſeu caſtrum. Et hoc deſignato, non oportet de
ſignari id, quod venit acceſſorie, ſed ſi principale & acceſſo-
rium ſint idem, vel vnum, non poteſt deſignari, ſine alio.
tunc illud deſignandum eſt. Sicut ſi agam pro ſeruitute itine
ris, debita a tali fundo, oportet deſignari fundum, nec eſt di-
7 uerſum in rei vendicatione, & confeſſoria, quo ad hoc. † Sed
quid, ſi ago contra Titium, dicens quod vendidit, vel dona-
uit, vel legauit mihi, quicquid habet in tali villa, vel bona,
quæ obuenerunt ſibi a tali, nunquid procedit libellus? vel an
oportet quòd declarem, & ſpecificem bona illa ſingulariter?
Videtur, quod non debeam ſpecificare in libello, quia forma
obligationis eſt talis. & ſic ſufficit ita petere, per ea quæ hic
notantur, & quæ ſupra dicta ſunt. Et hoc videtur tenere Spe
cu. in titu. de lib. conceptione. §. iam nunc ver. item de pluri-
bus. & §. iuxta. ver. item not. de action. ſeu peti. §. 2. ver. quid
ſi peto. Pro quo facit. ff. de leg. 3. l. vxorem §. legauerat. Quia
quodammodo videtur certa demonſtratio, & ita habetur
pro deſignatione. ff. de oper. noui nuntiatione. l. de pupillo.
§ qui nuntiat. Et pro hoc facit ff. de rei vendica. l. ſi in rem.
§. fina. vbi admittitur petitio ſerui, quæ fuit ex tali hæredita-
te. In contrarium videtur, quia libellus certus eſſe debet, vt
per eum reus poſsit inſtrui, an contendere, vel cedere de-
beat. Vnde cum ex iſta non poſsit inſtrui, non eſt admitten-
dus. Solutio, ſatis videtur admittendus contra illum, qui con
traxit, & eſt ratio, quia libellus datur, vt reus poſsit certifica-
ri, &c. Nunc reus debet eſſe certus, magis quam ego de his,
quæ ſibi obuenerunt, vel quæ habet in tali loco, quare, &c.
8 † Sed contra tertium, contra quem agitur reali, non videtur
admittendus. quia ceſſat prędicta ratio. Vnde ſi admitterem,
cum difficultate admitterem. Et in caſu tamen, quo non poſ-
ſet melius declarare, & quicquid ſit in iuramento, oportet
quòd ſit certum, quia alias non poſsit iurare quòd reus poſ-
ſideret, nec quod ipſe ſit dominus, quæ oportet ipſum iura-
f re, quia illa ſunt de fundamento petitionis. Sed quid, f ſi quis
petat obedientiam, & ſubiectionem ſibi adiudicari ſuper ho
minibus certæ villæ, & illa quæ ſubiecti facere debent, ſuo
domino iuſtitiario, nunquid illa debet declarare? Videtur
quod ſic, quia illa non ſunt certa. Sed ſatis poteſt dici, quod
ſufficit declarare in articulis. extra de præſcript. cap. auditis.
quia talis obedientia cenſetur vnum corpus, plures ſpecies
ſub ſe continens. Vnde ſufficit totum corpus petere, ſicut
ſufficit petere gregem. ff. de rei vendicatione. l. 1. § fin. l. ven
dicatio, non vt gregis. & hoc ſi certum ſit de conſuetudine,
vel de iure, quod verbum importat. alias ſi eſſet dubium: nõ
9 videtur, cur non eſſet opus declaratione. † Sed quæritur vl-
tra: certum eſt quòd vniuerſitas iuris non poteſt peti per a-
ctionem realem: ſed an per perſonalem? Non videtur. ſed ſin
gulares res ſunt petendæ. ff. de hæred. vend. l. qui filij. §. 1. C.
de hære. vend. l. qui tibi. Contrarium eſt expreſſum: quia
hæreditas petitur per actionum ex teſtamento. C. ad Treb.
l. & ſiue ſcriptura. ff. de fideicom. hæred. pet. l. fi. §. 1. cum no-
tatis. & per actionem ex ſtipulatu. ff. ad Treb. l. facta. §. 1. Vn-
de videtur verum, quòd aut hæreditas tota poſsit peti: &
tunc res non deſignatur: aut etiam ſingulares res: & tunc eas
deſignari oportet vt not. ff. ad Treb. l. reſtitura. in princip.
10 Quæritur vltra, quid † ſi obligaſti omnia bona tua mihi,
ago hypothecaria, vt ea mihi dimittas, nunquid poſſum, ſi-
ne alia expreſsione, uel an habeo exprimere ſingula? videtur
quod habeam exprimere: qua hypoth. eſt actio ſingularis, in
qua neceſſe eſt res exprimi, ut ſuprà dixi. Præterea, iſta om-
nia bona important uniuerſitatem iuris. ff. ad Treb. l. nam
quod. §. ſi. cum l. ſeq. & uniuerſitas iuris non poteſt peti per
actionem realem: ut l. uenditio ſupra alleg. In contrarium
uidetur, quòd quamuis hypotheca ſit realis: tamẽ fundatur,
& cauſatur ex nuda conuentione, & obligatione, vt ſatis dxi
ſuprà eod. §. item Seruiana. Ex quo ergo talis obligatio ad-
mittitur, cur non talis petitio? uidetur quòd imo talis peti-
tio admittitur incerta, ubi obligatio eſt incerta: ut dixi in ſu-
perioribus. Præterea hypot. competit pro fideicommiſſo uni
uerſali. C. communia de lega. l. 1. & 2.

Præterea ceſsio bonorum vniuerſalis admittitur, cur non
dimiſsio bonorum poſ. quæ per hypote. auocatur? ſi talem li
bellum reciperem, ego reciperem eum contra obligantem,
nõ contra tertium poſſeſſorem, per ea quæ dixi ſ. in quęſt.
ſed ad quid ago? de hoc ſcripſi ſupra de acqui. per arrog. §.
11 1. † No. ꝙ licet petitio incerta non debeat admitti: ſi tamen
admiſſa fuerit, non uitiatur proceſſus. uerum eſt ꝙ debet de

clarari in quacunque parte proceſſus, ſi hoc requiratur. C.
de an.excep. l. fin. vbi erat incertiſsima. & tamen proceſſus
tenet: alias non operaretur interruptionem, vt ibi ſcripſi. &
debet fieri pronuntiatio, extra de ſen. & re iudi. c. cum Ber-
tholdus.de reſcrip.c.cum dilecta.de ordi.cog.c.cum dilectus.
de capel.mo.c.dilectus. per doct.& per Inno. extra de ſepul.
c.certificari. in gl. diuerſitatibus. Ex his apparet, quomo-
do agitur de incerta quantitate, vel re. Reſtat videre quo-
modo ſententiandum ſit. & in hoc ſtat intellectus huius §.
& glo.ſuper quo ſciendum, quòd aut quæritur quomodo ſen
tentiandum ſit ſuper principali: aut quomodo ſuper acceſ-
ſorio. ſi ſuper principali, tunc aut petitio continet certam, &
12 deſignatam quantitatem, vel rem, aut incertam. † Primo
caſu, certum eſt ꝙ ſententia debet eſſe certa, vel pro deſigna
tionem rei, vel quantitatis: vel per certam relationem, vel
demonſtrationem: vt condemno te in petitum. & ſic intel-
lige C.de ſen.quæ ſine certa quant.l.1.& 2.de re iud.l.in ſen-
tentijs. & hoc dicit iſte §.curare debet, &c. & adeo curare,
quia non valebit ſententia, niſi ſic curauerit, & ſecerit. C. de
ſen.quæ ſine cer.quan.l.pen.& fi. Quid ſi condemnet reum
g in his, quæ ex actis g apparebit eum debere: nunquid valet
ſententia? Videtur ꝙ ſic: quia hoc apparebit per proceſſum:
vt d.l.in ſententijs. ff. de ma.te.l. nominatim. & pro hoc vi-
detur extra de excep. c. cum venerabilis. & hoc videtur te-
nere ibi Inno.ſed gl. videtur notare contra. C.de ſenten.quæ
ſine cer. quan. l. pen. pro qua facit, quia acta, & atteſtatio-
nes vt plurimum ſunt dubiæ: ideo oportet eas per ſnĩam de
clarare. Poteſt dici, ꝙ non valet in prædictis terminis. Sed ſi
diceret, condemno te in quantitate contenta in inſtrõ produ
cto per actorem, vel per teſtes in ea concordantes, credo, ꝙ
valeret, quia refert ſe ad quid certum. & clarum. per d. l. in
ſententijs caueat tamen iudex, ꝙ ſuper toto iudicet, vt infra
dicetur. Secundo caſu, quando petitio continet incertum. Tũc
aut de natura obligationis, ſeu rei, ad quam concluditur, nul-
la eſt certificatio facienda, & tunc valet ſententia, ita incerta,
ſicut eſt petitio. Verbi gratia quando petitur homo promiſ-
ſus in genere, vel alternatiue, natura obligationis & rei, quæ
petitur, habet, vt petatur incertum, nec certificandum eſt in
proceſſu, imo caderet, ſi certum peteret. vt infra proxi.§.ver.
huic autem. ideo iudex non habet curare, quod certam ferat
ſnĩam, vt hic no. Exemplum autem tertium, quod glo. ponit,
videlicet qñ agitur noxali, nõ placet, quia ibi poteſt ferri cer
ta ſnĩa, vt videbis infra de offi.iud.§.1. ff.de re iud.l.miles. §.
1. Sed potes ponere alia exempla, ſi promiſiſti me ſeruare in-
demnem, aduerſus rempubl. vel aduerſus aliquem, cui te-
neri poſſem ſorte ex adminiſtratione, vel alias, iſto enim
caſu, ſi ago vt condemneris ad me ſeruandum indemnem,
valet ſententia. C.de ſenten.quæ ſine cer.quan.l.2. quia nihil
aliud petebatur. Sed ſi peterem damna, vel aliquid aliud,
quia non ſeruabar indemnis, ſecus eſſet: Nam illud debe-
ret declarari in libello, & in ſententia, vt ſupra dixi in mate-
ria petitionis. Item potes ponere plura exẽpla, ſi petam pro-
ceſſus factos tali tempore cõtra me, nullos declarari, pro eo,
quia iudex excõicatus erat, vel quia abſens. extra de poſtul.
præla.c.tanta.de dol.& contu.c.veritatis.vel ſi petam ius epi
ſcopale: vel iuſtitiarius iura, quæ iuſtitiario debentur, vel
aliquem eſſe talliabilem de voluntate. extra de ſent. excom.
c.cum veniſſent.de procur. c. auditis, de appel.c.bonæ.& in
nullo talium caſuum habet locum iſte §. Item nec in vniuer-
ſali actione, quando vniuerſaliter agitur. ff.ſi pars hære.pet.l.
non poſſumus. ſi autem pro certa re, tunc eſſet illa declaran-
da, vt ad reſtitutionem illius concludatur. Nam res ſingula-
ris poteſt peti per actionem vniuerſalem, vt ſupra dixi. ſi ta-
men concluderetur vniuerſaliter contra illum, qui vnam
rem tenet, & diceretur eum tenere hæreditatem, nihil ha-
beret ſpecificare actor, niſi in executione, & ſic nec iudex. &
vide extra de offi.ordi.c.conquerente. nec habet locum no-
13 ſter §. † Quid in actionibus generalibus, ſicut tutelæ, pro
ſocio? Credo, quòd ſicut petitio generalis, & incerta admit
titur, quod ſententia generalis valeret. ſi enim petitio conti-
neat, quod compellatur reddere rationem, de adminiſtratio-
ne, ſufficere debet, quod ad hoc reus condemnetur, ſed
poſtea debet dari arbiter, qui ſingula diſcutiat, & iudici re-
ferat, & coram illo ſpecificabitur per articulos. ff. de condi.
& demon.l.ſi cui.de iudic. l. vix. §. item arctioris. in argu.
& tunc iudex certam proferret ſententiam: & in certa ſum-
ma condemnabit. Et hoc caſu obtinet iſte §. quia quamuis
de incerta quantitate actum ab initio fuerat, nihilominus cu
rare debet, quod certam ferat ſententiam, negotio (vt præ-
mittitur) examinato. & facit. ff. famil.erciſ. l.item Labeo. §.
14 item familiæ.verſi.ſed ſi. In tertio caſu, † quando fuit pe-
titio incerta, de natura tamen rei, vel obligationis, eſſet certi
ficanda, veruntamen fuit incerta admiſſa, vel de voluntate
partium, vel alias: quia certificari non poterat: quo caſu ad
mittitur, vt ſupra dictum eſt, tunc proprie habet locum iſte.
§. quod iudex habet curare, vt certam ferat ſententiam quam
uis de incerta quantitate, vel re actum fuerit, vt l.quæ de to-
ta. §. incerta, ff. de rei vendica. & l. in furti. ff. de fur. Sed
quid, ſi non poſſet iudex certificare, quia ſorte teſtes non de-
clarant rem, vel quantitatem, ſicut nec actor, quid faciet?
Videtur, quòd nihilominus pronuntiare debet, quia tex.
dicit. quantum eſt poſsibile, certam ſententiam proferat. Et
ſic ſupponit imo expreſſe dicit, ꝙ eam proferat, ſaltem qua-
lem poterit. Iſtud non videtur de mente iurium, quæ vo-
lunt ſententiam certam ferri, vnde iſtud poſsibile, non ſo-
nat, quod det eam incertam: ſed ꝙ eam reddat certam quan
tum plus poterit. Verbi gratia, petebas centum libras, non de
clarabas monetam iudex in ſua ſententia debet eam declara-
re, vel petebas legatum, ſaluo eo quod eſt per l.ſal.detrah. iu
15 dex debet declarare hoc, quantum † eſt ſibi poſsibile. ſi au-
tem non ſit poſsibile, tunc debes abſoluere reum, quia actor
non probat. Verbi gratia, tu petis vnum ſcyphum, quem mi-
hi commodaſti, vel penes me depoſuiſti: pondus, quia neſcie
bas, nec teſtes declarant, quid fiet? Videtur, ꝙ debes ſuccum
bere, quia quamuis admittatur libellus cum iuramento, nihi
lominus oportet probare pondus ante ſententiam, vt nota-
tur in d.l.in furti. ff.depoſi. l. 1. §. ſi quis argentum. cum igitur
non probes, ſuccumbis. & hoc niſi in actionibus, & caſibus,
quibus ex dolo iuratur, de quibus dixi ſupra in §. præterea.
quia tunc cum iuramento ſit condemnatio incerta. Sed
quid ſi vterque probat æqualiter, nec conſtat quis eſt actor,
16 nec quis eſt reus? Reſponſio: iudex in dubio † non feret
ſententiam. vt conſueuit notari. C. vti poſsi. l. 1. extra de
prob.c.licet. iſte tamen caſus vix occurrit: quia vix eſt, quin
ſciatur, quis actor, quis reus, & quid probatur, vel non, vt ibi
ſcripſi, & in omnibus poteſt procedi ad quæſtiones: extra de
depoſ.c. 1.& de hoc infra de interdi.§.retinendæ. Sed quid,
ſi quis petat omne imperium in aliqua villa, vel territorio, fa
cit articulos ſuper expletis diuerſis, probat aliquos, alios nõ.
Verbi gratia probatur, quòd cognouit de aliquibus cauſis
mixti imperij, vel iuriſditionis, non autem probat ꝙ animad
uerterit in aliquem, vel mulctauerit, nũquid iudex adiudica-
bit ſibi totum imperium? & an valebit ſnĩa gñalis, ex quo fue
rint articuli ſpecificati? Inno. videtur velle, ꝙ iudex pronun
tiabit ſuper articulis probatis, ſuper alijs ſuperſedebit. & ita
no. extra de except. cap. cum venerabilis. & idem ſequitur
Spec.de ſenten.§.qualiter. verſi. item debet eſſe. nu. 7. lib. 2.
ſed hoc non videtur verum, quia ex quo petitio fuit vna, non
poteſt pronuntiari pro parte, & pro parte dimitti. ff. familiæ
erciſc.l.in hoc iudicio. C.ſi aduerſ.rem iud.l. 1. reſp. 2. Præ-
17 terea ſicut ſufficit vti parte fundi † ad acquirendam poſſeſ-
ſionem totius: ſic & aliquo articulo imperij. ff. de acquir.
poſ.l.poſsideri.reſponſ. 2. Igitur probatio illa ſufficit ſibi, &
debet ſententia ferri in totum pro actore, & hoc niſi reus poſ
ſideret, vel explicaſſet articulos nõ probatos, vt l. quod meo.
§. ſi. eo. ti. vide de his extra de præſcriptio. c. autem. & ſcripſi
in breuiario C.de emanci.lib. l. 1. Satis ergo locuti ſumus
de ſententijs ferendis ſuper principali. quid ſi ſuper acceſſo-
rio? Omnes doct. iuris Canonici tenent, ꝙ valet ſententia
incerta, reſeruata taxatione, & hoc ſequuntur omnes cu-
riæ. vnde condemnant in fructibus & expenſ. reſeruata taxa
tione. & idem videretur dicendum in damnis, & intereſſe,
& quibuſcunque caſibus, vbi acceſſorie aliqua petuntur, &
ita notant & eſt expreſſum extra de donationi capit. inter
dilectos

dilectos.de procur.ex inſinuatione.cum multis. Hoc etiam
videtur ſundari per l.C.ſiquis alteri, vel ſibi .l. cum propria
in fi.ibi,cum dicit poſſeſſionem.habita etiam taxatione fru-
ctuum,&c.Sed illa l.magis videtur facere contra. Supponit
enim,quod taxentur in condẽnatione,ſed facit in hoc, quia lo-
quitur de taxatione,ſupponendo,quod cõdemnatio præceſ-
ſerat. Quidquid ſit,ſecurius eſſet cõdẽnare in certa ſumma,
vel quantitate, negocio prius examinato: ſicut etiam leges
a 8 † ciuiles videntur velle in expenſis, quæ primo debent taxa
ri,& poſt iurari,& nouiſsime adiudicari,in auth. de iudicib.
§.oportet.& facit.ff.fam.ercifc.l.item Labeo.§. ſed & regio-
nibus.in hoc non inſiſto,quia tantum vſitatum eſt de contra
rio,quod non crederetur mihi.In hoc tamen aduerte, quòd
quamuis cõdemnatio valeat in ſumma incerta, in acceſſoriis
tñ condemnationis modus debet eſſe certus. Nã ſi diceret,
condemno te in expenſis,ſi quæ debentur,non valet.ff. de re
iud.l.in ſententijs.§.qui ſortis. Iden non valet condemnatio
in expenſis de iure,& ſi frequenter fit. ſed de qua ſententia
loquitur hic,an de interlocutoria,vel de diffinitiua?non eſt
dubium,quod de diffinitiua.Quid de interlocutoria? Videtur,
quod valeat incerta,nam condemnatio fit in expenſis,nulla ex-
preſſa quantitate, interloquendo forte ratione retardati pro
ceſſus:vel alia de cauſa,extra de procur.c.auditis.Itẽ reuoca-
tur quidquid poſt appellationẽ factum eſt:extra de appell.c.
ſignificauit. & c. cum cauſam, ſuper hoc debet aduerti ma-
teria,in qua fertur interlocutoria, ſicut ſupra dixi in diffini-
tiua. Nam ſi materia exigat certitudinem, debet ferri certa:
alias poteſt valere incerta, verbi gratia fiunt poſitiones,vel
articuli: ego dico aliquos eſſe impertinẽtes,vel captioſos,&
non eſſe his reſpondẽdum:& ſuper hoc peto ius. ſine dubio iu
dex debet declarare ſpecifice, quibus poſitionib. eſt reſpon-
dendum. & quibus non: alias ſententia ſua eſſet deriſoria.
Sed interdum valet incerta,verbi gratia,petebam diẽ ad pro
ponendas exceptiones. ego dicebam te non debere admitti
ad aliquas proponendas, vel te non debere admitti ad ali-
quos teſtes producendos.vel dicebam,laicos non debere ad-
mitti ad deferendũ teſtimonium, ſi ſuper hoc detur genera-
lis interlocutoria,non dubium,quod hæc valet,& tenet. qa
hoc petebatur,ſicut dixi ſupra. Vnde ſufficit ſententiare,ſi-
cut petitur.quando materia hoc requirit, ſicut eſt in prædi-
ctis exemplis.& in multis alijs. quæ poſſunt reperiri. Dicit
ergo iſte,§.quia curare debet iudex,&c. Sed quæ erit forma,
& materia huius curæ? Reſpondeo, debet perfectè videre
proceſſum,& cuncta rimari:& ſi ex proceſſu non appareat,
quod poſsit certam ferre ſententiam,debet vocare partes,&
interrogationes facere,& etiam teſtes,ſi videatur, quod mi-
nus clare depoſuerint: vt magis declarent: extra de probat.
c. in præſentia.de teſtib. cap. cum clamor.ff. de interrog. a-
ctio.l.vbicunque. Item dic, quod nedum debet iudex ſen-
tentiam incertam dare in re, & quantitate petita, imo in a-
lijs.ex quibus poſſet per ſententiam dubium oriri in futurũ.
concedo tamen, quòd ſi hoc non faciat, non annihilatur ex
hoc ſententia.ff.de fideicom.lib.l.ſi legatario.§.ſi.ff. de ſuſp.
tu.l.3.§.neque enim. an autem incertitudo perſonarum vi-
tiet? dic,vt extra de offic.ord.c.2.In glo.& in ſcriptis. in fi.
dic multos alios caſus,ut ſcripſi in d.l.ſi. vide ibi:quia hoc nõ
eſt proprium hic.

a Adnotatio. Curare. Diuide hic ſecundum Angel.& ſumma ſic. Iudex debet ferre ſententiam certam,etiam ſuper libello incerto,ſi incertitudo eſt in poteſtate iudicis. hoc dicit.
b Incerta admittatur.De hoc vide Iaſ.hic in princ.2.col. verſ.3. no.
c Quid ergo. Sed quid ſi iudex pronunciauit ſic,pronuncio,vt pronunciauit talis iudex in tali cauſa.an valeat ſententia? vide hic Ang.circa fin. 2.colum. verſic. quid ſi iudex. vide Iaſon. hic in 5. colum. circa fin. verſ. quærit ergo ut primis.
d Sed quid. Quid autem ſi iudex in ſententia expreſſe ſe retulit ad quoddam inſtrumentum,quod non fuerat in cauſa productum:an valeat ſententia?vide hic per Angel.in fi.2.col.verſ.quærit Bald.& per Iaſ.hic in 8.col.in verſ. quid autem ſi iudex.
e Quid ſi quis.Quid autem ſi iudex dicat condemno,ſi eſt probatum, alias abſoluo? Vide hoc per Ang.in 3.colum.circa med.verſ.quid ſi iudex dixit,condemno ſi eſt probatum.& per Iaſon.hic in 10. colum. ante med.verſ. quærit etiam Ang.
f Sed quid.Quid vero ſi iudex dicat in ſententia Titium abſoluo,& in expenſis cõdemno victum victuri.nobis,& ſucceſſoribus noſtris taxatione reſeruata.an videatur facta condemnatio?vide Angel.hic in 4.col.poſt princ.verſic. quid ſi iudex dicat,Titium abſoluo.& per do.Iaſ.in 11.col. poſt princ.in verſ. vlt. vt nihil.
g Ex actis.De hoc vide Ang.hic poſt princ. 2. col. verſic. ex quo not. quod in dubio.

1 *Caſus poſitio.*
2 *Iure antiquo an erat introductum,quòd plus petens,quam ſibi deberetur,amittebat cauſam?*
3 *Paragraphus iſte,Si quis agens. Inſtit.de act.nihil habet commune, cum l.vnica.C. de plus pet. & rationem reddit.*
4 *Plus petens,quam ſibi debeatur,punitur,ſi principaliter plus petit,an autem,ſi acceſſorie?*
5 *Quid ſi non exigit, ſed petiit,vel fecit fieri executionem?*
6 *Quid autem duplicabitur in hoc caſu,vel §?*

1 SI quis agens intentione ſua. † Iſte §. planiſsimus eſt.
& gl. magis plana eſt, & eſt vnus §. & vnus caſus, cum ſuis
exemplis,& declarationibus,vſque ad §. ſi minus.Caſus pro
iuuenibus,poteſt ſic incipi. Domine Imperator,ego multas
naturas actionum vidi, ex quibus occurrit mihi talis caſus
dubius: ego debebam alicui 10. ipſe petit à me 20. quæri-
tur,nunquid debeat puniri? Reſpondet Imperator. quod
ſic,quia antiquitus,ſi quis agens, &c. caſus planus eſt. pro-
ſequere literam. Circa iſtum §. primo poteſt quæri,vtrum
intelligatur generaliter,quacunque actione agatur. Et vide-
tur,quod loquatur tantum de reali, propter verbum perti-
neat,quod videtur ſonare realitatem,vt dixi ſupra eo.§.om-
nium.Sed contrarium eſt verum. Nam generaliter loquitur,
ſi quis agens intentione,hoc enim verbum omnem intentio
nem comprehendit.quia largum eſt,& hoc apparet per exẽ
pla,infra ver. plus.& ver.ſeq. vbi loquitur de reali,& perſo-
2 nali. † Item quæritur, hic dicit, quòd olim rem amitte-
bat:nunquid hoc antiquitus erat de iure. ff. vel de iure anti-
quiſsimo? Videtur,quòd de iure.ff.per l.non ſolum.§. tale.
allegatam hic in glo.Contrarium videtur.de ædil. edic.l.bo-
uem.§.ſi ſub conditione.de pigno.l.grege.§.ſi ſub conditio-
ne.ſi cert.pet.l.pecuniam. & ad l. Aquil.l. in l.Aquilia ſi de-
letum.Et ſorte.§.tale.referebat ſe.ad ius antiquum, vel for-
te de iure.ff.erat aliud in debito conditionali, aliud in debi-
to in diẽ. hodie idẽ.infra eo.ver.tpe. Sed nunquid iſte §.cor-
rigit l.iuſtas.de iure fiſ.lib. 10. C. Gloſ. vr̃ hic ſentire,quod ſic?
in gl. facit.dicit enim,idem erat, q. d. quod hodie non eſſet. &
expreſſe hoc dicit in d.l.iuſtas. ſed ego non video,quare fuiſ
ſet poſita in C. ſi eſſet correcta. Vnde non puto eum delin-
quere, qui in dubijs quæſtionibus contra fiſcum reſpõdet.ff.
de iure fiſ.l.non puto. Idcirco audacter dicas, quòd dicta l.
ſtat hodie.& iſte §. habet locum in priuato,non in fiſco: qa
3 adhuc vult procedere ad bonum exẽplum.† vnde non mirũ,
ſi fiſcus ſit peioris conditionis in his, quæ tendunt ad corre-
ctionẽ morum,quam priuatus:qa & alibi legitur.ff. ad Treb.
l.ſi legatus.§.ſi.cum concord.& not. quod iſte.§.nil habet com-
mune cum l.odioſa.C.de plus peti.Nã ibi loquitur, ubi plus
per dolum ſibi procurauit caueri,& ex cautione agit,hic ubi
ſolum plus petit ẽt ſine malitia: ſed craſſa, vel minus iuſta
ignorantia. Vnde alia pœna hic:alia ibi. Quid ergo,ſi procu
ratori fuerat in parte ſatisfactum,dño ignorante:dñs totum
petit,vel prædeceſſoris hæres, qui cautionẽ inuenit, totum
petit,nunquid punitur hac pœna? Credo quod ſic, ſi potuit ſe
certiorare.ff.de reg.iur.qui in alterius.vnde põdera hic ver-
4 bum conſtantiſsimus &c. †Sup tex.re veluti.Iſte ver.pro-
a cedit ſine dubio, vbi plus petit,a vna petitione,& principa-
liter.quid ſi acceſſorie? verbi gratia,petit rẽ cum fructibus,
vel cum intereſſe, & conſtat per proceſſum reum non teneri
ad fructus vel intereſſe, ſed ad principale, ſatis vr̃ æquum,
cum hoc ſit pœnale,quod non debeat extendi.l. interpreta-
tione.ff.de poe. Et quod nõ debeat puniri, ſaltẽ pœna tripli,
apparet,cum ex hoc maiores ſportulas, non ſoluerit. Super
tex.tpe,veluti ſi quis ante diem,appoſitam de conſenſu. par
tium,vel ex natura rei.infra de excep.§.tpalis. idem,ſi per le-
gem,ut in exac.dotis rei mobilis.C.de rei vx.ac.l.vni.§. acce
5 dit.vel in conſtituta pecu.ff.de conſt.pec.l. promiſſor. †Sed
quid ſi non exegit,ſed petijt,vel fecit executionem fieri, qa
forte iudicatum habebat, uel literas ſigillatas, de quibus fit
executio in curia laicali,& in curia eccleſiaſtica monitio,nũ-
quid

qnid eſt locus huic §? credo ꝙ ſic : multo magis, & quia ma
ior ratio.ff.ꝙ me. cau.l.fina.§.fi. Quid ſi ſoluit ante diem vo-
catus,& per iudicem iuſſus: nunquid poteſt agere ad pœnã?
credo ꝙ non,per d.l.ff.de eo quod certo loco. l. centum Ca-
puæ. Sed quid ſi non fuit dies certa appoſita ? tunc idem : cũ
iſte §.obtineat in debito conditionali,vt ſtatim ſubijcitur: &
dies incertus habetur pro conditione.ff. de cond. & demon.
6 l.dies inceptus. † Sed quid duplicabitur: & in hoc caſu vi-
detur, quod conditio , vel dies incertus deberent iterum ex-
pectari, per hunc §. ſed poteſt dici , quod duplicabitur tan-
tum tempus,quantum fuit à tempore contractus , vſque ad
euentum conditionis , vel diei incerti , & forte hoc volue-
runt dicere gl.ff.ſi cer.pe.l.pecuniam.de pig.l.grege.§.ſi ſub
conditione.vide infra de excep.§.temporalis.& ſ.e.§. tripli.
Super tex qua enim ratione. iſte verſ.facit,ꝙ actio,quæ com
petit ad dandum,ſit arbitraria,quod non eſt verum vſquã,vi
de ſupra §.præterea . In gl.loco. in fi. hæc eſt verior : & bene
facit ff.de admi.tuto.l. Titium, & Mæuium. §. 1. & vide ple-
nius de materia huius.§.ſ.eo.§.præterea.Super tex.ibi.diuer
ſa ſunt pretia.facit.ff.ad leg.Fal.l.pretia.§.fi. de eo quod cer.
lo.Ideo.ſuper tex. ibi:ſed & pecuniæ numeratæ . ſubaudi,di-
uerſa eſt vtilitas.quia non in omnibus,&c.ſed quid eſt hodie
in terris Chriſtianorum,qui non fœnerãt ? reſpondeo idem:
quia debitores bene recipiunt ſub vſuris.Sed quid ſi ſit noto
rium,qđ vtilius eſt debitori ſoluere in loco,vbi petitur , quá
in loco vbi agit : nunquid opus eſt hmôi commemoratione ?
Credo , ꝙ ſic : quia petitor debet narrare formam obliga-
tionis. infra verſic.huic autem.in fine. Item ſuper hoc,reus
non habet facere proceſſum, nec probationes attendere . in-
fra verſic.præterea.in fine.

a Adnot.Plus petit. Quærit hic Aret.an & quando admittatur pœnitentia ,
ad hoc,vt ipſe actor.euitet pœnas prædictas,& tenet ꝙ vſque ad litem conte-
ſta.niſi ipſe reus feciſſet aliquas expenſas ante.li.conteſt.quia ad illas reficien
das actor debet condemnari.

1 *Alternatiua multiplex.*
2 *Alternatorum vtrunque in obligatione eſt.*
3 *Alternatorum cuius ſit electio.4.6.*
5 *§ Huic autem locus,& ſenſus.7.*
8 *Alternatorum quod petendum.*

Hvic Autem qui loco. In gl.hanc cauſam . in fin.vel
forte vtilitatem . quia ex electione deſcendit : vt ff. de vſuris
in rub.ſed ſecundum hoc poſſet dici , quod plus petitur cau-
ſa,ſupra verſic. loco. ſicut hic : ſed non ita proprie. In gl.
niſi cum iam . in fin. Quidam habent hic additionem , quæ
incip.quare &c.& finit l.Stichum . circa princip. Si non ha-
a beas,ſcribe eam, quia bona eſt . Pro euidentia a tamen hu-
1 ius gloſ.& materiæ,ſcire te volo, quod reperitur † alternati-
ua perſonarum,ſeu alternatiua inter perſonas : vt l. cum qui
dam.C.de verb.ſig.ff.de leg. 2.l. ſi Titio.de conſtit.pecu.l.ſed
& ſi filio.§. 1.ſ.de inuti.ſtip.§.plane Item reperitur alterna-
tiua rerum : vt in exemplo hic poſito.ff.de iure do.l.plerun-
que.in prin.de leg.1.l.cum res.§.ſed ſi Stichus [iſte §.ad mẽ
brum ſupra.proxi.pertinet.loquitur enim de alternatiua per
ſonarum : melius in l.ſi ſtipulatus fuerim illud, aut illud. ff.
de verb.oblig.]Item alternatiua temporis.ff.de verb.ob. l. ſi
ſtipulatus fuero 10.aut 15.§.itẽ ſi ita.de leg.2.l.ſi ita relictũ.
§.fin. Item reperitur alternatiua locorum . ff. de eo,quod
certo loco.l.3 §.qui ſtichum [alias incipit , & ideo.] Item lo
corum,& rerum: vt eo.§.in fi. His viſis,quærendum eſt,an
iſte verſic.obtineat in omnibus his alternatiuis ? Et ad ſolu-
tionem huius,eſt primo quærendum, quid ſit in obligatione
2 † in alternatiuis rerum ? & videtur,quod vna res ſolum , vi-
delicet,quæ ſoluitur.ff.quando dies leg.ced.l.cum illud , aut
illud.de leg. 2.l.ſi illud.aut illud.arg.ff.de leg. 1.l.cũ incertus.
Ad hoc reſpondeo,ꝙ vtrunque.ff.de verb.obli.l. ſi duo.in
fi. & apparet , quia vtrunque poteſt conſtitui . ff. de conſtit.
pecu.l.illud,aut illud. & ſic vtrumque debitum eo. tit.l. 1. §.
debitum. & hoc , vbi in vtroque poteſt conſiſtere obligatio.
alioqui alterum tantum , in quo obligatio poteſt conſiſtere .
& hoc verum in alijs , quam in alternatiuis quantitatis , vel
temporis . Quid in illis? expreſſum videtur,quod in illis eſt
minor quantitas in obligatione,vel longius tẽpus. ff. de ver.
oblig.l.ſi ita ſtipulatus fuero 10.aut 15.Gloſſ.ſentit contra,
quod nihilominus totum eſt in obligatione. ff.de lega 2.ſi ita
relictum §. fin.vbi videtur concludere , quod vtrunque ſit in
debito : ſed propter præſumptionem cenſetur longius tem-
pus,& minor quantitas.Hoc non credo : imo tex.(ſicut ſim-
pliciter loquuntur)intelligo.& hoc eſt quaſi expreſſum.ff.de
ver.obl.l.inter ſtipulantem.§.ſi ſtipulante.in fi.Si enim vtra-
que ſumma eſſet in obligatione , & reſponderetur , de vna ,
profecto ſtipulatio nulla eſſet per primum reſponſum illius
§.& tamen conſtat, ꝙ ibi valet. & hoc vbi eſt electio debito-
ris.Sed quid in caſu, quo eſt electio creditoris? Videtur cõ-
tra,videlicet,quod illud, quod maius eſt , ſit in obligatione ,
quia qua ratione minus eſt ipſo iure in obligatione , quando
eſt electio debitoris , quia præſumitur quod debitor minus
eliget,eadem ratione videtur,ꝙ ſit maius,vbi eſt electio cre-
ditoris, quia præſumi debet , quod plus eligat. arguendo de
pari ratione per contrarium,ſicut arguitur ſupra proxi.ver.
Item quæritur pro ſolutione primæ , & iſtius ſecundæ, quæ-
3 ſtionis,cuius ſit electio , † in iſtis alternatiuis rerum , an de-
bitoris , vel illius cui debetur ? De hoc ſatis dixi ſupra , de
leg.§.ſi generaliter . vide ibi quandiu res debitæ extant , ſed
vbi non extãt,nihil dixi.& ſicut vides additio. quæ eſt hic,
incipit,de hoc loqui,tamen minus perfecte . Vnde dic, ꝙ ſi
altera extat,alia non, dic, ꝙ aut res perempta eſt ſine mora ,
& ſine facto alterius contrahentium , & tunc illa , quæ ſu-
pereſt,eſt in obligatione vt l.Stichum. in prin. ff. de ſol. vel
pretium peremptæ , ſi ipſum malit debitor præſtare . ff. de
lega. 1.l.cum res.§.ſed ſi Stichus. In caſu,quo eſt electio ſua.
ff.de contrahen.emp.l.ſi in emptione. §. pen. aut perijt poſt
moram,vel facto debitoris : & tunc diſtinguitur , cuius erat
electio . Nam ſi erat creditoris : poteſt petere mortui pre-
tium,ſi vult.& ſic intelligitur d. l. Stichum . in ſecundo di-
cto,ibi,cum dicit . Ille ſolus,qui deceſsit,&c.ſub.ſi creditor
elegerit. ſi vero eſſet debitoris electio . tunc remanet viuus
in obligatione,nec debitor poteſt offerre pretium mortui,ſi
ſit viuus : vt d.l.Stichum.verſic.enim vero.ſecus dicerem,ſi
alienaſſet.ff.de legat. 1.l.ſi qñ.§.fi. Si vero alter mortuus ſit
facto creditoris,vel poſt eius moram : debitor liberatus eſt ,
nec in obligatione remanet ff.de verbo.obl.l.ſi ſtipulatus fue
ro Damam,aut Herotem . Ex his apparere poteſt in magna
parte ſolutio quæſtionis principalis,& intellectus huius tex.
nunquid iſte verſi.obtineat in omnibus alternatiuis rerum ?
Quia aut ambæ res ſuperſunt,aut non. Si ſuperſunt,aut quæ
ris de alternatiuis quantitatum,ſeu temporis : & ſic de alijs,
aut erat electio debitoris,aut creditoris. Recipiamus ergo ,
per modum quæſtionis , hæc membra. ponamus , quod pro-
miſiſti mihi 10. aut 50. vel promiſiſti intra Calend. Mar-
tias , vel Auguſti , ad electionem tui. nunquid debeo con-
cludere alternatiue , in libello ? Ego credo , quod non , per
d.ll.quia minor ſumma,& largius tempus, ſunt in obligatio-
ne,& ideo:hoc caſu non obtinet iſte §.Nec poteſt dici, quòd
petatur plus cauſa,quia nec plus eſt in obligatione . Sed po-
ne, quod eſt electio creditoris : nunquid debet concludere
alternatiue ? Non videtur,quod reciſius tempus,& amplior
ſumma,videtur eſſe in obligatione, vt ſupra dictum eſt. qui-
nimo,non videretur,quod poſsit petere minorem ſummam,
quia non eſt in obligatione per ſupradicta . Hæc autem ve-
ra, quando eſt eadem quantitas , in qua non cadit intereſſe ,
niſi in eo,quia ſumma maior eſt. Sed vbi caderet intereſſe,
vel affectio,tunc crederem vtrunque in obligatione , & eſſe
locum huic §. quamuis ſumma altera eſſet maior , vel forte
eadem . Verbi gratia , promiſiſti mihi centum in pecunia
numerata , ſeu moneta , vel 40. vel forte centum in bonis
florenis.hoc caſu, credo vtrunque eſſe in obligatione : quia
vtilius eſt , & leuius poteſt dare , vel recipere vnam ſum-
mam,quam aliam.Et idem dicerem in alternatiua temporis.
Pone , quod promiſſa fuerunt centum ſoluenda. in Calend.
Martij,aut Maij.de moneta, quæ curreret in termino . Hic
poteſt cadere magna affectio propter monetas, quę ſæpe mu
tantur in regno Franciæ, & frequenter expedientius eſt cito
ſoluere , quam tarde. & econtra expedientius eſt tardius re-
cipere . & hoc dico , quia ceſſat ratio dictarum legum . &
per

per illa, quæ dixi in ſimili materia compenſationis, ſupra
eo. §.in bonæ fidei. & in talibus caſibus, & in ſimilibus, cre-
4 derem eſſe locum huic §. † Veniamus ergo ad aliud mem-
brum: quid in alijs, quam in alternatiuis quantitatis, ſeu tem-
poris, in caſu quo eſt electio debitoris? Reſpondeo indiſtin-
cte eſſe locum huic §. Sed quid ſi eſt electio creditoris: nun-
quid debet concludere alternatiue, ſecundum determina-
nem huius. §? Credo ꝙ non, imo debet concludere ad vnum:
& illud eligere, vt d.l. Stichum. circa prin. de verbo. obligat.
l. vbi autem. §. qui illud. Sed quid ſi vnum petit pręciſe, abſq;
eo, ꝙ ſe eligere, vel elegiſſe dicat? Satis poteſt dici, ꝙ agẽdo,
& petendo illud. videtur eligere ff. de lega. 2. l. ſi is cui. Sed
an teneatur ſaltem facere commemorationem de forma obli
gationis alternatiua? Videtur debere dici, quòd ſic: vt hic, &
verſi. qua de cauſa. ſed parum facit: quia (vt dixi) totius iſte
§. loquitur, quando eſt electio debitoris, ſed quando eſt credi
toris, non videtur neceſſe per d.l. ſi is, cui. & per d.l. Stichum.
Quid ergo ſi egiſſet quaſi ex obligatione pura, & fuit inten
tio eius negata, in proceſſu probat actor obligationem al-
ternatiuam, & electionem ſibi datam: nunquid debet cade-
re? videtur quod non, per prædicta. Item, quia rei, nihil inte
reſt. Quicquid ſit, ſecurius eſt, quod faciat commemoratio-
nem in libello de forma obligationis: iuxta formam huius li-
teræ: quia alia eſt obligatio pura, alia alternatiua: vt l. inter
ſtipulantem. §. ſi ſtipulante. ff. de verb. obliga. Negari tamen
non poteſt, quod ratio huiuſmodi. §. nõ habeat locũ in his ca
ſibus. Nunc autem recipiamus vltimum membrum, quando
res non ſuperſunt: ſed tantum altera: nunquid ſit locus huic
5 §? Reſpondeo † ſecundum prędicta, quod ſic, in caſu, quo de
bitor poteſt præſtare vnum, vel pretium. in caſu, quo tenere-
tur ad ſolum illum, qui ſupereſt: ille ſolus petendus eſt: nec
eſt locus huic §. Sed bene credo, eſſe ſecurius, quod fiat cõme
moratio totius facti in narratione libelli: vt dixi ſupra pro-
xi. quando autem debet præſtari pretium, vel ipſa res, vidi-
ſti in ſuperioribus, vix poteſt intelligi iſte §. Sed nunquid ob
tinet in alternatiua perſonarum? Verbi gratia, ſtipulatus
ſum mihi, aut Titio. peto pure mihi dari, nunquid poſſum?
Non videtur, cum me inuito, debitor poſsit illi ſoluere, ĩ. de
inuti. ſtipu. §. ſi quis alij. & ita videtur, quòd actor non poſsit
detrahere illam electionem debitori, & quod iſte §. obti-
neat in alternatiua perſonarum, ſicut rerum. Sed hoc non eſt
verum, ſaltem vbi alter eſt adiectus. Nam iure cauetur, quòd ſi
ſtipulator egerit, & lis conteſt. fuerit, non poteſt amplius ſol
ni adiecto: vt ff. de ſolu. l. ſi quis ſtipulatus fuerit x. in mel-
le. §. fin. vbi eſt expreſſum. nam certum eſt, ꝙ ibi agebat puro
ad dandum ſibi, quia ſi egeret ad dandum ſibi, vel Titio, ſem-
per reus liberatur dando Titio, & faciendo quod petitum
eſt, cum non poſſet etiam in alio condemnari, quam quod pe
titum eſt. infra de perpe. & temp. act. §. fi. Et ſic non tenetur
concludere. alternatiue, ſm illius §. formam. & hoc ſine du-
bio, vbi alter eſt adiectus. Quid ſi ambo ſunt principales, vt
lego Titio aut Seio, vel fratribus minoribus, vel prædicato-
ribus, cui hæres volet, vel forte ambo ſtipulati ſunt, quili-
bet alternatiue, videlicet Seius, promittis mihi, aut Titio,
& Titius promittit mihi, aut Seio? Dicas idem, quod quili-
bet poteſt agere pure, nulla facta mentione de alternatiua.
Nec eſt locus. huic §. & eſt expreſſum ff. de lega. 2. l. ſi Titio,
aut Seio. Quid ſi ſit alternatiua rerum, & locorum, vt pro-
mittis dare equum Pariſijs, vel bouem Romæ? Determi-
na per præcedentia, cuius ſit electio. & vide ff. de eo quod
certo loco l. 3. Et idem, ſi ſit alternatiua rerum, locorum, &
perſonarum. Verbi gratia, promittis mihi equum dare Pari-
ſijs, vel Titio bouem dare Romæ? has & ſimiles, potes deter-
minare per prædicta, viſa bene d.l. 3. ff. de eo quod certo lo-
co. Prædicta, quæ dixi ſupra, vbi res non extat, ſatis proce-
6 dunt de ſe. † Sed poteſt quæri, quid ſi vtraq; extat, veruntamen,
men, altera exempta eſt de obligatione, & forte per pactum.
v. g. promiſiſti mihi Stichũ, aut Pãphilum, feci pactum, ꝙ nõ
peterem Stichum, nunquid remanet obligatio in Pamphilo?
Hæc quæſtio mouetur. ff. de pact. l. ſi vnus. §. ſed ſi generali-
ter. Et ibi tenet Azo, quod non. pro quo facit ff. de lib. lega.
l. non ſolum. la t. §. ſi is qui. in princi. Sed illa magis dicit con

tra: quia ibi dicit liberandum acceptilatione, ſupponendo,
quod ſi pacto, aliud eſſet, & hoc videtur verum, quamuis
quidam diſtinxerunt, cuius eſſet electio. Et idem videretur,
ſi legaretur Stichus. aut Pamphilus, & poſt teſtator alterum
adimeret, vel venderet. ff. de lega. 1. l. ſi quando. §. fina. Præ-
terea, in gloſſ. facit ad hoc melius. ff. de vſu & habita l. fin. &
facit, quod non poſsit aliud ſolui pro alio, quamuis ſit me-
lius. de quo notatur ff. ſi certum peta. l. cum quid. Iuxta
hunc verſic. poteſt quæri, ad quem pertineat electio in obli-
b gatione generis? [b] Et poteſt dici, quod ad promiſſorem indi
ſtincte, niſi verba dent actori: vt dixi in d. §. ſed ſi generali-
ter. & ſic tenet hic Dynus, non admiſſa diſtinctione, quæ ſit
7 in legatis, & contractibus inter viuos. † Sed quæritur, nun-
quid iſte §. obtineat, quando eſt electio actoris? & ego cre-
do, quod non, per illa quæ dixi de alternatiua. ſupra verſicu.
huic. quæ poſſunt hic congrue aptari. Item credo, quod iſte
§. debet obtinere, etiam ſi incertus de certis eſt legatus, vel
promiſſus. in caſu, quo ſpectat electio ad debitorẽ. de quo vi-
de in d. §. ſed ſi generaliter. Sed quid ſi debeatur mediocris.
quod eſt quandoque? dic, vt ibi ſcripſi. nunquid ſi actor pe-
tat ſibi dari mediocrem in genere, videtur plus petere? Vide
tur ꝙ ſic, quia forma obligationis, non eſt talis. vnde licet me
diocris ſit in ſolutione, non tamen in obligatione. Et ideo
8 videtur, quod debeat agere † ſimpliciter. Videtur contra,
quod neceſſe ſit, & expediens, quod petat mediocrem ſibi da
ri debere. Quia alias non poſſet ad mediocrem iudex con-
demnare. & facit, quod dicam ĩ. de offic. iudic. §. 1. quicquid
ſit, non credo, quod ex hoc plus petat, vt puniatur huiuſ-
modi pœna. Cætera, quæ hic dicẽda eſſent, vide infra de ex-
ceptio. §. temporales. vbi ponam practicam huius. §.

Vnum nolo omittere, quia frequenter cadit in facto. Po-
ne, quod aliquis promiſit, mihi ſoluere x. in vino, vel in bla-
do, pro pretio, quo valet, non ſoluit, ago contra eum, & pe-
to x. ſolum. Quæritur vtrum peto plus? Videtur, quod ſic:
quia adimo ei facultatem ſoluendi rem pro pecunia. arg. hu-
ius §. & ſupra proxim. Contrarium eſt expreſſum ff. de ſolu.
l. ſi quis ſtipulatus fuerit x. in melle. vbi fuerunt petita x. ſolũ.
Si enim ibi peteretur ſecundum formam obligationis, poſ-
ſet præſtari vſque ad ſententiam: vt dixi ſupra verſicu. proxi.
quod tamen lex illa negat. Vnde bene credo, ꝙ in narratione
libelli, debet de hoc facere mentionem, ſed non debet conclu
dere niſi ad x. & forte male ageret, niſi faceret de hoc men-
tionem. Item credo, ꝙ ſi expediret ſibi, plus habere ſpecies,
quam pecuniam, quod poſſet concludere ſecundum formam
obligationis, quamuis non ſint ſpecies in obligatione: vt l. ſi
duo. in fi. de verb. oblig.

a Adnot. Pro euidentia. De hac materia alternatiuæ, diffuſe hic tractat An.
incipiens in 1. col. vſque ad finem.
b Obli ationc generis. De iſta obligatione generis, ſ. quando homo debetur
in genere: vide hic Ang. in §. præterea. in 1. col. verſi. quarto, quid quando de-
betur homo in genere.

1 *Donatio quando præſumenda.*
2 *Emendare & mutare differunt.*
3 *Emendare quatenus, quouſque, & cui liceat. 4. 6. 10.*
5 *§. ſi minus enucleatur. 8. 9.*
7 *Petitio maiori, probatione debetur.*
11 *Confeſſio aliud a petitio quid præcipiendum.*
12 *Libellum ineptum emendat iudex.*
13 *Agere varie an liceat.*
14 *Debiti reliquum poſt ſententiam petibile.*

a S i Minus [a] intentione. Materia bene continuatur. ĩ. pro-
xi. §. locutus eſt, quando plus petitur, quam debetur, hic quã
do minus. Caſus patet de ſe, nec oportet poni, nec incip. & le
ge ambos §§. ſub iſto, vſque ad §. ſunt præterea. In glo. 1. in
b libello. in fin. [b] hæc gl. verum dicit, minus tamen ſufficienter
x loquitur in eo, quod dicit, non præſumitur † donatio, niſi res
tradatur. Hoc nõ eſt verum, imo præſumitur per ſimplicem
promiſsionẽ ſcienter factam. C. ad l. Fal. l. fi. ff. de conſt. pecu.
l. hactenus. §. 1. cũ no. de ope. lib. l. cãpanus. Sed hæc nihil fa-
ciunt ad propoſitum, quia hic nihil agitur de traditione, vel
promiſsione ſcienter facta: ſed de quadam abſtinentia, de qua
nuſquam

nuſquã auditum nuſquam relatũ eſt, quod operetur donatio
nem, vel remiſsionem.& ſic ſentiunt hic Dy. & Pe.de Bella-
c per.In gl.id eſt, quandocunque. in fi.debes ſcite, c quòd tex.
& glo.faciunt membra diſtincta, de emendatione, & mutatio
ne C.de eden.l.edita.& hæc gl. promiſcue his verbis vtitur;
& tamen videtur dicendum, q̃ ſit differentia, inter emenda
re,& mutare, & hoc ſupponit textus in l.edita.qui ponit in
ter hæc verba alternatiuam, quaſi ſit diuerſitas. Emendari
2 proprie dicitur, † quando aliquid corrigitur, abſque muta
tione ſubſtantiæ materialis. Sed mutari dicitur, quando ma
teria ipſa mutatur alterando eam, & hoc ſatis apparet. ff. de
re iudi.l.actorum verba.& l.iudex. Redeamus ergo ad pri
mum. & quæramus vſque ad quod tempus licet emendare?
& ſcis, quod gloſſ. dicit quod vſque ad litis conteſt. poſt non,
niſi in vniuerſalibus & generalibus: vt no.in d.l.edita.& hic,
vt tamen melius videas, intellige, q̃ tex. vocat in d.l.edita.a
ctionem totum libellum, prout etiam dixi ſ.en.in prin. Nam
de act. prout eſt ius, nõ poteſt intelligi. nam illa ſtatim, cum
naſcitur eſt talis, qualis eſſe poteſt, nec poteſt emendari: mu
tari tamen poſſet. Et ſic fruſtra lex locuta fuiſſet de emenda
tione, ſuffeciſſet enim, quod locuta fuiſſet de mutatione. Ve
niamus ergo ad quæſita: ad quorum ſolutionem diſtinguen
dum eſſet, quid actor vult emendare: quia aut vult emendare
in latinitate falſa, vel incongruitate verborum, remanẽte ea
dem ſubſtantia facti, & tunc videtur quod poſsit quandocun
3 que ante ſententiam. Et hoc dico: quia libellus † eſt de actis
iudicialibus: extra de probat. ca. quoniam. & conſtat, q̃ verba
actorum poſſunt emendari, tenore ſententiæ perſeuerante;
vt d.l.actorum verba. ff. de re iudic. ergo & libellus. Aut vult
emendare in alio, & tunc ſi ſit talis emendatio, ex qua nõ mu
tatur materia, quia remanet eadem cauſa agendi, eadem res,
& eadem actio: credo, quod poſsit emẽdare. V.g. agebat quis
rei ven. dicẽs rem ad ſe iure dñij pertinere. dato libello, vult
declarare, & ponere in bello cauſam remotam, ex qua eſt dñs
quia forte emit, & per traditionem accepit a tali, qui erat do
minus. Ego credo, quod debet admitti per prædictam l.edita.
vel forte dicebat ſe dominum: quia emerat a tali dño, &
non dicebat, quod per traditionẽ accepiſſet. credo quod poſ
ſet hoc emendare, vel petebat fuodum ſibi reſtitui, & non cõ
cludebat ad declarationem, Poſt vult addere, quod declare
tur, &c.& ſic intellige l.edita. quia in hoc articulo videlicet
de emendatione non eſt correcta: imo ſtat in terminis ſuis: &
large debet intelligi, ſicut loquitur, vt patet in exemplis præ
dictis. & in alijs. quæ multa poſſunt occurrere, vbi non mu
tatur cauſa agendi, nec res petita, nec actio: quia hic non di
citur proprie mutatio, ſed emendatio, ſeu declaratio. quæ po
teſt fieri in articulis: vt not. Specul. de teſt. §. nunc videndum
verſicul. hoc etiam nota. ſed quando mutatur actio, ſeu cau
ſa agendi, vel res, quæ petitur, tunc eſt vera mutatio, de vno
4 in aliud. † Quæramus ergo, an ſit licitum mutare: d & vſq;
d ad quod tempus? & hoc non videtur dubium, quia in hoc §.
res mutatur augendo, in ſequenti §. omnino in alteram, in
primo reſponſo. in ſecundo reſponſo, mutatur actio omni
no, & in omni caſu dicit eſſe licitum, & hoc vſque ad conte
ſtationem, ſecundum omnes gloſſ. & doct. nouos. qui expo
nunt hunc text. qui videtur eis obſtare, cum dicit, in eodem
iudicio, id eſt coram eodem iudice &c. Sed certe hæc expoſi
tio non videtur bona. Nam ſit violentia literæ, non enim po
teſt dici idem iudicium, ſi inſtantia mutetur, ſed ſolummo
do, quandiu in vna agitatur. & hoc reperies plane, & textua
liter. ff. de noxalib. l. in delictis. §. ſi detracta. verſic. donec au
tem. cum verſ. ſeq. Præterea non poteſt dici idem iudicium,
ex quo inſtantia mutatur. ff. iudic. ſolu. l. cum apud. Præte
rea, iudicium dicitur non eſſe idem, vbi res. vel actio muta
tur. eo. titu. l. cum quæreretur. cum ergo hic & j. proxi. §. di
catur eodem iudicio. &c. oportet quod iſta identitas intelli
gatur de identitate inſtantiæ, quæ ſi inſtantia mutaretur, nõ
poſſet dici idem iudicium act. vel re mutata, vel aucta, quam
uis perſonæ iudicis, & partium eſſent eædem, per dictas le
ges. Ad euidentiam iſtorum, cogitanda ſunt tria iura. Pri
mum. ff. Secundum. C. Tertium authenticorum. De iure ff. li
cebat actori quandocunque interrumpere proceſſum, & in
ſtantiam reſumere, quando volebat: inuito reo, vt ff. de iudic.
l. poſt edictum. §. circunducto. poſt, Imperatores videntes, q̃
hoc erat derſorium, & iniuſtum, ordinauerunt, q̃ poſt litem
conteſta. reus poſſet petere ſe abſolui a tota cauſa definitiue,
ſi actor nollet proſequi cauſam ſuam, ante conteſtationem ab
inſtantia. C. de iudic. l. properandum. Poſt Imperator Iuſti
nianus, qui plus cogitauit in regimine ciuilium, quam alij, vi
dens, quod hoc erat iniquum, ordinauit, q̃ etiam ante litem
conteſtatam, reus poſsit petere ſe abſolui definitiue, actore
non proſequente, ſm formam, & modum denotatum plene
in authentico de litigioſis. §. omnem. quæ eſt C. quomodo &
quando. in auth. qui ſemel. per quam dicunt docto. omnes, &
gloſ. hns §§. correctos. Dicunt enim, q̃ per illam auth. actor
poſt editum libellum non poteſt aliquid mutare, q̃ eſt valde
durum. Quid ergo dicendum? timerem mutare, quod ſemper
certam interpretationem habuit. ff. de legi. l. minime. Si fas
eſſet exaltare calamum, delectaret legum correctiones eui
tare. C. de inoff. do. l. 1. quapropter videretur dicendum, quã
uis ſit valde omnum, q̃ illę ll. non tangunt hos §§. nec hi. §§.
illas ll. Ille enim leges loquuntur, quando actor non proſe
quitur cauſam ſuam. Hi autem §§. & l. edita actio. cuius hi
§§. ſunt gloſſ. & declaratio, loquuntur quando actor inſtat,
& proſequitur: veruntamen vult aliquid mutare, vel emen
dare in propoſitis. illæ occurrũt calumnijs & malignitatibus
negligentium, & non proſequentium: iſti §§. ſubueniunt in
ſtantiæ, & diligentiæ proſequentium luculenter. Ergo appa
ret, quod vnum non tangit materiam alterius, nec quicquam
ergo commune habent adinuicem. §. & quòd hi §§. non ſunt
correcti, nec d.l.edita. quæ loquũtur prorſus in extranea ma
teria, quando actor diligenter proſequitur. vnde §. iſtum ſi
5 minus, † intelligo, ſicut iacet literaliter. Nam ſi minus pre
tij poſſum eodem iudicio, & inſtantia petere: plus ſi debea
tur ex eadem cauſa, & eadem actione, ſiue nouo libello: ſiue
nouo proceſſu, eſt bona ratio, quia hoc caſu, nec cauſa agen
di, nec actio mutantur, nec prima petitio deſeritur. & hoc in
tendit expreſſe iſte §. ſi minus. & hoc dicit etiam §. ſi detra
cta. In quo durante inſtantia, augetur, & diminuitur, quia
nec cauſa radicalis agendi. nec actio variantur: quamuis con
dẽnatio poſsit eſſe maior vel minor, & hoc probatur expreſ
ſe. ff. de doli metuſve excep. no. l. apud Celſum. §. item quæri
tur. C. de appel. l. ampliorem. quæ nõ eſt reſtringenda ad vni
uerſalem actionẽ. ff. de leg. 3. l. Offidius. in fi. Quis ergo erit
modus procedendi? Ecce planus eſt, dicit enim actor in pro
ceſſu quandocunque. Cum ego peterem a tali x. ex venditio
ne talis equi, & ad veritatem. idem equus fuerit ei xx. vendi
tus peto ipſum eadem actione, & cauſa in alijs x. & ſic in xx.
6 condemnari. nec eſt opus libello. † Sed an noua conteſtatio
e tione e? Credo quòd non, quia iam lis conteſt. eſt ſuper cau
ſa agendi, videlicet venditione. & illa cauſa non mutatur, nec
actio, igitur propter tale augmentum non videtur neceſſa
ria conteſtatio ſuper cauſa, vt l. Offidius. ſed bene eſt verum,
quòd debeat reſponderi ad augmentum ſcilicet ſuper cauſa,
an venditio facta fuerit, vel non, in qua conſiſtit factum prin
cipale, non oportet fieri nouam conteſt. per hunc §. & facit.
ff. de iudi. l. tam ex contractibus. j. ti. 1. §. in rem. & hæc viden
7 tur ſatis plana, vbi pars petijt plus in proceſſu. † Quid ſi nõ
petit, ſed teſtes, vel inſtrumẽta maiorem ſummã aſtruũt: nun
quid iudex debet cõdemnare in ſumma petita, vel an in pro
bata? quod in petita, patet. ff. de verbor. ſignifica. l. verbum
oportebit iunge infra verſic. quid ſi non correxit? ſecundum
hoc, iſte §. procedit, & fundatur in eo, quod non variatur
cauſa agendi, nec actio, nec res, quæ petebatur, diminuitur,
ſed augetur. Quid ergo, ſi variaretur cauſa agendi, vel
ipſa actio, vel res petita ex toto? non videtur obtinere.
Sed contrarium eſt expreſſum infra proxi. §. In hoc aduer
te, vt bene intelligas, dico, quod iſte §. procedit. etiam ſi nul
lus proponatur, vel probetur error, vt hic nota. in prima
gloſſ. ſed §. ſequens. ita demum ſi fuerit error. Et hoc tex
tus ſatis aperit. nam in hoc §. nulla fit mentio de errore: ibi
ſic, & eſt magna ratio, quia in hoc §. non ſit tanta mutatio:
imo quaſi nulla, quanta fit in illo §. ibi enim mutatur ex
toto res petita, vel ipſa actio, hic non, & certum eſt, quod
error

error poteſt corrigi vſque ad ſententiam.ff.de interro. act. l.
de ætate.C.de iur.& fact.igno.l.error. Vnde non mirum,ſi
probato errore poſſit fieri,ꝙ in d.§.dicitur. Stat ergo iſte §.
8 hodie† in terminis,in quibus loquitur,quando auget Actor.
Quid ſi diminuit dicas,ꝙ non pōt diminuere. Sed indefiniti
ua ſententia fiet de abſolutio de eo, ꝙ diminuit alias ſenten-
tia non valeret,vt dixi ſupra §.proxi.& per ea,quę conſueue
runt dici,& notari.C.ſi aduerſus rem ind.l.1. Sed quid in
caſu prox.§.quem ſub iſto legimus,nunquid fiet abſolutio de
prima petitione,quia ibi fit mutatio ſubradicalis petitionis?
Videtur ꝙ ſic,ſaltē iure nouo,per d.§.omnem.in auth. de li-
ti.Poteſt dici contra: quia ille §. omnem. factus fuit contra
malignantes,qui deferebant ex malitia,cauſas inceptas.iſte §.
eſt factus ad ſubueniendum errantibus,qui forte iuſto errore
9 † fuerunt decepti:quibus permittitur errorem ſuum corrige
re ex quadam ęquitatē,& diſpenſatione,& propter hoc dicit
permittimus,ſupponeñ.quod aliud de rigore,ſed ex æquita-
te permittitur, & in eodem iudicio fit condęmnatio. eiſdem
actis correcto errore, & intelligo iuſto:quia forte ex facto al
terius,vide in d.l.de ætate.§.ſi.pro hoc facit ff.de leg.1.l.hu
iuſmodi.§.qui ſeruum.ibi.n.non pōt dici, ꝙ fiat abſolutio ab
actione ex teſtamento quia per illa nō petitur pretium.Cre-
do tñ, quod in definitiua fiet mentio,& abſolutio,vt j. dicā.
10 & maxime ſi fiat mutatio,poſt litis conteſtationem. † Sed
quæro vltra,iſte §.loquitur qñ mutatur res,vel actio, quid ſi
vtrunque mutetur? Hoc caſu non auderem dicere.quin opus
ſit noua conteſtatione,& nouo libello,ſaltem tali,per quę ap
pareat,ꝙ prima petitio erronea dimittitur: & petitur condē
natio ex alijs,cauſa,& re. Quid ergo ſi actor publicatis teſti-
bus,videns cauſam,ex qua petit,non eſſe probata, & ſe poſſe
alia probare,in eadem inſtantia, cauſa tamen mutata, vult te
ſtes ſuper alia cauſa producere nunquid poteſt? Non vr̃ ho-
die.C.prob.l.auth.qui ſemel.& in corpore auth. de teſtib. §.
quia vero.colu.7. In contrarium videtur, quia iſte eſt no-
uus articulus,& ſuper nouis articulis poſſunt produci teſtes,
extra de teſtib.c.teſtibus. in cle. Sed ſi hoc concederetur,
daretur materia falſum fabricandi: vnde iſte §. videtur debe
re intelligi,quando fit huiuſmodi mutatio, ante publicatio-
nē teſtium.vel poſt,iuſto errore probato. V.g.actor petit 10.
ex cauſa venditionis factę ab alio, a quo cauſam habet.poſt re
perto inſtrumento venditionis, quod forte erat ſurreptum,
vel in manibus inimicorum,vult mutare cauſam petitionis,
forte quia non ille vendidit: ſed alius prædeceſſor, vel rem
petitam,ſm formam inſtrumenti, vel teſtamenti denouo re-
perti: poteſt hoc facere, propter iuſtum errorem, nec fiet
noua citatio,nec proponentur declinatoriæ iudicij,nec nonę
dilatoriæ,niſi ex mutatione cauſaretur, ſicut per primas deli
beratorias,non potuit eſſe plene inſtructus,vt no. Sed nun-
quid iſte actor,qui auget,vel mutat condemnabitur in expen
ſis? Videtur ꝙ ſic,quia reus per ipſum vexatus fuit indebite,
& temere.ff.de iudi.l.eum quem temere. & ex hoc retarda-
tus fuit proceſſus.ex quo debentur expenſæ.C.de fruc. & li.
expen.l.terminatio. Sed hoc non vr̃ verum in caſu,quo actor
iuſte errauit quia expenſæ non debentur niſi propter calum-
niam: vt §.oportet.in auth.de iudi.& non calumniatur, qui
iuſtā cauſam habuit erroris: vt ibi,& ff.de bo.li.l.in ſeruien-
tem.§.1.iunge infra ver.videtur etiam. & infra.de pœ.te. li.
§.hoc autem.Quid ſi non correxit errorem? V.g. Agebat ex
cauſa commodati: non probat commodatum, ſed probat de
poſitum,nec hoc correxit,ſed petijt ius? durum vr̃,ꝙ debeat
fieri condemnatio; cum non poſſet ferri ſnīa ſm petitione,
nec petitio fuit in proceſſu correcta.& ideo iſte tex. notabili
ter dicit,in eodem iudicio ſuum errorē corrigere ei permit-
timus.innuēdo,quod ſi non correxerit,periclitatur,& hoc ſa
tis patet.ff.ſi menſ.fal.mo.l.1.extra de iudi. c. examinata. &
hæc procedunt,vbi fuit petitio negata: & actor probauit p
11 teſtes. † Quid ſi reus confeſſus fuit veritatem? V. g. cum
agerem depoſiti,reus negauit depoſitum,& confeſſus eſt cō-
modatum,tūc poſſet dici,quod debeat fieri præceptum, quia
ratio ceſſat præcedens & in ſententia multæ ſunt partes indi
cis:in confeſſum nullæ, niſi vnum præceptum, & ita poteſt
verificari,quod not. Spec.tit.de act.ſeu peti.§.ſequitur verſ.
hoc quoque. Sed quid ſi cauſa,ex qua agitur,ſit iuſta,& le-
gitima,& bene probata,actio tamen inepta? Verbi gratia di
co me tibi commodaſſe talem rem,& hoc probo, & peto eā
mihi reſtitui per actionem depoſiti,vel dico rem talem, quā
tu poſsides,ad me pertinere iure dominij, quam peto decla-
rari,ad me pertinere,& mihi reſtitui.& ad hoc propono con
feſſoriam,vel actionem commodati,vel alia ineptam. Inn.
dicit,ꝙ debet fieri condemnatio,vt not.in d.c.examinata. in
gl.accipit.Hoſt.videtur dicere contra.& hoc videtur ſentire
gloſſ.ſupra eo.in prin.in gl.iſtud.vbi etiam dixi. In hoc po-
teſt dici,quod ſi actor velit corrigere ante ſententiam,poteſt
per hunc §.ſed ſi non correxerit,& ita concluſerit in cauſa,
adhuc credo,quod iudex poſsit,& debeat ſupplere, cum con
ſtet hoc procedere ex errore iuris, quem iudex ſupplere de-
bet.C.vt quæ deſunt aduoc.l.1.ff.de aſſeſſ.l.1.& caute faciet,
ſi faciat corrigi ante ſententiam. ſed hæc quæſtio vix poteſt
cadere in facto hodie, cum nomen actionis non exprimatur
de iure canonico, vt extra de iudi.c.dilecto. nec de conſuetu
dine curię laicalis.Iſtud ergo,quod vulgo dicitur,quod actor
cadit ab inſtantia,ſi dat ineptum libellum, debet intelligi, ſi
perſeueret,& non corrigat,& error non ſit in iure,qui poſsit
per iudicem corrigi. Videtur etiam dicendum, ꝙ ſi libellus
deficiat in forma ex errore iuris,ꝙ poſsit corrigi ante lit.con
teſt.ſine expenſis,cum error iuris,quamuis iniuſtus,non no-
ceat ante lit.conteſt.vt no. ff.de dona.l.quidam in iure. extra
de reg. iur. c. ignorantia. lib. 6. per Dyn. & ſecundum hoc,
actor poteſt creſcere ſummam,vel mutare rem petitam, vel
actionem, ſi cognouerit ſe erraſſe. Sed pone, ꝙ non vult
f mutare: ſed aliam actionem addere. ſ Verbi gratia,cum age
ret actione depoſiti ad librum,dubitans,quod nō poſſet pro-
bare. petijt etiam eundem librum per actionem commoda-
ti, & vtranque vult ſimul proſequi: nunquid poteſt? iſta
quæſtio eſt antiqua,videlicet, vtrum plures actiones, ad idē
ex diuerſis cauſis competentes, poſsint cumulari & ſcias ꝙ
gl.& Dy.tenent ꝙ ſic, niſi eſſent tales, quæ electione ſe tol-
lerent: vel ſententia lata in vna, obſtet exceptio rei iud. in
alia: vt hic no. Alij doct. tenent contra, vt plene ſcribit
Dy.extra de reg.iur.c.nullus pluribus.lib.6.& per Cyn. in l.
edita.C.de eden.ego melius non poſſem ſcribere,quam ipſi:
vide ibi. Si tamen tenere velis opi.Dy.& gloſſarum,vt bene
verifices regulam,& exceptionem,dic,ꝙ cumulatio diuerſa-
rum actionum ex diuerſis cauſis ad eandem rem competen-
tium admittitur,ſi tales ſint,quod non ſint contrariæ,ab ini-
tio,& originaliter,nec electione ſe tollant, nec ſint præiudi-
ciales adinuicem, vel ſententia lata in vna, non obſtaret nec
obſtare poſſet,ex modo pronuntiandi,exceptio rei iudicatæ,
in alia.Si ſic ſumas, habes concluſionem Dy. & ſolutionem
contrariorum, quæ alleg. Solet etiam quæri ſi in altera
actionum, veniat pluſquam in alia, an poſsint cumulari ad
hoc.quod excedit? Iſtud Dy.proſequitur ibi plene,ſed vnū
nolo prætermittere, quod ibi non tangitur. nam hodie (ſi-
cut ſupra dixi,) non ſpecificatur actio in libello. nunquid
ergo plures cauſæ agendi, poſsint cumulari ad vnam peti-
tionem,ſeu concluſionem? Verbi gratia, dico, quod com-
modaui tibi librum, quem etiam promiſiſti reſtituere: qua-
re peto ipſum reſtitui.ſcio,quod de conſuetudine curiarum,
tales libelli admittuntur. pro quo facit extra de conſuetudi-
ne.c. dilecto.de fide inſtru.c.inter dilectos. de præſcrip.cap.
cum olim. De hoc no.Hoſt.extra de electio.ca.querelam.
& Io.Andr.de libel.obla.c.2. in nouella. & hoc eſt indubita
bile, vbi vna de cauſis nouat aliam.ff. de nouationib. l. cum
enim. nam tunc ex vltima reſultat actio. & vide ſupra eod.
§. ſic itaque. Quid ſi actor petijt minorem ſummam,& ad
illam fuit reus condemnatus, vel ſoluit forte, ſine condem-
natione, nunquid poteſt agere iterum ad reſiduum?
Expeditum eſt, & videtur quod ſic, in l. apud Celſum. §.
item quæritur.ſupra alle.C.de exceptionibus.l.ſi ex maiore.
de ſolutionibus.l.ſi inter.& l.intereſt.de furtis lege poſt de-
ciſionem. Quid in tranſactione? vide C. de tranſactio-
nibus. lege, ſi de certa. Illud etiam notatur, quod in
vniuerſalibus, & generalibus actionibus, non fit mutatio
magis,quam in alijs. nam cauſam agendi non poteſt mutari,
ſicut

ſicut nec io alijs, res petita oon mutatur. oam illæ ſui natura
omnia comprehenduot, quę ſunt de hæreditate, vel quę ſunt
adminiſtrata, vel geſta. & ideo ſi aliqua ſuperueniant, non cẽ
ſetur augmentum in vniuerſalibus, & generalibus: ſed eſt
quædam declaratio, ſeu ſpecificatio, & hoc oiſi ioteutaretur,
pro re ſingulari ſpecificata: vide ſupra eo. §. curare.

a Adnot. Si minus. Petens minus quam ei debeatur, poteſt coram eodem iudice reſiduum petere. idem ſi aliud, pro alio petierit per errorem. nam poteſt libellum mutare h. d. ſecundum Ang. & diuiditur in duas partes. primo, quando minus petijt. ſecundo, quando aliud pro alio per errorem.

b In fi. Iſta gl. in ſe relata, & ad tex. noſtrum, eſt vera. & ſecundum Iaſ. vnica, & ſingularis. non tamen eſt ſimpliciter vera, inquantum dicit, nunquam præſumi donationem, niſi interueniat traditio: vide hic per eum in 2. col. ante fi. in ver. in fi. gl. notate &c.

c Debes ſcire. De hac materia, vide hic Ang. in 1. col. ante fi. verſic. in gl. iudicio. & per d. Iaſo. hic in 4. col. poſt me. in verſic. in gl. magna. vide per doct. in l. edit. C de eden. Item Ang. hic tractat etiam materiam an iudex poſſit iudicare ſecundum conſcientiam. vel ſecundum allegata, & probata. vide eum hic in 4. col. in me. in verſi. in iſta tamen materia. & per Iaſ. hic in 3. col. ante me. verſi. in ea gl. ibi niſi habeat &c. iſta eſt materia l. illicitas §. veritas. ff. de off. præſi. vbi Bar. & doct. late tractant.

d Mutare. Vide Ang. hic in 2. col. ante me. ver. 2 principaliter.

e Conteſtatione. Quid autem de dilatione, an danda ſit noua dilatio? vide hic per Ang. in 7. col. ante fi. verſic. hinc ſumpta occaſione, vbi tractat materiam dilationum per 5. col. cum multis quæſt. pulchris, & vtilibus.

f Actionem addere. De hac cumulatione actionum, vide hic An. in 10. col. in fi. verſ. in ea gl. in fi. vbi late tractat de cumulatione actionum, cum multis quæſtionibus.

1 *Actiones varie diuiduntur.*
2 *Actio ad minus data, qui accipienda.*

a Svnt præterea a quædam. Iſte §. planus eſt, nec eget
alia inſtructiooe: vnde hic pooit aliam, & vltimam diuiſio-
oem, quam exemplificat vſque ad finem. In gloſſ. minuit
hic in fi. Petrus dicit, quod neſcit, quid iſta gloſſ. vult dicere,
quę ponit 12. diuiſiones actionum, quia ſunt 16. & plus. nam
1 ſunt hæ 12. quę hic oumerantur. Item † quatuor videlicet,
aliæ natiuæ, aliæ datiuæ, aliæ perſecutoriæ ſolidi, aliæ non,
aliæ ex contractu, aliæ ex facto, aliæ in factū, aliæ arbitrariæ,
aliæ non. ff. de action. & oblig. l. quoties. & l. obligamur. ſupra
eo. §. præterea. & hic. Vode gloſſ. videtur errare, ponendo ſo
lum 12. ſecundum eum. Preterea, magis errat, quia dicit
hanc diuiſionem vagantem, & tamen textus ponit eam prio
cipalem, vt hic. vode iſte textus videtur contra gloſſ. vel
gloſſ. contra eum. Dicas, quod text. in hoc titulo ponit ſex
diuiſiones actionum, quæ ſunt principales. Prima eſt, quod
aliæ ſunt reales, aliæ perſonales. ſupra eo. §. 1. Secunda, quod
aliæ ſunt ciuiles, aliæ prætoriæ, ſupra eod. §. ſed iſtæ. Ter-
tia, quod quædam ſunt rei perſecutoriæ, quædam pœnales,
quædam mixtæ. ſupra eod. §. ſequens. Quarta, quod
quædam in ſimplum, quædam in duplum, quædam io tri-
plum, quædam in quadruplum, ſupra eod. §. omnes autem.
Quinta, quod quædam ſunt bonæ fidei, quædam ſtricti iuris
ſupra eo. §. actionum. Sexta, quod quædam ſolidi perſecu-
toriæ, quædam non, vt hoc §. Quid ergo volunt dicere gloſſ.
& Pet. cum plures ponant, nunquid præſumunt tex. repræ-
hendere? Ad hoc dicas, quod gloſſ. iotendit hic loqui de
12. diuiſionibus, quæ ſunt in arbore Ioan. & ad illas ſe refert:
noo ad diuiſiones huius tituli, vt dicam tibi in fine huius titu
li, vbi dabo tibi notitiam arboris. Item Pe. noo ſe refert ad di
uiſiones huius tit. oec ad diuiſiooes, quæ ponuotur in arbo-
re, ſed ad omnes, quæ largo modo poſſunt dici diuiſiones, id-
eſt differentiæ, quia pro vero non ſunt diuiſiones, vt dixi de
mixtis in rem, & in perſonam, ſupra eodem §. 1. & §. quæ-
dam. Sed dic mihi, cum iſta diuiſio ſit textualis, & princi-
palis, cur non ponitur in arbore, cum aliæ ponaotur quæ nõ
ſunt ita principales? Reſpondet Dy. quòd Ioan. iotendit in
arbore docere, & inſtruere de actionum natura. Iſtud autem,
a quòd actio detur † ad minus, quam competat, oon eſt de na-
tura actionis, ſed euenit ex quodam accidentali, ideo Io. non
curauit hanc diuiſionem ponere cum iſta. Ratio ſatis vi-
detur apparens, ſed poteſt impognari, quia Ioan. nedum tra-
ctat de diuiſionibus, & his, quæ actionibus ex natura com-
petunt. imo de his que ex accidenti. ſupra eo. §. ſequens. verſ.
ſed & legis. & verſic. item mixta. & verſic. tripli. & verſic.

ſed furti. Sed poteſt dici, quòd illud ibi euenit ex natura actio
nis, concurrente accideote, hic contra naturam, ex mero pri-
uilegio. Io gl. vt infra tit. 1. in fi. vide de actione de peculio.
ſupra eod. §. perſonam. verſi. actiooes. & caue: quia hoc non
obtinet, vbi pater, vel dominus ſunt in dolo. ff. de pec. l. in bo
næ fidei.

a Adnot. Sunt præterea. Iſte §. ſecundum Angel. vſque ad fine tit. h. d. Actiones omnes, aut ſunt perſecutoriæ ſolidi, aut inquantum quis facere poteſt, vel inquantum habet: vt probatur in exemplis hic poſitis. Et diuide ſecundum eũdem in hoc §. ſeq. doct. pauca ſcripſerunt exceptis quibuſdam notabilibus, quæ non ſunt magni effectus, & quibuſdam quæſtiunculis, ne omnino nudi remaneant §§. ſequentes.

1 *Modus varie ſpectatur.*
2 *§ item ſi locus & ſenſus.*
3 *Priuilegio quas ſa po. quando fruatur maritus. 4. 5.*
6 *Sucerne gaudeat beneficio ne egeat?*

Item Si de dote. Io tex. hic, eſt ſecundum exemplum,
Item ſuper text. concurrant facultates. deducto oe egeat,
alias implicaret contrarietatem. Sed quæritur quis eſt mo-
a dus deducendi? a Dic † modum attendi in duobus, in quan-
1 titate rei & temporis. In quaotitate rei, inſpiciuntur facul-
tas, & conditio perſoaæ, nam ſi ſit miles, plus expendit, quã
ruſticus item ſi habeat [beneficium] alias artificium, vel of-
ficium debet ſibi computari. ff. de alimen. lega. l. cum alimen-
ta. de ope. libe. l. interdum. de agnoſ. libe. l. ſi quis a liberis. §. ſi
quis ex his. & §. idem reſcripſit [vbi de hoc clarius] in quan-
titate temporis, debet attendi cuius ętatis. ff. ad leg. Falc. l. hę
reditatum. & ſecundum illam iudicari: ſecundum Dy. Item
dic, quod iſte §. obtinet, vbi res data in dotem non extat.
a † Sed quid ſi extaret? crederem, quod deberet ſolidam reſti
tuere: nam hoc ipſo. dolo facit, quod rem habet, & reſtitue-
re non vult. ff. de pecu. l. in bonæ fidei. Item quid ſi res data in
dotem non extat, ſed extat forte res acquita ex dicta re: nunquid
maritus poteſt deducere? Videtur, quod ſic, per hunc
§. ſed probabilius eſt dicere contra. per l. vxor marito. ff. de
dona. ioter virum & vxorem. & ſoluto matrimo. l. ſi cum do-
tem. §. fin. Item iſte §. loquitur vbi maritus conuenitur actio
ne de dote. Quid ſi hypothec. vel ex promiſſione expreſ-
ſa, vel alia actione? Videtur idem. ff. de conſtit. pecu. l. quod
ſi maritus. de re iudicata. l. non tantum. de fideiuſſorib. l. tu-
tor. & per illa, quæ dixi, & allegaui in ſimili ſupra eodem. §.
fuerat. ff. de oegotijs geſtis. l. diuortio. Super hoc poteſt
b dari ſolutio generalis, b ſecundum Dinum, quia aut conue-
nitur maritus ex delicto, & tunc non gaudet huiuſmodi
3 † priuilegio. quia delictum oon debet ſibi eſſe cauſa præmij,
& ſic iotelligatur ff. ſoluto matrimonio. l. etiam. §. licet. de re
iudicata. l. ſi reum. Aut ex contractu, & aut ex cootractu
dotis, aut ex alio. ſi ex cootractu dotis, tunc ant actio. de do-
te, aut alia. ſi actio, de dote, clarum eſt. quod gaudet: vt hic.
ſi alia. aut illa ſuccedit in locum actio. de dote. & gaudet: vt
d. l. ſi maritus. quod ſi non ſuccedit, ſed propter culpam ma
riti, in aliud deuoluitur: & tunc non gaudet, vt d. l. diuortio.
ſi vero ex alio contractu conuenitur, tunc aut cooueniturs
conſtante matrimonio, aut diſſoluto. Primo caſu gaudet
huiuſmodi priuilegio, ſecundo non, etiam ſi durante matri-
monio, contraxerit, per dictam l. diuortio. & ita nota. in
d. l. noo tantum, ſed certe ſalua reuereotia gloſſ. & Dyni, illa
lex oil facit, qoia ibi conuenitur ex quaſi contractu, inito
ſoluto matrimonio, vt ibi patet. Vode probabilius videtur
indiſtincte dicendum, quod quacunque actione conueniatur
pro dote, ſiue actio. de dote ſiue alia, quocunque modo in
eius locum ſuccedente, quod gaudeat huiuſmodi beneficio.
Et idem ſi alia actio. ex cootractu quocunqoe deſcendente,
inito durante matrimonio, ſiue poſt. Sed ſi conueoiatur ex contractu ioito poſt, vel ex quaſi cootractu: tunc
non gaudet: preſertim, vbi culpa eius redarguitur, vt d.
l. diuortio. ſed quid ſi maritus nil poſſit ſoluere, quia
egeat? Videtur ibi vt in nihilo teneatur, cum lex indiſtincte loquatur: & qui nihil poteſt, minus poteſt. ff. de tribu. l. illud, §. 1. de fideiuſ. l. amiſſi. & hęc ſatis videntur rationabilia

tionabilia, vbi mulier habet de quo viuat. Quid ſi mulier
nihil habeat, niſi illam dotem, & illa eſt tota neceſſaria ad ali
menta mulieris? durum eſſet illam egere, & alium de ſuo
nutriri. ff. de agnoſ. lib. l. ſi quis a liberis. §. pe. & contra cha-
4 ritatem quæ incipit a ſeipſo. C. de ſerui. l. præſes. in glo. † Sed
c quid [c] dices, maritus habet liberos: & ſamiliam, quam de ne-
ceſsitate nutrire habet, nunquid in deductione ne egeat, de-
bet haberi conſideratio familiæ? Videtur quod ſic, vt d. l. ſi
quis a liberis. §. non tantum. ff. de vſu & habi. l. 2. Sed con-
trarium videtur verum: quia non habetur ratio æris alieni,
5 niſi in donatione. ff. de re iudic. l. inter eos. † Sed nunquid
maritus gaudet hoc priuilegio, contra tertium, quia hic di-
cit. muliere egente? Dic de hoc. ff. de re iudic. l. Neſennius.
ff. de iure dot. l. ſi extraneus. & hoc priuilegio, vtetur ſocer
6 durante matrimonio. ff. de re iud. l. ſed hoc ita. † Sed nũquid
ſocer, pater mulieris, aduerſus generum, vel an ipſa mulier
gaudeat eodem priuilegio? dic ꝙ ſic, niſi fuerit in dolo. ff. de
iure dotium. l. pen. Et caue [1] quia dolus præſumitur, ſi quis
promiſerit, quod non habet, vt ibi patet. Item dic, quod hoc
priuilegium denegatur marito, ſi ſit in dolo, vel lata culpa:
vt not. in d. l. etiam. §. licet. vel ſi neget dotem debitam: vt in-
fra dicetur in ſocio.

a Adnotatio. Deducendi. Domi. Iaſ. hic in 2. colum. in princip. ſequitur. Io. Fab. laudando eum propter hanc opinio. quam hic ponit de modo deducendi.
b Solutio generalis. Vide hic Ang. in 2. col. ver. in ea. gl. in ſi.
c Sed quid. Vide hic Ang. in 2. col. poſt me. ver. quid ſi orationis. vbi interpretatur opin. Ioan. Fabri. Item quærit hic idem Ang. an non tantum muliere agē-re, vel eius filio pro dote, maritus habeat hoc priuilegium, ſed etiam ſi alius agat, vide eum hic.

2 *Impenſæ quando repetibiles. & 2. 4.*
3 *Expenſarum quantitas arbitraria.*

Propter Retentionem. Super text. hic eſt tertium
exemplum. In gl. dic quòd impenſæ. ibi, cum dicit. & hoc in
neceſſarijs impenſis, quæ ſiunt ad vtilitatem rei propriæ.
ſecus ſi ad tempus. ff. de impen. l. 3. In ea gloſſ. ibi, cum dicit
repetuntur. ſed quando: aut quomodo? glo. non declarat. Vn-
de dic, quod aut de mandato mulieris, aut ſine mandato. Pri-
2 mo † caſu omnes repetit. ff. de impen. in reb. do. l. vtilium. Se
cundo caſu ſubdiſtinguitur: quia aut mulier erat vtroque tē-
pore non ſoluendo, videlicet tempore expen. & tempore re-
petitionis: aut vtroque ſoluendo, aut altero ſoluendo, altero
nō. Primo caſu, omnes repetit. C. de rei vxo. ac. l. vnica. §. ſed
nec ob impenſas, ſecundo caſu nullas vt d. l. vtilium. ſed da-
tur facultas tollendi, ſi prodeſſe poſsit, quòd tollatur. ff. de
rei vendica. l. in fundo. Tertio caſu repetuntur: vt not. in d. l.
a vtilium. In ea. glo. cum dicit mandato [a] imo etiam ſine man-
dato: vt d. §. ſed nec ob impenſas. & dic vt ff. de impen. l. in vo
luptarijs. & hoc niſi eſſet res pro mercalis. eod. tit. l. quod ſi,
2 ſed tunc dicuntur magis vtiles. † In ſi. eiuſdem gl. item dic,
quod præmiſſa diſtinctio procedit, vbi conſtat, quod non ani
mo donandi fecit expenſas. nam ſi conſtaret, quod animo do
nandi, tunc expenſæ factæ in faciendo repetuntur, ſi mulier
ſit ſoluendo, & ſunt vtiles in reficiendo, vt not. ff. de dona.
inter virum. & vxor. l. ſed ſi mors. §. fin. & l. ſeq. quæ incipit,
quod ſi vir in caſu dubio, videtur donare modicas, non ma-
gnas. ff. de impen. l. pen. & de dona. inter virum & vxorem. l.
verum. & in magnis diſtingue hoc caſu, vt ſupra, Et quæ ſunt
3 magnæ, † & quæ modicæ relinquitur arbitrio iudicis, inſpe-
ctis facultatibus, & conditionibus perſonarum: vt ſatis ſcrip-
ſi in d. §. ſed nec ob impenſas. & hæc procedunt, quando fecit
expenſas in rebus dotalibus. Quid ſi in corpore mulieris? Vi
de C. de nego. geſtis. l. quod in vxorem. Sed quid ſi fecit ex-
penſas litigando pro re dotali defendenda, vel recuperanda?
Specula. videtur tenere quod non repetit. in Specu. de dona.
inter virum, & vxorem. §. formatis verſicul. illud quæritur.
Sed hoc videtur per quam durum, ſaltem vbi noluit do-
nare. nam maritus non tenebatur miniſtrare dictas expen-
ſas: vt not. Inno. extra de dona. inter virum & vxo. c. per ve-
ſtras. in gl. fin. Cur ergo non repetet? Non video, cur non de-
beat iudicari, ſicut de alijs expenſis. Alia quæ poſſunt tange-
re hanc materiam, vide C. de rei vxo. act. per totam legem
vnicam. & ſupra eo. §. fuerat.

a Adnotatio. Mandato. Not. ſpeciale eſſe in muliere, quod expenſas voluntarias non repetit maritus. etiam ſi mandato mulieris ſint factæ. Nam ab alio cuius voluntate eſſent factæ repeterentur, vt l. quod ſi ſeruus. § ſed & ſi mutua. ff. de in rem verſo.

1 *Beneficio quat. ſa. poſſ. qui vtantur.*

Sed Si quis. Hic ponit duo exempla. Cum parēte vtriuſ-
que ſexus in infinitum: vt not. ff. de re iudic. l. cum patronus.
Sed quid ſi parens agat cum filio, vel alijs deſcendentibus e-
mancipatis? Videtur idem, cum priuilegium debeat eſſe reci
procum. ff. quòd quiſque iur. l. 1. ſicut dicimus de marito, &
muliere. ſupra verſicu. item ſi de dote. & quia pater tenetur
filium alere. & ſic mihi intereſt, ſi filius deducat, cum eſſet 1
per aliam viam habiturus. ff. de vulg. ſubſtitu. l. ſi filius. Quid
a in fratre? [a] Gl. tenet, quod inſolidum cōuenitur. ff. pro ſocio.
l. verum. in fine principij in gloſſ. ſuper verbo, fraternitatis.
1 Sed † poteſt dici contra: ſuppoſito quòd frater teneatur ip-
ſum alere, quod videtur indubitabile, vt ſcripſi. C. de alend.
lib. l. 1. vnde per dictam rationem, videtur debere includi,
quod gaudeat hoc beneficio. Sed quid de domino & vaſſal-
lo? Videtur idem: cum teneantur ſe adinuicem alere: vt ſcrip
ſi C. de alend. lib. l. 1. & videtur quaſi expreſſum in feud. de
notis feud. in princip. Quid in patrino, vel in filiolo? Videtur
idem. per ea quæ not. in d. l. 1. & in patrono eccleſiæ cum de
beat ali, vt ibi ſcripſi. Sed quid de prælato, ſi ſubditus eum cō
ueniat? Dic idem fortiori ratione, quia ille gaudet priuilegio
armatæ militiæ, vt not. ff. de re iudic. l. miles. Et idem videtur
de rectore, & curatore, ſi parochianus ſuus eum conueniat,
per prædicta. Et idem in aduocato, vt ibi. quod poſſet proce-
dere, ſi recipiat, ſalarium de publico. Vel dic idem, & ſi non
recipiat, per illa quæ ſcripſi ſupra per quas perſonas nobis ac
quir. in §. 1. Et idem de ſcholare, & doctore, ſeu magiſtro. ar.
prædictorum. Et hoc ſi miles, doctor, aduocatus, vel præla-
tus conueniantur ex contractibus tangentibus aduocatio-
nem vel militiam, vt ſcholaſticam rem: vt no. in dict. l. miles.
Item hoc intelligo, ſi tales perſonæ conueniantur ex ſuo cō-
tractu, vel facto: ſecus ſi ex contractu alterius vt d. l. verum.
§. videndum, verſic. patri. Super text. patrono. vel cum eo-
rum parentibus, vel liberis. ff. de re iud. l. patronus. & idem ſi
patronus cum liberto. ff. de ag. lib. l. alimenta. & hæc omnia
intelligo, niſi ille, qui vult vti iſto beneficio fuerit ingratus:
vt d. l. alimenta. Super tex. item ſi ſocius. ſextum exemplum.
Super text. iudicio ſocietatis. Quid ſi alia actione? ſatis vide-
tur idem: dumtamen occaſione ſocietatis, & ex contractu ini
to ſocietatē durante, agatur, vt dixi in ſimili ſupra §. eo. item
ſi de dote. Quid ſi ageretur actione reali? Verbi gratia, ſocius
vendicat a ſocio partem, quam ſocius reus poſsidet, non cre-
do, quod ſit locus his iuribus, vt ibi dixi ſed an obtineat in ſo
cis omniū bonorum tantum? dic in d. l. verum in prin. & ff.
de re iudi. l. ſunt qui in id quod. Et argumento iſtorum, poſſet
idem dici, de pluribus canonicis, eiuſdem eccleſiæ, vel de plu
ribus prioribus, vel monachis eiuſdem monaſterij, vel pluri-
bus ſcholaribus: habitantibus in eadem domo. pro quibus fa
cit generalitas iſtius text. de notis feu. in prin. Iſta enim con-
ueniunt moribus: ideo extendenda: vt ff. ſol. mat. l. eleganter.
§. ſi. In gl. & ſe cōfitēte. in fine. ff. de re. iudi. l. ſed hoc ita. §. ſi.
Et idem credo in omnibus caſibus ſupradictis. ff. quod cum
eo. l. ſed & ſi ex parte. §. primo. & dixi ſupra in verſic. item ſi
de dote. in ſi.

a Adnot. Fratre. Vide Ang. hic ante med. col. verſi. quid in fratre. Item quærit hic Areti. quando poteſt opponi iſta exceptio. vide eum hic in 2. col. poſt prin. ver. quæro quando poteſt. quia dicit, quod poteſt opponi pendente iudicio, etiam poſt ſententiam.

1 § *Idem eſt. quando locus ſit.*
2 *Deduci, quae quomodo.*
3 *Alimenta, an deductioni obſint.*
4 *Deductionem, an tranſmiſſibile.*

Idem

IDEM Eſt ſi quis. Exemplum ſeptimum. ex donatio-
ne ſua, ſecus ſi alterius. ff. de re iudic. l. & ſi fideiuſſor. §. fin.
& l. ſeq. niſi eſſet de ſuis. vt not. in d. l. & fideiuſſor. §. fin. ſolu.
mat. l. etiam. in princi. Item hæc vera, in pura, & vera dona-
tione. Quid ſi fiat ob cauſam? Videtur ſecus: quia illa non
eſt proprie donatio: vt dixi ſ. de dona. in princi. nec liberali-
tas. & ideo ceſſat ratio, quæ redditur. ff. de re iudi. & l. exhæ-
redatum. §. fin. cum l. ſeq. ff. de regul. iur. l. diuus. Pro hoc fa-
cit, quod conſueuit dici, quod donatio ob cauſam, non reuo-
catur propter ingratitudinem C. de reuo. don. l. fi. In contra-
rium facit: quia promittens dotem, promittit ob cauſam: &
tamen vtitur hoc priuilegio. ff. de iure dot. l. pen. & non di-
cas ſpeciale in ſocero: quia idem videtur in quocunque. ff.
de iure dot. l. ſi extraneus. Solu. poteſt dici, quod vbi datur
ob cauſam concernentem fauorem illius, cui donatur, vel
1 contemplatione cuius datur: tunc ſit † locus huic §. Sed vbi
concernit fauorem, vel vtilitatem dantis, ſicut forte recipien
tis: tunc dicerem contra. V.g. ſi do tibi in dotem, in nullo
ego habeo vtilitatem, vel ſi do tibi vt emas caligas, vel ædifi-
ces tibi domum, totum eſt mera liberalitas. Sed ſi dem tibi
fundum, vt ædifices mihi domum, tunc videtur contrarium:
quia tunc magis eſt negotium, quam liberalitas. ff. de do. l.
Ariſto. & in hoc caſu eſſet aduertendum, quid eſt maius, vel
id, quod donatur, vel id, quod faciendum eſt: quia ſi maius
ſit notabiliter id, quod donatur, poteſt dici, quod ſit dona-
tio in eo, quod excedit, & quantum ad illud, ſit locus priui-
legio. ff. de donat. inter virum & vxorem. l. ſi ſponſus. §. cir-
ca. niſi principaliter intenderem cõtrahere aliud negotium.
ff. de contrahend. emptio. l. ſi quis donationis. In gloſſ. id eſt
quando non poteſt. in fine. vide quod ibi nota. quia fuerunt
nonnulli, qui multum voluerunt reſtringere hanc materiam:
quorum opin. reprobatur ibi per Ioan. & gloſſ. In gloſſ. ſcili-
cet condic. ex lege ibi. §. ſi autem. idem in actio. ex ſtipu-
2 latu vt dixi ſupra eod. verſicu. item ſi de dote. † Sed quid ſi
donator tradidit rem realiter, quam nunc reperitur poſſide-
re, donatarius eam vendicat? Videtur per ea, quæ ſupra di-
xi, quod donator non poſſit deducere: quod per quam du-
rum videtur. Vnde in ſuperioribus, videlicet quando res do-
talis, vel pars ſocij vendicatur: non mirum, ſi nil deducatur:
quia ibi nihil vendicatur de bonis illorum, contra quos agi-
tur, nec quæ realiter ſua fuerunt, ſed hic ſecus. Sed hic quæ-
ritur, cuius eſt electio de eo, ꝙ debet deduci? Verbi gratia: de
diſti mihi plures res, quas peto mihi tradi, tu vis deducere,
ne egeas: & vis eligere de illi rebus illas, quę tibi plus placēt:
ego volo tradere alias, quæritur quis eliget? Videtur, quod
debeat deduci de omnibus. C. ad leg. Falcid. l. 2. quod poteſt
eſſe verum, vbi pluribus donauit: & plures ſimul agunt. ſe-
cus ſi vnus. ff. ad leg. Falcid. l. Plautius. & l. plane. §. fin. cum l.
ſequē. ad Treb. l. Marcellus. §. res quæ. & debet donans elige-
re mediocres. C. de dona. l. ſi quis argentum. facit. C. quando
& a quib. quar. pars. l. 2. de ſalga. hoſpi. non præſtan. lib. 12.
3 C. l. 1. † Quid ſi donatarius vult alere donatorem in do-
mo ſua, ad finem ne fiat iſta deductio? Videtur, quod debe-
ret audiri. quia prædicta deductio fit propter alimenta, &
ex quo prouidere vult ei, ſatis videtur offerre, ſicut hære-
des viri ſatis videntur offerre, ſi offerrant ſe alere mulierem
in domo propria: iuxta illa quæ notantur C. de rei vxo. act.
l. vnica. §. ſimili modo. ff. vt in poſſeſſ. leg. l. quæ legatorum
in Specu. qui filij ſint legit. verſicu. nunc dicamus. Sed du-
rum eſt beneficium legis reſtringere, quæ concedit dona-
tori deductionem & deductio fit de ipſis rebus. ff. ad le-
gem Falcid. l. lineam. Inſtitu. ſupra de fideicommiſ. hæredi.
§. ſi quis. Bene tamen credo, quod ſi res eſſet indiuiſibi-
lis, quod iudex deberet compellere alterum recipere ius ſuũ
4 in æſtimatione. ff. de lega. 1. l. non amplius. §. fina. † Sed po-
teſt vltra quæri, nunquid illud, quod deducitur, erit perpe-
tuum, vt tranſmittatur ad extraneos hæredes? cauſa dubita-
tionis occurrit, quia hæredes extranei non gaudent huiuſmo
di priuilegio, vt ſatis ſupra dictum eſt. Sed videtur de men
te legum, quod illud quod deductum eſt, remaneat donanti
pleno iure. ideo credo, quod nihil vnquam reſtituitur, etiam
ſi donans peruenerit ad pinguiorem fortunam de qua poſ-
ſet etiam dubitari, & facit quod notatur ff. de offic. præſid.
l. illicitas. §. fin. ſed huic obſtat infra §. fina. ſed in alio caſu
loquitur.

COMPENSATIONES. Hic eſt octauum exemplum. &
vide materiam huius §. ſupra eo. §. in bonæ fidei dic vt ibi.

1 *Ceſſio cur inuenta.*
2 *Debitor an carcerandus.*
3 *Clericus qui arreſtandus.*
4 *Cedens quando non liberetur. 5. 6. 7.*
8 *Ceſſioni, an renunciari poſſit.*
9 *Cedere, qui poſſint.*

CVM eo quoque. Nonum exemplum. gloſſ. ſunt hic bre-
ues, & claræ, ideo eas non apoſtillo. Sed quia iſte §. eſt cau-
da illius tituli: propono circa eum aliquantulum inſiſtere, &
aliquas quæſtiones tangere, quæ faciunt ad intellectum hu-
1 ius §. & ſuæ materiæ. † Et primo quæro, quare fuit inuen-
tum huiuſmodi beneficium ceſſionis? & ad hoc reſpondet
tex. ne iudicati detrudantur in carcerem. C. qui bon. ced. l. 1.
2 Occaſione huius conſueuit quæri, a nunquid debitor poſſit
pro debito ciuili detrudi in carcerem? Et hoc videtur expe-
2 ditum ibi. pro hoc C. de exact. trib. l. nemo. lib. 10. † In con-
trarium facit, quia nemo dubitat, quin carcer ſit magna ſer-
uitus. C. de pœ. l. incredibile. arg. ab inſtantia. ff. de lib. ho. ex-
hib. l. 2. Et iure cautum eſt, quod propter debitum ciuile quis
non debet ſeruire. C. de actio. & oblig. l. ob æs. Super hoc po-
teſt dici, quod debitor fiſcalis poſſit poni in carcerem, vt d. l.
nemo. vbi eſt expreſſum. De debitore priuati, poteſt diſtin-
gui, quia aut doloſe facit, vel fecit, ꝙ eſſet non ſoluendo. &
tunc poteſt detrudi, & extraordinarie puniri. ff. quæ in frau.
cred. l. fi. §. fi. in fi. de admi. tut. l. ob fœnus. ſi autem alias com
miſit dolum in contractu: tunc non poteſt detrudi. ff. de mi-
no. l. quod ſi minor. §. ſi ſeruus. Aut non doloſe: & tūc pro no-
toria, & euidenti contumacia poteſt detrudi, ſi forte propter
contumaciam non vult bona ſua iudicare, quæ forte abſcon-
dit, quæ indicare tenetur, vt no. C. eo. l. 1. nam talis contuma
cia dolo æquiparatur. ff. de adminiſt. tuto. l. ſi plures. & iudex
realiter citat contumacem. C. quomodo & quando iudex. l.
conſentaneum. Igitur cum doloſus non euadat cedendo, nec
verus contumax: imo ceſſio facta, & admiſſa, nõ iuuaret eũ,
in caſu, quo nollet iudicari, quia cum teneatur omnia dimit-
tere, dolo facit, ſi quid celat, vel retinet. ff. mand. l. dolus. alias
non video, ꝙ debeat detrudi, pro debito ciuili: & ſi detruda-
tur, non debet detineri: præſertim, ſi velit cedere, vt dict. l. 1.
Et hoc niſi eſſet obligatus expreſſe ad arreſtum. nam tunc vi
detur poſſe detineri. Et facit quod dicitur de obſidibus. ff. de
teſta. l. obſidibus. ff. de iu. fiſci leg. diuus. & ita vtitur curia re-
3 gis Franciæ. † Quid ſi ſit clericus, qui ſe obligauit ad arre-
ſtum, pro debito ciuili? dic ꝙ valet, & debet tenere arreſtum
in curia eccleſiæ, ſed in curia ſeculari non. Item nec debet te
neri in curia eccleſiæ in vinculis, nec in clauſo carcere, vt no.
doct. extra de iureiur. c. ex reſcripto. vide ibi in nouella. Hæc
4 procedunt vbi quis eſt obligatus ad dandum. † Quid ſi ad fa
ciendum? Videtur, ꝙ non liberetur cedendo, quia cauſa, qua
re quis liberatus cedendo, eſt impotentia ſoluendi. vbi ergo
tenetur ad factum, talis impotentia non poteſt allegari, quia
poſſibile eſt ſibi facere, igitur non liberatur cedendo. Præte-
rea ex quo facere poteſt, & non facit, conſtat ꝙ eſt in dolo, vt
d. l. dolus. ff. mand. & doloſus non gaudet huiuſmodi benefi-
cio, vt ſatis ſupra dictum eſt. vnde illud, quod conſueuit dici,
ꝙ ille, qui eſt obligatus ad factum, liberatur ſoluendo intereſ
ſe, obtinet, vbi vult, & poteſt præſtare intereſſe, ſed vbi non
poteſt, non obtinet, vt ff. de ver. obli. l. in ſtipulationibus. §. fi.
Ridiculum enim eſt dicere, quod promiſſor facti, eligendo
intereſſe, quod non poteſt præſtare, liberetur. ff. de ſol. l. Sti-
chum. in princi. ff. de contrahend. emptio. l. ſi in emptione. §.
fina. & ideo videtur indubitate, quod poſſit compelli ad fa-
ciendum, ſi ſciat, & poſſit facere, nec liberatur cedendo. &
hoc apparet, quia libertus alienus compellitur edere operas
ff. de

ff.de oper.lib.l.ſuo victu. Bene tamen credo, quod ſtipula-
tor debet facere expenſas, vel dare tantum tempus, intra
quod potuerit acquirere, vnde faciat: vt d.l. ſuo victu. cum
l.ſeq.& ſic quo ad hoc, adhæreo additioni, quæ aſſerit, ſcri-
ptorem præciſe compelli ſcribere, ꝙ conuenit.ff.de ope.no.
nun.l.ſtipulatio.§.ſiue autem.Et credo, quòd poſsit intrudi,
ſi non faciat per contumaciam: per ea quæ ſ.dixi: & quæ ibi
notantur. & hęc procedunt, vbi promiſſor ſcit, & poteſt fa-
cere, quod promiſit, alias cum deberet ſolum condemnari
ad intereſſe: liberaretur cedendo bonis·cum ſit eadem ratio,
quæ in pecuniario debito.ff.de verb.obli.l. ſtipulationes non
diuiduntur.§.1. nec hoc caſu diſtinguo, an fuit electa indu-
ſtria perſonæ, vel non:ſed an ſciat, & poſsit facere, vel non,
vt dixi.Hæc procedunt, vbi quis tenetur ex contractu.
5 † Quid ſi ex delicto, vel quaſi? Dic, non idem: ſed pœ-
na pecuniaria cõuertitur in corporalem.ff. de pœ.l.1.§.gene
raliter.de in ius voc.l.pen.ét ſi ex culpa teneatur.ff.de incen.
l.qui ædes.& ideo credo, quod ſi quis agat iniuriarum, & cõ
cludatur ad pecuniam:& ſi reus condemnatus cedat bonis:ꝙ
non ſe liberet: ſed pœna pecuniaria debet conuerti in corpo
ralem,per prædicta,& vide hoc extra de ſol.ca.Odoardus.Et
facit ff.quod cũ eo.l.ſed & ſi.§.quanquam. Dixi ergo, quod
pôt detrudi pro debito fiſcali,vel quãdo ſe ad hoc obligauit.
6 † Sed quæritur,nunquid illis caſibus pôt ſe liberare [b] cedẽ
b do? Non videtur, quia ſic nihil eſſet ſpeciale in illis caſibus.
quod tñ iura videntur ſupponere. In contrarium videtur ex
preſſum ſ.de ſocie.§.itẽ ſi quis.C.qui.bo.ce.poſ.l.3.recipien
do rempublicã,pro re fiſcali, de qua per prius præiudicatur,
ff.de verb.ſig.l.eum vectigal. & l. inter publica. & probatur
manifeſtius in vltimo caſu: quia obligando ſe ad arreſtum,
non videtur renuntiare huic beneficio,cui etiam renunciare
non poteſt expreſſe: vt infra videbis. In quo ergo eſt ſpecia-
le, in illis duobus caſibus? Reſpondeo: quia illis caſibus,ſta-
tim debitor detruditur, antequam fiat diſcuſsio de bonis: vt
d.l.nemo.in alijs ſolum,ſi doloſe, aut contumaciter conuerſe
tur, quominus ſoluere poſsit.& illi duo caſus, magnam ha-
bent prærogatiuam. Item circa hoc quæritur:pone,quod ali
quis fecit aliquem detrudi propter debitum: ille non habet
vnde alatur:quis alet eum? Dicas, quod ille, qui fecit eum de
tineri: & ſi nolit alere: iudex bene faciet, ſi permittat ipſum
abire.& videtur notari.C.de ero.mil.an.l.fin.li.12.& facit ff.
ad exhib.l.ſed & ſi hæreditas.§.plane paſcere, niſi poſsit ali-
mentari de elemoſynis.C. de epiſco.aud.l.iudices. alias ſi iu-
dex expelleret eũ de carcere, ſine iuſta cauſa teneretur ad de
7 bitum.C. de exac.tri.l.quoties. † Poteſt vlterius quæri, nun-
quid per ceſsionem bonorum quis liberetur ab obligatione?
Glo.videtur dicere, quod ſic a ciuili.ff.de fideiuſ.l. vbicunq;.
Sed hoc videtur contra mentem huius §.& aliorum iurium,
quæ dicunt,quod nihilominus agitur contra ipſum cedentẽ,
ét efficaciter, ſi idoneum emolumentum habeat & ſic prior
remanet obligatio:quia ſi ſola naturalis remaneret, ex ea ſo-
8 la non poteſt agi:vt dixi ſ.de obli.in prin. † Conſueuit quæ-
c ri,vtrum poſsit renũtiari [c] huic beneficio? Et ſcias,quod doc.
conſueuerunt tenere quod non: poſt Dyn. qui de hoc not.ff.
ſolu.ma.l.alia.Et ideo credo, quod conſtitutione prouincia-
les,& ſynodales, quas prælati faciunt, ne excommunicati,ét
ſi cedant, tradantur eccleſiaſticæ ſepulturæ, non tenent.tum
quia contra bonos mores,per prędictam l.alia.tum quia hoc
eſt beneficium iuris, a canone conceſſum:vt d.c. Odoardus.
quod inferior tollere non debet, nec poteſt,extra de re.iu.c.
indultum.lib.6.& vide quæ Dyn.ibi not.quæ ad hoc poſſunt
adduci, vnde prælati in hoc abutuntur in multis locis, pro-
pter emolumenta. Et hac ratione vr̃, quod non poſsit conſue
tudine introduci, quod quis non liberetur cedendo.cum con
ſuetudo non valeat contra bonos mores. & hoc beneficium
legis moribus introducatur,vt l.de quibus.ff.de legi.ſed mo-
dus cedendi bene poteſt conſuetudine introduci, vt ꝙ cedat
nudus, ſicut fit in multis locis. Dic ergo: ꝙ ille qui ceſsit bo-
nis non poteſt condemnari, niſi idoneum emolumentum ha
beat. Sed quæritur, quid dicitur idoneum? text. hoc declarat,
ff.de ceſsio.bon.l.qui bonis.& l.is qui bonis.vbi expreſſe dici
tur, quod non pôt conueniri, niſi inquantum facere poteſt.

Quid ſi haberet altam turrim: & pretioſam: quæ nullum
portat emolumentum: nec eſt in loco:in quo poſsit commo-
de vendi? dic non:niſi quantum emolumentum afferret:vt d.
l.qui bonis.ibi cum dicit: non ex qualitate. Sed nunquid iſte
§.obtinet in creditoribus, qui erant ante ceſsionem, & quos
poſt cedens fortius eſt? Videtur quòd ſic:cum loquatur indi
ſtincte:tamen verius videtur,quòd non obtineat in creditori
bus,cum quibus poſt contraxit: imo illi conuenient illum in
ſolidum, & hoc videtur innuere a contrario ſenſu.l.3.C. de
bo.auth.iud.poſ.& facit,quod filiusfamilias conueniatur, de
his quæ contraxit cum in poteſtate eſſet, in quantum facere
poteſt:ſed de ijs quæ contraxit poſt,inſolidum.ff.quod cũ eo.
l.3.in fin.Quid ergo faciet? cedit iterum illis. Quid ſi quis
ſe obligauerat ſub conditione, & ante conditionis euentum
ceſsit: deinde venit conditio: nunquid gaudet beneficio hu-
iuſmodi.§? Ad hoc poteſt dici, quod ſi erat obligatus,ex con
tractu inter viuos, gaudet: ſi ex legato non.ff.de ver.obli.l.ſi
filius. de regu.iur. l. quæ legata. & hoc vbi erat obligatio ad
vnam ſummam, vel ad vnam quantitatem. Quid ſi ad redi-
tus,vel aliquod annuum? dic idem.ff. de do.cau.mor. l. ſena-
tus.§.ſi.de ver.obl.l.Sthicum.§.ſi.& uide ff. qñ di. vſusfr.leg.
ce.l. vnica. §. vnde quæri poteſt. vbi poteſt notari aliquid in
vſufru.ſpeciale.Secundum hoc ergo, eſt dare caſum, in quo
poſteriores creditores ſunt potiores prioribus, contra regu-
lam communem C.qui po.in pig.ha.l.licet.& hoc,ſi ille,qui
ceſsit,excipiat de hoc, contra primos: ſed ſi non excipiat, &
creditores contendant inter ſe:videretur,quod cõcurrant in
poſtea quæſitis:iuxta illa quæ ſcripſi ſupra eo.§ item ſeruia-
na.non enim videtur,quod creditor poſsit vti exceptione ex
perſona rei quia reus non vtitur, longe minus quam fideiuſ-
ſor j.de replic.§.ſi.Item quæritur, dixi ſupra quod ceſsio ad
mittitur in ciuili debito,ne debitor detrudatur &c. Pone, qđ
eſt conſuetudo, quod nuſquam quis pro debito ciuili incarce
retur, ſicut eſt in regno Franciæ, vbi non incarceratur quis,
9 niſi ſit ad hoc expreſſe obligatus: † nunquid admittitur ceſ-
ſio? Et vr̃,quod non:quia cauſa cedendi ceſſat.Et pro hoc fa-
cit C.eo.l.propter. vbi non admittitur ceſsio, cum per aliud
remedium prouidetur. Igitur cum per conſuetudinem pro-
uideatur,ne incarcerem detrudatur:non eſt locus ceſsioni.&
facit C.eo.l.ſi.Quid ergo dices de illis, qui non conueniun-
tur, niſi inquantum facere poſſunt: de quibus ſupra vidiſti:
nunquid cedere poſſunt? Credo, ꝙ non,per dictam rationẽ,
imo generalius credo,quod nunquã ceſsio debeat admitti:ni
ſi creditores inſtarent,& peterent eũ detrudi,vel forte in fo-
ro eccleſiaſtico excõicari. Et hoc poteſt probari per dictam
rationem:quia hoc beneficium eſt miſerabile, & ſubſidiariũ:
nec cõceditur,niſi propter neceſsitatem: igitur gratis cedẽs,
non debet admitti: & hoc ſatis indicat text. C.eo.l.1.& l.fin.
vbi datur electio creditoribus, vel ſtatim admittere, vel dif-
ferre:vt ibi legitur quicquid doct.ibi notent. Conſueuit quæ
ri, nunquid veſtis ſit auferenda cedenti? Glo. videtur velle
quod nihil debeat ei dimitti etiam vnus denarius. ff.eo.l.pe.
in gl.magna.in ſi.pro hoc facit is tex.inhumanum, &c.Item
facit quia veſtimenta tolluntur ſeruis mulieris facto diuor-
tio.ff.ſol.ma.l.in his.§.1. Item quia in actione de peculio, ve
ſtimentum æſtimatur.ff. de pec.l.id veſtimentum.Item facit
ff.de ca.di.tutelas.§.ſi.in ſi:cum dicit nudus exulat.ff.de bon.
dam.l.2.In hoc conſueuerunt doc.dicere, quod veſtis nobi-
lis,ei aufertur,ſed pannicularia non, ff.de bo.dam.l.diuus.&
ita etiam tenet Dy.Et ex generalitate huius literæ poſſet di-
d ci, [d] quod ſi quis ſpoliatus ſit bonis propter guerram: vel a-
10 liud † infortunium, quod non debeat conueniri inſolidum:
quod eſt valde pium, & æquum.Item facit,quod monachus,
vel religioſus,qui non habet proprium, non poſsit compelli
ad cedendum. Contra C.eod.l.cum & filij.ſed ibi in illo,qui
aliquo caſu poteſt habere proprium, monachus non. huiuſ-
modi telæ vix eſſet finis, qui ſemper vellet eam texere. Ego
vero hic telam præſcindo, quantum ad lecturam huius titu-
li: quia tamen quidam habent hic arborem Ioan.licet pauci
citramontani ipſam arborem habeant,nec forte eius notitiã:
placet dare facilem, & claram doctrinam, per quam ipſa ar-
bor poterit intelligi a quocunque.

a Adnot. Conſueuit quæri. Hanc quæſtionem ponit Ang. hinc in princi. ver. hic ſumpta occaſione quæritur.
b Se liberare. Quærit Ang. in 2. col. poſt me. verſic. quæro an poſt ceſſionem. Item an poſt datam dilationem quinquennalem debitori a creditoribus, debitor poſſit cedere bonis: lapſa dilatione? Item an debitor poſſi pœnitere: & non cedere bonis? Item an ceſſio bonorum principalis proſit fideiuſſori: has quæſtiones vide hic per Ang. & Iaſ. Itẽ vide not. in l. 2. C. qui bo. cedere poſ.
c Renuntiari. Vide Ang. hic & do. Iaſonem circa finem huius. §. 1.
d Poteſt dici. Hoc dictum ſequitur & laudat hic dominus Iaſ. in 2. col. verſic. vltimo l. notate.

AD euidentiam arboris actionum, quæ adſcribitur Io. ſciendum eſt, quod multæ ſunt diuiſiones actionum: vt not. ſupra eo. §. ſunt præterea. & ibi ſcripſi: & infra. & ibi declarabo articulatim de omnibus diuiſionibus. Ioan. elegit 12. literas: per illas poteſt cognoſci natura, quaſi omnium actionum: & ad docendum, quæ ſit natura cuiſlibet actionis, poſuit in ſingulis circulis ſingulas actiones, & ſuper ſinguli actionibus literas 12. videlicet, a. b. c. d. e. f g. h. i. x. l. m. quarum ſingulæ, deſignãt ſingulas diuiſiones. Prima diuiſio eſt. quod quædam ſunt prætoriæ, quædam ciuiles. hanc deſignat prima litera a; ſecunda diuiſio eſt, quod quædam ſunt in rem: quædam in perſonam: quædam mixtæ: & hanc deſignat litera b. Et ſic per conſequens quælibet litera, quamlibet diuiſionem, prout articulatim ſtatim tibi ſubijciam, & literas ſuper qualibet diuiſione. Item debes ſcire, ꝙ ſuper qualibet litera, ſunt certi puncti, per quos deſignatur, ſub qua diuiſione eſt actio, Vnde prima diuiſio eſt, quod actionum quædam prætoriæ ciuiles. Si ſit prætoria, ponitur vnus punctus, ſuper litera a, ad deſignandum quòd actio eſt de primo membro, videlicet prætoria: ſi ſit ciuilis: erunt duo puncti, deſignando, quòd eſt de ſecundo membro. Si vero diuiſio ſit trimembris: ſi actio ſit de natura primi membri: ponitur vnus punctus ſuper a, ſi de natura ſecundi membri, ſiunt duo puncti. ſi de natura tertij, ſiunt tres puncti. ſi de natura: quarti, quatuor: vltra non excedit. per iſta facile eſt intelligere arborem, & per glo. quæ ſuper ea factæ fuerunt, quas non improbo. Sed vide, & lege eas per te: quia ego proſequi non intendo. cum per ea quæ ſ. dicta, & notata fuerunt poſſet ſatis innoteſcere natura, & materia actionum. Et ſcias quòd hæc arbor ſuit improprie dicta arbor, cum non habeat radices: truncum: neque frondes, quæ ſunt de eſſe, & ſpecie arborum: potius debuiſſet dici tabula.

Sequuntur dictę xij. diuiſiones cum literis, & cum punctis articulatim omnium actionum.

a Aliæ ſunt prætoriæ, aliæ ciuiles.
b Aliæ in rem, aliæ in perſonam, aliæ mixtæ.
c Aliæ rei perſecutoriæ, aliæ pœnæ, aliæ mixtæ.
d Aliæ in ſimplum, aliæ in dup. aliæ in trip. aliæ in quadru.
e Aliæ bonæ fidei, aliæ ſtricti iuris.
f Aliæ perpetuæ, aliæ temporales.
g Aliæ tranſitoriæ ad hæredes, aliæ non.
h Aliæ quæ infamant, aliæ non.
i Aliæ directæ, aliæ vtiles.
x Aliæ directæ, aliæ contrariæ.
l Aliæ vniuerſales, aliæ ſingulares.
m Aliæ ſimplices, aliæ duplices.

Per has diuiſiones patet intellectus arboris: quia iſtas diuiſiones literæ, & puncti prædicti deſignant. & per ipſam, dũ tamen ſit fideliter punctuata 12. naturæ actionum clare patent: nec mireris, ſi reperies quandoque aliquas figuras non punctuatas: quia quando actio eſt incerta, & vaga, ſic quòd non poteſt certa regula dari ſuper membro, quod litera deſignant: tunc nil punctuatur, prout glo. dictæ arboris ſatis declarant: ad quas te remitto.

1 *Quòd cum eo, qui in aliena eſt poteſtate, nego. geſto. eſſe dicetur.* *Rubrica.*

1 *Prælati ob quæ conueniendi.*

a QVIA TAMEN. a Hæc continuatio tex. eſt melior, quam cõtinuatio gl. quæ eſt ſupra in rub. Ne verboſa fiat diſputatio, nota ſanctiſsimum verbum contra aliquos lectores, qui dilatant verba, vt poſsint horam conſtitutam lectioni tranſire: & legunt vnum, vel duos libros in anno, cum deberent, legere totum volumen: & ſe, & ſcholares deſtruant, &
1 facit C. de appel. l. ampliorem. §. in refutatorijs. † In gl. nã ſimilium. in ſi. per hunc tex. poſſet dici, ꝙ poſſet agi ex contractibus religioſorum, contra abbates, & prælatos ſuperiores eorum: cum ſint in eorum poteſtate: vt dixi ſupra titu. 1. §. actiones de peculio. in ſi.

a Adnota. Quia tamen: Diuide hunc titulum ſecundum Areti. & ſumma ſic hoc prin. Cognito contractu ſeruorum ad obligandum dominum erit cognitum quid de contractu filij, ad obligandum patrem.

1 *Actio quod iuſſu, quando ſola, an cum alijs danda.*
2 *Actio quod iuſſu in quos datur.*
3 *Inſtitoriæ locus.*
4 *Executoria quando detur.*
5 *L. ſi. de exercito ſenſus.*
7 *Adminiſtrator an obliget.*
8 *Inſtitor multiplex quique obliget.* 13.
9 *Procuratoris lata ſignificatio.* 10.
11 *Procurator generalis an obliget.*
12 *Vicarius an obliget.*

a SCILICET VR. a In gl. ſcilicet volentis. contra hanc glo. videtur expreſſe. ff. eo. l. fin. vbi videtur expreſſum, quòd non agitur quod iuſſu, vbi dominus mandat creditori tradere ſeruo. Præterea videtur, quod vbi mandatum dirigitur creditori, quod debeat agi mandati. C. manda l. ſi tibi. Solu. ſcias, quod ſuper hoc ſunt opin. inter Pla. & Ioan. vt not. ff. quod iuſſu. l. 1. & C. eod. l. etiam. dic tamen plenius, quòd aut
1 † ipſe dominus contraxit in propria perſona: & contractu facto, iuſsit pecuniam tradi ſeruo: & tunc non datur quod iuſſu: vt d. l. ſi. Aut mandauit credi ipſi ſeruo tantum: & tunc aut mandatum dirigitur ad contrahentem: & datur mandati, & quod iuſſu. & concurrunt, aut ad ſeruum: & datur quod iuſſu tantum vt not. d. l. 1. §. ſed ego. in glo. ſuper verb. quemadmodum. Sed mirum videtur, quomodo datur quod iuſſu, vbi mandatum dirigitur ad contrahentem, cum nullus iuſſus intercedat. Sed poteſt dici, quòd imo tacitus, ex eo quòd mãdatur ei tradi, & per hoc poteſt dici, quòd ſi aliquis mandet rem aliquam tradi, vel ſolui alicui, ꝙ ex hoc videatur illum, cui tradi mandat, conſtituere procuratorem. quamuis ad veritatem nullum aliud mandatum ei feciſſet. quod eſt notabile, & facit ff. quod iuſſu. l. 1. §. ſed & ſi mandauerit. de noua. l. fin. in princip. verſicu. nam ſi. caue tamen, quia hæc actio non habet locum, niſi cum iubetur ſeruo proprio: vel qui debet haberi pro proprio. vide ff. quod iuſſu. l. 1. §. ſi pupillus. cum §. ſeq. & l. ſeq. vnde ſi non eſſet proprius, quamuis poteſt fieri proprius, non habet locum. ff.
2 quod iuſſu. l. 2. §. fin. † Quid ergo ſi Abbas iuſsit religioſo ſuo pecuniam mutuo recipere: nunquid poteſt agi hac a-
b ctione? Videtur, quod ſic b quia habet illum in poteſtate: vt dixi ſ. in prin. & facit ff. quod iuſſu. l. pen. Sed quid, ſi ſolus conuentus, qui habet bona diſcreta, iuberet? non crederem poſſe agi hac actione. & ſic intelligo, extra de fideiuſſo. c. pe. Et idem crederem eadem ratione, ſi prior foraneus, vel ruralis iuberes ſocio ſuo, qui non ſit in obedientia, & poteſtate illius. Et idem de priore clauſtrali: niſi fungeretur vice abbatis. ff. quod iuſſu. l. 1. §. fin. Sed contra præmiſſa videtur d. c. pen. ꝙ videtur requirere nedum iuſſum abbatis: imo & capituli. ſed dic, ꝙ loquitur, quo ad hoc, vt capitulum teneatur: ipſe tamen abbas teneretur, ſi ſolus præcepiſſet. Lo-
3 quitur ergo hæc materia, quando iubetur ſeruo. † Sed quid ſi libero? Verbi gratia, præcepi famulo meo, vt reciperet mutuo pecuniam: vel vinum, vel aliquid aliud: ipſe fecit: nunquid poſſum conueniri? Dic, ꝙ ſic: vtili inſtitoria: non eſt hac actione. C. de exer. l. ſi mutuam. Nec ob. C. eod. l. fin. quia loquitur in ſeruis. vt ibi notatur: & de his videbis magis in inferioribus. Sed quid, ſi vir iubeat vxori, in partibus Franciæ, &

& alijs locis,qui reguntur conſuetudine, in quibus vxor eſt
in poteſtate viri. De conſuetudine videtur, ꝙ competat hæc
actio:cum eadem æquitatis ratio interueniat infra. ver. ideo
aũt Quid ſi pater iuſſit filio adoptiuo: Diſtingue, aut tranſi-
uit in poteſtatẽ, vel non. C. de ado.l.cum in adoptiuis. ſupra
de adop.in princ. in filio arrogato non dubium:quia ille tran
ſit in poteſtatem: & ideo vr̃ hr̃e locum hæc actio in eo indi-
c ſtincte. Circa exercitoriam, ſciendum eſt, ꝙ ſolum datur
4 † pro negociatione nauali maritima; vel fluuiali.ff. de exer.
act. l. 1.§ nauem. & ſm legem & poteſtatẽ magiſtro datam.
ff.eo l. .§.igitur præpoſitio. Iſtam tamen præpoſitionis le-
gem,debet exercitor notam facere: nam alias, ex quo vtitur
opera magiſtri,obligat dominum ad omnia,ad quę officium
ſe poteſt extendere.ff.de inſtit. ſed & ſi pupillus. §. 1. & ſic
intellige.ff.de exerc.l.1.§.magiſtrum.in ver.quid tamen. ſi-
cut armamenta & victualia,& neceſſaria. nam & ad condu-
ctiones nauigij, de quibus ſatis apparet in text. d.l. 1.& ple-
nius in ſumma Azo.eo.ti.§.datur.& §.& nota. De vno tamẽ
poteſt quæri.exercitor obligatur ex facto magiſtri:& tñ ma-
giſter ei non acquirit:vt ff.e.l.1.§.ſed ex contrario. ſed ſecus
in inſtitore.ff.de inſtito.l.j.§.ſi.cum l.ſeq.Sed cur diuerſum?
Reſpondeo, vt tex. reſpondet in d.§. ſed ex contrario. quia
dns nauis non indigebat remedio prætoris, cum ſit ei alias
prouiſum,& ſi non ſit prouiſum:imputet ſibi,qui præpoſuit
ea.l. .§ cuius autem.ff.de exercito.Sed certe,eadem ratio vr̃
locum hr̃e in inſtituente. vnde probabiliter põt dici idẽ, vt
neutri acquiratur regulariter, ſed vtrique ſu ſubſidium: iu-
xta d.l. 2.de inſtito. Sed pro euidentia horum, quæro,hic di-
citur tex.in exercitoria,& inſtitoria,quæ dantur, ſi quis contra
xerit eius rei gratia,cui fuit præpoſitus. quæritur ad quem
pertinet hæc probatio? Hoc eſt expreſſum.ff.de exer.l.fin. ui
de ibi.eo.tit.l.1.§.non autem. Et hoc eſt verum, vbi virtute
officij magiſter,uel inſtitor,recepit ex voluntate domini ta-
cita. Quid ſi expreſſa, quia forte ſibi mandatum fuit expreſ-
ſe,quòd poſſet recipere pecunias mutuo: tunc non crede-
rem,quod oporteret aliquid creditorem probare, niſi dictũ
mandatum, & quod mutuaſſet: quia eoipſo qnod dominus
permittit recipere,expreſſe ſe obligat: & ſic intelligitur,C.
de exer.l.ſi mutuam.ff.de inſti.l.in eum. & l. ſi quis manci-
5 pijs.de neg.geſt.l.liberto.in prin.vnde l.illa ſi. †intelligitur,
quando exercitor,vel inſtitor ex cauſa ſui officij aliquid con
traxerunt,non permittente domino expreſſe: quia tunc do
minus non tenetur, niſi illa concurrant, quæ illa lex conti-
net. Sed ſi dominus expreſſe permiſit recipere mutuas pe-
cunias,vel aliquem contractum certum exercere, non crede
rem quod obtineat. & hoc ſatis patet in d.§.penult. de fide-
iuſſ.& ibi not. Innocent. & hoc videtur innuere. l. habebat.
6 ff de inſtito.Habet ergo † locum hæc inſtitoria, vbi quis ſer
7 uum,vel liberum,alicui negociationi præpoſuit. † Quid er-
go dices,quidam inſtituit quendam ad regendum villã ſuã,
vel aliquam domum ſuam,vbi habebat familiam: & dedit ei
poteſtatem agendi, defendendi, regendi, debita, & reditus
exigendi: & omnia alia faciendi, quæ ad regimen villæ, vel
domus,cui præponitur, erunt neceſſaria,vel opportuna: ſi-
cut conſueuit poni in talibus inſtrumentis: iſte recepit mu-
tuo pecunias,vel blada,pro regimine domus: quæritur nun-
quid dñm obliget? Et vr̃ expeditum, ꝙ non.C.quod cum eo.
l. .ff.de inſtito.l.ſi cum villico. Contrarium videtur verius:
quia ſi ædificio fuit præpoſitus,obligat dñm eo. ti. l.cuicun-
que in princ.Item, quia iſte eſt quaſi generalis procurator
omnium rerum,quæ tangunt dñm,ratione villæ,vel domus
ſibi commiſſæ:& ſic eius factum nocet dño.ff.de pact.l. reſcri-
ptum.§. ſi. cum l. ſeq & ſeq.maxime in talibus,quæ non ſa-
piunt alienationem dñij.ff.de proc. l. procurator totorum.
Præterea procurator generalis poteſt præponere inſtitorẽ:
cuius factum dñm obligabit:ergo multo fortius, ipſe ipſum
dñm obligat.ff.de inſtit.l.cuicũq; .§. fin. cum l. ſeq.vnde,ex
quo cõmiſſa eſt ei gubernatio,vñr cõmiſſa omnia quæ ſequũ
tur ex ea.ff.de inſtito.l.cuicũque.§.item ſi inſtitor. cũ §. ſeq.
8 in fin. † Pro euidentia horum, ſcire te uolo, ꝙ inſtitor pro-
d prie dr̃,qui præponitur alicui negociationi quæſtuariæ: vt
ille,q præponitur alicui menſæ nũmulariæ,vel alicui opera-
torio,in quo currunt mercaturæ:vt d.l.ſi cum villico, quem
vulgariter mercatores vocant factorem, in lingua occitana:
& hoc vult dicere hic tex.cũ dicit:cũ quis tabernæ.ff. eo.l.3.
Improprie aũt dr̃ inſtitor,qñ inſtituitur aliquis ad vnum ne
gotium, in quo non eſt mercantia: ſicut qui præponitur ad
recipiendũ mutuo pecuniam, vel aliquẽ actũ vnicũ, in quo
cadit obligatio,ſicut ad emendum vnum equum, vel aliquid
ſingulare.C.de exercit.l.ſi mutuam.Impropriiſſime dicitur,
qñ præponitur alicui negotio pro adhibenda diligentia, nõ
vt aliquid agat, ꝙ obligationem ſapiat: vt ſi quis præpona-
tur operarijs, ad hoc tantum,vt videat, quod diligenter, &
bene operentur: & talis non põt dici inſtitor, ſed procura-
tor: niſi impropriiſſime,& abuſiue. De primo non eſt du-
bium, ꝙ obligat dominum contrahendo eius rei gratia, ad
quam præpoſitus eſt.ff.eo.l.cuicunque §. non tamen, & hic
& ff.de inſtito. l. 1. De ſecundo,eſt certum,ꝙ obligat ẽt do-
minum,non directa inſtitoria, cum non ſit proprie inſtitor.
ſed vtili:vt d.l.in eum.ff. de inſt.de act.emp.l.I .§. ſi procu
rator.extra de fide inſt.c.pen.ff.de neg.geſt.l.liberto.De ter-
tio,eſt dicendum,ꝙ dñm non obligat,vt d.l. fin. C. quod cũ
eo. & d. c. penult.& ſic debet intelligi.ff.de inſtit.l. cuicun-
que.§.ſed cum fullo.ibi enim præpoſuit eũ,vt diſcipulis im-
peraret, & eos dirigeret in agendis: non vt venderet, vel
emeret,vel operatorium gubernaret recipiendo,& excipien
do opera: tunc enim eſſet inſtitor. e. ti. l. inſtitor, & de tali
qui babet poteſtatem recipiendi,ſoluendi, ac prouidendi de
bet intelligi prin.d.l.cuicunque.ibi enim, præpoſitus fuit æ-
dificio.ſ.ad adminiſtrandum,ſoluendũ,& recipiendũ neceſſa
ria pro ædificio. Et ideo in quæſtione propoſita,videtur ꝙ ta
lis,qui habet adminiſtrationem villæ,ſeu domus obliget do-
minum, ſi domus ſit talis, quod conſuetum fuerit, & opor-
teat emere, & vendere, & negotiari, pro ſuſtentatione do-
mus,& familia.ff.quod cum eo.l. fin. Si autem eſſet in puris
redditibus,non crederem per prædicta,vel ſi eſſet inſtitutus
ad faciendũ coli tantũ,vel ut operarijs præeſſet. & ita modifi-
co d. l. fin. C. quod cum eo. Sed quid ſi ille,qui non potuit
dominũ obligare,conuertit in eius domini vtilitatem? Dic
dominum teneri.ff.de inſtit.l.ſi quis mancipi .§. fin. & d. c.
pen.de fideiuſſ.C.quod cum eo. l. ei, qui in fi. Sed quæri-
tur,nunquid ſit differentia, inter inſtitorem, & procurato-
rem? Et videtur expreſſum,quod ſic.nam tex.dicit, ꝙ inſti-
tor obligat dominum:procurator non: vt d.l. cuicunque.§.
ſed cum fullo.Contra videtur expreſſe eo.tit.l in eũ. de act.
emp. l. Iulian. §. ſi procurator. Præterea text. promiſcue
9 vtitur verbo procuratoris, cũ alijs verbis, quæ † inſtitutio-
nem ſapiunt. C. quod cum eo.l. ſi. Super hoc videtur dicen-
dum,ꝙ vbi procurator inſtituitur ad negociationem quæ-
ſtuariam,non refert verum dicat, facio eum inſtitorem vel
procuratorem,cum eadem ſit intentio extra de proc. c. peti
tio.& idem ſi ad vnã rem de ſe obligatoriam, quamuis non
quæſtuariam,vt d.§.ſi procurator.& d.l.in eum. Quid ergo
vult dicere.§.ſed & cum fullo? Dicas, ꝙ illæ tex.vult facere
differentiam,quam ſupra feci: videlicet,an præficiatur nego
tio: an vt imperet,& videat, ꝙ diligenter agant. In primo
caſu obligat dominum: in ſecũdo non: quia in ſecundo non
eſt inſtitor,ſed quaſi procurator. Vnde ſcias,ꝙ verbum pro-
10 curatoris: plus comprehendit,& eſt magis largum, quam
verbum,inſtitoris. Nam inſtitor non poteſt dici,niſi quan-
do præponitur quis negotio obligatorio:niſi ſumatur verbũ
impropriiſſime: ſed procurator poteſt dici ad quodcunque
negotium: & hoc vult dicere ille tex. quia talis non eſt re-
lictus,vt inſtitor,ſed quaſi procurator. Item procurator di-
citur ad negotia, & ad iudicia: ſed inſtitor ad negotia tan-
tũ maxime quæſtuaria, ut patet per totam hanc materiam.
Sed pone, aliquis peregre proficiſcens dimiſit procuratorẽ
ſuum generalem omnium bonorũ ſuorũ: & dedit ei poteſta
tem defendendi,negotiandi, & omnia faciendi, &c. nũquid
ille procurator poteſt eum obligare? non videtur per d. l.
procurator totorum,niſi haberet liberam.eo.ti.l.procurator
cui libera. Sed multum obſtat,quia talis procurator poteſt
facere inſtitorem,qui obligat:vt ſupra dixi per l.cuicunque.
§.fin. Super hoc poteſt dici,ꝙ ſi dominus erat talis, qui con

 ſueuit

ſueuit mercari, quod iſte procurator obligauit eum, in talib.
in quibus conſueuit dominus ſic obligare, & mercari. ff. quod
cum eo. l. ſi. de pig. act. l. vel vniuerſorum. & de tali præſumē-
dum eſt loqui. l. quicunque. §. fin. & ad talem reſtringēda eſt:
ſi autem non videtur, ꝙ obliget. Sed mirum, quare inſtitor
generalis, vel ſpecialis, ad vnam negotiationem, dominum
obligat: & non procur. generalis, niſi in caſu prædicto. ſed
ad hoc poteſt reſponderi, ꝙ procuratori in dubio videtur
tantum commiſſa adminiſtratio vtilis, & neceſſaria domino:
& ideo nihil poteſt alienare, niſi illa, quæ ſeruando ſeruari
non poſſunt. ff. de procu. l. procurator totorum. C. de proc. l.
procuratorem. & per conſequens, nec obligare: ſed vbi inſti
tuitur ad mercandum: tunc permittitur alienatio illius rei,
gratia cuius inſtitutus eſt, & per cōſequens obligatio. Quid
ſi inſtituit eum procuratorem, & inſtitorem? Videtur idem,
ac ſi eum conſtitueret procuratorem tantum. ff. pro ſocio. l.
12 ſed & ſi adiiciatur. † Quid ſi inſtituit aliquem vicarium, vel
locum tenentem? Videtur, quod talis eum obliget. ff. quod
cū e. l. ſi. in ſi. ibi, ſed quia &c. Vel dic, vt in procuratore. Sed
cum inſtitor, & procurator poſsint dominum obligare in
ſuis caſibus, ut ſupra vidiſtis, quęritur, virum poſsint res eius
obligare pignori in caſibus illis. Videtur, quod non. C. quod
cum eo &c. l. dominum, niſi dominus conſueuiſſet pignora-
re. ff. de pig. act. l. vel vniuerſorum, quod cum eo. l. ſi. Et forte
hoc caſu debet intelligi. ff. de inſtit. l. cuicunque. §. item fide-
iuſſori. Item quæritur, quid ſi non appareat, quod domi-
nus inſtitorem præpoſuerat, probatur tamen quod domino
ſciente, & permittente, mercatur tanquam inſtitor, videtur
ꝙ ſufficiat. ff. de exerc. l. 1. §. magiſtrum, verſic. cæterum de
inſtito. l. cuicunque. §. item Labeo ait, ſiquis piſtor. arg. ff. de
pecu. l. quam Tuberonis. §. ſunt quidam. & l. non ſtatim. de
trib. l. 1. & ideo videtur, quod illi qui permittūt vxores ſuas
publice mercari, ꝙ teneantur de earum cōtractibus per præ-
dicta. Sed nunquid ipſe inſtitor tenetur? videtur quod ſic:
ad inſtar magiſtri nauis. ff. de exerci. l. 1. §. eſt autem nobis.
Sed & procurator ipſe obligatur. ff. de procur. l. procurator,
qui pro euictione. Contra. ff. de inſu. l. ſi. Sed ibi non contra-
xit, ſed ſolum confeſſus fuit: vnde per illam legem, videtur,
quod inſtitor confitendo, non obligat dominum, quamuis
13 † contrahendo obliget: & ideo ſumme cauendum eſt, quod
literæ, quæ fiunt cum talibus, contineant ipſum contractum,
non autem confeſsionem contractus tantum: ſicut faciunt
communiter in regno Franciæ. Vnde videretur, quod con-
feſsio talis non deberet nocere domino, ſicut nec tutoris. ff.
de confeſſ. l. certum. §. ſed an & ipſos. imo nec ipſi inſtitori:
vt d. l. fin. & hoc niſi in literis confeſsionis contineretur vl-
tra promiſsio. ſicut fit communiter. quia tunc virtute obliga
tionis, & promiſsionis poteſt conueniri: vt l. quidem. ff. de
conſt. pec. Super hoc autem, an inſtitor teneatur: eſt diſtin-
guendum cuius contemplatione contractum eſt, & in dubio
præſumitur, quod contemplatione vtriuſque: vt not. per gl.
& doct. C. quod cum eo. l. ei qui. & C. manda. l. ſi literas. Iſta
placuit hic tangere: quia quotidiana ſunt. & iunge, quæ di-
cam infra. §. fin.

a Adnot. Si igitur. Dominus tenetur ex contractu ſerui inſolidum, ſi contrahi iuſſerit, vel ſi ipſum, vel liberum hominem nam, vel alicui alij negociationi præpoſuerit actionibus cognominatis quod iuſſu, & exercitoria, & inſtitoria.

b Quod ſic. Idem tenet hic d. Ang. in 1. col. verſ. quod ſi abbas. Et mirum eſt, quod tacet de nomine Io. Fabri.

c Circa exercitoriam. De hac actione vide hic per Ang. in 1. col. circa ſi. ver. & adver. vbi ... inter actionem exercitoriam, & tributoriā aſsignat differentiā.

d Quod inſtitor. De hac actione, vide hic per Ang. in 2. col. ante ſi. verſ. in gl. ſeruum.

1 *Tributoria cur inducta.*
2 *Actionem ex contractu cognominari.*
3 *Merx quid.*
4 *Tributoria quibus data.*
5 *Tributoriæ natura.*

a INTRODVXIT.[a] Pro euidentia iſtius §. & ſuæ mate-
riæ, debes ſcire quod vbi pater, vel dñs conueniuntur de pe-
culio, hñt tale priuilegium, quod ante omnes creditores de-
ducunt, quod eis debetur, & de illo, quod ſupereſt, ſoluitur
creditorib. ff. de peculio. l. ſed ſi damnū. §. peculium. [alias eſt
lex & incipit peculiū] & infra. §. cū aūt. quod prætor mode
ratus eſt, detrahendo caſum, quo ſeruus ſciente, & patiente
dño mercabatur, tūc. n. erat iniquū, ꝙ ille, qui contraxit cum
eo, in illa merce præpoſteraretur dño, & forte debitū ſuum
1 pderet. † vnde introduxit hanc actio. p quam dñs cōtribuit:
quatenus merx ſe extendit cum cæteris creditorib. qui in il-
la merce contraxerunt cum ſeruo, pro quantitate debiti cu
iuſcūq;, & vocatur tributoria: quia per ipſam fit cōtributio
debitoris. In hoc tñ eſt drīa inter dñm & creditores, quia cō-
tributio fit omniū debitorū dñi, vndecunque, & ex quacūq;
cauſa ei debeatur. Sed non ſic de aliis debitis aliorū credito-
rum, quia de nullis fit contributio, niſi de illis, quæ contracta
fuerunt in merce illa, vel eius gratia, pro qua agitur: nec pōt
agi, niſi pro illa, in qua eſt contractū, ſi ſint diuerſæ merces,
& in diuerſis locis exercētur. Et caueat actor, quia ſi egit i[st]a
actione, non poteſt redire ad actio. de peculio. quamuis plus
ſit in peculio, quam in merce: & ideo interdum plus expedit
agere de peculio, quam hac actione, prout hæc omnia re[pe]-
ries, ſi vis [le]gere tex. & glo. ff. de tribu. p totū. & infra e. ti. §.
is quoq;. hoc ſuppoſito, pone caſum, q. facilis eſt, & p[lanus].
In glo. [in] [h]ac actionem. Azo in ſumma. C. quod cū eo. §. datur
hæc a[ct]io vr tenere contr[a], pro quo facit multū iſte tex. doc.
tñ conſueuerunt approbare hanc glo. vbique, & hic appro-
bant, & vr vera. nam non reperitur edictum, nec materia, vn
de illud officium deberet deſcendere, vel cauſari, & ad hoc
facit. Nam hæc actio non eſt propriū nomē actionis, ſm opi
2 nio. glo. ſicut dixi ſupra eo. §. 1. Sed † cognomen actionis q̄
oritur ex contractu, ex quo agitur, quæ qñq; cognominatur
inſtitoria, qñque de peculio, qñque de in rem verſo: prout di
uerſo modo concludit. & certū eſt, ꝙ in actio. deſcendentib.
ex contractib. non reperitur officiū tale. Sed pro euidentia
3 huius actionis poteſt q̄ri, qd [merx] proprie vocatur merx, appli-
cando ad noſtrum idioma, & ad factum, quia nec l. mercis. de
verb. ſig. quamuis ſint ibi duæ leges, quæ ſic vocantur. nec l.
1. §. licet. ff. de trib. hoc bene declarant. Vnde ego credo, qđ
hoc caſu, merx dicatur mercatura: videlicet, quælibet res, q̄
eſt empta, pro reuendendo & lucrando. & obtinet proprie,
qñ ſeruus tenet operatorium pluriū mercaturarum. ſed &
vtilis datur etiam vnius rei: vt not. ff. eo. l. [1]. Item poteſt q̄ri,
cur actio de pec. & hæc ſe tollūt adinuicem: & cur non dant
in eo, quod plus poteſt eſſe in vna, quam in alia? de hoc vide
4 bis infra §. is quoque. † Item quæritur, in quibus creditorib.
hæc tributoria obtineat. & eſt dicendum, qđ in chirogra-
pharijs tantum ... ſi omnes, vel alter prætenderent pigno
ra, vel realem obligationem, nam tunc obtineret regula fal-
lentię, qui prior eſt. ff. de [tri]b. l. procuratoris. §. ſi plures, in ſi.
Quid ſi alter prætendebat priuilegium? Vr idem ac ſi prætē
deret hypothecā. & ſic non fiet diſtributio, iuxta illa q̄ [ſc]rip-
ſi ſupra ti. prox. §. item ſi q̄s in fraudem. & facit. ff. qđ [c]ū eo.
l. 3. de in rem verſo. l. 1. §. item ſi plures. In contrariū vr. ff.
de pec. l. ex facto. Item quęritur, quare hæc actio, q̄ datur ex
contractu, vel quaſi, non dat in hæredem ex dolo defuncti
inſolidum. ff. eo. l. illud. §. ſi. ſicut cæteræ, quæ ex contractib.
oriuntur. ff. de act. & oblig. l. ex contractib. & cur ſpeciale in
5 iſta? dicit Iac. de Rauen. qđ actio tributoria participat in
aliquo naturam perſonalitatis, & in aliquo naturam realita-
tis: nam naturam perſonalitatis habet in eo, quod datur, &
cauſatur ex contractu ſerui, ſed habet naturam realitatis, in
eo quod datur cōtra dominum, qui nuſquam fuit obligatus,
nec contraxit, ſed pro eo ſolo conuenitur, quia habet pecu-
lium, vel habere deſijt, ſicut in reali: nunc natura realis eſt,
quod quando poſſeſſor dolo deſijt poſsidere, hæredes non te
nentur, niſi de eo, quod peruenit, & ideo cum tributoria ha-
beat naturam realitatis in eo, quod concernit dñm, non mi-
rum, ſi non detur in hæredem, niſi inquantum peruenit, ſi-
cut nec realis, ſm eum. Iſta ratio videtur bona, & fundatur p
l. cum autem. ff. de rei vend. & non eſt de hoc multum mirā-
dum, quia bene reperiuntur aliæ actiones, quæ cauſantur ex
contractib. vel quaſi, & non dantur niſi inquantum peruenit
ff. pro ſoc. l. hæres. de hære. tu. l. 1. & ſi.

Adno-

a Adnot. Introduxit. Si ſeruum ſciente domino in merce peculiari negotiatur, & inde dominus aliquid reſpicere debet, vocatur in tributũ, vna cum alijs creditoribus.h.d.Ang.

1 *Diuerſa quæ.*
2 *Actiones quæ eadem omnino 3.*
4 *§. Præterea ſenſus.*
5 *Verſum an exprimendum.*
6 *Actiones compatibiles.*
7 *Actionum quæ ſe tollant 9.*
8 *Probatio diuerſa a libello admiſſibilis.*
10 *Actionis eligendæ tempus.*
11 *Actor quando eligere cogendus.*
12 *Tranſacta omnia videri.*

a PRAETEREA a Introducta eſt.In gloſſ.caue,in fin. Hæc
glo.videtur contra tex.qui dicit actio in ſingulari:ſed de hoc
videbis magis infra.In glo.hoc punctum.ibi, quæ oppoſitio.
hic debet eſſe.quæ opinio.vel forte voluit dicere.quæ oppo-
ſitio contra opin.Io.nam de hoc poſſet opponi : & apparet:
quia Io.ad hoc reſpondet, vt patet in inferioribus. In fi.eiuſ-
dem glo.Ia.de Ra.recitat hanc opi.& non probat,nec impro
bat : & tamen videtur multum dubia , & quaſi contra men-
tem iſtius tex.Pro hac tamen opi.poteſt ſic argui : videlicet,
ꝙ ſint duæ actiones:vna de peculio,alia de in rem verſo,cer-
1 tum eſt , ꝙ illa † cenſentur diuerſa, quæ diuerſis nominibus
nuncupantur:& diuerſos habent tractatus.C.de codi.l.ſi idẽ.
ff.de verbo. ſignificatio.l.carbonum.de pigno.act.l.ſi conue-
nerit.§.pen. Sed conſtat,ꝙ actiones peculio,& de in rem ver
ſo:diuerſa habent nomina,& diuerſos titulos, & tractatus,er
go non habent nec poſſunt dici vna maior eſt probata : mi-
nor patet in tit.de peculio,& de in rẽ verſo.ff. qui tituli ſunt
diuerſi nomine, & re.Præterea , illa non poſſunt dici vnum,
quæ diuerſas habent cauſas , & naturas: ſed ita eſt in actione
de peculio & de in rem verſo:ergo ſunt diuerſæ.maior patet
de ſe,& per d.l.carbonum.minor patet:quia vna datur,quan
do eſt verſum , alia , ſi nihil.Item vna datur inſolidum : alia
quatenus eſt in peculio , vt patet hoc §. & in tota materia.
2 † Pręterea,ſi eſſent vna actio, vno curſu finirentur.& vna
cauſa complerentur , & uniforme tempus haberent , & non
poſſent niſi ſemel competere.Sed conſtat , ꝙ actio de in rem
uerſo competit,ubi non competit actio de peculio,& per op
poſitũ diſtinguuntur,& diuerſa habent tẽpora,quia una per
petua,alia tẽporalis:ergo ſunt duę & diuerſę.ff.de in rẽ uer-
ſo.l.1.§.1.C.de exerci.l.2. & ſic uidetur pro opin.Io.ꝙ ſunt
duę,& diuerſę.In contrarium ſunt tres rationes, quę hic po
nuntur in gloſſ.& maxime iſte text.qui dicit una eſt actio.in
uerſic.licet. & in princ. huius §.ubi dicit , Pręterea introdu-
cta eſt actio.loquendo in ſingulari, nec ualẽt ſolutiones,quę
hic dantur,quòd ſint una, quo ad effectum , quia ſalua gratia
non eſt idẽ effectus : quia ſi ageretur ſimpliciter de peculio,
dominus deduceret , quod ſibi debetur , dato quod eſſet ali-
quid verſum.j.§.cum autem. & hoc etiam tenet gl. expreſſe
de in rẽ verſo.l.filius.in glo.pen.& ſic non eſt idem effectus.
Præterea, quamuis veniret in actio.de pec.id quod ſeruus
vertit in vtilitatem domini,tanquam ſeruo debitum, hoc ve
niret tanquam peculium ſerui,& ex condẽnatione facta ſim-
pliciter in actione de peculio, & ſub æſtimatione peculij : &
ſic fruſtra diceret iſte tex. quod duæ fierẽt condemnationes,
& quod fieri debet æſtimatio peculij ad partem , & de eo ꝙ
in rem eſt verſum ad aliam , vnde non credo , quod poſsit
dici , quin hæc opin.& ſolutiones ſint contra mentem huius
literæ . Præterea expreſſum eſt , niſi tex.calumnietur , quod
inſtantia de peculio cadit in inſtantia de in rem verſo. ff.quã
do actio. de peculio eſt annalis. l. 1. §. quæſitum. alias eſt.l.
vnde ibi non poteſt dici quod ageretur de peculio , & de in
rem verſo,ex diuerſis cauſis,ſicut gloſſ.videtur velle intelli-
gere in poſitione finali, quia text.hoc non patitur, qui dicit
fuiſſe actum actione annali : & ita de peculio tantum.
Præterea , ſecundum illam poſitionem , illa nihil valeret:
nec haberet dubium, quod non eſt dicendum.Quid ergo di-
cemus ? negari non poteſt , nec vnquam is text. negare vo-
luit, quin actio de peculio , & de in rem verſo , ſint duæ , &
quin habeant diuerſas naturas , & vias. vt ſ.ſatis oſtenſum
eſt.Et hoc bene , & clare dicit text. etiam hic j.§.is quoque.
ver.certe. vbi dicit , certe qui poteſt probare in rem domini
verſum,de in rẽ verſo agere debet, ſub.non de peculio.ita.n.
intendit inferre ex præcedentibus:alias nil diceret. Item ne-
gari non poteſt , quin habeat diuerſos effectus , & maxime
vbi domino aliquid debetur . Quid enim ſi dominus no-
luit eſſe debitor ſerui , de eo quod in rem domini verteret ?
Conſtat , quod non eſſet debitor peculij , vt l. quam Tube-
rionis. §. ſed id quod. & ita eſſet diuerſus effectus , & ceſſa-
rent omnes ſolutiones , quas gloſſ. reddit hic . Quid ergo
3 voluit dicere iſte tex. licet enim vna eſt actio &c. † Pro eui-
dentia ſcias, quod interdum dicitur vna actio, ſeu vnum in-
dicium , quia vna eſt inſtantia , quamuis diuerſæ ſint actio-
nes , & hoc vides in ſimili. lex hoc dicit , quod de pluribus
hæreditatibus. ex diuerſis,cauſis communibus,vnum iudiciũ
ſumi poteſt : id eſt vna inſtantia , & tamen ſunt plures actio-
nes.ff.famil.erciſ.l.heredes.§.de pluribus.& vna actio pro ſo
cio intentatur , pro diuerſis ſocietatibus. ff. pro ſocio.l.cum
duobus.§.ſi plures.Poteſt igitur hic dici,quod vna eſt actio,
quæ ex peculio, & in rem verſo intentatur, id eſt, in vna in-
ſtantia effectus vtriuſque veniet,hoc intendit iſte tex.dicere,
& d.l.quæſitum. quando actio de peculio eſt annalis.& d.l.ſi
ſiusfami.ex quarum mente ſcias iſtum text.fuiſſe extractum.
b Quid ergo ſi dices , ago de peculio b non facta mentio-
ne, quod fuerit aliquid in rem domini verſum: demum pro-
bo aliquid verſum in proceſſu : nunquid fiet in eo condem-
natio inſolidum , & in reſiduo peculiotenus ? vel quid econ-
tra, ago de in rem verſo, non facta mentione de peculio: ni-
hil probo verſum , nunquid fiet condemnatio in peculio? vi-
detur expeditum , quod ſic per hunc §. & per d.l.quæſitum.
Poteſt dici contra: quia ſententia debet eſſe conformis libel-
lo: vt l.fin.C.de fideicomm. lib. quomodo ergo iudex poſſet
4 cõdemnare in eo,quod non fuit petitum ? † Non videtur: vn
de iſte §.videtur intelligi debere, quando de conuerſione ſit
mentio in libello . Et debet dicere ſic actor : mutuaui ſeruo
tuo peculiato x. de quibus conuertit quinque in rem tuam,
peto,ꝙ condẽneris mihi in quinque verſis in vtilitatem tuã:
& in alijs quinque peculiotenus , talis libellus ſufficeret ho-
die : quia de vſu curiarum, non exprimitur nomen actionis.
Quid ſi oportet exprimere ? Videtur per l. non eſt nouum.
ff.de actio.empt. ꝙ ſufficeret alteram exprimere , facta nar-
ratione de toto facto. & fortiori ratione , poteſt dici hoc ca-
ſu,ꝙ in l.non eſt nouum.cum hic ſit vna actio , videlicet cer-
ti. condi.ex mutuo , vel alia quæ deſcendit ex contractu , &
iſta nomina de peculio, vel de in rem verſo , non ſunt niſi a-
diectiones ſeu agnomina:ſicut dictum fuit ſupra. in prin.Sed
huic opi. videtur obſtare ver.certe. infra in §.is. quoque.vbi
eſt verbum,debet.per quod datur intelligi, ꝙ vbi poteſt pro
bari in rem verſum,non debet agi de pec.ſed ibi ponitur,de-
bet:pro põt: vt ibi dicã & continet potius conſiliũ, quã præ-
5 ceptũ.Sed nunquid actor debet in libello † declarare , quan-
tũ dicit verſum, & quantum non? Videretur ꝙ ſic:cum peti-
tio debeat fieri certa,vt ſcripſi ſupra tit. 1.§. curare. Sed po-
teſt contradici. nam hoc permittitur ex quadam æquitate,
propter difficultatẽ probationis,quid ſit verſum,& quid nõ:
& ideo non credo , quòd compellatur declarare : & maxime
vbi iurat : quòd declarare non poteſt : vt dixi d.§.curare . Et
ideo,ſecurius eſt ſimpliciter concludere.in libello,ꝙ reus cõ
demnetur in x. & in proceſſu veniet, & declarabitur modus
6 condemnandi:vt hoc §.debet. † Quæritur, verum actio tri-
butoria,& de in rem verſo, poſsint vna inſtantia intentari,ſi
cut de in rẽ verſo,& de peculio? Et videtur, quòd ſic:cum vi
deatur eadem ratio æquitatis.ſupra eo.§.1. verſi.iſtas.& hoc
videtur glo.velle in d.§.eligere.prope finẽ gloſſ.primæ.Ego
credo contra , & hoc videtur plene probari. infra §.certum.
& §.is quoq;.& ff.de trib.l.quod in heredem,§.eligere:iũcto
hoc §. Nam hic concluditur, ꝙ actio de pecu.& de in rẽ ver-
ſo.ſunt vna,illa vnitate, quam ſupra dixi.& quòd actio de pe
culio intentata, videtur de in rẽ verſo intentari:ut in d.l.quę
ſitum. Sed conſtat ꝙ actio de peculio , & tributoria , ſe non
compatiuntur : ergo nec actio de in rem uerſo. Præterea ſi
actio tributoria, ſo compareretur, cũ alijs: fruſtra diceretur,

ꝙ actor compelleretur eligere ĩ. eodem uerſicu. is quoque.

Sed quæritur nunquid actio de peculio & de in rem verſo, ſe tollant electione? Videtur quod non: cum ſe compatiantur: vt hic. Præterea actiones, quæ ſe tollunt electione, non poſſunt ſimul intentari etiam vna pro vna parte rei: quæ petitur: alia pro alia. ff. de leg. 2. l. cum filius. §. varij, ſed conſtat, quod de pecul. & de in rem verſo ſe compatiuntur: & pro parte fit condemnatio in qualibet. ergo non videntur ſe adinuicem tollere gloſ. mouet hoc in d. §. eligere. & videtur tenere, ꝙ ſe tollant per hos §§. iſti §. parum dicũt de his duabus actionibus. imo videtur contrarium in § cæterum. verum eſt, ꝙ verſic. certe ſ. ſæpius allegatus, facit, quod actio de in rem verſo debeat ſæpius eligi: ſed (vt dixi) potius importat conſilium, quam præceptum. Sed quæritur vtrum inſtitoria, & actio de peculio, ſeu de in rem verſo ſe tollant electione? Videtur quod ſic per §. is quoque. & quia uidetur eadem ratio, alioqui qui alterã eligeret, non eſſet ipſe ſtultiſsimus: ſicut text. dicit in §. cæterum. cum poſſet ad aliam redire? In contrarium videt̃, quod non ſe tollant electione. primo, quia nõ reperitur expreſſum niſi de tributoria, & de peculio, ut d. §. eligere. & ſi Iuriſconſultus voluiſſet de inſtitoria, & de peculio vtique hoc ſcripſiſſet. Item actio de peculio, & inſtitoria, videntur oriri ex diuerſis cauſis. vna ex contractu ſerui: videlicet de pec. ſ. ti. 1. §. actiones. inſtitoria ex contractu domini. ĩ. e. §. fi. ff. ſi cer. pet. l. ſi inſtitoré. & ita non videntur ſe

7 tollere. † Sed iſta ratio ceſſat in actione de in rẽ verſo, quæ videtur oriri ex contractu domini. ff. de in rẽ verſ. l. 1. in prin. nihilominus tamen videtur, ꝙ inſtitoria, & de in rem verſo, non ſe tollant electione. & hoc videtur expreſſum extra de fideiuſſo. ca. pen. vbi dicitur, ꝙ mutuans actor recuperat, quod mandatum eſt: & quod in vtilitatem eſt verſum: & ſic ſequitur, quòd ſe non tollant electione: quia alias impoſsibile eſſet, quod illud obtineret. Oportet enim, ꝙ vnum recuperetur per inſtitoriam: aliud per actionem de in rẽ verſo: vt ibi not. Sed quæ eſt ratio, quare melius tollitur tributoria electione, quam inſtitoria, vel de in rem verſo? Reſpondeo, tributoria, & de in rem verſo, oriuntur ex eadem radicali materia videlicet ex contractu ſerui, & ad idem vadunt, videlicet ad id, quod eſt in peculio. Vnde non mirum, ſi electio vnius aliam conſumit. Aliæ aũt videntur magis concernere factum domini: & ita ex alia cauſa competere: vt ſatis dixi in ſuperioribus. Præterea, tributoria datur ex quadam benignitate, contra ius commune. Nam de iure communi & æquitate: dominus poteſt deducere, quòd ſibi debetur, quod ius tributoria ei tollit: vnde non mirum, ſi ipſa facilius tollitur, vel tollit aliam. Item, qui agit tributoria, videtur conteotari de merce peculiari: & renũtiare reſiduo peculij, mercem eligendo. Quamuis autem iſta videantur probabilia: videtur tamẽ de mente horum §§. & mente glo. ꝙ omnes hæ prætoriæ, ſe tollant electione. Item quæritur, nunquid iſtud, quod hic dicitur de actio. de pecu. & de in rem verſo, obtineat in actione de inſtito. & de in rem verſo? Verbi gratia, quidam fuit inſtitutus ad recipiendũ mutuũ, vſq; ad certam ſummam: recepit vltra: actor. petit mutuum, actione inſtitoria, videns in proceſſu cauſæ, quod non poteſt proba-

8 re, quòd mandatum habuerit † inſtitor de tota ſumma recipienda, in eadem inſtantia vult probare, quod illud, quod inſtitor recepit, vltra ſummam mandatam, conuertit in vtilitatem domini: nunquid debeat admitti? Videtur, quod non: quia non fuit ad hoc actum, nec concluſum: nec lis fuit ſuper hoc conteſtata. Satis videtur poſſe dici, quod imo: & hoc videtur expreſſum in dict. cap. penulti. de fideiuſſo. extra. vbi videtur ſupponi, quod per eandem inſtantiam repetitur, & quod mandatum eſt, & quod in vtilitatem verſum eſt. Non enim poteſt dici, quod per diuerſas inſtantias, quia

9 ea † quo actum eſt, vna iſtarum actionum: non poteſt agi alia niſi probaretur iuſtus error. ff. de inſtito. l. habebat. in princ. ff. quod cum e. l. ſed ſi ex parte. §. fin. & facit ad hoc, quod dixi ſupra de actio. §. ſi minus. cum §. ſequ. ff. de noxa. l. in delictis. §. ſi detracta. & idem videtur dicẽdum de actio. quod iuſſu, & de alijs, excepta tributoria, quæ tollitur ſola electione, & in qua oportet eligere, vt ſ. dictum eſt. Illud autem conſtare videtur, quòd poſtquam actum eſt vna iſtarum actionum: non poteſt agi alia, niſi eſſet iuſtus error, vt d. l. ſed ſi ex parte. §. fin. & in l. habebat. & in l. quæſitum. ſ. ſæpius allegatis. Hoc tamen poteſt intelligi, vbi fuit actum ſimpliciter: vel vbi in priore proceſſu fuit facta mentio de effectu alterius: vt ſatis ſ. dictum eſt. imo videtur, ꝙ vna conſumat aliam, ẽt in eo, quod ſe extendunt. ff. nau. cau. ſta. l. licet. §. pe. & fin. Nec obſt. ff. de act. & obligat. l. qui ſeruum. pro ſocio. l. rei communis. quia loquuntur, vbi altera oritur ex delicto: vt notatur in d. l. qui ſeruum. Vel dic, quòd ille leges, non obtinent in his prætorijs, vt dicam infra ſi quadru. pau. ſe. di. §. fin. ſecundum hoc non videtur magnus effectus quærere, an hæ actiones tollant ſe electione, vel non: quia ex quo ſemel actor vnam elegerit, in ea eum oportet perſiſtere, per authen. qui ſemel. C. quomodo & quando iudic. & ſic oportet, ꝙ perſeueretur in ea, & conſumetur in alia: quia nullus diſcordat, quin ſi ſententia fuerit lata in vna, non poſsit poſtea agi alia: vt ſtatim dixi. Item ceſſat effectus, quia quamuis altera ſit electa: veniet effectus alterius in illa, per hunc. §. & per ea, quæ ſupra dixi, excepta actione tributoria.

10 † Sed poteſt vltra quæri, hic dicitur, quòd actor cõpellitur eligere, ſaltem in actione tributoria. Quæro, vſque ad quod tempus poteſt ei obijci, quod eligat? Videtur, quòd vſque ad litis conteſtationem: quia hæc exceptio videtur dilatoria: & ſic non poteſt opponi poſt litis conteſta. C. de proba. l. exceptiones. Item, quia poſt litem conteſta. nihil eſt variandum in libello. C. de eden. l. edita. In contrariũ videtur: quia videtur inepte agere. & ſic poſsit vſque ad ſententiam repelli: extra de iudic. c. examinata. Sed certe bene poteſt non eligere, & apte concludere. Verbi gratia, dico, quòd ego mutuaui ſeruo tuo peculiato x. quæ conuertit in merce tali peculiari: peto te condemnari in x. Iſte modus agendi, videtur ſatis aptus, & poteſt applicari ad tributoriam, & actionem de peculio. Vnde credo, ꝙ cum ad iudicis officium pertineat, inſpicere, ſuper quo, & qualem ſententiam ferat: quod quan-

11 docunque ante ſententiam poteſt cogere † actorem ad eligendum, ſuper quo ſibi ſatisfieri petit, utrum in merce illa peculiari, uel de uniuerſo peculio, ut in hoc §. ner. itaque. quia alias non poſſet bene ſentẽtiare, cum condẽnationes debeant fieri diuerſæ, nec adinuicẽ ſe cõpatiantur: ſed ſecus dicerem in illis, quæ ſe compatiũtur in condẽnatione, ſicut de in rem uerſo, & de peculio: nam in illis fit condẽnatio ſecundum formam probationis: ut d. ner. itaque. Vnde ſi mutuaui ſeruo tuo xv. & ago contra te, quòd condemneris ad xv. & libellus fuit admiſſus: & in proceſſu probo, ꝙ ſeruus habebat mandatum ad recipiendum v. Itẽ quod quinque conuertit in utilitatem tuam, iudex te condemnabit inſolidum in x. & in v. peculiotenus per dictum uerſi. & per ea quæ ſupra dixi. Credo tamen, quod ab initio iudex potuiſſet me cogere ad eligendum unam. per l. nemo. §. quoties. ff. de re iudica. In illa tamen ueniret effectus omnium, ſi hoc dicam in libello, uel in proceſſu. & hoc dico per hunc §. & per l. quæſitũ, quando actio de pec. eſt anna. per l. ſed ſi ex parte. §. fin. ff. quod cum eo. de inſti. l. habebat. & hoc conceſſum fuit ex benignitate prætoris, hanc actionẽ introducentis: quia de iure cõmuni quando actio. ſe extendunt, effectus unius non uenit in alia, imo oportet agi alia pro eo, quod excedit: vt l. qui ſeruum. de acti. & obliga. cum concor. quæ alias obſtaret. Nec obſt. §. cæterum. ĩ. eo. qui videtur concludere contra. in verſicu. ſed ille erit ſtultiſsimus: quia debet intelligi, vbi agit de peculio, vel de in rem verſo, non facta mentione de iuſſu, vel mandato: nã tunc hoc non obtineret: & ſequitur illa ſtultitia, quæ ibi ſcribitur, ſed ſecus ſi fieret mẽtio vt ſatis ſ. dixi.

Quid ſi non egit iudicialiter: ſed cum faceret quærimoniã extraiudicialem, fuit compoſitum, quod reus ſolueret par-

12 tem petitorum de peculio, † nunquid poteſt agi de in rem verſo, vel inſtitoria? Videtur attendendum, an in quærimonia faceret mentionem de eo, quod verſum erat, vel mandatum, vel ſolum de eo, quod erat in peculio, vt compoſitio, ſeu quietatio vltra ſe non extendat, quam de quo agebatur. C. de tranſa. l. ſi de certa. Sed in dubio crederem de toto tranſactum, attento, quòd vna actione agebatur mãdati, vel cer-

ti

ti condictione, cum hæ ſint ſolum adiectiones, imò etiam ſi
diuerſis ageretur, ex quo idem ſactum erat, quamuis etiam
diuerſas haberent condemnationes. ff. de iureiur. l. duob. §.
exceptio. de excep. rei iud. l. eadem. Circa tex. in rem domi-
a 5 ni verſum. intelligo quicquid neceſſario &c. † Quid ſi vtili
ter? dicas idem. qñ realiter verſum eſt. Sed ſi res perierit, an-
te quam conuertatur, diſtinguitur, inter neceſſaria, & vtilia;
vt patet. ff. de in rem verſ. l. ſi res. & l. ſeruus. vide in qualibet
eo. ti. l. 3. §. necnon. cum §. ſeq. Item dic vtiliter, ſiue pro vti
litate perpetua, ſiue pro tpali, dum tñ dño expediat, vt not.
Innoc. extra de fideiuſſ. c. pe. Item requiritur, quod ſit tale, ꝙ
dñs eſſet facturus. ff. de impen. l. vtilium. Nec credo, ꝙ hoc
caſu obtineat l. quod dr̃. eo. tit cum loquatur in alio caſu.

a Adnotatio. Præterea. Ex contractu inito cum ſeruo domino ignorante, te-
netur dominus de peculio, vel in id, quod in rem ſuam verſum eſt, & dicitur
in rem domini verſum, ſi aliquid in rem domini impenderit neceſſario: iu-
dex tamen debet prius inſpicere vtrum in rem domini ſit verſum, quam de
peculio condemnet. h. d. ſecundum Ang. & vide ipſum Ang. hic de actione in
rem verſo in 1. col. & ibi pro euidentia.

b De peculio. An autem actio ſit natiua, vel datiua vide hic per Ang. in fi. §.
ver. an autem. item an debitum filij, vel ſerui ſit debitũ peculij: hic per Ang.
remiſſiue. & de formatione libelli ſuper iſta actione de peculio, vide per Ang.
hic remiſſiue.

1 *Verſo quid obſit.*
2 *Actio. de verſo quando locus ſit 4.*
3 *§. Cum autem ſerſus.*
5 *Actio verſi quando ceſſet.*

a CVM autem.[a] Dicitur hic, quod in actione de peculio,
dominus deducit, quod ſibi debetur, Supponitur ergo, quod
non in actione de in rem verſo. quod eſt verum, per modum
1 deductionis. † Sed tamen ſi quid ſeruus domino debet, im-
pedit verſionem in rem, & hanc actionem naſci. ff. de in rem
verſo. l. ſi pro patre. §. ſi domini. In hoc tamen eſt differẽtia:
qa in actione de peculio dominus deducit quod ſibi, & ſuis
debetur: hic iſtud, ꝙ ſibi debetur tantum, vt ibi not. licet le-
ge non probetur. Item poteſt vltra quæri, iſta actio de in rem
2 verſo datur pro facto ſerui, vel filij. Quæritur, † nunquid de-
tur pro facto liberi, ſi in rem meam vertit? Verbi gratia, mu
tuaſti famulo meo pecuniam, qui in rem meam vertit, nun-
quid potes me conuenire actione de in rem verſo? Non ui-
detur, quia ſpecialiter videtur ſtatutum de duabus prætorijs,
de quibus tractatur in hoc tit. quod dentur ex contractu li-
beri hominis, ſupponendo quod aliæ non, vt patet ſupra in
verſic. iſtas tamen. & pro hoc facit, quia actio quod iuſſu, de
qua magis videtur, non competit, niſi cum iubetur proprio
3 ſeruo. ff. quod iuſſu. l. ſi tutoris. §. fi. † Item ſi diligenter
reſpicias text. in princ. huius tit. videtur ſupponere, & di-
cere, quod omnes hæ actiones dantur ex contractibus ſer-
uorum, & filiorum tantum, nec excipit, niſi duas, vt ſupra
dictum eſt. & hanc partem videtur tenere glo. ff. de in rem
verſo l. 3. Sed Spec. tenet contra, quòd datur vtilis de in rem
verſo. tit. de ſolut. & obligat. §. prænotandum verſic. quid ſi
aliquis. Et idem tenet Roſr. in ſuis libellis. & Azo in ſum.
tit. ſi cer. petat. §. datur. pro quibus facit. C. quod cum eo. l. ei
qui. in fi. & de proc. l. ſi pretium. De actio. mandati, & neg.
geſto. non eſt dubium, habita diſtinctione, quæ no. in d. l. ei
4 qui. ff. de neg. geſt. l. ſi pupilli. † De religioſis non videtur
dubium, quin ex contractibus ipſorum poſsit agi de in rem
verſo. vt d. c. pen. extra de fideiuſſ. & idem videtur de alijs
perſonis eccleſiaſticis, vt C. de ſacro ſan. eccleſ. auth. hoc ius
porrectum. Sed quid, ſi ſeruus vel filius non ſint peculia-
ti? Iſti §§. & quaſi tota materia, videtur innuere, quod non
5 habet locum actio de in rem. Supponunt enim, † quod actio
de in rem verſo. & de pecul. adinuicem ſibi famulentur, vt
vbi vna competit, & alia, & tamen hoc adſtruere videtur
multum extraneum, vnde ſaltem videtur danda vtilis, ſicut
ſi cum libero eſſet contractum, & hoc patet. ff. de neg. geſt.
l. ſi filius. In gl. not. quem eſſe ſtultum. in fine. Vnde verſus.

Qui videt vtilius, & ſumit deteriora,
Abſit ei radius luminis, abſque mora.

Vnde Gallici conſueuerunt dicere;

Qui peut elire, & prent le pire, il peut bien dire, qu'il ny voit
guere.

Id eſt, Si quis poteſt eligere, & accipit peius, de illo poteſt di
ci, quod non vult contendere.

a Adnot. Cum autem. In peculio dicitur eſſe, quod ſupereſt, deducto eo, quod
debetur domino, dummodo non debeatur vicario ſerui. item cui competit
actio inſtitoria, vel exercitoria, vel quod iuſſu, competit etiam de peculio. &
in actione de peculio, totius eius quod eſt in peculio ratio eſt habenda. in tri-
butoria ſolum, circa id, quod negotiatur. quapropter quandoque expedit agi,
vna, quandoque alia. & ex contractu mutui filius non poteſt conueniri, nec
etiam eius pater de peculio, hoc dicit vſque ad §. in ſumma. qui eſt finalis. §.
huius tit.

1 *Monachi ne fideiubeant.*
2 *Pater potius, quam dominus fideiuſſione obligatur.*
3 *Macedonianum aſſertione tollitur.*
4 *Macedoniano non renunciatur.*
5 *Macedoniano an iuuentur religioſi.*

QVAE diximus. In glo. quantum ad actiones. ibi eum
allegat. C. de iudi. l. ſeruus. Qualiter fiet executio filio con-
demnato, dic infra eo. ti. l. 1. §. fin. In ea. gl. in fi. Iac. de Ra.
1 dicit, † ꝙ monachus non poteſt fideiubere: quia ſeruus eſt.
& hoc dicit per hæc iura, & ſic tranſit ſine dubio. inhibitum
eſt religioſis, quod fideiubeant. Sed an ſi contrarium faciant,
teneantur? Videtur quod ſic: ad inſtar filij, cui comparan-
tur, magis quam ſeruo. quod apparet, quia poſſunt eſſe in iu
dicio, ſicut filiusfam. & tamen ſeruus non. C. de epiſc. & cler.
auth. cauſa. in auth. de ſan. epiſc. §. monachis. Et hęc vides in
clericis, qui prohibentur fideiubere. Si tñ contra faciant, te-
nentur, extra de fideiuſ. c. 1. & s. & hãc partem vr̃ tenere gl.
in auth. de ſan. epiſc. §. alium. & fiet executio in pec. ſi quod
habeant, extra de depoſi. c. t. Hoſt. tñ, & Io. And. poſt eum,
vñr tenere, ꝙ non tenentur, extra de fideiuſſ. c. pen. Sed de-
bet intelligi, qđ non tenentur efficaciter, cum non habeant
propriũ, niſi habeant peculiũ: & ideo forte, ſi peculium non
2 habeant, non poſſunt excõicari. † Sed poteſt quæri, quare po
tius filius patrem obligat de peculio fideiubendo, q̃ ſeruus,
cum fideiubere ſit quodammodo ꝑdere, ſicut donare, & ſi-
cut dñs non vr̃ concedere ſeruo: ita nec pater filio. ff. de don.
l. filiusfam. de pact. l. cõtra iuris ciuilis. §. ſi filius. Vix põt red
di bona ratio. niſi quia peculium filij, eſt magis filij, quã pe-
culium ſerui ſit ſerui. & hoc apparet, quia condemnato pr̃e,
non fit executio in peculio filij, & tñ fit in peculio ſerui. ff. de
mino. l. 3. §. ſed vtrũ. & ideo non mirũ ſi lex magis laxauit fi-
lium ad fideiubendũ, quam ſeruũ. Sed quare magis laxauerit
hoc caſu, quã in caſu donationis, in quo eſt idem vtrobique,
vt ſupra dictũ eſt? Poteſt dici, qa caſus fideiuſsionis nõ eſt ita
paratus ad perdendũ, ſicut donationis. ff. ad Velle. l. ſi ego. in
fi. Item qa fideiuſſor habet regreſſum contra principalẽ per
actionem mandati, ſed donator non contra donatariũ. Item
põt q̃ri, quare fuit magis reſtricta poteſtas ſerui: vt fideiuben
do dñm non obligaret de peculio, quã de alijs contractibus?
R̃ndeo, quia contractus fideiuſsionis eſt magis habilis, & or-
dinatus ad perdendũ, quam alij cõtractus, vt patet. ff. de ſol.
l. ſi is, cui. §. Flauius. vnde legitur Prouer. 6. Fili mi ſi ſpopõ-
deris ꝓ amico tuo, ſi dediſti apud extraneũ manũ tuam, il-
laqueatus es verbis oris tui &c. In gl. ſ. ſenatuſconſultum. ibi
cum allegat. C. ad mace. l. fin. & hoc intellige, vſq; ad quan-
titatem peculij. ff. eo. l. 2. Idem dic, in quaſi caſtrẽſi peculio,
vt ibi. notaui. In ea. gl. ibi. C. ad maced. l. 1. Sed nunquid de-
bet credi eius ſimplici aſſertioni? Gl. vr̃ ibi dicere, quod ſic:
a non [a] tamen videtur vera, quia Macedonianum ceſſaret. nã
3 † ſemper filius aſſereret ſe patremfamil. vt pecunias habere
poſſet. Vnde creditor debet inquirere, ſi non cognoſcat eum,
ſi tamen inquirendo non poſsit certificari, quia forte erat de
longinquo, vel ſi forte iuſtam cauſam habuerit credendi,
quia forte erat antiquus, tunc ſufficiat aſſertio. & ita potes
concordare gloſſ. quæ videntur contrariæ, in d. l. 1. & ff. ad
Macedon. l. pen. & vide. ff. eo. l. 3. in tex. & gl. & quod not. ff.
eo. l. ſed & Iulianus. §. non ſolum. In ea. glo. ibi. §. quod dici-
b tur. [b] hoc verũ ſi fuerit de voluntate patris in ſcholis, vel di-
ſtinguitur vt not. in d. §. quod dicitur. C. eo. l. Macedoniani,

& idem videtur in monacho, ſi fuerit de voluntate Abbatis
in ſcholis, vide extra, ne cle. vel mona. c. 2. lib. 6. per Archi.
In fi. eiuſdem glo. quærit hic Iac. vtrum poſsit renuntiare fi-
lius huiuſmodi exceptioni? Videtur ꝙ ſic, quia exceptioni
Vellei. renuntiat mulier. C. quando muli. tu. offi. fun. po. l. fi.
4 C. ad Vellei. l. fi. Et ipſe dicit, ꝙ ſi † renuntiari poſsit, videtur
ꝙ fruſtra ſunt iſta S. C. introducta: quia ſemper renuntia-
bunt, & ita cito inducetur mulier ad renuntiandum, ſicut ad
intercedendum, & ſic nil ei proderit Vellei. beneficium nec
filio beneficium Macedon. Ipſe tamen dicit, quòd Macedon.
non poteſt renuntiari, etiam cum iuramento, quia renuntia-
tio, quæ de ſe non tenet, non poteſt iuramento firmari. C. de
legi. l. non dubium, licet enim reperiatur, ꝙ iuramentum tol
lat ius priuilegiatum, non tamen ius commune, ut conſueuit
dici. C. ſi aduer. vend. auth. ſacramenta. vnde iſtud ius Mace-
donianum non eſt priuilegium, ſed quodammodo ius com-
mune, licet odioſum. Satis poteſt dici, ꝙ licet. l. non dubium.
non obtineat vſquequaque de iure canonico, per cap. cū con
tingat. extra de iureiur. c. licet. eo. tit. lib. 6. tamen hoc caſu di
ci poteſt, quod non teneat renuntiatio, etiam cum iuramēto,
quia recideret in alterius præiudicium: tum, quia moribus
hoc introductum eſt, & ad extirpandum peſtem, quæ ex hoc
ſequebatur & malum exemplum. ff. eod. l. 1. & hic in fi. & cō
ſtat, quòd iuramentum ex quo res turpis, vel ex quo aliquid
contra bonos mores ſequi poſſet, non eſt obligatorium, nec
tenendum etiam de iure canonico. extra, de reg. iur. cap. non
eſt obligatorium, lib. 6. Vel poſſet dici, quod talis renuntia-
tio teneat in præiudicium filij, videlicet quando factus fuerit
ſui iuris: quia tunc poteſt ſeruari ſine præiudicio tertij, &
ſine detrimento ſalutis. Sed quæ eſt ratio, per quam melius
poteſt mulier renuntiare Velleiano? Reſponſio, quia ibi ex
renuntiatione non præiudicatur tertio, ſicut in Macedonia.
& quantum eſt de ratione Iac. videlicet, quia ita mulier in-
duceretur ad renuntiandum, ſicut ad intercedendum, eſt ꝓ-
uiſum, quia oportet, quod renuntiatio fiat in iudicio, vel ex
5 interuallo. C. ſi mater indem. promi. l. fin. † Sed an exceptio
Macedoniani, habeat locum, ſi religioſus mutuum recipiat?
c Videtur quod ſic, cum videatur eadem ratio. c & religioſi
æquiparantur filijs, cum ſint in poteſtate, ſicut filij, ut ſupra
ſatis dixi. Sed durum eſſet, hanc exceptionē, quæ odioſa eſt,
extendere. Præterea, ratio, quæ eſt in filio, ceſſat, quia reli-
gioſus propter hoc non ſuccederet abbati, vel ſuperiori ſuo.
In tex. ibi quia ſæpe per hoc apparet, ꝙ hæc fuit cauſa impul
ſiua, quia quantumcunque ſit bonæ vitæ filius, nihilominus
eſt locus huic exceptioni. ff. eo. l. 1. §. fin.

a Adnotatio. Quod ſic. Vide Bart. in l. 1. C. eod. tit.
b §. quod dicitur. Tu dic, quod à filio, indiſtincte poteſt repeti pecunia mutua-
ta. Item à patre, vſque ad eam quantitatem, quam ſibi in domo fuiſſet impen-
ſurus: in reſiduo vero non repetitur à patre, ſi ignorauit filium eſſe in ſtu-
dio, vel contra eius voluntatem, quod in dubio præſumitur, vt l. verius. ff. de
proba. Item ſi ſciuit, ſed ſpecialiter prohibuit pater hanc pecuniam mutuari à
alias repeti poteſt, ſi filius eam conſumpſit in bonos vſus: vt hic dicitur per
doctor.
c Si religioſus. De hac quæſtione vide hic per Angel. prope fin. §. quæro an
exceptio.

1 *Actionum qualitas qui deprehenſa.*
2 *Actor quid probet.*
3 *Procurator an obliget*
4 *Actioni quod iuſſu, locus.*
5 *§ Illud ſenſus.*

a Illud a in ſumma. In gl. id eſt certi condictione dire-
cta. in fi. De hoc dixi, quantum tangit actionem de peculio
ſupra tit. 1. §. actiones. Iac. dicit hic, vt ibi, quod quælibet eſt
ſpecies actionis, & effectus iſtius quæſtionis, ſcḿ ipſum, quia
1 † ſi ſint ſpecies actionum, erunt ſtricti iuris, ſi vero ſint co-
gnomina, ſeu adiectiones, erunt bonæ fidei, ſi illę, quib. adij-
ciuntur, ſunt bo. fid. Ioan. vero in arbore ponit in rubrica,
eas eſſe adiectiones, & quod ſemper ſint bo. fid. facit enim
duo puncta, ſuper figura ead. quod ſalua eius gratia, non vř
verum, imò credo, quod ſi adiiciatur actioni ſtricti iuris, ſint
ſtricti iuris, & reguleuntur ſcḿ naturam actionis, cui adijciū-
tur. ff. de pec. l. 3. §. idem ſcribit, & hoc ſupponit l. in bon. fid.
eod. tit. cuius dubitatio fuit, an hæc actio, eſſet pinguior, quā
2 adijcitur contractibus bo. fid. quam † contractibus ſtricti iu-
ris, ſupponendo, quod habeat naturam bonæ fidei, quando il
lis adijcitur, ſicut præſcrip. verbis. quando pro æſtimato ꝓ-
ponitur ſupra de actio. §. actionum. & hoc vides, quia quan-
tum ad lapſum temporis, aſſumit naturam actionis cui adij-
citur, vt patet. ff. quando act. de pec. eſt annal. per totum &
facit. ff. ad Vellei. l. hæ actiones. de capi. di. l. 2. & ideo, non vi-
detur effectus in hac quæſtione quo ad hoc. Item, non vide-
tur effectus, in modo agendi. quia ſiue ſit ſpecies actionis, ſi-
ue adiectio, ſemper eſt idem modus agendi. nam oportet nar
rare factum, & ſpecificare contractum. & poteſt concludere,
quare petit patrem, vel dominum, vſque ad dictam ſummā
peculiotenus condemnari. & maxime non eſt effectus ho-
die, quia non oportet de iure canon. vel conſuetudine no-
minare actio. & ſi nominare oporteat, potes ſecure dicere
actionem man. de pecu. nego. geſto. de pecu. quia ſuppo-
ſito, quod ſit ſpecies per ſe, totum hoc eſt ſpecies, videlicet
nomen, & cognomen, ideo iura dicunt agi mandati, vel de-
poſiti, de pecu. vt allegaui in d. §. actio. Et pro certo hæc
actio cognominata eſt alia à non cognominata, quia vna
vocatur directa, alia non. ut hic. ff. commo. l. ſi mihi. §. ſi fi-
lio. & vbi vna conceditur, alia quaudoque denegatur. ff. de
inſtito. l. cuicunque. §. ſed & cum fullo. & tanquam diuerſæ
ponuntur, eo. tit. l. ſi quis mancipijs. in princ. ſi cert. pet. l. ſi
inſtitorem. vnde conclude, quod ſunt adiectiones, & cogno-
men alienarum actionum differentes ſpecie à directa, ſicut
dixi de vtili, & directa ſupra de actio. §. omnium. & ſic vtrā-
que opinionem veram pronuntio. & ſi quis grauetur, ap-
pellet, & parum lucrabitur, quia vt ſupra dixi, non eſt ma-
gna quæſtionis vtilitas. In gloſ. ſcilicet certi condictio-
ne .. in fin. Iacob. dicit, quod gloſ. vult dicere, quod hic lo-
quitur de certi condict. generali, quæ concurrit cum omni-
bus alijs. ff. ſi cert. petat. l. certi condi. ſupponendo, quod
non daretur actio mandati, vel ex vendito, vel ex alio con-
tractu. & hoc multum approbat. Sed huic ſententiæ vide-
tur obſtare. ff. de inſti. l. ſi quis mancipijs. in princip. ff. de
actio. empti. l. Iulianus. §. ſi venditor. pro ſocio. l. fina. & ad
hoc facit: quia quod iuſſu, & mandati, concurrunt, vt not. ff.
quod iuſſu. l. 1. & dixi ſupra circa princip. huius tit. Sed ſi
hæc vltima opinio. ſit vera, ad quid fuit utile introducere
has actiones, cum directo agi poſſet, ex eo contractu? Re-
ſpondeo, prætor fuit largus, & voluit actiones abundare ſu-
pra de bon. poſſ. §. quos autem. Item minor probatio ſuf-
2 ficit in iſtis, quia in directis † oportet probare mandatum,
vel iuſſum expreſſum, in his ſufficit probare, quod domino,
vel patre ſcientibus, ita mercabatur, vel exercebat, vt dixi
ſupra eo. § 1. ff. de exercit. l. 1. §. magiſtrum. de inſtito. l. cui-
3 cunque. §. Labeo quoque ſcribit. † Quid ergo, pone, quod
ego ago directa, contra te ex mutuo, demum in proceſſu,
probo, qđ mutuaui ſeruo tuo de tuo iuſſu, vel inſtitori tuo,
nunquid ſufficienter probo? Videtur quod ſic, per hunc §. &
per l. ſi inſtitorem. ff. ſi cert. pet. pro ſocio. l. fina. & ſcripſi in
ſimili, ſupra de iure nat. §. lex eſt quod. tutius eſt tamen, qđ
in libello, narretur veritas facti, videlicet. quod mutuaui ſer-
uo, vel inſtitori tuo, & de mandato &c. nam iſte libellus,
b non poteſt deficere. Iuxta b præmiſſa quæro. Quidam
4 † conſtituit procur. ad ſe obligandum coram auditore, ta-
men procurator ſe obligauit, creditor agit directo, contra
inſtituentem, dicendo: eum ſibi obligatum in tali ſumma
ratione mutui, ſibi facti, nulla facta mentione de procu-
ratore, ſeu obligatione per ipſum contracta, lite per ne-
gationem conteſtata, producitur inſtrumentum, in quo
continetur, quod procurator ſe obligauit, & producitur
procuratorium, continens mandatum obligandi. Quæri-
tur, vtrum creditor ſufficienter probet? Videtur, quod ſic:
per hunc §. cum concordan. & hoc maxime videtur in cō-
tractibus, qui conſenſu contrahuntur, qui poſſunt contrahi
per nuntium, vel per epiſtolam ſupra de obli. quæ ex con-
5 ſenſu. ff. de actio. & obligat. l. conſenſu. † Præterea in matri-
monio obligatur perſona. & conſtat, quod matrimonium
contra-

contrahitur per procuratorem : extra de procu. c.fi.lib.6. &
ſponſalia.ff. de ſponſal.l.ſufficit. Preterea iuramentum pro-
curatoris obligat animam domini, ergo multofortius obligat
perſonam, extra de iureiu.c. fin.lib.6. In contrarium videtur,
quòd procurator non obliget dominum, & per conſequens
non poſsit agi ex eius obligatione, contra dominum directo :
ſed vtiliter.ff.de act. emp.l. Iulianus.§.ſi venditor. de inſti. l.
in eum.& l.habebat.C. de exerci.l.ſi mutuam.ff.de neg. geſt.
l. liberto.in prin. Si igitur agat directo, ſuccumbet, nam alia
eſt vtilis, alia directa, vt ſupra de actio.§.omniũ dixi, & hoc
videtur dicendum neceſſario, quia procu. verba concipit in
perſona ſua. & ideo non acquirit domino directe : & per
conſequens, nec ipſum obligat directe. Quid ergo reſpon-
debis ad hunc §. & concor. quæ videntur concludere, quòd
4 poſsit agi directo ex † facto inſtitoris, vel exercitoris ? Satis
faciliter poſſet reſponderi. ad primum reſpon. quia loquitur
in actione quod iuſſu. quæ habet locum vbi iubetur filio, vel
ſeruo, qui poſſunt directe acquirere, & directo obligare.
vbi iuſſus præceſsit ff. quod iuſſu.l.1.
Sed ad ſecundum reſpon. quod loquatur de exercitoria, &
inſtitoria, quæ obtinent etiam inter liberos. ſupra eo.§. ideo.
verſic. iſtas, non eſt ita facilis reſponſio. poteſt tamen dici, ꝙ
illud, quod hic dicitur, directo poteſt condici. &c. ideſt dire-
5 cto † poteſt agi, quaſi principaliter cum ipſo negotiatum eſ-
ſet, non facta mentione de his adiectionibus, inſtitoria, vel
exercitoria : non tamen eſt directa actio. ſed vtilis, nec agitur
ita directo, quin oporteat narrare veritatem facti. Sed po-
teſt concludi directo ſine adiectionibus harum actionum.
Et hoc ſolum vult dicere iſte §. alias obſtarent iura, pro con-
traria parte allegata huic §. quæ dicunt, dari vtilem, non dire
ctam.& eſt ſimile infra tit. 1.§. ex diuerſo. idcirco, in quæſtio
ne propoſita, poſſet dici de rigore non eſſe probatum, ex quo
non fuit facta mentio in narratione, de contractu facto cum
procuratore. iuxta illa quæ ſcripſi ſupra ti. 1.§. omnium, &
ita intelligo omnia iura prædicta, quæ dicunt competere vti-
lem, quæ alias multum obſtarent huic §.

a Adno. Illud. Ex contractu. quod iuſſu, vel de in rem verſo. vel inſtitoria, vel exercitoria, poteſt agi directo contra patrem, vel do. Ang.
b Iuxta. Vide de hac quæſtio. Ang. hic ante ſi.§. huius.

De noxalibus actionibus. Rubrica.

*Gloſſ. bene continuat rubricam. tamen alio modo ordinan-
tur rubricæ in ff. & alio modo. in C. iſte tamen modus, eſt ple-
nior, & facit ad continuationem &c.*

1 *Seruus, non dominus coercendus.*
2 *Noxalis actio quando ceſſet. 4.*
3 *Noxalis locus.*
5 *Dominum familiæ delicto obſtringi.*
6 *Noxali qui agendum.*

2 EX maleficjs. a In gl. idem eſt ex quaſi. in fi. ibi
ſatis notatur. ff. eod. l. t. . Sed tamen non vide-
tur procedere, quod hic dicit, quod ex quaſi
maleficio ſerui, agatur noxaliter : imo de pe-
culio, vt ff. de fur. l. ſi ſeruus. vbi loquitur de
quaſi maleficio ſerui. Vnde lex quam gloſſ. allegat, nil facit,
quia loquitur de quaſi maleficio domini. Item videtur, quòd
1 dominus † non teneatur noxali ex quaſi maleficio ſerui, nec
de peculio. ſed quod ſeruus alias caſtigetur. ff. de his qui deie.
l. 1.§. cum ſeruus. imo etiam ex maleficio debet caſtigari. ff.
de iuriſd. om. iud. l. ſi quis id quod. §. in ſeruos. de min. l. quod
ſi minor. §. 1. de iniu. l. ſed ſi vnius. §. cum ſeruus.
Item reperitur, quod dominus tenetur ex maleficio. ff. de
dona. l. ſi oleum. §. pen. quomodo ergo intelligemus hanc ma
2 teriam ? Super hoc vix poteſt dari certa regula, tamen † põt
dici, ꝙ regulariter, ex contractibus, vel quaſi contractibus nõ
agitur noxaliter, vt patet ff. de actio. & obl. l. ex contractibus :
de nego. geſt. l. ſi filius. & dicta l. ſi oleum. § penult. ff. de mi-
noribus. l. quod ſi minor. §. 1. & hoc verum pro dolo commiſ-
ſo in contractu, vel extra contractum. Sed interdum agi-
3 tur † noxali actione ex contractu, pro delicto commiſſo, ex-
tra contractum : quando virtus actionis poteſt ſe ad hoc ex-
tendere, vt patet ff. de pigno. acti. l. ſi ſeruus mand. l. inter
cauſas. §. ſed cum ſeruus de fur. l. ſi ſeruus communis. §. 1.
cum ſequenti. Pro delicto vero, per ſeruum commiſſo agitur
noxaliter : ſed ſeruus alio modo caſtigatur : vt dictis legibus.
l. ſi quis id quod. §. in ſeruos. & l. ſed ſi vnius. §. cum ſeruus. &
hoc poteſt dici regulare, quando agitur ad vindictam. & de
lictum eſt modicum, quòd poteſt experiri verberibus : nam
tunc eſt in arbitrio domini, vt d. §. cum ſeruus. In quaſi
delictis poteſt dici idem, quod habeat locum noxalis, vel ca
ſtigatio. Nec obſtat. l. idem ait. §. ſi ſeruus. quia ibi agebatur
actione in factum ex recepto : vt not. in dicto §. cum ſeruus.
de his qui deie. l. 1. vbi ſatis plene de hoc notatur. Si qua iu-
ra reperies contrariari præmiſsis, dicas ea caſus ſpeciales con
tinere, vel intellige ſecundum præmiſſa. Et hæc procedunt
4 in delictis priuatis. † in publicis non videtur agi noxaliter :
imo ſeruus accuſatur, quaſi liber. ff. de accuſa. l. hos accuſare.
§. omnibus. & hoc verum ſecundum Iac. vbi agitur ad pœ-
nam criminalem, ſed ſi agitur ciuiliter, quod poteſt vt ff. de
fal. l. qui nomine. videtur poſſe agi noxaliter. C. de accuſa. l. 2.
Forte poſſet dici, ꝙ vbicunque concluditur ad pecuniam, ſit
actio noxalis : vbi ad pœnam non, nulla habita differentia,
inter publica, & priuata crimina. Sed ideo textus videntur
facere differentiam, inter priuata, & publica, quia vt pluri-
mum in publicis tenditur ad pœnam corporalem. & ita de-
bent intelligi. C. ad l. Iuliam. de vi. l. ſi criminis. ff. de ædil.
edict. l. ſi quis ſit fugitiuus. §. quod autem. de verbo. ſig. l. hæc
ſtipulatio noxi. & uide diligenter. §. in omnibus. in textu. &
gloſſ. Sed poteſt quæri nunquid dominus teneatur ex deli-
cto famuli ſui liberi ? videtur, quod ſic. ff de his qui deiece-
runt, vel effud. l. ſi vero. §. 1. de publicia. l. familiæ. Spec. hoc
tangit in tit. de iniur. & dam. da. §. ſequitur prope finem. ver-
ſic. in ſumma. & verſic. quòd autem. & tenet quod non. vnde
in d. l. ſi vero tenetur ex quaſi maleficio, propter impoſsibi-
lem probationem. & in d. §. familiæ. non tenetur, niſi noxa-
liter : vt ea. l. ſi vero. cum l. ſequenti, & ſequen. & hoc verum
indubitate, ſi neſciat, vel ſi ſciat, & non poſsit prohibere.
quid ſi ſciat & poteſt prohibere ? videtur quod teneatur,
quia tunc delictum alterius non obligat ipſum, imo ſuum
proprium, & ideo tunc non agitur noxaliter ff. eod. l. 2. & 3.
Et pro hoc facit C. de commer. & merca. l. 2. ff. de his qui no-
tan. infamia. l. quid ergo. §. 1. verſic. certe : ad l. Aquil. l. ſcien-
5 tiam. & hoc videtur verum, de delictis illorum, † quibus iu
bere poſſumus ratione poteſtatis, quam in ipſis habemus, vel
ratione iuriſdictionis, vel ratione patriæ poteſtatis, vel etiam
dominij, quia forte ſunt familiares. imo plus, ſuppoſito, quod
non eſſent de familia, ſi tamen ad mei vindictam delinquãt,
& ego ſciam, & non prohibeam, credo, quod debeam te-
neri. & ita poteſt depræhendi ex his, quæ leguntur, & no-
tantur, per gloſſ. & docto. extra de ſenten. excommunicatio-
nis, c. quantæ. de homi. c. ſicut dignum. de ſententia excom-
municationis, cap. dilecto. libro ſexto. & hoc eſt ſanctiſsimũ :
& facit contra plures maleficioſos, qui fouent verſipelles, &
gaudent, quando vindicantur per illos. & per iſta apparet,
quod abbates, & priores teneantur de maleficijs monacho-
rum clauſtralium, ſi ſcientes non prohibuerint, verbo, &
re. In alijs vero caſibus, & perſonis ſola ſcientia non ob-
ligaret. extra de homici. c. petrus. ff. ad l. Corn. de parri. l.
vtrum. & ibi not. in caſibus. vide C. de epiſco. & cler. l. ra-
ptores. in breuiario meo. exterminentur ergo tales, maxime
potentes, praui iuſtitiarij, qui ſuſtinent gartiones, inuaſo-
res gentium, quos deſauoare poſt ſatagunt, & abbates, qui
ſuſtinent ſtultos, & iniuriatores monachos, vt de ſeculo
eijciantur, tanquam turbulenti peſtiferi proditores, ſi quidẽ
longe ſceleratiores ſunt, quam gartiones, qui proprijs ma-
nibus ſcelera committunt : lunge ſupra pro ſocio. §. fin.
In gloſſ. ſupple extraneo. in fi. infra eo. §. ſi ſeruus domino.
In gloſſ. puta 10. in fin. quidam dixerunt, vſque ad quadrime
ſtre tempus. & hanc Azo, & docto. conſueuerunt approba-
re, vel vſque ad executionem, ſi procedatur per viam execu
tionis. Iacob. de Rauen. dicit hic duo. Primo quod actio
6 noxa. habet matrem obligationem. vt hic notatur. † Secun-
do

do quod in libello, non debet agi ad noxę deditionem ſed ad
æſtimationem damni: cum noxæ deditio non ſit in obligatio-
ne, ff. de reg. iur. l. miles. §. is qui. Sed in hoc poteſt dici, ꝙ ſi
adiiciatur in libello: non valet minus: imo plus, & facit ff.
de his qui deie. vel effu. l. 1. §. t. de leg. t. l. ſi hæredis ſeruus.
de fur. l. ſi ſeruus nauem. & l. ſi ſeruus communis. §. t. & facit,
quod condemnatio poteſt eſſe talis infra de offi. iud. §. 1. &
vide ibi iunge ſupra de actio. §. curare. & §. huic autem. &
quæ ibi ſcripſi.

a Adnot. Ex maleficijs. Diuide hunc ti. ſecundum An el. & ſumma ſic: ex de-
licto commulo: per ſeruum, domino ignorante: vel prohibere non valente:
dominus tenetur noxaliter. ꝙ equitatis ratio introduxit: ne ex delicto rei
proprie quis plus grauetur, quam ſit valor ipſius rei.

5 *Mancipium redimi poſſe.*

a DOMINVS [a] Noxali. In gl. ſed nonne in fin. Hæc in-
1 ra faciunt, quòd ſi fidelis emit † mancipium Chriſtianum ab
infideli, ſi mancipium velit ſe redimere, dominus compella-
tur recipere pretium, & ſeruum manumittere. de hoc per do
cto. extra de iud. c. 1. iunge. C. de epiſco. & cle. l. fina. & ibi
ſcripſi. Et quod hic dicitur, videtur poſſe obtinere, vbicun-
que agitur de libertate. Vnde ſi quis haberet homines condi-
tionales, vel vaſallos, & cederet bonis, videtur, quod ſi tales
velint redimere libertates ſuas, quod debeant audiri. Et idē
videtur ſi creditores facerent vendi bona, in quibus ſint ta-
lia iura. tamen contra hoc eſt extra de Iudæ. c. 2. iuncto c. t.
eodem titulo.

a Adnot. Dominus. Pro delicto ſerui, dominus liberatur dando ſeruum pro
noxa. & in damnum paſſum transfertur dominium, ꝙ auocari poteſt, ſi domi
nus emendet damnum, & velit eum manumittere. & noxalium actionum
quædā ſunt ciuiles, & quædam prætoriæ. h. d. ſecundum Ange. vſque ad §.
omnis autem.

1 *Noxalis qualis adiectio.*
2 *Noxalis concluſio.*

1 SVNT Autem conſtitutæ. † Iſte §. clare determinat,
quod noxalis actio non eſt actio per ſe: ſed quædam adie-
ctio, non tamen eſt talis adiectio, quales ſunt de peculio, &
aliæ de quibus ſupra titu. 1. quia illæ alterant naturas actio-
num, quibus adijciuntur, & faciunt eas prætorias: vt dixi
ſupra tit. 1. Sed iſtæ non mutant, imo relinquunt in ſui natu-
2 ra, vt hic. Nec mirum, † quia in his poteſt concludi directe,
in libello, ſine adiectione, vt dixi ſupra in princ. in illis opor-
tet cum adiectione, vt potes colligere ex his, quæ dicta ſunt
in dicto tit. proxi.

5 *§. omnis quando locus ſit.*
2 *Manumiſſus ex delicto tenetur.*

1 OMNIS Autem noxalis. † In gloſ. hic diſtingue. ibi
tenetur directe, vt hic imo plenius diſtinguitur hoc caſu,
2 quia aut fecit iuſſu domini, aut non. Primo† caſu, aut delictū
eſt atrox, aut leue. ſi atrox, obtinet, quod hic dicitur in text.
& in gloſſ. Si leue non videtur obtinere, quia iuſſus domini
excuſat. ff. de regu iur. l. ad ea. ad l. Aquil. liber homo. ſi vero
delinquit iuſſu domini, obtinet etiam, quod hic dicitur.
Quid ſi domino ſciente, & non prohibente? Tunc licet
dominus obligetur, ſeruus non excuſatur, & ideo tenetur
manumiſſus. ff. eod. l. 2. & l. in delictis. §. 2. In fin. eiuſdem
gloſ. vide multos caſus notatos. C. an ſeruus ex facto. l. 3. &
per totum. hic tamen nota, quod hypothecaria ſemper du-
rat: vt ibi not.

1 *Filius contumax qui coercendus.*
2 *Caſtrenſia capi poſſunt.*
3 *Filio damnato qui exequendum.*
4 *Exequi an in patris bonis liceat & 5. 7.*
6 *Adſcriptum delicto an dominus conueniendus.*

SI Seruus domino. In gloſ. noxalis acti. in fine. vide ibi
plenius de hoc. Sed & veteres, vetuſtiſsimi ante iura dige-
ſtorum. In gloſſ. ſcilicet directo. in fine: quid ergo fiet ſi
1 filius ſit contumax? † Reſpondeo, ſi habeat caſtrenſe pecu-
lium, vel quaſi, non dubium, quod in illo fit miſsio, alias po-
teſt excommunicari in curia eccleſiaſtica; ſed in curia ſecu-
lari non videtur remedium. Specu. videtur velle, quod pater
teneatur filium ex delicto defendere, & compellitur: vt not.
Specu. de actio. verſic. ſed quæritur vtrum pater: & hoc dicit
per §. neceſsitate. C. de bonis quæ liberis. l. fina. C. de admini
ſtratione tutorum. l. fin. & ita fieret miſsio in bonis eius. ff. ex
quibus cauſis in poſſeſsionem eatur. lege, Fulcinius. §. ſi quis
at illæ parum faciunt, quia loquuntur in alijs caſibus: nec §.
neceſsitate. concludit, quod pater compellatur defendere: ſed
ſolum dare conſenſum. Præterea, contra textum, qui dicit
expreſſe, patrem non poſſe ex delicto filij conueniri. ff. de his
qui deiecerunt vel effud. l. 1. §. ſed ſi filius. Quomodo er-
2 go procedetur? dic, quod † citetur filius realiter, iuxta le-
gem, conſentaneum. C. quomodo & quando iudex. vel dic,
quod fiet miſsio in bonis peculiaribus, vocato tamen patre:
vt not. in Speculato. de actore. verſi. ſed ecce. & etiam non vo
cato patre, ſi pater non habet vſumfructum. vt verſic. ſeq.
ibidem. In profectitio eſt certum, quod debet contra agi:
3 vt patet per totam materiam de pecul. † Sed quid, ſi filius
fuit citatus, & condemnatus, quæritur, in quo fiet execu-
tio? dic, quod habet peculium, aut non. Primo caſu, aut
caſtrenſe, vel quaſi: & non dubium. quòd fit in illis execu-
tio, quia in illis habetur pro patrefamilias? Et idem vide-
tur in aduentitijs, in quibus pater non habet vſumfructum.
& hæc poſſunt colligi. C. de bonis quæ liberis. leg. final. §. ſi-
ue econtrario. & §. neceſsitatem. cum §. ſequenti. & cum ibi
notatis. Si vero habet aduentitium tantum, & tale, in quo
pater habet vſumfructum, tunc videretur, patrem debere te-
neri, quia ex quo vſusfructus & legitima adminiſtratio illius
aduentitij data eſt patri per legem: non videtur quod ius ei
quæſitum debeat tolli ei, ex delicto filij, nec præiudicari. ff.
de regulis iuris. leg. alteri, & in propria materia. C. ne fi-
lius pro patre. Gloſſ. tamen ſentit contra ff. de noxalibus,
lege, & ſi condemnatus. Ego credo, quod hoc caſu, quo
actum eſt contra filium. & de conſenſu patris, propter hoc
non fiat executio contra patrem, qui habet vſumfructum.
Sed agetur contra patrem actionem iudicati de peculio ad-
uentitio. & illo condemnato, fiet executio in aduentitio, ſicut
fit in profectitio: vt patet ff. de pecul. lege tertia. §. idem ſcri-
bit. & iſte eſt vnus caſus, in quo actio iudicati eſt neceſſaria.
4 Vnde ſi filiusfamilias poteſt nocere † patri per hunc mo-
dum in profectitio multo fortius in aduentitio, in quo pater
minus ius habet. & iſta obligatio quæ nocet patri, contra-
hitur in iudicio agitato contra filium: & in ſententia lata cō
tra ipſum: vt d. §. idem ſcribit. & ita patet reſponſio, quare
plus filius præiudicat patri, cum agitur ciuiliter ex delicto,
quam quando criminaliter, quo caſu peculium etiam caſtren
ſe, vel aduentitium, non confiſcatur. C. de bon. proſcripto. l.
3. quia nullo modo ex delicto tenetur pater, niſi interuene-
rit quaſi contractus iudicialis: quia in criminibus criminali-
ter intentatis proponi non poteſt. & hæc videntur indubita-
ta de iure ff. & huius voluminis. De iure tamen C. vide-
tur, quod in caſu, quo loquimur, quando pater habet vſum-
fructum, poteſt agi contra patrem, & debet ſuſcipere om-
nes actiones. C. de bonis quæ liberis. l. final. §. vbi autem.
Nec poteſt dici, quod ibi loquatur tantum de actionibus,
quibus poteſt filius eſſe implicatus ratione hæreditatis, quia
etiam de alijs, vt apparet per illud, quod ibi ſubijcitur.
Sinautem æs alienum ex defuncti perſona. &c. quaſi dicat,
ſupra dixerat generaliter patrem debere omnes actiones
ſuſcipere poſt declarando, & reſtringendo, ſubijcit: pro
quibus poteſt vendere bona illa aduentitia. Sinautem. &c.
ſecundum hoc videtur, quod erraret, & deberet ſuccumbe-
re, qui ageret hoc caſu ex contractu filij vel ex delicto ci-
uiliter contra filium. Et ita videtur, quod iſte §. & l. tam
ex contractibus. ſint correcti in caſu prædicto, quo pater
habet vſumfr. Vel poteſt dici, (vt legum correctio euite-
tur) quod dictus §. vbi autem. loquatur de actionibus hæ-
reditarijs tantum, & illud ſinautem, quod ſubijcitur, non
ponitur diuerſatiue, quaſi mutet materiam: ſed ince-
ptiue, & declaratiue, & ita ex contractu, vel delicto

filij

filij ciuili.etiam illo caſu, agetur contra filium, & ipſo condemnato, agetur iudicati contra patrem, ſicut dictum eſt ſupra de profectitio: nec aliqua iura corriguntur. Sed nunquid ex contractu filij poteſt agi contra patrem de pec. etiam antequam filius, ſit condemnatus? Ego non video cur in aduentitio non ſicut in profectitio. Vnde cum ius ſtatuerit hoc peculium, idem dicam de eo, ſicut de profectitio: niſi quatenus reperiam per ius expreſſe immutatum: ſed in delicto non, quouſque filius fuerit condemnatus: vt ſatis dictum eſt. niſi contra filium eſſet lis conteſta. & eſſet mortuus. ff. de iudic. l. tam ex contractibus. vel niſi pater eſſet factus locupletior. ff. de pecu. l. 3. §. ex cauſa. & per hoc puto, quod pater non tenetur de aduentitio ex contractu, vel delicto filij, niſi peculiotenus. Et quodammodo videtur iniquum, quod filius noceat patri in vſufruc. tamen probabile eſt per illa, quæ ſupra dixi.

5 † Sed quid in vltimo caſu, quando nullum habet peculium? Quidam dixerunt, quod fiet executio in legitima, vel in alimentis: ſed horum ſententia non eſt vera: vt plene notatur in Specu. de execu. ſenten. §. ſequitur. verſicu. quid ſi filius. vide ibi plene. Quid ergo fiet? dic, quod excommunicetur in curia eccleſiaſtica. In ſeculari, caſtigetur, ſecundum exigentiam delicti, ſicut dixi in ſeruo ſupra in princ. ti. Et iſta, quæ dixi de filijs, poſſunt applicari conuenienter ad religioſos:

6 vt dixi ſupra tit. 1. & de acti. §. actiones. † Sed poteſt queri, iſte noxales competunt ex delictis ſeruorum: queritur an competant ex delictis hominum aſcripititiorum, & aliorum conditionatorum? Videtur, quod ſic: cum non videatur differentia inter ipſos & ſeruos. C. de agric. & cenſi. l. ne diutius. ſed tamen contrarium videtur, cum vere ſint liberi: vt dixi ſupra de iur. perſo. in princip. Sed bene verum eſt, quod agitur contra dominum de peculio ex contractibus: & forte ex delicto ciuili, vbi fuerunt condemnati: cum maius ius habeant in bonis ſuis, quam filius in profectitio: cum pater poſsit tollere filio profectitium: & tamen dominus non tollit illi bona. C. in quib. ca. colo. cen. do. act. poſſ. l. 2. vnde, de eorum peculio, agitur contra dominum, vt ibi not. & diſtin. l. ne diutius. Videmus tamen in multis locis, quòd de conſuetudine ipſi agunt, & conueniuntur ſine licentia dominorum, & fit exe-

7 cutio in bonis eorum. † Sed quid, ſi filius habet diuerſa peculia caſtrenſe. vel quaſi: & aduentitium, vel profectitium. quæritur? in quo primo fiet executio, videtur ꝙ debeat inſpici cauſa. vnde deſcendet obligatio. & in dubio fiat in vtroque ff. de pecu. l. hinc quæritur. §. poteſt. & ff. de milita. teſtamen. l. ſi certarum. ſed illa diſtractio poſſet obtinere, vbi agitur de contractu: ſed vbi ex delicto, videtur, quod eſſet facienda executio primo in caſtrenſi vel quaſi: quia illud eſt ſuum proprium: & de iure fit executio ſuper condemnato, antequam recurratur ad tertium. ff. de re iudica. l. a diuo Pio. §. ſic quoque.

Si quadrupes pauperiem feciſſe dicatur. Rubrica.

1 *Aedium caſus actionem non parit.*

In fin. gloſſ. rubricæ. Et not. quod hic titulus ſituatus eſt in hoc libro quære ibi, quã in ff. aliter, primo tractat de delictis animalium: poſt de delictis hominum, vt apparet ex proceſſu noni libri. hic econtra. & melius. Prius enim agendum fuit de perſonis: & poſt de animalibus: cum perſonæ ſint nobiliores, ſupra de iure natu. §. fin. ff. de ædil. edic. l. iuſtiſſime. Sed

1 *iuxta hanc rubricam, quæritur, hic dicitur in glo. † quod agitur ex delicto rei animatæ: ſed nunquid ex delicto inanimatæ? Verbi gratia, domus tua cecidit, & diruit meam: nun-*

a *quid poſſum agere contra te? dicit Iaco. quod non[a] ff. ad l. Aquil. l. quemadmodum. §. ſi nauis. verſi. ſed ſi ff. de dam. infect. l. Prætor §. 1. male alle. non eſt ibi. ſed in §. fin. & l. hoc amplius. §. Neratius. de incen. l. ratis, &c. & l. euenit. ff. de damno infect.*

a Adnot. Non. Hoc limitandum æquitas ſuadet. niſi dominus ædium eſſet in culpa, quo caſu agendi ius in eum eſſet per d. l. quemadmodum. & §. ſi nauis. in primo reſponſ. alias.

1 *Fera nocente quando, teneatur dominus.*
2 *Canis dominus ob carnem eſas an teneatur.*
3 *Paſtus actio an in dominum danda. & 4.*
5 *Paſcenùa recte includi.*

ANIMALIVM Nomine quæ. Not. differentiam arboris Porphyrij. Animalium, aliud rationabile: aliud irrationabile. In gl. ſcilicet quadrupedum, in fin. vt ſi gallus percutiat hominem cum roſtro in facie, vel in oculo: ſi vero comederet vuas, vel ſemina. ſunt opin. vt infra videbis.

In gloſ. id eſt luxuria. in fin. imo dic laſciuia: quia animalia laſciuiunt, & ſaltant, propter otium, & cibum. vnde legitur: Incraſſatus, impinguatus, dilatatus recalcitrauit. & Sene. Ad rabiem nos producunt deliciæ. Dico tibi, quod nihil tam contrarium ſaluti, quam cupido, otium, & deliciæ. vtinam non regnarent in magnis curijs. In glo. id eſt amore. in fi. Sed quomodo hæc natura adminiſtrat beſtijs, coniunctionem appetere, dicitur ſupra de iure natu. in princ. & ſic hoc caſu, equus non delinquit contra naturam ſui generis: & ſic non datur hæc actio. infra proxi. §. & ita hoc exemplum non videtur procedere. Ad hoc poteſt dici, ꝙ appetitus, & feruor ille, qui commouentur ex præſentia fœmellæ, poteſt dici naturalis: ſed quod rumpat oſtia, & domos: videtur contra naturam. & ſic intelligitur hic. Et no. & memoriæ manda, quod ſi iſtud iudicatur in animali contra naturam: multo fortius in homine. Pluſquam ergo beſtiales ſunt homines, qui frangunt oſtia mulierum: & quaſi veres ſpumantes, tanti petulantes, fœtore hircino aerem inficientes villam circumeunt. & ad hoc eſt notabilis hæc glo. per quam hæc bene probantur: imo dico tibi plus, quod illud, quod eſſet naturale in beſtijs, eſt innaturale in homine. Et hoc tibi probo, non dubium, quod homo eſt rationalis a natura. Quicquid igitur ratio diſſuadet, eſt ſibi contra naturam. Cum igitur naturallis ratio ſuadeat fœdus coniugij: cæteros amplexus diſſuadet: non dubium quod homo facit contra naturam, cæteros ſectando, quos ratio naturalis abhorret. Hanc concluſionem voluit elicere Vlpia. (ſi diligenter ipſum intuearis) ff. de verborum ſignificatio. l. probrum. Sis ergo homo, non beſtia, non te voluptas vnius hore ſeruum faciat corporis tui, vel rei viliſsimæ. ſicut eſt cupiditas, quæ (crede mihi) eſt radix omnium malorum: ſic luxuria venenum de ſingulis peccatis ſibi cumulat,

1 & trahit. † In gl. id eſt conſuetudinem. in fine imo ſecundum Iacob. omnis actio denegatur: & per conſequens vtilis. Vnde dicit, ipſe, quod hæc actio ceſſat, vtilis, & directa, vbi fera recepta erat in naturalem libertatem. Sed vbi non omnino recepta erat (quia adhuc habebat conſuetudinem reuertendi) tunc poteſt dici, quod detur vtilis. ff. de poſthu. l. prima. §. beſtias. & facit ſupra de rerum diuiſio. §. ceruos. cum §. ſequen. Quid ergo. ſi fera damnum dedit, cum eſſet in naturali libertate, deinde peruenit iterum ad manum domini: nunquid dominus tenebitur? Ipſe dicit, quod non: imo ſi ante tenebatur, & ſine culpa ſua euaſit, non videretur teneri, ſi ad poteſtatem ſuam redeat. ff. de ſol. l. qui. res. §. aream. de adi. legat. l. ſi ſeruus legatus. §. ſi. Contra. ſupra titu. primo. §. ex diuerſo. ſed ibi nata fuit actio. & erat materia, ſuper qua poterat fundari, hic non. Sic ergo vides, quod hæc actio non habet locum, niſi vbi animal manſuetum delinquit contra natu-

2 ram ſui generis. † Quid ſi canis, tuus comedit carnes meas, nunquid mihi teneris? Iaco. dicit, ꝙ Rofre. dicit, quod ſic ſaltem vtili.

Sed hoc videtur contra mentem huius literæ, quæ dicit non poſſe agi, vbi animal non delinquit contra naturam ſui generis: & ſatis eſt de natura canis comedere carnes.

Vnde ipſe dicit, quod ſicut in actione leg. aquil. conſideratur culpa hominis: ita in hac actione conſiderandum eſt an fuerit animal in culpa, accipiendo culpam, qualis poſſit cadere in eo: quia non eſt vera culpa, vt eo caſu detur

actio

actio. Poteſt ergo concludi ex verbis ſuis, quod ſi canis reperit carnes indiſcrete poſitas, & ſine cuſtode, in loco patenti: quod tunc non tenetur dominus. Si vero canis regit vas, vel ciſtam, vbi erant carnes: vel forte terruit cuſtodem ferociter rodendo: vel forte euertit ollam bullientem: vbi erant carnes, & eas comedit: ſicut quandoque vidimus fieri: tunc tenetur. & facit, quòd dixi ſupra in princi. huius tit. in gloſſ.
3 id eſt amore. † Quid ergo ſi animalia tua ſine immiſſione de paſta fuerunt glandem meam, vel prata, vel blada mea: quæritur, an agere poſſim, & qua actione? gloſſ. dicit, quod poteſt agi actione de pauperie. vt no. ff. de præſcrip. ver. l. qui ſeruandarum, §. ſi. ſuper verbo. de paſtu. in fi. & idem Specu. tit. de iniur. & dam. da. §. ſequitur. verſic. quid ſi ſine. nu. 10. & fuit opin. Azo. Sed hoc non videtur verum, ſecundum Iac. quia hæc actio non datur, niſi quando animal delinquit, contra naturam ſui generis. in propoſito autem nihil agit contra ſuam naturam imo ſecundum: & ſic non eſt locus huic actioni. Credo, quod verum dicat, & credo, quod illa gloſſ. ſit contra mentem illius text. l. qui ſeruandarum. §. ſi. vbi datur actio in factum. Quomodo ergo prouidebitur mihi? Dicas, quod datur mihi actio in factum, saltem quando dominus factus eſt locupletior. ſi enim porci ſui fuerunt impinguati glande mea: vel oues, & armenta herbis meis: æquum eſt, mihi actionem dari, inquantum eſt factus locupletior: ideo datur in factum: ut d. §. ſi. eo. tit. l. quoties. Poſſet tamen dari caſus, quo daretur actio de pauperie. Quid enim ſi habebam pratum clauſum, cuius clauſuram bos tuus, uel taurus rupit laſciuia, uel ferocitate, & herbam, uel bladum depaſtus eſt? hoc caſu non eſſet deneganda hæc actio de pauperie: ut ſupra in princ. huius ti. & ibi ſatis dixi. uel ſi dominus præſens eſſet, & permitteret animalia intrare pratum meum & depaſcere, uidetur, quod debeat teneri etiam in ſolidum, quamuis non immiſerit. & hoc propter dolum ſuum. præſentia enim operatur conſenſum. ff. de fur. l. falſus. §. falſus. uerſ. ſi is. & fa
4 cie ff. de noxali. l. 2. † Quid ſi bubulcus, uel paſtor, immiſit animalia tua in rem meam: uel forte paſſus eſt malitioſe, uel negligentia (quia forte obdormiuit, uel erat alibi) blada uel prata mea depaſci: nunquid tu teneris? Videtur quod ſic etiã lege aquilia propter malam electionem. ff. ad l. aquil. l. ſi ſeruus ſeruum. §. ſi fornicarius. ſupra de ob. quæ ex quaſi male. §. item exercitor. ff. loca. l. qui inſulam. §. qui mulas. Et hoc uidetur uerum, quando poteſt imputari culpa malæ electionis, quæ ſemper imputatur. niſi probet feciſſe diligentiam de inquirendo, cum eum recepit: extra de ele. cap. innotuit.
5 † Sed nunquid illo caſu liberatur, dando animalia pro noxa? Non videtur, ff. loca. l. videamus. in prin. Sed poteſt dici contra, cum dominus non obligetur, ex delicto animalis, niſi ad noxam: vt hoc tit. & ff. eod. l. 1. in prin. Præterea, quia hæc actio ex maleficio oritur: & ita habet locum noxalis. vt ff. nau. cau. l. fi. §. hac autem actione. cum §. ſequen.

Quærit Iac. hic: quid ſi inueniam animalia forte paſcentia rem meam: nunquid poſſum ea propria authoritate capere?
a Dic [a] quod ſic: ſi neſciam cuius ſunt: alias non ſic intelligitur ff. ad leg. Aquil. l. Quintus. idem Specu. tit. de actio. verſi. ſed pone, inuenio.

a Adno. Dic. Licet opinio Io. ſit contra tex. formalem l. quamuis. ff. ad l. Aqui. vbi incluſio paſcentium negatur, nec probetur per l. Quintus. niſi argumento a contrario ſenſu, quod non procedit vbi contrarium inuenitur de iure gl. cle. 1. §. 1. ſuper verb. excommunicationis. de ſen. excom. no. ſcrib. in l. 1. ff. de offi. eius. Fabri tamen opinio ſuſtineri poteſt per quaſdam conſuetudines Galliæ in titulo, du doma e des beſtes. i. de damno beſtiarum, pro quibus facit lex. capite quinto de adult. ff. P.

PAVPERIES. In gloſ. mirabilis. ibi legalis. glo. ſupponit quod legiſtæ non habent rectas expoſitiones nec grammaticales: quod verum eſt in multis articulis. In gloſſ. quandoque. in fi. ibi dicitur, quod committit culpam: ſed ibi culpa accipitur pro vitio. vt ibi no.

1 *Pœnæ diuiſio.*
2 *Actionibus pluribus quando tenendum.* & 3. 4. 5. 6.

7 *Actiones quæ & quando aliis ceſſent.* 8. 9.
10 *Remediorum quod aliud tollit.*

CAETERVM. Scilicet manſueta animalia, quæ contra naturam ſui generis delinquunt, ſed feræ, non. Quid ergo de illis? Cæterum &c. In gloſ. in corpore. in fi. & hac pena 200. ſolidorum diuiditur, inter fiſcum, & partem, ſecundum gloſ. no. in leg. qua vulgo. de ædil. edic. remitto ad notata in l. ſi vero. §. pe. de his qui deie. vel effu. Doctores conſueuerunt dicere, quod applicatur totum parti. pro quibus facit ff. de verbo. ſig. l. ſi cui exempto. Sed pro gl. C. de aſſeſſo. l. conſiliarios. Opin. docto. videtur fauorabilior.

In gloſſ. hoc eſt. in fi. not. hanc gloſſ. & ſunt fere ſimiles. ff. nau. cau. ſta. l. idem ait. [alias incipit, & ita.] §. fina. de regu. iu. l. nunquam actiones. & ibi aliquantulum plenior: & tamen nulla eſt completa: vt poterit apparere ex his, quæ ſubiungentur. & quaſi ſimilem ponit Inno. extra de collu. ca. fin. Iaco. vero de Ra. facit hic aliquas ſubdiſtinctiones poſt dominum ſuum: & tamen dicit, non eſſe completas. Dominus Dynus facit vnam magnam diſtinctionem, quæ eſt magis completa. ff. de ope. noui nunciatio. l. in prouincialis. de qua, pluſquam de alijs præcipere propono: non tamen ſequi ad literam. Et tamen ſcio, quod non erit completum: quin ſuper
5 ſint cicatrices, & forte vulnera [alias in litera.] † Eſt igi
a tur [a] ſic diſtinguendum, cum quæritur qualiter plures actiones, ſeu accuſationes, concurrentes ſe tollant adinuicem, diſtingue: aut omnes ſunt ciuiles, aut quædam criminales, & quædam ciuiles, aut omnes ciuiles. Si ſunt omnes criminales: dic, quod aut ſunt plures, quo ad punitionem, ſeu executionem: aut quo ad perſecutionem. ſi quo ad punitionem.
2 Verbi † gratia, qui ſepulturam violat, punitur diuerſis pœnis: qui violat priuilegia, & libertates eccleſiæ, punitur diuerſis pœnis. hoc caſu poteſt dici, quod iudex poteſt eligere, & altera electa, alia conſumitur. C. de ſepul. vio. l. 4. ff. de accu. l. ſenatus. de effractio. l. 1. in fin. niſi lex ordinaret vtranque infligi: tunc enim videtur, quod vtraque infligatur, etiam per diuerſos iudices. C. de ſacroſ. eccl. l. placet. in fi. extra de pœnis. ca. fœlicis. lib. 6. Si ſunt plures quo ad proſecutionem: tunc aut omnes deſcendunt ex eodem facto: aut ex diuerſis. ſi ex eodem: tunc aut omnes idem crimen, & delictum puniunt, quod ſolum ex eodem facto reſultat: & tunc vna vtendum eſt. ff. de acen. leg. ſenatus. aut tendunt ad puniendа diuerſa, quæ ex eodem actu reſultant: & ſubdiſtinguitur: quia aut vnum ſe habet ad aliud, tanquam genus ad ſpeciem: vt homicidium, & parricidium. & non poſſunt ſimul intentari: vt no. in d. l. ſenatus. aut ſe habent, tanquam diuerſa, & ſpecifice differentia, vt ſi quis coguouerit cognatam ſuam coniugatam: oriuntur crimina duo inceſtus, & adulterium: tunc poſſunt concurrere: & poteſt de quolibet accuſari eodem tempore, & ab eodem, & a diuerſis. C. de accuſa. l. qui de crimine reſp. 2. ſecundo dicto. Si vero deſcendunt, ex diuerſis factis, poſſunt multo magis concurrere. ff. de accuſa. l. libellorum. §.
3 ſed ſi aliud. † In ſecundo caſu, quando ſunt quædam criminales, & quædam ciuiles, tunc poteſt eligere, quam vult ante litem conteſta. & tenetur proſequi, quam elegit, poſt ſententiam ſunt opin. quando vna eſt de re familiari, alia ad vindictam, an poſſit ad aliam redire: vt not. C. quao. ciui. actio. cri. præiudi. l. vnica. de quo tibi dixi ſupra ad legem Aqui. §. liberum. vide in d. l. 1. Hodie vero videtur, quod etiam ante litis coteſta. tenetur proſequi electam, per auth. qui ſemel. C. quomodo, & quando iudex. verum eſt tamen, quod ante litis conteſtationem fit abſolutio ab inſtantia, poſt a cauſa: vt ibi conſueuit notari. In tertio caſu principali, quando omnes ſunt ciuiles, quem caſum ſolum hic glo. videtur proſequi, diſtingue, quia aut omnes ſunt pœnales, aut omnes rei perſecutoriæ, aut quædam pœnales, quædam rei perſecutoriæ, quædam mixtæ, aut quædam pœnales, quædam mixtæ, aut omnes mixtæ. Primo caſu, quando omnes ſunt pœnales, gloſſ. diſtinguit, quia aut omnes, ex vno delicto, aut ex diuerſis. Si ex vno, vna tollit aliam, niſi in eo quod excedit. Sed tu ſubdiſtingue in hoc caſu. quia aut competunt contra vnum, & eſt verum, quod gloſ. dicit. & hoc caſu pro-

prie

prie intelligitur. ff.de actio. & obligatio. l. plura. aut contra
diuerſos : & tunc ſubdiſtinguitur , quia aut deſcendunt ex
4 maleficijs : aut ex quaſi maleficijs . † Primo caſu, vnus alium
non liberat : & ita omnibus vti poteſt : vt l.cum ex vno.ff.de
actio,& obligatio. ad legem aquiliam.l. item Mela. §. ſi plu-
res.Si ex quaſi maleficio, vnus liberat alium, ſaltē perceptio-
ne. ff. de his qui deie. vel effu. l. perceptione . & notatur ff.
nau.cau. ſta.l.fi.§. pen.ſupra de oblig. quæ ex quaſi deli. §. fi.
& in hoc eſt ſupplendum primum membrum huius gloſ. &
idem videtur , vbi ab vna parte tantum eſt pęnalis . ff. de eo
per quem factum eſt l. 1. §. ſi plures . Si ex diuerſis delictis
competunt, gloſſ.dicit , quod vna tollit aliam.vt l. nunquam
plura.ff.de priua.delic.& hoc verum, niſi eſſent delicta con-
iuncta,& eiuſdem effectus.vt ff.ad l. Aquil.l.illud. in fin. vel
talia , quæ non vertuntur in alterius iniuriam . C.de modo
mul.l.eos.Item quando intentantur ab vno , non debent di-
5 ſtingui ff.de iniurijs.l.prætor. † Secundo caſu, quando om-
nes ſunt rei perſecutoriæ , diſtingue , aut competunt contra
vnum , aut contra diuerſos . ſi contra vnum : tunc aut ſunt
eiuſdem generis, quia omnes ex contractu , quaſi ſint diuer-
ſarum formarum, tunc vna non tollit aliam. verum eſt, quòd
effectus vnius venit in alia. ff. de actio.empt.l.non eſt nouum.
pro ſocio.l.cum duobus.§.ſi plures.& hoc , niſi prouenirent
ex cauſis lucratiuis. ff.de actioni. & obligatio. l. omnes . aut
ſunt diuerſorum generum : quia vna ex contractu, alia ex de
licto : tunc vna tollit aliam. ff.de fur.l.ſi is cui . de re iudi.l.ſi
quis cum ſimilib. ſecundum Dy. primum tamen membrum
fallit.ff.de tribu.l. quod in hæredem . §. eligere. ſed forte eſt
ſpeciale, vt dixi ſupra quod cum eo. §. introduxit cum §. ſe-
6 quen. † Item fallit , vbi actiones non ſunt compatibiles ,
propter contrarietatem, vel alias. C.de cod.l.fi.in princip. &
C. ſi ſeruus extero. l. vnica . Et poteſt dici , quod in caſu ,
quo rei perſecutoriæ ſe non tollunt : poſsit agi ex ſecunda ,
in eo quod excedit. & ad hoc quidam allegant ff. commo. l.
vnde quæritur . Sed in illa non ſunt ambæ rei perſecuto-
riæ. Sed facit. ff. pro ſocio. l. ſi actum . de actio. & obliga.
l. quoties. §. 1. Si competat contra diuerſos, hoc membrum
non proſequitur Dyn. nec tetigit. tamen potes dicere , quod
aut ambæ proſequuntur corpus rei in proprietate , ſeu poſ-
ſeſsione : aut intereſſe. Primo caſu aut vnus habet cauſam
ab alio : & tunc illa tollitur per aliam facta ſolutione . aut
primo egit contra poſſeſſorem : & fuit rem aſſecutus. & vna
tollit aliam : ſecus econtra. ff. de ſolu. l. Stichum aut Pam-
philum. §. dolo. de pet. hæred. l. nec vllam. §. is autem . Se-
cundo caſu , quando ad intereſſe : tunc aut agitur ratione
vnius facti, & vnius perſonæ : vel quia pro vna reputatur : &
tunc vna tollit aliam. ff.de vi & vi arma.l. 1.§. deieciſſe. verſi.
quoties. aut ratione diuerſorum , vel quæ pro diuerſis haben-
tur, tunc non. ff.de ſepul.vio.l.prætor. ait. §. ſi ad plures . &
hæc procedunt in realibus , & in rem ſcriptis poſſeſſorijs .
nam in mere perſonalibus, ſolutione per vnum facta, alij li-
berantur. ff. depoſi.l. 1.§.ſi apud de conſtit.pecu.l.item illa.§.
7 fina. † Tertio caſu, quando quędam pœnales , quædam rei
perſecutoriæ, eſt dare regulam, quòd vna non tollit aliam. ff.
de ſur.l.ſi pignore. §. cum furti. Fallentias, quando altera
competit de iure communi : altera de iure ſpeciali. ff. nau.
cau.l. idem ait . alias incip.& ita §. fina.& forte ſub hoc intel
lectu poteſt colligi. C.de furt.l. manifeſtiſsimi. ſupra de obli-
ga. quæ ex delicto. §. quæ de fullone . & hoc de pęnali autho
ritate iuris ſi facto hominis : quia forte aliquis ſtipulatus eſt
pœnam , diſtinguitur inter contractus bon. fid. & ſtricti iu-
ris . Item & in ſtricti iuris , aliud olim , & aliud hodie .
vide ff. pro ſocio. l. ſi quis a ſocio. de actio. empt.l. prædia.
de actio. & oblig. l. obligationum fere . §. fina. ad l. falci. l.
1. §. item ſi ita. C. de tranſact.l.ſi quis maior. & l.cum pro-
ponas . ff. de tranſact.l.qui fidem . de pact. l. reſcriptum . §.
ſi pacto. Quarto caſu , quando altera mixta , altera rei
perſecutoria, dicit Dy. conſiderandum eſſe , an ſint diuerſo-
rum generum : an eiuſdem . Primo caſu , vna tollit alte-
ram, & in totum . ff. de actio. & obliga.l.qui ſeruum : in fin.
ff.commo.l. vnde quæritur . quæ ſic eſt intelligenda . Nam
quod ibi dicitur , videtur habere rationem : & ad ſuperius
refertur , non ad proximum . & quod ibi dicitur . niſi forte
quis dixerit ſub.& male. ſic intelligitur ff.de tute.& ratio.di-
ſtra l. actione. verſic.ſed & condi.arbo.fur.cæſa. l. ſi colonus .
ſic debet intelligi ff.loca.l.ſi merces.§. culpæ, quamuis gloſſ.
alio modo intelligat. Secundo caſu quando ſunt eiuſdem ge-
neris, ita quòd ambæ ex contractu, vel ambæ ex delicto, tunc
aut deſcendunt ex eadem matre , id eſt ex eadem obligatio-
ne, & tunc ſe tollunt. etiam in eo quod excedunt. ff.de tute.& ra.
8 diſtra.l. 1.§. in tutela. iunge ſupra. de attili. tuto.§.fin. † Aut ha
bent diuerſas matres : & tunc actione vna poteſt agi, alia in-
quantum excedunt: vt in condi. furtiua. quæ ex furto oritur.
& vi bono. rapto. quæ ex rapina. quæ ſe non tollunt in eo, quod
excedunt. ff. de actio.& obl.l.plura. vi bonor.rapt.l. 1. Quin-
to caſu, quando quædam pœnales, quædam mixtæ, aut ex di-
uerſis obligationibus : tunc vna non tollit aliam. ff. de tu. &
ra. diſtra.l. 1.§. nunc tractemus . tamen ſi ex eadem, tollit niſi
in eo, quod excedit. ff. vi bonor.rapt.l. 1. Sexto caſu , quan-
do omnes ſunt mixtæ, diſtinguitur , quaſi eodem modo, quia
aut omnes ex diuerſis factis : & vna non tollit aliam vt l.nun
quam. de priua. delict. aut ex eodem : & tunc ſic : niſi in eo ,
quod excedit. ff. argumen. arbor. fur. l. cæſa.l. 1. Iſta ſufficiant
circa hunc tit. Et not. quòd ſimiles textus, ſunt huic. ff. de
actio.& obligatio.l. nunquam de regul. iur. l. nunquam . ſed
9 dic additur plus, ſcilicet pœnales. † Et quare dicantur præ-
ſertim pęnales, potes colligere ex ſupradictis. Et hæc proce-
dunt in actionibus, & remedijs ordinarijs. In extraordina-
rijs poteſt diſtingui : quia aut omnia ſunt extraordinaria: aut
quædam ordinaria : quædam extraordinaria . Primo caſu ,
aut competunt ad idem, aut ad diuerſa. ſi ad idem , vnum ex-
cluditur per aliud. Poteſt tamen actor eligere : vt in actio-
ne. l. aquil. vtili, & in factum. ff. ad l. Aquil. l. quemadmo-
dum. §. magiſtratus. C eod.l.de pecoribus . Si ad diuerſa, non
ſe impediunt , nec quo ad natiuitatem , nec quo ad concur-
ſum, nec quo ad aliud. ff. de damno inſe. eo.l. qui bonafide. §.
ſi quis nouum opus. vbi de hoc . In ſecundo caſu principa-
li, vbi vnum ordinarium. aliud extraordinarius ſubdiſtingue:
aut competunt contra diuerſos, aut contra eundem, ſi contra
diuerſos : vnum non excluditur per aliud C. ſi tut. vel cur.
l. etiam. & hoc vbi habet originem a neceſſario actu : vt d. l.
etiam. ff. de mino.l. etiam ſi à patre. in prin. & §. imperator :
de admini. tuto.l.ſi minoris . Fallit, ſi modica ſit læſio. C. de
iudi.l. properandum.§. fina. de in integrum reſtitutio.l. ſcio.
de contrahen. emptio.l. res bonafide. & hoc quando eſt con-
tra ius commune: quia remedium iuris communis datur pro
modico. ff. quod cum eo.l. 1.§. illud. Si diceres in iudicijs ſpe-
ciale eſſe, vt quædam gl. dicunt, eſt contra. C. quando prouo.
non eſt neceſ.l. ſi pater. ſi aduer. rem iudic.l. fi. Vbi autem ha-
bent originem a voluntario actu, videtur, quod non concurrant
ad eundem effectum. ff. de damno infecto l. damni. §. emptor,
de minori.l. cum mandato, ſi contra eundem , aut extraordi-
10 narium † eſt de iure communi , aut contra ius commune · ſi
contra ius commune non videtur , quòd concurrant . ff. de
mino.l. in cauſæ . Si vtrunque de iure communi , aut extra-
ordinarium eſt adinuentum in ſubſidium, & cauſa ſupplendi
ius ciuile : & excluditur per ordinarium . ff. de ope. no. nun.
l. in prouinciali. §. 1. de damn. infect. l. qui bonafide. §. de illo.
& l. ſi ædibus. & l. inter quos. alias concurrunt. hæc ſufficiant
ſuper hoc. Ex his reſultant multa , ſuper quibus non inſi-
ſto : quia rationes eorum, quæ conſtituuntur , requirere non
oportet: alioquin multa ex his, quæ certa ſunt ſubuertuntur,
quamuis Aurelianeñ. multum in hoc inſiſtant: contra l.& id-
eo. ff. de legi.

a Adnot. Et igitur. Hanc diſtinctionem ponit hic dom. Angel. ad plenum re
citando. Ioan. Fab. in 2. col. poſt me. ver. verum quia Io. Fab. &c.

De his per quos agere poſſumus . *Rubrica.*

1 *Tituli de his per quos &c. explicatio.*

In fin. gloſſ. rubricæ in C. & ff. videtur melius continuari :
quia primo tractare debuit de perſonis , quam de negotijs .
ff. de

ff. de iure codi. l. quidam referunt. §. 1. ſupra de iure natu. §. fina. Conſtat autem quòd procu. eſt de perſonis, quæ ſundant iudicium, igitur de eo primo fuit agendum, quam de actionibus: vt d. §. fi. Sed ad hoc poteſt dici: quòd hic parum tra
1 *ctatur de † perſona procuratoris; ſed ſolum de conſtitutione. & is titulus fuit ſolum hic poſitus gratia ſequentis. & potius in hoc & in illo: de negotio agitur, quam de perſonis ſeu earum habilitate. Super hoc non eſt inſiſtendum.*

1 *Agentes alieno nomine varii.*
2 *Rectores ob quæ agant.*
3 *Agi ſine mandato an liceat.*
4 *Procurator iniuſta conſuetudine, an admiſſibilis.*

2 NVNC a Admonendi. Primo ponit dictum generale. Secundo proſequitur alterum membrum, & exemplificat, recitando antiquitatem. Tertio, circa antiquitatem, correctam duo adijcit. Prima in prin. Secunda. Alieno veluti. Tertia in §. procurator neque. In gl. ſcilicet idoneum in fine. idem videtur in adulto minore 25. ann. vt plenius videbis infra verſic. cuicunque. in gl. ſcilicet. vbi plenius agitur de his quæ notantur. Super tex. ibi. Alieno veluti. Proſequitur ſcd'm membrum, quia de primo nil hic commentaturus eſt.

Super tex. procuratorio. poteſt intelligi etiam de procuratore in rem ſuam: iuxta illa quæ notantur. ff. de procura. l. t.

1 † Super text. procuratorio, hos ponit gratia exempli, quia multi ſunt alij, qui agunt nomine alieno: vt ſyndicus, actor, œconomus: vicedominus: vicecomes: orphanotrophus, caſtaldus & hypocriſarius. [Tametſi in omnibus exemplaribus, ſiue ſcriptis, ſiue excuſis hypocriſarius legatur, Apocriſarius; tamen legendum rectius putamus. cuius commeminit lex §. reuerendiſsimi quoque. de ſanctiſ. epiſc. col. 9 Eſt autem apocriſarius qui res eccleſiæ agit, vt definit Accurſius in gl. in d. §. reuerendiſsimi, vt animaduertit Prateius.] Syndicus datur ab vniuerſitate, & ad cauſas præſentes. & futuras. Actor, ad certas, & præſentes. Oeconomus, ad cauſas, & negotia eccleſiæ. Orphanotrophus ad hoſpitalium regimen. Vicedominus, qui præeſt rebus epiſcopalibus. Vicecomes, cui committitur adminiſtratio, ſeu regimen iuriſdictionis. Hypocriſarius, quandoque vocatur ſyndicus: quandoque œconomus. Caſtaldus qui habet curam exteriorum. de his omnibus vide ad ſaturitatem in Spec. de his qui alie. no. in iudic. inter cum ſequen. rubrica. & iunge. infra in §. procurator neque. Vnum tamen videtur ſupponere, quòd omnes iſti agere poſſunt: ex quo omnes in iudicio, dicit, alieno nomine interuenire: & hos omnes ponit ſub illa rubrica. quod ſatis
2 videtur admittendum. Et ideo videtur, quòd † ſeneſcali, & bailliui, & quicunque habent regimē alicuius loci, vel rei, poſſunt agere & defendere negotia concernentia rem, cuius habent regimen, ſine alio mandato. Et facit extra de procura. c. qui generaliter. lib. 6. de iudi. c. cū deputati. C. de ſacroſan. eccle. l. ſancimus ibi nec non ſacrorum vaſorum. &c. & ſcripſi C de procu. l. 1. in fi. & in d. l. ſancimus. vide ibi, & iunge id, quod ibi notaui. Si vis materiam dilatare. iunge infra titul. 1. §. eo obſeruando. Super text. ibi niſi pro populo, id eſt actione populari. ff. de popula. actio. quaſi per totum.

In tex. pro tutela. Hoc planum, quia tutor agit, & conuenitur nomine pupilli. ff. de admini. tuto. l. 1. §. ſufficit.

In tex. pro libertate. hic licet neceſſarijs. ff. de libe. cau. l. t.

In tex. tutela eſſent. iſte caſus eſt valde pius: nec reperitur correctus, non tamen hic exprimitur, an liceat agere ſine mandato, vel cum mandato, veriſimile tamen eſt, quod ſine mandato, ex contextu priorum caſuum, quibus agitur ſine mandato. & ita poteſt notari hic caſus ſpecialis, quo extraneus agit, pro priuata perſona ſine mandato. quod vix alias reperitur, niſi ſit coniuncta perſona. de hoc ſcripſi. C. de
3 procu. l. 1. † In gloſ. ſed quid in fi. hæc eſt enim cauſa impulſiua. Vnum tamen videtur quòd vbi pars non poſſet
4 alias comparere per procuratorem: forte quia talis † ſit conſuetudo: ſicut in omnibus curijs ſecularibus regni, quæ reguntur conſuetudine, in quibus ex parte actoris ſeruatur antiquitas, quod propter legitima impedimenta, iudex poſſit contra conſuetudinem admittere procuratorem, ex illa clauſula generali. ff. de inſti. l. 1. ſupra de act. §. rurſus. Scio tamen, quod in multis curijs ſeruatur contrarium. & oportet recurri ad curiam Regis pro gratia. An autem impeditus teneatur conſtituere procuratorem: vide plene in breuiario. C. de in integ. reſtit. mi. l. 1. vbi ſcripſi. & per docto. & gl. extra de procurato. c. 2. & iunge infra §. proxi. Et not. ex his §§. quod conſuetudo tollitur conſuetudine. vide ſupra de iure natura. §. ex non ſcripto.

a Adnot. Nunc. Diuide ſecundum Are. & ſumma, Actiones intentantur per nos, & per procu. noſtros, qui conſtituuntur verbis habilibus interpoſitis etiam aduerſario abſente, & ignorante: quorum procuratorum vſus eſt neceſſarius, quādo principalis impeditus eſt agere, vel defendere. olim vero [illegible] procurato. prohibitus erat, niſi in certis caſibus. h. d. totus tit.

1 *Mandatum ſpeciale qui caſus exigant. & 2.*
3 *Procuratorem generalem ſpeciali parem, qui accipiendum. 4.*
5 *Clauſula rat. habeat.*
6 *Speciale mandatum quando dubium.*

PROCVRATOR. Super tex. ibi aduerſario. ſub. de neceſsitate. ff. eod. l. 1. §. fina. & not. quod per hunc §. videtur, quod non ſit differentia, inter procuratorem: ſyndicum, actorem: & alios: de quibus dixi ſupra eod. §. 1. & idem videtur per c. petitio. extra de procurato. de hoc vide ſatis plene ſupra de cura. §. fi. quæ hic repete: quia faciunt ad intellectum
1 huius §. † In gl. imo. in fin. a Et hoc niſi procur. eſſe litem cō
2 teſtatus. Item, ſecus in ſyndico patriæ, prælato: & alijs adminiſtratoribus. vide quod ſcripſi. C. etiam per procu. cau. in integ. reſtit. l. t. Item eſt aliud in tranſact. C. de tranſactio. l. tranſactionis. ff. de procura. l. mandato. Item in arbitro. extra de arbit c. per tuas. Idem in iuramenti delatione. ff. de iure iur. l. iuſiurandum quod ex conuentione. §. fi. & in acceptilatione. ff. de acceptilatio, l. 3. & in reſcriptorum impetratione: extra de reſcrip. c. nonnulli. Idem in matrimonio, extra de procura. c. fina. in princip. lib. 6 Et idem forte in cauſa matrimoniali: extra qui ma. accu. poſſ. c. ex literis. de procura. c. accedens. vide ibi. & idem in ſponſalibus. extra qui cle. vel vo. c. veniens: Item alius: extra de voto. c. ex multa. ver. illis. Item, alius extra de fide inſtrumen. cap. fi. Item alius: extra de offic. leg. cap. quod tranſlationem. Alius in obtinenda abſolutione a ſententia excommunicationis. vide extra de ſentent. excommunicatio. c. cum deſideres. per Innocen. Item alius: de conſecra. diſtinctio. 4. c. quæris. Alius 24. quæſtio. 3 c. ſi habes. Item in iuramento de calumnia: extra de iura. calum. c. fi. lib. ſexto. Item, alius caſus de elect. cap. procurator. eo. lib. Item alius. C. vt omnes tam ciuiles, quam criminales. Idem puto in omni arduo, & ponderoſo negotio. vt mouere guerram: inire treugas: obligare dominum ad perditionem hæreditariæ rei: vel amiſsionem beneficij, vel magnam pœnam, maxime corporalem. & hoc per rationem præmiſſorum caſuum: quia ſi in illis requiritur mandatum ſpeciale: quia ſunt magna, & ponderoſa. cur non in alijs, qui occurrent, in quibus reperitur tanta, vel maior ratio? & facit extra de procura. capitulo quamuis. libro ſexto. Et hoc, videlicet, qui ſint ardui, vel non, relinquo arbitrio iudicis. Et idem crederem, ſi per mandatum ſpeciale neceſſarium vbicunque aliquid petitur con-
2 tra ius commune: vt diſpenſatio. † Si enim quando petitur reſtitutio in integrum, quæ eſt ſauorabilis, & rationabilis, opus eſt ſpeciali mandato: multoſortius, vel [illegible]em pari ratione in alijs: quæ petuntur contra ius commune: vel ſunt odioſa: vt ſi pater accuſat filium de ingratitudine: vel dominus vaſallum de ſelonia: vel ſi mulier, vel vir petit diuortium. & ideo videtur, quod ſi procurator proponat crimen falſi, etiam ciuiliter, vel ad finem repellendi, quod debeat habere ſpeciale mandatum: argumento prædictorum: & maxime per dictam l. procurator tutorum. ff. de procu. l. non ſolum. §. fin. de iniurijs. [illegible] ſed ſi vnius. procuratorem. Sed forte hoc non procedit, vbi propo-

proponeret ad finem repellendi, niſi per illam repulſionem
prouocaret ad iudicium: vt quia vellet repellere electum à
dignitate: vt no. Archid. extra de elect. c. 1. lib. 6. vide ibi de
act. ſuper his per Inno. nu. 6. Iac. de Ra. qui parum aliud tan-
git in hoc tit. dicit, quod nullus poteſt facere procuratorem
in caſibus, qui mandatum exigunt ſpeciale: niſi ſit impeditus
legitimo impedimento: per l. Pomponius. in princip. ff. de
procur. Sed ob. d. l. non ſolum. §. fin. & quod no. in d. l. Pom-
ponius. & facit quia in iuramenti delatione requiritur ſpe-
ciale mandatum: vt l. iuſiurandum, quod ex conuentione. §.
fin. ff. de iureiur. & tamen defenſor præſentis iurat: & ita nõ
impedit. ff. de iureiur. l. fi. Illa parum facit, quia iurat volun-
tate actoris, qui ei detulit, & ita imputare ſibi debet, qui ta-
lem elegit. eodem titu. l. qui iuraſſe. Scio quod opin. Iacob.
non ſeruatur de facto, hæc autem quæ dixi procedunt in pro
curatore particulari. Quid in procuratore generali omnium
bonorum? Videtur, quod ille debeat admitti, etiam in caſi-
bus, qui mandatum exigunt ſpeciale: cum lex tales æquipa-
ret. ff. de iniur. l. ſed ſi vnius. §. procuratorem. ff. de iureiur. l.
3 iuſiuran. §. fin. Satis poteſt dici, quod ſi † ſit procurator gene
ralis omnium bonorum cum libera, quòd talis debeat admit
ti. ff. de proc. l. procurator cui. Sed ſi non ſit cum libera: quam
uis generalis omnium bonorum non admittitur in arduis, in
modicis ſic: ff. de procura. l. procurator. ff. ad Treb. l. qui ita
§. 1. & ſic intellige extra de procu. c. qui generaliter. lib. 6. Et
idem crederem, ſi eſſet procur. in omnibus cauſis, & nego-
tijs generaliter. ſicut tota die fit. cum ſit eadem ratio. Item
in hoc aduerte, quamuis enim dixerim, quòd ille, qui habet
liberam adminiſtrationem, admittitur in cauſis requirenti-
4 bus ſpeciale mandatum: hoc † intelligo, ſi caſus ille reſpiciat
adminiſtrationem rerum. nam ſi tangeret perſonam, non
crederem, vt factum matrimonij, obligare perſonam ad ho-
ſtagia, vel ad carcerationem, vel conſimilia: quia talia non
videntur de adminiſtratione. ff. de pac. l. contra iuris ciuilis.
§. ſi filius. imo crederem in adminiſtratione rerum, quod
non eſt veriſimile dominum conceſſurum, quod non ligaret
dominum. ff. de pec. l. qui peculij. qui. mo. pi. vel hy. ſol. l. ſi-
cut. §. an paciſci. Item, quòd dixi, quod procurator poteſt
opponere crimina ſine ſpeciali mandato ad repellendum, in-
telligo, conſiderato ſtatu perſonæ opponentis, & illius cui
opponitur. Quid enim ſi procurator vilis, opponeret cri-
men epiſcopo, cardinali, comiti, vel baroni? non crederem
ff. de dona. l. filiusfam. verſic. nonnunquam. de iniur. l. ſed ſi
vnus. §. procuratorem. verſic. ſi tamen etiam ſi haberet libe-
ram: quia non eſt veriſimile dominum hoc velle. arg. dictæ
5 l. qui peculij. † Item dicunt quidam, quod ſi in procur. ſit
illa clauſula ratum, & gratum habiturus &c. quæ communi-
ter ponitur in procuratorijs, quod importat ſpeciale manda
tum hoc tamen docto. non approbant, vt dixi C. de procu.
l. 1. de tranſact. l. tranſactionis. An autẽ ſit neceſſarium man
datum ſpeciale ad audiendum ſententiam? Spec. tenet quod
ſic. vide in Spec. de procur. §. 1. verſic. in præmiſſis. cum ſeq.
illud autem videtur, quòd ſi dubitetur de ſpeciali mandato,
quòd admittitur cum cautione de rato. ff. de mino. l. quòd ſi
de ſpeciali in princ. & Spec. hoc idem not. ibidem quod po-
teſt eſſe verum, niſi negotium eſſet arduum, vel procur. vilis:
6 ſicut dixi ſtatim: & benefacit. ff. ad Treb. l. ita. §. 1. Et † poteſt
eſſe dubium de ſpeciali mãdato, ſi procurator faceret fidem
de eo forte per vnum teſtem, vel per inſtrumentum, vel li-
teram, ſigno vel ſigillo ignoti ſignatam, vel ſigillatam. vi-
de quod ſcripſi: C. de procur. l. 1. & plenius infra titu. 1. §. fin-
autem. In gloſ. ſcilicet habili. cum allega. l. minor. vide ſupra
qui & ex qui. cauſ. §. fin. In eadem glo. in fin. quamuis enim
edictum de proc. ſit prohibitorium, nihilominus tamen mul
ti repelluntur: quandoque ratione perſonæ conſtituentis,
quandoque ratione perſonæ conſtitutæ: quandoque ratione
formæ, vide plene in Spec. de procu. §. 1. & 2. & quaſi per to-
tum titulum, ſeu materiam.

a Adnotatio. In fi. Vide hic 25. caſus in quibus requiritur ſpeciale mandatũ, per Ang. in 1. colum. verſi. ſunt & multi alij caſus. Adde Spec. titu. de procur. §. 1. verſi. item opponitur.

De ſatiſdationibus. **Rubrica.**

Gloſ. bene continuat hanc rubricam.

1 *Satiſdationem an exigat perſonalis actio.*
2 *Peculii actionis natura.*

SATISDATIONVM. Super tex. ibi per vſum
amplexa eſt. No. quod vſus pro conſuetudine
recipitur, vide ſupra de iur. na. §. ex non ſcri-
1 pto. † In gloſſ. in hoc ſolo. in fi. hæc gloſ. re-
cte loquitur, quæ ſupponit, quòd olim conuen
tus actio. perſonali non ſatiſdabat. & idem dicit. ff. de proc. l.
ſi procurator. ſed contrariũ dixit. ff. iud. ſolui. in rubrica, pro
qua. ff. de ſolu. l. cum quis. §. de peculio. & ibi etiam notatur.
Sed hæc verior per hunc text. qui aperte hoc dicit. & ff. ex
quib. cauſ. in poſſ. ea. l. hæc autem. §. fin. & §. de peculio. in-
2 telligitur, vt ibi no. Vel forte actio de peculio † habet natu-
ram realis, quo ad aliqua, ſupra de actio. §. actiones de pe-
cul. & ſic quo ad hoc habere poterat, & per hoc videtur, q̃d
hæc antiquitas erat de iure digeſtorum. de quo not. ff. de no-
xa. l. ſi plurium. §. qui alienum. non tamen obtinebat, quod
hic dicitur de tutoribus. ff. de adminiſtratio. tut. l. vulgo.

1 *Lex qui abrogetur.*
2 *Cauendum quando ſit. 9.*
3 *§. & poſt litem ſenſus.*
4 *Intereſſe quid.*
5 *Fideiuſſor quando intereſſe præſtet.*
7 *Fideiuſſor quando requirendus.*
8 *Fideiuſſor quando dandus.*
10 *§. ſed hodie. ſenſus.*

a SED Hodie hæc. a Hic non debet eſſe. §. ſemper enim
continuat dictum ſuum. In gloſ. id eſt nullam. in fine. qui-
dam habent hic quandam additionem talem, quæ tamen de
conſuetudine non ſeruatur. & idem dicit Specu. de ſatiſda.
1 §. 1. ver. hodie. Et caue, † quia licet non præſtantur de con-
ſuetudine, nihilominus, ſi in patria iuris ſcripti, pars rea in-
ſtaret. forte deberent præſtari. non enim lex tollitur, per nõ
vſum, niſi contradictum fuerit, vel niſi per contrariũ vſum,
iuxta illa quæ ſcripſi ſupra de iure natu. §. ex non ſcripto. C.
de iudic. l. rem non nouam. Item caue, quia illam cautio-
2 nem de qua agitur in authen. generaliter. actor † debet præ-
ſtare. antequam concedatur ei citatio: & antequam libellus
offeratur: vt ibi patet. aliam poſt datum libellum. vnde non
te decipiat hic ordo gloſſ. Spec. tamen videtur dicere, quòd
vtraque poſſit ſimul præſtari, facta cautione, antequam de-
tur libellus: vt notatur in dict. l. 1. verſic. ſi vero reſtituerit
in fin. Item hæc cautio obtinet in arbitris: vt no. in d. auth.
generaliter. Scio, quòd nunquam vidi ſeruari alicubi de con
ſuetudine, quòd hæ cautiones præſtarentur. Et not. quòd
iſte §. intelligitur de actore: & ſignanter, quia in illo nil im-
mutatur, per hunc. §. In gloſ. hæc ſatiſdatio. in fin. vide ibi:
quia hodie corrigitur per auth. offeratur. C. de lit. conteſta.
Item hæc procedunt in ciuilibus, ſed in criminalibus. dic.
vt C. qui accu. poſſ. l. qui crimen. In gloſſ. hoc eſt tempus
diffinitiuæ. ibi cum allegat in authen. de exhib. re. §. 1. Iaco.
impugnat hanc gloſſ. dicit enim quòd in omni cauſa, tene-
3 tur, vſque ad definitiuam incluſiue: vt l. præte. §. † & poſt
litem. ff. de fideiuſ. & dicit gloſ. non intellexiſſe legem illam.
Nam illa loquitur in caſu, quo actor, qui recipit cautionem
iudicio ſiſti, fuit negligens in agendo: tunc enim diſtingui-
tur, vt gloſſ. hic diſtinguit. ſed vbi eſt diligens, dicit indi-
ſtincte fideiuſſorem teneri, vſque ad definitiuam. & hoc
ſatis videtur verum: & omnes doctor. ſequuntur in dict. l.
penult. & videtur notari. ff. de cuſto. reo. l. ſi quis reum in
gloſ. 1. qui ſatiſdati. cogan. l. 1. & quicquid ſit, ſaltem vſque
ad finem inſtantiæ, & dico finem facti, vel iuris, iuxta l.
properandum, C. de iudic. & in hoc videtur ſatis concor-
dare gloſſ. ff. de diuer. & tempor. præſcriptio. l. ſi ſeruus.
& hic ſubijcitur, ſtatim ſecundum vnum intellectum gloſſ.

Ratio

Ratio autem, quam hic gloſ. reddit, non videtur procedere: videlicet, quòd vſq; ad duos menſes &c. quia hoc iure: non erat illud tempus inductum. & alia ratio reprobatur in d. l. pen. Præterea, tantũ intereſt rei, quòd actor ſiſtat ſe poſt conteſtationem, ſicut ante: & iſta ſtipulatio debet ſe extendere ad poſt, ſicut ante. In eadem glo. ibi cum allegat. l. properandum. iſta glo. poteſt ſe referre ad fideiuſsionem factã in cauſa publica, vel in ſcriptis: vel ad fideiuſsionem ſimplicem: & in vtroque caſu eſt vera: vt ſtatim ſupra notaui. In ead. glo. ibi cum allegat ff qui ſatiſda. cogan. l. 2. §. fin. Sed quid eſt in-

4 tereſſe? † Quidam dicunt, quòd valor totius rei, quę petitur. ita videtur notari in d. l. 2. §. fin. Sed hoc poteſt eſſe verum, quando nunquam ſtetit. ſi autem ſtetiſſet, & vna die defeciſſet, non videtur teneri, niſi ad intereſſe illius diei: quia nec principalis in plus tenetur: iuxta. l. ſancimus. C. de iud. & eſſet abſurdum dicere, quòd fideiuſſor in plus teneretur, quam principalis ſupra de fideiuſ. §. fideiuſſoris. ff. de fideiuſ. l. græce. §. illud. Vnde in hoc bene aduerte, quòd fideiuſſor, qui

5 † promiſit iudicio ſiſti, tunc demum tenetur ad totale intereſſe, quando propter morã ſiſtendi actor damnificatur in toto: quia forte reus fugit, vel non vult cõparere, propter quod die, actionis exiuit. nec tunc conuenitur pro intereſſe particulari. ff. iud. ſolui. l. fi. ſed vbi cõparet. nec ab eo poſſunt peti, niſi intereſſe expenſarũ: non credo, quòd fideiuſſor pro tunc teneatur in plus. cum nec plus poſsit a reo principali peti. & hoc no. in ſimili ff. ſi quis ius di. non ob. l. vnica. §. fin. & ideo videtur quòd non poſsit agi contra fideiuſſorem huiuſmodi, quandiu principalis eſt præſens. & ſoluendo: quia primo deberet fieri miſsio in poſſeſsionem, iuxta auth. de fideiuſ. §. ſed neque. ſed caſu quo pars eſſet abſens: vel non haberet bona: tunc fideiuſſor tenetur in principali. & ſic potes intelligere d. l. fideiuſſor. §. fin. ff. qui ſatiſda. cog. cum l. ſeq. & ideo optimum eſt pœnam ſubijcere ſupra de verb. oblig. §. pen. & hoc idem; quòd glo. dicit hic: videlicet, ꝙ iudex non poſsit cogere ad pœnam promittendam, diſputat. ff. de preto. ſtipu. l. fin. & hæc procedunt in ciuilibus. in criminalibus poteſt conſtituere pœnam, vel quantitatem deſignare: vt not. in d. §. fin. ff. de cuſto. reo. l. ſi quis reum. Et eſt ratio: quia ibi non cadit tale intereſſe. ff. rem ra. ha. l. procurator. §. fin. In ea. glo. cum allegat C. de fideiuſ. l. antep. Sed poteſt quæri. nunquid contumacia rei noceat fideiuſ. ſi fideiuſſor non fuerit requiſitus, quod ipſum repræſentaret? in hoc diſt. Spe. an fideiuſ. promiſit ipſum exhibere: an ipſa pars promiſit ſe ſiſtere. Primo caſu, opus eſt fideiuſ. requiri. Secundo, non: ſi ſciat reum principalem fuiſſe requiſitum: vel forte ei aſsignatum: alias ſic: vt no. in Spec. de do. & cõtu. §. 1. reſtat. ver. ſed pone, promiſi. num. 23. videtur etiam, quod in illo vltimo caſu, contumacia rei noceat fideiuſſori. ff. de verb. obli. l. mora. In ea. glo. in fi. hanc glo. videtur approbare hic Iac. dicit tamen, quod illa immobilia debent plus valere, quam res, quæ petitur. ſicut pignus plus, quam debitum, quamuis contrarium reperiatur, quando fit miſsio in poſſeſsionem iuxta mẽſuram debiti de-

6 clarati. nam tunc fit in eadem quantitate † denario pro denario in authen. de exhi. re. §. ſi vero ſemel: verſi. igitur. hoc tamen dicit, arbitrio iudicis remittendum: quod etiam ego credo. quia ſi reus condemnetur, & oportet illa immobilia excuti: oporteret fieri ſubhaſtationes, & alia, quæ habent ſumptus, qui debent ſolui de bonis debitoris: & ideo fideiuſſor datur locuples, pro rei qualitate. ff. qui ſatiſd. cogan. l. ſi vero pro condemnato. §. 1. in ius voc. vt caut. l. 1. & hæc immobilia loco fideiuſſoris ſunt: vt d. tit. l. 1. pro gl. facit. ff. pro emp. l. 3. [illa lex parum facit, ſed eſt text. in l. ſciendum. ff. qui ſatiſda. co.] Quærit idem Iac. nunquid poſſeſsiones alibi ſitæ, proſint? Dicit ipſe, videtur expreſſum. quòd ſic. C. de prin. agen. in re. l. multis. ver. ita videlicet. ibi, cũ dicit: vel in prouincijs, ipſe tenet contrarium. ff. qui ſatiſd. cogan. l. de die. §. tutor. Quod intelligo verum, ſi bona illa eſſent in alia iuriſditione: quia ſi in eadem: videtur quòd ſufficiant: vt eo. tit.

7 l. ſi fideiuſſor. §. ſi neceſſaria. & l. ſciendum: in prin. † Sed poteſt quęri nunquid debet dari fideiuſſor, qui poſsideat immobilia? videtur quòd ſic: alias nulla eſſet prouiſio huius iuris: videtur contra: quia nulla lege tenetur. lex enim nihil exigit, niſi fideiuſſorem locupletem. ff. qui ſatiſd. cog. l. fideiuſſor. in prin. Spec. videtur dicere, quod talis fideiuſſor, qui non poſſidet immobilia, non admittatur, niſi in caſu neceſsitatis, quo reus non poteſt præſtare alium: vt in Spec. de ſatiſda. §. dicto verſi. quid ſi ſcholaris bon. nu. 5. In glo. ſcilicet vbi poſsidet. hæc glo. concludit, quòd poſsidens immobilia, tenetur iurare ſe ſiſtere. & idem tenet in l. ſciendum. in prin. & tamen nõ ſeruatur de conſuetudine. In ead. glo. in fin. item & quando

8 † nullam cautionem præſtare poteſt. C. de epi. & cle. authen. generaliter. & l. ſi quis ad declinandã. §. pen. ff. ſi cui plus quã per l. fal. cum non facile. In glo. vt ſi ſit parens ibi ſecundum diſt. poſsideat immobilia, vel ne. concludo ergo hic, quòd

9 reus non præſtat cautionem, niſi iudicio ſiſti. † Sed nunquid iudicatum ſolui, in caſu, quo eſt peregrinus? Pone quod Alemanus, vel Anglicus cõuenitur Aureliæ, vel in Romana curia, vbi manet. Spec. tenet, quòd non. & ita dicitur fuiſſe obtentum: vt no. eod. titu. §. dicto verſ. ſed pone, Titius. Item, quod in hoc §. dicitur, fallit vbi res mobilis petitur. nam tũc, ſi ſit ſuſpicio: debet res ſequeſtrari: vel cautio exponi a reo, de ea exhibenda, & nõ baratanda. ff. de off. præſi. l. ſenatuſconſulto. in fi. qui ſatiſd. cog. l. fideiuſſor. §. fin. & ſic reus, qui ſuo nomine conuenitur: compellitur fideiubere. Item & in alio caſu. ff. de iud. l. 2. §. ſi dubitetur. vide ibi: & quæ ibi notantur, recita hic. Item reus ſuo nomine cõuentus, cauet etiam in caſu. C. de præſcri. 30. ann. l. ſi quis emptionis. §. fi. ff. de bo. author. iud. poſ. authen. ei qui iurat. in authen. de exhib. & intro. re. §. ſancimus. & in tali caſu, etiam actor cauet extra de dolo & contu. c. actor. §. fin. lib. 6. Sed hi caſus ſunt ſpeciales.

10 de quibus poſſes oppoſitiones facere. † Item, quæ in hoc. §. dicuntur, quòd reus non tenetur dare cautionem, niſi iudicio ſiſti: intelligitur de cautione, quæ vadit ad litis ordinationem: ſed quandoque dat alias: quando ad hoc principaliter agitur: vt cautio de damno infect. vt per totum tit. de dam. infect. & de legatis præſtandis, adueniente die, vel conditione: vt toto ti. vt le. no. ca. Item. ff. de iud. l. in omnibus. quandoq; etiam, quando non principaliter agitur. ad hoc cauet acceſſorie. vt in materia de ope. no. nun. & de remiſsionib. de quibus iſte. §. non loquitur.

a Adnotatio. Sed hodie hæc. Conuentus ſuo nomine, quacunq; actione, nõ ſatiſdat iudicatum ſolui: ſed de iudicio ſiſti, ſi non poſſidet immobilia: quae aliquando eſt cum fideiuſſore, aliquando vero non.

1 *Dubitans quando admittendus.*
2 *Dubium quo fiat.* 1. 2. 12.
3 *Procurator quando caueat. & 4.*
6 *Certum. 9.*
7 *Aſſerens quod probet.*
10 *Tranſactio quando dubia.*
11 *Incertum quod.*
13 *Mandatum dubium an admittendum.* 14.
15 *Procurator, negato mandato, an admittendus.*
16 *Procuratorem quae non ſubmoueant.*
17 *§. ſinautem ſenſus.*
18 *Sigillo quando fiat fides.*
19 *Mandatum quae probent.*
20 *Cautio cur inuenta.*
21 *Procurator quando admiſſibilis.*
22 *Procurator admiſſus an repelli poſſit.*
23 *Procurator in rem mandatum ſolum probet.*
24 *Procurator præſentis an admittendus.*

Si autem. Super text. vel infertur ex parte actoris: vel ſuſcipitur ex parte rei. In actoris quidem perſona, id eſt, ſi ex parte actoris procurator interueniat. In glo. id eſt quod, dominus. ibi. ff. de ſolu. l. 4. vide plenius de hoc ff. de iureiur. l. iuſiurandum, quod ex conuentione. §. procurator. in quadam additione, in qua pulcherrima reperies de hac materia. communiter tamen non habetur, ſi non habeas, ſcribe. eam.

1 † In eadem glo. ibi: ſed Ioan. opin. videtur verior. Iacob. de Ra. dicit, ꝙ opi. Bul. videtur magis probabilis: quia quando dicit, dubito, reus cõfitetur rem dubiam. Idcirco, nõ mirum, ſi admittitur cum cautione. Sed quando dicit: nõ habes mandatum, tunc ſine dubio reſpondendum eſt: nec res eſt dubia.

Idcirco

Idcirco, non mirum, ſi non admittatur, cum cautione de ra-
2 to. † Pro euidentia tñ horum, quæritur, qñ ſit dubium de
mandato? & ſcias, ꝙ gloſ. tenent, ꝙ per negationem rei: per l.
3. C. qui ad li. procla. non lic. Sed hoc reprobat Iac. nam illud
verum eſt, ꝙ per negationem efficitur res dubia in præiudi-
cium affirmantis, & ad eius incommodum, ſed nõ ad eius cõ
modum. Hic aũt eſſet eius commodum, qđ admitteretur. Vn
de ſi ego peto a te c. cauſa mutui: & tu negas, & ego nihil pro
bo, propter negationẽ, non eſt res dubia: imo certa, ꝙ tu non
teneris: alias, iudex non iudicaret, qui iudicat de certis: & tñ
certũ eſt, quod hoc caſu iudicat: vt l. qui accuſare. C. de edẽ.
& ad hoc adducit ff. de carb. edi. l. 3. §. cauſæ. vbi videtur con-
cludere, rem eſſe dubiam, qñ datur aliquid ab altera partiũ,
quòd poſsit facere rem dubiam. Sed vbi per alteram partem
nil datur: non videtur dubia. & ad hoc vltimum facit §. duæ.
in fi. eiuſd. l. & ibi ſolum dicit, procuratorem admitti cũ cau-
tione, qñ oſtendit aliquid: quia forte docet de mandato, per
vnum teſtem: vel per inſtrumenta, ſigillis, vel ſignis notario
rum ignotis, ſigillata, vel ſignata: alias dic non admitti. Et ex
3 hoc † concludit, quod hæ opi. quæ hic recitantur in glo. non
procedunt, videlicet, ꝙ eius ſit electio comparere volentis,
vel rei: quia neutrius eſt. nam ſi procurator non docet plene
de mandato: tunc neceſſario habet præſtare cautionem, ſi ve
lit admitti. quam reus refutare nõ poteſt. Ideo fruſtra agitur
inter doctores de electione huiuſmodi. Hanc opi. Iac. ſequun
tur omnes docto. noui, contra illa, quæ notantur in l. 1. C. de
procu. & l. non ſolum. §. qui alienum. ff. de proc. vbi plenius
not. quam alibi. hanc etiam opi. Iac. tenet Spec. tit. de ſatiſda.
§. viſo. ver. ꝙ ſi dubitetur. & verſ. ſed qualiter poteſt dubita-
ri. nu. 3. opi. vero gl. ſequi videntur canoniſtæ. vt no. in gloſſ.
extra de proc. c. 1. Hoſt. in ſum. eo. ti. de procu. Quid ergo ſe-
quemur in tam quotidiano opere? Scio, quod iudices quãdo-
que ſequuntur opi. gloſſ. contra quam faciunt rationes ſupra
inductæ pro Iac. Item quia ſi illa opi. vera eſſet: non eſſet dif
ferentia in effectu, inter coniunctas perſonas, & alias non
coniunctas: quia coniunctæ perſonæ debent cauere de rato:
vt l. Pomponius. §. fin. ff. de procu. quod tamen videtur con-
tra mentem iurium, quæ videntur ſpeciales coniunctas per-
ſonas admittere, cum cautione de rato. Nam ſicut coniuncta
perſona admittitur cum cautione de rato: ſic etiam quæcun-
que, ſaluo quod extraneus ſimplici verbo affirmabit ſe habe-
re mandatum, quod eſt valde facile, præſertim in terra man-
4 datorum: & vbi non vocati ſe cauſis ingerunt. † Præterea cau
tio hæc admittitur, vbi incertum eſt de mandato: vt l. 1. C. de
proc. nunc ego probo, quod propter affirmationem, & nega-
tionem non efficiatur incertum: & arguo ſic. illud, quod de
ſe, & ex natura rei, uel iuris, eſt certum, non deſinit eſſe cer
tum, nec dubium efficitur per ſimplicem affirmationem, &
negationem. Sed conſtat, quod de iuris præſumptione, ſeu
natura rei, nullus præſumitur habere mandatum ab alio, niſi
5 oſtendat: ergo ſequitur ꝙ affirmatio illius, qui dicit ſe † ha-
bere mandatum: & negatio illius, qui dicit ipſum non habe-
re mandatum, non faciunt rem incertam, nec dubiam. Ma-
ior probatur per infinita iura. nam ille, qui habetur noto-
rie pro laico: non habetur pro clerico, per affirmationem, &
negationem, vel econtra. nec ſimpliciter affirmatio, nec ne-
gatio ſuper hoc, facit rem dubiam: imo, niſi detur aliquid: ha
betur pro tali, qualem ius præſumit: extra de ſent. excom. c. ſi
iudex lib. 6. ſic colonus, qui ex longa, & diuturna præſtatio-
ne colonus eſt, ſi negauerit ſe colonum, non facit rem dubiã,
niſi aliud præſtet. C. de agric. & cenſi. l. litibus. & ingenui ſta
tus non efficitur dubius per affirmationem alterius, niſi de
contrario doceatur. ff. de liber. cauſ. l. liberis. §. fin. de acqu.
poſ. l. 3. §. ſeruus. Cum igitur, ex diſpoſitione iuris certiſsima
& notoria nullus agat pro alio, niſi habeat mandatum: uel ni
6 ſi ſit certum, an habeat: & illud, quòd eſt † notorium, & cer-
tum, an habeat: non poteſt dici dubium, nec incertum, per ne
gationem ſimplicem, niſi aliquid detur ad contrarium, per
iura prædicta: ſequitur, quod procurator affirmando ſe habe
re mandatum, non facit rem incertam, niſi aliquid oſtendat.
plusquam enim ridiculum eſſet dicere, quod ſi apud acta fa-
ctus eſſet procurator, quòd compelleretur ſatiſdare, per ne-
gationem: niſi de reuocatione, vel alias aliquid doceretur:
imo cenſetur de iure certiſsimum, quod nõ C. de ſatiſda. l. 1.
ergo ſic econtrario, vbi nihil conſtat de mandato, pluſquam
ridiculum eſſet dicere, quòd admittitur cum cautione, niſi
aliquid detur: cum hoc ſit ita de iure certum. Et hoc etiam
7 probatur, nam vbi aliquis ſe talem affirmat: † & tanquam ta-
lem petit ſe admitti: alius negat eum talem, nunquam aſſe-
rens admittetur. niſi de hoc doceat, vel ſemiplene. vnde ſi a-
liquis dicat ſe filium, & petit ſe ali. & pater neget. non prouĩ
detur filio, niſi ſit res dubia, & non dicitur res dubia, niſi fi-
lius aliquid probet pro ſe. ff. de agnoſ. libe. l. ſi quis a liberis.
§. ſi vel parens. & §. ſolent & l. ſi neget. C. de proba. l. cum te.
Igitur &c. Idem uideo in propoſito. & pro hoc facit bene ff.
8 de ventre. in poſſeſ. mitten. l. 1. §. ſi ea. † Præterea, certum
eſt, quod affirmatio ſingularis perſonæ non facit rem du-
biam, in præiudicium tertij: ſed in præiudicium affirmantis
ſic: ſicut Iaco. ſupra allegauit, ſed non probauit, poteſt tamen
ſic probari. Nam hæres, qui ſe aſſerit dubitare de viribus te
ſtamenti, vel de conditione teſtatoris: non poteſt adire: quia
dubius eſt. Hoc verum, quo ad ſe, & vtilitatem ſuam: ſed
non quo ad tertium, impeditur enim aditio: nec ſit res dubia:
vt ff. de acquiren. hæred. l. hæres. cum ſua materia. ff. ad Tre-
bell. l. ille a quo. §. ſi de teſtamento. pro opi. gloſſ. facit d. l. 3.
C. qui ad li. procla. non lic. cum ſuis concord. Item interdi-
ctum de tabulis exhibendis datur, quando eſt incertum, an
reus poſsideat tabulas, & eſt incertum per ſimplicem nega-
tionem. ff. de tabu. exhiben. l. 1. §. ſi quis forte. Item cum lex
dicat admitti procur. cum cautione, quando eſt incertum, &
non exigit aliam probationem, credendum eſt, quod ſi vo-
luiſſet adhiberi aliam probationem, hoc vtique expreſſiſſet,
ſicut exprimitur C. de mand. princ. l. vnica & pro hoc facit
optime iſte tex. qui dicit, confirmauerit &c. quaſi nihil aliud
requiratur. Item incertum eſt, quod de ſe non apparet: vt l.
ſtipulationum. cum l. ſequen. §. 1. 2. 3. & 4. ff. de verbor. obli-
ga. Si igitur non apparet de mandato, ſine dubio conſtat in-
9 certum eſſe. vnde non mirandum de hoc, quod per † aſſer-
tionem vnius efficitur res dubia. Hoc enim frequenter re-
peritur. nam ſi mulier, quæ paritura eſſet ſuum, dicat ſe præ
gnantem, facit rem dubiam in tantum, quod hæres adere
non poteſt. ff. de acqui. hæred. l. cum quidam. §. quod dicitur.
nunquid denuntiatio, quæ ſit cum cauſa, quæ non eſt, niſi ſim
plex aſſertio, debet reddere dubium denuntiatum? dic quod
ſic. C. de rei vendic. l. ſi fundum. ff. quæ in frau. cred. l. ait præ
tor. §. ſi quis particeps. Præterea, pro hoc facit: quia tranſa-
10 ctio ſit de re dubia, & incerta. conſtat autem, quod † nedum
dicitur dubia, ſi probetur aliquid ab actore: imo & ante om-
nem etiam probationem. quinimo, & ante omnem etiam
propoſitionem iudicialem. & etiam per controuerſiam extra
iudicialem: vt ff. de tranſact. l. 1. iuncta l. 2. C. de tranſact. con
11 cluditur † ergo, quod nedum, quid dicitur incertum, ſi ali-
quid probetur ex parte aſſerentis: quinimo, & ſi nil detur:
dumtamen controuerſia ſit. Nam per litis conteſt. efficitur
res dubia. C. de iudi. l. rem non nouam. §. patroni. quinimo,
& litigioſa. & in aliquibus actionibus per ſolam controuer-
ſiæ motionem: vt patet C. de liti. per totum. & maxime. l. 2.
cum authen. ibi poſita: & tamen conſtat, quod ante litis con-
teſta. nihil probatur in cauſa principali: vt l. exceptionem. C.
de probationib. & ſic ſine aliqua probatione efficitur res du
bia. Quare concludendum videtur pro gloſſ. & pro eius
opinione: & pro parte glo. faciunt text. Lex enim dicit quod
procuratori, qui cauet de rato, non poteſt opponi exceptio
procuratoria ideſt quod non habet mandatum. ff. man. l. fide-
iuſſor. §. quædam. hoc vult dicere tex. niſi fiat ei calumnia. ff.
de damn. infect. l. inter quos. §. alieno. & pro hoc facit extra
de offic. delega. cap. coram. vbi procurator fuit admiſſus cum
cautione, nulla alia facta probatione. & ibi videtur quaſi ex-
preſſum. Et ad rationes inductas ad contrarium poteſt re-
ſponderi. Primo ad illam, quod ſi ſequamur illam opinio-
nem, non erit differentia inter coniunctas perſonas, & alias:
quin imo eſt magna. nam perſona coniuncta, non habet dice
re, habeo mandatum: alias ſic. & quando opponitur, quod
quo ad effectum huius videtur idem: hoc non eſt verum, &

maxime exacto iuramento:vt infra dicetur. Item non obſtat.
22 Illud,quòd de ſe certum eſt iuris diſpoſitione , † non effici-
tur dubium per ſimplicem negationem, quia hoc verum eſt,
quo ad hoc, vt quis aſſequatur aliquod emolumentum ſuper
negante. Sed hoc aſſerens nihil aſſequetur: ſolum enim ad-
mittitur abſque damno negantis,cui habebit omne intereſſe
reddere. Item non efficitur dubium , niſi aliquid probet: vel
det vltra.hic autem dat vltra, videlicet cautionem, quam le-
giſlatores rati ſunt ſufficere,quo ad hoc,quòd quis ad agen-
dum admittatur : quia ex hoc non periclitatur cauſa.& in ta
libus,quæ cauſæ non parant perpetuum præiudicium, ſed eã
præparant , facilior eſt tranſitus.ff. ad exhi.l. 3.§. ſciendum.
23 † Vnum tamen credo conſiderandum , ꝙ iudex debet ſum-
matim videre , an ſit talis perſona , quæ faciliter in talibus
mentiretur, vel non. & quicquid ſit, ſuper hoc exigere iura-
mentum,videlicet, an mandatum ſit,vel non,ſi pars hoc re-
quirat. & ſi non iuret ſe habere mandatum:debet eum repel
lere,ſi iuret ſe habere mandatum, admittetur cum cautione.
etenim in talibus præparatorius ſufficit iuramentum. ff. ad
exhib.l.3.§.ſciendum.vbi not.in ſimili. vide ibi multas con-
cor.ſuper hoc.vnde in decret. coram ſufficiebat pro compa-
rente,quòd haberet proceſſum cauſæ , ex quo præſumi pote
24 rat mandatum,tali quali præſumptione. † Quid enim ſi ali
quis homo fidedignus, & frugi, qui abſens frequenter alium
conſtituit procuratorem, comparuit pro ipſo, nunquid non
facilius debet admitti cum cautione, quam ignotus vagabun
dus,vel baratator, qui dat fideiuſſ.baratatorem? Hæc omnia
debet iudex bonus aduertere, & calumnias repellere. ff.vt in
poſſ.leg.l. ſi is a quo. §. 1. de peti. hæred.l. poſtquam. & ad
hoc bene facit ff. vt leg.no.ca.l.poſtquam. §. ſi dies. Conclu-
ditur ergo,ꝙ vbi negatur mandatum:admittitur procu.cum
25 cautione,adhibito ſaltem iuramento. †Quid ſi reus non ne-
gat comparentem habere mandatum.ſed dicit, doce de man
dato.ſicut tota die ſit in curijs? Quidam dicunt,ꝙ iudex de-
bet eum interrogare , & tenetur ſuper hoc reſpõdere.verius
credo , quòd procurator debet offerre cautionem : & poteſt
dicere,amice,ego non poſſum, vel nolo docere de mandato:
ſed ecce cautionem de rato. in talibus enim , quæ vadunt ad
ordinationem litis , non ſit conteſtatio : vt conſueuit dici C.
de litis conteſt.l.1.Credo tamen,quòd ſi procur.peteret reũ
interrogari ſuper hoc facto ſuo , vel ſcientia ſua quod debe-
ret reſpondere, ſicut ſi diceret, tibi conſtat de mandato:quia
te pręſente mihi mandauit. Et credo,quòd per iuramentum,
quia in quolibet articulo, etiam ante lit.cõteſta.iudex poteſt
interrogare, & facere iurare de malitia.c.pen.§.ſi.de iura.ca
lum.lib. 6. & poſſet committi malitia in onerando eum cau-
tione.C.de epiſ. & cler.l.omnes.§. præterea. Quid ſi procu-
rator docet plene de mandato,reus ſemiplene de reuocatio-
ne mandati? Ia.de Ra.dicit,quòd non debet cauere. Pet.dicit
contra, per l. vulgo.ff. de admi. tuto. pro quo facit extra de
26 procur.c.ex inſinuatione. † Quid ſi ſit certum de mandato,
opponitur tamen alia exceptio, forte contra perſonam,quia
ſit religioſus,& profeſſus:vel ſacerdos cõſtitutus a laico, vel
miles:vel aliquid quòd longam poteſt requirere indaginem:
ipſe offert cautionẽ,ne cauſa ſui domini retardetur:nunquid
debet admitti?videtur quòd ſic.ff. de ſtat.li.l.ſtatuliber ratio
nem. C.de teſti.auth. ſi teſtis. Quid ſi oſtẽdat mandatum per
literas:verũtamen pars aduerſa dicit literas falſas. ſuper quo
magna requiritur indagatio? Videtur idem.& tamen Specu.
hoc caſu, dicit cõtra:vt no.in Spe.de procu.§.1.ratione autẽ
formæ.verſi.item quòd non ſunt.Sed ego non video, cur nõ
admittatur:cum hoc caſu mãdatum efficiatur dubium , vt ff.
de acqui.hæred.l.cum falſum.Qui vellet ſuſtinere aliam opi
nionem, poſſet dicere, quòd ſit ſpeciale, in crimine falſi:vbi
iudex nulla interlocutoria debet iudicare,quæ ſentiat poſtre
ma ſententia, quòd ſibi licet proditurus.C.de fal.l.vbi.& ſic
ſupponitur,quòd ante ſententiam ſuper facto,nihil faciendũ
ſi nec innouandum.Sed poteſt dici,quòd ſine literis debet ad
mitti cũ cautione de rato.vt ſupra dixi,quòd & hoc caſu ad-
mittatur, nec ſubibit propter vſum examinationem illius fal
ſitatis, niſi velit:vt l. ſi falſos.C.de fal.Sed quæritur, quæ lite
ræ ſufficiant ad probandum mandatum. Ad hoc reſpõdet ſic

text.ſi mandatum in actis inſinuatum ſit : vel præſens domi-
27 nus perſonam procuratoris ſui confirmauerit.&c. Sed † vt
melius intelligas,videtur quod iſte tex.idem repetat ponen-
do hos duos caſus:& quod ſint idem:nam acta ſunt,quę fiunt
in iudicio,& in hoc differunt ab inſtrumento,quod ſit extra:
vt not.C.de eden.l. is apud. Igitur idem eſt mandatum actis
inſinuare , vel dominum præſentem in iudicio perſonã pro-
cur.confirmare:quia ſemper in actis ponitur.Et reſponde ad
gloſſ.C.de ſatiſd.l. vnica. vbi eſt quaſi ſimilis text. quod iſta
verba . ſi mandatum actis inſinuatum eſt, &c.hæc verba vo-
lunt dicere , quando dominus coram iudice , in initio cauſæ
conſtituit ſuum procuratorem, abſente parte , vel præſente.
Sed ſequentia intelliguntur,quando præſens,& in pręſentia
partis in iudicio confirmat.& ſic primus caſus loquitur,quan
do abſente parte. ſecundus , quando præſente. Iſta expoſitio
videtur bona,quantum ad tex.illum de ſatiſda. C.l.vnica.hic
tamen non ſunt illa verba ad literã. Vnde potes dicere,quòd
iſte primus caſus loquitur , quando probauit mandatum , &
fuit actis inſinuatum.i.copia, ſeu probatio in actis inſerta,do
mino præſente , nec in iudicio comparente. hoc enim caſu
non compellitur ſatiſdare: Imo nec amplius exhibere manda
tum.extra de teſti.c.Alber.per Inno.in Spe.de proc.§.ratio-
ne.verſi. ſi. nam mandatum poteſt probari per inſtrumenta,
vel per literas ſigillo authentico ſigillatas : vel ſigillo conſti-
tuentis:vt not.gloſſ.in d.l.vnica.C. de ſatiſdan.ff.de proc.l.ſi
procuratorem. & vide quod ſcripſi ſupra de teſt. §.poſſunt.
ſed ſecundus caſus,quando in actis conſtituit,vel confirmat.
Sed quid ſi conſtituens habet diuerſa ſigilla: vnum pro nego
tijs proprijs:aliud ad contractus,vel cauſas:quia eſt forte iu-
28 ridicus?Inno.dicit,quod ſigillum † ad cauſas non faceret fi-
dem:vt no.extra de appel.ca.ſignificauit.quod intelligo,niſi
cancellarius,vel ſigilliſer, ab eodem conſtitutus atteſtaretur
in literis ſuis , quod idem dominus conſtituiſſet procurato-
rem coram ſe, & ſuppoſuiſſet ſe illi ſigillo. vide in §.poſſunt
vbi ſcripſi, quod hoc non ſufficeret, vbi ſcriptum eſſet in li-
tera alieno ſigillo ſigillata.& per hoc non aduerſor illis,quæ
ibi ſcripſi.Quid ſi procurator non oſtendit literas, ſed ſigil-
lum domini ? Dicit Archid.quòd non ſufficit:extra de proc.
c.quamuis.lib.6.vide in Spe.de procura.§.reſtat.verſi.quid ſi
29 habet. Sed quęritur , nunquid mandatum † poſsit per teſtes
probari.Azo in ſumma[de procu.C.§. vbi autem dubitatur]
dicit , quod ſic.Iaco.dicit , hic contrarium. & idem ſequitur
Per.& noui doc.in d.l. 1. C. de proc. Ber.ſequitur opi. Azo.ex
tra de procu.c. 1.Spe.vacillat de procu.§. ratione autem for-
mę.ver.porro. Pro opi. Iac.facit iſte text.cum dicit : ſi non
mandatum actis &c.ſupponendo quòd per acta , & ſcriptu-
ram debeat probari mandatum:vt d.l.vnica.C.de ſatiſdan.ff.
rem ra.ha.l.ne ſatiſdatio.in contrarium facit C.de fide inſtr.
l.in exercendis. & maxime quia ſi legiſlator hoc voluiſſet:
hoc dixiſſet,ſicut facit in mandato principis.C.de man.prin.
l.vnica. Credo quod cũ procurator debeat venire inſtructus
& per eum non debeat cauſa protelari , nec conditio partis
deterior fieri. ff.iud.ſolui.l.iam tamen.§. ſi tamen plures. ff.
de procu.l.non tamen. quod non debeat admitti ad proban-
dum per teſtes, per hanc literam:& per d.l.vnicam.C.de ſa-
tiſdan.de iura.cal.l. 2.§.ſin autem.il ſecondo. Et ad hoc faciũt
iura canonica , quæ quaſi ſemper loquuntur de procuratore
ad lites extra de proc.c. 1.in cle.de elec.cap.procurator.li.6.
Idem tamen Ia.dicit, quod ſi teſtes eſſent parati,& poſſet fie
ri prompta fides:quod deberet admitti.Pro quo facit[bonus
text.in l.3.§.duę.ff.de Carbo. edict.] Nam hęc ſatiſdatio eſt
quaſi ſubſidiaria: ideo ſi incontinenti probari poſsit: ad eam
non recurritur.ff.vt in poſ.leg.l. ſi is a quo.in princ.de Carb.
edic.l.3.§.cauſæ.& §.duę. Crederem citius, nõ debere teſtes
admitti etiam hoc caſu. nam iura hic dant certam formam
conſtituendi proc.ad euitandũ onus cautionis: igitur alia nõ
eſt admittenda.Nam alias tex.eſſet diminutus,& inſufficiẽs,
30 Pręterea,remedium cautionis † eſt inuentum propter in-
demnitatem , & ſecuritatem partis.Si teſtes admitterentur,
pars remaneret ſine ſecuritate , ſi dominus non ratificaret.
nam illa probatio,quę facta eſſet abſente domino,non pręiu
dicaret erga res inter alios acta &c. & no. in ſimili in Spe.de

reſcri.

reſcrip.præſen.§.1.igitur.verſic.quid ſi excipitur. & per do
cto.C.de procu.l.licet: & ibi ſcripſi. igitur iniquum eſſet, ꝙ
teſtes,ſuper hoc admitterentur: ſed quando exhibentur lite
ræ.illæ retinentur, & faciunt ſemper fidem contra dominũ:
vel publicantnr, & ſi opponatur: quomodo publicatio lite-
rarum magis quam teſlium facit fidem,non vocato domino?
Reſponde per ea quæ Inno.no.extra.de teſti.c. Albericus.
Et hanc opi.teneo indubitate: præſertim vbi ille,qui compa
rere vult,eſt homo vilis vitæ,vagabundus,brigoſus, & calũ-
nioſus,per l.poſtquam.§.ſi dies.vt le.no.cap. ſupra alleg. per
quam ſatis concluditur,quòd talis docere debeat per ſcriptu
21 ram. † Quid ſi procurator mandatum exhibet,quod impu-
gnatur, vel in dubium reuocatur, & offert cautionem in ca-
ſu,quo maudatum non eſſet ſufficiens: vel nullum forte ex-
hibet,ſed offert cautionem ſub conditione,ſi non poſsit doce
re de mandato? Doc.conſueuerunt dicere,quòd debet admit
ti.ff.de dam.infec.l.prætor. Quid ſi contineatur in manda-
to,ꝙ dominus facit eum procuratorem,ſaluis exceptionibus
ſuis doct.iuris cano.determinant, ꝙ debet admitti: extra de
dila.c.fi.& non poterit omittere exceptiones, quas alias poſ-
ſet.extra de off.deleg.c.cum olim. cum ibi no.per Inn. Quid
ſi in procuratorio contineatur,quod dominus ratificat, quæ
per conſtitutum legitime fient? Doct. dicunt, quod non eſt
admittendus: vt no.Hoſt.in d.c.& Spe. tit.de procu.§.ratio
ne.verſi.item excipitur,quid ſi in principio procuratorij con
tinetur,quòd dominus dat poteſtatem agẽdi, & poſt in clau.
ratum,& gratum habiturum,quæ communiter conſueuit ap
poni in procuratorijs,ponuntur hæc verba,quæ cum eo, ſeu
per eum legitime acta fuerint? videtur, quod procedat, ex
qno a principio fuerat data lata: & debita poteſtas,nec ꝙ il-
la clauſula reſtringat.ff.de leg.3.l.pater.§.fundum. extra de
dona.c.dilectus.Verius videtur contra: quia illa clauſula to-
tum reepilogat.ff.de leg.3.l.nomen.§.fin.de vi. triti. & oleo
leg.l.fi.§.fi.de acquir.poſ.l.ſi is qui. Quid ſi procurator fuit
25 admiſſus † cum cautione de rato: vel forte cum literis: ſed
non habet ſpeciale mandatum iurandi,quando venit ad iura
mentum calumniæ? Repellitur: quia non habet ſpeciale mã
datum per authenti.principales. C. de iura.calum. extra eo.
tit.c.fi.lib.6. Procurator dicit ſe habere ſpeciale mandatum
ad hoc,& vult cauere: nunquid admittetnr? Videtur quod
ſic,per ea quæ ſcripſi ſupra tit.1.§.fi. Quid ſi peruenit vſque
ad ſententiam,in qua audienda requiritur ſpeciale mandatũ,
ſecundum quoſdam.C.de tranſa.l.tranſactionis? Videtur idẽ
per eandem rationem.vide quæ ſcripſi in d.l. tranſactionis.
& infra eod.verſic.alia. Quid ſi vult cauere de rato,pro il-
la die ſolum qua comparet? Dic ꝙ auditur, ſi dicat ſe ſo-
lum conſtitutum ad illam diem iuxta l.3.ff.de procu.Secus ſi
diceret ſe conſtitutum ad aliam cauſam. idem in defenſore.
vide in Spec.de defen ver.quid ſi defenſor.& infra eo.§.ſi ve
ro.Sed quid in arbitris:an procurator debet cum cautione ad
mitti?Spec.dicit ꝙ ſic,in tit.de ſatiſda.§.viſo.verſi.item quę
ritur.num.8.arbiter tamen bene poteſt iubere partes adeſſe.
ff.de arbi.l.non diſtinguemus.§.ſi domini. Quid in extraiudi
cialibus? V.g.aliquis nomine alterius, appellat iudicialiter,
vel extraiudicialiter a grauamine,& petit apoſtolos: non do
cet de mandato: ſed offert cantionem: nunquid debent apo
ſtoli ei dari: vel ſi pro alio offerat pecunia,vel aliquid aliud,
ne tempus ei currat? Et videtur quod ſic: quia ex quo admit
titur iudicialiter ad agendum: requiritur perſona magis ha-
bilis,& maior ſolennitas, quam in extraiudicialibus: vt dixi
ſupra qni.& ex quib.cau nia.non poſſ.§.ead. extra de procu.
c.qui ad agendum.lib.6.videtur, quòd in extraiudicialibus.
de hoc videtur expreſſum.ff.de ope.noui nun.l.de pupillo.§.
qui procuratorio.Sed contra.ff.rem ra.ha.l.non ſolum.in eo;
quod ibi dixi, ſi vicem præſentat &c. quaſi dicat quod niſi
præſentarent,non admitterentur pro hoc: qnia quamuis pro
curator admittatur ad agendum cum cautione, non tamen
fit ei ſolutio ff.de ſolu.l.vero procuratori.& facit ff. vt le. no.
23 ca.l.2. Quid in procu.in rem ſuam? † Reſpondeo, non
habet cauere,ſed probat mandatum,ſeu ceſsionem in proceſ
ſu,alias cadit: vt no. in Spe.de inſtru. edi. §. nunc dicamus.
verſic.ſed quid ecce. ſecundum hoc ergo admittitur procura
tor cum cautione de rato. & hoc verũ,ſi dominus ſit abſens.
24 † Quid ſi ſit præſens? Videtur, quod non admittatur,
niſi dominus perſonam eius confirmet, per hunc tex. & hoc
dicit Iaco.de Ra.& cenſetur præſens,ſi ſit in ciuitate,vel pro
pe.& hoc vult dicere l.præſens.ff.de procura.& ibi not. Et
eſt bona ratio: quia hæc cautio præſtatur in dubio: & idcir-
co ſi ilico poſsit fieri certum, non debet admitti, ſed facit
certum,ſi vult.ff.vt lega.nom.ca.l.ſi is a quo.& hoc ſatis ple
ne probatur ff.de procura.l.mutus.§.is qui. & idem in defen
ſore ex parte rei: vt not.in d.l.præſens. Sed in hoc obſtat
ff.de ſolu.l.ſolutiouem. quia ſi inuitum defendit, multofor-
tius præſentem. Sed dic,quod inuitum defendit, ſi aduer-
ſarius hoc velit: non alias. ſecundum Iac.de Ra.& Spec.tit.
de defen.ver.ſed nunquid. contra tamen videtur notari in-
fra §. ſi vero. ſed hoc probabilius. & facit infra eodem §. ſi
vero reus. a contrario ſenſu. Et idem dicerem, ſi diceret
ſe conſtitutum coram notario: ſed diceret inſtrumentum
non erat gloſſatum:& in omni caſu,quo breuiter poteſt fieri
certum per dictum §. is qui. Poſſet etiam quæri per quæ
verba interponatur hæc cautio? de quo ſatis ſcripſi ſupra de
inuti. ſtipula. §. ſi quis alium. item cum dicit hic compelli-
tur.in tex.intellige cauſatiue,ſi velit admitti. Item dic,quòd
procurator actoris compellitur dare cautionem,de ſuſcipien
da lite,ſi aduerſarius velit ipſum reconuenire: vide plene. C.
de ſatiſda.l.1.& ibi ſcripſi.

1 *Pater quando caueat.* 3.
2 *Cautionis tutoriæ effectus.*
4 *Procurator dat duplicem cautionem.*

Eodem Obſeruando. In gl: vt ſunt patres, vide ſupra
tit.1.circa prin.& not. bene, quod hic nota. qnod iudex agit
nomine villæ, quam regit. In gloſſ.ſ. per procuratorem.
ibi cum allega.ff.de procura.l.1. Caue tamen: quia prælati
eccleſiarum: qui agant nomine aliorum conſtituunt procu-
rato.ante litis conteſt.vt plane ſcripſi in d.l.neque.& vide ſu
pra de cura. §. fin.& facit iſte §. quod executores vltimarum
voluntatum poſsint facere procura. in eo, quod generaliter
loquitur de omni perſona,quæ alienarum rerum.&c.de qno
ſcripſi in d.l.neque. In ea.gl.ibi,cum alleg. §.diſſenſionem.
iſta gl. miſcet patrem: tutorem, & alias perſonas: & tamen
non eſt eadem determinatio. nam tutor,& aliæ perſonæ non
cauent, ſi conſtet de eorum fundamento: vt l. hic alleg. ſed
1 pater,† qui eſt fundatus authoritate iuris, cauet, ſi non do-
ceat de expreſſo conſenſu liberorum.vide C. de bo. qnæ li.l.
fi.§.vbi autem.& ita debet intelligi, quod no. ff. qui ſatiſda.
cog.l.filiusfami.vel ſi agat,vel conueniatur, alias quam pro
aduentitio, vel profectitio peculio: vt ibi not.
In ea.gloſſ.ibi cum dicit: non ſic.Sed quis eſt effectus? Po
2 teſt † dici ꝙ magnus: quia ſi caueret de rato: ſtipulatio com
mitteretur,ſiue eſſet verus tutor,vel non, pnpillo non rati-
ficante.ff.rem ratam hab.l.ſi ſine.§.cum autem.& §. marcel-
lus. ſed ſecus vbi cauet,ꝙ reus dãnum non ſubibit.ff.de dam.
infect.l.prætor.§.1.& hoc ſequitur Dy.in l.vulgo.ff.de adm.
tuto. Sed cur non idem in alijs adminiſtrationibus, ſicut in
tutoribus? Quantum eſt de patre, apparet quod eſt ſepa-
rata ratio: quia patris poteſtas, non reuocatur in dubium:
ſed ſolum an habeat conſenſum liberorum, ſed in alijs admi-
ſtratoribus videtur idem, quod in tutoribus, cum ſit eadem
3 ratio: videlicet quod caueant per modum tutoris. † Sed
quid ſi poteſtas patris reuocatur in dubium: quia forte præ-
tenditur aliqua dubia emancipatio: vel dicitur filium non eſ
ſe legitimnm? Ego non video, cur tunc non debeat eſſe idem
modus cauẽdi in patre,ſicut in tutore. ſatis tamen poteſt di-
ci ꝙ l.vulgo.ſupra alleg.loquatur de cantione de rato: & ſa-
tis apparet: quia ex qno loqnitur de ea, in principio, nec
expreſſe diuertit ad aliam,ꝙ de ea intendat, ſicut in fine, ex
contextu verborum.ff.de teſtamen.l.hæredes palam.§.ſed &
ſi notam.de leg.1.l.ſi ſeruus plurium.§.ſi. Et ex his no. quòd
omnes agentes nomine alieno, debent oſtendere fundamen-
tum legitimum, vel cauere de rato: ſi ſit dnbium. & ita
videtur de prælatis, & perſonis eccleſiaſticis: vt ſcripſi C.

de procur. l. 1. & ad hoc bene facit. C. de eo qui pro tuto. ne-
go. geſsit. l. 2. vbi videtur, quod poſsit fundamentum impu-
gnari. & ita ſupponitur, quod fuit exhibitum. In fine eiuſdé
glo. iſta glo. non videtur procedere, quia omnes ſatiſdant, ſi
fundamentum ſit dubium, ſicut procur. & non ſit dubium il
lius, ſicut nec procur. vnde videtur idem vtrobique. ſed forte
glo. voluit loqui de diuerſitate modi cauendi, de qua ſupra
locuta eſt. Et caue: quia ſi poteſtas, ſeu fundamentum ta-
lium gubernatorum in dubium reuocetur, & etiam funda-
4 mentum procurator. oportet † quod procurator præſtet
duas cautiones: vnam qualem conſtituens præſtaret: & a-
liam de rato. pro primo ſundamento, vide plenius. ff. rem
ratam habe. l. actor. in princip. idem poſſet aſtrui, quod
quamuis procurator admittatur cum cautione, etiam ſi ni-
hil exhibeat: nihilominus tales gubernatores debent ali-
quid exhibere. & poteſt eſſe ratio: quia cum maiori ſo-
lennitate fiunt: & ideo veriſimilius eſt, quod poſsit inſtitu-
tiones ſuas exhibere, potius quam procurat. cui frequenter
verbo mandatur.

1 *Notarius ſtipulatur.*
2 *Dominus pro procuratore caueat qui accipiendum & 3.*
4 *Dominus qui caueat, & cur 7.*
5 *Cautio domini non ſuperflua, ſed vtilis eſt.*
6 *§. Si vero limitatur.*
8 *Adminiſtrator quibus bonis caueat.*
9 *L. neque ſenſus.*
10 *Cautione ſatis vna re.*
11 *Caueatne pro ſubſtituto.*
12 *Cautum ne recte pacto.*

SI vero aliquis. In glo. 1. debet in fi. dic melius, vt dixi §.
ſi autem. & not. d. l. præſens. & patet. ff. iudi. ſolui. l. ſi ad de-
1 fendendum. † In gloſ. actori. in fi. Dic notarium debere ſti-
pulari parte abſente, & de iuſſu iudicis. ff. rem pupil. ſal. fo. l.
2. in princ. vide plenius ſupra de inuti. ſtipul. §. ſi quis alij.
Vſus tamen cauſarum recipit ſtipulationem notarij ſimpli-
citer hoc caſu, quicquid ibi ſcribatur. Quia iſte §. videtur
minus ſufficienter gloſſatus: pro aperiendo magis eius in-
tellectum, quæremus, & opponemus. Primo opponamus,
2 text. dicit, quod † dominus debet promittere, & ſui procu-
ratoris fideiuſſor exiſtere: & de hypotheca. &c. videtur,
quod hoc non procedit: quia obligatio fideiuſſ. ſeu hypo-
thec. ſunt acceſſoriæ: & non poſſunt eſſe ſine principali. ff.
de reg. iur. l. cum principalis. de fideiuſſ. l. fideiuſſor obliga-
ri. §. fideiuſſ. & l. ſi Stichum. §. fin. ſed hic nulla eſt principa-
lis obligatio: ergo &c. Doctores conſueuerunt dicere, quod
iſta obligatio, accedit futuræ obligationi, qua procurator
obligabitur, quaſi contrahendo iudicium. Sed hoc non eſt
verum: quia procurator, qui habet mandatum, non obliga-
tur. ff. de re iudic. l. ſi ſe non obtulit. in princ. Dyn. dicit, &
Cyn. poſt eum, quod accedet futuræ obligationi. ff. de fide-
iuſſ. l. ſi ſtipulatus. §. fin. & quod procurator compelletur
nuda cautione promittere iudicatum ſolui. Pro quo facit.
ff. de vſuſr. ea. re. quæ vſu conſumun. l. tribus hæredib. Sed
ibi non promittit principalis, ſed fideiuſſor, vt ibi not. Ir. vn-
de non video, quo iure procur. qui in nullo teneri debet, ex
quo conſtat de mandato, debeat compelli promittere. Præ-
terea, hoc eſſet contra mentem huius text. qui docet mo-
dum releuandi procur. qui non releuaretur, ſi haberet pro-
mittere, & obligare. Propter quod dicas, quod hic dominus
3 † dicitur fideiuſſor, improprie. id eſt, quaſi fideiuſſor, vel lo-
co fideiuſsionis, quem procurat. reorum conſueuerunt da-
re: ipſe tamen verus eſt ex promiſſor, & principalis obliga-
tus: cui principali accedit hypothecaria. & talis expro-
miſſor obligatur ſine alio principali: vt notatur in authen.
4 de fideiuſſo. circa princip. † Item opponitur: quia dominus
ſic promittendo, videtur factum alienum promittere. vide-
licet quo ad duas clauſulas, quod procuratorem defendet:
& dolum non committet, & ſic non videtur valere. ff. de
verb. obligat. l. ſtipulatio iſta. §. 1. Specula. dicit poſt Odoſ.
quod dominus debet promittere iudicatum ſoluere: & vl-
terius, ſe curaturum, & facturum, quod dolus abſit, & quod pro
curator defendet. hoc nõ videtur de mente iurium, quæ ſim
pliciter dicũt, dominum promittere iudicatum ſolui, vt hic.
ff. iudic. ſolui. l. ſi ad defendendum. Vnde potes reſpondere,
quod in his prætorijs tales promiſsiones admittuntur, licet
videantur includere factum alienum, vt dixi ſupra de inuti.
ſtipu. §. ſi quis alium. vide ibi. Vnde non credo, quod tenean-
tur ſpecificare dictas tres clauſulas, ſed quod ſolum promittat
iudicatum ſolui. cum hoc verbum omnia importet. ff. iudic.
ſolui. l. iudicatum ſolui. & ideo expone hic textum, pro om-
nibus, &c. promittendum iudicatum ſoluere in genere. ſi ve
ro ſpecificentur, non valet minus procuratorium. Item op-
ponitur certum eſt, quod cautio ſuperflua, non debet inter-
poni, nec interpoſita committi. ff. vt leg. no. ca. l. hæc ſtipula-
tio. §. ſi. in fi. de procur. l. non cogendum. §. ſi. Sed hæc eſt ſu-
perflua, vt probabo, ergo &c. Quod ſit ſuperflua, apparet.
quia pro eo quod verbum ſonat, nihil operatur: quia ita do-
minus obligatur, ex quo conſtat de mandato, ſit contra eum
executio, vel agitur iudicati, ac ſi cauiſſet, ut d. l. 4. in prin. ff.
de re iudica. igitur quo ad illam eſt ſuperflua. Item quo ad
clauſulam de defendendo, quia prouiſum eſt ſatis, ſi non de-
fendat per miſsionẽ in poſſeſsionem. ff. de bo. auth. iud. poſſ.
per totum. & in auth. de exhi. re. per totum. & per ſententias
excommunicationis, in foro ſpirituali, extra vt lit. non con-
teſt. c. accedens. Item quo ad clauſulam de dolo, eſt pro-
uiſum, quia poteſt agi contra procuratorem. ff. de dolo. l. &
5 eleganter. §. ſi procur. Quid dicemus? † Poteſt dici, quod non ſit
ſuperflua, imò vtilis in omnibus clauſulis. Primo, quia ei ac-
cedit hypoth. quo ad omnes clauſulas, cuius vtilitas eſt pa-
tens, vt l. 1. C. de rei vxo. act. communia de lega. l. 1. Item eſt
vtilis de ſe, quia quamuis eſſet prouiſum alias de ſe, non ta-
men ſunt ita tuta, & prompta remedia. Vnde cum iudicia
debeant eſſe certa: non mirum, ſi lex introduxit ad maio-
rem cautionem has cautelas & prouiſiones. Nam alias hic
vides, quod fit ex conuentione partium, nam procurator, de
cuius mandato conſtat, cauet de rato, ad maiorem ſecurita-
tem. ff. rem ratam hab. l. interdum. cum l. ſeq. & ſeq. vnde li-
cet, ſit alias prouiſum, nihilominus cautio eſt vtilis, & com-
mittitur. ff. de damno infec. l. damni. la 3. §. cum parietem. &
hoc patulo apparet, quod vtilius eſt tenere dominũ ex clau-
ſula doli, quam ſolum procuratorem. Sed quæro, quare pro-
curatori actoris, ſufficit ſimplex mandatum, & procura-
tor rei habet nihilominus cauere, vel dominus pro eo?
Item quare magis cauet de dolo procurator rei, quam de do
lo procurator actoris, cum æque poſsint dolum committe-
re? Reſpondeo: iura habent reum ſemper ſuſpectum de
fuga: & ideo ipſum olim onerauerunt ſatiſdatione iudica-
tum ſolui, quando in rem conueniebatur, vt ſupra in prin-
cip. tit. vnde non mirum, ſi maiores cautelas curauerunt
adhibere contra fraudes procuratoris rei, quam contra pro-
curatorem actoris, quem veriſimile eſt, velle ſemper inſe-
qui, ſicut & olim adhibebant, quando reus ſuo nomine in
6 rem conueniebatur, vt dicto §. 1. † Item quæritur vtrum
iſte §. obtineat, vbi procurator datur ad vnum articulum:
puta ad litem conteſta. vel iurãndum de calumnia, quod po-
teſt fieri, vt not. doctor. extra de procurat. c. petitio? Et
poteſt dici ſatis probabiliter, quod non, cum ceſſet ratio hu-
ius §. ſed arguitur contra. infra §. alia. vbi dominus cauet
pro certo articulo. Item quæro, quid ſi conſtituens pro-
curatorem, nihil habet in bonis, forte eſt filius, qui poteſt
conſtituere procuratorem in caſibus in quibus poteſt eſſe in
iudicio. ff. de iniurijs. l. ſed ſi vnus. §. idem Iulianus, verſ. om-
nibus. vel eſt monachus, qui procuratorem conſtituit, in caſi
bus, in quibus poteſt eſſe in iudicio, vt ſcripſi. C. de epiſcop.
& cleri. auth. cauſa quæ ſit. vel ſeruus, vel alius pauper? vi-
detur quod hęc promiſsio ſit fruſtratoria, cum non habeat
bona, quæ hypothecentur: nec ſua promiſsio proſit: vnde
hoc caſu dicerem procuratorem debere cauere: vt notatur
ff. qui ſatiſda. cogan. l. quoties. Quid ſi conſtituens non poſsi
det immobilia, ſed habet mobilia? Crederem ſatis cautum,
duntamen ſint ad valorem rei petitæ. infra §. ſi vero. ff. qui ſa
tiſdare cogantur. l. ſi vero pro condemnato. §. qui pro rei
qualitate

qualitate. & vide eod.tit.l. ſciendum. & quod ibi notatur, in
7 prima gloſſ. Caue tamen quia ego dico, quod† hoc caſu do-
minus tenetur cauere iudicio ſiſti, vltra promiſsionem,
quam fecit hic. pro releuatione procuratoris ſui: quia ſi ipſe
præſens eſſet, cogeretur, vt dictum eſt ſatis ſupra in princip.
ergo & nunc. nam perſona procuratoris, non facit deterio-
rem, nec meliorem conditionem domini. ff. quib. ex cau. in
poſſ. ea. l. hæc autem §. fin. ff. de procura. l. non ſolum. §. quæ-
ritur. Sed quid in actore ciuitatis, vel alijs, qui gubernatio-
nem rerum habent: nunquid debent ita releuari? Non vide-
tur, quod teneantur ſatiſdare iud. ſol. quia quaſi domini ſunt.
§. prox. C. de admin. tuto. l. ſi. §. defenſionem. vt not. in Spec.
eo. §. expedito. verſic. actor autem. nu. 4. Vnde hunc §. intel-
lige iu procuratore rei, ſicut loquitur. ſed bene credo, quod
ipſi debent releuare procuratores ab eis conſtitutos, vt ſu-
8 pra §. proxi. † Sed nunquid tales debent obligare res pro-
prias, an ſufficit obligare bona adminiſtratoris? Verbi gra-
tia, tutor, prælatus, vel quinis adminiſtrator, conſtituit pro-
curatorem: cauet iudicatum ſolui, ſub hypotheca rerum ad-
miniſtratoris: nunquid ſufficit? Scio, quod quotidie talia pro
curatoria recipiuntur. de rigore tamen videtur, quod non
ſufficeret, cum non poſsit bona eccleſiæ, nec pupilli, nec ſuos
ſucceſſores obligare, abſque decre. extra de rebus eccle. per
totum. ff. de rebus eorum. per totum. C. de præd. min. per to-
tum. Præterea textus dicit ſignanter. & de hypotheca
ſuarum rerum, & per hoc videtur, quod l. neque. C. de pro-
9 cura. † quæ dicit pupillos & minores, poſſe cum authorita-
te tutorem, vel curatorem, procuratorem ad defendendum
conſtituere, debet intelligi, quando tutor, vel curator bona
propria obligant, vel bona pupilli, & minoris cum decreto:
quia alias non poſſunt: vt C. de præd. mino. in rubro & ni-
gro. vel ſorte poſſunt mobilia, quod ſufficit, vel dic, quod va
leat obligatio hoc caſu: quia rem ſuam &c. ff. qui ſatiſda. cog.
10 l. de die. §. 1. in fin. † Item quid ſi non obligat omnia bona
ſua ſed vnam rem, quæ bene valet valorem petitorum: vel
forte habet plura caſtra, vel maneria, & obligat bona vnius
manerij tantum? Videretur ſufficere, ex quo eſt pro quali-
tate rei petitæ: vt d. §. qui pro rei. infra eodem. §. ſi vero. &
tamen non ſatisfit huic textui, qui videtur requirere obliga-
tionem generalem omnium rerum. Quid ſi dominus releua
uit procuratorem per modum hic contentum: procurator
releuatus, lite conteſtata, dedit alium: nunquid datus ab illo
debet cauere? Non videtur, ex quo ſemel cautum eſt. ff. vt in
poſſeſſ. lega. l. ſi is a quo. §. fin. non enim debet dominus tan-
tum onerari: vt l. qui abſentem. ff. de procura. In contrarium
facit ff. iud. ſolui. l. cum apud. Item quia iſte datus poſſet
dolum committere, & defenſionem fruſtrare. & ideo vide-
tur tutum, quod dominus caueat pro procuratore, & pro
inſtituendis ab eo. Et eodem modo, ſi dedit poteſtatem ſub-
ſtituendi, & caueat pro ſubſtituendis: & ita habet vſus cau-
ſarum. Quid ſi dominus non cauit pro inſtituendis, vel ſub-
ſtituendis: ſed procurator qui inſtituit, vel ſubſtituit, cauet?
Videtur dicendum, quod ſi cauet vt extraneus faceret pro
11 defenſore ſimplici, quod ſit admittendus. † Sed ſi inſtituen-
do vel ſubſtituendo, cauet, vt in literis inſtitutionis, vel ſub-
ſtitutionis, videtur differentia inter inſtitutionem, & ſub-
ſtitutionem. nam quando inſtituit, vt pote dominus factus,
& per litem conteſtatam, videtur locus huic §. videlicet,
quod ſufficiat, quod promittat iudicatum ſolui ſub hypothe
ca rerum ſuarum. nam iſte habetur loco domini, & eſt domi
nus litis. & ideo quod dicitur hic in principali, habet locum
in eo. ſed quando ſubſtituit ante litem conteſta. tunc nec do-
minus eſt, nec loco domini. & ideo non videtur quod ſit lo-
cus huic §. & vide extra de procur. cap. 1. lib. 6. Sed quid?
ecce comparet aliquis pro parte rea, cum ſimplici mandato,
ſine releuatione, petit ꝙ fundetur iudicium ex parte iudicis
& actoris, & quod diſcernatur copia, & dies ad dicendum,
vel petit libellum, actor vel eius procurator dicit ipſum non
debere admitti, niſi caueat de iudicato ſoluendo. ipſe prote-
ſtatur de cauendo, ſed dicit ſe debere ad hoc admitti, quæri-
tur an bene dicat. Docto. dicunt ꝙ ſic. nam cautio de iud. ſol.
debet eſſe pro qualitate rei. infrà §. ſi uero. ſed qualitas rei
non poteſt apparere, niſi per libellum. igitur non eſt cauen-
dum, quouſque libellus ſit editus, & iudicium ſit firmatum.
& ſic tenet Iac. hic: & Spec. de ſatiſda. §. expedito. verſicu. ſed
pone procu. Quid ſi nullum exhibet mandatum, offert ta-
men cautionem de rato in præſenti, & vult oſtendere procu
ratorem cum releuatione. uel cauere de iudicato ſoluendo,
cum libellus erit editus, & iuriſdictio fundata: nunquid de-
bet admitti ad præmiſſa? Videtur quod ſic: quia ſi procura-
tor actoris admittatur cum cautione de rato: multofortius
procurator rei, qui eſt fauorabilior, in caſu quo ſufficeret ei
ſimplex mandatum: ſicut in propoſito. iſta videntur ſatis no
ua ſactiſtis. quibus obſt. C. de ſatiſda. l. vnica §. fin. vbi dicit in
ipſo litis limine. ff. rem ratam habe. l. amplius. Sed facit pro
C. de lit. conteſta. auth. offeratur. Dic quod oblato libello, ſta
tim tenetur ſatiſdare, antequam alia allegatio audiatur: &
ideo actor caute faciet, ſi ante omnem allegationem offerat
libellum: vt ff. quando appel. ſit l. fin.

Sed quæritur, an releuatus per dominum in cauſa princi-
pali, videatur releuatus in cauſa appellationis? Dic ꝙ non, ni
ſi eſſet datus generaliter ad omnes cauſas. vide C. de proc. l.
2. & ibi ſcripſi. iunge quod dicam infra verſi. alia. Item quæri
tur, vtrum iſte §. obtinet in cauſis beneficialibus, ſpirituali-
bus, & matrimonialibus, ſtatum perſonæ concernentibus?
Spec. tenet ꝙ non, in eo. tit. §. expedito. verſi. in ſumma in his
enim caſibus ſufficit cautio de rato, vel ſimplex mandatum:
vt ibi not. iunge infra eod. tit. verſ. ſi vero. Quid ſi conuentus
nominat actorem ſuum, vel garitorem? verbi gratia, emptor
nominat venditorem: vel venditor forte gratis recipit deſen
ſionem: nunquid emptor debet eum releuare? Spec. videtur
dicere quod ſic, in d. §. expedito. verſi. ſed nunquid venditor,
& idem glo. ff. de dot. præleg. l. pater. iunge infra verſi. ſi ve-
ro. Sed quæritur, hic dicitur. quod requiritur ſtipulatio: nũ-
12 quid ſufficit † pactum, ſaltem de iure canonico, quo agitur
ex nudo pacto, iuxta ca. Antigonus. extra de pactis? Videtur
quod ſic, cum ſit idem effectus: iuxta l. ſi quis argentum. C.
de dona. Præterea in caſu iſto, non videtur pactum nudum
eſſe de iure ciuili: quia hæ literæ continẽt mandatum, ex quo
pacto agitur, & ſic videtur, quod debeat ſufficere ff. de pro-
cu. l. ſi defunctus. Ad hoc dicas, quod pactum nõ ſufficit, nec
de iure canonico, nec de iure ciuili: quia hic certa ſolennitas
ſtipulationis introducitur, ſicut in obligatione fideiuſſoria,
vbi requiritur ſtipulatio: vt l. blanditus. C. de fideiuſſ. & ideo
ſine illa nil procederet.

1 *Satiſdare quis & quando non cogendus.*
2 *Citandus ad ſententiam dominus.*
3 *Fideiuſſor an poſt appella. teneatur.*
4 *Fideiuſſor cui dandus.*

5 Alia. † In glo. no. in fi. in hoc tamen caue, ꝙ vbi procu
rator eſt admiſſus vſque ad litis conteſt. nõ poteſt opponi de
his ſatiſdationibus: nec eas procurator præſtare tenetur. ſi ve
ro datus fuerit poſt litem conteſta. & fuerunt aliqui proceſ-
ſus habiti cum eo: ita quod non poſſet dici res integra: extũc
præſtare non tenetur. de hoc ſcripſi C. de procu. l. licet. & ui-
de C. de ſatiſdan. l. 1. in fine. & nota. quod glo. intelligit hunc
§. quando procurator conſtituitur poſt lit. conteſt. ſupponen
do, ꝙ procurator conſtitutus ante, poteſt audire ſententiam,
ſed non conſtitutus poſt: & tamen litera non videtur hoc pa
ti: quia continuatur cum præcedenti §. qui loquitur ante, &
poſt. & facit C. de procu. l. nihil. uide C. de trãſa. l. tranſactio
nis placitum. & nota. in Spec. tit. de procura. §. 1. verſic. item
excipitur. ſed ibi uidetur tenere, quod conſtitutus ad totam
cauſam, poſsit audire ſententiam. pro quo C. de procur. l. nul
2 la. & ideo uidetur, quod dominus in † caſibus prædictis eſſet
citandus, ad ſententiam audiendam. alias ſententia eſſet nul-
la, non obſtat, quòd procurator ſit præſens, & habebat man-
datum, quod eſt ualde notabile, & in paucis locis ſeruatur.
Sed uidetur quod hæc cautio ſit ſuperflua: quia ex quolibet
de cauſa poteſt pronuntiari, non obſtante abſentia domini:
iuxta l. properandum. §. ſin autem. C. de iudi. Sed ad hoc po-
teſt reſponderi, quod nihilominus non eſt ſuperflua: imo eſt

 vtilis.

vtilis. Primo: quia utilius eſt, ꝙ ipſe ſit præſens, quam ſi eo
abſente proferretur: quia illo caſu poſſet allegare iuſtam ab-
ſentiam: uel iuſtum impedimentum, ex quibus poſſet impu-
gnare ſententiam, quæ omnia ceſſabunt, quando fertur in
eius præſentia. item oporteret ſolennitates citationum fieri,
quæ fiunt contra abſentes. de quibus C. quomodo & quando
iudex. l. tres denuntiationes.

Sed quid ſi in procuratorio contineatur, quod poſsit au-
dire ſententiam? Non videtur ſufficere: quia vltra manda-
tum, oportet quod dominus caueat, quòd erit præſens tem-
pore ſententię. & videtur requirere perſonam ipſius. contra
rium tamen ſeruatur de facto. quicquid ſit, cautum eſt, quod
iudex citet dominum ad audiendum ſententiam, non obſtan
re, quod procurator compareat per hunc §. Et no. quod hæc
ſatiſdatio eſt præciſa de iudicato ſoluendo, & plenior, quam
de iudicio ſiſti. Sed quæritur tex. dicit hic, quod fideiuſſor te
netur, niſi fuerit prouocatum. quid ſi fuerit prouocatum, &
3 appellans ſuccubuit? † Dic non teneri a contrario ſenſu vt pa
tet ff. de iudi. ſol. l. cum apud. & l. 3. in princ. ſed ſecundum
hoc videtur, quod hæc cautio ſit inutilis: quia ſemper fideiuſ
ſor appellabit, quod poteſt. ff. de appella. l. a ſententia. § 1. &
ſic nullo tempore tenebitur. quia ſi obtineat, liberatus erit, ſi
ſuccumbat eodem modo. ad hoc non videtur facilis reſpon-
ſio, niſi exponas fuerit prouocatum. ſubaudi per principalē.
ſecus ſi per fideiuſſorem: quia tunc ipſe videtur prorogare
ſuam obligationem ad ſententiam iudicis appellationis,
quem ibi elegit: & ita forte eſt ſubaudienda l. cum apud. &
ideo videtur dominus teneri ex ſua ſtipulatione in caſu præ-
cedentis §. licet appellauerit. & forte per alium procura-
rem cauſam appellationis duxerit alias prouiſio dicti §. eſſet
modici effectus. Credo firmiter, quod ſi iſte textus. non fuiſ-
ſet gloſſ. non tranſiuiſſet ſine reprehenſione. Item quæritur:
4 hic dicitur, quod dominus debet pręſtare † fideiuſſorem &c.
quæro, cui præſtabit. & ſi non præſtet: an procurator qui fue
rit releuatus: ſicut ſupra proxi. debeat repelli? Et videtur ex
continuatione literæ, quod debeat præſtari parti; vel nara-
rio: & quod alias procurator non admittatur: vt ſupra proxi.
§. cum quo iſte verſic. vel §. continuatur, iſta tamen non ſunt
in vſu.

1 § Si uero explicatur. 4.
2 *Cautionis iudi ſol. effectus.*
3 *Conſuetudo an lege præualeat.*
5 *Potentiorem repelli.*
6 *Clericus an poſſit eſſe laici procurator & 7.*
8 *Defenſor quando non admittendus.*
9 *Defenſore damnato in quem exequendum. 10.*

1 SI VERO reus præſto. † In tex. facit pro opi. Iac. & gl.
quam notaui ſupra §. ſin autem. in fin. videlicet: quod non in-
terueniat defenſor, pro præſente: a contrario ſenſu: nam ſup-
ponit ex ordine literæ, quod ſi dominus præſens fuerit, de-
bet dare procuratorem, & ipſum releuare: vt ſupra §. proxi.
In gloſſ. not. quòd ſiue. in fi. mirabilis videtur hac gloſſ. quia
ex nulla parte text. poteſt elici: ꝙ hic loquatur poſt li. conte-
ſta. Super text. ibi, nulla differentia. quæritur an in cauſa le-
gitimitatis admittatur defenſor? Innoc. tenet ꝙ ſic, ſicut in
cauſa ſtatus. ff. rem ratam habe. l. procurator. § ſi quis a pro-
curatore. de procu. l. non ſolum. § ſi ſtatus. Item quæritur, an
in cauſa matrimoniali? Dicit ꝙ ſic, quando poteſt procedi cō
tra abſentem. alias non. Item in cauſa inquiſitionis: vt no. ex-
tra qui filij ſint legitimi. c. cauſam quæ. & illud idem ſequun-
tur omnes docto. iuris canonici. & Spec. in tit. de defenſore.
verſic. quid de cauſa. An autem in his cauſis cauebit iudica-
tum ſolui? videtur quòd non. per ea quæ dixi ſupra §. ſin ve-
2 ro. Gloſſ. tamen videtur † ſentire quòd imo. vt d. § qui ſtatus.
quamuis enim cautio iudica. ſol. non operetur in eo, quod
verbum ſonat: operatur tamen quo ad alias duas clauſulas, &
quomodo feratur ſententia, an in dominum, vel defenſorem
no. in d. cap. cauſam quæ. Ex quo doctores tantæ authoritatis
concordant, non audeo mutare, nec ab eis diſcedere. ſcio ta-
men, quod de bono velle meo nunquam admitteretur defen

ſor in talibus, quæ æſtimationem pecuniariam non reci-
piunt, niſi in caſibus in quibus poteſt procedi contra abſen-
tem. de quibus vide extra vt lite non conte. cap. quantum. &
per totum. Super litis æſtimatione expreſſe determina. quod
non eſt legitimus defenſor, niſi defendat totam cauſam. vnde
ſi velit defendere pro vna die, pro alia cauere. non ſufficit. de
quo not. in Spec. de defen. verſi. quid ſi defenſor, & tamen ſe-
3 cus in procuratore. ff. de procura. l. 3. † In gloſſ. imo non vide
tur. circa fin. dic melius, quod vbi lex iubet ſequendum eſt: &
maxime vbi tollit conſuetudinem expreſſe. ſi vero ſimplici-
ter iubet, & non tollit expreſſe conſuetudinem: tunc non ſe-
quitur iuſſum: ſed conſuetudinem particularem. vbi nil iu-
bet: vide plene ſupra de iure naturali. § ex non ſcripto. in fi-
4 ne. materia eſt in Decret. de conſecra. diſt. 3. ca. noſſe. † Re-
deamus adhuc ad materiam huius §. Hic dicitur, quòd de-
fenſor admittitur in omni actione perſonali, & reali. hoc ve-
rum in ciuili. quid in criminali? Dic vt ff. de procura. l. ſer-
uum. § publice. & non, niſi procederetur per viam inquiſi-
tionis: nam tunc admittitur procurator, & defenſor in crimi-
nalibus: vt ſupra dixi poſt Inno. quod verum eſt. niſi in caſu,
quo ſequeretur eadem pœna, quo ad viam accuſationis. vt
notat Hoſtienſis de accuſationibus. cap. inquiſitionis. & ideo
cum iudices hodie imponant tantas pœnas in via inquiſitio-
nis, ſicut per accuſationem, non videtur, quod debeat admit
ti defenſor, nec procurator in inquiſitione, ſicut in accuſa-
5 tione; cum ſit eadem ratio. † Sed pone, agebam contra Ti-
tium ſatis mihi æqualem: aliquis potens vult ipſum defende
re: nunquid admittetur? Videtur quod ſic, ex generalitate
iſtius literæ. Ego credo contra: quia ſi non poſsit in potentio
rem expreſſe in hoc ſubſtituere rem, vel actionem in eum
transferendo, quomodo talis admittetur ſine mandato? Non
videtur per rationem, in qua fundatur in tota illa materia. de
alie. iudi. mutan. cau. fact. C. & ff. C. ne lic. pot. per totum: non
ego crederem admitti hominem, qui vexare, vel grauare poſ
ſet actorem. ff. de alie. iud. mutan. cau. fact. l. 1. § fin. cum l. ſe-
quen. Quid ſi non ſit talis, ſed eſt quidam litigioſus, de iſtis
procuratoribus dilaniatoribus pauperum, qui ſtant in curijs
eccleſiaſticis, qui tota die ſe ingerunt in cauſis: nunquid illi
admittentur? Credo, quòd non. Nam non debet fieri condi-
tio deterior actoris, per interuentum defenſoris. ff. de procu
ratorib. l. non tamen. nunc certum eſt, quod fieret deterior:
quia forte pro fideli comparebit baratator: vnde non crede-
rem admittendum. & hoc no. glo. ff. ex quibus cau. in poſſ. ea.
l. 2. in glo. ergo debet per l. ſi actor. ff. de procu. C. de procur.
6 l. fin. † Quid ſi clericus ſe offerat defenſioni laici nunquid
debet admitti in foro ſeculari? Videtur quod ſic: quia non
propter hoc declinabit forum laicale; ff. de iudi. l. venditor.
Contrarium videtur verius: quia defenſor obligatur. & eſt
certum, quòd clericus non poteſt renunciare priuilegio cle-
ricali, nec ſe obligare, vel ſubmittere foro ſeculari: vt extra
de iudi. c. at ſi clerici. & hoc tenet Specula. titu. de primo de-
cre. § reſtat. verſicu. quid ſi dominus. Quid ſi clericus dat
fideiuſſorem laicum? Idem crederem: quia ex quo principa-
lis non obligatur, nec fideiuſſor. ff. de fideiuſ. l. vbicunque. &
7 l. fideiuſſor. § fideiuſſor. de reg. iur. l. cum principalis. † Quid
in foro eccleſiaſtico? Adhuc non admitterem ipſum. niſi pro
eccleſia, vel miſerabilibus, vel coniunctis perſonis. in auth.
de ſanctiſſ. epiſco. § alium. extra de poſtu. c. 1. & hoc non in-
telligo de cleri. coniug. qua de illis iudicandum eſt, ſicut de
laicis in cauſis pecuniariis. Dic vt extra de cleri. coniug. c. 1.
lib. 6. Item præmiſſa intelligo in defenſore voluntario, qui
ſe gratis offert. Quid in neceſſario, vel cauſatiuo? Verbi
gratia, clericus vendidit rem, & de euictione tenetur, res pe-
titur ab emptore: clericus vult defenſionem ſuſcipere: forte
denuntiatus, vel laudatus actor ſe offert emptore abſente:
nunquid admittetur? Videtur quod ſic, per l. venditor. ff. de
iud. Spec. tenet contra in d. § reſtat. verſic. quid ſi dominus
ſupra alleg. vbi loquitur in his terminis, quamuis ſupra ad-
duxerim ad quæſtionem de defenſore cuius non intereſt:
quod videtur ſatis verum in perſonalibus. Quid in reali-
bus? Speculator etiam loquitur in illis: quia loquitur, quan-
do clericus vult accipere defenſionem vaſalli, vel em-
phyte.

[illegible]ſolutio huius quæſtionis, dependet ex ſolutione illa, an clericus teneatur reſpondere in actione reali, coram iudice ſeculari, in qua fuerunt diuerſæ opiniones: vt notatur plene per Ar. hid. extra de cleric. coniu. c. 1. & ſcripſi C. de epi. c. & cleri. auth. ſtatuimus. quicquid ſit de iure: ſcio, quod cardinales & epiſcopi reſpondent in regno Franciæ in foro ſeculari in realibus & in talibus caſibus defenſiones recipiunt. quare cum ego ſim de regno, leges regni, non impugno.
8 † Quid ſi alienigena, qui non eſt de foro iudicis, nec actoris, vult ſuſcipere defenſionem alicuius, vel forte indigena vult dare fideiuſſorem extraneum: nunquid debet admitti? Credo, quod in omnibus caſibus, quos excogitare poſſes per quos poſſet fieri deterior conditio actoris, ex perſona defenſoris, vel fideiuſſoris, vel ex facilitate conueniendi, vel alias quod non admittatur defenſor ipſo actore inuito. ff. iudicatum ſolui. l. iam tamen. §. ſi tamen. de in ius vocan. l. 1. qui ſatiſdare cogan. l. 2. Sed nunquid defenſor laudatus, ad quem res pertinet, tenetur ſatiſdare? Non videtur: quia cauſam propriam defendit. Videtur contra, per illa quæ dixi ſupra §. ſin vero verſic. quid ſi conuentus. quia verum eſt, cum alieno nomine eſſet in iudicio, quamuis rem ſuam agat. & facit bene ff. quando appellandum ſit. l. 2. §. in propria. verſi. defenſori. Super hoc videtur dicendum, quod ſi conuentus ipſum ſubſtituat, defenſor debeat cauere pro eo: vt dixi ſupra §. ſin vero. Si vero ipſo abſente, talis defenſionem ſuſcipiat, ipſe caueat, per dictum verſic. defenſori. iuncta generalitate regulæ quæ hic traditur. nemo enim. &c. de hoc dixi ſupra verſic. ſin vero aliquis.

9 † Sed quæritur contra quem fiet executio hoc caſu, quando laudatus garitor, ſeu nominatus actor, ſuccumbit. videtur expreſſum, quod contra hunc nominatum: quia is eſt procurator in rem ſuam, cum ad ipſum pertineat periculum: & ita in ipſum fiet executio. ff. de procura. l. Plautius. eo. tit. l. ſi procurator meus. de re iudica. l. ſi ſe non obtulit: circa prin. & ita videtur gl. ibi ſentire. ſed contrarium videtur ſentire ff. de iudi. l. venditor. pro qua videtur expreſſum. ff. de dot. prælega. l. pater. Poteſt dici, quod debeat fieri executio in actorem, qui defenſionem ſuſcepit. Sed ipſo exiſtente non ſoluendo, in ipſum principalem reum: vt d. l. pater. Vel poteſt dici, quod ſit in electione actoris: nam certum eſt, quod ipſe actor eſt procurator in rem ſuam, & habet mandatum, ex quo reus principalis loco ſui ipſum ſubſtituit. & ita quaſi mandare videtur. ff. iudicatum ſolui. l. iam tamen. §. in hac. & ideo fit executio in eum, iuxta leges ſupra allegatas. Item poteſt fieri in ipſum defenſorem, qui factus fuit in rem ſuam. & quaſi talis recepit defenſionem, per dictas leges. Item videretur æquum, quod ſi ageretur reali, fieret executio in ipſa re: & ita contra reum principalem, qui teneret rem, iuxta l. qui reſtituere. nam iniquum eſſet, ſi actor compelleretur rem ſuam vendere. ff. rerum amotarum. l. non. n. & ſcripſi ſupra de actio. §. omnium. & niſi ita dicas: ſequerentur multæ fraudes. nam multi laudarent inopes: & illi qui occupaſſent res alienas, laudarent alios, ad finem quod rem poſſent habere pro pecunia, quod eſſet iniquiſſimum: vbi vero eſt ſimplex defenſor ſine mandato, nec laudator garitor: conſtat, quòd ſit executio in eum: vt dictis legibus. Sed videtur quod tunc occurrat prædicta iniquitas in actione reali: quia ſic compelleretur vendere.

Sed ad hoc poteſt dici, quod æſtimatio præſtita per talem defenſorē, non liberat poſſeſſorē. ff. de tabul. exhib. l. locū. §. condemnatio. vide ff. de petitio. hæred. l. nec vllam. §. fin. de
10 ſolutio. l. Stichum. §. dolo. † Item quæritur nunquid condemnato defenſore poſſet fieri executio contra fideiuſſorē, qui promiſit iudicatum ſolui: vel an oportet venire contra eum per viam actionis? Super hoc doctores tenent, quod imo per viam executionis poteſt contra ipſum procedi: vt conſueuit notari. C. de vſu. rei iudi. l. fin.

Sed contra fideiuſſorem, qui tenetur ex contractu per viā actionis. de hoc not. Dyo. ff. de fideiuſſo. l. ſi teſtamento. vide in Spec. de ſent. excomm. §. ſequitur. verſic. quid ſi ſententia. & ideo non videtur talibus fideiuſſ. competere exceptio auth. præſente. cum ſit dilatoria, & contra iſtos proceditur per viam executionis, vt ibi ſcripſi. iunge infra de repli. §. fi. Quia hæc materia eſt quotidiana, & parum gloſſata, ideo diutius morari placuit.

De perpetuis, & temporalibus actionibus. Rubrica.

Glo. bene continuat hanc rubricam, quæ non malè ſediſſet poſt titulum de actionibus, immediatè.

1 *Actionum vita.*
2 *Actio furti an perpetua.*
3 *Tempus non extendi vltra naturam actus.*
4 *Prætoriarum quæ perpetuæ. 6.*
5 *Vtilis rei vendi. perpetua.*
7 *Actio ſubrogata qualis.*

a HOc Loco. a In gl. vt condictio ex lege ibi, cū alleg. §. ad l. Aqui. §. cæterū. imo eſt in §. ex hoc tamen. In ead. gl. ibi, cum dicit, quod in perſonali-
1 bus. Iac. dicit, quod vita † omniū actionū eſt hodie 30. ann. ſicut hominis centum, ſed quandoque eſt breuior, & hoc per accidens. & propter hoc non vitiatur terminos naturalis, quo aūt iure erat hæc antiquitas? hoc vr̄ ſupra de vſuca. in princ. vbi ſcripſi. & facit ff. de fur. l. ſi quis in hoſtium. §. quandiu. In ea gl. ibi cum allegat l. ſi non conuicij. Opi. Mar. fuit contraria: quam gloſſ. quandoque ſequitur: vt ff. quod met. cau. l. ſi non exceptione. §. 1. de iniur. l. lex Cor. & approbatur communiter per doct. vide ſupra de iniur. §. ſed & lex. In ea gl. in fi. dicit Iac. quod hoc nō facit, quo ad actionem criminalem: quia de illa nulla fit mentio: ſed quo ad actionem ciuilem eſt bene fallētia. In gl. hoc dicit. ibi,
b cum alle. l. in honorarijs b. vide ſupra de act. §. rurſus. In ea.
c gl. ibi. de eo per quem factum eſt. l. 1. §. pen. c illa eſt pœnalis ab vna parte: & ideo non videtur bene excipi. vide melius ſupra de actio. §. item aduerſus. In gl. vtilē. ibi cum alleg. l. ſciendum. §. pe. & ad modum loquendi nos debemus referre ff. de leg. 1. l. ſi ſeruus plurium. §. fi. & facit pro opi. illorū, qui dicūt quod actio iniuriarum durat anno vtili. de qua no. in l. ſi non cō-
2 uitij, ſm̄ Iac. vide in d. §. ſed lex. † In gl. ſ. prætor. in fin. vel ibi loquitur de actione in factum: vt C. de dolo. l. fi. cum ibi no. Et poteſt eſſe ratio, quare actio furti manifeſti eſt perpetua, propter frequentiam delicti. Vix enim reperitur quiſquam quin aliquando furtum fecerit, ſecundum Ia. ff. de pœ. l. aut facta §. fi. idem dicit gl. ff. de act. & obli. l. in honorarijs. Sed certe dolus frequentius committitur. vide ſupra de rer. diu. §. gallinarum. & ſolue per illa, quæ ibi ſcripſi. Idem Iac. indu-
3 cit hunc §. in ver. nam & ipſius, quod ſtatuta legati † non extendantur vltra tempus legationis ſuæ, ſeu indulgentiæ per legatum conceſſæ. ff. de iuriſd. om. iu. l. cum qui. Item quod arbiter non poſſit diem ſtatuere ad ſoluendum vltra tempus arbitrij ſui. ff. de arb. l. ſi cum dies. §. ſi intra. hoc vr̄ expreſſum. eo. tit. l. quid tamen §. ſolutioni. Item ipſe diſtinguit, an iudex, vel ſuperior facit cum cauſæ cognitione: & tunc durat perpetuo. An ſine cognitione: & tunc non. ff. de pœ. l. ſ. C. de poſtulan. l. 1. & eſt expreſſum de ſtatutis legati, extra de offi. leg. c. fi. vide ibi. Redeamus aliquātulum ad intellectum huius tex.
4 † per quem concluditur, quod prætoriæ durant anno vtili, quod eſt verum de pœnalibus: ſed rei perſecutoriæ ſunt perpetuæ. Item & pœnales ſunt perpetuæ, de eo quod peruenit ſecundum gl. quæ ſunt hic, quæ hæc dicunt in effectu. obtinet ergo ſolum iſte text. in pœnalibus prætorijs: ſed vr̄ quod obtineat ēt in perſecutorijs. per infinitas leges, quę allegantur pro fallentijs in l. in honorarijs: hic alleg. vbi plenior gl. quam hic. vbi vr̄ gl. concludere, quod regula, quæ hic in tex. traditur, obtineat in pretorijs rei perſecutorijs, in quibus verſatur delictum. & ita eſt in duabus, videlicet in pœnalibus, & in rei perſecuto-
5 rijs, in quibus vertitur delictum. † Occaſione huius quærit hic Iac. quid de vtili rei ven. q̄ daſ contra illū, qui dolo deſiit poſſidere? Et vr̄, quod ſit annalis: quia eſt prætoria. ff. de noxa. l. electio. §. ſi is, quē. & in dolo cōcipitur: & ita ex delicto. & ſic vr̄ annalis, per hanc doctrinā. ff. qđ cū falſ. tut. l. huius. §. has actiones. Ipſe dicit cōtra, & ponit regulā, quod vbi prætor ciuilē

extendit,eſt perpetua : quamuis in dolum concipiatur. V.g.
petitio hære. eſt ciuilis : prætor eam extendit , vt competat
bo.poſſ. & fideicom. quibus non competebat directa de iure
ciuili. hæ prætoriæ ſic extenſæ,ſunt perpetuæ: vt hic not.idē
in rei ven. quæ eſt ciuilis,& directe competit contra rei poſ-
ſeſſorem,prętor extendit eam,vt competat contra illum,qui
dolo deſijt poſſidere. Hæc ciuilis extenſa eſt perpetua,ſm
eū.& ſic regula quam glo.tradit,non procedit in talibus. Pro
hoc facit quia noxales actiones ciuiles, prætor extendit con-
tra illum,qui dolo deſijt poſſidere : ſic ꝙ debet obſequi iuris
ciuilis actionem . ff. de noxa. l. ſi plurium in tantum ꝙ ſunt
perpetuæ.eo.ti.l.ſi ad libertatem.§.fi.& facit : quia actiones,
quæ loco alterius dantur,aſſumunt idem tempus. ff. ad Vell.
l.hæ actiones.de ca.di.l.2.in fi. Iſta ſententia vř neceſſaria in
omnibus actionibus,quę dantur contra illum,qui dolo deſijt
poſſidere. Nam omnes actiones ſunt perpetuæ,in eo,ꝙ per-
uenit : vt hic no.vbi quis dolo deſijt poſſidere,conſtat, ꝙ vř
perueniſſe,quamuis nunc nihil ſibi adeſt.ff.quod met. cau. l.
videamus.de reg.iur.l.cum prætor.& ſic perpetuæ.& hoc be
ne probatur ff.ſi ven.no.mulier.l.1.§.fi. nam ibi mulier dolo
deſierat tenere : & tenetur perpetuo,vt ibi patet.& in ti.ſeq.
l. 1. §. in parentem. eſt annalis:quia illa datur quamuis nihil
peruenerit,& vltra quam peruenerit:vt ea.l.§.ſub prætextu.
& hæc videtur vera ſolutio dictarum legum : & de hoc dixi
6 ſ.de ac.§.ſequens diuiſio.† Item caue : quia prætoriæ,quæ cō
cipiuntur in dolum : & in quibus verſatur dolus, qui vř deli
ctum,nō ſunt annales,vbi proficiſcuntur ex contractu,quam
uis non competāt ſine dolo,imo ſunt perpetuæ. & hoc patet
ff.de tribut.l.illud.§.fi.cum l.ſeq. nam tales actiones ſunt trā
ſitoriæ,contra hæredes.ff.de act.& obli.l.ex contractibus. &
ſic non ſunt annales. hæ enim duæ regulæ ſe conformant: vt
no.in d.l.in honorarijs . Potes ergo recolligere , ꝙ prætoriæ
pœnales, item & rei perſecutoriæ , quæ deſcendunt ex deli-
cto,ſunt annales. rei vero perſecutoriæ,quæ etiam concipiun
tur in dolum,quæ proficiſcuntur ex cōtractu. Item & omnes
ciuiles extenſæ,ſi non proficiſcantur ex delicto [alias ex con
tractu]& maxime illæ,quæ competunt contra illum,qui do-
lo deſijt poſſidere : Item & omnes , quæ proueniunt de eo ,
quod peruenit,ſunt perpetuæ. hæc autem regula de rei perſe
cutorijs fallit in actionibus,quæ competunt ad reſcindendū,
quod de iure communi tenet.Item & pœna in actione furti.
& ſic potes intelligere quod no.in d.l.in honorarijs . Item
dic,ꝙ cauſaliter perpetuæ efficiuntur annales . ff. de pecul.l.
quæſitum. ff.quando actio de pecu.eſt anna.l.4. Item dic,qđ
7 extenſæ,vel quæ † in locū alterius ſuccedunt,ſunt perpetuæ,
tali perpetuitate,quales erant principales. ff.de exer. l. ſi ta-
men.§.fin.& ibi not.de inſtituto.l.nouiſsime.

a Adnot. Hoc loco . Diuide ſecundum Aret.& ſumma ſic. Actiones ciuiles tam reales,quam perſonales ſunt perpetuæ. prætoriæ vero pœnales regulariter durant anno. quod fallit in actione furti manifeſti,quæ perpetua eſt. prætoriæ vero rei perſecutoriæ, perpetuæ ſunt.

b In honorarijs . Quod eſt verum,ſi læſio durat tanto tempore, alias ſi quadriennio,iſta durabit tanto tempore, vt no. Bar.in l.ſi ab hoſtib.§. ſed ꝙ ſimpliciter.ff.ex quib. cau. ma.

c § pen. Tamen ſecundum Ang.iſta eſt pœnalis,ex vna parte tantum,& ideo non videtur bene excipi,ſecundum Bar.in d.l.in honorarijs . concludit,quod actiones omnes rei perſecutoriæ ex vtraque parte ſunt perpetuæ , vt hic & in tex.d.l.in honorarijs. ex parte autem actoris perſecutoriæ,& ex parte rei,pœnales finiuntur anno .

1 *Delicta tranſmiſſibilia, & quando 3.*
2 *Confiſcatio quando tranſmiſſibilis.*
4 *Publica iudicia morte proſequuntur .*
5 *Pœnam pecu.quando morte extinguitur.*
6 *Dolus,quando tranſmiſſibilis .*

NON Autem a omnes. In gloſ.hic ponit.in fi. hæ ſunt
de diuiſionibus, quæ ponuntur in arbore : vt vidiſti ſupra in
fi.ti.actionum. In gl.ſ.priuatis.ibi,cum alle.ſupra de obl.quæ
ex quaſi deli.§.fi.Sed contra hoc videtur ff.de dam.inſe. l. 4.
§.fi.vbi glo.fi.ſuper verb.dabitur.opponit de hoc §. ſed non
ſoluit.Quidam ibi dicunt,& attribuitur Iac.de Ra. ꝙ eſt ſpe
ciale,in actione,quæ datur contra officiales, & magiſtratus ,
vt tranſeat contra hęredes . Sed hoc non videtur verum, per
l.Iulianus.la 1.ff.de iud. Alij dicunt, ꝙ vbi eſt quaſi delictū
in committendo,obtinet hęc l.vbi in omittendo illa & hanc
innuit ibi Dyn. Pro quo facit.ff.de mag.conuen.l.non ſimili
ter.& l.quod ad magiſtratus.quæ ſimiliter obſtant huic glo.
Sed quęritur de ratione diuerſitatis. Et pōt dici,ꝙ illud quod
committitur.eſt peius,& plus cauſat delictū, quā illud,quod
omittitur.ff.de act.emp.l.ſi ſterilis.§.cum per venditorem.&
1 ibi no.ff.depoſi.l.ſi apud.in prin. Nunc conſtat, † ꝙ illa, quæ
plus concernunt,delictum deſuncti, minus ſunt tranſmiſsibi
lia contra hæredem,quam alia : vt patet per hanc materiā .
& idcirco non mirum , ſi quaſi maleficia in committendo nō
tranſeunt in hæredem : quia plus ſonant ad delictum , quam
quaſi maleficia,quæ in omittendo fiunt.Sed hęc rō vř irratio
nabilis,& etiam tota hæc materia videtur irrationabilis:quia
de rōne,quando delicta ſunt grauiora , tanto grauius debent
puniri.ff.de pœ.l.reſpiciendum. Conſtat autem, ꝙ eſt pœna,
ꝙ bona auſerantur hæredibus. & ideo in crimine maieſtatis
2 † pœna cōfiſcationis tranſit cōtra hęredes,& in crimine hę-
reſis,& pluribus alijs,de quibus hic ſubijcitur, & propter in
humanitatem,& deteſtationem eorum. & ſic ſequitur, ꝙ quā
magis ſonat ad delictum , magis debet tranſire contra hære-
des,vt maior ſit pœna. cuius contrarium concludit hæc ma-
teria,& ſolutio.quam ſupra poſui. Et hoc videtur etiam pro-
bari : quia hæredes magiſtratus tenentur ex quaſi maleficio
magiſtratus , dolo, vel lata culpa , commiſſo : & tamen non
ex commiſſo leui: quia minus delictum: vt dictis legibus,nō
ſimiliter. & l.quod ad magiſtratus . igitur ꝙ plus retrahitur
ad delictum,magis vř tranſmiſsibile . Ad hoc pōt rńderi,qđ
iura in delictis ſemper tendunt ad punitionem perſonæ de-
linquentis principaliter. Et ideo,quia ſi tales actiones tranſi-
rent contra hæredem, ipſe delinquens nō puniretur ex hoc :
ſed hæres,vel res,quæ non deliquerunt. fuit ſtatutum, quod
tales actiones non tranſirent,in auth.de man.prin. §. opor-
tet aūt. Verum eſt,tñ quod ex quodam odio ſpeciali fuit ſta-
tutum in caſibus hic ſequentibus,nō attenta hac rōne,de qui
bus non eſt arguendum contra rōnem communem, cum ſint
3 ſpeciales caſus,& nō vitiant.ff.de reg.iur.l.1.& ideo † quanto
magis trahit ad delictum,minus eſt tranſmiſsibile : quia ma-
gis concernit punitionem perſonæ:ſed vbi quaſi delinquitur
in omittendo : tunc eſt modicum delictum,& vř potius acce
dere ad contractum,quam ad delictum:& ideo tranſit , ſicut
qñ deſcendit ex contractu. Et facit:quia in tali caſu vř agi de
peculio.ff.de na.conue.l.1.§.fi.nau.can.l.idem ait.[alias inci
pit,& ita.]§. ſi filius.Item vř obſtare huic gl.eadem l. §. hæc
actio.ſed ibi in actione,quæ competit ex recepto : vt ibi nota
tur: & in l.fi.§.pe. & fi.eo.tit. In ea.gl.in fi.vide plures ca-
ſus in l.ex iudiciorum.ff.de accuſa. In gl. hoc in duobus ca-
ſibus Et vt bene hanc gl.videas,debes ſcire,quòd in publicis
4 † iudicijs , interdum agitur criminaliter ad pœnam corpo-
ralem : interdum ad pœnam pecuniariam : vbi agitur crimi
naliter : certum eſt,quod crimen extinguitur , ſi reus moria
tur ante ſententiam,etiam ante lit.conteſt.& hoc caſu indu-
bitanter verum eſt,quod gl.hic no. Sed vbi agitur pecuniari
ter,ſunt opin. Hug.dicit,quod poſt litem conteſt.tranſit cau-
ſa contra hæredes,ad inſtar priuatorum. Cynus dicit contra
vt hic legitur & notatur.ff.de pub.iud.l.deſuncto. Si intelli-
gas hanc gl.loqui,quando agitur ad pecuniam,& videtur ad
hærere opin. Hugo.& hanc ſequuntur communiter docto-
res . Pro opinio. tamen Cyn. videtur l. ex iudiciorum ſu-
pra alleg.quæ videtur loqui,quando agitur de pecunia: & fa
cit differentiam inter publica,& priuata crimina . Si opinio
Hugo. eſſet vera , nulla videretur differentia . Item facit :
quia vbi non ſunt expreſſe adempta bona in publicis crimini
bus,extinguitur cauſa etiam quo ad bona : & ſic videtur pro
opin. Cyn. & tamen Hug. inducit pro ſe . Super hoc eſt
aduertendum , quòd interdum agitur de ademptione , ſeu
confiſcatione bonorum , interdum non agitur de hoc , ſed
pars agit pro intereſſe ſuo : vt in l. Corne. de fal. & in l.Iul.
de vi pub.vel priua.iuxta illa , quæ leguntur , & notantur in
l. 1. C. quando ci. ac. crim. præiudic.hi.caſus ſunt valde di-
uerſi. Videamus ergo de quolibet per quæſtiones . Pone
quod accuſabam Titium criminaliter l. Iul. de vi publi. vel
Corne.de fal.vel leg.Iul.repetundarum . quarum pęne ſunt
partim

partim in perſona,partim in pecunia,accuſatus moritur,lite
5 † conteſtata [b] quæritur nunquid accuſatio extinguatur,per
b mortem,quo ad pœnam pecuniariam? Et non videtur per l.
defuncto.ff.de pub. iud. Ego credo contra,hoc caſu in pub.
iud. & is eſt caſus.l ex iudiciorum.in princ.& probatur.ff.de
iu.fiſ.l.Lucius,ibi.n.fuerat appellatum, & ita eſt perinde, ac
ſi non fuiſſet pronunciatum.ff.de Turp.l.1. in fin.& fuit ex-
tincta accuſatio per mortem,etiam quo ad bona. Verum eſt
tamen ꝙ ſi bona fuerunt ſcelere quæſita,auferuntur,ſed non
vi accuſationis.licet quia turpia lucra,&c.ff.ad l. Cor.,de fal.
l.cum fal.& d.l.Lucius.& hoc caſu eſt vera opinio Cyn. hoc
eſt verum in publ.crim.Quid in priuatis? ſicut ſcis,ex deli-
cto, poteſt agi criminaliter & ciuiliter,vt patet.ff. de priua.
delic.l.fin.Pone,ꝙ accuſabam te criminaliter de furto,nulla
facta concluſione ad pœnam ciuilem, lit. conteſt. moreris:
nunquid poſſum agere ciuiliter, contra hæredem tuum?
Credo quod ſic,quamuis non fuerit lis conteſt. in ciuili,nec
ad hoc actum eſſet. Et ſic intelligo.d.l.ex iudiciorum.§.ex
cæteris.& hæc eſt differentia inter publica iudicia,& priua-
ta.Et poteſt eſſe ratio, quia publica plus ſapiunt ſubſtantiam
delicti,vt ſupra dixi.Sed quid,agebã forte l.Iul.de vi,actione
in factum,ex leg.Cor.de fal. ad pecuniam, nil concludendo
ad punitionem corporis,ſed pro intereſſe,nũquid hæc actio
tranſit contra hæredes? Credo ꝙ ſic,ſiue publicum eſſet de-
lictum,ſiue priuatum,& hoc caſu intelligo.C.ſi ex delic. de-
fun.l.1.quæ hoc caſu propriæ loquitur: & loquitur etiam in
publicis.& in hoc caſu debet intelligi d.l.defuncto.in ſecun-
do dicto.& iunge infra §.proxi. Item dic, ꝙ de crimine po-
teſt excipi contra hæredes, etiam lite non conteſt. vide C.
de adult.l.fin. In gl.niſi lis.in fi.& eſt ratio in primo caſu,ꝗ
ibi redditur,quia prætor, ita moderatus fuit auxilium ſuum,
vt ſupra dixi de actio.§.rurſus. Ad ſecundum poteſt dici,ꝙ
nihil ſit ſpeciale,& quod actio in factum, & interdictum ſu-
mantur pro eodem,vt videbitur infra de interd.§.fi. In glo.
nam hæc in fi.Item poteſt poni exemplum l.fi.§.fi.C. de re-
uo.do.Aliquando tamen ſuper tex.ex præmiſsis datur intel-
ligi ꝙ actiones ex contractu tranſeunt, ex quo aliud dictum
eſt in maleficijs,aliquando tamen &c. vnde excipitur à regu
la ſubaudita.In glo.ſ.de dolo. Iſta glo.non procedit ſecundũ
opin.doct.de qua ſcripſi ſupra de act.§.actionum. In fi.eiuſ-
6 dem gl.vnde dic,ꝙ vbi dolus committitur extra† contractũ,
non agitur contra hæredem,niſi inquãtum peruenit.& not.
in d.l.in hæredẽ,ff.de dolo.Sed vbi in contractu agitur actio
ne ex contractu, datur in hæredem: etiam ſi nihil peruenit
regulariter.& de hoc vide plenius.ff.depoſiti.l.ſi apud. ff. de
reg iur.l.hoc iure.§.fi.eo.ti.l.ad ea.§.fi. Illud autem videtur,
quod vbi actio eſt datiua:vel competit occaſione cõtractus:
non directe ex contractu,non tranſeat, ſi concludatur dire-
cte per medium doli,& principaliter ad punitionem.ff.quod
cum fal.tu.l.huius.§.primo,de edendo. in fi. Sed ſi princi-
paliter fuerit actio reperta pro emendatione damni,videtur
quòd tranſeat.arg.ff.de bon.auth.iudic.poſſ.l.prætor.§. hæ
actiones.ff.de do.l.Sabinus. Et ſic poſſunt intelligi multa de
fallentiis, vnde debes hoc exponere, ex contractu actio, id
eſt,quæ occaſione contractus datur. & de his vide plenius
in dicta lege hoc iure,§. primo. Vbi etiam tangitur de quaſi
contractibus.

a Adnot. Non autem. Pœnales actiones prætoriæ, vel ciuiles contra hære-
des non dantur, niſi lis contra defunctum fuerit conte. hæredi vero compe-
tunt excepta act[illegible]ne iniuriarum Ex contractu vero competunt contra hære
des,præter actionem de dolo, niſi aliquid ad eos peruenerit h. d. ſecundum
Ang. vſque ad §. ſupereſt.

b Accuſatus moritur,lite conteſtata. Adde de hac q. per Bald. in ſua iudiciali
practica nouiter reperta,quam addidi ad Lanfr.de ord.in cle.ſæpe in 1.par.in
ti.quæ crimina morte finiantur. vbi poſui in apoſtilla ad ipſum.

1 *Pœnalis an citatione perpetuentur.*
2 *L.conſtitutionibus.explicatur.*
3 *Actiones ciuiles ex malefic.tranſmittuntur.*
4 *Pœnalis actio.*
5 *§.Pœnales.ſenſus.*
7 *Hæredes an ſatisfacere teneantur.* 8.
9 *Succeſſor an prædeceſſoris delicto coercendus.*

Pœnales. In glo.imo.vt detur.in fi.C.de inoff. teſta.
l.ſancimus. §. fi. ibi licet ſe non præparauerit. Et caue,quia
hæc glo.vr̃ falſum concludere,ꝙ actiones fiant tranſitoriæ p
præparationem. vnde in q̃rela eſt ſpeciale,ut ibi patet. Sed
1 an fiant tranſitoriæ per ſimplicem † citationem? poſſet ma-
gis dubitari.& gl.vr̃ q̃nque innuere,quod ſic,vt not.in gl. in
l.ſi eum.§.qui iniuriarum.ff.ſi quis cau. & in multis alijs lo-
cis,vt ſcripſi ſ.de act.§.item aduerſus.pro quib. vr̃.ff.de act.
& oblig.l.conſtitutionib.Sed gl.vr̃ ibi ſentire contra,quæ vr̃
illis,& iſti contraria: vnde vr̃,quod exigatur litis cõteſtatio,
quia tex. ſemper faciunt mentionem de cõteſtatione,vt hic,
& C.ſi ex delict.defunct.l.vnica.ff.de actio.& oblig. l. ſcien-
dum. & l.omnes. de reg.iur.l.pœnalia. nam licet cautum re-
periatur,quod citatio perpetuet,quo ad præſcriptionem,nõ
tñ quod efficiatur trãſitoria actio ab hærede,quod aliud eſt:
vt ſcripſi in §. item aduerſus.& ideo ſimpliciter dicit gl.non
eſſe veras,& minus iſtam. Nec obſtat l.conſtitutionib. quia
2 non † intendit loqui de ſimplici citatione, ex qua nihil aliud
ſecutũ eſt,ſed loquitur qñ citatio fuit facta, & reus cõtumax,
& poſitus in defectu:tunc.n.ſatis poteſt fieri tranſitoria.quia
talis contumacia hr̃ pro quaſi lite conteſta. in auth. vt om-
nes obedien. iudic. prouin. §. ſi igitur.ver.ſi autem ille. Et
ideo text. notanter ibi dicit tanquam firme,agentem eum,q
conuentus eſt.& intelligo qñ fuit verus contumax: ſi.n.cau-
ſam hr̃et non veniendi,eſſet ſecus.ff.ex quib.cauſ. maiores.l.
ait prætor.§.fi.& hr̃ pro contumace.C.qñ lib.princ.dat. l.1.
In glo. niſi in duob. caſib. in fine. Hi caſus nil faciunt ad re-
gulam,ꝗ hic traditur, quæ loquitur in actionibus pœnalib.
quæ deſcendunt ex maleficio: & patet,ꝙ actiones,quæ com
petunt in illis caſib. non ſunt hmõi: & ideo fruſtra fuerunt
hic fallentiæ poſitæ. Redeamus ad materiam huius §. quæ-
rendo vltra glo.aliqua,quæ faciunt ad intellectum.§. tex.di-
cit hic,pœnales &c. Quid ſi non ſint pœnales,deſcendũt tñ
ex maleficio? Videtur ſupponere,quod illæ tranſeant à con-
trario ſenſu: & pro hoc,quia condictio furtiua deſcendit ex
delicto.ff.de compen.l.ſi ambo.§.quoties, quæ datur contra
hæredes,quia rei perſecutionem continet.ff.de condict. fur-
tiua.l.ſi pro fure.§.condictio. ſ. de oblig. quæ ex delict. na-
ſcun. §. fin. & hoc vr̃ expreſſum ſupra ad leg. Aquil. §. his
verbis. Hoc etiam probatur. quia actio rerum amotarum,
deſcendit ex delicto: & tamen quia rei perſecutionem con-
tinet,datur in hæredem.ff.rerum amor.l.contra.§.ſi poſt di-
uortium.ver.item hæres.iuncta.l.ſi mulier.§.hæc actio.e.ti.
pro hoc facit, quia tex. quaſi vbique, qñ loquuntur de hac
materia,loquuntur de pœnalibus,ſicut hic. & ſupra. §. non
aũt.ff.de act.& oblig.l.omnes.de reg.iur.l.pœnalia. ſuppo-
nendo,quod aliud eſſet,ſi non eſſent pœnales. In cõtrarium
facit.l. vna. C.ex delicto defuncto. vbi indiſtincte loquitur
de actionibus deſcendentibus ex maleficio,nec ſit mentio de
3 pœna. Item quia † actio in factum,quæ deſcendit ex inter-
dicto vnde vi, aut clam, eſt rei perſecutoria: & tamen non
tranſit contra hæredes,niſi inquantum ad eos peruenit.ff.de
vi & vi armata.l.1.§.fin.cum l.ſeq.in princ. & §. 1. quod vi,
aut clam. l. ſemper.§.hoc interdictum. Ad hoc poteſt dici,
4 quod omnis actio deſcendens† ex maleficio.dicitur pœnalis
largo ſumpto vocabulo.& hoc apparet,quia actio rerũ amo-
tarum,dicitur perſecutoria,vt d.l.ſi mulier. §. hæc actio. &
alibi dicitur pœnalis,quia deſcendit ex maleficio. C. eo. l.2.
Hoc etiam patet ſupra, de actio.§.ſequens.verſ.ex maleficio.
vbi dicitur,ꝙ ex maleficio deſcendunt pœnales puræ,& mi-
xtæ, rei, & pœnæ perſecutoriæ, nec ſit mentio de puris rei
perſecutorijs,quaſi nõ ſint,ſm veram, & antiquam literam.
In quibuſdam tamen libris ſit mentio de eis. Sed ſcias,quod
non in antiquis:imò notabiliter textus illa duo membra po-
ſuit,& de rei perſecutorijs tantum ſcienter conſtituit,& be-
ne apparet, quia non ponit exemplum, niſi de illis duobus
5 membris,nec plus debet eſſe in tex. Igitur iſtud † verbum,
pœnales,quod eſt hic poſitum, non eſt ponderandum, imò
planè intelligendum, videlicet, ꝙ deſcendentes ex delicto
non tranſeunt cõtra hæredem,niſi inquantũ peruenit. Nec
obſt. quod dicitur de cond.furtiua. quia poteſt negari,quod
deſcendat ex delicto, vt not. in d.l.ſi pro fure. §. condictio.

Nec

Nec facit ad contrarium l. ſi ambo. §. quoties. ff. de compen-
ſatio. imo videtur concludere, quod non deſcendat ex deli-
cto, cum ibi ſit poſita regula de his, quæ deſcendunt ex deli-
cto. poſtea inferatur: idem eſt, & ſi condicatur ex cauſa, &c.
quaſi diceret quod cõdictio furti non erat comprehenſa ſub
illa regula: vel ſi dicas, quod condictio furti. deſcendat ex
delicto, dicas, quod degenerat ab alijs deſcendentibus ex de-
licto, ſicut & in alijs multis habet ſua ſpecialia: Ad §. his
verbis. reſponde, vt ibi ſcripſi. Ad aliud not. quod opponitur
de actione rerum amotarum non obſtat, imo facit pro, vt
6 ibi no. & C. eo. l. fi. † Sequitur in tex. Si ab ipſis principa-
libus. Quid ſi per procuratorem? Non videtur idem, cum
hic dicat de principalibus, & procurator non eſt principalis
C. de iura. cal. authen. principales. Sed dicas idem, & hic vo-
cat principales illos, qui cauſarent in proprijs perſonis obli-
gationes, ad differentiam hæredum, non ad differentiam pro
curatorum, vt ſatis patet de ſe. Item ſequitur in tex. con-
teſtante. Quid ſi delinquens iuſsit forefacta emendari, ſicut
tota die faciunt teſtantes nunquid tenerentur heredes? Nõ
videtur per hos t..t. qui requirunt conteſtationem. Dicas
contra extra de ſepul. c. fina. de rapt. c. in literis. & idem ſi
nil dixit. Si tamen confeſſus fuerit ſacerdoti: præſumitur
enim, quod voluerit, ſua forefacta emendari ex quo apparẽt
ſigna pœnitentiæ: vt ibi not. Inno. & hoc caſu cautum eſt, de
hoc facere mentionem in libello ſeu petitionem. Nam ſi
ageretur ſimpliciter actione deſcendente ex delicto: & ex-
ciperetur, quod non tranſit contra hæredem, forte non au-
dietur, ſi per viam replicationis proponeret ordinationem
ſeu pœnitentiam teſtantis quia diſpoſitio teſtatoris, non po-
teſt facere actionem, quæ de iure non tranſit, tranſitoriam.
l. nemo poteſt. ff. de leg. 1. per quam videtur, quod debeat agi
ex diſpoſitione: quæ eſt valida de æquitate canonica. Quid ſi
nihil diſpoſuit, vel non appareant ſigna pœnitentiæ? Vi-
detur, quod actio ſit extincta per hanc legem. nec iura cano-
nica in hoc immutant. Ratio enim eſt iurium illorum, vt à
peccato defunctus valeat liberari, vt patet in c. in literis. in
fi. ſupra alleg. ſi non appareat pœnitentia, non liberatur, igi
tur cum ratio ceſſet illius, videtur quod & ipſum ius: extra
de ſent. excomm. c. à nobis. vbi concluditur, quod etiam pro
tali non eſt orandum. Quid dicendum? Illa eſt dura, æquitas
canonica dulcis, & rationabilis. Vnde credo quod hæredes
teneantur de iure canon. etiam ſi ſigna pœnitentiæ non ap-
pareant. Nam licet eccleſia non præſumit pro peccatore: niſi
ſigna pœnitentiæ appareant: nihilominus neſcit pro certo,
an ſit abſolutus apud Deum, qui de intrinſecis iudicat, vt d. c.
à nobis. ideo in tanto dubio iudicarem in tutiorem partem,
quod eius foreſacta emendarentur: vt à peccato valeat li-
berari: iuxta dictas decretales. Sed quid ſi in fine talis de-
linquens inhibuit hæredibus, quod non facerent emendam?
Vel quid ſi iudæus, vel ſaracenus dedit damnum, & moritur
ante conteſtationem litis? Videtur contra, cum ceſſent om-
7 nes rationes prædictæ. Ego non video, cur † hæredes illorũ
ſint melioris conditionis hæredibus aliorum. Vnde crederẽ,
quod de iure canonico hæredes teneantur emendare dam-
na, & exceſſus prædeceſſorum indiſtincte de bonis eorum,
quantum ſe extendunt: & hoc volunt dictæ decretales.
Nec credo, quòd teneantur vltra, etiam ſi non fecerint inuẽ-
tarium. ſic intelligo d. c. in literis, quicquid glo. ibi notet. Et
hæc eſt ſumma æquitas. Nec obſtat, quod hæres, qui non fe-
cit inuentarium, tenetur inſolidum: iuxta authen. de hæred.
& al. quia illud verum in actionib. de natura ſua trãſitorijs,
ſed in alijs, quæ non tranſeunt de iure, ſufficit, quod ius ca-
nonicum tantum illis iurib. detrahat ex æquitate: videlicet,
quod teneantur hæredes, quantum ſuppetunt facultates de-
functi: & in hoc ius canonicum modificet rigorem iuris ci-
uilis. Dic ergo, quod actiones ex delicto deſcendentes non
tranſeunt in hæredes, niſi lis fuerit conteſtata: vt hic, vel
pro conteſtata habita, vt ſcripſi ſupra in princip. §. vel niſi,
quantum peruenerit, ſubaudi, ex delicto, vel occaſione ip-
ſius ... ſi ex delict. deſun. l. vnica. ſecundum rigorem iuris ci-
uilis, vel ex bonis defuncti, ſecundum æquitatem iuris ca-
nonici, quæ eſt ſeruanda, etiam in curia laicali: & hoc vidi
in parlamento Pariſijs obſeruare: & præſertim dico ſeruan-
dum in curia laicali, quia tangit animam & liberationem
eiuſdem, in cuius foro lex ſuccumbit canoni, vt in authen. vt
cler. apud proprios epiſcopos. §. pen. & de eccleſ. ti. § 1. &
dato, quod non eſſet factus canon, oporteret ita dici per ra-
tionem, ſuppoſita fide catholica: nam hæres priuatur hære-
ditate, ſi neglexerit redimere teſtãtem captiuum, vt in auth.
ſi captiui. in princ. C. de epiſc. & cler. & multofortius ſi non
redimat animam captiuam, quę eſt precioſior, vt l. ſancimus.
la prima, in fi. C. de ſacroſanct. eccleſ. & hoc maxime aſſeren
dum videtur de liberis, & propinquis, qui tenerentur alere
parentes, ſi viuerent, & multo fortius animas redimere de-
functorum. Sed retẽta opinione Legiſtarum, quæritur, quid
ſi non fuerit lis conteſtata, ſed defunctus in vita ſua promi-
ſit emendare, confitendo exceſſum, nunquid poteſt agi con-
tra hæredem? non videtur, quia ſi principalis actio non eſt
tranſitoria, nec actio ex ſtipulatu. ff. ſi quis can. l. ſi eum. §. qui
iniuriarum. in leg. nomi. cau. l. 1. §. ſi quis ſub conditione
Imò contrarium videtur, quod confeſsio, & ſecunda pro-
miſsio, perpetuant. C. de præſcrip. 30. annor. l. cum not. ſi-
mi. §. ſed & ſi quis. Et videtur, quod faciant tranſitoriam a-
ctionem: quia hæc ſunt conſecutiua. ff. de actio. & oblig. l.
in honorarijs, pro hoc facit. ff. de conſtit. pec. l. item illa. §.
proinde, & tota pars illius brocardi. actio ſubrogata ſortitur
naturam eius in cuius locum ſubrogatur. ff. pro ſoc. l. ſi quis
Super hoc videtur dicendum, quod tranſeat. & hoc videtur
tenere Spec. in ti. de interrog. in iudic. fact. §. nunc interrog.
verſ. quid ſi is. & de accuſ. §. 1. verſ. quid ſi latro. Nec obſt. §.
qui iniuriarum. & §. ſi quis ſub conditione. quia loquuntur,
quando ſtipulatio fuit adhibita per modum acceſſorij. hic
autem per modum principalis. quæ ſunt valde diuerſa vt
dixi ſupra de actionibus. §. fuerat. ſed hoc videtur expreſ-
ſum extra de hæret. c. accuſatus. §. eum vero. lib. 6 Super
hoc poteſt dici, quòd ex delicto concluditur, quandoque ad
intereſſe, ſeu emendam parti applicandam, interdum conclu
ditur ad pœnam fiſco, vel iuſtitiæ applicandam, ſeu pœni-
tentiam iniungendam, ex qua parti læſæ nihil acquiritur
8 † Primo caſu obtinent, quæ ſuperius dixi, videlicet, quòd hę
redes tenentur, ſi confeſſus fuerit, vel ſi ordinauit emẽdari,
vel ſi promiſit, ſecundum opinionem Innoc. vel ſi nihil pro-
miſerit, quantum ſuppetunt facultates, vt ſupra dixi Sed
in ſecundo caſu, dico non obtinere: imò indiſtincte hære-
des non tenentur, niſi iam pœna eſſet declarata, vt d. c. accu-
ſatus. & de hoc vide ſupra. §. non autem Vnde bene caue,
quia iſte. §. loquitur quando pars agit pro emenda, intereſſe,
ſeu damnis ſuis, & ſibi applicandis. nam in alijs pœnis, quæ
applicantur fiſco, non ſufficeret etiam conteſtatio, vt ibi
ſcripſi: & patet in d. c. accuſatus. Quid ergo ſi aliquis fuit
accuſatus de aliquo delicto ex mero officio, ad finem puni-
tionis Non videtur, quod ſufficiat conteſtatio per prædi-
cta: imò nec ſi gagiaſſet emendam, niſi eſſet declarata per
d. c. accuſatus. & facit. ff. de dam. inf. ... lo. l. ſi fini... §. ſi ... m
fuerint. Sed quid ſi reus mortuus fuit antequam potuit ci-
tari, nec poni in contumacia? verbi gratia, aliquis abſtulit
mihi equum, mortuus fuit caſu, vel forte occiſus, antequam
poſſem vocare eũ in ius, an tenetur hæres de iure ciuili non
videtur, per hunc tex. ſed ſatis videtur quod imo. argu. ff. de
confir. tut. l. in confirmando. & l. vtilitatem & facit. C. de
ino ff. teſtam. l. ſi mater. & quicquid ſit, deberet actor in inte-
grum reſtitui, ex clauſula generali. ff. ex quib. cau. maior. l.
ait prætor. §. fin. ff. de ſeruit. ruſtic. præd. l. & Attilicinus
9 † Sed quid de ſucceſſore in dignitate, vel officio, nunquid
tenetur ex delicto prædeceſſoris? Videtur quod ſic: extra
de æta. & qualit. c. accepimus. de ord. cog. cap. 2. de immu.
eccleſ. c. aduerſus. & hic videtur dicendum, quod ſucceſſor
tenetur, inquantum dignitas, vel illud, quod adminiſtrat ſi-
cut reſpublica, vel beneficium ſunt facti locupletiores, ad in
ſtar pupilli. ff. de actio. empt. l. Iulian. §. ſed cum in facto. ff.
de dolo. l. ſed & dolo. §. 1. de adminiſtr. tuto. l. fi. ſi vero non
fuit facta locupletior, tunc ſucceſſor tenetur, ſi perſeueret, &
participet in crimine, vel non purgaret, cum poſsit: & eſt
excõmunicatus per eandem ſententiam canonis: ſi autem ſit
hominis

hominis non vt no. docto. in cap. aduerſus. alias non tenetur
niſi delictum afficeret dignitatem, vel rem: vt in ca. accepi-
mus. de hoc vide Bart. in l. 1. ff. de priua. deli. Item credo, ꝙ
ſi bona prædeceſſoris propria venerunt ad ſucceſſorem, in of
ficio, vel dignitate, quòd quantum ſe extendunt illa bona, de
bet emendare parti conquerenti iuxta æquitatem. cap. paro-
chiano. & e. in literis ſ. alle. & hoc dico maxime in viris ec-
cleſiaſticis, qui debēt reputare æquum in perſonis ſuis, quod
in perſonis aliorum reputauerunt. Curia Franciæ adhæret
huic legi. nam ſi fuerit lis conteſtata contra prælatum delin-
quentem. cogit ſucceſſorem procedere: vel capit temporale
eccleſiæ: nec proſequitur delinquentē: ſi ſe transferat, quod
plus quam iniquum eſt.

1 *Abſoluendi forma.*
2 *§. Supereſt ſenſus.*

a Svpereſt. a In glo. hæc de vita. in fi. vel dic, quod ſu-
pra tractauit de naturis actionū a ti. de actionibus, huc vſque
nunc ex quo naturas actionum declarauit, ſupereſt, vt de ef-
fectu actionis deductæ in iudicium aliquid tangat. In gloſ. ſ.
ab obſeruatione. in fin. imo dic, ꝙ definitiue. & eſt vtile: quia
forte reus non poſſet probare ſolutionem & probabit abſo-
lutionem. Item ſi ab obſeruatione iudicij abſolueretur, ſo-
lum acta cauſæ annullarentur: iuxta l. properandum. C. de
iudic. quod parum prodeſſet, ſecundum Iaco. de Ra. pro quo
facit ff. de iureiuran. l. iuſiurandum & ad pecunias. §. fin. Sed
quis erit modus pronuntiandi? ſatis poteſt deprehendi ex
1 hac litera. † Etenim iudex dicet, quamuis reus eſſet in cau-
ſa condemnationis, tempore accipiendi iudicij, quia tamen li
te pendente ſoluit, ipſum abſoluo vel ſi non conſtat, an eſſet
in cauſa cōdemnationis tempore accepti iudicij, pōt dicere,
quære reus ſummā petitam lite pendēte ſoluit, abſoluo eum
a petitis per actorem. In hoc tamen caue: quia hoc, quod in
2 hoc. §. dicitur, quòd debeat abſolui, † intelligo, quod ad prin
cipale. nam in expenſis credo eum debere condemnari, ſi ma
le defendebat. Item ſi res, vel ſpecies debebatur: & erāt acceſ-
ſiones, nihilominus fit condemnatio, vel ſi intersit fieri pro-
pter euictionem, vel alias. ff. de rei vendicatio. l. item ſi ver-
beratum. §. ſi. cum l. ſeq. & debes intelligere, ꝙ fit condemna
tio in acceſſorijs: ſed in principali abſoluitur per hunc §. iun
ge quæ ſupra dixi de ſuſpectis tutoribus. §. ſuſpecti, quæ non
obſtant his quæ ſtatim dixi de expenſis: quia hic ſunt expen
ſæ clare. eo ꝙ ſoluendo cognoſcit debitum: ibi non.

a Adnot. Supereſt. Condemnatus debet abſolui ab obſeruantia iudicij, ſi an-
te ſententiam ſoluerit. h. d. Ang.

De exceptionibus. Rubrica.

1 *Exceptionum promiſcua nomina.*
2 *Defenſiones quæ.*

*Gloſſ. ſufficienter continuat hanc rubricam: poſt quam
enim tractatum eſt ſatis de armis actorum: ſequitur de ar-
mis reorum: Et ſi præpoſuiſſet titulum de interdictis, ante
iſtum: non fuiſſet vis. Et not. quod hæc materia intitulatur di
uerſis modis: nam hic intitulatur ſolummodo, de exceptioni-
bus, ſiue præſcriptioni: in fin. ff. de except. & præſcriptioni-
bus. & præiudicijs. & ſi ego fuiſſem, ego addidiſſem, & de
defenſionibus. Nunquid ergo eſt differentia inter hæc ver-
1 ba? † Non videtur per rubricam Cod. quæ dicit de exceptio-
nibus. ſiue præſcriptionibus. ponendo vnum, pro alio: ſed per
rubricam Digeſt. videtur differentia: quia ibi non ponitur,
ſiue. imo ponitur coniunctio, & quæ ponitur inter diuerſa.
2 Ad hoc poteſt reſponderi, quòd † defenſiones propriè poſſunt
dici, quando agitur de facto, actione omnino ſublata ſed ex-
ceptio, quando actio competit, ſcilicet elidere per exceptio-
nem. & ſic poteſt intelligi. C. de exception. l. defenſiones. illa
facit magis contra. ibi enim ponitur. ſeu videtur loqui, quan-
do actio competebat: quia alias illa lex non haberet du-
bium. Vnde ſatis poteſt dici quod vnum ſignificent: vt eod.
titu. l. præſcriptionem. ff. de adulte. l. ſi maritus. §. præſcri-
ptio. illud tamen verum eſt, quòd præiudicium non eſt ita lar-
gum verbum, ſicut ſunt alia, nam non importat: niſi exceptio
nem, quę opponitur per actionem. quę intentatur. ſi fiat prę-
iudicium maiori cauſę. ff. de except. l. generaliter. tranſea-
mus ad nigrum. &c.*

1 *Exceptio in factum cur data.*
2 *Pacti de non pet. vis. & 3.*
4 *Sententia quid tollat.*

a Seqvitvr a vt de excep. In gloſſ. hoc eſt in
b ſtricti. in fi. b Dic vt ſ. de actionibus. §. in bonæ
fidei. In gl. ſcilicet in ſui ſubſtantia. in fin. Ia. de
Ra. dicit, ꝙ naturalis cauſatur ex æquitate: non
eſt autem æquum doloſo, metum inferenti, da
ri actionē: vt hic dicitur: igitur naturalis nō oritur. ſed agitur
tantum ex ciuili, ſm eum. ipſe redit ad opinionem ſuam, de
qua dixi ſupra de oblig. ti. generali. vnde ex quo naturalis ori
tur ex conſenſu: & ibi eſt conſenſus: ſatis poteſt dici, quod ſit
ibi naturalis. recurre ad materiam obligationum, ſupra titu.
generali. In gl. redde in fi. hoc non videtur verum: quia exce
1 ptio † in factum, datur propter honorem patroni, vel paren
tum, vbi eorum delictum arguitur, hic autem nullum deli-
ctum arguitur, quando per errorem promiſit ſecundum Ia.
vnde hoc tertio caſu in factum & exceptio doli concurrunt
vt hic, & ibi. In gloſſ. id eſt, in factum. in fin. vide de hoc ple-
nius. ſ. de litera. obligatione: in princip. & verſ. ſed ponamus.
2 † In gl. nota. quod pactū in fine c. Iac. dicit pactū de non pe-
c tendo non tangit, nec elidit ciuilem ipſo iure: ſed actionem
propoſitam in iudicio perimit, ſicut milites armati ſibi non
nocent, quouſque veniant ad conflictum, & ſint in campo. ſe
cundum eum. Quid ergo, ſi actione mota, fiat pactum de nō
petendo? poteſt dici, ꝙ tollit, & perimit vtranque, ſequendo
opinionem eius. C. de pactis. l. poſtquam liti. Sed quid de re-
nuntiatione, ſeu quietatione? Videtur ꝙ tollant ipſo iure ff.
de condictione indebiti. l. eleganter. §. ſi quis poſt. de ædilitio
edicto. l. quæritur. §. ſi venditor. extra de renuntia. cap. ſuper
his. & videtur notari in Spec. de exceptionibus. §. 1. verſi. de-
fenſiones. nu. 4. In gl. quia non ciuilis. in fi. is caſus non bene
excipitur: quia ibi nulla eſt obligatio ciuilis, nec naturalis,
cum ſit realis: & in realibus non eſt dare obligationem: vt di-
ctum fuit ſupra de actionibus. §. omnium. & idem videtur, ꝙ
3 pactum de non petendo, † tollat actionem realem ipſo iu-
re, quia ibi non eſt obligatio ſecundum Iac. Hoc non videtur
verum, quia per iuſiurandum non tollitur realis. infra proxi-
mo. §. & conſtat, ꝙ iuſiurandum habet vim pacti. vt not. in-
fra. §. proxi. ff. de iureiurand. l. fin. §. 1. In gl. ſcilicet primo in
fin. Iac. dicit quod ſententia non tollit, nec inducit obligatio-
nem, ſed quandam præſumptionem, quæ eſt iuris, & de iure,
4 ex qua agitur, & excipitur. Narrat, ꝙ nonnulli dixerunt † ꝙ
ſententia non tollit ciuilem, ſed elidit: quia ſi tolleret ciuilē,
non poſſet agi ex ſola naturali. & iſte text. dicit, quod agetur.
& ita ſupponit, quod ſit vtraque. Sed ipſe Ia. reſpondet ex ſo
la naturali, non agitur, niſi quando habuit concomitantiam
ciuilem, quo caſu ex illa ſola agitur, ſecundum eum vide ſu-
pra de oblig. tit. generali.

a Adnotatio. Sequitur. Diuide hunc tit. ſecundum Aret. & h. d. hoc princi-
pium. Exceptiones ſunt arma reorum. & æquitate nituntur ad excludendum
actiones, quæ competunt actori ipſo iure: quales ſunt metus, doli. & in factum
exceptiones.
b In fin. hoc verum in odium doloſi, in cuius præiudicium tenet contractus,
& ex eo poteſt cōueniri: vt no. gl. ibi in verſ. nullam. niſi res reſiſtat actu. quia
tunc ex neutra parte datur actio. vt eſt gl. in l. a diuo pio. de ritu nup. & Bal. in
l. 1. C. plus valere quod agitur.
c In fin. Vide hic per Ange. late materiam exceptionis doli. quod met. cauſa
& in factum.

1 *Peremptoriæ variè dicuntur.*
2 *Exceptionem actione metimur.* 3.
4 *Iudex incompetens quatenus accipiendus.*
5 *§. Appellantur. explicatur.*
6 *Declinatoriæ initio opponendæ.*
7 *Recuſare quando liceat.*
8 *Procurator an recuſet.*
9 *Declinatoriæ loci & poteſtatis quando obiiciendæ.* 10.
11 *Dilatoriarum tempus.*
12 *Compenſationis tempus.*
13 *Exceptio traditionis quando obiic. poſſit.*
14 *Exceptiones omnes ante ſententiam obiiciendæ.*
15 *Exceptio conditionis dilatoria.*
16 *Dilatoria repulſa non obiicienda.*

APPELLANTVR. Hic eſt diniſio exceptionnm, quæ
potius reſpicit effectum, quam vitam: ſunt enim exceptio-
nes, quæ perpetuo perimunt: nec tamen perpetuo opponnn-
1 tur: vt videbis in proceſſu. In † gloſſ. id eſt ſine. ibi, cum alle-
gat pure. §. fin. ſcire debes qnòd peremptoriæ dicuntur tri-
bus modis. Primo, ex vita. Secundo, ex effectu. Tertio, ex tem
pore, proponendi. Et hoc vltimum eſt improprium, qnod
glo. hic adiungit vltra tex. Laboremus circa primum, videli-
cet, an peremptoriæ durant perpetuo. Tu vides hic, quòd ſic,
in textu. & in glo. & hoc traditur pro regula hic, & in l. pu-
re. §. fin. ff. de do. me. except. C. eodem. l. licet. Sed contra hoc
conſueuit opponi: quia filio qui pōt querelare teſtamentum
datur exceptio, ſi poſsideat: & tamen eſt quinquennalis, ſi-
cut querela. ff. de inoffic. teſtamento. l. Papinianus. §. ſi filius.
iuncta. l. ſi quis libertatem. §. diuus. alias eſt verſicn. ſub. §. ita
demum. ff. de petitione hæreditatis. Item de exceptione be-
neficij in integrum reſtitutinnis, quæ non durat niſi anno.
ff. de iureiuran. l. nam poſtea. §. ſi minor. ex quib. cauſ. maior.
l. necnon. §. exemplo. Super hoc conſueuit dari doctrina, ꝙ
2 vbi pro eodem competunt actio, & exceptio: † exceptio eſt
eiuſdem vitæ, qua eſt actio, vt in dictis contrarijs: & hoc vi-
des in non numerata pecunia, in qua competit actio, & ex-
ceptio: & ſunt eiuſdem vitæ, & temporis. C. de non nume-
rata pecunia. l. cum vltra. & l. in contractibus. Sed contra
hoc videtur: quia exceptio doli eſt perpetua. l. pure. §. fin: &
tamen datur illi, qui habet actionem temporalem. ff. de pact.
l. ſi cum emptore. §. fin. Præterea, ſi teſtator mihi, quod de-
bebat, legauerit, datur mihi actio, & exceptio. ff. de lib. leg.
l. quod mihi ſupra de leg. §. ſed ſi debitori. & tamen nemo
diceret, quin exceptio iſta perpetuo duret, cum iſta ſit libe-
ratio perpetua. Præterea, ſi cautio ſuit penes creditorem inu
tilis, vt quia diſſolutæ quantitatis, vel ſine cauſa: conſtat,
quòd competit actio. C. de condi. ex lege & ſine cau. l. diſſolu
tæ. & exceptio doli. ff. de doli excep. l. 2. §. circa. vel ſolutio-
nis, ſi ſolutum fuerit: & tamen nemo diceret hanc exceptio-
nem temporalem, cum per ſolutionem tota obligatio ſue-
rit diſſoluta, & in vtroque caſu actio tollatur xxx. annis per
l. omnes. C. de præſcriptio. xxx. annorum. Quid dicemus? In
nocen. dicit, quòd vbi ille, qui habet actionem, & exceptio-
nem, eſt in mora: tūc exceptio eſt temporalis: alias perpetuæ:
vt not. extra de appellatio. ca. ſæpe. Sed pro Deo, quomodo
poteſt eſſe in mora ille, qui habet exceptionem, & a quo pe-
ti non poteſt. ff. ſi certum petatur. l. lecta. §. fi. de regu. iuris. l.
nulla intelligitur? non video, quid voluit dicere Inno. ſed for
te volnit hoc dicere, quod exceptio eſt perpetua, vbi actor
nihil petijt, ſed vbi petijt, & reus cum poſſet, non excepit,
& ſorte actor non eſt cauſam proſequutus vſque ad finem,
uel ſorte petijt inſtantia: quia eſt, ꝙ poſsit reo ad negligen-
tiam imputari: tūnc non videtur perpetua. Sed hoc non pla-
cet: quid enim poteſt reo imputari, qui habet tempus libe-
rum ad excipiendnm vſque ad ſentētiam: vt l. peremptorias.
C. ſenten. reſcind. non poſſe? Vnde cum in illis terminis ſen-
tentia non fuerit lata, reus non ſuit in mora excipiendi, qui
erat adhuc intra tempus, ſibi a iure conceſſum ad excipien-
dum. ff. quod metus cauſa. l. ſi cum exceptione. §. ꝙ ſi homo.
3 Item † Innocen. dicit, quod vbi actio, & exceptio ſimul, & ex
eadem cauſa oriuntur, & ad idem tendnnt, ſimul, & eodem
tempore finiuntur: alias non. Sed adhuc obſtant, quæ dixi
de liberatione legata: & quædā de opinionibus ſupradictis.
Poteſt dici quod vbi actio & exceptio competunt ex gratia,
vel beneficio iuris, ad tollendum, vel reſcindendum id, quod
de iure communi tenetur, obtinent contraria: alias obtinet re
gula: vnde beneficium integrum reſtitutionis, querela inof-
ficioſi, exceptio non numeratæ pecuniæ fuerunt repertæ ex
quadam gratia contra ius commune: vt ſatis patet in mate-
rijs ſingulorum caſuum prædictorum: idcirco non eſt mirū,
ſi reſtringantur, ꝙ per hoc credo, quod ſi quis appellauerit
a ſententia nulla, poſsit nihilominus perpetuo excipere de
nullitate, quamuis haberet actionem, vel aliud, qnod pro a-
ctione haberetur inſtantia appellationis. De hoc notabat In-
noc. in d. c. ſæpe. vide hodie extra de ſententia excommuni-
catio. capit. licet. libr. 6. & hoc ſufficit de natura exceptionis
perempt. Quid de replicatione? Clarum eſt, quod durat,
quantum durat actio: vt not. in l. pure. §. fin. & probatur.
ff. de peculio. l. quæſitum. §. in dolo. C. de tranſactio. l. ſub
prætextu. Circa ſecundum, videlicet circa effectum, non
eſt ſtandum, quia peremptoria propriæ dicitur, quæ perpe-
tuo perimit, vt hic legitur: alias non eſt peremptoria. Ter-
tium gl. hic proſequitur, & tamen de hoc non agitur in tex.
proſequamur eam apoſtillando. In eadem gloſſ. ibi cum
allegat l. minor. xx. annis. is caſus non debet eſſe inter ex-
a ceptos: quia hoc ſit beneficio in integrum reſtitutionis, a
quo caſu reſcinditur ſententia: & ſi non reſcindatur perin-
de auditur, ac ſi ſententia lata non eſſet: vt d. l. minor xxv.
ann. In ea. glo. cum allegat. l. Neſennius, idem in marito,
& in alijs, qui deducunt, de quibus ſupra de action. §. ſed &
ſi quis. ff. ſolut. matrimonio. leg. ex diuerſo §. final. & not. C.
de iuris & facti igno. l. 1. In eadem glo. ibi, cum allegat de
iuris & facti. ignoran. l. 1. idem videtur in milite cœleſtis mi
litiæ & inſtito. vt ibi not. per gloſſ. & doctores. In eadem
gloſſ. cum allegat l. licet non ſic in alia exceptione ſalſi, quæ
non poteſt opponi, niſi habita reſtitutione. ff. de re iudicata.
l. diuus. de exception. l. qui agnitis. niſi pars argueretur fal-
ſum commiſsiſſe. de iudic. l. cum prætor. vide quæ ſcripſi. C.
de aduocatis diuerſor. iudic. l. 1. vel niſi diceretur nulla pro-
pter ſalſitatem literarum delegationis, vel potentis iudicis:
tunc enim videretur idem, vt in ſalſo procuratore. cum ſit
eadem ratio: ſed ſecundum hoc poterit via aperiri malitijs.
ſemper enim condemnatus dicet ſententiam nullam, & ſem-
per vltimam: & veniet de nullitate ad nulliitatem: ſed ad hoc
iudex debebit occurrere, vnde non crederem ipſum admit-
tendum tertio, ſicut nec admittitur tertio appellans. C. ne
liceat tertio prouocare. l. vnica. Item nec ſæpius in integrum
reſtitui poſtulans. C. ſi ſæpius in integrum reſtitu. poſtul. l.
1. & fin. Item nec ſæpius teſtes reprobare volens: extra de te-
ſtib. c. licet. talibus enim per iudicem occurri debet extra de
4 exceptio. ca. paſtoralis. Item quod hic dicitur † de iudice in-
competenti, intellige, qnando poſt ſententiam tale quid op-
ponitur, per quod apparet ipſum non habuiſſe inriſdictionē:
alioqui ſi opponeretur incompetenria propter perſonam, di
ſtinguitur, an eſſet non capax propter vitium naturę: ſicut ſę
mina. vel incompos mētis, an propter vitium ſuum. in primo
caſu poteſt opponi poſt ſententiam, ſecundo non, imo nec
poſt conteſtationem: vt ſi dicatur infamis: & hoc notant do-
ctores iuris canonici extra de reſcriptis. c. ſciſcitatus. de offi.
de lega. c. cum ſuper. & in Specu. de exceptio. §. nunc viden-
dum. verſicu. ſed quæro. & hoc niſi eſſet vitium notorium:
& publicum. extra de ſententia & re iudica. cap. ad proban-
b dum. In eadem gloſſ. ibi. ff. de ferijs l. prima. b idem eſſet
vbicunque index compelleret aliquem ad reſpondendum co
ram ſe, qui alias non teneretur. ff. de iudicijs. l. ſecunda circa
principium. & eſt ſpeciale, qnod compulſio reddat indicium
5 nullum. vt ibi not. Item † intellige, quod hic dicitur, quod ex
ceptio peremptoria non opponitur poſt ſententiam, quan-
do agitur actione iudicati, vel in factum: ſecus ſi ageretur pri
ma actione. C. de iudicijs. l. 1. cum ibi notatis. Item intel-
lige hoc de exceptione nata ante ſententiam: ſecus ſi poſt. ff.
de tranſactionib. l. & poſt rem iudicatam. Item hic dicit de
per empt. per quam venitur contra ſententiam. alias ſecus.
ff. de exception. rei iudica. l. duobus. cum notatis. In eadem
glo. cum

gl. cum allegat. l. ſi quidem . in hoc diſtinguo plenius : quia
quædam ſunt declinatoriæ ſori : quædam dilatoriæ petitio-
6 nis . De declinatorijs † ſori dic, quod debent opponi ab ini-
tio. vt C. eodem . l. fina. Sed ego quæro , quid eſt hoc ini-
tium ? Hic ſuerunt diuerſæ ſententiæ : præſertim inter Ca-
noniſtas . Quidam dicunt, quod in initio debet opponi, ante-
quam aliquid aliud proponatur : vel contra citationem , vel
contra commiſsionem , ſeu reſcriptum , vel ſundamentum
partis, per decretalem inter monaſterium. extra de ſententia
& re iudic. Alij dicunt ꝙ vſque ad 20. dies, per authen. offera
tur. C. de lit. conteſt. alij, quòd vſque ad lit. conteſt. per l. ne-
mo. a contrario ſenſu. C. de iuriſd. omn. iud. & hanc tenet
Spe. in tit. de dilatio. §. nunc videamus. verſic. nunquid ergo.
Ioan. And. dicit in c. inter monaſterium : ꝙ omnis exceptio ,
per quam negatur quis eſſe iudex , debet primo proponi , &
poſt recuſari : ad quid enim recuſaretur , ſi non ſit iudex ?
Quid dicendum ſuper his ? Poteſt dici quod declinatoriæ
ſunt diuerſæ : quædam enim ſunt contra perſonam iudicis :
quædam contra fundamentum eius : ſicut contra reſcriptũ ,
vel commiſsionem : vel quod cognitio pertinet ad alium ,
qui ſorte præuenit : vel coram quo cauſa pendet. quędam de
clinant de loco , vbi cauſa eſt ventilanda : & ſuper his vide-
tur diuerſimode reſpondendum . Loquamur de primis, quæ
concernunt perſonam iudicis : & in illis videtur ſimiliter di
ſtinguenda declinatoria recuſationis ab alijs . Quæramus
7 ergo de recuſatione, † ſuper qua ſunt opiniones, vt ſupra ſcri
pſi. Credo tamen, ꝙ quandocunque ante propoſitionem alia
rum dilatoriarum, poſsit iudex recuſari, niſi pars eius ſubie-
rit iudicium . & hoc ſatis probatur , quia nec petitio libelli ,
nec iudiciarium: nec ſatiſdatio de iudicio ſiſti: nec datio ſpor
tularum impediunt, quominus poſsit recuſari : vt in authen.
offeratur. & l. non videtur. ff. de iudi. talia enim ſunt præpa-
ratoria, & ingreſſus cauſæ. ante omnia faciēda, nec alias pars
audiretur, quid ergo ſi pars ſubijt iudicium : ſorte per aliquã
interlocutoriam ? Videretur contra : quia hoc attento vide
tur conſentire. ff. quando appel. ſit. l. ſi. & ibi de hoc , & vide-
tur expreſſum in cap. inter monaſterium. ſupra alleg. Super
hoc quidam diſtinxerunt, an ille qui petijt ius, velit recuſare:
& non poteſt : an ille contra quem petitur & ille poteſt .
Sed hæc diſtinctio non videtur bona : quia ita conſentit taci
te, qui recipit, cum poſſet diſſentire, ſicut qui petit. & hoc vi
des in querela. nam recipiens legatum perdit querelam, ſicut
qui petit. ff. de inoſ. teſta. l. pen. §. ſi. & facit d. l. fin. quando ap
pella. ſit de ſepara. l. 1. §. illud. C. de re iudica. l. ad ſolutionem.
Et ſuper hoc videtur dicendum, quod ſi pars recipit iudiciũ ,
ſeu interlocutoriam ſuper præparatorijs prædictis , quæ pa-
rant initium cauſæ, ex hoc non excludatur a recuſatione. Ve-
bi gratia, reus petijt libellum : actor dicit, ſe non teneri dare:
quia cauſa eſt vilis, vel ſorte de conſuetudine non dabat . vel
petijt caueri iudicio ſiſti : actor dixit, hoc non debere fieri :
quia poſsidet immobilia , vel proponit conuentionem : vel
aliquid aliud ad finem illum, vel dicit ſe priuilegiatum ſuper
ſportulis non dandis. Credo, quod ſi feratur ſententia ſuper
iſtis. nihilominus ſit locus recuſationi : quia alias leges ſupra
alleg. imponerētur verbis, & non rebus. quæ dicunt poſt præ
miſſa : iudicem recuſari . nam facile eſſet cuilibet præmiſſa
fingere, & obijcere, & facere ſuper hoc interloqui : & ſic re-
8 pellere partem a recuſando . † Quid ergo ſi pars compá-
reat per procuratorem : & obijcit contra procuratorem , &
pronunciatur ? Crederem, procuratorem non debere pro-
pter hoc excludi a recuſando, quia alias procurator recuſare
non poteſt, niſi ſit fundatus : vel alias pars non tenetur recu-
ſare, niſi habeat partem ſundatam , cum qua eligat arbitros .
& idem crederem , ſi impugnetur poteſtas iudicis : vt ſupra
in opinione Io. nam fruſtra recuſaretur , ſi non ſit iudex : &
fruſtra iretur ad arbitros : vt ipſe Ioan. dicit. & idem videre-
tur in citatione, quæ eſt præparatoria, & initium iudicij: quia
ſine citatione quis non tenetur procedere, infra tit. 2. §. fin. &
hoc ſatis innuitur in Decret. quoniam contra falſam . extra
de proba. vbi ponitur ordo : & ponitur citatio ante recuſa-
tionem : vt ibi patet . ſed ſi procederetur ad alias dilatorias
proponen das , dicerem aliud .

9 Quid ſi † declinet de loco : quia ſorte dicit locum non in-
ſignem, vel ſe non poſſe conueniri extra diœceſim vltra die-
tam vel vltra locum reſorti ſui ? adhuc crederem idem: quia
ſi primo haberet recuſare , quam de hoc excipere : haberet
ibi eligere arbitros : & ibi ſuper cauſa ſuſpicionis litigare:
& ſic compelleretur contra ius litigare : niſi in loco veti-
to. Super his tamen eſt ſacienda, & præmittenda proteſta-
tio, quod non intendit in iudicem conſentire , &c. & ſic to-
ta die ſaciunt aduocati : & hæc credo vera. & rationabilia, in
dubio tamen tutius eſt ante omne iudicium, ſeu interlocuto-
riam iudicem recuſare, vt omnino opinioni ſatisfiat .
Quid de alijs declinatorijs concernentibus poteſtatem iu
10 dicis ? In † illis poteſt dici ꝙ debeant proponi, etiam in ini
tio poſt prædicta præparatoria . idem de quibuſcunque alijs
declinatorijs ſori : vt patet in d. l. ſi. C. eo. ibi. enim vult oſtē-
dere differentiam inter ipſas & alias dilatorias , dicendo præ
ſcriptiones ſori in initio opponi debere , quaſi dicat , ante
alias dilatorias: & hæc procedunt niſi contendatur iuriſditio
nem non competere ipſo iure: quia tunc poteſt opponi quan
docunque : vt dixi ſupra in ſecunda additione: vel niſi de no
uo venerit ad notitiam: vt no. in d. l. ſi. & idem Inno. & Hoſt.
extra eo. c. paſtoralis . Sed Ber. tenet ibi contra. & Spec. eo.
tit. §. nunc videndum. verſi. cæterum. pro quo ff. de excuſ. tut.
l. 2. §. ſi. in authen. vt cum de appella. cog. §. aliud . Et ad de-
cretalem , paſtoralis . poteſt reſponderi , quod loquitur in
termino præfixo ab homine , ſecus ſi a lege. & hoc idem no.
Archidiaco. in exceptione ſpoliationis, extra de reſtitut. ſpo.
c. frequens in exceptione excommunicationis ſunt multa ſpe
cialia. vide extra de excep. c. pia. lib. 6. Item quæ dixi, intel-
lige, niſi cauſa concedendi ſemper duret , vt ſorte de loco nõ
tuto, vel de iudice inimico, vt no. in Spe. de citatione. §. 1. ver
ſi. quid ſi reus. & per Archid. de offic. deleg. capit. ſtatuimus .
lib. 6. & ideo videtur quod poſsit excipi de ferijs , lite etiam
conteſtata. contra tamen notatur in Spe. in eodem tit. §. d. ver
ſic. quid de exceptione ſeriarum . Item dicit , quod exce-
11 ptio † dilatoria proponitur ante litis conteſtationem. vt hic
notatur, & poſt antequam diuertat ad alios actus : vt no. In-
no. in d. c. paſtoralis. Item dicit quod exceptio dilatoria
poteſt opponi quandocunque , ſi reſultet ex proceſſu. extra
de offi. delega. c. ſtatuimus. cum ibi notatis. In ead gloſ. ibi,
cum allegat §. ſuper cæteris . Hæc gloſſ. non procedit, quia
peremptoriæ dicuntur ab effectu , quando negotium de quo
agitur, perimit, non tempore vitæ : vt ſupra dixi , vnde cum
hæc exceptio omnino perimat, patet, quod eſt peremptoria,
quamuis perpetuo non poſsit opponi ſecundum Iac. & idem
dicit de exceptione non numeratæ dotis, de qua ſequitur .
Sed Specu. videtur tenere cum hac gloſſ. in Spec. eod. tit. §. d.
verſic. quid de exceptione non nu. nu. 18. In ea. gloſſ. in ſi.
de hoc dictum eſt ſupra circa prin. gloſſ. & idem poteſt dici
de beneficio cedendarum actionum. ff. manda. l. Papinianus .
de fideiuſſo. l. cum is. & l. ſi fideiuſſor . §. idem reſpondit. &
idem de beneficio diuidendarum actionum : vt patet per epi
ſtolam diui Adria. vide C. de fideiuſſ. l. fideiuſſor. & ſcripſi ſu
pra de fideiuſſo. §. ſi plures . De exceptione compenſatio-
12 nis , † non videtur dubium quin poſsit opponi poſt ſenten-
tiam. ff. de compenſationibus. l. ſi eum militi. §. 1. C. de com-
penſatio. l. ex cauſa . De exceptione , quæ datur pignoris
poſſeſſori, vel fideiuſſori, quod reus primo conueniatur, ſunt
opiniones , quando debeat proponi. nam quidam dicunt, qđ
ante lit. conteſt. alij poſt : vt dixi in §. ſi plures . & notatur
plene in Spe. eo. tit. §. d. verſi. quid de exceptione quam pro-
ponunt . in his tamen omnibus , de quibus dubitatur , an ſit
dilatoria, vel peremp. tutius eſt , quod opponantur ante lit.
conteſta. prout doctores ibi notant. illa autem exceptio, do-
lo petis, quod reſtituturus es . videtur perempt. cũ perimat
negotium . Credo autem poſſe tradi pro regula , quod
omnis exceptio , quæ commode non potuit opponi ante ſen
tentiam, ſorte propter dubium ſacti, cui ſententia dat certitu
dinem . & per quam directo non contradicitur iudicato : &
per quam non negatur cauſa, ex qua agebatur, vera poſsit op
13 poni poſt ſententiam. V. g. agebas † contra me , quod trade-
rem tibi equum , quem dicebas me tibi vendidiſſe , vel quid
aliud

aliud, ego lit. conteſt. negaui. produxiſti teſtes: iudex pronunciauit pro te. volo excipere, ꝗ non tenear rem tradere, niſi offeras pretium: credo, ꝗ poſſum: quia ante non potui commode excipere, quouſque certum eſſet vêditionem fuiſſe factâ. Vel pone, petis à me rem, quam dicis tuam: ego negaui, lata ſententia, pro te volo excipere de expenſis: quas bona fide feci in re. credo, ꝗ poſſum: quia ante non potui commode excipere, & idem in conſimilibus exemplis. & ad hoc faciunt .ff. de reſcinden. vendit. l. fundus. de iureiurando. l. ſi duo. §. ſi quis iurauerit. cum §. ſequen. & ideo condemnatus in actione hypoth. offert debitum. & in actione noxali dat pro noxa. & condemnatus compenſat. Item condemnatus petit ceſſionem. Item hęres condemnatus ad ſoluendum legatum, excipit de beneficio inuentarij, vide ſupra de hæred. quali. & differen. §. extraneus. & hoc indubitate, vbi condemnatus habuit iuſtam cauſam litigandi: quia forte ex facto prædeceſſoris conueniebatur: vel alias habuit iuſtam cauſam: quod tamen videtur. etiam ſi non haberet. per rationem quam dixi. in caſu tamen, quo mala fides ipſum non excluderet ab excipiendo, quæ excludit quandoque: vt quando
24 fecit expenſas mala fide in alieno. Crederent † tamen, quod vbi ante ſententiam tales exceptiones poſſent opponi: quia forte non negabatur contractus, vel cauſa, ex qua agebatur, quòd debuerit opponi ante. Et in omni caſu eſt tutius opponere ante ſententiam, ſaltem conditionaliter ſic, dico ꝗ non habes ius: & ſi ius haberes compenſo, vel habeo retentionem. facit ſupra de actio. §. in bonæ fidei. vbi compenſatio ſuit appoſita ante ſententiam. Sed contra hoc videtur facere. ff. famil. ercíſc. l. ex parte. in prin. vbi ſupponitur, ꝗ non excipitur poſt ſententiam: ſed agitur pro expenſis: ſed intellige, quod agi poteſt vbi rem reus tradidit: quia ſi non tradidiſſet: daretur exceptio mulroſortius, quam actio: qa cui damus, &c. vt regula iuris inuitus. §. 1. ff. de regul. iur. Illud autem conſtat, quia exceptiones præiudiciales quandocunque proponuntur, ſi reddant iudicium nullum, vt ſi opponatur quod eſt ſeruus, vel monachus, vel ante litem cõteſtatam. C. de ordin. iudi. l. 3. & exceptiones ordinis ante litis conteſtationem. ff. de adulter. l. ſi maritus. §. præſcriptiones. an autem præmiſſa obtineant in cauſis criminalibus? vide ibi. Sed quid ſi excipiatur, quòd debitum, quod pure
25 petitur, eſt conditionale? Videtur, quod ſit † dilatoria: qa non perimit, ſed differt in euentum conditionis. Spec. tenet contra: quia cum ſit dubium, an perimere poſſit: debet in dubio perempt. iudicari. nam poteſt eſſe perempt. ſi conditio non impleatur. arg. ff. de condit. indeb. l. ſufficit. ſicut notatur in Spe. eo. rit. §. 1. verſic. eſt quoque & alia exceptio. nu. 8. Et poteſt diſtingui, an eſſet poteſtatiua, vel caſualis, in dubio tñ conſulerem eam proponi ante litem conteſtatam.
c Item not. ꝗ Innoc dicit, ꝗ peremptoria c poteſt opponi ante lit. conteſtatam, & probari, ſi reus velit: vt notatur in d. c. paſtoralis, pro quo facit. C. ſenten. reſcin. non poſſ. l. perẽptorias, ibi, cum dicit initio. Sed obſtat c. exceptionis extra de lit. conteſt. lib. 6. Item, quòd vbi eſt exceptio peremptoria, & declinatoria, opponitur poſt litem conteſt. extra de foro competen. c. ex parte. & not. Innoc. in d. c. paſtoralis, ſi tamen oppoſita ſemel fuit ad vnum finem, & repulſa, non poteſt opponi ſecundo ad alium: vide per Innoc. extra de purga. cano. c. cum dilectus. verſic. item ſi oppoſuit. & hoc ſi fuit repulſa, quia non probata, alias ſecus. ff. de compen. l. quod in diem. §. 1.

a Adnot. Reſtitutionis. Nota tamen, quod non eſt reſtituendus, niſi ſummatim doceat, ꝗ potuiſſet probare, & non probauit, etiam ſi conſtet ꝗ ſit læſus. Et talis ſummaria probatio non prodeſt, nec fidem facit in cauſa principali: vt hic pulchre per Ang.

b L. 1. Do. Ang. ponit hic materiam feriarum, cum multis quæſtionib. vtilib. in 11. col circa med. verſ. & pro iſta materia.

c Quod peremp. De exce. peremptorijs, vide hic per Ang. in 16. col. in med. verſ. debemos itaque hic declarare materiam &c. Item non omittas quin hic videas Ang. in materia reſcriptorum, quod exceptiones poſſunt opponi contra reſcriptum, qui ponit ibi. 16. col. circa princ. verſ. vnum cum iſte te. Item in ſi. 27. col. incipit tractare de aliquibus, quæ ſunt regularia circa reſcripta in verb. poſtquam videmus. Item in 20. col. circa med. verſ. ex his no. tractat, quę exce. poſſunt opponi contra iudicem delegatum. Item in 34. col. tractat de arbitris & quot opponi poſſunt contra arbitrum, quia ponit ibi. 18. exceptiones contra arbitrum. Item in 31. col. in ſi. verſ. videamus nunc, incipit tractare de perſonis agentium ſuo nomine, quot poſſunt eis opponi exceptio, & ponit ibi 16. exceptiones, quæ poſſunt opponi agentibus. Item in 40. col. ante med. verſ. nunc deueniamus. tractat de perſona procur. & quot eis probant obiici. Item in 36. prope fin. verſ. poſtquam. tractat de procurat. in rem ſuam. & quod ei poſſunt obiici. Item in 41. col. prope fi. tract. de ſyndicis & quot eis poſſunt opponi. Item in 50. col. ante fi. tract. de tutore, & quot ei poſſunt obiici. Item in 54. col. tractat de curatore, & actore, & quot eis poſſunt obiici. poſt med. col. verſic. Or vidimus de tutore. Item in 57. col. tractat de orphanotrophis & hoſpitalarus. prope fin. col. verſ. dicendum eſt. Item in fio. 58. col. tractat de coniunctis perſonis, quæ a ere poſſunt pro perſona coniuncta in verſ. verum quia aliquando. Item 60. col. poſt med. in verſ. ſed cum aliquando. tractat de defenſore, qui in iudicio comparet, ad plenam cauſæ defenſionem ſine mandato.

1 *Plus petitum ſi ſit, quatenus condemnandum.*
2 *Duplicabile tempus.*
3 *Tempus tacite duplicatur.*

Temporales. Iſte §. fuit lectus pro maiori parte ſupra de actio. ſi quis agens. Sed quia ibi remiſi, hic quæramus aliqua. Pone egi contra te, repellis me exceptione
1 † temporali: quæritur vtrum ſiet nihilominus ex nunc condemnatio, vt ſoluas poſt diem: & poſt duplicatas inducias? Innoc. & doctores iuris canonici tenent ꝗ ſic: extra de plus peti. ca. 1. per l. in lege Aquilia ſi deletum. ff. ad legem Aquiliam. de iudic. l. de qua re. famil. ercíſcun. l. & poſt. Sed huic opinioni refragatur litera manifeſte in duobus locis, ibi nec eo iudicio, &c. & ibi, & poſt eas finitas, &c. vbi ſupponitur manifeſte, ꝗ poſt finitas iudicias agitur prima actione. Nec obſtat l. in lege. nec lege de qua re. quia agitur actione iam competente: & pro damno iam dato: vnde non mirum, ſi ex nunc ſit condemnatio: quia ibi erat obligatio de præſenti. hic non: & tamen vbi peteretur plus loco, vel re, dicerẽ contrarium, quia tunc fieret condemnatio in eo, de quo con ſtaret, & maxime in quantitatibus. ff. de eo quod certo loc. l. quod ſi Epheſi. §. 1. ad Velleianum. l. vir vxori. §. ſi. vide de cond. furtiua. l. ſi ſeruus. §. bonæ, ſed in eo qui petit plus cauſa. non videtur idem: imò videtur reum abſoluendum ab inſtantia. quia aliud petit. ſupra de actio. §. huic antem. ff. de verb. obligat. l. inter ſtipulantem. §. ſi ſtipulante, & hoc ſatis innuitur, extra de plus peti. c. 1. Item quæritur, quid ſi exceptio non fuit oppoſita, teſtes tamen producti ſuper debito, deponunt de eo, vel forte in litera contractus continetur dies, nunquid ſiet condemnatio de præſenti? Innocen. & Hoſt. tangunt hoc, extra eodem c. paſtoralis. & tenent quod ſic, quod ſatis videtur procedere, quãdo probatur per inſtrumentum: ſed quando per teſtes, poſſet hæſitari: quia teſtes deponunt ſuper eo, ſuper quo non fuerunt producti. & ita eorum depoſitio nulla, quo ad hoc: ſed ipſe reſpondet, ꝗ hoc contingit principale negotium: & ualet eorum depoſi-
2 tio. † Item quæritur quod tempus duplicabitur: vtrum illud quod reſtabat, de dilatione, vel tota dilatio, quę fuit ab initio data? Videtur quod illud, quod ſuperat tantum. ff. de pœnis. l. aut damnum. §. quiſquis. Sed iſte text. facit in contrarium, niſi ipſum intelligas, quòd ab initio dilationis petierit: quod eſt diuinare. Vnde poteſt dici, quòd tota dilatio duplicetur: & ita continget, quod hæc duplicatio valebit triplicationem, ſi in fine dilationis actor petat.

Sed quid in dilatione data à lege: quia hic loquitur de dilatione data ab homine, vel natura rei? Doctores iuris canonici dicunt idem in dicto cap. 1. de plus peti. Item quæritur, nunquid iudex debeat triplicare tempus, probata dilatione, & condemnare in expenſis? Iidem doctores dicunt, quòd ſic. Sed quid ſi non cõdemnauerit, nec duplicauerit?
3 Credo, † quòd cum hoc ſit beneficinm iuris, competat. & poteſt excipi, dato quòd iudex non fecerit mentionem de hoc. C. de iudic. l. ſancimus. extra de dolo & contumac. cap. actor. libro 6. etenim tale tempus datur à lege. ff. de iudic. l. 4. §. ſiquis condemnatus. verſ. ſed ſi quidem. fine his, & ſine illis, quæ ſcripſi ſupra de actionib. §. ſi quis agens. non intelliges hunc §.

1 *Exceptio procuratoria.*
2 *Clericus quorum procurator ſit.*

Pro-

3 *Procuratoris infamis repellitur.*
4 *Procurator infamis quatenus accipiendus.*

PRAETERRA. Super text. quales ſunt procuratoriæ.
exceptiones tales ſunt : tu non potes eſſe procurator ex tali
cauſa:vel quia non doces de mandato.ff.de damn. infect.l.in-
ter quos.§.pe.verſi. ꝙ ſi.ff.man.l. ſi fideiuſſor.§.quædam.ſed
2 † ſi dicatur : tu non es , nec fuiſti procur.illa non eſt proprie
procuratoria , de qua hic loquitur : imo illa quandocunque
opponitur.vt ſ.dictum eſt.vide extra de procura cap.in no-
ſtra.in fin.per Inno.In glo.quæ pro alio.in fi. vel pro liberis,
ſi ſint maiores,& agere non poſſunt:ſed ſi ſint minores,non.
ſed petat eis tutorem , vel curatorem . Et hoc , niſi ipſa eſſet
tutrix : vel niſi proſequeretur cauſam appellationis : vel li-
bertatis parentum,vel propinquorum. vide.C.de procura:l.
alienã.& d.l.fœminis.ff.de libera.cauſ.l.1.in fi.cum l.ſequen.
In gloſ.1.hoc fit.in fi,an autem hæc obtinent in militibus
noſtri temporis?Spec.dicit,ꝙ non,in tit.de procur.§.ratione
autem ſui.ver.item ꝙ eſt miles.Sed poteſt dici contra,ſaltem
ſi ſint in procinctu.vide ſ.de teſtamen. mil. in rubr. & idem
in militibus cœleſtis militiæ : vt not.C.de procura.l.militẽ.
& patet in auth. de ſanctiſ.epiſ.§.alium. ſed de iure canoni-
co videtur,quod clericus ſimplex non poſſit eſſe procurator
generalis laicorum: ſed ad vnã cauſam.ſi ſit promotus, non,
2 niſi in † cauſis ſpiritualibus , vel niſi pro miſerabilibus , vel
coniunctis, vel pro eccleſia : & ſic intellige, quod Inno.not.
de oblig.ad ratioci.ca.1. de poſtu.in Spe. de procu.§.ratione
autem ſui.verſic.item quod eſt epiſcopus.Hoſtien.in ſumma
de procura.§.quis dari.verſicu.item monachi. Religioſi non
poſſunt eſſe procuratores de iure ciuili:ſed de iure canonico
ſic , pro ſuis monaſterij cum licentia abbatis , ſi ſit vtilitas
monaſterij.vide extra de ſentent.& re iudic.c.cum I.& A.de
procur.c.pen.in cle. In glo.ſed contra. in fi.Hæc videtur ve-
ritas : & eſt ratio : quia infamia non debet releuare ab one-
re.C. de infa.l. 1. procurationis autem officium eſt vile , &
onerosum. C. de accu.l. ſi quis procuratorem , ſed aduocati
officium eſt laudabile C.de aduo.d.indic.l.laudabile & hanc
opin.videtur tenere Io. glo. decretorum.3.q.7.c.1.in prima
ſolutione,quod directe obſtat huic §.Bernard.dicit indiſtin-
3 cte ꝙ procurator infamis non debet admitti : † extra de iu-
dic.c.cum deputati.Spe.diſtinguit de infamia,vtrum ſit ma-
gna , vel parua, vt in titul.de procur.cap.ratione autem ſui.
verſi.item quod eſt infamis.Tu potes facere de toto vnũ pro
diũ: quia aut conſtituitur a perſona eccleſiaſtica: & tunc non
admittitur perſona infamis: quia epiſcopi , & ſacerdotes de-
bent habere homines bonæ famæ , & bonæ opiniones. 5. q:
3.cap.quia epiſcopus.Aut a laicis ſecularibus: & tunc aut eſt
notorie vilis, & infamis,& maiori infamia:& tunc crederem
etiam non admitti , quia ceſſat ratio huius.§. nedum de his,
&c. cum in notorijs non ſit opus cognitione, ſi non ſit noto
4 rium,tene hunc §.Quidã conſueuerunt dicere, † omnis pro
curator eſt infamis , & vilis.per d.l. ſi quis procuratorem. &
ſic dicit ibi And.Alij dicunt illud eſſe verum in procur.viliũ
perſonarum,ſed magnarum non:& ſic apparet in curia Fran
ciæ, in qua procurator regius , eſt vnus magnus magiſter: &
ita reſtringunt d.l.ſi quis procurator.Et ego dico tibi , quòd
ſe non intelligunt, vel eam deſtruunt:quia in d.l.procurator
fuit conſtitutus ab exiſtente in dignitate, quod apparet quia
conſtituens priuatur dignitate: ergo eam habebat.quare dic,
ꝙ recipere procurationis officium infamia eſt, & vile homi-
ni exiſtenti in dignitate, ſicut curiali.Sed alij pauperi non:&
ideo doctores & licentiati videntur infames,qui onus procu
rationis recipiunt.

De replicationibus. Rubrica.

In alijs voluminibus non reperitur hæc rubrica per ſe:
ſed hic fit propter iuuenes, vt frequenter dixi in hoc volumi-
ne.ſupra.de leg.§.ſed non vſque, &c.

1 *Replicationis natura.*
2 *Inualidum non fortificatur.*
3 *Replicationis locus.*

INTERDVM. Text. quod poſſit duplicari,
triplicari, & quadruplicari in infinitum: & ſic
malitioſi aduocati poterunt facere cauſam im-
mortalem: ſed ad hoc eſt remediandum per iu
dicem: vt dixi in ſimili ſupra tit. 1. quando op-
ponitur nullitas ſententiæ. in curia Franciæ non excedunt
duplicationem, & bene. In ſumma no. quòd replicatio debet
1 eſſe † talis naturæ,quod excludat exceptionem,& directe cõ
cludat ad eam repellendam: alias non eſt admittẽda. Si enim
agam contra te , & tu repellas me exceptione facti, vel ſolu-
tionis: & ego dicam,quòd tu es periurus,talis replicatio non
admittitur: extra eo.ca.dilecti. Item caue, quòd vbi intentio
2 actoris eſt de ſe inſufficiens: † non poteſt fortificari per repli
cationem . Verbi gratia, peto a te x.ex cauſa mutui tibi facti
a Sempronio : tu dicis , quod non poſſum agere, cum ad me
non pertineat, volo replicare, quod imo pertinet : quia ſum
hæres Sempronij : credo , quod non poſſum : quia intentio
mea deficiebat. & ſuper ea eſt mihi ius faciẽdum. verum eſt,
quod in mea petitione poſſum emendare : ſed non in viam
replicationis. vide ſupra de act.§.ſi minus.quia in replicatio
ne nihil poteſt cadere , niſi repulſio exceptionis ex iure ſibi
competenti , & quæſito ante propoſitionem exceptionis, vt
hic patet: vnde actio,quæ non competit,non viuificatur per
replicationem.vide C. de pact. l. cum proponas de tranſact.
l.actione.ff.de pact.l.ſi vnus.§.pactus ne peteret.
3 † Item dic , quod replicatio datur , vbi æquius eſt dare re-
plicationem , quam ſuſtinere exceptionem . alias ſi non eſ-
ſet æquum , non datur : vnde aduerſus exceptionem doli
non datur doli replicatio:vt d.cap. dilecti. vide ibi in gloſſ.
ff.de except.dol. lege apud Celſum.§.Marcellus.in princip.
Nec prætereo , quod ſicut actio debet aperte proponi : ita
exceptio , & replicatio . Sed forte non eſt neceſſaria conclu-
ſio · ſed (ad minus) debet dici , quod agitur male . ſed non
oportet neceſſario concludi ad abſolutionem.quia illud per-
tinet ad officium iudicis. ff. ne quid in flum. pub. l. 1. §.ſunt
qui putant. ff. de flu.l.1.§.Labeo.iuncto §.fina. ſupra de per-
pe.& temp.

1 *Defendi ex fideiuſſore poteſt.1.*
3 *Perſonalia ad quæ extenduntur.*

a EXCEPTIONES.[a] In gl.appellatione.ibi , qui pro alio
fidem adſtrinxit.vide in auth.de fideiuſſ.§.1.ſupra de fideiuſ
ſo.in rubrica. In eadem gloſſ.ibi,cum allegat l. exceptiones b
b in fine. illa eſt directe contra.Sed dic vt C. de fideiuſſor. mi-
noris. l. ſecunda. an actori detur regreſſus contra alium, vel
non,vide ff.de procurato.l.minor.In ea.glo.ibi, ff.ſolu.matr.
l.alia.nota hanc gloſſ.quæ eſt veriſſima, & notabilis:non ta-
men obtinet,niſi quando reus conuenitur: alias non poteſt fi
1 deiuſſor eius defenſionem recipere. Quid ergo econtra , † ſi
principalis debitor,qui habet exceptionem perſonalem, reci
piat defenſionem fideiuſſoris conuenti : nunquid ex perſona
ſua poterit eum defendere virtute ſui perſonalis priuilegij ?
Dicas quòd ſic,ſi ſua interſit, vide ſupra de iure naturali.ver
ſicu.quodcunque,vnde maritus,& donator poſſunt fideiuſſo
rem defendere:quia ſi fideiuſſor ſolueret,haberet regreſſum
contra eos.& idem de ſocio:nam fideiuſſor agit actione man
dati , contra quem non ſunt prædicti priuilegiati , nec con-
tra ipſum fideiuſſorem. ſecus in reo principali,qui ceſſit bo-
nis:quia poteſt excipere contra fideiuſſorem ſuum, ſicut con
tra alios , cum ſit creditor : & ideo nil videtur ſua intereſſe.
Vnde quamuis gl.cumulet omnes,qui poſſunt deducere,quã
tum facere poſſunt : non tamen eſt idem iudicium de omni-
bus,quo ad hoc:& eſt vnum mirabile, ꝙ reus principalis de-
fendendo fideiuſſ. poſſit vti ex perſona ſui exceptione , quæ
2 † non competit fideiuſſori. Et videtur cõtra l.venditor.ff. de
iudi.& contra regulam communem: quia ex perſona defen-
ſoris, non debet fieri deterior conditio actoris:ſed tamen cer
tum eſt hoc caſu ſic eſſe.ff.manda.l.idemque. §. generaliter.
perſonalem tamen exceptionem competentem fideiuſſ. non
poteſt reus principalis opponere. vide eo.titu.l.ſi fideiuſſor.
§.quæ-

§.quædam. Vnde poſſet dici quod d.l.venditor.loquitur quo
ad declinatorias fori.& forte ſecus in alijs exceptionibus di-
latorijs,vel peremptorijs competentibus ſibi ex perſona ſua,
per prædicta.In ea.gl. in fi.de hac materia vide C.de non nu.
3 pecu.l.tam mandatori. † Item dic, ꝙ exceptio perſonalis ex
tenditur ad fideiuſſorem in obligationibus faciendis indire-
cte: vt ſcripſi in d. ver.quodcunque. & hoc dicit Iac.de Ra-
uen.qui etiam dicit, ꝙ quæ dicta ſunt procedunt in exceptio
nibus,quæ competierunt poſt fideiuſsionem, quia quæ ante,
non competunt fideiuſſori:niſi erronee promiſiſſet.ff.de fide
iuſ.l. ſi quis poſtea.

a Adnota. Exceptiones. Exceptio competens, ſi eſt in rem, proderit eius fideiuſſori, propter actionem mandati, qua reus ſibi tenetur. exceptio vero perſonalis, vt ceſſionis bonorum, vel ſimiles ad fideiuſſorem nullatenus ſe extendunt hoc dicit.

b L.exceptiones No.hic An.poſt gloſſ.quod reſtitutio minoris, non prodeſt eius fideiuſſori, quamuis etiam facta reſtitutione, minor liberaretur pacto de non petendo.Vide eum hic.

De interdictis. *Rubrica.*

In fi.gl.rubricæ,per hoc videtur, quod melius fuiſſet is ti. ſituatus ante tit. de exceptionibus. & ſic ſituatur in ff.& C. ſed non ſit tibi vis in ordine.

1 *Interdicti vni quando poſſit.*
2 *Interdicta an actiones.*
3 *Poſſeſſorium quibus negatum.*

SEQVITVR. Et bene ſequitur.In gloſſ.id eſt,
dicere.ibi cum alleg.§. de his. hæc non eſt ve-
ra ſecundum Iac.de Raue.quia reperiuntur in
1 terdicta, † quæ formantur in perſona vnius: vt
vtrobi.l. 1.ſecundum eum.Credo , quod dicat
ſatis verum. nam inter dictum quandoque for
matur, & datur generaliter, ſicut actio. ff.ne vis fiat ei qui in
poſ.miſ.l.1.In ea.gl.ibi , per totum librum,vult dicere gloſſ.
quod omnia interdicta ſunt vniformiter prætoria : ſed non
omnes actiones: alias male concluderet , quia multæ ſunt a-
ctiones,quæ formãtur a prætoribus:vt vidiſti in tit.de actio.
Sed hæc non poteſt dici recte differẽtia, præſertim realis.vn
de ſecundum Iaco.nulla fuit differentia realis.ſed modus lo-
qnendi fuit alius in interdictis : & alius in actionibus.Melius
videtur, quod prætores nullam actionem dederunt, quando
2 † introduxerunt interdicta; & voluerunt dicta interdicta ob
tinere locum actionis: dumtamen ſolenniter impetrarentur,
& certo ordine. Sed poſt Iuriſconſulti introduxerunt dari a-
ctio.& agi ſine ſolennitate : vt infra §. fi. Ex quo patet longa
differentia. In ea.glo. in fin.imo eſt valde aliud : & propoſito
vno , non proponitur aliud : & hodie poteſt agi interdicto,
vel actione in factum , ad electionem actoris. ff. ne vis fiat ei
qui in poſſeſsionem miſſus eſt.l.ſi quis miſſus.§.cum prætor.
verſicu.ſed ſi mulier.vti poſsi.l.1.§.reſtituendæ. & not.de vi
& vi arma.l. 1. §. fin. gloſſ. tamen notauit idem quod hic.ff.
eo.in rubr.in ſecunda glo.Dyn.tamen eam reprehendit ibi-
dem.In gloſſ.hæc ideo dicit ibi , cum allega.§.quædam.& in
quo contineat cauſam proprietatis , dicit ibi , quia quo ad
probationem,& effectum victoriȩ.vt ibi nota.An autem ſnĩa
lata ſuper proprietate, obſtet in poſſeſsione:vide ibi per Dy.
& dixi plenius C.e.l. incerti.in Breuiario.extra de cauſa poſ.
e.cum dilectus. per docto.In glo. vt cum contenditur.in fin.
Item dantur etiam alia : vt ff.de vi & vi arma.l.3.§. vnde vi.
& not.ff. vti poſsi. l. 1. de hoc videbis magis in inferioribus.
3 Iaco. dicit hic quod nullum † poſſeſſorium datur pro præ-
ſtationibus,ſeu reditibus:quia ſunt iura perſonalia, quæ im-
propriiſsime dicũtur poſsideri:vt no.ff.de pe.hær.l.regulari
ter.põt eſſe verũ de iure ciuili: ſed de iure canonico eſt con-
trarium. vide extra de elect. cap. querelam.quandoque dixi
quod pro reditibus,qui prȩſtantur ratione certæ rei immobi
lis,poſsit agi poſſeſſorio;pro alijs non:vt ſcripſi ſupra de act.
§.præiudiciales:conſuetudo omnium curiarum ſpiritualium
& temporalium tenet d. cap.querelam. indiſtincte.

1 *§.Summa explicatur.*
2 *Poſſeſſio ficte tranſlata.*

SVMMA. In gloſſ. vt ſi quis miſſus. in fin. Iſtud exem-
plum non eſt de poſsidente : ſed de miſſo in poſſeſsionem;
qui non poſsidet.ff.de acquir.poſſ.l.ſi quis ante.§. idem Pom
ponius.verum eſt tamen in ſe: quia nedum poſsidentem præ
tor tuetur : imo etiam miſſum,vt d.titu. ne vis fiat ei. ſecun-
1 dum Iac.de Ra.Et caue, ne tex.te decipiat, † cum dicit, ſine
vitio.ſupponit enim,quod ſi vitioſe poſsideret,non daretur;
interdictum : & tamen eſt contrarium.ff. vti poſsi.l.iuſta.de
vi & vi arma.l.3,§.eũ igitur. ſed pro tanto loquitur:quia poſ
ſidẽti ſine vitio vim fieri prohibet indiſtincte: ſi vitioſe,ſunt
plures diſtinctiones:an incontinenti, vel ex interuallo,in in-
terdicto vnde vi , & in vti poſsidetis : an poſsideat vi , clam,
vel precario:& an ab aduerſario, vel ab alio:vt infra videbis.
2 In gl.non rerum. in fi. hæc eſt vera. † nam licet vera poſſeſ-
ſio non transferatur ad hæredem : fingitur tamen transfer-
ri:præſertim decreta bo.poſ.& hoc attento, dicitur reſtituto
rium.attenta tamen veritate, eſt adipiſcendæ:& per hoc po-
teſt excuſari ſtylus curiæ Franciæ, vbi hæredes ſe dicunt ſaiſi
tos,& turbari in poſſeſsione:& concludunt in caſu nouitatis;
quamuis non ſuerint adepti realiter poſſeſsionem . In gl.per
interdictum in fi.Iac.dicit , quod imo directum.ff.de vi & vi
arm.l.1.§.deijcitur.quod poteſt eſſe verum , ſi intẽtetur pro
re,in qua eſt vſusfructus:ſed ſi pro iure vſusfruct.videtur gl.
vera.ff.de ſerui.l.quoties.la 2.& infra videbis.

1 *Expulſis quando ſuccurrendum & qui.*
2 *Proprietas quo interdicto contenta.*

SEQVENS diuiſio. Hæc eſt ſubdiuiſio. hic enim ſolum
diſtinguit interdicta:quæ ad rem familiarem pertinent.ff.eo.
2 l.2.hæc autem interdicta. In glo.innuitur hic in fi. [a] & patet
ff.de fur.l. hoc amplius.Oportet tamen,quod ſit hæres, & in
dicta quota,vel tali modo,quod non habeatur pro legato.C.
de hæred.inſti. l.quoties. In gloſſ. hæc oratio,ibi per totum.
imo vero ibi : quandoque pro falſo, quandoque eſt iuſtus er-
ror.ff. de vſucap.l.Celſus. & l.non ſolum.§. quod vulgo. ſed
tunc habetur pro uero. Nunquid ergo interdictum,vel peti-
tio hæreditatis,daretur contra talẽ? gl.videtur ſentire,quod
ſic.C.in quib.cau.ceſ.long.temp.prȩſcrip.l.hæreditatem.ſed
minori tempore tollitur . & idem ſentit hic Iaco.qui impo-
nit illi gl.quod dicebat contrarium.In gloſ.vnde.in fi.quales
debeant fieri interrogationes, antequam agatur hoc interdi-
cto, vel petitione hæred.dic vt C.de peti.hære.l.cogi. In gl.
ſed aget in fi. vel interdicto vnde vi. vel alijs remedijs , quæ
1 dantur expulſis. † ĩ.eo.§.recuperandæ.& hoc, ſi poſſeſsionẽ
pacificam fuit nactus:alias ſi commendatam [ita in exempla
ribus ſcriptis legitur,& bene.non vt in excuſis damnatam.]
uel alias minus legitime:ita , quod potuit expelli.uidetur ſe-
cus.ff.de acqui.poſſ.l.non uidetur.Sed poteſt quæri,nunquid
electus in dignitate poſsit intentare hoc interdictum,ſaltem
utile ? Spe.uidetur tenere,quod ſic,in tit.de cauſ.poſ.& pro-
prie.in princ.Vnde potes dicere,cum tale beneficium fuerit
collatum mihi canonice:uel cum ego fuerim in tali dignita-
te electus,& cõfirmatus:& tu abſque titulo legitimo ipſum,
uel eam detineas occupatam : peto me admitti ad poſſeſsio-
nem eiuſdem : & admiſſo te mihi condemnari . Et not.quod
2 hoc interdictum uidetur continere cauſam † proprietatis:
quia oportet quod ille, qui agit hoc interdicto,probet ſe hæ
redem,ſicut ſi ageret petit.hæred. & forte de hoc uult loqui
§.quædam.l.2.ff.eo.cum dicit: ut non ſit mirum , &c.ex hoc
infertur , quod ſententia lata in hoc interdicto, obſtat exce-
ptio rei iud.in peti.hæred.& quod non poſsint ſimul cumu-
lari. Nec obſt.C.eo.l.fi. imo facit pro.

a Adno. In fi.Notat hic An.ſimilitudinem eſſe, inter interdictum quorum bonorum,& petitionem hæreditatis : quia ambo dicuntur remedia vniuerſalia,& apta nata ſunt ad vniuerſitatem competere, licet aliquando competant ad vnam tantũ.Sed tamen in aliquibus differũt,vt per gl.in rub.C.quo.bono.

Interdictum

Interdictum. Is §. fuit lectus ſupra de actio. in §.
item ſeruiana.vide ibi:ſed de vno miror,quo imperator tran
ſiuit hic, quod non faceret mētionem de interdicto quorum
legatorum,quod eſt adipiſcendæ. forte ne iuuenes oneraret.

1 *Interdictum retin.cui datum & in quem.4.5.6.7.8.10.11.*
2 *Sequeſtrata quibus negantur.*
3 *Miſſo in poſſeſ ſuccurratur.*
9 *c.cum dilectus.ſenſus.*
12 *Interdicto retin.quæ conſequantur.*
13 *Soluere vetans an turbet.*
14 *Turbat ne ceſſans.15.*
16 *Poſſidens probet,& qui,quidque.18.19.20.21.22.*
17 *§.retinendæ ſenſus.*
23 *Poſſeſſionem ſinguli teſtes probent.*
24 *Turbanti inhibendum.*
25 *Probationis æqualis,inæqualiſque effectus.& 26.*
27 *Noua cauſa inhibitionem non ceſſare.*
28 *Turbantis hæredi vetari poteſt.*
29 *Interdictum de vi ſententiæ non obeſt.*
30 *Proprietas variæ deducitur.huius rei effectus.31.*
32 *Interdictorum quæ cumulentur.*

a Retinendae.[a] In gloſſ ob hoc.in fin. ff. vti poſ.l.3.
1 §. fin. de vi & vi arma. l. † interdicto. hæc materia eſt tota
practicabilis.maxime in curia Franciæ: vbi quaſi omnes cau-
ſæ ſunt in caſu nouitatis, quod eſt fere vti poſſidetis. pro-
pter quod omiſſo ordine gl.placet aliqua,pro euidentia ma-
teriæ, in hoc §.tangere.Et primo,cui competit hoc interdi-
ctum. Secundo, contra quem. Tertio, ad quid. Quarto, de
modo agendi. Quinto, de modo probandi. Sexto, de mo-
do pronunciandi. Septimo, de effectu. Et breuiter tranſeo,
ponendo concluſiones de ſingulis, ne onerem iuuenes le-
ctores, & auditores. Ad primum videlicet, cui detur: prom-
ptum eſt reſpondere, quod poſſidenti.ff.vti poſſi.l. s. §.hoc
interdictum.& hoc, ſiue poſſideat ciuiliter tantum, ſiue na-
turaliter tãtum,vt patet C.eo.l.1.& in exemplis, quæ ibi po
nuntur.ff.eo.l.ſi duo in princip.ſicut in interdicto vnde vi.in
quo ſufficit altera poſſeſſio. ff. de vi & vi arma. l. 1. §. deijci-
tur.Quid ſi non poſſidet : ſed detinet? Videtur quòd non de
tur.vt d.§.deijcitur.in fin.ibi: non tamen,ſi colonus ſit: & ff.
vti poſſide.in l.ſi duo.§. creditores. ſed gloſſ. videtur tenere
contra, in interdicto vnde vi. ff. de vi & vi arm.l. Fulcinius
ſuper verbo poſſideret, quod non detur, niſi illi, qui poſſi-
debat tempore,quo fuit deiectus. vt ea.l.1.§.hoc interdictũ.
ſicut etiam nec iſtud,niſi poſſidenti de præſenti.infra verſic.
hodie igitur. ſicut illi datur detinenti, videtur, quod & hoc,
cum vtrunque poſſeſſionem requirat ſuo tempore. & ad
hoc facit ff.de vi & vi arma.l.ver. quod autem ait.Item facit
extra de dolo,& contu.c.contingit.vbi Innocen.videtur hoc
tenere. Pro quo facit: quia iura plus debent ſubuenire deti-
nenti legitime, quam violento.ff.quod vi aut clam l.ſeruus.
in fi.in ſui ratione. ſed violento datur hoc interdictum con-
tra illos, a quibus non poſſidet vi:vt ff.vti poſſid.l.1.§.fin.er
go & detinenti.Et pro hoc, quia interdictum de itinere actu
que priuato habet ſimilitudinem cum iſto retinendæ, vt hic
notatur : & patet in materia ſua: ſed conſtat, quod illud da-
tur detinenti, vel poſſidenti nomine alterius: ergo & iſtud
ff.de itine. actuque priuato.l.1.§. ſi tibi. cum §.ſequen.Item
pro hoc.C.de præto.pig.l.fin. Super hoc videtur dicendum,
quod non detur detinenti.& hæc not. glo.in d.l.1.§.quoties.
ff. de itinere actuque priuato in gloſſ.quod ita verum eſt, &
probatur per d.§.deijcitur. & §.creditores.& de tali detinen
te poteſt intelligi, quod notat Innoc.extra de præſcriptioni
ca.veniens, in fine magnæ gloſſ.numer.3.vbi dicit, quod qui
corporalem poſſeſſionem habet,non poteſt agere contra iu-
ſte poſſidentem, nec contra alium. Sed quid ſi fuerit poſ-
2 ſeſſio ſequeſtrata? † Videtur, quod neuter agere poſſit,cum
neuter poſſideat: ſed dic contra: vt ſcripſi C.de prohi.ſe.l.1.
& iunge, quod dicam infra in vltimo membro: videlicet.de
effectu ſententiæ : quia per ſequeſtrum videtur poſſide-
re.Vel dic, quod non poſſit agere hoc interdicto: ſicut nec
ille,qui precario vtranque tranſtulit:vt hic notatur. Nec ob-
ſtat §. quod autem ait. quia loquitur de mobilibus. quæ ac-
ceſſorie perueniunt : in quibus non refert, quomodocunque
habeantur : dumtamen res, pro qua agitur principaliter ſit
immobilis & poſſideatur. Item nec ob.cap.cum contingat.
cum ibi notatis : quia text. nil facit contra. Opinio. vero In-
nocentij,non audeo repræhendere: ſed dico procedere eam,
de æquita.cano. vt ibi notat Hoſt.Item non obſtat, quod in-
terdictum datur violento:ergo multoſortius detinenti legiti
me : quia ita eſſe debet per rationem prima facie. Alia tamen
ratio.videlicet,defectus principalis materiæ poſſeſſionis re-
pugnat:quam prætor non poteſt tueri per hoc interdictum:
b quia non eſt:& per hoc credo, quòd executores[b] teſtamen-
torum non poſſunt hoc interdictum intentare: quia non poſ
ſident pro ſuo.quamuis teſtator tradidiſſet eis poſſeſſionem.
3 Quo ergo † remedio prouidebitur talibus detinentibus,
quando turbantur? Reſponſio, illi, qui miſſus eſt in poſſeſ-
nem cauſa cuſtodiæ. prouidetur per edictum ne vis fiat &c.
vt notatur in §. creditores ſupra allega. In alijs videtur, quod
debeant ſe tueri contra illum, a quo habent cauſam, actione
ciuili. contra alios actio ceſſat vt ff. de ſuperfic. l. 1.§. 1.vel
per actionem iniuriarum.ff.de actio. emp.l.qui pendentem.
vel per offic.iudi.iuxta notata ff. de condi. fur.l.& ideo.in fi.
Et ideo non videtur, quod detur laico, poſſidere ſe dicenti
decimam,vel aliud ius ſpirituale,vel alicui dicenti,ſe poſſide
re rem ſacram,vel religioſam, quæ poſſideri non poſſunt,ni-
ſi prætendant, & probent titulum ſufficientem : vt ſcripſi
C.vnde vi.l.1.& no.extra de reſtit.ſpol.c. ex parte M.in glo.
4 ſuper verbo poſſideri.in ca.1.14. quæſt.1.in fin. † Sed quæri
tur,nunquid hoc interdictum detur illi, qui vi,clam,vel pre
cario deſijt omnino poſſidere? videtur, quod ſic: quia ſem-
per in hoc interdicto vincitur, qui vi, clam, vel precario ab
aduerſario poſſidet:vt patet in hoc §. & per totam hanc ma-
teriam.ff.vti poſſide.l.1.§.perpetuo. Verius eſt contrarium
quia qui nullam poſſeſſionem habet : non poteſt agere hoc
interdicto,vt §.hoc interdictum.& hoc notatur hic in gloſſ.
cum multa ſunt &c. obtinet ergo is. §. quando ambo poſſi-
dent:vnus naturaliter, alius ciuiliter. pone exemplum in C.
vti poſſide. l. vnica. vbi hæc opinio magis confirmatur. vel
quando quilibet, vel actor dicit ſe poſſidere inſolidum. ſi
enim actor nullo modo poſſideret: non obtinet, quamuis
reus poſſideat ab eo vi: clam, vel precario. Quid ſi ego
5 poſſideo † ciuiliter, reus naturaliter, reueta vi, vel clam
a me: non tamen credebat, quod a me: nunquid mihi hoc
interdictum contra eum competit? Verbi gratia, cum iuiſ-
ſem ad nundinas, & domus meæ poſſeſſionem ciuiliter ani-
mo retinerem,tu intraſti,& occupaſti eam:gerens in animo,
& credens,quòd poſſeſſio eſſet alterius,& non mea: Ego non
ſui repulſus, nec ſuſpicor me poſſe repelli. ſed ago contra te
vti poſſidetis : quia turbas me in poſſeſſione mea, tu dicis,
te naturaliter poſſidere, non vi: non clam:nõ precario a me:
quare dicis tè debere tueri.Ego dico, quod imo vi a me poſſi
des,quia habebam naturalem, quando exiui: & adhuc habeo
ciuilem.quæritur vtrum debeam obtinere? Gloſſ.ſuper ver-
bo, vltro, ad medium l.1.§. perpetuo. ff. vti poſſide.mouet
hanc quæſtionẽ: Et dicit, quod non debeo obtinere,inſpecta
magis opinione, quam veritate.Dyn. dicit ibi contra, per l.
aut qui aliter.§. ſi quis dum putat.ff. quod vi aut clam. & fa-
cit ff.de iniu.l.eum, qui.§.ſi iniuria.Sed quid, ſi tibi caſtrum
meum tradidi,ſub conditione, & forma:videlicet,quod poſ-
ſim ipſum recipere, quoties voluero, ibi morari,vel quando
mihi placuerit?vel forte dedi villam ſub conditione,quod fa
cias turrim,vel capellam:vel ſub alia cõditione, quæritur nũ
quid ante conditionem completam, tu poſſis agere vti poſ-
ſidetis, ſi turberis in poſſeſſione rei tibi ſic traditæ? videtur
quod non : quia vbi poſſeſſio alicuius rei traditur ſub condi-
ſione,recipiens non eſt poſſeſſor, quouſq; fuerit cõditio im-
pleta.ff. de acquir. poſ.l.qui abſenti. §. ſi quis poſſeſſionem.
verſic.hoc amplius, imo uidetur, quod ego tradens poſſim
experiri hoc interdicto, non tu. & videtur expreſſum extra
de reſtitu.ſpol.cap.olim.In contrarium facit, quia ex talibus
conuentionibus non impeditur dominij tranſlatio. ergo
multominus poſſeſſionis.ff.de verbor.obligatio.l. ſi ita.quis.

§.ea lege.ff.de leg. 2.l. cum pater.§.Tirio.C.de reuoca.dona.
l.1.Solutio, inſpiciendum eſt, an ſit vera conditio, in cuius
euentum effectus contractus confertur: aut modns, vel cau-
ſa. Primo caſu, nnn transſertur poſſeſsio, niſi hoc expreſſe
ageretur. Secundo, ſic: niſi contrarium ageretur expreſſe.&
ſic intellige ca.olim. ſupra allegatum. qnnd videtur loqui in
modo, vbi ſuit actum expreſſe, quòd concedens retinebat ſi-
bi dominium: vt patet in litera. Quid ſi materia contineat
cauſam, vel modum, concedens tamen exprimit, quòd dat
ſub tali conditinne, nunqnid erit cõditio, vel modus, vel can-
ſa? Die, qnòd materia plus inſpicitur, quam verba.ff.de ma-
nu.teſt.l.Mæuia. Sed quid, ſi homines tui turbentur in poſſeſ
ſinnibus, quas tenent a te: & de quibus ſolnunt tibi reditum,
vel penſionem, nunquid potes agere interdicto vnde vi, qua
ſi tu turberis? Rofre. † dicit quòd ſic. & ponit libellum. &
6 idem Specu. poſt eum titu. de cau. poſſ. & proprie.§.2. circa
princip. ſuper hoc eſſet multum aduertendum, an illi homi-
nes ſint adſcriptitij, ſeu conditionati. quales ſunt in bailliuia
Bituriceñ. & in mnltis locis regni Franciæ: & de illis non vi-
detur dubium, quin ipſis turbatis, dominus turbetur: cum ip-
ſi nnn poſsideant: ſed potius poſsideantur a dnmino.ff.de di.
& temp.præſcr.l.longe. & in modico differant a ſeruis. C. de
agri.& cenſi.l.ne diutius. & idem videtur de colonis ad mo-
dicum tempus, qui nulln modn poſsident, id eſt vidétur poſ
ſidere. Sed ſi homines liberi, qui debent certum reditum do-
mino, vel colonn ad non modicum tempus, turbentur, vi-
deretur aduertendus modus turbandi· quia ſi turbans inten-
dit, ſibi manſum, vel rem acquirere ſibi liberam, & abſque
redditu: tunc non videtur dubium, quin turbet dominum,
qni redditus recipit: & per conſequens agere poſsit pro ci-
uili turbatione. & idem videtur ſi emphyteuta turbetur in
re emphytenticaria, vel vaſallns in re feudali. Sed ſi ille, qui
turbat, in nullo vult impedire dominum: ſed tali iure, ſicut
colonus emphyten. tenebat, vult tenere, & ſoluere domino,
quod illi ſoluit, tunc nnn videretur, quòd dominus poſſet a-
gere: quia in nulln turbatur in ſua ciuili pnſſeſsione. & ni-
ſi turbetur in ea: non poteſt agere. Sed in his omnibus po-
teſt dici contra. nam eoipſo, quòd ille rem nititur occupare:
turbat dominum: niſi enim hi, qui ab eo tenent rem, poſsint
ea gaudere. non præſtabunt ei ſeruitia debita. Præterea quan
do turbans haberet pnſſeſsionem rei, ſed nollet ſnluere deue
ria: nporteret, quòd dominus vendicaret, vel ageret de pro-
prietate: quòd eſſet ſibi durum, & damnnſum. Præterea, ſnp
poſita conſuetudine regni Franciæ, & etiam iuribus, quæ vi-
dentur velle, quòd emphyteu. & vaſalli debeant intrare per
manum domini, & de eins voluntate: non dubinm, quod ei
præiudicat, qui ſine voluntate domini occupare vult: idcirco
conſideratis omnibus, crederem, dominnm hoc interdicto
agere poſſe cnntra talem turbantem: & in hac ratione credo
fundatum. cap. Piſanis. extra de reſtitu.ſpo. & dictum c.olim.
quæ, licet, loquantur in interdicto vnde vi: poſſunt congrue
adaptari ad interdictum vti pnſsidetis: cum vis fiat domi-
no in vtroque, & facit ff.de vi & vi arma. l. ſi de fundn. Et
hæc, quæ diximus, eſſent dubia, ſi dnmiuns poſuiſſet rem
7 quæ ab eo tenebatnr, in manum eius realiter. † Quid ſi iu-
ſtitiarius poſuiſſet ad manum eius, aliquam rem ſibi ſubie-
ctam, ratinne iuſtitiæ: ſicut tota die faciunt iuſtitiarij regni
Franciæ: & ipſe ſic tenens, turbatur per aliquem, nunquid
poſsit agere hoc interdicto? Non videtur. quia non poſsi-
det pro ſno, ſed tanquam iuſtitiarius cauſa cuſtodiæ, per di-
ctnm §.creditores. dictæ l.ſi dnn.ff. vti poſſeſ. vnde ſecus vi-
detur in dnmino ſendali, qui poſsidet ciniliter. Item quid,
ſi coloni turbant dominnm, nnn permittentes ipſum vti
iuribus ſuis? Rnfr. & Specu. dant ei hoc interdictum vtile in
dictis titu. & §. vide, quæ ſcripſi ſupra de actio. §. præiudi-
ciales. ſupra de iniur.§.iniuria. Sed quæritur, nunquid ſuc-
ceſſor in dignitate poſsit agere hoc interdicto, quamuis non
fuerit adeptus pnſſeſsinnem rei, pro qua agitur? Ad hoc po-
teſt dici, ꝙ ſic: ſi nomine dignitatis agat: ſi ſit talis dignitas
quę poſsideat. de quo dic, vt ſupra de rer.diui.§.nullius. ſecus
ſi nomine ſuo agat. per ea, quæ ibi notantur. & per præmiſ-
ſa apparet; quod aliquis non poteſt agere hoc interdicto:
niſi poſſeſsionem realem habnerit: quamnis prædeceſſor,
vel author eius habuiſſet. hoc tamen non ſeruat curia Fran-
ciæ in ſuccedentibus vniuerſaliter ratinne ſanguinis, qnos
poſſeſſores, ſine apprehenſione, reputat: vt dixi ſupra.§.in
ſumma. Verum eſt tamen, quod ſi prædeceſſor, vel author
eſſet turbatus, & cederet actionem, quod ſucceſſor poſſet
agere hoc interdicto, iure ceſſo. Item non videtur, qnod
inueſtitus per dominum poſsit agere hoc interdicto, nec ali-
quis, niſi poſſeſsionem hanc realem habeat, quam inueſtitu-
ra non dat: extra de conſue.c.2.per Innocen. Qualiter poſ-
c ſeſsin præbendæ [c] vel dignitatis acquiratur: vide de reſtitut.
ſpo.ca. in literis. qualiter iuriſdictio. de capel.monacho. di-
lectus. in Spe. de iuriſdict. omninm iud. verſi. illud etiam. nu-
mero 35. quæ nmnia ſunt neceſſaria, pro intellectu hnius ar
8 ticuli. & hoc circa primum. † Veniamus [d] ergo ad ſecun-
d dum, videlicet cnntra quem datur hoc interdictum? & eſt
certum, quod contra turbantem: vel inquietantem, etiam
ſi pnſsideat: duntamen vi, vel clam, vel precarin ab acto-
re: & actor aliquam poſſeſsionem habeat. Verbi gratia,
iui extra domum vel ſundum, quem plene poſsidebam: &
animo ciuilem poſſeſsionem retinui: tu intraſti me abſente
eundem ſundum, vel domum, animo poſsidendi: & ita ac-
quiris naturalem. Si egn agam vti poſsidetis contra te: poſ-
ſum, eo quod me turbas in mea ciuili, Et quia tu a me clam
poſsides. illa naturalis nnn tibi prodeſt, quominns ſnccum-
bas omninn. Et idem ſi a me vi pnſsides naturalem. Ver-
bi gratia: intraſti poſſeſsinnem meam, me prnhibente, e-
go non ſui repulſus de factn: nec ſuſpicor, me poſſe repelli,
& ſic retineo ciuilem, ſi agam hoc interdictn, ſuccumbis. &
idem in precario, ſi tibi tradidi naturalem. Et iſta patent per
illa, quæ notantur infra in glnſſ. cum mnlta.ff.de acquic.poſ.
l.clam.§.fin. Item datur contra non poſsidentem, ſi aſſerat ſe
poſsidere.ff.eodem. l. ſi dun in princip. Sed an hoc interdi-
ctum datur. cnntra nnn poſsidentem, turbantem, qui non
aſſerit, nec habet animum poſsidenti? Non videtur, quia to-
ta hæc materia ſonat, quando vterque ſe aſſerit poſsidere,
vt patet in hoc §. & in omnibus exceptionibus huius mate-
riæ. Super hoc reperies glo. contrarias. nam hic dicit, qnod
ſic, in magna glnſſ. & idem no.ff.eo.l.ſi duo. Sed contra vi-
detur notare eodem titu.l.1.§. ſed ſi inter duos. Sed veritas
eſt, quod detur: vt d.l.ſi dno.§. Item videamus. in fin. & §.
hoc interdictum. & talis proprie poteſt dici inquietans: ſecũ-
dum Iaco. de hnc notatur extra de probatio.ca.licet. in glnſſ.
datur ergn hoc interdictum contra illum, qui ab actore poſ-
ſidet vi, vel clam, vel precario: nec prodeſt ei ſententia,
quin condemnetur. Quid ſi non poſsidet precario, ſed
fnrte dedi ad tempus, vel tradidi ex cauſa penſionis tempo-
ralis? Videtur idem, vt in feu. de feu. gar. & caſ. capi. primo.
& vide infra in vltimn membro. Hæc procedunt, vbi ille,
qui vi, clam, vel precarin poſsidet eſt reus. Quid ſi ſit
actor? Verbi gratia: deieciſti me de poſſeſsione mea vi. ego
te turbo, agis contra me vti poſsidetis, egn excipio, qund a
me vi poſsides: & ꝙ ſic interdictũ non tibi prodeſt nnnquid
bene dicn? Non videtur: quia talis exceptio non admittitur
in interdicto vnde vi. nam ex interuallo non poſſum lici-
te violentinm expellere.ff. de vi & vi armata.l.tertia.§. cum
igitur.C.eodem l.1.gloſſ. determinat contra.ff. eodem.l.1.in
fine. quam Dyn. ibi ſequitur. pro quo. ff. eodem. l. prima.§.
perpetuo. Innocen. & Hoſtien. videntur tenere contra. extra
de præſcriptio.cap. veniens. & fundantur in magna ratione:
quia cum prædo ſit reſtituendus: multnfortius tuendus.

Sed ad hoc poteſt reſponderi pro gloſſ. & Dyn. quia ma-
gis iura proſequuntur violentum prædonem, quam tur-
bantem: ideo prædo a prædone reſtituitur. ſed turbanti non
inhibetur, nec de iure datur prædoni remedium contra
turbantem. Et ad hoc bene faciunt quæ conſueuerunt nota-
ri iuxta l.ſi quis in tantam, vbi conſueuit dici, quod lex il-
la non obtinet contra turbantem: vt ibi. & per hoc vide-
tur, quod exceptio ſpoliationis debeat admitti contra agen-
tem hnc interdicto: cuius contrarium dicit Specu. titu. de pe
titio. & poſ.§.primo. verſic. ſed nunquid intentari. num.32.
Sed illud verum, ſi de alia re opponatur. Sed exceptio ſpo-
liatio

ſtationis non poteſt opponi: vt notatur extra de inſti.e.cum veniſſent.in gloſſ Et ſi bene videas Inno.ſatis admittit exceptionem ſpoliationis,in vim dilatoriæ. Sed quæritur,nunquid in terminis prædictis reus poſsit excipere,& nihilominus concludere,ꝙ actor faciat ſibi reſtitutionem? Dy.dicit, ꝙ ſic.idem per l.ff.de contratabu.l.ſi præteritus de inoffi.teſta.l.Papinia.§.ſi filius.Sed doctores iuris canonici,videntur dicere contra in c.veniens.quod videtur verius,extra de ord.
9 cog.c.cum dilectus.† maxime vbi turbans nullam poſſeſsionem retinuerat: quia alias ſequeretur,quòd non poſſeſſor teneretur: quòd ſupra negauimus. ſed ſi renunciaſſet ciuili: poſſet ſatis ſuſtineri opinio Dy.multum ramen obſtat c.cum dilectus.ſed ibi nullo modo excipiens poſsidebat: hic ſic: vt in legibus,quas Dyn. allegat. Item quæritur: pone, ꝙ tu non poſsides a me,vi,vel clam,vel precario.ſed author tuus, a quo cauſam habes,vi,vel clam,vel precario, a me poſsidebat: quia forte me abſente,vel prohibente,vel precario intrauerat poſſeſsionem meam, nunquid tibi tradidi bona fide reci-
10 pienti † ago contra te: nunquid debes obtinere, ſaltem in il la naturali? Videtur,quod ſic: quia non poſsides a me,vi, nec clam,nec precario.& ita quo ad naturalem ſuccumbo.& videtur expreſſum ff.eo.l.ſi duo §.non videor. Gl.& doct.tenent contra.in d.l.ſi duo.in princip.in gloſſ.in eo Dictus autem §.non videor.loquitur in interdicto vnde vi: ſecundum doct. ſed hoc non eſt veriſimile, cum ſit in materia de vti poſsidetis. Vnde poteſt dici,quòd in terminis prædictis gl. ſit vera:& maxime, ſi ſit ſucceſſor vniuerſalis, vel ſingularis ex cauſa lucratiua. & idé contra ſi ſucceſſiſſet actor violéto: quia vtitur acceſsione authoris.ff.de acquir.poſſeſſ.l. Pomponius.§.cum quis.de diuer.& tempo. præſcrip.l. cum hæres. C.de acquir. poſſeſſ l. vitia. Sed ſi eſſet ſucceſſor ſingularis ex cauſa lucratiua, & in nullo vteretur acceſsione authoris. [l.an vitium.in prin.ff.de diuer.& temporal.præſcr.] ſed diceret: ego intraui fundum,vbi neminem reperi,ſine vi poſsideo,ſaltem naturaliter,in poſſeſsione debeo ſeruari: tunc videretur,quòd actor debeat ſeruari in ſua ciuili: & reus in naturali,quomodo ergo ſuccurretur actori: inferius videbis. Sed quid, ſi reus non poſsidet, vi, vel precario: fuit tamen vis,vel precarium? Verbi gratia: tu rogaſti me: quod ego permitterem,habitare Sempronium in domo mea,vel teneret fundum meum: vel tu armis veniebas contra me: metu
11 perterritus fugi:† Sempronius intrauit: quæritur nunquid teneatur hoc interdicto? Et eſt dicendum,quod non.niſi de mandato Sempronij, vel eius nomine rogaſti.ff.de vſucap.l. ſequitur. §. ſi tu vi me.& l. non ſolum. §. ſi dominus. de vi & vi arma.l.3.§.ſi quis autem.quod vi,aut clam.l. 1. §. ſi-na.vel niſi quis Sempronij iuris ſubiectus rogaſſet.ff.de precar.l.in rebus. §. 1. Expediti de ſecundo veniamus ad ter-
a tium. a videlicet, ad quid detur: ſeu quæ veniant in hoc in-
12 terdicto? 1 Et eſt certum, quod in hoc interdicto venit, quod ceſſetur a turbatione,ſeu impedimento: ſeu quod non erit vis turbatiua,ſeu inquietatiua.ff.eod.l.1.& ſi ceſſare nolit: vel compelletur manu militari.ff. ne vis fiat.l.ſi quis iuſſus. vel condemnabitur ad intereſſe.ff.eodem.l.ſi duo.§.finali. Item veniunt damna, ſeu intereſſe: vt eadem l.ſi duo: ſecundum vnam poſitionem. Item & fructus. Sed a quo tempore? Videtur, quod a lit. conteſta. ff. de interdict. l. In interdictis. ff. de vi & vi armata.l. 1.§.ex die.ſed iniquum erit, ſi turbator eos lucretur, quos ante percepit mala fide: & tamen videtur, ita tenendum, etiam vbi peto, quod meum eſt. ff. de preca. l. quæſitum. §. ex hoc. & contrarium eſt in actione ciuili. ff. de vſu. l. videamus. la grande. §. ſi actionem. Item, quandoque venit ipſa poſſeſsio, quam reus habet. Verbi gratia,ſi vterque poſsidebat,vnus naturaliter, alius ciuiliter: ſi reus habet illam naturalem ab aduerſario, vi, vel clam, vel precario compeſcetur a turbatione ciuili. & per conſequens inhibebitur illi, ne vtatur illa naturali.vide ff.de acquir.poſſeſſ. l. clam poſsidere. §. qui ad nundinas.vti poſsid.l.ſi duo in princ.

Item, quando quilibet ſe contendit poſsidere inſolidum, adiudicatur ſolida poſſeſsio illi, qui potiora iura habet: vt in hoc §.& d.l.ſi duo. in princip. cum notatis in l.prima. §.

hoc interdictum. ff. vti poſsi. & hoc vbi agitur de poſſeſsione rerum immobilium. nam pro poſſeſsione mobilium non datur. vt hic patet. Sed quæritur,nunquid detur pro quaſi poſſeſsione iurium? Scias,quod gl.tenet quod ſic. ff. eod.l. 1.§.1.in princ.& Spec.in tit.de cauſa poſſeſsio.verſi.& ſcias. & tenent omnes docto.communiter,quod hoc indubitabiliter eſt verum,quando iura illa adhærent rei immobili: vt di xi ſupra circa prin. tit. Curia tamen Franciæ dat pro omni iure.[Licet in ſcriptis exemplaribus legatur patronum iure. rectior,& verior lectio eſt,pro omni iure. quo més Fabri no ſtri me impellit. euique rei argumento eſt Galliarum mos in einſmodi iudicijs,de ſaiſine.& nouellete.Omnes enim cauſæ fere ſunt ex illis. Quo ſi patronum legas, non ſibi conſtabit Faber.]& quaſi omnes cauſæ ſunt de talibus: vt ſupra dixi. Super quarto,videlicet de modo agendi, & forma libelli: dicendum eſt,quod oportet variare narrationem ſecundum diuerſitates factorum,& turbationum,quæ inferuntur. nam modus turbandi eſt declarandus, nec ſufficeret dicere generaliter, quod turbat: vt not.Innocen.extra de probat. c. licet. verſic. vti poſsidetis. numero 8. Qualiter ſit turbatio in poſſeſsione rerum corporalium: declaratur ſatis ff.de vi.& vi arma.l.vim facit.& eſt pro regula, quocunque modo aliquis poſſeſſorem impedit, quominus libere vtatur poſſeſsione ſua.vt ibi patet. Sed de incorporalibus non eſt ita clarum. Poſſunt tamen dari multa exempla: vt ſi habeo pedagium: & turbat leuatores meos, quominus leuent: vel cogit muliones tranſire per aliam viam: vel per vim facit eos tranſire per pedagiaria,ſine vectigali: vel ſi impedit,quominus ruſtici portent mihi deueria debita,vel ſoluant: vel ſi nitatur,iura mea percipere, vel velit vti iuriſdictione in villa mea,in qua iuriſditionem habeo. & de hoc agitur in Spec.de reſti.ſpolia §.1.verſic.ſed quomodo num. 6. Quid, ſi quis verbo inhibet debitoribus redditijum, ne ſol-
13 uant,vel ne ſubiecti obediant: nunquid † eſt talis turbatio, ex qua detur interdictum? Innocen.dicit quòd non. extra de electio.c.querelam.de offi.delega.c.ſane.2. pro quo facit: quia hoc interdictum, videtur vim exigere. & per conſequens facti atrocitatem: quæ verbis non committitur. ff.de vi & vi arma l.1.§. interdictum. & quia per talem prohibitionem non impedior vti iure meo: ego in hoc attenderem differentiam perſonarum: ſi enim potens, & terribilis hominibus meis inhibeat ne ſoluant: iudicarem vim. ff. quod metus cau.l.non eſt veriſimile. §. ſi iuſto metu.de dona.cau. mor l.3.& idem dicerem,ſi prohibet, pro eo, quòd diceret ad ſe pertinere. & ſic videtur no. Spec. dicto §. ſed quomodo. & facit ff. ſi ſer. vend. l. & ſi forte. §. 1.& §. ſed Ariſto. in fi. quod vi aut clam. l. vim facit. ff. eodem l.ſi duo.§.item videamus. in fin.ſed ſi alia perſona ſimplex hoc faceret, ſtarem cum Innocen. Quid, ſi quis facit inhibere, per iudicem, ſine cauſæ cognitioné, ne deuerium conſuetum mihi ſoluatur: vel facit poni ad manum inſtitiæ iura mea, de quibus poſſeſsionem habebam: ſicut tota die malitioſi faciunt fatuis iudicibus,& ſeruientibus, in multis partibus regni Franciæ? Reſpondeo, non videtur vis. imo poſſeſsio, quæ traditur per iudicem, videtur iuſta ff.de acquir. poſſeſſ. l.iuſte.ff.de reg.iur.l.qui authore. Verius videtur contra:& quod talis tenetur vi,etiam ſi per iudicem fecit compelli.vel vti poſsidetis,ſi turbat: vt not.Innoc.in d.c.querelam.& iunge, quod not.de offi. deleg.c. paſtoralis. imo ipſe iudex tenetur: vt not.in c.querelam. & facit ff.quod met.cauſa.l. finali.§. penult. Narra ergo in libello factum tuum ſapienter & ſuper omnia caue,quod non narres tale factum, per quod videaris compulſus, vel expulſus: deſiiſſe poſſidere: quia teipſum excluderes. ff. de vi & vi arma. l.ſi metu rerum. Aduocati curiæ Franciæ non multum hoc attendunt, qui ſemper concludunt in turbatiua. quæcunque ſit vis. Item
14 poteſt quæri,an † ceſſatio ſoluendi redditus, vel deueria annua, cauſet vim turbatiuam, vel expulſiuam? Scias quòd ſtylus canoniſtarum habet, quòd ceſſatio cauſat turbatiuam: contradictio expulſiuam, & hoc dicunt per illa, quæ not. Innocen. in d. cap. querelam. & ibi Hoſtien. idem poſt eum. Sed videtur,quod ſimplex ceſſatio non cauſet interdi-

 ctum,

ctum eo quod non competat per ſimplicem ceſſationem, in
qua non interuenit contradictio, ſeu factum importans vim
legis. Maior patet per dictam l. primam. Minor probatur: qa
interdictum quod vi aut clam, requirit vim, ſicut iſtud. ff.
quod vi aut clam. l. prima in princip. ſed conſtat, quod illud
non competit, niſi fuerit contradictio, ſeu factum importans
vim: vt ea. l. §. fin. Ergo nec iſtud. & quod hoc interdictum
vti poſsidetis requirat prohibitionem, ſeu contradictionem:
facit bene ff. ſi ſerui. vend. l. ſicuti. §. Ariſt. in fin. eo. tit. l. ſi ſor
te. §. 1. Præterea iſtud interdictum deſcendit ex delicto: &
ideo eſt noxale. ff. de interdict. l. fina. Sed conſtat quod actio-
nes, quæ ex delicto deſcendunt, & factum requirunt, non
competunt, ex eo quod non fit, quod fieri debuit. vt ff. de vſu-
fru. l. ſi cuius. §. denique. ergo illud non competit ex eo quod
non ſoluitur, ſeu ceſſatur: niſi fuerit contradictio, vel ali-
quid factum. Præterea hoc interdictum non poteſt dari
efficaciter, niſi contra turbantem. Vnde ſi contra non tur-
bantem agatur: abſoluitur, quamuis poſsideat: duntamen
patientiam præſtet. ff. de interdict. l. fin. quod vi aut clam. l.
competit. §. fina. Sed conſtat, quod ille, qui ceſſat ſoluere, &
alias non contradicit, præſtat ſatis patientiam. Relinquitur
ergo, quod non teneatur hoc interdicto. Præterea, cum
ceſſatio ſimplex non cauſet moram, niſi ſit interpellatio, vel
aliquid, quod pro interpellatione habeatur, ergo multomi-
nus vim, quæ magis factum requirit. ff. de vſuris. l. mora. &
maxime quia poſsibile eſt, quòd ille, qui ceſſat, habeat iuſtã
cauſam ceſſandi. vel forte ceſſat propter inopiam: & ſic non
committit vim. ff. de itine. actuque priua. l. veteres. cum l. ſe-
quenti. & pro hoc C. de lib. cau. l. ſolo obſequij. in feu. ſi de
feu. deſun. content. fuerit. c. ſi de feudo. §. licet vaſallus. & §.
ſi vaſallus. Item vim facere dicitur, qui non ſinit, &c. ff. de
vi & vi arma. l. vim facit. non qui ſatis ſinit, qui nil dicit, nec
facit contrarium. Quid ergo dicendum? ſi veritatem di-
cam, non mihi credetur. tamen dico, quòd non video, quod
15 ſimplex † ceſſatio poſsit cauſare hoc interdictum: nec etiã
video, quomodo procedat opinio Innocen. qui dicit, quod
ceſſatio cum intentione de cætero non ſoluendo, operatur
vim: nam non video, quomodo conſtare poſsit de illa inten-
tione, niſi hoc dicat, & ſi dicat: erit contradictio iurium: &
ſemper agetur vnde vi: quia eoipſo quod illi contradicitur,
repellitur: nec animo retinetur, cum non poſsit talem vim
vi repellere: licet ſit ſecus in corporalibus: vt ibi notatur. &
melius de cenſi. c. ſignificauit. Videtur ergo concluden-
dum, quod nõ poſsit agi contra debitorem redditnum, vel de
ueriorum vti poſ propter contradictionem: nec propter ceſ
ſationem: ſed vnde vi tantum. Sed ſi tertius contradiceret, di
cens ad ſe pertinere, & niteretur percipere iura mea: non vi
deo, quin contra illum poſsim agere vti poſside. cum me tur
bet. & pro iuribus datur vti poſside. vt ſupra dictum eſt.
Item & occaſione iurium, ſeu reddituum, poteſt agi vti poſsi
de. etiam contra ipſum debitorem. Si enim conſueui ga-
giare, quando debitor ceſſat: vel rem, pro qua præſtat ad
manum meam ponere: & in hoc me impediat: non du-
bium, quin agere poſsim, ex eo quòd turbor in tali quaſi
poſſeſsione gagiandi: vel etiam ad manum meam tenendi.
Et de hoc ſcripſi in ſimili C. vnde vi. l. 1. ergo multum cauen
dum eſt in narratione libelli. Concluſio autem eſt manifeſta
in hoc libello: videlicet, vt reus condemnetur, ne turbet: vel
quod ceſſet, vel compeſcatur ab impedimento: & forte quod
imponatur ſilentium quantum ad poſſeſſorium. vide tamen
de hoc in vltimo membro infra. Fructus autem, & dam-
na, de quibus in ſuperioribus dixi, veniunt officio iudicis:
vt dixi in libellis, quos formaui in titulo de actionibus. &
videbis infra eodem titulo 2. Circa quintam videlicet
16 probationem, quæritur, quid actor habet probare? † Et
certum eſt, quòd habet probare poſſeſsionem: videlicet,
quod poſsidet tempore edicti, interdicti, ſeu lit. conteſt.
vt patet hoc §. Nam hoc interdictum non competit, niſi
poſsidenti. vt ſatis ſupra eſt allegatum. Quid ergo, ſi quis
probet ſe poſſediſſe, ante edictum, interdictum: nullus ta-
men teſtium deponit de tempore præſenti? Non videtur
ſufficienter probaſſe, vt notatur extra de reſtitut. ſpolia. cap.
cum ad ſedem. Sed Hoſt. ibi contra. cuius opinio videtur
probabilior, vt ſupra dixi. de fideicom. hæred. §. reſtituta.
Sed contra opinio. Hoſtien. videtur: quia ſi verum ſit, quod
poſsideat ante: non erit differentia inter interdictum de iti-
nere actuque priuato: & hoc interdictum, quo ad formam
probationis: quia ſicut in interdicto de itine. ſufficit proba-
re vſu in temporis præcedentis: ita etiam in iſto ſecundum
illam opinionem: & tamen tex. videtur facere differentiam.
ff. de itine. actuque priuato. l. 1. §. hoc interdicto. & hoc ibi.
17 no. † Præterea tex. huius. §. hic conuincit euidenter. dicit
enim. quod antiquitus fuit differentia inter interdicta vti poſ
ſidetis. & vtrobi: quia in interdicto vti poſsidetis require-
batur præſens poſſeſsio. in vtrobi non oportebat hoc proba-
re: ſed quod maiore parte eius anni &c. Si igitur in inter-
dicto vti poſsideris ſufficeret probare poſſeſsionem præce-
dentem, & ex ea præſumeretur poſſeſ. præſens: vt dicit Ho-
ſtien. differeutia illa fuiſſet nulla in effectu: & pro nihilo re
digentur hic, ad vnum vti poſsidetis, & vtrobi: vnde illa dif
ferentia neceſſario fuit aſsignata penes modum probandi,
non penes modum agendi. nam cum vtrunque tueatur poſ-
ſeſſorẽ, oportebat, quod in vtroque actor ſe diceret poſſeſſo
rem. Sed in vno oportebat probare præſentem poſſeſ-
ſionem: in alio non. & eodem modo inducitur ff. vtrobi. l.
1. §. 1. Pro opinione Hoſtien. videtur ratio vna, pro om-
nibus. Nam ciuilis retinetur animo, vt clamant omnia
iura: igitur ſi probem me ante poſſediſſe, & dicam me ad-
huc poſsidere animo: probatio illa ſufficit. Nam præſu-
mitur animus, niſi probetur depoſitio animi: iuxta illa, quæ
ſcripſi ſupra de vſucap. §. quod autem. & ſic ſemper ſum poſ-
ſeſſor. Si enim dicas me perdidiſſe poſſeſsionem altero de
modis perdendi: tibi incumbit onus probãdi. Nam ei qui &c.
18 ff. de probatio. l. ei, qui dicit. † Quid dicemus videtur
neceſſe ſtare opinioni Hoſtien. quando agitur pro re corpo-
rali immobili, per rationem iam dictam. Sed ſi pro re mo-
bili: & ita vtrobi agatur: conſtat, quod oportet probare
actorem ſe habere poſſeſsionem corporalem tempore turba
tionis: quia rei mobilis non retinetur poſſeſsio animo. ff. de
acquiren. poſſe. l. 3. §. Nerua. l. ſi rem mobilem. Item in re
corporali videtur aduertendum verum diceret ſe poſſeſſo-
rem ciuiliter tantum, vel ciuiliter & naturaliter ſimul, vel
naturaliter tantum. Primo caſu ſufficit probare ciuilem:
& ſe turbatum clam, vel vi, ac alio per ingreſſum naturalis:
vt dixi ſupra per §. qui ad nundinas ſupra alleg. Si vero di-
cat ſe poſſeſſorem ciuiliter & naturaliter, vel ſimpliciter poſ
ſeſſorem: quia tunc omnem poſſeſsionem videtur comple-
cti. ff. pro hæred. l. 2. §. quod vulgo. videtur, quod habeat
hoc probare: ex quo hoc ponit. Item ſi dicat ſe tantum
naturalem poſſeſsionem habere, ſeu corporalem: & his ca-
ſibus, poteſt intelligi iſte §. quod oporteat probare acto-
rem præſentem poſſeſsionem tempore interdicti redditi.
Sed ſi diceret, ſe retinuiſſe naturalem animo, quod po-
teſt, quando ſolam naturalem habebat: vt notatur ff. de ac-
quiren. poſſeſſ. l. 1. in princip. tunc crederem, quod dixi in
mera ciuili animo retenta. Et ideo caute aduocatus ambu-
let in modo proponendi, & articulandi, bene declarando
poſſeſsionem, quam habet actor, & quam contendit retine-
re. Crederem ego tamen, quod ſi ab initio actor diceret
ſe poſſeſſorem ſimpliciter: & in proceſſu, declararet quali-
tatem, & modum: quod ſufficeret: & quod deberet ſenten-
19 tia ferri in eo, quod declararet. & † probaret quia iudex ha-
bet tueri poſſeſſorem, modo quo eum reperit poſsidere: &
tollere impedimentum, quod in illa reperit poſſeſsione ap-
poſitum, & hoc ſonat verbum vti poſsidetis, &c. Et quan-
do in proceſſu declaratur, eſt perinde acſi ab initio fuiſſet
ita petitum. ff. de excep. rei iudicatæ. l. & an eadem §. actio-
nes. cum ibi notatis. Fateor tamen, quod niſi propoſi-
tum fuerit, quod animo retinuerat poſſeſsionem, actor non
probat plene, niſi probet poſſeſsionem corporalem, tem-
pore redditi interdicti. & hoc voluit dicere iſte tex. Et
ideo conſulerem omni agenti hoc interdicto, quod dice-
ret ſe poſſeſſorem ciuilem tantum. niſi habeat poſſeſsio-
nem corporalem, quando incipiet cauſam, alias non
vide

videretur ſufficere actorem probare ſe habere corporalem
20 poſſeſsionem ante inceptam cauſam per prædicta. † Quid
in poſſeſsione iurium? videtur, quod non retineatur animo,
per iura prædicta, de itinere actuque priuato. quia ſi retine-
retur animo, fruſtra oneraretur actor, de probando, quod
illo anno vſus ſit triginta diebus: quia ſemper poſſeſsionem
animo retineret, quamuis pluribus annis vſus non eſſet,
quouſque depoſuiſſet animum: ſicut dictum eſt de poſſeſ-
ſione rei corporalis ſupra de vſucapio. § quod autem. igitur
quamuis non probaretur uſus illius anni, ſemper poſſet age-
re. & tamen hoc non eſt uerum: vt d. l. 1. §. 2. de itinere actu-
que priuato. & ea. l. §. præterea. & idem de aqua quotidia-
na & æſtiua. vbi oportet probare ſe fuiſſe vſum illo anno.
Præterea, poteſt ſic probari. ſeruitutes non præſcribuntur,
quæ non habent cauſam continuam: vt dixi ſatis ſupra de a-
ctionibus. §. æque. & patet ff. de ſer. l. ſeruitutes. & ibi ſubij-
citur ratio: quia non continue poſsidentur. Concluditur
ergo, quòd eorum poſſeſsio non retinetur animo, quia ſi reti
neretur, poſsideretur continue. & ratio, quæ ibi redditur eſ-
ſet falſa. & per eundem modum faciunt ff. de vſucap. l. ſequi-
tur. §. ſi viam. & l. ſi aliena. §. hoc iure. Vnde ſi ius ſeruitutis
poſsideretur animo: non præſcriberetur libertas longo tem-
pore, ſaltem quouſque poſsidens depoſuiſſet animum: vt di-
xi in d. §. quod autem. ſupra de vſuca. & hoc dicit plane d. §.
ſi viam ibi. quia nec poſsideri intelligitur ius incorporale,
ſub. ciuiliter animo ſolo, quando non habet cauſam conti-
nuam: quod poſſet, ſi animo retineretur. In contrarium
videtur: quia præſtationes annuæ vel menſtruæ, non habent
cauſam continuam: & tamen poſsidentur: & longo tempo-
re præſcribuntur. C. de agrico. & cen. l. litibus. illa nihil fa-
cit. Nam ibi poſsidebat dominus colonos: cum terra, & præ-
ſtationes inducuntur ad hoc probandum. vnde non mirum ſi
præſcribūtur cum terra: vt d. l. ſi aliena. §. hoc iure. de diuer.
& tempo. præſcrip. l. longæ. Quid ergo dicendum? Iura ca-
nonica, & commentatores ipſorum non faciunt dubium de
hoc, quin retineatur poſſeſsio animo in iuribus. etenim dant
actionem pro poſſeſsione penſionum, ſeu reddituum ſubtra-
cta: vt in c. querelam. & vnde vi. vt in c. Piſanis. de reſtit. ſpol.
de cauſa poſſeſsionis & proprietatis. cap. cum eccleſia ſutri-
na. & multominus facit dubium curia ſecularis regni Fran-
ciæ: & tamen de veritate iuris videtur contrarium in his,
quæ habent cauſam diſcontinuam, per prædicta: niſi poſsi-
derentur tanquam acceſſoria rei immobilis: vt d. §. hoc iu-
re. Et ſecundum hoc videtur, quòd ſit periculoſum agere vti
poſsidetis pro annuis præſtationibus, & alijs iuribus, quæ
non habent continuam cauſam: quia vix poterit probari præ
ſens poſſeſsio. Oporteret enim probare, quod tempore
redditi interdicti, actor vteretur: & aduerſarius ipſum im-
pediret (quod eſſet difficile) & ideo fuit prouiſum, quod in
illis interdictis, de itinere, & de aqua quotidiana turbatio
antecedentis limitari, & certi temporis ſufficeret, & quod
valeret tantum, acſi actor probaret ſe poſsidere tempore litis
conteſtatæ: quæ prouiſio non reperitur, niſi pro iuribus illis
in dictis titulis ſpecificatis. & pro interdictis, quæ pro eis cō
petunt. nec videtur extendi ad interdictum vti poſsidetis.
in quo requiritur poſſeſsio de præſenti. Poſſet tamen dici,
quòd de æquitate ſimilis prouiſio debeat extendi, ad vti poſ-
ſidetis vtile, quod pro alijs iuribus competit. Item poteſt di-
ci, quod ſi ſint talia iura, quæ longiſsimum habeant interual-
lum, ad hoc quod quis eis vti poſsit, & recipere certum de ue
rium, quando Rex, baro, vel alius dominus moritur, vel de
nouo creatur: quod fiat repetitio vſus, qui vltima vice fieri
potuit, & quod ſufficiat probare ſe vſum illa vltima vice, ex
quadam diſpenſatio æquitatis, quam non credo procede-
re de iuris ciuilis rigore. facit tamen pro ea. C. de ſeruituti. l.
fina. ff. quemadmodum ſeruitus amittatur. l. ſi ſic. & quod no
tatur in dicto titu. de itinere actuque priuato. l. prima. §. hoc
terdictum in gloſſ. fin. de iure canonico videtur ſufficere. ta-
men Innocen. videtur velle, quod ius eligendi, & alia iura,
quæ cedere poſſunt caſu mortis: & quæ de ſui natura non ha
bent certum interuallū, reputantur habere cauſam continuā
ad inſtar ſtillicidij. & ſic nihil faceret contra. extra de cauſa
poſſeſsionis. cap. cum eccleſia. vide extra de præſcrip. cap. de
quarta. de iuriſdictione non videtur dubium, quin habeat
cauſam continuam. & maxime, quando ſunt ſigna patibula-
ria eleuata: per l. foramen. ff. de ſerui. vrban. prædio. Item
quæritur, hic dicitur, quod in hoc interdicto debet proponi,
& probari poſſeſsio præſens: nunquid debeat proponi,
& probari turbatio præſens: videlicet quod reus turbat in
præſenti? Nō videtur. ff. quod vi aut clam. l. 3. §. illud. Tutum
eſt tamen proponere: ſed non oportet probari: imo ſecun-
dum Spec. eoipſo quod reus ſe opponit, turbat: vt in Specul.
21 de act. ſeu peti. §. ſuper. verſi. ſed nunquid. nu. 6. † Sed quæ-
ritur, nunquid agens hoc interdicto, habeat probare, quod
non vi, non clam, ſeu præcario poſsidet? Videretur quod
ſic: & hoc videtur tota hæc materia clamare. ff. vti poſside.
l. 1. §. perpetuo. Hoc etiam videntur ſentire doctores, & ma-
xime iuris canonici, extra de poſtulan. cap. bonæ. 2. & quaſi
in omnibus locis, in quibus agitur de hac materia. Hoc etiā
dicitur in confeſſoria, in qua talia requiruntur: & fuit datus
modus probandi ſupra de actionibus. §. æquæ. hoc etiam
tenet gloſſator in interdicto de itinere actuq; priuato: quod
conuicinatur iſti. ff. de itinere actuque priua. l. 1. §. hoc in-
terdicto. in gloſſ. iure ſeruitutis. &c. per l. ſi quis diuturno. ff.
ſi ſeruitus vendicetur Dyn. & Iaco. videntur velle in d. §. hoc
interdicto. quod non teneatur probare hoc: & quod proba-
ta poſſeſsione, videantur hæc probata. quia poſſeſsio de-
bet releuare ab onere probandi vt hoc §. item quia. hæc ver-
ba ſunt negatiua, & negantis, &c. C. de probationibus. l. a-
ctor. Dyn dicit, quod probato vſu, præſumitur bona fides
& per conſequens, quòd non vi. &c. C. de probatio. l. actor.
vt ſcripſi ſupra de actionibus. §. æque. in materia confeſſo-
riæ. & videretur iuſtum & rationabile, ꝙ hoc deberet pars
rei proponere, & probare. & hoc bene probatur. ff. eo. l. ſi
duo. in princ. vbi actor dicebat ſe poſsidere non expreſſo iu-
ſte, vel iniuſte, reus dicebat ſe iuſte poſsidere, & actorem vi,
vel clam, & ita ſupponit, quòd ex parte rei opponitur, & vin
cit, qui melius probat, alias nullus. Expedit tamen actori, ꝙ
concurrāt in probatione ſuper hoc: quia qui melius probat,
obtinet. Et ſi actor probet titulum, vel iuſtam cauſam poſsi-
dendi. ſatis releuatur a probatione iſtorum: vt ſcripſi in d. §.
22 æque. Item † videtur, quòd poſsidens ciuiliter tantum, de-
beat hoc de neceſsitate probare, alias obtineret ſolum in ciui
li, quæ parum ſibi prodeſſet. Vnde caue, quòd ſi actor vult
gaudere pacifica poſſeſsione oportet, quod hoc probet, ſi al-
ter corporaliter poſsideat: alias teneretur reus in illa: vt l. ſi
duo. ſupra allega. Quid ergo? pone, quòd iui extra patriam,
in mei abſentia tu occupaſti fundum, quem tunc pleno iure
poſsidebam: reuerſus ago contra te vti poſsidetis: ego probo,
quòd ego poſsidebam tempore quo receſsi: & pono, quòd a-
nimo retinui ciuilem: tu probas, quòd a biennio citra tu poſ-
ſediſti palam, & publice: quæritur quis potior? Per præmiſſa
apparet, quod ego ſum potior: nam ſemper retinebam ciui-
lem, quando tu intraſti clam me, & me abſente. Igitur vide-
tur, quòd obtineam, de hoc in Specu. de petitio. & poſſeſ. ver
ſi. quid ſi peto fundum. Curia Franciæ tenet, quod ille eſt po
tior, qui poſsidet de facto vltimo anno, quod etiam poteſt
procedere de iure, in caſu quo poſſeſsio anno perditur. vide
23 quæ ſcripſi ſupra de vſuca. §. quod autem. † De illo quæri
non oportet, an ſi vnus teſtis deponat de vno actu poſſeſsio-
nis: alius de alio, vel de alia die, qua vidit actorem vti, an fa-
ciat fidem: quia ſecundum omnes doctores, dicendū eſt, quod
ſic: vt not. ff. de teſtibus. l. ob carmen. §. fina. extra de teſtibus.
cap. licet. de accuſationibus. ca. qualiter. 2. per Innocen. ver-
ſicu. & idem nume. 2. & in Specu. de teſt. §. nunc videndum.
verſicu. intendit. & eod. titu. §. iam de interrogatorijs. ver-
ſicu. item de tempore. Secundum hoc ergo videtur diffi-
cilis probatio in hoc interdicto. Et ideo ſi actor nō incumbat
poſſeſsioni corporali: eſt expedientius, venire ad locum,
cum teſtibus: & ſi non admittatur, vel repellatur, vel ſuſpi-
cetur ſe poſſe repelli, agat interdicto vnde vi, in quo longe
facilior eſt probatio, ſi fiat, ſicut dixi. Et maxime in quaſi
poſſeſsione iurium, vbi non oportet probari ſpoliationem,
extra de ſenten. & re iudi. c. ſuborta. per Innocen. Scio, quòd

aduocati curiæ Franciæ ſemper formant in turbatina:pro eo,
quia res contentioſa, ponitur ad manum de conſuetudine il-
lius curiæ, Expediti de his veniamus ad ſententiam.quomo-
do debet ferri? & ſcias quod Azo tractauit de hoc in ſumma
gloſ.C.eo.l.1.& glo.iuris canonici extra de probatio.c.licet.
Super quo aduertendum eſt, quomodo agitur. nam ſi actor
dicat ſe poſsidere naturaliter tantum, & turbetur in illa, &
24 † probet: inhibetur reo, ꝙ non turbet eum in illa, niſi reus
probaſſet quòd clam, vi,vel precario poſsideret ab eo. Si ve-
ro dicat ſe tantum poſsidere ciuiliter:tunc obtinebit, ne in il-
la turbetur, & per illam conſequetur naturalem, ſi reus il-
lam habebat vi, clam, vel precario ab eo, alias non:imo reus
teneretur in naturali, ſi eam haberet.Si vero dicat, ſe poſsi-
dere ciuiliter, & naturaliter, vel ſimpliciter: poſſeſſor tunc
obtinebit, ne turbetur: & per illam conſequetur naturalem:
ſi reus illam vi, clam, vel precario habebat ab eo: alias non:
imo reus teneretur in vtili, ſi eam haberet. Si vero dicat ſe
poſsidere ciuiliter. & naturaliter, vel ſimpliciter poſsidero,
tunc obtinebit,ne turbetur,quominus plene,& pacifice poſ-
ſideat: niſi aduerſarius proponeret ſe poſſeſſorem, & proba-
ret. Quo caſu, quando vterque probat, & ſe dicit inſolidum
poſſeſſorem:eſt aduertendum,quia ſi alter probet vi,aut clã,
a ſe poſsideri:ille obtinebit,qui non vi,non clam,non preca-
rio dicat ſe poſsidere. Si vero neuter probet aliquid ſuper il-
25 lo articulo: vel † vterque æqualiter probet:tunc iudex debet
aduertere numerum,& perſonas teſtium. & quis frequẽtius,
& magis publice vſus eſt, & rationes, quibus teſtes mouen-
tur,& qui veriſimiliora dixerunt,& alia,de quibus ff. de teſt.
l. ob carmen.§.fin.vt ſemper pro potiori iudicet. Quid, ſi al-
ter probet titulum, vel proprietatem propoſitam ad confir-
mationem ſui poſſeſſorij:alter non? Videtur, quòd non pro-
bent æqualiter: quia ille, qui poſſedit cum titulo, eoipſo ꝙ
probat titulum, probat bonam fidem. & ſic non vi, non
clam, non precario: & in hoc excedit alium: vt patet extra
de proba.c. licet. Item habet præſumptionem pro ſe, quod
ſemper poſſederit: quia animo retinuit, ſi prius poſſedit: &
ſic videtur potior. & hoc videtur æquum. Sed forte hoc non
eſt verum.per l.ſi duo. in prin.ff.vti poſsid. vnde ille qui ha-
bet titulum, potuit occupare vi, vel dolo ab alio, qui rem
tunc poſsidebat. Nam ſi ego emi fundum a Titio,quem Sẽ-
pronius poſsidebat:nõ dubium: quòd Sempronius eſt potior
me in poſſeſsione. vt d.l.ſi duo. Vel dic, quod ibi loquitur
quando probationes erant pares: alias multum obſtaret.cap.
licet. Si vero omnia iſta ceſſent: quid faciet iudex? Credo vl-
tra aduertendum, an ſit tale ius, quod poteſt a quolibet in-
ſolidum poſsideri. & tunc eſt pro vtroque iudicandum.
Verbi gratia, epiſcopus, & archidiaconus habent in mul-
tis locis iuriſdictionem, & quilibet inſolidum: & eſt melior
conditio occupantis. vel duo barones in eadem villa: vter-
que probat: cur non pronuntiabitur pro vtroque, non vi-
deo. Vnde hoc caſu, duo non poſsident proprie inſolidum
idem ius:ſed quilibet ſuum. & erit forte melior conditio oc-
cupantis.ff. de offic. conſu.l.vnica.§. conſules. [melius pro-
batur in l.inter eos.ff.de re iudic. & in c.ſi duo.§.ſecus ſi ſint
de procurato. lib. 6.] & hoc niſi eſſet articulatum, quod v-
nus ſolus, & inſolidum poſsideat. vt cap.licet. extra de pro-
batio. Si vero non ſit tale ius, vel forte erat ex vtraque par-
te articulatum, quod quilibet ſolus, & inſolidum poſside-
bat. quo caſu ceſſant præmiſſa, & probationes ſunt omni-
no pares: forte perueniretur ad opinionem illorum, qui di-
xerunt, quod forte res dirimatur. quam Bern. videtur ſecu-
tus fuiſſe in c.licet. Sed hoc reprobatur communiter per om
nes: & conſueuit dici, quod iudex poteſt rem contentioſam
ad manum ſuam ponere, & tam diu detinere, quouſque fue-
rit diſcuſſum.vel poteſt alterum cogere ad agendum de pro-
prietate, & alij ſine proceſſu tradere poſſeſsionem. Hæc om-
nia potes colligere ex his, quæ notantur in Spe.de ſeque.ver
ſi.ſed nunquid. de peti.& poſſeſ.§. 1.verſi.in ſumma.de libel.
con.§. nunc. dicendum.ver. 22. & per Hoſt. extra de religio.
do.ca.1.facit extra de deci.ca.quoniam. Et ſuper hoc vide di-
ctum ca.licet.in text.& in glo.& ſi bene cogites, vix poterit
contingere is caſus, quin appareat per circunſtantias, quis

ſit potior. Et omnibus ceſſantibus videretur poſſe dici,quòd
cum quilibet duorum proponat, videlicet ſe inſolidum &
ſolum poſsidere: quòd, ceſſante probatione ſoliditatis, re-
maneat probatum, quòd vterque inſolidũ, & ita neuter vin-
cit:& fertur ſententia,quod vnus non impediat aliũ: ſed qui-
libet vtatur.& hoc vult dicere.l. ſi duo.in fin.ff.vti poſsi. Ve-
rum eſt tamen,quòd ſi eſſet periculum de ſcandalo:iudex po
teſt ponere manũ,& in hoc caſu videtur obtinere opin. doc.
alias videretur durum, quòd iudex vtrunque ſpoliaret iniu-
ſte, & contra iura, quæ prohibent ſequeſtrationes. C. de pro
hi.ſeq. pecu.l. vnica. Vnde multa exempla poſſunt occurre-
re,in quibus iudex,debet iudicare pro qualibet partium. Po-
namus, quòd ego habeo vſum & expletum in vno nemore:
tu me turbas,& ego te:agimus hoc interdicto adinuicẽ:quili
26 bet probat poſſeſsionem æqualiter: non dubium, † quin poſ
ſit pronuntiari pro vtroque.& inhiberi ne alter alterum im-
pediat. & ſi concurramus: iudex ex officio debet interueni-
re,& ordinare quomodo vtamur. ff. de leg. 1.l.huiuſmodi.§.
ſi.in fin.ibi, vel iudice immente. quib.mod.vſusf.amit.l.2.§.
fin.de vſufr.l.quoties. [duæ poſtremæ proximæ leges de iu-
dice non loquuntur,ſed de alterutrius vſumfructum præten
dentium impedimento: melius & congruentius citaſſet l.ſi
vſufructus.§. fin.iuncta l.ſeq. in prin.quæ propoſitum Fabri
probent.] Vel pone, quòd agitur de quaſi poſſeſ.iuſtitiæ,v-
nus probat expleta altę,alius baſſę.videtur,quod quilibet ob
tineat in caſu ſuo:extra de præſcri.c.auditis.& idem in omni
caſu, quo plures habent ſeruitutem in eodem loco.ff. de ſer.
ruſti.præ.l.3.§.aquæductus.de aqua plu. arcend. l. in conce-
dendo. Nec obſtat his prædictum cap. licet. quia loquitur in
caſu, quo probationes non erant pares: & alter dicebat ſe
ſolum & inſolidum poſsidere, vt ibi patet. Nunc quærren-
dum de effectu ſententiæ. & certum eſt, quòd eius effectus
eſt quod aduerſarius, qui ſuccubuit, compellatur ceſſare ab
impedimẽtis. Sed quid, ſi proponat nouam cauſam? videtur,
27 † quod debeat admitti ff.de exceptio.rei iudica.l.ſi mater.§.
1.& §. eandem, ibi, mox alia cauſa noua. & §. ſequen. res
enim iudicata non extenditur ad cauſam nouam: vt ibi.
Sed noua turbatio videtur noua cauſa: ergo videtur, quod
ſententia in hoc interdicto lata, non proſit: nam poſsibile
eſt,quod victor tempore ſententiæ poſsidebat:& nunc,quan
do turbator non poſsidet: & ſic prætor ipſum in poſſeſsio-
ne tueri non poteſt,quam non habet. nam poſsibile eſt, quòd
turbans nunc habet cauſam iuſtam: licet non tunc. nam ſi
ille,qui obtinuit,cecidit poſt ſententiam a poſſeſsione, quam
ego, qui victus ſui, ſi ne vi occupaui, debeo in ea teneri: &
ipſum poſſum impune prohibere: igitur videtur, quod ſen-
tentia non afficit, niſi turbationem iam factam tempore
ſuo. & facit bene,quod not. Innoc. in ca.cum dilectus,de cau
ſa poſſeſ.& proprie. Sed ad hoc poteſt dici,quod ſententia re
fert ſe ad futuram turbationem: nam prohibet fieri vim: &
tuetur poſſeſſorem. male autem tueretur,ſi permitteretur fie
ri & hoc patet in d.c.licet in ſi.ibi, perpetuum ſilentium. Vn
de dicendum eſt, quod ille, qui ſuccubuit in hoc interdicto,
quandiu viuet compeſcetur, nec audietur, excipiendo ſe
etiam ex noua cauſa poſsidere. ff. de exceptio. rei iudica.l. ſi
quis rem. & l.ſi a te. §. ſi quis fundum. ſecundum verum in
tellectum. Vnde vix reperies: quod reus proponendo no-
uum ius, poſsit impedire executionem rei iudicatæ: ſed agat
(ſi vult) pro iure nouo: alias rei poſſent illudere omnia iu-
28 dicia, ſemper allegando nouum ius ſibi quæſitum. † Sed
an hæres victus virtute talis ſententiæ compeſcetur a tur-
bando? videtur,quòd non. ff.de verb.obli.l.ex ea parre, [vo-
luit (vt puto) citare l.ex parte.ff. de ſol.quæ optime inducta
hoc probabit: nam ita citat.l. ex parte. nec adijcit verbũ ea.]
de ſerui.ruſt. præd.l. & Attilicinus. §. cum fundo. [Citat §.
cum ſit lex in omnibus exemplaribus: & incipit. cum fun-
do.]Sed poteſt dici,quòd ſic:& ſucceſſor ſingularis,ſi vtatur
acceſsione authoris ſui.quia res iudicata rei cohæret.vt ff.de
except.l.exceptiones. la 3.§.rei.& d.l.ſi a te.§.fina. Bene ta-
men credo,quod contra hæredem non procedetur per viam
executionis: ſed actione iudicati,quæ eſt neceſſaria hoc caſu:
vt ſcripſi C.de excep.rei iu.l.ſi.& hoc plus placet, quã illud,
quod

quod ſcripſi ſupra de act. §. æque. Sed quid econtra: nun-
quid hæres illius qui vicit reportabit commodum: vt per
hanc ſententiam ſe tueatur in poſſeſsione? Non videtur:
quia non habet illam poſſeſsionem, quam habebat prædeceſ
ſor, ſed nouam: vt l. cum hæredes. ff. de acqui. poſſ. igitur poſ
ſeſsionem prædeceſſoris tueri non poteſt, quia non eſt de no
uo iudicatum. & facit. ff. de operis noui nuntia. l. non ſolum.
§. morte. Videretur contrarium, per allegata in præcedenti
quæſtione. vt ff. de aqua plu. arcen. l. ſi Titius. §. Celſus. quòd
vi aut clam. l. aut qui aliter. §. hæc verba. Et hoc verum,
maxime, ſi talis vis concernat res. Verbi gratia: ſi actor
dicat ſe habere poſſeſsionem alicuius rei, ratione talis caſtri:
reus idem, ratione alterius caſtri. tunc enim videtur extēdi,
ad quemlibet ſucceſſorem. ff. de ope. no. nuntia. l. fin. Item
29 † quæritur circa huiuſmodi effectum, vtrum ſententiæ latæ
in hoc interdicto obſtet exceptio rei iudicatæ in interdicto
vnde vi? Verbi gratia, egi interdicto vti poſsidetis contra
te: oppoſuiſti, ꝙ ego te vi expuli: nihilominus obtinui: vis
agere contra me interdicto vnde vi: quæritur, vtrum poſsis?
Non videtur ex quo fuit de violentia in priori iudicio quæ-
ſitum. ff. de compenſa. l. quod in diem. §. 1. Innoc. tenet con-
tra, extra de cau. poſ. c. cum eccleſia. imo videtur dicere, quòd
ſi alter agat vti poſsi. alter poteſt agere vnde vi. & concur-
rent. & ſi de vtroque ſimul liqueat, non ſententiabitur in vti
poſside. vel ſi ſententietur: non ponetur ſententia executio
ni: vt not. extra de præſcrip. cap. veniens. Item no. quòd
agens vti poſsidetis debet ſuccumbere, ſi agat contra illum,
qui eſt fundatus de iure communi, niſi probet titulum. Et
ideo videtur, quod ſi abbas dicat ſe habere poſſeſsionem iu-
rium epiſcopalium, & agat hoc interdicto, ſuccumbit, niſi
probet titulum, quia ſi ſpoliatus hoc caſu ſuccumbit. mul-
tosortius ille, qui dicit ſe turbatum. extra de reſti. ſpol. c. ad
decimas, lib. 6. Idem iuris eſt ſi aliquis dicit ſe habere iu-
riſditionem intra fines territorij alicuius comitis, baronis,
vel epiſcopi. & eſt magna ratio. Quia quando aliquis eſt
fundatus de iure communi: conſtat de proprietate: idcirco
non debet fieri executio in poſſeſsione. extra de cauſis poſ-
ſeſ. c. cum dilect. & idem ſi non eſſet fundatus de iure com-
muni: ſed alias conſtaret de iure proprietatis notoriæ, vel ma
nifeſtæ: vt patet extra de ſenten. excom. c. ſi iudex laicus. lib.
6. C. de agric. & cenſi. l. litibus. de fil. presbyte. cap. conſtitu-
tus de diuor. cap. porro. cum ibi nota. Et idem ſi conſtaret,
quod actor habuiſſet rem titulo alio, quam pro ſuo. Nam
ſi ſic ſe haberet, tunc procurator diceret ſuam ex alia cauſa. in
feu. de feu. guar. cap. vnico. §. 1. In his enim caſibus, & ſi-
milibus, non crederem talem tuendum in poſſeſsione, niſi
probaret titulum rei, iuſtum initium poſſeſsionis. Et per
hoc videtur, quod ſi reus velit incontinenti probare ſe do-
minum: quod debeat audiri. & ita not. Dy. extra de regulis
iuris. in c. qui ad agendum lib. 6. Gloſſ. tamen videtur nota-
re contra. ff. de acquirenda poſſeſsione. l. ſi de eodem §. fin.
Pro gloſſ. facit extra de inſtitu. cap. cum veniſſent. Sed ibi
non offerebatur prompta fides. Vnde multum facit pro
Dyno lex litibus. C. de agri. & cenſi. ff. de iniur. l. iniuriarum.
in fine. Sed contra iſta videtur: quia ſi actum eſſet petito-
rio & poſſeſſorio, videlicet, ab vna parte petitorio, ab alia poſ
ſeſſorio, & cognitum ſuper vtroq; nihilominus ferretur ſen-
tentia in poſſeſſorio pro probante: quamuis non fieret exe-
cutio: vt c. cum eccleſia. & c. ſeq. & c. cum dilectus. extra de
cau. poſſeſ. ergo multoſortius ferenda eſt ſententia, vbi actū
eſt poſſeſſorio ſolo, & reus probat ſe dominum. Si ergo ſen-
tentia condemnatoria ferretur: & nulla reſtat ſententia fe-
renda ſuper petitoria: quia nec illo actum eſt: conſtat, quod
de probatione dominij facta in primo proceſſu, nihil poteſt
opponi poſt ſententiam ſuper poſſeſſorio, cum obſtet res iu-
dicata: vt ſatis dictum eſt ſupra tit. 2. §. appellantur. Ergo
exceptio dominij non poteſt retardare iudicati executionē:
nec impedire, ex quo de viribus eius fuit in primo iudicio
quæſitum: & ea non obſtante condemnatum: & ſic videtur,
quòd omnes concluſiones prædictæ ſint falſæ. Super hoc
aduerte quia prima facie illa c. & maxime c. cum eccleſia vi
dentur directe obſtare c. ad decimas. quia c. cum eccleſia erat
capitulum eccleſiæ ſutrinæ fundatum de iure communi, nihi
lominus clerici ibi reſtituuntur ad poſſeſsionem, qui nō pro
bant titulum: nec allegabant contra c. ad decimas. Ad hoc
30 poteſt dici, quòd interdum † proprietas in iudicium deduci-
tur ad repellēdum poſſeſſorium, & per modum exceptionis,
interdum per modum actionis. vbi per modum exceptionis
proponitur: tunc non eſt admittenda aliquo modo: ſed ſe-
cundum gl. admittitur, ſi offeratur prompta fides: ſecundum
Dy. Vel ſi proponens habeat ius commune pro ſe, vel ſi ius
ſuum ſit notorium, vel manifeſtum. vel conſtet reum non ha
buiſſe titulum pro ſuo ab initio: vt ſupra dixi. ſed ſi admiſſa
fuerit, & probata per confeſsionem, vel alias tunc fertur ſen
tentia in poſſeſſorio: & reus abſoluitur: nec habent locum il-
lac c. cum eccleſia. & c. cum dilectus. quæ loquuntur, quando
ſententia fertur in poſſeſſorio pro actore: ſed hic abſoluitur
reus. & hoc dico per rationem c. ad decimas. & c. ſi iudex, quia
ex quo conſtat de proprietate: poſſeſſorium eſt ſine effectu,
per rationem dictorum capitulorum. Hic autem conſtat
quare, &c. Fatuus tamen eſt aduocatus, qui talem exceptio-
nem admittit: niſi in caſibus prædictis in quibus eſt admit-
tenda: propter hoc fuit factum d. c. ad decimas. & per hoc de
claratur, quod talis exceptio admittetur, & admiſſa repellit:
nec reſtringas illud c. ad caſum excogitatum, in quo videtur
intellexiſſe Archid. videlicet, quando agens poſſeſſorio, hoc
confitetur in ſuo libello. quia hoc eſſet nimis reſtringere d. c.
imo fere diſtruere. Sed vult dicere, quòd ſi talis exceptio, pro
ponatur a parte rea: & de ea conſtat per confeſsionem: vel
alias manifeſte, admittitur. & agens poſſeſſorio repellitur:
& in hoc fundatur cap. ſi iudex laicus. in prin. & l. litibus. ſu-
pra alleg. Quid ergo ſi præmiſſa non ſint manifeſta, vel
probatio non ſit prompta? Credo, quòd non differetur
ſententia poſſeſſorij: ſed aget reus, quando voluerit, petito-
rio. Et hoc ſonant iura illa, quæ loquuntur. quando eſt ma-
nifeſtum, ſeu notorium, innuendo quod alias eſſet ſecus. &
facit ff. ad exhiben. l. 3. §. ibidem. Sed vbi proprietas deduci-
tur in iudicium per modum actionis, & concurrit cum
31 † poſſeſſorio, & de vtroque liquet: tunc habet locum præ-
dicta capitula, cum eccleſia. & c. cum dilectus. videlicet, ꝙ
pronuntiatur ſuper poſſeſſorio: ſed non fit executio, ſi liqueat
de vtroque, alias ſic. faciunt ad hæc. quæ no. Inno. in c. bone
in magna gloſſ. in ver. & tunc. cum ſeq. In omni dubio credo,
ꝙ in talibus iuribus incorporalibus expedit reo, qui conueni
tur vti poſſ. quòd reconueniat actorem ſuper proprietate, ſi
habet promptas probationes ſuper ea, vel ius commune pro
ſe. Ad euitandas opiniones. Inn. poteſt dici, quod ſi ab vna
parte ageretur poſſeſſorio. & ab alia petitorio: ſi nihilominus
eſſet contra poſſeſſorium lis de proprietate, & liqueret ma-
nifeſte per alterum de dictis modis: quod non fieret condem
natio etiam verbalis in poſſeſſorio: nec haberent locum ca-
pitula prædicta, per rationem capituli, decimas. Curia ta-
men Franciæ non ſeruat has ſubtilitates, in caſu nouitatis. ſed
tuetur in poſſeſsione illum, quem reperit poſſeſſorem in-
diſtincte, quantuncunque per proceſſum appareat de pro-
prietate. Et no. quod iudex poteſt in ſententia imponere
ſilentium victo, quantum ad poſſeſſorium: vt patet in d. cap.
licet. de probati. imo ſecundum Iac. de Ra. poteſt ipſum com
pellere ad cauendum, ne impediat in futurum. C. eo. l. 1. quā
ita intelligit ibi. Sed ibi non loquitur de cautione tali: imo
de ſatiſdatione vera, quæ præſtatur pro contumacia. vt ibi
patet: ideo intellige, vt gloſſ. ibi intelligit extra de ſequeſtra.
c. 1. Nam ſi compelleretur reus cauere in modico: differ-
ret hoc interdictum a confeſſoria, vt dixi in §. æque. ſupra
de actio. Hæc procedunt, vbi partes ambæ proſequuntur.
Quid ſi reus eſt contumax, & non vult comparere? Qui-
dam dicunt, quod præfigitur ſibi terminus, intra quem com-
pareat: alioqui imponitur ſibi ſilentium. Alij dicunt, vt
Azo in ſum. [C. vti poſsi. §. pen. incip. quid ſi vocatus. &c.]
& pronuntiatur pro actore: & ſic ſeruat curia Franciæ. ſed
hoc eſt periculoſum de iure: quia ante lit. conteſt. non fertur
diffinitiua: vt l. properandum. C. de iudic. Crederem, quod
actor debeat tueri in poſſeſ. quouſque reus veniat, & caueat.
ff. de ope. no. nun. l. ſi priuſquam. vide de hoc in Spec. de pri-

mo decreto.§.reſtat.ver.ſed pone ago contra te coram. Nũc
veniamus ad quædam literalia,& ad glo.additionandas. Hic
dicitur,naturalis,& ciuilis ratio,&c. ſupponendo,quod quis
non poteſt agere ſimul petitorio, & poſſeſſorio, cuius con-
trarium patet.ff.de vi & vi arma.l.cum fundus.§.fin. & in c.
cum eccleſia,ſæpius allegato.ſcias quod glo. & docto. ſuper
hoc diuerſa locuti fuerunt.C.de rei vend. l. ordinarij. C. de
3 2 interd.l.incert.ff.de iud.l.ſi de vi. Omiſsis tamen † opinio-
nibus, dicas, quod interdicta adipiſcendæ, & recuperandæ
poſſunt ſimul intentari cum petitorio,vt dictis contrarijs.
Sed interdictum retinendæ non,vt hic.& hoc verum contra
illum,qui aſſerit poſsidere,ſed contra illũ, qui diceretur de-
tentor,ſic. vel ſi actor poſsideret ciuiliter, reus naturaliter,
vt ſcripſi in d.l.ordinarij.& de hoc dic vt extra de reg.iur. c.
qui ad agendum,lib.6. Et hoc intelligas de corporalib. quia
in incorporalibus agit etiam poſſeſſor, & quæſtio proprieta
tis concurrit cum omni poſſeſſorio. ſupra de actio. §.æque.
In glo.ob hoc.in fi.ff.vti poſsidetis.l.2.in fi. de vi & vi arma.
l.interdicto. In glo.id eſt magna, in his enim. idem in alijs.
pro quibus poteſt agi interdicto vti poſsidetis,vt not.ff.eo.l.
1.in princ.& ſatis fuit ſupra dictum.In glo.hoc dicitur.in fi.
quaſi ſimile, quod in vna oratione, vnum verbum recipitur
proprie,& improprie.ff.de acq.poſſ.l.1.in fi.1.glo. In gloſ.
id eſt tempore.in fi.id eſt,quo lis conteſtatur. infra,in fin. §.
In gl.cum multa,ibi cum dicit genera violentiarum.de qui-
bus dixi plene.C.quod met.cau.l.1. In ea.gl.ibi cum dicit,
inquietatiua,vel turbatiua. Eſt tamen differentia, vt dixi ſu-
pra in materia.In ea.gl.ibi cum allegat.ff.ſi ſer.vend.l.2.§.r.
Caue,quia in negatoria non attenditur,quis poſsideat, cum
detur poſsidenti,& non poſsidenti.ſupra de actio. §. æque.
ſed in vti poſside.bene attenditur,vt dixi in materia. In ea.
gl.ibi cum alleg.l.ſi duo.§.ſi vicinus. Caue,quia hæc glo.nõ
bene ſentit,quia per hanc gl.concluderetur,ꝙ emphy.vaſal-
lus,& ſimiles,qui habent ſolam naturalem, non poſsiderent,
ſi exirent.Vnde dicendum eſt,ꝙ poſsidentes naturaliter tã-
tum,qui habent ius in re,retinent illam etiam extra, vt ple-
ne not.ff.de acq.poſſeſſ.l.1.in princ. & hoc bene probatur in
vſuſ.ff.de vi & vi arma.l.3.§. vnde vi.In ea.gl. in fi.iſtam gl.
habes fere in d.l.& habet §.cum qui.& quid in dubio? vide
ibi,quia ſolum videtur naturalis tranſlata,vt ibi not. & iun-
ge,quod ſcripſi ſupra in princ.materię.

a Adnot. Retinendæ. Summarium huius.§ planum eſt per ipſum text.qui nullius eſt difficultatis.Item in hoc §.d.Io.Fab.latius ſcribit,quam cæteri Doctor.& ideo,nihil noui poteſt hic addi,ꝙ ipſe non dixerit,vſque ad § recuperandæ.materiam autem huius interdicti tractat Ang.ſupra de actio.§.quadrupli.Item per Bar.in l.ſi duo.ff.vti poſſ.Item per Sal.in l.vnica. C.vti poſſ.

b Executores.Idem dicit hic Ang.prope fi.2.col.verſ.ex quib.infert Io.Fab.

c Poſſeſsio præbendæ. Adde Panorm.in c.bonæ. lo.11.nu.20.de poſtu.præl. eundem.in c.ad hæc & melius in c. vt noſtrum.& ibi poſui in apoſtill. ad ipſum.In fi.de off. Arch.

d Veniamus.Vide Ang.hic.in fi.2.col.ver.quæro contra quem competit.

1 · *Poſſeſſio qui quæratur.*

2 · *Poſſeſſio qui amittatur.*

Possidere. In glo.caute. in fi.hæc eſt veritas,quam
omnes approbant. & vide C. communia de vſuc.l.1.ff. de vi
& vi arma.l.1.§.quod ſeruus,& hoc. de colono ad modicum
tempus:ſi ad non modicũ,ſecus.ff.de ſuperfi.l.1. §. quod ait.
quia ſimilis eſt emphyteutæ,vt not.C.de locat.præd. ciui. l.
fi.in gl.ſuper verbo retrahendam.In glo.ſ.iu villa. in fi. dic
vt ſupra de actio.§.item Seruiana, & quaſi Seruiana. In glo.
licet in fi.qui vellet hoc ſolennizare, poſſet hic tractare totã
materiam poſſeſsionum. Et primo quomodo diffiniatur, &
quomodo diuidatur.de quo plene dic vt.ff.de acq. poſſ. l. 1.
& ſequere Ioan. quem ſequuntur communiter Doctores.
Item,quomodo acquiratur:dic plene vt.ff. de acq. poſſ.l. 3.&
1 dicit, † ꝙ quæritur animo,& corpore .i. aliquo actu corpo-
rali. Vnde in omnibus fallentijs,quæ ſunt ibi in gl.eſt aliquis
actus corporalis,vel vſus,vel receptionis clauium, vt ibi no.
Dyn.& probatur animus per extrinſeca in ſeruitutibus,vt di
xi ſupra de actio.§.æque, in corporalibus præſumitur in eo
ipſo,ꝙ tenet pro ſuo,vt not.Innoc.extra de priui.c.cũ olim.

Quomodo autem acquiratur poſſeſsio dignitatis,vel præ
bendæ:vide extra de reſt.ſpo.c.in literis. Quomodo iuriſdi-
ctionis,de ca.mona.c.dilectux in Spec.de iuriſdict. om. iud.
2 ver.illud,& ſcripſi in breuiario.C.de emanc.lib.l.1. † Quo-
modo autem perditur? dic,ꝙ ſolo animo,vt hic. qui præſu-
mitur,ſi ſuſpicatur,ſe poſſe repelli,vel ſe non admitti. Secus
ſi propter metum perſonæ non audet venire: & depoſitio
animi percipitur per coniecturas,ſi forte ſit potens ille, qui
tenet,vel ex tranſcurſu temporis.de quibus vide in d.l. 1. de
acq.poſſ. ſupra de vſucap. §.quod autem.& d.l. licet. An au-
tem poſſeſsio iurium habentium cauſam diſcontinuam, re-
tineatur animo,vel rerum nobilium:dic vt ſupra prox. §. &
iunge,quod ſcripſi in breuiario,in d.l. licet. C. de acq. poſſ.
Illud autem nota, quod poſſeſsio, quæ per alium retinetur,
amittitur quãdoque ſine animo,vt ff.de vi & vi arma. l.1. §.
quod ſeruus. & l. peregre.§.quibus explicitis. vide plenius.
C.de acquir. poſſ.l.fin. §. ſi autem. Item ille,qui tenet rem
cauſa cuſtodiæ, præſumitur facilius deponere animum.ff.de
dam. inſ. l. ſi finita. §. ſi quis metu. Ex his poteris facere
magnam telam,ſi ſolennizare vis, & ſine his non bene hunc
tex. intelliges.

1 *Violentus quot remediis coercetur.*

2 *Recuperandæ quæ ſpecificet.*

3 *Recup. interdictum cui, in quem datum & ad quid. 5.6.*

4 *Poſſeſſor uomus qui conueniendus.*

Recuperandas. In gl. aliud.in fi. Quidam habent
hic,§.qui autem,& debent allegare, §.quod autem. & me-
lius in §.illud.alleg.in gloſſ. In gl.ſ.deiectus.in fi.vnde non
ſunt actus extranei, ſi vocet amicos, vel ſi vadat ad iudicem
a pro negotiando ſecurius. a ff. de adult.l.quod ait. §. fin. vide
quod ſcripſi.C.vnde vi.l.1.ſupra de iu.nat.§.ius autem gen-
1 tium,iuxta hãc materiam eſſent multa videnda, & † primo,
quot remedia competunt contra violentum? Et dic,ꝙ octo.
quæ vide in tit.de reſtit. ſpol.§.1.ver.prædicti autem. Caue
tamen,quia aliqua competunt de iure canon. quæ non com-
petunt de iure ciuili. Item quod omnia non concurrunt, vt
patet ex natura cuiuslibet. Item an ſi ſententia lata ſit in
vno,obſtet exceptio rei iudicatæ in alio? vide eo.§.ver.quid
ſi is.ſed quia ibi nil determinat: dic, quod in hoc aduerten-
dum eſſet, ſuper quo pronuntiatur. Nam ſi pronuntiatum
ſit,vim non eſſe factam,obſtabit: nam eadem cauſa videtur
in iudicium deducta,ſi autem reus non obtinuit, quia credi-
tori non competebat interdictum vnde vi, ſed conſtitutio
diui Marci,vel quia interdictum vnde vi non cõpetebat con
tra tertium,qui non ſpoliauerat, poteſt recurri ad conſtitu-
tionem c.ſæpe de reſt.ſpo.nec obſtat exceptio rei iud.& hoc
potes dicere per l.duobus.§.exceptio.ff. de iureiur. Item de
iure canon.eſt illud remedium appellationis, & poſt iter ar-
reptum,& in quo plus proſit, vide extra de appell. c. bonæ
memoriæ. Et not. ꝙ agens hoc interdicto debet declarare
2 modum ſuum poſsidendi, † an naturaliter tantum: an ciuili-
ter,an vtroque modo poſsideret: & modum ſpoliationis: &
ſi ſic declarauerit,& ſuccubuerit in illo declarato, poteſt re-
currere ad alium modum. nec obſtat exceptio rei iudic. vt
3 not. Innoc.extra de do.c.inter dil.in prin.† Item eſſet viden
dum,cui competat hoc interdictum.& dicendum, ꝙ illi,qui
poſsidebat tempore deiectionis: de quo dic, vt ſatis dixi ſu-
pra prox.§.nam inducta,& allegata, ibi potius loquuntur in
hoc interdicto,quam in alio:& ibi fuerunt introducta per ſi
mile.Itẽ eſſet videndũ contra quẽ?& eſt certũ,ꝙ cõtra deij-
cientẽ,vel eius hæredẽ.inquantũ puenit.ff.de leg.1.§.fi.& l.
ſeq.Itẽ contra illum,cuius nomine quis deiectus eſt ipſo mã
dante,ſeu ratum habente. Item contra dñm, cuius familia
deiecit.vide plene. ff.eo. l. 1. §. ait prætor.cum §.ſeq.contra
tertium poſſeſſorem non competit, quamuis haberet cau-
ſam à deijciente.ff.eo.l.cũ à te.ſed de iure cano.cõpetit bene
ficium.c.ſæpe.ſi ſcienter recipit, ſed ſi ignoranter beneficiũ.
c.redintegrãda,vide in d.c.ſæpe.& in Spec.de reſt.ſpol. §.1.
ver.tertiũ.cũ ſeq. ſ.alleg.Et vr mirabile,quia cum interdicta
ſint

ſint in rem ſcripta : cur non datur contra quemlibet poſſeſſo
rem , ſicut quod metus cauſa ? Sed ad hoc patet reſponſio :
quia hoc non eſt in rem ſcriptum : & ideo gl.dicit non omni
no.ff.eo.l.1.S.pe.& quare non iſtud , ſicut interdictum quod
vi aut clam ? potes quærere, Azo in ſumma dicit [C.de inter
dict.S.extra verſic.quartum] omnia in rem ſcripta: cui obſtat
d.l.cum a te.quæ videtur irrationabilis : ideo ius cano.ipſam
ſuppleuit in c.ſæpe. & forte eſt ratio illius legis : quia inter-
dictum : vnde vi magis concipitur in delictum : quam quod
vi aut clam : & quam alia interdicta, quæ dantur contra ter-
tium poſſeſſorem : ideo minus extenduntur contra alium ,
quam contra delinquentem : vt ſupra de perpe. & tempor.
acti.S.non autem . Nam inter violentos prædo eſt peior :
Sed an interdictum vti poſsidetis daretur cõtra tertium poſ-
ſeſſorem ? expeditum videtur , quod non, ſicut nec interdi-
ctum vnde vi. Nam ex turbatione,quam vnus facit,non de-
bet alius conueniri.l.ſi duo.S.non videor.ſupra alle.Quid er-
go ſi dicerem, me eſſe poſſeſſorem iuriſdictionis alicuius vil
læ vel territorij , in qua me turbando ædificaſti furcas , vel
aliquod dignum iuſtitiæ,ratione, caſtri, quod habes propin-
quum : & ſtatim caſtrum cum pertinentijs alienaſti : nũquid
poſſum agere contra poſſeſſorem vti poſside? Non videtur.
per prædicta . Sed ſatis poteſt dici, quòd imo ex turbatione
ipſius ſucceſſoris . Eo enim ipſo te turbat, quod ſe opponit ,
quominus furcæ diruantur . Et ſuper hoc vide quæ ſcripſi
ſupra proximo S. Item nota quod hoc interdictum videtur
requirere dolum ff.eo.l.1.hoc interdictum. verſ.ad ſolam,&
ideo non vr̃ dari,niſi contra doloſum.dolus tamen præſumi-
tur.ſi violenter eiecit: vel etiam ſi ſine violentia intrauit ſine
titulo. C. vnde vi. l. cum quærebatur . Quid ſi quis tradat
mihi poſſeſsionem , rei quam tu animo poſsidebas : vel iuſ-
ſit eam me nanciſci:ego eam bona fide & titulo adeptus ſui :
tu venis : te non admitto : agis interdicto vnde vi contra
me.ego nego te poſſeſſorem,credens me habere bonum ius ,
& te non habere.& ſic ſum bonæfidei ſemper. tu probas poſ-
ſeſsionem tuam : nunquid debeo condemnari ? Non vide-
tur : cum non ſim in dolo.& hoc interdictum dolum deſide-
rat,vt eſt dictum ff.de petition. hæredita.l.illud.ſi certum pe
ta.l.quod te.ſi mul.ven.no.l.1.S.intereſſe. Idem poteſt dici ,
ſi petas ab aliquo nouo poſſeſſore reſtitui ad poſſeſsionem
reddituum, quos poſsidebas ratione rei, per ipſum poſſeſſæ ,
quibus te ſpolauit ceſſando , & contra dicendo ſoluere .
4 † Nam ſi nouus poſſeſſor habeat iuſtam cauſam ignorantiæ :
non videtur teneri hoc interdicto: cum non ſit in dolo. & vi
detur expreſſe.ff.eodem,l.colonus.S. fina. Quo ergo reme-
dio conſuletur hoc caſu ? Poteſt dici , quod hoc caſu recur-
ratur ad conditionem ſine cauſa : vel ad triticariam. ff.de tri
a tica.l.2.vel ad benefic.c.redintegrandæ . a vel poteſt dari be-
neficium.l.cum quærebatur. Si talis vtatur acceſsione autho
ris,& vis eſt,quominus vtatur : vt dixi ſupra S.proximo.ſub.
5 S. contra quem . † Item eſſet proſequendum , ad quid da-
tur,ſeu quid in eo veniat ? Et eſt certum,quod reſtitutio poſ
ſeſsionis : & ſi non reſtituat omne intereſſe.ff.eo.interdicto.
& fructus.ff.eod.l.1.S ex die. & per conſequens, veniunt dã-
na : quia intereſſe nihil aliud eſt, quam damna,quæ proban-
tur per iuramentum : vt nota.in d.l.interdicto.quam exten-
de ad caſum,quo poſſeſsio reſtituitur : licet gl.intelligat,quã
do per contumaciam non reſtituit. & vide eo.tit. l.1.S. qui
vi deiectus eſt : & S.quod autem . ſed interdum non ſit re-
ſtitutio poſſeſsionis : nec condemnatio ad reſtituendum ,
cum ſit condemnatio ad damna : vt ſi ego exceſsi in recupe-
randa ſtatim poſſeſsione ea , qua me ſpoliaueras : non reſti-
tuo rem , ſed damna : vt ſcripſi C.vnde vi.l.1.

Item interdum venit ipſa proprietas, ſeu eius æſtimatio ,
vt videbis ſtatim per gl.ſeq.ſuper modo probandi poſſeſsio-
nem, & deiectionem , vide quæ ſcripſi ſupra in proximo S.
Ex his patet forma libelli,& ſententiæ,(& ſi vis videre libel-
6 los) vade ad Spec.d.tit.de reſtitu.ſpol.S.1. † In gloſſ. ſcili-
cet proprietatis.in ſi.hæc gloſſ.ſupponit,quod interdicto vn
de vi venit æſtimatio proprietatis : & idem tenet ff. eodem l.
in interdicto. & tamen non videtur verum : quia alias eſt
æſtimatio poſſeſsionis : alia proprietatis : vt d.l. ſi duo.S. 1.

quæ hic allegatur ſecundum Dy. qui hoc notat in d.l.in hoc
b interdicto. Sed tu potes latius dicere, b quod interdum agi-
tur interdicto vnde vi: concludendo ſolum ad reſtitutionem
poſſeſsionis,& damnorum : & tunc verum eſt , quod Dynus
dicit . Interdum concluditur ad reſtitutionem poſſeſsio-
nis : & nihilominus , quod ratione violentiæ proprietas ad-
dicetur , vel æſtimatio : iuxta l. ſi quis in tantam . & tunc ſit
æſtimatio proprietatis : & hoc caſu intendit loqui hic gloſſ.
& forte oportet probare proprietatem,quando ad eam con-
cluditur . Ideo ſapientius agit, qui ad eam non concludit.
Nam reſtituta ſibi poſſeſsione,poterit excipere,quod per vio
lentiam commiſſam eſt ei dominium applicatum,ſi quod ha
bebat prædo : & non onerabitur aliqua probatione . Hic
c poſſet tractari c materia d.l.ſi quis in tantam . ſed ſcriptura-
rum non eſſet finis,qui vellet omnia tangere .

a Adnot. Secutius . Imò plus dicit hic Ang.non dicitur diuerti ad extraneos actus,ſi ſpoliatus vadit ad ciuitatem,& conuocat amicos,& parat arma,& alia neceſſaria,pro recuperatione ſuæ poſſeſsionis.licet ſteterit per plures dies. vide eum hic.

b Latius dicere.Idem videtur hic tenere Ang.cum Io.Fab.hanc eius opin. recitando in 2.col.in med.ver.in glo. æſtimationem .

c Tractari.Vide remiſsiones hic per Ang.in hac materia interdicti recuperandæ poſſeſsionis.in 3.col.in med.verſ. materiam autem huius interdicti .

1 *Arma ob quæ teneri poſſint.*

Qui Autem : Io gloſſ.facit ibi cum allegat ff. de vi &
vi arma. l. 3. in princip. imo in S. x. qui incipit, armis deie-
a ctum . a In eadem gl. in fine. vide ſupra de iure natu. gen-
tium & ciuili. S. ius autem gentium . C. vnde vi. l. 1. Per
hunc S.videtur expeditum,quod ſcholares,vel religioſi, qui
1 tenent in cameris † fuſtes,vel lapides,ſint excommunicati,vir
tute ſtatuti,quod excommunicat arma tenentes. Sed potes di
cere contra,ſi tenent ad defendendum,non ad offendẽdum .
Nam cum defenſio ſit de iure naturali : non poteſt ligari ſta-
tuto. ſupra de iure natur.S.ſed & naturalia. & ſtatutum reci-
pit interpretationem rationis naturalis.ff. de mune.& hono.
lege vt gradatim.S.& ſi lege. Ratio naturalis dictat defenſio-
nem,& per conſequens neceſſaria,vel habilia ad eam.& hoc
verum,maxime,ſi tales haberent cauſam ſibi retinendi. & fa
cit ff.ad legem Iul.de vi.l.2.

a Adnot. Armis deiectum.Dicit hic Ang. quod licet appellatione armorum lapides contineantur,& fuſtes,hoc eſt improprie. vide eum hic.

1 *Partium acta quando, concurrant.*
2 *Vacans res.*

Tertia Diuiſio. Hæc eſt tertia diuiſio quo ad tra-
ctatum huius titu. prima fuit ſupra in principio titu. ſecun-
da ſupra eodem . S. ſequens tertia hic. & eſt quinta in ff. vi-
de idem , l. prima , & ſecunda . Super textum prohibito-
rium . ſemper proſequitur diſtinctionem ſuam,nec facit no-
uam : ſed redit ad alterum membrum diuiſionis primæ : de
quo ſupra eodem S.primo. Super textum ſed vnuſquiſque.
in fin.tex.Sed tamen actoris partes ſuſtinet, qui primus ad iu
a dicium prouocauit : a vt l.in tribus.ff. de iudi. & ſi non con-
ſtet,dirimitur ſorte,vt ibi. ff. eodem.l.r. in princi. & ibi no.
Sed vix eſt,quin poſsit conſtare,niſi in caſu,quo iudex ex of-
ficio ſe ingereret,ne partes venirent ad arma,vt ſcripſi ſupra
eo.S.retinendæ . & in illo caſu crederem , quod iudex poſſet
eos facere ſimul iurare . & proponere facta ſua,& concurre-
re in probatione , imo (quod plus eſt) idem credo,vbi conſta
ret , qui primo in iudicium prouocauit . in illo tamen caſu
prouocans iuraret primus & alius in continenti poſt concur
reret in poſitione & probatione factorum & vnus faciet
tale iuramentum , quale alius ff.fami.erciſ.l. inter quos hæ-
redes. S.qui familiæ . & hoc ſatis eſt clarum quo ad ordinem
iudicij.Sed quid quo ad ſubſtantialia ? Verbi gratia, lex di-
cit , quod actore non probante reus abſoluitur , vt ſupra S.
commodum . quid in his indicijs ? videtur idem , ſi neuter
probat : & ſic tenet curia Franciæ . Vel forte hoc caſu
cenſebi-

a cenſebitur † res vacans,& tenebitur in manu iudicis,quouſ-
que alter agat, ſicut dixi in caſu conuerſo, quando vterque
plene probat ſupra.in §.retinendæ.in forma ſententiæ.

a Adnot. Prouocauit. Hoc tenet idem Ang. in col. 2. poſt princ. verſ. Ex quo ſequitur quod licet.

1 *Actio in factum quid ſit, eiuſque locus. & 2.*

D e ordine. Iſte §. videtur facere differentiam inter inter-
dicta,& actionem in factum. & quod hodie non poſſit agi in
terdicto, de quo vide ſupra eodem in princ. & quæ ibi dixi,
eſſent hic repetenda. In glo. id eſt actio. in fi. de hac actione
in factum multi multa dicunt, vt nota Cy. C. de re. permu. l.
1 ex placito. Probabiliter tamen poſſet † dici, quod nõ ſit niſi vna
actio in factum, quæ vocatur in factum, quia facto recitato,
æquum eſt actionem dari, & datur ſine nomine proprio, &
dicitur in factum, quia ex narrato concluditur, & deſcendit,
& dicitur deſcendere ex varijs figuris cauſarum, quia ex va-
rijs figuris, & varijs medijs cauſatur, non ex eodem. vnde a-
ctiones nominatæ deſcendunt ex vno medio, vtpote actio
ex vendito, quia fuit venditum. actio ex locato, quia fuit lo-
catum. Sed hæc nunc ex vno facto, nunc ex alio: & ideo no-
2 minari non potuit certo nomine. Sed † dicitur in factum,
quia ex facto recitato deſcẽdit: vel ex edicto, vel interdicto.
ex quibus non competit alia actio nominata: ſicut & præ-
ſcriptis verbis, ſeu narratis, quæ etiam videntur eædem. ff. de
præſcrip. verbis. l. ſi tibi areæ, & ad hoc bene facit. ff. de do-
lo. l. non debet. ibi verbis temperatis. &c. quia in narratio-
ne non ſit mentio de dolo: ſed ſolum factum, narratur: abſ-
que expreſsione, ſeu concluſione doli. vnde dicitur actio in
factum, & exceptio. ff. de exceptio. doli. l. apud Celſum. §.
aduerſus. iunge ſupra de actio. §. actionum. in additio. Do-
ctor. dicunt.

De pœna temere litigantium. Rubrica.

*In fine gl. rubricæ, vel dic, quod ſupra dixit, de iudiciali-
bus tam ex parte actoris, quam ex parte rei, ſequitur de pœ-
na &c. Continuatio gl. poſſet reprehendi, cum nedum ſupra
tractatum fuerit de actio. imo de except. & nedum hic pu-
niuntur actores, imo & rei.*

1 *Calumniantium pœna arbitraria.*
2 *Periurii pœna.*
3 *Calumniæ cauſa qui iurandum.*
4 *Omiſſorum quæ non vitient.*

NVnc admouendi. In glo. ſcilicet magiſtratus.
1 in fine. Poteſt † quæri, nunquid iudex poſſit
aliam pœnam imponere calumnianti, quam
hic imponatur per ius, vel hanc minorare. Et
videtur quod ſic, cum ad magiſtratus perti-
neat officium, vt hic patet, & magiſtratus poſſunt ſtatuere:
vt dixi ſupra de iur. nat. gent. & ciuil. §. prætotum. & facit.
C. ex quib. cauſ. infam. irro. l. & ſi ſeuerior. ff. de leg. 3. l. ſi
quis in principio. §. miles. Contra. ff. ad municip. l. ordine. de
fur. l. non poteſt. de iniurijs. l. diuus. Poteſt dici, quod poſſit.
ff. de term. mot. l. 2. & ff. de minori. l. auxilium. §. in delictis.
de pœnis. l. 3. & l. abſente. §. fin. Et hoc in his, quæ non tan-
gunt partem. Nam ſi tangerent (vt expenſę, & damna) cre-
derem contra, vt ſcripſi in d. l. & ſi ſeuerior: vide ibi. Sed
quid, ſi de conſuetudine ponatur alia pœna, nunquid poteſt
2 imponi pœna legis? Videtur quod ſic, a ſi ſit maior. C. de
ſepul. viol. l. qui ſepulchra. & not. in Specul. eod. tit. in fine
ſecundi libri. ver. breuiter. num. 4. & verſ. ſed quæritur. Sed
curiæ ſeculares regni Franciæ habent certas emendas, con-
tra calumniantes, nec paterentur alias imponi. In gloſſ. ſci-
licet calumniæ. in fi. melius eod. tit. l. 1. Sed eſt mirandum,
quod cum calumnians deierauerit in præiudicium partis, nõ
puniatur de periurio. ff. de crimin. ſtel. l. periurio. Dicas, quod
2 † imo punitur diuerſis pœnis, vt infra ſequitur per totum
hunc tit. vſque ad §. fina. & leges, quæ hic allegantur, lo-
quuntur in alio iuramẽto, quod parti pro litis deciſione de-
b fertur, vt dicta l. 1. In gl. non dicit. in fi. b Sed mirum eſt.
quomodo hic agitur primo de iuramento rei, quam actoris?
Poteſt dici, quod imperator magis recordabatur de calum-
nia rei, quam actoris: nam rei conſueuerunt plus calumnia-
ri, & fugere: ideo imperator prius voluit illis occurrere, &
de hoc no. magis. in l. 2. C. eodem, vel dic, quod reus quan-
doque primo iurat: quandoque opponit exceptiones declina
torias, & dilatorias, vt not. in d. l. 2. Sed hoc improbat Spec.
dicens, quod nunquam hoc iuramentum præſtatur ante lit.
conteſt. ſed iuramentum de malitia ſic, ſi hoc videatur iudi-
ci, vt not. in Spec. de iuram. calum. §. 1. verſ. ſed pone. & hoc
videtur approbatum extra, de iuramen. cal. c. ſecundo. §. fi.
lib. 6. In gloſſ. not. diligenter. in fine. quartum additur. C.
eodem, l. 2. videlicet, quod dilationem non petat cauſa lit.
differendæ, & ibi hoc not. Sed Specul. non conſuluit, quod
hoc adijciatur, quia raro eſſet aliquis, qui non deieraret: vt
notat Specul. de iuramen. calum. §. nunc dicamus ſatis. circa
princip. ſed nec ob hoc, ſolennitas iuris eſt omittenda. Sed
3 quæritur, nunquid ſufficit iurare † de calumnia generaliter,
an vero ſint iſti articuli ſpecificandi? Et videtur, quod ſuffi-
ciat, cum hoc iuramentum videatur, omnia hæc capitula cõ
tinere, ſicut fidelitatis: in feu. de noua for. fide, cap. 1. & iudi-
catum ſol. ff. iudica. ſol. l. iudicatum. Sed contra hoc videtur:
quia diuerſa ſunt iura, iſta iuramenta inducentia, & diuerſis
temporibus, & legibus introducta. Vnde ſi iuramentum ca-
lumniæ, quod præſtatur de iure Cod. omnia comprehendiſ-
ſet: fruſtra fuiſſent addita illa, quæ adijciuntur per iura au-
thenticorum. & ideo videtur dicendum, quod omnes hi ar-
ticuli ſint ſpecificandi: & hoc bene probatur in §. fin. in au-
thent. de his, qui ingre. ad appelland. ubi expreſſe dicitur,
quod quamuis, iuratum ſit de calumnia: nihilominus iura-
tur, quod non dilationis cauſa &c. quod iuramentum non
præſtaretur, ſi contineretur ſub iuramento de calumnia, quia
iuramentum non eſt ſuper eodem repetendum, vt ibi in fin.
ſubijcitur. Præterea, verba iuramenti de calumnia non im-
portant omnia capitula: qui enim iurat ſe iuſtè mouere li-
tem, vel defendere, non iurat omnia alia, quæ [hic] expri-
muntur: vt apparet ex ſenſu verborum. & ideo hæc ſunt
iuranda, & exprimenda ſpecifice. Quid ſi fuerunt omiſſa?
4 Reſpondeo, ſi tacite: non † eſt dubium hodie, quod non vi-
tiant, quia nec iuramentum calumniæ omiſſum vitiaret: ex-
tra eo. cap. 1. lib. 6. Si tamen eſſet petitum, & non iuratum:
annullaretur proceſſus per dictum cap. vt ibi not. per Doct.
Quid, ſi in proceſſu contineatur, quod fuit iuratum de ea, ſi
cut tota die fit, nec plus exprimitur? Poteſt dici, quod non ui
tietur proceſſus. per d. c. niſi econtra proponeretur, & pro-
baretur per dictum iuramẽtum, & ſuper dictis articulis fuit
petitum. & non factum. Vel dic, quod nec tũc vitietur, cum
non ſit de ſubſtantia, ſed imputet ſibi, qui non appellauit. per
dictum cap. 1. quod videtur ſigillare omnes opiniones, quæ
dicebant vitiari proceſſum, non præſtito iuramento, vt infra
§. item actoris.

a Adnot. Quod ſic. Idem tenet hic Ang. prope fi. col. verſ. Secundo quærit.
b In fi. Dicit hic Ang. quod iuramentum calumniæ habet locum quando agi tur iudicio contentioſo, non autem in iuriſdictione voluntaria. Item quærit, an iuramentum cal. præſtetur in cauſa ſpirituali, quo iure fuit introductum, an ſufficiat vnum iuramentum in tota cauſa. Quid in cauſa appellationis. Item quando debet præſtari hoc iuramentum: vide per eum hic in 2. col.

A T aduerſus. In gloſſ. ſupra in fin. de materia huius
§. dic vt ibi. In gloſſ. item alibi. ibi cum dicit: item & ali-
bi. videlicet punitur, non tamen pœna huius. §. vt ſequitur
in gloſſ.

Ad

1 *Aduocati Galli quid iurent.*

Iuram actoris. Super text. ibi, litem mouiſſe. ſimilia ver-
ba ſunt, C. eod. l. 2. ſed ff. famil. erciſ. l. inter hæredes. §. qui fa-
mi. ſic loquitur in præſenti. & in auth. de his qui ingre. ad ap
pella. §. fin. videtur ſe referre ad futurum: ſaltem in perſona:
vnde cautum eſt, quod ponantur omnia verba præteriti tem
poris & præſentis: videlicet non mouiſſe, litem, nec eam in-
tendere, ſeu inferre &c. Et eodem modo ex parte rei iuſte
perueniſſe, & intendere ſuæ defenſioni &c. & ſic hoc iura-
mentum retrotrahetur: & iunge ſuprà §. 1. & tit. proxi. §. pro
hibitorum. In gloſſ. ſcilicet, quod iuſtum. in fin. Spec. tenet,
quod non poteſt conſuetudine tolli ti. de aduo. §. 1. ver. Item
excipitur, quicquid ſit, ex facto tollitur. Verum eſt, ꝙ in cu-
1 ria † Franciæ iurant quolibet anno, fideliter patrocinari, &
certa capitula ſatis rationabilia: & eodem modo in curijs in-
ferioribus ſecularibus.

1 *Victum in expenſis damnari quatenus verum. & 2.*
3 *Expenſæ quæ præſtandæ:*

a Hæc autem. a In gloſſ. actio. ibi, cum allegat. §. ad ex-
b cludendas. b de his ſportulis vide ſupra de actio. §. triplic.
c In fin. c ea. glo. Sed nunquid præſumitur calumnia, ex quo
ſuccubuit? Gloſſ. tenet, quod non, imo præſumitur contra, ex
eo quia iurauit: nam non præſumitur immemor ſuæ ſalutis
vt no. in d. §. oportet. & idem videntur ſentire Innoc. & Ho-
ſtien. extra de do. & contu. ca. finem. & idem tenet Io. gloſſa-
tor decre. 3. q. 1. in primis. pro quibus facit ff. de iudic. ſolui.
Etiam tamen. §. in hac. Sed Hoſt. & omnes, qui poſt eum vene
runt, tenent contra in d. c. & Spec. in tit. de expen. §. nunc de
expen. circa princip. ver. in hoc. quod videtur verum: quia
omnes text. dicunt, quod victus condemnetur in expenſis. &
de hoc faciunt regulam; & ſi verum eſſet, quod primi dicunt
eſſe regulam ad contrarium, & ius commune, quod non fie-
ret condemnatio ratione victoriæ, niſi euidens calumnia
probaretur: facit tamen pro eis, quia ſimplex victoria non fa
cit victum calumnioſum: niſi hoc per ſententiam declaretur.
C. de calum. l. 3. Sed illud verum, quo ad hoc, vt puniatur vt
calumnioſus. Sed non eſt verum, quo ad expen. quæ deben-
tur etiam occaſione temeræ litigationis, quamuis non fue-
3 rit calumnia. ff. de iudi. l. eum quem temere. † Eſt igitur te-
nendum, & ſic ſeruatur de facto, quòd victus condemnatur
in expenſis: niſi per coniecturas veriſimiles appareat, quòd
iuſtam cauſam habuit litigandi: quia forte ſucceſsit in locum
alterius, quem credebat habere ius: & hoc ex parte rei. non
forte ſic ex parte actoris, qui ante debet rem diligenter ex-
plorare: vt l. qui in alterius. ff. de regu. iur. quæ hic deberet al
legari in gloſ. quamuis quidam aliam allegationem habeant.
Si tamen fecit diligentiam, & nihilominus habuit iuſtam
ignorantiam: releuatur: vt ſi forte reperitur inſtrumentum
obligationis in arca patris: & cum interpellaret debito rem
extraiudicialiter, debitor malitioſe noluit oſtendere literam
ſatisfactionis: igitur iudex ſe debet informare: & ſi reperit,
quod victus habuit iuſtam cauſam litigandi: releuabit eum
ab expenſis: & hoc debet exprimere in ſententia: ſinautem,
condemnabit. ff. de peti. hæred. l. poſtquam. vt leg. no. ca. l. is a
quo. §. 1. Et ideo cautum eſſet, ꝙ pars in proceſſu articularet
ſuper hoc ad finem, quod non condemnetur in expenſis in
caſu, quo ſuccumberet: & hoc nunquam vidi fieri: & tamen
eſt tutum facere: verum eſt, quod hoc quandoque per proceſ
ſum appareret. Sed quid, ſi contendit de puncto iuris? Com-
muniter omnes tenent, quod non deutur expenſæ. & ita ſer-
uatur de facto, ꝙ per iudicem ſtat, qui debet noſſe iura: pro
quibus facit, quia nec in talibus iuratur de calumnia. C. de iu
ra. calum. l. 1. Ego credo contra: quia talis temere litigat, qui
friuola allegat: vnde culpa iudicis non releuat partem a cul-
pa. ff. ad Terty. l. 2. §. quid ergo. Præterea, vt plurimum non
eſt culpa iudicis ſed partis: nam (vt plurimum) tales rationes
traduntur, & eis reſpondetur: duplicatur: & quadruplicatur
inſcriptis: nec iudex ſcit, quid proponitur, quouſque traditur
ſibi ad iudicandum: & ſic ceſſat dicta ratio. Crederem tamen,
quod ſi eſſet punctus iuris dubius, & nouus, quod tunc neu-
ter teneretur, cum eſſet iuſta cauſa litigandi. Item credo,
quod interdum victus non tenetur ad omnes expenſas: ſed
2 in † parte. videlicet, ex quo inceperit non habere iuſtam cau
ſam litigandi. Verbi gratia, ſi agebatur de facto, quod veriſi-
militer poterat ignorare, & viſis literis, ſeu probationibus
partis, nihilominus litigat, & friuola obijcit: credo, quod ex
tunc debet condemnari. arg. C. de præſcript. long. tempo. au
then. quod ſi quis quibuſdam. Item not. caſus ſpeciales, in
quibus victor ſoluit expenſas in authen. de defen. ci. §. & iu-
dicare. & in c. finem litibus ſupra alleg. & in l. properandum.
§. & quidam. C. de iudic. Nonnulli cõſueuerunt quærere,
vtrum victus teneatur ad damna? Et non videtur: quia aliud
eſt damnum, & aliud expenſæ: extra de iniur. c. in noſtra. &
hoc videtur ſentire gloſſ. & docto. in c. finem litibus. de do. &
contuma. ſed hic videtur expreſſum contra & extra de reſcr.
c. 1. in clemen. Vnde poteſt dici, quod teneatur ad damna cer
ta: non autem ad damna, quæ facto contingunt: prout dicunt
docto. iur. cano. debet tamen deduci illud, quod expenderet
3 in domo ſua, vt no. ff. de iudi. l. f. eum, quem temere. Et † in
his veniunt expen. neceſſariæ, & vtiles ſecundum qualita-
tem cauſæ, & perſonarum, & conſuetudinem fori. Vnde ſi
pars oneraret ſe multis aduocatis, & hos adduceret cum ma
gnis expenſis, non fieret condemnatio in talibus: vide plene
per glo. & doct. in d. c. finem litibus. vide plenius in Spec. tit.
de expen. vbi plene reperies. non tamen omnia, quæ ſupra te
tigi. & de his ſcripſi in Breuiario. C. de iudic. l. ſancimus. &
iunge hic. ca. fi. & de pœ. c. calumnia. quod concor. huic. §.

a Adno. Hæc autem. Olim actor calumnioſe litigans, in decima parte litis
puniebatur, hodie vero pœna periurij. & victori condemnabitur in ex-
penſis.
b Excludendas. Dic vt ibi, per glo. & Ange. & vide tex. & Bar. Cy. Bal. & Sal.
in auth. generaliter. C. de epi & cle.
c In fi. Vide hic Ange. qui no. ex hac glo. quod licet vna lex loquatur genera-
liter, tamen per alias leges patitur limitationes & reſtrictiones. & ſic lex pati
tur interpretationem, paſſiuam: vt l. 1. §. lex falci. & ibi Bart. ff. ad l. fal. & l. 2.
cum glo. C. de noxa.

1 *Arbitria cur infament.*
2 *Confeſſus an infamis.*
3 *Actiones famoſæ.*
4 *Crimina quæ infament.*

a Ex quibuſdam. a Proſequitur, qualiter calumnioſi puniun
tur de infamia. de quo ſupra in prin. titu. dictum eſt.
In gloſſ. ſcilicet ſuo nomine. in fi. ſed cum hodie ſententia
arbitri ſit ſententia. C. de arbit. l. cum antea. quod not. ff. de re
iudi. l. ait prætor. in princip. nunquid infamat? Videtur quod
1 ſic: quia ceſſat ratio. Sed contrarium † videtur verius, ne pœ
næ exagerentur: & bene facit: quia licet ſit ſententia quo ad
hoc, vt detur actio in factum ex re iudicata: non tamen quo
ad alia: quia non appellatur ab ea: ſicut nec olim. C. de arb. l.
1. in princip. & ibi no. ſed ordinationes arbitrorum videntur
infamare: quia ſunt quædam tranſactiones, ſeu amicabiles
compoſitiones: & ita videtur operari pactum: & ſic infa-
miam: præſertim ſi arbitrator cum pœna fuit electus quod
2 no. Damnati. in text. † quia non ſufficeret ſi confeſsi: vt
no. in verſic. ex compromiſſo. allega. in gloſſ. ſed contrarium
eſt verius C. de interdi. ma. l. pen. [ibi veluti confeſſum,] &
patet: quia pactus, inter infames habetur: quia habetur pro
confeſſo tacite. de ijs, qui no. infa. l. quoniam & ſic expreſſa
confeſsio debet plus nocere. hoc notatur extra de pœn.
cap. felicis. lib. vl. Sed forte hoc verum, ſi confiteatur iudicia-
liter: ſecus ſi extraiudicialiter, vel coram arbitro. & ita lo-
quitur in dicto verſiculo ex compromiſſo. de iure canonico
ſufficit, quod poſsit conuinci. extra de teſtibus. capitulo ſu-
per. Item dicit damnati per viam actionis uel accuſatio-
nis, ſecus ſi ex officio. vide C. de ſuſpect. tutor. l. ſuſpe-
ctos. In gloſſ. & ob id. ibi cum alleg. §. mandati. ſed cur ma-
gis illa, quam alia? Quidam dicunt, quòd omnis actio contra

ria

ria infamat, vbi perfidia per eam conuincitur. Secus vbi agi-
tur de calculo: vt d.§.mandati.in fine, & banc opin. videtur
approbare glo.ſuper verbo tenetur.in fi.ff.de pign. act.l.ſi pi
gnore.§.pen.Sed hæc opinio non eſt vera: quia ſic non eſſet
differentia, inter directam & contrariam: quam tamē tex.eui
denter adſtruunt. Vnde non omnis actio, quæ perfidiam, ſeu
dolum arguit, infamat: vt vnde vi.ff.de vi, & vi arma.l. neq;
quod tamen dolum requirit: eod.tit.l.1.§.hoc interdictum.
verſic.ad ſolam. Item nec condictio furtiua. ff.de actioni.&
obligatio.l. ceſſat. verum eſt tamen, quod infamat de facto.
C.ex quib.cauſ.inſa.irro.l.fin. & de tali debet intelligi dicta
glo.de l.ſi pignore.§.pen.& ideo, fruſtra quæritur de actio-
ni, quod metus cauſa: vt no.ff.quod metus cauſa.l.extat.§.pe-
nul.In eadem gloſſ.in fine.vult dicere gloſſ.quod multa ſunt
alia maleficia, quæ infamant: ſed de his ponit gratia exempli.
4 Vnde ſcire debes, quod publica infamant, † ſed priuata non:
niſi actio ciuilis deſcendens ex eodem facto infamaret. vide
ff. de public. l.iudi. l. infamem. ſed de iure canonico omnia
crimina ſunt publica, & infamant infamia iuris ſiue ſenten-
tiæ. vide 2.q.3.§. hinc colligitur.3.q.4.c. conſanguineorum.
& per Archid.extra, de conſue.c.non eſt lib.6. In gloſſ.vt ff.
de infa.in fi.in quo interſit, vide eod.tit.l.in actionibus.

a Adnot.Ex quibuſdam.Condemnatus, vel pactus ex criminalibus, quæ hic numerantur. vel condemnatus actionibus directis, vel contrarijs, deſcendenti bus ex contractibus hic enumeratis, erit infamis.h.d.ſecundum Ang.

1 *§.In eum ſenſus.*
2 *Vocandi in ius nomina varia.*
3 *Adſignari quibus verbis poſſit dies.*
4 *Citari ſine præcepto an liceat.*
5 *Procedere an poſſis non citatus.*
6 *§.omnium ſenſus.*
7 *Acta non, niſi vocatis obſtant, quatenuſque, an non, uerum.*
8 *Pupilli ne citentur.*
9 *Procuratorem quis, citabilis. & 10.*
11 *Citatio domini an arctetur.*

Oᴍɴɪᴜᴍ Autem actionum. Id eſt cauſarum, nam hic
nomen actionis, ponitur pro inſtantia: ſiue pro cauſa. & ſic fa
cit pro Pla.in eo quod not.ſupra de actio.in prin. ſed hic lar
ge ſumitur nomen actionis: vt ibi ſcripſi. In gl.alias quaſi ibi,
1 cum alleg.§.in eum vide ibi. † Poteſt etiam loqui in filio, in
poteſtate conſtituto, in caſibus, in quibus agere poteſt, cum
patre: de quibus ff.de iudi.l.lis nulla.

Item in omni filio, quando vocat parentes ex linea mater-
na, vel naturales tantum: vide ff. de in ius voc.l 3.§.1.cum
ſequen.C. eo.l.qui in poteſtate, & iunge ſupra de actio.§.in
eum. In fin. eiuſdem gloſſ. vide ſupra de attil. tu.§.nos au-
2 tem. hic eſſent multa tractanda de citatione:[a] verum quia
hæc materia tangitur per multos: & maxime per Specu. in
tit.de cita.& per Columbum gloſſatorem Feudorum, qui in
hac materia gloriatur ſe habere iuris prudentiam: vt in feud.
de mili.vaſ.qui contu.eſt.c.vnico.in fi.magnæ gl.omnia non
proſequor, nec cumulo, quæ dici poſſent. Aliqua tamen,
quæ faciunt ad intellectum huius.§.prætermittere non poſ-
ſum: quia non tanguntur forte alibi: vel ſi tangūtur, non ita:
in primis ſcire te volo, quod reperitur citatio, monitio, nun-
2 tiatio. edictum, conuentio in ius vocatio, requiſitio. † De cita
tione reperies C.de iudi.l.ſancimus.in princ.ibi, citata & in
quibuſdam alijs locis iuris ciuilis. Iura tamen canonica, ma-
gis vtuntur illo vocabulo: vt potes videre in multis locis.ex-
tra, de offic.deleg.c.gratum.de proba.c.quoniam.& in cle.vt
lit.pen.c.2.de ſen.& re iudic.c.paſtoralis.de verb.ſignifi.c.ſæ
pe.eod.lib.De monitione ſatis habes in legibus.C.de epiſco.
& cleric.authent.cum clericus.§.2.[voluit allegare.l.omnes
qui.C.e.in princ.]quomodo & quando iud.l.conſentaneum.
ibi, commune facto.qui accu.poſ.l.3.in auth.de hære. & fal.
§.ſi quis autem non implens.de teſtib.§.penul.de quæſtio.§.
ſi vero aliqui. de boc vero ius cano.eſt totum plenum. de
hoc, extra, de ſenten.excom.c.romana.§.porro.in fi.& c.con
ſtitutionem.lib.6.de accuſa.cap.qualiter.2.de iud.ca.diſpen-
dioſam.in cle. De denuntiatione habes C.quomodo & quan-
do iud.l.tres denuntiationes de rei vend.l. ſi fundum[voluit
(certe)allegare l.ſi fundo.§.fin.ff.de euictionib.]de dam. in-
fect.l.4.§.prætor.in auth.vt nulli iud.§.neceſſarium. De edi
cto babes in infinitis locis. ff. de iudic. l. ad peremptorium.
cum l.ſeq.quæ ſent.ſi appel.reſcin.l.1.§.item cum ex edicto.
De conuentione, ſunt omnes libri pleni C.de præſcri.30.an-
no.l.ſicut.ff.de iudic.l.ſi quis poſtea quam.[hæc lex, non de
conuentione loquitur.ſed de vocatione in ius.] De vocatio-
ne in ius adhuc plus. vt hic, & in totis titulis, de in ius voc.
C.& ff. De requiſitione habes C. de iudi.l. properandum.&
l.ſancimus in fin.

Circa hoc, primo poteſt quæri: an hęc omnia nomina
idem ſignificent? Ad hoc poteſt reſponderi, ꝙ ſic, larga ſigni
ficatione: quia apparet in materia, quod debeant idem ſigni-
3 ficare. † Nam ſi iudex mandat aliquem vocari coram ſe, non
refert, vtrum mandet citari, moneri, conueniri, vel requiri,
vel denuntiari, vel edictum proponi, quod reus compareat:
totum enim operatur: aſsignatio diei, in effectu per iura alle
gata. In curia tamen ſeculari de conſuetudine non ſufficeret,
imo oporteret adiornari expreſſe, ſed de propria ſignificatio
ne eſt magna differentia. inter dicta vocabula nam citatio
proprie figurat aſsignationem diei: monitio non niſi expri-
matur. & hoc bene deprehenditur in d.ca.diſpendioſam. vbi
dicitur, quod in cauſa criminali poteſt procedi, per viam mo
nitionis, ſupponendo aliquid ſpeciale in ea: & inſerendo,
quod in alijs non proceditur: per viam monitionis, unde ſi
iudex moneat te, quòd ſoluas decem, quę debes Titio: uel
des, uel facias aliquid. in quo aſſeritur te teneri: monitio in
nullo te arctat. & hoc niſi ius conſtitueret aliquid, poſt moni
tionem, uel requeſtam: quia tunc monitio haberet effectum,
quo ad illud: & horum patent exempla, & probatio.extra, in
cle.eod.tit.c.1.lib.6.in authen.de hęred.& fal.§.ſi quis uero
non implens. & ideo iudices non poſſunt, nec debent proce
dere, per uiam monitionis: niſi in notorijs. uel quę tangunt
forum animę.extra, de foro compe.c.ſi.lib.6.Sed debent ſo-
lum partem citare. & hoc uult dicere Vlpia. ff.de offic.pro-
conſ.l. nec quicquam. ubi decretum §. illa enim, quę cauſæ
cognitionem deſiderant: non poſſunt per libellum expediri,
id eſt per monitionem in libello complexam, ſeu per manda
tum in ſcriptis miſſum.ff.de reg.iur.l.omnia & per hoc uide
tur, quòd mandata, quę emanant a curia Francię, uel a iudici
bus, per quę mandatur ſoluere, niſi ſe opponant, ſunt iniu-
ſta. debet enim procedi per uiam citationis, & petitio tradi
in ſcriptis, uel ſine ſcriptis, ſecundum morem curię. hoc ſup-
ponit dictum.c.diſpendioſam: ut ſupra dictum eſt. Iuſtifican
tur tamen: quia in caſu oppoſitionis habent uim ſimplicis ci
tationis. nihilominus tamen credo, quod non procedant de
iure. & quod ſint iniuſta. Nam tolluntur parti deliberatorię:
& babet reſpondere coram executore. & tollūtur multa alia
a iure conceſſa; quę tolli non poſſunt; ut regula, indultum ex
tra, de reg.iur.lib.6.& hoc uult dicere iſte §.qui non obtine
ret, niſi talia mandata poſsint fieri: quia non inciperetur ab
4 in ius uocando. † Sed quęritur ultra circa intellectum huius
§. nunquid citatio debeat fieri de mandato iudicis? Videtur
expreſſum, ꝙ ſic: ut d.§.ſi quis uero non implens.de hęred.
& falc.in d.auth.de quæſtio.§.ſi uero aliqui.C.de exhib.re.l.
ſi.ff.ne quis eum qui in ius uoca. eſt ui.l.1.§.1.Sed in hoc eſ-
ſet attendenda ualde conſuetudo. Item poteſtas executo-
rum, quia ut plurimum datur eis poteſtas generaliter citan-
di.de iuris tamen rigore uideretur, ꝙ non ualeret citatio ni-
ſi de præcepto iudicis: & maxime, quando ſit coram iudice
delegato, qui debet mittere copiam reſcripri, ſeu commiſsio
nis ſuæ cum citatione: unde in Speculo. de citatio.§.ſequitur
uerſic.utrum autem.extra de offi.delega.c.cum in iure.uel ſi
fiat coram ordinario formalis, & ſuper tali proceſſu: & hoc
maxime procedit, ſecundum opinionem illorum, qui dicunt
quod libellus eſt inſerendus in citatione: de quo conſueuit di
ci in auth.offeratur.C.de lit.conteſta.

Quid ergo, ſi non appareat de præcepto iudicis? Videtur
b proceſſus nullus: quia citatio eſt de ſubſtantialibus:[b] ut ex-
tra,

tra, de probatio.cap.quoniam. de accuſat. l.4. & principium
& fundamentum iudicij . vt hoc §. & ſic ipſo vitiato, totum
ruit. & ideo cautum eſt , ꝙ præceptum & relatio ſeruientis,
ſeu executoris redigantur in actis, in princ. proceſſus, & hoc
notant doct. in d.c. quoniam. Vel poteſt dici, ꝙ quamuis hoc
non ſit factum, ſi tamen reperiatur proceſſus rite , & legiti-
me alias factus in præſentia partium, nõ vitiabitur: quinimò
credo , quod non vitietur , & ſi nihil appareat de citatione,
dũtamen partes, vel eorum legitimi procuratores fuerint p̄-
ſentes in omnibus articulis proceſſus. & hoc dico , q̃a hmõi
citationes, & vocationes, non fuerunt inuentæ, niſi ad finem
ꝙ partis haberetur præſentia, vt negotiorum merita pandã-
tur, ſi præſens ſit: & vult procedere. ad quid vocabitur ? non
video. pro hoc facit : quia teſtes vocari debent in teſtamen-
tis, & rogari: & tamen ſi præſentes ſunt, ſufficit eos certiora-
re. ff. de teſta. l. hæredes palam. §. pen. Item legatarij ſunt uo-
candi in inuentario : & tamen ſi præſentes ſint, non oportet
eos euocare, ſed ſufficit hæredem eis ſuã intentionem expo-
nere. in auth. de hæred. & falc. §. hinc nobis. ver. niſi ſorte. &
hoc innuit lex, quæ videtur æquiparare creditores eſſe præ-
ſentes, vel vocatos. innuendo, ꝙ præſentes non ſunt vocandi
. ff. de minori. l. etiam. §. ſi. facit etiam. ff. de dam. inſect. l. 4. §.
abeſſe. vbi ſupponitur . ꝙ non eſt denunciandum illi , qui in
iure præſens eſt : ſed abſenti. Et ad hoc poteſt induci ratio iu
rium dicentiũ, ꝙ certus certiorari non debet. ff. de act. empt.
l. 1. in fin. Videtur ergo concludendum, ꝙ proceſſus non poſ
ſit vitiari, dato, ꝙ non appareat de citatione, duntamen fue-
rit proceſſum in præſentia partis. Nam ſicut declinatoriæ, &
dilatoriæ poſſunt omitti, procedendo ad litis conteſt. ſic vi-
detur de citatione procedendo ei renuntiare : vt dixi ſupra
de excep. §. appellantur. extra. de regularib. c. inter monaſte-
rium . Nec obſtant iura, quæ videntur velle, quòd citatio ſit
de ſubſtantia proceſſus : vt c. quoniam. quia hoc, verum, vbi
proceditur contra abſentem. ff. quæ ſenten. ſine appell. l. 1. §.
item cum ex edicto. & d. l. accuſatoribus, ſed vbi contra præ-
ſentem, & non expedientem, de diei aſsignatione : credo , ꝙ
5 valet proceſſus . Sed quid, ſi pars ſit præſens : † & opponat,
quod non tenetur procedere , quia non eſt citata ? per præ-
miſſa, videtur quod non poſsit excipere. Et ita tenet Spec. de
lib. concep. §. ſequitur. ver. item quidam dicũt. Sed huic opi-
nioni, obſtat iſte §. & ſcio, ꝙ vbique ſeruatur contrarium de
facto, niſi in officialibus . qui reſpondent ſine dubio de iam
gentibus officium ſuum , de conſuetudine, ſi reperiantur in
iudicio. Item quæritur , vtrum is textus obtineat generaliter
vt in omni cauſa ſit opus citatione . & videtur quod ſic. om-
nium autem actionum &c. quod eſt ſignum vniuerſale . ſed
6 dic † omnium, in quibus cognitio actionum directe conclu-
ditur contra partes, in quibus eſt neceſſaria : ſicut aliquando
in notorijs: vel ſi res, dilationem non receperit : nec tempus
patitur euocationem, propter periculum, vel imminens ſcã-
dalum, iudex prouidere poteſt, vt dixi ſupra in procœmio hu
ius libelli in materia notorij . Et eodem modo, ſi talis ſit ca-
ſus, in quo contradictio partis non admitteretur. vt ſi aliquis
ſit excommunicatus, pro contumacia : poteſt abſolui, etiam
parte non vocata : vt not. Archi. extra, de app. c. Romana. ſu-
per verbo, reuocant . Et ideo videtur, quod ſi iudex ſaiſiuit,
vel manum appoſuit in aliqua re ſine cauſæ cognitione , q̃d
poſsit eam remouere , etiam non vocata parte, ad cuius in-
ſtantiam poſita eſt : imò etiam ſi poſſeſsionem alij tradidit
ſine cognitione , iudex poteſt eam recuperare, & retradere
illi, cui amouit, ipſo non vocato. Et hoc notatur extra, de ele
ctio. cap. querelam. per Innoc. in gl. dicitur autem circa me-
dium verſ. alij contra num. 6. in Spec. de primo decre. §. iam
de effectu. verſic. ſed quid ſi iudex, num. 15. extra de accuſ.
cap. qualiter. & probatur. ff. ſi mul. vent. no. in l. 1. §. neceſſa-
rio . Conſuetudinarij tamen non approbant hoc : imò vo-
cant partem, ſiue iuſtè , ſiue iniuſtè manus fuerit appoſita,
ad requeſtam partis. Sed quæritur, hic dicitur, omniũ actio-
num, Quid ſi non concluditur contra partem? quia in actio-
ne vocatur ſolum pars, contra quam concluditur , & nullus
alius : quamuis principaliter interſit alterius : vt vendito-
ris, vel patroni, iuxta l. ſæpe. ff. de reg. iur. Sed in talibus vo-
cantur omnes quorum intereſt. C. ſi vt ſe ab hæred. abſtin.
authen. ſi omnes. ff. de minori. l. etiam. §. fin. vide plene extra
7 de maioritate, & obedien. c. fin. per Innoc. † Quid ergo, ſi
aliqui fuerunt vocati , alij non , vel omnes non exaudierunt
vocem preconis ? Innocent. dicit, quod actus valet , quo ad
illos, qui fuerunt vocati, & in eorum præiudicium . quo ad
alios non: vt ibi nota. quod intellige , ſi ignoretur . ſecus ſi
ſcienter : quia ſorte condemnentur , extra de elect. c. vene-
rabilem. §. obiectiont. & iunge ſupra de adoptio. §. licet . vbi
ſcripſi de hac materia. Quid ergo fiet, ſi res tangat multos ?
verbi gratia, Dux, comes, vel epiſcopus, vendicant ſibi aliq̃d
ius, forte ſubiectionem, vel aliud ius ſuper aliqua terra , vel
aliquo ordine : ſorte Ciſtercienſi . nunquid ſinguli debent
vocari ? Videtur quod ſic : quia quod omnes tangit, &c. Sa-
tis videretur contrarium , quod ſufficeret vocari prælatos ,
& adminiſtratores, extra de maior. & obedien. c. fin. Poteſt
dici, quod ſi habent corpus, vel vniuerſitatem , ſufficiat vo-
cari conſules , ſeu adminiſtratores vniuerſitatis . ſi non ha-
beant : ſufficiat vocari prælatos in perſonis eccleſiaſticis :
vel barones, ſeu habentes iuriſdictionem terrarum , & vil-
larum : quia illi habent adminiſtrationem reipublicæ , per
dictum cap. fin. Et hoc facit. ff. de actio. & obligationib. l. in
honorarijs §. fin. C. de re milit. l. tam collatores. §. vt autem.
verſic. in his. lib. 12. & facit quod nota. ſupra de ſatiſdatio.
§. eodem. Et poteſt dici, quod ſi ſint plures cõſules, ſufficiat
vocare vnum , vel duos , vt d. §. & idem in tutoribus. C. ſi
vnus ex plurib. tuto. l. 1. ſed non ſufficeret vocari ſyndicum ,
vt d. §. facit. ff. de adminiſtratione tutorum. l. 1. §. 1. extra
de reſcrip. cap. edoceri. & quod not. Innocent. extra. de ope
ris noui nunciatio. cap. cum ex iniuncto. Scio ꝙ curia Fran-
ciæ ſeruat contrarium . vocat enim habitantes , & dat eis li-
centiam faciendi procuratorem, in cauſa illa . Sed quando
vult facere collectas : ſeruat bene, quæ dixi. Nam non vocat
8 niſi prælatos, barones, & villas notabiles . † De pupillis , an
poſsint citari : habes. ff. de in ius vocand. l. neque . ff. de ad-
miniſtratio. tut. l. 1. §. ſufficit. ex quibus cauſ. in poſſeſſ. ea. l.
apud Iulianum. §. fi. cum l. ſequen. & ſeq. per quas videtur,
quod non poſsit citari. Sed ſi nemo ſit, qui ipſum defendat,
veniet actor ad iudicem : & dicet, ego habeo talem petitio-
nem contra pupillum talem , vocaui amicos , non habet tu-
torem, nemo ipſum defendit. ponatis me in poſſeſsionẽ &c.
9 Sed nunquid ſufficit citare † procuratorem ? dic , quod ſic :
ſi ſit conſtitutus ad cauſas generaliter , vel ſpecialiter ad il-
lam cauſam : alias non. nam non ſufficeret citari procurato-
rem ad negotia, niſi in caſu, quo dominus eſſet abſens : vide
C. vnde ui. l. meminerint . vbi ſcripſi in breuiario . In curia
Franciæ non ſufficeret , niſi in cauſa quam duxit , & in aſsi-
gnatione quam litigauit . nam elapſa aſsignatione : illa non
ſufficeret, & ſic nota. quod principalis perſona debet citari,
10 ſi reperiatur . † Quid ſi non reperiatur ? Dic , quod pro-
curator debet citari , & ſi non ſit procurator : poteſt fieri ci-
tatio domi : ita quod fiat ita publice, quod familia ſciat, ſi ſit,
ſinautem vicini, & cognati : & talis citatio valet, vt fiat miſ-
ſio : non autem vt poſsit procedi ad definitiuam, vel excom
municationem vel venditionem bonorum , niſi ante abſen-
tiam eſſet præuentus perſonaliter , vel niſi eſſet talis cauſa ,
quod poſſet procedi lite conteſta. vel niſi eſſet talis, qui te-
neretur facere reſidentiam, vt beneficiatus in beneficio , vel
vir cum vxore, & hoc plene not. Innocent. extra , de eo qui
mitt. in poſſ. cap. ſi aduerſarius, & doctores poſt eum, & hoc
ſequuntur doctor. ibidem. & de hoc Spec. non tamẽ ita ple-
nè in Specul. de primo decr. §. ſequitur in princ. Sed quid in
cauſa criminali ? Videtur idẽ , quo ad annotationem bono-
rum . Plus tamẽ requiritur, quod ſi ſcitur, vbi eſt, denuntie-
tur ei. vide in Speculat. de accuſat. §. primo verſiculo, ſed
nunquid. de hoc notatur in gloſſ. ff. quando appellan. ſit. l. 1.
§. finali. Dyn. vero alio modo diſtinguit. dicit enim, quod ab-
ſens ante litẽ cont. non poteſt citari domi : ſed poſt ſic . &
ita not. de damno inſ. l. 4. §. toties . Sed poteſt dici , quod
Dyn. intellexit , quod abſens non poteſt citari domi , ante
litem conteſta. vt procedatur ad diffinitiuam , ſed bene po-
teſt citari, vt procedatur quaſi cõtra contumacẽ admiſsionẽ,
& vendi-

5 *Fructus variè petuntur: eiuſque rei effectus.*
1 *§. Et ſi ſenſus lunicato.*

a ET Si in rem. a In gloſſ. idem & ſi. in fin. ſiue danda. ff. de
verbo. obliga. l. vbi autem. §. ſi. ſed quando eſt res certa, etiam
ſit condemnatio ad dandum: & ad hoc agitur: vt e. tit. l. 3. in
princ. In fin. eiuſdem gloſ. Et hoc niſi peteretur res per actio
nem perſonalem: quia tunc videtur idem, quod in reali, cum
ſit eadem ratio. & facit, quod ſcripſi ſupra de actio. §. fuerat.
1 Sed † contra hoc facit. ff. quod metus cauſa. l. ſi cum exceptio
ne. §. quòd ſi homo. ſed ibi homo non erat in præſentia. &
facit quod not. ff. de vſu. l. in fidei. in princ. magnæ gl. vbi qui-
dam habent quandam rationem, quare in reali ſit execution
ſtatim: in perſonali non. Per quam poſſet dici, ꝙ ſi petã, quòd
meum eſt per actionem perſonalem, fiat ſtatim poſt decen-
dium: alias poſt quatuor menſes. Item, per hanc rationem. vi
detur, quod licet hæc lex dicat, ꝙ ipſam rem cum fructibus
debet reſtituere: quod pro reſtitutione fructuum dãtur qua-
tuor menſes, ſi non extent, quando condemnatur in conſum
ptis. argumen. d. §. quòd ſi homo. & quia ſit condemnatio in
pecunia ſeu in quantitate: idcireo videtur quòd datur dicta
dilatio. Et hæc procedent in corporalibus. Quid in incorpo-
ralibus? videtur idem. per Innoc. extra. de conceſsio præben.
2 c. cum noſtris. † In gloſſ. not. ibi incontinenti. b poſt decen-
b dium cum res tranſit in rem iudicatam. & ſic intelligit Spec.
in tit. de ſenten. exequutio. §. videndum reſtat in princ. quod
poteſt eſſe, vbi ſit condemnatio in re reſtituenda: Sed in inte
reſſe: quia dolo vel culpa habere deſijt, videtur quòd poſt
quatuor menſes, qua inſpicimus potius naturam rei, in qua
ſit condemnatio, & executio: quam naturam petitionis. ff. de
verb. oblig. l. ſtipulationes non d. §. Celſus. ff. de pigno. actio.
l. ſi conuenerit. & no. in ſimili ſuprà de actio. §. in bonæ fidei.
In glo. ſed de quibus. ibi cum dicit: licet in petitio. hære. ſit ſe
cus, quando extant. Nam ſi eſſent conſumpti: dicit idem: vt
in fructibus ſingularium rerum infra e. §. & ſi hæreditas. &
vide ff. de peti. hæred. l. item veniunt. §. fructibus.
In ea glo. ibi cum allegat l. certum melius. ff. de condic. ex
c lega. l. malæ fidei. In eadem glo. in fine. dic vt ibi not. c & ibi
ſcripſi. In gloſſ. hoc eſt verum. in fin. hæc gloſſ. poteſt eſſe ve
ra, vbi ab initio fuit bonæ fidei, & poſt ſuperuenit mala fi-
des. ff. de vſuris. l. qui ſcit. §. fina. & vide in §. ſi quis a non do-
mino. vbi plene de hac materia. ff. de rei vendi. l. ex diuerſo.
Vt tamen liquide videas hunc articulum, quo iure fructus
petantur: de quo fuit actum parum: vide ſub breui doctrina.
3 Præmitte † tamen diuiſionem ſolitam: videlicet, quod fru-
ctuum, alij percepti, alij percipiendi. percepti alij extantes,
alij conſumpti. Item alij induſtriales, alij naturales. Extantes
naturales, vendicantur a quocunque poſſeſſore. induſtriales
a malæ fidei: alia tamen vendicatione, quam principali. licet
ſecus in petitio. hæredit. a bonæ fidei poſſeſſore petuntur of-
ficio iudicis: Conſumpti petuntur condi. ſine. cauſa a quocun
que poſſeſſore: & vltra condi. fur. & rei vendi. a malæ fid. Per
cipiendi officio iudicis. ſecundum omnes. hæc eſt intentio
gloſſatorum. & doctorum, & de hoc in Specu. tit. de fructi-
bus. §. 1. Et ſi vis formare libellos: vide in Spec. de cauſa poſ-
4 ſeſſ. & proprie. §. ſequitur. verſi. porro. † Rationes autem
diuerſitatum apparent: quia naturales ideo vendicantur, quia
ſunt petitoris, nec aliquis poſſeſſor facit eos ſuos. ff. de vſu. l.
fructibus. Induſtriales vero non vendicantur a bonæ fidei
poſſeſſ. quia non ſunt petitoris ſed bonæ fid. poſſeſſoris: vt l.
qui ſcit. §. fina. ff. de vſuris. Sed a malæ fidei poſſeſſore ven-
dicantur: quia ſunt petitoris, ſicut res. Sed quare non ve-
niunt in eadem. vendi. ſicut in eadem. petitio hæredit.? vide
ff. de peti. hæredit. l. item veniunt. §. fructus. vbi not. ratio.
Sed illa ratio non declarat, quare veniunt in eadem vendica-
tione. Sed poteſt dici, quod ſunt aliud a re ipſa: & ideo
alia actio eſt, quæ pro eis competit. ſed certe naturales ſunt
aliæ res: & tamen veniunt eadem ratione: vt ſupra dictum
eſt. Hæc eſt via certa, & communis, quæ pulſat aures. ſed non
videtur tangere cor, præſertim in practica: imo ſi actor ince-
dat per dictas vias: vix aut nunquam poterit formare libel-
lum certum, nec probare intentionem ſuam. Nam ſi tu rem
poſsideas, & fructus recepiſti ea ea, & in domo tua recondi-
diſti, & forte miſcuiſti cum alijs, quomodo ſciam ego, quan-
tum recepiſti, quantumque conſumpſiſti? Item, an extent vel
nõ? Item, an habeas bonam fidem, vel malam, cum ego igno
rem tuum titulum? & tibi incumbat proponere, & probare
titulum, probato quod res mea eſt, iuxta illa quæ no. C. de pe
5 ti. hær. l. cogi? Super hoc aduerte, quod fructus duobus † mo-
dis poſſunt peti. vno modo, tanquam acceſſorij, alio modo,
principaliter iure actionis, vel officio iudicis, non mercenna
rio. Vbi petuntur acceſſorie, credo quòd omnia prædicta ceſ
ſent: & omnes fructus, qui præcedunt litis conteſt. poſsint pe
ti cum re principali: alij qui cadunt poſt litem conteſta. per
officium iudicis. & hoc dico per l. ædiles la. r. §. item ſcien-
dum ff. de ædili. edict. & hoc clamant omnia iura, quæ dicunt
rem cum fructibus reſtituendam. ff. de rei ven. l. non ſolum.
& l. Iulianus. & l. præterea. & l. fructus. Hoc patet: quia fru-
ctus veniunt in actio. quæ pro re principali intentatur. ff. de
condi. fur. l. in re furtiua. §. fin. C. ſi quis alteri vel ſibi. l. cum
propria. in ſi. vnde vi. l. ſi de vi. de fru. & lit. expen. l. 2. de vſur.
l. videamus. per totam ff. de vi & vi arma. l. ea die. & pro cer-
6 to hoc vult dicere hic §. † qui loquitur quando res peteba-
tur cum fructibus, reſtituatur: alias ſi ageret diuerſis actioni
bus, & diuerſis inſtantijs, non eſſet vna ſententia, ſed diuer-
ſæ: in quo caſu non loquitur iſte §. ſed vbi petuntur fructus
per viam actionis: tunc obtinet diuiſio, & doctrina docto. ſu-
pradicta. Vnde illud negari non poteſt, quin principaliter
fructus poſsint peti: vt patet. C. de condic. ex lege. l. mala fid.
ff de rei vendic. l. non ſolum cum l. ſequente. & hoc eſt in e-
lectione actoris: vt ibi patet. & hoc maxime, vbi eſt actum
primo pro re principali, fructus non petitis. ff. de exceptio. l.
fundi. Caue tamen, quia periculoſum eſt fructus per viam
actionis, ſeu principaliter, etiam per officium iudicis, petere:
vt dixi: vnde conſulerem quod illo caſu fierent interrogato-
ria: alias vix poſſet fundari certa petitio: ſeu probari. vt dixi.
Super text. ibi: & ſine fruſtratione, de quo iudex debet ſe
informare extraiudicialiter. & facit ff. de rei vendicatio. l. qui
reſtituere. quod metus cauſa. l. ſi cum exceptione. §. quod ſi
homo. Item, ibi ſuper textum, poſt inchoatam per litem con
teſtationem in ſingularibus: per adminiſtrationem ſeu con-
trouerſiæ motionem in vniuerſalibus. C. de petitione hęredi
ta. l. prima. & iunge, quę ſcripſi ſupra de actio. §. curare.

a Adnot. Et ſi in rem. Iudex in actione reali reum ad reſtitutionem rei cum fructibus condemnat, in quo ſtatim fiet executio. niſi reus non habeat facultatem rei reſtituendæ. nam tunc datis fideiuſſoribus, executio oſſertur.
b Incontinenti. Dicit hic Aret. quod id, quod dicitur hic, quod incontinenti ſit executio in reali, poteſt etiam habere locum, quando agitur perſonali ad rem, vide eum hic.
c Ibi not. Vide hic breuem diſtinctionem Ang. poſt me. 2. col. verſic. Ex quo no. Item an, & quando fiat executio vide hic do. Aret in 3. col. poſt me. verſi. in hoc articulo an & quando fiat executio.

1 *Intereſſe qui probandum.*
2 *Actio ad exhib. cui ſimilis.*
3 *Poſſeſſor malæ fidei quis.*

a SI Ad exhibendum. a De hac actione parum fuit dictum
in ſuperioribus. & eſt ſciendum, quod eſt perſonalis. ff. eo-
dem, l. 3. §. eſt autem, quamuis ſequatur poſſeſſorem, & il-
lum, qui dolo deſijt poſsidere. C. ad exhibend. l. ad exiben.
propter quod aliqui doctor. voluerunt eam dicere realem:
ſed magis ſtandum eſt Vlpi. & in ea dandus eſt libellus, quam
uis quidam de hoc dubitent. Et no. in Spec. de offic. iud. §. po
ſtremo. verſiculo tertio dicendum, & verſiculo ſexto quæren
1 dum. & ſufficit † probare, quod interſit, per iuramentum:
ut not. in l. 3. §. ſciendum. ff. eod. Et idem dicit Azo in ſum-
ma, quod eſt uerum, niſi euidens calumnia pateat. ff. de car.
edi. l. 3. §. cauſę. ut in poſſeſ. lega. l. ſi is a quo. & hoc, ſi reus
confiteretur ſe poſsidere: alias oporteret probare ipſum poſ-
ſidere, uel dolo deſijſſe poſsidere: ſinautem, reus abſolue-
retur. ff. eodem, l. ad exhibendum. & per hanc actionem.
ſit reſtitutio actori: niſi reus contendat eam ad ſe per-
tinere. ff. eodem. l. Celſus. §. idem Celſus. ueniunt etiam
in

in ea fructus & cauſa: vt hic & ff. eo.l.quis hominem.§.quan
b tum.alias incipit.l. Iulianus: In gloſſ.ſed quomodo in fin.b
ſed cur non fit ita interruptio, ſicut quando agitur perſona-
2 li:quo caſu interrumpitur hypothec. † Poteſt dici, quod hæc
actio non habet tantam conformitatem cum reali, vel alia
actione principali, quantam perſonalis, cum hypo. quæ ſe
conformant, ſicut principa. & acceſſoria.ſupra de lega.§.ſi
quis ancillas.ff.de pecu. leg.l. 1.§.tunc inutile: Vel poſſet di-
ci probabiliter, quod vbi actor dicit ſe agere actio.ad exhi-
ben.quia ſtatim intendit vendicare rem, hæc actio operatur
interruptionem, quia eſt hæc plus quam nuda conuentio,
quæ interrumpit:vt l.ſicut nec eſt negligẽs, qui ſe præparat.
ff.ex quib.cauſ.ma.l.ait prætor.§.ſi. ſed vbi ageretur ad exhi
bendum ſimpliciter, pro eo, quod actor diceret ſe velle rem
petere, alia actione:poſſet gl.hæc eſſe vera. Super tex.nihilo
minus condemnabitur.niſi velit recipere actio.quaſi repeti-
ta die: vt d.l.Iul.§.ſi.Super tex.habere debet iudex.hoc ſi ſit
maleſid.ſi enim ſit bon.fid:excuſatur:vt not.d.§.ſi.ſed illa gl.
3 non eſt vera:quia omnis poſſeſſor † eſt malæ fid. poſt lit.con
teſta.quo ad fructus: vt s.proximo.§.vnde dic, ꝙ eadem di-
ſtinctio eſt facienda quo ad fructus, quæ in rei vendicatio.de
qua ſuprà de rerum diuiſi.§.ſi quis a non domino. Vel ſorte
diſtinguitur, an petat exhiberi, quod non eſt ſuum, an quod
eſt ſuum diſtinguitur in perſonalibus alijs iuxta l. videamus.
§.ſi actio. ff.de vſur. Item, quod hic dicitur, intellige, vbi
reus rem non exhibet cum ſua cauſa:vel quando res reſtitui-
tur per actio. ad exhiben.de quo ſuprà proxi.§.alias exhiben
do rem abſolueretur a tota cauſa:vt d.l. Iuli.§. fin: Super tex.
ſine fruſtratione.Hoc apparebit per informationem ſumma
riam:vt ſupra dixi proxi.§.& quo loco debeant res exhiberi:
& cuius expenſis:vide ff.eod.l.ſed ſi hæreditas.§. 1. In gloſ.
c delegato.in fin. c & caue, quia non æſtimatur quanti res: ſed
quantum intereſt, exhiberi ff.eo.l.Iul.§.ſi.ſi tamen reſtitutio
eſſet facienda per hanc rationem iuxta dictam l. Celſus. §.
item Celſus.fieret æſtimatio, vt ibi ſatis colligitur.

a Adnot.Si ad exhi. iſte.§.ſatis planus eſt in tex.
b In ſi.Not.hic Aret.vltra Ioan. Fab.quod vſucapio,in rebus mobilibus,quia eſt mere fauorabilis non interrumpitur iudicio moto.& ſic per lit.conteſt.niſi in effectu.Quædam vero eſt vſucapio mere odioſa:& illa interrumpitur ſola citatione.l.cum notiſsimi.C.de præſcri.30.ann.Quædam eſt præſcriptio mi ſta:vt præſcrip.20.vel 30.an.& illa interrumpitur per litis conteſt.vt l.ſi.q[illegible]
C.de rei ven.per Bar.in l.2.§.ſi.ff.pro empto.
c In fin.Dic ſecundum Aret. ꝙ condemnabitur quantum intereſt rem non fuiſſe exhibitam.non autem in tota re.vide eum hic.

Si Familiæ. Hic §. cum duobus ſequentibus fuerunt le-
cti ſatis ſolenniter ſupra de actionibus.§.quędam.& ideo hic
nihil ſcribitur.

1 *Iurare in litem quando liceat.*

Contvmaciae. In glo.ſcilicet ad intereſſe.in ſi.hæc
eſt opi. Azo.vt no.ff.ſi. regun.l.4.§.ſed & ſi quis.nam quam-
uis.hæc actio ſit perſonalis:participat in aliquo naturam rea
1 lis:vt dixi in d.l.quædam.Et ideo † iuratur in ea in litem, ſi-
cut in realibus. ff.de in litem iu.l.in actionibus.vel potes di-
cere quod hoc caſu, quando non obeditur iudici.iuretur ſem
per in litem, vt ſcripſi ſupra de verbor.obliga.§.ſi.de actio.§.
præterea.

1 *§.Eadem ſenſus.*
2 *L.ſi.de exce.rei iud ſenſus.*
3 *Sententia quid, eiuſque effectus.*
4 *Dominium an transferat ſententia.*

Qvod Autem, In gloſ.not.ex ſententia.ibi:ſed quid ex.
glo.videtur reuocare in dubium quod ſtatim determinate di
xerat:ſed forte gl. intellexerat in principio loqui in actio.ſi.
regun. hic in rei vendicatio. In fine eiuſdem gloſſ. de hoc
reperies diuerſas gloſſ.nam ff.de iuſti.& iur.l. ex hoc iure te
net, quod hic dicitur. & idem tenet.ff.de publica.l.4.§.fina.
contrarium videtur tenere.ff.de exceptio.rei iudicati.l.exce-
ptio. pro prima parte facit ratio gloſſæ quæ hic allegatur.

Item vltra gloſſ. videtur expreſſum ff.de except.rei iudi.l. ſi
1 mater.§. eandem. † verſic.& ſi ſorte. ibi enim erat actor do-
minus: & ſuccubuit: & poſt ſuperueniente domino, ex alia
cauſa agit. & ſic ſupponitur, quod ex prima cauſa, deſierat
eſſe dominus per ſententiam: quia alias non potuiſſet acceſ-
ſiſſe aliud dominium: cum duo dominia non poſsint ſimul
concurrere in eiſdem re, & perſona, vt dixi ſupra de actio.§.
ſic itaque item hoc videtur etiam expreſſum, ff.de rebus eo-
rum l.3.§. item quæritur. de ſtatuliber.l. ſtatuliberis a cęte-
2 ris.§.1. pro hoc facit. ff. de exceptio. rei iudicatæ.l.fin. † vbi
actor condicit rem, quam primo petierat per rei vendicati.
& ita ſupponitur, quod deſierat eſſe dominus per ſenten-
tiam, alias eſſet tanquam contrarius repellendus, vt dixi ſu-
pra de actio.§. ſic itaque. in contrarium videtur expreſſe in
d.l.exceptio.item faciunt rationes, quæ ibi allegantur in glo.
3 † Item quia ſententia eſt actus iuris ciuilis, qui non videtur
tollere dominium, quod de iur.gent.competit, vt l.ex hoc
iure. ff.de iuſt. & iur.ff.de vulga.l. ex facto.§. Iulianus.item
quia res iudi. & iuſiurandum æquiparantur ff. de iureiu.l. 1.
ſed iureiurando delato, non transfertur dominium.ſupra de
a excep.§.æque, ergo nec re iudic.Super hoc dicunt quidam, a
quod ſi pronuncietur pro reo, nil transferatur, ſi pro actore,
& reus tradat, ſic.& hoc ſatis videntur gloſſ.fouere.licet non
procedat, quia titulus habilis ad transferendum dominium
cum traditione, transfert ſine traditione, re apud alium con-
ſtituta. ſupra de rer. diui. §. interdum. Si ergo ſententia eſt
habilis ad transferendum cum traditione, ergo & re apud
4 alium conſtituta. † Poteſt dici, quòd ſi pronuntietur acto-
rem non probaſſe, quòd nil transferatur. vt l.ſi inter. de ex-
cep. rei iudi. hic allegata. Sed ſi pronuntietur rem ad alte-
rum pertinere, poteſt concedi, quòd licet dominium verum
non transferatur, tamen transfertur vtile, & eſt perinde, ac ſi
verum eſſet tranſlatum.& propter hoc dicitur C.de iudi.l. 1.
& probatur C.de arbit.l.3.§. fina. quòd victori competit rei
vendi. vtilis quæ non competeret ſi eſſet tranſlatum domi-
nium, imo directa.& ſic dicitur in præſcrip. 10.vel 20.anno.
in authen. niſi de bon. mat. C. & ſic poſſunt intelligi omnia
iura hincinde allegata.& ſpeciale, quòd etiam errans transfe
rat dominium contra l. 3. §. ſubtilius. ff. de cond.cauſa data
propter authoritatem rei iudica.vt frequenter alias dixi. Et
nota.ff.de publica.l.3.§. fina. & in multis locis.Sed ſuper hoc
poſſet hæſitari, vtrum transfertur abſque tradititione? &
credo, quod glo.dicit hic, quod non:& illud idem dicit in d.
l.3.de arbi. & quaſi vbique: pro quibus d.l.3.fin.§.de publi.
ff.de ind.l.eius qui. de reſcin.ven.l. fundus. Sed contrarium
videtur tenere ſupra de act.§.actiones.verſic. item ſi quis.de
pub.l.eum qui.§.ſi petenti.Pro quo videtur expreſſum hoc.
Sed hæc l. magis facit ad contrarium: quia hic dicitur ſpecia
le & ſic contra eſt ius commune: & eſt ratio ſpecialitatis:
quia agitur de quadam vniuerſitate, in qua non poteſt fieri
commode traditio.ff. pro ſocio.l. 2.Et ſcripſi ſupra de rer.di
uiſione.§.per traditionem.ſecus forte in ſententia ſingulari.
& facit ff.de pignor. actio.l. non eſt mirum. de hoc notant
cano.ſed non eligunt extra de conceſsio.præbendæ, capitulo
propoſuit.

a Adnot.Dicunt quidam. Quæſtio eſt multum apud doc. tractata.an ſententia transferatur dominium.de qua vide hic per Ange. in 3.col. in me.ver. ſed pro pleniori intelligentia. vide per Sali. C. communia vtriuſque in. l.1. vbi etiam per Pau.de Caſt.

De publicis iudicijs. *Rubrica.*

1 *Crimina qui excipienda.*

Venenum ponitur in cauda, per quod homines moriuntur.
Et bene ultimo ponitur: quia impoſitio pœnarum capitalium,
1 *debet eſſe vltimum remedium iudicis, debet enim † deuios*
ad viam reuocare: nunc terrendo minaciter, nunc verbe-
rando, nunc incarcerando, & alijs leuioribus remedijs nec
ad mortem

*ad mortem properare debet, niſi cum alia remedia ſint con-
ſumpta: vt ſcripſi C.de ſumma tri.l.1.ſuper verbo:clemen-
tiæ. debet enim ſubiectis paternam exhibere prouidentiam.
in auth.de mand.prin. §.fæſtinabis. verſi.ſalem.& dolere,
& quaſi inuitus trahi ad pęnas 23. quęſtio. 5. quaſi per to-
tum.& maxime in c. miles.& c.cum miniſter.nam ſi glorie
tur in morte hominis: ſicut nonnulli faciunt: homicida eſt vt
ibi patet. alias miniſter Dei.ca.q.c. qui malos.*

1 *Criminum genera, & quæ ſint.*
2 *Crimina varie proſequi 5.6.*
3 *Denuntiare quis poſſit.*
4 *Infamis probatio, & vis.*
7 *Accuſans, quando peccet.*

1 PVBLICA.[a] † Not.quod criminum, quædam
a ſunt priuata: quædam publica.de priuatis agi-
tur ff.de priua.delict.per totum librum.de pu-
blicis ff.de public.iudic.per totum. & dicuntur
ideo priuata: quia priuati ea perſequuntur.
nam nulli admittuntur ad ea exercenda, niſi illi, quorum in-
tereſt.vt notatur ff.de priua.delict.l.fi.& hoc per viam actio
nis: quia ex officio poteſt iudex ea punire ff.de officio præſi.
l. congruit. Publica vero dicuntur: quia quilibet de populo
admittitur. infra §. 1. ſed iure cano. omnia ſunt publica: vt
ſcripſi ſupra de pœ.te.lit.§.ex quibuſdam. In gloſſ.hoc ver-
bum.ibi, cum allegat C. de fal.l. vbi. ſed & reus quandoque
2 probat in ciuilibus ff.de probatio.l.circa.† In gloſſ.ſed quali-
ter.in fin. hanc approbant doctor. unde vt plenius videas de
hac materia: ſcire debes, quod ſecundum iura canonica, tri-
bus modis agitur de crimine:per accuſationem, per denun-
tiationem,per inquiſitionem. Et hæc tria ponuntur in rubri
ca, extra de accuſ.addunt docto. alios duos modos,per viam
exceptionis, & extraordinarie:quorum primus probatur ex
tra de accuſationib. c. ſuper his.de ordine cogni. c. 2. ſecun-
dus probatur in l.ea quidem C. de accuſa. de quolibet dicam
tibi aliquas principales concluſiones. De primo certum eſt,
quod debet procedi, prout gloſſ.dicit hic. nam reus vocabi-
tur, & offeretur ei libellus:quo oblato,dabûtur induciæ:poſt
quas cum reus redierit, accuſator inſcribet ſe, & ſatisdabit:
deinde procedetur ad litem conteſta. & iuramentum de ca-
lumnia:vt plene notatur in Specula. de accuſatio. & in ſum-
mà Hoſtien.eodem tit.Et dic, quod inſcriptio non eſt neceſ-
ſaria,niſi petatur.vide in d.ca.ſuper his.in Nouella.& ſcripſi
C.qui accuſari poſſunt,vel non.l.qui crimen.& ibi poſui fal-
lentias. & C. de accuſationibus l.fi. in breuiario.de ſecundo:
vbi proſequitur per viam denuntiationis, dic, quod de iure
canonico quilibet admittitur ad denuntiandum, qui admit-
titur ad accuſandum: non tamen opus eſt ſe inſcribere.ſed ta
men ſuccumbens punitur extraordinarie. extra de calumnia
c.fi.opus eſt tamen trina monitione,ſi ad pœnam agatur.vi-
de extra eodem c.qualiter.& cap.ſuper his.& cap. cum dile-
3 ctus.& cap.licet.†De iure ciuili non videtur,quod aliquis ad
mittatur ad denuntiandum, niſi ſoli officiales in criminibus
notorijs,ſeu manifeſtis:iuxta legem ea quidem C.de accuſa-
tionib. de defen.ciui.l. defenſores ciuitatum oblatos. de cu-
ſto.reo.l.quacunque. Pars vero non admittitur:ſeu accuſet,
ſi vult. & hoc niſi eſſet miſerabilis perſona, quæ ſuum fa-
ctum proſequatur: vt ff. de alimen. lega. l. ſeruos. de offic.
præſi.l.illicitas. & l.congruit. in authent.de man.princip.§.
ſit tibi.

Vel dic, quod iudex poteſt admittere quemcunque alias
habilem, ſi infamia præcedat notoria. & ſic poteſt intelligi
ff.ad Turpillianum.l.ab accuſatione §.nuntiatores. & ſic con
cordabunt iura canonica, & ciuilia.nam doctores iuris cano
nici dicunt,quod denuntiationem debet præcedere infamia:
ſicut inquiſitionem. vt ſcripſi in l.ea quidem.Super tertio.vi
delicet de inquiſitione: videtur quod in iure ciuili non poſ-
ſit procedi, per viam inquiſitionis:quia nemo ſine accuſato-
re punitur,niſi in caſibus,qui hic no.& ff.de adul.l.2.§.ſi pu-
blico & ſic ubique videntur gloſſ.ſentire, de iure vero cano-
nico poteſt: duntamen infamia præcedat.imo ſecundum Ho
ſtienſem & Specul. ſine infamia.vide plene extra de conſuet.
c.non eſt.libro 6.per Archid. Satis poteſt dici, quod de iure
canonico, & ciuili, poſſit iudex ex officio procedere, infa-
mia præcedente. in authen. de collationibus.§. iubemus. de
mandatis princip.§.ſi quis autem. verſicu.quia ſi delinquen-
tes. & §.ſit tibi.ff.de quæſtion.l.fi.de offic.præſid.l.congruit.
Et ad §. ſi quis accuſatorem. qui dicit, quod nemo punitur.
&c. Reſponde,verum eſt pœna ordinaria:ſed extraordinaria
ſic: vt dictis legibus. Vel poteſt dici, ꝙ nemo ſine accuſato-
re, &c.verum eſt, vel ſine infamia, quæ loco accuſatoris eſt.
vt c.qualiter.extra eod.tit.& ita videtur idem vtroque iure:
4 & ſic ſeruatur de facto. & hæc infamia † debet probari per
homines honeſtos, non odioſos:& debet eſſe tanta,quod fa-
ciat negotium quaſi manifeſtum, vide extra eodem ca.cum
oporteat.& de hac eſt facienda informatio ſecreta: quam iu-
dex non tenetur oſtendere parti,niſi velit.in Spec.eod.tit.§.
nunc tractemus. verſic. hoc autem ſcias. ſed ſi non fiat: nec
pars excipiat:nihilominus valet proceſſus:extra eod.c. 1.lib.
6.Et ſi non ſit promotor, vel denuntiator: iudex poteſt pro-
cedere ſummarie. ſin autem ſeruabit ordinem iuris: extra de
dolo,& contumacia.c.veritas.ſi tamen promotor,vel denun
tiator velint deſiſtere, vel ſint contumaces: iudex poteſt per
ſe procedere. imo proceſſus factus, ipſis non legitime voca-
tis,valeret: extra eod.c.olim.per Inno.ſecus in accuſatore:in
Spec.de aboli.§. 1.verſi.quid ſi accuſatus.ſecurius eſt tamen,
ꝙ uocentur: in quo non eſt promotor,vel denuntiator,iu-
dex poteſt potius voluntatem ſuam de pœna facere,quam ſi
ſint.quia tunc non poteſt pœnam remittere, nec quietare:vi
de in ſumma Hoſt.de inquiſi.§. fin.verſic.ſi. & ideo iudex te
netur declarare denuntiationem, vel promotorem,& debet
nomen ſcribi in articulis, qui debent dari reo ab initio.vide
in Spec.eod.tit.§.nunc circa.ver.quid ſi inquiſitor.Item vide
tur,quòd ſi iudex inceperit per viam inquiſitionis procede-
re: debeat ceſſare, ſi ſuperueniat accuſator. vide per Dy. ex-
tra de re iud.ca.factum legitime. lib.6.& maxime, qui ſuam
vel ſuorum iniuriam proſequitur. ſed promotor non poteſt
redire ad viam accuſationis.vide in Spe.de inquiſi.§.nunc uiſ
dendum.uerſi.ult. Item uidetur quòd ſi accuſator ante ſen-
tentiam deſiſtat, uel moriatur: poſſit fieri tranſitus ad uiam
inquiſitionis,extra de ſimon.c.licet.per docto.& ſi ſententia
eſſet lata, etiam in uia inquiſitionis: non admittitur accuſa-
tor, niſi ignoretur, & ſuam uel ſuorum proſequeretur iniu-
riam:uel niſi doceret de præuaricatione:uel niſi patulo appa
ret iniuſtitia ſententiæ: ut ſcripſi C.eod.l.ſi quis homicidij.
5 † de quarto,ubi crimen opponitur in uia exceptionis,eſt cer
tum, quòd præmiſſa non ſeruantur: nec eſt opus inſcriptio-
ne, niſi in caſibus, in quibus punitur ille, contra quem exci-
pitur: de quibus in d.l. 2.§. ſi publico.uide C.qui accuſa.non
6 poſſ.l.qui crimen.ubi ſcrip. † De quinto non oportet loqui:
quia hæc uia eſt una & eadem, cum uia denuntiationis, uel
inquiſitionis. nec uideo quare canoniſtæ fecerunt mem-
brum per ſe.hæc omnia recitare curaui pro pauperibus inſti
tiarijs.Si tamen uis uidere plenius,uide quæ ſcripſi in breuia
rio C.qui accu. poſ.l.qui crimen. de accuſa.l.ea quidem.& l.
ſi quis ho.& l.fi. Et ſi ſuper his uelis plenius inſtrui:uide tex.
glo.& docto.extra eo.c.ſuper his.&c.cum oporteat. & c. in-
quiſitionem.& c. qualiter.de ſimo.c.licet hely.de oſ.or.ca.1.
& in Spe.de accuſatore,& accuſato: in prima parte Spe.& de
accu.in tertia parte Spec.cum tit. ſeq. & ſumma Hoſtien. de
accuſa. cum rubricis ſequentibus. extra eod. cap.1. libr.6.de
conſue.c.non eſt.eod.lib.&in decret.3.q.5.& 14.q.1.ca.3.4.
& 6.Item.6.q.1.& 2. Item 8. quæſt.5. & 17.quæſtio.1.cap.
7 Deus.De uno dubitaui, † nunquid ſit peccatum aliquem ac-
cuſare de crimine, & ſe inſcribere ad pęnam tallionis:maxi
me,quando accuſator non proſequitur ſuam,uel ſuorum in-
iuriam? Et uidetur quod non: cum hoc fiat iuris permiſſio-
ne: & ita licite. ut patet per omnia iura ſupradicta. In con-
trarium uidetur: quia iura reputant inimicos tales: ut ſupra
de excuſatio. tuto. §. propter litem.ſi ſit inimicitia,ſequitur
rancor, ſi rancor: ergo peccatum. Præterea omnis accuſatio

tendit ad vindictam: & dominus ſibi vindictam reſeruauit,
vt ibi, mihi vindictam, & ego retribuam. Solu. non peccat, ſi
accuſet zelo iuſtitiæ, & propter bonum publicum. Sed ſi
irato animo, ſeu volens ſe vlciſci accuſaret, peccaret. 3. q. 5. c.
accuſatores. & ſic potes intelligere leges, quæ dicunt hoc eſ-
ſe laudabile. C. de epiſ. & cler. l. nulli in ſi. & l. ſi quis in hoc lo
ca. l. fin. de malefic. l. ſi. ad leg. Iul. repet. l. iubemus. in aut. de
non alie. §. etiam, in vlt. col. Item credo ꝙ etiam cauſa vlci-
ſcendi poſsit accuſare, ſi ſuam vel ſuorum iniuriam proſequa
tur: per illa quæ dixi ſuprà de iniur. §. fin. ff. de iure ſiſc. l. 2. de
bonis lib. l. qui cum maior §. ſi libertus C. de adul. l. ita nobis
pudor. l. Gracchus.

a Adnot. Publica. Diuide iſtum titulum, vt hic per Are. & ſumma vt idem ſia per hoc princi. in 2. col. circa fin. no. Ang. quod crimen, dicitur eſſe publicum, tribus modis & quibus. vide eundem hic.

Pvblica autem. Super tex. executio, id eſt, proſecu-
tio: ſcias ꝙ nulla dicuntur publica, niſi de quibus l. cautum
eſt, ff. de pub. iudi. l. 1. In gloſ. hæc eſt ratio. in ſi. dic vt in Spe.
tit. de accuſatore in 1. parte. Spe. in tit. de accuſa. §. 3. in 3. par
te. & ſum. Hoſt. de acccuſ. §. quis poſsit.

1 *Membri mutilatio an capitalis.*
2 *Procuratori quando locus non ſit.*
3 *§. Publica limitatur.*

a Pvblicorvm. In gloſ. quæ eſt mors: in ſi. a Quid de
1 membri mutilatione? † Non videtur capitalis: quia perſona
non moritur naturaliter, nec ciuiliter: nec computatur inter
capitalia. ff. de pœn. l. capitalium, ſed tamen lex videtur æqui
parare exilio. C. de ſer. fugi. l. ſi fugitiui. in authent. vt nulli
iudi. §. pe. de man. priu. §. cogi, ſed dic, ꝙ non æquiparat: ſed
narrat. Vnde capitalis non poteſt dici, niſi adimat vitam, ciui
tatem, vel libertatem ff. de pœn. l. 2. & l. ſi quis ſorte. §. ſin. Et
pro hoc videtur, ꝙ poſsit conſtitui procurator in cauſa, quæ
requirit membri mutilationem: cum non ſit capitalis. Sed
2 hoc non credo, cum non habeat locum ratio legis, quæ † re-
quirit præſentiam perſonæ in capitalibus: videlicet, quia fa-
cienda eſt executio in corpore. & facit in ſeu. de no. for. ſi. e.
1. & qualiter de iur. va. c. 5. extra. ne cle. vel mo. c. clericis, in
quibus æquiparat vitam & membrum. & ad hoc poſſunt ad-
duci illa, quæ doct. conſueuerunt notare. ff. de iuriſ. om. iudi.
l. imperium C. de tranſact. l. tranſigere & quod not. C. de eo
qui vi. al. ge. in gloſſ. ordinaria. Quæ autem pęne ſint capita-
les, vel non, & quæ ſuccedant in locum capitalium de iure
canonico, Vide per Innoc. extra de accuſ. c. qualiter. in Spec.
de accuſ. §. illud autem. Nota, ꝙ in toto iure ff. non reperitur
pęna abſciſsionis membri, quod ego recordor. Item no. ꝙ iſte
3 §. † non obtinet in caſu, quo lex exprimit de ſanguine: quia
tunc ſolum comprehenditur vltimum ſupplicium ad lite-
ram: vt d. l. tranſigere. & ibi not. & ff. de bo. eorum qui mor.
ſibi conſci. l. 1. Sed forte in illis contineretur membri abſci-
ſio, propter rationem, quæ ibi redditur de ſanguine, & de
hoc conſueuit ibi notari per doct. In gloſſ. & iſta. in fine. quid
ſi de ſtatuto ciuitatis, vel de conſuetudine irrogauit dam-
num pecuniarum, & pœnam capitalem alternatiue. Verbi
gratia, ſtatutum dicit, quod qui facit tale quid: ſoluat mille li
bras: vel luat in capite. nunquid reputatur capitale? Videtur
quod ſic. ff. de penu. lega. l. 1. §. item ſi ita.

a Adnot. In ſi. Super hanc glo. in 2. col. circa finem.

1 *Læſæ maieſtatis pœna an tranſmiſſibilis.*

a Pvblica. a Autem. In gloſ. id eſt, animati. in ſi. & hoc
legitur in Pſalm. Nec damnabit eum, cum iudicabitur illi.
Aliqui fatui credunt, quod condemnati ad mortem, ſint dam
nati in anima: quod plus quàm fatuum eſt dicere. extra de
1 pœ. c. 1. quod in te. & eod. tit. c. 1. in cle. † In glo. id eſt, dice-
b re. in ſi. b & hæc frequenter dicitur, & non bene intelligitur:
vnde de veritate iuris, videtur ꝙ hoc crimen, non tranſeat
contra hæredem, niſi in caſu, quo quis ſe conſtituit hoſtem
populi Romani, vel principis. Nam ſi alias moliretur, vel qui
dem faceret contra eos: non extenderetur. & hoc ſatis appa-
ret: nam ſi quaſi in omnibus caſibus committens hoc crimē,
cōmittit contra imperatorem, vel eius ſtatutum: vel hono-
rem, directe, vel indirecte: & tamen in nullo alio extenditur:
vt d. l. ſeq. & l. fin. ff. ad leg. Iul. maieſt. hodie vero hoc magis
extenditur in l. pen. & ſi. C. ad leg. Iul. maieſt. & iunge, quæ
ſcripſi ſupra in prin. procœmij huius libri.

a Adnot. Publica. Sic ſummatur, ſecundum Ang. & Bal. Crimen læſæ maieſtatis eſt publicum. & in duobus caſibus, morte non extinguitur, ſed memoria defuncti damnatur.
b In ſi. Super finem huius glo. vide hic Ange. vſque ad ſi. ponentem quædam vtilia ad hanc materiam

1 *Adulterii pœna.*
2 *Pœnæ an mutabiles.*
3 *Carceratæ ſtupratæ pœna.*

a Item Lex. a Iulia. Pro euidentia huius legis ſcire debes
quod reperitur adulterium, ſtuprum, incœſtus. adulterium
in nuptam: ſtuprum in virginem, vel viduam: incęſtus in co
gnatam, vnde verſus.

Fornicor in viduam, in virginem perpetuo ſtuprum.
Alterius thorum violando, dicor adulter.

Incœſtum facit conſanguineas violando. In hoc tamen ca
ue: quia quamuis per verſus prædictos, videatur concludi,
quòd in vidua non committatur niſi ſimplex fornicatio: ta-
men per hunc text. apparet quod etiam ſtuprum perpetra-
tur, ſi ſit honeſta. In gloſſ. ſacrilegos in ſin. hoc etiam verum
de iure C. ſed de iure ff. non videtur, quòd eſſet capitale: nec
reperitur: vt hic gloſſ. not. ff. de re militari l. qui cum vno. §.
adulterij. de his qui notan. infamia. l. 3. §. miles. ff. de quæſtio-
ni. l. ſi quis viduam. de teſtibus. l. ſcio. Nota ergo quatuor iu-
1 ra. † Primo, ius diuinum, quo adulter, & adultera occidun-
tur: vt Deuter. 22. Leuit. 20. & Ioan. 8. & 33. quæſtione 5. ſa-
tis hinc. Item ius Digeſtorum, quo non erat certa pęna ſtatu
ta. vt ſtatim dixi. Item ius Cod. quo ſuit ſtatuta pœna capi-
tis: vt hic: & d. l. quamuis in ſi. tam in viro, quam in muliere:
vt ibi not. licet text. non aperiat de muliere. in auth. vt nulli
iudi. §. ſi quando. quæ eſt C. de adulter. & inceſt. auth. ſed ho
die. in viro committente adulterium, non mutatur, vt ibi no.
per omnes. ſed in marito accuſante eſt quæſtio: vt ibi ſcripſi.
2 Sed de † uno eſt mirandum, quomodo pęna lege diuina ſta-
tuta potuit mutari, vel tolli per conſtitutionum hominum?
Poteſt dici, quòd non tollitur, nec mutatur, ſed alia additur,
quæ non tollit aliam ff. de pęnis l. ſanctio legum. C. de ſepul-
chr. violato l. qui ſepulchra: & ideo videtur, quòd iudex etiā
hodie poſſet adulteros punire ad mortem, quamuis de iure
vel conſuetudine, alia pęna ſit, & multo fortius, ſi non allege
tur alia pęna ſtatuto. conſuetudine, vel a lege ſtatuta, ſed diſ-
ſuetudine: vt ſcripſi ſ. de iure natur. gentium & ciuil. §. ex
non ſcripto. prope finem materiæ. De iure uero canonico cle
ricus deponitur. laicus excommunicatur 81. diſtinctio cap. ſi
quis clericus. & reputatur de minoribus criminibus. extra de
iudicijs. cap. at ſi clerici. hodie uero de facto reputatur indu-
ſtria. Prouerb. Non eſt ſanitas a uertice uſque ad plantam. ce
drililium conformatur yſopo. quid enim nobiles ſcribunt, in
hoſpitiorum parietibus, iuxta amorum inſignia, quin hoc ſa
piat? In glo. quid ſi ui. in fine uide ibi in glo. adijciat. ibi niſi
ſint meretrices. Sed quomodo uirgo, uel uidua honeſta
poſſunt dici meretrices? Sine dubio, hæc exceptio non be-
ne ſedet: ſed ſi ageretur de adulterio, uel de raptu, melius ſe-
deret C. de adulterijs l. qui adulterium. de raptu uirginum
l. unica. & uidebis infra, §. ſi autem. Quid ergo ſi ad
uirginem, quam deflorauit: uel cum uidua ante honeſta
frequenter redit: nunquid committit ſtuprum pro quali-
bet uice? Non uidetur, per hanc gloſſ. quia non eſt hone-
ſta. poteſt dici contra. ff. de acquirenda poſſeſsione. l. clam
poſsidere. Item obſtat ff. de ritu nuptiarum l. ſtuprum. ſed
illam

illam intellige, vt ibi not. In eadem gloſſ. in fin. ſed cum con-
cubinatus non ſit ſecundum fidem Chriſtianam licitus: ex-
tra de hæret. c. ad noſtram. in clem. videtur quod hodie non
excuſaret. In gloſſ. hæc diſtinctio. ibi, cum allegat: de mul.
quæ ſer. proprijs ſe immiſc. idem videtur in quacunque. quod
3 debet ſeruari per eandem rationem: & ideo videtur † quod
ſi cuſtos carceris cognoſcat mulierem captam, & ſibi com-
mendatam; acriter de conſuetudine regni ſuſpendetur: vt
dicunt conſuetudinarij. Item alia pœna etiam imponitur
vaſallo, in caſu, in feud. quæ ſit prima cauſa benefic. amit. §.
rurſus. Item etiam maior pœna imponitur, quando ſtu-
pratur puella nondum viri potens ff. de pœ. l. ſi quis aliquid.
§. qui nondum. conſuetudinarij talem ſuſpendunt.
b Io ea. gl. in fi.[b] hic nihil agitur de pœna inceſtus: nec de
pœna lenocinij: ſed dicas, quod eædem pœnæ pro illis impo
nuntur ff. de adulte. l. ſi adulterium cum inceſtu. de mino. l. au
xilium. & vide C. de inceſtis nuptijs. l. qui inceſtas. & hæc
procedunt, quando ſit ſine vi: vt hic patet. ſi per vim, videbis
infra §. ſi autem.

a Adnot. Item lex. Lex Iulia, de adulterijs in omnibus capitulis eſt crimen
publicum. cuius pœna aliter honeſtiores, aliter humiliores puniuntur.
b In fi. De materia adulterij, ſtupri, & lenocinij, & de eorum pœnis: & quis
poſſit accuſare: & quis præferatur: & de modo articulandi. item de modo
probandi in adulterio, & generaliter illam materiam vide in tractatu malefi-
ciorum domini Ang. in gl. che m'hai adulterata la mia donna. per totam il-
lam gloſſ.

5 *Affectus an punibilis.*
2 *Culpa non in homicidiis puniri ſed dolum.*
3 *Venenorum genera, quæque vendibilia, quæ non.*

a ITEM LEX CORNELIA DE SICAR. [a]In gloſſ.
1. perſequitur. in fi. hæc eſt veritas. nam lex Corn. de ſicarijs
multa habet capita: vt d. l. 1. ff. eod. & in alijs eſt deportatio.
omnium bonorum publicatio. in homicidio pœna capitis.
vt ibi patet. In gloſſ. licet eos non occidant. hoc verum
in caſu, quo loquitur, quando conſtat, quod animo occiden-
di: quia forte hic dicit coram aliquibus confitetur. & ſi ſit
dubium, recurritur ad coniecturas, ſi forte erat inimicus. &
inſidiabatur, ſed ſi erat vitæ damnatus, alias: vt ſatis ſcripſi,
C. eodem. l. 1. & vide quod Dyn. notat in cap. in obſcuris.
extra de regulis iuris. Quidam autem dicunt, quod hæc
lex fuit nimis rigoroſa. & quod non obtinet de conſuetudi-
ne: vt not. in Specul. tit. de accuſation. verſicu. quid ſi primo
1 actum fuerit. in fin. ſi bene aduertatur, in † quo caſu loquitur,
eſt ſancta & iuſta. Nam loquitur quando quis portabat te-
lum, cauſa hominem occidendi, & ei inſidiando. & hoc con-
ſtat, quia de omni iure. & ratione debet puniri. Nam inſi-
diæ delictũ ſunt de ſe. C. de accuſ. l. propter inſidias. in feud.
quæ ſit prima cauſa benefi. amitten. c. 1. §. porro. de capi. qui
cur. vend. c. 3. ff. ad legem Pomp. l. 1. in fin. C. quando liceat
vni. ſine iudi. ſe vind. l. fina. & talis propter atrocitatem fa-
cinorum non gaudet libertate eccleſiæ. extra de immun. ec-
cleſ. c. inter alia. ſed ſi quis cum telo inſequeretur hominem
in rixa, vel extra poteſt concedi, quòd non debeat obtinere;
& ſic poteſt intelligi §. diuus. l. 1. ff. eodem. In gloſſ.
facit ſupra, in fin. Quid de enſe, vel gladio, qui non proij-
ciuntur manu? Non videtur obtinere. & hoc multum fa-
ceret pro opinione: quam ſupra ſcripſi. Nam ſi intelli-
gatur ſolum de his, quæ à longe proijciuntur, apparet,
quando intendit loqui de inſidijs: quia talia prius percu-
tiunt, quam videantur: & magis ſunt inſidioſa. Sed ob-
ſtat, quod hic dicit lignum, & ferrum. Sed intellige,
apta ad proijciendum, vt plumbatæ de ferro: lanceæ, & ſu-
des. In gloſſ. quod etiam ſine dolo; in fine. Hanc gloſſ.
b intellige recte[b], ibi cum dicit: ſecus in Cornelia. ſub. quæ
2 punit homicidas requiritur dolus; ſed † in Cornelia, quæ
punit alia crimina, non: ſed ſufficeret lata culpa. ſed nec
adhuc videtur hæc gloſſ. procedere: quia in nulla puni-
tione corporis lata culpa æquiparatur dolo; vt ff de in li-
tem iuran. l. in actionibus. vnde cum in omnibus capitu-
lis legis Corneliæ agatur de pœna corporali, videtur,
quod requiratur dolus, ſed ſi ageretur, ad damnum: vt
lege Aquil. propter ſeruum occiſum: tunc eſt verum, quod
in hac gloſ. dicitur. ff. ſi quis teſta. li. eſſe ius fuerit, l. 1. §. non
autem. & ſic debet ſuppleri, & intelligi, quod not. ff. de verb.
ſignif. l. magna. Item non decipiat te hæc gloſſ. in princ. quæ
dicit. i. ſine dolo, innuendo quod non tenetur hac. l. ſi dolo.
quia imò magis. vnde ſiue dolo, ſiue ſine dolo, homo occiſus
fuerit, teneretur talis lege Cornelia. vt hic. & ff. eodé. l. 3. §.
ſed & ſenatus. Vnde ibi gl. ponit, debuit etiam dicere, ſine du
bio. hæc gloſ. eſt male poſita vitio ſcriptoris, vel alias. Et no.
hic vnum mirabile, quod homo poſſit mori, per verba, ſeu
incantationes, ſed forte intelligitur, quando proceditur ad
aliquod factum, ſicut ad fractionem imaginum. C. dè maleſ.
l. multi, & de hac materia reperies 26. q. 3. cap. fin. quaſi per
3 totum. † Super tex. medicamenta publice. ſcire debes, quod
quædam ſunt venena, quæ nil valent, niſi ad nocendum, quę
dam ſunt bona cum alijs, & per ſe mala. ff. de contrah. emp. l.
quod ſæpe. §. veneni. de verb. ſign. l. qui venenum. Primum
non poteſt vendic. ſecundum ſic, vt ibi patet. & ſic debet in-
telligi hic tex. Ego credo, ꝙ nullum poteſt vendi publice. &
hoc dicit hæc litera. Et intellige publice. i. cuicunque volen-
ti emere. Nam perſonis notis, & fidelibus: de quibus veriſi-
mile eſt, quod indigent pro bono, vt forte medicis, & mare-
ſcallis. poteſt uendi ſine pœna. & ſic debet intelligi hic tex.
& ff. eo. l. 3. §. 1. & §. alio. quicquid ibi gl. dicat. Et not. ꝙ non
punitur, qui tenet, ſed quid vendit publice, vt hic patet Io.
de Runcinis.

a Adnot. Item lex cor. Hominem telo. l. quicunque, quod manu emittit occi
dens: vel cum telo cauſa occidendi proſequens lege cornelia de ſicarijs puni-
tur. qua l. caſtigabitur veneficus, vel arte magica hominem occidens.
b Intellige recte. Idem tenet hic An. cum Io. Fa. allegans eum ſuper hac gloſ.
item vide Cy. & doct. in l. qui cum telo. C. de ſica.

5 *Matrimonium quouſque vetitum.*
2 *Delinquit præparans.*
3 *Extraneus quando puniendus.*

a ALIA deinde. [a] In gl. ſed qui, ibi, & proximiore eis for-
1 te † vſque ad quartum gradum, cum hodie eccleſia non pro-
hibeat matrimonium, vltra illum gradum, extra de conſang.
& affinit. c. non debet, & facit. C. de aduoc. diuerſ. iud. l. peti-
tionem. Sed nunquid hæc lex obtinet: inter naturales, & legi
timos: vel extenditur ad naturales tãtum? Et videtur, quod
ſit extendenda ad naturales tantum, vt ff. de ritu nupt. l. lege
Iulia. C. de adult. l. 3. Sed ille leges loquuntur in ſuis caſibus:
vnde videtur expreſſum contra. ff. de accuſ. l. hos accuſare. §.
ſi. & idem videtur in legitimo tantum, & patrino, & filiolo,
& vaſallo, & domino: vt ſcripſi in ſimili ſupra de actionib. §.
in eum, Et idem in epiſcopo, & ſubiecto capitulo, & paro-
chiano, cum extendatur ad patronum. ff. eo. l. 1. In glo. forte.
b in fi. immo dic, quod opinio Placen. eſt vera, [b] & hoc eſt ex-
2 preſſum hic: nam † ipſa præparatio eſt delictum, damnatũ
propter atrocitatem facinoris: vt dixi in inſidiatoribus, &
de vendente venenum. ſupra proxi. §. & facit. C. ad legem
Cornel. de ſicar. l. fin. In gl. no. extraneum. per hunc text.
cum gloſ. poſſunt multa determinari. Certum eſt, quòd non
ſubditus melius contra principem alicuius terræ non com-
mittit crimen læſæ maieſtatis. Quid ſi iuuauit ſubditum?
In hoc videtur, quod committit. Item ſeruitor, & familiaris
ſuſpenditur pro primo furto. & extraneus non. Quid ſi ex-
traneus iuuet familiarem? Videtur quod ambo debeant ſu-
ſpendi, per hunc §. & per l. vtrum ad leg. Pomp. de parricid.
3 † In gl. ſed nomine in fine, & vna non tollit aliam: vt l. qui
ſepulchra. C. de ſepul. vio. & ſic debet intelligi C. ad leg. Cor
nel. de ſicar. l. fin. Nam occidere vxorem, eſt maius crimen,
quam parricidium 33. q. 2. c. admonere. & tenetur hac l. ff. eo
dem l. 1. & tamen ibi dicitur. ꝙ tenetur l. Corn. de ſica. Ioan.
de Runcinis.

a Adnot. Alia deinde. Lex Pompeia de parricidijs, qua cauetur quod occidens
parentes, vel alios de quibus hic ſingulari pœna plectetur. & committens de-
lictum in ſe, plus punitur, quam committens in alium.
b Eſt vera. Angel. ſequitur hic opi. Ioan. Fab. ipſum allegando pro opinione
Placen.

1 *Falſat & ſcribens.*
2 *Tabellio an falſi plectendus,*
3 *Falſi pœna.*
4 *Menſuras falſantis pœna.*

a Item lex cornelia. a In gloſſ. & ita, in ſi. No. hic quaſi
expreſſum contra multos, qui ſcribunt falſas literas, & non
1 ſignant. & cum arguuntur de falſo, dicunt † ſe non teneri:
ſed illum qui ſignauit. Nam per hanc literam, ſcribens vr̃ te-
neri pœna falſi, ſi ſcribens falſum ſciebat. & hoc niſi eſſet ta-
lis, qui teneretur obedire ſubſcribenti. ff ad l. Cor. de fal. l. 1.
§. ad teſtamenta. verſ. 1. §. inter filium. Super tex. ſignauerit ſi
gno ſuo proprio tanquam verum, & hoc ſiue ſit publica per-
ſona, ſiue priuata, cum loquatur indiſtincte: ſi tamen talis ſit
ſcriptura, quæ debeat facere fidem: quia forte ttino teſte no
tata: alias non videretur. ff. eo. l. ſi quis legatum. & l. impube
2 rem. Sed de tabellione † eſt magna quæſtio, ſi ſignauit in-
ſtrumentum falſum, quod de ſe non facit fidem propter de
fectum ſolennitatis, aut alias, an teneatur pœna falſi. Dyn.
tenet ꝙ ſic ff. eo. l. qui teſtamentum. pro quo C. de ſepul. vio.
l. 3. ff. ad Sillan. l. ſi quis in graui. §. ſi quis eo. de adul. l. ſi vxo-
re, de his qui not. infa. l. quid ergo. §. cum autem. In contra-
rium faciunt iura ſupra allegata. ff. de pœn. l. ſi quis alicui §.
teſtamenta. hæc quæſtio fuit diſputata Bononiæ, & reperies
diſputationem extra de reg. iur. c. non eſt ſine lib. 6. in nouel.
Io. And. quicquid ſit non poteſt agi de falſo ciuiliter, niſi de-
tur ad intereſſe. & hoc caſu nihil intereſt ff. de fid. inſtrumen.
l. repetita. Super tex. recitauerit etiam verum ſi eſſet apud
eum depoſitum pro cuſtodia. Et no. contra multos, qui fur-
tiue dant copias aduerſarijs. ff. eo. l. 1. §. is qui. de pœ. l. aliquid
§. teſtium In gl. id eſt, ſigillum, in ſi. imo proprie loquitur
de ſigno tabellionis, ſeu notarij. C. de aſſeſ. l. nemo. & vide
multos alios modos committendi falſum ff. eod. l. 1. & quaſi
per totum tit. in gl. & omnium. ibi, publicatio. ff. eo. l. 1. §. ſi.
In gl. in ſi. dic ibi vt in authen. vt iudic. ſine quoquo ſuffrag.
§. ſicut. Sed contra hunc §. poteſt opponi de l. maiorem C.
de fal. & ff. eo. l. qui duobus. & l. diuus. & l. pen, quia iura ciui
lia, & canonica videntur varia in hoc articulo. Si quæras,
quæ ſit pœna committentis falſum 1 diſtingue, quia aut com
b mittitur falſum circa reſcripta, ſeu literas principum: b aut
3 aliorum: aut circa contractus. Primo † caſu, aut eſt reſcri-
ptum ad gratias: aut ad cauſas. ſi ad gratias. aut fabricauit,
vel procurauit fabricari falſum, aut ſurreptitium, & prohibi
tum. Primo caſu, punitur vltimo ſupplicio. ſi ſit laicus: vt
d. l. maiorem. ſi ſit clericus degradatur, & curie ſeculari reddi
tur: extra de cri. fal. c. ad falſariorum: Secundo caſu, quando
obreptitium, & forte per fraudem, leuius punitur, vt in au-
then. de non alienan. §. ijſdem. cum ibi no.

In tertio caſu, quando ad cauſas, videtur imponenda hæc
pœna, cum non ſit tantum præiudicium. extra eo. c. accedẽs.
In quarto caſu, quando alia litera falſatur, vel alterius, quam
principis, poteſt dici, ꝙ obtineat hæc pœna. extra eo. c. ad au-
dientiam. & hoc in laicis. clerici accuſati deponuntur, & in
monaſterium detruduntur: ſed ſi per modum inquiſitionis
procedatur ſuſpenduntur ab officio extra de reſti. c. tam ex
4 literis. & 1. diſt. c. ſi epiſcopus. In † quinto caſu, quando
vtitur falſis menſuris, quandoque mitior pœna imponitur:
vt d. l. annonam. in ſi. Vnde poteſt dici generaliter, quòd hæc
pœna ſit arbitraria, & imponatur maior, quando eſt maius
delictum, & non quando minus. ff. eo. l. diuus. & l. qui falſam.
§. ſi. Item videtur, quòd vtens tantum non debeat tantum
puniri, ſicut fabricans, vel fabricari procurans: & ita poſſet
intelligi quod no. in d. §. ijſdem pœnis. C. eo. l. ſi falſos. Nec
obſt. d. l. maiorem. quia intelligi debet, quando vtens fabrica
uit: vel procurauit fabricari. Et nota, ꝙ ſi quis dicat inſtru-
mentum, quo vteris falſum: quod nihilominus potes eo ſe-
cure vti, & ſine pœna: ſi non credas falſum, quouſque appa-
ruerit de contrario cantum. Debet tamen proteſtari, quòd ſi
appareret falſum non intendit &c. vt in Spec. de inſtrumenti
edi. §. videndum. verſic. quod ſi nolis.

a Adnot. Item lex cor. Publici iudicij, lex cor. de falſis cenſetur, qua tenetur quicunque aliquid his quæ exprimuntur in tex. commiſerit. & pœna eius in

ſeruo eſt vltimum ſupplicium: in libero deportatio. duo §. ſequẽn. pleniſſime.
b Literas principum. Adde Guido. papæ in deciſi. Delphina. & quod ibi nota
tur in apoſt. ad ipſum dec. 451. quæ incip. committitur falſum. etiam de falſifi
cante literas apoſtolicas.

a Item Lex Iulia de vi. In glo. a ex maioritate. in
ſi. quia licet vocetur vis priuata, tamen eſt publicum crimẽ.
Et certum eſt, ꝙ omnia publica infamant. ff. de pub. iud. l. in-
famem. Super tex. deportatio. & per conſequens. Item ſuper
tex. publicatio imponitur, & relegatio. & vide multas alias
pœnas. ff. ad leg. Iul. de vi priua. l. 2. in glo.

a Adnot. Not. Idem tenet hic Ang. ſuper hac gl.

Si autem per vim. Vel per blandimenta, & ſeducto-
rie, & ſic debet intelligi & reſtringi. C. de rap. virg. l. vnica. &
no. Dy. extra de re iud. c. ſcienti. Super tex. vel alterius. ſub.
honeſte viuentis, vt d. l. 1. de rap. virg. ſupra eo. §. ſed eadem
& ideo ſi per vim nunc cognoſcit illam, quam alias volẽtem
frequenter cognouerat, nõ videtur locus illi l. arg. ff. de acq.
poſſ. l. clam in princ. ſed hoc nõ eſſet rationabile, in caſu, quo
honeſte vellet de cætero viuere: C. de nup. l. imperialis. cæte
ra vide in d. l. 1. de rap. virg. vbi ſatis ſcripſi.

1 *Peculatus quid.*
2 *Sacrilegium quid.*
3 *Pecunia pub interceptæ pœna.*
4 *Receptores an peculatus puniendi.*

a Item Lex Iulia. a peculatus. In glo. ſcilicet ciuita-
tis niſi glo. debet allegare l. 4. §. fin. qui videtur contra. ſed de
bet intelligi. ſecundum quod hic, & ibi no. Et no. iuxta hunc
§. quod reperitur lex Iulia. peculatus. Item de reſiduis. Item
& de ſacrilegijs & de his tribus ſimul. ff. eo. in ru. & nigro.
1 † Vnde peculatus, eſt pecuniæ fiſci, vel reipublicæ Roma-
norum, vel eis debitæ contrectatio, ſeu interruptio. ff. eo. l. 1.
& l. ſacrilegi. §. eo. capite. & idem ſi in rem, in honorem Dei
in publico poſitam intercipiat. ff. eo. l. lege Iulia. la 3. in prin.
& eſt pœna, quæ hic continetur. ff. eo. l. peculatus. C. eod. l. 1.
2 † Sacrilegium proprie eſt vbi res ſacra, & de ſacro loco au-
fertur. ff. eo. l. diuus. & eſt pœna capitalis. quandoque minor
ff. eo. l. 1. & l. ſacrilegij pœnam, vide ibi. & ideo dicitur ex-
traordinaria eod. tit. l. lege. Sed de iure canon. magis late,
b b quia ſacrilegium dicitur, ſiue ſacrum de ſacro: vel non ſa-
crum de ſacro: vel ſacrum de non ſacro tollatur. vel ſi vio-
lentia fiat in perſona, vel re eccleſiaſtica. vide 17. q. 4. cap.
ſacrilegium & c. quiſquis. & quæ ſit pœna ſacrilegij de iu-
re canon. vide in d. c. ſacrilegium. Lex vero Iulia de reſiduis
punit illum, qui pecuniam publicam ad certos vſus deſtina-
tam retinet ſibi in toto, vel in parte, & eſt pœna. ff. eo. l. le-
ge. §. l. Iul. & videbis infra §. penult. Super hoc tamen dic
3 plenius, quòd aut iudex, vel adminiſtrator intercipit † pe-
cuniam fiſci, vel reipublicæ, animo ſibi appropriandi: & tũc
punitur capitaliter, & conſentientes, vt d. l. 1. C. eo. uidelicet
deportatione, ut ibi not. aut non animo, appropriandi, ſed
exinde negotiandi, & tunc ſi ad vtilitatem fiſci, uel reipubli-
cæ, punitur in quadruplum, ſi ad ſui, maiori pœna. C. de his
qui ex pub. ra. l. 1. & 2. & de his qui ex pu. colla. l. ſi. In pœnis
aliarum ciuitatum, vel dominorum, non reperitur pœna, niſi
quòd reddit lucrum ff. de vſuris l. Caius & l. ſi bene. C. de
deb. ci. l. 2. niſi eſſent deſtinatæ ad certum vſum. in auth. de
colla. §. iubemus, de ca. fru. vrbis Conſtant. l. 1. Et hæc proce-
dunt, niſi pecunia eſſet periculo intercipientis ff. eo. l. ſacrile
4 gi §. 1. & §. is autem. † Quid ergo dices de receptoribus
regis? nunquid committunt peculatum, ſi vtantur pecunia
eius? Non videtur: cum ſit eorum periculo. Sed ego intelli
go, quod ſit eorum periculo tradita expreſſe: & ipſi in ſe
receperint periculum expreſſe. alias non haberent vnquam
locum iura ſuperius allegata, quæ puniunt adminiſtrato-
res, quod non eſt dicendum. Credo tamen, quod ſi ta-
lis receptor reddito computo remanet debitor, quod
ex

ex hoc non debeat puniri, duntamen confiteatur debitum, &
ſoluat intra annum. ff. eod. l. cum eo autem. Non enim ex hoc
eſt conuictus intereepiſſe: quia forte adhuc ſibi debetur. ſi ta
men apparet hanc pecuniam receptorem habuiſſe, & in vſus
ſuos conuertiſſe. credo, ꝙ haberenr locum pęnæ ſupra tactæ.
quia leges proprie loquuntur in illo caſu, & idem crederem
ſi haberet pecuniam, & nollet reddere: quia dolus eſt. ff. man.
l. dolo. hoc enim caſu teneretur ſaltem lege Iul. de. reſiduis.
Infra e. ſi. Vnde lex prædicta cũ eo loquitur in caſu, quo quis
abſuturus erat. & hoc prædiſit ſic, & non poteſt ei dolus im
putari: vt ibi patet. Item not. ꝙ quædam ſunt, quæ hoc §. le-
guntur, quæ procedunt, quando agitur criminaliter: nam ſi
ciuiliter, eſt pęna quadrupli in fiſc. ff. eo. l. pen. & l. ſacrilegij
pęnam. §. ſi. de iu. ſiſ. l. auſertur. §. 1. C. de iure fiſci. l. defenſio
nis facultas.

a Adno. Item lex Iulia. Publicam, ſacram, vel religioſam rẽ furto ſubtrahens, & talibus opem præſtans. l. Iul. peculatus, quæ publica eſt capite punitur: aliter autem ex ea, delictum committens, deportabitur. h. d.
b Magis late. Adde Panor. in c. cum ſit generale: circa princ. extra de fo. compe. Io de Ana. in rub. de fur. & in c. ex literis. C. eo. tit. latius per Pan. in c. cæterum. & ibi poſui in apoſtil. ad eum col. 5. de iud. & Lapum alleg. 166.

5 ? *Extractio liberi capitalis.*

Eſt et inter. In glo. ideo ſic, ibi, ralem plagam.
id eſt, vulnus ſeu damnum. ff. ad l. Aquil. l. ſi ex plagis: alio
modo accipitur ff. de leg. 3. l. vxorem. §. agri plagam. In fin.
eiuſdem gl. & vide plures caſus. ff. eod. & C. in text. & gloſ.
In gloſſ. maiorem. in fi. vide eod. tit. l. in fuga. & vide plenius
1 in d. l. ſi. ff. eo. Illud † vero no. quód qui abſtrahit per vim ho
minem liberum ab vrbe, debet puniri pœna capitis. C. eod. l.
quoniam. ver. ac propterea. & ita fuit de facto in illis, qui con
ſenſerant in capiendo quendam Lombardum, & extrahendo
de Romana curia tempore Papæ Benedicti ſexti.

1 *Honores pecunia habendino.*
2 *L. ſi quis explicarÿ.*
3 *Simoniæ, & ambitus diſcrimen.*
4 *Annonæ emptio quando punibilis.*

Svnt. Præterea. In gloſſ. quæ habet ibi, cum alleg. ff. ad
l. Iul. repe. l. 1. & hoc verum, quo ad principem, qui eſt ſolu-
tus legibus: non tamen, quo ad alios, qui pecunias dant vel
recipiunt: vt d. authen. vt iud. ſine quoquo ſuffra. §. ſcriptum.
2 verſic. quapropter. In † ea. gloſſ. ibi, cum alleg. l. Barbarius.
immo non videtur licitum dare pecuniam pro honore ha-
bendo, & maxime pro iudicatura, vt in auth. vt iud. ſine quo.
ſuffra. §. fin. de mun. & ho. l. æſtimationem. C. ad l. Iul. repe. l.
ſi. de excu. mun. l. illud. lib. 10. C. de re mil. l. cõtra publicam.
de præfectiſsima. dig. l. 1. lib. 10. imo nec pro alio officio. ff.
de tut. l. in eos. & l. nil faciunt. quia in l. Barbarius. ff. de off.
præ. non dicitur, quód fuerit pecunia data. Itẽ l. ſi quis. alleg.
2 in gloſ. loquitur, † qñ dabatur pecunia pro faciendo opere in
honorem perſonæ, non vt haberet adminiſtrationem, vel of
ficium. vt hic patet, & eodem modo intellige ff. de don. l. hoc
iure. In ea. gloſſ. ibi, cum dicit: cauſa criminali, ſub. iudice, vel
a ianitore inuito. ff. de iniur. l. qui domum. In fin. eiuſdem glo.
vel ibi in caſu, quo alij reperiuntur idonei. ff. de mu. & hon.
l. honores. §. fin. C. de aſſeſ. l. liceat. de mu. & ho. l. inter pa-
3 trem & filium. in auth. de deſen. ciui. §. ſi. Et † no. quód hæc
lex Iulia. ambitus differt a crimine ſimoniæ: quia ibi ſpiritua
le, vel ſpirituali annexum venditur: hic vbi dicitur tempora
lis adminiſtratio. & extra de ſimon. c. conſulere.
In gloſſ. quæ habet. ibi, cum alleg. ff. eod. l. 1. 2. 3. & 6. & in
multis alijs caſibus: vt ibi patet. Item in ea. gl. cum alleg. au-
th. ſcriptum eſt exemplar. iunge quod ſupra ſcripſi de act. §.
tripli. In ea. glo. ibi, in quadruplum. cuius medietas fiſco: me-
a dietas parti. dic, vt C. eo. l. 1. In glo. hæc lex. in ſi. intellige, a ꝙ
hæc lex non cogit locupletes locum vendere: nec eos punit:
ſed eos, qui emerunt, vt carius vendant: vt not. ff. de extra-
ordi. crimi. l. annonam, in gloſſ. vt plus. & hoc niſi neceſsitas
b vel fames cogeret. b de mun. & ho. l. ſi. §. item epiſcopi. C. de
4 epiſ. aud. l. 2. Et intellige ſane, † quia hæc lex obtinet in his,
qui emerunt, vt carius vendant: tales enim peccant, etiam in
foro conſcientiæ, non ſic, ſi prouiſionem faciant pro ſua ne-
ceſsitate, vel etiam pro reuendendo tempore cariſtiæ, pro-
pter bonum commune, non intentione cupiditatis lucri: vt
notant omnes doctor. extra ne ele. vel mona. c. 1. Item quòd
hic dicitur de annona, intellige de alijs frugibus. ff. de verbo.
ſig. l. frugem. In gloſ. & hæc, in ſi. de hac fuit dictum ſupra in
§. item lex Iul. In glo. ſcilicet leges. in fin. iſta videtur vera. de
prima non intendit hic loqui: ſed de publicis.

a Adnot. Intellige Idem tenet hic Ang. cum Io. Fab.
b Cogeret. Dicit hic Ang. quod tamen non cogentus vendere precio iniuſto, ſed iuſto. Et dicit hic, quod hi, qui vendunt incantando frumentum, quia vendunt in plateam, & offerunt de frumento plus debito, vt alij carius emant. vel in damnum alterius offerunt plus de vno fundo, quam valeat. contra tales eſt lex. iſte l. Iuliæ de anno.

Sed De publicis. In gloſ. id eſt, per alium digitum. in ſi.
vide rudia exempla. vnde vult dicere, hic breuiter expoſuit
de publicis iudicijs non dicendo complete: ſed quodam mo-
do demonſtrando, quid intendit. vnde ſicut per indicem de-
monſtramus, quid intendimus: ſic per hunc tractatum de-
monſtratur, de quo intenditur, circa publica crimina in Co-
dice, & digeſtis.

Eruditiſsimos Io. Fabri Galliarum Quæſtoris meritiſſimi Commentarios eoſdemque pragmaticis perneceſſarios exemplaribus ſcriptis contulit, ac legum, pontificiorumque decretorum capita perperam citata reſtituit, ac repoſuit Pandulphus Prateius, & ſi quæ rei aptius congruere deprehenderis his notulis [ ] interclusit. boni æquique conſule.

In Ioannis Fabri, I. V. D. encomium Pandulphi Prateij Iuriſconſ. Auguſtobuconiatis Epigramma.

Legibus ornatum ſacris Aquitania Fabrum,
Gallorum ſydus, protulit artificem:
Fabrum qui lumen præclaris legibus addens.
Diuino permagnum incude cudit opus.
Vir bonus, & ſapiens: meritos qui geſſit honores.
Qui patrios cunctis explicat arte nómous
Non cyclopum quæras fornaces, arma, nec ardens
Ferrum: nam iuris malleus artis adeſt.
Huc ruat & ſubitò doctorum turba virorum:
Hucque ſuos mittat Gallia cauſidicos.

INDEX TITVLORVM

Siue Rubricarum Inſtitutionum.

A

De acquiſitione per arrogationẽ. fol. 78
Actionibus. 114
Adẽptione legatorũ, & tranſla.eorũ. 68
Adoptionib. 16
Adſignat.liber. 77
Attiliano tut.&c. 21
Autorit.tut. 32

B

Bonorum poſſeſſionib. 77

C

Capitis diminutione. 20
Codicillis. 71
Curatorib. 23

D

Diuiſione ſtipul. 86
Donationib. 39
Duobus reis ſtipul. 84

E

Emptio.& venditio. 100
Eo,cui liber cauſ. 80
Exceptionib. 174
Excuſatio.tut. 26
Exhared.liberorum. 48

F

Fideicommiſ. hæred. & ad Senatuſconſul.Trebellianum. 69
Fideiuſſoribus. 94
Fiduciaria tutela. 20

G

Gradib.cognationum. 75

H

Hæredib.inſtituend. 50
Hæredita. quæ ab inteſt. deferuntur. 72
Hæredum qualit.& different. 58

I

Ingenuis. 11
Iniurijs. 112
Inoffic.teſtamento. 52
Interdictis. 176
Inutilibus ſtipulationibus. 86
Iis,per quos agere poſſumus. 167
Iis,qui ſunt ſui vel alieni iuris. 13
Iure natur.gen.&c. 6
Iure perſonarum. 10
Iuſtitia,& iure. 5

L

Legatis. 60
Lege Aquilia. 110
Lege Falcidia. 69
Lege Fuſia caninia tollenda. 13
Legitima agnat.ſucceſſione. 73
Legitima agnat.tutel. 19
Legitima parentum tutel. 20
Legitima patron.tutel. 20
Libertinis. 12
Literarum obligation. 96
Locatio.& conductio. 102

M

Mandato 105
Militari teſtamento. 47

N

Noxalib.actionib. 165
Nuptijs. 14

O

Obligationibus. 80
Oblig.ex conſenſu. 99
Oblig.quæ ex quaſi contract.naſc. 109
Oblig.quæ ex dellcto naſcun. 109
Oblig.quæ ex quaſi delicto naſcun. 113
Officio iudicis. 183

P

Patria poteſta. 14
Perpe.& tempor.actio. 172
Per quas perſo.nob.acquir. 42
Per quas perſon.nob.ob.acquir. 108
Pœna teme.litig. 181
Public.iudicis. 285
Pupilla.ſubſtit. 52

Q

Quib.licet alienare. 41
Quib.ex cauſ.ma.non li. 12
Quib.mod.ius pat.pot.ſol. 17
Quib.mod.re contrah.oblig. 81
Quib.mod.teſta.infir. 55
Quib.mod.tol.oblig. 108
Quib.mod.tutel.fi. 23
Quib.non eſt permiſ.facere teſtam. 48
Qui teſta.tut.da.poſ. 19
Quod cum eo qui in alien.pot. 161

R

Reb.corpor.& incorp. 35
Replicationib. 176
Rerum diuiſione. 28

S

Satiſdat.tut.& curator. 25
Satiſdationibus. 168
Senatuſconſulto Orficiano. 74
Senatuſcon.Tertylliano. 74
Seruili cognatione. 75
Seruitutib.ruſt.& vrb. 35
Singul.reb.per fideicom.relict. 71
Si quadrup.paup.fec.dic. 166
Societate. 104
Stipul.ſeruorum. 84
Succeſſ.cognatorum. 74
Succeſſione libertorum. 76
Succeſſ.ſublatis, quæ fiebant per bonorũ venditiones. 80
Suſpectis tutoribus. 37

T

Teſtamentis ordinandis. 43
Tutelis. 43

V

Verborum obligationibus. 83
Vi bonorum raptorum. 110
Vſucapionibus. 36
Vſu & habitatio. 36
Vſufructu. 35
Vulgari ſubſtitutione. 51

FINIS.

INDEX RERVM, ET VERBORVM LOCVPLETISSIMVS

IN ERVDITISSIMOS IOANNIS FABRI Commentarios ad Inſtitutiones Iuſtineaneas,

PANDVLPHO PRATEIO IVRISCONS. LECTORE.

*COMMONEFACTVM te interea velim (Candidate iuris) prioribus numeris rerum ſummas, poſterioribus foliorum ſeriem, a, faciem primam. b, ſecundam deſignari. Indici autem huic erratorum inter excudendum admiſſorum emendationem inſeruimus. Porrò in communiora ſingula nomina, omnes rerum ſummas eodem pertinentes coniecimus, ne toties eadem vox ... non ſine ſtudioſorum tædio repeteretur. Verbi gratia ſub communiſſimo actionis verbo, quæ de ea tradiderit Io. Faber noſter, congeſſimus, idq; numeris locum indicantibus. Interſeruimus quoque, ſelectiores ſententias ex Lodouici Gaufridij Aptai Margarita in eundem Fabrum ante 1370. annum conſcripta, quas his ſtellulis * * deprehendes. Vale.*

ABbas poteſt remouere priorem 1.65 b. eius & monachorum valida pactio 1.41 a
* Abbas an poſſit incarcerare monachos ob furtum 1.142.& an debeatur legatũ monacho inſtituto 9.60 b
Abneptis cui nubere vetita 4.15 b
Abſens damnatus an audiendus 13. 4. b
* Abſentia an donati, vendive poſſit 4.100 a
Abſentiam ex iuriſdictione accipi 10.18.12.37 b. eius tempus duplari .17.87 b, legas in ſumma, Abſentium tempus.
Abſoluendi forma 1.873 b
Abſolutionem petens an fateatur ſe excommunicatum 4.11 b
* Abſtinentia an iudicat donationem 1. 158 a, b
Acceſſiones actione peti 4.14.9 b, non ſpecificandæ 1.155 b
Accuſare qui poſſit 1.112 a
Accuſans an peccet 7.185 b
Acquiſitio multiplex 1.80 a
Actio qd cõtineat 1.141 a, Pœnales quæ 1.ibi elegibilior 8.142 a. cui diuiſa 1.148 a. ex teſtõ bo.fid.eſſe 2.148 b. qñ concurrat 7.148 b. expreſſam ſolã naſci 9.150 b. ex ſtipulatu cui cõpetat 14.151 b. certorũ, certa ſit 2.17 b. varie diuiditur 1.159 b. ad minus data, q accipienda 2.ibi. corrupti cur inducta, cui data, & in que 2.149 b. nõ faciẽdi multiplex 6.151 a. eius cauſa 1.106 a, legis Aquil. an trãſmiſſibilis 1.111 a. hæc an criminalis 2.ibi. in factũ capita 3.111 b. an ex natu. oblig. naſcatur 9.12.14.80 b. 8 1.in tutorẽ qñ data 1.23 a. eius gña 16.81 a. famoſæ 1.27 b. de ratio. diſtrahẽd. qualis 2 2. differt 5.6.22 a. q̃ tollat 7 ibi. actione ſingulari petẽda 5.79 a. Actionis furti mors 6.63 b. ex teſtõ locus 7.8.vis 10.60 b. directa qñ habet cõtrariã 1.2.3.105 a. furti an ꝑpetua 2.172 a. ſubrogata qualis 7.172 b. cũ ceſſante cauſa ceſſare 2.28 a. ex cõcluſione noiatæ 1.162 b. Ea an ꝑſonalis, an realis 12. eius origo. an eadẽ cũ cauſa 2.3.114 a, b. vbi ꝓponẽda 1.115 b. diuidi 2.ibi. mixtæ an faciant fidẽ 3.116 a. in rẽ ſcripta comes 4.ibi. 4. orta ex varijs cauſarũ figuris 5.116 a. ciuilis, & directa 12.116 b. in factũ 19.128. binomia 20.127 a, ꝓ ortu in diuerſos data 21.ibi. cumulari q̃ earũ poſſint 8.123 a b. de peculio q accipiẽda, & an ꝑſonalis. ob qd dabilis 1.4.6.8.133 a, b. ineffi cax 5.ibi. rei ꝓſecutoria 1.135. pœnalis multip. 2.115 a q b. exercẽda 1.137 a. mixta multip. 1.142. fam. ercil. capita 4.5.8.9.143 b, a. famoſæ 1.27 b. furti mors 6.63 b. Acceſſoriæ inefficacia 2.132 a
Actio q iuſſu qñ ſola. an cũ alijs danda 1.161 b. eius locus 4.164 a
Actiones eædẽ 2.163 a. compenſabiles 2.3. quæ ſe tollant 7.9.163 b. electionis earũ tempus 10.163 b. actioni de in rem verſo locus 2.4.164 a. qñ ceſſet 5.ibid. earũ qualitas qui deprehenſa 1.103 b. pluriũ vſus 2.167 a. vna 1.172 b. prætoriarum quæ perpetuæ 4.172 b. vel les quando perpetuæ. 5.ibid famoſæ 3.182 b
* Actionem varie ſumi 1.114 a an citatione perpetuetur ibi. in factũ de calumniatoribus vt quid fiat, vel non 5.150 b
Actor quibus dandus 1. à quo differt 2. varie dictus a. 24 b. quando eligere cogendus 11.163 b. quid probet 2.ibi. eius partes in intendicto quis ſuſtinet 1.131 b
Actus ſcriptor an poſſit eſſe teſtis 3.46 a. an illi legetur 6.46 b. vnius actus, an duo ſtant inſtrumenta 1.46 b. vno qualitatem non argui 4.5 b. qui annullentur 1.64 a
Accreſcendi ius an ſubſtitutione potior 3.52 a. legas in ſumma ſubſtitutione, illud quando ceſſet 6.62 a
Accreſcere quid non debeat 2.41 b. an io contractibus 2.88 b
Ademptum quando videatur 5.69 a
Adiectio an recte ſoluatur 16.88 a
Adimi teſtamento quæ poſſint 2.69
Aditionis ius 1. effectus 2. genera 3.43 a
Adminiſtrator cui quærat 2.87 b. an obliget 5.162 a
Adoptans alere cogendus 1.73 a
Adoptari quando nullis ſuccedant 5.17 b
Adoptionem proximi non obeſſe 2.72 b
Adſcriptitij delicto an conueniendus dominus 6.166 a. quæ non liceant 2. qui fiant 4.11 a
Adpatiuores ſibi ſoluunt 9.151 a
Aduocati Galli quid iurent 1.182 a
Adulter an turpis 8.57 b
Adſignari verbis poſſe 6.77 a
Aduocatus qñ q̃rela deſtitutus 1.2.58 a, qñ de imꝑitia teneat 2.13 a
Aedium caſus actionem non parit 1.166 b
Aeſtimari quanti debeat animal 1.8 11 b
Aeſtimatio legata grauabilis 3.71 b, quando debita 2. quando petenda 12. ea habita res non vendicanda 5.61 ibid.
Aeſtimatum cui pereat 17.149 b
Aeſtimatoriæ quando locus ſit 15.16.149 a
Affectus an punibilis 1.186 a
Affinitas qui contrahatur 4.15 b
Agentes alieno nomine varij 1.167 b
Agere directo quib. liceat 1.77 a. ex ſecũdo teſtamẽto an liceat 2.55 b. an varie 1.139 b. 4.140.13.159 a. an incerto 1.13.155.156 b. a
Aggreſſum iuuantes non puniendi 10.7 a
Aggreſſor an impune occidendus 2.111 a, is quis ſit 12.7 a
Agi ad indebitum poſſe 13.114 b. an ſine mandato liceat 3.167 b. in ſemel lapſam poſſe 4.57 b
Agnati, & cognati hodie differunt 16.76 illi in quorum gradum vetiti 1.15 a. vbi cognatis potiores 5.20 a
Agri modo falſo renunciato, quatenus agendum 1.73 a
Agnatio qui amittatur 7.79 a
Agnitio vbi facienda 12.78 b
Album multiplex 3. eius corrupti pœna cui adplicabilis. eo citari poteſt 5. ad quæ extendi poſſit 6.135 b. alienabilia 2.41 a
Alienanti pœnitere non licet 13.127 b
Allegationum quæ recitanda 2.70 b
Alternatiua multiplex 1.157 a. vtraque eſt in obligatione 2. ibi. cuius ſit electio 4.6. ibid.
Annuagio quis potior 6.73 b
Animalium quæ rationabilia 2.6 b
Animus qui deponatur 1.2.3.18 a, b. eius rei probatio 5. ibi. b
Annonæ emptio quando punibilis 4.187 b
Annus ex quo currat 17.127 a
* Annus cœptus an habeatur pro completo 1.12 b
Annua à ſingulis annis differre 7.83 b. quando debita 1.3.94
Antecedenti conceſſo, conceditur & conſequens 4.12 a
Antiqua cur diſcenda 1.43 b
Appellare in notorijs non licet 18.5 a

INDEX.

Appellatione finita quis exequatur 8. 56 a. à reclamatione differt 4. 101 a. an in excuſatione tutorum neceſſaria 1.27 b
Arbiter quando cogendus 9.101.a.b. alij non ſtipulatur 11.88 a
Arbitrariæ quę qualeſve 1.3.4.6.12.153 b.154 a.b. cur ſic dictæ 2.29. 8 54 a.b. quæ eas faciant 7.10.16.154 a.b. 115 a. quot ſunt 17. 115 a. earum proceſſus 20. 115 a. effectus 22. 115 b
Arbitraturo mortuo qui ſubueniendum 4.103 a
Arbitrio quando ſtandum 2. quando reuocabile 3. æquo non renun tiari 8. 101 a, an infamen 1.182 b
Arboris dominium ex radicibus deprehendi. 1.31 a b
Arguere de contractibus ad vltimas voluntates an liceat 1.13 a
Arrhæ quando reddendæ 7. quando amittantur 8.100 b
Arma non luit ſociatus 2. ea commodans ne recuperet 3. 105 b. earũ delatione peregrinum non puniri 1.113 b
Arrogatio cur adoptione ſolennior 3.16 b
Arrogator an venditum retrahat 11.79 b. nominibuſve obnoxius 1. 2.79 a. ei quæ liceant 1.19 a
Arrogatus qui ſuccedit 8. adit 9. quæ eum deſerant 10. 79 a. b. qui ei ſuccedant 1.2.3.79 b. qui ei ſuccurratur 1.51 a
Aſcendentes quando ſuccedant 9.8.9.76
Aſſe impleto detrahendum 2.7 computandum 3.51 a
Authen. perpetua ſenſus 1.103 a
Authen. licet. ſenſus 4.79 b
Azonis lapſus 1.73 b.

B

Banniendi cauſæ 6.18 a
• Baſtardi an ſuccedant 2.74 b
Bellare quibus liceat 2.6 a.b
Bello capta an reddenda 231 a
•Beneficiato contrahente nuptias quid fiet de eius beneficio 3.14
Beneficij impetrati tempora 12.59 a. acceptatio 5.60 a
Bona quid 2.70 a. an ſequantur perſonam 3.64 b
Bona fides probanda 2.37 a
Bonorum poſſeſſio contra tab. cur, & quando detur 377 b. quibus nõ detur 1. ibi. eius, & emancipationis differentiæ 3.76 b
Bonorum poſſeſ. petituro obſeruan. 4. eius genera, & virtutes 6.9.10. 11.78 b
Bono. poſſ. ſeptima quæ 7.77 b
•Bonorum poſſeſſor non eſt hæres 3.77 b
Breuiloqua quinque continet. 27. 28. 29. 30.31. ea contentæ quales 32.54 a.b
•Brocardi, ſi non valet, vt ago &c. ſenſus 3.63 b

C

Capitulum cum filius. enucleatur 7.61 a
Capituli cum a nobis. ſenſus 13.44
Capituli ſi pater. de teſta. ſenſus 34.54 b
Capituli ſi anno. ſenſus 4.12 b
Capitulum abbate. explicatur 6.140 a
Capituli finalis. de præſcript. ſenſus 4.39
Capituli ſi quis ſuadente. ſenſus 2. a
Capitulum cum Ioannes. enucleatur 7.91 b
Capitulum Raynutius. de teſtamen. explicatur 2.58 a
Cæſaris origo 6.3 a
Canis dominus an teneatur 2.166 a
Capellania, quæ non eſt, obtineri non poteſt 3.67 a
Capio moribus vetatur 3.30 b
Captiui tutelam finiri, qui accipiendum 3.23 b
Captiuitatis bona qui accipienda 1.48 b
Capto ab hoſtibus ſucceditur 1.78 a, cur ſeruus 2.88 a
Caſtrenſia an capi poſſint 2.166 a
Caſus an excuſet 6.82 b. quis eum probet. 83 b. incẽdium in quo ſpe ctandus 2.82 b. an emptori imputetur 1.107 a. fortuito qui teneantur 5.82 b
Catonianæ regulæ vis 7.40 a. limitatio 7.59 a
Cauendum quando ſit 2.9.168 a
Cauere ob quæ oporteat 1.70 b
Cauſarum plurium in appel. contentarũ vna ſola cognoſcenda 4.106 a. ſuperuenire ſat eſſe 5.106 a. à quibus exprimenda 3.70 b
Cautio quid 2. plena, quæ 1.94 b. ob quæ præſtanda 1. 86 a. non eſt ſubſtantiæ 2. 35 b. cur inuenta 2.170 a. iudi. ſolui. effectus. 2. domi nium non ſuperfluit 5.171 b
Cautum ne ſatis re vna 10.171 a. an pacto 12. ibid. b
Cedat liberatus 3.64 a
Cedenda actio 1.64 a
Cedere qui poſſint 9.161 b
Cedi quæ non debeant 2.64 a
Cenſus quid 13. quid ab emphyteuſi diſtet 14.103 b
Cenſualis contractus forma, & natura 15.103 b
Certum iurandum 8.156 a
Certi condictio ad quæ data 2.82 a
Ceſſio cur inuenta 1.160 b. an renuntiari queat 8. 161 a. an liberet 4. 160 b. 56. 161 a
Chartæ inuolutio 1.46 b. aliena cui exhibenda 2.55 a
C H R I S T I nomine omiſſo, inſtrumentum vitiatur 1.3 a
Citans iniuſte tenetur iniuriarum 2.112 a
Citatus domi an arctetur 11.182
Citare ſine præcepto an liceat 4.183 a
Citatio varie fit 3. effectus 4. 135 a. eius locus 4. 17 a. ea an egeat notoria 12.4 b
Clericus quorum procurator ſit 2.176 a. eo iniuriato, qui agant 2.112 a. an arreſtandus 3.160 a
Ciuitatum propria 1.29 a
Clauſulæ rem ra. hab. vis 5.168 a
Clericus an recte tutor erectur 3. 26 b. eius inteſtati bona aduentitia cuius ſint 2.72 a. an laici poſſit eſſe procurator 6. 7. 171 b. quo non ligetur 17. ibi. quorum ſi procurator 2. 176 eo iniuriato qui agant 2.112 an arreſtandus 3.160 a
Conciliare quis cenſendus 1.52 a
Codicillis legari poteſt. & qui 2. 70 b. 2. poſt teſtamentum non, niſi expreſſim, confirmantur 1.2. ad fideicommiſſum trahitur 3. confirmatorum vis 2.71 b. lege ibi, confirmatorum, non confirmatorum illorum ſolennitas 2.72 a b. varie fiunt 1.71 b
Cœmeterium nullius eſt 4.30 a. quando non ſacrum 2. ibid.
Cœnobita an poſſit eſſe teſtis 5.44 b. an pro monaſterio 3.46 b. renũ ciata non capit 13. 14.59 a
Collecta vna quando pluribus imponenda 1.362
Collectionem vno ſubſiſtere 2.65 a
Collegium quot conſtet 1.65 a. eius & gregis diſcrimen 5. ibid.
Cognatio cur arbore oſtendatur 47.75 a
Cognatorum exæquatio 3.74 b. diſtantia qui dignoſcenda 6.7.75 a. potiores 10. concurſus 11.77 a. qui agant iniuriarum 3. 112 b. ij qui 1.19 b
Colonus partiarius an fructus ſuos faciat 1.3 eius actiones 2. 102 b. à quo differt 4.33 b
Columbæ cuius ſint 2. 31 a
Commercio vetito, ad quid an non, agi queat 5.103 b. vetitum quando licitum 4.86 b
Commiſſum tranſmiſſibile 1.86 a
Commodatarius quo teneatur 4.82 b
Communia quæ durauerunt 1.28 b
Communi diuidundo capita 16.144 a.b
Compenſationis locus 3.5. & deinceps 152 a.b. effectus 12. 153 a
Conceſſio quo reducibilis 7.101 a
Condictionis furtiuæ ſpecies 8.840 b. à quo data 1 1. ibi. cui & in quẽ 10. ibid. 3. 32 a
Conditio an retro trahatur 347. b. eius notæ 167. b. ex mente colligitur 2. ibid. an ſuſpendant 5. an reijcienda 6. in quem conferatur, refert 2.68 a. tacita pura 4. quando ſuſpenſiua 5. 65 omnes implendę 151 b. an tranſmiſſibiles 5.83 b
Conducti actio ad quæ data 14.149 a
Conferri in contrahente quæ poſſint 1.102 a
Confeſſoria quid 13. vtilis 12. probatio 28. 39. vis 33.119. 120. 121 a.b
Confeſſus quando impugnet 6.71 b. de non nu. pecu. excipit. 1.97 a. non mulctatur 4. 14 a. non confidens ſed confitens legas confitenti aliud a petito quid præcipiendum 11.159 a
Confiſcationes qui applicandæ 3.112 an tranſmiſſibiles. 2. 172 a
Confuſa nocorum quod alteri cedat 2. 31 b
Coniuncti re, & verbis 7.9.62 a.b. eorum quis potior 11. ibi.
Coniunctio quoto gradu vetita 2.15 b
Conſecratio impropria 1.89 a.b
Conſentiendi forma 15.97 b
Conſenſu in quibus obligemur 1. ille qui accipiẽdus 3. 99 b. eo ſtatim obligamur 3.106 a
Conſilium quando expetendum 1.55 a
Conſolidatorum acquiſitio 1.12.62 b
Conſtitutum an probandum 11.133 a
Conſuetudinis acceptio, differentiæ 1.2.3. 4 definitio, inductio 5.6.9 a. ei requiſita 9.10.11.12.13.14.9 a.b. effectus 16.17.18.24.25 pro bato 20.10 a. an legi præualeat 3.171 b
Conſules quando, an non, teneamur 1.2.3.105 b
Contractus nominati non nudi 4. 81 b. eorum genera & quæ 14.7 b. bo. fid. & ſtricti iuris diſcrimen 9.66 a. ab vlt. vol. differt 5.51 b. qui veſtiantur 7. 141 b. innominatus multiplex 8. 148 a. matrimonialis

nialis bonæ fid.eſt 4.150 a.eo vetito ne ſtipuleris 5.86 b. nominatorum vis 4.94 b.ſcriptus quis 1.2.100 b. quando perfectus 5.6. ibi.quorum gratia fiant 2.82. tranſmiſſ.a. 104 a
Contraria ſimul proponenda 4.27 a
Contratabulant præterıı 1.57 a
Creditorum maior pars quando inſufficiens 2. 8n a. lege in ſumma creditorum.
Criminoſi quouſque rerum domini 12. 48 b
Criminum genera, varie perſequuntur 2.15.185 b
Culparum gña, vireſq; 3.82 b.eæ an caſus fortuiti 1.ib.eæ an infamēt 3.28 a.culpæ leuis pœna 3.20 a.culpam qñ non punitur 2.186 b
Curator qualis 1.20 b. quando, & ad quæ cogendus 1.23 a. in quo dabilis 1.quis a.quibus detur inuitis 3.qui 4.eius dandi, excuſandiq; tempora 5.23 b
Curiæ qui addicatur quis 2.16 a

D

DAta an reſpondenda 5.91 a
Datiuo ſuccedit legitimus 3.21 a
Debiti oblatio quando inſufficiens a2. 128 a. reliquum poſt ſententiam petibile 14.59 a
Debitor an carcerandus a. 160 b
Deceptus an ignorantiam probet a. 12 b
Decima tranſmiſſibilis 3.28 b.ab eas leget laicus 5.61 a.legas ibi. leget, non liget quibus vetitæ 1.102 a.porro eum cuius ſit a. 32 b
Declinatoriæ initio obiiciendæ b.173 a,b.174 b
Deduci, quæ queant 2.160 b
Deductum an tranſmiſſibile 6.160
Defectu quid corruat 19.86 b
Defenſionis modus quibus conſtet 7.3 quibus licita 8. quo iure inducta 13.7 a.illa quæ 1.174 a
Defenſor quando non admittendus 3. eo damnato, in quem exequendum 9.173 b
Delegatorum datio, & poteſtas 127 b
Deducta an tranſmiſſibilia 1.172 b. 1.72 b
Deportant vicegerentes 1.13 a
Depoſitum varie repetitur 4. 143 a
Derelinqui non, niſi animo dicitur 1.35 a
Detrahens vnum, reliquum firmat 2.48 a
Deuetia non niſi vſu transferuntur 15.18. 119 b
Dies an tacite inſit a.an differendus 4.83 a.editio eiuſdem 6.98
Dieta legitima 6.27 b
Differens non aufert 71 a
Difficultas vitians quæ 8.68 b
Dilatoriarum tempus 11.173 a.repulſæ non obiiciendæ 16. ibid. b
Directus dominus prior quis 8. 103 b
Dirutum, ſacrum durat 1.29 b
Diſiunctiuæ natura 2. 11 a
Diuerſa quæ 3.31 a
Diſpenſatio falſitate corruit 12. 13 a
Diuiſione proprietas non amittitur 12. petitæ concluſio 19.143 b.ea quibus negata 5.quibus obiicienda 6.95 b
Diu, qui accipiendum 1. 96
Doctorandi tempus 3.13 a
Dolus qui probandus 24.117 b.& quando 422 a. qui à furto differat 8.31 a. an tranſmiſſibilis 6.173 b
Dominus varie dicendus 1.62 b.eo compatente, non reuocatur procurator 2.63 a.vtilis quis 1.34 b.plures an compatibiles 6.103 b. manus mortuæ, quando ſuccedit 1.17 a.ei nil quærit maleficus 3.13.b.familiæ tenetur delicto, 5.165 a. pro procuratore cauet 2.3 qui 4.cur 7.16.170 b. 151 a
Domicilia quando ſpectanda 13.15.37 b
Dominium quando continuatur 1.72 b.eius genera 3.122 a.amiſſio 11.124 acquiſitio 1.34 b. tranſlatio 1.352. effectus 1.41 probatio 5.11 b.ex cauſa tollitur 3.10 b.a
Domum altius tolli an recte vetetur 3.88 b. eius amiſſio 1.31 b
Donantis, & donatarij diuerſa tempora 6.40 a. illum non tenet euictio 7.ibid.a
Donare futuris verbis non poteſt 4.40
Donari nondum ædificatis non poteſt 1.35 b
Donata ante crimen an reuocabil. 8. 127 b.ab ingratis reuocantur 1.23 a
Donatio quid a.ei neceſſaria 1.39 b. eius futuræ actio 5.40 a.quando irreuocabilis 4.ibi. b. reuocandæ eius cauſæ 8.41 a. ob nup.vtilitas 2.41 a.illa quib.verbis arguatur 2.47 b. reuocatur 1.60 a.ibi.legas donatio quando valeat a.ibid.cau.mor.natura 2.48 b. quando præſumenda 1.158 a
Donatoris & venditoris differentiæ 10.103 b
Dos qua cauſa habita 12.58 a.quando fiſco adplicanda 3.2.15 b. 16 a.eius cauſa quando agendum 8.150 b
Dotali vendito quis euictionis reus 7.id qui repetant 9.10.18.41 b.id alienabile 3.41 a
Dubium qui fiat 80.a
Duellum quando permiſſum 3.78 b
Duos quæ reſpuant 1.24 b
Dupondio completo triens debetur 1.51 a.illius vtilitas 5.6.ibi.

E

EAdem quæ non ſunt 5.14 b
Eccleſiarum res cuius 1.29 b. earum præmia 3.30 a.earum res an alienabiles 4.29 b. eis data profana 1.ibi.eius nominatio qui accipienda 1.26 b. eius reſtitutio ad prælationem non trahitur 37. 126 a. lege in ſumma reſtitutionem.eius res alienabiles 6.61 a
Eccleſiaſtica an inalienabilia 4.41 b
Effectus ne, an nomen ſpectari oporteat 1.41 a
Electio cuius ſit 4.5.6.7.8 eius verba.& tempus 10.12.66 a.ea. neglecto volente, ſubſiſtit 1.73 a
Eligendus vnus ex pluribus 120 a
Electum quid, eiuſque vis 1.32 a
Emancipandi modus 3.43 b
Emancipatione adſignato ſublata 5.eius & exhæredationis diſcrimen 4.77 a.ob eam amittenda 2.23 b
Emancipatus quando legitimus 3.74 ei non ſubſtituitur 3.52 b.1.55 ei quis prouideat 1.73 b.ei non adſignatur 2.72 a.an in cognitus 8.78.is non ſuccedit 1.55 b
Emendatur vni ex dominis læſo debetur 2.112.b
Emendare quouſque & qui liceat 3.4.9.10.158.159 b.a. libellum ineptum emendet quis 12.159 a
Emendatus an conueniri queat 6.57 b
Emere an cogamur 4.60
Emphyteuta ſi rem vendicet, an ſuccumbat 13.116 an emphyteuticare queat 2.7.106
Emphiteuticandi formæ 10.103 b
Emphyteutici contractus natura 5.103 a
* Emphiteuta an præſcribat 5.43 a
* Emphyteuſis an poſſit ſine ſcriptura fieri 11.103 b
Emptionis incommoda 4.37 a.requiſita 3.59 a
Emptor ad quid concludat 12.10.13.149 b
Epiſcopus dominum excludit 2.17 b
Equus fræno non traduur 3.15 a
Errans non contrahit 4.non leg.1.4.62 b.non vſucapit 3.5.39 a
Errore quæ corruat 5.24 a.iuſtus & iuſtiſſimus 1.139 a.quis vitiet 1.2.67 a
* Error an noceat vſuc.4.38 a.an in nomine beneficij impetrati vitiet 3.110 a
Euentus an ſpectandus 3.4.10 b
Euictio in redemptis ceſſat 2.61 a
* Euictionis nomine an teneatur mulier vendens rem dotalem 4.48 b.contractu vetito, ea ceſſat 4.102 b
Exactionis tempus 3.83 b
Exceptionum gña 20 81 a. Exceptionis cohæres non es, vis 7.143 b. actione metiuntur a.3.173 a.ante ſñiam obiicienda 14.ibi.Procuratoriæ 1.176 non numeratæ pecuniæ 1.23 locus 10.20.97 a.b
* Eceptio quælibet legitima impedit effectum moræ 12.153 a
Exceſſus eſt reuocabilis 5.40 b
Exceſſus vetitus 1.5.93 b
Excommunicati quibus pares 1.20 a
Excommunicatio ex falſa cauſa an valeat 11.13 a
Excuſationis tempora 13.horum curſus 2.26 b.illius, & appel.differētiæ 1.3.27 a.ea ſcribenda 4.ibi.
* Executores teſtamenti quando dupli teneantur 4. 141 b.an poſſint facere procuratores 4. 162 a
Exemplarie impuberi ſubſtitui poteſt 9.& in diem 18.idq̄ue adoptato licet 17.53 b
Exemplaris an reconualeſcat a 5.an extendi queat a 6.54
Exemptionis a poteſtate cauſæ 7.14 a.vbi exemptionis, non exceptiones, in ſumma legas.
Exercitoria quando detur 4.162 a
Exhæredandi forma 1.49 a.in modo eſt differentia 1.49 b
Exhæredato recte ſubſtituitur.2.55 a
Expenſæ qui adiudicandæ 18.156. earum quantitas arbitraria 3.160 a.an repetibiles 1.24.ibi.quæ non ſpectandæ 2.31 a
* Expenſas ſoluit minor doli capax aduerſus contumaciam reſtitutus 6.22 b.an eas debeat confitens 4.141 a
Expreſſum nocet 1.19 a

Extenſi quæ oequeant 10.129 b
Extincta vendicari non poſſunt 5.32 a
Extrahat quis ab eccleſia. 5.14 a
Extraneus an recte tutor. 1.26 a. quis 1.58 b. quis ſit 2.55 b

F

FAbri qui. 1.32 b
Facere io alieno ao liceat 2.13 b. quis id ius probabit 3.18
Facilitas 1.10 b
Facti ſtipulati effectus 187. b. alieni promiſſio. 4.5.6. ibi. a. b. an tranſmiſſibile. 5.83 b
Falcidia qui vetanda 1. eiuſdem & trebel. communia 2. quando detrahenda 3. qui retinenda 4. quatenus ei imputetur 5. in cuius ſeruo verita. 1.2.10 quibus ceſſet 3.69 b
* Falſa cauſa an vitiet acta iudicaria 2.12 b
Falſi pœna 1.286 b
* Familiam poſſit conſeruare iudex 27 b
Familiam qui diuidant 6.143 b. eius rei progreſſus & finis 7. ibi. ea ſemel diuidenda 13.144 a. qui agatur 144 a. an domino ſoluenti teneatur 21. quis eius factum præſtabit 1.113 b
Famuli damnum, quando præſtet dominus 6.105 a
Fera nocente an teneatur dominus 1.166
Feudatarius an emphyteuticet 3.103 a
Feudum qui alienabile 3.28 b. quando reuocabile 7.40 b. totum ob partem amittitur 5.63 a. vendibile 3.110 a
Fictio quaodo ceſſet 2.50 a. eius effectus 4.58 b
Fidei/quibus verbis cõmittatur 2.71 b. certæ cõmitti, an liceat. 1.76 b
Fideicommiſſum officio iudicis non petitur 1.69 b. quando totum ſoluendum. 4.70. b. ſpectanda eius tempora 10.59 a. genera 1.60 b
Fideicommiſſas hæredi comparatur 2.55 b
Fideiuſsio exceſsiua reducibilis 2.92
Fideiuſſor quatenus damnandus 1.94 b. cui accedat, an non. 2.4.5.6.7.8. an ei detur exceptio 3. eius hæres an teneatur 12. obligatio ao exprimenda 1. an plus reis teneatur 1.2. quando diuiſionem petat 3.94 a. b. eius. & rei diſcrimen 10.96 a. an teneatur de emenda non taxata 2.95 a. an ei danda actio. 2.96 b. quando ad intereſſe. 5. quãdo requirendus. 7. quando dandus. 8.168 b. cui dandus 4.172 b. an poſt appellationem teneatur 3. ibi. b
Filius quando ex vxore illegitima fiat legitimus 1.14 a. eius, & agnati diſcrimen 1.17 a. capti ab hoſtibus, an teſtetur 1.13 b. ex bonis patris quæſiſſe præſumitur 5.48 b. ao donet 2. an eius bona pro patre capi poſſint 5.48 a. illi quæri quæ poſſint 10.11.12.13. 89 a. an viuo patre alij poſſit eſſe tutor 1.23 a. quibus proſit a. 25 b. huic quæ liceant 2.90 b. an patri poſſit eſſe teſtis 1.2.46 b. an ſeruo æquiparandus 5.68 a. filiorum genera 1. ſucceſſio æqualis 1.75 b. quouſque 3. ibi. ad nepotes non extenditur 2.19 b. contumax qui coercẽdus 1.166 a. eo damnato, qui exequendum 3.166 a
Filia in feudo a quo excluſa 5.73 b. feudo excluditur 6.76 a
Filiationis poſſeſſio, an controuertenda 5. tunc quis citandus 6. adoptanti non datur 8.137 a. b
Finium reguodorum actioois effectus a 1.144 a. tempus 24. ad quæ data 27.145 a
Finibus an concurrat proprietas a 2. eod.
Fiſci quis potior 1.15. ad quæ teneatur. 2.80 a. varie accipitur 36.126 a. alienata ao reuocet 6.127 a. an à cognatis excludatur 3.85 a. eius communia, & ſpecialia 2.3.39 a
Flumen publicum, qui accipiendum 1 a8 b
Fœminæ quo iure excluſæ 1.73 b
Forma omiſſa actus vitiatur 3.80 a
Franciæ regi quis bellum indicere poſſit 4.6 b
* Francia an ſubdita Imperatori 6.3 b. an in Francia iudicandum ſecũdum leges Romanorum. Franciæ curia dat interdictum vti poſſidetis hæredibus, qui noo ſunt adepti poſſeſſiooem. §. retinendæ. de interdictis.
Frater exhæredabilis 15.58 a. iniuriarum tenetur 1.112 a. adoptati nepus an duci queat 2.15 a. an tutor 3.4.5.20 b
Fratrum filij quibuſcum vocati 4.73 b. quibus potiores 14.76 a
Fraudatos creditores, an exprimendum 9.114 b
* Fraude factæ alienationes quæ ſint 1. & deinceps 127 a. b
Fructuarius non poſſidet 4.43 a
Fructus à bonę fidei poſ. quãdo reſtituendi 1.33 a. cui 5. qui 7.8. varie percipiuntur 6.38 b. recepi eorũ ſint 1.33 b. 5.34 a. dotales cui cedant 3.16 a. genera 3. varie petuntur 5.184 a
Fugitiuo neceſſaria bona fides 4.38 a. an reſtituendus 6.14 a
Fullo quid domino reddat 3.110
Fundi dotiſque communia 2.66 a
Fur manifeſtus, cur magis puniendus 1.110 b. qui occandus 3.45.46. 111 a. eo occiſo, ſpectanda 7.111 eum, decipere an liceat 8.9.111 [illegible]
Furto oõ tenetur frater 2. eo opem ferens obligatur, 11. ab iniuria differt 4. ab iniuria differt 2. eius actio, quando & cui competat 12 domeſticum, an puniendum 2.110 a. & an agat depoſitarius 1. ibi. b. manifeſtum noo probandum 2. ibi. eo varie agitur 1. ibi. eius vitio quando iuratur res 12.38 a

G

GAlli conſilium 2.9 b
Gallicum idioma ſupremum eloquij tenet 3.26 a
Geruodiorum natura 2.114 a
Genus quando vt ſpecies iudicandum 4.152 a
* Generalis petitio ao procedat nu. 1. & deinceps 157. 158 b. a
Geſtor an ſibi quærat 1. ſtipuletur 2.4.93 a
Gradus 13. qui computandi 2.5.8.10.11.12.75 a. b
Gratia ex cauſa reuocatur 12.106 b
Grege legato, vouum noo debetur 4.65 a

H

HAbilitatis tempus. 1.59 a
Hæreditarium ius quando oon ſuſpenditur 1.70 a
Hæreditas quaodo cædat 1.50. a quem repræſentet 1. ibi. b. ea hæres 2. ibi. b. eius quantitas 1. ibi. b. cui deferenda, ſi hæres ſit incapax 5. ibi. præſcriptio. 4.37 a
Hæres deſinens liberatur 4.72 b. huic cauendum 1.104 b. eius res nõ obligatur 6.150 b. quando iurat, ſoluere quaodo cogẽdus 12.3.70 b. duplici iure 3.77 a. qui inſtituendus 1.50 b. non deſinit ſemel hæres 1.51 a. quibus, quatenuſque tenetur 1.59 b. ao ignorantia excuſandus 10.64 b. ei ſucceſſ. factum adſcribitur 2. ibi. b
Homagium an à muliere præſtandum 3.150 b. an nõ obligabile 24.130 a. tranſmittitur 12.79 b
Hominum eadem natura 1.21 a
Hoſpitale quando profanum 2.29 b
Hoſtium bona capta cuius ſint 1.31 a. illi qui ſint 1.16 a
Humanitatis ſcriptoribus an ſtodum 4.102 b
Hypothecæ liberatio 32.131. a
Hypothecandi forma 34.131 b
Hypothecaria qualis 28.20 præſcriptibilis 30. cui concurrat 33.131 a. b. cui detur 2.41 a
Hypothecari quæ debeant a 5.26 131 a

I

IGnorãtia quando obſit 1.61 a
* Ignorantia à quo probanda 2.12 b
Ignoto dari poteſt 1.51 b
Illiteratus an poſſit eſſe tutor? an iudex? 1. & 2.26 a
Immunitate eccleſiæ qui gaudeant 2. ea quo porrigenda 3.14 a
Impenſæ an fratri imputandi 1.2.107 b. a. voluntariæ quando repetibiles 1.106 b
Imperator quis 2. eiuſdem electores 5.5 a
Imperium delegabile. quo iure competat 1.2. 16 b. eius genera 4.3 a
Impoſſibili quando obligemur 3.120 b. ao actionem pariat 1.90 b
Impoſſibilitas nõ obligat nu. 2.48 b. l. in ſumma. ibi. impoſſibilitas nõ ius poſsibilitatem vitiat 3.51 b. 7.68 a
Impræſcriptibilia 6.38 a. 3.143 a
Impugnans actum eo ooo fruatur 1.69 b
Imputari quæ poſſint 7.96 a
Incertitudo an vitiet 3.68 a
Incerto proceſſum non vitiatur 11.156 a. quando agere liceat 13. ibi. b. certificatum an valet 1.35 a
Incorporalium ſubſiſtentia 1. poſſeſſio 2. petitio 3.35 a. ea an obligabilia 27.131 a
Inconſtantia ao admiſſibilis 2.6 a
Incrementum cuius ſit 16.103 a
Indebitum qui condicendum 1.2.82 a
Indefinita non extenduntur 1.49 a
Infames teſteſoe ſint 7.44 b
Infamiam ſententia non tollitur 2.27 b. an iudicis officio irrogata 2.28 a
Infans noo obligatur 22 a
Ingratitudinis cauſæ 4.5.6.40 b
Inhabilis geſta an valeant 22.23.45 b. fruſtra reſtatur 2.8.50 b
Ioimicitiæ quando remiſſæ 1.26 a. capitales quæ 1.2 ibi. b
Iniuria ao æſtimabilis 2. & quis 1.112 b. ao diſſimulatione ſublata 3.113 b
Iniuriarum actio an prætoria 1. annalis 1.112 a. pœna 113 a quis agat ou. 1. ibidem b
Ioiuriandi animus quaodo non probandus 4.113. b
Inquiſitionem non fieri, qui accipiendum 5.19 a
Inſinuationis forma 1. quando facta cenſenda 2.40 b

Inſtitor

INDEX.

Inſtitor multiplex.& quis obliget 1.13.162 a
Inſtitoria locus 3.161 b
Inſtitutionis particularis vis 8. conditionalis, & in diem valida 2. 5. ſub conditione cum morietur, an valeat 4.51 a. nominatim fiat 4.51 b. conditionalis an concurrat 2. 52 a. eius ſpectanda tempora 6.48 a. eius conditiones, tempora 6.59 a
Inſtrumenti fides 1. ei inferenda 3. editio 4. impugnabilitas 10.11. reprobatio 12 18. vacillatio 13. qñ non ſtandum 16. probatio 19. æquiparatio 22.9 a.b.9a a.b. eius legendi forma 1.3.65 a
Interdici vni poteſt 1.176 a
Intereſſe quadruplo maius 1.146 a. quando ſuccedat 5.148 b. quando faciat arbitrarium 15.115 a. æſtimandum 5.156 a. eius probatio 1.136 a. præſtatio 1.11. eo ceſſante, ceſſat actio 6.100
Interdicta an ſint actiones 2.176 retinendæ cui in quem 1.4.5.177 a. his quid conſequamur 12.177 b
Interdictionis vis 6.24 a
Interpres neceſſarius 2.83 a
Interpretandum in quem ſit 2.93 a
Inteſtati qui 3.4.72 a. pro parte qui 5.50 b
Interuenientium pro alijs nomina varia. 1.94 b. paritas 1. 95 b. differentiæ 5.96 a
Inuecta quæ obliganda 2.3.4.129 a. an transferri queant 8. ibi. b
Inuentarij tempus 5. quando obijciendum 6. qui faciant 7.59
Inueſtitura an neceſſaria 1.88 a
Ioannes Faber cur ſic dictus 1.32 b
Iudex quatenus nobis quærat 6. 10.87 b. 88 a. quæ neceſſario faciat 1.14 b. qui ius dicat 1.23 a. competens quis 4.173 a. imperitus non recuſandus 5.5 b
Iudicis acta ex falſa cauſa quando valeant 2. 12 b. an reuocabilia 4. 9.10.12.& 13 b. a
Iudex iniuriarum tenetur 1.112 a
Iudicum quis tutorē det. 4.5. a t b. ijs authoribus quæ licent 1.22 b
Iudicatum ſolui quid 2.77 a
Iudicij acta an in notorijs neceſſaria 14.4 b
Iuriſconſulto futuro obſeruanda 3. 2 b. eius nomen multiplex 3.5 b
Iuriſperiti à quibus excuſandi 1.26 b
Ius agendi quid 7.114 b. olim impetratum 6.114 b. vnum ad aliud non trahitur 5.77 a. naturale non niſi ex cauſa tollitur 1.2.10 b
Iuris ſubiectum 6.7.2 b
Iura quando diſcenda 8.3 b
Iurare in litem an liceat 1.184 b
Iuramentum an liget 6.8. nec liget cautela 5.41 b. contractum ſequatur 6.96 a, hæreditarij forma 9.71 a
Iuſtiniani fides, & tempora 2.3 a. conſulatus 5.5 a
Iuſtitia perpetua quæ 1.6 a. ea iure prior ibidem

L

LEgis hominem ſenſus 4.59 a
L. ſi ignorans conciliatur 2. 14 b
L. cum quærebatur ſenſus 8.38 b
L. pro ſocio, ff. pro ſocio ſenſus 15.144
L. non facile an correcta 2.55 b
L. proinde S. 1. explicatur 1.86 a
L. 1. ff. de teſta. mili. & S. plane. Iuſti. eo. conciliatur 1.47 b
L. non figura ſenſus 8.97 a
L. cum res ſenſus 2.139 a
L. ſi quis ſub. ſenſus 4.19 a
L. filio locus 4.49 a
L. cum hæres ſenſus 1.51 b
L. 4. C. de leg. tut. ſenſus 2.15
L. conſtitutionibus ſenſus 2.136 a
L. fratres ſenſus 2. 57 b
L. diſtantibus explicatur 4.46
L. 1. C. de mag. conue. ſenſus 2.25 a
L. Scæuola ſenſus 36.54 b
L. omnium explicatur 11.45 a
L. ex perſona obligamur 4.95 a
L. hoſtes ſenſus 3.6 b
L. in fraudem .& l. ſed & ſi quis conciliatur 1.48 a
L. qui vxoris ſenſus 3.62 b
L. nemo ſenſus 4.104 b
L. ſi fundum ſenſus 8 33 b
L. non figura ſenſus 8.97
L. conſenſu explicatus 5.100 a
L. procurator ſenſus 2.27 b
L. 1. C. commu. de leg. enucleatur 2.60 a
L. intra ſenſus 22.97 b
L. ſi creditor enucleatur 1.63 b
L. ſi in metallum ſenſus 2. ibid.
L. hæres ſenſus 4.64 b
L. cedere & l. in omnibus conciliatur 6.65 b
Lædentis ſe pœna 1.6 a
Læſio quando probanda 29.30. 126 a
Laqueo capiens quis potior 1.30 b
Laudemia recipit tutor 4.42 a. ea cuius ſint 1.50 a
Legendi triplex modus 1.66 a
Legatur varie 2.60 b. futuris 1.62 a. incerto 1.2 corpori 3. 66 b. 67 a. extra teſtamentum poteſt 5.71 a. à quo liceat 1.71 a
Legari rei, quæ non eſt, poteſt 1.62 a
Legatarius an dominus 9. 60 b. plures qui admittuntur 4. 66 quando onera ferat 1.70 a. quatenus grauandus 1.2.71 a. an poſſit eſſe creditor 4.127 a. an teſtis 1.2.5.46 b
Legata immenſa nulla 1.8 b. eorum tempora 8.9. 59 a. incertum ſi ſit, nullum 3. 60 eius actio multiplex 1.4.5. 6 ibi. a. b. cōmunis rei an validū 1. hoſtilis rei 3. ibi. b alieni probatio 3.4.5.& 6.61 b. redditus à quo ſoluendi 1. ibid. b. deficiens cui debitum 2. 62 a. confirmabile 4.62 conditionale reuocatur 1.63 a. à dona. inter virum & vxo. diſtat 2. ibi. quando valet 2.3 ſine perſona nullum 5.63 b. legatum dotis, generiſque an valeat 23. 64 patris & matris duplex 1 t. 64 b, vaccæ partus non debetur .2. ibi dominij eius probatio. 1. qñ cedat 2.65 a. b. genus, & qualitas legata an debeantur 3. 66 a. eius cōtractus diſcrimen. 1 1. ibi. quādo tranſmiſſibile 1.2.3 eius capaces 66 b. legatum ſeruo quando cedat 1.3.67 b. eius validitas vnde pēdeat 3. eod. tempus ſpectandum 2. eo reuocato libertas adimitur 3.50. annuum 5.94 b. differt à donatione cau. mor. 1. 2.3.4.5. 39 b. 40 a. differt à contractu 6.83 b. eccleſiæ, cui debitum 1.6 b. ſeruo an valeat 1.43
Lagatorum remedium 32.126 a
Lex qui abrogatur 1.168 a
Legis Velleię capita 3. eorum prouiſio 4.49 b
Leges debent diſci in adoloſcentia 2.60 b
Legis commiſſoriæ vis 1.34 b
Legem ferre, qui quatenusque poſſit 3.4.& 5.7 b. a
Leges quos ligent 1.2.3.4.5 a
Legitimandi modus multiplex 1.6.7.16 a
Legitimatur matrimonio 4.5. ibi. & à quibus 8. ibi. 1.16 b
Legitimati patri ſuccedunt 4.75 b. quando ſuccedat 3.16 a
Legitimus qui accipiendus 6.77 a.5.75 a
Libellans probationi contrarium, an obtineat 1.7 b
Libello edito, an res fiat litig. 15. qui in rei vendicatione formandus 26.17 a.18 a. alternati. locus 3.61 b. an valeat. 27 b
Libera poteſtas quatenus accipienda 1. 152 a
Liberatio varie legatur 2. cui proſit 5.63 b
Liberi qui 2 49 a. à quibus alendi 4.5.6 a
Libertas quando non data 1.50 a. in diem non datur 6.51 b. à quo accipienda 1.2.58 a. ea amiſſa, ciuitatem retineri 3.20 a. à quo datur 2.12 a. eius genera 1. eod.
Libertus centenario maior 1.76 a
Libra auri, argentique quanti ſit 1.2.3.21 b
Limitis iura 1.31 b
Literarum obligatio quæ 14. quæ actio. 57. illi conſenſus non ineſt. contrahendi forma 13. locus 12. qui à cæteris diſtet 3. earum cautionis vis. nunc 4.97 a. b
Lite non conteſtata proceditur ad ſnīam ex officio iudicis 1.28 a
Littora maris. & fluminum an diſtent 1.29 a. ea communia 1.5. ibid.
Lucratiui, & onerosi diſcrimen 2.127 a
Luſores an teneatur de damno 10.111 a

M

MAcedonianum adſertione tollitur 3. ei renuntiatur. 4. an ei renuntietur 5.163 a
Magiſtratuum expliciti gradus 2.5 b
Maieſtas imperatoris ſolius eſt 14.2
Maius ad minus trahitur 4.75 a
Ma. fid. poſſeſ. ne alienet 2.38 a. ea tranſmittitur 3. ibi. an errore cauſetur 4. ibidem.
Mancipium redimi poteſt 1.165 a
Mandatarius quando non ſubſtituat 1.5 b
Mandatum à quo diſtet 6. turpe non tenet 5. fines eius an excedendi 2. 3. 105 b. quando exceſſibile 5. 106 a. actio eius generalis. 2. ibid. morte an extinguatur 1. ibid. b. difforme non corruit 1.107 b. id approbandum 1.5. b. ſpeciale exigentia 1.167 b. quando dubium 1.168 a. dubium an admiſſibile 13.169 b
Mandati actio quibus potior. 133 a
Mando, quid notet 5.71 a, b
Man mortis, & diuis dicelle i. Mortis mortua, & illius int. 1.17 a, b

Manifeſtum

Manifeſtum quid 9.4 b
Manumiſſio quando vetita 1.50 a. eius modi & differentiæ 2.3.65 a
Manumiſſus delicto tenetur 2. 165 a
Manumittere vetanti, an parendum 7.64 a
Maris occidentis natura 2.28 b, eius in littore non ædificandum 1. quo iure commune 2. 28 b, 2. 29 a, eius littora à quibus diſtent, extendantur ve. 1.2, ibid. maris vſu conceſſo, littus conceditur ibid.
Maritus, an vxore iniuriata an agat 3. 112 a, eo vendicato oblata remaneret 42 a
Mathematicorum lapſus 1.20.
Mater negligens quando non punienda 1. qui ei ſuccedant 1.2.74 b, ei an quæratur 13.88 a, præteritæ remediū 2.18 b, qñ tutrix 2.21 a
Materiarum genera 4.2 b
Matrimoniū à matre dictū 1.150 b, eius inuētio 3.6 b cōmoda 1.14 b
Membri mutilatio, an capitalis 1.185 a
Mentecapto filiusfa. ſubſtituitur 15.16.53 b, illius filijs quid relinquatur 22. ibi. mente captorum differentia 2.48 b
Menſuras fallantis pœna 4.186 a
Meretrix eſt inteſtabilis 5. exhæredanda 7.57 a
Mercedis ñon dictæ actiones 102 b, eius & ſalarij diſcrimen 1.107 b
Merces quid 3.162 b
Metum paſſus varie concludit 3.7.150 b, quatenus agat 5. ibi.
Meum mihi ne ſeruiat 14.137 b
Miliare vetiti 1.47 a
Militaris expeditio 1.49 b
Miles tutor ne ſit 1. illius iura, cui cōpetāt 2.26 b, a quo creādus miles 2. q̃ cū faciāt 5. eiuſdē priuilegia 4.47 a, an à ſtudente differat 2.42
Militia an ſit dignitas 3.47 a
Minor qui obligetur 3. 82 b, quibus actibus eſt inhabilis 2. 3. 12 b, quæ vēdat 2.42 a, cur citius procurator poſſit eſſe q̃ aduocatus 1. 13 a. eius res ob dotē hypothecanť 11.151 a, an ſit puniēdus 7.22 b
Minus quando debitum 4.61 b
Miſſio in poſſeſſionem qui ſuccurratur 1.177
Modus variè ſpectatur 1.159 b, eius & cauſæ communia 4.67 b
Monachi ne fideiubeant 1.174
Morbus quatenus excuſet 1.26 a
Mors in mandatis qui accipienda 11.107 a
Mulier an poſſit eſſe teſtis 24.44 b, an à minore diſtet 3.44 b, ea iniuriata, qui agant 4.412 a, iudicat per alium 4.80 b
Muri qui fulciendi 1. fulcientis pœna 2.30 a
Mutui & commodati differentiæ 1.82 b
* Mutato ponte, an perdatur deuerium 2.21 b
Mutus an contrahat 1.90 a

N

NAtalibus diſpenſatis. cætera non diſpenſantur 1. 12 b
Natura naturata quæ 1.6 b
Naturales qñ matri non ſuccedāt 5.76 a, eorū genera 2.16 b
Naturale ius cum quo ortum 2.30 b
Negationum vſus 1.5 b
Negatoria quid 34. cui, in quem, & ad quid data 35. concluſio 38. præſcriptio 39.120 a
Nepotes ex filio cœnobita teſtamentum rumpunt 5.49 b, Libri teſtamentū, non teſtamenti, in ſumma. proprie filij non dicuntur 12. 19 b, qui fiāt filij 1.16 b, quib. & in quibus ſuccedant, & à quo excluſi 2.3.4.5.72 b, exhæredari poſſunt 1.55 b, quando ſint ſui 2.3.58
Nominari qui debeant 2.27 a
Nominatus præfertur 4.49 a
Nominum differentiæ quatenus ſublatæ 12.25 a
Notario negato actus corruunt 22.45 b, ei creditur 11.97 b, is ſtipulatur 1.170 b
Notoriū qui ceſſet 2.80 b. qd 5. eius gñā. 3. deprehenſio 8.4 a, b, an citatione egeat 12.4 b, ꝓbatione nō eget 5.4 b, ei' ſniæ executor 19.5 a
Noxalis locus. 3. qñ ceſſet 24. 165 a, qualis adiectio. 1. concluſio eod.
* Nullum an ſit teſtamentum, in quo ſuus eſt præteritus 1.77 b
Nulla an valeant 2. eod.
Numeraſſe credens, quando non probet 6.97 a
Numeri reſolubiles 13.11 a
Nuntius an obliget 4.100
Nuptiæ vnde dictæ 2.14. b. qui ſoluantur 3.14. b, 4.15. errantium nullæ. a. ibid. ſine curatore non contrahitur 3.15 a, quæ eas impediant 1.2.14.15 b. vetitarum pœnæ 4. 16 a
Nutu an obligetur quis 6.100 a

O

OBligandi animus qui præſumendus 2.31 a, modi. 7.79. a. 1.81 b
Obligatio quarum actionum mater 3. 132 b. ciuilis multiplex 1. 13 a a. vis 1.95 a qui accipienda 2.99 b, abuſiua 2.81 b, eius genera 8. naturalis genera 4. effectus. 5.7. ortus 15. 80. & 81. 1. 22 a. ius 19. 81 a. 15.7 a. naturalis origo 9. 114. tempus varie conſyderatur 1.83 a. ad diem qui accipiēda. 8. 83 b, quādo non oriatur 2.86 a
Obligationis literarū & aliarū diſcrimen 3. illa qui contrahatur 13. 97 a, b, illa quæ 14 quando locum habeat 12 cuius actio 17. 98 a
Obſides recte ne teſtentur 2.48 b, an conſtituant 7.11 b
* Occupat prius, qui malefactores capit. 2.30 b
Occidi potentior quandocunque poteſt 9.7 a
Occupatiuus poſt inuētionem potior 1.31 b, in ſum. occupantiū leg.
Officiales an morte reuocentur. 8. 107
Officio iudicis, quando locus ſit 1.137 a
Omiſſorum quæ non viuent 4.182 a
* Omiſſus caſus, an habeatur pro expreſſo 1.104 b
Omnium vocis vis 1.6 b
Onus tranſmittitur 4.76 b
Opem ferens furti tenetur 1.110 a
Operarum genera 6.79 a, eæ, à quo, & cui debitæ 1.65 a, quatenus locabiles 6.11 b, vbi in ſumma, vt hic legas.
Oratoria quando publicanda 3. 29 b
Ordo an ſpectandus 1.68

P

PActa an iuſo firmāda 1.69. pudorū ortus 6.80 b. varie veſtiunť 3.81 b. an actionē pariāt 3.4.132 b. ď nō petēdo via 1.3.174 a
Parentes qui ſuccedant 2.77 b. qui fraudandi 5.79 b. eorum notæ quando an non filij obliot 3. 11. b
Paria quæ 3.96 a
Partes qui dignoſcendæ 1.77 b
Paſcentia recte includuntur 5.167 a
Patris, & filij diſcrimen 1.74 is an filio quærat 1. an pro eo paciſcatur 6. ſtipuletur 5.89 a. pater an matri concurrat 1.18 b. an filio teſtis 1.46 a. eo facto religioſo, filius ſui iuris eſt 1. 12 a. quando caueat 1. 170 a. an ſine venia citandus 3. 136 a. adſerti an neceſſaria authoritas 7.137 a. impune præteritur 1.49 a. quo iure legitimus 2.74 a. quando cum filio concurrat 2. ibid. an ei ſuccedat ex concubina natus 15.76 a. ei cur quæratur 4.90 b. licita 1.13 b
Patria poteſtas vbi non ſpectanda 3.18 a
Patrinus impune citabilis 1.13 b
Patronatus tranſmiſſibilis 1.3. 77 a
Patronus fratri præfertur a. 75 b. non tamen filio 2.76 b. eius cognati, qui ſuccedant 1. ibi an ſuſpecti accuſari poſſit 127 b
Pauper an tutor eſſe queat 1.2.26 a
Pauperes recte inſtituuntur 2.50 b
Paupertas obeſt & prodeſt 2. eius commoda 3.12 a
Peculatus quid 1.'187 a
Peculiū cū vicarijs an debitū 5.64 b. quaſi caſtrenſe quorū ſit 1.42 b
Peculiotenus quis conueniendus 9.133 b
Pendere quæ queant 6.7.87 b
Penſio à quibus ſoluenda 7. 103 a. ea retenta vendita non dicitur 12. 103 b. dies qñ non ſpectādus 3.33 b. 20 1. 135 b. an diuidua 2.36 b
Percuſſio pugni an ſit iniuria leuis.
Peremptoria varie dicuntur 13 a
* Periculum allegans illud exprimat 17.150 a
Periculum cuius ſit 2.110
Permiſſum an ſine vetuo ſubſtet 2. 50 a
Permutatio an ſit bonæ fid. 6. 148 ab emptione differt 19.140 a
Perplexitas 4.51 b
Perplexum 7.91 a
Perſequentis res eſt 1. ei non vetandus ingreſſus 2.30 b
Perſona, & res vnum 3.29 b. an ſimul vendicari poſſint 15. 137 b. illius vendicandæ remedia 10.137 b
Perſonalia extendibilia 3.176
* Petitoriū, & poſſeſſoriū an poſſit itētari ꝓ annua pſtatiōe 15.128 b
Petitū maiore probato debetur 7.158 b. ad conteſtata refertur 1.91 a
Pignoris capione non quæritur 2.63 a
Piſcari an vetent barones 4.29 a
Piſcator quouſque cæteros vetet 2.28 b
Plures loco vnius 2.76 b
Plus petens qui condemnandus 1.'175.
Pœnalia an tranſmiſſibilia 5.70 a
Pœna quando quadruplum excedat 2. 46 a. quæ & cui adplicabilis 8.150 b. an mutabilis 2.186 a. pecuniaria an morte extinguibilis 5. 172 b, eius diuiſio 1.167 b. lapſo die committitur 10.133 a. in hæredes 5.58 b. prætoria 6. an ad intereſſe reducibilis 6. quando inutilis 9, quatenus exigenda 12.93.94 a.b
Populus, qui conſuetudinem inducat 27 b
Poſſidendi animus qui ceſſet 1.31 a. declarandus 2.181 a
Poſſidens probet quid, & qui 16.18. 19.20. 178 a
Poſſidere bo. fi. quis non dicendus 2.33 a

Poſſediſſe

Poſſediſſe probare ſat non eſt 4.70 a
Poſſeſſio traoſmiſſibilis 1. eam adipiſci tutius 4.79 a. armis tuenda 21.7 a.eius acquiſitio 1. amiſsio 2.181 quæ ex parte rei requiratur 22.117 a
Poſthumi, & nati differentia a. 48 b. illius agnatione teſtamentum rumpitur 1.49 a.alieni recte inſtituuntur 1.67 a
Poſtliminium circa quæ non fingatur 3.48 b. effectus 3.78 a.
Præbendæ tempus quibus currat 3.78 b.cur dentur 1.47 a.irrita digni tate debentur 3.64 b
Precarii,& commodati diſcrimen 1.3.142 a
Præferendi 1.30 b.2.ibi.3.33 a.4.49 a.
Præiudiciales varie dicuntur 3. quales, cui, in quem datæ 4. In futurum cauetur 13.an ſententia eius faciat ius 16. 17. 137 a.b.earum vis 9.137 a
Prælati ob quæ conueniendi 1.162 b
Præſcriptioni an obſit mala fides 5.37 a. earum commune 6.37 b. à conſuetudine differt 5.9 eccleſiaſtica 16.37 b.quādo ceſſet 2.143 b
Præſcriptis verbis actio cur ſic dicta 11.149 a.ad quæ datur 18.149 b. an ea.& in factum eadem 11.148 b
Præſens tempus ex præterito arguatur 1.2.3.70 a
Præſentes qui 9.37 a
Præſentes res quæ 6.35 a
Præſtationum differentiæ a.94 a.longarum effectus 9.105 b
Præterire ſine cauſa non licet 5. 49 b
Præteritus qui traoſmittat 3.73 b.eius remedium 2.14 b
Prætoriæ actiones 1.2.121 a
Prætoris remedium inextendibile 6.132 b
Pretioſo vile cedit 2.31 b
Pretium inalienabilium an ſit repetibile 2.102 a
Princeps qui actu inſtruat 1.71 b.inualida validat a. 69 b. quibus ſolutus 4. 5. 57 a. legiſlator ſolus 1.7 b. ei quando non parendum 6.10 b
Principalis etiam obligatur 2.94 b.eius deprehendendi forma 4. ibi.
Priuatio quid 1.72 a
Priuilegio quare. fac. poſſ. ao fruatur maritus 3. an ſocer 4. 6. 159 b. 160 a.& qui eo vtantur 160 a.irreuocabile 5.10 b
Probandane plura poſita 5.27 a
Probare non uume.pecun.quis debet 26.98 a
Procurator an domino quærat 1.43 b. infamis repellitur 5. 176 a. quatenus accipiendus 4.ibid. qui an non dent 10. 25 a. quando ad omnia datus 1.27 b.ei quæ liceant 1.94 a.ei fideiubetur 4. 95 mo te reuocatur 5. 106 b.cui quærat 3.86 b. an ei ſolui poſsit 15. 88 a. quando caueat 1.cum quæ non ſubmoueant 16.169 b.quando ad miſſibilis 21 an repelli poſſit 22 io rem ſuam, an mandatum probare debeas 23 præſentis an admittendus 24.170 dat duplicem cautionem 4. ibi. b. ei,quando locus non ſit 2.185 a. late patet 9. 562 a.generalis an obliget 5 1.ibi.3.164 an contra coſuetudine ad mittatur 4.167 b
Procuratorij formula a.94 a
Prodigus 3.4.24 a
Prohibitio quatenus protenſa 5 iudicialis vis a. 39 b
Promiſſio non faciendæ controuerſiæ ad exceptionem extenditur 1. 4 16 a,quaodo an non valeat 9. 141 b
Promitti quæ queant 11.142 b
Proteſtationis inefficacia 6. 33 b
Prouincia quid eſt 7.8.37 a
Prouinciales an ſint domini a. 34
* Proximus an poſſit rem venditam à conſanguineo redimere, par droit de retrait lignagier.1.iure territorij potiri 8. 64 a
Proximos hæreditate priuare,noxale eſt 72 a. vendita redimunt 1. ibi.b
Pubertati proximus 1.90 b.obligari poteſt a. 22 a. illius deprehenſio 3.23 a. ea qui accipienda 1. 17 a
Publia,quæ præſcribantur 5.39. ea nullius ſunt 6.34 b
Publiciana cui,& in quem data 4. 5. 6.rei vendicationi contraria 9. actionis forma 7.ei neceſſaria 9.10.11.vis 15. concluſio,& probatio 17.18.creditori non danda 19 a,b.122.123 a,b,a.plures cumu lari poſſunt 7. 140 b
Pupilla ſubſti.neceſſaria 12.52 b.pubertate expirat 29.54 b. matrem excludit 33.54 a.tacita an in expreſſa contineatur 3.55 a
Pupillariter quis ſubſtituat 10.53 b
Pupillus ſolus non adit 3. 22 b. quando ſine tutore litiget b. ibi, an ſententia ligetur 5. ibi. eiuſdem etiam res qui & vbi recipientur 9. 21 a
Pupillus iuſſu patris adit 2.23 a. feudo priuabiſſ ibi. eius monacha- tu tutela finitur 4.23 b.à quibus eſt alendus 2.28 a. ei varie ſubſtituitur 4.52 b.40.54 b

Q

Quandocunque verbi vis 39. 54 b
Quartæ quæ ſunt imputanda 3. 58 a.augmentum 1. actio. 3.4.quantitas 5. 17 a. non facto inuenta retinenda 2. 59 b. eius heredi licita 4.ibi.quib.debita 1.eadē multiplex 2.70 a
Querelæ quid ſubiaceat,eiuſdem vis 2.3.47 a.an à cōtratabulatione differat 41.54 b.an à bon.poſſ.1.57 a.eius tempus 2. ibi. eiuſdē & petitione hæreditatis concurſus 3.57 a.quibus competat 4.58 a
Querelari fratri licere 3.57 b.quibus liceat 3.57 b.
Querimonia qui accipiatur 3.40 b
Quæſita alienabilia 7.3 b

R

Rationum reddendarum beneficium 1.65 b.163 b
Rationum vnam ſubſtare ſat eſt 1.20 a
Ratum mente,non obligat 2.60 a
Realium actionum quæ ſint bonæ fidei 12.149 a
Receptatores an peculatus ſint puniendi 4.1.7 a
Reclamare cui liceat 6.101 a
Recuſare quando liceat 7.173 b
Redimendi animus,quando ceſſet 3.31 a
Redimere ex pluribus qui queant 2.73 b
Reditus præſcriptibiles 31.131 a
Reformatores morte non reuocantur 9.10 a
Regreſſus quando eſt concedendus 1.40 a
Regu.nemo dat.ſenſus 1.12 a
Reg.quod non poteſt vt ipſe,&c.limitatio 3.53 a
Regulæ ſi vinco vincentem &c.limitatio 1.74 a
Reg.vbi eadem ratio locus 2.18 a
Reg.vbi repugnantia ſenſus 4. 69 a
Rei vēdicatio quid,eique,neceſſaria 10.11 b.quibus competat a. 112 a.an vna cauſa allegata,alia poſsit probari 19 ibi. an in ea proprie tarium ſat duxiſſe ſat ſit 21. ibi. b. ad quid datur 25. eius libellus & forma,reliquaque eius capita 26.27.28.29.30.117.118 a.b.officiū 1.158 b
Relegatio non eſt meri imperij 7.18 a
Religioni qui obligentur 1.37 b.arctior a.51 b
Religioſitas quando ceſſet 3.30 a
Religioſo quæ liceant 4.48 an agat iniuriarum 1.112
Religioſum qui aliquid fiat 2.4.6.30 eius,& ſacri diſcrimen 1.ibid.
Relinquo verbi vis,& ſignificatio 6.47 b
Remediorum quod aliud tollat 16.167 a
Renunciare an ſit licitum 1.107 b
Renuntiari ignotis poteſt 2.49 b
Renuntiatio an ſit extendibilis 28.98 a
Repertori quæ ſunt obſeruanda 2. 32 a
Repetere quis poſſit a. 152 a
Repeti an poſſit ſolutum non ante numeratum 25.98 a
Repetitioni præcedentium locus 19.92
Replicationis natura 1.locus 3.176 b
Repræſentantes 2.73 b
Repræſentationi locus 7.72 b
Repudiationis vis 4.77 b.inefficacia 1.ad totum trahitur 2.78 b
Repugnantia,quando vitiet 3.69 a
Reſcindens,& reſciſſorium 3 2. 123 b.eius tempus 17. 125 a. eorum concurſus 26. 126 a
Reſciſſio qui petenda 22. 125 b
Reſciſſoria quid 7.qualis 8.124 a.ad quæ agendum 9. 10. 125 b. qui agendum 14 b.125 a.tēps 15.125 b.an perpetuari queat 16.125 b. excipitur perpetuo 18.19.20.cui,& in quem datur 20.21. eod.
Reſcriptum nulli obſit 3.49 a.interpretatio 1.27 b
Reſpub.qui accipienda 14.124 a
Reſtitui qui poſsit 123 a.b.& cui 25.128
Reſtituta re,iura reſtituuntur 2.31 b
Reſtitutio quibus legata 5.33.124.125 b.qui fiat 23. 24.25.26.27. 28.31.a 25.26 a.b.a.tranſmiſſibilis 3.42 a.quando excludat ius commune 1.15 a
Reſtitutio quæ reddenda 3.4.18 a.legas ibi reddi,non rediti.
Reuocanti quæ ſunt obſeruanda 15.127 b
Reuocari quæ & à quibus poſsint 3.31 a.
Reuocat futurus creditor 5.127 a
Reuocationis effectus 13.14.16.107 a
Reuocati geſta ſunt nulla 12.eo.à quo impetratore potior 5.58 a. an reddendum pretium 12.127 a.
Reuocatoria ex delicto datur 4.127 a.in quem negata 16.127 b. quo tuplex 118.128 a.in quos,cui,& ad quæ data 23.24.128 a.b. variæ datur 28.128 b

INDEX.

Rubricas continuare eſt ſuperfluum 1.114 a

S

SAcra.2.37
Sacri ſtipulatio an teneat 2.86 b
Sacrilegium quid pœna 2.187 a
Salarium & ſi non conuenit debetur a.107 a
Saluagratia,quando morte reuocetur 10.107 a
Satiſdare qui debet 1.25 a. quis non cogendus 1.72 b
Scientia actibus probatur 22.120 a.an inualidandum valídet 12.142 b.vitiat 1.86 b
Scriptum ad chartæ cedat,an contra 1.32 b.8.93 a
Scriptura qui eſt accipienda 9.97 b.quando non probat 1.11 b.priuatæ an ſtandum 2.92 a.1.96
Secretum 2.110 a
Sedis cauſa agi poteſt 1.77 b
Sententia an pariat obligationem 17.18.21 a. quando ferenda 5.23. eam reuocaturo quot probanda 6. tertio non nocet falſa 9. 13 2. quid ſit 3.185 a.an dominium transferat 4.ibi.contra ius an teneat 5.quid ſi cōtra conſuetudinē 2.184 a.erronea tenet 1.27 a.eius formula 3.70 b.qui certificanda 12.56 a.quando nō ferenda 16 ibi.b
Sepulturæ electio cur vetita 5.55 a
Sequeſtrata quibus negentur 2.177 a
Seruiana ob quæ data 1.129 a.cui, 10 quem,ad quæ 12.14.13.129 b.130 b.an prætoria 29.131 a
Seruire per alium quibus liceat 3.20 b
Seruitia quanto tempore præſcriptibilia 17.19.1 a
Seruitorum,quis poſſit eſſe teſtis 4.46 a
Seruitus diuiditur 1.perſonalis quid 4.3 4.5.qui quæratur 16.19.118 a. b 120 a. à quo tpe præſcribatur 10.119 a. altius tollendi qn̄ poſſideri cœpta 21.120 eius probatio 25.26.27.120 a. b. ea multiplex 19.130 a.obligabiles 20 ibi.a.ad tranſmiſſibilis 3.83 b
Seruitutes ſibi,cōſtantes 1.28 b.iniuſtæ nō extinguunt 7.63 b.prædio cū cur reales 1.36 b.gn̄a,& differētiæ 2.35 b. ruſticæ quales 3.35.b
Seruus natura obligatur 8.80 b.an cogat 1.18 b.an furor teneatur 1.19 a.cui quærat 143 quando probet 18.45 eſt coercendus 1.163 a. domino quærit 2.15.b.1.75 qui fiat hæres 2.10 a.quando eſt liber habendus 1.20 a.ad ſine libertate inſtituatur 3.50 a.qui reſtituendus 2.ibid.dotalis recte inſtituunt 3.ibidem.
Sextans quid 4.50 b
Sigillantes ſunt ſpectandi 13.44 a
Signo quis excuſatur 2.111 a
Simoniæ,& ambitus differentia 3.187
Simplicitatum quæ amplectenda 1.70 b
Siſtendi ſtipulatio qui accipienda 2.87 a
Sobrini qui 1.quatenus iuncti 2.75 a
Societas tacita 3.104 a.omnium bonorum 1.qui deprehendatur 2.an cohabitatione? 3.ibid.eius lucri partitio 1.ibid. b. natura 1. ibid. b. actio a.5. 105 a. ei ob prodigalitatem renunciatur 7. 105 a. iurata morte non extinguitur 5.ibid.a
Socius non dicitur adiectus 3.104 b.illius dolus qui arguatur 2. ibid.
Solennia moribus non tolluntur 12.45 b
Solennitas eſt multiplex 2.3 quæ præſumenda 4. interueniſſe dicenti,an ſtandum 5.96 b defectus quando obiiciendus.4.71 a. negatā quis probabit 7.ibi.3.40 b.omiſſa an vitiat.4.81 a
Solutionis dies qui computentur 1.48
Sorores quibus concurrant 2.73 b
Species iunctis non fit 2.80 b.ex gn̄e cōcludi 5.2 b.qui accipiēda 16 a
Specificatione dominium quæritur 1.31 a
Sponſaliorum & matrimonij diſcrimen 1.15 a
Sponſor quis 7.132 b
Spurij cognatis non ſuccedent 14.76 a
Sportulæ 1.42 2.4.150 a.quibus debitæ 3.150 a
Status dignitate non mutatur 1.20.a
Stipitis ſitus 9.75 a
Stipulari alij qui poſſint 5.7.8. 87 b. 88 a
Stipulationis ius 1.39 b.prætoria a.iudicialis 4.communis 8. 86 a. ea cur inuēta 4.87 a.an difformitate corruat 3.59 b.cōcipiendæ vſus 187 b.hab.li.quid contineat 3.ibid.a.errore vitiatur 1.83 b
Studioſis inimica qui expugnanda 1.9 a
Stylus 3. 9 a
Subſcribere quis debeat 4.100 b
Subſtituere in legitima licere 3.55 a
Subſtituit varie paganus 15.54 b
Subſtitutionis ius tranſmiſſibile a. 52 a
Subſtitutio multiplex 1.2. effectus 3.quando euaneſcat 5.53.vulgaris effectus 6. varie ex verbis accipitur 37. 38. 54 b
Subſtituto quando locus ſit 3.eius excluſio 4.52 a.quando cum inſtituto concurrat 2.5 ibi. b. quando vocandus 4.plurium concurſu. 13 a patre ſubſtitutus præfertur 11 35
Succedant qui lege Cornelia 5.78 a
Succeditur varie ſecundum bona 12. 76 a
Succeſſionis ordo 1.77 b,capita 1.74.vniuerſalis comites a. 79 b
Succeſſores in ſtirpes 2. 73 b
Succeſſorij edicti locus a.3.4. 84 b
Sui remedia 2.73 a,eo præterito teſtamentum corruit 1.77 b
Superedicto qui petatur 8. 91 b
Syluæ emolumentum alienabile 3. 36 b
Syndicum qui creent 3.5.6. 8. 24 b. eo creando,qui quotve ſunt vocandi 4 ibi.

T

TAbellione negante,inſtrumento non ſtandum 16.quibus teſtibus præferendus 21.92 b.de quo deponat 1.92 b, an de falſo puniendus 2.186 b
Tabellionatus,adepta dignitate,geritur a.20 a
Tabula oblato pretio vendicatur a. 33 a
Talleandi ius ſpecificandum 6.156
Talliabiles an poſſint eſſe teſtes 2.46 a
Tempus non extenditur vltra naturam actus 3.172.tacite duplicatur 3.175 a.ignoranti non currit 3.27 a. longius remotis dandū 5 ibi.
Tempora tria quando ſunt ſpectanda 2.4. 5. 59 a
Teſtamentum inofficioſum 4.57 a, quando an nō querelæ ſubiaceat 5.ibi.cur ſigilletur a.43 b,qui celetur 14.44 a.eius teſtes 1 6.44 b, genera 1.2.3 probatio 3.4.5.9.10.13.14.15.45. a,b. an ſerui teſtimonio corruat 6.ibi.idem publici iuris eſt 1.48 a.eius baſis 11.59 a.iuratum an reuocetur 1. 69 a.
Teſtamenta duorum,an vna charta ſcribi poſſint 2. 47 a
Teſtamentorum cui contra dici liceat 19.93 b
Teſtandi modus 4.55 a. antiquus 2.43
Teſtari cui prius liceat 1.55 a.alienanti omnia an liceat 2.ibi. donanti omnia non licere 7.56 a.in fraudem nemo cenſetur 1. in potentiorem non licet 2. 57 a
Teſtaturo quid obſit 1.47 b
Teſtatoris tactum reputatur hæredis 7.6. 4 b. a
Teſtibus quibus ſtandum.9.9.vbi negantes inſtrumentum reprobāt 12 vno teſtamentum vacillare 14.15,92 a.eorum potiores 20. 92 b.an tabellioni præferendi 17.92 a,à quibus rogandi 1.47 a. an noti eſſe debeant 2. 26 inimici repellendi 3. ibid.
Teſtamentarij officium 7.45 domeſticus ad adhibendus 1. 46 a
Theſauri & lapilli inuenti diſcrimen 2. 31 b, illum quis probet 1.quorum ſit 3.4.34 a. an vendicandus 5 ibi.
Tigni iniuncti quatenus agendum 2. 32 b
Tituli ne quis cum explicatio 5.7.8.9.136 b,de eo per quem fact.locus 6. ibi.
Titulus de publicis iudicijs,epitome eſt 1. 187 b
Totum parte quæritur 17 a. b
Traditione fidei pretium non habetur 2.34 b,ſine cauſa nulla eſt 10. 141 b. effectus 6. 40 b
Tranſactio quando eſt dubia 3.4. 169 a
Tranſlati cur quærant 1. 42 a
Tranſmiſſibilia in hæredem 1.50 a.cum omnib.transferantur 2.28 b
Tranſmiſſibiles conuentiones 2. 83 b
Tranſmitti quæ nequeant 7.150 b
Tranſuerſalium ſucceſſio quatenus eſt extenſa 3.75 a
Treugis quid inſit 2. cur fiant 1.11 b
Tributoria cur introducta 1.162 b.qb.data 4.163 b.eius natura 5.ibi.
Triplum quando eſt petendum 1. 149 a
Turpis cauſa legibus eſt exoſa 1. 94 a
Turpes 3.9.11.57 a.12 ibi. b
Turpillianum quando ceſſet 3. 27 b
Tutela quid eſt 3.19 a.teſtamento ſubſiſtit b.irrito 4.19 a.à quib. differt 2 19 a.219.an recipiat conditionem 2.19 a.an ceſſet epatu 3. ea finita cuius periculum erit 5.23 b.ex immunes 1.1.26 a
Tutelarum quæ ſint potiores 1. 21 a
Tutorum qui vocandi 1.19 b.an illis ſubſtituendum 2.ibi.à quib.dandi 4.5.6.7.8.10.11.21 a,b.agant de dolo 2.22 a.ſoli non quærūt 2. 22 b.qui non dabiles 2.23 a.habenti,an dandi 2.24 b. eis obſeruanda 1. ſatiſdationes 2.25 a. an & cui cōueniendi 13.5.7.25 a,b. ſub conditione cur nō det iudex 1.19 b.rei vni dāt oc,a.ibi.lege in ſum. vnius non vnicus quando manumittat 1. 20 b. qn̄ fiat dominus feudi 2.ibi incerto datus 6.67 a.incertus datur 1. 67 a. eis agentib. pupillus agere videtur 4.114 fugientis compulſiones 1.28 a. quis magis delinquat 1.28 a
Tutor alendus 2.18 b.plures eſſe poſſunt 2.eorum genera 3.19 a,legitimi periculum a.20 a.

Vacans

V

VAcans res 2.81 b
Vaſallus ſi agat rei vendicatione, an ſuccumbat 13.116, iniuriato qui agant a.11 a b, adoptare vetatur 1.72 a, an feudo ſit priuandus 4.36 a, baronus an à comite vocari queat 3.17 a, præſcribit 6.43
Vendi ad marcas an poſsit 10.102 a, an & ex credito ſatisfiat 1.101 a
Vendicare quæ non liceat 1.55 a
Védit io qualis 3.86 b, difformis ſubſiſtit 9.90 ĩ ſūma lege ſubſiſtere.
Venditor creditoribus non præfertur 3.5. fallit 4.34 b, an tradere cogendus 1.101
Venditum quis redimat 2.100 a, eum qualitate tranſmittitur, 4.94 a
Venenorum genera quæ vendibilia 3.186 b
Venia negata, quid faciendum 2.136 a
Venæ cui ſint debitæ 1.100 a, à quo 4. idq́ue poſt cootractum 5.ibi. ex quo indebitæ 3.102 a
Verbis ſolum non teſtatur. 3.5. recte tamen obligatur 4.47 b, ea noo ſufficiunt 40.64 a, iouerſorum vis 1.77 a
Veritatis, opinionisque concurſus 1 vtra quandoque potior 2.3.62 b
Veſtimenta locabilia 1.36 b
Via a quibus concedenda 4.29 a, vicinalis 1.111 a
Vi bo.rapt. quis teneatur 1.110 b
Vicarius an obliget 2.62 b
Victoria an eatendibilis 2.74 a.
Victus in eapenſis damnatur. 11.182 a
Vna cauſa an alia agat 3.140 a
Vineæ & ſyluæ diſcrimen 4.38 b
Vinum venditum cui pereat.
Violenti coeicendi modus 1.181 a
Vitia vere realia 1.39
Vlpiani tempora 2.7 b
Vltima voluntas ſine hærede valida quæſit 1.70 a
Vncia quid ſit 2.3.50 b
Vnionis vis 3.70 b, effectus 3.63 a
Vnita non ſunt ſeiungenda 1.31 b
Vniuerſitatis ſinguli an ſint nominandi 7.24 b, eius iura an extendantur 2.29 a, eius teſtes an admiſſibiles 4.29 b
Vniuerſum an ſpecificandum 7.9.156 a
Vno vocato, quando admittantur plures 1.73 b
Voluntates compatibiles 1.72 a
Votorum genera, effectus, obligatio 1.23.90 a
Vſucapionum tempora 1.36 b, ijs dominium quæritur 18.37 b, eius ſublatio 7.38 b, quibus paretur 7.43 b, q̄ reſcindēda a.123 b, 124 a
Vſus varij, eorumque iura 3.29 a, vſus deſtinatione publica diſcernuntur 4.5.29 b, ſyluæ vendibilior 1.36 a, ſeruuus quando realis 6.119 probati vtilitas 24.124 a
Vſusfructus genera 1.35 natura a.35 b, finis 1. traoſlatio a.36 a, eius actionia tempora 6.36 a, à ſeruitute qui diſtet 1. an diuiduus a.36 b, cuius morte perit 1.104 a
Vſusfructuarius an lucretur fructus 3.35 b, quibus teneatur actioonibus 5.36 b, quæ præſcribat 8.43 a
Vtifrui qui oporteat 1.35 b
Vtitur fruitur pauper non canens 4.35
Vtile an inutili vitietur 4.8.96 a, 17.88 b
Vulgaris effectus 6.53 a, an pupillari potior.
Vxor an ſuo iure agat a.150 b, quando creditoribus potior. 5.ibid. an priuilegiata 10.151 a, qualis ducenda a.14 b, cui ſubſit a.74 a

§. S.

§.Quod autem limitatur 1.19 b
§.admonendi ſenſus a.eod.
§.ex his enucleatur 4.20 a
§.conditione declaratus 16.45 b
§.ſalarium enucleatur a.103 a
§.legatarijs ſenſus 2.46 b
§.hoc autem explicatur 1.40 b
§.mutui ſenſus 1.82 a
§.ſed actenus ſenſus 1.47 b
§.quinimo eaplicatur 2.47 b
§.appellamus ſenſus 4.141 a
§.vel ſingulis de pupil. ſenſus 1.55 b
§.ſi eadem & §.liberi de lega. cooiliatur 5.62 a
§.ex diuerſo limitatur. 3.3 a b
§.ſuſpectus ſenſus 1.28 a
§.tutor ſenſus 4.23 a
§.ſed ſi de vulg. ſenſus, & limitatio 1.5.52 a
§.ſi ſeruum ſenſus 1.52 b
§ ſi ſundum ſenſus 1.94 b
§.ſed & ſi de leg. limitatur a.61 b
§.alteri enucleatur 1.93 a
§.fina. l. ſi poſt ſenſus 5.49 a
§.ſemel explicatur 1.12 b
§.item ſenſus 1.48 b
§.ſed cum aliquis ſenſus 8.45 a
§.ſi impoſſibilis explicatur a.3.90 b
§.filius enucleatur 3.eodem
§.ſoror de inoffic. teſtamen. 10.57
§.ſi vxor ſenſus 1.2.15 b
§.quadrupli quo porrigendus 1.150 a
§.ſolutur reſtringitur 5.165
§.ſi tamen ſenſus 4.32 a
§.idem reſcripſerunt ratio, & ſenſus 1.27 b
§ item ſi quis io fraudem ſenſus 26.128 b
§.ſi minus ſenſus 5.158 b
§.idem de lega. ſenſus 3.63 a
§.ſi vero eo.titu. ſenſus ibidem
§ ſed ſi vaori cod.titu. eoucleatur 4.64 a
§.ſi res legata explicatur 5.ibidem b
§.ſi ſeruum explanatur. 9.ibidem b
§.ſed & ſi eaplicatio 1.64 b
§.idem eſt ſenſus 6.65 a
§.1.l.3. de bono. poſſeſ. contratab. ſenſus 1.172 b
§.cum filius de hæred. quæ ab inteſta. ſenſus 6. eodem
§.cum autem ſenſus 1.73 a
§.cum igitur de bono. poſſeſ. enucleatio 7.78 b
§.morte elucidatio 1.79 a
§.in his ſenſus 1.31 a
§.ſed aliquando explicatur 5.38 a
§. alius vt cum de appel. cog. a.49 b
§.Labeo ſenſus 1.38
§.item ſi de excuſatio ſenſus a.26 a
§.neque ſenſus 1.25 b
§.gentium ſenſus 1.26 a
§.1.in auth. de hæred. ab inteſta. ſenſus 1.58 a
§.voto ſenſus 4.90 b
§.ioteſtato explicatur a.51 b
§.adeo ſenſus 11.103 b
§.quod ſi ſenſus 1.32 a
§.hæreditas & §.adeo conciliatur 7.51 a
§.item finitur ſenſus a.36 b
§.ſi.l.quicquid ſenſus 3.32 b

F I N I S.

VENETIIS,
Apud Altobellum Salicatium,
M D LXXII.